

דוד המלקטים

הלכות שבת

אז"ח סימן דמ"ב - סימן שד"מ

חלק שלישי

סי' ש"ח - סי' שיו"ב

הלכות מוקצה

יוצא לאור ע"י

חבורת נר גבריאל

ישיבת מיד ירושלים תובב"א

מחזור א' - שנת תשס"ה

מחזור ב' - שנת תש"ע

מחזור ג' - שנת תשע"ו

בעזרת החונן לאדם דעת

י. א. בן אבי מודי

הרב נחום שטילדמן שליט"א

ולהודיע מעלת קיבוץ דברי רבותינו ועדיכתם לפני הלומדים, יש בנותן טעם להביא בכאן את דבריו הנפלאים של בעל הפלא יועץ (ערך אסופה) ז"ל:

רוצה להיות מבין מדעתו ולישא וליתן בהלכה כפי השגתו, ואם ירצה אדם ללמוד כל חיבורי הפלפולים והחריפות, יכלו שנותיו ולא ילמוד אחד מני אלף מהדברים שצריך ללמוד, וכדאמר בש"ס: אי דיקנא לא גרסינא. מה יתן ומה יוסיף לנו לידע הויכוח שהיה בין שני תלמידי חכמים, שזה אומר בכה וזה אומר בכה, ואם כדי ללמוד דרכי הפלפול והחריפות וחדוד השכל, הלוא יש די לנו בתורתן של ראשונים ז"ל, אשר לבם פתוח כפתחו של אולם וחכמתם ניכרת מתוך דבריהם. אבל אלו הספרים של האסיפות תועלתם מרובה כאמור, ולכן כל תלמיד חכם ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים, ויד כל ממשמשת בהם כל שעה, כי בזמן הזה הקיצור הוא מטבע חריף אהוב ונחמד לבל, ואומרים דרך צחות (רות ב ד) 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם':

ולכן אף מי שעושה ספר שו"ת, שהוא מועיל לרבים בחיותו מחדש דינים חדשים ופושט ספיקי דינים, לא ילך בארובה ויצא מענין לענין ממלאכת השאלה למלאכת השיטה ופלפול בדברי האחרונים לנתון ולנתוש, לבנות ולנטוע, ולומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, כי מה יתן ומה יוסיף, וחוששני מחטאת ברוב דברים. רק יכתב הלכות קטנות, מצוי הדיון הנצרך לענין דינא דוקא. וכן הרוצה לכתב פשטים אשר חננו ה' על תנ"ך ומאמדי רבותינו ז"ל, אם רוצה שיהא יד רבים ממשמשת בו, לא ילך בארובה ויצא ממלאכת הדרוש למלאכת הפלפול, אלא יכתוב פסקי פסקי על סדר התנ"ך והש"ס דברים מתוקים מעורב עם דברי מוסר ויראת ה', שהמוסר הנאמר על פסוק הוא מתוק מדבש ועומד לזכרון

"כמה טובה עשו לנו בעלי אסופות. רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור זכו וזיכו את הרבים, זכות הרבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר טרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים אתנו כל כך ללמוד. בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה. ואם נבוא ללמוד ספרים הרבה אין קץ ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו. אבל על ידי האסיפות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו:

ובכל דור צדיכים האסיפות כמו שעשה הרמב"ם וה'טור' והרב 'בית יוסף' והרב 'בגדול' והרב 'רבים כמוהם שהיו לנו לעינים, ומהם ידאו וכן יעשו בכל דור ודור, כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים בדברים הנצרכים מאד, כאמרם (ברכות סד, א) הבל צדיכים למדי חטיא. ויעשו אסיפות כיד ה' הטובה עליהם, מי מקצווי דינים על ארבעה טורים, מי מכללים, מי מהקדמות לדרושים, ומי מתוכחות מוסר וכדומה, כל אשר עושים חסד גדול יחשב, ואין לך חסד גדול מזה שהוא חסד בנפש, ועושי אלה הם מזכים את הרבים וזכות הרבים תלוי בהם.

ואל יחושו ללעג השאננים שאומרים, מה הועילו אלו החכמים בתקנתם לשנות לנו את הידוע ומפורסם בספרים, אין זה כי אם ללקט כסף וליטול את השם שהוציאו ספר. שדי להו מדיהו למדברים כן, כי לא צדקו, שודאי הגמור יותר טובים לנו אלו הספרים של אסיפות מכל חיבורי הפלפולים והחריפות, כי מה יתן ומה יוסיף לנו אלו החבורים, רובם הם מתעפרים בעפר אין דורש ואין מבקש, שכל חכם

בין העינים, ומתוך כך יהיו דבריו נקראים ונוכרים ונאמרים בבתי כנסיות של תלמידי חכמים ובבתי מדרשות, ויהיה מזכה את הרבים, ותתענג בדשן נפשו בהיות שפתותיו דובבות בקבר (יבמות צו א). זהו דרך ישורה לפי דעתי לחוברי חבורים:

אמנם הבעלי אסופות שמאספים קצורי דינים צריכים ליזהר הרבה שלא יכנסו למלאכה זו אלא אם כן יכולים לעשות אותה על מתכונתה, כי היכי דלא תיפוק מינה חורבה, דהיינו שיהא להם ספרים הרבה מהראשונים ואחרונים ותשלט עיניהם בכולם בעיון יפה יפה, ולא יסמכו על הכלל העולה, כי יש פתח טועה, ולא יטעו לדשום היפך ממה שכתוב בספר, כאשר נמצא לפעמים באלו הקיצורים, ולכן אמרו שאין ראוי לסמוך על הקיצורים להקל או להוציא ממון מיד המוחזק עד שילמד חיפוש מחיפוש ועד שיראה הדין בשדשו.

ושמעתי אומרים, שאף על פי שהרב 'מעם לועז' עשה מלאכה גדולה וזכה וזיכה את הרבים, לא היה

רוח חכמים שבדורו נוחה הימנו על שכתב הלכות פסוקות, ורבים מעמי הארץ שאין יודעים לקרות אלא ספרו ומקבלים דבריו כנתינתם מסיני ואין חוזרים לשאול פי חכם וסומכין עליו בין להקל בין להחמיר, ופעמים המצא ימצא איזה דין שנתחדשו בעת ספרים שחולקים על דבריו ומחמירים וכן ראוי להחמיר, ולכן יש להזהיר ללועזים שלא יסמכו על ספרי הלועזים להקל באין שאלת חכם, ודין להם שספרי הלועזים יעוררום ליכנס לבית הספק כדי לשאול לחכם. (ויש את לבבי לכתוב ספר אסופת דינים בקיצור, אך לא אכתוב אלא מה הוא אסור, ולא אזכיר את המותר, למען לא תצא תקלה בזו). וגם ראוי לבעלי אסופות שיעשו טובה שלימה ולא יכתבו על דין פלוני עיין בספר פלוני, ולא עוד אלא שלפעמים יש שנצרך לו אותו הדין מאד ואותו הספר שציון אינו בנמצא בעירו, והרי זה דומה למי שמביאין אותו אל המעיין ואין מניחים אותו לשותות מים, לכן יכתב גם כן מה שכתוב באותו ספר למען ינוח הקורא בו כי ימצא תאות לבו, עכ"ל.

"מדין החזון איש כותב כי בזמננו קוראים לחיפוש 'יגיעה'. בודאי קלע כאן מדין בלבנה של הקלקלה הגדולה בסדרי הלימוד בזמננו. העמדת החיפוש במקום ה'יגיעה' היא השחתת כל הציור של עמלה של תורה. ובתחלת מגעי עם הספר 'אוצר מפרשי התלמוד', הסתבלתי בעומק פעולתו של האוצר על מחשבתם של המעינים. ומתוך הסתבלות זו הבחנתי נאמנה כי הפעולה הראשית של האוצר על המעינים היא תחושת השחרור מהטירדה של החיפוש. ועל ידי זה נעשים כלי-המחשבה והעיון לנכסים בני חורין, להתפנות לעבודת עמלה של תורה בעיון במקורות ובגופם של דברים..." [הגר"י הוטנר זצ"ל (פחד יצחק אגרות וכתבים אות ע"ט, פתח דבר ל"אוצר מפרשי התלמוד" ריש איזהו נשך)].

נשמות

לעילוי

זרעיתו זקנתי

מדת **איטה** ע"ה
בת הרב אהרן ז"ל

שטילדמן

גלב"ע כ"א אלול תשנ"ג

זקני

ר' **ישראל** ז"ל
ב"ר נחום ז"ל

שטילדמן

גלב"ע ד' תשרי תשכ"ח

זרעיתו זקנתי

מדת **לאנע דבורה** ע"ה
בת הרב נחום הלוי ז"ל

נעמעט

גלב"ע כ"ז חשוון תשנ"ב

זקני

ר' **משה** ז"ל
ב"ר מתתיהו ז"ל

נעמעט

גלב"ע י"ח כסלו תשמ"ז

זרעיתו זקנתי

מדת **אלטע פריידה** ע"ה
בת ר' עזריאל ז"ל

זויינמאן

גלב"ע ט"ז טבת תשמ"ז

זקני

הרב **מאיר יהודה** ז"ל
ב"ר יחיאל יצחק ז"ל

זויינמאן

גלב"ע כ"ח שבט תשנ"א

זרעיתו זקנתי

מדת **פייגע צירקא** ע"ה
בת ר' יחיאל מאיר ז"ל

סוקולובר

גלב"ע י"ב אדר תשס"ב

זקני

הרב **אברהם** ז"ל
ב"ר יעקב אריה ז"ל

סוקולובר

גלב"ע כ"ז תמוז תשל"ז

לעילוי נשמת

ר' אברהם בן דוד הכהן ז"ל
ר' ישראל בן אברהם ז"ל
ר' אברהם שמואל בן אהרן יוסף ז"ל

לעילוי נשמת

הרב יואל בן חנוך העניך ז"ל
הרב מנחם מנדל בן יעקב ז"ל
הרב יצחק אייזיק בן מרדכי לייב ז"ל

לעילוי נשמת

הרב ישראל לייב ב"ר מרדכי יהושע ז"ל

לעילוי נשמת

שדה חיה
בת הרב אריה זאב הלוי שליט"א

לעילוי נשמת
הרב חיים אלעזר
ב"ר עזריאל ז"ל
טדטנר

נפטר י"ג טבת תשע"ד

הרב שמעון מיכאל
ב"ר יצחק ז"ל
גויברגר

הרב משה יהודה ב"ר מנחם מנדעל ז"ל
הרב יהודה לייב ב"ר אברהם ז"ל
הרב אליהו חיים ב"ר מרדכי ז"ל
מרת אגוסטא בת ר' יוסף הכהן ע"ה
מרת רחל לאה בת ר' ישעיהו ע"ה
מרת טייבל בת ר' שמואל ע"ה

לעילוי נשמת

הרב שמואל משה בן יוסף צבי באשקאזויץ ז"ל

לעילוי נשמת

אבי מודי הרב פנחס דוד ב"ר שרגא פייבל הלוי ארזעל ז"ל
נפטר כ"ז תשרי תשנ"א

לעילוי נשמת

אמי מורתי מרת שלמה ראכיל בת ר' ישראל מנחם ע"ה הלפרין

לעילוי נשמת

ר' שמואל צבי ב"ר נחמיה הכהן ז"ל, מרת סימא בת הענוך ע"ה, ור' הירש דוד ב"ר יצחק ברוך ז"ל
מאת משפחת גרינבערג, לייקווד

לדפואת הרב חיים בן רחל הי"ו

קובץ

דור המלקטים

על

הלכות מוקצה

סוגיות.

פרק כל הכלים (דף קכב: - קכו:).

פרק נוטל (דף קמא: - קמג.).

סוף פרק כירה (דף מב: - מז.).

גמ' (דף פא., "זונין על" - עד דף פב. משנה).

גמ' (דף קכח., "ולא את הלוף" - עד משנה ב' דף קכח:).

סימנים – סימן רע"ט, סימן ש"ח, סימן ש"ט, סימן ש"י,

סימן שי"א, סימן שי"ב.

הלכות מוקצה

1461	הלכות מוקצה
1471	אסור לבטל כלי מהיכנו
1500	אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת
1509	סימן רע"ט
1519	מוקצה של שלהבת
1530	סימן ש"ח
1532	מוקצה מחמת חסרון כיס
1556	כלי שמלאכתו לאיסור
1595	מוקצה שבידו: להמשיך טלטולו
1609	כלי שמלאכתו להיתר
1633	כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל
1647	מוקצה מחמת גופו
1663	שברי כלים
1675	כלים שנתפרקו דלתיהם
1689	כיסוי כלים, כיסוי קרקע
1702	שמא יתקע
1717	יחוד כלים
1729	שאריות אוכל, מאכל בהמה
1745	בשר חי, דג חי
1755	גרף של רעי
1783	בעלי חיים
1799	נגיעה במוקצה
1827	סימן ש"ט
1865	מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא
1875	סימן ש"י
1925	סימן שי"א
1945	טלטול מן הצד
1956	טלטול בגופו
1970	סימן שי"ב
1989	מוקצה מחמת מצוה
2006	מוקצה: שאר ציורים
2010	מוקצה: מפתח
2015	מראי מקומות: הלכות מוקצה

הקדמה

- א] חשיבות לימוד הלכות מוקצה.
 ב] מקור לדיני מוקצה.
 ג] טעמים.
 ד] ספק מוקצה.

מבטל כלי מהיכנו

סימן רס"ה סעיף ג'-ד', סימן רס"ו סעיף ט', סימן ש"ה סעיף י"ט, סימן של"ה סעיף ד'

- ה] הסוגיא (דף מב: - דף מג:).
 ו] טעמים של "מבטל כלי מהיכנו".
 ז] נ"מ בין הטעמים: בין בונה לבין סותר.
 ח] ביטול לזמן: ראשונים.
 ט] ביטול לזמן: הלכה.
 י] ביטול לזמן: הגדרים.
 יא] בהמה שנפלה למים: שבת (דף קכח:).
 יב] בהמה טעונה מוקצה: שבת (דף קנד:).
 יג] כלי שעומד לכך.
 יד] מבטל "כלי" מהיכנו.
 טו] להסיר הכלי קודם שנפל האיסור.
 טז] טלטול מוקצה או לבטל כלי.

אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת

- א] טעמים: אין כלי ניטל.
 ב] הגדר.
 ג] כלל: "אין כלי ניטל".
 ד] כלל: "אלא לדבר הניטל".
 ה] הלכה: אין כלי ניטל.
 ו] לחלק בדבר שאינו כלי.

דיני טלטול הנר בשבת, חשמל

סימן רע"ט

- א] נר שהדליקו בו באותה שבת - סעיף א'.
 ב] מיגו דאיתקצאי: לצורך גו"מ - סעיף ב'.
 ג] נר מאיס עליו.
 ד] דעת הסה"ת.
 ה] לטלטל נר ע"י לחם - סעיף ג'.
 ו] ישים תכשיט יותר מהפמוטות על הטס.
 ז] תנאי - סעיף ד'.
 ח] לטלטל מוקצה ע"י נכרי.
 ט] נר שהדליקו בשבת - סעיף ה'.
 י] נר שלא הדליקו בשבת - סעיף ו'.
 יא] מוקצה מחמת מיאוס.
 יב] הזמנה.

- יג] מנורה של פרקים - סעיף ז'.
 יד] מוקצה של שלהבת.
 טו] מנורת חשמל עם חוט לוחט.
 טז] כלי חשמל בלי חוט לוחט.
 יז] מקרים.

סימן ש"ח

- א] חסרון כיס: יחוד מקום - סעיף א'.
 ב] גדר של הקפדה.
 ג] כלי שמלאכתו להיתר.
 ד] כלים יקרים: שעומדים רק לנוי.
 ה] הלכות של חסרון כיס.
 ו] היתר בטלטולם.
 ז] נייר חלק: שעומד לכתיבה.
 ח] כלים העומדים לסחורה - רמ"א.
 ט] כלי פסח בשאר ימות השנה.
 י] מקרים: של חסרון כיס.
 יא] כלי גדול - סעיף ב'.
 יב] כלי שמלאכתו לאיסור: מקור - סעיף ג'.
 יג] חקירה: יסוד הגזירה.
 יד] כלי שמלאכתו לאיסור.
 טו] כלי שמלאכתו לאיסור.
 טז] סיר בישול ריק.
 יז] מכונית.
 יח] כלי שמלאכתו לאיסור.
 יט] אופני כלי שמלאכתו לאיסור.
 כ] לצורך.
 כא] לצורך כלי אחר.
 כב] לצורך גופו.
 כג] אם יש כלי שמלאכתו להיתר.
 כד] לצורך מקומו.
 כה] אם יש לו מקום אחר [סעיף י"ד, ט"ז].
 כו] מחמה לצל.
 כז] לטלטל ע"י הערמה.
 כח] שאר צרכים.
 כט] מקרים.
 ל] מוקצה שבידו: כלי שמלאכתו לאיסור.
 לא] מוקצה גמור והתחיל ברשות.
 לב] בסיס.
 לג] שאר מקרים.
 לד] מה הגדרים והגבולות.
 לה] קליפות גרעינים בתוך הפה.
 לו] קליפות הביצים וכדו'.
 לז] נגיעה במוקצה, וליהנות - רמ"א סעיף ג'.
 לח] כלי שמלאכתו להיתר - סעיף ד'.
 לט] גדר של 'שלא לצורך כלל'.
 מ] לצורך אחר שבת.
 מא] אוכלין ומשקין.
 מב] כתבי קודש.
 מג] מזוזה.
 מד] תפילין.
 מה] כלים שע"ג השולחן.
 מו] שאר כלים.
 מז] מקרים.
 מח] כלי שאין בו שימושי היתר: מקורות.
 מט] ראשונים.
 נ] נר של חלב או של שעוה.
 נא] הלכה: כלי שאין בו שימושי היתר.
 נב] עניינים.
 נג] הגדר.
 נד] מקרים.
 נה] מכשירי כתיבה: עט, עפרון, ולורדים.
 נו] ככר או תינוק - סעיף ה'.
 נז] שברי כלים - סעיף ו'.
 נח] מוקצה מחמת גופו: כללים - סעיף ז'.
 נט] שאינו ראוי לשימוש כלל.
 ס] עד בדיקה: בשבת.

סא] מאכלים שאינו ראוי לאכילה.	ק] לבנים שנשארו מהבנין - <u>סעיף י"ז</u> .	קלט] הלכות של גרף של רעי.
סב] שלג (snow).	קא] מוקצה שיכולה להזיק - <u>סעיף י"ח</u> .	קמ] מקרים של גרף של רעי.
סג] כלים שאין עומדים לשימוש באופן זה.	קב] סולם - <u>סעיף י"ט</u> .	קמא] גרף ועביט - <u>סעיף ל"ה</u> .
סד] אין השמוש בגוף הדבר.	קג] <u>יחוד כלים</u> - <u>סעיף כ"ד</u> , <u>סעיף ל"ח</u> .	קמב] פח אשפה.
סה] השתמשות ע"י כילוי.	קד] האם יחוד כלי מהני לשאר דברים.	קמג] עושין גרף לכתחילה - <u>סעיף ל"ו</u> .
סו] מקרים: השתמשות ע"י כילוי.	קה] חפץ שדרכה לייחודה - <u>סעיף כ'</u> .	קמד] במקום פסידא - <u>סעיף ל"ז</u> .
סז] <u>שברי כלים</u> - <u>סעיף ו'</u> , <u>ז'</u> , <u>י"א-י"ג</u> , <u>ט"ו</u> .	קו] שאין דרכה לייחודה לכך - <u>סעיף כ"א</u> .	קמה] עשיית גרף לכתחילה: מים אחרונים.
סח] כלי שנשבר ועומד להתחבר למחר.	קז] יחוד - <u>סעיף כ"ב</u> .	קמו] הלכות של עושין גרף לכתחילה.
סט] שברי כלים - <u>סעיף ו'</u> .	קח] רגיל להשתמש בהן.	קמז] <u>בעלי חיים</u> - <u>סעיף ל"ט-מ"א</u> .
ע] שברי כלים: זרקה לאשפה - <u>סעיף ז'</u> .	קט] מקרים: יחוד לעולם.	קמח] חיות מחמד: פעטס (pets).
עא] ערב שבת.	קי] כסף: מעות (coins, money).	קמט] הלכה: חיות מחמד בשבת.
עב] בזמנינו.	קיא] חפץ שדרכה לייחודה: ליחוד לשבת אחת.	קנ] שערות של בעלי חיים.
עג] חד פעמי.	קיב] חול (sand).	קנא] חי נושא את עצמו - <u>סעיף מ'</u> .
עד] מקרים: אריזות חד פעמי.	קיג] יחוד ע"י קטנים: גרעיני משמש.	קנב] טלטול בעלי חיים.
עה] <u>דלתות הכלים</u> - <u>סעיף ח'</u> , <u>ט'</u> .	קיד] עורות - <u>סעיף כ"ה</u> .	קנג] טלטול תרנגולים.
עו] האם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש.	קטו] נסרים - <u>סעיף כ"ו</u> .	קנד] מקרים.
עז] כפתור (button).	קטז] <u>עצמות וקליפין</u> - <u>סעיף כ"ז-ל'</u> .	קנה] אדם נושא את עצמו: גיל - <u>סעיף מ"א</u> .
עח] כללים.	קיז] שאריות אוכל.	קנו] מדדה את בנה.
עט] מקרים: של דלתות הכלים.	קיח] מנער את הטבלא.	קנז] נגיעה במוקצה, וליהנות - <u>סעיף מ"ב</u> .
פ] דלתות הבית.	קיט] עצמות בטלים אגב הפת.	קנח] האיסור לגעת בביצה - מחבר סי' שכ"ב.
פא] מקרים: של דלתות הבית.	קכ] מאכל בהמה - <u>סעיף כ"ח</u> .	קנט] טלטול חלק מהמוקצה.
פב] שאר מוקצות.	קכא] ראוי למאכל בהמה - <u>סעיף כ"ט</u> .	קס] טלטול מוקצה ע"י נפיחה - <u>סעיף מ"ג</u> .
פג] ליטול דלת ולהחזירה - <u>סעיף ט'</u> .	קכב] הגדר של מצוי.	קסא] <u>לשחק בכדור</u> - <u>סעיף מ"ה</u> .
פד] <u>כיסוי כלים</u> , <u>כיסוי קרקע</u> - <u>סעיף י'</u> .	קכג] יש "לו" בהמה שאינה מצוי.	קסב] רק כדורים או כל מיני משחקים.
פה] האם תלוי בזמן.	קכד] תרופות.	קסג] כדורים בזה"ז: שהוכן בבית חרושת.
פו] בית אחיזה.	קכה] גרעין תמרים - <u>סעיף ל'</u> .	קסד] לשאת זרע התולעים - <u>סעיף מ"ו</u> .
פז] המכסה של הצינור-הניקוז.	קכו] גרעיני ראווין אף לאכילת אדם.	קסה] בגד שעטנז - <u>סעיף מ"ז</u> .
פח] שאר מקרים.	קכז] <u>בשר חי</u> תפל - <u>סעיף ל"א</u> .	קסו] מקרים: שלא חזי מצד איסורים צדדים.
פט] מחט - <u>סעיף י"א</u> .	קכח] דג שאינו מלוח: מוקצה - <u>סעיף ל"ב</u> .	קסז] מניפה להבריה זבובים - <u>סעיף מ"ח</u> .
צ] שירי מחצלות - <u>סעיף י"ב</u> .	קכט] בשר חי: בזמנינו.	קסח] מכבדות: מטאטא - <u>סעיף מ"ט</u> .
צא] שירי מטלניות שבלו - <u>סעיף י"ג</u> .	קל] דג שאינו מלוח: בזמנינו.	קסט] טלטול ספרי החכמות - <u>סעיף נ'</u> .
צב] מנעל: לשמטו מעל הדפוס - <u>סעיף י"ד</u> .	קלא] האם יש חילוק אם הבשר קפוא.	קע] כלי שמורה על השעות - <u>סעיף נ"א</u> .
צג] סנדל שנפסקה רצועה - <u>סעיף ט"ו</u> .	קלב] קמיע - <u>סעיף ל"ג</u> .	קעא] שעון.
צד] חלוק: תחבו בו קנה לייבשו - <u>סעיף ט"ז</u> .	קלג] <u>גרף של רעי</u> - <u>סעיף ל"ד</u> - <u>ל"ז</u> .	קעב] כלים שקבע להם מקום.
צה] <u>שמא יתקע</u> - <u>סעיף ט"ז</u> .	קלד] למנוע את עצמו בטלטול של גרף.	קעג] מוקצה לא' ואינו מוקצה לב' - <u>סעיף נ"ב</u> .
צו] לפעמים יש להקל.	קלה] טלטול מן הצד.	קעד] כללים.
צז] מקרים: שמא יתקע.	קלו] צואת קטן - <u>סעיף ל"ד</u> .	קעה] מקרים.
צח] משקפיים שנתקלקלו: מדין מוקצה.	קלז] מקום של גרף של רעי.	קעו] לאכול מוקצה.
צט] משקפיים שנפלה מהם הזכוכית.	קלח] פשט בירושלמי סוף עירובין.	

בסיס

סימן ש"ט

א] בסיס.	יא] חצי בסיס: טלטול אסור, וניעור מותר.	כא] החייב לנער.
ב] חקירה: יסוד של בסיס.	יב] בסיס לאיסור והיתר - <u>סעיף ג'</u> .	כב] חייב לנער: במקום הפסד.
ג] כלי שמלאכתו לאיסור.	יג] שכח אבן שעל פי החבית - <u>סעיף ד'</u> .	כג] אם צריך להסיר המוקצה מבעוד יום.
ד] נוטל אדם את בנו ואבן בידו - <u>סעיף א'</u> .	יד] מניח רק לכניסת שבת.	כד] דלתות לבית.
ה] געגועים.	טו] חפץ של חבריו - רמ"א (סעיף ד').	כה] <u>מיגו דאיתקצאי לבין השמשות</u> .
ו] לאחוז תינוק ומהלך ברגליו.	טז] מניח איסור.	כו] האם צריך כל בין השמשות.
ז] לנער מוקצה מיד של תינוק.	יז] מניח היתר.	כז] הלכה.
ח] האיסור בא לשימוש ההיתר - <u>סעיף ב'</u> .	יח] בסיס באקראי.	כח] כלי שמלאכתו לאיסור: האם יש מיגו.
ט] היתר על גבי איסור.	יט] קינה של תרנגולת (דף מה:): הגדר.	כט] איזה מוקצה יש 'מיגו דאיתקצאי'.
י] כלכלה והאבן בתוכה.	כ] חקירה: קינה של תרנגולת.	ל] מקרים.

דיני מוקצה בשבת, בסיס

סימן ש"י

- א] מוקצה מחמת מיאוס - סעיף א'.
 ב] מוקצה: מחלוקת ר"י ור"ש - סעיף ב'.
 ג] האופנים שמודה ר' שמעון.
 ד] מוקצה שנכלל בדחייה בידים.
 ה] חפץ של נכרי - רמ"א סעיף ב'.
 ו] אין מוקצה לחצי שבת - סעיף ג'.
 ז] מוקצה מחמת חסרון ידיעה - סעיף ד'.
 ח] גמרו בני אדם - סעיף ה'.
 ט] הלכות: גמרו בידי אדם.
 י] שיטת המ"ב.
 יא] בגדים שהיו לחים בערב שבת.
- יב] ביטול כלי מהיכנו - סעיף ו'.
 יג] מטה שיחדה למעות - סעיף ז'.
 יד] בסיס באמצע השבת.
 טו] מוכני.
 טז] שאין נשמטת גוררין אותה: למה.
 יז] בזמן שהיא נשמטת אין גוררין אותה.
 יח] כיס.
 יט] שולחן ומגירה.
 כ] שולחן שיש בו חלקים נשלפים.
 כא] מקרים.
 כב] מחברת (note book).
- כג] מזמנין את הנכרי בשבת.
 כד] מבטל בשביל איזה פרוטות.
 כה] הגדר.
 כו] בסיס לאיסור ולהיתר - סעיף ח'.
 כז] פמוטים שלנו: לאייכטר של כסף.
 כח] מהו הגדר של חשיבות.
 כט] ספרים: אם הם חשובים יותר מהנרות.
 ל] אם צריך ההיתר להיות שם כל השבת.
 לא] בסיס לאיסור ולהיתר: והן שוין.

מת בשבת, טלטול מן הצד

סימן שי"א

- א] מת המוטל בדליקה, בחמה - סעיף א'.
 ב] ככר או תינוק.
 ג] מת שהסריח: הוציאו לכרמלית - סעיף ב'.
 ד] מי שאינו שומר תורה ומצוות.
 ה] ככר או תינוק גבי מת - סעיף ג'.
 ו] מת שאינו ערום - סעיף ד'.
 ז] קשה: דוד המלך.
 ח] ככר ותינוק גבי שאר מוקצה - סעיף ה'.
- ט] לעשות אהל עראי על המת - סעיף ו'.
 י] טיפול במת - סעיף ז'.
 יא] טלטול מן הצד - סעיף ח'.
 יב] מה נכלל בצורך דבר ההיתר.
 יג] השתמש במוקצה שימוש מותר בשבת.
 יד] גרירת מוקצה ע"י סכין וכדו'.
 טו] כבוד הבית (sweeping).
 טז] עניינים שונים.
- יז] טלטול בגופו: קש שעל גבי המטה.
 יח] בהמה שיש מוקצה עליה.
 יט] הסוגיא (דף קכז): עושה שביל ברגליו.
 כ] הלכה: טלטול בגופו לצורך דבר האיסור.
 כא] עניינים שונים.
 כב] טלטול מוקצה ע"י נפיחה.
 כג] מהו טלטול בגופו, מהו טלטול מן הצד.

כבוד הבריות

סימן שי"ב

- א] כללים.
 ב] הלכות.
 ג] מלאכה דאורייתא ע"י שינוי.
 ד] אמירה לנכרי.
 ה] ביה"כ שלנו הקבועים בבתי - סעיף א'.
 ו] לטלטל מוקצה.
- ז] מי ששכח להכין נייר טואלט.
 ח] הוצאה.
 ט] צרור שעלו בו עשבים - סעיף ג'.
 י] מוקצה במחבר - סעיף ו'.
 יא] לצאת בכרזא - סעיף ח'.
 יב] אסור לפנות בשדה - סעיף ט'.
- יג] שאר מלאכות - סעיף י'.
 יד] טלטל מוקצה לכבה"ב שלא לקינוח.
 טו] מקרים.
 טז] חשמל.

מוקצה מחמת מצוה

- א] מה חג לה' אף סוכה לה' - ס' תרל"ח.
 ב] לשבת בסוכה בזמן הגשם: והא נהנה.
 ג] האם מותר לפרק סוכה בחול המועד.
 ד] נוי סוכה.
 ה] ארבעת המינים.
- ו] ביזוי מצוה - סימן כ"א.
 ז] גדרים והלכות.
 ח] נרות שבת.
 ט] ביזוי לפני נרות שבת.
 י] ביזוי לפני ספרים.
- יא] נרות חנוכה.
 יב] תמונות, קול, ריח.
 יג] שאר עניינים.
 יד] מצוות של קטנים.
 טו] מוקצה מחמת מצוה.

הקדמה

- א] חשיבות לימוד הלכות מוקצה.
 ב] מקור דיני מוקצה.
 ג] טעמים.
 ד] ספק מוקצה.

א] חשיבות לימוד הלכות מוקצה.

א. ב"י (סוף הקדמתו להל' מוקצה) – "ואחר שהצעת לי לפניך כל זה אבוא לבאר דברי רבינו ואז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא".

ב. ב"י (סי' ש"ח ס"ק מ"ה) – "בירושלמי בפרק בתרא דתעניות (ה"ה) מצאתי, טור שמעון למה חרב יש אומרים מפני הזנות ויש אומרים שהיו משחקין בכדור".

1. קצות השלחן (סי' ק"י ס"ק ט"ז) – "והדברים נוקבים ויורדים עד התהום להתבונן עד היכן הגיעה כח קדושתה של הש"ק, כי אפילו לדעת דאוסרין שחוק הכדור בשבת אין בו אלא איסור מוקצה מדרבנן והעבירה על זה גרמה חורבן לטור שמעון שהי' מוציא ג' מאות כפיפות של פיתות לתם לעניים בכל ערב שבת, עי' מתנות כהונה במד"ר הנ"ל, ולא הועילה להם מצות הצדקה. וגם מוכח מזה שהיו שומרים שבת בפרטים אחרים שהרי היו מחלקים לחם לעניים לכבוד שבת, ומפני עון מוקצה בא עליהם דחורבן".

ג. של"ה (שבת סוף פרק נר מצוה אות ס"ט-ע') – "כמה עניינים שאין העולם נזהרין בהם ... כמה דיני מוקצה ... ודיני מוקצה ארוכים מאריך מדה, ואין עסקי בשופטני וברשעי, כי אלה האנשים לוקחים בידם גם עצים ואבנים וזורקין אותם, אבל גם היראים את ה' והיודעים לא שמים עיניהם על כל פרטי העניינים. וכד מעיינת בדיני מוקצה, תמצא דאפילו כלי שמלאכתו להיתר אינו מותר לטלטלו אלא לצורך מה, ואף שמותר אף שהוא אין צריך לא לגופו ולא למקומו, מכל מקום צריך להיות לכל הפחות לצורך הכלי, דהיינו מחמה לצל או שלא יגנוב, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. וזולת כתבי הקודש ואוכלין שמותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל. כן כתב הבית יוסף בסימן ש"ח בשם הר"ן".

ד. יערות דבש (ח"א דרוש ב') – "ואין אחד נותן ללב ללמוד או"ח על בוריו לדעת הלכות תפילין, ציצית, תפלה, ברכות, נט"י, ובהמ"ז, הלכות שבת והלכות יו"ט על בורים, אשרי איש שימלט ולא ישגה בהן, כי בהן הלכות רבות והידיעה להמונים מעוטה, ובפרט דיני מוקצה, מלאכת שבת וי"ט וחוה"מ, ברכות הנהנין וכדומה".

יערות דבש (ח"א דרוש י"ז) – "ולכן מאד עלינו להזהר בשבת לקיים דברי תורה ודברי סופרים, ובעו"ה רוב בעלי בתים אשר אינם בקיאים בהלכות שבת, ואפילו לומדים, לומדים דברים אחרים, קדשים, והלכתא למשיחא וכהנה, והלכות שבת אינן שגורות כל כך, וכמה אנשים אשר עוברים על כמה איסורים, מלאכות דאורייתא לחוסר ידיעתם, ומכ"ש ענייני מוקצה, ואי אפשר לפורטם".

יערות דבש (ח"ב דרוש א') – "דיני מוקצה שהם חמורים כשל תורה, רבו גם רבו המתפרצים, וכל המקבלים כתבים בשבת על הפאסט, ובתוכן חילופי כתבים שהם מוקצה מחמת חסרון כים, ומטלטלים אותם וקורים בהם ומראים לחבריהם, ואיסור מוקצה לית דחש בעונותינו הרבים ורבו כמו רבו איסורים בעונותינו הרבים בשבת".

יערות דבש (ח"ב דרוש ה') – "אוי לי, ווי לי, בחילול שבת, כי כולם בני תורה ואין להם להתנצל כי קצרה שכלם ללמוד, כי הם בעלי דיעה תהלה לאל, ולומדים פשטים ופלפולים מצפצפים כעגור, והלכות שיש בהן חיי נפש מניחין, וימותו בלי חכמה ללמוד אורח חיים, ועוברים על כמה מצוות, ואומרים אין פשע, וביחוד דיני מוקצה, אם יאכל אדם אגוזים ושקדים, וקליפות אינם ראויים למאכל בהמה מניחים על השלחן, אסורה הנגיעה, כי אם לנערם על ידי טבלא, אבל הנגיעה וטלטול אסור, כי הם מוקצה אפילו לר"ש, הואיל ואינם ראויים למאכל בהמה".

ה. ח"א (זכרו תורת משה סי' נ"ג סעי' ו') – "הרוצה לשמור עצמו ואוהב נפשו לאור באור החיים ילמוד דינים אלו [הלכות מוקצה מחמת מצוה] בספרי (חיי אדם) ואז יבין איך לעבוד ה' ולא יכשיל".

ו. בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ בפתיחה) – "צריך האדם להזהר בהלכות מוקצה בשבת, כדי שעל ידי כך יהיה לו כח לברר נצוצות קדושה, שהם גם כן נקראים מוקצה, ואז יהיה לו כח ממילא בנולד, להוליד נשמות בשבת הנולדים מכח הבירור, מה שאין כן הנכשל במוקצה בשבת, לא יהיה לו כח לברר נצוצות קדושה המוקצין, מדה כנגד מדה, ואז ממילא אין לו נולד".

ז. מנחת שבת (סי' ע"ב ס"ק י"א) – "עיינ בע"ש בשם תפארת הקודש שכתב בשם האריז"ל שמחלל שבת יתענה תנ"ד יום וכו' וסיים שם וז"ל ורוב חילולי שבת שנכשלים ההמונים הוא מחמת חסרון ידיעה שאינם בקיאים בדיני טלטול ומוקצה כו' והתנא הקדוש אמר שגגת תלמוד עולה זדון ר"ל שהוא כמו מזיד ...".

ח. סיפור בהגר"א.

1. ספר הגר"א (ח"א עמ' רט"ו [הוא עצמו, אשתו אכלה], ע"ש הע' ז' [שאמו אכלה]).
2. שלמי יהודה (סוף עמ' ד') – "גדול אחד מספר, שהגר"א ראה פעם איך שיהודי נוגע בשבת בקליפות אגוזים שהם מוקצים, מיד נתעלף מרוב פחד".

3. ארחות רבנו (ח"א עמ' קמ"א אות קס"ג, דפו"ח ח"א עמ' רס"ג אות י"ג) – "פעם כשהייתי אצל מו"ר (שליט"א) זצוק"ל בשבת ואכל סעודה שלישית ושלא במתכוין הזזתי פרורי פת שעל השלחן והעיר לי שמוקצה כשטת הגר"א שכתוב שהתעלף כשנגע בפרורים בשבת ומהרה אמו ואכלה מהם והתעורר ונרגע".

א) פשט בהגר"א: יש להסביר ע"פ החת"ס (תורת משה פר' נצבים דף נג.) – "על דרך שכותב חובת הלבבות כל כך יהיה החוקים בעיניו טבעים שאם יזדמן בשר בחלב הוא מאוס בעיניו כאלו נזדמן פשפש בפיו והנוגע במוקצה בשבת כאלו שרפו גחלת ויהיו החוקים כמשפטים שהשכל מרחיקם".

ט. מראי מקומות – שלמי יהודה (הקדמה).

ב] מקור לדיני מוקצה.

א. דאורייתא או דרבנן.

1. פסחים (דף מז:) – "ומוקצה דאורייתא הוא, אמר ליה אין, דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. ואזהרתה מהכא, מלא תעשה כל מלאכה".
2. מה"ת – רש"י (ביצה דף ב: ד"ה לטעמיה "ויליף מהכא דמוקצה דאורייתא", אמנם עי' חולין דף יד. ד"ה הכא). שאלתות (העמק שאלה שאלתא מ"ז ס"ק א').
3. דרבנן – תוס' (עירובין דף לח: ד"ה אמר, ביצה דף ד: ד"ה ותנן, "ורש"י פירש בביצה דרבה לטעמיה דאמר אליביה באלו עוברין דמוקצה דאורייתא מהאי קרא, ולא נהירא ועוד דמשמע התם דהדר ביה"), מאירי (פסחים דף מז:), בה"ג (סוף הל' יו"ט), פמ"ג (פתיחתו ליו"ט ח"ב פרק א' אות ה', פרק ב'), ח"א (כלל נ"ט סעי' י', כלל ס"ו סעי' א'), פוסקים.
4. ביאור המחלוקת: לכו"ע איסור טלטול הוא רק דרבנן, ורש"י סובר דלאכילה או לשימוש הוא דאורייתא.
א) חת"ס (או"ח סי' ע"ט ד"ה נוראות, ריש ביצה במהד"ת) – "נוראות נפלאות על המפרשים שהזכיר מכ"ת שהקשו מהש"ס [יומא פ"ג ע"ב] דקאמר טלטול דרבנן והא רבה ס"ל הכנה דאורייתא. אותן מפרשים סתומים ואינם מפורשים, לאכול מוקצה הוא איסור דאורייתא דבעי הכנה לאכילת שבת וי"ט אבל לטלטל דבר שאינו ראוי גזירת נחמ"ל בן חכל"י היא משום הוצאה, וי"א דבאסור לאכילה נמי גזירה דילמא אתי למיכל מיניה ועיין פנ"י ריש ביצה, אבל איסור טלטול דאורייתא לא שמעתי מעולם".
ב) העמק שאלה (שאלתא מ"ז ס"ק א').
ג) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' ככ"ג ד"ה ברם).
ד) חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ב' אות ב') – "ולהלכה: במוקצה לאכילה כמוקצה דאורייתא ... שיש שהביאו שיטה זו להלכה ודו"ק".
ה) ששכ"ה (פרק כ' הע' ד' [דפו"ח, הע' ד']) – "ועיין ביצה ב ב רד"ה לטעמיה, דמוקצה דאורייתא, וע"ש בשיט"מ בשם הרשב"א ובפנ"י שם ועירובין לח ב תוד"ה אמר רבה, ועיין ביצה ג ב בתו"י, דמוקצה חמירא והוה כעין דאורייתא. ועיין שו"ת ח"ס או"ח סי' עט ד"ה נוראות, דאפי נאמר דמוקצה דאורייתא, היינו לענין אכילה אבל לא לענין טלטול".
ו) עי' טלטולי שבת (עמ' ח' הע' כ"א אות ה').
5. מראי מקומות – יסודי ישרון (מערכת הל' שבת סוף עמ' קמ"ה), עין יצחק (ח"א כללי התלמיד הע' ע"ז ס"ק ב', עמ' קמ"ו).

ב. מזמן נחמיה – שבת (דף קכג:), "אמר רבי חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו, דכתיב בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת ומביאים הערימות".

ג. מזמן דוד המלך – שבת (דף ל:), "שלח שלמה לבי מדרשא: אבא מת ומוטל בחמה, וכלבים של בית אבא רעבים, מה אעשה. שלחו ליה: חתוך נבלה והנח לפני הכלבים, ואביך, הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו. ולא יפה אמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת".

1. לתרץ הסוגיות, אם מוקצה היה מזמן נחמיה או מזמן דוד המלך, עי' לקמן גבי כלי שמלאכתו לאיסור.

ד. נהגו במצרים: שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים, והיו מתמיהים שהיו מטפלין בבעל חי בשבת.

1. לבוש (סי' ת"ל סעי' א'), הו"ד בפר"ח (שם) – "ועוד נס נעשה בו שכשלקחו ישראל פסחיהם ובאו המצרים ושאלום, היה בכלל תשובתם להם שיהרוג הקדוש ברוך הוא בכורי מצרים, ובכורי ישראל יציל, כי יראה הדם ופסח על הפתח אשר שם בכורי ישראל, ואז נתקבצו בכורי מצרים אצל אבותיהם ואצל פרעה לבקש ממנו שישלחו את ישראל ולא יהרגו, ולא רצה פרעה ושריו, ועשו הבכורות מלחמה בעיר והרגו מהם הרבה, הדא הוא דכתיב [תהלים קלו, י] למכה מצרים בבכוריהם, למכה בכורי מצרים לא נאמר, אלא למכה מצרים בבכוריהם, לומר כי הבכורים הם המכים, ולא המוכים [עי' מדרש שוחר טוב קטו, תוס' שבת פז ע"ב ד"ה ואותו]. ומה שתולים הנס בשבת ולא ביו"ד לחודש, איזה יום שיהיה, מפני שלא בא הנס אלא ע"י שמירת השבת, שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש [ש"ר א, כח], היו מתמיהים שהיו מטפלין בבעל חי בשבת, וע"י כך שאלום, לכך קורין דווקא שבת הגדול".

א) פמ"ג (סי' ת"ל מש"ז ס"ק א') – "ובלבד [סעיף א] כתב דע"י שבת היה הנס, שהיו מטפלין בבעלי חיים, יע"ש, דהוה מוקצה, ומצינו [יומא כח, ב] שקיים אברהם אבינו עליו השלום ערובי תבשילין, הוא הדין כל מילי דרבנן, דהא שבת נמי במרה נצטוו [סנהדרין נו, ב], והיו שומרים מעצמם יום שבת".

(ב) בגדי ישע (סי' ת"ל על מג"א ס"ק א') – "וכתב הלבוש ... ודבר תמוה הוא שבת במרה נצטוו אבל במצרים לא היו שומרים שבת רק יחידי סגולה ובטלו במיעוטם שהרי ע"ז היו אבותינו במצרים ואפילו היו שומרי שבת שבות בב"ח בימי חכמי המשנה גזרו שמא יחתוך זמורה ע"כ דבר תימא הוא".

(ג) הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חפ"ב עמ' קמ"ז סוף טור א') – "שאלה: בטעם קריאת שבת הגדול דוקא על השבת, ולא על היה בחודש איזה יום שיהיה, כ' הלבוש (סו"ס ת"ל) בשם המדרש שמפני שידעו המצריים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים והיו תמהים שהיו מטפלים בבעלי חיים בשבת, ועל ידי כך שאלום. וקצת קשה דהלא איסור טלטול בע"ח הוא רק משום מוקצה ועדיין לא גזרו על שבות זו. ואולי כיון שאין בו שימוש כלל הריהו כמוקצה מחמת גופו שיש מ"ד בגמ' במס' ביצה דאיסורו מה"ת, וצ"ב. תשובה: מי אומר שלא גזרו מיד. [א"ה. כלומר גזירת מוקצה מחמת גופו גזירה קדומה היא, ועיין לשון הגר"ז (סי' ש"ח ס"ז) שכל אבל כל דבר שאינו ראוי בשבת היה אסור לטלטל אף בימי דוד ושלמה או קודם לכן ע"ש]."

ה. מחלוקת ר' שמעון ור' יהודה – שבת (דף לו., ועוד מקורות).

1. הכללים והגדרים – ע"י סי' ש"י סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
 2. מאירי (ביצה דף ב.) – "וצריך שתדע שכל החכמים מודים באסור מוקצה דרך כלל אלא מתוך שנכללים תחת סוגו מינים רבים עד שקצת מפרשים **מנאום ומצאום קרוב לחמשים** אין כל החכמים מודים בכל אותם המינים והיותר מיקל שבכולם הוא ר' שמעון".
- (א) הגר"ש (צ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות ב' ד"ה והיה, ע"י שולחן שלמה פתיחה לסי' ש"ח אות ג' ד"ה ונראה דהרי) – "ומ"מ ביחדינהו לאוצר אמרו דמוקצה הוי וכן תמרי דעיסקא, ועל כגון דא הוא שכתב המאירי שיש חמשים מיני מוקצה".

ו. ריטב"א (ראש השנה דף לב:) – "וברם צריך את למידע דכל מאי דאמרינן בכל דוכתא שבות דרבנן לאו למימרא שאין לנו שבות מן התורה כלל, דא"כ נמצאת שבת כחול מן התורה שהחנניות פתוחות ואוצרות תבואה ויין, ומטלטלין חפצים מבית לבית דרך כרמלית ומודדין ושוקלין ומונין, ואינו בדין שאסרה תורה הוצאה כגורגרת והתירה העמל הגדול הזה שא"כ אין זה יום מנוחה, אלא כך עיקרן של דברים כי **בכלל מצות עשה שבות של תורה לשבות מכל שבות דרך כלל שלא לעשות שבת כחול**, אבל בכל פרט ופרט כי עביד ל' וזהיר באיך דלא הוי שבת כחול הוי שבות דרבנן, **נמצא שיש לשבות עיקר מן התורה**, ולפיכך העמידו בו חכמים דבריהם במקומות הרבה לדחות מצוה של תורה, וזו מרגליות שבידינו מרכיני הרמב"ן מפי מורינן ז"ל".

1. ערה"ש (סי' רמ"ג סעי' ג', סי' ש"ח סעי' ד', סעי' ה') – "דשבותי שבת אינן דומות לכל איסורי דרבנן והם כמדאורייתא ... הקב"ה חייב אותנו לשמור כל השבותים כאשר הם אתנו היום. ולפ"ז גם איסורי מוקצות היו מאז שניתנה תורה והיה דינם אז כאחר שחזרו והתירו וחזרו והתירו ...".

ג. טעמים – המ"ב (ריש סי' ש"ח) הובא הד' טעמים הראשונים דלהלן.

א. שביית שבת, שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול.

1. רמב"ם (פרק כ"ד הל' י"ב) – "ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר ק"ו שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפניה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח".

2. טור (סי' ש"א סעי' א') – "וטלטול: כי מזה למדו חכמים איסור טלטול כיון שהזכיר הנביא שלא יהא הילוך ושיחה של שבת כהילוך ושיחה של חול, כ"ש שלא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול. כדי שלא יהא כיום חול ויבא לפנות כל חפציו מפניה לפניה שהרי הוא בטל ויבקש דבר להתעסק בו ונמצא בטל משביתת שבת".

(א) פמ"ג (מש"ז ריש סי' ש"ח) – "ולטעם קל וחומר י"ל לצורך מצוה מותר הטלטול ... דחפצי שמים מותר, ודיו לבוא מן הדין כו', ואנן קיימא לן דלמצוה נמי אסור טלטול [סימן] תקפ"ו".

(ב) הגר"ח (צ"ל (ח' בתרא ריש סי' ש"ח) – "כעין מש"כ הרמב"ן בפ' בחומש דאיתא מצות עשה דשבבתן בשבת ואם ייגע ויטרח, עבר אמצות עשה, ואע"ג דלא עשה מלאכה, ולפי"ז כל מילתא שהיא טירחא גדולה עבורו כגון הליכה לכותל וכד', יש להימנע ממנו בשבת, ומ"מ ללמוד בעיון שרי מאחר שיש לו הנאה דוקא באופן זה, דלא גרע מבהמה התולשת עשבים בשבת, דאם תמנעהו אין זה ניח אלא צער, ואדרבה מתוך הנאתו איש מרגיש כלל בצער וטירחה, ובאמת ה"ה אם יש לו הנאה כה"ג מהליכה לכותל, דיש ואינו מרגיש הקושי כמ"ש וישא יעקב רגליו עי"ש ברש"י".

ב. שמא יעשה מלאכה בכלי שמלאכתו לאיסור.

1. רמב"ם (פרק כ"ד הל' י"ג) – "ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה".

ג. שתהא שבייתה ניכרת לכל אדם.

1. רמב"ם (פרק כ"ד הל' י"ג) – "ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת, לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השוה בכל אדם".

ד. גדר להוצאה.

1. **ראב"ד** (פרק כ"ד הל' י"ג) – "עוד אמרו (שבת קכד) אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא, ועוד אמרו (שם קכג) בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו שאמרו שלשה כלים קטנים נטלים על השלחן, נמצא כי מפני חוב הוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו, שהוא גדר להוצאה".

(א) **רש"י** (ביצה דף יב. ד"ה ליפלגו, דף לז. ד"ה אטו [לשונו מובא לקמן]) – "אי אין אסור הוצאה, אין אסור טלטול. שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה. ומה שלא גזרו על כל טלטולים, אפילו על אוכלים וכלים, משום **דאין** גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה".

(ב) **מ"מ** (פרק כ"ד הל' י"ב) – "אסרו חכמים לטלטל וכו'. רבינו כתב בכאן טעמים נכונים מאד באיסור הטלטול ולא נזכרו בגמרא. ובהשגות הזכיר הר"א ז"ל טעם אחר שהוא מפני גדר ההוצאה כמ"ש בגמרא בכל הכלים (קכד): אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא בתמיה. ולא הזכיר רבינו טעם זה לפי שאע"פ **שבתהלה** נאסר הטלטול מפני גדר ההוצאה בימי נחמיה בן חכליה שלא היו נזהרין בהוצאה אח"כ התירו קצת כלים כמוזכר בגמרא (קכג): ונאסרו השאר מפני הטעמים שכתב רבינו, ומה שאמרו אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא רצו לומר כי סבה ראשונה לאסור הטלטול מפני גדר ההוצאה ואע"פ שבטל הטעם לא בטלה גזרה. **ואפשר** שרבינו הזכיר טעמים אלו שחדש הוא ז"ל ולא לומר שאין שם טעם אחר וזה נראה יותר".

(ג) **פמ"ג** (מש"ז ריש סי' ש"ח) – "**וביום טוב** לדעת הר"מ [יום טוב א, ד ויז] וההלכות [רי"ף ביצה ה, ב] דהוצאת אבנים מדרבנן, לא מן התורה, כרש"י ביצה י"ב א' [ד"ה אלא מדלא], אפילו הכי מוקצה אסור ביום טוב, כמו שכתב המחבר בסימן תצ"ה סעיף ד' ור"מ פרק א' מהלכות יום טוב הלכה ד' והלכה י"ז ובמגיד משנה שם. וא"כ נתן הר"מ ז"ל טעם כולל לשבת ויום טוב, דאלו גדר הוצאה הוה גזירה לגזירה, ולא סבירא ליה כרש"י בזה, עיין ביצה י"ב [שם ד"ה ליפלגו] ול"ז א' [ד"ה אטו], וסובר הא דאמרינן [שם לז, א] טלטול צורך הוצאה ביום טוב לבית שמאי, יע"ש דלית להו מתוך, מה שאין כן לבית הלל ביום טוב, **על כרחק** משום קל וחומר ושאר טעמים, הוא הדין שבת".

(ד) מראי מקומות – **ב"ח** (סי' ש"א ס"ק ב').

ה. סמכו דבריהם על פסוק.

1. **ח"א** (כלל ס"ו סוף סעי' א') – "ונראה לי להוסיף עוד טעם, שכיון שראו חכמים לאסור המוקצה מטעמים הנזכרים, סמכו דבריהם על פסוק [שם טז, ה] והכינו את אשר יביאו, דאיכא מאן דיליף בגמ' מפסוק זה דמוקצה הוא דאורייתא, כיון שלא היה מוכן מערב שבת, ולכן אף דלא קיימא לן הכי, מכל מקום סמך גדול סמכו על פסוק זה שלא לטלטל אלא מה שהוא מוכן מערב שבת או ממילא או שהכין במחשבה או במעשה בכל דבר לפי תשמישו, וזהו הטעם עצמו דאמרינן מגו דאיתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, דכיון דלא היה מוכן מערב שבת, נשאר באיסורו, ולכן חלקו חכמים בדבר ואסרו".
2. **אפיקי ים** (ח"ב סי' י"ט) – "אף לדעת הראשונים ז"ל. דנראה דעתם דמוקצה רק מדרבנן אסור. מכל מקום נראה דסמכו בזה חז"ל אקרא דוהכינו, ומצאתי בהדיא כן בדברי רמב"ן ז"ל במלחמות ריש ביצה".

ו. מראי מקומות – הגר"ח **פ"ש** זצ"ל (שלמי יהודה סי' ב').

ד [ספק מוקצה].**א. הלכה: ספק פלוגתא.**

1. מוקצה דרבנן וספיקא לקולא.

- (א) **רא"ש** (ביצה פרק ג' סי' ז'), הו"ד **בב"י** (סי' ש"י ס"ק ג') – "בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת ... ומיסתבר כלישנא בתרא דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולכך לא הביאה ה"ר אלפס".
- (ב) **רשב"א** (ח"ג סי' רס"ח), הו"ד **בב"י** (סי' רע"ט ס"ק ה', סי' ש"י ס"ק ג') – "לא איפשיטא, ומוקצה דרבנן, וספיקא לקולא".
- (ג) **ב"י** (סי' רע"ט סוף ס"ק ד') – "ולענין הלכה נראה דכיון דמוקצה דרבנן כדאי הם הנך רבוותא דשרו לטלטל על ידי תנאה לסמוך עליהם".

- ב"י** (סי' ש"ח סוף סעי' מ"א) – "ולענין הלכה כדברי הר"ן נקטינן שהוא רב מובהק וכל שכן שהוא להקל בדרבנן".
- עי' ב"י** (סי' שכ"ה סוף ס"ק ד') – "כיון שאיסור מוקצה דרבנן יש לסמוך על המתירין בשעת הדחק או לצורך מצוה".
- (ד) **ש"ך** (יו"ד סי' ק"י כללי ס"ס ס"ק י"ח) – "וכ"כ האו"ה ... והא דאיסור דרבנן ניתר בספק אחד דספיקא דרבנן לקולא משום דבספיקא לא גזרו היינו דוקא בדבר שעיקר איסורו רק מדרבנן שגזרוהו אטו דבר אחר בלתי חששת איסור בגופו כגון ביצת נבלה וציר דגים טמאים ובישולי עובד כוכבים ונולד ומוקצה וכו' ג".
- (ה) **מור וקציעה** (סי' ש"ט ד"ה ומ"מ) – "בשל דבריהם הולכין אחר המיקל".
- מור וקציעה** (סי' ש"ט ד"ה והוא) – "הלכה כדברי המיקל במוקצה".

(ו) **מקור ברוך** (סי' ג' ד"ה הכלל) – "בדבר שהוא מוקצה שהוא גזרה דרבנן אזלינן ביה לקולא דספקא דמילתא דרבנן לקולא".

(ז) **ישועות יעקב** (סי' רע"ט סוף ס"ק ג') – "וכן שיטות הרבה פוסקים ובדרבנן שומעין להקל".

(ח) **רע"א** (ח"ב סי' קמ"ו ד"ה ומה, דף פא: ד"ה ומה, תוס' רע"א פרק כ' אות קס"ב) – "וכיון דמוקצה דרבנן ספיקו לקולא [ואף דהוי דבר שיל"מ דבספיקא דדינא גם ביש לו מתירין ספיקו לקולא, כמ"ש בפר"ח א"ח סי' תצ"ח ובשו"ת שאגת אריה ואף למה שכ' תוס' ריש ביצה דמוקצה חמור כעין דאורייתא וספיקו לחומרא, י"ל זהו אם הדין ודאי דמוקצה אסור ואנן מספקינן עתה אם נולדה בשבת או בחול, אבל כל שאנו דנין על עיקר הדין אם מוקצה אסור הוי בכלל ספיקא דרבנן ולקולא]".

(ט) **חכ"א** (כלל ס"ג סעי' כ"ב) – "ולא אמרו ספק דרבנן לקולא אלא (כן צריך לומר בש"ך) בדבר שלא אסרוה מחמת חשש איסור בגופו אלא שאסרוה משום דבר אחר כגון ביצת נבילה גזירה משום ביצת טריפה וציר דגי עכו"ם משום שומן דגים ובישולי

- עכו"ם משום חתנות ואבר המדולדל משום אבר מן החי ובשר שתלאו במסמר ונפל לארץ ומצאו במקום שהניחו לדעת הבית יוסף בסימן ס"ג דאינו אלא משום חומרא (עיין פרק גיד הנשה דף צ"ה עמוד א' בתוספות) ומוקצה וכיוצא בו".
- (י) שעה"צ (סי' ש"ט ס"ק כ"ד, יש לעי' שם במ"ב שפסק רק במקום הצורך) – "ובפרט דמוקצה דבר של דבריהם ושומעין להקל".
- (יא) ערה"ש (סעי' מ"ו) – "דכיון דמוקצה דרבנן יש לסמוך על המיקל".
- (יב) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' נ"ט ד"ה אולם, עי' ריש עמ' קכ"ו) – "נ"ל להוכיח מדברי הרא"ש (שלהי מס' ביצה) שמקיל שם גבי מוקצה בספיקא דדינא".
- (יג) עי' אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ח' ד"ה ועוד) – "שכיון שבשל סופרים אזלינן בתר המיקל".
- (יד) הגר"מ אליהו זצ"ל (מראש צורים סי' ל"ח אות ו') – "שדי בזה שזו מחלוקת ראשונים במוקצה שהוא מדרבנן ולהקל".
- (טו) יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שכ"ז ד"ה ולענין) – "שהואיל והיא מחלוקת האחרונים באיסור מוקצה דרבנן, ואין לזה הכרע, יש לסמוך על המתירים, וכמו שכתב בכיוצא בזה מרן הבית יוסף (סימן רע"ט) בזה"ל: 'ולענין הלכה נראה רכיון דמוקצה דרבנן כדאי הם הנך רבנותא דשרו לטלטל על-ידי תנאה לסמוך עליהם'. והוא הדין לנידון דידן".
- (טז) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"א) – "מחלוקת באיסור דרבנן לכאורה אפשר להקל".
- (יז) עי' ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקע"ז) – "מצינו בכמה מקומות בראשונים שהקלו בספיקות בדין מוקצה, עיין רא"ש ורשב"א ביצה דף כו: לגבי הספק אם יש מוקצה לחצי שבת שכתבו דמקילינן בספק דרבנן, וע"ע רא"ש פ"ה דביצה סי' י"ד בשם בה"ג שהיקל בפלוגתא דתרי לישני שבגמ' בענין מדבריות משום דמוקצה מדרבנן. ואולי יש לחלק בין ספק במציאות לספיקא דדינא, וכדמצינו דבספיקא דדינא הקלו אף בדשיל"מ, וכמש"כ הפר"ח או"ח סי' תצ"ז סק"ג והשאג"א סי' צ', וע"ע פמ"ג בפתיחה להלכות יו"ט ח"ב פ"א אות כ"ז ובחידושי רע"א שבת דף לח:, וא"כ י"ל שאף להטעם השני של המ"מ המובא בהערה הקודמת אפשר להקלו טפי בספיקא דדינא".
- (יח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ז) – "שהוא ספק במוקצה שדרבנן, וא"כ נמצא להקל".
2. מחמיר.
- (א) עי' דברות משה (סי' ל"ד הע' נ"ב ד"ה לכן) – "ואף שהוא מלתא דרבנן יש למיזל לחומרא בהלכות שבת וגם אולי יליף מספק מוכן אסור".
3. מראי מקומות – פורת יוסף (עירובין דף לה.), שבט הקהתי (ח"ב סי' קל"ז), הל' שבת בשבת (פרק י"ט סעי' ז').
- (א) חי' הר"י (עירובין דף לה.) – "דאע"ג דהא דאמ' ר' נחמיה אפי' טלית ואפי' תרוד אין נטלין אלא לצורך תשמישן שבות בעלמא היא אפי' הכי בשבות כי האי גזרו עליו בין השמשות משום דדילמא אתי לאפקויי ההוא כלי גופיה לרשות הרבים ומחייב חטאת, דטלטול משום הוצאה איתסר כדאמרי' בפ' כל הכלים (קכ"ד ב') אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא".
- (ב) גר"ז (סי' ש"ל סוף סעי' ח') – "ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל ולכן המיקל בטלטול כסברא האחרונה לא הפסיד".
- (ג) חוט שני (ח"ג עמ' ק"נ ד"ה לאחוז) – "משמע דאי אפשר לומר באופן פשוט בכל מחלוקת הפוסקים ספיקא דרבנן לקולא".
- ב. קשה: דמוקצה הוא דבר שיש לו מתירים – כמו ספק נולד, שו"ע (סי' תקי"ג סעי' ב'), מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק ב').
1. גבי ספק פלוגתא יש להקל – עי' יו"ד סי' ק"ב. וכן רע"א (לשונו מובא לעיל), עי' הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' נ"ט ס"ק כ"ד).
2. יש לחלק אם לא יהיה היתר לעולם – עי' יו"ד סי' ק"ב, לשיטות ומראי מקומות.
3. אם "דבר שיש לו מתירין" שייך רק לגבי אכילה או ה"ה טלטול מוקצה [שיטת הצ"ח: פסידא דלא הדר] – עי' יו"ד סי' ק"ב, לשיטות ומראי מקומות.
4. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקע"ו ד"ה לכא', לשונו מובא לקמן).
- ג. אין עושין ספק דרבנן לכתחילה – עי' יו"ד סי' ק"י, לשיטות ולמראי מקומות.
1. נראה, שאין זה כלל שייך בספיקא דדינא.
- ד. מוקצה חמירה והוי כעין דאורייתא, כיון שיש לה סמך מן התורה.
1. תוס' ישנים (ביצה דף ג:) – "אבל לרב נחמן לא פריך דמוקצה חמירה והוי כעין דאורייתא [כספק מוכן דאסור לקמן (כד:). ת"י]".
2. מהרש"א (ביצה דף ג: ד"ה גמ') – "אבל לר"נ דאמר משום מוקצה לא פריך דמוקצה חמירה והוי כעין דאורייתא כספק מוכן דאסור לקמן. מתוספות ישנים".
3. פמ"ג (פתיחה כוללת ח"א אות כ'), א"א סוף סי' רנ"ב [וכ"ת השעה"צ שם ס"ק ל"ט, י"ל הטעמים שייך למוקצה וגם להוצאה. וע"ע המ"ב סי' שכ"ה ס"ק ל"ג], ראש יוסף שבת דף יב. ד"ה והוי, מש"ו סוף סי' רס"א) – "המקום הב' ריש ביצה [ג, ב] דלא פריך [לרב נחמן] אמאי ספק נולדה ביום טוב אסורה הא ספק דרבנן לקולא, די"ל מוקצה אסמכוה אקרא [שם ב, ב] לא מקילינן בספיקא עיין מהרש"א ז"ל שם [ד"ה גמ' אלא] ועיין בפוסקים שם".
4. רע"א (ביצה ריש דף כד.) – "ספק מוכן אסור. בפשטן משמע דס' מוכן בעצמותו חמור וכמ"ש התוס' ישנים במסכתן דף ג' ע"ב".
5. תפארת ישראל (כלכלת שבת, סוף מוקצה ס"ק ט').
6. שד"ח (מערכת המ"ם כלל קנ"ז, עי' כלל קנ"ח).
7. הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' נ"ט ד"ה אולם) – "דמוקצה חמירה כעין דאורייתא, וספיקו אסור משום דהוי כמו ספיקא דאורייתא כדאיתא בתו"י".
8. ששכ"ה (פרק כ' הע' ד' [דפו"ח, הע' ד']) – "בתו"י".
9. עי' ילקוט יוסף (סי' ש"ח עמ' ש"ה).

10. מראי מקומות – האיר יוסף (מוקצה, השמטה לסי' ס"ה).

(א) רע"א (ביצה דף ד:) – "דכיון דחמיר כעין דאורייתא ממילא ספק' אסורה משום דבר שיש לו מתירין".

(ב) רע"א (ביצה דף כד.) – "התוס' ישנים ... לכאורה למסקנא ... דליתא שום תומרא במוכן יותר מבעלמא, ופליגי רק בדין דשיל"מ ... זולת ...".

11. שאין זה כלל שייך בספיקא דדינא.

(א) רע"א (דף פא: ד"ה ומה, ביצה ריש דף כד.) – "לא אמרינן ספק מוכן אסור אלא בספיקא במעשה אבל בספיקא דדינא לא כדמוכח בדברי הרא"ש סוף ביצה דבתרי לישני במדבריות אמרי' ספק דרבנן לקולא".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' נ"ט ד"ה אולם) – "י"ל דהיינו דוקא בספיקא דמציאות אבל לא בספיקא דדינא".

ה. ספק מוכן.

1. מחמיר – ביצה (דף כד.), מחבר (סי' שכ"ה סעי' ה', סי' תצ"ז סעי' ג', "ספק אם לקטן או צדן היום, אסורים בו ביום"), ארחות שבת (ח"ב עמ' ד', פרק י"ט סעי' שצ"ה), פוסקים.

ו. ספק במציאות.

1. מחמיר – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שצ"ה, הע' תקע"ו, "מגירה שאדם מסופק אם יש בתוכה חפצי מוקצה אסור לפותחה מחשש שיש לה דין בסיס לדבר האסור וספק מוקצה אסור [עיין מ"מ פ"ב מהלכות יו"ט ה"ו שכתב ב' טעמים לאיסור ספק מוקצה: [א]. הוי דבר שיש לו מתירין, ובוזא אין מקילין אף בספק דרבנן כמבואר בגמ' ביצה דף ד. [ב]. ועוד כתב די"ל דרצו חכמים להחמיר באיסור זה. והובאו דבריו במג"א סי' תצ"ז סק"ג. והמשנ"ב בסי' תצ"ז סק"ז העתיק את הטעם הראשון שהוא משום דהוי דשיל"מ, ובשעה"צ סי' תצ"ז סק"י הביא גם את הטעם השני דפעמים שהחמירו חכמים אף בספק דרבנן, וכתב דהבית מאיר מאריך להוכיח דטעם זה עיקר. וכתב שעה"צ דנ"מ בין שני הטעמים במקרה שאם ימתין עד מחר יתקלקלו הדגים, דבכה"ג אין מקום להחמיר מצד הטעם דדבר שיש לו מתירין שהרי למחר לא יוכל לאוכלן, אך לפי הטעם השני יש להחמיר בזה. ולמעשה כתב שם בשעה"צ דאם למחר יפסדו הדגים לגמרי אפשר דיש להקל כיון שכמה אחרונים העתיקו רק את הטעם של דשיל"מ").

2. מראי מקומות.

(א) מה שמדמה הארחות שבת הדין של ספק מוכן לספק מציאות של שאר חלקי מוקצה, יש לחלק. שהטעם שהבית מאיר מחמיר ז"ל "לענ"ד הברור כדעת הרשב"א דחילוק גדול יש במוקצה מחמת איסור דאורייתא כמו צדה ומחובר דספיקו אסור בלא טעם דדשיל"מ ואפילו בדברים הנפסדים". לפ"ז, רק אם יש דררא דאורייתא יש להחמיר כמו בספק מוכן, ולא בשאר מוקצה.

ז. לטלטל ע"י עכו"ם - ספק מוקצה.

1. עי' סימן רע"ט סעיף ד', לשיטות ומראי מקומות.

ח. מראי מקומות – ב"ח (סי' ש"א ס"ק ב'), פמ"ג (פתיחה כוללת, הל' יו"ט ח"ב פרק א' אות כ"ז), תפארת ישראל (כלכלת שבת, סוף מוקצה ס"ק ט'), חזון נחום (ח"א סי' ל"ה אות ו').

1. עי' "מיגו דאיכא".

אסור לבטל כלי מהיכנו

- [א] סוגיית הש"ס (דף מב: - דף מג:). [ז] בהמה שנפלה למים: שבת (דף קכח:). [יג] ליתן קליפות ועצמות לתוך צלחת.
 [ב] טעמי הדין ד"אסור לבטל כלי מהיכנו". [ח] בהמה טעונה מוקצה: שבת (דף קנד:). [יד] גרם ביטול כלי מהיכנו.
 [ג] נ"מ בין הטעמים: בין בונה לבין סותר. [ט] כלי שעומד לכך. [טו] מים המטפטף מהמזגן בשבת.
 [ד] ביטול לזמן: ראשונים. [י] מבטל "כלי" מהיכנו. [טז] מקרים.
 [ה] ביטול לזמן: הלכה. [יא] להסיר הכלי קודם שנפל האיסור.
 [ו] ביטול לזמן: הגדרים. [יב] טלטול מוקצה או לבטל כלי.

א] סוגיית הש"ס (דף מב: - דף מג:).

א. מקור.

1. משנה (דף מב:): – "אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן".
 (א) דף מב: – "אמר רבה ... והצלה שאינה מצויה לא התיירו".
 (ב) דף מג: – "רב יוסף אמר ... משום דקא מבטל כלי מהיכנו".
 (ג) דף מג: – "אמר רבי יצחק ... אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".
2. גמרא (דף מב:): – "אמר ר' ח' אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה עליה כלי שלא תשבר".
 (א) בגמרא יש ב' טעמים: רבה, שמחלק בין הצלה שאינה מצויה למצויה. רב יוסף, רק מצד מבטל כלי יש להחמיר.

ב. רבה: "הצלה מצויה התיירו והצלה שאינה מצויה לא התיירו" - ד' פירושים.

1. הוי תנאי בהכלל של אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל.
 (א) רש"י (דף מב: ד"ה אבל, ד"ה והצלה).
 2. משום טירחא.
 (א) תוס' (דף מב: ד"ה הצלה) – "הצלה שאינה מצויה לא התיירו לטרוח בכל דבר אפילו בדבר הניטל משום טירחא".
 3. גזרה שלא יביא כלי דרך רה"ר, משום אדם בהול על ממונו.
 (א) רמב"ן (דף מב: מלחמת דף סו: [ו' שורות מסוף]) – "משום דבכל הצלה איכא למיחש ... מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לאתויי כלים דרך רשות הרבים".
 (ב) רשב"א (דף מב: ד"ה גמרא, דף מג: סוף ד"ה כבר, דף קנד: סוף ד"ה הא דאקשינן) – "דוקא במקום הצלה שבהצלות החמירו כדי שלא יבא לטלטל ולהביא אפילו מרשות הרבים כדי להציל מתוך שהוא בהול על ממונו".
 (ג) חי' הר"ן (דף מב:): – "משום דבכל הצלה איכא למיחש ... מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לאתויי כלי דרך רשות הרבים אלא דאפילו הכי משום אבוד ממונו בדבר המצוי התיירו לו להציל בכלי אחד אבל בדבר שאין מצוי כיון דאיכא למיחש לשמא יביא כלי אסיר".
 1) וכ"ת יו"ט: י"ל הרמב"ן (מלחמת דף סו: ד' שורות מלמטה), "משום דילמא עביד עובדין דחול".
 4. שנכלל בשלא לצורך.
- (א) רשב"א (דף מג: ד"ה ומ"מ) – "ואפשר דשמעתין מוכחא דלכ"ע אין כלי ניטל לצורך, דהא לרבה לא התיירו לטלטל להצלה שאינו מצויה ואפי' בדברים הניטלים, ולר' יצחק נמי דוקא בצריך למקומו הא בלאו הכין לא, ולא מצינו מי שהתיר לטלטל להצלה שאינה מצויה ואפי' דברים הניטלים. ומיהו יש בדבר לדון ולהקל, דמה שלא התיירו כאן לטלטל אפילו לצורך דבר הניטל כגון מי שנשברה לו חבית בראש גגו אלא דוקא בהצלה מצויה, היינו דוקא במקום הצלה, שבהצלות החמירו כדי שלא יבא לטלטל ולהביא אפילו מרה"ר כדי להציל מתוך שהוא בהול על ממונו, וכדאמרין פרק כל כתבי הקדש (לקמן קיז:): מכדי בהתיירא קא טרח ליציל טפי, אמר רבה מתוך שהוא בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבווי, א"ל אביי אלא הא דתניא נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר ויצרף התם מאי גזרה איכא. התם נמי איכא גזרה שמא יביא כלי דרך רה"ר, ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה".
 1) פשט בהרשב"א - עי' סי' ש"ח סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו להיתר], לשיטות ומראי מקומות.

ג. האם הלכה כרבה: שהצלה שאינה מצויה לא התיירו.

1. אין הלכה כרבה.
 (א) און"ז (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "ופירשו רבותי דלית הלכתא כרבה".
 (ב) ריטב"א (דף מג: סוף ד"ה מאי) – "ובפלוגתא דרבה ורב יוסף אליבא דרב חסדא הילכתא כרב יוסף".
 (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא, סי' רע"ז על סעי' ה') – "אין הלכה כדעה זו".
 2. מראי מקומות.
- (א) פמ"ג (ראש יוסף דף מג: ד"ה באופן) – "באופן דנמצינו למידן דכ"ע אית להו מבטל מהיכנו רק מוסיפין על רב יוסף כאמור ולתוס' לרבה הצלה שאין מצוי אסור אף בהיתר משום טורח ולפ"ז יש לומר הלכתא כרבה לגבי רב יוסף (בר משדה ענין ומחצה) בזה דהצלה שאין מצוי אסור בהיתרא ובשלמא לרש"י ז"ל דסבר דוקא באין ניטל כו' ומאחר דלית הלכתא כר"י לקמן כדמוכח בפרק מי שהחשיך וכמ"ש הרי"ף ז"ל בהא דשליפי זוטרא שרי אע"ג דהצלה שאין מצוי היא בשבת וגם לבעל המאור ז"ל קשה דנהי דלית הלכתא כר"י מ"מ באין מצוי עם אין ניטל יש לאסור וי"ל כיון דקיי"ל כר"ש דמוקצה מדעת לא הוה מוקצה א"כ הוה כהיתר גמור ועדיין צ"ע בזה".

ד. האם הלכה כרב יוסף: שאסור לבטל כלי מהיכנו.

1. י"א דרבה [שסבר הצלה שאינה מצויה לא התירו] **חולק** על רב יוסף [שסבר שאסור לבטל כלי מהיכנו].
(א) **רמב"ן** (דף מב: ד"ה ומשמע) – "ומשמע דרבה לית ליה משום ביטול כלי מהיכנו כלל, דאי אית ליה אפי' עשויה להטיל ביצתה במקום מדרון נמי אסור".
(ב) **ריטב"א** (דף מג: סוף ד"ה מאי) – "ובפלוגתא דרבה ורב יוסף אליבא דרב חסדא הילכתא כרב יוסף".
(ג) **עי' אור"ז** (הל' ער"ש סי' כ"ט) – "את"ל דרבה פליג אדרב יוסף וסבר דמותר לבטל כלי מהיכנו אפ"ה הלכה כרב יוסף".
(1) **אמנם** עי' **תוס'** (לחד תירוץ דף מג. ד"ה ושני) – "מצינן למימר דאפילו רבה אית ליה דאסור לבטל כלי מהיכנו ואיצטריך למימר דהצלה שאינה מצויה לא התירו כדי לאוקמה מתניתין כר"ש".
(2) וכן עי' **בעל המאור** (דף סו:), לשונו מובא לקמן.
2. י"א דרב יצחק [שסבר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת] **אינו חולק** על רב יוסף [שסבר שאסור לבטל כלי מהיכנו].
(א) **בעל המאור** (דף סו:) – "שאעפ"י שהתירו לו ליטול כלי שלא לדבר הניטל משום הפסד מרובה לא התירו לו בטול כלי מהיכנו שהוא דבר חמור שהכל מודים בו שהוא אסור בשבת".
(ב) **רשב"א** (דף מג. ד"ה איתביה) – "יש מפרשים דרב יצחק נמי אית ליה הא דרב יוסף דאמר אין מבטלין כלי מהיכנו".
(ג) **ריטב"א** (דף מג. ד"ה רבי) – "דר' יצחק תרתי אית ליה, חדא ... ואידך דאסור לבטל כלי מהיכנו".
(ד) **חי' הר"ן** (דף מג. ד"ה איתביה) – "י"ל דרבי יצחק נמי מודה בטעמא דמבטל כלי מהיכנו".
(ה) **חי' הר"ן** (דף מג: ד"ה כבר) – "כולהו מודו דקי"ל כרב יוסף דאמר דאסור לבטל כלי מהיכנו".
(ו) **תוס'** (חד תרץ דף מג. ד"ה ושני) – "אי נמי ר' יצחק אית ליה נמי דאסור לבטל כלי מהיכנו".
3. **פסק כר' יוסף: שאסור לבטל כלי מהיכנו** – **רמב"ם** (פרק כ"ה הל' כ"ג, הל' כ"ה, הל' כ"ו), **רי"ף** (דף כ:; דף כא:; דף נא:; דף סו:), **רא"ש** (פרק ג' סי' י"ח, סי' כ"ד, פרק י"ח סי' ג', פרק כ"ד סי' א', ב"מ פרק ב' סי' כ"ט), **טור** (סי' רס"ה סעי' ג', סי' רס"ו סעי' ט', סי' ש"ה סעי' י"ט, סי' ש"י סעי' ו'), **פסקי ריא"ז** (שבת פרק ג' הל' ד' אות ז').
(א) וכן פסק – **מחבר** (סי' רס"ה סעי' ג', סי' רס"ו סעי' ט', סי' ש"י סעי' ו'), **פסקי ריא"ז** (שבת פרק ג' הל' ד' אות ז'), ושאר פוסקים.
(1) **מחבר** (סי' רס"ה סעי' ג') – "אין נותנין כלי בשבת תחת הנר לקבל שמן הנוסף, מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו".
(2) **מחבר** (סי' רס"ו סעי' ט') – "ואם היתה טעונה כלי זכוכית שאסור לטלטלם ... ואם יפלו לארץ ישברו, מניח תחתיהם כרים וכסתות. ודוקא במשאות קטנים שיכול לשמטן מתחתיהן, אבל אם הם גדולות שאינו יכול לשמוט הכרים מתחתיהן, אסור להניחם תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו".
(3) **מחבר** (סי' ש"י סעי' ו') – "כל דבר שאסור לטלטלו, אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו, מפני שאסור הכלי בטלטול ונמצא מבטל כלי מהיכנו".
(4) **מחבר** (סי' של"ה סעי' ד') – "אם יזוב תירוש מגיגית של ענבים שעדיין לא נדרכו, שנמצא אותו הדלף אינו ראוי ... ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו; ... וכשיתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחר, שלא יבטלנו מהיכנו".

ה. האם פסק כרב יצחק: דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת.

1. עי' לקמן, לשיטות ומראי מקומות.

ב [טעמי הדין ד"אסור לבטל כלי מהיכנו].

א. כקובע לו מקום ודמי למלאכה.

1. **רש"י** (דף מב: ד"ה כלי), הו"ד **בבה"ל** (סי' רס"ה סעי' ג' ד"ה מפני) – "דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה".
2. **נימוקי יוסף** (דף מב:) – "דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט, ודמי למלאכה".
3. **אהל מועד** (שבת שער א' דרך י' נתיב ה') – "משום דבביטול זה הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומ' למלאכה".
4. **רע"ב** (פרק ג' משנה ו') – "דהוה ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה".
5. **פוסקים**.
(א) **ת"א** (כלל ס"ה סעי' ח') – "שהרי ע"י שנותן הכלי תחת המוקצה אסור לטלטל הכלי ודומה כאלו חיבר שם בסיד".
(ב) **ת"א** (כלל ס"ז סעי' כ"ה) – "דכיון דאז אסור לטלטל כלי ההיתר, דומה כאילו חיברו בטיט (דף מ"ג בתו' בשם רש"י)".
(ג) **קיצור שו"ע** (סי' ע"ה סעי' י"א) – "שהוא מבטל כלי מהיכנו ואסור משום דהוי כאילו דבקו שם".
(ד) **קיצור שו"ע** (סי' פ"ח סעי' ט') – "והרי זה כאלו חברו שם בטיט".
6. **פירוש: ודמי למלאכת בונה** – **ריטב"א** (דף מב: ד"ה רב, "פרש"י ז"ל בכאן דאסרוה רבנן מפני שנראה כבונה כיון דלא יוכל לסלקו משם כל היום"), **אור"ז** (הל' ערב שבת סי' כ"ט, "ולפירש"י אינו קשה מתחילה כלום דאין בונה כאן כלל"), **ב"ח** (אה"ע סי' קס"ט סוף ס"ק ה'), "כתב בתרומת הדשן שאם החליצה ביום ראשון אין קובעין מקום ביום השבת משום דמיחזי כבונה ומתקן אלא בערב שבת קובעין. וכתב עליו בית יוסף דמה שכתב דמיחזי כבונה ומתקן אין לו טעם. עד כאן לשונו. אבל לפי עניות דעתי דיש לו טעם כעיקר והוא דבפרק כירה (שבת מב ב) בהא דאין נותנים כלי תחת הנר לקבל שמן המטפטף משום דמבטל כלי מהיכנו פירש רש"י (ד"ה כלי תחת הנר) דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה עכ"ל. אלמא דבקובע מקום לדבר הוי ליה כאילו עושה מלאכת בנין"), **ערה"ש** (סי' רס"ה סעי' ז'), **אמרי בינה** (שבת סי' י"ד ד"ה והנה).
(א) פירוש נוסף – **שואל ומשיב** (מהד"ג ח"ב סי' קפ"ח ד"ה ובזה).

ב. שדומה לבונה.

1. מאירי (דף מב:): – "ואסור לבטל כלי מהיכנו ר"ל להושיב כלי הראוי לטלטל במקום שיהא אסור בטלטולו מפני שזה כקובע לו מקום ומחברו והוא **תולדת בונה**".
- מאירי (דף קכח: ד"ה בהמה) – "שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לתוך המים הואיל ואיסור ביטול כלי אינו אלא מדברי סופרים מפני שהוא דומה לבונה שכל שאינו יכול ליטלו הוא נראה כמוסיף בנין על הקרקע".
2. ר"י מלניל (דף מב:): – "טעם מבטל כלי מהכנו משום דמיחזי כבונה כאילו קובע לו מקום ומחברו בטיט שאין יכול ליטלו משם עוד".
3. פוסקים.
- א) ט"ז (סי' של"ח ס"ק ד', ע"י לקמן גבי עושהו מוקצה) – "דהטעם איסור מבטל כלי מהיכנו הוא דה"ל כבונה כיון דאסור לטלטל ה"ל כבונה".

ג. שדומה לסותר.

1. רש"י (דף קכח: ד"ה והא) – "דמשהניחם תחתיה אין יכול לטלטלן, דדומה לסותר בנין מדרבנן".
- רש"י (דף קנד: ד"ה והא) – "כשמניח תחת דבר שאין ניטל, מבטלן מהיכנו דשוב לא יטלם משם, ודמי לסותר".
2. רמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"ג) – "אסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותר".
3. אור"ז (הל' שבת אות ע"ט) – "ואסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותר את הכלי".
4. ר"ן (דף נא. ד"ה גמ', ע"י סוף דף כ. ד"ה אין).
5. ריבב"ן (דף מב:): – "ורש"י מפרש טעמא משום דנראה כסותר".
6. ס' הבתים (שער הקידוש והשביתה שער שביעי) – "מפני שהוא כסותר".
7. טור (סי' ש"י סעי' ו') – "כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו מפני שמבטל כלי מהיכנו שאוסר הכלי מטלטולו ודומה לסותר שסותר זה הכלי ממה שהיה ראוי תחלה".
8. פוסקים.
- א) לבוש (סי' ש"י סעי' ו') – "מפני שאוסר הכלי מטלטולו ודומה לסותר, שסותר זה הכלי ממה שהיה ראוי ומוכן לו מתחילה".
- ב) גר"ז (סי' רס"ה סעי' ג') – "וחכמים אסרו לבטל כלי מהיכנו מפני שדומה כאלו סותר הכלי".
- ג) מ"ב (סי' רס"ה ס"ק ו') – "וחכמים אסרו לבטל כלי מהיכנו מפני שדומה כאלו סותר הכלי ומשברה".
- מ"ב (סי' ש"י ס"ק כ') – "ונמצא מבטל וכו'. והוי כסותר הכלי".
- ד) קיצור הל' שבת (סי' מ"ג סעי' ל').
- ה) מחזה אליהו (ח"א סי' ס"א ס"ק ז') – "העיקר הוא משום 'סתירה'".
- ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' הע' א') – "עיקר הטעם שנקטו בפוסקים הוא משום שדומה לסותר".
- ז) הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' א').

ד. שני טעמים: שדומה לבונה או שדומה לסותר.

1. ארחות חיים (שבת סי' שצ"ג) – "ואסור לבטל כלי מהיכנו לפי שהוא כבונה או כסותר".
2. כל בו (סי' ל"א) – "ואסור לבטל כלי מהיכנו לפי שהוא כבונה או כסותר".
3. פוסקים.
- א) תוס' שבת (סי' ש"ג ס"ק כ"ד, סי' של"ה ס"ק י').
- ב) ערה"ש (סי' רס"ה סעי' ז').

ה. עושהו מוקצה.

1. רש"י (דף מג. ד"ה מפני) – "מפני שמבטל כלי מהיכנו. שהיה מוכן מתחלה לטלטלו, ועכשיו עושהו מוקצה".
2. פוסקים.
- א) ט"ז (סי' רס"ה ס"ק א') – "מבטל כלי מהיכנו. שקודם לזה היה הכלי ראוי לטלטלו ועכשיו בשבת עושהו מוקצה".
- 1) פ' הפמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א') שהוא טעם שלישית. והדיוק, כיון רש"י צריך לסיים ומפרש מה האיסור, כלומר שהיה צריך לסיים 'ועכשיו אסור לטלטלו', וכיון מסיים רק בלשון של 'ועכשיו עושהו מוקצה' נראה שהאיסור הוא שעושהו דבר מוקצה.
- 2) פ"י, שזה טעם לאיסור טלטול, וממילא הוי דומה לסותר או בונה – באר משה (ח"ה סי' פ"ה אות ב'), משנת השבת (עמ' ז'), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ד' ד"ה אך), שלמי יהונתן (סי' ש"י ס"ק י"ז אות ג' ד"ה ולכאורה).
- א. וכן נראה מתוס' (דף מג. ד"ה דמבטל) – "בפרק בתרא פירש בקונטרס דאסור משום דמתחזי כסותר וכאן פירש דחשיב כאלו מחברו שם בטיט".
- ב. וכן צריך לפרש בט"ז (סי' רס"ה ס"ק א', סי' של"ח ס"ק ד', דאל"כ סותר עצמו).
3. נפקא מינה.
- א) כלי שמלאכתו לאיסור – פמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א', ראש יוסף דף מב: ד"ה במשנה, דף מג: ד"ה ובענין).
- 1) תלוי בחקירה, מה גדר האיסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה סוף ס"ק ג', סי' ש"ח ס"ק י' ב'), אז נדברו (ח"ט סי' כ' ד"ה ודין), שבות יצחק (ח"א עמ' רט"ז ד"ה ולטעם), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ט' ד"ה אך).
- ב) ביטול לשעה – פמ"ג (סי' רס"ו א"א ס"ק י"ד, "ועושהו מוקצה ... אפשר לפי שעה נמי אסור באין הפסד מרובה ...").

ג) פירוש תיבת "מהיכנו" – פמ"ג (סי' רס"ו א"א ס"ק י"ד, "כאן 'מהיכנו', מן מוכן שלו ... יש לומר כנו בסיסיה, לומר שמבטל ממקום מושבו על שוליו, כי אם מחברו לקרקע").
 ד) האם שייך איסור מבטל כלי באוכלין או דבר שאינו כלי – שבות יצחק (ח"א סוף עמ' רכ"ט).
 4. מראי מקומות – מנחת אשר (סי' ל"ז אות ד' ד"ה אך במה), ארחות שבת (פרק י"ט הע' תס"ח).
 א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג', סי' ש"ה ס"ק י"ג) – "והטעם הג' הוא מחודש וחושבני שיש לזה יסוד בירושלמי ...".

ו. שלא למעט בכבוד שבת.

1. ריטב"א (דף מג. ד"ה רב) – "והנכון דרבנן אסרו כדי שלא למעט בכבוד שבת לאסור כלים המותרים".
 א) נ"מ: כלי שמלאכתו לאיסור – שבות יצחק (ח"א עמ' רט"ז ד"ה ולטעם, "גם למש"כ הריטב"א די"ל דבכלי שמלאכתו לאיסור אינו ממעט בכבוד שבת דבלא"ה אינו עומד כ"כ למלאכת היתר").

ז. האיסור משום ההלכה של אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל.

1. יראים (סי' רע"ד עמ' ק"נ) – "כשם שאין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה משום דאין מבטלין כלי מהיכנו כך אין כופין כלי בשביל שלא תשבר דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".
 2. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' ח').

ג] נפקא מינה בין הטעמים: בין דומה לבונה לבין דומה לסותר.

א. חקירה: מהו היסוד של "מבטל כלי", מבטל הטלטול או מבטל השימוש.

1. אם הטעם מצד בונה, י"ל דהאיסור משום מבטל מהטלטול.
 2. אם הטעם מצד שלא למעט בכבוד שבת, י"ל דהאיסור משום שהוא מבטל הכנת הכלי לשימוש ולהנאה.
 3. אם הטעם משום סותר, יש לעיין אם סותר הטלטול או סותר השימוש.
 4. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' רי"ז), מנחת אשר (סי' ל"ז), שלמי יהונתן (סי' ש"י ס"ק י"ח, עי' ח"ג ריש פרק י', "כלי אשר הוכן מבעוד יום לשימוש וטלטול אסרו חכמים לבטל את אפשרות 'טלטול הכלי' או 'השימוש בו'").

ב. פירוש תיבת "מהיכנו".

1. עי' פמ"ג (סי' רס"ו א"א ס"ק י"ד) – "כאן 'מהיכנו', מן מוכן שלו ... יש לומר כנו בסיסיה, לומר שמבטל ממקום מושבו על שוליו, כי אם מחברו לקרקע".
 א) הפמ"ג הולך על הנפקא מינה אם הטעם משום עושהו מוקצה או אם הטעם משום שדומה לבונה. ולכאורה ה"ה יש נפקא מינה בין אם הטעם משום שדומה לבונה ובין הטעם משום שדומה לסותר – וכן איתא בשבות יצחק (ח"א עמ' רט"ו, "דס"ל למשנ"ב דאיסור ביטול כמ"ה הוא משום דדמי לסותר הכלי ומשברו ... ולטעם זה כ' הפמ"ג בסי' רס"ו א"א סקי"ד דפי' מהיכנו היינו מן המוכן שלו. והיינו שהיה מוכן לתשמיש או לטלטול וע"י שמבטלו מהם דמי לסותר ומשבר הכלי ... בונה. וכ"כ הח"א בכלל ס"ה סי' ח'. ולטעם זה כ' הפמ"ג שם דפי' מהיכנו היינו מכנו כלומר מבססו דכיון דחשיב כמחברו לקרקע הרי הוא כמבטל הבסיס שלו").

ג. ביטול כלי מהיכנו כשהוא מחובר לקרקע.

1. אסור מצד סותר, ומותר מצד בונה.
 א) ערה"ש (סי' של"ה סעי' ח') – "ואף שי"ל דכשהיא מחובר לא שייך ביטול כלי מהיכנו לפמ"ש בסי' רס"ה דהטעם הוי משום בונה כיון דבלאו הכי היא בנויה אמנם יש שם מי שסובר דהאיסור הוי משום סותר ע"ש".
 ב) אמרי בינה (שבת סי' י"ד ד"ה והנה) – "בפשיטות דאף במחבר שייך איסור ביטול כלי מהיכנו מטעם דהוי כסותר".
 ג) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג' ד"ה והנה הפרמ"ג).
 ד) משנת השבת (עמ' י').
 ה) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ד').
 2. חולק.
 א) תורת שבת (סי' של"ה ס"ק ח') – "המג"א ... אינו מבורר כלל דשייך ביטול כלי מהיכנו בדבר שהוא מחובר, דלא שייך בי' שדומה לבונה, שהוא כמחברו בטיט (עי' שבת דמ"ג) ולא סותר".
 3. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' ו').
 א) שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"ז) – "המג"א ... והגרע"א ... בערוך השולחן ... מיהו מדברי הפ"י ...".
 ב) לכאורה תלוי בשאלה דלעיל אם האיסור מצד שסותר את הטלטול, או סותר מתשמישו. שאם מצד טלטול כאן שרי. ואם מצד תשמישו, הרי אין לו תשמיש – מנחת אשר (סי' ל"ז ד"ה ועוד), שלמי יהונתן (סי' ש"י ס"ק י"ח אות א').
 ג) לענין הדין "ביטול כלי מהיכנו כשהוא מחובר לקרקע", עי' לקמן [אצל ביטול "כלי" מהיכנו].

ד. ביטול מתשמישו ולא ביטול הטלטול.

1. אסור מצד סותר, ומותר מצד בונה – עי' פמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א', ראש יוסף דף מג. ד"ה והנה, "אם נותן בכלי היתר דבר האסור באכילה ושרי בטלטול כמו שנודר הנאה משמן לאכילה ... דלטעם מחברו בטיט שרי, דמותר לטלטל, ולטעם סותר אסור ..."), משנת השבת (עמ' ט').
- א) חולק – אמרי בינה (שבת סי' י"ד ד"ה והנה, "ועי' מ"ז ... ולא אדע כיון דמותר לטלטל הוי כמו שמניח דבר המותר בהכלי דאין בזה מחזי כסותר כיון דיכול לטלו משם ואינו מוכרח שינוח שם כל היום").
- ב) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג' ד"ה והנה הפרמ"ג, "הפרמ"ג ... תמוה דדמי לטבל כיון שאם נשאל על הנדר פקע המוקצה").
- 1) לכאורה תלוי בשאלה דלעיל אם האיסור מצד שסותר את הטלטול, או סותר מתשמישו. שאם מצד טלטול כאן שרי. ואם מצד תשמישו הרי אין לו תשמיש.

ה. ביטול הטלטול ולא ביטול מתשמישו.

1. אסור מצד בונה, ומותר מצד סותר – מנחת אשר (ריש סי' ל"ז ד"ה ונראה).
- א) לכאורה תלוי בשאלה דלעיל אם האיסור מצד שסותר את הטלטול, או סותר מתשמישו.

ו. בכלים שעשויין לקבל בהם.

1. אסור מצד בונה, ומותר מצד סותר.
- א) פני יהושע (דף מג. ד"ה דמבטל) – "בכלים שעשויין לקבל בהם וא"כ השתא נמי שמניחין תחת השמן או תחת תרנגולת עדיין ראויים הם לכך דאפילו באותו שבת עצמן ראויין לתשמיש זה ולהניח בו שום דבר וא"כ אין כאן סתירה כלל, אלא דלפי שאין רשאי לטלטלם ממקומם הוי כאילו מחברן בטיט והו"ל כבונה".
- ב) הו"ד בפמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א', עי' ראש יוסף דף מג: ד"ה ובענין).
- ג) באר משה (ח"ה סי' פ"ה).
- ד) חוט שני (ח"ג פרק ע"ד ד"ה ובפמ"ג, עמ' קע"ב).
- 1) לכאורה תלוי בשאלה דלעיל אם האיסור מצד שסותר את הטלטול, או סותר מתשמישו. שאם מצד טלטול אסור לטלטל. ואם מצד תשמישו יש לו עדיין תשמיש – שבות יצחק (ח"א סוף עמ' רי"ט, "והנה משמע מדברי הפנ"י דמפרש דברי רש"י דדמי לסותר, היינו דע"י שסותר הכלי מתשמישו דומה לשובר הכלי. אך יש להעיר ע"ז דרש"י כ' דהוי כסותר משום דשוב לא יטלנו משם, דמזה משמע דסתירת הכלי היא ע"י שמבטל הכלי ממה שהיה מוכן לטלטלו, וטעם זה שייך גם בנתינת כלי תחת השמן וכמש"כ המשנ"ב וא"כ עדין צ"ע").

ז. בדבר הראוי לבנין ולא בכרים וכסתות.

1. אסור מצד סותר, ומותר מצד בונה.
- א) פני יהושע (דף מג. ד"ה דמבטל) – "בכרים וכסתות דלקמן פרק בתרא דלא שייך בהו טעמא דבנין כלל שאין דרך בנין בכרים וכסתות ואין דרך לחברם בטיט כלל לכך הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה שייך בהו ביטול כלי מהיכנו משום דהו"ל כסותר".
- ב) חת"ס (דף מב: ד"ה אין) – "ועוד נ"ל לא שייך בונה ומחברו אלא בדבר הראוי לבנין אבל כרים וכסתות לא שייך בהו בנין".
- ג) באר משה (ח"ה סי' פ"ה).
- ד) חוט שני (ח"ג עמ' קע"ב ד"ה ובפמ"ג, עמ' קע"ב).

ח. כלים שעומדים לכך.

1. אסור מצד בונה, ומותר מצד סותר – הגר"צ קושליבסקי שליט"א (צהר אבי עזרי, עמ' רנ"ח ד"ה ולאור), מנחת אשר (סי' ל"ז אות א' ד"ה אך יש), אור חיים (עמ' ק"ו).
- א) לשיטות ומראי מקומות, עי' לקמן.

ט. ביטול לשעה.

1. אסור מצד סותר, ומותר מצד בונה – פמ"ג (ראש יוסף דף מג: ד"ה ובענין, "ואפשר דהא דמחברו בטיט הוא לכל היום וסותר לפי שעה והבן זה").
2. אסור מצד בונה, ומותר מצד סותר – חת"ס (דף מב: ד"ה אין, "ונ"ל מסברא בביטול כלי לשעה לא שייך דהוה כסותר כיון שאינו בטל ממלאכתו אלא שעה קלה אך בבונה ומחברו בטיט אפי' רגע א' הוה בונה"), דברות משה (סוף סי' ל"א, "ולבטול לשעה הוא רק בונה ולא משום סותר").
3. מראי מקומות – באר משה (ח"ה סי' פ"ה אות ג').

י. בחפץ שאינו תורת כלי.

1. אסור מצד בונה, ומותר מצד סותר – פמ"ג (סי' שיי"ג א"א ס"ק י"ד, "קובע ומחברו בטיט, אפשר אסור. ואחד, כשובר הכלי וכדומה, ולא שייך באין כלי"), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ד').
- א) לשיטות ומראי מקומות, עי' לקמן.

יא. בכלי מוסתקי.

1. אסור מצד בונה, ומותר מצד סותר – תוס' שבת (סי' של"ה ס"ק י', עי' מגיה שם), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ד').
(א) לשיטות ומראי מקומות, עי' לקמן.

יב. באוכלין.

1. אם הוא תלוי בבונה או סותר – מחזה אליהו (ח"א סי' ס"א ס"ק ז').
(א) לשיטות ומראי מקומות, עי' לקמן.

יג. להניח כלי שמלאכתו לאיסור על כלי שמלאכתו להיתר.

1. אם הוא תלוי בבונה או סותר – אז נדברו (ח"ט סי' כ' ד"ה ולכאורה).
(א) לשיטות ומראי מקומות, עי' לקמן.

ד] ביטול לזמן: ראשונים.

א. מיד.

1. מיקל.

(א) תוס' (דף מג. ד"ה בעודן עליו) – "ודאי לא חשיב ביטול כלי כי מיד כשבאו על הסל בידו להפריחם ולהבריחם משם".

2. מחמיר, אא"כ יכול להסיר המוקצה בלי טלטול.

(א) או"ז (סי' כ"ט, כדאי' בתהלה לדוד סי' רס"ה ס"ק א') – "מיהו נ"ב דלא הוה ביטול כלי מהיכנו אלא במקום דלא אפשר להסיר גוף האיסור מן הכלי ולא הכלי מן האיסור אלא ע"י שיטלטל את האיסור כגון ביצה בתוך הכלי או יין או שמן או כל כיוצא באילו אבל במקום שיכול להסיר הכלי מתחת האיסור בלא טלטול האיסור התם ודאי שרי וראיה לדבר דתריץ התלמוד בפ' מי שהחשיך בשליפי זוטרי ופירש"י משואות קטנות ששומט הכר מתחתיהן ונופלין על הכר השני וכן עד שמגיעין לארץ ואינו דומה לההוא דמפנין דכרים וכסתות שתחת הבהמה לא מצי לשומטם מפני כובד הבהמה ... ה"ט כדפרישית לעיל דנותן כלי תחת בצים הוי מבטל כלי מהיכנו מפני שאי אפשר לו להסיר הכלי מתחתיה אם לא ע"י טלטול הביצה אבל כופה את הסל מפני האפרוחין אינו מבטל את הכלי מהיכנו מפני שיכול להבהיל את האפרוחין ולהפריחם מע"ג הסל בלא שום טלטול הילכך אחרי שפרשנו דטעם כלי שתחת הביצה הוי ביטול כלי מהיכנו מפני שאינו יכול להסיר הביצה לחוץ".

3. שיטת הרשב"א.

(א) רשב"א (דף קכח: ד"ה והא) – "והא קא מבטל כלי מהיכנו. ולא דמי לכופין את הסל לפני האפרוחין דשרי במתניתין ואוקימנא בפרק כירה (מ"ג א') אפילו כמאן דאמר אסור לבטל כלי מהיכנו, והיינו טעמא דהתם לא קיימי אפרוחין אלא לפי שעה ויכול הוא להפריחן אבל הכא דלמא לא תעלה, ודלמא מבטל כלי מהיכנו קאמר, כן נראה לי".

(ב) רשב"א (דף קנד: ד"ה הא דאקשינן, שמחמיר) – "דלא התירו אפילו ביטול לשעתו אלא להצלת הפסד מרובה ... והא דמקשה התם מכופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו ופרקינן משום דמותר לטלטלו אחר שירדו, דאלמא לא חיישינן לביטול שעה, י"ל דהתם נמי הפסד מרובה הוא שאם לא יעלו לקניניהם מתפזרים אילך ואילך ויאבדו, ואי נמי כיון דעשוין לירד מעצמן ואין צריך לטלטלן ואפילו מן הצד לא חיישינן".

(ג) מג"א (סי' ש"ה ס"ק י"א) – "וא"ת מ"ש מסל לפני האפרוחים דשרי בסימן ש"ח סל"ט י"ל דהתם יכול להפריחן משא"כ כאן דדלמא לא תעלה (רשב"א)".

(ד) מחז"ש (סי' ש"ה ס"ק י"א) – "דרשב"א לשיטתיה [שבת קנד, ב ד"ה הא דאקשינן] דסבירא ליה ביטול ליה מהיכנו אפילו למקצת שבת, כמו שכתב מ"א בשמו לעיל סימן רס"ה [ס"ק ב], ואם כן קשיא ליה ממה שכופין הסל לפני האפרוחים שיעלו וירדו, וכל זמן שהאפרוחים על הסל אסור לטלטל הסל, והוי ביטול כלי מהיכנו למקצת שבת עד שירדו. ושם ליכא למימר משום צער בעלי חיים, דהא ליכא צער לאפרוחים אפילו לא יכפה הסל, אלא על כרחך ביטול כלי מהיכנו למקצת שבת מותר, והא גם כאן לא הוי רק ביטול כלי מהיכנו למקצת שבת דהא אחר שתעלה הבהמה שוב יכול להעלות גם הכרים וכסתות: יש לומר דהתם כו'. ר"ל, דסל לפני האפרוחים עם האי דכרים וכסתות דהכא, הם רחוקים זה מזה מקצה אל קצה, דבסל לפני האפרוחים אפילו למקצת שבת לא הוי ביטול כלי מהיכנו, הואיל ובידו להפריחן כל עת שירצה, מה שאין כן בכרים וכסתות דהוי ספק ביטול כלי מהיכנו לכל השבת, דשמא לא תעלה הבהמה מיד ויהיה צריך להניח שם הכרים כל היום שמא תעלה אחר זמן".

(ה) קהלת יעקב (שבת פרק כא הל' י') – "בדברי הרשב"א ז"ל בחידושי שו"ת שכתב שלא התירו אפילו ביטול לשעתו אלא בהפסד מרובה אבל בהפסד מועט אפילו ביטול לשעתו לא התירו כתב עוד וא"ת כיון שהכר מלאכתו להיתר למה לא יטלטלנו אפילו משום הפסד מועט כיון שהוא יכול לנערו בכל עת שיצטרך לו י"ל דלענין הצלה חששו שמא יביא כלי דרך רה"ר אלא שבמקום הפסד מרובה לא חששו עכ"ד וקשה כיון דכתב דבהפסד מועט חששו לביטול לשעתו א"כ מאי קושיא היא משום שיכול לנערו הא באותה שעה שמניח תחתיו ופריק ליה על גבו הא הוי ביטול לשעתו ובהפסד מועט אסור וכמ"ש לעיל מזה ודבריו אינם מובנים אם לא שנאמר שיש איזה חיסור לשון ודוק".

ב. ביטול לשעה.

1. מיקל.

(א) בעל המאור (דף סו:): – "ושמעת מינה דכל שדבר שדעתו עליו לשמטו אין בו משום ביטול כלי מהיכנו הלכך הא דאמר רב חסדא אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה דדייקינן לה ממתניתין דתנן אין נותנין כלי תחת הנר לקבל את השמן

כשמקצה הכלי מדעתו כל אותו היום לקבלת הביצה והשמן שזה הוא ביטול כלי מהיכנו אבל אם דעתו לנערך מותר וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה דאוקימנא בדרפי דאי בעי שקיל ליה והוא דכוון דעתיה להכי דאי אקצינהו מדעתיה אין לך רפה יותר מכלי תחת ביצה והוא אסור ומדאסיקנא בגמרא דלהפסד מועט לא חששו שמעת מינה שלא התיר רב הונא אלא מפני הפסד מרובה משום דס"ל לרב הונא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".

2. בהפסד מרובה יש להקל.

(א) רמב"ן (דף קנד: ד"ה ואוקימנא).

(ב) רשב"א (דף קנד: ד"ה הא) – "איכא למידק דהא אמר רב חסדא בפרק כירה (מ"ב ב') אין נותנין כלי תחת תרנגולות לקבל ביצתה וקא מפרש רב יוסף טעמא התם משום דקא מבטל כלי מהיכנו, והא ביצה כשליפי זוטרי הוא ויכול לנערה, ותירץ הר"ז הלוי ז"ל דהתם במבטל כלי אצל הביצה לכולי יומא, ואינו מחזור בעיני כלל, דאם כן מאי קא מקשו עליה מתניתין נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ואיצטרך לשנויי ניצוצות אין בהם ממש, וכן מנותנין כלי תחת הדלף, ומנא להו דהוי במבטל ליה לכלי שבתא. אלא י"ל דלא התירו אפילו ביטול לשעתו אלא להצלת הפסד מרובה וכדאיתא בסמוך גבי עששיות מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו קא משמע לן, כלומר דלא התירו אלא משום הפסד מרובה, והא דמקשה התם מכופין את הסל לפני האפרוחין שיעלו וירדו ופרקינן משום דמותר לטלטלו אחר שירדו, דאלמא לא חיישינן לביטול שעה, י"ל דהתם נמי הפסד מרובה הוא שאם לא יעלו לקניניהם מתפזרים אילך ואילך ויאבדו, ואי נמי כיון דעשוין לירד מעצמן ואין צריך לטלטלן ואפילו מן הצד לא חיישינן".

(ג) ר' ירוחם (נתיב י"ב ח"י, ע"ט-ד) – "ואף על גב דקיימא לן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל מכל מקו' עודן עליו מבטל כלי מהיכנו ואסור דלא התירו ביטול כלי מהיכנו בעודן עליו אלא בהפסד מרובה".

ג. כל היום.

1. מחמיר.

(א) בעל המאור (דף סו:) – "שאעפ"י שהתירו לו ליטול כלי שלא לדבר הניטל משום הפסד מרובה לא התירו לו בטול כלי מהיכנו שהוא דבר חמור שהכל מודים בו שהוא אסור בשבת".

(ב) רמב"ן (דף קנד: ד"ה ואוקימנא) – "ומיהו שליפי רברבי אסור בכל ענין שאי אפשר לנערך לפי שהן משתברין אפילו בנעורן".

(ג) רשב"א (דף קנד: ד"ה הא).

(ד) הגהות אשרי (פרק ג' סי' י"ח) – "דשליפי רברבי דלא אפשר לנערך אסור אע"פ שישתברו הזכוכית".

(ה) אהל מועד (שבת שער א' דרך י' נתיב ה', ע"י יו"ט דרך א' נתיב י') – "מותר לבטל כלי מהיכנו משום צער בע"ח אבל משום הפסד ממונו לא התירו לבטלו".

ה. ביטול לזמן: הלכה.

א. מיד.

1. מיקל – מג"א (סי' רס"ה ס"ק ב', ס"ק ו', סי' רס"ו ס"ק י"ד, סי' ש"ה ס"ק י"א), מ"ב (סי' רס"ה ס"ק ה', ס"ק י"ד, סי' ש"ח ס"ק קמ"ז, "ומניח שם כלי שיפול על הכלי ומטעם דכיון דאפשר לנערך מיד האיסור מתוך הכלי"), ערה"ש (סי' רס"ה סעי' י"א), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שי"ט), הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' ז').

ב. ביטול לשעה.

1. בהפסד מרובה יש להקל – מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ד, ע"י סי' רס"ה ס"ק ב', "וכן יש להורות שאין לבטל כלי מהיכנו אפי' לפי שעה אלא במקום הפסד מרובה"), ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"ה), גר"ז (סי' רס"ה סעי' ז', סי' רס"ו סעי' כ"ו, סי' ש"י סעי' י'), מ"ב (סי' רס"ו ס"ק כ"ז, "וכן מסיק המ"א לדינא דיש להורות שאין מבטלין כלי מהיכנו אפילו לפי שעה אלא במקום הפסד מרובה"), ע"י ערה"ש (סי' רס"ו סעי' כ"ד), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ז'), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"ח), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שי"ח, סעי' ש"ל), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' נ"ב), הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' ז', סעי' י').

(א) מ"ב (סי' רס"ה ס"ק ה') – "ולעהעמיד כלי תחת הפחם שבראש הפתילה שיפול לתוכו אסור אם לא במקום הפסד".
(1) צ"ל כוונת המ"ב הוא ל"הפסד מרובה" – מגילת ספר (סי' מ"ג הע' ג', "וצריך לומר שהכוונה להפסד מרובה, וכ"כ הגר"ז שם בס"ז"), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ט'), ע"י גר"ז (סי' רס"ה סעי' ז').

ג. כל היום.

1. בהפסד מרובה יש להקל: אם אי אפשר לפרוק בנחת.

(א) מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ד) – "והכל שרי במקום המ".

(ב) ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"ה) – "ומכל מקום במקום הפסד מרובה, מותר אפילו לבטל לכל השבת (סי' רס"ו)".

(ג) ע"י גר"ז (סי' רס"ו סעי' כ"ה) – "אם אי אפשר לפרוק בנחת שלא ישברו יש מתירין להניח כרים וכסתות תחתיהם שלא גזרו על ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה".

(ד) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ב', ע"י סי' צ"ח אות ז').

2. מחמיר, קשה מאוד להקל.

(א) אבן העזר (סי' רס"ו על מג"א ס"ק י"ד).

(ב) קרבו נתנאל (פרק כ"ד סי' א' ס"ק ז') – "ודלא כמ"א סימן רס"ו ס"ק י"ד שפסק הכל שרי במקום הפסד מרובה".

(ג) מ"ב (סי' רס"ו ס"ק כ"ז, בה"ל שם ד"ה לשמטן) – "קשה מאוד להקל".

(ד) חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ז') – "ומיהו היכי דליכא משום צעב"ח ליכא למאן דשרי ביטול כלי לכל השבת משום הפסד מרובה וכן מוכח לעיל מ"ג א' דפריך מחבית של טבל שנשברה דהוי הפסד מרובה וכן קורה שנשברה דיש לחוש שיפול בבית, וכ"ז דלא כהמ"א סי' רס"ו ס"ק י"ד, וכ"כ המ"ב בה"ל שם והוסיף ראי' מהא דשבת קכ"ח ב' דמוקי באי אפשר בפרנסה, ול"ל משום צעב"ח תיפוק לי' משום הפסד הבהמה, וכן מוכח מסוגין דלא פרק ר"ג משום הפסד החמור, ואפשר דכונת המ"א נמי דוקא הכא שרי וכעין שפי' ריטב"א".

(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"ז).

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ל) – "דקשה להקל בזה".

ו] ביטול לזמן: הגדרים.

א. חקירה: דעת חיובית לנער או שמספיק שלא יהיה אכפת לו לנער.

1. מיקל.

(א) רמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"ה) – "קורה שנשברה אין סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה אלא אם כן היו רווחים וכל זמן שיחפזין יטלם כדי שלא יבטל כלי מהיכנו".

(ב) מחבר (סי' רס"ו סעי' ט', סי' שי"ג סעי' ז') – "ודוקא במשאות קטנים שיכול לשמטן מתחתיהן, אבל אם הם גדולות שאינו יכול לשמוט הכרים מתחתיהן, אסור להניחם תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו".

(ג) גר"ז (סי' שי"ג סעי' כ"ג) – "וצריך שיהא הכלי רפוי קצת תחת הקורה בענין שיוכל ליטלו משם כשירצה".

(ד) מ"ב (סי' רס"ה ס"ק ה') – "ומטעם דכיון דאפשר לנער מיד האיסור מתוך הכלי כמש"כ סימן רע"ז לא חשיב מבטל כלי מהיכנו".

(ה) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ז').

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תע"ב) – "שלא קבע בדעתו לנער ממנו בשבת אך גם לא קבע בדעתו איפכא שלא לנער, לדעת הרמב"ם אין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו, ובדעת רש"י ובעה"מ נראה לכאורה שאסור בזה אא"כ קובע בדעתו לנער באמצע השבת, ולענין הלכה - בשו"ע מובאת לשון הרמב"ם וכך ריהטת הפוסקים".

2. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' רל"ט), תהלה לדוד (סי' רס"ה ס"ק א'), מגילת ספר (סי' מ"ג אות ו').

(א) גר"ז (סי' רס"ו קונ"א ס"ק י"א) – "מלשון רש"י משמע קצת שצריך לשמטן, אבל אם מקצה מדעתם שיהיה שם כל היום הרי זה מבטל כלי מהיכנו. וכן כתב בהדיא במאור ... אבל מלשון הרי"ף והרמב"ם סוף פרק כ"ה וטור וש"ע סי' שי"ג ס"ז משמע שכיון שאם רוצה ליטלו היה יכול שרי אף שאינו נוטלו. ואף שכך הוא גם כן לשון הגמרא, ואפילו הכי פירשו המאור שיהיה דעתו כן, מכל מקום הפוסקים לא הוה להו לתפוס לשון זה שיכולים לפרשו כפשוטו שתלוי ברצונו, אלא ודאי שכן הוא דעתם באמת. וכמו שכתבו התוס' דף מ"ג לענין ביטול לשעה, שכשיכול להפריחם אין כאן ביטול אף שאינו מפריחם, והוא הדין לענין ביטול לכל היום".

ב. אם מחשבתו ניכרת שדעתו להשאיר את המוקצה לשעה, אע"ג שאפשר לנער מיד.

1. מחמיר.

(א) גר"ז (סי' רס"ו קונ"א ס"ק י"א) – "לענין גוף הביטול אי הוה במחשבה בעלמא לא פליג על משמעות הרמב"ם וטור וש"ע סי' שי"ג, ומה שכתב כאן דאין לבטל לפי שעה אין כוונתו במחשבה בעלמא, אלא דומיא דשליפי זוטרי דלא סגי בלא בטול למקצת שבת, או כגון שניכרת מחשבתו כגון שרוצה לקבל איזה מוקצה בתוך כלי, ואף שדעתו לנער אחר כך מכל מקום לפי שעה ודאי ניכרת מחשבתו שרוצה לבטלו, דאם ינערו מיד למה מקבלו כלל".

(ב) מגילת ספר (סי' מ"ג סוף אות ו') – "דכבר האריך הגר"ז בקו"א שם דדוקא באופן שאין מעשיו מוכיחים שרוצה בבטול לשעה אז יש להתיר, וכגון שפורק כלי זכוכית על כרים וכסתות שעיקר כוונתו בשביל שלא ישברו בשעת הפריקה ואין ממעשיו הוכחה שרוצה שיהיו מונחים על הכרים לפי שעה ולכן אין בזה צורך שיהיה דעתו לנער מיד וסגי במה שיכול לנער אם ירצה, וה"ה במניח כלי תחת הניצוצות או תחת נר של שעווה שכוונתו בשביל שלא ידלק השולחן ושפיר י"ל דלא אכפת לו לנער מיד, אבל אם מניח קליפות בתוך כלי הרי מעשיו מוכיחים שרוצה שיהיו שם לפי שעה ואינו רוצה לנער את הקליפין שהרי רק בשביל זה מניח את הכלי כדי שלא יהיו מפוזרים על השולחן ועל הקרקע, וזה דומה לנותן כלי תחת השמן דמעשיו מוכיחים שאינו רוצה לנער השמן דלשם כך הוא נותן את הכלי כדי שלא להפסיד השמן".

2. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תע"ב) – "והגר"ז מוסיף דהיתר זה נאמר דוקא באופן שיש לאדם סיבה למה נותן הוא את המוקצה בכלי הזה ואינו מניחו ע"ג קרקע כגון בשליפי זוטרי שאם יפרקם ע"ג קרקע ישברו, אבל בסתם מוקצה שנותן בכלי אין לומר בו היתר שיכול לנער מיד דא"כ למה לא נותנו מיד על גבי קרקע, והרי זה עכ"פ כביטול כלי מהיכנו לזמן, אמנם דברי הגר"ז אלו לא הובאו במשנ"ב".

ג. אם קבע בדעתו שלא לנער את המוקצה מהכלי במשך כל השבת.

1. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' תע"ב), "יש להסתפק אם גם בזה התירו הרמב"ם והשו"ע, ומהגר"ז משמע דהתירו. ולדעת רש"י ובעה"מ ה"ז אסור".

ד. מראי מקומות.

1. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ז') – "מסקנת המגן אברהם דלדינא יש לסמוך על הגהות אשר"י (ליתן כלי תחת הנר של שעה) דנקטינן כהרי"ף והרא"ש דמותר לבטל כלי מהיכנו למקצת שבת, והא דבסימן רס"ו כתב להחמיר אין זה אלא מצד חומרא כמו שכתב המחצית השקל, ולהאמור לעיל באות ו' הלוא כך הוא המנהג. אולם יש מקום לפרש כוונת המגן אברהם במה שכתב בסימן רס"ה "וגם על הג"א יש לסמוך לפימ"ש סימן רס"ו". ובסימן רס"ו כתב "וכן יש להורות שאין לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה". דבשליפי זוטרי הרי קודם שישפיק לשמטם בנחת שלא ישברו הכלים הלא הם מבוטלים מהיכנם באותה שעה והוי ליה כניצוצות דאי אפשר לנערם מיד עד שיכבו, מה שאין כן כשבידו לנערם תיכף, ודינם כאפרוחים".
2. שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' ט', הע' ד') – "מכל מקום הרי עד שינער הביצה מהכלי מבוטל הכלי משמוש ורגעים אלו נחשבים 'ביטול כלי' שאף ביטול למקצת שבת אסרו וכפי שיבואר להלן ס"ט. ועיין להלן סי"א שנבאר שכל שמשמש בכלי כדרכו בחול ממש לא שייך ביטול כלי, אך כאן אין השמוש בכלי כדרכו בחול שכן בחול יכל לקחת הביצה בידו מיד בלא שיהוי זמן לנערה, אך בשבת שאסור ליטלה בידים הרי הוא מנער בזהירות שלא תשבר ועיכוב זה מוגדר כביטול כלי למקצת שבת שהרי אותם רגעים שמנער לאט מבוטל הכלי".

ז] בהמה שנפלה לאמת המים.

שבת (דף קכח:): – "מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, והא קא מבטל כלי מהיכנו. סבר, מבטל כלי מהיכנו דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן".

א. הטעם.

1. "דמשהניחם תחתיה אין יכול לטלטלן" – רש"י (דף קכח: ד"ה והא), רשב"א (דף קכח: ד"ה והא), "הכא דלמא לא תעלה, ודלמא מבטל כלי מהיכנו קאמר", ערה"ש (סי' ש"ה סעי' י"ט, "ואע"פ שמבטל כלי מהיכנו לשעה ואולי לא תעלה ויהיה הביטול לכל השבת מ"מ התירו משום צער בעלי חיים").
 2. "מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה, ואף על פי שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לבור לתוך המים" – רמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"ו), מאירי (דף קכח:), מ"ב (סי' ש"ה ס"ק ס"ט, "מביא כרים וכסתות וכו'. וה"ה דיכול להניח שאר כלים תחתיה כדי שתוכל לעלות ונקט כרים וכסתות לרבותא אף דלא יהיו ראויים להשתמש בהן עי"ז בעוד שעליהן לחות המים אף לכשתעלה הבהמה אפ"ה מותר דאתי צער בע"ח דהוא דאורייתא").
 3. ב' טעמים – מג"א (סי' ש"ה ס"ק י"א, "כאן דלמא לא תעלה (רשב"א) והרמב"ם ס"ל דהכא כיון דאינן ראויים להשתמש בהן בעוד המים עליהם מקרי ביטול כלי מהיכנו אף לכשתעלה הבהמה"), תוס' שבת (סי' ש"ה ס"ק ל"ג).
 4. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"א), דף על הדף (דף קכח: ד"ה והא).
- א) רש"י (דף קנד: ד"ה והא) – "מטנפי. בדבר הנשפך עליהם וקא מבטל כלי מהיכנו, דשוב אין ראויין לבו ביום לכלום".

ב. לשפוך מים על כרים וכסתות, שאז לא ראויים עוד לשימוש בו ביום.

1. מחמיר.

א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' י"ח על סי' ש"ה סעי' י"ט) – "דפשוט שאם הוא לח ממש שאינו ראוי ללבישה בתחילה, כמו כרים, והוי גם בבגדים ביטול כלי מהיכנו".

ב) עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ו ס"ק י"א) – "משמע דאסור ללכלך כלי בשבת משום מבטל כלי מהיכנו".
עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ה ס"ק י"ג, ששכ"ה פרק כ"ב סוף הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד]) – "וצ"ע אם מותר לנגב לכוך ממש במטפחת חשובה או בבגד באופן שע"ז הוא נמאס ונעשה מוקצה, וגם יתכן שדרך לכוך והפסד דהוי קלקול, לא גזרו רבנן, וצ"ע".

עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ט"ז ג') – "הרמב"ם פירש ... ללמוד מזה שאסור ללכלך בגד שיהיה מאוס מלהשתמש בו משום ביטול כלי מהיכנו, ומה שמותר לקנח ילד בשבת היינו בחיתולים שעומדים לכך אבל אם יקח בגד שאינו עומד לכך צ"ע, וכן סתם להרטיב בגדים".

ג) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' רי"ז ד"ה ושמעתי, עמ' רי"ח ד"ה ושמעתי) – "דאפילו בגד שעומד לכביסה שאין דעתו ללובשו קודם שיכובס, אם ראוי הוא עדין ללבישה שהיה לובשו אם לא היה לו בגד אחר, אסור לקנח בו לכוך כנ"ל משום שמבטלו מהיכנו. ולקנח בדבר המיוחד לכך שרי ... דבזמננו לד"ה אסור להרטיב במים בגד מלבוש מכיון שאין לובשים בגד רטוב".

הגריש"א זצ"ל (נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות א', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ד) – "אסור ללכלך בגד מאוד עד כדי שלא יהיה ראוי ללבישה, לפי שאז יהיה מוקצה, ואם כן ביטל כלי מהיכנו. ואם יש בבית דבר מאוס יקנחנו בסמרטוט שמיועד לקינוח ולא בבגד ובמגבת, שבסמרטוט אין ביטול כלי מהיכנו".

ד) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"ח]) – "אסור לשפוך מים על כרים וכסתות, אם בגלל זה לא יהיו ראויים עוד לשימוש בו ביום".

ה) חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ו' אות י"ב) – "טינוף בגד בשבת - לקנח לכוך בבגד שע"ז מבטלו לגמרי מתשמישו ללבישה, יהא אסור משום ביטול כלי מהיכנו".

ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' ד', סעי' ה') – "אף כאשר אינו אוסר הכלי בטלטול אלא מבטלו 'משמוש' יש לאוסרו מדין ביטול כלי, ולכן אסור לטנף בגד בדבש וכיו"ב באופן שמעתה אין אפשרות להשתמש בבגד כלל שגם ביטול השמוש נכלל באיסור זה,

ואפילו אם מטנפו בסוגי טינופים שמותר להסירם בשבת ואין בהם איסור מלבן, נראה שיש לאסור שהרי ביטול את השמוש למשך הזמן עד שינקוהו, וביטול למקצת שבת גם מכלל האיסור וכפי שיבואר להלן סעיף ט'. לפיכך יש לאסור גם להרטיב בגד שהרי מבטלו משמוש, ומלבד זאת אסור להרטיב בגד משום איסור מלבן שהרי 'שרייתו זהו כבוסו' והוא איסור תורה ועוד יש לאסור מטעם נוסף שהרי חל בו גם דין 'מוקצה' מחשש שמא יבוא לסחוט, ונמצא שעשה בטול כלי מהיכנו רגיל".

(ז) ארחות שבת (ח"ב עמ' קס"ו, פרק י"ט סעי' שכ"ט, ע"י סוף הע' רי"ח) – "אין להשתמש בשבת בבגדים או בכרים וכסתות וכיוצא"ב שימוש הגורם לכך שלא יהיו ראויים ללבישה או לשימוש בשבת. ולכן אין להרטיב בגדים כאלו במים מרובים [אף באופן שאין בזה חשש איסור מלבן] ואין ללכלכם באופן שלא יהיו ראויים ללבישה. אבל מותר להשתמש בסמרטוט המיועד לשימושים מעין אלו אף שמעתה לא יהיה הסמרטוט ראוי לשימוש בשבת זו. ולכן אם נשפכו על הרצפה מים מרובים או משקים אחרים מותר לספגם בסמרטוט יבש [ויזהר שלא יבוא לידי סחיטה], אבל אין לספגם בבגדים או במגבות שאינם עומדים כלל לשימוש זה".

(ח) הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' ט"ז).

2. מיקל, אלא אם כן שעושהו מוקצה.

(א) מנחת אשר (סי' ל"ז אות ד' ד"ה ומתוך) – "ובאמת מותר לו ליתן מים ע"ג כרים או להקצות כלי סחורה דלא אסרו אלא לטלטל כלי לעשותו מוקצה".

3. מראי מקומות – נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"ד).

ג. האם יש צעב"ח אצל מיתה.

1. ע"י ערך "צער בעלי חיים", לשיטות ומראי מקומות.

ח בהמה טעונה מוקצה.

שבת (דף קנד:) – "חמורו של רבן גמליאל היתה טעונה דבש ולא רצה לפורקה עד מוצאי שבת, למוצאי שבת מתה. והאנן תנן: נוטל כלים הניטלין. כשהדביש. הדביש למאי חזי. לכתיתא דגמלי. ויתיר חבלים ויפלו שקין. מיצטרו זיקי. ויביא כרים וכסתות ויניח תחתיהן. מטנפי, וקמבטל כלי מהיכנו. והאיכא צער בעלי חיים. קסבר: צער בעלי חיים דרבנן".

א. ביאור הגמרא: צער בעלי חיים דאורייתא דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו, או שיפלו השקים עם הכלים כדי שלא יעבור על צעב"ח. 1. צער בעלי חיים דאורייתא דוחה איסור ביטול כלי מהיכנו.

(א) רש"י (דף קנד: ד"ה והא) – "והא איכא צער בעלי חיים. וליתי דאורייתא ולידחי דרבנן, ביטול כלי מהיכנו".

(ב) תוס' הרא"ש (פסחים דף ו.) – "כדאשכחן במי שהחשיך דאסור לבטל כלי מהיכנו משום צער בעלי חיים דרבנן, משמע אם הוי דאורייתא מבטלי".

(ג) חי' הר"ן (דף קנד:) – "ולי נראין דברי רש"י ז"ל עיקר משום דאפי' דמ"ד צער ב"ח דאורייתא ה"מ שלא לצורך תשמישו של אדם אבל לצורך תשמישו ושמירת ממונו ודאי שרי, שאם לא תאמר כן אסור להטחין חמור ברחיים מפני צער בעלי חיים, אלא ודאי לצורך תשמישו של אדם לא חיישינן לצער בעלי חיים כלל, וכיון שכן היכי מקשינן והא איכא צער בעלי חיים וכי משום צער בהמתו יפסיד דבשו ומדותיו הא ודאי לא, אלא הכי מקשינן כיון דרבן גמליאל לא היה מחייב להפסיד את שלו בשביל צער בהמתו אם איתא דצער בעלי חיים דאורייתא ליתי ולידחי בטול כלי מהיכנו דהוי מדרבנן ...".

2. שיפלו השקים עם הכלים כדי שלא יעבור על צעב"ח.

(א) רמב"ן (דף קנד:) – "פרש"י ז"ל ... ואינו מחזור לי שאין אומרים יבא דאורייתא וידחה דרבנן שלא לצורך והכא איפשר שיתיר חבלים ויפלו שקים, ואע"ג דמצטרו זיקי מוטב שיפסדו ואל יצטערו בעלי חיים ואל יבטלו כלי מהיכנו שהוא אסור ... אלא ש"מ דהכי פירושא כדאמרן והא איכא צער בעלי חיים [וקא עבר דאורייתא ופריק קסבר צער בעלי חיים] דרבנן ובמקום פסידא לא גזור".

(ב) רשב"א (דף קנד:) – "ופירש רש"י ז"ל ... אבל הרמב"ן ז"ל ... וזה נכון".

3. דעת הריטב"א.

(א) ריטב"א (פסחים דף ו.) – "כדאשכחן בפרק מי שהחשיך לו בדרך דשרינן לבטל כלי מהיכנו למ"ד צער בעלי חיים דאורייתא".

(ב) ריטב"א (שבת דף קנד:) – "פרש"י ז"ל ... אבל הרמב"ן ז"ל ...".

ב. פשט ברש"י (דף קנד: ד"ה והא) ושאר ראשונים, למה דוחה ביטול כלי מהיכנו.

1. במקום הפסד מרובה מותר לבטל כלי לכל היום.

(א) מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ד) – "וכ"ה ברש"י בד"ה והא איכא צער ב"ח ואתי דאורייתא ודחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו עכ"ל (ועב"ח מ"ס ר"ס) משמע דמותר לבטל כלי מהיכנו במקום ה"מ והא דקפריקן והא קמבטל כלי מהיכנו היינו משום שיכול לפורקן בנחת".

2. משום צורך אדם אין איסור של צעב"ח: וכיון שהקשה הגמרא צעב"ח, מוכרח שאין איסור ביטול כלי מהיכנו כנגד צעב"ח.

(א) חי' הר"ן (דף קנד:) – "דאפי' דמ"ד צער ב"ח דאורייתא ה"מ שלא לצורך תשמישו של אדם אבל לצורך תשמישו ושמירת ממונו ודאי שרי, שאם לא תאמר כן אסור להטחין חמור ברחיים מפני צער בעלי חיים, אלא ודאי לצורך תשמישו של אדם לא חיישינן לצער בעלי חיים כלל".

(ב) חַת"ס (דף קנ"ד: ד"ה קסבר) – "קסבר צער בעלי חיים דרבנן. לפי מה שהשריש רמב"ן בפ' שלוח הקן דלא הגיע רחמי שמים על בעלי חיים במה שהוא לצרכי אדם ע"ש וכן בדין שהרי כתיב ורדו בדגת הים והרי טוענין על הבהמה משאות ורודין במקל וליכא משום צער ב"ח וזוה מיושב מאי דמקשו בשיטה מקובצת דב"מ ל"ב מ"ט לזקן ואינו לפי כבודו פטור מפריקה שהוא צער ב"ח ולק"מ דכל שהוא לצורך אדם וכבודו והפסד ממונו ליכא משום צער ב"ח וא"כ הכא בשמעתין אי אסור להביא כרים משום ביטול כלי מהיכנו א"כ משום הפסד ממונו אין צריך להתיר השקין ולהפסיד אפי' תמות הבהמה תחתיו וליכא משום צער ב"ח אך ש"ס פריך ליתי צער ב"ח ולדחי אסור דביטול כלי וכיון שיכול להביא כרים תו ליכא הפסד ממונו והדר ה"ל צער ב"ח ותמהתי על רמב"ן שהקשה אפירש"י".

(ג) אור שמח (שבת פרק כ"א הל' י') – "ונראה דהא ודאי דלכטל כלי מהיכנו אסור אף בהפסד מרובה, וכמו הך דר"ג, דמשום דמצטרו זיקי ה' מניח ע"ג הבהמה, ומתה, דאיכא פסידא דחמור, דדחוק לומר דלא אסיק אדעת' שימות החמור, אולם צער בעלי חיים ודאי היכא דאיכא פסידא לא איכפת לן בצער בעלי חיים, אף אם הוי דבר תורה, וכמו דאשכחן בזקן ואינו לפי כבודו דפטור לפירוק (ב"מ ל, ב), אף דאיכא צער בעלי חיים, וצ"ל דכיון דאיכא העדר הכבוד לא איכפת לן אם אינו פורק, דרחמנא שרי לצער דילה משום צורך בני אדם, וכמו דשרי לחרוש בה ולרכוב עלי' ולעשות בה כל עבודת פרך, כמוש"כ הנמק"י (שם יז, ב בדפי הרי"ף). שוב אשתכח דלמ"ד צער בעלי חיים דבר תורה הרי אמרו פרק מפנין (שבת קכח, ב) גבי בהמה שנפלה לאמת המים דאתי צער בעלי חיים דהוי דבר תורה ודחי אסור בטול כלי מהיכנו דהוי דרבנן, א"כ מה יעשה, יניח כרים וכסתות תחת משאות גדולות, הלא מבטל כלי מהיכנו, יניח ע"ג בהמה איכא צער בעלי חיים ד"ת, יתיר השקים ויפלו, הלא משתברין, ואיכא הפסד מרובה, ובמקום פסידא שרי לצער בעלי חיים, א"כ שרי להניח ע"ג בהמה, מאי תאמר איכא צער בעלי חיים ולדחי לביטול כלי מהיכנו, ויבטל כרים וכסתות מהיכנו ויניח, תו הלא מצי להציל ע"י פסידא, דיתיר שקים וישתברו, ולא יהיה צער בעלי חיים רק פסידא, ובמקום הפסד לא שרי לבטל כלי מהיכנו, ולכן הדין הוא למ"ד צער בעלי חיים ד"ת דיעשה כמו שהיה עושה בחול, ואותו הדבר העומד נגדו נדחה כאן ... אחר זמן רב ראיתי בחי' ריטב"א הנדפס מחדש, והמה לרבינו נסים, וכתב כמו שכתבתי, ושמחתי ת"ל שכונתי לדעתו הגדול".

(ד) חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ז') – "שבת קנ"ד ב' והאיכא צב"ח קסבר צב"ח לאו דאורייתא, פרש"י דלמ"ד צב"ח דאורייתא מביא כרים ומניח תחתיהן אע"פ שמבטל כלי מהיכנו, ובאר הריטב"א טעמו אע"ג דאפשר להציל מצב"ח בנפילה על הארץ, ולא הותר מבטל כלי מהיכנו משום הפסד ממונו, מ"מ הכא אי אפשר לחייבו להפסיד ממונו משום צב"ח, דצב"ח הותר לצורך האדם, והלכך שרינן ל' להביא כרים, ולפ"ז הא דאסרינן בשליפי רברבי להביא כו"כ, היינו באופן דליכא משום צב"ח שאינן משאות גדולות שיצטרו החמור, א"נ שליפי ...".

(1) וזה כוונת הבה"ל (סי' רס"ו סעי' ט' ד"ה לשמטן) שכתב "לפי מה שבאר הריטב"א בחדושו"י שחי' הריטב"א הישן הוי החי' הר"ן החדש (וכן איתא באור שמח, לשונו מובא לעיל), עי' מגיה לרמב"ן (דף קנ"ד: הע' נ"ט), ואות ברית (סי' ט"ו הע' ד' ד"ה והשתא).

(2) עי' רב פעלים (ח"א יו"ד סי' א'), עץ השדה (סי' ח' הע' א' ד"ה ודבר).

(ה) יש לתרץ שאר ראשונים, שלא יהיה סתירה ליסוד הנ"ל – חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ז'), "אבל דעת הרמב"ן והרשב"א דהא דפריך והאיכא צב"ח היינו שישליכם לארץ אע"ג דמצרי זיקי, ונראה דס"ל דאע"ג דליכא משום צב"ח בדרך עבודת הבהמה אבל צער מרובה שלא כדרך עבודתה אלא צערא בעלמא, לא ניתן לצערה בזה, והלכך חייב להשליך משאה אף בהפסד".

3. כיון ביטול כלי מהיכנו משום דומה לסותר כ"ש אסור לגרם סתירה ממש, והכלים יהיה לשבור – דם ענבים (עמ' קל"ו ד"ה הגמרא), ולפי האו"ז (שיש אסור סתירה לכלים דרבנן) אתי שפיר.

4. מראי מקומות – חבלים בנעימים (ח"א אות צ' סוגיא מ"ג אות ג' ד"ה ובמרדכי), מגילת ספר (סי' מ"ג אות י'), פירות תאנה (דף קנ"ד:).

ג. ביאור הגמרא (דף קנ"ד:): צריך הפסד מרובה.

1. מצד אין כלי ניטל – בעל המאור (דף סו:), "אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה פירוש אף על גב דסבירא ליה לרב הונא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת כדאיתא בפרק כירה הכא חששו להפסד מרובה מפני הבהמה שלא תעמוד טעונה ומפני הכלים שלא ישתברו והתירו לו להביא כרים וכסתות להניח תחתיה ...".
2. לענין אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת – עי' לקמן.

ט כלי שעומד לכך – ביטול כלי מהיכנו כשהכלי עומד לאותו שימוש. [כגון: שקית ניילון המיועדת לאשפה וכדו'].
א. מיקל.

1. עי' שפת אמת (דף מב: ד"ה ואם) – "דבאם הכין הכלי מבע"י רק לזה לקבל השמן מותר ליתנו תחת הנר אף בשבת דלא הוי תו מבטל כלי מהיכנו".

2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד]) – "חשיב כעומד לכך ... שזהו תשמישו".
הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה סי' ש"י הע' על ס"ק י"ז) – "דמותר לשים שקית בפח האשפה בשבת, ואין זה חשיב מבטל כלי מהיכנו כיון שהשקית מיועדת לכך".

הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה סי' ש"ה ס"ק ט"ז ג') – "ומה שמותר לקנח ילד בשבת היינו בחיתולים שעומדים לכך".
הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקל"ז אות ב*) – "ואין בזה (שאסור השקית בטלטול ע"י שמרוקנו) משום ביטול כלי מהיכנו ... וגם השקית הרי עומדת לרוקן עד הסוף ולזורקה".

- הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ט' סוף ס"ק ק"ט, ע"י הע' שס"ט, ביצחק יקרא סי' רס"ה על סעי' ג', שולחן שלמה סי' רס"ג ס"ק כ"א).
- ע"י הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה הע' על סי' תקכ"ז ס"ק י"ט) - לשונו מובא לקמן.
3. הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' רל"ג, שלמי יהונתן ח"ג פרק י' הע' כ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ג, סעי' נ"ז, קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ה') - "דבכלי המיוחד ליתן בו מוקצה אין בו איסור מבטל כלי מהיכנו אע"פ שאוסרו בטלטול כיון דלכך הוא עומד".
- הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ב ס"ק כ' אות ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ב) - "ניגוב במטפחת חד פעמית אין בזה איסור של ביטול כלי מהכנו, דלכך נועד".
- הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק י' הע' כ"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ב) - "וכן מותר לאכול ע"ג מפה חד פעמית, גם באופן שנמאסת ואין אפשרות להשתמש בה עוד, לפי שלכך נועדה".
- הגרשז"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ"ו הע' י"ט, סוף הע' כ', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ב).
4. יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סוף עמ' תפ"א).
5. שבט הלוי (מ"ב למעשה סי' ש"י ס"ק כ"ח) - "מותר לזרוק קליפות לצלחת חד-פעמית ריקה או לפח אשפה ריק, אע"פ שהם מוקצים, ואין לחוש בזה לביטול כלי מהיכנו, דהואיל ועומד לכך, אין נחשב למבטל כלי מהיכנו".
6. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' קט"ו [דפו"ח, הע' קכ"ח], הע' מ"ו [דפו"ח, הע' נ"ג], דפו"ח הע' מ"ג) - "דלא אסור לכתחילה להשתמש בעביט או בפח-אשפה ריק ... דלא נקרא ביטול כלי מהיכנו רק אם מבטלו ממה שהוא מוכן ... והרי כאן הם עומדין לכך".
7. הגר"ק שליט"א (אסיפת יצחק א' תמוז תשס"ו) - "שאלה: שקית אשפה ריקה, האם מותר לזרוק אשפה לתוכו בשבת או אסור משום מבטל כלי מהיכנו. תשובה: אם מיוחד לאשפה אינו מבטל מהיכנו".
- הגר"ק שליט"א (אסיפת יצחק א' תמוז תשס"ו) - "שאלה: מה ההיתר לקנח את עצמו בניר, שהרי לכאורה הוי מבטל כלי מהיכנו. תשובה: עומד לכך".
- אמנם ע"י הגר"ק שליט"א (נזר חיים עמ' קצ"א אות צ"ב) - שאלה: "האם מותר בשבת לשפוך לאשפה ריקה קליפות מוקצה, או דילמא הוי מבטל כלי מהיכנו". תשובה: "אם ירוקנו את הפח בשבת מותר, ואם לאו לכא' אסור".
8. ילקוט יוסף (ח"ב עמ' ת"פ) - "מותר להניח פסולת לתוך פח-אשפה ריק בשבת ... מאחר והם עשויים לשם כך".
9. תורת המוקצה (סוף עמ' רל"ט) - "מכיון שהאשפה עשוי לשם כך ממילא לא נקרא מבטל כלי מהיכנו".
10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ו) - "מותר ליתן בשבת פסולת לתוך פח אשפה אף אם הוא ריק, וכן לתוך שקית ניילון המיועדת לאשפה ואין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו משום שפח האשפה מוכן ועומד למטרה זו".
11. הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' נ"ב).
12. ראש פנה (סי' ג' ד"ה והנה).
13. שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"ד) - "כלי שנועד לתת בתוכו אשפה וכגון פח אשפה, אע"פ שנאסר בטלטול ע"י הנחת פסולת בתוכו מכל מקום אין לאוסרו משום ביטול כלי כיון שלכך נועד".
14. הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' י"ג, סעי' י"ד).
15. ע"י אג"מ (דברי חכמים או"ח אות שי"ד) - "שאע"פ שראוי להחמיר **אך העולם מקיל** משום שיש שקיות מיוחדות לאשפה ולכך הם עשויות וממילא אין זה מבטל כלי".
16. ע"י באר משה (ח"ה סי' פ"ה, סי' פ"ו), הו"ד בפסקי תשובות (סי' רס"ה אות א') - "שמותר להניח הניירות הנזכרות בשאלתינו תחת נר המטפף מאחר שהניירות אלו לכך עומדים".
17. ע"י הגר"ח (דברי חכמים או"ח אות שי"ד).
18. פסקי תשובות (סי' רס"ה דפו"ח אות ב', הע' י"א) - "אמנם כלי המיועד לקבל את השמן או שאר דברי מוקצה ואיסור, אין בזה משום 'ביטול כלי מהיכנו', כי הרי לכך הוא עומד. [ובשפת אמת (שבת מ"ב: ד"ה ואם נתנוהו) שאפילו כלי שאינו מיוחד לכך, אלא שהוא יחדו בערב שבת לקבל בו את השמן הנוטף, רשאי ליתנו בשבת תחת הנר, כיון שיחדוהו לכך מערב שבת, ועיין שו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' ק"ב שכ"מ במאירי (שבת, שם) ובגליוני הש"ס (שבת, שם) בשם מהר"ל בס' גור אריה שאם נתנוהו בערב שבת תחת הנר, אפילו סילקוהו משם בשבת מותר לחזור וליתנו כיון שאין כאן נתינה חדשה, וע"ע שו"ת באר משה ח"ה סוס"י פ"ו]."
- ב. מחמיר.**
1. אמת ליעקב (דברי חכמים או"ח אות שי"ד) - "שנקרא מבטל כלי מהיכנו ועל כן **העצה היא ליתן מעט זבל בשקית** בע"ש ועי"ז הוי כבר בטל מלפני השבת".
2. חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות ט' [עמ' קע"ג], באר אליהו סי' ש"י סעי' ו' אות י"ג, ע"י הע' צ"ח) - "פח אשפה ריק, אין להניח בו בשבת מתחילה אשפה שהיא מוקצית, אם אין היא גרף של רעי, שהרי מבטל הפח מהיכנו, וה"ה דאין להניח אשפה בשקית ניילון מחדש וכנ"ל, דיש לחוש ששקית ניילון נעשית מוקצה. **ואמנם** אם מניח בפח אשפה או בשקית ניילון אשפה שהיא מוקצית וגם דברי היתר כגון צלחות או כוסות חד פעמיות או שאריות אוכל שאינם מוקצה, אין הפח מתבטל מהיכנו ומותר להניח בו גם אשפה שהיא מוקצית".
3. מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ד סעי' כ"א) - "אסור ליתן קליפות שאינם ראויים למאכל בהמה בתוך צלחת חד פעמית או שקית ניילון ריקה שדעתו להשליכן לאשפה עם הקליפות שבתוכן. וכן אסור לזרוקן בתוך פח אשפה ריק, שהרי זה מבטל כלי מהיכנו".
4. מגילת ספר (סי' מ"ג סוף אות ט') - "שאסור לתת מוקצה בתוך פח אשפה אלא"כ כבר מונח שם מוקצה והפח כבר מבוטל מהיכנו, וגם אם יש בתוכו דברים המותרים בטלטול באופן שיהיה מותר לטלטל את הפח לצורך דברים המותרים ג"כ יש להתיר, אבל לא בפח ריק".

ג. למחמירים - צ"ע נייר טואלט, וכדומה. אא"כ נחלק בין כילוי לדבר שמשמש בו.

1. חוט שני (אסיפת יצחק ד' תמוז תשס"ו) – "שאלה: ראיתי בחוט שני חלק ג' (עמ' קע"ג) 'פח אשפה ריק, אין להניח בו בשבת מתחילה אשפה' משום שזה מבטל כלי מהיכנו, ומשמע שאין היתר של מיוחד לכך, אם כן מה ההיתר לקנח את עצמו עם נייר הרי לכאורה הוי מבטל כלי מהיכנו. תשובה: נייר לא מקרי כלי".

חוט שני (אסיפת יצחק ט"ו תמוז תשס"ו) – "שאלה: הרב כתב לי שבשבת מותר לקנח בנייר, ואין נקרא מבטל כלי מהיכנו, משום 'נייר לא מקרי כלי', וק"ל לי משום השער הציון (בס' ש"ג ס"ק ל"ז) כתב שיש 'לא פלוג', ואפילו אם אין כלי עדיין יש דין של מבטל כלי מהיכנו, וכן בחוט שני (חלק ג' עמ' קע"ג אות ו') הרב מציין לשער הציון הזה. תשובה: מבטל כלי מהיכנו בדבר שמשמשים בו ונשאר כלי ששוב משמשים בו, אבל שימוש של כילוי אין זה שימוש של כלי ואין בו משום מבטל כלי מהיכנו".

2. צ"ע איך מותר לאסוף עפר וטינופים ע"י כף אשפה (dustpan), בזמן שאינו גרף - עי' סי' ש"ח סעי' ל"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ד. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ח סי' נ"ג, לשונו מובא לקמן).

1. הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא סי' ש"י על מ"ב ס"ק כ') – "איתא בשלמי יהודה בשם הרה"ג אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] דאסור לשים זבל בשקית ניילון חדשה דחשוב מבטל כלי מהיכנו, וצ"ע דאפשר לנער האיסור מיד מתוך הכלי כדי להשתמש בשקית, וכה"ג לא חשיב מבטל כלי מהיכנו, כמ"ש במ"ב סרס"ה סק"ה להדיא".

2. הגרי"ט ווייס שליט"א (מאור השבת ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ו ד"ה והגרי"ט) – "שעדיין צ"ע לו ביסוד דין זה, שכל שהוכן לכך אין בו איסור מבטל כלי מהיכנו".

ה. שקיות שפעמים משתמשים בהם לצורך אשפה ולפעמים נותנים בהם דברים אחרים - למקילים, האם זה נכלל בעומד לכך. 1. מיקל.

א) עי' הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקל"ז, ששכ"ה בתיקונים פרק ט' הע' י"א [דפו"ח, הע' י"ב]) – "ואין צריך כלל לחשוש לביטול כלי מהיכנו כיון שהמיכל מיועד גם לזה".

ב) ששכ"ה (שלמי ניסן קובץ לב ים, שבת סוף עמ' פ"ט).

ג) הגר"ח שליט"א (אסיפת יצחק ט' תמוז תשס"ו) – "שאלה: שקיות שפעמים משתמשים בהם לצורך אשפה, ופעמים לדברים אחרים, האם זה נכלל בעומדת לכך, לענין ביטול כלי מהיכנו בשבת. תשובה: כמדומה שמותר".

2. מיקל אם הם חד פעמי.

א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ז, הע' תפ"ד) – "נראה דמותר ליתן פסולת בשקית ניילון המיועדת לשימוש חד פעמי [אף שאינה מיועדת דוקא לאשפה], דכיון ששקית זו מיועדת לכל שימוש, ושימושה חד פעמי, אין זה נקרא שמבטלה מהיכנה [כן נראה מסברא, דכיון שבלא"ה משתמשים בשקית שימוש חד פעמי א"כ אין נפק"מ בין אם שימוש זה יהא בחפץ של היתר ואח"כ ישליך את השקית לאשפה או שיתן בה מוקצה ואח"כ ישליכנה לאשפה, לכן אין זה נקרא שמפסיד לשקית את הכנתה שהרי השקית עומדת מתחילה לכך ולכך. אך שקית המיועדת לשימוש רב פעמי אין ליתן לתוכה מוקצה בשבת מכיון שמבטל ממנה שימושים של היתר שהיא ראויה להם. שאלה זו מצויה בחיתולים שמסירים מהתינוק ונותנים אותם בשקית ניילון]".

3. מחמיר.

א) עי' שפת אמת (דף מב: ד"ה ואם) – "דבאם הכין הכלי מבע"י רק לזה ... דלא הוי תו מבטל כלי".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"א) – "אה"נ שקית אשפה היכנו לאשפה, ומותר לשים אשפה אף לתוך שקית חדש. אבל שקית מהמכולת אין היכנו לטיטולים. ואין לשים טיטולים לתוכה אא"כ יחדה לפני שבת. וכן צלחת חד פעמי אין היכנו לאשפה ואין לשים אשפה לתוכה".

4. דעת הגריש"א זצ"ל.

א) הגריש"א זצ"ל (שלמי ניסן קובץ לב ים, שבת סוף עמ' פ"ט) – "והשיב דמיועד לזבל, וחזר ושאל ואף בגונא שרוב פעמים משתמשים בשקיות אלו לשאר דברים, והשיב מרן (שליט"א) [זצ"ל] מ"מ כיון שמיועד גם לזבל שרי".

ב) הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ו ד"ה וכן הורה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ב) – "שאם עומד ומוכן השקית לתת בו טיטולים או שאר פסולת מותר, אבל אם השקיות עומדות ומוכנות לכל שאר תשמישין, אסור להשתמש בו בשבת להכניס בה טיטולים משום מבטל כלי מהיכנו, ולכן יכוין לפני שבת שישתמש בה לטיטולים ואז הוי כעומד לכך ושוב ליכא בזה משום מבטל כלי מהיכנו".

5. מראי מקומות – הלכה שלימה (ח"א סוף סי' מ"א).

א) פסקי תשובות (דפו"ח הע' י"ג) – "שקיות ניילון אשר מיועדות לאיכסון ונשיאת כלים ובגדים וכדו' (שימוש רב פעמי), יהיה לנו לאסור להקצותו למלאות בו אשפה כשאזלו שקיות האשפה בבית, וצ"ע".

ו. סברות וראיות.

1. לבוש (סי' רס"ה סעי' ג') – "אסור ליתן בשבת כלי אפילו ריקן תחת הנר לקבל שמן שהוא נוטף ממנו, מפני שהוא מבטל הכלי מהיכנו שאין סתם כלי עומד לזה, והוא ע"י זה מקצה דעתו ממנו לכל השבת מחמת השמן שיהיה בתוכו שהוא איתקצאי לבין השמשות, ואסור לטלטלו כל השבת וכאילו משברו בשבת דמי".

לבוש (סי' רס"ו סעי' ח') – "אבל אם הם גדולות שאינו יכול אח"כ להשמיט הכרים מתחתיהן, אסור להניחם תחתיהן מפני שמבטל אותם מהיכנם שאין הכרים עומדים לזה".

2. עי' מ"ב (סי' ש"ה ס"ק ס"ט) – "שגזרו שלא לבטל בשבת כלי ממה שהיא מוכנת".

3. בשלמא אם סותר הכוונה שסותר הכלי מההשתמשות יש להתיר, אבל אם הכוונה סותר מהטלטול, עדיין יש איסור לטלטל. וי"ל, הכוונה סותר מן המוכן שלו. כשמוכן לטלטול, מוכן להשתמשות. וכיון שזה מה שמיוחד לכך, אינו סותר ההכנה שבו.
- (א) וכן בשבות יצחק (ח"א עמ' רל"ב) – "ונראה דאע"פ שיש ביטול כמ"ה במה שאוסרו בטלטול, מ"מ מותר ליתן כלי המיוחד לקבל שמן המטפטף, ומשום דכלי המיוחד לקבלת השמן המוקצה הרי הוא מיוחד גם להיות קבוע במקום זה תחת הנר, וכיון דדרך שימוש הוא במקומו ולא ע"י טלטולו אין במה שאוסרו בטלטול משום סותרו מהיכנו".
4. אם עיקר הטעם משום סותר (וכן דעת הלבוש סי' ש"י ס"ו, וכן המ"ב), ה"נ אינו מבטל מן המוכן לו, אבל אם הטעם משום בונה (מאירי, ט"ז, ח"א, קיצור שו"ע), סוף סוף הרי קבוע לו מקום – הגר"צ קושליבסקי שליט"א (צהר אבי עזרי, עמ' רנ"ח ד"ה ולאר, אא"כ קבוע מקום כמו המאירי). מנחת אשר (סי' ל"ז אות א' ד"ה אך יש), אור חיים (עמ' ק"ו).
5. מאירי (דף מב:) – "שאמר אין נותנין כלי תחת הנר לקבל השמן המטפטף שהרי השמן מוקצה מחמת איסור כבוי וכשיפול על הכלי נמצא הכלי נאסר בטלטול מחמתו ואסור לבטל כלי מהיכנו ר"ל להושיב כלי הראוי לטלטל במקום שיהא אסור בטלטול מפני שזה כקובע לו מקום ומחברו והוא תולדת בונה ולמדת שאין מכאן טענה להסיר אותו כלי העשוי לקבל השמן המטפטף באלו המנורות של נחושת אע"פ שהוא מיטלטל או ליתן שני נרות של חרס א' על חבירו שלא נאמר אלא תחת הנר על השולחן אבל אלו זהו מקומן כל השנה והרי הם כמחברים אצל חבריהם ואין ביטול כלי מעתה וי"מ שהוא כסותר ר"ל כשובר את הכלי ולא יראה כן".
- (א) המלקטים (שבות יצחק עמ' רל"ב, משנת השבת, שלמי ניסן, עי' מאור השבת, עי' ילקוט יוסף) הביאו ראיה מהמאירי להתיר בכלי שעומד לכך.
- (ב) לכאורה משמע להיפך, דרך מכיון שזהו מקומן וכמחברים אין לאסור ביטול כלי, אבל לעשות החיבור עכשיו משמע דאסור – עי' מנחת אשר (סי' ל"ז אות ה' ד"ה וראיתי, "במאירי ... ונראה מדבריו דלא די בכך שהם מיוחדים לקבלת המוקצה דמ"מ כיון שהם נאסרים בטלטול הוי כמחברים בטיט ודמי לבונה וכדברינו לעיל, אלא דכיון שמקומן קבוע כל השנה הוי כמחברים ואין בהם ביטול כלי מעתה, וזה דלא כסברת המהר"ל והשפ"א דדי בייחוד הכלי לקבלת המוקצה להסיר בהם איסור ביטול כ"מ אך יש לדון לפח המיוחד לאשפה ...").
- (ג) ועוד, שהמאירי סובר שהטעם של איסור ביטול כלי מהיכנו משום שדומה לבונה, וממילא 'מפני שזה כקובע לו מקום ומחברו' אין איסור, אבל אין לנו ראיה לפי הטעם שהוא דומה לסותר.

ז. פח אשפה המטלטל על גלגלים.

1. מראי מקומות – הגר"צ קושליבסקי שליט"א (צהר אבי עזרי עמ' רנ"ו), דף על הדף (דף קנד:).

ח. כלי שהוא מוקצה מבע"י ונשמט בשבת ממקומו, אי שרי להחזירו למקומו.

1. מיקל.

- (א) מהר"ל מפראג (דף מב:) – "יראה אם נתנוהו שם מבע"י אפי' נטל אותו בשבת שעדיין אין שם שמן מותר להחזיר שם דלא נקרא זה מבטל כלי מהיכנו כיון שקודם שבת היה שם ונטלו ע"מ להחזיר שם".
- (ב) עי' שפת אמת (דף מב: ד"ה ואם) – "דבאם הכין הכלי מבע"י רק לזה לקבל השמן מותר ליתנו תחת הנר אף בשבת דלא הוי תו מבטל כלי מהיכנו".
- (ג) קרן ישי (שבת דף מב:) – "דאם נתנוה מבע"י מותר היינו כיון דנתנוה מבע"י אפי' נשמט 'מותר' בשבת להחזירה למקומו".
2. מחמיר.
- (א) באר משה (ח"ה סוף סי' פ"ו) – "קרן יש"י ... ופלא בעיני דהלא במה שנשמט הכלי בטל ממנו ההכנה ואיך שרי להחזירו מחדש".
3. לכאורה תלוי אם בונה או סותר, ותלוי אם סותר השימוש או הטלטול.

י. מבטל "כלי" מהיכנו.

א. כלי שעומד לשימוש חד פעמי: מה דינו.

1. מיקל.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד]) – "מותר לנגב ידים בנייר שהוא לשימוש חד-פעמי".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן סי' ש"ס ס"ק כ' אות ד', ח"ג פרק י' הע' כ"ד, הל' שבת בשבת פרק כ"ו הע' י"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ה).
- (ג) ששכ"ה (דפו"ח, פרק כ"ב סעי' כ"ט).
- (ד) שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ו אות ד', ח"ט עמ' נ"ב אות ד', מ"ב למעשה סי' ש"י ס"ק כ"ח) – "נייר העומד לשימוש חד פעמי מותר להשתמש בו בשבת ואין בזה משום מבטל כלי מהיכנו אף אם לאחר השימוש הנייר אינו ראוי יותר".
- (ה) מגילת ספר (סי' מ"ג אות ט' ד"ה ויש) – "ומ"מ נראה שמותר להניח תחת הנר חתיכה של נייר כסף וכיו"ב דברים שמשמשים בהם רק פעם אחת ואח"כ משליכים אותם דמאחר והם עומדים רק לשימוש חד פעמי לא שייך לומר שמבטלם משימושם בזה שמניח עליהם מוקצה כיון שאינם עומדים לשימוש אחר אלא רק לשימוש זה שהוא משתמש בו בפעם זו".
- (ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' נ"ג) – "disposable utensils".
- (ז) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"ד, סעי' ט"ו) – "והוא הדין כלים חד פעמיים שמניח בתוכם פסולת וכן מפה חד פעמית שמניח עליה שיירי אוכלים מוקצים אין בזה איסור כלל שכן עיקר יעודה לשימוש זה ולא לשמושים נוספים. ומטעם זה מותר לקנח ידיו ופיו במטפחות חד פעמיות ואע"פ שעל ידי זה כבר אינם ראויים לשימוש כלל מכל מקום כיון שלכך נועד אין בהם איסור כלל, והוא הדין שמותר לאכול על גבי מפה חד פעמית גם באופן שנמאסת ואין אפשרות להשתמש בה עוד, לפי שלכך נועדה".

- (ח) מנחת אשר (סי' ל"ז אות ו').
- (ט) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ז).
- (י) הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' י"ג).
- (יא) פסקי תשובות (סי' רס"ה אות א', דפו"ח אות ב', הע' י"ד) – "אין חשש מלהשתמש בכלי אכילה חד פעמיים, מפות ניילון וניירות קינוח ושקיות אשפה וכיוצא"ז, הגם שנפסדים ונזרקים לאשפה. ולפי"ז בזמננו יש עצה פשוטה לנרות הנוטפים, להניח נייר קינוח תחת הנטיפה. [אבל כלים אפילו חד פעמיים, כיון שמועדים לאכילה ושתיה בהם, הרי משנה ומקלקל אותם מיעודם, אא"כ יניח מים וכדו' וכדלהלן, אמנם יתכן כיון שאין להם חשיבות מצד עצמם שפיר דמי, ולכאור' תלוי בפלוגתת הפמ"ג והמשנ"ב הנ"ל אם אסרו ביטול מהיכנו גם בדבר שאינו 'כלי']".
- (1) מיקל, דנכלל בהיתר של עומד לכך – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד], "מפני שזהו תשמישו"), הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהונתן סי' ש"י ס"ק כ' אות ד', ח"ג פרק י' הע' כ"ד, הל' שבת בשבת פרק כ"ו הע' י"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ה), שבט הלוי (מ"ב למעשה סי' ש"י ס"ק כ"ח, "מותר לזרוק קליפות לצלחת חד-פעמית ריקה או לפח אשפה ריק, אע"פ שהם מוקצים, ואין לחוש בזה לביטול כלי מהיכנו, דהואיל ועומד לכך, אין נחשב למבטל כלי מהיכנו"), מגילת ספר (סי' מ"ג אות ט' ד"ה ויש), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ו'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"ד), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ז), פסקי תשובות (אות א', דפו"ח אות ב').
- (2) מיקל, אין זה ביטול כלי אלא כילוי ממש – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד]), עי' חוט שני (אסיפת יצחק ט"ו תמוז תשס"ו, לשונו מובא לעיל), פסקי תשובות (דפו"ח אות א').
2. מראי מקומות – באר משה (ח"ה סי' פ"ה), הר"ח אבערלאנדער (אור ישראל חוברת ל"ב סוף עמ' פ"ט).
- (א) הגרשז"א שליט"א (עלי שיי"ח עמ' קכ"ט אות ל"א) – "שאלה: האם יש משום איסור ביטול כלי מהיכנו במה ששמים חיתולים בשקית שאינה מיוחדת לאשפה, ומה הטעם בזה. תשובה: עי' שו"ה סי' ש"י דין ב".

ב. סותר כלי ממש - נ"מ: האם יש לאסור סתירה בכלים, גם למ"ד אין סתירה לכלים, משום ביטול כלי.

1. נכלל בביטול כלי מהיכנו, אא"כ הוא לצורך שבת.

- (א) אור זרוע (הל' ערב שבת סי' כ"ט) – "ורש"י פי' בפ' כירה אסור לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא יוכל ליטלו עוד משם דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה. ע"כ רש"י. ומורי ה"ר בן ה"ר משה זצ"ל הי' מקשה איך מסיקים בכלים הא סותר כלי ואע"ג דאין סתירה בכלים מ"מ מדרבנן אסור ולפירש"י אינו קשה מתחילה כלום דאין בונה כאן כלל אלא לפי דברי ה"ר משה מיימון שייכא שאלתו. והשיב לו ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל דהתם סותר לדבר המותר ביום טוב ומניח כלי תחת הביצה אינו צורך יו"ט".
- (ב) אבני נזר (או"ח סי' רי"א אות ל"ג, סי' רי"ד אות ג', סי' רי"ז אות ד') – "והא דאין מסיקין בכלים לר' נחמ"י ולא שרינן משום שמחת יום טוב. היינו משום דבהסקה נמי יש שבות דסתירה אף לדעת בעל ספר יראים [סי' רעד, דף קמ ע"ב] דאין בכלים כלל משום בנין וסתירה. מכל מקום על כורחין שבות איכא כדמוכח מהא דאסור לבטל כלי מהיכנו משום דמחזי כסותר אלא דהתירו משום שמחת יום טוב וכמו שכתב באור זרוע הלכות ערב שבת [אות כ"ט] עיין שם".

2. אינו נכלל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד]).

(ב) שבות יצחק (ח"א סוף עמ' רל"ה).

- (ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תפ"ו) – "ומיהו כתב הגרשז"א זצ"ל [מובא בשש"כ פכ"ב הערה מ"ז] דכילוי עצם הכלי מותר, ואין זה מוגדר כביטול כלי מהיכנו, ולכן מותר לשבר חבית של מוסתקי או לקרוע שקיות על מנת להגיע אל האוכל שבתוכן אף שאסור ליתן דבר מוקצה בתוך חבית מוסתקי, והטעם משום שלא מצינו איסור ביטול כלי מהיכנו אלא כשהכלי קיים ולא באופן ששובר את גוף הכלי".

3. מראי מקומות.

- (א) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות כ"ג) – "עיין באו"ז הלכות ערב שבת סי' כ"ט שנתקשה כעין זה איך מסיקים בכלים והרי מבטל כלי מהיכנו, עיי"ש מה שתירץ, ועיין בבהגר"א סי' שיי"ד ס"א שכתב לגבי מסיקין בכלים דהוי רק גרם סתירה, וצ"ע".

4. מראי מקומות: איך מתיישב דין ביטול כלי משום בונה וסותר למ"ד שאין בנין וסתירה לכלים – אגלי טל (סי' נ"ה אות ל"ג), תורת רפאל (סי' י"ט), דברי ירמיה (שבת פרק כ"ה הל' כ"ג), הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה עמ' ש"ו ד"ה ולפי, ס' זכרון להגר' גורוויץ עמ' קצ"ז אות ג'), ילקוט יוסף (ח"ב עמ' ת"פ ד"ה וכבר), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ב', אות ד' ד"ה ולפי"ז).

- (א) פני יהושע (דף מג. ד"ה דמבטל) – "דקי"ל דשייך בנין בכלים כשהן דרך קביעות כמו שכתבו התוספות בכמה דוכתי [לקמן ק"ה ע"ב ד"ה האי]".

- (ב) ביצחק יקרא (סי' רס"ה בה"ל סעי' ג', סי' ש"י ס"ק כ') – "דלמ"ד יש בנין וסתירה בכלים, כתב רש"י הטעם משום סותר, ולמ"ד אין בנין וסתירה בכלים כתב דהוי כבונה בקרקע".

5. כיון דבנין לשעה מותר, אמאי מחמירין גבי ביטול כלי – אבני נזר (או"ח סי' רי"א אות כ"ג), דברי ירמיה (שבת פרק כ"ה הל' כ"ג ד"ה ונראה), הר צבי (או"ח ח"א עמ' ר"צ), ציץ אליעזר (ח"ז סי' י"ג אות ו'), הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה עמ' ש"ו ד"ה ולפי).

ג. דבר שאין שם כלי עליו: האם מותר לבטל כלי מהיכנו.

1. תלוי אם האיסור משום בונה או משום סותר.
(א) פמ"ג (סי' ש"ג א"א ס"ק י"ד) – "וב' פירושים יש ביטול כלי מהיכנו א' קובע ומחברו בטיט אפשר אסור וא' כשובר הכלי וכדומה ולא שייך באין כלי".
(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ד').
2. מיקל.
(א) תפארת יעקב (תמיד פרק ה' משנה ה' על תפר"י בועז אות ג').
(ב) באר משה (ח"ה סי' פ"ו).
(ג) הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ח).
3. מחמיר.

- (א) שעה"צ (סי' ש"ג ס"ק ל"ז) – "היינו, שהוא מצדד דלדידהו אפילו במהדקו שרי במקל, דלא שייך שם ביטול כלי מהיכנו כל שאין שם כלי עליו. ולעניות דעתי, דבר חדש הוא ולא נהירא, דכיון שגזרו איסור שלא לבטל כלי מהיכנו לא פלוג במלתייהו, ואסרו כל דבר שהיה מתחלה מותר לטלטל והוא גורם בפעולתו שיהא אסור לטלטל".
- (ב) חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות ו', עמ' קע"ג).
(ג) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג]).
(ד) מנחת אשר (סי' ל"ז אות ג', אות ד' ד"ה ואתי).
(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' הע' ה').
(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"א) – "האיסור לבטל כלי מהיכנו נאמר בכל חפץ של היתר, אף אם אין עליו תורת כלי גמור, כגון אם הכין מקל או אבן להשתמש בהם בשבת, אסור ליתן עליהם מוקצה בשבת משום שמבטל אותם מהכנתם".
(ז) הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' י"ב).
4. מראי מקומות – מחזה אליהו (ח"א סי' ס"א ס"ק ז'), מגילת ספר (סי' מ"ג אות ט' ד"ה ויש, קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות כ"ב), שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"ח), פסקי תשובות (סי' רס"ה אות א'), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ב).
- (א) שבט הלוי (ח"ח סי' נ"ג) – "מחלוקת הפמ"ג והמ"ב סי' ש"ג ... וכ' כבודו דנפ"מ אם מותר ליתן הנייר שמשמשים בו על השולחן (סארויעטע) תחת המנורה כדי שיטפף השעוה עליו, אם אח"כ יכול להשתמש בנייר לקנח, אם נייר כזה הוא בגדר כלי הנ"ל דאסור לבטלו דאם לא נחשב כלי תולה במחלוקת הנ"ל, ושאל כבודו דהלכה כמאן אי כהפמ"ג אי כהמ"ב. הנה בפמ"ג עצמו מצדד דזה תולה בב' הפירושים שיש בראשונים בטעם איסור בטול כלי מהיכנו דאם מצד דנראה כמחברו בטיט בונה י"ל דאסור משא"כ מצד סותר כאית דמפרשי י"ל דלא שייך במקל וכיו"ב דאין בו סתירת תשמיש, וא"כ י"ל ה"ה בנייר אם אין תורת כלי עליו איברא יותר נראה דנייר זה תורת תשמיש מסוים עליו, וע"י המוקצה א"א להשתמש א"כ גם להפמ"ג אסור. מ"מ למעשה אני מסופק אם צריך להחמיר במציאות שכל כבודו די"ל דשעוה הנופלת על נייר דרך טפסוף טיפים כרגיל מתדבק בנייר, ואפשר עדין להשתמש בנייר זה לנקות ולקנח אף וכיו"ב אף כל זמן שטיפות השעוה עליו פשיטא דלא נעשה עי"ז בסיס לדבר האסור דהני טיפות בטלים לגמרי להנייר, ולא דמי לנדון השמן באו"ח סי' רס"ה שהוא מוקצה חשוב בפ"ע וכן לא דמי לנדון השעוה שם בסימן הנ"ל דעיקר הנדון שיפול הנר ממש או חלק מהנר לתוך הכלי שנהר זה בפ"ע מוקצה גמור, משא"כ איזה טיפות שעוה שמטפסות ומתדבקים בנייר ובטלים להנייר ואין הנייר נעשה להם בסיס ומותר לטלטלו כמקודם, מלבד אם נפל חתיכת נר בלי שיתדבק או שטפף כל כך הרבה עד שלא יתבטלו טיפות הנדבקות לנייר, וממילא כבר אי אפשר להשתמש בהנייר, ואין זה מענין השאלה, כן יראה לענ"ד".

ד. האם כלי מוסתקי שייך האסור ביטול כלי.

1. מיקל – תוס' שבת (סי' של"ה ס"ק י'), ומוסיף שאין לצורך שבת אסור, כמו כל כלי מוסתקי, מחזיק ברכה (סי' של"ה אות ג'), כפ החיים (סי' של"ה אות כ"ז).
2. אין התיר אלא משום זהו תשמישו – הגר"ש זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב מילואים להע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד], מאור השבת ח"א מכתבי הגר"ש זצ"ל עמ' תע"ו, שבות יצחק ח"א עמ' ר"ל ד"ה והגר"ש זצ"ל, "והגר"ש זצ"ל אויערבך (שליט"א) [זצ"ל] כתב לי דיש להעיר על דברי התו"ש וז"ל, לענ"ד צ"ע מ"ש התו"ש שהרי אם מחכוין לעשות פתח מפורש דאסור, ומה שמותר לשבור כתב רש"י כיון דרעוהה היא ליכא למיגזר שיתכוין לכך, או כתוס' מפני שחושש שהחבית תתגלגל, אבל מהיכ"ת נימא רחבית של גרוגרת או של יין שגם בשעה שהיא שלמה לא שייך בה ביטול כלי ולדמותו לההיא דסי' ש"ד". שולחן שלמה סי' ש"ד ס"ק ד' ב', סי' ש"ה ס"ק י"ג, "דאיסור מבטל כלי מהיכנו שייך גם במוסתקי").
3. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' י' ד"ה וע"ע), שבות יצחק (ח"א עמ' ר"ל).
4. תלוי אם בונה או סותר – עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ד' ד"ה עוד).

ה. ביטול כלי מהיכנו כשהוא מחובר לקרקע.

1. מחמיר.
(א) מג"א (סי' של"ה ס"ק ד') – "וצ"ע דאם יש לו כלי אחר יניח אותו כלי תחתיו ולא יטלטל המוקצה בידים ואפשר דמיירי שאי אפשר להעמידו כאן כגון שהוא מחובר שם במקומה".
(ב) אמרי בינה (שבת סי' י"ד ד"ה והנה) – "במג"א ... רע"א ... ולענ"ד בפשיטות דאף במחבר שייך איסור ביטול כלי מהיכנו מטעם דהוי כסותר".

ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' ו') – "כלי המחובר לקרקע ונתן בתוכו דבר מוקצה נחלקו הפוסקים אם יש בזה איסור של ביטול כלי מהיכנו, ומשמע שלעיקר ההלכה יש לאסור שהרי ביטלו מתשמישו, ואם הניח שם דבר מוקצה שלכך נועד אין לאסור מדין ביטול כלי וכפי שיבואר להלן סעיף י"ד".

2. מיקל.

א) רע"א (סי' של"ה על מג"א ס"ק ד') – "קשה לי, דבשופך לתוך כלי מחובר מה שייכות לביטול כלי מהיכנו, הא בלאו הכי אי אפשר לטלטלו, וצ"ע".

רע"א (יו"ד סי' כ"ח על ש"ך ס"ק י') – "וא"י לקבל הדם בכלי. קשה לי הא כה"ג אסור משום ביטול כלי מהיכנו ע' ש"ע א"ח (סי' רס"ה) ואולי י"ל דבא לומר אף אם יש לו כלי מחובר לקרקע דכה"ג הי' ראוי לשחוט ע"ג כלי זה דלא נקרא ביטול כלי מהיכנו כיון דבלא"ה הכלי מחובר וא"א לטלטלו בשבת וע' מג"א (סי' של"ה סק"ד) מוכח דס"ל דאף בשופך לתוך כלי מחובר מקרי ביטול כלי מהיכנו [אבל כבר כתבתי שם על הגליון דזה דברי תימה]".

3. מראי מקומות.

א) אם הוא תלוי אם הטעם משום בונה או סותר - עי' לעיל.

ו. ביטול כלי גבי אדם.

1. מיקל – עי' תהלה לדוד (סי' רע"ז ס"ק ב', "צ"ע אי שייך באדם ביטול כלי מהיכנו. וכפי הנראה אין שייך"), הו"ד שבות יצחק (ח"א עמ' ר"ל ד"ה וע"ע).

ז. אוכלים: האם באוכלים שייך ביטול כלי מהיכנו.

1. מחמיר.

א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות ו' [עמ' קע"ג], שעה"צ ס"ק י"ב) – "ביטול כלי מהיכנו בדבר שאינו כלי או אוכלין וכדו', עיין מש"כ במ"ב. [בשעה"צ סי' ש"ג ס"ק ל"ז]".

ב) מחזה אליהו (ח"א סי' ס"א ס"ק ח').

ג) מנחת אשר (סי' ל"ז אות ג' ד"ה ויש, אות ד' ד"ה ואתי).

2. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' מ"ג אות ט' ד"ה ויש, קו' שמירת שבת פרק כ"ב אות כ"ב), שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"ט).
א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז [דפו"ח, הע' נ"ד], שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג') – "תמוה לומר שגם באוכלין יש איסור ביטול כלי".

ב) איך מותר להפריש תרומה וחלה ביו"ט. וכן יש לשאול כשמקלף אגוזים וביצים וכדומה, שמעתה הקליפה מוקצה, (ובזה י"ל שעומד לכך). פתח הלכה (פרק י"ד הע' מ') מתרץ שאין הפעולה בהמוקצה אלא בתיקון האוכל, וצ"ב.

יא] להסיר הכלי קודם שנפל האיסור - נתן כלי תחת התרנגולת ועדיין לא נולדה הביצה, האם חיוב להסיר הצלחת.

א. דעת הגרשז"א זצ"ל.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות ו' ד"ה ועתה, מאורי אש השלם עמ' תרי"ח הע' י"ב) – "מסופקני במי שעבר ונתן כלי תחת התרנגולת אם יש עליו חיוב לתקן איסורו ולסלק משם את הכלי כי אפשר דאין בזה שום תיקון, אך אפשר דאף שהאיסור נעשה בשעה שנותן את הכלי, מ"מ יש גם תנאי נוסף שתטיל אח"כ את הביצה תוך הכלי, כמו במלאכת בישול דהמעמיד על האש אינו חייב אלא לכשיתבשל, ולכן אפשר שחייב להזדרז ולסלק".

2. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' כ"ו עמ' צ"ח, תנינא ב-ג) סי' ל"א גרמא אות א' ס"ק א') – "נראה פשוט שאם העמיד כלי ועדיין לא הטילה התרנגולת ביצתה ודאי שאם חזר ונטל את הכלי או הפריח את התרנגולת משם ודאי דלא עשה ולא כלום".

3. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' ל"ט [דפו"ח, הע' מ"ד], מילואים, שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ב', סי' ש"י ס"ק ט"ז) – "דיש להסתפק ... שוב ראיתי בחת"ס השלם ובצל"ח ובשפ"א ... ומ"מ נראה שאם הניח בשוגג, מסתבר דא"צ לחזור וליטול".

4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י הע' על ס"ק ט"ז) – "שאחר שכמה פוסקים הכריעו לאיסורא, אזי צריך להחמיר ולהסיר את הכלי קודם שיפול המוקצה".

ב. מחויב ליטול משם.

1. צל"ח (דף מב: ד"ה אבל) – "אפי' כבר נתנו ועדיין לא נטף לתוכו השמן צריך ליטול משם שלא יבוטל הכלי מהיכנו".

2. פמ"ג (מש"ז סו"ס רס"ה ד"ה ברש"י) – "ברש"י שבת מב: משמע דאם נתן כלי בשבת יטלו, ואף לדידן י"ל כן".
ראש יוסף (בדעת רש"י ורע"ב, דף מב: ד"ה עוד אבאר) – "ולענין דינא אם נתן משתחשך ... לרש"י ... אסור להניחו שם ולתוספות י"ל דא"צ ליטול משם ... גם דברי הרע"ב ... הא משתחשך אסור להניחם שם".

3. חת"ס (השלם דף מב: כדאי' בתיקונים לששכ"ה פרק כ"ב הע' ל"ט [דפו"ח, הע' מ"ד]).

4. הגר"י פיק זצ"ל (פי' יש סדר למשנה פרק ג' משנה ו', הו"ד בפירות תאנה דף מג. ד"ה רי"א) – "ברור דאם נתן הכלי בשבת תחת הנר כל עוד שלא טפטף שמן בתוכו מחויב ליטול משם טרם יטפטף שמן בתוכו ויהיה ביטול כלי מהיכנו".

5. עי' בה"ל (סי' רס"ה סעי' ד' ד"ה אבל) – "אבל לא יתן וכו'. ואפילו אם עבר ונתן יסלקנו. פמ"ג בשם רש"י".
א) הגם שהבה"ל קאי על הדין של שלא יתן לתוכו מים אפי' מבעוד יום, המקור הוא מהפמ"ג בשם רש"י שמדבר על דין שנתנו בשבת.

6. שפת אמת (דף מב: ד"ה ואם) – "אפי' נתנו צריך לחזור וליטול קודם חשיכה".

7. הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ח עמ' ש"ו ד"ה ראיתי) – "הגרש"ז אויערברך ... לקט שכלי אין כאן שום ספק בזה שבין אם האיסור משום בנין או סתירה, האיסור הוא מה שעושה פעולה של בנין או סתירה ויש בזה איסורא דרבנן ... ודמי זה למי שמניח אבן ודעתו להברו בטיט אטו נימא שכבר עבר על שום איסור של בנין וזה קודם נתינת הטיט ... ובודאי מחויב להעבירו משם שלא יפול לתוכו המוקצה".
8. מגילת ספר (בקונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות י"ז) – "לולא דבריו מסברא לא היה נראה לומר כן".
9. הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' א').

ג. ראיות.

1. מצד הסברא – הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ח עמ' ש"ו ד"ה ראיתי, לשונו מובא לעיל).
2. רש"י (דף מב: ד"ה מותר) – "מותר. להניחה שם".
- (א) האחרונים (פמ"ג, יש סדר למשנה, שפ"א, ועוד) למדו מרש"י שאם נתן הכלי ער"ש תחת הנר, אי"צ להסירו משם (כמש"כ התוס' יו"ט, ופנ"י, ועוד) ודלא כתוס' (ד"ה ואם, "הלשון דחוק דהוה ליה למימר אבל מבעוד יום נותנין"). וא"כ בשבת שאסור כבר להניחה שם, צריך להסיר.
3. מאירי (דף מב:): – "שאין מכאן טענה להסיר אותו כלי העשוי לקבל השמן המטפטף באלו המנורות של נחושת ... זהו מקומן כל השנה והרי הם כמחוברים אצל חביריהם ואין ביטול כלי מעתה".
- (א) ממש"כ שא"צ להסיר, מדויק דהא לאו הכי צריך להסיר הכלי.
- ד. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות א' [סוף עמ' קע"ב], "צ"ע"), פסקי תשובות (סי' רס"ה אות ב'), שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"ו ד"ה מיהו), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ד' ד"ה והנה יש, אות ה' ד"ה ונראה).

יב) טלטול מוקצה או לבטל כלי.

- א. כשנתמלא פח האשפה: האם עדיף להריקו ולהשתמש בו שוב, או שעדיף לקחת כלי אחר שאינו מיועד לכך.
1. ויש לעי' למה יש התיר טלטול מוקצה או מבטל כלי, אפשר שניהם אסורים. כיון שכל פעם שיש לו אשפה, יכול להוציא לפח האשפה הגדול שהוא ברחוב. צ"ע.

ב. הלכה.

1. עדיף לבטל כלי מלטלטול מוקצה, ממילא יותר טוב לקחת כלי אחר שאינו מיועד לכך.
- (א) מג"א (סי' של"ה ס"ק ד'. עי' תו"ש שם ס"ק י', שיש עוד פשט במג"א).
- (ב) רע"א (סי' של"ה על מג"א ס"ק ד') – "ולא ילטל המוקצה בידים. דבטול כלי מהיכנו קיל מאיסור טלטול מוקצה ע' רש"י בשבת קנ"ד ד"ה והאיכא צער ב"ח וע' מג"א סי' רס"ו סי"ד וסי' שצ"ד ס"ד".
- (ג) בה"ל (סי' של"ה ד"ה לא).
- (ד) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ד') – "בספר שש"כ ... ונעלם ממנו דברי המג"א והרע"א בסי' של"ה".
- מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות ל"ב) – "עדיף לעבור על ביטול כלי מאשר על טלטול מוקצה וכמבואר במג"א שם דעדיף להביא כלי אחר ולהניח תחת הגיגית מאשר ללטל מוקצה בידים, וזה שלא כדעת השש"כ שכתב דעדיף להריק ולהשתמש שנית מאשר לקחת כלי שאינו מיועד לכך".
- (ה) תורת המוקצה (עמ' ר"מ, ע"ש) – "שאם התמלא הזבל בפח ... עדיף ליקח כלי אחר מאשר ללטל המוקצה".
- (ו) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ת"ע).
- (ז) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ע).
2. יותר טוב ללטול מוקצה, ממילא טוב יותר להריקם.
- (א) עי' פמ"ג (סי' של"ה א"א ס"ק ד') – "וקשה דיותר טוב שלא לבטל כלי מהיכנו דיש בו לתא דבנין וסתירה ממה שמלטל מוקצה וצ"ע".
- (ב) עי' אור שמח (שבת פרק כ"א סוף הל' י') – "דאף ללטל מוקצה דקיל ממבטל כלי מהיכנו".
- (ג) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' של"ה על סעי' ד' בבה"ל) – "לכאורה לבטל כלי מהיכנו חמור יותר מטלטול מוקצה, משום שיש בבטול כלי גרר מלאכה דאוריתא של סותר או בונה".
3. דעת השש"כ"ה.
- (א) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' קט"ו) – "אם נתמלאו העביט ופח-אשפה, טוב יותר להריקם ולהשתמש בהם שוב, מאשר לקחת כלי אחר שאינו מיועד לכך".
- (ב) אמנם עי' בששכ"ה (דפו"ח, הע' קכ"ח) – הוא מוסיף, "ואולם לפי המבואר סי' שלה סע' ד בביה"ל ד"ה לא, מוטב לבטל כלי מהיכנו מאשר ללטל את המוקצה בידים, דאיסור טלטול מוקצה בידים חמיר מביטול כלי מהיכנו".
4. מחלק בין אם מבטל כלי ע"י גרמא, או ע"י מעשה בידים ממש [ממילא טוב יותר להריקם, גם לדעת המג"א] – שבות יצחק (ח"א ח"א עמ' רכ"ה ד"ה ובדעת, עמ' רכ"ו ד"ה ונמצא, "דלא שמענו מהמג"א דאיסור ביטול כמ"ה קל מאיסור טלטול אלא כשמבטל הכלי מהיכנו ע"י גרמא, אך כשמבטל כמ"ה בידים כגון בנתינת כרים וכסתות איננו קל מאיסור טלטול").

ג. ראיות למג"א.

1. רש"י (דף קנד: ד"ה והא, "והא איכא צער בעלי חיים. וליתי דאורייתא ולידחי דרבנן, ביטול כלי מהיכנו") – רע"א (סי' של"ה על מג"א ס"ק ד', לשונו מובא לעיל).
2. גמרא (דף קכח:), "סבר, מבטל כלי מהיכנו, דרבנן. צער בעלי חיים, דאורייתא. ואתי דאורייתא ודחי דרבנן" – תהילה לדוד (סי' של"ה ס"ק ז'), עי' שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"ד ד"ה ולכאורה), הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ת"ע), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ע).
3. עי' תהילה לדוד (סי' של"ה ס"ק ז'), שהמג"א רק בביטול לשעה ולא לכל השבת.
(א) אמנם צ"ב, כיון הראיה מדף קכח: היה לכל השבת, וכן לכאורה רש"י דף קנד:, וכן בפשטות המג"א בדעת המחבר (שכלי האחרון נשאר עד סוף השבת).

- ד. מראי מקומות – שואלין ודורשין (ח"ד סי' י"ח).
1. הגר"ח ק שליט"א (אסיפת יצחק ט' תמוז תשס"ו) – "שאלה: אם נתמאלו פח האשפה בשבת, האם יותר טוב להריקם ולהשתמש בהם שוב, או לקח כלי אחר שאינו מיועד לקח. תשובה: הרי התירו".
הגר"ח ק שליט"א (אליבא דהלכתא חע"א עמ' מ"ג טור ג' אות ל"ב) – "שו"ע סימן של"ח סעיף ח': אם יש לו דלף בביתו אסור ליתן כלי תחת הדלף אם אינו ראוי לרחיצה, כיון שמבטל כלי מהיכנו, ואע"פ שלכאורה הוא גרף של רעי, הלא אין עושין גרף של רעי לכתחילה. ומבואר שמיידי בכה"ג שהוא גרף של רעי שם, היינו במקום דירתו, ואע"פ"כ אסור, שהרי מצד איסור ביטול לכתחילה פשיטא ליה שאסור, וכל מה שדן הוא רק מטעם שאין הוא מבטל כלי מהיכנו כיון שיהיה מותר לו לטלטלו [אמנם י"ל שלא מטעם איסור מבטל כלי מהיכנו אתינן עליה, אלא מצד עצם מה שהוא עושה גרף של רעי]. ותמוה, שהרי מבואר לעיל בסימן של"ה סעיף ד' שמותר להניח כלי תחת הדלף, ואין בזה משום איסור מבטל כלי מהיכנו. ואין לומר שהתם טעמא הוא משום שלא יתבטל כלי מהיכנו, כיון שמותר לשפוך הכלי לחבית כדי שיוכל למלאותו שוב, שהרי מבואר בבה"ל שם ד"ה אסור שלמג"א אסור לו לרוקן את הכלי אם יכול למצוא כלי אחר ליתן תחת הדלף. תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: תלוי איזה כלי".

ה. ביטול כלי: אם הוא מדין מוקצה, או מדין בנין וסתירה.

1. י"א דין במוקצה – הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ח), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ד'), שלמי ניסן (קובץ לב ים עמ' צ"ד).
(א) ראיה מהרמב"ם, שבתוך הל' מוקצה.
(ב) ראיה מכמה פוסקים, שכלי ממש מותר, משא"כ דומה לסתירה.
2. י"א דין בנין.
(א) טלטול מוקצה יותר קל מביטול כלי, כיון ביטול כלי השורש מהמלאכות – פמ"ג (סי' של"ה א"א ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' של"ה על סעי' ד' בבה"ל, לשונו מובא לעיל).
3. ואין ראיה מהרמב"ם (דף קנד:), והרשב"א (דף קנד:), לעשות סתירה ממש, ולא דמי לסתירה. י"ל, למבטל כלי הוי ע"י מעשה בידים לטלטל הכרים וכסות. משא"כ לשבר הכלי, זה רק גרמא בלי מעשה בידים.
4. חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ו' אות א') – "דביטול כלי מהיכנו, לעולם הוא דוקא היכא שאוסרו משום מוקצה, שנעשה מוקצה בהקצאתו".
5. שבות יצחק (ח"א עמ' רכ"ד) – "הפמ"ג תמה על דברי המג"א בזה"ל, וקשה דיותר טוב שלא לבטל כלי מהיכנו דיש בו לתא דבנין וסתירה ממה שמטלטל מוקצה וצ"ע ע"כ. [ויל"ע שהרי גם מוקצה יש בו לתא דאורייתא משום סרך הוצאה. ואפשר דס"ל לפמ"ג דמ"מ ביטול כמ"ה חמור טפי כיון דהוא עצמו נראה כאיסור דאורייתא משא"כ מוקצה אינו אלא חשש שיבא לידי דאורייתא]".

יג. ליתן קליפות ועצמות לתוך צלחת - מצד ביטול כלי [לפוסקים שמחמירים שיש איסור טלטול במוקצה שעליו, עי' סי' ש"ט].
א. מחמיר.

1. בן איש חי (שנה ב' סוף פר' מקץ) – "אסור להניח כלי על השלחן כדי להניח בו קליפי ביצים או קליפי אגוזים וכיוצא שאין ראויים למאכל אדם, ודוקא אם כלי זה הוא ריקן שאין בו דבר הראוי למאכל אדם".
2. הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"א) – "מותר לקלוף הביצה בידים בשבת, אלא שצריך לתת תחלה לתוך הצלחת של הקליפות פרוסת לחם או פרי, כדי שתהיה בסיס גם לדבר המותר, ויוכל לטלטלה, שאם לא יעשה כן, נמצא שהוא כמבטל כלי מהיכנו".
3. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מנוחה שלמה הע' קט"ז, בס' מנוחה נכונה).
4. ששכ"ה (דפו"ח, פרק כ"ב סעי' כ"ט, עי' הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג]) – "קליפות עצמות וגרעיני פירות וכן שאר דברים האסורים בטלטול, לכתחילה לא יניחם על צלחת משום מבטל כלי מהיכנו, אלא אם כן יתן על הצלחת גם דבר היתר כגון כפית או חתיכת פת, ויתן את דבר ההיתר לפני שנותן את המוקצה. אמנם בצלחת המיוחדת לכך כגון צלחת חד-פעמית, אין דין ביטול כלי מהיכנו, ומותר להניח את המוקצה ללא דבר היתר".
5. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תפ"א, עמ' תרע"ג סעי' כ"ז) – "לא יניח את הקליפות בתוך צלחת ריקנית, כדי שלא לבטל כלי מהיכנו".
6. תשובות והנהגות (ח"ב סי' קפ"ז) – "ולא לזרוק סתם הקליפות בצלחת, דאז יש חשש מבטל כלי מהיכנו".
7. מגילת ספר (סי' מ"ג אות ג', אות ו' ד"ה ולגבי [לשונו מובא לקמן]) – "ולפי זה במניח קליפות בתוך צלחת יש בזה משום בטול לשעה דאף אם דעתו לנערם מ"מ אינו רוצה לנער כל קליפה לחוד אלא רק לאחר שיצטברו הרבה קליפות וגם הלא אינו רוצה לנערם במקומו אלא יוליכם למקום האשפה וכל זה הוא בטול לשעה שלא התירו אלא במקום הפסד מרובה, ועיין גם לקמן אות ו',

ולכן נראה שאין להתיר להניח קליפות דלא חזו בתוך כלי אלא באופן שנעשה גרף של רעי ויהיה מותר אח"כ לטלטל הכלי גם לצורך תוכנו".

8. קצות השבת (פרק ז' סעי' ב') – "דהרי מבטל הצלחת משמושה משום דנאסרת בטלטול".

9. בנין שלום (בורר עמ' קמ"א).

10. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ב) – "שאינן להקל אח"כ לא איכפית לו לנער מיד במקום שהוא. כגון במקרה שהניח קליפות אגוזים ע"ג צלחת חד פעמי שע"ג מפה חד פעמי. שלא איכפית לו להפוך הצלחת ע"ג המפה כיון שעתידה לזרוק המפה".

ב. מיקל.

1. תפלה למשה (ח"א סי' כ'), מנוחת אהבה ח"א פרק י"ד סעי' כ"א) – "מותר לתת קליפות ועצמות קשות שאינם ראויות למאכל בהמה, לתוך קערה ריקנית, ואין זה מבטל כלי מהיכנו".

2. הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ח, עמ' ש"ד) – "דלא אסרו חכמים באופן שהוא כדרך השתמשותו בחול, וכמובן רק השתמשות בחיי אדם כגון אכילה וכדומה ולא השתמשות בענייני ממון כגון כלים לקבל השמן וכדומה".

3. הגר"צ ובר שליט"א (מוריה חר"ז [טבת תשנ"ב] סוף עמ' פ"ט) – "מותר לשים הקליפות בקערה ואין כאן מבטל כלי מהיכנו משום שדעתו לנער מיד ... שכל שדעתו לשומטו לא נעשה בסיס".

4. שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"א, סי' נ"ב)

5. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ח, הע' תקכ"ה ד"ה אמנם) – "ונראה דאפילו פסולת שהאדם אינו מעוניין לנער אותה במקומה כגון שהיא עלולה לכלוך את המפה מ"מ אם יכול להוליכה מיד לפח האשפה ולנערה שם גם זה בכלל פסולת שיכול לנערה מיד ואין בו איסור ביטול כלי מהיכנו [ואף לפי מה שנקט הגר"ז שהובא בהערה הנ"ל שאם אין סיבה שמחמתה מניח את הפסולת דוקא בכלי אין מתירין על סמך זה שיכול לנערה מיד, עיי"ש, מ"מ בנידו"ד יש לאדם סיבה להניחה בכלי הזה, והיינו כדי שיקל עליו להוליכה לפח האשפה ולנערה שם]. וע"ע לעיל הערה תפ"ד שכתבנו דיתכן טעם נוסף שמחמתו אין איסור ביטול כלי מהיכנו לזמן בהנחת פסולת בקערה. אמנם אכתי כל זה תלוי בדיני בסיס לדבר האסור, שהרי אם יחול דין בסיס לדבר האסור על קערה זו [באופן שהפסולת אינה נידונית כגרף של רעי], לא יוכל כלל לנער את הפסולת מהצלחת וא"כ שוב יאסר ליתן את הפסולת בקערה מטעם ביטול כלי מהיכנו, והדבר תלוי לכאורה במחלוקת הראשונים שהובאה לעיל בהקדמה לסעיף רע"ט, שלדעת בעל המאור [שהמג"א והמשנ"ב פסקי כמות] לא חל כלל דין בסיס באמצע השבת [ועיין הערה ת"ד שלדעת המג"א מותר לפי בעל המאור גם להגביה את הקערה על מנת לנערה ולא רק לנערה במקומה, ולדעת החזו"א אין היתר אלא לנערה במקומה], ולדעת הרמב"ן הרשב"א והר"ן והריטב"א אם מניח את הפסולת בקערה על מנת לנערה אחר זמן לא חל בזה דין בסיס, ומבואר בדבריהם דיכול אף להגביה את הבסיס על מנת לנער ממנו את המוקצה במקום אחר. ולדעת תוס' חל דין בסיס אף כאשר דעתו לנער את המוקצה לאחר זמן. ולענין מעשה נראה דיש לסמוך על הרמב"ן ורשב"א וסיעתם שבמניח על מנת לנער לא חל דין בסיס [ובצירוף שיטת ר"ת דבכל גווני שדעתו לנער את המוקצה באמצע השבת לא חל דין בסיס] ולכן לא חל דין בסיס על הקערה, והבא לחוש לדעת התוס' יכול להניח חפץ של היתר על גבי הקערה שבה מונחת הפסולת ובאופן זה אין דין בסיס. ובאופן שהפסולת נחשבת כגרף של רעי מותר לכל הדעות ליטול את הקערה על מנת לנער את הפסולת לאשפה".

ג. בסיס באמצע השבת.

1. עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

2. ע"ש לענין "אין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות".

א) לפי הרשב"א (שבת סוף קמג, ביצה דף ב. סוף ד"ה ובה"א, עבודת הקודש בית המועד שער ב' סי' ח' אות צ"ד, אות צ"ה, לשונם מובא לקמן), ושש"כ (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג אות ז'], הע' מ"ד [דפו"ח, הע' נ"א], לשונם מובא לקמן) וסייעתו, שאפי' כמות גדולה של קליפות ועצמות ע"ג צלחת, הצלחת אינו בסיס, כיון שאין חשיבות להפסולת. ממילא לא יהיה חסרון של ביטול כלי מהיכנו.

ד. מראי מקומות – עי' חת"ס (על מג"א סי' ש"ח ס"ק נ"א), עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ה), אז נדברו (ח"ז סי' נ"א), שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' י"א, סי' נ"ב), שלמי ניסן (קובץ לב ים שבת עמ' צ"ב), הר"ח אבערלאנדער (אור ישראל חל"ב עמ' ע"ט, "מחמיר תע"ב"), ויאמר אברהם (עמ' ק"מ ד"ה לכאורה), אות ברית (סי' ט"ו סעי' ט"ו, הע' ט"ו), תורת המוקצה (עמ' רל"ט), הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' י"א), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"א).

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח הע' על ס"ק ס"ח) – "כשמקלפים פירות בשבת מותר לשים את הקליפות בכלי ולא חשיב מבטל כלי מהיכנו כיון שמותר לקחת את הכלי ולזרוק את הקליפות כדין גרף של רעי. אמנם כל זה כשעומד לאכול עוד בשולחן זה, אבל כשאינו חפץ לאכול עוד על שולחן זה - בשבת זו - ואז אסור לטלטל את הכלי עם הקליפות, בכגון דא צריך להניח אל הצלחת קודם האכילה סכין או כף וכדומה, ואז הכלי נחשב בסיס לדבר האסור והמותר ומותר לטלטלו אח"כ, וא"כ אין זה מבטל כלי מהיכנו".

2. הגר"ש זצ"ל (סוף שבות יצחק ח"א סוף עמ' ר"מ, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ג) – "לדמות דין הנחת הקליפות בכלי לנתינת כלי תחת נר שעוה שהתיר המשנ"ב כיון דאפשר לנער מיד".

א) שבות יצחק (ח"א עמ' רל"ד ד"ה והא, עמ' רמ"א) – "מיהו נראה דאם מונחת הצלחת על מפה ומניח בה פסולת לחה שאם ינערה תטנף המפה, גם להמשנ"ב הוי ביטול כמ"ה משום דודאי לא ינער הפסולת כדי שלא תטנף המפה, ודמי לשמן שלא ינערה כדי שלא יפסד".

(ב) ועוד, עי' המגילת ספר (סי' מ"ג סוף אות ו') – "ולגבי נתינת קליפות אגוזים בצלחת אין להתיר ע"י מה שיכול לנערם אם ירצה, דכבר האריך הגר"ז בקו"א שם דדווקא באופן שאין מעשיו מוכיחים שרוצה בבטול לשעה אז יש להתיר, וכגון שפורק כלי זכוכית על כרים וכסתות שעיקר כוונתו בשביל שלא ישברו בשעת הפריקה ואין ממעשיו הוכחה שרוצה שיהיו מונחים על הכרים לפי שעה ולכן אין בזה צורך שיהיה דעתו לנער מיד וסגי במה שיכול לנער אם ירצה, וה"ה במניח כלי תחת הניצוצות או תחת נר של שיעור שכוונתו בשביל שלא ידלק השולחן ושפיר י"ל דלא אכפת לו לנער מיד, אבל אם מניח קליפות בתוך כלי הרי מעשיו מוכיחים שרוצה שיהיו שם לפי שעה ואינו רוצה לנער את הקליפין שהרי רק בשביל זה מניח את הכלי כדי שלא יהיו מפוזרים על השולחן ועל הקרקע, וזה דומה לנותן כלי תחת השמן דמעשיו מוכיחים שאינו רוצה לנער השמן דלשם כך הוא נותן את הכלי כדי שלא להפסיד השמן".

3. חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ו' אות ט"ז) – "דמסתבר דיש לדמות נתינת קליפין בקערה שדרכו לנער מיד, לנר שעה ואין זה ביטול כלי מהיכנו".

יד] גרם ביטול כלי מהיכנו - כלי שמונח עליו איסור והיתר, האם מותר ליקח ממנו את ההיתר בשבת.
א. **בערב שבת: ישים כלי תחת השולחן, ובשבת אחר האכילה יסור השולחן, והכלי עומד מעצמו תחת הנר.**
1. מיקל – מהרי"ל (סי' ל"ב), מג"א (ס"ק ב'), מ"ב (ס"ק ו'), פוסקים.

ב. **בערב שבת: מונח על הכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, ליקח ממנו את ההיתר בשבת.**
1. מיקל.

(א) **מאירי** (דף קמב. ד"ה כבר) – "נוטל את הטהורה ומניח את הטמאה ואף על פי שמבטל כלי מהיכנו שהרי אסור לו אח"כ לטלטל הטהור או המטה הרי כשזרקם עליה לא בטלו מהיכנו שהרי טהורה וטמאה היתה שם וכשנוטל את הטהורה הוא שהמטה מתבטלת מהיכנה ונמצא ביטול היכנה בא מאליו ולא בידים".

(ב) **חוט שני** (ח"ג פרק ע"ד אות ב', עמ' קע"ג) – "כלי שמונח עליו איסור והיתר, מותר ליקח ממנו את ההיתר בשבת וישאר בו רק האיסור, ואין זה מבטל כלי מהיכנו".

(ג) **ששכ"ה** (פרק כ"ב הע' מ' [דפו"ח, הע' מ"ה]) – "דכלי שיש בו איסור והיתר, מותר לקחת ההיתר, ולית ביה משום מבטל כלי מהיכנו, מכיון שלא עשה מעשה בגוף הכלי ... והראיה ... תשובת המהרי"ל".

(ד) **הגר"ח** שליט"א (נזר חיים עמ' קצ"א אות צ"ג) – לשובו מובא לקמן.

(ה) **ארחות שבת** (פרק י"ט סעיף שכ"ג) – "כלי שמונחים בו מערב שבת דבר מוקצה ודבר היתר מותר ליטול ממנו בשבת את החפץ של ההיתר ואין זה נחשב ביטול כלי מהיכנו אף שמעתה משמש הכלי רק את המוקצה. וכגון שולחן שמונחים עליו מערב שבת הנרות והחלות או שאר חפצי היתר ואחרי כן הסיר ממנו את החלות וחפצי ההיתר ונשארו רק הנרות".

(ו) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק י' סעי' י"ט) – "מותר לבטל כלי מהיכנו בדרך 'גרמא' וכגון שמניח מערב שבת כלי תחת השולחן, ובשבת נוטל את השולחן מאותו מקום, אע"פ שעי"ז ינטוף שמן מוקצה לתוך הכלי ויאסר בטלטול אין לאסור זאת, שהרי לא נתן הכלי בידים תחת השמן ואינו אלא גרמא בעלמא. ולפי"ז נראה שאם יש כלי שמונח בו דברי היתר ודברי מוקצה באופן שדברי ההיתר חשובים יותר שאין איסור בטלטול הכלי, מותר ליטול דברי ההיתר מתוך הכלי אע"פ שדעתו להשאיר את דברי המוקצה עד סוף השבת ונמצא שמעתה יאסר הכלי בטלטול, לפי שנחשבת פעולה זו ביטול כלי ע"י גרמא ולא אסרו חכמים באופן זה".

(ז) **אות ברית** (סי' ט"ו סעי' י"א).

(ח) **פסקי תשובות** (סי' רע"ז הע' ט"ז).

(ט) **הל' שבת בשבת** (פרק כ"ו סעי' ב', סעי' ג').

2. **מפקפק.**

(א) **הגר"ח** שליט"א (שלמי יהודה סי' כ"ח ד"ה ראיתי, עמ' ש"ז) – "ויש להעיר ... דבדינא דמהרי"ל לסלק השולחן נקרא שפיר גרמא אבל נוטל את ההיתר יתכן ומסתבר שזה נקרא **מעשה בידים** ולא גרמא. דוגמא לזה בדינא דגרמא וגרמי ודין בידקא דמיא בכח ראשון שמסלק את המונע דחשיב כחו ומעשה דידה ... והרא"י מהמאירי ... עיקר כוונתו ליטול התרומה הטהורה ... וממילא נשאר שם הטמאה שזה מותר **אבל באופן שכל עיקר כונתו** הוא שישאר המוקצה שם ולא שצריך להיתר אז יש מקום לומר שיהא אסור ליטול ההיתר".

ג. **בנרתיק טלית ותפילין (על צד שהוא מוקצה): האם המוציא את הטלית בשבת מבטל כלי מהיכנו.**
1. מיקל.

(א) **הגר"ח** שליט"א (נזר חיים עמ' קצ"א אות צ"ג) – שאלה: "היו בנרתיק טלית ותפילין, האם המוציא את הטלית בשבת מבטל כלי מהיכנו". תשובה: "אין זה נקרא מבטל כלי כי אין זה בידים אלא בגרמא".

(ב) **ילקוט יוסף** (דפו"ח, שבת ח"ב עמ' תפ"ב סעי' י') – "טלית ותפילין הנמצאים בכיס אחד, אף לדעת האומרים שתפילין חשיבי מוקצה, מותר להוציא את הטלית מהכיס, ואין זה מבטל כלי מהיכנו, [שעושה את הכיס הגדול כבסיס לתפילין שהם אסורים בטלטול], מאחר שביטול הכלי מהיכנו נעשה מאליו ולא בידים. ויש שמחמירים ומניחים איזה ספר בכיס הגדול קודם הוצאת הטלית מתוכו, אך מעיקר הדין אין צריך להחמיר בזה".

(ג) כאן הו' לכו"ע: עי' מאירי לעיל, והגר"ח שליט"א לעיל.

ד. בשבת עצמה: אם מותר ליתן את הכלי תחת השולחן על מנת לטלטל אח"כ את השולחן וימצא הכלי עומד מאליו תחת הנרות. 1. מחמיר.

(א) גר"ז (סי' רס"ה סעי' ד') – "מותר ליתן כלי מבעוד יום תחת השולחן שעליו דולק נר ובשבת אחר האכילה יסיר את השולחן והכלי עומד מעצמו תחת הנר ואין בזה מה שגורם בשבת לבטל כלי מהיכנו ע"י הסרת השולחן כיון שאינו מבטלו בידים בשבת ועוד שהרי אין נזהרים מלהשים כלי על השולחן תחת הנר אע"פ שנפל בו שמן כי אין מתכוין לכך וכאן ג"כ אינו מתכוין בהסרת השולחן בשבת אלא להצלת השולחן ונתינת הכלי תחתיו היתה בהיתר מבעוד יום".

(ב) עי' ערה"ש (סי' רס"ה סעי' ט') – "גרם ביטול כלי מהיכנו מותר כגון שנתן מבעוד יום כלי תחת השולחן ... ולפעמים יש שגם בשבת מותר להעמיד כלי תחת השמן כגון ... שיש בהכלי דבר מותר ...".

(ג) מגילת ספר (סי' מ"ג אות ח', קונ' שמירת שבת פרק י"א אות ז', פרק כ"ב אות י"ח) – "ומשמע מדברי המהרי"ל שם שההיתר דווקא אם נותן הכלי מע"ש ואח"כ בשבת מסלק את השולחן, אבל אין היתר לתת הכלי תחת השולחן בשבת ואח"כ יוציא את השולחן, דזה נחשב הכל כמעשה אחד ארוך של בטול בידים כיון שעושה הכל בשבת, ועיין בגר"ז סי' רס"ה ס"ד שכתב כן להדיא, וגם בנידון דירך דווקא אם ההיתר מונח כבר מבע"י בכלי מותר ליטלו בשבת אבל אם הניח אותו בכלי בשבת עצמה ואח"כ הפיל לתוכו מוקצה אסור לו לחזור וליטול את ההיתר דזה נחשב כבטול בידים".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תע"ט) – "ועי' משנ"ב ס"ק ו' שכתב בשם מהרי"ל שאם הנרות תלויים במנורה מעל השולחן מותר ליתן מבעוד יום כלי תחת השולחן ואחר הסעודה יטלטל משם את השולחן באופן שהכלי ישאר עומד מאליו תחת הנרות, ואין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו, ומשמע מדבריו שבשבת עצמה אסור ליתן את הכלי תחת השולחן על מנת לטלטל אח"כ את השולחן וימצא הכלי עומד מאליו תחת הנרות, דכל כה"ג הוי כמניח את הכלי להדיא תחת הנרות".

2. מראי מקומות.

(א) פמ"ג (ראש יוסף דף מב: ד"ה המ"א ברס"ה) – "דברי מהרי"ל בזה מבע"י כו' צריך ביאור ... מה אריא מבע"י אפילו משתחשך כה"ג ... הוה גרם מבטל כלי מהיכנו ושרי וצ"ע כעת".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סוף סי' ט' ד"ה אולם, עי' שולחן שלמה סי' של"ט ס"ק ה' ד"ה ואע"ג) – "אע"ג דמשמע שרק אם נתן הכלי מערב שבת הוא דשרי אבל בשבת עצמה אסור ליתן הכלי תחת השולחן על דעת שיסיר אח"כ השולחן אע"ג שהוא רק גרמא, אך אפשר דשאני ביטול כלי מהיכנו דכל עיקרו אינו אלא גרמא לבטל את הכלי מהיכנו לאחר זמן ע"י שהתרנגולת תטיל לתוכו ביצתה וצ"ע".

ה. בשבת: למניח איסור והיתר על בסיס, ואח"כ להסיר ההיתר.

1. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ' [דפו"ח, הע' מ"ה], שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג' ב', הע' שם, שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק י"ז ג', הע' שם) – "נראה דכלי שיש בו איסור והיתר, מותר לקחת את ההיתר ולית ביה משום מבטל כלי מהיכנו [שאין לנו אלא מה שגזרו חז"ל, ובתקנה זו לא אסרו אלא לעשות מעשה לבטל כלי מהיכנו, אבל אין שום סברא לומר שאסרו ליטול דבר מותר מתוך הכלי, אף שרק ישאר שם חפץ אסור, דאין זה מעשה ביטול כלי מהיכנו אלא מעשה נטילת היתר] ... והראיה מסי' רס"ה מ"ב ס"ק ו' בשם תשובת מהרי"ל ... ויתירה מזו כתב המאירי ... אמנם לנער את ההיתר ע"י הכלי עצמו יתכן שזה כאילו מעשה בגוף הכלי לבטל מהיכנו".

הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקל"ז אות ב*) – "ואין בזה (שאוסר השקית בטלטול ע"י שמרוקנו) משום ביטול כלי מהיכנו, כי לא מצינו לכאורה בבסיס לדבר האסור והמותר שיהא אסור אח"כ להשתמש עם המותר, וגם השקית הרי עומדת לרוקן עד הסוף ולזרוק".

2. מחמיר.

(א) הפוסקים שמחמירים בהציור של מהרי"ל בשבת – גר"ז, ערה"ש, מגילת ספר, ארחות שבת.

(ב) ועוד, יש לעיין מצד סברות הגרפ"ש זצ"ל.

3. מראי מקומות – מנחת אשר (סי' ל"ז אות ג' ד"ה והנה).

(א) למחמירים: איך מותר למניח האיסור ביחד עם חפץ של היתר על כלי שמלאכתו להיתר. כיון שאסור לקחת החפץ של היתר עכשיו, כיון שהוא גורם למבטל הכלי שמלאכתו להיתר. ממילא, גורם לבטל החפץ היתר עצמו. וצ"ע.

ו. פשט במ"ב (סי' רס"ה ס"ק ו') – "ואם יש בכלי דבר המותר מותר להניחו תחת הנר לקבל בו שמן דהא יכול לטלטלו אגב ההיתר אם הוא בענין שמותר לטלטל בשבילו".

1. רק במקום פסידא – תורת שבת (סי' ש"י ס"ק ו'), "משמע שאם מקודם מניח לתוכו דבר היתר שהוא חשוב יותר מדבר האסור דמותר ליתן שיפול לתוכו דבר שאסור בטלטול כמ"ש בס"ה, אך י"ל כיון שרק לצורך התירו הטלטול עם דבר המותר, שהרי אם יכול לנער צריך לנער, לכן י"ל אין להתיר לכתחילה אם לא במקום פסידא, ובסי' רס"ה ס"ג דמתיר בכה"ג לכתחילה, והוא מן הג"א פ' כירה כמ"ש המג"א, י"ל ג"כ דבמקום פסידא איירי שלא יפסיד השמן ויתלכלך המטפחת".

2. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג]) – "ויל"ע, אי שרי לכתחילה להניח דבר של היתר בכלי ע"מ שיפול לתוכו מוקצה, שהרי לא התירו לטלטל הכלי על המוקצה שבתוכו אלא לצורך ... ועיין ספר תורת שבת ...".

(א) עי' לקמן גבי מזגן, שכמה פוסקים נתן עצה שיניח בהכלי חפצי היתר. אמנם אין ראיה, ששם הוי מקום פסידא.

ז. מראי מקומות – כתבי קהלות יעקב (שבת סי' מ"ג), מאור השבת (ח"ב עמ' תקל"ז הע' נ"ז).

1. רדב"ן (ש"מ ביצה דף כא: ד"ה ועוד) – "ועוד פירש מורי נר"ו דמאן דאסר להזמין הנכרי משום שיורי כוסות טעמו מפני שנראה כמבטל כלי מהיכנו ואסור להשתמש לבו ביום שום דבר. ומיהו לית הלכתא כותיה דהא איהו לא מבטל ליה בידים (א) פשט – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק א').

טו] מים המטפטף מהמזגן בשבת.

א. האם הוא מוקצה.

1. הוי נולד גמור.

(א) באר משה (ח"ו קונ"ע סי' מ"א אות ו') – "מים הנוטפים מהעיר-קאנדישן אסורין משום נולד".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות כ"ט, תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ה', מאור השבת ח"א מכתב י"ב אות ה', ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ב ד"ה וע"ז, שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק כ"ו.ב, ששכ"ה פרק י"ג דפו"ח הע' ק"ל, פרק כ"ב דפו"ח הע' קנ"ט) – "לדעתי בודאי מוקצה המים הנוטפים מהמזגן שזה ודאי נולד ... במזגן שכאילו הוא עושה יש מאין שהרי עושה כאילו מדבר שאינו כלום מים בודאי הוי נולד ומוקצה, וכן קרח המתהווה בתא ההקפאה אפשר דהוי נולד ומוקצה, דרך בעשיית קרח ממים יש מקום להסתפק כיון שהמים נשתנו למצב שאינו נקרא לא אוכל ולא משקה, אבל במזגן שעושה מים בודאי הוי נולד ומוקצה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ"א הע' מ"ג, צהר חי"א עמ' קנ"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א).

(ד) שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות ט"ז, חי"ט עמ' נ"ג אות ט"ז) – "מים הנוטפים מהמזגן הרי הם מוקצה משום דהוה נולד. וכשנוטף לבית אסור לתת כלי תחתיו משום דהוה מבטל כלי מהיכנו. והעצה לזה שיתן כלי עם מים תחת הצינור והמים מהמזגן ישפכו לתוך המים שבכלי, ובאופן זה יוכל לטלטל אח"כ את הכלי לשפוך את המים".

(ה) חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות ח' [עמ' קע"ג], עמ' קצ"ד ד"ה מים) – "מים היוצאין מן המזגן אסורים בטלטול והשתמשות דהוי נולד גמור".

(ו) ששכ"ה (פרק י"ג דפו"ח סעי' ל"ט, פרק כ"ב דפו"ח סעי' כ"ו) – "מים הנוטפים מן המזגן, הרי הם מוקצה ואסורים בטלטול".

(ז) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ח טור ב') – "דמים הנוטפים מהמזגן אסורים בשבת בטלטול והשתמשות, דהוי נולד".

(ח) רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ח טור ב') – "דמים הנוטפים ממזגן הוי נולד, ואסורים בטלטול והשתמשות".

(ט) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ח טור ב') – "דמים הנוטפים ממזגן הוי נולד, ואסורים בטלטול והשתמשות".

(י) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ח טור ב') – "דמים הנוטפים ממזגן הוי נולד, ואסורים בטלטול והשתמשות".

(יא) הגרש"ז גרוסמן (עטרת שלמה ח"י עמ' פ"ג).

(יב) הגר"י וינר שליט"א (צהר חי"א עמ' קמ"ה).

(יג) שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ז).

(יד) נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"א, אות קמ"ב).

(טו) שלמי יהונתן (ח"ג סי' ע' אות א').

(טז) הגרד"ש זולדן (מבית לוי ח"ח עמ' ק"ג).

(יז) מאור השבת (ח"ד סי' ט"ו סעי' ט"ו, הע' כ"ב).

(יח) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קצ"ב, סעי' שנ"ב).

(יט) הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' נ"א).

(כ) הל' שבת בשבת (פרק כ"א סעי' כ"ד, הע' מ"ג) – "מים הנוטפים בשבת מן 'המזגן' דינם כנולד גמור והוי מוקצה [מים שבמזגן הבאים מלחות האויר גריעי טובא וכנולד גמור הן, ואף גריעי ממים הנוטפים מהאילנות שנבלעו המים באילנות, ואף ממיא בעיבא דמיבלע בליעי, והטעם דגשמים לדידן אינן מוקצה משום דמינד נידי, והעננים מלאים מים וזוים ממקום למקום, ולא נוצרו בשבת מהאדים, אבל מים הנוצרים בשבת מן הלחות שבאויר בטל מהם שם מים, וכשיצאו מהמזגן כבר פנים חדשות הן ללא ספק, וגם בעצים ואפר כ' הראשונים דזה חשיב פנים חדשות ונולד גמור, על אחת כמה וכמה במים אף דחשיבי כנולד גמור]".

2. אינו נולד.

(א) הגר"י שפירא שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ז).

3. מסופק.

(א) מנשה הלכות (עטרת שלמה ח"ט עמ' ק"מ) – "וצ"ע".

(ב) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ו) – "שיש מקום להתיר המים דזה לא נחשב נולד שאסור שהרי גשמים היוורדין בשבת אין איסור להשתמש ולא חשיב נולד, ונראה ודאי שהמים הנוצרים מהמזגן דומה לתהליך ייצור מי גשמים שאין בהם איסור נולד, אך עדיין צריך עיון בדברי הח"א שהביא במ"ב ש"י סקל"ב דמים הנוטפין מן האילנות אסורין משום נולד, ומאי שנא מי גשמים שמותר, ועכ"פ לענ"ד אין ברור לאסור מי מזגן אלו".

4. מראי מקומות – הגר"נ רוטמן שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ז).

ב. הנחת כלי תחת המזגן לקבלת המים.

1. מחמיר – שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות ט"ז, ח"ט עמ' נ"ג אות ט"ז, לשונו מובא לעיל), חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות ח' [עמ' קע"ג], "אסור להניח בשבת כלי תחת מים הנוטפים מן המזגן, כיון דהם מוקצה משום נולד"), הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' נ"א), הגרש"ז גרוסמן (עטרת שלמה ח"י עמ' פ"ד), הגר"י וינר שליט"א (צהר ח"א עמ' קמ"ה), שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ז), נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"א), הגרי"ש שווארץ (קובץ זרע יעקב ח"ד עמ' ס"ז), הגרד"ש זולדן (מבית לוי ח"ח עמ' ק"ג), מאור השבת (ח"ד סי' ט"ו סעי' ט"ו אות ב'), הל' שבת בשבת (פרק כ"א סעי' כ"ד).
 2. אבל אם יהיה גרף וגם הפסד: יש להקל – עי' סי' של"ה סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
- א) שאם הוא רק גרף, ורצה לטלטל הכלי אחר שמלא עם מים משום גרף של רעי, הא אין עושין גרף לכתחילה. וכ"ת, שלא רצה לטלטל הכלי. יהיה בעיה של ביטול כלי מהיכנו. כמו סי' של"ה סעי' ח'. אבל אם הוא גרף וגם הפסד, עושין גרף של רעי לכתחילה. (וכמו גרף מבטל האיסור מוקצה, ה"ה גרף מבטל האיסור של ביטול כלי). כמו סי' של"ה סעי' ד'. [ע"ש במ"ב (ס"ק ט"ז)].

ג. עצה: ליתן מים בכלי קודם.

1. מחמיר.

א) נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"ב) – "לא מהני, ואף ע"י צינור לא מהני, והטעם דדבר שיש לו מתירים מין במינו אפילו באלף לא בטל, שאמרין עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, והכי נמי עד שתלטלנו באיסור תלטלנו בהיתר, פ' שתמתין מלטלטלו עד מוצ"ש. ונראה דבזה אף להנוב"י בס' הצ"ח שחידוש שלגבי טלטול מוקצה לא נאמר הכלל דדבר שיש לו מתירין לא בטל מאחר שיכולין לטלטלו בין בשבת ובין לאחר השבת (משא"כ במידי דאכילה שאין יכולין לאוכלו כי אם בפעם אחת גביה אמרין תאכלנו בהיתר לא בביטול איסור), דדברי הנוב"י לא נאמר אלא בדבר שעומד לשימוש חוזר, משא"כ מים הללו שאין עומדים לשימוש כלל רק לשופכו לאיבוד אף הנוב"י מודה דבטלטול כזה הדרינן לכללא דדשיל"מ דלא בטל אפילו באלף. ובנוגע הדיון אי מהני שיקבע להעקאנדישע"ן צינור שהמים יזלו דרך הצינור ישר לתוך הכלי, נראה דג"כ לא מהני דנהי דקיי"ל דאיסור שנולד בתערובות שפיר בטל אף כשהוא דשיל"מ, זה נאמר דוקא כשנולד בתוכה ממש (כגון הנותן ענבים לתוך יין והיין נזחל בשבת מתוך הענבים לתוך היין שהיו שם מקודם) לא בכה"ג שמתחלת יציאתו לאויר העולם היה דבר נפרד לעצמו אלא שלא היה ניכר ונראה מאחר שנכנסה מיד לתוך צינור. ואחד מגדולי הדור (בעמח"ס שו"ח שבט הלוי שליט"א) רצה להורות היתר בכה"ג, אבל רבו עליו חבריו וחלקו עליו, וע' בקובצי מבית הלוי שפילפלו הרבה בזה, שו"ר בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ז) שג"כ מביא משם מורה מפורסם א' (ריש"א) להתיר ככה"ג, וליתא כנ"ל".

ב) הגרד"ש זולדן (מבית לוי ח"ח סוף עמ' ק"ו).

ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תק"כ) – "ולכאורה נראה שאין להתיר נתינת כלי לקבל את המים הנוטפים מהמזגן אף באופן שיתן בכלי מים שאינם מוקצים, ולסמוך על דין ביטול ברוב, שהרי הטיפות המנטפות אוסרות את המים של ההיתר, ואינן בטלות ברוב שהרי זה דבר שיש לו מתירין. ואין זה דומה לנידון של ענבים הנתונים בגיגית של מים המובא בס' ש"כ ס"ב שהתיר ספר התרומה את היין הזב מהענבים משום שלא היה ניכר בעין, דהכא היו הטיפות ניכרות כאשר זבו בתוך המזגן ובצינור, והרי זה דומה למה שהביא המשנ"ב שם ס"ק י"ד בשם ספר התרומה דאם הענבים אינם בתוך הגיגית אלא מחוצה לה והיין זב במדרון ונכנס אל הגיגית, דבכה"ג ניכר היין בפני עצמו ואינו בטל. ועוד דמצוי הוא שהמים שנשפו מן המזגן מתרבים על המים שהיו מתחילה ובכה"ג לכאורה לא אמרין קמא קמא בטיל אף לפי הפר"ח והגר"א בס' צ"ט שהקלו בשיעורין דרבנן, דהכא הוי שיעורין דאורייתא שהרי האיסור הוא רוב. ועוד יש לדון דכיון שמי המזגן זבים בלא הפסק לא אמרין בזה קמא קמא בטיל וכמו שהביא הגר"א בשו"ע יור"ד סי' צ"ט סוס"ק ט"ו בשם התוס' דדבר הזב בלי הפסק הוי כנפל הכל בבת אחת ולא אמרין בזה קמא קמא בטיל".

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"א).

ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"א הע' מ"ד).

2. מיקל.

א) אבן ישראל (קונ' מצות השבת סוף פרק ב').

ב) הגריש"א זצ"ל (שבט הקהתי ח"א סי' קט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א) – "ליתן מים בכלי מקודם ועל כן טיפה שנוטף מהמזגן בשבת קמא קמא בטיל כמש"כ המחבר [בס' ש"כ ס"ב]".

ג) הגר"ח ק"ק שליט"א (ששכ"ה פרק י"ג דפו"ח הע' קל"א) – "דאם נתן בכלי שמתחת למוצא המזגן, קצת מים רגילים, לא יהא בהנחת הכלי משום מבטל כלי מהיכנו דמי המזגן הם מים שונים מן המים שבכלי, ועיין יור"ד סי' קב ובש"ך שם ס"ק ג, דלגבי דשיל"מ אזלינן בתר שמא, וכרבא לגבי אביי, והרי מי המזגן שמם מים מזוקקים והם כאינם מינם לגבי המים הרגילים שבכלי, וקמא קמא בטיל".

ד) עי' שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ז) – "אם נותן שם כלי עם מים מער"ש מותר לטלטלם אח"כ".

עי' שבט הקהתי (ח"ב סי' קל"ח) – "המים הי' ניכרים דשיל"מ ואין בטיל ... לגבי לטלטל מוקצה דכ' הצ"ח ... וצ"ע עדיין עי' היטב".

3. יש עצה: ישום משקה שאינו מינו [כגון מיץ וכדו'], שמין שמערב עם אינו מינו אין דין של דשיל"מ [יור"ד סי' ק"ב סעי' א'], והוא בטל.

א) שבט הלוי (מבית לוי ח"ט עמ' נ"ג אות ט"ז) – "והעצה לזה שיתן כלי עם משקה שאינו מינו תחת הצינור והמים מהמזגן ישפכו לתוך הכלי וקמא קמא בטיל, ובאופן זה יוכל לטלטל אח"כ את הכלי לשפוך את המים".

(1) וחוזר ממש"כ בשבט ה'תש"ס (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות ט"ז, הע' ט"ו) [הגם ע"ש ח"י"ט עמ' נ"ג הע' ט"ו, שלא מתקן לשונו. וצ"ב] – "והעצה לזה ליתן מים קודם שאז קמא קמא בטיל במים ע"ש".

(ב) נשמת שבת (סי' של"ה אות קמ"ג).

(ג) קשה: הא אין מבטל איסור לכתחילה.

4. ציץ אליעזר (ח"ז סי' כ"א אות א', אות ו') – "כת"ר עומד על דברי (ח"ו) בסי' ל"ד אות כ"ו בנוגע לשפיכת מי - הארגז שבמקרה בשבת, דנוסף על צדדי ההיתר המרווחים שכתבתי בזה, הוספתי לכתוב דאפילו למי שירצה לדקדק על עצמו ביותר יש לו עצה שיראה להשגיח שתמיד עם כניסת השבת ישארו מעט מים בארגז המים שבמקרה ואזי כל מה שיזוב מהקרח בשבת יתבטל קמא קמא בתוך המים של ההיתר וכו', וביססתי הדבר על יסוד דברי הב"י שבסוס"י שי"ח מ"ש גם בדעת בעה"ת, ועל עוד פוסקים. וע"ז בא כת"ר במכתבו ומעורר דאך קמא קמא בטיל הא קי"ל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ומוקצה הא הוא דבר שיש לו מתירין וכו' וכיון דמי הקרח מוקצים הם משום נולד לדעת בעה"ת ואסורים בטלטול אמאי לא נימא בזה דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכו' ע"כ. ואשיבנו כי דבריו לא מובנים לי כלל, הרי אני בעצמי הרגשתי בספרי שם מזה דאם המים נאסרו מקודם שוב לא יכולים להתבטל, וכדכתבתי בלשון ואין לומר שלא יועיל הביטול מכיון שעם פרישתם למעלה מן הקרח וזיבתם בצדדים ובצינורות עד שמגיעים לארגז הם בעין וכבר נאסרו, אלא מה שחידשתי בזה הוא דבהיות שאינם זבים מהקרח בשפע אלא באטיות ובמיעוט זעיר שם זעיר שם וגם אין להם מקום מנוחה אלא מתפשטים מיד לזוב בכדי להגיע למטרותם בארגז המים למטה א"כ אינם ניכרים עדנה כ"כ ולכן לא נאסרים עוד משום נולד ויוצא דאימתי יכולים להאסר משום נולד עם התקבצותם בארגז המים ושם מתערבים כבר עם כניסתם שם במי ההיתר כיעו"ש. הרי בהדיא דטעמי ונימוקי בזה הוא מפני די"ל דמקודם שנכנסים ומתערבים במי הארגז שלמטה לא נאסרו בכלל עדנה משום נולד, וא"כ מה מקום יש לבוא ולטעון עלה דלא יועיל הביטול הואיל וכבר נאסרו משום נולד, הרי המדובר הוא שנאמר שעדיין לא נאסרו מקודם לזה משום כך. בהיות דמועט הוא ולא חשיב וגם אינם ניכרים עדנה כ"כ [וביססתי שם ג"ז על דברי פוסקים שהבאתי בזה]. ואשר על כן י"ל תו דמתבטל קמא קמא בתוך המים של ההיתר כדקיי"ל דכל שלא היה ניכר האיסור קודם שנתערב אין בו דין דשיל"מ כנפסק באו"ח סי' ש"כ סעי' ב' וכן ברמ"א ביו"ד סי' ק"ב סעי' ד'. (ועמ"ש בזה גם בשדי חמד כללים מערכת ד' אות ל"ז עיי"ש) ... ומה מאד נהנתי שמדי עייני כעת בההלכה ההיא שבמג"א בסי' של"ה הנובעת מהד"מ בטור שם, מצאתי בספר יד יוסף על ה' שבת ברביד הזהב סק"ו שגם בשם כותב לומר דיועיל באמת ביטול אפי' מים במים, ובדומה לסברתנו, דכותב שם, דבלאו הני הוראות (שבד"מ ומג"א) יש מי שהורה נכונה דכיון מיד בשעה שיוצא הדלף מן הענבים אינו עומד אפילו רגע בפני עצמו אלא מיד עומד להתבטל חשיב לא ניכר האיסור דהא המרדכי הביא ראייה לדין זה (דכשלא הוכר האיסור לא אסור משום יש לו מתירין) מביצה ד' ד' דאיתא התם דעצים שנשרו מהדקל מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלה כיון דליתא לאסורי' בעיני' דמקלי קלי אסורי' אע"ג שעצים המוקצים בעין וצ"ל כיון דמ"מ עומד להתבטל, וא"כ ה"נ כן עיי"ש, הרי דאפי' בשם בנידון דהמג"א סובר ג"כ היד יוסף דמועיל ביטול אפילו מים במים ומטעמא דידן בהיות ומיד בשעה שיוצא הדלף מן הענבים אינו עומד אפילו רגע בפני עצמו אלא מיד עומד להתבטל ולכן חשיב לא ניכר האיסור. ומינה במכש"כ בכעין נידוננו שהרבה יותר אינו ניכר ואינו חשוב מההיא דבשם, ואשר לדעתנו י"ל דכו"ע יודו בכעין זה דהו"ל אינו ניכר וגם בהיות ומקודם לזה לא חשיב כלל ולכן לא חל ע"ז עדנה שם איסור ועל כן בשופי קמא קמא בטיל וכשנוצר האיסור הו"ל כבר אינו ניכר ממש שלכו"ע לא אמרינן בזה דינא דדשיל"מ לא בטיל. ואכמ"ל במה שכותב ברביד הזהב שם להעיר בעצם דינא דד"מ ומג"א שם, וכן בספר תורת שבת וספר ערך שי, בהיות וכל הפוסקים הסכימו לזה, עיין בא"ר ובתוספת שבת, ובפרמ"ג ובשו"ע הגרש"ז ומ"ב ועוד. וכת"ר גם ציץ שפיר שבכזאת מבו' גם במאירי ביצה ד' ל"ו. ועל זה שהד"מ לא הזכיר דינו ברמ"א יפה מבאר בספר מאמר מרדכי על או"ח, דמה שלא כתב במור"ם הכי בש"ע י"ל דמאחר שמרן ז"ל לא הזכיר דברי הכלבו לא הוצרך הרב ז"ל לכתבו. ואדרבא כותב שם שלכן השמיטו מרן ז"ל בשו"ע מפני שגם הוא סובר להלכה דלדידן אפשר שפיר לבטל בשאינו מינו עיי"ש".

ד. עצה: יניח בכלי חפצי היתר [וממילא בסיס לאיסור והיתר, וההיתר יותר חשיב, ומותר לטלטל].

1. מיקל.

(א) משנה הלכות (עטרת שלמה ח"ט עמ' קמ"ד).

(ב) הגרש"ז גרוסמן (עטרת שלמה ח"י עמ' פ"ה אות ו').

(ג) מאור השבת (ח"ד סי' ט"ו סעי' ט"ו אות ג') – "כגון כף או מזלג".

(ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' נ"ג).

(ה) ארחות שבת (פרק י"ט סוף סעי' שנ"ב, סעי' שנ"ג) – "ואם יניח בכלי חפצי היתר באופן שכאשר יכנסו בו המים יהא בסיס לאיסור ולהיתר ויהא רשאי לטלטלו אף בלי היתר גרף של רעי, הרי זה מותר לכל הדעות, שאין זה בכלל עושה גרף לכתחילה כיון שהיתר הטלטול אינו נובע מדיני גרף".

(ו) הל' שבת בשבת (פרק כ"א סעי' כ"ד).

2. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג], לשונו מובא לעיל גבי התורת שבת).

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א) – "ועיצה נוספת יש, והיא, להניח בכלי דבר היתר החשוב יותר מן המים, ואז מותר לטלטל את הכלי אם נצרך לדבר ההיתר, ובתנאי שאינו יכול לנער את דבר ההיתר מן המים".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"א) – "לא מהני לשים פחית טונה בתוך הדלי, שאין שם מקומו. אלא יש לשים בתוכה כוס וכדומה, שמקומו שם".

ה. אם מותר להשתמש בניאגרה [toilet tank] שמחובר אליה צינור המזגן.

1. מחמיר.

(א) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן למיכל בית הכסא, דיהא אסור אח"כ להשתמש בזה".

(ב) רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן למיכל בית הכסא, דיהא אסור להשתמש בזה בשבת, דהוי דבר שיש לו מתירין ואינו מתבטל ברוב".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן למיכל בית הכסא, דיהא אסור להשתמש בזה בשבת, דהוי דבר שיש לו מתירין ואינו מתבטל ברוב".

(ד) עי' חוט שני (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דאין להכניס את הצינור של המזגן לתוך הניאגרה, אולם בדיעבד הנכנס לבית הכסא בשבת שהכניסו בו את הצינור של המזגן לתוך הניאגרה, מותר להשתמש שם ולהוריד שם את המים אח"כ משום כבוד הבריות".

(ה) הגר"י וינר שליט"א (צהר חי"א עמ' קמ"ה).

2. מיקל.

(א) הגר"ח ק"ק שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ז) – "אמר לי שהגר"ח קנייבסקי שליט"א ג"כ התיר להשתמש במי הניאגרה שבאים לתוכן מי המזגן ולא נודע טעמו".

(1) לכאורה הוא לשיטתיה, עי' לעיל.

(ב) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "להתיר להשתמש בניאגרה שמי המזגן נכנסים לשם, דזה לא חשיב השתמשות".

(ג) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג עמ' רפ"ו).

(ד) שלמי מנחם (עמ' ס"ב) – "ולמעשה כשמי הגשמים בניאגרה מרובים יש להקל להוריד את המים קודם השימוש בבית הכסא דהוי טלטול בכוחו לצורך דבר המותר, ושוב יהיו מי המזגן מועטין ויהיה מותר להשתמש במי הניאגרה".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (צהר חי"א עמ' קנ"ב) – "אינו רואה היתר ורק אם מי המזגן ביציאתם יהיו מעורבים עם המים בזה דומה לענבים הנסחטים בתוך הגיגית בס' ש"כ".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א, הע' של"ט, הל' שבת בשבת פרק כ"א סוף הע' מ"ד*) – "דאף שאוסר התערובות הכל מדין דבר שיש לו מתירין, מ"מ מעט מים אין אוסרים הכל, דאינו ראוי לאסור ואין מתייחס אליהם כלל, וסיים דהמחמיר להוריד המים ע"י שינוי כלאחר יד תע"ב".

4. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"א הע' מ"ד*).

(א) שבט הלוי (נחלת ישראל פרק י"א הע' ס"ו) – "שלכתחילה ישתדל להתקין הצינור של המזגן במקום אחר, וכגון שיטפטפו המים לכיור או שירכיבו לצנור הרחב שמאחורי הבית הכסא שמוציא המים למערכת הביוב".

(ב) נחלת ישראל (עמ' צ"ט), הו"ד בששכ"ה (פרק י"ג דפו"ח סוף הע' קל"א) – "מיהו באופן שיש רק קצת מים מהמזגן בניאגרה אין דבר זה כ"כ ברור לאיסורא, דהרי הקצת מים של מוקצה אינם מועילים לנקות הבהכ"ס, (דגם בלי זה יש לו מספיק מים של היתר), וי"ל דזה לא נחשב לשימוש, וא"כ אין כאן חשש של שימוש במוקצה, וכן שמעתי מהגר"ש ואזנר (שליט"א) [זצ"ל] שמצדד כן, וכן אמרו לי בשם הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]. ואע"ג דלכא"ל עדיין קא מטלטל המים של מוקצה וכו', מ"מ אולי יש להשוותו למש"כ החזו"א [סי' מ"ז אות ט"ו] הו"ד לקמן פרק ב"ב ריש אות ב', דמכיון שעיקר התעסקותו הוא במים המרובים של היתר, בכה"ג לא גזרו על טלטול המיעוט של מוקצה...".

ו. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג סי' ע').

1. ויהי בנסוע (פרק י"ד סעי' ד') – "מים הנוטפים ממזגן, ובמקום שמטפטף נתן כלי לקבל המים, והתמלא הכלי על גדותיו, מותר לטלטל הכלי ולשפוך המים, ואין בו משום מוקצה".

טז [מקרים]

א. כלי שמלאכתו לאיסור: תשים עליו מוקצה מחמת גופו או חסרון כיס.

1. מחמיר: שלא תשים עליו מוקצה מחמת גופו או חסרון כיס – בה"ל (סי' רס"ה סעי' ג' ד"ה מפני, וכתב הפמ"ג דאפילו כלי שמלאכתו לאיסור אף דמתחלה היה ג"כ עליה קצת שם מוקצה אעפ"כ אסור להעמידה לקבל שמן הנוטף דמתחלה היתה הכלי מותר לטלטלה עכ"פ לצורך מקומה ועכשיו אסור לגמריו). תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ז'), חוט שני (ח"ג פרק ע"ד ס"ק ד', עמ' קע"ג), ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' כ"ד [דפו"ח, סעי' כ"ה]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' ז'), אות ברית (סי' ט"ו סעי' ג'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ה), הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' ח').

(א) מראי מקומות – מנחת אשר (סי' ל"ז אות ט').

(1) הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חמ"ח סוף עמ' ק"י) – "שאלה: כ' הבה"ל (סי' רס"ה ד"ה מפני) בשם הפמ"ג, דאפי' כשמלא"א יש בו משום ביטול כלי מהיכנו, דעד עתה היה ראוי לצורך גופו ומקומו, ועכשיו אסור לגמריו, ע"כ. יש לדון לדעות האחרונים, הרעק"א (סו"ס רס"ו) והפמ"ג (א"א סי' ש"ח סקי"ב) והחזו"א (סי' מ"ד סקי"ד), האם לשיטתם אזלי"ג כ' לקולא דלא יחשב ביטול כלי מהיכנו [וכגון שנטל הכלי בטעות אם רשאי להניחה שם, או באופן שכבר הניחה אם צריך לסלקה כלאחר"י], או"ד יש להחמיר לתרי גיסא לחוש גם לדעת המ"א (סי' ש"ח ס"ק י"ח, ויסודו בראשונים רשב"א וריטב"א שבת

קנד:), והגר"ז (שם סעיף פ"ה), והמ"ב (סי' רע"ט שעה"צ סק"ד), דחשיב כשמל"א. תשובה [בע"פ]: מסתבר להקל דלא חשיב לדידהו ביטול כלי מהיכנו".

ב. כלי שמלאכתו לאיסור: מבטל כלי שמלאכתו להיתר.

1. אם הוא תלוי בבונה או סותר – אז נדברו (ח"ט סי' כ' ד"ה ולכאורה).

2. מחמיר: שלא מבטל כלי שמלאכתו להיתר.

א) תלמיד הרמב"ן (דף קנד: ד"ה ויש) – "ודקא מוקמינן לה לדרב הונא בקרני דאומני בחדתי קאמר דלאו מוקצין נינהו אלא כלים שמלאכתן לאיסור נינהו ומיהו כיון דאסור ליטול אותן מן (הכלים) [הכרים] איכא משום ביטול כלי מהיכנו, דכשם שאין מבטלין כלי מהיכנו לגמרי כך אין מבטלין אותן ממקצת הכנה שלו, כגון כרים וכסתות הללו שמלאכתן להיתר ועכשיו נותן עליהם כלים שמלאכתן לאיסור והן נאסרין עכשיו עד שיודמן לו צורך אחר".

ב) חוט שני (ח"ג פרק ע"ד אות ה', עמ' קע"ג) – "נראה דאין להניח כלי של היתר תחת כלי שמלאכתו לאיסור שיפול לתוכו, דעכ"פ מבטל את הקצת היתר שהיה בו".

ג) אות ברית (סי' ט"ו סעי' ב').

ד) עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ט"ז ב').

3. מיקל [אבל אסור להביא כלי שמלאכתו להיתר].

א) רמב"ן (ריש דף קנד: ד"ה כי) – "ולכא למימר דמשום שמלאכתו לאיסור הוא והאי לאו צורך מקומו הוא שהרי אינו משתמש בגבה של בהמה ובשביל שלא תצטער הוא ודומה למחמה לצל ומשום הכי אסור, דאם כן כשהן למטה מותר לטלטלן להשתמש בכרים וכסתות ומאי הא דאקשינן והא קא מבטל כלי מהיכנו".

ב) תוס' רי"ד (דף קנד: ד"ה והא) – "שאילו היה קרני דאומני כמו כלים שמלאכתן לאיסור אמאי אמרינן דקא מבטל כלי מהיכנו השתא קרני גופיהו מצי לטלטולי לצורך מקומן וכרים וכסתות שתחתיהן לא כ"ש".

ג) רשב"א (דף קנד: ד"ה והא) – "וא"ת שליפי רברבי נמי יביא כרים ויניח תחתיהן, ואי משום ביטול כלי מהיכנו לכשיצטרך לכרים יסלק שליפין ביד, דהא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו ... ונראה לי דאילו היו שליפי רברבי מוטלין על גבי כרים וכסתות אי נמי על גבי קרקע והוא צריך למקומן מטלטלן לצורך מקומן, אבל להביא כרים לכתחילה ולשים תחתיהם כדי שיטלטלם ביד לאחר מכן לצורך מה שעשינו לו מקום בידים לא, שאינו בדין דמה שהוא אסור לטלטלו נסבב ונגרום אנו לטלטלו ממש בידים, ועוד דמיחזי כחוכא ליטלו מעל גבי חמורו אסרתו ואתה בא להתיר לטרוח ולהביא כלים ולטלטלו בידים לבסוף, ואינו דומה למה שהתיר רב הונא להביא כרים ולהניח תחת שליפי זוטרי, דהתם לא מטלטל ליה בידים אבל מנער הוא את הכר והן נופלין מאליהם".

ד) ריטב"א (דף קנד: ד"ה והא) – "וא"ת והלא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו, וא"כ כל זמן שיהא צריך לכרים וכסתות אין לך צורך גדול מזה וליכא ביטול כלי מהיכנו".

ה) תהלה לדוד (סי' רס"ו סוף ס"ק ז', עי' סי' ש"ח סוף ס"ק א').

ו) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"א [דפו"ח, הע' מ"ו]) – "ועיין תהל"ד סי' רסו ס"ק ז', שמוכח מן הראשונים, דמותר להניח כלי שמל"ה כדי שיפול לתוכו כלי שמל"א, ואין בזה משום מבטל כלי מהיכנו, וזה שלא כדבריו סי' שח סוף ס"ק א, דמסתבר לו לאיסור".

ז) מנחת אשר (סי' ל"ז אות ט' ד"ה והנה).

ח) עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שכ"ד, הע' תפ"א) – "יש מהראשונים שכתבו דמותר להניח כלי שמלאכתו לאיסור, [שאינו מוקצה גמור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו], על גבי כלי של היתר בשבת ואין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו משום שבשעה שיזדקק להשתמש בכלי של ההיתר יהיה רשאי ליטול ממנו את הכלי שמלאכתו לאיסור כדין טלטול לצורך מקומו. (הרז"ה והרשב"א דף קנד: [ועיין תהל"ד סי' רס"ו ס"ק ז' שכתב דהכי נקטינן, אף שבחידושי תלמיד הרמב"ן (הנדפסים בתוך חידושי הרמב"ן) הביא בשם מורו לאיסור בזה])."

4. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה סי' ל"ד ס"ק י"ד), מגילת ספר (סי' מ"ג אות ב'), שבות יצחק (ח"א סוף עמ' רט"ז), הל' שבת בשבת (פרק כ"ו סעי' ח').

א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' ח') – "א"א שנחשב ביטול כלי מהיכנו, אכן י"א ...".

ג. ביטול כלי, ואח"כ נשמט המוקצה.

1. מותר לטלטל – תורת שבת (סי' רס"ה ס"ק ג').

2. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' ש"ט ס"ק ח'), ששכ"ה (פרק כ"ב סוף הע' מ' [דפו"ח, הע' מ"ו]).

ד. ספק ביטול כלי מהיכנו.

1. מחמיר.

א) רשב"א (דף קכח: ד"ה והא) – "ולא דמי לכופין את הסל לפני האפרוחין דשרי ... והיינו טעמא דהתם לא קיימי אפרוחין אלא לפי שעה ויכול הוא להפריחן אבל הכא דלמא לא תעלה, ודלמא מבטל כלי מהיכנו קאמר".

ב) מג"א (סי' ש"ה ס"ק י"א) – "כאן דדלמא לא תעלה".

ג) ערה"ש (סי' ש"ה סעי' י"ט) – "ואע"פ שמבטל כלי מהיכנו לשעה ואולי לא תעלה ויהיה הביטול לכל השבת".

ד) שפת אמת (ביצה דף לו.) – "אבל להתיר ליתן כלי לקבל אין זה מספיק ושפיר הוי מבטל כלי מהיכנו דשמא לא יתמלא כל הכלי כלל ויהי' אסור לטלטלו ונמצא הוי מבטל כלי מהיכנו".

ה) הגר"ש זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכח: ד"ה והא) – "מוכח דאף שהוא ספק לבכמ"ה נמי הלכתא דאסור".

2. מחמיר גם גבי ספק ספיקא.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ה ס"ק ט"ז ג') – "דכל שתחלת הגזירה היתה על ספק מחמירים גם בספק ספיקא וזה חידוש דספק ביטול כלי מהיכנו אפי' ס"ס נמי אסור אך הרמב"ם פירש ...".

3. מיקל.

(א) עי' אשל אברהם (בוטשאטש, סי' רס"ד ד"ה אודות) – "שאין איסור כ"א כשבודאי בלי שום ספק יפול המוקצה על כלי זה באופן דהו"ל פסי"ר משא"כ אם הוא בגדר ספק פסי"ר ויש שום צד רחוק שלא יפול על כלי זה רק מהצד כיון שאין כוונתו כלל לבטל הכלי מהיכנו ועיקר כוונתו הוא רק שלא יפול הנר דולק על העץ וידלוק וכדומה ... וא"כ היכי תימצא אסור מבטל כלי מהיכנו כיון שהוא דרבנן ותמיד אין כוונה להדיא לרצות לבטל הכלי מהיכנו ... ומ"מ צלע"ע".

4. מראי מקומות – פסקי תשובות (סי' רס"ה אות ב' ד"ה יש), שיח השדה (עמ' קי"ד ד"ה והנה), שלמי יהונתן (ח"ב סי' ש"י ס"ק כ"ב אות א', ח"ג פרק י' סעי' כ'), תורת המוקצה (עמ' רל"ז), שבות יצחק (ח"א עמ' רל"ה ד"ה ויש).

(א) ב"ח (סי' ש"ה ס"ק ו') – "הרשב"א ... משמע דבעלמא אפילו היכא דליכא אלא ספק ביטול כלי מהיכנו נמי אסור ולהרמב"ם ופירוש רש"י בעלמא ליכא איסורא אלא היכא דבודאי מבטל כלי מהיכנו אבל בספק לא החמירו".

ה. הניח אדם חפציו באילן בשבת.

1. ג"כ ביטול כלי מהיכנו – אגלי טל (קוצר ס"ק מ"ז אות ז'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ב').

ו. לנעול דלת או חלון כנגד הנר.

1. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א סוף עמ' רל"ד), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ה' הע' ב').

(א) תהלה לדוד (סי' רע"ז ס"ק א') – "כתב הרמ"א ז"ל (בסי' רע"ז) ס"א לנעול הדלת או החלון שכנגדו מותר ע"כ. ולכאורה צ"ע דהא הוי ביטול כלי מהיכנו דאם ינעול יהיה אסור לפתוח. ואף דכשיכבה הנר כשיכלה השמן יהי' מותר לפתוח. עכ"פ הוי ביטול כלי מהיכנו למקצת שבת עמ"ש סי' רס"ה סק"א. ולכאורה י"ל דאין זה ביטול כלי מהיכנו דאדרבא אם נאמר דאסור לנעול יהיה ביטול יותר דאינה ראויה אלא למלאכתה. ולטעם הרמב"ם ז"ל דביטול כלי מהיכנו הוא מטעם דנראה כסותר הכלי שמבטלה ממלאכתה פשיטא דאית' שפיר דהכא זה מלאכתה שעשויה לנעול. ועכ"פ לכאורה נראה דאסור לעמוד כלי נגד חלון או דלת פתוח דהוי ביטול כלי מהיכנו. ואין לומר כיון דיכול לנעול החלון או הדלת ואז יכול ליקח הכלי לא הוי ביטול כלי אף לשעה. זה אינו דא"כ למה אינו נועלה תיכף ולא יצטרך לעמוד הכלי. אע"כ הוא אינו חפץ לנעול והוי ביטול כלי".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א סוף עמ' רל"ה) – "דיל' בזה דכיון שאין הדבר המבטל נוגע בכלי אפשר דא"ז דומה כ"כ לבונה או סותר הכלי ולכן שרי".

ז. איך מותר להדליק ביו"ט ערב שבת, הא מבטל כלי.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תקכ"ז ס"ק י"ט, הע' שם) – "יש להעיר בהדלקת נרות שלנו ביו"ט עבור שבת ולפי המנהג שהנרות הללו מוקצים לכל אדם גם לזה שלא קיבל עדיין שבת, כמבואר בסי' רס"ג משנ"ב ס"ק נ"ז. דלכאורה הו"ל בהדלקה זו ביטול כלי מהיכנו, ואע"פ שהאיסור הוא רק מדרבנן מ"מ לא דמי לטבל דאף שהוא אסור מ"מ אין בזה ביטול כלי מהיכנו - עיין בגמ' שבת דף מ"ג ע"א - משום דהתם אם עבר ותקנו תו לא הוי מוקצה ומותר אף באכילה, משא"כ הכא גם אם טלטלו ממקום למקום עדיין נשאר בהקצאתו. ונראה דכיון שגם עם גמר ההדלקה עדיין אין כאן קבלת שבת אלא בסוף הברכה, לכן אף שנוהגין שלא לטלטל כבר מזמן ההדלקה כיון דלאו משום שבת הוא לא חשיב משום כך ביטול כלי. ועיין בספר עזרת ישראל. (ובמקו"א כתב מרן זללה"ה בדבר: אפשר דהואיל ועומד לכך בכל ערב שבת וגם ליו"ט שחל בערב שבת, אין זה חשוב כביטול כלי מה שמתלווה עכשיו ביו"ט, וגם כיון דאין בטלטול משום איסור ממש אלא רק חומרא בעלמא אין זה נחשב מבטל כלי מהיכנו, וק"ו הוא מטבל דלא חשיב כביטול כלי אע"ג דאסור לתקן ואפי"ה לא חשיב מבטל כלי מהיכנו [עיין שבת דף מ"ג ע"א ותוד"ה טבל], ועוד דגם הביטול נעשה רק על ידי קבלת שבת שלאחר ההדלקה ונמצא שהביטול הוא בלי שום מעשה בידים, ולכן מותר להדליק אפילו בכלי דשייך בו איסור של ביטול כלי מהיכנו, עכ"ל").

ח. לבטל כלי משום צער בעלי חיים.

1. מיקל – החינוך (מצוה תצ"ו), ר' ירוחם (נתיב י"ב ח"י ע"ט-ד', פ"א-א'), אהל מועד (שבת שער א' דרך י' נתיב ה'), "מותר לבטל כלי מהיכנו משום צער בע"ח", מחבר (סי' ש"ה סעי' י"ט), "בהמה שנפלה לאמת המים, אם המים עמוקים ומפני כך אינו יכול לפרנסם במקומם, מביא כרים וכסתות ונותן תחתיה משום יא צער ב"ח אע"פ שמבטל כלי מהיכנו", ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח דפו"ח, הע' מ"ג), פוסקים.

ט. במקום מצוה.

1. מחמיר.

(א) אבני נזר (או"ח סי' רי"ד אות ג') – "וביטול כלי מהיכנו הא אסור אפילו לצורך מצוה כדאיתא בגמרא (דף קכ"ח ע"ב) (דף קנ"ד ע"ב) דלא שרינן ביטול כלי מהיכנו משום צער בעלי חיים למאן דאמר צער בעלי חיים דרבנן".

2. מיקל.

(א) רע"א (יו"ד סי' כ"ח על ש"ך ס"ק י') – "ואולי י"ל דמשום מצות כיסוי מותר לבטל כלי מהיכנו ע' רש"י שבת (דף קנ"ה ע"ב) ומג"א (סימן רס"ו) ועדיין צ"ע דדלמא הכא גרע דבעידן דעובר על ביטול כלי מהיכנו עדיין אינו מקיים מצות כיסוי וגם הוא ספק חיוב כיסוי".

י. נר שיעור המטפח, להניח כלי תחתיו.

1. מ"ב (סי' רס"ה ס"ק ה') – "מותר לתת תחת נר של שיעור או של חלב שחושש שמא יפול וידליק מה שתחתיו ומניח שם כלי שיפול על הכלי ומטעם דכיון דאפשר לנער מיד האיסור מתוך הכלי כמש"כ סימן רע"ז לא חשיב מבטל כלי מהיכנו ולא דמי לשמן שאינו רוצה לנער ולהפסידו".

2. מחמיר: שהרי השעוה נדבקה לכלי.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' כ"ו [דפו"ח סעי' כ"ז], ע"ש הע' מ"ד [דפו"ח, הע' נ"א]).

(ב) מגילת ספר (סי' מ"ג אות ט', קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות כ') – "לכאורה דווקא בשמן אסור הואיל ואינו רוצה לנער ולא להפסיד השמן, משא"כ בשעוה שכל מטרתו שלא יפול על השולחן ולא איכפת לו לנער מיד את השעוה לארץ והוי דומיא דניצוצות שמותר הואיל וכבים מיד ולא איכפת לו לנער, ומיהו הכא אי אפשר לנער שהרי השעוה נדבקה לכלי והוי דומיא, דשליפי רברבי שאי אפשר לנער, ולכן צדקו דברי השש"כ שאסור משום ביטול כלי מהיכנו".

3. מיקל.

(א) שבט הלוי (ח"ח סי' נ"ג) – "וכ' כבודו דנפ"מ אם מותר ליתן הנייר שמשמשים בו על השולחן (סארויעטע) תחת המנורה כדי שיתפח השעוה עליו, אם אח"כ יכול להשתמש בנייר לקנח ... מ"מ למעשה אני מסופק אם צריך להחמיר במציאות שכ' כבודו די"ל דשעוה הנופלת על נייר דרך טפטוף טיפים כרגיל מתדבק בנייר, ואפשר עדין להשתמש בנייר זה לנקות ולקנח אף וכיו"ב אף כל זמן שטיפות השעוה עליו פשיטא דלא נעשה עי"ז בסיס לדבר האסור דהני טיפות בטלים לגמרי להנייר, ולא דמי לנדון השמן באו"ח סי' רס"ה שהוא מוקצה חשוב בפ"ע וכן לא דמי לנדון השעוה שם בסימן הנ"ל דעיקר הנדון שיפול הנר ממש או חלק מהנר לתוך הכלי שנר זה בפ"ע מוקצה גמור, משא"כ איזה טיפות שעוה שמטפטפים ומתדבקים בנייר ובטלים להנייר ואין הנייר נעשה להם בסיס ומותר לטלטלו כמקודם, מלבד אם נפל חתיכת נר בלי שיתדבק או שטפטף כל כך הרבה עד שלא יתבטלו טיפות הנדבקות לנייר, וממילא כבר אי אפשר להשתמש בהנייר, ואין זה מענין השאלה, כן יראה לענ"ד".

4. מראי מקומות – באר משה (ח"ה סי' פ"ה), פסקי תשובות (סי' רס"ה אות א').

יא. יו"ט.

1. מחמיר – שואל ומשיב (מהד"ג ח"ב סי' קפ"ח ד"ה ובזה).

יב. מראי מקומות – הגר"י אייבשיץ זצ"ל (שבת לישראל עמ' קי"ט), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"כ ס"ק י"ט, ובהע' שם), הר"ש רוזנברג (שבת לישראל עמ' תקכ"ה), הערות וביאורים (קונ' שבות השבת).

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג') – "שגוף הכלי לא נשתנה מסופקני אם שייך האיסור של ביטול כלי לכל הג' טעמים, דאפשר שרק אם נשתנה בזה שנמצא בתוכו דבר המוקצה, או הכניס כרים וכסתות למים, שיש עליהם מים, אז אסור, אבל אם נעשה מוקצה בלא השתנות בגוף הדבר, צ"ע".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ו ס"ק י"א) – "ומ"מ נראה שהזורק כלי לים כיון שאין זה לפנינו אין זה חשוב בטול כלי מהיכנו כיון שנעלם לגמרי ואין זה בגדר סותר, אך אם רואים אותו וא"א להשתמש בו חשיב ביטול כלי. וצ"ע בזורק כלי לבית סתום שא"א לפתחו אלא בעבירה".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ל ס"ק י"א) – "ואף דיש בזה ביטול כלי מהיכנו מוכח דבענין של סגולה מותר, וצ"ע".

2. חוט שני (ח"ג פרק ע"ד ד"ה ואם, עמ' קע"ב) – "י"ל דדוקא כשמבטל הכלי ע"י מעשה דאז דמי למלאכה, אבל הפרשת תו"מ דנעשה ע"י דיבורו אפשר דאין זה דמי למלאכה ובזה לא אסרו משום דדומה לבונה או סותר".

חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ו' אות י"ד) – "דמאחר שהותר בדיעבד, אי"ז חשוב ביטול כלי מהכינו".

אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת

- א [טעמים: אין כלי ניטל. ג] כלל: "אין כלי ניטל".
 ב [הגדר. ד] כלל: "אלא לדבר הניטל".
 ה [הלכה: אין כלי ניטל.
 ו] לחלק בדבר שאינו כלי.

א [טעמים - שיטת ר' יצחק, אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת.

א. תלוי במחלוקת ר"י ור"ש גבי מוקצה, שר' יצחק סבר כר' יהודה שמחמיר גבי מוקצה.

1. רש"י (ביצה דף לו. ד"ה במאי) – "משום דרבי יצחק ... אית ליה מוקצה כר' יהודה".
 (א) ודלא כרש"י (דף מג: ד"ה אי).
 (ב) מראי מקומות – עי' ההשלמה (דף מג. ד"ה הא), רע"א (ריש דף מג:), חת"ס (דף מב: ד"ה ואמנם, "מ"מ סותר עצמו לפירושו בשמעתין. ולכאורה י"ל ...").
2. בעל המאור (דף יט: דף סו:) – "רבי יצחק כמאן אמרה לשמעתיה כר' יהודה דאית ליה מוקצה".
3. בעל העיטור (הל' יו"ט קל"ח-ג') – "ואנן קי"ל כר"ש הלכך ליתא לדר' יצחק".
4. מהרש"א (דף מג. סוד"ה ועוד, סוד"ה דלגבי) – "כל הני תיובתא ממתניתין לר' יצחק לא בעי לשנויי דאתיין כר"ש כיון דסתמא דמשניות טובא מתניין אליבא דר"י דאית ליה מוקצה ודו"ק".
5. צל"ח (דף מב: ד"ה הצלה) – "לר"ש דלית ליה מוקצה לא שייך כלל למימר אין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, וכדמוכח מדברי מוהרש"א במה שכתב בתוס' בד"ה ושני ליה וכו'".
 (א) נ"מ: יו"ט - עי' לקמן.

ב. שנכלל בטלטול שלא לצורך שבת: שעיקר הטלטול הוא רק לאותו דבר והוא עצמו אינו נוטל.

1. או"ז (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "טעמא דאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל מפני דהוה טלטול שלא לצורך השבת שעיקרו של טלטול אלא לצורך אותו דבר והוא עצמו אינו ניטל. ולא דמי לצורך מקומו שמותר להשתמש במקומו ולא דמי נמי לטלטול מחמה לצל או מפני שלא יגנבו דהתם הוי הטלטול כדי להציל כלי גופי' משכחת בי' צורך שבת שהרי נוטל כליו בשבת".
2. תורת שבת (סי' ש"ח ס"ק ד', סי' ש"א ס"ק י') – "דמחזי כטלטול שלא לצורך".
 (א) נ"מ: דבר שלא נכלל באיסור שלא לצורך כלל, כמו אוכלים ותינוק - עי' לקמן.

ג. דרואין את ההיתר כמוקצה, או שנוטל לצורך מוקצה מקרי מתעסק עם המוקצה.

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' ט"ז) – "וכן צ"ע קצת במ"ש כת"ר דבעינן דוקא צורך שבת, דאם כדעתיה דמר מאי נ"מ אם מטלטל לצורך מת או לשמור על ביצה שנולדה ביו"ט, הרי אידי ואידי לאו צורך יו"ט נינהו, אך אם הטעם הוא משום דרואין את ההיתר כמוקצה ניהא, דמת דלא חזי למידי חמיר טפ"ל".
2. משנת השבת (עמ' ל"א) – "איסור לטלטל כלי לצורך המוקצה דכ"ז הוא בכלל התעסקות במוקצה".
3. פתח הלכה (פרק א' הע' ט"ו, עמ' צ"ה הע' כ"א טעם ב') – "דאף לטלטל דברים הניטלים לצורך המוקצה מקרי מתעסק עם המוקצה".

ד. מראי מקומות - דברות משה (סי' ל"א ענף ב', 'יש לפרש בד' דרכים'), שלמי ניסן (קובץ לב ים עמ' ע"ב ד"ה והנראה), דברי משה (סי' י"ח), משנת השבת (עמ' כ"ז).

ב [הגדר - אם חשיב טלטול לצורך דבר הניטל היכא דעושה פעולה בדבר שאינו ניטל, אבל התכלית הוא לצורך הניטל.

א. ניצוצית - דף מב:

1. רש"י (סוף דף מב:) – "ניצוצות. שלהבת הנוטפת מן הנר, כדי שלא ידלק מה שתחתיה, ואף על גב דניצוצות לא מיטלטלי ולא שכיחי".

ב. לכפות קערה ע"ג הנר - מחבר (סי' רע"ז סעי' ה'), "מותר לכפות קערה ע"ג הנר בשבת כדי שלא יאחז האור בקורה".

1. רש"י (דף קכא. ד"ה על) – "על גבי הנר. ובלבד שלא יכבה, ואף על פי שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת, הא אותבינן מינה (שבת מג.) לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ושנייה בצריך למקומו".
2. רע"ב (פרק ט"ז משנה ז') – "ואע"פ שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת, הא אותיבנא מינה לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, ושני לה בצריך למקומו של כלי דשרי לטלטלו לצורך מקומו".
3. ט"ז (סי' רע"ז ס"ק ח') – "דקמ"ל דכלי ניטל לצורך קורה שאינה ניטלת ... מאחר דקי"ל דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל אף שלא לצורך גדול מ"ה הביא רש"ל בפ"ב דביצה דמותר לכפות כלי על הנר כדי לשמש מטתו בין בשבת בין בי"ט".
4. מ"ב (סי' רע"ז ס"ק כ"ב) – "ואע"ג דנוטל הכלי לצורך הקורה שאינה ניטלת בשבת קיי"ל דכלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל וכדלקמן בס' ש"י ס"ו".
 (א) נ"מ: יו"ט – משנת השבת (עמ' ל"ז ד"ה אמנם).
- (ב) י"א לחלק: שניצוצית מקבל בתוך הכלי משא"כ גבי הנר – אור חיים (ריש עמ' קט"ז), משנת השבת (עמ' ל"ז).
- (1) אמנם, עדיין קשה סתירת הט"ז. וכן כל המקרים לקמן.

ג. פסחים (דף ו.) - "המוצא חמץ בביתו ביום טוב, כופה עליו את הכלי".

1. נכלל בהחסרון של 'אין כלי ניטל ולא לדבר הניטל'.

(א) עי' תוס' (פסחים דף ו.) – "כופה עליו כלי. אע"ג דאיכא למ"ד בפ' כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איכא לאוקמי בצריך למקומו אי נמי הכא שרי משום דילמא אתי למיכליה".

(א) ריטב"א (פסחים דף ו.) – "המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי. כתב הר"ט ז"ל נראין הדברים דאפילו לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל עבדינן הכי ואפילו בשאינו [צריך] למקומו, דשרינן טלטול דרבנן כדי שלא יבא לידי איסור תורה כדאשכחן בפרק מי שהחשיך לו בדרך דשרינן לבטל כלי מהיכנו למ"ד צער בעלי חיים דאורייתא, וכן פירשו בתוספות".

(ב) אור זרוע (ח"ב פסחים סי' רנ"ו ד"ה מקרא) – "וא"ת למ"ד אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל היכי מטלטל כלי יש לומר בצריך למקומו כדמשמע פרק כירה כמה ברייתא אליבא דר' יצחק ואחרי שמטלטלו לצורך מקומו יכול לטלטלו עד מקום שירצה וראיות רבות יש אי צורך מצוה חשיב כצריך למקומו".

(ג) מהר"ם חלאווה (פסחים דף ו. סוף ד"ה אמר) – "והא דקאמר כופה עליו את הכלי למאן דאמר התם בפרק כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל הכא בשצריך לגופו או למקומו".

(ד) תוס' ר' פרץ (פסחים דף ו.) – "מיירי בצריך למקומו ...".

(ה) תוס' חכמי אנגליה (פסחים דף ו. ד"ה כופה) – "ומיירי בצריך למקומו, דאין כלי ניטל אלא בדבר הניטל".

(ו) עי' תוס' שאנ"ץ (פסחים סוף דף ו.) – "בצריך במקומו, א"נ הכא שרי דלמא אתי למיכלי כיון שהוא מדרבנן אבל אי הוי דאורייתא משמע דמבטלין".

(ז) עי' תי' הר"ן (פסחים דף ו.) – "שצריך למקומו ... א"נ דהכא בלאו הכא נמי שרי דילמא אתי למיכליה".

(ח) תוס' הרא"ש (פסחים דף ו.) – "בצריך למקומו, א"נ הכא שרי משום דילמא אתי למיכליה ואתי לידי איסורא דאורייתא, כדאשכחן במי שהחשיך דאסור לבטל כלי מהיכנו משום צער בעלי חיים דרבנן, משמע אם הוי דאורייתא מבטלי".

2. יש מתרצים 'דילמא אתי למיכליה' – תוס' (לעיל), תי' הר"ן (לעיל), תוס' שאנ"ץ (לעיל).

(א) פירוש, לצורך אדם – אמת ליעקב (פסחים סוף דף ו., "תוס' ד"ה כופה כו' אע"ג דאיכא למ"ד בפ' כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל כו' הכא שרי משום דילמא אתי למיכלי עכ"ל. לכאורה מתירין מוקצה משום שצריך להצילו מהאיסור. אבל באמת נראה לפרש דבריהם דאין זה לצורך המוקצה אלא שלא יבוא לאוכלו, ונמצא שמטלטלו לצורך עצמו", עי' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ז ד"ה כמו, שלחן שלמה סי' ש"א ס"ק ד' ד"ה כמו, "ועיין גם בפסחים דף ו' ע"א שכתבו בתוס' לענין מוצא חמץ ביו"ט דכופה עליו כלי גם לר' יצחק משום דלמא אתי למיכליה, ואם כדבריו הרי אפשר להניח שם אוכל אחר כמו ביצה שיכולה להשבר ולכופ אח"כ כלי על שניהם, אך אפשר דעיקר כוונת התוס' שם שהטלטול הוא לצרכו שלא יכשל באיסור ואין זה חשיב כלל כטלטול לצורך מוקצה").

(ב) פירוש, שמתיר האיסור כדי שלא עובר איסור דאורייתא – ריטב"א (לעיל), תוס' הרא"ש (לעיל), צ"ח (פסחים דף ו. ד"ה אמר, "שיש קצת איסור בכפיית כלי למ"ד אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל כמו שכתבנו התוס' בד"ה כופה, אלא שהתירו לו כדי דלא ליתי למיכל מיניה").

3. מראי מקומות – הג"ה לס' המכתם (פסחים דף ו.), פרי אדר (פסחים אות ל"ג), מנחת כהן (פסחים דף ו.), משנת השבת (עמ' ל"ח ד"ה והנה), אור חיים (עמ' קט"ו), הגרמ"נ ברינל (קובץ בית אהרן וישראל חכ"ה עמ' קכ"ג), רא"י זולטי (קובץ בית אהרן וישראל חכ"ז סוף עמ' קל"ו).

(א) קובץ שיעורים (פסחים אות כ"ד) – "תוד"ה כופה וכו' לצורך דבר הניטל. לכאורה היה אפשר לומר דטילטול הכלי הרי אינו לצורך החמץ אלא לצורך האדם להשמר מחשש תקלה ואדם הוא דבר הניטל".

ד. מה החידוש במחבר (סי' ש"ח סעי' ל"ד) – "כל דבר מטונף, כגון: רעי וקיא וצואה ... ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה, מותר לכפות עליה כלי".

1. לבושי שרד (סי' ש"ח על מחבר סעי' ל"ד) – "קמשמע לן דלא חיישינן שמא יבוא להוציאם ובשבת דף מ"ג ובתוספות שם משמע בענין אחר".

2. מנורה הטהורה (קני המנורה סי' ש"ח ס"ק נ"ט) – "דאין ניטל לצורך דבר שאינו ניטל דע"כ איירי המתני' בצריך למקומה".

3. גר"ז (סעי' ע"ב) – "מותר לכפות עליהם כלי שהכלי ניטל אף בשביל דבר שאינו ניטל בשבת".

4. מ"ב (ס"ק קל"ה) – "אשמעינן בזה דלא תימא דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל".

ה. לטלטל כלי כדי לכופין על השרץ, שלא לטמא הכהנים.

1. יראים (סי' רע"ד, ק"נ-א) – "דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל והא דתנן במס' תמיד [פ"ה מ"ה] פסכתר היה משמש שלשה דברים כופין אותה על השרץ ועל הגחלים בשבת ההיא לא קשיא גבי מקדש שאני אי נמי בצריך למקומו".

ו. לטלטל כלי כדי להגן המת שלא תסריח, בשביל החי שלא לצאת מהסוכה.

1. תוס' (עירובין דף מד. ד"ה כדי) – "כדי שלא תפול חמה על המת. והא דאמרין בפרק כירה (שבת ד' מג:) אין עושין מחיצה למת בשביל מת הא דשרי הכא היינו כדמפרש התם באין בני אדם ויושבין בצדו וכו' ור"י מפ' דהכא הוי שפיר בשביל חי שאם יסריח המת יצטרכו לצאת מן הסוכה".

ז. לטלטל כלי כדי נותנים לפני בהמה, כדי למלא במים.

1. או"ז (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "וא"ת לפי מה שפרשתי דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איך נותנים כלי עם המים לפני הבהמה ודבורים ועופות והא אינם ניטלים בשבת. אל תשאל כי שגגה הוא כי הכלי ניטל אגב מים שבו ואפי' כלי ריקם מותר להעמיד בפניהם לצורך ליתן בו מים".

ה. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (מגיה ברשב"א קוק ביצה דף לו. הע' ט"ו, לשונו מובא לקמן), שלמי ניסן (קובץ לב ים עמ' ע"ו), ויאמר אברהם (עמ' קנ"ה), הרא"י זולטי (בית אהרן וישראל חכ"ז סוף עמ' קל"ו), מנחת אשר (סי' ל"ח).

ג. כלל: "אין כלי ניטל".

א. אם אוכלים נכלל באין כלי ניטל.

1. מיקל.

א) רא"ה (ביצה דף לו.) – "ולר' יצחק דוקא כלים אמרי' אבל מזונות מותר' הן, ואפילו כלים ליטול בהן מזונות בכלל היתר הם".
ב) ראבי"ה (ח"א שבת סי' ר"ד ד"ה מת) – "ואפילו למאן דאית ליה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, אוכל מיהו שרי לטלטל לכבוד המת. ונראה לי דמדנקיט בכל דוכתי ככר או תינוק, הכא ובפרק במה מדליקין, שמע מינה דכלי לא, דלגבי מת מיהו קיימא לן כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".

ג) או"ז (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "וא"ת לפי מה שפרשתי דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איך נותנים כלי עם המים לפני הבהמה ודבורים ועופות והא אינם ניטלים בשבת. אל תשאל כי שגגה הוא כי הכלי ניטל אגב מים שבו ואפי' כלי ריקם מותר להעמיד בפניהם לצורך ליתן בו מים".

ד) הג' מרדכי (פרק ג'), הו"ד בדר"מ (סי' שי"א ס"ק ב') – "בכל דוכתא ככר או תינוק ... ש"מ דלגבי כלי מיהא קי"ל כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".

ה) מנחת אשר (סי' ל"ח אות ב') – "דבאוכלין לא נאסר כלל טלטול לצורך דשא"נ דכל איסור זה לא תקנו אלא בטלטול כלים בלבד".

2. מחמיר.

א) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ז ד"ה כמו, שלחן שלמה סי' שי"א ס"ק ד' ד"ה כמו) – "נראה, דלפי דבריו אפשר גם לר' יצחק לטלטל כלי כדי לכופ על ביצה שנולדה ביו"ט ע"י זה שיביא תחילה ביצה שנולדה מאתמול ויניחנה ע"י הביצה שהיא מוקצה ואח"כ יביא כלי לכופ על שניהם כדי שלא ישברו, שהרי ביצה שנולדה מאתמול הו"ל אוכל אדם דשרי בטלטול גם שלא לצורך כלל ומ"ט לא הזכירוהו ... וכן צ"ע במה שהוכיח המאירי דלא קי"ל כר' יצחק ממה שמצינן באוכלין [ולא הדגיש דוקא אוכלי בהמה, אע"פ שהדוגמא שהביא הוא מנבלה דלא הוי אוכל אדם] שניטלים לצורך בע"ח והוא פלא, דהרי גם טלטול מקצת מן המוקצה אסור כמו"ש דאין מזיזין אבר מן המת ואפי"ה אובסין ומלעיטין ומטלטלין במקצת את הבע"ח עצמו, ומבואר בראשונים דכיון שהוא לצורך הבע"ח שרי לטלטל במקצת, וכיון שכן איך אפשר לאסור טלטול אוכלי בהמה לצורך בע"ח משום דחשיב כשלא לצורך כלל, הרי מדדין גם את הבע"ח עצמו לצרכו, אולם לדברינו ניחא, דאף שהבע"ח עצמו שרי לטלטלו במקצת מ"מ את האוכלין שמטלטל לצרכו הרי מטלטל טלטול גמור".

3. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' ל"ד).

א) לכאורה תלוי בהטעמים: דאם משום שתלוי במחלוקת גבי מוקצה, ר"ש ור"י. גבי אוכלין, לכו"ע אינו מוקצה, ממילא יש להקל כאן. על הטעם משום שהוא נכלל בהאיסור של שלא לצורך כלל. הדין הוא שאוכלין מותר, ממילא יש להקל כאן, וכן האו"ז מיקל לשיטתו. אבל לטעם דרואין את ההיתר כמוקצה, לכאורה יש להחמיר כאן. וכן הגרש"א זצ"ל מחמיר לשיטתו.

ב. מאכל בהמה.

1. לא אמרינן אין כלי ניטל, כמו כל מאכל – מגיה ברשב"א (קוק, ביצה דף לו. הע' ט"ז).

2. מחמיר [כיון מאכל בהמה הוי כלי שמלאכתו להיתר שמחמיר לטלטל בלי צורך כלל, לא נכלל במאכל אדם] – רשב"א (ביצה דף לו. ד"ה הא, לשונו מובא לקמן), מאירי (ביצה דף לו. ד"ה וכן, לשונו מובא לקמן), השלמה (דף מג. ד"ה הא, לשונו מובא לקמן), המאורות (דף מב:), או"ז (הל' ערב שבת סי' ל"ז, לשונו מובא לקמן), משנת השבת (עמ' ל"ה ד"ה ובאו"ז).

ד. כלל: "אלא לדבר הניטל".

א. בהמות: איך מותר לטלטל מאכל בהמות כדי לשים לפני הבהמות.

1. בהמות הוי דבר הניטל, כיון דיכול למושכה ולהוליכה בכל מקום.

א) תוס' (דף נג. ד"ה מהו) – "ואין לאסור משום דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דבהמה חשיבא כדבר הניטל כיון דיכול למושכה ולהוליכה בכל מקום".

ב) רשב"א (ביצה דף לו. ד"ה הא) – "ואם תאמר א"כ היאך אמרו בפרקים דלעיל (כט. א) קודר אדם קב או קביים שעורים ונותן לפני בהמתו, ושנינו (שבת קנה, ב) אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו, והלא הבהמה אינה ניטלת. יש לומר בהמה כניטלת חשבינן ליה הואיל ויכול למשכה באפסר".

1) הגריש"א זצ"ל (מגיה ברשב"א קוק, ביצה דף לו. הע' ט"ו) – "דהא דהביא רבינו ראייה נוספת, משום דהא דקודר ... היה לדחות דחשיב מטלטל לצורך האדם ולא לצורך בהמה, שהרי אסור לו לאדם לאכול לפני שנתן לבהמתו לאכול אבל מהא דמלעיטין שפיר מוכח ...".

ג) ריטב"א (דף נג. ד"ה אישתיק) – "דבהמה כיון דאפשר להנהיגה ביד ולטלטלה בכך דבר הניטל חשיבא".

- (ד) נמ"י (דף נג.) – "דכיון דיכול למשוך הבהמה ולהוליכה בכל מקום שירצה, בדבר הניטל חשיב".
 (ה) תוס' הרא"ש (דף נג. ד"ה מהו) – "ולא שייך למימר הכא אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דכיון דיכול למשוך הבהמה להוליכה בכל מקום שירצה כדתנן ונמשכי' בשיר כדבר הניטל חשבי' ליה לענין זה".
 (ו) צל"ח (דף מב: ד"ה בתוס') – "דאפילו במוקצה דבעלי חיים דאסור בטלטול לר"ש אפ"ה לא שייך למימר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל".
 2. במקום צער בע"ח לא גזור.
 (א) אונ"ז (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "וא"ת לפי מה שפרשתי דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איך נותנים כלי עם המים לפני הבהמה ודבורים ועופות והא אינם ניטלים בשבת. אל תשאל כי שגגה הוא כי הכלי ניטל אגב מים שבו ואפי' כלי ריקם מותר להעמיד בפניהם לצורך ליתן בו מים וכן המספוא מאכל בהמה ושירי וטלטול דרבנן במקום צער בע"ח לא גזור ולא קפיד תלמודא אלא אגולד והני סופלי דחיותא".
 (ב) השלמה (דף מג. ד"ה הא) – "הא דאמר ר' יצחק אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, דוקא כלי, אבל אוכלין ניטלין לדבר שאינו ניטל בשבת, דהא תנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים אע"פ שאין בהמה ראויה לטלטל. ודוקא בדבר שמזונותן עליך. וטעמא דמילתא שאם באתי לאסור לטלטל אוכלין לצורך בהמתך תמות ברעב ובצמא, והתורה אמרה למען ינוח שורך וחרמורך כמוך. אבל לדבר שאין מזונותן עליך אפילו דבר הראוי לאדם אין נותנין לו לדברי הכל, מפני שהוא טלטול שלא לצורך".
 (ג) המאורות (דף מב:) – "כדאמרינן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים, ואע"פ שאינן ראוין לטלטל ... ודוקא בדבר שמזונותן עליך, וטעמא דמילתא שאם את לאסור לטלטל אוכלין לצורך בהמתך תמות ברעב ובצמא והתורה אמרה למען ינוח שורך וחרמורך כמוך, אבל לדבר שאין מזונותן עליך אפילו דבר הראוי לאדם אין נותנין לו, מפני שהוא טלטול שלא לצורך. והכי איתא פרק מי שהחשיך, השלמה".
 (ד) עי' מאירי (ביצה דף לו. ד"ה וכן) – "שאף לדעת האומר אין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל אוכלין מיהא לצורך בהמה מטלטלין אפילו אינן ראוין לאדם כחתוך נבלה לפני הכלבים אף על פי שאין הכלבים מיטלטלין שאסור להשתמש בבעלי חיים".
 3. נ"מ: לטלטל בשביל בהמות שלא לאכילה - כמו סל לפני אפרוחים.
 (א) מחמיר.
 (1) תוס' (דף מג: ד"ה ופורסין, עי' רע"א שם, ומהרש"א סוף דף נג.) – "דהא דאמר' בהמוצא תפילין (עירובין קב.) גבי דיכרי דרב הונא אתא לקמיה דרב א"ל זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח למחר פשטוה מוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי אבל בלא שיור אסור היינו משום שהמחיצות התחתונות היו כבר עשויות ואם היה פורש עליהן היה עושה אהל כדרך לעשות אהל ואע"ג דרב הונא אית ליה הכא דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל מה שהיה מוסיף למחר לא חשיב טלטול או שמא היו מושיבין שם אדם א"נ משום הפסד מרובה שרי כדפירש לעיל".
 (2) רמב"ן (דף קנד: ד"ה ואוקימנא) – "דאקשינן עליה התם מטביל ואפרוחים וניצוצות כולוהו אינן ניטלין בשבת לעולם".
 (3) מאירי (דף קכח.) – "אף על פי שהאפרוחים אסורים לטלטל כופין את הסל לפניהם לעלות עליו וממנו למקום גבוה שמזונות לשם שהכלי ניטל אף לצורך דבר שאינו ניטל".
 (4) רע"ב (פרק ט"ז משנה ב') – "כופין את הסל לפני האפרוחים. ומבטל כלי מהיכנו לא הוי, שאין האפרוחים עומדים עליו. והאומר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, מוקי למתניתין בצריך למקומו של כלי".
 (5) מהרש"א (סוף דף מג.) – לשונו מובא לקמן.
 (ב) מיקל.
 (1) עי' תוס' (דף מג. ד"ה ושני) – "וא"ת מאי צריך בכל הני משניות לאשמעינן דבצריך למקומו שרי ויש לומר דלגבי ניצוצות איצטריך לאשמעינן דלא תימא אפילו בצריך למקומו אסור משום דילמא אתי לכבוויי וכן ההיא דכופין קערה שלא תאחוז כו' וההיא דקורה שנשברה נראה לרשב"א דאיצטריך לאשמעינן דלא חיישינן שמא יעלה את הקורה דאסור להעלות כדתנן בפ' שואל (לקמן קנא:) וכן קורה שנשברה סומכין אותה כו' לא שתעלה אלא שלא תוסיף".
 (2) עי' תוס' הרא"ש (דף מג. ד"ה ושני).
 א. אין ראייה לפי מהרש"א (סוף דף מג.), "ויש לדקדק אמאי לא תירצו נמי הך מתני' דכופין את הסל כו' כיון דכבר תנן בנצוצות דשרי בצריך למקומו אע"ג דאיכא למיחש דאתי לכבוויי מכ"ש בכפיית הסל דליכא למיחש להכי וי"ל דלא חשו לתירוצו כיון דלמ"ד נמי דאסור לבטל כלי מהיכנו ע"כ למ"ד יש מוקצה לחצי שבת כבר כתבו התוס' דמוקי ליה כר"ש דלית ליה מוקצה כלל איכא למימר דה"נ רבי יצחק מוקי לה כר"ש ודו"ק".
 (3) מראי מקומות – מנחת שלום (ח"ב סי' י"ב).
 4. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' ל"ה).
 (א) מאירי (דף מג: ד"ה היה) – "מה שמצינו באוכלין שנטלין לצורך ב"ח כגון חתוך נבילה לפני כלבים אף על פי שאין בעלי חיים ניטלים".
 (ב) הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' ט"ז ד"ה כמו, שלחן שלמה סי' שי"א ס"ק ד' ד"ה כמו) - לשונו מובא לעיל.

ב. דבר מוקצה שיש היתר טלטול, האם זה נכלל 'לדבר שאינו ניטל'.

1. גבי גרף של רעי.

(א) מחמיר.

(1) עי' רשב"א (ביצה דף לו. ד"ה תנן) – "ונ"ל מכאן דלר' יצחק אין כלי ניטל אפילו משום הוצאת גרף של רעי, דאי לא לדעת המקשה מאי קא מקשה מינה לר' יצחק וניחא ליה לעולא הא אפשר לאוקומה לר' יצחק אפילו בדלף שאינו ראוי ומשום גרף

של רעי כדאיצטריכנין לעולא, וזה תימה דהא גרף של רעי אפילו מעצמו בלא כלי ניטל הוא משום כבוד הבריות כדאיתא בסמוך. ולפיכך נ"ל ...".

(ב) מיקל, כיון שעדיין איננו גרף.

(1) שיטה מקובצת (ביצה דף לו. ד"ה תנן) – ושם מחמיר רק משום "שאינן כגרף של רעי עד שיגיעו לקרקע הבית ואם כן היאך יטול כלי כדי לקבל המים העתידים לבא מאחר שאינן ראויין וכיון דאינן גרף של רעי עד שהן בקרקע הבית אינו בדין שיטלטל כלי בשבילו לפי שאינן ראויין".

(2) מהר"ם שי"ף (ביצה דף לו: ד"ה ומ"ש) – "לא רצה לשנות דהוי כגרף דכ"ז שלא ירד עדיין איננו גרף".

(ג) מראי מקומות – משנת השבת (עמ' ל"ו ד"ה ועיין, עמ' ל"ט ד"ה שם).

2. גבי מת.

(א) מחמיר.

(1) ראבי"ה (ח"א שבת סי' ר"ד ד"ה מת) – "דמדנקיט בכל דוכתי ככר או תינוק ... שמע מינה דכלי לא, דלגבי מת מיהו קיימא לן כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".

(2) הג' מרדכי (פרק ג), הו"ד בדר"מ (סי' שי"א ס"ק ב') – "בכל דוכתא ככר או תינוק ... ש"מ דלגבי כלי מיהא קי"ל כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".

(ב) מיקל.

(1) עי' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) ריש סי' ט"ז, שלחן שלמה סי' שי"א ס"ק ד' ד"ה בעיקר) – "אפשר דשאני התם שנוטל את הככר כדי להפוך בכך גם את המת שאינו ניטל לעשותו לדבר הניטל".

(2) מנחת אשר (סי' ל"ח ענף ב' ד"ה ועוד).

3. דבר שנעשה מוקצה באמצע השבת ויודעים ברור שההקצה תסתלק ממנו אח"כ.

(א) מיקל – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ז ד"ה גמ, שלחן שלמה סי' שי"א ס"ק ד' ד"ה גמ, "גם יש לדון אי שרי לר' יצחק לטלטל כלי המותר עבור דבר שנעשה מוקצה באמצע השבת ויודעים ברור שההקצה תסתלק ממנו אח"כ, אבל בשעה שבא לטלטל את הדבר המותר עדיין הוא מוקצה, או לר"ש דלית ליה מיגו דאיתקצאי, דלכאורה נראה שרק לדעתיה דמר שרי כיון שיהיה מותר לאחר זמן והו"ל לצורך שבת, אך אפשר דגם לפי מה שלומדים פשוט שרי כיון שהטלטול הוא עכ"פ עבור דבר הניטל לאחר זמן ועדיף טפי מככר ותינוק דאמרו לעיל דשרי הואיל וגם עושה בכך את המת לדבר הניטל, ואף לר' יצחק שרי לטלטל כלי המותר לכופ על כלי שמלאכתו לאיסור להגן עליו מפני החמה בכה"ג שחושב ודאי להשתמש בו לאחר זמן לצורך גופו ומקומו").

4. מראי מקומות.

(א) לכאורה תלוי בהטעמים. דאם משום שהוא נכלל בהאיסור של שלא לצורך כלל. כאן יש צורך, וממילא יש להקל כאן. לטעם דרואין את ההיתר כמוקצה, ג"כ יש להקל כאן. כמו המת או הגרף יש היתר, ה"ה הכלי. וכן הגרשז"א זצ"ל מיקל לשיטתו. אבל לטעם משום שהוא תלוי במחלוקת גבי מוקצה, ר"ש ור"י. גם כאן הוי מוקצה לפי ר' יהודה.

ג. האם כלי מלאכתו איסור נכלל 'לדבר שאינו ניטל'.

1. מיקל: כיון לצורך גופו ולצורך מקומו מטלטלין אותו.

(א) רמב"ן (דף קנד: ד"ה ואוקימנא, סוף ד"ה מהו) – "אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, דוקא בשביל מת ודבר שאין עליו תורת כלי כגון ביצה ומוקצה, אבל דבר שיש עליו תורת כלי כיון דלצורך גופו ולצורך מקומו מטלטלין אותו, כלי ניטל לו".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ז ד"ה ואיך, שלחן שלמה סי' שי"א ס"ק ד' ד"ה ואיך) – "ואיך שהוא נראה דכפי מה שלומדים פשוט מודה שפיר ר' יצחק דשרי לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך כלי שמלאכתו לאיסור משום דהוה ליה צורך גופו וקרינן ליה להך מוקצה של כלי שמלאכתו לאיסור "דבר הניטל" כיון דשרי לצורך גופו ומקומו, ואילו לדעתיה דמר פשוט דלר' יצחק ודאי אסור כיון דחשיב ליה כלא לצורך כלל".

(ג) אז נדברנו (ח"ט סי' כ' ד"ה וכן).

2. לכאורה תלוי בהטעמים של אין כלי ניטל, ושל הטעמים של כלי שמלאכתו לאיסור.

ה. הלכה: אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת.

א. רי"ף (דף סו:): – "אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית כגון קרני דאומני דאסור לטלטלן משום דלא חזיין מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר את החבלים והשקין נופלין מאליהן ודוקא בשליפי זוטרי דאי בעי שמיט להו לכרים וכסתות מתותיייהו ולא קא מבטל כלי מהיכנו **מהא שמעינן** דלית הלכתא כר' יצחק דאמר בפרק כירה [דף מ"ג ע"א] אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת דהא הכא אוקימנא בקרני דאומני דלא חזיין וקאמר דמביא כר או כסת ומניח תחתיה".

ב. פשוט בבעל המאור (דף סו:).

1. "אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה פירוש אף על גב דסבירא ליה לרב הונא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת כדאיתא בפרק כירה הכא **חששו להפסד מרובה** מפני הבהמה שלא תעמוד טעונה ומפני הכלים שלא ישתברו והתירו לו להביא כרים וכסתות להניח תחתיה".

(א) אין כלי ניטל במקום הפסד מרובה.

(1) מיקל – בעל המאור (דף סו:; לשונו מובא לעיל).

- (2) מחמיר – רמב"ן (מלחמת דף סו:), "שלדברי רבי יצחק ודאי אפילו משום הפסד מרובה לא התירו לטלטל אלא לדבר הניטל בשבת ממאי דאמרינן ...".
- (ב) **ביאור הגמרא** (דף קנד:): צריך הפסד מרובה.
- (1) מצד אין כלי ניטל – בעל המאור (דף סו:), "אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה פירוש אף על גב דסבירא ליה לרב הונא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת כדאיתא בפרק כירה הכא חששו להפסד מרובה מפני הבהמה שלא תעמוד טעונה ומפני הכלים שלא ישתברו והתירו לו להביא כרים וכסתות להניח תחתיה ...".
- (2) מצד ביטול כלי, ושמא יבא כלי דרך רה"ר – רמב"ן (מלחמת דף סו:), רשב"א (דף קנד: ד"ה אלא, "י"ל דלא התירו אפילו ביטול לשעתו אלא להצלת הפסד מרובה וכדאיתא בסמוך גבי עששיות מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו קא משמע לן, כלומר דלא התירו אלא משום הפסד מרובה ... דכל לענין הצלה חששו שמא יבא כלי דרך רשות הרבים אלא שבמקום הפסד מרובה לא חששו", ריטב"א (דף קנד:)).
2. "אף על פי שהן קרני דאומני שהן מוקצין מחמת מיאוס ומחמת חסרון כיס ולא חזו למידי אפילו לכסויי בהו מנא כשרגא דנפטא משום דחס עלייהו שלא יפלו וישתברו וכיון דלא חזו לצורך גופן לשום דבר אף לצורך מקומן אינן ראויין לטלטל אלא מן הצד".
- (א) ראייה לדין של כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל - קטגוריה ב'.
- (ב) **תהל"ך** (סי' רס"ו ס"ק ח') – "ומ"ש הבעה"מ וכיון דלא חזי לצורך גופן לשום דבר אף לצורך מקומן אינן ראויים לטלטל ע"כ. ולכאורה כונתו אף דראויין למלאכתם ותורת כלי עליהן מ"מ כיון שהיא מלאכה האסורה בשבת ולא חזי לגופן לשום דבר המותר בשבת אף לצורך מקומן אסור לטלטל. ולכאורה כן הדין בכל כלי שמלאכתו לאיסור אם אינה ראוי' לצורך שום דבר המותר בשבת אסור לטלטלה אף לצורך מקומה".
- (ג) י"א, לחלק בכלי זה משום דמאוס, ושאר כלי שמלאכתו לאיסור – הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ד ד"ה אמנם, "יש לחלק דדוקא בהך גוונא דקרני דאומני **דיש גורם מונע ומעכב השימוש** בהך חפץ דשום אדם לא ישים דבר בכלי זה משום דמאוס, ולכסות בו כלי ג"כ לא יעשה שום אדם משום דשמא ישבר ויהיה חסרון כיס, ולכן סובר הבעל המאור דכיון שמצד עצמו אינו ראוי להשתמש בו כי אם לאיסור, לכן אסור גם לטלטלו לצורך מקומו, והרשב"א חולק וסובר שמותר. אבל בשאר כלים שמלאכתם לאיסור דבעצם אפשר להשתמש בהם לצרכים אחרים ורק דכיון **דיש לו הרבה כלים** אין האדם משתמש עם כלי שמלאכתו לאיסור לצרכים אחרים חוץ ממלאכת איסור, ובהו שמא גם בעל המאור סובר דלא נאבד שם כלי ממנו ומותר לטלטלו לצורך מקומו".
- (ד) הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ט"ו ד"ה והנה הרז"ה) – "דזהו רק משום דהו מוקצה מחמת חסרון כיס דלא חזו למידי ואפי' לכסויי בהו מנא שמא ישתברו, לפיכך אין בהם שום שימוש ...".
3. "ואם היו שליפי רברבי והיו תחתיהן כרים וכסתות לא היו מותרין לטלטלן משם ואוקימנא בשליפי זוטרי דלא מבטל כלי מהיכנו שיכול לשמוט כל כר וכו' מתחתיהן כמעט שעל הכר שנוער הכר מתחתיהן".
- (א) שעה, מותר. וכן ע"י לקמן.
4. "ואין זה נעשה בסיס לדבר האסור שלא היו עליהן מבין השמשות ועוד שלא נתנן תחתיהן אלא על דעת לשמטן".
- (א) בסיס באמצע השבת.
5. "ושמעת מינה שאעפ"י שהתירו לו ליטול כלי שלא לדבר הניטל משום הפסד מרובה לא התירו לו בטול כלי מהיכנו שהוא דבר חמור שהכל מודים בו שהוא אסור בשבת. ושמעת מינה דכל שדבר שדעתו עליו לשמטו אין בו משום ביטול כלי מהיכנו הלכך הא דאמר רב חסדא אף על פי שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה דדייקינן לה ממתניתין דתנן אין נותנין כלי תחת הנר לקבל את השמן כשמקצה הכלי מדעתו כל אותו היום לקבלת הביצה והשמן שזה הוא ביטול כלי מהיכנו אבל אם דעתו לנערן מותר וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה דאוקימנא בדריפי דאי בעי שקיל ליה והוא דכוון דעתיה להכי דאי אקצינהו מדעתיה אין לך רפה יותר מכלי תחת ביצה והוא אסור".
- (א) מבטל כלי מהיכנו לכל היום, יש להחמיר, אפילו במקום הפסד מרובה.
6. "ומדאסיקנא בגמרא דלהפסד מועט לא חששו שמעת מינה שלא התיר רב הונא אלא מפני הפסד מרובה משום דס"ל לרב הונא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".
- (א) רמב"ן (מלחמת דף סו:): "ומה שאמר בעל המאור ז"ל דאמרינן הכא מהו דתימא להפסד מועט חששו קמ"ל אינו כלום שאפי' לדבר הניטל נמי מצינו שאין כלי ניטל אלא משום הפסד הא שלא לצורך לא כדאמרי' בפרק כירה הצלה מצויה התירו והצלה שאינה מצויה לא התירו והיינו אפי' לדבר הניטל מדאקשינן עלה מנשברה חבית בראש גגו וההיא בדבר הראוי הוא דלא קתני של טבל כדקתני באידך וקתני סיפא נזדמנו לו אורחים מביא כלי וקולט בפ' כל כתבי הקדש הא למדנו שאין כלי ניטל אלא להצלה הא כשאין שם הפסד אינו ניטל והכל מודים שלא להצלה ומחלוקת בהצלה שאינה מצויה".
7. "ומ"ש הרי"ף במקום הזה אינו נכון וכבר כתבנו ראשי דברים בענין הזה בפרק כירה ושם פירשנו מה טעם אין הלכה כרבי יצחק משום דרבים פליגי עליה ועוד דבשיטת רבי יהודה דאית ליה מוקצה אמרה ולא קיי"ל כוותיה".
- (א) עדיין לא פסק כר' יצחק.
8. "וקשיא לן דרב הונא אדרב הונא דהא אמרינן בפרק מפנין דבמוקצה לטלטול סבר לה רב הונא כר"ש ועל מה ס"ל אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת כרבי יצחק ועוד דהא רב חסדא בר פלוגתיה בהא ובהא בפרק מפנין ופרק כירה ויש לומר דחמור הוא כלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת אליבא דרב הונא כמוקצה לאכילה ורב חסדא מחליף להקל בזו ולהחמיר בזו דלא כרב הונא מכל מקום אין הלכה לא כרב הונא ולא כרבי יצחק".

9. "ואנן השתא אף ע"ג דלא קי"ל כרבי יצחק ולא כרב הונא משום דפליגי רבים עלייהו כמו שכתבנו בפרק כירה לא שרינן בבולסא להביא כרים וכסתות אפילו בשליפי זוטרי דאפשר למשמטינהו **דלא טרחינן טירחא יתירה בדבר שאין עליו תורת כלי כל עיקר** כגון בולסא שהוא שברי זכוכית ולהפסד מועט כשברי שברים אין חוששין ובעל כרחך אית לן למימר הכי משום דלא מתרצא ברייתא דתניא היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות אלא בהכי ודיקא נמי דקתני עששיות דומיא דטבל דלא חזי למידי אף בחול עד שיהא מתוקן מה שאין כן בקרני דאומני דאע"ג דמוקצין הם מ"מ תורת כלי יש עליהן והא דקתני היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות וכו' לצדדין קתני היתה בהמתו טעונה טבל אינו נוטלו בעצמו לפי שאינו ראוי לטלטל כדתנן פרק מפנין אבל לא הטבל ואם היה צריך לתת כלי תחתיו רשאי כדתניא בפרק כירה נשברה לו חבית של טבל בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ואמרינן עלה התם טבל מוכן הוא ...".

א) האם יש לחלק האם הדבר הניטל הוי כמו (אבן) ומת, או כלים - עי' לקמן.

ג. **מחמיר: אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל** - פסק כר' יצחק.

1. ר' יונה (הו"ד ברשב"א דף מג: ד"ה רב) – "אבל רבינו מורי הרב ז"ל פסק כר' יצחק כמו שכתב בהלכותיו".
2. **יראים** (סי' רע"ד, ק"נ-א') – "קיי"ל כר' יצחק דאמר בפרק כירה כשם שאין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה משום דאין מבטלין כלי מהיכנו כך אין כופין כלי בשביל שלא תשבר דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".
3. און' (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "ומסתבר דהכי הלכתא דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דאשכחן אמוראי דקיימי כותי' פ' כירה רב ששת ורב הונא ורב שמואל בר יהודה".
4. **הג' מרדכי** (פרק ג') – "בכל דוכתא ככר או תינוק ... ש"מ דלגבי כלי מיהא קי"ל כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".
5. **ראב"ן** (סי' שד"מ) – "וקיימא לן כוותיה דא"ל רב ששת [מ"ג ב] פוקו וא"ל לר' יצחק כבר תרגמה רב (ששת) [הונא] לשמעתיך בבבל כלומר דסבירא ליה כוותיה דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ומסיק לה ואזיל".

ד. **מיקל: לא פסק כר' יצחק** - ואם תלוי בשיטת ר' יהודה (כבעה"מ, בעל העיטור, רש"י, מהרש"א), א"כ **לא** פסק כר' יצחק.

1. **רמב"ם** (פרק כ"ה הל' כ"ג) – "אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה הוא הכלי עליה וכן כופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו שהרי לא בטלו שאם יחפץ יטלנו".
2. **רי"ף** (דף סו:) – לשונו מובא לעיל.
3. **רי"ף** (ביצה דף כ.) – "וכבר ביררנו במסכת שבת שאין הלכה כרבי יצחק".
4. **בעל המאור** (דף יט:, דף סו:, ביצה דף יט:) – "כיון דקיי"ל כר"ש ממילא אידחיא ליה דר' יצחק".
4. **רא"ש** (פרק כ"ד סי' א') – "שמעינן דלית הלכתא כר' יצחק דאמר בפרק כירה דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".
5. **רא"ש** (ביצה פרק ה' סי' א') – "כבר ביארנו במסכת שבת דאין הלכה כרבי יצחק".
5. **מרדכי** (פרק ג' סי' ש"י) – "ולא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל".
6. **בעל העיטור** (הל' יו"ט קל"ח-ב) – "ואנן קי"ל כר"ש הלכך ליתא לדר' יצחק".
7. **ס' העתים** (סי' ר') – "שמעינן דלית הלכתא כר' יצחק דאמר בפרק כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".
8. **ראב"ן** (ח"א שבת סי' ר"ד ד"ה מת) – "דלית הילכתא כרבי יצחק".
9. **רשב"א** (עבודת הקודש, בית המועד שער ה' אות נ"ג. עי' לקמן שי"א בדעתו המחמיר תע"ב) – "שהביצה שנולדה ביום טוב או בשבת ... ואע"פ שאסור לטלטלה מטלטלין את הכלי לכסותה".
10. **ריטב"א** (דף מג: סוף ד"ה מאי) – "דלית הילכתא כר' יצחק".
11. **ר' ירוחם** (נתיב ט"ו ח"ה, קל"ב-ג) – "ויש מהפוסקים שפסקו כר"י דאסור נמי לכפות עליה כלי דאין מטלטלין כלים אלא לצרך דבר הניטל אבל אם צריך למקומו כופה עליה כלי וראשון נראה עקר דרב חסדא פליג עליה דר' יצחק וכן הסכימו רוב הפוסקים".
12. **הגהות מיימוניות** (פרק כ"ה הל' כ"ג אות ט', הל' כ"ד) – "ודלא כרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל וכן כל הני דלא כוותיה והוא מעמיד בענין אחר דלא קשיא ליה ע"ש בכירה".
13. **מגדל עוז** (פרק כ"ה) – "דאין הלכה כר' יצחק דאמר ריש פרק משילין אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".
14. **מהרי"ל** (מנהגים, הלכות יום טוב אות ל"ג) – "אמר מהר"ש כופין כלי על גבי ביצה ביו"ט כדי שלא תשבר ודלא כר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, וכן פסק דין זה במיימוני לעשות נמי בשבת".
- עי' מהרי"ל** (מנהגים, הל' ראש השנה אות ט') – "כשהולכין אל הנהרות ביום טוב אל יוליכו עמהם שום מזון כדי לזרוק אל הדגים שבנהרות להראות להם לשמוח בהן דאית ביה חילול יו"ט. גם אם יזדמן לו גוי אצל הנהר אל יקח ממנו לחם להשליך אל הדגים משום דמוקצים הם לישראל משום דמחוסרין צידה, ואין מאכילין ביו"ט אלא לדבר הראוי לו. א"כ הנושא מזון עמו תרתי ריעותא עביד דנושא חוץ לעירוב ומאכיל את המוקצה".
- א) **גלינוני הש"ס** (ביצה דף כג: ד"ה ואין) – "במהרי"ל ... אזיל לכאורה בשיטה דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ולא קיי"ל הכי".
- 1) מראי מקומות – **כנסת יעקב** (קונ' ט' אות ט', עמ' ר"י).
- 2) אמנם עי' מהרי"ל לעיל, שפסק דלא כר' יצחק.
- ב) עי' **צל"ח** (דף מב: ד"ה ודע) – "ודע דעל גוף דינו של מהרי"ל שהחליט המג"א להתיר, אני מסתפק. דלדעת ר' יצחק שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל, אם כן גם אין השולחן ניטל לצורך השמן שהוא דבר שאינו ניטל ואין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל. ואם נימא דהשולחן נוטל לצורך הצלת עצמו שלא יטיף מן השמן וכנזכר שם במג"א, א"כ לר' יצחק גם נתינת כלי תחת השמן יהיה מותר לצורך הצלת שולחן, ונימא דלר' יצחק אין איסור נתינת כלי אלא אם אין הנר למעלה מן השולחן אבל אם הוא על השולחן מותר".
15. **שבלי הלקט** (סי' רנ"ז) – "ופסקו הגאונים דליתא לדר' יצחק".

16. המאורות (דף מב:) – "דקימא לן כלי ניטל אפילו לדבר שאינו ניטל בשבת".
17. טור (סוף סי' של"ח) – "היינו דוקא לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו".
18. מאירי (דף מג: ד"ה היה, ביצה ריש דף ג:) – "שאיין הלכה כדברי האומר שבת מ"ג ב' אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".
19. פסקי ריא"ז (שבת פרק ג' הל' ד' אות ז', אות י"ב) – "אבל כופה כלי על הביצה בשביל שלא תשבר, שמות' לטלטל דבר הניטל לצורך דבר שאינו ניטל".

ה. פוסקים: מיקל - כלי ניטל אפילו לדבר שאינו נוטל.

1. ב"י (סי' ש"י, סי' שי"א סעי' ו' ד"ה ומכל, סי' של"ח סעי' ז', סעי' ח', כסף משנה פרק כ"ה הל' כ"ד) – "דמוקים לה בגמרא הכי היינו דוקא לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו".
2. ש"מ (ביצה סוף דף לו.).
3. מהר"י אבוהב (סוף סי' ש"ח ד"ה כופין).
4. דרכי משה (סי' שי"א ס"ק ב').
5. לבוש (סי' ש"ח סעי' ל"ט, עי' סי' רע"ז סעי' ה').
6. ב"ח (סי' של"ד ס"ק י"ג).
7. ט"ז (סי' רע"ז ס"ק ח', סי' שי"א ס"ק ו').
8. מטה יהודה (סי' רע"ז ס"ק י"א).
9. א"ז (סי' רע"ז ס"ק י') – "דלא קי"ל כהך תירוצא בש"ס אלא ניטל אפילו שלא לצורך הניטל אפילו באין צורך מקומו".
10. נוב"ת (או"ח סי' כ"ז, צל"ח פסחים דף ו. ד"ה ובהכי) – "קי"ל כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל כמבואר בסי' ש"י סעיף וי"ו".
11. מור וקציעה (סי' שכ"א).
12. פמ"ג (סי' רע"ז מש"ז ס"ק ח', סי' שכ"א א"א ס"ק ז', ראש יוסף דף מג: ד"ה ודעת) – "קי"ל כלי ניטל לדבר שאינו ניטל".
13. גר"א (סי' שי"א סעי' ו').
14. חת"ס (שבת דף מג: ד"ה הופכו) – "דקי"ל כלי ניטול ודלא כר' יצחק".
15. גר"ז (סי' ש"ח סעי' ע"ב, סעי' ע"ח).
16. מ"ב (סי' רע"ז ס"ק כ"ג) – "כדי. ואע"ג דנוטל הכלי לצורך הקורה שאינה ניטלת בשבת קי"ל דכלי ניטל אפילו לצורך דבר שאינו ניטל וכדלקמן בסי' ש"י ס"ו".
- מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קל"ה) – "מותר לכפות. אשמעינן בזה דלא תימא דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל".
- מ"ב (סי' ש"י ס"ק כ"א) – "הינו דלא כרב יצחק דסבירא לה דאסור לטלטל שום כלי אלא בשביל דבר המתיר לטלטל".
- שעה"צ (סי' שי"א ס"ק כ"ד) – "לדידן דקי"ל שלא כר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל".
17. ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ס"ה, סי' שי"א סעי' ו').
18. הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' תרע"ח ד"ה אמנם י"ל).
19. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רע"ז על סעי' ה').
20. שאר פוסקים והמלקטים.

ו. המחמיר תע"ב.

1. רשב"א (דף מג: פמ"ג סי' שי"א מש"ז ס"ק ו', ראש יוסף דף מג: סוף ד"ה אמר, עי' תהלה לדוד סי' ש"ח אות ד').
2. פמ"ג (סי' שי"א מש"ז ס"ק ו') – "ובחידושי הרשב"א שם מחמיר בכלי שלא לצורך דבר הניטל תבא עליו ברכה".
3. הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים, סוף סי' רע"ט).

ב. יו"ט.

1. פמ"ג (ראש יוסף דף מג: ד"ה ודעת) – "ודעת ר' יצחק שאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל אין הלכה כן כמ"ש הפוסקים ואמנם רז"ה ז"ל כתב הטעם הוא דסברת רבי יצחק שייכא דוקא כדר' יהודה דיש מוקצה כו' ואנן קי"ל כר"ש דאין מוקצה (בהקצאה מן הדעת) ממילא אין הלכה כר' יצחק ולפ"ז נ"מ גדולה ביו"ט דקמ"ל בי"ט כר' יהודה נימא דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ועיין תק"א ואי"ה בפריי יבואר".
2. מיקל.
- א) רשב"א (עבודת הקודש, בית המועד שער ה' אות נ"ג) – "שהביצה שנולדה ביום טוב ... ואע"פ שאסור לטלטלה מטלטלין את הכלי לכסותה".
- ב) מחבר (סי' תקי"ג סעי' ד') – "מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר".
- ג) ט"ז (סי' רע"ז ס"ק ח') – "מאחר דקי"ל דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל אף שלא לצורך גדול מ"ה הביא רש"ל בפ"ב דביצה דמותר לכפות כלי על הנר כדי לשמש מטתו בין בשבת בין ביו"ט".
3. מראי מקומות – נוב"ת (או"ח סי' פ"ט אות ד'), דברי משה (סי' י"ח ד"ה ולפי).

ג. תרתי לגריעותא, אין כלי ניטל אלא לצורך הניטל וגם נגיעה במוקצה.

1. מיקל – תוס' שבת (סי' שי"א ס"ק ט"ו).
2. מחמיר – עי' לבוש (סי' רע"ז סעי' ה', ועי' א"ז שם ס"ק י'), תורת שבת (סי' שי"א ס"ק י').

3. מראי מקומות – דרכי משה (סי' שי"א ס"ק ב', "דמ"מ אפשר שראוי לחוש לדבריהם דהא מבואר לעיל דאע"ג דניטל לדבר שאינו הניטל מ"מ צריך שלא יגע בה").

ד. מראי מקומות.

1. ח' הר"ן (דף מג: ד"ה כבר) – "דאי קימ' לן כר' יצחק או לא, מחלוקת דרבוואתא הוא".
2. ריקאנטי (סי' קכ"ה) – "פסק הר' אליעזר ממיץ כר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל בשבת ואסור לכופ הקערה על הביצה שלא תשבר ורב אלפס וגאונים אחרים חולקין עליו".

ו] לחלק בין דבר שאינו כלי, לדבר שהוא כלי.

א. האם יש לחלק האם הכלי הניטל הוא כמו אבן ומת, או כלים.

1. מחמיר, חושש להלכה לר' יצחק – מהר"ם מלובלין (סי' כ' ד"ה ומה), הו"ד במג"א (סי' תמ"ו ס"ק ג', "אע"ג דקי"ל כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל היינו דבר שיש תורת כלי עליו אבל עצים ואש שאין תורת כלי עליהם אין נטלין לצורך חמץ").
2. מראי מקומות – נוב"ת (או"ח סי' פ"ט אות ד'), אמרי בינה (פסח סי' ט"ו), מגיה בחי' הר"ן (דף קנד: הע' נ"ג), משנת השבת (עמ' כ"ו אות א').

ב. האם יש לחלק האם הדבר הניטל הוא כמו (אבן) ומת, או כלים.

1. מחמיר.

- א) ראבי"ה (ח"א שבת סי' ר"ד ד"ה מת) – "ונראה לי דמדנקיט בכל דוכתי ככר או תינוק, הכא ובפרק במה מדליקין, שמע מינה דכלי לא, דלגבי מת מיהו קיימא לן כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל".
- ב) ראב"ד (הו"ד ברשב"א דף מג: במלחמת דף זז.) – "והראב"ד ז"ל פירש כאן דהכא הכי קאמר כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל שלא אמרו אין כלי ניטל אלא למעט צורך מת הא במקום הצלה כולן ניטלין".
- ג) מאירי (דף מג: ד"ה היה) – "איפשר שרב הונא סובר כר' יצחק במת וכיוצא בו שאין תורת כלי עליו אבל לצורך כלי אף על פי שאינו ניטל אינו סובר כר' יצחק".
- ד) פנ"י (דף מג:) – "דלר"ה דוקא במת וכיוצא בו הוא דס"ל דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל משא"כ בהך דאיירי ביה ר' יצחק גופא שאוסר לכפות כלי על ביצה שלא תשבר לא ס"ל לר"ה כוותיה דהא ביצה נמי דבר מאכל הוא".
- ה) פמ"ג (סי' שי"א מש"ז ס"ק ו', ראש יוסף דף מג: ד"ה אמר) – "שיש לחלק בין אבן ומת די"ל אין כלי ניטל לצורכם ובין מוקצה דכלים ואוכלים".
- ו) שער המלך (שבת פרק כ"ה הל' כ"ג, בדעת הרמב"ם) – "והא רק לר' יצחק "שלא אמרו אין כלי ניטל אלא למעט צורך המת הא במקום הצלה כולן ניטלין".
- ז) הגר"א נבנצל (ביצחק יקרא סי' ש"י על מ"ב ס"ק כ"א) – "בטלטול לצורך מת קיי"ל כרבי יצחק".

2. מיקל.

- א) בית יוסף (סי' שי"א ס"ק ו' ד"ה ומכל).
- ב) דרכי משה (סי' שי"א ס"ק ב').
- ג) תוס' שבת (סי' שי"א ס"ק ט"ו).
- ד) שער הציון (סי' שי"א ס"ק כ"ד) – "ובאליה רבה משמע דבלא טעם שיצטרכו החיים לצאת מן החדר גם כן שרי בשביל המת לבד [לדין דקיימא לן שלא כר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הנטל]".
- ה) וכן עי' לשאר נו"כ סי' שי"א סעי' ו'. [ט"ז, גר"א, גר"ז, ועוד].
3. מראי מקומות – ב"ח (סי' שי"א ס"ק ה'), משנת השבת (עמ' כ"ו אות ג').
- א) בעל המאור (דף סו:) – "ואנן השתא אף ע"ג דלא קי"ל כרבי יצחק ולא כרב הונא משום דפליגי רבים עליהו כמו שכתבנו בפרק כירה לא שרינן בבולסא להביא כרים וכסתות אפילו בשליפי זוטרי דאפשר למשמטינהו דלא טרחינן טירחא יתירה בדבר שאין עליו תורת כלי כל עיקר כגון בולסא שהוא שברי זכוכית ולהפסד מועט כשברי שברים אין חוששין ובעל כרחך אית לן למימר הכי משום דלא מתרצא ברייתא דתניא היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות אלא בהכי ודיקא נמי דקתני עששיות דומיא דטבל דלא חזי למידי אף בחול עד שיהא מתוקן מה שאין כן בקרני דאומני דאע"ג דמוקצין הם מ"מ תורת כלי יש עליהן והא דקתני היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות וכו' לצדדין קתני היתה בהמתו טעונה טבל אינו נוטלו בעצמו לפי שאינו ראוי לטלטל כדתנן פרק מפנין אבל לא הטבל ואם היה צריך לתת כלי תחתיו רשאי כדתניא בפרק כירה נשברה לו חבית של טבל בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ואמרינן עלה התם טבל מוכן הוא ...".
- ב) שבט הלוי (ח"ט סי' ק"ו הל' כ"ב) – "היה מוטל וכו'. עכ"מ ובשער המלך פכ"ה כ' דפשוט דרבינו סובר כסברת הראב"ד שהביא המלחמות סוף שבת דלצורך מת קיי"ל כר' יצחק דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ויפה העיר בישועות מלכו דא"א דסובר רבינו כהראב"ד דהא התיר בה"כ להביא כלים לצורך המת ע"ש אלא ע"כ כהכ"מ דאע"ג דלא קיי"ל כר' יצחק מ"מ אסור משום סרך מחיצה".

דיני טלטול הנר בשבת, חשמל

סימן רע"ט

מוקצה של שלהבת.

- א] נר שהדליקו בו באותה שבת - סעיף א'. ח] לטלטל מוקצה ע"י נכרי.
 ב] מיגו דאיתקצאי: לצורך גו"מ - סעיף ב'. ט] נר שהדליקו בשבת - סעיף ה'.
 ג] נר מאיס עליו. י] נר שלא הדליקו בשבת - סעיף ו'.
 ד] דעת הסה"ת. יא] מוקצה מחמת מיאוס.
 ה] לטלטל נר ע"י לחם - סעיף ג'. יב] הזמנה.
 ו] ישים תכשיט יותר מהפמוטות על הטס. יג] מנורה של פרכים - סעיף ז'.
 ז] תנאי - סעיף ד'. יז] מקרים.
 יח] כלים שקבע להם מקום.

א] נר שהדליקו בו באותה שבת - סעיף א'.

שבת (דף מד.) – "תנו רבנן: מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כל הנרות מטלטלין, חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת. רבי שמעון אומר: חוץ מן הנר הדולק בשבת. כבתה מותר לטלטלה, אבל כוס וקערה ועששית לא יזיזו ממקומם. ורבי אליעזר ברבי שמעון אומר: מסתפק מן הנר הכבה, ומן השמן המטפטף, ואפילו בשעה שהנר דולק".

א. אסור לטלטלו ולהסתפק ממנו: למה.

1. אסור להסתפק ממנו.
 (א) משום מכבה – מג"א (ס"ק ב'), מ"ב (ס"ק ג').
 (ב) מוקצה למצוה – מג"א (ס"ק ב'), בה"ל (סעי' א' ד"ה מותר).
 2. אסור לטלטל השמן.
 (א) שאינו ראוי לכלום, כיון שאסור להסתפק ממנו – מ"ב (ס"ק ג').
 (ב) משום בסיס – מ"ב (ס"ק ג').
 3. אסור לטלטל הכוס: אפילו לא נשאר בו השמן.
 (א) משום בסיס – גמרא (דף מז.), "הנח לנר שמן ופתילה, הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור", מ"ב (ס"ק א').
 (1) המוקצה של שלהבת, ע"י ערך שלהבת לשיטות ומראי מקומות.

ב. **ביאור הגמרא** (דף מה.) – "בעו מיניה דרב: מהו לטלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי בשבתא. ואמר להו: שפיר דמי. שעת הדחק שאני. דהא אמרו ליה רב כהנא ורב אשי לרב: הכי הלכתא. אמר להו: כדי הוא רבי שמעון לסמוך עליו **בשעת הדחק**".

1. **רש"י** (דף מה. ד"ה בשעת) – "בשעת הדחק. סכנה, אלמא: שלא בשעת הדחק, אסור".
 2. פירוש, ודאי סכנה.

(א) ע"י מג"א (ס"ק א'), הו"ד בא"ה (ס"ק א') – "ואם יש אימת עכו"ם מותר לטלטלו אחר שכבה (ש"ג) אבל רש"י פ"י שעת הדחק סכנה משמע דבשלא במקום סכנה אסור".

(1) וכן למד פשט בהמג"א - א"ר, מ"ב, ערה"ש, ועוד.

(ב) **חכמת שלמה** (סי' שכ"ט סעי' א') – "יש להסתפק בדין בפקוח נפש שדוחה שבת או ספק פ"נ שדוחה שבת אם ע"י פשיעתו הביא עצמו לידי סכנה זו אם דוחה אח"כ שבת או לא ... ונראה לי לפשוט ספק זה ממה דגרסינן בפ"ב דשבת דף מ"ה בעי מיניה דרב מהו לטלטולי שרגא דחנוכה וכו' עד אמר להו כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק ופירש"י סכנה ... **מוכח** דבמקום דבא לו ע"י פשיעה לא נדחה מפני פקוח נפש".

3. פירוש: אימת גוים, חשש רחוק, קרוב לסכנה, וכדו'.

(א) **ריטב"א** (דף מה. ד"ה כדאי) – "כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק. פרש"י ז"ל בשעת הסכנה, והלשון מוכיח שאינה סכנת נפשות אלא סכנת ממון או צער הגוף וכדכתיבנא בפרק במה מדליקין".

(ב) **תוס' שבת** (ס"ק א', ע"י מגיה שם) – "ופשוט דלאו סכנה ממש קאמר דא"כ אפילו הוא דולק שרי ואפילו בספק סכנה ... אלא דקצת הוא קרוב לסכנה ... גם דעת רש"י ממש כהשלטי גבורים".

(ג) **רע"א** (דף מה., שו"ת סי' ס' סוף ד"ה ולענ"ד) – "וכעין זה בפרק כירה (שבת דף מ"ה ע"א) כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, פירש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו איסור דאורייתא נדחית ומאי צריך לסמוך אדר"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה אלא כיון דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה, מקרי שעת הדחק וסמכו אדר"ש".

(ד) **מחז"ש** (ס"ק א') – "לאו סכנה ממש דא"כ אין לך דבר שעומד בפני פקו"נ ... אלא ר"ל קרוב לסכנה".

(ה) **נהר שלום** (ס"ק ב') – "דלאו סכנה ממש קאמר אלא אימת הגוים".

(ו) מ"ב (ס"ק א') – "אם יש אימת א"י עליו ע"י הנר [כמו שהיה בזמן האמוראים שהיתה אומה אחת שהיו מקפידין ביום חגם על ישראל שמדליקין נר באותו היום וכל כה"ג] מותר לטלטלו לאחר שכבה [ש"ג] וכן הסכים בספר תו"ש **ודלא** כמ"א ומפמ"ג משמע שאם ירא שיכהו או שאר הפסד ממון לכו"ע שרי".

(ז) **ערה"ש** (סעי' ג') – "מוכח בגמ' [מ"ה.] דאם יש פחד שיענשו אותו מותר לטלטל הנר אחר שכבה [ומ"ש רש"י שם סכנה לאו דווקא והמג"א סק"א תפס כפשוטו והוא תימה ועבמחה"ש ובת"ש כתב בשם ברכ"י דמי שחש בעיניו ואור הנר מזיק לו אעפ"כ

אסור לטלטלו ע"ש וזה ג"כ תימה רבה אך אם יכול לעשות ע"י א"י או תינוק וודאי יותר טוב ואם לאו נלע"ד דמותר לעשות בעצמו דחולי העין קרוב לסכנה].

(ח) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' כ"ט אות ד', תנינא (ב - ג) סי' ל"ז אות ב') – "מה שהביא דבשו"ת רע"א (סי' ס') כתב 'דלא בעי סכנה ממש או ספק סכנה אלא שאיכא כאב וצער טובא ואפשר על צד הריחוק אחת מני אלף דיצמח מזה סכנה, דאף דאין אנו דנים אותו בכלל סכנה או ספק סכנה, מ"מ כיון דאיכא צד אפשרות לבוא לזה קורא בלשון סכנה', וכע"ז ברש"י (שבת מ"ה ע"א) שפירש דשעת הדחק היינו שעת סכנה, גם התוס' פירשו כן עיי"ש ובדף כ"א ע"ב. ומה שהעיר דמ"ט קורא לסכנה שעת הדחק, עיין במג"א סי' רע"ט סק"א ובמחזה"ש שיש בזה נ"מ לדינא עיי"ש, (עכ"פ חזינן שם דאם אין רגילים 'כל כך' לחפש בבתיים אין זה חשיב ממש כסכנה)".

4. מראי מקומות.

(א) א"ר (ס"ק ד') – "וצ"ע דבשיש סכנה אפילו עדיין דולק מותר".

(ב) פמ"ג (א"א ס"ק א'), ראש יוסף דף מה. ד"ה כדאי) – "וי"ל סכנה לאו דווקא סכנות נפשות, אלא שיכה אותה, או הפסד ממון וכדומה, ועדיין צ"ע".

5. מראי מקומות – ישועות יעקב (ס"ק א'), גנזי חיים (ס"ק א'), דברי יציב (או"ח סי' קס"ז - סי' קס"ט), מנחת אשר (סי' מ"ה אות ד').

(א) עי' סי' שכ"ט סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ג. נר של שיעור: כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.

1. מקרי כלי שמלאכתו לאיסור: ומותר לטלטל לצורך גופו ומקומו.

(א) א"ר (ס"ק י"ג) – "כתב לחם משנה שם [על משניות שבת פ"ג אות ו'] רבים טועים לטלטל נר שיעור וחלב שלם, משום דתנא סוף פרק כירה [מד ע"א] מטלטלין נר חדש, וליתא דמיירי בכלי דוקא שראוי לאשתמושי ע"כ. וצ"ע דתוס' דף מ"ז [ע"א] ד"ה הנח וכו' כתבו דפתילה שלימה הוי כלי וא"כ הוא הדין נר שלם, וכ"כ מג"א סימן ש"ח ס"ק י"ח, ועיין סוף סימן תק"א. ומ"מ אין היתר אלא בצורך גופו ומקומו והיינו לדבר היתר".

(ב) שעה"צ (ס"ק ד') – "דאם לא הדליקו באותה שבת מקרי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטל לצורך גופו ומקומו וכדלקמן בסימן ש"ח במ"ב ס"ק ל"ד".

2. מחמיר: אסור לצורך גופו ומקומו.

(א) רע"א (על מג"א ס"ק י"ב) – "נראה דלצורך מקומו תליא דכל שא"א להשתמש בו ולא חזי למידי אסור לצורך מקומו אבל כל שיש לו מציאות היתר להשתמש בו מותר לצ"מ ועיין במאור פ' מי שהחשיך ד"ה אר"ה היתה בהמתו אבל לר"ש אף דלא סילק הקצאתו מ"מ כיון דבידו לסלק הקצאתו ולהשתמש בו מותר לצ"מ והכי מוכח מדברי הר"ן ...".

(ב) ערה"ש (סעי' א') – "אבל בנר שלנו שקורין לאייכטע"ר או פמוטות שלנו שקורין לאמפי"ן המה בעצמם מוקצים מטעם שאינם ראויים לשום תשמיש רק להדליק בו והוא מלאכתו לאיסור שאינו ראוי למלאכת היתר כלל והיא מוקצה גמורה אף כשלא הדליקו בה כלל ועל כן יש טועים בזה לכן כתבנו זה דנרות ופמוטות שלנו לעולם אסורים בטלטול בשבת".

(ג) עי' חזו"א (סי' מ"ד ס"ק י"ג) – "שו"ע סי' רע"ט ס"ד אם התנה כו', לכאורה נראה דבעינן תנאי להשתמש בו ולא תנאי לטלטל מיהו כיון דראוי להשתמש ועומד לכך כיון שמתנה שאין מקצהו לכל השבת שפיר מהני, ונראה דדין זה תלוי לפי המקום והזמן דבמקום שאין משתמשים בנר לצורך גופו כלל דמי לסיכי זיירי ומזורי שבת קכג. ואפי' נר שלא הדליקו בו בשבת ואפי' של מתכת אסור, וכמדומה דבמקומנו אין שום תשמיש בנרות לצורך גופן, וכלהו אסירי, ואחרונים ז"ל סתמו בזה, וצ"ע".

3. מראי מקומות.

(א) לענין תנאי - עי' לקמן.

(ב) עי' סי' ש"ח סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל], לעוד שיטות ומראי מקומות.

ד. מוקצה מחמת איסור.

1. מ"ב (ס"ק א') – "ומיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא וזהו הנקרא בגמרא מוקצה מחמת איסור דקי"ל ביה לאיסורא".

2. מראי מקומות – שמעתתא דמוקצה (ח"ב סי' ב', באריכות).

ה. שאר ענינים.

1. נר של שיעור אחר שבת, אם מותר לזרקם לאשפה - עי' ערך מוקצה למצותו, לשיטות ומראי מקומות.

2. טלטול מוקצה ע"י ישראל במקום הפסד: שעה"צ (ס"ק ג') - עי' סי' של"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

[ב] מיגו דאיתקצאי: לצורך גופו ומקומו - סעיף ב'.

א. נר שהדליק בשבת: הלכה.

1. מותר לצורך גופו ומקומו – מרדכי (סי' שט"ו), אגור (סי' תנ"ד), פסקי רי"ד (דף מ"ד, דף קנז), אהלי יעקב (סי' ק"ג), ישועות יעקב (ס"ק ג'), וכן שיטות הרבה פוסקים ובדרכי שומע"ל להקל"), עיקרי הד"ט (סי' י"ד אות א'), הו"ד בדעת תורה (סעי' ב').

2. מחמיר – הג' אשרי (פרק ג' סי' כ'), מחבר (סעי' ב'), רמ"א (סי' ש"י סעי' ז'), לבוש (סעי' ב'), א"ר (סי' ש"י ס"ק ז'), שלחן שלמה (סעי' א'), גר"ז (סעי' א'), ח"א (כלל ס"ז סעי' ה'), ערה"ש (סעי' ה'), סתימות כמה פוסקים.

3. מראי מקומות – ראבי"ה (סי' ר"ד, עמ' רצ"א), שו"ת מהרי"ל (חדשות, סי' ל"ח אות ד'), הל' ומנהגי מהר"ש (ע' קע"ח אות כ"ד).

ב. נר שלא הדליקו בשבת.

1. ע"י סעי' ו'.

ג. נר מאיס עליו - האם רק איסטנים מותר להוציאו דהוי לדידיה כגרף של רעי, או אפילו מי אינו איסטנים.**א. מיקל: אפילו אינו איסטנים**, דאם הוא מאיס עליו שרי לסלקו מהשלחן כיון שהוא כגרף של רעי.

1. **ב"ח** (ס"ק א' ד"ה ולפע"ד) - "ולפע"ד דהעיקר כיש מתירים מהא דאיתא בפרק כל הכלים (דף קכד ע"א) דאקשי אמוראי אליבא דרבה דסבירא ליה לרבי נחמיה אפילו מלאכתו להיתר אסור לטלטל מחמה לצל הני קערות לאחר אכילה היכי מטלטלין להו לסלקן מלפנינו ואמר ליה רב ספרא מידי דהוה אגרף של רעי ורבה גופיה השיב לאב"י על קושיא זו רב ספרא חברין תרגמא מידי דהוי אגרף של רעי, והא ודאי דנר ישן של חרס דהוה ליה מוקצה מחמת מיאוס אליבא דכולי עלמא אלא דרבי שמעון מתירו כשלא הדליקו בו באותו שבת וקיימא לן כוותיה בהא מכל מקום כיון דמאיס הוא דמי לגרף של רעי ומותר לסלקו מלפנינו הרבה יותר מקערות לאחר אכילה, ואפילו אפר שבמחתה של נחושת קא סלקא דעתא דאב"י בפרק כירה (דף מז ע"א) דהוי כגרף של רעי ואמר ליה רבא שתי תשובות בדבר חדא גרף של רעי מאיס והא לא מאיס ועוד גרף של רעי מיגלי והאי מיכסי, השתא ודאי נר של חרס כיון דמאיס ודאי ומיגלי פשיטא דהוה ליה כגרף של רעי ושרי לסלקו מלפנינו.

2. **עולת שבת** (ס"ק ב') - "מי שהוא איסטנים וכו'. והב"ח [ס"א] כתב להתיר גם למי שאינו איסטנים".3. **מג"א** (ס"ק ג') - "והמחמיר. צ"ל והמיקל לא הפסיד (ב"ח) וע"ש שהביא ראיות דאם הוא מאיס עליו שרי לסלקו מהשלחן כמ"ש סי' ש"ח ס"ד ועסי' של"ו".4. **א"ר** (ס"ק ז', א"ז ס"ק ב') - "והב"י סימן ש"י [סעיף ז] כתב דנראה לו דמדינא אסור ע"כ, אבל הב"ח ומג"א כתבו דאף שאינו איסטנים אם מאוס עליו מותר".5. **ח"א** (כלל ס"ז סעי' ה') - "ומכל מקום אם הנר מאוס עליו ביותר, המיקל לטלטל על ידי ישראל, לא הפסיד, מידי דהוי אגרף של רעי (סי' רע"ט)".**ב. מחמיר: באינו איסטנים.**1. **מרדכי** (סי' תרמ"ב).2. **רמ"א** (סעי' ב') - "וי"א דמי שהוא איסטנים והנר מאיס עליו מותר להוציאו דהוי לדידיה כגרף של רעי".3. **לבוש** (סעי' ב') - "יש אומרים מי שהוא איסטנים והנר מאיס, עליו מותר להוציאו, דהוה לגבי ידיה כגרף של רעי".4. **ט"ז** (ס"ק ג') - "ותימא לי דא"כ למה כתב בס"ו דמוקצה מחמת מיאוס מותר תיפוק ליה דמותר דה"ל כגרף של רעי אלא ודאי אף על פי דמיאוס הוא מכל מקום לא הוה כגרף של רעי".5. **מטה יהודה** (ס"ק ד').6. **דרך החיים** (דין טלטול מוקצה בכל פרטיו, סי' ס"ה סעי' כ') - "מנורה שהדליק בה ביה"ש אפילו היה מאוס יש להחמיר".7. **גר"ו** (סעי' ג', קונ"א ס"ק א') - "**אין להקל**".**ג. י"ל קושית הט"ז.**

1. **א"ר** (ס"ק ו') - "ולענ"ד לא קשיא מידי דהכא מיירי באסתנים. עוד יש לומר בסעיף ו' קאמר דמיאוס להשתמש בו אבל לא שיהא מיאוס כשוראהו עומד לפניו, משא"כ הכא דמיאוס כשהוא לפניו, וכן משמע פרק כירה [מז ע"א]. עוד יש לומר דאמר טעם דמוקצה מחמת מיאוס מותר להורות **דאף בחצר שאינו דר שם** מותר דמשום גרף אינו מותר כדלקמן סימן ש"ח סעיף ל"ד".

2. **פמ"ג** (א"א ס"ק ג') - "במיאוס שרי בחצר שאין דר שם".**ד. פשט בהמחלוקת.**1. **ט"ז** (ס"ק ג') - "אע"פ דמיאוס הוא מ"מ לא הוי כגרף של רעי".2. **נהר שלום** (סי' רע"ט ס"ק ה') - "כל דהיכא דמאיס עליה הוי כגרף של רעי".3. **שלמי יהונתן** (סי' ש"ח ס"ק נ"ג אות ג') - תלוי במחלוקת הפוסקים בהגדר של גרף של רעי.**ה. מראי מקומות.**

1. **מ"ב** (ס"ק ה') - "והב"ח ומ"א פסקו דאף מי שאינו איסטנים אם הוא אומר שמאוס עליו שרי לסלקו מעל השלחן ... ובדה"ח משמע דיש להחמיר באינו איסטנים וכדעת ההג"ה".

ד. דעת הסה"ת (המובא בסי' ש"ט סעי' ד'): בסיס לא הוי אלא א"כ דעתו שישאר כן כל השבת, האם ה"ה לנר שהדליקו בו בשבת.**א. מיקל.**1. **ט"ז** (ס"ק ב', סי' ש"ט ס"ק א') - "אין איסור לדעת בעל התרומות דסימן ש"ט דסבירא ליה דלא מיקרי מניח אלא אם בדעתו שיהיה שם כל השבת".2. **מקור ברוך** (סי' ג' ד"ה הכלל).3. **מחה"ש** (סוף ס"ק ג') - "לפי מה שכתב מ"א בשם הב"ח בסימן רע"ז סעיף ח' דבמקום פסידא סמכינן על דעה ההיא דאם אין דעתו לכל השבת מיקרי שוכח, אם כן במקום פסידא מותר לטלטל הנר".

ב. מחמיר – עי' דרישה (סי' ש"י ס"ק ה'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ט"ו).

1. משום שלא הותר שום נעור בהנר בעודו דולק מצד כבוי.

(א) רשב"א (דף נא., ביצה דף ב.) – "דשאני נר לר' יהודה דאע"ג דדרכו לכבות באמצע שבת כיון שאינו מסור בידו דאינו יודע אימתי תכבה נרו ואפי' נצרך לו אינו יכול לכבותו ולא לנערו כדי שיכבה ואינו יכול להשתמש בו אלא צריך לישב ולצפות עד שיכבה מאיליו וכי הא ס"ל לרבי יהודה דהוה כמקצה לכולי שבת דאין אדם יושב [ומצפה] אימתי תכבה נרו".

(ב) א"ר (ס"ק ה') – "נראה לי דאפשר דמיירי הכא בנר של שמן דאי אפשר כלל לטלטלו לצורך מקומו בין השמשות כדלעיל סימן רע"ז סעיף א'".

(ג) מטה יהודה (ס"ק ג' ד"ה וראיתי) – "ועוד דהתם בשוכה הותר אותו הטלטול הנזכר בו בין השמשות משא"כ כאן גבי נר לא הותר שום טלטול בעודו דולק".

(ד) מקור חיים (חו"י, סעי' א') – "השמן שאין לו היתר ליטלו מתוך הנר בעודו דולק, משא"כ שאר בסיס לדבר אסור כמו אבן שע"פ החבית ...".

(ה) פמ"ג (סי' ש"א מש"ז ס"ק י') – "אי בעי מנער משא"כ בשמן במנורה דביה"ש אי אפשר זה מטעם כבוי ועוד נר שבת חובה".
(ו) מאמר מרדכי (ס"ק ב') – "ברור".

(ז) בה"ל (סעי' ב' ד"ה אפילו) – "אבל בנר של שמן בודאי אתקצאי הנר להשמן בבה"ש לכו"ע דהא לא שייך בו כלל נעור אז דהא אסור לנערו משום כבוי כדלעיל בסימן רע"ז".

(ח) ערה"ש (סעי' ב') – "שביכולתו להסיר המוקצה מתי שירצה ע"י ניעור או טלטול מן הצד, בזה יש מי שאומר דבעינן שיניח על כל השבת, אבל בבסיס כזה שמיד שהדליק הנר אין בידו להסיר הנר מהאור, בזה לכו"ע תלוי רק בבין השמשות".

(ט) הגר"ש א"צ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' מ"ז ד"ה ואף).

2. משום שלא הותר שום טלטול מצד נר שבת חובה.

(א) פמ"ג (סי' ש"ט מש"ז ס"ק א', סי' ש"א מש"ז ס"ק י') – "בכיסוי אבן לא שייך איתקצי ביה"ש דאי בעי מנער ביה"ש משא"כ נר לא שייך זה דצריך בלילה נר שבת חובה ושפיר איתקצי לכולי יומא".

(ב) מאמר מרדכי (ס"ק ב').

(ג) בה"ל (סעי' ב' ד"ה אפילו) – "דלא דמי למניח אבן ע"פ החבית דשם לדעת סה"ת דלא נעשה בסיס אי בעי מנער בבה"ש גופא ולא אתקצאי כלל משא"כ בנר לא שייך זה דהא צריך לו בלילה דנר בשבת חובה ומגו דאתקצאי לבה"ש וכו' וכ"ז הוצרכנו אפילו לענין נר של שעווה וחלב ...".

(1) קשה, לטעם למה תנאי מהני רק לנרות.

3. משום הכא עדיפא דהוא איירי כשדעתו לסלק האיסור מעל הבסיס בשבת משא"כ בזה שאין דעתו כלל לסלק.

(א) תוס' שבת (ס"ק ד') – "אבל במנורה דהניח עליו את הנר עד שתכלה הרי עשאו בסיס לנר עד שתכלה כולה, וכיון שעשאה מתחילה בסיס לנר כל הזמן שישנו בעין בטלה לגביה ממש ואסור לכ"ע".

(ב) בית מאיר (סי' ש"ט ד"ה הט"ז) – "דלא נעשה בסיס אלא מה שדעתו עכ"פ כל זמן שיהי' בעולם הכל יהי' בסיסו ודאי דמודי דמחשב בסיס לו אף שידוע שבאמצע שבת יסיר השלהבת היינו מפני שלא יהי' בעולם ולא יהי' צריך לבסיסו".

(ג) בה"ל (סעי' ב' ד"ה אפילו) – "הכא עדיפא דהוא איירי בדעתו לסלק האיסור מעל הבסיס בשבת ולכך לא נתבטל הבסיס לגביה משא"כ בזה שאין דעתו כלל לסלק אפילו ע"י א"י הנר מן המנורה עד שיכבה ממילא נעשית המנורה בסיס להנר מתחלת השבת ומגו דאתקצאי וכו'".

4. מיוחד לכך, הוי בסיס [תלוי בחקירה גבי קינה של תרנגול].

(א) עי' א"ר (ס"ק ה') – "ועוד אפילו בשעווה ... מודה בנר דבטל יותר למה שדולק עליו ממטה ושאר דברים".

(ב) גר"א (שבת סוף דף נא., הו"ד במשנת שבת עמ' קמ"ו אות ג') – "אמאי אסור לטלטל השולחן שמונח עלי' הנר הא דעתו ליטלה וי"ל ע"פ מה שפי' התוס' דף מ"ה שלתרנגולים מהו כו' ע"ש וכיון שדבר מיוחד נעשה בסיס אפי' דעתו ליטלה והכא מוכרחים אנו לזה ע"ש".

(ג) יד אפרים (על הט"ז ס"ק ב') – "דזה אתי שפיר לענין טלטול השולחן, אבל לא לענין טלטול הנר ... דלדעת ספר התרומה ... דנר שבמנורה הוי בסיס לכולי עלמא, כיון שכל עיקרו של מנורה היה עשויה לכך".

(ד) דעת תורה (סי' ש"ט סעי' ד' ד"ה ע"ד) – "שאני נר שעשוי להדליק עליו".

(ה) חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ח') – "ובזה יש לדון דאסור לנער נר של חלב מן המנורה אף אי ליכא משום כיבוי כדתניא ק"כ ב' מנער את הטבלא כו' ואם כבתה כבתה מ"מ המנורה בסיס להנר, אע"ג דלא נעשה בסיס לכל השבת מכל מקום כיון שמיוחדת המנורה לנר גרע טפי, ועי' במ"ב סי' רע"ט בבה"ל ד"ה אפילו".

(ו) שבות יצחק (עמ' קע"ז ד"ה דלפי"ז) – "בנר שהוא בסיס לשלהבת אע"פ שלא תדלק כל השבת א"א לומר שהנר מחזיק השלהבת כמתעסק שהרי זוהי דרכה וקביעותה להיות אחוזה בנר".

ג. מראי מקומות – הגרשז"א א"צ"ל (שולחן שלמה ס"ק א' ב', ס"ק ה', סי' ש"י ס"ק כ'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"א, עי' הע' ת"ד).

ד. צריך הבנה:

1. מה בין נר [הכוס] שהדליקו בו באותה שבת, לשולחן שיש עליו הנרות שבת. לפי הג' טעמים ראשונים (לעיל), והם הו"ד בבה"ל, לכאורה אין סברא לחלק. אמנם, עי' המ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח) שהקל בשולחן. וצ"ע.

2. נ"מ: בסיס שהסירו ממנו המוקצה, ונתערב באחרים. כגון שהניח נרות שבת על כסא, לאחר הסעודה בא העובד לסדר את המקום, והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערב הכסאות - ע"י סי' ש"ט סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
- א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ד) – "ומעשה בבית מלון שאחד האורחים הניח מנורת חנוכה על גבי כסא ברשות הנהלת המלון ולאחר שכבו הנרות הסירו המלצרים הנכרים את המנורה מעל גבי הכסא [והיה ידוע מתחילה שהם עתידים לעשות זאת] והשיבו את הכסא למקומו ונתערב בין שאר הכסאות. ולכא' הכסא הנ"ל אסור בטלטול לכל השבת מטעם בסיס לדבר האסור, וא"כ יש לדון ולאסור את כל הכסאות בטלטול משום שמעורב בהם כסא האסור בטלטול, והרי זה בכלל דבר שבמנין שאינו בטל ברוב. וכן הו' דבר שיש לו מתירין [פרט לשיטת הצ"ח דל"א דשיל"מ בענין טלטול כלי, שאדם יכול לטלטלו כמה פעמים בין בשבת ובין בחול]. אמנם למעשה נראה להתיר זאת, דכיון שאין אפשרות להושיב את אורחי המלון במקום אחר הרי זה כמקום פסידא ואפשר לסמוך בזה על שיטת ר"ת הסובר שאין בכה"ג דין בסיס הואיל ודבר המוקצה היה עומד להנטל באמצע השבת".
3. י"ל: יכול לטלטל הנר מהשולחן בין השמשות, ע"י טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר, וכדו'. [רק לטעם ראשון בבה"ל: "דהוא איירי בדעתו לסלק האיסור מעל הבסיס בשבת משא"כ בזה שאין דעתו כלל לסלק", צ"ב].
- א) וכן שו"ר הארחות שבת (פרק י"ט הע' תי"ט) – "ולענין הנחת חפץ יקר ערך על כסא שמונחים עליו נרות חנוכה ... ואף שבזמן בה"ש היה אסור לטלטל את הכסא ממקומו משום מצות נר חנוכה, מ"מ אין בזה סיבה לעשות את הכסא לבסיס, ואינו דומה למש"כ הבה"ל סי' רע"ט ס"ב ד"ה אפילו שהנר נעשה בסיס לשלהבת אף שאין השלהבת עתידה להשאר עליו לכל משך השבת משום שעל כרחו הוקצה הנר לשלהבת שהרי לא היה יכול לכבותו בזמן בה"ש, דהתם אכן ייעד את הנר להיות בסיס לשלהבת למשך זמן בה"ש משא"כ באופן שנעשה הכסא בסיס לאיסור ולהיתר שאין הוא בסיס למוקצה אלא עיקרו משמש להיתר".
4. ולכן לענין מנורה, יש להקל אפי' לספר התרומה, ע"י לקמן.

ה. מנורה: לפי הספר התרומה יש להקל.

1. תפארת ישראל (כלכלת שבת, כללי מוקצה אות ז' תנאי ב') – "ולפ"ז מנורה שאנו מדליקין בכניסת שבת, היה מותר לטלטלה אחר שכבה הנר עליה, ואין להקל בזה רק במקום פסידא (משום שיטת רש"י)".
2. ח"א (כלל ס"ז סעי' ה') – "המנורה ... ומכל מקום נוהגין לטלטלו למחר על ידי נכרי וסומכין בזה על דעת האומרים שלא נעשה בסיס, כיון שלא יהיה עליו כל השבת".
3. דרך החיים (סי' ס"ד סעי' א').

ה' לטלטל נר ע"י לחם - סעיף ג'.

א. לטלטל נר ע"י שנותנין עליו לחם מבעוד יום, אסור: הטעם.

1. כיון שהאיסור יותר חשוב.
- א) ריב"ש (סי' צ"ג) – "ועוד שאפי' ה' נותן בה דבר חשוב עדיין אין התר זה ברור לפי שהשמן שבנר חשוב לו לעולם יותר מן הדבר המותר שנותן בו לפי שהוא צריך לו עתה למצותו בעוד שהוא דולק וא"כ אף לאחר שכבה אסור מגו דאיתקצאי".
- ב) ב"י (ס"ק ג') – "הריב"ש".
- ג) ט"ז (ס"ק ד') – "שהשמן שבנר חשוב יותר עליו מן הלחם לפי שצריך לו וא"כ בטל דבר ההיתר נגד האיסור של הנר והוי בסיס לאיסור לחוד".
- ד) באר היטב (ס"ק ד').
- ה) א"ר (ס"ק ט') – "שהשמן חשוב וכו'. וצ"ע דהא השמן עצמו אינו אסור אלא משום דהוי בסיס לשלהבת, וצ"ל דהכי קאמר דהשלהבת הוא חשוב [מג"א סק"ה]".
2. משום עיקר עשייתה בשביל איסור.
- א) ע"י מג"א (ס"ק ה') – "כלומר דידוע דהמנורה טפל להשלהבת ועשויה לכך ולא עשוי ללחם ולכך לא מהני לחם".
- ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ד', א"א ס"ק ה').
- ג) גר"ז (סעי' ד') – "לפי שהנר הוא עשוי בשביל השלהבת לכך הוא טפל אליה ולא להלחם או שאר דבר אף שאותו דבר חשוב מהשלהבת".
- ד) מ"ב (ס"ק י') – "סיים המחבר שאין לסמוך ע"ז והטעם דכיון דהמנורה עיקר עשייתה בשביל השלהבת לכן נעשית תמיד טפל ובסיס להשלהבת ולא ללחם ושאר דברים אחרים אף שהם חשובים יותר".
3. לא היה יכול לעשותם מבעוד יום, בשעת הדחק יש להקל.
- א) תוס' (ביצה דף כא: ד"ה עושה) – "עושה אדם כל צרכו בפת. ותימה דאמר בשבת (דף קמב:) דלא אמרו היתר ככר או תינוק אלא למת בלבד ויש לומר בדבר שיכול לעשות מבעוד יום אמר התם דלא אמר היתר אלא למת בלבד אבל הני סופלי לא היה יכול לעשותם מערב יו"ט".
- ב) הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים), הו"ד בדעת תורה (סעי' ג').
- 1) מראי מקומות – ציץ אליעזר (חי"ב סי' ל' אות ה').

ו' שישים תכשיט היקר יותר מהפמוטות, על הטס של הפמוטות - האם ע"י שימת לחם על הטס (tray) של הלייכטר, יכול להסיר אחר שיכבו.

א. מחמיר: לא מהני.

1. אג"מ (טלטולי שבת אות ל', פרק י"ז הע' ה', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"א, רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ט אות א') – "שאלה: טס זהב שהניחו עליו המנורה (לייכטר) וכיכר לחם, אם מותר בטלטול. תשובה: הטס אסור בטלטול כיוון דמיוחד בשביל המנורה. ול"ד לשולחן כיוון דשולחן הוא לכל תשמישים, היינו שמייוחד לכיכר ולמנורה, משא"כ טס שמייוחד למנורה. ואפי' אם משתמש בטס זה לצורך אחר הו"ל בכ"ז מוקצה, **כיוון דהדרך שהוא מיוחד לנרות**. אכן אם הוא טס גדול מאוד ושייך בו תשמישים אחרים לא הו"ל מוקצה (ולכאורה הדבר תלוי בטעמי ההיתר לבסיס לדבר האסור ולדבר המותר שנתבאר בדברות משה שבת ח"ב סימן ל"ח ענף ב', ועיין שם בדרך הב' בטעם הא' שלכאורה אין נפ"מ אם הבסיס מיוחד לדבר האסור דווקא, משא"כ לטעם הב' בדרך זו)".
2. **אמת ליעקב** (הע' תקצ"ד [על סי' תר"פ]) – "האם מותר להניח את המנורה ליד הדלת בע"ש ולאחר שנכבית [כשצריך לסגור הדלת] לטלטה בשבת על ידי שיניח טבעת או דבר אחר יקר על טס המנורה ויהיה בסיס לאיסור ולהיתר. תשובה: אין לסמוך על זה, כי בסיס לאיסור ולהיתר הוא רק באופן שהבסיס נעשה לזה, וכגון שלחן שבת שעליו מונחים הנרות והחלות, ששניהם מקומם שם, אבל מכיון שאין מקומה של טבעת וכדומה על טס המנורה, ממילא לא נעשה הטס בסיס לאיסור ולהיתר [ועיין סי' רע"ט משנ"ב סק"י]".
3. **הגריש"א זצ"ל** (שבות יצחק ח"א עמ' קצ"ו ד"ה והשיב) – "ובמגש קטן של כסף העשוי רק לשמש בסיס להמנורה ואין דרכו להניח עליו דבר היתר ורוצה רק בשבת זו לעשות כן, אסור".
- א) אמנם עי' **הגריש"א זצ"ל** (שו"ת תורת חיים סי' ג' ענף ב' ד"ה שוב) – "שיש להקל בכך, ואין להחשיב את המגש כמיוחד לפמוטות מאחר שדעתו בשעת רכישת המגש להניח ע"ג דבר היתר לצורך העברתו מע"ג השולחן, ומשו"ה דינו כבסיס לאיסור והיתר".
4. עי' **יביע אומר** (ילקוט יוסף שבת ח"ב הע' ריש עמ' תע"ט) – "הדברים נראים".
5. **עמק התשובה** (ח"ח סי' כ"ב) – "בשולחן שיש עליו מנורה אף ששונה הרבה משאר דברים המותרים שעל השולחן, מ"מ עיקר השולחן עבור הסעודה בא והמנורה גופא ג"כ עבור הסעודה בא ולכן ממילא מתבטל לגבי שאר דברים שעל השולחן, ואפ"ה בקערה שמשמין שם המנורה **בוודאי לא מהני** אם ישום שם איזה דבר ששונה פחות מהמנורה דליהוי בסיס לדבר המותר, משום דהקערה בודאי עיקרה למנורה עבידי ואדרבה שאר דבר בטל לגבי המנורה".
6. **שבט הלוי** (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות ט"ו, ח"ט עמ' נ"ג אות ט"ו) – "שלחן של שבת שמונחים עליו מערב שבת פמוטים מכסף, ומאכלי שבת חלות ויין לקידוש ושאר מאכלים, מותר לטלטל את השולחן בשבת. אבל לא יניח חלה ע"ג המגש המיוחד לפמוטים כדי לטלטל אח"כ עם המגש את הפמוט והחלה".
7. עי' **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' ס"ג [דפו"ח, סעי' ס"ד], הע' רכ"ז* [דפו"ח, הע' רנ"ח]) – "ולא דמי להא דסי' רע"ט סעי' ג' ... התם שהמנורה בשביל השלהבת, לכן היא טפלה לנר ולא ללחם ושאר דברים אף שהם חשובים יותר, **משא"כ בני"ד שהמגש אינו עשוי לנרות**".
- ששכ"ה** (דפו"ח פרק כ' סעי' ס"ד, הע' ר"ס, עי' הע' רמ"ה [דפו"ח, הע' ר"פ]), **מוסיף** – "ואם המגש מיוחד לפמוטות, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, גם אם הניח עליו דבר היתר חשוב שנחוץ לו לשבת [ואינו דומה למגש רגיל, שהוא עומד לכל תשמיש, משא"כ מגש זה המיוחד רק לנרות שבת, ספר טלטולי שבת שו"ת של בעל האג"מ זצ"ל ס"ק ל', ועיין סי' רע"ט סעי' ג' ובמ"ב ס"ק י']".
8. **הגר"ע אויערבאך שליט"א** (שו"ת תורת חיים סי' ג' ענף ב' ד"ה וכעין, הלכה שלימה ח"א סי' נ"א ד"ה ולפ"ז) – "שאפילו כשהניח ככר או דבר היתר אחר ע"ג המגש אין להחשיבו כבסיס לאיסור ולהיתר, מאחר שרוב ההשתמשות במגש הוא לצורך הנרות ואין חשיבות לנתינת הככר ע"ג. ולפ"ז יוצא לדינא שאין להתיר טלטול המגש ועליו הפמוטות ע"י נתינת ככר או דבר היתר אחר".
9. **נשמת שבת** (סי' רס"ג אות תנ"א) – "לא מהני".
10. **הגרש"י שלזינגר שליט"א** (הלכה שלימה ח"א סי' נ"א ד"ה וכן) – "שהסברא מחייבת להחמיר בזה ותמה על המתירין".
11. **טלטולי שבת** (עמ' ר"ט).
12. **ילקוט יוסף** (שבת ח"א עמ' שמ"ג, עמ' תרי"א, ח"ב עמ' תע"ז, עי' עמ' תר"א) – "אם הניח מערב שבת את הפמוטים על גבי מגש מיוחד לנרות שבת, אין לטלטל את המגש בשבת, גם אם נותן לתוכה לחם, אף לאחר שהנרות כבו. ואפילו לצורך גופם או מקומם. אבל אם הניח נרות על סתם מגש שיש שם גם לחם, מותר לטלטלו אגב הלחם אחר שהנרות כבו".
13. **ויברך דוד** (ח"א סי' מ"ה, מקדש ישראל חנוכה סי' רס"ח, סי' ע"ר) – "דלא מהני שישים חלה על גבי טס של כסף למיחשביה בסיס לאיסור ולהיתר כדי להתיר לטלטל את הטס עם המנורה שעליה (לצורך דבר המותר) כמו שמבואר בשו"ע סי' רע"ט דלא מהני שימת חלה על גבי מנורה של שבת, היינו טס כסף המיועד רק בשביל המנורה, ואין הדרך להשתמש עמה בשביל שאר שימושים (על כן דינו כהמנורה עצמה דלא מהני שישים עליה חלה להתירה בטלטול כמבואר בשו"ע (סי' רע"ט ס"ג), וכמו שהבאנו למעלה בסי' רס"ח), אבל בטס רגיל שמשמשמין עמה בכל ימות ההול לשימוש סעודה באמת מהני [וכמו שכתבנו נמי בס' קובץ הלכות למענות הקיץ בדיני שבת]".
14. **ראש פנה** (סוף עמ' שס"ו).
15. **שלמי יהונתן** (סי' ש"י ס"ק כ"ח אות ג' ד"ה וראיתי, לוח מוקצה ערך מגש - עם נרות שדלקו ותכשיט) – "שהניחו מערב שבת לפני הדלקת נרות תכשיט היקר יותר מהפמוטות וכגון שהתכשיט זהב והפמוטות כסף ובזה לא חל דין בסיס על המגש, ומכל מקום אסור לטלטל את המגש לצורך שלא יפסדו הפמוטות שכן טלטול מהצד 'לצורך המוקצה' אסור. אולם יש לדעת שכל ההיתר המדובר כאן במי שרגיל להניח דבר היתר על המגש ברוב השבתות, או שהניח הנרות על מגש שאינו מיוחד לנרות, אך אם יש לו מגש שמייוחד רק לנרות ואין דרכו להניח שם דבר היתר יש לחוש שלא מועיל נתינת דבר היתר. וטעם הדבר שמאחר והמגש מיוחד

לנרות מוכה בשו"ע סי' רע"ט שלא יחשב בסיס גם להיתר, ועיין בזה בשלמי יהונתן סימן ש"י סקכ"ח מה שכתבנו בזה, ואע"פ שיש מקילים בכל מגש לא הבאתי שיטתם ודברינו הם עפ"י דברי מרנן הגרש"ז אויערבאך והגר"מ פינשטיין".

16. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"כ) – "שמתמיה על המקילין לשים טבעות או סידור על לוח שמתחת הנרות. אם אותה לוח מיוחד לנרות אין מקום טבעת שמה. ואינו מועיל כלל".

ב. מיקל: מהני.

1. אור לציון (פרק י"ח סוף הע' כ"א) – "ואם הפמוטים יקרים שאדם חס עליהם, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ולא מהני בהם תנאי בכל אופן. ומ"מ אם נותן פת חשובה על המגש או על השולחן, יכול לטלטל לאחר שכבה הנר, שאז נעשה המגש בסיס לדבר האסור והמותר, ומותר בטיילטול, כמבואר בשו"ע בסימן ש"י סעיף ח', ואעפ"י שבשו"ע בסימן רע"ט סעיף ג' כתב שאין להתיר לטלטל פמוט ע"י לחם, זהו דוקא במעט לחם, שאינו חשוב, אבל בפת שלימה וכדומה, שהוא יותר חשוב מן הנר, ודאי שאפשר לטלטל, ובפרט בימינו שאין משתמשים בנר, אלא באור החשמל, ודאי שהפת חשובה יותר".
2. ציץ אליעזר (חי"ב סי' ל') – "דהנה המג"א שם בסק"ה מסביר הטעם שפוסק השו"ע שאין לסמוך על היתר זה, מפני דצריך שיהא הלחם חשוב יותר מהשמן ועוד שאפי' היה נותן בה דבר חשוב עדיין אין היתר זה ברור לפי שהשמן שבנר חשוב לו לעולם יותר מהדבר שנותן בו לפי שהוא צריך לו עתה בעוד שהוא דולק וא"כ אף לאחר שכבה אסור, ומוסיף להסביר שצריכים לבאר הכוונה משום דהוי בסיס להשלהבת דהא השמן עצמו אינו אסור, וה"ק דהשלהבת הוא חשוב ... מבאר כוונת דבריו המחצית השקל, והוא דהיה קשה ליה להמג"א שיוצא שסותר דינא דהכי למ"ש לפסוק בסי' רע"ז סק"ח דאם על השלחן שהנר עומד עליו היה ביה"ש גם כנרות ושאר דברים פשיטא שהם חשובים יותר מהנר ושרי, ובלשון המחצה"ש הוי בסיס לאיסור ולהיתר, ואמאי לא נימא דמ"מ השלהבת חשוב לו בשעה שדולק יותר מן הלחם ושרי, ולכן כתב המ"א לחלק דוקא במנורה שהיא עשויה לנר ולא ללחם אמרינן הכי, משא"כ השלחן שעשוי ללחם כמו להעמיד עליו המנורה וכו' עיי"ש. וא"כ לפי חילוק זה של המחצה"ש שאמיתי הוא בכוונת דברי המג"א, הרי אותו החילוק יש לחלק נמי בין כשמניח הלחם על הנר שו"ע"ז המדובר בשו"ע, לבין כשמעמיד הנר ע"ג טס ומניח ע"ג טס גם לחם וכדומה שאר דבר היתר חשוב, ולומר כשמניח בצורה כזאת ע"ג טס הרי זה דומה ביותר למניח על השלחן, דשאני נר או מנורה **שלפי עצם טבעה ומהותה** היא עשויה עבור לשמש להאיר ולהיות טפל לשלהבת, ומשא"כ טס **אפילו כשמיידחים אותו בדרך כלל להעמיד עליו המנורה** אבל לפי **עצם מהותה היא עשויה לשמש גם לשימת לחם עליה** או שאר דברים כשם שעשויה לשמש להעמיד נר או מנורה עליה, ולכן כשמניח על הטס בביה"ש גם לחם או סידור וכדומה שפיר יש לומר שדומה זה כמניח על השלחן ומותר לאחר מיכן אחרי כיבוי הנרות לטלטל הטס עם המנורה למקו"א כשם שנהגין לעשות בכזאת גם בשלחן (עיין במ"ב סי' רע"ז ס"ק י"ח ושעה"צ סק"כ עיי"ש), וכש"כ שצריך להיות מותר כשידקדק להעמיד את המנורות ע"ג טסים כאלה שמשמשים באמת בדרך כלל גם להגשת לחם עליהם וכדומה לשימושי היתר אחרים".
3. פסקי תשובות (סי' רע"ט אות ב' [דפו"ח, ל"מ]).

ג. דעת הגרש"ז"א זצ"ל.

1. הגרש"ז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ט"ו, שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק כ"ח.ג') – "מסתבר דלא דמי (המגש) לפמוט עצמו, וכיון שבדרך כלל רגילים בשבת להניח עליו דבר חשוב, לכן מותר".
2. שולחן שלמה (הע' על סי' ש"י ס"ק כ"ח.ג') – "לעינן מש"כ בשמו כיון שרגיל לשים הלחם על הטס של הנרות הוי בסיס לאיסור ולהיתר, **דהלשון רגיל הוא לאו בדוקא**, אלא אפילו אינו רגיל אם הניח עתה הוי בסיס גם לדבר המותר. וכן במטה שיחידה למעות אם הניח פת בכוונה שיחזיק הפת הוי גם בסיס להיתר, ולא גרע בזה שלא רגיל בכך".
- ד. **אם הוא טס גדול מאוד** ושייך בו תשישים אחרים לא הו"ל מוקצה לכו"ע – אג"מ (טלטולי שבת אות ל', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"א, לשונו מובא לעיל), הגר"ח פ"ש זצ"ל (הל' מוקצה ארטסקרול, פרק כ"ג הע' ה'), ששכ"ה (פרק כ' סעי' ס"ג [דפו"ח, סעי' ס"ד]), הל' מוקצה (ארטסקרול, הג"ה סוף פרק כ"ג).

ה. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף פרק כ"ג), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור כלל ט"ז סעי' ב'), אור יצחק (ח"א או"ח סי' ק"ג), מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ח), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רפ"ח), הלכה שלימה (מוקצה סי' נ"א).

1. פמ"ג (א"א סוף סי' רע"ט דין ג') – "ויש לי לדון באותן המניחים טס כסף ... ועליהם מעמדין הנרות ... ואם מניח על הטס דבר חשוב ... ולא דמי לסעיף ג' ... דהמנורה עיקרה לשלהבת, משא"כ טס זה לפעמים מניח עליו דברים אחרים ... ועדיין צ"ע".
2. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא ח"נ סוף עמ' צ"ט) – "שאלה: הניח מער"ש את הפמוטות על מגש המונח על השולחן, כשעל המגש הניח גם חלה הנחוצה לו לשבת, האם יהיה רשאי לטלטל את המגש עם הפמוטות שעליו בשבת, וצדדי הספק לפי שמשמש עם המגש מידי שבת בשבתו להדליק עליו הנרות, אפשר שדינו כמנורה (כמבואר במ"ב סי' רע"ט סק"י), או"ד כיון שאינו מקפיד להדליק רק עליו [אלא שלא יוצא לו במשך השבוע להשתמש עמו, אבל לכשיצטרך ישתמש עמו, האם מספיק סברא זו להתיר לטלטל המגש]. תשובה: אם הוא מיוחד להדלקה גרע".
3. מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ח ד"ה מיהו, סוף סי' רס"ט) – "וי"ל"ע אם אזלינן בתר שימושו התדירי, או אזלינן גם בתר שימושו העכשווי".

[ז] תנאי - סעיף ד'.

א. **האם מהני תנאי, גבי נירות כיון שעשוי להכבות - תוס' שבת (ס"ק ח'), מ"ב (ס"ק י"א).**

1. מיקל – רמב"ן (סוף דף מה.), רשב"א (ח"ג סוף סי' רע"ח, "ובמתנה שיהא מותר לו לאחר שיכבה, כבר ראיית דעתי להתיר", עי' מגיה בטור הע' י'), ר"ן (דף כא. ד"ה והא, ביצה סוף דף טז:), ריב"ש (סי' צ"ג), רשב"ש (סי' ת"ז), מחבר (סעי' ד', "אם התנה מע"ש על נר זה שיטלטלו משיכבה, מותר לטלטלו אחר שכבה"), יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ו אות ט'), עי' ילקוט יוסף (סעי' ג'), "ונכון שיעשה את התנאי סמוך לשקיעה, ושיועיל לו בתנאי לכל השנה").
2. מחמיר – תוס' (דף מד. ד"ה שבנר), הג' אשרי (פרק ג' סי' כ' ד"ה אבל), ר' ירוחם (ח"ב, סז:), רמ"א (סעי' ד', "וי"א דלא מהני תנאי, וכן נוהגין במדינות אלו ... ונוהגין לטלטלו ע"י א"י ואין בזה משום איסור אמירה לא"י הואיל והמנהג כך הוי כאילו התנה עליו מתחלה ושרי כנ"ל"), הו"ד בפרישה (ס"ק ב'), שלחן עצי שטים (סי' א' סעי' י"ז אות ה', "ומותר לטלטל ע"י עכו"ם מנורה שהדליקו בה בשבת, דהואיל שנהגו כך ה"ל כאלו התנו"), דרך החיים (סי' ס"ד סעי' א', סי' ס"ה סעי' ד'), גר"ז (סעי' ה').
3. מראי מקומות – מנורה הטהורה (ס"ק ג'), כה"ת (ס"ק ט"ו-י"ח).

ב. **מוקצה דרבנן וספיקא לקולא – רשב"א (ח"ג סי' רס"ח, "לא איפשיטא, ומוקצה דרבנן, וספיקא לקולא"), הו"ד בב"י (סי' רע"ט סעי' ה', סוף סעי' ד', "דכיון דמוקצה דרבנן כדאי הם הנך רבנותא ... לסמוך עליהם").**

1. עי' ערך ספק מוקצה [ריש' הל מוקצה], לשיטות ומראי מקומות.

ג. חנוכיה.

1. לא מהני תנאי – הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ג פרק ל"ד אות ו'), קונ' משנת אהרן (מוקצה, פרק ז' סעי' ג', עי' סעי' ד').

ד. נרות שלנו.

1. שבות יצחק (ח"א עמ' קע"ח ד"ה ולפי"ז) – "ובחזו"א ... גם מדבריו עולה דבמקומנו שאין שום תשמיש בנרות לצורך גופן צ"ע אי מהני תנאי משום דעיקרו של התנאי להשתמש ואם אין הנרות עומדים לשימוש לא מהני תנאי".
2. עי' לעיל.

[ח] לטלטל מוקצה ע"י נכרי.**א. הלכה.**

1. עי' סי' רע"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ב. ע"י גוי תנאי מהני גבי נירות.

1. צריך תנאי רק במקום שצריך לטלטל מחמה לצל – מג"א (ס"ק ט'), תוס' שבת (ס"ק י'), עי' מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ה'), מ"ב (ס"ק י"ג).
- א) עי' סי' רע"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
2. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקס"ז).

[ט] נר שהדליקו בשבת - סעיף ה'.

"נר שהדליקו בשבת לחיה ולחולה וילדה החיה ונתרפא החולה, מותר לטלטלו אם כבה".

א. "מותר לטלטלו. דאין מוקצה לחצי שבת אא"כ היה מוקצה בין השמשות" – מג"א (ס"ק י'), תוס' שבת (ס"ק י'), באר היטב (ס"ק ז'), מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ה').

1. פי' המג"א, רק שהדליק בשבת – פמ"ג (א"א ס"ק י', "לא הבינותו זה (המג"א) דבחיה וחולה אפילו הודלק קודם בין השמשות שרי, דלא אקציה, דאדרבה לטלטל הודלק כמ"ש בתשו' הרשב"א הובא בב"י, ולא דחייה בידים"), מחה"ש (ס"ק י').
2. פי' המג"א, אפילו הדליק ערב שבת – לבושי שרד (ס"ק כ"ה, במג"א ס"ק י', "ביאור ... נר זה אע"פ שהודלק בערב שבת מ"מ לא היה מוקצה בין השמשות דאדרבה הדליקו כדי לטלטלו לצורך החיה או החולה ולא אקצי ליה אז בידיו, ולדידן דקי"ל כר' שמעון אין מוקצה אלא היכא דדחיה בידים"), שע"ה צ (ס"ק י"ג, "כ"כ הפמ"ג וש"א דאפילו הודלק מע"ש לחיה וחולה ג"כ שרי לטלטל ותמה על המג"א דמשמע מדבריו היפך זה ולענ"ד דגם המ"א מודה לזה וכוונת המ"א דג"ז מקרי מוקצה לחצי שבת הואיל ובתחלת השבת היה מותר לטלטל וגם זה כונת הרשב"א להמעיין היטב בדבריו").

3. אפילו הדליק ערב שבת – עולת שבת (ס"ק ה'), "משום דלא איתקצי בין השמשות שהרי מותר לטלטלו בין השמשות בשביל החולה", מ"ב (ס"ק ט"ו, "דאין מוקצה לחצי שבת דדוקא אם איתקצאי ביה"ש שהוא בתחלת כניסת השבת הוא דאמרין דאיתקצאי לכולי שבת אף לאחר שכבה אבל לא בזה שהודלק מע"ש לחיה וחולה שיש בו סכנה שהיה מותר בתחלת השבת לטלטלו לא איתקצאי לכולי שבת לאחר שנתרפא החולה אלא על זמן שהוא דולק בלבד וכ"ש אם הודלק בשבת גופא לצורך חיה וחולה דלא היה דולק כלל ביה"ש בודאי לא איתקצאי לכולי יומא").

4. תהלה לדוד (ס"ק י') – "צ"ע מה שתלה הרשב"א ז"ל הא דחולה ונתרפא בהא דאין מוקצה לחצי שבת. דלדעת התוס' בחולין דף ט"ו ע"ב ד"ה כגון בחולה ונתרפא כיון שרגילות הוא שחוזר לחלי' לא הוי מוקצה אף למ"ד יש מוקצה לחצי שבת. אלא שדבריהם ז"ל צ"ע דא"כ אפי' הי' לו חולה והבריא בערב שבת קודם ביה"ש לא יהי' מוקצה וצ"ע".

(א) **ראיה**, שלא הוי מוקצה בבית חולים, אפילו שלא צורך החולה. ע"י לקמן.
5. מראי מקומות – גנזי חיים (ס"ק ו'), ערה"ש (סי' תק"ז סעי' ה'), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ח' ד"ה ועיין).

ב. **בית חולים, האם יש דין מוקצה.**

1. ע"י סי' שכ"ח סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

י נר שלא הדליקו בשבת – סעיף ו'.

א. **נר: מותר רק לצורך גופו ומקומו** – מג"א (ס"ק י"ב), שלחן שלמה (סעי' ב'), גר"ז (סוף סעי' א'), מ"ב (ס"ק ט"ז, ס"ק י"ט, שעה"צ ס"ק ט"ז).

1. רק לחומרא – רע"א (על מג"א ס"ק ט'), גבי אמירה לעכו"ם), שבט הלוי (ח"א סי' נ"ו ד"ה ובתשובת, "דרוב בנין ורוב מנין הפוסקים סוברים דמנורה לא הוי כלי שמלאכתו לאיסור דהיינו הראב"ד והרמב"ן הרשב"א והתשב"ץ ח"א סימן קל"ז וכן נראה דעת המרדכי כמוש"כ בחידושי רעק"א סו"ס רע"ט, אלא דבש"ע פוסק דנקרא מלאכתו לאיסור וכמש"כ במג"א ס"ק י"ב ע"ש בלבושי שרד וכן דעת המג"א ס' ש"י לענין מטה (ובחידושי רעק"א שם באמת מפפק ע"ז ע"ש) מ"מ נראה דזה רק דרך חומרא וכמש"כ בחידושי רעק"א במג"א ס"ק ט' דלענין אמירה לעכו"ם נטה המג"א להניי שיטות דזה לא נקרא מלאכתו לאיסור (רק בסיס). וה"נ נראה דכ"ז לענין אם כבר עשה בו עכ"פ מלאכת איסור הדלקה אבל **בהזמנתו לחוד** לא נחוש לשיטת התוספות ודעימיה דנקרא מלאכתו לאיסור").

(א) א"כ ה"ה קדרה או טלפון ספר, ע"י עכו"ם מותר לכו"ע מחמה לצל.

2. שבט הלוי (ח"א סי' ע"ג) – "הנה כתבת בדין נר לענין כלי שמלאכתו לאיסור שנראה לך יותר דעת החולקים על התוס' שסוברים שכן הוא מלאכתו לאיסור, ואתה הבאת מהגרעק"א כאלו נוטה להקל בזה וכדעת הרמב"ן בתשובת תשב"ץ ח"א סוס"י קל"ז. לדעתי אין לקבל זה ואין להקל אפילו לצורך אלא לצורך גופו ומקומו (במקום דאין עליו איסור חמור משום בסיס), וטעמא דילי, דדבר שרבינו ב"י בבית יוסף ובשו"ע בסי' רע"ט דעתו דנקרא מלאכתו לאיסור להלכה ממש"כ שם בסעיף ב' דנר זה (אחר שכבה) שאמרנו שאסור לטלטלו אפ"ל לצורך גופו ומקומו אסור ויש מי שמתיר, היינו דלהמתירים אינם איסור חמור משום בסיס אלא ככלי שמלאכתו לאיסור, וכן מוכח משיטת דעה ראשונה ממש"כ אפילו לצורך גופו וכו', והיינו לאפוקי מדעת רבינו ישע"י ודעמי' בב"י שעושים נר רק כמלאכתו לאיסור אחר הכבוי. וכן דעת הט"ז שם ברור בס"ק ב', וכ"ד מג"א ס"ק י"ב, וכן פסק הא"ר, וכן בשו"ע הרב שם, וכן המ"ב, ודבר הנפסק מב"י ושו"ע ט"ז ומג"א והא"ר ושו"ע הגר"ז ומ"ב, אין אחרי דבריהם כלום, ופשיטא לי שגם הגרעק"א לא עלה על דעתו לחלוק על כל הנ"ל. והמעניין בב"י שם ד"ה וכו' המרדכי יראה ברור שכן דעת רבינו ישע"י בעל תוס' רי"ד דמשה נר למסר גדול שמותר לצורך גו"מ, וכן דעת האגור, ודעת הרמב"ם לענין מוקצה מחמת מיאוס בנר דנפטא שכ' הרמב"ם דמותר לטלטלו לצורך, והיינו לצורך גו"מ, כמש"כ הגאון רבינו מהר"א האזולאי בהגהות הלבוש סי' רע"ט, וכן מפורש ממש כמג"א ברבינו ירוחם כאשר הרגיש בב"י, והוא בנתיב י"ב ח"ב שכ' דנר דנפטא אסור לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו כמג"א, וכן נראה ממש"כ ה"ב שם בשיטת הרא"ש בתשובה. ואחרי כ"ז נתברר פשוט דאעפ"י שאין כלי עושה מלאכת איסור בפועל אלא מיוחד לדבר איסור כנר או תנור אלקטרי פשוט דמותר רק לצורך גופו ומקומו וכמש"כ במק"א, ואין דעת המתירים בזה להלכה לדידן, ומש"כ כבוד נכדי דנמצא כתוב בקונטרס תורת הלוי כאלו מקילים בזה לצורך אין אני אחראי על הכתוב שם, ואין להקל כלל, (ואחר כתבי זה ראיתי עוד מש"כ התו"ש סוס"י רע"ט כמג"א דמותר רק לצורך גו"מ, וע"ע בתו"ש סי' ש"י קצת אריכות בזה, וע"ע במאמר מרדכי סי' רע"ט אות ח' דפשוט מאד דאין היתר אלא לגופו ומקומו)."

יא מוקצה מחמת מיאוס.

א. הלכה.

1. מיקל: פסק כר' שמעון – רמב"ם (פרק כ"ה הל' י"א), רי"ף (דף כא.), רא"ש (פרק ג' סי' כ'), טור (סעי' ו', סי' ש"י סעי' א'), מחבר (סעי' ו', סי' ש"י סעי' א'), מ"ב (סי' ש"י ס"ק א'), פוסקים.

ב. **כלי שמלאכתו להיתר, שהוא מיאוס: האם מותר לטלטל רק לצורך גופו או מקומו, או אפילו מחמה לצל.**

1. רק לצורך גופו ומקומו.

(א) מטה יהודה (סי' רע"ט סוף ס"ק ו', ס"ק י').

(ב) מנורה הטהורה (ס"ק ד', קני המנורה ס"ק ה').

2. מראי מקומות – מג"א (ס"ק י"ב), פמ"ג (א"א ס"ק י"ב, ס"ק י"ד דין א', סי' ש"י מש"ז ס"ק א'), רע"א (על מג"א ס"ק י"ב), תהלה לדוד (ס"ק י"ג, סי' רס"ו ס"ק ז'), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ט"ו), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י סוף ס"ק א', ס"ק ב', ס"ק י"ב. ד"ה ואע"ג).

(א) בה"ל (סעי' ו' ד"ה נר) – "דהפמ"ג מצדד דלדעת הרמב"ם מוקצה מחמת מיאוס אפילו אם הכלי אין מלאכתו לאיסור רק שהוא מאוס לבד ג"כ אין מותר כ"א לצורך גופו ומקומו דוקא אך דלדעת המאור והר"ן משמע דלא ס"ל כוותיה בזה".

בה"ל (סי' ש"י סעי' א') – "עיינ בפמ"ג שמסתפק אם דוקא לצורך גופו או מקומו או אפילו מחמה לצל".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ו) – "הנה במש"כ להסביר היסוד של דינא דמוקצה אם הוא מדין הכנה ובעינן יושב ומצפה שאז התירו הטיטול או הדין והאיסור של מוקצה הוא מטעם הרמב"ם וההתירים הוא מדין שלא גזרו חכמים גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בה וכמש"כ רש"י בביצה י"ב ע"א, לפי"ז הי' מוטעם מאד המחלוקת שמצינו במוקצה מחמת מיאוס בין הרמב"ם ובין בעה"מ והר"ן..."

(ג) אולי תלוי בחקירה, בהיסוד של כלי שמלאכתו לאיסור. גזירת כלים, או הקצה.

ג. מראי מקומות – אבני נזר (או"ח סי' קכ"א).

יב] הזמנה.

א. הלכה.

1. לאו מילתא.

(א) מ"ב (סי' ש"י ס"ק כ"ה) – "אם לא הניח בה עדיין מעות כלל רק ביחוד בעלמא אין שם מוקצה עלה דהזמנה לאו מילתא היא".
מ"ב (סי' ש"ג סעי' א' ד"ה שיהא) – "ואפילו אם יחד רק לזה מ"מ נ"ל דלא מקרי עדיין כלי שמלאכתו לאיסור כיון שלא היה עדיין רק הזמנה בעלמא לזה ומצאתי בא"א בסימן רע"ט אות ב' שמצדד ג"כ כמ"ש".
 (ב) כה"ח (סי' ש"י ס"ק ל"ו).

ב. הזמנה בנר: בזמן חז"ל.

1. לאו מילתא.

(א) א"ר (ס"ק י"ג) – "ונר חדש נראה דהוי ככלי שמלאכתו להיתר דמותר מחמה לצל דהזמנה לאו מילתא".
 (ב) בה"ל (סעי' ו' ד"ה נר) – "וכתב בא"ר דדוקא אם נשתמש בו פ"א שהדליקו בו פ"א בחול או בשבת שעברה הא אם לא הדליקו בו מעולם רק יחד אותו להדלקה הוא בכלל כלי שמלאכתו להיתר עדיין דהזמנה לאו מילתא היא ומותר לטלטלו שלא יפסד ושלא יגנב".
 (ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ל') – לשונו מובא לקמן.

ג. הזמנה במנורה העשויה לנרות, וכדו'.

1. מחמיר.

(א) עי' פמ"ג (א"א ס"ק י"ד דין ב', סי' ש"ח א"א ס"ק ה') – "הזמנה לחוד לא הוי מלאכתו לאיסור עיין א"ר אות י"ג, ומיהו יראה דזה נר קרויז"ל הא שרגא שלנו העשוי לנר קנדיל"א אף חדש הוי מלאכתו לאיסור שאין עשוי כי אם לזה וצ"ע".
 (ב) דעת תורה (סוף סעי' ז') – "ועפ"מ"ג ... יש להביא רא' לזה מתוס' שבת מ"ד ב. ד"ה לא הניח וכו', שכתבו שם בא"ד. נראה לר"י דאסור אפי' לא תקע בה, דחצוצרות לא חזיא אלא לתקיעה".
 (ג) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ג', סי' צ"ט אות ט' ערך לאכטער).
 (ד) יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קמ"ו ד"ה צורך, עמ' קמ"ז ד"ה כלי).
 (ה) אז נדברו (ח"ג סי' ל"ט) – "ויש רא' דגם הא"ר והמ"ב מודים בדינו של הפמ"ג הנ"ל ממה דכתב ...".
 (ו) ששכ"ה (פרק כ' הע' ל"א [דפו"ח, הע' ל"ב], הע' ל"ב [דפו"ח, הע' ל"ג]) – "בסי' שח במ"ב ס"ק ל"ד מבואר דנר שלם (שלא הדליקו עדיין, ע"ש) הוה מוקצה מחמת שמל"א ... שכל עיקר עשייתו מראה שהוא עומד להדלקה, ודאי דאפי' הוא חדש אמרינן דהוה כלי שמל"א".
 (ז) חוט שני (ח"ג פרק ע"ט ס"ק א' ד"ה ונראה, עמ' קפ"ח) – "אבל בפמוטות שלנו שאין להם שום שימוש אלא רק הדלקת הנרות ... מ"מ הוי יותר מהזמנה, והוי מוקצה אף שלא השתמשו בהם מעולם".
 (ח) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ל') – "כלי חדש שעדיין לא השתמש בו, אם צורתו מוכיחה עליו שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, כגון פטיש או מחט, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור אף שעדיין לא השתמש בו. אבל כלי שאין צורתו מוכיחה עליו שמלאכתו לאיסור אינו מקבל דין כלי שמלאכתו לאיסור אלא לאחר שהשתמש בו, כגון כוסיות זכוכית [המתאימות לשתיית יין] שקנה וייעד לצורך הדלקת נרות, אין הן מקבלות דין כלי שמלאכתו לאיסור אלא לאחר שהשתמש בהן להדלקה".
 2. רק בנר יש להקל, שיש צירוף שהנר אינו כלי שמלאכתו לאיסור – שבט הלוי (ח"א סי' נ"ו [לשונו מובא לעיל], ח"ג סי' ל"ב, עי' שפתי דעת ח"א או"ח סי' י"ט).
 (א) חולק – אז נדברו (ח"ג סי' ל"ט).
 3. מראי מקומות – פסקי תשובות (אות א').

ד. מראי מקומות.

1. הגר"ח ק' שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קכ"ח) – "שאלת: האם מותר בשבת לטלטל ארנק חדש שעדיין לא השתמש בזה. תשובה: לא".

יג] מנורה של פרקים - סעיף ז'.

א. עי' סי' ש"ג סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

מוקצה של שלהבת

- א] טעם שהשלהבת עצמה היא מוקצה. ג] כלי חשמל בלי חוט לווהט: בזמן שפועל. ה] שימוש בשמיכה חשמלית לחימום.
ב] מנורת חשמל שיש בה חוט לווהט. ד] מקרים. ו] כלים שקבע להם מקום.

א] שלהבת: מאיזה טעם השלהבת עצמה היא מוקצה.

א. משנה (דף מה.) – "רבי שמעון אומר: כל הנרות מטלטלין, חוץ מן הנר הדולק בשבת".
1. גמרא (דף מז.) – "מי אמר רבי שמעון כבתה מותר לטלטלה, כבתה אין, לא כבתה לא. מאי טעמא, דילמא בהדי דנקיט לה כבתה, הא שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר: דבר שאין מתכוין מותר ... אלא אמר רבא: הנח לנר שמן ופתילה, הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור".

ב. שמא יכבה הנר.

1. רש"י (דף מד. ד"ה חוץ) – "חוץ מן הנר הדולק בשבת. בעוד שהוא דולק אסור, שמא יכבה הנר".
2. רמב"ם (פירוש המשניות שבת פרק ג' משנה ה') – "ור' שמעון אינו קורא לשום דבר מוקצה, ולפיכך מתיר טלטול כל הנרות, חוץ מן הנר הדולק שמא יכבה בשעת טלטולו".
3. רע"ב (פרק ג' משנה ו' ד"ה חוץ) – "חוץ מן הנר הדולק. בעוד שהוא דולק אסור, גזירה שמא יכבה".
4. תשב"ץ (ח"א סי' קל"ז) – "ובעודו דולק לא נאסר טלטולו אלא מחשש כיבוי בשבת".
5. קשה: שאינו לפי מסקנת הגמרא.

(א) שלטי הגבורים (דף כא. אות א') – "ותימה על רש"י ומי' בפ' המשניות שם שכתבו דטעם ר"ש שאוסר טלטול נר הדולק בשבת הוא משום שמא יכבה שהרי בגמ' שם דוחה להאי סברא ומוקי ליה מלתיה דר"ש בטעמי אחרוני וצ"ע".
(ב) מהרש"א (דף מד. ד"ה בפרש"י) – "בפרש"י בד"ה חוץ מן הנר הדולק כו' אסור שמא יכבה הנר עכ"ל לא קאי הכי לקמן אלא דמסיק טעמא דאסור משום דהוה הנר והשמן והפתילה בסיס לדבר האסור ע"ש".
(ג) מג"א (סי' רע"ו ס"ק י"א) – "וצ"ע על רש"י שפי' דף מ"ד דאסור לטלטל הנר משום גזירה שמא יכבה וכ"כ הרע"ב וזה היינו לפ"ד המקשן ובגמ' דף מ"ד דחי האי טעמא משום דאף אם יכבה הו' דבר שאין מתכוין וטעמ' משום דהו' בסיס לדבר האסור".
(ד) רע"א (דף מד.) – "רש"י ד"ה חוץ מן הנר הדולק בשבת גזרה שמא יכבה, וכ"כ הרע"ב. וכתב עלה המהרש"א לא קאי הכי לקמן אלא דמסיק הטעם דנר שמן ופתילה הו' בסיס לשלהבת, ומ"מ אין זה תמוה כ"כ על רש"י שכן דרכו לפרש המשנה כס"ד דש"ס כמ"ש התוי"ט בפ"ב מ"ב דפאה, אבל על הרע"ב צד התמוה במקומה עומדת דהוא צריך לפרש כפי המסקנא כמ"ש כ"ה התוי"ט שם".

(ה) תפארת ישראל (שבת פרק ג' אות נ"ח) – "אב", ודברי הר"ב כאן, שכל דבר הדולק בשבת אסור לטלטלו גזירה שמא יכבה, וכך כ' הרמב"ם בפ' המשנה, הוא תמוה, דזה דלא כמסקנת הש"ס דמ"ו א' דמסיק דטעם דר"ש הוא משום בסיס, ועי' מג"א רע"ו ססקי"א".

(ו) תהלה לדוד (סי' רע"ט סוף ס"ק ו') – "בתשב"ץ שתחילת דבריו צ"ע שכתב דנר לא נאסר טלטולו אלא מחשש כיבוי בשבת ע"כ ועמ"א סי' רע"ו סקי"א".

(ז) שפת אמת (ריש דף מד.) – "אכן יותר יש לתמוה מ"ש רש"י משום שמא יכבה הא לקמן בגמ' דחי האי טעמא, וכן הקשה בשלטי הגבורים והניח בצ"ע".

6. תירוצים – פני יהושע (ריש דף מז.), צל"ח (דף מד. ד"ה ובזה, סוף דף מו.), זכרון יצחק (הוכנגרנטר, סי' כ').

ג. שאינו עומד לטלטל, קביעות מקום.

1. חזו"א (סי' מ"א ס"ק ט"ז) – "יש לעיין מ"ש שלהבת מנר שמן ופתילה הלא בשעת הדלקה גם נר לא חזי למידי אלא לתשמיש האור, ואי דלא מיקרי מוקצה כיון דהוא משמש להאור והו"ל כשאר הכלים המשמשים א"כ גם שלהבת לא הו' מוקצה, וי"ל דלעולם אין דרך הנר לטלטל בשבת דלמא תכבה".

(א) "פשוט שאין כוונתו מפני חשש איסור של מכבה בשבת שהרי זה נגד הגמ' ורש"י שם, ותו דלפי"ז גם ביו"ט צריך להיות אסור לטלטל כי אם לצורך או"נ בלבד ולא לצורך גופו ומקומו, רק כוונתו דמקפידין לא לטלטל נר הדולק בשבת מפני שאם יכבה לא יוכל שוב לחזור ולהדליק" – הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה כעבור, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה והנה), מנחת יצחק (ח"ג סי' מ"ג אות ב', "רצ"ל לא משום האיסור כיבוי, דהרי מסקנת הש"ס דל"ח לזה, למ"ד דבר שאין מתכוון מותר, אלא הכוונה משום דצריך לנר, ואם תכבה ישאר בחשיכה, כי א"א בשבת להדליק").

2. חזו"א (סי' מ"א ס"ק ט"ז) – "א"נ לעולם השתמשות הנר הוא במקומה ואין דרך לטלטלה, ודבר שאין עשוי לטלטל כלל אע"ג דנהנה ממנו בשבת חשיב מוקצה, והלכך שלהבת חשיב מוקצה, אבל נר שמן ופתילה כיון שמתירין לאחר שכבה הנר, מהשתא לאו מוקצה ניהו לר"ש דכיבוי הנר הו' כגמרו בידי אדם כקדירה רותחת כדאמר ביצה כ"ז ע"א, וגמרו בידי אדם לא חשיב מוקצה אף קודם דמחוי, דהא קדירה רותחת מותר לטלטלה, הלכך ה' ראוי להתיר נר לטלטלו דחשיב כלי תשמיש דהא מזומן לתשמיש ע"י שיכבה, והלכך צריך טעם דנעשה בסיס לדבר האסור".

(א) "גם צ"ע טובא דלדעת החזו"א אם הכין במיוחד נר דולק מבעוד יום בתוך עששית שמוגן מהרוח למען יוכל לילך לאור הפנס גם בליל שבת צריך להיות מותר לפי"ז בטלטול כיון שנעשה לשם כך" – הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע טובא).

(1) **שבות יצחק** (ח"א ריש ע"מ קע"ג) – "י"ל דהואיל והגמ' אסרה שלהבת בסתמא משמע דאסרוה בכל אופן, ולכן גם לטעמו של החזו"א שאיסורה משום שהדרך לקבוע לה מקום, אפילו אם ייחד את הנר להדיא לטלטלו י"ל **דלא פלוג** חכמים ואסור".
 (ב) "וגם אפילו בנר רגיל מ"מ אם **מפורש התנה** בערב שבת שרצונו גם לטלטל את הנר ממקום למקום ומחדר לחדר דלדבריו ג"כ צריך להיות מותר" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע טובא).
 (ג) "שבזמנינו **עינינו רואות** שבימות החול רגילין שפיר **לטלטל מנורות דולקות ממקום למקום** וגם להעביר מחדר לחדר הרבה יותר מארונות כבדים שאין רגילין כל כך לטלטלן ממקום למקום ואפי"ה מבואר שאין זה מוקצה" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע טובא, מאורי אש השלם ח"ב ע"מ תרס"ח ד"ה גם).
 (ד) "גם צ"ע דלפ"ז **יהא אסור גם ביו"ט** לטלטל נר ממקום למקום כי אם לצורך או"נ בלבד ולא לצורך מקומו או כדי שלא יגנב" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע דלפ"ז), **מנחת יצחק** (ח"ג סי' מ"ג אות ב'), "ולא הבנתי דלפי טעמו השני, א"כ גם ביו"ט יהי מוקצה לטלטל נר הדולק, כיון דלעולם השתמשות הנר במקומה, ואין דרך לטלטלה כנ"ל").

(1) מראי מקומות – **הגרשז"א** זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ה').
 (ה) "ותו דהקפידא של שמא יכבה **שייך רק בלילה ולא כשנשא דלוק גם ביום** והוא צריך למקומו, דלפי"ז למה לא יטלטל גם בשעה שדולק בזירות ובנחת" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע דלפ"ז).
 (ו) "וכ"ש **אם הדליק נר בשבת עבור חולה** שיש בו סכנה, או ע"י עכו"ם אפילו לחולה שאין בו סכנה, שההדלקה היא ודאי על דעת לטלטל ממקום למקום" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע דלפ"ז).
 (ז) "גם צ"ע דהרי מסתבר שכרגיל כל אדם **כשהולך לישן** הוא מכבה את הנר בימות החול וא"כ הרי מסתמא גם בשבת דעתו להעביר את הנר לחדר אחר" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה גם, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גם צ"ע דהרי).

ד. **משום נולד** – חזו"א (סי' מ"א ס"ק ט"ז ד"ה ואפשר, "ואפשר לפרש בדעת הגרע"א דשלהבת חשיב מוקצה משום תוספתא כדאמר ברכות נ"ג ע"א וכי קמברך אתוספתא וכו' והאי תוספתא **חשיב נולד**").

1. "אך צ"ע דלפי"ז **גם ביו"ט** הרי נקטינן דנולד אסור כמו"ש הרמ"א בסי' תצ"ה ס"ד, וא"כ יהא אסור להדליק נר משלהבת מפני שמשמש בנולד דחמור יותר מטלטול דאסור גם לצורך או"נ, [וגם יהא מותר לטלטל נר הדולק ביו"ט רק לצורך או"נ] ולא מחמה לצל ושלל יגנב וכן לכל צורך שאינו ממש או"נ" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה עוד, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה עוד הוסיף שם החזו"א לומר, מאורי אש השלם ח"א ע"מ קט"ז ד"ה גם).
 (א) "י"ל דבדאי כיון שהשלהבת מוסיף והולך, רובו לאיסור, וע"כ חשוב בסיס לדבר האסור, ובזה נכון מאד, מה שביו"ט ל"ה דבר האסור, דהרי ביו"ט רק מוליד אור מעצים ואבנים בתחילה אסור, אבל באש מאש שכבר דולק, ל"ה איסור" – **מנחת יצחק** (ח"ג סי' מ"ג אות ג').

2. "ותו הרי מותר ודאי ליקח עץ הדולק ליתן אותו תחת קדירה כדי לבשל או לאפות ולא אמרינן שמשמש במוקצה של נולד, וע"כ דכמו שמותר להדליק ביו"ט מן האש ולא אסור משום מוליד כמו כן אין זה בגדר נולד הואיל וכך דרך שימוש תמיד, והוא הדין בנר הדולק מערב שבת שלפי הנראה לעינים לא נולד בשבת שום דבר חדש וכאילו הוא ממש אותה השלהבת שהיתה בערב שבת" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה עוד, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה עוד הוסיף שם החזו"א לומר).
 3. "וגם מסתבר שהרי טעמא דנולד אסור הוא כדי שיהא הכל מוכן מערב שבת אפי' במידי דעבידי דאתי, משא"כ בהדלקה דא"א כלל להכין מבעוד יום רק באופן זה שמדליק בערב שבת והולך כל הזמן ומתילד אור מן האור" – **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה עוד, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה עוד הוסיף שם החזו"א לומר).

ה. **אינו כלי**.

1. **אג"מ** (או"ח ח"ג סי' נ') – "לדינא בעצם הא חוטי העלעקטרי התפורים בהשמיכה נחשבים מהכלי עצמה ... ומה שהנר אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו כדאיתא בסימן רע"ט סעיף ב', הוא מטעם שכתב הב"י שם משום דבעודו דולק פשיטא שאסור לטלטלו בכל גוונא, והביאו הט"ז בסק"ב, והוא משום דנעשה בסיס להשלהבת כדאיתא בשבת ריש דף מ"ז בפרש"י וכן הוא בלב"ש, והוכיח הב"י זה מאבן ע"פ החבית שאוסר אפילו לצורך גופה בשבת דף קמ"ב, והוא משום דהאבן **אינו כלי** שאסור אפילו לצורך גופו, וכן הוא השלהבת, שנמצא שהוא בסיס לדבר האסור אפילו לצורך גופו שלכן נאסר גם הבסיס אף לצורך גופו, אבל **הדבר המדליק בעלעקטרי וכן דבר הנדלק נחשב זה ודאי כלי** שתשמיש שלו הוא להדליק ולהדלק, וכיון שהוא כלי הרי הוא מותר לצורך גופו ומקומו וממילא גם הבסיס שלו יהיה מותר לצורך גופו ומקומו עוד מכ"ש. ולכן ברור שאין בטלטולו איסור מוקצה ולא איסור בסיס לדבר האסור".

2. **הגרשז"א** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה ואמרתי, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה ואמרתי, עי' ס"ק ב' ב') – "דכיון שהשלהבת **הולך ומתחלף** כל הזמן מעמוד ראשון לשני ומשני לשלישי וכו' והוא גם עיקר וחשוב מאד לכן רואין אותו כדבר נפרד מכולם, וכיון דמ"מ אין בו ממש ולא בר טלטול הוא ככלים ואוכלים ושאר הדברים הניטלים בשבת לכן יש עליו שם מוקצה, ואף על גב דטעמא דגזרו חכמים איסור מוקצה הוא כדי שיהיו צרכיו מוכנים מערב שבת מ"מ גם כאן משום לא פלוג הצריכו חכמים שיהי' אור מוכן מבעוד יום בכל חדר שיצטרך להיות שם בשבת, ומה שמותר לטלטל נר הדולק ביום טוב אפילו לא לצורך אוכל נפש הוא משום דכיון שמותר לכתחילה להדליק ולעשות שלהבת וגם להדליק ממנה נר אחר לכן אין זה מוקצה".

3. אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג אות ב') – "דהנה בגמרא שבת מ"ז א' אמרינן הנח לנר שמן ופתילה הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור דהיינו השלהבת, וביאור הדברים אע"פ דמועיל יחוד לעולם גם לדבר שאינו כלי כגון עצים ואבנים וכאן הוי יחוד לעולם. מ"מ כיון שאין הפירוש יחוד דמהני למוקצה שיחוד מועיל לטלטול אלא שיחוד עושה זה ככלי, וממילא אין איסור טלטול (עיי' מ"א ס"ק יח במש"כ ול"נ דאין הנידון דומה לראיה וכו') וזה לא שייך בשלהבת דמתחדש בכל פעם ואין בו ממש לא שייך לומר דנעשה כלי, אבל כיון שעיקר הוא השלהבת לענין זה הוי כיש בו ממש בהפתילה והנר נעשה להבסיס וזה היסוד של איסור טלטול הנר בשבת גם לאחר שכבה".
4. אבן ישראל (ח"ט סי' כ"ז) – "ומה דשלהבת הוה מוקצה, הוא משום דהשלהבת בעצמותה אי אפשר לטלטלה דאי אפשר לתפוס את השלהבת, אלא דצ"ע הא אמרינן בברכות דף נ"ג ע"א, דשלהבת כל רגע נעשית שלהבת חדשה והישנה כבר תלף והלך לו, א"כ הרי השלהבת החדשה, מה שנעשית בסיס, זה כבר נעשה ביום השבת ולא בין השמשות, ולא בסיס הוא, ואפ"ל במניח, וצ"ל דאה"נ וזהו הביאור דנעשית בין השמשות בסיס לשלהבת שכבר הלך לו ואין בו ממש ולא חזי למידי, וזהו מה דהוה מוקצה. אולם כ"ז צ"ע להסברא בתוס' דבעי לדין בסיס שיניחיהו לבסיס לכל השבת, וכאן הרי כל שלהבת הולכת ולשלהבת הראשונה לא נעשית בסיס רק לרגע, וצ"ע, ונראה כיון דכונתו לבסיס לכל השבת לכל רגע לשלהבת החדשה, לא איכפת לן, ושפיר נעשית בסיס לשלהבת הראשונה בבין השמשות, וכמש"נ".
5. הגר"ח זצ"ל (שלמי יהודה סי' י"ד) – "החזו"א ... אינו מובן הא עיקר היסוד דההיתר של טלטול מוקצה הוא בנוי על הדין כלי וכמשנ"ת ומה שייך על שלהבת דין כלי ולא עדיף השלהבת מהדין עצים שמבואר בכמה ראשונים שאין עליהם דין כלי ומכ"ש על השלהבת שאין בה ממש".
6. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' רמ"א) – "דמתוך שהשלהבת דולקת ושורפת ובנ"א מתרחקים ממנה [כבורח מן האש] לכן לא חשיבא ככלי המוכן לשימוש, ורק ביו"ט שמשמשות בשלהבת עצמה לבישול ולהעביר אש אין היא מוקצה".
- א) שבות יצחק (ח"א סוף עמ' ק"ע) – "באגרו"מ ... ודבריו צ"ע שהרי גם דבר שאינו כלי מצינו שהותר לטלטלו כשהוכן לכך מבעו", וכדאיתא בשו"ע סי' ש"ח סל"ח דעפר שהוכן מבעו"י ע"י יחוד בקרן זווית מותר לטלטלו לעשות בו כל צרכיו אע"פ שאינו כלי. וטעם ההיתר מבואר בגמ' שבת נ. משום דעפר לאו בר עביד מעשה הוא, ועי' בשו"ת הרא"ש כלל כ"ב סי' ח' שכתב דה"ה לשאר דברים הנזכרים בגמ' שמותר לטלטלן בלי שיהא תורת כלי עליהם, כגון נדבך של אבנים ולבנים שנשתיירו מבנין וכו', הטעם הוא משום דלאו בר עבידי מעשה הם לשוויה עליהו תורת כלי, ומשום כך התירו בהכנה הנזכרת בהם ע"כ. וא"כ שלהבת אע"פ שאינה כלי מ"מ אינה דומה לאבן דכיון שהוכנה למאור דומה לעפר שהכינו ולמה לא יהיה מותר לטלטלה אע"פ שאינה כלי. ואפשר דסברת האגרו"מ ...".

ו. לענין יו"ט.

1. עי' סי' תצ"ה סעי' ד', ועי' לעיל.

ז. מראי מקומות – תפלה למשה (ח"א סי' כ"ג), ששכ"ה (פרק י"ג הע' קל"א [דפו"ח, הע' קמ"ו]), שבות יצחק (ח"א פרק י"ד אות א'), מ"ב הוצאת עוז והדר (סי' רע"ט הע' ו').

1. ריטב"א (ריש דף מז.) – "אמר רבא הנח לנר ושמך ופתילה הואיל ונעשו כולם בסיס לדבר האסור. פירוש לשלהבת שהוא דבר האסור ליגע בה, וכיון שאי אפשר לו זולתם והם בסיס לו נעשו כמותו כל זמן שהוא דולק".

ב] מנורת חשמל שיש בה חוט לוהט (filament glows, incandescent) - האם דין החוט כשלהבת וממילא המנורה הוא בסיס, ויש לו דינים כמו מוקצה מחמת גופו. או שדין ככלי (של איסור), שמותר (לצורך גופו ומקומו).

א. דעת האג"מ.

1. אג"מ (טלטולי שבת אות י"א, פרק י"ז הע' ט"ו, הע' י"ח) – "שאלה: אם מותר לטלטל נר אלקטרי. תשובה: מעיקר הדין מותר, אכן כיון דיש אור של נר דאסור בטלטול יש לאסור גם בנר עלקטרי כיון דאתי לאיחלופי. ושוב שאלתיו האם מותר לטלטל מנורת עלקטרי שדלקה ביה"ש אך עכשיו אינה דולקת. והשיב, דמעיקר הדין לא הו"ל מוקצה, וכן ליכא חשש דשמא יכבה, דאל"ה לא היה לנו שום צד להתיר שימוש בכלים הפועלים ע"י עלקטרי אי איכא חשש שמא יכבה, אמנם אין להתיר בטלטול, כיון דדומה לנר של אש (ומתוך דברי מר"ן שליט"א [זצ"ל] למדני שאם לא היה דלוק בשבת מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו)".

2. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ו) – "שאלה: אם מותר לטלטל נר אלקטרי. תשובה: מעיקר הדין מותר. אכן דיש אור של נר אסור, כיוון דאתי לאיחלופי. ושוב שאלתיו אם מותר לטלטל מנורת אלקטרי שדלקה ביה"ש, אך עכשיו אינה דולקת. והשיב, דמעיקר הדין לא הו"ל מוקצה, וכן ליכא חשש דשמא יכבה, דאל"ה לא היה לנו שום צד להתיר שימוש בכלים הפועלים ע"י חשמל, אי איכא חשש שמא יכבה. אמנם אין להתיר בטלטול (כשהיא דולקת, וממילא גם כשדלקה וכבתה), כיוון דדומה לנר של אש (וכוונתו שאם לא היה דלוק בשבת מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו)".

3. אג"מ (או"ח ח"ג סי' מ"ט) – "בדבר שעון עלקטרי וכן פענ שמחובר לעלקטרי בחוט ארוך אם רשאי לטלטלו בשבת באופן שאין לחוש שינתקו ממקום חבורם להעלקטרי, הנה שלא לצורך גופן ומקומן יש טעם גדול לאסור שהרי הכח שעושה המלאכה בהן הוא באיסור ע"י חבורן להעלקטרי, אף שאין עצם מלאכתן ענין איסור דהוראת השעות וגלגול הפענ לעשות רוח אינו איסור כיון דעכ"פ נעשו באיסור, אבל לצורך גופן ומקומן מותר משום שהם כלים דהשעון הוא כלי כמפורש בכלים פ"ב מ"ד וכן הפענ הוא כלי שהרי משתמשים בהם לידע השעות ולקרר הבית וכלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן אף כשעצם המלאכה הוא ענין איסור כקורנס של זהבים ונפחים כדאיתא בסימן ש"ח סעיף ג', וכ"ש באלו שעצם מלאכתן אינו ענין איסור רק

- שנעשו ע"י איסור שיש להתיר לצורך גופן ומקומן. ואף להאסרין בנר שהדליקו בו בשבת לטלטל אף לצורך גופו ומקומו בסימן רע"ט סעיף ב' לא שייך לכאן משום דכיון דהוא באופן דא"א לנתקן מעולם לא נאסרו לצורך גופן ומקומן".
4. אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ"א אות ה', י"ד משה מכתב ט' [עמ' רכ"ג]) – "אם מותר להזיז שעון שבת בשבת וכל כלי העלעקטרי כשעון ומנורה וכדומה הם מוקצה אבל כדין כלים שמלאכתן לאיסור שלצורך גופו ומקומו מותר להזיזם".
5. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ג) – "ט"ו מנחם אב תמש"ה ... הנה כלי חשמל הגם שפועלים על ידי החשמל ומחוברים להחשמל ואפילו מנורת חשמל, למעשה אינם מוקצים בשבת, ומותר לטלטלם, אלא א"כ הם כלים שעושים בהם מלאכה. אבל אם פעולתם אינה מלאכת שבת אין להחשיבם כמלאכתו לאיסור מחמת שמקבלים כוחם על ידי דבר האסור כמו חשמל, דדבר שמלאכתו לאיסור פירושו דבר שעושים בו איסור, ולא דבר שנעשה ע"י איסור. ורק צריך להיזהר שלא להפרידם מחיבורן להחשמל. ואם אחד רוצה להחמיר לעצמו יותר (הגם שאני בעצמי אינני נוהג כן) הרשות בידו. אך אז יש לידע שלכל הפחות מותר לטלטל גם נר חשמל לצורך גופו ומקומו (אבל עיין לעיל סימן כ"ב סעיף ל"ו שיש לחשוש מצד מה שדומה נר חשמל לנר של אש ומש)".
- (א) עי' אג"מ (או"ח ח"ה סוף עמ' 29) – "בכ"ג אלול שדמ"ת כתב את התשובה האחרונה בכתב יד קדשו".
6. אג"מ (דברות משה סי' ל"ח ענף ד' סוף ד"ה ואם) – "יש להתיר בטלטול".
7. אג"מ (הל' מוקצה ארטסקרול, פרק י"ב הע' ט') – "כך ראיתי בעיני שמרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל היה מטלטל נר חשמלי לצורך גופו ומקומו".
8. אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות א') – "מותר לטלטל מנורת חשמל (lamp) בשבת לצורך גופו ומקומו, והוא שהיה לה חוט חשמל ארוך".
9. י"ל ששאלתי את הגר"פ באדנער שליט"א (בעמ"ח ס' טלטולי שבת) על הסתירות, ואמר לי "שהאג"מ סבר מן הדין שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו. אבל כיון דאתי לאיחלופי, יש לכתוב בספר שנדפס באנגלית שהוא אסור. והאג"מ עצמו היה מטלטל, וכן אם אני הייתי שואל את ר' משה זצ"ל את השאלה הנ"ל, היה פוסק לי שמותר א"כ אני לא תלמיד חכם. ואמר, שכמו כן הוא כתב בספר טלטולי שבת (פ"ד הע' ל"ג), "כל טלטול צמח חי אסור", מהאג"מ. הגם שלהל' לפעמים הוא מותר, מכיון שהאג"מ אמר לו לכתוב שהכל אסור", עכת"ד של ר' באדנער שליט"א.
10. וכן שו"ר בס' הלכה שלימה (מוקצה סי' נ"ד צד ב'), "שמעתי מהגר"פ באדנער שליט"א [מח"ס טלטולי שבת הנ"ל] שהגר"מ פיינשטיין ז"ל בעצמו היה מטלטל נר חשמלי בשבת, וכל כונתו שאין להורות כן להמון העם דאתי לאחלופי בנר רגיל".
11. ואג"מ (מסורת משה ח"א או"ח אות ר"א) – "מעצם הדין מותר. אך זה יהיה נראה משונה לאנשים שלא יודעים הלומדות".
12. וכן עי' אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח אות ק"ג) – "ואמר רבינו שהנר (המנורה) החשמלי מותר להזיז ... טלטלתי אותו הרבה פעמים לפני רבינו, כשרציתי לשימו במקום אחר, כדי שלא יפול אורו על רבינו, ולא סירב רבינו. רק פעם אמר שדואג שלא יחשבו האחיות (nurses) שזה הוכחה שמותר לנו לעשות כל מיני מלאכות, ולא יבינו החילוק ...".
13. אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ט) – "מנורה חשמלי, ואמר רבינו דמאחר שהתחילו מערב שבת, איזה 'מלאכתו לאיסור' יש בהם. ואינם מוקצה, ורק יצטרך להזהר שלא יכבם. אבל אם חשש זה אין, כגון שהחוט ארוך, מסתבר שמותרים בסתם טלטול, ולא רק לצורך גופו ומקומו".
- ב. דעת הגרשז"א זצ"ל.
1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה ואמרת, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה ולפי"ז), הו"ד בהל' מוקצה (ארטסקרול פרק י"ב הע' ט') – "דבאותן מנורות חשמל שאפשר להעלותן ולהורידן ולהזיז אותן ממקום למקום, או פנס חשמלי שהשאיר אותו דלוק מערב שבת והוא עומד לטלטל ממקום למקום, יתכן שמותר לטלטל גם בשבת כיון שהחוט הלוהט שבתוך הנורות שמלבין ומפיץ אור אין בו שום שלהבת, והוא גם קבוע תמיד ואינו מתחלף כלל, ולכן אפשר דיש לנו לראותו ככלי חשוב שראוי לטלטול ומאיר את העיניים".
2. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה עתה, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה עתה) – "דעכ"פ נראה דאותן מנורות חשמל שאפשר לטלטלן ממקום למקום שהזכרנו בתחלת דברינו, או תנור חימום חשמלי שמעבירים אותו ממקום למקום, יתכן שמותר לטלטל אותם גם בשבת".
3. ששכ"ה (פרק י"ג הע' ק"ג [דפו"ח, הע' קי"ד]), הו"ד בטלטולי שבת (פרק י"ז הע' ט"ו) – "ואף שהטלטול הוא כעין לצורך גו"מ דשרי בכלי שמלאכתו לאיסור, מ"מ אם בביה"ש האור היה דלוק, אמרינן מיגו דאיתקצאי".
4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח הע' על ס"ק י"ג) – "מיהו תנור חימום שיש בתוכו חוטים שמאדימים, חשיב כאש ואסור להזיזו כלל".
- (א) מאור השבת (ח"ד עמ' ק"מ ד"ה ובשולחן) – "ויש להוסיף ע"ז מה שכתב לי הגרש"ז זצ"ל שמה שאמר 'אסור' אין כוונתו 'איסור' אלא רק 'לא כדאי'".
5. י"ל, שכ' בהקדמה לשו"ת מנחת שלמה (בתוכן עניינים סי' י"ד) ש"הדברים נכתבו רק לעורר את המעיינים ולא למעשה". הו"ד בפסקי תשובות (סי' ש"ח הע' י"ח, דפו"ח סי' רע"ט הע' ג'), שולחן שלמה (סי' רע"ט הע' על ס"ק ד'), ועוד.
- (א) ציץ אליעזר (ח"ו סי' ו' אות ד') – "ראיתי בספר מאורי אש ... מובן שזה חידוש גדול ואין להשתמש בו בשום אופן למעשה לגבי מנורות חשמל העשויות למאור, כאשר מחבר הספר בעצמו מעיר שם על כך שכתב הדברים רק בדרך פלפול של הלכה ולא למעשה".
6. מראי מקומות.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש עמ' ס"ג, עמ' ס"ט, השלם ח"א עמ' קי"ג, שולחן שלמה סי' ש"ב סוף ס"ק ב.ב.), [עי' הע' שם, וצ"ע עליו] – "אמנם זאת למודעה כי כל זה שכתבתי רק בדרך פלפול של הלכה ולא למעשה כי אף אם אפילו אמת הוא שהוא מותר

מ"מ מיחזי כעובדין דחול גמור ואיכא למיחש לתקלה שיחשבו ההמון כי היתר הטלטול הוא מחמת שאין זה אש גמור ויבואו להדליק ולכבות גם בשבת, ואף כי אין לנו להוסיף גזירות על חז"ל מ"מ הנח להם ישראל שנהגו בו איסור".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם ח"א עמ' קי"ד אות י"ט, ח"ב עמ' תרס"ו הע' ב') – "והנה דבר חדש זה שהעליתי להתיר את טלטול המנורה אף בשבת לצורך גופה ומקומה, יראתי להדפיסו עד שהראיתי תחילה לגדולים ומפורסמים, וגם פלפלתי הרבה בזה עם לומדים מופלגים וכולם הודו לי בזה, ורק מפני שאמרו לי שהוא חידוש גדול, לכן כתבתי שחלילה להקל בזה למעשה".

(ג) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם ח"א עמ' קי"ד אות י"ט, ח"ב עמ' תרס"ו סוף הע' ב') – "שלכאורה היה מקום להתיר, אך למעשה מאש מתרחקים ולא מטלטלים".

(ד) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פ"ו הע' מ"ח, סי' י"א ד"ה אכן) – "ושמעתי מעד נאמן שאמר לו הגרשז"א שלענין מעשה אינו מתיר זה".

(ה) מאור השבת (ח"א עמ' תצ"א, ח"ד עמ' ק"מ ד"ה וכתבתי, מאורי אש השלם ח"ב עמ' תרע"א הע' ג') – "לשון הפסק ששמעתי: אסור להזיז בשבת תנור חימום אפילו חשמלי ממקומו אף שמזיזו ברגליו. וצריך עיון דבמנחת שלמה סימן י"ד דן להקל אף בידיים. (תשובה) נכון, רק לא כדאי מפני שיש מהרואים שיטעו דחשמל זה לא אש".

ג. דעת החזו"א.

1. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה עתה, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה עתה) – "וזה אינו דוקא לדידן אלא כן הוא גם להחזו"א כיון דלית בהו חשש כבוי וגם אין להם קביעת מקום וגם החוטים האדומים שבתוך התנור או החוט הלוהט שבמנורה הוא קבוע כל הזמן בלי שום תוספת מרגע לרגע, אך מנורות שהודלקו בשבת ויו"ט ע"י השעון יתכן שלדעת החזו"א ה"ז חשיב נולד מפני שנהפך באמצע השבת מחוט צונן לאש, משא"כ לדידן אפשר דאין זה נולד".

(ב) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – לשונו מובא לקמן.

2. מחמיר.

(א) מנחת יצחק (ח"ג סי' מ"ג אות ג') – "והנה הא דנולד, שייך גם באור אלקטרי ... וא"כ י"ל דמה"ט שייך לאסור הטלטול בשבת, כמו בנר של שעוה, ומטעם בסיס כנ"ל".

(ב) ציץ אליעזר (ח"ו סי' ו' אות ד') – לשונו מובא לקמן.

עי' ציץ אליעזר (ח"א סי' כ' פרק ד' אות כ') – "גם בנכבה החשמל בשבת ויו"ט ונדלק אח"כ מאליו, ליכא בזה ג"כ חסרון הכנה ונולד, מכיון שזה שנדלק אח"כ שוב הוא ג"כ פועל יוצא עקב הכנתו הקודמת בחול בכוונתו השעון הבאטומטי שיכין הדרך לזרם החשמלי שיוכל לעבור ולהדליק ואלמלא כן לא היה היכולת שיודלק".

ד. מחמיר: יש לו דין כמו אש.

1. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ט' ערך לעקטער לאמפ) – "הנה כעת נתפשט כבר אור הלעקטער כמעט בכל בית ונ"ל דלענין מוקצה נדון גם זה כדין הנרות שהיו מקדמת דנא של שמן או של נאפט וכיוצ"ב שאם הי' דולק בו הלעקטער ביה"ש בוודאי איתקצאי לכולא יומא כדלקמן בערך נר אלא אפי' אם לא הי' דולק ג"כ הי' מוקצה כיון שמיוחד עכ"פ לאיסור ונ"ל שגם המפתח הקבוע בכותל ששם פותחין וסוגרין את הלעקטער ג"כ מוקצה היא וע"כ אפי' בשעה שאין הצענטראל פתוח והיא רוצה שלא ידלק הלעקטער בביתו כשיפתחו כח הלעקטער בהפאבריק אסור לסגור בעדו ע"י המפתח הקבוע בכותל דנהי שאין מטלטל המפתח ממקום למקום מ"מ הרי כבר נתבאר לעיל בסי' צ"ז ס"ב שגם מקצת הכלי שהיא מוקצה ג"כ אסור לנדנד וזה פשוט וכמדומה שנכשלים בזה הרבה ב"א (כן נ"ל פשוט)".

2. חלקת יעקב (ח"א סי' מ', ח"ב סי' מ"א אות ג', או"ח סי' קי"ז, סי' קי"ט אות ג') – "בגחלת של מתכת היא בסוג הבערה וכלשון הגמ' שבת מ"ב מכבין גחלת של מתכת,,, וא"כ בני"ד ידוע דכח החימום בא מזרם העלקטרי המשפיע כח להחוטין שבכר כמו בפנס המאיר, רק בפנס הפעולה ליתן אור ובכאן הפעולה להחום, וא"כ באופן שהחוט שבכר נתחמם עד מדרגת גחלת ואסור החוט משום מוקצה כמו נר הדולק, וא"כ ממילא כל הכר נעשה בסיס לדבר איסור".

3. באר משה (ח"ו קונ' עלעקטריק סי' כ"ו) – "שעון עלעקטרי שיש בה בפנים מנורה אסורה לטלטלה לצגו"מ".

4. מנחת יצחק (ח"ג סי' מ"ג אות ג', סי' קל"ח אות ב') – לשונו מובא לעיל.

5. ציץ אליעזר (ח"ו סי' ו' אות ד', אא"כ הוא מכשיר שמיעה) – "והעיקר צריכים לומר כדברי החזו"א הנ"ל דאסור מפני דלעולם השתמשות הנר הוא במקומה ואין דרך לטלטלה, ולכן שפיר יש לאסור משום כך משום איסור מוקצה גם מנורות חשמל העשויות להאיר".

6. אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג אות ב', ח"ג סי' י"ד אות ד') – "להזיז מנורת לילה קבועה בקיר ע"מ שתאיר לכוון אחר אסור דטלטול במקצת שמה טלטול אפי' כשמחובר".

7. תפלה למשה (ח"א סי' כ"ג) – "אסור לטלטל נר דולק בשבת וכן פנס כיס. (ואפי' לאחר שכבו משום שכיון שהוקצו בין השמשות הוקצו לכל היום)".

8. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קע"ד אות ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קל"ו, סעי' ע"ב, סעי' ע"ח, עי' סעי' ע"ד, מאור השבת ח"ד עמ' ק"י ד"ה ויש, עמ' קל"ט ד"ה הנה) – "דמאחר שלא נתבאר די טעם איסור טלטול שלהבת, לכן כל מכשיר חשמלי שיש בו חוט לוחט כאן מנורת חשמל או תנור חימום או פלטה חשמלית, וכן קומקום חשמלי, י"ל דהם בכלל מוקצה דשלהבת [בשעה שהם דולקים או בשדלקו בין השמשות] ואסורים בטלטול אפי' לצורך גו"מ".

הגריש"א זצ"ל (פרק ב' הע' ס"ט) – "כשהראיתי לו פנס ושאלתי הרי אין מייחדים לו מקום ואמר שאעפ"י כן הוא מוקצה כי אי אפשר לחלק בכך וזה מטעם לא פלוג".

- (א) תפלה למשה (ח"א סי' כ"ג) – "הגר"ש אלישיב ... לא פלוג רבנן בין נר לשאר דברים המאירים ע"ש. ואין דבריו מוכרחים כלל".
- הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ו) – "אסור להזיז בשבת תנור חשמל, ומאוורר מותר לטלטל. (אך לא כדאי לטלטל מאוורר בשבת)".
9. יביע אומר (ח"א או"ח סי' ט"ז אות ד') – "וכ"ש שאין לגזור שלא להשתמש במנורת חשמל ... שאין בזה אלא טלטול מוקצה שאינו אלא מדרבנן".
10. שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות ה', הע' ה', ח"ט עמ' נ"ב אות ה', הע' ה') – "תנור חימום חשמלי הוא מוקצה. ואסור לטלטלו, [ובשעת הצורך יטלטלנו ברגלנו] (כיון שגוף החימום לוחט כאש והוא התנור בסיס לשלהבת כמו נר שהוא מוקצה שהוא בסיס לשלהבת)".
- שבט הלוי (מ"ב למעשה הע' כ"ח אות ד') – "תנור חימום חשמלי, הפועל באמצעות גופי חימום לוחטים, נחשב כמוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו בשבת אף לצורך גופו או מקומו. כיון שגופי החימום הינם כאש, נעשה התנור בסיס לאש".
- שבט הלוי (ח"א סי' ע"ג) – "ובענין בסיס לדבר האסור בתנורי האלקטרי כפי הצורה אשר אני מכיר לענ"ד פשוט דאיכא דין בסיס, דאותו גלגל הקבוע בתנור שעליו החוטים החוזרים (הספיראלע) הם האיסור שיש עליהם איסור הבערה מה"ת, ומש"כ כב' נכדי שיחי' לספק בזה לדידי אין ספק כלל, ואותו ברזל או ברזלים קבועים על כלי שזה עיקר התנור, ואין הבדל אם נראה ככלי א' או ב' דברים ממש, דמיסוד הלכה זו אין נפ"מ בזה, נמצא דאותם תנורים כשהם מודלקים יש איסור חמור של בסיס מוקצה גמור, וכשהם מכובים דין כלי שמלאכתו לאיסור עליהם".
11. ששכ"ה (דפו"ח פרק י"ג סעי' מ', דפו"ח פרק כ' סעי' ט"ו*) – "אבל אין לטלטל מפזר-חום או תנור חשמלי כי דינם כאש ממש".
12. חוט שני (ח"ג פרק מ"ב ס"ק א' אות ג', סוף עמ' ס') – "מכשירים חשמליים שיש בהם גופי חימום שלוהטים ע"י זרם החשמל כגון תנורי חימום שפועלים באופן הנ"ל, דינו כדין שלהבת דמפורש בגמ' דהוי מוקצה, וממילא הכלי הוא בסיס לשלהבת או לזרם החשמל. וה"ה פנס חשמלי כיון שיש במנורה חוט לוחט".
13. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' רמ"ג) – "דגם בנורת חשמל כיון שעיקרה הוא החוט המתלהט, ובו לא ניתן לנגוע כלל, לכן הוי מוקצה, אף שהכל מכוסה ומתוכנן בצורה שקל לטלטל ולהשתמש בו, דהכל הוי בסיס לדבר האסור, וגם בנר הוי מוקצה אף אם השלהבת סגורה בכלי ונוחה לשימוש, דמ"מ העיקר הוא השלהבת עצמה ולא שייך להגדירה ככלי אלא ע"י היותה בסיס לשלהבת שבתוכה, ואדרבא אמרינן דהבסיס עצמו נהפך למוקצה. ועוד הוסיף דאין נ"מ בזה בין חוט מתאדם כאש לחוט שאינו מתאדם, דהכל נחשב לענין נידון דמוקצה כשלהבת".
14. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קפ"א) – "אין לטלטל בשבת נורת חשמל שיש בתוכה חוט המתלהט כאש".
15. הגר"י רובין שליט"א (ליל שבת פר' בראשית תשע"א) – "א. קיימא לן ששלהבת דינה כמוקצה ואסור לטלטלה כדין מוקצה מחמת גופו, ולכן גם הנר והפתילה אסורים בטלטול כיון שהם בסיס לשלהבת שהיא מוקצה. ב. בכל מכשיר חשמלי שיש בתוכו גוף חימום לוחט אנו דנים את גוף החימום כדין שלהבת, וממילא יש לדון בכל מכשיר שמותקן בתוכו גוף חימום שיהיה אסור לטלטלו אף לצורך גוף"מ כיון שהוא בסיס לשלהבת היינו לגוף חימום הלוחט. ולכן אין לטלטל פלטת שבת אף לצורך גופה ומקומה. וכן אין לטלטל תנור חימום שיש בו גופי חימום לוחטים".
16. פסקי תשובות (ע' ס' ש"ח אות ד', דפו"ח סי' רע"ט אות א') – "אמנם למעשה רבים מפוסקי זמננו כתבו לאסור בהחלט לטלטל המנורות החשמליים והתנורים ושאר מכשירים חשמליים אשר יש בהם חוט להט (גחלת), אפילו מיועדים לטלטול, כי יש לחשוש שגם להט חשמלי זה הרי הוא בכלל איסור מוקצה, כשלהבת של אש, ואין להתיר טלטולם אלא בשינוי (כלאחר יד, בגופו, ברגליו וכדו)".

ה. מיקל [ואולי כלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו].

1. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "האם מותר לטלטל מנורה חשמלית דלוקה לצורך גופו או מקומו. דראית כתוב בשם ר' משה פיינשטיין שיש להחמיר דאיתא לאחלופי בנר גמור. תשובה: כתוב בגמ' שר' דלוק אסור משום שנעשה בסיס לדבר האסור, ומפרש רש"י לשלהבת. ובאמת קשה למה שלהבת היא מוקצה, הרי ראויה להשתמש בה לצורך אורה. ובחזו"א כתוב שני ביאורים, וכמדומה לי ששניהם אינם שייכים למנורה חשמלית. ולכן אין איסור מוקצה מעיקר הדין וליכא למימר שחז"ל גזרו על מנורה שלנו. ויתכן שר' משה לשיטתו שס"ל שכל דבר שאם היה מצוי בזמן חז"ל היו גוזרים עליו, הוי כגזור מאליו".
2. מנחת אשר (שבת סי' נ', מכתב לענין טלטול קומקום או מנורה בשבת) – "ולענ"ד כלים אלה מותר לטלטל מעיקר הדין אף שלא לצורך גופם ומקומם, דכבר כתבתי במנח"א (שו"ת ח"א סימן ל"ג) דכלים חשמליים שאין עושים עמהם מלאכת איסור הוי ככלי שמלאכתו להיתר אף שהדלקתם באיסור, וכן דעת האגרות משה או"ח ח"ג סימן נ' לגבי שמירה חשמלית. אך כיון ששאלה זו שנויה במחלוקת בין גדולי הזמן ואין כל ראיה ברורה מדברי הש"ס והפוסקים יש להחמיר בה אם לא בשעת הדחק, אך מ"מ מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו ככל כלי שמלאכתו לאיסור. אך לגבי השאלה אם הוי בסיס נראה ברור ופשוט דאין כלים אלה בסיס לדבר האסור מחזא ותרי טעמי ... וכיון שכן נלענ"ד דהחוט הלוחט שבמנורה, וגוף החימום שבמיחם כיון שהם חלק מכלי גמור ולא כשלהבת שעומדת בפני עצמה, ומשו"ה אין הם מוקצה וממילא אין כאן בסיס כלל, דכלי גמור יש כאן. אלא שיש מקום לפלפל ולדון אם הוי מלאכתו להיתר או מלאכתו לאיסור כנ"ל, אך פשוט לענ"ד דאין חלקי כלים אלה מוקצה כמו שלהבת ואין בהם דין בסיס לדבר איסור".

ו. שאר ענינים.

1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' רמ"ה) – "הורה הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] [מובא בספר מאור השבת ח"ד סי' י"ד הערה סד* (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ע"ב)] דמותר לטלטלו כלאחר יד. [וראה להלן סעיף רנ"ד שאם בימות החול רגילים לטלטל

את התנור ע"י דחיפה ברגל אין זה נחשב טלטול כלאח"י]. ואף לפי מה שיובא להלן סעיף רנ"ג שהחזו"א חלק על היתר טלטול בגופו, י"ל דהכא יש להקל טפי כיון שעיקר דין המוקצה בגופי חימום אינו ברור כ"כ".

2. הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' תרע"ח אות א'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' רמ"ה, הע' רמ"ז), טלטולי שבת (עמ' רי"ג) – "ואף בשעה שגופי החימום כבויים כגון שנכבו ע"י שיעון שבת או שהטרמוסטאט כיבה אותם מ"מ התנור מוקצה משום שבזמן בה"ש היו גופי החימום דולקים ואמרינן דמיגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא [ואין לומר דלא הוי מוקצה משום דגומרו ביד אדם, והטעם מבואר לקמן הערה תקס"ב]. אמנם אם יתקין שיעון שבת באופן שבזמן ביה"ש לא ידלקו גופי החימום לא יהיה בזה דין מיגו דאתקצאי לבה"ש, וא"כ יוכל לטלטל את התנור בשעה שאין גופי החימום דולקים [אמנם אין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו, דהתנור חשיב כלי שמלאכתו לאיסור כמבואר לעיל סעיף ה']".

ז. מראי מקומות – מאור השבת (ח"ד פרק י"ד הע' ס"ד*), הלכה שלימה (מוקצה סי' נ"ד).

1. ילקוט יוסף (שבת ח"ב סי' ש"ח סעי' י"ח, הע' כ"ח [עמ' תכ"ח]) – "ומלבד זאת יש לומר דלא חשיב כבסיס לדבר האסור משום שגופי החימום אינם גלויים, ודמי לסדין חשמלי הנ"ל. ולא דמי למנורת חשמל שהאש שבמנורה גלויה לעין, וניכר שהבית מנורה הוי בסיס לדבר האסור...".

ג. כלי חשמל בלי חוט לוחט: בזמן שפועל – כמו מאוורר (fan) וכדו'.

א. מחמת גופו [שלהבת], אם מחובר ע"י חוט.

1. חוט שני (ח"ג פרק מ"ב ס"ק א' אות ג' ד"ה ועדיין [עמ' ס"א], סוף עמ' קע"ח) – "יש לדון במוצרי חשמל הנ"ל וכגון מאוורר דיהא דינו כמוקצה מחמת גופו ויהיה אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו, דאפשר שזרם החשמל שבו דמי לשלהבת, ולפי"ז כל הכלי חשמל יהיה בסיס לזרם החשמל שבו כמו שהנר בסיס לשלהבת. ואמנם עצם דין שלהבת דמבואר בגמ' דהוי מוקצה צ"ב מהו גדרו, ולא נתבאר ברבותינו הראשונים גדר בזה, ועיין בחזו"א שהובא לעיל, ואפשר כח החשמל שמגיע מן החוץ למכשיר הוא ע"י חיבור של חוט החשמל שמגביל את הטלטול של המכשיר, דמי לדין שלהבת, על כן למעשה יש לחוש שלא לטלטל כלי חשמל אלו בשבת אף לצורך גופו או מקומו. אבל כלי חשמל כגון שיעון שמופעל ע"י בטרית שבתוכו, נראה דמותר לטלטלו בשבת".

ב. כלי שמלאכתו להיתר: מותר לטלטל מחמה לצל.

1. הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ג', הע' ל"ב, עי' הע' נ', ששכ"ה דפו"ח פרק י"ג הע' קל"ד, מנחת שלמה ח"א סוף סי' ט' ד"ה נראה, מאורי אש השלם עמ' תקפ"ט, עמ' תרפ"ב) – "ולא הבנתי למה הם אסורים, הרי זה עומד לטלטול במקצת".
2. הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' מצות השבת פרק ג' אות ה').

ג. כלי שמלאכתו לאיסור: אסור לטלטל מחמה לצל.

1. הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק"ב, סעי' קמ"ד, שלמי יהודה פרק ב' הע' ל', הע' מ"ט. אמנם עי' הגר"ש פעלדר שליט"א) – לשונו מובא לקמן.
2. יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ט, הליכות עולם ח"ג עמ' קצ"ד, עי' יחזה דעת ח"ה סי' כ"ח).
3. ששכ"ה (פרק י"ג סעי' ל"ה [דפו"ח, סעי' מ'], פרק כ' דפו"ח סעי' ט"ו*) – "אך מותר לטלטל ואף לשנות את כיוון המאוורר או הרדיאטור לכיוונים הנוחים למשתמש, בין אם צריך זאת לצורך גופו של האדם כגון לכוון את הרוח לכיוונו, או שצריך למקומו של המכשיר".
4. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רע"ט על ס"ק א') – "מכשירים חשמליים הפועלים בשבת או עומדים לפעל על ידי שיעון שבת, אם אין בהם חוט לוחט (כגון מאוורר), אינם בסיס לדבר האסור, וממילא מותר לטלטלם בשבת בלי לנתקם מן השקע. ובשש"כ (פי"ג סעי' ל"ה) כתב שההתיר הוא רק לצורך גופו או מקומו".
5. הגר"ד פיינשטיין שליט"א (קונ' יד דודי עמ' ע"א) – "כלי שמלאכתו לאיסור".
6. שלחן הלוי (פרק ז' אות ד') – "כיון שהוא יכול לפעול רק ע"י החשמל".
7. טלטולי שבת (עמ' נ"ב, ריש עמ' רי"ד).
8. מאור השבת (ח"ד סי' י"ד סעי' ס"ח) – "טלטולו כשהוא פועל: דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".
9. לוח המוקצה (ערך מאוורר - דלוק).
10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ה') – "כלי שהפעלתו כרוכה בעשיית מלאכה אסורה יש שדנו לומר שהוא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור אף שלאחר שהופעל אין נעשית בו מלאכה האסורה, ולכן מאוורר הפועל בשבת נחשב כלי שמלאכתו לאיסור משום שהפעלתו כרוכה בעשיית מלאכה. ומותר לטלטל את המאוורר כדי שינשב לכיוון שהוא מעוניין בו, שהרי זה טלטול לצורך גופו".

ד. כלי שמלאכתו לאיסור, ואולי הוא כלי שמלאכתו להיתר.

1. חלקת יעקב (ח"ב סי' מ"א אות ג', סי' קי"ט אות ג') – "רק בנר הדולק יש בי' משום בסיס לדבר אסור, וגם בנר שהדליקו בו בשבת לאחר שכבה, ב' דעות בשו"ע רע"ט אבל בני"ד לא ה' דולק כלל בשבת. ואף כשאיترמי לפעמים לאיזו סיבה, שה' נערך וניסדר גם בשבת ועשה פעולתו בכח החשמל, לאחר ששבת נפסק לעשות פעולתו ג"כ מותר, ולא הוי כנר שהדליקו בו בשבת, דבשם כיון שבשעת הדלקה הוי בסיס לדבר אסור, וכיון דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולא יומא, אבל בני"ד אף בשעת הפעולה לית בשם שום אש או הבערה".
2. אגמ"מ (או"ח ח"ג סי' מ"ט) – "שלא לצורך גופן ומקומן יש טעם גדול לאסור שהרי הכח שעושה המלאכה בהן הוא באיסור ע"י חבורן להעלעקטרי, אף שאין עצם מלאכתן ענין איסור דהוראת השעות וגלגול הפעל לעשות רוח אינו איסור כיון דעכ"פ נעשו

באיסור, אבל לצורך גופן ומקומן מותר משום שהם כלים דהשעון הוא כלי כמפורש בכלים פ"ב מ"ד וכן הפען הוא כלי שהרי משתמשים בהם לידע השעות ולקרר הבית וכלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטל לצורך גופן ומקומן אף כשעצם המלאכה הוא ענין איסור כקורנס של זהבים ונפחים כדאיתא בסימן ש"ח סעיף ג', וכ"ש באלו שעצם מלאכתן אינו ענין איסור רק שנעשו ע"י איסור שיש להתיר לצורך גופן ומקומן".

אג"מ (או"ח ח"ג סי' נ') – "אבל הדבר המדליק בעלעקטרי וכן דבר הנדלק נחשב זה ודאי כלי שתשמיש שלו הוא להדליק ולהדלק, וכיון שהוא כלי הרי הוא מותר לצורך גופו ומקומו".

אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ"א אות ה', י"ד משה מכתב ט' [עמ' רכ"ג]) – "אם מותר להזיז שעון שבת בשבת וכל כלי העלעקטרי כשעון ומנורה וכדומה הם מוקצה אבל כדון כלים שמלאכתן לאיסור שלצורך גופו ומקומו מותר להזיזם".

אג"מ (ח"ה סי' כ"ב אות כ"ב) – "שאלה: מאוורר (וענטילאטור) שפועל לכוון אחד בחדר ומנשבת הרוח עליו, האם מותר לסלקו לצד אחר כדי שלא ינשב עליו, אם הו"ל בגדר טילטול דצורך גופו ומקומו. תשובה: מותר לטלטל דחשיב כדון לצורך גופו".

אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ג, מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"ד, ח"ג או"ח אות קנ"ט) – "ט"ו מנחם אב תמש"ה ... הנה כלי חשמל הגם שפועלים על ידי החשמל ומחברים להחשמל ואפילו מנורת חשמל, למעשה אינם מוקצים בשבת, ומותר לטלטלם, אלא א"כ הם כלים שעושים בהם מלאכה. אבל אם פעולתם אינה מלאכת שבת אין להחשיבם כמלאכתו לאיסור מחמת שמקבלים כוחם על ידי דבר האסור כמו חשמל, דדבר שמלאכתו לאיסור פירושו דבר שעושים בו איסור, ולא דבר שנעשה ע"י איסור. ורק צריך להזהר שלא להפרידם מחיבורן להחשמל. ואם אחד רוצה להחמיר לעצמו יותר (הגם שאני בעצמי אינני נוהג כן) הרשות בידו. אך אז יש לידע שלכל הפחות מותר לטלטל גם נר חשמל לצורך גופו ומקומו".

א) ע"י אג"מ (או"ח ח"ה עמ' 29) – "בכ"ג אלול שדמ"ת כתב את התשובה האחרונה בכתב יד קדשו".
3. ציץ אליעזר (ח"ו סי' ו' אות ד') – "אבל בכל אופן שהוא בכגון מכונת חרשים דעשויה לכתחילה לשם טלטול בזמן פעולת הסוללה שפיר יש מקום לומר דאין בה איסור מוקצה ולא דין דנעשה בסיס לשלהבת אשר אסור בכגון זה הטלטול גם לצורך גופו ומקומו (עיין או"ח סי' רע"ט סעי' ב' וברמ"א בסי' ש"ח סעי' ג') וכן"ל. מה שכן יש לתת לזה מיהת הוא דין כלי שמלאכתו לאיסור מכיון שהפעלת הכלי הוא ע"י הפעלת הסוללה שזה אסור בשבת. אבל בזה הרי הלכה פסוקה היא באו"ח סי' ש"ח סעי' ג' דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, והרי אין לך צורך גופו יותר מזה מטלטול המכונת חרשים לצורך הפעלת חוש שמיעתו של החרש [עדיין יש עוד לדון בדיון זה אם לתת לכלי כזה דין כלי שמלאכתו לאיסור, אך אין אנו צריכים לכך בזה היות ובל"ז יש להתיר וכן"ל]".

4. אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג אות ב') – "הי' אפשר להתיר טלטול ממש (וכן נראה מהגמ' שהי' אפשר להתיר לגמרי) אבל הואיל וגדולים וטובים ממני לא מתירים רק לצורך גו"מ גם אני איני מתיר".

5. שבט הלוי (ח"ח סי' קס"ז אות ה') – "אם יש איסור לטלטל מאורר בשבת בזמן פעולתו ואם יש חילוק אם הוא פועל או לא אם אינו פועל בודאי מותר לצורך גופו ומקומו, ואם הוא פועל יש צדדים ג"כ להתיר וע"כ מי שמתלטלו עכ"פ ברגל אין מזניחים אותו, וכאשר בארתי לעיל סי' נ' דלטלטול ע"י רגל קיל יותר כהסכמת המשנה ברורה ודלא כמרן החזון איש".

שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות ז', ח"ט עמ' נ"ב אות ז') – "מאורר - בזמן שאינו פועל מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, כדון כלי שמלאכתו לאיסור. וגם כשפועל יש צדדים להתיר, ומ"מ למעשה כשנצרך לטלטלו עדיף שיטלטלנו ברגלו".

שבט הלוי (מ"ב למעשה הע' כ"ח אות ג') – "יש להתייחס למאורר וכיוצא בזה, ככלי שמלאכתו לאיסור".

6. מנחת אשר (הסכמה לס' הלכה שלימה) – "נראה דמאורר חשמלי אינו כלל כלי שמלאכתו לאיסור אלא הוי כלי שמלאכתו להתיר, דאין עושים בו מלאכת איסור וכל תשמישו לעשות רוח ואין איסור בעשיית הרוח ולא בהנאה ממנו, ובכל כלי שמלאכתו לאיסור שמצינו בש"ס ובהלכה מיירי בכלים שעושים על ידם איסור כגון קורנס ומסר וכדו' משא"כ מאורר שעושים איסור בהדלקתו ובהפעלתו אבל מלאכתו להתיר. ואף אם נרצה להחמיר דגם הפעלתו כמלאכתו היא ומשום שמפעילים אותו באיסור הוי מלאכתו לאיסור, נראה דמ"מ הוי ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר משום עיקר שימושו שהוא היתר ובפרט שמעשים בכל יום שמזיזים אותו תדיר ממקום למקום ואין מיחדים לו מקום כלל, וגם מסובבים אותו מצד אל צד. ומשו"כ נלענ"ד דלכל היותר הוי ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר דמותר לטלטלו אף מחמה לצל, אך מכיון שידעתי דרבים מפוסקי הדור ובכללם גדולי הגדולים נקטו דהוא כשמל"א בטלה דעת".

7. שלמי יהודה (פרק ב' סעי' ט') – "יש אומרים שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, וי"א שאינו מוקצה".

8. הל' מוקצה (ארטסקורל, ריש פרק י"ב, ע"י הע' א').

9. פסקי תשובות (סי' ש"ח אות ד', דפו"ח סי' רע"ט אות א') – "נחלקו הדיעות אם דינם ככלי שמלאכתו להתיר, או כיון שעבודתם ע"י זרם חשמלי דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותרים בטלטול רק לצורך גופם ומקומם, וכשאין מחברים לזרם לדברי הכל דינם ככלי שמלאכתו לאיסור".

ה. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ח), איש מצליח (מ"ב עם הג' איש מצליח, מבוא להל' שבת עמ' כ"ד ד"ה ולענין).

1. להורות נתן (ח"י סי' ל"ו) – "פליגו בזה ראשונים".

ו. בזמן שאינו פועל - גבי מאורר, וכדו'.

1. כלי שמלאכתו לאיסור [לפעמים, י"א שאין בו שימושי היתר כלל].

א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ו, טלטולי שבת אות י"א) – "וכוונתו שאם לא היה דלוק בשבת מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו".

ב) הגרשז"א (מנחת שלמה ח"א סי' ט', שולחן שלמה על ס"ק ט"ב, ע"י שלמי יהודה פרק ב' הע' ד', מנחת שלמה ח"א סוף סי'

ט' ד"ה נראה, מאורי אש השלם ריש עמ' תרפ"ג) – "שהמאורר אינו פועל שאסור לטלטלו כלל כיון דאין לו שום שימוש".

הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' תרפ"ג הע' י"ג, מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' קכ"ב) – "נכון, ואולי דינו כמו דבר שאינו ראוי לכלום בשבת".

(ג) אז נדברו (ח"ד סי' מ', שלמי יהודה פרק ב' הע' ד').

(ד) שבט הלוי (לשונו מובא לעיל).

(ה) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ט"ז [דפו"ח, סעי' ט"ז]) – "מנורת-לילה ... בכלל כלי שמלאכתו לאיסור".

(ו) טלטולי שבת (עמ' רי"ג).

(ז) שבות יצחק (ח"א פרק י"ד אות א' ס"ק ד') – "כלי שמלאכתו לאיסור".

(ח) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קכ"ג).

(ט) לוח המוקצה (הע' לערך מכשירי חשמל שונים, ערך מאוורר - כבוי, הע' שם, ערך מיקסר, ערך קומקום חשמלי - בלא מים, ועוד) – "אע"פ ששייך לתלות עליו כובע וכיו"ב מסתבר שהוא שימוש דחוק".

(י) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ה') – "מאוורר שאיננו פועל בשבת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר שיבואר דינו להלן סעיף ו'. ואם המאוורר מחובר לשעון שבת ועתיד לפעול בשבת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שיש בו שימושי היתר, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. וכן הדין בתנור חשמל שאינו פועל".

(1) צ"ע בהמציאות, למה י"א שהיו אין השתמשות של היתר. הא הוי יכול להשתמש במאוורר, כדי להשאיר הדלת פתוח. וגם יכול לתלות דברים עליו.

(2) רק גבי מאוורר (fan) י"א שהיו אין השתמשות של היתר. אבל שאר כלים, תלוי במציאות. למשל, קומקום (electric kettle) לכו"ע אינו נכלל בהכלל של קטגוריה ב' של כלי שמלאכתו לאיסור, שיכול להשתמש בלי חשמל. וכן מכונת כביסה (washing machine), שהרבה בני אדם שמים בגדים שם בשביל אוצר וכדו'. אבל רדיאטור (radiator) י"ל שהוא קטגוריה ב' של כלי שמלאכתו לאיסור.

2. מחמת גופו [שבר כלי].

(א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ד', הע' ע"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ו, אות קמ"ד) – "כי זה שבר כלי".

(ב) שלמי יהודה (ריש פרק ב' אות ג', סעי' ד', סעי' ו', סעי' ט', סעי' י"א, סעי' י"ז).

(ג) הגר"ש פלדער שליט"א.

(1) צ"ב. כיון שרק יכול להיות שבר כלי, שראוי למעין מלאכה, ואין דרכו לזרוק, אינו מוקצה בשבת. (ממילא המאוורר לא יהיה מוקצה. משא"כ שעון שאינו פועל, אא"כ הוא יכול להשתמש בו כמו תכשיט). ואולי משום שמא יתקע. וצ"ע.

(2) מראי מקומות – מאור השבת (ח"ד סי' י"ד הע' קכ"ב ד"ה אך).

ז. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' קע"ג), שו"ת ויאמר אברהם (ח"ב או"ח סי' ח', ח"ג או"ח סי' ז'), פסקי תשובות (סוף אות ד').

1. הגר"ח ק"ש שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אייר תשס"ו) – "שאלה: האם מותר לאדם לטלטל מאוורר כדי שהרוח לא ינשב עליו, מטעם שזה הוי בגדר צריך מקומו. תשובה: אולי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס וצ"ע".

הגר"ח ק"ש שליט"א (דולה ומשקה עמ' קס"ב) – "האם מותר להזיז מכשיר חשמלי כגון מאוורר, לצורך גופו או מקומו בשבת, דאולי יש לחוש לפוסקים, שכל ההיתר לצורך גו"מ, זה רק במלאכתו לאיסור והיתר. תשובה: לזה אין לחוש, אבל יש לחוש שזה מוקצה מחמת חסרון כיס".

הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ט טור ג') – "שאלה: יש להסתפק במאוורר, האם הוא רק מוקצה של כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לצורך גופו ומקומו, או שהוא מוקצה גמור, וצ"ע. תשובה: מו"ח אומר שלא הוי מוקצה [רק כלי שמלאכתו לאיסור], ואני אינני יודע. (כתבי תלמיד בע"פ)".

2. הגר"ש פלדער שליט"א (מוקצה מספר י"ג) מהגרשז"א זצ"ל "לא אמרתי" שמאוורר חשמלי הוי כמו אש. שאין חילוק בין מאוורר חשמלי לשעון חשמלי. ועוד, "לא שמעתי הסברא למה יהיה מלאכתו לאיסור".

3. אם מותר להזיז מאוורר כדי שלא ינשב עליו רוח - עי' ערך כלי שמלאכתו לאיסור, לשיטות ומראי מקומות.

ד מקרים.

א. נורת פלורוסנט (fluorescent).

1. מחמיר, כמו מנורת חשמל – הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קע"ד אות ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קל"ו, "וגם מנורת פלורוסנט המיטלטלת נראה דאסורה בטלטול"), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קפ"א, "וכן אין לטלטל נורת פלואורסנט ניידת").

2. בני החבורה רצו לומר שאולי נרות פלואורסנט הן יותר גרועות ממנורת חשמל רגיל. שמנורת חשמל, אפשר לומר שיש לה שם כלי, מכיון שיש לה ממשות. אבל נרות פלואורסנט עובד על ידי גז (gas), והגז אין בו ממש. וממילא, הוי ממש כמו אש שמוקצה מחמת גופו. אמנם אפ"ל איפכא, שכיון שצריך את הזכוכית מסביב לגז, הוי הכל חפצא אחת. ממילא יש לה שם כלי, מצד הזכוכית. (א) שוב בדקתי בהמציאות:

The common fluorescent lamp relies on fluorescence. Inside the glass tube is a partial vacuum and a small amount of mercury. An electric discharge in the tube causes the mercury atoms to emit mostly ultraviolet light. The **tube is lined with a coating** of a fluorescent material, called the *phosphor*, which absorbs the ultraviolet and re-emits visible light.

(ב) ולפי הנ"ל, האור בא מהזכוכית [המכסה] וכל היווצרות האור, הוא ע"י המרקרי ביחד עם הציפוי הפנימי של הזכוכית, ולכן הוא פשוט חפצא אחת. ולכן, לא גרע ממנורת חשמל שיש בה חוט לוחט, שהאג"מ סבר להקל מעיקר הדין. ועוד צד להקל, כיון שאין החוט לוחט, ויהיה דין כמו מאוורר.
(ג) וכן L.E.D. עובד ע"י דברים שיש בו ממש (בלי גזים). ולכאורה יהיה כהנ"ל. וצ"ע.

ב. פחמים (coals).

1. מוקצה מחמת גופו – לוח המוקצה (ערך פחמים).
2. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) הגרשז"א צ"ל (ששכ"ה פרק י"ג הע' ע"ד [דפו"ח, הע' פ"ב]) – "דאפשר שפחמים מותרים בטלטול ולא דמי לעצים, וחשיבי כפתילה דנקראת כלי".

(ב) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ו' ד"ה ובאמת) – "ובאמת נראה שגפרור נחשב כלי, ויש להביא ראיה לזה, ממ"ש רש"י בביצה ל"ב ע"א ד"ה ואין עושין פחמין, דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב. דאף שהפחמין אינם עשויים אלא לשעה, חשובים הם כלי, וא"כ ה"ה לגפרורים שחשובים כלי, ומותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם".

3. יש ד' מקרים: קודם השתמשות, בשעת השתמשות שיש עליו אש, בשעת השתמשות ורק הוא מחמם, אחר השתמשות.

(א) קודם השתמשות, לכאורה זה המחלוקת כאן, ויש לו דין כמו גפרורים.

(ב) בשעת השתמשות שיש עליו אש, לכאורה יש לו דין כמו מוקצה מחמת גופו, כמו כל שלהבת.

(ג) בשעת השתמשות ורק הוא מחמם, צ"ע. שלכאורה הוא כמו מנורת חשמל. ולפי האג"מ, יש לעיין אם הוא מוקצה. [ועוד, למה הראשונים ופוסקים לא מפרשים הטעם של מוקצה דשלהבת. שבשלמא שאין להם מנורת חשמל, שלא צריך לפרש המוקצה של שלהבת. אמנם, יש להם פחמים]. שוב הראה לי הרא"ש (פרק ט"ז סי' ח', כדאי' בקר"נ שם ס"ק ב') ויותר מפורש בתוס' הרא"ש (דף קכ: סוף ד"ה נר שעל), "כגון שעדיין יש בה גחלת והשלהבת כבתה ואתא לאשמועין שמותר לטלטל ואם כבתה הגחלת כבתה". לכאורה ראוי יפה כמו האג"מ. צ"ע.

(ד) אחר השתמשות שאין עומד עוד להדלקה, לכאורה יש לזה דין כמו מוקצה מחמת גופו, כמו כל שברי פתילה [מ"ב ס"ק ל"ד] – מג"א (סי' רס"ה ס"ק ו', "וכ' מהרי"ל סי' ל"ב אבל ליפול לתוכו פחמין אסור דאינם כלים כשיכבו ע"ש").

ג. תנור חימום, רדיאטור, וכדו'.

1. הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח הע' על ס"ק י"ג) – "מותר להעביר תנור חימום - רדיאטור - מחדר לחדר, כשרוצים לחמם את החדר השני, ואין נפק"מ אם יש בתוך הרדיאטור מים או שמן, מיהו תנור חימום שיש בתוכו חוטים שמאדימים, חשיב כאש ואסור להזיזו כלל".

2. הגר"י רובין שליט"א (ליל שבת פר' בראשית תשע"א) – "בכל מכשיר חשמלי שיש בתוכו גוף חימום לוחט או דנים את גוף החימום כדין שלהבת, וממילא יש לדון בכל מכשיר שמותקן בתוכו גוף חימום שיהיה אסור לטלטלו אף לצורך גו"מ כיון שהוא בסיס לשלהבת היינו לגוף חימום הלוחט. ולכן אין לטלטל פלטת שבת אף לצורך גופה ומקומה. וכן אין לטלטל תנור חימום שיש בו גופי חימום לוחטים".

ד. אינו נראה החוט או נורה של אש.

1. מחמיר, כמו מנורת חשמל.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' רמ"ו) – "לגבי גוף החימום שבמיחם החשמלי שמענו ממומחה שאף שכלפי חוץ אין החוט מתאדם מ"מ בתוך גוף החימום יש חוט המתאדם כאש, והחלק הנראה לעין הוא רק צינור המכסה את החוט המתאדם. ולפ"ז נראה דעד כמה שאנו מחמירים בנורה חשמלית לדון אותה כאש, גם המיחם הוא בסיס לאיסור ויש לאוסרו".

ה. מיחם מים, קומקום: האם הוא בסיס להיתר [המים], או בסיס לאיסור [גופי החימום]: קומקום חשמלי נשלף עם התקן שבת, דהיינו שבמצב שבת הבסיס נשאר מחובר לגוף הקומקום וכן טמפרטורת המים נשארת קבועה (שנקרא: קומקום בריאותי לשבת, מחברת קנדי [Kennedy] - באישור מכון צומת).
1. עי' סי' ש"ט סעי' ב' לשיטות ומראי מקומות.

ה. שימוש בשמיכה חשמלית לחימום: מצד מוקצה.

א. כלי שמלאכתו להיתר: אולי כלי שמלאכתו לאיסור [אג"מ, ששכ"ה, עי' לוח המוקצה].

1. חלקת יעקב (ח"א סי' מ', ח"ג סי' קפ"א, או"ח סי' קי"ז, סי' קי"ח).

2. עי' אג"מ (או"ח ח"ג סי' נ') – "ודאי צדק בדבריו דהשמיכה כיון שראויה להתכסות בה גם בלא חום העלעקטרי כשאין צריכין לחום גדול, היא כלי שמלאכתה גם להיתר שמותר לטלטל אפילו להצניעו שלא יגבש ולא ישבר כדאיתא במג"א סימן ש"ח סק"ט. אבל מצד שהוא נעשה בסיס להעלעקטרי יש לדון ... אבל לדינא בעצם הא חוטי העלעקטרי התפורים בהשמיכה נחשבים מהכלי עצמה שממילא אינם מוקצים מצד עצמם כגון אם היו חמים מערב שבת ... ומה שהנר אסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו כדאיתא בסימן רע"ט סעי' ב', הוא מטעם שכתב הב"י שם משום דבעודו דולק פשיטא שאסור לטלטלו בכל גוונא, והביאו הט"ז בסק"ב, והוא משום דנעשה בסיס להשלהבת כדאיתא בשבת ריש דף מ"ז בפרש"י וכן הוא בלב"ש, והוכיח הב"י זה מאבן ע"פ החבית שאוסר אפילו לצורך גופה בשבת דף קמ"ב, והוא משום דהאבן אינו כלי שאסור אפילו לצורך גופו, וכן הוא השלהבת, שנמצא שהוא בסיס לדבר האסור אפילו לצורך גופו שלכן נאסר גם הבסיס אף לצורך גופו, אבל הדבר המדליק בעלעקטרי וכן

- דבר הנדלק נחשב זה ודאי כלי שתשמיש שלו הוא להדליק ולהדלק, וכיון שהוא כלי הרי הוא מותר לצורך גופו ומקומו וממילא גם הבסיס שלו יהיה מותר לצורך גופו ומקומו עוד מכ"ש. ולכן ברור שאין בטלטולו איסור מוקצה ולא איסור בסיס לדבר האסור".
3. הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם ח"א סי' שכ"ו הע' י"ב, שולחן שלמה סי' שכ"ו ס"ק ח') – "מותר גם להשתמש בשמיכה חשמלית הואיל וחוטיו החשמל שבתוך השמיכה הם רק חמים ולא אדומים כאשר הרי זה מותר בפשיטות אף אם היה נחשב כבסיס לחוטים".
4. רבבות אפרים (או"ח ח"א סי' רכ"ב אות כ"ו) – "בשנת תשי"ד נשאלתי אם מותר לשכב על כר חשמלי והתירתי כ"כ לטלטלו. ואח"כ נדפס שו"ת חלקת יעקב ... אגרות משה ...".
5. יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ז סוף אות ג', סי' ל"ח אות ג', ח"י או"ח סי' כ"ז ד"ה ומן, יחווה דעת ח"ב סי' מ"ט בהערה, ח"ה סי' כ"ח) – "מותר להשתמש בשבת בשמיכה חשמלית כשהיא מחוברת לזרם החשמל מערב שבת".
6. ששכ"ה (פרק ל"ח סעי' ז' [דפו"ח, סעי' ז'], הע' ל' [דפו"ח, הע' ל"ב]) – "יהודי מותר לטלטל את הכר לצורך שימוש בו (ככל כלי שמל"א)".
7. שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות ו', ח"ט עמ' נ"ב אות ו') – "שמיכה חשמלית יכסה את הכפתורים ומותר לטלטלה, ולהשתמש בה בשבת".
8. ילקוט יוסף (שבת ח"ב סי' ש"ח סעי' ג', דיני מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור הע' כ"ו).
9. לוח המוקצה (ערך סדין חשמלי) – "מלאכתו להיתר וי"א לאיסור".

ב. מצד רפואה.

1. מיקל.
- א) אג"מ (או"ח ח"ג סי' נ') – "ומצד רפואה לא שייך לאסור דכמה אנשים נהנים מחמימות זה וממילא גם חולים מותרין. וממילא לא שייך מראית עין כיון שעושה דבר המותר".
2. מחמיר.
- א) משמרת חיים (סי' ז') – "לצורך רפואה באופן שאין השש סכנה, לכאורה הוא בכלל איסור רפואה שאסרו חכמים, משום שחיקת סממנים ... לצורך תענוג ... אין בנ"ד איסור מוקצה".

ג. מצד החשש שמא יבא להגדיל החום או להקטין: שמא יטה.

1. יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ז סוף אות ג', סי' ל"ח אות ג', ח"י או"ח סי' כ"ז ד"ה ומן, יחווה דעת ח"ב סי' מ"ט בהערה, ח"ה סי' כ"ח) – "מותר להשתמש בשבת בשמיכה חשמלית כשהיא מחוברת לזרם החשמל מערב שבת, ואין לחוש לשמא יגדיל או ימעט מדת החום בשבת. ומכל מקום טוב לעשות מערב שבת איזה קשר משונה או לכתוב על נייר שבת, וליתנו ליד כפתור החשמל, כדי שאם ישכח ויבוא לשנות מדת החום, על ידי השינוי או הנייר יזכור שהוא שבת".
2. שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות ו', ח"ט עמ' נ"ב אות ו') – "שמיכה חשמלית יכסה את הכפתורים ומותר לטלטלה, ולהשתמש בה בשבת".

ו] כלים שקבע להם מקום.

- א. עי' סי' ש"ח סעי' נ"א, לשיטות ומראי מקומות.

סימן ש"ח

- א] **חסרון כיס**: יחוד מקום - סעיף א'.
 ב] גדר של הקפדה.
 ג] כלי שמלאכתו להיתר.
 ד] כלים יקרים: שעומדים רק לנוי.
 ה] הלכות של חסרון כיס.
 ו] היתר בטלטולם.
 ז] נייר חלק: שעומד לכתובה.
 ח] כלים העומדים לסחורה - רמ"א.
 ט] כלי פסח בשאר ימות השנה.
 י] מקרים: של חסרון כיס.
 יא] כלי גדול - סעיף ב'.
 יב] **כלי שמלאכתו לאיסור** - סעיף ג'.
 יג] חקירה: יסוד הגזירה.
 יד] **כלי שמלאכתו לאיסור**
 טו] **כלי שמלאכתו לאיסור**.
 טז] סיר בישול ריק.
 יז] מכונית.
 יח] כלי שמלאכתו לאיסור.
 יט] אופני כלי שמלאכתו לאיסור.
 כ] לצורך.
 כא] לצורך כלי אחר.
 כב] לצורך גופו.
 כג] אם יש כלי שמלאכתו להיתר.
 כד] לצורך מקומו.
 כה] אם יש לו מקום אחר [סעיף י"ד, ט"ז].
 כו] מחמה לצל.
 כז] לטלטל ע"י הערמה.
 כח] שאר צרכים.
 כט] מקרים.
 ל] **מוקצה שבידו**: כלי שמלאכתו לאיסור.
 לא] מוקצה גמור והתחיל ברשות.
 לב] בסיס.
 לג] שאר מקרים.
 לד] מה הגדרים והגבולות.
 לה] קליפות גרעינים בתוך הפה.
 לו] קליפות הביצים וכדו'.
 לז] נגיעה במוקצה, וליהנות - רמ"א סעי' ג'.
 לח] **כלי שמלאכתו להיתר** - סעיף ד'.
 לט] גדר של 'שלא לצורך כלל'.
 מ] לצורך אחר שבת.
 מא] אוכלין ומשקין.
 מב] כתיב קודש.
 מג] מזוזה.
 מד] תפילין.
 מה] כלים שע"ג השולחן.
 מו] שאר כלים.
 מז] מקרים.
 מח] **כלי שאין בו שימושי היתר**: מקורות.
 מט] ראשונים.
 נ] נר של חלב או של שעווה.
 נא] הלכה: כלי שאין בו שימושי היתר.
 נב] עניינים.
 נג] הגדר.
- נד] מקרים.
 נה] מכשירי כתיבה: עט, עפרון, ולורדים.
 נו] ככר או תינוק - סעיף ה'.
 נז] שברי כלים - סעיף ו'.
 נח] **מוקצה מחמת גופו**: כללים - סעיף ז'.
 נט] שאינו ראוי לשימוש כלל.
 ס] עד בדיקה: בשבת.
 סא] מאכלים שאינו ראוי לאכילה.
 סב] שלג (snow).
 סג] כלים שאין עומדים לשימוש באופן זה.
 סד] אין השמוש בגוף הדבר.
 סה] השתמשות ע"י כילוי.
 סו] מקרים: השתמשות ע"י כילוי.
 סז] **שברי כלים** - סעיף ו', ז', י"א-י"ג, ט"ו.
 סח] כלי שנשבר ועומד להתחבר למחר.
 סט] שברי כלים - סעיף ו'.
 ע] שברי כלים: זרקה לאשפה - סעיף ז'.
 עא] ערב שבת.
 עב] בזמנינו.
 עג] חד פעמי.
 עד] מקרים: אריזות חד פעמי.
 עה] **דלתות הכלים** - סעיף ח', ט'.
 עו] האם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש.
 עז] כפתור (button).
 עח] כללים.
 עט] מקרים: של דלתות הכלים.
 פ] דלתות הבית.
 פא] מקרים: של דלתות הבית.
 פב] שאר מוקצות.
 פג] ליטול דלת ולהחזירה - סעיף ט'.
 פד] **כיסוי כלים, כיסוי קרקע** - סעיף י'.
 פה] האם תלוי בזמן.
 פו] בית אחיזה.
 פז] המכסה של הצינור-הניקוז.
 פח] שאר מקרים.
 פט] מחט - סעיף י"א.
 צ] שירי מחצלות - סעיף י"ב.
 צא] שירי מטלניות שבלו - סעיף י"ג.
 צב] מנעל: לשמטו מעל הדפוס - סעיף י"ד.
 צג] סנדל שנפסקה רצועה - סעיף ט"ו.
 צד] חלוק: תחבו בו קנה לייבשו - סעיף ט"ז.
 צה] **שמא יתקע** - סעיף ט"ז.
 צו] לפעמים יש להקל.
 צז] מקרים: שמא יתקע.
 צח] משקפיים שנתקלקלו: מדין מוקצה.
 צט] משקפיים שנפלה מהם הזכוכית.
 ק] לבנים שנשארו מהבנין - סעיף י"ז.
 קא] מוקצה שיכולה להזיק - סעיף י"ח.
 קב] סולם - סעיף י"ט.
 קג] **יחוד כלים** - סעיף כ'-כ"ד, סעיף ל"ח.
 קד] האם יחוד כלי מהני לשאר דברים.
 קה] חפץ שדרכה לייחודה - סעיף כ'.
 קו] שאין דרכה לייחודה לכך - סעיף כ"א.
- קז] יחוד - סעיף כ"ב.
 קח] רגיל להשתמש בהן.
 קט] מקרים: יחוד לעולם.
 קי] כסף: מעות (coins, money).
 קיא] חפץ שדרכה לייחודה: ליחוד לשבת אחת.
 קיב] חול (sand).
 קיג] יחוד ע"י קטנים: גרעיני משמש.
 קיד] עורות - סעיף כ"ה.
 קטו] נסרים - סעיף כ"ו.
 קטז] **עצמות וקליפין** - סעיף כ"ז-ל'.
 קיז] שאריות אוכל.
 קיח] מנער את הטבלא.
 קיט] עצמות בטלים אגב הפת.
 קכ] מאכל בהמה - סעיף כ"ח.
 קכא] ראוי למאכל בהמה - סעיף כ"ט.
 קכב] הגדר של מצוי.
 קכג] יש "לו" בהמה שאינה מצוי.
 קכד] תרופות.
 קכה] גרעין תמרים - סעיף ל'.
 קכו] גרעיני ראווין אף לאכילת אדם.
 קכז] **בשר חי** תפל - סעיף ל"א.
 קכח] דג שאינו מלוח: מוקצה - סעיף ל"ב.
 קכט] בשר חי: בזמנינו.
 קל] דג שאינו מלוח: בזמנינו.
 קלא] האם יש חילוק אם הבשר קפוא.
 קלב] קמיע - סעיף ל"ג.
 קלג] **גרף של רעי** - סעיף ל"ד - ל"ז.
 קלד] למנוע את עצמו בטלטול של גרף.
 קלה] טלטול מן הצד.
 קלו] צואת קטן - סעיף ל"ד.
 קלז] מקום של גרף של רעי.
 קלח] פשט בירושלמי סוף עירובין.
 קלט] הלכות של גרף של רעי.
 קמ] מקרים של גרף של רעי.
 קמא] גרף ועביט - סעיף ל"ה.
 קמב] פח אשפה.
 קמג] עושין גרף לכתחילה - סעיף ל"ו.
 קמד] במקום פסידא - סעיף ל"ז.
 קמה] עשיית גרף לכתחילה: מים אחרונים.
 קמו] הלכות של עושין גרף לכתחילה.
 קמז] **בעלי חיים** - סעיף ל"ט-מ"א.
 קמח] חיות מחמד: פעטס (pets).
 קמט] הלכה: חיות מחמד בשבת.
 קנ] שערות של בעלי חיים.
 קנא] חי נושא את עצמו - סעיף מ'.
 קנב] טלטול בעלי חיים.
 קנג] טלטול תרנגולים.
 קנד] מקרים.
 קנה] אדם נושא את עצמו: גיל - סעיף מ"א.
 קנו] מדדה את בנה.
 קנז] נגיעה במוקצה, וליהנות - סעיף מ"ב.
 קנח] האיסור לגעת בביצה - מחבר ס' שכ"ב.
 קנט] טלטול חלק מהמוקצה.

- קס[טלטול מוקצה ע"י נפיחה - סעיף מ"ג.
 קסא[לשחק בכדור - סעיף מ"ה.
 קסב[רק כדורים או כל מיני משחקים.
 קסג[כדורים בזה"ז: שהוכן בבית חרושת.
 קסד[לשאת זרע התולעים - סעיף מ"ו.
 קסה[בגד שעטנז - סעיף מ"ז.
 קסו[מקרים: שלא חזי מצד איסורים צדדים. קעב[כלים שקבע להם מקום.
 קסז[מניפה להבריה זבובים - סעיף מ"ח. קעג[מוקצה לא' ואינו מוקצה לב' - סעי' נ"ב.
 קסח[מכבדות: מטאטא - סעיף מ"ט. קעד[כללים.
 קסט[טלטול ספרי החכמות - סעיף נ'. קעה[מקרים.
 קע[כלי שמורה על השעות - סעיף נ"א. קעו[לאכול מוקצה.
 קעא[שעון.

מוקצה מחמת חסרון כיס

סעיף א' - סעיף ב'

א. יחוד מקום.

א. כדי שחפץ ייעשה מוקצה מחמת חסרון כיס, אם די שמקפיד עליו או צריך ג"כ יחוד המקום.

1. גמרא (דף קכג.) – "הכל מודים בסיכוי זיירי ומזורי דכיון דקפיד עלייהו, מייחד להו מקום. ה"נ מייחד להו מקום ... מאן דאמר של זהבים, אבל דבשמים קפיד עלייהו".

א) הגמרא התחילה בשני גדרים, קפידה ויחוד מקום. וסיימה גבי עלי, בגדר אחד, יחוד מקום. ואח"כ, בקורנס של בשמים, כתב רק גדר אחד, של קפידה.

2. רש"י (דף קכג: ד"ה ויתד) – "דהנך קפיד עלייהו, ומייחד להם מקום, דלא חזו למלאכה אחרת".

3. לא מצאתי הענין של יחוד מקום – רמב"ם, מחבר, רמ"א, ורוב פוסקים, [וכן ל"מ בהמ"ב, רק בהבה"ל דרך אגב בד"ה חוץ, וסעי' ג' ד"ה קורדום. וכן בטור (סי' ש"י סעי' ב')].

א) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ז, עמ' נ"ט ד"ה מבואר) – "לא הוצרכו הפוסקים כמו הרמב"ם והשו"ע להזכיר במוקצה מחמת חסרון כיס שהוא דוקא כשמייחד להם מקום, מפני שזה פשיטא דכל כלי שמקפיד שלא יעשו בו שימושים אחרים הרי הוא מניחו במקום מסוים ומיוחד שלא ישתמשו בו לצרכי אחרים".

ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ"ד טור א') – "לענין מוקצה מחמת חסרון כיס, השלחן ערוך (סימן ש"ח סעיף א') כתב 'כיון שמקפידים שלא לעשות תשמיש אחר', וגם במשנ"ב לא הזכיר תנאי נוסף, אולם בביאור"ל (ד"ה חוץ ממוקצה) כתב בסופו: ובכולהו הטעם דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום, עכ"ל. ומשמע דלא סגי שיקפיד אלא גם שייחד מקום, ויש לעיין בזה אם אכן זה בדוקא דבעי יחוד מקום, או שבדרך כלל כשמקפיד מייחד מקום, אבל אין הכי נמי, אף אם לא מייחד מקום חשיב מקפיד, וצריך עיון בזה. תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: תפוס לשון אחרון".

ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' ב') – "י"א שלדין מוקצה דחסרון כיס צריך גם שייחד לו מקום מסויים שאינו מטלטלו משם רק כשצריך להשתמש בכלי, אך לעיקר ההלכה נקטינן שאע"פ שאינו מייחד מקום כיון שמקפיד שלא להשתמש בכלי נחשב מוקצה דחסרון כיס שכל שאין לו שמוש בכלי בשבת, הסיח דעת והקצהו מטלטול".

4. בית מאיר (סי' ש"י סעי' ז' ד"ה סעיף הנ"ל, "אבל כיס כזה שקורין בייא גארטיל הא עינינו רואות דאין אדם מקפיד עליו למיחד לו מקום"), הו"ד בשעה"צ (סי' ש"י ס"ק י"ט, "ועי"ש שהוא (הבית מאיר) הקיל עוד ביותר מזה שכתב שם דמחמת חסרון כיס נקרא כל שדרך להקפיד ולייחד לו מקום כסיכוי זיירי ומזורי [שבת קכ"ג] וכיס המיוחד למעות הלא אין דרך להקפיד לייחד לו מקום וע"כ הוי דינו רק כשאר כלי שמלאכתו לאיסור עי"ש").

א) "וצ"ע בדבריו (הבית מאיר), וכי אדם מייחד מקום לנייר כתיבה, מצלמה וכו'" – ששכ"ה (פרק כ' הע' נ' [דפו"ח, הע' נ"ב]).
ב) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' נ' [דפו"ח, הע' נ"ב]), שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק כ"ג.ב) – "דכוונת הבית מאיר לומר שכל שהוא מקפיד על כל שינוי מקום שלא לצורך חשיבא הקצאתו מחמת חסרון כיס, ונייר כתיבה מקומו במגירה מיוחדת, וכן הדרך תמיד כשגומר מקפידים להחזירם למקומם".

ג) הגרשז"א זצ"ל (הסכמה לס' שבות יצחק ח"א, שולחן שלמה ס"ק א') – "חושבני שהבית מאיר סובר רק דמזה שמייחד לו מקום שמקפיד עליו ומתיר משום כך לטלטל כיס של מעות לצורך גופו ומקומו, ועל זה הוא שכתב 'שהרי עינינו רואות דאין אדם מקפיד עליו לייחד לו מקום' וגם הרי לפעמים מניח בו גם דברים אחרים, אבל בידוע שמקפיד עליו מחמת חסרון כיס לא לטלטל כלל וגם לא לצורך דבר אחר יתכן שאף הוא מודה דחשיב מוקצה מחמת חסרון כיס כדבר שמיוחד לאיסור, וא"כ לא מוכח כלל מהשו"ע דלא כהבית מאיר".

ד) מראי מקומות – חוט שני (ח"ג עמ' נ"ט ד"ה מבואר), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"י, לשונו מובא לקמן).

5. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ה', שולחן שלמה ס"ק א'), שלמי יהונתן (ס"ק א').

א) אז נדברו (חי"א סי' כ"א עמ' ל"ז ד"ה ועוד) – "ועוד י"ל דלענין מוקצה מחמת חסרון כיס בעינן נמי דמייחד לה מקום (בשבת דף קכ"ג ועי' בשעה"צ לקמן סי' ש"י ס"ק י"ט מה דמיקל לענין כיס של מעות בשם ספר ב"מ), ולצורך גופה אסור משום דמקפיד מלהשתמש בו לצורך גופה, ומה שאסור לצורך מקומה לפי דמייחד לה מקום ומקפיד מלהזיז המוקצה ממקומה".

ב. מה הפשט ביחוד מקום.

1. "מייחד להם מקום. מקצה להן בידים" – רש"י (דף קכג. ד"ה מייחד), המאורות (סוף דף קכב:).

2. חוט שני (ח"ג פרק מ"ב שעה"צ ס"ק ו') – "וגדר ייחוד מקום אינו מצד המקום עצמו דהיינו שמייחד מקום או קנה ארון מיוחד להניח בו את המוקצה מחמת חסרון כיס, אלא גדר ייחוד מקום הוא מצד החפץ דהיינו שבכל מקום שמייחד לו מקום או פינה שמשם לא יקחוהו לשימושים אחרים, מיקרי מייחד לו מקום".

ג. הוא סימן או סיבה.

1. רק סימן.

א) אג"מ (טלטולי שבת אות י"ב, אות י"ג, פרק ג' הע' ב', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"ב) – "לא בעינן ייחוד מקום. והא דמובא בגמ' דמייחד להו מקום, זה הוי רק בגדר סימן שמקפיד על החפץ. וכן להיפוך, אין ייחוד מקום לחודיה הגורם שיחשב כמוקצה, דא"כ יהיה כל סמרטוט שייחדו לו מקום, מוקצה".

ב) חוט שני (ריש פרק מ"ב ד"ה ומה, עי' עמ' נ"ח אות ב').

ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"י) – "עי' בגמ' שבת דף קכג. דאיתא התם הכל מודים בסיכי זיירי ומזורי [כלים של צבעים או של אורגים] דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו דוכתא. והנה בשו"ע סי' ש"ח ס"א לא העתיק את הלשון שמייחד לו מקום אלא רק שמקפידים שלא לעשות בכלים אלו תשמיש אחר שאינם מיועדים לו. ובשעה"צ סי' ש"י ס"ק י"ט ציין לדברי הבית מאיר שנקט דאין דין מוקצה מחמת ח"כ אא"כ הדרך להקפיד ולייחד לו מקום. ולכא' נראה שאין כאן ב' שיטות חלוקות בהגדרת מוקצה מחמת ח"כ אלא ביאור מה שהצריכו קביעות מקום הוא דכלים העלולים להנזק דרך בני אדם להזהר בהם ולהניחם במקום משומר ואין משנים את מקומם אלא לצורך, ולא בעינן שייחד לזה דוקא מקום מסוים וקבוע [כך כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הובא בספר שש"כ פ"כ הערה נ'], וממילא הגדרה זו תהא קיימת גם לדעת השו"ע".

ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ח).

ב] גדר של הקפדה.

א. תלוי רק בהקפדה או תלוי גם בשוויות.

1. תלוי רק בהקפדה.

א) ערה"ש (סעי' י"א) – "וכן הדין לקורנס של בשמים שמקפידין עליו שלא יתלכלך הוה מוקצה כמחמת חסרון כיס כיון שמקצה מדעתו מלהשתמש בו אבל כשאינו מקפיד מותר וכן הדין בכלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהן ואם אינו מקפיד מותר ואם הסתם **אם דמיו יקרים מסתמא מקפיד** ואם אין דמיו יקרים מותר אא"כ נתנו לאוצר".

ב) תורת שבת (ס"ק ב') – "ועיקר הכל תלוי אם חשוב בעיניו ומקפיד עליו".

ג) קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' י"ג) – "וכן כלי היקר ביותר ומלאכתו לאיסור והוא מקפיד עליו מלהשתמש בו שום תשמיש אחר שלא יפחתו דמיו אסור בטלטולי בכל ענין".

ד) באר משה (קובץ אור השבת ח"א ריש עמ' י"ז).

ה) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ז, באר אליהו אות ז') – "אינו תלוי בגודל הפסד דאם ישתמש בכלי זה לשימושים אחרים, אלא תלוי בקפידתו".

ו) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ט ד"ה והנה).

ז) טלטולי שבת (עמ' ס"ו, פרק ג' הע' י"א).

ח) פסקי תשובות (אות א').

ט) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' כ"ג).

י) ארחות שבת (ח"ב סוף עמ' מ"ב, סעי' צ"א) – "ואין חילוק בין כלי שדמיו יקרים לבין כלי שאין דמיו יקרים, אלא אם האדם מקפיד עליו וזהיר בו שלא יפגם ה"ז מוקצה אף בדבר ששווי מועט, ואם אינו מקפיד עליו אין הוא בגדר מוקצה מחמת ח"כ אף שדמיו יקרים".

יא) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ט).

2. מראי מקומות.

א) מג"א (ס"ק ג') – "ועס' רנ"ט דבכל דבר שדמיו יקרים אסור ובדבר שאין דמיו יקרים אם נתנו לאוצר אסור עסק"ה".

1) ששכ"ה (פרק כ' הע' מ"ז [דפו"ח, הע' מ"ט]) – "ועיין סי' שח במ"א ס"ק ג, דאם דמיו יקרים, אפי' לא נתנו לאוצר, ג"כ הוא מוקצה, ועיין תורת שבת שם ס"ק ב, שמקשה דא"כ גביע של זהב יהיה מוקצה, ע"ש דהעיקר תלוי באם חשוב בעיניו ומקפיד עליו. ודברי התורת שבת צ"ע, דהא דברי המ"א עולים על דברי המחבר. וי"ל דכוונתו ממש כשו"ע הרב, שאם דמיו יקרים, בעינן שיהיה כלי שמל"א, ואם אין דמיו יקרים, דוקא שנתנו לאוצר לסחורה".

2) מראי מקומות – תפארת זקנים (על מג"א ס"ק ג').

ב) גר"ז (סעי' ד') – "וכל הכלים שהם עומדים לסחורה והוא מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש אף על פי שאינם כלים היקרים ביותר ואין צריך לומר כלים היקרים ביותר אף על פי שאינם לסחורה אלא שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם מלהשתמש בהם תשמיש אחר שלא יפחתו דמיהם אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו".

1) אז נדברו (חי"א סי' כ"א עמ' ל"ח) – "הנה מה שכתבתי הוא ע"פ מה שבמ"ב לא הוזכר כלל התנאי שצריך להיות דבר יקר שווה הרבה, וכן בש"ע לא הוזכר תנאי זה אלא במ"א ס"ק ג כתב דכל דבר שדמיו יקרים אסור וציין לסי' רנ"ט והיינו שזה סוג מיוחד של מוקצה מחמת חסרון כיס שמחמת יקרו לא מטלטלים אותם אלא לקישוט אבל כל הני דריש סי' ש"ח לא בעינן שיהא דמיו יקרים, וכיס של מעות דסימן ש"ו ס"ז אין דמיו יקרים [אם לא נאמר שזה בכלל מה שמובא שם בשעה"צ ס"ק י"ט] העיקר אם מקפידים עליו שלא לעשות מלאכה אחרת שלא יתקלקל ולאותה מלאכה אינה ראויה בשבת שמיוחד למלאכת איסור. אבל הסתכלתי כעת בלשון הרמב"ם בפכ"ה מה' שבת הלכה ט' דלא משמע כן לכאורה ואת הרמב"ם אפשר ליישב קצת אבל בש"ע הגר"ז מפורש כן דגם כל הני שמלאכתן לאיסור בעינן שיהא דמיו יקרים וצל"ע בזה".

ב. תלוי בבעל הכלי או תלוי בסתם בני אדם.

1. תלוי בבעל הכלי, ולא בדעת של סתם בני אדם.

א) א"ר (ס"ק ד') – "אם הוא אינו מקפיד מותר".

ב) פמ"ג (א"א ס"ק ב') – "שמקפידים. עיין מ"א. דהכל תלוי בדעתו, אם אין מקפיד לא הוה לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס".

ג) מחז"ש (ס"ק ב') – "ואפשר דלשון במקום שאין מקפידים שכתב מ"א הוא לאו דוקא, דאפילו מקפידים באותו מקום רק אותו אדם אינו מקפיד עליו גם כן מותר".

ד) לבושי שרד (על מג"א ס"ק ב') – "דהכל תלי בדעת האדם".

ה) ישועות יעקב (ס"ק ב') – "דעיקר תלוי בדעת האדם וכך כתוב הלבוש".

- (ו) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק ד').
- (ז) יד יוסף (ס"ק א').
- (ח) מ"ב (ס"ק ו') – **וואם הוא אינו מקפיד** לא הוי לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס [מ"א].
- (ט) פתחי עולם (ס"ק ג').
- (י) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק מ').
- (יא) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות א').
- (יב) גדולות אלישע (ס"ק ג').
- (יג) חלקת יעקב (ח"ב סי' קמ"ח, או"ח סי' קט"ו) – "והעיקר בקפידא תלי' מילתא אם האדם מקפיד או לא כמבואר במחצה"ש ריש סי' ש"ח ס"ק ב' ובישועות יעקב ס"ק ב' מובא בנו"י".
- (יד) ציץ אליעזר (ח"ד סי' כ"ט אות ב') – "וגם לא הוי כבר מוקצה מחמת חסרון כיס דהא חזינן דלא קפיד על כך, וכדכותבים המג"א בסי' ש"ח ס"ק ג' והמ"ב בסק"ו, דאם הוא אינו מקפיד לא הוי לדידיה מוקצה מחמת חסרון כיס. וכך חוזר המ"ב ומביא לבאר כן בסי' ש"י ס"ק כ"ז כיעו"ש. וכ"כ בהדיא הפרמ"ג שם בסי' ש"ח ס"ק ב'".
- (טו) ברית עולם (חסרון כיס אות י"ז, עי' אז נדברו ח"ט סי' ל"ב).
- (טז) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"כ) – "דבר שבעליו אינו מקפיד עליו אע"פ שרוב אנשים כן מקפידים, אין זה מוקצה. ודברים זולים שאין דרך העולם להקפיד בסתמא, ג"כ אינם מוקצה".
- (יז) הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהונתן ס"ק ד' אות ב' ד"ה אמנם) – "שאף בכלי שאין דרך להקפיד אם איהו קפיד הוי מוקצה".
- (יח) ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ט [דפו"ח, סעי' י"ט], הע' מ"ט [דפו"ח, הע' נ"א]).
- (יט) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות ג').
- (כ) ילקוט יוסף (חסרון כיס סעי' ד') – "דין מוקצה מחמת חסרון כיס תלוי בקפידתם של הבעלים, ולכן אם אין הבעלים מקפידים להשתמש בו לד"א, לא הוי מוקצה לדידי', אף כשאחרים מקפידים שלא להשתמש בחפץ זה לדברים אחרים".
- (כא) טלטולי שבת (עמ' ס"ט).
- (כב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י') – "ענין ההקפדה תלוי בדעת כל אדם ואדם".
- (כג) אות ברית (סי' י"ב סעי' ט').
- (כד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ') – "כתבו הפוסקים שענין הקפידא בדין מוקצה מחמת חסרון כיס תלוי בבעלים, שאם הבעלים אינם מקפידים אין זה נחשב מוקצה מחמת חסרון כיס אף ששאר בני אדם מקפידים על כלי זה".
2. מראי מקומות – מג"א (ס"ק ב'. עי' פמ"ג שם, ומחה"ש שם, ומ"ב ס"ק ו' [לשונם לעיל]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י"א).
- (א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות א') – **וואם אין אנו יודעין** דעת הבעלים נ"ל פשוט דאזלינן בתר רובא דעלמא כמו בכל מקום".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"כ) – **והשואל** חפץ והוא מקפיד עליו והבעלים אינם מקפידים, או להיפך, הרי זה תלוי בבעלים. **ובשיכרות**, הרי זה תלוי בשוכר".
- ג. **מה הגדר של הקפדה: מקפיד שלא לטלטל או מקפיד שלא ישתמש.**
1. דעת הטור.
- (א) טור (סעי' א' א') – "כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מכלים שאדם חס עליהם כגון סכין של שחיטה ומילה ושל ספרים דהו"ל כאילו הקצתם **שמקפיד עליהם שלא יטלטלם** כדי שלא יפגמו וכן כל כיוצא בזה".
- (ב) טור (סעי' א' ב') – "אם צריך לו והוא דבר **שמקפיד עליו שלא לעשות בו אלא מלאכתו** כגון קורנס של בשמים שחושש עליו שלא יתכלך אסור".
2. מחבר (סעי' א') – "ממוקצה מחמת חסרון כיס, כגון סכין של שחיטה או של מילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים שמתקנים בהם הקולמוסים כיון **שמקפידים שלא לעשות בהם תשמיש אחר**, אסור לטלטלו בשבת".
- (א) מ"ב (ס"ק ב') – **רוצה לומר**, שמחמת חשש הפסד הוא **מקפיד עליהם שלא לטלטלם** ומוקצה אותם מדעתו".
3. מ"ב (ס"ק ח') – "ונראה דאם בימות החול הוא זהיר להניעה ממקומה כדי שלא תפסד ותתקלקל ממילא הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס".
4. ביאור הדבר: הטור, גבי סכין של שחיטה ומילה, מפרש שמקפיד שלא לטלטל. משא"כ בקורנס, מפרש שמקפיד שלא להשתמש. בא המחבר, על דין של סכין של שחיטה ומילה, ומפרש שמקפיד שלא להשתמש. ועל זה כתב המ"ב, שר"ל שמקפיד שלא לטלטל. נראה, שהמ"ב מבין, **שאין כאן שני דברים**, רק הסיבה שהוא מקצה דעת, מצד שהוא מקפיד שלא לעשות לתשמיש אחר [וכן המ"ב (ס"ק ג')]. ממילא, **התוצאה**, שהוא מקצה דעת מטלטול. והעיקר, שצריך הקצה מטלטול. ממילא, שפיר המ"ב בס"ק ח', שהוא מקצה רק מטלטול, והוא מוקצה מחמת חסרון כיס.
- (א) לכאורה יש ראייה ממה שמיחד למעות [סי' ש"י סעי' ז']. ע"ש.
5. מראי מקומות – חוט שני (באר אליהו אות י"א, "מקפיד שלא 'להשתמש' או של 'לטלטל' - שמעתי מהגר"נ שליט"א, שמסתבר במקפיד על שימוש").

ד. כלי שמקפיד רק על אנשים מסוימים.

1. אינו מוקצה מחמת חסרון כיס.
- (א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' ו') – "כלי שאינו מקפיד עליו ומשתמש בו שאר שמושים, אכן מקפיד **שלא ליתנו לקטנים**, אינו נחשב בזה מוקצה דחסרון כיס, שכן כל ההקפדה היא מחשש שקטנים אינם זהירים כפי הצורך ויזיקו את הכלי, אך בפועל לא

הקצה את הכלי משמוש ומטלטול, והוא הדין אם מקפיד שלא ליתנו לאף אדם להשתמש בו שמא יזיקנו, **אך הוא בעצמו משתמש בכלי שאר שמושים אינו נחשב כמוקצה** דחסרון כיס שהרי לא הקצה את הכלי מטלטול ושמוש".

ה. מראי מקומות.

1. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' מ"ח [דפו"ח, הע' נ'] מילואים, שולחן שלמה ס"ק י') – "לכאורה היה נראה לומר דכיון דלרוב כלים שמלאכתם לאיסור אדם מקפיד עליהם שלא יתקלקלו, כמו מנורת נפט וכדומה. א"כ יחול עליהם שם מוקצה מחמת חסרון כיס, אמנם י"ל דמה שאדם מקפיד עליהם הוא לא משום שימוש הכלי, אלא מחמת **הצורה המיוחדת של הכלי שאינה נוחה לשימוש אחר**, אבל אין הכי נמי אילו גליל המנורה היה עשוי מחומר אחר ובצורה אחרת, היה האדם משתמש בו גם לדברים אחרים, שהרי רגילים לטלטל את המנורה ממקום למקום, משא"כ סכין של מילה וכדומה שאדם מקפיד מאוד שלא לפוגמה כיון שהיא סכין של מילה, ולכן חל עליה שם חסרון כיס".
2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ה') – "חיטין שזרעם בקרקע. טעמא דלא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, היינו מפני **שעל חטה אחת אינו מקפיד**, ואף שבדרך כלל שפיר מקפיד מכל מקום כל חטה בפני עצמה אינה מוקצה, ולפי"ז שתיל שנטעו והוא מקפיד עליו, מודה ר' שמעון - שבת דף מ"ה ע"א - שהוא מוקצה".
3. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ז') – "וביציים שתחת התרנגולת. נ"ל דחיטים שזרעם בקרקע או ביצים לא חשיבי מוקצה מחמת חסרון כיס כיון **שהקפידא הוא לא מחמת חשיבותו של גוף הדבר**. ומה שנסתפקו בגמרא - שבת דף מ"ה ע"א - אי הוי מוקצה נ"ל משום דהוי כמיחד לו מקום ויש על זה שם של מוקצה אלא שהוא לא מחמת חשיבות, גם יש מקום לומר דחשוב במלאכתו לאיסור דחיטים עומדים להתחבר והביצים עומדים להיות אפרוח, וצ"ע".

ג] כלי שמלאכתו להיתר - האם מוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק בכלי שמלאכתו לאיסור, או גם בכלי שמלאכתו להיתר.

א. **מחמיר: מוקצה מחמת חסרון כיס שייך גם בכלי שמלאכתו להיתר.**

1. עי' מרדכי (סי' שט"ו) - שפסק חסרון כיס מותר לצורך גופו ומקומו.
2. עי' אגודה (סי' נ"ב, סי' ס"ו, אמנם עי' סי' קנ"ב, וצ"ע).
3. מהר"י אבוהב (ריש סי' ש"ח) – "אסור לטלטל כלי שהוקצה מחמת חסרון כיס, יהיה מלאכתו לאיסור או להיתר, כמו סכין של שחיטה ומילה, שבאלו לא התירו טלטול בשום צד מפני שבאלו מיוחד להם מקום ומקצם מדעתו".
- א) י"ל אין ראיה מהמרדכי אגודה ומהר"י אבוהב, כיון לכ"ע שייך מוקצה מחמת חסרון כיס (עי' לקמן) גבי כלי סחורה וכדו'.
4. ברכת דוד (סי' ש"י על הט"ז ס"ק ג') – "דשאני עלי דאית ביה תרתי דהוא כלי שמלאכתו לאיסור וגם מוקצה מחמת חסרון כיס דמקפיד עליה אבל איזמל מלאכתו להיתר, דביום אפילו בשבת ... כתב הרמב"ם (פכ"ה ה"ט) הביאו רמ"א סי' ש"ח (ס"א) וז"ל כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו אסור לטלטל בשבת וזהו מוקצה מחמת חסרון כיס, א"כ מבואר דדבר המקפיד לא בעי שיהא מיוחד לאיסור ... ואף הרמב"ן הביאו הר"ן סוף שבת (ס"ז ע"ב ד"ה גמרא) ס"ל דמוקצה מחמת חסרון כיס לא צריך שיהא מיוחד לאיסור דזה לשונו שם ארבעה חלקי מוקצה, מחמת מיאוס, מחמת איסור, מחמת חסרון כיס, גרוגרות וצימוקין וכו', ואי אמרינן דמוקצה מחמת חסרון כיס צריך שיהא מיוחד לאיסור א"כ ליכא רק תלתא דהיינו מחמת חסרון כיס והיינו מחמת איסור".
5. עי' הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת ח"ב פרק כ"ב הע' ד', באר אליהו אות י"ב, עי' הערות במסכת שבת דף קכג: ד"ה בדין) – "דלכתחילה יש להחמיר בזה, והמיקל יש לו על מי לסמוך".
6. חוט שני (באר אליהו אות י"ב) – "דאין לחלק בזה, ובכל דבר שחשוב, מקפיד עליו".
7. הגר"ח ש"ס (נחלי דעת ח"ד ריש עמ' ח') – "מבואר בתחילת סימן ש"ח שסכין של מילה מוקצה מחמת חסרון כיס. האם סכין של מילה נחשב ככלי שמלאכתו להיתר או כלי שמלאכתו לאיסור. * אם היא כלי שמלאכתו להיתר, איך שייך בזה מוקצה מחמת חסרון כיס. * אם היא כלי שמלאכתו לאיסור, האם יוחזק הסכין מיוחד עבור מילה רק בשבת, האם יחשב כלי שמלאכתו להיתר. תשובה: מוקצה מחמת חסרון כיס אסור גם בכלי שמלאכתו להיתר עי' שו"ת הלכות ס' ש"ח דין ל"ב".
- הגר"ח ש"ס (נחלי דעת ח"ד סוף עמ' ח') – "האם סכין של מילה כלי שמלאכתו להיתר או כלי שמלאכתו לאיסור. תשובה: במ"ב כתב שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס. (הגר"ח שליט"א כשעבר על התשובות ביקש להבהיר שאין כוונתו שאין מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמל"ה אלא שזה דין סכין של מילה כיון שמויחד לכך)".
- שו"ת הגר"ח (סי' י') – "שאלה: דין מוקצה מחמת חסרון כיס שייך גם בכלי שמלאכתו להיתר או רק בכלי שמלאכתו לאיסור. תשובה: כל כלי שאדם מקפיד עליו שלא לטלטלו ולהניעו בחול שלא יפגם או יתקלקל וכו' בין שמלאכתו להיתר ובין לאיסור אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס כגון סכין של שחיטה או של מילה וכו' ואם הוא אינו מקפיד עליו אינו מוקצה מחמת ח"כ אצלו. [וכן] כלים המיוחדים לסחורה אם אין מקפיד עליהם אף שנתנם ג"כ באוצר מותר לטלטלם אבל אם מקפיד עליהם שלא להשתמש בהן שלא יתקלקלו הוי מוקצה מחמת ח"כ ואפי' מלאכתו להיתר כמו כפות וסכינים שבחנותו כיון שמקפיד להשתמש בהן שלא יראו בעיני הלוקח כישנים ויוזלו בעיניו הוי מוקצה ואפי' נשבר סכיניו ורוצה ליקח מחנותו לתשמיש ביתו לעולם אסור בשבת אבל דבר שאינו מקפיד עליו כגון מטפחת שבחנותו שאינו מקפיד ללבוש לפעמים מותר בין בשבת בין ביו"ט".

8. עי' הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ב', סעי' ג', הע' כ"א) – "ראוי להחמיר בזה והמיקל יש לו על מי לסמוך".

9. אות ברית (סי' י"ב סעי' ג') – "יש להחמיר".

ב. מיקל: מוקצה מחמת חסרון כיס שייך רק בכלי שמלאכתו לאיסור - ראשונים.

1. ח' רא"ה (ביצה דף יא. ד"ה מהו, מגיה שם הע' קמ"ה) – "ותו דנקט נמי עיקר דמוקצה מחמת חסרון כיס לא מיתסר בכלים בדבר שמלאכתו להיתר בשבת או ב"ט".

2. שו"ת הרא"ש (כלל כ"ב סי' ח') – "בענין המוקצה, יש ארבעה דינים. המין הראשון: דבר המוקצה מחמת גופו ... המין השני: דבר המוקצה מחמת איסורו ... המין השלישי: דבר המוקצה מחמת מצותו ... המין הרביעי: דבר המוקצה מחמת מלאכתו; כלומר, שיש עליו מלאכת איסור, כקורנס הנפחים וכיוצא בהם ... ויש דבר מוקצה מחמת מלאכתו [א"ה: תו"ש מוסיף 'של איסור'] והוא כמוקצה מחמת גופו, והוא מחמת חסרון כיס, כקורנס הזהבים ובשמים".

א) אמנם עי' גירסת מהר"י אבוהב (סי' שיי"א ד"ה וכתב) – "וכתב הרא"ש בתשובת ... ויש מוקצה מחמת חסרון כיס, כקורנס הזהבים ובשמים ... עכ"ל הרא"ש ז"ל". שחסר הלשון 'ויש דבר מוקצה מחמת מלאכתו והוא'.

3. הו"ד ברבינו ירוחם (נתיב י"ב ח"ג, פ"ה-ג) – "לשון הרא"ש ז"ל בתשובה ... ויש דבר המוקצה מחמת מלאכתו והוא במוקצה מחמת גופו והוא מחמת חסרון כיס כקורנס של זהבים ובשמים".

4. עי' רש"י (דף קכג: ד"ה ויתד) – "דלא חזו למלאכה אחרת".

א) רש"י (דף קכג: ד"ה הני) – "הני נמי. עלי ומדוכה".

1) איתא בגמ', "ה"נ מייחד להו מקום". יש מחלוקת בין רש"י ותוס' אם הולך רק על הציור של עלי, כדאי' בתוס' (דף קכג: ד"ה הא) וכדמפרש המהרש"א (דף קכג:). אמנם, רש"י (לשונו מובא לעיל) מפרש שהולך גם על הציור של מדוכה. ומפרש השפת אמת (ריש דף קכג), שבגמרא נכתב בראשי תיבות "ה"נ". ורש"י גרס "הני נמי", בלשון רבים. ותוס' כתב "הא נמי", בלשון יחיד. ומוסיף הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכג: ד"ה ה"נ), שרש"י גרס "להו", לשון רבים. אכן באמת התוס' גרסי מיוחד "לה" מקום. ולשיטתיה. אמנם עי' תוס' הרא"ש (שם) שגרס "הא נמי מייחד להו מקום". "הא" לשון יחיד, "להו" לשון רבים.

ב) רש"י (דף פא. ד"ה מדוכה) – "מדוכה קטנה. מלאכתה לאיסור, אסור לטלטל".

ג) קשה: והא צריך לגופו, ועוד הא חסרון כיס.

1) ר"ן (דף לד. ד"ה דאמר, ח' הר"ן סוף דף פא.) – "ועוד דבלאו עד נמי מ"ט לא שריא דהא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו".

2) רע"א (דף פא., דף קכג.) – "מדוכה קטנה של בשמים. פירוש דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס כמו קורנוס של בשמים, לקמן בפ' כל הכלים (דף קכג ע"א). ורש"י פירש מדוכה קטנה מלאכתה לאיסור ואסור לטלטל, וקשה לי הא מלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו".

ד) י"ל דלרש"י איסור מחמת חסרון כיס גופיה לא שייך אלא בדבר שמלאכתו לאיסור - עי' סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

1) תהלה לדוד (ס"ק ב') – "כונת רש"י ז"ל דמדוכה קטנה של בשמים הוי מוקצה מחמת ח"כ. ומ"ש דהוי כלי שמלאכתה לאיסור היינו משום דגם כלים היקרים ביותר לא הוי מוקצה מחמת ח"כ אלא במיוחדים למלאכת איסור".

2) אשי ישראל (שבת דף פא. ד"ה ברש"י) – "והקשה בדרוש וחידוש הא דבר שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו. וכן רמז בגליון הש"ס לפירש"י לקמן (דף קכ"ג) ... והניח בצ"ע. ולע"ד י"ל פירש"י דאיסור מחמת חסרון כיס גופיה לא שייך אלא בדבר שמלאכתו לאיסור ... אבל דבר שמלאכתו להיתר ומשתמש בה בשבת היאך שייך בו מוקצה משום דמייחד מקום".

3) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק א') – "דכוונת רש"י כהרעק"א דהאיסור הוא מחמת חסרון כיס אך גם זה צריך להיות דוקא כשמלאכתו לאיסור, והוא פשוט".

4) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ב', סוף ס' שבתותי תשמורו ח"א לפרק כ"ד סעי' ב') – "וכן מוכח מרש"י בשבת קי"ג ע"א ד"ה מותר לטלטל, שכתב שכלי אורגים מותר לטלטל משום שאין גרדי מקפיד עליהם, ולא הוי מלאכתן לאיסור. והקשה בחידושי רע"א שם דלמה תלה רש"י דין כלי שמלאכתו לאיסור במה שמקפידים עליו שלא להשתמש בו לכלי אחר, הרי מה שמקפידים על הכלי יש נפק"מ רק לגבי אי הוי מוקצה מחמת חסרון כיס או לא. אך הנראה הוא שרש"י סובר שמוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק אם הכלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור".

5) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב הע' ב').

ה) מראי מקומות – אז נדברו (ח"א סי' ע"ב ד"ה ונראה, "והגרע"א ... ושור"ר ב'תהלה לדוד' ... ודוחק").

ג. מיקל: מוקצה מחמת חסרון כיס שייך רק בכלי שמלאכתו לאיסור - פוסקים.

1. עי' מחבר (סעי' א', ועוד כל המקרים הוי כלי שמלאכתו לאיסור. עי' פנ"י, ודברי יואל, לשונם מובא לקמן) – "שלא לעשות בהם תשיש אחר".

2. מהרש"ל (ביאוריו על הסמ"ג עמ' רכ"ג ד"ה וסכינא) – "ואל תשגיח בדברי המרדכי שכתב אפי' מוקצה מחמת חסרון כיס שרי בצורך גופו ומקומו ... שכל דבר שמלאכתו לאיסור אין מטלטלין אלא לצורך גופו או מקומו".

3. הו"ד בבגדי ישע (על המרדכי סי' שט"ו ס"ק ט"ז).

4. פני יהושע (דף מו.) – "ובר מן דין תמורה לי טובא במאי דמייתי הרשב"א ראיא מסיכי וזירי ומזורי לכאורה לא דמי כלל דשאני התם שכלים הללו מלאכתן לאיסור כפירש"י והתוס' שם שמיוחדים לבית הבד ולאריגת בגדים וא"כ נהי דכלים שמלאכתן לאיסור לצורך גופן או מקומן שרי היינו משום דחזו לתשישי אחרני משא"כ בהנך דקפיד עלייהו ומייחד להו מקום תו לא חזו לתשישי אחרני ... דמלאכתו להיתר לא שייך לאיסור משום קביעות מקום כמ"ש הטור ושו"ע בריש סימן ש"ח".

א) שו"ת דברי יואל (ח"א סי' י"ט אות ב') – "הפני יהושע ... והנה בטוש"ע לפנינו לית רמז מזה דלהוי חילוק במוקצה מחמת חסרון כיס בין כלי שמלאכתו לאיסור לכלי שמלאכתו להיתר, וצ"ל דכוונתו דמשמע לו כן מדברי המחבר בסעיף א', דזה לשון המחבר

- שם, כל הכלים ניטלים בשבת חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס כגון סכין של שחיטה או של מילה ואיזמל של ספרים וסכין של סופרים וכו'. ומדחזינן דנחית המחבר למנינא וקחשיב דוקא כל הנך שהם כלים שמלאכתם לאיסור, וגם מדלא כתב סתם כלים שמוקצים מחמת חסרון כיס, משמע דדוקא כי הני שמלאכתם לאיסור, וגם פשטות [הלשון] מורה כן שכתב 'כגון' סכין של שחיטה וכו', דמשמע דוקא כגון אלו אבל כלים שמלאכתם להיתר אינם בדין זה. ומעתה י"ל דגם הרמב"ם ז"ל שכתב כלשון המחבר מיירי כ"כ דוקא בכלים שמלאכתם לאיסור ...".
5. תוס' שבת (סי' ש"י ס"ק י"ג, ע"י ריש סי' ש"ח, ס"ק י"ט, ס"ק כ"א) – "ואם הוא דבר שמקפיד עליו ביותר ... דאית ביה תרי טעמי לאיסורא, חדא שמלאכתו לאיסור דמכח זה מקצה דעתו מיניה, וגם הוא חסרון כיס, דמחמת כן מקצה דעתו טפי מיניה אסרו גם לצורך גופו ומקומו אך אם הוא דבר שמלאכתו להיתר אף שיש חסרון כיס לא נגרע כוחו בשביל זה, דכיון שיכול להשתמש בו בשבת כדרך תשמישו בחול, לא מקצה דעתיה מיניה כלל".
6. גר"ז (סעי' ד') – "אעפ"פ שאינן לסחורה אלא שמלאכתם לאיסור".
7. נור ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' ג') – "אעפ"י שאינן לסחורה אלא שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם שלא להשתמש בהם".
8. יד יוסף (ריש הקדמה לסי' ש"ח).
9. ערה"ש (סוף סעי' ז', סעי' י"א) – "מה שיחוס עליהן לבלי להשתמש בהם רק בדברי איסור המיוחדים להם כמו סכין של שחיטה ומסר הגדול וכיוצא בהם וזה נקרא מוקצה מחמת חסרון כיס".
10. תהלה לדוד (ס"ק א', ס"ק ג', סי' של"ו סוף ס"ק ו') – "ואף אם הם דברים היקרים ביותר לא מתסרי מחמת ח"כ כיון שאין מלאכתו לאיסור".
11. מנחת שבת (פתיחה לסי' פ"ח סוף אות א') – "וע' תו"ש הו"ד בנו"י דכלים שמלאכתם להיתר אין החסרון כיס מזיק כלל כיון שיכול להשתמש בו כמו בחול".
12. אשי ישראל (שבת דף פא. ד"ה ברש"י) – "דאיסור מחמת חסרון כיס גופיה לא שייך אלא בדבר שמלאכתו לאיסור".
13. תורת שבת (ס"ק ב').
14. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות א') – "אין עליו דין מוקצה מחמת חסרון כיס אא"כ מיוחד למלאכה האסורה בשבת ויו"ט אבל כלי שמלאכתו להיתר אעפ"י שהאדם מקפיד עליו מחמת שיש בו חסרון כיס אין זה מזיק בענין טלטולו כיון שיכולין להשתמש בו כמו בחול".
15. קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' י"ג) – "כלי היקר ביותר ומלאכתו לאיסור והוא מקפיד עליו מלהשתמש בו שום תשמיש אחר שלא יפחתו דמיו אסור בטלטול בכל ענין".
16. שו"ת דברי יואל (סי' י"ט אות ב') – לשונו מובא לקמן.
17. אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות ק"ס) – "ושאלתי את רבינו האם יהיה האיסור של מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי זכוכית יקר שמתירא ליגע בו. והשיב רבינו שלא, כי דבר שנעשה לנוי וכדומה אינו מוקצה, ורק יש מושג של "מחמת חסרון כיס" על כלי אומן בדבר העומד למלאכה".
18. יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קמ"ו סוף אות א') – "אבל כלי שמלאכתו להיתר אין החסרון כיס מזיק כלל".
19. באר משה (קובץ אור השבת ח"א עמ' י"ג) – "שני סוגי מוקצים מופרדים הם ... כלים שאסורים מחמת חסרון כיס צריכים להיות ג"כ מלאכתם לאיסורא ... **משא"כ דברים שאינם כלים** כמו ביצת אפרוח או נסרים של בעה"ב ... שיש בהם חסרון כיס ... בלא שום מלאכת איסור".
20. הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ה', מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות ב' ד"ה והיה, הסכמה לס' שבות יצחק ח"א, ע"י ששכ"ה פרק כ' הע' מ"ח [דפו"ח, הע' נ'], ע"י פרק מ' הע' ג' [דפו"ח, הע' ג'], שולחן שלמה ס"ק א', ס"ק ב', מאורי אש השלם עמ' ע"ג ד"ה ונלענ"ד, עמ' תרמ"ח ד"ה גם) – "דמוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק בדבר שמלאכתו לאיסור, **שזה חשוב מאד** בהך כללא דחסרון כיס, שהרי בגד חשוב מאד וכדומה שפיר מותר לטלטל בשבת".
21. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ב', הע' ב') – "ובטעם הדבר שמוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק בכלי שמלאכתו לאיסור, נראה פשוט שהביאור הוא, שכלי שמלאכתו לאיסור שאדם מקפיד עליו שלא להשתמש בו לתשמיש אחר הוא מוקצה, משום שבטל שם כלי מעליו, שהרי לעיקר מלאכתו אינו יכול להשתמש, שהרי מלאכתו לאיסור, ולתשמיש אחר של היתר אינו עומד, שהרי מקפידים עליו שלא להשתמש בו לתשמיש אחר, וכיון שאינו ראוי לתשמיש כלל, בטל ממנו תורת כלי והוא מוקצה. אבל כלי שמלאכתו להיתר, אף על פי שאינו עומד לתשמיש אחר, שהרי מקפידים שלא להשתמש בו לתשמיש אחר, מ"מ עומד הוא לעיקר תשמישו, כיון שתשמישו להיתר, וא"כ שם כלי עליו, ולא הוא מוקצה".
22. ברית עולם (חסרון כיס אות ג', אז נדברו ח"א סי' ע"ב, סי' ע"ט ס"ק קנ"ו, ח"ב סי' נ"א אות א').
23. קנה בשם (ח"א סי' י"ח) – "**פשוט דלכו"ע** לא שייך בו איסור מוקצה מחמת חסרון כיס כיון דתשמיש השכיח הוא ומותר לטלטלו אפילו שלא בשעת תשמיש".
24. הגרפ"ש זצ"ל (חי' בתרא על מ"ב ס"ק ח') – "בערה"ש סקי"א פסק דאין מוקצה מחמת חסרון כיס אלא בדבר שמלאכתו לאיסור ולא היה משתמש כלל לתשמיש בהיתר (ולא כמ"ב הנ"ל, דמשמע דאפילו מלאכתו להיתר ככלי נסדק, ג"כ הוא בו מוקצה מחמת חסרון כיס), ונראה להכריע דחפץ שמיוחד לסחורה ולא הי' משתמש או נוגע בו כלל חשיב מוקצה מחמת חסרון כיס, אך אם יש בו תשמיש היתר, ומשתמש בכך לפעמים אך מלבד זה לא היה משתמש בו כלל כגון כוס קידוש, בזה מסתברא להיתר דמאחר שיש בו תשמיש היתר א"כ לא הקצהו מדעתו כדעת המתירים הנ"ל".
25. יביע אומר (ח"ז סי' ל"ט אות ג', ילקוט יוסף חסרון כיס הע' ב', הליכות עולם ח"ג עמ' ר') – "ראיתי לרבינו הגדול בפני יהושע שכתב, שמהטור והש"ע סימן שח משמע שאם מלאכתם להיתר אפי' קבע להם מקום אין נאסרים. וכעת לא מצאתי דבר זה מפורש. ע"כ. ובס' המנורה הטהורה ... ובס' תהלה לדוד (סימן שח סק"א) הביא מ"ש הרב תוספת שבת, בשם הרא"ש בתשובה (כלל כב סימן ח), שמוקצה מחמת מלאכה של איסור וכו' הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, אבל לפנינו ליתא לתיבות "של איסור", ונראה

לחלק שבכלים היקרים ביותר, אם הם כלים שמלאכתם להיתר מותר לטלטלם אפי' מחמה לצל, ורק כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם יש להחמיר בהם. וכן דעת הגר"ז בש"ע. ע"כ. ובאמת שכן משמעות הרמב"ם והטור והש"ע שבפרטם אינם מונים אלא כלים שמלאכתם לאיסור, ולא משתמשים להו למנות איזה כלי שמלאכתו להיתר, ומזה דייק הפני יהושע להקל. וכד' האחרונים הנ"ל."

26. אור יצחק (ח"א או"ח סי' ק"ג, ריש סי' קנ"ז) – "דין מוקצה שיש בו חסרון כיס, שייך רק בכלי שמלאכתו לאיסור".
27. ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ט [דפו"ח, סעי' י"ט], הע' מ"ז [דפו"ח, הע' מ"ט], הע' מ"ח [דפו"ח, הע' נ'] – "שעומד לשימוש האסור בשבת".
28. לחמי השלחן (פתיחה שורש ג' ענף ב' עלה ב', דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות א') – "וכו"ע מודו בכלים העומדים לשימוש אף שהוא לזמן רחוק אין עליהם דין מוקצה מחמת חסרון כיס, ובכלים שאין עומדים לשימוש כלל אף לזמן רחוק יש עליהם דין מוקצה מחמת חסרון כיס".
29. ילקוט יוסף (חסרון כיס סעי' א') – "וכל דין מוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק בכלים שמלאכתם לאיסור. אבל בכלים שמלאכתם להיתר, כגון כלים יקרים העומדים לנוי ולקישוט הבית, ואינם עומדים לסחורה או למצוה, אין בהם דין מוקצה, ומותר לטלטלם בשבת אף מחמה לצל כדין כלי שמלאכתו להיתר".
30. טלטולי שבת (פרק ג' הע' ד').
31. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' כ"ג).
32. מנוחת אהבה (ח"ב פרק י"ב סעי' י"ח, סעי' כ"א, סעי' כ"ד).
33. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' ט"ז, סעי' כ"ב).
34. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' פ"ט, הע' קט"ו) – "כלי שמלאכתו להיתר ואין האדם מקצה דעתו ממנו, הרי הוא מותר בטלטול אף אם הוא כלי העלול להפגם ורגילים להקפיד עליו ולייחד לו מקום. ולכן אדם שראיתו חלשה ונזקק להשתמש בזכויות מגדלת לצורך קריאה מותר לטלטלה בשבת, אף שהוא כלי שמקפידים עליו הרבה. והטעם שהרי הוא מוכן לשימוש ואין אדם מקצה דעתו ממנו [וכן אם יש קנקן יקר מאד ליינן והאדם משתמש בו רק לעיתים רחוקות מ"מ מסתבר שאין זה בגדר מוקצה מחמת ח"כ אף בשבת שלא היתה דעתו כלל להשתמש בכלי הזה, דסו"ס אין בו הקצאה גמורה ואפשר שיימלך בדעתו להשתמש בו]".
35. פסקי תשובות (אות ב').

ד. קשה [לשיטות שרק בכלי שמלאכתו לאיסור שייך מוקצה מחמת חסרון כיס]: הא כלי סחורה – רמב"ם (פרק כ"ה הל' ט'), רמ"א (סעי' א').

1. ראה מכאן לחומרא – ברכת דוד (סי' ש"י על הט"ז ס"ק ג', לשונו מובא לעיל).
2. אה"נ, איירי שמוכר רק כלים שמלאכתם לאיסור – שו"ת דברי יואל (סי' י"ט אות ב', "י"ל דגם הרמב"ם ז"ל שכתב כלשון המחבר מיירי ג"כ דוקא בכלים שמלאכתם לאיסור שהוקצה לסחורה ... היוצא לנו מזה, דכלים שמלאכתם להיתר ועומדים המה בחנות למכירה, אע"פ שעל שאר תשמישים מקפיד עליהם שלא יפסדו שוים, אבל במה שראוי להם דהיינו ליקחם לביתו אם צריך להם או ליתנם לאחרים בדרך היתר המבואר בסימן שכ"ג, אינו מקפיד עליהם ולא הקצם מתחילה על דעת כן ומותר").
- (א) חולק – תפארת ישראל (כלכלת שבת, כללי מוקצה אות א', "ככל סחורה שמונח בחנות ואוצר"), ת"א (כלל ס"ה סעי' ג' פנ ז', "ואפילו כלי סעודה, כגון קערות וכלי זכויות וסכינים"), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק ח'), קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' י"ב, "אפילו הם כלים שמלאכתם להיתר"), חזו"א (או"ח סי' מ"ב ס"ק ט"ז, "נראה דמיירי אף בכלים שמלאכתן להיתר כגון כפות וסכינים שבחנותו וכיון שמקפיד עליהן לשמש בהן שלא יהיו נראין כישנים ויוזלו בעיני הלוקח, חשיב מוקצה אף לר"ש"), פשוט הפוסקים.

3. סחורה עצמו הוא מלאכתו לאיסור.

- (א) אשי ישראל (שבת דף פא. ד"ה ברש"י).
- (ב) אור לציון (קצות השבת פרק ב' הע' י"א) – "דהו כללי שמלאכתו לאיסור דהרי עומדים הם לסחורה ומוקצים מחמת איסור".
- (ג) חוט שני (ח"ג עמ' פ"ח ד"ה ומסתברא) – "השימוש של כלי הסחורה הוא לסחורה וסחורה אסורה בשבת".
- (ד) ילקוט יוסף (חסרון כיס סוף הע' ב', הע' ט') – "ואפ"ל דכלי העומד לסחורה שהוא חס עליו, חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, שהרי אסור להסתחר בשבת, וממילא מהני ליתן בו דין מוקצה מחמת חס"כ. ודו"ק".
- (ה) הררי שבת (סי' י' אות ג' ד"ה אמנם).

4. מקצה דעתו מלהשתמש מכל תשמישי הכלי.

- (א) תהלה לדוד (ס"ק א') – "אבל כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם אף אם הם כלים שמלאכתם להיתר כיון שמקפיד עליהם אסור לטלטלם אפילו לצורך תשמישן".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ב', ס"ק ז').
- (ג) קנה בשם (ח"א סי' י"ח אות ג') – "דאעפ"י שמלאכתם להיתר מ"מ כיון שמקפיד עליהם שלא להשתמש בהו כלל אפילו לתשמיש המיוחד להם, א"כ מקצה דעתיה מנייהו לגמרי".
- (ד) מנוחת אהבה (ח"ב פרק י"ב הע' ל"ח).
- (ה) הגרשז"א זצ"ל (ח"א בתרא על מ"ב ס"ק ח') – לשונו מובא לעיל.
- (ו) טלטולי שבת (פרק ג' הע' ד') – "דודאי אם מקצה דעתו מלהשתמש מכל תשמישי הכלי, אז הוי הקצאה גמורה".
- (ז) שלמי יהונתן (ס"ק ה', ח"ג פרק ד' סעי' י"ז).
- (ח) ארחות שבת (ח"ב עמ' מ"ב) – "והנה יש מהאחרונים שכתבו שאין כלי נעשה מוקצה מחמת חסרון כיס אלא כאשר מלאכתו אסורה בשבת, אבל אם מלאכתו מותרת אין הוא מוקצה, אמנם אין הדברים בדוקא, אלא ישנם גם כלים שמלאכתם להיתר שהם

מוקצה מחמת חסרון כיס, וכגון כלים העומדים לסחורה שאף אם מלאכתן להיתר כגון קערות וכוסות העומדים בחנות הרי הם אסורים בטלטול. אלא יסוד הדין הוא דכל שאין הכלי מוכן כלל לשימוש בשבת ובעליו מקפידים על כך הרי זה מוקצה, ולכן בדרך כלל כלים שמלאכתן להיתר אינם מוקצים מחמת ח"כ שהרי הם מוכנים לשימוש בשבת [משא"כ אם מלאכתן לאיסור אין להם שימוש בשבת משום שהשימוש שהם מוכנים לו בימות החול אסור בשבת ושימוש אחר הבעלים מקפידים שלא לעשות בהם], אך כלים שבחנות אף שמלאכתן להיתר אינם מוכנים לשימוש בשבת משום שעלולים להפגם, ונמצא שבכלים אלו יש הקצאה גמורה של הבעלים למרות שמלאכתן להיתר".

5. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' כ"ח).

6. נ"מ: כשלא מקפיד, אם הם כלי שמלאכתו לאיסור או כלי שמלאכתו להיתר – קצות השבת (פרק ב' הע' י"א, "ושמעתי מהגאון רבי בן ציון אבא שאול (שליט"א) [זצ"ל] דהו כלי שמלאכתו לאיסור דהרי עומדים הם לסחורה ומוקצים מחמת איסור, ולפ"ז בצריך לגופם או למקומם שרי לטלטלם כדין כלי שמלאכתו לאיסור. אולם הגאון רבי בנימין יהושע זילבר (שליט"א) [זצ"ל] כתב לי דמותר לטלטלם כדין כלי שמלאכתו להיתר, וכן לכאורה נראה לי דעת הגר"ז עיי"ש, ע"כ").

ה. קשה [לשיטות שרק בכלי שמלאכתו לאיסור שייך מוקצה מחמת חסרון כיס]: הא מ"ב (ס"ק ח') – "ונראה דאם בימות החול הוא זהיר להניעה ממקומה כדי שלא תפסד ותתקלקל ממילא הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה".

1. אה"נ.

א) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' י"ד, הע' כ"א) – "פשוט שד"ז תליא בפלוגתא דרבוותא בדין ממח"כ בכלי שמלאכתו להיתר, שנת' לעיל הע' 2-4, ודעת המ"ב להחמיר בזה, וע"ש בהע' ד' דלדינא נקטי' להחמיר בזה והמיקל יש לו על מי לסמוך".

2. שיחידו שלא לטלטלו כלל, יש עליהם דין מוקצה מחמת ח"כ.

א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות ב' ד"ה והיה, הסכמה לס' שבות יצחק ח"א, שולחן שלמה ס"ק א') – "ולא מיקרו מוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שאינם עומדים למלאכת איסור, וכמו"ש בס' תוס' שבת סי' ש"י ס"ק י"ג דבעינן דוקא דבר שמלאכתו לאיסור, או שיחידו שלא לטלטלו כלל, כגון שעון קיר וכדומה".

ב) קנה בשם (ח"א סי' י"ח אות ד').

ג) לחמי השלחן (פתיחה שורש ג' ענף ב' עלה ב').

ד) הו"ד בהל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' כ"ז).

ה) ילקוט יוסף (עמ' של"א ד"ה וכן).

ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' כ').

ז) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ג, הע' ק"מ) – "וכן מש"כ המשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ח' דתיבה גדולה וכבדה שאדם נזהר בימות החול מלהניעה ממקומה שמא תתרועע היא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה בשבת, אינו סותר למש"כ האחרונים הנ"ל דדין מוקצה מחמת חסרון כיס אינו אלא בכלי שמלאכתו לאיסור, והטעם כנ"ל דכיון שהאדם מקצה את דעתו מלטלטל את התיבה הזו ממילא אינה מוכנה לשימוש בשבת, וכמו שביארנו למעלה בענין כלים העומדים לסחורה".

3. מראי מקומות – באר משה (קובץ אור השבת ח"א עמ' י"ד ד"ה שוב), שלמי יהונתן (ס"ק ה' אות ה'), הררי שבת (סי' י' אות ה'), קובץ נזר התורה (שנה ב' קו' ב' עמ' קכ"ח, הו"ד בדף על הדף קכג. עמ' ר"פ).

ו. קשה [לשיטות שרק בכלי שמלאכתו לאיסור שייך מוקצה מחמת חסרון כיס]: מוכיח (סי' רנ"ט סעי' א', מ"ב ס"ק ג', וש"פ).

1. מראי מקומות – ביאורים לתוס' שבת (הע' ט').

ז. קשה [לשיטות שרק בכלי שמלאכתו לאיסור שייך מוקצה מחמת חסרון כיס]: שחיטה ביו"ט.

1. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ב' ד"ה וגדול) – "וגדול אחד רצה להוכיח שמוקצה מחמת חסרון כיס הוא אף בכלי שמלאכתו להיתר, מדין סכין של שחיטה, שהוא מוקצה אף ביו"ט, אעפ"י שביו"ט מותר לשחוט, מוכח שאעפ"י שאין מלאכתו לאיסור, כיון שמקפידים עליו הוי מוקצה. ונראה שאין מכאן ראיה, שהרי לא הותרה השחיטה לגמרי ביו"ט, שהרי אסור לשחוט למחר ולשחוט לנכרי, ומש"ה חשיב כלי שמלאכתו לאיסור, אלא שלצורך אוכל נפש הותר. וראה בדברי הרמ"א יו"ד סימן רס"ו סעיף ב' לענין סכין מילה לאחר ששל בו ביו"ט אי שרי לטלטלו, ובדברי הט"ז שם ובנקודות הכסף, וכן בשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סימן י"ח".

2. ששכ"ה (פרק כ' הע' מ"ח [דפ"ח, הע' נ']) – "ועיין תו"ש ... ואי בעינן נמי כלי שמל"א, י"ל דסכין של שחיטה ביו"ט מותר לטלטלה, שהרי עצם השחיטה מותרת בו ביום, סי' תצה, ועיין להלן פכ"א הערה יג, ולא דמיא לסכין של מילה, שדנו בה האחרונים, יו"ד סי' רסו סעי' ב ברמ"א, וע"ש בט"ז ובנקוה"כ, ועיין גם להלן הערה נג, דמותר לו לטלטל את הסכין רק למילה בזמנה של בו ביום, משא"כ בסכין של שחיטה, הרי מותר לשחוט ביו"ט כמה שירצה, והוא היתר גמור. וגם שמעתי מהגרש"ז איערבך זצ"ל, דדין סכין של שחיטה ביו"ט כדין כוס של זהב, דאף שמקפידין עליה, מ"מ מלאכתו להיתר ולא חשיב מוקצה. ושוב אמר לי הגרש"ז זצ"ל, דמבואר בחי' המאירי על ביצה כח ב ד"ה שפוד שצולין, לענין שפוד ביו"ט, דכיון דבשבת אסור לצלות, חשיב גם ביו"ט ככלי שמל"א ואסור מחמה לצל, ע"ש, והוא פלא, דלפ"ז אסור לטלטל נר וקדירה ביו"ט רק לצורך גו"מ ולא מחמה לצל עכ"ד".

3. מראי מקומות – רע"א (ביצה דף ב:), אג נדברו (ח"א סי' ע"ב, סי' ע"ט ס"ק קנ"ו), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכג: ד"ה בדין), תורת המוקצה (עמ' כ"ט), שבות יצחק (ח"א עמ' י"ג).

ח. קשה [לשיטות שרק בכלי שמלאכתו לאיסור שייך מוקצה מחמת חסרון כיס]: מילה בשבת.

1. קצות השלחן (סי' ק"ח הע' כ"ה) – "וצ"ע בפמ"ג מ"ז סק"ב שכ' דסכין של מילה הוי מלאכתו לאיסור ולכן אף מי שאינו מקפיד עליו אסור לטלטלו לצורך עצמו, דהא מילה מותרת בשבת, והסכין עומד לדבר המותר".

2. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' י"א) – "ואין להקשות מסכין של מילה שתשמישו בשבת הוא תשמיש היתר כיון שמותר למול בשבת, ובכל ואת אסור לטלטלו בשבת, (וראה בזה להלן בבאורים לתשובה י"ד ע"ש), אעפ"י שמוקצה מחמת חסרון כיס אינו אסור אלא אם כן הוא כלי שמלאכתו לאיסור, וכמו שנתבאר לעיל בבאורים לתשובה ב' ע"ש. שיש לחלק בין סכין של מילה למד-חום, שמילה בשבת אינה מותרת אלא כשהיא בזמנה, אבל מילה שלא בזמנה אסורה בשבת, ולגבי זה הסכין מלאכתה לאיסור".
3. מראי מקומות – מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק א'), ברכת דוד (סי' ש"י על הט"ז ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), תורת המוקצה (עמ' כ"ח), שבות יצחק (ח"א עמ' י"ג ד"ה ונראה).

ט. זכוכית מגדלת (magnifying glass).

1. מיקל.

(א) הגר"ח ק"שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' ר"ה אות י"ג) – "האם מותר להשתמש בשב"ק בזכוכית מגדלת לקריאה. תשובה: כן".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' פ"ט) – לשונו מובא לעיל.

י. מראי מקומות – ש"ך (נקוה"כ יו"ד סי' רס"ו סעי' ג'), ראש יוסף (ריש דף מו.), שו"ת יד יוסף (סי' ט"ז), חזו"א (סי' מ"ג אות י"ז), משנה הלכות (חט"ו סי' ק"), משנת השבת (דף קכג; עמ' רי"ז), שבות יצחק (פרק א' אות א' ס"ק ה'), תורת המוקצה (עמ' ז'), ארחות שבת (בירורי הלכה סי' ב' אות י"ז), הלכה שלימה (מוקצה סי' ג').

1. מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק א') – "של שחיטה. משמע לכאורה דדוקא אלו דעיקר מלאכתן הוא מלאכת איסור הוא דאסור בטלטול כיון שמקפיד שלא לעשות בהם מלאכה אחרת ממילא איתקצאי מדעתו שימוש כלי זי' לגמרי בשבת אבל אם עיקר מלאכתו הוא להיתר לא הוי מוקצה דאפשר שישתמש בהם בשבת בתשמיש המותר להם ... וצ"ע לדינא. ונראה דעכ"פ אין להחמיר לדינא אלא אם מלאכת היתר לא שכיח כ"כ אבל אם מלאכה המיוחדת לה שכיח טפי נראה מן הסברא דאין להחמיר גם בטלטול דמחמה לצל ומכ"ש לאותה מלאכה המיוחדת לה. אבל להשתמש בה מלאכה אחרת בוודאי אסור דלזה הוי מוקצה כיון דמקפיד עליו".

יא. סיכום: לרוב פוסקים.

1. כלי שמלאכתו להיתר שהשתמשותו הוי ע"י טלטול, לא יכול להיות מוקצה מחמת חסרון כיס [כמו קנקן יקר מאד ליין והאדם משתמש בו רק לעיתים רחוקות].
2. אבל כלי שמלאכתו להיתר, שלא צריך לטלטל בשביל השתמשותו, בשביל להיות מוקצה מחמת חסרון כיס [כמו תמונה יקרה שתלויה על הקיר].

ד] כלים יקרים: שעומדים רק לנוי - קנקן יקר מאד, תמונה התלויה על הקיר, שעון קיר, וכדו'.

א. הוי חסרון כיס – כמו המ"ב (ס"ק ח'), "ונראה דאם בימות החול הוא זהיר להניעה ממקומה כדי שלא תפסד ותתקלקל ממילא הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה".

1. הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות ב' ד"ה והיה, הסכמה לס' שבות יצחק ח"א, שולחן שלמה ס"ק א') – "שאם יחד לו מקום מחמת חשיבותו ומקפיד שלא לטלטלו כלל כשעון קיר וכדומה, שאפילו אם מלאכתו להיתר, מ"מ הואיל ומיוחד לו מקום וגם מקפיד לא לטלטלו כלל שגם זה בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס".

2. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ב' ד"ה ודוקא) – "ודוקא תמונות רגילות אינן מוקצה, אבל תמונות הקבועות בקיר אסור לטלטלן, שהרי קבע להן מקום, וכל דבר שאדם קובע לו מקום אסור לטלטלו, וראה בזה בשבת מ"ה ע"ב, ובשערי תשובה סימן ש"ח ס"ק ה', ובמ"ב שם ס"ק קס"ח. ומטעם זה אסור לטלטל שעון קיר, וראה עוד במ"ב סימן תק"א ס"ק א', וכן בחזו"א סימן מ"ג ס"ק י"ז מקור לדין זה, ע"ש".

3. ברית עולם (חסרון כיס אות ז') – "גם כלי שמלאכתו להיתר ואינו עומד לסחורה דינו כמוקצה מח"כ, כגון כלים יקרים שאין עומדין להשתמש בהם רק לנוי ויפוי לקישוט הבית ... תמונות על הכתלים בכלל זה".

4. הגריש"א צ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס"ג) – "כלים יקרים שאינו משתמש בהם כלל, וכן כל דבר שמחמת שמקפיד עליו מיוחד לו מקום, ואינו משתמש בו, כגון כלים שמעמידים בוטרינה או במקום אחר לנוי, ומקפידים לא להזיזם ממקומם, הרי הן מוקצה מחמת חסרון כיס".

הגריש"א צ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' נ"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס"ד) – "תמונות שעושים להם מסגרת ותולים אותם על הקיר, הרי הם מוקצים מחמת חסרון כיס, ואסור אפילו לנדנדם בעודן על הקיר. וכן הדין בשעון התלוי על הקיר שאסור לטלטל".

5. לחמי השלחן (פתיחה שורש ג' ענף ב' עלה ב', דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות א').

6. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא הקדמה לס' ש"ח).

7. שלחן הלוי (פרק ט' אות ג' ס"ק א') – "תמונה התלויה על הקיר, הרי היא מוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שקבעו לה מקום בקביעות גמור ואין מזיזים אותם משם (ע' חזון איש או"ח סי' מג אות יז)".

8. קצות השבט (פרק ב' סעי' ב') – "כגון תמונה יקרה התלויה על הקיר, אקווריום, כלי זכוכית עדינים העומדים לנוי".

9. שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ט').

10. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' נ"ה).

11. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' כ"א) – "ולפי"ז נראה דהוא הדין כלי נוי יקרים המונחים בארון לנוי בעלמא ומקפיד שלא לטלטלם ממקומם שמא יפלו ויפגמו, יש לדונם כמוקצה דחסרון כיס אע"פ שעיקר מלאכתן מותרת בשבת, שהרי הקצם מכל טלטול".

12. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ג) – "תמונה התלויה על הקיר אם מקפידים עליה שלא תפגם ולא תשבר וכאשר הוסרה מהקיר נזהרים בה מאד דינה כמוקצה מחמת חסרון כיס, היות והאדם מקצה דעתו לגמרי מלטלטה".
13. פסקי תשובות (אות ב').

ב. אינו נכלל במוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שהוא כלי שמלאכתו להיתר.

1. יביע אומר (ח"ז סי' ל"ט אות ג', הליכות עולם ח"ג עמ' ר"א) – "ומה שאסר בס' ברית עולם (בהל' מוקצה עמוד קו), גם בכלים שמלאכתם להיתר, כגון כלים יקרים שעומדים רק לנוי ויופי לקישוט הבית, וכן תמונות שעל הכותל, דהוו מוקצה מחמת כיס. ע"ש. אין דבריו מוכרחים, והעיקר כמ"ש האחרונים הנ"ל להקל".
2. אור יצחק (ח"א או"ח ריש סי' קנ"ז) – "האם תמונה נחשבת למוקצה מחמת חסרון כיס. תשובה: מוקצה מחמת חסרון כיס זה דוקא בכלי שמיוחד לשימוש של איסור, ונמנעים מלהשתמש בו לשום תשיש אחר בגלל חשש של חסרון כיס, ולכן תמונה אינה מוקצה".
3. ילקוט יוסף (חסרון כיס סעי' א' [לשונו מובא לעיל], הע' ב'. **אמנם** עי' סעי' י"ג והע' כ', וצ"ע) – "ולכן מה שאסר בספר ברית עולם (בהלכות מוקצה עמוד קו) גם בכלים שמלאכתם להיתר, כגון כלים יקרים שעומדים רק לנוי ויופי לקישוט הבית, וכן תמונות שעל הכותל, דהוו מוקצה מחמת חסרון כיס, ע"ש. אין דבריו מוכרחים, והעיקר כמו שכתבו האחרונים הנ"ל להקל".

ג. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' ג').

1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' קט"ו) – "אם יש קנקן יקר מאד ליין והאדם משתמש בו רק לעיתים רחוקות מ"מ מסתבר שאין זה בגדר מוקצה מחמת ח"כ אף בשבת שלא היתה דעתו כלל להשתמש בכלי הזה, דסו"ס אין בו הקצאה גמורה ואפשר שיימלך בדעתו להשתמש בו. ואם יש קנקן יקר מאד שהאדם אינו מייעד אותו כלל לשימוש ומעמיד אותו בארון רק כדי שישמש לנוי יש לעיין אם בכה"ג יחשב מוקצה מחמת ח"כ ... או שגם בכה"ג אמרינן דסו"ס מלאכתו להיתר ואינו מוקצה, וצ"ע בזה, די"ל דכבר הסיח דעתו לגמרי ממלאכתו ואין זה כלל כלי ליין רק כלי לנוי. ומאידך גיסא י"ל דגם בתורת כלי לנוי אכתי לאו מוקצה הוא הואיל ואין נמנעים מלהזיזו ממקום למקום בתוך הארון לכן חשיב כלי מחמת מלאכת נוי שלו".

ד. ייחוד מקום בדבר שאין בו חסרון כיס.

1. עי' לקמן סעי' נ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ה. הלכות של חסרון כיס.

- א. **ר"ש מודה** – גמרא (דף קנז, "אבל מוקצה מחמת חסרון כיס, אפילו רבי שמעון מודה, דתנן: כל הכלים ניטלין בשבת, חוץ ממסר הגדול ויתד של מחרישה"), הו"ד בתוס' (דף קכג: ד"ה וסכינא, ודף קכב: ד"ה כל), פוסקים.

ב. מה הדין לצורך גופו ומקומו: ראשונים.

1. מותר לצורך גופו ומקומו.
- (א) מרדכי (סי' שט"ו) – "חוץ מן המסר הגדול מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר כדמשמע פ' כל הכלים [דף קכד ב]".
- (ב) אגודה (סי' נ"ב, סי' ס"ו. אמנם עי' סי' קנ"ב, וצ"ע).
- 1) צ"ע מדף קכג, עלי [ומדוכה] אסור לצורך גופו, ומפרש הגמרא משום חסרון כיס. שו"ר הדרישה (ס"ק א', "לכאורה יש לתמוה מאי נראה דקאמר דהא מה שכתב רבינו או אפילו אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו וכו' גמרא ערוכה היא. ואפשר ליישב משום דסבירא ליה דאין ראה מקורנס בשמים מוכרחת לפי שאפשר לדחות ולומר דהא דאסרינן בשל בשמים לאו משום חסרון כיס דאף על פי שמתלכלך ונמאס הבשמים מכל מקום אין בכך חסרון כיס"). עדיין צ"ב.
2. אסור לצורך גופו.
- (א) תוס' (דף קכג: ד"ה וסכינא) – "ויש ליהזר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו דהוי כיתד של מחרישה דאפילו ר"ש מודה כדאמרינן בסוף מכילתין".
- (ב) רא"ש (כלל כ"ב סי' ח') – "והוא מחמת חסרון כיס, כקורנס הזהבים ובשמים, שאסור לטלטל אפילו לצורך גופו".
- (ג) ר' ירוחם (נתיב י"ב ח"ג, פ"ד ע"ג).
3. אסור אפילו מקומו.
- (א) תוס' (סוף דף מד.) – "ולרבי שמעון לא אסור שום מוקצה לצורך גופו ומקומו אלא מוקצה מחמת חסרון כיס".
- (ב) מאירי (דף קכג: ד"ה אמר) – "המסר הגדול העשוי לנסר בו קורות שהוא חס עליו שלא יפגם מפני שתקונו כבד ויתד של מחרישה והוא הכלי שבו נעשה החריץ של תלם המענה שבכלים אלו הוא קפיד עליהם ומיוחד להם מקום שאם יתקלקלו הפסדן מרובה ומתוך כך אסורים אף לצורך גופן ומקומן".
- (ג) ריטב"א (דף קכד: ד"ה קבלתי, דף קנד: ד"ה והא) – "וכל שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו אפי' לצורך מקומו דדוכתא מיחד ליה ולגמרי אקצייה".
- (ד) תוס' רי"ד (דף קנד: ד"ה והא).
- (ה) אהל מועד (שער השבת דרך י' נתיב א') – "מוקצה מחמת חסרון כיס כמסר הגדול ויתד של מחרישה וקורנס של בשמים והסכין ששוחטין בו בכל אלו וכיוצא בהם שהבעלים מקפידין עליהם כדי שלא יתקלקלו אסורים ג"כ בשבת בטלטול אפילו לצורך גופן ולצורך מקומן".

ג. מה הדין לצורך גופו ומקומו: פוסקים.

1. אסור לצורך גופו – מהרש"ל (ביאוריו על הסמ"ג עמ' רכ"ג ד"ה וסכינא, "ואל תשגיח בדברי המרדכי שכתב אפי' מוקצה מחמת חסרון כיס שרי בצורך גופו ומקומו ... שכל דבר שמלאכתו לאיסור אין מטלטלין אלא לצורך גופו או מקומו"), הו"ד בבגדי ישע (על המרדכי סי' שט"ו ס"ק ט"ז), פוסקים.
2. מתיר לצורך מקומו, דאין בזה חסרון כיס – נזירות שמשון (ריש סי' ש"ח, "ולי נראה להתיר עכ"פ לצורך מקומו. ומה שכתב הב"י דכל שכן מצורך גופו, זה אינו ..."), ארחות חיים (סעי' א').
3. אסור אפילו מקומו – מחבר (סעי' א', ב"י שם, "אסור לטלטלו בשבת ואפילו לצורך מקומו או לצורך גופו"), דרכי משה (ס"ק ב'), מנחה חדשה (השטות למנחת שבת סי' פ"ח סעי' ו', "נזירות שמשון ... ח"ו לסמוך עליו"), פוסקים.
- א) כל שכן מצורך גופו – ב"י (סעי' א', "וכיון דלצורך גופו אסור כל שכן לצורך מקומו כדמשמע בגמרא (קכג:) דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו").
- ב) כיון שאין שום השתמשות, כמו מוקצה מחמת גופו – רע"א (סוף סי' רס"ו ד"ה בא"ד אלא, ובשו"ע השחור הרע"א הוא בסוף השו"ע בהג"ה על אבן העזר סי' רס"ו הע' ה', "[ודוק. כללא דמלתא, דכל שאין לו מציאות היתר לצורך גופו אין לו היתר בלצורך מקומו]. ומהאי טעמא ניהא דמשמעות הפוסקים דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטל לצורך גופו בשום ענין. ובנזירות שמשון ריש סימן ש"ח טען דלצורך מקומו לשתרי דאין בזה חסרון כיס, ולפי הנ"ל ניהא, דכל שאין מציאות היתר לטלטל לצורך גופו גם לצורך מקומו אסור", עי' חזו"א (סי' מ"ג ס"ק י"ז, סי' מ"ד ס"ק י"ג), באר משה (ח"ח סי' כ"ט אות ב').
- ג) כיון דמייחד לה מקום – אז נדברו (חי"א סי' כ"א עמ' ל"ז ד"ה ועוד, "ולצורך גופה אסור משום דמקפיד מלהשתמש בו לצורך גופה, ומה שאסור לצורך מקומה לפי דמייחד לה מקום ומקפיד מלהזיז המוקצה ממקומה"), עי' מגילת ספר (סי' מ"ו אות ה').
4. מראי מקומות – חת"ס (ביצה דף יא. ד"ה ויש), שלמי יהונתן (ס"ק ג').

ד. נעשה בשבת מוקצה מחמת חסרון כיס.

1. לא הוי מוקצה [בזמן שחזר בו ממחשבתו] – תהלה לדוד (ס"ק ט', סי' של"א ס"ק ז'), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק מ"ה, "ועיין תל"ד ..."), הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ע"ח [דפו"ח, הע' פ"ג]), ברית עולם (חסרון כיס אות י"ב), ששכ"ה (פרק כ' הע' ע"ח [דפו"ח, הע' פ"ג]), פרק כ"ב סעי' י' [דפו"ח, סעי' י'], "חזר בו ממחשבתו הראשונה - מותר לטלטלו", לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות ה'), מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות ה', "ויותר מסתבר שבכל אופן אינו נעשה מוקצה באמצע השבת ע"י מחשבה גרידא"), תורת המוקצה (עמ' קס"ה ד"ה אם).
2. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' ט"ו).

ה. מותר ללוות מעכו"ם חפץ שיש בו חסרון כיס – פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט פרק ג' ח"ב ס"ק ז'), הו"ד בתורת המוקצה (עמ' ה').

1. מסופק גבי ממחלל שבת – תורת המוקצה (עמ' ה' ד"ה ויש).

ו. אם אמירה (בערב שבת) בלבד מבטל המוקצה מחמת חסרון כיס, או שצריך מעשה.

1. מראי מקומות – רע"א (ריש סי' ש"ח), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תקכ"ז הע' על ס"ק ט"ז).

ז. לטלטל ע"י עכו"ם לצורך גופו ולצורך מקומו: גבי חסרון כיס.

1. עי' סי' רע"ט סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ח. כיכור או תינוק: גבי חסרון כיס.

1. עי' לקמן סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

ט. האם יש מיגו דאיתקצאי: גבי חסרון כיס.

1. עי' ערך מיגו דאיתקצאי, לשיטות ומראי מקומות.

י. היתר בטלטולם - האם יש במוקצה מחמת חסרון כיס את ההתירים של נפיחה, טלטול מן הצד, טלטול בגופו, כבוד הבריות, וכדו'.

- א. יש מדייקים לחומרא – ב"י (ריש סי' ש"ח, "שמוקצה מחמת חסרון כיס אין לו צד היתר לטלטלו. אך שלשת חלקים הנשארים יש צדדי היתר בטלטולם ... ודבר שאסור לטלטלו מחמת גופו יש בו דרכי היתר י"ג: הא' יש דברים שיותר לטלטלם על ידי מחשבה ... הה' התירו לטלטל אבנים מקורזלות לצורך בית הכסא ... הט' התירו לטלטל קוץ המונח במקום שרבים דורסים בו כדי שלא יזוקו: ... הי"א התירו לטלטל קליפי אגוזים על ידי שמסלק הטבלא ונוערה ... הי"ג התירו לטלטל האיסור בגופו שלא בנענוע ידיה"), לבוש (סעי' א').
1. י"ל הב"י.

א) תוס' שבת (ס"ק ג') – "והא דכתב הב"י בכללים שאין להם צד היתר כלל, היינו טלטול ממש, ובטלטול מן הצד לא קמירי, ואע"ג דבצדדי היתרי דמוקצים מחמת גופם, חשיב נמי צד היתר דשרי לטלטל ע"י ניעור, הוא אידי דחשיב שאר צדדי היתר שיש להם, אגב גררא חשיב נמי טלטול ע"י ניעור".

ב) אז נדברו (ח"ח הע' בסוף הספר על סי' ל"ג ד"ה ונראה) – "ונראה בכוונת הב"י דבמוקצה מחמת גופו גם לאחר היחוד לאיזה השתמשות אפי' יחוד לעולם כגון אבנים לפצוע בהם אגוזים אינו נתבטל שורש המוקצה הלא סוף סוף אינו אלא אבן, אבל במוקצה מח"כ דבעצם הוי כלי אלא לפי שמקפיד עליו, להשתמש בו תשמיש אחר. א"כ היכא דייחדו לאיזה תשמיש נתבטל

לגמרי השם מוקצה. וזה כוונת הב"י דכ"ז דמקרי מוקצה מח"כ לא יצויר היתר טלטול. [ומה שמדייק הפמ"ג מלשון הנ"ל של הב"י שאין היתר טלטול מן הצד בממח"כ אינו ראי' דהב"י מדבר מטלטול ממש אבל ההיתר של טלטול מן הצד הוא לפי דלא מקרי טלטול המוקצה אלא טלטול ההיתר].

2. קושיה מטלטול במחשבה, ומטלטול נייר לביה"כ.

א) תהלה לדוד (ס"ק ב', ע"י ס"ק ג') – "באמת דברי הב"י צע"ג ... וקשה הא גם במוקצה מחמת ח"כ יש דברים שמותר לטלטלם ע"י מחשבה ... ובש"ג פ' המוציא מבואר דמותר לקנח בנייר חלק אף אם לא יחדו כשיעור בוכנא ואם יחדו אפילו הרבה ע"ש ולדעת המ"א בסק"י נייר חלק הוי מוקצה מחמת ח"כ. ולכן לכאורה אין להוציא דין חדש מדברי הב"י האלו וצ"ע".

ב. יש להחמיר.

1. פמ"ג (מש"ז ריש סי' ש"ח אות א') – "חסרון כיס מוקצה, העיד בו מרן המשביר ז"ל שאין בו שום תקנה לטלטלו בשבת ... ואם מונח עליו מוקצה מחמת חסרון כיס, אם מותר לנער בשוכח, כפי הנראה דחסרון כיס חמור מכולם ואין לו שום היתר, כמו שכתב בב"י [עמוד רצו ד"ה ומתוך], ואלו בקליפי אגוזים מנער הטבלא, והוא הדין בסיס כו' וטלטול מן הצד לצורך דבר המותר משמע בחסרון כיס לא מהני כל זה, ואף נענוע בגופו אין היתר בחסרון כיס".
- פמ"ג (סי' ש"ב א"א ס"ק ז', סי' ש"ט ס"ק ב') – "שמוקצה מחמת חסרון כיס אין לו צד היתר לטלטלו, אפילו כלאחר יד ולצורך דבר המותר כי הכא במותר, אסור לשמוט כליו, ודוקא במוקצה מחמת גופו צרורות [סימן שח סעיף ז] וכדומה, כמו קש שעל המטה [סימן שיא סעיף ח], וכמו שכתב הב"י בסימן ש"ח בהקדמתו [עמוד רצו ד"ה ומתוך] שמוקצה מחמת חסרון כיס אין לו שום צד היתר לטלטלו, ואי"ה יבואר שם [משבצות זהב ריש הסימן]".
2. ע"י יד אפרים (על הט"ז ס"ק ב').
3. יד יוסף (ריש הקדמה לסי' ש"ח).
4. מנחת שבת (הקדמה לסי' פ"ח אות א', ס"ק ס"ז) – "ראוי להחמיר כדעת הפמ"ג".
5. תורת שבת (סוף ס"ק א') – "דכיון שמקפיד עליו שלא יתקלקל הוי כמוקצה בידים לכל ענייני מוקצה".
6. ע"י חלקת יעקב (ח"ב סי' קמ"ח, או"ח סי' קט"ו) – "ועי' בספרי הקיצורים בנז"י סימן ל"ח חלק א', ומנח"ש סימן פ"ח ס"ק ט"ז בשם פמ"ג רס"י ש"ח, דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור אפי' טלטול מן הצד".
7. קצות השבת (פרק ב' סעי' ח') – "יש להקפיד לכתחילה שלא לטלטלו כלל ואפילו בגופו או ע"י טלטול מן הצד ... לכן, אם השאיר הטלפון על השולחן, טיפיקורדר על המטה, פנקס צ'קים על ספר, מצלמה על הכורסה וכיו"ב, ראוי לכתחילה להקפיד שלא לטלטל כלל. ברם ... בשעת הצורך שרי".
8. הגרנפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא סי' ש"י על מ"ב ס"ק כ"ה) – "כיון דהסבר מוקצה מחמת חסרון כיס הוא משום הקפדתו שלא יזיזו ממקומו, א"כ אף טלטול בגופו, וכ"ש טלטול מן הצד ייאסר, דסכ"ס מקפיד שלא יזוז המוקצה ממקומו".

ג. מיקל.

1. תוס' שבת (ס"ק ג') – "מיהו ודאי ע"י טלטול מן הצד שרי ... אבל במוקצה מחמת חסרון כיס ... גם בהו טלטול מן הצד כמ"ש סי' רנ"ט [סעי' א']".
2. רע"א (סי' ש"ב על מג"א ס"ק ז') – "ומה"ט מתפרש ג"כ טעמא דהרמב"ם משום מוקצה דאילו בשומטו מה טלטול מוקצה יש כאן דאף ע"ז ינענע המכש מ"מ הוי טלטול כלאחר יד לצורך דבר המותר".
3. מ"ב (ס"ק ה') – "אבל הנדן עם הסכינים שרי לטלטל אף שהוא ג"כ בתוכו דהא נעשית בסיס לאיסור ולהיתר ומוותר לנער ג"כ את הסכין הזה מתוכו".
- מ"ב (סי' שי"ב ס"ק ו') – "וה"ה נייר חלק שמקפיד עליו דיש בו משום מוקצה ג"כ מהני יחוד מע"ש דע"ז הוסר מעליו שם מוקצה".
4. תהלה לדוד (ס"ק ב', סי' ש"ב ס"ק ז') - לשונו מובא לעיל.
5. כף החיים (ס"ק י').
6. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י"ד ד"ה כעבור, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה והנה) – "ומ"מ מותר שפיר לטלטל נר הדולק בגופו או מן הצד לצורך דבר המותר אע"ג דבכה"ג כ"ש דיש לחוש לשמא יכבה, כיון דנקטינן שגם מוקצה מחמת חסרון כיס שרי בכה"ג".
7. אז נדברו (ח"ו עמ' קנ"ז ד"ה ובמה, ח"א עמ' ל"ט ד"ה ש"ע, הערות לס' קצות השבת עמ' ק"כ).
8. יביע אומר (חסרון כיס סוף הע' ד', סוף הע' ט').
9. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שט"ז).
10. שואלין ודורשין (ח"ד סי' י"ב).
11. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ד) – "מוקצה מחמת חסרון כיס מותר בטלטול מן הצד - דלא גרע מאבנים".
12. תורת המוקצה (עמ' י').

ד. מראי מקומות – רע"א (סי' רס"ו סעי' י"ג ד"ה אלא), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"א ס"ק ה', ס"ק ח', ח"ב ס"ק ב', מחלוקת), פתחי עולם (ס"ק ד'), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות א'), קצות השבת (פרק ב' הע' ט"ז-י"ח), לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות ב'), טלטולי שבת (פרק י"ט הע' א'), הרש"ד גרוס (שבת לישאל עמ' שמ"ט), מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ז ד"ה מיהו), פסקי תשובות (סוף אות ז'), שערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ה' סעי' ז').

1. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' פ' [דפו"ח, הע' פ"ט]) – "וצע"ג".
2. לענין טלטול מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך כבוד הבריות - ע"י סי' שי"ב סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ז] נייר חלק: שעומד לכתובה.**א. בזמן גדולי אחרונים.**

1. הוי חסרון כיס – מג"א (ס"ק י', "כתוב בש"ג פ"ח דנייר חלק הוי מוקצה ונ"ל דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דכיון דעומד לכתובה קפיד עליהו"), תוס' שבת (ס"ק י"ט), א"ר (ס"ק ד'), מור וקציעה (במג"א), דרך החיים (מוקצה סעי' י"ז), ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פנ ג'), גר"ז (סעי' ו'), שלחן שלמה (סעי' ב'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' א'), יד יוסף (ס"ק א'), תפארת ישראל (כלכלת שבת, כללי המוקצה אות א'), קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ו'), מ"ב (ס"ק ג', סי' ש"ב ס"ק ו'), פתחי עולם (ס"ק ה'), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ס"ז), קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' ט"ז, עי' ס"ק כ"ו), גדולות אלישע (ס"ק כ"ג).
2. שעה"צ (סי' ש"ב ס"ק ט') – "דאם **סתמא**, אין בו משום מוקצה, דהא עומד לכסות פי הפך [פרי מגדים]. ומשמע מזה דהוא פליג על מה שכתב בתוספות שבת דאפילו נייר גס צריך יחוד".

ב. בזמנינו.**1. הוי חסרון כיס.**

א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ב, לתורה והוראה ח"ב עמ' י"ז, אמנם עי' מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"ח) – "צריך להזהר שלא ליתן ניירות המיוחדות לכתובה בין דפי הספרים קודם השבת אף באופן דליכא איסור על הנחתן שם משום דהכינן לכתוב עליהן באורים בספר דשפיר מקרי אותן הניירות מוקצה מחמת חסרון כיס כמו שכתבו הפוסקים, ואפילו בזמן הזה, **דלא מצינו בר דעת** שמאבד ניירות שיכול לכתוב עליהם".

ב) עי' באר משה (קובץ אור השבת ח"א עמ' י"ז) – "בזמנינו נייר חלק העומד לכתובה ואך ורק לכתובה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס אם לא שהבעה"ב אומר בפירוש שהילדים יכולים לשחוק עמה ואינו מקפיד וזה נכון, וטוב שבעה"ב יאמר כן כי בלא"ה יכול לצמוח מיכשול לענין מוקצה".

ג) אז נדברן (ח"א סי' כ"א ריש עמ' ל"ח, מ"ב ס"ק ג', ברית עולם חסרון כיס אות י"ג, קצות השבת פרק ב' הע' ג') – "נייר חלק אפי' בזמנינו שאינו חשוב נמי הוי מוקצה מח"כ".

ד) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ח) – "ונייר העומד לכתובה הנ"ל גם בזמנינו שהנייר בזול הרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס. ומה שנותנין את הנייר העומד לכתובה גם לקטן לכתוב בו, הוי נמי שימוש של כתיבה אלא שלכתיבתו אין חשיבות".

ה) הגר"ח (שליט"א) (אסיפת יצחק ח' אייר תשס"ו) – "שאלה: בס' ש"ח ס"ק ג' המשנה ברורה כתב שנייר חלק שעומד לכתובה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, האם זה עדיין נוגע היום שהעולם אינו מקפיד על דף אחד. תשובה: גם היום".

עי' שו"ת הגר"ח (ס"ק ח') – "שאלה: כתב רבינו בספרו שונה הלכות שנייר חלק הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, האם הדין כך גם באדם שיש לו דפים בשפע, וכל ימות השבוע בני ביתו גם מציירים עליהם וכלל אין הוא מקפיד. תשובה מרן: ראוי להחמיר".
ו) מגילת ספר (סי' מ"ו אות ט"ז) – "דברור שאחר שישתמש בנייר לצור על פי צלוחיתו וכיו"ב שוב לא ישתמש בו לכתובה, ויוצא שבהיותו עומד לכתובה מקפידים שלא לעשות בו תשמישים אחרים אלא שאין אדם נמנע **מלבטל את יחודו** לכתובה וליעדו לתשמישים אחרים, ונראה שאין להתחשב בכך".

ז) אות ברית (סי' י"ב סעי' ח').

ח) קצות השבת (פרק ב' סעי' א', הע' ג', ערך נייר כתיבה).

ט) שו"ת יחל ישראל (סי' ו' ד"ה ויש).

י) עי' טלטולי שבת (עמ' ע"ג).

יא) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קע"ב).

2. אינו מוקצה מחמת חסרון כיס.

א) הגרשז"א (צ"ל (ששכ"ה דפו"ח פרק כ' הע' נ"ו, מאור השבת מכתב י' אות ג', שלמי יהודה פרק י"ב הע' י"ג, שולחן שלמה ס"ק ד') – "אולם נייר יחיד אינו מוקצה כיון דבזמנינו אין מקפידים מלנגב את הידים או שאר לכלוך בנייר העומד לכתובה, וכל זה בנייר כתיבה רגיל, אבל לא בסוג מעולה שכן מקפידים עליו, כגון נייר מבלוק או של פירמא דאפשר שזה בוודאי אסור אמנם כיון דבזמנינו לא מקפידים ביותר, חשיב רק כמלאכתו לאיסור, ואפילו על פירמא זה לא מחמת חסרון כיס".

ב) הגר"ש (צ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' י"ג, פסקי הלכות קרול או"ח אות ק", אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס"ה, טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות י' [לשונו מובא לקמן]) – "נייר העומד לכתובה בזמנינו אינו חשוב, ולא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס".

ג) יביע אומר (בית הלל חל"ו עמ' י').

ד) שבט הלוי (ח"ט סי' ע"ח, מ"ב למעשה הע' ט') – "מבואר בפוסקים ריש סי' ש"ח דנייר חדש חלק הו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס, ובמק"א כתבתי דבזה"ו דשכיח נייר לבן טובא אין להחמיר כ"כ בזה".

שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ו אות ג', ח"ט עמ' נ"א אות ג') – "נייר כתיבה בזמנינו שהכל בזול ואין מקפידים ע"ז אינו מוקצה, אבל נייר כתיבה מיוחד יקר יותר מקפידים עליו והוה מוקצה מחמת חסרון כיס. וכן ניירות צבעוניים שעומדים לצרכים שונים מקפידים עליהם והוה מוקצה מחמת חסרון כיס".

ה) ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ט [מוסיף בדפו"ח, סעי' י"ט], הע' נ"ד [מוסיף בדפו"ח, הע' נ"ו]) – "נייר כתיבה יקר-ערך".

ו) לחמי השלחן (לחם אברהם ס"ק י').

ז) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תס"ה [כלי שמלאכתו להיתר סעי' ח'], עי' עמ' של"ב הע' ג') – "מותר לטלטל בשבת נייר חלק, שבזמן הזה אין מקפידים על הנייר שלא להשתמש בו לתשמישים אחרים [שלא לכתובה]".

ח) לוח המוקצה (ערך דף-נייר חלק).

(ט) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ז', פרק כ"ב סעי' ט"ז, הע' כ"ה).

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ט).

3. מראי מקומות – פסקי תשובות (אות א'), שלמי יהונתן (ס"ק ע"ב אות א'), הגר"ש מוזסון (קובץ אור ישראל חי"ג עמ' מ"ח אות ב'), הגרני"א מרגארעטען (קובץ אור ישראל חט"ז עמ' ר"ז).

א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סוף הע' ב', סוף ס' שבתותי תשמורו ח"א לפרק כ"ד סעי' ג') – "ויש לעיין לענין דפים ריקים, אם הם חשובים מוקצה מחמת חסרון כיס ואסורים בטלטול, שאעפ"י שבמג"א בסימן ש"ח ס"ק י' כתב בשם השלטי גבורים שיש להם דין מוקצה מחמת חסרון כיס, והאחרונים הביאו את דבריו, אפשר שהיום מותר לטלטלם, שכיום לא מקפידים כל כך על דפים ריקים, וצ"ע".

4. דינו מצד שאר סוגי מוקצה.

א) עי' לקמן סעי' ז', ערך מוקצה מחמת גופו.

ג. נייר צבעוני: בזמנינו.

1. הוי חסרון כיס – שבת הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ו אות ג', חי"ט עמ' נ"א אות ג', לשונו מובא לעיל), תורת המוקצה (עמ' ט').

ד. דפדפת עם דפים רבים: בזמנינו.

1. הוי חסרון כיס – הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' ט"ו, שולחן שלמה ס"ק ד'), הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' ט"ו, "דבכמות קפדי אינשי"), שלמי יהודה (פרק י"ב סעי' ג').

ה. מעטפה (envelope).

1. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ג) – "מעטפות העומדות למשלוח, אם מקפידים שלא להשתמש בהן שימוש המותר בשבת הרי הן בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם משתמשים בהן לעתים לשימוש המותר בשבת הרי הן כלי שמלאכתו לאיסור, והטעם משום שעיקר מלאכתן לשלוח בהן מכתב, ואינן ראויות לכך בלי מלאכות אסורות של כתיבה והדבקת בול".

ו. מחברת (note book), שכתוב בחלק ממנה.

1. עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ח. כלים העומדים לסחורה – רמ"א (סעיף א').

א. חפץ שדעתו להחזירו לחנות.

1. הוי כעומד לסחורה.

א) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ו', שולחן שלמה ס"ק ז' ב') – "מי שקנה חפץ מחנות וגמר בדעתו להחזירו לחנות מסתבר דחשיב כעומד לסחורה ואסור בטלטול".

ב) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ד' הע' ט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ע', הל' שבת בשבת ח"ב פרק כ"ב הע' כ') – "בזה פשוט שעדין שם כלי העומד לסחורה עליו, שעומד להחזירו ע"מ למוכרן וכל שימוש בהן מפסידן מכך, וגם השימוש גורם שלא יוכל להחזיר".

ג) חוט שני (סוף פרק מ"ג).

ד) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף סעי' כ"ג) – "אבל הקונה חפץ לפני שבת ושוב מחליט להחזירו לחנות, הרי חוזר אל החפץ דין מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי מעכשיו הוא מקפיד עליו שלא להשתמש בו עוד כדי שלא יתקלקל ויוכל להחזירו לחנות".

ה) טלטולי שבת (עמ' ע"א).

ו) לקוט יוסף (חסרון כיס סוף הע' י"ג).

ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' כ"ה).

ח) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י"ח).

ט) עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ה) – "ויש שהורו דהוא הדין כלים חדשים שאדם קנה או קיבל במתנה ודעתו להחליפם בחנות או ליתנם במתנה לאחרים הרי הם מוקצה, אלא אם כן ישנה אפשרות שימלך בדעתו להשתמש בכלים אלו ולא להחזירם לחנות".

י) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' י"ג).

ב. כשדרכן של החנוני להשאיל.

1. הוי כאינו מקפיד.

א) ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פנ' ג') – "ונראה לי דדוקא בחנוני שאין דרכו להשאיל כלים. אבל מי שדרכו להשאיל כלים חדשים, אין בהם מוקצה אף על פי שנתנן לאוצר, שהרי אינו מקפיד עליהם".

ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק ח').

ג) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ו') – "אבל אם דרכו להשאילם לפעמים אינם מוקצה".

ד) פתחי עולם (ס"ק ה').

ה) ברית עולם (חסרון כיס אות ד').

ו) טלטולי שבת (פרק ג' הע' י"ג).

ז) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ה').

ג. חנווני שמשמש בחפצי החנות לצורכו.

1. מחמיר.

- (א) חזו"א (או"ח סי' מ"ב ס"ק ט"ז) – "ואע"ג דלפעמים נשבר סכיניו בשבת וחפצו ליקח לתשמיש ביתו מסכיני חנותו מ"מ חשיב מוקצה כיון דלא שכיח כלל, וחשיב כגרוגרות וצמוקים, ולא דמי לתמרי דעיסקא דהתם שכיח שיאכל מהן".
- (ב) ברית עולם (חסרון כים אות ה').
- (ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"א [דפו"ח, סעי' כ"א], הע' ע"ח [דפו"ח, הע' פ"ג]).
- (ד) עי' מגילת ספר (קוני' שמירת שבת פרק כ' אות י"ז).
- (ה) אות ברית (סי' י"ב סוף הע' י"ד) – "ודאי שיש להחמיר".
2. מיקל.

- (א) אבני נזר (או"ח סי' ת"ב אות ג') – "נראה דיש חילוק בין אם נמלך שלא למוכרם רק להחזיקם לעצמם דמותר לטלטל לר' שמעון אבל אם עדיין מחזיקם לעיסקא רק שלפי שעה רוצה להשתמש בהם. בכהי גוונא אוסר הרמב"ם".
- (ב) דברי יואל (ח"א או"ח סי' י"ט אות ד').
- (ג) הגרשז"א (צ"ל [ששכ"ה פרק כ' הע' ע"ח [דפו"ח, הע' פ"ג], מילואים, שולחן שלמה ס"ק ל"ג. ד').
- (ד) הו"ד ביצחק יקרא (סי' ש"י סעי' ב').
- (ה) עי' לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות ז').
3. מראי מקומות – שבות יצחק (סוף עמ' י'), פסקי תשובות (דפו"י סי' ש"י אות א' ד"ה ושאר), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י"ד).

ד. תשמיש המיוחד לו.

1. מחמיר.

- (א) חזו"א (סי' מ"ב ס"ק ט"ז) – לשונו מובא לעיל.
2. מיקל.

- (א) תפארת ישראל (כלכלת שבת, כללי מוקצה אות א') – "מיהו נ"ל דבתשמיש שמיוחדין לו (כשלאפמיטין ושנופף טוך ומנעלים), מותר ליטלן מחנות, וראיתי מרמג"א רנ"ב סקט"ו".
- (ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק ח').
3. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ח ס"ק י"ג), הלכה שלימה (מוקצה סי' ד').
- (א) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף הע' פ"ג) – "בכלכלת שבת ... דקצ"ע בראיתו מסי' רנ"ב, דשאני סחורה של יהודי שבשבת אינה עומדת לסחורה".

ה. מאכלים העומדים למכירה.

1. אינו מוקצה.

- (א) ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פנ ז') – "חוץ מדבר מאכל ומשקה דאף על פי שנתנן לאוצר מותר".
- (ב) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות ח') – "ואוכלין ומשקין אף על פי שמיוחדים לסחורה, ולא הזמינם מבעוד יום לא במחשבה ולא בדיבור מותר לטלטלם".
- (ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"א [דפו"ח, סעי' כ"א]).
- (ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ג).
- (ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ו, הע' קל"ז) – "וכתבו האחרונים דאע"פ שאוכלים אלו עומדים לסחורה מ"מ אין האדם מקצה אותם לגמרי מדעתו ולכן אין הקצאתם הקצאה גמורה. ועי' אור שמח פכ"ה משבת ה"ט. ויל"ע בדבר מאכל שאדם קנה בחנות ודעתו להחליפו, כגון שאינו בהכשר מהודר, האם אמרינן דהוי מוקצה, ככלים העומדים לסחורה, דבציור זה לא שכיח כלל שישמש בו, וצ"ע".
- (ו) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ו', פרק כ"ג סעי' ד').
2. מחמיר.

- (א) בגדי ישע (סי' ש"י ס"ק א') – "ושאר פירות העומדת לסחורה. שאע"פ שעומדים לסחורה דעתו עליהן לאכול מהם כשירצה זולת אם מקפיד עליהן דאז הוי מוקצה שאפילו ר"ש מודה כאשר בארתי בריש סימן ש"ח ע"ש".
3. מראי מקומות.
- (א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ו) – "ועיין ח"א כלל ס"ו ס"ב שכתב דמותר לטלטל דברי מאכל וכתבי הקדש אפילו אם ייחדן לסחורה. ולכאז' דבריו צ"ע דהא בגמ' שבת יט: נחלקו אם מותר לטלטל תמרי דעיסקא, ובשו"ע סי' תצ"ה ס"ד פוסק לאסור טלטולם ביו"ט, וחזינון שרק לגבי אוכלין המיועדים לאכילה אמר הר"ן דלא גזרו עליהם כלל".

ו. ספרים העומדים למכירה.

1. אינו מוקצה.

- (א) עי' ח"א (כלל ס"ו סעי' ב') – "כל כתבי קודש ואוכלין ומשקין, אף על פי שיחדן לסחורה, כיון שהם לצורך שבת לא רצו לגזור, ולכן אפילו לא הזמינן לא במחשבה ולא בדבור, מותר לטלטלן, שהם דברים שמצוה לעסוק בהם או להתענג".
- (ב) הגריש"א (צ"ל [שלמי יהודה פרק י"ב הע' ו', הל' שבת בשבת ח"ב פרק כ"ב סוף הע' י', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"מ, אות רמ"א]).

- (ג) אז נדברו (ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק כ"ב, שלמי יהודה פרק י"ב הע' ו', שלמי יהודה עמ' רכ"א).
- (ד) יביע אומר (רבבות אפרים ח"ו סי' ר"ה).
- (ה) חוט שני (ח"ג עמ' ע' ד"ה ספרים, עי' שעה"צ ס"ק ז').
- (ו) עי' ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח הע' ס"ד) – "ולכאורה י"ל דה"ה ספרים שעומדים להמכר דניח"ל לבעליו שיעיינו בהם, דאינם מוקצה, ועיין ח"א".
- (ז) רבבות אפרים (ח"ו סי' ר"ה).
- (ח) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ז').
- (ט) שלמי יהודה (פרק י"ב אות א').
- (י) קצות השבת (ערך ספרי קודש העומדים לסחורה).
- (יא) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תנ"ח).
- (יב) הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' ע"ו).
- (יג) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ה').
- (יד) פסקי תשובות (סי' ש"י אות א', דפו"ח סי' ש"ח אות ג', הע' ל"ג) – "ובכלל זה גם כתבי הקודש (ספרי קודש העומדים למכירה), שהרי מצוה לעסוק בתורה בשבת. [חיי אדם שם. ולדבריו יש לנו להתיר לעיין בספרי קודש הפרוסים על דוכן מכירת ספרים, אפילו כוונתו על מנת לדעת אם לקנותו, ואין בזה משום ממצוא חפץ, דחפצי שמים מותרים (שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' ר"ה), אם כי בודאי יש לזהר שלא יהיה כעובדין דחול וזילותא דשבתא, ולסוחר איסור גמור להציג מרכולתו בשבת קודש כדרכו בימת החול, ובלא"ה גם לצורך מצוה דליכא משום ממצוא חפץ, אין להתיר אלא במקום הכרח כשאי אפשר בימות החול, כמבואר בסי' ש"ו אות ב'"].
2. מוקצה.
- (א) תורת המוקצה (עמ' קס"ד).
3. מראי מקומות.
- (א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ז, הע' קל"ח) – "לכא"ו היה מקום לומר שדין ספרים העומדים למכירה כדין כלים העומדים לסחורה והיו מוקצה מח"כ אם אכן הבעלים מקפיד שלא לעיין בהם אף באופן עראי. אמנם בספר ח"א כלל ס"ו ... וצ"ע".
- ז. בגדים העומדים למכירה.
1. חסרון כיס.
- (א) אז נדברו (ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק כ"ב) – "אבל בגדים העומרים לסחורה דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס".
2. מראי מקומות.
- (א) רבבות אפרים (ח"ו סי' ר"ה) – "ועיין בבדי השלחן סימן ק"ח שכתב דבגד דינו כספרים, וא"כ בבגדים הו"ל כאוכלין ומשקין ...".
- ח. אתרוגים העומדים למכירה.
1. חסרון כיס.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ס"ה [דפו"ח, הע' ס"ז], הליכות שלמה מועדים פרק י' סעי' ל"א, שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ד') – "אתרוגים העומדים לסחורה, דינם כשבתות שלפני חג הסוכות כמוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור בטלטול".
- (ב) ששכ"ה (פרק כ' סוף סעי' כ"א [דפו"ח, סעי' כ"א]) – "אתרוגים העומדים לסחורה (לפני חג הסוכות), דינם כמוקצה מחמת חסרון-כיס ואסור לטלטלם".
- (ג) ילקוט יוסף (חסרון כיס סעי' ט') – "אתרוגי מצוה העומדים לסחורה, דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס. [וכן לולב אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך גופו ומקומו, שהרי אין עליו תורת כלי כלל]".
- (ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ט) – "אתרוגים העומדים למכירה דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס".
2. מראי מקומות.
- (א) הגרח"ק שליט"א (אשיחה עמ' של"א) – "אתרוגים העומדים למכירה האם הן מוקצה בשבת. תשובה: אם מקפידים".
- ט. כלי פסח בשאר ימות השנה - כלי פסח שאדם מקפיד שלא להשתמש בהם לאכילה בשאר ימות השנה.
- א. מחמיר.
1. הגרח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חפ"ז עמ' מ"ח טור א') – "שאלה: כלי פסח כל השנה אם הם מוקצה בשבת כיון שמקפידים עליהם. תשובה: כן".
2. ששכ"ה (פרק כ' סוף סעי' כ"ב [דפו"ח, סוף סעי' כ"ב]) – "כלי סעודה של פסח במשך שאר שבתות השנה, מכיון שאדם רגיל להקפיד שלא להשתמש בהם לחמץ ... דינם כמוקצה מחמת חסרון-כיס ואין לטלטלם".
- (א) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף הע' ע"ז) – "ועי"ל דסתם כלי פסח פשוטים שניתן בקלות לקנות אחרים, כמו כוסות, אינם מוקצה כלל".
3. קצות השבת (ערך כלי פסח בשאר ימות השנה במקפיד עליהם).
4. אות ברית (סי' י"ב סעי' י"ט) – "יש להחמיר".
5. עי' נשמת שבת (סי' ש"ח אות של"ב) – "לכאורה הן מוקצין (דחס"כ) [אם מקפיד שאפילו אם ישבר לו כלי באמצע השנה לא יקח מהם], אבל איזה אחרונים מקילים".

6. ס' הכשרות (פרק א' סוף סעי' ח').
 7. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ב) – "כלי פסח שאדם מקפיד שלא להשתמש בהם לאכילה בשאר ימות השנה הרי הם כמוקצה מחמת חסרון כיס".
 8. שאילת שאול (או"ח סי' נ"א) – "ולאחר שהוכחנו שמוקצה מחמת חסרון כיס אינו קשור דוקא בכלי שמלאכתו לאיסור, וגם כתבנו שאינו תלוי דוקא בהפסד ממון, אלא הכל תלוי אם אדם קובע לו מקום, א"כ ה"ה הני כלי פסח הקפדתו גדולה מאד עליהם ומיוחד להם מקום מיוחד והוי בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס".
 9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"א).

ב. מיקל.

1. באר משה (קובץ אור השבת ח"א עמ' י"ז אות ד').
 2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ע"ד [דפוח, הע' ע"ז], תורת המוקצה עמ' כ"ז, מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות ב' ד"ה והיה, שולחן שלמה פתיחה לסי' ש"ח אות ב' ד"ה והיה, אות ג' ד"ה ונראה דהרי, סי' ש"ח ס"ק ב', ס"ק פ"ז ב', סי' ש"י ס"ק י"ג ב', עי' שולחן שלמה פסח פרק י' סעי' כ"א) – "דהא כללא הוא דאין דין מוקצה אלא באחד מן השמות שקבעו חז"ל, אבל מה שהאדם מקצה דבר מדעתו מפני שיחידו לזמנים מסוימים אין זה נעשה מוקצה משום כך, ומהאי טעמא מותר ללבוש בשבת בגדים המיוחדים ליו"ט, ואפי' כלים המיוחדים לפסח נמי מותרים בשבתות של כל ימות השנה ולא מיקרו מוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שאינם עומדים למלאכת איסור, וכמו"ש בס' תוס' שבת סי' ש"י ס"ק י"ג דבעינן דוקא דבר שמלאכתו לאיסור, או שיחידו שלא לטלטלו כלל, כגון שעון קיר וכדומה, וכן אף שמכניסם בכל שבת אוכלין בשביל יום ואוכלין בשביל לילה מ"מ אין מאכלי היום מוקצים בלילה, ואפי' מין לחם שאין רגילין לאוכלו בשבת כלל אלא בימות החול ג"כ לא חשיב מוקצה, וכן בשבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ג"כ קפדי אינשי שלא לאכול בזה מה שמיוחד לזה ומ"מ לא הוי מוקצה בכך ... וטעמא דכולהו הוא כדאמרן דמה שמיוחד דבר לזמנים מסוימים לא חשיב עי"ז מוקצה [ומ"מ ביחדינהו לאוצר אמרו דמוקצה הוי וכן תמרי דעיסקא, ועל כגון דא הוא שכתב המאירי שיש חמשים מיני מוקצה]".
 3. הו"ד ביצחק יקרא (סי' ש"י על סעי' ב').
 4. אז נדברו (ח"ט סי' כ"ד) – "ומה שאדם חס מלהשתמש בכלים של פסח מפני שאינו רוצה להיות טרוד בער"פ לקנות חדשים, אין זה מסוגי מוקצה שאסרו חז"ל ואין לנו לבדות מלבנו מוקצה חדש, כיון שבעצמו הכלי עומד לשימוש בזמנו".
 5. שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ו אות ב', ח"ט עמ' נ"א אות ב', מ"ב למעשה הע' כ') – "מי שנזדמנו לו אורחים בשבת וצריך כלים לסעודה מותר לו להוציא מכלי הפסח ולהשתמש בהם, ואינם מוקצה אף שהצניעם לפסח, כיון שעומדים להשתמש בהם לסעודה".
 6. חוט שני (ח"ג עמ' פ"ח, באר אליהו אות ה') – עי' מכתבו לקמן.
 7. לחמי השלחן (פתיחה שורש ג' ענף ב' עלה ב', דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות א').
 8. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ו).

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' י', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס"ז) – "כלי פסח בשאר שבתות השנה, הם מוקצה מחמת חסרון כיס, כדין כלים העומדים לסחורה, כיון שמקפידים עליהם לא להשתמש בהם כל השנה".
 2. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ו' הע' ס"א, עי' אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' קט"ו) – "שכלים פשוטים כמו כוסות פשוטות לא יקפיד מלקנות עוד פעם לפסח ומלכתחילה לא הקצה אותם מדעתו ויודע שאם יבואו אליו אורחים ויחסר לו כוסות יקח מאלו, אבל שאר כלים מוקצים כדין נתן לאוצר ומקפיד עליהם".
 ד. מראי מקומות – מנחת פרי (ח"ב סי' כ"ט ד"ה וראיתי), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י"ט), תורת המוקצה (עמ' כ"ז), הלכה שלמה (ח"א סוף סי' ג'), הלכות המועדים (פרק ז' הע' נ"ה).
 1. הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' י"א) – "כלי סעודה של פסח שמצניעין אותן להשתמש בהם בפסח, י"א שדינם כמוקצה מחמת חסרון כיס, ולשיטות שאין דין מוקצה מחמת חסרון כיס במלאכתו להיתר מותר לטלטל ... וכן מי שיש לו בגדים ותכשיטים יקרים שמשתמש בהם רק לאירוע מיוחד ומקפיד עליו שלא להשתמש בו רק לאירוע כזה, כדי שלא יפסדו דינם כנ"ל, אבל בגדים נאים המיוחדים ללבוש ביו"ט מותר לטלטלן בשבתות כל השנה".
 2. דברות מנחם (מוקצה סוף ס' ג') – "כלי פסח בימות השנה היה נראה להתירם בטלטול, ואפילו כלים יקרים, ולדינא עדיין צ"ע".
 3. הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

Is a kittel hanging in my closet that is only used Yom Kippur and Pesach, muktza on Shabbos? What about a tux or a wedding dress, that I don't see any use for many years to come?

R' Y. Berkovits wrote: Lechoira there's no problem. There's a machlokes haposkim regarding Pesach dishes. However here there is more reason to be mekil since there is really no specific kpeida not to use them.

ה. לכבוד מורינו ורבינו הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א.

למדנו הספר החשוב של הרב על הל' מוקצה, וכדי למלאות בקשת הרב לעורר נקודות בספר. בפרק מ"ו לענין כלי פסח, מחלק הרב בין כלי סחורה שהם עומדים לאיסור של מכירה. לא הבננו דברי הרב, מוקצה מחמת חסרון כיס אינו תלוי בעשיית איסור בחפץ, רק שמקצה מדעתו מחמת דאגתו לשויותו, כמו שהמשנה ברורה ש"ח ס"ק ח' בארון גדול. וכמו בכלי סחורה שמקצה דעתו בגלל חשש שמא יקלקלו אותם, כ"כ בכלי פסח שמקצה אותם מדעתו מחמת חשש שמא יקלקל אותם בחפץ. ומה לי קלקול שיגרם שאי אפשר למכור, מה לי קלקול שא"א להשתמש בפסח. וסברת הרב כיון שמשמשים בהם בימי פסח הם אינם מוקצים בשאר ימות השנה וכמו שמביא בבגדי יו"ט - לא הבננו דבריו, שמוקצה תלוי בהקצאה מדעת וא"כ, לפעמים (ימות השנה) מקצה מדעת ולפעמים אינו מקצה מדעת (ימי פסח)? תודה רבה, המצפים לתשובת הרב, אריאל מרטין יהודה נויברגר (ישיבת מיר, י-ם)

ו"ל דכלי העומד לסחורה, אינו אותו השימוש כמו כלי העומד לאכילה, והוא ענין אחר לגמרי. ודרך משל כלי העומד לסחורה אינו טעון טבילת כלים. וטלטול כלי כבד שיכול להתקלקל ע"י טלטולו, הוא קלקול בעצם הכלי ומזה האדם מקצה דעתו. משא"כ כלי פסח הרי השימוש בהם זה אותו השימוש כמו כלי חפץ ואין כאן קלקול בעצם הכלי. ואין קפידא באותו שימוש שאינו עושה קלקול בעצם הכלי, עושה שם מוקצה.

ולכן אם מזדמן לו צורך בשאר ימות השנה להשתמש בכלי פסח בשבת, מותר לו להשתמש בהם.

חיים אריה הלוי הוכמן (בעל המחבר חוט שני)

בפקודת רבינו שליט"א

שהיה למראה עיניו הטהורות

י] מקרים: של חסרון כיס.

א. אג"מ (טלטולי שבת עמ' ע"ב) -

Hagaon Rav Moshe Feinstein *Shlit"a* advised the author **not to enumerate** and classify which specific appliances are considered muktzah *machmos chisoron cis* and which are not. The reason for this is as follows: The nature of many appliances is affected by changes in technology. Certain types of appliances are currently considered fragile. However, with advances in technology, these appliances may evolve into more durable, perhaps even unbreakable forms. Conversely, other appliances not regarded at the time of writing as fragile, may evolve into more complex and fragile forms.

ב. אבזם (belt buckle) שנפל מהחגורה בערב שבת.

1. הוי חסרון כיס – תורת המוקצה (עמ' כ"ה), "אבזם שנפל מהחגורה בערב שבת, לכאורה מאחר ואינו יכול להתקינו בשבת לחגורה, ומקפיד עליו יהיה כמוקצה מחמת חסרון כיס".
(א) יל"ע בזה.

ג. אוכלין.

1. א"א להיות מוקצה מחמת חסרון כיס – עי' מחבר (סי' ש"י סעי' ב', "אין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה לשבת"), ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פנ ג'), מ"ב (סי' ש"י ס"ק ב', "אין שום אוכל וכו'. בדבר שאינו אוכל אף לר"ש יש מוקצה לפעמים כגון מוקצה מחמת חסרון כיס וכמ"ש בסימן ש"ח ס"א"), ערה"ש (סעי' י"א), אור שמח (פרק כ"ה הל' ט'), חזו"א (סי' מ"ב ס"ק ט"ז), מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ב סעי' כ'), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' של"ט), ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"א [דפו"ח, סעי' כ"א], עי' הע' ס"ג [דפו"ח, הע' ס"ה]), חוט שני (סוף פרק מ"ג ד"ה דוע), טלטולי שבת (עמ' ע"א), הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' כ"ה), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' א', פרק ד' סעי' כ"ג), הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ד').

ה. הטעם.

(א) שכיח שיאכל מהן – חזו"א (סי' מ"ב ס"ק ט"ז, "ולא דמי לתמרי דעיסקא דהתם שכיח שיאכל מהן").
(ב) "ול"ש לאוקמי חסרון כיס נגד האוכל דכל אשר לו יתן האדם בעד נפשו וכיון דאם לא יהיה לי למיכל מידי אחרינא ודאי אכיל אף אם מפסיד הון על זה תו לא הוי אלא ככל מוקצה שעומד לסחורה או עומד לבהמה דבזה לית ליה לר"ש מוקצה לכן על האוכל ל"ש מוקצה מחמת חסרון כיס שיהא חשוב נדחה מדעת האדם ואינו מוכן גם לר"ש וכיון דשרי למיכל תו ודאי שרי בטלטול" – אור שמח (פרק כ"ה הל' ט'), הו"ד בשבות יצחק (ח"א עמ' י"ב).
(ג) מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' ס"ג [דפו"ח, הע' ס"ה]).

ד. אתרוגים, לולבים, הדסים - למצוה.

1. רמ"א (סי' תרנ"ח סעי' ב') – "האתרוג מותר בטלטול, דראוי להריח בו".

2. בזמנינו.

(א) חסרון כיס.

(1) תוס' שבת (ס"ק כ"ב).

(2) ביכורי יעקב (סי' תרנ"ב ס"ק א') – "מוקצה מחמת חסרון כיס כגון הא דלולב".

(3) ערה"ש (סי' ש"ח סעי' י"ז. עי' סי' תרנ"ח סעי' ו', וצ"ע) – "ולולב ואתרוג בשבת הוה מוקצה משום דקפיד עליהו כמ"ש בסי' תרנ"ח".

(4) עי' הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' נ"ה [דפו"ח, הע' ס"א], עי' פרק כ' הע' ס"ה [דפו"ח, הע' ס"ז], הליכות שלמה מועדים פרק י' דבר הלכה נ"א, שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ד').

(5) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת ח"ב פרק כ"ב הע' י"א, שלמי יהודה פרק א' הע' מ"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רנ"א, ח"ג פרק ל"ב סעי' ל"ג) – "חוכך להחמיר באתרוג והדסים כי היום אין נוהגים להריח בהם ויש בזה מוקצה מחמת חסרון כיס בין בשבת לפני סוכות ובין בשבת חוה"מ סוכות".

(6) הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' ע"ט).

(7) עי' הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ח', פרק כ"ג סעי' ו') – "יש אוסרים".

(ב) אין לחלק.

(1) יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' תפ"ז הע' ג') – "ואף שאין נוהגים כיום להריח באתרוג, עם כל זה כיון שסוף סוף האתרוג ראוי לכך, אין בו משום מוקצה".

(2) עי' ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל' [דפו"ח, סעי' ל"א]).

(3) שלמי יהודה (פרק א' סעי' י"א).

(4) טלטולי שבת (עמ' קנ"ג, עמ' קנ"ח).

3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' תמ"ד א"א ס"ק א', סי' תע"א א"א ס"ק ח'), כף החיים (ס"ק מ"ב), מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ב סעי' כ'), ששכ"ה (פרק כ' הע' ס"ה [דפו"ח, הע' ס"ז], פרק כ"ב הע' נ"ה [דפו"ח, הע' ס"א]), חוט שני (ח"ג עמ' ס"ה), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ד-כ"ו, לוח מוקצה ערך אתרוג, הע' שם), פסקי תשובות (סי' ש"י אות א' ד"ה והנה).

(א) נשמת אדם (כלל ס"ו ס"ק ב') – "הט"ז בסי' תרנ"ח כתב דכמו דשופר מותר לטלטל בשבת לצורך גופו ומקומו ה"ה בלולב, ולי נראה דלא דמי דבשלמא שופר ממ"נ אם איקלע יום א' בשבת עדיין לא הוקצה למצוה והזמנה לאו מלתא. ואף למה שז' הט"ז בסי' תרס"ה שתיכף בבין השמשות כיון שהכין אתרוג זה הקצה דעתו ממנו, מ"מ יש תורת כלי עליו כדאמרין בגמ' דראוי לגמוע בו מים משא"כ לולב שאינו ראוי לכלום, וכ"מ לשון רמ"א בסימן תרנ"ח שכתב ה"ה כאבן, וכ"כ לשון זה הכלבו שהרי הוא כאבן לענין טלטול, וכ"כ הר"ן אין לטלטל כלל דמשמע אפילו לצורך גופו ומקומו. ועוד דלולב אפשר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפידין עליו מאד שלא יקטום ראשו, ולכן נ"ל להחמיר".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' בהג"ה, מאורי אש השלם עמ' תר"ו) – "ונראה שלפי דברינו ה"ה נמי שאסור לאכול את האתרוג בשבת שלפני החג כיון שיחדו למצוה והקפיד בבין השמשות מחמת חסרון כיס לא לאכול, ותמיהני על החולקים על הט"ז בסי' תרס"ה סק"א וסוברים שגם אתרוג אינו נאסר באכילה מחמת הזמנה גרידא דמ"מ למה לא הזכירו דכל זה דוקא בחוה"מ ולא ביו"ט דמבואר דשפיר נאסר משום מוקצה מחמת חסרון כיס, וכמו"כ נראה דאתרוג לא דמי למצוה שמורה דמבואר בפמ"ג בא"א סי' תמ"ד סק"א שרק בערב פסח שחל בשבת אסורה מצוה שמורה משום מוקצה, דאפשר כיון שהמצוה הרי עומדת עכ"פ לאכילה לא חל ע"ז דין מוקצה מחמת חסרון כיס, כמו שמותר ללבוש בגד המיוחד ליו"ט גם בשבת אף אם מקפיד מאד לא ללבוש אותו בשבת".

(ג) הגרש"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד סוף טור ב') – "שאלה: בתוספת שבת כתב דסיבת המוקצה בלולב הוא משום ממח"כ, ולכא"ו קשה דהלא ממח"כ לא שייך אלא בכלי ולא באבנים [כקושיית האליה רבה ריש סי' ש"ח עמ"ש"כ המ"א דנייר הוי ממח"כ, ותירוצו דראוי לצור ע"פ צלוחיתו לא שייך בלולב], ועוד דא"כ נימא הכי גם באתרוג שיהיה ממח"כ. ואין לומר דחזי להריח בו, דכבר כ' השו"ע (סו"ס רט"ו ובסי' תרנ"ג) להמנע מלהריח בו, ומה גם דמוקצה מלהריח בו דחס עליו מאוד, וצ"ע. והך קושיא יש להקשות גם על הפמ"ג (סי' ש"ח א"א סק"י ב') שהביא דברי התו"ש הללו והסכים עמו, וצ"ע (וה"ה יש לעורר לפי"ז על הדסים של מצוה דלהוי ממח"כ). תשובה: מוקצה מחמת חסרון כיס שייך בכל דבר שמשתמשין בו".

הגרש"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: מענה תשובת כת"ר שליט"א על המכתב ששלחתי בענין מוקצה מח"כ בלולב, גרמה לי לעונג רב ולקורת רוח, אלא שמעורב בו קצת תוגה על שלא זכיתי למענה ברור בביאור דברי התוספת שבת שז' בדעת הרמ"א (סי' תרנ"ח) דהטעם דלולב ה"ה כאבן לפי שהוא ממח"כ, וביארתם לי טעמו לפי שכל דבר שמשתמשין בו חשיב ממח"כ. ולכא"ו יש לתמוה על סברת התו"ש, הלא למבואר במ"ב (סי' ש"ח סק"י) בשם המ"א דחפץ שהוא ממח"כ אם אינו מקפיד לא הוי לדידי' ממח"כ, א"כ לפי"ז בלולב כשאינו מקפיד יחשב לגביו ככלי שמלאכתו לאיסור, וצ"ע דא"כ במה נחלק התו"ש על הט"ז שהוא פ"י דברי הרמ"א משום כלי שמלאכתו לאיסור, הלא שפיר יש להעמיד דברי הט"ז שהוא יסבור דלולב אינו מקפיד, ולהכי חשיב כשמל"א. תשובה: לולב מקפידין".

הגרש"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: עוד יל"ע על סברת התו"ש ממה שמצינו באתרוג של מצוה דלא חששו בו למוקצה מחמת חס"כ, כמבואר בשו"ע (סו"ס רט"ז וסי' תרנ"ג) לענין ברכת הריח באתרוג אם יברך עליו, הרי משמע להדיא שלא חששו באתרוג לטעמא דמוקצה מחמת חס"כ, וא"כ כ"ש בלולב שאין להקפיד בו לממח"כ, וצ"ע. תשובה: דחזי לריחא".

הגרש"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: יל"ע האם לפי מש"כ החזו"א (סי' מ"ט סק"ט) דכל היתר טלטול לולב ביו"ט הוא משום שנדחה המוקצה מפני המצוה, א"כ אין היתר לטלטל הלולב בלילה קודם זמן המצוה, ועל מה סמכו העולם להקל לטלטל. תשובה: כיון דלא איתקצאי בין השמשות".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ט, הע' קכ"ד) – "במי שקנה אתרוג והוא מקפיד עליו מאד ומשתדל להמנע מלטלטלו ומלמשמש בו כדי שלא יפגם נוי, דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס דבאופן זה אין האתרוג עומד להריח בו [ופעמים שאדם מקפיד על האתרוג בימים שקודם החג, אך לאחר היום הראשון אינו מקפיד כ"כ, ובאופן זה אם אינו מקפיד על האתרוג מלהריח בו, אין זה מוקצה מח"כ, שהרי מותר להריח באתרוג כמבואר בסימן תרנ"ג. אתרוג שנפסל ביו"ט באופן שאינו כשר למצוה אף בשעת הדחק, כגון שנעקר הפיטם כולו ממקומו, או שנעקר כל העוקץ, ומעתה אינו עומד אלא להריח בו, נראה לכאורה דהוי מוקצה, דנהי שהיה מותר להריח בו גם בזמן שהיה כשר למצוה, וכמבואר בשו"ע סי' תרנ"ג דאתרוג של מצוה מותר להריח בו, מ"מ בדרך כלל ביו"ט ראשון הבעלים מקפידים מאוד שלא ללטלטלו אלא למצוה. ולא ע"מ להריח בו, ונמצא שבתחילת יו"ט עמד האתרוג רק למצוה, ועכשיו שנפסל עומד הוא להריח בו, והוי נולד, דהכנתו לשימוש הנוכחי באה לו באמצע יו"ט, וקיי"ל לאסור נולד ביו"ט כמבואר ברמ"א תצ"ה ס"ד. ובאופן שאין הבעלים מקפידים כ"כ על האתרוג בזמן כניסת יו"ט, נראה דלא הוי נולד, דמתחילת יו"ט הוכן גם להריח בו. והעירונו שלדעת החזו"א סי' מ"ג ס"ק י"ב דבהמה שנתנבלה אינה נולד מסתבר דה"נ באתרוג שנפסל".

ה. בולים (stamps).

1. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ט [דפו"ח, סעי' כ'], סעי' כ"א [דפו"ח, סעי' כ"א]), תורת המוקצה (עמ' כ"ו), נחלת ישראל (סיכום פרק ט"ו אות כ"ו).

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות י"ט) – "אוסף בולים (stamp collection) הוי מוקצה מחמת חסרון כיס".
 ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס"ב, שלמי יהודה פרק י"ב הע' כ"ח) – "לסוחרי בולים, כל סוגי הבולים הם מוקצה מחמת חסרון כיס. וכן כל אדם שאוסף לצורך ערך גוף הבולים, הרי הם ככסף והוי מוקצה בשבת, אך אם אוסף לנוי ותחביב שרי, ואינו מוקצה. ועל הכתב לא גזרו שמא יקרא הכתב מתחת לבול. ולחובבים, גם כשאין מוחתמים, אם נועד לאוספם אינם מוקצים".

ג) שלמי יהודה (פרק י"ב סעי' ה') – "בולים הם מוקצים [מחמת חסרון כיס]. בולים מוחתמים אינם מוקצים, ולחובבים גם כשאין מוחתמים אם נועד לאוספם אינם מוקצים, לסוחרי בולים הם מוקצים [מחמת חסרון כיס]".

ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ד) – "בולי דואר העומדים למשלוח הם מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם אינם עומדים למשלוח, כגון בולים הנמצאים אצל אספן בולים והוא מסתכל בהם לפעמים להנאתו, הם בגדר כלי שמלאכתו להיתר".

ו. מכשיר הקלטה (tape recorder).

1. הוי חסרון כיס.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"ט) – "האם מכשירים אלקטרוניים כגון מכשיר הקלטה או מזכירה אלקטרונית נחשבים כמוקצה מחמת חסרון כיס, והשיב רבינו שבוודאי שכן, ואין מה לחשוב בדבר".

ב) באר משה (ח"ח סי' כ"ט).

ג) עי' אור לציון (ח"ב פרק כ"ו אות א') – "שאלה. האם מותר לטלטל בשבת כלים חשמליים, כגון מאוורר, או תנור חימום חשמלי, או קומקום חשמלי. תשובה. כל הכלים החשמליים יש להם דין מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלם בשבת, מלבד כלים מעטים שיש להם שימוש היתר בשבת, וכגון קומקום חשמלי. ומכל מקום מותר לפתוח דלת תנור אפיה בשבת".

ד) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ט').

ה) שלמי יהודה (פרק ב' סעי' א').

2. כלי שמלאכתו לאיסור.

א) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות י"ח) – "מכשיר הקלטה (tape recorder) דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו".

עי' אג"מ (טלטולי שבת אות י"ד, או"ח ח"ה סי' כ"א אות ג', ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ז) – "והנה כלים, גם אם חשובים, כגון טייפ ריקורדער, אם אינו מקפיד עליהם כל ימי השבוע, אינם מוקצה מחמת חסרון כיס. אבל אסורין בדין מוקצה מחמת שתשימשן לאיסור, ורק כלים שאין רוצה להשתמש בהם מחמת שחושש שמא יתקלקל ע"י התשימש הוויין מוקצה מחמת חסרון כיס".

3. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימושי היתר כלל.

א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קי"ז) – "עיין שו"ת אג"מ אור"ח ח"ה סימן כ"א אות ג' שנוקט שמכשיר הקלטה אינו מוקצה מחמת ח"כ, ומסתמא כוונתו באופן שאין הבעלים זהירים בו ואינם מקפידים עליו. והנה גם באופן זה הוי לכאור' בגדר כשמל"א שאין לו שימוש היתר".

ז. מגילת יוחסין.

1. אינו מוקצה.

א) הגר"ח ק"שליט"א (אשיחה עמ' שכ"ט) – "מגלת יוחסין בשבת קודש האם היא מוקצה. תשובה: למה מוקצה".

ח. מצות מצוה: בערב פסח שחל בשבת.

1. מוקצה: אין לו דין אוכלין.

א) פמ"ג (א"א ס"ק י') – "מצת מצוה בערב פסח בשבת אין לו דין אוכלין".

פמ"ג (סי' תמ"ד א"א ס"ק א') – "יראה דמצות מצוה אסור לטלטל בשבת ערב פסח, דאסור באכילה מדרבנן בערב פסח, הוה מוקצה, ושאר מצה יכול ליתן לעופות או לעכו"ם, מה שאין כן זו אין רוצה, כבסימן תמ"ו במ"א אות ג', יע"ש ... מצה שאסורה

לאכול בערב פסח, אם יש לו עופות שרי בטלטול אם רוצה ליתן לעופות, צ"ע אם הוא כאוכלין דמותר לצורך עצמן, עיין סימן ש"ח סעיף ד', (דר"ל) [די"ל] הואיל כעת אין ראוי כי אם לעופות לאו אוכל אדם הוא (ומלח) י"ל אין דינו כאוכלין, וזה שייך בכל שבת, עיין מה שכתבתי בפריי שם [אשל אברהם אות י] ועיין ר"ן פרק כל הכלים [שבת מח, א ד"ה ומיהו].

(1) מראי מקומות – הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א טור ב', לשונו מובא לקמן). פמ"ג (סי' תע"א א"א ס"ק ח') – "כשחל ערב פסח בשבת אין לטלטל מצת מצוה בשבת, דאיסור דרבנן לאכול, וגם אין ראוי ליתן לקטן או לעכו"ם כי רוצה להיות שלימים ללילה, הוה טלטול שלא לצורך. אף על גב אוכלין מותר לטלטל, עיין סימן ש"י [סעיף ב], מכל מקום זה אסור באכילה, עיין סימן תמ"ו במ"א [ס"ק ג'] חלבים וטבל, יע"ש. ועיין סימן תמ"ד [אשל אברהם אות א ד"ה אם]. אבל שאר מצות דראוי לתרגולים וכדומה, שרי לטלטל אם דעתו לכך".

(ב) בן איש חי (שנה א' פר' צו ערב פסח בשבת אות ו') – "מצת מצוה שיוצא בה ידי חובתו בלילה ראשונה לא יטלטלה ביום שבת זה שחל בערב פסח, כי מוקצים הם דלא חזו למיכל מנייהו דודאי קפיד להאכיל לתינוקות, אבל שאר מצות שהם לצורך אכלו בימי הפסח מותר לטלטלם בשבת זו, דאע"ג דהגדולים אסורים לאכול מצה בע"פ מ"מ חזו למיכל לקטנים".

(ג) פתחי עולם (ס"ק י"א).

2. חסרון כיס.

(א) ששכ"ה (פרק כ' סוף סעי' כ"ב [דפו"ח, סוף סעי' כ"ב]) – "וכן מצה של מצוה בערב פסח שחל להיות בשבת, דינם כמוקצה מחמת חסרון-כיס ואין לטלטלם".

(ב) קצות השבט (ערך מצת מצוה בשבת ע"פ).

(ג) ילקוט יוסף (חסרון כיס סעי' י') – "בערב פסח שחל בשבת, דין המצות שהם מיוחדות לליל פסח בלבד, כמוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלה בשבת. אבל מצות רגילות מותרות בטלטול בשבת. ומי שיש לו כמות גדולה של מצות שמורות, ואינו מקפיד עליהם שלא ליתנם לילדים או לעופות וכדומה, מותר לטלטלם בשבת".

(ד) עי' הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' ח') – "י"א שאסורים".

3. דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

(א) עמק התשובה (ח"א סי' ס"ח) – "איברא מצות מצוה המיוחדת להסדר אסורין בטלטול. אכן לצורך גופו ומקומו מותרין לטלטלן".

4. אינו מוקצה.

(א) דברות מנחם (מוקצה סי' ג') – "בנדון המצות המיועדות לקיום המצות בליל הסדר נראה להתירם בטלטול, ואפילו אין לו מהם ברווחא, מכח כל הטעמים שנתבארו לעיל בגדרי ממח"כ, ומכח דברי האו"ש וכל דעימיה דלעולם אין אדם מקצה דעתו מאוכלים".

5. מראי מקומות – נור ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ו), בה"ח (ס"ק מ"ב), באר משה (ח"ח סי' ע"א), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ד' ד"ה ולענין), יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ה), אז נדברו (שלמי יהודה פרק ח' הע' ס"ז, עמ' רכ"ב), חוט שני (ח"ג עמ' ע' ד"ה ומצות), שלמי יהודה (פרק ח' סעי' כ'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' כ"ז, סעי' כ"ט), פסקי תשובות (סי' ש"י אות א' ד"ה והנה, דפו"ח אות ב', הע' י').

(א) אשל אברהם (בוטשאטש, על הפמ"ג א"א ס"ק י') – "פרמ"ג ... ונראה שאם אין לו מצת מצוה רק בצמצום הוא גם כן כמוקצה מחמת חסרון כיס ואסור בשום טלטול גם לצורך מקומו. ואם אין צמצום בזה, הרי אפשר לו להאכיל לקטנים והוה ליה אוכל אדם ומותר".

(ב) שוואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סי' ע"ז ד"ה מה) – "מה שהקשה על הפרומ"ג בסי' תמ"ד ס"ק א' באשל אברהם במ"ש דמצה של מצוה בע"פ בשבת אסור לטלטל דאינו ראוי וע"ז הקשה דראוי לקטנים ולעכו"ם הנה מעכו"ם מרגיש הפרי מגדים בעצמו שם וכתב דאין דעתו לתנו לעכו"ם וציין להמג"א סי' תמ"ו ס"ק ב' ואם כן הוא הדין לקטנים יש לומר דמיירי באין לו קטנים או שאין לו למצות מצוה כי אם אותן מצות ולא יתנם להקטנים בשום פנים ... ומ"ש על הפרמ"ג וכתב הוא דלא עיינתי בפרמ"ג שבתחלה מיירי במצת מצוה ואח"כ מיירי בשאר מצה אבל דברי נכונים דמ"מ כל שאינו רוצה לתת לעופות ואין לו קטנים אפשר דאסור בטלטול".

(ג) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חפ"ז עמ' מ"ח סוף טור א') – "שאלה: בדעת החזו"א שבערב פסח שחל בשבת יקח ללח"מ מצה, וצ"ע ממש"כ הפרמ"ג סי' תמ"ד א"א ס"ק א' וכן בסי' תע"א, שמצת מצוה בער"פ בשבת הוי מוקצה, ולדברי החזו"א מ"מ הוי מוקצה הא יכול ליקח ללח"מ. תשובה: לא שכיח".

הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א טור ב') – "שאלה: א. כ' הפמ"ג (סי' ש"ח א"א ס"ק י') מצת מצוה בערב פסח בשבת אין לו דין אוכלין, עכ"ל. וצ"ע הא ראוי לקטנים כמבואר ברמ"א (סי' תע"א ס"ב) בשם תרומת הדשן, ועוד צ"ע למה לא יהיה ראוי ללחם משנה, כמש"כ החזו"א המובא בקובץ אגרות (ח"א סי' קפ"ח) שיצרף מצה בשביל לחם משנה. ב. אגב יש לדון האם טעמו של החזו"א שייכול לצרפו ללח"מ משום שראוי לקטנים, ונ"מ כשאין לו קטן בביתו או שנמצא במקום שאין קטנים, וישנו איסור תחומין. ג. עוד יש להסתפק האם ס"ל להחזו"א דחשיב כאוכלין גמורים שמותר לטלטלו שלא לצורך כלל, או דס"ל דשרי לטלטלו רק לצורך כגון לחם משנה. ד. עוד נ"מ האם לדעתו יהיה מותר לטלטל כל המצות בשביל שצריך מצה אחת ללחם משנה, או"ד רק המצה שצריך ללחם משנה שרי ליה לטלטלו. ה. ולכא"נ נראה שהדבר תלוי ביסוד הטעם שלא גזרו מוקצה באוכלין, דהנה בחיי אדם (כלל ס"ו ס"ב) כ' הטעם מפני שמצוה להתענג בהם, וא"כ לכא"נ בנד"ד אין מצוה להתענג בהם, וגם לקטנים אינו מצוה אלא רשות להאכילם, א"כ חזר דינו להיות ככל כלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטלו רק לצורך. אמנם בשו"ע הרב (שם סי' ז') כ' הטעם בסתמא דלא גזרו בימי נחמיה אלא על כלים, ולא על אוכלים וספרים, עכ"ל. וא"כ לדבריו אין מקום לחלק בין האוכלין, וצדקו דברי החזו"א, ודברי הפמ"ג צ"ע. תשובה: מסתבר שכל המצות אינן מוקצה, ועיין עירובין דף ל' ב'. [דשם איתא: כשם שמערבין לגדול ביה"כ כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה, ופירש"י אע"ג דלמחר לא חזי ליה, הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין]. שוב דנתי בזה לפניו דאין להוכיח מהא דעירובין מידי כיון דאינו מקפיד כלל, משא"כ הכא, וא"ל שאה"נ אם מקפיד מאד ולא מאכילו לקטן או ללחם משנה דינו כמוקצה".

- (ד) נשמת שבת (סי' ש"ח אות קל"ג) – "את המצות מצוה שאפה (בער"ש) במיוחד לצורך הסדר נראה לאיסור (אם אין לו אלא ג' או ו' מצות מצומצמן), אבל שאר מצות יש לדון להקל".
- (ה) משנת יוסף (ח"ו סי' פ"ח) – "הפמ"ג ... והקשית ממש"כ בקובץ אגרות החזו"א (ח"א סי' קפח) בהוראות לע"פ שחל בשבת, לדקדק שלא ישאר חמץ, ולבטל בשביל זה לחם משנה, רק לצרף מצה בשביל לח"מ, עכ"ד. וא"כ אינה מוקצה דראויה לצרפה ללח"מ. - י"ל דאח"כ אם מצת המצוה עומדת לכך לצרפה ללח"מ, מהאי טעמא גופא לא הוי מוקצה, דזה תשימה, אע"פ שאסורה באכילה, אבל כולי עלמא אינם עושים כן, ולדידהו המצות מיוחדות לליל הסדר בלבד, ואסחי דעתייהו מהם בער"פ, ודומה לעצמות שנתפרקו מן הבשר (שם, כט בהגה) שכ' המשנ"ב (סוס"ק קכא) שאם אין כלבים מצויים שם אסור לטלטלם, וה"ל אם אין דרך אנשי המקום לצרף מצת מצוה ללח"מ לחמץ, הוי לדידהו מוקצה".
- (ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק') – "מצות המיועדות לחג הפסח יש להבחין בהן בין אופנים שונים: [א]. מצות שעתידי לאכול מהן בכל שבעת ימי הפסח ואינן מיועדות בדוקא לקיום המצוה בליל הסדר אינן מוקצה בשבתות הקודמות לפסח, ואף בערב פסח שחל להיות בשבת שאסור לאכול מצה מכל מקום ראויות הן לקטנים. [ב]. מצות המיועדות בדוקא לקיום מצות מצה בליל הסדר, אם יש לו כמות מצומצמת מהן יש להסתפק בדין אם נחשבות כמוקצה מחמת חסרון כיס בשבתות הקודמות לפסח. ובערב פסח שחל להיות בשבת שהמצות האלו אסורות באכילה יש מהפוסקים שכתבו דמצות אלו הן מוקצה".

ט. מקרר (refrigerator).

1. הוי חסרון כיס.

- (א) הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' ד"ה ברם, מאורי אש השלם עמ' תר"ג ד"ה ברם, שולחן שלמה ס"ק ח') – "הרי טלטול המקרר עצמו ממקום למקום אסור מפני שמיוחד לו מקום מחמת חשיבותו והוא מוקצה מחמת חסרון כיס ועיקר טלטולו הוא רק פתיחת הדלת וסגירתה".
- (ב) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סעי' כ"ב, דפו"ח הע' ע"ב).
- (ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שי"ח).
- (ד) הגר"ע אוירבאך שליט"א (יתד נאמן פר' חוקת תשע"ו) -

Question: If something falls behind a refrigerator on Shabbos, is it permitted to move it to get the item or, since it's very heavy, is it muktzah?

Rav Auerbach: An item does not become muktzah on Shabbos because it is heavy. The Gemara (Shabbos 35b) relates that although one designates a specific place for heavy things (kovei'a makom) and generally does not move them, this does not make them muktzah (Shulchan Aruch, Orach Chaim 308:2; see Mishnah Berurah). For another reason, however, a refrigerator is muktzah. Any item that one would not move or use out of concern that it may be damaged through doing so has a status of muktzah machmas chisaron kis (muktzah because of depreciation of value). Here, the reason a person designates a specific place for the item is not out of practicality (like weight), but out of a real concern that it may be damaged (Mishnah Berurah 308, hakdamah and 2). The same is true for a large refrigerator. People are generally careful not to move them or use them for any purpose other than their intended usage out of concern that they may be damaged in the process. For this reason, it is muktzah and may not be moved on Shabbos or Yom Tov (see Mishnah Berurah 308:8 and Shulchan Shlomo, ibid. 8).

2. כלי שמלאכתו לאיסור.

- (א) הגר"ח ק"ק שליט"א (אשיחה עמ' ש"ל) – "נפל ספר קודש מאחורי המקרר בשבת קודש האם מותר להזיז המקרר בכדי להגיע אל הספר ולהרימו מפני כבוד הספר. תשובה: כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו".
- (ב) קצות השבט (ערך מקרר).
3. כלי שמלאכתו להיתר.
- (א) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סוף הע' כ"ב) – "מקרר חשוב מלאכתו להיתר על אף שמקפידין מלהזיזו, כיון דתדיר בתשמיש לא חל עליו שם מוקצה בקביעות מקום, ורוב מלאכתו להכנסת אוכלים והוצאתם".
4. דעת הגר"ש זצ"ל.

(א) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ו', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ח) – "מקרר הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ואע"פ שכשנופל תחתיו איזה חפץ מזיזים אותו ממקומו כדי ליטול את החפץ, מ"מ מאחר ומיוחד לו מקום, אין זה מבטל את דינו ומעמדו של מוקצה מחמת חסרון כיס, ודין זה אפילו אם יש למקרר גלגלים".

(ב) הגר"ש זצ"ל (הל' שבת בשבת ח"ב פרק כ"ב הע' כ"ב, הע' כ"ח, עי' אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' צ"ב) – "דמקרר אע"פ שמקפידין מלהזיזו בסתם ממקום למקום, אין זה חשוב קביעות מקום, כיון ששימושו תדיר וכל שמשמשין בו לא חל בו מוקצה בקביעות מקום וממילא דינא כמלאכתו להיתר".

(ג) הגר"ש זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות י"ג) – "האם מקרר הוה מוקצה מחמת ח"כ כיון שקובע לו מקום ואם הוא מוקצה האם יש להזהר שלא יתנענע כשפותחים אותו. תשובה: השיב דל"ה מוקצה מחמת ח"כ אע"פ שקובעים לו מקום כיון שמשמשים בו בפנים ואולי הוא כלי שמל"א ומותר לפותחו ולסוגרו דנחשב צורך גופו".

5. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג עמ' ע"ב), שלמי יהונתן (ח"ג סי' כ"ד).

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קמ"ג) – "ומעשה שנפלה טבעת מתחת למקרר ונשאלה שאלה אם מותר להזיז את המקרר כדי לקחתה, ולכאורה הדין בזה שאם מקפיד מלהזיז את המקרר ה"ז אסור, ואם אינו מקפיד ה"ז תלוי במחלוקת הנ"ל [כלים שקבע להם מקום]".

י. מתנה: כלי שעומד ליתנו במתנה לאחר השבת.

1. הוי חסרון כיס.
(א) הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ע', שלמי יהודה פרק י"ב הע' ט', שלמי יהונתן ח"ג פרק ד' הע' י"ח) – "כלי שעומד ליתנו במתנה לאחר השבת ומקפיד עליו, הוא מוקצה, ואם עומד ליתנו בשבת אינו מוקצה. וההבדל, דאם רוצה ליתנו במתנה לאחר השבת ומקפיד עליו, הרי דינו כעומד למכירה, והוא מוקצה מחמת חסרון כיס. ואם עומד ליתנו בשבת (באופן המותר), אפילו אם מקפיד על החפץ מלהשתמש בו, בכל זאת אינו מוקצה".
(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י"ח).
2. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' י"ב).

יא. ספר תורה שנפסל.

1. מחמיר, מלבד לשמחת תורה.
(א) ע"י הגר"ש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ע"ה [דפו"ח, הע' ע"ח], מילואים, שולחן שלמה ס"ק פ"ז ב' ד"ה וספר, הליכות שלמה תפילה פרק י"ב סעי' מ"ג, ע"י סוכות פרק י"ב סעי' י"ב) – "דספר תורה שנפסל, והרי הוא עומד רק לקריאה בציבור, ומקפידין שלא ללמוד סתם מתוך ספר תורה, וגם מיחדים לו מקום, ומכיון שהוא עומד לתיקון שאסור בשבת ויו"ט, הרי הו"ל כשעון שעמד מלכת או שנפל ממנו בורג דהוא מוקצה, והכי נמי הו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס, וצ"ע. ומ"מ נראה דבשמחת תורה שרגילים להקיף גם בס"ת פסולים, או כשיש צורך לטלטל את הפסול כדי להגיע לכשר, אפשר דשפיר מותר, דיתכן דכמו תפילין אע"פ דבעצם הם כמוקצה מחמת חסרון כיס, אפילו הכי מותר לצורך גופו ומקומו כמבואר בתוספות שבת ס"ק כ"א, והכי נמי גם בזה, ואפילו להרע"א בשו"ע ריש סימן ש"ח שמצריך דוקא מעשה (כדי לבטל יחודו), מכל מקום כיון שכולם נוהגים כך, חשיב כמעשה ומותר".
(ב) חוט שני (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור א') – "דספר תורה פסול, והגבאים מקפידים שלא ישתמשו בזה לצורך לימוד, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ורק בשמחת תורה אינו מוקצה כיון שרגילים להשתמש גם בס"ת פסולים להקפות".
(ג) תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור א') – "דספר תורה שנפסל הוי מוקצה אם מקפידים לא להשתמש בזה".
(ד) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור א') – "דס"ת פסול הוי מוקצה מחמת חסרון כיס כשמקפידים לא להשתמש בזה, ואין לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו, כגון לטלטל את זה כדי להגיע לס"ת הכשר, אולם כשמצאו פסול בספר תורה באמצע הקריאה בשבת מותר להחזירו לארון הקודש, כיון שכל זמן שלא הכניסו את הספר תורה לארון הקודש עם הגרטל על המעיל, עדיין לא הקצו את זה ובשמחת תורה ס"ת פסול לא הוי מוקצה, כיון דרגילים להשתמש בזה".
(ה) תורת המוקצה (עמ' ל') – "ספר תורה שנפסל הרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ומ"מ בשמחת תורה שהמנהג להוציא גם ס"ת פסול הוי כמיחד אותו לכך ומותר לטלטלו".
(ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' ל"ב).
2. מיקל.
(א) לפי הבאר משה (ח"ח סי' ע"ב) – לשונו מובא לקמן.
(ב) הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' א', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"מ) – "ספר תורה שנפסל, ספרים העומדים למכירה, וכת"י יקרי ערך, אע"פ שמקפיד עליהם אינם מוקצים, מאחר ויכול ללמוד בהם בשבת דאינו נפסד עיי"ז".
הגר"ש"א זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' קל"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' שס"ג) – "שהס"ת אינו מוקצה משום שראוי הוא ללמוד בו".
(ג) הגר"ח"ק שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' ר"ח אות מ"ו) – "ספר תורה פסול ורוצה להוציאו בשבת קודש האם הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, והאם בשמחת תורה יהיה מותר לטלטלו ע"מ להוציא הספר תורה הכשר או ע"מ לרקוד עם ספר תורה הפסול. תשובה: אינו מוקצה שאפשר ללמוד בו".
הגר"ח"ק שליט"א (נחלת ישראל, מהדורה שלישית עמ' רל"ה) – "שמה"ט אין איסור טלטול על ס"ת שנפסל שהרי אפשר ללמוד בו וסגי בזה שהגבאי בעצמו ילמד בו".
(ד) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור א') – "דספר תורה שנפסל אינו מוקצה".
(ה) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור א') – "דספר תורה שנפסל אינו מוקצה".
(ו) שלמי יהודה פרק י"ב סעי' א') – "וכן ספר תורה שנפסל וספרים העומדים למכירה, וכתבי יד יקרי ערך, אע"פ שמקפיד עליהם אינם מוקצים".
(ז) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ח) – "ספר תורה שנפסל נוהגים לטלטלו ולהחזירו לארון הקודש, וכן נוהגין לטלטל ספר תורה פסול בתוך ארון הקודש כשיש צורך בדבר".

יב. פמוטים (candlesticks) של זהב וכסף וכדו'.

1. ע"י ערך בסיס, סוף סי' ש"י, לשיטות ומראי מקומות.

יג. צ'קים (checks).

1. מוקצה מחמת חסרון כיס.

(א) נשמת שבת (סי' ש"ח סוף אות קכ"ז) – "נראה דטשע"ק (שלא נפרע) הוא מוקצה מחמת חס"כ כשטר חוב דעלמא (דבאת טשע"ק בשורשו הוא שטר-חוב (והוראה לבאנ"ק לשלם מן ממונו חוב זה) ובאמת דרך בני"א להקפיד מאוד על טשעק לייחד לו מקום ושלא להשתמש בו לשא"ד, שבקל נקרא או נמחק (הסכום או החתימה) ויפסיד כל חובו".

2. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ז סי' קי"ז אות ג').

יד. רשיון נהיגה (drivers license).

1. הוי חסרון כיס – טלטולי שבת (עמ' ע"ג), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"פ), נחלת ישראל (סיכום פרק ד' סעי' ז'), תורת המוקצה (סוף עמ' ט').

(א) יל"ע בזה שהרי לא מקפידים שלא להשתמש בזה לשימוש אחר.

2. מראי מקומות.

(א) לוח המוקצה (ערך דרכון בהג"ה) – "והגר"צ ובר חכך לדונו ככלי שמלאכתו לאיסור שהרי פעמים רבות מטלטלו בכיסו ואין זה הקפדה כדרגת אגרות סחורה, ולכן כל אחד יבחן בעצמו אם מקפיד לשומרו יחשב מוקצה ואם לא יחשב מלאכתו לאיסור שאין בו היתר".

טו. שטרות כסף (money bills).

1. הוי חסרון כיס – ששכ"ה (פרק כ' הע' קכ"ז [דפו"ח, הע' קמ"ה]), "ואילו שטרות כסף, דין מוקצה מחמת ח"כ עליהן, לעיל סע' כ, וי"ל דאדם מקפיד עליהם יותר".

(א) יל"ע בזה.

2. מוקצה – לוח המוקצה (ערך שטר כסף, "מוקצה").

3. מראי מקומות.

(א) מנחת שבת (סי' צ' סוף ס"ק כ"ב*) – "וכן מעות של נייר הנקרא פיזוטין או באנקאווע בילעטין וכיוצא לכאורה יש ליתן עליהם גם כן דין מוקצה מחמת חסרון כיס וכל שכן הוא מנייר חלק וכן הסברא נוטה להחמיר, ועוד דלא גרע משטרי חובות המבואר לעיל (סימן פ"ח סעיף ו') דהוה מוקצה מחמת חסרון כיס".

(ב) לענין מוקצה מחמת גופו - עי' לקמן.

טז. תעודת זהות (identity card), דרכון (passport).

1. הוי חסרון כיס.

(א) מנחת שבת (סי' צ' ס"ק כ"ב*) – "ולפי זה פאספארט [דרכון] שהוא בכתב של אומות העולם אסור לקרות בשבת וממילא דאסור גם כן לטלטלו וכדלעיל בשם כלכלת שבת. ולכאורה יש לומר דיש ליתן על הפאספארט דין מוקצה מחמת חסרון כיס דבוודאי מקפיד עליו שלא יופסד ויתקרע והסברא נוטה להחמיר וא"כ אין לטלטלו אפילו בצריך לגופו ומקומו כגון שצריך להראותו לשר השואל אותו על פאספארט. אך היכא שמוכרח להראותו ובלאו הכי יתפסנו לבית הסוהר אולי יש להקל אם הוא בענין שמוכרח לטלטלו בידיו כדי שיראנו להשר וצריך עיון עוד בזה ועיין מנחת שבת לעיל (סימן פ"ה ס"ק כ"ד), אך אם אפשר שיראה להשר המקום שמונח שם הפאספארט והשר יטלטלנו בעצמו ויראוהו אולי יש להחמיר שלא לטלטלו בעצמו מטעם דהוי כמוקצה מחמת חסרון כיס וכדלעיל".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס', שלמי יהודה פרק י"ב הע' נ"א).

(ג) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' א' אות י').

(ד) שלמי יהודה (פרק י"ב סעי' י"ג).

(ה) קצות השבט (ערך דרכון, ערך תעודת זהות).

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ז) – "תעודת זהות היא מוקצה מחמת חסרון כיס משום שאדם מקפיד לשומרה בנרתיק, ואינה ראויה לשימוש בשבת".

(ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"פ).

1) בתעודת זהות: יל"ע בזה שהרי לא מקפידים שלא להשתמש בזה לשימוש אחר.

2. מוקצה.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' ו' [דפו"ח, סעי' ט']) – "דרכון, תעודת זהות, וכדו' הם מוקצה ואסור לטלטלם".

3. אינו מוקצה.

(א) עי' ברית עולם (מוקצת מחמת חסרון כיס סעי' ט', עי' שלמי יהודה עמ' ר"ל אות מ"ח) – "פאספארט [דרכון תעודת זהות] דין מוקצה מח"כ עליהם (מנ"ש בסי' צ' ס"ק קמ"ד) ולא נראה כן דלא גרע מכלים היקרים שמלאכתן להיתר (כלעיל בסע"ג) ובפרט בימי חירום אמנם אם אין עומדים להשתמש בהם אלא לעתים רחוקות מאד יש לדון דהוין כמוקצה מח"כ. וכ"ז בין שכתובין בלשון הקודש או בשאר לשונות [ומה דמדמה שם למש"כ בקישל"ה שאסור לקרות בשבת דבר שנדפס בכתב שלהם כגון ספרים וצייטונג [עתון] שלהם, לא שייך איסור זה על פאספארט".

(ב) מנחת יעקב (שבת ח"ה פרק י"ז ערך תעודת זהות) – "מלאכתה להיתר. כי יש בה תמונה ומותר לראותה".

4. מראי מקומות – לוח המוקצה (ערך דרכון בהג"ה, לשונו מובא לעיל).

(א) פסקי תשובות (דפו"ח, אות ה' ד"ה ומסכימים, אות ה' ד"ה מדריך, הע' קי"א) – "ולענין דרכון (פספורט) ותעודת זהות, נחלקו דיעות הפוסקים בדינם. [במנחת שבת סי' צ' סקכ"ב שדינם כמוקצה מחמת ח"כ, וכשצריך להראותו לרשויות החוק, יראם היכן נמצא הפספורט והם יעינו בו, והוא לא יטלטל, שם, ועיי"ש בעת חירום אולי קיל טפי, וע' לעיל סי' ש"א אות מ' וש"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' כ', ובשו"ת עצי חיים סי' כ"ג מקיל טפי לענין מוקצה בפספורט, וכן בברית עולם (מוקצה אות ט') חולק על המנח"ש שמעיקר הדין פספורט אינו מוקצה, דלא גרע מכלים היקרים שיש בהם שימוש, אמנם אם משתמש בהם רק לעתים רחוקות מודה שיש לדון שיהיה עליהם דין מוקצה מחמת ח"כ"].

יז. **תעודת נישואין** (marriage certificate).

1. הוי חסרון כיס.

(א) **הגריש"א** זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס', שלמי יהודה פרק י"ב הע' נ"א).

(ב) **שלמי יהודה** (פרק י"ב סעי' י"ג).

(ג) **קצות השבט** (ערך תעודת נישואין).

(ד) **הל' מוקצה** (ארטסקרול, עמ' ק"פ).

2. מוקצה – לוח המוקצה (ערך תעודת נישואין).

יח. **שאר מקרים**, שיש פוסקים שאומרים שהוא חסרון כיס.

1. מכונית (car) – עי' לקמן.

2. מאוורר (fan) – עי' לעיל.

יט. מראי מקומות.

1. **הגרש"א** זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' מ"ד [דפו"ח, הע' מ"ו], שולחן שלמה סוף ס"ק י') – "עלי הגהה שאסורים משום כלי שמלאכתו לאיסור, יש מקום לחשוש דלפני גמר ההדפסה מקפידים על העלים האלה, ויש בו גם משום חסרון כיס".

יא [כלי גדול – סעיף ב'.

א. **מצד חסרון כיס**.

1. עי' לעיל.

ב. **דלות של כלי גדול**.

1. עי' סעי' ט', לשיטות ומראי מקומות.

כלי שמלאכתו לאיסור

סעיף ג'

יב **סוגיית הש"ס**.

א. **זמן שגזרו מוקצה**.

1. **שבת** (דף קכג:) – "אמר רבי חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו, דכתיב (נחמיה י"ג) בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת ומביאים הערימות".

2. **שבת** (דף ל:): – "שלח שלמה לבי מדרשא: אבא מת ומוטל בחמה, וכלבים של בית אבא רעבים, מה אעשה. שלחו ליה: חתוך נבלה והנח לפני הכלבים, ואביך, הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו".

3. **י"ל: בזמן דוד המלך היתה גזירה על מוקצה מחמת גופו, ובזמן נחמיה גזרו גם על כלים**.

(א) **חת"ס** (דף קמב: ד"ה לא) – "נראה דנחמי' אמוקצה דכלים גזר, אבל מוקצה דלאו כלים כבר הי' גזירה קדמונית, ושלמה המלך ע"ה משום טלטול מוקצה נזקק לשאול".

(ב) **גר"ז** (סעי' י"ז) – "שלא גזרו בימי נחמיה אלא על כלים ... אבל דבר שאינו ראוי בשבת היה אסור לטלטל אף בימי דוד ושלמה או קודם לכן".

(ג) **הו"ד בארחות שבת** (ח"ב עמ' ב') – "האחרונים נתקשו בסתירה אימתי נגזרה גזרת מוקצה, דבגמ' שבת קכג: מבואר דתחילת גזירת איסור טלטול כלים היתה בזמן נחמיה בן חכליה, ואילו בגמ' שבת ל: מבואר שאיסור מוקצה נהג כבר בזמן דוד המלך, ובעת פטירתו שהיתה בשבת לא התירו חכמים לשלמה בנו לטלטל את המת אלא ע"י ככר או תינוק. ותירץ הגר"ז דמה שמצינו גזירת מוקצה בימי דוד ושלמה היינו בדברים שאינם ראויים לשימוש ואין להם שום הכנה, כגון מת, ובימי נחמיה בן חכליה גזרו על כלים הראויים לשימוש ... ונמצא שבדברי הגר"ז האלו נתבאר שני זמנים חלוקים בגזירת מוקצה, האחד שגזרו בו על דברים שאינם מוכנים כלל לשימוש כעצים ואבנים, והשני שגזרו בו על טלטול כלים, אשר הם מוכנים ומתאימים לשימוש האדם".

(ד) **הגריש"א** זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכג: ד"ה אך) – "י"ל ממ"ש הרמב"ם ... כבר מישעיה הוא אסור (שהרי ק"ו הוא) וישעיה נמי רק אסמכיה אקרא. וצ"ל שאבנים וה"ה מת (וא"ש אהיא דדה"מ), הם נאסרו באמת קודם, אך כלים רק מנחמיה והילך נאסרו".

4. י"ל: הענין של דוד מדבר לענין של הוצאה מרשות לרשות.

- (א) חת"ס (הג' על סי' ש"א, דף קמב: ד"ה לא) – "דמוקצה עדיין לא גזרו עד נחמ"ל בן חכל"י בשעת גזירת כלים, וע"כ לענין טלטול מרשות לרשות שאל".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכג: ד"ה וזמן).
5. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ה'), שלמי יהונתן (ח"א עמ' כ"א אות ג'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק א' הע' ב').

ב. השיטות.

1. אסור לצורך גופו ולצורך מקומו – ר' יהודה (סוף דף קכב:).
- (א) רק במלאכה גרועה לגבי כלי שמיוחד למלאכה חשובה – תוס' (דף קכב: ד"ה רתח, "דלא אסר רב יהודה אלא דומיא דפיצוע אגוזים שהיא מלאכה גרועה לגבי קורנס שמיוחד למלאכה חשובה").
2. מותר לצורך גופו, אסור לצורך מקומו – רבה (סוף דף קכב: דף קכד. [גירסא לפנינו]), אב"י (דף קכג:).
3. מותר לצורך גופו ולצורך מקומו – רבא (דף קכג:), רב (דף קכד:).
4. אין ניטלין אלא לצורך תשמישן – ר' נחמיה (דף לו., דף קכג., דף קכד:).
- (א) "תשמיש המיוחד" – רש"י (דף לו., דף קכד. ד"ה מדוכה, דף קכד: ד"ה רבי), רשב"א (דף לו. ד"ה לא), ריטב"א (דף לו. ד"ה והא), מאירי (דף לה: ד"ה כל), תוס' ר"ד (דף קכד: מהדורא תליתאה).
- (ב) "תשמיש הרגיל לעשות בו בחול אפי' אינו תשמיש המיוחד לו ואפי' דבר שמלאכתו לאיסור שרי" – ר"ת (תוס' דף לו. ד"ה הא ר"נ, דף קכד: ד"ה הא, ס' הישר סי' ב').

ג. הלכה.

1. פסק כרבא: מותר רק לצורך גופו או לצורך מקומו, אבל אסור מחמה לצל – רש"י (דף קכד: ד"ה דכרבה), רמב"ם (פרק כ"ה הל' ג'), רא"ש (פרק י"ז סי' ד'), ריטב"א (דף קכד:), סמ"ג (ל"ת ס"ה), כל בו (סי' ל"א עמ' קכ"ב ד"ה זה), מחבר (סעי' ג'), פוסקים.

יג [חקירה: מה היסוד של איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור - משום גזירת טלטול כלים, או משום איסור מוקצה.

- א. גזירת טלטול כלים [י"א משום שמטלטל שלא לצורך (מאירי, ההשלמה, מאורות, גר"א). י"א משום הוצאה (שיטה לר"ן, ריטב"א). י"א משום מביא לידי איסור (הגרש"א זצ"ל)].
1. ראב"ד (על הרי"ף ביצה דף א. אות ב') – "בדבר שמלאכתו לאיסור מה שאסרו בו לא באו לו משום מוקצה אלא משום דמחזי דרוצה לעשות בו מלאכתו דוק ותשכח".
2. שיטה להר"ן (דף קכב: ד"ה אלא) – "ומיהו ודאי נראה דאפילו לר' שמעון דלית לי' מוקצה מודה הוא בכלים שמלאכתן לאיסור שהן אסורין לטלטל לצורך מקומו או מחמה לצל למר כדאית לי' ולמר כדאית לי', דלאו משום מוקצה נגעו בהם אלא טלטול הוא שאסרו בשבת בדברים שאין תשמישן רגיל ומשום הוצאה הוא שגזרו כדאיתא לקמן בפירקין".
3. מאירי (דף קכד. ד"ה מקצת) – "מקצת מפרשים כתבו שלא נאסר במלאכתו לאיסור מחמה לצל אלא לדעת האוסר במוקצה אבל לר' שמעון שמתיר במוקצה ושאלו פוסקים כמותו בשבת מותר ואין זה כלום שאף לר' שמעון ודאי אסור מפני שאין כאן צורך שבת כלל ונמצא מטלטל לצורך חול".
- מאירי (ביצה דף ב. ד"ה אלא לענין) – "וכן מה שאמרו אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר שמא הם סוברים דדבר שמלאכתו לאיסור אף לצורך גופו אסור לטלטלו מפני שנראה כרוצה לעשות בו מלאכה ולא משום מוקצה נגעו בה".
4. השלמה (דף קכג: ד"ה מסקנא) – "ואם מטלטלן מחמה לצל כמטלטל משבת לחול".
5. מאורות (דף קכד.) – "מחמה לצל לא, דכמטלטל משבת לחול הוא".
6. ריטב"א (דף קכד: ד"ה ולענין) – "והא ודאי איתא אפי' לרבי שמעון דלית ליה מוקצה וקי"ל כותיה, דכלים שמלאכתם לאיסור לא מידי מוקצה נגעו בהם לאיסור אלא טלטול הוא שאסרו גזירה משום הוצאה וכשם שגזרו בימי נחמיה בן חכליה אפי' בכלים שמלאכתם להיתר".
7. גר"א (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ג') – "בכלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה, שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו, רק מחמה לצל אסור, דהוי שלא לצורך, דאפי' ר"ש דלית ליה מוקצה כלל מודה בזה, כמ"ש תוס' סוף פ"ב דשבת שם, דאינו מחמת מוקצה, וכמו כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל".
8. הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"ב, הע' כ"ג, ס"ק ל"ב ד"ה ויתרה, מאורי אש עמ' ל"ו, מאורי אש השלם עמ' ק"ו ד"ה והנה, עמ' ק"ט ד"ה ומיהו, עמ' ק"כ ד"ה גם, עמ' תרנ"ב סוף אות ב', מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' כ"ז אות א' סוף ס"ק ב') – "מסתבר דאין זה בגדר מוקצה, ורק אסור לטלטלו כדי שלא יבא לעשות בו מלאכה".
- (א) אמנם עי' הגרש"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' קי"א ס"ק י"ז, שולחן שלמה סי' שכ"ב ס"ק ה' ד"ה אך) – "אולם הא דפשיטא לן דכלי שמלאכתו לאיסור לאו מחמת מוקצה הוא אלא משום גזירה אין זה ברור, ועיין במשנ"ב (ש"ח בביאה"ל לסעי' ג', סוד"ה קרדום) דמשמע דס"ל דטעמיה משום דאקציה דעתיה מינה".
9. שבט הלוי (ח"י סי' נ"ט) – "ולענין הלכה יראה לפסוק כדעת הרשב"א וכדמשמע גם במג"א שהבאת וכפשטות לשון הגר"א שם, וכמשמעות לשון הרמב"ם, ואעפ"י שמצינו להפוסקים בכ"ד דנקטו לשון מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור הוא לשון מושאל לפי התרחקות תשמישו למעשה, אבל לא לפי שורש ההלכה, כנלענ"ד".
10. הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' א') – "והעיקר כדעה הראשונה".
11. הלכה שלמה (מוקצה סוף סי' ח) – "ולאור זאת יש לנקוט להלכה כדעת הפמ"ג שסובר שאף בכלי שדרך תשמישו לאיסור ולהיתר אם רובו לאיסור דינו ככשמל"א, שהלא כל הטעם לחלק בין כלי שעשוי לאיסור לבין כלי שעשוי לאיסור ולהיתר הוא מטעם

מוקצה, וזה כבר מבואר **מכל הראשונים** דלפי ר"ש דקיי"ל כוותיה אין בכשמל"א שום ענין של מוקצה דדעת האדם, ודעת הת"ש וח"א ומ"ב שנקטו דכשמל"א מטעם מוקצה צע"ג. וכן הסכים הגרש"י שליזנגר שליט"א.

ב. מוקצה דעתו.

1. פמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א', ראש יוסף דף מב: ד"ה במשנה, דף מג: ד"ה באופן [בד"ה ובענין]) – "כלי שמלאכתו לאיסור שם מוקצה עליו".
2. ח"א (כלל ס"ו סעי' ד') – "כלים שמלאכתו לאיסור ... דמהם **מוקצה דעתו** מחמת איסורן וגם דיש לחוש שמא יבא לעשות מלאכה בהן, ולכן אסרו לטלטל אפי' לצורך הכלי שלא יפסד ויגנב, ולא התירו אא"כ הוא לצורך השבת, כגון לפצוע אגוזים ולכסות בהן כלים ולפתוח בו דלת ותיבה וכיוצא בו צורך לשבת. או אפילו אינו צריך לגוף הכלי אבל צריך למקום הכלי, דלתשמישים אלו **אינו מוקצה מדעתו**, שהרי גם בחול לפעמים משתמש בהם לצורך גופם או מקומם".
3. עי' ערה"ש (סעי' ח') – "ומה שאסור מחמה לצל משום דאין להאדם צורך בזה והוא כצורות ועפר".
4. בה"ל (סעי' ג' ד"ה קורדום, סי' רס"ה סעי' ג' ד"ה מפני) – "אם דרך הכלי להשתמש בה לשניהם ורק שלאיסור משתמשין בה יותר מגלן **דמוקצה דעתיה** מניה דהלא עשויה למלאכת היתר ג"כ".
- מ"ב (ס"ק כ') – "וה"ה אם היה מלאכתו לאיסור ולהיתר ג"כ לא **מוקצה דעתו** מניה".
5. ציץ אליעזר (ח"ד סי' כ"ו אות ה') – "שמצינו בהשגות הראב"ד שמסביב להרי"ף ריש ביצה שסובר דזה שאסרו כלי שמלאכתו לאיסור לא באה לו משום מוקצה אלא משום דמחזי כרוצה לעשות בו מלאכתו. וכן כותב נמי המאירי שם בריש ביצה ד"ה אלא בתרגומה, דהאיסור הוא משום דמחזי כרוצה לעשות בו מלאכה האסורה ולא משום מוקצה נגעו בה ע"ש ... אבל מלבד מה שמדברי השו"ע בס"ח סעי' ג' משמע בפשטות דס"ל להלכה דכלי שמלאכתו לאיסור ג"כ מתורת מוקצה נגעו בה, וכמו"כ עיין ברמב"ם בפכ"ד מה' שבת ה"ג מה שמסביר ענין איסור טלטול כלים שמלאכתו לאיסור מפני שאפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה וכו' עיין שם ...".

ג. אפשר תלוי בחקירה הנ"ל.

1. האם יש בסיס גבי כלי שמלאכתו לאיסור – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"ב, הע' כ"ג, סי' רס"ה סוף ס"ק ג', סי' רע"ט ס"ק ח', מאורי אש עמ' ל"ו, מאורי אש השלם עמ' ק"ו), אז נדברו (ח"ט סי' כ' ד"ה ונפק"מ בהא, סי' ל' ד"ה אבל), שלמי יהונתן (ס"ח אות ו', סי' ש"ט ס"ק ט'), עי' משנת שבת (דף קכג.), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סוף סעי' א', הע' ה'), שערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, בסיס הע' ל"ח).
- א) להלכה – עי' ריש סימן ש"ט, לשיטות ומראי מקומות.
2. האם יש מיגו דאיתקצאי גבי כלי שמלאכתו לאיסור – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"ב ד"ה ויתרה, מאורי אש השלם עמ' קכ"א הע' כ"ב), עי' מנחת פרי (ח"ב סי' ל"א ד"ה הפמ"ג), הו"ד בשלמי יהונתן (ס"ק ח' אות ו'), משנת שבת (דף קכג.), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סוף סעי' א', הע' ה').
- א) להלכה – עי' סוף סי' ש"ט [ערך "מיגו דאיתקצאי"], לשיטות ומראי מקומות.
3. האם אפשר ללמוד מכלי שמלאכתו לאיסור למוקצה מחמת גופו, לגבי הדין של טלטול מוקצה הנמצא בידו – גר"א (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ג'), ו"אע"ג דגבי מלאכתו לאיסור כשמטלטלו לצורך מקומו מותר להצניעו כמ"ש בא"ח סי' ש"ח ס"ג כאן אסור ... דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו רק מחמה לצל אסור דהוי שלא לצורך ... בזה מותר כיון שמטלטל לצורך משא"כ במה שאסור לטלטל אף לצורך מקומו", הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה סוף ס"ק ג'), שבט הלוי (ח"י סי' נ"ט ד"ה ואמנם, ואמנם אי נימא כדעת משמעות הראשנים דכלי שמלאכתו לאיסור הוא בגדר מוקצה ממש אלא דהתירו טלטול לצורך גופו ומקומו היות עליו תורת כלי, ובזה תולה מחלוקת הפוסקים בענין מוקצה שהוא כבר בידו שמותר לטלטל גם אחרי הצורך מאחר שהוא כבר בידו ואין כאן מקום להאריך בזה), עי' משנת שבת (דף קכג.), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ד').
4. האם ר' שמעון מסכים שאסור מחמה לצל – משנת שבת (דף קכג.).
5. האם מותר להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור אם יש לו כלי שמלאכתו להיתר – מנחת פרי (ח"ב סוף סי' ל"א), שלמי יהונתן (ס"ק ח' אות ד' ד"ה אכן).
- א) להלכה, עי' לקמן.
6. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו השתמשות היתר, האם מותר לצורך מקומו.
- א) שבט הלוי (ח"י סי' נ"ט ד"ה ובזה) – "ובזה יתבאר מחלוקת הרז"ה והרשב"א הנ"ל, דדעת הרז"ה דכלי שמלאכתו לאיסור תורת מוקצה ממש עליו אלא שהתירו אם יכול להשתמש בגופו צורך היתר, ואם אינו יכול נשאר עליו שם מוקצה, וגם לצורך מקומו אסור דצורך מקומו הוא טפל בהיתרו לצורך גופו כמשמעות הש"ס שבת קכ"ד ע"א, משא"כ הרשב"א דלדעתו אין תורת מוקצה ממש על כלי שמלאכתו לאיסור, וגם כשאין ראוי לצורך היתר עדין לא נאסר אם רק ראוי לצורך מקומו כמבואר בדבריו".
- ב) מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק י"ב אות ב').
7. "שמה שהותר לטלטל מן הצד רק לצורך דבר המותר, הוא רק במוקצה מחמת גופו, שהוא גופו מוקצה, אבל כלי שמלאכתו לאיסור, אעפ"י שאסור לטלטלו, אינו נחשב מוקצה" – אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ה' ד"ה ומכל).
- א) עי' סי' ש"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
8. עיקר תשמישו או רוב תשמישו.
- א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"ו, בירורי הלכה סי' א' אות י"א) – "עי' בה"ל סי' ש"ח ס"ג ד"ה קרדום שהביא את הפמ"ג שכתב דאם רוב מלאכת הכלי היא לאיסור הרי זה ככלי שמלאכתו לאיסור. והבה"ל מפקפק בזה די"ל דכיון שהכלי מיועד מעיקרו גם

למלאכת היתר א"כ בשעת כניסת השבת דעתו של אדם עליו ואינו מוקצה כלל, ולמה לא יהיה דינו ככלי שמלאכתו להיתר, והניח בצ"ע, אמנם במשנ"ב ס"ק י' כתב בפשיטות לאסור בזה, וכמבואר בספר דרך החיים, מובא לקמן הערה ס"א, ולכאורה נידון זה תלוי בשאלה שהבאנו לעיל הערה י' ביסוד הגזירה של כשמל"א, דאם ננקוט שגזירה זו היא מכלל איסורי מוקצה, דכיון שמלאכתו לאיסור אין שימושו מצוי ואדם מסיח דעתו ממנו [אלא שאינו מוקצה גמור, ומותר בטלטול לצגו"מ מכיון שראוי הוא גם לאיזה מלאכת היתר, א"נ משום שיש לו תורת כלי], אזי מסתבר דכלי זה שמיועד גם למלאכת היתר אינו מוקצה כלל ואין לאוסרו. אך אם נלמד כהגר"א בשו"ע יור"ד סי' רס"ו שנקט שאיסורו של כשמל"א אינו מתורת מוקצה אלא מתורת גזירת כלים [וכפי שמצינו שבראשונה גזרו אף על כלי שמלאכתו להיתר אף שאין בו הקצאה כלל], א"כ י"ל דכל שרוב שימושו של הכלי הוא לאיסור חל בו השם של כשמל"א, וצ"ע. ומו"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] כתב בזה דגם להגר"א מסתבר דכל שעומד גם לשימוש היתר אין זה בגזירת כלים דאיסור, ותדע שמסתמא א"צ כאן היתר מיוחד לצורך גופו שהרי משתמש גם בהיתר, וממילא אינו בכלל הגזירה. ועוד הוסיף דלפי הרמב"ם שכתב דיש בכשמל"א גזירה שמא יבוא למלאכה נראה דכלי זה שרוב מלאכתו לאיסור הוא בכלל גזירת כשמל"א [ושימוש ההיתר שבו י"ל דהוי בכלל צורך גופו].

9. טלטול בגופו, לדעת החזו"א.

א. ה' שבת בשבת (פרק כ"ד סוף סעי' א', הע' ה') – "דבמ"ב מיקל והחזו"א מחמיר א"כ י"ל דבטלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל או במלאכתו להיתר שלא לצורך לכ"ע יש להקל בזה".

10. ביטול כלי מהיכנו – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה סוף ס"ק ג', סי' ש"ח סוף ס"ק י"ב), אז נדברו (ח"ט סי' כ' ד"ה ודין), שבות יצחק (ח"א עמ' רט"ז ד"ה ולטעם), מנחת אשר (סי' ל"ז אות ט' ד"ה אך).

11. אם יחדן לכלי שמלאכתו להיתר מהני – הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' ק"ט ד"ה ומיהו).

12. כלי שמלאכתו לאיסור רק ע"י גרמא – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' כ"ז אות א' סוף ס"ק ג', מאורי אש השלם עמ' תרנ"ב סוף אות ב').

ד. מראי מקומות – ציץ אליעזר (ח"ד סי' כ"ו אות ה'), אז נדברו (ח"ט סי' כ'), ה' מוקצה (ארטסקרול, פרק א' הע' א'), ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' אות ט').

1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' כ"ג ענף א' סוף אות ב', תנינא (ב - ג) סי' כ"ז) – "דמה שמוקצה חמור היינו לאכול או להשתמש בו. ואפ"ל להאומרים שגם טלטול גרידא נקרא איסור חמור היינו במוקצה מחמת עצמו או מחמת איסור אבל לא בכלי שמלאכתו לאיסור דשרי בטלטול לצורך גופו ומקומו, ומלשונו של הרמב"ם משמע דאיסורו רק משום גזירה שלא יבוא לעשות בו מלאכה".

2. הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (מכתב ריש ס' האיר יוסף מוקצה) – "והנה הבאת ראי' חזקה שכל ענין כלי שמלאכתו לאיסור אינו כלל מענין מוקצה, ובאמת דברי הגר"א הם חידוש גדול, והנה בהתחלת סי' ש"ח כתב במשנה ברורה ד' חלוקי דיני מוקצה וביניהם גם מוקצה מחמת איסור, וצריך לומר דזה רק שטפא דלישנא דמחמת איסור אינו מוקצה, ועיין בביאור הלכה שם ד"ה קורדום לחתוך בא"ד אבל אם דרך הכלי להשתמש בה לשניהם ורק שלאיסור משתמשין בה יותר מנלן דמקצה דעתיה מיניה דהא עשויה למלאכת היתר, הרי דגם המשנה ברורה נוקט דענין כלי שמלאכתו לאיסור הוא שע"ז מקצה דעתו מזה, ובדאי רגילין תמיד לומר מוקצה מחמת איסור ולהגר"א אין כזה דבר".

3. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ג', הע' י') – "הריטב"א בדף קכד: ואת דברי הגר"א בשו"ע יו"ד סי' רס"ו סק"ג שכתבו דגזירה זו שאסרה טלטול כלי שמלאכתו לאיסור שלא לצורך גופו ומקומו אינה מטעם הגזירה הכללית של מוקצה, שהרי מוקצה אסור בטלטול אף לצורך גו"מ, אלא גזירה בפ"ע היא, וכעין מה שגזרו שלא לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל [כמבואר לקמן סעיף פ"ד], שבדאי אין איסורו מטעם מוקצה דהא מלאכתו להיתר. אמנם שמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] שבלשון הרמב"ם משמע שהכל שם אחד של איסור טלטול עכ"ד, ויש להוסיף שרבים מהאחרונים כללו דיני כלי שמלאכתו לאיסור בתוך דיני מוקצה [עיין בספר תו"ש סי' ש"י ס"ק י"ג ובעוד מקומות, וכן בספר חיי"א כלל ס"ה דין ד' ובה"ל סי' ש"ח ס"ג ד"ה קורדום] ונראה מדבריהם שאיסור כשמל"א הוא מטעם מוקצה אלא שהיות ויש לו תורת כלי וגם פעמים שהוא ראוי לשימושים נוספים אין הקצאתו גמורה, ולכן נתנו בו חכמים דינים מיוחדים ולא אסרוהו לגמרי כשאר מוקצה".

יד] "כלי" שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו, לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל מחמה לצל אסור.

א. **דבר שמלאכתו לאיסור ואינו כלי.**

1. אינו נכלל בהגדרים של 'כלי שמלאכתו לאיסור' – גמ' (דף קכד, "וכי תימא שבת גופיה תישתרי, דהא דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו שרי. הני מילי, היכא דאיכא תורת כלי עליו, היכא דליכא תורת כלי עליו, לא"), מחבר (סעי' ז'), מ"ב (ס"ק ל"ד), פוסקים.

ב. **ע"י "כלי שמלאכתו לאיסור ואין בו תשימש של היתר כלל".**

1. אם הוא נכלל בהגדר של כלי.

ג. **שמושן ע"י כילוי.**

1. ע"י לקמן, לשיטות ומראי מקומות.

ד. מחבר (סי' ש"ז סעי' י"ד) – "לקרות באיגרת השלוחה לו ... ואם הובאה בשבילו מחוץ לתחום, טוב ליזהר שלא יגע בה".
 1. מ"ב (שם ס"ק נ"ה) – "טוב ליזהר וכו'. משום מוקצה שהובא מחוץ לתחום [דמלבד זה אין שם מוקצה עליהן **אף דאינו כלי** דהלא ראוי לצור ע"פ צלוחיתו]".
 (א) צ"ב.

טו] כלי "שמלאכתו" לאיסור מותר לטלטלו, לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל מחמה לצל אסור.

א. הזמנה.

1. עי' סי' רע"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ב. גדר של מלאכתו, האם תלוי ברוב.

1. כן – פמ"ג (מש"ז ריש סי' ש"ח אות הב', א"א ס"ק ט'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ'), מ"ב (ס"ק י', ס"ק כ'), פתחי עולם (ס"ק ט'), מנחת שבת (פתיחה לסי' פ"ח אות ב'), בה"ח (ס"ק ל"ה), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ט"ג), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ז'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' י"ג, סעי' י"ז).
 2. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק כ"ב אות ט').

ג. דרך הכלי להשתמש לשניהם [איסור והיתר], אלא שמשמשין בה יותר לאיסור.

1. מסופק – בה"ל (סעי' ג' ד"ה קורדום, "אם דרך הכלי להשתמש בה לשניהם ורק שלאיסור משתמשין בה יותר מנלן דמקצה דעתיה מניה דהלא עשויה למלאכת היתר ג"כ וצ"ע").

(א) יש שני דרכים ללמוד את הבה"ל.

1) י"ל כדאי בשלמי יהודה (פתיחה הע' י"ד) – שהבה"ל "שמביא דברי הפמ"ג ומעמיד אותם דוקא בעיקרה למלאכת איסור ... הבה"ל אינו חולק על הפמ"ג רק מגדיר ומצמצם דברי הפמ"ג שאומרים רק דומיא לקדירה שמיוחד לאיסור".

2) א"נ י"ל כדאי בשלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סי' ג' אות א'), וכן למד הארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"ו, בירורי הלכה סי' א' אות י', לשונו מובא לקמן) – "ועיין בבה"ל שם ד"ה קורדום, שתמה על הפמ"ג ... ומ"מ לענין הלכה הכריע המ"ב בסק"י שרוב השימוש מגדיר את שם הכלי".

2. מיקל, דינו ככלי שמלאכתו להיתר.

(א) קצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק י"ב) – "עי' בבה"ל ... והניח בצ"ע. והנה מלשון אדמו"ר בסעי' כ"א בכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר מותרת בטלטול שכ' שם הואיל והוא מיוחד ג"כ למלאכת היתר, מבואר דהעיקר תלוי במה שהכלי הוא מיוחד, דאם הוא מיוחד ג"כ להשתמש בו היתר הוי ככלי שמלאכתו להיתר, ולא אכפת לן מה שרוב מלאכתו לאיסור וזה כס' הבה"ל".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' י"ד, שולחן שלמה ס"ק ט"ז) – "כלי שרוב מלאכתו הוא לאיסור אבל אינו מיוחד לאיסור ועשוי גם למלאכת היתר רק שלאיסור משתמשים בו יותר, דינו ככלי שמלאכתו להיתר ואינו מוקצה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (אז נדברו ח"ט סי' כ"ב ד"ה אלא [לשונו מובא לקמן], שלמי יהודה פתיחה הע' י"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י', אות י"א).

(ד) אז נדברו (ח"ט סי' כ"ב ד"ה אלא, עי' סי' כ"א ד"ה ואפשר, עי' סי' ל"ח ד"ה ויש, עי' ח"ו עמ' קנ"ז ד"ה והנה, שלמי יהודה פתיחה הע' י"ד) – "ובברית עולם (112, סעיף ח') הובא דברי הבה"ל בצ"ע א"כ ראוי להחמיר, אבל אח"כ שמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] להקל **שדעת הבה"ל מורין כן** גם אני הסכמתי לזה".

(ה) עי' שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ח') – "כלי שמיוחד למלאכת איסור ולמלאכת היתר מותר לטלטל לצורך אפילו שלא לצורך גופו ומקומו".

(ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ב).

3. אזלינן בתר רוב השימוש.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' ק"י ד"ה ולכאורה) – "דקיי"ל בכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר דאזלינן בתר רוב תשמישו ואם רובו לאיסור חשיב מוקצה".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ז סוף ד"ה אמנם כלי) – "אם ב' השימושים הם עיקריים אזלינן בתר רוב השימוש".

(ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ו' [אמנם עי' דפו"ח, סעי' ו', לשונו מובא לקמן], הע' י"ג [דפו"ח, הע' י"ד]) – "כלי העומד לשימוש האסור וגם לשימוש המותר, הרי - אם רוב [דפו"ח, עיקר] שימושו הוא מלאכת האיסור ורק לפעמים משתמשים בו גם שימוש של היתר, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור. ואם רוב [דפו"ח, עיקר] השימוש הוא להיתר ... דינו ככלי שמלאכתו להיתר".

(ד) שלמי יהונתן (ס"ק ט' אות א', ח"ג פרק ג' סי' ג' אות א') - לשונו מובא לעיל.

(ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י', פרק כ"ד הע' ל"ט).

4. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"ו, בירורי הלכה סי' א' אות י') – "עי' בה"ל סי' ש"ח ס"ג ד"ה קרדום שהביא את הפמ"ג שכתב דאם רוב מלאכת הכלי היא לאיסור הרי זה ככלי שמלאכתו לאיסור. והבה"ל מפקפק בזה די"ל דכיון שהכלי מיועד מעיקרו גם למלאכת היתר א"כ בשעת כניסת השבת דעתו של אדם עליו ואינו מוקצה כלל, ולמה לא יהיה דינו ככלי שמלאכתו להיתר, והניח בצ"ע, אמנם במשנ"ב ס"ק י' כתב בפשיטות לאיסור בזה, וכמבואר בספר דרך החיים".

5. לכאורה תלוי בהיסוד של איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור - אם הוא משום גזירת טלטול כלים, או משום איסור מוקצה.

(א) מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"ו, בירורי הלכה סי' א' אות י"א, לשונו מובא לעיל).

ד. עיקרו לאיסור ורוב תשמישו להיתר: קדירות בזמנינו.

1. מחמיר: הולך אחר עיקר השמוש.

(א) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ו' הע' י"ב).

(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ו' הע' י"ב) – "והסביר שהרשב"א לא חילק (בין מחבת ושפוד שהתשמיש רק בעת הבישול לבין קדרה עמוקה ששומרים בה האוכל גם אחרי הבישול). וכן הסביר שבכל זאת עיקר התשמיש של הקדירה הוא הבישול ובגללה שומרים התבשיל שם".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק"מ, שלמי יהונתן ח"ג סי' ג' אות ב') – "וקדירות שלנו, אע"פ שרגילים לאכסן בהם אוכל לזמן רב, חשיבי ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ג) על שבת הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ג') – "לפיכך אסור לטלטל קדרה שפינו ממנו האכל בשבת דכיון דעומד עיקרו לבשול כלי שמלאכתו לאיסור קרינן ביה ואסור לטלטלו מלבד לצורך הנ"ל".

(ד) חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ו ד"ה ואמנם) – "ואמנם מתסברא דכלי שעיקרו לבישול אבל הדרך להשתמש בכלי זה לאחסן בו את התבשיל אחר בישולו במקרה וכדו', נראה דשמו הוא כלי שמלאכתו לאיסור כיון שעיקר יעודו ותכליתו הוא לבישול והשימוש של איחסון בכלי הוא טפל לכלי בישול, ואף אם משתמש זמן רב לאחסן בו את התבשיל, וזמן הבישול בו הוא מועט כלפי זמן האיחסון, מ"מ מסתברא דלא אזלינן בתר זמן השימוש או האיחסון בכלי כדי לקבוע מהו עיקרו של הכלי, אלא אזלינן מהו עיקר שימושו, ולשם מה ייצרו את הכלי ולשם מה רגילים לקנותו, וודאי שדעתם לייצר כלי לבישול ודעת הקונה לא לקנות כלי לאחסן בו מלאכים אלא לבשל בו, ולכן, בזמן שהכלי ריק מן המאכל דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ו ד"ה ובזמנינו) – "ובזמנינו שישנם כלים לבישול ולחימום מאכלים במיקרוגל, והדרך גם לאחסן את המאכל בכלי זה, י"ל דדינו ככלי שמלאכתו להיתר ולאיסור, כיון שאין מוכח מצורת הכלי שיעודו ותכליתו רק לבישול, וה"ה לכל כיצא בזה. ואולי י"ל דאזלינן בתר החשיבות של הכלי וכיון שכלי זה נועד לבישול ולחימום אזי הוא עיקר הכלי והאיחסון הוא טפל. וכלי שמשמשים בו את עלי התה עם תמצית התה, כיון שמבשלים בו את עלי התה חשיב כלי שמלאכתו לאיסור. תבנית או סיר פלא לאפית עוגות, והדרך להשאיר בתוכם את העוגות, חשיב כלי שמלאכתו לאיסור אף שהדרך לאחסן בהם את העוגות אחרי האפיה וכן"ל".

1) צ"ב החוט שני (באר אליהו אות ג') – "עיקרו לאיסור ורוב תשמישו להיתר - שמעתי מהגר"נ שליט"א שהולכים אחר רוב תשמישו".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' ר"צ אות קי"ח) – "כלי שמלאכתו לאיסור - מה מגדיר אותו: הזמן או החשיבות. למשל: סיר בישול - מה מגדיר את היותו מלאכתו לאיסור - הזמן או התפקיד. (למשל סיר בישול) [האם] הוא כלי שמל"א בגלל שנועד לבישול, או שמא אינו כשמל"א כי הוא משמש גם לאיחסון המזון בו לאחר הבישול. תשובה: קונים אותו לבשול. האחסון תוצאה צדדית".

(ו) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג סי' ג' אות ב').

(ז) על ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' אות י"ב) – "רוב קדירות שבימינו משתמשים בהן גם לאיחסון האוכל במקרה אחר הבישול, ומ"מ נראה דאין שימוש זה הופך אותן להיות ככלי שמלאכתו להיתר וגם אינו הופך אותן להיות בגדר כלי שעיקר שימושו לאיסור ונועד גם לשימושי היתר [שבזה הניח הבה"ל בספק], שהרי גם מדוכה שבזמן הגמרא היה מצוי שהתבלין הנידוך נשאר בתוכו ומ"מ דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, וכמבואר ברשב"א גם לגבי קדירות, ולכן נראה לכא' דאף בימינו ששימוש האיחסון תדיר מ"מ שימוש זה נטפל בדרך כלל לעסק הבישול ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור. ובספר שש"כ פ"כ הערה ל"ז כותב מסברא דנראה דקדירה ששומרים בה אוכלין גם שלא בזמן הבישול דינה ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר ומותר לטלטלה גם מחמה לצל, וכנראה טעמו משום שבימינו האחסון נמשך כמה ימים ואינו דומה למדוכה ולקדירה שבזמן חז"ל שהאחסון בכלי נמשך רק זמן קצר, ועיי"ש שצירף גם את דעת הח"א דס"ל דכל קדירה חשיבא מלאכתו לאיסור ולהיתר, אמנם לדינא הדבר אכתי צ"ע. ואף שלפעמים מריק את האוכל מקדירה גדולה לקדירה קטנה ומאחסן אותה במקרה, מ"מ אין זה שימוש תדיר כל כך והוא כמ"ש הפמ"ג דלפעמים נותנים בקדירה פירות. וכן הדין בתבנית אפיה שרגילים להשאיר בה את העוגה. אמנם נראה שאם רגילים ליתן בקדירה או בתבנית האפיה אוכלין שלא התבשלו בתוכם, דינם ככלי שמשמש גם לאיחסון המאכלים והו"ל ככלי שרוב מלאכתו לאיסור והמשנ"ב ס"ק י' אסר זאת".

2. מראי מקומות.

(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ח', סי' ג' אות ב') – "כלי שעיקר מלאכתו לאיסור כגון קדרה שעיקר שמושה הוא לבשל בה אך רוב הזמן משמשת לאכסון המאכל בתוכה יש לדונה ככלי שמלאכתו לאיסור שכן סו"ס עיקר חשיבות השמוש שבה הוא לאיסור, ויש מי שאומר שמעלת רוב השמוש עדיפא גם באופן זה ויש לדונה ככלי שמלאכתו להיתר".

3. לכאורה תלוי בהיסוד של איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור - אם הוא משום גזירת טלטול כלים, או משום איסור מוקצה. (א) על לעיל.

ה. תנור אפיה.

1. אינו מוקצה.

(א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' א') – "ותנור אפיה נראה דהוי מלאכתו לאיסור ולהיתר, שעשוי גם לאפות בו וגם להצניע בו עוגות וכדומה, וכל שמלאכתו לאיסור ולהיתר אין איסור לטלטלו, כמו שהביא במג"א סימן ש"ח ס"ק כ' בשם השלטי גבורים, ע"ש".

2. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סי' ש"ח סעי' ג' הע' ל', עמ' ת"ל) – "הנה יש אחרונים שכתבו שדין תנור אפיה כדין מוקצה מחמת חסרון כיס, ולכן אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך גופו או מקומו. אך מרן אאמו"ר שליט"א אמר לי, שמאחר ואין

מקפידים עליו כל כך לשומרו, ופעמים שהתנור והמקרר משמשים גם לאיסחון דברים המותרים, כגון עוגות או שאר מיני מאכל, לפיכך דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו כשאינו פועל לצורך גופו או מקומו".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ז ד"ה ואפשר) – "אף מערב שבת י"ל שיהיה אסור להשאיר את המיני מאפה בתוך התנור אם יש לו מקום של היתר להניחם שם בשבת, כיון שבשבת אין המיני מאפה צריכים לתנור אלא שהתנור משמש להם כעת כמו ארון והוא כלי שמלאכתו לאיסור, כיון דעיקרו משמש לאפיה ולא לאיסחון וכמו קדירה, א"כ כשיש לו כלי של היתר אין להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, ולמעשה צ"ע".

(ג) לוח המוקצה (ערך תנור אפיה) – "מלאכתו לאיסור".

(ד) אדני שלמה (ח"ג סי' ש"ח אות ח') – "באור לציון ... ולענ"ד, יש לעמוד על דברי רבינו הגדול זצ"ל, שהרי ...".

(ה) משנת אהרן (קול התורה גליון ע"ט עמ' ש"ט) – "ולכן למעשה נראה דלדעת המ"ב [דביש לו כלי היתר אין להשתמש בכלי איסור] יש להמנע מלהצניע פת בתוך התנור, לא מיבעיא כשאין שם פת בלל דהדעת נוטה שהתנור והדלת נירון כבלשמל"א, אלא אפילו ביש כבר פת בתוכו לא ברירא מילתא להקל להוסיף שם שאר דברים, וכדין מרובה שיש סוברים דלכתחילה יש להמנע מלטלטלה אף כשנמצא שום בתוכה".

3. מראי מקומות.

(א) אילת השחר (מוריה גליון רנ"ז עמ' קי"ד אות י"א) – "כלי שמשמשים בו לאיסור ולהיתר, כתב המג"א ... ובפרמ"ג כתב ... ובביה"ל כתב ... ויל"ע בתבנית של עוגה שאופים בה אבל אח"כ העוגה נשארת בה ומשמש במקום מגש. והשיב מו"ר לאיסור, דכיון דאין מניחים שם עוגות אחרות אלא רק מה שאופים בה לא מיקרי שימוש להיתר והוי מלאכתו לאיסור. והוכיח כן מהא דאיתא רכלי סעודה שנקנו מגוי צריך טבילה. וכתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקונטרס אחרון דקונה צלוחית של דבש מגוי אי"צ לסלק את הדבש ולהטביל אלא יכול להשתמש בה, אלא דאם נגמר ורוצה לתת מאכל אחר צריך להטביל, דמה שכבר מונח בכלי לא חשיב שימוש דהוי שב ואל תעשה אבל להניח דבר אחר הוי שימוש. וה"ה הכא י"ל דאם רק העוגה שנאפית בה נשארת חשוב מלאכתו לאיסור. אבל אם רגילים להניח בזה גם דברי היתר מותר להשתמש בו דמשמש בכלי אף להיתר".

(ב) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' ש"ח סעי' צ"ז) – "ואלו הן מקצת דברים הנחשבים כמוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור: כיריים של גז ... שפוד, תנור אפיה [אם אין רגילים לאחסן בו דברי מאכל], תפילין, וכיוצא בהם. [ילקו"י שבת ב' עמוד תג]".

ו. כלי אחד שמשמש לשני תשמישי, משני צדדים: שימוש אחד שמלאכתו לאיסור, ושימוש השני שמלאכתו להיתר.

1. חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ז ד"ה אמנם כלי) – "אמנם כלי שמשמש לשני תשמישי, שימוש אחד שמלאכתו לאיסור ושימוש השני שמלאכתו להיתר, יש לדון מה דינו, וכגון כלי שצד אחד הוא פתחן בקבוקים [באופן שמותר לפותחן בשבת] ובציודו השני הוא פתחן קופסאות שימורים [שאסור לפותחן בשבת]. ונראה שאם באחד יש שימוש עיקרי, ובשני שימוש שהוא טפל לו אזלינן בתר עיקר השימוש. אך אם ב' השימושים הם עיקריים אזלינן בתר רוב השימוש".

ז. כלי מורכב מכמה חלקים: חלקן לאיסור חלקן להיתר - כגון אולר שיש בו כמה חלקים, להסיר פקק בקבוק, מספרים כו'.

1. מיקל: הו"ל כשני כלים ומותר לטלטל כולו, שטלטול חלק האסור היא מן הצד בטלטול חלק ההיתר.

(א) הגרפ"ש זצ"ל (חי' בתרא על מ"ב ס"ק י') – "היינו דוקא כשהכלי עצמו יש לו כמה תשמישים ורובן לאיסור, ורוב תשמישו נקבע ע"י הבעל ולא אמרינן בטלה דעתיה, אבל אם יש כלי מורכב מכמה חלקים, חלקן לאיסור חלקן להיתר (כגון סכין מקופל, שיש בו כמה חלקים, להסיר פקק בקבוק, סכין לחתוך, מספרים כו') אין זה בכלל, אלא הו"ל כשני כלים, ואחד מותר ואחד אסור, ומותר לטלטל כולו, שטלטול חלק האסור היא מן הצד בטלטול חלק ההיתר".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' פ"א [דפו"ח, סעי' פ"ד]) – "אולר שיש בו חלקים שונים, וביניהם גם מספריים או פצירה לצפורניים, גם אם מקפיד שלא להשתמש באלה כל תשמיש אחר, מותר לטלטלו כדי להשתמש בסכין שבו, והוא שלא יפתח את החלקים האסורים בשימוש".

(ג) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ד סעי' י"ט) – "אולר שיש בו מספרים וגם סכינים, דינו כבסיס לאיסור ולהיתר שא"א לנערו, ומותר לטלטלו ע"י האולר אבל לא יאחז המספרים".

(ד) פסקי תשובות (דפו"ח, אות ו').

2. תלוי ברוב.

(א) הלכה שלימה (מוקצה סוף סי' ח') – "ולפ"ז אולר (penknife) שמחובר לו סכין וגם מספריים או עט, אם משתמש ע"פ הרוב בעט או במספריים דינו ככשמל"א, ואם משתמש בשניהם באופן שוה דינו ככשמל"ה, וכל כיוצ"ב".

3. תלוי בחשיבות.

(א) לוח המוקצה (אולר עם מספריים, הע' ל"ז) – "באולר שמחוברים לו סכין מצד אחד ומספריים מצד שני והם חשובים יותר מהסכין אך באופן שהסכין חשובה לו יותר דינו ככלי שמלאכתו להיתר, ומכל מקום אסור להוציא המספריים ממקומם שהמספריים עצמם ודאי נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור ורק לצורך גופו ומקומו מותר להוציאם. ודע שבכלים שמחוברים יחד יש כמה פרטי דינים ויש לברר אצל מורה הוראה בזה כי הדינים משתנים".

4. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק מ"א אות א'), דעת תורה (סי' ש"ט על סעי' ד' ד"ה הרב, קונ' אהבת שלום על מנחת שבת ס"ק ה'), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט ס"ק י"ב ד"ה סכינים, קצ"ט-ד').

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' מ"ה, הע' ס"ו) – "אולר שיש בו מספריים מותר לטלטלו כדין כלי שמלאכתו להיתר, אבל אין לטלטל את החלק של המספריים בפני עצמו אלא כדין כלי שמלאכתו לאיסור (שש"כ פ"כ סעיף פ"א ומקורו בספר מנחת שבת, ולכאורה הטעם דכשאוחדו בידו את האולר אין הוא נוגע במספריים, ואחיזתו מתייחסת לכלי שמלאכתו להיתר, והמספריים מיטלטלים אגב זה, והוי כטלטול מן הצד, משא"כ כשמטלטל את המספריים עצמם. אמנם נראה שאין היתר להחזיק צרור מפתחות

אשר יש בו מפתח אחד שהוא מוקצה, משום שבזה דייננו כל מפתח ככלי בפני עצמו וה"ז כמחזיק בידו כלים נפרדים אשר אחד מהם מוקצה [ועיין לקמן סעיף שי"א בדין טלטול צרור מפתחות], משא"כ אולר שאף כאשר מוציאים ממנו את החלק האסור אין צורתו הכללית משתנית, ולכן אפשר לראותו כמין קופסא שיש בתוכה חפצי היתר וחפץ מוקצה דמותר לאחוזו בקופסא ולטלטל הכל [כשאינו יכול לנער את האיסור מהקופסא] וכדין כלכלה שיש בה פירות ואבן בגמ' דף קמב. ולקמן סעיף רפ"ו, ונראה עוד שאולר שרוב חלקיו אסורים נידון על שם רובו ודינו ככשמל"א). **ואם רוב חלקי האולר אסורים הרי הוא נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור.**

(ב) עט שיוצא מתוכו דף שרשום עליו ברכת המזון, או קר"ש שעל המיטה, או מנחה ומעריב - עי' לקמן.

טז] סיר בישול ריק.

א. מחמיר: הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

1. **פמ"ג** (מש"ז ריש סי' ש"ח אות ה'), א"א ס"ק ט' – "ובחדושי הרשב"א שבת קכ"ג [ע"א ד"ה הא דתנן] מדוכה שיש בה שום דמותר, הטעם, כקדירה המטלטלת עם התבשיל, הואיל ואיסורה משתמש לאיסור ועכשיו משתמש היתר, יע"ש, משמע קדירה שמבשלין בה, ריקנית, מחמה לצל אסור, אף על גב דלפעמים נותנין בה פירות וכדומה, הואיל ורובה לבישול הוה כלי שמלאכתו לאיסור".
2. **דרך החיים** (דין מוקצה בכלים, סי' ס"א אות ג') – "קדירה שרוב מלאכתו לבשל בו הוי כלי שמלאכתו לאיסור".
3. **נור ישראל** (סי' ל"ח ח"א ס"ק י"א).
4. **מ"ב** (ס"ק כ') – "וקדירה שמלאכתה הוה לבישול ורק לפעמים משתמשין בה למים ולפירות היא בכלל כלי שמלאכתה לאיסור אם לא שיש בה מהתבשיל".
5. **מנחת שבת** (סי' פ"ח ריש ס"ק נ"ב) – "בח"א ... אך במ"ז ...".
6. **חזו"א** (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"א) – "וכן קדירה בשבת כל זמן שהתבשיל בתוכה שרי לטלטלה אפי' מחמה לצל לצורך הקדירה שאינו לצורך התבשיל, ולאחר שנתרוקנה, הוי ככלי שמלאכתו לאיסור".
7. **חוט שני** (ח"ג עמ' צ"א אות א').
8. **ילקוט יוסף** (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') - לשונו מובא לקמן.
9. **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' ל"ח) – "קדירות שרגילים לפעמים ליתן בהם מאכלים שלא התבשלו בתוכן נחלקו האחרונים בדין, יש הסוברים שגם הן בגדר כלי שמלאכתו לאיסור, הואיל ורוב מלאכתן לאיסור, ויש המתירים, וכתב המשנ"ב להחמיר בזה".

ב. מיקל: הוי כלי שמלאכתו להיתר.

1. **ח"א** (כלל ס"ו סעי' ג') – "כלים שמלאכתן להיתר או אפילו לאיסור ולהיתר, כגון קערות וסכינים וכוסות וקדרות, אע"פ שמבשלין בו, מ"מ דרך להשתמש בו בלא בישול, וכל כיוצא בזה, **שאינן אדם מקצה דעתו מלהשתמש בהם**, ולכן כולם הם מוכנים".
2. **קיצור שו"ע** (סי' פ"ח סעי' ח') – "כלי שמלאכתו להיתר או אפילו לאיסור ולהיתר כגון **קדירות** ... מותר לטלטלן אפי' רק בשביל הכלי שלא יגנב או ישבר".
3. **עמק התשובה** (קובץ בית תלמוד להוראה ח"ג עמ' קנ"ט אות ל') – "ועוד נראה דקדירה כיון דעשוי ג"כ להניחו עם התבשיל על האש, דזה שרי בשבת דהא שרי להחזיר, מקרי ג"כ שמלאכתו להיתר, דהא זה הוי דבר המותר, ובפרט בזמנינו זה דרגילין להניח הקדרות עם תבשיליהן בהפריזדער, דזה הוי ג"כ תשמיש המותר, א"כ הוי ג"כ בכלל כלי שמלאכתו להיתר, וא"צ לחוש בו כדין כלי שמלאכתו לאיסור".
4. **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' ט"ו [דפו"ח, סעי' ט"ו], הע' ל"ז [דפו"ח, הע' ל"ח, הע' ל"ח*]) – "כלי שמלאכתו לבישול, ואין רגילים להשתמש בו גם לשמור בו אוכלין, כגון מחבת או שפוד לצלות כבד, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלו אלא אם כן נמצאים בו אוכלין, או שצריך למקום הכלי או שרוצה להשתמש בו שימוש מותר. אך אם הוא כלי שהדרך לבשל בו וגם לשמור בו אוכלין, הרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו בשבת לכל צורך שהוא".

ג. קדירות בזמנינו: שעיקר לאיסור, ורוב להיתר.

1. עי' לעיל.

- ד. מראי מקומות – גדולות אלישע (ס"ק י"ט), **יביע אומר** (הליכות עולם ח"ג עמ' קצ"ט, "והמיקל בזה יש על מה שיסמוך"), **חוט שני** (ח"ג עמ' פ"ו), **הלכה שלימה** (מוקצה סי' ח').

ה. קדירות שיש בתוכן תבשיל.

1. כמו האוכל [בטל להאוכלים, או דהוי כלי שמלאכתו להיתר] – **רשב"א** (דף קכג.), **פמ"ג** (מש"ז ריש סי' ש"ח אות ה'), **דרך החיים** (דין מוקצה בכלים, סי' ס"א אות ג'), **גר"ז** (סעי' כ"ב), **מ"ב** (ס"ק כ', ס"ק כ"ו), **חזו"א** (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"א), **חוט שני** (ח"ג עמ' פ"ו ד"ה ואמנם, עמ' צ"א אות ב'), **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' ל"ז).
2. האם דינו כמו כלי שמלאכתו להיתר, או כמו כלי סעודה, או כמו אוכלין - עי' לקמן.

ו. תבשיל שנתבשל בקדירה אחרת והועבר לקדירה זו.

1. חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק ב' אות ד', עמ' צ"א) – "ודע עוד, דאם לא דך במדוכה מערב שבת או שלא בישל בקדירה מערב שבת רק הניח שום במדוכה או תבשיל בקדירה מערב שבת [וכל שכן אם הניחם בשבת] רק כדי להתיר לעצמו לטלטלם בשבת, אין למדוכה או לקדירה דין של כלי שמלאכתו להיתר, ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור".
2. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: נסתפקתי האם ההיתר של קדירה המבואר במ"ב (סי' ש"ח סק"כ וס"ק כ"ו) עפ"ד הרשב"א (דף קנג.) שהקדירה בטילה לאוכל ודינה ככשמל"ה, האם מועיל שיחזיר אוכל המיוחד לתוכו [ר"ל שנתבשל בתוכו], או רק אם נשתייר משעת הבישול מתחילה. תשובה: יתכן שלא יועיל".
3. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' ס') – "ולמאי דנקטינן עיקר כהרשב"א יש לעיין אם ההיתר הוא רק בתבשיל שנתבשל בקדירה זו או אף בתבשיל שנתבשל בקדירה אחרת והועבר לקדירה זו, ומסתבר להקל אם התבשיל הזה מתאים לקדירה זו. ולכאורה היה נראה לומר דאף אם התבשיל הועבר לקדירה הזו באמצע השבת הרי היא נטפלת אליו מעתה, [ואף שבש"ת הרא"ש כלל כ"ב כתב שהתבשיל בקדירה מערב שבת, נראה שדיבר בהווה, דכך מצוי טפי שהתבשיל נתון מערב שבת, אך גם כשניתן בשבת יש להקל]. אמנם בחידושים המיוחסים לר"ן כתב דמיירי דוקא באופן שהשום בתוך המדוכה מערב שבת. ופשוט שאין להקל מחמת פירות שאינם מבושלים או תבשילים שאינם מתאימים כלל לקדירה זו".

ז. כלים חשובים: האם בטלים לאוכל שבתוכן.

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: עוד נסתפקתי האם סברת הרשב"א שייכת גם בכלים שקיבלו תורת מוקצה מחמת חסרון כיס, כגון מיחם חשמלי יקר [שהוציאו מהשקע] ויש בתוכו מים מבושלים, או שדין זה שייך רק בכשמל"א. תשובה: אולי".

ח. מכסה הקדירה.

1. כדין הקדירה עצמה: כלי שמלאכתו לאיסור.
 - א) פמ"ג (מש"ז ריש סי' ש"ח).
 - ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"א סעי' ח').
 - ג) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק כ"ב אות ד') – "כיסוי קדירה יש לומר דדינו כמוהו".
 - ד) קצות השולחן (סי' ק"ח ס"ק ט"ו) – "וכיסוי הכלים מסתבר פשוט שדינם כמו הכלי עצמו, וכ"כ במנ"ש, ובקו"א שם העיר דיש כיסוי קדירה שעשוי לכסות את המאכל אחר הבישול ודינו בתשמישו להיתר".
 - ה) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ט"ו).
 - ו) ששכ"ה (פרק כ' סוף סעי' ט"ו, [דפו"ח, סוף סעי' ט"ו]) – "דין המכסה של הכלי כדין הכלי".
 - ז) לחמי השולחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ב' אות י"א).
 - ח) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' מ') – "דין מכסה הקדירה כדין הקדירה עצמה, שאם דינה ככלי שמלאכתו לאיסור גם המכסה נידון כן".
2. בזמן שהאוכל בתוך הקדירה: האם הכיסוי מותר בטלטול רק לצורך גופו ומקומו [כמו כלי שמלאכתו לאיסור], או אפי' מחמה לצל [כמו כלי שמלאכתו להיתר].
 - א) מיקל: אפי' מחמה לצל.
- 1) חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק ב' ד"ה יש, עמ' צ"א) – "והנראה שדין כיסוי הקדירה כדין הקדירה, דאף שברגע זה אין הכיסוי משמש להקדירה, מ"מ כיון שעומד לכיסוי הקדירה ומשמש לו וגם יכול בכל עת לכסות בה את הקדירה, לכן מסתברא שדין הכיסוי הוא כדין הכלי עצמו, וכיון שדין הקדירה ככלי שמלאכתו להיתר כשיש בה תבשיל כך דין הכיסוי, ולפי"ז אם רוצה כעת לטלטל את הכיסוי מותר כגון מחמה לצל באופן שאין זה צורך הקדירה, מ"מ כיון שעלול בכל עת לשמש את הקדירה בכיסויה דינה כדין הקדירה".
- א. חוט שני (ח"ג פרק מ"ו שעה צ"ס"ק מ"ג, עמ' צ"א) – "אמנם בגוונא שמסיר את הכיסוי לגמרי מהכלי ואין בדעתו ורצונו לכסות שוב את הקדירה כשיש בה תבשיל זה, בזה צ"ע אם מותר לו לכסות שוב את הקדירה, אא"כ אם באופן שהוא לצורך גופו או מקומו דאז מותר".
- ב) מחמיר: מותר לטלטל רק לצורך גופו ומקומו.
- 1) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ס"ג) – "אמנם נראה שאף בזמן שהאוכל בתוך הקדירה אין להגביה את המכסה ממנה אלא לצורך גופו או מקומו, דכאשר מטלטל את המכסה בפ"ע ואין טלטול זה שייך לאוכל כלל לא נאמר היתר דמדוכה שנתבאר בסעיף הנ"ל".
3. מראי מקומות.
 - א) חוט שני (ח"ג פרק מ"ו שעה צ"ס"ק מ"ג, עמ' צ"א) – "ודע עוד דכל זה הוא דוקא למאי דקיי"ל כדעת הרשב"א דההיתר לטלטל הקדירה הוא משום שדין הקדירה שיש בה מאכל הוא ככלי שמלאכתו להיתר, אבל לדעת הרא"ש דההיתר הוא משום היתרא דככר או תינוק, ודאי לא יהני היתרא ככר או תינוק שיש לכלי גם לכיסוי הכלי, ופשוט".

יז] מכונית - איזה סוג מוקצה הוי מכונית (car).**א. מוקצה מחמת חסרון כיס.**

1. דברי ציב (או"ח סי' קנ"א אות א') – "ע"ד השאלה בטלטול אויט"א בשבת. הנה מ"ש דהוי מוקצה מחמת איסור ולכן יש להתיר לצורך גופו או מקומו, כגון לפתוח הדלת. לפענ"ד כיון שהיא יקרת ערך ואדם מקפיד עליה שלא להשתמש בה לצורך אחר זולתי

בשעת נסיעה בה, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס כסכין המיוחד לשחיטה וכדו', ועיין משנ"ב סי' ש"ח סק"ח דאם נזהר עליה שלא להניעה ממקומה בגלל חשש קלקול הוי מוקצה מחמת חסרון כיס עיי"ש, והה"נ בנ"ד כיון שאינו רוצה להניעה ממקומה אלא ע"י המנוע שזה אסור בשבת, ולא יתכן תנועתה בשבת אלא ע"י דחיפה בידי אדם שזה מפסידה ומקפיד עליה, וא"כ נראה ברור דהוי מוקצה מחמת חס"כ".

2. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ד') – "הדבר פשוט שמכונת היא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסורה בטילטול בשבת, אלא שיש לדון אם יש בפתיחת דלת המכונת משום מוקצה ...".
(א) יל"ע בזה.

ב. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ב) - לשונו מובא לקמן.
2. באר משה (ח"א סי' כ"ו), הו"ד בפסקי תשובות (דפו"י, סוף אות כ') – "המכונה כלי שמלאכתו לאיסור הוא ... שמותר להם עפ"י הדין לפתוח דלת המכונה בשבת וליקח משם דבר שהביאו עמהם בהמכונה ושכחו בתוכה. אבל למעשה לפי שהוא בפרהסיא ודבר תמזה לרבים, אמרתי שרק בע"ש בין השמשות מותר, אבל לא בשבת, אם לא לעת צורך גדול".
(א) ראה כע"ז במ"ב (סי' רצ"ג ס"ק ט'), אג"מ (יו"ד ח"א סי' מ"ד ד"ה ובדבר, דברות משה סוף כתובות תשובה ג' אות ג'), תרה"ד (ח"ב סוף סי' נ"ב), ועוד.
3. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רנ"ב [דפו"ח, הע' רצ"א], דברי חכמים או"ח אות שכ"ד, שולחן שלמה ס"ק ט"ו, טלטולי שבת אות ג').
4. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק כ"ה) – "על ידי ככר או תינוק. ובמ"ב ס"ק כ"ו לאו דוקא ככר והוא הדין אם נתן שאר חפץ המותר בתוכה, ע"כ. ולכן מותר לפתוח דלת של מכונת - כשלא נדלקת נורה עם פתיחת הדלת - כדי להוציא מן המכונת חפץ המותר ואף מותר לשבת במכונת מפני שגם המכונת דינה ככלי שמלאכתו לאיסור. וכן מפתח של המנוע שאפשר לפתוח בו גם את דלת המכונת שרי לטלול".
- הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף ט: ד"ה והא, עמ' קי"ב) – "וכמו כן ישיבה במכונת ג"כ נראה דלכל היותר הוה ליה כלי שמלאכתו לאיסור, ולצורך גופו שרי".
5. אז נדברו (שלמי יהודה פרק י"ג הע' י"ב).
6. הגרשז"א זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות שכ"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ג, אות קכ"ד, ע"י הע' ר"א).
7. הגרשז"א זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות שכ"ד) – "והמכונת הוה כלי שמלאכתו לאיסור ומותר בטלטול לצורך גופו ומקומו".
8. ששכ"ה (פרק כ' סעי' ע"ז [דפו"ח, סעי' פ']).
9. ביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' רי"ז, הע' ה') – "דברי יציב ... ונראה שהעיקר להתיר כדברי האחרונים הנ"ל. ודו"ק".
10. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ד סעי' ז', עמ' ת"נ סעי' כ"ו).
11. ע"י הגר"ח ק שליט"א (דרך שיחה ח"א עמ' רע"ו) – "שאלה: נסע עם אשתו באמבולנס של שבת לבי"ח, ואחר שירד לא סגר הדלת, והגוי צועק עליו שיסגור, והשיב לו, שעתה אין כבר פיקו"נ, והוא מוקצה משום כלי שמלאכתו לאיסור, אבל יל"ע אם איסור כזה שמותר משום פיקו"נ אם מקרי מלאכתו לאיסור. תשובה: כלי של מילה הוי מוקצה, זה נחשב מלאכתו לאיסור רק שיש היתר, ואסור (כדאיתא במ"ב סימן ש"י טקט"ו)".
- ע"י הגר"ח ק שליט"א (אשיחה ריש עמ' ש"ל) – "אדם שאין לו היכן לישון בליל שבת האם יש מקום להתיר לו לישון בתוך המכונת בשבת והוא יקבע את מקומו שם מערב שבת וא"כ אין כאן מוקצה מחמת חסרון כיס כי ייחד המכונת לכך. תשובה: צריך עיון".
12. קצות השבת (ערך מכונת).
13. שו"ת מים בהלכה (סי' ל"ח).
14. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ע"ב) – "גם דלת של מכונת נחשבת כלי שמלאכתו לאיסור ולכן מותר לסוגרה על מנת לשמור על חפצים שבתוך המכונת, אמנם אם נכבית נורה בשעה שהדלת נסגרת אין לסוגרה משום איסור כיבוי והדלת נחשבת מוקצה מחמת איסור".
15. פסקי תשובות (דפו"ח, סוף אות ח') – "ולענין מכונת (רכב), מעיקר הדין דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, כי הרי יש בה שימושי היתר, כגון לישיב בתוכה על מנת לנוח, וכן להוציא ממנה איזה דבר, אמנם משום מראית עין וזילותא דשבתא, יש לימנע מכך כפי האפשרות".

ג. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר.

1. הגר"י רובין שליט"א (היכלא ח"ז עמ' קנ"ט).

ד. כלי שמלאכתו להיתר.

1. ע"י אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י"א, טלטולי שבת אות ז', ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ח) – "והנה נראה דאם ליכא מראית עין, מותר לפתוח דלת מכונת ולהוציא משם דברים שצריך (כשאינו מדליק אור במכונת על ידי הדלקת הדלת). ונראה שמותר לסגור הדלת אח"כ ג"כ. דעצם המכונת אינה מוקצה, דכשהיא בחצרו רגילין להשאיר שם דברים כיוון שהוא מקום שמור בחצרו, דוודאי הרבה אינשי עושין כן. ומטעם זה אף אם יזדמן מקום שיתמהו האינשי שפוחה הדלת בשבת, אין לאסור במקום שלא יראו. ואינו ככל דבר האסור מפני מראית עין, משום שאין לאסור ממש בזה".
- ע"י אג"מ (לתורה והוראה ח"י עמ' י"ב אות ג') – "כלים מלוכלכים מסעודת שבת יכול ליתנם בדיש וואש"ר מכונת הדחת כלים בשבת ואין בו משום הכנה אפילו בהניחם בסדר בה'רעק' דהוי כמו משום הנחת כלים עד דצריך להם ואין בדלת המכונה משום

מוקצה מחמת איסור דלא נשתמשה הדלת למלאכת איסור ודומה לדלת שלפני התנור והקריר שמותר לפותחה דרך חלק התנור העשוי למלאכת איסור נקרא מוקצה מחמת איסור ואסור לטלטלו, והוי כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר דלא מקצה דעתו ממנו ושאינו מקדירה דסימן ש"ח במ"ב סק"כ דכל הכלי נשתמש באיסור רק פעמים נשתמש להיתר למים ולפירות שאסור לטלטלה אם לא שיש בה מהתבשיל דאזלינן בחר רוב תשמישה. וכמו כן במקום הצורך יכול ליטול דברים מאחורי ה'אטו' הנקרא 'טראנק' דאעפ"י שה'אטו' מלאכתו לאיסור אחוריה נשתמשה להיתר לנתינת חפצים ודווקא במקום שאין משום איסור הוצאה והבערה".

(א) אמנם עי' אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ה) – "ושאלתי את רבינו האם מותר לפתוח דלת של מכונת בשבת [כמובן באופן שלא נדלק שום אור וכדו' במכונת], בטענה שהמוקצה של מכונת הוא מחמת דהוה ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לצורך מקומו כדי ליקח ממנו חפץ שנמצא בתוכו. והשיב רבינו דהא רואים מדין בסיס לדבר האסור, דכל שנמצא המוקצה על חפץ אסור לטלטל החפץ בגללו, וזה משום דהוי כהקצה מדעתו כיון שידע שנשאר עליו חפץ שהוקצה, אבל אם מלפני שבת עשה הכנה למכונת בדעתו, כגון שאמר בכוונה שרוצה לישון במכונת בשבת, או שרוצה ליקח חפץ ממנו, בכה"ג זה יהיה מותר. בהזדמנות אחרת אמר רבינו שרק לענין ליטול מן המכונת חפץ, לענין זה צריך להכניח מבעוד יום בדעתו, אבל אם רוצה לישב בה וכדומה, מותר לפתוח את הדלת שלה אע"ג שזה נחשב כטלטול, שזה נחשב כצריך לגופו או מקומו. וגם אמר רבינו שמותר לישב על מכונת בשבת אף שהיא תתנדנד קצת, דאין זה כטלטול".

ה. איך מותר לסגור את דלת המכונת.

1. הוי כלי שמלאכתו להיתר – אג"מ (לשונו מובא לעיל).

(א) יש כמה חולקים, עי' לעיל.

2. טלטול בגופו וכדו'.

(א) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ג', שולחן שלמה ס"ק ט"ו, ששכ"ה פרק כ' דפו"ח הע' רצ"א) – "יסגרנו בגופו או כלאחר יד".

(ב) הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"ז, ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שכ"ד הע' ז' ד"ה ובמה [לשונו מובא לקמן]).

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ד ד"ה ובמה) – "ובמה שכתב בטלטולי שבת הנ"ל לענין סגירת דלת המכונת [באופן שאין הסגירה גורמת לכיבוי המנורה], יש מקום לדון בזה, דלכאורה מאחר והסגירה נעשית לצורך שמירת הרכב, או שמירת חפצים האסורים הנמצאים ברכב [כגון טייפ, מסמכים], הוי טלטול לצורך דבר האסור, אלא - אם - כן יש בתוך המכונת חפצים חשובים המותרים בטלטול שאז הסגירה נעשית לצורך דברים המותרים, שהם חשובים יותר בעיניו. ואם אין שם חפצים המותרים בטלטול, מותר להערים ולהניח שם חפצים המותרים בטלטול, כגון אוכלים וכדומה, ואז יוכל לסגור הדלת. או שיסגרנו בגופו או כלאחר יד. והסכים עמנו מרן אאמו"ר שליט"א. שוב ראיתי שכן כתב הגרשז"א אוערבאך שליט"א, הובאו דבריו בספר טלטולי שבת הנ"ל (עמ' יא). [וברכב גדול שאין הפתיחה גורמת לנענועו, והדלת סובבת על צירה, קיל טפי. וכשהרכב מתנענע דמי למ"ש בשו"ת הר צבי הנז' בהערה ו']".

(ד) לוח המוקצה (הע' על ערך מפתח-דלת מכונת) – "ודע שאע"פ שמותר לפתוח דלת מכונת להוציא דברי היתר שבה מכל מקום אסור לסגור הדלת לפי שדין הדלת כמלאכתו לאיסור וכשסוגרה עיקר כוונתו שלא תגנב המכונת ונחשב טלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל שאסור והעצה לזה לטלטל הדלת בגופו ולא בידי. ואם יש לו בתוך המכונת דברי היתר שסוגר הדלת גם שהם לא יגנבו יש להתיר כדין טלטול לצורך גופו".

(1) תלוי במחלוקת החזו"א ושאר פוסקים.

3. כדי לשמור על חלקי המכונת כגון המושבים וכו', וכמו צורך גופו.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' כ"ו) – "דאפשר דכיון שסגירת דלת המכונת היא כדי לשמור על חלקי המכונת כגון המושבים וכו' אולי יחשב כטלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו דשרי".

(1) אמנם עי' לקמן - האם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך כלי אחר שמלאכתו לאיסור.

4. כדי לשמור חפצים המותרים שם.

(א) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ג', שולחן שלמה ס"ק ט"ו, ששכ"ה פרק כ' דפו"ח הע' רצ"א) – "לכאורה נראה דאסור כי הסגירה היא לצורך כלי האסור, ולכן אם מונח שם חפצים המותרים בטלטול ודאי שרי לסגור, אך אם לא מונח שם כלים יסגרנו בגופו או כלאחר יד, גם יוכל להערים ולהכניס כלים מותרים".

(ב) הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"ז, ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שכ"ד הע' ז' ד"ה ובמה [לשונו מובא לעיל]).

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ד ד"ה ובמה) - לשונו מובא לעיל.

(ד) לוח המוקצה (הע' על ערך מפתח-דלת מכונת) - לשונו מובא לעיל.

(1) אמנם עי' לקמן - האם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור עבור [הצלת] כלי שמלאכתו להיתר.

5. יכול להערים ולהכניס כלים מותרים.

(א) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ג', שולחן שלמה ס"ק ט"ו, ששכ"ה פרק כ' דפו"ח הע' רצ"א) – "יוכל להערים ולהכניס כלים מותרים".

(ב) הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"ז, ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שכ"ד הע' ז' ד"ה ובמה [לשונו מובא לעיל]).

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ד ד"ה ובמה) - לשונו מובא לעיל.

(1) חולק – חוט שני (באר אליהו סעי' כ"ז אות כ"ב), "היתר טלטול מהצד לצורך דבר המותר בדרך הערמה- כגון לסגור דלת מכונת שלכא" הוא דבר האסור ויניח דבר המותר בתוך המכונת שיהא לצורך דבר המותר. שמעתי מהגר"נ שליט"א לאסור".

ו. מראי מקומות – מעדני יו"ט (ח"א סי' נ"ד).

1. היכל יצחק (או"ח סי' כ"ו אות ד') – "כשהוא יושב במכונת יכול הוא להעמיד את הרובה נשען אל הקיר, ואפילו אם חובתו שתהא ידו אווזת בו, הרי נגיעה אינה אסורה במוקצה".

ז. בית שעל משאית (trailer).

1. מראי מקומות – אג"מ (מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"ה).

ח. מפתח של דלת מכונית (car keys): במקום שאפשר לפתוח דלת המכונית ללא הדלקת שום מנורה.

1. מוקצה כמו המכונית: כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ב) – "הנה מה שהזכרת בדברך שמפתח של מכונית דהוי מלאכתו לאיסור ולא עוד אלא שכתבת בזה"ל וכ"ש מפתח של מכונית שהוא תשמישו של איסור ממש עכ"ל. הנה כבר דנתי בזה אם יש איסור בפתיחת דלת של מכונית בשבת ליקח משם דברים שאינם מוקצה לצורך שבת, דהרי הדלת אינו בטל לגבי המכונית כמו שדלת תנור או מקרר וכו' אינו בטל, אבל אין לומר בפשיטות, דאף אם הדלת מלאכתו לאיסור, מותר לצורך גופו, וא"כ שוב י"ל בהמפתח דל"ה מלאכתו לאיסור, דכשפותח הדלת ליקח משם דברים הנ"ל בהיתר פותח, אבל דא בורכא דכמו הדלת בעצמו הוי מלאכתו לאיסור והותר רק לצורך גופו, כן הוא המפתח".

2. אינו מוקצה.

(א) אז נדברו (שלמי יהודה פרק י"ג הע' ט"ו).

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קכ"ג, שלמי יהודה פרק י"ג הע' ט"ו).

(ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ע"ז [דפו"ח, סוף סעי' פ']) – "ודע, כי מפתח המכונית, אם הוא מיועד רק להפעיל בו את המנוע, מוקצה הוא, כדין כלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלו אם לא לצורך גופו ומקומו, אבל אם אפשר לפתוח בו גם את דלת המכונית ללא הדלקת שום מנורה, מותר לטלטלו".

(ד) לוח המוקצה (ערך מפתח-דלת מכונית, הע' שם) – "מלאכתו להיתר. [אע"פ שמאפשר את הנסיעה ויש לדמותו לספר טלפונים שהחמירו בו ככלי שמלאכתו לאיסור, יש לחלק מעט שבמפתח מאפשר תחילה את עצם הישיכה במכונית שזה אינו איסור והפעלת המכונית היא כשלב שני מרוחק מפעולת הפתיחה ויתכן שבוזא אין להחמיר ובפרט שבספר טלפונים גם אין האיסור מבורר, וכן ראיתי בשש"כ פ"כ הע"ז עיי"ש]".

3. מראי מקומות – טלטולי שבת (עמ' נ"א).

(א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שי"ח הע' על ס"ק ט"ב. [הע' י"ד]) – "שהמאורר אינו פועל שאסור לטלטלו כלל כיון דאין לו שום שימוש, אמנם אם יש לו איזה שימוש אפי' שאינו מצוי, סבר דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, וכגון במפתח של מכונית דשרי לצורך גופו ומקומו, משום שראוי לתפוס בזה דפים שלא יתפזרו".

הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רנ"ד [דפו"ח, הע' רצ"ג], מילואים, שולחן שלמה סי' ש"ח סוף ס"ק כ"ה, מאור השבת ח"ב מכתב כ"ד אות י"ח) – "שגם בזמן שאי-אפשר לפתוח את דלת המכונית מבלי שתידלק בה נורה, אין המפתח נחשב בשל כך לכלי שמלאכתו לאיסור, מכיון שעצם הפתיחה היא מלאכה המותרת אלא שאסור לפתוח הדלת כיון שאריה רביע עליה. אך יותר נראה דבאותה השבת שאסור לפתוח במפתח, והוא אינו ראוי כלל לשום דבר המותר, צריכים להחמיר בו כדין כלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) לכאורה תלוי מה הדין ב"המשמש למוקצה" - עי' לקמן.

ט. נשיאת נשק, רובה, ואקדח (gun, weapon): במקום שאין חשש סכנה אלא שנושאו כדי להטיל אימה.

1. כלי שמלאכתו להיתר, מאחר שבאמת עיקרו רק כדי להטיל אימה.

(א) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' כ"ח [דפו"ח, הע' כ"ט], מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות ל"א ס"ק ג', שולחן שלמה ס"ק ט"ז ד"ה ומ"מ, ס"ק כ"ז) – "נראה דרובה ואקדח כדי להטיל אימה, שפיר חשיב כצורך גופו (מסתבר דשלא בשעת מלחמה רוב תשמישם רק להרתיע)".

הגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"א עמ' תק"ב אות ה') – "אך מה שאמרתי שרובה או אקדח דינם כמלאכתם להיתר נכון הדבר כי הם עומדים בעיקר להטלת אימה ופחד".

(ב) עי' דברי יציב (או"ח סי' קמ"ח סוף אות ג') – "וביותר י"ל דבזמנינו דרוב הנושאים הנשק אינו אלא כדי להטיל אימה, ואדרבה אסור לפעול בהם, י"ל דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, ובמג"א ש"ח ס"ק י' מהשלטי גבורים דדינו ככלי שמלאכתו להיתר".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רס"ה על סעי' ג', סי' שכ"ט על סעי' ו').

2. כלי שמלאכתו לאיסור, דכיון ששם הדבר וייצורו הוא לאיסור.

(א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג ריש סי' נ"א, שלמי יהודה פרק ד' הע' נ"ה, אבני ישפה ח"א סוף סי' ע"ב) – "איסור מוקצה מחמת-איסור, ולצורך גופן מותר לטלטל, ושומר הנושא כלי זיין שעל ידי זה מפחדים ממנו הוי ליה לצורך גופו".

(ב) הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור א') – "שאלה: יש לעיין לענין מוקצה בכלי נשק מהו דין איסורו בשבת, האם כמו מוקצה מחמת גופו, מכיון שמלאכתו רק לאיסור, או דכיון שנעשה בו גם שימוש לאיים, א"כ הוא כלי שעיקר מלאכתו לאיסור, שיש בו גם תשמיש היתר, שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו. ואולי נאמר צד נוסף שנחשב כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר (מצד השימוש לאיום), ומותר לטלטל, וצ"ע. תשובה: אסור. (אש התורה, תורת חיים, כת"י)".

(ג) אבני ישפה (ח"א סי' ע"ב ד"ה אך).

(ד) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' פ"ז) – "לענ"ד כיון דהטלת האימה היא משום שזה כלי העומד לשימוש האסור לכך אין זה מכריע את שמו מלהיות כלי שמלאכתו לאיסור".
 (ה) שלמי יהודה (פרק ד' סעי' ט"ו).
 (ו) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') – לשונו מובא לקמן.
 (ז) פסקי תשובות (דפו"ח, אות ח' ד"ה רובה, הע' ע"ח) – "רובה ואקדח – כלי שמלאכתו לאיסור, כי ראוי גם להפחדה והרתעה בעלמא. [שש"כ פ"כ הערה כ"ט בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ובס' מאור השבת (ח"א מכתבי הגרש"ז א"א זצ"ל - י"א) אפילו יש בו מחסנית (כדורי יריה), שו"ת רבבות אפרים ח"ד סי' פ"ח]".
 (ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

May one carry a gun in his pocket or on his belt on Shabbos if there is an eruv? Shemiras Shabbos K'hilchaso (Perek 20, towards the end of ha'arah 28, in the newer versions it may be ha'arah 29) quotes Reb Shlomo Zalman that a gun in a non-war situation is not a kli shemilachto le'isur since it is primarily used for intimidation rather than actually shooting. Is that a sevarah that we can rely on?

R' Y. Berkovits wrote: Yes. I would see it as a k'li shemilachto l'issur as even its intimidating properties are based on its ability to kill. Carrying it to make people feel safe would be l'tzorech gufo and mutar.

3. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ד סי' פ"ח), נשמת שבת (סי' ש"ח סוף אות של"ו), הל' שבת בשבת (פרק כ"ב הע' כ"ט ד"ה ואמנם).

(א) הגר"ח ק"ק שליט"א (אשיחה עמ' שכ"ט) – "כלי נשק מה הטעם האיסור בשבת משום מוקצה הרי עיקר מלאכתו לאיסור, או שהרי נעשה בו שימוש גם לאיים וא"כ הוא כלי שמלאכתו לאיסור שיש בו גם תשמיש היתר וא"כ ה' מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו. תשובה: אסור".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ט', סי' ו', לוח המוקצה ערך כלי נשק) – "דנו הפוסקים אם כלי נשק נידון כמלאכתו לאיסור לפי שבהפעלתו יש איסור, או נידון ככלי היתר לפי שנועד גם לאיים על האויב ועצם האיום הוא מלאכת היתר, ונראה שאף להסוברים לעיל בס"ח שקדירה נחשבת כלי שמלאכתו לאיסור יתכן וכאן יסברו שכלי נשק מלאכתו להיתר, לפי שמעיקר עשייתו נוצר למטרת איום כמו למטרת יריה ומ"מ י"א שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ב) – "ואם הם נמצאים במקום שאין בו חשש סכנה, אם משתמשים בהם להרתעת אויבים או עבריינים יש שכתבו שגם זה בכלל כלי שמלאכתו להיתר ויש שנקטו דהוי כלי שמלאכתו לאיסור".

(ד) לכאורה יש כמה נ"מ.

- 1) נר של שעוה שעשוי לנוי [כמו נרות של יום יולדת, וכדו'] – עי' לקמן.
- 2) פמוטות של כסף, שעשויות להיות בסיס לשלהבת, אבל העיקר לנוי – עי' סוף סי' ש"י [ערך בסיס], לשיטות ומראי מקומות.
- 3) יש לדון, אם זה המחלוקת גבי כלים המיוחדים למלאכת פיקוח נפש [או מוקצה בבית חולים] – עי' סי' רע"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יח] כלי שמלאכתו "לאיסור" מותר לטלטלו, לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל מחמה לצל אסור.

א. איסור דרבנן.

1. מחמיר – פמ"ג (מש"ז ריש סי' ש"ח אות ב', א"א ס"ק ה'), בה"ל (ד"ה כלי, "אפילו איסורו הוא רק מדרבנן [פמ"ג]"), מנחת שבת (פתיחה לסי' פ"ח אות ב', סי' פ"ח ס"ק כ"ג), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ג'), יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קמ"ו), הגרש"ז זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' כ"ג ענף א' אות ב', תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ד', סי' כ"ז ס"ק א' אות ב', שולחן שלמה ס"ק ט"ה, מאורי אש השלם עמ' ק"ט ד"ה אמנם, עמ' תרנ"ב אות ב', עמ' תרע"ד אות ג', "דכלי העומד למלאכת איסור דרבנן ג"כ חשיב מוקצה ואסור לטלטלו מחמה לצל"), דברי יציב (או"ח סי' קמ"ח אות א'), הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ו'), שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות א'), "כלי שמלאכתו לאיסור דהיינו שעומד לעשות בו מלאכת איסור בין דאורייתא בין דרבנן אסור לטלטלו"). ששכ"ה (פרק כ' סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה']), שלמי יהונתן (ס"ק ט' אות א', ח"ג פרק ג' סעי' ג'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' י"ג), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ב'), פוסקים.

(א) הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור א') – "שאלה: כתב הבה"ל (שם ס"ג ד"ה כלי) בשם הפמ"ג דגם כלי שמלאכתו לאיסור רק מדרבנן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, וצ"ב מה הקמ"ל בזה, הא לכא' מילתא דפשיטא היא דהוי ג"כ מוקצה, ועוד דלא שייך כאן הטעם דהוי גזירה לגזירה, דהא כולוהו חדא גזירה, וצ"ב. תשובה: הו"א דמלאכה דרבנן אין איסור".

ב. כלי ששמושו אסור משום עובדין דחול, זילותא דשבת.

1. אינו מוקצה.

(א) הגרש"ז זצ"ל (שלמי יהודה פרק ה' הע' כ"ה, עי' מאור השבת ח"ב עמ' תק"ס אות ו') – "שהכלי אינו מוקצה".
 (ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קנ"ג, שלמי יהודה פרק ה' הע' כ"ה, פרק ט' הע' ל"ג, הע' ל"ד, פרק י' הע' ז') – "כלי שאסור בשבת רק מחמת 'עובדא דחול' ו'זילותא דשבת' (ככלי המיוחד לדפוק על הדלת), אינו מוקצה".
 (ג) שלמי יהודה (פרק ט' סוף סעי' ה', ריש סעי' ו') – "שכל דבר שאסור מטעם עובדא דחול אינו מוקצה".
שלמי יהודה (פרק י' הע' ז') – "ביאור הדבר כי באיסור עובדא דחול איתא בביתא ט' ע"א 'אם אי אפשר לשנות מותר' וכן נפסק בסי' שכ"ג ס"ה וכל כל עובדא דחול מותר לצורך אורחים ומצוה כפמ"ג מובא בבה"ל סי' של"ג ד"ה וכל, לכן אינו מוקצה".

2. הוי מוקצה.

(א) הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ו') – "ואכן פשוט דבמקום שהדבר אסור מצד עובדין דחול גמור כמו מדידה ... הם כלים שמלאכתם לאיסור".

(ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ה עמ' פ"ז ריש טור ב', חנ"ז עמ' מ"ז סוף טור ב') – "שאלה: הנה בדין כלי שמלאכתו לאיסור, מצאנו מחלוקת באופן שהוא רק חומרא, אם נחשב כלי שמלאכתו לאיסור, שדעת הלבוש (סי' ש"ג סעי' מ"ט) שאין נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור, ודעת המ"א (סי' ש"ג ס"ק ע"ה) שנחשב מלאכתו לאיסור, ובמ"ב יש מבוכה בזה. ויש להסתפק, בדבר השימוש אסור בשבת מטעם עובדין דחול, האם נחשב כלי שמלאכתו לאיסור או לא. ונפ"מ במברשת שאינה מיוחדת לשבת, שמבואר במ"ב (סי' ש"ג ס"ק פ"ז) שנהגו שהמברשת צריכה להיות מיוחדת לשבת, כדי שלא יהיה נראה כעובדא דחול, האם כשאינה מיוחדת לשבת נחשב מוקצה, או לא, וצ"ע. תשובה: הוא מוקצה. (בירורי משנה) (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד ס"א".

הגר"ח פ"ש זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ה עמ' מ"ג טור ג' אות ל"ג) – "בבה"ל סימן של"ח ס"ח ד"ה אסור כ' דמסתפק בפמ"ג אם כלי המיוחד להשמעת קול הוי כלי שמלאכתו לאיסור. הנה ספיקו של הפמ"ג מבואר שם שהוא כיון שאינו כלי נגינה אלא כלי המיוחד לשיר, ממילא לא הוי רק חומרא, ואין אומרים בזה מוקצה, כמבואר בלבוש שכל דבר האסור משום חומרא אין בו משום מוקצה (ונראה דס"ל לפמ"ג להקל בכל דבר האסור משום חומרא, והא דספיקו מספקא ליה כאן אין זה בעצם הדין של איסור מחמת חומרא, אלא ספיקו הוא בענין הנידון שם אם אסור מעיקר הדין או רק משום חומרא). והנה דבריו פלא, שהמקור הוא בלבוש בסימן ש"ח סעיף מ"ט שהתיר מכבדות במקום שנהגו גם במרוצף כיון שהוא חומרא, ושם פוסק המ"א לאסור, ופוסק כמותו המשנ"ב, וצ"ע. והנה טעם האיסור בכלי המיוחד להשמעת קול, י"א שהוא משום עובדין דחול, ויש שכתבו שלכן אינו מוקצה, דלא הוי כלי שמלאכתו לאיסור, שאין זה מלאכה אסורה אלא עובדין דחול בעלמא. וזה אינו, שגם בעובדין דחול הוא מוקצה, שהרי כל כלי שאסור להשתמש בו משום עובדין דחול דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, דהשו"ע כתב בסי' ש"ח ס"ק נ"א שכלי מדידה הם כלי שמלאכתו לאיסור, ובשלהי מסכת שבת מוכח שאיסור מדידה בשבת הוא משום עובדין דחול, וכמש"כ במ"ב סי' ש"ו ס"ק צ"ד. תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: נכון".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ד') – "אף כלים אשר אסרו חכמים את השימוש בהם משום 'עובדין דחול' נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי כל איסור מדידה אינו אלא משום 'עובדין דחול' ומבואר בפוסקים שכלי מדידה נחשבים כלים שמלאכתו לאיסור".

3. מראי מקומות – נשמת שבת (סי' של"ח סוף אות של"ז).

(א) נ"מ: כלי מדידה.

ג. כלי אשר מלאכתו אינה אסורה מן הדין: אלא רק מחמת חומרא.

1. אינו מוקצה.

(א) הגר"ח פ"ש זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ג הע' ג' [דפו"ח, הע' ג'], הע' ס"ח [דפו"ח, הע' ע"ה], מילואים שם, שולחן שלמה ס"ק פ"ה ב', סי' רע"ז סוף ס"ק ז', מנחת שלמה ח"א סי' י"א אות א' ד"ה ולפי"ז, מאורי אש השלם עמ' תקכ"ז ד"ה ועכ"פ, עי' עמ' תרנ"ב אות ב', מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' כ"ז אות א' ס"ק ב') – "כלל הוא דכל כלי שמלאכתו לאיסור דאסור רק מחמת חומרא אינו חשיב כלל מוקצה".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' הע' י"ב [דפו"ח, הע' י"ב], עי' פרק ט"ז הע' ח' [דפו"ח, הע' ח']).

(ג) שלמי יהודה (עמ' כ"א) – "דבר האסור להשתמש בו רק מחמת חומרא אינו מוקצה".

(ד) עי' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תס"ז) – "יש אומרים שכל דבר שאסור להשתמש בו בשבת רק משום חומרא, מותר לטלטלו בשבת, ואין בזה איסור מוקצה. ולדבריהם מותר לטלטל אופנים בשבת".

2. הוי מוקצה.

(א) הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ו', סי' ל"ד אות ד') – "לדעתי אין חילוק בדברים האסורים בין אם האיסור הוא מדינא או חומרא אם רק נתקבל החומרא באותו מקום שאסור משום נדר או אל תיטוש ... והחילוק בין אם החומרא יש לו מקור בגמרא או לא אין מסתבר לענ"ד".

(ב) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ה') – "יש לדונה ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ג) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' י"ג).

3. מראי מקומות – הגר"ח פ"ש זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ה עמ' מ"ג טור ג' אות ל"ג, לשונו מובא לעיל), קובץ נזר התורה (שנה ה' קו' ה' עמ' קכ"ד, הו"ד בדף על הדף קכג: עמ' רפ"ב).

(א) פמ"ג (סי' של"ח א"א ס"ק ג') – "וכלי המיוחד לכך אסור בטלטול בשבת כמלאכתו לאיסור. ולמה שכתב הלבוש בסימן ש"ח [סעיף מט], עיין מ"א שם [ס"ק ע"ה, כל דמחמת חומרא בעלמא יש להתיר הטלטול, אפשר הוא הדין כאן לדידיה".

(ב) בה"ל (סי' של"ח סעי' א' ד"ה אסור) – "ולענין אם מותר לטלטל אותו הכלי אם מקרי כלי שמלאכתו לאיסור עיין בפמ"ג שמסתפק בזה".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ד', הע' ט"ז, הע' ע"ח, הע' צ"ג, הע' ק"ג) – "יש מהפוסקים שכתב שאינו בגדר כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו בשבת אף שמחמת החומרא אין משתמשים בו בשבת [עי' פמ"ג סי' של"ז בא"א ס"ק ה' שכתב בשם הלבוש דמותר לטלטל מכבדות, כיון שאיסור השימוש שלהן בקרקע מרוצפת אינו אלא מחמת חומרא (כן נקט הלבוש בדעת הרמ"א). וע"ע בפמ"ג סי' של"ח בא"א ס"ק ג' במה שכתב בענין כלי המיוחד להשמעת קול אשר אינו קול של שיר, שנתבאר ברמ"א סי' של"ח ס"א לאסור את השימוש בו, ונסתפק הפמ"ג אם מיקרי כשמל"א, דאפשר שאיסורו רק מחמת חומרא וא"כ אין לו דין כשמל"א, והבה"ל סי' של"ח ס"א ד"ה אסור הביא את דבריו".

(ד) לענין מכבדות: מטאטא - עי' סעי' מ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ד. כלי ששימושו אסור משום מראית עין - נ"מ: מהדקי כביסה (laundry clips).

1. הוי מוקצה.

(א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ה') – "מהדקי הכביסה אסורים בטלטול, דהו כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי אסור לתלות כביסה בשבת, וכמבואר בשו"ע בסימן ש"א סעיף מ"ה".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק נ"ה סוף ס"ק ד') – "במקלות כביסה שתפס בה בגדים רטובים מערב שבת, דאע"פ דנימא דלא מוכח הסחיטה בהידוק המקל על הבגד הרטוב דלהוי כלי שמלאכתו לאיסור מחמת זה, וגם השימוש הוא אף במצב שאח"כ שאין כבר סחיטה וא"כ אינו מיוחד למלאכת איסור, מ"מ הרי עצם שטיחת הבגדים הוא איסור משום מראית עין, וי"ל דהוי כמו שאר איסור דרבנן והוי כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ואם יכול לשמוט את הבגד יהיה צריך לשמוט את הבגד, מ"מ אם ע"י שימוש הבגד אפשר שישבר או יאבד המקל לא מיקרי דיכול, ומותר לטלטלו בידים".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ד') – "והוא הדין כלים אשר אסרו חכמים את השימוש בהם משום 'מראית העין' נחשבים כלים שמלאכתן לאיסור, שהרי מקלות המשמשים לתליית כביסה רטובה מבואר בפוסקים שנחשבים כלים שמלאכתן לאיסור, אע"פ שכל איסור תליית בגד רטוב הוא משום מראית העין שיאמרו שכבסן בשבת".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ב') – "וגם באופן שהמלאכה הנעשית בכלי אסורה רק משום מראית העין, כגון אטב כביסה שמלאכתו לתלות בו כביסה [ואיסור תליית הכביסה בשבת הוא משום מראית העין, שיחשדוהו שכיבס בשבת], מכל מקום דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

2. מראי מקומות.

(א) הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף ט; עמ' קי"ב) – "וכמו כן נסתפקתי במקלות כביסה אשר בדרך כלל משתמשים בהם בשעה שתולה הכביסה דהוי דבר האסור בשבת, אבל מ"מ הרי גם אם תלוי מערב שבת דמותר להשהותו בשבת ג"כ רגילין להחזיק אותם ע"י המקלות, ונמצא שהחזקת הכביסה הרי הוה ליה מלאכתו להיתר, ויש לחלק".

(ב) לענין בסיס - עי' סי' ש"ט סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה. כלי שמלאכתו לאיסור רק ע"י גרמא.

1. יש להקל בטלטול מוקצה – הגרשו"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' כ"ז אות א' ס"ק ג', מאורי אש השלם עמ' תרנ"ב אות ב', ששכ"ה פרק כ"ג הע' ס"ח [דפו"ח, הע' ע"ה], מילואים שם, "ומה שהשיג על דברי שאין הבורג של השעון נקרא כשמל"א, נכון הדבר דכלי העומד למלאכת איסור דרבנן ג"כ חשיב מוקצה ואסור לטלטלו מחמה לצל, אבל בנד"ד שהבורג עומד לגרם הדלקה שיש בו משום צורך שבת או לגרם כבוי דשייך בו הטעם של הפסד נמצא שעומד לדבר המותר כמו לדבר האסור כלומר כגון ככה"ג דלא הוי כ"כ לצורך. וגם יפה כוון כת"ר דעיקר כוונתי היה דנהי דהרמ"א (של"ד סכ"ב) החמיר כהמרדכי אבל כיון שרבים חולקים עליו ומתירין בכל גווני לכן יש להקל לענין טלטול מוקצה דקיל. (דמה שמוקצה חמור היינו לאכול או להשתמש בו). ואפי' להאומרים שגם טלטול גרידא נקרא איסור חמור היינו במוקצה מחמת עצמו או מחמת איסור אבל לא בכלי שמלאכתו לאיסור דשרי בטלטול לצורך גופו ומקומו, ומלשונו של הרמב"ם משמע דאיסורו רק משום גזירה שלא יבוא לעשות בו מלאכה".

2. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ"ג הע' ס"ח [דפו"ח, הע' ע"ה], "יש להעיר ...").

יט. אופני כלי שמלאכתו לאיסור.

א. הגדר.

1. כלי שעיקרו למלאכת איסור.

(א) כגון פטיש, או מחט, וכיוצא בזה.

2. כיון שעצם השימוש בכלי מחייב לעבור איסור חשיב מלאכתו איסור [כמו נר, או קדרה].

(א) שבות יצחק (ריש פרק ב') – "דאע"ג דאין הכלי עושה מלאכת איסור מ"מ כיון שמוחזק לאיסור דהיינו נר לשלהבת ומטה למעות חשיב כלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) שלמי יהונתן (ס"ק ט' אות ד') – "כל כלי אשר להגיע לעיקר תכליתו ושימושו חייבים לעבור איסור חשיב כלי שמלאכתו לאיסור".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ה') – "כלי שהפעלתו כרוכה בעשיית מלאכה אסורה יש שדנו לומר שהוא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור אף שלאחר שהופעל אין נעשית בו מלאכה האסורה, ולכן מאוורר הפועל בשבת נחשב כלי שמלאכתו לאיסור משום שהפעלתו כרוכה בעשיית מלאכה. ומותר לטלטל את המאוורר כדי שינשב לכיוון שהוא מעוניין בו, שהרי זה טלטול לצורך גופו".

(1) לענין מאוורר הפועל בשבת - עי' מוקצה של שלהבת [סי' רע"ט], לשיטות ומראי מקומות.

ב. נר שלא הדליקו בשבת.

1. עי' סי' רע"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ג. ספר טלפונים (telephone book).

1. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) אג"מ (טלטולי שבת פרק ט' הע' י"ג).

(ב) חוט שני (ח"ג עמ' פ"ב) – "ואין לומר דלהוי כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, כיון שכתובים בו גם כתובות, וכן שמות של מורי הוראה, ישיבות, מחזיקים וכיוצא בזה, זה אינו, כיון דעיקר שמו הוא 'מדריך' טלפונים' וזהו עיקר השימוש בו הרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור שאסור לטלטלו אלא לצורך גופו כגון שנצרך לדעת כתובת או לצורך מקומו".

חוט שני (אסיפת יצחק י"ח סיון תשס"ו) – "שאלה: ראיתי בחוט שני חלק ג' (עמ' פ"ב) שמדריך טלפונים הוי דינו כשטרי הדיוטות ואם כן הוי כלי שמלאכתו לאיסור ויכול לטלטלה רק לצורך גופו ומקומו, ונכתב שם שיכול לטלטלה לצורך גופו כגון שנצרך לדעת כתובת, אבל אם הם בגדר שטרי הדיוטות לכאורה זה אסור (וכן מביא בספר איל משולש על שטרי הדיוטות פרק ב' הערה ל"ו בשם הרב שאסור לעיין בספר טלפונים לדעת כתובת). תשובה (ע"פ הגר"ח"א הוכמן, מחבר חוט שני): אם זה כלי אזי מפני החלק שאין לו דין שטרי הדיוטות מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו".

(ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ז [דפו"ח, סעי' י"ז], ע"י דפו"ח הע' מ"ה, פרק כ"ח סעי' י"ד [דפו"ח, סעי' ט"ו]).

(ד) ע"י הגר"ח"ק שליט"א (שואלין ודורשין ח"ז עמ' תע"ט) – "נשאלתי אם ספר טלפונים הוא מוקצה בשבת לענין מי שרוצה לדעת כתובת, או לעיין במפה המצורפת בו כדי למצוא רחוב מסויים. תשובה: לכאורה הוא מוקצה שמלאכתו לאיסור, וצ"ע".

ע"י הגר"ח"ק שליט"א (מנוחה שלמה עמ' ר"ל אות ב') – "שאלה. ספר טלפונים האם דינו כמוקצה שמיוחד לשימוש האסור בשבת, או שנאמר שהוא ככלי שמלאכתו לאיסור, מכיון שאפשר למצוא כתובת על ידו. תשובה: שלא לצורך גופו ודאי מוקצה. יכול להיות שלצורך גופו מותר".

ע"י הגר"ח"ק שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אייר תשס"ו) – "שאלה: האם מותר לחפש כתובת בספר טלפונים, משום דהוי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו, או הוי נכלל בשטרי הדיוטות ואסור. תשובה: אם הוא פקו"נ מותר".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (אבני דרך ח"א סי' נ"א אות ה' ד"ה על) – "שספר טלפונים הוא כלי שמלאכתו לאיסור".

(ו) שלמי יהודה (פרק י"ב סעי' ט"ו).

(ז) טלטולי שבת (עמ' קל"ט).

(ח) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' קצ"ח הע' ח').

(ט) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ח', סוף עמ' ק"פ, ע"ש הע' ד').

(י) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ט) – "אמנם מותר לעיין בספר כדי למצוא כתובת, וכדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו".

(יא) פסקי תשובות (דפו"ח, אות ח' ד"ה מדריך).

2. כלי שמלאכתו להיתר.

(א) באר משה (קובץ תורני עם התורה מהדורא ב' ח"א עמ' ט') – "ועוד נראה לי שהטעלעפאן-בוך בכלל אינו כלי שמל"א דוכי משום שמעיינים בו אחר מספר הטעלעפאן נעשה כלי שמל"א, המלאכת איסור הוא לצלצל על הטעלעפאן ולזה אין להטעלעפאן-בוך שום שייכות כלל וכלל לא, וכי ספרו של אומן לצורך לימוד אומנת עלעקטרי הספר נעשה כלי שמלאכתו לאיסור זה א"א לומר ע"כ בודאי אין דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) שבט הלוי (מבית לוי ח"ט עמ' נ"ד אות כ"א, מ"ב למעשה הע' כ"ח אות א') – "מדריך טלפונים, כיון שיש לו שימוש היתר בשבת לחפש כתובות וכדומה, אינו מוקצה".

(ג) מגילת ספר (סי' מ"ו אות י', קונ' שמירת שבת פרק כ' אות י"א, ע"י אות י"ב, ע"י סי' ע"ז סוף אות א') – "בדברים המסייעים רק באופן עקיף לעשות מלאכות איסור כמדריך הטלפון נראה שאין לדונם כשמל"א".

(ד) אבני דרך (ח"א סי' נ"א).

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' ס', שבות יצחק ח"א עמ' י"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' רמ"ה) – "ספר טלפונים הוי כלי שמלאכתו לאיסור, אע"פ שלא עושים בו מעשה איסור, מ"מ אסור כיון שרוב השימוש בו לצורך מלאכת איסור דהיינו השימוש בטלפון".

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קנ"ט, הל' שבת בשבת עמ' כ"ב הע' מ"ז) – "ספר טלפונים אינו מוקצה. ואינו כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שעומד לברר כתובות".

4. מראי מקומות – רבבות ויובלות (ח"ב סי' של"ב), מנחת פרי (ח"ב סי' ל"א ד"ה אך), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' י"א-י"ב, לוח

המוקצה ערך ספר טלפונים), ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' אות י"ג), ענפי משה (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ק"פ טור א').

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' מ"ג [דפו"ח, הע' מ"ה], תיקונים שם, פרק כ"ח הע' ל"ה [דפו"ח, הע' ל"ח], שולחן שלמה ס"ק נ"ב, מאור השבת ח"ב עמ' תק"ס) – "דמדריך טלפון הוה כמו סולם של עליה, סי' שח סעי' יט. ובשו"ע הרב סי' תק"ח סעי' ו' חושבו ממש למוקצה ואסורו בטלטול כלשון השו"ע שם. אך במ"ב שם ס"ק כט מביא מהגר"א ז"ל דלא הוי ממש מוקצה, ואף שאם היה עומד רק להסתחך גג היה ודאי אסור אפילו לצורך גופו ומקומו, אפ"ה אין זה חשיב ממש כמלאכתו לאיסור, וה"נ גם במדריך טלפון, ומ"מ נראה דחשיב עכ"פ כעובדין דחול, וצ"ע".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ב בהג"ה) – "בתשובה לשואל אם אסור גם לפתוח מדריך טלפון בשביל לחפש כתובת לצורך שבת, כתב מרן זללה"ה: סתם טלטול נראה כעובדין דחול, ולא כשרוצה לדעת כתובת איפה גר וכדומה. ובתשובה לשואל אחר כנ"ל כתב מרן זללה"ה: גם פטיש נראה כעובדין דחול ומ"מ מותר לצורך גופו, רק מעשה כמו מדידה או שקילה אסור כי עצם הפעולה הוי עובדין דחול".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק י"ב הע' ס') – "ספר טלפון לא הוי מוקצה מחמת איסור, כיון שלא נעשה בו האיסור ומשמש האיסור אין דינו כאיסור, ואולי כיון דאסור לעיין בו למצוא מספר טלפון בשביל הערב דהוי ממצא חפצך ...".

(ג) משנה הלכות (חט"ו סי' קי"ד אות ד') – "לענין ספר טעלעפאנים אין לו שייכות לסולם כלל אלא הו"ל ככל מוקצה, ולעצם כבר נסתפקתי שאפשר כיון שלפעמים אדם רוצה ללכת לבית חבירו בשבת ואינו זוכר הכתובת אפשר דאפי' יכול לעיין בו בתר

הכתובת דדעתו עליו וכן דרכו בימי החול נמי כשצריך לכתובות הרי מעיין בו ומ"מ מסתפינא להתיר אפי' חשב והזמין בע"ש לעיין בו כי לא ביררתי כל צרכי.

(ד) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ק"פ ריש טור ב') – "אם ספר טלפונים חשיב מוקצה, אמר לי 'כנראה כן', ושאלתיו באופן דרוצה לחפש בו כתובת אם מותר, ואמר לי הגה"צ רבי שריה שליט"א דלא".

(ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

If a painter's ladder is a kli shemilachto l'issur, using that logic, would a computer chair also be one? Meaning if we have other chairs, we shouldn't use the **computer chair**, since its ikkur function in our house is to sit on and type?

R' Y. Berkovits wrote: 1. Most ladders are kli sh'melachto l'heter. Sure a well-used ladder has paint all over it, that's just because getting a sefer doesn't leave a physical residue. For a professional painter, his ladder is melachto l'issur. 2. Lichoira it's melachto l'issur. Never thought of this case - הפלא ופלא!

A user wrote: I asked Rebbe today - and he added that a hard hat and painter's overalls would also be kli shemilachto l'issur. This would include any accessory that is generally clearly used together with melacha, regardless if this kli is actually doing the melacha. Therefore it has to be a "computer" chair, not stam a chair that b'mikreh is by the computer, even for a long time. That's just a regular chair. Piano bench - great case! Probably too.

5. לענין שטרי הדיוטות - עי' סי' שט"ז סעי' י"ד [ערך שטרי הדיוטות], לשיטות ומראי מקומות.

ד. ספרי בישול (cook book).

1. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סעי' י"ז).

(ב) עי' הגר"ח ק' שליט"א (מנוחה שלמה עמ' רל"א אות ט"ז) – "שאלה. ספרי בישול, האם מותר לנשים לקרוא בשבת, ועוד, האם הספר בישול הוא מוקצה, או שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. תשובה. אסור לקרוא בשבת, ויתכן שזה מוקצה".

(1) עי' הגר"ח ק' שליט"א (דרך אכילה עמ' ס"ה) – "שאלה: מי שמעונין לבשל לצורך סעודת מצוה, האם מותר לו לעיין בשבת בספר בישול, דאפשר דהוי בכלל חפצי שמים, וכעין המבואר במג"א סי' ש"ס ס"ק ט"ז. תשובה: כנ"ל (יתכן)".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' צ"ט) – "שכתבנו דלכאורה אסור לעיין בספר בישול משום גזירת שטרי הדיוטות ולכן נראה שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

2. כלי שמלאכתו להיתר.

(א) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קפ"ג).

3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ט הע' קט"ז [דפו"ח, הע' קכ"ד]), רבבות אפרים (ח"ג סי' ער"ה), לוח המוקצה (ערך ספר בישול).

ה. קטלוג (catalogue) של בתי מסחר.

1. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"ט) – "שאלה: ספרי מסחר וקטלוגים, שיש בהם תמונות ומחירים של חפצים וכלים שונים (למשל קטלוג חברת סירס) אם הם מוקצה בשבת. תשובה: ספרים אלו הו"ל מוקצה כיוון דמיוחדים למסחר. ואם משתמשים בהם בחול לשיבת קטנים עליהם, לא הוי מוקצה".

אג"מ (טלטולי שבת אות כ"ה, פרק ט' הע' י"א) – "שאלה: ספרי מסחר (הנקרא קטלוגים) שיש בהם תמונות ומחירים של חפצים וכלים שונים למשל קטלוג חברת סירס האם הם מוקצה. תשובה: ספרים אלו הו"ל מוקצה כיוון דמיוחדים למסחר. ושאלתיו איך הדין באותן משתמשים בו לשיבת קטנים. והשיב לי אם משתמשים בו בחול ודרכם להשתמש בזה לא הוי מוקצה".

אג"מ (טלטולי שבת פרק ט' הע' י"א) – "שאלתי את הגאון ר' משה פיינשטיין (שליט"א) [זצ"ל] אם קטלוג עם תמונות של חפצים או כלים וכדו' המיועד למקח וממכר שאנשים יקנו דברים אלו (למשל סירז קטלוג) הו"ל מוקצה, והשיב דהו"ל כלי שמלאכתו לאיסור כנזכר בפנים. ושוב שאלו אחד מתלמידיו תאמאי הו"ל כלי שמלאכתו לאיסור, הא יש אנשים המעיינים בהם רק לשם תענוג והנאה ואין בדעתם כלל לקנות מחפצים אלו הנמכרים בו, והשיב לו מרן (שליט"א) [זצ"ל] דאעפ"כ הו"ל כלי שמלאכתו לאיסור כיון דעשיים ומיועדים הם לסחורה".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ט', פרק ט' הע' י"א, שולחן שלמה ס"ק ט"ג) – "קטלוג רוב תשמישו לאיסור ולא שרי אלא לצורך גופו ומקומו, ותענוג והנאה חשיב כצורך גופו".

(ג) טלטולי שבת (עמ' קל"ח).

(ד) ודרשת וחרקת (ח"ה סי' נ"ז אות א') – "בענין קטלוג של ספרים עם מחיריהם, אם הוא מוקצה בשבת, נראה פשוט שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, ולצורך גופו ומקומו שרי לטלטלו, ולעיין בו כשדעתו לקנות איזה ספר בודאי אסור, ואם מעיין בו כי הוא נהנה לראות ספרים חדשים ומחבריהם וענייניהם וכו', הו"ל צורך גופו ושרי, וגדול מזה כתבו מרנן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והגרשז"א זצ"ל..."

- (ה) לוח המוקצה (ערך קטלוג מסחרי, הע' תת"ע) – "מלאכתו לאיסור. [שלא גרע מספר טלפונים וכן מכל שטרי הדיוטות שיש לדונם כמלאכתו לאיסור ועיין בזה שש"כ פ"כ הערה מ"ג ובספר טלטולי השבת בתשובות הגרמ"פ. **ומכל מקום** לא הבאנו להחמיר כדבר שאין בו מלאכת היתר לפי שאפילו בספר טלפונים יש שדנו להתירו ולכן מותר לטלטלו לגופו ומקומו]".
- (ו) נשמת שבת (סי' ש"ח אות רצ"ב) – "קטלוג דינו ככשמל"א (דמותר לצגומ"ג)".
2. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימושי היתר כלל.
- (א) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קפ"ד).
3. אינו מוקצה.
- (א) ע' הגר"ח ק' שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"ה) – "שאלה: קטלוג של ספרים, שמפיצים מוכרי הספרים, וליד כל ספר רשום המחיר שעולה הספר, האם הוי מוקצה. תשובה: מסתבר שאינו מוקצה וצריך עיון".
4. מראי מקומות.
- (א) ילקוט יוסף (דין כלי שמלאכתו להיתר סעי' ד') – "אך ספרי קטלוגים שיש בהם תמונות ומחירי המוצגים, אם רגיל להסתכל בהם לשם הנאה ותענוג בעלמא, מותר לטלטלם בשבת. [ובלבד שלא יקרא את מה שכתוב מתחת לתמונות]. ואם הם עשויים רק לשם מסחר, אין לטלטלם בשבת, דהוי מוקצה".
- (ב) סוכת חיים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ח סוף טור ג') – "שאלה: קטלוג של ספרים שמפיצים מוכרי הספרים, וליד כל ספר רשום המחיר שעולה הספר, האם הוי מוקצה, עכ"ד. יש לדון בזה מה היא מטרת הקטלוג, האם המטרה הוא לציין הספר, או המטרה הוא רישום המחיר. והנה כעין זה דנו הפוסקים במדריך טלפונים, דכתב בשש"כ (פ"כ סעיף י"ז) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דמדריך טלפון הוי כלי שמלאכתו לאיסור, דעיקרו עומד לעיין בו למצוא מספר טלפון של אדם. וכן בס' טלטולי שבת הביא זה בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. וכ"כ הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] (שלמי יהודה פי"ב סק"ס). אך בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד עמוד תכ"ג, ריש אות ג') הביא מבעל הבאר משה דהוי כלי שמלאכתו להיתר, כיון דאינו מיוחד דוקא לצלצל אלא הוי ג"כ לאדרעססע. וכתב שם עוד סברא להתיר. וכן מבואר בפנ"י (דף מ"ה ע"ב על רש"י ד"ה אלא לתרגולין) שכתב וז"ל: דמה שכתב רש"י דהוי לי' מלאכתו לאיסור, אין כוונתו משום כלי שמלאכתו לאיסור, דלא שייך מלאכתו לאיסור אלא כשעושה מלאכה ממש עם הכלי, עכ"ל. וכן פסק הגר"ש וואזנר (שליט"א) [זצ"ל] דאינו מוקצה. וכן נראה לענ"ד דהוי כלי שמלאכתו להיתר, והסכים לזה הגר"ר פיינשטיין שליט"א והגרא"ה ביק שליט"א".

ו. המשמש למוקצה.

1. הרי הוא מוקצה.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' י"א, שולחן שלמה ס"ק ט'ו.) – "שקית פח אשפה שיחזוהו לכיסוי כלי שהוא מוקצה כמו מחשב או טלפון, וכן כיסוי המיוחד לו, אפילו אם הוא מכסה רק מלמעלה כדי לשמור עליו מן האבק, הרי הוא מוקצה, ולא משום דהוי בסיס אלא משום דהמשמש למוקצה הרי הוא מוקצה, **כמו הזכוכית על נר** של נפט דחשיב מוקצה".
- (ב) ע' יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' תר"א ד"ה ולדינא) – "יש להחמיר".
- (ג) ע' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ר) – "כלי המשמש את האיסור ואין עושים בו איסור ... פמוטות, ארנק, מאפרה, כיס של תפילין ... מאחר ורוב האחרונים נקטי דהוי כלי שמל"א, וכן פשט ההוראה, לכן כתבנו דחשיבי ככלי שמל"א, וכמ"ש בבית מאיר ובערוה"ש ה"ג. [ומ"מ המיקל בודאי דיש לו ע"מ לסמוך]".
2. לכאורה נ"מ: מפתח של דלת מכונית (car keys) - ע' לעיל.
3. כיסוי שנעשה לשמור את המוקצה, אם נחשב בסיס - ע' לקמן.

ז. בשר חי (raw meat).

1. "לע"י דבשר מה הטעם לא הוי כלי שמלאכתו לאיסור **שעומד לבישול** ויהא אסור לטלטלו מחמה לצל, וגם מקפידים מחמת חסרון כיס שלא להאכילו לכלבים וטפי יש לנו לאוסרו בטלטול, ואפשר דהאי כללא הוא דוקא כלים ולא באוכלים" – הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה ס"ק ס"ד.ב).

ח. מיועד להחזקת מוקצה.

1. ע' לקמן סי' ש"י סעי' ז' [מטה שיחזקה למעות], לשיטות ומראי מקומות.

כ] כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו, "**לצורך**" גופו ולצורך מקומו, אבל מחמה לצל אסור.

א. לצורך ישראל אחר.

1. מיקל.
- (א) תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ב) – "דמותר".
- (ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ט' [דפו"ח, סעי' ט']).
- (ג) חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ג', עמ' ע"ח ד"ה אדם).
- (ד) הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' מ"ז טור ב', חנ"ח עמ' ק"מ סוף טור א') – "שאלה: נסתפקתי האם מותר לטלטל כשמל"א עבור חבירו שמבקש ממנו בשבת, או"ד עדיף טפי שיראה לו מקומו והוא יקחנו לבדו. והנה מדברי המ"ב (סי' ש"ח ס"ק ל"ד) משמע קצת דשרי לטלטל רק לצורכו, ומהגמ' בשבת (דף קכד:) בעובדא דר' כהנא איקלע לבי רב, ואמר אייתו שותא לכהנא, ג"כ אין ראיה גמורה, די"ל דהתם כיון שרב כהנא אתי לבי רב הרי הוא מטלטל הכלי לצורכו, ולא רק לצורך רב כהנא, וצ"ע. תשובה: מותר".

(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל"ג, סי' י"ב אות א').

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ט"ז) – "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו גם אם אין האדם עצמו מתכוון להשתמש בכלי אלא ימסרנו להברו והלה ישתמש בו לצורך גופו".

(ז) פוסקים.

ב. לצורך בהמה.

1. מיקל – עי' מחבר (סי' שכ"ד סעי' א'), תהלה לדוד (סי' שכ"ד ס"ק א'), עי' תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ב, "שאני התם דמזונותיהן עליו"), ששכ"ה (פרק כ' סעי' ט' [דפו"ח, סעי' ט']), טלטולי שבת (עמ' מ"ב), חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ג', עמ' ע"ח ד"ה וה"ה), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ה'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל"ג), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ז, "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו אף ששימוש זה נחוץ לצורך בהמה").
2. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' ש"ה סוף ס"ק ז'), הו"ד בששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף הע' ל"ב).

ג. לצורך נכרי.

1. מחמיר.

א) גר"ז (סעי' ל"ג) – "ומכאן יצא טעות ההמון שמטלטלים נר שלם לצורך הדלקת מוצאי שבת או לצורך נכרי שידליקנה לעצמו וטועים הם שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך ישראל להשתמש בו בשבת עצמה איזה תשמיש המותר בשבת כגון קורנס לפצוע בו אגוזים כמו שנתבאר למעלה".

ב) מ"ב (ס"ק ל"ד) – "ומכאן מרגלא בפומא דאינשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או שעוה כדי שלא תפסד הנר או ליתנה לא"י שידליקנה לעצמו וטועין הן שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך למקומה של הכלי או שצריך הישראל לגופו של הכלי להשתמש בו דבר המותר בשבת כגון קורנס לפצוע בו אגוזים וכדלעיל בס"ג".

ג) תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ב) – "ולענין להושיט הדבר מוקצה לנכרי שצריך לו לגופו אם רוצה להשתמש בו לצרכו הדבר פשוט דאסור ... אבל אם הנכרי רוצה להשתמש בו לצורך ישראל נ"ל דמותר וכ"ז במלאכת היתר אבל אם רוצה להשתמש בו מלאכת איסור אפי' לצורך ישראל אפי' היכי שמותר מצד הדין לעשות ע"י נכרי כיון שהיא עצמו עכ"פ אסור בתשמיש זה הדבר פשוט דאסור לטלטלו ולהושיטו להנכרי".

ד) עי' הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' כ' [דפו"ח, הע' כ"א], שולחן שלמה ס"ק ל"א) – "לענין לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך נכרי, אפשר דצורך נכרי חשיב כצורך של אחר השבת, וכן משמע קצת במשנה ברורה ...".

ה) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ג) – "כלי שמלאכתו לאיסור, וצריך גוי לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ומבקש עזרה מהיהודי, אפשר שנחשב לא כצורך שבת אלא כצורך אחר השבת".

ו) חוט שני (ח"ג עמ' ע"ח ד"ה אמנם) – "דאם גוי מבקש בשבת ... אין ליתן לו שהרואים יחשבו שמא הישראל אמר לו לעשות מלאכת איסור בשבת".

ז) הגר"ח ק"ק שליט"א (הליכות חיים ח"ב אות קמ"ה) – "יתכן דאסור".

1) אמנם עי' הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, בכלי שמלאכתו לאיסור, האם מותר לטלטלו לצורך שימוש של גוי, כגון לתת לנכרי פטיש לפצח אגוזים, האם מותר, או לא. תשובה: מותר. (כתבי תלמיד)".

ח) טלטולי שבת (פרק ב' הע' ה').

ט) פסקי תשובות (סוף הע' י"ז).

י) אמירה לנכרי (פרק מ"א סעי' ז') – "אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך הנכרי לתשמישו דלא הותר אלא כשצריך הישראל לגוף הכלי להשתמש בו".

יא) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ח') – "אסור ליתן לגוי כלי שמלאכתו לאיסור כשרוצה לעשות בו מלאכה בשבת אפי' באופן שהאמירה לגוי מותרת".

יב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל"ג) – "אסור לטלטל לצורך נכרי שחפץ להשתמש בגופו או במקומו של הכלי".

יג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ט"ז) – "אבל אין לטלטל כלי כזה על מנת למוסרו לנכרי שישתמש בו".

2. מראי מקומות – פרי הגן (סי' שכ"ה ס"ק ד'), הגר"א אולמן שליט"א (הערות בסוף ס' אמירה לנכרי אות ג').

א) ערוך לנר (סנהדרין דף פד: ד"ה והתנן) – "והדתנן מחט של יד. א"ל דלמא לטול בה ע"י נכרי הוא דכיון דלו אסור ליטול הקוץ הוי המחט דבר שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו".

ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ג) – "ובאופן שגוי מבקש מיהודי לטלטל את מכוניתו (של הגוי) עבורו שיוכל ליסוע, אין נחשב טלטול זה לצורך הנכרי אלא לצורך היהודי, דאם לא נזיז את המכונית יכול להיות שיתבע אותנו וכו', לכן אין הטלטול נקרא לצורך הגוי".

ד. הטעם להחמיר: צורך של נכרי לא נכלל בהכלל של "לצורך גופו".

1. משום שהאדם מקצה מדעתו השתמשות בדרך איסור.

2. שאין כאן צורך שבת – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' כ' [דפו"ח, הע' כ"א], שולחן שלמה ס"ק ל"א, לשונו מובא לעיל), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ג, לשונו מובא לעיל).

3. משום הרואים – חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ג' [עמ' ע"ח], לשונו מובא לעיל).

4. ידה אריכתי, הוי כאילו הישראל משתמש בו שימוש של איסור – עי' תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ב, לשונו מובא לעיל), הגר"ש איערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ל"ה, לשונו מובא לקמן).

ה. נ"מ בין הטעמים.

1. אם הגוי מבקש מהיהודי קודם שבת ליתן את החפץ בשבת - רק לטעם הראשון יהיה מותר.
2. **אם רק כשהנכרי רוצה להשתמש בזה שימוש האסור**, או ה"ה בזמן שהנכרי רוצה להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור שימוש היתר - לטעם ראשון, וטעם רביעי, יש להקל. לטעם שני, ולטעם שלישי, יש להחמיר. וכן הפוסקים לשיטתיה, עי' לקמן. (א) מיקל, שימוש של היתר מותר לגוי.
- (1) **הגר"ש אויערבאך זצ"ל** (ארחות שבת פרק י"ט הע' ל"ה) - "שלא אסר המשנ"ב מסירת כשמל"א לנכרי אלא כאשר הנכרי עומד להשתמש בזה שימוש האסור, דאז הוי כאילו הישראל משתמש בו שימוש של איסור, משא"כ אם מוסר לו כשמל"א לעשות מלאכת היתר כגון קורנס לפיצוח אגוזים בזה י"ל דשרי דחשיב כשימוש של הישראל".
- (2) **הל' שבת בשבת** (פרק כ"ד סעי' ח', הע' י"ט).
- (ב) מחמיר.
- (1) **תולדות שמואל** (ח"ג השמטות לדף קצ"ב) - לשונו מובא לעיל.
- (2) **הגרשז"א זצ"ל** (ששכ"ה מלואים פרק כ' הע' כ' [דפו"ח, הע' כ"א], שולחן שלמה ס"ק ל"א) - "ומשמע שאפי' מה שמותר לישראל אסור לטלטל עבור נכרי".
- (3) **חוט שני** (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ג' ד"ה ונראה, עמ' ע"ח) - "דאף אם הגוי רוצה את הפטיש לעשות בו מלאכת היתר, כגון לפצח בו אגוזים, אין לטלטלו עבורו שהרואים יחשבו שנותן לו כדי לעשות מלאכת איסור".
- א. אבל לצורך ישראל, מותר - **תולדות שמואל** (ח"ג השמטות לדף קצ"ב, לשונו מובא לעיל, לשיטתיה).
- ג. מראי מקומות - **מגילת ספר** (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות ב'), **אמירה לנכרי** (פרק מ"א הע' י"ז).

ו. אדם שקיבל על עצמו שבת: ליתן כלי שמלאכתו לאיסור, למי שלא קיבל עליו שבת לעשות בו מלאכה האסורה בשבת.

1. מחמיר.
- (א) **שלמי יהונתן** (ח"ג סי' י"ב אות ג', עי' פרק ג' סעי' ל"ד) - "וכן נ"מ במו"ש במי שמקפיד שלא לעשות מלאכה עד זמן ר"ת שלא יטלטל לצורך תבירו שרוצה לעשות בזה מלאכת איסור ... ולכן מי שקבל שבת אסור לו לטלטל כלי לצורך תבירו שלא קבל שבת אם הלה חפץ לעשות בו מלאכה אסורה בשבת".
- (ב) **הל' שבת בשבת** (פרק כ"ד סעי' ח') - "וכן מי שקיבל עליו שבת אסור ליתן כלי שמלאכתו לאיסור למי שלא קיבל עליו שבת לעשות בו מלאכה האסורה בשבת".
2. מיקל: שהוא לצורך גופו.
- (א) **עי' הגרשז"א זצ"ל** (ששכ"ה פרק כ' הע' כ' [דפו"ח, הע' כ"א], מלואים, שולחן שלמה ס"ק ל"א, אמנם עי' במ"ב בפירוש ביצחק יקרא בסי' ש"ח על סעי' ג') - "ומכל מקום נראה באשה שכבר קבלה את השבת דמותר לה למסור לבעלה כלי שמלאכתו לאיסור אם אומר לה בפירוש שזה עבור דבר שמותר לעשותו בשבת אלא שהוא רוצה להשתמש בו רק לצורך חול, אפילו הכי מותר, דמכיון שהיא עצמה מותרת לא מסתבר שיהא אסור ליתן לבעלה אע"ג שאצלו עדיין חול. **ואפשר שאפילו** אם אומר לה שרוצה להשתמש בו למלאכה שאסור לאשה לעשותה כיון דכבר קיבלה עליה את השבת, אעפ"כ מותר, כיון דלבעלה עדיין הוא חול ולדידיה הוא כצורך גופו ורק לנכרי חשיבן כצורך חול משא"כ לבעלה הישראל".
- (ב) **חוט שני** (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ג', עמ' ע"ח ד"ה וכל) - "שמותר לאדם שקיבל על עצמו שבת קודם בין השמשות של שבת לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור בשביל אדם אחר שבשבילו הוא צורך גופו והוא עדיין לא קיבל שבת, והיינו כיון שהטלטול הוא לצורך שימוש בגופו של כלי".
- ג. **הגר"ח"ק שליט"א** (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור ב', עמ' קע"ד סוף טור ג') - "שאלה: יש לדון מי שקיבל שבת מפלג המנחה, ובא תבירו וביקש ממנו כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מלאכת איסור, האם יהיה מותר לו לטלטל עבורו, אפי' שצריך למלאכת איסור, מכיון שלחבריו מותר שלא קיבל שבת, או דלמא כיון שלדידיה שימוש זה אסור, ולא חשיב צורך גופו, אסור לו לטלטל עבורו. והנה מדברי החזו"א (סי' מ"ט סקי"ב) יש מקום לפשוט כאופן הראשון, שהק' אהא דמוקי בעירובין (דף לה.) דין איסור לקיחת סכין לחתוך חבל שקשור בו מנעול, כר' נחמיה, שאין כלי ניטל אלא לצורך עיקר תשמישו, ואמאי לא אסרי' גם לרבנן משום טלטול הסכין שלא לצורך, שהרי מטלטלו למעבד איסורא, שיש איסור דרבנן בחיתוך החבל. וכתב החזו"א דהיינו טעמיה, דמ"מ כיון שישתמש בו לא חשיב טלטול שלא לצורך. וא"כ נפשוט מכאן גם בענינינו, שמותר לטלטל לצורך שימוש של אחר בזמן תוספת שבת, שמכיון שרוצה להשתמש בו נחשב שימוש, וצ"ע. תשובה: יפה כתבת. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד ע"ב)".
- ד. לכאורה תלוי בהטעמים דלעיל.

ז. אורח מחו"ל שחייב ביו"ט שני, ליתן לבן ארץ ישראל כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מיקל.
- (א) **הגרשז"א זצ"ל** (ששכ"ה מלואים פרק כ' הע' כ' [דפו"ח, סוף הע' כ"א], שולחן שלמה סוף ס"ק ל"א) - "וה"ה לאורח מחו"ל שחייב ביו"ט שני, שמותר ביו"ט שלו ליתן לבן ארץ ישראל כלי שמלאכתו לאיסור".
2. מראי מקומות - **בצל החכמה** (ח"א סי' ל"ט), **יו"ט שני כהלכתו** (פרק ט"ז אות ז').
- (א) לכאורה תלוי בהטעמים דלעיל.

ח. לצורך איסור.

1. עובר איסור מוקצה: לא נחשב לצורך גופו.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות ט"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא סי' ט"ו ד"ה ברם, שולחן שלמה ס"ק י"א.ב' ד"ה ברם, מאורי אש השלם עמ' תר"פ אות ג') - "צ"ע מהו הדין אם נטל קורנס בשבת כדי לעשות בו מלאכת איסור דהיינו כדי לעשות בו מלאכה, אם עובר ג"כ באיסור טלטול מוקצה או לא, ומסתבר דכיון דעיקרו לא חשיב מוקצה אלא משום דקיימי למלאכת איסור, א"כ אף דטלטולו הוה לצורך גופו, מ"מ חשיב מוקצה הואיל ומשום כך חל עליו עיקר דין מוקצה".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג סי' י"ב אות ג') - "טלטול כלי לצורך מלאכת האיסור שלו לא נחשבת 'לצורך גופו'".

ט. לצורך תינוק.

1. כשהילד משחק בדרך איסור.

(א) מיקל: חשיב צורך גופו.

(1) באר משה (ח"ו סי' כ"ד, אות ל"ג) - "דהתוס' (עירובין ס"ט א' ד"ה כיון) כ', לצורך גופו ולצורך מקומו אפקינהו כגון 'לטייל בהם את התינוק'. הרי דס"ל דכל לצורך הנאת התינוק הוי 'לצורך גופו'. ובאמת כ"כ התוס' (שבת ס' א' ד"ה לא סנדל) דכל שיש לו ע"י שמחה השמחה עושה אותו לצורך גופו ... ולפי"ז כל כלי משחקים שמותר לקטן משום שהם שמחה לו הם בכלל לצורך גופן ומותר לגדול לטלטלן וליתן אותן לתינוק".

(2) ששכ"ה (פרק ט"ז סעי' ג' [דפו"ח, סעי' ג'], סוף הע' י' [דפו"ח, סוף הע' י'], פרק כ' הע' כ"ח [דפו"ח, הע' כ"ט]).

(ב) מחמיר.

(1) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות ט"ז) - "הכוונה בצורך גופו הוא כשמשמשם בחפץ לדבר שאין בו מלאכה, ולכן אסור להושיט שופר לתינוק כדי לתקוע בו".

(2) מגילת ספר (סי' מ"ו אות ח' ד"ה ותמהני, קונ' שמירת שבת פרק כ' אות ה') - "דברי הפוסקים שאסור לטלטל נר בשביל ליתנו לנכרי שידליקנו, דצורך מלאכת איסור לא נחשב צורך גופו, והוא הדין שאסור לתת לקטן צעצוע להרעיש בו אף שלקטן עצמו אין איסור, ואין לומר דהואיל ועומד בעיקר לשימוש הקטן יש להחשיבו ככלי שמלאכתו להיתר ... בצעצוע שודאי נעשה בו איסור אלא שלקטן מותר לעבור על האיסור".

2. כשהילד משחק בדרך היתר.

(א) מיקל: חשוב צורך גופו.

(1) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ב) - "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על מנת לשחק בו עם תינוק [כשאין לו אפשרות לשמחו בכלי של היתר, וכדלקמן סעיף ט"ו], דגם זה חשיב צורך גופו".

(ב) כדי להרגיעו וכדו', מחמיר.

(1) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ט') - "אין ליתן לתינוק הבוכה כלי שמלאכתו לאיסור לשחק בו [באופן המותר] כדי להרגיעו וכדו', וכן בגדול אין משחק בו להרגיע חשוב צורך גופו".

3. מראי מקומות.

(א) לכאורה תלוי בהטעמים דלעיל.

י. לצורך כיבוד אב ואם.

1. מחמיר.

(א) אבן ישראל (ח"ח סי' כ' אות י') - "מה ששאל במי שאביו מצוה להביא כלי שמלאכתו לאיסור כדי שלא יגנב. בודאי אסור".

יא. אחר שבת, לא נכלל בגדר "צורך". וראיה: מחמה לצל אסור.

1. עי' מאירי (דף קכד. ד"ה מקצת) - "שאף לר' שמעון ודאי אסור מפני שאין כאן צורך שבת כלל ונמצא מטלטל לצורך חול".

2. עי' ההשלמה (דף קכג. ד"ה מסקנא) - "ואם מטלטלן מחמה לצל כמטלטל משבת לחול".

3. הלכות קטנות (ח"ב סי' קל"ט בהג"ה) - "מרי הרב מ"ז ז"ל היה חוכך להחמיר ולאסור לשמשי בהכ"נ שלא יסירו בשבת אחר המנחה הספסלאות והתיבה כדי לפרוס המחצלאות כיון דקי"ל דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו ניטל אלא לצורך גופו או מקומו או שלא יגנב וישרף אך עתה שאינו לדבר א' מאלו מנ"ל דשרי".

4. פמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א') - "לצורך גופו י"ל היינו מה שצריך לו בשבת משא"כ שמן לאחר שבת וודאי אסור בכלל שמלאכתו לאיסור".

5. מחצית השקל (סימן ש"ח סוף ס"ק ט') - "ולפ"ז לענ"ד אחר מנחה שאין דרך שוב לאכול היה אסור וכמ"ש סי' שכ"ג סעיף ו' לעני הדחת כלים וע"ש במ"ש בסק"ט".

6. עי' גר"ז (סי' ש"ח סעי' ל"ג) - "שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך ישראל להשתמש בי בשבת עצמה איזה תשמיש המותר בשבת".

7. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ג) - "ולפי"ז אחר מנחה שאין דרך עוד לאכול ראוי לאסור ... (מחה"ש)".

8. פתחי עולם (ס"ק י') - "ואחר מנחה שאין דרך שוב לאכול אסור ... מח"ה".

9. בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') - "ומיהו אם אחר שגמר סעודה שלישית ואין בדעתו לאכול עוד, והוא הולך לבית הכנסת מבעוד יום כדי להתפלל ערבית, אסור לטלטל הסכין בחיקו, דהא אין לו עוד צורך בה באותו היום, שכבר קרב הערב".

10. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' כ' [דפו"ח, הע' כ"א], מנחת שלמה תנינא סי' ט"ו ד"ה והנה אם).

11. טלטולי שבת (עמ' מ"א).
 12. הגרא"י אולמן שליט"א (הערות בסוף ס' אמירה לנכרי אות ד').
 13. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ח) – "לא הותר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש בגופו אלא כאשר כוונתו להשתמש בכלי בשבת, ולא כאשר זקוק לו רק במוצאי שבת [וזה מלבד איסור ההכנה משבת לחול כאשר מטלטל את הכלי לצורך מוצאי שבת]".
- (א) למ"ד מקצה דעת, אפשר אינו מוכן עוד לשבת, וממילא מוקצה, וצ"ע.

יב. לצורך שבת, אבל לא עכשיו.

1. לטלטל מחמה לצל, כדי שיוכל להשתמש לאחר זמן - עי' לקמן "מחמה לצל".
 2. מותר לטלטל בשביל לאחר זמן.
- (א) חוט שני (ח"ג עמ' פ') – "במ"ב בשם הט"ז ... ואין לטעות בדבריו ... מ"מ נראה דאף בכלי שמלאכתו לאיסור אם נצרך לו לצורך גופו, מותר לטלטלו לצורך זה אף אם יצטרך אח"כ לעשות טלטול נוסף לעשיית ה'צורך גופו', ואפי' שטלטול הראשון הוא בשביל לאחר זמן, כגון שצריך את הכלי בחדר השלישי, ובתחילה מטלטלו לחדר השני, ואח"כ מטלטלו עוד לחדר השלישי, מפני שכל הטלטולים הללו הם 'לצורך גופו' ומותר".
- (ב) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ב' אות ד').
3. עי' בכלי שמלאכתו להיתר – ט"ז (ס"ק ב'), מ"ב (ס"ק כ"א), "אבל אם יצטרך לו באותו יום והוא מטלטלו כדי שיהא מוכן לו בשעתו שרי".

יג. ספק צורך.

1. מיקל.
- (א) הגר"ח"ק שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ') – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור שהתירו לטלטל לצורך גופו (שו"ע או"ח סימן ש"ח סעיף ג'), רציתי לשאול, אם יש לו ספק אם צריך כלי זה או אחר, האם מותר לטלטל מספק כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, או לא. תשובה: מותר".
- עי' הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ב') – "שאלה: האם מותר לטלטל כשמל"א מחמה לצל כשהוא סבור שאולי יבואו לו אורחים, ויצטרך לזה הכלי לצורך גופו [והיינו דומיא דמערים המבואר במ"ב שם ס"ק ט"ז], וצדדי הספק, דהנה איתא בגמ' שבת (דף קכד:) עובדא ברב מרי בר רחל שהיו לו כרים של לבד בחמה, ושאל לרבא אם מותר לטלטלם [והוא סבר כרבה דגם כשמל"א אסור מחמה לצל], והשיבו דשרי כיון שהוא עומד לאורחים, והתם לא מיירי שהיו לו אורחים אלא שעלולים לבוא, ונלמד משם לכל כשמל"א שיהיה מותר לטלטלו מחמה לצל, כשיודע שיצטרך לו אם יבואו אורחים, וצ"ע. תשובה: תלוי אם צריכין לבא".
- (ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י', הע' כ"ח) – "אף אם אינו צריך את הכלי כעת רק נוטלו עמו משום שיש אפשרות סבירה שיזדקק לו במקום אליו הוא הולך גם זה חשיב צורך גופו [שבת קכ"ד: חזו לאורחים, ובודאי מדובר באורחים שלא ידוע שעתידים לבוא אלא רק יש אפשרות סבירה שיבואו]".

כא. לצורך כלי אחר.

- א. לצורך מוקצה אחר: האם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מוקצה גמור.
 1. לענין מת, מחמיר: אינו נכלל בגדר של צורך.
- (א) לבושי שרד (סי' שי"א על מג"א ס"ק ט"ו) – "שמלאכתו לאיסור לא מהני דהא אין זה נקרא לצורך גופו".
- (ב) פמ"ג (סי' שי"א א"א ס"ק ט"ו) – "במת עכ"פ לאו דווקא ככר או תינוק, הוא הדין כל הכלים שמלאכתו להיתר, אבל לאיסור אסור, דאין זה לצורך גופו. ומלאכתו להיתר קשה, בסימן ש"ח בט"ז אות ב' דשלא לצורך כלל אסור אלא שיצטרך היום, ואין שייך כאן אלא אוכלין ותינוק, וצ"ע".
- (ג) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ד סעי' ה') – "נתן על המת אחד מכלים שהיא לבוש מחיים או שאר דבר היתר ... לא כלי שמלאכתו לאיסור".
- (ד) טלטולי שבת (פרק כ"א הע' ל"ב).
2. מחמיר.
- (א) פמ"ג (סי' רס"ה מש"ז ס"ק א') – "ומיהו לצורך גופו י"ל היינו מה שצריך לו (בשעת) [בשבת], מה שאין כן שמן לאחר שבת וודאי אסור (בכלל) [בכלי] שמלאכתו לאיסור".
- (ב) ים יששכר ([יש הסכמה מהשגת אריה], סוף הספר בחלק מצודת יששכר סי' א' סעי' ט"ז, ס"ק כ"ח) – "כלי שמלאכתו לאיסור מותר לכסות בו את הכלי אבל לכסות בו מוקצה כגון ביצה או על הנר שלא תאחז בקורה אסור [כיון דאינו ניטל אלא לצורך גופו אסור בשביל המוקצה]".
- (ג) תהלה לדוד (ס"ק ה' ד"ה ולכאורה) – "במ"ז ...".
- (ד) בית ארזים (על ב"י אות ע"ד) - לשונו מובא לקמן.
- (ה) הגר"ש"ד גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' ל"ב אות ה') – "אין להיתר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור, לצורך שמירה על מוקצה אחר, שלא יפסד כגון, להשעינו על ארון שיש בו מעות, שלא התירו טלטול לצורך גופו, כי אם לצורך שבת".
- (ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' מ"ב) - לשונו מובא לקמן.

- ז) נחלת ישראל (פרק ב' אות ג' [עמ' קנ"ז], סיכום אות ח', הע' י"א) – "כשמטרת הטלטול הוא לצורך דבר שאין היתר לטלטלו בשבת (וכגון לכסות בו ביצה שנולדה בשבת בכדי שלא תישבר) אין זה כלול כלצורך גופו דאין זה צורך שבת. [פמ"ג ... וכן נר' מדברי המג"א סי' ש"א ס"ק ט"ו ובלבושי שרד שם ...]".
3. מיקל.
- א) הגרשז"א שטיינמן זצ"ל (האיר יוסף מוקצה סי' ס"ז ד"ה והיו) – "דשרי לטלטל כל שמל"א לצורך שמירת מוקצה אחרני ... ולטלטלו להשתמש כדי לשמור את עצמו אסור, - והחילוק בזה דכלי נוצר להרבה תשמישים, אולם כל התשמישים הינם לצורך דבר אחר, אבל אין נוצר הכלי לתשמיש שישמור על עצמו, [דא"כ שלא יהא כלל ולא יצטרך שמירה], ולכך להשתמש בכלשמל"א לצורך שמירת מוקצה שרי, ולצורך שמירת עצמו מיתסר".
4. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (לקמן), האיר יוסף (מוקצה סוף עמ' קפ"ה), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ל"ז, לשונו מובא לקמן).

ב. לצורך כלי אחר שמלאכתו לאיסור: האם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך כלי אחר שמלאכתו לאיסור.

1. מחמיר.
- א) בית ארזים (על ב"י אות ע"ד) – "נ"ל דה"ה לטלטלו כדי לכסות בו כלי שמלאכתו לאיסור ג"כ אסור אבל כדי לכסות בו כלי שמלאכתו להיתר יהיה מותר שזה מיקרי לצורך גופו".
- ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ד ד"ה ובמה) – "ובמה שכתב בטלולי שבת הנ"ל לענין סגירת דלת המכונת [באופן שאין הסגירה גורמת לכיבוי המנורה], יש מקום לדון בזה, דלכאורה מאחר והסגירה נעשית לצורך שמירת הרכב, או שמירת חפצים האסורים הנמצאים ברכב [כגון טייפ, מסמכים], הוי טלטול לצורך דבר האסור, אלא - אם - כן יש בתוך המכונת חפצים חשובים המותרים בטלטול שאז הסגירה נעשית לצורך דברים המותרים, שהם חשובים יותר בעינינו".
- ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' מ"ב) – "אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימשור כלי שמלאכתו לאיסור אחר שלא יפסד, אך מותר לטלטלו כדי לשמור שלא יפסד כלי של היתר, שטלטול לצורך שמירת חפצי היתר נידון כטלטול 'לצורך גופו' שהרי משתמש עם הכלי לשמור חפציו".
2. מיקל.
- א) ע"י הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' כ"ו) – "דאפשר דכיון שסגירת דלת המכונת היא כדי לשמור על חלקי המכונת כגון המושבים וכו' אולי יחשב כטלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו דשרי".
- ב) הגרשז"א שטיינמן זצ"ל (האיר יוסף מוקצה סי' ס"ז ד"ה והיו) - לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – מנחת פרי (ח"ב סוף סי' ל'), האיר יוסף (מוקצה עמ' קפ"ו), פסקי תשובות (אות ג' ד"ה ומותר, "ויש מתירים ... ויש אוסרים").
- א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ל' [דפו"ח, הע' ל"א], הע' רנ"ט [דפו"ח, הע' רצ"ח], מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ו, סי' ט"ז, סי' ל"ו אות ב', שולחן שלמה ס"ק י"א, ס"ק י"א ב', ס"ק י"א ג', ד"ה גם, סי' ש"א ס"ק ד', מאורי אש השלם עמ' תרע"ג אות א', תרע"ח אות ב') – "וצ"ע להלכה".
- ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ל"ז) – "ולענין טלטול כשמל"א כדי לשמור על כשמל"א אחר שלא יפסד עיין בדברי הגרשז"א אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ פ"כ הערה ל' שהסתפק בזה ונטה להתיר, ובסוה"ד הביא משמעות פמ"ג במ"ז סי' רס"ה ס"ק א' שאסור, דבעינן צורך היום, והניח בצ"ע. ועיי"ש עוד בהערה רנ"ט שנסתפק אם מותר לטלטל כשמל"א כדי לכסות בו חמץ שמצא בפסח".
- ג) נחלת ישראל (פרק ב' סוף הע' י"א) – "ונר' דגם לדעת המחמירים, מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור להגן על כלי שמלאכתו לאיסור אחר, שיצטרך לו בשבת לאחר זמן (וצריך לשמרו שלא יתקלקל עד השעה שיצטרך לו), דכמו שזה נקרא לצורך גופו להכניס עכשיו כשמל"א שלא יאבד לו עד שיצטרך לו לאחר זמן (וכדלעיל עמ' קנ"ו ד"ה ומכל מקום אם מונח), ה"נ בנידון דידן".

ג. לצורך כלי שמלאכתו להיתר: האם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור עבור [הצלת] כלי שמלאכתו להיתר.

1. מחמיר: שהחפץ לא יישבר לא נכלל בגדר של צורך.
- א) טלטולי שבת (עמ' מ"א) -
- does not want the tool on that place as the table is beginning to collapse from its weight, removal of the item does not constitute *letzorech mikomo*, and is prohibited.
2. מיקל.
- א) בית ארזים (על ב"י אות ע"ד) - לשונו מובא לעיל.
- ב) הגרשז"א זצ"ל (טלולי שבת אות ג', שולחן שלמה ס"ק ט"ו, ששכ"ה פרק כ' דפו"ח הע' רצ"א) – "לכאורה נראה דאסור כי הסגירה היא לצורך כלי האסור, ולכן אם מונח שם חפצים המותרים בטלטול ודאי שרי לסגור, אך אם לא מונח שם כלים יסגרנו בגופו או כלאחר יד, גם יוכל להערים ולהכניס כלים מותרים".
- ג) הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"ז, ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שכ"ד הע' ז' ד"ה ובמה).
- ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ד ד"ה ובמה) - לשונו מובא לעיל.
- ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ז') – "אין גדר הטלטול נמדד לפי תכלית הטלטול אלא לפי עצם הטלטול, ולכן ...".
- ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' מ"ב) - לשונו מובא לעיל.
- ז) ע"י נחלת ישראל (פרק ב' אות ג', עמ' קנ"ה) – "יש לצדד שמותר ליטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך טלטול כלי שמלאכתו להיתר שלא יאבד לו, וכגון להשתמש בארנק (שאינו בו מעות) לשמור על מפתח שצריך לאחר השבת (ובאופן שאין לו דבר של

היתר (לשמרו). דאע"ג שמצד הדבר של היתר (המפתח) הרי הוא מטלטלו מחמה לצל, מ"מ טלטול הכלי שמלאכתו לאיסור הוא לצורך הכלי שמלאכתו להיתר ויש להחשיבו כצורך גופו דעלמא. וכן אם לאחר סעודת שבת צריך להכניס שאריות המרק למקרר שלא יתקלקל עד יום ראשון, ואין לו כלי של היתר שמתאים לזה, י"ל שמותר ליטול קדירה שדינה ככלי שמלאכתו לאיסור, שזה נחשב כצורך גופו, שהרי מותר לו להכניס המרק למקרר וא"א בלי הקדירה ואין זה נחשב כמו צורך של אחר שבת אלא לצורך המרק שמותר לו להתעסק בו בשבת. וש"ר כעין זה במנחת שלמה [חלק ב' סי' ט"ו ד"ה והנה הכפתור], דבאופן שמותר קניית ירק בשביל אחר יו"כ (ע' סי' תרי"א סע' ב') מותר לקנוב עם סכין גם כשהוא כלי שמלאכתו לאיסור.

ד. מראי מקומות.

1. משנת השבת (עמ' רכ"ג) – "ונפק"מ בין הצדדים אי מותר לטלטל כלי שמל"א בשביל לכסות מוקצה שלא יפסד מהחמה וכיוצ"ב, דאם נפרש דהחילוק הוא משום דטלטול מחמה לצל הוא שלא לצורך שבת, א"כ ה"ה באופן זה שהטלטול ג"כ אינו לצורך שבת, (כיון דאינו יכול להשתמש במוקצה בשבת) יהי' אסור לטלטלו לצורך זה, אבל אם נפרש דעיקר החילוק הוא משום דמחמה לצל אי"ז שימוש בכלי, א"כ לפי"ז באופן זה שמשמש בעצם הכלי שמל"א כדי לכסות בו, יהי' מותר לטלטלו לצורך זה, וכן איכא נפק"מ להיפך באופן שהי' מונח כלי שמל"א על דבר היתר ומסלק הכלי שמל"א כדי שלא יפסד הדבר היתר, דאם נפרש "...".

כב כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו, "לצורך גופו" ולצורך מקומו, אבל מחמה לצל אסור.

א. לצורך גופו: אם הכוונה לצורך גוף של אדם, או להכוונה לצורך גוף הכלי.

1. גופו של אדם.

א) מדרש (שכל טוב שמות פרק ט"ז בתוך פרק ט"ז, עמ' ש"א) – "אמר רבא דבר בשביל שלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך ואסור, טעמא שלא יגנב אבל לצורך גופו דבן אדם ולצורך מקומו מותר".

מדרש (שכל טוב שמות פרק ט"ז סוף פרק כ"א, עמ' ש"ח) – "וקליפין הנאכלין בין לבהמה בין לאדם מטלטלין אותן, ואם לאו אין מטלטלין אותן, אלא א"כ לצורך גופו של אדם או לצורך מקומו".

ב) רדב"ז (ח"ב סי' תרע"ד) – "ואפילו לפי דעתו שהוא כלי שמלאכתו לאיסור מותר היה לטלטלו דקי"ל בין לצורך מקומו בין לצורך גופו של האדם מותר לטלטלו".

ג) עי' שלחן שלמה (סעי' א') – "מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו בשבת אפי' לצורך גופו של אדם או לצורך מקומו".

ד) ערה"ש (סעי' י"ב) – "מותר לטלטלו בשבת בין בשביל עצמו [זהו מחמה לצל שבגמ'] של כלי בין לצורך מקומו [של כלי] בין לצורך גופו [של אדם]".

2. גופו של הכלי.

א) רש"י (דף קכב: ד"ה לצורך, דף קכג: ד"ה דבר עי' גירסת הב"ח שם, דף קכג: ד"ה התיירו, דף קמא: ד"ה הניחא, ביצה דף י. ד"ה את) – "דבר שמלאכתו לאיסור, בין שהוא צריך להשתמש בגופו של כלי, בין שאינו צריך אלא למקומו - מותר לטלטלו".

ב) ח"א (כלל ס"ו סעי' ד', זכרו תורת משה סי' נ"ב) – "ולא התיירו אלא אם כן הוא לצורך השבת, כגון לפצוע אגוזים ולכסות בהן כלים ולפתוח בו דלת ותיבה וכיוצא בו צורך לשבת. או אפילו אינו צריך לגוף הכלי אבל צריך למקום הכלי".

ג) גר"ז (סעי' ד') – "אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש איזה תשמיש במקום שכלי זה מונח שם או לצורך גופו דהיינו שנמלך להשתמש איזה תשמיש בגוף כלי זה".

ד) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ה') – "מותרין לטלטל לצורך גופם".

ה) מ"ב (ס"ק ד', ס"ק ל"ז) – "לצורך גופו. דהיינו שצריך לגוף הדבר למלאכה אחרת של היתר".

ו) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ג') – "ר"ל שרוצה להשתמש בגוף המוקצה".

3. מראי מקומות.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רס"ה ס"ק ג' עוד כתב) – "ונראה לענ"ד שהפרמ"ג סובר דהפירוש של לגופו היינו ב' דברים א. לעשות בו מלאכה, ב. לצורך גופו של האדם בשבת".

ב) לכאורה נ"מ: "שאר צרכים", דהיינו כלי שמלאכתו לאיסור לטלטלו לצורך, אבל אינו לצורך גופו ולא לצורך מקומו וגם אין זה מחמה לצל. כגון שאין זה כבוד שבת, שהמוקצה יהיה שם, שזה לא "שבתדיק" [קורנס על שולחן, קדירה ריקנית במטבח, וכדו'] - עי' לקמן.

ב. האם לשחק בכלי (כגון להרגיע את העצבים) נכלל בצורך גופו.

1. מיקל.

א) באר משה (ח"א סי' כ"ג אות ד') – "כלי שאין נאותן בו ביו"ט מותר לשלוח משום שמחה זו שמקבל המתנה חשיב כמו צורך גופו ... כ"ש וק"ו שהשקטת גרוי העצבים עושה טלטול הכלים כמו לצורך גופו".

ב) הגרשז"א זצ"ל (ביצחק יקרא על סעי' ד') – "שלישק בכלי, כגון לננדט סטנדר משום 'עצבנות', חשיב לצרך ומותר, ואפילו בכלי שמלאכתו לאיסור מותר, אם אי אפשר בכלי שמלאכתו להתר".

2. מחמיר.

א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "מתעסק בעלמא ואין לו שום כונה בטלטולו אך אם יש לו תענוג במה שמטלטלו נהי' דבמלאכתו לאיסור לא נחשוב זה צורך הגוף".

ב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ט', הע' כ"ו) - לשונו מובא לעיל.

ג) פל המחמירים גבי כלי שמלאכתו להיתר שצריך "צורך טוב", עי' לקמן.

3. מראי מקומות.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' רצ"א אות קכ"א) – "כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו" - האם משחק של ילד בכלי כזה נחשב צורך גופו. כלומר: האם לילד מותר לשחק בשבת בפטיש. תשובה: לא. שאלה: למה. תשובה: כי אפשר לשחק בכלי אחר, ומה שאפשר לעשות בכלי שמלאכתו להיתר אסור לעשות בכלי שמלאכתו לאיסור". (ב) עי' להלן "כלי שמלאכתו להיתר" - הגדר של "שלא לצורך כלל" הוי אסור [להקל העצבים שלו, וידים עסקניות, וכדו'].

ג. האם לשלוח מתנה נכלל בצורך גופו.

1. מיקל.

(א) רע"א (סי' ש"ו על מג"א ס"ק ט"ו, שבת סוף דף ס.) – "בא"ד (תוס') דשילוח משום שמחת יו"ט חשיב כמו לצורך גופו, מדברי תוס' אמרתי להתיר לשלוח לחתן ביום חתונתו בשבת נרות כסף שלא הדליקו בו באותו שבת (לדורן דרשה כנהוג) דמשום שמחת החתן מקרי צורך גופו".

(ב) באר משה (ח"א סי' כ"ג אות ד') - לשונו מובא לעיל.

(ג) ששכ"ה (פרק כ' הע' כ"ח [דפו"ח, הע' כ"ט]).

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ג, סעי' י"ד) – "מותר לשלוח ביום טוב מתנה לחברו כאשר רוצה לשמחו אף אם המתנה היא כלי שמלאכתו לאיסור, דכיון שמשמח את חברו בזה הוי כשימוש לצורך גופו".

2. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ט').

ד. השבת אבידה: כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סוף ס"ק י"א, ס"ק ט"ז, ס"ק כ"ב.ב' ד"ה וכמו, סי' תקט"ז אות ג', הע' ג', עי' סי' של"ד ס"ק ד', ששכ"ה פרק כ' הע' כ"ח [דפו"ח, הע' כ"ט]) – "ונראה דסברא הוא שכל שבשלו אסור לטלטלו בשל חברו נמי אסור דלא יאה חפץ חברו עדיף משלו".

(ב) אבן ישראל (במ"ב ס"ק א', ח"ט סי' כ"ט).

(ג) הגרש"ד גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' ל"ב אות ג').

2. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' כ"ח [דפו"ח, הע' כ"ט]).

(א) הגר"ש זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' דפו"ח סוף הע' כ"ט) – "דאינו חייב לעמוד שם עד מוצש"ק לשומרו".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' רצ"א אות ק"כ) – "מי שמצא פטיש ברחוב בשבת, האם מותר לקחתו כדי להשיבו לבעליו. תשובה: אם יש שם עירוב רשאי להשיבו אם בעליו זקוק לו בשבת לפצח אגוזים".

הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על מ"ב סעי' ג') – "מותר לקים בשבת מצות השבת אבדה בפטיש וכדו' אם יש שם ערוב, ובעליו זקוק לו בשבת לצורך גופו של הפטיש, כגון לפצח אגוזים".

3. לענין מוקצה מחמת גופו – יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קנ"ג), פסקי תשובות (סי' רס"ו אות א').

(א) חת"ס (או"ח סי' פ"ב) – "י"ל מסברא שלא התחילו תחלת החומרא במקום מצוה, אבל היכי דבדיד' אסור העמידו נמי דבריהם במקום השבת אבידה, כנ"ל נכון לדינא בעזה"י".

(ב) בה"ל (סוף סי' רס"ו ד"ה אסור) – "ואם הוא מקום שרוב ישראל דרין בו ומגביה כדי להחזירו אח"כ לבעליו היתרא דפחות מד"א בודאי לא שייך בזה לכ"ע דאין בהול בזה כיון שהוא רק להחזירו לבעליו אך לענין איסור מוקצה יש לעיין ועיין בסימן תקפ"ו סכ"ב ובבאור הגר"א שם".

(ג) מנחת יצחק (ח"ה סי' מ"ב אות י"ב) – "בביאור הלכה ... חת"ס ...".

(ד) הגר"ח ק"ל שליט"א (דולה ומשקה עמ' קס"ג) – "עי' בה"ל סוף סי' רס"ו ד"ה אסור".

ה. האם מותר לכסות נר בכלי שמלאכתו לאיסור בשביל תשמיש.

1. מיקל.

(א) ים יששכר ([יש הסכמה מהשאגת אריה], סוף הספר בחלק מצודת יששכר סי' א' סעי' ט"ו) – "תפילין ... ואפי' להנך פוסקים דס"ל דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור מ"מ ... ומותר לכסותן לשמש מטתו אפי' בכלי שמלאכתו לאיסור".

ים יששכר (סוף הספר בחלק מצודת יששכר סי' א' סעי' י"ז) – "מותר לכפות כלי שמלאכתו לאיסור על הנר לשמש מטתו אפי' בשבת".

ים יששכר (ריש עמ' כז.) – "מותר לטלטל לצורך גופו".

(ב) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ד', מאור השבת ח"ד סי' י"ד סוף הע' קי"ט) – "כל צורך שהכלי נצרך לו, הוי כלצורך גופו, ואינו משנה אם משתמש עם הכלי עצמו או שהכלי מתיר לו להשתמש בסוכה, הכל דינם כלצורך גופו".

כג. אם יש כלי שמלאכתו להיתר - האם מותר להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, אם יש לו כלי שמלאכתו להיתר.

א. מחמיר.

1. מ"ב (ס"ק י"ב) – "ומיירי שאין לו כלי היתר לתשמיש זה דאל"ה אין לו להשתמש בכלי זה".

2. הגר"א מ' הורוויץ זצ"ל (סוף הגמרא, ריש דף קכד.) - לשונו מובא לקמן.

3. פתחי עולם (ס"ק ח').

4. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ג').

5. ששכ"ה (פרק ג' סעי' ל"ח [דפו"ח, סעי' מ"ב], פרק כ' סעי' ח' [דפו"ח, סעי' ח']).

6. שבת הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ט', ח"א סי' פ"ה אות ג' [לשונו מובא לקמן]) – "הא דמותר בלצורך גופו ומקומו דוקא שא"א לעשות תשמיש זה בכלי היתר ממש אבל אם אפשר לעשות כזה בכלי היתר גם לצורך הנ"ל אסור".
7. קצות השבת (פרק ג' הע' ה').
8. חוט שני (ח"ג פרק מ"ה סוף ס"ק ב' אות א', עמ' ע"ו) – "כלי שמלאכתו לאיסור מותר להשתמש בו לצורך גופו דהיינו לתשמיש היתר. וכתב במ"ב, דהני מילי כשאין לו כלי היתר לתשמיש זה, אבל אם יש לו כלי היתר לתשמיש זה אסור לטלטלו אף שצריך לו לגופו".
9. הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' רצ"א אות קכ"א) – לשונו מובא לעיל.
10. עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' י"ט).
11. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל', סי' ט"ו).
12. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ב, סעי' ט"ו, סעי' י"ט, הע' ע"ה) – "אין להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור לצורך שימוש היתר אם יש באפשרותו לעשות את הפעולה בידיו או בכלי אחר שמלאכתו להיתר, ולכן אין להשתמש בפטיש לצורך פיצוח אגוזים אם יש לו מפצח אגוזים".
13. פסקי תשובות (אות ה', דפו"ח אות ט', הע' קכ"ב) – "ויש לציין כי בקצוה"ש סי' ק"ח הערה י"ד מאריך לחלוק על דברי המשנ"ב, כי הרי גם כלי היתר אין לטלטל סתם כי אם לצורך כלשהו (וכדלקמיה אות ט"ז), וא"כ כלי איסור שהתירו לצורך גופו ומקומו שוה לחלוטין לכלי היתר, ואין נפק"מ איזה מהם מטלטל, עיין שם. ובשו"ת באר משה ח"ח סי' ע"ה שהמקיל בזה שפיר יש לו על מי לסמוך, שכן גם בדברי המאירי (שבת קכ"ג) לענין שני מקלות (ע' שעה"צ סקי"ג) נראים הדברים כהמתירים. והנה זכו לכיוון לדברי ביאור הגר"א (יו"ד סי' רס"ו סק"ג), שמבואר בהדיא בדבריו שכלי שמלאכתו לאיסור אינו מוקצה, אלא כשם שאסרו בכלי שמלאכתו להיתר רק כשיש צורך ואפילו אינו מוקצה, כמו"כ כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גוף"מ, עיין שם. וע"ע ס' תוספת שבת סקמ"ו ובהקדמה לסימן זה. ולדבריהם אין שום צורך להשתדל לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור בטלטול מן הצד או כלאחר יד, הגם שיש לו אפשרות נוחה לכך, וכ"ה במנחת שבת סי' פ"ח סקל"ג, ודע"ת הכא בשם תו"ש הנ"ל. אמנם בא"ר סקל"ב משמע שראוי להשתדל בכך (והו"ד במשנ"ב להלן סקנ"ז, עיין שם), והרי זה סיעתא לדברי המשנ"ב שיש גדר מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור, וע"ע בזה בשו"ת שבת הלוי ח"א סי' קכ"ז וח"ח סי' נ"א וח"י סי' ק"ט וח"א סי' פ"ה, שו"ת מחזה אליהו ח"א סי' מ"ה, שו"ת מגדנות אליהו ח"ב סי' נ"ט".

ב. מיקל.

1. באר משה (ח"ח סי' ע"ה) – "אולם המאירי גילה לנו שלא כדעת המ"ב וס"ל דחכמים גם בזה נחלקו על ר"א ולהמאירי שומעים ... והמחמיר יכול להחמיר לעצמו ואין מזניחים אותו".
2. אבן ישראל (מ"ב חדש בהג', סי' ש"ח אות ב').
3. יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סוף עמ' תט"ו).
4. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ה, סי' קמ"ח) – "כלי שמלאכתו לאיסור שרוצה לטלטלו לצורך גופו או מקומו, מותר לטלטלו אף שיש לו כלי היתר אחר".
5. מגילת ספר (סי' מ"ו אות א').
6. תפלה למשה (ח"א סוף סי' ט"ז) – "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אף כשיש לידו כלי שמלאכתו להיתר ויוכל לטלטלו ולהשתמש בו".
7. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תי"ג).

ג. אם כולל לעשות את הדבר בערב שבת.

1. אז נדברנו (ח"ט סי' ל"ה ד"ה ולפ"ז, ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק י"ב) – "ובשעה"צ ... ולפי הראי' משם יוצא דאם יש לו לעשות מע"ש שצריך להחמיר, ואף שזה לא נוח כל כך".
 2. שבת הלוי (ח"י סי' ק"ט) – "אין לנו הכרח לחומרת הגאון ר' אלעזר משה ז"ל ללמוד מזה לכלי שמלאכתו לאיסור לדין להחמיר באפשר מע"ש".
- שבת הלוי (ח"א סי' פ"ה אות ג') – "בשבת הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ט') כתב זקני מו"ר שליט"א, דאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, כשאפשר לעשות תשמיש זה בכלי היתר. ובח"ח (סי' נ"א) הביא זקני דכ"כ במ"ב סי' ש"ח, ובשעה"צ הביא ראייה משבת קכ"ד מהא דאמרין דאין לטלטל מקלות משום דאפשר בענין אחר, ונו"נ שם ליישב פסק זה שלא יקשה ע"ז מתוס' סוכה. ובח"י (סי' ק"ט) הביא זקני שליט"א חידוש כעין זה מהגאון רא"מ הורביץ דאין לטלטל כשמלא"א היכא דאפשר לעשות תשמיש זה בער"ש או במוצ"ש, וראיית הגאון הנ"ל מגמ' הנ"ל דתנן לא סידור הקנים ולא נטילתן דוחה שבת, וזקני שליט"א דוחה ראייה זו, עפ"י מש"כ הרדב"ז ליישב פסק הרמב"ם דבמקדש לא רצו להתיר דבר זה. וא"כ לכאורה כמו דראיית הגאון הנ"ל נידחת, ה"נ ראיית השעה"צ ממקלות נדחה. וע"כ ילמדנו רבינו שליט"א האם יש כאן חזרה ממש"כ בשו"ל ח"א וח"ח, או דהכוונה רק דאין הראיה מוכרחת, אך להלכה משנה ראשונה לא זזה ממקומה. וא"כ מה דעת כק"ז שליט"א, לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור: א. היכא דיש לו כלי אחר. ב. היכא דאפשר בער"ש או במוצ"ש. תשובה: בתשובה לזה אומר בעניי דלכאורה תולה נדון הנ"ל אם כלי שמלאכתו לאיסור הוא מוקצה אלא דהותר לצורך גוף"מ, או דבאמת אינו מוקצה אלא דרצו ז"ל למעט בטלטולו. דדעת רבינו הגר"א ביו"ד רס"ו אות ג' דאינו מוקצה כלל וא"כ אין הכרח להחמיר באפשר באחר וכן באפשר מע"ש, לא כן לפי משמעות פשוטת ההלכה שהוא ג"כ בגדר מוקצה, וא"כ יש מקום להחמיר באפשר בענין אחר, איברא מדהחמירו ז"ל מתמה לצל אעפ"י שהוא צורך שלא יגנב וכיו"ב דבעינן צורך גדול משמע דלכו"ע אם אין צורך אין לטלטל, ואעפ"י שיש לדחות דעכשיו עכ"פ רוצה להשתמש לצורך גופו או מקומו. ולמסקנא יראה, דמה דאפשר מע"ש אינו גורם להחמיר בצריך בשבת וכמש"כ בחלק י', אבל מה דאפשר לעשות בשבת עצמו בהיתר יש להחמיר".

3. חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ז ד"ה ואפשר) – "אף מערב שבת י"ל שיהיה אסור להשאיר את המיני מאפה בתוך התנור אם יש לו מקום של היתר להניחם שם בשבת, כיון שבשבת אין המיני מאפה צריכים לתנור אלא שהתנור משמש להם כעת כמו ארון והוא כלי שמלאכתו לאיסור, כיון דעיקרו משמש לאפיה ולא לאיחסון וכמו קדירה, א"כ כשיש לו כלי של היתר אין להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור, ולמעשה צ"ע".
- חוט שני (ח"ג פרק ע"ג, עמ' קנ"ז ד"ה ולהרשב"א) – "ולהרשב"א צריך להסיר התפילין מעל הטלית מערב שבת כיון דאין עושים לכתחילה מצב שנגרם טלטול ממש בידים. אמנם אם לא הסיר את התפילין מעל הטלית בערב שבת מותר להסירם בשבת ולהשתמש בטלית ולהחזירה אף אם פשטה, דאין הטלית נעשית בסיס להתפילין".
4. משנת אהרן (קול התורה גליון ע"ט עמ' ש"ט) – "בחוט שני ... ולכן למעשה נראה דלדעת המ"ב [דביש לו כלי היתר אין להשתמש בכלי איסור] יש להמנע מלהצניע פת בתוך התנור, לא מיבעיא כשאין שם פת כלל דהדעת נוטה שהתנור והדלת נירון כבלשמל"א, אלא אפילו ביש כבר פת בתוכו לא ברירא מילתא להקל להוסיף שם שאר דברים, וכדין מרובה שיש סוברים דלכתחילה יש להמנע מלטלטלה אף כשנמצא שום בתוכה".

ד. מקור.

1. מדף קכד, מקלות.
- (א) שעה"צ (ס"ק י"ג) – "כן מוכח בשבת קכ"ד ע"א בגמרא דמשני מקלות אפשר כדר"א הרי דאף שמוכנין היו לזה מע"ש דדקין וחלקין היו ושם כלי שמלאכתו להיתר הוא אפ"ה אסור כיון דשלא לצורך הוא וכדלקמן וכ"ש בזה שהוא כלי שמלאכתו לאיסור".
2. מדף קכד, קנים.
- (א) הגר"מ הורוויץ זצ"ל (סוף הגמרא, ריש דף קכד) – "בהאי פורתא לא מיעפש. עיין בחי' הרשב"א ז"ל, ויש להוכיח מכאן לדין בכלי שמלאכתו לאיסור שאין לטלטל לצורך גופו היכא דאפשר בלא"ה".
- (ב) מנחת פתים (על סעי' ג') – "מהא דקאמר שם בההיא פורתא לא מיעפש, וברשב"א שם, מוכח דהא שרי לטלטל לצורך גופו היינו כשאי אפשר בלאו הכי, אבל כל שאפשר לו וא"צ כל כך לתשמיש אסור, וכ"כ בהגהות הרא"מ הורוויץ שם".
- (1) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ה ד"ה ונתבונן) – "ונתבונן במה שבשה"צ מביא ראי' ממקלות ולא מקנים המובא שם בגמרא קודם, ונראה משום דכיון דאמרו בגמרא 'בהאי פורתא לא מיעפש' הוי כאין לו צורך כלל, אבל ממקלות הוי ראי' דא"א בלא סיוע הידים שישתמשו שימוש של מקלות, ובודאי קשה יותר ממקלות א"כ הוי דאי' במכ"ש ... וכן הוא במאירי".
3. עי' רש"י (דף קכב: ד"ה לפתוח, "מי שאבד מפתחו") – עי' משנת השבת (סוף עמ' קס"ז).

ה. הראיה ממקלות.

1. האם החכמים חולקים על רבי אליעזר.
- (א) חכמים לא חולקים על ר"א – קרן אורה (דף קכג:), "והיה נראה דבאמת לא פליגי בזה כלל, ותנא קמא מודה לר"א בהא, ומסייע לזה לישנא דהש"ס דאמר אפשר כר"א, משמע דכולהו מודו בזה".
- (ב) יש מחלוקת – רמב"ם (הל' קרבן פסח פרק א' הל' ט"ז), "חל ארבעה עשר להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת", מאירי (דף קכג: ד"ה הפסח, "ואעפ"י שהמקל ראוי לטלטל, הואיל ואפשר בכך לא הקילו ויש חולקים בזו מצד שחכמים לא הודו בה וכן נראין הדברים").
2. קשה: הא אין הלכה כר"א – ששכ"ה (פרק כ' הע' י"ט [דפו"ח, הע' כ']), "יש להקשות על דברי המ"ב, דהא אין הלכה כר"א שם, וצ"ע", הל' שבת בשבת (פרק כ"ד הע' ט"ו).
- (א) י"ל – באר משה (ח"ח סי' ע"ה, י"ל "דאין לנו להרבות במחלוקת, הם נחלקו אי אמרינן בזה אין שבות במקדש ... אולם המאירי גילה לנו שלא כדעת המ"ב וס"ל דחכמים גם בזה נחלקו על ר"א ולהמאירי שומעים"), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ל"ג, "וי"ל דהרמב"ם סבר דחכמים לא פליגי על עיקר סברת ר"א אלא התירו משום דאין שבות במקדש, וכמש"כ בפיהמ"ש סוף פ"ה דפסחים. ולא מצאנו ראשונים נוספים שיבארו במה נחלקו חכמים על ר"א, ואולי י"ל דחכמים חולקים וסוברים דכיון דהפשטת הקרבן בלי שימוש במקלות אינה נוחה לכן לא הצריכוהו לטרוח כ"כ וחשבינן לשימוש במקלות כשימוש לצורך גופו"), קובץ פעמי יעקב (חמ"ד עמ' קל"ב, הו"ד בדף על הדף קכד. עמ' רפ"ה).
- (ב) רמב"ם (פירוש המשניות פסחים פרק ה' משנה ח') – "ואין ר' אליעזר מתיר טלטול אותן המקלות. וחכמים אומרים אין שבות במקדש. ואין הלכה כר' אליעזר".
- (ג) חת"ס (דף קכד.) דומה לזה, "חזינן במקלות פליגי ר"א ורבנן וכ' תוס' יו"ט דלכ"ע אין שבות במקדש אלא רבנן ס"ל א"א בידו ובכתף חבירו והתירו שבות ור"א ס"ל אפשר בהכי ולא התירו שלא לצורך".
- (ד) עי' לקמן לעוד מהלך [ומתרחץ גם המאירי].
3. קשה: יש לחלק בין היכא שיכול לעשות ביד בלא כלי, להיכא שיכול רק בכלי אחר – קצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק י"ד, "אבל יש לחלק, דטלטול כלי היתר שלא לצורך הוא מוקצה כמו טלטול כלי איסור, וע"כ לא התיר ר"א המקלות דהוי טלטול שלא לצורך דאפשר בלא טלטול כלל. אבל כשמטלטל כלי איסור לצורך גופו דשרי היינו אפילו כשאפשר לו להשתמש בכלי היתר. כיון שהכלי היתר ג"כ אינו מיוחד לתשמיש זה, אלא דמותר לטלטלו דהוי טלטול לצורך, וגם בכלי איסור התירו לטלטל לצורך גופו, ושניהם שוים לענין זה, וכש"כ אם בכלי האיסור יוכל להשתמש בלא טורח כגון לפצוע אגוזים בקורנס שקל יותר מלפצוע אגוזים במפתח או כלי היתר אחר דאפשר דעדיף להשתמש בקורנס כדי שלא לטרוח בשבת וצ"ע"), מגילת ספר (סי' מ"ו אות א' ד"ה ועדיין), חידושים ובאורים (סעי' י"ב ס"ק ז', הו"ד בס' הערות וביאורים סי' ש"ח אות ג'). ואמר חידושי במ"ב, שמדבר בכלי שמלאכתו להיתר כגון כוסות או כשהכלי עדיין בידו), עי' ארחות שבת (פרק י"ט הע' ל"ג, "דאין לחלק בין הצורך").

(א) י"ל – אז נדברו (ח"ח סי' ס"ה ד"ה ומה, ח"ט סי' ל"ה ד"ה ובעיקר, "וכלי היתר מותר גם שלא לצורך"), הרי שבת (סי' י"א אות ו').

(ב) חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ס"ק ב', עמ' ע"ד ד"ה ודברי) – "וכתב הרשב"א ... ובזה י"ל דהמ"ב למד דכי היכי דלרבה דכלי שמלאכתו להיתר שאסור מחמה לצל, כשאין לו צורך כל כך או כשאפשר בידו אסור, ה"ה לדין בכלי שמלאכתו לאיסור שאסור לטלטלו מחמה לצל, אינו מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו אא"כ אם הוא בכה"ג שאי אפשר לו אלא רק בכלי שמלאכתו לאיסור, אבל כשאפשר לו בכלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור, דהיינו הך, כן נראה שלמד המ"ב".
4. מראי מקומות.

(א) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור א') – "שאלה: בשעה"צ (סי' ש"ח ס"ק י"ג) הוכיח דאסור להשתמש בכשמל"א כשיש לו כלי היתר אחר, ממאי דמשני (בגמ' שבת דף קכג:) במקלות דקין וחלקין דאפשר כדר"א, אע"פ שהם כלים שמלאכתם להיתר, ולכא' תיקשי אדרבא ממאי דמצינו דכלי היתר לא מצינו דין זה, א"כ שוב אין לי ראייה לכשמל"א, וצ"ע. תשובה: זה אינו ראייה".

ו. כשיכול לעשות את התשמיש ביד.

1. צריך יד.

(א) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ה ד"ה ולפ"ז) – "דהא זה ברור דאם אפשר לעשות בלא כלי דמקרי שלא לצורך דאסור לכו"ע".
(ב) תפלה למשה (ח"א סוף סי' ט"ז) – "אם יוכל לוותר כלל על הטלטול, אע"פ שיקשה עליו מעט, אסור לטלטלו אם הוא כלי שמלאכתו לאיסור ... ולכן אסור לפצוע אגוזים בשבת בפטיש ושאר כלים שמלאכתן לאיסור אם יכול לפצוע בידו, כיון שיש בזה טורח קצת".

(ג) חוט שני (ח"ג פרק מ"ה סוף ס"ק ב' אות ב', עמ' ע"ו) – "זה דכלי שמלאכתו לאיסור דמותר להשתמש בגופו לצורך היתר, היינו דוקא כשאין יכול לעשות התשמיש בידו, אך אם יכול לעשות תשמיש זה בידיו בלא כלי, אסור".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ט"ו) – לישנו מובא לעיל.

2. מראי מקומות – קובץ פעמי יעקב (חמ"ג עמ' ע"ה, הו"ד בדף על הדף קכב: עמ' רע"ח).

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות ל', תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ב') – "בשש"כ פ"כ הערה י"ט כתב דאין ליטול כשמל"א לצו"ג היכא שיש לו כלי של היתר דומיא דמש"כ המ"ב ש"ח שעה"צ אות י"ג, מהא דלא שרו להפשיט במקלות בשבת כיון דאפשר בכתפיים, וכתבת להעיר מהא דשרי ליטול כוש וכרכר לאכול תותין שלא יטנפו ידיו, הרי אע"ג דיכול להשתמש בהיתר בידיו מ"מ שרי ליה כיון שאינו רוצה לטנפם, חושבני שזה באמת נכון, דמי שאינו רגיל לאכול ביד מותר ודאי להשתמש לשם כך בכלי שמלאכתו לאיסור, וחושבני שגם הגאון רא"מ הורוויץ זצ"ל (בהגהות לשבת קכד ע"א) לא נתכוין להחמיר אלא כשאפשר לעשות כרגיל בכלי שמלאכתו להיתר. ויתכן דלאכול ביד אית ביה נמי משום כבוד הבריות, ובההיא דמקלות בלא"ה צ"ע, הרי הם מיוחדים להפשטה דשפיר שרי גם בשבת, וא"כ למה לא נחשוב אותם כמיוחדים גם לשבת כיון דהפשטה מותרת וע"י המקלות נוח יותר, וע"כ שראו צורך לשנות בשבת מיום חול ולכן אמרו דחשיב כאפשר לעשות באופן המותר, ועדיין צ"ע".
(ב) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ל"ג, הע' ק"ה ד"ה והנה לפי) – "נראה דכהיום שאין בנ"א רגילים במלאכת כפים ובטורח לא מסתבר כלל שיצריכוהו לעשות בידיו".

ז. מראי מקומות – דף על הדף (ח"ב עמ' רע"ח, עמ' שע"ח), מאור השבת (ח"ב עמ' ש"י), מחשבת חיים (סי' פ"ט), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ה'), הלכה שלמה (מוקצה סי' י', סי' י"א).

1. שאלת יעבץ (ח"א סי' מ"א) – "ומסתברא דלא שני ליה כלל כיון דמצי לשבר ראשה בקופיץ וקורדום וכדומה מהכלים הראויים לה לתשמיש כזה. והא לדידיה מוקצה הוי ומוקצה לא אשתרי לדבר מצוה היכא דאפשר בלא"ה".

ח. האם צריך לטרוח אחרי כלי שמלאכתו להיתר - לפי המ"ב וסייעתו.

1. צריך לטרוח הרבה.

(א) קצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק י"ד, לפי דעת המ"ב) – "וכ' המשנ"ב ... והנה לפ"ז אפילו אם בכלי היתר יצטרך לטרוח בשימוש ובכלי האיסור לא יטרח כ"כ ג"כ צריך להשתמש רק בכלי היתר, וכמו בפסח שלא טלטלו המקלות לר"א אע"פ שההפשטה על ידיהן בודאי היתה טרחה והכבדה, דאל"כ גם בחול היו מפשיטין על ידיהן".

(ב) משמרת השבת (הו"ד בהערות וביאורים עמ' ק"ב).

(ג) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"א ס"ק סוף אות ד', ח"ג סוף סי' ט"ו).

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל"א) – "וכן הורו כמה מורי הוראה".

שלמי יהונתן (סי' ט"ו) – "ופשטות הסוגיא שיש לטרוח".

(ה) מגילת ספר (סי' מ"ו אות א', בדעת המ"ב).

2. שאין לטרוח הרבה.

(א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י"ב, טלטולי שבת אות ה') – "והנה מה שמוזכר במ"ב סימן ש"ח ס"ק י"ב, נראה, שאין לטרוח הרבה בהשגת כלי היתר. ורק אם נמצא בקירוב מקום, בלי טורח רב, יש לו לשמש בכלי היתר ולא בכלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) חשב האפוד (ח"ג סוף סי' פ').

(ג) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט"ז) – "אין צריך לטרוח להביא כלי היתר, וכל דברי המשנ"ב הם אינם אלא כשהכלי של היתר ושל איסור לפניו".

(ד) הגר"ח שליט"א (ידיעות השבת אות א') – "אם היא טרחה גדולה מסתבר שמותר".

הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ"ד טור א') – "חידוש המ"ב בסי' ש"ח סקי"ב דאין היתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, אם יש לו כלי אחר, ומקורו כתב בשעה"צ מדגבי הפשט העור שאסור במקלות כיון דאפשר בידיהם, ומבואר שגם במקום קושי אין היתר. ולכאורה קשה מאי שנא מצורך מקומו שבו מבואר במ"ב בסקנ"ז דהיכא שיכול להרוויח את צורך מקומו בלי לטלטל את המוקצה, שנחלקו בדבר הט"ז והא"ר, וכתב שם המ"ב שבמקום קושי אין להחמיר. תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: גם כאן במקום קושי אין להחמיר."

(ה) טלטולי שבת (עמ' ל"ח, ע"פ האג"מ) -

If the 'permitted utensil' is in **an other room**, however, one may use the hammer and is not required to bring the nutcracker from the other room.

(ו) הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' כ"א).

(ז) פסקי תשובות (אות ה', דפו"ח אות ט', הע' קכ"ב) – "אבל אם יש לו אפשרות נוחה וקלה בלי טירחא יתירה על ידי כלי היתר, אין לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור. [דהיינו שישנו תחת ידו ואינו צריך לטרוח עליו כלל כדי להשיגו - שו"ת חשב האפוד ח"ג סי' פ', וכל שכן שאין צריך לשאול משכינו כלי היתר - שו"ת אג"מ ח"ה סי' כ"א]."

(ח) שוואלין ודורשין (ח"ד סי' י"ג).

1) קשה: המקור של השעה"צ הוא מקלות, ושם הוי טירחא מרובה – שלמי יהונתן (ח"א ס"ק סוף אות ד', ח"ג סי' ט"ו אות ג').

2) אפשר י"ל, שפריך לעיל, הא אין הלכה כר' אליעזר. אה"נ, הל' שלא כר' אליעזר, בלטרות הרבה, אבל לטרוח קצת גם החכמים מסכים.

3. מראי מקומות – איש מצליח (מ"ב עם הג' איש מצליח, מבוא להל' שבת עמ' כ"ה ד"ה עוד).

(א) ששכ"ה (פרק כ' הע' י"ט [דפו"ח, הע' כ']) – "ויל"ע, אי צריך לטרוח אחרי כלי של היתר".

ט. יש כלי שמלאכתו להיתר בחדר אחר, האם צריך לטרוח אחריו.

1. מחמיר.

(א) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חי' בתרא על מ"ב ס"ק י"ב) – "ובח"א זה מובן היטב הלכה זו, דכשיש לו כלי אחר, אף בחול לא היה משתמש בכלי האיסור למשמיש זה והו"ל מוקצה לדבר זה, וכעין זה מצאנו בביצה ח: דלתשמיש אחד מותר ולתשמיש אחר אסור, והכל תלוי איך היה משתמש בו בחול, דלמשל אם יש לו כלי אחר בחדר הסמוך אסור לטלטל כלי האיסור (דמסתמא היה הולך לחדר אחר להשתמש בתחילה בכלי היתר המיועד לפעולה זו), אבל אם רק אצל השכן נמצא הכלי היתר אינו מחויב לשואלו משכנו".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד אייר תשס"ו) – "שאלה: לפי המשנה ברורה הנ"ל אם יש כלי היתר בחדר אחר האם צריך לטרוח אחריו. והאם צריך לילך לשכנים. תשובה: נלענ"ד דלחדר אחר צריך לטרוח, אבל לשאול משכנים לא".

(ג) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ב סיון תשס"ו) – "שאלה: המשנה ברורה ס' ש"ח ס"ק י"ב אומר שרק יכול לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אם אין שם כלי היתר, מה אם יש כלי היתר בחדר אחר או בשכנים האם צריך לטרוח אחריו. תשובה: אם יש כלי היתר בחדר אחר או אצל השכנים יטרוח עצמו ויבא את הכלי".

2. מיקל.

(א) אג"מ (טלטולי שבת פרק ב' הע' ז').

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ח ק' שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ו) – "שאלה: במשנה ברורה ס' ש"ח ס"ק י"ב אומר שרק יכול לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אם אין שם כלי היתר, מה אם יש כלי היתר בחדר אחר, האם צריך לטרוח אחריו. תשובה: אולי".

י. האם צריך לשאול משכנים.

1. מיקל.

(א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י"ב, טלטולי שבת אות ה', ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ח) – "ומסתבר דאם אין לו כלי היתר, אף שיכול לשאול אצל אחר מותר בכלי האיסור. דלכן לא כתב המ"ב, ומיירי שאין יכול להשיג, אלא כתב, ומיירי שאין לו".

(ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חי' בתרא על מ"ב ס"ק י"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד אייר תשס"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ד) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"א ס"ק סוף אות ד', ח"ג סוף סי' ט"ו) – "ומ"מ אין צריך לשאול את שכניו אם יש לו כלי היתר שאין חובה להטריד השני לשם דין זה".

(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל"א, סי' ט"ו) – "ומ"מ א"צ לשאול כלי היתר משכניו".

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ט"ו, הע' ל"ג, הע' ע"ה, הע' ק"ה ד"ה והנה לפי) – "ואם אין ברשותו מפצה אגוזים אינו צריך לטרוח ולשאול כלי זה משכנו אלא יכול להשתמש בפטיש לצורך הפיצוח".

(ז) פסקי תשובות (דפו"ח הע' קכ"ב) - לשונו מובא לעיל.

2. מחמיר.

(א) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ב סיון תשס"ו) - לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות – הגר"ח ק' שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ו, לשונו מובא לעיל).

יא. מראי מקומות.

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קע"ד ריש טור א') – "שאלה: יש להסתפק אם טלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, ועדיין הכלי בידו, האם מותר להשתמש בו בגופו למלאכת היתר אפי' כשיש לו לשימוש זה כלי אחר של היתר, או"ד אחר

שהמ"ב כ' (סי' ש"ח ס"ק י"ב) דההיתר להשתמש בכשמל"א לגופו מיירי דווקא כשאין לו כלי היתר לתשמיש זה, א"כ מה לי שהכלי כבר בידו, הלא ההשתמשות לגופו חשיב טלטול חדש, והכי משמע בספר תוספת שבת (שם). תשובה: המ"ב כתב זה גם בכלי שמלאכתו להיתר, וזה צ"ע."

כד כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו, לצורך גופו "ולצורך מקומו", אבל מחמה לצל אסור.

א. כלי שמלאכתו לאיסור שמפריע להשתמשות של כלי שמלאכתו להיתר.

1. נכלל בצורך מקומו – שבילי דוד (סי' רנ"ט ס"ק א' ד"ה והנה). כונת הלב (סי' ט"ז ד"ה ואבאר), ששכ"ה (פרק כ' סעי' י' [דפו"ח, סעי' י']), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' כ"ט), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ד, "כלי שמלאכתו לאיסור המונח על אדן החלון באופן שהוא מפריע לפתיחת החלון או לסגירתו, מותר ליטלו, דגם זה נחשב טלטול לצורך מקומו").
2. מראי מקומות – פמ"ג (סי' רנ"ט מש"ז ס"ק ב'), ערה"ש (סי' רנ"ט סוף סעי' ד'), בנין שלום (סי' ג' עמ' כ"ב).

ב. כלי שמפריע להשתמשות של מקום: להוציא תפלין מהחדר כדי להתיר עשיית צרכיו.

1. נכלל בצורך מקומו.

- א) ים יששכר (יש הסכמה מהשאגת אריה) עמ' כז, ובסוף הספר בחלק מצודת יששכר סי' א' סעי' ט"ו, ס"ק כ"ו) – "תפילין ... ואפ"ל להנך פוסקים דס"ל דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור מ"מ שרי לטלטלן ולהוציאם מחדר זה לחדר אחר לשמש מטתו כשאין יוכל לכסותן כדינא [דזה הוי כצורך מקומו]".
- ב) הו"ד הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' כ"ד [דפו"ח, הע' כ"ה]).
- ג) אג"מ (או"ח ח"ה סוף סי' כ"ג) – "ובנוגע למה שנכלל בהיתר לצורך מקומו, נראה, שגם אם צריך שהמקום שעליו הולך האור כעת יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו".
- ד) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ז', הל' שבת בשבת פרק כ"ד הע' ט').
- ה) ארחות שבת (פרק י"ט הע' מ"ה) – "ים יששכר".
2. מראי מקומות – באר משה (ח"ח סי' ל', קובץ בית תלמוד להוראה ח"ד עמ' קכ"ו).

ג. אם מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, כדי שלא יפריע לו להשתמש במקום זה: כגון להזיז מאוורר כדי שלא ינשוב עליו רוח. א"נ, כגון שעון מעורר שמשמע קול.

1. מיקל, נכלל בצורך מקומו.

- א) עי' תהלה לדוד (סי' ש"ה ס"ק ז') – "מרדעת ע"ג חמור ... ליטול מפני שנתחממה (וזה אפשר דמיקרי לצורך מקומו עמ"ש סי' רס"ו סק"ז)".

1) התהל"ד בסי' רס"ו כתב, כדי למנוע צער מהבהמה, נכלל בצריך מקומו. לשונו מובא לקמן.

ב) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"ב, טלטולי שבת אות ח') – "מותר לטלטל דחשיב כדין לצורך גופו".

- 1) שלמי יהונתן (ח"א ס"ק י' סוף אות ב', ח"ג פרק ג' הע' כ"ג) – "ואע"פ שבלשון תשובת הגרמ"פ הגדיר זאת 'כצורך גופו' נראה דלא דוקא וכוונתו לצורך מקומו".

2) וכן עי' אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ג) – "מותר לטלטל גם נר חשמל לצורך גופו ומקומו ... ובנוגע למה שנכלל בהיתר לצורך מקומו, נראה, שגם אם צריך שהמקום שעליו הולך האור כעת יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו".

- ג) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ד', שולחן שלמה ס"ק י"ג) – "לענ"ד מותר".
- ד) להורות נתן (ח"י סי' ל"ו) – "עכ"פ מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, הן כשרוצה להביאו אליו כדי שיקררו, והן כשרוצה לסלקו מעליו".

ה) יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ח אות ג', הליכות עולם ח"ג עמ' קצ"ד) – "וכן ראיתי הלום בספר שמירת שבת כהלכתה (סימן יג סעיף לה) שמותר לשנות כיוונו של המאוורר לצד שירצה. ע"ש. וכן עיקר".

ו) שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות ט', הע' ח', ח"ט עמ' נ"ב אות ט', הע' ח', מ"ב למעשה הע' ל"ב אות ב') – "מי שהמאוורר מפריע לו מותר לו להזיז את המאוורר לכיוון אחר, דזה נחשב כצורך מקומו, [ומ"מ למעשה עדיף להזיזו ברגל וכו"ל] (דכיון שאינו יכול לשבת במקום זה מחמת רוח המאוורר, חשיב טלטול לצורך מקומו)".

ז) רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חוברת מ"ד עמ' י"ד טור ב') – "דמותר להזמין שירות יקיצה בערב שבת בטלפון שיצלצל בשבת בבוקר, והוא הדין בטלפון נייד, ומותר לטלטלו אח"כ למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול, דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו".

ח) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ו) – "נראה לי פשוט דלטלטל המאוורר לצד אחר אף דאינו צריך למקומו ממש, כיון שזה מפריע לו להשתמש במקום האחר הוי ג"כ צורך מקומו".

ט) תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חוברת מ"ד עמ' י"ד טור ב') – "דהמשתמש במכשיר טלפון נייד לשעון מעורר באופן המותר (עיין להלן שיטתו בזה), מותר לטלטלו אח"כ למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול, וכן המשתמש בזה לשעון כשהשעון מבחוץ מותר לטלטלו כשרוצה לראות בזה מה השעה, אולם אין לומר שאינו חשיב מוקצה כלל כיון שזה עומד להיות שעון, כיון דעיקרו טלפון ולא שעון, ולכן רק כשרוצה לראות מה השעה מותר לטלטלו, דחשיב כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו".

י) ששכ"ה (פרק י"ג סעי' ל"ה [דפו"ח, סעי' מ']) – "אך מותר לטלטל ואף לשנות את כיוון המאוורר או הרדיאטור לכיוונים הנוחים למשתמש, בין אם צריך זאת לצורך גופו של האדם כגון לכוון את הרוח לכיוונו, או שצריך למקומו של המכשיר".

ששכ"ה (פרק כ"ח דפו"ח, סעי' ל"ד) – "מכשיר טלפון נייד (פלאפון) הרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור, ולכן אם כווננו אותו מלפני שבת על-מנת שישמש בשבת כשעון מעורר ... מותר לטלטלו למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול".
(א) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חוברת מ"ד עמ' י"ד טור ב') – "דמותר להזמין שירות יקיצה בערב שבת בטלפון שיצלצל בשבת בבוקר, והוא הדין בטלפון נייד, ומותר לטלטלו אח"כ למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול, דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו".

(ב) שלחן הלוי (פרק ז' אות ד') – "שרוצה להסיט הרוח ממנו, הרי זה לצורך גופו ומותר לטלטל אפילו בידו".
(ג) מנחת אשר (הסכמה לס' הלכה שלימה) – "ואין נפ"מ אם הוא צריך להשתמש במקום מושב הכלי או במקום שהכלי עושה בו רוחף כל זה הוי צו"מ ממ"ש".

(ד) נשמת שבת (סי' של"ח אות שפ"ט) – "מותר".

(טו) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תכ"ג).

(טז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ט') – מאוורר, וגם שעון מעורר.

(יז) ויאמר אברהם (סעי' ג' ס"ק כ"א).

(יח) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' כ"ח, סי' י"ז) – "מותר להזיז שלא יעשה עליו רוח, ונחשב כצורך מקומו".

(יט) מאור השבת (ח"ד סי' י"ד הע' קי"ט).

(כ) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ז) – "טלפון נייד המשמש בימות החול גם כשעון מעורר, ואירע שהחל לצלצל בשבת מותר לטלטלו כשהצלצול שלו מפריע בחדר, וכדין טלטול לצורך מקומו".

ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ה', סעי' כ"ו) – "מותר לטלטל את המאוורר כדי שלא ינשב לכיוון מסויים שנשיבת הרוח מפריעה בו, שהרי זה נחשב טלטול לצורך מקומו".

2. מחמיר.

(א) באר משה (ח"ח סי' ל"א, פסקי הל' שבת ח"ג עמ' כ"ה) – "לשנותו לרוח אחר בשביל שלא ירגיש האויר קר המפריע מנחתו אסור, כי לא הוי זה בגדר לצורך גופו ... הוא איש שמחמת האויר קר יכול להצטנן ולהזיק לבריאתו בכה"ג יש לסמוך על הים יששכר על התוספתא (באות ט') ולהתיר בכה"ג".

(ב) משנה הלכות (חי"א סי' רפ"ב) – "מה שכתב ששגור בפי העולם שמותר לטלטל ולהניע המאוורר (ווענטילאטער בלע"ז) ולכוונו אל האדם כרצונו בש"ק דמוקצה מחמת איסור מותר לצורך גופו אבל להעבירו ולהסירו ממנו אסור דאז אינו בגדר לצורך גופו אלא אדרכה מזיזו ומסירו מגופו שאינו רוצה בו ולזה לא מצינו היתר ולא הבנתי דבריו דודאי מה שצריך להסיר לצרכו מקרי נמי לצורך גופו ולמשל אם צריך להסיר דבר מאוס וכיוצא בו מקרי לצורך גופו ואם מפני שהוא יכול לעמוד משם א"כ גם להניעו י"ל שישב מצד שני שינשף עליו. ומיהו לפענ"ד בעצם ההיתר אני נבוכך ואין אני מן המתירין להניע המאוורר מכמה טעמים הגם שראיתי בכמה מן האחרונים שמתירין בנקל ואפילו לכתחילה ועיין אחריהם ועיין גם בש"ע א"ח סי' שי"ח מ"מ לפענ"ד אין אני רואה היתר בזה ואל ילך בני עמהם".

משנה הלכות (אליבא דהלכתא חוברת מ"ד עמ' י"ד טור ב') – "דמותר להזמין שירות יקיצה מערב שבת בטלפון שיצלצל בשבת בבוקר, והוא הדין בטלפון נייד, אולם אין לטלטל אח"כ את הטלפון כדי שלא יפריע לו הצלצול".

(ג) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ג') – "אם מטלטל הכלי כדי שלא יפריע לו להשתמש במקום זה, כגון שעון מעורר שמשמיע קול אינו נחשב לצורך גוף"מ אא"כ משתמש במקומו של הכלי, אך אם ההמצאות של הכלי בחדר מונעים השימוש בכל החדר כגון תפילין בחדר שינה שא"א להשתמש שם כשהחפץ ישנו שם י"ל דנחשב לצורך מקומו".

הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' י"ב) – "ואם אינו מעכב את ההילוך אלא מפריע להילוך אין זה חשוב צורך מקומו, וכן אם אינו נוח למקום הישיבה אך אינו מעכב אותה כגון שמונח במקום שאינו נוח לו לראותו ...".

הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ד', סעי' ט') – "אסור לטלטלו אף לצורך שיפור השתמשותו כגון מאורר שפועל שמונח לפניו ועושה רוח חזקה שאסור לטלטלו אף אם הרוח מפריע לו משם אא"כ מחמת הרוח א"א להשתמש שם כלל".

3. מאוורר, מצד חסרון כיס.

(א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' א') – "שאלה. האם מותר לטלטל בשבת כלים חשמליים, כגון מאוורר, או תנור חימום חשמלי, או קומקום חשמלי. תשובה. כל הכלים החשמליים יש להם דין מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלם בשבת, מלבד כלים מעטים שיש להם שימוש היתר בשבת, וכגון קומקום חשמלי. ומכל מקום מותר לפתוח דלת תנור אפיה בשבת".

(ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח אייר תשס"ו) – "שאלה: האם מותר לאדם לטלטל מאוורר כדי שהרוח לא ינשב עליו, מטעם שזה הוי בגדר צריך מקומו. תשובה: אולי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס וצ"ע".

4. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"א סי' רל"ה, ח"ה סי' ר"נ, ח"ו סי' ר"ו), הלכה שלימה (מוקצה סי' ז').
(א) עי' ערך 'חשמל'.

ד. להסיר כלי שמלאכתו לאיסור כדי למנוע צער.

1. מיקרי צורך מקומו.

(א) תהלה לדוד (סי' רס"ו ס"ק ז', סי' ש"ה ס"ק ז') – "אבל בדאיכא צער להבהמה נראה שמיקרי לצורך מקומו".

ה. נפל פלאפון (cellphone) בכיור, וממילא אי אפשר להשתמש עם הכיור מצד הפסד הפלאפון. יש לחקור, אם זה נקרא 'צריך מקומו', כדי להשתמש בכיור. או שנאמר שהרי הוא יכול להשתמש עכשיו בכיור, רק שהוא לא רוצה לגרום נזק להפלאפון, וממילא נכלל בהכלל של 'מחמה לצל' אסור.

1. מיקל.

(א) הגר"ח"ק שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"ב) – "שאלה: אם בשבת היה כלי שמלאכתו לאיסור בכיור, ולא יכול לטול שם ידיים, מפני שלא רוצה שיתקלקל הכלי, האם מותר לטלטל הכלי מדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך מקומו, או לא, מפני שדומה שמטלטל מחמה לצל [שלא יפסד הכלי]. תשובה: מסתבר שמותר".

(ב) סוכת חיים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ח טור ג' אות ג') – "שאלה: אם בשבת הי' כלי שמלאכתו לאיסור בכיור, ולא יכול לטול שם ידיים, מפני שלא רוצה שיתקלקל הכלי, האם מותר לטלטל הכלי מדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך מקומו, או לא, מפני שדומה שמטלטל מחמה לצל [שלא יפסד הכלי], עכ"ד. נראה דזה דומה למה שהביא הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל (בשש"כ) מס' ים יששכר על התוספתא ביצה, שמתיר להוציא תפילין מן החדר כדי להתיר תשמיש המטה, ע"ש. דמבואר דגם אם אינו צריך למקומו ממש, רק דזה מפריע לו להשתמש במקום זה, מותר לסלקו, וזה נחשב צורך מקומו, ולא אמרינן דלא ישמש, וע"כ כיון דעכשיו הוא מפריע לו במה שהוא עושה מותר, וא"כ ה"ה כאן דזה נחשב צורך מקומו, ופשוט".

כה] אם יש לו מקום אחר - האם מותר לטלטל כלי של איסור לצורך מקומו, אם יש לו מקום אחר.

א. מחמיר, כמו שאסור לצורך גופו (כשיכול בד"א) כל שכן שאסור לצורך מקומו.

1. אז נדברו (ח"ח סי' ס"ד, ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק י"ב).

2. שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ט') – "הא דמותר בלצורך גופו ומקומו דוקא שא"א לעשות תשמיש זה בכלי היתר ממש אבל אם אפשר לעשות כזה בכלי היתר גם לצורך הנ"ל אסור".

3. חוט שני (ח"ג פרק נ"ה סוף ס"ק ד', עמ' קי"ז ד"ה והנה) – "במקלות כביסה שתפס בה בגדים רטובים ... ואם יכול לשמוט את הבגד יהיה צריך לשמוט את הבגד, מ"מ אם ע"י שימוש הבגד אפשר שישבר או יאבד המקל לא מיקרי דיכול, ומותר לטלטלו בידים".

חוט שני (ח"ג פרק מ"ה סוף ס"ק ב' אות ד', עמ' ע"ז) – "במקום שקשה לו לישיב על כסא האחר בודאי אין צריך להחמיר".

4. שלמי יהודה (פרק ב' הע' פ', סוף הע' פ"ב).

5. מחזה אליהו (ח"א סי' ס' ד"ה וכל).

6. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל', סי' ט"ו).

7. משמרת השבת (הו"ד בס' הערות וביאורים סי' ש"ח עמ' ק"ב).

8. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"א, הע' מ"א, הע' ע"ה) – "לכאורה נראה דכשם שלענין טלטול לצורך גופו לא הותר אלא כשאין לו כלי של היתר, וכנ"ל סעיף ט"ו כן לא הותר טלטול לצורך מקומו אלא אם זקוק לשימוש דוקא במקום הזה ואין לו מקומות אחרים, ולכן כתבנו שההיתר בכלי המונח על הרצפה הוא משום שמא יכשלו בו. וקצ"ע מש"כ בספר דינים והנהגות מהחזו"א שכתב במעשה שנפלו תפילין בשבת על הארץ והתיר החזו"א להרים אותם ע"י שיחליט להשתמש במקום בו מונחות עתה התפילין, והרי היו די מקומות להשתמש בהם מלבד מקום התפילין".

9. עי' הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד אייר תשס"ו) – "שאלה: במשנה ברורה בס' ש"ח ס"ק י"ב אומר שרק יכול לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אם אין שם כלי היתר, האם חומרא זה הוא רק אם מטלטל לצורך גופו או גם לצורך מקומו (אם יש מקום אחר לישב, צריך לישב שם). תשובה: יתכן דצריך להחמיר".

ב. מיקל.

1. באר משה (ח"ח סי' ע"ה).

2. אבן ישראל (כמו לעיל בצורך גופו).

3. הגר"ח"ק שליט"א (דרך אכילה עמ' ס"ד) – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור המונח על השולחן וצריך לפרוס שם מפה, ויש לו אפשרות לפרוס את המפה בשולחן אחד בלי שיצטרך לטלטל את המוקצה, האם מותר לו לטלטל המוקצה דסו"ס הוא מטלטל לצורך מקומו. תשובה: מותר".

4. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ח) – לשונו מובא לעיל.

5. תפלה למשה (ח"א סוף סי' י"ז) – "וה"ה כשצריך למקום אחד הכלים א"צ להעדיף לטלטל דוקא הכלי שמלאכתו להיתר".

6. מגילת ספר (סי' מ"ו אות א' ד"ה ולפי) – "ולפי זה נראה גם שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אף שיש לו גם מקומות אחרים פנויים שיכול להשתמש בהם ובכל זאת מותר לו לבחור באותו מקום שמונח בו הכלי שמלאכתו לאיסור".

7. עי' הג"ר דוד כהן שליט"א (קובץ בית הלל ח"ח עמ' י"ט, עי' צהר ח"ה עמ' קט"ו).

8. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תט"ז סעי' י"ב).

9. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' מ"א) – לשונו מובא לקמן.

10. הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' י"ט).

11. הררי שבת (סי' י"א אות ה').

ג. מראי מקומות – טלטולי שבת (פרק ב' הע' ט'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ה'), הלכה שלימה (ח"א סוף סי' י').

1. הגר"ש"ד גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' כ"ד) – "אין להתיר [לדעת המשנ"ב] לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, כשיש לו אפשרות להשתמש במקום אחר. אמנם, מסתבר להקל בכך אם המוקצה מונח במקומו שרגיל להשתמש בו בקביעות ואין נוח לו להשתמש במקום אחר, שיכול לטלטל המוקצה".

ד. ראיה להקל: ממחבר (סעי' י"ד), והנו"כ – עי' באר משה (ח"ח סי' ע"ד אות ה'), עי' אַז נדברו (ח"ח סי' ל' ד"ה ובוזה, סי' ל"א, ח"ט סי' כ', סי' ל"ה), שלמי יהונתן (ח"א עמ' קנ"ג, סי' שי"א ס"ק א' אות ד'), חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ב', עמ' ע"ו ד"ה ודברי), עי' שבות יצחק (עמ' כ"א אות ב').

1. י"ל: אם ממילא יטלטלו מן הצד, התיר המ"ב אף לטלטלו להדיא – ששכ"ה (פרק כ' הע' י"ט [דפו"ח, הע' כ']), פסקי תשובות (סי' ש"ח הע' כ"ד), משנת שבת (עמ' רל"ו), שלמי יהונתן (ח"א עמ' קנ"ד).

א) זה סברא, "דוחק גדול" – מגילת ספר (סי' מ"ו אות א' ד"ה ויש), עי' הג' וחינושי הגרא"ד (הו"ד בס' הערות וביאורים עמ' ק"ג). פסק: לא צריך לעשות טלטול מן הצד אם צורך מקומו – תוס' שבת (סוף הקדמה לסי' ש"ח), הו"ד במנחת שבת (פ"ח ס"ק ל"ג), נור ישראל (סי' ל"ח ח"א סעי' י'), דעת תורה (סעי' ג'), חזו"א (סי' מ"ט ס"ק ח', ס"ק כ"ב), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ח, "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אף כאשר יכול לפנות את הכלי ממקומו באופן אחר, כגון על ידי הטיית השולחן עליו מונח הכלי").

3. עדיין קשה: שיש להחמיר, לטלטלו מן הצד ולא לטלטלו להדיא.

א) עי' א"ב (ס"ק ל"ב) – "והנה הט"ז כתב ונראה דאם היה רפוי אין צריך שישמוט המנעל ממנו אלא נוטל להדפוס מן המנעל כמו גבי חלוק אלא כאן מיירי בחדש שהוא מהודק שפיר אי אפשר לטול הדפוס אלא אם כן שומט מנעל להכי נקט שומטו במנעל, עד כאן, וצריך עיון הא פירש רש"י סוף פרק תולין שהוא רפוי המנעל נשמוט מאיליו ואין צריך לטלטל האימוס, עד כאן, אם כן אמאי יטלטל האימוס בחינם, וצריך למקומו דמותר אפשר באי אפשר בענין אחר ובהכי מיירי בחלוק או דאי אפשר לשמוט החלוק אם לא שיטלטל הכלי עמו לכך מותר בהשמת הכלי לחוד כיון דעל כל פנים מטלטלה, ומלבושי יום טוב וב"ח הנוכחים לעיל אפשר דמיירי נמי בהכי וגדולה מזו מצאתי בדרישה זה לשונו לא התירו אלא מה שהוא לצורך דהיינו לטלטל הדפוס אגב המנעל בשעת השמטת המנעל ממנו אבל ליגע וליקח הדפוס אפשר דאסור הואיל ואפשר זולתו, עד כאן".

ב) הו"ד במ"ב (ס"ק נ"ז). [דלא כדתיירץ בשבות יצחק (פרק ב' ס"ק ג' אות ב', שכאן אפשר בלי טלטול הדפוס), שהרי עי' א"ר (ס"ק ל"ז) הו"ד במ"ב (ס"ק ס"ד), שרק בסעי' ט"ז מודבר ששייך בלי טלטול משא"כ סעי' י"ד]].

ג) עי' הג"ר דוד כהן שליט"א (בית הלל גליון י"ח עמ' י"ט, עי' צהר ח"ה עמ' קט"ו).

ה. ראיה להקל: ממחבר (סעי' ט"ז), והנו"כ – תוס' שבת (ס"ק מ"ו וס"ק נ"ב), עולת שבת (ס"ק ל"ג), ח"א (כלל ס"ו סעי' ה'), דעת תורה (סעי' ג'), עי' מ"ב (סי' ש"ח ס"ק ס"ד, ס"ק ס"ה).

1. וכן הקשו – באר משה (ח"ח סי' ע"ד אות ב'), מגילת ספר (סי' מ"ו אות א' ד"ה ויש), מוריה (אדר א' תשס"ג סוף עמ' ק"נ), ועוד.

ו. יש מחלקים בין לצורך מקומו (שמותר) לצורך גופו (להחמיר).

1. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' מ"א) – "דבענין צורך גופו אם יש לו כלי היתר א"צ לכלי איסור כלל, אבל לצורך מקומו אין לומר לו שלא ישתמש במקום הזה משום שיש לו מקום אחר לישב בו, דנמצא שמפקיעים ממנו את השימוש במקום הזה, והרי זה כמי שיש לו אגוזים מפוצחים ובא לפצח אגוזים בקורנס, דודאי רשאי לעשות זאת, ואין להוסיף על חומרת המשנ"ב, שגם זה לא נזכר בפוסקים".

2. הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' עמ' כ').

3. הררי שבת (סי' י"א אות ה').

א) עדיין קצת קשה מהמ"ב (ס"ק נ"ז), "ובמקום שקשה להשמיט המנעל בודאי אין להחמיר". ועוד, יש לדון איך הם מחלקים בין לצורך גופו לצורך מקומו, ומתיר סעי' י"ד וסעי' ט"ז.

כז כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו, לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל "מחמה לצל" אסור.

א. אסור.

1. מחמה לצל – גמרא (דף קכד.), מחבר (סעי' ג'), פוסקים.

2. גניבה והיזק – גמרא (דף קכד.), "דאמר רב: מר שלא יגנב זהו טלטול שלא לצורך, ואסור", מחבר (סעי' ג'), פוסקים.

ב. הטעם.

1. משום שמטלטל שלא לצורך שבת – מאירי (דף קכד. ד"ה מקצת, לשונו מובא לעיל), השלמה (דף קכג: ד"ה מסקנא, לשונו מובא לעיל), מאורות (דף קכד., לשונו מובא לעיל), גר"א (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ג', לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' ח', לשונו מובא לעיל), מנחת אשר (הסכמה לס' הלכה שלימה, "דיסוד הדבר שחילקו בין צו"ג וצו"מ דמותר לחמה וצל דאסור הוא שזה צורך השבת וזה צורך חול, וכמבואר בכמה ראשונים").

2. משום הוצאה – שיטה להר"ו (דף קכב: ד"ה אלא, לשונו מובא לעיל), ריטב"א (דף קכד: ד"ה ולענין, לשונו מובא לעיל).

3. בצירוף שמא יבא לעשות בו איסור – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סוף סי' ט"ז, שולחן שלמה ס"ק י"ב, ס"ק י"א.א.ג'), "ומש"כ מר בשם המאירי (קכ"ד ע"א) דאיסור טלטול כשמל"א מחמה לצל הוא "מפני שאין כאן צורך שבת כלל ונמצא מטלטל לצורך חול", ובספר ההשלמה כתב "דכיון שמלאכתו לאיסור אינו עשוי בסתמא להשתמש בו בשבת, ואם מטלטל מחמה לצל כמטלטל משבת לחול הוא". צ"ע קצת דכלי שמלאכתו לאיסור היינו שרוב תשמישו לאיסור, וא"כ מ"ט לא יטלטלנו מחמה לצל מספיקא דשמא יצטרך אח"כ להשתמש בו דבר המותר, ובפרט הסוברים שאסור לבטל כלי שמלאכתו לאיסור מהיכנו וחשיב נמי כבונה או סותר בזה שמבטל מלהשתמש בו לצורך גופו, וא"כ מ"ט לא יטלטלנו מחמה לצל, וע"כ דטעמא דאסור הוא רק בצירוף עם זה דשמא יבא לעשות בו איסור, גם צ"ע דלדעת המאירי מה טעם פסק דכלי ניטל גם לצורך דבר שאינו ניטל, הרי כל טלטולו הוא רק לצורך חול, וע"כ דהצלת רכושו מיקרי נמי צורך שבת ואפילו בכלי שמלאכתו לאיסור מותר להשתמש כדי להגן גם על מוקצה גמור").

ג. לטלטל ע"י נכרי: כלי שמלאכתו לאיסור.

1. עי' סי' רע"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. ע"י ככר או תינוק.

1. עי' סי' שי"א סעי' ה' [סי' ש"ח סעי' ה'], לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם מותר לטלטל מחמה לצל בזמן שיש צורך לכלי בשבת, הגם אין צורך לכלי עכשיו.

1. מיקל.

(א) תהלה לדוד (ס"ק ה', סי' שי"א ס"ק ט') – "אם צריך הכלי בשבת להשתמש בו מותר לטלטלו מקודם מחמה לצל כדי שלא תשבר או כדי שלא תיגנב".

(ב) אז נדברנו (ח"ה סי' ל"ג אות א', ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק י"ב) – "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך דבר ההיתר שאינו צריך לו עכשיו כגון שמונח קורנס על הארגז ואצל הארגז מונח כלים שמשמשים ומתירא שמא יפול מהארגז וישברו הכלים שמתחתיו שצריכים לו בשבת, או שמונח במקום שיכול להתקלקל כגון על השמש ויצטרך להכלי בשבת".

(ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ב [דפו"ח, סעי' י"ב]).

(ד) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ב' אות ו').

(ה) עי' טלטולי שבת (סוף עמ' ל"ט).

(ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ד').

(ז) פסקי תשובות (סוף אות ג').

(ח) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ל"ט).

(ט) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"א) – "כלי שמלאכתו לאיסור העומד במקום בו הוא עלול להנזק או להגנב, והאדם אינו זקוק לו כעת אך יש אפשרות סבירה שיזדקק לו בהמשך היום, גם בזה רשאי לטלטלו ולהצילו מהנזק כדי שיהיה מוכן לו לאפשרות שיזדקק לו".

2. מחמיר.

(א) נחת פרי (ח"ב סי' ל').

כז לטלטל ע"י הערמה.

א. מיקל [כשהוא צורך לגופו. לעינן צורך מקומו, עי' לקמן].

1. מג"א (ס"ק ח') – "ואית' בירוש' פ"ה דביצה כשמחשב עליו לתשמיש מותר לטלטלו אפי' עיקר כונתו מחמה לצל וע' בשבת דף ככ"ד ע"ב".

2. ח"א (כלל ס"ו סעי' ד') – "ואפי' אם עכשיו עיקר כוונתו לצורך הכלי, כיון שעכ"פ מטלטלו לצורך גופו ומקומו, מותר, דאין כאן מקום לגזור".

3. גר"ן (סעי' י"ב) – "ואם מחשב עליו להשתמש בו תשמיש במקום אחר או שמחשב להשתמש איזה תשמיש במקום זה שהכלי מונח שם מותר לו לטלטלו ממקום זה אף על פי שעיקר כוונתו בטלטולו הוא כדי שלא יגנב או ישבר במקום זה".

4. מ"ב (ס"ק ט"ז) – "ואם חושב עליו גם לתשמיש מותר לטלטל אפילו עיקר כונתו מחמה לצל".

5. ערה"ש (סעי' ח', סעי' י"ד).

6. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ג').

7. כה"ח (ס"ק כ"ט) – "מ"א".

8. יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קנ"א).

9. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ד' ד"ה גמ').

10. ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ב [דפו"ח, סעי' י"ב]) – "וכן מותר לטלטלו לצורך שימוש מותר כלשהו, אף שעיקר כוונתו לשמירת הכלי ולא לשימוש בו".

11. שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ו') – "ומותר לחשוב עליו לכתחילה לצורך גופו או מקומו אעפ"י שעיקר כונתו לטלטלו לצורך פחות מזה כגון מחמה לצל".

12. טלטולי שבת (עמ' מ').

13. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תי"ב, סעי' ז') – "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על - ידי הערמה, וכגון, שיפצח בפטיש אגוז, או שישב במקומו, אף שבעצם כוונתו הוא רק לצורך הכלי להעבירו מן החמה לצל, או שלא ייגנב".

14. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' י"א ועי' הע' י"ב).

15. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ט) – "היה פטיש מונח בחדר ורוצה להוציאו משם, רשאי להחליט לאכול אגוזים ולהשתמש בפטיש לפיצוחם, ומעתה מותר לו להוליך את הכלי למקום שירצה [והיינו כאשר אין לו כלי של היתר שיכול לפצח בו אגוזים]".

ב. מפקפק.

1. מנחת פתים (על סעי' ג') – "מהא דקאמר שם בההיא פורתא לא מיעפש, וברשב"א שם, מוכח דהא שרי לטלטל לצורך גופו היינו כשאי אפשר בלאו הכי, אבל כל שאפשר לו וא"צ כל כך לתשמיש אסור, וכ"כ בהגהות הרא"מ הורוויץ שם, וזה דלא כירושלמי. ואולי לזה כוונת מג"א במה שרמז לשבת קכד, דלא כמחצית השקל".

ג. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' קכ"ב הע' כ"ב ד"ה ולפי"ז), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ו').
 1. מאירי (דף קנד: ד"ה יש) – "יש שואלים בדברים שאין ניטלים ושליפי זוטרי שאין בהם ביטול כלי מהיכנו מה צריך לכרים וכסתות ויטלם ביד שהרי צריך הוא למקומם ואם מפני שאינו יכול להשתמש במקומו שהרי גב הבהמה הוא ואסור להשתמש בבעלי חיים הרי מ"מ צריך למקומו שלא תמות בהמתו נראה שאין צורך מקומו נאמר אלא שצריך למקומו ממש לישב בו".
 2. המג"א מסיים לעי' דף קכ"ד ע"ב. עי' מחה"ש, ומנחת פתים (לעיל). ולכאורה תלוי בפשט הסוגיא, אם כרש"י (שם), או כמאירי (דף קנד: ד"ה כלי) וז"ל "ואם הוא דבר שאינו נפתח בחמה כל כך אינו מטלטלו אלא לאיזה צורך ומ"מ היו לו בגדים בחמה הואיל ומלאכתו להיתר אף על פי שאין נפתחים בחמה ושאיין צריכין לו עכשו מותר לטלטלם שהרי אפשר שיבא מי שישב עליהם ונמצא כאן קצת צורך". ע"ע התהלה לדוד (ס"ק ה').

ד. הגדר: האם יש להקל רק במקום הפסד, או בכל האופנים.

1. רק בהפסד [מחמה לצל] – ערה"ש (סעי' ח', סעי' י"ד), תורת שבת (ס"ק ה'), טלטולי שבת (עמ' מ').
2. אפילו בלי הפסד – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' י"ט, לשונו מובא לעיל).
3. מראי מקומות – יד יוסף (ס"ק ז').

ה. הערמה לצורך מקומו.

1. מיקל: אין לחלק – פמ"ג (א"א ס"ק ח', "והוא הדין למקומו ברש"י משמע דשרי, ולמקומה לא היה צריך, יע"ש, אף על גב דגופו עדיף טפ"י), ח"א (כלל ס"ו סעי' ד', לשונו מובא לעיל), גר"ז (סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל), עי' חזו"א (דעת החזו"א פרק ד' אות י"ט, מעשה איש ח"ה עמ' י"ז, לשונו מובא לקמן), שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ו', לשונו מובא לעיל), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תי"ב, סעי' ז', לשונו מובא לעיל).
2. מראי מקומות.
 א. הגר"ח שליט"א (שיח התורה ח"א אות אלף קע"ח) – "כמדומה שגם אם יש לו ד"א לישב עליו מותר".
 הגר"ח שליט"א (לבנימין אמר עמ' מ"ב) – "האם מותר להערים ולהזיז כלי שמלאכתו לאיסור ואז לשבת שם רק כדי שיחשב לצורך מקומו. תשובה: לצורך מצוה מותר".

כת שאר צרכים - דהיינו כלי שמלאכתו לאיסור לטלטלו לצורך, אבל אינו לצורך גופו ולא לצורך מקומו וגם אין זה מחמה לצל. כגון שאין זה כבוד שבת, שהמוקצה יהיה שם, שזה לא "שבתדיק" [קורנס על שולחן, קדירה ריקנית במטבח, וכדו'].

א. מחמיר.

1. עי' אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"א, טלטולי שבת אות ו', פרק ב' הע' כ"א) – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור המונח במקום שאינו מתאים לכבוד השבת, לדוגמא עט המונח על השולחן בשבת, אם מותר להסירו מחמת כבוד השבת, וחשיב ליה כטלטול צורך גופו ומקומו. תשובה: טלטול כזה לא חשיב כטלטול לצורך מקומו, וזה גופא כבוד שבת שאינו מטלטל דבר שנאסר לנו בטלטול".
 א. אולי, האג"מ מחמיר רק אם הוא רצה לטלטל מצד כבוד שבת. אבל אם הכלי מפריע לו, יכול לומר שנכלל בהדין של צריך גופו. וכמו מאוורר, שמותר לסלקו לצד אחר כדי שלא ינשב עליו. צ"ע. [ולכאורה תלוי אם "לצורך גופו" לפרש לצורך גוף של אדם, או לפרש לצורך גוף הכלי. עי' לעיל].
2. באר משה (ח"ח סי' כ"ט, קובץ בית תלמוד להוראה ח"ד עמ' קכ"ד) – "השבתי כל כלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטלו בשביל שלא יפריע מנוחתו ... לטלטל כלי מוקצה בגלל שמפריע מנוחתו הוא פשוט וברור שאסור מטעמא דהלא כלי שמלאכתו לאיסור אסור לטלטלו מחמה לצל (שחש עליו שמא יתבקע בחמה) הגם שע"ז ישרו וגם משום חששא שמא יגנב אסור לטלטלו (או"ח סי' ש"ח סעי' ג') ואין לך מפריע מנוחת אדם יותר מזה כשחושש שמא ישבר הכלי או יגנב, ושמירת ממונו עוד הוי קצת מצוה ...".
3. ששכ"ה (פרק כ' סעי' י' [דפו"ח, סעי' י']) – "כאשר עצם הימצאות הכלי במקום ההוא מפריעה אותו, כמו הפטיש המונח על השולחן, והוא מתבייש בשל כך בפני האורחים, אין זה נחשב 'לצורך מקומו', ואסור לטלטלו משם".
4. חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ד', עמ' פ') – "אם רוצה לטלטל כלים שמלאכתו לאיסור רק כדי שהחדר יהיה פנוי ומסודר, או מסודר לאורחים שיבואו לא חשיב צורך מקומו דאין זה שימוש ממש במקום הזה ואסור".
5. עמק התשובה (קובץ בית תלמוד להוראה ח"ג עמ' קנ"ט סי' כ"ט) – "מי שיש לו דבר מוקצה על השולחן ומפריע לו אם מותר לטלטלו. פ' לאיסור, דאינו מותר רק גרף של רעי, מפני שהוא מאוס וקץ בה כמבואר בסי' ש"ח סעי' ל"ח ולא מפני שמטריד דעתו".
6. תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור ב') – לשונו מובא לקמן.
7. עי' הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור ב') – "דכלי שמלאכתו לאיסור הנמצא במקום שאינו מתאים לכבוד שבת, יש לדון אם דומה לטלטול לצורך גופו ומקומו שמותר, או שדומה לטלטול מחמה לצל שאסור, ולמעשה ראוי להחמיר ולא לטלטלו כיון שאינו צריך את גוף החפץ או את מקומו".
8. טלטולי שבת (עמ' מ"א).
9. עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' י').
10. שלמי יונהנן (ח"ג פרק ג' סעי' כ"ז, סי' י"ז) – "כלי איסור הפזורים על הארץ ... בפינת ביתו ורצפה ליפות הבית לסדרו אין היתר".
11. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ה) – "כלי שמלאכתו לאיסור המונח בחדר באופן שמרגישים אי נעימות וזלזול השבת אין לטלטלו, דאין זה נחשב טלטול לצורך מקומו, שהרי אינו נזקק כלל לשימוש במקומו של הכלי. וכן אין לטלטלו לצורך סידור החדר".
12. הגר"ש פלדער שליט"א (קלטת מספר י"ג).

ב. מיקל.

1. עי' שבילי דוד (סי' ש"ח ס"ק י"ד, בסוף שו"ע החדש על מג"א ס"ק נ"א) – "ובאמת צריך זה למקומו דבאיזה מקום שמשליך אותו בחדר ממאס עליו וצריך למקומו מיקרי".
2. כונת הלב (סי' ט"ז) – "שלצורך מקומו שהתירו חז"ל אין הכוונה לצורך מקומו ממש, במקום שמונח חפץ המוקצה, רק כל שאין הטלטול משום הדבר האסור לעצמו, כמו מחמה לצל או שלא יגב חפץ המוקצה ממילא הוא נכלל בצורך מקומו ושרי".
3. אור לציון (ח"ב סי' כ"ו אות ג', הע' ג') – "נראה שאם הביא סיר לשולחן כדי לאכול ממנו ונתרוקן, ורוצה לסדר את השולחן, יכול לקחת את הסיר אף שאינו צריך את הסיר או את מקומו, שכבוד השבת הוא שהשולחן יהא נקי ומסודר, ונחשבת לקחת הסיר כלוקח אותו לצורך מקומו, שהרי ע"י זה נעשה השולחן נקי".
4. הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות שכ"ט) – "לצורך נקיון האם הוה דומה לצורך גופו ומקומו. תשובה: הגר"ח פ"ש פסק להיות דהוה כצורך מקומו".
- א. אמנם עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ט'), בשם שלמי יהודה (עמ' ש"א), ול"מ.
5. עי' הגר"ח ק"ש שליט"א (דרך אכילה עמ' ס"ד) – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור שמונח על השולחן ורוצה להסירו בשביל שהשולחן יהיה מסודר, האם זה חשיב לצורך מקומו. תשובה: יתכן".
6. הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' רצ"א אות קכ"ג) – "כלי שמלאכתו לאיסור שמונח לטלטל בשבת לצורך גוף"מ - מהי הגדרת 'צורך מקומו' - האם זהו דווקא כשצריך להשתמש במקום בו נמצא הכלי או גם אם רוצה שהמקום שבו נמצא הכלי - יהיה נקי. תשובה: גם זה. שאלה: למה. תשובה: כי זה לצורך האדם, ולא לצורך הכלי".
7. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ו) – "דאם יש לו לאדם כלי שמלאכתו לאיסור באמצע החדר ואין זה כבוד שבת שיהיה שם, ולמשל: אם שכח פטיש על השולחן ואין צריך למקומו וכדומה לזה, יהא מותר לסלקו משם דהוי צורך האדם".
8. הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל' טור א') – "שמונח לטלטל בשבת כלי שמלאכתו לאיסור, הנמצא במקום שאינו מתאים לשבת, דחשיב טלטול לצורך מקומו".
9. מחזה אליהו (ח"א סי' מ"ו) – "לדינא שכל שמפריע לו הווית החפץ במקום ההוא מותר לו לטלטלו ולהסירו".
10. הגר"ש ד' גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' ל"ב אות א') – "יש להתיר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור עבור כל צורך שבת, ולא דווקא לצורך גופו או מקומו. לפיכך מותר ליטול עטים וכדומה מילדים שלא יקשקשו בהם על הרהיטים שבבית".

ג. דעת האז נדברו.

1. אז נדברו (ח"ח סי' ל', וכדאי' בהל' מוקצה ארטסקרול פרק ב' הע' ח') – "נתקבל באהבה המכתב הגדול משא ומתן ובירורים בכלים שמלאכתם לאיסור דמותר לצורך גופו ומקומו, מה הדין אם אינו צריך למקומו ממש, רק הוא לא רוצה שיהיה כאן כגון שמפריע לסדר הבית, ובפרט כשיש אורחים שיש לו בושח מזה, אם מותר לטלטלה למקום אחר. ומביא מהספרים (אינם תח"י) 'משנת יעקב' ו'כוונת הלב' דמביאים ראיות דמותר, ולצורך מקומו הוא לא דוקא, ומעלתו מביא ראיות דלא כהנ"ל אלא דאינו מותר אלא לצורך מקומו ממש, ונראה עיקר כהנ"ל דמותר, וראיות מעלתו יש לדחות בקל ... דלא בעינן צורך גופו ומקומו ממש אלא גם בגלל סידור הבית או איזה צורך אחר לכאורה צריך להיות מותר דלא מצאנו שיהא חילוק בין צורך גדול לצורך קטן".
2. אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג אות א', שלמי יהודה פתיחה הע' י"ח) – "ואני מסיק להחמיר".
3. אז נדברו (ח"ט סי' ל"ה ד"ה והנראה).

ד. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה סוף הע' י"ח) – "דבשביל סדר לבד אינו נחשב לצורך מקומו".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ז') – "ולא רק אם הוא צריך להשתמש עם מקומו, אלא גם אם הוא צריך לסדר הבית, והמוקצה מפריע לו שהוא נמצא כאן, מותר לטלטלו משם".
3. הגריש"א זצ"ל (באר אליהו אות י"ט) – "ונשאל הגרי"ש (שליט"א) [זצ"ל] כלי שמלאכתו לאיסור שנמצא במקום שאינו צריך למקומו אבל זה לא יפה שזה עומד שם. והשיב 'זה נקרא צורך'".
4. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ז') – "אכן, אם החפץ המוקצה מפריע לשימוש במקום, אך אפשר להשתמש במקום, אין זה נחשב 'צורך מקומו', ואסור לטלטלו".

ה. ראיות.

1. להחמיר.
 - א. כמו בכלי שמלאכתו להתיר, שהטעם שאסור לטלטלו שלא לצורך כלל, הוא משום שאין לנו להתיר יותר ממה שהתירו חכמים. כיון שקודם ההיתר, הכל אסור, וממילא א"א להתיר יותר ממה שחכמים אומרים. ה"ה, בכלי שמלאכתו לאיסור, א"א להתיר יותר ממה שהם אומרים. שרק לצורך גופו, או צורך מקומו, ולא שאר צרכים.
 - ב. בה"ל (בסעי' ג') מיקל בקדירה ריקנית רק מצד שהוא גרף של רעי. ולא כ' מצד מקומו.
 - ג. הרי מה שאסור מחמה לצל גורם הרבה עגמת נפש לאדם, ועדיין אסור לטלטל. ומבואר, שלא מסתכלים על הרגשים שמפריעים לו, במקום שאין צורך אמיתי.
2. להקל.
 - א. מצד הסברא, הרי מה החילוק בין צורך גופו ומקומו ובין מחמה לצל. שצורך גופו ומקומו, הוי מצד הגברא. ומחמה לצל, הוי מצד החפצא. א"כ, שאר צרכים, שהם מצד הגברא, נכלל בלצורך גופו ומקומו.

(ב) הטעם להחמיר מחמה לצל, איתא בראשונים [השלמה, מאורות, מאירי, עי' לעיל], ובהגר"א וערה"ש [עי' לעיל], שלא לצורך שבת. א"כ, אם יש צורך שבת, נכלל בצורך גופו ומקומו.
(ג) כמו להזיז מאוורר כדי שלא ינשוב עליו רוח או שעון מעורר שמשיע קול, שאמרו הפוסקים (עי' לעיל) שמותר להסיר מלפניו, משום שנכלל בצורך מקומו [כדאי' בים יששכר]. ומאי שנא באיזה חוש החפץ מפריע לו.

ו. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' רע"ט ס"ק י"ג ד"ה וז"ל), פסקי תשובות (אות ג'), פתח האהל (סי' י"ז סעי' ל'), הלכה שלימה (מוקצה סי' ו').

1. תוס' שבת (סי' של"ז ס"ק ו') – "בשם הרשב"א ... מותר לכבדם מפני דהוי ליה לדידיה כגרף של רעי. ולא ידענא למה לא התיר משום דהו' טלטול מן הצד דשרי לצורך מקומו כמ"ש סי' ש"א ס"ח, וצ"ל דס"ל דכיון דזה דרכו בכך לא מקרי טלטול מן הצד, מיהו בר"ן משמע דגם זה הו' טלטול מן הצד, ואולי דזה לא הו' כ"כ לצורך מקומו".
2. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל' טור א') – "דאולי מותר לטלטל כל דבר מוקצה הנמצא במקום שאינו מתאים לשבת, דחשיב כגרף של רעי".

3. ארחות שבת (פרק י"ט הע' י"א) – "ויש להסתפק אם מותר לטלטל כשמל"א לשאר צרכים, שאינם בגדר צורך גופו ומקומו, אך גם אינם בגדר טלטול לצורך שמירת הכלי [כטלטול מחמה לצל] שנאסר, האם אמרינן דדוקא לצורך גופו ומקומו הותר, וכל שאר צרכים אסורים, או אדרבא, מדנקטו בגמ' דאסור לטלטל כשמל"א מחמה לצל י"ל דדוקא לצורך שמירת המוקצה אסור, שאין זה צורך שבת כלל, אבל לשאר צרכים שרי, ולא בעינן דוקא צורך גופו ומקומו. ועיין בשו"ת מחזה אליהו סי' מ"ו שהאריך בשאלה זו. ויש שהביאו ראייה להיתר מהגמ' שבת מה. שהתירו לטלטל שרגא דחנוכתא מפני סכנת חברי, דכדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעה"ד, ולכאורה צ"ע דנהי שלענין דין מיגו דאתקצאי מחמת השלהבת אפשר לסמוך על ר"ש דלא ס"ל להך איסור, מ"מ יש כאן איסור נוסף של טלטול הנר עצמו, שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, והרי זה טלטול שלא לצורך גופו ומקומו, ועל מה סמכו להתיר את הטלטול הזה, אלא מוכח דאף כשאינו לצורך גופו ומקומו, מ"מ כיון שאינו מטלטלו מחמה לצל [דהיינו לצורך שמירת הכלי], שהוא טלטול שלא לצורך היום, אלא עושה זאת כדי להנצל מסכנה ה"ז מותר. [אמנם לדעת הראשונים הסוברים דנר אינו נחשב כשמל"א, עיין רמב"ן דף קכב: בשם הראב"ד, אין זו ראייה]. ולכאורה מהראשונים דף קנד: מוכח לאיסור, דמבואר שם דאם היתה בהמתו טעונה כלים שמלאכתן לאיסור אין היתר לפורקן ממנה אלא את"ל שצער בע"ח דוחה איסור מוקצה, ולמה לא נימא דהטלטול להצלת הבהמה מצער חשיב צורך ויהא מותר בכשמל"א, דהא אין זה טלטול מחמה לצל [ויש שדנו לומר דטלטול לצורך הצלת הבהמה מצער דמי לטלטול לצורך המוקצה, ולכאורה זה אינו, שהרי אינו מטלטל כדי להציל את ממונו אלא למנוע צער בע"ח, וזה הו' צורך חשוב בפני עצמו והוא צורך היום, שו"ר שהמג"א סי' ש"ה ס"ק ט' נקט דטלטול מן הצד להסיר משאוי מן הבהמה חשיב טלטול לצורך דבר האסור. ולפ"ז אפשר דחשיב נמי לטלטול לצורך המוקצה], ומוכח לכאורה דבעינן צורך גופו ומקומו בדוקא. וכן מוכח לכאורה ממה שדנו האחרונים אם מותר לטלטל תפלין המונחות בבזיון, עיין פמ"ג סי' ש"ח במ"ז סק"ג ובה"ל סי' ל"א אסור, ואת"ל דשרי לטלטל כשמל"א לשאר צרכים ה"נ פשוט שיהא מותר לטלטל את התפלין להצילן מבזיון, דהא אין זה נחשב צורך המוקצה אלא צורך לשמור על קדושת התפלין, וא"כ נראה מהפוסקים דבעינן דוקא צורך גופו ומקומו, ואכתי יש לעיין מהגמ' הנ"ל בדף מ"ה, וצ"ע".

ז. כשמתבייש מחמת הכלי.

1. מיקל, מצד צריך מקומו.

(א) עי' באר משה (ח"ח סי' כ"ט אות ה'), קובץ בית תלמוד להוראה ח"ד עמ' קכ"ו) – "ואם ממתין לאורחים ומתבייש מפניהם שכלי שמל"א כזה יהי' נמצא על שלחנו של שבת ועי"ז א"א לו להביאם בחדר הזה שהכין וערך השלחן ברוב פאר והדר להם, או למשל אין לו חדר אחר לעשות הקבלת פנים אולי יש להקל מפני כבוד הבריות ושמא בכה"ג גם נכלל בגדר צריך למקומו כי בלא"ה א"א לו להשתמש על השלחן. הגם בודאי אינו דומה לצריך למקומו שבש"ס אפשר שעוד טוב ממנו ושרי, על כן אם אפשר יטלטלנו ע"י נכרי או ע"י קטן ואם א"א אז יטלטלנו בעצמו כלאחר יד דבכה"ג א"א לומר לו שמחויב ליתובי דעת' דהלא מפני אחרים מתבייש, וכדמות ראייה לדברינו מדברי המ"ב (סי' שי"א סק"ג) אבל יש לעיין בלשון הרמ"א (שם סי' שי"א סוף ס"א) ודו"ק".

(ב) הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות ק"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ז') – "כלי שמלאכתו לאיסור, המונח על השולחן והוא מתבייש בזה, מותר לסלקו, דנקרא צריך למקומו".

הגריש"א זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור ג') – "בספר ביום השבת (סימן כ"ג הערה ע"ח) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל], שאם יש בסלון חפצים שהם כלי שמלאכתו לאיסור, ומחמתם מתבייש להזמין אורחים, נחשב צורך מקומו".

(ג) עי' הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' מ"ד) – "שאם מתבייש להכניס אורחים לחדר בגלל הכשמל"א המונח בו יש לדון דהוי כצורך מקומו".

(ד) עי' מנחת אשר (הסכמה לס' הלכה שלימה) – "בושים ... דיסוד הדבר שחילקו בין צו"ג וצו"מ דמותר לחמה וצל דאסור הוא שזה צורך השבת וזה צורך חול, וכמבואר בכמה ראשונים, ולפ"ז נראה דיש להקל אף כשאין מניעה גמורה בשימוש במקומו, כל שהיא לצורך שבת. אך מאידך נראה ברור דאין להקל בזה משום הרגשה בעלמא דא"כ הותרה הרצועה וכל אדם יטלטל כשמל"א לפי הרשותיו ושגעותיו ונתת דברך לשיעורים. זה יאמר שחפץ זה מפריע לו פה וזה יאמר שמפריע לו שם ודברי תורה יהיו פלסתר".

2. מחמיר.

(א) ששכ"ה (פרק כ' סעי' י' [דפו"ח, סעי' י'], עי' הע' כ"ד [דפו"ח, הע' כ"ה]) – "אבל כאשר עצם הימצאות הכלי במקום ההוא מפריעה אותו, כמו הפטיש המונח על השולחן, והוא מתבייש בשל כך בפני האורחים, אין זה נחשב 'לצורך מקומו', ואסור לטלטלו משם".

(1) אמנם עי' בדפו"ח שם, שבסוף מוסיף "ויש שמתירים".

ששכ"ה (הסכמה לס' עם מרדכי על שבת) – "קשה לי להבין לגבי טלטול מוקצה, דצורך נפשי יקרא בשם צורך מקומו, ולכן יהיה מותר לטלטל מוקצה ממקומו, ולכן – אם יתבייש מפני חברו אולי ג"כ מותר לטלטל, וזה מנליה".

(ב) תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' כ"ט טור ב') – "דאין להקל לטלטל בשבת כלי שמלאכתו לאיסור אם אינו צריך למקומו להשתמש בו, רק מתבייש בזה כיון שזה נמצא במקום שאינו מתאים לשבת".

(ג) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ח"ג סוף סי' ט"ז) – "אין להתיר כלל ויתגבר על בושותו".

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' כ"ז, סי' ט"ז) – "כלי שמלאכתו לאיסור ומונח במקום שגורם לו בושא אין היתר לטלטלו. אם הבושה גדולה באופן שאף אדם לא ישב בחדר במצב כזה יש להתיר. אם רק הוא מופלג בבושה ולכן לא יכנס לחדר יש לעיין אם מותר לטלטל הכלי".

(ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ד', סוף הע' ט') – "אין בושותו להראות מקום זה יוצרת צורך מקומו".

(ו) עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' י').

3. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"ב, הע' שם) – "צ"ע בכה"ג שמונח קורנס של נפחים על השולחן, ואורחים צריכים לבוא לבית, אי חשיב כצריך למקומו בגלל הבזיון או החשד שיחשדוהו [וגם ביאר מרן זללה"ה - בע"פ - דזהו צורך מקומו, משום שהאדם צריך שהמקום יהיה פנוי מהחפץ הזה, ואין נפק"מ בין אם אני צריך להשתמש במקום שהמוקצה מונח, או שאני צריך שהמקום יהיה פנוי, וכך הוא משמש את האדם]".

ח. ילד שמשחק עם עט ויש חשש שיתלכלך.

1. מותר לקחת את זה ממנו – הגרשז"א זצ"ל (רבבות אפרים ח"ה סי' רנ"ט אות ב'), רבבות אפרים (ח"ה סי' רנ"ט אות ב', ע"ש).

(א) לכאורה תלוי במחלוקת דלעיל. דלמחמירים, לכאורה ה"ה כאן.

(ב) אמנם, יש להתיר לנער מוקצה מיד התינוק לצורך היתר [משא"כ לדעת החזו"א].

(ג) א"נ ע"י הערמה: שיקח העט מידו כדי שיוכל אח"כ ליקח התינוק בידיו, שזה נחשב לצורך גופו ומקומו מפני המוקצה מעכבו מליקח התינוק. [ולכן אפילו לצורך דבר האסור יש להתיר].

(ד) שו"ר הגר"ח ק"ק שליט"א (ויכתוב מרדכי עמ' שע"ד אות שע"ז) – "אם ילד קטן משחק בעט בשבת, וחוששים שיתלכלך, האם מותר לקחת ממנו את העט. תשובה: ינער ידו שיפול".

ט. מראי מקומות.

1. הגרשז"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ט) – "אם רואה שילד לוקח מוקצה וחס עליו, (כגון לולב וכד') יקח ממנו כלאחר יד, אבל לא כדרכו, אפילו אם שייך לאדם אחר".

י. האם לטלטל כלי בשביל שאנשים לא ינזקו נכלל בצריך מקומו.

1. מחמיר.

(א) תהלה לדוד (סי' רע"ט ס"ק י"ג ד"ה ז"ל, או מהדו"ת ריש סי' נ"א) – "ולמה הוצרך לזה כיון שחושש שמא יזקק ואינו רוצה שיהי' במקום הזה. לכאורה אין לך צריך למקומו יותר מזה. וע"כ לומר דס"ל דצריך למקומו לא מיקרי אלא בצריך לעשות איזה דבר במקום זה".

(ב) עי' אמרי בינה (שבת סי' ט"ו) – "וא"כ כיון דיש לחוש שלא יזקקו בו אנשי ביתו הוי כצריך למקומו ולמה צריך למילף מקוץ ברה"ר הא כיון דהוי תורת כלי ומתיירא שלא יזקקו אנשי ביתו הוי כמטלטל לצורך מקומו דמותר וצ"ל דלצורך מקומו הוי דוקא כשצריך לשמש באות מקום ממש אבל כשאינו צריך רק לפן יזקקו אנשי ביתו זה ל"ה צורך מקומו וצ"ע בזה".

2. מיקל.

(א) רע"א (או"ח סי' רע"ט במג"א ס"ק י"ב, תוס' רע"א פרק ג' משנה ו' אות ס"ג) – "דמשום היזקא דרבים שרינן טלטול מוקצה, וכיון דנוטלין ממקום הילוך הוי צורך מקומו ואמאי רק שומטו, אפילו בטלטול גמור לשתרי. אלא על כרחך דאף לצורך מקומו אסור".

(ב) חזו"א (או"ח סי' מ"ג ס"ק ז', יו"ד סי' רי"ז ס"ק ד') – "ביצה כ"ח ב', שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט, בגמ' מוכח דאפ"ל לצורך מקומו אסור מדקאמר מידי דהוי אקוץ ברה"ר והיינו במונח במקום שהולכין והיינו לצורך מקומו, ואפ"ה אסור, ואפשר דשפוד דנמאס ואין ראוי לשום תשמיש הוי ככובד עליון ותחתון, שבת קי"ג, דאסר ר"י לטלטלינהו לצורך גופן ומקומן אף לר"ש דהא ר"י כר"ש ס"ל ... ונראה לענין הלכה להחמיר בכל שפוד כל שאין דעתו לצלות בו עוד וכדעת רש"י ותו' [דאי הוו מפרשים כהטור לא הוו סתמו דבריהם] והרשב"א והרא"ה והר"ן ורי"ו והכלבו, והטור יחידאה בזה, אם לא במקום היזקא, והכלבו כ' דלצורך גופו ומקומו שרי וצ"ע דהא משום היזקא היינו לצורך מקומו ואפ"ה דוקא משום היזקא, והלכך נראה דאסור אף לצורך גופו ומקומו, וכ"כ במ"ב בשם המאירי".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"א) – "כלי שמלאכתו לאיסור המונח על הרצפה במקום הילוך בני אדם ועלולים להכשל בו מותר לטלטלו כדין טלטול לצורך מקומו".

3. מראי מקומות – בנין שלום (סי' ג' עמ' סוף עמ' כ"ב).

כט [מקרים]א. **מברשת שיניים** (toothbrush).

1. כלי שמלאכתו לאיסור, אא"כ מיוחדת לשבת – אז נדברו (שלמי יהודה פרק י' הע' א'), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק"כ, שלמי יהודה פרק י' הע' א'), שלמי יהודה (פרק י' סעי' א'), לוח המוקצה (ערך מברשת - שינים רגילה), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ה, "ויש להחמיר בה ככלי שמלאכתו לאיסור").
2. מראי מקומות – מאור השבת (ח"ג עמ' תע"ד הע' ע' ד"ה ולענין).

ב. **מטריה** (umbrella).

1. מוקצה.
- א. בן איש חי (שנה ב' פר' שמות אות ח') – "תדע מאחר דאסור לנשאה על ראשו, אסור נמי לטלטלה בשבת ויום טוב משום מוקצה".
- ב. כף החיים (סי' שט"ו ס"ק ג').
- ג. ילקוט יוסף (סי' שט"ו סוף סעי' כ"א).
2. כלי שמלאכתו לאיסור.
3. עי' מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק כ"ז ענף ד').
4. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' צ"ה) – "דקרוב הדבר שבכלל המנהג שנהגו שלא להשתמש באופניים כלול גם מנהג שלא לטלטלם, וכן מסתבר דאין לטלטל מטריה".
5. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' רל"ה).
6. שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' י').
7. טלטולי שבת (סוף עמ' נ"ז).
8. לוח המוקצה (ערך מטריה).
9. קצות השבת (ערך מטריה).
10. עי' ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' תתר"פ, הע' קנ"ה).
11. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ו, הע' צ"ד) – "השימוש במטריה אסור בשבת, ולכאורה יש לדון את המטריה ככלי שמלאכתו לאיסור [עיין מה שכתבנו בפרק ט' סעיף ו' לענין השימוש במטריה בשבת. ולכאורה נראה דאף לדעת החזו"א שהובאה שם יש למטריה דין כלי שמלאכתו לאיסור, דכל זה בכלל ההרחקה שהרחיקו את השימוש בה".
12. הל' שבת בשבת (פרק י"ז סעי' י').
13. מוקצה גמור.
- א. הגרש"ק זצ"ל (ס' החיים סי' שט"ו סעי' א', חכמת שלמה סי' שט"ו סעי' א') – "דהרי במנורה של פרקים אסור לטלטל מכח שמא יתקע ... א"כ בודאי דיש לגזור כן והוא מוקצה ואסור לטלטלו לגמרי".
1. הגר"ח ק' שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' רי"ג אות צ"ה) – "האם מטריה שנשתמש בה כל השבוע בתור 'מקל סבא' ותמיכה האם היא מוקצה להשתמש בה גם בשבת בתור מקל תמיכה. תשובה: אם מחמיר לא להשתמש בה בשבת היא מוקצה".

ג. **מדיח כלים** (dishwasher).

1. כלי שמלאכתו לאיסור – הגר"ע אויערבאך שליט"א (הלכה שלימה ח"א סוף סי' ט'), לוח המוקצה (ערך מדיח כלים), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' נ"א).

ד. **פלאפון** (cellphone) **שיש בו שעון וכדו'**.

1. כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו ומקומו.
- א. ששכ"ה (דפו"ח פרק כ"ח סעי' ל"ד) – "מכשיר טלפון נייד (פלאפון) הרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור, ולכן אם כווננו אותו מלפני שבת על-מנת שישמש בשבת כשעון מעורר ... מותר לטלטלו למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול".
- ב. הגר"ע אויערבאך שליט"א (תורת חיים סי' ל"ט ענף ה') – "באדם החפץ לטלטל את מכשיר הטלפון הסלולרי לצורך מקומו, כגון באופן שמעונין ע"י העברת המכשיר למקום אחר למנוע מעצמו ומבני ביתו רעש מצלצול המכשיר לאחר שהשתמש בו כשעון מעורר. ודבר כזה נחשב לצורך מקומו, כמבואר במאירי בסוף ביצה שכל שחפץ לסלק המוקצה מחמת שדבר המוקצה במקומו הנוכחי מפריע לו חשיב לצורך מקומו, והותר לטלטל מכשיר זה לצורך מקומו כמשנ"ב במקום אחר. וכן הורה לי הגר"ע אויערבאך שליט"א. והנה בדרך כלל על צג המכשיר הסלולרי ישנם סימונים המציינים את איכות הקליטה במקום הימצאות המכשיר, והעברתו למקום אחר עלולה להוסיף או למחוק סימונים אלו לפי ערך איכות הקליטה שבאותו מקום. ולפי הנ"ל דכל כה"ג אינו נחשב כתיבה, י"ל דמאחר שטלטול הטלפון אינו אלא גרמא ומתעסק באיסור שימוש בחשמל, יש מקום להקל בזה במקום צורך. וכן הורו לי הגר"ע אויערבאך שליט"א והגר"ז נ"ג גולדברג שליט"א שכל שאינו ידוע שהוא פסיק רישא, כיון שלא ניחא ליה בכך ואין זה ודאי כתיבה, ואינו אלא מוחק כלאחר יד, יש להקל בטלטולו, ואין לחשוש משום מחיקת סימונים אלו".
- ג. תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חוברת מ"ד עמ' י"ד טור ב') – "דהמשתמש במכשיר טלפון נייד לשעון מעורר באופן המותר (עיין להלן שיטתו בזה), מותר לטלטלו אה"כ למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול, וכן המשתמש בזה לשעון כשהשעון מבחוש מותר לטלטלו כשרוצה לראות בזה מה השעה, אולם אין לומר שאינו חשיב מוקצה כלל כיון שזה עומד להיות שעון, כיון דעיקרו טלפון ולא שעון, ולכן רק כשרוצה לראות מה השעה מותר לטלטלו, דחשיב כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו".

(ד) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חוברת מ"ד עמ' י"ד טור ב') – "דמותר להזמין שירות יקיצה בערב שבת בטלפון שיצלצל בשבת בבוקר, והוא הדין בטלפון נייד, ומותר לטלטלו אח"כ למקום אחר כדי שלא יפריע לו הצלצול, דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו".

(ה) שו"ת תורת חיים (סי' א').

(ו) לוח המוקצה (ערך טלפון סלולרי עם שעון).

(ז) עי' אבני דרך (ח"א סי' נ"ב) – "נראה שטלפון סלולרי רגיל הינו כלי שמלאכתו לאיסור (ויתכן אף לאיסור ולהיתר), לפיכך ניתן לטלטלו בשבת לצורך גופו או מקומו, אך אם שכחו במקום בו הוא חושש כי ייגנב או יינזק, ניתן לטלטלו על-ידי הערמה ... במצב בו הוא מעוניין לעיין בסלולרי בשבת כדי לראות את השעה, נראה שאם יש לו טורח לעיין בשעון אחר, אזי הוא רשאי להסתכל בו לדעת את השעה, שכן זהו הגדר של לצורך גופו. אבל אם יש לו שעון על היד או במקום קרוב, ראוי שלא ישתמש בשעון שנמצא בסלולרי ... דברים אלו שסיכמנו עתה מתייחסים הם רק במציאות בה הפלאפון הינו רגיל, שאזי הוא מוגדר ככלי שמלאכתו לאיסור. אך אם הוא מכשיר פלאפון יוקרתי, כגון: שיש לו מצלמה, אינטרנט וכו' הגדרתו של המכשיר תשתנה, והפלאפון יוגדר כמוקצה מחמת חסרון-כיס, עם כל המשתמע מכך: אסור לטלטלו, אלא אם-כן הפקיע במחשבה מבעוד יום".

(ח) הלכה שלמה (מוקצה סי' י"א ד"ה דין).

(ט) תורת חיים (סי' ל"ט) – "מאחר שיש לטלפון נייד דין כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו (באופן שמשמש בו כשעון מעורר ומעבירו למקום אחר מחמת הצלצול) ואין לחשוש משום מחיקת הסימונים שע"ג הצג כל שאין ידוע שהוא פסיק רישא למחיקת או כתיבת הקווים או הסימונים".

(י) נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', סוף עמ' קצ"ג) – "ולא מיבעי באופן שאינו כ"כ מקפיד על המכשיר ואינו חושש שישבר ע"י שימושיו לשאר דברים, כגון אם רגיל להניחו על דפי הספר שקורא בו שלא יעופו ברוח, דאין עליו תורת מוקצה מחמת חסרון כיס (וכדלק' פרק ד'), אלא אפי' אם בעצם הוא כן מקפיד עליו, מ"מ מכיון שיש למכשיר גם שימוש של היתר דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ולא מוקצה מחמת חסרון כיס".

2. מחמיר: אין להשתמש בפלאפון.

(א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ב עמ' ע"ט אות ג') – "יש בזה משום זילזולתא דשבת".

(ב) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ס"ה) – "שחושש לאסור בזה מעיקר הדין, ומלבד זה הוסיף כנ"ל דיש בזה פירצה גדולה, ואם גדרו גדר על מטריה ועל אופנים וכיוצ"ב כ"ש שיש לגדור גדר במכשיר זה".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' מ"ד, הע' ס"ה, עי' סעי' ז') – "... וכל זה לענין עיקר דינא, אך לענין מעשה אין להשתמש במכשיר זה ולטלטלו בשבת משום שזהו מעשה חול ופירצה גדולה בעיקר גדר השבת".

(1) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ז) – "טלפון נייד המשמש בימות החול גם כשעון מעורר, ואירע שהחל לצלצל בשבת מותר לטלטלו כשהצלצול שלו מפריע בחדר, וכדין טלטול לצורך מקומו".

(ד) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ד סעי' כ"א) – "פלאפון אין להשתמש בו כשעון גם למי שרגיל בכך, שיש בזה פירצה גדולה וגורם לזלזול בקדושת השבת".

3. מראי מקומות – פסקי תשובות (דפו"ח, אות ו' ד"ה אמנם).

(א) מחוקק במשענות (סי' ש"ח אות ו') – "שאלה. פאלפון, האם מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו או מקומו, או אסור. תשובה. אסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו, דהרי זה נחשב מוקצה מחמת חסרון כיס. ואף שיש בו שעון מעורר, עיקרו אינו מיועד לזה אלא עבור שיחות, ואסור לטלטלו אפילו כשהוא מצלצל, אבל מותר להניח עליו בגד כדי שלא ישמע הצלצול".

(ב) ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' אות י"ב ס"ק ד') – "שני כלים המחוברים יחד כגון שעון יד שיש בו מחשב, או מצית שיש בו גם שעון, או טלפון שיש בו שעון מסתבר שיש לדון לפי עיקר תשמישו, דשעון יד עיקרו היתר אלא שצירפו לו מחשב, ולכן הוי כלי שמלאכתו להיתר, וטלפון או מצית עיקרם איסור אלא שצירפו להם שעון, ואולי להך צד של הבה"ל דכלי שרוב שימושם לאיסור אסור אף שמיועד גם להיתר ה"נ יאסר כאן, וכיון שהמשנ"ב ס"ק י' סתם לאסור ה"ז אסור. ויותר נראה דטלפון שיש בו שעון הוי כלי שכל עיקרו לאיסור, וכדין מחט, שאף שלפעמים משתמש בה להוצאת קוץ מ"מ חשיבא כשמל"א".

מוקצה שבידו: להמשיך טלטולו

רמ"א (סוף סימן רס"ו)

דור המלקטים - כבוד והדר (טלטול מוקצה, סאמעט).

יש בעיקר ד' מקרים: (א) כלי שמלאכתו לאיסור והתחיל ברשות. (ב) כלי שמלאכתו לאיסור שהתחיל שלא ברשות. (ג) מוקצה גמור והתחיל ברשות. (ד) מוקצה גמור שהתחיל שלא ברשות.

עוד מקרים: (ה) בסיס לאיסור והיתר. (ו) בסיס לאיסור ששכח. (ז) שמא יתקע, וכדומה. (ח) גרף של ריעי. (ט) מת. (י) נולד.

ל' כלי שמלאכתו לאיסור.

א. אם התחיל לטלטל משום שהיה צריך לגופו או למקומו: רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה.

1. כדאי' בראשונים – תוס' (ביצה דף ג: ד"ה אבל), ר"ן (ביצה דף ב. ברי"ף ד"ה ומינה, ח"ה הר"ן שבת קכד.), רשב"א (ביצה דף ב. ד"ה אבל, שבת דף קכד. סוד"ה ואתא, עבודת הקודש בית מועד שער ה' ח"ב סעי' כ"ז), הג' אשרי (ביצה פרק א' סי' א' ד"ה מההיא), מגיד משנה (שבת פרק כ"ה הל' ה'), מרדכי (ביצה סי' תרמ"ה), אגודה (ביצה סי' ה'), לשונו מובא לקמן, ר' ירוחם (נתיב

- ראשון ח"ב יד-א), ריטב"א (שבת דף קכד. ד"ה הני), סמ"ג (ל"ת ע"ה עמ' כ"ו-ב, הו"ד בב"י סוף סי' תנ"ז [ולא הג' מיימון וס' התרומה שהובא שם]), ארחות חיים (שבת סי' שנ"ח), אהל מועד (שבת שער א' נתיב ג' דרך י').
- א) פוסקים – מחבר (סי' ש"ח סעי' ג'), "ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה", פוסקים.
2. ראייה מדף מג. – תוס', רשב"א (בביצה ושבת), מרדכי, ר"ן (בביצה, וחי'), סמ"ג, הג' אשרי, אגודה.
3. ראייה מדף קכד. – רשב"א (דף קכד. סוד"ה ואתא, "מדאקשי לרבה אליבא דר"נ הני קערות היכי מטלטלין להו. משמע דלרבה לא קשיא מינה מידי משום דלרבה מטלטל להו לצורך מקומן. ומהא נמי שמעינן דכל שמטלטל לצורך מקומו אין אומדין כיון שסלקו מאותו מקום שהוא צריך לו שומטו מיד ומניחו במקומו, אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה. דאי לא לרבה נמי תיקשי היכי מטלטלין להו ומפקינן להו מכוליה ביתא"), ריטב"א (דף קכד. ד"ה הני), ח"י הר"ן (דף קכד).
4. ראייה מדף קכד: – אגודה (ביצה סי' ה', לשונו מובא לקמן), על הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סימן ל"ד).

ב. הטעם.

1. צ"ח (ביצה דף ג: ד"ה ועדיין) – "כי סובר הגמ' שעיקר איסור טלטול המוקצה בשבת וכן שאר דברים האסורים לטלטול בשבת היא תחלת נטילת הדבר בידו, אבל כשכבר הוא בידו מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל".
2. אור שמח (פרק כ"ד הלכה י"ב) – "וכל מה שגזרו אינוי אלא משום הוצאה כו' ולפי זה א"ש מה שהקילו חכמים שאם מטלטל דבר שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה. דכל עיקר דהוצאה היכא שכבר מטלטלו כיון שעקירה ראשונה לא היתה לכך פטור ואין זה הוצאה, להכי לא גזרו גם בטלטול וכיון שכבר הוא בידו תו מטלטלו לכל מקום שירצה".
3. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' כ"ו [דפו"ח, הע' כ"ז]), שבות יצחק (ח"א עמ' י"ח), משנת השבת (עמ' ק"פ ד"ה אמנם, עמ' ר"נ).

ג. אגודה (ביצה סי' ה') – "וכל היכא דאסורה למיכל אסור נמי לטלטולי, אבל כופה עליו כלי שלא תשבר. בפ' כירה מוקי לה ר' יצחק בצריך למקומו ואגב זה מטלטל לכסות הביצה. ופסקו התוס' כלי שמלאכתו לאיסור ומטלטלו לצורך גופו או מקומו בשבת או ביום טוב שיכול לטלטלו עד מקום שיצניעוהו שם. ועוד הביאו ראי' מפרק כל הכלים אייתי שותא דליתבי עלה. ומכאן מתירין לאדם ששכח כיסו עליו בערב שבת והוא בביתו יכול לילך בהדרו מקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו. אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב, לא יביאנו בביתו אך יתיר חגורו במקום שנוצר, ואם הם בשפת חלוקו יתיר ויניחם ליפול ויכול לומר לנכרי לשומרם ואם יביאם לא יחוש".

1. יש ג' חילוקים: שניים, שכאן יותר חמור. אחד, שכאן יותר קל.

א) הראשונים מדברים בכלי שמלאכתו לאיסור, והאגודה מדבר במוקצה מחמת גופו.

ב) הראשונים מדברים באופן שהתחיל בהיתר, והאגודה אולי מדבר באופן שהתחיל את הטלטול בשבת באיסור.

ג) הראשונים מדברים בטלטול בידים, והאגודה מדבר בטלטול מן הצד.

ד. כלי שמלאכתו לאיסור שמתחיל בלי רשות: האם מותר להוליכו לאיזה מקום שירצה.

1. מיקל.

א) מג"א (ס"ק ז', ס"ק ס', סי' רס"ו ס"ק י"ט) – "ונ"ל דאפי' שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר".

ב) א"ר (ס"ק ז') – "ונ"ל דאפילו שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר, ועיין סי' רס"ו סעיף י"ב".

ג) דרך החיים (דין טלטול מוקצה בכל פרטיו אות א', מקור חיים סי' ש"ח על מג"א ס"ק ז') – "כלי שמלאכתו לאיסור ונטלו בידו בין שהיה צריך למקומו ובין ששכחו ונטלו בידו מותר לטלטלו ולהניחו באיזה מקום שירצה".

ד) גר"ז (סעי' י"ג) – "ואפילו אם שכח ונטל בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה כיון שכבר הוא בידו".

ה) תפארת ישראל (כלכלת שבת סוף הל' מוקצה ס"ק ז').

ו) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ה') – "וכן אם שכח ונטלו בידו, מותר לטלטלו גם יותר ולהניחו במקום שירצה".

ז) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' ה', עי' ס"ק י"ג).

ח) שלחן שלמה (סעי' ג') – "וה"ה אם שכח ונטל בידו רשאי לטלטל יותר להניח".

ט) גדולת אלישע (ס"ק י"א).

י) חזו"א (סי' מ"ט ס"ק ח') – "דבר שמלאכתו לאיסור אף אם נטלו באיסור מוליכו למקום שירצה דהרי צריך לפנות ידו והוי לצורך מקומו".

יא) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ג').

יב) קצות השלחן (סי' קי"ג סעי' ה', סי' קכ"ה ס"ק מ"ג) – "ואפילו שכח ונטל בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה".

יג) באר משה (ח"ג סי' מ"ח).

יד) קצות השבת (פרק א' סעי' ל').

טו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ב) – "שהמנהג הוא לסמוך על המג"א".

2. מחמיר.

א) תוס' שבת (ס"ק י"א) – "וכתב המג"א ... ואינו מוכרח כיון דלא מצינו היתר זה אלא דוקא היכי שנטל מתחלה בהיתר, א"כ הבו דלא להוסיף עלה".

ב) גר"א (או"ח סי' רס"ו על סעי' י"ב, לפי המ"ב ולא לפי החזו"א) – לשונו מובא לקמן.

ג) בית מאיר (סעי' ג').

ד) נהר שלום (ס"ק א').

ה) תורת שבת (ס"ק ד').

- ו. ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ג [דפו"ח, סעי' ל"ד], עי' פרק כ' הע' כ"ה [דפו"ח, הע' כ"ו]) – "חייב לסלקו מידו מידו".
- ז. שלמי יהונתן (ח"ג פרק א' סעי' י"ז).
3. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק כ"ו), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ל"ג, מילואים שם אות א'), הלכה שלמה (מוקצה סי' כ"ה).
- א. מ"ב (ס"ק י"ג) – "ובביאור הגר"א לעיל סימן רס"ו סי"ב חולק על המ"א וס"ל דלא התירו אלא כשהתחיל לטלטל ברשות וכן משמע בר"ן ריש ביצה עי"ש ועיין לקמן סימן של"א ס"ה במ"ב לענין איזמל מילה".
- ב. ערה"ש (סעי' י"ח) – "ורק במה שכתבנו דכשאוחז המוקצה בידו רשאי לטלטלה לאיזה מקום שירצה יש מהגדולים שאמרו שאין זה רק בכלים שמלאכתן לאיסור אבל במוקצה גמורה מחויב להסירה תיכף מידו וכן יש מי שאומר דדין זה אינו אלא בנטלה בהיתר ולא כששכח ונטל המוקצה בידו".
- ג. יסודי ישרון (מער' הל' שבת עמ' קנ"ב) – "לקח בשוגג בידו כלי שמלאכתו לאיסור אינו צריך להשליכו מידו ברגע שנזכר, אלא היות שכבר בידו נושא למקום שירצה ... והרב ז"ל (ש"ח סעי' י) חש לדברי האוסרים ורק מתיר במקום הפסד".
- ה. פשט בהגר"א (או"ח סי' רס"ו על סעי' י"ב) – "ומי ששכח כו' אם. מ"ג א' בצריך למקומו אלמא כיון שהוא כבר בידו יכול להוליכו לכ"מ שירצה ואין משום איסור טילטול. אבל ל"נ דשם התחלת הטלטול הוא בהיתר וכל הטלטול הוא בהיתר משא"כ כאן שבאיסור הוא ומי שאכל שום וריחו נודף וכו' וראה ממ"ש בספ"ב דשבת אריב"ח שמעתי כו' מקום צנוע כו' ואף שנדחק במ"א ליישבו לא נראו דבריו כלל וכלל וכן בתוספתא סוף סוכה שמשלכת הפתילה מידה בקבלת שבת".
1. מפרש את הגר"א שיש חילוק בין אם נטל באיסור או בהיתר – מ"ב (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל).
2. מפרש את הגר"א שיש חילוק אם הוא כלי שמלאכתו לאיסור או מוקצה מחמת גופו – חזו"א (סי' מ"ט ס"ק ח', יו"ד סי' רי"ז ס"ק ה', לשונו מובא לקמן).
3. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' כ'), משנת השבת (עמ' ר"נ), ארחות שבת (מילואים לפרק י"ט הע' נ"ד, בירורי הלכה סי' ג' הע' ד').

ו. התחיל קודם שבת: האם זה נקרא שהתחיל בהיתר או באיסור.

1. איסור – מ"ב (ס"ק י"ג, לשונו מובא לעיל).
2. היתר – תוס' שבת (סי' של"ט ס"ק ט'), חזו"א (סי' מ"ט ס"ק ח', יו"ד סי' רי"ז ס"ק ה', "ונראה מדברי הגר"א דמחלק בין כלי שמלאכתו לאיסור לשאר מוקצה וכמש"כ שאר אחרונים ז"ל אבל אין מחלק בין נטל מתחלה בהיתר לנטל באיסור, שהרי נטל מבעוד יום נטל בהיתר וכן איזמל של מילה נטל בהיתר, ולפ"ז דבר שמלאכתו לאיסור אף אם נטלו באיסור מוליכו למקום שירצה דהרי צריך לפנות ידו והוי לצורך מקומו, ואף שאפשר בניעור, לא מצינו בכלי שמלאכתו לאיסור שיהא אסור לטלטל לצורך מקומו היכי דאפשר בניעור, ובמ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ג הביא דעת הגר"א לאסור בזה ולא נראה כן מדברי הגר"א ביר"ד שם, ובהדיא מבואר שם דאי נקט דבר שמלאכתו לאיסור מבעו"י מותר לטלטלו לכל מקום, וע"כ הא דפליג בסי' רס"ו משום שהוא מוקצה גמור", הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' י"א).
3. מראי מקומות – ארחות שבת (מילואים לפרק י"ט הע' נ"ד, בירורי הלכה סי' ג' אות ד', הע' א', הע' י"ז).

ז. קשה משופר (דף לה.).

1. י"ל, שעדיף שלא יבוא לידי כך – מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ט, "וצ"ע בשבת דף ל"ה אי' שהצריכו להמתין לקבל שבת עד שיצניע התוקע השופר וי"ל דעכ"פ עדיף שלא יבוא לידי כך"), הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' ש"ח סעי' ג' ד"ה ונראה).
2. י"ל, משום שהולך לחדר אחר – פמ"ג (א"א ס"ק ז', "איזמל של מילה אסור לחדר אחר וא"ש שופר עמ"א רס"ו י"ט").
3. י"ל, שכשמתחיל לילך ממקומו הוי התחלת טלטול דבר המוקצה – ישועות יעקב (ס"ק ט', "וכשמתחיל לילך ממקומו הוי התחלת טלטול דבר המוקצה ... ובזה יתיישב בטוב קושית המגן אברהם").
4. אין הכי נמי, יש ראייה מכאן לחומרא – אבן העזר (סי' רס"ו סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל), תוס' שבת (סי' רס"ו ס"ק כ"ט), גר"א (סי' רס"ו על סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל).
- א. ראייה מכאן לחלק בין התחלה בהיתר או התחלת טלטול באיסור – גר"א (סי' רס"ו על סעי' י"ב, לפי המ"ב, לשונו מובא לעיל).
- ב. ראייה מכאן שיש לחלק בין מוקצה מחמת גופו לבין כלי שמלאכתו לאיסור – אבן העזר (סי' רס"ו סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל), תוס' שבת (סי' רס"ו ס"ק כ"ט).
5. מראי מקומות – יסודי ישרון (מערכת הל' שבת סוף עמ' ק"ס), שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ו אות ג').
- א. ח"א (כלל ס"ו סעי' ט"ז) – "ועי' בסי' רס"ו במ"א ס"ק י"ט שהק' משבת ל"ה ומה שתירץ אינו מספיק דעכ"פ ק' מר"י בר חנינ' שאמר שמעתי כו' ואיך הוכיח מזה שמא ש"ה כיון דעדיין בידו ולכן דין זה צ"ע".

לא] מוקצה גמור והתחיל ברשות: האם מותר להוליכו לאיזה מקום שירצה.

א. מיקל: בין מוקצה מחמת גופו, בין מוקצה מחמת חסרון כיס.

1. ב"ח (סי' ש"ח ס"ק י"ט) – "כתב הרמב"ם (פרק כ"ו הל' י"ד) חבית (שנתגלתה ואבטיח שנשברה אף על פי שאינן ראויין לאכילה) [וכו'] נוטלן ומניחן במקום המוצנע. מכאן יש ללמוד דכל היכא שמותר לטלטלו לצורך מקומו שרי לטלטלו עד שיצניעו".
2. מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ט) – "כיון שהוא בידו יכול להניחו בכל מקום שירצה כמ"ש סי' ש"ח סעי' ג'".
- מג"א (סי' ש"ח ס"ק ס') – "דמאיס כ"כ דלא חזי אפי' לכסות בו מנא עססי' רע"ט ועי' סעי' ג' דבעודו בידו מותר להחזירו".
3. צל"ח (ביצה דף ג: ד"ה ומעתה) – "שאין שום סברא לאסור טלטול שום דבר מה שכבר בידו יהיה מה שיהיה א"כ שפיר למדו מכאן לפסוק כן גם בכלי שמלאכתו לאיסור כשכבר הגביהו לצורך מקומו, ודבריהם נכונים בטעמן וסדורים במקומן. ומדברינו אלו

יש ראייה לפסק האגודה [פ"ק דביצה] הביאו רמ"א בסי' רס"ו סעיף י"ב בהגהה, והאבן העזר והתוספת שבת שם בס"ק כ"ט השיגו עליו, וע"פ מ"ש יש ראייה לדברי האגודה דוק ותשכח".

4. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' י"ז) – "וכשמוציא גרף של רעי או עביט של מי רגלים, כל זמן שהכלי עדיין בידו מותר להחזירו כדין כל מוקצה שבעודו בידו מותר לטלטלו להניחו במקום שירצה".

5. הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' שי"א סעי' ב', סי' ש"ח סעי' ג' ד"ה בביצה) – "וכיון דמותר לטלטלו מותר לנושא לאיזה מקום שירצה, כדין כל מוקצה דאם הוי בידו מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה כיון דהוי בידו, וכמ"ש סימן רס"ו".

6. תפארת ישראל (כלכלת שבת סוף הל' מוקצה ס"ק ז').

7. שירי קרבן (סוף ירושלמי עירובין ד"ה כבר).

8. ערה"ש (סי' רס"ו סעי' כ"ז, סי' ש"ח סעי' ס"ב, ערה"ש העתיד הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).

9. רב פעלים (ח"א או"ח סי' כ"ד ד"ה מיהו) – "שיש ראייה גמורה לדין הנז' מירושלמי דסוף עירובין הנז', דמוכח כיון שהותר להוציא השרץ ממקום שיש חיוב כרת, הותר להוציאו לחוץ לגמרי גם ממקום שאין חייבין עליו כרת, וא"כ ה"ה בכלי שמלאכתו לאיסור דהותר לטלטלו לצורך מקומו, דיכול להניחו במקום שירצה. והרואה יראה שהדברים קל וחומר, דדין הירושלמי הוא בשרץ מת, שהוא דברים המוקצים מחמת מיאוס, והוי כ"ש לענין כלי שמלאכתו לאיסור".

ב. מחמיר.

1. אבן העזר (סי' רס"ו סעי' י"ב) – "ודאי מוקצה עצמו אפילו בא לידו מערב שבת כשמגיע שבת צריך מיד לזורקו ואסור לטלטלו כלל. וראייה ברורה ... השופר ...".

2. תוס' שבת (סי' רס"ו ס"ק כ"ט, הקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב, שם ס"ק י"א, סי' שי"א ס"ק י', סי' של"ט ס"ק ט') – "דהאי היתירא לא שייך אלא בכלי שמלאכתו לאיסור ולא בדברים המוקצים מחמת גופם".

3. עי' פמ"ג (סי' רס"ו א"א ס"ק י"ט, סי' ש"ח ס"ק ז') – "וי"ל התם בכלי שמלאכתו לאיסור דהתירו לצורך גופו ומקומו התירו לטלטל עד מקום שירצה משא"כ מעות".

4. גרא"א (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ג', לפי החזו"א גם באו"ח סי' רס"ו על סעי' י"ב) – "ואע"ג דגבי מלאכתו לאיסור כשמטלטלו לצורך מקומו מותר להצניעו כמ"ש בא"ח סי' ש"ח ס"ג כאן אסור ... דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו רק מחמה לצל אסור דהוי שלא לצורך ... בזה מותר כיון שמטלטל לצורך משא"כ במה שאסור לטלטל אף לצורך מקומו".

5. שע"ת (ס"ק א') – "עיין באה"ע סי' רס"ו שדעתו דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שתורת כלי עליו ורשאי עכ"פ לטלטלו לצורך מקומו לכן כשבאו לידו יכול לטלטלו לאיזה מקום שירצה אבל במוקצה גמור אפי' בא לידו מע"ש ושכח כשהגיע שבת צריך להניחו מיד ע"ש".

6. מנורה הטהורה (סי' רס"ו קני המנורה ס"ק כ"ג) – "דברי התוס' [שבת] נכונים דאין לדמות מוקצה לכלים וכ"כ בא"ע".

7. דרך החיים (דין טלטול מוקצה בכל פרטיו אות א') – "ודברים המוקצים בגופן כגון מעות ואבנים שאין להם שום היתר טלטול אפילו לצורך גופו ומקומו ושכחו ונטלו בידיו אסור לילך עמהן למקום אחר רק יזרוק אותן תיכף (סי' רס"ו ועתו"ש ואבן העזר שם) מלבד איזמל של מילה אף שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו מ"מ כשהוא בידו יכול להניחו באותו חדר במקום שירצה דאי יצטרך להשליך האיזמל מידו וישבר מימנע ולא מהיל (ט"ז ב"ד סי' רס"ו ס"ק א')".

מקור חיים (סי' ש"ח על מג"א ס"ק ז') – "אבל מוקצה גמור צריך להשליך תיכף מידו".

8. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח סוף אות ה') – "שע"ת שם בשם אהעו"ז".

9. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' מ').

10. קצות השבט (פרק א' סעי' כ"ט).

11. שלמי יהונתן (ח"ג פרק א' סעי' י"ח).

12. עי' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תי"ז) – "יש לו על מי שיסמוך".

13. אמירה לנכרי (פרק ל' הע' י').

ג. במקום הפסד יש להקל.

1. גר"ן (סעי' י"ג) – "ואפילו אם שכח ונטל בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה כיון שכבר הוא בידו ויש מי שאוסר במוקצה גמור וראוי לחוש לדבריו אלא אם כן במקום הפסד כמו שנתבאר בסי' רס"ו".

2. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק י"ב).

3. פתחי עולם (ס"ק ח').

4. קצות השלחן (סי' קי"ג סעי' ה', הע' ט', עי' הע' י"א) – "ואפילו שכח ונטל בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה [דהיינו מוקצה מחמת חסרון כיס או דבר שאין עליו תורת כלי כלל כמו מעות וכיוצא], ויש מי שאוסר במוקצה גמור וראוי לחוש לדבריו אא"כ במקום הפסד".

עי' קצות השלחן (סי' קכ"ה ס"ק מ"ג) – "דהא אפילו מוקצה גמור אם שכח ונטלו בידו רשאי לטלטלו לכ"מ שירצה".

5. כה"ח (סי' ש"ח ס"ק כ"ו).

6. גדולות אלישע (סי' ש"ח ס"ק י"ב) – "דלכתחילה יש לחוש אא"כ במקום הפסד".

7. פתחי עולם (ס"ק ח').

8. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"ה) – "שיש לסמוך על המג"א במקום הפסד. וכן יש לסמוך עליו כדי לא לבייש אחר שלא ידע. כגון משהו שלא ידעו הלכות שבת כראוי שהגביה דבר שמוקצה גמור, יכול לומר לו בנחת לשים על השלחן וכדומה, ואין צריך להגיד לו ליפול מידו מיד, מפני שיבא לבייש אותו".

ד. מה דעת המ"ב במוקצה גמור והתחיל ברשות [וכן סתירת הגר"ז].

1. נראה להחמיר – מ"ב (ס"ק י"ג, "ועיין באחרונים שהכריעו דהאי היתרא לא שייך אלא בכלי שמלאכתו לאיסור ולא במוקצה מחמת גופו כגון מעות ואבנים וכיוצא בהן").

(א) אמנם עי' הששכ"ה (פרק כ"ב הע' ע"א [דפו"ח, הע' ע"ט]) שמדייק מהלשון "האי היתרא" להיפך. וז"ל "[או כל מוקצה אחר שבא לידו באיסור] ע"ש במ"ב בשם האחרונים, ומשמע דאם בא לידו בהיתר - מותר ואינו חייב לסלקו מידו".

(1) פירוש: שהמ"ב שכל שהכריעו האחרונים חוזר על הדין של המג"א, שאפי' בשכח רשאי לטלטלה יותר. ועל זה כ' המ"ב, שרק לגבי כלי שמלאכתו לאיסור יש להקל, ולא לענין מוקצה מחמת גופו. אבל אם בא לידו בהיתר, אפי' מוקצה מחמת גופו, אינו חייב לסלקו מידו.

(2) אמנם לכאורה יש לפרש את המ"ב, שהוא חוזר על הדין של הרמ"א. שהרמ"א כ' להקל בכלי שמלאכתו לאיסור כשמתחיל ברשות. ועל זה כ' המ"ב, שרק לגבי כלי שמלאכתו לאיסור יש להקל, ולא לענין מוקצה מחמת גופו. שאם בא לידו מוקצה מחמת גופו בהיתר, חייב לסלקו מידו. וכן נראה מאחרונים שציין השע"צ (ס"ק ט"ו), האבן העוזר והדרך החיים, שהם מחמירים במוקצה מחמת גופו אפי' כשבא לידו בהיתר.

2. נראה שמיקל.

(א) מ"ב (סי' תק"ו ס"ק כ"ט) – "וה"ה שאסורה היא בטלטול מטעם זה ואעפ"כ מיד כשקרא לה שם חלה ועדיין היא בידו קודם שהניחה רשאי לטלטלה לכל מקום שירצה ומניחה שם".

(1) וכן פסק – הג' מיימוניות (דפ' קושטא, הל' יו"ט פרק ג' הל' ט'), הו"ד בב"י (סוף סי' תנ"ז), דר"מ (סי' תנ"ז ס"ק ה'), גר"ז (סי' תק"ו סעי' ט').

(ב) עי' מ"ב (סי' של"ט סוף ס"ק י"ט) – "נתאחר החופה עד חשכה ובידי השושבינין נרות אף דקי"ל דמוקצה כ"ז שהוא בידו מוליכו למקום שירצה מ"מ הכא יתן הנרות לא"י דכל שאפשר לסלק המוקצה מידו מחוייב לסלק".

(1) שונה הלכות (סי' של"ט דין י'), עי' אליבא דהלכתא חע"א עמ' מ"ג סוף טור ג') – "אם נתאחר החופה עד חשכה ובידי השושבינין נרות אף דקי"ל דמוקצה כ"ז שהוא בידו מוליכו למקום שירצה מ"מ הכא יתן הנרות לגוי דכל דאפשר לסלק המוקצה מידו מחוייב לסלק (סקי"ט וצ"ע הא נר אסור לטלטלו לצורך גו"מ כנ"ל סי' רע"ט דין א' וא"כ אין בזה ההיתר להוליכו למקום שירצה כנ"ל סי' ש"ח דין ט' ושמא בנרות שכבו מע"ש וכדעת המתירין בסי' ש"ח דין מ"ז)".

3. י"ל, שיש לחלק בין אם היה שם מוקצה קודם שנטלו, לבין אופן שהשם מוקצה נהיה בידו.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק י"א סוף הע' ס"ו [דפו"ח, הע' ס"ט], מילואים, שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק י"ד) – "ורואים שגם המ"ב דאף שפסק בסי' שח ס"ק יג כהאבן העוזר לענין מוקצה של מעות ואבנים, דגם לאחר שהם בידו בשגגה חייב לסלק מיד, ואפ"ה פסק כאן שמותר לטלטל את החלה ולהניחה בכל מקום שירצה, והיינו דכיון שנתחדש ונעשה מוקצה לאחר שזה כבר בידו שפיר מותר. ואפשר דלפי"ז גם באוכל פרי מותר לו להניח את הגרעין בכל מקום שירצה, וצ"ע בגמ' שבת קמג א ובשו"ע סי' שח סעי' ל', דלכאורה לא משמע הכי".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג סי' ל' אות ו').

(1) מראי מקומות – אור חיים (דף מג, מוקצה עמ' קמ"ג).

4. י"ל, שהמ"ב סמך על שיטת המג"א.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' הע' מ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק') – "ומש"כ המ"ב גבי חלה י"ל ששם סמך על שיטת המ"א".

(ב) חוט שני (סוף פרק מ"ז) – "אמנם יש פעמים שהמ"ב צירף לקולא את השיטות המקילות להמשיך לטלטל אף מוקצה גמור וכמו בהלכות פסח ... ובסי' של"ט ... ובהל' יו"ט כתב בשו"ע, המפריש חלה ...".

5. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ע"א [דפו"ח, הע' ע"ט], פרק כ' הע' כ"ה [דפו"ח, הע' כ"ו]), הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור א'), קצות השבט (פרק א' הע' מ"ח), ארחות שבת (פרק י"ט הע' רצ"ד), הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ד סוף צד א').

ה. מראי מקומות.

1. ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"ב) – "כשהוציאו גרף של רעי או עביט של מי רגלים, כל זמן שעדיין בידו, מותר להחזירו כדין כל מוקצה שבעודו בידו מותר לטלטלו למקום שירצה".

ח"א (אמנם כלל ס"ו סעי' ט"ז, כלל ס"ז סעי' ח') – "דין זה צ"ע".

2. עי' היטב לקמן גבי טלטול מת. הרשב"א והריטב"א והתוס' שבת. [מלשון הרשב"א והריטב"א משמע לחומר. אמנם לפי התוס' שבת, אין כאן ראייה]. ועי' שפת אמת שם.

לב בסיס - דבר שיש היתר לצורך מקומו.

א. בסיס לאיסור ולהיתר, ומטלטל טלטול מן הצד.

1. מותר להמשיך.

(א) תוס' שבת (סי' ש"ט ס"ק ט') – "יכול ליטלנו כמות שהיא עם האבן, ולטלטלה עד מקום שירצה וינער אותה שם, או יניחנו כמו שהיא, עס"ח ש"ח ס"ג".

(ב) מ"ב (סי' ש"ט ס"ק ט', ס"ק י"ב) – "למקום הכלכלה. דאז א"א לנער דשמא יפול האבן למקום שצריך אליו לכך יכול ליטלנו כמות שהיא עם האבן ולטלטלה עד מקום שירצה וינער אותה שם או יניחנו כמות שהיא".

(ג) מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ד).

(ד) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' ה').

2. הסברא לחלק בין כאן, לציור לקמן. שכאן האיסור בטל לגבי ההיתר, עי' מ"ב (סי' ש"ט ס"ק ט'), משא"כ לקמן. וצ"ע. א"נ, עי' שערי מוקצה (עמ' קפ"ט) לעוד חילוק.

ב. בסיס רק לאיסור, אבל שכח, וטלטל טלטול מן הצד - א"נ, שטלטל בשוגג.

1. מותר להמשיך.

(א) מהר"י ברונא (סוף סי' מ"א) – "ושמעתי שכתב בס' אגודה שאם שכח מעו' בציפי"ל בלא שנטלטלם להדרו וינערנו. אפ' דדייק מפירו' כיון דמטנפו הקילו לטלטל באבן ה"ה המעו' בציפי"ל אילו נודע לו במקום דלא משתמר אילו מנערו, וכיון שהתירו לו לטלטלו מטלטלו למקום שירצה, כדאמר' בפ' כירה (שבת מג א') למ"ד אין כלי ניטל לדבר שלא ניטל כי צריך למקומו מטלטלו, ואז מותר לטלטלו למקום שירצה הכי נמי לא שנא כן נראה ליי'".

(ב) אבן העזר (סי' רס"ו סעי' י"ב) – "ששכח כיסו עליו ... והו"ל דין שכח דיכול לטלטלו לצורך מקומו בשבת דהו"ל ממש דין כלי שמלאכתו לאיסור".

(ג) תוס' שבת (סי' ש"ט ס"ק י') – "דאם לאחר שנטל את הכלכלה עם הפירות והאבן בתוכו לקט את הפירות מתוך הכלכלה בעודו בידו ולא נשאר בה רק האבן לחוד אין צריך לנער האבן מתוך הכלכלה דכיון שהוא כבר בידו יכול להוליכו לאיזה מקום שירצה כמ"ש סי' ש"ח ס"ג עס"י רס"ו".

(ד) דרך החיים (דין טלטול מוקצה בכל פרטיו אות א', מקור חיים סי' ש"ח על מג"א ס"ק ז') – "ולכן מי ששכח כיס עליו בשבת והוא בביתו כיון שהכיס לא נעשה בסיס להמעות כיון שהניחו בשכחה ומותר לטלטלו לצורך מקומו לכן מותר ג"כ לילך עמו להחזיר ולהתיר חגורו שם כדי ליפול שם במקום המשתמר. וכן אם היה בידו יכול להוליכו לתיבה".

(ה) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג ס"ק ו', ס"ק י').

(ו) כה"ח (סי' ש"ט אות י"ח).

(ז) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' ה', פרק י"ג אות ג').

2. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ט ס"ק ח') – "הרעק"א מדייק מרש"י ... והקשה דכיון שאוחז המוקצה בידו הרי מותר להניחו בכל מקום שירצה, ונלענ"ד דהכא מעיקרא לא התירו לו אלא לטלטל מה שצריך ולא ליותר מזה, משא"כ אם אוחז לגמרי באיסור או בהיתר".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק ע"ב ד"ה ולפי) – "הגרע"א ... וי"ל דיסוד ההיתר של טלטול כשאי אפשר לנער הוא משום דהטלטול מתייחס להיתר ולא להמוקצה, משא"כ כשיכול לנער הטלטול מתייחס להמוקצה וכנ"ל. וא"כ הנוטל חבית מבין החביות בהיתר הוא טלטול המותר כיון שלא מתייחס הטלטול אל המוקצה משא"כ כשיכול כבר לנער האבן מעל החבית הרי משתנה המצב הקודם, שקודם לא היה כלל טלטול מוקצה ומעתה הטלטול מתייחס להמוקצה, והרי אסור לטלטל המוקצה, והוי כמו שהאדם יחליט מעכשיו לטלטל לצורך המוקצה, הרי ודאי שיש מקום לאסור אע"פ שהמוקצה בידו, אבל הנוטל מוקצה בידו בהיתר הרי היה כאן טלטול מוקצה רק שהיה בהיתר, וההיתר הזה נמשך עד מתי שמניחו במקומו".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' י"ג) – "יגביה החבית וינער האבן במקום הראשון שיכול".

(ד) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ד' סעי' א', הע' מ"ד).

3. מראי מקומות – טלטולי שבת (סוף עמ' ק"צ), אור חיים (ריש דף קמב:), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ה).

(א) רע"א (על המחבר סי' ש"ט סעי' ד' ד"ה יכול, שבת דף קמב: ד"ה במתני, ד"ה רש"י, עי' תוס' רע"א דמאי פרק ז' משנה ב' סוף אות ע"א) – "לשון רש"י ד"ה מגביהו לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה על צידה עכ"ל משמע דמיד אחר שסלקה מבין החביות אסור לטלטל החבית עם האבן שעליה כיון דאפשר לנער שם. וקשה לי הא כיון דהמוקצה בידו יכול לטלטל לכל מקום שירצה כדאיתא בסימן רס"ו סי"ב והכא דמי לשכח כיסו עליו בשבת דאף לאבן העוזר שם שרי וצ"ע".

(ב) בה"ל (סי' ש"ט סעי' ד' ד"ה יכול) – "יכול להגביהה כמו שהיא וכו'. ואם מותר לישא אותה עם האבן עד מקום שהוא רוצה לפנותה או רק לסלקה מבין החביות עיין בחידושי רע"א".

בה"ל (סי' רס"ו סעי' י"ב ד"ה יכול) – "ובדרך החיים מכריע דבכיס שיש עליה תורת כלי והיא לא נעשה בסיס להמעות כיון שהניחה בשכחה ומותר לטלטלה לצורך מקומה לכן אם היה בידו יכול להוליכו לתיבה".

ג. בששכח כיסו עליו מערב שבת.

1. מיקל – אגודה (ביצה סי' ה', לשונו מובא לעיל), מהר"י ברונא (סי' מ"א), ב"י (סוף סי' ש"ט), לבוש (סי' רס"ו סעי' י"ב, סוף סי' ש"ט, עי' מלבושי יו"ט שם), ב"ח (סי' ש"ח סעי' י"ט), רמ"א (סי' רס"ו סעי' י"ב, "ומי ששכח כיסו עליו בשבת אם הוא בביתו יכול לילך עמו לחדר להתיר חגורו וליפול שם להצניעו"), שלחן שלמה (סעי' ג'), קצות השולחן (סי' קי"ג סעי' ה').

(א) משום שאפילו מוקצה מחמת גופו, כיון שהוא כבר בידו יכול להוליכו לאיזה מקום שירצה – מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ט).

(ב) משום שמותר לטלטלו לצורך מקומו, כיון שהכיס לא נעשה בסיס להמעות כיון שהניחו בשכחה – אבן העוזר (סי' רס"ו סעי' י"ב, לשונו מובא לעיל), דרך החיים (בדיני טלטול מוקצה אות מ', מקור חיים סי' ש"ח על מג"א ס"ק ז', לשונו מובא לעיל), הו"ד בבה"ל (סי' רס"ו סעי' י"ב ד"ה יכול).

(1) טלטול מן הצד, שדרכו בכך - עי' סי' ש"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

(ג) משום הפסד – פמ"ג (סי' רס"ו א"א ס"ק י"ט, "וכאן ההיתר משום פסידא"), עי' מ"ב (ס"ק ל"ה, "ואם יתיר חגורו תיכף ויפול המעות יוכל להביא לידי הפסד אפשר שגם להגר"א מותר").

(ד) משום טלטול בגופו – מנורה הטהורה (סי' רס"ו קני המנורה ס"ק כ"ג, "מ"מ י"ל דהדין של זקני רמ"א כאן הוא אמת ומטעם אחר והוא דהא אינו מטלטל להמעות אלא ע"י גופו ושרי כמ"ש בס"ס שי"א ובפרט במקום פסידא"), גר"ן (סי' רס"ו סעי' י"ט, אמנם עי' סי' ש"א קונ"א ס"ק י' ד"ה ואפילו, "ועוד שזהו טלטול ע"י גופו ולא בידו ואין בו איסור כלל כמו שיתבאר בסי' שי"א"), קצות השלחן (סי' קי"ג סעי' ה').

1) טלטול בגופו, שדרכו בכך – עי' סי' שי"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

2. מחמיר – תוס' שבת (סי' רס"ו ס"ק כ"ט), גר"א (סי' רס"ו ס"ק ט"ז).

א) משום מתחיל באיסור – גר"א (סי' רס"ו ס"ק ט"ז, לפי המ"ב).

ב) משום מוקצה מחמת גופו – תוס' שבת (סי' רס"ו ס"ק כ"ט).

ג) אין ראייה מכאן [מהמחמירים], שטלטול מן הצד אסור להמשיך לטלטל. שי"ל, דמסתמא ה' בדעתו שהמעות יהיו מונחים בכיס בשבת, ולכן אין שייך להתיר משום טלטול מן הצד [והראיה, דאל"כ, יש סתירה בתוס' שבת] – מנורה הטהורה (סי' רס"ו קני המנורה ס"ק כ"ג, "מי הגיד לנו שלא ה' דעתו בחול שהמעות יונח בכיס גם ביום השבת וכה"ג נעשה הכיס בסיס למעות ומכ"ש למ"ש בסימן ש"י דכיס המיוחד למעות אסור בטלטול גם לצורך גופו ומקומו"), מגיה לתוס' שבת (סי' רס"ו ביאורים ס"ק ה', "דמסתמא ה' בדעתו שהמעות יהיו מונחים בכיס בשבת, ולכן אין שייך להתיר משום טלטול מן הצד").

3. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ר"י, בירורי הלכה סי' ג').

א) חזו"א (או"ח סי' מ"ט ס"ק י') – "כתב במ"ב סי' רס"ו סעי' י"ב בבה"ל ד"ה יכול, בשם דה"ח דמותר לטלטל הכיס שעליו בשבת דהיא לא נעשית בסיס למעות כיון שהניחה בשכחה ומותר לטלטלה לצורך מקומה לכן אם היה בידו יכול להוליכה לתיבה עכ"ל, ואינו מובן דאע"ג דשכח הכיס עליו הוי הכיס בסיס שהרי המעות בכיס מדעתו ורצונו אלא הכיס עליו בשכחה, ולא יתכנו דבריהם אלא בדרכו להריק הכיס לתוך התיבה ונשתיירו המעות בכיס בשכחה, ובזה אי הכיס על הארץ וא"צ לכיס לגופו ומקומו, אסור לטלטל, אבל אם צריך למקום הכיס ס"ל להדה"ח דמותר לנער כיון דהכיס מותר לצורך מקומו, ואם לא ניחא ל' להניח המעות כאן מוליכו למקום אחר כדין היכי דאי אפשר לנער במקומו דמוליכו למקום אחר, ואע"ג דבהאי הולכה ליכא כלל דבר המותר דהא כיס נמי מוקצה מ"מ כיון שהותר לטלטל הכיס כ"ז שהוא בידו, חשיב כדבר המותר, ועפ"ז דן דבשכח כיס עליו אע"ג דאפשר לו להניחו במקום שהוא מ"מ מותר להוליך למקום אחר כיון שאין הכיס בסיס ומותר לנער במקומו ואם אין משתמר במקומו מוליכו למקום אחר, מיהו גם זה צ"ע דלא הותר ניעור אלא לצורך דבר המותר, אבל הכא א"צ לכיס כלל, אלא לתיקון המעות, ובזה לא הותר ניעור ולא הולכה למקום אחר וכמש"כ תו' שבת מ"ד א', וכיון דמעות שבידו אסור דמעות שבידו אסור לטלטלן גם בזה אסור דלא עדיף כיס שבידו מכר שבידו ועליה מעות וא"צ לכר כלל שאין מוליך הכר בשביל המעות להצניען, ועי' לעיל סי' מ"ז ס"ק כ"ג".

לג] שאר מקרים.

א. מוקצה גמור שמתחיל בלי רשות: האם מותר להוליכו לאיזה מקום שירצה.

1. מיקל – מג"א (ס"ק ז', ס"ק ס', ע"ש בפמ"ג), קצות השלחן (סי' קכ"ה ס"ק מ"ג, "אפילו מוקצה גמור אם שכח ונטלו בידו רשאי לטלטלו לכ"מ שירצה").

2. מחמיר: יש משום שהוא מוקצה מחמת גופו, ויש משום שהוא מתחיל באיסור – אבן העזר, תוס' שבת, גר"א, שע"ת, בית מאיר, מנורה הטהורה, דרך החיים, גר"ז, נהר שלום, מ"ב, תורת שבת, תולדות שמואל, אז נדברו (ח"ח סי' ל"ז), הגריש"א זצ"ל, ששכ"ה, ועוד.

ב. מוקצה משום שמא יתקע או מפני הרואים וכדומה: האם מותר להוליכו לאיזה מקום שירצה.

1. מיקל – הגר"ח לונגער (קובץ זרע יעקב חי"ד עמ' ק"ד).

2. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק מ"ד ד"ד, ס"ק מ"ה ב'), פתח הלכה (פרק י"ג הע' א').

א) בה"ל (סעי' ט"ז ד"ה דאסור) – "דבעת שנשמת הרגל ממנה וירא שלא תפול הספסל ויזיק לאדם מותר לטלטלו ולפנותו משם ... וממילא דמותר אז לסמכו על ספסל אחר ולישב עליו אך שיזהר שלא יטלטלנו בישיבתו".

ב) חוט שני (ח"ג פרק נ"ו ס"ק א' אות ב', עמ' קי"ט ד"ה משמע) – "בביה"ל ... משמע מדבריו דספסל שנשמת אחת מרגליה לא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור, דאם נטלו בידו בהיתר מותר לו להניחו באיזה מקום שירצה, ועל כן התיר אם נטלו לסלק ההיזק דמותר לסמכו על הספסל ולישב עליו. מבואר דנקט דהאיסור הוא הטלטול. ובפשטות היה נראה דהאיסור הוא השימוש בדרך סמיכה משום שמא יתקע, וכיון שנאסר השימוש אסור הטלטול. מ"מ מוקצה מחמת גופו לא מיקרי דעדיין מיקרי עושה מלאכתו, ואף בנשמתו ב' רגלים מצדד בשעה"צ להתיר. ואף אי בב' רגלים היה אסור היינו משום שצריך העמדה עם דברים מיוחדים באופן שלא יחליק, משא"כ ברגל אחת שנשמתה, ולא איכפת לן מה שאינו משמש ככלי בפני עצמו. והוא נפ"מ בכמה ענינים, כגון עגלה שנשמת גלגלה באמצע הילוכה, אם מותר להמשיך לילך כך עם העגלה. מ"מ אם העגלה תשאר במקום הפקר, יכול לומר לעכו"ם להכניסו למקום המשומר, ואפילו שאין ענין של הפסד מצד הממון, מ"מ עצם הקושי והטרחה הוא ג"כ כהפסד ומותר אמירה לעכו"ם במקום שבות דשבות".

ג) קצות השלחן (סי' קי"ג ס"ק י') – "ודבר שהוא מוקצה מחמת גזירה אחרת כגון מנורה של פרקים שאסורה בטלטול שמא תתפרק ויחזיר הפרקים וכן ספסל שנשמת רגלו א' שאסור בטלטול שמא יתקנו וכן סולם גדול שאסור בטלטול מפני הרואים הסברא נותנת דאפי' הוא כבר בידו צריך להניחו, ול"מ לדעת האוסרים במוקצה גמור דהרי גם אלו אסורים בטלטול לגמרי אלא אפי' לחמתירין במוקצה גמור ג"כ, יש לאסור באלו דהחשש שמא יתקן או מפני הרואים במקומו עומד וצ"ע למעשה".

ד) ארחות שבת (פרק י"ט הע' רכ"ח) – "עיינ בה"ל סי' ש"ח סט"ז ד"ה דאסור שכתב דאם הספסל שנשמתה ממנו הרגל עומד במקום שהוא עלול ליפול ולהזיק לבנ"א מותר לטלטלו כדי שלא יזיק, וכמבואר לעיל סעיף ו' לגבי שברי זכוכית [והיינו דפשוט

לבה"ל דהך גזירה שמא יתקן אינה חמורה משאר דיני מוקצה שהקלו בהם במקום חשש נזק], ומוסיף הבה"ל דממילא מותר אז לסומכו ע"ג ספסל אחר ולישב עליו, ויש שהבינו בדברים אלו שאף אם לצורך מניעת הנזק די להניח את הספסל בצד מ"מ מאחר שכבר בא לידו רשאי להוליכו למקום שירצה, וממילא יניחנו ע"ג ספסל אחר ויוכל לישב עליו, ולפ"ז לכאורה ה"ה אם הכלי התפרק בעודו בידו יהא מותר להוליכו למקום שירצה, אך אין זה מוכרע בכוונת הבה"ל, די"ל דמיירי באופן שאינו מרבה בטלטול אלא שבמקום להוליך את הספסל לצד סומכו על ספסל אחר, ועיין בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהובאו בספר שולחן שלמה סי' ש"ח סט"ז ס"ק מד, ד' שזן אם רשאי להוליכו למקום שירצה [ולא הביא את דברי הבה"ל הנ"ל] ומסיק לאסור".

ג. גרף של רעי שבידו: האם מותר לטלטל לאיזה מקום שירצה - עי' לקמן סעי' ל"ה [ערך גרף של רעי], לשיטות ומראי מקומות.

ד. גבי מת: האם מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה כיון דהוי בידו - עיין סי' ש"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ה. נולד.

1. מראי מקומות – פמ"ג (הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה ראשון סדר א' אות ג'), "ובנולד דחמור ממוקצה צ"ע אי מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה".

ו. מראי מקומות.

1. חוט שני (באר אליהו סעי' כ"ז אות י"ג) – "בטל הכלי בידו - [כממחטה לאחר קינוח] ... שכיון שבה לידו בהיתר מותר להניחו במקומו".

לד] מה הגדרים והגבולות להמחזיק המוקצה בידו.

א. לתת ליד חבריו.

1. מחמיר.

(א) תוס' שבת (הקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב) - לשונו מובא לקמן.

(ב) מחצית השקל (סי' של"א ס"ק ה') – "א"ר כתב ... ולא הבנתי דבריו מה יועיל בזה שיתננו לאדם אחר דכמו שאם הניחו מידו אסור לטלטלו לדעת מ"א ה"ה דאסור ליתנו לאדם אחר דדוק! הוא שכבר הוא בידו מותר לטלטלו וא"צ להשליכו אבל הניתנה לאדם אחר האך הותר הא לגבי אחר הוא טלטול חדש ואיך שרי לאחר טלטול המוקצה".

(ג) אז נדברו (ח"ח סי' ל"ז) – "והעיקר הוא דאסור".

(ד) שבט הלוי (ח"ג סי' ל' אות א') – "בדין מוקצה שאם הוא בידו מותר להמשיך לטלטלו כמבואר או"ח סימן ש"ח, הנה דבר פשוט דאם נתנו לחבירו שלחבירו הוא טלטול חדש ואסור, דהרי אפילו ליתנו מימינו לשמאלו נוטה הת"ש בפתיחה לסימן ש"ח לאיסור, אלא שראיתי להגאון מהרש"ק בחכמת שלמה ריש סימן ש"ח כתב להתיר אפילו ליתנו לחבירו וראיתו מירושלמי פ"ג דסוכה והובא ג"כ בפוסקים או"ח סוס"י תרנ"א לענין לולב דהניחו בארץ אסור לטלטלו ואעפ"כ קתני לשאת כפיו ולקרות בתורה נתנו לחבירו הרי אע"ג דכבר סלקו מידי ונאסר לו מכ"מ לחבירו מותר, ולא ידעתי מה קאמר דהא ברווח י"ל דעדיין ראוי לחברו כמנהגם הטוב שהיו קורין ק"ש ומתפללים ולולבם בידם, אבל פשוט מאד דליתן לחבירו הוא טלטול חדש ואסור".

(ה) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "מוקצה שבידו אסור לתת למישהו אחר להניח עי' בתוספת שבת בסוף ההקדמה למוקצה סי' ש"ח ד"ה ואגב ראיתי להוסיף. (ועיי"ש שהחמיר שאפילו להעביר מיד ימין לשמאל אסור)".

2. מיקל.

(א) פמ"ג (סי' של"ו א"א ס"ק י"ג) – "דמוקצה הוא ... דכל זמן שהיא ביד אדם יכול ליתן לחבירו וחבירו לחבירו".

(ב) חכמת שלמה (סי' ש"ח סעי' ג', ס' החיים שם).

(ג) תהלה לדוד (סי' של"א ס"ק ד') – "ועי' בא"ר ... והמה"ש כתב ... והוא פלא".

(ד) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ח') – "וכשהגיע לידו בהיתר יכול אף למוסרו לחבירו, שיניחו במקומו לא רק הוא בעצמו".

(ה) חוט שני (ח"ג עמ' צ"ה).

(ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שע"א) – "שה"ה בכל מקום שיש לאדם אחד היתר טלטול, שיכול ליתן למישהו אחר להמשיך מעשיו, כל זמן שלא הניח על גבי הארץ. שגם זה נחשב כמו שעדיין בידו, אם זהו באמת המשך מעשיו".

3. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' כ"ו [דפו"ה, הע' כ"ז]), חוט שני (ח"ג עמ' ס"ה-ס"ז), פסקי תשובות (סי' ש"ח סוף אות ו'), הלכה שלמה (מוקצה סי' כ"ו).

4. לענין מילה.

(א) א"ר (סי' של"א ס"ק ה'), הו"ד במ"ב (סי' ש"י ס"ק ט"ו) – "טוב שיתן ליד אדם אחר, וכהאי גוונא איתא בירושלמי [סוכה] פ' לולב הגזול [ה"א] דמותר ליקח אח"כ מיד חבירו ולטלטל הלולב. גם נ"ל להקל כשיש חשש שיאבד, ואז כיון שחזר ונטל בידו מתירין לו אפילו לשאת לביתו כדלעיל סי' ש"ח סעיף ג' בשאר מוקצה".

(ב) חת"ס (ביצה דף יא. ד"ה ואני, מהדו"ת) – "למול ... כתב אליה רבה שלא יניחנו מידו אלא יתננו לאחר, ושכ"כ בירושלמי פ' לולב הגזול, וכתב מחצית השקל שהירושלמי לא ראה, אבל הדבר אינו מובן וכי אחר יכול לטלטלו - וראינו הירושלמי שם סוף הלכה י"א מיירי מיקירי ירושלים שהיו נושאים הלולב כל היום, אמר שם לשאת את כפיו או לעלות לתורה נותנו לחבירו, הניחו בארץ אסור לטלטלו ע"ש, ס"ל להירושלמי דמשביטל מצותו בהנחתו על הארץ שוב אסור לטלטלו ולהגביהו, אלא נותנו לחבירו - והתם מילתא אחריית היא דגם חבירו עושה מצוה בהחזקת לולב בידו, ע"כ לא נתבטלה מצותו, משא"כ בהניחו על הארץ,

ואינו ענין לסכין של מילה - אמנם אין חכם כבעל נסיון המל ופורע ויניח הסכין מידו בין חתוך לפריעה, הרי צריך להבחין להיכן יניח האיזמל שלא יתקלקל ושל אדם בו, וא"א להיות זריז כי הוא בהיל לפרוע כמעט רגע טרם יבואו הדמים - וע"כ תמיד א' מוכן עומד על ימינו שממהר וזריז ליטול האיזמל מידו כרגע שלא יצטרך לפנות ימין או שמאל, **ואותו האחר הוא סניף למצוה** ושייך לה יותר שממהר וזריז ליטול האיזמל מידו כרגע שלא יצטרך לפנות זה ואותו האחר כיון שכבר הוא בידו לא יוציאנו עוד מידו ויניחנו בתוך התיק ויביאו אל הבית להצניעו שם, וכן נכון וישר - אלא שיש קצת לעיין כי בשומו לתוך התיק מבטל כלי מהיכנו שהרי התיק היה ראוי לטלטל לצורך גופו ומקומו וע"י הנחת האיזמל לתוכו מבטל, וע"ז צ"ל התירו סופו משום תחלתו כי יתקלקל בלא תיק".

ג) **ארחות שבת** (פרק י"ט סוף הע' נ"ב) - "ולענין העברת הכלי לאדם אחר עיין א"ר סי' של"א שהתיר זאת לענין מוהל הצריך לעשות פריעה וצריך לסלק הסכין מידו, וכתב הא"ר למוסרו לאדם אחר והוא יוליכנו למקום שירצה, והובאו הדברים במשנ"ב סי' ש"י ס"ק ט"ו, אמנם משמע שלא התירו זאת אלא בשעת הדחק כשאנו יכול להוליכו בעצמו, וע"ע א"ר סוס"י תמ"ו. ולכאורה צ"ע לדעת הא"ר שמותר להעבירו לאדם אחר **א"כ צ"ע** למה לא הותר בדף קמא: ליטול ילד שיש בידו מוקצה אלא אם יש לו געגועין על אביו, והרי אפילו ליטול מידו את המוקצה יש להתיר כ"ש להגביהו עם המוקצה. וי"ל דלא הותר להוליך מוקצה למקום שירצה [ובכלל זה למוסרו לאחר] אלא כאשר עושה זאת באופן של סילוק המוקצה, דזה חשיב סיום של נטילת המוקצה שבה לידיו, משא"כ בהיה דדף קמא: דאינו נוטלו כדי לסלק את המוקצה, דאדרבא, הקטן נהנה ושמח במוקצה שבידו".

ב. האם מותר להעבירו מידו האחת לשניה.

1. מחמיר.

א) **תוס' שבת** (הקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב) - "אסור להניחו מידו האחת לידו השנית, דהוי טלטול חדש".
 ב) **בן איש חי** (שנה ב' פר' מקץ אות ג') - "אם היה נוטלו ביד זו, אסור ליתנו בדרך הילוכו ביד שניה, דזה מקרי טלטול חדש, וכנזכר בפוסקים ז"ל".
 ג) **דעת תורה** (סי' ש"ח על סעי' ג' ד"ה וע"ע).
 ד) **גדולות אלישע** (סי' ש"ח ס"ק י"ד).
 ה) **כה"ח** (סי' ש"ח ס"ק כ"ז).
 ו) **אז נדברו** (ח"ח סי' ל"ז, ח"ט ריש סי' ל"ג) - "ואפילו ליתנו ליד אחרת יש להחמיר".
 ז) **תפלה למשה** (ח"א סוף סי' י"ט) - "אסור להעביר הגרעינים והקליפות מידו אחת לחברתה".
 ח) **על אור יצחק** (ח"א אור"ח סי' קנ"ז) - לשונו מובא לעיל.
 1) **תוס' שבת** (הקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב), **בזר ישראל** (סי' ל"ח ח"ב ס"ק י"ב), **דעת תורה** (סי' ש"ח על סעי' ג' ד"ה וע"ע) - "אכן יש להסתפק בזה אם מתחלה **נטל את המוקצה בשתי ידיו**, ואח"כ רוצה להסיר ידו אחת ממנו לישא אותו ביד א', אי שרי אי לא, מי אמרינן הואיל וגם מתחלה היתה בידו ולא עשה בה טלטול חדש שרי, או דלמא כיון דמתחלה גם השמאל היה מסייעתו והוקל ממנה חצי משא המוקצה, ועכשיו כשהסיר השמאל ממנה הוטל עליה כל משא המוקצה, הוי כטלטול חדש ואסור".

2. מיקל.

א) **פמ"ג** (סי' תמ"ו מש"ז ס"ק ב') - "ואפשר אף מיד ליד שרי".
 ב) **ישועות יעקב** (סי' ש"ט ס"ק א').
 ג) **תהלה לדוד** (סי' של"א ס"ק ז') - "וכ"ש ליתנו מידו אחת לידו הב' ודלא כהתו"ש ברס"י ש"ח".
 ד) **תורת שבת** (ס"ק ד').
 ה) **שערים מצוינים בהלכה** (סי' פ"ח ס"ק י') - "ואפשר דמותר גם להחליף מיד ליד (פמ"ג מ"ז סי' תמו סק"ב)".
 ו) **על חוט שני** (ח"ג סוף עמ' צ"ד).
 ז) **הל' שבת בשבת** (פרק כ"ז סעי' ד').
 3. **מראי מקומות - ששכ"ה** (פרק כ' הע' כ"ו [דפו"ח, הע' כ"ז]), **פסקי תשובות** (אות ו' ד"ה ובענין), **שבט הלוי** (ח"ג סי' ל' אות א', לשונו מובא לעיל).

א) **אז נדברו** (ח"ה סי' כ"ה אות א') - "ויש להתפלא מה דהמ"ב לא הזכיר כלל את כל הדינים שבתו"ש למרות דמזכירו בבל מקום אם זה בכלל השמטה כלומר דלא סבירא לי' כל החידושים, וכן מסתבר".
 ב) **ארחות שבת** (פרק י"ט הע' נ"ב) - "ולענין העברת כלי זה מיד ליד עיין בספר תוספות שבת בפתיחה לסי' ש"ח שאסר זאת, ובספר תורת שבת סי' ש"ח סק"ד כתב שדברים אלה דחויים, דלא משמע כן כלל **מסתימת הפוסקים**, ועיין לשון הפמ"ג סי' תמ"ו במ"ז סק"ב 'ואפשר דשרי להעבירו מיד ליד' ומשמע שנוטה להתיר זאת. וראה עוד בהמשך שדעת הא"ר דאפילו לאדם אחר מותר להעבירו כשאנו יכול להוליכו בעצמו, ולדבריו כ"ש שמותר להעבירו מיד ליד".

ג. אם המוקצה נפל, האם מותר לחזור ולטלטל.

1. מיקל.

א) **שירי קרבן** (סוף ירושלמי עירובין ד"ה כבר).
 ב) **רב פעלים** (ח"א אור"ח סי' כ"ד) - "ועל כן גבי שרץ שנפל מידו מאיליו, ולא הניחו מדעתו, לא פסק בזה טלטול הראשון, וחשיב כאלו עודנו בידו, ולכך יכול ליטלו ולהניחו במקום שהיה בדעתו תחלה להניחו".
 1) אמנם ע"י בן איש חי שנה ב' פר' מקץ אות ג', לשונו מובא לעיל, וצ"ע.

2. מחמיר.

(א) ישועות יעקב (סי' ש"ט ס"ק א').

(ב) ערה"ש (העתיך הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).

(ג) שבת הלוי (ח"ח סי' מ"ג) – "רב פעלים ... הנה לדידי פשוט דאין דברי הירושלמי להלכה בדיני מוקצה דידן, ונאמרו רק בדיני שרץ שנמצא במקדש ואין לדין שייכות עם הנאמר בפוסקים שבמקום שאנו מתירים לטלטל מוקצה אם מותר ליתן מיד ליד או ליתן לחבירו והדברים ידועים, דודאי הכל מודים להלכה דאין סיבה להתיר מכח החשבון שנראה תחילה להוציא ולא אסח דעת' דפשוט דלמעשה מתחיל טלטול חדש, ואין מה שלא אסח דעת' כדאי להתיר מוקצה שהוא מוקצה גמור בגופי' כשרץ כיון שמתחיל טלטול חדש".

3. מראי מקומות – דעת תורה (על סעי' ג' ד"ה ועי' שי"ק), יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ב ד"ה נפלו).

ד. מחדר לחדר.

1. מיקל – חוט שני (באר אליהו סעי' ג' אות מ"ג, "דיכול לטלטלו עד מקום שרוצה להניחו"), סתימת הפוסקים.

2. מראי מקומות – פמ"ג (א"א ס"ק ז'), פתחי עולם (ס"ק ח'), כה"ח (ס"ק כ"ח).

ה. להשתמש במוקצה שבידו.

1. מיקל.

(א) חזו"א (או"ח סי' מ"ט ס"ק י"א, שונה הלכות סי' ש"ח סעי' ט') – "והר"צ שם כ' בשם ת"ש לישב דתשמיש שאני דחשיב כטלטול חדש, וכונתו לדברי הרשב"א שבת כ"ט א' דשימוש במוקצה אסור אף שאינו מזיזו ממקומו, אבל גמ' ערוכה שבת קמ"ו א' דלר"נ אי נטלו לצורך תשמישו משמש בו אף באין דרך תשמישו ולכך כשנטל הסייף לחתוך הגרוגרות מותר לשבור בה את החבית עיי"ש ... דדוקא לר"נ אסור לשמש בו שלא לצורך או אפי' להשהותו בידו שלא לצורך, אבל היכי דמותר לשהותו מותר לשמש בו ולא מקרי תשמיש טלטול חדש, שהרי אמר מ"ג א' קורה שנשברה סומכין אותה בספסל בצריך למקומו למ"ד אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל, ומסתבר דתשמיש בדבר הניטל לדבר שאינו ניטל נמי אסור ומ"מ כל שהוא בידו מותר, דלא חל על זה שם טלטול, כיון דעקירתו היה לצורך מקומו כל מקום שמניחו מקומו, וזהו טעם שניטל למקומו מטלטלו לכל מקום, לדעת הגר"א ושאר אחרונים וכמש"כ סק"ח".

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' י') – "ואף לעשות שימוש חדש כגון לכסות בו דברים אחרים וכדו' או להצניעו בחדר אחר".

2. מחמיר, דהוי כדין טלטול חדש.

(א) תוס' שבת (הקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב, שם ס"ק י"א, עי' ביאורים שם ס"ק ב') – "להשתמש במוקצה שבידו ודאי אסור, דזה הוי כטלטול חדש".

(ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"א סעי' י').

(ג) דעת תורה (על סעי' ג' ד"ה וע"ע).

(ד) אז נדברו (קצות השבת פרק ג' הע' ה').

ו. להשהותו סתם בידו.

1. מחמיר: דכל שאפשר לסלק את המוקצה מידו הרי הוא מחוייב לסלק.

(א) פמ"ג (סי' של"ט מש"ז סוף ס"ק ה') – "אם נתאחר החופה ערב שבת וביד השושבינין נרות צריך לסלק וליתן לעכו"ם דמוקצה כל זמן בידו מותר להוליך לא כל היום וכל שאפשר לסלק מחוייב כשופר בחזון הכנסת בראש גגו".

(ב) מ"ב (סי' של"ט סוף ס"ק י"ט) – "אם נתאחר החופה עד חשכה ובידי השושבינין נרות אף דקי"ל דמוקצה כ"ז שהוא בידו מוליכו למקום שירצה מ"מ הכא יתן הנרות לא"י דכל שאפשר לסלק המוקצה מידו מחוייב לסלק [פמ"ג]".

(ג) דעת תורה (סי' ש"ח על סעי' ג' ד"ה ועי' מש"ז).

(ד) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ז) – "כלי שמלאכתו לאיסור שטלטלו לצורך גופו או מקומו, אין צריך לשומטו מידו מיד, אלא מטלטלו ומניחו באיזה מקום שירצה. אולם אסור להשהותו סתם בידו, אלא צריך להשימו במקום שרוצה מיד".

(ה) ששכ"ה (פרק כ' הע' כ"ה [דפו"ח, הע' כ"ו]).

(ו) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' ד').

(ז) ארחות שבת (פרק י"ט הע' נ"ב) – "אמנם מסתבר שאסור לילך כשהכלי בידו הליכה שאינה נצרכת ולא ישהה שהייה מרובה שאינה לצורך הולכת הכלי, וכע"ז כתב מו"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] דנראה דעכ"פ בעמד לפוש ועדיין דעתו להמשיך בטלטול הו"ל כעסוק כל הזמן בטלטול החפץ [דרך במלאכת הוצאה חשיב הנחה], רק מסתבר שלא יתעכב כלל לעמוד עם החפץ לדבר עם אדם אחר וכיוצא"ב [אם לא דמוכרח הכרח גמור לכך]".

2. מיקל.

(א) תוס' שבת (הקדמה לסי' ש"ח ד"ה ואגב, עי' מגיה שם סי' של"ט ביאורים ס"ק ב') – "פשוט דאף דרשאי להחזיק המוקצה בידו כל זמן שירצה".

3. מראי מקומות – מנחת אשר (סי' ל"ט אות ב' ד"ה ובדרכנו, מחלוקת גר"ז ותו"ש).

ז. עומד במקומו.

1. מחמיר.

(א) פמ"ג (א"א ס"ק ס') – "דישכח ויעמוד".

- (ב) ישועות יעקב (ס"ק ט') – "בעת שיושב או עומד במקומו לא חשוב טלטול וכשמתחיל לילך ממקומו הוי התחלת טלטול דבר המוקצה".
- (ג) גר"ז (סי' ש"א קונ"א סוף ס"ק י') – "דאפילו שהייה מועטת בעמידה לפוש שאינה צורך הליכה אסור, שלא להתירו אלא לטלטלו לכל מקום שירצה שלזה יש גבול וסוף, אבל לא לעמוד כמו שירצה, שלזה אין גבול שיכול לעמוד כל היום".
- (ד) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק י"ב).
- (ה) יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ב).
- (ו) ששכ"ה (פרק כ' הע' כ"ו, [דפו"ח, הע' כ"ז]).
- (ז) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' ד') – "עמוד לפוש, אסור להמשיך טלטולו".

2. מיקל.

- (א) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' נ"ב) – לשונו מובא לעיל.
- (ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' נ"ב) – "עי' פמ"ג סי' ש"ח בא"א ס"ק ס' שמבואר ממנו דאם עמד שוב אין יכול להמשיך, ולכן צריך להוליכו בלי הפסק אל המקום בו הוא רוצה להניחו, אמנם המשנ"ב לא הביא דין זה. וע"ע גר"ז סי' ש"א בקו"א ס"ק י' שכתב דמסתבר שלא התירו חכמים להוליכו כל היום בלי גבול, אלא ודאי לא התירו אלא לטלטלו לכל מקום שירצה, אך אם עמד לפוש הרי זה אסור, וגם דברים אלו לא הובאו במשנ"ב. ולכאורה משמע מסתימת הראשונים והפוסקים שלא נאמרו הגבלות מעין אלו בהיתר זה של טלטול כשמל"א".
3. מראי מקומות.
- (א) שבות יצחק (ח"א עמ' י"ט) – "ונראה דיש נפק"מ בין טעמו של הגר"ז לטעמו של האו"ש, דבגר"ז מבואר דאם עומד לפוש לצורך הליכה מותר וזהו לטעמו דסיבת האיסור משום דאל"כ אין שיעור לדבר, אך לטעמו של האו"ש אף בעומד לפוש לצורך הליכה יש לנו לאסור טלטול שהרי בהוצאה גם באופן זה חשיב עקירה כמבואר בחזו"א סי' ס"ב סק"ד".

ח. במזיד.

1. כל הדינים רק אם בשוגג ולא במזיד – חכמת שלמה (סי' ש"ח על סעי' ג', ס' החיים שם).
2. אפילו במזיד – גר"ז (סי' ש"ז סוף סעי' ל"ו), "שאף ישראל התופס מוקצה בידו בזדון או בשגגה מותר לטלטלו בעודו בידו לכל מקום שירצה כמ"ש בס"ח".
3. מראי מקומות – משנת השבת (ריש עמ' רמ"ט).

ט. שאלה למורה הוראה.

1. חק יעקב (סי' תמ"ו ס"ק ד') – "וראוי ליזהר כל מורה הוראה ליתד חדר או תיבה מסוגרת ... כדי כשיחמיץ איזה דבר לשואלו שיכול להשליכו שם מיד ולא יטלטל ובאמת ראיתי המנהג שאחר שהחמיץ להם מטלטלין אותו מבית הנשאל לבית השואל והוא איסור גמור".
 2. א"ר (סי' תמ"ו ס"ק ד') – "כתב חק יעקב ... ולענ"ד סמכינן על מה שכתבתי סימן ש"ח ס"ק ז' וסימן של"א ס"ק ה' דכל שמטלטל בהיתר בעודו בידו מחזירו למקום שירצה, ואף שמורה נוטלה מידו, מכל מקום כיון שעושה לראות ולהחזירו הוי כאילו עדיין ביד השואל. עיין סימן של"א סק"ה גבי סכין דמילה עוד היתר, גם ביארתי שם עוד טעם להיתר".
 3. פמ"ג (הנהגות הנשאל עם השואל באו"ה ראשון סדר א' אות ג') – "הרב יזמין מקום מיוחד כשיראה שהוא חמץ יניחם שם ולא יטלטלם ביו"ט, חק יעקב סי' תמ"ו אות ד'. ומ"ש דרוב הם חומרות, איני יודע מה בכך דמ"מ אסור בהנאה ואין ראוי לכלום, וכמו המקדש באיסורי הנאה דרבנן. ובא"ר שם ד' הראה לסי' של"א ה' וש"ח ז' כ"ז בידו רשאי לילך ולהניח במקום שירצה י"ל זה במוקצה שיש בו צורך, **משא"כ זה אסור בהנאה** ... וא"כ ה"ה בשבת כל השנה בב"ח דאסור בהנאה ישליך מיד כשאומר המורה שאסור, ובאיסורי אכילה רשות להניחם במקום שירצה כבסי' של"א וש"ח".
 4. פמ"ג (יו"ד סי' צ"ט שפ"ד ס"ק י') – "כתב החק יעקב בסימן תמ"ו אות ד' ראוי לכל מורה לייחד לו חדר שאם יאסור ישליך שם דמוקצה הוא, והעולם נהגו היתר דע"פ הרוב חומרות הם ועכ"פ שרי בהנאה לדעת קצת פוסקים יע"ש. והנה בשר בחלב ושאר איסורי הנאה וודאי אין לטלטלו דלא ראוי לכלום, אלא אפילו איסורי אכילה קשה להמעיין בסימן תמ"ו במ"א אות ג' דעד כאן [לא] שרי אלא בשבת ערב פסח דדעתיה מאתמול עליו ליתן לכלב כו', הא נאסר בשבת באכילה הוה ליה נולד ולמאן דאסר נולד אסור זה. ולפ"ז ביום טוב דקיי"ל לאסור בסימן תצ"ה [ס"ד], הוא הדין היתר שנאסר ביום טוב באכילה דאסור לטלטלו, ואף בשבת למאן דאית ליה נולד אסור כמו שכתב המ"א, ולפיכך מיד כשאומר המורה שאסור אין לטלטלו".
 4. בה"ל (סי' תמ"ו סעי' א' ד"ה שלא) – "ואם מטלטל תבשיל ומוליכו למורה הוראה לשאול עליו איזה שאלת חמץ והמורה הורה לאיסור דברו בזה האחרונים אם מותר לו להוליכו לביתו כדי לכפות עליו כלי או צריך לזרוק אותו תיכף מידו עיין בח"י ובא"ר ובבית מאיר והנראה דאפילו אם נימא דמותר לו לטלטל בחזרה כיון שהוא כבר בידו ושמחתלה טלטלה בהיתר וברשות וכהיא דלעיל סימן רס"ו וסימן ש"ח ס"ג מ"מ אין לו להוליכה לביתו אלא לבית הכסא ולא התירו בכפיית כלי אלא משום דלא אפשר לטלטל משא"כ הכא שבלא"ה מטלטלה וכן משמע מא"ר בסוף דבריו".
 5. מראי מקומות – דעת תורה (סי' ש"ח על סעי' ג' ד"ה ומותר), יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' ק"ס), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' ה'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רי"ג, בירורי הלכה סי' ג' אות ט'), פמ"ג השלם (סי' צ"ט שפ"ד ליקוטי מגדים ס"ק מ"ו).
- (א) בה"ל (סי' תצ"ז סעי' י"ז ד"ה אסור) – "כתב הגר"ז הבודק בהמה ביום טוב יבדקנה במקום שיהא אפשר להניחה שם אם תהיה טרפה לפי שאסור לטלטלה כשתמצא טרפה ממקום זה למקום אחר וכן חכם המורה הוראה בדבר שיהא אסור לטלטלו אם יאסור לא יורה עד שיניחוהו מקודם במקום המיוחד לו כי אחר שיאסור יהא אסור לטלטלו עכ"ל והוא מסוגיא דשבת קנ"ו בעובדא דלוי עיי"ש וגם הרשב"א בעבוה"ק העתיק זה וז"ל יראה שאין רואין הטרפה אלא במקום שאם תמצא טרפה לא יהא צריך להזיזה

ממקומה אלא שלא ראיתי לאחד מהראשונים שחששו לדבר זה עכ"ל ומצאתי בא"ר שהביא דברי הרשב"א וכתב דאפשר היה ס"ל להנהיג ראשונים דמוקצה מותר ביום טוב ודבריו מוקשים דהלא כתב שלא ראה לאחד מהראשונים והלא יש כמה ראשונים שס"ל דמוקצה ביום טוב אסור ולענ"ד אפשר לומר דראו שנתרבו כמה ספיקות בדיני טרפות ומחמירין מספק ועי"ז שכיחי טרפות ואי נאסור לטלטל אח"כ ימנע מלשחוט וכסברת רש"ל".

י. **סכין של מילה** – עי' סי' של"א סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

לה] קליפות גרעינים בתוך הפה – לשיטות שפוסקים שמוקצה גמור אסור לטלטל אח"כ (גם באופן שהנטילה היתה בהיתר), א"כ מה יש לעשות בקליפות גרעינים בתוך הפה.

[חוץ משאלות נוספות לענין אכילת גרעינים. א) חשש תולעים, ב) ביטול כלי מהיכנו, ג) עושים גרף של רעי לכתחילה, ד) ניקוי השולחן ממוקצה, ה) מצד דש, עי' שבט הלוי ח"א סי' ע"ט אות א', ו) מצד ברכה אחרונה, עי' סי' ר"י סעי' א'].

א. צריך לזרוקן בלשונו.

1. גר"ז (סעי' ס"ז) – "כל הקליפין והגרעינים שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחוריו ולא יזרקם בידיו".
2. ערה"ש (סעי' נ"ה, עי' סעי' נ"ב) – "וכל הקליפין והגרעינים שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחוריו ולא יזרקם בידיו".
3. קצות השולחן (סי' קי"א סעי' ט', ס"ק י"ח, עי' סי' קכ"ה ס"ק מ"ג) – "הקליפין והגרעינים שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחוריו ולא יזרקם בידיו".
4. עי' חזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' רל"ט אות נ"ח) – "מ"רן החזו"א צוק"ל היה זורק את גרעיני השזיפים והפירות ועצמות הדגים וכדומה מפיו לצלחת שהעמיד על ידו".
- עי' חזו"א (דינים והנהגות או"ח פרק ט"ו אות י"ז) – "גרעיני שזיפים ועצמות הדגים היה מוציאם מפיו לתוך צלחת, ולא בידו".
5. אג"מ (או"ח סי' ט' אות ה') – "בדבר פירות שיש להם גרעינים שאין נאכלים אפילו לבהמה, אם צריך לזרוק מפיו בשבת, או רשאי גם להסירם ביד מן הפה. מסתבר שאסור לנוטלן ביד, אלא צריך לזרוקן מפיו בסיוע הלשון והשפתים. וכן ראיתי בערוך השולחן סימן ש"ח סעיף נ"ה ובמ"ב ס"ק קכ"ד, בגרעיני תמרים שצריך אדם חשוב להחמיר לעשות כן גם במקום שמאכילין אותן לבהמה, ואיתא בשעה"צ דהוא מא"ר בשם רי"ו. והוא מפורש בגמ' בשבת דף קמ"ג ע"א, בגרעיני דתמרי פרסייתא דאסור לטלטל, דר' ששת זריק להו בלישניה. ועיין בש"ע הרב סימן ש"ח סעיף ס"ז, שג"כ כתב בגרעינים שאינן ראויין לבהמה שזורק בלשונו, וציין בגליון להא דר' ששת".
6. הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"א מכתב ג' אות ג', שולחן שלמה ס"ק נ"ט, סי' שי"ט סוף ס"ק מ"ג, [אמנם עי' ששכ"ה פרק י"א סוף הע' ס"ו [דפוח"ה, הע' ס"ט], תיקונים, שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל]) – "גרעין או קליפה של מוקצה הנשארים בפה צריכים שפיר לזרוקן בלשונו, אבל אותם שמעורבים בתוך האוכל ... שפיר להוציאן בידים".
7. תפלה למשה (ח"א סוף סי' י"ט) – "אם נתן כל הפרי בפיו עם הגרעינים אסור להוציא הגרעין בידו מהפה, אלא צריך לזרוקו ישר מפיו".
8. הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על בה"ל סעי' ל') – "אין רגילות האידנא לאכול את הגיעין הקשה שבפנים הפלוימען (וכן נקט אור החמה), ויש להחמיר בו, וגרעיני אבטיח מילון וכדומה, אע"ג דרגילין לצלותם ולאכלם, מ"מ בלא צליה אין רגילות לאכלם כך, והוי מוקצה (עי' מחבר סל"א), ועל כן אין עצה אלא לזרוקן בלשונו לצלחת ולשים אוכל אצלם או עם פת, כשאר מוקצה".
9. עי' טלטולי שבת (עמ' ק"ו בהג"ה ראשון, הע' ל"ז).
10. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"א).

ב. אין צריך לזרוק מפיו, אלא יניח מיד.

1. כיון שזה דרך אכילתו – הגר"ד שוורצמן זצ"ל (שמעתי).
2. משום שחכמים התירו הנחה ראשונה של הפסולת – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' מ"ד, "מותר להוציא הגרעין בידו שחכמים התירו הנחה ראשונה של הפסולת, אכן אין היתר לילך לאשפה אלא יניחנו מיד שכן מתחילת ביאתו לתוך ידו היה מוקצה אלא יניחנו מיד לפניו").

ג. אינו מוקצה.

1. הקליפות ראויים למאכל עופות המצויים.
- א) אבן ישראל (מאור השבת ח"א במכתבי אות כ"ט) – "גרעינים שאינם מלוחים ... אמאי הוי מוקצה הא ראויות לעופות ותרנגולים וכיוצא בהן".

ד. אם קליפותיהם מלוחים אינם מוקצים.

1. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קט"ז, שלמי יהודה פרק ז' הע' ס"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק', אות קצ"ג) – "כ"ז שיש על הקליפה טעם מלח וכדו' שעדין היא ראויה למציצה לא בטל שם אוכל ממנה כל זמן שהיא בפיו ומותר להוציאה מפיו בידים".
2. אז נדברו (שלמי יהודה פרק ז' הע' ס"ז, אז נדברו ח"ט סי' ל"ג).
3. עי' מאור השבת (ח"ב מכתב הגריי"פ זצ"ל הע' י"ב).
4. עי' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ו, ריש עמ' תפ"ב).

5. מראי מקומות.

- (א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ' אות ז') – "בדבר קליפות גרעינים מלוחים, אם הוא מוקצה בשבת. הנה אם יש בבית מי שימצוץ אותן, ויודעין מזה, אינו מוקצה. ואם ליכא בבית מי שימצוץ אותן, ואפילו היה שם מי שהיה מוצץ אותן אבל האוכל הגרעינים לא ידע מזה, הוא מוקצה, שכבר הוחשב לקליפה שלא מתאכיל".
- (ב) ויאמר אברהם (עמ' קמ"ג ד"ה וא"כ) – "שקליפות פסטיקים שיש עליהם מלח, אין לטלטלם ביד, ואה"נ אפשר למצוץ אותם, אבל א"א לומר שמעשה הטלטול מתייחס למלח יותר מלקליפה".

ה. התחיל בהיתר, מותר.

1. עי' מגילת ספר (סי' נ"ב אות ב') – "כתב הגר"ז ... וכל דבריו תמוהים, דודאי מותר לו להוציא את הגרעינים מהפה גם בידו אף שהן מוקצה דכשהן בפיו לא גריעי מגרף של רעי שהתירו לטלטלו, ובפרט שבהתחיל לטלטל בהיתר רבו המתירים להמשיך ולטלטלו אף שכעת הוא מוקצה, ועיין גם בב"י סי' תנ"ז ובמ"ב סי' תק"ו ס"ק כ"ט, ומה שמבואר בגמ' קמ"ג ע"א דרב ששת זריק להו בלישניה, פרש"י שהיה זורקן אל עבר השולחן, וכוונתו דבאופן זה לא נאסר עשיית גרף לכתחילה כיון שאין עושה כן ממש בידיים אלא רק ע"י שזורקן בלשונו, אבל רב פפא שהיה זורקן אחורי המטה ודאי שהיה זורק בידיו, וגם ברמב"ם פכ"ו ה"ט"ז כתב שזורקן לאחוריו ולא כתב שצריך לעשות זאת בלשונו דווקא, ובזה נסתר גם מה שכתב שאסור לזרוק בלשונו לפניו, דמדברי רש"י מבואר להדיא דשרי, דבאופן זה לא נאסר עשיית גרף לכתחילה, וב' הדברים מותרים, או שיזרקן לאחוריו וזה מותר גם ביד או שיזרקן בלשונו וזה הותר גם אם זורק לפניו ועושה גרף של רעי".
2. עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רי"ב, הע' רצ"ד).
3. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ', סעי' מ"ג, פרק כ"ז סעי' ו') – "והמנהג להקל והמחמיר תע"ב".
- (א) לכאורה, להפוסקים שמחמירים מיד שמאל ליד ימין (עי' לעיל), כל שכן כאן. ואפילו להמיקלים, יכול לדון כיון שהוא בפיו וטלטול בגופו, ונתנה בידו הוי כדי לטלטל רגיל, אולי נכלל בטלטול חדש. וכן עי' חוט שני (ח"ג עמ' קכ"ח), "ולקחת המוקצה מתוך פיו בידו הוי טלטול חדש, ובזה ליכא היתרא שכתבו התוס', וצ"ע". צ"ע.

ו. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' מ', סוף סי' ל"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק') – "מי שאוכל דבר שיש בו גרעינים או עצמות וכיוצא בהם מוקצה, ראוי לזורקם מהפה אם אפשר לו, ולא לקחתם בידו. אא"כ אוכל גרעינים ויש על כל הקליפה טעם מלח".
2. הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' נ"ט ד"ה ולפ"ז, הע' ס"ו, פרק כ"ז הע' י"ח*), אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ג, הע' קס"ו) – "והנה כשהקליפות מוקצים, אם מוציאם מהפה בידו ומשם לקערה וכדומה, מותר הדבר, דהרי באו לידו בהיתר. אכן המחמיר (שלא להניחם קודם בידו) תבוא עליו ברכה, שהרי מצינו שנהגו כן תנאי ואמוראי".

ז. אם מאוס לו לזורקן בלשונו.

1. מותר לזרוק ביד (וכמו היתר של גרף של רעי).
- (א) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"א).
- (ב) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה אות קצ"ט) – "האוכל פרי בשבת, אפשר שיש להקל להוציא עם היד את גרעיני הפירות המוקצים מן הפה, כשם שהתירו לטלטל כל מוקצה המאוס, לפי שאין לך גרף של רעי גדול מזה כשהוא בתוך פיו. והמחמיר תבוא עליו ברכה".

ח. מותר לקחת ביד.

1. יביע אומר (ילקוט יוסף ח"ב עמ' שנ"ד הע' ח').
2. ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ו [דפו"ח, סעי' כ"ו], עי' פרק י"א הע' ס"ו [דפו"ח, הע' ס"ט], ולכאורה לשיטתיה לפרק כ"ב סעי' ל"ג [דפו"ח, סעי' ל"ד], והע' ע"א [דפו"ח, הע' ע"ט]).
3. הגר"ח ק"שליט"א (שאלת רב ח"ב פרק כ"ח סעי' י"ז) – "האם אסור להוציא בידו עצמות של דגים מפיו משום מוקצה, או שמא כ"ז שהם עדיין בפיו או בידו לא שייך מוקצה. תשובה: מותר".
- הגר"ח ק"שליט"א (שאלת רב ח"ב פרק כ"ח סעי' כ') – "אם נכנס שיער לפיו בשב"ק האם הוא מוקצה וחייב להפיה בפיו או יכול להוציאו בידו. תשובה: יכול להוציאו".
- עי' הגר"ח ק"שליט"א (שאלת רב ח"ב פרק כ"ח סעי' י"ט) – "לכאורה צואת האף מוקצה ומיד שגמר צריך לזרוק, האם זה נכון (כגון שאין לו נייר ומנקה בידו). תשובה: טוב לעשות כן אבל אין חייב להרבה פוסקים".
- הגר"ח ק"שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ו') – "לפי שיטת המ"א (רס"ו י"ח) שמותר להמשיך לטלטל אפי' מוקצה מחמת גופו מי שיש לו מוקצה בפיו (כגון קליפות) האם יכול לטלטל בידו מפיו. תשובה: יכול".
4. ילקוט יוסף (ח"ב עמ' שנ"ג סעי' ג', הע' ח') – "המפצה גרעינים [חמניות] שאין קליפותיהם ראויות למאכל בהמה, וכן שקדים, מותר לו להוציא מפיו את הקליפות בידו, ואינו צריך לזרוקן מפיו. וכן האוכל מישמש או זיתים וכדומה, מותר לו להוציא בידו את הגרעין, ולהניחו במקומו, אף אם לא נשאר על הגרעין מעט מהמישמש או הזית. [הנה הגאון רבי זלמן בשלחן ערוך שלו (סימן שח סעיף סז) כתב, שגרעינים שאינם ראויים למאכל בהמה צריך לזרוקן בלשונו לאחוריו, ולא יזרקם בידו, וגם לא יזרקם בלשונו לפניו, ויסמוך שכאשר יהיו הרבה וימאסו יוציאם משם כדין גרף של רעי, לפי שאין עושין גרף של רעי לכתחלה. ע"ש. אולם מנהג העולם להקל בזה להוציא את הקליפות מפיו בידו, וצ"ל, דאף שהקליפות מוקצה לא גריעי מגרף של רעי שהתירו לטלטלו]".

ט. מראי מקומות – בנין שלום (סי' י"ד), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רי"ב), הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ו).

1. גמרא (דף קמג), מ"ב (ס"ק קכ"ד) – "רב ששת זריק להו בלישניה".

(א) עי' סעי' ל', לשיטות ומראי מקומות.

לו] קליפות הביצים וכדו' – אם קליפות הביצים צריך לזרוק מיד [או להזהיר לשבור באופן שהקליפות יפלו מאליהן], או לא.

א. האם קליפות ביצים מוקצה.

1. אינו מוקצה.

(א) אבן ישראל (על מ"ב ס"ק קי"ג) – "צריך למחוק קליפי ביצים, דידוע דהתרנגולים אוכלים קליפי ביצים".

2. הוי מוקצה.

(א) עולת שבת (ס"ק נ"ו) – "ולטלטל קליפות ביצים כתב בכנסת הגדולה [שיירי הגהות טור אות ו] שאסור כיון שאינו ראוי לשום מין".

(ב) חת"ס (על מג"א ס"ק נ"א) – לשונו מובא לקמן.

(ג) ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פ"ו, כלל ס"ו ס"י) – "וקליפי אגוזים וקליפי ביצים, ועצמות הקשות שאין ראויים אפילו לכלבים ...".

(ד) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ב') – "וקליפי אגוזים וקליפי ביצים ועצמות הקשות שאינן ראויין אפילו לכלבים ...".

(ה) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות ט"ו) – "וקליפי ביצים אסורים בטלטול, אף על פי דאומרים דאוכלים אותם התרנגולים, לא מהני זה, חדא דיש אומרים שאין אוכלים אלא קליפי ביצים שאינם מבושלים, ולא המבושלים, ועוד אף על פי שאוכלים אותם מזיקין להו, ובעה"ב קפיד ואינו רוצה שיאכלו אותם, ולכן אסורים בטלטול, ודמי זה לדין בשר דג שאינו מלוח דאסור לטלטלו, אף על גב דחזי לזיהוי ובהמה, מפני דהאדם קפיד שלא יאכיל דבר הראוי לאדם, לבהמה וחיה, וה"ה הכא".

(ו) מ"ב (ס"ק קי"ג).

(ז) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ' הע' נ"ח) – "לגבי קליפי ביצים כ' במ"ב 'אבן ישראל' מהגרי"י פ"ש זצ"ל דכ' דטעות הוא דכידוע התרנגולים אוכלים קליפות של ביצים וכן ידוע בזמנינו ע"ש. אך נראה דלמשנ"ת לעיל דלא מהני מאכל בהמה רק כשרגילין ליתנן לבהמה א"כ אף דידוע דהם אוכלים כלול קליפות אלו מ"מ אין רגילין ליתן להם כדי להאכילן אלא זורקין אותם, וא"ש דלכן פשוט לכל הפו' דהן מוקצה בכל מקום, וכן שמעתי מהגריש"א (שליט"א) [זצ"ל]".

(1) עי' סעי' כ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ב. "מניחו מיד לפניו על השולחן. דזה לא מקרו טלטול אלא כזורקו מידו".

1. רע"א (לשון בתפארת ישראל דמאי פרק ז' משנה ב' בועז אות א').

ג. "ונשאר הגרעינים בידו צריך מיד לזרוק".

1. לשון אבן העזר (סי' רס"ו סעי' י"ב).

2. וכן מהרי"ל (כדאי בדרכי משה יו"ד סי' רס"ו ס"א, וגר"א שם ס"ק א') – "יזרוק האיזמל מידו".

3. אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג) – "אודות קליפת ביצים שנסתפק אם צריכים להשליכם מידו מיד' כיון שמתחלה לא היה מוקצה, אין אני חושב שראוי להסתפק בזה דנראה הדבר ברור דעיקר הטעם הוא דמותר לקלוף אף שע"ז מטלטל מוקצה הוא משום דלא אסרו חז"ל על האדם מאכלו בגלל איסור מוקצה, והתירו מה שמוכרח לצורך אכילה, ועוד דכיון דא"א באופן אחר דרך אכילתו בכך ואין ע"ז שם טלטול מוקצה, ממילא מובן שתיכף לאחר הקילוף צריך לזרוק הקליפה, וגם אין ליתן לידו השניה ... ואין לדמות זה כלל (כמו שנראה מהמכתב) להדין המבואר באחרונים שאם כבר יש בידו דמותר לטלטל, שהרי במוקצה מחמת גופו יש הסכמה בין הפוסקים שאין לטלטל אפי' כשהגיע לידו בשכחה, וגם קליפות הביצים אינו עדיף מזה למרות שבא לידו בהיתר גמור. אלא ההיתר ע"צ ההכרח ולפי' מבואר בגמרא ופוסקים דיש שהחמירו ובפרט לאדם חשוב שלא לטלטל כלל אלא יזרוק ישר למקום שלא יצטרך לטלטל".

(א) חוט שני (ח"ג עמ' ס"ג ד"ה ונראה) – "ונראה דמש"כ המהרי"ל דמיד אחר המילה יזרוק הסכין מידו משום מוקצה, **כוונתו דיניח הסכין תיכף** אחר המילה בלא לברור באיזה מקום מניחו, אבל אין צריך לזרוק הסכין מידו, דהנהגה על המקום שאוחז מעליו לא מקרי שמטלטלו, אלא שעושה מעשה הנחה, והא דכתב במהרי"ל הלשון 'זריקה', היינו משום דהנהגה המיידית במקום שנמצא נמי הוי כעין זריקה".

ד. מותר לטלטלו ביד.

1. חוט שני (ח"ג עמ' קכ"ח ד"ה ולפי"ז) – "מותר לטלטל לזרוק כיון שהמוקצה נעשה בידו".

2. תפלה למשה (ח"א סוף סי' י"ט) – "מי שאכל פרי ונשאר גרעין הפרי בידו אין צריך לזרוקו או להניח מיד, ויכול לטלטלו לפח האשפה כל זמן שהוא בידו. וכן הדין בקליפות אגוזים".

3. עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"ז, פרק י"ד הע' י"ח ד"ה אמנם).

4. עי' ארחות שבת (פרק י"ט הע' קפ"ז) – "ומותר לקלוף את הביצה כדרכו אף שהקליפה נעשית פסולת בידו ... ולענין אם צריך להשליך את הקליפה מיד או שרשאי להוליכה למקום שירצה עיין בסעיף הנ"ל שהבאנו מחלוקת הפוסקים בדין מוקצה שנטלו בידו, אמנם עיי"ש בהערה רצ"ד שהבאנו ממשמעות הראשונים שא"צ להניחו מידי כיון שנטילתו היתה בהיתר. ובמקום שאם ישליך את הפסולת מידו יהיה מותר לחזור וליטלה ולסלקה לאשפה מדין גרף של רעי פשוט בלא"ה שיכול להוליכה מתחילה אל פח האשפה ואין צריך להשליכה מידו".

ה. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' מ', סוף סי' ל"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק') – "לאחר שקילף הביצה והאגוז ... שלא התירו במוקצה מחמת גופו להמשיך לטלטלו ואפילו שבתחילת ביאתו לידו היה חפץ של היתר".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' קס"ו, ע"פ הל' שבת בשבת [לשונו מובא לעיל]) – "דמדינא שרי, והמחמיר תע"ב".

ו. מראי מקומות – שכנה"ג (סי' ש"ח הג' הטור אות ו'), הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"א), מאור השבת (ח"ב עמ' תקל"ו הע' נ"א), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רי"ב), הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ד).

לז] אם מותר נגיעה במוקצה, ליהנות ממוקצה [השתמשות במוקצה] - רמ"א סעיף ג'.
א. עי' סעי' מ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

כלי שמלאכתו להיתר

סעיף ד'

לח] האם מותר לטלטל שלא לצורך כלל.

א. הלכה: מחמה לצל.

1. אסור מחמה לצל - ר' יהודה, רבה, אביי.
 2. מותר מחמה לצל - רבא, רב.
- (א) וכן פסק רש"י (דף קכד: ד"ה דכרבה), רמב"ם (פרק כ"ה הל' ג', לשונו מובא לקמן), רי"ף (דף מח.), רא"ש (פרק י"ז סי' ד'), ר"ן (דף מח.), סמ"ג (ל"ת ס"ה), כל בו (סי' ל"א עמ' קכ"ב ד"ה זה), מחבר (סעי' ד'), פוסקים.
3. מראי מקומות – בעל המאור (דף מז.).

ב. מותר לטלטל אפילו שלא לצורך כלל.

1. רש"י (דף קכד: ד"ה דכרבה) – "והלכה כרבא דאמר דבר שמלאכתו להיתר שרי לגמרי".
- רש"י (ביצה דף יב. ד"ה ליפלגו [לשונו מובא לעיל]), ביצה דף לז. ד"ה אטו) – "והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלים. שלא יוכלו לעמוד בהן, לבטל עונג שבת ושמחת יום טוב".
2. שיטה לר"ן (דף קכג: ד"ה מה) – "מחמה לצל, כלומר בכדי".
- שיטה לר"ן (דף קכו: ד"ה והא) – "והא דשרי כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל ה"ה אפי' בכדי אלא דאורחא דמלתא נקט תדע דלקמן אמרי' דרבא מנח סכינא אבר יונה ומטלטל ואמרי' עלה דמדינא לא צריך אי לאו משום דאדם חשוב הוה והא התם דטלטולו בכדי לגמרי ושרינן, וכן כתב הרא"ה ז"ל".
3. רא"ה (חי' לביצה סוף דף יב. גבי הע' קצ"ה, ריטב"א דף קכג: ד"ה אלא [לשונו מובא לקמן]), שיטה לר"ן דף קכו: ד"ה והא [לשונו מובא לעיל]).
4. רי"י (שלטי גבורים דף מח. אות א') – "דמותרין לטלטלן אפי' שלא לצורך כלל".
5. אבני נזר (או"ח סי' ת"ג), הו"ד בתורת המוקצה (עמ' קנ"ט) – "נראה לי שהמתירין יש להם על מה שיסמוכו. ואף שאינני כדאי להכניס ראשי בין הראשונים ז"ל כתבתי זה ללמד זכות על רוב העולם שאינם נזהרים בזה מלטלטל כלי שלא לצורך זולת הלומדים. ולפי עניות דעתי יש להם על מה שיסמוכו ומנהג ישראל תורה הוא".

ג. מחמיר: ראשונים.

1. רמב"ם (פרק כ"ה הל' ג', כדאי' במ"מ שם) – "כלי שמלאכתו להיתר ... מותר לטלטלו בשבת בין בשביל עצמו של כלי בין לצורך מקומו בין לצורך גופו".
- (א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "המ"מ שם ומה שכתב שנראה כן מהרמב"ם לענ"ד אין ראיה דנקיט לשון הש"ס כדרכו".
- (ב) לכאורה הרמב"ם לא נקיט לשון הש"ס, דאי' בש"ס 'מחמה לצל', והוא כתב 'בשביל עצמו של כלי'.
2. רמב"ן (מלחמת דף סו; ודלא כהצד שיש בדעת תורה סי' שי"א סעי' ג') – "שאפי' לדבר הניטל נמי מצינו שאין כלי ניטל אלא משום הפסד הא שלא לצורך לא כדאמרי' בפרק כירה הצלה מצויה התירו והצלה שאינה מצויה לא התירו והיינו אפי' לדבר הניטל מדאקשינן עלה מנשברה חבית בראש גגו וההיא בדבר הראוי הוא דלא קתני של טבל כדקתני באידך וקתני סיפא נזדמנו לו אורחים מביא כלי וקולט בפ' כל כתבי הקדש הא למדנו שאין כלי ניטל אלא להצלה הא כשאין שם הפסד אינו ניטל והכל מודים שלא להצלה ומחלוקת בהצלה שאינה מצויה ... הכל שוין בנטילת כלים לדבר שאינו צריך דאסור".
3. עי' סמ"ג (ל"ת ס"ה (כ"ג)), כדאי' בשל"ג דף מח. אות א') – "כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו מחמה לצל, או להצניעו שלא יגנב".
4. ר"ן (דף מח. ד"ה ואיכא) – "ואיכא מ"ד דנהי שמלאכתו להיתר מחמה לצל שרי אפ"ה שלא לצורך כלל אסור וראיה לדבר ... וכל המתיר יותר מכן עליו להביא הראיה ועוד יש בזה הוכחה אחרת בגמ' וכתבתי בחדושי".

- ח' הר"ן (דף קכג: ד"ה וחזרו) – "דשלא לצורך כלל אסור שכיון שמתחלה נאסרו בכל ענין חוץ משלשה כלים הללו אין לנו אלא מה שהתירו חכמים בהן וכל המתיר יותר מכן עליו הראיה".
- א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "והר"ן מסתפק בזה בפ' כל הכלים".
5. ע' ריטב"א (דף קכג: ד"ה אלא) – "וחזרו והתירו מחמה לצל. פ' שאינו אלא לצורך הכלי, ודכוותה כדי שלא יגנב כדאיתא לקמן (קכ"ד ב'), וכן פרש"י ז"ל, אבל שלא לצורך כלל לא התירו לטלטל אפילו כלים שמלאכתם להיתר, והא דקרי לקמן מחמה לצל שלא לצורך מפני שאין בו צורך תשמיש לאדם לא בו ולא במקומו וכדקרי לה רבה (קכ"ד א') לצורך מקומו שלא לצורך, ויש שפירשו דכל טלטול בכדי קרינן מחמה לצל, והיינו רבותיה, וכן היה מפרש מורי ז"ל".
6. מגיד משנה (פרק כ"ה הל' ג') – "ויש מתירין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אפילו שלא לצורך כלל ואין להם על מה שיסמוכו".
7. מאירי (דף קכג: ד"ה אפייט) – "ואף על פי שהקנים ראויים לטלטל מ"מ אין כאן צורך כלל שהרי בשיעור זה אין העפוש מצוי בו כלל וכל שאין בה צרך כלל אין ראוי לטלטלו בחנם".
- מאירי (דף קכד: ד"ה כלי) – "ואם הוא דבר שאינו נפחת בחמה כל כך אינו מטלטלו אלא לאיזה צורך ומ"מ היו לו בגדים בחמה הואיל ומלאכתו להיתר אף על פי שאין נפתחים בחמה ושאין צריכין לו עכשו מותר לטלטלם שהרי אפשר שיבא מי שישב עליהם ונמצא כאן קצת צורך".
8. פסקי ריא"ז (פרק י"ז הל' ב' אות ד', שלטי גבורים דף מח. אות א') – "ונראה בעיניי שאפילו כלים שמלאכתן להיתר לא התירו לטלטלן אלא לצורך, ואפי' אם היה צריך להצניען שלא יאבדו או מחמה לצל, כמו שביארנו, אבל אם בא לטלטלן בלי שום צורך אסור".
9. ע' כל בו (סי' ל"א עמ' קכ"ב ד"ה זה, כדאי' בא"ר ס"ק י') – "וכל כלי שמלאכתו להיתר כגון כוס לשותות בו נוטלו אפילו לצורך עצמו של כלי".
10. ע' אור זרוע (הל' ערב שבת סי' ל"ז) – "לטלטול מחמה לצל או מפני שלא יגנבו דהתם הוי הטלטול כדי להציל כלי גופי' משכחת בי' צורך שבת שהרי נוטל כליו בשבת".
11. סמ"ג (ל"ח ס"ה) – "מסקינן בריש פרק כל הכלים (שבת קכד, א) שכל כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו מחמה לצל או להצניעו שלא יגנב".
12. טור (סעי' ד', כדאי' בשל"ג דף מח. אות א') – "וכלי שמלאכתו להיתר אפי' לצורך הכלי מותר לטלטלו שלא יגנב או שלא ישבר".
- ד. הפוסקים מחמירים: שלא לצורך כלל אסור.
1. מחבר (סעי' ד') – "כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפי' אינו אלא לצורך הכלי שמא ישבר או יגנב אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלה".
2. של"ה (שבת סוף פרק נר מצוה אות ס"ט-ע') – "כמה עניינים שאין העולם נזהרין בהם ... כמה דיני מוקצה ... ודיני מוקצה ארוכים מארץ מדה, ואין עסקי בשופטני וברשעי, כי אלה האנשים לוקחים בידם גם עצים ואבנים וזורקין אותם, אבל גם היראים את ה' והיודעים לא שמים עיניהם על כל פרטי העניינים. וכד מעיינת בדיני מוקצה, תמצא דאפילו כלי שמלאכתו להיתר אינו מותר לטלטלו אלא לצורך מה, ואף שמותר אף שהוא אין צריך לא לגופו ולא למקומו, מכל מקום צריך להיות לכל הפחות לצורך הכלי, דהיינו מחמה לצל או שלא יגנב, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. זולת כתבי הקודש ואוכלין שמותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל. כן כתב הבית יוסף בסימן ש"ח בשם הר"ן".
- א) הו"ד בא"ר (ס"ק ט', א"ז ס"ק ג'), "בשל"ה דף קל"ו הזהיר כי אף היראים לא שמים עיניהם על זה", תוס' שבת (ס"ק י"ח), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ב), כה"ח (ס"ק ל"ח), הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מנוחה שלמה, בתוך ס' מנוחה נכונה פרק ה' ס"ק קי"ח).
3. עוד פוסקים – שלטי גבורים (דף מח. אות א'), עולת שבת (ס"ק ב', ס"ק י'), נחלת צבי (ס"ק ד', "ולא כיש מתירין"), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' ט'), הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' רע"ט סעי' א' ד"ה והנה לעיל), חסד לאלפים (סעי' ג'), שלחן שלמה (סעי' ד'), ערה"ש (סעי' ט"ו), "מי יבא להקל בדבר שהב"י פסק ואין מי שחולק עליו", מ"ב (סי' שי"ג ס"ק י'), "ומותר לטלטלו. היינו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו רק צורך קצת", מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק נ"ג, "ולכן בוודאי ראוי לכל בר ישראל לזהר בנפשו שלא להקל נגד כל חכמי ישראל הנ"ל המחמירים בזה"), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ג', סי' צ"ח אות י'), אז נדברו (ח"ט סי' ל"ז, ברית עולם מלאכתו לאיסור סעי' י"ב), ששכ"ה (פרק כ' סעי' פ' [דפו"ח, סעי' פ"ג]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' ז'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' א').
- ה. דעת הרשב"א (דף מג: ד"ה ומ"מ) – "ואפשר דשמעתין מוכחא דלכ"ע אין כלי ניטל שלא לצורך, דהא לרבה לא התירו לטלטל להצלה שאינו מצויה ואפי' בדברים הניטלים, ולר' יצחק נמי דוקא בצריך למקומו הא בלאו הכין לא, ולא מצינו מי שהתיר לטלטל להצלה שאינה מצויה ואפי' בדברים הניטלים. ומיהו יש בדבר לדון ולהקל, דמה שלא התירו כאן לטלטל אפילו לצורך דבר הניטל כגון מי שנשברה לו חבית בראש גגו אלא דוקא בהצלה מצויה, היינו דוקא במקום הצלה, שבהצלות החמירו כדי שלא יבא לטלטל ולהביא אפילו מרה"ר כדי להציל מתוך שהוא בהול על ממונו, וכדאמרין פרק כל כתבי הקדש (לקמן קיז:) מכדי בהתירא קא טרח ליציל טפי, אמר רבה מתוך שהוא בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויה, א"ל אביי אלא הא דתניא נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר ויצרף התם מאי גזרה איכא. התם נמי איכא גזרה שמא יביא כלי דרך רה"ר, ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה".
1. מחמיר – מגיד משנה (פרק כ"ה הל' ג'), "ודע שמדברי רבינו נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל ואף הרשב"א ז"ל כן העלה פ' כירה שיש להחמיר שלא ליטול כלי ללא צורך וכן בדיון", הו"ד בב"י (ס"ק ד', "וכתב הרב המגיד בפרק כ"ה (ה"ג)

- שמדברי הרמב"ם נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל אפילו אם מלאכתו להיתר ושכן דעת הרשב"א (מג: ד"ה כבר) והכריע כן מהגמרא (קכד.).
2. מיקל – אבני נזר (סי' ת"ג אות ב'), "אך בחידושי הרשב"א שלפנינו הקשה בסוגיא הא כלי שמלאכתו להיתר אפילו מחמה לצל שרי. ותיירץ דהכא רבה גרסינן דאוסר מחמה לצל. הרי להדיא דסבירא לי' להרשב"א דאפילו שלא לצורך כלל מותר").
- א) עי' מגיה לרשב"א (דף קכד. הע' נ"ד).
3. מסתפק – ערה"ש (סעי' ט"ו), "וגם הרשב"א בכירה בשמעתא דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל כמסתפק בזה ע"ש"), עי' תהל"ד (ס"ק ד').
- א) י"ל, שמה שהרשב"א רק מסתפק בדף מג:, הוא משום ששם יש צורך אמיתי, הצלה. אבל בעצם היסוד, ששלא לצורך כלל אסור, אינו מסתפק.

ו. ראיות שהוא אסור.

1. דף קכד., קנים – ח' הר"ן (דף קכד. ד"ה וחזרו, "והכי נמי משמע מדאמר רבא לקמן קנים טעמא מאי משום איעפוש בהאי פורתא לא מיעפש והא קנים מלאכתו להיתר ולרבא ס"ל דכל שמלאכתו להיתר אפילו מחמה לצל מותר ואפי' הכי קאמר דכיון שאין צורך בטלטולי הקנים כלל אפילו לאחר התרת כלים אסור לטלטל, וזו **ראיה ברורה** למי שגורס בהדיא רבא"), רדב"ז (על הרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ה הל' י"א, ועי' בשו"ת סי' תשל"ז), תת"ס (דף קכג: ד"ה אמר, "**מיהו רמב"ם פסק** מחמה לצל מותר ואפי' פסק הך דקנין וצ"ל דס"ל דהוה שלא לצורך כלל וכן נראה מלשון תשו' רדב"ז דפוס ויניצאה סי' תשל"ז ע"ש"), תהל"ד (ס"ק ד' ד"ה השבת).
- א) אם הגירסא רבה אין ראיה – ח' הר"ן (דף קכד. ד"ה וחזרו, "אבל יש נוסחאות שכתוב בהן רבה ולדידהו לאו ראיה היא").
- ב) וכן גורס – תוס' הרא"ש (ריש דף קכד., "בהאי פורתא לא מיעפש. והוי כמו מחמה לצל, מיהו תימא והא מלאכתו להיתר הוא ואי גרסינן רבה נוחא"), רשב"א (ריש דף קכד., "וי"ל דהכא רבה גרסינן דהוא רבה בר נחמני דאסר אפילו כלי שמלאכתו להיתר במחמה לצל"), ריטב"א (דף קכד. ד"ה אמר, "ולאו קושיא היא דהכא רבה גרסינן בנוסחי עתיקי, ורבה אוסר הוא אפי' כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל כדאיתא לקמן").
- ג) הגריש"א צ"ל (נזר התורה ח"ח עמ' נ"ו אות ב') – "ומכיון דאמרינן כאן דמשום האי פורתא לא מיעפש ממילא אתי שפיר הא דאין סידור הקנים ונטילתם דוחה שבת. אולם זה פשוט דהא ודאי לא גרע מחמה לצל, דסו"ס קצת צורך הוא ללחם הפנים".
2. דף קכד., מקלות – עי' שעה"צ (ס"ק י"ג).
- א) הגר"ח ק"ש של"ט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור א') – "שאלה: כתב השעה"צ (סי' ש"ח ס"ק י"ג) דהנך מקלות דקים ולחים חשיבי כלי שמלאכתו להיתר, ולכא' קשה למה חשיבי מלאכתם להיתר, הלא לשאר מילי אסור להשתמש בהם לפי שכלי בדק הבית הם. ומה שמותר להפשיט העורות בשבת, ה"ז דומה לסכין של מילה בשבת, דאחר המילה חוזר לאיסורו כהכרעת המ"ב (סי' ש"י סקט"ו כדעת רוב הפוס'), ולכא' ה"ה סכין של שחיטה ביו"ט. [ובאמת רש"י בפסחים דף סד: ד"ה שחל, פי' טעם האיסור משום דצריך לתקן המקלות, וצ"ע]. תשובה: האיסור משום קדושה אינו מוקצה, דעומד רק לקדושה".
3. דף מב:, הצלה שאינה מצויה לא התירו – רשב"א (דף מג: ד"ה כבר, לשונו מובא לעיל).
4. "שהרי בגמרא נחלקו אביי ורבה על רבא ואמרו דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו מותר בשביל עצמו של כלי דהיינו מחמה לצל. ופירשו שלא לצורך דמשנתנו לצורך מקומו ורבה בא והתיר ופי' דלא לצורך אפי' מחמה לצל ואם דעת רבא היא להתיר אפי' שלא לצורך כלל לא היה לו להזכיר מחמה לצל אלא היה לומר שלא לצורך דמשנתנו דהיינו שלא לצורך כלל" – מגיד משנה (פרק כ"ה הל' ג'), גר"א (על סעי' ד', "וכן שם ואפי' מחמה לצל ול"ק שלא לצורך כלל").
- א) ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ומ"ש המ"מ דל"ל לרבא לומר מחמה לצל לימא שלא לצורך כלל לא אבין דאטו בשופטני עסקינן וגם בחול כשאדם מטלטל דבר הוא לאיזה כונה".
5. "מדלא קאמר וחזרו והתירו לגמרי משמע דשלא לצורך כלל אסור שכיון שמתחלה נאסרו בכל ענין" – ר"ן (דף מח. ד"ה ואיכא, ח' הר"ן דף קכד. ד"ה וחזרו), גר"א (על סעי' ד', "אבל. שם וחזרו והתירו אפי' כו' ול"ק והתירו לגמרי").

לט] גדר של "שלא לצורך כלל" הוי אסור.

א. סיבה כל דהוא הוי צורך, רק מתעסק אסור.

1. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ואינו מובן הא כיון שמטלטל וודאי יש לו איזה כונה בזה וצ"ל כגון דאינו אלא מתעסק בעלמא ואין לו שום כונה בטלטולו אך אם יש לו תענוג במה שמטלטלו נהי דמלאכתו לאיסור לא נחשוב זה צורך הגוף מ"מ במלאכתו להיתר ודאי מותר".
2. מנחת שבת (סי' פ"ח הע' נ"ג) – "מ"מ אם מטלטלו לאיזה כוונת מה יהיה מה שיהיה שוב מקרי טלטול לצורך".
3. חזו"א (מעשה איש ח"ב סוף עמ' ק"ה) – "שמילוי רצונו של אדם, גם זה הוי צורך".
4. ששכ"ה (פרק כ' גבי הע' רס"א [דפו"ח, הע' ש']) – "מותר לטלטלו כאשר נהנה מעצם הטלטול וההתעסקות, אף ללא שימוש ממשי".
5. לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ג') – "ואף להמחמירים אין איסור רק בטלטול מתוך התעסקות, אבל אם מכיון בטלטול לשם תענוג נקרא לצורך מה ומותר, (ערוך השולחן)".
6. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ז', עי' הע' א').
- א) אפשר שהפשט בהערה"ש, שלא רצה לחלוק על הב"י (וכלשונו, "מי יבא להקל בדבר שהב"י פסק ואין מי שחולק עליו"). ולשון הב"י 'שלא לצורך כלל'. אפשר לפרש על אופן 'אינו אלא מתעסק בעלמא'. אף שלא נכלל בלשון מקורות של הב"י.

וכן עי' מקור ברוך (ח"ג עמ' תקפ"ג) – "ופעם סיפר הגאון הנזכר (הגר' אליהו גולדברג) לאבא מרי (הערוך השולחן) מה שראה בענין כזה מדרכי ההוראה (לחפש ולתור ככל האפשר אחר מקור הדבר) לרבו הגאון רבי חיים מוואלאזין, והספור יקר ונרגש ומצוין מאוד, ואספר אותו במלואו: פעם אחת - החל הג"ר אליהו את ספורו - ישב רבו הגאון רבי חיים אל השולחן, וסביביו עוטרם אותו הרבה מתלמידיו הגדולים, אשר במשך הימים האירו את שמי עולם התורה ויהיו למאורות גדולים בישראל (וקרא בשם איזה מהם: רבי טעבלי ממינסק, רבי יוסף מסלוצק, רבי יעקב מקארלין, ועוד), ושוחחים ומתענינים בענין אשר לפנייהם; והנה אשה אחת באה 'בשאלה', כי הכינו צנון בשומן, ואח"כ נודע, כי הסכין שחתכו בו הצנון הי' של חלב. ויחשב רבי חיים רגע קל וישאל להשאולת, מן איזה מראה מבחוץ הי' הצנון, ממראה שחור או ממראה לבן, ותען האשה - ממראה לבן; ויען רבי חיים, אם כן, כשר הצנון לאכילה ... דעו לכם, בני, כי מקובל אנכי מרבינו הגדול הגר"א, והוא גם פקד עלי לנהוג כן, שלא אבטל דעתי בהוראה מה שנראה לי לודאי ולברור ... אך עם כל זאת - הוסיף רבינו הגדול להורות לי - עם כל זאת עלי להיות מתון וזהיר מלעבור על דעת השו"ע ועל פסקיו, וכאשר יבא לידי מקרה כזה בהוראה שדעתי נוטה מאחר פסק השו"ע - אשתדל ואתייגע לתור ולחפש אחר איזה פתח ואמתלא, אף כי קלים ורפויים, ולומר, שלאופן כזה, או למצב ולמקרה כזה כאשר בהוראה זו שאנו דנין עליה, לא כיון השו"ע. וכי בתנאים כאלה בענין הוראה זו שלפנינו לא הי' השו"ע פוסק כמו שהו פוסק עתה. ובזה אקיים גם פסק השו"ע גם דעתי אני, ונצדק קודש ... ומאז הולכים בשיטתו ובדרכי הוראה זו כל תלמידיו, ואני בתוכם. ומכ"ש שאין אנו אחראין לבטל דעתנו ולקבל תולדות מחודשות מגבובי חומרות שאחר השו"ע, והנהוג כן אינו חס על ממנום של ישראל, ולא יהא חלקו עמו".

וכן עי' הערה ש' (יו"ד סי' ע"א סעי' י"א, סי' פ"ו סעי' ט', סי' שי"ג סעי' ח'), "והגם שלא כוון לזה בעצמו (המחבר) ידוע דמשמא קא זכו רבותינו בעלי הש"ע לכתוב כהלכה **אף שהם לא כוונו לזה** וכמ"ש בס"י סעיף ג' ע"ש".

(1) חלקת יעקב (אה"ע סי' ל"ג אות ב') – "מעשה מספר מקור ברוך, אודות הגאון ר"ח מוואלאזין לענין צנון שחתכו בסכין של חלב לאכלו בשומן, והתיר, אף דבשו"ע פסקינן דצנון מקרי חריף ואף אינו בן יומו אסור, התיר מטעם שזה דווקא בצנון שחור, ובעל השו"ע הי' חי בצפת שבשם גדלים צנון ממראה השחור שהם חריפים מאד, ובמקומנו גדלים שחורים ולבנים, וממין לבנים לא מקרי חריף ומביא בזה מעשה ארוכה. ואני לא מאמין במעשיות כאלו - ולפע"ד **אסור להאמין**, כי בזה נותנים יד לעקור כמה פסקי שו"ע, אשר כל אחד באמתלא קצת ילך נגד השו"ע והפוסקים קדושים, אשר קבלנו על עצמנו לפסוק כמותם - ושרי לי מארי' להמקור ברוך שהעתיק מעשה כזו ולא מר בר רב אשי חתם עלי'. ושאלה הלזו נפסקה גם בספר בית מאיר להיתר, יען כי סכין חלב על הרוב לא נשתמש בכ"ר, וסמכין על הפוסקים דלא הוי חריף אלא קורט של חליתית, אבל לא מטעמי המובא בהמעשה - וכי אצלנו השו"ע רק הב"י שחי בצפת שבשם גדלים רק צנון שחור, הלא אצלנו גם הרמ"א הוא העיקר, אשר קבלנו על עצמנו לפסוק כמותו, והוא חי בפולני' וסה"ת חי באשכנז - יאמין לי ידידי יקירי אשר אני כותב זאת מאהבתו לכה"ת, ולו ישמע לעצתי, **ישמיט עמוד זה ולא יפיץ מעשה הלזו חוצה**. זה לא כבר הי' לי וכוח גדול, עם איש מכונה עוד בשם דתי, ולעג עלי על פסקי שפסקתי לו על כלי ברזל שנבלע בו איסור, לגעלו, ולעג עלי באמר, לפי ידיעתו בחכמת המדע, אי"א בשום אופן שבעולם שכלי ברזל יקבל איזה בליעה לעצמיותה - ומאד צריך להיות לעינינו מאמר חז"ל, חכמים הזהירו בדבריהם".

(ב) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ו ד"ה ונראה, סי' קנ"ז) – "ומה שכתוב שאינו לצורך כלל אין הכוונה שמטלטלו בדרך מתעסק, שבמתעסק אינו יודע מה שהוא עושה".

ב. **אפילו קצת צורך ורצון אסור, כי צריך "צורך אמיתי"** - ויש לזה כמה ראיות, כנגד הערה ש'.

- הג' מקורות מהגמרא [של קנין, של מקלות, ושל הצלה שאינו מצוין], בכולם יש לו איזה כוונה, ועדיין אסור.
- מהב' דיוקים בגמרא [המ"מ, והר"ן], מבואר שהתירו רק צרכים כמו מחמה לצל, ולא שאר צרכים.
- הטעם להחמיר אי' בח"א (כלל ס"ו סעי' ג'), "רק שרצו חכמים לגזור שלא לפנותן ממקום למקום **משום טרחה יתירה**". ואם האיסור הוא רק במתעסק, א"כ יתבטל הטעם שאסרו.
- מאירי (דף קכד: ד"ה כלי) – "ואם הוא דבר שאינו נפחת בחמה **כל כך** אינו מטלטלו אלא לאיזה צורך".
- הג' הרמ"ד (על הרמב"ם [פרנקל] פרק כ"ה הל' ג') – "לדבריו (הרמב"ם) אסור להסיר המפה והסכין והקערה מעל השולחן שהרי אינו מסיר כל אותם הדברים לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ולא בשביל עצמו של כלי, ומנהיגו ליטול לטלטל הסכין והקערה ממקום למקום, ויש לנו סיוע מן ההלכה מהנהגו בי סדייתא דהוו בשימשא (קכד:): ובי סדייתא אינם מתקלקלות בשמש וצ"ע".
- מקור חיים (חו"י, סי' רע"ט על סעי' ז') – "וצ"ע מנורה כסף חדשה אי שרי לטלטלה לראות מעשיה ויופיה וכן כלי של היתר".
- מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק נ"ט) – "אבל זולת החששא דתינוק אין לטלטל הכלי בחנם כמ"ש בס"ד".
- עי' לקמן, שאסור לטלטל לצורך אחר השבת [מחה"ש, ועוד]. אף שזה רצונו. אלא מוכח שצריך, צורך אמיתי.

ג. **להקל העצבים שלו, וכדו'.**

1. מיקל.

(א) באר משה (ח"א סי' כ"ג אות ד') – "כלי שאין נאותן בו ביו"ט מותר לשלוח משום שמחה זו שמקבל המתנה חשיב כמו צורך גופו ... כ"ש וק"ו שהשקט גרוי העצבים עושה טלטול הכלים כמו לצורך גופו וכ"ש כלי שמלאכתו להיתר ששרי לכו"ע בלי שום פיקפוק".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (ביצחק יקרא על סעי' ד') – "שלשחק בכלי, כגון לנדנד סטנדר משום 'עצבנות', חשיב לצרך ומתר, ואפילו בכלי שמלאכתו לאיסור מתר, אם אי אפשר בכלי שמלאכתו להתר".

עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סוף ס"ק כ') – "צ"ע אדם שהוא עצבני ורגיל לטלטל מלאכתו להיתר ממקום למקום ...".

(ג) אז נדברו (ח"א סי' ע"ט אות קפ"ו, עמ' קע"ח) – "דבטבע של אדם יש כוחות של קטנות ורגיל לשחק לפעמים בשביל זה אלא שמעטפים זה במסווה של עצבים, ואם באמת עושה לאיזה מטרע כמו לגרש העצבות (אף שא"י מה זה) מסתמא הוא מותר".
(ד) חוט שני (ח"ג פרק מ"ט ס"ק א', עמ' צ"ט ד"ה אמנם) – "אותם בני אדם שמפריע להם כשלא אוחזים באיזה חפץ, מיקרי שפיר צורך ומותר, כיון שיש לו צורך בהתעסקות בחפץ, וכעין זה השיב מרן החזו"א".
(ה) פסקי תשובות (אות י').

(ו) הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י"ג) – "כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפי' לצורך קצת, כגון לצורך הרגעת עצביו".

2. מחמיר.

(א) יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סוף עמ' תנ"ו) – "אז נדברו ... באר משה ... שגם בכהאי גוונא אין להקל להתעסק בכלי שמלאכתו להיתר ללא שום צורך".

3. מראי מקומות.

(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' י') – "מי שמתעסק בטלטול כלים בלא צורך אלא שמשמש לו כהרגעת עצביו יש שצדדו לאסור בדבר ויש שנקטו שהוא ג"כ קצת צורך".

ד. לצורך שיראה ביתו נאה ומסודר.

1. מיקל.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') – "אבל אם יש לו צורך בכך, שבזה יהיה סידור השלחן יפה יותר, חשיב זה לצורך".
(ב) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ז ד"ה ואם) – "ואם מונח במקום שאינו רוצה שיהי' שם מטעם סדר טוב או אורחים אפשר להקל ונאמר דמחמה לצל לאו דוקא אלא ה"ה צורך אחר וכן משמע מלשון הש"ע".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' ט', ע"י הע' ח' שחזור ממש"כ בח"א ס"ק י"ג אות ה') – "מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך שיראה ביתו נאה ומסודר, שאף טלטול זה נחשב 'קצת צורך' ומותר [ועיין בשלמי יהונתן סקי"ג אות ו' וז' שהבאנו להוכיח לאסור בזה, אך כיון שסתימת הפוסקים להתיר בזה בטלה דעת]".

(ד) הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י"ג) – "כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפי' לצורך קצת, כגון ... לצורך שיהא הבית נקי ומסודר וכיו"ב, או שמטלטלו כדי שיהא מוכן לו לאחר זמן בשבת, או ספק שמא יצטרך לו מותר דג"ז חשוב צורך".

2. שמסדר סתם את הבית: מחמיר.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') – "וכן אדם יושב בחדר זה ושולח את המשרת להביא לו כלי מחדר השני, ואחר כך נמלך ורצה שיביאו לו כלי אחר, או כגון שטעה השליח ולא הביא לו אותו הכלי ושולחו עוד הפעם, אסור לטלטל כלי הראשון להחזירו לחדר הראשון, אם אין לו צורך בזה כלל משום שמירת הכלי, דאין לו הפרש בין אם ישאר הכלי מונח כאן היום, בין אם יחזירוהו היום לחדר ראשון, אם אין לו צורך בזה כלל משום שמירת הכלי, דאין לו הפרש בין אם ישאר הכלי מונח כאן היום, בין אם יחזירוהו היום לחדר ראשון, וכן כל כיוצא בזה".

(ב) הגר"ח "ק שליט"א (ויאמר אברהם סעי' ד' הע' א').

(ג) ויאמר אברהם (סעי' ד' ס"ק א') – "ושלא לצורך מקרי כל שמסדר סתם את הבית, או שמשחק בסכו"ם ואין לו הכרח בזה".

3. מראי מקומות.

(א) הג' הרמ"ך (ברמב"ם פרנקל פרק כ"ה הל' ג') – "לדבריו (הרמב"ם) אסור להסיר המפה והסכין והקערה מעל השולחן שהרי אינו מסיר כל אותם הדברים לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ולא בשביל עצמו של כלי, ומנהגינו ליטול לטלטל הסכין והקערות ממקום למקום, ויש לנו סיוע מן ההלכה מהנהגו בי סדייטא דהווי בשימשא (קכד:) ובי סדייטא אינם מתקלקלות בשמש וצ"ע".

ה. ידיים עסקניות, לשחק.

1. מחמיר.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') – "ולכן אדם היושב על השלחן שעליו קערות וכוסות וסכין ומזלג, אסור לטלטל אחד מכלים אלו מכאן לכאן, אם אין לו צורך בטלטול זה כלל, כי אם רק ידיו עסקניות הם בעסק שלא לצורך, כיון דאין לו הפרש בין אם קערה זו מונחת בצד זה או בצד אחר".

(ב) חוט שני (ח"ג עמ' צ"ט ד"ה ונראה) – "דגדר 'שלא לצורך' הוא, אף במה שדרך בני אדם להתעסק בחפצים המונחים לפניהם וכדרך שאמרו ידיים עסקניות הם, כיון דאין לו בזה צורך, ואף צורך פורתא לא מיקרי".

(ג) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קמ"ד ד"ה ונראה, סי' קנ"ז) – "ומה שכתוב שאינו לצורך כלל אין הכוונה שמטלטלו בדרך מתעסק, שבמתעסק אינו יודע מה שהוא עושה, אלא הכוונה היא שרוצה לשחק בהם אבל אין לו צורך בזה".

(ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תנ"ב) – "אבל שלא לצורך כלל אין לטלטלם. [כמו שמצוי במי שידיה עסקניות]".

(ה) ויאמר אברהם (סעי' ד' ס"ק א') – "ושלא לצורך מקרי כל שמסדר סתם את הבית, או שמשחק בסכו"ם ואין לו הכרח בזה".

2. מיקל.

(א) חזו"א (ס' דעת החזו"א פרק ד' אות י"ח, מעשה איש ח"ה עמ' י"ח) – "שמי שלומד ובדרך אגב תוך הלימוד משחק עם כלי שמונח על השולחן וכדו' נחשב הדבר כטלטול".

(ב) הגר"ח "ק שליט"א (ויאמר אברהם סעי' ד' הע' א') – "לשחק הוא ג"כ צורך".

הגר"ח "ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז ריש טור א') – "שאלה: הנה קיי"ל (סי' ש"ח) שגם כלי שמלאכתו להיתר, מותר טלטלו רק לצורך, אבל שלא לצורך אסור. ויש להסתפק, שדרך בני אדם שכשיושבים ליד השולחן הידיים עסקניות, וממשמים כלים שנמצאים על השולחן, האם נחשב זאת טלטול לצורך, או לא. תשובה: שאלתי את החזו"א שאלה זו, וענה שגם זה מקרי צורך. (כתבי תלמיד בע"פ)".

3. מראי מקומות.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"י) – "והשיב רבינו שתלוי, אם מטלטלים מצד שמשחק בהם, שנהנה מזה, אז גם זה נחשב כמין צורך, שמותר. אבל אם סתם מטלטלם כענין של 'ידים עסקניות הם' ולא שבאמת משחק בהם, אם יש מציאות כזה, אז באמת אסור".

ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ח) – "ויש לעיין במה שמצוי שאדם מטלטל בידיו כלים העומדים לפניו דרך משחק וכמתעסק בעלמא, וקשה מאד להמנע מזה כיון שהידים עסקניות, האם כה"ג חשיב טלטול שלא לצורך כלל או דכיון שזה בגדר ההנהגה הטבעית שלו נמצא שעושה זאת מאיזו סיבה וי"ל דחשיב כצורך האדם. וכתב לן הגר"ח קניבסקי שליט"א לגבי מקרה שאדם רגיל לטלטל חפצים מחמת שיעמום כמתעסק בעלמא ללא צורך כלל אך אם יורו לו שהדבר אסור קשה לו מאד להמנע מרוב הרגלו, שהחזון איש הורה בזה דחשיב צורך והרי זה מותר".

ו. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג סוף עמ' צ"ט), לחמי השלחן (בהקדמה ענף ד'), אבני ישפה (ח"ב סי' כ"ה ענף ג' ד"ה ואין), ילקוט יוסף (שבת ח"ב סוף עמ' תנ"ו), מנחת פרי (ח"ב סי' ל"ג), תורת המוקצה (עמ' קנ"ט), הגר"י ארץ (קובץ נהוראי תשנ"ח עמ' שמ"א).

1. חזו"א (ס' דעת החזו"א פרק ד' אות י"ז, עי' נחלת אליהו הערות וחיידושי דינים אות ס' [לשונו מובא לקמן]) – "שאלו את מרן זצ"ל מי שיש לו בכיסו מכתבים וכדו' שאין לו צורך בהם כעת ויש לו טירחה לפנותם האם כשמטלטלם בשבת (בתוך ביתו) נחשב טלטול שלא לצורך, והשיב שכיון שיש לו טירחה להוציא ולכן אינו מוציא נחשב טלטול לצורך כיון שממעט בטירחה כשלא מוציאם, וגם שזה טלטול מן הצד כשמטלטל את הבגד, והבגד לא נעשה בסיס למה שבתוך הכיס".

2. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה הע' מ"ד) – "שאינו יודע הגדר של שלא לצורך כלל, משום דכל דבר כשהאדם עושהו הרי הוא עתה צרכו, כמו לנקוש להנאתו בקופסת טבק שרי".

הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ל"ו אות ב') – "נראה דשרי לכל צורך קטן שמותר לטלטל עבורו כלים המותרים ... ולדברי כ"ת ה"ז אסור, וכן אסור להכניס בשבת בגד של חול וכל שכן בגדי עבודה שלא ירטבו מהגשם מפני שאין זה כ"כ הפסד וניכר לכל שזה לא לצורך השבת, ודברים אלו צ"ע".

3. אז נדברו (חי"א סי' כ"א על סעי' ד') – "סעיף ד' שלא לצורך כלל. אינו מפורש אם זה שלא מחמה לצל אבל יש לו איזה צורך, דיש לפרש מה שכתב הש"ע אפילו אינו אלא לצורך הכלי רבואת אשמעינן לאפוקי מכלי שמלאכתו לאיסור שזה עיקר גורם האיסור כמוש"כ הרמב"ם, וכל שכן הוא בצורך אחר או שגם בכאן השווו מדותיהם דדוקא לצורך הכלי התירו שלא יופסד כדמשמע מסתימת המ"ב".

4. חוט שני (ח"ג פרק מ"ה סוף ס"ק ב' אות ג', ריש עמ' ע"ז) – "כלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטלו אף מחמה לצל, נראה דאעפ"י שיכול לעשות תשמיש זה בידיו, מותר לעשותו בכלי דכיון להדרך לעשות כן חשיב צורך ומותר".

5. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א ריש טור ד') – "שאלה: כתב השו"ע (סי' שי"א ס"ג) אם נתן על המת אחד מהבגדים שהוא לובש, חשיב כנותן ככר או תינוק, והוסיף עליו המ"א (והובא במ"ב סקט"ו) דה"ה שאר כלים שמל"ה, ותמה עליו הפמ"ג (שם) וצ"ע הלא בשו"ע (סי' ש"ח ס"ד) מבואר דאסור לטלטל כשמל"ה שלא לצורך כלל, והכא חשיב שלא לצורך כיון שלא יצטרך למת במשך השבת, עכ"ד. וכזאת הק' ג"כ בספר בני ציון (ס"י להגאון ר' ב"צ מיטוסקי הי"ד), וצ"ע. ובשם החזו"א מובא שמותר לטלטל כשמל"ה להרגיע דעתו, וכל מילוי רצונו של האדם גם זה הוי לצורך, וא"כ לדבריו אין כמעט בנמצא ציור לאסור טלטול כשמל"ה שלא לצורך, ולכאן עפ"ד הפמ"ג ודעימ' הנ"ל קשה מאוד להקל במקרה הנ"ל. ובערוה"ש (שם סקט"ו) נתקשה כבר בענין זה, הלא כיון שמטלטלו ודאי שיש לו איזה כונה בזה, ותי' דאסרו היכא שאינו אלא מתעסק בעלמא, ואין לו שום כונה בטלטולו, עכ"ד. ולכאן יש להביא קצת ראיה מהגמ' שלהי שבת (דף קנז:): להיפך, דאמר' התם חזייה עולא לרבה דיתיב באוגנא דמיא וקא משח ליה, א"ל אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה, והני לאו מצוה נינהו, והשיב לו רבה מתעסק בעלמא אנא, ופירש"י שלא לצורך אלא לאיעסוקי בעלמא, עכ"ד. הרי משמע דשרי לטלטל חפץ גם בדרך מתעסק בעלמא, וצ"ב. תשובה: אינו ראיה, דאוכלין ומשקין מותר גם שלא לצורך [כלל]".

הגר"ח ק' שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ג') – "הגמ' שבת (קכד.) אומרת 'מקלות, אפשר כר' אלעזר' וסובר המשנ"ב (שעה"צ ש"ח י"ג) שמקלות הם כלי שמלאכתו להיתר. א"כ איך לדעת המשנ"ב מותר להשתמש בכלי היתר במקום שאפשר בלעדיהם, אפילו כאשר הכלי חוסך לו טרחה. תשובה: כבר תמהו רבים על המ"ב ונ' דלא אמר על דבר השגור".

הגר"ח ק' שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ג') – "שלחתי מכתב לרב שליט"א: לפי השעה"צ (שח' יג') שפוסק את הגמ' בשבת (קכד.) 'מקלות אפשר כר' א"כ איך מותר להשתמש בכלי היתר במקום שאפשר בלעדיהם אפי' כאשר הכלי חוסך לו טרחה. הרב ענה לי: 'כבר תמהו רבים על המ"ב ונראה דלא אמר על דבר השגור'. רציתי להביין: האם הכוונה שגזרת כלים כלל לא גזרו על דבר השגור ומותר לטלטל אפי' שלא לצורך כלל או הכונה שעל דבר השגור לא נאמר 'אפשר כר' א'. תשובה: תפוס לשון שני".

הגר"ח ק' שליט"א (נחלי דעת ח"ד ריש עמ' ד') – "הרב שליט"א כתב לי (בענין השעה"צ שח' יג') שאפשר כר' א' לא נאמר על דבר השגור לפ"ז האם כלי שמלאכתו להיתר שאינו שגור יהיה איסור להשתמש כאשר יכול להסתדר מבלעדיו. תשובה: אין כל הדברים שווים".

מ) לצורך אחר שבת.

א. האם מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך אחר השבת.

1. מחמיר.

א) הלכות קטנות (ח"ב סי' קל"ט בהג"ה) – "מרי הרב מ"ז ז"ל היה חוכך להחמיר ולאסור לשמשי בהכ"נ שלא יסירו בשבת אחר המנחה הספסלאות והתיבה כדי לפרוס המחצלאות כיון דקי"ל דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו ניטל אלא לצורך גופו או מקומו או שלא יגנב וישרף אך עתה שאינו לדבר א' מאלו מנ"ל דשרי".

- (ב) עי' פמ"ג (סי' שי"א א"א ס"ק ט"ו) – "ומלאכתו להיתר קשה, בסימן ש"ח בט"ז אות ב' דשלא לצורך כלל אסור אלא שיצטרך היום, ואין שייך כאן אלא אוכלין ותינוק, וצ"ע".
- (ג) מחה"ש (סוף ס"ק ט') – "ודע שכתב הט"ז ... כיון דאפשר שיצטרך להם היום ונושאים אצלו שיהיו מוכנים לו שרי ולפ"ז לענ"ד אחר מנחה שאין דרך שוב לאכול היה אסור וכמ"ש סי' שכ"ג סעיף ו' לענין הדחת כלים וע"ש במ"א סק"ט".
- (ד) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ג) – "מחה"ש".
- (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') – "דלא אסרו חכמינו זכרונם לברכה טלטול שלא לצורך אלא כשאין לו צורך בזה כלל כל היום, אבל אם צריך להשתמש בו בשבת, והוא נושא אצלו כדי שיהיה מוכן ומזומן לו כשיצטרך אליו, חשיב זה לצורך ושרי. ומיהו אם אחר שגמר סעודה שלישית ואין בדעתו לאכול עוד, והוא הולך לבית הכנסת מבעוד יום כדי להתפלל ערבית, אסור לטלטל הסכין בחיקו, דהא אין לו עוד צורך בה באותו היום, שכבר קרב הערב, ורק אם נושאה כדי שלא תגנב שרי, וכנזכר לעיל. ועיין מחצית השקל סימן ש"ח סעיף קטן ט', יעוין שם".
- (ו) פתחי עולם (ס"ק י').
- (ז) כה"ח (ס"ק ל"ט) – "מחה"ש".
- (ח) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ב').
- (ט) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' כ"ב ד"ה אבל, לשונו מובא לקמן), תורת המוקצה (עמ' קס"ב, מחלוקת רשב"א ור"ן).
2. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ב ד"ה אבל, לשונו מובא לקמן), תורת המוקצה (עמ' קס"ב, מחלוקת רשב"א ור"ן).
- (א) חזו"א (נחת אליהו הערות וחדושי דינים אות ס') – "שאלה. קי"ל דכלי שמלאכתו להיתר אין ניטל אלא לצורך דמסתבר דלאו דוקא בידים אסור לטלו שלא לצורך ה"ה בבגדו, ולפ"ז אולי יש למחות מה שנוהגים להניח בצלחת [א"ה. ר"ל בכיס] מכתבים ישנים וכדומה דברים שאינם נצרכים לצורך היום דלכאורה שלא לצורך היום הו"ל מוקצה. אך הגה"צ בעל חזון איש צדד להתיר די"ל דגם זה חשיב לצורך היום כשמתעצל לנער את הניר מהבגד זה גופא חשיב לצורך למעט טרחא, גם דזה נקרא טלטול מן הצד כשנושא הבגד לצורך לבישה דלא נעשה בסיס למה שבתוך הצלחת כמובא באחרונים שם".

ב. לפי זה, לכאורה בכל מעשה של 'מכין', יש גם בעיה של טלטול מוקצה.

1. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' כ"ב ס"ק כ"ו) – "ואם מטלטל הכלי לצורך זה יש כאן משום איסור טלטול דאפילו כלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטלו לצורך מחר".
- הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד אייר תשס"ו) – "שאלה: ראיתי במנחת שלמה (חלק ב' ס' ל"ה אות י"ב) יסוד גדול מר' שלמה זלמן בענין הכנה בשבת שכל "שרגילים לעשותם בלי לחשוב על הצורך" לא מקרי הכנה, ומשום כך מותר לקחת משקפים או שעון בשבת לצורך מוצ"ש, וק"מ מהט"ז בס' ש"ח ס"ק ב' שכתב שמותר לטלטל סכין אם ישתמש בו ביום ובמחצית השקל (שם סוף ס"ק ח') כתב על זה שאם הוא לצורך מוצ"ש ה"ז נחשב שלא לצורך כלל והוי מוקצה, וכן פסק הבן איש חי (שנה ב' פרשת מקץ אות א'), וכן הוי פשטות הסוגיא, ואם כן ה"ה שעון או משקפיים יאסור לטלטלם לצורך מוצ"ש משום דהוי טלטול שלא לצורך כלל והוי מוקצה. תשובה: איני יודע".
2. י"ל, שחומרת המחה"ש והט"ז הוא רק אם יכול לעשות במוצאי שבת. כגון כשיכול לקפל טליתו בשבת או במוצ"ש, שאז לקפל בשבת הוי טלטול מוקצה. [אמנם לשיטות, שבגדים נכלל בהיתר של אוכלים, עי' לקמן, אין איסור מוקצה]. אבל אם צריך מפתח לביתו בשביל מוצ"ש, אין מקור להחמיר. אבל אם הולך מביתו בשבת, ודעתו לחזור במוצ"ש, ואשתו נשארת בבית. אולי אסור לקחת את המפתח, כיון שאשתו יכולה לפתוח את הדלת. וצ"ע.

מא [אוכלין ומשקין]

א. הלכה.

1. מיקל – רש"י (ביצה דף יב. ד"ה ליפלגו, ביצה דף לז. ד"ה אטו, לשונם מובא לעיל), ר"ן (דף מח. ד"ה ומיהו, "אבל כתבי הקדש ואוכלין שלא נאסרו [מעולם] כל המחמיר עליו להביא ראייה"), מחבר (סעי' ד', "כתבי הקדש ואוכלין, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל"), פוסקים.
2. מחמיר – עי' מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ח', "וכ"כ בש"ג אבל נראה דחלילה להקל באוכלין ראוי להחמיר למ"ש התוס' פ"ב דף מ"ב ד"ה הצלה ..."), תורת שבת (ס"ק ט', סי' ש"ז ס"ק י"ז).

ב. אוכלין שאסורים באכילה.

1. אין עליהם דין אוכלין – מ"מ (עירובין פרק ד' הל' י"ד, "טבל"), מג"א (ס"ק י"ח, "וטבלא"), א"ר (ס"ק כ', "וטבלא"), תוס' שבת (ס"ק כ', "כגון טבל ומחומר"), מ"ב (ס"ק ל"ד, "וטבלא"), כה"ח (ס"ק מ"ה, "כגון טבל ומחומר"), הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רס"ד [דפו"ח, הע' ש"ג], שולחן שלמה ס"ק כ"א, לשונו מובא לקמן), לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ה' ס"ק ב'), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תס"א), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ו, לשונו מובא לקמן), הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' ה', "אוכלים שאסורים באכילה אין עליהם דין אוכלין").

ג. אוכלין שאינם מוכנים לאכילה, אבל עומדים לאכילה.

1. אין עליהם דין אוכלין.
- (א) פמ"ג (מש"ז סוף ס"ק כ"ה) – "משקה שכר בצלוחית מעורב עם שמרים אין ראויין כלל לשתייה לא מיבעיא בשבת אחר שיצולו אין מוקצה לחצי שבת אפילו ביה"ש כגמרו בידי אדם וסתם קדירות רותחות ומיהו בעודו כך אין לו דין אוכל בסעיף ד' רק מחמה לצל והבן".

(ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ו).

(ג) הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פרק כ' הע' רס"ד [דפוס, הע' ש"ג], שולחן שלמה ס"ק כ"א) – "דיש ללמוד מהא דסי' שח בפמ"ג מ"ז סוס"ק כה, דדגים חיים העומדים לאכילה ביו"ט או מאפה שנאפה ביו"ט ועדיין לא הפריש חלה, אסורים בטלטול שלא לצורך כלל אע"ג שהם דברי-מאכל".

(ד) לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ה' ס"ק ג').

(ה) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ו) – לשונו מובא לקמן.

2. מאכלים שאינם ראויים לאכילה [קמח, אורז, תפוחי אדמה, וכדו']: מוקצה מחמת גופו – ע"י לקמן.

ד. האם דברי מאכל קפואים (frozen food) חשיבי כאוכלין או דכיון שכעת אינם ראויים לאכילה אין לטלטלן אלא לצורך.

1. מיקל.

(א) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תס"א) – "וכן אוכלים ומשקים הנמצאים בתא ההקפה שבמקרר [פריזר] מותר לטלטלן בשבת".

2. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ו) – "עיין בספר שש"כ פ"כ הערה רס"ד שמביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שרק באוכלין המוכנים לאכילה אמרו שמותר לטלטלם אפילו שלא לצורך, אבל אם אינם מוכנים לאכילה כגון שהם טבל [אף באופן שמותר להפריש בשבת כגון שהתנה עליו מערב שבת] או כגון דגים שאינם מבושלים ביו"ט [שאינם מוקצה כיון שמותר לבשלם], מ"מ אין להתירם בטלטול אלא לצורך, ולמד כן מדברי הפמ"ג, עיי"ש. ויש לעיין לפ"ז אם דברי מאכל קפואים חשיבי כאוכלין או דכיון שכעת אינם ראויים אין לטלטלן אלא לצורך".

ה. אף דאינם ראויים כ"כ, מ"מ ראויין הם קצת.

1. מיקל.

(א) שבט הקהתי (ח"ב סי' קל"ט אות א') – "אבל המלפפונים בשעת שמשחה אותם שיתחמצו ג"כ ראויין לאכול ולא הוי מוקצה (וכן שמעתי מהגאון רי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]) ואע"ג דאינם ראויים כ"כ, מ"מ ראויין הם לאכול".

(ב) הו"ד הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק א' הע' ז').

ו. מלח (salt).

1. הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א טור ב') – "שאלה: כתב הפמ"ג (הל' פסח סי' תמ"ד א"א סק"א) וז"ל: מלח י"ל דאין דינו כאוכלין, וזה שייך בכל שבת, עמ"ש בפריי שם, עכ"ל (ובפמ"ג בהל' שבת לא מצאתי שחזר לכתוב בדין המלח), ודבריו תמוהים דלמה מלח לא יחשב כאוכלין לענין היתר טלטול שלא לצורך. ואף אם לא נאכל בפנ"ע, מ"מ הוא נאכל עם דברים אחרים, ועוד דבשו"ע (סי' קע"ט ס"ו) כ' אכל כל מאכל ולא אכל מלח ידאג מפני ריח הפה, ואף שאין אנו נוהגין כן, מ"מ אין איסור בדבר, וזהו עיקר הטעם למים אחרונים [ודוח"ל בין מלח העשוי למליחת בשר למלח דק כקמח, דמ"מ גם הוא עומד לאכילה, וצ"ע]. תשובה: אין דינו כאוכלין כיון שאינו מקבל טומאה (ע"י תוס' בבא בתרא כ' א' ד"ה והמלח) אבל דינו כחפץ. [וז"ל התוס': משמע מהכא דאין מלח מקבל טומאה וכו', עכ"ל]".

2. מראי מקומות – ענפי משה (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"א טור א').

(א) ג'י הפמ"ג (סי' תמ"ד א"א ס"ק א') – "מצה שאסורה לאכול בערב פסח, אם יש לו עופות שרי בטלטול אם רוצה ליתן לעופות, צ"ע אם הוה כאוכלין דמותר לצורך עצמן, עיין סימן ש"ח סעיף ד', (דר"ל) [די"ל] הואיל כעת אין ראויין כי אם לעופות לאו אוכל אדם הוה (ומלח) י"ל אין דינו כאוכלין, וזה שייך בכל שבת, עיין מה שכתבתי בפריי שם [אשל אברהם אות י] ועיין ר"ן פרק כל הכלים [שבת מח, א ד"ה ומיהו]".

(ב) מצות מצוה: בערב פסח שחל בשבת – ע"י לעיל.

ז. מיני פירות מפלסטיק לנוי.

1. אין עליהם דין אוכלין: דינם ככלים שמלאכתן להיתר.

(א) שבט הקהתי (ח"א סי' קט"ו סוף אות ב') – "ונראה דכהיום שעושים מיני פירות מפלסטיק לנוי, הדבר פשוט דלגבי מוקצה אין דינם כאוכלים שמותרים לטלטל לצורך כלל אלא דינם ככלים שמלאכתן להיתר".

ח. מאכל בהמה.

1. אין עליהם דין אוכלין: דינם ככלים שמלאכתן להיתר – ע"י סעי' כ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ט. מאכלים שזרקם לאשפה.

1. ע"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

י. קדירות שיש בתוכן תבשיל.

1. ע"י לקמן.

מב | כתבי קודש.**א. הלכה.**

1. מיקל – ר"ן (דף מח. ד"ה ומיהו, "אבל כתבי הקדש ואוכלין שלא נאסרו [מעולם] כל המחמיר עליו להביא ראיה"), מחבר (סעי' ד', "כתבי הקודש ואוכלין, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל"), פוסקים.
2. מחמיר – עולת שבת (ס"ק י"א, "הר"ן ... ולי תימא מהא דאמרין בהניזקין דספרא דאפטרותא דאי לאו דשרי למיקריא ביה הוה אסור לטלטלו וצ"ע").

ב. ספרים: רק כתבי הקודש, או כל הספרים שמותר לקרוא בשבת.

1. כתבי הקודש – מחבר (סעי' ד' [אמנם עי' המג"א ו"ש"מ], "כתבי הקודש ואוכלין, מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל").
 (א) אפשר דאזיל לשיטתיה בסי' ש"ז סעי' י"ז (סתם וי"א, "אסור ללמוד בשבת ויו"ט, זולת בד"ת; ואפילו בספרי חכמות אסור; ויש מי שמתיר"), ששאר ספרים אסור לקרוא. וכן הלשון של הר"ן הוא 'כתבי קודש', וי"ל דאזיל לשיטתיה. דאי' בב"י (סי' ש"ז ס"ק י"ז), "כתב הרמב"ם בפירושו המשנה פרק שואל (מ"ב) שאסור ללמוד בשבת וביום טוב זולת בספר הנבואות ופירושיהן ואפילו היה אותו ספר בחכמה מן החכמות וכתבו הרב המגיד בפרק כ"ג (ה"ט). וכן נראה ממה שכתב הר"ן בפרק כל כתבי (מג: דיבור ראשון) בשם הר"ז (המאור מג. ד"ה והא) מאחר שפסק מנהג הראשונים שהיו נוהגים לדרוש בכל שבת ושבת עד זמן סעודה אין לנו למנוע עצמנו מלקרוא בכל כתבי הקדש ובכל ספר שיש בו סרך קדושה כל היום כולו עד כאן משמע דדוקא בכתבי הקדש או ספר שיש בו סרך קדושה קורין אבל לא בספר שאין בו סרך קדושה". ודו"ק.
2. כל ספרים.
 (א) מג"א (ס"ק י') – "וכתבי קדש. פי' ספרים שמותר לקרות בהם דלא כע"ש".
 (ב) תוס' שבת (ס"ק י"ט, ס"ק כ"א).
 (ג) גר"ז (סעי' י"ז) – "וכל מיני ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל".
 (ד) מ"ב (ס"ק כ"ב) – "כתבי הקודש. פי' כל הספרים שמותר לקרות בהן".
 (ה) גדולות אלישע (ס"ק כ"ב).
 (ו) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') – "במה דברים אמורים בכלים וחפצים, אבל מיני אוכלים ומשקים וכל מיני ספרים שמותר לקרות בהם, מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל, ואפילו שלא הזמין בדיבור ולא במחשבה נמי מותר, דלא גזרו חכמינו זכרונם לברכה למגדר מלתא שלא יטלטלו, אלא רק בכלים וחפצים, אבל אוכלים ומשקים וספרים לא היו בכלל גזירה זו".
 (ז) בה"ח (ס"ק מ').
 (ח) קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' ג') – "ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל".
 (ט) ששכ"ה (פרק כ' הע' רס"ג [דפו"ח, סעי' פ"ג]).
 (י) הגר"ח (שליט"א [נחלי דעת ח"ד עמ' ז']) – "האם 'ספרי חכמה' כולל כל הספרים שאינו אסור משום 'מושב לצים' או 'שטרי הדיוטות', כגון ספרים על 'טבע' או 'גאוגרפיה' או בעניני בהמות וכדומה. תשובה: כן".
 (יא) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' הע' ד').
 3. מראי מקומות.
 (א) עולת שבת (ס"ק י"א) – "כתבי הקודש וכו'. כן כתב הר"ן בפרק כל הכלים [מח ע"א ד"ה ומיהו]. והטעם מבואר שם דהרי הספרים לא היו נאסרים מעולם עי"ש. ולי תימא מהא דאמרין בהניזקין [גיטין ס ע"א] דספרא דאפטרותא דאי לאו דשרי למיקריא ביה הוה אסור לטלטלו וצ"ע".
 (ב) הגר"ח (ש"צ"ל [חי' בתרא על מ"ב ס"ק כ"ב]) – "ונפ"מ לזמנינו דתרגום כתבי קודש ללטינית, דאין ליהודים תשמיש בהן אסור לטלטלן, אבל אם לקצת יהודים יש השתמשות שוב מותר".
 (ג) פתח הלכה (פרק ב' הע' ט"ז) – "צ"ע מה הדין בסתם ספרים שמותר לקרות בהם".
 (ד) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תנ"ב) – "וכיון שנקטו הפוסקים שמעיקר הדין מותר ללמוד בספרי חכמות בשבת [אמנם המחמיר תע"ב] לכן לענין דיני מוקצה דינם ככלי שמלאכתו להיתר".

ג. מגילה בפורים שחל בשבת (פורים משולש).

1. מחמיר – פר"ח (סי' תרפ"ח ס"ק ו'), ת"א (כלל קנ"ה אות י'), "אין קורין מגילה בשבת ... ולפי שאסור לקרות בה באותה שבת, לכן אסור גם לטלטל אותה"). שעת" (ס"ק ב', סי' תרצ"ג ס"ק א'), קיצור שו"ע (סי' קמ"א סעי' י"ז, "בשבת (שאינו פורים) מותרין לטלטל את המגילה"), חסד לאלפים (סעי' ג'), פתחי עולם (ס"ק י'), שלמת חיים (סי' ת"ד אות ה'), גדולות אלישע (ס"ק ל"ד), חזון עבדיה (פורים עמ' רי"ג ד"ה יום, הליכות עולם ח"ג עמ' קצ"ה).
- (א) אולי כל הכי מיירי רק במגילה כשרה. וכן שו"מ פסקי תשובות (סי' תרפ"ח הע' קמ"ו), "ודע, דכל האמור כאן הוא במגילה כשרה הכתובה בקלף, אבל מגילות הנדפסות לכו"ע אין כלל איסור מוקצה אף בשבת שחל בו פורים, ופשוט".
 2. מיקל – עולת שבת (ס"ק י"ג), א"ב (סוף ס"ק י', סי' תרפ"ח ס"ק י"ג, א"ז ס"ק ט', "מותר לטלטל מגילה בשבת"), פמ"ג (מש"ז ס"ק ב', "ומגילה מסופק בו, ובאליה רבה [ס"ק] יו"ד מגילה ככתבי הקודש. לכאורה כשחל פורים ביום ראשון והולכין לבית הכנסת במוצאי שבת, אם בין השמשות, יש לומר שבות במקום מצוה לא גזרו בין השמשות, עיין [מ"א] סימן שמ"ב. ומיהו יראה להתיר, כמו שכתב באליה רבה"), מקור חיים (חו"י, על סעי' ד'), שואל ומשיב (תליתאה ח"ג סי' כ"ט), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ה), מ"ב (ס"ק כ"ב, סי' תרפ"ח סוף ס"ק י"ח, "והנה הפר"ח אסר לטלטל המגילה בשבת מאחר שאין קורין בו אבל כמה אחרונים חולקין עליו ומתירין"), ערה"ש (סעי' י"ז, סי' תרפ"ח סעי' י"ז), עי' יד יוסף (ס"ק י"א), תורת שבת (ס"ק ח'), קובץ

הלכות (פורים פרק י"ז הע' ב', פרק כ' סעי' ה'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' ו', "עיקר ההלכה"), מקדש ישראל (פורים סי' קס"א), פורים משולש (דבליצקי, פרק ה' סעי' ב'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' ז').
 3. מראי מקומות – שכנה"ג (הג' ב"י אות ג', "איני מחליט הדבר לומר בה לא איסור ולא מותר"), תולדות שמואל (ח"ג סי' צ"ט אות י"ב ערך ספרים, השמטות לדף ר'), כה"ח (ס"ק מ"ח), ציץ אליעזר (חי"ב סי' נ"א), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ס"ג [דפו"ח, הע' ע']), חוט שני (ח"ג פרק נ' ס"ק א'), פסקי תשובות (אות ח'), הל' חג בחג (עמ' ל"ו), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תנ"ט).

ד. גט: האם יכול ללמוד הימנו בשבת - וממילא אינו מוקצה.

1. עי' סי' ש"ז סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ה. שטר כתובה: האם יכול ללמוד הימנו בשבת - וממילא אינו מוקצה.

1. עי' סי' ש"ז סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ו. פרוזבול: האם יכול ללמוד הימנו בשבת - וממילא אינו מוקצה.

1. עי' סי' ש"ז סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ז. שטרות מכירת חמץ: האם יכול ללמוד הימנו בשבת - וממילא אינו מוקצה.

1. עי' סי' ש"ז סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ח. שטר תנאים.

1. עי' סי' ש"ז סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ט. גניזה/כתבי קודש שבלו.

1. עי' לקמן [שברי כלים].

מג [מזוזה]

א. מזוזה חדשה.

1. מוקצה.

א) עי' מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל"ח סוף אות ז') – "ואולי ראוי להחמיר היכא דאפשר אפילו היכא דלא הוקבעה המזוזה עדיין מעולם בהמשקוף, וכמו בגט דיש אוסרים לטלטלו כמבואר במגן אברהם (סי' ש"ז ס"ק כ"ד), ומהגם דיש לומר דמזוזה יש בה גם משום מוקצה מחמת חסרון כיס כיון דמקפיד עליה מלצור אותה על פי צלוחיתו ולא לעשות בה שום דבר בכדי שלא תפסל מחמת קלקול האותיות".

ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חי' בתרא על מ"ב ס"ק כ"ד) – "שאני כתבי קודש דאפשר דחז"ל לא גזרו שם שם מוקצה כלל וכן נראה, ומזוזה היא כתפילין ואינם בכלל כתבי הקודש, ונראה שאינו מיוחד לתשמיש אחר, ולא חזי לכלום, ולכן נראה דלא שרי לטלטלו אלא משום בזיון, אא"כ הוא סופר שאז מיוחד ללמוד וכד"ל".

2. אינו מוקצה.

א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י' ערך מזוזה) – "ולענ"ד כיון דמותר עכ"פ לקרות בה וע"ז וודאי אין מקפידין דניחא ל' לאינש וכו' כי הקריאה בצמה מצוה היא והמזוזה אינה נפסדת בכך ע"כ אין להרהר בזה".

ב) הגר"ש א"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' י"ב, פסקי הלכות קרול סת"ם אות מ"ו, פסקי הגר"ש א"א זצ"ל קל"א סוף אות י"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ד, יו"ד פרק ס"ד אות כ"ב) – "מזוזה חדשה מותר לטלטל בשבת, מפני שראוי לקרוא ולעייין בה. ורק כאשר היא סגורה בנרתיק, שא"א להוציאה בשבת ולקרוא בה, הוי מוקצה".

ג) ששכ"ה (פרק כ' הע' ל"ג [דפו"ח, הע' ל"ד]) – "עיין מנחת שבת ... אכן בתולדות שמואל ...".

ד) מגילת ספר (ענינים שונים באו"ח ויו"ד, או"ח סי' ט"ו אות א').

ה) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ה).

ו) ילקוט יוסף (שבת ח"ב סי' שח סעי' ו', דיני מוקצה מחמת גופו סעי' י"ח, הע' כ"ב [לשונו מובא לקמן]) – "מותר לטלטל מזוזה בשבת, כיון שיכול ללמוד ממנה כמה הלכות".

ז) אגור באהליך (פרק מ"א סעי' ה') – "מזוזה שלא היתה קבועה בפתח בשבת זו, או שהיתה קבועה, אלא שהיה אפשר לשולפה בהיתר, נראה שאינה מוקצה".

3. בשעת הדחק יש להקל.

א) ברית עולם (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' י"ג, אז נדברו ח"ח סי' ל"ח אות א') – "לפי מה דמביא מהס' תוס' שבת דמקשה נמי למה תפילין לא הויין ממח"כ (ככתוב בברית עולם בזמן שחיברתי לא הי' לי הס' תו"ש, וכתוב בברית עולם תירוץ אחר) ולפי תירוצו יוצא דגם תפילין שלנו ולפ"ז גם מזוזה לא הוין מוקצה מח"כ. וזה בניגוד להברית עולם אמנם למעשה אין כ"כ נפק"מ מאחר שאם נפל ומוטל בבזיון לכו"ע מותר לטלטל לכתחילה כמבואר שם בברית עולם. ולפי האמור יש להקל בצריך למקומו בכל ענין".

4. מראי מקומות – שרגא המאיר (ח"ג סי' קט"ז אות ד', ח"ו סי' ט' אות א', סי' ל"ו אות א'), לוח המוקצה (ערך מזוזה חדשה).

א) שבט הלוי (שערי הורה גליון ה' עמ' ל"ו) – "דאין מוקצה מחמת חסרון כיס".

ב. מזוזה שנפלה מהדלת בערב שבת.

1. מיקל: אינו מוקצה.

(א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י' ערך מזוזה) – "ואם נפלה בשבת מעל הדלת שהי' קבועה מספקא לי' (המנחת שבת) ג"כ כיון שעומדת עכ"פ לתחזירה לקבועתה כנ"ל בדלתות הבית ולענ"ד ג"כ לא דמי מטעם הנ"ל כיון שהקריאה בעצם מצות היא והיא ראויה לכך [כן נ"ל]."

(ב) באר משה (ח"ח סי' ע"ב) – "שרי לטלטלה בכל אופן".

(ג) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' י"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ד, יו"ד פרק ס"ד אות כ"ב) – לשונו מובא לקמן.

(ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ה).

(ה) ילקוט יוסף (שבת ח"ב סי' שח סעי' ו', דיני מוקצה מחמת גופו סעי' י"ח [לשונו מובא לעיל], הע' כ"ב [לשונו מובא לקמן]).

2. מחמיר [חשיב כמו דלתות הבית שנתפרקו].

(א) עי' מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל"ח אות ז') – "ואפילו היכא שנפלה מן מזוזות הבית בחול יש לעיין אם לטלטלה בשבת ואף שהיא ראויה לקרות בה וללמוד ממנה דיני מזוזה וא"כ הוי דינה כשאר ספרים מכל מקום כיון שהיא ראויה להחזירה למזוזת הבית ולכך היא עומדת אפשר דיש להחמיר מלטלטלה, ועיין מגן אברהם (סי' שח סק י"ט) ובשולחן ערוך הרב (שם סעיף ל"ה) מה שכתב בזה לענין דלתות הבית שנתפרקו מן הבית כי לפי דעתי יש ללמוד לכאורה משם לכאן וצריך עיון עוד בכל זה למעשה".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' הע' ל"ג [דפו"ח, הע' ל"ד]).

3. מראי מקומות – ברית עולם (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' י"ג, אז נדברו ח"ח סי' ל"ח אות א'), ציץ אליעזר (חי"ג סי' נ"ג), לוח המוקצה (ערך מזוזה שנפלה).

ג. מזוזה שנפלה מהדלת בשבת.

1. מחמיר [חשיב כמו דלתות הבית שנתפרקו].

(א) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל"ח אות ז', שירי מנחה שם אות י"ד) – "ואם בעת שנכנס השבת היתה מחוברת וקבוע במזוזות המשקוף ולאחר שנכנס השבת נפלה משם יש לעיין אם מותר לטלטלה בשבת ולכאורה נראה דאסור וכמו דלתות הבית שנתפרקו מן הבית דאסור לטלטלם. [אך זה דוקא אם אינה מונחת במקום בזיון אבל אם המזוזה מונחת במקום בזיון לכאורה נראה דיש להקל לטלטלה כדי להצניעה כמבואר במנחת שבת (סימן זה ס"ק ל"ז) לענין תפילין]."

(ב) עי' ברית עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"ג) – "נפל מהמזוזה יש לדונו כדלתות הבית שנתפרקו (מנ"ש) מיהו אם מוטל בבזיון בודאי מותר לטלטל כמו שנתבאר בסעיף י"א לענין תפילין".

(ג) ששכ"ה (פרק כ' הע' ל"ג [דפו"ח, הע' ל"ד]) – "וע"ש במנחת שבת, דאם נפלה המזוזה בשבת מן המחובר, לכו"ע אסור לטלטלה".

2. מוקצה [מיגו דאתקצאי בין השמשות].

(א) הגר"ח ק' שליט"א (לקט הלכות מזוזה, שאלה ה') – "יתכן שהוא מוקצה".

עי' הגר"ח ק' שליט"א (אשיחה עמ' של"א) – "מזוזה שהיתה מונחת על הפתח ונפלה. צ"ע בשבת אי מותר להרימה, דלכאורה דינה כמוקצה: א. משום שמקפידים עליה מחמת חסרון כיס. ב. משום שהיא כדלתות הבית שנתפרקו. תשובה: יתכן שמותר להרימה משום בזיון כתבי הקודש".

(ב) ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' תתרל"ח).

(ג) עי' אגור באהליד (פרק מ"א סעי' ו') – "היתה המזוזה קבועה בפתח כל בין השמשות, ונפלה, אם היה איסור תורה להסירה, י"א דהוי מוקצה, ובמקום הדחק יש להקל".

3. אינו מוקצה.

(א) באר משה (ח"ח סי' ע"ב, עי' קובץ תורני עם התורה מהדורא ב' ח"א סוף עמ' י"א) – "מפורש בשו"ע (סי' ש"ח סעי' ד') דכתבי קודש שרי לטלטל אפילו שלא לצורך כלל, כי על כתבי הקודש לא גזרו מעולם כמפורש בראשונים, עיין בב"י בשם הר"ן ובחי' הריטב"א (שהם חי' הר"ן כידוע ומפורסם). וכמו כן פרשיות תפילין כמפורש בתוס' שבת (סי' ש"ח ס"ק כ"א) ... ששרי לטלטלן מפני שהן בכלל כתבי קודש עיי"ש ... מה שכ' המנחת שבת והברית עולם שיש על מזוזה דין מוקצה דחסרון כיס, פליאה גדולה היא, וכי בשאר כתבי הקודש אין חסרון כיס, ועם כל זה כתב הר"ן והשו"ע אחר שכל כתבי הקודש מותרין לטלטלן, אין שום נפק"מ אם הן של חסרון כיס או לא, והטעם כמו שכ' הר"ן על הרי"ף ובחי' הריטב"א (שהן חי' הר"ן) שמעולם לא גזרו עליהם, ומאחר שלא גזרו עליהם כלל מי הוא זה שיכול לגזור עלי' ולאסרן בשביל חסרון כיס, מאחר שנחמיה לא אסרן מפני חסרון כיס, ואין זה אלא דברי תימה".

(ב) ציץ אליעזר (חי"ג סי' נ"ג אות ג').

(ג) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' י"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ד, יו"ד פרק ס"ד אות כ"ב) – "שגם בעודה מחוברת לבית, דין כלי יש לה, לכן אפילו נפלה בשבת אינה מוקצה, כמו שאר כתבי קודש".

(ד) שבט הלוי (חי"א סי' פ"ה אות א') – "בענין להחזיר מזוזה שנפלה בשבת, אם יש בטלטול המזוזה שאלה של מוקצה. תשובה: לדידי פשיטא לי דאין בו מוקצה מחמת חסרון כיס, וכנראה מכל הפוסקים שהבאתי בשבט הלוי ח"ד סי' קמ"ג, ובמש"כ בשם ספר מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל"ח) דדמי לדלת הבית שנתפרק בשבת דאיכא גדר בנין, לא דמי כלל, ובפרט באופנים שכתבתי בתשובה שם לע"ד דהחזרת מזוזה עצמה בשבת אין בה סרך בנין, אם לא לפעמים חיבור הנתיק וכיו"ב וכמש"כ שם בסו"ד, ופשוט".

ה) עי' חוט שני (ח"ג פרק נ' סוף ס"ק ב', הע' ז', עמ' ק"ב, עי' באר אליהו סעי' י' ס"ק ג') – "מזוזה שנפלה בשבת, אם היא מגולגלת באופן שאי אפשר לפותחה ולקרות בה הרי היא מוקצה, ואם אפשר לפותחה ולקרות בה הרי היא ככל כתבי הקודש שאינם מוקצה. [ובית שנפחת ופירות בתוכו אינם מוקצה, עיין ביצה ל"א ע"ב, וביאר הרמב"ן כיון שאינם מגופו של דבר (מובא להלן עיי"ש). ונראה דמזוזה כרוכה ואי אפשר לקרות בה מסתברא דהוא מגופו של דבר]".

עי' חוט שני (מזוזה סי' רפ"ט ס"ק ב') – "ואם אפשר לפתוח המזוזה באופן שאפשר לקרות ממנה בשבת, הרי היא ככל כתבי הקודש שאינם מוקצה, שאין על זה שם מוקצה, ואפשר שאף המיגו דאיתקצאי שהיתה מחוברת מערב שבת נפקע בזמן שאפשר לקרות מהכתבי הקודש".

ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ה).

ז) ילקוט יוסף (שבת ח"ב סי' שח סעי' ו', דיני מוקצה מחמת גופו סעי' י"ח [לשונו מובא לעיל], הע' כ"ב) – "במנחת שבת ... ובתולדות שמואל חלק ג' (סימן צט) כתב, דכיון שמותר לקרות במזוזה בשבת, והקריאה עצמה מצוה היא, והמזוזה אינה נפסדת בכך, על כן אין להרהר בזה. ע"ש. וראה מה שכתבו בזה בשו"ת באר משה חלק ח' (סימן עב), ובספר שלמי יהודה (פרק ה' סק"א). ע"ש".

ח) אוצר הלכות (שבת ח"ב אות מ"ו) – "וכן מותר לטלטל מזוזה כשאר כתבי הקודש, אפי' הי' קבוע בביה"ש ונפלה באמצע השבת".
4. מראי מקומות – רבבות ויבולות (ח"ב סי' שמ"ח), מגילת ספר (ענינים שונים באו"ח וביו"ד, או"ח סי' ט"ו אות ב'), נחלת ישראל (פרק ו' אות ה' ערך מזוזה, עמ' רפ"ו), תורת המוקצה (עמ' קס"ד).

ד. נרתיק המזוזה חדשה, או שנפל בערב שבת.

1. מיקל, הוי כלי שמלאכתו להיתר.

א) באר משה (ח"ח סי' ע"ג, דינו כמו המזוזה) – "שרי לטלטלו מחמה לצל או בשביל שלא ישבר ושלא יגנב אבל שלא לצורך כלל לא יטלטלנו ... עכ"ז מותר לטלטלו משום שהנרתיק ראוי לשים בו המזוזה כדי לשמור המזוזה, והמזוזה מותר לטלטלה בשבת כמו שביארנו לעיל".

ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ו, דינו כמו המזוזה).

ג) אוצר הלכות (שבת ח"ב אות מ"ו, דינו כמו המזוזה) – "אבל נרתיק המזוזה אין לטלטל שלא לצורך כלל".
2. כלי שמלאכתו לאיסור.

א) אגור באהליך (פרק מ"א סעי' ט', הע' י"ח) – "לא היה הנרתיק מחובר לפתח, הרי הוא ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר בטלטול כדי להשתמש בו או במקומו, אך לא כדי להצילו מקלקול. [ראיתי כמה מחברים שכתבו שאם נפל הנרתיק בע"ש הוא מוקצה, כדלתות הבית שנתפרקו מע"ש שאסורים כמבואר במשנ"ב (שח, לה). אך לענ"ד שאני דלת שאינה עומדת לתשמיש אחר. משא"כ הנרתיק, שמשמש לשמור את המזוזה, וגם כשנתפרק משמש לכך, וא"צ יחוד נוסף לכך, אינו מוקצה. ומ"מ כיון שעיקר דרך תשמישו לסייע לחבר את המזוזה לפתח, דינו ככלי שמל"א".

3. מחמיר.

א) לוח המוקצה (ערך בית מזוזה - בלי מזוזה, והע' שם) – "טעם הדין: עיין ערך דלת בית שהתפרקה שכל דבר שעומד להתחבר לקרקע דינו כמוקצה גמור, וק"ו בבית מזוזה שהוסר ממקומו ועתיד להחזירו לאחר השבת".

לוח המוקצה (ערך בית מזוזה - עם מזוזה, והע' שם) – "טעם הדין: עיין ערך שי"א שדינה כמוקצה ולשיטתם כשהיא בתוך הבית יש לבית דין בסיס. ואף לשיטות שמזוזה אינה מוקצה ודינה ככתבי הקודש מכל מקום יש לאסור כדן כל אביזרים שעומדים להתחבר לקרקע שנתבאר בערך דלת בית שהתפרקה שדינם כמוקצה גמור, ולכן העלנו שבכל אופן דינו כמוקצה. אכן אם כבר אין דעתו להחזיר את הבית מזוזה הזה למקומו ואין מזוזה בתוכו ודאי דינו ככלי שמלאכתו להיתר, ואם לעת עתה משמר המזוזה בתוכו יהא הדין תלוי במחלוקת בדין מזוזה שלשיטות שדינה כמוקצה נעשה בית המזוזה כסיס לדבר האסור ולשיטות שמתירים מזוזה דין הבית ככלי שמלאכתו להיתר".

4. מראי מקומות.

א) שערי המזוזה (פרק א' סוף הע' ע"א) – "בס' לוח המוקצה ... וע"ע בשו"ת באר משה ...".

ה. נרתיק המזוזה שנפל בשבת.

1. מיקל.

א) באר משה (ח"ח סי' ע"ג, דינו כמו המזוזה) - לשונו מובא לעיל.

ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ו, דינו כמו המזוזה).

2. מחמיר.

א) לוח המוקצה (ערך בית מזוזה) - לשונו מובא לעיל.

3. מחמיר אא"כ המזוזה בתוכו שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

א) אגור באהליך (פרק מ"א סעי' ח', הע' ט"ז, הע' י"ז) – "נרתיק שהיה מחובר לפתח כל בין השמשות, ונפל, הרי הוא מוקצה גמור. [כמוקצה מחמת ח"כ שהרי קבע לה מקום, כמש"נ בסקי"ב, והנרתיק אין דינו ככתבי הקודש, וגרע מהמזוזה]. אך בשעה שהמזוזה בתוכו, מותר לטלטלו. [ודינו כשאר כלי שמל"א, כמבואר במשנ"ב (שח, כ)]."

ו. מראי מקומות – מגילת ספר (או"ח סי' ט"ו).

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ז הע' על ס"ק ד') – "אם יחד מקום הרו ודאי מקפידים על סתם טלטול, [ולכן] ה"ה מוקצה אפילו אם לא מחבר ממש ואין בזה סותר".

מד] תפילין.**א. כלי שמלאכתו להיתר.**

1. תרה"ד (סי' ע') – "שאלה: מה שנמנעים ליגע ולטלטל התפילין בשבת וביו"ט, יש חשש איסור בדבר או לאו. תשובה: יראה דהיתר גמור הוא לטלטל תפילין בשבת וביו"ט, אם יש שום צורך בדבר. ומשנה שלימה היא בפ"ק דביצה: משלחין תפילין ביו"ט. וקאמרינן התם דאע"ג דאין נאותין מהן ביו"ט, משלחין אותן. אלמא דמותר לטלטל, דאל"כ היאך משלחין אותן".
2. מהר"י ברונא (סי' מ') – "שרי לטלטל תפילין אפי' בלא הצלת דליקא ובלא ביזיון".
3. מחבר (בי"ס ס"ק ד' א').
4. רמ"א (סעי' ד') – "ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך".
5. שכנה"ג (הג' ב"י אות ב').
6. עטרת צבי (ס"ק ו').
7. עולת שבת (ס"ק י"ב) – "ותפילין אין לטלטלן. פירוש אף על פי דאין בהם תורת כלי מכל מקום כיון דאין איסור בשבת בהנחתם אלא שאין צריכין בשבת הנחת תפילין מפני שהוא עצמו אות וכדכתבו התוס' סוף פרק קמא דיו"ט [טו ע"א ד"ה היה], ומשום הכי מותר לטלטלם. מיהא כבר כתבתי דמשמעות לשון הגמרא דיש איסור בהנחתם בשבת ויו"ט. וכן משמע מדברי הזוהר [חדש שיר השירים ח ע"א]. ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן ש"א סעיף (ד') [ז' סק"ח]. ונראה דאפילו משום שלא יגנבו מותר לטלטלן. וכן מוכח מדברי הגמרא דאמרינן התם [ביצה טו ע"א] משלחין תפילין ביום טוב ואי אסור בטלטול היאך מתירין בשילוח".
8. מקור חיים (חו"י, על סעי' ד').
9. גר"א (על סעי' ד').
10. י"ם יששכר (עמ' כז), ובסוף הספר בחלק מצודת יששכר סי' א' סעי' ט"ו) – "תפילין הוי ככלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלם בשבת ויו"ט לצורך".
11. שבילי דוד (ס"ק א').
12. אור יצחק (ח"א או"ח סי' ק"נ) – "גדר כלי שמלאכתו לאיסור, אינו כל דבר שעושים בו מעשה האסור בשבת, אלא רק דבר שעושים בו ממש מלאכת איסור. ולפי"ז תפילין שאין עושים בהם מלאכה, ורק אסור להניחם בשבת לשם מצוה, אין להם דין של כלי שמלאכתו לאיסור".
- א. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף טו, הליכות שלמה תפילה פרק ד' סוף ס"ק מ"ח) – "בעיקר דין תפילין עיין בשו"ע (סי' ש"ח ס"ד) שפסק הרמ"א דהוה ככלי שמלאכתו להיתר, והקשו הט"ז והמג"א דכיון דעומד למצוה האסורה בשבת הוה ליה ככלי שמלאכתו לאיסור. ואולי י"ל דעצם הליבישה הרי אינה אסורה אלא בכונה לשם מצוה, וא"כ רק המחשבה הוא דאסור".

ב. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. עי' ט"ז (ס"ק ג') – "ותימא לי דכיון דהיתר הטלטול תלוי במה שאין איסור בהנחתן הא כבר פסק הב"י וש"ע בסי' ל"א שיש איסור בהנחתן בשבת ויו"ט כדברי הזוהר וא"כ שפיר אסור הטלטול מטעם מוקצה ולמה הסכימו ב"י ורמ"א כאן להתיר הטלטול וצ"ע".
2. עי' מג"א (ס"ק י"א) – "ומ"מ הוי ככלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו כ"א לצורך גופו ומקומו כ"מ בתו' שבת דף מ"ו מיהו בש"ג רפ"ו דשבת כ' בשם הפוסקים דשרי בטלטול עסי' ש"ג סי"ח ומ"ש סל"ג".
3. תוס' שבת (ס"ק כ"א).
4. א"ר (ס"ק י"א) – "האחרונים [מג"א ס"ק י"א ט"ז סק"ג] החמירו דדוקא לצורך גופו או מקומו מותר, כיון דלדידן אסור להניחם בשבת ויו"ט".
5. ברכי יוסף (סי' ל"א ס"ק א').
6. מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ט', עי' ס"ק ט"ו).
7. שלחן שלמה (סעי' ד') – "ותפילין דינם ככלי שמלאכתו לאיסור כיון שאסור להניח תפילין".
8. גר"ז (סעי' י"ט) – "התפילין אין דינן כספרי הקודש ולא אפילו ככלי שמלאכתו להיתר שהרי אסור לצאת בהן לרשות הרבים וכל דבר שאסור לצאת בו אסור ללבשו כלל בשבת אפילו בתוך הבית שמא ישכח ויצא בו כמו שנתבאר בסי' ש"ג ואף להמתירין שם ללבוש בבית אין התפילין כלי שמלאכתו להיתר הואיל והן מיוחדים ללבושן לשם מצוה ובשבת אסור ללבושן לשם מצוה כמו שנתבאר בסי' ל"א לפיכך אסור לטלטלן אפילו לצורך עצמן כגון להצניען שלא יגנבו אם הוא מקום שרוב הגנבים המצויים שם הם ישראלים שלא יבאו התפילין לידי ביזיון בידם".
9. חסד לאלים (סעי' ג').
10. בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות ב') – "התפילין אסור לטלטלם, ואם רוצה לישב במקומן, או כדי שלא יטנפו, או שאר ביזיון, שרי לטלטלם".
11. קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' ט', ס"ק י"ח).
12. גדולות אלישע (ס"ק ל"א).
13. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תקט"ז סוף אות ג', הליכות שלמה תפילה פרק ד' ס"ק מ"ח [לשונו מובא לקמן]) – "תפילין ... דשרי לטלטל משום ביזיון, נראה **דבכה"ג חשיב מצוה** ושרי אף בשבת".
14. תפלה למשה (ח"א סוף סי' י"ח).
15. יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' קצ"ו).
16. חוט שני (ח"ג פרק ע"ג, עמ' קנ"ז ד"ה והדבר) – "והנה קיי"ל דתפילין הם כלי שמלאכתו לאיסור ...".
17. עי' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ל, עי' עמ' ת"ו) – "שנכון להחמיר".
18. להרים תפילין שנפלו על הארץ, ודעת החזו"א והגר"ח ק שליט"א – עי' לקמן.

ג. במקום הדחק יש להקל.

1. מ"ב (ס"ק כ"ד, סי' ל"א ס"ק ב', בה"ל ד"ה אסור) – "ומ"מ במקום הדחק יש להקל כדעה הראשונה".
2. פתחי עולם (ס"ק י"א).
3. כה"ח (ס"ק מ"ו, ס"ק מ"ז).
4. ברית עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"א, סעי' י"א*) – "שופר הוי כשמ"ל דהא אסור לתקוע בו ... ולולא דמסתפינא הייתי אמר דשופר ותפילין הויין מוקצה מחמת חסרון כיס, דבזמן הגמ' היו משתמשים עם שופר למלאות בו מים וגם היה מצוי כמבואר בשבת דף ל"ה ע"ב, וכן תפילין. משא"כ כהיום שהם ביוקר וכן לפי דברי מור וקציעה הנ"ל בס"ח מיהו תפילין יש מתירים דאפשר להתלמד בעשיית הקשר וצורת השי"ן כמו שמביאים בשם שו"ת מהר"י ברונא ופשיטא דאם התפילין מוטלין בבזיון דמותר לטלטלן להצניען".
5. ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ד [דפו"ח, סעי' י"ד]).
6. טלטולי שבת (ריש עמ' נ"ו).
7. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ג).
8. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' י"ד).
9. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ג', סעי' ל"ד) – "ולהלכה כתב המשנ"ב שבמקום הדחק אפשר להקל, ולכן אם נפלו תפילין על הארץ והן מונחות בבזיון מותר ליטלן ולהניחן במקום שירצה".

ד. מצד חסרון כיס.

1. הוי חסרון כיס – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ב).
2. אינו חסרון כיס.
- א. תוס' שבת (ס"ק כ"א) – "שדינם ככלי שמלאכתם לאיסור ... דלפ"ד היה ראוי לאסור אף לצורך גופו ומקומו דהא וודאי פשיטא דקפיד עלייהו טפי ומייחד להו מקום וליהוי דינם כמו מוקצה מחמת חסרון כיס כמש"ל וצריך לומר דס"ל דכיון דדמי קצת לספרים וכתבי הקודש א"כ כמו דספרים עדיפי משאר כלים שמלאכתן להיתר שאסורים לטלטלן שלא לצורך כלל והם מותרים א"כ ה"ה תפילין נמי עדיפי משאר מוקצה מחמת חסרון כיס שאסורים אפילו לצורך גופם ומקומם והם מותרים כנ"ל".
- ב. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' א', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ג) – "שאפילו בזמנינו שהתפילין יקרים אינם מוקצה מחמת חסרון כיס, כי גם בזמן הגמ' היו התפילין יקרים ובכ"ז כתוב שזה כלי שמלאכתו לאיסור".
3. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ל"ב [דפו"ח, הע' ל"ג], שולחן שלמה ס"ק כ"ב, סי' תקט"ז סוף ס"ק ג', הע' שם, הליכות שלמה תפילה פרק ד' ס"ק מ"ח, מנחת שלמה ביצה דף טו.), ברית עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"א*), לשונו מובא לעיל, ששכ"ה (פרק כ' הע' ל"ב [דפו"ח, הע' ל"ג]), חוט שני (ח"ג סוף עמ' ק"א), טלטולי שבת (פרק ד' הע' ס"ד), ילקוט יוסף (שבת ח"ב סוף עמ' תל"ב), הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י"ד).
- א. הגרש"א זצ"ל (ח' בתרא על מ"ב ס"ק כ"ד) – "יש לדון בתפילין בזמנינו, דהויין מוקצין מחמת חסרון כיס, ונראה דתליא בבעליהם אם הוא מקפיד עליהם כה"ג או לא".
- ב. ארחות שבת (פרק י"ט הע' נ"ה) – "ובספר תו"ש ... ועיין בספר שש"כ פ"כ הערה ל"ב שהגרש"א זצ"ל כתב בזה טעמים נוספים, דכיון שמותר להניח תפילין בשבת לנטורי נפשיה, וכן אפשר להתלמד בהן דיני תפילין, לכן אין כאן הקצאה גמורה ולא הוי מוקצה מחמת ח"כ [ודמי למש"כ הסמ"ג, מובא בד"מ סי' ש"ז סק"ח ובמשנ"ב שם ס"ק ס"ג, לגבי גט דל"ה מוקצה כיון שאפשר להתלמד ממנו דיני גט. והנה בגוף סברא זו שהתפילין ראיות להתלמד בהן הקשה לן הגר"ח קניבסקי שליט"א דא"כ גם בהמה לא תהא מוקצה דאפשר להתלמד בה דיני שחיטה, ומה גבול יהא לדבר, ולכא' צ"ל שהדבר תלוי במציאות עד כמה אכן החפץ עומד להתלמד בו, דגט הוא דבר שאינו מצוי כ"כ אצל בני אדם ולכן כאשר הוא מזדמן לידם דרכם לעיין בו ע"מ להתלמד בו, משא"כ בהמה שאין דרך כלל לעיין בה כדי ללמוד דיני שחיטה, לכן לא אמרינן שהבהמה מוכנה לשימוש זה. ומעתה אפשר דתפילין שכיח טפי לעיין בהם כאשר לומד דיני תפילין, ולכן נקט הגרש"א שאין הם מוקצה מחמת ח"כ, וצ"ע".

ה. מצד כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.

1. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' מ"ו סוף אות ו'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ח' הע' ג' ד"ה הערה).
- א. מגורה הטהורה (קני המגורה ס"ק ט"ו) – "אם אינו ראוי לגופו אלא למקומו אסור לכ"ע ומההיא דס"ד בהג"ה דתפילין שרי בטלטול הגם דאסור להניחם בשבת כמ"ש בס"ל ל"א ליכא ראי' די"ל ...".
- ב. תהלה לדוד (ס"ק י') – "ראיתי בקני המגורה ...".
- ג. אבני נזר (או"ח סי' ת"א) – "כתב הב"י בס"י ש"ח דתפילין מותר לטלטלם ככלי שמלאכתו להיתר דאין איסור להניח תפילין בשבת ויום טוב. וקשה לי דהא אפילו כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו היינו בדחזיון לאיזה דבר. אבל בדלא חזיון כי אם לדבר איסור ההוא פשיטא דאוסר לטלטלן. כמו שרגא דנפטא לחד מ"ד בפרק כירה. ואף המתיר לא התיר אלא משום דחזי לכסויי ב' מנא. ואם כן תפילין למה חזיון בשבת להניחן. אם להניחן למצוות וודאי לא דעובר עליהו בבל תוסיף כשמניחן למצוות כדאיתא בפ' המוציא תפילין ואי כשמניחן למלבוש הא תפילין תשמישי קדושה נינהו ואסור ליהנות בהם שום הנאה. וכיון דהנחתן בשבת לאו מצוה. אם כן תשמיש הדיוט בעלמא הוא דאסור בתפילין: ונראה דלא קשה מידי דהא קיימא לן בגדי כהונה במקדש ניתנו ליהנות בהם אפי' שלא בשעת עבודה. וכתבו התוספות בפרק התכלת לענין ציצית בלילה

דמותר כלאים כמו בבגדי כהונה במקדש שלא בזמנו לא דמי למדינה ועיין שם. ועל כן הכי נמי בתפילין מותר ליהנות בהם דרך מלבוש אפילו בשבת דלאו זמן תפילין".

(ד) אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ג) – "ולגבי פרשיות תפילין האם הם מוקצות בשבת, שמעתי מרבינו דהנה מובא בש"ע (בסימן ש"ח סעיף ד') 'כתבי הקודש מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל, הגה, ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך', ובמ"ב (סק"ד) כתב 'והט"ז והמ"א מחמירים וסוברין דתפילין מקרי כלי שמלאכתו לאיסור דהרי אסור להניחן בשבת', ובאמת דטענה זו אינה שייכת על הפרשיות כי עדיין אינן עומדות ללבישה. אבל הסביר רבינו שזה רק טעם נוסף שנותן המ"א והט"ז, ובאמת שיטתם תמוהה דהלא באופן רגיל בגנב יש חשש שיזיקם ויקלקלם, דהלא המוצא תפילין בשוק מותר ללבושם בשבת, ומשמע שחוששים שמא יוזקו, אבל עכ"פ איך שיהיה חוץ מהטעם שלהם יש עוד טעם פשוט מדוע הם מוקצה, כי אין תשמיש לתפילין בשבת, והוא הדין לפרשה דתפילין אין לה תשמיש דאין זה דבר שקוראים בו, ורק מסתמא רוצה להראותו לחבירו, ונחשב כדבר שמוקצה מצד שאין בו תשמיש בשבת. ואין הכי נמי אם רוצה ללמוד מהם או להראות בהם דין, יהיה מותר כסתם מוקצה שמותר לצורך גופו, רק סתם לטלטלם אסור".

ו. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ט ערך תפילין), יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קנ"ט), ציץ אליעזר (ח"ח סי' ה').

1. הגר"ח ק"ש שליט"א (אשיחה סוף עמ' ש"ל) – "משנה ברורה סי' ש"ח מ"ק כ"ד תפילין רק לצורך התירו טלטולן וכתב שם היינו שישמרוהו מהמזיקין. צ"ב הרי נפסק ברמב"ם פ"א מע"ז הי"ב אסור להניח תפילין על הקטן בשביל שישן. תשובה: כוונת המשנה ברורה שזכות המצוה תגן".

הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ב') – "זכיתי לדבר עם רומעכתו"ר שליט"א בחג הפסח על מש"כ המ"ב (שם ס"ק כ"ד) דתפילין חשיב כשמל"א, ומאי דשרי לצורך גופו היינו כדי שישמרוהו מהמזיקין, ושאלתי האם טעם זה מספיק לכאנ"א, ובפרט למי שאינו חושש לזה אף בחול, האם נימא דכיון דאין לו שימוש של היתר בשבת א"כ שוב יהיה אסור לטלטלו אף לצורך מקומו, כמבואר בהגהות רעק"א (סו"ס רס"ו) ובפמ"ג (סי' ש"ח א"א סקי"ב) ובחזו"א (סי' מ"ד סקי"ג), דכל שיש לו מציאות היתר בשבת לטלטל לגופיה, היינו לתשמישין הרגילין בחול, מותר אף לצורך מקומו, אבל חפץ כזה שאין לו שום שימוש של היתר בשבת, בזה גם לצורך מקומו אסור, עכ"ד. וא"כ לפי"ז תפילין שאין לו שום שימוש של היתר בשבת, למה לא יחשב כמוקצה מחמת גופו, ולא זכיתי למענה ברור. ואח"כ מצאתי בערוך השולחן (שם סי"ז) שנקט להדיא שתפילין בשבת הגם שאין לו שום שימוש של היתר בשבת, מ"מ שרי לטלטלו לצורך מקומו, ולא נתן טעם, ומדברי המ"ב שטרח לבאר מהו צורך גופו, נראה שלא ס"ל הכי, וצ"ב. תשובה: כבר שריוהו רבנן".

ז. תיק של התפילין [אפילו ריק].

1. יש דין כמו התפילין – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל"ח), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ד), טלטולי שבת (עמ' ס"ב), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ל"), "וכן הדין בקופסאות של התפילין".

2. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ט ערך תפילין, "ונ"ל דבצד אחד חמירי עוד מתפילין דאילו בתפילין נתבאר שיש מתירין היכי שיכולין לבא לידי בזיון משא"כ באלו הביתלע"ך י"ל דלא קפדינן כ"כ"). ברייתא עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"א).

א. הגר"ח ק"ש שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קל"ו) – "שאלה: אדם שמשמש בטלית של ימות החול גם בשבת, ושכח להוציאו מערב שבת מנרתיק התפילין, האם מותר לו בשבת להוציא הטלית מנרתיק התפילין, או לא. תשובה: אם שכח מותר".

ח. תפילין המונחים על הטלית: האם מותר לטלטל הטלית בשבת - מצד בסיס [מצד ביטול כלי מהכנה, עי' לעיל].

1. הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ' סוף טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, בהיה מונח התפילין ע"ג טלית בבין השמשות מדעת, ונצרך לטלית בש"ק, האם הוי מוקצה משום בסיס או לא. ויש לדון להקל מכמה טעמים, ואילו הן: א. דתפילין לא חשיב כלי שמלאכתו לאיסור, לדעת השו"ע והרמ"א, כמבואר בב"י (סי' ש"ח ובשו"ע ס"ד). ב. גם אם נפסוק כשיטת הט"ז והמ"א, הובא במ"ב (ס"ק כ"ד), שתפילין נחשבות כלי שמלאכתו לאיסור, עדיין המ"ב לא הכריע להדיא האם יש דין בסיס לאיסור גם בכלי שמלאכתו לאיסור, וא"כ יתכן שאין כלל דין בסיס בזה, והטלית מותרת בטלטול לכל דבר. ג. אפ"ל אם יש דין בסיס, וממילא גם הטלית שהיא בסיס לתפילין אסור, מ"מ לא גרע ממנו, ומותר לטלטל הטלית לצורך גופו ומקומו (כמו התפילין). ד. עוד י"ל דמה שהתפילין מונח על הטלית לא נחשב לבסיס, דאין לו ענין שהתפילין יהיה מונח על הטלית כדי שיתיישב עליו בטוב, אלא עיקר ענינו שהטלית לא תהא מונחת על התפילין, וה"ז דומה למש"כ המ"ב (סי' ש"ט סקי"ח) בשם המ"א, דמה שמניח באקראי לא נחשב לבסיס, וגם בנד"ד דומה קצת לאקראי, וצ"ע. תשובה: לצורך גופו ומקומו מותר. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ד)".

2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תט"ו) – "לגבי תיק של טלית ותפילין. שהניח את התפילין ע"ג הטלית מחמת הלכה (שאין להניח הטלית ע"ג התפילין). לכאורה אין הטלית בסיס לה (לדעת המג"א). שהא בעצם היה רוצה שיהיה שניהם במקום אחד, וא"א להיות שניהם במקום אחד אלא לפי ההלכה. וכן שמעתי מרי"ב של' שאין הטלית בסיס לתפילין".

ט. בתי תפילין.

1. מוקצה.

א. הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' ח', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ד).

(ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור א') – "שאלה: ידועים דברי המ"ב (סי' ש"ז) שגט אינו מוקצה, מחמת שיכולים ללמוד ממנו הלכות גט, ויש להסתפק בבתי תפילין אם הם מוקצה, או לא, ששמא נאמר שאינו מוקצה, שראויין ללמוד מהם הלכות הבתים, וצ"ע. תשובה: אם מטעם זה לא יחשב מוקצה, א"כ כל בהמה לא תחשב מוקצה, שיכולים ללמוד ממנה דיני שחיטה וטריפות. (לוח המוקצה השלם, עמוד ע"ח)."

(ג) שלמי יהודה (פרק א' סעי' א').

(ד) לוח המוקצה (ערך בתי תפילין בלי פרשיות) – "מוקצה".

י. נרתיק טלית ותפילין: האם המוציא את הטלית בשבת מבטל כלי מהיכנו.

1. מיקל.

(א) הגר"ח ק"ש שליט"א (נזר חיים עמ' קצ"א אות צ"ג) – שאלה: "היו בנרתיק טלית ותפילין, האם המוציא את הטלית בשבת מבטל כלי מהיכנו". תשובה: "אין זה נקרא מבטל כלי כי אין זה בידים אלא בגרמא".

(ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תפ"ב סעי' י' בדפ"ח) – "טלית ותפילין הנמצאים בכיס אחד, אף לדעת האומרים שתפילין חשיבי מוקצה, מותר להוציא את הטלית מהכיס, ואין זה מבטל כלי מהיכנו, [שעושה את הכיס הגדול כבסיס לתפילין שהם אסורים בטלטול], מאחר שביטול הכלי מהיכנו נעשה מאליו ולא בידים. ויש שמחמירים ומניחים איזה ספר בכיס הגדול קודם הוצאת הטלית מתוכו, אך מעיקר הדין אין צריך להחמיר בזה".

2. עי' ערך מבטל כלי מהיכנו, לשיטות ומראי מקומות.

יא. לטלטל תיק של טלית ותפילין: כדי להוציא את הטלית שבו.

1. קצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק י"ח) – "ועי' בקונטרס אהבת שלום שבסו"ס מנ"ש דדעתו שאסור לטלטל הכיס הגדול שבו מינחין הטו"ת בכל השבוע, ובשבת התפילין לבד, דהוי כמיוחד לתפילין, מיהו להוציא בשבת הטלית מהכיס בודאי שרי דהוי כלצורך מקומו".

2. כה"ח (ס"ק מ"ו) – "חס"ל או' ג' וכתב דיש ליזהר לכתחילה להסיר הטלית מן הכיס מע"ש שלא יהא עם התפילין ואם שכח להוציא מע"ש ובא ביום שבת להוציא הטלית ויצא עמו התפילין יטלנו ע"מ לישב במקומו וישב במקומו דלצורך מקומו. מותר כנ"ז".

יב. להרים תפילין שנפלו על הארץ.

1. חזו"א (דעת החזו"א פרק ד' אות י"ט, מעשה איש ח"ה עמ' י"ז) – "פעם כשנפלו תפילין על הרצפה בשבת אמר מרן להגר"ח קניבסקי שירים את התפילין וישב במקום שהיו מונחים כדי שיהיה נחשב שהרים לצורך מקומו".

2. הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק ד' סעי' ל"ב, ס"ק מ"ח) – "תפילין המונחים על הארץ, אפילו בתוך כיס, מותר להרימם בשבת, כי הריהם כמונחים בבזיון, אך לא יטלטלם עד מקום שירצה אלא יניחם מיד במקום שאינו בזיון להם. [דמה שמותר להרימו מעל הארץ, הוא משום דבכה"ג דהוי בזיון חשיב מקום מצוה, אבל בשעה שכבר אין בזיון חזר, דינו ככל תפילין, שהחמירו המג"א והט"ז בסי' ש"ח ס"ד לחושבן ככלי שמלאכתו לאיסור]".

3. הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' מ"ז טור ג', עי' אלא ד' אמות פרק ל"ט אות א') – "שאלה: הנה בענין תפילין שנפלו לארץ בשבת, ידוע שהחזו"א הורה שיחליט לשבת במקום שבו מושלכות התפילין, ושוב יהיה מותר לו להרימו כדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, עכ"ד. ורצוני לדעת האם ידוע למרן שליט"א זה המעשה, מפני שיש בזה נ"מ לשאר מילי. תשובה: נכון. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד ס"ח)".

4. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ג', סעי' ל"ד) – "ולהלכה כתב המשנ"ב שבמקום הדחק אפשר להקל, ולכן אם נפלו תפילין על הארץ והן מונחות בבזיון מותר ליטלן ולהניחן במקום שירצה".

5. מראי מקומות.

(א) נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', עמ' קע"ו) – "והנה בהאי דינא דהתירו לטלטל תפילין להצילם מבזיון, גם לאלו דלית להו דדינם ככלי שמלאכתו להיתר וכן"ל, אולי כל זה דוקא בזיון גדול וככל הדוגמאות שהזכירו הפוסקים, והיינו להצילם מדליקה (וכהא דסי' של"ד סעי' ט"ז), או מגנבים או שמצאם בשדה (וכמש"כ המ"ב בסי' ל"א ס"ק ה'), וכמו"כ למנוע התפילין מנפילה דהוא בזיון גדול יש היתר לטלטלם (וכמש"כ הבה"ל שם ד"ה אסור, בשם החיי אדם), אבל אם כבר נפלו התפילין (ואין חשש שידרכו עליהם וכדומה), דאין זה בזיון כ"כ גדול כמו עצם נפילתם מנ"ל דהתירו. ויש לדייק כן מדברי המ"ב הנ"ל דכתב דאם מצאם בשדה מותר לטלטלם, ומשמע דלא בכל מקום שמצאם יש מספיק בזיון להתיר טלטולם, ואע"פ שיראתי לכתוב דברים האלו, דע"י מה שמחמירים בהל' מוקצה אולי יבוא עי"ז לקולא בכבוד כתבי קדש, מ"מ לא נמנעתי להציע הדברים לאחר שראיתי שכבר כתב כעין זה הגר"ש קלוגער זצ"ל [ספר החיים סי' ש"א סעי' מ"ב ד"ה והנה מ"ש רש"י] שמדייק מרש"י דכתב [עירובין דף צ"ה ע"א ד"ה המוצא] דהדין שהמוצא תפילין מכניסן זוג זוג, היינו אם מצאם בשדה במקום שנאבדין (וזה המקור לדברי המ"ב הנ"ל בסי' ל"א ס"ק ה') ומשמע דאם מצאם דהוי בזיון גדול התיר לו להניחם (וכיון דכבר הם עליו אינו חייב לסלקם בעיר כיון שעל כל פנים קצת בזיון הוי להם, אין לו לעשות בזיון בידיו בפרט דכבר הם עליו ע"ש עוד בדבריו). וחזינו כמש"כ דלא כל בזיון שוה, ואולי אין להתיר טלטול תפילין המונחים על הארץ. ויל"ע משו"ע או"ח סי' שנ"ב סעי' א' ובמ"ב ס"ק ז'. ועוד יש להעיר על מה שהתירו הפוסקים טלטולם למנוע נפילתם, מדברי ר' ירוחם [נתיב שנים עשר חלק י"ג עמ' פ"ה ע"א] דכותב דאם יש מעות בתוך כיס ושכח להסירו מעליו, מתיר כיסו ומניחו ליפול ואפ"ל יש בתוכו כתבי קדש (הו"ד בב"י סי' ש"ט), והרי שם הוא מפיל בידים הכתבי קדש, ולכא"ו אין זה כדברי הפוסקים הנ"ל. מיהו י"ל ...".

יג. מי שהוצרך לצאת מביתו בשבת למקום שלא ימצא שם תפילין למחר: האם מותר לו ליקח עמו תפיליו.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק כ"ב.ב, הליכות שלמה תפילה פרק ד' הע' ק"ה) – "יש לדון במי שהוצרך לצאת מביתו בשבת למקום שלא ימצא שם תפילין למחר, אם מותר לו ליקח עמו תפיליו להסוברים שנקרא כלי שמלאכתו לאיסור דהנה מצונו גבי כיסוי הדם דשרי לטלטל מוקצה לצורך מצוה, ואילו לענין שופר לולב וחמץ אסרו טלטול מוקצה והטעם נראה משום דבאלו הנזכרים כבר נתחייב עליהם מאתמול, והו"ל כמכשירין שהיה יכול לעשותם מאתמול דלא נפק"מ מידי אם היה אנוס או לאו לפיכך לא התירו שום מוקצה ואפילו בטלטול. משא"כ כיסוי הדם דאירי ששחט ביו"ט גופא ולא נתחייב מאתמול ולפי"ז שפיר שרי בנד"ד, ואדרבא צריך ליקח תפילין כדי להניחם אע"ג דהוי לצורך מחר מ"מ שפיר הוי צורך מצוה דשרי, ורק צ"ע היכא דידע מערב שבת שצריך ללכת והיה לו להכין התפילין במקום שיצטרך להם, דאפשר שאסור, ואולי גם להטעם של השער המלך - הלכות יו"ט פ"ב הלכה י"ח - דגם כשעושה המצוה בגוף הדבר ההיתר הוא רק משום מתוך שהותר טלטול לצורך או"נ הותר נמי שלא לצורך כשאכא קצת צורך היום, א"כ גם בנד"ד יהא אסור בטלטול כיון דלהלכה אסור הטלטול בלולב וערבה".

יד. תפילין פסולות: האם מותר לילדים להתעסק בתפילין פסולות בשבת כדי ללמוד להניחם.

1. וישמע משה (פר' בא תשע"ח עמ' ג') – "שאלה: יש ארגון שנקרא 'בחור כהלכה' שמכינים את ילדי החמד לקראת הבר מצוה, ובין שאר ההכנות הוא מעמיד לרשותם תפילין שאין בהם פרשיות או שיש בהם פרשיות פסולות כדי שיוכלו להתאמן בהנחתן קודם הבר מצוה, וביום הבר מצוה יניחו את התפילין שלהם כראוי בלא מכשול. ויש להסתפק האם מותר לילדים להניח תפילין אלו בשבת או שיש תורת מוקצה עליהם ואסור ליגע בהם בשבת. תשובה: הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א אמר שאין חשש איסור בדבר, דכל הטעם שתפילין הם מוקצה בשבת הוא בגלל דברי הזה"ק שאסור להניח תפילין בשבת, ומכיון שתפילין אלו פסולות או בלא פרשיות אין איסור בהנחתן וממילא אינם בכלל מוקצה. והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר שההיתר להניחם הוא רק אם כתב עליהן שהם פסולות או שעושה סימן מובהק שאין מצוה בהנחתן, ובלאו הכי אסור משום מראית העין. והגרמ"ש קליין השיב דמכיון שעושה זאת בצנעה בתוך ביתו אין צריך לכתוב כלום ומספיק שבני הבית יודעים שאלו תפילין פסולות שנמסרו לו להתאמן על ידו. והגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א מפקפק בזה דמכיון שהבתים מיוחדים להניח בהם פרשיות יש לדונם ככלי שמלאכתו לאיסור ואין היתר לטלטלם אלא לצורך גופם או מקומם, ומה שהילד מניחם כדי להתאמן בהם אינו בגדר צורך גופו שהרי יכול להתאמן בהם בחול ואינו צריך לעשות זאת בשבת דוקא. והגאון רבי מנדל שפרן שליט"א אמר שמכיון שהבתים הללו נתייחדו לצורך הילדים שוב אינם עומדים להכניס בהם פרשיות והרי הם בגדר שברי כלים שאינם עומדים למלאכתם הראשונה, והולכים אחרי השימוש הנוכחי שלהם וכעת אינם עומדים אלא לצורך הילדים ואין בהם חשש מוקצה כלל. וכן הסכים הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א שאם התפילין מיוחדות עבור הילדים להתאמן בהם יצאו מכלל מוקצה ומותרים בטלטול בשבת".

מה] כלים שע"ג השולחן - כוסות וקערות וצלוחיות וסכין שע"ג השולחן. אם נכלל בכלי שמלאכתו להיתר, וממילא אסור שלא לצורך כלל. או שנכלל בכתבי קודש ואוכלין, וממילא מותר שלא לצורך כלל.

א. מחמיר: הוי כלי שמלאכתו להיתר - ראשונים.

1. רמב"ם (פרק כ"ה הל' א' ג', כדאי' בשעה"צ ס"ק כ"א) – "יש כלי שמלאכתו להיתר והוא הכלי שמותר לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו בחול, כגון כוס לשתות בו וקערה לאכול בה וסכין לחתוך בו בשר ופת וקורדום לפצוע בו אגוזים וכיוצא בהן".
- רמב"ם (פירוש המשניות פרק י"ז משנה ד', כדאי' בא"ר ס"ק י' [לשונו מובא לקמן]) – "ואמרו לצורך ושלא לצורך, ר"ל בין לצורך גופן ובין לצורך מקומן ואפילו מחמה לצל, ובתנאי שיהיו אותן הכלים ראויים להשתמש בהן בשבת כגון הסכינים והכסאות והקערות והן הנקראין דבר שמלאכתו להתר".
2. רמב"ם (מלחמת דף סו:) - כיון שציור אחד בדף מג. הוי גבי "כופין קערה על הנר ...", וכן ע"ש לשאר מקרים.
3. רשב"א (דף מג: ד"ה ומ"מ) - כיון שציור אחד בדף מג. הוי גבי "כופין קערה על הנר ...", וכן ע"ש לשאר מקרים.
- א) עי' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ו ד"ה אך) – "דא"כ מאי פריך הגמ' מכופין קערה על הנר, והרי קערה הוי ודאי דבר המותר, ואין לומר דחשיב כשלא לצורך כלל דמכל מקום הרי כוסות וקערות סבירא ליה לרוב הפוסקים דמותר גם שלא לצורך כלל ודלא כהרמב"ם שמחמיר".
4. עי' ר"ן (דף מח. ד"ה ומיהו, וכדאי' בקני המנורה ס"ק ח') - שכתב רק כתבי קודש ואוכלים, ולא הג' כלים או שאר כלים.
5. מאירי (דף קכב: ד"ה כל) – "שכל כלי שמלאכתו להיתר כגון קערה לאכול בה וסכין לחתוך בו וכיוצא באלו הן של עץ הן של אבן הן של מתכת הן של חרש מותר לטלטלו בשבת אפי' בשביל עצמו של כלי מחמה לצל שלא ישבר או מן הגשמים כדי שלא יפסד או שלא יגנב וכיוצא בזה וכל שכן לצורך גופו או לצורך מקומו".
6. ר' פרחיה (דף קכב:) – "כלי שמלאכתו להיתר, כגון קערות וכוסות ...".
7. פסקי ריא"ז (פרק י"ז הל' ב' אות א') – "כלי שמלאכתו להיתר כגון קערות וקיתונו' וסכינין ומכבדות ...".
8. כל בו (סי' ל"א עמ' קכ"ב ד"ה זה, כדאי' בא"ר ס"ק י' [לשונו מובא לקמן]) – "וכל כלי שמלאכתו להיתר כגון כוס לשתות בו נוטלו אפילו לצורך עצמו של כלי".
9. הג' הרמ"ך (ברמב"ם פרק כ"ה הל' ג') – "לדבריו (הרמב"ם) אסור להסיר המפה והסכין והקערה מעל השולחן שהרי אינו מסיר כל אותם הדברים לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ולא בשביל עצמו של כלי, ומנהיגו ליטול לטלטל הסכין והקערות ממקום למקום, ויש לנו סיוע מן ההלכה מהנהו בי סדייתא דהווי בשימשא (קכד:) ובי סדייתא אינם מתקלקלות בשימשא וצ"ע".
10. רע"ב (שבת פרק י"ז משנה ד' ד"ה כל) – "ה"ק כל הכלים שמלאכתו להיתר כגון קערות וכוסות ניטלים לצורך גופו ולצורך מקומו של כלי, ושלא לצורך, אפילו שאינו צריך לגופו ולמקומו של כלי אלא לטלטלו מחמה לצל או שלא יגנבוהו הגנבים שרי בכלי שמלאכתו להיתר".

ב. מחמיר: הוי כלי שמלאכתו להיתר - פוסקים.

1. מחבר [וכן קני המנורה (ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), מאמר מרדכי (ס"ק ה'), בן איש חי (מקץ שנה ב' פר' מקץ אות א'), אז נדברו (ח"ט סי' ל"ז). ודלא כמשמע ממ"ב. וכן הקשה בס' משמרת השבת, הו"ד בס' ביאורים והערות על מ"ב].
2. רמ"א (שלא מוסיף על המחבר).
3. לבוש (סעי' ד', כמו שמדייקים בהמחבר) – "חוץ מכתבי הקודש ואוכלין שמותר לטלטלן אפילו שלא לצורך כלל".
4. מהרש"א (דף קכד. ד"ה לרבה) – "לרבה למר אליבא דר' נחמיה הני קערות היכי מטלטלינן כו' קצת קשה דלרבה נמי תקשה ליה קודם התרת כלים הני קערות היכי כו' ויש ליישב ודו"ק".
5. ט"ז (ס"ק ב') – "אבל שלא לצורך כלל כו'. צ"ע לפ"ז היאך נושאים סכינים בנזן שלהם תלוי' בחגור' בשבת והולכין עמהם לבה"כ שאין שם צורך בהם וא"ל דהוה שלא כדרך הוצאה דהא בסעיף א' אסור בסכין של סופרים אפילו תחובים בנזן עם שאר סכינים והכי נמי כאן שלא לצורך. ונראה לי דלא אסרו בזה אלא שלא לצורך כל היום אבל אם ישתמש בו היום והוא נושא אצלו כדי שיהא מוכן לו בשעתו שרי".
- א חת"ס (דף קכג:) – "ת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים וכו' ותוס' הוסיפו כוסות וקערות וכו' ונפקא מינ' לדינא להפוסקים דעכ"פ שלא לצורך כלל לא התירו אלא דוקא מחמה לצל, מ"מ הני כלים שלא נאסרו מעולם מותרים אפי' שלא לצורך כלל וכמ"ש הר"ן לענין כתבי קודש, וא"כ פשיט שסכין מותר לטלטל שלא לצורך כלל שהוא מג' כלים, וא"כ ליתא לתמיהות ט"ז ר"ס ש"ח על נושאי הסכין בחגורה בשבת".
6. מג"א (שלא מוסיף על המחבר).
7. פמ"ג (שלא מוסיף על המחבר).
8. תפארת ישראל (כלכלת שבת מוקצה ס"ק י"ב) – "כלי שמלאכתו להיתר ... כקערות כוסות וסדינין, עכ"פ שלא לצורך כלל אסור לטלטלן".
9. מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ח') – "וכ"כ בש"ג אבל נראה דחלילה להקל ... בכלים בוודאי אין להקל וגם בכוסות וכדומה ... ובדווקא נקטו הר"ן והש"ע כתבי הקודש ואוכלין דכל הכלים אסורין ודלא כש"ג".
10. שלחן שלמה (שלא מוסיף על המחבר).
11. ח"א (כלל ס"ו דין ג', זכרו תורת משה סי' נ"ב ס"ק א') – "כלים שמלאכתן להיתר ... כגון קערות וסכינים וכוסות וקדרות ... רק שרצו חכמים לגזור שלא לפנותן ממקום למקום משום טרחא יתירה כמו שבארנו. ולכן אם עושה לצורך הכלי שלא יגנב או שלא יפסד מקור וחום וכיוצא בו, מותר לטלטלו ולהעמידו במקום המשתמר".
12. גר"ז (סעי' ט"ז, סעי' י"ז) – "כלי שמלאכתו להיתר ... כגון כוס וקערה ... אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי ... אפילו כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהן כולן היו בכלל הגזרה שגזרו גם עליהן שלא לטלטלן כי אם לצורך תשמישן ... תשמיש המיוחד להן".
13. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ח') – "אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו, וכתבי הקודש ואוכלין מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל".
14. עי' ערה"ש (מביא דברי הרמב"ם, ולא מוסיף עליו).
15. בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') – "כגון כוס וקערה וכיוצא בהם, מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו או מקומו, אלא לצורך הכלי עצמו, שחושש עליו שלא ישבר ויגנב ומטלטלו להצניעו, אבל שלא לצורך כלל, אסור לטלטל שום כלי, אף על פי שמלאכתו להיתר, ודלא כהרב תוספת שבת, וחסד לאלפים, דכתבו כוסות וקערות וכיוצא מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל, דהעיקר להלכה הוא כסברת האוסרים, וכן נראה דעת מרן ז"ל".
16. לחם הפנים (סי' פ"ח ס"ק א', על קיצור שו"ע) – "צריך לשמור ידיו אז שלא יטלטל כלים המונחים על השלחן כשלא יצטרך להם כלל".
17. תורת שבת (סעי' ד', עי' ס"ק ט').
18. בני ציון (סי' ש"ח אות ז').
19. קצות השלחן (סי' ק"ח סעי' ב', ס"ק ה') – "אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי בשבת [שם י"ז. ומבואר שם דאפילו כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהם אסור לטלטלן שלא לצורך כלל, וזה דלא כמ"ש הבה"ט סק"י להתיר בכוסות וקערות, ועי' במשנ"ב שגם מהרמב"ם משמע לאיסור".
20. כה"ח (ס"ק מ"ד).
21. גדולות אלישע (ס"ק כ').
22. עי' ברית עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"ד) – "ואדם היושב על השלחן שעליו כלים הנ"ל יזהר שלא לטלטל שלא לצורך".
23. יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סוף עמ' תנ"ז) – "יש להורות לדינא כדברי הרב בן איש חי".
24. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תנ"ב) – "כפות ומזלגות, וכדומה, מותר לטלטלם ולסלקם מהשלחן, או לסדרם בצד אחר של השלחן. אבל שלא לצורך כלל אין לטלטלם".

ג. מיקל, הדין כמו אוכלים.

1. שלטי גבורים (דף מח. אות א') – "כתב הר"ן ... ולפי זה כוס' וקערות וצלוחיות ומקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרון של קדרה וסכין קטנה שע"ג השלחן נ"ל שיהיו מותרין לטלטלן שלא לצורך כלל כיון שמתחל' לא נאסרו כדאי' בגמ' ובתוס' בכלים אלו לא אסרו הטלטול ככלים שהיו בימי נחמיה".
2. כנה"ג (כדאי' בתו"ש, בא"ה, נזר ישראל, ועוד).
- א ול"מ. שו"ר תהל"ד (ס"ק ד'), וגדולות אלישע (ס"ק כ') – "ובכה"ג ליתא אבל הוא בש"ג הביאו הא"ר סק"י".

3. מלבושי יו"ט (ס"ק ד') – "וכן כוסות וקערות וצלוחות ומקצוץ של דבילה וזוהמא ליסטרון של קדירה וסכין קטנה שעל גבי השולחן, כן כתב בשלטי גיבורים. ומוכח מגמרא ...".
4. תוס' שבת (ס"ק י"ח) – "מיהו בכנסת הגדולה כתב דכוסות וצלוחות וקערות וסכין קטן שעל השולחן מותרים לטלטל אפילו שלא לצורך כלל".
5. בא"ה (ס"ק י') – "וכוסות וקערות וצלוחות וסכין קטן שע"ג השולחן מותרין ג"כ אפי' שלא לצורך כלל שכנה"ג".
6. חת"ס (ריש דף קכג:) - לשונו מובא לעיל.
7. א"ז (ס"ק ג', ע"א א"ר ס"ק י') – "בשלטי הגיבורים ...".
8. ע"י גר"א (סעי' ד', ע"י דמשק אליעזר ס"ק כ') – "וכתבי. שלא היו בכלל הגזירה דנחמיה ועתוס' ד"ה מקצוע".
9. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ב) – "מיהו בכנסת הגדולה כתב דכוסות וצלוחות וקערות וסכין קטן שעל השולחן מותר לטלטל אפי' שלא לצורך כלל (תו"ש וכו"כ בבאה"ט)".
10. חסד לאלפים (סעי' ג') – "כלי שמלאכתו להיתר, חוץ מכוסות וקערות וצלוחות וסכין קטן שעל גבי השולחן וכתבי הקודש ואוכלים".
11. יד יוסף (ס"ק י').
12. ע"י מ"ב (ס"ק כ"ג) – "וה"ה כוסות וקערות וצלוחות וסכין שע"ג השולחן דתדירין בתשמיש לא חלה עליהו תורת מוקצה כלל וכאוכלין וכתבי הקודש דמי וע"כ מותרין לטלטלן אפילו שלא לצורך כלל ויש מחמירין אפילו בכלים אלו".
13. ע"י תהלה לדוד (סוף ס"ק ד') – "כיון דד"ו אינו אלא מחומרא לדעת הרשב"א ז"ל אין לתמוה על מה שנוהגין לטלטל כוס וקערה וסכין אף שלא לצורך כיון דלפי דעת הש"ג אף להמחמירים מותר".
14. פתחי עולם (ס"ק י"א).
15. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ג', סי' צ"ט אות ט"ו ערך צלוחות, אות ט"ז ערך קערות).
16. באר משה (ח"א סי' כ"ג אות ג') – "שאין כאן שום מחלוקת בין הרמב"ם ושאר פוסקים וכו"ע ס"ל דכלי שע"ג השולחן מותרים בטלטול אפילו שלא לצורך כלל ודלא כהבעל מ"ב".
17. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא סי' ט"ו ד"ה אך) – "כוסות וקערות סבירא ליה לרוב הפוסקים דמותר גם שלא לצורך כלל ודלא כהרמב"ם שמחמיר".
18. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "מובא במ"ב [סי' ש"ח ס"ק כ"ג] שכוסות קערות וצלוחות מותר לטלטלן (כלי סעודה) אפילו שלא לצורך כלל, למרות ששאר כלים שמלאכתם להיתר אסור לטלטלם שלא לצורך כלל, וסיים שיש מחמירים. תשובה: אין להחמיר".

ד. כפות ומזלגות (spoons, forks).

1. כמו כלים שע"ג השולחן (וכל חד כדאית ליה).
- א) ע"י בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות א') - לשונו מובא לעיל.
- ב) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מנוחה שלמה, בתוך ס' מנוחה נכונה פרק ה' ס"ק קי"ח).
- ג) חוט שני (ח"ג עמ' ק' ד"ה להמתירים) – "להמתירים טלטול כוסות וקערות שלא לצורך כלל, לפי דרך השימוש בזמנינו ה"ה מזלגות וכפות".
- ד) ע"י ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תנ"ב) - לשונו מובא לעיל.
- ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י"א) - לשונו מובא לקמן.

ה. דעת הר"ח.

1. נראה שרק הג' כלים מותר, משא"כ קערות וכוסות – ע"י הר"ח (דף קמג.), כדאי' במשנת שבת (עמ' רל"ג), וזה"ח (דף קכד.), כדאי' בילקוט יוסף (עמ' תנ"ד).

- ו. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ב).
1. א"ר (ס"ק י') – "וכן כוסות וקערות וצלוחות ומקצוץ של דבילה וזוהמא לסטירן של קדרה וסכין קטן שעל גבי השולחן (שלטי גיבורים קמ"ד מח ע"א). ומרמב"ם פירוש המשנה פ' כל הכלים [מ"ג] משמע קצת דכוסות וקערות אינן ככתבי הקודש, וכ"מ בכלבו דף ל"ג [לב ע"ב], אבל בתוס' דף קכ"ג [ע"ב ד"ה מקצוע] משמע כשלטי גיבורים וצ"ע. וכל אחרונים לא העירו מזה".
2. אז נדברו (ח"ט סי' ל"ז ד"ה בכל) – "מיהו המקילין בסכין וכוסות וצלוחות יש להם על מה לסמוך".
3. אבני ישפח (ח"ב סי' כ"ה ענף ג') – "וכיון שהוא מחלוקת נראה שהאשכנזים שרגילים לפסוק כמו התוס' יכולים להקל אבל טוב להחמיר. וכן משמע במ"ב סי' ש"ח ס"ק כ"ג שכתב דעת הש"ג בסתם ודעת הרמב"ם כיש מחמירים. אמנם לפי הספרדים שרגילים לפסוק כהרמב"ם ובפרט לפי התימנים, נראה שהם צריכים להחמיר בזה מעיקר הדין".
4. הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י"א) – "כלי סעודה ששימושן תדיר בכל סעודה ככוסות כפות ומזלגות ואפי' סכינים, י"א ... ומדינא יש להקל בזה ואין למחות במקילין [שכ"ד הרבה ראשו' ז"ל] ומ"מ ראוי ליר"ש להחמיר בזה דהרמב"ם ור"ן מחמירין בזה, ואם מטלטלו דרך עסק בידיו ויש לו עונג מזה כגון שמשחק בכוס שע"ג השולחן להנאתו יש להקל אף לכתחילה, ודוקא לשם עונג אבל אם מטלטל בסתם כמתעסק אין להקל לכתחילה בזה".
- הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' י"א) – "כלי סעודה שאין שמושם תמיד בכל סעודה, כמפה ללחם או מחזיק מפיות וכדו' אין לטלטלם שלא לצורך כלל, ומ"מ גם המיקל באלו יש לו על מי לסמוך".

ז. **למחמירים - קשה, הרי מתחילה לא גזרו על כוסות וקערות וכדומה, וא"כ למה הם מוקצה.** [לבאר הקושיה: כש"חזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך" אבל שלא לצורך כלל האיסור כדקאי קאי, הרי זה לא קאי על כוסות וקערות שמלכתחילה לא נאסרו].

1. אחר התרת כלים, לא חילקו בכלים ונתנו לכולם דין שמלאכתו להיתר.

(א) **הרא"מ הורו"ז** צ"ל (דף קכג: על תוס') – "שאח"כ שחילקו בין הצרכים לא חילקו בכלים".

(ב) **בני ציון** (סי' ש"ח אות ז').

(ג) **חוט שני** (ח"ג פרק מ"ט שעה"צ ס"ק י') – "בחיודושי הרא"מ...".

(ד) **שלמי יהונתן** (ח"א עמ' פ"ו ד"ה ולכאורה)

(ה) **על בית ארזים** (ס"ק קנ"ז).

2. אה"נ, גם מתחילה גזר עליהם – **על רש"י** (דף קכג: ד"ה התירו, כדאי' בחי' הר"ן שם הע' ל"ט, "התירו. **עוד** כשראו שחזרו להזהר קצת באיסור שבת, וחזרו והתירו כשנזהרו יותר, וחזרו והתירו"), **מהרש"א** (דף קכד. ד"ה לרבה, "קצת קשה **דלרבה** נמי תקשה ליה קודם התרת כלים הני קערות היכי כו").

(א) **פי', י"ל** שמתחלה גזרו שלא לטלטל שלא לצורך כלל – **תהל"ד** (ס"ק ד'), **חוט שני** (ח"ג עמ' צ"ח ד"ה אך, "ואף ג' כלים היה מותר לטלטלן רק אם הוא לצורך").

(ב) **פי', י"ל** שמתחלה גזרו שאסור חוץ מתשמישן המיוחד להם – **גר"ז** (סעי' י"ז, "כלים אפילו כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהן כולן היו בכלל הגזרה שגזרו גם עליהן שלא לטלטלן כי אם לצורך תשמישן ולא לצורך מקומן ולא לצורך גופן כשאינו תשמיש המיוחד להן שהרי לא הוציאו אותן מכלל שאר כלים אלא מפני הצורך שיש בתשמישן יותר מבתשמיש שאר כל הכלים א"כ אין להתירן אלא לצורך תשמישן בלבד ואח"כ כשהתירו וחזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו גם כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהן היו בכלל זה ולא הותרו אלא לטלטלן לצורך הכלי עצמו אבל לא שלא לצורך כלל").

(ג) **פי', י"ל** שמתחלה גזרו שמותר "לצורך גופן, אבל לא לצורך מקומן" – **יד דוד** (קמא, דף קכד. ד"ה קערות).

3. ובוזה מתרץ רב נחמיה.

(א) **הרא"מ הורו"ז** צ"ל (דף קכג: על תוס') – "שאח"כ שחילקו בין הצרכים לא חילקו בכלים".

(ב) **יד דוד** (קמא, דף קכד. ד"ה קערות).

(ג) **מנחת יצחק** (ח"ז סי' ע"ב אות ד') – "וע"ד הערה הנשגבה על דברת החת"ס בחי' (שבת קכ"ג ע"ב) בהא דאיתא שם, ת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים וכו', וכתב החת"ס דהנהו כלים דלא נאסרו ולא נכללו בכלל הגזירה מותר לטלטל אף שלא לצורך כלל, וממילא ה"ד כוסות וקערות דל"ה בכלל הגזירה כמ"ש התוס' שם, והקשית לשאול דא"כ מה אמר לי' אביי לרבה (קכ"ד ע"א) למר אליבא דר' נחמי' הנו קערות היכי מטלטלינן להו וכו', ולדברי החת"ס ל"ק דקערות ל"ה בכלל הגזירה, ודינו של ר' נחמי' דאוסר כלי שמלאכתו להיתר לצורך מקומו לפי דברי רבה, זה דוקא באותן כלים שהיו בכלל הגזירה עכ"ד. הנה כדברי החת"ס איתא באמת בשלטי הגבורים (שע"ג הרי"ף) שם, דכתב שם דכוסות וקערות וצלוחיות וכו', נ"ל שיהיו מותרים לטלטלן שלא לצורך כלל, כיון שמתחילה לא נאסרו, כדאיתא בגמ' וכו' עכ"ד, וחיודוש שהחת"ס לא כתב שקדמו הש"ג בזה, אמנם גם על הש"ג יוקשה כקושייתך. והנלענ"ד דעכ"ח מה שכתבו שיש לחלק בכלים שמלאכתו להיתר בין כלים לכלים, הוא רק אליבא הת"ק במתני' (קכ"ד ע"א), דאיתא שם, כל הכלים - דנכלל בזה כל מיני כלים - ניטלין לצורך ושלא לצורך, בזה י"ל דבשלא לצורך נכללו תרי גוויי שלא לצורך, היינו כלים שהיו בכלל הגזירה, שמותרין רק שלא לצורך, ואפילו מחמה לצל, ושלא היו בכלל הגזירה אפילו שלא לצורך כלל, אבל בדברי הר' נחמי' שסובב על כל הכלים, ונכללו בזה כל מיני כלים שיהיו, ואמר עליהם דאין ניטלין אלא לצורך, א"כ ש"מ דכל הכלים היו בכלל הגזירה, שפיר מקשה על רבה לר' נחמי' הנו קערות וכו' כנ"ל ודו"ק".

(ד) **חוט שני** (ח"ג פרק מ"ט שעה"צ ס"ק י').

(ה) **כ"ש לגר"ז** (סעי' י"ז, שכאן מקור לרב נחמיה) - לשונו מובא לעיל.

[מו] שאר כלים - א) איזה כלים נכללים בכלי שמלאכתו להיתר, וממילא אסור לטלטלם שלא לצורך. (ב) איזה כלים נכללים בכתבי קודש ואוכלין, וממילא מותר שלא לצורך כלל. (ג) איזה כלים נכללים בכלים שע"ג השולחן, וממילא תלוי במחלוקת שלעיל.

א. בגדים ותכשיטים.

1. להמחמירים בכלים שע"ג השולחן: שדינם כמו כלי שמלאכתו להיתר, ואסור שלא לצורך כלל.

(א) מחמיר: שאסור לטלטל שלא לצורך כלל, כמו כלים שע"ג השולחן.

(1) **מאירי** (דף קכד: ד"ה כלי) – "ומ"מ היו לו **בגדים** בחמה הואיל ומלאכתו להיתר אף על פי שאין נפתחים בחמה ושאיין צריכין לו עכשו מותר לטלטלם שהרי אפשר שיבא מי שישב עליהם ונמצא כאן קצת צורך".

(2) **ח"א** (זכרו תורת משה סי' נ"ב ס"ק א') – "וכלי שמלאכתו להיתר ... כל כלי מאכל וכלי משתה ... ושלחן ומטה **ובגדים** ...".

(3) **תורת שבת** (סי' ש"ז ס"ק י"ז).

(ב) מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין.

(1) **קצות השולחן** (סי' ק"ח ס"ק ז') – "ופשוט דה"ה למלבושים ותכשיטין שמותרים בטלטול אפי' שלא לצורך כמו ספרים וכן עמא דבר".

(2) **הגר"ש** צ"ל (שלמי יהודה פ"ד הע' א', קצות השבת פרק ח' הע' ד', שבות יצחק עמ' פ"ה ד"ה ובגדר, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קל"א) – "**דמסתבר שכל דבר שנהנה מגופו** כמו בשמים בגדים וכן דברי נוי ותכשיט הרי הם כאוכלין

- שאינם בגזירת מוקצה כלל, **ועדיפי מכלים** שתדירין בתשמיש שכ' המשנ"ב בסי' ש"ח סקכ"ג דיש מחמירין שלא לטלטלן שלא לצורך, דכלים אינם אלא אמצעי שימוש משא"כ בדברים הנ"ל ההנאה היא מגופן ע"כ מסתבר דדמו לאוכלין".
- (3) **שבת הלוי** (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ו אות א', ח"ט עמ' נ"א אות א', מ"ב למעשה הע' מ"ה אות א') – "כתבי הקודש ואוכלין ומשקין מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל, ובכלל אוכלין גם בגדים משקפיים ותכשיטים, בשמים וטבק".
- (4) **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' פ' [דפו"ח, סעי' פ"ג]) – "ודברי-מאכל, בגדים ותכשיטין, ויש מוסיפים גם כלים ששימושם תדיר, כגון סכינים, כוסות וקערות".
- (5) **לחמי השלחן** (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ח') – "בדי השלחן".
- (6) **אבני ישפה** (ח"ב סי' כ"ה ענף ב') – "נראה לדינא שמותר לטלטל בשבת בגדים אפילו שלא לצורך כלל, שהרי כיון שהסברא שמותר באוכלין וכתבי הקודש הוא משום שתדיר בתשמישו וכדברי המ"ב סי' ש"ח ס"ק כ"ג, א"כ ודאי שבגדים תדירים בתשמישן, ושרי אפילו שלא לצורך כלל. ושוב ראיתי שכ"כ **קצות השלחן** ... לטלטל סכו"ם ... טוב להחמיר".
- (7) **ילקוט יוסף** (שבת ח"ב עמ' תס"ג, אמנם עי' עמ' תנ"ב).
- (8) **הל' מוקצה** (ארטסקרול, ריש פרק י"א, עי' הע' א').
2. לפי המקילים בכלים שע"ג השולחן: שדינם כמו אוכלין, ומותר לטלטלם שלא לצורך כלל.
- א) מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין.
- (1) **בני ציון** (מיטאווסקי, סי' י') – "דבגדים ודאי כיון דצריכין לאדם בכל עת, לא גרע מכוסות וקערות שמותרין לטלטל בלא צורך".
- (2) **חוט שני** (ח"ג פרק מ"ט, עמ' ק' ד"ה ולפי"ז) – "כלים שדרכן להשתמש תדיר ... ולפי"ז ה"ה בגדים מותר לטלטלן בשבת אף שלא לצורך להנך דס"ל דמותר לטלטל כלי סעודה אפילו שלא לצורך כיון שע"כ צריך להשתמש בהם ולטלטלם וכסברת התוס' גבי כוסות וקערות".
- (3) **מגילת ספר** (סי' מ"ה סוף אות ד') – "י"ל דמלבושים שאני שמסתבר שגם הם לא היו בכלל גזירת כלים כיון שתדירים בתשמיש וכמו כלי אכילה".
- (4) **מחזה אליהו** (ח"א סי' מ"ה ד"ה ודברי) – "בגדים כנעלים וחלוק לא חמורים מכוסות וצלוחיות, דהא מסוגיא דשבת (קכג:) מבואר דמקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרן של קדירה אינם בכלל גזירת כלים דמעולם לא נכנסו תחת האיסור. והני אינם כלים משתמשים בהם בתדירות ממש אלא שלכה"פ פעם ביום משתמשים בהם. וכ"ש בגדים שרגילים בתשמישם תדיר אין בהם איסור טלטול שלא לצורך. ודוק".
- (5) **פתח הלכה** (פרק ב' הע' י"ח).
- (6) **עי' ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' פ"ז) – "יש שכתבו דלדעת הפוסקים שהתירו טלטול כוסות אף שלא לצורך כלל הוא הדין דמותר לטלטל בגדים ותכשיטים".
- (7) **עי' הל' שבת בשבת** (פרק כ"ג סעי' י"ב) – "מלבושים ותכשיטים י"א שדינן ככלי סעודה הנ"ל ומותר לטלטלם שלא לצורך כלל. טלית - טלית דינה כמלבוש ומותר לטלטלה אף שלא לצורך כלל".
3. מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין.
- א) **שבת הקהתי** (ח"א סי' קט"ו אות ב') – "דטלטול בגד הוי כטלטול אוכל דמותר שלא לצורך כלל".
- ב) **מנחת אשר** (סי' מ"ב אות ה').
4. מחמיר: שאסור לטלטל שלא לצורך כלל, כמו כלי שמלאכתו להיתר.
- א) **הגר"ש קלוגר** זצ"ל (ס' החיים סי' רע"ט סעי' א' ד"ה והנה לעיל, הו"ד **בדעת תורה** סי' שי"א סוף סעי' ג') – "דלא התירו רק ע"י ככר או תינוק, אבל ע"י כלי שאין לו היתר טלטול כל כך, שהרי אף כלי שמלאכתו להיתר אין לטלטלו רק מחמה לצל ולא בחנם [סי' שח ס"ד], א"כ כיון שהוא גופא אין לו היתר ממש לא מהני הוא לתקן אחרים, לכך י"ל שאר כלים לא מהני רק ככר או תינוק, ובכליו שהוא לבוש, בזה הביא [השו"ע] יש אומרים המתירין".
- ב) **אז נדברנו** (ח"ז סי' מ"ה אות ב', ח"א סי' י"ט, סי' כ"א מ"ב ס"ק כ"ב) – "ראיית השש"כ בשם קצוה"ש דס"ל דבגדים ותכשיטין דינם כאוכלין מבגדים בטלטול המת, ודבריהם תמוהים, ואין לנו רק מה שמפורש בדבריהם דהיינו כתבי הקודש ואוכלין בלבד".
- ג) **תורת המוקצה** (עמ' קס"ג) – "בקצות השולחן ... אך ראה במאירי ...".
5. מראי מקומות – **רבבות אפרים** (ח"ו סי' ר"ה ד"ה עיין בבדי), **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ב' סעי' ב', לוח מוקצה ערך בגדים), **לוח מפורט** (אות ל"ח).

ב. בשמים.

1. מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין.
- א) **עי' אשל אברהם** (בוטשאטש, מהדו"ת סעי' ד' ד"ה אולי) – "אולי מיני בשמים שמריח בהם בשבת ק' גם שאינן על השלחן מ"מ לא גריעי מכלים שעל השלחן. ומותר לטלטל גם בעת שאינו רוצה להריח. ואולי הו"ל כמאכלים ממש וכל מה שעמהם על שלחן או כלי שהם מונחים שם קיל לטלטל היטב".
- ב) **הגר"ש א' זצ"ל** (לשונו מובא לעיל).
- ג) **שבת הלוי** (לשונו מובא לעיל).
- ד) **חוט שני** (ח"ג סוף פרק מ"ט) – "טבק, וכן בשמים שהדרך שמשתמשים בהם תדיר, מסתברא שדינם כמו אוכלין שמשתמשים בהם תדיר שלא גזרו בהם כלל, ומותר לטלטלם אף שלא לצורך כלל".

ג. משקפיים (glasses).

1. מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין – אשל אברהם (בוטשאטש, מהדו"ת ריש סי' ש"ח), שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ו אות א', ח"ט עמ' נ"א אות א', לשונו מובא לעיל), פסקי תשובות (סוף הע' נ'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' ב', לוח מוקצה ערך משקפיים, ועי' הע' שם), ויאמר אברהם (סעי' ד' ס"ק ח'), לוח מפורט (אות א').
2. כמו כלים שע"ג השולחן – ששכ"ה (פרק כ' הע' רס"ו [דפו"ח, הע' ש"ה]), "בוטשאטש", לחמי השולחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ג'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' פ"ז, הע' ק"ט, "נראה דמשקפיים ושעון יד דינם כבגדים ותכשיטים ששימושם תדיר מאד").

ד. שעון יד (watch).

1. מחמיר: שאסור לטלטל שלא לצורך כלל, כמו כלי שמלאכתו להיתר – עי' ציץ אליעזר (ח"ט סי' כ' אות א' ד"ה והן), עי' חוט שני (ח"ג עמ' ק' ד"ה שעון, "שעון הוי ככלי שמלאכתו להיתר שאינו מותר לטלטלו אלא לצורך"), לוח המוקצה (ערך שעון יד).
2. כמו כלים שע"ג השולחן – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' פ"ז, הע' ק"ט, לשונו מובא לעיל).
3. מראי מקומות – לחמי השולחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ג', "כוסות, קערות ... שעון שעל השולחן").

ה. רהיטים כסאות ושולחנות - למקילים גבי כוסות וקערות.

1. מחמיר: שאסור לטלטל שלא לצורך כלל, כמו כלי שמלאכתו להיתר.
(א) הלכות קטנות (ח"ב סי' קל"ט בהג"ה) - לשונו מובא לעיל.
(ב) זכרו תורת משה (סי' נ"ב ס"ק א'. אין ראיה, כיון שהוא מחמיר גבי כוסות) – "וכלי שמלאכתו להיתר ... כל כלי מאכל וכלי משתה ... ושלחן ומטה ובגדים ...".
(ג) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מנוחה שלמה, בתוך ס' מנוחה נכונה פרק ה' ס"ק קי"ח).
(ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תנ"ב, עמ' תנ"ז. אין ראיה, כיון שהוא מחמיר גבי כוסות).
(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ב' סעי' ג') – "נראה שרהיטים ככסאות ושולחנות אפילו שתשימשן תדיר לכו"ע לא יחשבו כאוכלין אלא ככלי שמלאכתו להיתר, שלא מצאנו להקל בזה אלא בכלי סעודה".
(ו) תורת המוקצה (עמ' קס"ה) – "רהיטים. שולחן וכסא שאין בהם צורך כל דהו בשבת אסור לטלטלו (מ"ב סקכ"א)".
2. מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין.
(א) עי' בעה"מ (סוף עמ' מז.) – "לא הוצרכו לומר אלא כלים שפעמים מצויין במלאכת איסור אבל כלים המיוחדים למלאכת היתר כגון שולחן וכוס וקערה לא הוצרכו לומר שלא עלתה על דעת אדם מעולם שיהו אסורים".
(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ו' הע' ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קפ"ז) – "כסא העומד ליד השולחן, וכן כל כלי שרגיל להשתמש בו כל השבת, דינו ככוסות וקערות".
(ג) שלמי יהודה (פרק ו' סעי' א').
(ד) לכאורה הפוסקים שמקילים גבי בגדים (חוץ משלמי יהונתן).
3. מראי מקומות.
(א) שבת (דף קכד:) – "רב מרי בר רחל הוה ליה ההיא בי סדיותא בשמשא. אתא לקמיה דרבא. אמר ליה: מהו לטלטלינהו ...".
(1) עי' אנציקלופדיה תלמודית (כרך ל' ערך כלי שמלאכתו לאסור [טור תק"ב] הע' תשפ"ז), לשונו מובא לקמן.
(ב) רמב"ם (פירוש המשניות פרק י"ז משנה ד') – "ואמרו לצורך ושלא לצורך, ר"ל בין לצורך גופן ובין לצורך מקומן ואפילו מחמה לצל, ובתנאי שיהו אותן הכלים ראויים להשתמש בהן בשבת כגון הסכינין והכסאות והקערות והן הנקראין דבר שמלאכתו להתר".
(1) ראיתי שי"א [פתחי שבת, שאל יעקב] שיש לגרוס 'כוסות' במקום 'כסאות'.
(ג) חוט שני (ח"ג עמ' ק' ד"ה וכסאות) – "וכסאות צ"ע אם הוי בכלל ג' כלים, כיון דאפשר להשתמש בהם במקום שמונחים גם באופן שלא מטלטלן בשבת, אם מכינם במקומם מערב שבת".

ו. דלתות וחלונות המחוברים לקרקע.

1. מיקל: שמותר לטלטל שלא לצורך כלל, כמו אוכלין – חוט שני (שבת ח"ג עמ' ק' ד"ה דלתות, "דלתות או חלונות המחוברים לקרקע, מותר לפותחם ולסוגרם בשבת אף שלא לצורך כלל, כיון דאין להם שם כלי ולא הוי כלל בגזירת כלים").
(א) אמנם: לפי הרמב"ם (פרק כ"ה הל' ו'. לפי הבה"ל סעי' י' ד"ה אין, ע"פ המ"מ) שכ' "דלתות הבית אע"פ שהן כלים לא הוכנו לטלטל לפיכך אם נתפרקו אפילו בשבת אין מטלטלין אותן". אולי יש גזירת כלים. אמנם לפי החזו"א (או"ח סי' מ"ו ס"ק ד', לשונו מובא לקמן), י"ל שלא הוי בכלל בגזירת כלים.

ז. דברים שתדירים בתשמיש.

1. מיקל, כמו כלים שע"ג השולחן.
(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ו' הע' ג', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קפ"ז) – "כל כלי שרגיל להשתמש בו כל שבת דינו ככוסות וקערות".
(ב) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "האם הקולא של כלי סעודה הנ"ל שייכת בכל דבר שמשמש בו תדיר. תשובה: כן, וכן משמע ברש"י שבת דף קכ"ג ע"ב ד"ה וסכין קטן".

ח. למה בגמרא לא כתוב כוסות וקערות, כמו שכתב הג' כלים - ולכאורה הנ"מ, המקרים לעיל.

1. כי הג' כלים תדירין בתשמיש.

(א) רש"י (דף קכג: ד"ה וסכין) - "דהני תדירין בתשמיש".

(ב) מ"ב (ס"ק כ"ג, שעה"צ ס"ק כ').

2. הגמ' הביאה רק כלים שהם לאו בני קיבול.

(א) תוס' דף קכג: ד"ה מקצוע) - "לא חשיב אלא כלים דלאו בני קיבול דהא פשיטא דכוסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלין".

(1) ולפי זה צ"ע לענין רהיטים ותכשיטים, וכן שולחנות וכסאות.

(2) שעה"צ (ס"ק כ') - "ואף להתוספות שפירש באופן אחר, מכל מקום אפשר לומר גם לדידהו דכל סכין שעל גבי השולחן הוא

בכלל סכין קטן, כיון שעומד רק לאכילה תדיר לא גזרו בה".

(3) שפת אמת (דף קכג: בתוס' ד"ה מקצוע) - "בתוס' ד"ה מקצוע לא חשיב אלא כלים דלאו בני קיבול כו' וקשה דזוהמא ליסטרן

דהיינו כף גדולה [כמ"ש רש"י כאן ובב"מ (ל"ג) וכן פי' הרע"ב בכלים (פי"ג מ"ב ובפכ"ה מ"ג) ע"ש א"כ] ג"כ בר קיבול הוא

ולא הי' צריך למיתני בהדי הנ"ל.

3. הגמ' הביאה רק כלים שמיוחדים למלאכת היתר.

(א) בעה"מ (סוף דף מז.) - "לא הוצרכו לומר אלא כלים שפעמים מצויין במלאכת איסור אבל כלים המיוחדים למלאכת היתר כגון

שולחן וכוס וקערה לא הוצרכו לומר שלא עלתה על דעת אדם מעולם שיהו אסורים".

(ב) ריטב"א (ריש דף קכג:) - "דודאי כלים שמשמשים לעולם היתר לצורך אכילה ושתייה ושאר צורכי שבת שאין משמשים לעולם

איסור, כולם היו מותרים לעולם, דלא סגיא בלאו הכי, והכי קאמר כי מאותן כלים שרוב תשמישן להיתר ופעמים משמשים

בהם לאיסור והם כמו כלי מלאכה התירו בהם שלשה כלים אלו בלבד, ובשאר כל הכלים הדומים להם".

(1) אנציקלופדיה תלמודית (כרך ל' ערך כלי שמלאכתו לאסור [טור תק"ב] הע' תשפ"ז) - "ועי' שבת קכד ב, שכרים של לבד

(בי סדיותא) דינם ככלי שמלאכתו להיתר, וצ"ב, שהרי אינם משמשים אלא להיתר".

4. מראי מקומות - יד אליעזר (שבת עמ' תכ"ו).

(א) ח"י הר"ן (ריש דף קכג: מגיה הע' ל"ז) - "קערות וכוסות וצלוחיות הכי נמי דאסירי הא ודאי לא אפשר".

(ב) שפת אמת (דף קכג: בתוס' ד"ה מקצוע) - "דלא אסרו כלל הכלים הצריכין לכל אדם לאכול ולהשתמש בהם והכא קתני דאפי'

מהכלים שאינם נצרכים כל כך התירו שלשה כלים אלו וסכין קטן דקתני ג"כ לא שכיח להשתמש בו".

מז [מקרים]

א. קדירות שיש בתוכן תבשיל.

1. כמו כלי שמלאכתו להיתר.

(א) חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק ב', עמ' פ"ט) - "והנה מלשון הרשב"א שכתב 'הרי מה שאוסרה הוא מתירה' משמע דדין המדוכה

כשיש בה שום הוא כדין כלי שמלאכתו להיתר. ולפי"ז מותר לטלטלה רק לצורך גופו ומקומו או מחמה לצל, אך שלא לצורך

כלל אסור ככל דין כלי שמלאכתו להיתר. אך מפירוש רש"י שכתב שההיתר הוא שהטלטול אגב השום, לכאורה משמע דעיקר

הטלטול הוא טלטול השום, וטלטול המדוכה הוא רק אגב השום, ומיקרי שמטלטל את השום ולא את המדוכה. ואם כן יהיה מותר

לטלטל המדוכה כשיש בה שום אף שלא לצורך כלל כדין אוכלין ... מסקנא דמילתא ... ומדוכה כשיש בה שום, וקדירה כשיש

בה תבשיל, מותר לטלטלה אף מחמה לצל לכו"ע. ולטלטלה שלא לצורך כלל, כשיש בה שום או תבשיל, י"ל דאסור ולפי"ז דינו

ככל ככלי שמלאכתו להיתר".

2. כמו כלי סעודה.

(א) אילת השחר (מוריה גליון רנ"ז עמ' קי"ד אות י"ב) - "קדירה ריקנית הוי כלי שמלאכתו לאיסור, ואם יש בו תבשיל שרי אפילו

שלא לצורך גופו או מקומו כי הקדירה טפלה למאכל. ויל"ע בקדירה עם תבשיל אי שרי אף שלא לצורך כלל, ומסתברא דדינא

ככלי סעודה דנחלקו בה האחרונים (במ"ב ס"ק כ"ג)".

3. כמו אוכלין.

(א) גר"ז (סעי' כ"ב) - "מדוכה אם יש בה שום וכיוצא בו מדברים הנידוכים בה מותר לטלטלה אף לצורך עצמה אף על פי שהוא

כלי שמלאכתו לאיסור לפי שהמדוכה היא טפלה ובטלה להשום שבתוכה כמו שהקדירה טפלה להתבשיל שבתוכה והרי זה כאלו

מטלטל את השום בלבדו שמותר לטלטלו אף שלא לצורך כלל".

(ב) הו"ד בששכ"ה (פרק כ' הע' קפ"א [דפו"ח, הע' ר"ח], מילואים, שולחן שלמה ס"ק כ"א.ב) - "ולפ"ז גם קדירה שהיא כלי

שמל"א, וכדלעיל סע' טו, אם נמצאים בה אוכלין, מותר לטלטלה גם ללא כל צורך, מכיון שהיא בטלה לגבי האוכלין, וכדלעיל

הערה לו (ושמעתי מהגרש"ז אויערבך צ"ל, דאפשר שאין הקדירה בטלה לאוכל שבה, ומגלן שמותר לטלטלה אגב האוכל שבה,

גם כשאין בה כל צורך. אמנם נתברר שבשו"ע הרב סימן שח סעיף כב כתב להדיא שהקדירה דינה כמו האוכל שבתוכה, ע"ש,

ועיין גם בסי' שח במ"ב סק"כ ו-כו)".

ב. בגד ים (swim-wear).

1. אינו מוקצה.

(א) הגריש"א צ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' י"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קס"א) - "בגד ים אינו מוקצה דסו"ס הוא

בגד, ואפשר ללובשו שלא בשעת שחיה".

(ב) הגר"ח ק"ש ל"ט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור א') - "שאלה: יש להסתפק, האם בגדי יום חול נחשבים מוקצה בשבת

[שהרי אינו לובשם בשבת], או לא. תשובה: לא, כיון שיכול להשתמש בהם. (כתבי תלמיד בע"פ)".

ג. מנחת אשר (לוח המוקצה הע' על ערך בגד-ים) – "כדבר פשוט".

ד. שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' ח').

ה. לוח המוקצה (ערך בגד-ים) – "מלאכתו להיתר".

ו. עי' ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"ג) – "לענין בגד ים אי הוי ככלי שמלאכתו לאיסור, עיין סי' של"ט ס"ב שמבואר שחז"ל גזרו שלא לשחות בנהר או בים, אך לא גזרו על שחייה בבריכה כיון שיש לה שפה, ולכן אין איסור גמור בשימוש בבגד ים. ומ"מ כיון שנהגו שלא לרחוץ כל גופו אף בצונן כמבואר בפרק כ"א סעיף י' יש לעיין אי מחמת מנהג זה יחשב בגד זה ככשמל"א. ועיין לעיל הערה צ"ג שהבאנו את דברי הפמ"ג בכלי העומד למלאכה האסורה מחמת חומרא דלא חשיב כשמל"א ולכאורה ה"נ בנ"ד הוי ככלי שמלאכתו להיתר".

ג. הלוכש פראק רק ביו"ט: האם הוי מוקצה בשבת.

1. אינו מוקצה.

א. הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור א') – "שאלה: יש להסתפק, במי שלובש 'פראק' רק ביו"ט, האם הוי מוקצה בשבת [שבשבת אינו לובשו], או לא. תשובה: פראק אינו מוקצה, אף שמשמש בו רק ביו"ט. (כתבי תלמיד בע"פ)".

ד. בגדים מלוכלכים המונחים בסל כביסה.

1. אינו מוקצה.

א. הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור א', חנ"ח עמ' ק"מ טור ד') – "שאלה: יש להסתפק, בבגדים מלוכלכים המונחים בסל כביסה, ואינם ראויים ללבישה, האם הם מוקצים, או דכיון שעדיין חזי לקינוח אינו מוקצה, ואפשר שאדם בודל מהם לקינוח, שלא רוצה לקלקלם טפי, ויחשב מוקצה, וצ"ע. תשובה: מסתבר שאינו מוקצה. (בירורי משנה) (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד ע"ח".

ב. שלמי יהודה (פרק ד' סעי' ה') – "בגדים העומדים לכביסה, אפילו מונחים בארון כביסה אינם מוקצה".

2. מראי מקומות.

א. הגריש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות ג') – "בגדים המונחים בסל כביסה שאין עומדים ללבישה האם הם מוקצה. תשובה: אם הם מאוסים שאין דרך ללובשם כלל ה"ז מוקצה".

ה. שרוך נעל (shoelace) חדש.

1. אינו מוקצה.

א. הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח ריש טור א') – "שאלה: יש להסתפק בשרוך נעלים חדש, האם חשיב כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שמעיקר הדין אסור להשחילו בנעל, או דלמא כיון שיש עיצות שיכול להשתמש עמו בשבת, כגון להשחילו בחורי הנעל רק בחורים העליונים, שבזה לא מבטל אותם שם, ומבואר במ"ב (סי' ש"ז ס"ק ט"ז) דכל האיסור דוקא במבטל ליה התם, א"כ נחשב שראויים לשימוש היתר ומותרים. וכמו"כ יש לצדד להקל מפני שיכול להשתמש עמו בפנ"ע, כגון לקשור עמו איזה דבר בקשר עניבה, וצ"ע. תשובה: מותר. (בירורי משנה) (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד צ"א".

ו. ביצה חיה (raw eggs).

1. אינו מוקצה.

א. מחבר (סי' ש"י סעי' ב') – "וביצים שתחת התרנגולת, מותר לטלטלן".

ב. מקור חיים (חו"י, סעי' ל"ב) – "דחזי לגומעה כבסימן שכ"ח סעיף ל"ח".

ג. ערה"ש (סעי' נ"ח) – "וביצה חיה כשנולדה מאתמול נ"ל דאינה מוקצה דכמה בני אדם שותים אותם חיי".

ד. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך ביצים).

ה. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ד) – "כיון שראויה לאכילה על ידי הדחק, אינה מוקצה".

ו. חוט שני (באר אליהו סעי' ל"א אות ו', סעי' ל"ד אות כ') – "שכיון שמ"מ יש דרך שראויות אף ללא בישול, אינם מוקצה".

ז. ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח הע' צ"ח).

ח. הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ט טור א', חנ"ח עמ' קמ"א סוף טור ג') – "שאלה: הנה כתב השו"ע (סי' ש"י ס"ב): אין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה לשבת וכו', וביצים שתחת התרנגולת מותר לטלטלן, עכ"ל. ויש להסתפק, האם גם האידנא ביצים נחשב לאוכלין [כיון דתורת אוכלין עליהם, ודמי ללחם ישן שתורת אוכל עליו, אע"פ שיש בנ"א שאין אוכלין אותן], או דילמא מכיון שרובא דאינשי מאיס עלייהו לאוכלם חיים, א"כ דינם דומה לבשר ודגים חיים [שאינם מבושלים], דדעת גדולי ההוראה דהוה מוקצה מחמת גופו, לפי שאינם עומדים לאכילה, וצ"ע. תשובה: אינו מוקצה. (בירורי משנה) (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ו".

ט. טלטולי שבת (עמ' ק'),

י. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קנ"ז).

יא. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"כ, הע' קס"א) – "ביצה חיה אינה מוקצה משום שהיא ראויה לגומעה חיה להנעים את הקול וכן ראויה להכין ממנה מאכלים בשבת [ואף שבימינו אין רגילים כ"כ להשתמש בביצים שאינן מבושלות משום חשש לבריאות מ"מ עדיין השימוש בביצים אלו שכיח. ויש מפוסקי זמננו שחשש לביצים אלה כמוקצה]"

יב. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל סוף הע' תל"א).

2. מחמיר.

א) יעב"ץ (מכת"י, קובץ עץ חיים חוברת כ"ב עמ' י"ד) – "נ"ל שאסור לטלטל בצים בשבת וי"ט משום דלא חזו למידי כשהן היין. ודאצטיך לאסור ביצה שנולדה ב"ט (ביצה ב.) היינו משום דחזיא לגומעה חיה, שכן היא טובה ביומה, משא"כ בישנים. וגם בימיהן היו סומכין בהן כרעי המטה (ביצה ד.) משא"כ [האידנא] שאין מטותינו ראויות לכך, ולא ידענו מתשמיש [זה]. ואין אנו משתמשים בבצים כי אם בצלייה ובבישול. ואפילו בשר חי הוי אסור אי לאו משום דחזי לאומצא. וביצה חיה ישנה אפילו לכלבים לא חזיא כמות שהיא".

ב) הגר"י רייזמן שליט"א (בישול עכו"ם ריש שיעור ה').

3. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' י"ב, "דהדבר צ"ע").

ז. גלגליות (skates).

1. אינו מוקצה – אור לציון (ח"ב פרק מ"ב סעי' א'), "מותר ללכת בשבת על גלגליות".

2. כלי שמלאכתו לאיסור – אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות ו'), "אין להשתמש בשבת ב-roller skates כי דינם ככלי שמלאכתו לאיסור".

3. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק ט"ז סוף סעי' י"ז [דפו"ח, סוף סעי' י"ח]), מאיר לנפש (ערך גלגליות).

א) לענין השתמשות - עי' סי' רמ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ח. מטאטא (broom): בזמנינו.

1. עי' סעי' מ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ט. קורקינט (scooter).

1. אינו מוקצה – עי' מאיר לנפש (ערך קורקינט, "מעיקר הדין מותר, אא"כ נהגו בזה איסור").

2. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ל"ג אות ב'), לוח המוקצה (ערך קורקינט, "י"א מלאכתו להיתר וי"א לאיסור", ע"ש בהערות).

א) לענין השתמשות - עי' סי' רמ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל

קטגוריה ב', category two

מח מקורות: מה הדין של כלי שמלאכתו לאיסור, שלא שייך בו שימוש לצורך גופו. האם הוא בגדר מוקצה מחמת גופו ואסור בשום טלטול, או שמא הוי ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו ומקומו.

א. חצוצרות (דף לו.) – "אמר רבי יוסי ברבי חנינא: שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק, שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו. אמר לו: אם כן, נתת דבריד לשיעורין. אלא: מקום צנוע יש לו לחזן הכנסת בראש גגו, ששם מניח שופרו, לפי שאין מטלטלין לא את השופר ולא את החצוצרות. והתניא: שופר מיטלטל וחצוצרות אינם מיטלטלין. אמר רב יוסף לא קשיא, כאן ביחיד, כאן בציבור. אמר ליה אביי: וביחיד למאי חזי הואיל וראוי לגמע בו מים לתינוק, בציבור נמי חזי לגמע לתינוק עני. ותו, הא דתניא: כשם שמטלטלין את השופר כך מטלטלין את חצוצרות, מני. אלא, לא קשיא, הא רבי יהודה, הא רבי שמעון, הא רבי נחמיה. ומאי שופר נמי חצוצרות, כדרב חסדא".

1. תוס' (דף לו. ד"ה הא ר"י) – "ר' יהודה אומר ... אבל בחצוצרות אסר משום דכיון דלא חזי למלאכת היתר אלא מעט מקצה ליה לגמרי ממלאכת היתר".

א) הו"ד בפוסקים – תוס' שבת (ס"ק כ"ב), פ"מ ג (א"א ס"ק י"ב).

ב) הגדר של מעט – חזו"א (אגרות ח"ב מכתב מ"ג, בתשובות וכתבים סי' ס"ט, לשונו מובא לקמן).

ב. קרני דאומנא (דף קנד:) – "אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר החבלים והשקין נופלים והאנן תנן נוטל את הכלים הניטלין בשבת כי קאמר רב הונא בקרני דאומנא דלא חזיא ליה".

1. בעל המאור (דף סו:) – "אע"פ שהן קרני דאומני שהן מוקצין מחמת מיאוס ומחמת חסרון כיס ולא חזו למידי אפילו לכסויי בהו מנא כשרגא דנפטא משום דחס עלייהו שלא יפלו וישתברו וכיון דלא חזו לצורך גופן לשום דבר אף לצורך מקומן אינן ראויין לטלטל אלא מן הצד".

ג. שרגא דנפטא (דף מו.) – "אמר רב יהודה: שרגא דמשחא שרי לטלטולה, דנפטא אסור לטלטולה. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: דנפטא נמי שרי לטלטולה. רב אויא איקלע לבי רבא, הוה מאיסן בי כרעיה בטינא, אתיבי אפוריא קמיה דרבא. איקפד רבא, בעא לצעוריה. אמר ליה: מאי טעמא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שרגא דנפטא נמי שרי לטלטולה. אמר ליה: הואיל וחזיא לכסויי בה מנא. אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין, הואיל וחזיא לכסויי בהו מנא. אמר ליה: הא איכא תורת כלי עליה, הני ליכא תורת כלי עליה".

1. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' רס"ו ס"ק ח', לשונו מובא לקמן), מגילת ספר (סי' מ"ו אות ב' ד"ה עוד), משנת השבת (סוף עמ' קל"ט), מנחת אשר (סי' מ"ה אות ב'), ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' ריש אות א').

ד. שירים ונזמים (ריש דף מו:) – "השירים והנזמים והטבעות הרי הן ככל הכלים הנטלים בחצר, ואמר עולא: מה טעם, הואיל ואיכא תורת כלי עליה".

1. רמב"ן (דף סד: ד"ה הא) – "ומה שאמרו הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר לומר דאע"ג דלא חזו התם ללבישה ואף להכניסן לבית בידו לא חזו כשאינה מעורבת ניטלין הן בחצר משום דחזו לכסויי מאני".

2. ריטב"א (דף מו. ד"ה הני) – "ולא הכי קתני דאפי' הכי ניטלים אפי' בחצר שאינה מעורבת לצורך גופם ולצורך מקומם ככל הכלים כיוצא בהם שמלאכתם לאיסור הניטלים בחצר, ולא החמירו בהם חכמים יותר להעמיד דבריהם באיסור קישוט, ועל זה אמר עולא מה טעם הניחום בהיתר טלטול הואיל ואיכא תורת כלי עליהם וחזו לכסויי כהא דאמרין, והיינו דשמעין מינה דתורת כלי עליו מילתא רבתי היא".

3. ח' הר"ן (סוף דף מו.) – "ואפי' הכי לטלטול גרידא שרו משום דתורת כלי עליהן כיון דחזו למידי הני דנפטא נמי כיון שתורת כלי עליו אע"פ שאינו ראוי לתשימש מפני מיאוס שבו כיון דחזו לכסויי ביה מאני סגי".

4. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' מ"ו אות ב' ד"ה ובאמת).
א. ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' אות א' ד"ה אמנם) – "אמנם בחידושי הר"ן והריטב"א שם, וכ"כ הרמב"ן דף סד: ד"ה אמר, כתבו דגם שירים ונזמים חזו למידי, ומדבריהם מוכח לכאורה דכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר אסור בטלטול אף לצוגו"מ".

1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"א) – "עיין במאמר בסוף הספר סי' א' שהבאנו דברשב"א ובריטב"א דף קנד: מבואר לכאור' דכשמל"א שאין בו שימושי היתר מותר בטלטול לצורך מקומו".

ב. הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ט"ו ד"ה וכן) – "וכן מבואר ברמב"ן סד: ... וכ"ה בר"ן מו:, הרי דצריך שיהא ראוי לאיזה שימוש וסגי גם בשימוש דכיוסו מנא. והנה בודאי תכשיטין לא משתמשין בהם לכסוי כלי, ומ"מ סגי בזה כדי שיהא ראוי להחשיבו לכלי ושיהיו ניטלין אע"פ שבפועל אין משתמשין לכך בתכשיטים".

מט [ראשונים]

א. מחמיר.

1. עי' תוס' (דף לו. ד"ה הא ר"י) – "ר' יהודה אומר ... אבל בחצוצרות אסר משום דכיון דלא חזי למלאכת היתר אלא מעט מקצה ליה לגמרי ממלאכת היתר".

א. תוס' רע"א (פרק ג' אות ס"ה, דרוש וחדוש דף מז. ד"ה הנח) – "והרי בחצוצרות כתבו תוס' שבת דף ל"ו דגרע משאר כלי שמלאכתו לאיסור כיון דלא חזי להיתר רק מעט. ואף דכתבו שם דלר' שמעון שרי מ"מ דוקא חצוצרות כיון דחזי קצת להיתר אבל פתילה דלא חזי לשום היתר אפילו ר' שמעון מודה".

ב. י"ל שאין ראיה. כי תוס' הולך בדעת ר' יהודה, שאפילו אם חזי מעט הוי מוקצה. אבל אין לדייק גם לר' שמעון שדבר 'שלא חזי כלל' הוי מוקצה. כי יתכן שלדידיה אינו מוקצה.

2. בעל המאור (דף סו: על הרי"ף שורה ו') – "וכיון דלא חזו לצורך גופן לשום דבר אף לצורך מקומן אינן ראויין לטלטל".
א. י"ל שיש לחלק בין כלי זה משום דמאוס, לבין שאר כלי שמלאכתו לאיסור – הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ד ד"ה אמנם, "יש לחלק דדוקא בהך גוונא דקרני דאומני דיש גורם מונע ומעכב השימוש בהך חפץ דשום אדם לא ישים דבר בכלי זה משום דמאוס, ולכסות בו כלי ג"כ לא יעשה שום אדם משום דשמא ישבר ויהיה חסרון כיס, ולכן סובר הבעל המאור דכיון שמצד עצמו אינו ראוי להשתמש בו כי אם לאיסור, לכן אסור גם לטלטלו לצורך מקומו, והרשב"א חולק וסובר שמותר. אבל בשאר כלים שמלאכתם לאיסור דבעצם אפשר להשתמש בהם לצרכים אחרים ורק דכיון דיש לו הרבה כלים אין האדם משתמש עם כלי שמלאכתו לאיסור לצרכים אחרים חוץ ממלאכת איסור, ובהו שמא גם בעל המאור סובר דלא נאבד שם כלי ממנו ומותר לטלטלו לצורך מקומו").

ב. הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ט"ו ד"ה והנה הר"ז) – "דזהו רק משום דהו מוקצה מחמת חסרון כיס דלא חזו למידי ואפי' לכסויי בהו מנא שמא ישתברו, לפיכך אין בהם שום שימוש ...".

ב. מיקל.

1. רשב"א (דף לו.) – "חצוצרות שאינה ראויה לגמע בה מים כלל ... רבי שמעון היא דשרי לטלטל ... לצורך גופן ולצורך מקומן".
רשב"א (דף קנד:) – "וראיתי להר"ז הלוי ז"ל שכתב דכל שאינו ראוי בשום צד לטלטלו לצורך גופו אין מטלטלין אותו לצורך מקומו, ואינו מחזור בעיני שהרי לר' נחמיה כלי שמלאכתו לאיסור אין ראוי לטלטלו לצורך גופו כלל לפי שאין כלי ניטל לדידיה אלא לצורך תשימשו המיוחד לו בלבד, ואפילו כן לצורך מקומו מטלטלין אותו וכפי פירושו של רש"י ז"ל וכתבו שכתבנו שם (קכ"ד א') בסיעתא דשמיא וכן נראה כדבריו, ונראה לי דאילו היו שליפי רברבי מוטלין על גבי כרים וכסתות אי נמי על גבי קרקע והוא צריך למקומן מטלטלין לצורך מקומו".

2. ההשלמה (דף לה:) – "חצוצרת שאינו עושה בו מלאכת היתר כלל מוקצה הוא, לר' יהודה אסור ולר' שמעון מותר".

3. המאורות (דף לו.) – "החצוצרות אינו עושה בו מלאכת היתר כלל, אפילו הכי מותר".

4. מאירי (דף לה: ד"ה כל) – "הא חצוצרות הואיל ואין לה תשימש גופה אסור אף למקומה וזו שמתיר בשניהם ר' שמעון שאין לו מוקצה בשום כלי לצורך מקומו ולצורך גומו הראוי לאחד לאחד הראוי לשניהם לשניהם ... ולענין זה הלכה כר' שמעון בשבת

וכר' יהודה ב"ט ומותר בשניהם ומ"מ כל שאין גופו ראוי לשום תשמיש לא של היתר ולא של איסור אין מטלטלין אותו כלל כגון אבנים ומעות וכיוצא בהם".

5. ריטב"א (דף קנד: ד"ה והא) – "וא"ת והלא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו, וא"כ כל זמן שיהא צריך לכריס וכסותות אין לך צורך גדול מזה וליכא ביטול כלי מהיכנו, וליכא למימר דכיון דלא חזי כלל לצורך גופו אסור אף הוא לצורך מקומו, דהא ליתא לפי מאי דפרש"י ז"ל בפרק כל הכלים בדר' נחמיה דאע"ג דלצורך גופו אסור לגמרי הא שרי לצורך מקומו וכדכתיבנא התם (קכ"ד א') בס"ד, ויש מרבותי ז"ל מתרצים דכי אמרינן לצורך מקומו מותר הני מילי כששכחו שם מבעוד יום, אבל שנעשה בשבת מעשה כדי שיטלטלנו אחרי כן לצורך מקומו אסור, דהשתא ליטלו מעל גבי החמור אסרת ליה השתא, והיאך אתית השתא לטרוח להביא כלים על דעת לטלטל גופו לבסוף, הא ודאי מיחזי כי חוכא, ונכון, אבל עם מה שפירשתי לעיל אין להקשות בכאן כלום דהא קרני דאומני מוקצה מחמת חסרון כיס נינהו וכל שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו אפילו לצורך מקומו דדוכתא מיחד ליה ולגמרי אקצייה כנ"ל".

6. ע"י שבלי הלקט (סי' ק"כ) – "לא שנו (בסיס) אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטלין ועודן עליו".

7. ע"י ר' ירוחם (נתיב י"ב ח"ג פ"ג-ד', הו"ד בב"י סי' ש"ט ס"ק ה') – "והא דאמרינן דאסור לטלטלה (בסיס) דוקא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מותר".

ג. ביאור המחלוקת.

1. לפי איזה זמן יש להגדיר את החפץ. האם לפי ימי השבוע שאז ודאי דחשיב כלים, או שיש להסתכל אם יש השתמשות בשבת עצמה.
2. תלוי בחקירה של היסוד בכלי שמלאכתו לאיסור – שבט הלוי (ח"י סי' נ"ט ד"ה ובזה, "ובזה יתבאר מחלוקת הרז"ה והרשב"א הנ"ל, דדעת הרז"ה דכלי שמלאכתו לאיסור תורת מוקצה ממש עליו אלא שהתירו אם יכול להשתמש בגופו צורך היתר, ואם אינו יכול נשאר עליו שם מוקצה, וגם לצורך מקומו אסור דצורך מקומו הוא טפל בהיתרו לצורך גופו כמשמעות הש"ס שבת קכ"ד ע"א, משא"כ הרשב"א דלדעתו אין תורת מוקצה ממש על כלי שמלאכתו לאיסור, וגם כשאין ראוי לצורך היתר עדין לא נאסר אם רק ראוי לצורך מקומו כמבואר בדבריו").
- א) מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק י"ב אות ב').

ד. מראי מקומות – ספר הישר (סי' ב' אות ב'), אור זרוע (סי' פ"ו, ע"י הל' שבת בשבת פרק כ' הע' ט"ו ד"ה והאמת).

נ] נר של חלב או של שעוה (wax candles).

א. מחמיר: הוי מוקצה מחמת גופו.

1. של"ה (בבגדי ישע על המרדכי סי' שט"ו אות ט"ז) – "הגאון מהרש"ל כתב בביאוריו על הסמ"ג ז"ל ... דנר קנדי"ל אפי' לא הודלק בשבת אסור לטלטל דהא מלאכתו לאיסור הוא ולא שייך למשרי משום צורך גופו או מקומו דלא שרינן הכי אלא לגבי כלים כגון נר שמדליקין בו ודו"ק עכ"ל מהרש"ל".
2. לחם משנה (שבת פרק ג' משנה ו') – "אבל נר שעוה וחלב שעושין סביב החוט פשיטא לאסור, ולפי שרבים טועים בזה כתבתיו".
3. מור וקציעה (על מג"א ס"ק י"ח) – "דודאי נר של חלב ושעוה אין תורת כלי עליו לגמרי דלא חזי למידי, כיון דלאכילה ולשום תשמיש אינן ראויין. ולא עדיף מבשר חי דכי לא חזי לכוס אסור".
4. מחזיק ברכה (ס"ק ו').
5. מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ט"ו) – גבי נר אבל הטעם נוגע בכל מקרים.
6. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "אבל נר של חלב או של שעוה דאינן ראויים לשום מלאכת היתר בעולם אסורים אפילו לצורך מקומן כיון דאין להן צורך גופן כלל ממילא דהוויין כצורות ואבנים דלא כיש טועים בזה ואומרים דנר שלימה מותרת בטלטול [מג"א סקי"ח]".
7. ע"י חזו"א (או"ח סי' מ"ד ס"ק י"ג) – "שו"ע סי' רע"ט ס"ד אם התנה כו', לכאורה נראה דבעינן תנאי להשתמש בו ולא תנאי לטלטל מיהו כיון דראוי להשתמש ועומד לכך כיון שמתנה שאין מקצהו לכל השבת שפיר מהני, ונראה דדין זה תלוי לפי המקום והזמן דבמקום שאין משתמשין בנר לצורך גופו כלל דמי לסיכי זיירי ומזורי שבת קכג. ואפי' נר שלא הדליקו בו בשבת ואפי' של מתכת אסור, וכמדומה דבמקומנו אין שום תשמיש בנרות לצורך גופן, וכלהו אסירי, ואחרונים ז"ל סתמו בזה, וצ"ע".
8. דברות משה (שבת סי' כ"ו סוף הע' ק"א, עמ' תקל"ד) – "ועיין במג"א סימן ש"ח ס"ק י"ח דמשמע דסובר בפשיטות דנר קנדי"ל הוא בדין כלי ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו וכדמפורש בבאה"ט ס"ק ט"ז אליביה, והוא דלא כמהרש"ל שהביא השל"ה בבגדי ישע ומשמע שהסכים לו שפשיטא להו דלאו כלי הוא, והמ"ב בס"ק ל"ד הביא רק שבספר מור וקציעה מחמיר לומר שאין שם כלי עליו ואסור אף לצורך גופו ומקומו, ואישתמיטתיה דכבר קדמוה מהרש"ל והשל"ה, וכיון שמשמע שהמג"א לא ראה אותם מדלא הזכירם אפשר דאם היה רואה שמהרש"ל והשל"ה אוסרים לא היה חולק עליהו ולכן פשוט שהוא אסור לטלטל אף כשלא הודלק כלל אף לצורך גופו ומקומו. ופלא שאף מהנו"כ דהמג"א הפמ"ג ומחצית השקל אישתמיטתיהו דברי מהרש"ל על הסמ"ג".
- א) אמנם ע"י מהרש"ל (לשונו מובא לקמן), שהוא חוזר בו, ומיקל כמו המג"א! וכיון שמשמע שאג"מ לא ראה אותו בפנים. אפשר דאם היה רואה שמהרש"ל חוזר ומתיר, לא היה חולק עליו. ולכן י"ל שמותר לטלטל אף כשלא הודלק כלל, לצורך גופו ומקומו. והמבין יבין.
- ב) הר"צ יארמיש העיר: "א) האג"מ סמך גם על השל"ה. ב) הרי הסיבה שהשל"ה לא הביא את סוף דברי המהרש"ל ע"כ דס"ל שעיקר דעתו כתחילת הדברים". והבוחר יבחר.
9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז) – "שהלכה להחמיר בזה כהמור וקציעה, שכן נהגו הפוסקים".

ב. מיקל, הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מהרש"ל (ביאוריו על הסמ"ג עמ' רכ"ג ד"ה וסכנא) – "נראה דנר קנדי"ל אפי' לא הדליק בשבת אסור לטלטל, דהא מלאכתו לאיסור הוא, ולא שייך למשרי משום צורך גופו או מקומו, דלא שרינן הכי אלא לגבי כלי כגון נר שמדליקין בו ודו"ק. **אכן ראיתי** נוהגין היתר, ובשכבר אמרתי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין, **ועכשיו אני אומר דודאי שמעו היתר מפי גדולי**, דרש"י פי' בפ' ב"מ (שבת דף כח: ד"ה ודכולי) שהפתילה היא כלי, **מכ"ש נר קנדי"ל שהיא מתוקנת שיש עליה תורת כלי לטלטלה לצורך גופו או לצורך מקומו** בדבר היתר, אבל לא משום שלא יגנב או יקלקל דאסור בדבר שמלאכתו לאיסור".
2. מג"א (ס"ק י"ח) – "ולטלטל נר שלם של חלב או של שעוה ... דאינו מות' אלא כשצריך לו לדבר היתר".
3. א"ר (סי' רע"ט ס"ק י"ג) – "כתב לחם משנה שם [על משניות שבת פ"ג אות ו'] רבים טועים לטלטל נר שעוה וחלב שלם, משום דתנא סוף פרק כירה [מד ע"א] מטלטלין נר חדש, וליתא דמירי בכלי דוקא שראוי לאשתמושי ע"כ. וצ"ע דתוס' דף מ"ז [ע"א] ד"ה הנח וכו' כתבו דפתילה שלימה הוי כלי וא"כ הוא הדין נר שלם, וכ"כ מג"א סימן ש"ח ס"ק י"ח, ועיין סוף סימן תק"א. ומ"מ אין היתר אלא בצורך גופו ומקומו והיינו לדבר היתר".
4. תוס' שבת (ס"ק כ"ט, עי' ביאורים ס"ק ח').
5. פמ"ג (א"א ס"ק י"ח) – "נר חלב שלם מלאכתו לאיסור ושרי לצורך גופו ומקומו".
6. באר היטב (ס"ק ט"ז) – "מותר לטלטל נר שלם של חלב או של שעוה לצורך גופו ולצורך מקומו".
7. דרך החיים (סי' ס"א סעי' ו', או סי' קע"ה סעי' ט"ז) – "נר שלם של חלב או של שעוה, מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר כשצריך לו לדבר היתר דהוי כצורך גופו. וכן מותר לטלטל נר או תיבה שמונחים בו נרות שלמים לצורך מקומו. אבל כשהנר אינו שלם מיקרי צרורות ואינו כלי ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו".
8. ח"א (כלל ס"ה סוף סעי' ד') – "(פנ ב') מחמת מלאכתו, כגון כלים המיוחדים למלאכה שאסור בשבת, כגון מכתשת ורחים וקורנס שקורין האמר, וקרדום שמבקעין בו עצים, ומרא שחופרין בו, ומכבדות שמכבדין בו הבית, ושופר, ומנורה אף על פי שלא הדליקו עליה אותו שבת. אבל נר שהדליקו בו באותו שבת, אסור לטלטל כדין בסיס לקמן (ועיין סי' רע"ט סעי' ו' במ"א). ונרות בין של חלב או של שעוה, ופתילות מצמר גפן, וכן כל כיוצא בזה (ש"ח סעי' ז)".
9. גר"ז (סעי' ל"ג) – "וכן נר שלם של שעוה או של חלב ואפילו נדלק כבר בחול או בשבת שעברה נקרא כלי שמלאכתו לאיסור. ומכאן יצא טעות ההמון שמטלטלים נר שלם לצורך הדלקת מוצאי שבת או לצורך נכרי שידליקנה לעצמו וטועים הם שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך ישראל להשתמש בו בשבת עצמה איזה תשמיש המותר בשבת כגון קורנס לפצוע בו אגוזים כמו שנתבאר למעלה".
10. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ה') – "כלים שהם מיוחדים לעשות בהם מלאכה האסורה לעשות בשבת, כגון ... ונרות שלמות בין של חלב בין של שעוה, ופתילות מצמר גפן ... מותרין לטלטל לצורך גופן ... וכן מותרין לטלטל לצורך מקומן".
11. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' י"ז, עי' ס"ק ל"ה) – "ונר שלם הוי כלי".
12. שלחן שלמה (סעי' ח') – "נר שלם של חלב ושל שעוה מ"מ טועין הם דאינו מותר אלא כשצריך זו לדבר היתר לצורך גופו או מקומו וא"ל אסור".
13. מ"ב (ס"ק ל"ד) – "וכן נר שלם של שעוה או חלב ואפילו נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה כל שהיא עדיין ראויה להדלקה מקרי כלי שמלאכתו לאיסור ... ובספר מור וקציעה מחמיר דאפילו נר שלם ולצורך מקומו אסור לטלטל שאין עליו שם כלי כלל דלא חזי לאכילה ולתשמיש".
14. **שעה"צ** (סי' רע"ט ס"ק ד') – "דאם לא הדליקו באותה שבת מקרי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטל לצורך גופו ומקומו וכדלקמן בסימן ש"ח במ"ב ס"ק ל"ד".
15. **תורת שבת** (ס"ק י"ז) – "לפי הוכחת המג"א מותר לטלטל נר שלם אם צריך למקומו דלכלי יחשב, ושלם שכתב לאו דוקא".
16. גדולות אלישע (ס"ק מ"ו).
17. כה"ח (ס"ק ע') – "המ"א ... והמו"ק ... יעו"ש. והביאו שע"ת או"ט"ז. אמנם דעת האחרונים כהמ"א והתו"ש דלצורך גופו ומקומו שרי".
18. קצות השולחן (סי' ק"ח סעי' ח') – "נר שלם של שעוה או של חלב ואפילו נדלק כבר בחול או בשבת שעברה נקרא כלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלו רק כשצריך לו להשתמש בו בשבת איזה תשמיש המותר בשבת או כשצריך למקומו".
19. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "ונרות הוא כלי שמלאכתו לאיסור".
20. ילקוט יוסף (שבת ח"א עמ' שמ"ב, שבת ח"ב עמ' ת"ג [בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג']) – לשונו מובא לקמן.

ג. בשעת הדחק מיקל.

1. הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' כ"ג, שולחן שלמה ס"ק ט' ב', עי' שבות יצחק ח"א סוף עמ' כ"ד) – "נר של שעוה ... ובשעת הדחק יש להקל".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט', סעי' ק"י) – "ובשעה"ד אפשר להחשיבו ככלי שמלאכתו לאיסור".
3. שלמי יהודה (פרק ג' סעי' י"א, ריש עמ' י"ח).
4. ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"ה) – "ויש להחמיר בו לכתחילה".

ד. מראי מקומות – צפית דבש (סי' כ"ח ד"ה אך אני, עמ' ס"ט), עיקרי דינים (או"ח סי' י"ד אות כ"ד), שע"ת (ס"ק ג'), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל' ד"ה ובמגן), מנחת פרי (ח"ב סי' ל"ז), טלטולי שבת (פרק ד' הע' י"ט), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ט"ו, הל' יו"ט עמ' רכ"א), לוח המוקצה (ערך נר שעוה), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' י').

ה. **מעשה שהיה: בנרות שעוה של יום הולדת (birthday candles) שמשויים בצורת מספרים**, ולדוגמא המספר 2 והמספר 5, בשביל יום ההולדת של ה-25. ויש בזה שני שאלות.

1. מצד כותב: שהדרך לחבר את המספרים בדרך עמידה, ולא להניח על העוגה בדרך שכיבה - עי' סי' ש"מ סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

2. מצד מוקצה: יש לדון אם הוא מוקצה מחמת גופו, כלי שמלאכתו לאיסור, או כלי שמלאכתו להיתר. ובפשטות י"ל, שאף שבכל נר הוי מחלוקת. כאן לכאורה לכו"ע אינו מוקצה מחמת גופו, כיון שיש בהן השתמשות של היתר, דהיינו הנוי של הנרות - המספרים. (א) וכן יש לדון הרבה, שחשיב כלי שמלאכתו להיתר, כיון שעיקר ההשתמשות הוא בשביל הנוי של המספרים. ולכאורה תלוי במחלוקת גבי "נשיאת נשק" במקום שאין חשש סכנה אלא שנושאו רק כדי להטיל אימה, אם הוא כלי שמלאכתו להיתר או לא. שנחלקו אם אפשר להחשיבו בכלי שמלאכתו להיתר מאחר שבאמת עיקרו רק כדי להטיל אימה או דכיון ששם הדבר וייצורו הוא לאיסור חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, וה"נ יש לדון כע"ז ודו"ק.

(ב) וחד נ"מ אם הוי כלי שמלאכתו להיתר או כלי שמלאכתו לאיסור. אם התינוק מתחיל לאכול את נרות השעוה של המספרים. אם הם כלי שמלאכתו להיתר, מותר לקחת מהפה. אם הם כלי שמלאכתו לאיסור, מותר רק לצורך גופו ומקומו [כמובן כל שהם אינם גורמים שום סכנה לאכלו].

(1) ולכאורה אם יכול לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ל"שאר צרכים": דהיינו כלי שמלאכתו לאיסור לטלטלו לצורך, אבל אינו לצורך גופו ולא לצורך מקומו וגם אין זה מחמה לצל. כגון שאין זה כבוד שבת, שהמוקצה יהיה שם, שזה לא "שבתדיק" [קורנס על שולחן, קדרה ריקנית במטבח, וכדו'] - עי' לעיל.

נא [הלכה: כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.]

א. **האם הוא תלוי במחלוקת (דלעיל) גבי נר של שעוה.**

1. תלוי זה בזה.

(א) **מנורה הטהורה** (קני המנורה ס"ק ט"ו).

(ב) **תהל"ד** (ס"ק י') - "כתב המ"א סקי"ח מותר לטלטל פתילה שלימה לצורך גופו ולצורך מקומו ונ"ל דמכאן מרגלא בפומי דאינשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או של שעוה ע"כ. והנה נר של חלב בשבת אינו ראוי לשום דבר לצורך גופו. ולמ"ש לעיל בסי' רס"ו סק"ח לדעת בעה"מ אסור לטלטלו אף לצורך מקומו. והרשב"א ז"ל חולק ע"ז. עתה ראיתי בק"מ (קני המנורה) סקט"ו דפשיטא לי דכלי שמל"א שאינה ראוי להשתמש בו כלל בשבת אסור לטלטלו אף לצורך מקומו ולא זכר כלל מדברי הבעה"מ והרשב"א ז"ל. וע"ש מ"ש לענין תפילין דלא משכחת לה לצורך גופן ... [ועמו"ק שכתב ג"כ לאיסור] ... וכעת ראיתי דגם בתורע"א אות ס"ה לא הביא שד"ז הוא מחלוקת בין הר"ז"ה והרשב"א ז"ל".

(ג) **ששכ"ה** (פרק כ' דפו"ח הע' ט"ז).

2. אינו תלוי: מי שמחמיר בנר, יכול להקל בכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל - מוכח **מאג"מ** (שבת סי' כ"ו סוף הע' ק"א, טלטולי שבת פרק ב' הע' מ"ב).

(א) הטעם לחלק: נר אין עליו שם כלי במציאות, כי הוא לא חזי רק להשלהבת.

(ב) א"נ, דשימוש הנר הוי ע"י כילוי. וי"א שכל ששימושו ע"י כילוי אינו כלי, וממילא הוי מוקצה מחמת גופו - עי' סעי' ז' [ערך מוקצה מחמת גופן, לשיטות ומראי מקומות.

(1) **אז נדברו** (ח"א סי' ע"ט ס"ק קפ"ג), הו"ד בשלמי יהודה (עמ' ט"ו) - "ובמור וקציעה ... יש לפרש שטעמו שאין ע"ז שם כלי כי כלי נקרא מה שמשמשים בו אבל נר [או מה שמוחקים בו הכתב ונקרא גומי או דבקן] וכדו' שהנאת תשמישן ע"י כילואם פי' שתשמישן ע"י שמכלים אותם וזה כל תשמישן [משא"כ בשאר הכלים שאע"פ שמתקלקלים ע"י תשמישן אין זה עיקר תשמישן] אין ע"ז שם כלי כמו פירות ג"כ אין עליהם שם כלי רק שראויים לאכילה מותרים לטלטל משא"כ בנר שבש"ק אין ראויים להדלקה".

א. עי' **הל' מוקצה** (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ד ד"ה וכן, **שדוהה** האז נדברו).

(ג) ויש המחלק להיפך: שמי שמיקל בנר, יכול להחמיר בכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל - עי' **הגרשז"א** זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' כ"ב אות א', שולחן שלמה ס"ק ל"א ב'). משום שיש בנר השתמשות של היתר ע"י חתן וכדומה, עי' מ"ב (סי' של"ט ס"ק י"ט). ורק בזמן המג"א, משא"כ בזמן היעב"ץ.

(1) אבל לא מסתבר כן כלל. חדא כיון שלפי"ז בזמן התוס' שבת ופמ"ג, היה חוזר שהנר יש השתמשות של היתר. וכן אח"כ בזמן הבאר היטב קשו"ע ומ"ב (וכן כעין זה הקשה האז נדברו בשלמי יהודה שם). כיון שקצת מהם חיו בזמן של היעב"ץ. ועוד שהרי הפוסקים אח"כ היו צריכים לפרש, שעכשיו יש השתמשות של היתר. ועוד, מהמהרש"ל ראינו מפורש שהשאלה רק אם נר הוי כלי.

(2) וע"ע **הל' מוקצה** (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ד ד"ה ולכאורה), שכתוב "הגרשז"ז זצ"ל ... נראה דאין זה נכון".

ב. **מחמיר: הוי מוקצה מחמת גופו.**

1. **רע"א** (סוף סי' רס"ו ד"ה בא"ד אלא [ובמכון ירושלים הרע"א בסוף השו"ע בהג"ה על אבן העזר סי' רס"ו הע' ה'], סי' רע"ט על מג"א ס"ק י"ב, תוספות רע"א פרק ג' אות ס"ה, דרוש וחדוש דף מז. ד"ה הנח, עי' שו"ת סי' כ"ב) - "וי"ל דפתילה כבוייה הוי מוקצה גמור משום דמלאכתו לאיסור ואין משתמשים בה בחול לשום דבר רק להדלקה, והוי כחצוצרות דכתבו בתוס' לעיל בפרק כירה [דף לו ד"ה ור"ן] דגרע משאר כלי שמלאכתו לאיסור כיון דלא חזי להיתר רק מעט, ואף דמ"מ לר"ש שרי, מ"מ י"ל חצוצרות

דוקא כיון דחזי מעט לשימוש היתר אבל פתילה דלא חזי לשום דבר אפילו ר"ש מודה דמה דלא חזי לשבת לשום דבר הוי כמוקצה מחמת אבן דאסור גם לר"ש וזהו הכל בפתילה כבויה".

2. מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ט"ו) – "י"ל דלא התירו אלא כשראוי לטלטלה לצורך גופו דאז שרי גם אם לא צריך לגופו אלא למקומו אבל אם אינו ראוי לגופו אלא למקומו אסור לכ"ע".

3. ערה"ש (סעי' כ"ג) – "אבל נר של חלב או של שעוה דאינן ראויים לשום מלאכת היתר בעולם אסורים אפילו לצורך מקומן כיון דאין להן צורך גופן כלל ממילא דהויין כצורות ואבנים דלא כיש טועים בזה ואומרים דנר שלימה מותרת בטלטול [מג"א סקי"ח] וכן הנרות שלנו שמדליקין בהם נרות או שמנים כמו לאייכטער"ס ולאמפי"ן אע"פ שלא הדליקו בהן באותה שבת או אפילו לא הדליקו בהם עדיין כלל הויין מוקצה גמורה כצורות ואבנים כיון שאין ראויים לשום מלאכת היתר ולא דמי לאלו שבזמן הגמרא שהיו דולקין שמן בכלים גמורים וראוי לזכור זאת ולא לטעות בזה".

ערה"ש (סי' רע"ט סעי' א') – "אבל בנר שלנו שקורין לאייכטער"ר או פמוטות שלנו שקורין לאמפי"ן המה בעצמם מוקצים מטעם שאינם ראויים לשום תשיש רק להדליק בו והוא מלאכתו לאיסור שאינו ראוי למלאכת היתר כלל והיא מוקצה גמורה אף כשלא הדליקו בה כלל ועל כן יש טועים בזה לכן כתבנו זה דנרות ופמוטות שלנו לעולם אסורים בטלטול בשבת".

ערה"ש (סי' שט"ז סעי' י') – "וגם המצודה היא מוקצה גמורה ואסור לטלטלה אפילו לצורך גופו ומקומו דאין משתמשין בה שום דבר והוי כצורות ואבנים".

א) אמנם עי' ערה"ש (סי' ש"י סעי' י') – "כיס שנותנים בו מעות אם אין בו מעות וגם לא היה בו מעות בין השמשות מותרת בטלטול ואם ראוי היא לאיזה תשיש היתר דינה ככלי שמלאכתו להיתר ואפילו אם אינה ראויה למלאכת היתר מיהו עכ"פ מותרת לצורך גופה ומקומה".

4. אבני נזר (או"ח סי' נ"ה אות ב', סי' ת"א) – "דע לך כי כלי שמלאכתו לאיסור אין הפי' שאינו ראוי למלאכת היתר. שהרי מותר לטלטלו לצורך גופו. הנה שיש לו צורך גופו בהיתר. וג' חלוקים הם בכלי שמלאכתו לאיסור. אם אינו ראוי כלל רק למלאכת איסור. זה מוקצה גמור דמודה בו ר' שמעון ואין לך מוקצה גמור כזה. ואם ראוי מעט למלאכת היתר רק שעיקר עשייתו למלאכת איסור. זה גם לר"י מותר. ומכל מקום אסור לטלטלו מחמה לצל כיון שעיקר עשייתו למלאכת איסור. ודברים אלו מתבארים מתוס' שבת (דף ל"ו ע"א) דיבור המתחיל הא ר"י דשופר דחזי לגמרי למלאכת היתר שרי לצורך גופו ומקומו גם לר"י. וחצוצרות דחזי מעט למלאכת היתר לר"י אסור דמקצה לי' לגמרי ממלאכת היתר. אבל בלא חזי כלל למלאכת היתר אסור גם לר' שמעון כמו לר' יהודה שהרי דמשום דמקצי ממלאכת היתר אסור כל שכן בלא חזי למלאכת היתר".

5. חזו"א (או"ח סי' מ"ג ס"ק י"ז) – "וני' מדבריהם דהאי קובע לו מקום דהכא היינו שאין משתמשין במנורה אלא מלאכתה, ותימא דא"כ מאי פריך מכילת חתנים, הלא הכא מנורה מלאכתה לאיסור ולא הותר אלא לצורך גופו, ודוקא בדרך לפעמים לשמש בו לצורך גופו אבל דבר שאין דרך לשמש בו כלל מודה ר"ש דאסור כמו סכינא דאשכבתא ויתד של מחרישה וכיו"ב, וא"כ דין הוא שמנורה אסורה לר"ש, אבל כילת חתנים מלאכתה להיתר, ואפשר לפרש לולא דבריהם ז"ל..."

6. עי' באר משה (ח"ח סי' כ"ט אות ב') – "עכ"פ נראה דההלכה כהר"ז".

7. ציץ אליעזר (חי"ד סי' כ"ט אות א') – "שתנור נפט פיירסייד אפילו אם לא הדליקו אותו באותו שבת בכל זאת אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, הן מכח זה בהיות שאינו ראוי לשום תשיש רק להדליק בו, וכדיוצא מדברי הערוך השלחן בסי' רע"ט סעי' א' במ"ש [וכך חוזר הערוך] ש' וכותב גם בסעי' י"ד שם וכן בסי' ש"ח סעי' כ'. וכדס"ל גם להמור וקציעה בסי' ש"ח בנוגע לנר של שעוה או חלב, כמובא משמו בשע"ת שם סק"ג ומ"ב סק"ל ד"ל [וכ"כ גם הערוך] ש' שם בסעי' כ"ג הנ"ז. ויוצא כן בעצם גם מדברי המג"א שם סקי"ז כדעו"ש".

8. חוט שני (באר אליהו אות ז') – "דנראה להחמיר בזה כמוקצה מחמת גופו".

9. מגילת ספר (קוני' שמירת שבת פרק כ' אות כ"ה).

10. בנין שלום (סי' ב').

11. פתח הלכה (סוף פרק ב', פרק י' הגדרת כלי שמלאכתו לאיסור סעי' ז').

ג. מיקל: הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

1. בית מאיר (סי' ש"י סעי' ז' ד"ה סעיף) – "הנרות אינם ראויים לשום תשיש זולת ההדלקה ומ"מ ליכא מ"ד שאסור לצ"ג ומקומו".

2. גר"ז (סעי' ל"ג, סעי' פ"ה, עי' סעי' ב', והגר"ח פ"ש זצ"ל בשלמי יהודה סי' ה').

3. אג"מ (דברי חכמים או"ח אות ש"א, טלטולי שבת פרק ב' הע' ב' אות ג', הע' ע"ג, עי' אות ט', עי' אות י') – "דאף אם אין בו תשיש של היתר כלל מ"מ נחשב כלי שמלאכתו לאיסור, ואמר לי בהגדרת עט (עי' לקמן הערה ע"ג) ולייכטער וקלקוליטור וכדומה שאם אינו מתירא שיפגמו או יפסידו מותר לטלטלם לצורך מקומם אע"פ שאין בהם שום תשיש היתר בשבת".

אג"מ (טלטולי שבת פרק ב' הע' מ"ב) – "שאין לחוש לשיטה זו (המחמירים) ומותר".

4. הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ז ד"ה אגב, סי' ל"ד אות א', דברי חכמים או"ח אות ש"א) – "כלים שאינם ראויים לגופן אלא למקומן נראה להיתר".

5. שבט הלוי (ח"י סי' נ"ט, עי' ח"ג סי' ל"ב) – "ולענין הלכה יראה לפסוק כדעת הרשב"א".

6. תפלה למשה (ח"א סוף סי' ט"ז, מנוחת אהבה ח"א פרק י"ב אות ט"ו) – "מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, אע"פ שאינו ראוי לשום תשיש היתר בשבת".

7. קובץ הלכות (ימים נוראים פרק י' הע' ט"ו) – "כבר נתבאר פלוגתת הפוסקים בכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר, אי שרי לטלטלו לצורך מקומו [ונידון זה נוגע להרבה סוגי כלים שמלאכתם לאיסור, כגון עט ומכונת חשבון ('קלקולייטער') ועוד], ועפ"ז דנתי לפני מו"ר שליט"א בנוגע שופר, דבזמנינו אין משתמשין בשופר כלל להשקות בו מים לתינוק, א"כ הוי ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר, ואולי י"ל דחשיב עכ"פ כמוקצה מחמת חסרון כיס שמקפידים להצניעו. והשיב מו"ר שליט"א דכלי

שמלאכתו לאיסור אינו נהפך להיות מוקצה מחמת גופו אף שאין בו שימושי היתר, וגם מוקצה מחמת חסרון כיס אינו, כי אין מצניעים אותו בכדי לייחד לו מקום מחמת שחסים עליו, ואדרבה, נותנין לתינוקות לשחק בהם ואין חסים עליהם לחוש אולי יתשברו, ולכן אף בזמנינו השופר נידון ככלי שמלאכתו לאיסור דמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו".

8. אמרי מרדכי (ח"א סי' י"ג) – "ואף דלפי דעת רעק"א ופמ"ג ומו"ק אינו מיחשב כלי בשבת כלל, דהא אינו ראוייה אלא להשתמשות האסור לעשות בשבת, וא"כ הוי מוקצה מחמת גופו, מ"מ כבר כתבתי דמדברי התוס' והרשב"א, וכן י"ל לענ"ד בדעת הרז"ה והר"ן, וכן הוא דעת המג"א והבית מאיר ושו"ע הרב והמ"ב דמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו, ויש לסמוך עליהם במילתא דרבנן".

9. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ד הע' ח', עמ' תר"א ד"ה ראה) – "ואף שי"א דחשיב כמוקצה מחמת גופו, מ"מ כיון שאין הדברים להדיא בד' מרן, אזלי להקל במוקצה שאיסורו מדרבנן".

10. כל המקילים גבי נר – מהרש"ל, מג"א, א"ר, תוס' שבת (יש לעי' ביאורים שם ס"ק ח'), פמ"ג (יש לעי' א"א ס"ק י"ב, לשונו מובא לקמן), באר היטב, דרך החיים, קיצור שו"ע, נזר ישראל, מ"ב (וכן נראה מבה"ל סי' רס"ה סעי' ג' סוף ד"ה מפני, "דמתחלה היתה הכלי מותר לטלטלה עכ"פ לצורך מקומה". ויש לעי' סי' תרנ"ח ס"ק ד', לשונו מובא לקמן).

ד. בשעת הדחק מיקל.

1. מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל') – "היכא דאפשר ראוי להחמיר".
2. הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' כ"ג, פרק ג' הע' ס"ט, שולחן שלמה סוף ס"ק ד', ס"ק ט"ב, עי' ס"ק ל' ד"ה ובמגן, ס"ק ל"א ב', עי' ששכ"ה פרק כ"ח הע' פ' [דפו"ח, הע' פ"ב]. עי' דברי חכמים או"ח אות ש"א, "דאסור לטלטלו כלל והוי מוקצה גמור").
3. הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' כ"ג, פרק ב' הע' צ"ה, פרק ג' הע' ס"ט, פרק י"א הע' ג', שלמי יהונתן ח"א עמ' פ"א ד"ה המורם, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט', סעי' קי"ב, סעי' קט"ו, סעי' קט"ז, סעי' קל"ב, עי' שבות יצחק ח"א סוף עמ' כ"ד, באר אליהו אות ז').

4. אז נדברנו (שלמי יהודה פתיחה הע' כ"ג) – "אבל יש להקל בשעת הדחק".
עי' אז נדברנו (ח"ח סי' ס"ז, ח"ד סי' מ') – "דכל כלי שמלאכתו לאיסור ואינו ראוי לתשמיש היתר יש לו דין כמוקצה מחמת גופו ואסור לטלטל גם לצורך מקומו ... אא"כ נאמר כה"א דדינו ככלי שמלאכתו לאיסור אפי' באינו ראוי לתשמיש היתר ולמעשה הלא מחמירין דדינו כמוקצה מחמת גופו".

עי' ברית עולם (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' כ"א) – "נקטינן לחומרא".
5. לחמי השלחן (פתיחה שורש הג' ענף ג' עלה ה') – "המנחת שבת ... ומשמע דהיכא דלא אפשר דיש איזה שעת הדחק וכדומה אפשר לסמוך על המקילים כיון דבחול מקרי כלי וראוי להשתמש בו גם בשבת לא פקע שם כלי מיני' ומותר בטלטול לצורך מקומו".

6. שלמי יהודה (פרק ב' סעי' כ"ה, פרק י"א סעי' ב').
7. זכור ושמור (מ"א ד').

8. הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ד, עמ' י"ח) – "ובמקום צורך כנראה שיש מקום להקל".
9. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' י"ז, פרק ה' סעי' ה') – "ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המקילין".

10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ו') – "כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר, [כגון מכשיר טלפון או מצלמה וכיוצ"ב], נחלקו בו הראשונים והאחרונים אם דינו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, או דכיון שאין לו שום שימוש בשבת הוי כשאר מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו כלל. נידון זה מצוי מאד בימינו שהרבה מהכלים שמלאכתן לאיסור מיוחדים למלאכתן האסורה ואינם ראויים לשימושים אחרים, והשו"ע ומפרשיו סתמו בזה. ולענין מעשה יש להחמיר, ובשעת הדחק יש המורים להקל בזה".

ה. יש כמה צדדים להקל:

1. מוקצה דרבנן: וכללי הפסק במוקצה הוא שספק דרבנן לקולא (כדאי' בילקוט יוסף, לשונו מובא לעיל).
2. רוב הראשונים מקילים (לעיל).
3. הפוסקים שמקילים בנר שזעה (מ"ב, ועוד, לשונם מובא לעיל), וא"כ ה"ה כאן. (אא"כ שמחלק כהגרשז"א זצ"ל דלעיל).
4. הפוסקים שמקילים בחסרון כיס (נזירות שמשון וסייעתו) לטלטל לצורך גופו או מקומו, או שנתן הטעם מצד 'כל שכן' (הב"י), מיקל כאן.
5. סתימת הפוסקים (כדאי' בחזו"א [או"ח סי' מ"ד ס"ק י"ג], לשונו מובא לעיל).
6. ואם היה צד להחמיר, כל הפוסקים היו צריך לפרש את הגדר (הגרשז"א זצ"ל, לשונו מובא לקמן).
7. אפי' אם צריך איזה שימוש, אולי מספיק 'שום תשמיש', כגון להניח על ניירות שלא יעופו ברוח (כדאי' באג"מ, לשונו מובא לקמן).

ו. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' ט"ו [דפו"ח, הע' ט"ז]), אור יצחק (ח"א או"ח סי' ק"א, סי' ק"ב), הלכה שלמה (מוקצה סי' ה'), ברית הלוי (ח"א סי' י"א).

נב] עניינים.

א. מוקצה למצוה, או לולב, וכדומה.

1. מחמיר.

א) פמ"ג (א"א ס"ק י"ב), פתחי עולם (ס"ק י"ב) – "כלל דמלתא כל שראוי לשום תשמיש שרי לגופו ואף למקומו משא"כ כשאין ראוי לתשמיש בשבת וי"ט אף דתורת כלי עליו מה מהני ואסור למקומו".

(1) פשט בפמ"ג – שלמי יהודה (פתיחה הע' כ"ב ד"ה הפרי), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' סוף הע' י"ד), הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ט"ו ד"ה ולסיכום).

ב. יו"ט.

1. מראי מקומות – פמ"ג (א"א ס"ק י"ב, ראש יוסף ריש דף לו.), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ט').
2. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ט' סעי' י', שם מוקצה ליו"ט סי' ב') – "כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש של מלאכת היתר כלל ... לשיטת השו"ע שפסק ביו"ט כר"י יש לדון כלי זה כמוקצה גמור, ולכן גם מי שנוהג להקל בזה בשבת ולסמוך על המקילין, מ"מ ביו"ט מסתבר להחמיר יותר שכן להשו"ע יש לאוסרו כמוקצה גמור".

ג. מראי מקומות – אפרקסתא דעניא (ח"א סי' קכ"א), מגילת ספר (סי' מ"ו אות ב'), טלטולי שבת (פרק ב' הע' ב'), מנחת אשר (סי' מ"ה), שלמי יהונתן (ח"א ס"ק י"ב), שבות יצחק (ח"א עמ' כ"ב), קצות השבת (פרק ג' הע' ח'), שלמי יהודה (פתיחה הע' כ"ב), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' י"ד), מנחת אשר (סי' מ"ה).

1. נתיבות (מקור חיים על מג"א ס"ק כ"ג) – "ובלא בית אחיזה אסור אפילו לטלטלו אפילו אין מונח על הבור דכיון דאסור לכסות בו הבור או ליטלו ממנו משום בנין הוי ככלי המיוחד למלאכה איסור וגרע מינ' דאין ראוי למלאכתו ולא לדבר אחר".
2. מ"ב (סי' תרנ"ח ס"ק ד') – "[לולב] דהוי כאבן. ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור ולא דמי לשופר דשרינן בס"ס תקפ"ח לטלטלו לצורך גופו ומקומו דשאני התם דהוי כלי וראוי לאיזה דבר כלשואב בו וכדומה משא"כ הכא דעץ בעלמא הוא".
3. תהל"ד (סי' רס"ו ס"ק ח') – "ומ"ש הבעה"מ וכיון דלא חזי לצורך גופן לשום דבר אף לצורך מקומן אינם ראויים לטלטל ע"כ. ולכאורה כונתו אף דראוין למלאכתם ותורת כלי עליהן מ"מ כיון שהיא מלאכה האסורה בשבת ולא חזי לגופן לשום דבר המותר בשבת אף לצורך מקומן אסור לטלטל. ולכאורה כן הדין בכל כלי שמלאכתו לאיסור אם אינה ראוי לצורך שום דבר המותר בשבת אסור לטלטלה אף לצורך מקומה. ויתיישב בזה פשטא דמתניתין ר"פ כל הכלים דקכ"ב ע"ב דקתנא קורנס לפצע בו את האגוזים וכו'. ויקשה לרבא דהכי קי"ל דס"ל בדף קכ"ד ע"א דכלי שמלאכתו לאיסור אפי' לצורך מקומו מותר אף דגרע מלצורך גופו ע"ש. וא"כ למה לא נקטה מתניתין רבותא טפי דלצורך מקומו מותר ועי' חדושי הרשב"א ז"ל שנתקשה בזה. אבל לשיטת בעה"מ א"ש דאשמעינן דדוקא בקורנס כיון שראוי לפצע בו את אגוזים ודו"ק. ועתו"ס דמ"ד ע"ב ד"ה לא שכתבו דחצוצרות לא חזיא אלא לתקיעה ע"כ. ואעפ"כ קי"ל כר"ש ומותר לטלטל לצורך מקומן עס"י ש"ח במ"א סקי"ב. אבל בדף ל"ו ע"א ד"ה הא כתבו דחצוצרות לא חזי למלאכת היתר אלא מעט ע"כ. והרשב"א ז"ל כתב בשם דחצוצרות אינה ראוי לגמע בה מים כלל ומיוחדת לתקיעה ע"כ. ואזיל לשיטתו. ובדף מ"ה ע"ב מקשינן על הא דאמר ר"י הלכה כר"ש והא בעי' מינ' מר"י קינה של תרנגולים מהו לטלטלה בשבת ואמר לי' כלום עשויה אלא לתרנגולים ע"כ. ולדעת בעה"מ הא א"ל בקינה של תרנגולים לא חזיא למידי אלא לדבר האסור בשבת. (ע"ש ברש"י ז"ל ד"ה אלא). ובעי' מינ' אי מותר לטלטלה לצורך מקומה. והשיב לו דאסור אפילו לר"ש. ופשט דברי הגמרא דמ"ו ע"א דמקשינן מ"ט שרגא דנפטא שרי לטלטלה וע"כ דהוי ס"ל דלא חזי לשום דבר והטילטול הוא לצורך מקומו. דאל"כ למה מטלטלן. דמחמה לצל הא אסירי דהוי כלי שמלאכתו לאיסור. וע"ז קאי התירוצ' חזיא לכסוי' בי' מנא ומבואר דאי לא חדא לכסוי' בי' מנא אפילו לצורך מקומו אסור וכדעת בעה"מ. והרשב"א ז"ל שכתב דאינו מוכרח בעיניו דברי בעה"מ. אפשר דאזיל לשיטתו שכתב בר"פ כל הכלים בשם י"א דנר לא מיקרי מלאכתו לאיסור. וא"כ י"ל דמאי דמקשינן מ"ט שרגא דנפטא שרי לטלטלה היינו מחמה לצל. אבל לפמ"ש המ"א בסי' רע"ט סקי"ב דדוקא לצורך גופו ומקומו שרי אבל מחמה לצל אסור. לכאורה פשט דברי הגמרא כדעת בעה"מ. ועבא"א סי' ש"ח סקי"ב כתב כשאין ראוי לתשמיש בשבת ויו"ט אף דתורת כלי עליו מאי מהני ואסור למקומו ע"כ. וכפי הנראה אשתמיט לי' שהוא מחלוקת הבעה"מ והרשב"א ז"ל [עי' סי' ש"ח סק"י]."

נג. הגדר.

א. תשמיש הרגיל, או מצוי.

1. עי' לחמי השלחן (פתיחה שורש הג' ענף ג' עלה ה') – "רעק"א סוף סימן רס"ו ... ומדברי הרעק"א הנ"ל משמע דכל שאין רגילות בשימוש כזה מיקרי כבר אין ראוי לגופו וכו', שכתב דשופר שאין רגילין ליתן בו מים לתינוק גם לצורך מקומו אסור, הגם דשופר יש מציאות ליתן בו מים ולהשתמש בו באופן זה, אפ"ה כל שאין רגילות בחול בשום פעם לעשות כן אינו מיקרי ראוי לגופו, ולפי זה כוסות של שמן שאין רגילות לשתות בהם אף פעם בימי החול, יש בו דין אינו ראוי לגופו ואסור הטלטול גם לצורך מקומו".
 2. הגר"צ ובר' שליט"א (לוח המוקצה הע' לערך לורדים) – "שצריך שיהא תשמיש מצוי".
 3. עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, פ"ב הע' ט"ז) – "רע"א סוף סי' רסו ... ברור מלשונו דבעינן תשמיש היתר הרגיל ... וצ"ע".
- (א) רע"א (סוף סי' רס"ו ד"ה בא"ד אלא, ובשו"ע השחור רע"א בסוף השו"ע בהג"ה על אבן העוזר סי' רס"ו הע' ה') – "דכלים שמלאכתן לאיסור ויש בהם תשמישי היתר הרגילים בחול כמו קורנס לפצע אגוזים, בזה אף לצורך מקומו מותר, דכל שיש לו מציאות היתר טלטול בשבת לגופו היינו לתשמישים הרגילים [לעשות] בו בחול, מותר גם לצורך מקומו, אבל שופר דאין רגילים ליתן בו מים לתינוק, [ולרבי נחמיה אסור לטלטלו ליתן מים לתינוק], וליכא מציאות טלטול לגופו, בזה גם לצורך מקומו אסור, [ודוק. כללא דמלתא, דכל שאין לו מציאות היתר לצורך גופו אין לו היתר בלצורך מקומו]. ומהאי טעמא ניהא דמשמעות הפוסקים דמוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטל לצורך גופו בשום ענין. ובנזירות שמשון ריש סימן ש"ח טען דלצורך מקומו לשתרי דאין בזה חסרון כיס, ולפי הנ"ל ניהא, דכל שאין מציאות היתר טלטול לצורך גופו גם לצורך מקומו אסור".
- (ב) לכאורה אין שום ראייה מרע"א! כיון שהולך בדעת ר' נחמיה, ע"ש. ופלא על האחרונים דלעיל.

ב. מה שלא משונה בעיני הבריות.

1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' י"ח) – "וגדר הכלל מה נחשב שיש בו מלאכת היתר, נראה שא"צ שבפועל ישתמשו בכלי זה לשימוש היתר מעט, אלא כל שאם ישתמש בו מלאכת היתר לא יראה שמוש זה כשימוש משונה יש לדנו כיש בו מלאכת היתר, וכגון עט אשר אין מצוי להשתמש בו כאצבע לקריאה אך אם ישתמש בו שמוש זה לא יראה כמנהג השוטים כבר יש לדנו כיש בו

מלאכת היתר, אך כלי שאין בו שמוש כלל בדרכי בני אדם וכל שמוש היתר שיעשה בו יראה כשוטה בעיני הבריות יש לדנו כמקצה גמור לשיטת המחמירין, וכהגדרה זו כתב החזו"א באיגרת וז"ל 'שאין תשמיש ההיתר שלהם מנומס רק משונה ... וענינו תשמיש שנאוי לרגשי בני אדם'.

(א) חזו"א (אגרות ח"ב מכתב מ"ג, בתשובות וכתבים סי' ס"ט) – "מעומק נועם השכל, שאין מעט במספר, מכריע כאן הכף, אלא יש באדם כחות נפרדות במדת הדרך ארץ, וכל אדם יש בו אנינות הדעת והתפנקות, ואתפוש למשל אדם לוקח קורנס ופוצע בו אגוזים בשביעת נפש, ואם יקח בנו הקטן נר של נפטא ויעמידנו על הכוס של יין ושל חלב לכסות את הכוס יגער בו אביו שיראה בזה חסרון דרך ארץ וכן כל הגי' דנשנין ר"פ כל הכלים הן תשמישין מנומסין, אבל חצוצרה ומטה של מעות וקינה של תרנגולין, אין תשמיש היתר שלהן מנומס רק משונה, כגון לפצוע אגוזים בחצוצרה ובמטה ובקינה ונשמת האדם עשירה בגוונים ואי אפשר לירד לסוף דעתה, למה קוראה לזה ישר ולזה משונה, אבל כן הוא הדבר. ומה שהזכירו תו' (דף לו. ד"ה הא ר"י) תשמיש היתר מעט, אינו מעט במספר ואיה סופר ומה ערך יש לזה, אלא ענינו תשמיש שנאוי לרגשי בני אדם, וגם תשמיש היתר של שירים אינו אלא באופן משונה ושינוים אי אפשר ליתנם במאזנים ולשקול איזה משונה יותר שאין השינוי גוף אלא צורה, ולהכניס כאן דקדוק בתשמיש ההיתר שישקל אם ראוי לקבוע על מלאכת ההיתר שם תשמיש כלי, ולהאמין שבשעה שדנו אם מותר לטלטל קורנס לפצוע אגוזים דנו אם הכאה תשמיש כלי, וכן דנו אם תשמיש כיסוי תשמיש כלי זהו יציאה מכונת האמת, דאין צריך רק תשמיש היתר נאות לבני אדם ותו לא, ותנן קכ"ד ב' שברי ערבה לכסות כו', וכיסוי הוא תשמיש חשוב, ומעולם לא דנו עליו מצד תשמישו, אלא דנו בדבר שהוא מבלתי חביבים על בני אדם ... וטביעות עינא בדרך הגמ' הוא היסוד היותר חזק בלימוד ההלכה".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' הע' י"ז) – "וידידה הרה"ג נתן רוטמן עורר שכל דברי החזו"א היינו בחצוצרות ואליבא דרבי יהודה שאסר לטלטלם אך לר"ש שהתיר לטלטלם מנלן שזה הגדר, אכן עיין היטב במש"כ בשלמי יהונתן סי' ש"ח סק"ב בדין חצוצרות וכמדומה שלפי"ז יש ליישב הערה זו".

(ג) צע"ג על השלמי יהונתן. שהרי מפורש בחזו"א, שפחות מ'תשמיש היתר מעט' הוי דבר שיש בו חסרון בדרך ארץ או נימוס. אבל אם זה רק 'משונה' נכלל בגדר של 'מעט'. וא"כ, כיון שפסקינן כר' שמעון, ממילא 'תשמיש היתר מעט' הוי מותר. ואפי' אם זה משונה בעיני הבריות הרי"ז מותר לצורך גופו ומקומו.

ג. שום תשמיש: אפילו להשימו על גבי ניירות שלא תנשבן הרוח או לכסות שום דבר.

1. אג"מ (טלטולי שבת פרק ב' הע' מ"ב) – "ועוד הלא כמעט כל כלי יש לו תשמיש להשימו על גבי ניירות שלא תנשבן הרוח".
2. הגר"ח ש"צ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ז ד"ה אגב) – "יהיה מה שיהיה הצורך אם סוף כל סוף יש לו איזה צורך בהכלי שוב נקרא זה לצורך גופו. וכי לא יכול להשתמש בהנר לכסות שום דבר".
3. ברכת השבת (סי' רנ"ט ד"ה ובכלי) – "ובכלי שמל"א שאין בו אפשרות שימוש להיתר - ולכא' אין כזו מציאות כי כל דבר אפשר להשתמש בו באיזה דרך".
4. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ח') – "ואם ראוי לשימוש היתר אפי' ע"י הדחק לכו"ע דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

(א) חולקים – הגר"ח ש"צ"ל (שלמי יהונתן ח"א ריש עמ' ע"ח, ח"ג פרק ג' סעי' כ', שלמי יהודה עמ' י"ח ד"ה שמעתי, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט'), מגילת ספר (סי' מ"ו אות ו' ד"ה ובאמת), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ט"ו).

5. מראי מקומות – הגר"ח ש"צ"ל (שולחן שלמה הע' י"ד, לשונו מובא לקמן). מנחת אשר (סי' מ"ה אות א' ד"ה אך באמת).

(א) הגר"ח ש"צ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ו עמ' ק"ז טור ד', חנ"ז עמ' מ"ז טור ג') – "שאלה: כתב השו"ע (סי' ש"ז סט"ו) כותל או וילון שיש בו צורות חיות וכו' כגון מלחמות דוד וגלית, וכותבים זו צורת פלוני וכו', אסור לקרות בו בשבת, וכ' המ"ב (ס"ק נ"ז) גזירה משום שטרי הדיוטות. ויש לדון מה דינם של ספרי סיפורים ומתח של חולין, ויש בהם תמונות עם כיתוב תחתיהם המותרים בקריאה בחול, אך בשבת יש לחוש לקרותם משום שטרי הדיוטות, האם דינם ככשמל"א לפי שראוי לצור עמהם ע"פ צלוחיתו, או ד' האידנא דלא נהגו בזה שוב אין לזה שם כלי לענין זה. ובאתי לידי ספק בזה מחמת דברי החזו"א (סי' מ"ד סקי"ג) שכ' דכשמל"א לא סגי שראוי לטלטל, אלא צריך שישתמשו בו איזה תשמיש, עכ"ל. וא"כ מעתה בספרים לא שכיח שיכסו עמהם כלים וכדו'. אמנם יש לדון האם מה שנוהג להניח ספר על ספר אחר שלא ינועו הדפים מחמת הרוח, או שרוצה להגביה הספר, האם גם זה נחשב לשימוש, וצ"ב. תשובה: מסתבר ככלי שמלא' לאיסור וצ"ע".

הגר"ח ש"צ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור ג', חנ"ח עמ' ק"מ ריש טור א') – "שאלה: כתב החזו"א (סי' מ"ד סקי"ג) וז"ל: לכא' נראה דבעי' תנאי להשתמש בו ולא תנאי לטלטל וכו', עכ"ל. ועולה מדבריו דכשמל"א לא סגי שראוי לאיזה תשמיש, אלא צריך שישתמשו בו איזה תשמיש היתר, ונסתפקתי מהו הגדר בזה אימתי נחשב תשמיש חשוב ואימתי לא נחשב להשתמשות, וספק זה מצוי מאד במכשירי כתיבה, יש כלים כגון מנקב חורים או מהדק שאין להם שימוש מוגדר של היתר, מ"מ יש הרבה נוהגים להניחם ע"ג דפים שלא יעופו מחמת הרוח, האם גם זה נחשב לשימוש, וצ"ב. ויש להביא ראיה מהירושלמי, הביאו המ"א (שם ס"ק ח' ובמ"ב שם), לענין כשמל"א, דאם חישוב עליו גם לתשמיש מותר לטלטלו אפי' עיקר כונתו מחמה לצל, עכ"ל. והתם הלא איירי במצודות שאין הדרך לפרוס אותם לחמה, וצ"ע. תשובה: לכאורה אינו נחשב לשימוש".

(ב) הגר"א בנבצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד אייר תשס"ו) – "שאלה: ראיתי בספר שלמי יהודה (עמ' י"ט) בשם ר' שלמה זלמן בנוגע לכלי שמלאכתו לאיסור שאין בו תשמיש היתר כלל שצריך להחמיר שאין לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, ורציתי לדעת מה הגדר בזה שלכאורה כל כלי יש תשמיש היתר שיכול לשים על דפים שלא יתפזרו. תשובה: יש דברים שאין רגילים לשים על דפים שלא יעופו".

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תר"א ד"ה ראה) – "הרי כל דבר ראוי להניחו ע"ג דפים שלא יעופו ברוח".

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' כ', לוח המוקצה הע' לערך טלפון, הע' לערך פטיש) – "נראה שכלי שאין בו מלאכת היתר ורק ראוי להניחו על דפים שלא יעופו, או להעמיד הדלת שלא תסגר, אין שמוש זה מחשיבו 'כלי' שכל אין השמוש בתכונתו של הכלי

אלא בכובד שיש בחומר שבו והוא כשמוש של אבן בעלמא, וכן שמעתי בשם מרן הגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]. ומ"מ נראה שכלי אשר הכובד שבו הוא מעיקר תכונתו של הכלי וכגון פטיש אשר לצורך שמוש הכלי מוסיפים משקל וחומר, נחשב שמוש של הכובד להניחו על גבי דפים או להעמיד הדלת כשמוש מתכונת הכלי, ואינו נידון כמקצה אלא ככלי שמלאכתו לאיסור רגיל שיש בו מלאכת היתר."

ה. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' כ"א) – "כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר אך ראוי הוא להניחו על גבי ניירות שלא יעופו ברוח וכיוצ"ב אין די בכך להחשיבו ככלי שיש בו שימושי היתר. אמנם נראה שאם הכלי הזה מצוי על שולחנו ורגיל הוא להשתמש בו למטרה זו הרי דינו ככלי שיש לו שימושי היתר, שהרי אינו מקצה דעתו מהכלי, דהא כל הטעם לאסור כשמלא"א שאין לו שימושי היתר הוא משום שאינו מוכן לשימוש כלל, והכא מוכן הוא לשימוש של הבעלים."

ארחות שבת (בירורי הלכה סי' א' אות ז') – "ויש לדון אם האפשרות להניח את הכלי על גבי ניירות שלא יעופו ברוח נחשבת אפשרות שימוש של היתר, ואולי הדבר תלוי במציאות, שאם הכלי הזה מצוי על השולחן וישתמשו בו כאשר הרוח תפוז את הדפים נמצא שאין האדם מסיח את דעתו ממנו, כגון רשמיקול או טלפון וכיוצ"ב, אך כלים שאינם מצויים על שולחנו לא נתיר אותם מחמת אפשרות שימוש זו. ואף שנסתפקנו לעיל דלא בעינן שיהיו בני אדם רגילים להשתמש בפועל בכלי הזה אלא די בזה שהוא ראוי לשימוש, נראה דהיינו דוקא בכלים שצורתם מתאימה לשימוש זה כגון מחט להוצאת קוץ, אבל שימוש להניח על ניירות אין להתיר מחמתו אלא כשבני אדם רגילים בפועל להשתמש בו."

ד. איזה שימוש אפי' שאינו מצוי.

1. הגרשז"א [זצ"ל] (שולחן שלמה הע' י"ד) – "שהמאורר אינו פועל שאסור לטלטלו כלל כיון דאין לו שום שימוש, אמנם אם יש לו איזה שימוש אפי' שאינו מצוי, סבר דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, וכגון במפתח של מכונית דשרי לצורך גופו ומקומו, משום שראוי לתפוס בזה דפים שלא יתפזרו."

א. צ"ב, למה מאורר חשיב כאין בו שימושי היתר כלל. ובעיני ראיתי שתולין דברים עליו. וכן יכול להשתמש במאורר כדי להשאיר את הדלת פתוחה. ולכאורה רגיל יותר להשתמש במאורר שאינו פועל, מלהשתמש במפתח של מכונית כדי לתפוס בה דפים שלא יתפזרו.

ה. רק מה שעושה לפעמים: "נהגו קצת".

1. הגרשז"א [זצ"ל] (שלמי יהודה עמ' י"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט') – "שודאי עם כל כלי אפשר לסתום חור א"כ איזה כלי לא שייך בו לצורך גופו, אלא הכלל הוא שהשתמשות שאף פעם לא משתמשים לא נקרא השתמשות, ורק מה שעושה לפעמים, אפילו לעיתים רחוקות נקרא השתמשות לצורך גופו."

2. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' י"ט, הע' י"ח) – "יש שנוקטים שגדר הדין הוא אם בפועל 'נהגו קצת' להשתמש בכלי זה מלאכת היתר מסוימת רק אז יחשב שיש בו מלאכת היתר, ובלא זה יש לדנו כמקצה גמור [כן שמעתי בשם כמה מורי הוראה, ולשיטתם מה שהבאנו בסיו"ח בעט כתיבה שמצד מציאותו וצורתו ראוי להשתמש בו כאצבע לסמן בשעה שלומד בספר היכן הוא אוהז בלימודו יש לאוסרו שאע"פ שמוש זה אינו משונה אך אינו מצוי בפועל, וכן נשאלתי אם מחק נחשב שיש בו מלאכת היתר, ואחד השומעים אמר שמצא שמוש טוב במחק, שפעמים נופלת גומיה מרגל שולחן סלון כבד, והניח שם מחק שהוא כצורת ותכונת גומי, ואינו נשמש משם מחמת כובד השולחן ומשמשו כגומיה, ובזה ודאי אינו מצוי אך אינו משונה בעיני הבריות ואדרבה חריפותו עמדה לו למצוא שמוש טוב במחק, וצ"ע לענין מעשה בהגדרת הכלל בזה]".

א. חולק – הגרשז"א [זצ"ל] (שלמי יהודה סי' כ"ז ד"ה יותר, "הגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] ... וכל זה לדעתי אינו מסתבר כלל מדסתמו הפוסקים בזה ולא גילה לנו כל הני כללים ומשמעות שאם אך יש בו איזה צורך עכשיו יהיה מה שיהיה נקרא זה לצורך גופו").

ו. אף מי שאינו משתמש בכלי שימוש היתר כיון שיש לו כלים אחרים לזה, עדיין מותר לצורך גופו ומקומו.

1. הגרשז"א [זצ"ל] (שבות יצחק ח"א עמ' כ"ה ד"ה והנה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט') – "דכלי שמלאכתו לאיסור שאינו עומד לשום שימוש היתר אסור בטלטול לצורך גופו, נראה דהוא דוקא אם מה שאינו עומד לשימוש היתר הוא משום שאינו ראוי לשום שימוש כגון נר שעוה, או אפילו אם ראוי לשימוש היתר אך אינו עומד לכך משום שהוא שימוש חריג כגון שופר למלא בו מים וכדו' שהיום השימוש בו לדבר זה הוא חריג, אך פטיש שראוי לפצח בו אגוזים או קדירה להניח בה האוכל, גם מי שאינו משתמש בהם שימוש היתר מחמת שיש לו כלים מיוחדים להניח בהם האוכל או כלי מיוחד לפיצוח אגוזים, מ"מ מותר לטלטלם לצורך גופו, ולא חשיבי כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש בגופו."

א. צ"ב: שהרי מה שלהשתמש עם שופר כדי למלא בו מים הוא שימוש חריג, רק משום שיש לנו כלים בשביל שתיית מים. ואם לא היה לנו כלים, היינו משתמשים עם השופר, כמו בזמן הגמרא והשו"ע. וממילא, צ"ב מה הגדר של שימוש חריג.

ז. מראי מקומות.

1. מגילת ספר (סי' מ"ו אות ו' ד"ה ובאמת) – "ובאמת אם ננקוט לדינא כדעת הרז"ה לא מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש, ויש להסתפק על הרבה כלים ... וקשה מאוד להחליט מה נחשב שראוי לאיזה תשמיש ומה נחשב שאינו ראוי לכלום, דהרי מוכח שגם ע"י תשמישים רחוקים נחשב שיש לו תשמיש של היתר ... גם ראיתי בשש"כ פכ"ח הערה פ' שכתב בשם הגרשז"א (שליט"א) [זצ"ל] שבזמננו אסור לטלטל שופר גם לצורך גופו ומקומו הואיל ואינו עומד לגמע בו מים לתינוק, מאידך בפ"כ הט"ז כתב שסיגירות מסמרים סבון ועוד דינם רק ככלי שמלאכתו לאיסור, ואיני יודע מדוע נקט שדברים הללו ראויים לתשמישי היתר יותר משופר, וצ"ע מכל זה."

2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"א ד"ה ולענין, בירורי הלכה סי' א' אות ז') – "דמבואר מדברי החזו"א דאפילו שימוש דחוק ומשונה חשיב שימוש של היתר ובלבד שיהיו עושין זאת לפעמים, והכל לפי הזמן והמקום".

נד] מקרים - לפי הפוסקים שסוברים שגם כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

א. חצוצרות.

1. כמו שופר, כלי שמלאכתו לאיסור – מג"א (ס"ק י"ב), א"ר (ס"ק י"א, אמנם עי' א"ז ס"ק ד'), תוס' שבת (ס"ק כ"ב), גר"ז (סעי' כ').
2. לאו כלי – אור זרוע (סי' פ"ו אות א'), דרכי משה (הערוך ריש סי' ש"ח) עולת שבת (ס"ק י"ג).
3. מצד חסרון כיס – המאורות (סוף דף לו.).
4. מראי מקומות – פתחי עולם (ס"ק י"ב), שו"ע החדש (הע' כ"א על מג"א ס"ק י"ב).

ב. טלפון.

1. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימושי היתר כלל – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קכ"ו), לוח המוקצה (ערך טלפון), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ו').
- א) צ"ב, למה עצם מה שיש בטלפון אפשרות לצלצולי תזכורת (wake up calls), אינו נכלל בשימושי היתר. [שמעתי מבני חבורה: שנת תשע"ו, שכיום אף אחד לא משתמש בטלפון בתי לזה]. ועוד, יש לעיין, כיון שהדרך במקום פקוח נפש להשתמש בטלפון בשבת, אולי זה נכלל בשימושי היתר.
2. חסרון כיס – קצות השבט (ערך טלפון), שלמי יהודה (פרק ב' סעי' א').
3. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קי"ח).
- א) הגריש"א זצ"ל (דרור יקרא עמ' שמ"א אות ל"ב) – "שאלה: טלפון מקולקל שהילדים רגילים לשחק בו, האם מותר בשבת. תשובה: כיון שמקולקל ורגילים בכך, מותר ואפילו לא ייחד, אבל אם אינו מקולקל והגיעו לחינוך, אסור".

ג. מאוורר - בזמן שפועל, ובזמן שאינו פועל.

1. עי' סי' רע"ט [גבי המוקצה של שלהבת], לשיטות ומראי מקומות.

ד. מכונת כביסה (washing machine), מייבש כביסה (dryer).

1. כלי שמלאכתו לאיסור – הגר"ע אויערבך שליט"א (הלכה שלימה ח"א סוף סי' ט'), שלמי יהודה (פרק ב' סעי' כ"א, הע' פ'), "שייך שימוש בה להכניס כבסים כשאין בה מים למי שרגיל בכך תמיד ואין לו עכשיו מקום אחר להניחם", חשוני חמד (פסחים דף קט, לשונו מובא לקמן), עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קכ"ג), לוח המוקצה (ערך דלת - מכונת כביסה).
2. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' נ') – "לענין טלטול דלת של מכונת כביסה יש להבחין בין שני מקרים: [א]. אם אין האדם רגיל ליתן במכונה בימות החול בגדים שאינם נקיים לצורך אחסנתם עד שעת הכביסה אלא נותנם במכונה רק בשעה שבא לכבסם, דינה ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר שנתבאר דינו לעיל סעיף ו'. [ב]. אם האדם רגיל בימות החול לאחסן במכונה בגדים שאינם נקיים עד שעת הכביסה ובא לעשות זאת גם בשבת דין הדלת ככלי שמלאכתו לאיסור, ולכן מותר לפתוח את הדלת על מנת להכניס במכונה בגדים שאינם נקיים משום שזה נחשב טלטול לצורך מקומה של הדלת, אך אין היתר לסגור את הדלת אלא אם עושה זאת כדי שלא יצא ריח רע מהמכונה, שאז הרי זה נחשב טלטול לצורך שימוש בגופה של הדלת, או אם הדלת מפריעה ומעכבת את הילוך בני האדם, שאז זה נחשב טלטול לצורך מקומה".

א) אמנם לא נראה כן. שהרי לכאורה הכל תלוי במציאות הנהוגה, ולא במנהג האדם. וכמו עט או פטיש, שלאדם אחד אין בו שימושי היתר כלל. ולשני, יש בו שימושי היתר. ואפ"ה כתבו הרבה פוסקים [עי' להלן, וכ"ד הארחות שבת לענין עט] שחשיב יש בו שימושי היתר.

ב) והראיה לזה הוא, דאל"כ מה בין זה לחסרון כיס. הרי חסרון כיס הגדרתו הוא שהוא מקפיד שלא להשתמש עם החפץ לשימוש אחר, וא"כ תיפ"ל מצד שאין בו שימושי היתר כלל, אלא ע"כ שחסרון כיס תלוי במנהג הבעלים וכאן תלוי במציאות הנהוגה. [ועי' ארחות שבת פרק י"ט הע' קי"ד].

ג) אולי י"ל להיפך: כלי שבעצם אין בו שימושי היתר כלל. ובעל החפץ לפעמים משתמש בו לצורך היתר [שלא כדרך שאר בני אדם]. יש לדון לגביו, דהוי כלי שמלאכתו לאיסור.

3. **פתיחת דלת מכונת כביסה על מנת להוציא אפיקומן.**

א) חשוני חמד (פסחים דף קט.) – "שאלה. ילד שגנב את האפיקומן והטמינו במכונת כביסה, האם מותר לפתוח את דלת המכונה על מנת להוציא את האפיקומן. תשובה ... וכל זה בנוגע למכונה עצמה, אך דלת המכונה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, כיון שיש בדלת גם שמושים של היתר להכניס בה כביסה שאינה נקיה, ולפעמים מוציאים מהמכונה בגד שלא נקי ע"מ לנגב בו דבר לכלוך, והוא שימוש של היתר, ולכן נראה דמותר להשתמש בדלת לצורך גופו, ולפי זה נראה דמותר לפתוח דלת המכונה כדי להוציא את האפיקומן, [בתנאי שלא נעשים בה חיבור לחשמל, ויעוין בשו"ת חלקת יעקב (ח"ג סימן פה) שאוסר להכניס בה כביסה שאינה נקיה בשבת מטעם הכנה, אך אם אין לו מקום אחר ולא מכניס שם למטרת הכנה, אולי מותר]. ונראה שאף אם אפשר להשיג מזה אחרת מותר ליקח את המצה מתוך המכונה, ואף על פי שמבואר במשנ"ב (סימן ש"ק יב) דמותר להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור רק אם אין לו כלי אחר של היתר, שאני התם דיכול לפצח את האגוז במפצח אגוזים, ולמה ישתמש בפטיש, משא"כ בנידוננו דרוצה לאכול אפיקומן שאותו הצפין ואין לו דרך אחרת להגיע אליו, ובכה"ג לא מצאנו איסור, ובפרט דהמהרש"ם (דעת תורה סימן ש"ק ג') חולק על המשנ"ב וסובר דאע"פ שיש לו כלי היתר מותר לו להשתמש בשל איסור".

ב) הגרשז"א זצ"ל (ביצחק יקרא על מ"ב ס"ק פ"ב).

ה. מצלמה (camera).

1. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימושי היתר כלל – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ל), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ו').
(א) לפי הארחות שבת (לעיל), יש לדון אם הוא נכלל ב"כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר אך ראוי הוא להניחו על גבי ניירות שלא יעופו ברוח וכיוצ"ב אין די בכך להחשיבו ככלי שיש בו שימושי היתר. אמנם נראה שאם הכלי הזה מצוי על שולחנו ורגיל הוא להשתמש בו למטרה זו הרי דינו ככלי שיש לו שימושי היתר, שהרי אינו מקצה דעתו מהכלי".
2. מוקצה – לוח המוקצה (ערך מצלמה, "מוקצה").
3. חסרון כיס – קצות השבת (ערך מצלמה), שלמי יהודה (פרק ג' סעי' י"ד).

ו. משקולות (weights) להתעמלות.

1. מוקצה.
(א) הגריש"א זצ"ל (מאיר לנפש ערך משקולות).
(ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"נ) – "אסור לטלטל בשבת משקולות".
2. כלי שמלאכתו לאיסור.
(א) לוח המוקצה (ערך משקולות להתעמלות) – "מלאכתו לאיסור".
(ב) שבת היום (ח"ב סי' ש"ח סוף עמ' צ"ה) – "כלי שמלאכתו לאיסור".
3. מיקל.
(א) אור לציון (ח"ב פרק ל"ו סעי' י"ב) – "שאינו מתכוין להזיע בה, אף שמתעמל ע"י כלים כגון קפיצים ומשקלות".
4. מראי מקומות.
(א) מאיר לנפש (ערך משקולות) – "מוקצה (מדריך לדיני מוקצה פ"ה בשם הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל], ילקו"י שבת כרך ב' עמ' ת"נ, ועיין רבבות אפרים ח"א סי' רכ"ג), ויש מתירים (אול"צ פל"ו הי"ב)".
(ב) רבבות אפרים (ח"א סי' רכ"ג אות ו') – "יש לאסור הרמת משקולות בשבת ואולי ג"כ מטעם מוקצה יש לאסור ועיין בזה".
(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ע"ב) – "משקל (weight) דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר".

ז. פטיש (hammer): בזמנינו. [באר"י שאין אגוז קוקוס, אבל בארה"ב שיש אגוז קוקוס (coconuts), י"ל שהפטיש יש תשישי היתר].

1. כלי שמלאכתו לאיסור – הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' כ"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט', "אך פטיש שראוי לפצח בו אגוזים או קדירה להניח בה האוכל, גם מי שאינו משתמש בהם שימוש ההיתר מחמת שיש לו כלים מיוחדים להניח בהם האוכל או כלי מיוחד לפיצוח אגוזים, מ"מ מותר לטלטלם לצורך גו"מ, ולא חשיבי כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש בגופו"), קצות השבת (ערך פטיש), שלמי יהודה (פרק י"א סעי' א'), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג', לשונו מובא לקמן), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ח', עמ' רי"ט), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' כ', לוח המוקצה ערך פטיש).
2. הגר"ח ק' שליט"א (אסיפת יצחק כ"ד אייר תשס"ו) – "שאלה: בנוגע כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו תשישי היתר אסור לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו, וראיתי בשם החזו"א שהגדר של תשישי היתר הוא תלוי בעיני בני אדם, אם כן מה דין היום של פטיש שאם לקח זה לפתוח בו אגוזים הרי משונה בעיני בני אדם. תשובה: כמדומה שאינו משונה כלל".

ח. פמוטים (לאייכטער, candlesticks) של זהב וכסף וכדו' - וחנוכיה.

1. עי' ערך בסיס, סוף סי' ש"י, לשיטות ומראי מקומות.

ט. שופר: בזמן חז"ל.

1. כלי שמלאכתו לאיסור – רמ"א (סעי' ד'), ט"ז (סי' תרנ"ח ס"ק ג'), א"ר (ס"ק י"א), תוס' שבת (ס"ק כ"ב), גר"ז (סעי' כ'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' ט'), חסד לאלפים (סעי' ג'), מ"ב (סי' תרנ"ח ס"ק ד'), בה"ח (ס"ק נ').

י. שופר: בזמנינו.

1. מחמיר.
(א) שהיו חסרון כיס.
- (1) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ח הע' פ' [דפו"ח, הע' פ"ב], מילואים, שלמי יהודה פרק א' הע' מ"ג, שולחן שלמה ס"ק כ"ג, הליכות שלמה ר"ה פרק ב' ס"ק ל"ה, הע' צ"ג) – "ובזמנינו אסור לטלטל שופר גם לצורך גופו ומקומו, כיון דעומד לאיסור בלבד ולא לשאוב מים וכדומה. וגם אפשר שבכל השנה - פרט לחודש אלול שרגילים אז לתקוע וגם להתלמד - חשיב כמוקצה מחמת חסרון כיס, מפני שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום, והרי זה חשיב כסכין של מילה דחשיב מוקצה מחמת חסרון כיס".
- (2) ברית עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"א*) – "שופר הוי כשמ"ל דהא אסור לתקוע בו ... ולולא דמסתפינא הייתי אמר דשופר ותפילין היין מוקצה מחמת חסרון כיס, דבזמן הגמ' היו משתמשים עם שופר למלאות בו מים וגם היה מצוי כמבואר בשבת דף ל"ה ע"ב, וכן תפילין. משא"כ כהיום שהם ביוקר וכן לפי דברי מור וקציעה הנ"ל בס"ח מיהו תפילין יש מתירים דאפשר להתלמד בעשיית הקשר וצורת השי"ן כמו שמביאים בשם שו"ת מהר"י ברונא ופשיטא דאם התפילין מוטלין בבזיון דמותר לטלטלם להצניען".
- (3) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' מ"ג).

- (4) שלמי יהודה (פרק א' סעי' י').
- (5) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ז).
- (ב) שהוא כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.
- (1) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ח הע' פ' [דפו"ח, הע' פ"ב], מילואים, שלמי יהודה פרק א' הע' מ"ג, שולחן שלמה ס"ק כ"ג [לשונו מובא לעיל], הליכות שלמה ר"ה פרק ב' ס"ק ל"ה) – "ובזמננו אסור לטלטל שופר גם לצורך גו"מ, כיון דעומד לאיסור בלבד, ולא לשאוב מים וכדומה. וגם ... חשיב כמוקצה מחמת חסרון כיס, מפני שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום, והרי זה חשיב כסכין של מילה דחשיב מוקצה מחמת חסרון כיס".
- (2) הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' כ"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט') – "שופר, נרות וכדו', אסור בטלטול לצורך גופו ומקומו, כי אינו עומד לשום שימוש של היתר".
- (3) קצות השבת (ערך שופר בשבת).
- (4) לוח מוקצה (ערך שופר, עי' שלמי יהונתן ח"ג פרק ד' סעי' ל') – "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר".
- (5) הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' ע"ז, עי' הע' כ"ו, "וצ"ע").
2. מיקל.
- (א) שבט הלוי (ח"ט סי' קכ"ז אות ד') – "בדין שופר בשבת שיש לו דין כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו ומקומו כמבואר סוס"י תקפ"ח האם בזה"ז נשתנה מאחר שלא משתמשים לשנות בו מים (עיין תוס' סו"פ במה מדליקין) כי מאד מקפידין בו וא"כ הו"ל כמו מוקצה מחמת חסרון כיס. משמעות הפוסקים בסי' תקפ"ח שם דודאי גם בזה"ז, וכן משמעות תוס' שבת שם, וכן יש ראי' כעין נדון זה מהא דסי' ש"ח סל"א דמטלטלין בשר חי משום דחזי לאומצא אעפ"י שבזה"ז כמעט לא שייך דמי יאכל בשר חי וגם בזמן חז"ל רק הבבלים היו אוכלים חי ועיין מס' מנחות ופסחים ע"א ע"א ועוד ואכמ"ל".
- (ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ו הע' י', בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג').
3. מראי מקומות – טלטולי שבת (עמ' נ"ו), מגילת ספר (סי' מ"ו אות ו' ד"ה וכעין, לשונו מובא לעיל).
- (א) הגרשז"א שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ב') – "שאלה: כתב המ"ב (שם ס"ק כ"ה) לענין שופר דמקרי כשמל"א כיון שהוא מיוחד לתקיעה, וקצת תימא למה סתם המ"ב, ולא חשש כלל דשמא הוה ממח"כ כיון שהדרך להקפיד עליו כל השנה לא פחות מנייר חלק, וצ"ע. ובאמת בפמ"ג נסתפק בזה, והעלה לבסוף דל"ה ממח"כ, וצ"ב טעמו. תשובה: לא מקפידין".
- הגרשז"א שליט"א (שיח התורה ח"א אות אלף קנ"ט) – "בחזו"א (או"ח מט' ח') כתב בדעת הגר"א רסו' דבמלאכתו לאיסור שרי בכ"ג להמשיך ליטול המוקצה אם כבר מחזיקו אפי' ע"י ששכח, והגר"א איירי רק במחמת גופו, וצ"ל ע"ה הגר"א שם איירי בשופר, דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, וע"ז קאי שאם נטלו בשכחה אין ההיתר להמשיך ליטול כרצונו. תשובה: שופר הוי מוקצה מחמת גופו עי' תו' שבת לו' א' גבי חצוצרות".
- (ב) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ס"ב [דפו"ח, הע' ס"ט], פרק כ"ח הע' פ' [דפו"ח, הע' פ"ב]) – "ויל"ע, בזה"ז שאין הדרך להשתמש בו".

יא. תפילין.

1. עי' סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו להיתר], לשיטות ומראי מקומות.

נה [מכשירי כתיבה - עט (pen): עפרון (pencil), ולורדים (markers)].

א. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.

1. ששכ"ה (פרק כ' הע' ט"ו [דפו"ח, הע' ט"ז] (עי' לקמן, וצ"ע)) – "כלי שמל"א שאינו ראוי למלאכה המותרת בשבת, כמו עט, מחלוקת בעה"מ והרשב"א, אי מותר לטלטלו לצורך מקומו".
2. הגר"צ ובר' שליט"א (לוח המוקצה הע' לערך לורדים) – "יש בהם תשמיש היתר להשתמש בו כאצבע לסמן הקריאה כשקורא בספר או מלמד לבניו בספר, ואע"פ שאינו מצוי כל כך שישתמשו בזה כיון שכאשר עושה זאת אינו נראה מנהג משונה נחשב שיש בו מלאכת היתר ... אכן ... החמיר בדבר ונקט שצריך שיהא תשמיש מצוי וזה אינו בגדר תשמיש מצוי".
3. הגר"א וייס (לוח המוקצה הע' לערך לורדים).
4. עי' לוח המוקצה (ערך לורדים, הע' שם, ערך עט, ערך עפרון) – "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר".
- (א) פלא! שלכאורה יש להם אפי' תשמיש מצוי.

ב. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. הגרשז"א זצ"ל (דברי חכמים או"ח הע' שכ"ה).
2. הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' מ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קי"ב) – "כי ראוי להצביע בו על אותיות בספר להראות לילד שמתחיל לקרוא".
3. ששכ"ה (פרק כ' סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה']) (עי' לעיל, וצ"ע) – "כלי שמלאכתו לאיסור הוא החפץ המשמש לעשיית מלאכה אסורה, כגון העט לכתוב בו והמספריים לגזור בהם ...".
4. שלמי יהודה (עמ' י"ח, פרק י"ב סעי' י') – "עט ועפרון ראוי להראות אותיות לילד שמתחיל לקרוא וכדומה".
5. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') - לשונו מובא לקמן.
6. קצות השבת (ערך עפרון).
7. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קע"ד).
8. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ש"ע).

9. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ח') – ולכן עט שראוי למלאכת היתר כגון לחכך את ראשו ויש שרגילים לעשות כן לא הוי מוקצה מחמת גופו".
10. כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שסובר שאין את הדין של "אין בו שימושי היתר כלל".
- (א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ב) – "אם הוא עט שכותבים בו בחול, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".
- אג"מ (טלטולי שבת פרק ב' הע' ב' אות ג', הע' ע"ג) – "ואף דאין להם השתמשות של היתר בשבת מ"מ כיון דעומדים לכתיבה הוו כלים ולפיכך דינם ככלי שמלאכתו לאיסור".
- (ב) טלטולי שבת (עמ' נ"ז).

ג. מוקצה מחמת גופו – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז).

1. מדוע לא נדון את גוף העט כבסיס לדיו, ויחשב מוקצה מחמת גופו.
- (א) לוח המוקצה (הע' לערך עט) – "יש לעורר מדוע לא נדון את גוף העט כבסיס לדיו ויחשב מוקצה גמור שהרי דיו נחשב כמוקצה גמור. ונראה פשוט שכיון שהוקבע הדיו במבנה אחד וכחפץ אחד עם גוף העט אין לדונו כבסיס אלא הכל יחד נידון ככלי".
- (ב) הלכה שליומה (מוקצה סי' כ"ח ד"ה ויש, ד"ה ונראה) – "ויש להסביר לפ"ז הטעם שלא שמענו מי שיאמר שעט נחשב בסיס להדיו שבתוכו ויתחשב כמוקצה גמור, והיינו טעמא, מפני שהעט והדיו שניהם מצד עצמם יש להם תפקיד חשוב להפיק תשמיש הכתיבה, שבלי הדיו א"א לכתוב, וגם בלי עט שאוחזים ביד בנוחיות א"א לכתוב, ובכה"ג ששני הדברים מתאחדים יחד להשלים זה את זה לשימוש מסוים, נחשבו ככלי אחד המשמש, ולא כשני חפצים נפרדים המונחים זה על זה שהאחד נחשב כמקום מושב של השני. ולא דמי לנר שמן ופתילה שאין להם תפקיד 'פני עצמם', רק כל תפקידם לתמוך השלהבת שתאיר, לכן נעשו בסיס. וכן שמעתי מהגר"ע אויערבך שליט"א והגרש"י שלזינגר שליט"א ... ונראה ברור שהגר"מ פיינשטיין ז"ל שנקט שאקווריום נחשב בסיס להדגים, רוח אחרת עמו ביסוד אמאי עט לא נחשב בסיס להדיו, והוא ממש"כ בשו"ת אגרות משה (א"ח ג' סימן נ') בטעם שלא נעשית שמיכה חשמלית בסיס לחוטי העלסקטרי שבתוכה וז"ל: אבל לדינא בעצם חוטי העלסקטרי התפורים בהשמיכה נחשבים מהכלי עצמה שממילא אינם מוקצים מצד עצמם כגון אם היו חמים מערב שבת וכו' ע"כ. ומבואר מדבריו שבכל שני חפצים המחוברים יחד לא שייך דין בסיס, ונחשב הכל כלי אחד המשמש, שרק בשני חפצים נפרדים שייך לומר שהאחד נחשב מקום מושב של השני. ולפ"ז אתי שפיר אמאי לא נחשב עט בסיס להדיו שהרי הכל חיבור אחד. וכן שמעתי מהגר"ר אשר וויס שליט"א כהילוך זו".

ד. מראי מקומות – מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות, "וצע"ב").

ה. עט שיוצא מתוכו דף שרשום עליו ברכת המזון, או קר"ש שעל המיטה, או מנחה ומעריב.

1. מוקצה: כלי שמלאכתו לאיסור.
- (א) הגר"ח"ק שליט"א (קובץ זרע יעקב עמ' ל"ג אות ג', גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קל"ז) – "שאלה: היום יש עט שיוצא מתוכו דף שרשום עליו ברכת המזון, או קר"ש שעל המיטה, או מנחה ומעריב. האם מותר לטלטל עט זה בשבת, או לא. תשובה: מסתמא כולו מוקצה".
- (ב) הגר"א נבנצל שליט"א (סוכת חיים, אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ט טור ב' אות י"ג) – "מלאכתו לאיסור, אבל זה צורך גופו".
- (ג) הגר"ר פיינשטיין שליט"א (סוכת חיים, אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ט טור ב' אות י"ג) – "השיב לי בזה, דכיון דעיקר תשמישו הוא לכתוב, הוי כלי שמלאכתו לאיסור".
- (ד) אבני ישפה (סוכת חיים, אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ט טור ב' אות י"ג) – "מותר להשתמש בעט שיש לו ברכון בשבת, אם אין לו ברכון אחר, אבל אם יש לו ברכון אחר הרי אסור להשתמש בכלי שמלאכתו לאיסור אם יש כלי של היתר".
2. כלי שמלאכתו להיתר.
- (א) עי' פסקי תשובות (דפו"ח, אות ו' ד"ה ובכלל) - לשונו מובא לקמן.
- (ב) סוכת חיים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ט טור ב' אות י"ג) – "אך לענ"ד נראה דהוי כלי שמלאכתו להיתר, דהדין דרוב שימוש נעשה לכלי שמלאכתו לאיסור, הוא רק אם הכלי יש לו שימוש אחד, ואפשר להשתמש בו לאיסור ולהיתר, ואם רוב שימוש הכלי הוא לאיסור, זה נקבע לכלי שמלאכה. אולם כאן הרי הכלי יש לו ב' תשמישים, והכלי מורכב מכמה חלקים, חלקן לאיסור וחלקן להיתר, הו"ל כשני כלים, ומותר לטלטל כולו, דהחלק שטלטול חלק האסור, הוא טלטול מן הצד בחלק ההיתר. ועי' במנחת שבת (על קיצור שו"ע סי' פ"ח סקמ"א אות א') ובתולדות שמואל (ח"ג סי' צ"ט סקי"ב ד"ה סכינים, דף קצ"ט ע"ב) ובשש"כ (פ"כ סעיף פ"א)".
3. מראי מקומות – נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', עמ' קצ"ב).

ו. עט שיש עליו שעון.

1. מוקצה: כלי שמלאכתו לאיסור.
- (א) הגר"ח"ק שליט"א (קובץ זרע יעקב עמ' ל"ג אות ב', גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קל"ה) – "שאלה: עט שיש עליו שעון, האם מותר לטלטלו בשבת, או לא. תשובה: מוקצה".
- (ב) סוכת חיים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ט טור ב' אות י"ד) – "שאלה: עט שיש עליו שעון, האם מותר לטלטלו בשבת, עכ"ד. הארכנו בזה לעיל בשאלה י"ג, אבל בזה יש לחלק ואפשר דכו"ע מודים דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, כיון דשעון אין זה שימוש אחר, רק דאם רוצה לידע השעה מראים בו, ועיקר תכליתו הוא לכתוב בו, ולכן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

2. כלי שמלאכתו להיתר.

א) עי' פסקי תשובות (דפו"ח, אות ו' ד"ה ובכלל) – "ובכלל זה כל סוגי כלים מכלים שונים המצויים בימינו לרוב, אשר מורכבים מדברים המותרים עם דברים האסורים, כגון שעון יד המורכב ביחד עם מחשבון, טלפון נייד ושאר מכשירים אלקטרוניים המשמשים לאדם גם כשעון, עטים ומציתים שיש בהם שעון, עטים שמחובר להם ברכון (ברכת המזון, או שאר תפילות ותחנונים), כל אלו וכיוצא באלו, כיון שאי אפשר להפריד ההיתר מהאיסור, מעיקר הדין רשאי לטלטלם כדי להשתמש בהיתר שבהם בשבת. אמנם למעשה כיון שלהתיר בשופי שימוש בדברים אלו אשר ניכר עליהם שעיקרם עומדים לשימוש האסור בשבת יכול לגרום לפירצה גדולה בחומת השבת, לכן יש לימנע ככל האפשר מלהשתמש בכל אלו כשאפשר בדברים אחרים, והכל לפי הענין".

3. מראי מקומות – בנין שלום (מוקצה, עמ' קכ"ז).

א) אמרי מרדכי (ח"א סי' י"ג) – "עט (פעדער) ומבעיר (סיגרעטי"ן צינדער) וכדומה שמחובר עליו מורה שעות מותר לטלטלו לראות השעה".

נו [ככר או תינוק] - סעיף ה'.

א. עי' סי' שי"א סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

נז [שברי כלים] - סעיף ו'.

א. כתבתי אחר מוקצה מחמת גופו.

מוקצה מחמת גופו

סעיף ז'

נח [כללים: מוקצה מחמת גופו].

א. הלכה.

1. אסור לטלטל לצורך גופו או לצורך מקומו, וכ"ש מחמה לצל – רמ"א (סעי' ז'), פוסקים.

ב. הגדר.

1. אם אינו כלי, הוי מוקצה מחמת גופו – גמרא (דף מו., דף קכד.), "וכי תימא שבת גופיה תישתרי, דהא דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו שרי. **הני מילי, היכא דאיכא תורת כלי עליו**, היכא דליכא תורת כלי עליו, לא", רמב"ם (פרק כ"ה הל' ו'), "וכל שאינו כלי כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהן אסור לטלטלן", מחבר (סעי' ז'), רמ"א (סעי' ז'), מ"ב (ס"ק ל"ד), פוסקים.

ג. מה הגדר של "כלי", וממילא הגדר של מוקצה מחמת גופו.

1. אם אין לו שימוש לא בימי חול ולא בשבת: אינו כלי - עי' לקמן.

א) במצב שנמצא עתה: אינו כלי - עי' לקמן.

2. אין שימוש בגוף הדבר: אינו כלי - עי' לקמן.

3. השתמשות ע"י כליו - עי' לקמן.

4. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל בשבת, מחלוקת - עי' לקמן.

5. דלתות הבית, הוי מוקצה מחמת גופו: י"א משום שאינו כלי, וי"א משום שאינו מוכן לטלטול - עי' סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

6. י"א שקביעות מקום, הוי מוקצה מחמת גופו - עי' סעי' נ"א, לשיטות ומראי מקומות.

7. מראי מקומות – שבות יצחק (פרק ד'), מנחת פרי (ח"ב סי' ל"ז), טלטולי שבת (ריש פרק ד').

ד. לטלטל ע"י נכרי: מוקצה מחמת גופו.

1. עי' סי' רע"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

נט [חפץ שאינו ראוי לשימוש כלל: לא בשבת ולא בחול].

א. מקרים.

1. עפר, חול – שבת (דף נ.), פוסקים.

2. מת – שבת (דף ל:), פוסקים.

3. גרף של רעי – שבת (דף קכא.), פוסקים.

4. עוד מקרים - אבנים, צרורות, עצמות, קליפות, שערות.

ב. לולב.

1. מוקצה מחמת גופו [וחסרון כיס].

א) שכנה"ג (הג' ב"י אות כ"ג) – "אסור לטלטל את הלולב בשבת דהוי כאבן. הר"ן ז"ל ס"פ לולב הגזול [כ' ע"ב ד"ה מתני'], ה"ה פ"ז מהל' לולב [הכ"ה], וכלבו [הל' לולב סי' ע"ב]".

(ב) תוס' שבת (ס"ק כ"ב).

(ג) דרך החיים (סי' ק"ו סעי' ג') – "בשבת אינו נוטל אפילו חל בו יום ראשון דמצוה מן התורה דאסור לטלטל הלולב בשבת אפילו לצורך גופו או מקומו דהוי כאבן (דלא כט"ז)".

(ד) ח"א (נשמ"א כלל ס"ו ס"ק א') – "הט"ז בסי' תרנ"ח כתב דכמו דשופר מותר לטלטל בשבת לצורך גופו ומקומו ה"ה בלולב, ולי נראה דלא דמי דבשלמא שופר ממ"נ אם איקלע יום א' בשבת עדיין לא הוקצה למצוה והזמנה לאו מלתא. ואף למה שכ' הט"ז בסי' תרס"ה שתיכף בבין השמשות כיון שהכין אתרוג זה הקצה דעתו ממנו, מ"מ יש תורת כלי עליו כדאמרינן בגמ' דראוי לגמוע בו מים משא"כ לולב שאינו ראוי לכלום, וכ"מ לשון רמ"א בסימן תרנ"ח שכתב ה"ה כאבן, וכ"כ לשון זה הכלבו שהרי הוא כאבן לענין טלטול, וכ"כ הר"ן אין לטלטל כלל דמשמע אפילו לצורך גופו ומקומו. ועוד דלולב אפשר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפידין עליו מאד שלא יקטום ראשו, ולכן נ"ל להחמיר".

(ה) עי' נהר שלום (סי' תרנ"ח ס"ק א').

(ו) מ"ב (ס"ק כ"ה) – "ולולב אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו דאין עליו שם כלי כלל".

מ"ב (סי' תרנ"ח ס"ק ד') – "[לולב] דהוי כאבן. ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור ולא דמי לשופר דשרינן בס"ס תקפ"ח לטלטלו לצורך גופו ומקומו דשאני התם דהוי כלי וראוי לאיזה דבר כלשואב בו וכדומה משא"כ הכא דעץ בעלמא הוא".

(ז) כה"ח (ס"ק נ"א).

(ח) ברית עולם (מלאכתו לאיסור סעי' י"א*).
2. מיקל.

(א) ט"ז (סי' תרנ"ח ס"ק ג') – "בסי' תקפ"ח הביא רמ"א בשופר שאסור לטלטל כ"א לצורך גופו ומקומו וא"כ כאן נמי שרי לטלטל הלולב לצורך גופו ומקומו".

(ב) א"ר (סי' תרנ"ח ס"ק א') – "ולצורך גופו או מקומו גם הלולב מותר לטלטלו (ט"ז סק"ג)".

(ג) חסד לאלפים (סעי' ג').

3. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ט' ערך לולב), הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ג).

4. מים שהניח לולב בתוכו מדוע נחשבים מוקצה.

(א) הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ' טור ג') – "שאלה: הנה קי"ל (בשעה"צ סי' תרנ"ד ס"ק ג') שמים שמניחים הלולב בתוכו הוי מוקצה. ויש לעיין האם הוא מדין בסיס, וביאורו ע"פ הפמ"ג (בהקדמה לסי' ש"ח) שבסיס הוא לאו דוקא אם עומד מתחת המוקצה, אלא גם אם עומד בצדו, אם משמש למוקצה נחשב בסיס לדבר האסור, וגם כאן המים משמשים ללולב, או דלמא שהוא מוקצה מטעם אחר, וצ"ע. תשובה: המים מוקצה לא מטעם בסיס, רק כמו שהלולב הוקצה בשבת, כך המים שיעדו לצורך הלולב הוקצה כמוהו, דאינו עומד לשימוש אחר, שכיון שייחדן למצוה אין רוחצין בהם. (נחלת ישראל מוקצה, מהדורה שלישית, עמוד תנ"ו תנ"ז). [א"ה: ובפנים הספר שם הביא בשם מרן הגר"ש איערבאך זצוק"ל שהוא כן מדין בסיס, ע"פ הפמ"ג שכל משמש למוקצה נחשב בסיס. ובהגה"ה שם (אות ס"ז) דן באופן שהניח יחד עם הלולב גם פרחים במים, שיתכן שאינו מוקצה לשני הטעמים, שלדעת מרן הגר"ש זצוק"ל הוי בסיס לאיסור ולהיתר, ולדעת מרן שליט"א אין מסיח דעתו משמוש המים, ע"ש"]".

ג. ערבה חבוטה: האם הוי מוקצה - עי' לקמן, סעי' ל"ג.

ס] עד בדיקה: בשבת.

א. קודם השתמשות, או אחר השתמשות קודם שהלך לברר אצל החכם.

1. אינו מוקצה.

(א) הגר"ש א"צ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות ד"ה וע"ע, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קפ"ו, יו"ד פרק כ"ז אות ב').

(ב) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' הע' ז').

(ג) חוט שני (נדה סי' קפ"ח ס"ק ח' שעה"צ אות פ"ח, סי' קצ"ו סוף ס"ק ד', שעה"צ אות ל"ד, ס"ק י' אות י"ב) – "לעד בדיקה שאינו מוקצה דחזי להשתמש בו דהא בגד הוא".

(ד) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות ד"ה וע"ע).

(ה) שערי טהרה (סי' ע"ג אות א').

(ו) הגר"ש ז' אולמן (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות ד"ה וע"ע).

(ז) הגר"ש וויגדער (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות ד"ה וע"ע).

(ח) עי' נשמת שבת (סי' ש"ח אות שכ"ג) – "הדבר נוטה שלאחר שבדקתה עצמה בו שהעד מוקצית, אבל המנהג להקל להראותו לחכם".

(ט) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' רט"ז).

(י) לוח המוקצה (ערך 'עד הבדיקה').

ב. אחר השתמשות, ואין צורך להראותו או שהמורה ראה אותו.

1. מוקצה מחמת גופו.

(א) הגר"ש א"צ"ל (שלמי יהודה פרק ח' הע' ס"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קפ"ו) – "שמאוס הוא וזורקים אותו וכן אין הדרך לרוחצו ולהשתמש בו שוב".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ח' הע' ס"ה).

(ג) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' הע' ז') – "ומ"מ אם אין עוד צורך בעד הבדיקה להראותו לחכם, או אחרי שהראתה אותו לחכם, י"ל שהוא מוקצה, דהוה כגרף של רעי, כיון שהעד מאוס בעיניו. וי"ל שגם בבית החכם הוא יזרוק אותו תיכף לאשפה ואל יזיזו לשואלת להוליכו לבית".

(ד) חוט שני (סי' קצ"ו שעה"צ ס"ק ל"ב) – "אחר שבודקת הצמר גפן וכדו', עליה לזרוק, שמעכשיו הוא מוקצה, דמעתה לא חזי לכלום, ומותר לה להוליכו כשהוא בידה למקום האשפה".

(ה) שלמי יהודה (פרק ח' סעי' י"ח).

(ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' רט"ז).

(ז) לוח המוקצה (ערך 'עד הבדיקה').

(ח) ארחות שבת (ח"ג בירורי הלכה סוף סי' ג') – "נטל עד בדיקה ושאל לרב, נראה שלאחר שהרב ראה את העד והורה את הוראתו נעשה העד מוקצה, שהרי אינו ראוי לשימוש בשבת זו".

(1) יש היתר של גרף של רעי.

ג. אם שומרים אותו כדי להתלמד.

1. לכו"ע אינו מוקצה.

(א) ששכ"ה (אוהל שרה ח"ב פרק א' הע' ז') – "ואם רצונו לשמור על העד (כדי ללמוד ממנו למראות אחרות), י"ל דאינו מוקצה, כיון שנשאר ביחודו הראשון".

(ב) שלמי יהודה (פרק ח' סוף הע' ס"ה).

(ג) נשמת שבת (סי' ש"ח אות שכ"ד) – "מותר".

(ד) עי' לוח המוקצה (הע' תתל"ד).

(ה) ארחות שבת (ח"ג בירורי הלכה סי' ג' הע' כ"ב) – "ואם הרב משאיר את העד אצלו ע"מ ללמד בו לאחרים מסתבר שאינו מוקצה, דעדיין יש לעד הזה שימוש וכעין מש"כ הראשונים גבי גט, עיין משנ"ב סי' ש"ז ס"ק ס"ג".

ד. אם רוחצים אותו ושוב משתמשים בו.

1. אינו מוקצה.

(א) שלמי יהודה (פרק ח' הע' ס"ה).

2. מוקצה.

(א) הגר"א וייס שליט"א (לוח המוקצה הע' תתל"ג).

(ב) לוח המוקצה (הע' תתל"ג) – "לענ"ד לא יגרע מבגד מטונף שאינו ראוי לשימוש כלל שהעלנו שדינו כמוקצה אע"פ שדרך לכבסו לאחר שבת".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' הע' ס"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קפ"ו) – "אין הדרך לרוחצו ולהשתמש בו שוב".

(ב) ארחות שבת (ח"ג בירורי הלכה סי' ג' הע' כ"ב) – "טלטול עד בדיקה ע"מ לשאול לרב מותר, דזה גופא שימוש של עד הבדיקה, אך אחרי שהרב הורה את הוראתו תו אין שימוש בעד והוי כבגד שנתלכלך באופן שא"א ללבושו דהוי מוקצה [אומנם אם רגילים לכבס את עד הבדיקה אפשר דמדי לסנדל שניטלו תרסיותיו שאינו מוקצה משום שאפשר לתקנו אחר השבת, עיין פרק י"ט הערה רי"ח וה"נ הבגד עומד לכביסה אחר השבת, וצ"ע]".

ה. מראי מקומות – שערי טהרה (סי' ע"ג סוף אות א', "וצ"ע"), ראש פנה (סי' ב').

1. הגר"ש"ב וולדנברג זצ"ל (ישורון חט"ז עמ' שי"ט) – "שנסתפקתי אם 'עד' שאשה בודקת בו בשבת. האם נעשה מוקצה דיתכן דכעת הלחות שעליו היא העיקר ולא טפלה לו (כהא דשיורי כוסות דביצה כ"א ע"ב אי לאו דאסוה"נ גינהו) והלחות היא מוקצה כצואה, זולת שנאמר שיש בה שימוש של בירור דברים, אך א"כ צ"ע דכי נימא דמותר לטלטל צואה לצורך בדיקה, ואם נאמר דהוי מוקצה אולי כשעדיין בידה יכולה לטלטל ממקום למקום, אע"ג דבמ"מ גופו כתב המ"ב בסי' ש"ח ס"ק י"ג דלא אמרי' כן, אולי כאן שאני כיון דמושם על עד שהוא ככלי. אך צ"ע האם באבן שנמצא בכלי, וכי שם לא אמורים דברי המ"ב הנ"ל. והיה אפשר לעיין אם העד עצמו נעשה מוקצה, דעומד רק לבדיקה וכבר נעשה בו שימוש, וכנר שקנחו בו, אך זה אינו דהא חזי לרחצו ולהשתמש בו שוב. וכן כעת עוד חזי לקינוח. וכן צ"ע אם יש לחלק אם צריך לעין בו לצורך היום או לצורך אחר השבת".

סא. מאכלים שאינם ראויים לאכילה: קמח, אורז, תפוחי אדמה, וכדו'.

א. מחמיר: מוקצה מחמת גופו – שבת (דף קכח, "דג טפל..."), מקור חיים (חו"י, סעי' ל"ב ד"ה חטים, "חטים ושעורים מותרים בטלטול מה שאין כן קמחייהו"), מ"ב (סי' שכ"ה ס"ק ט"ז), ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ח [דפ"ח, סעי' כ"ח], "קמח, קטניות, אורז, ותפוח-אדמה חיים, או בשר ודגים שאינם מבושלים, הרי הם מוקצה ואסורים בטלטול"), שבט הקהתי (ח"ה סי' ער"ה), פסקי תשובות (אות כ"ד), הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' קנ"ז), פוסקים.

1. הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"ב טור א') – "שאלה: דעת המ"ב שקמח הוא מוקצה מחמת גופו, כמבואר בדבריו (סי' שכ"ה סקט"ז) לענין פת שאפה עכו"ם בשבת, וכ"ה מפורש בשו"ע הגר"ז (סי' ש"ח ס"ח). ולכא' יש לדון ממה שמצינו בשו"ע (סי' ר"ח ס"ה) שהאוכל קמח מברך לפניו שהכל, הרי שהקמח ראוי לאכילה, ואין סכנה באכילתו, דאל"ה לא היו מתקנים עליו ברכה, אמנם י"ל דאין הברכה מפקיעה דין מוקצה, כי סו"ס לא נאכל כך אצל רוב בנ"א. תשובה: אינו עומד לאכילה".

ביצה חיה (raw eggs), **בזמנינו** - עי' לעיל סעי' ד', ערך כלי שמלאכתו להיתר.

ב. **אוכלין שאינם מוכנים לאכילה, אבל עומדים לאכילה. או אוכלים שאסורים באכילה** [טבל] - עי' לעיל.

ג. תרופות.

1. **הוי מוקצה** [מחמת גופו].
 - (א) **מנחת שבת** (סי' פ"ח ס"ק ט"ז אות ב', אות ג') – "אם הם סמים מרים שאינם ראויים לאדם ולא לבהמה כפי הנראה דהוי מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלם אפילו לצורך גו"מ ... ואפילו הן מתוקים יש לעיין בהם כיון דאינם מוכנים ועומדים לבריאם הן לאדם והן לבהמה וראוי להחמיר בהן".
 - (ב) **אג"מ** (או"ח ח"ה סי' כ"א אות א') [לשונו מובא לקמן], **טלטולי שבת** אות כ"ג, ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ז, רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות י"א) – "כל סמי רפואה מוקצים הם".
 - (ג) **שרגא המאיר** (ח"ג סי' קי"ח שבת אות י"ז) – "תרופות שאסור ליקח בשבת, הרי הם מוקצה".
 - (ד) **ברית עולם** (מוקצה מחמת גופו אות ל"ג).
 - (ה) **הגריש"א** זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ט) - לשונו מובא לקמן.
 - (ו) **יביע אומר** (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' תמ"ט ד"ה ולענין).
 - (ז) **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' ל"ו [דפו"ח, סעי' ל"ז], פרק ל"ג הג' לסעי' ד' [דפו"ח, הג' לסעי' ד'], פרק ל"ד הג' לסעי' ג' [דפו"ח, הג' לסעי' ג']).
 - (ח) **חוט שני** (באר אליהו סעי' כ"ט אות י"א) – "שתרופה נידונית כאינו כלי [ולא כמוקצה מחמת איסור] ושרי דוקא אם בערב שבת ה' חולה שמותר בתרופה זו, ובין אם ה' בבית זה או אופן אחר שהדרך המצויה שמקבל תרופה זו".
 - (ט) **טלטולי שבת** (עמ' ק"ח).
 - (י) **ילקוט יוסף** (שבת ח"ב עמ' תמ"ח).
 - (יא) **פסקי תשובות** (אות כ"ז) – "מוקצה מחמת גופו".
 - (יב) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ה' סעי' י"ד) – "כתבו הפוסקים שכל מיני תרופות אינם נחשבות כאוכלים ואינם כלים אלא יש לדונם כמוקצה גמור, ואע"פ שהרבה תרופות מותר לחולה לקחתן בשבת וא"כ היה צריך לדונם כאוכלים, מ"מ כיון שאין תשמישן מצוי בדרך בני אדם אלא רק נצרך לחולים לעתים רחוקות אין להם שם אוכל לפיכך כל סוגי אנטיביוטיקות נחשבות מוקצה גמור".
 - (יג) **הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' שכ"ו) – "שה"ה תרופות, כל שכמעט לא משתמשים בזה, הם מוקצה".
 - (יד) **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' קכ"ז אות ב' ס"ק ב') – "אם אין בבית חולה הזקוק להשתמש בתרופה זו, או אם יש בבית חולה אלא שחלה באמצע השבת ולא היתה התרופה מוכנה לשימושו בכניסת השבת, הרי התרופה היא מוקצה".
 - (טו) **נחלת ישראל** (סיכום פרק כ' סעי' ב').
 - (טז) **פסקי תשובות** (דפו"ח אות ח' ד"ה ומשחות, עי' הע' צ"ו) – "ומשחות רפואיות וכן תרופות למיניהן, כיון שמטרתם רק לחולים, איז מוקצים הם לבריאם כמוקצה מחמת גופו".
2. בשביל חולה - עי' לקמן סעי' כ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

סב [שלג] (snow).

א. **אם ירד בערב שבת.**

1. **מוקצה, כמו עצים ואבנים.**
 - (א) **אג"מ** (טלטולי שבת פרק י"ב הע' י') – "דכיון דאין הדרך להשתמש עם שלג וגם אין השלג נחשב מאכל בהמה הו"ל מוקצה".
 - (1) **עי' אג"מ** (מסורת משה ח"א או"ח אות קמ"ז) – "שלג שנמצא ע"ג מדריגות וכדומה ... ואם מאתמול, טענתי שיש להחשיבו כעצים ואבנים, וטען רבינו **שמאחר שעומד להסיר, אינו מוקצה**".
2. **אינו מוקצה** [אם יש השתמשות. כגון שאינו מלוכלך וראוי לשתיית בהמות וכדו'].
 - (א) **הר צבי** (ט"ל הרים סותר סי' א') – "ונשאלתי אם השלג מוקצה ואסור בטלטול. הנה בשלג שירד בע"ש בודאי אין בו סרך של מוקצה מצד עצמו כדמוכח בשבת מרסקין את השלג לתוך המים, וכיון שהשלג מצד עצמו אין בו סרך של מוקצה".
 - (ב) **באר משה** (ח"א סי' כ', ח"ו סי' ל' אות מ"ב) - לשונו מובא לקמן.
 - (ג) **ויען יוסף** (או"ח סי' ר"א) - לשונו מובא לקמן.
 - (ד) **הגריש"א** זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' י"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ב) – "שלג שירד בערב שבת, אינו מוקצה ומותר לטלטלו".
 - (ה) **הל' שבת** (איידר, עמ' ק"כ).
 - (ו) **הגרי"ח** שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ' טור ב') - לשונו מובא לקמן.
 - (ז) **ששכ"ה** (פרק ט"ז סעי' מ"ד [דפו"ח, סעי' מ"ה]) - לשונו מובא לקמן.
 - (ח) **מחזה אליהו** (ח"א סי' ס"ח אות ט"ז) - לשונו מובא לקמן.
 - (ט) **שלמי יהודה** (פרק י"ג סעי' ט').
 - (י) **הל' מוקצה** (ארטסקרול עמ' רל"א, ילדים בהלכה עמ' קל"ח).
 - (יא) **ילקוט יוסף** (קיצור שו"ע סי' ש"ח אות רי"ז) - לשונו מובא לקמן.

ב. אם ירד בשבת - למקילים לעיל.

1. אינו מוקצה.

(א) הר צבי (ט"ל הרים סותר סי' א') – "פשוט דגם אם ירד בשבת לא גרע ממטר שירד בשבת דלא הוי מוקצה או נולד אעפ"י דלא היו עבים מבערב, עיין בתשובות הגאונים סימן רמב, ויעויין במ"ב סימן שלח ס"ק ל' בשם זכור לאברהם דאין על המטר היורד שם מוקצה. ויש לעיין בפתחה כוללת מבעל הפמ"ג בדיני מוקצה אות כט דמשמע דמטר היורד בשבת ויו"ט אסור לטלטלן בשבת ויו"ט משום נולד".

(ב) באר משה (ח"א סי' כ', ח"ו סי' ל' אות מ"ב) – "דאינם מוקצה".

(ג) ויען יוסף (או"ח סי' ר"א) – "ושלג נראה דאינו מוקצה אף שלג שנפל בשבת כדמוכח בגמ' עירובין דף מ"ו (ריש ע"א) לענין תחומין דהוי בעי למימר דהוי נולד ודחי לה".

(ד) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' י"ט, ישיב משה עמ' ל"ד אות ג', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ג) – "דשלג אינו נולד, שאיננו כמו קרח אלא כמים".

(ה) הגר"ח ק"ש שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' רט"ו אות ק"ה) – "במה שכתב המשנה ברורה סי' של"ח ס"ק ל' דאין איסור על המטר היורד שם מוקצה או נולד ויכול לשתות או לרחוץ ממנו ומה הדין בשלג שהרי ידוע בשלג שהשלג נעשה סמוך לירידת הגשם על האדמה ולא לפני כן, ונמצא שלא הי' כלל מאתמול א"כ לכאור' הוי נולד. תשובה: עי' שבת נ"א ב' אין מרסקין את השלג מכלל דאינו מוקצה".

(ו) ששכ"ה (פרק ט"ז סעי' מ"ד [דפו"ח, סעי' מ"ה]) – "השלג עצמו אינו מוקצה, גם אם ירד בשבת".

(ז) מחזה אליהו (ח"א סי' ס"ח אות ט"ז) – הנה שלג בין שנפל בערב שבת בין שנפל בשבת אינו מוקצה".

(ח) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' ט').

(ט) הל' מוקצה (ארטסקרול עמ' רל"א, ילדים בהלכה עמ' קל"ח).

(י) ילקוט יוסף (קיצור שו"ע סי' ש"ח אות רי"ז) – "השלג והברד אינם מוקצים בשבת, ומותר לטלטלם. ולכן שלג היורד על הבגדים, מותר להורידו בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' שם. ועיין בביתאור הלכה סי' שב ד"ה מן הטל, שאם השלג עדיין לא נמס ולא נבלע בבגד מותר לנערו בנחת בשבת, ואין בזה משום כיבוס]".

2. מוקצה, נולד.

(א) אג"מ (טלטולי שבת פרק י"ב הע' י', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ז, רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות ב', עי' מסורת משה ח"א או"ח אות קמ"ז) – "שאלה: אם שלג אסור בטלטול, ובהזדמנות אחרת פסק דהו"ל מוקצה. תשובה: הוי מוקצה דהוי נולד, וגשם (עירובין מ"ו ע"א גבי מיא בעיבא דאי אמרינן דמיבלע בליעי אסורים מטעם נולד, אלא מיא בעבים מינד נידע) אינו ראיה לסתור, דאינו כגשם (יתכן שכוונתו ששלג שבעבים וודאי שכמאן דליתיה דמי, עי' שם מ"ה ע"ב ברש"י ד"ה מיבלע)".

1) אמנם עי' אג"מ (הל' שבת [איידר] פרק ח' הע' של"א) – "דשלג או גשם שירד בשבת לא הוי נולד".

3. מראי מקומות – דף על הדף (עירובין דף מה:).

(א) הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות י"ג, ששכ"ה פרק ט"ז הע' ק"י [דפו"ח, הע' קי"ח], שולחן שלמה סי' ש"י סוף ס"ק כ"ו ב', סי' תצ"ה ס"ק ח' ה') – "יתכן ששלג דינו כצורות ואבנים, **אם נתקשרו העננים** ביו"ט דלא היה כלל דעתם עליהם, אע"ג שנהוג להיתר עכ"ז אין זה כ"כ פשוט".

ג. מראי מקומות – טלטולי שבת (עמ' קס"ה), פסקי תשובות (סי' של"ח אות י"ג), שלמי יהונתן (ח"ג סי' ס"ח, לוח המוקצה ערך 'שלג נקי'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קצ"ד), הגר"א דבורקס שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"ב טור א').

1. אשל אברהם (בוטשאטש, מהדו"ת סי' שי"ב) – "נראה דשלג איננו מוקצה כלל בשבת ק'. כיון שראוי ליתנו לעופות במקום שתי'. כידוע כנהוג ליתן לאווזות דוקא שלג עי"ז פשיטא שאין שום נדנוד מוקצת על שלג".

סג] כלים גמורים שאין עומדים לשימוש באופן זה.

א. מבואר מהסוגיא של מחט (דף קכג, סעי' י"א), לגבי כלים שאין עומדים לשימוש באופן זה. שאם דרך מקצת בני אדם להשתמש בהם כך [זימנין דמימלך עליהו], הוי כלי. הא לאו הכי, היה אסור לטלטלן כיון שלא נגמרה עדיין מלאכתו, ואף דחזו גמ השתא [כגון מחט שלא ניקבה עדיין, לנטילת קוץ].

1. בנוסח אחר: אם יכול להשתמש כמו שהוא [נייר חלק, נייר טואלט, וכדו'], י"ל שכבר יש עליו שם כלי.

2. א"נ בנוסח אחר: כיון שקונה [נייר חלק, נייר טואלט, וכדו'] כצורה זה, נקרא השתמשות. ולא חסרון בשם "כלי".

3. וגם יש לדון גם מצד הסוגיא של הזמנה לאו מילתא - עי' סי' רע"ט סעי' ו'.

ב. כלים הפועלים ע"י חשמל [כגון מאוורר, תנור, וכדו']: בזמן שאינו פועל.

1. עי' ערך שלהבת [סי' רע"ט], לשיטות ומראי מקומות.

ג. כפתור חדש (new button).

1. עי' לקמן.

ד. נייר חלק - חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס [עי' לעיל].

1. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"א, הע' קי"ט) – "כיון שהנייר זה נועד בעיקרו לכתיבה יש להסתפק בו אם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, או שדינו ככלי שלא נגמרה מלאכתו דהוי כמוקצה מחמת גופו, ואסור בכל טלטול".

2. מוקצה מחמת גופו: ככלי שלא נגמרה מלאכתו.

(א) גר"ז (סעי' ו') – "שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל".

(ב) קצות השולחן (סי' ק"ח ס"ק כ"ו) – "וסיים אדמו"ר ז"ל שם וז"ל ועוד שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל כמו שיתבאר עכ"ל. ולכאורה צ"ע דלמה יבטל תורת כלי מהנייר הלא הוא עומד לכתובה ויהי' ככלי שמלאכתו לאיסור, ונראה לומר בזה דנייר הוא דבר שאינו כלי מצד עצמו ודמי לעצים ואבנים, אלא שתשמישו משוי' לי' שיהי' תורת כלי עליו, וכיון שמקפיד שלא להשתמש בו שום דבר המותר בשבת רק לכתובה האסורה בשבת ואינו ראוי בשבת לכלום ממילא אין עליו תורת כלי כלל, ולא דמי לכלי שמלאכתו לאיסור שאפילו מקפיד עליו שלא להשתמש בו תשמיש אחר הוי רק מוקצה מחמת ח"כ ולא פקע שם כלי ממנו כיון שהוא באמת כלי מצד עצמו".

(ג) אג"מ (טלטולי שבת אות ט"ו, פרק ד' הע' כ"ט, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"ג, מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"ח) – "שאלה: אם מותר לטלטל נייר חלק לצורך גופו ומקומו. תשובה: אסורין בטלטול דנייר חלק לא חשיב ליה כלי".

(ד) טלטולי שבת (עמ' פ"ד).

(1) עי' בלשונם של הגר"ז וקצוה"ש. ונראה מדבריהם שרק באופן שמקפיד שלא להשתמש בזה לדבר אחר, אז אין עליו תורת כלי כלל. אבל אם אינו מקפיד על נייר חלק ואינו חסרון כיס, אה"נ יסכימו שגם אינו מוקצה מחמת גופו. אמנם, עי' הגריש"א

זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' פ"ד ד"ה ונראה), הו"ד בארצות שבת (פרק י"ט הע' קי"ט ד"ה ולגבי).

3. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) חוט שני (באר אליהו סעי' ג' אות ח') – "שנייר חלק נידון ככלי שמלאכתו לאיסור כיון שעומד לאיסור".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה']) – "כלי שמלאכתו לאיסור הוא החפץ המשמש לעשיית מלאכה אסורה, כגון העט לכתוב בו והמספריים לגזור בהם, או החפץ שבו נעשית המלאכה האסורה, כגון הנייר - לכתוב עליו, והקדירה - לבשל בה".

(ג) לוח המוקצה (ערך נייר כתיבה, שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' ד').

(ד) הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' מצות השבת פרק ג' אות א').

(ה) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ז').

(1) היינו, חוץ ממה שהם [חוט שני, ששכ"ה] סוברים, שנייר חלק הוי חסרון כיס.

4. כלי שמלאכתו להיתר.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' י"ג, טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות י') – "נייר חלק בזמנינו יש לאוסרו ע"פ דעת המ"א משום מח"כ או שמא כיון דאינו חשוב כלל ואין מקפידין עליו לא הוי מוקצה. תשובה: לא הוי מוקצה כיון דבזמנינו אין מקפידין עליו כלל ועיקר".

(ב) יביע אומר (בית הלל גליון ל"ו עמ' י').

(ג) ילקוט יוסף (כלי שמלאכתו להיתר סעי' ח', ח"ב עמ' תס"ה) – "מותר לטלטל בשבת נייר חלק, שבזמן הזה אין מקפידים על הנייר שלא להשתמש בו לתשמישים אחרים [שלא לכתובה]".

5. דעת הגרשז"א זצ"ל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ד') – "אולם נייר יחיד אינו מוקצה כיון דבזמנינו אין מקפידים מלנגב את הידים או שאר לכלוך בנייר העומד לכתובה, וכל זה בנייר כתיבה רגיל, אבל לא בסוג מעולה שכן מקפידים עליו, כגון נייר מבלוק או של פירמא דאפשר שזה בוודאי אסור אמנם כיון דבזמנינו לא מקפידים ביותר, חשיב רק כמלאכתו לאיסור, ואפילו על פירמא זה לא מחמת חסרון כיס".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב הע' י"ג, ששכ"ה דפו"ח פרק כ' הע' נ"ו, עי' מאור השבת מכתב י' אות ג') – "כיון שאינו עומד דוקא לכתובה, י"ל דאינו מוקצה כלל".

6. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' פ"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ס"ה), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' י').

(א) פמ"ג (סי' ש"ב א"א ס"ק ב') – "ומה שכתב נייר חלק אם יחדו לכך, היינו במקפיד, הא סתמא עומד לכסות פי הפך, הוא הדין דשרי לקנח בו".

(1) שעה"צ (סי' ש"ב ס"ק ט') – "דאם סתמא [שאינו מקפידו עליו], אין בו משום מוקצה, דהא עומד לכסות פי הפך [פרי מגדים (א"א ס"ק ב')]. ומשמע מזה דהוא פליג על מה שכתב בתוספות שבת דאפילו נייר גס צריך יחוד".

(2) ארצות שבת (פרק י"ט הע' קי"ט ד"ה והנה) – "והנה בשעה"צ סי' ש"ב סק"ט מביא בשם הפמ"ג הנייר חלק שאין מקפידין עליו אינו מוקצה משום שעומד לכסות בו פי הפך, וכתב שעה"צ שזה דלא כתו"ש שהצריך שייחד את הנייר לשימוש היתר, ולכאורה משמע בפמ"ג שהנייר אינו מוקצה כלל אף שעיקרו נועד לכתוב עליו. ומשמע דמותר בטלטול אף שלא לצורך גופו ומקומו, ואולי הך שימוש של כיסוי פי הפך היה מצוי ביותר, וכלשון הפמ"ג שעומד לכסות בו פי הפך, ולכן לא דן זאת הפמ"ג כדבר שעיקרו למלאכת איסור".

ה. גליל נייר טואלט (roll of toilet paper).

1. מוקצה מחמת גופו, ככלי שלא נגמרה מלאכתו.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' ל', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ה, פרק ל"א אות ט') – "נייר טואלט בגליל וצריכים לחתוך ממנו חתיכות כדי להשתמש בו, הרי הוא מוקצה מחמת גופו (דהא אסור לחתוך ממנו בשבת). ואפילו אם רוצים להשתמש בו ע"י משיכת הנייר ללא קריעה אסור משום מוקצה, כיון שאינו עומד לכך. וכן נייר טישו חתוך היוצא בשרשרת ומחובר זל"ז מעט בקצותיו הרי הוא מוקצה".

(ב) שבט הקהתי (ח"ג סי' קי"ז) – "דאינו ראוי לשום דבר מחמת דאסור ליקרע ממנו חתיכות כדאיתא בסי' (ש"מ, י"ג) ועיי"ש במ"ב ובבא"ה ואם מקפיד לקורעו במדה יש גם איסור מחתך. ולדבר אחר אינו ראוי הגליל ולא דמי לכלי שמלאכתו לאיסור דמותר

לטלטל לצורך גופו ומקומו, דהתם שייך לעשות בהכלי תשמיש היתר אע"ג דעומד לעשות בו מלאכת איסור, אבל אם אינו ראוי לשום דבר אלא למלאכת איסור א"כ בשבת אינו ראוי לשום דבר הוי מוקצה מחמת גופו ודמי לאוכל דא"א לאכלו חי אלא מבושל דבעודו חי הוי מוקצה מחמת גופו".

(ג) דיני מוקצה (אות ג' ערך 'גלילי נייר טואלט' סעי' א').

(ד) שלמי יהודה (פרק ו' סעי' ו', פרק י' הע' ל') – "נייר טואלט בגליל, וצריכים לחתוך ממנו חתיכות כדי להשתמש בה היא מוקצה, וכן נייר טישו חתוך היוצא בשרשרת ומחובר מעט בקצותיו הרי הוא מוקצה".

(ה) לוח המוקצה (ערך טישו גליל, ערך נייר טואלט גליל, שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' ג').

(ו) קצות השבת (לוח, ערך נייר טואלט בגליל).

(ז) זכרו ושמור (מוקצה עמ' י').

(ח) הלכה שלימה (ח"א סוף סי' ה') – "נחשבו מחוסרים מעשה עדיין ולא חל עליהם שם כלי".

2. אינו מוקצה.

(א) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ח ד"ה גלילי, עמ' קכ"ד ד"ה ד"ה ושני [לשונו מובא לקמן]) – "גלילי נייר טואלט, כל זמן שיש אפשרות להשתמש בו בלא חיתוך, ודאי אינו מוקצה, וגם באופן שמותר לקורעו משום כבוד הבריות כמש"כ ב'חוט שני' אינו מוקצה".

(1) ודלא כדא' בדיני מוקצה (אות ג' ערך 'גלילי נייר טואלט' הע' א').

(ב) הגר"ח ק"ש (אסיפת יצחק כ"ב סיון תשס"ו) – "שאלה: האם גליל נייר לבית הכסא הוי מוקצה. תשובה: לא".

הגר"ח ק"ש (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ט טור א', חנ"ח עמ' קמ"ב טור א') – "שאלה: כתב החזו"א (סי' מ"ב סקט"ז) וז"ל: ומיהו דוקא מטפחת וכיוצא ב'דאיכא עלי' תורת כלי, אבל בגד העומד לחתיכה ולתפירה לא חשיב תורת כלי, ולא מהני מה שאינו מקפיד עליו, וכדין עצים אע"ג דחזוין למסמך בהו הדלת חשיבי מוקצה, עכ"ל. יל"ע האם יש ללמוד מדבריו אף לענין גליל נייר טואלט העומד לקינוח, אבל בשבת א"א להשתמש ממנו כי אסור לקרוע, האם הוי מוקצה מחמת גופו כבגד העומד לחתיכה. תשובה (בע"פ): אינו דומה כי גליל בד עומד לחיתוך בחנות ונמכר כך ומקפיד עליו, משא"כ נייר טואלט אם אפשר להשתמש כמות שהוא אינו מוקצה".

(ג) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ק"ע) – "שוב שמענו כן גם ממור"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] דנראה דנייר טואלט הנמצא בשבת בבית הכסא עומד לשימוש בכל טעדי שאפשר להשתמש בו, עכ"ד".

(ד) ויאמר אברהם (ח"ג סי' י"ג, מוקצה סי' ש"ח סעי' ד' אות י"ד) – "מותר לטלטל גלילי נייר טואלט שנמצאים במקום שיכולים להתקלקל, דדינם ככלי היתר, ומותר לטלטלם אף מחמה לצל, וכן מותר לטלטלם גם כשהקצה שלהם דבוק לגליל. מותר להשתמש בגלילי טואלט באופן שלא יחתוך את הנייר כגון שנשאר קצת נייר בגליל ומשתמש בכל הנייר, וזה אף אם יש לו נייר חתוך אחר, דבהיות שיש להם דין כלי היתר, מותר להשתמש בהם אף יש להם כלי אחר של היתר".

(ה) נשמת שבת (סי' ש"ח אות רצ"ט) – "אינו מוקצה".

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ו) – "גליל נייר טואלט אינו מוקצה משום שהוא עומד לשימוש בשבת אם אין לו נייר חתוך או אפשרות אחרת לקינוח בשבת".

(ז) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ו').

3. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) פסקי תשובות (דפו"ח אות ח' ד"ה גליל, אות ל"ז ד"ה אמנם [לשונו מובא לקמן], עי' הע' שכ"ג, סי' ש"מ הע' ש"ט) – "גליל נייר קינוח, כלי שמלאכתו לאיסור הוא, כיון שבשעת הדחק עשוי אדם לקנח בהם בלי לקרוע הנייר, וכן גליל מפת ניילון עשוי אדם בשעת הדחק להשתמש בלי חיתוך על ידי פריסתו על השולחן והגליל לצידו (וכדלהלן אות ל"ז), אבל ניילון וניילון נצמד ונייר כסף וגליל שקיות ניילון, וגליל חוטים וחבלים, מוקצה מחמת גופו הם, כי אין משתמשים בהם בלי חיתוך, אפילו בשעת הדחק".

4. הוי מוקצה – רבבות אפרים (ח"ו סוף סי' קצ"ג), הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ' סעי' ו', הע' י"ב*), [לשונו מובא לקמן].

ו. גליל נייר כסף (roll of silver foil), וכדו'.

1. מוקצה מחמת גופו, ככלי שלא נגמרה מלאכתו.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פי"ז אות פ"ו, ארחות שבת פי"ט סעי' קכ"ה הע' קס"ט) – "והטעם משום דאף שאפשר להשתמש בנייר הזה ע"י הדחק גם בהיותו מחובר לגליל מ"מ אינו עומד לכך כלל ולכן הוי כעין דבר שלא נגמרה מלאכתו".

(ב) קצות השבת (לוח, ערך נייר אלומיניום בסליל).

(ג) עי' נשמת שבת (סי' ש"ח אות ש') – "יש לדון שמוקצית".

(ד) זכרו ושמור (מוקצה עמ' י').

(ה) לוח המוקצה (ערך נייר כסף גליל) – "מוקצה".

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ה) – "גליל נייר אלומיניום או נייר סופג או סליל של חוטים או גליל של מפת ניילון הרי הם מוקצה משום שאינם עומדים לשימוש אלא אחר שיחתכו, והחיתוך אסור משום מלאכת קורע ומחתך ומתקן מנא".

(ז) הלכה שלימה (ח"א סוף סי' ה') – "שכשמל"א כמו סלוטייפ (scotch tape) ושאר דברים שקונים בגליל (roll) לכו"ע יש לדונם כמוקצה גמור כיון שאין אפשרות שימוש בהם אם לא ע"י קריעה, ואף ששייך להשתמש בהם בלא לקרועם, מ"מ כיון שאין עומדים לשימוש באופן זה, שאין הדרך להשתמש בהם אלא ע"י חיתוך, נחשבו מחוסרים מעשה עדיין ולא חל עליהם שם כלי ... ויסוד הנ"ל נוגע להרבה ענינים, כגון גליל נייר כסף (roll of tin foil) גליל טישו, גליל נייר טואלט (roll of toilet paper), גליל פלסטי (plastic) שמשמש לכיסוי שולחנות, גליל שקיות אשפה, גליל חוט דנטלי (roll of dental floss) וכהנה וכהנה, ולכן יש לזהר לחתוך הכל לפני השבת, אף אם אפשר להשתמש בכמה מדברים האלו גם בעודם בגליל".

(ח) פסקי הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"א).

(ט) תשובות (דפו"ח אות ח' ד"ה גליל [לשונו מובא לעיל], סוף אות ל"ז, סי' ש"מ הע' ש"ט) – "אבל גליל נייר כסף או 'ניילון נצמד' וכדומה, שאין הדרך להשתמש בו בלי לקרוע גם לא בשעת הדחק, מוקצה הוא לחלוטין כעצים ואבנים".
2. לכאורה החולקים גבי נייר טואלט, ה"ה שיחלקו גם כאן. אלא שנשמת שבת והארחות שבת ופסקי תשובות, שמקילים לעיל מחמירים כאן. ויש לחלק.

ז. גליל של מפת ניילון (roll of plastic table-cloth).

1. כלי שמלאכתו לאיסור [כמו גליל נייר טואלט, עי' לעיל].

(א) פסקי תשובות (דפו"ח אות ח' ד"ה גליל [לשונו מובא לעיל], אות ל"ז וכן, סי' ש"מ הע' ש"ט) – "אמנם גליל נייר טואלט, כיון שבשעת הדחק מפני כבוד הבריות מתירים לכתחילה להשתמש באופן שאינו קורע בידים, אלא מניח חלק הנייר המשומש בתוך המים ונקרע מאליו בזרם המים, לכן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, שמותר בטלטול לצורך גופו ומקומו. וכן גליל של מפת ניילון מותר בשימוש ובטלטול לצורך גופו ומקומו, כי יש אפשרות בשעת הדחק לפרוס אותו על השולחן בלי לקרוע".

2. מוקצה מחמת גופו, ככלי שלא נגמרה מלאכתו.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ה) – לשונו מובא לעיל.

(ב) הלכה שלמה (ח"א סוף סי' ה') – לשונו מובא לעיל.

3. מראי מקומות.

(א) הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ' סעי' ו', הע' י"ב*) – "באמת יש לדון בגלילים אלו [אך לא ראיתי למי שעמד בזה] דשייך בהם גזירה שמא יחתוך אותם לפי מדה ויעבור באיסור מחתך או תיקון כלי, כדמצינו בשבת קמו: גבי גובתא [צינור הניתן בברז של חבית] דחתיכה ולא מתקנא אסור שמא יחתוך, ככלי שעומד לחיתוך ותיקון ע"י חיתוי, חיישי' שמא יחתכו וה"נ גלילים אלו שעומדים לתיקון וחיתוך יהא אסור להשתמש בהם כך אף בלא החיתוך שמא יחתוך, וממילא שוב חל עליהם שם מוקצה דאינן ראויין לשימוש, אך דלא נהגו כן ומשתמשים בגלילי נייר שלא נחתכו כמות שהם וצ"ע. וכשהצעתי הדברים קמיה מרן הגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] הסכים דבאמת יש מקום להחמיר בזה".

(ב) לכאורה החולקים גבי נייר טואלט, ה"ה שיחלקו גם כאן [וכדאי' בפסקי תשובות]. אלא הארחות שבת, שמקיל לעיל מחמיר כאן. וצ"ע.

ח. מכשירי כתיבה: עט (pen), עפרון (pencil), לורדים (markers).

1. עי' ערך כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל, לשיטות ומראי מקומות.

ט. בורג, מסמר (nail, screw).

1. כלי שמלאכתו לאיסור שאין שימוש היתר.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פי"ז אות קט"ז, שלמי יהודה פי"א הע' א*, הע' ג') – "מברג הוא כלי שמלאכתו לאיסור, דהא אפשר לפתוח בו בקבוק משקה. ומסמרים, ברגים, ונעצים הם מוקצים, ובשעה"ד יש להקל בהם ככלי שמלאכתו לאיסור".
(ב) שלמי יהודה (פרק י"א סעי' ב').

(ג) קצות השבת (ערך בורג).

(ד) לוח המוקצה (ערך בורג, ערך מסמרים) – "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר".

(ה) הלכות מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' רי"ט).

2. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) עי' קצות השולחן (סי' ק"ט ס"ק ח') – "יש לעיין דאפשר כיון שהוכנו והותקנו לשם כלי, ולא חסר רק מעשה החבור אל הבגד, הוי שפיר תורת כלי עליו ... וכן במסמרים וכיוצא וצ"ע".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ט"ז [דפו"ח, סעי' ט"ז]) – "מסמר ... בכלל כלי שמלאכתו לאיסור".

(ג) חוט שני (ח"ג פרק נ"ג ס"ק א' אות ה', עמ' ק"י) – "מסמר, מסתברא דהוי דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ולא כמוקצה מחמת גופו, כיון דהרבה שימושים שאפשר לעשותם במסמר והוא דבר חשוב".

(ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') – לשונו מובא לקמן.

3. לכאורה אינו דומה לשאר דברים לעיל. ביאור הדבר:

(א) לכאורה יש לשאול מה החילוק בין כפתורים חדשים שעדיין לא חיברם לחולצה [שהפוסקים נקטו לעיקר שהם מוקצה מחמת גופן], ובין ברגים ומסמרים שעדיין לא מחוברים להכלי [שהפוסקים נוקטים לעיקר שהם כלי שמלאכתו לאיסור].

(ב) י"ל: שהתכלית של הכפתור הוא כדי לחבר צד אחד של החולצה לצד השני. וכדי שהכפתור יעשה את תכליתו, הוא צריך לתפור את הכפתור לחולצה. ונמצא שתפירת הכפתור לחולצה הוא רק היכא תמצא כדי שיגיע הכפתור לתכליתו. וממילא, לפני שהוא תפור לחולצה, עדיין אין עליו שם כלי, כיון שלא הגיע למקום שהוא עושה את תכליתו. משא"כ התכלית של הבורג ומסמר, הם כדי לחבר שני דברים ביחד. וממילא הוא כבר כלי כיון שהוא מוכן לעשות את תכליתו עכשיו.

(ג) וע"פ הנ"ל: סיכות מהדק (staples) יהיה כלי שמלאכתו לאיסור [קטגוריה ב']. (וצ"ע על ס' לוח המוקצה. מה החילוק בין ברגים ומסמרים לבין סיכות מהדק).

י. סיכות מהדק (staples).

1. מוקצה מחמת גופו.

(א) לוח המוקצה (ערך סיכות מהדק) – "מוקצה".

- (ב) פסקי תשובות (דפו"ח, אות כ"ח) – "אבל סיכות מהדק מוקצה מחמת גופו הם, ואסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם".
 2. כלי שמלאכתו לאיסור.
 (א) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ד, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') – לשונו מובא לקמן.
 (ב) זכור לאברהם (סעי' י"א) – "סיכות ...".
 (ג) הלכות מבוארות לתלמידים (עמ' ש"ח אות ב') – "סיכות ...".

יא. גליל חוט דנטלי (roll of dental floss).

1. מוקצה.

- (א) הגר"י גואלמן (לוח המוקצה הע' על ערך חוט דנטלי - גליל) – "ואע"פ שראוי להשתמש בו בשעת הדחק ע"י משיכת החוט בלא לקורעו מכל מקום אין זו רגילות שמוש ואלא סגי בזה ליתן לו שם כלי".
 (ב) לוח המוקצה (ערך חוט דנטלי - גליל) – "מוקצה".
 2. מיקל.
 (א) ששכ"ה (דפו"ח, פרק י"ד סוף סעי' ל"ט, הע' ק"ו) – "מותר לחצוץ את השיניים בחוט המיוחד לכך [דנטאלי], ויכין חוטים כאלה מבעוד יום, כי בשבת אסור לנתק את החוט מן הגליל (עיי' סי' תקט סעי' ג ובמ"ב ס"ק יז. ומשום תיקון כלי). ואם לא הכין מבעוד יום, ישתמש בחוט שבגליל מבלי לנתקו".
 (ב) פסקי תשובות (דפו"ח, סי' שכ"ב סוף אות ד') – "וכמו כן אסור לקרוע או לחתוך חוט דנטלי מהגליל, משום תיקון מנא, אלא רשאי להשתמש בו כשהוא מחובר".
 (ג) פתחי תשובות (נדה סי' קצ"ט עמ' תקנ"ט ד"ה ויש) – "ויש להזהר שלקרוע חוט דנטלי בשבת אסור משום קורע, ואם לא הכינה מער"ש, תמתח אותו ותשתמש בו מבלי לקורעו".
 3. מראי מקומות – הלכה שלימה (ח"א סוף סי' ה', לשונו מובא לעיל).
 (א) מצד הוצאת דם - עי' סי' ש"ב סעי' י"ב, לשיטות ומראי מקומות.
 (ב) מצד קריעה ותיקון כלי - עי' סי' ש"מ סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

סד] אין השמוש בגוף הדבר.

א. מעוֹת (money): כסף.

1. מוקצה מחמת גופו – רמב"ם (פרק כ"ה הל' ו', לשונו מובא לעיל), פמ"ג (מש"ז הקדמה אות ה'), מ"ב (הקדמה לסי' ש"ח, ס"ק י"ג, סי' ש"י ס"ק כ"ד), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק מ"ז אות ג'), פוסקים.
 (א) משום אין זה שימוש בגופו – חוט שני (ח"ג פרק נ"ג ס"ק א' אות א', סוף עמ' ק"ט, "והטעם הוא דאין זה שימוש בגוף הדבר כמו שמשמשים בכסא או שלחן, אלא באמצעות המעות מחליפים ומעבירים מרשות לרשות ואין זה שימוש בגופו ומש"ה מיקרי מוקצה מחמת גופו"), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ו', "מעוֹת" אע"פ שעומדות וראויות לשמוש האדם לצורך מקח וממכר, והיה ראוי להגדירם כלי שמלאכתו לאיסור' שהרי יש איסור מקח בשבת מ"מ אין להם 'שם כלי' ונחשבים מוקצה גמור, לפי שאין השמוש בגוף המעות").
 2. מוקצה מחמת איסור – מהר"י ברונא (סי' מ"א, "דמעוֹת מוקצים הם מחמ' איסור, ממצוא חפצך").
 3. מראי מקומות – תורת היולדת (סוף פרק כ"ג).
 (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק א' ג', שעליו להלבישו נמי נימא) – "מסתבר דמי שיש לו בשר טריפה ויש לו נכרי בביתו שפרנסתו עליו, דהוי כמוכן לעורבים ולא חשיב מוקצה. אך צ"ע אטו מי שיש לו בגד שעטנז או מעות ויש לו גוי בתוך ביתו שעליו להלבישו נמי נימא דלא הוי מוקצה ... וכן מעות אם עליו ליתנם לו לפרנסתו, וצ"ע".

ב. כרטיס אשראי (credit card), כרטיסים מגנטיים כמו של קופת חולים.

1. מוקצה מחמת חסרון כיס.

- (א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ה) – "מסמכים מסחריים, חוזים ושאר תעודות שאדם שומרם בביתו ונזהר בהם שלא ינזקו ולא יפגמו, ובכלל זה פנקסי שיקים, דפי חשבון מהבנק, כרטיס אשראי וכל כיוצ"ב הם מוקצה מחמת חסרון כיס".
 2. מוקצה גמור.
 (א) חוט שני (ח"ג פרק נ"ג ס"ק א' אות י"ד, עמ' קי"א) – "יש לעיין בכרטיסים מגנטיים כמו של קופת חולים וכדו' שמכניסים את הכרטיס למכונת מחשב שע"י זה מזהים את הקוד שבכרטיס, וכן כרטיס מגנטי להוצאת כספים מן המכונה שבבנק, אם דינם ככלי שמלאכתם לאיסור או שהם מוקצה מחמת גופו. דאפשר דאין להם שם כלי כלל, ואף שמשמשים בהם תדיר מ"מ כיון דכל השימוש בהם הוא כדי לזהות את הקוד הצפון בהם ואין בהם שימוש בגופם אפשר דלא חשיב כלי לענין מוקצה, ואפשר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שמקפידין שלא להשתמש בזה לדברים אחרים, לכן למעשה צריך להתייחס לזה כמו מוקצה גמור".

3. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קפ"ז, או כלי שמלאכתו לאיסור קטגוריה ב' או מוקצה מחמת חסרון כיס), לוח המוקצה (ערך כרטיס אשראי, "מוקצה").

(א) להחשיבו כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר, לא נראה. שהרי משתמשים בזה לשמור מקום בספר, לעשות שורות ישרות, וכדו'. ומצד חסרון כיס, לא נראה [לכמה בני אדם]. שנראה שבדרך כלל אין אדם מקפיד [על מקומו] ומשתמשים בו לדברים אחרים וכהדוגמאות שלעיל. אמנם, לכאורה הוא מוקצה מחמת גופו, כמו כל מעות ושטרי כסף. וכן אי' בחוט שני, וכן באר"ש (כת"י, סעי' קט"ו).

(ב) שו"מ הגר"מ רוטנברג (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קנ"ה טור ג') – "ובדבר כרטיס הרב-קו' שמשמש כאמצעי תשלום בנסיעה בתחבורה הציבורית, ואופן השימוש בו הוא ע"י שמכניסים אותו בתוך מכשיר ש'בודק' את זכויות הנסיעה שנרכשו בעבר, ו'ירושם' את עובדת הנסיעה הנוכחית, יש לדון אי הוי ככשמל"א או כמוקצה מח"ג. ויש לדון ראשית האם הוא דומה ל'מעות', שנתבאר ברש"י בשבת מ"ד ב' שגדרם כמוקצה מח"ג, וכ"ה ברמב"ם פכ"ה משבת ה"ו ובהקדמת המ"ב לסי' ש"ח, ולכאורה צ"ב מדוע מעות נחשבים למוקצה מח"ג, ונראה פשוט שכיון שאינם עומדים לשימוש בגופם, אלא השימוש הוא תמורתם, לכן לא חשובים ככלי שהשימוש הוא בגופו. והנה כרטיסי אשראי הגם שמשמשים הם כתחליף למעות, מ"מ יש שימוש גם בגופם, שהכרטיס עצמו משמש כתשמיש כלי, שע"י העברתו במכשיר ש'קורא' כרטיסי אשראי, הרי שכזה הוא מפעיל מכונה שמתקשרת אל חברת האשראי, וע"י התקשרות זו וקבלת התשובה החיובית נאות המוכר לבצע העסקה, ונמצא שהכרטיס עצמו משמש ככלי, ואינו מהווה רק כאמצעי הוכחה גרידא אשר תמורתו מאשר המוכר את הקניה, לעומת כן כרטיסי ה'חופשי חודשי' שהיו קיימים בעבר בתחבורה הציבורית, לא היו משתמשים בעצם הכרטיס, אלא שהנהג היה נאות לאשר הנסיעה תמורתם, וממילא יש מקום לדונם כמוקצה מח"ג. ובדבר ה'כרטיסות' מנייר שהיו נהוגות בעבר, אשר היה הנהג 'מנקבם', וכך היה ניתן לידע שאכן הנוסע שילם על נסיעתו, ובכך גם נמנע ממנו אפשרות שימוש כפולה בכרטיס הנסיעה, יש לדון אם נחשב הדבר כשימוש בעצם הכרטיס, או דא"ז אלא צורת הוכחה גרידא ולא שימוש בעצם הנייר. מ"מ נראה שכרטיסי הרב-קו' משמשים גם בעצמם ככלי, הן לענין אפשרות ה'טעינה' שלהם בזכויות השתמשות, והן בהפעלת המכשיר שמציג את מצב הזכויות בכרטיס לנהג לנוסע או לכרטיסן. וא"כ הדר דינא שיש לדונם ככלי שמלאכתו לאיסור, דאם נימא כהצד הנזכר לעיל בעיקר דברינו שהגם שאפשרות ההשתמשות בהם היא ע"י איסור, אעפ"כ אי"ז סיבה להגדיר את הכלי בעצם כלא ראוי לתשמיש, ומשום כך יש לדונו ככל כשמל"א".

ג. כרטיסיה של אוטובוס: חופשי חודשי, כרטיס מעבר.

1. מוקצה גמור: מוקצה מחמת גופו.
(א) חוט שני (ח"ג פרק נ"ג ס"ק א' אות י"ג, סוף עמ' ק"י) – "כרטיסיה של אוטובוס, דינה כמו מעות שהם מוקצה מחמת גופו, כיון דאין בה שימוש בגוף הדבר אלא שהיא משמשת לשלם בה, והוי כמו מעות, והוי נמי שטרי הדיוטות דדמי לשטרי חוב".
2. מראי מקומות – הגר"מ רוטנברג (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קנ"ה טור ג', לשונו מובא לעיל).

ד. כרטיס רב-קו.

1. כלי שמלאכתו לאיסור – הגר"מ רוטנברג (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קנ"ה טור ג', לשונו מובא לעיל).

ה. סביבון (דריידע"ל, dreidel): האם סביבון מוקצה בשבת.

1. מוקצה: כלי שמלאכתו לאיסור.
(א) נשמת שבת (סי' שכ"ב אות שנ"א, מקדש ישראל חנוכה סי' רע"ד) – "במקומות שעל פי רוב מיוחדת לשחק עמה במעות אין לטלטלה כדי להצניעה, אבל כדי לשחוק עמה (באופן היתר בשבת) מותר ... אבל מחמה לצל אסור לטלטלה, על כן צריכין לחנך הקטנים שאסור להם להחזיק עמם הדרייד"ל, ואם רואים שדרייד"ל שלהם מסתובב בחדר אנה ואנה אסורים ליטלם כדי להצניעם, דאסור לטלטל כלי שמל"א מחמה לצל".
(ב) משנת יוסף (ח"ז סי' קכ"ח אות ה', עמ' קצ"ו) – "האם 'סביבון' (דריידל בלע"ז) מוקצה בשבת. י"ל דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, דאפילו אם המשחק הוא במיני מאכל (כמו עדשים או סוכריות), הוי כמקח וממכר בשבת, שזה לוקח וזה נותן, זה מרויח וזה מפסיד. - חוץ ממה שהוי כמשחק בקוביא, דהוי גזל משום שלוקח ע"י ריוח הקוביא שהוא אסמכתא בעלמא (עי' חו"מ סי' לד, טז)".
עי' משנת יוסף (חי"א סי' ס"ט, אבני דרך ח"ה סי' רפ"ח) – "לעולם כבר כתבתי בעניי בשו"ת משנת יוסף (ח"ז סימן קכח, ה עמוד קצו) שהוא מוקצה ככלי שמלאכתו לאיסור, דהוי כמקח וממכר, שזה מרויח וזה מפסיד. חוץ ממה שהוא כעין משחק בקוביא שהיא אסמכתא (חושן משפט לד, טז). אבל כעת העירוני שהרה"ג ר' אהרן ליברמן שליט"א מח"ס משנת אהרן ממה שמובא אצלי בשו"ת (ח"ז סימן פ, ג עמוד קל) שאבני פלא 'לגו' שבונים צורות שונות, התיר הגרש"ז אויערבאך ז"ל (בשמירת שבת כהלכתא טז, יח) רק לילדים, שאין מעשיהם לקיום, ולמשחק בעלמא. ומבואר מזה דלאנשים מבוגרים אסור, דאחשביה למעשהו לקיום (וכן כתבנו שם לענין ציור צורת אילן מפירות וירקות ע"ש). לפי זה אולי הסביבון יהא מותר לילדים קטנים שאינם עדיין בני מקח וממכר, ולא יודעים עוד להרויח ולהפסיד, לקבל ולתת, וכל המשחק שלהם הוא שיש באפשרותם לסובב הסביבון ושמשותבו. דהוא אצלם משחק בעלמא. אכן קשה לחלק בזה כשהילדים יושבים ומשחקים שלקטן יהא מותר, ולקצת גדול ממנו יהא אסור. לכן מהנכון להתאפק מלשחק בזה".
(ג) משאת שבת (עמ' קנ"ו הע' ל"ד).
(ד) מיקל: כלי שמלאכתו להיתר.
(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ל"ט אות כ"ו) – "מותר לשחק בסביבון בשבת ברצפה מרוצפת".
(ב) רבבות אפרים (אבני דרך ח"ה סי' רפ"ח) – "שאינן בעיה בכך ומה שראה שכתבו הפוסקים שזהו מוקצה ויהא הבדל בין אשכנזים וספרדים ככל דיני כדור זה אינו".
(ג) חוט שני (חנוכה עמ' ד"ש אות ד') – "סביבון בשבת חנוכה, דינו כשאר משחקים לענין מוקצה, ואין לומר דהוי מלאכתו לאיסור להשתמש בו במשחק עם מעות".
(ד) ודרשת וחרקת (ח"ה סי' נ"ז אות ג') – "סביבון אינו מוקצה כי מותר לילדים לשחק בו על השולחן עיין או"ח סי' ש"ח סעי' מ"ה ברמ"א שם, ולא ידעתי מהו ספיקו בזה".

- (ה) לוח המוקצה (ערך רשימת משחקים, סביבון) – "מלאכתו להיתר".
 (ו) אור ישראל (פרק א' הע' פ"ה).
 (ז) פרדס יוסף (חנוכה, עמ' קס"ה אות ש"א ס"ק א') – "אינו מוקצה".
 3. תלוי אם רגילים לשחק על כסף.
 (א) הגר"א ובנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות פ"ח, אות קי"ז) – "שאלה: האם סביבון מוקצה בשבת חנוכה. תשובה: אם רגילים לשחק על כסף אז הוא מוקצה".
 עי' הגר"א ובנצל שליט"א (אבני דרך ח"ח סי' רפ"ח) – "בנוגע לסביבון נלענ"ד דאין מחלוקת אשכנזים וספרדים. בבית אבא זללה"ה לא שחקו בו בשבת משום משא ומתן בשבת".
 (ב) מקדש ישראל (חנוכה סי' רע"ד) – "במקומות שעל פי רוב מיוחדת לשחק עמה במעות אין לטלטלה כדי להצניעה, אבל כדי לשחק עמה (באופן היתר בשבת) מותר".
 4. מראי מקומות – קונ' משנת אהרן (מוקצה פרק ח' סעי' ב', סעי' ג', סעי' ד', סי' א').
 (א) אבני ישפה (בנתיבות ההלכה ח"ד עמ' כ"א) – "הרי דינו כמו כדור, ולפי דעת השו"ע הוי מוקצה, אבל לפי הרמ"א אין בו איסור מוקצה".
 (ב) הגר"ח שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"ד, אור ישראל חמ"ד עמ' קי"ד אות י') – "שאלה: האם סביבון מוקצה בשבת, או לא. והטעם: תשובה: אולי הוא מוקצה שמיוחד לכסף".
 (ג) סוכת חיים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ח טור ג' אות ה') – "שאלה: האם סביבון מוקצה בשבת או לא, עכ"ד. נראה דאם הוא מיוחד להשתמש רק עם כסף אסור, אבל אם משתמשים בו גם לשאר דברים אינו מוקצה".
 5. סביבון מאיר - מדין מוקצה.
 (א) מחמיר – לוח המוקצה (ערך משחקים, סביבון, "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר").
 (ב) שעת הדחק יש להקל – קונ' משנת אהרן (מוקצה פרק ח' סעי' ה'), פרדס יוסף (חנוכה, עמ' קס"ה אות ש"א ס"ק ב').
 6. סביבון מנגן - מדין מוקצה.
 (א) מחמיר – לוח המוקצה (ערך משחקים, סביבון, "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר"), קונ' משנת אהרן (מוקצה פרק ח' סעי' ז'), פרדס יוסף (חנוכה, עמ' קס"ה אות ש"א ס"ק ג').
 7. סביבון מצייר - מדין מוקצה.
 (א) מחמיר – לוח המוקצה (ערך משחקים, סביבון, "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר"), קונ' משנת אהרן (מוקצה פרק ח' סעי' ו').
 8. סביבון קפיץ - מדין מוקצה.
 (א) אינו מוקצה.
 1) שבת כהלכה (עמ' קס"ח אות צ"ז) – "סביבון - הכרוך בחוט מותר לסובב עליו החוט ולמשכו, וכן סביבון המסתובב ע"י קפיץ או גומי, מותר לשחק בו בשבת".
 2) קונ' משנת אהרן (מוקצה פרק ח' סעי' ח').
 9. שאר שאלות.
 (א) לשחק כדי להרוויח: כגון אגוזים או מעדנים.
 1) מחמיר - עי' סי' שכ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.
 (ב) האם צריך לייחד סביבון מיוחד לשבת: מצד עובדין דחול.
 1) עי' סי' של"ג, לשיטות ומראי מקומות.
 (ג) האם מותר לשחק עם סביבון על הרצפה בשבת: מצד אשויי גומות.
 1) עי' סי' של"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
 (ד) גלידה בצורת סביבון: מדין מוחק.
 1) עי' סי' ש"מ סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
 (ה) נדה: האם מותר לבעל לשחק עם אשתו נדה בסביבון.
 1) עי' יו"ד סי' קצ"ה סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
 (ו) בכלליות.
 1) עי' סוף סי' תר"ע, לשיטות ומראי מקומות.
- ו. בדיקת הקרטין בשבת ויו"ט.
 1. מוקצה מחמת גופו.
 (א) מהרש"ג (ח"א או"ח סי' נ"ט אות ג') – "בלאה"כ אסור לטלטל הדם יבש למעכו בידו בין אצבעותיו, משום דהדם יבש הוא מוקצה גמורה דלא חזי למידי וא"כ אסור מטעם טלטול מוקצה".
 (ב) הגרשז"א זצ"ל (שערי טהרה סי' ע"ג אות ז', שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' ל') – "הרי זה מוקצה כיון דמצד עצמו הוא מאוס ואינו ראוי לכלום ... שהבדיקה היא רק לדעת מה טיבו של קורט זה, אין זה חשיב כעומד למתלמד ואסור משום מוקצה".
 (ג) הגר"ח זצ"ל (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות).
 (ד) חוט שני (נדה סי' קפ"ח ס"ק ח' אות ט') – "אסור לבדוק חתיכות אלו בשבת ויו"ט, משום מוקצה".
 (ה) הגר"ש וויגדער (חק וזמן פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות).

2. אינו מוקצה.

(א) מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו) – "אם יש חשש מוקצה על הקרטין המבואר (ביו"ד סי' קפ"ח סעי' ח'), לבדוק אותם ביו"ט, דלכאורה הוי מוקצה מחמת גופו, דקשה לומר ע"ז דראוי למאכל בהמה, וכמה פעמים הוי שעת הדחק, דזמן טבילתה ביו"ט, ויש בזה ענין של לטהר אשה לבעלה ומצוות פו"ר ... לא ידעתי מנ"ל דאינו ראוי לכלבים, דדוקא עצמות קשות אינם ראויים לכלבים, אבל בין שהקרטין בשר יבש, או דם שנתיבש, מנ"ל שאינו ראוי לכלבים, ואף אם יהי' קצת ספק, מ"מ בצירוף די"ל דתשמיש הוי כמו אוכל נפש וכו' כנ"ל, יש להתיר אפילו ביו"ט ראשון, אם א"א להמתין עד יו"ט שני, כגון שנשאל בליל יו"ט ראשון ליל טבילה, אולם אם נשאל ביו"ט רביעי, והוי לצורך הלילה, ל"ש הצירוף האחרון, והעיקר מה שנלענ"ד דהוי ראוי לכלבים כנ"ל".

(ב) שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ח ס"ק כ"א) – "בשו"ת מהרש"ג ... וצ"ע דהא דבר מטונף מותר לטלטלו להוציא וכיון שמטלטלו לצורך הוצאה ממילא מותר נמי לבדקו ועוד דאיתא בשו"ע (סי' תצ"ח סט"ו) בשחט ואין לו עפר לכסות אלא באפר מוקצה מותר וכתב שם המג"א דמשום מצות כיסוי מותר לטלטל המוקצה. וה"נ משום מצות עונה להתירה לבעלה יהא מותר לטלטלו ועוד מאי שינא מעד הבודק דמטלטלו אע"ג דלא חזי למיד".

3. מראי מקומות – חק וזמן (פרק א' הע' כ"ט אות ז' בהערות).

(א) תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ו) – "ועיין בשו"ת מהרש"ג סי' נ"ח בענין בדיקת הקרטין בש"ק דמשום צובע או שוחק אין בו אבל משום מוקצה יש בו ולענ"ד אם יש נפ"מ לאותו יום כגון שהיא טהורה ומצאה אלו הקרטין מותר לבודקן אבל אם הנפ"מ היא רק לימים הבאים אסור לענ"ד גם משום מכין משבת לחול".

(ב) מצד טוחן או נולד – עי' יו"ד סי' קפ"ח סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

סה השתמשות ע"י כילוי.

א. מקור.

1. סוגיות.

(א) בקעת, אינו כלי – גמרא (דף קכד.).

(ב) נר של שעוה, הוי כלי [לפי המג"א ומ"ב וסייעתו].

2. מה הנ"מ בין בקעת לבין נר של שעוה.

(א) כל השתמשות ע"י כילוי אינו כלי, ושאני נר.

(1) חוט שני (ח"ג עמ' פ"ב אות ג') – "ואף להנך דסברי דנר שעוה מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור אף שהוא כלה בשימוש, שאני סבון דאין צורת השימוש בו כשימוש של כלי וכל השימוש בו הוא בחלק שמשפשים בו ומיד הוא כלה, משא"כ נר דאף שהוא כלה מ"מ ההתייחסות היא כאילו משתמש בכל הנר אף שהחלק שדולק ומאיר הוא כלה מיד".

(2) הגר"צ ובר שליט"א (לוח המוקצה הע' לערך סבון) – "שאין לדמותו לנר לפי שבנר יתכן והסברא שעיקר השימוש 'בלהבה' ולא בכילוי השעוה, אך בסבון שעיקר השימוש בגופו והוא מתכלה יש לדונו כמוקצה גמור".

א. א"נ, מחמיר ג"כ בנר – דברות משה (לעיל), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז).

(ב) כל חפץ שמותקן לשימוש ונעשתה בו הכנה חשובה הוי כלי, ושאני בקעת.

(1) ארחות שבת (פרק י"ט הע' כ"ה) – "לענין נר שעוה היה מקום לדון שיחשב כבקעת של עץ שאין לה תורת כלי, שהרי שימוש מכלה אותו, אולם המג"א סי' ש"ח ס"ק י"ח כותב דנר הוי כלי, והביאו המשנ"ב בסי' ש"ח ס"ק ל"ד, וצ"ל דכיון שהנר מותקן לשימוש ונעשתה בו הכנה חשובה, ואינו כסתם בקעת שאין בה הכנה כ"כ, ועוד דפעמים שמכבים את הנר וחוזרים ומדליקים אותו, לכן יש לו תואר כלי".

ג. נר יש לו תואר כלי [כי יש לו צורה], משא"כ בקעת הוי כמו אוכל.

(1) מגילת ספר (סי' מ"ו אות ז', קונ' שמירת שבת פרק כ' אות א', אות י') – "ואף שפתילת הנר נחשבת ככלי שמלאכתו לאיסור, וגם נר של חלב כתב המ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ד בשם המג"א דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור, אף שהולכים ופוחתים תוך כדי השימוש בהם, נראה דכל אלו יש להם יותר תואר כלי מאשר תואר אוכלים, ובאמת המ"ב שם הביא שהמור וקציעה חולק על המג"א וסובר שנהר אין עליו שם כלי ואסור לטלטלו".

(ד) מראי מקומות – ששכ"ה (פרק י"ג הע' ע"ד [דפו"ח, הע' פ"ב]), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ל"א ד"ה וראיתי. לכאורה זה לא פשט בששכ"ה, אלא לחלק שאין בו שימושי היתר).

(1) הגרשז"א וצ"ל (מאורי אש עמ' ל"ד, מאורי אש השלם עמ' צ"ט, שולחן שלמה יו"ט ח"א עמ' של"ה, ששכ"ה דפו"ח פרק כ"א הע' כ') – "ונראה דטעמא דלא חשיב בקעת כלי הוא משום דלא חל שם כלי כי אם ראוי להשתמש בו פעמים הרבה, או אם אפילו רק פעם אחת מ"מ בעינן לכה"פ שישאר הכלי קיים גם לאחר שכבר גמר בו תשמישו, משא"כ בקעת דתשמישי היינו שריפתו וביעורו לא חשיב בכך כיון דעיקר הנאתו הוא מהכליו".

3. החילוק בין נר לפתילה – חוט שני (ח"ג סוף עמ' פ"א).

ב. הלכה.

1. אינו כלי.

(א) מנחת שבת, הו"ד בקצות השלחן (סי' ק"ח סוף ס"ק י"ג) – "כ' המנ"ש דהדיו בעצמו שכותבין בו הוי כמוקצה מחמת גופו כיון דאין תורת כלי עליו וע"כ אין לטלטל גם הכלי הנקרא טינטארין אפילו לצורך גו"מ בעת שיש דיו בתוכו".

(ב) אג"מ (טלטולי שבת אות ט"ו, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ט"ו, מסורת משה ח"א או"ח אות קמ"ט) – "שאלה: אם חתיכת סבון דנקרא זייף דינה כמוקצה. תשובה: סבון זה הו"ל מוקצה דלית ליה שם כלי".

(ג) הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א פרק ד' אות ב') – "ולפי"ז סבון שאסור לרחוץ בו בשבת אע"פ שעומד לתשמיש בחול, כיון שאינו כלי אסור לטלטלו בידו אפילו לצורך מקומו, כגון אם נפל לכיור וצריך למקומו, וכן נפט שעומד להסקה בחול אסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו כיון שאינו כלי".

(ד) חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ח אות י"ג, עי' חוט שני ח"ג סוף עמ' פ"א) – "שבכל דבר שעומד לשימוש חד פעמי לכא' אין עליו שם כלי, רק שאינו מוקצה לתשמיש שעומד".

(ה) עי' מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות א', אות י').

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ז', עי' הע' כ"ד) – "סבון, אבקת כביסה, נפט משחת נעליים וכדומה אסורים בטלטול אף לצורך גופם ומקומם הואיל ואין להם תורת כלי והרי דינם כבקעת של עץ".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז).

2. הוי כלי.

(א) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') – "אלו הן מקצת דברים הנחשבים כמוקצה מחמת שמלאכתן לאיסור: גפרורים, כיריים של גז, מברשת צביעה, מחבת ריקה, [ראה סעיף ד'], מחדד, מחט, מחק, מטריה, מנורת חשמל או נפט, מסמר, מספריים, משור, נייר זכוכית, נייר קופי, נר שעוה, נשק, סיגריות, סיכות, סרגל, עט, פטיש, צבת, קדירה ריקנית שמבשלים בה, קערה שיחד אותה להדליק בה נר שמו, [אף שלא הדליק בה את הנר בשבת זו], שופר, שפוד, תנור אפיה, תפילין, וכיו"ב. וי"א שכל דבר שאין לו שימוש אלא למלאכת איסור, כמו נר שעוה, חשיב כמוקצה מחמת גופו. ויש חולקים".

(ב) פסקי תשובות (דפו"ח אות ח', עי' הע' צ"ז, הע' צ"ט) – לשונם מובא לקמן.

3. טוב להחמיר.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק י"ג הע' ע"ד [דפו"ח, הע' פ"ב], פרק כ' סעי' ט"ז במילואים הע' מ"ב* [דפו"ח, הע' מ"ד]) – "בודאי דלכתחילה יש להחמיר".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ט"ז [דפו"ח, סעי' ט"ז]) – "גפרורים ... מנורת-נפט [מנורת-לילה] ... סיגריות, סבון וחומרי כביסה וכיו"ב, כל אלה בכלל כלי שמלאכתו לאיסור הם".

ששכ"ה (הג"ה שם) – "ומכל מקום יש מחמירים מלטלטלם, וטוב להחמיר כדין מוקצה מחמת גופו".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ל"א, עמ' צ"ט ובהג"ה, עמ' רי"ג ובהג"ה, עמ' רט"ו ובהג"ה).

4. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג סי' כ"א, סי' כ"ב), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ב' הע' ל"א).

(א) לכאורה יש כאן כמה ספיקות לחומרא. שהרי יש מחמירים בנר. ויש מחמירים בהשתמשות ע"י כילוי. וע"פ רוב, אין בזה השתמשות של היתר, ויש מחמירים בזה.

(ב) נ"מ: מקרים – איפור (cosmetics), אקונומיקה (bleach), גפרורים (matches), חומרי כביסה (detergent), לכה לציפרניים (nail polish), משחת שיניים (toothpaste), נפט (kerosene), סבון מוצק (bar of soap), רעל (poison), פחמים (coals).

ג. דבר שתשמישו הוא רק לפעם אחת בלבד: כגון מטפחות נייר שאין משתמשין אלא כשאיכא אורח חשוב, וכדו'.

1. מוקצה מחמת גופו, ומותר רק לתשמישו.

(א) אג"מ (טלטול שבת אות ט"ז, או"ח ח"ה סי' כ"א אות ז') – "והנה סתם מפיות (נעפקינס) הוכנו לכל צרכים. אבל אלו המפיות שאין משתמשין אלא כשאיכא אורח חשוב יש לאסור לשאר תשמישין".

(ב) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"ב) – "יש מי שהחמיר לאסור מטפחות נייר אשר כל שמושם חד פעמי, ונקט שגם זה דומה לעצי הסקה ואע"פ שאין גוף הנייר מתכלה בשמוש מ"מ כיון שאין בו שמוש נוסף אין לו תורת כלי, ומ"מ גם לדבריו מותר לטלטל הנייר לצורך קנוח שהרי הכינו מע"ש לשימוש של קנוח, אלא שכיון שאין לו תורת כלי אין היתר לטלטלו לכל צורך אלא למה שהוכן. ושמעתי ממרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שמרנן החזו"א והקה"י זללה"ה לא הרימו בשבת עתון חרדי שנפל לארץ לפי שנקטו שאין לו 'תורת כלי', וכנראה סברתם כיון שאין דרך אלא לקוראו פעם אחת ולהשליכו אין לו תורת כלי".

2. מותר.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (טלטולי שבת אות י"ז) – "מסתבר שום דבר שתשמישו הוא רק לפעם אחת בלבד נחשב לכלי לענין שבת ולכן ממחטה של נייר וכדומה דינם ככלי שמלאכתו להיתר ושאינו עצים דתשמישם הוא כילוי מהעולם ודומה למאכל ולכן לא ניתנו אלא להסקה".

(ב) הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' מ"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רי"ט, הל' שבת בשבת פרק כ' הע' מ"ט) – "הנה בספר טלטולי שבת הביא תשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שכתב דסתם מטפחות נייר הוכנו לכל הצרכים אבל אלו שאין משתמשין אלא כשאיכא אורח חשוב יש לאסור לשאר תשמישין. ומבואר דס"ל דאין למטפחות ניר שם כלי ודינן כעפר ואינן מותרות אלא למה שהוכנו. והגר"ש"א זצ"ל אויערבך שליט"א כתב בתשובה שהובאה שם, דמסתבר שגם דבר שתשמישו הוא רק לפעם אחת בלבד נחשב כלי לענין שבת, ולכן ממחטות של ניר וכדומה דינן ככלי שמלאכתו להיתר, ושאינו עצים דתשמישם הוא ע"י כילוי מהעולם ודומה למאכל ולכן לא ניתנו אלא להסקה. גם מהגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] שמעתי דמטפחות ניר לשימוש חד פעמי הם כלי לענין שבת ודינן ככלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטלן בכל אופן גם לשימוש שלא נכלל בהכנתן".

(ג) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ב).

3. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' ל').

סו מקרים: השתמשות ע"י כילוי.

א. איפור (cosmetics).

1. מוקצה מחמת גופו – שלמי יהודה (פרק י' סעי' ה'), הגר"ש פלדער שליט"א, לוח המוקצה (ערך איפור), תורת המוקצה (עמ' ק').

2. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו בו שימושי היתר – הלכות מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' רי"ד).

3. מסופק – טלטולי שבת (פרק ה' הע' נ"ב).

4. מראי מקומות.

א) דברי חכמים (או"ח אות שכ"ג) – "ליפסטיק" (lipstick) שמעתי מחלוקת הפוסקים אי הוה כלי שמלאכתו לאיסור או מוקצה מחמת גופו".

ב. אקונומיקה (bleach).

1. מוקצה מחמת גופו – הגר"ש פלדער שליט"א, לוח המוקצה (ערך אקונומיקה לשטיפת רצפות), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל').

2. כלי שמלאכתו לאיסור – פסקי תשובות (דפו"ח אות ח' ד"ה אקונומיקה, לשונו מובא לקמן).

3. אינו מוקצה – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ט' הע' י"ב, "כי מותר להוריד עם זה כתמים מהידים בשבת"), שלמי יהודה (פרק ט' סעי' ג'), הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' צ"ט), חיי הלוי (ח"ד סי' ל"א).

א) החילוק בין נפט ואקונומיקה, "שאינן רגילות בכלל להוריד כתמים עם זה" הנפט, משא"כ האקונומיקה – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ט' הע' ט"ז).

4. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"א, תלוי במחלוקת).

ג. גפרורים (matches).

1. מוקצה מחמת גופו.

א) עי' מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ל' אות ט') – "ראוי להחמיר".

ב) אג"מ (טלטולי שבת פרק ד' הע' י"ח, דברי חכמים או"ח אות שכ"ה).

ג) עי' הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ע"ד*).

ד) עי' חוט שני (ח"ג פרק מ"ה ס"ק ה', ריש עמ' פ"ב) – "אפשר דגפרורים שאני מנר, דנר מיקרי כלי כיון שאפשר להשתמש בו פעמים רבות עד שכלה ומשו"ה מיקרי כלי, משא"כ גפרורים ההשתמשות היא חד פעמית".

1) אמנם עי' חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ח אות י"ג) – "וצידד שנחשב ככלי".

ה) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "גפרורים הוא מוקצה מחמת גופו".

2. כלי שמלאכתו לאיסור.

א) תהלה לדוד (סי' שכ"ב ס"ק ד' ד"ה ויש).

ב) הגרש"א זצ"ל (טלטולי שבת פרק ד' הע' י"ז, עי' מאורי אש השלם עמ' ק"ח, ושולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק ה', והל' יו"ט ח"א מדור העיונים סי' ט"ו, אמנם עי' ששכ"ה פרק י"ד הע' צ"ז [דפו"ח, הע' ק"ד], והע' על שולחן שלמה שם) – "ובספר מאורי אש ... אכן כשהייתי אצלו הכריע דגפרורים נחשבים ככלי שמלאכה והסביר דאף דבר שמשמשים בו רק פעם אחת נחשב כלי, ומכיון שראוי לנקות האזנים (אף דאולי יש קצת סכנה בזה) ממילא שם כלי עליו ומותר לטלטלו לצורך גו"מ".

ג) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ו', הע' ו') – "יש לדון אם גפרור דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לצורך גופו ומקומו, או כיון שאין תשמישו קבוע, אלא מדליק בו אש, והגפרור כלה, הו' כעץ בעלמא, ואין שם כלי עליו. והנה יש להוכיח לכאורה שאין שם כלי עליו, ממש"כ בשו"ע בסימן ש"ח סעיף ט"ז, חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לייבשו, יכול לשומטו מעל הקנה, אבל ליקח הקנה מתוכו אסור. מוכח שכיון שאינו עשוי אלא לשעה לא חשיב כלי, וה"ה לגפרורים. אלא שיש לחלק, דשאני קנה כיון שהיה עשוי מעיקרא להסקה, לא מהני מה שלוקח אותו לזמן מועט לשימוש כדי להחשיבו כלי, משא"כ גפרור שעשוי מעיקרא לשימוש זה, חשוב הוא כלי. ובאמת נראה שגפרור נחשב כלי, ויש להביא ראיה לזה, ממ"ש רש"י בביצה ל"ב ע"א ד"ה ואין עושין פחמין, דאינהו נמי כלי ניגהו לצורפי זהב. חזינן דאף שהפחמין אינם עשויים אלא לשעה, חשובים הם כלי, וא"כ ה"ה לגפרורים שחשובים כלי, ומותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם. ויש בזה נ"מ גם לענין יום טוב, שכיון שיש עליו שם כלי מותר לטלטלו. ולאחר שכבה אין לטלטלו, דחשיב כשברי כלים, שאסורים בטלטול ביום טוב משום נולד, כמבואר בשו"ע בסימן תק"א סעיף ו'".

ד) ששכ"ה (פרק י"ד סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ט], פרק כ' סעי' ט"ז [דפו"ח, סעי' ט"ז], עי' פרק כ"א סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה'], וסעי' ו' [דפו"ח, סעי' ו']).

ה) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ג' הע' ע"ד**).

ו) קצות השבת (בלוח).

ז) רבבות אפרים (ח"ז סי' ק"ז).

ח) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') – לשונו מובא לעיל.

ט) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' כ"ט).

י) פסקי תשובות (דפו"ח אות ח' ד"ה מחטים) – "מחטים וסיכות למיניהן, וגפרורים למיניהן וכן קסמי שיפודים – כלי שמלאכתו לאיסור הם, כי ראויים בשעת הדחק לחצוץ שיניו ולהוציא הקוץ הנתחב בבשר, וכיוצא בזה".

3. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימושי היתר כלל.

א) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ז, עי' הל' יו"ט עמ' רכ"א).

ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ע"א) – "קופסת גפרורים דינה ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר".

4. דעת הגר"ח שליט"א.

א) הגר"ח שליט"א (שיח התורה ח"א אות אלף קע"ז) – "גפרורים ג"כ חשיב כלי".

ב) הגר"ח שליט"א (אשיחה עמ' של"א) – "האם מותר לחצוץ את שיניו בגפרור. תשובה: צ"ע".

- ג) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ז טור ג') – "שאלה: יש להסתפק מה דינם של גפרורים לענין מוקצה, האם תורת כלי שמלאכתו לאיסור עליהם, ומותר לטלטלם לצורך גופו ומקומו, או שדינם כאבנים שאין להם שימוש בפנ"ע אלא הנאת כילוי. תשובה: דומה לנר דהביא בזה המ"ב (סקל"ד) מחלוקת, י"א שהוא כלי, וי"א שאינו כלי. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד ע"ג)".
- ד) הגר"ח ק"ש שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' רי"ב אות צ') – "בשבת קודש רוצה ליקח גפרור בכדי לחצוץ את שיניו אי מותר לעשות כך. תשובה: לא".
5. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ', סי' כ"א אות ב'), פני שבת (סי' שכ"ב ס"ק ט' אות ה').

ד. דיו (ink), צבע.

1. מוקצה מחמת גופו.
- א) מנחת שבת, הו"ד בקצות השלחן (סי' ק"ח סוף ס"ק י"ג) – לשונו מובא לעיל.
- ב) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כלי כתיבה).
- ג) שבט הלוי (ח"ג סי' ל"ה ד"ה ו' ואשר שאל, מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות י"ב, חי"ט עמ' נ"ב אות י"ב) – "צבע או דיו הרי הוא מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו כעצים ואבנים".
- ד) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות א').
- ה) לוח המוקצה (הע' לערך עט) – לשונו מובא לעיל.
- ו) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' א', סעי' ל').
- ז) הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ח) – לשונו מובא לעיל.

ה. חומרי כביסה (detergent).

1. מוקצה מחמת גופו.
- א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ג מכתב ל"ד אות א'. עי' פרק כ' סעי' ט"ז במילואים הע' מ"ב * [דפו"ח, הע' מ"ד], שולחן שלמה ס"ק ל"א ג') – "יש להחמיר".
- ב) שלמי יהודה (פרק ט' סעי' ט').
- ג) קצות השבת (לוח, ערך אבקת כביסה).
- ד) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות י') – "אבקת כביסה הוי מוקצה גמור דאין לה תואר כלי אלא תואר אוכלים".
- ה) לוח המוקצה (ערך חומר ניקוי לבגדים).
- ו) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' א', סעי' ל').
- ז) ארחות שבת (פרק ט"ו הע' צ"ג).
- ח) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ז).
- ט) הלכה שלימה (מוקצה סי' ל' ד"ה ועוד).
2. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג סי' כ"ב).

ו. חלב, שעווה.

1. מוקצה מחמת גופו – באר משה (ח"ח סי' קס"ז, "שבזמנינו ... חתיכות חלב ושעווה כדין עצים ואבנים ואסורים לטלטלן").

ז. לכה ליצפרניים (nail polish).

1. מוקצה מחמת גופו – שלמי יהודה (פרק י' סעי' ה').
2. כלי שמלאכתו לאיסור – עי' הלכות מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' רי"ג).

ח. משחת שיניים (toothpaste).

1. מוקצה מחמת גופו – אז נדברו (שלמי יהודה פרק י' הע' ד'), טלטולי שבת (עמ' פ"ד), הגר"ש פלדער שליט"א, לוח המוקצה (ערך משחת שיניים), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל' ד"ה ועוד).
2. כלי שמלאכתו לאיסור – עי' הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' רי"ג).

ט. נפט (kerosene).

1. מוקצה מחמת גופו.
- א) הגר"ש זצ"ל (שבות יצחק עמ' ל"ה, עמ' נ"ג, שלמי יהודה פרק ט' הע' ט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ז).
- ב) חוט שני (ח"ג פרק נ"ג ס"ק א' אות ג', עמ' ק"י) – לשונו מובא לקמן.
- ג) טלטולי שבת (פרק ו' הע' ו').
- ד) שלמי יהודה (פרק ט סעי' ג').
- ה) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות א').
- ו) קצות השבת (לוח, ערך נפט).
- ז) לוח המוקצה (ערך נפט).
- ח) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ז', הע' כ"ג) – "היינו כשהנפט מיועד להדלקה, כגון לתנור חימום, אבל נפט שייחדו אותו לניקוי כתמים מהגוף אינו מוקצה [וה"ה אצטון]".

ט) ה' שבת בשבת (פרק כ' סעי' א', עי' הע' מ"ז ד"ה וכן).

2. כלי שמלאכתו לאיסור.

א) עי' הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק י"ג הע' ע"ד [דפוח, הע' פ"ב]).

ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ג, בכלי שמלאכתו לאיסור סעי' ג') - לשונו מובא לעיל.

ג) פסקי תשובות (דפוח אות ח' ד"ה אקונומיקה, עי' הע' צ"ז) - "אקונומיקה, נפט, אציטון וטינר, וכיוצא באלו, בגדר כלי שמלאכתו לאיסור הם, כי ראויים בשעת הדחק לסלק כתם שעל גוף האדם או על שערותיו או על כלי ושוולחן. [ואינו דומה להא דלעיל הערה נ"ג בשם שו"ע ר' דשועה"ר מיירי במקפיד עליהם שיש בזה גם מוקצה מחמת ח"כ, וממילא חל עליהם גם מוקצה מחמת גופו, כיון שעדיין לא הגיע לתכליתו, משא"כ נפט וגפרורים וכדומה, הגם שתכליתם לבעירה, מ"מ אין מקפידין עליהם כלל מלהשתמש בהם גם לשימושי היתר כשצריך בשעת הדחק. ויש ממחברי זמנינו שמחמירים בנפט לדוננו כמוקצה מחמת גופו, כיון שמיועד לכליו ולבעירה, ולדבריהם ה"ה גפרורים, וראה גם בס' מבשר טוב שבת ח"ג סי' ס', ולקמן סי' שכ"ב אות ד'"]".

3. מראי מקומות - שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ', סי' כ"א אות ג'), ס' הבית (סי' כ"ה הע' מ"ב), דיני מוקצה (אות ח' ערך 'חומרי נקוי' אות ב').

א) ששבה"ל (סי' קצ"ח סעי' י"ז ד"ה צבע, סיכום ס"ק ה') - "נפט לכאור' הוי מוקצה, אלא א"כ ייחודהו".

י. סבון מוצק (bar of soap).

1. מוקצה מחמת גופו.

א) אג"מ (טלטולי שבת אות ט"ו, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ט"ו) - "שאלה: אם חתיכת סבון דנקרא זייף דינה כמוקצה. תשובה: סבון זה הו"ל מוקצה דלית ליה שם כלי".

ב) אבן ישראל (מאור השבת ח"ד עמ' תקפ"ו) - "אל יוציא את הסבון בשבת שהרי הוא מוקצה, אלא מותר לו להוריד את המים כל פעם בגמר השימוש משום כבוד הבריות. ואם יכול להוריד המים כלאחר יד, כגון במרפק, ודאי יעשה כן להוריד המים כלאחר יד".

ג) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' ל"ה, עמ' נ"ג, שלמי יהודה פרק ט' הע' ח', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ז).

ד) אז נדברו (שלמי יהודה פרק י' הע' י"ח).

ה) חוט שני (ח"א עמ' קי"ח, ח"ג סוף פרק מ"ה אות ג', פרק נ"ג ס"ק א' אות ג' [עמ' ק"י], תורת המלאכות הוספות אות מ"ו) - "נפט או סבון או שאר חומרי ניקוי שאינם עומדים לשימוש בשבת, הרי הם מוקצה מחמת גופו. אך חומרי ניקוי שעומדים לשימוש בשבת אינם מוקצה כלל".

ו) שלמי יהודה (פרק ט' סעי' ג', פרק י' סעי' ו').

ז) קצות השבת (לוח, ערך סבון).

ח) הגר"צ ובר שליט"א (לוח המוקצה הע' לערך סבון).

ט) ארחות שבת (פרק י"ח סעי' ס"ד, פרק י"ט סעי' ז').

י) ה' שבת בשבת (פרק כ' סעי' כ"ט).

2. טוב להחמיר.

א) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' סעי' ט"ז במילואים הע' מ"ב * [דפוח, הע' מ"ד], שולחן שלמה ס"ק ל"א ג') - "טוב להחמיר", ואפשר משום שאין בו מלאכת היתר.

ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ט"ז [דפוח, סעי' ט"ז]) - "סבון וחומרי כביסה וכיו"ב, כל אלה בכלל כלי שמלאכתו לאיסור הם". הג"ה שם, "ומכל מקום יש מחמירים מלטלטלם, וטוב להחמיר כדן מוקצה מחמת גופו".

ג) הלכות מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' צ"ט, ובהג"ה).

3. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר.

א) הגריש"א זצ"ל (ה' שבת בשבת פרק כ' הע' מ"ו ד"ה אך).

ב) שבט הלוי (מ"ב למעשה הע' ע"ז) - "דברים שאין להם שימוש היתר רגיל בשבת, כגון: סבון, מחק וכדומה, נחשבים למוקצה מחמת גופו".

4. כלי שמלאכתו לאיסור.

א) קצות השולחן (סי' קכ"ז ס"ק י"ב, סי' קמ"ו סוף ס"ק ל"ב).

ב) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות י') - "אבקת כביסה הוי מוקצה גמור דאין לה תואר כלי אלא תואר אוכלים, וכבר נתבאר לעיל בהערה א' שמה שיש לו תואר אוכל אם אינו ראוי לשימושו בשבת הוי מוקצה גמור, ורק סבון מוצק שיש לו תואר כלי יש לדוננו כפתילה וכנר שמבואר בפוסקים דהוי כשמל"א".

ג) אבני ישפה (ח"א סי' פ"ו) - "דמסתבר דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך מקומו".

ד) פסקי תשובות (דפוח אות ח' ד"ה אקונומיקה, עי' הע' צ"ט) - "וכמו כן סבון ואבקת כביסה יש אפשרות בשעת הדחק להטבילן במים ולהשתמש במים לניקוי הידים והכלים, ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור. [קצוה"ש סי' קכ"ז הערה י"ג. ויש מחמירים גם בזה, כשאר דברים המיועדים לכליו, וכנ"ל, וע' בזה בס' מאור השבת ח"ג מכתבי הגרש"א אויערבאך זצ"ל ל"ד - א'"]".

5. מראי מקומות - שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"א, סי' כ"א אות ג', סי' כ"ב, לוח המוקצה ערך סבון).

יא. עצים.

1. מוקצה מחמת גופו - שבת (דף קכד.), פוסקים.

יב. פחמים (coals), קודם השתמשות.

1. מוקצה מחמת גופו.
- (א) לוח המוקצה (ערך פחמים).
2. כלי שמלאכתו לאיסור.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה) (פרק י"ג הע' ע"ד [דפו"ח, הע' פ"ב]) – "דאפשר שפחמים מותרים בטלטול ולא דמי לעצים, וחשיבי כפתילה דנקראת כלי".
- (ב) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ו' ד"ה ובאמת) – "ובאמת נראה שגפרור נחשב כלי, ויש להביא ראיה לזה, ממ"ש רש"י בביצה ל"ב ע"א ד"ה ואין עושין פחמין, דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב. דאף שהפחמין אינם עשויים אלא לשעה, חשובים הם כלי, וא"כ ה"ה לגפרורים שחשובים כלי, ומותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם".
3. בעצם יש ד' מקרים: קודם השתמשות, בשעת השתמשות ורק הוא מחמם, אחר השתמשות - עי' ערך שלהבת, לשיטות ומראי מקומות.

יג. רעל (poison).

1. מוקצה מחמת גופו – שבות יעקב (ח"ב סי' מ"ה), עיקרי הדינים (או"ח סי' י"ד אות כ"ט), מנחת שבת (סי' פ' ס"ק ק"ע, סי' פ"ח ס"ק ז'), ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל"ג).
2. מותר – ציץ אליעזר (ח"ט סי' כ"ב אות ו', גם בדעת השבות יעקב), יביע אומר (ח"ג או"ח סי' כ' אות ט').
3. ב' פשטים בשבות יעקב – מאור השבת (ח"ג עמ' שס"ד הע' א'), ס' הבית (סי' כ"ה הע' מ').

שברי כלים

סעיף ו', סעיף ז', סעיף ח', סעיף ט', סעיף י"א, סעיף י"ב, סעיף י"ג, סעיף ט"ו, סעיף ט"ז

סז [סוגיות ומקורות: (1) שברי כלים: שירי בגדים. (2) דלתות הכלים: דלתות הקרקע. (3) מחט. (4) סנדל שנפסקה. (5) שמא יתקע.

- א. **שברי כלים: שירי בגדים** - סעיף ו'-ז', סעיף י"ב-י"ג.
1. **משנה** (דף קכד): – "כל הכלים הניטלין בשבת. שבריהן ניטלין עמהן, ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה".
2. **הלכות: בקיצור**.
- (א) מותר לטלטל: רק כשעושין מעין מלאכה (סעי' ו'), וגם לא זרק לאשפה ערב שבת (סעי' ז', סעי' י"ב), וגם אין דרך לזורק לאשפה (סעי' י"א, סעי' ט"ו).
- (ב) אסור לטלטל: כשלא ראוי למלאכה, או כשהדרך לזורק לאשפה, או כשזרק לאשפה בערב שבת.
- ב. **כלים שנתפרקו דלתייהם**: דלתות הכלים, דלתות הקרקע - סעיף ח'-ט'.
1. **משנה** (דף קכב): – "כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן, אף על פי שנתפרקו שאינן דומין לדלתות הבית, לפי שאינן מן המוכן".
2. **הלכות: בקיצור - דלתות הכלים** (סעי' ח').
- (א) מותר לטלטל: רק אם מקפיד להחזיר את הדלת למקום זה. וי"א שלא צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש (מ"ב). וי"א שרק אם לא צריך מעשה אומן. [ועוד כללים, ע"ש].
- (ב) עי' לגבי סנדל שנפסקה - שיש מחדשים שגם אם גוף הכלי אינו קיים אלא שעומד לחזור ולהתחבר, השברים אינם מוקצה. והפוסקים חולקים (עי' לקמן).
3. **הלכות: בקיצור - דלתות הקרקע** (סעי' ט').
- (א) אסור לטלטל: לפי שלא הוכנו לטלטל (רמב"ם), ואינו כלי (רש"י). וכן סולם (סעי' י"ט), אינו מוכן לטלטל.
4. **מה החילוק בין שברי כלים (סעי' ו'-ז'), לבין כלים שנתפרקו דלתותיהם (סעיף ח'-ט')**.
- (א) אם לא צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש (מ"ב): הדלתות אינם מוקצה משום "אגב אביהן". וכדאי' להדיא בתוס' רי"ד.
- (ב) אם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש, הוא ממש הסוגיא של שאר שברי כלים. וחידוש של המשנה, לחדש הסיפא, שדלתות הבית אינו מוכן. [עי' לקמן, לעוד הסברים].

ג. מחט - סעיף י"א.

1. **גמרא** (דף קכג). – "מיתיבי: מחט, בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת, ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד. תרגמא אביי אליבא דרבא: בגולמי עסקינן, זימנין דמימלך עליהו ומשוי להו מנא. אבל היכא דניטל חררה או עוקצה, אדם זורקה לבין גרוטאות".
2. **הלכות: בקיצור**.
- (א) מותר לטלטל: חדשה שלא ניקבה עדיין.
- 1) **למדנו**: שכלים שאין עומדים לשימוש באופן זה. אם דרך מקצת בני אדם להשתמש בהם כך, הוי כלי. הא לאו הכי, היה אסור לטלטלן כיון שלא נגמרה עדיין מלאכתן, ואף דחזו גם השתא. המקרים, עי' מוקצה מחמת גופו, לעיל.
- (ב) אסור לטלטל: מחט שלימה שניטל חודה או חור שלו.
- 1) **למדנו**: שאם הדרך לזרוק את השבר כלי לאשפה, בטל שם כלי והוא מוקצה. [הגדר: עי' לקמן, סנדל שנפסקה].

ד. סנדל שנפסקה - סעיף ט"ו.

1. ברייטא (דף קיב.) – "דתניא: סנדל שנפסקו שתי אזניו או ... רבי יהודה אומר: נפסקה פנימית טמא, החיצונה טהור".

2. הלכות: בקיצור.

(א) מותר לטלטל: סנדל שנפסקה רצועה הפנימית, עדיין תורת כלי עליו.

(ב) אסור לטלטל: סנדל שנפסקה החיצונה, בטל מתורת כלי.

3. ע"א ארחות שבת (מילואים אות ו') [ועוד מקצת מלקטים] שמפרש שהנידון של סנדל שנפסקה הוא אותו נידון של דלתות הכלים. ולכן מחדש שגם אם גוף הכלי אינו קיים אלא שעומד לחזור ולהתחבר, השברים אינם מוקצה. וכן מחדש הארחות שבת, שאם צריך אומן לתקנו, עדיין אינו מוקצה.

(א) אמנם, נראה שכמעט כל הפוסקים חולקים (ע"א לקמן). שמשמע מדבריהם שהנידון בסנדל שנפסקה הוא הנידון של שברי כלים שראוי למלאכה. כדאי להדיא במג"א (ס"ק כ"ח), וממילא כיון שאין הדרך לזרוק את הסנדל (כשנפסקה רק רצועה הפנימית), לכן אינו מוקצה.

4. מחבר: "נפסקה החיצונה בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו; ואם הוא בכרמלית, מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה לתקנו שלא יפול מרגלו; ובחצר שהוא נשמר שם, אסור".

(א) ביאור הדבר: הרי מיירי כאן שנפסקה החיצונה, והדרך לזרוק לאשפה ["דגנאי הוא לתקנו": מג"א, ומ"ב], וא"כ מה איכפת ליה אם יאבד בכרמלית. י"ל אף שהדרך הוא לזרוק לאשפה, מ"מ כיון שיש בנ"א שדעתם לייחדו לאיזה תשיש אחר או שאפשר לתקנו ע"י מומחה באופן שלא יהיה ניכר הגנאי, לכן יכול לטלטלו להציל מההפסד.

(ב) למדנו: שאם הוא "דרך" לזרוק לאשפה, הוא מוקצה. הגם שיש אנשים שלא זורקים את הסנדל לאשפה.

ה. שמא יתקע - סעיף ט"ז.

1. ברייטא (דף קלח:): – "דתניא כירה שנשמטה אחת מירכותיה, מותר לטלטלה, שתיים, אסור. רב אמר: אפילו חד נמי אסור, גזירה שמא יתקע".

2. הלכות: בקיצור.

(א) אסור לטלטל: כלי שנשבר ויש חשש שמא יתקע.

(ב) מותר לטלטל: כלי שנשבר ואין חשש שמא יתקע. כגון אם השתמש פעם אחת קודם שבת (רמ"א), וכן אם נשבר או נאבד (ט"ז).

3. מה החילוק בין סעיף ח' (דלתות הכלים) וסעיף ט"ז (כירה שנשמטה אחת מירכותיה).

(א) בדלתות הכלים, יש לו עדיין את הכלי [התיבה], וראויים לשימוש הראשון - ע"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

סח] כלי שנשבר ועומד להתחבר למחר - האם הוא מוקצה בשבת.

א. אינו מוקצה. [וארחות שבת כ' שכך הדין אפי' אם צריך מעשה אומן לתקנו. אבל דעת הגרש"ד גרוס שליט"א ומכון לשבתך, שרק אם יכול לתקנו ע"י מעשה הדיוט].

1. ארחות שבת (מילואים אות ו') – "והנה בגמ' שבת דף קיב. איתא דסנדל שנפסקה רצועה הפנימית שלו עדיין כלי הוא ומותר לטלטלו, משא"כ אם נפסקה הרצועה החיצונה. ועיין רש"י ד"ה דאי שמבואר ממנו דהחילוק בין נפסקה פנימית לחיצונה הוא שבנפסקה פנימית ראוי הסנדל לתיקון ולכן חשיב כלי, משא"כ בנפסקה חיצונה שאינו ראוי לתקנו, עיי"ש. ומשמע שבמצב הנוכחי אין הסנדל ראוי לשימוש, וכל מה שיש לו תורת כלי הוא משום שראוי לתקנו, משא"כ בנפסקה חיצונה. ונמצא מבואר משיטת רש"י דעצם זה שעתיד לתקן את הסנדל נותן לו כבר עכשיו תורת כלי אף שאינו ראוי כעת לשימוש, ובפשוטו תיקון זה זרק אומן, ונמצא שלפי רש"י נפשוטו ב' הספיקות שכתבנו, דאף כשהתיקון הוא מעשה אומן ואף שעיקר הכלי אינו ראוי כעת לשימוש מ"מ תורת כלי עליו. ומהטור סי' ש"ח משמע קצת שפירש כרש"י, וכן הב"י שם העתיק את שיטת רש"י, וכן המג"א ס"ק כ"ח והמשנ"ב ס"ק נ"ח כתבו כשיטה זו ... העולה מכל הנ"ל שלענין דלת שידה שהתפרקה מדויק ברמב"ם ובשו"ע שההיתר הוא אף כשאין הדלת ראויה לשימוש, וכשיטת הפמ"ג והמשנ"ב [ודלא כמוחס לר"ן ור"י מלוגיל], ולענין סנדל שנפסקה רצועה באופן שאינו ראוי כעת לשימוש שיטת רש"י דלא הוי מוקצה כיון שעומד לתקנו, ושיטת רמב"ן רשב"א וריטב"א דהוי מוקצה, והב"י ומג"א ומשנ"ב העתיקו כפירש"י [ולשיטה זו של רש"י מתבאר שאף כאשר עיקר הכלי מקולקל וגם צריך אומן כדי לתקנו מ"מ אינו מוקצה]".

2. הגרש"ד גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' פ"ג אות ב') – "שעון שעמד מלכת, אם ניתן לתקנו במעשה הדיוט, כגון בהכנסת בטריה וכדומה, מותר לטלטלו בשבת, כדין דלתות הכלים".

3. ברכת אשר (על מ"ב סעי' ט"ו הע' תקי"ח).

4. מכון לשבתך (הילכתא גבירתא הל' ט"ז) – "והנה אם נתקלקל כלי ויכול לתקנו בקל מותר לטלטלו, דדומה לנפסקה רצועה פנימית דאע"ג שעכשיו אינו חזי ללבישה אינו מוקצה וע"כ מטעמא דיכול לתקנו בקל, אבל אם צריך מעשה אומן יש להחמיר ולאסרו בטלטול".

ב. מוקצה.

1. שלמי יהונתן (ס"ק י"ח אות ד', ס"ק כ"ו אות ב', ח"ג פרק ה' סעי' ק"ד) – "כלי שהתפרק כולו לכמה חלקים, ודעתו לחברו לאחר השבת, יש מי שאומר שגם בזה אינו מוקצה שסוף סוף עומד להתחבר, אך נטיית הפוסקים לאסור בזה שכן רק כאשר גוף הכלי

- קיים נקטינן שהחלק שהתפרק נחשב עדיין כלי 'אגב אביו' ושם הכלי שיש עדיין בגוף הכלי מתמשך גם על החלק שהתפרק, אך אם כל הכלי התפרק לא שייך כלל זה".
2. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ח) – "שברי כלים שנשברו ואין עושין מעין מלאכה כלל הרי הן מוקצה, אע"פ שיכול להחזירם ולהדביקם ולהשתמש בהם".
3. הגר"ש פעלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).
4. וכן כל הפוסקים לקמן.

ג. ראייה שהפוסקים מחמירים.

1. כיון שכמה ראשונים ופוסקים, סוברים בדלתות הכלים, שצריך שיוכלו לעשות מעין מלאכה. (מאירי, שיטה לר"ן, ר"י מלוניל, פסקי ריא"ז, ערה"ש, אג"מ, אור יצחק, עי' ששכ"ה, חוט שני, ויאמר אברהם. עי' סעיף ח', לשיטות ומראי מקומות). מוכח דלא כהנ"ל.
- (א) וכן אי' בארחות שבת עצמו.
- (ב) ומהחולקים שם, אין ראייה לקולא. דס"ל שמותרים בטלטול אגב אביהם.
2. כיון שכמה ראשונים ופוסקים, סוברים בדלתות הכלים, שצריך גוף הכלי קיים. (מאירי, הגריש"א זצ"ל, קצות השבת, שלמי יהודה, שלמי יהונתן, מנחת אריאל. עי' סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות). מוכח דלא כהנ"ל.
3. כיון שהפוסקים (עי' לעיל) דנים בכלים הפועלים ע"י חשמל, בזמן שאינו פועל. האם הם מוקצה מחמת גופו כמו שבר כל. מוכח דלא כהנ"ל.
4. כיון שכמה ראשונים ופוסקים, סוברים בדלתות הכלים, שאם צריך מעשה אומן צריך להחמיר (תוס' רי"ד, הגרשז"א זצ"ל, הגריש"א זצ"ל, חוט שני, ויאמר אברהם, שלמי יהודה, טלטולי שבת. עי' סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות). מוכח דלא כהנ"ל [דלא כארחות שבת, שאינו מוקצה אפי' אם צריך מעשה אומן. אבל אין ראייה כנגד הגרש"ד גרוס שליט"א ומכון לשבתך, שהם רצו להקל רק במקום שמספיק מעשה הדיוט].
- (א) וכן אי' בארחות שבת עצמו.
- (ב) ומהחולקים שם, אין ראייה לקולא. רק, לא עביד שם כלי אגב אביהם.

ד. י"ל הראייה מהסוגיא של סנדל שנפסקה. [כדאי' בארחות שבת, ברכת אשר, מכון לשבתך].

1. עי' בדברי הפוסקים שכתבו: שאף שראוי למעין מלאכה, מ"מ הוי מוקצה משום שהדרך לזורקו.
- (א) מג"א (ס"ק כ"ח, כדמפרש התו"ש ולבו"ש) – "דאמר' סנדל המסומר שרי לטלטלו לכסות בו את הכלי ולסמוך בו כרעי המט' ועוד דמי בעינן שיהיה דוקא ראוי לכסות בו כלי הא אפילו חזי לתשמיש אחר שרי ועמ"ש סי"א בשם התוספות".
- (ב) תוס' שבת (ס"ק מ"ז) – "דשאני מנעל דכשנתקלקל כל כך, דרך לזורקו ולבטל מתורת כלי, וכן נראה ממה שרימז המג"א למ"ש סעי' י"א".
- (ג) לבושי שרד (על מג"א ס"ק כ"ח).
- (ד) הו"ד במ"ב (ס"ק נ"ח) – "אבל כשנפסק החיצונה אינו הגון לתקנו ודרך לזורקו לאשפה ע"כ בטל מינה שם כלי".
- 1) מראי מקומות – מחה"ש (סוף ס"ק כ"ח, "ת"ש").
2. ראינו ממג"א (לשונו מובא לעיל), שראוי לתשמיש אחר. ויש לו דין של שברי כלים, שאינו מוקצה, אא"כ עומד לזורקו. ואינו נכלל בהכלל של כלים שנתפרקו דלתייהם [ששם לא צריך להיות ראוי לשום תשמיש. פמ"ג, מ"ב]. וממילא, בטלה ראייה של הארחות שבת.

ה. שיעון שעמד מלכת.

1. עי' לקמן, סעי' נ"א.

ו. מראי מקומות – משנת השבת (דף קכב, עמ' קנ"ט).

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"ג.ג.) – "ובנדון מוכנים אגב אביהם צריך בירור אם זה דוקא בדלת או ה"ה בחלק מכלי עצמו אם עומד להתקן באופן שאין צריכים גבורה או אומנות ולכן לא נעשה משום כך מוקצה. וצ"ע".

סג) שברי כלים - סעיף ו'.

א. בה"א: נשברו בשבת, דברי הכל מותרים - האם הוא רק כשראוי למעין מלאכה.

1. רק כשראוי למעין מלאכה.
- (א) ריטב"א (דף קכד: ד"ה אבל) – "אבל נשברו בשבת דברי הכל מותרים הואיל והיו מוכנים בין השמשות אגב אביהן. פי' והשתא לא הוה סליק אדעתין טעמא דנולד, אי נמי הוה סבירא לן דכיון דהשתא נמי חזי לשום מלאכה לא חשיב נולד דמעיקרא כלי והשתא כלי".
2. אפילו אין ראויים כלל למלאכה.
- (א) שפת אמת (ריש דף קכד:) – "מוכרחין לומר דס"ל לגמ' בלישנא קמא דאה"נ אפי' אין עושין שום מלאכה מתיר שמואל בנשברו בשבת, משום דמשמע להגמ' דלת"ק באין עושין שום מלאכה הדין שוה כמו לר"י באין עושין מעין מלאכתן".
3. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' רס"ח).

ב. לא ראוי לשום מלאכה: מחמיר.

1. מותר לצורך גופו ומקומו.

(א) לבוש (סעי' ו') – "... ועוד דהיינו טלטול לצורך מקומו".

(ב) פרישה (ס"ק ו').

(ג) א"ר (ס"ק ט"ז) – "ואסור וכו'. נראה דלצורך גופו ומקומו מותר הואיל דאתא מתורת כלי, כמ"ש הרא"ש [בתשובות כלל כב סי"ח] בקליפת אגוזים וכו' שמתיר לצורך מקומו (פרישה סק"ו). וכ"מ ממ"ש הלבוש ועוד דהיינו וכו'".

2. אסור לגמרי.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק ה', ס"ק י"א, ס"ק י"ב) – "ואם אין ראוי לשום מלאכה, מחמה לצל אסור. ולצורך גופן ומקומן כתב הפרישה [אות ו] דשרי, הואיל ואתו מכלי. וכן נראה מלבוש [סעיף ו], עיין אליה רבה [ס"ק ט"ז]. ומרמ"א שלא יזקו בהם, משמע דאסור, אף על גב דאתו מכלי, הואיל ועתה אין ראוי הוה כאבנים וצרורות. ואני העני תמה על עצמי, דבשבת קכ"ד ב' מעשה דרבא דשמעיה מכפר למאניה בחרס ורמו רבנן קלא, והא לצורך גופו שרי. ומאי ראייה רבא לטעמיה ברשות הרבים, אימא מחמה לצל אסור, עיין סעיף זי"ן. ובירושלמי שם פרק כל הכלים [שבת פרק יז] הלכה ה', תמן כדי לגרור ראש הכרכר והכין אמר כך, הא בחדה ו[הא ב]עבה, ואי נמי במוציא ומטלטל, יע"ש במפרש [קרבן העדה], הביאו בחדושי הרשב"א [קכד, ב ד"ה שברי], יע"ש. והיינו דמקשה הכין אמר, דאם אין בהם לכסות פי פך אין מטלטלין אף לגופו ומקומו, דהוה כאבן, ואמאי, הא הוה כלי לגרור כרכר, ומלאכתו לאיסור על כל פנים לגופו שרי. ומשני בעבה, אי נמי לכלי בעינן פי הפך. ואם איתא דגופו שרי, רק מחמה לצל אסור, מה מקשה מעיקרא, לגרור כרכר ודאי הוה כמלאכתו לאיסור, וצ"ע".

(ב) גר"ז (סעי' כ"ו) – "ואם אין השברים ראויים לשום מלאכה הרי הם מוקצה גמור לפי שאין תורת כלי עליהם כלל ואסור לטלטלם בשבת".

(ג) בה"ל (סעי' ו' ד"ה כגון) – "ובאינם ראויים לשום מלאכה אפילו לצורך גופו ומקומו אסור [וכן מצדד הפמ"ג בכמה ראיות עיי"ש]".

(ד) תהלה לדוד (ס"ק ז') – "ובגוף הדין עא"א סק"ה וסקי"ב הוכיח בראיות דאף לצורך גומ"ק אסור".

(ה) ושאר פוסקים.

3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק כ"ח.ב.).

ג. כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר בשבת, ועכשיו יכול להשתמש רק באופן היתר.

1. עי' ערך מיגו דאיתקצאי, לשיטות ומראי מקומות.

ד. גניזה/כתבי קודש שבלו.

1. מוקצה, הוי שברי כלים.

(א) חזו"א (ארחות רבנו ח"א ריש עמ' קמ"ג) - לשונו מובא לקמן.

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"א.ד, סי' שי"ט ס"ק ד' ד"ה ומסופקני, והע' שם, מאור השבת ח"ב עמ' תרכ"ו) – "הם שיירי דפים של כתבי קדושה שמקומם בגניזה ודינם כמו שברי כלים, אף דהם מוקצה, מ"מ אם מונחים בבזיון אפשר שמותר להגביהם מפני כבוד התורה".

(ג) הגר"י שפירא זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ט טור ד') – "אם זה בשבת אז לא, לא לטלטל את זה".

(ד) הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ט טור ד') – "אם אפשר ללמוד בזה משהו, אז אפשר, אבל אם אי אפשר ללמוד בזה כלום, אז זה מוקצה, ואי אפשר ... לפעמים יש פתק קטן שאי אפשר ללמוד בו כלום (שכתוב בו שתי מילים למשל), אז זה מוקצה".

(ה) שלמי יהודה (פרק א' סעי' ד') – "אפילו ב'שמות' שמוקצים הם, אם נפלו על הקרקע צריך להרימם".

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ג) – "פיסת נייר שנקרעה מספר קודש ואינה ראויה לשימוש כלל הרי היא מוקצה, ואין לטלטלה אף אם היא מונחת על גבי הארץ".

2. אינו מוקצה.

(א) אבני ישפה (ח"ה סי' ל"ג אות ד') – "גניזה אינו מוקצה כיון שאפשר ללמוד ממנה דברי תורה, וכמו כלי שנשבר שראוי עדיין לעשות שום מלאכה, ע' סי' ש"ח סעי' ו'".

3. מראי מקומות.

(א) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"א סוף עמ' קמ"ב) – "ספר לי הגח"ק שליט"א פעם הלך עם אביו מו"ר (שליט"א) זצוק"ל ברחוב בשבת וראו מונח על הארץ חלק דף מספר קודש ואמר לו מו"ר להרימו ולהניחו על אבן בסמוך לו תוך ד' אמות כשחזרו שאלו את מרן החזו"א זצוק"ל ואמר להם שזה מוקצה והי' אסור להרימו".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק א' הע' כ') – "אם הם בבזיון בכל אופן צריך, וראיה מהמוציא תפילין עירובין דף צ"ה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תרכ"ו ד"ה והגרי"ש, שלמי יהודה פרק א' הע' כ') – "שצריך להרים אותם בידים".

(ד) חוט שני (ח"ג פרק נ' ס"ק א' ד"ה כתבי) – "כתבי הקודש המושלכים בבזיון, או אף אם הניחם בגניזה, כגון דף של גמרא שנקרע, כל זמן שאפשר לקרוא בהם, דינם ככתבי הקודש ואינם מוקצה".

(ה) הגר"ח שליט"א (אשיחה עמ' של"א) – "דפים קרועים של ספרי קודש המיועדים לגניזה ולא ניתן ללמוד בהם ומושלכים על הקרקע בבזיון האם מותר בשבת קודש להרימם או שהם מוקצה. תשובה: אם אפשר ללמוד בהם אינו מוקצה".

הגר"ק שליט"א (אשיחה עמ' של"א) – "דפים קרועים של גניזה שכן אפשר לקרוא בהם ומושלים בבזיון האם מותר להגביהם משום כבוד התורה. תשובה: אם אפשר ללמוד בהם אינו מוקצה".

הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, בדף שנתלש מספר האם הוי מוקצה, או לא. תשובה: אם אפשר ליהנות מזה לא הוי מוקצה. (כתבי תלמיד בע"פ)".

הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ט טור ד') – "אם אפשר ללמוד בהם אינם מוקצה, ובלבד שלא יעבירו ד' אמות במקום האסור בטלטול".

הגר"ק שליט"א (מאור השבת ח"ב עמ' תרכ"ו ד"ה ולעומת).

ה. מפתח שנשבר בתוך המנעול וניתן לפותחו על ידי החצי שנשאר מחוץ למנעול - שאלה: מעשה במפתח שנשבר בתוך חור המנעול באופן שאין דרך כלל להוציא את החלק השבור מתוך המנעול ואין ברירה אלא להחליף את המנעול. אלא שבאופן זמני ניתן בדוחק לפתוח ולנעול את הדלת על ידי הכנסת החלק מן המפתח שנשאר בחוץ, ומכיון שחלק זה אינו ראוי לכלום מלבד שימוש זה שמשמשים בו עד להחלפת המנעול, ולאחר מכן יושלך החלק לאשפה, מסתפק הבעלים האם החלק החיצוני יש עליו שם כלי והוא מותר בטלטול בשבת או שהוא נאסר בטלטול.

1. וישמע משה (פר' שופטים תשע"ח עמ' ב') – "תשובה: יסוד הדין מבואר בסימן שח ס"ו, וז"ל שו"ע הרב סכ"ד: כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי, כגון שברי עריבה לכסות בהם פי חבית ושברי כלי זכוכית לכסות בהם פי הפך וכן כל כיוצא בזה, הרי זה נולד שנעשה כלי חדש ומותר בשבת ולא ביום טוב, אלא אם כן נשברו מערב יום טוב שאז הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום ואין זה נולד, ע"כ. וטעם החילוק בין שבת ליום"ט, דיש מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון האם יש מוקצה דנולד בין בשבת ובין ביום"ט, וקיי"ל בשבת כר' שמעון דאין מוקצה דנולד וביום"ט כר' יהודה. וכתב עוד בסכ"ו: ואם אין השברים ראויים לשום מלאכה הרי הם מוקצה גמור לפי שאין תורת כלי עליהם כלל, ואסור לטלטלם בשבת בין שנשברו בשבת בין שנשברו בחול, ע"כ. והנה היה מקום לדון בשבר זה שאינו ראוי לשום מלאכה בעולם מלבד מלאכה עראית זו שמשמשים בו עד להחלפת המנעול, ומיד לאחר מכן הוא עומד להשליכו לאשפה, וגם לשימוש זה אינו ראוי לבדו אלא בצירוף החלק שבפנים, א"כ אין עליו שם כלי כלל ודינו כשברי כלים שאינם ראויים למלאכה והם מוקצים מחמת גופן. אמנם הסכמת הגאונים רבי נפתלי נוסבוים, רבי זלמן נחמיה גולדברג, רבי מנדל שפרן, רבי שמאי גרוס, רבי אהרן דוד דונר שליט"א דבדאי כל זמן שהוא ראוי למלאכה זו שבה שימש מעולם לא נתבטל ממנו עדיין שם כלי והוא מותר בטלטול לכתחילה, ורק לאחר החלפת המנעול יחול עליו שם מוקצה ויאסר בטלטול. וכן הסכים הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א. והגר"ש גרוס הוסיף דאם יכול להוציא את החלק השבור שנשאר בתוך המנעול כגון שמקצתו בולט לחוץ וניתן לאחוז בו בצבת ולמושכו, יש להסתפק אם מותר לעשות כן בשבת וזה מב' צדדים: א. החלק השבור שם מוקצה עליו דאינו ראוי לכלום אלא עומד להשליכו לאשפה. ב. יש לחוש דחשיב מתקן את הדלת שתהיה ראויה להינעל, ונעילה כל דהו אסורה בדבר המחובר בקרקע כדלת של בית".

ע [שברי כלים: זרקה לאשפה - סעיף ז']

א. כלי חרס שנברו ברה"ר: האם הוא כלי שמלאכתו לאיסור או כלי שמלאכתו להיתר.

1. שפת אמת (סוף דף קכד): – "בגמ' ורבא אמר אפי' ברה"ר ואזדא רבא לטעמי' כו' לכאורה י"ל דדוקא לצורך גופו מותר כעובדא דרבא, והטעם כיון דראוי לכסות בו כלי בחצר אלא דאסור להוציאו מרה"ר לחצר הוי ככלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך גופו ומקומו בלבד, אבל משמעות הפוס' נראה דגם מחמה לצל מותר מדכתבו סתמא דמותר לטלטלה ע"ש בטוש"ע (סי' ש"ח סעי' ז')."
2. חזו"א (או"ח סי' מ"ג ס"ק ט"ז) – "ויש לעי' אי דוקא לצורך גופן שרי רבא או אפי' מחמה לצל, דאפשר דחשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, כיון דאין ראוי היום למלאכתו".
3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל').

ב. כלי שלם: שבת או ערב שבת - הלכות: בקיצור.

1. אינו מוקצה.
2. זרקה לאשפה - אינו מוקצה, [אפילו ער"ש, שבטלה דעתו].

ג. שברי כלים: בשבת או בערב שבת - הלכות: בקיצור.

1. לא ראוי למלאכה: מוקצה – מחבר (סעי' ו').
2. ראוי למלאכה, אבל דרך לזורקו לאשפה: הוי מוקצה – מ"ב (ס"ק מ"ח, ס"ק נ"ח).
3. ראוי למלאכה, ואין דרך לזורקו לאשפה, וגם לא זרק לאשפה: אינו מוקצה – מחבר (סעי' ו').
4. ראוי למלאכה, ואין דרך לזורקו לאשפה, ואעפ"כ זרק לאשפה – מחבר (סעי' ז').
- א) אם זורקו לאשפה בערב שבת, הוי מוקצה.
- ב) אם זורקו לאשפה בשבת, אינו מוקצה.
5. לענין נולד: אם ראוי למלאכתו הראשונה או שנשבר בערב שבת, לכו"ע אינו נולד. ואם לאו, תלוי במחלוקת הט"ז והמ"א והמ"ב. [ולפי המ"ב שאין נולד בשבת, הנ"מ רק לענין יו"ט].

עא] ערב שבת.**א. טעמים.**

1. למה זרקה לאשפה מבעוד יום מוקצה: למסקנה.

(א) משום הקצאה – ראמ"ה (דף קכה.), תהלה לדוד (ס"ק ט', "תלוי רק בדעתו"), חזון יחזקאל (תוספתא פרק ט"ו מ"ב).
 (ב) אינו כלי – ריטב"א (סוף דף קכד); "דכל שהוכנה בבין השמשות אגב אימה תו לא מהני ליה זריקה להוציאה מתורת כלי כי היכי דברירא מילתא לכו"ע דלא מהניא זריקה [בגלמא] לאשפה לעולם לבטלה מתורת כלי", מ"מ (פרק כ"ו הל' ג', "מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטל בשבת ואם זרקן באשפה מבע"י אסור ומפורש שם דדוקא מבע"י אבל זרקה בשבת כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר"), לשון שו"ע (סעי' ז', "ואם זרקה לאשפה מבע"י, אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי"), מג"א (ס"ק י"ז, "דאם זרקה בשבת שרי לטלטלה כיון שב"ה היה תורת כלי עלי' כמ"ש המ"מ עכ"ל"), ח"א (כלל ס"ה סעי' ט'), מ"ב (ס"ק נ"א, "דבטלה מהיות עוד כלי"), חזו"א (סי' מ"ג ס"ק כ', "ולא דמי לשברי כלים שזרקן באשפה דאפי' חזר ולקחן הוא עצמו הן אסורין, דהוה כשאר צרורות דאע"ג דחזי לכסוי מנא לאו כלים ניהו ואסורין בטלטול").
 (1) י"ל: מצד הקצאה ממילא אינו כלי – עי' לקמן.

(ג) מראי מקומות – משנת השבת (עמ' ר"פ), שלמי יהונתן (ס"ק י"ז).

2. למה כלי גמור אינו מוקצה.

(א) בטלה דעתו – ריטב"א (דף קכ"ד: ד"ה מתקיף, "בטלה דעתו אצל כל בני אדם"), ראמ"ה (דף קכה.), מ"ב (ס"ק נ"א, סעי' ז' בה"ל ד"ה ואם, "ובמחצלת שלמה אפילו זרקן לאשפה מותר דבטלה דעתו אצל כל אדם"), חזון יחזקאל (תוספתא פרק ט"ו מ"ב), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' פ"ה, סעי' פ"ט).
 (ב) קשה, חסרון כיס, י"ל: "ענין חסרון כיס הוא מחמת קפידתו אבל כלי שלם אין בטל חשיבות שלו מפני שהוא זרקו דחזי לאחרני" – הגר"ח ק"ק שליט"א (שלמי יהונתן ס"ק י"ז סוף אות ג').

3. יש לדון מה החילוק בין אם זורקו השברי כלי לאשפה בערב שבת, שהוא מוקצה. ובין אם זורקו השברי כלי לאשפה בשבת, שהוא אינו מוקצה.

(א) אם הוא מוקצה משום "הקצה". י"ל כיון שזרקה השברי כלי לאשפה מבעוד יום, אמרינן מיגו דאיתקצאי, ויהיה מוקצה לכל השבת. משא"כ אם זורקו לאשפה בשבת, יש הקצה. אבל כיון שאין מוקצה לחצי שבת. ממילא יכול להוציא השברי כלי מפח אשפה, כיון שהוא מבטל הקצה.

(ב) וכן אם הוא מוקצה משום ש"אינו כלי". י"ל ג"כ כהנ"ל. כשזורקו לאשפה בשבת, אינו כלי. אבל כיון שאין מוקצה לחצי שבת. ממילא יכול להוציא השברי כלי מפח אשפה, כדי שיהיה כלי.

(ג) אבל קשה: א"כ כל שברי כלים שנשברו בשבת, ושלא ראוי לשום מלאכה. למה לא מהני יחוד כלי על שברי כלים, כדי שיכול להשתמש בשבת, ויהיה "כלי". עי' לקמן, ריש הל' יחוד כלים.

(ד) ואולי יש לחלק, ששברי כלים ששבר בשבת שלא ראוי לשום מלאכה, אינו כלי בעצם. ולכן אסור ליחד בשבת. משא"כ אם ראוי למלאכה וזורקו לפח אשפה, הוא "אינו כלי" רק מצד "הקצאה". ולכן יכול להוציא השברי כלי מפח אשפה, מבטל הקצה, ויהיה כלי.

(ה) וע"פ הנ"ל: כשזורקו השברי כלי שראוי למלאכה לפח אשפה, בזמן שהוא בתוך הפח יהיה מוקצה.

(ו) אבל מלשון המג"א בשם המ"מ נראה, שאפילו בתוך האשפה השברי כלי אינו מוקצה, ויש שם כלי עליו. והשם "כלי" תלוי בבין השמשות.

(1) ולכן אם יש שינוי בגוף הכלי, דהיינו שהוא שבר בשבת. יהיה תלוי אם ראוי למלאכה בשבת, כדי שנמשך שם "כלי".

(2) אבל אם אין שינוי בפועל, רק שינוי בדעת [דהיינו שזורקו הכלי לאשפה], לא יהיה מוקצה.

ב. זרק לאשפה ערב שבת, הוי מוקצה – הכללים.

1. לאו דוקא אשפה, גם רחוב.

(א) בה"ל (סעי' ז' ד"ה לאשפה) – "נראה דלאשפה לאו דוקא דה"ה אם זרקה מפתח ביתו לרחוב ואורחא דמילתא נקט דאין דרך לזרוק לרחוב מקום הילוך ב"א ואפשר דאם הניחו אחורי הדלת ג"כ בכלל אשפה הוא".

(ב) שפת אמת (סוף דף קכד:) – "דהזורקו לרה"ר נראה דהוי כזורקו לאשפה דאסור לטלטל".
 (ג) חזו"א (סי' מ"ג ס"ק ט"ז) – "והא דשרי רבא ברה"ר היינו בעומד להכניסו אבל זרקו לרה"ר הוי כזרקו לאשפה, ואי מבעוד יום זרקו אסור, וכ"כ המ"ב סי' ש"ח ס"ז בבה"ל".

(ד) ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"א [דפו"ח, סעי' מ"ג]).

(ה) טלטולי שבת (פרק ד' הע' מ"ח).

(ו) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ט).

2. וגם אם זרקו באשפה בתוך לבית הוי מוקצה.

(א) חוט שני (סוף פרק נ"א).

(ב) הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ טור ב') – "שאלה: כתב הבה"ל (סי' ש"ח ס"ז ד"ה לאשפה) וז"ל: נראה דלאשפה לאו דוקא, דה"ה אם זרקו מפתח ביתו לרחוב וכו', ואפשר דאם הניחו אחורי הדלת ג"כ בכלל אשפה הוא לענין טלטול וכו', עכ"ל. קצת משמע מדבריו דדוקא אם זורקו מחוץ לבית, אבל כל זמן שהוא בתוך הבית לא נתבטל עדיין משם כלי. ונסתפקי מה הדין בפח אשפה שלנו הנמצא בבית, האם דינו כאשפה כיון שלפעמים הדרך להוציא משם בקבוק פלסטיק שזרקו, ושוב נצרך לו וכיוצא ב, או"ד סו"ס כיון שיש עליו שם אשפה ה"ה מוקצה, וצ"ב. תשובה: דינו כאשפה".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סוף סעי' צ"א, סי' ל"ז אות ב').

(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א) – "שלאו דווקא זריקתו לאשפה ציבורי. אלא ה"ה זריקתו לאשפה ביתי".

ג. זרק מאכל לאשפה.

1. מוקצה [אם האוכל נמאס באשפה].

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' צ"א [דפו"ח, הע' צ"ו], שולחן שלמה ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ז, ס"ק ל"ז ב') – "שמאכל נמאס עם זריקתו לאשפה וכבר אין מוציאין אותו משם, משא"כ גבי כלי שפיר יוציאוהו העניים משם".

הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סוף ס"ק ס"ה, הע' שם) – "אבל אם זורק לאשפה מערב שבת אוכל הראוי לבני אדם [אם האוכל לא נמאס באשפה], אינו מוקצה".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"ג) – "ואפילו זרקם לאשפה לא בטלו משם אוכל אא"כ נמאס האוכל בפח, ונראה שאם מבעוד יום זרק לאשפה אוכל שאינו נאכל אלא ע"י הדחק שנהפך האוכל למוקצה מיד".

(ג) בנין שלום (סי' ט"ו) – "מאכל שזרקו לאשפה דעם זריקתו המאכל מאוס לכולם".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קמ"ט) – "ואם זרקן לפח ונמאסו ממאכל בני אדם [ואינן ראויות למאכל בעלי חיים המצויים] הרי הן מוקצה אף אם נזרקו לפח בשבת".

1) נראה מכאן: שה"ה שאריות אוכל מערב שבת, שראוי רק לבהמות, וזרקו לאשפה, יהיה מוקצה. עי' לקמן סעי' כ"ח, למחלוקת הפוסקים.

2. אינו מוקצה.

(א) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"ז]) – "דברי מאכל, אף אם זרקם לאשפה מבעוד יום, הרי אין מעשהו זה מבטלם משם מאכל והם מותרים בטלטול".

(ב) עי' חוט שני (ח"ג עמ' קע"ג אות ט') – "אם מניח בפח אשפה או בשקית ניילון אשפה שהיא מוקצית וגם דברי היתר כגון צלחות או כוסות חד פעמיות או שאריות אוכל שאינם מוקצה, אין הפח מתבטל מהיכנו ומותר להניח בו גם אשפה שהיא מוקצית".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש פרק י"ד, ריש עמ' קנ"ג).

3. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קנ"א, הע' קצ"ז) – "דבר מאכל הראוי לגמרי למאכל אדם, שנזרק לאשפה ולא נמאס [כגון שהיה עטוף היטב], עיין בהערה מה דינו אם הושלך לאשפה מבעוד יום. (בספר שש"כ פ"כ סעיף כ"ז כתב דאין זה מוקצה, ולמד זאת מהדין המובא במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק נ"א דאם זרק גלימה לאשפה אינה מוקצה אף אם זרקה מבעו"י דבטלה דעתו, והיה מקום לחלק דכלי חשיב טפי ואינו נמאס כ"כ באשפה, משא"כ דבר מאכל אפילו עטוף היטב נמאס טפי על בנ"א מחמת היותו במקום האשפה ולכן יש מקום לומר שהשלכתו לאשפה מבעוד יום עושה אותו למוקצה אף שבפועל לא נמאס מחמת שהיה עטוף, ומ"מ נראה דאינו מוקצה דסו"ס ראוי הוא לגמרי לאכילה)".

ד. המוצא אינו יודע אם נזרקה בע"ש או בשבת: דבר שיש לו מתירין.

1. רע"א (על מג"א ס"ק י"ז) – "ואם זה המוצא באשפה א"י אם נזרקה מע"ש או בשבת, י"ל אוקי כלי אחזקתו דגוף והיום נשבר. ומ"מ צ"ע אם מהני חזקה בדשיל"מ להסוברים דהרוב לא מהני. ואם מצא במקום שאין רשאי לטלטל בכרמלית או ברה"ר, ורוב העיר ישראלים, י"ל דמסתמא נשבר מע"ש. ולדינא צ"ע".

2. בה"ל (סעי' ז' ד"ה מבע"י) – "ואם המוצא אינו יודע אם נזרקה בע"ש או בשבת אפשר דיש להקל עיין בחידושי רע"א דלא ברירא ליה מילתא בזה וכ"ז אם הוא מוצאה באשפה אבל אם הוא מוצאה ברה"ה או בכרמלית שלא במקום באשפה בודאי יש להקל אחד דשם לא נזרקה כלל מבית דלימא שבטלה בזה רק שאחד שבר כלי במקום הזה גם דשם היום נזרקה וכן מוכח בגמרא בשמיעה דרבא דשקל חספא ברה"ה לכפר בו מנעליה דרבא ולא חשש שמא נזרקה מבע"י".

(א) הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קע"ד טור ד', חנ"ח עמ' ק"מ טור ב') – "שאלה: בביאור הלכה (ס"ז ד"ה מבעוד יום) הביא שהגרע"א נסתפק באינו יודע אם נזרקה בע"ש או בשבת, וכ' המ"ב דכל ספיקתו הוא כשמוצאה באשפה, אבל אם מוצאה ברה"ר או בכרמלית שלא במקום אשפה בודאי יש להקל מפני דשם היום נזרקה, עכ"ד. וצ"ע אם מיירי ברה"ר שאין בו עירוב, למה נחשוד בישראל שטלטלו באיסור [ודוחק להעמידו במקום שיש רוב גוים]. תשובה: בעיר שיש עירוב".

הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ סוף טור ב') – "שאלה (המשך): לעונג רב ולשמחה גדולה היה לי בעת שקבלתי התשובות האחרונות, אך אחר המחילה והבקשה לא זכיתי להבין מקצתם כיון שיש מקום לעיין בהם. והנה על מה ששאלתי פשט בדברי הבה"ל (סי' ש"ח ד"ה לאשפה) שהעמיד בנזרק בשבת, הלא מיירי באין עירוב, ולמה נחשוד שישראל טלטלו באיסור, וכתו"ר השיבני 'דמיירי ברה"ר שיש עירוב', וקשה טובא דא"כ מה יהיה הביאור בדברי השו"ע בס"ז דנקט להדיא דיש חילוק בין שברי כלים שבחצר לאלו שברה"ר או בכרמלית, דהלא אם נעמיד בעיר שיש עירוב שוב אין חילוק בין הדינים, ומה השמיענו השו"ע בס"ז יותר מס"ו, וצ"ב. תשובה (בע"פ): מיירי בבגד שהוציאו בתורת מלבוש ונקרע. [א.ה. בעודו ברה"ר]".

הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ טור ג') – "שאלה: עוד יל"ע ע"מ שהוכיח הבה"ל (ד"ה מבעו"י) משמיעה דרבא דשקל חספא ברשות הרבים לקנח מנעלו של רבא, ולא חשש לשמא נזרקה מבעו"י, יש לדחות דלעולם זרקה מבעו"י, אלא שהיה שלו ולא בטלו מתורת כלי, דאלת"ה תיקשי טובא איך לא חשש ליטול כלי של אחרים, הלא שואל שלא מדעת גזלן, וצ"ב. תשובה: סתמא מפקירין לה".

3. קשה ליסוד של הצל"ח, שאצל מוקצה לא נקרא דשיל"מ.

(א) שפת אמת (סוף דף קכד:) – "וקצת קשה בעובדא דרבא מנ"ל לשמע"י דהיא חספא לא נזרק בכוונה, דהזורקו לרה"ר נראה דהוי כזורקו לאשפה דאסור לטלטל, ואולי הי' ניכר שנשבר שם ולא נזרק שם בכוונה, או דמספק יש להקל, [ואע"ג דספק מוכן אסור אפי' בטלטול כדאי' בביצה (כ"ד ב) היינו משום דאסור באכילה מספק ממילא הוי מוקצה אבל כאן שפיר י"ל דיותר מספק כמ"ש הצל"ח שם דלגבי טלטול אין לאסור משום דבר שי"ל מתירין ע"ש]."

(ב) שבט הלוי (ח"ג סי' ל' אות ב') – "במש"כ הגרעק"א בסי' ש"ח להסתפק, לענין כלי שנשבר ספק מע"ש ספק בשבת, אי אזלינן בתר חזקה בדבר שיל"מ או לא כמו דלא אזלינן בתר רובא, יע"ש, לכאורה לפמ"ש"כ הצל"ח פ"ק דביצה ובתשובת נו"ב דלענין השתמשות וטלטול מוקצה לא שייך כלל דשיל"מ, דטלטול של מחר אינו טלטול של היום א"כ בודאי אין מקום להחמיר בזה, איברא רבינו הגרע"א לא נחית לזה עין פ"ת יו"ד סי' ק"ב סוס"ק ו' ותראה".

(ג) הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ע"ב, סתירות רע"א).

(ד) עי' יו"ד סי' ק"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

עב) בזמנינו.

א. כלי שלם: זרק לאשפה בערב שבת.

1. אינו מוקצה – ששכ"ה (פרק כ' סוף סעי' מ"א [דפו"ח, סוף סעי' מ"ג]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' פ"ה), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קנ"ו), סתימת הפוסקים.

2. מוקצה – אות ברית (סי' ז' סעי' י"ח, "אבל בימינו שאנו רואים שדרך בני אדם שזורקים כלים ובגדים שלמים אחר שהשתמשו בהם הרבה ואע"פ שעדיין ראוים הם עוד לשימוש הרי הם מוקצה").

3. נראה, שאין מחלוקת. אם הבגד בלוי וכדו', הוא כמו שברי כלי.

ב. שברי כלים: האם הם מוקצה כיון שבדרך כלל זורקים, או כיון שיש שם כלי אינו מוקצה.

1. כיון שדרך לזרוק, הוי מוקצה.

(א) אג"מ (טלטולי שבת פרק ד' הע' מ"ב, פסקי תשובות דפו"י הע' ס"ז) – "לענין שברי כלים, (עיין שו"ע סעי' ו'), שבזמנינו אין מי שישתמש בהם לאיזה שימוש אחר והרי הם מוקצים כעצים ואבנים".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ג' הע' כ"ד) – "לפי הגר"ז המובא לעיל (שמצריך שיהיה לפעמים הדרך להשתמש בהם) נפל כל ההיתר בבירא שהרי אין אנו משתמשים בשברי כלים".

(ג) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ד') – "בזמנינו שברי כלים הם בדרך כלל מוקצים".

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' פ"ו) – "בימינו שאין דרך לכסות בשברי כלים, כל כלי שנשבר שבריו נידונים כמוקצה גמור".

(ה) הגר"ש פלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).

2. כיון שיש שם כלי, אינו מוקצה.

(א) הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ז' ד"ה וראיתי) – "וראיתי עוד שכתבו שבזמנינו שברי כלים הם בדרך כלל מוקצים, והוא ע"פ שו"ע הרב ... ולפ"ז כתב גדול אחד - נפל כל ההיתר דשברי כלים בבירא שהרי אין אנו משתמשים בשברי כלים. ולדעתי אין הדבר כן, שלכאורה לא נשתנה המצב היום מהמצב שבזמן המשנה ברורה וגם בזמן המ"ב לא היו משתמשים בשברי כלים וכמו בזמנינו, ומכל מקום מבואר דיש על השברים דין כלי. וביאור הדברים לדעתי דהכל תלוי בהדין כלי שאם יש דין כלי על הדבר ממילא לית בהו הדין מוקצה ... אמנם אם אינם עומדים להשתמש אלא לזרוקם לאשפה אין עליהם שם כלי. ומסתבר לדעתי שזוהו רק אם יש בהם שום קילקול שמחמת זה זורקם לאשפה אז אין עליהם שם כלי. וכמו שמבואר במ"ב סי' ש"ח ס"ק כ"ח ... אבל אם הזריקה לאשפה הוא לא מחמת גריעת ההשתמשות אלא מחמת ריבוי הכלים שאין צורך להם וכמו בזמנינו שאין משתמשים בשברי כלים לא מחמת גריעת הכלים אלא מחמת שאין צורך בהם ואם היה שום צורך בהם היה משתמש בהם דשפיר ראוים להשתמשות, אז שפיר חשובים כלים אפילו אם מסתמא זורקם לאשפה, דסכ"ס אם מצויר שבאיזה מקום אין להם כלים אחרים ויהיו מוכרחים להשתמש בהשברים היה שפיר משתמש בהם, עדיין שם כלי עליהם, להכי גם בזמנינו מותר לטלטל שברי כלים וכדמבואר בשו"ע".

הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ל"ד אות ט') – "וכן לדעתי ההיתר שהתירו הפוסקים לטלטל שטרי הדיוטות וכיוצא בו מפני שראויים לצור על פי צלוחיתו עדיין שייך בזמנינו ודלא כמו שראיתי כדפסק בשם הגאון ר' משה פיינשטיין".

(ב) עי' חוט שני (ח"ג פרק נ"א ס"ק א', עמ' ק"ה) – "ויש לדון בדין שברי כלים בזמנינו שאין הדרך להשתמש עם שברי כלים לכיסוי, דהנה בדין מחט שניטל חודה וחררה חזינן דבעינן שימוש הרגיל ומשו"ה אע"פ שאפשר למצוא לו איזה שימוש מ"מ כיון דאין זה שימוש רגיל בטל מהשבר שם כלי וה"ל בזמנינו אין שימוש רגיל בשברי כלים ולהוי מוקצה. ומסתברא דאין ללמוד ממחט לשברי כלים בזמנינו, דשאני מחט שנשברה שמצד עצמה אינה ראויה לשימוש הרגיל, משא"כ שברי כלים שמצד עצמם הרי הם ראויים לשימוש ואפשרות ההשתמשות מצויה, אלא דבזמנינו שנוהגים בהתפנקות אין רגילים להשתמש בשברי כלים לכיסוי י"ל דלא בטל שם כלי מהשברים משום כך, וגם בזמנינו אם נמצא אדם במצב שאין לו כיסוי לכלים הרי הוא ישתמש בשברי כלים א"כ עדיין לא בטל שם כלי מיניה ... אבל אם השבר כלי לא ראוי לכיסוי באופן רגיל, רק שצריך לחפש לו איזה היכי תימצא שיהיה ראוי לאיזה כיסוי, זה כבר חשיב מוקצה".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח, פרק י"ז הע' י"ח) – "הגאון ר' חיים פינחס ... ועפ"ז כתבנו ההלכה בפנים".

ג. פחות מג' על ג' - עי' סעי' י"ג, לקמן.

עג) חד פעמי (disposable utensils).

א. **חקירה: האם צריך שינוי בעצם מהות הכלי, כדי שיש דין שברי כלים.** ולכן, כלים חד פעמי, דינם ככלי שלם. או להיפך, כיון שחד פעמי יותר גרוע מסתם כלים, שהם עומד לזרוק אחר ההשתמשות, דינם כשברי כלים.

1. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ע"א).
2. יכול לצרף להתיר, דעת הרשב"א שהו"ד ברע"א (על סעי' י"א) – ארחות שבת (פרק י"ט הע' ר"ז, ע"י הע' רי"א, "הרשב"א שבת דף קכה. ד"ה הא שכתב דאם המחט הזו נשברה **בשבת** [ובכניסת השבת היתה שלימה] יש להתירה בטלטול משום שהיא עושה מעין מלאכתה הראשונה, וראויה להוציא ממנה את הקוץ כשם שהיתה ראויה קודם שנשברה ועוד שבכניסת השבת היה עליה שם כלי גמור לכן אינה נעשית מוקצה אף שדרך בנ"א להשליכה לאשפה. ולשיטתו הגמ' דף קכג. שאסרה מחט איירי במחט שנשברה מבעוד יום. ולמד זאת הרשב"א מדין שיירי מחצלת המבואר בגמ' דף קכה. ועיין בחידושי רע"א לשו"ע שם שהביא את דברי הרשב"א ואת ראייתו מדין שיירי מחצלאות, וכתב רע"א דלכא"ל לפי מה דפסקינן להלכה בשיירי מחצלאות בסעיף י"ב דאם לא זרקן לאשפה מבעו"י שרו"א כ"אנו סוברים דשיירי מחצלאות עדיפי ממוחט, [דמוחט אסורה אף אם לא זרקן לאשפה מבעו"י] וא"כ לדידן אין ללמוד היתר במחט שנשברה בשבת מדין שיירי מחצלאות, וסיים בצ"ע. אמנם לכאורה נראה דבשעת הצורך יש לצרף את שיטת הרשב"א").
- א) מראי מקומות – האיר יוסף (סי' ס"ו).

ב. זרק חד פעמי לאשפה בערב שבת.

1. מוקצה.
 - א) הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"ז, ששכ"ה דפו"ח פרק כ' הע' צ"ו).
 - ב) הגריש"א צ"ל (שבות יצחק סוף פרק ד', שלמי יהודה פרק ו' הע' ס', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' ק"נ) – "דאם זרק מבעו"י כלי חד פעמי או בקבוק פלסטיק וכיו"ב, לאחר השימוש בהם, בטל מהם שם כלי, דכיון דהדרך לזורקם לאשפה לאחר השימוש בהם, לא שייך לומר בזה בטלה דעתו".
 - ג) חוט שני (סוף פרק נ"א).
 - ד) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף סעי' מ"ב).
 - ה) מגילת ספר (סי' מ"ז ס"ק ד').
 - ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"א, סי' ל"ז).
 - ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ר').
 - ח) ויאמר אברהם (סעי' ז' אות ה').
 - ט) ארחות שבת (פרק י"ט הע' רי"ג, הע' תק"ו, אמנם ע"י הע' ר"ג) – "אמנם אם זרקן לאשפה מבעוד יום נראה דהו"ו מוקצה".
 - י) ע"י הגר"ח שליט"א (אסיפת יצחק ג' אלול תשס"ו) – "שאלה: אם זורק כלי חד פעמי באשפה ערב שבת, האם הוי מוקצה בשבת כמו חתיכת חרס (ס' ש"ח סעיף ז'), או נחשב כלי שלם ואינו נעשה מוקצה בזריקתו. תשובה: **יתכן**".
 - יא) בנין שלום (סי' ו').
 - יב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"א, סי' ל"ז) – "כלים חד פעמיים אשר רוב העולם רגילים לזורקם לאשפה לאחר שמוש אחד, יש לדמותו לשברי כלים, ואם זרקו לאשפה מערב שבת חל עליו דין מוקצה כמו בזורק שברי כלים מע"ש, ולכן אם נמלך בשבת ורוצה להוציאו מהאשפה ולשוטפו כדי להשתמש בו, אסור לעשות כן שהרי חל בו כבר דין המוקצה, ונראה שאף אם זרקו לאשפה שבתוך ביתו חל בו דין מוקצה".
 - יג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א).
2. אינו מוקצה.
 - א) שבט הלוי (מבית לוי ח"ט עמ' נ"ד אות כ"ב, מ"ב למעשה הע' ע') – "כלים חד פעמיים הראויים לשימוש חוזר [כגון: כוסות], שזרקם לאשפה מבעוד יום, אינו מוקצה".
 3. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ע"א).
 - א) מי מנוחות (או"ח סי' כ"ו) – "נראה דאפשר להקל לטלטל כוס חד פעמית שנזרקה, אם בדעתו לחזור ולהשתמש בה, ואף שזרק לאשפה מבעוד יום".

ג. זרק חד פעמי נקי - אפילו בערב שבת.

1. אינו מוקצה.
 - א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ג) – "נראה פשוט שמי שזורק כלי חד פעמי נקי שלא השתמשו בו כלל, אפילו זרקו מע"ש לא חל דין מוקצה בכלי, ואע"פ שאינו כלי יקר כל כך מ"מ גם בזה שייך בטלה דעתו אצל כל אדם ולא חלה הקצאתו".
 - 1) יד לדון בהמציאות.

ד. חד פעמי אחר ההשתמשות, קודם זריקה לאשפה.

1. אינו מוקצה.
 - א) הגריש"א צ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' ע"א ד"ה ולכן) – "דהואיל ומשתמשין בהן ע"י הדחק וכנ"ל שמי שאין לו שחזור ורוחצן אינו מוקצה, [על אף שמקדמת דנא שמעתי ממנו דהוי מוקצה רק שמותר לפנותו לאשפה כדין גש"ר, מ"מ כהיום הסכים לזה בפשיטות שאינו מוקצה מאחר שראוי ע"י הדחק וכנ"ל]".

- (ב) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל' טור ג') – "דכלים חד פעמיים משומשים כל זמן שלא זרקם לאשפה מוקצה".
- (ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל' טור ג') – "דכלים חד פעמיים משומשים כל זמן שלא זרקם לאשפה אינם מוקצה".
- (ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ט) – "נראה שכוסות וצלחות חד פעמיות אינם נאסרות מיד בגמר השימוש, לפי שעדיין מצוי בימינו אנשים ששופטים אותן לפעמים לשימוש חוזר, ורק אם זרקן לאשפה יחול בהם דין מוקצה לפי שהרבה זורקים אותן ולא שייך בטלה דעתו".
- (ה) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ח, סעי' נ"א) – "כלים חד פעמיים שנשתמשו בהם וראויים להשתמש בהם ע"י הדחק כגון שאין לו כלים אחרים ששופטים אותם ומשתמשים בהם שוב, אינם מוקצים".
- (ו) הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ג ד"ה ויוצא לנו).
- (1) מי שמיקל אחר שזרק חד פעמי [עי' לקמן], כ"ש כאן, אחר ההשתמשות אבל קודם הזריקה לאשפה.
- א. הגר"חפ"ש זצ"ל, שבט הלוי, חוט שני, הגר"ח ק שליט"א, הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל], הל' מוקצה (ארטסקרול), הגר"י ברקוביץ שליט"א.
- (2) יש לדון: אולי הסתכלות של אדם, אין גמר ההשתמשות של כלים חד פעמים, עד אחר שזורקו לאשפה. וממילא, מותר לטלטלו. מוקצה.
- (א) הגר"שז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) – לשונו מובא לקמן.
- (ב) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף סעי' מ"ב, פרק כ"ב דפו"ח סעי' נ"ג) – "והוא הדין לגבי כלים חד-פעמיים שאינם ראויים עוד לשימוש, ומכל מקום מותר להסירם מן השולחן בגמר השימוש ככל גרף של רעי".
- (ג) רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל' טור ג') – "דכלים חד פעמיים משומשים הוי מוקצה, אף כשעדיין לא זרקם לאשפה".

ה. זרק חד פעמי לאשפה בשבת.

1. מוקצה.
- (א) הגר"שז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"ז) – "כמדומני שאף עניים ממש אין מוציאים מהאשפה כוס חד פעמי, ונעשה שפיר מוקצה גם אם זרקו בשבת".
- הגר"שז"א זצ"ל (קובץ קול התורה חס"ג עמ' ר"ח) – "דכל כלים חד פעמיים מוקצים לאחר שנשתמשו בהם".
- (ב) הגר"שז"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' הע' ע"א, סי' ל"ז אות ג') – "שבכלי חד פעמי אף אם זרקו בשבת עצמה יחול בו דין מוקצה, וגרוע הוא משברי כלים שהבאנו לעיל שרק בזרקו מע"ש חל דין מוקצה, לפי שכלים אלו מע"ש נועדים על פי רוב לזריקה לאחר שימוש, משא"כ שבר כלי לפי מצבו בע"ש היה עומד לשימוש חוזר, ולכן אם זרק כלי חד פעמי לאשפה אפילו בשבת אסור לו לחזור ולהשתמש בו".
- (ג) רבבות אפרים – כ"ש מלעיל.
- (ד) ששכ"ה – כ"ש מלעיל.
- (ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ט).
- (ו) ויאמר אברהם (סעי' ז' אות ה').
2. אינו מוקצה.
- (א) לפי הגר"חפ"ש זצ"ל.
- (ב) שבט הלוי (מבית לוי ח"ט עמ' נ"ד אות כ"ב, עי' מ"ב למעשה הע' ע') – "כלים חד פעמיים שראויים לשימוש נוסף [כגון כוסות] שזרקם לאשפה אפילו מבעוד יום אינו מוקצה".
- (ג) חוט שני (סוף פרק נ"א, סוף פרק ע"ד).
- (ד) הגר"ח ק שליט"א (דולה ומשקה עמ' קס"ב) – "כשסיימו סעודתם בשבת ויש כלים חד פעמיים על השולחן מלוכלכים ונוטלים אותם (עם המפה החד פעמית) וזורקין אותם לאשפה, האם אין חשש מוקצה שאין עומדים לשימוש יותר. תשובה: אינו מוקצה".
- עי' הגר"ח ק שליט"א (דרך אכילה עמ' ס"ד) – "שאלה: האם מותר לקחת כוס חד פעמית מהאשפה לשימוש חוזר בשבת. תשובה: יתכן".
- (ה) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' רי"א, הע' רי"ג).
- (ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח).
- (ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א) – "ששפיר נחשב כשברי כלים, שהא בוודאי פעמים משתמשים עמהם עוד פעם. וא"כ גם לאחר זריקתן לאשפה אינו מוקצה. שזריקתן אינו משנה החפץ, כמו בכל זריקתן לאשפה שאינו מעלה או מוריד בשבת".
3. מראי מקומות – ביצחק יקרא (סי' שי"ג במ"ב ס"ק מ"ט), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ב, סוף הע' רי"א), קובץ קול התורה (חס"ג עמ' קצ"ט), הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ע"א, פרק כ"ו סעי' ט"ו).
4. שאינו נמאסים ע"י הזריקה.
- (א) מיקל.
- (1) הגר"שז"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' סוף הע' ע"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ט) – "בקבוקים חד פעמיים וכוסות אינם נמאסים אף בזריקה לאשפה שבבית, (ואם זרקם בשבת) דינם ככל הכלים, שאין מתבטלים בזריקה לאשפה".
- (2) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ח, פרק כ"ו הע' כ"א) – "ולענין כוסות ובקבוקים חד פעמיים דאינם נמאסים אף בזריקה לאשפה".

ו. **מפת ניילון (plastic table cloth) חד פעמי אחר האוכל.**

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.
(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.
2. אינו מוקצה - החולקים לעיל.

ז. **סכו"ם [סכינים כפות ומזלגות] (used plastic silverware) חד פעמי אחר האוכל.**

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.
(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.
2. אינו מוקצה.
(א) הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח).
(ב) החולקים לעיל.

[עד] מקרים: אריזות חד פעמי.

יש צד להחמיר, יותר מכלים חד פעמי. שכל צלחת, יכול להשתמש הרבה פעמים. רק אחר גמר הסעודה, הדרך שלא ישתמש יותר. משא"כ, אריזות מזון, יש בו השתמשות אחת. להאכל בפנים. וכמו קליפה, שאחר שהסיר מהפרי, הוא מוקצה.

א. בכללות.

1. אינו מוקצה.
(א) לפי הגר"ח זצ"ל.
(ב) חוט שני (ח"ג עמ' ק"ה).
(ג) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' רי"א) – "דכיון שהשתמשו בכלי הזה באותה שבת ואין שום פגם וחסרון בו אלא שלאחר שנשתמשו בו אין שומרים עליו אין הוא מוקצה, כיון שאין שום לתא דהקצאה בגוף הכלי ולא בטל שמו ושם שימוש".
(ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח).
2. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.
(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.
(ב) ששכ"ה (פרק כ"ב דפו"ח סעי' נ"ג) – "שקית אריזה הנזרקת לאחר השימוש וכן שקית-חלב שרוקנה מן החלב שבה, אף על פי שנשאר דבוק בתוך השקית מן השומן של החלב, מכל מקום כיון שאין דרך בני אדם להשתמש בהם, הרי הם אסורים בטלטול".
(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ה, סי' ל"ה) – "דנו פוסקי דורינו בכל אריזות מזון שנגמרה תכולתן ודרך לזרוק אותם, יחול בהם דין מוקצה מיד בגמר התכולה, ואע"פ שראויה אריזה זו לשימוש נוסף כיון שבימינו דרך לזרוק יחול בהם מיר דין מוקצה".
3. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"א), הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ג ד"ה ויוצא לנו).
(א) רק אם אחר ההשתמשות, הוא ראוי למעין מלאכה. דאם אינו ראוי לשום מלאכה, לכאורה לכו"ע הוי מוקצה [וכדאי' בחוט שני].

ב. בקבוקי יין ריק (empty glass wine bottles) וכדו'.

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.
(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ח) – "פחית של בירה או שקית חלב וכדומה לאחר שעומד לאשפה שפיר נעשה מוקצה".
2. אינו מוקצה.
(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ר"ג) – "י"ל"ע בכלים הראויים לשימוש חוזר אלא שבני אדם רגילים לזרוקם כגון בקבוקי יין וכיוצ"ב, האם נימא דכיון שרגילים לזרוקם ולא בטלה דעת הזורקם הרי הם מוקצה, ולא דמי למה שהבאנו לעיל בהערה הקודמת מתוס' שבת דף קכה. בזרק גלימא, דהתם הטעם משום דבטלה דעתו כמבואר בבה"ל הנ"ל והכא לא בטלה דעתו, או דכיון שזהו כלי גמור לא יתכן לבטל ממנו תורת כלי אף שבני אדם רגילים לזרוקם לאשפה [דאין זורקים אותו לאשפה מחמת גריעותו אלא משום השפע והריבוי של בקבוקים כאלו]. ולכאנ' היה נראה דאין זה מוקצה".
(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ח, פרק כ"ו הע' כ"א).
(ג) הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ג ד"ה ויוצא לנו).

ג. בקבוק קנקן ריק (empty plastic soda bottles).

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.
(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.
2. אינו מוקצה.
(א) הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ח).
(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ח, פרק כ"ו הע' כ"א).
(ג) הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ג ד"ה ויוצא לנו).

ד. גביע של לבן ריק (empty yogurt cup).

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.

(ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ח) - "גביע של לבן וגבינה ריקים, וכן שקית חלב ריקה מכיון שהדרך שמיד שגמרו את האוכל זורקים אותם, חל עליהם שם מוקצה. וכן הדין בקופסאות שימורים ריקות או קופסאות קרטון, בקבוקים קטנים ריקים שהדרך לזרוקם, וכן כלים לשימוש חד פעמי, כוסות מיוגורט או לבן וכדומה, הרי הם מוקצים אם זרקם לאשפה מערב שבת, דהוה כשיירי מחצלאות, ואם דרך העולם להשליך הכלי הוא מוקצה. וראיה מהבה"ל (סי' ש"ח ד"ה ואם) שכתב שכלי שלם אינו נעשה מוקצה בזריקתו, דבטלה דעתו, משא"כ בזה".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ז) - "יש להזהר באריזות מזון רבות שדרך לזרוקן וכגון גביעי לבן וגבינה, וכן נייר עטיפה של סוכריה, וכן שקיות חטיפים וממתקים שאוכלים הילדים, וכן מקל או שקית של ארטיק וכל כיו"ב שדרך לזרוקן, נחשבים מוקצה מיד בגמר שמושן, ואסור לטלטלן כלל אא"כ מאוסים או שנשאר בהם מעט אוכל, או שיטלטל באופנים המותרים והיינו טלטול מהצד וטלטול בגופו".

2. אינו מוקצה.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"א, הע' רי"א) - "ולכאורה לענין מעשה היה מקום לדון ולחלק בין הציורים השונים, דשקית חלב ונייר של סוכריה וכיוצא"ב נחשבים אצל כל בני אדם כפסולת ממש ולכן מסתבר טפי דהו מוקצה משעה שנתרוקנו מתכולתן, משא"כ כלים חד פעמיים שאין רואים אותם כפסולת ואם היה צריך להדיחם ולהשתמש בהם שנית לא היה האדם רואה את עצמו כלוקח פסולת ומכניה לשימוש, לכן י"ל דלא הו מוקצה, וא"כ מסתבר דה"ה קופסת לבן או גבינה לא הו מוקצה. ודע דבכל הנידון הזה אין חילוק בין קודם שנזרקו הכלי או השקית לאשפה ובין אחר שנזרקו, דאם הו מוקצה הרי זה מיד כאשר התרוקנו מתכולתם [ולגבי הכלים החד פעמיים משעה שברור שלא ישתמשו בהם עוד], ואם לא הו מוקצה אין הם מוקצה אף אם נזרקו לאשפה בשבת".

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"א) - "וכן הדין בגביעי לבן וגבינה שנתרוקנו בשבת שאינן מוקצה שלא בטל מהם תורת כלי".

3. מראי מקומות.

(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ח) - "ויש לעיין באותם אריזות כגביעי לבן וגבינה שהרבה גננות אוספות לצורך מלאכה את גביעים אלו, אם יועיל דבר זה להגדיר את גביעי הלבן ככלים שאין דרך כל העולם לזרוקן או לא, ונטיית הדעת שלא מועיל זה ויחול בהם דין מוקצה וכהנ"ל, וצ"ע לענין מעשה".

ה. טישיו (tissue) אחר ניגוב קל.

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.

2. אינו מוקצה.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ד', עמ' ק"י) - "נייר העומד לקינוח, וקנח בהם ליכלוך בשבת, אם עדיין הנייר ראוי לאיזה שימוש, לא הוי מוקצה, ואפילו אם זרקו לאשפה בשבת. ואם זרקו מערב שבת לאשפה הוי מוקצה. אבל אם הנייר כבר אינו ראוי כלל לשימוש הוי מוקצה מחמת גופו דלא חזי למידי".

ו. נייר של סוכריה (used candy wrapper).

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - לשונו מובא לקמן.

(ב) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' ע"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות צ') - לשונו מובא לקמן.

(ג) הגר"ח ש"ק שליט"א (אלא ד' אמות פרק ל"ט אות ב').

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"א, הע' רי"א) - לשונו מובא לעיל.

2. מראי מקומות - הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ג ד"ה ויוצא לנו).

(א) חוט שני (ח"ג פרק נ"א ס"ק א' [עמ' ק"ה]) - "עטיפות של סוכריות, כל זמן שמשמש לעטיפת הסוכריה אין הוא מוקצה, אך כאשר כבר אינו משמש כעטיפה, אם אין לזה שימוש אחר הרי זה מוקצה, ואם יש לזה שימוש אחר [אפילו להחזיקו ולמששו בידן] אין הוא מוקצה".

ז. קופסת גבינה שהתרוקנו בשבת.

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ח) - לשונו מובא לעיל.

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ז) - לשונו מובא לעיל.

2. אינו מוקצה.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"א, הע' רי"א) - לשונו מובא לעיל.

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"א) - לשונו מובא לעיל.

ח. קופסות שימורים שנתרוקנה.

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ח) - לשונו מובא לעיל.

2. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ר"ג) - "אמנם לגבי אריזות פשוטות יותר כגון קופסת שימורים שנתרוקנה או בקבוקי פלסטיק של חומרי ניקוי וכיוצ"ב נראה לכא' דנעשו מוקצה משעה שהשליכן לאשפה, עכ"פ אם השליכן מבעו"י [ואפשר שאף קודם שהשליכם לאשפה נעשו מוקצה משעה שנתרוקנו מתכולתם, ואפילו בשבת עצמה, כמבואר לקמן סעיף קס"א]".

ט. קיסם שיניים (toothpick) משומש קצת.

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן - הגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג, לשונו מובא לקמן).

י. שקית חלב לאחר שהתרוקנה לגמרי מהחלב (empty bag of milk).

1. הוי מוקצה, יש דין של שברי כלים שעומדים לזרקן.

(א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק כ"ח.ג, ס"ק נ"ח, הע' נ', הע' נ"א, ששכ"ה מילואים פרק ט' סוף הע' י"א [דפו"ח, סוף הע' י"ב], פרק כ"ב דפו"ח הע' קמ"ה, מאור השבת ח"א עמ' תקכ"ב) - "לאחר שעומד לאשפה שפיר נעשה מוקצה".

הגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) - "בשם מרן (שליט"א) [זצ"ל] דשקית חלב ריקה הוי מוקצה, - יש להוסיף, דה"ה נייר עטיפה של סוכריה, גביע של לבן ריק, מפתח שהמנעול נאבד או נשבר, סכומי"ם (סכינים כפות ומזלגות) חד פעמיים אחר האוכל, מפת ניילון חד פעמי אחר האוכל, נייר 'טישו' (נייר רך לניגוב) אחר ניגוב קל, וקיסם שיניים משומש קצת, וכן בבקבוק קנקל ריק, ואף שיש כאלו שמשתמשים בבקבוק למלאות מים ליתן במקרר בימי הקיץ, מכל מקום על כל פנים במי שאין דעתו כן אסור. (תשובה: צודק, אך [כגון] ניירות של סוכריות על השלחן הוא כגרף של רעי".

(ב) אבן ישראל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ד הע' צ"ט) - "דשקית חלב ריקה הוי מוקצה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' ע"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ח, אות צ', עי' שלמי יהודה פרק ו' ס"ק מ"ז) - "אם הם שקיות שאין רגילין כלל להשתמש בהם, כגון שקיות קרועות שקרען בשבת בשינוי שהוציא תכולתן, או עטיפות ממתקים כעטיפות שלגונים סוכריות שקיות חלב וכדומה, הוי מוקצה".

(ד) עי' הגר"ק שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ו) - "שאלה: שקית חלב שנתרוקנה בשבת, האם הוי מוקצה. תשובה: אם א"א כלל להשתמש בה יתכן".

עי' הגר"ק שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' ר"ח אות נ"א) - "שקית חלב שנתרוקנה לאחר שגמרו לשתות הימנה האם מותר לזרוקה לאשפה מתוך הכלי שבה היא נמצאת הרי היא לכא' מוקצה. תשובה: מותר".

(ה) רבבות אפרים (אסיפת יצחק כ"ב סיון תשס"ו) - "שאלה: שקית חלב שנתרוקנה בשבת האם הוי מוקצה. תשובה: שקית חלב שנתרוקנה אין לזה כבר שום שימוש וזה לכאורה מוקצה, ויכול להשים לאשפה".

(ו) ששכ"ה (פרק ט' דפו"ח סעי' ג' הג"ה ראשון, פרק כ"ב דפו"ח סעי' נ"ג) - "וכן שקית-חלב שרוקנה מן החלב שבה, אף על פי שנשאר דבוק בתוך השקית מן השומן של החלב, מכל מקום כיון שאין דרך בני אדם להשתמש בהם, הרי הם אסורים בטלטול".

(ז) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ו) - "ולפי"ז שקית חלב שנגמר החלב שבה, נחשבת מוקצה ואסור לטלטלה לפח א"כ היא מאוסה שיש להתיר לטלטלה מדין גרף של רעי, ואם אינה מאוסה בעיניו ישייר מעט חלב בשקית ויקחנה לפח עם החלב שבה, שהרי רק בגמר השימוש נחשבת מוקצה, אכן נראה שאם נשארו טיפות מועטות שבדרך כלל משליכים אותם עם השקית אינם מצילים על השקית וחל בה דין מוקצה".

(ח) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"א, הע' רי"א) - לשונו מובא לעיל.

יא. מראי מקומות.

1. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ') - "שקיות ניילון שנקרעו והוציאו את תכנם שאין רגילים להשתמש בהם כלל הוי מוקצה, כגון שקית חלב שהורק תוכנה, אבל שקיות שרגילין וראויים עדיין להשתמש בהם שוב אף שהורק תוכנן מתוכם, כשקיות במבה וממתקים שיכול להחזיר מעט לתוכן ולהשתמש בו שוב, וכן גרוטאות ממכונות שבורות וכדו' או משחקי ילדים שרגילים להשתמש בשבריהם אינן מוקצה".

2. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ב) - "ניירות עטיפה של ספרים ומתנות שהוציאו תכולתם אם לא נעשה בהם קרע וכדו' לא בטל מהם תורת כלי אע"פ שרגילים לזרוקם, אבל אם קרעו אותן וכדו' הרי הן מוקצה".

כלים שנתפרקו דלתיהם

סעיף ח' - סעיף ט'

עה [דלתות הכלים - סעיף ח'.

א. "ודלתותיהן עמהן", מה החידוש.

1. אגב הסיפא - פסקי רי"ד (ריש פרק י"ז, "ניטלין בשבת עם דלתותיהן. והא ודאי פשיט", אלא אגב סיפא נקט דלתות, שאע"פ שנתפרקו הדלתות מעליהן מותרין לטלטל").

2. שאין צריך לפרקן – ריטב"א (דף קכב:), "ודלתותיהם שיש להם בצידם ניטלים עמהם, ואע"פ שהם עשויים שמתפרקים מהם אין צריך לפרקן".
3. שרמז התנא בתיבה זו טעם ההיתר – תוס' חדשים (ריש פרק י"ז, "שרמז התנא בתיבה זו טעם ההיתר כמ"ש התוס' דהכא אכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכתו הראשונה וראוי להתחבר עם הכלי וז"ש שדלתותיהן נטלין לפי שראוין להתחבר עמהן"), הו"ד בקצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק ח').
4. חת"ס (דף קכב: ד"ה כל) – "וי"ל דבגליון משניות תוס' חדשים דקדק מה לשון ודלתותיהם עמהם דקתני. ולפע"ד מתני' מילי מילי קתני כל הכלים שיש להם דלתות אפי' שיחדום לחפצי מוקצה ניטלים הכלים ההמה אע"פ שדלתותיהן עמהן ולא נתפרקו והרי עדיין עומדין הכלים לתשמישם שיחדום למוקצה מ"מ מותר לטלטל אותן הכלים כר"ש וכן משמע לשון רש"י שכ' ודלתותיהן שיש להם ב' צדים וכו' עיין היטב".
5. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' קנ"ו), מנחת אריאל (אות א').

ב. מה החילוק בין סעיף ח' (דלתות הכלים) וסעיף ט"ז (כירה שנשמטה אחת מירכותיה). ששניהם יש איסור לתקן, שמא יתקע. אבל דלתות הכלים, מותר לטלטלו. משא"כ, כירה שנשמטה אחת מירכותיה, אסור לטלטלו.

1. כאן יש עדיין כלי [התיבה], וראויים לשימוש הראשון.
(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק לב. ב') – "דהדלת כאן הוא רק ענין של סגירה ולא נחוץ כל כך".
הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק לב. ג', ס"ק מ"ה) – "יכולים בקל להשתמש עם השידה גם בלי דלת, משא"כ בספסל שנשמט רגל".

(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"ז, הערות במסכת שבת דף קכב: ד"ה בהיתר).
(ג) אבן ישראל (על מ"ב סעי' ח').

(ד) אז נדברו (ח"ד סי' ל"ט, סי' ס"ג, ח"ח סי' ל"ג אות ד') – "דכיון שאינו מפריע לעיקר השימוש אינו בהול ולא גזרינן שישכח ויתקע".

(ה) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח הע' רל"ד) – "וכן לא דמי להאי דסי' שח סע' טז, דשאני התם שא"א להשתמש בספסל בלי התיקון, מה שאין כן הבגד שראוי ללבושו גם בלי התיקון, ולכן הכפתור נגרר אחרי הבגד ומותר לטלטלו".

(ו) מגילת ספר (סי' מ"ז אות ב' ד"ה והנה) – "ולא גזרו שמא יתקע בו את הדלת, כמו שגזרו בכירה, כיון שאפשר להשתמש בכלי בצורה טובה גם בלא דלת".

(ז) אות ברית (סי' ז' הע' י"א) – "דשאני כירה וספסל דלא ראויים לשימוש כל כך ... אבל דלת וכיסוי של כלים אפשר להשתמש בכלים בלי הכיסוי והדלת שעיקר השימוש לא נעשה ע"י הדלת וממילא גם לא יבוא להחזיר אותה כלי".

(ח) משנת שבת (דף קכב: עמ' קס"א).
(ט) קצות השבת (פרק ד' סעי' כ"ה אות א').

(י) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ד', סעי' ה', פרק ד' סעי' י"ג יסוד ו').
(יא) שלמי יהונתן (סעי' ט' אות ג', ח"ג פרק ה' סעי' קי"ב, לוח המוקצה ערך דלת כלי שהתפרקה בהג"ה) – "כלי שנתפרק ממנו חלק

אך ראוי הכלי לשימוש טוב אף לאחר שנתפרק ממנו אותו החלק אין לאסור את טלטול הכלי, שכן כל החשש שיבוא לתקוע היינו באופן שאכן מופרע השימוש בגין התפרקות אותו החלק, ומטעם זה בכל דלת כלי שהתפרקה לא נאסר טלטול הכלי עצמו לפי שיכול להשתמש בו שמוש טוב ונח אף בלא הדלת שנתפרקה ואינו בהול לחבר הדלת".

(יב) ארחות שבת (ח"ב עמ' פ"א, הע' רכ"ב) – "בגמרא שבת דף קלח: איתא כירה [והוא כעין תנור קטן] שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה אף שהיא עדיין ראויה לשימוש, והטעם משום שחששו שמא יבוא לתקנה ולתקוע את הירך שהתפרקה במקומה, ולכן אסרו חכמים את הכירה בטלטול. ואף שנתבאר לעיל סעיף קס"ו שכלי שנתפרק ממנו אחד מאיבריו אינו מוקצה, היינו דוקא כאשר השימוש בכלי הוא נוח, כגון שידה שהתפרקה ממנה הדלת, אך בכירה שנשמטה ממנה הרגל אין השימוש נוח ולכן גזרו חז"ל שלא לטלטלה כדי שלא יבוא לתקנה. ומכאן למדו הפוסקים לאסור טלטול כלי שהתפרק ממנו חלק אף אם עדיין הכלי ראוי לשימוש, אם השימוש בכלי אינו נוח ויש לחוש שמא יבוא לתקנו".

(יג) בנין שלום (סי' ז', עמ' כ"ט).
2. "רק במטלטל עיקר הכלי ... אבל דלתות הכלי שאינו מטלטל את הכלי עצמו לא גזרינן שמא יתקע" – חוט שני (ח"ג פרק נ"ו ד"ה וי"ל).

3. מראי מקומות – אשי ישראל (שבת דף קלח: ד"ה גזירה), ויאמר אברהם (סעי' ח' אות א', עמ' ע').
(א) הגר"ח שליט"א (נחלי דעת ח"ד סוף עמ' ד') – "מ"ש כירה וספסל (ש"ח ט"ז) שנאסרו בטלטול מחשש שמא יתקע, ומ"ש

דלתות הכלים (ש"ח ט') שלא נאסרו בטלטול ולא חששו שמא יתקע. תשובה: דלתות הכלים אפשר להשתמש בהן בלי חיבור".
הגר"ח שליט"א (נחלי דעת ח"ד ריש עמ' ה') – "שאלה א': שאלתי את הרב שליט"א מדוע דלתות הכלים שנתפרקו (שח' ט') לא נאסרו בטלטול מחשש שמא יתקע כמו כירה וספסל (שח' טז). והרב שליט"א ענה לי בזה הלשון 'דלתות הכלים אפשר להשתמש בהן בלי חיבור'. האם הכונה שאפשר להשתמש בכלי בלי חיבור או בדלת בלי חיבור (דלא כהמשנ"ב שח' לה). שאלה ב': מדוע דלתות כלים שנתפרקו לא יהיה בכלי שמלאכתו לאיסור שהרי אינו עומד אלא להחזיר כמו במדוכה וקדירה לדעת הר"ה (מובא חז"א מז' יא). תשובה א' ב': אפשר להשעין הדלת בלי לחברה".

ג. מה החילוק בין סעיף ח' (דלתות הכלים) וסעיף ו' (שברי כלים).

1. עי' לקמן, אם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש.

עו] האם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש.**א. ראשונים.****1. לא צריך.**

(א) **ריטב"א** (דף קכב: ד"ה גמר') – "דלתות אלו ראויים מעין מלאכתם הראשונה ולהחזירם שם עומדים ולא לדבר אחר, וכשנתפרקו בשבת לית בהו נולד כלל, ואע"פ שאין משמשים עתה במלאכתם מ"מ הרי הוכנו על גבי אביהם ואינם יוצאים מהכנתם כיון שסופם לחזור שם".

(ב) **תוס' רי"ד** (דף קכב: ד"ה אע"פ) – "אע"פ שנתפרקו בשבת פ"א אע"ג דבכלים הנשברים אומרי' לקמן דבעינ' שיהיו הנשברים עושין מעין מלאכה **הכא בדלתות אע"ג דלא חזו למלאכה שרי** מפני שהוא יכול להחזירם שם. אבל הנשברים אינו יכול להחזירם ולהדביקם ... אינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן פ"א ואע"פ שראויים למלאכה הן אסורין דהו"ל נולד".

(1) אמנם ע"י **פסקי רי"ד** (ריש פרק י"ז) פשט בסוגיא – "ואע"ג דבכלים הנשברים אמרי' לקמן שאין הנשברים ניטלין עד שיהיו עושין מעין מלאכה, הכא אע"ג דלא חזו לשום מלאכה שרו, מפני שהוא יכול להחזירן שם, שאין בניין וסתירה בדבר שאינו צריך מעשה אומן, אבל שברים אינו יכול להחזירן לכלי ולהדביקן, הילכך אילא חזו למלאכה אסירי, אינן דומין לדלתות הבית, לפי שאינו מן המוכן. פ"א שאסור להחזירן שם, דיש בניין וסתירה בקרקע, ואע"פ שאינו צריך מעשה אומן, ואע"ג למלאכה אסירי, דהו"ל נולד אם נתפרקו בשבת".

(ג) ע"י ח' **ה"ר** (דף קכב: על הרי"ף דף מז. ד"ה מקשו) – "דלתות הכלים שראויות להחזירן למקומן ולשמש מלאכתן ראשונה טפי חזו כי נתפרקו בשבת שהן מוכנים אגב אביהן משנתפרקו מערב שבת".

2. צריך.

(א) **מאירי** (דף קכב: ד"ה אמר) – "אלו הם כלי על גב אביהם ומתורת שבר כלי אי אתה אוסר שהרי ראויים הם אף למלאכתם ראשונה **לכסות בה** את השדה או את התיבה והמגדל".

(ב) **שיטה לר"ן** (דף קכב: ד"ה גמרא) – "מ"מ ראויין הן להטלטל בפני עצמן שהרי יכולין הן לעשות מעין מלאכתן הראשונה לכסות בהן השידה והתיבה וכ"ש אם נתפרקו בשבת דהן מוכנין ע"ג אביהן, ולא מיקרי שבר כלי כל זמן שראוי לכלי קצת והרי ראויין הן לאותה מלאכה שהותקנו מתחלה לכסות בהן השידה והתיבה **או למלאכה אחרת**".

(ג) **ר"י מלוניל** (דף קכב: –) "ומשום שבר כלי ליכא למימר להו דהא תורת כלי עליהן לכסות בהן את השידה ואת התיבה כבתחילה".

(ד) **פסקי ריא"ן** (פרק י"ז הל' א' אות א') – "הם ראויין לתשמיש אחר".

3. דעת רש"י.

(א) **רש"י** (דף קכב: ד"ה ואף) – "ואף על פי שנתפרקו. הדלתות מן הכלים, ניטלין, ואין דומין לדלתות הבית שאין ניטלין, לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל, שאינן כלי, אבל **אלו הן כלי אגב אביהן**".

(ב) **רש"י** (ריש דף קכו: ד"ה ה"ג, ע"י ד"ה תורת) – "ודלתות שידה תיבה ומגדל דתנא מתניתין נוטלין יש תורת כלי עליהן, דראויין לישב עליהן ולתת עליהן מזונות לקטן".

(1) י"ל, רש"י ריש הפרק, רק בא לאפוקי דלתות הבית – **טלטולי שבת** (פרק ד' הע' נ"ו אות ג'), "דפרש"י בריש פירקין דהן כלי אגב אביהן היינו שבא לאפוקי מדין דלתות הבית שהם מוקצים אפילו אם ראויים לתשמיש אחר משום שאין תורת כלי עליהם", **שערי מוקצה** (סי' כ' אות ח').

(2) י"ל, רש"י סוף הפרק, רק בדעת ר' יוחנן – **הגרפ"ש** זצ"ל (שלמי יהודה סי' ד'), "ליישב את הסתירה ברש"י, דמ"ש בקכ"ו ע"ב דבעינן ראוי להשתמש אחרת. זה דוקא למ"ד דבעינן בכסוי כלים תורת כלי דוקא באופן שראוי לתשמיש אחר יש עליו תורת כלי אבל למ"ד דלא בעינן בכסוי כלים תורת כלי לכן ל"צ שיהיה החלק שנתפרק ראוי לשום תשמיש אחר", **משנת השבת** (סוף עמ' קנ"ז), "הכא במשנה כתב רש"י משום דהוי כלי אגב אביהן, והביאור שם דשם קאי רש"י לר' יוחנן דס"ל דגם בכיסוי כלים ל"ה כלי רק אם יחדו לשימוש בפני עצמו", **מגילת ספר** (סי' מ"ז הע' א'), "יש להעיר דמש"כ רש"י קכ"ו ע"ב דדלתות הכלים שמותר לטלטלן מדובר באופן שראויים לאיזה תשמיש, אינן ענין לראשונים הללו, דרש"י שם כתב כן משום שסובר דכסוי הכלים אין עליהם תורת כלי אלא כ"כ ראויים לאיזה תשמיש אחר, ומבאר שזו כוונת ר' יוחנן שהצריך בכסוי הכלים שיהיה תורת כלי עליהם, וא"כ גם דלתות הכלים הוי ככסוי הכלים, אבל תוס' שם דחו דבריו ונקטו דודאי כסוי הכלים אין צריך להיות ראוי לתשמיש אחר דסגי במה שראוי לתשמישו, ודברי ריו"ח שם מפרשים באופן אחר", **שלמי מנחם** (סי' ט' הע' א').

(3) יש שם כלי משום אגב אביהן, יש תורת כלי משום שראוי לישב עליהן – **שבות יצחק** (ח"א עמ' ס"ה), "נראה דאף לרש"י עיקר שם כלי שעל כסוי כלים ודלתות שתו"מ [שידה תיבה ומגדל] ודאי הוא מה שמשמשים לכסוי הכלי או השתו"מ ואגב אביהם שם כלי עליהם, אלא דבעינן נמי שיהיה תורת כלי עליהן והיינו צורת כלי וכמו שכ' הרמב"ן במלחמות בשם רש"י בפירוש תורת כלי דהיינו צורת כלי ושכן מפורש בירושלמי והוא שיש עליו תואר כלי. ולהשלים צורת כלי לזה צריך שיהיה הכלי ראוי גם לשימוש לעצמו. ויתכן דמה שראוי לישב על דלתות שתו"מ וכו' אין בכחו ליתן שם כלי עליהן לפי שאינן עומדות לכך וגם לא מצוי שימלך עליהן ליחדן לכך, אלא עומדות להתחבר לשתו"מ, וא"כ ע"כ שם כלי שעליהן הוא אגב אביהן, ומה שצריך שיהיו ראויים לשימוש לעצמן הוא כאמור ליתן להן צורת כלי".

(4) **הגרשז"א** זצ"ל (ששכ"ה פרק ט"ו הע' רכ"ב [דפו"ח, הע' רל"ה]) – "דעיין שבת קכו ב רד"ה ה"ג ואמר, ומבואר דצריך שיהיו ראויין לשימוש. אך י"ל דהתם לא מיירי בעומד דוקא להחזירו ולחברו למקומו הראשון, ולכן צריך שיהיה ראוי לשימוש (ועדיין צ"ע)".

(5) מראי מקומות – **ויאמר אברהם** (סעי' ח' אות א' הע' ב').

4. תוס' (דף קכב: ד"ה אדרבה), תוס' הרא"ש (דף קכב: ד"ה אדרבה) – "דהכא אכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכיסוי עם הכלי".

(א) יש לדון בתוס' והתוס' הרא"ש. אם הפשט, שיש שני דברים, עומד למלאכתו ראשונה וגם וראוי להתחבר עם הכלי, וכמו המאירי. או, עומד למלאכתו ראשונה ע"י החיבור לכלי, וכמו הריטב"א. וכן נראה מהט"ז ס"ק ח', שהו"ד תוס' רק בלשון "אכתי כלי הוא שראוי להתחבר עם הכלי". וצ"ע.

ב. מיקל: לא צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש - פוסקים.

1. ט"ז (ס"ק ח') – "דחכא אכתי כלי הוא שראוי להתחבר עם הכלי משא"כ בשברי כלי שאינן כלי אלא מחמת שראוי למלאכה אחרת".
2. פמ"ג (מש"ז ס"ק ח') – "והנה דלתות הבית אע"פ שראויין למלאכה אחרת אסורין ודלתות הכלים אע"פ שאין ראויין כלל למלאכה אחרת מותרים מחמה לצל דעדיין שם כלי עליהם שראויין להתחבר עם הכלים משא"כ בשברי כלים בעינן ראויין למלאכה מה אז מטלטלין מחמה לצל הא אין ראויין אסורים עכ"פ מחמה לצל".
3. דרך החיים (מוקצה אות כ"א) – "אפי' אינן ראויין למלאכה אחרת".
4. גר"ז (סעי' ל"ד) – "מפני שכשהיו הדלתות מחוברות בכלים היה גם עליהן שם כלי אגב אביהן ואף שנתפרקו אח"כ מהכלים לא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהן הואיל וראויות להחזירן ולחברן אל הכלים".
5. מ"ב (ס"ק ל"ה) – "דאכתי כלי הוא שראוי להתחבר עם הכלי וע"כ מותר לטלטלן אפילו מחמה לצל אפילו כשאין ראויין למלאכה אחרת כלל".
6. תהלה לדוד (ס"ק י"א) – "והיינו אע"פ שאין ראויין כלל למלאכה אחרת עמ"ז סק"ח. וטעמא דאכתי כלי היא שראוי להתחבר עם הכלי".
7. מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ב') – "ועיין שם מ"ז ס"ק ח' דאעפ"י שהדלתות אין ראויים למלאכה אחרת מ"מ מותר לטלטלם בכדי שלא יגנבו או שלא ישברו דדוקא בשברי כלים בעינן שיהיו ראויים עדיין לקבל בהן איזה דבר אבל לא בדלתות הכלים עכ"ל".
8. קצות השולחן (סי' ק"ט סעי' ח', ס"ק ז') – "היינו אפילו כשהדלתות אינן ראויות למלאכה אחרת, פמ"ג במ"ז".
9. באר משה (ח"ו סי' פ"ז, למסקנא).
10. ברית עולם (כללי מוקצה מחמת גופו אות כ"ג, אז נדברו ח"ד סי' ל"ט ד"ה ונראה, ח"ז סי' מ"ו ד"ה ובעיקר).
11. מנחת אהבה (ח"א פרק י"ב סעי' מ') – "אם דעתו להחזירו (אחר השבת) בכלי כבתחילה, מותר לטלטל אותו חלק אפי' אם אינו ראוי בשבת לשום תשמיש, שהואיל ועומד להחזירו בכלי כבתחילה עדיין שם כלי עליו".
12. הגר"ד פיינשטיין שליט"א (ודברת במ"א סוף סי' צ"א) – "דכל זה אינו אלא סברות בלי הוכחות נכונות כראוי, אבל סוף כל סוף הוי מילתא דרבנן ויכול לסמוך על שיטת המ"ב (ע"פ הפמ"ג וגר"ז ועוד) שסוברים דלא בעינן תנאי דהוי ראוי לאיזה תשמיש כיון דמקרי כלי אגב אביהן".
13. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ו, הע' רי"ח) – "וכתבו הפוסקים שהדלת מותרת בטלטול אף שאינה ראויה כעת לשום שימוש".

ג. מחמיר: צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש - פוסקים.

1. ערה"ש (סעי' כ"ה) – "וראיינן תמיד לתשמישם דגם כשנתפרקו יכולין לכסות בהם את הכלים".
2. אגמ' (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ'), טלטולי שבת אות י"ח, פרק ד' הע' נ"ו אות ד', קובץ קול התורה חנ"ד עמ' י"ח אות ח') – "אית ליה להדלת איזה תשמיש".
3. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ג) – "כלי שנתפרק ממנו איזה חלק בין בחול בין בשבת, ואינו ראוי עתה לשום מלאכה כלל, אסור לטלטל לזה החלק, הגם שאפשר לחברו חזרה לכלי. לפיכך, כפתור שניתק מהבגד, אף שראוי להחזירו לבגד, אסור לטלטלו בשבת".
4. עי' ששכ"ה (פרק ט"ו סעי' ס"ח [דפו"ח, סעי' ע"ב]) – "אך טוב להחמיר בזה".
5. חוט שני (ח"א עמ' קכ"א ד"ה מטאטא, עי' פרק נ"ד) – "אמנם המקל הוא מוקצה דאין מצוי שימוש בו בדידן".
6. ויאמר אברהם (סעי' ח' אות א' ס"ק ד') – "ולכתחילה יש להחמיר כדעה זו".

ד. דעת הגרשז"א וצ"ל.

1. הגרשז"א וצ"ל (שולחן שלמה ס"ק כ"ח, שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"א) – "אינם מוקצים".
2. הגרשז"א וצ"ל (ששכ"ה פרק ט"ו הע' רכ"ב [דפו"ח, הע' רל"ה]) – "ואף שבמ"ב הנ"ל מבואר דדלתות הכלים מותרים בטלטול אפי' כשאין ראויין למלאכה אחרת, מ"מ צ"ע, דעיין שבת ככו ב רד"ה ה"ג ואמר, ומבואר דצריך שיהיו ראויין לשימוש. אך י"ל דהתם לא מיירי בעומד דוקא להחזירו ולחברו למקומו הראשון, ולכן צריך שיהיה ראוי לשימוש (ועדיין צ"ע), ואולם עיין במאירי ריש פ' כל הכלים ד"ה והמשנה, ח' הר"ן והר"י מלוניל שם, שכתבו דהיתר הטלטול הוא משום דראויין לכסות בהם, ולפ"ז בני"ד דכפתור דאינו ראוי לשום שימוש, יהא אסור בטלטול".
3. הגרשז"א וצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"ג ב', שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' הע' ע"ח) – "וטוב להחמיר בזה".

ה. דעת הגריש"א וצ"ל.

1. הגריש"א וצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"א) – "אינם מוקצים".
2. הגריש"א וצ"ל (הערות במסכת חולין דף יד: ד"ה כל, ד"ה בגוף) – "אע"ג שנתפרקו ואין שום שימוש בדלתות בפני עצמם, והיינו דאף שאין עושין מעין מלאכה כלל, מכל מקום כיון שעומדים להתחבר לכלי וכיון שעיקר הכלי אינו מוקצה, אף הדלת אינו מוקצה ... בגוף הדין של דלתות הכלים הכריע המ"ב דאף אם אין שום שימוש בדלתות אינם מוקצה. ובר"ן יש שנקטו דבעינן שיהיה בו שום שימוש, אבל לדעתי גם הר"ן כוונתו שא"צ שיהא ראוי לשימוש כלל עיי"ש".

3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' ק', הע' ע"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קמ"ו) – "להחמיר בדבר זה ... שמעתי בשם הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]".

ו. הסבר.

1. למקילים.

(א) "אגב אביהן", זה יסוד של ההיתר, למה הדלתות אינו מוקצה.

(ב) זה החילוק בין סעיף ו' (שברי כלים) וסעיף ח' (דלתות הכלים). וכדאי' מפורש בתוס' רי"ד (לשונו מובא לעיל), ועוד.

(ג) אמנם, חידוש עצום. הגם שלא ראוי לשום שימוש בשבת, אינו מוקצה.

2. למחמירים.

(א) אינו מוקצה, כיון שראוי לעין מלאכה.

(ב) "אגב אביהן", רק למה יש חידוש יותר מחול יותר משבת. א"נ, למה דלתות הבית הוי מוקצה (רע"א, מ"ב).

(ג) יש להקשות, למה יש משנה מיוחדת לדלתות הכלים. הא, הוא הדין של שברי כלים, שראוי לאיזה מלאכה.

(1) י"ל, לחדש הסיפא, למה דלתות הבית אינו מוכן.

(2) י"ל הסוגיא כר' יהודה, שגם הדלתות ראוי רק למלאכה אחרת עדיין אינו נולד, כיון אגב אביהן – חוט שני (ח"ג פרק נ"ד ד"ה

וי"ל).

(3) אפשר י"ל, לחדש שאין גזרת מוקצה של שמא יתקע.

ז. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כל, אות ט"ז ערך קנעפל), טלטולי שבת (פרק ד' הע' נ"ו), הל' מוקצה (ארסקרול, פרק י"א הע' י"א).

1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק', סעי' ק"ב, לוח המוקצה ערך דלת כלי שהתפרקה) – "והרבה מפוסקי דורינו נקטו להחמיר בזה ... שרוב הפוסקים החמירו בחלק כלי שאין בו שימוש לדונו כמוקצה ואפילו עומד להתחבר".

עז [כפתור (button)].

א. אם הוא שייך למחלוקת לעיל: האם צריך שיהיה ראוי לשום תשיש.

1. תלוי במחלוקת דלעיל: האם צריך שיהיה ראוי לשום תשיש – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ב', לשונו מובא לקמן), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק').

2. יוצד צד להקל.

(א) פעמים שייך עוד שימוש – ששכ"ה (ויאמר אברהם סעי' ח' הע' ג' ד"ה אולם, "ת"ח אחד אמר לי שלכאורה גם בכפתור שנפל יש שימוש וזה ע"י שעוטף את הבגד בכפתור ותוחבו לתוך הלולאה, וא"כ גם לפי המאירי שסובר שצריך שיהא שימוש בשבר הכלי, כפתור לא יהא מוקצה שהרי אפשר להשתמש בו, ויעוי' במהרש"ם שכתב כן שכפתור אינו מוקצה, לפי שאפשר להשתמש בו. ואמרת זאת להגאון ר' יהושע נויבירט (שליט"א) [זצ"ל] ואמר לי שלכאורה זה נכון". אמנם עי' דפו"ח של הששכ"ה, ואינו מוסיף סברא זה), שבת הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז הע' י"ג, חיי"ט עמ' נ"ג הע' י"ג, לשונו מובא לקמן).

3. יותר צד להחמיר.

(א) האם צריך להיות מקפיד להחזיר רק כפתור הנה לזה מקום - עי' לקמן.

(ב) האם יש לחלק בזמן שצריך אומן - עי' לקמן.

(ג) אם ה"ה נשברו, או רק נתפרקו - עי' לקמן.

(ד) האם יש לחלק בין אם צריך מלאכה דאורייתא [תפירה] או אם צריך רק מלאכה דרבנן [אין בנין בכלים] - עי' לקמן.

ב. יש להחמיר.

1. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ'), טלטולי שבת אות י"ח, פרק ד' הע' נ"ו אות ד', קול התורה חנ"ד עמ' י"ח אות ח', צהר חי"ג עמ' נ"ב אות ד', מסורת משה ח"ב או"ח אות ק"ז) – "כל הכפתורים הו"ל מוקצה, דאין הדרך בזה"ז לצור ע"פ צלוחיתו בכפתור, ול"ד לדין דלת דנתפרק (סימן ש"ח סעיף ח'), דבדלת אית ליה להדלת איזה תשיש. אכן אם יש לו איזה השתמשות בכפתור אז לא הו"ל מוקצה".

2. הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ט"ו הע' רכ"ב [דפו"ח, הע' רל"ה], שולחן שלמה ס"ק ל"ג.ב) - לשונו מובא לעיל.

3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' י"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ב, אות פ"ג).

4. אז נדברו (קצות השבת פרק ד' סוף הע' ס"ה, "שחזור בו ממש"כ בברית עולם" כללי מוקצה מחמת גופו אות כ"ג, ואז נדברו ח"ז סי' מ"ו, חיי"א סי' כ"א מ"ב ס"ק ל"ה) – "והעיקר דאין לטלטל הכפתור".

5. עי' ששכ"ה (פרק ט"ו סעי' ס"ה [דפו"ח, סעי' ע"ב]) – "והכפתור עצמו, כשנפל, מותר לטלטלו ואין בו משום מוקצה, אך טוב להחמיר בזה, מכיון שאינו ראוי לכל שימוש".

6. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ג) - לשונו מובא לעיל.

7. שלמי יהודה (פרק ד' סעי' א') – "ראוי להחמיר".

8. עי' קיצור הל' שבת (סי' מ"ג אות ו', הע' ל"ו) – "שטוב להחמיר".

9. אות ברית (סי' ז' סעי' ט').

ג. מיקל.

1. עי' מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ב') – "מ"ז ס"ק ח' ... ולפי"ז יש לומר דה"ה אם נפסק קרס או קנעפיל מהבגד בין שנפסק ממנו בשבת בין שנפסק ממנו בע"ש מותר לטלטלו דכיון דבעת שהיה מחובר בבגד היה עליו שם כלי אגב הבגד שוב לא נפקע ממנו שם כלי הואיל וראוי להחזירו ולחברו אל הבגד. כן נראה לכאורה".
 2. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ט"ז ערך קנעפל) – "קנעפל או קרס שנפסק מהבגד בין בשבת ובין בחול מותר לטלטלו דכיון שהי' עליו שם כלי בעודו מחובר לבגד וגם עתה ראוי להחזירו ולחברו להבגד לא בטלה ממנו תורת כלי".
 3. באר משה (ח"ו סי' פ"ז, למסקנה).
 4. הגר"ח (ש"ל) (שלמי יהודה סי' ז' ד"ה ולפי"ז, סי' ל"ד אות ב') – "מותר לטלטל כפתור של בגדים, אפילו צריך מעשה אומן".
 5. יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ז אות ה', הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ז) – "ועל אודות כפתור שנפל מן המעיל בשבת, אם מותר לטלטלו ואין בו משום מוקצה, הנה בש"ע (סימן שח סעיף ח) איתא: כל הכלים הניטלים בשבת דלתותיהם שנתפרקו מהם ניטלים בשבת, בין שנתפרקו בחול בין שנתפרקו בשבת. וכתב בספר תהלה לדוד (שם ס"ק יא), דהיינו אפילו אין ראויים כלל למלאכה אחרת. וכמ"ש הפמ"ג (במש"ז סק"ח). והטעם לזה משום דאכתי כלי הוא שראוי להתחבר עם הכלי. ולכאורה הוא הדין בכל שבר כלי שראוי להחזירו ולתקנו עם הכלי אע"פ שאינו עושה מלאכה כלל מותר לטלטלו, ואע"פ שאינו יכול לתקנו בשבת, הרי גם דלתות הכלים שנתפרקו אסור להחזירם בשבת, ע' להלן סעיף ט', [ובמשנה ברורה שם בשם הר"ן]. ומיהו אפשר שיש חילוק בין נפרק שאינו צריך אלא להחזיר לבין נשבר שצריך תיקון. וצ"ע. ע"כ. ומבואר שאף לפי מסקנתו, כל שנתפרק שאינו חסר אלא החזרתו, אף שאסור בשבת להחזירו, אע"פ כ' תורת כלי עליו, ומותר לטלטלו, וא"כ אף כפתור תורת כלי עליו, ואע"פ שצריך תפירה מחדש לחברו עם המעיל, אע"פ כ' מותר לטלטלו. וכ"כ במנחת שבת (סימן פח סק"ב). ע"ש. וכן פסק בספר ברית עולם (בהל' מוקצה מחמת גופו סעיף כג). וכן בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק טו אות סח, עמוד קעח), ובהערה (שם אות רכא), הביא בשם הגר"ש"ז אורבך להשוות דין הכפתור לדלתות שנתפרקו, שכל שהכפתור חשוב ומקפידים להחזירו מותר לטלטלו. ע"ש. ואמנם בס' שלמי יהודה (עמוד סד) הביא בשם הגר"ש אלישיב, ושאל הרב ברית עולם שהתיר חזר בו והחמיר. ע"ש. לפע"ד העיקר להתיר. והמחמיר תע"ב".
 6. מנחת אהבה (ח"א פרק י"ב סעי' מ') – "שמותר לטלטל ... בכפתור שנפל מבגד בשבת ודעתו לתופרו בבגד אחר השבת".
 7. שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות י"ד, הע' י"ג, ח"ט עמ' נ"ב אות י"ד, הע' י"ג, מ"ב למעשה הע' פ"ג אות א') – "כפתור שנפל מהבגד מותר לטלטלו [בסימן ש"ח מבואר דדלתות הכלים שראויים לחברם לכלים מותרים לטלטול אף אם אינו ראוי למלאכה אחרת ע"ש במ"ב סק"ה ומזה למד במנחת שבת (סי' פ"ח סק"ב) להתיר לטלטול כפתור שנפל. ושמעתי ממרן שליט"א דכפתור ראוי ברוב המקרים לשימוש ע"י שתופסו בבגד כעין פריפה באבן ומטבע ומכניסו לנקב המיועד לכפתור]".
 8. עי' מגילת ספר (סי' מ"ז).
 9. הגר"ד פיינשטיין שליט"א (ודברת במ ח"א סוף סי' צ"א).
 10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ז, הע' ר"כ) – "כפתור שנפל מבגד מותר לטלטלו אם עתידים לחזור ולתופרו לאחר השבת אל הבגד [ומעתה נראה שלגבי כפתור אין החזרתו לבגד נחשבת מעשה אומן ולכן יש להקל בזה. (ועיין בספר שש"כ פרק ט"ו הערה רכ"א שהגר"ש"א צ"ל דן לומר שאם הכפתור פשוט ומצוי, באופן שאין עתידים לחזור ולתפור דוקא אותו אל הבגד אלא יתכן שיקחו כפתור אחר, אין היתר זה קיים. אמנם כהיום גם הכפתורים הפשוטים שונים זה מזה ובדרך כלל מקפידים לשמור את הכפתור ולהחזירו לבגד), ובמקרה שמחמת נפילת הכפתור אין לבישת הבגד נוחה יש לדון אם יאסרו הבגד והכפתור לטלטול מחמת גזירה שמא יתפור, וכדלקמן בסעיף ק"ע לגבי כירה שנשמטה אחת מירכותיה]".
- ד. בגד שנפלו ממנו כל הכפתורים.
1. מסופק.
 - א) הגר"ש"א (ש"ל) (שולחן שלמה ס"ק לב.ב') – "וצ"ע בבגד שנקרעו כל הכפתורים אם דומה לכירה שנשמטה רגל ואסורה או דומה יותר לדלת של שידה".
 - ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ר"כ) – "ובמקרה שמחמת נפילת הכפתור אין לבישת הבגד נוחה יש לדון אם יאסרו הבגד והכפתור לטלטול מחמת גזירה שמא יתפור, וכדלקמן בסעיף ק"ע לגבי כירה שנשמטה אחת מירכותיה".
 2. כמו דלתות הכלים.
 - א) הגר"ח (ש"ל) (אסיפת יצחק כ"ח אייר תשס"ו) – "שאלה: בגד שנפלו ממנו כל הכפתורים, האם מותר לטלטלו מכיון שיכול ללובו, או הוי דומה לס' ש"ח סעיף ט"ז כירה שנשמטה אחת מירכותיה. תשובה: בודאי מותר".
 3. מראי מקומות.
 - א) מגילת ספר (סי' מ"ז אות ב' ד"ה והנה), הו"ד הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' י') – "ולגבי חולצה שנשר ממנה כפתור אם זה באופן שאינו מפריע את לבישתה שפיר יש להתיר את טלטול החולצה, אבל אם קשה ללבוש אותה כראוי לכאורה יש לאסור ... דמאי שנא מכירה שנשמטו ירכותיה, ולדינא נראה להתיר עפ"י מה שכתב ה"ט"ז ... בנשבר הירך מותר לטלטל את הכירה דזה לא חיישינן שיבוא לעשות ירך אחר, וגם בכפתור שנשר היות וצריך לתפור אותו וזה מעשה גדול לכן אין לחוש לכך ובכה"ג לא גזרו".
 - ב) קצות השבט (פרק ד' אות כ"ט ס"ק ג') – "באופן שצריך מעשה תיקון לחלק שנתפרק כגון הברגה או תפירה - אין הכלי מוקצה ומותר לטלטלו. לכן, בגד שנפלו ממנו הכפתורים וכיו"ב - אין הבגד מוקצה ומותר לטלטלו".
 - ג) שלמי יהודה (פרק ד' סעי' ב', הע' ה') – "בגד שנפלו ממנו הכפתורים אינו מוקצה. כי ראוי ללבישה בעת הצורך".

ה. **כפתור חדש (new button): שעדיין לא חיברו ורק בעתיד יחברו.**

1. מסופק: האם הוא כלי שמלאכתו להיתר או מוקצה מחמת גופו.

(א) מנחת שבת (סי' פ"ח סוף ס"ק ב') – "ויש לעיין בקנעפיל חדש שלא היה מחובר עדיין בשום בגד אם מותר לטלטלו כדי שלא ישבר או יגנב כיון דראוי לחברו אל הבגד או אולי מיקרי אין תורת כלי עליו כלל כיון שלע"ע אין ראוי לכלום וגם לא היה מחובר עדיין לבגד וא"כ אין לטלטלו אפילו לצורך גו"מ וצ"ע למעשה".

2. מוקצה מחמת גופו: אין עליהם שם כלי.

(א) גר"ז (סעי' ל"ד) – "מפני שכשהיו הדלתות מחוברות בכלים היה גם עליהם של כלי אגב אביהן".

(ב) קצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק ח') – "ונראה דכפתור חדש בודאי אסור בטלטול לצורך עצמו דכל זמן שלא הי' מחובר בשום פעם להבגד לא הי' עליו תורת כלי שמלאכתו להיתר, והרי גם בדלתות הכלים ההיתר הוא רק כשנתפרקו מהכלים, אבל דלתות שהוכנו לכלים, ואין ראויות למלאכה אחרת לא נמצא בפוסקים היתר כלל, ומה שהתירו היינו כשכבר היו מחוברים אל הכלים וירד תורת כלי עליהם אגב הכלים עצמן, וה"ה לכפתור חדש שאינו ראוי לשום תשמיש אחר רק לחברו אל הבגד. ותו דאם נימא שהכפתור מותר בטלטול לפי שראוי לחברו אל הבגד, נתיר ג"כ לטלטל מסמרים חמיוחדים למנעלים כיון שראוים לחברם אל המנעלים וכל כיוצא בזה ולא הוי שתקי הפוסקים מזה".

(ג) באר משה (ח"ו סי' פ"ז).

(ד) עי' ברית עולם (כללי מוקצה מחמת גופו אות כ') – "ויש להחמיר".

(ה) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ג).

(ו) חוט שני (באר אליהו סעי' י' ס"ק א').

(ז) קצות השבת (ערך כפתור).

(ח) ויאמר אברהם (סעי' ח' אות א' ס"ק א').

(ט) שלמי יהונתן (סעי' ח' אות ד', ח"ג פרק ה' סעי' ק"ב) – "יש מי שהסתפק בכפתור חדש ... אכן כבר נתבאר שרוב הפוסקים החמירו בחלק כלי שאין בו שמוש לדונו כמוקצה ואפילו עומד להתחבר".

שלמי יהונתן (לוח המוקצה ערך כפתור חדש) – "מוקצה".

(י) הלכות מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' קי"א).

(יא) מנחת אריאל (סוף אות ה').

3. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) עי' קצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק ח') – "יש לעיין דאפשר כיון שהוכנו והותקנו לשם כלי, ולא חסר רק מעשה החבור אל הבגד, הוי שפיר תורת כלי עליו ... וצ"ע".

4. מראי מקומות – הגרח"פ זצ"ל (שלמי יהודה סי' י"א), משנת השבת (דף קכב; עמ' קס"א ד"ה אי), פסקי תשובות (סוף אות י"א).

(א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ט"ז ערך קנעפל) – "מנ"ש ... אבל קנעפל חדש שלא הי' מחובר עדיין כלל להבגד מצדד שם דאסור לטלטלו אפי' לצגו"מ ולענ"ד י"ל דחזי עכ"פ לתינוקות לשחק בהם אא"כ הם מהקנעפלעך היקרים וצ"ע".

ו. **כפתורים מיותרים בבגד (extra buttons in a garment).**

1. מוקצה – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קי"א).

ז. מראי מקומות – משנת השבת (דף קכב; סוף עמ' ק"ס), רבבות אפרים (ח"א סי' רכ"ג אות ז', ח"ד סי' צ"ז אות פ"ד, ח"ו סי' ר' ד"ה אגב, סי' ר"ה), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק' - סעי' ק"ב, לוח המוקצה ערך כפתור שנפל מבגד), הגריי"פ זצ"ל (במ"ב שלו), שלמי יהודה (פרק ד' הע' ג'), טלטולי שבת (ריש עמ' צ"א), פסקי תשובות (אות י"א), ברכות שמים (סי' פ"ז), הג"ר בלייך שליט"א (2005 Tradition, עמ' צ"ז), הרש"ד גרוס (שבת לישראל עמ' שמ"ז), הגר"ש פעלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו), הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ג).

עח [כללים.

א. **האם צריך להיות מקפיד להחזיר רק כפתור הנה לזה מקום.**

1. כן.

(א) קצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק ח') – "ומה דפשט"ל להמנ"ש בכפתור שנפסק מהבגד שמותר לטלטלו הואיל וראוי להחזירו ולחברו אל הבגד ג"כ יש לעיין בזה. דדלתות הכלים הן עומדות לכך לחזירן אל הכלי, דהדלת הוא לפי מדת הכלי ומיוחד להכלי. משא"כ בכפתור כ"פ אין מדקדקים להחזיר דוקא אותו דכפתור שנפסק, ומי יימר שהכפתור הזה שנפסק יוחזר לאותו הבגד, ואע"פ שהכפתור עומד להחזירו לאיזה בגד שהוא, הרי אפשר שפקע תורת בלי ממנו, דגם בדלתות הכלים מסתבר שאם בדעת בעה"ב שלא להחזירו לאותו הכלי רק לכלי אחר פקע תורת כלי ממנו".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ט"ו הע' רכ"א [דפו"ח, הע' רל"ד], שולחן שלמה ס"ק ל"ג.ב) – "שאם הכפתור שנשר מן הבגד הוא פשוט ומצוי, אשר אין מקפידים להחזיר דוקא כפתור זה, נראה דאסור לטלטלו, וכן אם גם הבגד נקרע אחרי נשירת הכפתור, מסתבר דהואיל ואין הכפתור עומד להיות מוחזר למקומו, נעשה הכפתור מוקצה".

(ג) הגריש"א זצ"ל (קצות השבת פרק ד' הע' ס"ה) – "דלא דמי כפתור לדלתות הכלים וטעמו דכיון דאין מחזירים את הכפתור שנפל מעצמו לבגד ואפשר שלוקחים כפתור אחר במקומו לא הוי כדלתות הכלים".

(ד) מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ב הע' ק') – "אבל אם דעתו לשומרו להשתמש בו בכלים אחרים, נראה שאסור לטלטלו בשבת, דל"ש הטעם דמוכן אגב אביו, שהרי לא יחזירו בכלי שהיה בו קודם. והו"ל מוקצה אם אינו ראוי לשום תשמיש בשבת".
(ה) אילת השחר (מוריה גליון רנ"ז עמ' קט"ו אות י"ז).
(ו) חוט שני (ח"ג פרק נ"ד ד"ה ונראה).
(ז) הגר"ד פיינשטיין שליט"א (ודברת במ"א סוף סי' צ"א) – "אבל אם אין דעתו לתפרם לבגד יש לעיין כמש"כ הש"ש כהלכתה בשם הגרש"ז זצ"ל. ולכן ראוי להחמיר בזה אם אין דעתו לתפרם לבגד".
2. לא.

(א) הגרש"ז זצ"ל (שלמי יהודה סי' י"א) – "כיון שראוין לכך ומה שאין דעתו לכך לא מבטל ממנו הדין כלי".
3. מראי מקומות – טלטולי שבת (פרק ד' הע' נ"ו אות ב', אות ד'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' י"א ד"ה וכו'), משנת השבת (דף קכב; עמ' קנ"ט ד"ה והנה).
(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק"ב) – "ויש מי שהסתפק בכפתור רגיל שיתכן ולא יחזירנו אלא יקח כפתור כמותו אם יש היתר הנזכר לעיל, אכן כבר נתבאר שרוב הפוסקים החמירו בחלק כלי שאין בו שמוש לדונו כמוקצה ואפילו עומד להתחבר".
(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ר"כ) – "ועיין בספר שש"כ פרק ט"ו הערה רכ"א שהגרש"ז זצ"ל דן לומר שאם הכפתור פשוט ומצוי, באופן שאין עתידים לחזור ולתפור דוקא אותו אל הבגד אלא יתכן שיקחו כפתור אחר, אין היתר זה קיים. אמנם כהיום גם הכפתורים הפשוטים שונים זה מזה ובדרך כלל מקפידים לשמור את הכפתור ולהחזירו לבגד".

ב. האם יש לחלק בזמן שצריך אומן.

1. מחמיר.

(א) תוס' רי"ד (דף קכב: ד"ה אע"פ, פסקי רי"ד ריש פרק י"ז [אמנם, יש פשט אחר מהפשטות הסוגיא]) – "ואם היה צריך מעשה אומן להחזירם היו אסורין עד שיהיו ראויים למלאכה".
(ב) הגרש"ז זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ט"ו, פרק ד' הע' י"ד, הע' כ"ג, שולחן שלמה ס"ק כ"ח, ס"ק ל"ט ד"ה ונלענ"ד).
(ג) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהונתן סעי' ח' סוף אות ה').
(ד) חוט שני (ח"ג פרק נ"ד ד"ה מבואר).
(ה) ויאמר אברהם (סעי' ח' אות א' ס"ק ב', הע' ב').
(ו) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ג' אות א', פרק ד' סעי' י"ג יסוד ג').
(ז) טלטולי שבת (עמ' צ' בהג"ה).
2. מיקל.

(א) הגרש"ז זצ"ל (שלמי יהודה סי' ז' ד"ה ולפ"ז, סי' ל"ד אות ב') – תוס' רי"ד "שמיירי באופן שאינו עומד שוב להתחבר".
(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ד, מילואים אות ו') – "עייני תורי"ד דף קכב: שהיקל רק כשא"צ מעשה אומן, אך אין מדבריו ראיה לנ"ד, דעיין בפסקי הרי"ד שיש לו שיטה אחרת בהך סוגיא ולכן אסר במעשה אומן, ולהלכה לא קיי"ל כשיטתו ... ולענין סנדל שנפסקה רצועה באופן שאינו ראוי כעת לשימוש שיטת רש"י דלא הוי מוקצה כיון שעומד לתקנו, ושיטת רמב"ן רשב"א וריטב"א דהוי מוקצה, והב"י ומג"א ומשנ"ב העתיקו כפירש"י [ולשיטה זו של רש"י מתבאר שאף כאשר עיקר הכלי מקולקל וגם צריך אומן כדי לתקנו מ"מ אינו מוקצה]".
3. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק"ג, "יש מי שאומר ...").
(א) כפתור ל"צ אומן [רק כלי אומן] – אז נדברו (ח"ז סי' מ"ו), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ר"כ, "נראה שלגבי כפתור אין החזרתו לבגד נחשבת מעשה אומן").
(ב) אז נדברו (ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק ל"ה) – "ולפי' בדלתות הכלים אפי' אינו ראוי להחזיר בשבת כגון באופן דבעינן אומן נמי מותר, וכ"ש כשאינו צריך אומן רק כלי אומנות לבד [ונפק"מ לענין כפתור שנפל דלא הוי מוקצה] כיון שיש עליו תורת כלי דעומד להתחבר. ויש מן הראשונים דס"ל דאם בעינן אומן דוקא להחזיר הכיסוי להכלי נתבטל ממנה שם כלי תו' רי"ד".
(ג) חוט שני (ח"ג פרק נ"ד ד"ה יש) – "דאפשר דהחיבור של הכפתור לבגד ע"י תפירה נחשב מעשה אומן, דלמש"כ התוס' רי"ד ... או די"ל דכיון דסגי לתופרו ע"י מעשה הדיוט סגי בהכי להחשיבו מוכן על גב אביהן".

ג. האם יש לחלק כיון שצריך תפירה, כיון שמוחסר מעשה לתקנו.

1. כן.

(א) הגרש"ז זצ"ל (קצות השבת פרק ד' הע' ס"ה, ביצחק יקרא סי' ש"ח ס"ק ל"ה) – "דלא דמי כפתור לדלתות הכלים דכל ההיתר בדלתות הכלים הוא דווקא כשאפשר לחזור את החלק ללא מלאכה כלל וכגון שמתחבר החלק ע"י צירים וכיו"ב, אבל אם היו מחוברים ע"י ברגים ונתפרקו הברגים אף בדלתות הכלים הרי זה מוקצה".
(ב) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' י"ד, פרק ד' הע' ג', הע' י"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ב, אות פ"ג).
(ג) קצות השבת (פרק ד' סעי' כ"ה אות ב').
(ד) ע"י אז נדברו (ח"א סי' כ"א מ"ב ס"ק ל"ה) – "ויש מן הראשונים דס"ל דאם בעינן אומן דוקא להחזיר הכיסוי להכלי נתבטל ממנה שם כלי תו' רי"ד, ויש מן האחרונים דמספקא להא בנשבר הכלי ואין ראוי לשום מלאכה וא"א לתקנו בשבת אם גם בזה יש ע"ז שם כלי (תה"ל) ומפשטות המ"ב משמע שבנשבר נתבטל שם כלי לגמרי ואינו מועיל מה שראוי לתקנו לאחר שבת ובפרט אם צריך אומן".

2. לא.

(א) הגרש"ז זצ"ל (שלמי יהודה סי' ז').

(ב) מגילת ספר (סי' מ"ז אות ב' ד"ה והנה) – "ולדינא נראה להתיר עפ"י מה שכתב הט"ז ... בנשבר הירך מותר לטלטל את הכירה דזה לא חיישינן שיבוא לעשות ירך אחר, וגם בכפתור שנשר היות וצריך לתפור אותו וזה מעשה גדול לכן אין לחוש לכך ובכה"ג לא גזרו".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א סוף הע' י"א, וכן ע"י הע' י').

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ז).

3. מראי מקומות – משנת השבת (סוף עמ' ק"ס).

(א) תהלה לדוד (ס"ק י"א) – "ולכאורה כן הדין בכל שבר כלי שראוי להחזירו לתקנו עם הכלי אף שאין עושה מלאכה כלל מותר לטלטלו. ואף שאינו יכול לתקנו בשבת הא גם דלתות הכלים אסור להחזירן בשבת עס"ט. ואפשר יש חילוק בין נתפרק דא"צ אלא להחזיר לנשבר דצריך תיקון וצ"ע".

(ב) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ב') – "ועיין תל"ד ... והניח הדבר בצ"ע".

ד. האם יש לחלק בין אם צריך מלאכה דאורייתא [תפירה] או אם צריך רק מלאכה דרבנן [אין בנין בכלים].

1. מחמיר.

(א) פסקי רי"ד (ריש פרק י"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ב) ע"י הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף י"ד ד"ה כל, אמנם ע"י הערות במסכת שבת דף קכב: ד"ה ובעצם) – "וכתב אחרון אחד [אינו גדול כדי שנסמוך עליו אבל כותב סברא] (עיין בספר מנחת שבת) דה"ה אם נפל כפתור מן הבגד כיון שעיקר הבגד אינו מוקצה אף הכפתור אינו מוקצה. אמנם יש לחלק דשאני דלתות הכלים שאף אם יתקן הא אין בנין בכלים, ואם אסור אינו אלא מדרבנן לכן לא אסרו דלתותיהן בטלטול שיש להחשיבו לדלת כאילו עדיין אינו נפרד לגמרי, אבל כפתור א"א לחברו לבגד רק ע"י מלאכה דאורייתא ויהיה מוקצה, אבל הוא לא נכנס לחילוק זה".

2. לא מחלק.

(א) ארחות שבת (מילואים אות ו') – "דעיין בפסקי הרי"ד שיש לו שיטה אחרת בהך סוגיא ולכן אסר במעשה אומן, ולהלכה לא קיי"ל כשיטתו".

(ב) הפוסקים לעיל.

3. מראי מקומות.

(א) משנת השבת (דף קכב: עמ' קנ"ח) – "בפסקי הרי"ד, אמנם הדבר צ"ע דהרי מדרבנן אסור להחזיר וצ"ע".

ה. האם צריך גוף הכלי קיים, או די שעומד לחזור ולהתחבר.

1. עיקר הכלי קיים.

(א) מאירי (דף קכב: ד"ה אמר) – "שאינו לומר בהן מוכנים אגב אביהן שהרי הכלי גופו נשבר".

(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' י"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ב) – "והסביר שכל ההיתר המוזכר בגמרא שדלתות הכלים אינם מוקצה הוא רק כשעיקר הכלי קיים, ולכן אני פוסק ששעון שעמד מלכת מוקצה הוא כי דומה לכלי שנשבר לגמרי".

הגריש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות ו') – "כלי שנשבר ועתיד לאהדורי לתשמישו הראשון האם אמרינן דדמי לדלתות כלים דלא חשיב מוקצה כיון ד'עומד למלאכ' הראשונה' או דילמא דרך בדלתות מהני עומד כיון דבטל לעיקר הכלי שהוא קיים עתה בתשמישו אך היכא שהכלי עצמו נשבר לא מהני מאי שעומד למלאכ' למימר דעתה לא חשיב מוקצה כיון דסו"ס עתה אינו עומד במלאכ' ולא דמי לדלתות דאמרינן 'דבטל' אגב אביהן והכלי עצמו חזי אף עתה לשימוש וראייתי בזה היא מהראב"ד בסנדל שנפסקה רצועתו שאע"פ דעתיד לאהדורי לתשמישו חשיב מוקצה וע"כ דרך בדלתות כלים שנשברו אמרינן הכי ולא היכא דהכלי עצמו נשבר כמו סנדל. תשובה: כיון דליכא לאגב אביהן הוי מוקצה".

הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן סעי' ח' אות ד' ד"ה אכן, הערות במסכת שבת ריש דף קכב: ע"י ויאמר אברהם סעי' ח' אות א' הע' ב' ד"ה אלא שיעוי').

(ג) קצות השבת (פרק ד' סעי' כ"ה אות א', סעי' כ"ז).

(ד) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ג', פרק ד' סעי' י"ג יסוד ב').

(ה) מנחת אריאל (סוף אות ה').

(ו) שלמי יהונתן (ס"ק י"ח אות ד', ח"ג פרק ה' סעי' ק"ד) – "כלי שהתפרק כולו לכמה חלקים, ודעתו לחברו לאחר השבת, יש מי שאומר שגם בזה אינו מוקצה שסוף סוף עומד להתחבר, אך נטיית הפוסקים לאסור בזה שכן רק כאשר גוף הכלי קיים נקטינן שהחלק שהתפרק נחשב עדיין כלי 'אגב אביו' ושם הכלי שיש עדיין בגוף הכלי מתמשך גם על החלק שהתפרק, אך אם כל הכלי התפרק לא שייך כלל זה".

(ז) הגר"ש פעלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).

2. מיקל.

(א) ארחות שבת (מילואים אות ו') – "יש להסתפק דאפשר דהא דאמרינן שלא בטלה מהדלת תורת כלי הוא כאשר דוקא השידה עצמה קיימת והיא ראויה לשימוש ולכן י"ל דאף הדלת שנתפרקה יש לה תורת כלי הואיל ושייכא אל השידה כיון שסופו להחזירה, אך במקרה שגם השידה אינה ראויה לשימוש י"ל דאין כאן תורת כלי כלל אף שלמחר יתקנו את הכלי ... ולענין סנדל שנפסקה רצועה באופן שאינו ראוי כעת לשימוש שיטת רש"י דלא הוי מוקצה כיון שעומד לתקנו, ושיטת רמב"ן רשב"א וריטב"א דהוי מוקצה, והב"י ומג"א ומשנ"ב העתיקו כפירש"י [ולשיטה זו של רש"י מתבאר שאף כאשר עיקר הכלי מקולקל וגם צריך אומן כדי לתקנו מ"מ אינו מוקצה]".

(ב) י"ל הראיה מסנדל, שהוא ראוי למעין מלאכה, כדאי' במג"א (ס"ק כ"ח). ממילא, הסנדל אינו הסוגיא של 'כלים שנתפרקו דלתייהם', אלא הסוגיא של 'שברי כלים'. עי' לעיל, "כלי שנשבר ועומד להתחבר למחר".
3. מראי מקומות – הגרשז"א (צ"ל) (שולחן שלמה ס"ק ל"ג.ג.), משנת השבת (דף קכב.; עמ' קנ"ט).

עט) מקרים: של דלתות הכלים.

א. **מטאטא** (broom) **שנשמט המברשת מהמקל - יש כל הכללים: לא צריך אומן, אינו שבור, חוזר לזה מקום.**
1. עי' סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ב. **ידות שהתפרקה מהשידה - יש כל הכללים: לא צריך אומן, אינו שבור, חוזר לזה מקום.**

1. כמו דלת לתיבה.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ו) – "וכן הדין בידית שהתפרקה מהשידה".

2. לכאורה תלוי "האם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש" - עי' לעיל.

ג. **שעון יד שהתפרקה ממנו הרצועה.**

1. כמו דלת לתיבה.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ד, הע' רל"ג) – "שעון יד שהתפרקה ממנו הרצועה ואי אפשר להחזירה למקומה אלא על ידי אומן, מותר לטלטל את השעון ולא חששו שמא ילך בשבת לאומן לתקנו. וכן מותר לטלטל את הרצועה וכפי שהובא בסעיף קס"ו בשם הפוסקים [במקרה שאפשר להחזיר את הרצועה גם שלא ע"י אומן יש לעיין אם יש בזה גזירה שמא יתקן את השעון בשבת או דכיון שהשעון ראוי לשימוש גם בלי הרצועה לא גזרו בזה, וכעין הא דלא גזרו בשידה שנתפרקה ממנה הדלת וכמבואר בהקדמה לסעיף ק"ע, ונראה להקל בזה]."

2. תלוי בהכלל של אומן, שיש הרבה מחמירים. והארחות שבת, לשיטתיה.

3. לכאורה גם תלוי "האם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש" - עי' לעיל.

ד. **ידות שהתפרקה מכסא** (armrest).

1. כמו דלת לתיבה.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ח) – "כסא שיש לו ידיות שהתפרקה אחת מהן, אם עתידים לחברה למקומה לאחר השבת אין הידית מוקצה וכפי שהתבאר בסעיף קס"ו בשם הפוסקים".

2. יש חולקים, תלוי בהכללים לעיל.

ה. **שן תותבת** (false teeth) או כתר המודבק ע"ג שן שהתפרקו ממקומם בשבת.

כמו דלת לתיבה.

(א) אילת השחר (מוריה גליון רנ"ז עמ' קט"ו אות י"ז, ארחות שבת פרק י"ט הע' ר"כ) – "ולענין שן תותבת או כתר המודבק ע"ג שן שהתפרקו ממקומם בשבת הראונו בקונטרס שלמי תודה שכתב בשם הגר"א"ל שטיינמן (שליט"א) [צ"ל] שמסתבר שדינו ככלי שהתפרק ממנו חלק ומותר לטלטלו".

2. מוקצה.

(א) עי' הגר"ש (צ"ל) (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רל"ז) – "כתר של שן שנפל בשבת, אם דרכו להחזירו בימות החול בצורה רפויה, מותר להחזירו ואינו מוקצה. אבל אם הוא מתחבר בחוזק, אסור להחזירו בשבת (משום בונה) ולכן הוא מוקצה".

3. מראי מקומות.

(א) שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ג אות ו', ח"ט עמ' ל"ט אות ו') – "מי ששן תותבת או כתר שלו נפל, ומכניסה ביום חזרה לפיו ובלילה מוציאה שלא תפול ויבלענה בשנתו, מותר להחזירה בשבת אם אינו מהודק כיון שהוא רק בדרך עראי".

(ב) תלוי בהכלל של אומן, שיש הרבה מחמירים. והארחות שבת, לשיטתיה. [וכן יש לעיין בשאר הכללים, ותלוי במציאות].

ו. **בורג** (screw) **שנפל מכסא או שלחן - יש כל הכללים: לא צריך אומן, אינו שבור, חוזר לזה מקום.**

1. כמו דלת לתיבה – מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ב סעי' מ'), "והוא הדין שמותר לטלטל בשבת בורג שנפל מכסא או שלחן ומשאר כלים הניטלים בשבת, אם דעתו להחזירו בכלי שלו אחר השבת".

2. לכאורה תלוי "האם צריך שיהיה ראוי לשום תשמיש" - עי' לעיל.

ז. **משקפיים** (glasses) **שנתקלקלו.**

1. עי' סעי' ט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ח. **יהלום** (diamond) **נפל מטבעת** (ring): יש לעיין מה הדין אם יהלום נפל מטבעת בשבת ברחוב. אם מותר לטלטל היהלום, פחות מד' אמות, למקום שמור. אם יש איסור של מוקצה, או, הוא כמו כלים שנתפרקו דלתייהם. שחוץ מהשאלה של מעשה אומן, אם זה נקרא שגוף הכלי [הטבעת] קיים. או, העיקר הוא היהלום – הגר"ש פעלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).

1. תלוי בהכלל של אומן, שיש הרבה מחמירים.

2. לפי הארחות שבת, שכלי שנשבר ועומד להתחבר למחר, אינו מוקצה. ה"ה כאן. אמנם, הפוסקים חולקים. עי' לעיל.

3. מראי מקומות – וישמע משה (חקמ"ב עמ' א', פר' ויחי תשע"ז).

פ' דלתות הבית.

א. "שאינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן", למה.

1. "לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל, שאינן כלי" – רש"י (דף קכב: ד"ה ואף, "לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל, שאינן כלי"), פסקי ריא"ז (פרק י"ז הל' א' אות א', "אבל דלתות הבית שנתפרקו אסור לטלטלן, לפי שאין תשמישן אלא אגב קרק' ודומין לאבנים העומדין לבניין"), ריטב"א (דף קכב: ד"ה מתניתין, "ואינם דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן. פי' דאילו דלתות הבית שנתפרקו משם אינם ניטלים, שאינן מן המוכן לטלטל, שאינם כלי"), מאירי (דף קכב: ד"ה אמר, ד"ה דלת, "לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל שאין תורת כלי עליהם שחבורם לקרקע מפקיעם מתורת כלי ... שדלתות הבית אע"פ שכלים הם אין תורת כלי עליהם שחבורם לקרקע מפקיעם מתורת כלי"), ר"ן (דף מז. ד"ה כל).

(א) פוסקים – גר"ז (סעי' ל"ה, "אבל דלתות הבית שנתפרקו מן הבית בין שנתפרקו בשבת בין שנתפרקו קודם השבת אסור לטלטלן מפני שלא היה שם כלי עליהן מעולם ואע"פ שעכשיו כשנתפרקו הן ראויות להשתמש בהן כמו בשאר נסרים אע"פ כ' אינן מותרות בטלטול לפי שהן ראויות להחזירן לבית ולכך הן עומדות ולא להשתמש עליהן כשאר נסרים"), קצות השלחן (סי' ק"ט סעי' ד'), טלמולי שבת (עמ' צ').

2. "דלתות הבית אע"פ שהן כלים לא הוכנו לטלטל" – רמב"ם (פרק כ"ה הל' ו', ופי' המשניות, "דלתות הבית אע"פ שהן כלים לא הוכנו לטלטל לפיכך אם נתפרקו אפילו בשבת אין מטלטלין אותן"), עי' רי"ף (דף מז., "ולא הוכנו לטלטול"), עי' רא"ש (פרק י"ז סעי' א', "ולא הוכנו לטלטול"), ר' פרחיה (דף קכב:), עי' המאורות (דף קכב:), "שדלתות הבית קבועין הן ולא הוכנו לטלטל". (א) פוסקים – מג"א (ס"ק י"ט), מ"ב (ס"ק ל"ה, "בדלתות הבית או החלונות אע"פ שראוין לאיזה תשמיש וככלי חשובין מ"מ כיון שלא הוכנו לכך אסורים בטלטול דסתמן עומדין להתחבר עם הבית ולכן אסור בין נתפרקו בחול ובין בשבת"), ערה"ש (סעי' כ"ד, "אמנם דלתות הבית אע"פ שהן כלים מ"מ כיון דמחזירים לקרקע הם אין לך מוקצה גדולה מזו וכשנתפרקו בין בחול בין בשבת אסורים בטלטול מפני שלא הוכנו לטלטל [רמב"ם שם הלכה ו']").

3. האם יש מחלוקת בין רש"י ("שאינן כלי") להרמב"ם ("שהם כלים").

(א) יש מחלוקת – מגיד משנה (פרק כ"ה הל' ו', "דלתות הבית אע"פ שהן וכו'. פרק כל הכלים (דף קכ"ב): משנה גבי היתר טלטול דלתות הכלים אמרו משא"כ בדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן. ופי' רבינו אע"פ שהן כלים לא הוכנו לטלטול. אבל רש"י ז"ל פירש אינן מן המוכן לטלטל לפי שאינן כלי עכ"ל"), בה"ל (סעי' י' ד"ה אין, "אבל רש"י כתב בר"פ כל הכלים ואינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן שאינן כלי עכ"ל הרה"מ ומשמע דאלו היה על הדלתות שם כלי גם הם היו מותרים בטלטול"), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכב: ד"ה רש"י).

(ב) אין מחלוקת – תזו"א (או"ח סי' מ"ו ס"ק ד', "שו"ע סי' ש"ח ס"י כיסוי בור ודות אין ניטלין כו', במ"ב בבה"ל באר פלוגתת רש"י והרמב"ם לענין טלטול וכו' דלדעת רש"י אף דלתות הבית שיש עליהן תורת כלי מותרין, והדברים רחוקים אינם מובנים, דודאי משנתנו ששנינו בדלתות הבית שנתפרקו שאינן מן המוכן בדלתות משופין ומתוקנים נמי איירי ואפ"ה לא חשיב מחובר תורת כלי, והלכך כשנתפרקו אפי' אם משמש בהן מעין מלאכתן לזקפה כנגד הפתח כל שלא הכינה לכך אסורה, ולא דמי לשבר כלי שעושה מעין מלאכה דניטל בשבת דשבר כלי משום דאית מכלי חשיבא וכמש"כ הרז"ה והר"ן, וכש"כ כשאין דרך לשמש בדלת המפורקת דאסורה, ובפשוטו ל' רש"י והרמב"ם חד הוא, דמש"כ רש"י שאינה כלי היינו משום תשמיש מחובר לא חשיב כלי, ומש"כ הרמב"ם אע"פ שהן כלי, שלא הוכנו לטלטל, ג"כ כונתו דכלי מחובר לא חשיב מוכן, [וכונת המ"מ עלומה מאתנו]).

(ג) מראי מקומות – משנת השבת (דף קכב: עמ' קס"ג), שבות יצחק (ח"א פרק ו'), שלמי מנחם (סי' ט' אות ב').

ב. **טלטול במקצת הוי טלטול** (כמשנה דף קנא. גבי מת, שלא יזיז בו אבר), א"כ למה דלתות הבית אינו מוכן לטלטל.

1. י"ל, אינו מוכן לטלטל לגמרי.

(א) הגרש"א זצ"ל (מאורי אש השלם סוף עמ' תרע"ד) – "ואין להקשות מדלתות הבית ... דשאני התם דנהי דהוי חזי בין השמשות לטלטול במקצת מ"מ לא חשיב משום כך מוכן לגבי טלטול גמור".

(ב) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' צ"א ד"ה ושמעתי, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קמ"ו) – "דמוכח מזה דמה שהוכן לטלטול במקצת אינו מוכן לטלטול גמור ולכן דלת מחוברת אע"פ שהוכנה לטלטול, כיון שלא הוכנה אלא לטלטול על ציריה שהוא טלטול במקצת, לא מהני הכנתה לטלטלה שלא על ציריה".

ג. **שנפלה בשבת וראי למלאכה אחרת.**

1. מוקצה: מצד מיגו דאיצקצאי.

(א) מג"א (ס"ק י"ט) – "דה"א כיון דב"ה היה מטלטלו כשפותח ונועל גם עתה לישתרי קמ"ל וזויה יש ללמוד דה"ה כלים המוקצים שנשברו בשבת אע"פ דעכשיו אין מוקצי אסורים".

2. מוקצה: מצד מוכן אגב אביהו.

(א) רע"א (על מג"א ס"ק י"ט) – "דהכא דלת עומד עדיין להחזיר לבית לתשמישו הראשון, ואין שם כלי עליו".

(ב) מ"ב (ס"ק ל"ה).

(ג) תהלה לדוד (ס"ק י"ב) – לשונו מובא לקמן.

(ד) בן איש חי (שנה ב' פר' ויקהל אות ז') – "ואף על פי שראוי להשתמש בהם עתה בתשמיש של נסרין, אין מותרים בטלטול לפי שהן עומדות לבית אחר שבת, ואין עומדות להשתמש כשאר נסרים".

(ה) קצות השלחן (סי' ק"ט סעי' ד').

ד. לרמב"ם - שדלתות הבית הוי כלי.

1. למה מוקצה אם שובר בערב שבת.

(א) הואיל שראוי להחזירו להבית לא הוכנו למלאכה אחרת ולא הוכנו לטלטל.

(1) תהלה לדוד (ס"ק י"ב) – "הואיל שראוי להחזירו להבית לא הוכנו למלאכה אחרת ולא הוכנו לטלטל. וכ"כ הרב ז"ל ... וא"כ צ"ע איך למד המ"א מזה לכלים המוקצים שנשברו בשבת ...".

(2) עי' מ"ב (ס"ק ל"ה) - לשונו מובא לעיל.

(ב) אה"נ, רק אם נתפרקו בשבת.

(1) פסקי רי"ד (ריש פרק י"ז, עי' תוס' רי"ד ד"ה אע"פ) – "פי' שאסור להחזירן שם, דיש בניין וסתירה בקרקע, ואע"פ שאינו צריך מעשה אומן, ואע"ג למלאכה אסירי, דהוה להו נולד אם נתפרקו בשבת".

(ג) לפי החזו"א (סי' מ"ו ס"ק ד', לשונו מובא לעיל), אין קשיא.

פא [מקרים: של דלתות הבית.

א. ידית שנפל מהדלת (door handle).

1. מוקצה, כמו דלת הבית.

(א) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ל"ב, עטרת שלמה ח"י עמ' ל"ג בהג"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קמ"ה) – "אם עוד לא השתמש בו, אסור מטעם גזירה שמא יהדק, וממילא מוקצה הוא ואם השתמש בו כבר לפני שבת, מותר לפתוח בו גם בשבת דומיא דרמ"א ופשוט שמותר להשתמש עם ידית שתמיד מכניסים ומוציאים אותו מהדלת".

(ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"ג [דפו"ח, סעי' מ"ה]).

(ג) אבני ישפה (ח"א סי' ע"ח ענף ג') – "נשאלתי אם הידית שנפלה מדלת היא מוקצה, ואמרתי דלא גרע מכירה שנשמטה אחת מרגליה דמבואר בשו"ע סי' ש"ח סעי' ט"ז דאסור לטלטלה דגזרנן שמא יתקע הרגל, וה"ה כאן. והדלת עצמה, יש לעיין אם מותר להשתמש בה (ע"י טלטול), דשמא יש לאסור כמו כירה שנשמטה אחת מרגליה וכנ"ל ... אמנם לדינא פסק מו"ר הגרש"ז אויערבך (שליט"א) [זצ"ל] להקל, כי כירה שנשמטה אחת מרגליה אינה ראויה כ"כ לפעולתה הראשונה, אבל דלת עיקרה להצניע ויכולים להשתמש גם בלי הידית".

(ד) שלמי יהודה (פרק ג' ה') – "הידית מוקצה".

(ה) ס' הבית (סי' כ"ה סעי' כ"ט).

(ו) טלטולי שבת (פרק ד' הע' ס"ג).

(ז) פסקי תשובות (אות י"ב ד"ה ידית).

(ח) שבות יצחק (ח"א עמ' צ"ב אות ב') – "ידית דלת בית שנתפרקה בין בחול בין בשבת אסורה בטלטול גם מגזירת שמא יתקע הנזכרת בסי' ש"ח סט"ז בדין רגל ספסל שנשמטה".

(ט) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק"ז, לוח המוקצה ערך ידית דלת בית).

(י) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ו) – "אם נתפרקה ידית של דלת או של ברז ממקומה אין היתר לטלטלן בשבת. וכן אם נתפרקו חלון או דלת ממקומם אין היתר לטלטלם בשבת ודינם כמוקצה מחמת גופו שאין לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו".

(יא) שלמי מנחם (סי' ט' הע' ב').

ב. ברז (faucet): שנפל החלק שמסובב את הברז.

1. מוקצה, כמו דלת הבית.

(א) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ב') - לשונו מובא לקמן.

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ו) - לשונו מובא לעיל.

ג. מכסה תריס.

1. מוקצה, כמו דלת הבית.

(א) לוח המוקצה (ערך דלת הבית שהתפרקה מהצירים בהג"ה).

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ז) – "מכסה תריס שנתפרק ממקומו הוא מוקצה, וכדין דלתות הבית".

ד. דלת שהתפרקה מארון גדול.

1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' רל"ו) – "דלת שהתפרקה מארון גדול אשר אין רגילים לטלטלו כלל נראה שדינה כדלתות הבית והויא מוקצה, ולכן אם נפל מוט הפרוכת של ארון הקודש ה"ז מוקצה [והיינו כשהמוט נחשב כחלק מהארון כגון שהוא מוברג במקומו, וי"א דאף כשאינו מוברג רק מונח ג"כ הוי כחלק מהארון]. אמנם אם זהו ארון שרגילים להזיזו לפעמים וכגון בימה של ס"ת נראה שדינה ככלי לענין מוקצה אף אם שיעורה מ' סאה, וכן נראה מסתימת השו"ע סי' ש"ח ס"ב".

2. לכאורה יש לפקפק, שלא תלוי אם הוא יותר ממ' סאה [וכדאי' במחבר סעי' ב'].

ה. מתלה המודבק למקרר.

1. כמו דלת הבית.

(א) לוח המוקצה (ערך דלת הבית שהתפרקה מהצירים בהג"ה) – "יש להוסיף יסוד גדול בכל זה שארון גדול אשר יש בו שיעור מ' סאה דינו כקרקע ממש וכפי שפסק בשו"ע שי"ד ס"א ובמ"ב סק"ב, ולכן אם נפל ממקרר מתלה קבוע בו יש לדונו כמוקצה".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ח, הע' רל"ח) – "מתלה המחובר למקרר בדבק או על ידי ואקום שנפל ממקומו הרי הוא מוקצה, כדלתות הבית שהתפרקו [נראה שמתלה זה דינו כדלתות הבית שנתפרקו היות והמקרר הוא יותר מארבעים סאה והוא קבוע במקומו לכן דין המתלה כמחובר לבנין]".
2. לכאורה יש לפקפק, שלא תלוי אם הוא יותר ממ' סאה [וכדאי' במחבר סעי' ב'].

ו. מתלה שנדבק בלחץ אויר בלי דבק (air suction) לקיר.

1. כמו דלת הבית.

(א) אז נדברו (שלמי יהודה עמ' רכ"ה אות ל"ה) – נכון להחמיר.

(ב) הגר"ש אצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ז', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ח) – "כי אסור לחברו בשבת".

(ג) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ב') – "דלת או חלון של בית שאינם מחוברים למקומם הם מוקצים. כל חפץ שדרכו שמחברים אותו לקרקע ועכשיו אינו מחובר, כגון מתלה שמחברים לקיר ואפילו מתלה שנדבק בלחץ אויר בלי דבק, או כפתור (מפסק) שפותחים וסוגרים בו את החשמל או שקע לחשמל או ברז שנפל החלק שמסובב את הברז הרי הם מוקצים, כל זה בין שעוד לא חברו אותם או שנפלו".

(1) צינור גומי (hose) לברז – עי' סי' ש"ג סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ז. מושב אסלה (toilet seat) שנתפרק מחיבורו – ע"פ סברא, הוי ממש כמו דלתות הבית.

1. מותר להניח במקומו.

(א) ששכ"ה (שלמי ניסן דיני בנין המצויים סעי' ל"ז) – "דלהניחו שם בלא להכניסו לנקבים שרי, ובפרט במקום כבוד הבריות".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק ל"ו עמ' רנ"ב ד"ה מושב, אסיפת יצחק כ"ה סיון תשס"ו) – "שאלה: ראיתי בחוט שני ח"ב (עמ' רנ"ב) 'שמושב בית הכסא שנשבר נראה שמותר להניחו במקומו ולהסירו ממקומו', אבל לכאורה זה אסור מטעם מוקצה כמו דלת הבית, שהמשנה ברורה (בס' ש"ח ס"ק ל"ה) כתב 'דסתמן עומדין להתחבר עם הבית ולכן אסור בין אם נתפרקו בחל ובין בשבת'. תשובה: דכיון דמושב זה ראוי לשימוש, ואין השימוש קשור עם מה שנשבר, ולכן לא דמי לדלתות שנתפרקו".

(ג) הו"ד בעם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' אות י"ט).

(1) הגם רפוי אסור בקרקע, הנחה בעלמא אינו אפילו חיבור של רפוי.

2. אסור להניח במקומו, גזירה שמא יתקע.

(א) הגר"א בנבצל שליט"א (אסיפת יצחק כ' סיון תשס"ו) – "שאלה: מושב בית הכסא שנשבר האם מותר להניחו במקומו בשבת. תשובה: אם אין חשש שיתקן מותר".

(ב) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' ל"ז) – "נראה שאסור להחזירו לתוך הנקבים שתופסים אותו, ואף אם רק יניחו שם נראה דאסור גזירה שמא יתקע".

(ג) שבת בית (ארטסקרול, ריש עמ' תי"ט, הע' מ', הע' מ"א) – "אסור משום גזירה שמא יתקע בחוזק ... כן נראה, דבמקום כבוד הבריות לא גזרו בו רבנן".

3. אסור להניח במקומו, שמוקצה מחמת גופו כדלתות הבית.

(א) לוח מוקצה (ערך מושב אסלה שהתפרק, ובהע' שם) – "כיון שבית הכסא מחובר לקרקע יש למושב הכסא דין מוקצה וכדלת הבית שלא עומדת לטלטול כלל וכפי שביארנו בערך דלת בית שהתפרקה ובהערה שם. ואם מערב שבת יחד את הכיסוי להניחו על המושב בלי חיבור הצירים אינו מוקצה ומותר להניחו ולהסירו כך".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ט, הע' רל"ט) – "מושב אסלה שנתפרק מחיבורו יש להבחין בזה בין שני מקרים: [א]. אם התפרק לפני השבת והיתה דעת הבעלים להשתמש בו בשבת במצב זה שהוא מפורק אין זה מוקצה, שהוכן לטלטול זה מערב שבת [וכל שכן שאם הורגלו להשתמש במושב האסלה כשהוא מפורק שאין הוא מוקצה]. [ב]. אם נתפרק בשבת הרי הוא מוקצה וכדרך דלתות הבית".

(ג) שלמי מנחם (סי' ט' הע' ב').

(ד) פסקי תשובות (דפו"ח, אות כ"ו) – "והדוגמא לזה הוא כיסויי הפלסטיק שעל מושב האסלה שבבית הכסא, שאסלה כלי בפני עצמו הוא שחיברוהו לקרקע, וכיסויי הפלסטיק מחוברים למושב בצירים או ווים, ואם נתפרק או נשמש כיסוי זה בשבת, אסור הוא בטלטול, ואסור להניחו על המושב אפילו בלא לתקעו לתוך הצירים, כי מוקצה הוא, וכדין דלתות הבית שנתפרקו, וגם אם נתפרק עוד קודם השבת, וכבר השתמש בו בהנחה על המושב בלא לתקעו בצירים, אינו לכתחילה להשתמש בו בשבת, אא"כ יחדו והכינו לכך, רשאי להניחו גם בשבת ואינו מוקצה".

(1) הם [לוח המוקצה, ארחות שבת, פסקי תשובות] כתבו שיחיד לשבת מהני.

(2) וכן הגר"ש אצ"ל (שבות יצחק פרק ו' אות ד' ס"ק ב', עמ' צ"ב) וארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ו, הע' רל"ו) כתבו בכל דלתות הקרקע.

(3) וצ"ב: כיון שאין הדרך למיחד המושב בית הכסא להשתמש באופן זה, למה מהני היחוד לזמן. ועוד, כיון דהדבר עומד להחזיר לבית, מסתברא עדיין יש עליה תורת דלתות הבית. וצ"ע.

4. כדי להקל מצד כבוד הבריות: יש לעיין, אם זה המציאות, שיש כאן חסרון של כבוד הבריות. ועוד, לכאורה תלוי בהפוסקים [עי' לקמן, סי' ש"ב], שמיקל באיסור מוקצה רק לגבי קינוח.

ח. מזוזה שנפל מדלת.

1. עי' לעיל.

ט. מראי מקומות.

1. חזו"א (או"ח סי' מ"ו ס"ק ב') – "מעשה בדלת בית הכסא שנשברו ציריה והיו משתמשים בהדלת לזקפה כנגד הפתח כשנכנסים לבה"כ ושומטים אותה ויוצאים והדלת יש לה שיפא וגשמא לפרש"י, אבל אין לה אסקופה, ונראה דמותר לנעול בה כיון שנכנסין ויוצאין בה תדיר, ואף שהיא דלת אלמנה לפי' הרי"ף והר"מ יש לסמוך על הר"מ דבאית לה שיפא סגי וכש"כ כאן שהיה לה ציר, וכמש"נ ס"ק א', וכש"כ כשאין מכניסין אותה תוך חלל הפתח ממש אלא זוקפין ומוטין את הדלת כנגד חלל הפתח דשרי, דלא נראה בזה כבנין, איברא דיש לדון דהדלת מוקצה היא, כדתנן קכ"ב ב' בדלתות הבית שנתפרקו שאינן מן המוכן, ולא דמי לכיסוי בור דמהני בית אחיזה דהתם מתחילה תשמישה בתלוש אבל דלת המיוחדת לתשמיש מחובר בצירים קבועים ונתפרקו לא חשיב כלי ולא שבר כלי אלא כעץ בעלמא, [עי' במ"ב סי' ש"ח ס"ק מ"מ שכ' בשם התו"ש ללמוד דלתות שנתפרקו מכיסוי בור, אבל דבריו ז"ל תמוהין והעיקר כמש"כ שם בשם הפמ"ג ואפי' בית אחיזה לא מהני] מיהו ביחודה לתשמיש מהני יחוד, ונראה דאפי' יחודה לזמן מהני דבדבר דאורחי' בכך **מהני יחוד לזמן**, וה"נ משמע דחשיב אורחי' בכך דהא שרינן האי דלת בחצר ולא חשיב בנין, ואם קשרה אפי' בחבל דק ודאי שרי, בין משום מוקצה בין משום בנין, ואפי' יחודה לשבת אחת".

א) אם רגיל להשתמש בידית בהכנסת הידית באופן שמכניסה ומוציאה כמפתח - עי' סי' ש"ג סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ב) הגר"ח ש"ס (נחלי דעת ח"ד עמ' ה') – "חלון שנשמט מציריה ויחד אותה לשבת אחת (ואינו מוקצה בכה"ג חזו"א מו' ב') לזקפה על אדן החלון ולשומטה כאשר ירצה אור. האם דומה לכירה וספסל ויש השש שמא יחזיר לציריה או דומה לדלתות הכלים ואין חשש. תשובה: יתכן דמותר כנ"ל".

פב) שאר מוקצות.

א. כלי שמלאכתו לאיסור - מאוורר שנפלה ממנו הרשת.

1. אם אינה ראויה לאיזה מלאכה, יש דין כמו דלת לתיבה וממילא יש דין של התיבה.

א) קצות השלחן (סי' ק"ט סוף ס"ק ח') - לשונו מובא לקמן.

ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ה) – "מאוורר שאינו מחובר לכותל שנפלה ממנו הרשת המכסה אותו, מותר לטלטל את הרשת הזו כפי שהובא לעיל סעיף קס"ו בשם הפוסקים, והטעם משום שלמחרת עתידים להחזיר את הרשת למקומה ולא פקעה ממנה תורת כלי. אמנם כיון שהמאוורר עצמו דינו ככלי שמלאכתו לאיסור כמבואר לעיל סעיף ה', גם הרשת דינה כן ואין לטלטלה אלא לצורך שימוש בגופה או לצורך מקומה, וכגון שהיא מפריעה להילוך במקום שבו היא מונחת, אבל אין לטלטל את הרשת כדי שלא תינזק או תאבד".

1) יש פוסקים שסוברים שהמאוורר הוא כלי שמלאכתו להיתר.

ב. מוקצה מחמת חסרון כיס.

1. אם אינה ראויה לאיזה מלאכה, יש דין כמו דלת לתיבה וממילא יש דין של התיבה.

א) תהלה לדוד (ס"ק י"ב) – "נראה לכאורה בכלים המוקצים שנשבר מהם שבר שראוי להחזירו ולתקנו עם הכלי אפילו נשבר בע"ש ועושה מעין מלאכה אסור לטלטלו דומיא דדלתות הבית שנתפרקו מע"ש. אם לא נחלק בין נתפרק לנשבר".

ב) קצות השלחן (סי' ק"ט סוף ס"ק ח') – "ופשוט דכלים המוקצים מחמת חסרון כיס גם דלתותיהן אסורות בטלטול אע"פ שאינו מקפיד על הדלת משום חסרון כיס, ואע"פ שנתפרקו בחול. כיון דהדלת בעצמה אינה ראוי' לתשמיש ולא הוה תורת כלי עלי' אלא לפי שראוי' לחברה אל הכלי ע"כ לא עדיפא מהכלי עצמה, ובשו"ע הב"י מפורש כל הכלים 'הנטלים' משמע דכלים שאינם נטלים דלתותיהן אסורות, ואם נתפרקה מהכלי בחול וראוי' לאיזה מלאכה ואינו מקפיד עלי' צ"ע אם מותרת בטלטול כמו שברי כלים שנשברו בחול, הראויות לכיסוי פי כלי, או דילמא כיון שהדלת עומדת לחזירה להכלי ממילא אינה מיוחדת למלאכת היתר ויהא דינה כעצם הכלי, כמו דלתות הבית שנתפרקו, וכן יש להסתפק כל זה בדלתות כלים שמלאכתן לאיסור, אם לטלטלן לצורך עצמן".

2. מראי מקומות – **משנת השבת** (דף קכב.; עמ' קנ"ו ד"ה והנה, עמ' קס"ה).

פג) ליטול דלת ולהחזירה - סעיף ט'.

א. שמא יתקע: משום בונה או מכה בפטיש.

1. עי' סי' ש"ג סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ב. לסלק החלון, או חלונות כפולים (double windows) שעשוי להגן מפני הצינה, או רשת של חלון (window screen).

1. עי' סי' ש"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מה החילוק בין כיסוי כלים (סעי' י'), ולול של תרנגולים (סעי' ט').

1. מ"ב (ס"ק מ', עי' ס"ק מ"ג) – "צ"ל דלול דהכא מיירי כגון שבנאה מתחלה במחובר לקרקע דאם היתה מתחלה כלי בפ"ע אלא שחיברה אח"כ לקרקע דינו כמ"ש בסעיף יו"ד בכלי המחובר לקרקע בטיט ע"ש כ"כ בספר תו"ש אבל בפמ"ג כתב דשאני התם דהוא כיסוי בעלמא אבל הכא **דיש ציר להדלת חמיר טפי** ואפילו כשיש בית אחיזה להדלת אסור ע"ש".

א) חזו"א (או"ח סי' מ"ו ס"ק ב') – "עי' במ"ב סי' ש"ח ס"ק מ"מ שכ' בשם התו"ש ללמוד דלתות שנתפרקו מכיסוי בור, אבל דבריו ז"ל תמוהין והעיקר כמש"כ שם בשם הפמ"ג ואפי' בית אחיזה לא מהני".

כיסוי כלים, כיסוי קרקע סעיף י'

פד [כללים]

א. מדריגות, ה' מקרים - שני דינים: כיסוי כלים, כיסוי קרקע.

1. כיסוי קרקע - תלוי האם יש בית אחיזה [שיש דין ככיסוי קרקע].
2. כיסוי בור ודות - תלוי האם יש בית אחיזה [שיש דין ככיסוי קרקע].
3. כיסוי כלים הקבורים בקרקע לגמרי - תלוי האם יש בית אחיזה [שיש דין ככיסוי קרקע].
4. כיסוי כלים - הוי כלי [שיש דין ככיסוי כלים].
5. כיסוי תנור מחובר בטיט, כלים דחברינו בארעא - הוי כלי [שיש דין ככיסוי כלים].

ב. "והוא שתקנם" פי', שיהא ראוי לשום תשמיש, או א"צ שיהא ראוי לדבר אחר.

1. עי' סי' ש"ג סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מ"ב (ס"ק מ"ב) - "בור ודות. בור בחפירה ודות בבנין והוא ג"כ בתוך הקרקע אלא שלמעלה קצת גלוי".

1. הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ד') - "שאלה: כתב השו"ע (סי' ש"ח ס"י) כסוי בור ודות אין ניטלים, וכתב ע"ז המ"ב (ס"ק מ"א) בשם הפמ"ג דדות הוא בנין בקרקע ולמעלה קצת גלוי, עכ"ד. ולא ידעתי מאין מקורו, דברש"י בעירובין (קב:) לא נזכר מידי שלמעלה הוא קצת גלוי, וכן בסוגית הגמ' בב"ב (דף סד.) אין רמז לזה, וצ"ב. תשובה: עיין אהלות פי"א מ"ח ומ"ט. [א"ה: דתנן הכי אם היו כותלי הדות רחבים משל בית, ועי"ש ברע"ב, הרי מפורש דכותלי הדות רחבים קצת למעלה]."

ד. דלתות הבית שנתפרקה מוקצה: למה - בה"ל (סעי' י' ד"ה אין).

1. עי' סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

ה. כיסוי בור ודות שהכיסוי היה כלי למלאכה אחרת.

1. חזו"א (או"ח סי' מ"ו סוף ס"ק ד') - "ואם הכיסוי כלי למלאכה אחרת של היתר יש להסתפק אי בטל תורת כלי מני' כיון שיחדה לכיסוי, ועי' עירובין ק"ב א' בוכנא קאמרת, ושבת קכ"ו ב' בפרש"י בתורת כלי ובתו' שם, וצ"ע, ונראה דמחמה לצל ודאי אסור דתשמישה לאיסור, אבל לצורך גופה, י"ל דשרי ולא חשיב כעצים לנעול בהו הדלת".
2. הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ד') - "שאלה: כתב החזו"א (סי' מ"ו סק"ד, והביאו כתו"ר בסי' ש"ח סס"ז) בדין כיסוי בור ודות, דאם הכיסוי היה כלי למלאכה אחרת של היתר אפשר דמותר לטלטלה לצורך גופו, אף שיחדה לכיסוי, אבל מחמה לצל אסור, עכ"ד. ולכאן יל"ע מה לי שהיה הכיסוי מיועד מתחילה גם למלאכה אחרת של היתר, הלא החזו"א (סי' מ"ג סקי"ז) כתב דכל דבר שקובע לו מקום ל"ח כלי לטלטול, ודינו מעתה כמוקצה מחמת גופו, והמ"ב כתב (שם ס"ק מ"ב) דאף בתקנם ועשה בהם מעשה או שמשמש בה תמיד, אפ"ה אסורים בטלטול כל זמן שאין להם בית אחיזה. א"כ ה"נ בנד"ד אפי' שעומד גם עתה למלאכה אחרת של היתר, מ"מ כל זמן שאין לו בית אחיזה יהיה אסור לטלטלו מן הבור. תשובה: אם יצטרך יקחנה".

פה [האם תלוי בזמן - נ"מ: כל המקרים לקמן]

א. השיטות.

1. יכול לומר לחומרא: שאם יש בית אחיזה הוי כלי. אבל להניח זמן רב, כבר הוי מעשה בונה, ואסור, אפי' אם יש בית אחיזה. - למשל, לפתוח בורות רק בשביל סדר התשליך בראש השנה, שהוא פעם בשנה.
- א) וכן נראה - הגריש"א זצ"ל, מגילת ספר, הגר"י זילברשטיין שליט"א, ברוך שאמר, שלמי יהודה, הגרש"ד גרוס, פסקי תשובות.
2. יכול לומר לקולא: כיון יש בית אחיזה, הוי כלי, אפי' לא לפתוח לזמן רב. כמו כל דלת להבית, שאין הדרך לפתוח לזמן רב, מותר. אמנם, להיפך, אם הדרך לפתוח תדיר, אפילו בלי בית אחיזה, לא מחזי כבונה. - למשל המכסה של צינור-הניקוז (drain hole).
- א) וכן נראה - הגר"ח ק"ק שליט"א, חוט שני, הגר"ע אויערבך שליט"א, ויאמר אברהם, בנין שבת, שלמי ניסן.
3. יכול לומר, יש בית אחיזה, לא מחזי כבונה אפי' לזמן רב. אין בית אחיזה, מחזי כבונה, אפי' אם הדרך לפתוח הכיסוי תדיר.
- א) וכן נראה - ששכ"ה, ילקוט יוסף, ל"ט מלאכות, שבת בית, לוח המוקצה, הל' שבת בשבת.

ב. שהדרך אינו לפתוח הכיסוי לזמן רב, ויש בית אחיזה.

1. מחמיר.

- א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קמ"ז, שלמי יהודה פרק י"ג הע' ל"ז) - לשונו מובא לקמן, גבי 'כיסויי הבורות המצויים ברחובות'.
- ב) מגילת ספר (סי' ט"ז אות ז', קונ' שמירת שבת פרק כ"ג אות ט"ו) - לשונו מובא לקמן, גבי 'מכסה שעשוי לכסות את המיכל, אם השפתיים שלו בולטות וניכר המכסה'.
- ג) הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד דף קכו; סוף עמ' תרמ"ח) - לשונו מובא לקמן, גבי 'מכסה הניאגרה [מיכל שמי ההדחה נמצאים שם], והשפתיים שלו בולטות וניכר המכסה'.
- ד) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' ט"ו) - לשונו מובא לקמן, גבי 'כיסויי הבורות המצויים ברחובות'.

(ה) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה סי' ש"ג אות ו') - לשונו מובא לקמן, גבי 'כיסויי הבורות המצויים ברחובות'.
(ו) ברוך שאמר (עמ' של"ב, עמ' של"ח) - לשונו מובא לקמן, גבי 'לפתוח בורות רק בשביל סדר התשליך בראש השנה, שהוא פעם בשנה'.

2. מיקל.

(א) קניי תורה בהלכה (ברוך שאמר עמ' של"ה) - לשונו מובא לקמן, גבי 'לפתוח בורות רק בשביל סדר התשליך בראש השנה, שהוא פעם בשנה'.

(ב) יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סוף עמ' שע"ב).

(ג) הגר"מ אליהו שליט"א (ברוך שאמר עמ' ש"מ) - לשונו מובא לקמן, גבי 'לפתוח בורות רק בשביל סדר התשליך בראש השנה, שהוא פעם בשנה'.

(ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ש"ע סעי' ט"ו, סוף הע' י"ט [לשונו מובא לקמן], קיצור שו"ע סי' ש"ח סעי' ס"א) - "ואף בבורות שאין רגילות לפותחן בכל ימות השנה, אם יש להם ידית מותר לפותחן בשבת ולטלטל את הכיסוי. [וכן אם חקוק במכסה צורה מיוחדת כדי לאוחזה בה, דמי לבית אחיזה ושרי]".

(ה) לכאורה, כל מי מיקל לקמן ב'שדבר שמשמשין בו תמיד לפתיחה ולסגירה', אי אפשר להחמיר כאן.

1) והטעם: שאם לומר, בזמן שאין בית אחיזה, אבל הוא דבר שמשמשין בו תמיד לפתיחה ולסגירה, מותר לטלטל. ובזמן שיש בית אחיזה, אבל הוא יכול לעבור זמן רב ולא יפתחו את הבור, אסור לטלטל. א"כ, באיזה ציור מועיל בית אחיזה. [ולא מסתברא כלל לומר, רק אם רגיל לפתוח בין הזמן של תמיד לבין הזמן של זמן רב. ועוד, הזמן של 'זמן רב' אי' במגילת ספר, ל' יום. כמו סי' ש"ג סעי' א'. והזמן של 'תמיד' אי' באחרונים, הוא ל' יום. כמו סי' ש"ג סעי' ג'].

ג. שדבר שמשמשין בו תמיד לפתיחה ולסגירה, ואין בית אחיזה.

1. מיקל [נ"מ המכסה של צינור-הניקוז (drain hole)].

(א) הגר"ח"ק שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ו) - לשונו מובא לקמן, גבי 'אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז, ואין להם בית אחיזה'.

(ב) חוט שני (אסיפת יצחק י"ח סיון תשס"ו) - לשונו מובא לקמן, גבי 'אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז, ואין להם בית אחיזה'.

(ג) הגר"ע אויערבך שליט"א (בנין שבת ח"א עמ' כ"ה ד"ה אמנם) - לשונו מובא לקמן, גבי 'אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז, ואין להם בית אחיזה'.

(ד) בנין שבת (ח"א עמ' כ"ה ד"ה אמנם) - לשונו מובא לקמן, גבי 'אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז, ואין להם בית אחיזה'.

(ה) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' נ') - לשונו מובא לקמן, גבי 'אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז, ואין להם בית אחיזה'.

(ו) ויאמר אברהם (מוקצה עמ' ק"ג, שו"ת ח"ב סי' ז') - לשונו מובא לקמן, גבי 'אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז, ואין להם בית אחיזה'.

2. מחמיר.

(א) לכאורה, כל הוא שסתום לחומרא [ששכ"ה, ארחות שבת, ועוד, עי' לקמן], אא"כ שיש בית אחיזה גבי 'להסיר את המכסה של צינור-הניקוז', יהיה מחמיר כאן.

(ב) לכאורה, כל מי שמחמיר לעיל ב'שהדרך אינו לפתוח הכיסוי לזמן רב, ויש בית אחיזה', אי אפשר להקל כאן.

1) והטעם, כמו לעיל.

(ג) שמעתי ראוי יפה, להחמיר. שחד המקרים בהגמ' (דף קכו:), כיסוי לתנור. ה"ה בטור (סעי' י'). ולכאורה הדרך להשתמש בתנור, תמיד. ועדיין צריך הכללים של בית אחיזה, חוץ שהיה כלי קודם החיבור. ודו"ק.

פו] בית אחיזה.

א. כשיש בית אחיזה: אם צריך שיהא תיקנו בכך.

1. מיקל - גר"א (על סעי' י', "והוא. ר"ל דוקא באותן שא"צ בית אחיזה").

2. מראי מקומות - פמ"ג (א"א סוף ס"ק כ"ג), בה"ל (סעי' י' ד"ה והוא).

(א) א"ר (ס"ק כ"ג), בה"ת (ס"ק פ"ח) - "ומשמע לכאורה סוף פרק כל הכלים [קכו ע"ב] דאף שיש לו בית אחיזה אין היתר אלא בתיקנו לכך ודו"ק, וכ"מ ברמב"ם [פכ"ה הי"ג], אלא דמש"ע ולבוש לא משמע הכי אלא דוקא בכיסוי של כלים שאין להם בית אחיזה צריך תיקנו לכך, וצ"ע".

ב. מה הגדר: שיכול לאחז בו, או שבונה בתוך הכיסוי מקום לאחז בו - נ"מ, כיסויי הבורות המצויים ברחובות (man-hole cover).

1. צריך לבנות בתוך הכלי.

(א) בה"ל (סעי' י' ד"ה והוא) - "והוא שתקנם וכו'. עיין בביאור הגר"א שכתב דזה קאי על אלו שאין להם בית אחיזה וכונתו דאלו היה להם בית אחיזה הרי זה גופא הוא הכנה שיהיה כיסוי להכלי ומה צריך עוד".

(ב) ארחות שבת (פרק ח' סעי' ע"ה) - "תיקון שנעשה בגוף המכסה על מנת שיהיה קל להגביהו הרי זה בכלל בית אחיזה".

ג. כל תיקון שנעשה בגוף המכסה על מנת שיהיה קל להגביהו: הרי זה בכלל בית אחיזה.

1. ששכ"ה (פרק כ"ג הע' כ"ח [דפו"ח, הע' ל"א]) – "ואם למכסה צורה מיוחדת כדי לאחוז בו כגון בליטות או נקבים, י"ל דהוה דומיא דבית-יד המובא בשו"ע, ועי' בספר בנין שבת, בונה פ"ב ס"ו".
2. יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב סוף עמ' שע"א).
3. ספר הבית (סי' כ"ה סעי' ז', הע' י"ז) – לשונו מובא לקמן.
4. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ש"ע סעי' ט"ו, קיצור שו"ע סי' ש"ח סעי' ס"א) – לשונו מובא לקמן.
5. עי' פסקי תשובות (אות י"ג, עי' דפו"ח אות כ"ז ד"ה ואותם).
6. ארחות שבת (פרק ח' סעי' ע"ה) – "בית אחיזה זה אינו צריך להיות דוקא ידית הבולטת מהמכסה, אלא כל תיקון שנעשה בגוף המכסה על מנת שיהיה קל להגביהו הרי זה בכלל בית אחיזה, כגון אם נעשו בו נקבים על מנת להקל את הגבהתו. ולכן אם יש כיסוי ברצפה שמגביהים אותו בשעת השטיפה כדי שירדו המים למרזב, אם יש לכסוי זה בית אחיזה וכיוצ"ב מותר להגביהו או להחזירו בשבת ואם לאו הרי זה אסור".

פז המכסה של הצינור-הניקוז (drain hole).

א. להסיר את המכסה של צינור-הניקוז.

1. מחמיר, אא"כ יש למכסה ידית לאחוז בה.
- (א) ששכ"ה (פרק כ"ג סעי' ז' [דפו"ח, סעי' ח']) – "אסור להסיר את המכסה של צינור-הניקוז שברצפת הבית כדי שהמים יכנסו לתוכו, אלא אם כן יש למכסה ידית לאחוז בה או שהמכסה מחובר לצינור על-ידי צירים".
- (ב) חוט שני (ח"ב עמ' רנ"ב ד"ה כיסוי, ח"ג עמ' קט"ז ד"ה כיסוי) – "כיסוי בור הנמצאים בזמנינו בתוך הבתים לכסות מקום הביוב או מקום יציאת המים וכדו', דינם ככיסוי בור ודו', ואין ניטלין אא"כ יש להם בית אחיזה".
- (ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ש"ע סעי' ט"ו, קיצור שו"ע סי' ש"ח סעי' ס"א) – "כיסוי של צינור הניקוז שבקרקע הבית. [העוברים בתוכו מי השטיפה], וכן כיסוי של כורות שבחצרות הבתים, אם יש לכיסוי ידית [בית אחיזה] מותר להסיר את הכיסוי ולפתוח את הבור בשבת, ואין לחוש בזה לא לאיסור מוקצה ולא לאיסור סותר או בונה. ואף בבורות שאין רגילות לפותחן בכל ימות השנה, אם יש להם ידית מותר לפותחן בשבת ולטלטל את הכיסוי. [וכן אם חקוק במכסה צורה מיוחדת כדי לאוחזה בה, דמי לבית אחיזה ושרי]. ואם אין בכיסוי בית אחיזה אסור לטלטל את הכיסוי בשבת, שיש לו דין מוקצה. [ויש בזה גם איסור בונה וסותר]. והוא הדין ביום טוב".
- (ד) ספר הבית (סי' כ"ה סעי' ז') – "מכסה של צינור הניקוז שברצפה - אסור להסירו כדי שהמים יכנסו לתוכו, אא"כ יש למכסה ידית, או שנעשה בצורה מיוחדת לאחוז בה".
- (ה) לוח המוקצה (ערך כיסוי - חור ביוב, הע' שם) – "בחור שרגילים לפותחו בשעת שטיפת הבית על מנת להשליך שם המים וכיון שאין לו בית יד אסור לפותחו בשבת אכן אם יש בו בליטה קצת ומונח באופן קבע בצורה שאינו שוקע עד סופו דעת הפוסקים לדונו כיש לו בית יד שמותר לפותחו ואז אין לו דין מוקצה".
- (ו) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' נ') - לשונו מובא לקמן.
- (ז) שבת בית (ארטסקרול, עמ' תכ"ב, עמ' תס"א).
- (ח) ארחות שבת (פרק ח' סעי' ע"ה) – "אם יש כיסוי ברצפה שמגביהים אותו בשעת השטיפה כדי שירדו המים למרזב, אם יש לכסוי זה בית אחיזה וכיוצ"ב מותר להגביהו או להחזירו בשבת ואם לאו הרי זה אסור".
- (ט) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ה) – "יש להחמיר בפקקי הביוב שבקרקע הבית שבאין להם בית אחיזה אסור לטלטלם".
- (י) עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' סעי' י"א) – "מכסה של ביוב או מכסה של מקום יציאת המים (כמצוי בבתיים) אסור ליטול בשבת אלא אם כן יש לו בית אחיזה".
- (יא) פסקי תשובות (דפו"ח, אות כ"ז).

ב. המכסה עשוי כמין רשת, ע"מ שירדו בו המים.

1. אינו בית אחיזה – ארחות שבת (פרק ח' הע' ק"ח, "ואם המכסה עשוי כמין רשת, ע"מ שירדו בו המים, אין זה בגדר בית אחיזה אף שניתן להגביה את המכסה ע"י נקבי הרשת, דמ"מ אין צורת המכסה מוכיחה שהוא עומד לנטילה ולהחזרה, ואסור ליטלו ולהחזירו, אמנם מסננת שבכיוור מותר ליטלה ולהחזירה וכדלעיל הערה מ").

ג. שפה בולטת מהמכסה של צינור-הניקוז.

1. כדין בית אחיזה.
- (א) בנין שבת (ח"א עמ' כ"ה ד"ה אמנם) – "שפה בולטת שרי להסירם דמינכר שהם עשויין לפתיחה ולסגירה".
- (ב) עי' לוח המוקצה (הע' לערך כיסוי - חור ביוב) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) עי' פסקי תשובות (אות י"ג, עי' דפו"ח אות כ"ז ד"ה ואותם).
2. מחמיר.
- (א) ששכ"ה (שלמי ניסן הע' פ"ט) – "דאסור לפותחו בשבת".
- (ב) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים הע' פ"ט) – "בספר בנין שבת ... דזה אינו".
3. לכאורה, החברה שבונה המכסה, מכיון גם שהשפה הבולטת יהיה בית אחיזה. וניכר, שזה הכוונה שלהם. א"כ, מה הצד להחמיר. הא יש צורה מיוחדת כדי לאחוז בו. מה איכפת אם גם מכיון מצד יופי, או כדי שלא נפל המכסה.

ד. אם רגיל לפתוח את המכסים של צינור-הניקוז: ואין להם בית אחיזה.

1. מיקל [נ"מ המכסה של צינור-הניקוז (drain hole)].

(א) הגר"ח ק"ש שליט"א (אסיפת יצחק ד' סיון תשס"ו) – "שאלה: המחבר בס' ש"ח סעיף י' כתב 'כסוי בור ודות אין נטלים אלא אם כן יש להם בית אחיזה', האם נכלל בזה מכסה של צינור הניקוז ברצפת הבית שאין להם בית אחיזה, או יכול לטלטל אותם על פי מה שכתב המשנה ברורה (בס' ש"ג ס"ק כ"ח) שדבר שמשמשין בו תמיד לפתיחה ולסגירה ליכא בו איסור של מחזי כבונה. תשובה: כמדומה שמתירין".

(ב) חוט שני (אסיפת יצחק י"ח סיון תשס"ו. ע"פ הגר"ח א"ה הוכמן, מחבר חוט שני) – "שאלה: ראיתי בחוט שני חלק ג' (עמ' קט"ז) שכסוי בורות בתוך הבית לכסות מקום הביוב דינם ככסוי בור ודות ואסור א"כ יש בו בית אחיזה, ואולי יש להתיר על פי המשנה ברורה בס' ש"ג ס"ק כ"ח, שדבר שמשמשין בו תמיד לפתיחה ולסגירה ליכא בו איסור של מחזי כבונה. תשובה: אם אין הדרך להשתמש בהם תדיר לפתוח ולסגור אסור. ואם הדרך לפתוח ולסגור תמיד מותר".

(ג) ויאמר אברהם (מוקצה עמ' ק"ג, שו"ת ח"ב סי' ז') – "מכסים הנמצאים בקרקע הבית כגון באמבטיות וכדו', ומי הניקוז עוברים שם, או אפילו שאינם עוברים שם, אלא שיש חור בקרקע, המיוחד לשטיפת רצפות. או להסיר לשם את המים כשיש הצפה, אם רגיל לפתוח את המכסים הללו ולהוריק לשם את מי שטיפת הרצפות או כשיש הצפה וכדו', אזי אין המכסים הללו מוקצים, ויכול לפתוח ולסגור אותם בשבת, וכן יכול לטלטלם, אך אם אין רגילות לפותחם ולסגורם בעת שטיפת הרצפות וכדו', הרי הם מוקצים, ואין לפותחם ולסגורם בשבת, וכן אין לטלטלם".

(ד) בנין שבת (ח"א עמ' כ"ה ד"ה אמנם) – "אמנם בתעלות הניקוז המצויות בבתיים, שמכסים אותן בכיסוי פלסטיק שקל להסירם, אם יש לכיסויים בית אחיזה או שפה בולטת שרי להסירם דמינכר שהם עשויין לפתיחה ולסגירה. ונראה עוד לפי מש"כ המשנ"ב ש"ג ס"ק כ"ח שדבר שמשמשין בו תמיד לפתיחה ולסגירה ליכא בו איסור דנראה כבונה וא"צ לעשות בו היכר, ה"נ אם רגילין בכל פעם כששופכים הבית להסיר הכיסוי ולשפוך שם המים, שרי להסיר הכיסוי אפי' בלא בית אחיזה דלא אמרינן בכה"ג דנראה כבונה. ודינו כפקק קבוע שעשוי לסגירה ולפתיחה תמיד דלית ביה שום איסור, ע' היטב במ"ב סי' ש"ד ס"ק מ"ה, ובמ"ב סי' של"ז ס"ק ט"ז ובשעה"צ י"א. וכן הסכים מו"ר הגר"ע אויערבך שליט"א".

(ה) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' נ') – "מכסה פלסטיק המונח מעל תעלת הניקוז ראוי שלא לפתחו בשבת, ואם תמיד רגילין לפתחו להוריד המים שם מותר לפתחו בשבת".

2. מחמיר: אין לחלק.

(א) פסקי תשובות (דפו"ח, אות כ"ז) – "ואותם מכסים של פתחי ניקוז שרגילים לפתוח ולסגור תדיר בעת שטיפת הבית וכדו', אם יש להם בית אחיזה מותר לפתוח ולסגור, ואם אין להם בית אחיזה, אסור חכמים לפותחן ולסגורן, כי דומה לבונה וסותר".

(ב) מסתימות שאר ספרים [ששכ"ה, ארחות שבת, ועוד, לעיל], שנראה שחולק.

(ג) ועוד, לכאורה כל מי שמחמיר לעיל ב'שהדרך אינו לפתוח הכיסוי לזמן רב, ויש בית אחיזה', אי אפשר להקל כאן. [ע' לעיל].
(1) יכול להקשות, ש'תמיד' מועיל רק ברחבה שאחורי הבתים [סי' ש"ג סעי' ג'] ולא לגבי נגר [שם סעי' א']. וזה י"ל, כיון שהיתד אינו כלי גמור וממילא דומה לבנין. אבל בכלי גמור, מותר, דלא גרע לבית יד. ואפי' להגר"א, רק בית יד יש להחמיר, ולא בכלי גמור (וכן טבעת על הקנה, הקנה עצמו אינו כלי גמור). וממילא המכסה של צינור-הניקוז שהוי כלי גמור, אינו דומה לנגר.

פתח שאר מקרים.

א. מכסה שעשוי לכסות את המיכל, אם השפתיים שלו בולטות וניכר המכסה.

1. יש לו דין כמו כיסוי קרקע שיש לו בית אחיזה.

(א) הגר"ש זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ג הע' קכ"ד [דפו"ח, הע' קמ"ו], מילואים, שולחן שלמה ס"ק ל"ה) – "מכסה שעשוי לכסות את המיכל של מים - שדרכו מגיעים המים לצינורות הבית - , אם השפתיים שלו בולטות וניכר המכסה, יש לו דין כיסוי שיש לו בית אחיזה, ולפיכך מותר אפילו במחובר ומחזיק ארבעים סאה וקיל טפי מכיסוי בור ודות של קרקע, ולכן אף שהפתיחה היא רק לעיתים רחוקות, אבל הואיל והמיכל עצמו הוא כעין כלי וגם המכסה שעליו מתוקן על שפתיים בולטות שרי. אך כיון שהמיכל רחב הרבה יש להקפיד שלא נאסר משום אהל".

(ב) ששכ"ה (פרק כ"ג סעי' מ' [דפו"ח, סעי' מ"ז]) – "מיכל-המים שדרכו עוברת אספקת המים של הבית, אם מכסהו מותקן על מעין שפתיים בולטות, או אם מותקנת ידית במכסה, מותר לפתוח אותו. אך אם אינן מוגבהות, והמכסה נתחב לתוך הפתח שבמיכל, אסור לפתוח אותו אלא אם כן הוא מחובר על-ידי צירים או שיש ידית למכסה לפתוח בה את המכסה".

(ג) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' מ"ד) – "מיכל-המים שדרכו עוברת הספקת המים [דוד שעל הגג] אם מכסהו בולט וניכר אף שפותחו לעתים רחוקות מותר לפתחו בשבת".

2. מחמיר: כיון שפותחים אותם רק לעיתים רחוקות.

(א) מגילת ספר (סי' ט"ז אות ז') – "וגם במיכלי המים המותקנים על גגות הבתים ויש בהם מ' סאה אסור לפתוח את המכסה שלהם אף שיש להם בית אחיזה כיון שעשוי להפתח רק לעיתים רחוקות, וזה דלא כשש"כ פכ"ג ס"מ שמיקל בזה".

מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ג אות ט"ו) – "לדידן היה נראה לאסור, דכיסוי בור ודות שהתירו ע"י בית אחיזה היינו בעשוי לפתוח לעיתים קרובות, אבל במיכלים אלו שפותחים אותם רק לעיתים רחוקות לא סגי בבית אחיזה, וכעין שכתב המג"א סי' ש"ג סק"ז לגבי פקק החלון שנפתח רק לעיתים רחוקות שאסור לסתום בו, והסכים לזה גם בבה"ל שם ס"א ד"ה ולא שבאופן כזה צריך שהפקק יהיה קשור ותלוי, וזה נלמד מדין דלת שבמוקצה שנתבאר בשו"ע סי' ש"ג ס"ג לאסור אלא"כ קשור ותלוי וגבוה מן הארץ, וגם בנידון דידן אין להתיר אלא"כ מחובר בצירים, והוא הדין בכיסוי הבורות שבשווקים וברחובות שאין עשויים להפתח בפחות מל' יום הוי כעין דלת שבמוקצה ואסור לפתוח אותם אף כשיש להם בית אחיזה".

3. מראי מקומות – בנין שבת (ח"א עמ' כ"ח), מילתא דשכיחא (ח"א סי' י"ג, "ועדיין צריך עיון").

ב. מכסה הניאגרה [מיכל שמי ההדחה נמצאים שם], והשפתיים שלו בולטות וניכר המכסה (חוץ מחסרון של אהל).

1. מיקל, שיש לו דין כמו כיסוי קרקע שיש לו בית אחיזה - כמו מכסה שעשוי לכסות את המיכל שהשפתיים בולטות, כלעיל.
(א) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ט' סיון תשס"ו) – "שאלה: מכסה הנתון בבית הכסא על גבי בית הקיבול של המים (ניאגרה) האם מותר להרימו ולהחזירו, או אסור משום דומה לכסוי בור ודו"ח בס' ש"ח סעיף י'. תשובה: לכאורה ניכר שהוא מכסה, ומותר".

(ב) שבת בית (ארטסקרול, עמ' תי"ט, עמ' ת"ס).

(ג) ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' תרכ"ב, הע' 34e).

2. מיקל, הוי כיסוי כלים.

(א) עמק התשובה (ח"ח סי' כ"א) – "מ"ש בענין לפתוח כיסוי של הטענ"ק שמאחורי מושב בית הכסא, ומע"כ העיר בזה שיהא תלוי אם יש לו בית אחיזה, לענ"ד נידון זה דומה למה שמבואר בס' ש"ח סעי' י' לדין כלים המחוברים, דאין צורך שיהא להם בית אחיזה והוא פשוט".

3. מחמיר.

(א) ששכ"ה (שלמי ניסן הע' ע"ה) – "דפשוט דאסור לפותחו בשבת אף לדעת הגרש"ז זצ"ל".

(ב) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' ל"ט, הע' ע"ה) – "מכסה הניאגרה [מיכל שמי ההדחה נמצאים שם] יש מתירים לפתחו, ויש אוסרים, וכן מסתבר [...] י"ל דמכסה ניאגרה אינו ניכר ואסור לפתחו, ועוד ... דאפשר מכיון שמכסה הניאגרה נתפס ע"י לחצנים למקומו א"כ הוי כתוקע ואסור משום בונה [...]".

4. תלוי אם רגילים לפתוח אותו תדיר.

(א) הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד דף ככו; סוף עמ' תרמ"ח) – "שאלה: מכסה מיכל מי השטיפה שבשירותים [הניאגרה] שילדים פירקוהו בשבת. האם מותר להחזירה בשבת. תשובה: כתב השו"ע (סימן שח ס"י) כסוי בור ודו"ח אין נטלים אלא אם כן יש להם בית אחיזה וכו', ושל כלים אפילו הם מחוברים בטיט יכולים ליטלם, אפילו אין להם בית אחיזה, עכ"ל. והטעם כתב המשנ"ב (שם ס"ק מג) כיון דהכיסוי אינו מחובר בציר להכלי, והכלי מגולה למעלה לא מחזי כבונה, עכ"ל. ולכאורה לפי זה מותר להחזיר את הכסוי למיכל. אלא שהחזו"א (סימן נב אות יג) כתב על דהא דהתיר הרמ"א לתלות וילון לפני הפתח אע"פ שקבוע שם, וז"ל: והיכא שתולה להיות קבוע אין מקום לחלק, ... שהרי לא משום מחיצה תחנין עלה, אלא משום בנין, וכל שקבוע הדבר הוי בנין, עכ"ל. ולכאורה הכא נמי במכסה שהוא קובעו לעולם, יש כאן משום בונה, ואפשר דבענינו אף להרמ"א שהתיר בתליית הוילון, ואולי דוקא וילון דמונח על הקיר בלי הידוק לכן אין בו משום בונה, אבל המכסה שעל המיכל [הניאגרה] יתכן דחייב, מכיון שהוא עשוי בהידוק ולא מונח סתם. אך אותם אנשים המכניסים [ביום חול] בתוך המיכל הנ"ל קופסא של צבע ריחני כדי לצבוע את המים, לכאורה להם מותר להחזיר את המכסה כשפרקוהו הילדים בשבת, כיון שפותחים אותו לעתים מזומנות. אלא דינא להסתפק מה השיעור של לעתים מזומנות, שעל ידי זה יהיה מותר לפותחו בשבת, דאולי אם בתוך כל ל' יום הדרך לפתוח את המכסה נחשב לעשוי תדיר להפתח, כמבואר בביאור הלכה (סימן שיג ס"ג ד"ה שאין) לענין פתח העשוי ליכנס. ואולי השיעור הוא שבוע, וכמבואר בחזו"א (סימן נב אות יג) לגבי פרוכת שמותר להחליפו, מאחר ואין קובעין אותה אלא מחליפין אותה בשבת. ואפשר דדברי החזו"א לאו דוקא, אלא שהמציאות הוא פעם בשבוע מותר, ואולי אף אם היו מחליפין פעם בחודש נמי היה מתיר".

5. תלוי אם מהודק.

(א) ויאמר אברהם (מוקצה עמ' ק"ג, שו"ת ח"ב סי' ז' אות ח') – "אין לפתוח, לסגור, ולטלטל, מכסה של נייגרה באופן שהוא מהודק לו, דאז יעבור באיסור בונה וסותר, אך אם אינו מהודק לנייגרה ורק מונח עליו גרידא ופעמים נופל ופעמים זז מהמקום, יכול לפתוח ולסגור ולטלטל את המכסה".

6. תלוי אם רגילים לפתוח אותו תדיר, וגם מהודק.

(א) ארחות שבת (פרק ח' סעי' ע"ח, הע' קי"א) – "מכסה הנתון בבית הכסא על גבי בית הקיבול של המים [ניאגרה], אם הוא מונח ברפיון ואינו מהודק כלל למקומו מותר להרימו ולהחזירו כדין כיסוי כלים המחוברים בקרקע, ואם הוא מהודק היטב למקומו ואין רגילים לפתוח אותו תדיר נראה דאין לפותחו בשבת [מכסים אלו המהודקים היטב ואין רגילים כלל לפותחם אפשר שיש בהם איסור, כיון שהם כחלק מצורת הבית, וצ"ע. אמנם אם רגילים לפותחם לעתים מזומנות, כגון אלו הנותנים בתוך בית הקיבול חומר הצובע את המים, נראה לכאורה דמותר לפותחם כדין כיסוי כלים המחוברים בקרקע המבואר בסעיף ע"ז]".

7. מראי מקומות – עם מקדשי שביע (ח"ב פרק א' סעי' כ'), "מכסה הניאגרה אסור לפרקו ולהחזירו בשבת", לוח המוקצה (ערך מכסה).

ג. לפתוח בורות רק בשביל סדר התשליך בראש השנה, שהוא פעם בשנה.

1. מחמיר.

(א) ברוך שאמר (עמ' של"ב, עמ' של"ח) – "ולפ"ז כל פתיחת הבורות דמותר, הני מילי בזמן אבותינו, דהיו שותים ועושים כל צרכיהם במי בורות. ובעת שפותח וסוגר מכסה הבור למישקל ואיהדורי עביד. אבל בזמן הזה, שאין זקוקים למי בורות כלל ועיקר וכשסוגרים מכסה הבור, סוגרים אותו לזמן רב. ובדקתי בשכונת הבוכרים שמצוי שם בור בכל חצר, ומצאתי, שאין פותחים הבורות אלא לסדר תשליך בלבד. וישנם בודדים שפותחים הבורות עבור טבילת כלים, אפ"ה כיון דלא פותחים את הבור אלא לעתים רחוקות, דלא בכל יומא מטבילין כלים, נראה דאסור לפותחן או לסוגרן, משום דהוי תוספת אהל קבע. ודמא למש"כ בשו"ע רבינו זלמן סימן שי"ג סעיף א' וז"ל ...".

(ב) פסקי תשובות (דפו"ח, הע' רס"א) – "לכן אותם שפותחין פתח ניקוז שברחוב בראש השנה, על מנת לומר 'תשליך', שלא בדין עושים, ואפילו יש לו בית אחיזה איסור יש בידם".

2. מיקל: כשיש בית אחיזה.

(א) קנני תורה בהלכה (ברוך שאמר עמ' של"ה) – "ומה"ט נקבע בשו"ע בס"י ש"ח בין דיני מוקצה ולא בס"י ש"ד בין האסורים משום בנין, דכאן רק מיחזי כבנין, ואם יש בית אחיזה מוכח שהוא כלי, ולא מיחזי כבנין. ואין נפק"מ כלל, אם פותחין וסוגרין אותו רק לעת הצורך, דדי בזה אם מראהו אינו כבנין. וכ"ש פ"א בשנה די, וגם המג"א לא כ' ד"ז כאן וע' בחזו"א אר"ח (סי' מ"ו אות ב') ע"ד המשנה דלתות הבית, שנתפרקו שכ' ול"ד לכיסוי דמהני בית אחיזה דהתם, מלכתחילה, תשמישה בתלוש. עכ"ל. הרי דפשיטא לי' מה"ט דבית אחיזה בלבד די".

(ב) הגר"מ אליהו שליט"א (ברוך שאמר עמ' ש"מ) – "ואפשר להקל כשנראה כבונה כלשון רש"י ויש לו בית אחיזה, ועיין למשב"ז ש"ג אות ד' שגם בפקק לזמן מרובה אם יש לו היכר ציר מותר אפי' לזמן מרובה ועיין כה"ח שם ס"ק ט'. ומהיות טוב לפני ל' יום מר"ה ביום חול יסירו את הכיסוי ואחר ר"ה תוך ל' יום יסירו ויכסו שוב ביום חול כדי שיהא תוך ל' יום כעראי ואם לא הסירו לפני כו מותר להסירו בר"ה אם יש בו בית אחיזה".

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ש"ע סעי' ט"ו [לשונו מובא לעיל]), סוף הע' י"ט) – "ואמנם יש שרצו לאסור לפתוח בשבת וביום טוב בור אף שיש בו בית אחיזה, שכל מה שהתירו לפתוח בור בשבת היינו בזמנם שהיו שותים ושואבים ממי הבורות, והיו משתמשים בהם, ולכן בעת שפותח וסוגר את מכסה הבור, עושה כן לצורך תשמישו. אבל בזמן הזה שאין זקוקים למי בורות כלל ועיקר, וכשסוגרים את מכסה הבור סוגרים אותו לזמן רב, ובמקומות רבים אין פותחים את הבורות אלא לצורך אמירת תשליך בראש השנה, אם כן יש לחוש לאיסור בונה, אחר שאין זה דרך תשמישו. וממילא יהיה אסור לטלטל הכיסוי כדין מוקצה. [ע' בספר ברוך שאמר על הלכות יום טוב עמו' שלב]. ודימו זאת למה שכתב הגאון רבי זלמן בשלחן ערוך (סימן שיג סעיף א') גבי ארובה שבגג, שמותר לפקק בפקק המותר בטלטול, ואף - על - פי שאינו קשור ותלוי שם מבעוד יום, ואין בזה משום עשיית אוהל בשבת. משום שאינו עושה בזה אלא תוספת לאוהל, והוספה זו עראי היא, שאינה עשויה להתקיים הרבה, שהיא עשויה להפתח תדיר. ותוספת אהל עראי מותרת. ולא אסור אלא לעשות כל האהל עראי, כמו שנתבאר בסימן שטו, לפיכך אם אין פקק זה עשוי להפתח תדיר אלא לעתים רחוקות, אסור לפקק אפילו הוא חלון שבכותל, מפני שהוא כמוסיף בנין הקבוע בכותל, וכמו שכתב המגן אברהם על הא דכתב מרן שם, פקק החלון כגון לוח או שאר כל דבר דסותמין בו את החלון, יכולים לסותמו אפילו אם אינו קשור. ולא אמרינן דהוי כמוסיף על הבנין. וכתב על זה המגן אברהם, ואפילו על ארובה שבגג שרי דמוסיף על אהל עראי שרי. ובסק"ז כתב, שהוא הדין בפקק של החלון אם אינו עשוי לפתוח אלא לעתים רחוקות הוי כאהל קבע. ע"ש. ואם - כן גם בנידון דידן כיון שאין רגילים להשתמש בבור, אסור לסגור את הבור משום דהוי כעושה אהל עראי. ואף שאין הוא צריך לאויר שתחת המכסה, מכל מקום הרי הגר"ז אסר כן גם בחלון שבכותל. אולם בפרי מגדים (סימן שיג מש"ז סק"ג) מבואר דלא כהגאון רבי זלמן, שכתב, והנה פקק החלון לזמן מרובה אם עשוי כעין ציר וחקיקה וכדומה, אפילו לזמן מרובה שרי. ואם אין כן אז תלוי לזמן מרובה או לא. ע"כ. וגם על מה שהעירו מדברי המגן אברהם כבר השיבו על זה, דהמגן אברהם סמך על דברי הרא"ש בסוף עירובין (סוף סימן טו) דקאי על דלת שבמוקצה (עירובין קא א) דפירש רש"י רחבה שאחורי הבתים, שאין נועלין בה בשבת, משום דעביד בנין. והיינו דשם אין האיסור משום מראית העין דנראה כבונה, אלא כלשון רש"י דעביד בנין. ועל זה קאי גם המגן אברהם בפקק החלון. אבל בכיסוי של בור שהוא כיסוי קרקע, דפירש בו רש"י שהוא משום דהוי כבונה, אי לאו דמוכחא בית אחיזה דלמשקל ואהדורי עביד. וכמו שכתב בפרי מגדים (סימן שח מש"ז סק"ג), דבאין בית אחיזה מיחזי כבונה, ולא בונה ממש. והובא בשער הציון (או"מ), ומטעם זה נקבע ד"ז בסימן שח העוסק בהלכות מוקצה, ולא בסימן שיד דברים האסורים משום בנין. ואם יש בית אחיזה מוכח שהוא כלי, ולא מיחזי כבנין. ולפי זה אין נפקא מינה אם פותחים את כיסוי הבור לעיתים נדירות, או שפותחים את הבור לעיתים תכופות. דמה שיש לכיסוי בית אחיזה מפקיע ממנו מה שנראה כבונה. [ומ"ש במנוחת אהבה פכ"ג הלכה כו הערה צט, משם המשנה ברורה, היה לו לפרש דהמשנ"ב שאוסר לטלטל הכיסוי איירי בכיסוי שאין בו בית אחיזה, ולא איירי במה שחדש שם לאסור בכיסוי שאין דרך להסירו]. ושאלתי למרן אאמו"ר שליט"א, והסכים לדברינו".

ד. כיסויי הבורות המצויים ברחובות (man-hole cover): בזמן שיש בית אחיזה. וכן כיסוי של ביוב, חשמל, טלפון, וכדו'.

1. יש שני מציאות.

(א) ראשון, כיסוי הבורות שאין שום בית אחיזה בגוף המכסה. רק, יכול לאחוז המכסה, כיון שמסביב נשאר מקום כדי לאחוז המכסה. בזה, לכו"ע הוי כיסוי קרקע שאין בית אחיזה, ומוקצה.

(ב) השני, בגוף המסה יש צורה מיוחדת כדי לאחוז בו. ועל זה ציור, הוא המחלוקת לקמן.

2. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קמ"ז, שלמי יהודה פרק י"ג הע' ל"ז) – "כי יכול לעבור זמן רב ולא יפתחו את הבור".

(ב) מנוחת אהבה (ח"ג פרק כ"ג סעי' כ"ו) – "וכיסוי של חפירת ביוב או של צנרת חשמל וטלפון שבקרקע, אסור בשבת ליטלו ולהחזירו אפי' אם יש לו בית אחיזה, מפני שדרך הבורות הללו להיות מגורים תמיד, ועיקר תשמיש הכיסויים שלהם, הוא בעודן עליהן. לכן המחזירם בשבת למקומם אמור משום בונה, ואף לטלטלן אסור משום מוקצה. ואם אינם מהודקים בקרקע רק מונחים בהנחה בעלמא, מותר ליטלם ולהחזירם בשבת אם יש להם בית אחיזה".

(ג) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ג אות ט"ו) - לשונו מובא לעיל.

(ד) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' ט"ו) – "כיסוי בור ביוב (sewage), בור בטחון וכדו' מוקצה, ואפילו יש לו בית אחיזה".

- (ה) ויאמר אברהם (מוקצה עמ' ק"ג, שו"ת ח"ב סי' ז') – "אין לפתוח ולסגור את המכסים שמכסים את בורות הניקוז ברחוב, וכן אם יצאו בשבת או בער"ש אין לטלטלם, לפי שמקצה דעתו מהם, אולם אם יש סכנה ...".
- (ו) קצות השבת (ערך כיסוי בור ביוב, ערך כיסוי לבור לכבלי חשמל וטלפון וכיו"ב).
- (ז) שלמי ניסן (דיני בנין המצויים סעי' מ"ה, הע' ע"ה) – "אסור לפתוח מכסה בור ביוב, ומכסה בור חשמל ובור טלפון בשבת".
- (ח) בנין שבת (ח"א עמ' כ"ה ד"ה נראה) – "שכיסויי הבורות המצויים ברחובות (של ביוב, חשמל, טלפון) שהם כבדים ביותר וכדי לפותחם ולסגורם צריך כח וגבורה, אסור להסירם בשבת. ולא מהני הבית אחיזה שיש בהם כיון שהם תחובים בחוזק רב והוא בנין ממש וצריך אומנות להסירם, וכמ"ש הפרמ"ג דבתחוב בציר לא מהני בית אחיזה ה"נ כשתחוב בכח".
- (ט) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה סי' שי"ג אות ו') – "כיסוי בור ביוב שנפתח לעיתים רחוקות, אף אם יש לו בית אחיזה, אין להתיר פתיחתו בשבת, כדין פקק חלון".
- (י) עי' עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' הע' י"א) – "ויתכן שבקופסת חשמל לא יועיל גם אם יהיה בית אחיזה כיון שהמכסה עשוי להשאר זמן מרובה".
- (יא) לוח המוקצה (ערך כיסוי - בור ביוב עם ידית, הע' שם) – "שתקועים בחוזק ... ואם מונח באופן שנשלף הכיסוי בקלות ואינו מהודק בחוזק וכמו בבור בטחון אין לאוסרו ונחשב כלי שמלאכתו להיתר. אכן אם אין לו ידית יש לאוסרו בכל אופן".
- (יב) פסקי תשובות (דפו"ח, אות כ"ז) – "ומכאן נלמד לענין המכסים של פתחי ניקוז למיניהן בבית וברחוב, וכן המכסים של קופסאות החשמל והטלפון שבכתלי הבית, אלו שאין רגילין לפתוח ולסגור תדיר אסור לפותחן ולסגורם בשבת ויו"ט, משום איסור 'בונה וסותר', ולכן אם נשמטו ונפלו, אסור להרימן ואסור לטלטלם ממקום למקום, כי מוקצים הם, אא"כ יש חשש נזק לציבור".

3. מיקל.

(א) ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' תתרל"ד) -

Replacing the heavy drain lid of a public works storm drain or man-hole cover ... since they are removed only rarely ... thus considered in a state of disrepair while left uncovered ... If a drain cover is designed with a handle (for lifting it), the cover may be removed and replaced, because the presence of a handle indicates that the cover is designed to be removed and replaced.

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ה) – "כיסוי של בור ביוב או חפירה בקרקע אסור לטלטלו אא"כ יש לו בית אחיזה המוכיח עליו שהוא כלי ועשוי לטלטל".

4. המחמירים מחמיר מצד שני טעמים.

(א) כי יכול לעבור זמן רב, ולא יפתחו את הבור.

(1) תלוי במחלוקת דלעיל.

(ב) כיון שהם תחובים בחוזק רב והוא בנין ממש וצריך אומנות להסירם.

(1) הר' גבריאל שוסטר שליט"א (הע' על ס' בנין שבת) – "אינו מוכרח בכלל דעי' בפרמ"ג (שם מ"ז סק"ט) שכתב לשון מחובר בציר, משמע דוקא ציר, וכן בסק"י כתב בכמה מקומות רק לשון ציר ע"ש ולא כתב בכלל לשון 'תחוב', וכן עי' במ"ב סי' ש"ח סק"מ וסקמ"ג שלא כתב לשון תחוב בכלל אלא לשון ציר, וכן בערה"ש (סי' ש"ח ס"כז) משמע דתלי אם הוא מחובר, ולא מחלק עם תחוב, וכן מלשון הפרמ"ג תחוב בציר אין ראיה דסתם תחוב אסור, די"ל דוקא עם תחוב בציר אסור, וכן בפרמ"ג בסי' תרכ"ו מבואר דתחוב בלבד אין חיסרון דמבואר שם דגג של סוכה דאינו מחובר ע"י מסמרים אינו אסור מדארייתא ושם הוא כל הגג ומסתמה הוא תחוב בחוזק. שו"ר ראיה לזה דעי' בפרמ"ג (מ"ז סי' שי"ג סק"ד) דכתב 'פקק החלון לזמן מרובה אם עשוי כעין ציר וחקיקה וכדומה אפילו לזמן מרובה שרי'. כוונתו דאע"פ דהמג"א שם סק"ז כתב דכל היתר של פקק (בס"א שם) הוא דוקא אם אין דרך למניח שם להרבה ימים, אבל אם כוונתו להניח שם להרבה ימים אסור מצד שנראה בכונה כס"ג שם, כתב הפרמ"ג אם עשוי כעין ציר וחקיקה וכדומה אפ' לזמן מרובה שרי דאין חשש מצד מחזי כבונה, אבל יש להקשות על הפרמ"ג אין הכי נמי דאין נראה כבונה ע"י החקיקה אבל לכא' אסור מדארייתא דעכשיו הוא תחוב להקרקע ולדעתו בסי' ש"ח וסי' תקכ"ו שכל התחוב להקרקע אסור אפ' אם דרך לפרק תמיד, נראה לפי מש"כ אתי שפיר דדוקא לתחוב בציר אסור מדארייתא ולא ע"י חקיקה בלבד, ומצאתי ראיה לזה מב' בסי' שי"ג ס"ד שכתב בדעת הרמב"ם דהא דמותר שם כשני לשונות (היינו דרך דלת דהוא חד שיפה ואין בו אוסקופה אסור ועי"ש) וטעמו דאינו אלא איסר דרבנן א"כ יוכל להקיל כשני לשונות, דדוקא אם אינו מכניס בציר אבל אם מכניס בציר אסור (דאז אסור מדארייתא עי"ש), וכתב עוד 'והני חניות דידן שנועלין אותם בקרשים ויש במקומם חקיקה למעלה ולמטה שהן נכנסות בו, נראה שאין לו דין ציר לאוסרו משום מחזיר ציר למקומו' וע"ש, ועי' בב"י ריש סי' תקי"ט (ס"א ד"ה הא) למציין לשם להתיר לחזר פתח של חניות המחובר לקרקע ודו"ק [ועי' בשכנה"ג בסי' תקי"ט אות ג'] ועי' בחיי"א שדן בזה דכלל ל"ט ס"יג".

ה. מסננת שבכיר (sink strainer) שרגילים מפעם לפעם להוציאה: האם מותר להוציאה ולהחזירה בשבת.

1. מיקל.

(א) הגרש"ק שליט"א (ויאמר אברהם מוקצה עמ' ק"ג, שו"ת ח"ב סי' ז' עמ' מ' ד"ה ושלחתי, עמ' מ"ב אות ג') – "מסתבר שאינו מוקצה".

הגרש"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ד') – "שאלה: כתב השו"ע (ס"י) כיסוי בור ודות אין ניטלים אא"כ יש להם בית אחיזה, וכתב המ"ב (ס"ק מ"ב) אפ' שתקנם ועשה בהם מעשה. ונסתפקתי בדבר המצוי בכיור בבית שיש שם מין כיסוי מסננת הנמצא על הפתח של בית קיבול המים, למנוע מן הלכלוך, ואין לו בית אחיזה, וניטל רק ע"י סכין וכדו' מן הצד, מה דינו של הכיור, האם הוא נחשב ככלים המחברים בטיט או לא. תשובה: לכאורה זה אין צריך בית אחיזה".

(ב) ארחות שבת (פרק ח' סעי' ל"ב, הע' מ', הע' ק"ח) – "כיוור שהצטבר בו שאריות אוכל על גבי המסננת מותר להגביה את המסננת עם הפסולת שעל גבה ולנער את הפסולת לאשפה ולהחזירה למקומה [ואין לאסור הסרת המסננת מדין כיסוי קרקעות המבואר בס' ש"ח ס"י, כיון שהמסננת לא נועדה לכסות את הקרקע ולהיות כחלק ממנה, ועוד שצורתה מוכיחה עליה שהיא מיועדת לעצור את הפסולת וממילא הדרך להוציאה ולהחזירה תדיר ועדיף טפי מבית אחיזה]".

(ג) ויאמר אברהם (מוקצה עמ' ק"ג, שו"ת ח"ב סי' ז') – "מסננות שנמצאות בכיורים אפשר לפותחם ולסוגרם ולטלטלם בשבת".
(ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב, סי' שי"ד סעי' כ"ה) – "מסננת הנתונה בכיור, ונסתמה בשבת, מותר לנקותה מהליכלוך שנצטבר עליה, ולאחר מכן להחזירה למקומה".

(ה) שבת בית (ארטסקרול, עמ' תכ"ב).

(ו) איל משולש (בורר פרק ז' הע' קי"ב) – "שאם זזה המסננת ממקומה מותר להחזירה, ואין בזה לא משום בונה ולא משום עובדא דחול, שהרי כן דרך תשמישו".

(ז) ל"ט מלאכות (ריביאט, סוף עמ' תתרל"ד).

(ח) לוח המוקצה (ערך מסננת שבכיור, הע' שם) – "אין איסור להניחו בשבת על פי החור שהרי אין בו תקיעה ובטול לימים רבים כלל שהרי בכל פעם שמצטבר לכלוך מגביהים אותו, ולכן נידון ככלי שמלאכתו להיות".

2. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"י עמ' ס' אות י"ב) – "אסור להניח המסננת בפי הכיור משום עובדין דחול".

הגריש"א זצ"ל (דברי יעקב בתשובות הגרי"ש עמ' תר"ט) – "שמעתי בכ"ב באב תשנ"ב מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] בענין המסננת שבכיור שאין בזה שאלה של בורר מפני שהכל פסולת עכ"ד ... אך אמר עוד הגריש"א שמכל מקום לשים את זה בשבת בכיור אסור משום בונה כיוון שהדרך לשים את זה לזמן ממושך עכ"ד".

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ה, הע' פ"ד) – "אסור לטלטלם, וכן לגבי פקקי סתימת הניקוז של הכיור ... וכן הרשתות שבניקוז שבכיור וכדו' אף הן אינן מוכנות לטלטול אף שצורתן מוכחת עליהן שעשוין לכך".

3. מראי מקומות – מנוחת אהבה (ח"ב פרק ז' סעי' מ"ב, ח"ג פרק כ"ג סעי' כ"ח), חוט שני (ח"ב עמ' רמ"ג ד"ה ולפ"ז).

(א) אור לציון (ח"ב פרק ל"א סעי' ח', הע' ח') – "ומכל מקום אין להרכיב או להחזיר את המסננת משום חשש איסור בונה וסותר, שכייון שהרגילות להשאיר את המסננת שם, בטלה היא לברז, ויש בהוצאתה ובחיבורה משום סותר ובונה. וה"ה לגומי שנותנים בברז כדי לאפשר זרימת מים לכל צד. וכן כתב בחזו"א בסוף סימן נ"ג, שלהרכיב את המסננת היטב יש בזה חשש בונה, ע"ש".

(ב) ציץ אליעזר (ח"ז סי' י"ב) – "נלפע"ד ברור דאין זה נקרא כביטל המסננת לבנין בהיות ומתחילה תוקן וסודר הדבר בדרך זה שלא תהא מחוברת בקערה כלל בכדי שיוכלו בנקל להוציאה בכל עת שירצה באשר הפסולת המצטבר שם מצוי מרוב השימוש. וצריכים מדי פעם להוציא המסננת ולנקותה. ובדלת שבמוקצה שבעירובין ד' ק"א שהיא רחבה שאחורי הבתים שבשו"ע סי' שי"ג סעי' ג' פורש הדין שם מפני שאין נכנסים ויוצאים בה תדיר, או כלשונו של הגר"ש ז"ל בסע' ח' שאינו עשוי לכניסה וליציאה תדיר אלא לעתים רחוקות, והמשנה ברורה שם בביאור הלכה מביא בשם התו"ש. דמצדד דבפתח העשוי ליכנס בפחות מל' יום הוי כפתח העשוי ליכנס בה תדיר, וכשעשוי ליכנס תדיר נועלים בה אפילו באינה קשורה כלל ע"ש במ"ב ס"ק כ"ט ובחזו"א מועד סי' מ"ו אות א' ע"ש, וא"כ בכגון מסננת דכאמור עשוי מלכתחילה באופן זה שיוכלו מדי פעם להוציאו בנקל בכדי לנקותו, ובודאי עפ"י רובא דרובא מוציאים אותה לשם מטרה זאת בהרכבה פחות מל' יום, לכן בודאי לא בטלה המסננת לבנין, ואינו משנה כלל מה שעשוי להחזירה מיד לתפקידה ובמקומה, כי גם דלת עשוי באופן זה לפתוח ואח"כ להחזירה למקומה ולסוגרה. וכו"ע ידעי שעשוי באופן זה ולא מיחזי כבונה וכסותר כלל. ואם נבוא לדמות נידוננו לדינא דכיסוי בור ודות שבס' ש"ח סעי' י' ...".

ו. מוציאים מגירה של ארון.

1. ציץ אליעזר (חי"ח סי' ל"ה אות ב') – "שמצוי שילדים מוציאים מגירה של ארון (מטבח למשל) המחובר לקרקע בשבת, אם מותר

להחזיר בשבת את המגירה וליכא משום חשש איסור בונה בהחזרתו ודמי לכיסוי בור ודות המבואר בשו"ע או"ח סימן ש"ח דאין זה בונה, או שדבר זה דומה לדלתות הבית שמבואר שם דאיכא בהו משום בונה ... לענ"ד נראה שזו דומה לכיסוי בור ודות המבואר בשו"ע סי' ש"ח סעיף י' דאין זה בונה ומותר, ולא דמי לדלתות הבית שמבואר שם דאיכא בהו משום בונה, דשם דלתות הבית נעשו במחשבה תחילה לשם הכוונתם אל הבנין כחלק בלתי נפרד ממנו וחזותן ניכר שחוברו לבית לשם מטרה זאת, ולכן לענין קנינים יש דין של 'העמיד דלתות' לקנין הבית ע"כ, ולכן איכא בהו שפיר משום בונה וסותר כשחוברו ע"י צירים, אבל משא"כ מגירות של ארון, הגם שהארון מחובר לבנין הבית ולקרקעיתו, אבל הרי מלבד זה שהתחברות של הארון איננו לשם מטרת הבנין ויעודו כי אם רק כדי שיעמוד בחוזק על מקומו, הרי נוסף לכך הא המגירות המתחברות אל הארון אין להם כל חיבור לבנין והם מושמים שם עבור שימושי מטלטלים אשר הבית קיבול שלהם יכולים בעצם להכילם גם בלי התחברותם לחללי הארון, והמה עשויים במתכונתם רק עבור לתת להם ע"כ משענת ומחבוא עבור מצרכי הבית שיתנו לשם, וגם חיבורם לארון איננו חיבור ממשי ע"י צירים הטעונים פירוק ונשלפים המה בקלות החוצה לפי רצון האדם המשתמש בהם, וא"כ בכל כה"ג שפיר אין כאן לא משום בונה ולא משום סותר [ויעוין במשנ"ב שם בס"ק מ"ג במ"ש דאף דבעלמא מחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, הכא כיון דכיסוי אינו מחובר להכלי [המחובר לקרקע בטיט מלמטה] והכלי מגולה למעלה לא מחזי כבונה ע"ש. ודון מינה ומינה]. ומבחינה האמורה נידוננו עוד עדיפא מכיסוי בור ודות אשר כפי המבואר בשו"ע שם מיהת אין ניטלים אא"כ יש להם בית אחיזה, כי הבית אחיזה שצריכים לכך הוא מפני שרק אז מוכח שהכיסוי הוא כלי, כי הרי זה קבור בקרקע, כמבואר בהדיא בשו"ע הגר"ש ז"ל מלאדי ז"ל בסעיף ל"ז ע"ש, אבל בנידוננו עצם חזותם של המגירות ודרכי השימוש בהם מעידים עליהם שאינם עשויים לשימוש הקרקע ובנין, אלא שהם מיעדים להשתמשות עבור צרכי מטלטלי דרי הבית [ויעוין שם גם בפרמ"ג במ"ז סק"י מה דמבאר דכל מגולה לא מחזי כבונה עיי"ש]. יתר על כן, יעוין שם בספר תוספת שבת ס"ק ל"ד ל"ה שמבאר שהמדובר בכיסוי בור ודות הוא, כשבנאם מתחילה מחובר לקרקע לכך אין ניטלים אא"כ יש להם בית אחיזה דאז מוכח שהם מיוחדים לכך, אבל כשהיו מתחילה כלים בפני עצמן

אע"פ שחיברם אח"כ לקרקע בטיט, יכולים ליטלם אפילו אין להם בית אחיזה עיי"ש, וכאן במגירות הרי המה וחללם תחתיהם ומחיצותיהם מסביב מותאמים ונעשים מתחיל כשהמה עדיין תלושים מהארון המחובר לקרקע, וחלים כבר אז שם כלי עליהם [ואפילו הארון כשלעצמו הרבה מסוג זה עשויים כבר עם תוך ומחיצות עוד לפני שמחברים אותם של הקיר], וא"כ לא צריכים אפילו בית אחיזה להם (הגם דלמעשה כן יש להם בית אחיזה), ומה שניתנים אח"כ אל הארון המחובר לקרקע, לא מתבטל עיי"כ שם הכלי שעליהם, אלא נשארים על מעמדם, ומותר אפילו ליטלן וה"ה להחזיר חזרה, ואין כאן לא משום בונה ולא משום סותר, ולא משנה מה שעיקר יעודם הוא להיות מחובר לארון המחובר לקרקע, בדומה להיא דכיסוי בור ודו"ל. וע"פ האמור יש להתיר בכאמור גם במגירות טלסקופיות שיש להם פטנט שאי אפשר להוציאן לגמרי מהארון רק ע"י תיקון קצת על ידי סילוק הקפיץ שעוצר אתן מלהוציאן, דאין זה משנה, כי אפ"ה נחשב זה כיכולים בקל להוציאן ולהכניסן חזרה, ואין כאן גזירה של שמא יתקע בחוזק. ועכ"פ שם כלי עליהם לפי חזותן, וחל גם שם כלי עליהם עוד לפני הכנסתם לחללי הארון, וחיבורן לארון (אם זה נקרא בכלל חיבור) לא גרע מחיבור בקרקע בטיט שגבי כיסוי בור ודו"ל. ברם **אם למגירות יש בעומק חלל טפח אזי יש חשש על ההחזרה משום עשיית אהל**.

2. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק ח' סעי' ט', הע' י"ג, פרק ט' סעי' כ"ב), הל' שבת בשבת (פרק ט"ו סעי' כ"א).

פט] מחט - סעיף י"א.

א. **גמרא** (דף קכג.) – "מיתבי: מחט, בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת, ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד. תרגמא אביי אליבא דרבא: בגולמי עסקינן, זימנין דמימלך עליהו ומשוי להו מנא. אבל היכא דניטל חררה או עוקצה, אדם זורקה לבין גרוטאות".

1. **מחבר** (סעי' י"א) – "מחט שלימה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ; ניטל חודה או חור שלה, אסור. וחדשה שלא ניקבה עדיין, מותר".

א) למדנו מרישא: כלים שאין עומדים לשימוש באופן זה. אם דרך מקצת בני אדם להשתמש בהם כך, הוי כלי. הא לאו הכי, היה אסור לטלטלן כיון שלא נגמרה עדיין מלאכתן, ואף דחזו גם השתא. המקרים, עי' מוקצה מחמת גופו, לעיל.
1) מה בין כאן [שאם דרך מקצת בני אדם להשתמש בהם כך, הוי כלי ואינו מוקצה], לסעי' כ' [הגם מקצת בני אדם להשתמש בהם כך, אינו כלי עד שיש מחשבה וכדו']. לכאורה י"ל: כאן הוא באמצע עשיית כלי, להיות מחט. משא"כ שם, אינו באמצע עשיית כלי.

ב) למדנו מסיפא: שאם הדרך לזורקו השבר כלי לאשפה, בטל שם כלי והוא מוקצה.

ב. הדרך לזורקו השבר כלי לאשפה.

1. בטל שם כלי: והוא מוקצה.

א) **מג"א** (ס"ק כ"ד, ס"ק כ"ח) – "וא"ת ומ"ש משברי כלים כמ"ש ס"ז וי"ל דהתם מהני בהו יחוד לטומאה משא"כ במחט דלא מהני ביה יחוד אא"כ עשה בו שום שינוי ותיקון למיתוח (תו' דף מ"ט) ובזבחים דף צ"ד כתבו וז"ל עור לח אף על גב דמקבל טומאה במחשבה כיון דלא יחדו לשיב' בעוד שהוא לח אסור לטלטלו וכן צ"ל גבי מחט שניטל חודה או עוקצה דאסור לטלטלה אף ע"ג דאם התקינה למיתוח טמאה עכ"ל, וכונת' דדוקא בשברי כלי דרגילין להשתמש בהם תשמיש אחר שרי לטלטלם משא"כ במחט דרגילין לזורקו בין הגרוטאות כשנשברה כדאית' בגמרא וכן נלע"ד עיקר דפשטא דמתני' משמע דאם התקינה למיתוח טמאה בלא שום תיקון וכ"פ הרמב"ם פ"א מכלים".

ב) **גר"ז** (סעי' ל"ט) – "ואינה דומה לשברי שאר כלים שמותרים בטלטול הואיל וראוים לתשמיש אחר ומחט זו שניטל חודה או חורה ראויה ג"כ לתשמיש אחר כגון ליטול בה את הקוץ מכל מקום אין רגילות כלל לייחד אותה לתשמיש אלא דרכו של אדם לזורקה בין גרוטאות (פירוש שברי מתכות) משא"כ בשברי שאר כלים שרגילים לייחדם לתשמיש אחר לכן לא נפקע שם כלי מהם".

ג) **ערה"ש** (סעי' כ"ח) – "ועיקר הטעם משום דכשניטל חודה או חור שלה אדם זורקה לבין השברים ונמצא דבעצמו מבטלה מתורת כלי ולכן לא דמי לשבר כלי שמותר לטלטלה כשראויה לתשמיש".

ד) **מ"ב** (ס"ק מ"ח, ס"ק נ"ח) – "אבל בניטל חורה או עוקצה בטל מינה שם כלי דאז דרך לזרוק אותה בין שברי מתכות".
1) **חוט שני** (ח"ג פרק נ"א ס"ק א' ד"ה והקשה) – "במג"א ... והיינו דשאני מחט דאף דאפשר למצוא לה איזה תשמיש אף לאחר שניטל חודה וחררה מ"מ אין זה שימוש המצוי ומשו"ה לא מיקרי שימוש העומד לכך וכמ"ש בגמ' אדם זורקה לבין גרוטאות ולפיכך היא מוקצה, משא"כ שברי כלים השימוש של כיסוי כלי הרי הוא שימוש המצוי ומשו"ה אף להכלי עצמו נשבר ואינו עומד ליעודו מ"מ השברי כלים עומדים לשימוש אחר המצוי ומשו"ה אינו מוקצה".

ג. **מ"ב** (ס"ק מ"ו) – "מחט וכו'. הוא מחט מיוחד לתפירה והוי ככל כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטל לצורך גופו דהיינו ליטול הקוץ או שנוקב בה את המורסא להוציא ממנה ליחה וה"ה שמותר לתחוב בה את המלבושים לחברן בעת הדחק".

1. מצד תופר - עי' סי' ש"מ סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ד. ליטול הקוץ במחט: במקום שהוא פס"ר להוצאת דם.

1. עי' סי' שכ"ח סעי' כ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מחט שניטל חודה או חור שלה: אם יחדה מבעו"י.

1. מהני: דהוי כלי – ט"ז (ס"ק י"א), א"ר (ס"ק כ"ז), פמ"ג (א"א ס"ק י"א), גר"ז (סעי' ל"ט), מ"ב (ס"ק מ"ח), ואם יחדה מבעוד יום לאיזה תשמיש הוי כלי ומותר לטלטלה כדין כל כלי שמלאכתו להיתר [פמ"ג], כה"ח (ס"ק צ"ז, ס"ק צ"ח).
2. מראי מקומות.

א) חזו"א (או"ח סי' מ"ג ס"ק י"ג) – "ויש לעי' בניטל חודה ויחדה לנטילת הקוץ אי טמאה, ומדברי התו' משמע דלא מהני יחוד, וצ"ע מ"ש מגולמי, ונראה דאם יחדה לנטילת הקוץ מודה רבא דמותר לטלטלה אם יחדה לעולם בהדיא לדעת השו"ע סי' ש"ח וכמש"נ לעיל סי' מ"ב ולא השוה רבא שבת וטומאה אלא בסתמא, ומיהו אם ידוע בלבו שלא יקימה אלא סופו לזורקה בין גרוטאות מקרי יחוד לשבת אחת, וכיון דאין דרך ליחדה לא מהני יחוד לזמן מועט כמש"נ סי' מ"ב, ובמ"ב סי' ש"ח ס"ק מ"ח כ' דמהני יחוד וסתם הדברים ונלמד מן המפורש סכ"ב שם".

ב) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ד') – "שאלה: כתב המ"ב (סי' ש"ח ס"ק מ"ח) בדין מחט שניטל חודה או חור שלה דאסור לטלטלה, דאם יחדה מבעו"י לאיזה תשמיש הוי כלי, ומותר לטלטלה כדין כל כלי שמלאכתו להיתר, עכ"ד. ובחזו"א (סי' מ"ג סקי"ג) תמה על סתימת דבריו דכתב דמהני יחוד, ולא ביאר שיעור זמן היחוד, והלכך כ' החזו"א דאם יחדה לנטילת קוץ צריך לייחדה לעולם, ומיהו אם ידוע בלבו שלא יקימה אלא סופו לזורקה, מקרי יחוד לשבת אחת דלא מהני, עכ"ד. ולכאו"י י"ל בדברי החזו"א הללו, הלא המ"ב מיירי שייחדה למלאכת היתר, המבואר בשו"ע (סי' ש"ג סי"ט) שדרכם היה להניחה בצעיפים, וכדכתב המ"ב שם דחשיב כלי שמל"ה, ובסכ"ב נתבאר דכל מידי דאורחי' בהכי סגי ביחוד לשבת אחת, וכך פסק המ"ב (סי' ש"ג ס"ק ע"ג), ומדברי המחבר (סי' ש"ג סי"ט) נראה שדרכם היה להניח מחט כזה בצעיפים. אבל החזו"א מיירי ביחדה לנטילת קוץ (דלאו אורחי' ליטול קוצים כל יום), והלכך לענין זה לא סגי ביחוד לזמן מועט אלא צריך יחוד לעולם. [וכ"ה מפורש בחזו"א סי' מ"ג סקי"א גבי שיירי מטלניות]. ועוד ניתן לחלק ע"פ מש"כ בתהל"ד (סקי"ח) לדון אם מחט חדשה שלא ניקבה הוי כשמל"א או מל"ה, ודייק מסוגית הגמ' דהוי כשמל"א, וכן מדברי שו"ע הגר"ז (סל"ח), ורצה לומר משום שבחול דרכו להוציא דם כדמשמע בבה"ל (שם ד"ה הקוץ וביותר בס' ש"ח ס"ק פ"ח), ודו"ק. תשובה: לכאורה נכון".

ו. חדשה שאין לה חוד: אם יש שם כלי.

1. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' קצ"ז ד"ה ובביה"ל).

א) ר"ח (דף קכג:) – "וקודם שיחדנה וינקבנה נקראת אותה החיכה גולם".

ב) בה"ל (סעי' י"א ד"ה וחדשה) – "וחדשה שלא ניקבה וכו'. נסתפקתי אם ה"ה באין לה חוד בעת חידושה הוא ג"כ מותר בזה או אפשר דעדיין לא חזיא אף לנטילת קוץ בזה ומהגמרא קכ"ג ע"א בסוגיא משמע קצת ג"כ הכי וצ"ע".

ג) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ק"מ טור ג') – "שאלה: כתב הבה"ל (שם סי"א ד"ה וחדשה) וז"ל: נסתפקתי אם ה"ה באין לה חוד בעת חידושה ג"כ מותר בזה, או אפשר דעדיין לא חזיא אף לנטילת קוץ וכו' וצ"ע, עכ"ל. ולכאו"י י"ל ע"מ"ל למ"ב דבמחט חדשה בעי' דוקא שיהיה נמלך לנטילת קוץ, אפשר דסגי גם בנמלך להניחה בצעיפי הנשים דמהני לזה אף באין לה חוד כמשנ"ת. (ומה שפירש"י ודעימיה לנטילת קוץ, שיגרא דלישנא נקט). ובאמת בפ"י רבינו חננאל (שבת קכג:) פ"י להדיא הא דאביי דבגלמי עסקינן, דקודם שיחדנה וינקבנה נקראת אותה החתיכה גולם, וע"ז מסקי' דניטלין בשבת, הרי מפורש דגם בדליכא תרתי ס"ל דרשאי לטלטלו בשבת כשהיא חדשה, וצ"ב. תשובה: אין דרך להשתמש בה".

ז. מראי מקומות.

1. רע"א (על מחבר סעי' י"א) – "נוטל חודה. ודעת הרשב"א בח"י דדוקא בניטל מבעו"י. אבל בשבת יש להתיר כיון דעושין מעין מלאכתו והוכנו אגב אביהם ומדמי ליה לשירי מחצלאות בסעיף שלאחר זה. ולענ"ד כיון דפסקי' בשירי מחצלאות דזרקן לאשפה מבעו"י משמע דזרקן לאשפה בשבת שרי. הרי דעדיף ממחט. (ע' בהרשב"א דס"ל באמת דזרקן לאשפה בשבת אסור דדמי ממש למחט) דאנן מחלקי' דמחט גרע יותר דאין עומד כלל למלאכתו א"כ אין ללמוד זה מזה כלל וצ"ע".
2. הגר"ח"ק שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"ו) – "שאלה: בשו"ע או"ח (סימן ש"ח סעיף י"א) כתב, מחט שלימה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ וכו'. ע"כ. וכתב שם במשנה ברורה (ס"ק מ"ו) וז"ל, וה"ה שמותר לתחוב בה את המלבושים לחברן בעת הדחק. עכ"ל. וקשה לי למה דוקא בשעת הדחק מותר, והרי כלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו. תשובה: בשעת הדחק הכוונה כשאין כפתור".

צ. שירי מחצלות - סעיף י"ב.

א. עי' סעי' ו' [שברי כלים], לשיטות ומראי מקומות.

צא. שירי מטלניות שבלן - סעיף י"ג.

א. עי' סעי' ו' [שברי כלים], לשיטות ומראי מקומות.

ב. מוקצה לחד ואינו מוקצה לשני - עי' סעי' נ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג. פחות מג' על ג' טפחים.

1. הוי מוקצה.

א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ו, הל' שבת בשבת פרק כ' הע' ח' ד"ה והנה, ד"ה ובאמת) – "דאצלנו כולם חשובים עשירים לגבי זה, דזורקים כל הבגדים ושייריהם, וכל דפחות מג' טפחים ודאי אינו חשוב אצלנו".

- (ב) שבת הלוי (ח"ה סי' מ' אות ב') – "בסימן ש"ח סי"ג, שירי מטלנית אם יש בהם ג' אצבעות מותר לטלטלן וכו' ויש מתירין אפי' אין להם ג' ע"ג והיינו אם בעלים עניים עיין ח' הגרעק"א כאן, וצל"ע לדינא בזה"ז שאין גם אחד אפי' עני ביותר שמחשיב פחו מג' ע"ג ואפילו ג' ע"ג דנראה דבמציאות כזה הוא מוקצה גמור".
- (ג) עי' פסקי תשובות (אות י"ד).
- (ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ו').

ד. מטלית של משקפיים.

1. הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' מצות השבת פרק ג' אות ג') – "מטלית משקפיים ... שהיא פחות מג' אצבעות על ג' אצבעות ... מותרת בטלטול וכדין כלי שמלאכתו להיתר".

ה. מראי מקומות.

1. הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ סוף טור ג') – "שאלה: בהך דינא יל"ע בדברי שו"ע הרב (סי' ש"ח סי"ב) שכ' שהטעם דשיירי מטלניות לא חשיב מוקצה לפי שעומדים לטלאי בגדים, ואף המ"ב (שם ס"ק קס"ט) כ' נמי כהאי לישנא דלא חזיין רק לעניים לאיזה טלאי, עכ"ד. ולכא' צ"ב כיון שעומד להתחבר עם הבגד למה לא יחשב מוקצה כדין חוטי תפירה או כפתור, ולכל הפחות יחשב כלי שמלאכתו לאיסור כיון שרוב מלאכתו ע"י תפירה, וצ"ב. תשובה: עיין סוכה י"ז ב'. [דשם איתא: טפח על טפח למאי חזי, ואמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי ינאי הואיל וראוי לטלאי ע"ג החמור (ע"פ גי' הערוך), ועי"ש ברש"י ד"ה הואיל, ועצ"ב]".

ו. חתיכה בגד העומדת לתפירה.

1. הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קע"ד סוף טור ד') – "שאלה: כתב השו"ע (שם סי"ג) שיירי מטלניות שבלו, אם יש בהם ג' אצבעות על ג' אצבעות מותר לטלטלן, ולעשירים בג' טפחים, ודעת הראב"ד דגם בפחות מג"א שרי לעניים מלבד טליתות של מצוה. וכן החזו"א (סי' מ"ג סקי"ט) דרך בשיירי בגדים מתיר הראב"ד בשאין בהם ג"א, אבל חתיכה מבגד שהיה מתחילה רק חתיכת בגד, או אפשר דאף הכא מבגד גדול העומד לחתיכה ולתפירה לית ליה דין שיירי בגדים, ולא הקיל בו הראב"ד אלא שיעורו בג"א לעניים וג"ט לעשירים, עכ"ד. ויל"ע טובא, דמשמע מהחזו"א דגם חתיכה העומדת לתפירה חשיב שיירי בגדים ומותר לטלטלן, ויל"ע דלכא' החזו"א סתר דברי עצמו, דכתב (סי' מ"א סקי"ז) וז"ל: בגד העומד למכירה ולתפירה לא חשוב תורת כלי, ולא מהני מה שאינו מקפיד עליו כדין עצים, אע"ג דחזיין למסמך בהו הדלת חשיבי מוקצה, עכ"ל. ולכא' למה בשיירי בגדים יהיה מותר לטלטל גם בעומדים לתפירה, וצ"ע. תשובה: יתכן שיש חילוק אם עומד לחתכו ולתופרו או עומד לחברו כך".
- הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ טור ד') – "לסברת החזו"א (סי' מ"ג סקי"ט) דכל חתיכת בגד העומדת לתפירה אין עליה תורת כלי, האם גם טלית של מצוה שלא תלה בה חוטים כלל, האם מכיון שבודל עצמו להשתמש עמה לשום דבר מלבד למצותו, האם תחשב מוקצה בשבת. תשובה: הזמנה לאו מילתא".
- הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ טור ד') – "שאלה: כמו"כ יל"ע להיפך בטלית של מצוה שבלתה אפי' שלימה, אך כבר אינה ראויה ללבישה שתחשב מוקצה, למבואר בשו"ע (סי' כ"א ס"ב) שהדרך לזורקו לאשפה [או לגניזה], וכל שהדרך לזורקו ה"ה מוקצה (כמו שמצינו במחט שניטל חודה וכיוצא ב), וצ"ע. תשובה: במ"ב כ' שיקח אותו לסימן בספר. [וז"ל המ"ב סי' כ"א סק"ח בשם מהרי"ל: דיניה הציצית בתוך הספר לסימן או לעשות בהן שום מצוה, דהואיל ואיתעביד בהו מצוה חדא וכו', עכ"ל. ומכאן תלמד דה"ה לענין טלית שבלתה]".

ז. פתילות הציצית שאינם בבגד אי הוי מוקצה.

1. עי' מוקצה מחמת מצוה, לשיטות ומראי מקומות.
2. לענין הטלית שנקרעה ממנה הציצית - עי' סעי' מ"ז, לשיטות ומראי מקומות.

צב. מנעל: לשמטו מעל הדפוס - סעיף י"ד.

שבת (דף קמא:) – "תני חדא: שומטין מנעל מעל גבי אימוס, ותניא אידך: אין שומטין. לא קשיא; הא רבי אליעזר, הא רבנן. דתנן: מנעל שעל גבי אימוס, רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאים. הניחא לרבא, דאמר: דבר שמלאכתו לאיסור, בין לצורך גופו בין לצורך מקומו מותר, שפיר. אלא לאביי, דאמר: לצורך גופו מותר, לצורך מקומו אסור, מאי איכא למימר ...".

א. ליקח הדפוס מתוכו: כשהוא רפוי ויכול לשמוט המנעל מעליו בלי טלטול הדפוס בידים.

1. מיקל: שמותר ליקח הדפוס מתוכו.
- (א) ב"ח (ס"ק ט').
- (ב) מלבושי יו"ט (ס"ק ח').
- (ג) ט"ז (ס"ק י"ג) – "ונראה דאם היה רפוי א"צ שישמוט המנעל ממנו אלא נוטל הדפוס מן המנעל כמ"ש בסמוך גבי חלוק באם יש בתוכו כלי אלא דכאן שמירי בחדש שהוא מהודק שפיר א"א ליטול הדפוס אא"כ שומט המנעל ולהכי נקט שומטו במנעל".
- (ד) תוס' שבת (ס"ק מ"ו, למסקנה).
- (ה) פמ"ג (מש"ז ס"ק י"ג, א"א ס"ק כ"ז) – "א"כ אפילו מוקצה גמור שרי כהאי גוונא, אלא מותר לטלטלו הדפוס בידים כו', מלאכתו לאיסור".

- (ו) מחה"ש (ס"ק כ"ז) – "והוא הדין איפכא, כשרוצה להוציא הדפוס מתוך המנעל ג"כ מותר, ואורחא דמלתא נקט, שהדרך להוציא המנעל".
- (ז) ח"א (כלל ס"ו סעי' ה') – "ואין חילוק בין ליטול הדפוס מתוך המנעל או המנעל מן הדפוס".
- (ח) גר"ז (סעי' מ"ב) – "מנעל בין חדש בין ישן שהוא מהודק על הדפוס מותר לשומטו ממנו בין לשמוט את הדפוס מתוך המנעל בין לשמוט המנעל מעל הדפוס ואין כאן איסור בטלטול הדפוס מפני שהדפוס יש עליו שם כלי אלא שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך מקומו דהיינו חללו של המנעל שהדפוס בתוכו".
- (ט) ערה"ש (סעי' ל"א) – "מותר לשומטו בין ששומט את הדפוס מתוך המנעל ובין ששומט המנעל מעל הדפוס שהרי זהו צורך מקומו והיינו שצריך לחללו של המנעל שהוא יושב בתוכו".
- (י) בה"ח (ס"ק ק"ט).
2. מחמיר.

- (א) עי' פרישה (ס"ק ו', חד פשט) – "ליגע וליקח הדפוס אפשר דאסור הואיל ואפשר זולתו".
- (ב) א"ר (ס"ק ל"ב, ודלא כא"ז ס"ק ח') – "אמאי יטלטל האמום בחנם, וצריך למקומו דמותר אפשר באי אפשר בענין אחר, ובהכי מיירי בחלוק, או דאי אפשר לשמוט החלוק אם לא שיטלטל הכלי עמו, לכך מותר בהשמטת הכלי לחוד כיון דעכ"פ מטלטלה, ומלבושי יום טוב וב"ח הנ"ל אפשר דמיירי נמי בהכי. וגדולה מזו מצאתי בדרישה [סק"ו] זה לשונו, לא התירו אלא מה שהוא לצורך דהיינו לטלטל הדפוס אגב המנעל בשעת השמטת המנעל ממנו, אבל ליגע וליקח הדפוס אפשר דאסור הואיל ואפשר זולתו ע"כ, ועיין ס"ק מ'["מ"]".
3. מראי מקומות – מ"ב (ס"ק נ"ז).

ב. אם לשמטו הוי טלטול מן הצד.

1. כן.
- (א) תוס' שבת (ס"ק נ') – לשונו מובא לקמן.
- (ב) פמ"ג (א"א ס"ק כ"ז) – "עיין ט"ז [אות יג] דחדש הוה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, ומותר כבסימן שי"א סעיף ה', א"כ אפילו מוקצה גמור שרי כהאי גוונא, אלא מותר לטלטלו הדפוס בידים כו', מלאכתו לאיסור. ושומטו, בחדש, והוא לאו דווקא. או טעמו יהיב אף לישן".
- (ג) אז נדברו (חי"א סי' כ"א על סעי' ט"ז, עמ' מ"ח) – לשונו מובא לקמן.
2. לא.
- (א) לבושי שרד (על המחבר סעי' ט"ז, ס"ק מ"ג) – "תוספת שבת ... וקשה הא בסעיף י"ד הוי אסור אי לאו דדפוס כלי הוא, א"כ צ"ל דלטול מעליא מיקרי".
- (ב) הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ה טור א') – "שאלה: כתב המ"ב (שם ס"ק ס"ד) בשם האליה רבה, דחלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה שהוא מוקצה, יכול לשומטו מעל הקנה, הני מילי כשיכול לשמוט הכתונת בלי טלטול הקנה עמו, אבל אם מטלטל עי"ז גם הקנה אסור לשומטו, עכ"ד. וצ"ע למה אם מטלטל הקנה אסור לשומטו, הלא חשיב טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דשרי לכתחילה, כמפורש במ"ב (שם ס"ק י"ט) דמותר ליקח דבר היתר המונח על המוקצה, אפי' שע"י לקחת ההיתר מתנדנד המוקצה, מ"מ שרי דזה מקרי טלטול מן הצד ושרי, וצ"ע [וגם הראיה מסי"ד תמוהה, דהא הטעם דלא נקט השו"ע בית דפוס שאין לו תורת כלי, הוא לפי שלא משכחת לה כן]. תשובה: מטלטל שניהן יחד אינו טלטול מן הצד".

ג. מצד בורר.

1. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ג' הע' קי"ד [דפו"ח, הע' קכ"ח], עי' שולחן שלמה ס"ק ח' ד' ד"ה ובסוכריה) – "שאם דבוקה הסוכריה לעטיפתה, הוה דומיא דקליפה, ואם אינה דבוקה לעטיפה, מסתבר שאין בהסרתה של זו משום איסור ברירה, **דחשיב כהוציא חפץ מן הכיס או הקופסה**, ועיין סי' שח סעי' יד. אך אם יש לו הרבה סוכריות, והוא רוצה להוציא את כולן מעטיפתן, אפשר דחשיב בורר אפילו אין העטיפה דבוקה".

ד. להכניס בתוך הנעל את האימום (inserting shoe trees).

1. עי' סי' ש"ב סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם מותר לטלטל כלי של איסור לצורך מקומו, אם יש לו מקומו אחר.

1. עי' לעיל.

צג. סנדל שנפסקה רצועה - סעיף ט"ו.

ברייטא (דף קיב.) – "דתניא: סנדל שנפסקו ... רבי יהודה אומר: נפסקה פנימית טמא, החיצונה טהור".

א. הלכות: בקיצור.

1. מותר לטלטל - סנדל שנפסקה רצועה הפנימית, עדיין תורת כלי עליו.
2. אסור לטלטל - סנדל שנפסקה החיצונה, בטל מתורת כלי.

ב. עי' ארחות שבת (מילואים אות ו') שמפרש סנדל שנפסקה הוא הסוגיא של דלתות הכלים. ולכן מחדש שגם אם גוף הכלי אינו קיים אבל שעומד לחזור ולהתחבר, השברים אינם מוקצה. וכן מחדש הארחות שבת, אבל אם צריך אומן לתקנו, עדיין אינו מוקצה.
1. אמנם, נראה כמעט כל הפוסקים חולקים (עי' לקמן). שסנדל הנפסקה הוא הסוגיא של שברי כלים שראוי למלאכה. כדאי' מפורש במג"א (ס"ק כ"ח), וממילא כיון שאין הדרך לזורקו הסנדל (כשנפסקה רק רצועה הפנימית), לכן אינו מוקצה.

ג. מחבר (סעי' ט"ו) – "נפסקה החיצונה בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו; ואם הוא בכרמלית, מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה לתקנו שלא יפול מרגלו; ובחצר שהוא נשמר שם, אסור".
1. ביאור הדבר: ואף שמיידי כאן שנפסקה החיצונה, והדרך לזרוק לאשפה, וא"כ מה איכפת ליה כאן אם יאבד שם בכרמלית. י"ל אף שהדרך הוא לזרוק לאשפה, מ"מ כיון שאפשר לתקנו, [ויש בנ"א שדעתם לייחדו לאיזה תשיש אחר, או שאפשר לתקנו ע"י מומחה באופן שלא יהיה ניכר], יכול לטלטל מוקצה להציל מההפסד.
2. למדנו: שאם הוא "דרך" לזרוק לאשפה, הוא מוקצה. הגם שיש אנשים שלא זורקו הסנדל לאשפה.

ד. מנעל שנשמט עקבו ממנו.

1. חוט שני (ח"ג פרק נ"ה ס"ק ה') – "נפסקה החיצונה. מנעל שנשמט עקבו ממנו ועדיין נשאר שוה לכל הנעל, אינו מוקצה אע"פ שאין נוח להלך בו".

ה. לטלטל מוקצה במקום הפסד.

1. חוט שני (ח"ג פרק נ"ה ס"ק ה') – "הא דהתירו לקשור בגמי לח את הרצועה שנפסקה בכרמלית משום הפסד המנעל, שהוא מוקצה, צ"ב הגדר בזה, דהא בעלמא אין מתירין מוקצה מחמת הפסד.
2. עי' סי' של"ד סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

צד | חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לייבשו - סעיף ט"ז.

א. האם מותר לטלטל כלי של איסור לצורך מקומו, אם יש לו מקומו אחר.
1. עי' לעיל.

ב. יכול לשומטו: הלא מטלטל עי"ז גם הקנה.

1. י"ל דהוה ליה טלטול מן הצד, דשרי לצורך דבר המותר.

(א) תוספת שבת (ס"ק נ') – "ואף שמטלטל את הקנה על ידי טלטול מן הצד שרי, כיון שהוא לצורך החלוק שהוא דבר המותר, כמ"ש סי' ש"א ס"ח".

(1) ביאורים (שם ס"ק י"ג) – "בלבושי שרד הקשה עליו ... והתו"ש נשמר מזה בפירושו בסעי' י"ד במ"ש דלא סגי בלא טלטול

הדפוס, ובהוצאת המנעל צריך לטלטל הדפוס, ולכן אין היתר ע"י טלטול מן הצד, משא"כ בקנה שאפשר בלא טלטולו כלל ... וע"ע במ"ב בס"ק נ"ו דפי' ג"כ דבחדש צריך לטלטל הדפוס בידים, אלא לפ"ז לא הבנתי למה העתיק דברי האלי' רבה לקמן בס"ק ס"ד דלפ"ד אין שום קושיא ממנעל על דין קנה, ודוחק לפרש דבריו בס"ק ס"ד דמיידי בטלטול הקנה בידים, וצ"ע".

(ב) אז נדברו (חי"א סי' כ"א על סעי' ט"ז, עמ' מ"ח) – "מש"כ המ"ב בשם הא"ר דהוא מיידי שיכול לשמוט הכתונת בלי טלטול

הקנה עמו (כלומר בלא שום טלטול שהקנה לא מתנדנד) **צל"ע דלכאורה זה היפך המציאות וגם מה איכפת לי שמטלטל**

הלא זה טלטול מן הצד דמטלטל החלוק לצורכו וממילא מתטלטל עמו גם האיסור, דמותר גם אם מתטלטל עמו ממש ולא רק

בניעור בעלמא כמבואר בסימן ש"ט דאם היתה החבית וכו', כיון דאינו נוגע במוקצה ממש מותר ומה דמביא מסעי' י"ד דהי'

אסור לשמוט המנעל מעל הדפוס אם הדפוס לא הי' כלי היינו משום דהמדובר דבלא טלטול הדפוס בידים לא הי' יכול לשמטו

מעל הדפוס דמהודק על הדפוס שפיר יותר ממה שהחלוק מהודק על הקנה וכמו שכתב שם המ"ב בס"ק נ"ו, וצ"ל דמש"כ שם

'מטלטל גם הדפוס בידים' היינו שמתטלטל עמו ואינו נוגע בדפוס, וכן משמע מדבריו בס"ק נ"ז, ואפשר דדייק לה ממה דכתוב

מותר לשמטו, ואם בידים אין הבדל כלל בין לשמטו מעל הדפוס ובין לשמוט הדפוס מהנעל, אבל אם הכוונה שמתטלטל הדפוס

עמו ר"ל לאפוקי אם לא הי' כלי דגם זה אסור. אבל קשה כנ"ל רלמה יהי' אסור אפי' במטלטל הקנה עם החלוק דהא הוי טלטול

מן הצד, וראיתי בלבושי שרד דמביא כן בשם ספר תוספת שבת אבל אח"כ כתב וז"ל וקשה הא בסעיף י"ד הוי אסור אי לאו

דדפוס כלי היא א"כ צ"ל דלטלטל מעליא מיקרי וכו' ומסיק כא"ר, וממה שכתב דלטלטל מעליא מיקרי נראה לומר דר"ל דלא

מיקרי טלטול מן הצד אלא כמו במעות שעל הכר דנמצא שם על דרך ההזדמן אבל מה שדרכו בכך כמו בנעל וחלוק אין היתר

של טלטול מן הצד וזה דין מחודש. וחשבתי עוד בכוונת המ"ב דהלשון משמע שמותר לכתהילה גם אם אפשר בחול וטלטול מן

הצד לא הותר בהכי, אבל סתימת המ"ב משמע דגם בדיעבד אינו מותר בשבת, ועוד דהא הכלי הוי שמלאכתו לאיסור דלכתהילה

צריך להסיר בע"ש אם יש לו האפשרות, וע"כ דהטעם כאמור, ונראה עיקר כהתוס' שבת דמותר גם במטלטל עמו מדין טלטול

מן הצד דכן הוא המציאות".

(1) אם לשמטו הוי טלטול מן הצד - עי' לעיל, סעי' י"ד.

2. י"ל דהכא מיידי שיכול לשמוט הכתונת בלי טלטול הקנה עמו.

(א) א"ר (ס"ק ל"ז) – "יכול לשומטו וכו'. קשה הא בסעיף י"ד היה אסור אי לאו דדפוס כלי הוא, וקנה זה לאו כלי. וי"ל דהכא מיידי

שיכול לשמוט בלי טלטול הקנה עמו".

(ב) מ"ב (ס"ק ס"ד) – "יכול לשמטו וכו'. לכאורה הלא מטלטל עי"ז גם הקנה ובסי"ד מוכח דהיה אסור לשמוט המנעל מפני דמטלטל

עי"ז הדפוס אי לאו דדפוס היה כלי וקנה לאו כלי הוא י"ל דהכא מיידי שיכול לשמוט הכתונת בלי טלטול הקנה עמו [א"ר]".

(ג) לבושי שרד (על המחבר סעי' ט"ז) – "יכול לשמטו. אף על גב דבעל כרחו מטלטל גם הקנה, הוה ליה טלטול מן הצד, דשרי לצורך דבר המותר בסימן ש"א סעיף ח', כן כתב בעל תוספת שבת [ס"ק נ]. וקשה, הא בסעיף י"ד הוי אסור אי לאו דדפוס כלי הוא, אם כן צריך לומר דטלטול מעליא מיקרי. ולכן צריך לומר כמו שכתב האליה רבה [ס"ק לז] דהכא מיירי שיכול לשמטו בלי טלטול הקנה עמו".

שמא יתקע

סעיף ט"ז

צה] שמא יתקע.

א. ברייטא (דף קלח:) – "דתניא כירה שנשמטה אחת מירכותיה, מותר לטלטלה, שתים, אסור. רב אמר: אפילו חד נמי אסור, גזירה שמא יתקע".

1. צורך גופו: היינו לצורך ישיבה על הכירה – ר"י מלוניל (שבת דף קלח:), "ואם נשמטה אחת אכתי כלי הוא וראוי לטלטל ואותו הרגל מחזירו למקומו ויושב על הכירה", פסקי רי"ד (שבת דף קלח:), "פי' נשמטה אחת מירכותי, שהן פטופוטה, מותר לטלטלה, דאכתי תורת כלי, שהוא סומכה בכותל ויושב עליה, ואע"פ שהיא כלי שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו מותר".

ב. ספסל שנשמטה אחת מרגליו.

1. תרה"ד (ח"א סי' ע"א) – "שאלה: ספסל ארוך שנשמטה אחת מרגליו, שרי לטלטלו ולהניחו בראשו באותו צד שנשמט הרגל על ספסל אחר או לאו. תשובה: יראה דיש להסתפק בדבר. וכן ראיתי כתוב על שם אחד מהגדולים שאסור. והביא ראיה מפ' תולין כירה שנשמטה מירכותיה אסור לטלטל, גזירה שמא יתקע, והיינו הך ממש. אמנם היה נראה לחלק, דהתם לא מצי להושיבה בלא הירך שנפלה, ולכן גזרינן. אבל כאן אפשר להניח על ספסל אחר, ולא גזרינן דלמא יתקע. אך מדמחלק בתחלה התם בין אחת לשתיים, משמע נמי דאחת אכתי חזי על ידי סמיכה, ואפ"ה מסקינן לאיסור, והמחמיר תבא עליו ברכה, וכן ראוי הוא להחמיר הנלעד"כ".

2. מחמיר – רמ"א (סעי' ט"ז), הו"ד בפוסקים.

ג. כירה שנשמטו שתי רגליה.

1. מוקצה: ליכא שם כלי – ר"ח (שבת דף קלח:), לשונו מובא לקמן), הערוך (ערך כר [השני], לשונו מובא לקמן), ריטב"א (שבת דף קלח: ד"ה כירה), ר"י מלוניל (שבת דף קלח:), לשונו מובא לעיל), ראבי"ה (סי' רצ"ג), פסקי רי"ד (שבת דף קלח:), לשונו מובא לעיל), מאירי (שבת דף קלח: ד"ה כירה), עי' ר' פרחיה (שבת דף קלח:), ריבב"ו (שבת דף קלח:), ערה"ש (סעי' ל"ו).
(א) משא"כ ספסל שנשמטה שתי רגליו – עי' ערה"ש (סעי' ל"ו-סעי' ל"ז), עי' שעה"צ (ס"ק ס"ט).
2. מוקצה, ואסור משום שמא יתקע – רש"י (שבת דף קלח: ד"ה שמא, כדאי בפמ"ג מש"ז ס"ק י"ד. אמנם עי' חפץ ה' שם), נמוקי יוסף (שבת דף קלח:), מ"ב (ס"ק ס"ח, עי' שעה"צ ס"ק ס"ח).

ד. כירה שנשמט אחד מרגליה: האם מותר לטלטל לצורך מקומו.

1. מחמיר: אסור לטלטל אפי' לצורך מקומו.
(א) ר"ח (שבת דף קלח:) – "כירה זו כלי מתכות היא וכל זמן שתורת כלי עליה מותר לטלטלה לצורך מקומה. לפיכך אם נטלה אחת מירכותיה עדיין כלי היא שיכולה לעמוד בג' אבל אם ניטלו ב' בטלה מתורת כלי שאינה יכולה לעמוד בשתיים. רב אמר אפילו אחת אם ניטלה אסור לטלטלה גזירה שמא יתקע והלכתא כרב".
(ב) הערוך (ערך כר, השני) – "כירה זו כלי מתכות היא וכל זמן שתורת כלי עליה מותר לטלטלה לצורך מקומה. לפיכך אם אחת מירכותיה נשמטת עדיין כלי היא שיכולה לעמוד בשלשה אבל אם נטלו שתיים בטלה מתורת כלי שאינה יכולה לעמוד בשתיים. רב אמר אפי' אחת ניטלה אסור לטלטלה גזירה שמא יתקע (שבת שם) והלכתא כרב".
(ג) מנחת אריאל (דף קלח: אות ל"א) – "והנהגה בלשון הגמ' מבואר דכירה אסור לטלטלה, והיינו דזה כמוקצה גמור שאסור אף לצו"ג וצו"מ, דהרי כירה אף כשהיא שלמה מותר לטלטלה רק לצו"ג וצו"מ כיון דהא זה כשמל"א, ועתה דנשבר דאסור לטלטלה בע"כ דאף זה אסור, ומשום דחשיב כעצים ואבנים, והטעם דכיון דאיכא חשש דשמא יתקע ומשום זה אסור לטלטלה, לכן זה הוי מוקצה לגמרי".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ע, הע' רכ"ג) – "כלי שהתפרק ממנו חלק באופן שהכלי עדיין ראוי לשימוש אך שימוש זה אינו נוח, אסרו חכמים לטלטל את הכלי ואת החלק שהתפרק שמא יבוא לתקנו. [סי' ש"ח סט"ז]. והנה היה מקום לומר שלא גזרו חז"ל איסור טלטול על הכלי אלא אם בא להשתמש בו למרות שנתפרק ממנו אותו חלק, דחששו שיכשל ויתקן את הכלי כיון שאין השימוש בו נוח, אבל אם לאחר שהתפרק הכלי החליט שלא ישתמש בו עד שיתקנו למחר ובא רק לטלטלו ולהניחו במקום המשומר אפשר דלא גזרו הך גזרה, (ואולי זו כוונת הגר"ז סי' ש"ח סעיף מ"ז שכתב דכירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה לצורך גופה, ואמאי לא כתב נמי שאסור לטלטלה לצורך מקומה, ואפשר דס"ל כנ"ל שרק כשבא להשתמש בכירה לאיזה צורך עלול להכשל ולתקנה). אמנם מדברי הר"ח והערוך שבת דף קלח: לא משמע כן, שהם כתבו דכירה שנשמטה אחת מירכותיה אסור לטלטלה לצורך מקומה (והוצרכו לבאר כן שהרי הכירה היא כלי שמלאכתו לאיסור, ואף בהיותה שלימה אין בה היתר טלטול אלא לצוגו"מ), ומבואר דאף כאשר אינו מתכוין להשתמש בגופה של הכירה רק לפנותה מהמקום שהיא עומדת בו ג"כ גזרו שמא יבוא לתקנה".

2. מראי מקומות.

(א) גר"ז (סעי' מ"ז) – "כירה שנשמטה אחת מירכותיה דהיינו פטופטין שלה כעין רגלים **אסור לטלטלה לצורך גופה** גזרה שמא יחזיר לה הרגל ויתקענה שם בחוזק ויתחייב משום בונה וכן ספסל..."

(1) **תהלה לדוד** (ס"ק כ"ב) – "ועי' בהרב ז"ל סמ"ז שכתב לצורך גופה משמע לצורך מקומה מותר. דדוקא לצורך גופה שרוצה להשתמש בה אסור דחיישינן שמא יתקע. ולא דמי למנורה ש"פ בסי' רע"ט ס"ז דג"כ הגזירה שמא יתקע והתם כתב הרב ז"ל דאף לצורך מקומה אסור. דהתם חיישינן שמא ע"י הטלטול תתפרק ומה לי כשמטלטלה לצ"ג או כשמטלטלה לצ"מ. אבל בערוך הובא בהג' רי"פ כתב דאף לצורך מקומה אסור. ועמ"ש סי' רע"ט סקט"ו דנראה דהך איסור טלטול מגזירה שמא יתקע לא עדיף ממוקצה ושרי כלא"י וע"ש סקט"ז לענין אם שני ב"א מותרים לטלטל".

(2) **קצות השלחן** (סי' ק"ט ס"ק י') – "בשו"ע אדמו"ר ... 'גופה' י"ל דהאיסור הוא רק כשבא להשתמש בה, דאז חיישינן שמא יתקנה, שתהא ראוי למלאכתה ... במנ"ש מביא מתל"ד בשם הערוך שאסור בטלטול אף לצורך מקומו".

(ב) **הגרשז"א** זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"ז, שולחן שלמה ס"ק מ"ד.ג') [לשונו מובא לקמן], עי' פרק ג' הע' ל"ג. **אמנם** עי' ארחות שבת פרק י"ט הע' רכ"ג [לשונו מובא לעיל] שכ' שחזר בו הגרשז"א זצ"ל ע"פ השולחן שלמה ס"ק מ"ד.ד').

(ג) **חוט שני** (ח"ג פרק נ"ו ס"ק א' אות ב', עמ' קי"ט ד"ה משמע) – לשונו מובא לעיל.

(ד) **איזהו מקומן** (דף קלח; עמ' תק"ס ד"ה כירה) – "ויש לעיין האם מותר לטלטל כירה זו לפנותה למקום המשתמר, והנה בפיר"ח איתא בהדיא דאף לצורך מקומה אסור לטלטלה, אך יתכן דהר"ח לשיטתו משום דלא חשיב כלי כלל אלא כאבן בעלמא, אך לפירש"י דהחשש שמא יתקע יתכן דכה"ג שמטלטל לפנותה בעלמא שרי. ועי' ארחות שבת (פי"ט הע' רכ"ג)".

ה. האם מותר לטלטל הרגל.

1. מחמיר: מטעם גזירת כירה.

(א) **הגרשז"א** זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ה) – לשונו מובא לקמן.

(ב) **חוט שני** (ח"ב פרק ל"ו ס"ק ה' אות י"ג [עמ' רנ"א], ח"ג פרק נ"ו ס"ק א' אות ג' [עמ' קי"ט]) – לשונם מובא לקמן.

(ג) **שלמי יהודה** (פרק ג' סעי' ה').

(ד) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ה' סעי' קי"א).

(ה) **הל' מוקצה** (ארטסקרול, פרק י"א הע' י"ט).

(ו) **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' ק"ע, הע' רכ"ג) – "כלי שהתפרק ממנו חלק באופן שהכלי עדיין ראוי לשימוש אך שימוש זה אינו נוח, אסרו חכמים לטלטל את הכלי **ואת החלק שהתפרק שמא יבוא לתקנו**. [ומסתבר שהגזירה שאסרה את טלטול הכלי אסרה גם את טלטול החלק שנשמט ממנו, ועוד דבמקרה שהחלק זה אינו ראוי לשום שימוש ואנו באים לדון שאינו מוקצה מחמת שעתיד להתחבר לכלי למחר ולכן לא פקע ממנו תורת כלי (וכדלעיל סעיף קס"ו)], מסתבר שלא יהא החלק הזה עדיף מהכלי עצמו, וכשם שהכלי עצמו נאסר בטלטול כן נאסר החלק שהתפרק, ועיין בדברי הגרשז"א זצ"ל בספר שולחן שלמה סי' ש"ח אות מ"ד שנטה לאיסור [אמנם מה שדן להתיר לטלטל את החלק הזה לצוגו"מ כדין כלי שמלאכתו לאיסור לכאו' צ"ע, דהא הכירה עצמה אסור לטלטלה אף לצוגו"מ, וכבר חזר בו הגרשז"א, עיין שם אות מ"ד, ד]."

(ז) **מחזה אליהו** (פיה פתחה בחכמה ח"ב פרק ד' סעי' ה', הע' י"ב) – "וגם את הטלטול של החלק שהתפרק. [כן מוכח בפמ"ג (סי' ש"ח משב"ז ס"ק י"ד) והוא מילתא דמסתברא, דכיון ...]."

(ח) **פסקי תשובות** (דפו"ח, סי' שי"ג אות י"ג).

2. מיקל [אבל דינו כמו הכלי עצמו].

(א) **הגרשז"א** זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ל"ב.ג') – "יש לדעת דבשידה אין חוששין שמא יבא לתקן כי בלאו הכי יכולים בקל להשתמש עם השידה גם בלי דלת, משא"כ בספסל שנשמט רגל. וכמו"כ כשמטלטל את הדלת אין חוששין שמא יבא לתקן, כי הגזירה היא רק כשמטלטל את הספסל **ולא את הרגל**".

עי' **הגרשז"א** זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק מ"ד) – "יש מקום לברר לענין טלטול הרגל של הכירה אם עתיד להחזירה, אי אמרינן דדמיא לדלת של שידה – דלעיל סעיף ט' שרינן לטלטלה – ושניא מהתם כיון דהכירה גופא אסורה בטלטול ה"ה נמי לרגל שלה, משא"כ בדלת של שידה שהיא עצמה מותרת. אך מכל מקום אפשר דלא חמיר מכלי שמלאכתו לאיסור ושרי לצורך גופו ומקומו, רצ"ע".

(ב) **ברכת אשר** (נספח על סעי' ט"ז הע' תק"מ ד"ה גמ) – "גם נראה מסתימת חז"ל והפוסקים שכל החשש כאן הוא רק לגבי טלטול עצם הכלי, אבל הרגל שנפל ממנה לא נאסר אף הוא בטלטול מגזירת 'שמא יתקע'. [וכ"כ הגרשז"א זצ"ל בספר שולחן שלמה סימן ש"ח אות ל"ב (ג)]. (ולגבי טלטול הרגל מדין 'מוקצה', יהיה דינו כמו דלת שנפל מכלי (עיין סעיף ח), שגם כאן הרגל בא מכלי וגם ראוי להתחבר בחזרה עם הכלי, שבכה"ג מותר לטלטלו אף כשאינו ראוי למלאכה אחרת כלל. ובכה"ג לכאורה לא יהיה עדיף מהכלי שנתפרק ממנו, דהיינו – אם הכלי מלאכתו לאיסור גם הרגל יהיה דינו כן)."

3. מראי מקומות – **בנין שבת** (בשו"ת סי' ו').

(א) נ"מ: משקפיים שנפלה הידית ממנה, האם מותר לטלטל הידית – עי' לקמן.

ו. החשש שמא יתקע: האם הוא רק בחשש של תקיעה, או חשש לכל תיקון.

1. מחמיר: חשש לכל תיקון – עי' **תוס'** (דף מח.), הו"ד **בשו"ע** (סי' שי"ז סעי' ב'), **ושאר פוסקים**, **קצות השלחן** (סי' ק"ט סוף ס"ק י', "ופשוט דה"ה בכל הכלים שיש לחוש בהם לתיקון אסורים בטלטול"), **הגרשז"א** זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"ז, הע' כ"ח,

עי' פרק ב' הע' ל"ט, שולחן שלמה ס"ק ל"ג.ג'), "ונראה דהאיסור לטלטל שעון שעומד מלכת לאו משום מוקצה אלא גזירת שמא יעריכנו, וכמו בספסל שנשמט הרגל"), **הגרשז"א** זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ל"ט, פרק ג' הע' ל"ג, פרק ד' הע' כ"ח), **קנה בשם** (ח"א סי' י"ט אות ב'), **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' מ"ב [דפו"ח, סעי' מ"ד]), **שלמי יהודה** (פרק ד' סעי' י"ג יסוד ה', יסוד ו'), "גזירת

מוקצה של כירה גזרו גם על כלי שיכול להשתמש בו בשעת הדחק בלי חלק שנתפרק ממנה. יסוד ו: גזירת מוקצה של כירה היא גזירה כללית וגזרו על כל חפץ שיש חשש שמא ישיבא לתקנו ויעבור על איסור דאורייתא".

2. אמרי יושר (ח"א סי' ר"ב ד"ה וצ"ע) – "וצ"ע אם מותר לשמש בזכויות בשבת בלעדי הצירים דאפשר דמי לספסל בא"ח סי' ש"ח סעי' ט"ז דאסור לטלטלה ולשומה על ספסל אחר מה"ט דשמא יחזירנו ויתקע אבל לא מצינו כלל חששא זו בש"ע רק לענין ספסל וע' סי' ש"ג ובמקור הדין שהוא בתה"ד סי' ע"א משמע דהיא חומרא בעלמא וכאן עדיף טפי דאפשר דלענין זכויות ל"ח שמא יתקע משום דירא שתשבר כמ"ש לעיל ונהי דאין לסמוך ע"ז להחזיר וגם דאסור משום טורח מכ"מ לטלטל הזכויות ולהשתמש בו אין לאסור".

3. שעון שעמד מלכת - עי' סעי' נ"א, לשיטות ומראי מקומות.

ז. מוקצה משום שמא יתקע או מפני הרואים וכדו': האם מותר להוליכו לאיזה מקום שירצה.

1. עי' סעי' ג' [ערך מוקצה שנמצא בידו], לשיטות ומראי מקומות.

ח. טלטול בגופו.

1. מיקל.

א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If a piece falls off my glasses on Shabbos such as one of the ears or the lenses, can I move the pieces to a safe place titltul b'gufo (like with the back of my hands)?

R' Y. Berkovits wrote: Yes. Although the issur tiltul isn't because of muktza, but rather because of a gezeira שמא יתקע, the sefarim assume that the heter of tiltul b'gufo found by muktza applies here too.

צו] לפעמים יש להקל.

א. אם משתמש פעם אחת מבעוד יום בכלי זה.

1. מיקל – רמ"א (סעי' ט"ז), "אא"כ ישב עליה כך פעם אחת קודם השבת", א"ר (ס"ק מ"ב), גר"ז (סעי' מ"ז), קיצור שו"ע (סי' פ' סעי' פ"ה), ערה"ש (סעי' ל"ז), מ"ב (סי' ש"ג ס"ק נ"ג), קצות השולחן (סי' ק"ט סעי' ה'), פוסקים.

א) חולק – מלבושי יו"ט (ס"ק ג'), ארחות חיים (ס"ק י"ד).

ב) מראי מקומות – מנחת שבת (ס"ק רל"ט, מנחה חדשה שם).

2. מי צריך לישוב קודם שבת: בעל החפץ, שום אדם, וכו'.

א) נחלת ישראל (מוקצה [מהדורה שלישית] פרק ו' אות ב', עמ' רס"א) – "רכוש ציבורי כגון ריהוט ביהכנ"ס שמעתי מהגר"ש ואזנר (שליט"א) [זצ"ל] דמסתבר להגזירה הוא על כל אחד ואחד, וזה שלא השתמש בו מלפני השבת מבלי לתקנו אסור לטלטלו וזה שהשתמש בו מותר לטלטלו, ושוב שמעתי כן מהגר"ש ז"ל אויערבאך זצ"ל. (ויל"ע באלו ששוכרים מקומות ישיבה בבית הכנסת והתפרק חלק בספסל וכיוצ"ב במקום ישיבתו, דאולי הוא נחשב כבעלים גם לענין החשש שמא יתקנו והכל תלוי בו, שאם ישב שם על מקומו מלפני שבת ולא תקנו אינו מוקצה ואם לא ישב שם דינו כמוקצה לכולם. וכעין זה מבואר בשו"ת מהרש"ג [חלק ב' סי' כ"ה ס"ק ג'] לענין בסיס, שמי שמשכיר מקום בספסל בית הכנסת דינו כבעלים, ע' פרק י"ב אות ב' התנאי הא'").

ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ' טור א', חנ"ח עמ' ק"מ טור ד') – "שאלה: יש להסתפק בדין ספסל שנשבר, אם ישיבה של ראובן מתיר לשמעון, או שצריך ישיבה של כל אחד ואחד, וספק זה יש להסתפק בין בבית ובין בביהמ"ד, וצ"ע. תשובה: מסתבר דבבית אם ישב עליו אחד מבני הבית דשוב מותר בטלטול לכולם, דכל בני הבית כאחד חשיבא. אבל ספסל המונח במקום של רבים צריך ישיבה של כולם". (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ').

3. האם מהני 'ישוב' אפי' כאשר לא היה לו פנאי לתקן הספסל.

א) הגר"ח ק"ש שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ד') – "הרמ"א מתיר טלטול ספסל אם ישב עליה כך קודם שבת (ש"ח ט"ז) האם מהני 'ישוב' אפי' כאשר לא היה לו פנאי לתקן הספסל כגון סמוך לכניסת השבת או האם דוקא כאשר היה לו פנאי ובכ"ז לא תיקן, רק אז לא חיישין שיתקן בשבת. תשובה: מהני".

4. ישוב על הספסל בשבת: האם מותר אח"כ.

א) הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק מ"ו) – "יש להסתפק אם ישוב על הספסל בשבת באיסור אם מותר אח"כ ... גם יש להסתפק אם ראובן ישוב אם יועיל גם עבור שמעון, להתיר עי"ז ישיבה בשבת, וצ"ע".

ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ' טור א', עמ' קע"ה סוף טור א') – "שאלה: הנה כתב הרמ"א (סי' ש"ח סט"ז) ספסל ארוך שנשטמט אחת מרגליה, אסור לטלטלה שמא יתקע ויתקן את הספסל, אא"כ ישב עליה כך פעם אחת קודם השבת. וכ' המ"ב דכיון שישב עליה כך פעם אחת בלי רגל שוב לא יתקע, והטעם דמעשיו מוכיחין דלא מקפיד. ויש לדון איך הדין בישוב עליה בשבת (וישיבה לחוד אם אינו מטלטל פשיטא דמותר, כמש"כ המ"ב סק"ע), ולא תקנה, האם נאמר דיש סברא דמעשיו מוכיחין דלא מקפיד, והא ראייה שלא תיקן, או דלמא רק אם ישב מבע"י מהני להתיר כיון שיש בידו אפשרות לתקנו, משא"כ בשבת אינו גילוי מילתא כלל, וצ"ע. תשובה (בע"פ): מועיל רק אם ישב מבע"י, אבל אם הגיע ביה"ש והיה אסור בטלטול, תו לא מהני מה שישב עליה בשבת, דאתקצאי לכולי יומא. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ').

ב. אם נשבר או נאבד וכדו'.

1. מיקל – ט"ז (ס"ק י"ד), בא"ה (ס"ק כ"ז), דרך החיים (סי' קע"ו סעי' כ"ה), מ"ב (ס"ק ס"ט), ערה"ש (סעי' ל"ז), פוסקים.
 2. אצל האומן בעצמו נשבר החלק של הכלי: האם עדיין מותר לו לטלטל הכלי, אע"ג שיכול לתקנו.
- (א) הגרסה"ק שליט"א (נחלת ישראל מוקצה [מהדורה שלישית] עמ' רס"ב) – "דמסתבר דגם אצל האומן בעצמו אם נשבר החלק של הכלי, עדיין מותר לו לטלטל הכלי, אע"ג שיכול לתקנו, דלא חילקו חז"ל בגזירתם".

ג. באופן דחוק.

1. מיקל – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קט"ז).
2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' רכ"ו, הע' ר"ל) – "והנה המג"א איירי בספסל שנשמטה ממנו רגל וסמכו מבעו"י על ספסל אחר וישב עליו כך, ויש לדון אולי רק באופן זה התיר המג"א כיון ששימוש זה אינו דחוק, שהרי מצא תחליף לרגל החסרה [ועיין תה"ד סי' ע"א שנסתפק מחמת זה שמא בספסל לא תהא הגזירה קיימת כלל], אבל אם נשתמש בכלי באופן דחוק, כגון במשקפיים שיש בהם רק ידיית אחת או עדשה אחת, אולי בכה"ג לא התיר המג"א, ואינו מוכרע לאיסור, דסו"ס כבר השתמש בכלי ולא תיקנו וי"ל דשוב לא חיישינן שיתקנו, וצ"ע".

ד. טירחא.

1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קט"ו) – "ויש להסתפק לפי"ז ברגל כירה שלא נשברה ולא אבדה, אך טורח גדול מאוד לתקנה האם גזרו שמא יתקננה או שבזה כבר אין לחוש, ויש מי שכתב שכל הגזרה היא רק אם 'בקל' יכול לחברה וצ"ע לענין מעשה".

ה. לתקן הכלי ע"י מלאכה דרבנן: האם יש עדיין גזירה שמא יתקע.

1. מיקל: רק באיסור דאורייתא יש חשש שמא יתקע – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' נ', שבות יצחק ח"ג עמ' ע' אות ג', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ח אות כ"א), מגילת ספר (סי' ט"ו אות ו', סי' מ"ז אות ב'), שלמי יהודה (פרק ד' סעי' י"ג יסוד ו'), עי' ארחות שבת (ח"ב עמ' פ"ג אות ד', פרק י"ט סעי' קע"ב).
- (א) וכן מוכח מבית יוסף (סי' שי"ז סוף סעי' ב'), ט"ז (שם סוף ס"ק א'), הו"ד בפוסקים (שם).
- (ב) נ"מ, אם שרוי"ף הוי איסור דרבנן או איסור דאורייתא. מחלוקת ט"ז ומג"א, עי' שעה"צ (סי' שי"ג ס"ק ל"ב).

ו. הקולות לעיל: האם הם רק בספסל שנשמטה אחת מרגליו, או בכל מקרים.

1. רק ספסל.
 - (א) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק ט"ו הע' ע"ח).
 - (ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ז) – "כ' הפוסקים שבחומרא זו של ספסל שנשמט יש כמה קולות, באופן שאם נשברה הרגל ולא נשמטה שצריך אומן לתקנו לא גזרו בזה, או שאם אבדה הרגל ואינה לפנינו יש להקל בזה לצורך מצוה, או שאם ישב עליו פעם אחת מבעו"י גילה דעתו ששימוש זה נוח הוא לו, ולא גזרו בזה. אך כאמור כל קולות אלו רק בספסל שנשמט שהוא חומרא, אבל בכירה או כלי אחר שנשמט א' מידיותיו וא"א לסומכו ולהשתמש בו כדרכו ע"ג דבר אחר, לא פלוג בזה ואסור בכל אופן לטלטלה ולא מהני אם נשתמש בהם מבעו"י כך".
2. ה"ה כירה.
 - (א) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' כ"ח).
 - (ב) קצות השלחן (סי' ק"ט סוף ס"ק י') – לשונו מובא לקמן.
 - (ג) ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"ב [דפו"ח, סעי' מ"ד]).
 - (ד) שלמי יהודה (פרק ד' סעי' י"ג יסוד ד') – "כירה שנשמטה אחת מרגליה היא מוקצה כי גוזרים שמא יחברה ויבוא לידי איסור מלאכה, כתבו האחרונים שאם נאבד או נשבר הרגל לא גזרו. וכן אם השתמש בחפץ לפני שבת בלי החלק שהתפרק אינו מוקצה".
 - (ה) טלטולי שבת (עמ' קמ"ז).
 - (ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' כ').
 - (ז) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קי"ג, סעי' קי"ד) – "אם נתפרקה רגל הכירה או הספסל מע"ש והשתמש בספסל ובכירה מע"ש בלא אותה הרגל אין לאסור את טלטול הספסל והכירה שהרי גילה בדעתו שנח לו השימוש גם בלא הרגל. רגל כירה שנשברה אין איסור לטלטל הכירה שכן לא חששו שילך לאומן ויעשה רגל חדשה, אך הרגל עצמה מוקצה ככל שברי כלים שאינם ראויים לכלום, והוא הדין אם אבדה הרגל שאין איסור לטלטל את הכירה מטעם זה".

(ח) פתח הלכה (פרק י"ג הע' ג').**(ט) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ע).****3. מחלק בין ישיבה [שמחמיר, שרק אצל הספסל יש להקל], לנשבר או נאבד [שמיקל].**

- (א) הגרסה"ק שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ה') – "רמ"א שח' טז' ספסל שנשמט אחד מרגליה מותר לטלטל אם ישב עליו מבעו"י וז"ל הפמ"ג (א"א לג') דאם ישב בסמיכה פעם אחת תו לא גזרינן שמא יתקע דבלא"ה חומרא בעלמא הוא עט"ז. לפ"ז בכירה שנשמט הרגל האם מהני נשתמש בה מבעו"י. תשובה: כירה גרע".
- הגרסה"ק שליט"א (נחלי דעת ח"ד סוף עמ' ה') – "שאלה א': הפמ"ג מסביר (סימן ש"ח א"א, ל"ג) בספסל שנשמט הרגל, שמהני ישב עליו מבעוד יום, משום שספסל הוא חומרא בעלמא, האם מהני ישב מבעוד יום בכירה שנשמט הרגל. שאלה ב': מדוע ספסל הוא חומרא, הרי גם כירה ראוי ע"י סמיכה. תשובה: לשאלות א' ב': ע' שה"צ אות ס"ט".
- הגרסה"ק שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ה') – "בסימן ש"ח סעיף ט"ז מתיר הט"ז (ס"ק י"ד) ספסל שנשבר או נאבד הרגל, משום שספסל הוא חומרא, האם מהני כירה שנשבר או נאבד הרגל, שיהיה מותר בטלטול. תשובה: לכאורה דינו כספסל".

צ"ז מקרים: שמא יתקע.**א. מטאטא (broom) שנשמט מהמקל.**

1. המברשת וגם המקל, הם מוקצה [שיש דין כמו כירה שנשמטה אחת מירכותיה].
(א) ששכ"ה (פרק כ"ג הע' ה' [דפו"ח, הע' ה']) – "ולפ"ז גם אסור לטלטלו".
(ב) שלמי יהודה (פרק ט' סעי' ה') – "מטאטא שנשמט מהמקל, המברשת והמקל מוקצים".
(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"ג) – "מטאטא שהתפרק אין להשתמש בחלק של המברשת בפני עצמו מחשש שמא יתקע בו את המקל המשמש לו כיד".
(ד) לוח המוקצה (ערך מטאטא שנשמט מקלו).
(ה) הגרי"ח לונגער (קובץ זרע יעקב חי"ד עמ' ק"ח) – "וכן שכיח זה במכבדות הבית (בעו"ם) שיצא המקל ממקומו שאסור לטלטלו".
(ו) הרי"מ מאסקאוויטש (פעמי יעקב ס"ז עמ' ק"מ).
2. המברשת אינו מוקצה, משא"כ המקל.
(א) חוט שני (ח"ג עמ' קכ"א ד"ה מטאטא) – "מטאטא שיצא מקלו בשבת, המברשת אינה מוקצה ... דשאני ספסל דאין ראוי לשימוש כלל בצורה כזו, משא"כ המברשת שראויה היא לשימוש. **אמנם** המקל הוא מוקצה דאין מצוי שימוש בו בדידן".

ב. גלגל של עגלה (wheel of a stroller) שנפל ואסור להחזירה.

1. מחמיר.
(א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ל"ג, שולחן שלמה ס"ק מ"ד ד').
(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ל"ג, הערות במסכת שבת דף קכב: ד"ה בהיתר, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ג, ע"א אות כ"ד) – "וכן הדין גם בגלגל של עגלה. ואם צריך אומן לתקנו, או שבקלות אפשר להסתדר בלי הגלגל של העגלה, מותרים בטלטול. אכן, אם אפשר להחזירו בקלות, אזי העגלה והגלגל מוקצים, דהא אסור להחזירו מטעם תיקון כלי, ולכן גזרינן".
הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' ל"ד) – "[ואף אם נתרופף הגלגל ועדיין לא נפל ואפשר עדיין להסיע בו הוי מוקצה] כי גזרינן שמא יתקנו".
(1) צ"ב מקור.
(ג) חוט שני (ח"ג פרק נ"ו ס"ק א' אות ב', עמ' קי"ט ד"ה והוא) – "... והוא נפ"מ בכמה ענינים, כגון עגלה שנשמט גלגלה באמצע הילוכה, אם מותר להמשיך לילך כך עם העגלה. מ"מ אם העגלה תשאר במקום הפקר, יכול לומר לעכו"ם להכניסו למקום המשומר, ואפילו שאין ענין של הפסד מצד הממון, מ"מ עצם הקושי והטרחה הוא ג"כ כהפסד ומותר אמירה לעכו"ם במקום שבות דשבות".
(ד) ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' מ"ה [דפו"ח, סעי' נ"א], ע"א הע' ק"ה [דפו"ח, הע' ק"י]).
(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קט"ז).
(ו) הגרי"ח לונגער (קובץ זרע יעקב חי"ד עמ' ק"ח) – "וכן בעגלת ילדים שנפל האופן אסור לטלטלו".
2. מיקל.
(א) אבן ישראל (על מ"ב סעי' ח', אבן ישראל ח"ט סי' ס"ג סוף עמ' ע"ט, ע"א סוף סי' י"ז) – "דשאני התם (סעי' ט"ז) שבלי תיקון דהיינו סמיכה למקום אי אפשר להשתמש בו משו"ה גזרינן שמא יתקע, אבל עגלה יכולים להוליך אותה גם בג' רגלים".
3. מראי מקומות – אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג), מגילת ספר (סי' ט"ו אות ו'), פסקי תשובות (סי' שי"ג אות ו').

ג. ידית שנפל מהדלת (door handle).

1. ע"א סעי' ט' [דלתות הבית], לשיטות ומראי מקומות.

ד. מושב אסלה (toilet seat) שנתפרק מחיבורו.

1. ע"א סעי' ט' [דלתות הבית], לשיטות ומראי מקומות.

ה. כלי שמלאכתו לאיסור, שנשמט חלק ממנו.

1. מחמיר, יש דין כמו מוקצה מחמת גופו.
(א) קצות השלחן (סי' ק"ט סוף ס"ק י') – "ופשוט דה"ה בכל הכלים שיש לחוש בהם לתיקון אסורים בטלטול כגון פטיש שנשמטה ידו אסור בטלטול שמא יחזיר היד ויתקעהו בחוזק, ואע"פ שראוי להשתמש בו בלי היד ג"כ מ"מ לא נחא תשמישתי כ"כ ודומה לספסל שאפשר להשתמש בו ע"י סמיכה וכן כירה שנשמטה רגלה אחת ואפ"ה אסור ע"י ב"י סוס"י שי"ג. ומיהו אם נשתמש עם הפטיש קודם השבת פ"א בלי החזרת היד מותר גם בשבת וכמו בספסל".
(ב) ששכ"ה (פרק כ' הע' קמ"ב [דפו"ח, הע' קס"א]).

צח] משקפיים שנתקלקלו: מדין מוקצה.**א. נפל הידית (both temples are disconnected).**

1. מחמיר: מוקצה, שמא יבוא לתקן.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"ז, שולחן שלמה ס"ק מ"ד.ג') – "במשקפיים שנתקלקלו באופן דיש לחשוש שמא יבוא לתקן חושבני דאסור, שהרי גם בכירה ... דיכול לעמוד בשלש ואפ"ה אסור וה"נ גם כאן. ברם נראה שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' כ"ז) – "משקפיים שנפלה הידית ממנה הוי מוקצה, אף שיכול להשתמש **בשעת הדחק**, משום דבנ"א מתביישים לצאת כך, ואינו דומה לכלים שנתפרקו דלא הוי מוקצים דהתם לא איכפת ליה כלל ע"כ אין חשש שיבא לתקנו בשבת".

הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ה) – "משקפיים שנפל מהם העדשה או הידית, המשקפיים והחלקים הם מוקצה, מחשש שמא יתקנם בשבת, וחייב להס שנשמטה אחת מרגליו ירם אפילו אם נשברו בשעה שלובשם. וכן אם המסגרת התעקמה והתרחבה באופן שיכולים לתקנה ע"י הכאה בחוזק וכדומה, אסורה היא בטלטול. אבל אם החלק נשבר או נאבד, והמשקפיים ראויין מעט לשימוש, אינו מוקצה, דאין חשש שיתקנו שהרי החלק נאבד או נשבר".

(ג) קנה בשם (ח"א סי' י"ט) – "שהוא ראוי להשתמש בו כמו שהוא בלי שום תיקון כלל ... ואפ"ה גזרו בזה איסור טלטול משום חשש תקיעה".

(ד) חוט שני (ח"ג פרק נ"ו ס"ק א' אות ג', עמ' קי"ט) – "זכוכית משקפיים שנשמטה מן המסגרת, או ידית של המשקפיים שנשמטה, אם יש בזה חשש שמא יתקע, דהיינו שנכנס ויוצא בקושי, אסור להשתמש בשבת הן בחלק שנשבר והן במסגרת המשקפיים אף שנשאר בהם זכוכית, שהרי איכא חששא שמא יתקע בהן. ואמנם אם אפשר להכניס הזכוכית באופן שאין בו שמא יתקע, כגון שנכנס ויוצא בקלות, מותר להשתמש בהם בשבת".

חוט שני (ח"ב פרק ל"ו ס"ק ה' אות י"ג, עמ' רנ"א) – "ידית של משקפיים שנפלה מן המשקפיים, אסור להחזירה שמא יתקע, ואסור לטלטלה".

(ה) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קי"ב).

2. מיקל.

(א) אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג אות ד') – "דבנפל רק הידית של המשקפיים אפשר להקל".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' שכ"א אות רמ"ד) – "ידית של משקפיים שנפלה בשבת מהמשקפיים - האם מותר להחזירה למשקפיים ללא הברגה. תשובה: לא. שאלה: למה. תשובה: משום מתקן כלי, כלומר מכה בפטיש".

הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' שכ"א אות רמ"ד) – "האם מותר להחזירה למשקפים עם הברגה קלה (=לא בחוזק) אם בלי זה אי אפשר להרכיב את המשקפיים. תשובה: לא. שאלה: למה. תשובה: כנ"ל".

ב. נפל רק אחת (only one temple is disconnected).

1. יש להקל.

(א) עמק התשובה (אור השבת ח"י עמ' כ"ד) – "אכן כשנפל היד (הענטל) מכיון שהדרך ללכת בו כן שרי ללבוש אף בשלא לבשו מבעו"י דזה עדיף מספסל שנשמט אחר מרגלי, דאפי' בספסל מסופק תה"ד אם יש לדמותו לכירה שעכ"פ ראוי להשתמש ע"י סמיכה, ונ"ד עדיף ממנו **שראוי להשתמש בו** כן לכן שרי, אכן בשנפל הזכוכית אין ראוי לתשמיש כלל כמות שהוא וגרע מספסל ודומה ממש לכירה".

(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קי"ב).

2. מחמיר.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"א) – "משקפיים שהתפרק מהם בורג ויצאה אחת העדשות או אחת הידיות ממקומה אסור לטלטלן, ואף שהמשקפיים עדיין ראויים לשימוש על ידי הדחק מכל מקום גזרו חכמים שלא יטלטלן שמא יבוא לתקנו באופן האסור מהתורה על ידי החזרת הבורג למקומו".

3. מראי מקומות – הרש"ז גרוסמן (עטרת שלמה ח"ד עמ' ל"ח), פסקי תשובות (סי' שי"ג הע' כ"א).**ג. ואם נתעקמו מוטות המשקפיים.**

1. אסור ליישרם.

(א) הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ה, הל' שבת בשבת פרק ט"ו הע' ע"ח) – "שאסורה בטלטול".(ב) ששכ"ה (פרק ט"ו סעי' ע"ז [דפו"ח, סעי' פ"ב]).(ג) פסקי תשובות (סי' שי"ג סוף אות ה').**ד. אבד הבורג (lost the screw).**

1. אינו מוקצה, כמו נשבר הרגל.

(א) אבן ישראל (ח"ט סי' י"ז).(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קי"ז).

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קע"א, הע' ר"ל) – "ואם אבד הבורג ואין לו אפשרות לתקן את המשקפיים באופן האסור אלא על ידי אומן מותר לטלטל את המשקפיים. וכן אם הבורג קיים ואין לו מברג מתאים שיוכל להבריגו [אמנם אם המברג והבורג האלו מצויים ביד בני אדם שאינם אומנים אין היתר זה קיים]".

(ד) הגרש"ד גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' קל"ג) – "ידית משקפיים או זכוכית שיצאה ממקומה בשבת, אם אבד הבורג המחברם למשקפיים, מותר לטלטל את המשקפיים. ואף לכתחילה יכול לאבד את הבורג בידים, בכדי שיוכל לטלטל את המשקפיים".

(ה) הגרי"ח לונגער (קובץ זרע יעקב חי"ד עמ' ק"ח) – "אם נאבד היד או הבורג מותר, ולכן כתבו האחרונים דיש עצה לזרוק היד או הבורג שלא יהא נמצא בידו ואז יהא מותר לטלטלו".

(ו) מי מנוחות (או"ח סי' כ"ז).

2. מחמיר [לשיטתו: שהקולות הם רק אצל ספסל שנשמטה אחת מרגליו, ולא בשאר מקרים].

(א) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק ט"ו הע' ע"ח) – "גם בנאבד הבורג ... דאסור בכל גווני בטלטול".

(ב) הל' שבת בשבת (פרק ט"ו סעי' מ').

ה. מראי מקומות – אשל אברהם (מה"ת סי' שי"ג), אבן ישראל (ח"ט סי' י"ז), הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק מ"ד.ג'), שלמי יהודה (פרק ד' סעי' י"ג, י"ג מקריים), טלטולי שבת (ריש עמ' צ"ג), יסודי ישרון (מערכת ל"ט מלאכת ח"א עמ' רל"ז), בצל החכמה (ח"ו סי' קכ"ג), חלק לוי (או"ח סי' ק"א), שו"ת בית ישראל (סי' י"ב), פסקי תשובות (סי' שי"ג אות ה'), שו"ת יבקש תורה (סי' י"ז), בנין שלום (סי' ז', עמ' ל'), המתיבתא (תשס"א עמ' שכ"ז).

צט משקפיים שנפלה מהם הזכוכית (glasses that the lenses came out).

א. עדשת משקפיים שנפלה מחמת שהבורג השתחרר.

1. מחמיר, אסור לתקן – ארחות שבת (פרק ח' סעי' נ' אות א'), עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' סעי' ל"ח).

ב. האם מוקצה.

1. אינם מוקצה.

(א) הגרש"פ זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות שט"ו) – "שהתיר לטלטל".

(ב) שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות י"ג, הע' י"ב, חי"ט עמ' נ"ג אות י"ג, הע' י"ב) – "משקפיים שנפלה מהם הזכוכית אסור להחזיר את הזכוכית למשקפיים, אבל מותר לטלטל את הזכוכיות (אסור להחזיר את הזכוכית למקומה משום תיקון כלי, ואף אם מחזירה מבלי להדק את הבורג ג"כ אסור גזירה שמא ידק בחוזק וכמ"ש בשו"ת אמרי יוסף ח"א סי' ר"ב, אבל הזכוכית מותרת בטלטול וכמ"ש באמרי יוסף שם. [כדלתות הכלים שנתפרקו בשבת. שראויים להתחבר, ואפילו כשאין ראויים למלאכה אחרת וכמ"ש במ"ב סי' ש"ח ס"ק ל"ה. ובנידו"ד נראה דג"כ ראויים למלאכתם עדיין גם בלי להכניסם למשקפיים])."

2. מוקצה, שמא יתקע.

(א) ששכ"ה (עי' פרק ט"ו סעי' ע"ז [ומתקן בדפו"ח, סעי' פ"ב]) – "הרי הדבר תלוי בסוג הקלקול. אם הוא קלקול שהוא עצמו יכול לתקנם, מבלי להזקק למומחה, הרי הם אסורים בטלטול, ואם תיקונם דורש עבודת מומחה, מותר לטלטלם".

(ב) עמק התשובה (אור השבת ח"י עמ' כ"ד) – "נראה דאם נפל הזכוכית דאין דרך ללכת בו כך אסור בטלטול וכדין כירה שנשמטה אחת מרגלי המבואר בסי' ש"ח סעי' ט"ז דאין שרי אלא בשלבשו כך פ"א מבעו"י".

(ג) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' נ"ז) – "זכוכיות של משקפים שנתפרקו אע"פ שעומדים להחזירם בכלי אין דינן כדלתות הכלים ואסור לטלטלן מחמת גזירת כירה".

3. מראי מקומות – הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל, לשונו מובא לקמן).

ג. האם יכול להחזיר זכוכית, אם חוזר בקל.

1. מחמיר.

(א) חשב האפוד (הליכות חנוך פרק א' אות פ"א) – "דעת הרב דאין להתיר להחזיר בשבת זכוכית שנפלו מבתי עינים, וחשש לזה מטעם מכה בפטיש".

(ב) בצל החכמה (ח"ו סי' קכ"ג).

(ג) שרגא המאיר (ח"ג סי' מ"ג, גם משום טורח).

(ד) שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ז אות י"ג, הע' י"ב, חי"ט עמ' נ"ג אות י"ג, הע' י"ב) – לשונו מובא לעיל.

(ה) עי' ששכ"ה (פרק ט"ו סעי' ע"ז [דפו"ח, סעי' פ"ב]) – "עדשה שנפלה מן המשקפיים, אסור להחזירה למקומה ... ואולם עדשה היוצאת ונכנסת מן המשקפיים לעיתים קרובות ואין צריך בכח רב בכדי להכניסה חזרה למקומה, מותר להחזירה למסגרת המשקפיים בשבת".

(ו) לוח המוקצה (ערך משקפיים שנשמטה עדשה אחת).

2. מיקל.

(א) ציץ אליעזר (ח"ט סי' כ"ח אות ט').

(ב) אז נדברו (ח"ח סי' ל"ג).

(ג) הלכות מוקצה (ארטסקרול, עמ' קי"ד).

(ד) בנין שבת (מכה בפטיש פרק כ"ג עמ' קס"ח ד"ה וכן).

(ה) הגרי"ח לונגער (קובץ זרע יעקב חי"ד עמ' ק"ח) – "ואם נפל הזכוכית מן הבתי עינים, יש חילוק בין אם הבתי עינים עשוי מפלעסטי"ג ונתרחב המסגרת אז מותר לטלטל הבתי עינים כיון דלא שייך בזה תקיעה מה"ת לא גזרו שמא יתקע משא"כ בבתי עינים העשוי ממתכות שיש להם בורג להדק הזכוכית אסור כדין דות הנ"ל, כ"כ בשו"ת אז נדברו (ח"ה סי' ל"ג)." 3. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' מ"ו, אמנם עי' שבות יצחק חי"ג עמ' נ"א אות ב', עמ' ס"ט אות א'). (א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) –

I have glasses with half rim on top and string on bottom. The string snapped and I fixed it with thin fishing string I had in the house. My handiwork wasn't too good, so it was pretty loose (couldn't really clean the lens without being very careful it shouldn't pop right out). If it falls out of Shabbos (so far it didn't, I'm very careful), would I be able to put it back in?

R' Y. Berkovits wrote: If the lens won't fall out on its own, without knocking into it, it probably would be considered mehudek (rafu v'aino rafu) which is assur m'drabonon. Therefore, you shouldn't put it back in. [There is a Chazon Ish that's mekil when there is no שמא יתקע, which we're somech on b'shas hadchak.] However, the pieces do not become muktza, since here there is no concern שמא יתקע since you don't know how to tighten it well.

ד. עדשה של משקפיים לחברה בחיבור רפוי, וצריך אומן לתקנו.

1. מיקל, אין איסור בונה.

(א) הגר"חפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק נ"ג) – "להחזיר זכוכית משקפיים שנפלו, נראה דאם אי אפשר להחזיר אלא ע"י אומן, מותר להחזיר ברפוי לכתחילה, וכיו"ב כתב באז נדברו ח"ה ס"ג אות ד' (אלא דשם מיירי לענין מוקצה)".
(ב) חוט שני (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק א' הע' מ"ד) – "שאם אין חשש שיבוא לתקוע בחוזק כיון שצריך אומן כדי לתקוע בחוזק מותר להחזירה וכיון שבלי אומן היא נופלת א"כ זה נחשב חיבור רפוי".
(ג) מנוחת אהבה (ח"ג פרק כ"ג אות ל"ה, עמ' רי"ג) – "אבל אם דרכה להתחבר למסגרת בלא שום ברגים כמו שמצוי במסגרות העשויות מחומר פלסטי, אפשר להקל לחברה למסגרת ברפיון, ואין לחוש שמא יבוא להדקה במסגרת, שהרי אי אפשר להדקה היטב אלא בעזרת מכשיר מיוחד שיש לאופטיקאי, ואינו מצוי בידי סתם בני אדם, והמחמיר תבוא עליו ברכה".
(ד) ארחות שבת (פרק ח' סעי' נ' אות ב').
(ה) עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' סעי' ל"ט).
2. מחמיר.

(א) הגר"חפ"ש זצ"ל (עם מקדשי שביעי ח"ב עמ' קע"ו אות ו') – "משקפיים שהעדשה נופלת וכשמחזירים אותה היא מחזיקה מעמד קצת ושוב יכולה ליפול, וכדי לחברה היטב שלא תיפול כלל צריך רק מעשה אומן של בעל מלאכה, האם מותר לחברה בשבת כי אולי זה נחשב חיבור רפוי ואין חשש שמא יתקע כי רק אומן יכול לתקן טוב. תשובה: יש להזהר".
(ב) עי' הל' שבת בשבת (ח"ב פרק ט"ו סעי' מ', עמ' מ"ט) – "זכוכית משקפים שהתפרקה - זכוכית של משקפים שיצאה ממסגרתה אסור להחזירה למקומה אפי' באופן רפוי וכל שכן באופן מהודק גזירה שמא יתקע, לפי שהדרך להשתמש בה במהודק, ואין חילוק בזה בין שהבורג התרופף או מחמת שהמסגרת התרחבה, וכן אם נפל הבורג או אבד הבורג אסור להחזיר למקומה וכן אסור בטלטול שמא יתקע".
3. מראי מקומות – הלכה שלימה (ח"ד סי' ט"ו).

ה. לחבר את העדשה או ידית עם סיכת בטחון.

1. מחמיר.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' נ') – "שאסור להכניס חוט ברזל או סיכה במקום הבורג, אבל זה רק איסור דרבנן אפילו עושה לזמן קבוע כי זה מעשה הדיוט ולכן אין כאן גזירת כירה כי גזרו רק שמא יעבור על איסור דאורייתא".
(ב) חוט שני (ח"ב פרק ל"ו ס"ק ה' אות י"ד, עמ' רנ"א) – "ידית של משקפיים שנפלה, יש לחוש שלא להחזירה ע"י סיכת בטחון וכיו".
2. מיקל.

(א) הגר"שז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב מכתב כ"ט אות ג' [עמ' ת"ר], שולחן שלמה סי' שי"ד ס"ק י"א.ב.) – "[לשון הפסק ששמעתי בשם מרן (שליט"א) [זצ"ל]: משקפיים שנאבד מהם הבורג אסור ליתן במקומו אפילו חוט ברזל או מחט, אבל סיכת בטחון יכול להכניס]. מש"כ בענין משקפיים שנאבד הבורג וכו' - נכון הוא".
(ב) ארחות שבת (פרק ח' סוף סעי' מ"ט).
3. מראי מקומות – קנה בשם (ח"א סי' י"ט), עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' סעי' מ').

ו. מראי מקומות – אמרי יושר (ח"א סי' ר"ב ד"ה וצ"ע, לשונו מובא לעיל. לכאורה המציאות שלו, ל"ש בזמנינו), אג"מ (מסורת משה ח"א או"ח אות קנ"ב), מי מנוחות (או"ח סי' כ"ז), המתבתא (תשס"א עמ' שכ"ח).

1. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות ק"כ) – "עקב שנפל מנעל בשבת הוי מוקצה. ועדשה שנפלה ממשקפיים, אם אפשר להחזירה ברפיון או אם אפשר להשתמש בזכוכית לבד ע"י שיחזיקנה בידו - מותר, ואם לא זה מוקצה. וגם המסגרת - אם נפלו ב' העדשות הוי מוקצה".

2. ציץ אליעזר (ח"ט סי' כ"ח אות ט') – "מבט עיוני בספרו היקר יסודי ישורון ח"ד ראיתי לו בעמוד קכ"ט שדן בדבר החזרת הזכויות לתוך המשקפים בשבת והדקת הבורג. ודן להתיר עפ"י המג"א בסי' ש"ח ס"ק ל"ד דמתיר ברפוי, ואע"ג דבמשקפים הדרך להדק אבל ההידוק דרכו להעשות ע"י אומן, ורק להדק הבורג בכלי יש לאסור שהרי יש כאן תיקון המתקיים. אך לבסוף כותב דשוב ראה בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן י"ב [צ"ל ר"ב] שכתב לאסור, ע"כ. ואעיר לו בקצרה. דראשית היה צריך כת"ר לבאר גם דין השימוש בגוף הזכויות עצמה גם כשנניח שאסור להחזירה, וכדרך שמבאר זאת בשו"ת אמרי יושר שם. והאמרי יושר שם מתיר זאת, ושנית, כשמעיינים בדבר התירו בזה רואים שהוא בנוי בעיקר מפני שעוד לא ברור לו גם ענין איסור ההחזרה, דכותב שם דלכן יש להתיר ולא חיישינן לשמא יבוא עי"כ להחזיר כדחיישינן בספסל בסי' ש"ח סעיף ט"ז כי בשם היא חומרא בעלמא וכאן עדיף טפי דאפשר דלענין זכויות ל"ח שמא יתקע משום דירא שתשבר, ומה"ט מעיר האמרי יושר לעיל מיניה דיש בעצם מקום להתיר גם ההחזרה דאין חשש כ"כ שיתקע בחזק דירא שלא תשבר, אך מכיון שלא מצא סמך לזה בפוסקים לא רצה לסמוך ע"ז למעשה להתיר וגם חשש משום טורח יעו"ש (וגם הא"א מהדו"ת סי' שי"ג שהאמרי יושר מציין אליו שג"כ כותב לאסור, המעיין בגופן של דברים שם יראה שג"כ לא החליט ברורות לאסור עיי"ש). ושלישית, אנהיר לעיינין לדברי ספר שו"ת חלק לוי האו"ח סי' ק"א וכן לדברי ספר שו"ת בית ישראל (לנדא) סי' י"ב שנשאלו ג"כ על כך אם מותר להחזיר הזכויות שנפלה לתוך המשקפים בשבת וברירו והעלו להיתר להחזיר באופן רפוי ובלא הידוק הבורג עיי"ש ... מכל האמור נלמד דמיתה החזרת זכויות במשקפי שמש פשוטים וכדומה שאין שם בכלל הדקה והברגה ומחזירים בלחיצה פשוטה דמותר זאת אליבא דכו"ע, בהיות דלא קיים שם בכלל חשש לשמא יהדוק, ופשוט".
3. חוט שני (ח"ב פרק ל"ו ס"ק ה' אות י"ב, עמ' רנ"א) – "זכויות משקפיים שנשלפה לגמרי ממקומה, אסור להחזירה בשבת למקומה שמא יתקע, ואסור לטלטלה. ואם נשלפה קצת, יש להסתפק מה דינו".

ק [לבנים שנשארו מהבנין] - סעיף י"ז.

- א. האם צריך מחשבה.
1. מחמיר: צריך מחשבה.
(א) תוס' שבת (ס"ק נ"ז) – "וכתב בשו"ת הרא"ש דצריך לימלך למיזגא עליהו וצריך לומר **הטעם** דכיון דייחזון מתחלה לצורך בנין לכך צריך עכשיו מחשבה אחרת להוציא מדי מחשבה הראשונה מיהו אי לא הוי חזי למיזגא עליהו היה צריך לעשות מעשה עסכ"א ביאור דברי תשו' ובא"ר ראיתי שנתקשה כדבריו ולי נראה כמ"ש".
(ב) תורת שבת (סעי' י"ז) – "מותר לטלטלם אם חשב לישב עליהם".
(ג) כה"ח (ס"ק קכ"ה).
(ד) ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל"ב, אז נדברו ח"ב סי' נ"ג [לשונו מובא לקמן]) – "ואם נשארו מן הבנין אם חשב עליהם מע"ש להשתמש בהם מותר ככלי שמלאכתו להיתר ... עי' מ"ב וסתמא לאיסור ע"פ תשובת הרא"ש סימן ע"ב המובא בכה"ח, וגם כהיום אין דרך להשתמש בלבנים".
2. מראי מקומות – פמ"ג (א"א ס"ק ל"ה, ס"ק מ"א).
(א) א"ר (ס"ק מ"ג) – "דמעתי וכו'. משמע דמסתמא עומד לכך ואין צריך מחשבה לזה, וכ"מ בש"ס דף קכ"ד [ע"ב]. וצ"ע דבתשובת הרא"ש כלל (ר"ע) [כב סי' ח] זה לשונו, ליבני דאישתייר מבנינא דחזי למיזגא עליהו סגי להו בנמלך לזה, משום דלהכי נמי עבידי ע"כ, הרי דמחשבה בעינן. ועיין ס"ק [מח]. ומכל מקום משמע דבסיפא דסדרן מחשבה אינה מועלת. גם נ"ל ראה לזה מדפריך בבית דף ל"א ע"ב מדין דסדרן, ולא משני דמתני' מיירי בחישוב עליהו, וצ"ע".
(ב) מ"ב (ס"ק ע"ג, בה"ל סעי' כ"א סוף ד"ה אבל) – "ומשמע דא"צ מחשבה מע"ש למזגא עליהו [א"ר] ויש מחמירין בזה".
(ג) אז נדברו (ח"ב סי' נ"ג) – "**ופלא על המ"ב** מה שמביא בשם א"ר, דנדון הוא שהא"ר מדייק מלשון הש"ע דלא כהרא"ש אבל מסיים בצ"ע מכה תשובת הרא"ש א"כ דעתו להחמיר שהרי ברור שאין מזניחין לשון ברור שבראש מפני משמעות הש"ע".

ב. דין לבנים: של בנין בזמנינו.

1. מוקצה.
(א) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "איתא בגמ' [קכ"ד:] דלבינים שנשארו מהבנין מותרים בטלטול משום דהנשארים הם לישב עליהם ונעשים ככלים דאין דרך להקצות את הנשארים לבנין ומ"מ אם אספם וסידרן זה על זה גלי אדעתיה שהקצן לבנין ואסורים בטלטול שאין עליהם תורת כלים ויראה לי דזה היה בימיהם שהיה דרכן לישב עליהם אבל עכשיו הם מוקצים גמורים בכל ענין שאין מדרכינו כלל לישב עליהם וגם הנשארים סתמן לבנין עומדים או לעשיית תנורים שהם כבנין".
(ב) ע"י תורת שבת (ס"ק ל') – "ונלע"ד **דדוקא** בארצות המזרח שדרכם לישב על הארץ וישענו שמאלם על דבר מה כמ"ש רש"י בשבת דמ"ג ד"ה למזגא, הוא דאמרינן הכי, אבל אצלנו בכל ענין אסור לטלטל אבנים שאם אינם סדורים אינם ראויים לישב עליהם, ולא מהני בהו מחשבה כמ"ש בסי' ש"י ס"ה".
(ג) ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל"ב) – לשונו מובא לעיל.
(ד) הגר"ח (ש"צ"ל [חידושי בתרא על סעי' י"ז]) – "אצלנו לא שכיחא למיזגא עליהו, ומאליהם נעשו כאבנים שהוקצה לבנין".
(ה) שבט הלוי (ח"ה סי' מ' אות ג') – "סי' ש"ח סי"ז, לבנים שנשארו מהבנין מותר לטלטלן, והיינו משום דחזי למזגא (עלייה) עליהו וקיימו לכך, עיין מג"א, וצ"ע בזה"ז בסתם לבינים המונחים ע"ג בנינים וברחוב אף על פי שנשארו מהבנין, דלכאורה בזמנינו לא קיימא למזגא א"כ הו"ל מוקצה".
(ו) נחלת ישראל (פרק ט"ו הע' י"א).
2. אינו מוקצה.
(א) חידושי בתרא (על סעי' י"ז) – "כיון שאצל הגננות, ואצל הקטנים, משתמשים בלבנים לשיבה, שוב שייך אצלת האי דינא, ואין לבנים בודדים מיועדים לבנין אלא לשעשוע הקטנים כנ"ל שפיר אינן מוקצה גם בזמנינו".

3. הכל לפי הענין.

(א) חוט שני (ח"ג פרק נ"ו ס"ק ב') – "ולמעשה הדבר תלוי בכל מקום ומקום ובכל זמן וזמן מהו השימוש שמשתמשים בלבנים שנשארים מהבנין, ואפשר שיש חילוק בין עיר לכפר וכדו'. **וכן לענין מרצפות** שנשארו מהבנין, שאם הדרך להשתמש בהם כגון לשום אותם לפני הדלת שלא תסגר, או על גבי האש שלא יקדיח תבשילו או להניחו על השולחן ליתן עליו קדירה רותחת וכיוצא"ב אין הם מוקצה אא"כ סדרן זו על גב זו, והכל לפי הענין וכו'".

(ב) **הגרסה** של"ט"א (אשיחה עמ' ש"ל) – "שו"ע סי' ש"ח סעי' י"ז לבנים שנשארו מהבנין מותר לטלטלם מעתה לא קיימי לבנין אלא למזגא (לשבת) עליהו. ובזמנינו סתם לבנים שנשארו מבנין המונחים ברחוב ובצדי הבנינים, שסתמן אינן עומדים כדי לשבת עליהם אפשר שיש עליהם איסור מוקצה. תשובה: הכל לפי הענין".

4. מראי מקומות – **נשמת שבת** (סי' ש"ח אות של"ז).

קא] מוקצה שיכולה להזיק - סעיף י"ח.

א. **האם עדיף לטלטלו טלטול מן הצד, מוקצה שיכולה להזיק** - סימן ש"ח סעיף ו'

1. **רמ"א** (סעי' ו') – "ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון זכוכית שנשברה על השולחן או במקום שהולכין, מותר לטלטל השברים כדי לפנותם שלא יזקו בהם".

2. **ערה"ש** (סעי' כ') – "דבמקום נזק רבים לא גזרו רבנן מיהו טוב יותר לקבצן ע"י מטאטא שקורין בעזי"ם או מכנפים של עופות העשויים לטאטא וזה מותר אפילו שלא במקום נזק ידוע כגון שברי כלי חרס וכיוצא בזה דזהו טלטול מן הצד לאיזה צורך דמותר".

3. **מחבר** (סעי' י"ח) – "קוץ המונח **ברשות הרבים**, מותר לטלטלו פחות פחות מד' אמות; ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא, משום דחיישינן שמא יזקו בו רבים, ובמקום הזיקא דרבים לא גזור רבנן שבות".

4. **מחבר** (סי' תקי"ח סעי' ג') – "לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר, אסור לטלטלו אח"כ, שאינו כלי, אלא שומטו ומניחו בקרן זוית כדי שלא יזקו בו, אפי' אין עליו בשר כלל".

(א) **מ"ב** (שם ס"ק כ"א) – "כדי שלא יזקו בו. וכהיה דלעיל סימן ש"ח סי"ח לענין קוץ בר"ה. ומיהו התם לא הצריכו טלטול מן הצד משום דהוא הזיקא דרבים".

(ב) **בה"ל** (שם ד"ה אלא) – "דסימן ש"ח הנ"ל בס"ו בהג"ה ומקורו מכלבו דשברי כלים במקום שיכולין להזיק כגון זכוכית שנשברה על השולחן או בבית במקום שהולכין מותר לטלטל השברים ולא הצריך שם טלטול מן הצד ואפשר ... לומר דאם נחמיר בכאן כהפוסקים דאף לרבינא צריך לשמוט דוקא ה"ה גם שם כן ואפשר דכלבו כתב שם עיקר הדין ואגב שיטפיה לא נחית שם לבאר הפרטים. וכן מצאתי שם בעולת שבת שכתב ומיהו **אם יכול ליטול הזכוכית ע"י טלטול מן הצד לא יטלטל להדיא** עי"ש וצ"ע".

5. **טלטולי שבת** (פרק כ"א הע' כ"ג) – "דהזיקא דרבים אינו צריך לטלטלו מן הצד כלל ובהזיקא דיחיד נכון לטלטלו מן הצד אם יכול ואם לאו מותר לטלטלו להדיא".

6. מראי מקומות – **תולדות שמואל** (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ב', סי' צ"ט אות ג' ערך גחלת, "וצ"ע"), **שלמי יהודה** (פרק ב' הע' ע"ד), **הל' מוקצה** (ארטסקרול, סוף פרק ב'), **ס' הבית** (סי' כ"ה סעי' ל"א), **ארחות שבת** (פרק י"ט הע' ש"ב, מילואים אות ט').

(א) **חוט שני** (ח"ג עמ' ק"ח אות ג') – "מותר לסלק תרופות ממקום שילדים יכולים להגיע אליהם ולהשתמש בהם".

(ב) **הגרש"ד גרוס** של"ט"א (מ"ב למעשה הע' ס"ו) – "כלי מוקצה שברירי, הנמצא במקום שעלול ליפול ולהישבר, מותר לטלטלו בשבת אם יש חשש שינזקו משבריו לאחר שבירתו, ואין צורך להמתין עד שישבר ממש ויהיה דבר המזיק".

ב. מהו השיעור של רבים.

1. שלשה.

(א) **הגרש"א** זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ה הע' מ"ב [דפו"ח, הע' מ"ו], שולחן שלמה ס"ק נ', רפואה ח"ב עמ' רנ"א) – "ורבים לענין זה נקרא כל שיש במקום יותר משנים, ואפילו בבית היכא שיש חשש שאחד מהם ינזק. דכיון שמצינו בכמה מקומות בש"ס דרבים היינו שלשה, מסתבר דבדרבנן יש להקל בכה"ג דשכיח הזיקא, אך אם כל האנשים העלולים להנזק נמצאים במקום אחד ואפשר להזהירם לבל יכשלו, אסור לעבור על שום איסור דרבנן. ובבית שתינוקות מצויין ומטפחין, גם כן חשיב כרבים. אמנם בבית סתם לא מצוי החשש של רבים, כיון שאפשר להשגיח עליהם".

(ב) **ששכ"ה** (פרק כ"ה סעי' ח' [דפו"ח, סעי' ט']) – "ורבים נקרא לענין זה כל שיש במקום יותר משנים, ואפילו בבית, וקיים חשש שאחד מהם יינזק".

2. עשרה.

(א) **עי' הגר"ח** של"ט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור ב') – "שאלה: כתב השו"ע (סי' ש"ח סי"ח) קוץ המונח ברה"ר מותר לטלטלו, לפי שבמקום הזיקא דרבים לא גזור רבנן. ויש להסתפק כמה הוא שיעור 'רבים', ונ"מ גם למש"כ הרמ"א (בס"ו) גבי שברי זכוכית, שבבית שמותר לטלטלם משום חשש היזק בני הבית, כמה בני בית צריך שיהיה, והגם שהמ"ב (ס"ק ע"ז) כתב שלענין טלטול מוקצה אין חילוק בין אין מצוי בו רבים או לא, מ"מ עדיין לא שמענו האם שרי בשני בני אדם וכ"ש ביחיד [ובתוס' שבת, ולבושי שרד, והגר"ז, וערוה"ש, נקטו דאף בבית בעי' רבים]. ומצינו כמה מקומות בש"ס בענין הגדרת 'רבים', כגון ביחוד רבים מיקרי שלושה, ומאידך אמרו 'מצוה דרבים שאנ' והיינו בעשרה (וכ"ה בתוד"ה וכי בשבת ד.), וצ"ע. תשובה: אולי עשרה (שעלולים להנזק גם עשרה). (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ')."

3. מראי מקומות – **הגר"ש** זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' כ"ו ד"ה האמנם).

(א) **הגרש"א** זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"א, סי' של"ד ס"ק כ"ו) – "צ"ע בנזק כזה שרק אחד יזק ויותר מזה לא, כגון דבורה שעוקצת והיא תמות אחר שתזיק לאחד מהם, ומסתבר **דהכונה של רבים הוא משום דאחד ודאי יזק**, וכן מוכח מהרא"ש ריש

פרק שמונה שרצים דפרעושהו על בשרו ונושכו מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו דאינו מתכוין לצודו אלא כמתעסק שלא ישכנו, ואין בו איסור טלטול מידי דהוה אקוץ בר"ה דשרינן להוליכו ולטלטלו, ונהי דהתם איירי שכבר כואב לו וכמו"ש שהוא נושכו, מ"מ איך השווהו הרא"ש לקוץ, ומוכח דכל שאחזק הוזק ג"כ חשיב כמצויין רבים. אך צ"ע לפי"ז מסי' שכ"ח סעיף י"ז דמשמע שאפילו מצטער כל גופו אסור לעשות מלאכה דרבנן, ואפשר דשם זה רק ענין של רפואה. ורק להר"ח - שבת דף מ"ב ע"א - נראה דצריכים שרבים ממש יוזקו.

(ב) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק ע"ז) – "בשמירת שבת כהלכתה פכ"ה הערה מ"ב כתב בשם הרש"ז אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] דתינוקות מטפחי תשיבי כרבים, דאשכחן בכמה דוכתי דג' חשיבי כרבים, ופעם הסברנו שהחילוק בזה בין יחיד לרבים משום דברבים כמעט א"א שלא יוזקו, וא"כ ה"ה בתינוק, אף בתינוק א' מטפח, כמעט א"א אצלו שלא יוזק ולכן דינו כרבים בזה".

(ג) חידושי בתרא (על מ"ב ס"ק ע"ז) – "והמ"ב שלא חילק כן הוא משום דהרמ"א ז"ל לעיל ס"ו לא חילק בין בית עם תינוק לבית בלא תינוק, וע"כ אין זה הנפ"מ".

ג. בתוך מקום פרטי: שיש שם רבים.

1. מחמיר.

(א) חוט שני (ח"ג פרק נ"ב ס"ק א', עמ' ק"ח ד"ה והזיקא) – "והזיקא דרבים משמע דבעינן מקום של שימוש של רבים כמו כרמלית, אבל מקום של יחיד אפילו שיש שם רבים כמו בית שיש שם כמה וכמה אנשים או ישיבה ובית כנסת מיקרי יחיד לענין זה".

2. מיקל.

(א) הגר"ש זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ה הע' מ"ב [דפו"ח, הע' מ"ו], שולחן שלמה ס"ק נ', רפואה ח"ב עמ' רנ"א) – לשונו מובא לעיל.
(ב) ששכ"ה (פרק כ"ה סעי' ח' [דפו"ח, סעי' ט']) – לשונו מובא לעיל.

ד. אם ההזיק עדיין לא לפנינו: כגון אם שכח נורה במקום דשכיח קטנים, שבדאי אם ישחקו בו יבואו לידי היזק כשישבר.

1. מיקל.

(א) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, האם ההיתר לטלטל דבר המזיק, הוא דוקא אם ההזיק לפנינו, כגון קוץ וזכוכית, אבל מה יהיה אם שכח נורה או נורת פלורוסנט או גפרורים במקום דשכיח קטנים, שבדאי אם ישחקו בו יבואו לידי היזק כשישבר, או שידליקו אש, האם יש היתר לטלטלו מלכתחילה, וצ"ע. תשובה: מותר. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"א)".

(ב) פסקי תשובות (דפו"ח הע' רכ"ה) – "ובכלל זה כשיש חפצים שלמים של מוקצה אשר עלולים להזיק, כגון במקום שיש תינוקות אבנים קטנות, מטבעות, תרופות, או שיש כלי זכוכית של מוקצה (מנורות וכדו') אשר עלולים התינוקות לשחק בהם ולינזק, וכל כיוצא בזה, מותר לפנותם כדי שלא יוזקו בהם, ועפ"י הכללים דלהלן".

2. מחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ע"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ע"ה) – "נורה פלורוסנט שנפלה במקום שמצוי ילדים, ויש חשש שקטנים יגעו בה ותשבר, בכל זאת הרי זה מוקצה ואסור לפנותו בידים. ואין כאן ההיתר של שברי זכוכית הנזכר ברמ"א (סי' שח ס"ו), דכל מה שהותר זה רק אם הסכנה לפנינו, וזה מותר כמו גרף של רעי וכדומה, אבל כאן זה ספק אם היא בכלל תשבר, ואפילו אם תשבר יש ספק אם יצא מזה נזק באופן זה אין היתר לסלקו משם".

(ב) שלמי יהודה (פרק ב' סעי' י"ז) – "נורה פלורוסנט שנפלה במקום שמצוי ילדים ויש חשש שקטנים יגעו בה ותשבר בכל זאת הרי זה מוקצה ואסור לפנותו בידים".

3. מראי מקומות.

(א) חוט שני (ח"ג פרק נ"ב ס"ק א' אות ג', עמ' ק"ח) – "כסא רעוע שאסור לטלטלו גזירה שמא יתקע, והכסא במצב שאם ישבו עליו אפשר ליפול ממנו, מותר להזיזו למקום שלא ישבו עליו".

ה. צפרניים שנמצאו במקום דריסת אדם: היזק שאינו טבעי אלא רוחני.

1. מחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (בית היין [זיסון] עמ' קמ"ז, קובץ תשובות ח"א סי' ל"ה) – "שאלתי את פי מו"ז מרן רבינו הגר"ש (שליט"א) [זצ"ל] והשיב לי, דהכלל בזה הוא אם זה היזק או דבר המפריע לרבים ודאי הכא בכלל הלכה זו והיתר זה של הרמ"א. אבל הדגיש שצריך שיהא זה מקובל לרבים כהיזק ולא שכל אחד יחליט לעצמו שדבר זה הוא מזיק. וא"כ הנכון דלתמונת תועבה כיון דבעיני רבים זה דבר המזיק וכך מקובל הדבר פשיטא שהוא בכלל ההיתר של הרמ"א הנ"ל. אבל בנידון הציפורניים הורה מו"ז (שליט"א) [זצ"ל] כיון שכתב היש"ש חולין (פ"ח סי' י"ב) דמה שהזהירו משום רוחת כולם לא שכיחי האידנא ונקט כן המג"א להלכה. ועי' בארצוה"ח (סי' ד' ארץ יהודה ס"ק ד') מה שהאריך בזה. אף כי ברור הדבר שלמעשה אין להורות כן ולהקל, מ"מ במקום הנוגע לטלטול מוקצה ולחוש עליו משום היזק יש להחמיר כהני דעות. ואעפ"כ שמקובל אצל רבים כדבר המזיק. מ"מ לא יקל לטלטלו בידיו אלא יסירו בדבר אחר כגון מגבת כו' ודי לך בזה, (דאין זה נקרא עובר עליו אלא כשעובר עליהם להדיא. דאין לך אלא מה שאמרו חז"ל וכמו שמצינו שהתירו הפוסקים לעבור על ציפורניים היכא שכבר עקרו הציפורניים מקומם שנפלו שם ודו"ק)".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק נ"ב ס"ק א' אות ד', עמ' ק"ח) – "ודע דכל מה דאמרינן לענין הזיקא, הוא דוקא הזיקא שבדרך הטבע וכנ"ל, אבל היזק רוחני של רוח רעה וכדו' אין זה בכלל התירא מחשש שיזיקו, ולכן אם נפלו בערב שבת צפרניים במקום שהולכים בו, אסור לסלקם בשבת למקום אחר אא"כ יטלטלם באופן המותר".

(ג) עי' הגר"ח ק"ש שליט"א (אשיחה עמ' ש"ל) – "המוצא צפרניים בשבת במקום שהרבים מצויים בו כיצד יעשה והאם יטלטלם בשבת במקום המוצנע. תשובה: יטאטא".

עי' הגר"ח ק"ש שליט"א (עלי ש"ח עמ' ק"ל אות ל"ג) – "שאלה: האם שערות או צפורנים הן מוקצה. תשובה: תלושין מוקצה".
2. מראי מקומות.

(א) פסקי תשובות (דפו"ח הע' רכ"ה) – "ובענין טלטול מוקצה במקום נזק רוחני, כגון צפרניים מוטלות על הרצפה שמזיק למעוברת הדורכת עליהם, ע' סי' ר"ס הערה צ"ג, וה"ה לנידון דידן, והמובחר שיסלקם בטלטול מן הצד במטאטא וכדומה לחדר אחר, ששוב אינו מזיק, כמבואר במשנ"ב שם סק"ו, ועיי"ש אות ט' (אמנם לאחר העיון נראה דהכא גרע טפי, דדמי למוצא חמץ ביום טוב ושבת שבפסח שאסר הט"ז (בסי' תמ"ו סק"ו) לדחוף ע"י קנה, אלא כפיית כלי דווקא, והיינו משום שאינו מסלקו אלא מחמת האיסור שבו, ולא משום שצריך למקומו, ובזה גם להט"ז הו"ל טלטול לצורך דבר האסור (ע' ס' דברות מנחם סי' ל"ז), א"כ ה"ה בנידו"ד)".

ו. הוצאת שברי הזכוכיות של חלון שבור.

1. מחמיר.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ג סעי' ל"ה [דפו"ח, סעי' מ']).

(ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (עם מקדשי שביעי ח"ב עמ' קע"ה אות א') – "חלון שנשבר ועדיין יש זכוכית שמחוברות לחלון, האם יש איסור סותר בהוצאת הזכוכית. תשובה: זה מתקן מנא להוציא את הזכוכיות".

(ג) עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק א' סעי' ט').

2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ג הע' ק"י* [דפו"ח, הע' קכ"ח], מילואים).

ז. בור ברשות הרבים.

1. שבת הלוי (ח"ה סי' מ' אות א') – "סי' ש"ח, במג"א ס"ק ל"ז, במש"כ להחמיר באבן דאסור לטלטלו כיון שהוי שם מע"ש, ועיין בביאור הלכה דדעתו להחמיר מטעם אחר דלא התיירו רק בקוץ דעלול מאד להזיק משא"כ אבן יע"ש, וכדמות ראי' לבה"ל יראה מלשון הרמב"ן דצייד לומר דגחלת שהתירו משום שהיא בגדר סכנה ממש, והה"ד קוץ, אף דלא קיי"ל כן כמבואר למעיין ... ועיין בתו"ש בסו"ד מה שהקשה מהא דב"ק דאין דרך בני"א להתבונן בדרכים ובחו"מ סי' ת"ב, ועיין בבה"ל הרגיש נמי בזה ובדע"ת מביא מתשב"ץ ח"א סי' קל"ז שהקשה כן ולדחות חילוק הראשונים בזה, ובאמת קשה לדחות דבר הנזכר בבה"ג וברמב"ן ובשאר ראשונים, וע"כ צ"ל כמש"כ תו"ש דנזקין שאני דהתורה החמירה בהם גם בשאר דברים דהא אפי' אונסא חייב, ושאלני תלמיד ותיק האין הדין בבור בר"ה שעלול להזיק אם דומה לדברים המזיקים שאנו מתירים גם לענין שבת, האם מותר לכסותו בדבר מוקצה, הנה לכסותו לגמרי אני חוכך להחמיר כיון שיש גם סרך בנין, אבל לעשות היכר חוצה לה באופן שיש חשש גדול שבני"א לא יראוהו, ובאופן שא"א לעשות היכר ע"י דבר המותר הדבר נוטה להקל במקום חשש היזקא דרבים".

2. חוט שני (ח"ג פרק נ"ב ס"ק א' אות א', עמ' ק"ח) – "בור פתוח בשבת שאפשר שיפולו בו, אם הוא במקום הזיקא דיחיד מותר ליטול איזה כיסוי אפילו הוא מוקצה ולכסותו בשבת, ואם הוא בכרמלית מותר אף לטלטלו בכרמלית ולכסותו [בתנאים שאין בזה איסור בונה]. ופשיטא שכל זה דוקא כשאין בחשש ההיזק חשש דפיקוח נפש, דאם יש חשש פיקוח נפש פשיטא דמותר אף לעשות איסורא דאורייתא כדי למונעו".

ח. מראי מקומות.

1. חוט שני (ח"ג פרק נ"ב ס"ק א' אות ג', עמ' ק"ח) – "מותר לסלק תרופות ממקום שילדים יכולים להגיע אליהם ולהשתמש בהם".
2. הגר"ח ק"ש שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ד') – "זה לשון המשנ"ב (ש"ח ל') בענין טלטול שברים כדי שלא יזקו בהם 'אבל אם הוא של חרס אסור לפנותו דאין מנחלת ישרצוי כ"כ היזק' ואע"פ שכשהוא דורס עליהן משברן 'מכל מקום מותר דדבר שאין מתכוין הוא' עכ"ל. א. האם מוכח מכאן שההיתר של 'קוץ' קיים במקום חשש איסור. ב. ואם כן מדוע נתיר מוקצה עבור איסור דרבנן אחרי. תשובה: אין שום ראי'".

קב. סולם: סולם של עליה, סולם של שובך, סולם בייתות (ladder) - סעיף י"ט.

א. משנה (ביצה דף ט.) – "בית שמאי אומרים: אין מוליכין את הסולם משובך לשובך, אבל מטהו מחלון לחלון, ובית הלל מתירין".

1. גמרא (ביצה דף ט:) – "אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים בסולם של שובך, אבל בסולם של עליה דברי הכל אסור ...".

ב. לעלות ולרדת בסולם: בלי לטלטלו.

1. מיקל.

(א) גר"ז (סי' תקי"ח סעי' ז') – "אבל מותר לעלות ולירד עליו ואין חוששין שמא יזיזנו מעט דאף אם יזיזנו הוא דבר שאין מתכוין ומותר".

(ב) מ"ב (סי' תקי"ח ס"ק כ"ט, שעה"צ ס"ק מ"ו) – "אבל מותר לעלות ולירד עליו ואין חוששין שמא יזיזנו מעט דאף אם יזיזנו הוא דבר שאין מתכוין ומותר. [הגר"ז, וכן כתבנו לעיל בסימן ש"ח במשנה ברורה סעיף קטן פ"ב]".

(ג) חיי הלוי (ח"ד סי' ל"א אות ב').

ג. סולם של עליה: שבת - ראשונים.

1. מחמיר: אסור לטלטלו.
(א) רמב"ם (פרק כ"ו הל' ז') – "סולם של עליה אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי, ושל שובך מותר להטותו, אבל לא יוליכו משובך לשובך שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לצוד".
(ב) אהל מועד (שער השבת דרך י' נתיב ה') – "סולם של עליה אסור לטלטלו שמא יאמרו להטיח גגו הוא צריך ושל שובך מותר להטותו אבל לא יוליכנו משובך לשובך".
2. מיקל: יכול לטלטלו.
(א) עי' טור (סעי' י"ט) – "סולם אפי' של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והרמב"ם ז"ל אסרו".
(ב) רבינו ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, פ"ג-ד') – "סולם שמטלטלין אותו מזוית לזוית ואין עשוי להטיח גגו וגם בשבת אין מוציאין אותו לרשות הרבים הסכימו המפרשים ז"ל שמותר לטלטלו בשב' וכן כתבו בתוס' בביצה בההיא דאין מוליכין סולם משובך לשובך ובערובין".
(ג) צדה לדרך (מאמר ד' כלל א' פרק כ"ג) – "סולם והוא גדול אפילו של עליה מותר לטלטלו בחצר אבל של שובך מותר ממקום למקום אבל לא יוליכנו משובך לשובך".
3. אסרו להוליכו ממקום למקום, אבל לא בטלטול בעלמא.
(א) רשב"א (עבודת הקודש בית מועד שער ה' סי' ג' אות מ"ז) – "סולם של שובך מוליכין אותו משובך לשובך בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, ואין חוששין שמא יאמרו להטיח גגו הוא צריך ששובכו מוכיח עליו. אבל סולם של עליה לא יוליך ואפילו ברשות היחיד, ולא עוד אלא אפילו להטותו בשובך אחד מחלון לחלון אסור".
4. מראי מקומות – תוס' (ביצה דף ט: ד"ה מאי).

ד. סולם של עליה: שבת - פוסקים.

1. מחמיר: אסור לטלטלו – מחבר (סעי' י"ט), שלחן שלמה (סעי' י"ג), קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ז').
(א) אפי' לצורך גופו ומקומו – פמ"ג (א"א ס"ק ל"ח), ערה"ש (סעי' ל"ח), מ"ב (ס"ק פ'), כה"ח (ס"ק קל"ד).
2. מיקל: יכול לטלטלו.
(א) ים של שלמה (ביצה פרק א' סי' כ"ו) – "דין דמותר להוליך סולם משובך לשובך, אפילו ברשות הרבים, ודוקא סולם של שובך, אבל סולם שאינו של שובך, אלא של בתים, הרי הוא כסולם של עלייה, ואסור אפילו לטלטלו בבית, והמיקל לא הפסיד, ובשבת מותר לטלטל בבית, אפילו סולם גדול של עלייה".
(ב) א"ר (ס"ק מ"ו) – "והטור מתיר דאין חשש רואין בשבת כיון שאסור להוציא לחוץ, וכן פסק רש"ל [ביום של שלמה] פרק קמא דביצה סי' כ"ו, וכן עיקר כי ראיתי בפסקי תוספות שם [אות לא] [ובפ'] חלון [עירובין אות קמט] ורבינו ירוחם [נתיב יב חי"ג פג ע"ד] וספר צדה לדרך [מאמר ד כלל א פכ"ג] שפסקו הכי".
3. אסרו להוליכו ממקום למקום, אבל לא בטלטול בעלמא.
(א) עי' גר"א (סי' תקי"ח על סעי' ד') – "אבל סולם כו'. עתוס' שדחקו בזה אבל הרשב"א פי' בעה"ק אסור להוליך סולם של עליה אפילו ברה"י ולא עוד אפילו להטותו בשובך אחר מחלון לחלון אסור וכ"מ פשטא דגמרא ובזה מתורץ קושית תוס' שם".
4. מראי מקומות – לוח המוקצה (ערך סולם מיוחד לגג).
(א) בה"ל (סעי' י"ט ד"ה סולם) – "סולם של עליה וכו'. הוא דעת הרמב"ם, והטור פוסק דיש להקל בשבת עיין בב"י טעמו. ועיין בביאור הגר"א לקמן בסימן תקי"ח שמצדד לדינא כהרשב"א, דלא אסרו חכמים כלל רק להוליכו ממקום למקום אבל לא בטלטול בעלמא. ועיין בספר א"ר בסימן זה".

ה. סולם של עליה: אין עליו תורת כלי – רמב"ם (פרק כ"ו הל' ז', לשונו מובא לעיל), קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ז').

1. מג"א (ס"ק ל"ח), תוס' שבת (ס"ק ס"א), שלחן שלמה (סעי' י"ג) – "אסור לטלטלו. שאין עליו תורת כלי (רמב"ם) ונ"ל דטעמא דהוי כאחד מדלתות הבית וכמ"ש ס"ח ועס"ב".
(א) מחה"ש (ס"ק ל"ח) – "דהוי כאחד מדלתות הבית. ר"ל, אף על גב שהן כלים, מכל מקום לא הוכנו לטלטל, כמו שכתב מ"א ס"ק י"ט: ועיין סעיף ב'. ר"ל, דליכא למימר הטעם מפני כובדו בטל ממנו תורת כלי, דבסעיף ב' מבואר דליתא".
(ב) תהלה לדוד (סי' שי"ג ס"ק י"ב), נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', לשונו מובא לקמן) – "ומ"ש המ"א סי' ש"ח סקל"ח ... ע"כ לומר דסולם של עלי' אף שאינו מחובר לא הוכן לטלטל שכל תשמישו הוא בלי שום טלטול. אבל דלתות שאינם מחוברים עיקר תשמישם הוא ע"י טלטול והוכנו לטלטל".
(ג) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "וגם סולם של עלייה שאסור לטלטלו אף על גב דוודאי הוא כלי ככל הכלים ונהי שנאמר דקרוי מלאכתו לאיסור מ"מ הא מותר לצורך גופו ומקומו וצ"ל דכיון שהוא עשוי להטיח הגג הוי כהבנין עצמו וכדלתות הבית [מג"א סקל"ח]".
2. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק ל' אות ב', "וצ"ע").
(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף ט: עמ' קי"ב) – "נסתפקתי אם סולם של עליה הוי כלי שמלאכתו לאיסור, דיתכן דנהי שמשמש למי שהולך לעשות איסור, אבל מ"מ בו עצמו אין עושים שום איסור. ולא דמי לכיסוי של מנורת נפט דחשיב מלאכתו לאיסור, משום דהוי כגוף אחד עם המנורה, משא"כ הכא דהוה ליה דבר בפני עצמו. והא דכתב הרמב"ם (פכ"ו משבת ה"ז) דאסור להוליך משום דהסולם עצמו אסור, הרי מבואר שם הטעם משום דאינו כלי (והוה ליה כדלת של בית), ונראה דהיינו דוקא בסולמות שלהם שהיו כעין מדרגות, אבל סולמות שלנו שפיר הוה ליה כלי, ואין לאסור אלא אם ננקוט דהוה ליה

מלאכתו לאיסור, ומ"מ לצורך גופו ודאי שרי, ואפ"ל סולמות הגבוהין של סיידין ועובדי חשמל וכדו' אפשר דשרי, וכמו כן ישיבה במכונית ג"כ נראה דלכל היותר הוה ליה כלי שמלאכתו לאיסור, ולצורך גופו שרי".

ו. סולם של שובך.

1. מיקל: מוליכין אותו משובך לשובך – רשב"א (עבודת הקודש בית מועד שער ה' סי' ג' אות מ"ז, לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר: שלא יוליכו משובך לשובך, אבל מותר להטותו – רמב"ם (פרק כ"ו הל' ז', לשונו מובא לעיל), מחבר (סעי' י"ט), שלחן שלמה (סעי' י"ג).

ז. סולם בייתות.

1. יש להקל ולטלטל ברה"י. [ברה"ר: ביו"ט או בשבת כשיש עירוב - נכון לכתחילה להחמיר].
(א) מ"ב (ס"ק ע"ח) – "אבל סולמות שבבית שעשוין לטלטל מזוית לזוית לצורך איזה תשמיש לא אתי למימר להטיח גגו הוא צריך ומותר לטלטלו כדי להוציא על ידו איזה דבר מן העליה או להעלותו ועיין לקמן בסימן תקי"ח בט"ז שכתב דאפילו אם הסולם הוא גדול ג"כ מותר".
מ"ב (סי' תקי"ח ס"ק כ"ח) – "וסולמות שמיוחדות לתשמיש שבפנים הבית ומטלטלים אותם תמיד מזוית זו לזוית שכנגדו אם מוליכים אותם יש דעות בין הפוסקים י"א דשרי דדוקא סולם של עליה שהוא גדול וחזי לעלות עליו לגג לתקנו חיישינן שיאמרו להטיח גגו הוא צריך משא"כ סולם שבבית שאינם ראויים לעלות עליהם לגג דינו כסולם של שובך ויש מחמירים בזה ודעתם דלא הקילו אלא בסולם של שובך שניכרים הם בצורתם וכו"ע ידעי דלשובך ממטי להו אבל לא בסתם סולם דאפילו כשהם קטנים זימנין דמסמך להו לזוים היוצאים מן הכתלים ועולה לגג. ולענין הלכה ברה"י יש לסמוך להקל לטלטל סולם שבבית ובר"ה נכון לכתחילה להחמיר".
(ב) חיי הלוי (ח"ד סי' ל"א).
(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' רפ"ט אות קי"ד) – "האם סולם הוא מוקצה. למה. תשובה: סלם ביתי, שעשוי לחפצים שבתוך הבית אינו מוקצה".
(ד) ילקוט יוסף (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' כ"ב) – "סולם שבבית העשוי לטלטלו מזוית לזוית לצורך כלשהו, אינו מוקצה, ודינו ככלי שמלאכתו להיתר. ולכן מותר לטלטלו בשבת בפרט כדי להוציא על ידו איזה דבר מן הארון, או להניח ספרים באיצטבא גבוהה, וכדומה. וכן מותר להעבירו מהחמה לצל, או להכניסו לבית כדי שלא יאבד, וכדומה".
(ה) הלכות שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ד סעי' כ"ג) – "סולם אע"פ שעוילין על גביו לצורך מלאכת איסור כצביעה וסיווד, כיון שאינו נעשה בו מלאכת איסור בגופו ומשמש לעמידה על גביו שהיא היתר, דינו כמלאכתו להיתר. ואם הסולם של עליה העשוי להטיח גגו י"א דהוי מוקצה גמור ולהגר"א מותר לטלטלו".
2. סולמות קטנים שלנו: האם נכון לכתחילה להחמיר ברה"ר.
(א) מיקל.

- (1) אור יצחק (ח"א או"ח סוף סי' קנ"ז) – "סולמות מעולם לא נקראו כלי שמלאכתו לאיסור, אלא החשש בסולם עליה שאסור הוא משום מראית העין שיאמרו להטיח גגו הוא צריך, ובזה יש מחלוקת הרמב"ם והטור עיין רמב"ם פכ"ו מהלכות שבת הל' ז' ובשו"ע סי' ש"ח סעי' י"ט ובמ"ב שם. ובסולמות קטנים שלנו אין חשש כזה".
(ב) מחמיר: אין לחלק.
(1) עי' נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', עמ' קצ"ב) – "ויש לדון איזה סולם כלול בזה, שהרי יש סולמות עם שתיים או שלשה מדריגות וכגובה כסא דעלמא, וכמו בכסא אין חשש שמא יאמרו שהולך להטיח גגו ה"נ בסולם כזה. ונר' שכל סולם שיש גובה כזה שמשתמשים בו לדברים שא"א ע"י כסא נחשב לסולם לענין זה, ועדיין צריך תלמוד בכל זה".

ח. במקום שיש עירוב: האם שבת דינו כמו ביו"ט, לפי שיטת תוס' והא"ר.

1. מראי מקומות – הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סי' כ"ב, לשונו מובא לקמן), נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', ריש עמ' קצ"ב, לשונו מובא לקמן).

ט. סולם של עליה בזמן הזה: סולמות שלנו אינן עשויים להטיח הגג, ולכן לא שייך האי חששא שמא יאמרו להטיח גגו הוא הולך.

1. מיקל.

- (א) ערה"ש (סעי' ל"ח) – "וכן יראה לי להיפך במה שכתבו הטור והש"ע בסעיף י"ט וז"ל סולם של עלייה שהוא גדול ועשוי להטיח בו גג אסור לטלטלו אבל של שובך מותר לנטותו ממקום למקום אבל לא יוליכו משובך לשובך כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לצוד עכ"ל והנה של שובך ליכא אצלינו כלל וגם סולם של עלייה שאסור לטלטלו אף על גב דוודאי הוא כלי ככל הכלים ונהי שנאמר דקרוי מלאכתו לאיסור מ"מ הא מותר לצורך גופו ומקומו וצ"ל דכיון שהוא עשוי להטיח הגג הוי כהבנין עצמו וכדלתות הבית [מג"א סקל"ח] ולפ"ז סולמות שלנו שאינן עשויים להטיח הגג הוויין כלים ומותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן וכדומה שכן גם המנהג".
2. מחמיר: גזירת חכמים לא בטלה.
- (א) גר"ז (סי' תקי"ח סעי' ח') – "הרי זה אסור מפני מראית העין שיאמרו עליו שהוא מוציא לחוץ כדי לעלות בו על הגג לטוח בטיט (כך היו נוהגים בימיהם שגגותיהם היו חלקים וטוחים בטיט מפני הגשמים) והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב אף על פי שסולם

זה הוא קטן ואינו ראוי לעלות בו על הגג מכל מקום אפשר שיסמכנו לזיזים היוצאים מהכתלים ויעלה עליהם להגג ואפילו עכשיו בזמן הזה שאין לנו גגים טוחים בטיט מ"מ גזרת חכמים לא בטלה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"א הע' ו') – "שגם בזמנינו שייך סולם של עליה דהיינו הסולמות הגדולות המיוחדים לעלות עליהם לתקן את הגג".

3. מראי מקומות.

(א) אשל אברהם (בוטשאטש, מהד"ת סי' תקי"ח) – "טלטול סולם נמנע ביו"ט. אם בשוגג התחיל לטלטל ועדיין הוא בידו, אולי כמו שבמוקצה קיל כשהוא בידו כן הוא בזה. ונראה שכיון שהוא משום מ"ע שלטוח גגו, הוי ליה טעות בדאורייתא ואסור גם בחדרי חדרים ועי"ז מועיל מה שנזכר כשהוא ברה"ר או להתיר לטלטל כלאחר יד ע"י רגל. ואולי כיון שבמדינות אלו ידוע לכל שרוב טלטולי סולם אינם כדי לטוח כי ע"י שיש על העליות גגים משופעים מניחים עצים ותבן על העליות ועי"ז רגילים בטלטולי סולמות שלא לטוח עי"ז הו"ל סולמות דידן כסולם דשובך שהיה מותר גם בימיהם. וכמו שע"י היכר שהוא סולם דשובך קיל כן הוא עכשיו, שידוע לכל סגנון טלטול סולמות, וגם שבשו"ע כ' סתם אולי מ"מ קיל במדינות אלו, ועכ"פ עי"ז יש היתר כלאחר יד או ע"י מה שנזכר ברה"ר וצלע"ע".

(ב) נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', עמ' קצ"ב) – "ויל"ע במקומות שלא שייך האי חששא שמא יאמרו להטיח גגו הוא הולך, וכגון שיש גגות משופעות דיש לצדד לומר דתו ליכא איסור טלטול על הסולמות של עלייה (ואולי אפי' במקום שיש גגות חלקות אבל צריך אומן מיוחד להטיח הגג ואין לחשוש לאיניש דעלמא שהולך להטיח גגו, אלא דבזה י"ל דאסור משום לא פלוג). ומצאנו בשו"ע הרב [סי' תקי"ח סוף סע' ח'] שמחמיר בזה וכתב שאפי' עכשיו בזמן הזה שאין לנו גגין טוחין בטיט מ"מ גזירת חכמים לא בטלה. וזה דלא כמש"כ הא"א מבוטשאטש [מהד"ת סי' תקי"ח] דהאידנא שכמדינות אלו ידוע לכל שרוב טלטולי סולם אינם כדי לטוח (שיש גגות משופעות ומניחים שם עצים ותבן) והרגילות לטלטל סולמות הוא שלא לטוח, דינם כסולם של שובך שהיה מותר אף בימיהם וצ"ע".

י. סולם בקומה עליונה: שעולים בו לגג דרך הארובה.

1. מיקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"א הע' ו') – "אבל הסולם בקומה עליונה שעולים בו לגג דרך הארובה אינו בכלל סולם של עליה דכמדרגות נחשב כי משתמשים בו גם לצרכי היתר".

יא. הסולמות המיוחדים לבנאים או לחברת טלפון.

1. מיקל.

(א) אז נדברו (שלמי יהודה סי' כ"ג) – "מה הדין סולם גדול של עץ או של שני חלקים שמחברים אותם ביחד לסולם אחד גדול (כאלו משתמשים בו חב' החשמל והטלפון) ומשתמשים בהם מחוץ לבית וכן סולם של בעל מקצוע. האם אפשר לדמותם לסולם של עליה שהוא מוקצה. אין מוקצה רק סולם של עלייה ואין לנו לגזור גזירות מעצמנו לדמות סולם של בעל מקצוע והדומה לסולם של עליה".

(ב) שלמי יהודה (פרק י"א סעי' ד') – "ואפילו סולם גדול או העשוי משני חלקים שמחברים אותם בחד לעשות סולם אחד גדול וכן סולם של בעל מקצוע אינו מוקצה".

2. מחמיר: דינם כסולם של עלייה.

(א) ילקוט יוסף (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' כ"ב) – "אך סולם של סיידים או של בנאים שרוב מלאכתו לאיסור, דינו כמוקצה מחמת כלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) נחלת ישראל (פרק ב' אות ז', עמ' קצ"א) – "לכא' הסולמות המיוחדים לבנאים או לחברת טלפון וכיוצ"ב (ועי' לק' בסמוך בענין סולמות של סיידים) שעולים בהם לבנות ולתקן, דינם כסולם של עלייה המוזכר בשו"ע, ואסור לטלטלם שמא יאמרו שהולך לעשות מלאכה האסורה. ולפי טעם זה אין נ"מ בין שבת ליו"ט. ויל"ע מהו לטלטלם לצורך גופו ומקומו, שהרי הפמ"ג [סי' ש"ח א"א ס"ק ל"ח, הו"ד במ"ב שם ס"ק פ'] מבאר שבסולם של עלייה אין דינו ככלי, אלא כדלתות הבית ואסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו. ובטעם הדבר י"ל שאין הדרך לטלטלו אלא להשתמש בו במקומו ולא חשיב כלי לטלטול (ע' חזו"א סי' מ"ג אות י"ז), ולכא' טעם זה לא שייך כ"כ בסולמות של בנאים וכיוצ"ב וכנ"ל שהרי רגילים לטלטלם ממקום למקום להשתמש בהם במקומות שונים. מיהו י"ל בענין אחר שהטעם שסולמות של עלייה דינם כדלתות הבית הוא משום שמכיון שכל שימושם הוא יחד עם הבית שהוא דבר המחובר, דינם כמחובר (ע' לק' פרק ו' הערה ט"ז ובשלמי יהונתן סי' ש"ח עמ' קע"ח), ולפ"ז אולי גם הסולמות הנ"ל שכל שימושם הוא בבנינים ודברים המחוברים לקרקע, יש לדוןם כדלתות הבית. אלא זה אינו, שהרי התהל"ד [סי' ש"ג אות י"ב] מבאר דדוקא סולם של עלייה דאף שאינו מחובר מ"מ לא הוכן לטלטול, שכל תשמישו הוא במקומו בלי שום טלטול ממקום למקום, א"כ סולמות הנ"ל שמעבירים אותם ממקום למקום לצורך תשמישם, אין דינם כדלתות הבית. מיהו הבה"ל [סי' ש"ח שם ד"ה סולם] מביא דברי הטור שבשבת שבלא"ה אינו מטלטל ברה"ר משום הוצאה, מותר לטלטל סולם של עלייה בביתו או בחצירו ולא יאמרו שהולך להטיח גגו, ורק ביו"ט שמותר להוציא סולם לרה"ר ויאמרו שמטיח גגו, אסור לטלטלו גם בחצירו ובביתו ואפי' בחדרי חדרים (ע"ש בב"י). ולכא' במקום שיש עירוב, שבת דינו כמו ביו"ט. ובסולמות של סיידים וחשמלאים המצויים בינינו (שיש שליכות בב' צדדיו וצורתו כמין צריף, וניתן להעבירו ממקום למקום בעת עבודתו וא"צ לרדת להזיזו) נר' שדינם כסולם של עלייה שיש לחשוש שיאמרו שהולך לעשות מלאכה האסורה ואפי' בביתו שייך האי חששא ודינו כסולם של עלייה ביו"ט. (ובכה"ג שמעמידים ע"ג הרצפה ולא צמודים לבנין לא שייך הסברות הנ"ל לדמותם לדלתות הבית וא"כ מותר לטלטלם כדין כלי שמלאכתו לאיסור ודלא כהא דהפמ"ג הנ"ל, ובלא"ה א"ש וכנ"ל מהתהל"ד)".

3. מראי מקומות - הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ביצה דף ט; לשונו מובא לעיל).

יב. מעשה שכמה בחורות ננעלו בחדרן בשבת, ולא היתה להן אפשרות לצאת רק אם יביאו להן סולם: טלטול סולם גדול לצורך שבת.

1. הגרשז"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סי' כ"ב) – "ומור"ר הגאון הגדול הגרש"ז אויערבך (שליט"א) [זצ"ל] אמר שגם בלי זה יש להתיר כיון שזה רק גזירה דרבנן אין להחמיר בשעת הדחק גדול כזה שאנשים נעולים בפנים. אמנם יש לעיין בזה, דמנין לנו להתיר איסור דרבנן כיון שהוא שעת הדחק. ושמא ...".

2. הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ב סי' כ"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ') – "שאם אפשר הדבר אז תשאנה הבנות בחדרם, אבל אם יש צער גדול אז עשרה בני אדם יקחו את הסולם ומותר כיון דרבים לא חשידי, ע"כ. ונ"ל טעמו על פי המ"א סי' רמ"ד ... וגם הוסיף גאון אחד שליט"א שלענין סולם בשבת קיימת סברת התוס' ביצה ט' ב' ד"ה מאי שסובר שמותר, (וכן סובר הטור וא"ר סי' ש"ח והו"ד בבה"ל סע' י"ס ד"ה סולם, י.פ.פ.) ויש בצירוף דעת התוס' סניף חשוב לקולא, ואעפ"י שדברי התוס' לא הובאו בשו"ע, כיון שכתוב בתוס' הרי זה כאילו שנכתב בשו"ע, ע"כ. אמנם צריך ביאור אם יש סניף מדברי התוס', שהרי טעמו של התוס' להקל בשבת ולהחמיר ביו"ט, הוא משום שבשבת אסור להוציא לחוץ ולא מיחזי דלחטיה גגו הוא צריך ע"ש, אמנם בזמנינו שיש עירוב וצוה"פ מסביב לעיר ומותר להוציא, חזר דין שבת להיות כמו דין יו"ט ואסור. ויש לומר שכוונת התוס' היא שחז"ל לא גזרו על שבת כיון שהאיסור בשבת תלוי אם יש היתר הוצאה ע"י צוה"פ או לא, ורק ביו"ט שהותרה הוצאה בכל גווני שפיר גזרו".

3. שבט הלוי (אבני ישפה ח"ב סי' כ"ב ד"ה ומור"ר) – "שיכול להביא סולם קטן שלא עשוי להטיח גגו וישים אותו על גבי שולחן, אבל לא נראית לו העצה של שתי חלות".

4. אבני ישפה (ח"ב סי' כ"ב) – "ואמרת לכאורה כיון שטעמו הוא משום מראית העין, א"כ יכול לעשות סימן שאין כוונתו להטיח גגו. וכעין שמצינו בגמ' כריתות כ"א ב' שדם דגים ... וכגון שיקחו אתם שתי חלות וסעודת שבת בזמן טלטול הסולם, ואז ניכר לעין כל שהכוונה לסעודת שבת. והתלמידים דחו ... אמנם גאון אחד (שליט"א) [זצ"ל] דחה דברינו ואמר שאם כן כל מקום שחז"ל אסרו משום מראית עין נתלה פתק להיכרא ונאמר שמותר ... ולמעשה נראה להורות שמותר להביא גם סולם גדול שעשוי להטיח גגו, ולסמוך על הפוסקים שסוברים שאין איסור בשבת כיון שהוא שעת הדחק".

יג. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק כ' הע' ב').

יחוד כלים

סעיף כ' - סעיף כ"ו, סעיף ל"ח

קג] הקדמה.

א. אינו מועיל יחוד בשבת.

1. משום מוקצה: מיגו דאיתקצאי – מ"ב (סי' רנ"ט ס"ק י'), "היינו שייחדם מע"ש להטמין בהם תמיד דאל"ה יהיה אסור למחר לטלטלן משום מוקצה וכן עצים העומדים להסקה יזהר מלסתום בהן פי התנור בע"ש דאל"ה יהיה אסור למחר לטלטלן בשבת משום מוקצה", פוסקים.

ב. שבירי כלים.

1. למה לא מהני יחוד כלי על שבירי כלים שנשברו בשבת – קצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק י"ב), "וצ"ע מה טעם לא יהני יחוד בשבת, בשלמא אם נשברה מע"ש לא מהני יחוד בשבת כיון דביה"ש לא היתה מיוחדת לתשמיש והוא מוקצה, וממילא אתקצאי לכולי יומא דשבת, אבל אם ניטל חודה בשבת דביה"ש הוי תורת כלי עליה, מדוע לא יהני יחוד בשבת, וכן בכל שבירי כלים שנשברו בשבת יהא מהני יחוד השברים בשבת, ואולי אסור להוריד עלי' תורת כלי בשבת וצ"ע".

2. לא מהני – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ק"כ), "ואפילו כלי שהיה שלם בבין השמשות ונשבר בשבת והשברים לא ראויים לשימוש, והוא רוצה לייחדן עתה לתשמיש מסויים, לא יועיל לפי שפנים חדשות באו לכאן ולא יועיל הכנה של ערב שבת על שברים אלו", כל הפוסקים גבי גרעיני מישמש שהוסר מהפרי בשבת (עי' לקמן).

3. יתכן שיחוד כלי בשבת הוי מכה בפטיש – הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רנ"ט ס"ק ה'), מילואים, "ואולי אסור ליחד בשבת להטמנה דהוי מכה בפטיש ... ובעקר סברא זו דיחוד כלי בשבת הוי מכה בפטיש, נראה דאינו אלא מדרבנן, שהרי סו"ס לאו מידי עביד, ואיך נחשב מחשבת לב האדם כמלאכה".

4. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' קמ"ט* [דפו"ת, הע' קע"ב]), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ד ד"ה ומה, לשונו מובא לקמן). (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ה, ששכ"ה פרק כ' הע' קמ"ט* [דפו"ת, הע' קע"ב]), מילואים) – "ובקצה"ש סי' ק"ט - בדי השולחן ס"ק י"ב - הקשה אמאי לא יהני יחוד בשבת, והעלה דאפשר שאסור לעשות תורת כלי בשבת, ע"כ. וילע"י דמנין לנו שאסור לעשות כלי במחשבה, והרי מותר ללוש עיסה ביום טוב ולתקן גם את הנילוש מאתמול הואיל והתיקון הוא רק במחשבה גרידא כמבואר בס' תק"ו סעיף ג' ברמ"א, ולא מצינן דגזרו על מחשבה רק לענין הפרשת תרומות ומעשרות והקדש, שהרי לענין לעשות כלי כדי לקבל טומאה על ידי מחשבה ודאי מותר גם בשבת. ועיין בחידושי רעק"א על מגן אברהם ס"ק נ"ו גבי בשר חי דמשמע שכל שלא דחאו בידים מהני יחוד אפילו בשבת עצמה, אלא די"ל דשאני התם שהבשר הוא ממש מאכל שעומד לאדם ורק מפני שצריך ביטול שאסור בשבת הרי זה חשיב כנדחה מאיליו ולא כדחינהו בידים ולכן מותר שפיר ליחדו בשבת לכלבים, משא"כ מוקצה מחמת עצמו כמו אבן, דינו נמי כדחאו בידים ואי אפשר כלל בשבת לעשות אבן לכלי, משום מיגו דאיתקצאי. ומיהו דבר שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס שפיר מותר גם בשבת ליחד אותו לכלי שמלאכתו לאיסור להסוברים דהקצאה מחמת חסרון כיס לא חשיב כדחינהו בידים, אולם עיין במ"ב ס"ק ל"ה שנקט לאסור בכה"ג".

ג. יחוד ע"י עכו"ם.

1. ערה"ש (סעי' מ"ז) – "ויש להסתפק אם מהני יחודו של האיני יהודי וכן בכל דבר מוקצה אם יחודו מהני ונראה דלא מהני כיון דלהישראל הוה מוקצה בין השמשות מפני העדר ידיעתו מזה אתקצאי לכולי יומא".
2. אינו מוקצה – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ע"ז [דפו"ח, הע' פ"א], מילואים, שולחן שלמה ס"ק נ"ו).
3. מראי מקומות – נחלת ישראל (פרק ט"ו אות ז').

קד] האם יחוד כלי מהני לשאר דברים.**א. חפץ שדרכה לייחודה.**

1. מיקל, הוי כלי גמור.
- א) גר"ז (סעי' נ"א, סעי' נ"ג) – "ואפילו אם לא חשב עליהם כלל לשיבה אלא שאירע מקרה שישב עליהם מעט קודם השבת מותר לטלטלם בשבת לסדרם ולישב עליהם והוא הדין לצורך מקומם או לצורך עצמם כדין כלי שמלאכתו להיתר לפי שכיון שדרכם של חריות לייחודם ג"כ לשיבה לפיכך כיון שישב עליהם הוכנו לשיבה על ידי כן ונעשה עליהם תורת כלי ... אבל אם חשב עליהם להשתמש בהם למחר תשמיש שדרכם לייחוד אותם לתשמיש זה כגון שחשב על האבן לפצוע בה אגוזים למחר אף על פי שלא ייחודה לכך אלא לשבת זו בלבד מותר לטלטלה גם לכל צרכיו".
- ב) בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות א') – "אבן או סלע שחשב עליהם מבעוד יום לפצוע בהם אגוזים ושקדים בשבת, אף על פי שלא יחדם לכך בפירוש, אלא רק במחשבה בלבד, וגם יחדם לשבת זו בלבד, הרי זה מותר לטלטלם לכל צרכיו".
- ג) מ"ב (ס"ק מ"ח) – "ואם יחודה מבעוד יום לאיזה תשמיש הוי כלי ומותר לטלטלה כדין כל כלי שמלאכתו להיתר [פמ"ג]".
- ד) כה"ח (ס"ק קנ"ד) – "ר"ז שם".

ב. חפץ שאין דרכה לייחודה, ומייחודה לעולם.

1. מיקל, הוי כלי גמור.
- א) ח"א (כלל ס"ו סעי' ז') – לשונו מובא לקמן.
- ב) קצות השולחן (סי' ק"י ס"ק ה') – "ומשמע שם ובסעי' נ"ג שיחוד לתשמיש לעולם מועיל גם לאבן להיתירו בטלטול ככלי אף אם יחדו לדבר שאין דרכו ליחודו לכך, ורק כשלא יחדו לתשמיש זה לעולם אלא שהכינו ע"י מעשת רב לתשמיש זה (לשבת א' או יותר) מותר בטלטול רק לצורך התשמיש שהוכן לכך".
- ג) ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' ס"א).
- ד) נחלת ישראל (פרק ט"ו אות ד', סיכום אות י"ד).
2. מחמיר.
- א) עי' קצות השבת (פרק ה' הע' ח') – "מן הראוי להחמיר בזה שלא לטלטל חפץ שיחודו לדבר שאין הדרך ליחודו לדבר זה בין אם ייחודו לעולם ובין אם ייחודו ע"י מעשה".
3. מראי מקומות.
- א) פמ"ג (סי' רנ"ט א"א ס"ק ז'), הו"ד בדעת תורה (על סעי' כ"ב) – "ואם מיוחדין לתשמיש קדירה כו', מכל מקום צ"ע אם מותרין ליקח ולפצוע בהן אגוזים, דלזה לא קיימי. ואי"ה בסימן ש"ח יבואר מזה".

ג. חפץ שאין דרכה לייחודה, ומייחודה ע"י מעשה [אבל רק לזמן].

1. מיקל, הוי כלי גמור.
- א) ח"א (כלל ס"ו סעי' ז') – "ואם רוצה להשתמש בו דבר שאין דרך ליחודו לכך, כגון שרוצה לכסות בו כלים ולסמוך בו דלת ולהכות בו ברזא, שדברים אלו הם רק במקרה ואינם תדירים, ואף שישתמש בזה לפעמים, תיכף אחר תשמיש זורקו, דהרוצה ליחוד עץ ואבן למלאכות אלו מחליקו ומתקנו כידוע, ולכן לא מהני אם מיוחד לתשמיש לשבת זו אלא אם כן יחדו לכך לעולם, ואפילו במחשבה בעלמא סגי, וכל שכן כשעושה בו מעשה ומגלה דעתו לעשותו כלי, ואז דינו ככלי שמלאכתו להיתר (סעיף כ"א וכ"ב)".
2. מחמיר.
- א) גר"ז (סעי' נ"ב, סעי' נ"ג) – "עשה בהם מעשה רב להכניס לשיבה דהיינו שסדרם מבעוד יום כדי שיהיו מוכנים לישב עליהם למחר שמעשה גדול כזה מועיל להוריד עליהם תורת כלי אף על פי שאין דרכם לייחוד לכך ... ולטלטלם שלא לצורך ישיבה אלא לצורך מקומם או לצורך אחר אסור בכל ענין שאין מעשה הסידור מועיל אלא לטלטול שלצורך ישיבה שבשביל כך סידורם".
- ב) בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות א') – "עשה בהם מעשה של תיקון, שמוכיח דהם מוכנים ועומדים לכך, דאז מותר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו לו, אבל לא לצורך אחר".
- ג) כה"ח (ס"ק קמ"ו, ס"ק קנ"ג) – "מותר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו לו אבל לא לצורך אחר".
- ד) קצות השולחן (סי' ק"י ס"ק ד', ס"ק ה') – לשונו מובא לעיל.
- ה) עי' קצות השבת (פרק ה' הע' ח') – לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – נחלת ישראל (פרק ט"ו הע' י"ז).

ד. מראי מקומות.

1. תהלה לדוד (ס"ק כ"ט ד"ה ולכאורה, סי' רנ"ט ס"ק א') – "והדבר צ"ע".

2. חזו"א (סי' מ"ב ס"ק ד') – "פי' הרמב"ן דפולגתתן לאו לענין לעשותו דין כלי להחזירה לטלטלה לצורך גופה אלא לטלטלה לאותו דבר שיחזרה ... ועיקר דין החזרה של הרמב"ן ז"ל לא מצינוהו בגמ' אלא בביצה ח' ב' מצינו בעפר שמוטר למה שהכינו ולא לדבר אחר וצ"ע".
3. ארחות שבת (פרק י"ט הע' של"ב) – "ע"י גמ' ביצה דף ח: דאמר רבא הכניס עפר לכסות בו דם ציפור [שעתיד לשוחטה ביו"ט] אסור לכסות בו צואה, והטעם משום ששימוש זה של כיסוי דם ציפור היה שימוש שידעו בודאי מעיו"ט שיזדקקו לו, משא"כ כיסוי צואה בעפר לא היה שימוש שידעו מבעו"י שיזדקקו לו, והמוכן לודאי אינו מוכן לספק, ועיין במשנ"ב סי' תצ"ח ס"ק פ"ז שמביא דין זה להלכה בשם הי"ש ומג"א ושאר פוסקים, ולכן יש להחמיר בזה לכתחילה, אף שהמשנ"ב שם הביא דיש מקילים גם בזה. ונמצא לכאורה שאין להשתמש בעפר כזה אלא שימושים שידעו מבעוד יום שיזדקק להם. ונראה דדין זה שהכנה לודאי אינה הכנה לספק נאמר רק בעפר שאין לו תואר כלי כלל, אבל אם הכין אבן או עץ לשימוש הרי זה מותר להשתמש בו אף לשימוש שלא ידע מבעוד יום שיזדקק לו. ועדיין יש לדון דשמא חול זה שבארגז חול יש לו הכנה חשובה יותר, שהרי אינו עומד לשימוש חד פעמי אלא לשימוש לעולם, ואפשר שבכה"ג מותר להשתמש בו גם לתשימישים שלא ידע מבעו"י שיזדקק להם. וצ"ע".

קה] חריות של דקל: חפץ שדרכה לייחודה - סעיף כ'.

א. גמרא (דף נ.) – "תנא רבה בר בר חנה קמיה דרב: חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן לישיבה צריך לקשר, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין צריך לקשר. הוא תני לה והוא אמר לה: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. איתמר, רב אמר: קושר, ושמואל אמר: חושב, ורב אסי אמר: יושב, אף על פי שלא קישר ואף על פי שלא חישב".

ב. ראשונים.

1. פסק כרב, צריך מעשה – ר"ת (תוס' דף נ. ד"ה ורב).
2. פסק כרשב"ג – ר' האיי גאון (רשב"א דף נ. ד"ה ורב), הג' מיימנות (פרק כ"ה הל' כ"א אות ז').
3. פסק כרב אסי, אפי' ישיבה – ר' האיי גאון (רשב"א דף נ. ד"ה ורב), ר' שמשון הזקן (תוס' דף נ. ד"ה ורב), רי"ף (דף כג.), רמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"א), ר' יונה (ר"ן דף כג.), רמב"ן (דף נ. ד"ה ורב, לשונו מובא לקמן), רא"ש (פרק ד' סי' ח'), תוס' הרא"ש (דף נ. ד"ה רב), רשב"א (דף נ. ד"ה ורב, ח"א סי' תשנ"ו), ריטב"א (דף נ. ד"ה ומסתברא), ר"ן (דף כג.), טור (סעי' כ').

ג. פוסקים.

1. פסק כרב אסי, אפי' ישיבה – מחבר (סעי' כ'), ב"ח (סעי' י"ב), גר"ז (סעי' נ"א, סעי' נ"ג), פוסקים.
(א) פסק כרשב"ג – באר הגולה (אות ק'), "כרבנן שמעון בן גמליאל ורב אסי".
(ב) לכאורה הפשט, שיכול לפרש רשב"ג כמו רב אסי.

ד. לפי רב אסי, מה הדין במחשבה.

1. מיקל, כ"ש יש להקל – ר' האיי גאון (רשב"א דף נ. ד"ה ורב), ר"ח (סוף דף נ.), תוס' (דף נ. ד"ה ואם), רמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"א), ר' יונה (ר"ן דף כג.), רשב"א (דף נ. ד"ה ורב), רא"ש (פרק ד' סי' ח'), ריטב"א (דף נ. ד"ה איתמר), ר"ן (דף כג.), טור (סעי' כ'), מחבר (סעי' כ'), פוסקים.
2. מחמיר, יותר חמור – רמב"ן (דף נ. ד"ה ורב, "פי' רב אסי פליג עליה דרבן שמעון בן גמליאל וסבר שצריך מעשה כל שהוא שנשתמש בהן לאותו ענין הצריך לו עכשו כעין התחלת מלאכה, אבל מחשבה גרידא לא מהניא, ומעשה בלא מחשבה נמי מהניא, והיינו דקאמר' אלא רב אסי דאמר כמאן, שאלמלא היה סובר דחשב מהני ליה מאי קמבעיא ליה, רבן שמעון בן גמליאל נמי במעשה כל דהו בלא מחשבה ודאי מודה אלא ש"מ כדפרישית, וקיי"ל כרב אסי ולא קי"ל כרבן שמעון בן גמליאל"), בעל המאור (דף מט.).
3. חשב עליה: כמה זמן – ע"י לקמן סעי' כ"ב.

ה. מה הדין שחישב לישב עליהם בימי חול.

1. מיקל – רא"ש (פרק ד' סי' ח'), ר"ן (דף כג.), טור (סעי' כ'), מהר"י אבוהב (ד"ה חריות), מחבר (סעי' כ'), לבוש (סעי' כ'), ב"ח (סעי' י"ב), גר"א (על סעי' כ'), על סעי' כ"ד, גר"ז (סעי' נ').
2. מחמיר – ר"י (רא"ש פרק ד' סי' ח'), רשב"א (ח"א סי' תשנ"ז), ר' ירוחם (נתיב י"ב ח"ג, פ"ד-א, "או שחשב מבעוד יום לישב עליו בשבת"), א"ר (ס"ק מ"ח, "וצריך עיון דהא הרא"ש כתב בשם התוס' דמחשבה לחול אסור עד שמחשב לשבת אלא שהרא"ש חולק עליהם מסברתו ואם כן ראוי לנו לפסוק כתוס' וכן ראיתי דרבינו ירוחם נתיב י"ב פסק כתוס' אף שהוא תלמיד הרא"ש ונמשך אחריו וכן מבואר בתשובת הרשב"א סימן תשנ"ז ובר"ן פרק במה טומנין על תשובת הרשב"א עיין שם ודו"ק, ועוד הא הר"ן כתב בשם רמב"ן דמחשבה לא מהני לגמרי דרב אסי דאמר ישב אף על פי דלא חישב כל מקום ישב דוקא בעינן ואף שר"ן כתב שלא נראה לו דבריו מכל מקום למה נקיל אפילו במחשבה חול, ועוד דשלטי גיבורים פרק במה טומנין הביא דברי רמב"ן, ויותר תימא לי דבתשובת הרא"ש כלל כ"ב מבואר דפסק כרמב"ן דמחשבה לא מהני והוא סותר מה שכתב בפסקיו"), ע"י מ"ב (ס"ק פ"ו, אמנם ע"י ס"ק ק"ג), כה"ח (ס"ק קמ"ב).
3. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ד) – "ובמ"ב ס"ק פ"ו הביא דעת הא"ר ... וצ"ל דאם מכוין על תמיד מסתבר דאין צריך לכיון על שבת לכו"ע, אך אם חושב לשבת עליהם רק פעמים אחדות, יתכן דבעינן שיכוין בפירוש גם על שבת".

ו. מקרים.

1. בזמן הפוסקים.

- (א) גיזי צמר לטמון קדירה - סי' רנ"ט סעי' א', מ"ב ס"ק ו'.
- (ב) אבן לשבור אגוזים - מחבר, בה"ל סי' ש"ח סעי' כ"ב ד"ה ביחוד.
- (ג) ענף להבריה זבובים - סי' ש"ח סעי' כ"ג.
- (ד) חריות לישב עליהם - סי' ש"ח סעי' כ'.
2. בזמנינו.
- (א) כחול [עי' לקמן] - זכור ושמור (עמ' נ').
- (ב) גרעיני משמש [עי' לקמן] - שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קכ"ו).
- (ג) ליטול אבן לסמוך בה את הדלת שלא תסגר - ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רל"ז).

ז. חריות של דקל: שקצצם סתם [לא לשריפה ולא לשיבה].

1. בזמן חז"ל לא נאסרו, אבל עצים שלנו אין עומדים לשיבה - מג"א (ס"ק ל"ט, ס"ק מ'), תוס' שבת (ס"ק ס"ב), א"ר (ס"ק מ"ז), מ"ב (ס"ק פ"א, ס"ק פ"ז), כה"ח (ס"ק קל"ז).

ח. צמר גפן: בזמנינו.

1. חוט שני (ח"ג פרק נ"ח ס"ק ג', עמ' קכ"ד) - "חבילת צמר גפן בגודל שאינה עומדת לשימוש הרי היא מוקצה. אך אם היא חתיכה בגודל העומדת לשימוש לא היא מוקצה אפילו לא ייחד כלל. ושאיני מגליל נייר טואלט אף שאינו חתוך דמותר לטלטלו ולהשתמש בו בשבת, כיון דעומדת לשימוש גם באופן הזה משום כבוד הבריות".

קו] נדבך של אבנים: דבר שאין דרכה לייחודה לכך - סעיף כ"א.

- א. גמרא (דף קכה:) - "פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא נדבך של אבנים, ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, ולא הצריכן רבי למעשה. ורבי יוחנן אמר: הצריכן רבי למעשה. מאי אמר להו. רבי אמי אמר: צאו ולמדום אמר להו. רבי אסי אמר: צאו ושפפום אמר להו".
1. אם צא ולמדום נכלל במעשה גמור, וממילא הוא כלי ואינו מוקצה. או, רק כדי שלא יצטרך ליגע בהם למחר.
- (א) הוא מעשה גמור - ב"י (סוף ס"ק כ"א, עי' מחבר סעי' כ"א).
- (ב) רק כדי שלא יצטרך ליגע בהם למחר - רש"י (דף קכה: ד"ה צאו), מג"א (ס"ק מ"א).
- (ג) מראי מקומות - מ"ב (ס"ק פ"ט).

ב. הלכה: האם מספיק במחשבה.

1. מיקל: מספיק במחשבה, כמו חריות של דקל [שחולק על הסוגיא כאן, ועיקר הסוגיא הוא בדף נ.]. - רמ"א (סעי' כ"א, דר"מ ס"ק ח', "וכן עיקר"), א"ר (ס"ק נ"א, א"ז ס"ק י"א).
2. מחמיר: פסק כרב אמי, שצריך מעשה [או יחוד לעולם] - רמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"א), מחבר (סעי' כ"א), לבוש (סעי' כ"א, עי' א"ר ס"ק נ"א), מג"א (ס"ק מ"א), ח"א (כלל ס"ו סעי' ז'), גר"ז (סעי' נ"ב), מ"ב (ס"ק צ'), בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות א'), כה"ח (ס"ק קמ"ט), פוסקים.

ג. אבן ובקעת: שאר תשמישים [חוץ מאבן ע"פ חבית].

1. חפץ שאין דרכה לייחודה לכך.
- (א) מ"ב (ס"ק צ"ב) - "הכא אין דרך כלל להזמין אבן או בקעת להשתמש בהן וע"כ בעינן שייחוד לעולם מערב שבת להשתמש בהן איזה תשמיש ואז הוסר מעליהם שם מוקצה".
2. חפץ שדרכה לייחודה.

(א) חזו"א (סי' מ"ב ס"ק ט') - "... וא"כ לפצוע בה אגוזים אי נדמהו לחסר תורת כלי, ודאי צריך תיקון כלי, אלא נשתמש בה פ"א משוה ל' תורת כלי לדעת הר"ן, וכבר נתבאר לעיל ספיקו של הרשב"א, ומה שהביא עוד ב"י מדברי רי"ו דמחלק בין חריות לאבן שע"פ חבית דאבן לא נעשה כלי במחשבה היינו משום שאין דרך לעשות אבן כיסוי כמו שכתבו הרמב"ן והר"ן, משא"כ באבן לשאר תשמישין, ובשו"ע סכ"ב השוה אבן ובקעת לסגור הדלת ולהכות הברזא לאבן ע"פ חבית, דזהו תשמיש דלא אורחי, והצריכו יחוד לעולם, וכן באבנים סביב הקדירה בסי' רנ"ט כ' ב"י דצריך יחוד לעולם, אבל בל' רבנו ישעי' שהביא ב"י סי' רנ"ט וסי' ש"ח, נראה דמשתמש בהן סגי, ואילו באבן ע"פ חבית משמע דלא מהני שימוש, ונראה דכל הני עדיף מאבן ע"פ חבית, ועבידי אינשי ליחדן לעולם והלכך סתמא הוי יחוד, ואע"ג דאמר ב"ב י"ט א' דלא עבידי אינשי דטמנו בהן, הטמנה שאני מסמיכת הקדירה וגם לא קיימא במסקנא התם לפי' התו' שם, ובאמת דין יחוד לעולם במידי דלא עבידי אינשי להשתמש בהן כמו אבן ע"פ החבית, לא נתבאר בראשונים ז"ל דמהני, ובמלחמות פי' טעמא דשמואל דפסק בנגר דצריך קישור אע"ג דסבר בחריות כרשב"ג דסגי במחשבה משום דאין דרך לנעול בנגר שאינו מתוקן, ומשמע אפי' במשתמש בו פעמים הרבה, וע"כ צ"ל לדעת מרן ז"ל דיחוד בהדיא לעולם עדיף, ונראה לענין הלכה דאבן ובקעת לנעול בו [האי לנעול נראה דהיינו לסמוך הדלת אבל אינו נגר דדין נגר חלוק משאר תשמישין כמבואר סי' ש"יג] ולהכות בו הברזא ולסמוך את הקדירה מהני תשמיש מבעוד יום כדין אבן לפצוע בה אגוזים, וא"כ מהני מחשבה לחוד ולדעת הר"ן אף לשבת אחת, ולדעת הרשב"א אף ביחוד סתמא אבל אבן ע"פ חבית לא מהני לא שימוש ולא יחוד סתמא, וביחוד בהדיא לעולם צ"ע".

עי' חזו"א (דינים והנהגות או"ח פרק ט"ו אות כ"ב) – "אבן (אולי מרצפה) היתה מונחת לעצור הדלת בביתו שלא תסגר מפני הרוח, ואמר שקשרו עליה חבל מע"ש להתיר לטלטלה בשבת".

קז] יחוד - סעיף כ"ב.

א. יחוד לעולם.

1. מהני: לא צריך מעשה – עי' מחבר (סעי' כ"ב), רמ"א (סעי' כ"ב), תוס' שבת (סי' ש"ג ס"ק מ"ז), מ"ב (ס"ק מ"ה, ס"ק צ"ז), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ב'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שכ"ו).
 2. מחמיר: צריך מעשה – עי' רשב"א (ח"א סי' תשנ"ו, "ואפשר דלגבי אבן נמי בעי שישתמש בו מע"ש לפצוע בה כההיא דפוקרין כי היכי דלהוי בה היכרא בפיקרין וצפה"), מרדכי (סי' תט"ז, "וכ"פ ר"י לעיל דפסק רבי יוחנן להלכה כרשב"ג דלא בעי קישור כגון שעשה מעשה ושיפהו ואם לא שיפהו בעי קישור וכן מצאתי בשם רבינו ברוך הרוצה להשתמש באבן או בבקעת בשבת לסגור בהם הדלת או להכות בהם הברזא צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבעוד יום ואם לאו אסור").
(א) מיקל בדבר שלא שייך מעשה (חול, עפר) – מרדכי (סי' תט"ז), מג"א (ס"ק מ"ד).
3. מראי מקומות.
- (א) חוט שני (ח"ג פרק נ"ח ס"ק א' אות א', עמ' קכ"ג) – "בשו"ע שם, אסור לכסות פי חבית אא"כ ייחדה לכך לעולם. - ייחוד לעולם, אין צריך שיכוון לייחד את החפץ לעולם, אלא סגי בזה שאינו מגביל בזמן".

ב. האם צריך יחוד בפיה: גבי יחוד לעולם.

1. מיקל, אפילו במחשבה בעלמא סגי.
(א) ח"א (כלל ס"ו סעי' ז') – "לא מהני אם מיחדו לתשמיש לשבת זו אלא אם כן יחדו לכך לעולם, ואפילו במחשבה בעלמא סגי".
(ב) מ"ב (ס"ק צ"ג, שעה"צ ס"ק פ"ה, סי' רנ"ט ס"ק ה', שעה"צ ס"ק ב') – "והאי יחוד שכתוב בשו"ע נראה דאפילו במחשבה בעלמא ולא בעינן שיפרש בפה".
(ג) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ב').
(ד) ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"ד [דפו"ח, סעי' מ"ו]) – "ודי לייחדו במחשבה".
(ה) טלטולי שבת (ריש עמ' פ').
(ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קי"ט).
(ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' כ"ט).
(ח) פסקי תשובות (דפו"ח אות ל"ה ד"ה ויחוד).
2. מחמיר, צריך יחוד בפיו.
(א) פמ"ג (סי' רנ"ט א"א ס"ק ב') – "והך יחדן משמע שאומר בפירוש בפיו לא במחשבה".
(ב) בן איש חי (שנה ב' פר' יגש אות א') – "כיון דלא ייחדם בפיו בפירוש לתשמיש זה לעולם לכסות בהם פי החבית וכיוצא, אסור לטלטלם בשבת, אבל אם ייחדם בפיו בפירוש לתשמיש זה לעולם, אז ירד עליהם תורת כלי, מאחר שנתייחדו לתשמיש זה לעולם".
3. מראי מקומות – כף החיים (סי' רנ"ט ס"ק ד').

ג. הלכה: מה מהני.

1. יחוד לעולם - עי' לעיל.
2. מעשה – ח"א (כלל ס"ו סעי' ז', "כשעושה בו מעשה ומגלה דעתו לעשותו כלי"), מ"ב (ס"ק צ"ד, עי' ס"ק פ"ט, "אא"כ עשה בהן מעשה המוכיח שעומדין להשתמש").
(א) יצבע העץ [או יכתוב עליו, או ישים מדבקה עליו] – קצות השבת (פרק ה' סעי' ה', "צובע העץ").
(ב) יכסה דף על אבן – זכור ושמור (עמ' מ"ט), ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' ס"ב).
(ג) יסתת האבן – קצות השבת (פרק ה' סעי' ה'), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' כ"ט), ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' ס"ב).
(ד) ינקה האבן – ל"ט מלאכות (ריביאט, ח"א הקדמה למלאכת שבת הע' רכ"ב).
(ה) מראי מקומות – וביום השבת (דרור יקרא עמ' תק"ז הע' צ', "[גרעיני משמש] יל"ע איזה מעשה בעינן, אי סגי לרוחצם וכדו' או צריך ממש מעשה בגופם כגון לשייפם וכדו").
3. רגיל להשתמש בהן - עי' לקמן.

קח] רגיל להשתמש בהן.

א. מיקל: הוי כייחוד לעולם.

1. מ"ב (ס"ק צ"ג, סי' רנ"ט ס"ק ב' [לשונו מובא לקמן]) – "ואם היה רגיל בימות החול להשתמש בהן איזה תשמיש סגי אפילו לא יחדן בפירוש".
2. ברית עולם (כלליים במוקצה אות י').
3. ששכ"ה (פרק ט"ז סעי' י' [דפו"ח, סעי' י'], הע' כ"ט [דפו"ח, הע' צ"ג]).
4. נחלת ישראל (סיכום פרק ט"ו אות ה', אות ז').

ב. מחמיר: צריך יחוד ממש.

1. גר"ן (סעי' נ"ג) – "אסור לטלטל בקעת עץ או אבן לכסות בהם פי החבית או לסגור בהם את הדלת או להכות בהם בברזא לסתום הנקב שבחבית אף אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחול".
 2. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות א') – "אבל אבן או בקעת עץ שחשב עליהם מבע"י לכסות בהם פי החבית, כיון דלאו אורחיהו בהכי, אין מחשבתו מועלת כלום, ואפילו אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחול".
 3. כה"ת (ס"ק קנ"א) – "ר"ז שם".
 4. חזו"א (סי' מ"ב ס"ק ט') – "ובמ"ב סי' ש"ח ס"ק צ"ג כ' דאבן ע"פ חבית מהני רגיל להשתמש בה בימי החול, וזה תמוה מאד דזהו פלוגתא דר' אמי ור"א קכ"ה ב' ופסקו הפוסקים כר' אמי דאף במניח לא נעשה כיסוי להחבית".
- ג. מראי מקומות – קצות השבט (פרק ה' הע' י"א).
1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ש"ל) – "עיינ משנ"ב סי' ש"ח ס"ק צ"ג שכתב שאם היה רגיל להשתמש בזה בימות החול ה"ז מועיל אף שלא ייחדו בפירוש, וכתב דכך משמע מהפוסקים בס' רנ"ט, והחזו"א סי' מ"ב ס"ק ט' תמה על המשנ"ב דהא בדין אבן שעל פי החבית מבואר דלא מהני שימוש מבעו"י, וחזינן דאין שימוש מבעו"י נידון כיחוד לעולם. ולכא' י"ל דכוונת המשנ"ב דדוקא **אם רגיל להשתמש באבן** זו מדי פעם בימות החול אז הוי כיחוד לעולם אף שלא ייחד זאת בפירוש, ואין זה דומה לאבן שע"פ החבית דמיירי שעשה כן רק פעם אחת".

ד. הגדר: מה נחשב "רגיל".

1. בדבר חשוב שאינו רגיל לזורקו לאחר השימוש, סגי אם השתמש בו לב' שבתות [כגון מוכין].
- א) ב"ח (סי' רנ"ט ס"ק א', ס"ק ג') – לשונו מובא לקמן.
- ב) מ"ב (סי' רנ"ט ס"ק ב') – "אם רגיל להטמין בהן נסתלק מהן שם מוקצה אף שלא יחדן בפירוש ודעת הב"ח דאפילו בשני פעמים סגי לזה".
- ג) נחלת ישראל (סיכום פרק ט"ו אות ד') – "בדבר חשוב שאינו רגיל לזורקו לאחר השימוש, סגי אם השתמש בו לב' שבתות אף שלא יחדו בפירוש דזה כבר נקרא רגיל ונסתלק ממנו שם מוקצה".
2. בדבר שדרכו להשליכו לאחר השימוש משום דאינו חשוב לו, לא מהני כל זמן שלא יחדו לעולם [כגון אבנים ולבנים סביב הקדירה (סי' רנ"ט)].
- א) ב"ח (סי' רנ"ט ס"ק ג') – "איכא למידק מי לא ידע שאבנים ולבנים מוקצים הם ולא יזהר צורך מביא ראייה ואמר שהרי כל זמן שלא יחדן אינן חשובים לו ומשליכן הא פשיטא הוא ונראה בעיני דלפי דגבי מוכין אפילו לא יחדן בפירוש אלא שטמן בהן שתי שבתות חשוב כאילו יחדן בפירוש וכדפירשתי בסעיף א', לכך אמר רבינו דגבי אבנים ולבנים אינו כן דאפילו טמן בהן הרבה שבתות זו אחר זו אסור לטלטלן אם לא יחדן בפירוש שהרי כל זמן שלא יחדן אינן חשובים לו ומשליכן תמיד לאחר הטמנה אבל אם יחדן לכך הרי אחשבן מבעוד יום ומותרין לטלטל וכמו שכתב הר"ר ישעיה מביאו בית יוסף שכן כתב בשבולי הלקט משמו".
- ב) מ"ב (סי' רנ"ט ס"ק י"א) – "והאבנים או לבנים המונחים ע"ג הכירה תמיד שרי לטלטלינהו דמיוחדין לתשמיש".
- בה"ל (סי' רנ"ט סעי' ב' ד"ה צריך) – "צריך שייחדם לכך לעולם. עיינ בב"ח שכתב דאפילו הטמין כמה פעמים לא מהני בזה כ"ז שלא יחדן לעולם וזה גרוע ממוכין ע"ש טעמו".
- ג) נחלת ישראל (סיכום פרק ט"ו אות ג') – "בדבר שדרכו להשליכו לאחר השימוש משום דאינו חשוב לו, אפי' אם יצא לו להשתמש בו כמה פעמים בחול לא מהני כל זמן שלא יחדו לעולם".
3. מראי מקומות – מחצית השקל (סי' רנ"ט סוף ס"ק ב'), משנה הלכה (אות כ"ב), ברכת אשר (נספח על סעי' כ"ב אות תשס"ח).
- א) ארחות שבת (מילואים אות י"א) – "ובעיקר ההיתרים של ייחוד אבן לשבת אחת לדעת הר"ן, או שימוש באבן פעם אחת מבעו"י בהשתמשויות שבנ"א רגילים לעשות באבן, יש להסתפק אם היתרים אלו נאמרו אף באופן שיש לאדם תכנית ברורה שלא לייחד אותה לעולם אלא עתיד הוא להשליך את האבן אחר השבת, או שהיתרים אלו נאמרו רק בסתמא, דתלינן שימשיך להשתמש באבן זו. ועיינ לשון הטור והשו"ע סי' רנ"ט ס"ב דהננות אבנים סביב הקדירה צריך שייחדם לכך לעולם שהרי כל זמן שלא ייחדם אינם חשובים לו ומשליכם, ולכאורה מבואר מזה דכאשר ברור לו שעתיד הוא להשליך את החפץ לא מהני שימוש ע"מ להכינו לשבת, אמנם בב"י שם ביאר שדין זה הוא משום דלאו אורחיה ליתן אבנים סביב הקדירה, ובדבר שאינו אורחיה לא מהני שימוש מבעוד יום ע"מ להכינו כמבואר לעיל הערה שכ"ט. ובדין פורפת המובא בס' ש"ג ס"ב משמע מסתימת הפוסקים דאם פרפה על המטבע מערב שבת הרי זה מועיל לבטל ממנה שם מוקצה אף אם סופה להחזיר את המטבע לשימוש הרגיל, שהרי לא הצריכו שם ייחוד לעולם עם הפריפה [ורק כאשר לא עשתה מעשה פריפה מערב שבת אלא ייחדה את המטבע במחשבה גרידא בזה הצריכו הפוסקים ייחוד לעולם, עי' משנ"ב סי' ש"ג ס"ק ע"ד], ולכאורה מבואר מזה דאף באופן שעתידי לבטל את ייחודו ה"ז מותר לשבת זו. אמנם הדבר צ"ע, דכיון שאין דרך לייחד מטבע לפרוף בה א"כ יביעי ייחוד לעולם, אך לפי מש"כ המג"א שם ס"ק י"ח דפרפה מבעו"י הוי כמעשה [ולא רק כשימוש] י"ל דמעשה שאני, דבזה סגי אף לשבת אחת ואף שסופה להחזיר את המטבע לשימושה הרגיל, ולפ"ז אין ראייה מדין פורפת למה שנסתפקנו בעתיד להשליך את האבן אחר השבת, וגם לפי מש"כ החזו"א שהבאנו לעיל הערה שכ"ט דפורפת נשאר המטבע מוקצה אין ראייה מדין פורפת לנידון דידן".

קט [מקרים: יחוד לעולם.**א. מוכין.**

1. מ"ב (סי' רנ"ט ס"ק ה', שעה צ"ס ק"א) – "ואם יחדן לכך. פי' שיחדן מע"ש להטמנה לעולם. [מג"א ותוספות שבת, וכן כתב רש"י בדף נ'. והלבוש כתב דסגי לשבת אחת, ואיני יודע טעמו, דהרי הוא דבר שאין דרכו לייחד לכך, עיינ בסימן ש"ח סעיף כ"ב]".

ב. אבן תקומה.

1. מיקל: מלאכתו להיתר.
(א) עי' הגר"ח"ק שליט"א (לוח המוקצה הע' על ערך אבן - תקומה) – "ואמר שהקה"י אמר שמי שסומך שזו האבן יכול להוציאה מרשות לרשות בדרך לבישה, הרי שבכלל דבריו שאין בה איסור טלטול כלל".
(ב) לוח המוקצה (ערך אבן - תקומה) – "מלאכתו להיתר".
2. מראי מקומות – פסקי תשובות (דפו"ח אות מ"ו).

ג. נייר שמקפידים עליו לכתיבה, האם מהני ייחוד לשימוש בשבת.

1. צריך לייחדה לכך לעולם.
(א) רע"א (על המחבר סעי' כ"ב) – "המייחד נייר חלק לקנח בו אם הוא נייר טוב שעומד לכתיבה בעי' שמייחד לכך לעולם ומהני לכ"ע כיון דלאו בר מעשה הוא. אבל בנייר גסה סגי בייחוד לשבת א' מג"א לקמן רס"י שי"ב סק"ב ובתוס' שבת שם וכו'".
2. מיקל: הוי כייחוד לעולם.
(א) הגר"ש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות ה') – "נייר שמקפידים עליו לכתיבה האם מהני ייחוד לשימוש בשבת כייחוד אבן המייחדה לעולם או ל"מ ייחוד בזה דמיד אחר השימוש נזרק לאשפה. תשובה: נחשב ייחוד לעולם כיון שאין דעתו לשנותו לשימוש אחר ואף דהוי תשמיש חד פעמי".
(ב) שבט הלוי (ח"ה סוף סי' מ') – "כ' הגרעק"א בחי' המייחד ניר חלק לקנח בו אם הוא ניר טוב שעומד לכתיבה בעי' שמייחד לכך לעולם וכו' יע"ש, ולא זכיתי להבין דמה דבעינן ייחוד לעולם היינו באבן וכה"ג דלאחר התשמיש שלמענו מיוחד עכשיו עומד שוב להיות אבן מוקצה בעלמא וע"כ בעינן ייחוד לעולם אבל ניר של כתיבה אם יחדו לקנח הרי יחדו לדבר שלאח"כ אי אפשר עוד להשתמש לכתיבה, ולמה לא יהני ייחוד זה גם אם נתגלה שלבסוף לא קנח בו, דיחוד זה כייחוד לעולם, אם לא דנימא דאירי בניר גדול שבחלקו עכ"פ אפשר להשתמש עוד לכתיבה, או שאפשר להעביר הלכלוך, ודבריו הק' צ"ע".

קי' כסף: מעות (coins, money).

- א. הוא מוקצה מחמת גופו.
1. הטעם - עי' לעיל.

ב. ייחוד מטבע לעולם.

1. מיקל – תוס' שבת (סי' ש"ג ס"ק מ"ז), רע"א (סי' ש"ג על מחבר סעי' כ"ב), מ"ב (סי' ש"ג ס"ק ע"ג, ס"ק ע"ד, "אא"כ יחדה לכך לעולם וזה מהני אפילו במטבע").
2. מחמיר – חזו"א (סי' מ"ב ס"ק י"ג, "וכתבו אחרונים דיחוד לעולם מהני אף במטבע ולמדו זה מהא דסי' ש"ח סכ"ב, ועי' לעיל סק"ט ולכאורה יש לה"ר דיחוד לעולם מהני מהא דאמר בגיזי הפתק ואם יחדן להשתמש בהן מטלטלין אותן, אבל לא דמי כלל להגזיזין יפין להטמנה ולטלטול, אלא דחס עליהו, וכיון שיחדן בטל לי' חשיבות הפתק והוו כשאר גיזין, ואין דרך להחזירן, אבל המטבע י"ל דעתיד להחזירה, ולא מהני ייחוד לעולם דנמלך עלה ומחזירה, ושם מטבע עלה ולא שם כלי תשמיש").
3. מראי מקומות – נחלת ישראל (סיכום פרק ט"ו אות כ"ג).

ג. אספן מטבעות (coin collecting).

1. מיקל: אינו מוקצה [לכו"ע].
(א) ששכ"ה (פרק כ' הע' קכ"ח [דפו"ח, הע' קמ"ו]) – "וגם לדעת החזו"א י"ל, דבכה"ג שבאמת מיוחד את המטבע ולא להשתמש בה עוד, דאינה מוקצה".
(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' של"ו) – "חזו"א סי' מ"ב ס"ק י"ג. וטעמו משום שאין דרך לייחד מטבע לעולם ועתיד הוא להמלך בדעתו ולהשתמש בה שוב כמטבע. ולענין אספן מטבעות שהכניס לאלבום שלו מטבעות או שטרות וייחדם לעולם לכך, אפשר שגם החזו"א יסכים שיצאו מתורת מוקצה, כיון שבאופן זה אין אומרים שבטלה דעתו".
2. מראי מקומות – פסקי תשובות (דפו"ח אות מ"ו).

ד. מי שרוצה לייחד מטבע לשבת כתכשיט.

1. יש לו לעשות חור, ואז לא יהיה לו דין מוקצה.
(א) שו"ע (סי' ש"א סעי' ל"ב) – "היוצא במעות הצרורים לו בסדינו, חייב. הגה: אבל בבית מותר אם צריך לו, ואפילו אינן צרורים רק שהם מנוקבים".
(1) מ"ב (שם ס"ק קכ"א, שעה"צ ס"ק קמ"ז) – "רק שהם מנוקבים. וזהבנים אדומים או מטבעות כסף דאין עלייהו שם מוקצה עי"ז דראוי לתלותו בצואר בתו לתכשיט. [פרי מגדים לפי פירוש הט"ז, ודעת המגן אברהם דלהסיר לגמרי שם מוקצה בעינן שיחדה לתלותו, והכא משום שירא שלא יגלוהו הקלו, ודעת האליה רבה ומלבושי יום טוב כט"ז, ודעת הגר"א כתבנו בזה בתחלה]".
(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות י"ז) – "מי שרוצה לייחד מטבע לשבת כתכשיט, יש לו לעשות חור ואז לא יהיה לו דין מוקצה".
- (ג) שלמי יהודה (פרק ג' סעי' י"ט).

2. מראי מקומות.

(א) פמ"ג (מש"ז הקדמה אות הב'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"א ס"ק ב'), יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קמ"ז), טלטולי שבת (עמ' פ') – "ואם יש נקב במטבע זהב או אוזן וראוי לתלותו בצוואר בתו ומ"מ הקצה לסחור בהן אז י"ל דלא הוה מוקצה מחמת גופו רק מוקצה מחמת מלאכתו לאיסור ושרי לגופו ומקומו".
(ב) הגר"ח ק"ש (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות ק"ל) – "שוב שאלתי: ואם ניקב המטבע באמצע והכניסו בתוך מחזיק מפתחות, האם יהיה מותר לטלטלו בשבת". תשובה: אולי".

ה. האם מטבע שקיבלו לשמירה מאדמו"ר נחשבת מוקצה למקבל ולשאר בני אדם.

1. עי' לקמן, סעי' ל"ג.

ו. מראי מקומות – נחלת ישראל (סיכום פרק ט"ו אות כ"ד, אות כ"ה).

קיא] חפץ שדרכה לייחודה: ליחד לשבת אחת.

א. ראשונים.

1. מיקל, חשיב כלי – ר"ן (דף כג. ד"ה ונשאל).
2. מחמיר, צריך יחוד לעולם – רשב"א (ח"א סי' תשנ"ז).

ב. מיקל: חשיב כלי.

1. תוס' שבת (סי' שי"ב ס"ק ד').
2. גר"ן (סעי' נ"ג) – "אע"פ שלא ייחדה לכך אלא לשבת זו בלבד מותר לטלטלה גם לכל צרכיו לפי שכיון שהיא ראויה להתייחד לכך לעולם ודרכה בכך לפיכך די לה בהכנה קלה להכינה לכך דהיינו במחשבה לשבת זו בלבד".
3. ח"א (כלל ס"ו סעי' ז) – "סגי בייחד לזה מע"ש אע"פ שאינו מיחדו בהדיא להשתמש בו לעולם".
4. ערה"ש (סעי' מ"ו) – "ונראה דכיון דמוקצה דרבנן יש לסמוך על המיקל".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות א').
6. כה"ח (ס"ק קנ"ז).
7. ויאמר אברהם (סעי' כ' אות א').

ג. מחמיר: צריך יחוד לעולם.

1. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ז'). ולא מחלק אם רגיל או לא) – "ייחדו בערב שבת לאיזה תשמיש שישתמש בו לעולם".

ד. רק במקום הצורך.

1. מ"ב (ס"ק צ"ז) – "ולענין מידי דאורחיה בהכי נראה דבמקום הצורך יש לסמוך להקל דסגי ביחוד לשבת אחת".
אמנם עי' מ"ב (ס"ק ק'), סי' ש"ג ס"ק ע"ג, שעה"צ סי' שי"ב ס"ק ז', עי' סי' תצ"ד ס"ק ט') – "דבדבר שדרכו בכך לפעמים, די ביחוד אפילו לשבת אחת, לדעה הראשונה דהיא העיקרית".
2. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ב').
3. ברית עולם (כלליים במוקצה אות י"א).
4. ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"ד [דפו"ח, סעי' מ"ו], עי' הע' קנ"א [דפו"ח, הע' קע"ד], פרק ג' הע' ק"ח [דפו"ח, הע' קכ"א]).
5. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קכ"ד).
6. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רל"ה אות א', סעי' רל"ז).
7. וביום השבת (דרור יקרא עמ' תק"ו אות י"ט).

ה. מראי מקומות.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ג) – "יש להסתפק בייחד לשבת אחרת או אפילו לאותו שבת אם חשיב כבר ככלי גם קודם שמשתמש לאותו דבר שחשב עליו".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא, על מ"ב ס"ק פ"ו) – "נראה דלשיטה זו חשב לשבת בשבת זו לא יועיל לשבת הבאה".

ו. כלי שמלאכתו לאיסור: אם יחדן לכלי שמלאכתו להיתר לשבת אחת מהני.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' ק"ט ד"ה ומיהו) – "ומיהו אף אם יחדן נמי צ"ע, דלענ"ד נראה דאף לדעת הפוסקים דמהני יחוד באבן או בבקעת אף אם יחדן לשבת זו בלבד, ואף אם לא עשה בהם שום מעשה של תיקון מבעוד יום (עיין רמ"א בשו"ע סי' ש"ח סעי' כ"א), מ"מ היינו דוקא במוקצה דצורות ואבנים, דטעמא דאסירי בטלטול הוא משום דלא חזי למידי, ולכך איכא למימר שפיר דע"י היחוד פקע מיניהו שם מוקצה, משא"כ כלי שמלאכתו לאיסור, דטעמא דאסור בטלטול הוא משום דחיישינן שמא יבוא לעשות בו מלאכה האסורה (רמב"ם פכ"ד משבת ה"ג), נראה דבשלמא אם יחדו למלאכת היתר אף לאחר השבת, שפיר י"ל דלא חיישינן עוד שמא יעשה בו מלאכת איסור, כיון דהאי כלי מיוחד הוא רק להיתר והוי ככלי כלי שמלאכתו להיתר, משא"כ אם יחדו למלאכת היתר רק לשבת אחת, מסתברא דלא מהני, דהא לענין זה שלא יעשה בו מלאכת איסור בלאו הכי אינו צריך יחוד, דהא התורה אסרתו, ואפילו הכי חיישינן שמא ישכח ויעשה בו מלאכה האסורה כיון דרגיל הוא לעשות בו

תמיד מלאכת איסור, וא"כ מה מהני מה שיחד את הגפרורים ביו"ט להדלקה מאש מצויה, מ"מ כיון דבימות החול רגיל הוא להמציא בהם אש איכא למיחש שפיר שמא ישכח שהוא יו"ט ... **אמנם יש להוכיח** דמהני יחוד לשבת אחת אף בכלי שמלאכתו לאיסור, מהא דאיתא בירושלמי ... ולכאורה צ"ע כיון דאסיקנן הכא דאף כלי שהוא רגיל בו בכל ימות החול לעשות בו מלאכת איסור, אפילו הכי אם יחדו לשבת אחת למלאכת היתר הוי ככלי שמלאכתו להיתר, והיינו משום דלא אזלינן בתר רוב תשמישו של כל הימים כי אם אחר רוב תשמישו של כל יום בפני עצמו, א"כ קשה מהא דקיי"ל בכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר דאזלינן בתר רוב תשמישו ואם רובו לאיסור חשיב מוקצה (פרי מגדים בהקדמה לס' ש"ח במשכבות זהב, ובאשל אברהם שם סק"ט, כמובא לעיל), ואמאי והא כיון דבשבת איכא איסור בעשיית מלאכה א"כ הוי כאילו הך כלי מיוחד הוא למלאכת איסור רק בחול ולא בשבת משום דבשבת כל תשמישו הוא רק להיתר. ונראה דלא קשה כלל משום דכיון דלא יחדו מפורש לא חשיב מלאכתו להיתר, וממילא אסור שפיר משום גזירה, משא"כ אם יחדו מפורש למלאכת היתר, בכחאי גוונא נראה דאף דשייכא ביה שפיר טעמא דגזירה, מכל מקום כיון דמלאכתו להיתר לא גזרו בו חכמים איסור.

(1) לכאורה תלוי בחקירה מה הפשט בכלי שמלאכתו לאיסור. **הגרשז"א** צ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ה.ב) – "נראה דאם יחדו - לכלי שמלאכתו לאיסור - מאתמול להשתמש בו לצורך היתר רק ליום שבת אחד מהני, כיון שכך הוא למעשה ולא דמי לייחוד של עצים ואבנים, ועכ"פ נחשב כאוכלי בהמה, אולם מוקצה מחמת חסרון כיס יתכן שצריך מעשה וגם יחוד להרבה זמן, וצ"ע".

עי' הגרשז"א צ"ל (טלטולי שבת אות ב') – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור שיחדו להיתר האם צריך מעשה יחוד כדין כיס הנזכר בס' ש"י או"ד סגי ביחוד לעולם. תשובה: אם עומד גם לשימוש המותר אלא שזה מיעוט מסתבר דסגי ביחוד גרידא". **עי' הגרשז"א** צ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ה.ג) – "כלי שמלאכתו לאיסור שיחדו להיתר אם עומד גם לשימוש המותר אלא שזה מיעוט, מסתבר דסגי ביחוד גרידא וא"צ מעשה יחוד".

2. מחמיר: בעינן יחוד לעולם.

(א) **ברית עולם** (כלליים במוקצה אות י"א) – "ובכלי שמלאכתה לאיסור לכו"ע בעינן יחוד לעולם כיון דמיוחדת למלאכה אחרת, וסגי ביחוד גם למלאכת היתר (חזו"א שם)".

קיב [חול (sand)].

א. **חול בשפת הים** (sea shore).

1. מוקצה.

(א) **הגרשז"א** צ"ל (אשרי האיש פרק י"ז אות צ"ב, שלמי יהודה פרק י"ג הע' ט"ז) – "שאין להתיר מטעם שיחדו לתשמישו כמו סי' ש"ח סל"ח דהיינו לשחות, לשכב, לשחק וכדומה, כי אסור לשחות בשבת".

(1) לכאורה גם ליחד לשחק שם, ולא רק לשחות. צ"ע.

(ב) **אז נדברו** (שלמי יהודה פרק י"ג הע' ט"ז) – "דכל דבר המחובר לקרקע אין מועיל בזה הכנה".

(1) הוא חידוש. שהגמרא מדבר (דף קכה:) על דבר שמחובר לקרקע, וצומח מהקרקע [הו"ד במג"א ס"ק ל"ט, מ"ב ס"ק פ"א]. לפ"ז, כל אבנים על הקרקע, ג"כ אסור למכין במחשבה. [אולי נ"מ, אבנים להפגנה].

(ג) **ששכ"ה** (פרק ט"ז סעי' ד' [דפו"ח, סעי' ד'], פרק כ' סעי' מ"ה [דפו"ח, סעי' מ"ז]) – "חול שלא הוכן מבעוד יום למשחק הילדים, כגון חול שעל השפת הים או חול העומד לבנין, אין היתר לטלטלו בשבת וביו"ט".

(ד) **שלמי יהודה** (פרק י"ג סעי' ז').

(ה) **ארחות שבת** (פרק י"ח סעי' ל"ח, פרק י"ט סעי' קט"ו) – "חול ועפר הם מוקצים בשבת שהרי אינם מוכנים לשום שימוש, ולכן אין לטלטל חול שבחצר או בגינה או בשפת הים. וכן אין לטלטל חול שהוכן לצורך בניין, דגם זה לא הוכן לצורך שימוש המותר בשבת".

(ו) **לוח המוקצה** (ערך חול, משחקים ערך חול, הע' לערך ארגז חול) – "שם הרי הוא מוקצה שלא הוכן כלל למשחק".

(ז) **מאיר לנפש** (ערך חול אות ב').

ב. **ארגז חול** (sand box).

1. מחמיר, [כלי שמלאכתו לאיסור].

(א) **הגרשז"א** צ"ל (שלמי יהודה פרק ה' הע' י"ט, אשרי האיש פרק י"ז אות צ"ב, פרק מ"א אות ב') – "כי אסור לשחק בו משום עשיית גומות כדאיתא שאסור להוציא ירק מן האדמה ורק אם זה כמו אפר מותר".

(ב) **חוט שני** (ח"ג סוף פרק ס"ו, עמ' קמ"ב) – "ארגז חול. שייחודו למשחק הילדים, נראה דהוי מוקצה כיון שלפעמים מצוי שם משחקים שאסורים לעשותן בחול בשבת, ולכן אין זה שימוש של היתר בשבת".

אמנם עי' חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ח אות ט') – "שמסתבר ששריי".

(ג) **עי' הגר"ח** ק' שליט"א (אסיפת יצחק י"א חשון תשס"ז) – "שאלה: האם מותר בשבת לילדים לשחק בתוך חול הדק ויבש שהוכן לזה מבעוד יום. תשובה: אין ראוי".

(ד) **הגר"צ ובר** שליט"א (לוח המוקצה, משחקים ערך ארגז חול) – "כמלאכתו לאיסור משום שעיקר מלאכתו לעשיית גומות ויש לאסור לעשות כן בשבת משום מלאכת בונה או חורש".

(ה) **לוח המוקצה** (משחקים ערך ארגז חול) – "לשו"ע מוקצה לרמ"א מלאכתו לאיסור".

(ו) **שלמי יהודה** (פרק ה' סעי' י"ג) – "הוא מוקצה".

(1) י"א כל שכן, לבני ספרד [תלוי בטעמים שם, ע"ש - **מחבר** (סעי' מ"ה)].

2. מיקל.

(א) באר משה (ח"ו סי' ל"א) – "שרי לשחוק בחול דק שהזמינו מער"ש לצורך זה שישחקו עמו התינוקות. והוא שנתונים במקום מסוים כמו קרן זוית".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ה' הע' י"ט) – "לכאורה לא הוה מוקצה ולא שייך עשיית גומה במשחק ילדים שכן דרך המשחק".
(ג) שבט הלוי (ח"ט סי' ע"ח) – "האם מותר לשחק בארגז חול שבחצר הבית, או בערימת חול זיבזיב המוטלת בפתח בנין שהולך ונבנה. תשובה: חול שמיוחד לבנין פשיטא דהו"ל מוקצה גמור כאבנים וצרורות, אבל אם יש ארגז חול בחצר הוכנס כדי שישחקו בה הקטנים אין תורת מוקצה עליו ע"פ היסודות שבשו"ע או"ח סי' ש"ח סל"ח, דהו"ל יחד לו מקום, והוכנס לשם כך".

(ד) ששכ"ה (פרק ט"ז סעי' ד' [דפו"ח, סעי' ד'], פרק כ' סעי' מ"ה [דפו"ח, סעי' מ"ז]) – "החול המוכנס בארגז-חול למשחק הילדים אינו מוקצה ומותר לטלטלו".

(ה) הל' מוקצה (ארטסקרול עמ' כ"ט, שבת בית עמ' רס"ג).

(ו) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שס"ג) – "וחול שייעדו אותו למשחק, כגון חול-ים הנמצא בארגז-משחקים, מותר לטלטלו, ואינו מוקצה".

(ז) שלחן הלוי (פרק ח' אות ו', Halachically Speaking ח"ג מספר ט"ו הע' נ"ח) -

A sandbox is not *muktzah* because it has been designated for this type of play; therefore, a child may play in a sandbox on *Shabbos*. However, water should not be used in the sandbox as this would be a problem of *Losh*.

(ח) הל' שבת בשבת (פרק ט"ו סעי' י', פרק כ' סעי' ס"ט) – "והעושים ארגז למשחק אין לך קרן זוית ויחוד גדול מזה ומוכן הוא לכל תשמישים אם העפר ציחוח".

(ט) על' נחלת ישראל (פרק ט"ו ריש אות ט', סיכום אות כ"ט) – "חול שהכניסו לארגז חול המיוחד למשחק ילדים, י"ל דנחשב כמעשה ופקע ממנו תורת מוקצה. ומ"מ כל זה הוא בחול הדק והיבש דאל"ה אסור לשחק בו משום עשיית גומות".

3. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' י"ג אות ח'), "ל"ט מלאכות (ריביאט, סוף עמ' רנ"ב), זכור ושמור (חורש עמ' ו'), מאיר לנפש (ערך חול אות א').

(א) ארחות שבת (פרק י"ח סעי' ל"ח, פרק י"ט הע' של"ג) – "לענין טלטול החול הנמצא בארגז החול יש להבחין בין שני מצבים: [א]. אם יש בחול מעט לחות באופן שניתן לחפור בו גומות הרי עיקרו עומד למלאכת איסור, ולכאורה דינו חמור יותר מאשר כלי שמלאכתו לאיסור כיון שאין לו תורת כלי, ואסור לטלטלו אף לצוגו"מ וכמבואר לעיל סעיף ז' דדבר שאין לו תורת כלי אסור לטלטלו אף לצוגו"מ. [ב]. אם השכבה העליונה של החול יבשה מאוד באופן שא"ל לחפור בה גומות [ענין משנ"ב סי' ש"ח ס"ק קמ"ג] אין היא מוקצה".

(ב) לכאורה יש כמה צדדים להיתר. הוי כלי שמלאכתו להיתר ולאיסור, שהכלל, שיש דין כהיתר. אפילו על צד האיסור, ילד לאו בר חינוך, מותר לשחק שם. לפי"ז, תלוי במחלוקת הפוסקים, דבר שאסור ודרך לילדים לשחק, אם הם מוקצה (ע' סעי' נ"ב, לשיטות ומראי מקומות). ועוד, אפילו אם בר חינוך, מותר לצורך גופו ומקומו [אאכ"ל, זה לא נכלל בגדר צורך אמיתי].

קיג] יחוד ע"י קטנים: גרעיני משמש (apricot pits).

א. יחוד ע"י קטנים: מחשבה.

1. מחמיר.

(א) תוס' שבת (סוף הקדמה לסי' ש"ח, ס"ק ס"ט) – "ועוד כלל אחד אומר אני דבכל מקום שנזכר דמהני מחשבה לענין מוקצה הן לאיסור והן להיתר צריך שתדע דמיירי דוקא בגדול ולא בקטן דקי"ל קטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה כדאי' בחולין דף י"ב וכה"ג כתב המג"א סי' מ"ב".

(ב) א"ר (ס"ק פ"ו, ע' בהג' והערות שם) – "זה לשון שבלי הלקט [סי' קכא], דמחשבת התינוק שחישב לשחק בו לא משוי לו כלי".
(ג) פמ"ג (א"א ס"ק ע"ב, פתיחה להל' יו"ט ח"ב פתיחה למוקצה פרק א' אות ו' [לשונו מובא לקמן]) – "ואם קטן וודאי אין מחשבתו כלום, ואף גדול דמהני מחשבה, עיין סעיף כ"א, דיש אומרים דבעי מעשה".

(ד) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"א סעי' י').

(ה) דעת תורה (סעי' כ"ב).

(ו) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ס"ג).

(ז) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק נ"ו).

(ח) הגרשז"א זצ"ל (בתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ז) - לשונו מובא לקמן.

(ט) חוט שני (ח"ג עמ' קל"ג ד"ה ואם) - לשונו מובא לקמן.

(י) ששכ"ה (פרק כ' הע' ע"ז [דפו"ח, הע' פ"א], הע' קנ"ג [דפו"ח, הע' קע"ז], פרק ט"ז דפו"ח הע' ק"י).

(יא) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קכ"א) – "כתבו הפוסקים שיחוד של קטן אינו מועיל ואולי רק יועיל לגבי הקטן עצמו ולא לגבי הגדול".

(יב) שבות יצחק (ח"א ריש עמ' ע"ט).

(יג) וביום השבת (דרור יקרא עמ' תק"ו אות י"ט).

(יד) נחלת ישראל (פרק ט"ו אות ז', סיכום אות י"ט).

(טו) פסקי תשובות (דפו"ח אות ל"ה ד"ה ויחוד, הע' שי"ח).

ב. מעשה ע"י קטנים.

1. מהני.

(א) תוס' שבת (סוף הקדמה לסי' ש"ח, ס"ק ס"ט) - לשונו מובא לעיל.

(ב) עי' פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פתיחה למוקצה פרק א' אות ו') - "אם מחשבת קטן מהני הוא לקולא בדבר התלוי בהזמנה כמו דאמרינן אחזי ולא אחזי ביצה כ"ו ב' ולחומרא מוקצה לבעלים הוה מוקצה לכל העולם הנה בחולין י"ג א' מסיק קטן אין לו מחשבה אפי' לחומרא ומעשה יש לו אפילו לקולא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו לחומרא יש לו לקולא וכ"פ הר"מ ז"ל בפ"ד מאוכלין ופ"א מפסולי המוקדשין. ועדיין יש לנו לומר כי שמא דוקא בדבר תורה הוא דקטן אין לו מעשה לקולא הא בדרבנן אפשר יש לו מחשבה שוב ראיתי שזה ליתא אפילו בדרבנן אין לו מחשבה כלל ומיהו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו לחומרא יש לו לקולא לאו".

(ג) ששכ"ה (פרק ט"ז דפו"ח הע' ל"א, דפו"ח הע' קי"א) - "והביא בספר נחלת ישראל (מוקצה) פט"ו אות ז בשם הפמ"ג בפתיחה הכוללת פתיחה להל' יו"ט, וכן בתוס' שבת סי' שח אות סט שאם עשה מעשה שמוכיח עליו שהחפץ עומד לדבר המותר בשבת, גם ע"י קטן אתי שפיר".

(ד) נחלת ישראל (פרק ט"ו אות ז', סיכום אות י"ט).

(ה) פסקי תשובות (דפו"ח הע' ש"ח).

ג. גרעין משמש: שהוסר מהפרי בשבת.

1. מוקצה.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ס"ב ס"ק א', עמ' קל"ג) - "גרעיני מישמש שאינם ראויים למאכל בהמה, במקום שהילדים משחקים עימם, אם הפרי היה שלם מערב שבת ופתחו בשבת, נראה דהגרעין הוא מוקצה, דאע"פ דאצל הילדים העיקר הוא הגרעין מ"מ כשהוא עם הפרי העיקר הוא הפרי, וכל זמן שלא יחדו את הגרעין למשחק דינו כשאר גרעינים שאינם ראויים לאכילת כלב שהם מוקצה, ולא הוי יחוד לכשיפתחו".

(ב) שלמי יהודה (עמ' קכ"ט מספר ו').

(ג) לוח במוקצה (רשימות משחקים, ערך גרעיני משמש) - "מוקצה".

(ד) עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק י"ד אות י"ז).

(ה) וביום השבת (דרור יקרא עמ' תק"ו הע' פ"ט) - "ולכאורה אין מועיל יחוד כלי לגרעיני המשמש בעודם בתוך הפרי שהרי עתה רצונו שימשיכו לשמש כגרעין השומר את הפרי מלהתקלקל, וא"כ אין יחדו יחוד, ואינו נכון שמיחדו עתה למשחק".

(ו) פסקי תשובות (דפו"ח סוף אות מ"ב, הע' שנ"ט [אבל עי' דפו"ח סוף אות כ"ג, ובהע' שם, "שלמי יהודה ... לא דק"]) - "לענין גרעיני מישמש אשר הילדים משחקים בהם, ואם הוצאו מהפרי בשבת, יש לאסור טלטולם אף לילדים".

(1) כ"ש להמחבר (סעי' מ"ה) [בני ספרד] - ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ד ד"ה ומה, לשונו מובא לקמן), ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' ע"ו, סוף הע' קצ"ט, "ויש לידע שלדעת השו"ע סי' ש"ח סמ"ה שאסר לשחק בשבת בכדור גרעינים אלו הם מוקצה אף אם הופרדו מהפרי מבעו"י"), וביום השבת (דרור יקרא עמ' תק"ו אות כ').

2. מיקל [לבני אשכנז]: חוץ מיו"ט (נולד).

(א) שבת הלוי (מ"ב למעשה אות ר"א) - "גרעיני משמש [ג'גואים] שהוצאו מהפרי בשבת, נראה שיש להקל לטלטלם, שהרי עומדים הם למשחק. וביו"ט יש לאסור, שהוא כנולד".

(ב) ששכ"ה (פרק ט"ז הע' ל' [דפו"ח, הע' ל"ג]) - "לענין גרעיני משמש, דידוע שילדים מחשיבים אותם מאד עד שיקרים הם להם יותר מפרי עצמו, די"ל דלגביהם הדין כמו גרעינים שראויים לאכילת בהמה דמותרים בטלטול. אמנם ודאי ביו"ט אסורים בטלטול בכל ענין".

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ד ד"ה ומה) - "לענין גרעיני משמש, הנה אף אם רוצה לייחדם למשחק הילדים, לדין נכון להחמיר מלטלטלם בשבת, [וראה עוד להלן בדין משחקים בשבת] זולת בעת הוצאת הגרעין מהפרי והנחתו על השלחן אך לדעת המתירים לטלטל משחק בשבת, אין הכי נמי יש לדון בזה להקל. ועיין בספר שמירת שבת כהלכתה חלק א' (פרק טז הערה ל') שכתב לדון דשם אין גרעיני המישמש חשיבי כמוקצה, אחר שהילדים רגילים לשחק בהם, ומחשיבים את הגרעין יותר מהפרי עצמו, וי"ל דלגביהם הדין כמו גרעינים שראויים לאכילת בהמה דמותרים בטלטול. [וחשיב כעומד לכך אף אם לא ייחדו בפירוש לכך, שהרי גרעינים שראויים למאכל בהמה מותר לטלטלם מטעם זה], ורק ביום טוב יש לאסור משום נולד אם נתפרקו בו ביום. ע"ש. ולכאורה יש לדון בזה להקל גם בחושב עליו למשחק באמצע השבת, ולא אמרינן בזה מיגו דאיתקצאי בבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, דדמי למה שכתב הגאון רבי עקיבא איגר בגיליון (ס"ק נו), גבי טלטול בשר חי בשבת, שאף שלדעת המגן אברהם הוא מוקצה, היינו כל זמן שאינו חושב על הפשר ליתנו לפני הכלבים, אבל אם באמצע השבת החליט לחותכו לפני הכלבים לא הוי מוקצה לרבי שמעון, ולא אמרינן בזה מיגו דאיתקצאי בין השמשות, וגם גרעיני המישמש אם יחשוב באמצע השבת שיעמדו למשחק הילדים, בטלה הקצאתם. וי"ל. אולם לכאורה לסברת הפוסקים האוסרים לשחק בכל המשחקים בשבת, [ולא רק בכדור] לפי זה הוא הדין גם בנידון דידן שיש להחמיר מלטלטלם".

(ד) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ב) - "ואם הדרך באותו מקום להשתמש בהם והיתה דעתו לכך מאתמול כגון גרעיני משמש בבית שיש שם ילדים שרגילים לשחק בהם אינן מוקצה, בין שנתפרקו בשבת בין שנתפרקו מבעו"י".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק סוף עמ' פ"א, ארחות שבת פרק י"ט הע' קצ"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' שמ"ז) - "יש לדון בגרעין מישמש שהוסר מהפרי בשבת דאפשר שאסור משום מוקצה, שהרי מצד עצמו אינו ראוי אפילו למאכל בהמה והרי

הוא כאבן, אלא שבאים אנו להתירו משום שחשב עליו מבעו"י למשחק, י"ל דכל זמן שהגרעין מחובר לפרי ושם אוכל עליו לא מהני מחשבה לעשותו כלי, וכיון דבע"ש לא היה שם כלי עליו תו אי אפשר שיחול עליו שם כלי לענין טלטול באמצע השבת".
(ב) הגריש"א זצ"ל (דרור יקרא עמ' שמ"א אות ל"א, עמ' תק"ז הע' פ"ט, נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ז) – "גרעין של משמש שנאכל בשבת הוא מוקצה, וגם נולד, ולא מועיל יחוד למשחק בשבת עצמה, אבל אם בערב שבת מייחד את הגרעין שבתוך הפרי למשחק אזי אינו מוקצה, ומותר לשחק בו מיד אחר אכילת הפרי, ומועיל יחוד אף לגרעין שבתוך הפרי".

4. מראי מקומות – מאור השבת (ח"ד סי' ט"ו סוף הע' כ"ו ד"ה וכעין, "יש לדון"), מאיר לנפש (ערך גלעינים).
(א) הגר"ח ק"שליט"א (אשיחה עמ' שכ"ט) – "גרעיני משמש שיחדו לפני שבת למשחק ילדים שטרם הגיעו לחינוך האם הוי מוקצה, ומה הדין כאשר בשבת פותח הפרי והגרעין בתוכו ורוצה ליתן לקטן לשחק בו האם הוי כגרעיני התמרים שיש בהמות שאוכלים אותם וגם כאן יש גרעינים שנועדו למשחק לקטנים אלו. תשובה: אולי".
(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קנ"ד) – "גרעיני משמש שהילדים רגילים לשחק בהם אשר נתפרקו מהפרי בשבת יש שכתבו לדון דהו מוקצה, וראה הערה, ואם נתפרקו ביום טוב מהפרי הרי הם אסורים בודאי מטעם נולד".

ד. גרעין משמש: שהוסר מהפרי "ערב שבת".

1. אינו מוקצה.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ס"ב ס"ק א', עמ' קל"ג) – "ואם פתח את הפרי מערב שבת, במקום שהילדים מצויים ומשחקים בהם, נראה דאין הגרעינים מוקצה, דאע"פ שייחוד שהילדים מייחדים לא הוי ייחוד משום דקטן אין לו מחשבה, מ"מ הרי בני בית מייחדים אותם לילדים ולא הוי מוקצה. אבל גרעיני משמש שמצא בחוצות, הרי הם מוקצה".

(ב) פסקי תשובות (דפו"ח סוף אות מ"ב, הע' ש"ס) – "ואם עושים בו מעשה של איסוף וליקוט והנחתם בתיבה וכדו' לצורך המשחק, וכן אם שיחקו בהם אפילו פעם אחת בימות החול, אזי שפיר דמי לכו"ע וגם כשנעשה ע"י הקטנים, כי יש להם מעשה, וכאמור, אך כל זה בתנאי שנעשה מבעוד יום".

2. הוי מוקצה, אא"כ יש מחשבת גדול או מעשה ע"י קטן.

(א) הגריש"א זצ"ל (נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ד', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ז) – "גרעין המשמש ... ודע דמחשבת קטן לענין זה אינו מחשבה, וצריך לכך מחשבת גדול".

(ב) שבות יצחק (ח"א סוף עמ' ע"ט).

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קכ"א) – "ולכן גרעיני משמש שייחדן הקטן למשחק לא יחשבו ככלי ואסור לגדול לטלטלן ועיין לעיל סי"ג שלדעת השו"ע בכל אופן הם מוקצה".

(ד) וביום השבת (דרור יקרא ריש עמ' תק"ז).

3. מראי מקומות – הגר"ח ק"שליט"א (אשיחה עמ' שכ"ט, לשונו מובא לעיל), מאיר לנפש (ערך גלעינים).

(א) הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ג) – "אם מחליט (אומר) לפני שבת על גרעיני המשמש, שמיחד אותם לילדים שמשחקים בזה מותר לטלטל".

(ב) וביום השבת (דרור יקרא עמ' תק"ז הע' צ') – "[גרעיני משמש] יל"ע איזה מעשה בעינין, אי סגי לרוחצם וכדו' או צריך ממש מעשה בגופם כגון לשייפם וכדו'".

4. להלכה.

(א) אולי יש לומר, דהרי מוקצה דרבנן הוא, וספק דרבנן לקולא. ועוד, דיש ס"ס לקולא. אולי אפילו בשבת אין זה מוקצה, כמו מאכל בהמה. ואפילו אם הוא מוקצה בשבת, אולי בערב שבת הבני בית מייחדים אותם לילדים.

(ב) ומאידך יש לומר, שיש חסרון של הכנה. והאיסור של מוקצה, שיש חסרון של הכנה, אסמכיהו על קרא. וממילא, הוי כמו ספק דאורייתא, ולחומרא. ועוד, דיש ס"ס לחומרא. דהכנה ע"י קטן לא מועיל. ולומר שהבני בית מייחדים אותם לילדים, לדעת המחבר (סעיף מ"ה), היחוד לא מועיל. כיון שצריך ליחד לדבר חשוב, ולא רק למשחק.

(ג) אמנם, אם הילד כבר שיחקו בהם מבע"י. לפי המ"ב (ס"ק צ"ג), אינו מוקצה. וכן עי' פסקי תשובות (לעיל), שנחשב מעשה.

(ד) יש מעוררים: כיון שהם עומדים למשחק וגם עומדים לזרקן לאשפה, דינו כמו סתם חריות של דקל (עי' לעיל), שאינם מוקצה. ע"ע המ"ב (ס"ק ע"ג). וצ"ע.

קיד [עורות - סעיף כ"ה.

שבת (דף מט:) – "כתנאי: עורות של בעל הבית מטלטלין אותן, ושל אומן אין מטלטלין אותן. רבי יוסי אומר: אחד זה ואחד זה מטלטלין אותן".

א. עורות של אומן.

1. מיקל: מטלטלין אותן [פסק כר' יוסי] – ר"ח (ריש דף מט:), הו"ד בתוס' (ריש דף מט:), רי"ף (דף כב:), רמב"ם (פרק כ"ו הל' י"ב), רא"ש (פרק ד' סי' ו'), טור (סעי' כ"ה), אגודה (סי' ע"ו), מחבר (סעי' כ"ה), לבוש (סעי' כ"ה), גר"ז (סעי' נ"ח), פוסקים.

2. מחמיר: אין מטלטלין אותן [פסק כחכמים] – פסקי רי"ד (סוף דף מט, "וקשיא לי בהאי פסקא, דקיימ' לן יחיד ורבים הל' כרבים, ומאי זה כח נוכל לדחות דברי חכמי, אי ר' יוסי לא הוה קפיד שאר אומנין קפדי, דאם כן לא הוה פליגי רבנן עליה אי לאו דהכי הוה מהדרי ליה").

ב. קשה: **הא אסור לטלטל עור** (סוף דף קטז:) - ראשונים.

1. רק בעור בהמה גסה יש להקל, משא"כ בעור בהמה דקה.

(א) **רש"י** (דף קטז: ד"ה תרתי) - "דאסר ר' ישמעאל לטלטל [הפסח] אחר שהוציא אימוריו אפילו מחמה לצל, משום עור, דלאו בר טלטול הוא, ולא דמי לשלחין, דאמרן בבמה טומנין (שבת מט, א) שמטלטלין אותן, דהתם עור בהמה גסה, דחזי למישטחיה ולמיזגא עליה".

2. רק בעור יבשים יש להקל, משא"כ בעור לחים.

(א) **ר"ת** (תוס' סוף דף מט.) - "דהכא מיירי ביבשין דחזי למזגא עלייהו והתם בלחין".

(ב) **ר"ן** (דף כב: ד"ה ומאי) - "ומאי דמסקינן דשלחין דהיינו עורות מותר לטלטל דוקא ביבשין דחזו למיזגא עלייהו אבל בלחין לא וראיה לדבר מדאמרין בפ"ק דיו"ט [דף יא א] דטעמא דנותנין עור לפני הדורסן משום שהתירו סופן משום תחלתן דאי לא שרית ליה לא שחיט ודוקא כשנשחט ביום טוב אבל מערב יום טוב אסור ובפ' כל כתבי [דף קטז ב] נמי אמרינן אם נטלטל התיק עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר אלמא [עור] בלא בשר אסור והיינו טעמא משום דהנהו עורות לחין הן ולא חזי למיזגא עלייהו אבל הכא ביבשין עסקינן".

(ג) **ריטב"א** (דף מט: ד"ה לא, סוף דף קטז:), אמנם עי' דף קיז. ד"ה ויש - "ותירצו דהתם בלח דלא חזי למיזגא עליה [והכא ביבשין דחזי למיזגא עלייהו, ורש"י כתב דהתם בבהמה דקה] והכא בבהמה גסה, ואינו מחזור מדנקטוה סתם הכא והתם".

(ד) **אגודה** (סי' ע"ו).

3. מראי מקומות.

(א) **רשב"א** (דף קטז: ד"ה פליגי) - "ועוד דמה שכתב הוא ז"ל דעור בהמה דקה אסור לטלטלו דלא התירו אלא עור בהמה גסה, אינו מחזור דהא תנן בפרקין דהכא (ק"כ א') פורשין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל מפני שהוא מחרך".

ג. הגדר: פוסקים.

1. רק בעור יבשים מותר לטלטל, משא"כ בעור לחים - **מחבר** (סעי' כ"ה), **א"ר** (ס"ק נ"ו), **גר"ז** (סעי' נ"ח), **מ"ב** (ס"ק ק"ז, סי' של"ד ס"ק נ"ג).

(א) ואפי' דקה, אם הוא עור יבשים יש להקל - **מ"ב** (ס"ק ק"ה).

2. רק בעור בהמה גסה מותר לטלטל, משא"כ בעור בהמה דקה - עי' **רמ"א** (סעי' כ"ה).

(א) ואפי' לח, אם הוא בהמה גסה יש להקל - **מג"א** (ס"ק מ"ז), **מ"ב** (ס"ק ק"ה).

(ב) מראי מקומות - **פמ"ג** (א"א ס"ק מ"ז, "והר"ב אפשר פסק לחומרא בשתי הסברות, ולא שרי אלא גסה ויבשין").

3. מראי מקומות - **לבוש** (סעי' כ"ה), **ערה"ש** (סעי' מ"ט, לשונו מובא לקמן).

ד. בזמנינו.

1. מחמיר: מוקצה.

(א) **שלחן שלמה** (סעי' י"ט) - "האידנא דאין דרך למזגא על עורות אסור לטלטל עורות בין לחים בין יבשים בין של בעה"ב בין של אומן אא"כ חישב עליהן מבע"י לשיבה ואם נתנו לאוצר לסחורה צריכין יחוד".

(ב) **ערה"ש** (סעי' מ"ט) - "עורות יבשים בין של אומן בין של בעה"ב מותר לטלטל דחזיין לשיבה אבל לחין אין ראויין לשיבה ואסורין בטלטול וי"א דעורות בהמה גסה בין לחין בין יבשין מותרין בטלטול אבל של דקה אסורין שאינן ראויין כל כך לשיבה עליהם אא"כ חישב עליהם מבעוד יום לישב עליהם ויראה לי דזהו בזמן הגמ' שהיו יושבין על הארץ והיו רגילין לישב על עורות השטוחין על הארץ **אבל האידנא כל מיני עורות מוקצין הן** דאנו אין רגילין כלל לישב על העורות אא"כ יחדו מבעוד יום להצעה או לשכיבה ודינם ככלים שמלאכתם לאיסור דמותר לצורך גופו ומקומו ולא מחמה לצל דודאי שם כלי על זה".

ה. **פורסין עור של גדי על גבי כלי שאחז בהן את האור** - עי' סי' של"ד סעי' כ"ב [ערך גרמא], לשיטות ומראי מקומות.

קטו] נסרים - סעיף כ"ו.

א. **חוט שני** (ח"ג פרק נ"ט ס"ק א' ד"ה ואם, עמ' קכ"ד) - "ואם הכין נסר לאיצטבא [מדף לארון] אפשר דחזר להיות כאומן המקפיד".

שאריות אוכל, מאכל בהמה

סעיף כ"ז - סעיף ל'

קטז] עצמות וקליפין - סעיף כ"ז.

א. **מחבר**: ד' דינים.

1. שאריות אוכל שראויים למאכל בהמה: אינו מוקצה.

(א) הגדר - עי' סעי' כ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

2. שאריות אוכל שאינן ראויים למאכל בהמה: מותר לנערם.

(א) קשה: והלא הוא בסיס לדבר האסור - עי' לקמן.

3. אם יש פת על השלחן, הם **בטלים** אגב הפת, ומותר לטלטל השולחן.

(א) הגדר - עי' לקמן.

4. אם היה צריך למקום השלחן, מותר להגביה ולטלטלם.

(א) כמו הכללים של בסיס.

(ב) דעת המ"ב: עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

5. מראי מקומות.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק ב' ד"ה שיירי, עמ' קכ"ו) – "שיירי פסולת הנמצאים על גבי כלי, כגון מגש או צלחת ואי אפשר לנערם במקומם, מותר להגביהם ולהביאם למקום אחר ושם ינערם. וכן אם הפסולת נמצאת על מפת ניילון חד פעמית, מותר להשליכה לאשפה לאחר הסעודה, דהוי כמו ניעור הטבלא כיון שאי אפשר לנערה במקומה".

ב. פשט ברש"י (דף קמג. ד"ה עצמות, עי' ביצה דף ב. ד"ה מגביהין) – "עצמות. קשין, שאינן ראויין לכלב".

1. רק ב"ש – ב"ה (ס"ק י"ג, "יש לומר דבית שמאי כרבי שמעון ועדיף מרבי שמעון דאילו רבי שמעון לא שרי אלא מאכל בהמה ובית שמאי שרו אפילו אינו ראוי למאכל בהמה").

2. מדין גרף של רעי, ורק אגב כלי [טלטול מן הצד] לפי ר' יהודה – מגיני שלמה (דף קמג. ד"ה עצמית), פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין, "מגביהין מעל השלחן ... שרי דהוי כגרף של רעי ... ואי הוי טעמא משום גרף של רעי אפילו לר"י שרי מ"מ מצינן למימר דשאני הכא דכיון דאפשר למיטרח בהתירא לסלק הטבלא ולנערה מש"ה אסור לטלטלם בעינן למאן דמחמיר במוקצה דהיינו רבי יהודה אבל ב"ה כר"ש דמיקל במוקצה מש"ה מתיר לטלטלם בעינן").

3. דעתיה עלייהו מעיקרא לטלטלן אחר שיפלו על השולחן – פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין), עי' מגיה (רשב"א ביצה דף ב. הע' ט"ז).

4. מראי מקומות – ציץ אליעזר (ח"ז סי' י"ב אות ו').

ג. אם יכול לסמוך על דעת רש"י.

1. מנהג העולם לטלטל קליפי אגוזים ושקדים אע"פ שאינם ראויים אפילו לבהמה, כי סומכים על רש"י – שלטי גבורים (דף ס., "ואפשר כי על דברי רש"י סמכו האידנא לטלטל טלטול גמור קליפי אגוזים ושקדים ובטנים הקשים שאינן ראויין לאכילה כלל לא לאדם ולא לבהמה"), כנה"ג (הג' טור ד"ה שטה, "שלטי הגיבורים"), עולת שבת (ס"ק נ"ד, "עיין בשלטי גיבורים").

2. אין לסמוך על מנהג זה – הליכות עולם (ח"ג עמ' ר"י סוף הע' י"ד, "אין להשגיח במנהג שהביא השה"ג"), הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' נ'), "שבשלטי גבורים ... ואין לסמוך על זה".

3. מראי מקומות – ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנו').

(א) א"ר (ס"ק ס"א, "ובשלטי גיבורים דף קס"א [נט ע"ב אות ב] כתב דנוהגין האידנא לטלטל קליפי אגוזים ושקדים ובטנים קשים דסמכין על רש"י [קמג ע"א ד"ה עצמות] ע"כ, מיהו הב"ח [סי"ג] כתב דגם רש"י מודה למסקנא דאסור".

(ב) תורת שבת (ס"ק מ"ה) – "הש"ג ... מנהגן של ישראל תורה היא ... וחלילה לי להכריע בדין זה, ולא באתי רק ליישב את דברי רש"י העומד יחידי נגד כל הפוסקים וליישב מנהג העולם".

ק"ז שאריות אוכל.

א. פירורי לחם: האם רגילים לאוכלם.

1. אינו מוקצה.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק א' ד"ה ונראה דבזמן, עמ' קכ"ה), פסקי תשובות (דפו"ח אות מ') – "ונראה דבזמן הסעודה אין הפירורים שאין בהם כזית מוקצים שהרי הדרך עדיין לאוכלם [אא"כ נמאסו או נרטבו], וכל הדין הנ"ל הוא דוקא לאחר הסעודה בפירורים שנשארו על השלחן. וכן בזמן הסעודה אם נפלו פירורים על הארץ והם פחות מכזית הרי הם מוקצים דתו לא עומדים לאכילה. וכן אם משמר את הפירורים לאחר הסעודה לסעודה אחרת אינם מוקצה שהרי מחשיבם".

(ב) הגר"צ ובר' שליט"א (מוריה חר"ז עמ' פ"ח סוף אות ב') – "שפורי לחם באמצע הסעודה אם רגילים לאוכלם יתכן שאינם מוקצה, עכ"פ בסוף הסעודה הם ודאי מוקצה שעומד להשליכן. ואם נמלך לאוכלם ודאי שרי שעכשיו עומד לאכילה ולא שייך כאן מיגו דאיתקצאי".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' נ', סי' נ"ד אות א', לוח מוקצה הע' לערך פירורי לחם - שדרך לאוכלם בסעודה) – "חתכות קטנות וכן פירורים שדרכו לאוכלם בתוך סעודתו שלא נמאסו ונרטבו אינם מוקצה ... לאחר שסיים סעודתו שדרכו להשליכם דינם כמוקצה".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ו) – "נראה שבזמן הסעודה רגילים בני אדם לאכול גם פירורים שאין בהם כזית, ואפילו פירורים דקים, ולכן בזמן הסעודה אין פירורים אלו מוקצה. אמנם לאחר הסעודה אם בא לנקות הפירורים ממפת השולחן או מהקרש של חיתוך החלות יש לעיין אם מותר לעשות זאת בידים [כשאין בזה היתר מדין גרף של רעי]. ולכאורה יש להחמיר בזה".

2. מראי מקומות – אור לציון (סוף ס' שבתותי תשמורו ח"א, פרק כ"ו סעי' ז'), ויאמר אברהם (עמ' קמ"ג).

(א) אג"מ (או"ח ח"ו סי' כ"ג אות א') – "לכאורה לא מסתבר לומר שאצל עשירים שלא חשיבי להו דבר מועט יעשה דבר מועט מוקצה שלכן אין להחשיב לקרטיין דלבונה למוקצה אף אצל עשירים ...".

(ב) חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק א' ד"ה ונראה דהנך, עמ' קכ"ה) – "ונראה דהנך פירורים פחות מכזית דהוי מוקצה, היינו משום שהדרך לקבוע על הפת סעודה, על כן כמות קטנה של פת אינה חשובה בעיני בני אדם, אבל פת כסנין שחשיבותם הוא אף בקטנותם שהרי אוכלים מהם אף מועט לא הוי מוקצה אף פחות מכזית והך דינא דפחות מכזית הוא דוקא בפת".

חוט שני (ח"ג פרק ס' סוף ס"ק א', עמ' קכ"ה) – "ערב פסח שחל להיות בשבת, מכבדים את פירורי החמץ מן הבית, אף שהם מוקצה, די"ל שאפשר שהתירו טלטול מוקצה משום ביעור חמץ".

(ג) שבות יצחק (ח"א סוף עמ' קי"ט) – "ל"ע בזה דאפשר דשאני פרוורים שאין בהם כזית, שבעצמותם ראויים למאכל אדם, אלא דמפני קטנותם שוב אינם עומדים אצלו לאכילה אלא נותנם לבהמה, דלפי"ז אפשר שזהו דוקא במקום שמצויים בהמה חיה ועוף דאז אינו אוכלם בעצמו אלא נותנם לבהמה, אך אם אין מצויים בהמה חיה ועוף, אדרבא בזה פעמים דאף שפחותים מכזית עומדים לאכילת אדם, לפי שאינו רוצה להשליכם לאשפה, וצ"ע בזה. ומ"מ מסתבר דפרורים ממש, לאחר שגמר סעודתו, גם במקום שאין בהמות מצויות, כבר אינם עומדים אצלו לאכילה אלא לאשפה והו"ו מוקצה".

(ד) הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' ס"ג) – "נראה דפירורין פחות מכזית שאמרו דוקא בגודל כזית שלנו, אבל בגודל כזית שלנו אינן מוקצה, דאף לענין מצוות מחמירין בגודל שליש או כחצי ביצה, מ"מ לענין זה ודאי הולכים אחר גודל כזית של זמנינו, דאצלנו שנתקטנו הביצים והשעורים גם החשיבות של גודל כזית שלנו גדילה כמ"ש החת"ס".

(ה) ברכת יצחק (על סעי' כ"ז) – "וק"מ מצד המציאות דסוף סוף יש צד שראוי לאדם ולכאורה לא גרע מבשר חי לשיטות שלא הוי מוקצה ואולי יש לחלק דהכא שהוי אחר שיאכל מן הלחם אסח דעתיה מינייהו וכעין מה שאיתא בסעיף יא גבי מחט דחדשה שרי וישנה אסורה אע"פ ששתיהם באותו מצב עיי"ש ודו"ק".

ב. עצמות: שנשתייר מקצת בשר.

1. האם צריך דרך לאוכלו.

(א) מחמיר, שרק אם דרך לאוכלו – לוח מוקצה (הע' לערך עצמות - מבושלות שיש עליהם בשר, "דוקא כמות בשר שדרך לאוכלו אך אם נשאר מעט בשר שדרך לזרוק העצמות עם בשר זה דינו כמוקצה").

(ב) הגרח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"ב טור ג') – "שאלה: כתב המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק קי"ד) וז"ל: לאפוקי אם נשתייר מקצת בשר על עצמות מותר לטלטל אותם אגב בשר, עכ"ל, ובשעה"צ (ס"ק צ"ד) ציין ריא"ז ומאירי ופשוט, עכ"ל. ולכא' כיון שהבשר הוא מועט א"כ העצמות זה העיקרי, וכיון שכן מה שייד לומר 'אגב' שמותר לטלטל העצמות שהוא העיקר אגב הבשר שהוא הטפל. תשובה: הבשר לעולם עיקר".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ד) – "עיין במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קי"ד שאם נשתייר מקצת בשר על העצמות מותר לטלטל אותן אגב הבשר, ולכאורה מוכח שאין שאריות אוכל נעשות מוקצה, אמנם י"ל דהיינו באופן שדרך בני אדם לאכול את הבשר הזה, ולא באופן שהחליטו לזורקו ואין רגילות כלל להימלך עליו. ואמנם מצינו ברש"י שבת כ"ט. ד"ה בארמייתא וד"ה אגב דגרעיני תמרה שלא נתבשלו אינם מוקצה כיון שנשאר דבוק בהם חלק מהאוכל וחזו לאדם, אך אין המציאות בזה ברורה היטב ואפשר דמיירי שנשארו כמויות חשובות של אוכל, וגם אפשר שהגרעינים הופרשו מהם שלא בתוך עסק האכילה ואולי היו רגילים לפעמים ליטול גרעין ולאכול את האוכל שעליו. ואכתי יש ללמוד היתר בנידון זה מדברי הר"ף המובאים בבה"ל סי' ש"ח סעיף ל' ד"ה גרעיני, שכתב דגרעינים רכים הנאכלים עם התמרה עצמה אינם מוקצה אף לאחר שפרשו מן התמרה ואין רגילים לאוכלם בפני עצמם, ומטעם זה כתב הבה"ל שם להתיר טלטול גרעיני תפוחים ואגסים, אף שלעולם אין אוכלין את גרעיני התמרים והתפוחים בפני עצמם, וא"כ כ"ש שיש להתיר שיירי אוכל הראויים לאדם אף באופן שאין רגילות להמלך עליהן ולאוכלן. ומאידך מצינו במשנה דף קמג. דפירורי לחם פחות מכזית הו"ו מוקצה אי לא משום דחזו לבהמה, ולכאורה מיירי אחר שנתיאשו מלאוכלן, ומשמע דמשעה שאין בנ"א עתידים לאוכלן פקע מהם שם מאכל אדם, ואולי שאני התם שהיו רגילים ליתן פירורים אלו לבהמה ולכן חל בהם שם מאכל בהמה, וצ"ע".

2. האם צריך כזית בשר.

(א) מיקל – חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק א' ד"ה וכן מצינו [עמ' קכ"ה], "וכן מצינו דשיירי בשר שאינם מוקצים אף כשהם מועטים פחות מכזית וכו'"), ומש"כ שיירי בשר שעל העצמות מותר לטלטל העצם אגב הבשר אף שהבשר הוא פחות מכזית".

(ב) מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ד).

3. עצם שיש בהן מוח.

(א) מיקל – חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק א' ד"ה וה"ה [עמ' קכ"ה], "וה"ה עצם שיש בו מוח, מותר לטלטל העצם אגביו"), ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ו [דפו"ח סעי' כ"ו]), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ו הע' י').

(ב) מחמיר – הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ד).

4. מראי מקומות – פסקי תשובות (דפו"ח אות מ' ד"ה ולענין).

(א) בה"ל (סי' שי"ט סעי' ד' ד"ה מתוך) – "העצמות רכיכי וראויים ג"כ לאכילה דמצוי הוא דאף לאחר שמפרידם חוזר ואוכלם".

קית] מנער את הטבלא: עצמות וקליפות שאינם ראויים למאכל בהמה - קשה: והלא הוא בסיס לדבר האסור.

א. י"ל: דעתו לסלקו בשבת.

1. רמב"ן (דף קמג. ד"ה הא) – "וכאן אינו נעשה בסיס, שכל עצמו אינו עושה כן אלא לזורקו, וכן זו ששנו לב"ש מסלק את הטבלא כולה ומנערה ה"נ הוא שמטלטל הטבלא עם הקליפין שעליה עד מקום החיות ומנערה שם".

2. רשב"א (דף קמג. ד"ה והא, ד"ה הא) – "ואינו נאסר מתורת בסיס ואע"פ שהוא מניח מדעת על גבי הטבלא, דכיון דבאמצע שבת הוא ודעתו לסלק לא הוי בסיס".

3. ריטב"א (דף קמג. ד"ה מסלק) – "י"ל דכיון דבדרך אכילתו הניחם שם וכדי לסלקם לאלתר באמצע שבת אין זה נקרא בסיס".

4. ר"ן (דף סו: ד"ה דאי) – "י"ל דלא מקרי מניח אלא בשהניחה על דעת שיעמוד שם אבל הכא לא נתכוין אלא על דעת לשמטן".

5. עי' תוס' (ביצה דף ב. ד"ה ובית, חד פשט) – "ויש לומר דלפירוש רבינו תם ניחא דפירש במסכת שבת דלא הוי בסיס לדבר האסור אלא כשדעתו להניחם שם כל היום".

ב. י"ל: כיון דהוי שם אוכלין הוי בסיס לאיסור ולהיתר.

1. עי' תוס' (ביצה דף ב. ד"ה ובית, חד פשט) – "אי נמי כיון דהווי שם אוכלין הוה ליה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ושרי".

ג. י"ל: דינו כשכח, דהא אינו חושש היכן יפלו.

1. עי' תוס' (ביצה דף ב. ד"ה ובית, חד פשט) – "ועוד דאין זה מניח בכוונה דהא אינו חושש היכן יפלו".

2. גר"א (סוף סעי' כ"ז) – "ואם היה צריך. שם ב' וכמ"ש תוס' בריש י"ט דהני עצמות וקליפין הוו כשוכח מדמתיר לנערם".

3. שלחן שלמה (סוף סעי' כ"א) – "ולא הוי בסיס לדבר איסור כיון דאינו מניח בכוונה".

4. ח"א (כלל ס"ז סעי' ו', עי' סעי' א' [לשיטתו]) – "דאפילו בשעה שמניחן שם אינו חושש להיכן יפלו".

ד. י"ל: אין דין בסיס בשבת כלל.

1. בעל המאור (כדאי' במג"א ס"ק נ', ס"ק נ"ב).

2. מג"א (סי' רס"ה ס"ק ב', סי' שי"א ס"ק ב', עי' סי' רס"ו ס"ק י"ד, וסי' ש"ח ס"ק נ', וס"ק נ"ב).

3. גר"ז (סעי' ס', סעי' ס"ב) – "שהטבלא לא נעשית בסיס לדבר האסור הואיל ולא היו הקליפות מונחות עליו בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת ... אף על פי שהדברים המוקצים מונחים עליו שכיון שהוא לא נעשה בסיס להם הרי הוא מטלטל דבר המותר ודבר האסור מטלטל עמו מאליו".

4. קיצור שו"ע (סי' פ"ט סעי' ד') – "לא נעשה בסיס אלא אם כן המוקצה היה מונח שם בין השמשות, אבל אם לא היתה שם בין-השמשות רק אחר-כך הניחה שם לא נעשה בסיס, ומותר לטלטל את הכלי אפילו בשעה שהמוקצה עליו ...".

5. מ"ב (סי' רס"ו ס"ק כ"ו).

(א) אם רק ניעור מותר [חצי בסיס], או ה"ה מותר לטלטל הבסיס - עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. י"ל: עצמות וקליפין לא חשיב, אין להם דין בסיס.

1. רשב"א (ביצה דף ב. סוף ד"ה ובה"א) – "ומסתברא שאין אומרים נעשה בסיס אלא בנר שיש לו חשיבות בסיסות קצת כמעט שעל [הכר] שאדם רוצה להצניעם כדי שלא יאבדו ואבן שעל פי החבית נמי לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר אם תעמוד במקום כאבני גזית ודומיהם, וה"ה והוא הטעם לאבן שבכלכלה וכן נר ושמן ופתילה שהן צריכים להיות בסיס לאור וכל כיוצא בהם והלכך במניח נעשה בסיס גמור ובשוכח נעשה בסיס קצת והלכך אינו מסלק אלא מנער והן נופלים מאליהן, אבל עצמות וקליפים דלא חשיבי ואינו מצניעם כלל לעולם אין להם תורת בסיס ואע"פ שהניחם על השלחן כדי שלא יטנף הבית מ"מ לא לצורך עצמם הניחם שם ולא להצניעם מחמת חשיבותן הלכך אין הטבלא בסיס להם כלל אלא מסלק את הטבלה ומנערה".

2. עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות – מאירי (דף קמג. ד"ה גרעינים, ביצה דף ב. ד"ה וכן).

1. בסיס באמצע השבת: אם מניח איסור על היתר בתוך שבת, יש ג' שיטות בראשונים - עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

קייט [עצמות בטלים אגב הפת - אם יש פת על השלחן, הם בטלים אגב הפת, ומותר לטלטל השולחן.

א. הלכה.

1. מיקל: בטלים אגב הפת.

(א) מחבר (סעי' כ"ז) – "ואם יש פת על השלחן, מותר להגביה הטבלה ולטלטלה עם הקליפים שאינם מאכל בהמה, שהם בטלים אגב הפת".

(ב) לבוש (סעי' כ"ז) – "ואם יש פת על השלחן מותר להגביה הטבלא ולטלטלה עם הקליפים, אף על גב שאינה ראויה למאכל בהמה, שהם בטלים אגב הפת".

(ג) שלחן שלמה (סעי' כ"א) – "ואם יש פת על השלחן מותר לטלטל השולחן עם הקליפות אע"פ שאין ראויין למאכל בהמה שהם בטליין אגב הפת".

(ד) דרך החיים (סי' ס"ד סעי' י') – "ואם יש פת על השלחן מותר להגביה הטבלא ולטלטלה עם הקליפין אף על גב דבכל מקום שהוא בסיס לאיסור ולהיתר ואפשר לנער צריך לנער דוקא הכא שאני שאותן הדברים בטליין לגבי פת".

(ה) ח"א (כלל ס"ז סעי' ו') – "ואם יש גם כן פת על המפה, מותר להגביה להמפה ולטלטל עם הקליפין ולזרוק הקליפין, דכיון דקליפין אינן חשובין כלל, בטלים לגבי פת".

(ו) גר"ז (סעי' ס"א) – "ואם יש פת על הטבלא או על המפה שהקליפות עליה מותר להגביה עם הכל ולטלטלה לכל מקום שירצה מפני שהקליפות האלו הן בטלות לגבי הפת".

(ז) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "ואם יש פת על השלחן מותר להגביה הטבלא כולה ולטלטלה עם הקליפים מפני שהם בטלים אגב הפת ולכן אף על גב דבסי' ש"ט יתבאר דבבסיס לאיסור ולהיתר לא התירו טלטול להדיא כשיכול לנער ע"ש מ"מ בכאן התירו מפני שהם בטלים להפת".

(ח) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות י"ד) – "כיצד יעשה, יטלטל השלחן כשיש עליו חתיכת פת וינערו בחוץ, לפי שקליפין אלו בטלים לגבי הפת, וכיון שהפת עודנו על השלחן יוכל לטלטל השלחן".

(ט) תורת שבת (סעי' כ"ז, ס"ק מ"ו).

(י) קצות השלחן (סי' קי"א סעי' ד') – "ואם יש גם פת על השלחן או על המפה שהקליפות עלי' מותר השלחן או המפה בטלטול לכל מקום שהוא מפני שהקליפות הן בטלות לגבי הפת".

(יא) ילקוט יוסף (שבת ח"ב כללים בהלכות מוקצה הע' ט', דינים לאשה ולבת פרק כ"ד סעי' י') – "ואם יש פת על השלחן מותר להגביה הטבלא ולטלטלה עם הקליפים שאינם מאכל בהמה שהם בטלים אגב הפת, וכמו שכתב מרן השלחן ערוך (סימן שח סעיף כז). וכתב שם במשנה ברורה, דאפשר שאפילו לכתחילה מותר להניח פת כדי להגביה הטבלא אם קשה ליה הניעור, ועיין במגן אברהם ובפרי מגדים, ובבן איש חי (פרשת מקץ סעיף ו')."

(יב) ארחות שבת (פרק י"ט מילואים אות כ"ב) – "ובשו"ע סי' ש"ח סכ"ז מובא היתר נוסף לפטור מניעור פסולת שע"ג טבלת השולחן אף היכי שיכול לנערה במקומו, והוא באופן שעל טבלת השולחן מונחת גם פת, דבכה"ג אמרינן דהפסולת בטלה אגב הפת וש"י לטלטלה גם בלי נייעור. מקור ההיתר הזה הוא בשו"ת הרא"ש כלל כ"ב ס"ח, ועיין מג"א סי' ש"ח סקנ"א שהביא דמהרא"ש פ"ב בביצה סט"ו מבואר דהיתר זה נאמר רק באופן שהפת קדמה למוקצה, אך אין היתר להניח פת על הגרעינים כדי לטלטל [ויש להוסיף שבדברי הרא"ש בביצה הנ"ל מתבאר חידוש נוסף, דכאשר המוקצה בטל לפת מותר לטלטלו אף לצורך שימוש במוקצה, שהרי מטלטלו ליתנו לבהמה, ונמצא דהך ביטול של המוקצה לפת מהני לב' ענינים, לפטור מניעור, ולטלטל לצורך דבר האסור]. ואח"כ מביא המג"א דעת הרמב"ן והר"ן דכל שאוחז בהיתר ומטלטלו ה"ז מותר בכל גווני, כדין מעות שע"ג הכר ואבן שע"פ החבית [והנה מסגנון המג"א משמע דהרמב"ן והר"ן מקילין טפי מהרא"ש, ולכאורה צ"ע דהא הם מחמירים טפי, דלשיטתם בהך דינא דטלטול אגב ריפתא לא נתחדש יסוד של ביטול מוקצה להיתר, אלא הוי מכלל ההיתר של מעות שע"ג הכר, וכמבואר ברמב"ן במלחמות, וא"כ אין היתר לטלטל למקום אחר אלא כשאנו יכול לנער במקומו, וגם זה רק לצורך דבר המותר ולא לצורך דבר האסור, וקצ"ע איך יבארו הרמב"ן והר"ן את הגמ' ביצה כ"א: שמטלטל סופלי לחיותא אגב ריפתא דהתם מטלטל לצורך שימוש במוקצה, ואולי מיירי באופן שתחלת הולכתו היתה כדי לסלקו ממקום האכילה, ורשאי לעשות כן כדין מעות שע"ג הכר, ומעתה מוליכין לבהמה. ואילו ברא"ש מתחדש היתר של ביטול מוקצה אל הפת וזה פוטר מלנער אף במקום שיכול לנער]. וכתב בהגהת חת"ס דטוב לחוש לדברי הרא"ש בביצה ולכן טוב להניח פת בקערה ולקלוף עליה ביצים או אגוזים. ועיין משנ"ב ס"ק קט"ז שנקט להלכה כקולא זו של הרא"ש, דכאשר יש פת ה"ז פוטר מניעור, וכתב דאפשר שאפילו מותר להניח לכתחילה פת אם קשה לו הניעור. ונראה שבדברי המג"א והחת"ס האלו **אינם שייכים כ"כ במציאות השכיחה בזמננו**, דהמג"א והחת"ס עוסקים במקום שאפשר לנער את הפסולת במקומה, ובאו למצוא עצה לפטור עצמו מלעשות זאת, אך **במציאות השכיחה כהיום שא"א לנער את הפסולת במקומה אין צורך להניח פת או כלי היתר בצלחת בה נותן את הקליפות**. אמנם מ"מ במקום שאפשר לנער את הפסולת במקומה אם מונחת פת ע"ג הטבלא ה"ז פוטר מניעור, וה"ה אם יש קליפות בצלחת ויש גם פת ה"ז פוטר מניעור [ועיין פמ"ג בא"א ס"ק נ"א דלא דוקא פת אלא ה"ה אוכלין, ומסתבר דה"ה שהקליפות בטלות לגבי כלים של היתר, ולכאורה זה יאמר אף לגבי כלים חד פעמיים שאינם מוקצה]."

2. מחמיר.

(א) ע"י חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ג') – "שו"ע סי' ש"ח סכ"ז ואם יש פת על השלחן כו' ואם היה צריך למקום כו', מבואר דבפת על השלחן שרי לטלטל אף באפשר לנער במקומו, ואין לזה מקור בגמ', ובתשובת הרא"ש בכללי מוקצה משמע דמפרש דהא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא אע"ג דלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד, משום דגרעינין לא חשיבי ובטלין אגב פת, ומ"מ זה לא דמי לטבלא שהפת והגרעינין עליה, וגם בהא דשמואל דעת הרמב"ן במלחמות שבת קמ"ג א' ובביצה כ"א ב' דמיירי דהגרעינין מונחין על הפת, וכ"כ הר"ן שם וכ"כ הרא"ש בביצה שם בשם ריב"א, וכ"מ בגמ' דאמר עלה עושה אדם כל צרכו בפת, ולא מצינו בככר המונח למעלה שיצטרך להא דשמואל דעושה אדם כל צרכו בפת, והלכך **קשה להקל בזה**, מיהו על הרוב אי אפשר לנער במקומו שיהיו נדרסין תחת רגליו, והלכך מותר לטלטל הטבלא למקום האשפה או לאבוס ולנערם שם, וזהו בכלל צריך למקומו המבואר בשו"ע. ול' המ"א ס"ק נ"א אינו מובן שהביא דברי הרמב"ן והר"ן בהא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא, ואינם ענין לכאן דהתם באי אפשר לנער במקומו איירי דצריך שיהי' קרקע הבית מקום נקי לתשמיש ולהילוך, וכיון דלא נעשה בסיס מטלטלו ועודן עליו כדין צריך למקומו, וכ"ה בהדיא במלחמות בשבת שם, אבל הכא באפשר לנער במקומו קיימין, גם מה שדן אי מותר להניח לכתחילה ככר, ואייתא עלה דברי הרא"ש בביצה, צ"ע דדברי הרא"ש הוא כדברי הרמב"ן והר"ן, ודברי הרא"ש בתשובה הוא פ' אחר, דמשום ביטול הגרעינין לפת אתינן עלה, וראיתי בס' מה"ש הביא בשם ס' ת"ש לתמוה על הרמב"ן והר"ן, מהא דקיי"ל דאם אפשר לנער צריך לנער אף היכי דלא נעשה בסיס, ולמש"כ לק"מ דהכא בצריך למקומו איירי וכמבואר בהדיא במלחמות".

(ב) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י"ד, טלטולי שבת אות כ"א, ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ח, ע"י דברות משה שבת סי' ל"ד הע' נ"ב) – "אם יש להתיר טלטול קליפות על ידי הנחת כיכר בכלי שהן מונחות בו. תשובה: והנה כשאכא פירות שיש להם קליפות שאינן ראויים למאכל בהמה, ורוצה לקלפם ולהניח הקליפות כך שיהיה מותר לטלטלן אח"כ מן השולחן בידיים (ע"י סימן ש"ח סעיף כ"ז ובמשנה ברורה ס"ק קט"ו), אין להניח הקליפות בכלי, דאז אינו כ"כ מאוס ולא יהיה היתר פשוט לטלטלו מטעם גרף של רעי, וגם יהיה נחשב הכלי אז כבסיס לא מדין מוקצה דבסיס, דאין בסיס לחצי שבת (ע"י מ"ב סימן ש"י ס"ק ל"ז), אלא מצד איסור טלטול היתר ואיסור ביחוד כשהאיסור הווי עיקר. ואין היתר להניח בכלי ג"כ כיכר או משהו כזה (ע"י מ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ז). והוא פשוט, דעל הכלי הא נתווסף איסור, דהרי הכלי נמי תיאסר מדין בסיס, שהרי אסור לטלטלו עם האיסור ואין להוסיף עוד דבר שיאסר בעצם מחמת סיבה זו גופא, דגם את הכיכר אסור יהיה לטלטל יחד עם האיסור. אך יהא מותר לטלטלו רק מצד שהוא ג"כ נעשה מאוס, כגון אם תיאסר הכיכר עצמה על ידי שהונחה עם הקליפות, מצד היתר הוצאת גרף של רעי. שלכן מה יועיל הנחת הכיכר. דלא חסר היתר להוצאת הכלי עם הקליפין כיוון שהוא מאוס אף כשמונח בכלי, ומה לן היתר זה דיעשנו עוד בסיס להיתר, יותר עדיף מהיתר דמאוס. ובשלמא אם הנחת הכיכר היה דבר המותר לכל מוקצה, הרי היה דבר המסלק איסור מוקצה, והיה עדיף. אבל כיוון שאינו מסלק בעצם האיסור, דהא אסור בכל מוקצה, והיתר זה אינו כלום (שבת קמ"ב ע"ב, לא אמר כיכר או תינוק אלא למת בלבד. ועיין גם בדברות משה שבת ח"ב סימן ל"ד הערה נ"ב בטעם מה שלא נוכל לומר שהכיכר חשוב יותר מן הקליפות שבכלי. ולכן גם אינו שייך להיתר להגביה הטבלא ולטלטלה עם הקליפים אגב הפת בשו"ע

סי' ש"ח סעיף כ"ז, די"ל דעל גבי השולחן הוויא הפת חשובה יותר מהקליפין, והם בטלים אצלה. אבל בכלי שהוכן דווקא לקליפין, כדי שיוכל לסלקם משם בקלות, אין הפת מבטלת את הקליפין, ואדרבא בטילטול הכלי עם הקליפין והפת, הווי הקליפין עיקר. וכשאין הפת עיקר באמת לא התירו טילטול מוקצה על ידי פת, דבמת התירו אף שהוא אסור, משום כבוד המת, והצריכו רק היכר בשביל שבת. אבל הכא בגרף של רעי הא לא הצריכו כלום להיתר, דטעם דמאיס הוא דבר המתיר בעצמו בלא שום צירוף. אך מחמת שהיה נדמה לו שבתוך כלי לא יהיה מאוס כ"כ, נתנם בכלי. וכשראה שלא הועיל, יש לו להיתר דמאיס כמתחילה, וא"צ לו לעוד היתר דכיכר דג"כ אינו דבר המותר לכתחילה אלא לצורך".

3. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק מ"ג).

(א) חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק ב' ד"ה וכן, עמ' קכ"ו) – "וכן אם יש פת וכדו' יחד עם הפסולת על הכלי ואי אפשר לנערה במקומה, כתב בשו"ע דמותר להגביה הטבלה ולטלטלה עם המוקצה שהמוקצה בטל אגב הפת. והחזו"א פיקפק על היתר זה".

ב. האם לכתחילה מותר להניח פת כדי להגביה הטבלה: למקילים לעיל.

1. מג"א (ס"ק נ"א) – "כלומר אף על גב דבכ"מ דהוי בסיס לאיסור ולהיתר אם יכול לנער צריך לנער כמ"ש סי' ש"ט ס"ג ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד כמ"ש סי' ש"א ס"ה שאני הני שהן בטילים לגבי פת אבל כל מידי דלא בטיל לגבי פת ולא הוי עליה תורת כלי אין מטלטלין אגב פת [הרא"ש בתשובה וכו' כ"ר ח"ו] ומשמע מזה דמות' להניח אצלם ככר או תינוק דומי' דמת אבל בפסקיו פ"ב ד"ט כתב דוקא לזרקו בפיו כשאוכל' לתוך הסל שהלחם בו אבל להניח לחם עליהם כדי לטלטל אסור דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד".

2. מצדד להקל.

(א) פמ"ג (א"א ס"ק נ"א) – "עיין מ"א. דאף לא היה שם בשעת מעשה אוכלין, רשאי להניח שם אוכלין והם בטלים אגב הפת. ועיין ט"ז [סימן] ש"י אות ח' כהאי גוונא, דאם בין השמשות לא היה בסיס, רק בשבת, שרי להניח היתר אצלו והוה בסיס להיתר ולאיסור, דאין מוקצה לחצי שבת".

(ב) מ"ב (ס"ק קט"ז), ילקוט יוסף (שבת ח"ב כללים בהלכות מוקצה הע' ט', דינים לאשה ולבת פרק כ"ד סעי' י') – "ואם יש פת. ואפשר שאפילו לכתחילה מותר להניח פת כדי להגביה הטבלה אם קשה ליה הניעור עיין במ"א ופמ"ג".

3. מצדד להחמיר.

(א) חת"ס (על מג"א ס"ק נ"א) – "ומשמע מזה. נ"ב ומשו"ה טוב להניח חתיכת פת בקערה ולקלוף עליה קליפת הביצים בשבת או קליפי האגוזים".

(ב) ערה"ש (סעי' נ"ב) – "אבל אם אין שם פת לא התירו להניח אצלם ככר ולטלטל להדיא כמו במת וי"א דגם בכאן מותר והעיקר כדיעה ראשונה [עמ"ג סקנ"א]".

4. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט מילואים אות כ"ב, לשונו מובא לעיל).

(א) נתיב חיים (על מג"א ס"ק נ"א) – "ומה שהקשה מפסקיו יש לחלק בין פת שלם ובין פרוסות דלא חשיבי ולא בטילי גביה".
(ב) הגרפה"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קט"ז) – "צ"ע בספיקת המ"ב להתיר ע"י פת לכתחילה, וי"ל דס"ד דכיון דכבר חל איסור טלטול על הטבלה, מאחר שהיה מונח שם הקליפים בלא הפת, ע"כ צריך למעט בכל האפשר בטלטול, וע"כ ס"ד דעדיף ע"י ניעור, מאשר ע"י טלטול בפת, דהוא כעין דחיית איסור המוקצה, קמ"ל דטלטול ע"י פת מותר לכתחילה, משום דהטלטול מתייחס בעיקר לפת החשובה ולא לקליפה, ומיהו כ"ז ווקא אם הניעור קשה לו, כמ"ש המ"ב".

ג. קשה: שצריך לנער.

1. מחה"ש (ס"ק נ"א) – "וכתב בספר תוספת שבת [ס"ק עז] וז"ל, אחר שהביא דברי רמב"ן והר"ן, כתב על דבריהם וז"ל, ואנכי לא ידעתי איך יתישב לפי דבריהם הא דאיתא בסימן ש"ט סעיף ג' וסעיף ד', והוא ש"ס ערוך, ע"ש. ואפשר דמה שכתב מ"א על זה ודברי הרב ב"י צ"ע הוא טעות סופר, וצ"ל ודבריהם צ"ע, וכוון למה שכתבתי, עכ"ל ספר תוספת שבת. ולפענ"ד יש לחלק, דוקא הכא דמטלטל דבר מה שהוא מותר לגמרי, מה שאין כן בסימן ש"ט, לא מיבעי היכי דמונח עליו דבר איסור גרידא דהוי ההיתר בסיס לדבר אסור א"כ אפילו מטלטל ההיתר הרי מטלטל איסור, דהא נעשה בסיס וגם הוא אסור, וגם אי מונח עליו איסור והיתר דצריך ניעור ולא הותר הטלטול, ג"כ הוא מהאי טעמא דלאו בהיתר מטלטל דהא נעשה בסיס גם לאיסור, מה שאין כן הכא דלא נעשה בסיס לאיסור כלל. אולם בשוכה עליו איסור דגם כן קיימא לן דצריך ניעור ולא הותר הטלטול, אף על גב דלא נעשה בסיס, צריך לומר מכל מקום כיון דהונח בכוונה עליו האיסור בחול, אף על גב דמה שמונח עליו בשבת הוא מחמת שכחה, ומהאי טעמא לא נקרא בסיס, מכל מקום לענין לטלטלו להדיא עם האיסור שעליו גרע ולא הותר. ומה שכתב בספר תוספת שבת שטעות סופר הוא מה שכתב מ"א ודברי הרב ב"י כו', לענ"ד אינו טעות סופר, אלא דקשיא למ"א דהרב ב"י [עמוד שי ד"ה וכתב] הביא תשובת הרא"ש דמתיר לטלטל הטבלה עם הקליפין, וסמ"ג [לאוין סה עמוד רכג] אוסר אלא צריך לנער, וכתב הרב ב"י דיש לומר דלא פליגי, דהרא"ש מיירי שיש פת על השלחן, וסמ"ג מיירי דליכא פת על השלחן. ולפי דברי מ"א גם הרא"ש בתשובה על כרחך מיירי דעדיין ליכא עליו הפת, ואפילו הכי מותר ע"י שיניח עכשיו פת עליו, וגם סמ"ג שכתב דאין להתיר טלטול השלחן עם הקליפין וצריך לנער, משמע קצת דחולק, דניהו דמיירי דעכשיו אין עליו פת, מכל מקום למה הוצרך דוקא לנער, הא אפשר שיניח עכשיו פת עליו, משמע דסבירא ליה כהרא"ש בפסקיו דאוסר כהאי גוונא".

2. מראי מקומות – מג"א (ס"ק נ"א, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' נ"ב, לשונו מובא לעיל), תורת שבת (ס"ק מ"ו), חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ג', לשונו מובא לעיל).

קכ] מאכל בהמה - סעיף כ"ח.

א. איזה גדר: כדין מאכל אדם, או כדין כלי שמלאכתו להיתר.

1. מחמיר: דינו ככלי שמלאכתו להיתר, ולכן בלי צורך כלל אסור – פמ"ג (א"א ס"ק י', סי' תמ"ד א"א ס"ק א', "והוא הדין אוכלי בהמה אין להם דין אוכלין"), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ו), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק נ"ה), פתחי עולם (ס"ק י"א), כה"ח (ס"ק מ"ג), הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ז' הע' י"ג), ששכ"ה (פרק כ' הע' רס"ד [דפו"ח, הע' ש"ג]), לחמי השלחן (דיני מוקצה בקצרה סי' ג' אות ה' ס"ק ג'), שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"א, הע' י"ג, "י"ל מקורו מרש"י ..."), הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש פרק י"ד), לוח המוקצה (ערך אוכל-של בעלי חיים), שבות יצחק (ח"א עמ' ק"כ).
2. מראי מקומות – קצות השלחן (סי' קי"א ס"ק ו', "וצ"ע לדינא"), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות א' ערך אוכלין, "וצ"ע"), הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ז ד"ה והנה), פני שבת (סי' שכ"ב עמ' קע"ג אות ג').

ב. זרק לאשפה בשבת.

1. אינו מוקצה – מנחת יצחק (ח"ז סי' ט"ז אות א'), ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"ז], לשונו מובא לקמן), שלמי יהודה (פרק ז' סעי' ד', לשונו מובא לקמן), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ט הע' י'), מגילת ספר (סי' נ' ס"ק י', קונ' שמירת שבת פרק כ' אות י"ט, לשונו מובא לקמן), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ה), הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' קנ"ה, עמ' ר'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קמ"ו, הע' תק"ו).
2. מוקצה, אם האוכל נמאס באשפה – הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' פ"ח [דפו"ח, הע' צ"ג], שולחן שלמה ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ז ב' [לשונו מובא לקמן], עי' שלמי יהודה פרק ז' הע' ד').

ג. זרק לאשפה בערב שבת.

1. אינו מוקצה.
 - א) מגילת ספר (סי' נ' ס"ק י', קונ' שמירת שבת פרק כ' אות י"ט) – "ששכ"ה" [דין זה הוא מחודש, שמדמה שיירי אוכל הראויים למאכל אדם או בהמה לשברי כלי חרס העושים מעין מלאכה, ושיהיה בזה הבדל בין אם זרק לאשפה מבעו"י או שזרק בשבת, ויש לפקפק על זה, דשברי כלי חרס אין להם שום חשיבות מכח ההווה שלהם שהרי הם כצורות ואבנים וכל מעלתם רק בגלל שבאו מכילי שלם ולכן מהני זריקתם לאשפה מבעו"י לבטל תורת כלי שלהם, משא"כ שיירי מאכל שראויים לאדם או לבהמה ויש להם חשיבות בפני עצמם י"ל דלא גרע ממה שעומד מתחילתו למאכל בהמה ואפילו אם זרקם לאשפה מבעו"י לא נתבטל שם אוכל שעליהם".
 - ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' קנ"ה, עמ' ר').
2. מוקצה.
 - א) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ז' הע' ד', שולחן שלמה ס"ק ל"ז ב', סוף ס"ק ס"ה) – "וה"ה לקליפות וכדומה שאם זרקן לאשפה קודם השבת, הרי הם מוקצים אפילו במקום שמצויים בהמות, ואם זורקן בשבת אינם מוקצים. אולם אם זורקם למקום שנמאסים, שפיר נעשה אוכל מוקצה גם בשבת".
 - ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"ז]) – "קליפות, גלעינים ועצמות שראויים למאכל-אדם, או אפילו ראויים רק למאכל-בהמה והיא מצויה באותו המקום, כגון קליפת התפוז, גרעיני האבטיח ועצם רכה, מותרים בטלטול, אף אם השליכם לאשפה או לרחוב בשבת. אך אם השליכם לאשפה או לרחוב מבעוד יום, הם אסורים בטלטול".
 - ג) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' ד') – "אם זרק הקליפות וכדומה לאשפה לפני שבת, מוקצים הם אפילו במקום שמצוי בהמות, ואם זורקם בשבת אינם מוקצים".
 - ד) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ט הע' י') – רק אם אין כלב בביתו.
 - ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קמ"ו, הע' תק"ו) – "אם השליך אותה מבעוד יום לאשפה הרי היא מוקצה".
3. מראי מקומות.
 - א) מאכל אדם, שזרקו לאשפה – עי' סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

קכא] ראוי למאכל בהמה - סעיף כ"ט.

א. האם צריך דעת למשדייה לבהמות: שיהיה הדין של מאכל בהמה.

1. פמ"ג (מש"ז ס"ק כ"ה) – "והנה התוס' בקכ"ז מחלקין בין היכא דאיסורא רביע עליה ... משא"כ דבר שאין ראוי לשום אדם כי אם לכלבים ולחיה אם דעתו למשדייה ליה שרי בטלטול ואם לאו אסור עיין אות כ".
- א) פירוש, צריך דעת למשדייה לבהמות – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ל"ג הע' מ', עי' סי' ש"ח ס"ק מ"ו אות ה' ד"ה אכן, "אך לא ברור שדבריו גם על מאכל בהמה המצוייה"), עי' טלטולי שבת (פרק ה' הע' י"ג אות ג', בשם אג"מ), הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' נ"ג).
- ב) אולי, אין ראייה. שאם הוא מאכל אדם, אבל עכשיו אינו ראוי לאדם (כמו קמח או בשר קודם בישול), צריך דעת למשדייה לבהמות. וכן מסיים, עי' מש"ז ס"ק כ', ששם ראוי לאדם אחר שבת. וכמו זה עי' הא"ר (ס"ק ע"א) "הא עינינו רואות דחתול אוכלת דגים חיים ואמרינן בגמרא דמטלטלי מים מגולים אף שאין ראוי אלא לחתול, עד כאן, ונראה לי דמכל מקום ודאי לאו אדעתיה למשדי לחתול מה שאין כן בשר תפל לפעמים משליכו לכלבים".
2. מחמיר: צריך דעת למשדייה לבהמות.
 - א) אג"מ (טלטולי שבת פרק ה' הע' י"ג אות ג') – "וכן הורה".
 - ב) טלטולי שבת (פרק ה' הע' י"ג אות ג', עי' סוף עמ' ק"ה).

- (ג) אות ברית (סי' ו' אות י"ז).
 (ד) עי' הגר"צ ובר שליט"א (מוריה טבת תשנ"ב גליון ר"ז עמ' פ"ח) – "שהיתר זה דוקא במקום שבעל הקליפין שייך שיתן לשכנים שיש להם כלבים אבל אם ברור שלא יתן להם ודאי חשיב מוקצה ... וראה לזה מדין בגדי עניים".
 (1) מראי מקומות להדמיון של בגדי עניים – תהלה לדוד (ס"ק ל"ה), עי' אור חיים (עמ' רט"ז אות ב').
 (ה) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ה, הע' נ"ח [לשונו מובא לעיל]) – "אם אין דעתו ליתן להם ואין רגילים ליתן להם הוי מוקצה אף במקום שמצויים כלבים".
 3. לא צריך דעת למשדיה לבהמות.
 (א) עי' מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו סוף אות א', כדאי' בשלמי יהודה פרק ז' הע' ג') – "הקרטין ... מנ"ל דאינו ראוי לכלבים, דדוקא עצמות קשות אינם ראויים לכלבים, אבל בין שהקרטין בשר יבש, או דם שנתיבש, מנ"ל שאינו ראוי לכלבים".
 (ב) עי' אבן ישראל (מאור השבת ח"א במכתבי כ"ט הע' י"ג) – "לשונו מובא לקמן".
 (ג) הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ז' הע' ג', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ז, אמנם עי' הל' שבת בשבת ח"ב פרק כ' הע' נ"ח [לשונו מובא לעיל]) – "אין האוכל שלהם מוקצה ... הלא ודאי תזרוק אותה לאשפה ובכ"ז אינה מוקצה ... אם זה מאכלם אין הקליפות מוקצים".
 (ד) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' ג') – "אפילו אם רגיל לזרוק הקליפות וכדומה לאשפה ואינו נותנם לבהמה, בכל זאת אינם מוקצים במקום ששכיח בהמות".
 (ה) ברכת השבת (על סעי' ס"ה) – "אבל פשטות הדברים נראה דשרי והטעם דשרי הוא משום דכיון שמצויים חל שם מאכל בהמה על העצמות וסגי בזה ולא בעינן שנותנים אותם לפני הכלבים בפועל".
 (ו) שלמי יהונתן (ס"ק מ"ו, ח"ג פרק ה' סעי' מ"ו, [אולי חוץ מכלבים, עי' סוף סעי' ל"ג]) – "ונראה שאף אם אין בדעתו ליתן את הקליפות לבע"ח מ"מ כיון שיש לו אפשרות ליתן להם הקליפין וכן מנהג המקום נחשבים הקליפין כאוכלי בהמה שאינם מוקצה".
 (ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קנ"ד).
 (ח) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ח) – "ואף במקומות שאין רגילות ליתן עצמות לכלבים, מותר לטלטלן, [שהרי מצויים בינינו כלבים וחתולים]".
 (ט) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קמ"ו, הע' קצ"א) – "כן נראה מסתימת הפוסקים דבכל גווני אין קליפות אלו מוקצה ולא הצריכו שיהיה רגיל ליתנם לפעמים לבהמות וחיות, וכן משמע בבה"ל סי' ש"ח סעיף ל' ד"ה גרעיני".
 4. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג עמ' קל"ב).

ב. ראוי לאכול ביום שבת או גם אם ראוי לאכול ביום חול [פירוש: האם הוא רק אם מזונותו עליך].

1. מג"א (סי' שכ"ד ס"ק ז') – "לפני כלב. משמע בגמ' אפי' כלב שאינו מגדלו בביתו מותר דמצוה ליתן לו מזונות ועסי' ש"ח ססכ"ט".
2. מיקל: גם אם ראוי לאכול ביום חול [פירוש: אפילו שאין מזונותיהם עליו יש להקל].
 (א) נהר שלום (סי' שכ"ד ס"ק ה') – "הרמג"א ... ומה שציין מסימן ש"ח ס"ס כ"ט שכתב הרמ"א שם דמותר לטלטל עצמות אם ראויים לכלבים דהא כלבים מצויים לעניות דעת נראה דמהתם לא מוכח מידי דכל מידי שהוא מאכל לבהמה או לעוף המצויים התיירו בטלטול כיון דשכיחי לרוב בני אדם אע"ג דלמאן דלית ליה הבהמה או החיה בביתו אי אתי ליה מעלמא אסור ליתן לפניו המאכל אע"ג שרי בטלטול והעצמות שכתב הרמ"א שם הכי הוא דחזו לטלטול כיון שמיוחדים לכלב דשכיח אבל מכל מקום כל שאינו שלו אסור ליתן לפניו ומ"ש אין נותנים מזונות לפני החזיר היינו לאסור אפילו גדלו בביתו דכיון דעביד איסור לגדלו לא מיקרי מזונותיו עליך".
 (ב) אבן ישראל (מאור השבת ח"א במכתבי כ"ט הע' י"ג) – "דעצמות וקליפות הראויים למאכל עופות המצויים, שאין מזונותיהם עליו, אע"פ שאסור לתת להם לאכול כמבואר בסימן שכ"ד סי"א, אפילו הכי לא הוי מוקצה היות וראוי לאוכלן".
 (ג) הגר"ש"י שלזינגר שליט"א (הלכה שלימה ח"א סוף סי' כ"א) – "באופן ברור שיש להקל בזה, שמלבד שכן מוכח מן האחרונים הנ"ל, גם בדעת המ"א יש לומר כן, ומה שציין לסימן ש"ח ס"ס כ"ט יש לפרש בפשיטות שלא בא אלא להזהיר שלא יטלטלו מאכל הראוי לכלבים אא"כ יש כלבים מצויים, ואז מותר וגם מצוה להאכיל כלב אפילו אינו מגדלו בביתו. ועוד העיר שבזמניהם בהרבה מקומות לא היה עירוב, ולא היה אפשר לאלו שלא היו מחזיקים בע"ח בביתם להוליך המאכל לבהמתן של אחרים, וגם הבעלים לא היה אפשר להם להביא הבהמות אליהם, ואעפ"כ לא העיר שום ראשון או אחרון שבכה"ג יש פקפוק, אלא כל שראוי המאכל לבע"ח המצויים סגי".
 (ד) הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"א) – "ויש להביא ראיה אלימתא לדבריהם, דהנה לעיל הבאנו מש"כ התהל"ד בדעת המ"א ... והשתא יש לעורר דהא מצינו לכמה אחרונים בסימן שכ"ד דס"ל דאסור להאכיל בהמתן של אחרים, ורק בהמות שלו מותר להאכיל שרק אז נחשב 'מזונותיהן' עליך", זה יצא ראשונה הא"ר ... וכן דעת הנהר שלום ... והשתא לפי הנחת המחצה"ש ותהל"ד דבעינן שהבעה"ב יהא אפשר לו בפועל להאכיל הבע"ח בשבת, דאל"כ הו"ל כבגדי עניים בבית עשירים, איך מתרצים הא"ר ונה"ש דין המפורש בסימן ש"ח סעיף כ"ט שמותר לטלטל כל מאכל הראוי לבע"ח המצויים, הלא לדידהו אסור להאכיל בע"ח של אחרים, וא"כ יתחשב כל מאכל בע"ח מוקצה, אשר ע"כ דס"ל להא"ר ונה"ש דלא תלוי כלל ההיתר דטלטול מאכל בהמה במה שאפשר לו בפועל להאכיל הבהמות בשבת, אלא כל שיש בע"ח מצויים במקומו סגי בהכי לתת שם מאכל על כל דבר הראוי להם. וכ"כ הנה"ש להדיא ... ולפ"ז כל שיוירי מאכל אדם שדרך העולם למנוע מלאוכלו לא נחשב מוקצה אם מצוי בשכונה בע"ח שהיו אוכלים את זה".

(1) נותנין מזונות לפני בעלי חיים: האם דוקא בעלים, או גם אדם אחר – עי' סי' שכ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

3. מחמיר: צריך שראוי לאכול ביום שבת [פירוש: רק אם מזונותן עליך יש להקל].

(א) מחה"ש (סי' שכ"ד ס"ק ז') – "ועיין סימן ש"ח סוף סעיף כ"ט. ר"ל, דמשם מוכח דאפילו לפני כלב של אחר מותר ליתן בשבת, שכתב שם רמ"א ולפי זה מותר לטלטל עצמות כו' אם ראויים לכלבים, דהא כלבים מצויים, עכ"ל, ועל כרחך אין הכוונה דהא כלבים מצויים לכל אחד ואחד, דהא זה ליתא, אלא על כרחך ר"ל מצויים בעיר, ואם איתא דאסור ליתן לפני כלב של אחרים למה יהיה מותר לטלטל, הא לגבי בעל הבית אין ראויים לכלום דהא הוא לית ליה כלבים, ובמוקצה הכל הולך אחר דעת בעל הבית וכמו שכתוב לעיל סוף סימן ש"ח. אלא על כרחך דמותר ליתן מזונות לפני כלב של אחרים, אם כן אפילו לית ליה כלבים חזיין ליה, ואתי שפיר".

(ב) תהלה לדוד (סי' שכ"ד ס"ק י"ד) – "במה"ש ... ודבריו נפלאים מדעתי דהא כל שראוי למאכל כל חיה ועוף המצוין מטלטלין אותו אף בדלית ליה. וע"כ מותר ליתן לפנייהם מזונות אף שהם של אחרים דאל"כ הא לא חזי לדידי'. וא"כ מאי חידש המ"א בכלב וכתב טעמא דמצוה ליתן לו מזונות. אע"כ דבכלב מ"ש המ"א שאינו מגדלו בביתו היינו שאין לו בעלים והוא של הפקר דומיא דיוני שובך ויוני עלי' והוי אמינא דמקרי אין מזונותיו עליך וקמ"ל דמצוה ליתן לו מזונות. ומה שהראה המ"א לסי' ש"ח היינו דלפי דבריו בכאן צ"ל דמ"ש המחבר חיה ועוף המצוין היינו שיש להם בעלים ומ"ש הרמ"א ז"ל כלבים מצוין היינו אפילו אין להם בעלים".

(ג) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ז' הע' ו', שבות יצחק סוף עמ' קי"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ו) – "דדוקא אם יש בעלים לבע"ח, שאל"כ כיון שאסור ליתן להם אוכל שהרי אין מזונותם עליך כמבואר בסי' שכ"ד ס"א לכן אסור לטלטל מאכלם".

(ד) חוט שני (ח"ג פרק ס"א ס"ק א' [עמ' קל"א] ד"ה ובעיירות, [עמ' קל"ב] ד"ה ויש) – "לאפוקי בע"ח של הפקר, וגם אין לו כזה בע"ח, ואז דינו שאסור להאכילו דהוי מוקצה לגביו".

(ה) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' ה') – "ואם הבע"ח הפקר אינו נחשב מצוי לגבי מוקצה".

(ו) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תרנ"א, מצוות התלויות בארץ עמ' ק"ו ד"ה ועיין) – "להגר"י פישר זצ"ל ... אין זה מספיק שלא להחשיב קליפות אלה למוקצה, אחר דסוף סוף בפועל אינו יכול ליתנם לבהמה ועוף שאין מזונותיהם עליו ... והראוני בספר שלמי יהודה ...".

(ז) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ו) – "שכל זה דווקא לבהמות שמזונותיהם עליהם כגון חיות שעשועים (pets). אבל אם אינן מזונותיהם עליהם, הדין הוא שאסור להאכילם. ולפיכך בא"י ברוב שכונות אין מצויים כלבים וחתולים להשכינים".

(ח) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קפ"ח) – "עי' בספר שבות יצחק על עניני מוקצה פ"ט ס"ק י' שכתב בשם הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] דדוקא לגבי בעלי חיים הגדלים אצל בני אדם ומזונותיהם מוטלים עליהם אמרינן שהפסולת הראויה להם אינה מוקצה, אבל בעלי חיים של הפקר אינם מועילים בזה, שהרי אסור להאכילם בשבת כמבואר בסי' שכ"ד ס"א [וכן משמע במג"א סי' שכ"ד ס"ק ז', עיי"ש במחה"ש]. אמנם כלבים מותר להאכילם אף אם הם של הפקר כמבואר במג"א שם. ולכן אף מי שהורגל בימות החול להשליך אוכל לבע"ח של הפקר אין זה בגדר מזונותיהם עליו ואסור ליתן להם אוכל בשבת כל זמן שלא עשה בהם קנין גמור, והפסולת הויא מוקצה".

(ט) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ו).

4. מראי מקומות.

(א) מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ב סעי' ל"ה) – "ובזמנינו שמצויים חתולים ברוב המקומות, מותר לטלטל עצמות רכות שנתפרקו מהבשר וקליפות שראויות לאכילה לחתולים".

(ב) הגם אסור לטלטל בלי עירוב, יכול הבע"ח לבא למאכל – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' הע' ל"ט), שלמי יהודה (פרק ז' סוף הע' ה').

ג. צריך קנין בעלות של חושן משפט או גם של הפקר - יסוד המחלוקת, מה הגדר של 'מזונותן עליך'.

1. עי' סי' שכ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ד. בע"ח של עכו"ם, אם מותר להאכילם - יסוד השאלה, מה הגדר של 'מזונותן עליך'.

1. עי' סי' שכ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם דוקא הבעלים שיש בעלי חיים, או גם אדם ישראל אחר - יסוד המחלוקת, מה הגדר של 'מזונותן עליך'.

1. עי' סי' שכ"ד סעי' י"א, לשיטות ומראי מקומות.

ו. מקום שאין דרך להאכילם לבהמה, אבל חזו לבהמה.

1. ראוי רק בשעת הדחק: כמו גרעיני תמרים, הוי מוקצה.

(א) עי' מחבר (סעי' ל') – "במקום שמאכילים אותם לבהמה מותר לטלטל".

(ב) לבושי שרד (על מג"א ס"ק נ"ד).

(ג) מ"ב (ס"ק קכ"ב) – "אבל מקום שאין דרך להאכילם לבהמה אסור לטלטלם אע"כ דחזו לבהמה".

(ד) טלטולי שבת (סוף עמ' ק"ה).

(ה) מראי מקומות.

1) בה"ל (סי' שכ"ב סעי' ד' ד"ה אוכלי) – "אוכלי בהמה וכו'. עיין במ"ב מש"כ ומשמע בגמרא היינו דשם איירי לענין טלטול

עצי בשמים ושמות ג"כ לקטמם וצע"ק מלעיל סימן ש"ח ס"ל דלפי מה דקי"ל שם לכאורה אין היתר לטלטולם".

2. גרעיני שאר פירות, ושאר מאכלים: שאין דרך להאכילם לבהמה, אבל חזו לבהמה.

(א) מחמיר.

- (1) אור לציון (סוף ס' שבתותי תשמורו ח"א, לפרק כ"ו סעי' ח') – "יש להחמיר בימנו שדינו כדבר שאינו ראוי אף למאכל בהמה כיון שאין רגילות בימנו ליתן עצמות לכלבים כלל".
- (2) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' מ"ז) – "אם כל מגדלי הבהמות שבאותו מקום רגילים ליתן לבהמות מאכלים אחרים ואינם מאכילים אותם קליפות וגרעינים כלל, מסתבר שאף באותו מקום נחשבים הקליפין והגרעינים מוקצה".

(ב) מיקל.

- (1) ביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שנ"ח הע' י').
- (2) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ו [דפו"ח סעי' כ"ו], הע' פ"ד [דפו"ח, הע' צ']).
- (3) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שנ"ח הע' י').

(ג) מראי מקומות.

- (1) בה"ל (סעי' ל' ד"ה גרעיני) – "ולענין גרעיני שאר פירות **אפשר** דמודה השו"ע למה שמשמע ברמב"ם דסגי שיהיה עכ"פ ראוי למאכל בהמה דז"ל בפכ"ו כל הקליפין והגרעינים הראוין למאכל בהמה מטלטלין אותן ושאינן ראוין אוכל את האוכל וזורקן לאחריו ואסור לטלטלן וגרעינין של תמרים שאני משום דאינן נאכלין אף לבהמה כ"א ע"י הדחק כמ"ש בלבוש ולפיכך החמיר בזה שיהא דרך אותו המקום להאכיל לבהמה אף דהרמב"ם כלל כל הגרעינים בחדא מחתא".

ז. שבת (דף קכח). – "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מטלטלין שבריי זכוכית, מפני שהוא מאכל לנעמיות ... סבירא להו, **כל ישראל בני מלכים הם**".

1. פשוט – הגר"ש צ"ל (הערות במסכת שבת, דף קכח. ד"ה שם), פירות תאנה (דף קכח. ד"ה אמר), שלמי יהונתן (ס"ק מ"ו).

קכב] הגדר של מצוי.

א. בעיר שאין הבהמות מצויות.

1. מחמיר – מחבר (סעי' כ"ט, "ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינן מצויים ... אסור"), מג"א (ס"ק נ"ד, "ופשוט דאם אין כלבים מצויין בכל ענין אסור"), מ"ב (ס"ק קכ"א, "ואם אין כלבים מצוים באותו המקום גם באופן זה אסור לטלטל"), פוסקים.
2. הגרש"א צ"ל (ששכ"ה פרק י"ב הע' צ"א [דפו"ח, הע' צ"ו], מלואים, שולחן שלמה ס"ק נ"ז, ע"י ס"ק ס"ג) – "דאף בעיר שאין הבהמות מצויות, מ"מ לא חשיבי מוקצה, הואיל ושם מאכל בהמה עליהם. **אולם צ"ע** דבפמ"ג א"א ס' שח ס"ק י' כתב דמאכל בהמה הוא מוקצה לענין זה דאסור בטלטול שלא לצורך כלל. ולפי"ז בעיר שאין בהמות מצויות שפיר הוי מוקצה, ועיין גם מ"ב ס' שח ס"ק קכא ולקמן פרק כ' סעי' כו, ועדיין צ"ע".
- (א) מראי מקומות – פסקי תשובות (הע' צ"ג, "הגרש"א ... ותמוה מאד מאין מקורו"), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תרנ"א, מצוות התלויות בארץ עמ' ק"ו ד"ה ויש, "הגרש"א איערבאך צ"ל ... וזה אינו"), שלמי יהונתן (ס"ק מ"ו אות ג').

ב. פשוט במ"ב (ס"ק קי"ט) – "שאינם מצוים. אצל **רוב בני אדם**. ומה דעשירים מגדלין אותו המין בבתיהם לא נחשב מצוי".

1. פ' סתם בני אדם – מנחת יצחק (ח"ז סי' ט"ז אות א', "וכי בזמן הרמ"א היה הדור פרוץ כ"כ ח"ו שיהיו רוב בני אדם מגדלין כלבים ... מה דאמר רוב בני"א **הכוונה אף לסתם בני"א** ולא דווקא לעשירים, וכדמוכח בגמ' (שבת קכ"ח) עיי"ש, וכן דייק בשו"ע הרב שם (סעי' ס"ד) וז"ל, דהיינו במקום שדרך סתם בני אדם לגדלם ורגילים בכך ולא די במה שמצויים אצל השרים בלבד עכ"ל, ולכן שם (בסעי' ס"ה) כשרצה להמציא מקום שאין כלבים מצויים, כתב וז"ל, כגון אם שובת בשדה או במלון שאין שם כלב עכ"ל, ואם נאמר דצריך להיות רוב בני העיר מגדלין כלבים, לא היה צריך לכל זה").
2. שהוא מצוי אצל סוג אנשים שמגדלים בעלי חיים – חוט שני (ח"ג עמ' קל"א ד"ה ובגדר, "כתב המ"ב ... צ"ל דהפירוש הוא ... היינו שהוא מצוי אצל סוג אנשים שמגדלים בעלי חיים שהם נחשבים רוב בני אדם ... ובעיירות דידן אין מצוי שיהא לבני אדם בהמה ועופות, ומ"מ לא נפיק מגדר דמצוי אצל רוב בני אדם כנ"ל").
3. מראי מקומות – שלמי יהודה (פרק ז' הע' ה'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' ו'), פסקי תשובות (אות כ"ב), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ל"ג, הע' ל"ט).

(א) מקור חיים (חו"י, סעי' כ"ט) – "כל שהוא ראוי וכו'. אין זה ברור דיש לומר דבעינן מצוי ויש לו".

- (ב) הגר"ח צ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קי"ט) – "צ"ב מאי מהני דאצל רוב בני"א מצויים הם, אם אין לאדם פרטי זה מאותו המין, והנראה דבאוכל ממש לא שייך שם מוקצה, והלכך כיון שמין זה מצוי לרוב בני אדם במקום זה, א"כ יש שם אוכל על עצמות אלו, והמקום קובע שם אוכל לפי דרך רוב בני אדם, ומה נקרא חיה מצויה, נ"ל דאע"ג שהם הפקר, כגון חתולים, עדיין נקרא מצוי, כיון דמזונותיהן עליו, ולא בעינן בעלות ע"פ חושן משפט, אמנם נ"ל דכמעט לא שייך היתר זה היום, כיון שלחיתולים מזונותיהן שכיחין בפחי הזבל, ואין צורך להאכילם, אמנם בדבר הראוי לכלבים נראה לנהוג היתר, ומצוה במיוחד להאכיל הכלבים שאין מזונותיהן מצוים כמ"ש הגמ'".

ג. רק הדרך לילך למקום החיות או כל העיר אפילו רחוק וקשה להגיע ברגליו.

1. מחמיר: רק אם הדרך לילך למקום החיות.

- (א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ז' ד"ה ואם) – "וגדר בעלי חיים מצויים, נראה שכל שיכול להלך ולהגיע לאותו מקום שנמצאים שם בעלי החיים, חשיב מצויים, אבל בעיר גדולה, ובעלי החיים מצויים בקצה השני של העיר, ואין דרך לילך בעיר זו מקצה לקצה בהליכה ברגל, לא חשיב בעלי חיים מצויים, ואין לטלטל קליפות".

2. מיקל: כל העיר, אפילו רחוק וקשה להגיע ברגליו.

- (א) יביע אומר (ח"ט סי' ק"ח אות קנ"ד, הליכות עולם ח"ג עמ' ר"י הע' י"ד) – "אע"פ שהם רחוקים וקשה להגיע אליהם ברגליו".
 (ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תרס"ב סעי' י"ז).
 3. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' כ').

ד. שבשכונה סמוכה גרים בנ"א המגדלים את הבע"ח.

1. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג פרק ס"א שעה"צ ס"ק כ' [עמ' קל"א], לשונו מובא לקמן), הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה אות קצ"ב, לשונו מובא לקמן).
 2. הגרש"א זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' קנ"ז ד"ה והנה, הע' קצ"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ה) – "דשכונות אשר אין הדורים בהן רגילים כלל לגדל כלבים וחתולים נחשבות כעיר שאין בה בעלי חיים אלו אף שבשכונה סמוכה גרים בנ"א המגדלים את הבע"ח האלו".

ה. בני ברק.

1. הגרש"ק שליט"א (דולה ומשקה סוף עמ' קס"ב) – "שאלה: האם עוף שאינו מבושל הוא מוקצה, בזמנינו בבני ברק, דהשו"ע או"ח (סי' ש"ח סל"א) כתב להתיר, משום שראוי לכלבים, וגם יש שאוכלים אותו בלא בישול ע"י הדחק, אבל בב"ב לא מצוי כלבים, וגם לא אוכלים אותו כך אף פעם. תשובה: גם בבני ברק מצוי כלבים, ולמעשה צ"ע".
 2. חוט שני (ח"ג פרק ס"א שעה"צ ס"ק כ', עמ' קל"א) – "ועיר שלא מצוי שם כלבים אבל בפרברי העיר מצויים והם באים לפעמים לתוך העיר, וכמו בבני ברק, מסתברא דמיקרי מצויים".
 3. הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה אות קצ"ב) – "גוש דן ודאי לא נחשב לשכונה אחת בזה".

ו. כלבים משוטטים בשכונה.

1. מחמיר.
 (א) הגרש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' נ"ו, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ה) – "אם יש כמה כלבים משוטטים, אין מועילים להתיר את העיר להחשב 'ראוי לכלבים', כשאין דעת ורגילות בני העיר ליתן להם".
 (ב) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ו) – "כמה כלבים משוטטים לא מהני".
 2. מיקל.
 (א) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה אות קצ"ב) – "שכונה שאין מגדלים בה כלבים, אולם הכלבים משוטטים בתוכה, יש להתיר שם טלטול עצמות בשבת. אבל אם אין לו הכלבים משוטטים שם כלל, אף אם השכונה נמצאת בסמיכות לשכונה אחרת שיש בה כלבים, אין להתיר בה טלטול עצמות".

- ז. מראי מקומות – הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' קצ"א, "שאין להביא ראייה מסתימת הפוסקים, דפעם היו רגילים יותר בע"ח משוטטים והיו רגילים לזרוק לפניהם, ונשתנה בזה המציאות הרבה"), ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"א).
 1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' הע' ל"ט) – "וצ"ע לענין מעשה ממתי כבר מוגדר שכלבים מצויים וצ"ע".
 2. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קמ"ו) – "ומקום שמצויים בו בני אדם המגדלים דגי נוי או צפורי נוי אין שאריות לחם או פירורים נחשבים מוקצה משום שהם ראויים למאכל בעלי החיים האלו".

קכג] בהמות אינם מצויים: אבל יש לו בעל חי שאוכל דברים אלו.

- א. אינם מוקצים – מחבר (סעי' כ"ט), גר"ז (סעי' ס"ה), ערה"ש (סעי' נ"ו), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ט"ז אות ד'), פוסקים.
 1. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קמ"ו) – "מי שיש לו בעלי חיים שאין בני אדם במקומו רגילים לגדלם, כגון בהמות או כבשים בעיר שאין מצויים בה בעלי חיים כאלו, אם יש ברשותו פסולת הראויה למאכל הבהמות האלו, אין היא נחשבת מוקצה, אבל פסולת כזו הנמצאת אצל בני אדם אחרים באותה העיר אשר אין להם ברשותם בעלי החיים הנ"ל, הרי היא מוקצה".

ב. שכנים.

1. מחמיר.
 (א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות א' ערך אוכלין) – "ונ"ל דדווקא לאותו האיש וב"ב מותר אבל לשאר ב"א אסור אפי' בביתו של אותו האיש כדלעיל סי' צ"ז ס"ה בסופו ומ"מ נ"ל שאם נוטלו כדי להאכיל לחיה או לעוף זה ה"ז מותר לכו"ע ואעפ"י שאין מזונותיהן עליו מ"מ וודאי דמצוה עביד עכ"פ כדכתיב ורחמיו על כל מעשיו עיין בשערי תשובה סי' קס"ז ס"ק ט' לענין חתול".
 2. מיקל.
 (א) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ז' הע' ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ה) – "שאם יש לשכנו בעלי חיים, גם נקרא מצוי לענין מוקצה".

ג. כאשר דרך להאכילה, או גם אם יכול להאכילה.

1. מחמיר: "שרק כאשר דרך להאכילה בזה לא הוי מוקצה שהוי כמי שייחד האוכל לבהמה".
 (א) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן ס"ק מ"ו סוף אות ה') – "שאם יש לו תרנגולת בבית, אך אינו מאכילה בירורי לחם אלא מאכל מיוחד שנעשה לתרנגולין, חשיבי הפירורים מוקצה גם לאותו האיש ואין לו מעלה במה שיש בביתו תרנגולת".

- (ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' נ"א) – "אם דרכו ליתן לה אוכלין אחרים, מסתבר שאף אצלו הפירורים מוקצה".
 (ג) אות ברית (סי' ו' אות י"ז).
 (ד) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ל"ז).
 2. מיקל.

(א) הגר"ק שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו סיון תשס"ו) – "שאלה: המחבר בס' ש"ח סעיף כ"ט אמר "אם יש לו מאותן מין חיה או עוף מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין" אפילו אם אינם מצויים, האם דין זה דוקא כאשר דרך להאכילה בזה. תשובה: אם יכול להאכילה".

קכד [תרופות (medicine).

א. אם תרופות מוקצה.

1. מוקצה מחמת גופו - עי' סעי' ז' [מוקצה מחמת גופו], לשיטות ומראי מקומות.

ב. חלה בשבת.

1. הוי מוקצה, אבל מותר לטלטל התרופה לצורך החולה.

(א) אג"מ (טלטולי שבת אות כ"ג, או"ח ח"ה סי' כ"א אות א', ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ז) – "ואלו שהובאו בשבת הם מוקצה בכל אופן. אבל אף שהוא מוקצה, מותר להחולה, אף שאין בו סכנה, בעת שצריך ליקח. וכמובן שאם הוא חולה שאין בו סכנה, אסור לעשות סמי רפואה במלאכה דאורייתא".
 (ב) ששכ"ה (פרק ל"ג הע' כ"ז [דפו"ח, הע' ל"ב]) – "ואם חלה היום, אף כי מותר לטלטל התרופה לצורך החולה, לא יטלטלנה יותר ממה שהוא צריך לאותה הפעם".
 (ג) הגר"ק שליט"א (שבת לישראל עמ' ת"פ אות נ"ד) – "הוא מוקצה".
 (ד) נחלת ישראל (סיכום פרק כ' סעי' א').
 (ה) פסקי תשובות (דפו"ח אות ח' ד"ה ומשחות, הע' צ"ו) – "ומשחות רפואיות וכן תרופות למיניהן, כיון שמטרתם רק לחולים, אזי מוקצים הם לבריאים כמוקצה מחמת גופו, אבל לצורך חולה מותר לטלטל. [ואף שחלה בשבת, מ"מ לצורך חולה אף שאין בו סכנה התירו לטלטל מוקצה בשבילו (ואם יוכל, יטלטל בשינוי קצת, ע' משנ"ב סי' שכ"ח סקנ"ח)]."
 (ו) וכדאי בפוסקים - עי' ערך חולה, סי' שכ"ח סעיף י"ז.

ג. אם חלה לפני שבת: אם הוי מוקצה, אבל יש התיר לחולה. או שאינו מוקצה [נ"מ, לאחרים לטלטלו שלא לצורך החולה, וכדו'].
 1. מסופק.

(א) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ט"ז) – "אם החולה עדיין לא נתרפא וראויים הם עדיין בשביל החולה לכאורה יש לומר דשוב מותרים גם לבריאים לטלטלם אפילו שלא לצורך החולה דלפי הנראה לא גרעי ממי שיש לו דבר שאינו ראוי אלא לחיה ועוף שאינם מצויים מ"מ אם יש לו מאותו מין חיה ועוף בתוך ביתו מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין כמבואר בש"ע סימן ש"ח סעיף כ"ט ובש"ע הרב שם סעיף ס"ה וא"כ בכה"ג לכאורה דאפילו בסמים מרים מותר לטלטלם וצריך עיון עוד בזה. ואולי יש להחמיר שלא לטלטלם כ"א לצורך החולה".
 (ב) ברית עולם (מוקצה מחמת גופו אות ל"ג) – "צ"ע".
 2. אינו מוקצה.

(א) אג"מ (טלטולי שבת אות כ"ג, או"ח ח"ה סי' כ"א אות א', ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ז) – "בדבר מה ששאלת בעניני מוקצה בשבת ויו"ט, הנה נראה שסמי הרפואה שבבית החולה שהובאו שם מע"ש, אינם מוקצה כלל".
 (ב) הגר"ש"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ח', שולחן שלמה סי' שי"ח ס"ק ז' ב') – "אם היה חולה מבעו"י אין זה מוקצה כמו בהמה שנשחטה בשבת לחולה שהי' מבעו"י דשרי באומצא".
 עי' הגר"ש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח סוף ס"ק ג') – "יש לדון ברפואות שלא צורך עכשיו, מה הדין כשיש בבית זה חולה אי שרי לטלטלם אפילו שלא לצורך, בגינו".
 (ג) הגר"ש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ט) – "תרופות של חולה - מותר לאחר לטלטלו ולתת לו, אם חלה לפני שבת, דאז היו מוכנות לשימוש כבר מע"ש, דהיתה דעתו עליהם".
הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' מח*) – "שמותר לאחרים לטלטלו שלא לצורך החולה".
הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ג פרק י"ז הע' כ"ט) – "דתרופה לחוליים המצויים דמי למאכל בהמה דבמקום שבעלי חיים מצויים אין בזה איסור מוקצה, כדאיתא בשו"ע סי' ש"ח סעי' כ"ט".
 (ד) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ל"ו [דפו"ח, סעי' ל"ז]) – "תרופות לאדם הבריא, שאסור לו לבולען בשבת, הרי הן מוקצה, אך אם היה חולה מבעוד יום - מותרת הן בטלטול, אף לא לצורך השימוש בהן בשבת".
 (ה) טלטולי שבת (עמ' ק"ח).

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ז אות ב' ס"ק א') – "אם יש בבית חולה הזקוק להשתמש בתרופה זו, וכבר בשעת כניסת השבת היה ידוע שהוא זקוק לה, אין התרופה מוקצה, משום שהוכנה לשימוש בתחילת השבת".
 3. מראי מקומות – הגר"י קמנצקי זצ"ל (במחיצת רבינו עמ' קכ"ב), פסקי תשובות (דפו"ח הע' צ"ה), נחלת ישראל (סיכום פרק כ' סעי' ו').

(א) הר צבי (ט"ל הרים, טוחן סי' ב') – "[ובדבר איסור מוקצה ה' נראה עפ"מ כ' בסי' שלד בדין מצילין מן הדליקה דיש שתי דעות אי מתירין מוקצה מפני הפסד] אם יש על תרופה שם מוקצה מתוך דברי מרן משמע שעל הטבליות יש איסור מוקצה אלא שמשום

הפסד מתירין איסור מוקצה דיש מקום להסתפק בזה אם יש בטבילות איסור מוקצה דיש מקום לומר דמכיון דהטבילות ראיות הן לאכילת התרנגולים שבביתו לצורך רפוי אין בזה משום מוקצה, וכיו"ב נסתפקתי בחולה שמותר לקבל תרופה אם על התרופה יש שם מוקצה אלא שהותר האיסור וכשם שהותר איסור הרפואה משום חליו כך הותר גם איסור המוקצה, או מכיון שיש חולה בבית שראויה היא בשביל החולה אין בזה שם מוקצה בכלל, ונ"מ בזה אם מותר לבריא שיש חולה בתוך ביתם שצריך לאותה תרופה לטלטלה אפילו שלא לצורך החולה. והנה מתוך דברי מרן מבואר דשם מוקצה לא נסתלק מתרופה זו וא"כ אסור לבריא לטלטלה שלא לצורך החולה, אולם בספר מנחת שבת סימן פח אות עז - עז נראה שהוא מסתפק בזה, שכתב: אבל אם החולה עדיין לא נתרפא וראויים הם עדיין בשביל החולה לכאורה י"ל דשוב מותרים גם לבריא לטלטלם אפילו שלא לצורך החולה דלפי הנראה לא גרעי ממי שיש לו דבר שאינו ראוי אלא לחיה ועוף שאינם מצויים מ"מ אם יש לו מאותו מין חיה ועוף בתוך ביתו **מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין כמבואר בשו"ע** סימן שח סעיף כט ובשו"ע הרב שם סעיף סח, וא"כ בכה"ג לכאורה אפילו בסמים מרים מותר לטלטלם, וצ"ע עוד בזה ואולי יש להחמיר שלא לטלטלם כ"א לצורך החולה וכו' עיי"ש.

ד. תרופות אשר תשמישן מצוי הרבה, או גמ"ח.

1. אינו מוקצה.

(א) **הגר"ש** אצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"ט) – "תרופות שמצוי שימושם כגון אקמול אספרין וכדו' אינן מוקצה. שאר התרופות שלא מצוי תשמישם רק בחולה, אסורין בטלטול, חוץ מלחולה שמותרים".
(ב) **ששכ"ה** (פרק כ' דפו"ח הע' קמ"ב) – "ומסתבר דבגמ"ח לתרופות מותרים בטלטול בכל גווני".
ששכ"ה (פרק ל"ד דפו"ח הע' ט') – "ואולם במקום שנמצאים חולים שמותר להם להשתמש בתרופה אלה, י"ל דאין התרופה ההן מוקצה".

(ג) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ה' סעי' ט"ו) – "תרופות אשר תשמישן מצוי הרבה וכגון 'אקמול' שכל מי שחש בראשו משתמש בהם בלא הוראת רופא, וק"ו 'סירופ אקמול' שרגילים ליתן לתינוקות לעיתים קרובות אינם נחשבים מוקצה כלל".
(ד) **אבני ישפה** (ח"ה סי' ס"ב) – "וכיון שחולה שאין בו סכנה מותר לו לקחת תרופות, שפיר לא נחשבים כל התרופות שהוא רגיל להשתמש בהם כמוקצה, וכגון אקמול".

(ה) **עי' הגר"י ברקוביץ שליט"א** (זרע שמואל הע' שכ"ו) – "אבל כל שמצוי לאנשים להשתמשים בשבת לכואב ראש (שע"י נפל למשכב וכדומה) אינו מוקצה. שאינו אלא גזירת רפואה, שלא גזר בזה. ויש שרוצים להחמיר בזה, כמו לגבי איזמל של מילה. מ"מ דברים שעושים בהם מלאכה ממש שהודחה במקום חולה, עדיין כלי שמלאכתו לאיסור הוא".

(ו) **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' קכ"ז אות א', הע' קע"א) – "תרופות אשר שימושן מצוי כגון תרופות להורדת חום וכיוצ"ב אינן מוקצה, אפילו אם אין חולה בבית זה, והטעם משום שמצויים בעיר אנשים הזקוקים לתרופות אלו ולכן הן נחשבות מוכנות לשימוש [אף אם מן הסתם אין תרופות אלו עומדות להינתן לאנשים זרים] (יש לידע שתורפות אינן בגדר אוכל אלא הן סממנים שאינם מוכנים כלל לאדם בריא, ויש לדון בהם דין מוקצה, אלא שאם שימושן מצוי **יש לדמותן לדברים הראויים למאכל בעלי חיים המצויים בעיר שאינם מוקצה** כדאיתא בס"י ש"ח סכ"ט)".

ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ח) – "תרופות ומשחות המיועדות לתינוקות או לילדים קטנים [אשר דינם כחולה שאין בו סכנה לגבי דברים הנצרכים להם ...] אם הן תרופות ששימושן שכיח אין הן מוקצה כלל ומותר לטלטלן בשבת".

ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ט) – "תרופות הנמצאות בגמ"ח או בבית מרקחת אינן מוקצה אף אם אין שימושן תדיר כל כך, והטעם משום שהן מיועדות לכלל הציבור, ובציבור כזה מצוי הצורך בשימוש גם בתרופות ששימושן אינו תדיר כל כך. [אמנם תרופה ששימושה נדיר מאד הרי היא מוקצה אף אם היא נמצאת בגמ"ח תרופות]".

(ז) **פסקי תשובות** (דפו"ח אות ח' ד"ה ומשחות, הע' צ"ו) – "ותרופות ששימושן מצוי ותדיר ככדורים נגד כאב ראש, אין בהם מוקצה כלל. [ובשו"ת ישא יוסף ח"ג סי' פ"ד וח"ד סי' ע"ג בשם הגר"ש אלישיב צ"ל שכל שחבירו רגיל בהבאת התרופות לחולה גם בימות החול, ודאי שאינו מוקצה ומותר לעשות זאת עבורו בשבת]".

2. מחמיר, כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) **הגר"ש** אצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ד', שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ט"ה) – "בדבר טלטול תרופות שאינם ראויים אלא לחולה, נראה דכיון דמוקצה של מלאכתו לאיסור הוא אפי' כשעומד רק לאיסור דרבנן, ואף גם בזה כללא הוא דאף שעומד קצת גם להיתר אפ"ה אזלינן בתר רובא ואסור לטלטל מחמה לצל, וכיון שכן אפשר הואיל ורפואה הרי אסור בשבת הו"ל **כעומד ע"פ רוב לדבר האסור בשבת** - בתרופות כאלה שכך הוא המצב - ולכן אסור משום כך לטלטל מחמה לצל, משא"כ מאכל בהמה דמבואר בשו"ע סי' ש"ח סכ"ט דאם החיה ועוף מצויים שרי לטלטלם, הרי עומד רק להיתר".

(1) אמנם עי' **הגר"ש** אצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ס"א) – "כשיש חולה שאין בו סכנה ורגילים לתת לו רפואה, מסתבר דחשיב כמוכן לבהמה וכמו ביום הכיפורים דשרי לטלטל לחם בשביל קטנים".

(ב) עי' **ביע אומר** (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' תמ"ט ד"ה ולענין) – "דכאשר אין שם חולה אין לטלטל תרופות בשבת, ונכון להחמיר גם בתרופות נגד כאבי ראש וכדומה".

(ג) **טלטולי שבת** (עמ' ק"ח).

3. מראי מקומות – נחלת ישראל (סיכום פרק כ' סעי' ז').

ה. מראי מקומות – **ילקוט יוסף** (שבת ח"ב עמ' תמ"ט ד"ה אלא), **מי מנוחות** (או"ח סי' ל').

1. **שבת הלוי** (מ"ב למעשה אות קצ"ד) – "תרופות המיועדות לחולה שאין בו סכנה, אקמול וכדומה, מותר לטלטלם בשבת".

ו. לאחר שגמר להשתמש בהם.

1. מכשירי רפואה.

(א) מחמיר.

(1) חוט שני (ח"ג עמ' ס"ד ד"ה מכשירי, ח"ד עמ' רכ"ד אות ב') – "מכשירי רפואה, אף שיש עליהם שם כלי, אין לטלטלם לאחר שגמר להשתמש בהם, ובדיעבד אם הניחם מידו ויש חשש שיגנבו וכדו' יש לסמוך על דעת הרמ"א דס"ל דמותר לטלטלן".

2. תרופה.

(א) מחמיר.

(1) חזו"א (חוט שני ח"ג עמ' ס"ג ד"ה וידענא, דעת החזו"א פרק ד' אות כ"ב, מעשה איש ח"ז סוף עמ' קמ"ה, ארחות רבנו ח"ג ריש עמ' רל"ט) – "העידו בשם מרן החזו"א צוק"ל שאין לטלטל תרופה אחר שהשתמשו בה".

(2) ברית עולם (מוקצה מחמת גופו אות ל"ג).

(3) חוט שני (ח"ג עמ' ס"ג, ח"ד עמ' רכ"ד אות א') – "אסור לטלטלן לאחר שגמר להשתמש בהם. ומ"מ תרופה שצריכה להיות במקום קריר וכדו', יש להקל להחזירה לקירור אחר השימוש".

(4) הו"ד בארחות שבת (פרק י"ט הע' קע"ב).

(ב) מראי מקומות.

(1) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ט"ז אות ד', "יש לעיין היכא דבביה"ש היה עדיין חולה ולאחר שנכנס השבת נתרפא החולה אם להתיר לטלטלו כיון דבביה"ש היה ראוי ויש לומר דאין מוקצה לחצי שבת ולכאורה יש לומר דתלוי בפלוגתא המבואר ביו"ד סימן רס"ו לענין סכין של מילה לאחר שמל בו והניחו מידו...").

(2) הגרח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור ב') – "יש להסתפק, האם מותר להחזיר תרופות לאחר גמר השימוש בהם בשבת למקומן, שהרי אינם ראויים לאכילה, וצ"ע. תשובה: כמו שמותר להשתמש בהן, כך מותר לו להחזירן למקומן. (אשיחה, ח"ב בכת"י)".

3. בתי חולים, מקום שמצויים בו חולים.

(א) עי' סי' שכ"ח סעי' י"ז, לשיטות ומראי מקומות.

קכה גרעין תמרים - סעיף ל'.

א. גמרא (סוף דף קמג.) – "הני גרעינין דתמרי ארמייתא שרו לטלטולינהו, הואיל וחזיין אגב אמן. ודפרסייתא אסור. שמואל מטלטל

להו אגב ריפתא. (שרנ"ם שפ"ז סימן). שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: עושה אדם כל צרכו בפת. רבה מטלטל להו אגב לקנא דמיא.

רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כגרף של ריעי. אמר ליה רב אשי לאמימר: וכי עושין גרף של ריעי לכתחילה. רב ששת זריק

להו בלישניה. רב פפא זריק להו אחורי המטה. אמרו עליו על רבי זכריה בן אבקולס שהיה מחזיר פניו אחורי המטה וזורקן".

1. תוס' (שם ד"ה שמואל) – "שמואל מטלטל להו אגב ריפתא. אף על גב דכר"ש סבירא ליה דשרי לקמן בפרק בתרא (דף קנו:) נבלה

שנתנבלה בשבת מיהו מחמיר מהו משום דהוה אדם חשוב כאביי ורבא דלעיל, ר"ת".

ב. אדם חשוב.

1. הגרח"פ זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קכ"ג) – "אדם חשוב לענין זה מיקרי כל שאחרים יכולים ללמוד ממנו והכל תלוי לפי הזמן והמקום".

2. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ד) – "כיון שהלכה כר' שמעון דאין מוקצה בנולד, אין אפי' לאדם חשוב להחמיר בנולד. אולם במקום שאינו מוקצה רק שאין נראה לבני אדם שראויים לאכילה או לתשימש, אדם חשוב צריך להחמיר מטלטלם".

ג. גמרא (דף קמג.), "רב ששת זריק להו בלישניה" - למה.

1. משום שאין עושין גרף של ריעי לכתחילה: זריק למקום שלא היה צריך לטלטלן.

(א) ריבב"ן (דף קמג. ד"ה זריק) – "זריק ליה בלישניה. בעוד שהיה אוכל התמרים משליך הגרעינים בלשונו, למקום שלא היה צריך לטלטלן".

(ב) ר' פרחיה (סוף דף קמג.) – "בלישניה. כדי שלא יגע בהן מאחר שסר מאכלן מהן".

(ג) מאירי (סוף דף קמג.) – "גרעינים האסורים בטלטול אם היה אוכל הפירות שעצמותיהם בתוכם אוכל וזורק את הגרעין בפיו

לאחוריו ר"ל לאחורי השלחן שהוא אוכל בו או לאחורי המטה שמיסב עליה אבל אינו זורקם לפניו כדי שיתלכלך הבית בהם

ויהא מותר לו לטלטלם מדין גרף של ריעי שאין עושין גרף של ריעי לכתחילה".

(ד) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ב') - לשונו מובא לעיל.

2. משום שהוא אדם חשוב.

(א) ר' ירוחם (נתיב י"ב ח"ג, פ"ד-ד) – "אף על גב דקיימא לן כרבי שמעון דלית ליה מוקצה ומותר לטלטל כל הדברי' שכתבתי

אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו כגון להחזיר פניו ולהשליכן אחרי המטה או לזורקן בלשונו או לטלטלן אגב הפת וכל כיוצא

בזה כך פשוט בשבת".

(ב) א"ר (ס"ק ס"ו) – "דרך שינוי. כגון להחזיר פניו ולהשליכו אחר המיטה או לזורקן בלשונו או לטלטלן אגב הפת, רבינו ירוחם

דף פ"ה".

(ג) מ"ב (ס"ק קכ"ד, שעה"צ ס"ק ק"ד) – "אלא דרך שינוי. כגון לזורקן בלשונו או לטלטלן אגב פת. [א"ר בשם רבנו ירוחם]".

(ד) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ג' ערך גרעינין).

3. משום מוקצה: שאסור לנטול ביד, אלא צריך לזרוק מפי.

(א) גר"ז (סעי' ס"ז) – "כל הקליפין והגרעינים שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחריו ולא יזרקם בידיו".
(ב) ערה"ש (סי' ש"ח סעי' נ"ה, עי' סעי' נ"ב) – "וכל הקליפין והגרעינים שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחריו ולא יזרקם בידיו".

(ג) אג"מ (או"ח ח"ה סי' ט' אות ה') – "בדבר פירות שיש להם גרעינים שאין נאכלים אפילו לבהמה, אם צריך לזרוק מפי בשבת, או רשאי גם להסירם ביד מן הפה. מסתבר שאסור לנטול ביד, אלא צריך לזרוק מפי בסיוע הלשון והשפתים. וכן ראיתי בערוך השלחן סימן ש"ח סעיף נ"ה ובמ"ב ס"ק קכ"ד, בגרעיני תמרים שצריך אדם חשוב להחמיר לעשות כן גם במקום שמאכילין אותן לבהמה, ואיתא בשעה"צ דהוא מא"ר בשם רי"ו. והוא מפורש בגמ' בשבת דף קמ"ג ע"א, בגרעיני דתמרי פרסייתא דאסור לטלטל, דר' ששת זריק להו בלישניה. ועיין בש"ע הרב סימן ש"ח סעיף ס"ז, שג"כ כתב בגרעיני שאינן ראויין לבהמה שזורק בלשונו, וציין בגליון להא דר' ששת".

ד. קליפות גרעינים בתוך הפה, אם צריך לזרוק בלשונו.

1. עי' מוקצה הנמצא בידו [סעי' ג'], לשיטות ומראי מקומות.

ה. מאכל שחזו לבהמה: אבל אין דרך להאכילם לבהמה.

1. עי' לעיל.

קנו גרעיני ראויין אף לאכילת אדם, ולפעמים אוכלים אותן ביחד.

א. הלכה.

1. בה"ל (סעי' ל' ד"ה גרעיני) – "וגרעיני תפוחים ואגסים בלא"ה אפשר דיש להקל דהם ראויין אף לאכילת אדם ולפעמים אוכלים אותן ביחד עיין ברי"ף לענין תמרי ארמייתא וכ"ש גרעיני הפירות [שקורין פלוימען] שיש בתוכן אוכל בודאי מותר לטלטל לד"ה אף שאין בדעתו לאכלן".

2. מיקל.

(א) אַז נדברו (שלמי יהודה פרק ז' הע' כ"א) – "בה"ל ... ואע"פ שכותב רק 'אפשר דיש להקל', שמעתי מהגר"ב זילבר (שליט"א) [זצ"ל] שהכוונה שמותר לגמרי".

(ב) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"ד אות י'), ועוד מקורות).

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ס).

3. מחמיר.

(א) עי' הגר"צ ובר שליט"א (לוח המוקצה הע' על ערך גרעין-אגס) – "בבה"ל ... מכל מקום אמר לי הגר"צ ובר שכיון שיש כמה סתירות בדבר, וגם הוא כתב כן רק כתירוץ אחד, ראוי שלא להקל בזה לענין מעשה".

(ב) לוח המוקצה (ערך גרעין, עי' שלמי יהונתן ח"ג סי' ל"ב).

4. מראי מקומות.

(א) מגילת ספר (סי' נ' אות י"ב) – "מה שכתב בבה"ל ... אינו מובן, דהרי אחרי שהפרידו אותם מהפרי כבר אין אוכלים אותם בפני עצמם וכעת הוי מוקצה שבמצב כזה אין רגילות לאכול אותם, ולפ"ז יש לאסור גם בגרעיני הענבים, אף שנאכלים עם הענבים, דבפני עצמם אינם נאכלים והוי מוקצה".

(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' י"ז) – "הביאור הלכה ... ולכאורה יל"ע בזה דהרי אחרי שנפרדו מהפרי כבר אין אוכלים אותם, ועכשיו בפני עצמם הרי הן מוקצה שבמצב כזה אין רגילות לאכול אותם. ועוד דהרי מה שאוכלים אותם לפעמים עם הפרי ביחד הוא רק מחמת שאינם רוצים לטרוח לברור אותם מהפרי, אבל כשהן בפני עצמן הרי אין דרך לאכלם כלל, וצ"ע".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ח) – "וצ"ע אם להקל בזה לענין מעשה כיון שהמשנ"ב כתב זאת בדרך אפשר".

ב. גרעיני תפוחים ואגסים (apple & pear pits).

1. בה"ל (סעי' ל' ד"ה גרעיני) – "וגרעיני תפוחים ואגסים בלא"ה אפשר דיש להקל דהם ראויין אף לאכילת אדם ולפעמים אוכלים אותן ביחד עיין ברי"ף לענין תמרי ארמייתא וכ"ש גרעיני הפירות [שקורין פלוימען] שיש בתוכן אוכל בודאי מותר לטלטל לד"ה אף שאין בדעתו לאכלן".

2. מיקל: אינו מוקצה.

(א) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"ד אות ט', אות י').

3. מחמיר: מוקצה.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ס"ב ס"ק א', עמ' קל"ג) – "ומש"כ שגרעיני תפוחים ראויים לאכילה, לכאורה מיירי בסוג תפוחים אחרים מאלו המצויים בינינו, או כיון שהתפוחים שבזמנינו נמצאים הרבה זמן בקירור לפני מכירתם אין הגרעינים ראויים לאכילה יחד עם התפוח".

(ב) עי' הגר"צ ובר שליט"א (לוח המוקצה הע' על ערך גרעין-אגס) - לשונו מובא לעיל.

(ג) לוח המוקצה (ערך גרעין-אגס, גרעין-תפוח).

(ד) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ב) – "דבזמננו הן מוקצה".

4. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ח, לשונו מובא לקמן).

ג. גרעיני תפוזים, קלמנטינה, מנדרינה (oranges, clementine, and tangerine pits).

1. אינו מוקצה.

(א) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"ב, עמ' קס"ג) -

Orange pits are not muktzeh because some individuals eat the orange with the pits ... Clementine and tangerine pits are not muktzeh because some individuals eat the fruit with the pits.

2. מוקצה.

(א) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"ד אות א', אות ב') - "תפוז ... קלמנטינה, מנדרינה, גרעיניהם מוקצים".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ח) - "עי' בה"ל ... ונראה דגרעיני ענבים ותפוזים אינם בכלל זה, כיון שהם עצמם אינם ראויים לאכילה כלל אלא שלפעמים בולעים אותם יחד עם האוכל ואין זה דומה לגרעיני תמרה הנ"ל".

ד. גרעיני ענבים (grapes pits).

1. אינו מוקצה.

(א) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"ד אות י"ט, הע' כ"ח) - "כי יש אנשים שבוֹלעים אותם ביחד עם הפרי, ומאותו טעם כותב הבה"ל שגרעיני תפוחים ואגסים אינם מוקצים".

(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"ב, עמ' קס"ג) -

Grape pits are not muktzeh because some individuals eat grapes with the pits.

2. מוקצה.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ח) - "עי' בה"ל ... ונראה דגרעיני ענבים ותפוזים אינם בכלל זה, כיון שהם עצמם אינם ראויים לאכילה כלל אלא שלפעמים בולעים אותם יחד עם האוכל ואין זה דומה לגרעיני תמרה הנ"ל".

3. מראי מקומות - מגילת ספר (סי' נ' אות י"ב, לשונו מובא לעיל).

ה. גרעיני אבטיח מילון (watermelon pits).

1. מיקל: אינו מוקצה.

(א) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"ז]).

(ב) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"ד אות ל"ח) - "מלון ואבטיח, גרעיניהם אינם מוקצים".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"ד) -

Watermelon pits are not muktzeh because some individuals eat the watermelon with the pits ...

Cantaloupe pits are muktzeh.

(ד) הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' מ"ד) - "גרעיני אבטיח הואיל והרבה אנשים רגילין לקלותן ולאוכלם והם גרעינים חשובים וראויים לאוכלם כמות שהם חיים, אינן מוקצים".

2. מחמיר: מוקצה.

(א) הגרחפ"ש (חידושי בתרא על בה"ל סעי' ל') - "אין רגילות האידנא לאכול את הגיעין הקשה שבפנים הפלוימען (וכן נקט אור החמה), ויש להחמיר בו, וגרעיני אבטיח מילון וכדומה, אע"ג דרגילין לצלותם ולאכלם, מ"מ בלא צליה אין רגילות לאכלם

כך, והוי מוקצה (ע' מחבר ס"א), ועל כן אין עצה אלא לזורקן בלשונו לצלחת ולשים אוכל אצלם או עם פת, כשאר מוקצה".

(ב) הל' שבת (אידר, עמ' קע"ה).

3. מראי מקומות - לוח המוקצה (ערך גרעין-אבטיח, הע' שם).

ו. קליפות אגס, תפוחי עץ (apple and pear peels).

1. מיקל: אינו מוקצה.

(א) לוח המוקצה (ערך קליפות-אגס, קליפות-תפוחים, הע' שם) - "טעם הדין: לפי שיש בהם מתיקות וראוי לאוכלם ע"י הדחק, וכמדומה שיש ואוכלים אותם, ויש לצרף עוד שבבה"ל ש"ח ס"ל משמע שכל שדרך לאוכלו עם הפרי אפילו אם בלא הפרי לא

אוכלים אותם מ"מ יש לזה שם אוכל, ולפי טעם זה אפילו בקליפות מלפפון יש להתיר אלא שאין סומכים על טעם זה לחוד".

(ב) טלטולי שבת (עמ' ק"ה) -

Edible peels such as apple peels or pear peels, are viewed as regular food and not muktza.

2. מראי מקומות - ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ח, לשונו מובא לעיל).

ז. קליפות מלפפונים, וגזה (cucumber and carrot peels).

1. מיקל: אינו מוקצה.

(א) שלמי יהודה (פרק ז' סעי' י"ד אות כ"ט, אות נ"ב, הע' נ"ב) - "גזר, קליפתו אינו מוקצה ... מלפפון, קליפתו אינו מוקצה. [כי המלפפון נאכל בקליפתו בתוך סלט, לכן אפילו הקליפה לבד אינו מוקצה כגרעיני תפוח, ומה שכותב המנחת שבת בסימן פ"ח

ס"ק י"א שקליפת מלפפון אינו מוקצה שראוי לבע"ח (ומשמע שבמקום שאין מצוי בע"ח מוקצה) נראה שכוונתו לסוג מלפפונים שקליפתו אינו ראוי לאכילה]".

(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קס"ה) -

Carrot peels ... Cucumber and Kirby peels are not muktzeh because many individuals eat them with the peels.

2. מחמיר: מוקצה.
 (א) לוח המוקצה (ערך קליפות-מלפפון, הע' על קליפות-תפוחים [לשוננו מובא לקמן]) – "מוקצה".
 3. מראי מקומות.
 (א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קצ"ח) – "עי' בה"ל ... ולכא' לפי סברא זו של הבה"ל יהיה מותר לטלטל קליפות מלפפונים ותפוחי עץ לאחר שהוסרו מן הפירות משום שהיו ראויות לאכילה בשעה שהיו מחוברות לפרי. וצ"ע אם להקל בזה לענין מעשה כיון שהמשנ"ב כתב זאת בדרך אפשר".
 ח. גרעיני משמש: שהוסר מהפרי בשבת - עי' יחוד כלי [סעי' כ"ב], לשיטות ומראי מקומות.
 ט. קליפות גרעינים בתוך הפה: האם צריך לזוקו בלשוננו - עי' מוקצה הנמצא בידו [סעי' ג'], לשיטות ומראי מקומות.

בשר חי, דג חי סעיף ל"א - סעיף ל"ב

קכז] בשר חי תפל - סעיף ל"א.

- א. מקור.
 1. שבת (סוף דף קכח). – "איתמר: בשר מליח מותר לטלטלו בשבת; בשר תפל, רב הונא אמר: מותר לטלטלו, רב חסדא אמר: אסור לטלטלו ... והא רב יצחק בר אמי איקלע לבי רב חסדא, וחזא ההוא בר אוזא דהו קא מטלטלו ליה משמשא לטולא. ואמר רב חסדא: חסרון כיס קא חזינן הכא. שאני בר אוזא דחזי לאומצא. תנו רבנן: דג מליח מותר לטלטלו, דג תפל אסור לטלטלו. בשר, בין תפל ובין מליח מותר לטלטלו, (וסתמא כרבי שמעון)".
 2. שבת (סוף דף קמב): – "רבא מנח סכינא אבר יונה ומטלטלה. אמר רב יוסף: כמה חריפא שמעתתא דדרדקי. אימר דאמור רבנן בשוכח, לכתחילה מי אמור ... אמר רבא: אנא, אי לאו דאדם חשוב אנא, סכינא אבר יונה למה לי. הא חזי לי לאומצא".
 ב. למה אינו מוקצה: פסק כרב הונא.
 1. פסק כר"ש: מוכן לאדם מוכן לכלבים.
 (א) ב"ה (סעי' י"ח) – "אם היה ראוי לכלבים הוי שרי לרבי שמעון אף על פי דלאו דעתיה למישדייה לכלבים משום דמוכן לאדם הוה מוכן לכלבים".
 (ב) עי' ערה"ש (סעי' נ"ח) – "דקיי"ל כר"ש דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים אלא שיש מי שאומר דזהו כשרוצה ליתנה לכלבים כגון שמתה אבל בשר תפל הא לא יתנה לכלבים וא"כ גם לר"ש הוי מוקצה [ט"ז סק"ד] ואינו רואה הכרח בזה דאטו מכרחינן ליתן לכלבים דכיון דרק ראוי לכלבים אינו מוקצה וראיתי שהביאו גירסאות אחרות בגמ' בענין זה [א"ר סקס"ט וע' דרישה] וא"כ א"א לנו לעמוד על הברור בכוונתם".
 2. פסק כר"ש: שאין מוקצה בדבר הראוי.
 (א) ט"ז (ס"ק כ') – "ונ"ל לתרץ לענין היתר מוקצה לא סגי בראוי לחוד אלא בעינן שיחזיק אותו לזה אבל לענין איסור טלטול במאי דלא חזי ליה סגי בראוי לחוד כדאמרי' בפרק כירה אין מוקצה לר"ש בדבר הראוי".
 3. דחזי לאומצא.
 (א) רמב"ם (פרק כ"ו הל' ט"ז) – "מטלטלין בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה, ומטלטלין בשר חי בין תפל בין מליח מפני שראוי לאדם".
 (ב) מחבר (סעי' ל"א) – "בשר חי, אפילו תפל שאינו מלוח כלל, מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא; וכן אם הוא תפוח מותר לטלטלו משום דראוי לכלבים".
 (ג) בב"ש (סעי' ל"א).
 (ד) מג"א (ס"ק נ"ו) – "בשר דלא חזי לאכול חי אסור לטלטל".
 1. כל בשר – רשב"א (דף קכח. ד"ה ה"ג, לשוננו מובא לקמן), חי' הר"ן (דף קכח. ד"ה איתמר, לשוננו מובא לקמן), קרבן נתנאל (פרק י"ח סעי' ג' אות ז', לשוננו מובא לקמן), גר"א (סעי' ל"א, ס"ק ע"ח, לשוננו מובא לקמן), מאמר מרדכי (ס"ק כ"ו).
 2. רק דבר רך – כמה הפוסקים לקמן [מג"א, תוס' שבת, מחה"ש, דרך החיים, ח"א, תפארת ישראל, גר"ז, נזר ישראל, קיצור שו"ע, ערוך לנר, מנחת פתים, נצי"ב, ועוד].

ג. רק במין הרך.

1. מג"א (ס"ק נ"ו, סי' שכ"א ס"ק ז') – "דמיירי במין דרכיך וחזי לכוס".
 2. תוס' שבת (ס"ק פ"ד, עי' סי' שפ"ו ס"ק י"ד) – "והיינו במין דרכיך דחזי לכוס, אבל מידי דלא חזי לכוס לא, דלאו דעתיה למישידיה לכלבים".
 3. מחה"ש (סי' שפ"ו ס"ק ז') – "כ' בס' ת"ש דבעינן דוקא מן דרכיך כמ"ש מ"א לעיל סי' ש"ח ס"ק נ"ו דאל"כ אינו ראוי לכוס".
 4. דרך החיים (מוקצה סעי' ז') – "ובשר חי שאינו ראוי לאכול באומצא ... אסור לטלטל (מ"א סי' ש"ח ס"ק נ"ו דלא כט"ז שם)".
 5. ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פן א') – "דבר שראוי למאכל אדם ובהמה אע"פ שהקצה אותו מדעתו מלאכול בשבת מחמת שאינו מאכל אדם אלא ע"י הדחק, כגון דגים שמלחן בע"ש, וכן בשר חי רך ואוכלין אותו ע"י הדחק אפי' לא נמלח כלל".

- ח"א** (שם פנ ה') – "כיון שבשבת אינן ראויין אפילו ע"י הדחק, ולכן קי"ל דאפילו בשבת אסורים לטלטל, כגון דגים שלא נמלחו כלל ... ושומן של בהמה אע"פ שכבר הוא מהותך, ובשר קשה שאינו ראוי לאכול חי (ואע"ג דכ"ז עכ"פ ראוי לכלבים, כיון שהם ראויים למאכל אדם לאחר זמן אין דעתו ליתנו לכלבים, וא"כ הקצה דעתו ממנו מע"ש)".
6. **תפארת ישראל** (מנחות פרק י"א בועז ס"ק ג') – "לטלטל בשר חי בשבת מדחזי לכוס. אין לנו. ורק בעוף שרי מה"ט מדריכך".
- תפארת ישראל** (כלכלת שבת, כללי המוקצה ס"ק ב') – "מוקצה דלא חזי למידי דהיינו ... ובשר בהמה חי".
7. **גר"ז** (סעי' ס"ח, סי' שכ"א סעי' ו') – "בשר קשה שאינו ראוי לכוס אותו אסור לטלטלו".
8. **נור ישראל** (סי' ל"ח ח"ב סעי' מ"ג) – "בשר קשה שאינו ראוי לכוס אותו ... אסור לטלטלו".
9. **קיצור שו"ע** (סי' פ"ח סעי' ג') – "אם אינו ראוי לגוי כמו שהוא כגון בשר חי, (וגם לכלבים אינו עומד כיון שראוי לגוי) ... אסור לטלטלו".
10. **ערוך לנר** (בנין ציון סי' ל"ה) – "שרק בשר עוף שהוא רך מקרי חזי לאכילה כשהוא חי משא"כ בשר בהמה חי וכן מוכח ממה דאמרין שבת (דף קכ"ח) שאני בר אווזא דחזי לאומצא ופי' רש"י כשהוא חי אוכלין אותו בלי מלח הרי בפירוש דרך בר אווזא דרכיך קרי' לי רב חסדא שם חזי לאומצא אבל שאר בשר לא שהרי אסור לטלטל בשר תפל וזה ע"כ משום דלרוב בני אדם לא חזי לאכילה שהרי מה דחזי לאחד מותר בטלטול בשבת לאחר שישראל מותר לטלטל תרומה כיון דחזי לכהן ואעפ"כ חשיב רב חסדא בשר תפל לא חזי והיינו ע"כ משום דמי שאוכל אותו חי באומצא בטלה דעתו אצל כל אדם".
11. **בן איש חי** (שנה ב' פר' פקודי אות ט') – "בשר חי אפילו אינו מלוח מותר לטלטלו, מפני שראוי לאכילת אדם, שיש בני אדם כוססין בשר חי. אבל בשר קשה שאינו ראוי לכוס אותו אסור לטלטלו. והוא הדין שומן וכיוצא דאין ראוי לאכול חי דאסור לטלטלו. ואף על גב דראוי לכלבים וחתולים, כל שראוי למאכל אדם אינו עומד לכלבים. אבל בשר סרוח מותר לטלטלו דהוא ראוי לכלבים ועומד לכלבים".
12. **מנחת פתים** (הוספות לסי' ש"ח סעי' ל"א) – "בשר קשה חי אסור לערב בו".
13. **עי' נצי"ב** (העמק שאלה שאילתא קכ"ח ס"ק ח', עי' ס"ק ה') – "הרמב"ם ... מבואר דבשר קשה שאינו ראוי אלא לכלבים אסור".
14. **קיצור הל' שבת** (סי' מ"ג סעי' ו') – "בשר חי (שאינו ראוי לאכילה כלל) אסור לטלטל בשבת".
- ד. אפילו בשר בהמה קשה.**
1. **רשב"א** (דף קכת. ד"ה ה"ג) – "ואם תאמר בר אווזא דוקא דרכיך אבל בשר דעלמא לא, לא היא ... **דבשר בהמה נמי חזי לאומצא** כדאמרין (חולין ט"ו ב') השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא וסתמא לאו בעוף דוקא מיירי, ובפרק כל הבשר (שם קי"ג א') אמרין השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה גוזל את הרבים ומבליע דם באברים ואיבעיא להו התם אילימא גוזל את הרבים ומבליע דם נמי באברים ואי בעי למיכל מינה באומצא לא מצי אכיל, וכל אומצא בלא מלח משמע בכל מקום".
2. **ח' הר"ן** (דף קכת. ד"ה איתמר) – "וכי תימא הני מילי בשר אווזא דוקא דרכיך אבל בשר אחר לא ליתא **דכל בשר חי נמי חזי לאומצא** וכדאמרין בפרק כל הבשר (קי"ג א') השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה גוזל את הבריות ומבליע דם באברים ואיבעיא להו התם מאי קאמר אילימא גוזל את הרבים ומבליע דם באברים ואי בעי למיכל מינה באומצא לא מצי אכיל אלמא בשר בהמה חי נמי חזי לאומצא".
3. **פשטות הטור** (סעי' ל"א).
4. **פשטות המחבר** (סעי' ל"א).
5. **ב"ח** (ס"ק י"ח).
6. **ט"ז** (ס"ק כ').
7. **א"ר** (ס"ק ס"ט) – "כללא דמילתא אף דברים שאינם ראויים לאכול חי לאדם מותרים כיון דראוי לכלבים".
8. **קרבן נתנאל** (פרק י"ח סעי' ג' אות ז', נתיב חיים על מג"א ס"ק נ"ו) – "ומפ' המג"א ... וליתא דא"כ אמאי מחלק בש"ע בין בשר לדג הו"ל למיפלג ולמתני בדידי' בשר תפל מותר לטלטלו במין דרכיך אבל בשר בהמה אסור לטלטלו. אלא ש"מ ...".
9. **נוב"ת** (או"ח סי' כ"ז) – "שאמרו בשבת דף קכ"ח ע"א בר אווזא רכיך וחזי לאומצא. ועיין בסימן ש"ח סעיף ל"א ובמג"א ס"ק כ"ו. אלא אפילו בשר בהמה ג"כ **אין להחמיר** והרי לרוב הפוסקים לא מחלקי כלל בין בשר אווזא לשאר בשר משום דהלכה כרב הונא שם בשבת דף קכ"ח דבשר תפל מותר לטלטל".
10. **מור וקציעה** (סי' שכ"א).
11. **מאמר מרדכי** (ס"ק כ"ו).
12. **גר"א** (על סעי' ל"א) – "**וכל בשר חי** לאומצא כמ"ש בפ"ק דחולין ושאר מקומות".
13. **נהר שלום** (סוף ס"ק י"ד) – "כל מין בשר שרי כדמוכח מהגמ"ם".
14. **ערה"ש** (סעי' נ"ח [לשונו מובא לעיל], סי' שכ"א סוף סעי' ל"ה) – "וכבר נתבאר בסי' ש"ח דבשר חי אפילו כשאינו מלוח מותר לטלטלו ע"ש".
- א** **עי' ערה"ש** (יו"ד סי' ס"ז סעי' י') – "ודע דבשבת [קכח א] מבואר דרך בשר עוף כבר אווזא וכיוצא בזה חזי לאומצא ולא בשר בהמה ע"ש דמשמע דבשר בהמה א"א לו לאדם לאוכלה כשהיא חיה ושום אחד מהפוסקים לא הזכיר זה ואולי מדסתמא אמרו חז"ל בחולין [טו ב] השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא ולא אמרו השוחט עוף ש"מ דגם בבהמה הדין כן אמנם אין זה ראיה גמורה לדחות דבר המפורש בש"ס ואדרבא סתמא דמילתא לחולה מאכילין בשר עוף ולא הוצרך הש"ס לפרש".
15. **מהרש"ם** (ח"ד ריש סי' ע"ט, עי' דעת תורה סי' ש"ח סעי' ל"א, וס' ארחות חיים סי' ש"ח ס"ק כ') – "אולם הנה בשבת קכ"ח סובר רב חסדא גופי' דדוקא עוף חזי לאומצא דרכיך אבל בשר בהמה לא **ואנן לא קיי"ל** הכי כמ"ש בבאורי הגר"א באו"ח סימן ש"ח להוכיח מחולין ט"ו מהא דמוקי ר"פ כגון שקצץ לו דלעת דגם בבהמה חזי לאומצא **ודלא כמג"א** שם ועי' בל"א חולין שם בתוס'

ד"ה כגון מ"ש ג"כ בזה. [ועי' בירושלמי פ"ג דעירובין הא בשר חי מערבין שכן הבבלים אוכלין אותו וע' צי"ר שם שהוכיח ג"כ דלא כמג"א ועי' נת"ח שם ועי' תוס' פסחים כ"ד דס"ל כהמג"א ...].

מהרש"ם (ח"ו סי' פ"ח) – "והנה באמת כדברי התוס' מבואר בש"ס דשבת קכ"ח ע"א בהא דבשר תפל רה"א מותר לטלטלו ורח"א אסור לטלטלו, ופריך והא הוה בר אוזא דהו קא מטלטלי לי, ואר"ה חסרון כיס קא חזינן שאני בר אוזא דחזי לאומצא, ומוכח דיש חילוק בין בשר בהמה לבשר עוף לענין אכילתו באומצא, אולם בשו"ע או"ח סי' ש"ח סל"א מבואר דכל בשר חי מותר לטלטלו, ובמג"א סקנ"ו הביא בשם היראים ובעה"מ וש"פ דדוקא במין דרכיך, ובט"ז סק"כ תי' דברי השו"ע דלדידן דקיי"ל כר"ש במוקצה כל בשר מותר לטלטלו, אבל הנה בירושלמי פ"ח דפאה ופ"ג דעירובין ה"א מבואר דבשר חי מערבין בו דתנינן הבבלים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה, ועיין סימן שפ"ו ס"ה ובמחה"ש בשם תו"ש דדוקא מין דרכיך, והנך רואה שמהירושלמי לא מוכח כן, אך בא"ר ותו"ש שם כתבו בשם עבודת הקודש להרשב"א דדוקא בנמלח אבל בדלא מליח רוב בני אדם אין אוכלים אותו, וכתבו שכ"ה גם בריטב"א, ועכ"פ בנמלח כל בשר חזי לאומצא, ועי' בביאור הגר"א סי' ש"ח ובלב ארי' לחולין ט"ו ע"ב בתוס' ד"ה כגון וכו' שהוכיחו מדמשני התם בקצץ דלעת ולא משני בבשר בהמה דלא רכיך ש"מ דכל בשר חי חזי לאומצא, ובפסחים ע"א א' משמחו בשעירי הרגלים וכו' ושמחה בחי ליכא, ומוכח דחזי לאכילה אלא דשמחה ליכא, ובתוס' מנחות מ"ח ע"א ד"ה חטא וכו' הקשו דגם בשבת נימא חטא כדי שתזכה לאכול חי ות' דאין זה זכות, ועמ"ש בפתיחת חיבורי דע"ת אות י"ג דר"ל דבקדשים בעינן למשחה, ומזה יל"ע בהא דמנחות צ"ט הנ"ל ואכמ"ל".

16. **תורת שבת** (ס"ק נ', סי' שכ"א ס"ק י"א) – **"אין ספק דמ"ש המג"א בזה** וכן בענין שומן צונן **שאינו אמת"**.

17. **כה"ת** (ס"ק ר"ו).

18. **תזו"א** (סי' מ"ד ס"ק ט"ז) – "וה"ה לכל בשר חי".

19. **יביע אומר** (ח"ה יו"ד סי' ח' אות ה', הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ה) – "ובאמת שהרי"ף והרא"ש (בשבת קכח) ס"ל להתיר טלטול בשר חי בכל גוונא, בין בשר בהמה בין בשר עוף. וכ"פ הרמב"ם (פכ"ו מה' שבת הט"ז) וז"ל: מטלטלין בשר חי בין תפל בין מלוח מפני שראוי לאדם. וכן פסק מרן הש"ע (סי' שח סעיף לא). ועי' בקרבן נתנאל (שבת קכח) שהסביר שיטת הפוסקים שלפי הברייתא גם בשר בהמה חזי לאומצא. ול"ד בר אוזא. ודחה פ' המג"א דהש"ע מיירי במין דרכיך. וז"א. ע"ש. וכן מבואר להדיא בחי' הרשב"א והריטב"א והמאירי והר"ן (שבת קכח) ע"ש. וכ"כ המאמר מרדכי והנהר שלום באורח חיים שם. וכן העלה המשנ"ב בבאה"ל (סי' שח סל"א). ע"ש".

יביע אומר (ח"ז סי' ל"ט אות ב') – "הרמב"ם (פכ"ו הט"ז) כתב: 'מטלטלים בשר חי בין תפל בין מליח מפני שראוי לאדם, וכן דג מליח מותר לטלטלו, אבל דג תפל אסור לטלטלו'. וכן פסקו הטור ומרן השלחן ערוך (סימן שח סעיף לא). גם בחידושי הרשב"א שבת (קכח א) כתב, ושמא תאמר דבשר חי שמותר לטלטלו היינו דוקא בבר אוזא דרכיך, אבל בשר בהמה לא, לא היא, דהא בשר בהמה נמי חזי לאומצא, כדאיתא בחולין (טו ב) השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא, וסתמא לאו בעוף מיירי. וכן בפרק כל הבשר (ק"ג א) וכו'. ע"ש. וכ"כ הר"ן שם. וכן בפסקי רבי ישעיה מטראני (שבת קכח א) כתב, בשר חי בין מליח בין בלי מלח מותר לטלטלו בשבת, כי יש בני אדם שאוכלים אותו חי וכו'. וכ"כ הרי"א ז"ש. וכ"כ בחידושי הריטב"א שם. וכ"כ בעל המאורות והמאירי שם. ואע"פ שהמג"א בסי' שח כתב דמיירי דוקא בבשר עוף דרכיך, ושכן כתב היראים, כבר השיג עליו הקרבן נתנאל (פרק יז דשבת סימן ג) דליתא, שא"כ למה כ' הרמב"ם והש"ע לחלק בין בשר לדג, ליפלוג ולתני בדידה דה"מ בבשר עוף דרכיך ולא בשר בהמה, אלא ודאי שאף בשר בהמה חזי לאומצא. ושכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש. ע"ש. וכ"כ בתורת שבת (סימן שח ס"ק נ). ע"ש. ודלא כהרב תפארת ישראל (בפרק יא דמנחות מ"ז) שנמשך אחר המג"א הנ"ל וכתב שבשר חי אינו ראוי לאכילה כלל. ע"ש. דליתא. וע' בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיו"ד סימן קכ). ובמש"כ בשו"ת חזון עובדיה ח"א (סימן כז עמוד ת"מ והלאה). ובספר פתח הדביר (סימן שח ס"ק טו). ע"ש. והגם שהמשנה ברורה (סימן שח ס"ק קכה) העלה "שבמקום הדחק" יש לסמוך על המקילים, (אף שהביא רבים מהאחרונים שחולקים על המג"א, ומהם הט"ז והא"ר והגר"א, דס"ל להקל אף בבשר בהמה חי), אגן בדידן סמכינן אתכא דמרן אף בלא דחק כלל. שהרי אנו קבלנו הוראות מרן, ומכ"ש בזה שכל הראשונים הנ"ל ס"ל להקל, והוי מידי דרבנן".

יביע אומר (ח"ח או"ח סי' ל"ד אות ה') – "ועי' במג"א (סי' שח סעיף לא בס"ק נו) דמ"ש הש"ע שם שבשר חי מותר לטלטלו, מיירי במין דרכיך דחזי לאומצא, כמ"ש בס' יראים, ושכ"כ בעל המאור (ר"פ כא) וכו'. ע"ש. וכ"כ הרב תפארת ישראל (פי"א דמנחות משנה ז) שבשר בהמה חי לא חזי לאכילה וחשיב שלא כדרך הנאה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בנין ציון ח"א (סי' לה) שאכילת בשר בהמה חי לא חזי לאכילה לרוב בני אדם, והאוכלו חי באומצא בטלה דעתו אצל כל אדם, זולת בשר בר אוזא דרכיך, וכמ"ש בשבת (קכח א). ע"ש. וכ"כ בשו"ת פני מבין (חאו"ח סי' קנ), ובשואל ומשיב שתיארה (סי' לז), ובילקוט הגרשוני על ש"ע א"ח (בקונטרס אהל יוסף אות סב). והן אמת שבחידושי הרשב"א שבת (קכח א) מבואר להדיא שגם בשר בהמה חי חזי לאומצא, ומותר לטלטלו. וכ"כ הריטב"א והמאירי שם. והקרבן נתנאל (שבת קכח א) השיג על המג"א הנ"ל, דליתא, שא"כ למה חילק הש"ע בין בשר חי לדג תפל, לפלוג ולתני בדידה בין בשר עוף לבשר בהמה, אלא ודאי שגם בשר בהמה חזי לאומצא. ושכן דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש. ע"ש. וכ"כ בתורת שבת (סי' שח סק"נ). ועי' בשו"ת שמן רוקח תליתא (חאו"ח סי' ו). וכן העלה בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיו"ד סי' קכ). ועי' בשו"ת בני ציון ח"ב (סי' קכא) בד"ה עוד הקשה. ובשו"ת בית אב (סי' צא) ובשו"ת נחלת בנימין (סי' סז) ובשו"ת מהרש"ם ח"ו (סי' עא) ובמחנה דוד (אהל פט). ובס' משנה ברורה ובביאור הלכה שם ובכף החיים שם. (ועי' במש"כ בס' חזון עובדיה ח"א סי' כז עמוד תלט והלאה). ע"ש".

20. עי' **ילקוט יוסף** (ח"ב עמ' שנ"ט) – "וגם אחינו האשכנזים יכולים להקל בזה במקום דחק".

ה. **"במקום הדחק יש לסמוך על המקילים"**.

1. **מ"ב** (ס"ק קכ"ה, עי' בה"ל שם, עי' בה"ל סי' ת"ק סעי' ו' ד"ה וטוב) – **"והעיקר** דגם בשר בהמה חזי לאומצא כמו בשר עוף וכדמשמע מסתימת הרמב"ם ושו"ע ... ולכך סתמנו **דבמקום הדחק** נוכל לסמוך עליהם".

2. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בשר).

3. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"ז).

ו. מראי מקומות.

1. תוס' (פסחים דף כד: ד"ה פרט) – "עוף שהוא רך וחזי לאומצא".

(א) מחלוקת אם יש ראייה מתוס'. יש ראייה כדאי במהרש"ם ח"ד ריש סי' ע"ט, אמנם י"ל יביע אומר ח"ח או"ח סי' ל"ד אות ה'. עי' שבט הלוי ח"ג סי' כ"ט אות ב' ד"ה והנה.

2. הגרשז"א זצ"ל (שלחן שלמה ס"ק ס"ד.ב) – "דבשר מה הטעם לא הוי כלי שמלאכתו לאיסור שעומד לבישול ויהא אסור מחמה לצל, וגם מקפידים מחמת חסרון כיס שלא להאכילו לכלבים ואפשר דהאי כללא הוא דוקא כלים ולא באוכלים".

קכח דג שאינו מלוח: מוקצה - סעיף ל"ב.

שבת (סוף דף קכח). – "תנו רבנן: דג מליח מותר לטלטלו, דג תפל אסור לטלטלו. בשר, בין תפל ובין מליח מותר לטלטלו, (וסתמא כרבי שמעון)".

א. משום שאינו ראוי לכלבים – תוס' (דף קכח. ד"ה דג, חד פשט, "דדג תפל אינו ראוי לכלבים"), טור (סעי' ל"ב, "שאינו ראוי אפילו לכלבים"), דרישה (ס"ק י"ג), ב"ח (סעי' י"ח), ט"ז (ס"ק כ'), נחלת צבי (ס"ק ל"א), א"ר (ס"ק ע"א, "טעם [דאסור] משום שאין ראוייה לכלבים").

1. והא אוכל חתולים (cats).

(א) מהר"א שטיין (על הסמ"ג ל"ת ס"ה) – "וקשה לי דג תפל לישתרי, דהא חזי לחתול, דעינינו רואות שהחתול אוכל דגים חיים, ואומ' שם בגמרא מטלטלין מים מגולין משום דראוים לחתול".

(ב) א"ר (ס"ק ע"א) – "הקשה מהר"א שטיין בסוף סמ"ג [בלאוי סה ד"ה דג] הא עינינו רואות דחתול אוכלת דגים חיים, ואמרינן בגמ' דמטלטלי מים מגולים אף שאין ראוי אלא לחתול ע"כ. ונ"ל דמ"מ ודאי לאו אדעתיה למשדי לחתול, משא"כ בשר תפל לפעמים משליכו לכלבים".

(ג) פמ"ג (א"א ס"ק נ"ו) – "ודג תפל חזינן דחתול אוכלה אלא כל מה דראוי לאינש לא מקצה לחיה".

(ד) בן איש חי (שנה ב' פר' פקודי אות ט') - לשונו מובא לעיל.

(ה) חשב האפוד (ח"א סי' נ') - לשונו מובא לקמן.

(ו) בנין שלום (סי' ט"ו).

(ז) פירות תאנה (דף קכח. ד"ה דג) – "ולפי רש"י ופירוש שני של תוס' אפש"ל דאין אדם זורק את מה שראוי לו לחתול".

(ח) הגרשז"א זצ"ל (הערות במסכת שבת, דף קכח. ד"ה בשר) – "וצ"ע".

ב. הגם ראוי לכלבים, אבל עומד לאכילת אדם, ובלי בישול אינו ראוי כלל לאכילת אדם – בעל המאור (דף נט:), רשב"א (דף קכח). ר"ן (שם), ריטב"א (דף קכח), מ"מ (פרק כ"ו הל' ט"ז), מאירי (דף קכח), לבוש (סעי' ל"ב), עולת שבת (ס"ק ס'), מג"א (ס"ק נ"ו), דרך החיים (מוקצה סעי' ז'), גר"ן (סעי' ט'), סעי' ס"ח), ח"א (כלל ס"ה סעי' ג' פן ה'), תפארת ישראל (כללי המוקצה ס"ק ב'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' מ"ד), קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ג'), מ"ב (ס"ק קכ"ז, בה"ל סעי' ל"א ד"ה דחזי, "לא נוכל לסמוך ע"ז למעשה משום כל הראשונים הנ"ל"), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק י"ז), טלטולי שבת (עמ' ק"ב), שלמי יהודה (פרק ז' סעי' ז', הע' ח'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"ט).

1. נ"מ: שומן צונן.

(א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ח ערך שומן) – "ונ"ל פשוט דמיירי בשומן חי דאילו שומן שהתיכו הדבר פשוט שראוי לאדם ומעשים בכל יום שאוכלין שומן ניתן הן עם פת הן עם שאר אוכלין אח"כ מצאתי להשו"ע דבי ר"ב סי' ש"ח סס"ח נקט להדיא שומן חי".

קכט בשר חי: בזמנינו.

א. הסברות.

1. לפי הסברא שמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים [ב"ח] - גם בזמן הזה אינו מוקצה.

2. לפי הסברא שאין מוקצה בדבר הראוי [ט"ז] - לכאורה גם בזמן הזה אינו מוקצה.

3. לפי הסברא שצריך חזי לאומצא [מחבר, מג"א] - יש לעיין בהמציאות, אם נשתנה הדבר.

ב. מוקצה.

1. עי' יעב"ץ (מכת"י, קובץ עץ חיים חוברת כ"ב עמ' י"ד) – "וגם בשר האידנא דלא אכלינן ליה, ולא ידעינן באומצא לגמרי, דלמא אשתני דינא, כיון דהשתא מיהא לא חזי. ולא גרע לדידן מדג שאינו מלוח (שבת קכח). וגם צ"ע בקאפע באינן קלויים אם מותר לטלטל בשבת, דנראה דלא חזו לכוס חייך אע"פ שמעוט בני אדם כוססין אותן חייך קצת".

2. ערה"ש (סעי' נ"ח. וצ"ע שמתחיל בריש הסעי', שראוי לכלבים יכול להקל) – "מיהו לדינא, לדידן כל בשר חי מוקצה הוא, דאין אנו אוכלין בשר חי כלל, אפילו בר אווזא וגם לכלבים לא יתנו, שחסים על זה".

3. בן איש חי (שנה ב' פר' פקודי אות ט') – "ובסה"ק מקבציאל העליתי, דהאי דינא דבשר חי דמותר בטלטול משום דחזי לאומצא לא שייך בזמן הזה, כי עתה אנחנו רואין דליכא בני אדם בינינו שכוססין בשר חי".

4. מסגרת השולחן (סי' פ"ח ס"ק ה') – "ועכשיו שלא נהגו כלל לאכול בשר חי אפשר **דכל בשר חי אסור** בטלטול בשבת".
5. הו"ד במנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ט"ז) – "דאפשר דעכשיו **כל בשר חי אסור** בטלטול בשבת כיון שלא נהגו כלל לאכול בשר חי אפילו אם אינו קשה".
6. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ט', טלטולי שבת אות כ') – "שאלה: אם מותר לטלטל בשר חי בזה"ז (סימן ש"ח סעיף ל"א). תשובה: כיוון דאין הדרך לכוס על בשר חי (עי' מג"א ס"ק נ"ו), לכן הו"ל מוקצה".
7. בצל החכמה (ח"ו סי' ס"ב אות ח') – "שאין לערב בבשר חי כלל ואפי' בבר אוזא מאחר שהוא מוקצה ואינו ראוי אפי' לטלטלו".
8. רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור א') – "דבשר חי בין בשר בהמה בין בשר עוף בזמנינו הוי מוקצה, כיון שאין מי שאוכל את זה חי".
9. הגר"ש דבליצקין זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור א') – "דבזמנינו כיון שאין מי שאוכל בשר בהמה ועוף חי, לכן יש להחמיר דהוי מוקצה".
10. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' שי"ח על סעי' ב' ד"ה חי) – "לדידן בשר חי הוא מוקצה".
11. תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור א') – "דבשר בהמה ועוף חי בזמנינו הוי מוקצה, כיון שאין אוכלים כיום בשר חי, ואין בהמות וכלבים במקומותינו שנותנים להם לאכול בשר חי, לכן הוי מוקצה".
12. הגר"א קופשין שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור א') – "דבשר חי בין בשר בהמה בין בשר עוף בזמנינו הוי מוקצה, כיון שאין מי שאוכל את זה חי".
13. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור א') – "דבשר חי בין בשר בהמה בין בשר עוף בזמנינו הוי מוקצה, כיון שאין מי שאוכל את זה חי".
14. עי' טלטולי שבת (עמ' ק"א).
15. מעדני השלחן (סי' ס"ז מטעמי השלחן סוף אות ב') – "המסגרת השלחן ...".
16. הגר"י רייזמן שליט"א (בישול עכו"ם שיעור ד' אחר ל"ה דקות, ריש שיעור ה').

ג. אינו מוקצה.

1. לכאורה המ"ב (ס"ק קכ"ה) – הגר"חפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ח', סי' ל"ד אות י'), אז נדברו (ח"ז סי' מ"ז, "באופן כללי דמאחר שגם בזמן רבותינו ז"ל עד המ"א ומהמ"א עד המ"ב מסתמא ג"כ לא אכלו בשר חי כמו בזמנינו ואפ"ה לא כתבו חילוק זה אין לנו רשות לחלוק עליהם").
- א) שלמי יהונתן (ח"ג סי' כ' אות א') – "מתוך דברי המ"ב שם שלא הזכיר סברת ערה"ש אע"פ שהיה בדורו, משמע שאכן חלק על הערה"ש ... אך כמה ת"ח שליט"א הבקיאין בהכרעות **הלכה וכללי המ"ב**, אמרו לי שאין הכרח ויתכן שהמ"ב לא נחית לדון בענין זה".
- ב) בה"ל (סעי' ל"א ד"ה דחזי) – "עיין מ"ב שהרבה אחרונים מקילין גם בבשר בהמה ואף שאין טעמים שוה דטעם הט"ז דלדידן דפסקינן כר"ש אף אם נימא דלא חזי כ"כ לאומצא מ"מ שרי וטעם הגר"א וכן מצדד הא"ר ג"כ בתירוץ השני דכל בשר חזי לאומצא [וכן בספר מאמר מרדכי ובספר קרבן נתנאל הסכימו ג"כ כן] **מ"מ הלא לדינא כולם שוים** דאפילו בשר בהמה שרי לטלטולי".
2. הגר"חפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ח', סי' ל"ד אות י') – "מותר לטלטל בשר חי ... ודלא ככמה גדולים שהחמירו".
- הגר"חפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קכ"ה) – "ערוך השולחן ... וכן ס"ל הגר"מ פיינשטיין ז"ל, אולם אין נראה לי כן כלל, דהא אף בזמנו של המ"ב לא אכלו בשר חי לאומצא, ומ"מ לא הזכיר איסור בזה, ולא דמי לגרעיני שאר פירות, שאסרנו בסעיף הקודם, דשאני גרעינים הנ"ל ואינם אוכל בעצם, והלכך אם אין רגילות לאכול אסור, משא"כ בבשר דהוי אוכל מצד עצמו, דלהכי סמכינן על מיעוט בני אדם שאוכלים אותו אע"ג דבדרך כלל בעינן רוב, וכן בשר או עוף קפוא מותר לטלטל בשעת הדחק".
3. יביע אומר (ח"ז סי' ל"ט אות ב', הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ה) – "ואף שיש אומרים שבזמן הזה יש לאסור בשר חי בטלטול, כי אין מצויים בינינו בני אדם שכוססים בשר חי, מכל מקום העיקר להקל בזה".
4. ששכ"ה (פרק י"א סעי' ה' [דפו"ח, סעי' ה'], עי' פרק כ' סעי' כ"ח [דפו"ח, סעי' כ"ח], הע' צ"ג [דפו"ח, הע' צ"ח]) – "בשר שהיום השלישי לשחיטתו חל בשבת ... מותר לו לישראל לעשות כן (להדיחו), כדי שלא יאסר הבשר לבישול, ולענין זה אין הבשר אסור בטלטול, אף על פי שאינו מבושל".
5. חוט שני (ח"ג עמ' קל"ד) – "**ובבט"ז** כתב ... דסגי במה שהבשר ראוי למאכל כדי שלא יהיה עליו שם מוקצה אע"פ שאין דרך לאוכלם כן, עיי"ש. ולפי"ז אף בזמנינו אע"פ שאין אוכלים כלל בשר חי נמי אינו מוקצה, ואין נראה לומר דכיון דבזמנינו דאנשים מפונקים שוב מיקרי אינו ראוי, דכיון דמבואר בגמ' דחזי לאומצא היינו לאוכלו חי **לא נשתנה הדבר**, וגם כיום כשיש צורך מיוחד האדם אוכלו".
6. ילקוט יוסף (ח"ב עמ' ש"ס, יו"ד סי' ע' הע' כ') – "שאף אי נימא שבזמנינו אין הדבר מצוי לאכול בשר חי, מ"מ יש לבשר דין אוכלים, כיון סוף סוף הם ראויים לאכילה בשעת הדחק ... ובפרט דראוי לאוכלו עכ"פ כשהוא טוחן".

ד. דעת הגר"שז"א זצ"ל.

1. הגר"שז"א זצ"ל (שלמי יהודה עמ' ק"כ, שולחן שלמה ס"ק ס"ה ד"ה ולענין) – "מפורש בפוסקים שבשר עוף חי אינו מוקצה ואולי זולל וסובא אוכל אותו".
2. הגר"שז"א זצ"ל (שלמי יהודה סוף עמ' קכ"ד) – "שכיון שמפורש בפוסקים שבשר עוף חי אינו מוקצה גם בזמנינו הדין כן".
3. הגר"שז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' הע' א', ויאמר אברהם סעי' ל"א אות ב') – "שאינו מוקצה בשעת הצורך כי שלא לצורך יש להחמיר לחשוש לדעת הערה"ש ומסגרת השלחן".

4. הגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תפק"ג) – "ולענ"ד ה"ה נראה שגם בשר עוף מוקצה, אך הואיל ואמר דחזי לאומצא הסכמתי להקל במקום הצורך".
5. הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק י"א הע' כ' [דפון"ח, הע' כ'], שולחן שלמה ס"ק ס"ד) – "דמכיון שידוע שבזמננו אין אף אחד שאוכל בשר באומצא, ובפרט כשהבשר אינו מלוח, צ"ע איך אפשר להקל לטלטלו, והרי זה דומה לדג שאינו מלוח דלכו"ע אסור לטלטלו, שם סע' לב, וכע"ז מציינו לגבי טריפה, דבזה"ז אינה עומדת לאכילת כלבים ולכן אסורה בטלטול, סי' תצח במ"א ס"ק ח, אף דבזמן הש"ס לא היתה מוקצה כיון שעמדה לאכילת כלבים ... ומ"מ ... דבמקום הצורך מותר לטלטל בשר חי".
6. הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ס"ה) – "וצ"ע בזה"ז דלא עומד לאומצא, כי שמעתי שרק טחון אוכלים מעט אנשים, ובפרט בלי מליחה ודאי מחמיר כל אדם על נפשו לא ללעוס ואפילו לא לבלוע, וכיון שכן נראה כהמגן אברהם, גם לענין (שאר מיני) בשר".
7. עי' הגרש"א זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ט' הע' ס"ב) – "בשמירת שבת כהלכתה פ"א הע' כ' ובמאור השבת ח"ב עמ' תקפ"ג מבואר בשם רבנו דבזמננו הו"ל בשר חי מוקצה ונשתנה הדין ממש"כ המ"ב סי' ש"ח ס"ק קכ"ה, ועפ"ז כתב חכם א' דבפסח שחל בשבת ושכח לצלות מבע"י אין להניח ע"ג הקערה זרוע חי' דמוקצה היא. עכ"ד. אך יש להעיר דאם כי אכן דעת רבנו כן אף לענין בשר עוף (ראה מאור השבת ח"ב שם), מ"מ אפשר דבלא"ה אין טעם להניחה בקערה, שהרי למנהגנו עיקר המצוה בשני תבשילין ואפילו בסילקא וארוזא, ורק נהגו בזרוע יותר משאר תבשילין ע"ש הזרוע הנטויל, כמבואר בטור וב"י סי' תע"ג, אבל אין זה מעכב כלל (ועיין עוד ב"ח שם), וא"כ כשאינה מבושלת או צלוי' אולי אין טעם להניחה כלל, אף כשחל בחול".
- ה. דעת האז נדברו.
1. אז נדברו (ברית עולם מוקצה מחמת גופו אות ג') – "והיום שלא נהגו לאכול בשר חי כל בשר חי אסור בטלטול (מסה"ש). וכבר נתבאר דבמקום הדחק יש להקל גם בבשר בהמה".
2. אז נדברו (ח"ז סי' מ"ז) – "דאע"פ שבברית עולם לא חלקתי בין בשר עוף לבהמה ובשניהם אינו מותר אלא בשעת הדחק מ"מ נראה למעשה דבבשר עוף ... יש להקל יותר דאפי' בצורך קצת מותר לטלטל".
3. אז נדברו (שלמי יהודה עמ' קט"ז, עמ' קכ"ד) – "דבשר חי בזמן הגמרא אכלו אותו שלא ע"י הדחק וכן כהנים אכלו בשר קדשים חי לכן אינו מוקצה גם היום".
4. אז נדברו (קצות השבת פרק ד' הע' ד') – "דאפשר דבשעת הדחק כגון אם שכח להניח הבשר במקרר וכיו"ב דשרי לטלטלו, עכ"פ נראה דצריך ליזהר שלא להזיז בתא ההקפאה בשר חי או דגים שאינם מבושלים קפואים כדי לפנות מקום למצרכים אחרים".
- ו. דעת הגריש"א זצ"ל.
1. הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכח. ד"ה בשר, בד"ה והנה) – "ונוגע למעשה כשנפסק החשמל במקרר ורוצים להעביר משם בשר ודגים חיים, דלתוס' בשר חי אינו מוקצה, כיון שראוי לכלבים אף שאינו עומד להם. מיהו להרשב"א וכנקט המג"א דכל ההיתר הוא כיון דראוי הוא כך לאדם, א"כ בזמנינו שאינו מצוי שבנ"א יאכלו בשר בכך, צריך להיות אסור, ולכן לדעתי צריך לפחות לטלטל כלאחר יד".
2. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה עמ' קכ"א, ויאמר אברהם סעי' ל"א אות ג') – "שבשר חי אינו מוקצה מפני שיש שטוחנים אותו ואוכלים חי וגם בשבת אפשר לחתכו דק דק סמוך לאכילה, וכן אם טבעונים אוכלים ירק מסויים חי אינו מוקצה אע"פ שהם כאחד על שלש מאות אנשים כי אין בטלה דעתם אצל כל אדם כי כך הם נוהגים".
3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ה' סעי' ל', סי' כ' אות ג') – "שבאופן שכבה המקפא ויש חשש הפסד לבשר עוף חי ששם, שיש להקל לטלטלו שהרי יש שהקילו בזה, ואף שיטת (הט"ז) [הב"ח] שם להקל מטעם שראוי לכלבים, ובצירוף כל זאת יש להקל במקום הפסד, ועכ"פ פשוט הדבר שאם יכול לטלטל בגופו עדיף טפי".
4. הגריש"א זצ"ל (דרור יקרא עמ' ש"מ אות ל') – "אין לטלטל כלל בשר חי היות ובזמננו אין אוכלים אותו כלל".
5. הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת חולין דף טו.) – "יש לדון במציאות היום שנשתנה הדבר ולא תמצא אדם שיאכל בשר חי דאטו בשופטני עסקינן".
6. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ח' סעי' כ"ז) – "פעם כבה למישהו המקרר בשבת, ורצו לשים את העופות הקפואים שבמקפא אצל שכן, שלא יתקלקלו. שאלו לרב אלישיב, ואמר שאף שבשו"ע אי' שבשר חי אינו מוקצה, אבל היום אף אחד אינו אוכל כן, ע"כ לא נראה לו להתיר, וע"י גוי מותר בוודאי".
7. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"ד) – "בשר עוף קפוא שאינו מבושל, בזמנינו יש להחמיר בו שהוי מוקצה. אכן במקום הפסד, וכגון שניתק זרם החשמל מהמקרר, יש להתיר לטלטל בשר עוף ואווז חי, ולצרף שיטת המתירים שראוי לכלב ואינו מוקצה, עם שיטת המתירים גם בימינו בבשר עוף, ובמקום הפסד יש לסמוך על צירוף שיטות אלו. וכן ע"י גוי מותר בוודאי ואין זה נקרא מכין לחול".
8. הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' כ"א, הע' כ"א*) – "דיש להחמיר בזמננו מלטלטלו הואיל ואינו עומד כלל לאדם, ולא מצינו מי שיאכל בשר אפי' רך וחי ... יש לסמוך ... במקום הפסד".
9. עי' לקמן גבי דגים בזה"ז.

ז. דעת השבט הלוי.

1. שבט הלוי (ח"ג סי' כ"ט אות ג' ד"ה ואני) – "מסופק אם בזמן הזה מותר לטלטל אפילו בר אווזא תפל חי ... דאין ספק דבזמן הזה אין גם אחד שאוכל אפילו בר אווזא ובר יונה חי באומצא ... כל זה להמג"א משא"כ להט"ז ... אין חילוק בין זמנינו לזמנם ... אלא

דסתימת האחרונים לא משמע כדברינו ... אבל היות הדבריו להחמיר ומילתא בטעמא, יראה דעל כל פנים לכתחילה באופן שאפשר לא יטלטל בר אווזא חי בזמנינו".

2. שבט הלוי (ח"ט סי' קכ"ז אות ד') – "משמעות הפוסקים ... דודאי גם בזה"ז ... כעין נדון זה מהא דסי' ש"ח סל"א דמטלטלין בשר חי משום דחזי לאומצא אעפ"י שבזה"ז כמעט לא שייך דמי יאכל בשר חי וגם בזמן חז"ל רק הבבלים היו אוכלים חי ועיין מס' מנחות ופסחים ע"א ע"א ועוד ואכמ"ל".

3. שבט הלוי (מ"ב למעשה אות ר"ד) – "בזמנינו שאין רגילים לאכול בשר עוף חי שאינו מבושל, יש לחשוש שהוא מוקצה".

ח. דעת הגר"ח ק שליט"א.

1. הגר"ח ק שליט"א (נזר החיים עמ' ק"צ אות פ"ז) – "גם בזמן הגמ' רק בבליים אכלו את זה חי (מנחות צט:), וגם כיום יכול להיות מי שיאכל את זה חי".

2. הגר"ח ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, האם בזה"ז מותר לטלטל בשר חי מטעם שחזי לאומצא, דשמא בזה"ז אין הדרך לאוכלו כך, וצ"ע. תשובה: יתכן שבזה"ז הוי מוקצה. (כתבי תלמיד בע"פ)".

3. הגר"ח ק שליט"א (דולה ומשקה עמ' קס"ב) – "גם בבני ברק מצוי כלבים, ולמעשה צ"ע".

4. הגר"ח ק שליט"א (עלי ש"ח עמ' קל"ג אות מ"ז) – "שאלה: האם מותר לטלטל דגים עופות ובשר שאינם מבושלים באופן שיש הפסד מרובה בשבת. תשובה: ע"י גוי".

5. הגר"ח ק שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ו') – "בשו"ע ש"ח לא' פסק בשר חי אפי' טפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא. וכתב בעוה"ש דדין זה לא שייך בזה"ז משום שאין בני אדם שכוססין בשר חי בזה"ז, ולפ"ז כל בשר חי הוא מוקצה. רצינו לברר האם המ"ב מסכים לסברת הערוה"ש או שחולק עליו ואם חולק עליו מה סברתו הרי שפיר אמר ערוה"ש שבזה"ז אין בנ"א שכוססין בשר חי. תשובה: יתכן שיש אוכלים בשעת הדחק".

ט. דעת שלמי יהונתן.

1. שלמי יהונתן (ח"א סי' ש"ח סוף ס"ק נ') – "ולענין הלכה ודאי שיש לחוש שלא לטלטל כלל בשר חי ואפילו בשעת הדחק".

2. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' כ"ח) – "נטיית רוב הפוסקים שאף בשר עוף ואווז נחשב מוקצה".

3. שלמי יהונתן (ח"ג סי' כ' אות א') – "ולדינא נטיית הפוסקים בזמנינו לאסור בשר כמוקצה גמור".

4. שלמי יהונתן (ח"ג סי' כ' הלכה אות ו') – "במקום הפסד וכגון שנכבה המקפא יש להקל לטלטל בשר עוף, ומכל מקום ראוי לעשות טלטול בגופו".

5. שלמי יהונתן (לוח המוקצה ערך בשר חי) – "מוקצה וי"א מותר".

6. שלמי יהונתן (לוח המוקצה ערך בשר חי בהערות דפוס חדש) – "שבבשר בהמה ודאי ראוי להחמיר ... אא"כ הוא מקום הפסד גדול".

י. שאר פוסקים.

1. הגר' משה הלברשטאם זצ"ל (קצות השולחן לוח ערך בשר חי, הע' ט"ז) – מיקל לבשר עוף, מחמיר לבשר בהמה.

2. ודרשת וחקרת (ח"א או"ח סי' מ"ו) – "ומ"מ אמרו חז"ל דכיון דחזי' לאומצא אינו מוקצה, וגם היום בודאי מי שלא אכל כמה ימים, והיה מוצא בשר חי בודאי היה כוססו ואוכלו, משא"כ עצים ואבנים שאינם ראויים לאכילה כלל, ולכן בצירוף דעת הט"ז ... במקום הפסד מרובה היה נלענ"ד להתיר להחזיר הבשר למקפא, ויעשנה בשינוי כלאחר יד, או בשינוי, כל מה שיכול ... גם כשאינו קפוא אין להתיר בזמן מועט לפני צאת השבת כיון שאין הפסד לחכות, שהרי לא יתקלקל בזמן מועט, ויש לחוש לכל הני פוסקים ...".

3. קצות השבת (לוח המוקצה ערך בשר חי (עוף), ערך בשר חי טלטולי בשבת, פרק ד' סעי' ג', הע' ד') – "בשר חי ... שאינם ראויים למאכל אדם הוו מוקצה מחמת גופו [עכ"פ נראה שצריך ליזהר שלא להזיז בתא ההקפאה בשר חי או דגים שאינם מבושלים קפואים כדי לפנות מקום למצרכים אחרים, אא"כ עושה זאת בטלטול מן הצד לצורך דבר המותר]".

4. פסקי תשובות (אות כ"ה) – "ובזמננו ... כל בשר חי אסור ... ומ"מ בשעת הדחק והפסד מרובה כגון אם התקלקל המקרר, יש להקל בין בבשר ובין בדגים".

5. תורת המוקצה (עמ' צ"ו) – "בשר חי בזמנינו שאין הדרך לכוססו הוי מוקצה (שש"כ יא, כ). ומ"מ בשעת הדחק שנפסק פעילות המקרר יכול להעביר הבשר לביתו של שכן".

6. שלמי יהודה (פרק ח' סעי' א') – "בשר שאינו מבושל שהוא קשה כגון של בהמה, הוא מוקצה, ובשעת הדחק ששכח להניח הבשר במקום קר וכדומה בשביל דבר נחוץ מאוד מותר לטלטלו, ובשר עוף שאינו מבושל יש להקל שאינו מוקצה בשעת הצורך".

7. הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' י"ג) – "יש להחמיר. ובמקום הפסד כגון שנכבה המקרר ויש חשש שיתקלקל הבשר וההפסד מרובה המיקל לטלטלו ולהצילו בשר עוף חי יש לו על מי לסמוך".

יא. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קנ"ו), בנין שלום (סי' ט"ז, עמ' ע"ו), הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ב).

1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' קנ"ז, הע' קנ"ט) – "ונראה שבזמננו יש צד נוסף להקל והוא משום שרבים ממגדלי הכלבים אינם מקפידים מלייתן להם מהבשר המוכן לצורך בני אדם אם חסר לכלב המזון שרגילים לקנות עבורו, וא"כ אפשר שכל הראשונים יסכימו לסברת התוס' דיש היתר מחמת שראוי לכלבים, כיון שאין הבעלים מקפידים כ"כ מלייתן להם את הבשר. ולפ"ז בעיר שמצויים מגדלי כלבים כאלו יש לכאן מקום להקל בשעת הדחק גם למי שאינו מגדל כלבים".

קל] דג שאינו מלוח: בזמנינו.

א. **סושי** (sushi): האם דג 'סושי' שאינו מבושל הוא מוקצה בשבת.
1. מיקל.

(א) **טלטולי שבת** (עמ' ק"ב הג"ה ב')

in oriental societies where it is common to eat raw fish, such fish, being edible, is not muktza.

(ב) **הגר"י בעלסקי** זצ"ל (דף הכשרות חכ"ד מספר ד' עמ' כ"ה) –

IS IT PERMISSIBLE TO MAKE SUSHI ON SHABBOS. IS IT MUKTZA. Shulchan Aruch (Orach Chaim 308:32) writes that unsalted raw fish is muktza, because it serves no purpose on Shabbos.

However in our days, if one has cuts of raw fish that are edible as sushi, then they are not muktza.

(ג) **וישמע משה** (פר' בהעלותך תשע"ו, גליון קט"ז עמ' א') – "שאלה: בסימן שח סל"ב מבואר שדגים אינם ראויים לאכילה כמות שהם חיים, ולכן דג חי [כלומר שאינו מלוח, כבוש או מבושל] הוא מוקצה מחמת גופו בשבת. והנה בימינו קיים דג בשם 'סושי' שמקורו מהמזרח הרחוק, ויש מקומות שאוכלים אותו חי בלא תיקון כלל. ויש להסתפק האם דינו של דג זה ככל דג חי, או שמכיון שיש שאוכלים אותו חי אין עליו שם מוקצה. תשובה: הגאון הגדול **רבי חיים קניבסקי** שליט"א שאל אותי: וכי אתה אוכל בשר בהמה חי. בודאי שלא, א"כ כ"ש שדג חי הוא מוקצה מחמת גופו עבורך. אמנם עבור אלו שאוכלים אותו חי באמת אינו מוקצה. וכן הסכים הגאון הגדול **רבי נסים קרליץ** שליט"א, שעבור אלו שרגילים לאכול את ה'סושי' הוא אינו מוקצה בשבת, אבל עבור רוב בני האדם שאינם רגילים לאכול הוא מוקצה. וכן הורו הגאונים **רבי חיים מאיר וואזנר** ו**רבי שלמה זלמן אולמן** ו**רבי שמואל אליעזר שטרן** שליט"א.

2. **וישמע משה** (פר' בהעלותך תשע"ו, גליון קט"ז עמ' א') –

(א) "והגאונים **רבי מרדכי גרוס** ו**רבי יעקב מאיר שטרן** שליט"א הורו, **שבאותה העיר** שבה רבים אוכלים דג זה אינו נחשב מוקצה גם עבור אלו שאינם אוכלים אותו, אולם בכל העולם הוא נחשב למוקצה. [והגרש"א שטרן ביאר טעמו שלא התיר לכל בני העיר, דדוקא גבי אומצא שהבשר הוא דבר מצוי אצל רוב בני אדם, אלא שרק מקצת אוכלים אותו חי, בזה המקצת מועיל לבטל שם מוקצה עבור הרוב. אבל דג זה אינו מצוי כלל אצל רוב בני אדם אלא רק אצל המיעוט שרגילים לאכול, ולכן אין זה מבטל שם מוקצה אלא רק לאלו הרגילים לאכול].

(ב) ואילו הגאון **רבי יצחק וייס** שליט"א הורה שמכיון שמקצת בני אדם אוכלים אותו חי לא חשיב מוקצה גם עבור אלו שאינם אוכלים אותו כן. והביא ראיה מהא דאיתא בשו"ע סימן שח סל"א שבשר חי מותר לטלטל משום שראוי לכוססו חי, וכתב המ"ב שם ס"ק קכה: שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי. ומשמע מלשונו שרוב בני אדם אינם עושים כן, רק 'יש בני אדם שדעתם יפה' ועושים זאת, והם מתירים את הבשר בטלטול לכל שאר בני האדם, והוא הדין בנידון דידן.

(ג) והוסיף הגר"י וייס דאף **אם אין הדג מתובל בתבלין**, וידוע שבלא התבלינים אינו ראוי לאכילה אף לאלו הרגילים לאכול חי, מכל מקום אין זה עושה אותו מוקצה שהרי מותר לתבל אותו בתבלין בשבת. וכמו שמבואר בבאור הלכה סימן ש"ח ד"ה והדחתן לענין קוליים האיספנין שאינו ראוי לאכילה בלא הדחה בצונן, שלדעת הלבוש והפמ"ג והח"א אסור להדיחו בצונן משום מכה בפטיש, והוא דחה דבריהם שלא שייך כלל שם מכה בפטיש בדבר מאכל, ולדעתו מותר לתבל את הדג הזה בשבת, וממילא אינו מוקצה אף אם עדיין לא תיבל אותו.

(ד) וכן הסכים הגאון **רבי מנדל שפרן** שליט"א, ואמר שלא מיבעיא אם הדג כבר מתובל ומוכן לאכילה אין בו משום מוקצה, אלא אפילו אם הוא מחוסר תיבול, כל שאפשר לעשות זאת בשבת אין הדג מוקצה. אבל אם הוא צריך השריה ממושכת וכדו' שלא יספיקו להכינו לאכילה בשבת, בזה בודאי הדג מוקצה מחמת גופו.

(ה) והגר"מ שטרן דחה ראיית הגר"י וייס, והראה לי את המבואר בסימן שח סכ"ז לענין עצמות: מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבשר מע"ש אם ראויים לכלבים דהא כלבים מצויים. וכתב המ"ב ס"ק קכא: ואם אין כלבים מצויים באותו המקום גם באופן זה אסור לטלטל. וא"כ גם לגבי מאכל אדם, אם הוא דבר שאינו מצוי אינו מבטל שם מוקצה מן הבשר. ובשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן כט כתב דאף בשר חי שמפורש בגמ' ובפוסקים שאינו מוקצה, הני מילי בזמנם שהיו בני אדם שדעתם יפה והיו כוססים אותו, אבל בזמנינו שאין אחד שכוסס בשר חי, ואף אלו שאינם קצים ומואסים במזון שאינו מתוקן [שזהו גדר 'דעתו יפה' שכתב המ"ב] אינם עושים זאת, הרי הוא מוקצה מחמת גופו, דמכיון שנשתנה המנהג נשתנתה ההלכה. וא"כ גם דג זה אינו ראוי שמיעוט בני אדם אוכלים אותו חי, אין זה משנה את ההלכה שדג חי הוא מוקצה מכיון שרוב בני האדם – אף אלו שאינם מעונינים ומפונקים – אינם אוכלים אותו חי. ולכן רק בעיר שבה רגילים לאכול את הדג הזה אינו נחשב מוקצה גם לאלו שאינם אוכלים אותו, אבל בשאר מקומות חשיב מוקצה.

(ו) והגאון **רבי שמאי גרוס** שליט"א אמר שגם במקום שרגילים לאכול את הדג חי **אין למהר להתירו** בטלטול מכמה טעמים: א. צריך לידע בדיוק איזה מין דג הוא הראוי לאכילה חי, דכמה מיני דגים הם ורק אחד מהם ראוי לאכילה. ב. צריך לדעת לחתוכו ולנקותו ואין כל אדם בקי בזה, ובלא זה אינו ראוי לאכילה. ג. צריך לדעת לתבלו היטב ואין כל אדם בקי בזה ובלא זה אינו ראוי לאכילה [משא"כ בשר חי דחזי לאומצא אף בלא תיבול]. ומכל מקום אם הוא כבר חתוך ונקי ומתובל ומוכן לאכילה, מסתבר שיש להתירו בטלטול במקום שיש הרגילים לאכול.

ב. **במקום הפסד מרובה יש להקל כהט"ז.**

1. **חשב האפוד** (ח"א סי' נ' ד"ה היוצא) – "המקיל בהפסד גדול לטלטלם ולסלקם, מצד היותם ראויים לחתולים אע"פ שאינם עומדים לכך, וכדעת הט"ז והב"ח לא הפסיד".

2. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' הע' ה', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"ה) – "שבמקום הפסד מרובה אפשר לסמוך על הט"ז שסובר שמאכל הראוי לכלבים אף שעומד למאכל אדם, אינו מוקצה, לפי זה מקרר שהפסיק פעולתו בשבת ויש בו כמות גדולה של דגים וזה הפסד מרובה, מותר לטלטלם כדי להניחם במקרה אחר".

3. שבט הלוי (ח"א סי' ס"ב אות א') – "אשר שאל אצל סוחר הדגים שמחזיקים דגים חיים בברכות שכיח שמתים קצת דגים בשבת ואם לא מסלקים אותם יש הפסד מרובה לכל הברכה. והנה אע"ג דלהלכה יש להחמיר כדעת המג"א או"ח סימן ש"ח סל"ב בדגים אין אומצא, ואעפ"י דראוי לכלבים כיון דעומד מתחלה לאכילת אדם אסור לטלטלו, אמנם בכה"ג דאיכא הפסד מרובה כדאי רבינו הט"ז וקצת מן הראשונים לסמוך עליהם דאם עתה ראוי אף על פי דמעיירא אינו עומד לכך מותר לטלטל, אמנם בתנאי שלא יהיה כאן גם איסור בורר".

שבט הלוי (ח"ג סי' כ"ט אות ד') – "הנה בשבט הלוי או"ח סי' ס"ב ... וכמה ת"ח הקשו עלי דהאי פסקא היא נגד סתימת השו"ע דדג חי אסור מכ"מ, ואמנם במקומי אני עומד דבהפסד מרובה מותר, ואבאר דברינו הקצרים שם, דהא התוס' שבת קכ"ח ע"א בחד תי' ס"ל דגם דדג חי מותר לר"ש לטלטל וברייטא דשם האוסרת אתיא כר"י דאית לי' מוקצה, וכן מוכרח שיטת רש"י שם שכתב טעם הברייטא משום דלא מיחדא לכלבים ולא כתב משום דאינו חזי לכלבים, ואם כן גם לרש"י ברייתא האוסרת דגים לר"י דוקא אבל לדידן כר"ש מותר, דאין לומר דדעת רש"י כרז"ה דגם לר"ש מה דחזי לכלבים אינו מותר שכבר כתבתי למעלה אות א' דשיטת רש"י שבת קמ"ב ע"ב מוכח דלא כרז"ה א"כ שיטת רש"י ותוס' בחד תי' דמותר גם דגים לדידן. ונהי דלא קיי"ל כן בשו"ע מ"מ במקום הפסד מרובה איכא להקל ע"פ דברי בית מאיר שהבאתי בשבט הלוי שם אות ב' דבמקום הפסד מרובה לא חששו חז"ל לאיסור מוקצה, ונהי דבשאר מוקצה ודאי קשה לסמוך ע"ז דלא מצינו רק בצרוף שמא יעשה איסור תורה, או בצרוף צער בעל חיים וכמשמעות מג"א סימן של"ד, מכ"מ כאן דאינו מוקצה ודאי דהא איכא שיטת רש"י ותוס' דגם לדידן מותר כדאים לסמוך עליהם בהפ"מ בצרוף דברי בית מאיר הנ"ל, ובפרט למש"כ הש"ך יו"ד סו"ס רמ"ב בהנהגת או"ח דבשעת הדחק והפסד מרובה אפשר לסמוך בדרבנן אפילו איחיד נגד רבים יע"ש".

4. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קנ"ז).

5. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' קנ"ז, הע' קנ"ט) – "ולענין טלטול דגים שאינם מבושלים נראה דבשעה"ד גדול והפסד מרובה [כגון אם עלולים להפסד הרבה דגים] יש מקום לסמוך על חד תירוץ דתוס' בדף קכח. וכפי שהיקל בזה בשו"ת שבט הלוי".
(א) חולק – הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' כ"ג, "יעי' שבט הלוי ... ולא נהירא נגד סתמות הש"ע והפ"ו דאסר בדגים וכש"כ בזמנינו שבודאי אין להתיר בזה אף בשעה"ד").

ג. מאכלים שאינם ראויים לאכילה: קמח, אורז, תפוחי אדמה, וכדו'.

1. מוקצה מחמת גופו - עי' לעיל.

קלא] בשר קפוא (frozen meat): מאכלים אפילו מבושלים, קפואים לגמרי.

א. מחמיר.

1. שבט הלוי (ח"ג סי' כ"ט אות ג' ד"ה ואני) – "בשר קפוא כרוב בשר שמחזיקים במקרים פשוט מאוד דבין של אווז בין של בהמה אסור לטלטל כיון דבמצב הזה אינו ראוי לא לאומצא גם דרך דחק ולא לכלבים ובפרט היכא דנקפה טובא והוא כאבן קשה שלא יפשר עוד עד למוצ"ש, והיכא דאפשר א"כ יש לדון עליו משום נולד".

2. אמת ליעקב (דברי חכמים או"ח אות שכ"ה) – "שמאכלים קפואים שאינם ראויים לאכילה הוי מוקצה".

3. עי' פסקי תשובות (אות כ"ה) – "ובזמננו ... כל בשר חי אסור ... ובפרט אם הבשר קפוא שאינו ראוי לכלום (ואף אם יכול להפשירו במשך שבת יש לדון משום נולד) ומ"מ בשעת הדחק והפסד מרובה כגון אם התקלקל המקרר, יש להקל בין בבשר ובין בדגים".

ב. מחמיר רק סוף השבת.

1. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' סוף הע' ב', ויאמר אברהם עמ' קנ"א, עי' אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"ד, אות ר"ו) – "דאפילו כשזה מאד קפוא שלא יפשר עד מוצ"ש, אינו מוקצה כי יכול לשרותו במים פושרים או בחום השמש והוא גמרו בידי אדם ... אפשר להניח בקדירה על גבי קדירה שאצל האש באופן המותר ויופשר מהר, ואה"נ זמן קצר מאד לפני צאת השבת הבשר מוקצה".

2. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שס"א) – "מי ששכח להכניס את הבשר לתוך הפריזר מערב-שבת, ויש חשש שהבשר יתקלקל, מותר לטלטלו ולהכניסו לפריזר בשבת. ואף בבשר קפוא הדין כן. [ובלבד שנותרו לפחות כמה רגעים עד צאת השבת שיהיה ראוי להפשיר את חלקו במים פושרים]".

3. עי' ציץ אליעזר (חי"ד סי' מ') – "והנה נראה דאין עליה שם מוקצה (ללחם משנה חלה קפואה), ואינו דומה להכתוב בזה במג"א בסימן ש"ח ס"ק נ"ו ... היה אפשר להוציא אותה מהפריזר מלפני כן (בליל שבת או בשבת בבקר). באופן שתופשר ותהיה ראויה לאכילה, ופעולת ההפשרה איננה קשורה בשום מעשה אלא ממילא קא אתיא (ואדרבא אפשר לקרבה למקום חם שתופשר מהר. יעוין באו"ח סימן ש"ח סעיף ט"ז ובנו"כ וכן בסימן ש"כ סעיף ט' ע"ש. ואכמ"ל), אם כן מלכתחילה הו"ל כלא אסח דעתו מזה, בהיות דראויה לאכילה ביום השבת, ולא נעשית מוקצה אפילו בבית השמשות ... ועוד אני מוסיף ואומר לרווחא דמילתא, דלו אפי' אי היינו מניחים ואומרים דאם מוציאה לסעודה שלישית לפנות ערב באופן שלא תהי' החלה ראויה לאכילה עד מוצ"ש. שכן יש עי"ז שם מוקצה בהיות ואינה ראויה לאכילה ...".

ג. אינו מוקצה.

1. הגרש"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ז', שולחן שלמה ס"ק ס"ז, עי' סי' ש"ח ס"ק ל"ו) – "מאכלים מבושלים שקפויים לגמרי ב'פריזר' האם מותר לטלטל, בפרט אם הקפוא מאכל או תבשיל כדי להשתמש בו לאחר זמן ... דחאם בידים וגם לא היו המאכלים

- ראויים ביה"ש. תשובה: מסתבר דאף שביה"ש לא היה יכול לאכול אבל כיון שאם ירצה יוכל לאכול בו ביום חשיב כגמרו בידו אדם וכמ"ש בכל קדירות רותחות ביה"ש וכ"ש הכא שבידו להוציאם ולהפשידם.
2. יביע אומר (ח"ח או"ח סי' ל"ב סוף אות א', הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ה) – "וע' בשו"ת משנה הלכות מה"ת (חאו"ח סי' קצז) שכתב להתיר לטלטל חלה קפואה מהפריזר, ושאין עליה תורת מוקצה, כיון שראויה היא לאכילה כשתשאר זמן מה מחוץ למקרר, או שיפררנה ויניחנה במים חמים, או במרק חם, ושלא כמו שחשב רב אחד לאסור אותה בטלטול משום מוקצה, שאין לדבריו יסוד כלל, ומעשה רב, שפעמים רבות היו שובתים במקומות הקרים מאד, והחלות היו קפואות מהקור, וטלטלו אותם ואכלו מהם בשבת, ולא היה פוצה פה ומצפצף. ע"ש. וכ"כ בס' שלמי יהודה (עמוד קמ) בשם הגר"ש אלישיב נר"ו, שהואיל ואפשר לשרות הלחם הקפוא ולהפשירו ע"י מרק חם ויהיה ראוי לאכילה, אין עליו תורת מוקצה. (ומ"ש שם בשם ת"ח אחד להעיר על זה, אינו מוכרח, כאשר יראה הרואה). ודו"ק."
3. אז נדברו (שלמי יהודה פרק ח' הע' ב') – "כי יכול להפשירו וחזי לאומצא".
4. חוט שני (סוף פרק ס"ג) – "מאכלים שאינם מוקצה, הקפואים בפריזר או במקפא, אינם מוקצה".
5. הגר"ח ק שליט"א (אשיחה סוף עמ' שכ"ט) – "בשר עוף הנמצא במקפא בשבת והוא קפוא האם מותר להזיזו בכדי להגיע לדברים הנצרכים לו. תשובה: חזי להכשירו ולאכלו".
- הגר"ח ק שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות ק"ב) – "שאלה: אדם שהוציא דבר קפוא מהקרח, ממש לפני שבת, ונהיה פושר באמצע השבת, האם אסור משום נולד. תשובה: המנהג להקל".
6. שלמי יהודה (פרק ח' סעי' א') – "בשר קפוא בפריזר כבשר שאינו מבושל".
7. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קנ"ח).
8. לוח המוקצה (ערך אוכל-קפוא, ערך בשר-קפוא מבושל) – "מותר".
9. הגר"צ וובר שליט"א (לוח המוקצה ערך אוכל-קפוא בהערות) – "ואפילו אם הוציאו מההקפאה סמוך למוצאי שבת ... שאינו מוקצה".
10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ב, סעי' שפ"ב, הע' קנ"ט) – "דברי מאכל מבושלים שהוקפאו אינם מוקצה אף אם אין כוונה לאוכלם בשבת זו, ואף בזמן הסמוך לצאת השבת שכבר אין שהות להפשירם מ"מ אינם מוקצים".

ד. דעת האג"מ.

1. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ה) – "שאלה: בשר מבושל, וכן כל תבשילין, שקפואין לגמרי אם מותר לטלטלן. תשובה: תבשילין הקפואין לא חשיבי מוקצה, כיוון דחזי ביה"ש (וכוונתו משום דאפשר להפשירן אז). אכן אם הקפא מאכל או תבשיל כדי להשתמש בו אחר זמן, הו"ל מוקצה כיוון דחזי בידים, וגם אינו ראוי".
- (א) זה תשובה איתא באג"מ חלק ח', עיין שם, ותראה שהמקור של התשובה הוא מספר טלטולי שבת. אמנם עיין בספר טלטולי שבת בפנים, ואין התשובה שם! רק עיין בטלטולי שבת פרק ה' הע' מ"ד, שנראה שהאג"מ מיקל **בכל** מקרים של בשר קפוא. וצ"ע. [וכן אג"מ או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ד' (ודומה לזה אות כ"א שם), מקור של התשובה הוא מספר טלטולי שבת. ועי' בספר טלטולי שבת, ואין התשובה שם].
2. אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות י') – "תבשיל קפוי אינו מוקצה בשבת".
- ה. מראי מקומות – תורת המוקצה (עמ' צ"ז, "בשר קפוא בשעת הדחק ניתן לטלטלו").
1. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רע"ט על מ"ב ס"ק א') – "לטלטל מקצה במקום הפסד, כגון בשר חי שנמצא במקפא, והמקפא התקלקל, אולי אפשר להתיר על ידי קטן שאינו בנו שלא בפני אביו".

קלב] קמיע - סעיף ל"ג.

- א. לענין הוצאה - מ"ב (ס"ק קכ"ט).
1. עי' סי' ש"א סעי' כ"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ב. ערבה חבוטה: האם היא מוקצה.

1. הגר"ח ק שליט"א (אשיחה עמ' שכ"ט, הע' ל"ח) – "אדם השומר עלים מן הערבה החבוטה בהושענא רבא האם מותרת בטלטול בשבת במקום שיש עירוב או בתוך ביתו האם יש לחשוש למוקצה או שהיא סגולה וכעין קמיע ומותר בטלטול. תשובה: לא ידוע לי סגולה בזה. [בספר סגולות נפלאות למו"ר ר' חנוך קרלנשטיין זצ"ל. הביא בעמ' מ"ח מהספר מקור חיים או"ח סי' תרס"ד על עלי ערבה של ההושענות, ושמעת שיש בזה שמירה לדרך, ומספר לקוטי צבי קבלה שמאוד מסוגל ליקח עמו לדרך ההושענות שלו, או שלפחות יידע בבירור באיזה מקום הם מונחים, ובשעת סכנה ח"ו יזכיר אני והו הושיעה נא, ע"ש. ובמ"ב הלכה למעשה רוצה להתיר טלטול ערבה חבוטה אם ייחדה לשמירה]."

ג. האם מטבע שקיבלו לשמירה מאדמו"ר נחשבת מוקצה למקבל ולשאר בני אדם.

1. מיקל: אינו מוקצה.
- (א) תשובות והנהגות (ח"א סי' רל"ו) – "ולאסור מוקצה אין לחוש כלל וכמבואר במ"ב סימן ש"ג (ס"ק ע"ד) שאם ייחדה לעולם לא להשתמש בו כמטבע בטלה מינה שם מטבע ואין בה אסור מוקצה, וכאן כשקיבל מהאדמו"ר מטבע לקמיע ביטלו לשימוש כמטבע ולכן אין לחוש כלל לאסור מוקצה".

(ב) עלינו לשבח (ויקרא תשובה י"ט) – "קבלתי מטבע כסף מאדמו"ר מפורסם בתור קמיע והכנסתיו לתוך נרתיק מיוחד ואני לובשו תמיד ... מטבע שיחזרה לעולם לקמיע, והפסיקו מלהשתמש בה בתור מעות, קיבלה שם של כלי ושוב אין בה איסור מוקצה".
2. מראי מקומות – וישמע משה (פר' יתרו תשע"ח עמ' ג', פר' ויקהל פקודי תשע"ח עמ' ד').

גרף של רעי

סעיף ל"ד - סעיף ל"ז

סוגיות.

- א. שבת (דף מז.) – "התיר רבי לטלטל מחתה באפרה ... אמר אביי: מידי דהוה אגרף של ריעי. אמר רבא: שתי תשובות בדבר: חדא: גרף של ריעי מאיס, והאי לא מאיס. ועוד: גרף של ריעי מיגלי, והאי מיכסי".
- ב. שבת (דף קכא:) – "כופין קערה ... ועל צואה של קטן ... ועל צואה של קטן מפני קטן ... ותיפוק ליה דהוי גרף של רעי. וכי תימא: גרף של רעי אגב מנא אין, איהו גופיה לא, והא הווא עכבר דאישתכח באיספרמקי דרב אשי, ואמר להו: נקוטו בצוציתיה ואפקוה. באשפה. וקטן באשפה מאי בעי ליה, בחצר. חצר נמי, גרף של רעי הוא. באשפה שבחצר".
- ג. שבת (דף קכד.) – "אליבא דרבי נחמיה, הני קערות היכי מטלטלינן. אמר להו רב ספרא: מידי דהוה אגרף של רעי. אמר ליה אביי לרבה: למר, אליבא דרבי נחמיה הני קערות היכי מטלטלינן להו. אמר ליה: רב ספרא חברין תרגמה, מידי דהוה אגרף של רעי".
- ד. שבת (דף קמג.) – "הני גרעינין דתמרי ארמייתא שרו לטלטולינהו, הואיל וחזיין אגב אמן. ודפרסייתא ... רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כגרף של ריעי. אמר ליה רב אשי לאמימר: וכי עושין גרף של ריעי".
- ה. ביצה (דף כא:) – "מזמנין את הנכרי בשבת ... רב אחא בר יעקב אמר: אפילו בשבת נמי לא, משום שיורי כוסות. אי הכי דידן נמי ... אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: ולהוי כגרף של רעי. אמר ליה: וכי עושין גרף של רעי לכתחילה".
- ו. ביצה (דף לו:) – "ונותנין כלי תחת הדלף בשבת. תנא אם נתמלא הכלי, שופך ושונה ואינו נמנע. בי רחיא דאביי דלוף, אתא לקמיה דרבה. אמר ליה: זיל עייליה לפורידך להתם, דלהוי כגרף של רעי, ואפקיה. יתיב אביי וקא קשיא ליה: וכי עושין גרף של רעי לכתחילה. אדהכי נפל בי רחיא דאביי. אמר: תיתי לי, דעברי אדמר. אמר שמואל: גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה, וכשהוא מחזירו, נותן בו מים ומחזירו. סבור מינה: גרף של רעי, אגב מנא אין, בפני עצמו לא. תא שמע: דהווא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי, אמר להו רב אשי: נקטה בצוציתיה ואפקוה".

להלכה – רמ"א (סי' רע"ט סעי' ב'), בה"ל (סי' ש"ח סעי' ד'), מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קט"ו), שו"ע (סי' ש"ח סעי' ל"ד - ל"ז), שו"ע (סי' של"ה סעי' ד'), מ"ב (סי' של"ז סקי"ב), (מג"א שם ס"ק ד'), שו"ע (סי' של"ח סעי' ח').

קלג] גדר של היתר של "גרף של רעי" - אם הגדר של היתר טלטול מצד הדין של 'גרף של רעי' הוי "אי נעימות" או "מאוס".

א. אי נעימות.

1. אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ח, ע' פרק כ"א גבי הע' מ"ז) – "דלא בעינן שיהיה מאוס ממש, אלא אפי' אי לא מקפיד על הדבר כ"כ רק אשתו מקפדת על זה מחמת אורחים לבקרו וכדו' בכה"ג מותר לטלטלו".
2. הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות ט"ז, שולחן שלמה ס"ק ס"ח, מאור השבת ח"א מכתב ח' אות ז', ע' בס' שבת לישראל עמ' ש"ב) – "בענין גרף של רעי חושבני דפטיש אחד המונח על השולחן וגם אין צריך למקומו, מסתבר דאסור להסירו, אבל כשמונחים פטישים ומסמרים על השולחן, יתכן שזה ממש מכוער גם בימות החול, ומותר להסירו מהשולחן פן יבואו אורחים. וכן קליפות וכדומה מועטים ואינם מסריחים אם בעל הבית או ביתו מתביישים פן יבואו אורחים ויראו את הבית באופן זה, הרי שאם זה ממש אי נעימות מסתבר דשרי, כי גם גרף של רעי גורם רק אי נעימות".
- הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב עמ' תקס"ג) – "צודק, אך [כגון] ניירות של סוכריות על השולחן הוא כגרף של רעי".
- הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה הע' על ס"ק נ"ט) – "ואף אם נשאר קליפה אחת על השולחן ג"כ שרי לסלקה מהשולחן, דאף אם האוכל אינו מקפיד על זה מ"מ בעלת הבית ודאי מקפדת אף על זה".
- ע' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' של"ח ס"ק ח' ג' ד"ה אגב) – "אגב מסופקני במי שיש לו בביתו דבר שהוא מתבייש בו בפני אורחים ואם יראוהו שם יהיה לו צער רב, אי חשיב כגון גרף של רעי בשעה שהאורחים עתידים לבא ויהא מותר לפנותו או לא, וצ"ע".

3. חוט שני (ח"ג עמ' קל"ח ד"ה ובמ"ב) – "והגדר של מיאוס שהתירו לטלטל גרף של רעי, אין צריך שיהיה דוקא רעי וקיא וצואה כלשון השו"ע, אלא כל דבר שהוא מאוס על האדם הרי הוא בכלל התירא דגרף של רעי, שהרי אמרו בגמ' לרבי נחמיה הני קערות היכי מטלטלינן להו [קערות לאחר אכילה היכי מטלטל להו לסלקן מלפנינו, רש"י] ומשני, מידי דהוה אגרף של רעי. וכן במסכת ביצה שיורי כוסות הוי גרף של רעי ... חזינן מכל הני דגדר גרף של רעי הוא כל מה שגורם הרגשה לא נעימה להיות במקום הזה, אם הוא בגדר מאוס".

4. הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור א') – "שאלה: יש להסתפק בדין גרף של רעי, בכמה וכמה ציורים: א. מבואר בבה"ל (סי' ש"ח) שקדירה שפינוה מהתבשיל ועומדת בבית הוי גרף של רעי, ומותר לסלקה, ויש לדון האם זהו דווקא בקדירות עם ריח רע או לכלוך של פיה מבחוץ, או דלמא אפי' בקדירות נקיות מבחוץ ובלי ריח רע, רק מלוכלכות מבפנים, כבר נחשב גרף של רעי, וצ"ע. ב. יש לדון אם הונחו על שולחנו כלי עבודה [כשאין היתר של צורך מקומן], האם נתיר טלטולם מטעם גרף של רעי, שזה לא נעים לשבת בשולחן שבת עם כלים כאלו, וצ"ע. ג. יש לדון באופן דומה אם קטן הניח על השולחן צבעים וכלי כתיבה, האם נתיר לו לטלטלם מטעם גרף של רעי, שלא נעים בשבת לשבת בשולחן שיש בו דברי חול גמורים ההיפך משבת,

וצ"ע. תשובה: כל דבר שמלוכלך ומפריע הוי כגרף של רעי, עי' שבת קכ"ד א'. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד ס"ד).

הגרף"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור א') – "שאלה: צריך עיון מהו ההיתר שמורידים פירורים מהשולחן אחרי האכילה, הרי הם מוקצים בשבת ואסורים בטלטול, וצ"ע. תשובה: מה שמפריע לו אינו מוקצה, דדינו כגרף של רעי, כמו שאמר החזו"א שמותר לטאטא את הרצפה דהוי גרף של רעי. (כתבי תלמיד בע"פ).

5. עי' הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל' טור א') – "דאולי מותר לטלטל כל דבר מוקצה הנמצא במקום שאינו מתאים לשבת, דחשיב כגרף של רעי".

6. טלטולי שבת (סוף עמ' רס"ד, עמ' רס"ו) – "uncomfortable".

7. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ"ד, פרק ד' הע' ב') – "discomfort".

8. ויאמר אברהם (עמ' קמ"ב הע' ה') – "כל שמעורר מאיסות ואפי' במועט".

9. שלמי יהונתן (ס"ק נ"ג, ח"ג פרק ה' סעי' נ"ה) – "ומסתבר להתיר בכל אופן שיש חוסר נעימות בגין דבר המיאוס".

10. עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' של"א, עי' סעי' של"ה) – "כל דבר מאוס המונח במקום שבני אדם שוהים בו וגורם להם אי נעימות התירו חכמים לטלטלו כדי להוציאו לחוץ אף אם הוא מוקצה".

ב. מאוס ממש.

1. ט"ז (סי' רע"ט ס"ק ג') – "ותימא לי דא"כ למה כתב בס"ו דמוקצה מחמת מיאוס מותר תיפוק ליה דמותר דה"ל כגרף של רעי אלא ודאי אף על פי דמיאוס הוא מכל מקום לא הוה כגרף של רעי".

2. מקור חיים (חו"י, סעי' ל"ד ד"ה מה שכתוב, סעי' ל"ז ד"ה מה) – "בעבודת הקודש קערות שאכל בהם ... מותר להוציאם דהוה ליה כגרף ... וגרף גרע טפי ממוקצה מחמת מיאוס דבריש סימן ש"י, ואם כן צריך עיון על בעל עבודת הקודש ... שכתב הב"י מעשה שנשפך לאחד חבית של צבע וכו', וצריך עיון מנא לן דמאוס כגרף, וכן קערות שאכל בהם לרשב"א".

3. ערה"ש (סעי' ס') – "צואה של סוסים נראה שאינם מסריחים ולא חשיב כגרף של רעי ואפשר דהאיסטינים קץ נפשו".

עי' ערה"ש (סעי' נ"ב, סעי' נ"ה) – "ומ"מ אין זה כגרף של רעי דמותר לטלטל בידים דאין זה מאוס כל כך ואין לשאול דא"כ איך מותר לנער את הטבלא הא הוה טלטול מן הצד לצורך דבר האסור ואסור כמ"ש בס"י שי"א די"ל דזה עדיף מטלטול מן הצד ועוד דכיון דמאוס קצת נהי דאינו כגרף של רעי ממש דשרי בטלטול להדיא מ"מ בטלטול בכה"ג ... וגם לא יזרקם בלשונו לפניו ויסמוך בדעתו שכשיתקבצו הרבה מהם לפניו ויהיה בעיניו כגרף של רעי ויהיה מותר להוציאן בידים לפי שאסור לעשות גרף של רעי לכתחילה וגם לא בכל הדברים אפשר לחשוב כגרף של רעי".

א) מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ה סי' רנ"ח).

4. אבן ישראל (שלמי יהונתן ס"ק נ"ג אות ב') – "שאין היתר דגרף של רעי אלא במאוס טובא כקיא וצואה".

5. הליכות עולם (ח"ג עמ' ר"י הע' י"ד ד"ה והנה) – "ויש מי שרצה לומר שאם הבעל הבית ובני בית יודעים שצריכים לבוא אליהם אורחים, והם מתביישים שיראו האורחים את השלחן עמוס בקליפות ועצמות, שמא יהיה דינם כגרף של רעי, אולם בשבת (מז). איתא, א"ר רומנוס לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה ואמר אביי דה"ט מידי דהוה אגרף של רעי, ופריך רבא, דהא גרף של רעי מאיס והאי לא מאיס. ע"ש. מוכח דלא מהני טעמא דאורחים להחשב כגרף של רעי, אלא אם כן בדבר שנמאס. וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ד".

6. ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ"ב [דפו"ח, סעי' מ"ו]) – "דבר מאוס המעורר גועל, כגון צואה, פסולת ועצמות ...".

7. שבט הקהתי (ח"ד סי' ק"ד, ח"ה סי' נ"ד אות ג') – "ראיתי תשובה בשם גאון א' מחכמי הדור ... והשיב אם זה אי נעימות מסתבר דמותר כי גם גרף של רעי גורם רק אי נעימות עכ"ל. אבל נראה לענ"ד דיסוד של היתר גרף של רעי הוא רק אי מאוס עליו הדבר ולא רק מפריע לו וגורם רק אי נעימות. דעי' בשבת מ"ז ע"א אי מותר לטלטל מחתה באפר ...".

8. הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' ד', הע' ח', הע' י"ד) – "ודע דיסוד דין גרף בעי' שיהא מאוס עליו כמבואר בשבת מז".

ג. ראיות: שהגדר הוי אי נעימות.

1. שבת (דף קכד). – אליבא דרבי נחמיה, הני קערות היכי מטלטלינן. אמר להו רב ספרא: מידי דהוה אגרף של רעי".

א) כדאיתא – פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין, לשונו מובא לקמן), חוט שני (ח"ג עמ' קל"ז ד"ה והגדר, לשונו מובא לעיל), הגרף"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור א'), לשונו מובא לעיל).

ב) רשב"א (ביצה דף כח:) – "דאף קערות שאכל בהן אסור לטלטלן ... ומיהו אם הם בבית שעומד שם מותר לטלטלן בין שפוד בין קערות ולהוציאן משום גרף של רעי, וכדגרסינן בפי' כל הכלים א"ל אביי לרבה למר אליבא דר' נחמיה הני קערות היכי מטלטלינן להו ... מידי דהוה אגרף של רעי".

רשב"א (עבודת הקודש בית מועד שער ב' סי' ח' אות צ"ח) – "קערות שאכל בהם וקדרה שבשל בה אסור לטלטלן ביום טוב מחמה לצל, שאף הן מוקצין מחמת מיאוס, ולצורך גופן ולצורך מקומן מותר. היו עמו בבית מותר לטלטל ולהוציאן לאיזה מקום שירצה, מפני שנעשו לו כגרף של רעי".

ג) מאירי (ביצה דף כח: ד"ה שפוד) – "ועקר הדברים שהוא מוקצה מחמת מיאוס לענין קערות אחר שאכל בהם כבר פ' בפרק כל הכלים קכ"ד א' שמתוך שמיאוסן גדול מותר לטלטלן להדיא כדי לפנותן וכן הדין בכל דבר המאוס ביותר והוא שאמרו בכמה מקומות מידי דהוה אגרף של רעי ולצורך גופו ומקומו מיהא אף במלאכתו [לאיסור] מותר".

ד) בה"ל (סעי' ג' ד"ה כלי) – "לענין קדירה ומ"מ נראה דאף כשפונה מהתבשיל ועומדת בבית מותר לטלטלה ולסלק לצד חוץ דהוי כגרף של רעי עיין בשבת קכ"ד לענין קערה".

2. ביצה (דף כא:) – "מזמנין את הנכרי בשבת ... רב אחא בר יעקב אמר: אפילו בשבת נמי לא, משום שיוירי כוסות. אי הכי דידן נמי ... אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: ולהוי כגרף של רעי. אמר ליה: וכי עושין גרף של רעי לכתחילה".
- (א) כדאיתא – חוט שני (ח"ג עמ' קל"ז ד"ה והגדר, לשונו מובא לעיל), עי' הרא"י ארץ (אור ישראל חל"ו עמ' רמ"א).
3. שמותר לכבד הבית משום הדין של "גרף".
- (א) עי' סי' ש"א סעי' ח' [ערך טלטול מן הצד], לשיטות ומראי מקומות.

ד. ראיות: שהגדר של מאוס ממש.

1. שבת (דף מז.) – "התיר רבי לטלטל מחתה באפרה ... אמר אביי: מידי דהוה אגרף של ריעי. אמר רבא: שתי תשובות בדבר: חדא: גרף של ריעי, מאוס. והאי, לא מאיס. ועוד: גרף של ריעי מיגלי, והאי מיכסי".
- (א) כדאיתא – פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין, לשונו מובא לקמן), הליכות עולם (ח"ג עמ' ר"י הע' י"ד ד"ה והנה, לשונו מובא לעיל), שבט הקהתי (ח"ד סי' ק"ד, לשונו מובא לעיל), הל' שבת בשבת (פרק כ"ח הע' ח', הע' י"ד).
2. מחבר (סי' תמ"ו סעי' א') – "המוצא חמץ בביתו ... ואם הוא י"ט, יכפה עליו כלי עד הלילה ואז יבערנו, לפי שלא יוכל לטלטלו ביום טוב".
- (א) כדאיתא – שבט הקהתי (ח"ה סי' נ"ד אות ג', "אע"ג דודאי מפריע לכל").
- (ב) י"ל – הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' מ"ד אות ג' ד"ה עוד, "ואף דגרף של רעי מותר להוציאו ולא גזרו בו משום מוקצה, והוא משום שהוא צורך הגוף שאינו יכול לסבול, אבל בחמץ אף שיש בו איסור ב"י והוא סבל לנשמה, מ"מ כיון שהוא לצורך הנאה רוחנית אם אומרים לו שהוא אנוס שוב אינו צריך לסבול, משא"כ סבל להגוף יותר קשה ולא העמידו חכמים משום מוקצה").
- (ג) אמנם, עי' לקמן, שסבר הגרש"א זצ"ל, שמים אחרונים נכלל בגרף של רעי. וגם, יש לעי' בשו"ר הכוס, אם הוא משום איסורי הנאה, או משום גרף בעלמא.
3. יש לעי' למה צריך ככר או תינוק כדי לטלטל מת.
- (א) עי' סי' ש"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ה. אפשר מחלוקת הסוגיות.

1. פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין) – "מצינן בפרק כל הכלים [שבת קכ"ד ע"א] דהני קערות לאחר שאכלו מהם מטלטלין להו לרב נחמן משום דהו"ל כגרף של רעי כ"ש עצמות וקליפין דמאיסי טפי ... ועוד נראה לי דאף אם נאמר דלא הוי כגרף של רעי ממש מדאמרין שלהי פרק כירה [שם מ"ז ע"א] גבי מחתה באפרה דלא דמי לגרף של רעי דהאי מאיס והאי לא מאיס, ולפי"ז נאמר ג"כ דלא קאי האי סוגיא דקערות לפי המסקנא ...".

ו. קדירות: הוי כגרף של רעי - האם רק בקדירה של חרס [או כה"ג דמאיסי], או גם בקדירות שלנו [של מתכות].

1. בה"ל (סעי' ג' ד"ה כלי) – "לענין קדירה ומ"מ נראה דאף כשפנוה מהתבשיל ועומדת בבית מותר לטלטלה ולסלק לצד חוץ דהוי כגרף של רעי עיין בשבת קכ"ד לענין קערה".
2. אולי רק קדירה של חרס או כה"ג דמאיסי.
- (א) שבט הלוי (ח"א סי' קכ"ז אות ד') – "מ"מ אף שפנו המאכל ממנו אם עומדת בבית מותר לטלטלו לחוץ כמו גרף של רעי דמותר לסלק מפניו. ונראה דאין לסמוך ע"ז אלא בקדירה של חרס או כה"ג דמאיסי, כי מקור הדין בביאור הלכה וראיתו משבת קכ"ד, ומהמאירי כנז, ויש לעיין בזה דסתם קדירות שבש"ס הם של חרס דמאיסי וקדירה של מתכת וכיו"ב מנ"ל, ולענין גרף של רעי עצמו עיין או"ח סימן פ"ז דלא מאיס וכ"ש בזה, ועיין רש"י ביצה ל"ו ע"ב ובמ"ב סימן ש"ח אות קל"ו דבעצמו מדחה לה ע"כ לענין קדירות מתכת שלנו צ"ע להלכה".
- שבט הלוי (ח"א סי' פ"ז) – "בבואי הביתה ראיתי דבריו אשר השיג עלי [ח"א סי' קכ"ז], ופשיטא שראיתי כל המקומות שהביא מעלתו, אלא שאין מא' מהם השגה עלי, דמקערות (שבת קכ"ד), אין ראיה, דנשאר בהם שיירי מאכל ועוד הם של חרס והוא מיאוס גמור, ומה שהביא משוירי כוסות בביצה כ"א אינו ענין לכאן כלל, דודאי שוירי מאכל גרף הם אבל לא קדירה רקנית (נאה) לגמרי רק שבשלו בה באותו יום. ומהאי דשבת קמ"ג פשיטא ל"ק כלל דגרעיני תמרה מיאוסא ביותר בפרט אם כבר בתוך הפה, ומה דהביא מאיזמל של מילה אינו דומה כלל, דהא גוף מעשה האיזמל דהיינו המילה היא דבר המותר בשבת ועומד לכך, וקדירה מה"ט הוי מלאכתו לאיסור דכל עיקר אינו עומד אלא לדבר שאסור בשבת. מש"כ מעלתו ששום בעה"ב אינו מסכים שיעמוד הקדירה על השולחן, כבר אמרתי למעל' דאין זה יסוד להתיר הטלטול, דאטו מי שהוא אינו רוצה שכלי מלאכתו למשל יהי' בתוך חדרו וכדומה וכי בשביל זה יהיה גרף, הלא לשון הרמב"ם כל דבר מטונף. מה שכ' מעלתו כי עיקר הקומקום והקדירות אינו כלל מלאכתו לאיסור בזה"ז דמשתמשים בו גם היתר, יתכן להיות ומוזה לא דברתי, אלא מאותם שרוב תשמישם ועיקרו עומד לבישול וכ"כ בפשיטות בחזון אי"ש בקונטרס המוקצה דקומקום מלאכתו לאיסור, וכן דעתי העניה נוטה, מ"מ לא אכריע את כבוד מעלתו בזה".

3. גם בקדירות שלנו.

- (א) אז נדברו (ח"א סי' כ"א סעי' ד' בה"ל, עמ' מ"ד) – "מה שמביא ראי' משבת קכ"ד דמותר לטלטל קדירה שפינוה מהתבשיל מדין גרף של רעי, פשוט שהמדובר הוא שלא רחצוה, וזה הדין שייך גם בכלי מתכות ואף שסתם קדירה הוא של חרס אבל סתם קערה המוזכר בגמרא הוא של מתכות כמבואר בסימן תנ"א ס"ו, וגם לענין גרף של רעי ממש לענין דבר שבקדושה באינה נקיה אין הבדל בין חרס למתכות (ודברי שו"ת שבט הלוי סי' קכ"ז הם תמוהים)".

(ב) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ג') – "סיר ריק הוא כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי מלאכתו לבשל בו, וכמ"ש בפרמ"ג בסימן ש"ח בא"א ס"ק ט' בשם חידושי הרשב"א. ואסור לטלטלו אא"כ לצורך גופו ומקומו, כמבואר בשו"ע סימן ש"ח סעיף ג'. ומכל מקום נראה שאם הביא סיר לשולחן כדי לאכול ממנו ונתרוקן, ורוצה לסדר את השולחן, יכול לקחת את הסיר אף שאינו צריך את הסיר או את מקומו, שכבוד השבת הוא שהשולחן יהא נקי ומסודר, ונחשבת לקחת הסיר כלוקח אותו לצורך מקומו, שהרי ע"י זה נעשה השולחן נקי. ועוד שאם הסיר מלוכלך מותר לטלטלו דהוי כגרף של רעי, וכן כתב בבאה"ל שם ד"ה כלי, ע"ש".

(ג) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ"ג [דפו"ח, סעי' מ"ז]).

(ד) טלטולי שבת (עמ' רס"ו).

(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' נ"ט).

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' של"ב) – "קדירות שהתבשיל הורק מתוכן והן מונחות במקום בו שוהים בני אדם מותר להוציאן לחוץ אף שהן כלי שמלאכתו לאיסור והוצאתן אינה לצורך גופן או מקומן, והטעם משום שקדירות שאינן מודחות מאוסות על האדם והרי זה בכלל ההיתר של גרף של רעי".

4. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"א סי' רל"ב אות א').

(א) אז נדברו (ח"א סי' כ"א סעי' ד' בה"ל ד"ה ולענין, עמ' מ"ד) – "ולענין אם מותר לטלטל סיר ריק המונח על השולחן כשהוא רחוק היטב אפשר לדון בזה בזמנינו שמקפידים מאד שבמקום קבלת אורחים אין לסבול שיהא דינו כגרף של רעי (שם) אבל זה לא למעשה".

ז. הפרעה שאינה של מיאוס.

1. מחמיר: אין דינו כמו גרף – דבר יהושע (ח"ב סי' מ' אות א'), הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' ק"ח [דפו"ח, הע' קכ"א], תיקונים, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ב' ג'), מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז', "דלא כל דבר המצער אותו נחשב גרף של רעי ורק בדבר מאוס שנפשו של אדם קצה בזה התירו"), חוט שני (ח"ג עמ' קל"ח ד"ה עכבר, באר אליהו סעי' ל"ד אות ג', "כיון דאינו אלא הפרעה לבני אדם ולא בגדר מאוס"), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ס"ה).

ח. מראי מקומות – הגר"ח אבערלאנדער (קובץ אור ישראל חל"ב עמ' פ"ו אות ו').

1. ציץ אליעזר (ח"ז סי' י"ב אות ה', עי' סי' י"ג אות ט"ו) – "נלפענ"ד דשפיר יכולים לתת לזבל המתאסף על המסננת מכל מיני לכלוכים דין של גרף של רעי, כי בשו"ע סי' ש"ח סעי' ל"ד כתוב בלשון כל דבר מטונף כגון רעי וקיא וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם אם היו בחצר שיושבים בה מותר להוציאם לאשפה. והך לישנא של וכיוצא בהם משמע שמרבה כל סוג של מיאוס אפי' אם הוא בפחות מקיא וצואה כל שמיחה נמאסים מזה. ובאמת מצינו בגמ' בשבת ד' קכ"ד ע"א דמבואר שם דגם קערות על השולחן שלאחר אכילה הו' נמי כגרף של רעי, וכן מצינו שם בד' קמ"ג ע"א דרב הונא בריה דרב יהושע אפילו גרעינין דתמרי הו' עביד להו כגרף של רעי ע"ש. וכמו"כ עיין שם במשנה ברורה בס"ק ק"ל שמציין להך לישנא דכיוצא בהם בשו"ע, להנפסק לקמן בסי' של"ח סוף ס"ח, ושם נפסק דדלף שנתמלא בכלי ואין המים ראויים לרחיצה דין מים אלה כגרף של רעי, והוא מגמ' דביצה ד' ל"ו ע"ב ע"ש, ועיין בזה גם במ"ב בסי' ש"ח ס"ק קט"ו. ועיין גם במג"א בסי' של"ז סק"ד שפוסק בשם הב"י דאפי' אם יש בבית קליפי אגוזים דמוקצים הם מותר לכבדם דה"ל לדידיה כגרף של רעי ע"ש. ויעוין גם בחזו"א מועד סי' מ"ז ס"ק כ"א במ"ש דאפשר לומר גם על עפר דהוי כגרף עיי"ש. דון מינה דאם אפשר לתת לכל הנ"ל דין של גרף, מכש"כ שיש לתת דין של גרף לזבל והפסולת מכל הסוגים המתאספים מעל למסננת אשר לא פעם מתגעלים מהם ממש".

2. תשובות והנהגות (ח"ב סי' קפ"א אות י', לשונו מובא לקמן. סי' קפ"ז) – "ומה שטוענים שזהו גרף של רעי, שמעתי מגאוני ישראל זצ"ל שנסתפקו בזה טובא, ותלוי אולי בכמות ובאיזה חדר".

קלד] האם צריך למנוע את עצמו בטלטול של גרף של רעי.

א. הותרה או דחיה.

1. הותרה.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ס"ט) – "דחשיב כהיתר ולא כדיחוי".

2. דחיה.

(א) אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ט) – "דהיתר טלטול גרף של רעי אינו בגדר היתר גמור ובגדר דיחוי אלא חז"ל הקילו בטלטולו מחמת דאי אפשר לשבת במקום מאוס ולכן אם יכול למנוע את עצמו בטלטול ע"י נכרי ודאי נכון שיעשה כך".

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח הע' כ"ד) – "דהרי גרף אינו הותרה אלא דחיה משום כבוד הבריות".

3. מראי מקומות – הגרשז"א גרוסמן (עטרת שלמה ח"ב עמ' נ"ז), כבוד והדר תעטרהו (פרק ג', עמ' נ"ד ד"ה ושמה), הלכה שלמה (מוקצה סי' י"ט).

(א) הגרשז"א (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קט"ז, עי' על ס"ק קל"א [לשונו מובא לקמן]) – "דדילמא הוא דחיה ולא הותרה".

(ב) חוט שני (ח"ג עמ' עמ' קל"ז ד"ה ויש, קל"ח ד"ה וצ"ע) – "וייש לדון בהא דהתירו חז"ל לטלטל מוקצה משום גרף של רעי, אם הוא היתר של דחיה ... ולפי"ז אם יכול להוציאו ע"י טלטול בגופו לדעת המתירין או בדרך הילוכו לא יטלטלנו להדיא בידים, או דלמא התירא דגרף הוא היתר ממש ולא משום דחיה. ומרהיטות לשון הגמ' לגבי עכבר דקאמר 'נקוטו בצוציתיה ואפקוה' משמע קצת דהוא היתר גמור ... וצ"ע אם יש חיוב למעט בטלטול מוקצה היכא שבא לסלק הגרף, כגון שנכבו ב' להבות של גז, אם צריך לסגור את הברז הראשי ולא של ב' הלהבות".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ג') – "אם פירושו הוא דאף שהגרף עדיין מוקצה מ"מ התירו חז"ל איסור טלטול מוקצה משום כבודו של האדם, או דילמא שחכמים החשיבו גרף של רעי כאינו מוקצה".

ב. נ"מ: לכאורה המקרים לקמן.

1. האם עדיף לטלטל ע"י נכרי: שאם הוא הותרה, לכתחילה יכול לטלטל ע"י ישראל. אבל אם הוא דחוי, עדיף לטלטל ע"י נכרי. [אבל ע"י הגרפה"ש זצ"ל (לקמן), שאפי' אם הוא דחוי, לכתחילה יכול לטלטל ע"י ישראל].
2. האם עדיף לטלטל ע"י קטן: שאם הוא הותרה, לכתחילה יכול לטלטל ע"י גדול. אבל אם הוא דחוי, עדיף לטלטל ע"י קטן. [אבל ע"י האג"מ (לקמן), שאפי' אם הוא דחוי, לכתחילה עדיף לטלטל ע"י גדול].
3. האם עדיף לכפות עליו כלי: שאם הוא הותרה, לכתחילה יכול לטלטל המוקצה. אבל אם הוא דחוי, עדיף לכפות עליו כלי.
4. אפשר להוציא בערב שבת ולא הוציא, אם מותר להוציא בשבת: שאם הוא הותרה, יכול לטלטל בשבת. אבל אם הוא דחוי, יש לדון.
5. מחמיר שלא לטלטל, כשהוא מקום דירתו: שאם הוא הותרה, י"ל שהוא חסידות של שטות. אבל אם הוא דחוי, י"ל קדוש יאמר לו.
6. האם עדיף לטלטל מוקצה טלטול מן הצד: שאם הוא הותרה, לכתחילה יכול לטלטל בידים. אבל אם הוא דחוי, עדיף לטלטל טלטול מן הצד.

ג. האם עדיף לטלטל ע"י נכרי.

1. מחמיר.

- (א) ערה"ש (סעי' ס') – "ופשוט הוא שאם יכול לעשות ע"י א"י יעשה על ידו".
 - (ב) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות ט', טלטולי שבת אות ל"ט, ס' זכרון להגרי"י פרנקל סוף עמ' תנ"ז) – "שצודק הערוך השולחן (סימן ש"ח סעיף ס') שאם יכול למנוע מעצמו טלטול גרף של רעי, ע"י ששיג נכרי לזה, שנכון כך לעשות".
 - (ג) מנחת יצחק (ח"ז סי' ט"ז סוף אות א') – "ובנוגע לטלטול דגרף של ריעי היכא דא"א בענין אחר, שפיר כתב בערוך השולחן שם (סעי' ס'), דפשוט הוא שאם יכול ע"י אינו יהודי יעשה על ידו, וכן מוטב ע"י קטן מע"י גדול, כיון דכל ההיתר רק משום כבוד הבריות עיי"ש".
 - (ד) ע"י הגרפה"ק שליט"א (דרך שיחה ח"א עמ' תל"ח) – "שאלה: העכבר נתפס במצודה בשבת, אם מותר להוציא משום גרף של רעי. תשובה: משום מוקצה אפשר שמותר, אבל עדיף שיביאו גוי. אבל אם יכול לברוח אפשר שהוא מחוסר צידה, וזה דאורייתא, ואף ע"י גוי אסור".
 - (ה) ששכ"ה (פרק כ"ב דפו"ח הע' קכ"ו).
 - (ו) טלטולי שבת (עמ' רס"ה).
 - (ז) ילקוט יוסף (ח"ב עמ' שכ"ח סוף הע' ט') – "בערוך השולחן ... הגאון רב משה פיינשטיין זצ"ל ...".
 - (ח) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ"ו).
 - (ט) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' נ"ד).
 - (י) ויאמר אברהם (עמ' קנ"ו).
 - (יא) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' י"ב).
2. מיקל.
- (א) הגרפה"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ל"ד אות י"א) – "והנה מסתימת הפוסקים כנראה שלא סבירא ליה כחומרת הערוך השולחן בזה. וגם מצד הסברא יש לפקפק על זה שכיון שכל ההיתר דטלטול גרף של רעי הוא משום כבוד הבריות א"כ זה גופא שיבקש מהנכרי לטלטל דבר המאוס הוא היפך כבוד הבריות עיין חגיגה דף ה' ע"א ר' יוסי כי מטי להאי קרא בכי כי את וכו' יביא במשפט על כל נעלם וכו' זה הרק בפני חבירו ונמאס בה או ההורג כינה בפני חבירו ונמאס בה ובודאי יצטער הישראל מזה. ולהכי סתמו הפוסקים והתירו על כל אופן. ולפי דעת החזו"א שסבירא לי' שגרף של רעי חשיב כלי שמלאכתו להיתר בודאי לא שייך חומרא זו".
 - (ב) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז') – "שאינ צריך לטרוח לכתחילה להוציא ע"י נכרי שהרי מבואר בגמ' קכ"א ע"ב שהתירו לו לטלטל גרף של רעי אף כשיש לו אפשרות גם לכפות עליו כלי".
 - (ג) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ת"צ) – "ובספר ערוה"ש סי' ש"ח ס"ק ס' ובשו"ת אג"מ ... שדברים אלו צ"ע דמהכ"ת לחדש כן".
 - (ד) אדני שלמה (אות שנ"ד, סי' ש"ב אות ב').
 - (ה) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"צ) – לשונו מובא לקמן.

ד. האם עדיף לטלטל ע"י קטן.

1. קטן.

- (א) ערה"ש (סעי' ס') – "מוטב ע"י קטן מע"י גדול".
 - (ב) מנחת יצחק (ח"ז סי' ט"ז סוף אות א') – לשונו מובא לעיל.
 - (ג) הגרפה"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ל"ד אות י"א) – "ומה שהחמיר הגאון הנ"ל בקטן עיין בשו"ע הגר"ז בסימן שמ"ג אות ו' שמבואר להיפך עיי"ש".
 - (ד) ויאמר אברהם (עמ' קנ"ו).
2. גדול.
- (א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות ט', טלטולי שבת אות ל"ט, ס' זכרון להגרי"י פרנקל סוף עמ' תנ"ז) – "מ"מ אין לבקש מקטן לעשות כך, שיש לחוש שהקטן יטעה ויחשוב שמותר לו לטלטל מוקצה. ודלא כערוך השולחן שאינו מחלק בין נכרי לקטן".

- (ב) אדני שלמה (אות שנ"ד, סי' ש"ב אות ב').
 (ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ח').
 (ד) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סוף הע' כ"ד).
 3. מראי מקומות – ילקוט יוסף (ח"ב עמ' שכ"ח סוף הע' ט', לשונו מובא לעיל), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' נ"ד).

ה. האם עדיף לכפות עליו כלי.

1. מיקל: יכול לטלטל המוקצה.
 (א) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז') – "מבואר בגמ' קכ"א ע"ב שהתירו לו לטלטל גרף של רעי אף כשיש לו אפשרות גם לכפות עליו כלי".
 2. מחמיר: עדיף לכפות עליו כלי.
 (א) עמק הלכה (וולף, סי' צ"ו) – "דאסור להוציאו אם יכול לכפות ... במשנה סוף עירובין שרץ שנמצא במקדש ...".
 (ב) תפארת ישראל (תמיד פרק ה' משנה ה' בועז סוף אות ג') – "מיהו וודאי גם בגרף של רעי, אם אפשר לכפות עליו כלי עדיף טפי דהרי אף בחצר מותר כה"ג (כא"ח ש"ח ל"ד)".
 (ג) הו"ד בטלטולי שבת (פרק כ"א הע' ס"ב).
 3. ראיות.
 (א) גמרא (דף קכא:) – "כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה, ועל צואה של קטן ... אימא: על צואה של תרנגולים מפני קטן. ותיפוק ליה דהוי גרף של רעי. וכי תימא: גרף של רעי אגב מנא אין, איהו גופיה לא, והא הוא עכבר דאישתכח באיספרמקי דרב אשי, ואמר להו: נקוטו בצוציתיה ואפקוה. באשפה. וקטן באשפה מאי בעי ליה. בחצר. חצר נמי, גרף של רעי הוא. באשפה שבחצר".
 (1) ראייה לקולא – מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז', לשונו מובא לעיל).
 (2) י"ל, שיש ריח רע אפילו ע"י כיסוי, והוי גרף של רעי. א"נ, הידיעה שיש צואה במקום דירתו, הגם דמכוסה, ג"כ נכלל בחסרון של כבוד הבריות. א"נ י"ל העמק הלכה (וולף, סי' צ"ו ד"ה ע"כ).

ו. אפשר להוציאו בערב שבת ולא הוציאו: אם מותר להוציאו בשבת.

1. חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ו אות ח') – "משום הדין דאין עושין גרף של רעי לכתחילה ... שצריך להסיר [לפני שבת]".
 2. אולי להחמיר, ורק ע"י גוי – ערה"ש (סעי' ס"א, "ויש להסתפק בגרף של ריעי כשהיתה מע"ש והיה יכול לנקותה מבעוד יום שידע שיצטרך לישב שם בשבת אם לא ניקה מבעוד יום אם מותר לנקותה בשבת ובגמ' [קכ"א:] משמע להדיא דדוקא כשנמצא בשבת ע"ש וכן מסתבר דכיון דהיה יכול לעשות מבעוד יום לא נתיר לו בשבת אא"כ ע"י אינו יהודי [וממה שיתבאר בסעיף ס"ג לא משמע כן וצ"ע]), עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ"ו).
 3. מיקל – הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ב ד"ה וי"ל).
 4. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז'), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ק"ו [דפו"ח, הע' קי"ט]), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ס"ט), בניי שלום (סי' י"ז).

ז. מחמיר שלא לטלטלו, כשהוא מקום דירתו.

1. חסידות של שטות.
 (א) נהר שלום (סי' רע"ט ס"ק ה') – "דבגרף של רעי המחמיר שלא לטלטלו כשהוא מקום דירתו הוא מחמיר ומפסיד דהוי חסידות של שטות".
 2. קדוש יאמר לו.
 (א) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' ל') – "אדם שרוצה להדר בכבוד שבת ולהחמיר על עצמו אפלו במקום פסידא, קדוש יאמר לו. ומה דנענש אב"י (ביצה דף ל"ו עמ' ב') שהחמיר על עצמו, הוא משום שלא שמע בקול רבה".

ח. עודו בידו: האם מותר לטלטלו למקום שירצה.

1. אולי תלוי בהנ"ל.
2. להלכה – עי' לקמן.

קלה [טלטול מן הצד] – האם עדיף לטלטל מוקצה טלטול מן הצד, כדי שלא יצטרך להיתר טלטול של גרף של רעי.

א. מחמיר: עדיף לטלטל מוקצה טלטול מן הצד.

1. עי' א"ר (ס"ק ס"ב) – "אך צ"ע מסי' של"ז שכתב ב"י ואחרונים אפילו יש בבית קליפי אגוזים דמוקצים הם, מותר לכבדם בכנף אוזא דהו"ל לדידיה כגרף של רעי. ויש לחלק דבקרע מאיסי יותר מעל השולחן, או דהכא כיון דאפשר במנער לא התירו ע"י דבר אחר".
 2. חזו"א (טעמא דקרא עמ' רל"ה אות י"ב) – עי' לקמן.
 3. אגמ"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"ג, טלטולי שבת אות מ') – "שאלה: אם יש לנהוג כדעת הט"ז סי' ש"ח ס"ק י"ח לגבי סילוק קליפין ושאר דברים מעל השולחן, לגררן ע"י סכין. תשובה: במקום שיכול לגררו ע"י סכין ולא יצטרך להגיע להיתר טלטול דגרף של רעי, מוטב שיגררו ע"י סכין".
 4. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רל"ח) – "אם יכול להורידם על ידי דבר אחר עדיף".

5. ילקוט יוסף (ח"ב עמ' שכ"ח סוף הע' ט') – "ומ"מ אם יכול יטלטל הגרף של רעי בסכין ולא בידיו ממש".
6. שלמי יהונתן (ח"ד פרק ו' סעי' ז') – "ומ"מ אם שייך ע"י טלטול מהצד, ודאי עדיף".
7. הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' י"ב).

ב. חזו"א (סוף ס' טעמא דקרא אות י"ב, דינים והנהגות פרק ט"ו אות כ') – "אין להוריד בשבת הפירורין והפסולת מהשלחן בידים ולא בכלי המיוחד לכך רק ע"י נייר או דבר אחר (ע"י מ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ו וכמדומה שאמר שכך נוהגין)".

1. יש מפרש שבביתו היה מיקל כמו הט"ז ומ"ב.

א. שבות יצחק (ח"א עמ' ק"י, ריש עמ' קכ"ט) – "מיהו לענין מעשה יעו"י בספר טעמא דקרא להגר"ח קנייבסקי שליט"א שכ' הוראת החזו"א בזה וז"ל אין להוריד בשבת הפירורין והפסולת מהשלחן בידים, ולא בכלי המיוחד לכך, רק ע"י נייר או דבר אחר ע"כ, והוסיף שם הגר"ח שכדומה שאמר החזו"א שנוהגים כהט"ז שהובא במשנ"ב הנ"ל. [ויש שם ט"ס וצ"ל ס"ק קט"ו ולא קט"ז] וגם בביתו של החזו"א נהגו כהט"ז, כן אמר לי הגר"ח שליט"א".

ב. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ז) – "ובספר טעמא דקרא הנ"ל כתב, שכמדומה שאמר החזון איש שנוהגים כדברי הט"ז הפמ"ג, והמשנה ברורה. ע"ש".

ג. ויאמר אברהם (עמ' קמ"ו) – "ויעו"י בשבות יצחק בפרק ט' אות ד' שכתב בשם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שמרן החזו"א הורה בביתו להקל כדעת הט"ז".

ד. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' הע' כ"ה) – "אכן ידוע שבביתו של מרן הקה"י כן נהגו כך ושאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אם כך נהגו ואמר לי שהחזו"א אמר לאמו שכך נהגו לנקות".

שלמי יהונתן (ח"ג סי' נ"ד אות ד') – "מ"מ שאלתי למרן הגר"ח שליט"א אם בבית אביו זל"ה נהגו בזה כחזו"א, והשיבני שהחזו"א אמר לאמו שהמנהג היה כשיטת הט"ז, וכן עמא דבר לנקות השולחן במטלית".

ה. שערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' י"ח).

ו. באר אליהו (סי' ש"א סוף הע' מ"ט).

ז. ע"י הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סוף סעי' י', הע' כ"ז).

2. אמנם הגר"ח ק שליט"א (מכתב מר' יהודה דוד ראסמן שליט"א) – "בספר טעמא דקרא (הנהגות והוראות ממר"ן החזו"א זצ"ל) כ'

דאין להוריד בשבת הפירורין והפסולת מהשולחן בידים ולא בכלי המיוחד לכך רק ע"י נייר או דבר אחר עכ"ל. האם הכוונה היא להחמיר דאע"פ שהוא גרף של רעי צריך להוריד ע"י נייר או דבר אחר, או הכוונה להקל כדעת הט"ז דבצריך להשתמש המקום שמנח שם העצמות מותר לגרר אותם ע"י דבר אחר כגון סכין. תשובה: "הכוונה להחמיר".

הגר"ח ק שליט"א (אסיפת יצחק ב' אב תשס"ו) – "שאלה: ראיתי בספר טעמא דקרא בחלק של הנהגות החזו"א אות י"ב, שיכול להוריד בשבת הפירורין והפסולת מהשולחן ע"י נייר או דבר אחר, וק"ל לי מהחזו"א (ס' מ"ז אות י"ד) שחולק על הט"ז שמתיר לגרר מוקצה בסכין, משום זה נקרא טלטול מן הצד לצורך איסור, ולכאורה ה"ה כאן. תשובה: כאן מייירי בדבר שמותר להוריד משום גרף ומ"מ המנהג ע"י דבר אחר".

א. חידוש: דהחזו"א סבר שזה ציור של טלטול מן הצד לצורך דבר המוקצה, שאסור. וא"כ עדיין צריך ההיתר של גרף של רעי, ועדיין צריך לעשות הטלטול בשינוי.

3. שו"מ הארחות רבנו (ח"א עמ' קמ"א אות קס"ד) – "מרן החזו"א זצוק"ל הורה שיורידו את הקליפות והפרורי לחם הדקים מהשלחן בשבת עם מטלית ואמר אף שגרף של רעי מותר להסיר עם היד מ"מ כך המנהג להוריד עם מטלית, ומצאתי בעוד מקום אצלי שהטעם כדי שיהא טלטול מוקצה כלאחר יד (ע"י סי' ש"ח סעי' כ"ז ומ"ב קט"ו) אמנם החזו"א סי' מ"ז משמע כטעם הראשון".

4. וכן הגר"צ ובר שליט"א (מוריה טבת תשנ"ב חר"ז, סוף עמ' פ"ח) – "הנה ספר ארחות רבינו מביא שמרן החזו"א ... שני טעמים ... והנראה שכ"ז טעם אחד ... שאע"פ שהחזו"א סבר שהקליפין חשיבי גרף של רעי חשש להורידם על מטלית לחוש לרשב"א (דף קמג.) שכל שיכול לעשות כלאחר יד אסור לטלטלן בידיו. אלא שיש להעיר, דהלא דעת החזו"א סימן מ"ז סקי"ד שאסור לטלטל מוקצה ע"י סכין משום שעיקר הטלטול בשביל המוקצה ... וחלק על הט"ז ... ונראה החזו"א חשש לחומרא לסברת הט"ז שחשיב טלטול כלאחר יד ולכן הצריך לטלטלן ע"י מטלית".

5. ולפ"ז כתב הארחות שבת (פרק י"ט הע' תקכ"ט, ע"י סוף הע' שמ"ז) – "גם באופן שאין זה כגרף של רעי התיירו זאת הט"ז והמשנ"ב כמו שהבאנו לעיל רמ"ו, ועיין בסוף ספר טעמא דקרא להגר"ח קנייבסקי שליט"א שהביא דכן היה מורה החזו"א שלא להסיר את הפירורים בידו או בכלי המיוחד לכך [ובאר הגר"ח ק שליט"א דכוונת הוראה זו היתה להחמיר, דאף במקום שהפסולת נחשבת כגרף ש"ר מ"מ אמר החזו"א שהמנהג שלא להסירה ביד אלא עם מטלית. וקצ"ע דהחזו"א עצמו חולק על הט"ז כמבואר לעיל. ואולי כשם שמותר לכבד הבית, וכמבואר בהערה תקל"ט בשם הרמב"ן דהתיירו זאת לכבוד שבת, כן מותר לכבד את השולחן]".

6. ועי' חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק ב' ד"ה הסרת [עמ' קכ"ו], שער הציון ס"ק ט') – "הסרת שיירי האוכלין והפסולת מן השולחן לאחר הסעודה, המנהג להסירן ע"י מטלית ולא בידים, ואפשר דהכא אף לדעת החזו"א האוסר לטלטל מוקצה ע"י דבר אחר ודלא כהמ"ב, מ"מ אפשר דהכא הוא רק דרך קינוח השולחן ואינו כטלטול מוקצה כמ"ש לקמן, והוי כמו נייעור, ולמעשה כיון שיש עוד צדדים להקל דהוי גרף של רעי שמותר להוציאו, וכן אפשר שאינו מוקצה כלל, על כן למעשה יש להקל [ומטו משמיה דהחזו"א שהקפיד להסיר את הפסולת ע"י מטלית וכדו' ולא בידים וכנ"ל, אבל לא בכלי המיוחד לכך]".

7. הגר"ח ק שליט"א (נחלת ישראל מוקצה [מהדורה שלישית] עמ' תקמ"ז) – "דגם דעת החזו"א הוא להתיר טלטול גש"ר בידים, ורק משום כבוד שבת החזו"א נהג שלא לטלטלו בידים וגם לא בנוצה המיוחד לזה ביום חול אלא ע"י נייר או דבר אחר. ואמר לי שזה כוונתו במש"כ בספר טעמא דקרא מהנהגת החזו"א, אין להוריד בשבת הפירורין והפסולת מהשולחן בידים (ר"ל לא משום שיש בזה איסור דהלא הוי גרף של רעי רק משום הנהגה של כבוד שבת) ולא בכלי המיוחד לכך (ר"ל הנוצה שמשמשים בו ביום חול דגם בזה ליכא כבוד שבת) רק ע"י נייר או דבר אחר (ר"ל דמותר משום טלטול גש"ר, אבל במוקצה שאינו גש"ר אסור אף ע"י

נייר וכדומה דאין בזה מעליותא של טלטול מן הצד דהלא דעת החזו"א לעיל פרק י"ג אות א' הוא דטלטול כזה נחשב לידו אריכתא והוי כטלטול גמור).

הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א ריש טור א') – "שאלה: הנה דעת מרן החזו"א בספרו דטלטול בקנה בש"ק נחשב טלטול גמור, וא"כ צ"ע שבספר טעמא דקרא הביא מרן שליט"א, שהחזו"א הוריד את הפירושים והשירים מהשולחן ע"י משהו אחר, והרי לחזו"א זהו טלטול גמור, וצ"ע. תשובה: כל דבר שמפריע לו הוי גרף של רעי, כמו במים המטפטפים שבגמ', ועשה רק לרווחא דמילתא. (כתבי תלמיד בע"פ)".

8. מראי מקומות – הגר"ש פרג (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ק"א טור ב').

ג. ראייה לחומרא.

1. הרשב"א (דף קמג. ד"ה והא) – "והא דתנן מסלק את הטבלא כולה ומנערה. אוקימנא בגמרא כר' יהודה, ואע"ג דאית ליה לר' יהודה מוקצה ונולד הכא בשצריך למקומה של טבלא, ואי נמי דהוה ליה כגרף של רעי".

א) י"ל הגר"מ כ"ץ שליט"א, הגר"י חדש (יד אליעזר, שבת עמ' ת"ז ד"ה ונראה), ע"י הריטב"א (דף קמ"ג. ד"ה מסלק) – "מסלק את הטבלא כולה ומנערה. ואוקימנא בגמרא כרבי יהודה דאית ליה נולד ... דכיון דבדרך אכילתו הניחם שם וכדי לסלקם לאלתר באמצע שבת אין זה נקרא בסיס ... ואמרינן לעיל דבצריך למקומו מטלטלו ועודם עליו, והאי דלא מסייעין ליה משום דאיכא לפרושי דטעמא דהכא משום דהוי כגרף של רעי אם מנערם שם לפניו, וכיון דאפשר בסילוק הטבלא אין לנו לעשות גרף של רעי לכתחילה שיהא צריך לטלטלם בפני עצמם".

ב) י"ל: רק בדעת ר' יהודה – מגיני שלמה (דף קמג. ד"ה עצמית), פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין, "ונראה לענ"ד ליישב שיטת רש"י דאדברא דיוקא ידיה מסיפא מדקתני בסיפא מפני שהם מאכל בהמה מכלל דברישא לא חזי לבהמה מש"ה פליגי ב"ש וב"ה ובסיפא לא פליגי דאי לא תימא הכי ליערבינהו וליתנינהו ולפרש מפני שהם מאכל בהמה וליפלוג ב"ה נמי בתרווייהו אלא על כרחך כדפרישית דברישא לא חזי לבהמה ואפ"ה אתי שפיר מ"ד מגביהין מעל השלחן דכיון שאין רוצה לטלטלם אלא להעבירם מעל השלחן שרי דהוי כגרף של רעי, וגדולה מזו מצינן בפרק כל הכלים [שבת קכ"ד ע"א] דהני קערות לאחר שאכלו מהם מטלטלין להו לרב נחמן משום דהו"ל כגרף של רעי כ"ש עצמות וקליפין דמאיסי טפי. אלא דלפי"ז קשה אמאי קאמר ר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כרבי יהודה וב"ה כר"ש ואי הוי טעמא משום גרף של רעי אפילו לר"י שרי מ"מ מצינן למימר דשאני הכא דכיון דאפשר למיטרח בהתירא לסלק הטבלא ולנערה מש"ה אסור לטלטלם בעינם למאן דמחמיר במוקצה דהיינו רבי יהודה אבל ב"ה כר"ש דמיקל במוקצה מש"ה מתיר לטלטלם בעינם משא"כ שער של אפונין לא מאיס ומש"ה הוצרך לומר דשרי לטלטלם בעינא משום שהם מאכל בהמה").

ד. מיקל: יכול לכתחילה מטלטל בידים.

1. פני יהושע (ביצה דף ב. ד"ה מגביהין, לפי ר' שמעון) – "מגביהין מעל השלחן ... שרי דהוי כגרף של רעי ... ואי הוי טעמא משום גרף של רעי אפילו לר"י שרי מ"מ מצינן למימר דשאני הכא דכיון דאפשר למיטרח בהתירא לסלק הטבלא ולנערה מש"ה אסור לטלטלם בעינם למאן דמחמיר במוקצה דהיינו רבי יהודה אבל ב"ה כר"ש דמיקל במוקצה מש"ה מתיר לטלטלם בעינם".

2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' קי"א [דפו"ח, הע' קכ"ו] [לשונו מובא לקמן], שולחן שלמה ס"ק ס"ט) – "דאינו חייב לטלטל מן הצד או בגופו והיינו משום דחשיב כהיתר ולא כדחוי".

א) עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תק"י הע' על ס"ק ג' ד"ה ומ"מ) – "אך צ"ע הרי כללא הוא דגרף של רעי שרי לאחוז בציציותיה ולא מצרכין כלל לטלטלו מן הצד או ע"י דבר אחר, ונראה דלהפנ"י נחלקו בזה ב"ש וב"ה, וצ"ע".

3. הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קל"א, שלמי יהודה סוף סי' כ"ב, עי' סי' ל"ד אות י"א) – "והנה בענין גרף של רעי, המ"ב כאן לא הזכיר שיש ענין לכתחילה לטלטל בניעור וכדומה, וכן בסקל"ב, ונראה שהיתר גמור הוא משום כבוד הבריות, וכן מסתבר וזהו כדעת התהלה לדוד ודלא כהפ"י".

4. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' קי"א [דפו"ח, הע' קכ"ו]).

5. הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ת"צ) – לשונו מובא לקמן.

6. טלטולי שבת (פרק כ"א הע' מ"ט).

7. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ"ו).

8. פתח הלכה (פרק י"ב הע' י"ט).

9. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"צ) – "והנה מסתימת הגמ' והפוסקים משמע שהיתר זה של טלטול גרף של רעי נאמר אף באופן שיכול לטלטלו ע"י עכו"ם או ע"י טלטול מן הצד, וכ"כ בספר תהל"ד סי' ש"ח ס"ק מ', דלא הטריחוהו לטלטל את המוקצה מן הצד, והובאו הדברים בספר שש"כ פכ"ב הערה קי"א. [ובספר ערוה"ש סי' ש"ח ס"ק ס' ובשו"ת אג"מ ח"ה סי' כ"א, ט' כתבו שאם אפשר לטלטל את הגרף ע"י עכו"ם או ע"י טלטול מן הצד יש לעשות זאת באחד מאופנים אלו, ושמענו ממו"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] שדברים אלו צ"ע דמהכ"ת לחדש כן".

ה. ראייה לקולא.

1. ראייה מדף קכא; ומסעי' ל"ד ("כל דבר מטונף, כגון: רעי וקיא וצואה, בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שיושבים בה, מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא, ואפי' בלא כלי; ואם היו בחצר שאינו דר שם, אסור להוציאם") – שבות יצחק (עמ' קי"א, "ודוחק לומר דעובדא דרב אשי וכן השו"ע מיירי באופן שא"א לטלטל הגרף ע"י כלי").

2. אפשר י"ל בין סעי' ל"ד, שכלי ג"כ יהיה מאוס ומוקצה, אם מטלטל צואה וכדומה ע"י הכלי. בין טלטול מן הצד לקליפות, שהכלי לא יהיה מאוס ומוקצה.

1. יום טוב.

1. מחמיר – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' קי"א [דפו"ח, הע' קכ"ו]), עי' שולחן שלמה סי' תק"ז הע' על ס"ק ח', "דבפנ"י ריש ביצה, ב א ד"ה בתוד"ה מגביהין, מבואר דביו"ט שמוקצה אסור, יש להחמיר גם בגרף של רעי לטלטל לכתחילה ע"י טלטול מן הצד".

2. מראי מקומות.

א) בה"ל (סי' תרל"ח סעי' ב' ד"ה וביו"ט) – "ואם נפלו הנויין על השולחן וא"א לאכול י"א דמשום אוכל נפש ביו"ט מותר לטלטל המוקצה ולהסירן והפמ"ג מסיק דאם אפשר ע"י טלטול מן הצד לנער הטבלא וכדומה יעשה ולא יטלטל בידים ע"ש ולענ"ד אם קסמי הסכך נושרין הרבה על השולחן אפשר דמותר לטלטל אף בשבת להסירן אם נמאס מזה מידי דהוי אגרף של רעי".

ב) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' קי"א [דפו"ח, הע' קכ"ו]) – "דבפנ"י ... ויש להוכיח כן מדין שיפוד בסי' תקיח סע' ג ומ"ב סק"כ ... אלא דעיין סי' תרל"ח סע' בביה"ל סוד"ה וביו"ט, דלא משמע הכי".

ג) י"ל הפני יהושע: שהוא מפרש רק שיטת רש"י, אבל אנחנו פסקינן כתוס' ושאר ראשונים.

ז. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' נ"ב), הגרש"ז גרוסמן (עטרת שלמה ח"ב סוף עמ' נ"ח), הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ט).

1. תהלה לדוד (ס"ק מ') – "דכל היכי דמותר להוציא גרף היינו אף אם אפשר להוציאו מה"צ או כלא"י לא הטריחוהו ויכול להוציאו כדרכו ... וצ"ע".

2. הגרפפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ב ד"ה וי"ל, סי' כ"ג, סי' ל"ד אות י"א) – "דלא החמירו לטלטל הגרף כלאח"י כיון שנתנו עליו דין כלי ...".

קלו] צואת קטן - סעיף ל"ד.

א. משנה (דף קכא.) – "כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה, ועל צואה של קטן, ועל עקרב שלא תישך".

1. גמרא (דף קכא:) – "ועל צואה של קטן מפני קטן. אמר ליה: אבין שטיא מתני שטותא לבניה, והלא היא עצמה מוכנת לכלבים ... אימא: על צואה של תרנגולים מפני קטן. ותיפוק ליה דהוי גרף של רעי. וכי תימא: גרף של רעי אגב מנא אין, איהו גופיה לא, והא הוא עכבר דאישתכח באיספרמקי דרב אשי, ואמר להו: נקוטו בצוציתיה ואפקוה. באשפה. וקטן באשפה מאי בעי ליה. בחצר. חצר נמי, גרף של רעי הוא. באשפה שבחצר".

ב. ראשונים.

1. מוקצה – עי' רמב"ם (פרק כ"ו הל' י"ג, "כל דבר מטונף כגון רעי וקיא וצואה וכיוצא בהן ... ואם היו בחצר אחרת כופין עליהן כלי כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהן"), מ"מ (פרק כ"ו הל' י"ג, "ועיקר"), ריטב"א (ריש דף קכא.), עי' רע"ב (שבת פרק ט"ז משנה ז' ד"ה ועל).

2. אינו מוקצה – גירסת רש"י (דף קכא:), ראבי"ה (ח"א שבת סי' רנ"ח, "צואה של קטן שמטלטלין, שהרי היא עצמה מוכנת לכלבים"), או"ן (הל' יום טוב סי' שס"ה אות ג'), רבינו ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, פ"ד-ב', "צואה של קטן ... אפילו בחצר אחרת מותר לטלטלה ולפנותה שראויה להאכילה לכלבים"), נמו"י (דף קכא:).

א) אפילו צואת גדול אינו מוקצה – ר' ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, פ"ד ע"ב, "מותר לטלטלה ולפנותה שראויה להאכילה לכלבים פי' והוא הדין לצואת גדול כך פשוט בשבת").

3. דעת הר"ן (דף מה:).

א) מחמיר – רמב"ן (דף קכא.), רשב"א (דף קכא.), ריטב"א (דף קכא.), חי' הר"ן (דף קכא.).

ב) מיקל – עי' גירסת באלפסי ישן (הו"ד בהג' הב"ח שם אות א', ובטור אות כ' ד"ה ויש), גר"א (על סעי' ל"ד).

4. דעת הרא"ש (פרק ט"ז סעי' י"א).

א) מחמיר – גירסא לפנינו כדאי' בהג' הב"ח (שם אות א', בטור סי' ש"ח אות כ').

ב) מיקל – עי' קיצור פסקי רא"ש (פרק ט"ז סעי' י"א), מטה יהודה (ס"ק א' ד"ה ואחרי), גר"א (על סעי' ל"ד).

ג) מראי מקומות – קרבן נתנאל (שם אות ח').

5. דעת הר"ן (דף מה: ד"ה אוקימנא).

א) מחמיר – הג' הב"ח (שם אות א', על הטור סי' ש"ח ס"ק כ'), יפה עינים (דף קכא:), גר"א (על סעי' ל"ד).

ב) מיקל – חדושי אנשי שם (שם אות א').

6. דעת הטור (סעי' ל"ד).

א) מחמיר – עי' ב"י (סעי' ל"ד), דרישה (ס"ק י"ד).

ב) מסופק – ב"ח (ס"ק כ' ד"ה ויש).

ג) מיקל – עי' קיצור פסקי רא"ש (פרק ט"ז סעי' י"א), מטה יהודה (ס"ק א' ד"ה ואחרי), גר"א (על סעי' ל"ד).

ג. פוסקים.

1. מוקצה – מחבר (סעי' ל"ד, "כל דבר מטונף, כגון: רעי וקיא וצואה, בין של אדם בין של תרנגולים ... אסור להוציאם"), ב"ח (ס"ק כ'), נקטינן לחומרא ... וכדין צואת תרנגולין". הג' הב"ח דף מה: אות א', "והכי נקטינן לחומרא", ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"א), גר"ן (סעי' ע"ב), ערה"ש (סעי' ס'), סתימות המ"ב, שלמי יהודה (פרק י' סעי' י').

א) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ו') – מחמירים "כל צואה הוי מוקצה ולא נחשב דחזי לכלבים וגם אין לנו מקור להתיר בנולד ע"י שאורחיה בחזי".

2. אינו מוקצה – מקור חיים (חו"י, סעי' ל"ד, "וצואה בין של אדם. יש לדון ולהורות צואה של קטן בכל גוונא מותר"), עי' גר"א (אות פ').
3. שעת הדחק יש להקל – מג"א (ס"ק נ"ט, "דלגירסתינו מותר לטלטל צואת אדם להדי' משום דחזיא לכלבים ... ובשעת הדחק יש לסמוך על גירסתינו"), הו"ד במנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק נ"ז).
4. מראי מקומות.
- (א) הגר"ח שליט"א (אסיפת יצחק א' תמוז תשס"ו) – "שאלה: בס' ש"ח במגן אברהם ס"ק נ"ט כתב שבשעת הדחק יכול לסמך על גירסתינו בגמ' שמותר לטלטל צואת אדם משום דחזיא לכלבים, האם זה גם היתר היום. תשובה: אולי".

ד. הצואה חזי למי: לפי המיקלים.

1. האם חזי לכלבים.
- (א) חזי לכלבים – בבלי (גירסא לפנינו).
- (ב) "נראה דזה אינו שייך בזמנינו במדינתו דחזינן דכלבים שלנו אין אוכלים צואת אדם ובע"כ לומר דנשתנה טבעם, ועוד דלא שכיח בינונו כלבים אצל יהודים" – אמרי דוד (ס"ק י"ט, בילקוט מפרשים), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף).
- (1) הגר"א בנצח שליט"א (ביצחק יקרא סי' שכ"ו על בה"ל סעי' י') – "לכאורה הסבון נפסל מאכילת כלב, ושאלתי את אדמו"ר [הגרשז"א] זצ"ל זללה"ה ואמר דהפוסקים כתבו דלא נפסל. שאלתי דנתי כלב ונחזי, ועני לי שיתכן שכלבים שלנו מפנקים. אך צ"ע לענ"ד אם אין עבוד הסבון אצלנו שונה מכימי הפוסקים, ובחמרים החריפים נראה ודאי דנפסלו מאכילת כלב".
2. האם חזי לתרנגולים.
- (א) חזי לתרנגולים – ירושלמי (הו"ד בהערות במסכת שבת דף קכא:).
3. האם חזי לחזירים.
- (א) חזי לחזירים – ניירות שמשון (סי' ש"ח, בילקוט מפרשים. "ובמקום דשכיחי חזירים מותר לכו"ע"), פמ"ג (א"א ס"ק נ"ט).

ה. צואת אוזן, צואת אף: בתוך האוזן ואף.

1. אינו מוקצה.
- (א) הגר"ח שליט"א (צהר אהל חנוך עמ' רכ"ז אות ח') – "אחר שהסירוהו משם ומידו הוא מוקצה".
- הגר"ח שליט"א (דרור יקרא עמ' שפ"ג) – "אחר שהוציאנהו הוא מוקצה".
- עי' הגר"ח שליט"א (שאלת רב ח"ב פרק כ"ח סעי' י"ט) – "לכאורה צואת האף מוקצה ומיד שגמר צריך לזרקו, האם זה נכון (כגון שאין לו נייר ומנקה בידו). תשובה: טוב לעשות כן אבל אין חייב להרבה פוסקים".
2. מוקצה.
- (א) לוח מוקצה (ערך צואת האף והאוזן, מותר ע"י דבר אחר).

ו. צואה של סוסים.

1. ערה"ש (סעי' ס') – "צואה של סוסים נראה שאינם מסריחים ולא חשיב כגרף של ריעי ואפשר דהאיסטניס קץ נפשו".
- ז. מדוע הוצרכו להיתר מיוחד בגרף של רעי, והרי הרעי אינו מוקצה כלל הואיל וחזיא לכלבים.
1. חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק י') – "מיהו יש לעי' למה נקט שמואל גרף של רעי תיפוק לי' דרעי לא הוי מוקצה כלל דחזיא לכלבים וכדאמר שבת קכ"א ב' וצ"ע, ולגירסת הרי"ף שם ניהא, וגיר' הרי"ף שם נראה דהכי איתא מתני שטותא לבני' ותיפוק לי' דהוי גרף כו' בצוצית' ואפקוה ואלא היכי אתנ' כו' של תרנגולים מפני קטן, והא נמי גרף הוא באשפה כו' חצר נמי גרף הוא בחצר אחרת, והא דמוקי לה בשל תרנגולים דסתמא הן בחצר אחרת וכמש"כ הר"ן, אבל הגר"א בסי' ש"ח פי' דברי הרי"ף והרא"ש כגירסא דידן, אבל בק"נ כ' בשם הרשב"א דגירסת הרי"ף אינה כגירסא דידן".
2. מגילת ספר (סי' נ"ב סוף אות ו') – "ומה שקשה טובא על שיטת רש"י דא"כ מדוע הוצרכו להיתר מיוחד בגרף של רעי והרי הרעי אינו מוקצה כלל הואיל וחזיא לכלבים, וכבר קדם בקושיא זו בחזו"א סי' מ"ח ס"ק י' וצריך לומר דדווקא צואת קטן חזיא לכלבים ולא צואת גדול, אבל בב"י הביא בשם הרי"ו דלפי רש"י גם צואת גדול מותרת, וגם לפי מה שכתבו הב"ח והגר"א להשוות את שיטת הרי"ף לשיטת רש"י וכפי הגירסא שמצא הב"ח באלפסי ישן יוצא מדברי הרי"ף שכל צואת אדם איננה מוקצה, ובגוף דבריהם יש להעיר דברמב"ן וברשב"א מבואר להדיא שהרי"ף חולק על רש"י ולא גרס כגירסא דידן בגמ'".

ח. טיטולים: איך מותר להוריד טיטול מתינוק ולהניחו ליד התינוק עד שילבישנו הטיטול החדש.

1. למה לא חל עליהם דין בסיס, ואסור לטלטלו לצורך מקומו.
- (א) קצות השלחן (סי' קכ"ה ס"ק י"ח) – "והנה הא דמותר לטלטל גרף של רעי פשוט דהיינו דוקא כדי להסירו מנגד עיניו, אבל כשמטלטל הזבוב בקערה ממקום למקום וסו"מ נשאר הגרף לפניו אין היתר לטלטלו".
2. ואולי, כיון צואת קטן ראויה לאכילת כלבים.
- (א) אמנם עי' מ"ב (ס"ק קכ"ב, ובה"ל סעי' ל' ד"ה גרעיני), שדבר שראוי רק בשעת הדחק, אם אין דרך להאכילם, הוי מוקצה.
- (ב) וע"פ סברא, צואת קטן הוי רק ראוי בשעת הדחק. וצ"ע.
3. מצד עושיין גרף לכתחילה: האם מותר להורידו ומניחו ליד התינוק עד שהלבישו טיטול חדש, ואח"כ שוב מגביה הטיטול הראשון כדי להוציאו - עי' לקמן.

קלז] מקום של היתר של גרף של רעי.

א. מחבר (סעי' ל"ד) – "אם היו **בחצר שיושבים בה**, מותר להוציאם לאשפה או לבית הכסא, ואפי' בלא כלי; ואם היו בחצר שאינו דר שם, אסור להוציאם".

1. מ"ב (ס"ק קמ"א) – "ולקבוע ישיבתו. כגון **מטתו לשכב עליה** או שיכניס **שלחנו ויאכל שם** דעי"ז נחשב כאלו דירתו שם".
2. חקירה: מקום דירתו הוי סיבה, שזה עיקר מקום חסרון של כבוד הבריות. או הוי סימן, וכל מקום שהוא מצוי יכול להקל.

ב. בית המקדש.**1. מחמיר.**

א. תוס' רי"ד (עירובין דף קד: ד"ה שרץ) – "שרץ שנמצא במקדש כהן מוציא בהמינו פי' המורה ולא חייש לטלטול דאין שבות במקדש ואינו נ"ל דאפי' במדינה שרי כדאמרי' בפ' משילין ההוא עכבר' דאישתכח באיספרמקי דרב אשי א"ל נקטוה בציציתא ונ"ל שאין כאן אלא **משום טירה יתיר'** דודאי בביתו שרי משום דהוי גרף של רעי אבל במקדש שאין ביתו שם שאינו טורח בעבור דמאס לי' אלא כדי לטהר את העזרה הוי טירחא שלא לצורך".

פסק רי"ד (עירובין דף קד: ד"ה מתני') – "דווקא בבית שמשמש בו שאם לא יוציאנו **מצטער**, אבל אם היה במקום שאינו משמש בו אסור הוא, דמוקצה הוא כיון שאינו צריך לו, והכא נמי בעזרה מה צורך לו לעמוד שם אין להתירו משום גרף שלרעי ואינו מתכוין אלא לטהר את העזרה".

(1) י"ל: שבעצם שתלוי אם הוא מצוי בזה מקום, אם נקרא גרף של רעי. אבל בבית המקדש, כיון שהוא טירחא יתירה, או כיון שאינו מצטער, ממילא אינו נכלל בהיתר של גרף של רעי.

ב. מאירי (עירובין דף קד: במשנה) – "אסור במקום כיוצא בזה ר"ל **שאינו מקום אכילתו או מקום שביתתו** שאלו במקומות אלו אף במדינה מותר מתורת גרף של רעי".

ג. משנה למלך (הל' ביאת המקדש פרק ג' הל' כ' סוף ד"ה ומ"ש) – "ודע שאף שכתבנו דמה שהותר גבי שרץ אינו אלא טלטול השרץ לא קשה מידי מה שהקשה הרב בעל באר שבע מההיא דפרק משילין דלא נאמר אותו דין אלא במקום שהוא בית דירתו וכמו שנתבאר כל זה באר היטב בדברי מרן בטור א"ח סי' ש"ח אבל בית המקדש **לא חשיב בית דירה לשום אדם** ומטעם זה כל הלשכות שהיו במקדש לא היה להם מזוזה וכדאיתא בפ"ק דיומא (דף י') וא"כ פשיטא דלא הותר טלטול השרץ במקדש כי אם מטעם דאין שבות במקדש ואף שהרב רמז לחילוק זה וכתב שהוא דוחק נראה לי שהוא תירוץ נכון ודו"ק".

ד. מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' ש"ח סעי' ל"ד) – "דדוקא בחצר דהוי דירה לענין מזוזה".

2. מיקל.

א. תפארת ישראל (תמיד פרק ה' משנה ה' בועז אות ג') – "והקשה בבאר שבע, אף במצא השרץ במקום שאין חייבים כרת על הטומאה ל"ל פסכת, הרי כל המאוס לבני אדם, מותר להוציא, כהאי עכברתא דאשתכח בי אספרמקא דרב אשי, ואמר רב אשי נקטוה בצוצית' ואפקוה (כביצה דל"ו ב'). ודוחק לומר דזהו דווקא בדירת חול שמצויין שם בני אדם. ליתא. דהרי בעזרת נשים נמי וודאי מצויין שם כל הנכנסין דרך שער נקנור שהוא שער עזרת ישראל ... ול"מ נ"ל, דבשלמא במקום הקודש לא הי' סגי לכפות עליו פסכת, דשמא יגע פסכת גופי' בהשרץ, והרי בהכניס כלי שנשטא בשרץ למקדש חייב ג"כ כרת (כעירובין ק"ד ב'), וא"כ מה עדיף פסכת משרץ. אבל חוץ מעזרת ישראל למה יטלטל השרץ שלא לצורך כלל, דאי משום מיאוס הרי יכול לכפות עליו פסכת. ולא דמי כלל לאספרמקי, דלא הוה סגי בשיכפה על השרץ כלי דעכ"פ יתמאס האספרמקי עי"ז בשיונח עליו השרץ עד הערב, וגם אפשר שהי' צריך לאספרמקי ביום טוב. מיהו וודאי גם בגרף של רעי, אם אפשר לכפות עליו כלי עדיף טפי דהרי אף בחצר מותר כה"ג (כא"ח ש"ח ל"ד), רק דבבית צר יהי' שם מכשול לרגלי אדם, משא"כ בעזרת נשים דרווח טובא, וודאי הכי עדיף טפי, ולא לטלטל השרץ שלא לצורך כלל".

3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' קל"ז), גביע הכסף (סי' שי"א פרק ד' סוף אות ב'), הגר"ח ק"שליט"א (אסיפת יצחק ד' תמוז תשס"ו, לשונו מובא לקמן), שבט הקהתי (מכתבים במעדני אשר, פר' יתרו תש"ע), מעדני אשר (פר' בשלח תש"ע).
א. באר שבע (תמיד פרק ה' ד"ה ועל) – "ועל השרץ בשבת כו'. קשה לי שהרי בריש פרק משילין (ביצה לו, ב) אמרינן ההוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי, אמר ליה רב אשי נקטיה בצוציתיה ואפקיה. א"כ אמאי לא יהיה מותר להוציא השרץ לחוץ גם הכא אם נמצא בעזרה מפני הכבוד, ומה צריך לכופ עליו פסכת. ודוחק לומר כיון שאינו דר בעזרה הוי כחצר אחרת, וצל"ע".

ב. ארחות שבת (פרק י"ט הע' תק"ג) – "והנה בספר באר שבע פ"ה דתמיד הקשה על הדין המבואר במשנה עירובין דף קד: ששרץ שנמצא במקדש יש בו איסור טלטול [אי לאו משום דאין שבות במקדש], ואמאי לא אמרינן דיהיה מותר לטלטלו כדן גרף של רעי, וכתב המשנה למלך פ"ג מביאת מקדש סוף הלכה כ' דאין זו קושיא, משום שלא התירו טלטול גרף של רעי אלא במקום דירתו של האדם, והעזרה לא היתה מקום דירה. ומבואר מדברי המל"מ דס"ל דבעינן דוקא מקום דירה של אכילה או שינה [ובדעת הבאר שבע לא ברור אם נתכוין להתיר את הטלטול מפני הכהנים שהיו שוהים בעזרה או מפני כבוד השכינה, עיי"ש].
וע"ע בספר תורת שבת סי' ש"ח ס"ק נ"א שתמה על המג"א מנין למד להתיר הוצאת דבר מאוס ממקום דריסת הרגל שבחצר ושבמבוי. ואולי י"ל שהמג"א למד את דינו מהמג"א שבת דף קכא: דמבואר שמותר לטלטל צואה **שבחצר** משום גרף של רעי, והרי בחצר לא היו אוכלים ולא היו ישנים, ומוכח מזה עכ"פ שגם שאר תשמישי דירה כגון אלו הנעשים בחצר מתירים גרף של רעי, והמג"א למד מזה גם לגבי דריסת הרגל שבמבוי".

ג. בית הכנסת.

1. מחמיר.

(א) מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' ש"ח סעי' ל"ד) – "דדוקא בחצר דהוי דירה לענין מזוזה אבל כשנמצא בבית הכנסת דלאו דירה הוא אסור להוציאו כיון דלאו דירה מיקרי".

2. מיקל.

(א) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף) – "אם מונח במבוי במקום דריסת ב"א ג"כ מותר לסלקו לצדדים. מ"א שם ועיין בשו"ת תשורת ש"י מהדו"ק סי' תקפ"ג מצדד שלא התירו לטלטל רק בבית שדר שם ומה"ט מצדד שאם נמצא עכבר מת או צואה בבית הכנסת אסור להוציאן בשבת רק יכפה עליו את הכלי ולענ"ד היא כנגד השו"ע והמג"א אלו וצ"ע שלא העיר בכל זה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (דרור יקרא עמ' תק"א ס"ק ט"ו אות א', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א) – "וכגון בבית הכנסת או בביהמ"ד ר".

(ג) הגר"ח ק"שליט"א (אסיפת יצחק כ"ו סיון תשס"ו, דרור יקרא עמ' תק"א ס"ק ט"ו אות א') – "שאלה: אם יש גרף של רעי בבית הכנסת, האם מותר להוציאו, או שהיתר הוא דוקא במקום דירתו. תשובה: מותר".

הגר"ח ק"שליט"א (אסיפת יצחק ד' תמוז תשס"ו) – "שאלה: הרב כתב לי שיש היתר של גרף של רעי בבית הכנסת אע"פ שאינו דר שם, אבל המשנה בסוף עירובין (ק"ד ע"ב) אמר 'שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו', והראשונים מסביר הטעם שאין שבות במקדש, ובמאירי הקשה אפילו אם יש שבות עדיין יש היתר של גרף, ומתירין שאין היתר של גרף משום אין מקום דירתו, אם כן מה החילוק בין מקום המקדש ובבית הכנסת. תשובה: שם במקום שאין מסתובבים הכהנים".

3. מסופק.

(א) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז' ד"ה גמ) – "ויל"ע לפי המל"מ איך הדין בשרץ שנמצא בבית הכנסת אם מותר לפנותו, ואף שאינו ממש בית דירה הרי שוהים שם כמה וכמה שעות, ובשרץ שנמצא במקדש אולי מדובר באופן שהיה מונח בקרן זוית ולא היה מאוס".

4. מראי מקומות – בנין שלום (סי' י"ז, עמ' פ"א).

(א) הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור א') – "שאלה: מעשה באחד שעשה שמחה באולם הקידושים שבביהכ"נ, וכשגמר אסף את האשפה לשקיות והניחם סמוך לפתח, והגבאי דורש שיפנה לגמרי השקיות לאשפה, לפי שזה לא נאה לביהכ"נ ולעוברים ושבים שם שיעמדו שם שקיות אשפה, אבל אין ריח רע [שהשקיות סגורות], ויש להסתפק האם יש היתר טלטול משום גרף של רעי גם בכה"ג [ובמ"ב (ס"ק קל"א) כ' דהתירו טלטול גרף של רעי אפי' מונח בחצר משום כבודו, וכן ה"ה במבוי, ויל"ע מהו גדר כבודו], וצ"ע. תשובה (בע"פ): קשה להקל לטלטל משום סיבה זו לחוד, דאין זה טעם מספיק [והוסיף ובלבד שאין ריח משקיות האשפה]. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ד)".

ד. מקום דירתו ממש או גם מקום דריסת רגל.

1. רק מקום דירתו ממש, או במקום חשש שידרסו עליו.

(א) תורת שבת (ס"ק נ"א) – "והמג"א הוסיף שאפי' במקום שיש במקום שיש לו שם דריסת הרגל שרי ... נלע"ד שאין דינו אמת ואינו מותר רק אם אוכל או שוכב שם ... אבל מפני ישיבת עראי או דריסת הרגל דרך העברה בעלמא לא, אבל אם הוא בענין שיש לו לירא שידרוס עליו וימאס לו ע"י דיבוקו במנעליו ... ודאי הוא דשרי ואפשר דזהו כוונת המג"א".

(ב) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ז' ד"ה גמ, קונ' שמירת שבת פרק כ"ב ס"ק כ"ז) – "גם נראה דמה שהתיר המג"א ... כל זה דווקא בצואה שיש חשש שידרסו עליה וכמדויק בלשונו שכתב 'מקום דריסת הרגל' אבל עכבר מת המונח שם אין היתר לפנותו כיון שאין דרים שם אלא רק עוברים שם, וראיה לכך משרץ הנמצא במקדש".

2. גם מקום דריסת רגל.

(א) פשוט המג"א (ס"ק נ"ח) – "ונ"ל דאם מונח במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדין".

(ב) נא"ר (ס"ק ע"ג) – "ואם מונח במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדין".

(ג) וגר"ז (סעי' ע"ב).

(ד) וערה"ש (סעי' ס').

(ה) ומ"ב (ס"ק קל"א) – "וה"ה אם הוא מונח במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדים".

(ו) מחה"ש (ס"ק נ"ח) – "שיושבים [בה]. פירוש שדרים. ר"ל, דיושבים לאו דוקא, אלא שיש לו שם דריסת רגל".

(ז) מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק נ"ח).

(ח) דרך החיים (מוקצה סעי' נ"ט, סי' ס"ה סעי' כ') – "גרף של רעי או דבר מוקצה המאוס עליו אם הוא במקום דריסת רגל מותר להוציאו לאשפה".

(ט) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' מ"ו).

(י) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף) – לשונו מובא לעיל.

(יא) ששכ"ה (פרק כ"ב גבי הע' ק"ז [דפו"ח, הע' ק"כ]).

(יב) טלטולי שבת (פרק כ"א גבי הע' מ"ה).

(יג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ד' הע' ה') – "ראיתי בספר מגילת ספר ... נראה דאין זה נכון, וכוונת המג"א במה שכתב במקום דריסת הרגל היינו לאפוקי מקום שאנשים לא מצויים, אבל לא שהאדם ידרוס על הרעי ברגלו ממש".

(יד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' של"ח, הע' תק"ג [לשונו מובא לעיל]) – "וכתבו הפוסקים שאם הדבר המאוס מונח בחצר במקום שנכנסים ויוצאים בו, מותר לטלטלו, וכן אם הוא מונח ברחוב ובשאר מקומות המשמשים למעבר בני אדם מותר לסלקו לצדדים. ולפי זה אם בחדר האמבטיה או בבית הכסא מונח דבר מאוס, כגון חיתול לא נקי, מותר להוציאו משם לחוץ".

1) קצ"ב למה רק "לסלקו לצדדין".

טו) בכורי יצחק (עמ' רנ"א) – "וצ"ל דהא דגבי מבוי התיר רק לסלק לצדדין היינו משום דשם כבר לא מפריע לו, לא כן בבית שיש לו דריסת הרגל דהתירו לו לגמרי".

3. מראי מקומות.

א) שבות יצחק (ח"א עמ' קי"ז ד"ה ומשמע) – "וכל שהגרף מפריע לשימושו שרגיל בביתו מותר לטלטל".

ב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' ב') – "אך אם נמצא במקום שאין יושבים רק עוברים או נכנסים מידי פעם כגון מרפסת של המטבח או אמבטיה אין לפנות משם".

ה. ברשות הרבים.

1. מיקל.

א) עמק הלכה (וולף, סי' צ"ו) – "אפי' בר"ה".

ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' של"ח) – "וכן אם הוא מונח ברחוב ובשער מקומות המשמשים למעבר בני אדם מותר לסלקו לצדדים".

2. מחמיר.

א) מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' ש"ח סעי' ל"ד).

ב) וכן לשון הפוסקים לעיל "במקום במבוי" [המג"א, גר"ז, מ"ב, ערה"ש, מחה"ש, דרך החיים, נזר ישראל].

1) ובדוחק י"ל הלשון "במבוי", מצד איסור הוצאה.

ג) ועי' בדברי הפוסקים גבי בית המקדש [תוס' רי"ד, מאירי, משנה למלך].

ו. מטבח (kitchen).

1. מחמיר.

א) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג ד"ה לפי) – "וההיתר של גרף של רעי או כבוד הבריות אינו מצוי במטבח אפי' שלפעמים אוכלים שם".

ב) שלמי יהודה (עמ' ק"ו ד"ה אין) – "ההיתר של גרף של רעי או כבוד הבריות אינו מצוי במטבח אע"פ שלפעמים אוכלים שם".

2. מיקל.

א) הגריש"א זצ"ל (באר אליהו סעי' ל"ד אות י"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קנ"ב) – "מותר להוריד את הזבל בשבת לחצר (כשאין בעיה של טלטול), אע"פ שאין לזה ריח רע, כיון שזה גרף של רעי. ואפילו הוא מונח במטבח ולא אוכלים שם, אם זה מפריע מותר".

3. נמצאים זמן מעט, יש להקל.

א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' נ"ט) – "ומסתבר שאם מונחת על השיש שבמטבח ודרך האשה להיות שם מעט ומאוס בעיניה מותר לה לטלטלה משם".

4. נמצאים זמן מרובה, יש להקל.

א) חוט שני (ח"ג סוף עמ' קל"ח) – "גרף של רעי שנמצא במטבח, ובני הבית לא אוכלים שם אין היתר להוציא משם בשבת ... מ"מ אם המשתמשים במטבח נמצאים זמן מרובה שם כדי לסדר המאכלים לסעודה, והוא מאוס להם חשיב גרף של רעי".

חוט שני (אסיפת יצחק ד' תמוז תשס"ו) – "שאלה: ראיתי בחוט שני חלק ג' (עמ' קל"ח) 'גרף של רעי שנמצא במטבח ובני הבית לא אוכלים שם אין היתר להוציא משם בשבת', ולמה זה לא דומה למבוי שהמגן אברהם וכל הפוסקים אחריו מתירים. תשובה: אם מסתובבים שם גם לשאר צרכים, לא לאכילה, גם מותר".

5. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"א סי' רל"ב אות א').

א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' של"ח הע' על ס"ק ז.ב') – "אם הכלי לא בבית על השולחן רק במטבח איך אפשר לחושבו כגרף של רעי".

ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' קפ"א אות י') – "הקליפות הם מוקצה מחמת גופו שאינם ראויים כלל, וכשמאספם עלול להכשל באיסור מוקצה, וראוי לזורקם תיכף לצלחת שיש בה פת שאז בטלים לה, רק אם נאסף שם הרבה אולי נעשו כגרף של רעי ומותר, ולמ"ב בסכין מותר לגרור מהשלחן הקליפות, אבל יש חולקין דבסכין הוי כמו בידו, ונראה דגם כשיש הרבה לא שייך להתיר משום דחשיב כגרף של רעי דלא נקרא גרף של רעי אלא בחדר כשמאוס, אבל לא במטבח שרגילים בכך, לכן ראוי להיזהר אם רצונו להסיר הקליפות לזרוק הקליפות לקערה עם פת וכמבואר בהגהות חתם סופר לא"ח (שי"ח) וכמו שהבאנו ובזה יוצא מכל ספק ומכשול".

קלח] פשט בירושלמי סוף עירובין.

א. פשט בירושלמי (סוף עירובין) – "הוציא ממקום שחייבין עליו כרת ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת כבר נראית לצאת".

1. פי', מותר להוציאו – קרנן העדה (שם ד"ה כבר, "ומותר"), פני משה (שם ד"ה כבר, "שמוציאו"), משנה למלך (הל' ביאת המקדש פרק ג' הל' כ'), "ואסיקו דכבר נראה לצאת כלומר דשאני שרץ שנמצא בעזרה דכיון דנראה לצאת שרץ זה אף שנפל במקום שאין חייבין עליו כרת מוציאים אותו משם"), ערה"ש (העתיד, הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט), רב פעלים (ח"א או"ח סי' כ"ד ד"ה

ונראה, "ואמרו בירושלמי פשיטא לן אם הוציאו ממקום שחייבין עליו כרת, ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת, דמותר לחזור ולטלטלו להוציאו משם, יען שכבר נראה זה מתחלה להוציאו לחוץ, להכי אע"ג דנפל במקום שלא הותר להוציאו משם אם היה שם מתחלה, אפ"ה שרי עתה להוציאו משם".
2. לא פושט – הגר"ח ק שליט"א (בביאורים לירושלמי).

ב. פשט בירושלמי (סוף עירובין) – "מצא אחר בצידי מוציא את שניהם או אינו מוציא אלא את שנראה לצאת".
1. לא איפשיטא – קרבן העדה (שם ד"ה מצאת, "ולא איפשיטא"), רב פעלים (ח"א או"ח סי' כ"ד ד"ה ונראה, "ולא איפשיטא בעיא זו").

2. פושט לקולא – פני משה (שם ד"ה הוא, "דכיון שהותר הותר כמה שביתות"), ערה"ש (העתיד, הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).

ג. למה מותר להוציא, אחר שנפל במקום שאין חייבין עליו כרת.

1. כיון שלא פסק בזה טלטול הראשון.

(א) שירי קרבן (סוף ירושלמי עירובין ד"ה כבר, הו"ד בדעת תורה סי' ש"ח סעי' ג' ד"ה ועי' ש"ק).
(ב) רב פעלים (ח"א או"ח סי' כ"ד ד"ה ודע, [עי' בן איש חי שנה ב' פר' מקץ אות ג', וצ"ע]) – "גבי שרץ שנפל מידו מאיליו, ולא הניחו מדעתו, לא פסק בזה טלטול הראשון, וחשיב כאלו עודנו בידו, ולכך יכול ליטלו ולהניחו במקום שהיה בדעתו תחלה להניחו".

2. דין מיוחד למקדש.

(א) ערה"ש (העתיד, הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).

3. מראי מקומות.

(א) שבט הלוי (ח"ח סי' מ"ג) – "רב פעלים ... דברי הירושלמי מתפרשים היטב למש"כ הגר"א או"ח סי' רס"ו ובגר"א יו"ד סי' רס"ו אות ג' ובאבן העזר או"ח סי' רס"ו דהא דמותר לטלטל מוקצה כשעדיין בידו זה דוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך גופו ומקומו, וכ' הגר"א ביו"ד שם דכלי שמלאכתו לאיסור אינו בגדר מוקצה כלל יע"ש, אבל מוקצה גמור לעולם לא התירו, ודלא כדעת המג"א סי' רס"ו ועוד, וא"כ כאשר התירו להוציא השרץ ממקום כרת ובעודו בידו מותר להוציא גם חוץ ממקום שאינו חייב כרת ולא הצריכו להשליך מידו כשיצא כבר ממקום כרת הרי מזה ראי' ברורה דלכתחילה הקפידו גם על מקום שאין חייב כרת דהרי התירו איסור טלטול שהי' אסור במק"א הגם שהוא בידו, ואם כן אין פלא שהתירו זה גם אם נפל מידו דבין כך ובין כך עובר על איסור מוקצה, וכיון דכבר חל עליו היתר הוצאתו לא פקע גם אם נפל מידו, ולכן מסופק הירושלמי אם מותר לקחת אגב היתר זה גם השרץ השני שנמצא אז במקום שאין חייבין כרת כיון דסו"ס לכתחילה יש איסור להשהות שרץ גם במקום הזה אלא שלא מתירים לו איסור מוקצה רק בשביל זה, משא"כ אם ממילא כבר הותר לו ע"י הראשון. זה הנלענ"ד פי' הירושלמי וממילא אין לזה מקום בדיני מוקצה דעלמא כיון דהכל נבנה על יסוד היתר הוצאת שרץ שדוחה איסור מוקצה שיש הגם שהוא בידו כבר, ובאמת יש לי לפרש דברי הירושלמי גם לשיטת המג"א אך אין זמני אתי כי שאול אני לרבים".

קלט | הלכות של היתר של גרף של רעי.

א. אם מותר לטלטל מוקצה אחר לצורך גרף של רעי.

1. מחמיר.

(א) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ג' ד"ה ויש, קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות כ"ט).

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' ז').

2. מיקל.

(א) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה אות רל"ה) – "נסתפקו הפוסקים אם יש להתיר טלטול מוקצה, על מנת לכסות בו גרף של רעי. ומסתבר להתיר, דכיון שהתירו את טלטול גוף המוקצה כדי למנוע המאיסות, אין חילוק אם מטלטל לשם כך גם מוקצה אחר".
3. מראי מקומות – הגר"ח פ"ז צ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ד), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ק"י [דפו"ח, הע' קכ"ד]), הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' תצ"ב), מחזה אליהו (ח"א סי' מ"ד אות ט"ז), שלמי יהונתן (ס"ק מ"ח ד"ה והנה, ח"ג פרק ה' סעי' ס"ב), ס' הבית (סי' כ"ה הע' מ"ד), הגרש"ז גרוסמן (עטרת שלמה ח"ב עמ' ס"ב), בנין שלום (סי' י"ז, עמ' ע"ט), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' של"ז, סעי' שמ"ז, הע' תקי"ג ד"ה ואם), מעדני אשר (פר' בשלח תש"ע).

(א) הר צבי (או"ח סי' קצ"ו, הררי בשדה שם הע' א') – "וצ"ע אם מותר לטלטל דבר של מוקצה כדי לכסות גרף של רעי, די"ל דלא התירו אלא גרף עצמו [הררי בשדה: עיין במשנה ברורה סימן שח ס"ק קמד שכתב שם לענין מכניס אדם מלוא קופתו עפר וכו' ליטול ממנו לכסות צואה או רוק וכו'] אבל אם לא יחד לו קרן זוית בטל אגב עפר הבית ואסור לטלטלו, וכתב שם המ"ב: אפילו אם בעת שהכניס הקופה לביתו היה כונתו לכסות צואה ורוק מ"מ כיון שפזרו וכו' הוא מוקצה ואסור, הרי דאסור לכסות צואה (שהוא כגרף של רעי) בעפר של מוקצה ואולי הטעם התם משום דהוי שמוש במוקצה. ויש לעיין אם בגרף של רעי הותר גם שימוש (דשימוש במוקצה חמור מטלטול) או נאמר דכיון דמותר להוציא את כל הלוקס מכ"ש דמותר לו לסתמו".

(ב) הגרש"ז צ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' ק"י [דפו"ח, הע' קכ"ד], מילואים, מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות כ"ה, מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ב', שולחן שלמה ס"ק ע"א) – "הסתפקתי תמיד (ולא כמו שכתבת שפשוט אצלי להיתר) אם ההיתר של גרף של רעי הוא רק הוצאת הרעי עצמו, אבל לא להביא עפר או מוקצה אחר לכסות בו את הרעי".

(ג) חוט שני (ח"ג עמ' קל"ח ד"ה וכן) – "מקום שהדלף גז שהיה דלוק בערב שבת וכבה והריח מפריע במקום שנמצאים בו בני אדם [ולכא חשש פיקוח נפש] מותר לסוגרו מדין גרף של רעי ... אע"פ שאין זה טלטול הגרף עצמו אלא טלטול מוקצה מחמת איסור ולא מחמת הגרף, מ"מ כיון שזוהי האופן לסלק את הגרף, התירו גם לטלטל המוקצה".

4. לטלטל פח האשפה למקום המיאוס כדי להכניס את המיאוס לפח.
(א) עי' לקמן.

ב. האם מותר לטלטל מוקצה כדי שהוא לא גורם גרף של רעי.
1. מיקל.

(א) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק פ') – "בחתול שבבית כיון דצואתה מריח ריח רע ... יש להתיר לטלטלה ולהוציאה מהבית משום שמא תטיל צואה".

(ב) הו"ד הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סוף סי' י"ח).

2. מחמיר, אא"כ א"א לעשות אח"כ [וכן נראה מסי' של"ה סעי' ד', שמותר להוציא הגרף קודם שיהיה החסרון של "גרף"].
(א) אשל אברהם (בוטשאטש, תנינא סעי' ל"ד) – "שכמו שגרף של רעי אין בו איסור טלטול, כן יש היתר שיטלטלו לחוץ מתוך הבית חתול, מצד שמצואת חתול צריכים להרחיק כמו משל אדם [שו"ע סימן עט סעיף ה'], ואין צריך לומר אם הוחזק שכשתלין בבית תטיל שם צואה, שיש מקום לומר שהרי זה כגרף של רעי ממש. והגם שגרף של רעי הוא גם מעופות, מכל מקום לא שייך כן בעופות, שכיון שיהיה מותר לו להוציא הצואה אחר שתטילנה העוף, למה יטלטל העוף מקודם, ואם בשעת שינה תטיל הרי אין קפידא אז במה שתשהה שם הצואה בבית, והקפידא רק בדיעה וראיה. משא"כ בשל חתול שיש קפידה שכשיצטרך לעמוד בלילה בלי נר ולא יוכל אז לנקות ביתו ויצטער ...".

3. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף).

(א) עלינו לשבח (דברים ח"א תשובה י"ב) – "ואפשר היה להוציא את הצב החוצה לא בידים, אלא על ידי גרירה במטאטא, או ברגל, שבזה אין איסור צידה וגם לא איסור מוקצה, כמבואר בביאור הלכה סימן רס"ה ד"ה פן, ואפילו לחזו"א שחולק עליו, אפשר כאן להתיר מצד גרף של רעי, ואעפ"י שעדיין אין הצב גרף אלא שיעשה בעתיד גרף, בכ"ז מסתבר שמותר, וגם מצד צער בעלי חיים שהתירו לדדות אותם כמבואר בסימן ש"ח מ'. ומצאנו כעין זה ב'אשל אברהם' מהדורא תנינא שכתב וז"ל: נראה שכמו שגרף של רעי אין בו איסור טלטול, כן יש היתר שיטלטלו לחוץ מתוך הבית חתול. מצד שמצואת חתול צריכים להרחיק כמו משל אדם. ואין צריך לומר אם הוחזק שכשתלין בבית תטיל שם צואה שיש מקום לומר שהרי זה כגרף של רעי ממש. וכך אפשר גם ללמוד מדברי המאירי במסכת שבת דף מב: שהצלב מלכלך את הבית, ומותר לשפכו מהכלי טרם לכלך את הבית. מטעם גרף של רעי".

ג. האם תלוי בבני אדם.

1. תלוי בדידה.

(א) רמ"א (סי' רע"ט סעי' ב') – "וי"א דמי שהוא איסטנים והנר מאיס עליו מותר להוציאו דהוי לדידה כגרף של רעי".

(ב) מג"א (סי' של"ז ס"ק ד') - לשונו מובא לקמן.

(ג) תוס' שבת (סי' של"ז ס"ק ו') - לשונו מובא לקמן.

(ד) א"ר (ס"ק ס"ב) - לשונו מובא לעיל.

(ה) גר"ז (סי' של"ז סעי' ב') - לשונו מובא לקמן.

(ו) נהר שלום (סי' רע"ט ס"ק ה') – "כל דהיכא דמאיס עליה הוי כגרף של רעי".

(ז) מ"ב (ס"ק קט"ו, שעה"צ ס"ק ק"ו, מ"ב סי' רע"ט ס"ק ו', סי' של"ח ס"ק ל"ג, בה"ל סי' תרל"ח סעי' ב' ד"ה ובי"ט [לשונו מובא לקמן]).

(ח) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות ב', טלטולי שבת אות ל"ח, ס' זכרון להגרי"י פרנקל עמ' תנ"ז) – "ובענין הגדרת גרף של רעי, לא שייך ליתן שיעור, אלא תלוי לפי האדם. וכן תלוי באם הוא מפוזר, דאז הו"ל מאוס יותר ומותר לטלטלו, משא"כ אם הוא במקום אחד דלא הו"ל כ"כ מאוס, אז אין בו היתר להרבה אינשי. אבל אם הוא איסטנים מותר".

(1) הדין של איסטנים - עי' סי' רע"ט סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ד. סילוק גרף של רעי על ידי מי שלא מאוס אצלו.

1. מיקל.

(א) אג"מ (דברי חכמים או"ח אות ש"ו) – "דמותר לו לטלטל עבור חבירו".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ג מכתב ל"ז אות ג', שלחן שלמה הע' על ס"ק נ"ט, סי' של"ח הע' על ס"ק ח') – "דכשיש גרף של רעי מותר לסלקו אפילו מי שאצלו אין הדבר מאוס, ואינו בגדר גרף של רעי בשבילו".

(ג) הו"ד בששכ"ה (פרק כ"ב דפו"ח הע' קכ"ג).

(ד) הגרשז"א זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות ש"ו) – "דמותר לו לטלטל עבור חבירו".

(ה) חוט שני (ח"ג פרק ס"ה ס"ק א' אות ב' ד"ה אדם, עמ' קל"ח) – "אדם שמותר לו להוציא גרף של רעי דהוה לדידה מאוס, מותר לו לבקש מאדם אחר שלגביו אין הוא מאוס להוציאו כיון דלאחד מותר להוציאו אזי לכולם יש היתר של הוצאת הגרף, ואין מסתבר שמי שלדידה הוי גרף יצטרך להוציאו".

(ו) עי' הגר"ח ק' שליט"א (ויאמר אברהם עמ' קנ"ו ד"ה ושאלתי, עמ' ק"ס הע' ח').

(ז) ויאמר אברהם (עמ' ק"ס סעי' ה').

ה. אינו מאוס אצלו, אבל מאוס אצל רוב בני אדם.

1. מחמיר – אבן ישראל (מאור השבת ח"ג עמ' תי"ז ד"ה אך, "דרק לגבי מי שמאוס לו נקרא גרף של רעי").

ו. גרף של רעי שעדיין אינו מאוס, האם מותר לסלקו.

1. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ג מכתב ל"ז אות ד', ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ח, שלחן שלמה סי' של"ח הע' על מחבר סעי' ח') – "דגרף של רעי אף שעתה עדיין אינו מאוס ורק למחר יהיה מאוס אצלו, מ"מ מותר כבר עתה לסלקו".

(ב) הו"ד בששכ"ה (פרק כ"ב דפו"ח הע' קכ"ב).

(ג) עי' הגר"ח ק' שליט"א (ויאמר אברהם עמ' קנ"ו ד"ה ושאלתי).
2. מחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (מאור השבת ח"ג עמ' תכ"ב ד"ה והגר"ש, ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ט).

3. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג פרק ס"ה סוף ס"ק א', עמ' קל"ט, לשונו מובא לקמן).

ז. סלקה בחלקה וכבר אינה מאוסה בעיניו והפסיק.

1. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ג עמ' תי"ד) – "מותר רק ברציפות".

(ב) הו"ד בששכ"ה (פרק כ"ב דפו"ח הע' קכ"ה) – "רק אם מסלקה בב"א, אבל אם סלקה בחלקה וכבר אינה מאוסה בעיניו והפסיק כבר אינו בגדר גרף של רעי".

2. מראי מקומות.

(א) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שס"ג) – "שלאחר שיש לו דין גרף של רעי, יכול לנקות הכל, אף אם לאחר מקצת ניקוי לא נראה עוד כגרף של רעי. וזהו ההיתר בקידושים לנקות הכל ולא להסתכל במהו חזי לטלטול, שהכל גרף של רעי".

ח. להזיז פסולת האוכל לצד אחר בצלחת.

1. אסור להזיז פסולת האוכל לצד אחר בצלחת.

(א) עי' קצות השלחן (סי' קכ"ה ס"ק י"ח) – "צ"ע אם מותר לקרב הזבוב בכף אל הדופן, או דמותר ע"י ניפוח דוקא, והספק בזה הוא דכבר העירו האחרונים דיהיה איסור לטלטל הזבוב משום מוקצה, עי' מזה בס' שביתת השבת בורר סקכ"ד, והוא כ' דמותר דהוי גרף של רעי, והנה הא דמותד לטלטל גרף של רעי פשוט דהיינו דוקא כדי להסירו מנגד עיניו, אבל כשמטלטל הזבוב בקערה ממקום למקום וסו"ס נשאר הגרף לפניו אין היתר לטלטלו".

(ב) חוט שני (באר אליהו סעי' כ"ז אות ג', סעי' ל"ד הע' שע"ז) – "שאף במזלג ובסכין נחשב כדרכו".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (באר אליהו סעי' כ"ז הע' שי"ט, סעי' ל"ד הע' שע"ז) – "אסור להזיז פסולת האוכל לצד אחר בצלחת".

2. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' קצ"ד) – "ויש לעיין במקרה שתוך כדי האכילה יש לפניו בצלחת פסולת שאינה ראויה למאכל כלל כגון עצמות דגים [באופן שאינן ראויות אף למוץ אותן], האם הן מוקצה ויאסר לסלקם לצדדים [אף באופן שאין בזה איסור בורר כגון שאינן מעורבות באוכל], ואין לומר שלדעת הט"ז המובא בסעיף רמ"ו שהתיר לטלטל מוקצה ע"י דחיפה במקל, דס"ל דזה נחשב לטלטול מן הצד, ה"נ מותר לסלק את העצם לצדדים, דהא נתבאר בסעיף רמ"ז שבדבר שאורחיה לעשות כן לא נאמר היתר לטלטול מן הצד, והכא ביום חול דרכו לסלק את העצם ע"י המזלג, אמנם פעמים שיסלוק העצם לצד הצלחת נעשה מפני שהיא מאוסה עליו, ובאופן זה אפשר שיש להתיר מדין גרף של רעי. וצ"ע שלא מצינו בפוסקים שיזהירו על זה אף שהוא דבר מצוי".

ט. השתמשות במוקצה גרף של רעי.

1. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות א') – "על עיקר הדבר שהובא בספר בשמי, [בשש"כ מהדו"ק פ"א הע' קכ"א שגם בגרף של רעי רק לטלטול הוא דשרי ולא ההשתמשות וסיבוב הכפתור לסגור הגז שכבתה הלהבה הו"ל שימוש] מסופקני טובא ...".

י. הסרת הגרף כשהולך מן הבית.

1. הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' ל"ט) – "חיתול מלוכלך מוקצה אבל מותר לפנותו מהבית מטעם גרף של רעי, והא דמותר לפנותו הוא רק כשנמצא בבית, אבל אם יוצא מביתו ולא יחזור עד מוצאי שבת אסור לפנותו".

2. חוט שני (ח"ג פרק ס"ה סוף ס"ק א', עמ' קל"ט) – "אם הולך מן הבית מיד אחר הסעודה, ויש על השולחן פסולת שהיא גרף של רעי, נראה שאם דעתו לחזור עוד בשבת לשם, מסתברא שאין צריך להמתין עד שישוב לביתו כדי שיהא לזה היתר גרף של רעי, דכיון דכאן הוא מקום הקביעות שפיר איכא היתר. אבל אם רוצה לעשותו מקום גרף וצריך לעשותו מקום דירתו, בזה בעינן שיביא מטמו לשם. מ"מ אם נשארים בבית איזה דקות אחרי הסעודה ומפריע להם הפסולת, מותר מיד להסיר את הפסולת".

יא. מראי מקומות.

1. חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ד אות י') – "כיבוד חדר שרק בחלקו מונח גרף של רעי ... שההיתר הוא משום גרף של רעי, והטעם שמותר לכבד כל החדר ולא רק את הגרף, כיון שאינו מתכוין דוקא, והכל מעשה אחד".

2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקכ"ד) – "יש לדון בקערה כזו אשר בזמן האוכל אינה מאוסה ליושבים על השולחן אא"כ נתמלאה מאד בפסולת, האם יש בה היתר גרף של רעי מיד עם הנחת הפסולת בתוכה או רק כאשר הפסולת הזו הצטברה בכמות שהיא מאוסה על בני אדם".

ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שנ"ז, הע' תקכ"ז) – "ומותר גם לטלטל את הפסולת הזו בשני שלבים, דהיינו שמרוקן את כל הפסולת שבצלחות לצלחת אחת ואותה מוציא לחוץ, וכן מותר לסלק צלחת שיש בה פסולת לקצה השולחן משום שהיא מאוסה לו בעודה לפניו ואחר זמן להוציאה לחוץ [כן מסתבר, דכיון שדרכו של אדם לנהוג כן בסילוק הפסולת ה"ז בכלל צורך סילוק המוקצה]".

קמ] מקרים של גרף של רעי.

א. זבובים.

1. רבבות אפרים (ח"א סי' רל"ב אות ג') – "ובשמירת שבת פ"ז או' ט"ו כתב דכ"כ פסולת שגורם לזבובים הוי כגרף של רעי. והעיר ידידי הרה"ג ר' יואל שורץ שליט"א מדוע, ולכאורה היא הערה גדולה, הא אין הזבובים גרף של רעי ואולי משום דעצם הפסולת הו"ל גרף של רעי".

ב. יום טוב.

1. מראי מקומות – הגרפה"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ג), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' קי"א [דפו"ח, הע' קכ"ו]).

(א) ע"י גבי טלטול מן הצד של גרף, ופנ"י שם.

ג. כנים.

1. הוי גרף של רעי – תהלה לדוד (סי' שט"ז ס"ק י"א, "וצ"ל דטעמא דהוי כגרף של ריעי"), הו"ד במנחת שבת (סי' פ' ס"ק קע"ב), ששכ"ה (פרק כ"ה הע' כ"א [דפו"ח, הע' כ"א]), ע"י פרק מ"א דפו"ח הע' י"ג).

2. כמו קוץ ברה"ר – ע"י בירור הלכה (ח"ד סוף עמ' ר"נ).

3. אינו אלא מתקן הבגד, וכדו'.

(א) חוט שני (ח"ג עמ' קכ"ז ד"ה וכן) – "דכינים הנמצאים בבגד הוא כחלק מן הבגד ואינו אלא מתקן הבגד בהסרתו, ואין בו משום טלטול מוקצה".

(ב) הגרפה"ש שליט"א (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק ד' הע' מ"ו, עמ' קע"ט אות י"ט) – "מה שלוקחים כדי לנקות אין איסור מוקצה כמו שלנקות לכלוך מהבגד יש שאלה של מלבן ולא של מוקצה".

הגרפה"ש שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"ג) – "שאלה: האם מותר להוריד כינה מהראש בשבת, או דהוי בורר, או מוקצה. תשובה: עיין שונה הלכות סימן ש"ח דין י'. [וז"ל שם, מותר להסיר זבוב ביד או שאר דבר מוקצה מהכוס והקערה בשבת, היכא דליכא משום בורר, ואין בזה משום טלטול מוקצה אלא תיקון האוכל, ולא גזרו חכמים ע"ז משום מוקצה, וכ"ש היכא דמאוס דהוי כגרף, וכ"ש בכלי כגון לקבל המוקצה בכף ולזרוקו דמותר. עכ"ל]".

4. מראי מקומות – לוח המוקצה (ערך כנים).

(א) פמ"ג (סי' שט"ז שט"ז ס"ק ח', ס"ק ט') – "אפשר אף בכנה לבינה אסור משום מוקצה טלטול, רק להשליכה מעליו, טלטול כלאחר יד שרי. ובפנים על בגדיו יש לומר פרעוש אסור, צידה דרבנן, וכנה שרי, שירא שלא ישכנו, טלטול מותר כקוץ ברשות הרבים ... ומכל מקום כנה לבינה על בגדיו דמאוס הוא אפשר שרי הטלטול, כגרף של רעי, וצ"ע".

(ב) מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' שט"ז סעי' ט') – "ומשמע דאי לאו משום תולש היה רשאי ליקח, ולא שייך בזה מוקצה, דלא דמי לפעוש. דאין לומר דמותר מטעם גרף של ריעי, דהא משמע אף שאינו לבוש כלל בהבגד היה רשאי ליקח".

(ג) ששכ"ה (אהל שרה ח"ב פרק ד' הע' נ"ד) – "[קשקשים] דיל"ע דלמה אין בהם משום מוקצה, וכן יש להקשות על הא דכינים".

(ד) אור יצחק (ח"א או"ח סי' צ"ט) – "כתב המחבר וז"ל: אין פולין את הכנים וכו', לאור הנר וכו', ע"כ. וצ"ע אמאי אין אסור משום מוקצה על הכינים, וקשה לומר דבמצטער הרבה עסקינן. ואם מיירי בניכרים להדיא ומשום כבוד הבריות התירו, א"כ לא היו אוסרים לאור הנר, דבאופן זה הוי מילתא דלא בעיא עיונא".

ד. מים המטפטפים מן המזגן.

1. הוי גרף.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א).

(ב) ששכ"ה (פרק כ"ב דפו"ח הע' קי"ח) – "ונ"ל דה"ה לגבי מים המטפטפים מן המזגן אשר מטנפים את הדירה".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שנ"ב).

2. מראי מקומות – מאור השבת (ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ב).

ה. מקק (cockroach) וכדומה, אפילו חי.

1. נכלל בגרף של רעי.

(א) מקור חיים (חוי"י, סעי' ל"ד) – "כגון רעי וקיא. וכן שרץ".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק י' הע' ל"ג, עמ' רכ"ג אות ל') – "נכון הוא דמקק חי דומה לעכבר והוי כגרף של רעי".

(ג) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' ל"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קע"ח) – "דהגמרא דנקט מת, אורחא דמילתא נקט".

(ד) ע"י ששכ"ה (פרק כ"ה הע' ל"ה [דפו"ח, הע' ל"ט], גבי מת).

(ה) שלמי יהודה (פרק י' סעי' י').
(ו) טלטולי שבת (עמ' רס"ח).

ו. מת.

1. עי' סי' שי"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. ספרים האסורים בקריאה: האם הם נחשב גרף של רעי.

1. אינו גרף של רעי.

(א) הגרף "ק" שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור א') – "שאלה: יש להסתפק כשמונחים על שולחנו בשבת ספרים האסורים בקריאה, בטעות, וגורמים לו מיאוס ואי נעימות, האם מותר לסלקם משום גרף של רעי. ולכא' יש להביא ראיה לסברא זו מהסוגיא בביצה (דף כא:), דאמר' התם דשירי כוסות של נכרי חשיב גרף של רעי, ובשיטמ"ק (שם) ביאר דהיינו משום דאסורים בהנאה, וביאורו דמשום דאסורים בהנאה גורם לו למיאוס, ומעתה יש לדון גם לענינו, וצ"ע. תשובה: אינו גרף של רעי. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ג)."

ח. עכבר חי.

1. נכלל בגרף של רעי.

(א) עי' מקור חיים (חו"י, סעי' ל"ג).

(ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' ל"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קע"ח).

(ג) טלטולי שבת (פרק כ"א הע' ס"ה).

(ד) שלמי יהודה (פרק י' סעי' י').

(ה) עי' הגרף "ק" שליט"א (דרך שיחה ח"א עמ' תל"ח) – "שאלה: העכבר נתפס במצודה בשבת, אם מותר להוציאו משום גרף של רעי. תשובה: משום מוקצה אפשר שמותר, אבל עדיף שיביאו גוי. אבל אם יכול לברוח אפשר שהוא מחוסר צידה, וזה דאורייתא, ואף ע"י גוי אסור."

(ו) ס' הבית (סי' כ"ה הע' מ"ג).

2. מחמיר.

(א) חוט שני (ח"ג עמ' קל"ח ד"ה עכבר) – "עכבר שניצוד במלכודת שהכינו לו מערב שבת, והוא בתוכו חי, אין זה מיקרי מאוס לענין היתר של גרף, כיון דאינו אלא הפרעה לבני אדם ולא בגדר מאוס ולא דמי לריח רע".

3. מראי מקומות – ר"י מלוניל (דף קז), עלינו לשבח (דברים ח"א עמ' תר"ז ד"ה ואפשר).

ט. קורי עכביש.

1. נכלל בגרף של רעי – הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ג הע' ל"ד [דפו"ח, הע' ל"ז]), עי' פסקי תשובות (סי' רס"ב אות א').

2. הוי מוקצה: מוקצה מחמת גופו.

(א) מור וקציעה (סי' שכ"ח ד"ה ולתת) – "נראה לי דלאו שפיר דמי, אפי' תימא דאינו מרפא, מ"מ הוא מוקצה ודאי (אם לא שיש מוכנים מבעו"י, אז נ"ל לסמוך על המתיר) וגרע מעפר ואבנים שלא הוכנו מאתמול".

(ב) אשל אברהם (בוטשאטש, סי' שכ"ח סעי' מ"ח).

(ג) תהילה לדוד (סי' שכ"ח ס"ק ע"ט).

(ד) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק מ"ז אות ה') – "דהוי מוקצה מחמת גופו".

(ה) ארחות חיים (סי' שכ"ח אות ל"ו).

(ו) כה"ח (סי' שכ"ח ס"ק ע"ר).

(ז) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ט"ז ערך קורי).

(ח) בצל החכמה (ח"ה סי' י"ח אות ח') – "קורי עכביש שלא הכינם מבעוד יום אסורים בטלטול משום מוקצה ... מותר להסיר בשבת קורי עכביש מקירות הבית ומן התקרה ע"י טלטול כלאחר יד".

(ט) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ח ס"ק ע"ב.ב).

(י) אור לציון (ח"ב פרק כ"ז הע' י"ג) – "ועכ"פ יש בהם משום מוקצה, וכמו שכתב בכה"ח שם, ולכן אין לטלטלם אלא כלאחר יד".

(יא) ציץ אליעזר (ח"ט סי' י"ז פרק ב' אות ל"ח).

(יב) ששכ"ה (פרק כ"ג סעי' ט' [דפו"ח, סעי' י']).

(יג) חוט שני (ח"ד פרק פ"ט ס"ק ס') – "והא דאין הקורי עכביש מוקצה, צ"ל דייחד אותם לתשמיש, וצ"ע".

(יד) נשמת שבת (סי' רס"ב אות רע"א, סי' של"ו אות רנ"א).

(טו) ס' הבית (סי' כ"ה הע' כ', הע' כ"א).

(טז) פסקי תשובות (סי' רס"ב אות א', דפו"ח סי' ר"נ אות ט') – "אינו מן הנכון שיתעסק להסיר קורי עכביש בשבת משום חשש מוקצה, אלא אם כן מפריע לנמצאים בבית והוא בגדר גרף של רעי שהותר טלטולו בשבת, אך יזהר לא להרוג את העכביש עצמו שזה אסור לדברי הכל".

(יז) ארחות שבת (פרק י"ג סעי' י"ג, הע' ט"ז).

(יח) שלמ' ניסן (דיני בנין המצויים סעי' י"ב) – "חשש מוקצה".

3. מראי מקומות – ס' הבית (מלואים סי' כ"ה הע' כ').

(א) הזמינה אורחים ומתביישת מקורי עכביש.

1 (חשוקי חמד (שבת דף קנא:)) – "שאלה. אשה שהזמינה את המחותנים שלה, ומתביישת מאד מקורי עכביש שנטו על הנברשת, האם מותר להסירם בשבת. תשובה. כתב הרמ"א (סימן שח ס"ג) דמותר לנגוע במנורה אם לא מנדנד אותה, וכתב 'באר משה' (ח"א סימן לז): 'ואם תקשה הא תינח ליגע שרי, אבל מי התיר להדיח מעפר וכיו"ב. על זה אומר לך שהוא גמרא מפורשת בשבת דף קנא ע"ב על הא דתנן סכין ומדיחין את המת בשבת, פריך הש"ס והאמר ר"מ אין מדיחין ואין סכין קרקע, ומשני דהדחת וסיכת קרקע אינו אסור משום שהקרקע הוא דבר מוקצה, אלא משום אשווי גומות, אבל דבר שאסור לטלטל [כמת] מותר להדיח ולסוך, עכ"ד. הרי שכל דבר מוקצה שאסור לטלטלו שרי להדיחו ולסוכו. ועיין במג"א (סימן שכא ס"ק יג) שכתב דדבר שאינו ראוי לאכילה אסור להדיחו, והביאו המשנ"ב (ס"ק לז). ומה דאיתא בגמרא סכין ומדיחין את המת, צ"ל דהיינו דוקא כשהוא צורך היום דומיא דקרקע, ומת משום כבודו, ובענינו שהוא גם צורך היום, וגם הוא כבוד הבריות נראה דמותר. ובכל זאת נראה דלא תסיר את הקורי עכביש, שהרי לא טוב עשתה האשה שלא נקתה את הנברשת בערב שבת, דכתב המשנ"ב (סימן רסב ס"ק ג) 'דטוב לפנות קורי עכביש מהבית מבעוד יום, לנקות את הבית לכבוד שבת'."

(ב) מצד סותר, קורע, ואיסור גולד - עי' סוף סי' שי"ג, לשיטות ומראי מקומות.

(ג) לפנות קורי עכביש ערב שבת - עי' סי' ר"ג, לשיטות ומראי מקומות.

י. קליפות ועצמות בשולחן.

1. נכלל בגרף של רעי – מג"א (סי' של"ז ס"ק ד'), מ"ב (ס"ק קט"ו).

(א) הגרפ"ק שליט"א (בית היין [זיסו] עמ' ק"נ אות ד') – "במ"ב סימן ש"ח סוף ס"ק קט"ו כ': ואם נתקבצו הרבה יחד ומאוס עליו להניחן כך על השולחן מותר להעבירן בידים דהוה ליה לדידיה כגרף של רעי [וכן משמע בגמרא ע"ש], עכ"ל - לאיזה גמרא נתכוין המשנה ברורה. תשובה: שבת קכ"ד א'."

2. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' נ"ב, סעי' נ"ה [לשונו מובא לעיל], עי' רבבות אפרים ח"ה סי' רנ"ח).

יא. קשקשים (dandruff).

1. מיקל: נכלל בגרף של רעי – נשמת שבת (סי' ש"מ אות כ"ח ד"ה ועצם, "שו"ר בס' שש"כ דקשקשים שבין השערות (חתיכת עור יבש) אם הם מחוברים להגוף אף רק במקצת אסור להורידם ולהוציאם בשבת, אבל אם אינם מחוברים מותר (ואין בו משום איסור בורר) אבל מספק"ל אם יש בו משום איסור טלטול מוקצה עיי"ש, ונראה דאף את"ל שהוא מוקצה אעפ"כ מותר מטעם כבוד הבריות, או משום דנחשב כגרף של רעי (כלפי אנשים דעלמא), אלא שכל זה רק בחלק הראש המגולה וניכר לבני אדם, לא בחלק הראש המכוסה [ולהחזו"א ליכא איסור טלטול מוקצה על עפר ולכלוך שעל גבי הארץ (וע' בדברינו בשו"ת נשמ"ש ח"ו (לע"ע כרך ג') סי' רפ"ח) ואולי גם בזה וצ"ע]).

2. מצד מוקצה – נשמת שבת (סי' ש"מ אות כ"ח ד"ה ועצם, לשונו מובא לעיל).

(א) הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קט"ז) – "דבר שאין לו חשיבות כלל, כגון קשקשים (דאנדראף בלע"ז), אף דהחזו"א זצ"ל ס"ל דאין בזה איסור טלטול כלל ומותר לנערן בידים, אולם לדידי לא פשיטא לי מילתא ויש לנער דוקא ע"י הבגד."

(ב) ששכ"ה (פרק י"ד הע' קי"ז [דפו"ח, הע' ק"ל], אהל שרה ח"ב פרק ד' הע' נ"ד) – "ויל"ע אי אית ביה משום איסור מוקצה בטלטול הקשקשים."

יב. ריח רע.

1. מיקל: נכלל בגרף של רעי – לב חיים (ח"ג סי' פ"א), הו"ד בארחות חיים (ס"ק כ"א), עי' ערה"ש (סעי' ס', לשונו מובא לעיל), הר צבי (או"ח סי' קצ"ו, "שהנפט עושה וגורם לו ריח רע, א"כ הו"ל כגרף של רעי דמותר לטלטלו"), עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ס"ח ב'), ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ"ב [דפו"ח, סעי' מ"ו], סעי' מ"ה [דפו"ח, סעי' מ"ח]), חוט שני (ח"ג עמ' קל"ח ד"ה וכן, עמ' קל"ט ד"ה ואם, באר אליהו סעי' ל"ד אות ח'), רבבות אפרים (ח"ו סוף סי' ק"פ), מגילת ספר (סי' נ"ב אות ג' ד"ה ולפ"ז), הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' תצ"ב), טלטולי שבת (עמ' רס"ד, סוף עמ' רס"ז), שלמי יהודה (עמ' ק"ו ד"ה אין), ס' הבית (סי' כ"ה הע' מ"ד), הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש עמ' מ"ה), שלמי יהונתן (ח"ג פ"ה סעי' ס"ה), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' של"ג, סעי' שמ"ג, סעי' שמ"ו), הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' ג', סעי' ו').

2. הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קל"א) – "נראה לי דאסור לטלטל מנורת נפט אם יש לו צער מהריח, שלא התירו משום צער גרידא, אלא משום כבוד הבריות דוקא, ודלא כמ"ש השמירת שבת כהלכתה פכ"ח הערה כ"ח בשם הגרש"ז אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל], וע' עוד בשערי תשובה ריש סרע"ט דמוכח דאין ההיתר משום צער."

יג. שערות.

1. הגריש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות ב') – "שערות שנפלו מהראש והזקן דהם מוקצה מ"ג האם מותר לטלטלם כשמאוסים משום גרף של רעי. תשובה: על השולחן השערות מוקצה מ"ג ואם זה מאוס מותר לטלטל משום גרף של רעי."

יד. שקית חלב: שנגמר החלב שבה.

1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' צ"ו) – "ולפי"ז שקית חלב שנגמר החלב שבה, נחשבת מוקצה ואסור לטלטלה לפח אא"כ היא מאוסה שיש להתיר לטלטלה מדין גרף של רעי, ואם אינה מאוסה בעיניו ישייר מעט חלב בשקית ויקחנה לפח עם החלב שבה,

שהרי רק בגמר השמוש נחשבת מוקצה, אכן נראה שאם נשארו טיפות מועטות שבדרך כלל משליכים אותם עם השקית אינם מצילים על השקית וחל בה דין מוקצה".

טו. מראי מקומות.

1. רמב"ן (מלחמת שבת דף מח:): – "ואם תשאל והלא בכבוד הבית מזיז הוא עפר שאינו מן המוכן אומר אני שלא התירו אלא במקום סעודה דהוה ליה גרף של רעי דקא מצטערי מהבלא וכן בכיצא בזה".
2. שבט הלוי (ח"ה סי' מ"ג אות ג') – "וכמה פעמים בא מעשה לידי בנרות הנפט שהתחילו לעשן והיו עומדים על השולחן בלי דבר היתר ביה"ש באופן דנעשה שולחן בסיס לדבר האסור והורתי דאם יש פח של מתכת דק מאד שאפשר לשומו תחת הנר בלי להזיז אותו באופן שאין איסור טלטול בזה לשום פח דק כזה תחת הנר ושוב לשום על הפח גם דבר מותר חשוב כמו נר ולהוציאו מהחדר דהפח לא נעשה בסיס כיון שלא הי' שם ביה"ש, ובצרוף דאולי הנר פשוט דמותר להוציאו כמו גרף של רעי כיון שמעשן ומפריע ע"פ המבואר לעיל ש"ח מס' ל"ד ואילך, ועדין צל"ע בזה".

קמא] גרף ועביט - סעיף ל"ה.

א. גרף של מתכות.

1. מ"ב (ס"ק קל"ו) – "גרף ועביט שניהם של חרס אלא של רעי נקרא גרף ושל מי רגלים נקרא עביט וה"ה אם הוא של עץ ועיין לעיל בסימן פ"ז לענין אם הוא של מתכות".
2. חזו"א (או"ח סי' מ"ח סוף ס"ק י') – "וגרף ועביט פרש"י של חרס, ואפשר דשל מתכת מחזירו בלא מים, וכדין הרחקה בק"ש, בשו"ע א"ח סי' פ"ז, דמהני לי רחיצה והכא שרי אע"ג דאינו רחוך כיון דמהני לי רחיצה כלי הוא".

ב. סיר לילה של ילדים: העשוי פלסטיק.

1. אור לציון (ח"ב פרק ו' הע' י"ז) – "והנה החילוק בין של חרס לשל מתכת, הוא מטעם שהחרס בולע ומתכת וזכוכית אינם בולעים, וכמ"ש בתוס' בברכות כ"ה ע"ב ד"ה גרף, ומשום כך נראה שכל זה הוא דוקא בגרף של רעי, שאין מצויה בו צואה כל כך תדיר, משא"כ צינור ביוב המלוכלך תמיד בדברים המטונפים, אף אם הוא עשוי מפלסטיק, וכן כשהוא עשוי מפסולת מתכת, הרי הוא בולע, וכמו שהדבר נראה לעין כשפעמים הצינור נבקע ונשבר, ומתגלה שהוא בולע וספוג אף בתוכו בלכלוך, ואף חלק מהצינור נשחק מרוב לכלוך, ולכן הוי כגרף רעי של חרס, שאין לקרות כנגדו".
2. הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' ל"ח) – "סיר של תינוק העשוי מפלסטיק דינו כעביט של עץ".
הגר"ש זצ"ל (אשי ישראל פרק נ"ג הע' צ"ח) – "דפלסטיק כמתכת".

ג. גרף של רעי שבידו: האם מותר לטלטל לאיזה מקום שירצה.

1. מיקל, כמו כל מוקצה מחמת גופו.
(א) מג"א (ס"ק ס') – "דמאס כ"כ דלא חזי אפי' לכסות בו מנא עססי רע"ט ועי' סעי' ג' דבעודו בידו מותר להחזירו".
(ב) ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"ב) – "כשהוציאו גרף של רעי או עביט של מי רגלים, כל זמן שעדיין בידו, מותר להחזירו כדין כל מוקצה שבעודו בידו מותר לטלטלו למקום שירצה".
(ג) תפארת ישראל (כלכלת שבת סוף הל' מוקצה ס"ק ז').
(ד) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' י"ז) – "וכשמוציא גרף של רעי או עביט של מי רגליט, כל זמן שהכלי עדיין בידו מותר להחזירו כדין כל מוקצה שבעודו בידו מותר לטלטלו להניחו במקום שירצה".
(ה) שירי קרבן (סוף ירושלמי עירובין ד"ה כבר).
(ו) ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ס"ב, סי' רס"ו סעי' כ"ז, וערה"ש העתיד הל' ביאת מקדש סי' ל"ז אות כ"ט).
(ז) רב פעלים (ח"א או"ח סי' כ"ד ד"ה מיהו).
(ח) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' קי"ז [דפו"ח, הע' קל"ב], סעי' ל"ג [דפו"ח, סעי' ל"ה]).
(ט) ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' ת"צ) – "ויש לדון במי שנטל את הדבר המאוס והוציאו ממקום בו שוהים בני אדם האם חייב מיד להניחו מידי או שיכול להוליכו למקום שמיועד לו, ולכאורה משמע מסתימת הפוסקים להקל בזה".
2. מיקל, הגם מוקצה מחמת גופו אסור.
(א) דרך החיים (הל' מוקצה סעי' נ"ט).
3. מפפק על המקילים.
(א) א"ר (ס"ק ע"י) – "כתב מג"א עיין סעיף ג' דבעודו בידו מותר להחזירו אף בלא מים ע"כ. וצ"ע דא"כ אמאי התירו סופו משום תחילתו הא יש תקנה שיהא בידו, וכן בש"ס וכל הפוסקים לא משמע לכאורה הכי, ואפשר דבדבר מאוס כזה לא התירו, וצ"ע".
(ב) עי' פמ"ג (א"א ס"ק ס').
4. מחמיר.
(א) עי' תוס' שבת (ס"ק צ"א).
(ב) הגר"ח (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק ס"ק קט"ו) – "התהלה לדוד ס"ל דבגרף של רעי הותרה לגמרי, אמנם נראה דלכ"ע לא שרי לקחתו לאן שירצה, וקצת ראייה מדברי המ"ב לעיל סקי"ג גבי מוקצה מחמת גופו, וכאן נמי שנגמר הצער בטל ההיתר".
(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א) – "שהלכה להחמיר".
5. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף), בנין שלום (סי' י"ז, עמ' ע"ט).

(א) גר"ז (סעי' ע"ד) – "וכל זה כשכבר סילקם מידו כשהגיע לאשפה אבל בעודן בידו מותר להחזירם לדברי הכל בכל ענין ואף בלי נתינת מים לתוכם כדין כל מוקצה שאם ישנו כבר בידו מותר לטלטלו לכל מקום שירצה כמו שנתבאר למעלה ולפי מה שנתבאר שם שטוב להחמיר בזה גם כאן טוב ליתן לתוכם מים אף שעודן בידו".

(ב) מ"ב (ס"ק קל"ז) – "כתב המ"א דבעודו בידו מותר להחזיר אף בלא מים ועיין בא"ר ובפמ"ג שמפקפקין בזה".

ד. כדי להחזיר: האם צריך מים.

1. כדי לפנות.
(א) מיקל – א"ר (ס"ק ע"ד), מ"ב (ס"ק קל"ד, ע"י שעה"צ ס"ק קי"ד), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף).
(ב) מראי מקומות – מג"א (ס"ק נ"ט, ס"ק ס"א).
2. כדי להוציא רעי ומי רגלים.
(א) צריך מים – מחבר (סעי' ל"ה), פוסקים.
(ב) סתם, אם מועיל מים.
3. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' ערך טינוף).
(1) א"ר (ס"ק ע"ז) – "אפילו שלא לצורך וכו'. ונ"ל דאם במקום אשפה הוא מקום המשתמר, אסור להחזירו אפילו ע"י מים אם לא שצריך לפנות עליה או להוציא בה צואה. ועל דרך זה נ"ל דלא פליג רשב"א ורבינו ירוחם [פד ע"ב] עם הרא"ש [סי' יא] שהביא ב"י ודו"ק, וכל אחרונים לא ירדו לזה".
(2) מ"ב (ס"ק קל"ח) – "והנה מדסתם השו"ע משמע דאפילו א"צ להוציא בו צואה ומי רגלים שרי להחזירו ע"י מים ויש מחמירין בזה כמ"ש בב"י ועיין בספר א"ר שמכריע דאם הוא מקום המשתמר לא יכניסנו שלא לצורך".

ה. מראי מקומות.

1. תו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק י') – "ביצה ל"ו ב' וכשהוא מחזירו נותן לתוכו מים ומחזירו, נראה דמעיקר התרת כלים שהתירו כדאמר שבת קכ"ג ב' הותר גרף שהוא כלי שמלאכתו להיתר, ולא חשיב מוקצה מחמת מיאוסו, דלא נאמר אלא בדבר שמתבטל מתשמיש מחמת מיאוסו, משא"כ בזה שהוא בתשמישו, אלא גזירה בתראה היא שיתן לתוכו מים, וכן מוכח בגמ' דאמר דהוי ס"ד אגב מנא אין בפ"ע לא, ואי גרף עצמו הוי מוקצה ולא הותר אלא מדין גרף הרי אין כאן מנא כלל, אלא ודאי כדאמרן דאין הגרף מוקצה מן הדין, ובהכי ניהא מה שדקדק מהרי"א הובא בב"י סי' ש"ח למה הותר ע"י המים הלא לא אמרו כו"ת אלא למת בלבד, דאדרבה הכא מותר מן הדין אלא שהחמירו להצריך מים, ומיהו כיון שהחמירו בחזרה שפיר י"ל כהרשב"א שלא הותר חזרה אלא לצורך, ולדעת המתיר אפי' שלא לצורך, נראה דהיינו דוקא שלא יגב, ולהחזירו בקרן זוית בחצר, ונראה דאפי' עומד בתחלה באשפה מנערו ונותן לתוכו מים ומביאו בחצר, וכש"כ דשרי כשצריך לפנות, ומזה מוכח דהיכי דלא אפשר שרי לטלטלו בלא מים, שהרי שרינן לנער ולהחזיר אף שעומד באשפה, ואין לומר דהאי מחזירו היינו כשהוא בידו עדיין שהוציאו עכשו דא"כ מחזירו בלא מים לדעת המ"א סי' ש"ח ולדעת אחרונים דאפי' בעודו בידו אינו מחזירו בלא מים מ"מ שרי להחזיקו בידו ולנערו, ולא הצריכוהו להשאירו באשפה בלא נעור או למהר לכפותו, ויש לעי' למאי דס"ד אגב מנא מאי איריא גרף אפי' אבן כה"ג נמי כיון דהניח ע"מ לזרקו, וכדאמר שבת קנ"ד ב' בשליפי זוטרא, וי"ל דמיירי אפי' במוציאו לאשפה ואינו מחזירו ולא היה דעתו להחזירו, א"נ דלא שרי אלא לנער ולא לטלטל וכמש"כ תו' שבת קכ"ג א".

קמב [פח אשפה] (garbage can).

- א. פח אשפה ריק (האם הוא כמו כיס של מעות).
1. כלי שמלאכתו לאיסור – לוח המוקצה (ערך פח אשפה ריק), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שמ"א, "פח אשפה ריק דינו ככלי שמלאכתו לאיסור משום שרגילים להניח בו פסולת שהיא מוקצה").
2. כלי שמלאכתו להיתר – אז נדברו (שלמי יהודה קונ' התשובות אות כ"ט), שלמי יהודה (פרק ו' סעי' כ"ב).
3. מוקצה מחמת גופו [דין כמו גרף] – חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ו' הע' צ"ח).
4. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' ח', הע' י"ט).

ב. אם הפח אשפה מוקצה מטעם בסיס.

1. אם יש זבל כבר מערב שבת.
(א) לכאורה הוי בסיס ומוקצה. והטעם:
(1) דהוי תלוי מה דינו באוכל שזרקו מערב שבת, או מאכל בהמה שזרקו מערב שבת. [שיש מקילין בשניהם, כדאי' בס' הל' מוקצה ארטסקרול עמ' ר']. נראה, כיון כל הטעם שכלי גמור שזרקו בערב שבת אינו מוקצה, משום בטלו דעתו [כדאי' בבה"ל סעי' ז' ד"ה ואם]. לכאורה, אין כאן בטלו דעתו, והוי מוקצה.
(2) ועוד תלוי בדין שזרקו כלים חד פעמיים לאשפה בערב שבת [שהשבת הלוי מיקל]. שעל פי הסברא, הוא מוקצה, כיון שאין הדין של 'בטלו דעתו'.
2. הוי ריק מערב שבת, ועכשיו תשים זבל.
(א) מחלוקת הפוסקים. והטעם: דהוי תלוי מה דינו באוכל שזרקו בשבת, או מאכל בהמה שזרקו בשבת. ועוד תלוי בדין שזרקו כלים חד פעמיים לאשפה בשבת.
3. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ר').

- (א) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג אות א', ח"ד סי' כ' אות ב') – "אין שום היתר לטלטל אם הי' אשפה בהש"מ ... ויש להחמיר להוריק הפח לפני השבת ואז יהא מותר לעת הצורך".
- (ב) רבבות ויובלות (ח"ב סי' תצ"ט) – "פח האשפה ... היות ויש בו הרבה דברים שראויים לאכילת כלב ועוד דזה מסריח, אם כן אין לו דין מוקצה בשבת ויכול להוציאו לחצרו בשבת".
- (ג) חוט שני (ח"ג עמ' קע"ג אות ט') – "פח אשפה ריק, אין להניח בו בשבת מתחילה אשפה שהיא מוקצית, אם אין היא גרף של רעי, שהרי מבטל הפח מהיכנו, וה"ה דאין להניח אשפה בשקית ניילון מחדש וכנ"ל, דיש לחוש ששקית ניילון נעשית מוקצה. ואמנם אם מניח בפח אשפה או בשקית ניילון אשפה שהיא מוקצית וגם דברי היתר כגון צלחות או כוסות חד פעמיות או שאריות אוכל שאינם מוקצה, אין הפח מתבטל מהיכנו ומותר להניח בו גם אשפה שהיא מוקצית".
- (ד) אור יצחק (ח"א אור"ח סי' קנ"ז) – "האם פח האשפה הביתי הוא מוקצה בשבת. תשובה: היות ויש בו הרבה דברים שראויים לאכילת כלב, על כן מותר לטלטלו בשבת".
- (ה) שלמי יהונתן (ח"ג סי' נ"ג) – "כל פחי אשפה שיש בהם אשפה נחשבים בסיס לדבר האסור אף אם נתנו האשפה בשבת ויזהר שלא יטלטל כלל את הפח".
- (ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שנ"א) – "חד פעמי ... גם לאחר זריקתן לאשפה אינו מוקצה. שבזריקתן אינו משנה החפץ, כמו בכל זריקתן לאשפה שאינו מעלה או מוריד בשבת. - וא"כ מותר לטלטל האשפה. שאף שיש הרבה דברים שאינם ראויין כלל, מ"מ השקית אשפה הוי בסיס בין להם ובין לשברי כלים שאינם מוקצה. וההיתר יותר חשוב. נמצא שמותר לטלטל מפני שהוי טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר (מקום האשפה). וא"כ יכול לזרוק האשפה בחוץ לתוך האשפה ציבורי ... אבל אה"נ אם היה האשפה בתוך השקית מלפני שבת. נמצא שגם הכלים חד פעמי מוקצה ... ונמצא שהשקית בסיס לדבר האסור (שכן הוכנו). ואסור לטלטל אלא כפי הגדרים של גש"ר".
- (ז) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תק"ו) – "ואף באופן שהפסולת ראויה למאכל בע"ח המצויים בעיר, מ"מ אם זרקה לאשפה מבעוד יום עשאה מוקצה, וכן הדין בכלים חד פעמיים, דאף להסוברים שבשבת עצמה אינם נעשים מוקצה מ"מ אם זרקן לאשפה מבעוד"י הרי הם מוקצה. [ונראה דגם פח אשפה שרגילים לטלטלו לצורך השימוש בו וכגון פח הנתון באחד מתאי ארון המטבח או באחת המגירות מ"מ דינו כבסיס למוקצה שבתוכו ואין לטלטלו] ... **אמנם אם קודם כניסת השבת רוקן את הפח מתכולתו ורק בשבת עצמה הכניס לתוכו את הפסולת** אזי פעמים שמותר לטלטל את הפח, והיינו כשיש בו גם פסולת שאינה מוקצה והוי בסיס לאיסור ולהיתר. ובמקרה זה שאין הפח אסור מדין בסיס לדבר האסור, מותר לטלטלו לצורך שימוש בגופו או לצורך מקומו וכדין כלי שמלאכתו לאיסור [שהרי הפח עצמו הוא כלי שמלאכתו לאיסור כמבואר בסעיף הבא]."

ג. פח אשפה התלוי בדלת ארון מטבח.

1. מיקל.

- (א) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל', לוח מוקצה ערך דלת שמונה עליה פח אשפה) – "ונראה שיסוד היתר זה אינו דוקא בדלת בית, אלא הוא הדין בכל דלת ארון שמונה עליה מוקצה, וכן דלת מקרר שמונה עליה מוקצה, אפילו שמונה על הדלת מוקצה אין איסור לפותחה שהרי מתבטלת הדלת לעיקר הכלי והוא אינו מוקצה וכפי שיבואר בלוח המוקצה ערך 'מקרר', לפיכך ארון שתלוי עליו פח אשפה מותר לפתוח הדלת אע"פ שהפח עצמו מוקצה אינו אוסר את הדלת וכן מצוי בדלת ארון בגדים שיש מדף קטן ומניחים בו מוקצה אין איסור לפותחה, וצ"ע בכל זה לענין מעשה".

2. מסופק.

- (א) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' תל"ו) – "פח כל כולו נועד לאשפה, וקרוב הדבר שאף אם בזמן בה"ש לא היה שם פסולת ה"ז נחשב בסיס, שהרי כל מהותו היא לאשפה, ולהניח דברים אחרים שאינם מוקצה כדי להפקיע מהפח תורת בסיס י"ל דבטלה דעתו, וי"ל ע בכל זה".
- (ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רח"צ, הע' תל"ו, עי' הע' תק"ו [לשונו מובא לעיל]) – "יש להסתפק בדלת של ארון מטבח שתלוי בה פח אשפה שיש בו פסולת שהיא מוקצה. [י"ל ע בדלת של ארון מטבח שתלוי בה פח אשפה שיש בתוכו דברי מוקצה אם נעשית בסיס לדבר האסור, דאפשר שאין זה דומה לדלת של בית שאין בה דין בסיס משום שעיקרה נועד לסגירת הבית, שהרי דלת זו נועדה לסגירת התא הזה של ארון המטבח ותא זה נועד בעיקרו לפח האשפה, וא"כ אפשר שהדלת נטפלת אל הפח ונעשית בסיס לו. ואף שהדלת נועדה גם לשמש כחלק מצורת ארון המטבח מ"מ אין זה ברור שמחמת זה לא תעשה בסיס לפח. אמנם דין אין זה מוכרע, דסו"ס הדלת נצרכת לארון, והיא חלק מעיקר צורתו וא"כ אפשר דבכל גווני בטלה היא לארון ולא לפח האשפה התלוי בה, וצ"ע. ואת"ל שהדלת נעשית בסיס א"כ כדי להשתמש בה בשבת צריך להקפיד שהפח לא יהיה בסיס לדבר האסור, וכיצד יעשה זאת ירוקן את הפח מערב שבת ויקפיד שלא ליתן בתוכו שום פסולת עד לאחר זמן בין השמשות, וכאשר נותן בפח פסולת בשבת יקפיד ליתן בו באותה עת גם פסולת שאינה מוקצה וכגון כוסות חד פעמיות [עיין לעיל סעיף קס"ב] או שיירי אוכל הראויים למאכל בע"ח המצויים בעיר [אמנם עיין מש"כ לעיל הערה קנ"ז בדין זה לענין שכונות שאין מגדלים בהן כלל בעלי חיים], ומעתה אם דברי ההיתר שבתוך הפח חשובים יותר מהמוקצה הרי זה בגדר בסיס להיתר ולאיסור ומותר לטלטלו. [ואין לומר דאף אם לא יתן בפח דברים שאינם מוקצה לא יחשב הפח בסיס כיוון שהמוקצה הונח בו באמצע השבת, דעיין מש"כ שם סעיף רפ"א דכאשר הבסיס הוא מקומו המיוחד של המוקצה הרי זה נעשה בסיס אף באמצע השבת וכדמוכח מקינה של תרנגולים], וע"ע לעיל הערה ת"ט. ודע דמש"כ דמהני ליתן פסולת שאינה מוקצה בפח האשפה היינו דוקא אם נותנה בשבת עצמה, אבל אם יתנה בפח מערב שבת עשאה פסולת והרי היא עצמה מוקצה, וכעין המבואר לעיל סעיף קנ"ט ... ואף להך צד שכתבנו לעיל שהדלת אינה נעשית בסיס לפח האשפה, מ"מ יש להזהר שהפח עצמו לא יהיה בסיס לדבר האסור, והטעם משום דכאשר פותח את הדלת על מנת להשתמש בפח האשפה נמצא מטלטל את פח האשפה בטלטול מן הצד והרי זה טלטול מן הצד לצורך שימוש בדבר האסור, והדבר תלוי בנידון שהבאנו לעיל סעיף רמ"ד".

3. מחמיר לכתחילה, שלא גורם תמיד טלטול מן הצד.

(א) אז נדברו (ח"ח סי' ל"ד, סי' ל"ה, שלמי יהודה פרק ו' הע' נ"ז) – "ובדיעבד פשוט הוא שמותר".

(ב) הגרש"ז גרוסמן (קובץ עטרת שלמה ח"ב עמ' ס"ט).

(ג) שלמי יהודה (פרק ו' סעי' כ"ג ד"ה מה) – "מה שיש מקומות שתולים פח הזבל על הדלת של הארון למטה מהקערה במטבח וכשפותחים הדלת גם הפח יוצא, ודאי אין היתר לכתחילה לעשות כן שתמיד יצטרך להיתר של טלטול מן הצד".

4. מחמיר [אם רק יש פסולת, בין השמשות].

(א) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סעי' ע"ז) – "פח-אשפה ביתי התלוי על דלת של ארון מתחת לכיור וכדו', מותר לפתוח את הדלת כדי לשפוך בו אשפה, כי הרי הדלת מיועדת לכל הדברים שבארון, אבל אם הארון **מיוחד** רק לפח-אשפה - אסור לפתוח את הדלת אם נמצאים בפח דברי מוקצה".

(ב) חיי הלוי (זרע יעקב חכ"ו עמ' מ"ב).

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"ז הע' כ') - **ע"ש לעצות**.

ד. **מגירה (draw) שיש בתוכה פח אשפה.**

1. מחמיר.

(א) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סעי' ע"ז) - לשונו מובא לעיל.

(ב) שלמי יהונתן (ערך מגירת אשפה) – "מוקצה".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"ט, עי' הע' תק"ו [לשונו מובא לעיל]) – "מגירה שיש בה פח אשפה אסור לטלטלה משום שהיא בסיס לדבר האסור, דאף שגם המגירה היא חלק מהארון מכל מקום עיקרה נועד להחזיק בה חפצים".

ה. **פח אשפה הנפתח על ידי לחיצת רגל.**

1. מחמיר.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שמ"ה) – "פח אשפה שדרך שימוש על ידי לחיצת רגל ואז מוטה הפח לפנים ואפשר להניח בתוכו את האשפה אין להשתמש בו בשבת אם יש בו פסולת שהיא מוקצה העושה אותו בסיס לדבר האסור".

ו. **מכסה פח אשפה: ומחובר לפח.**

1. עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ז. **לטלטל פח האשפה למקום המיאוס: כדי להכניס את המיאוס לפח.**

1. מחמיר.

(א) אבן ישראל (מאור השבת ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ב ד"ה אולם עמ' תכ"ו, פסקי אות כ' עמ' תקס"ד) – "אין להביא את פח האשפה אצל השלחן, אלא כדי להקל על הפינוי יכול לפנות הכל לתוך שקית ניילון, ואחר כך יביא את השקית לאשפה".

(ב) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג אות א', ח"ד סי' כ' אות ב') – "וכן אין לטלטלו להשלחן אלא הפסולת של השלחן יוליך להאשפה".

(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פ"ה סעי' ס"ג, סי' נ"ג אות ב') – "ואף לדעת המתירין לעיל לטלטל עפר לכסות את הצואה ... **הרי עושה טלטול כפול**".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"מ, הע' תק"ה) – "אין להביא את הפח אל המטבח או אל החדר על מנת ליתן בתוכו פסולת [ואף שמותר להביא את הפסולת אל הפח מדין גרף של רעי מ"מ בהבאת הפח לחדר ובהחזרתו יש טלטול מיותר]".

2. מיקל.

(א) חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ד אות ט"ז) – "שכשם שמותר להביא את הפסולת לפח, מותר להביא את הפח לפסולת".

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד סי' ט"ו הע' כ"ב ד"ה ואגב [עמ' תכ"ו], עמ' תקס"ו ד"ה והגרי"ש, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ח, וישמע משה ח"א עמ' קי"ח) – "מותר להביא פח אשפה למקום העצמות והקליפין שעל השולחן כדי לפנותם לפח, ואף שפח האשפה עצמו מוקצה, מותר משום גרף של רעי, וכמו שמותר לטלטל העצמו והקליפין להביאו לפח. דאין הבדל אם מביא העצמות והקליפין לפח, או להיפך. דכשהתירו לטלטל מוקצה משום גרף של רעי, יש בכלל זה הן טלטול הגרף עצמו, והן טלטול הדרוש בשביל פינוי הגרף. ואף שאפשר למצוא דרך לפנות שיירי הסעודה גם בלא טלטול פח האשפה, הרי כל טלטול גרף של רעי אפשר למצוא דרך אחר, אלא שלא הצריכו לחפש דרכים אחרים".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ט) – "ובכלל ההיתר, זה גם לקבץ את הקליפות והעצמות לצלחת במרכז השולחן, אף שלפעמים המוקצה מתרחק מהפח, כיון שכל זה היא צורת ריקון השולחן. אבל ביישבות ובתי מלון, אין לעבור עם הפח משולחן לשולחן ולרוקן אליו את המוקצה, משום שההיתר הוא להוציא גרף של רעי החוצה, ואין היתר לטלטל לכאן ולכאן. ולכן יתחיל מהשולחן האחרון ויתקדם עם הפח לכיוון היציאה (כל הנ"ל הוא רק כשרוצה להקל על עצמו, ולכן מרכז את הכל לצלחת אחת במרכז השולחן, אבל אם קל יותר להוציא כל צלחת בנפרד מן השולחן, עדיף לעשות כן למעט בטירחא)".

הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' ע"ה) – "אין להביא את פח האשפה לשולחן כדי להכניס את הזבל לתוכו (המוקצה), כיון שטלטול פח האשפה הוא שלא לצורך, אע"פ שאת הפסולת שעל השולחן מותר להביא לפח כיון שזה צורך. אבל פח ריק מותר להביא לשולחן כדי למלא את האשפה. אך אין לטלטל את הפח שלא לצורך אפילו הוא ריק א.ה. וכנראה שמדבר באין לצורך כלל".

ח. למעך את תכולת הפח ברגלו, כדי לפנות מקום לפסולת נוספת.

1. ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקי"ג) – "ואם רוצה למעך את תכולת הפח בידו או ברגלו כדי לפנות מקום לפסולת נוספת אשר היא בגדר גרף של רעי הרי גם זה בכלל הספק המבואר לעיל סעיף של"ז אם מותר לטלטל מוקצה לצורך פינוי גרף".

ט. פח אשפה שנתמלא ואין לו מקום להניח פסולת נוספת: האם מותר לרוקנו לאשפה.

1. מיקל.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ"ה [דפו"ח, סעי' מ"ח]) – "וכן פח-אשפה בתי שנתמלא ואין לו עוד פח-אשפה אחר שיוכל להשתמש בו, מותר להריקו, משום כבוד הבריות".

2. מחמיר.

(א) מגילת ספר (סי' נ"ב אות ג', קונ' שמירת שבת פרק כ"ב ס"ק ל"א) – "דלא התירו אלא טלטול הגרף עצמו שמאוס עליו, אבל לא התירו לפנות מוקצה מתוך כלי כדי שיוכל לפנות לתוך הכלי הגרף המאוס עליו".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג סי' נ"ג אות ג') – "ושאלתי למורה הוראה ואמר לי שבאמת אין היתר להוציא את שקית האשפה מהפח כדי שיהא לו מקום להניח אשפתו אלא יקח שקית אשפה ויניחה בפינת ביתו או המרפסת ויניח שם האשפה בשקית בלא פח".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שמ"ז) – "פח אשפה שנתמלא ואין לו מקום להניח פסולת נוספת, אין היתר לרוקנו לאשפה [באופן שאין בו ריח רע ואינו כגרף של רעי] אלא יניח את הפסולת בשקיות המתאימות להנחת אשפה, ואם אין לו שקיות כאלו והוא מעוניין לרוקן את הפח כדי לפנות מקום לפסולת ולשיירי אוכלים שדינם כגרף עיין לעיל סעיף של"ז אם מותר לטלטל מוקצה כדי לכסות גרף. והרוצה להסתלק מן הספק לא יטלטל את הפח עצמו אלא יוציא את האשפה אל פח הציבורי".

(ד) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה אות ר"כ, עי' הע' מ' [ויש לתמוה על השש"כ ...]) – "פח אשפה שהושלכו לתוכו מערב שבת לכלוכים המוקצים, ועלה על גדותיו בשבת, אך אינו מפיץ ריח, אין היתר לפנותו, כדי שיוכלו להשליך לתוכו לכלוכים נוסבים, אלא יש לפתוח שקית חדשה ולהשתמש בה".

(ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' י"א).

י. פתיחת השקית וסגירתה.

1. הגריש"א זצ"ל (באר אליהו סי' ש"ט סעי' ד' אות ט"ו) – "שקית אשפה ... כל השקית נהפכת להיות בסיס ובאופן שאח"כ באים ופותחים פי השקית ... שמותר, שזהו חלק מההיתר בגרף של רעי והוא המשך ההוצאת גרף של רעי, אפי' שמוסיף מעשים שלא היו נצרכים להוצאת גרף זה".

2. שלמי יהונתן (ח"ג סוף סי' נ"ג) – "יזהר שלא יטלטלנה יותר ממה שנצרך לפתיחת פתחה להנחת האשפה".

3. ארחות שבת (פרק י"ט הע' תק"י) – "לכאורה היה מקום לדון דמתוך שהשקית נחשבת בסיס לדבר האסור חל דין בסיס על כולה ואין לפותחה ולסוגרה [ואף אם הפסולת הונחה בה בשבת מ"מ חל בה דין בסיס אף באמצע שבת אם השקית מיועדת לאשפה, וכמבואר בסעיף רפ"א], אמנם עיין לעיל סעיף ר"צ שהבאנו את דברי הפמ"ג שכתב שחלק המפה שעליו עומדים הנרות נעשה בסיס לדבר האסור, ומטעם זה אסור לטלטל את המפה בכללותה, אך מותר לטלטל את חלק המפה שאינו תחת הנרות בהיותו במקומו, דכיון שלחלק זה יש טלטול בפני עצמו אין טלטול זה נאסר מדין בסיס לדבר האסור. ונראה לכאורה שגם בנידון שקית ניילון שהונחה בה פסולת יש מקום לומר חילוקים אלו, והיינו דכאשר אדם מניח פסולת בשקית הוא מיעד חלק מהשקית להחזקת המוקצה וחלק אחר משמש כמכסה העומד להפתח ולהסגר, ולכן נראה שהחלק המשמש כמכסה מותר בטלטול. ואף שכאשר יוסיף עוד פסולת יתקצר החלק המשמש כמכסה מ"מ כעת הוא מוכן לשמש כמכסה, ויש לעיין בזה".

יא. פח אשפה, המטלטל על גלגלים.

1. מראי מקומות – הגר"צ קושליבסקי שליט"א (צהר אבי עזרי עמ' רנ"ו), דף על הדף (דף קנד:).

יב. אם נתמלאו פח האשפה, אם טוב יותר להריקם ולהשתמש בהם שוב מאשר לקחת כלי אחר שאינו מיועד לכך או לא. 1. עי' ערך ביטול כלי.

יג. אי שרי להוריד שקית אשפה מהבית לעגלת הזבל ברחוב.

1. מראי מקומות – ענפי משה (אליבא דהלכתא ח"ע עמ' קנ"ז טור ב').

יד. כף אשפה (dustpan).

1. מראי מקומות – קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"א עמ' קמ"ב אות קס"ז).

(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' נ"ח, פרק ח' סעי' כ"ג, הע' כ"ח, סוף סי' נ"ב) – "ודע שלשיטת הב"י יש לעורר היאך מותר להערים על כף אשפה את הפסולת והלא יש בטלטול הכף משום בסיס לדבר האסור שהרי הפסולת מוקצה, ואמנם אם הפסולת מאוסה עד כדי גרף של רעי מותר לטלטלה אפילו בידים, אך פעמים רבות אינה מאוסה כל כך, ועיין בפסקי הלכות מוקצה פרק שישי סעיף נ"ז שביארנו ענין זה ואכמ"ל".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקל"א) – "ולענין ההיתר ליקח בכף אשפה את הפסולת שהצטברה על הריצפה, בדר"כ הוי כגרף של רעי, ואף באופן שאינו כגרף של רעי מ"מ הרי זה ככל טלטול מן הצד שמותר לכבוד שבת וכדמצינו בגמ' שבת דף מז. דמותר לטלטל מחתה עם מוקצה שעליה בכל גווי שאינה בסיס וא"א לנערה במקומה, וה"נ מותר להביא הפירורים אל כף האשפה על מנת להביאם לפח האשפה".

(1) לכאורה הארחות שבת לשיטתו, שאין בסיס בשבת. אבל למ"ב, שפסק שיש בסיס בשבת, לכאורה אין היתר של טלטול מן הצד. כיון הכף אשפה עצמו הוי מוקצה.

טו. מראי מקומות – הר"ח אבערלאנדער (אור ישראל חמ"א עמ' צ"ו), הרי"א גאלדבערגער (אור ישראל חוברת מ"ג עמ' רל"ב), הרש"ד קליין (אור ישראל חוברת מ"ג עמ' רל"ג), שמעתתא דמוקצה (סי' כ"ד), עלינו לשבח (ויקרא, תשובה ל"ט), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ו).

1. עמק התשובה (בית תלמוד להוראה חי"א עמ' קנ"ט סי' רמ"ב) – "הגאריטש מותר ליתן בחוץ דהוי גרף של רעי. וכן הדייפערס מותר ליתנם במקום שיקחם הנכרי ביו"ט דהנכרי מדעתא דנפשי עביד".
2. חוט שני (ח"ג עמ' קל"ח ד"ה ואם) – "ואם בפח יש גם פסולת שהיא מוקצית ואינה של גרף של רעי כגון קליפות וגרעינים שאינם ראויים לאכילת כלב, וגם פסולת שיש בה היתר של גרף של רעי, מותר להוציא הכל יחד דהכל נחשב לדבר אחד".
3. הגר"ח ק"ש שליט"א (ויכתוב מרדכי עמ' שס"א אות רמ"ח) – "האם לפח זבל של דורינו יש דין גרף של רעי. תשובה: כן".

קמג] אין עושין גרף של רעי לכתחילה: מה נחשב עשיית גרף לכתחילה - סעיף ל"ו.

א. אם מתנהג כדרכו: אין זה עושה גרף לכתחילה.

1. הגרש"א זצ"ל (שלחן שלמה הע' על ס"ק נ"ט) – "קליפי בטנים (פיסטוקים) הם מוקצה ואסור לטלטלם סתם בשבת, משום דאינם ראויים אף למאכל בהמה מפני מליחותם, אמנם בשעה שמפריד האוכל מהקליפה אין צריך להשליכם מיד לאשפה אלא מותר לו להפרידם על השולחן ואח"כ ישליכם לאשפה משום דהוי כגרף של רעי, כיון דזה דרך בני אדם לאכול ע"י השולחן ואח"כ להשליך הפסולת לאשפה, ואף אם נשאר קליפה אחת על השולחן ג"כ שרי לסלקה מהשולחן, דאף אם האוכל אינו מקפיד על זה מ"מ בעלת הבית ודאי מקפדת אף על זה".
2. הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ו') – "וזה לא מיקרי דהוה כעושה גרף רעי לכתחילה הואיל וכך הוא דרך השתמשות".
- ע"י הגריש"א זצ"ל (נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ד) – לשונו מובא לקמן.
- ע"י הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א פרק ט' ס"ק ז' סוף אות א', עמ' קט"ו) – "דאף להרמב"ם והגר"ז שהעתיק דבריו כל זה הוא דוקא אם במקום שזורק הקליפין לאחוריו לא יהיה להם שם גרף כגון מי שאין מאוס עליו אלא קליפות לפניו ולא על הקרקע לאחוריו, [או שיושב ליד חלון הפונה לחצר] אך אם גם על הקרקע אחוריו ימאסו עליו וכמו שרגיל אצלינו, אז רשאי להשליך הקליפות גם לפניו דמה לי גרף לאחוריו מה לי גרף לפניו ע"כ".
3. הגר"ח פ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק קט"ז) – "בשמירת שבת כהלכתה ... וכמדומה שראיתי סברא להתיר משום שכן דרך אכילתם ואין זה נידון כעושה גרף של רעי אלא כאוכל".
4. הגר"ש אורבאך שליט"א (מגילת ספר סי' נ"ב סוף אות א') – "השיב לי במכתבו 'ראיתי את הדברים שכתבת, ואני בעניי מעולם היה פשוט אצלי כמו שכתבת, וכן עושין מעשה תדיר' עכ"ל".
5. מגילת ספר (סי' נ"ב אות א', קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות כ"א) – "דאם אדם לא עושה שום פעולה מיוחדת שיהיה לו גרף של רעי אלא שע"י אכילתו יש לו לפניו קליפות המאוסות עליו אין זה נחשב עשייה לכתחילה וראיה לכך ממה שמבואר שבת קכ"ד ע"א דלר' נחמיה ... ואף שבגמ' בביצה כ"א ע"ב סובר רב אחא בר יעקב שאין מזמנים את הנכרי בשבת משום שיורי הכוסות ... דאין בזה היתר טלטול משום גרף של רעי דזה נחשב כעשיית גרף לכתחילה מה שמזמן את הנכרי ועי"ז יש לו גרף, באמת להלכה לא קי"ל כראב אחא בר יעקב אלא כריב"ל דמותר לזמן את הנכרי ולא חיישינן לשיורי הכוסות, ויש לומר דהטעם משום שאין זה נחשב כעשיית גרף לכתחילה, וכן כתב גם החזו"א סי' מ"ח סק"ט".
6. ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל') – "לא אסור רבנן על האדם אכילתו והשתמשותו כמו בחול".
7. שו"ת חדות יעקב (או"ח סי' ז' ד"ה והשבות).
8. פתח הלכה (פרק י"ב הע' כ') – "ודאי שמותר ... דרך תשמישו הרגיל".
9. אות ברית (סי' ט"ו הע' י"ד).
10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ג, הע' תקי"ז) – "רשאי אדם לאכול ליד השולחן מאכלים אשר הפסולת שלהם היא מוקצה על סמך שיטלטלנה אחר כך מכח היתר גרף של רעי, ואין זה כלול באיסור עשיית גרף של רעי לכתחילה, דכיון שהוא עוסק באכילה ואינו עושה מעשה מכוון המביא היתר של גרף של רעי אין זה בכלל עשיית גרף של רעי לכתחילה [כן מסתבר, וכן משמע במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ו, ואין להקשות מהגמ' שבת דף קמג. דר"ה בריה דר"י עביד לגרעיני תמרה כגרף של רעי, והקשו ע"ז בגמ' וכי עושין גרף ש"ר לכתחילה, ומבואר לכאורה שאסור לאכול באופן שהפסולת נעשית גרף ש"ר, דזה אינו, דעיי"ש ברש"י ד"ה גרף שכתב בזה דצברם לפניו באופן שנמאסו בעיניו, והיינו ששינה מרגילותו להניחם מפוזרים] דאז לא היו נחשבים כגרף של רעי, אלא צברם באופן שנמאסים בעיניו, דאז חשיב עושה גרף לכתחילה, אך כל שאוכל כדרכו מסתבר שאין זה בכלל עשיית גרף של רעי לכתחילה".
11. הל' שבת בשבת (פרק כ"ח סעי' י"ז) – "מותר לאדם לאכול כדרכו בקערות וצלחות ולרוקן אוכל מקדירה במקום אכילתו אע"פ שלאחר אכילתו נעשית הצלחות המלוכלכות והקדירה מאליהן כגרף של רעי".

ב. קשה: מי הנטילה – בה"ל (סי' של"ח סעי' ח', ליטול בבוקר מי הנטילה תוך כלי, וכן המים אחרונים שנוטלים לתוך כלי).

1. וכן הקשו – ע"י הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ו', לשונו מובא לקמן), ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' תקכ"ג, ויש שהקשו על עיקר הנידון זה של הבה"ל דכיון שהאדם מקפיד שלא לילך בלי נטילת ידים, וזו הנהגתו הרגילה בכל יום, א"כ למה יחשב מעשה הנטילה כעשיית גרף ש"ר לכתחילה, ומאי שנא ממה שנתבאר לעיל סעיף ש"ג דמותר לאכול כדרכו אף שהפסולת

נחשבת גרף ש"ר, ולא אמרינן דעושה גרף ש"ר לכתחילה, ודו"ק"). מגילת ספר (סי' נ"ב אות א' ד"ה ועיין, לשונו מובא לקמן), אות ברית (סי' ט"ו הע' י"ד ד"ה ובענין), ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל', בית ברוך כלל ג' ס"ק קל"ח במילואים), הל' שבת בשבת (פרק כ"ח הע' ל"ג).

2. אולי י"ל, כל הכוונה הוי כדי לטלטל המאים מידו. ממילא, כיון שעוסק לטלטל הלכלוך, איך מותר לעשות עוד גרף.
3. לדינו - עי' לקמן.

ג. קשה: שיורי כוס.

1. י"ל, מותר לטלטל מצד גרף של רעי וס"ל דלא חשיב עשיית גרף לכתחילה – חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ט', "דאנן קיי"ל דמזמנין עכו"ם בשבת, י"ל דס"ל דלא חשיב עשיית גרף לכתחילה"), הו"ד במגילת ספר (סי' נ"ב אות א', עי' הע' שם).
2. י"ל, שלא לצורך אסור – שיטה מקובצת (ביצה דף כא: ד"ה וכו', "וכי עושין גרף של רעי לכתחילה. פירוש שלא לצורך. אבל לצורך כגון זריקת קליפין ועצמות לפנינו בשעה שאנו אוכלין מותר ואפילו לכתחילה"), הו"ד בהל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ"ז), ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקי"ז, "וכן אין להקשות מהגמ' ביצה כא: דאין מזמנים נכרי ביו"ט משום שאסור לטלטל את שיורי הכוסות שלו, ואף שכוסות אלו הוי בגדר גרף של רעי מ"מ אין עושין גרף ש"ר לכתחילה, וחזינן דאף שהנכרי שותה כדרכו מ"מ הזמנתו חשיבא כעשיית גרף לכתחילה. וי"ל דכיון שהזמנת נכרי הוא עניין חריג ואינו מקובל כ"כ לכן אין רואים זאת כהנהגה טבעית וכאילו הגרף נוצר ממילא, אלא דנים את עצם הזמנת הנכרי כעשיית גרף לכתחילה").
- א) הגר"ח"ק שליט"א (בית היין [זיסן] עמ' ק"נ אות א') – "בשיטה מקובצת במס' ביצה דף כ"א ע"ב אהא דקתני שם וכו' עושין גרף של רעי לכתחילה, כ' וז"ל וכו' עושין גרף של רעי לכתחילה, פ"י שלא לצורך אבל לצורך כגון זריקת קליפת ועצמות לפנינו בשעה שאנו אוכלים מותר ואפילו לכתחילה, עכ"ל. וצריך עיון מגמרא דמס' שבת דף קמ"ג ע"א דקתני שם הני גרעינין דתמרי וכו' ודפרסייתא אסור שמואל מטלטל להו אגב ריפתא וכו' רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כגרף של רעי א"ל רב אשי לאמימר וכו' עושין גרף של רעי לכתחילה וכו', ע"כ, ולדברי השטמ"ק בביצה הנ"ל מה ענין זה לגרף של רעי לכתחילה. תשובה: הדרך לזורקן ולא במקום א' אבל מה שהדרך לזרקן כולן לכלי א' מותר".
- ב) הגר"ח"ק שליט"א (בית היין [זיסן] עמ' ק"נ אות ב') – "בביאור הלכה סוף סימן של"ח דן במנהג העולם שנוטלים נט"י שחרית לתוך כלי אף שהמים לא חזי לאדם ולבהמה, עיי"ש שנדחק ליישב המנהג ויש לעיין האם יש ליישב מנהג העולם עפ"י השטמ"ק הנ"ל דנט"י שחרית הוי כמו זריקת קליפין ועצמות בשעת אכילה. תשובה: בשטמ"ק הדרך לזורקן לתוכן ואח"כ להוציאו מיד".
3. י"ל, שלא היה יכול לסלקן מאתמול – רשב"א (ביצה דף כא: "התם נמי כיון שלא היה יכול לסלקן מאתמול אין זה [כעושה] גרף של רעי לכתחילה"), חוט שני (ח"ג פרק ס"ה סוף ס"ק ג' ד"ה מבואר [עמ' קמ"א]), "דמותר לאכול מאכלים שיצטבר מהם עצמות וקליפין שהם מוקצה ולא חשיב אין עושין גרף של רעי לכתחילה כיון שלא היה יכול לסלקן מאתמול. ועיין בשיטה מקובצת ("...").

א) אפשר השני דרכים הנ"ל '[שלא לצורך אסור]', ו'שלא היה יכול לסלקן מאתמול', הוא חד מהלך.

4. נ"מ.

א) טיטולים: האם מותר להורידו ומניחו ליד התינוק עד שהלבישו טיטול חדש, ואח"כ שוב מגביה הטיטול הראשון כדי להוציאו - עי' לקמן.

1) למה לא חל עליהם דין בסיס, ואסור לטלטלו לצורך מקומו - עי' לעיל.

ב) עי' הגר"ש"א זצ"ל (נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ד) – "האוכל פירות, עדיף שישליך את הגרעינים והקליפות מיד לפח או למקום שאינם מפריעים לו (כגון לזורקם מהחלון). ואם אינו יכול, מותר לאכול כדרכו ולהניח הגרעינים והקליפות לפניו, אף שלבסוף מצטברים קליפות רבות יחד, ונעשה גרף של רעי".

ד. טיטולים: האם מותר להורידו ומניחו ליד התינוק עד שהלבישו טיטול חדש, ואח"כ שוב מגביה הטיטול הראשון כדי להוציאו.

1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ע"ו, סי' ל"א אות ב') – "טיטולים ... ויש להסתפק אם מותר להניחם על הארץ עד אשר יגמרו לטפל בתינוק, או שנחשב עשיית גרף של רעי שהרי בעוד הטיטולים בידו יתכן ומותר לטלטלם בלא היתר גרף של רעי ומטעם שנתבאר לעיל בסעיף מ', וצ"ע".

2. נחלת ישראל (סוף פרק ט"ז) – "כיון שגש"ר הוא בעצם כמוקצה מחמת גופו [סי' ש"ח מ"ב ס"ק קל"ו], אע"ג שחז"ל הקילו משום כבוד הבריות והתירו טלטולו בכדי לסלקו מלפניו, אבל אין היתר לטלטלו יותר ממה שצריך, וא"כ צ"ע במה שנוהגים בשעת הורדת הטיטול מהתינוק דמניחו ע"ג המטה ליד התינוק עד שהלבישו הטיטול החדש ואח"כ שוב מגביה הטיטול הראשון בכדי להוציאו ולזורקו. וכן מה שמכניסים ממחטות אחר השימוש לתוך כיסו ולאחר זמן מוציאים וזורקם, דלכא"ו ע"י זה הוא מטלטל הגש"ר פעמיים והיה עדיף לזורקם מיד כשנמצאים בידו בהתחלה ולא להניחם ושוב לקחתם אח"כ. ושמעתי מהגר"ש ואזנר (שליט"א) [זצ"ל] דכיון דהדברים האלו עדיין ראויים לשימוש במקום הדחק לנקות איזה שהוא לכלוך וכדו', ממילא עדיין לא חל עליהם שם מוקצה ולא צריך להחמיר בזה. אלא דהעירו לי, דבאופן שיש בתוכם ממשות של לכלוך אולי חל עליהם דין בסיס, עי' לק' עמ' תקצ"ח. ולאחר זמן שמעתי מהגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל], דאה"נ באופן שאפשר, יטלו מיד למקום המיועד לזרקו שם ולא יטלו פעמיים, אלא כשיש צורך מותר להורידו ואע"פ שנוטלו שוב אח"כ מ"מ כיון שגרף של רעי מותר לטלטלו לצורך, גם זה כלול בהיתר. ונר' דכוונתו הוא דאין בזה משום עשיית גש"ר לכתחילה כיון שעושה כן לאיזשהו סיבה וכהא דלעיל בענין קליפות וגרעינים".

ה. מותר להזמין עכו"ם בשבת, סי' שכ"ה סעי' א' - למה.

1. עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ו. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפוח, הע' מ"ג]), שלמי יהונתן (ס"ק נ"ז, ח"ג פרק ה' סעי' ע"ה), ויאמר אברהם (ריש עמ' קמ"א, עמ' קס"ד, "כיצד אפשר להזמין אורחים בשבת ..."), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"ד הע' י"ח), הלכה שלמה (מוקצה סי' י"ח).

ז. הגם זה הדרך, מחמיר האם כדי לעושה גרף, כמו להניח לפניו רעל.

1. שבות יעקב (ח"ב סוף סי' מ"ה).
2. מנחת שבת (סי' פ' ס"ק ק"ע) – "מצאתי בנז"י בשם שבו"י שכתב טעם אחר לאסור שלא להעמיד סם המות בשבת לזכובים ועכברים משום דאין עושין גרף של ריעי לכתחילה והוא דבר שאפשר לעשותו מע"ש".

קמז עשיית גרף לכתחילה: במקום פסידא - סעיף ל"ז.

- א. ביצה (דף לו:) – "בי רחיא דאביי דלוף, אתא לקמיה דרבה. אמר ליה: זיל עייליה לפוריק להתם, דלהוי כגרף של רעי, ואפקיה".
1. הא אין עושין גרף לכתחילה.
(א) י"ל תוס' (ביצה דף לו: ד"ה תיתי) – "שרי משום פסידא ... או דלא מקרו לכתחילה כל כך".
2. מחמיר להשגי תירוצים: רק במקום הפסד, וגם בדיעבד.
(א) גר"א (על סעי' ל"ז) – "במקום כב' התי' של תוס' שם לחומרא. טור. וכדרכו בכ"מ".
(1) ופשט בהגר"א שמביא 'טור'. צ"ל, שחושש ג"כ בדיעבד, כמו דעת הטור. שו"ר הל' שבת בשבת (פרק כ"ח הע' ל', "ומש"כ שם הגר"א טור ומ"מ, צע"ג דהטור פסק כהרא"ש דסגי בנעשה מאליו ולא הביא כלל תנאי של פסידא").
(ב) בה"ל (סעי' ל"ו ד"ה אין) – "עיין בביאור הגר"א דס"ל דדעת השו"ע הוא דאפילו במקום הפסד אסור לעשות לכתחילה ולא הותר כ"א במה שמביא בסעיף שאח"ז שהוא מביא עצמו אל הגרף".
(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ע"ה).
(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שמ"ט).
3. צורך גדול, יש להקל בדיעבד: כהטור.
(א) ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"ו) – "ונראה לי דבמקום צורך גדול, יש לסמוך על הטור דמתיר אפילו באינו ראוי (ועיין בט"ז)".
(ב) הו"ד בבה"ל (סי' של"ח סעי' ח') – "ועיין בח"א שכתב דבמקום צורך גדול יש לסמוך על הטור".
(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שנ"ב, סעי' שנ"ג).
4. מראי מקומות.
(א) ערה"ש (סעי' ס"ג, סי' של"ח סעי' ט"ו) – "אבל בהיזק גדול כבר נתבאר בסי' ש"ח דעושין גרף של רעי לכתחילה כדי להנצל מנזק גדול".

ב. מחבר (סעי' ל"ז) – "במקום דאיכא פסידא, מותר להכניס מטתו אצל גרף של רעי ולקבוע ישיבתו שם, כדי להוציאו".

1. רק מטתו לשכב עליה או שיכניס שלחנו ויאכל שם.
(א) מג"א (ס"ק ס"ד) – "כגון מטתו לשכב עליה או שיכניס שלחנו ויאכל שם".
(ב) מחה"ש (ס"ק ס"ד).
(ג) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק ע').
(ד) מ"ב (ס"ק קמ"א) – "כגון מטתו לשכב עליה או שיכניס שלחנו ויאכל שם דעי"ז נחשב כאלו דירתו שם וממילא מותר להוציא הגרף אבל ישיבה בעלמא שם לא מהני".
2. למה לא ישיבה.
(א) מחה"ש (ס"ק ס"ד) – "אבל ישיבה בעלמא ל"מ ... דאמר' ליה צא מכאן כיון דאין טרחא ביציאתו".
(ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק ע') – "אבל ישיבה בעלמא ... לא מהני מפני שאנו אומרים לו קום ולך מכאן ושב במקום אחר כיון שמתחלה לא היה יושב כאן ועכשיו נכנס דרך עראי ואין טרחא ביציאתו (מחה"ש)".

קמה עשיית גרף לכתחילה: מים האסורים מפני רוח רע - מים אחרונים, ליטול ידיים בבוקר.

א. האם המים מוקצה.

1. מוקצה: והוי גרף של רעי – מנחת שבת (סי' פ"ח שיוירי המנחה אות כ"ב), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ו' סוף ערך טינוף), אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ח), הגרשז"א זצ"ל (אוצר המים פרק ט"ז הע' ד', "שמים אחרונים דינם כגרף של רעי"), עי' טלטולי שבת (ריש עמ' רס"ז), שלמי יהודה (פרק י' סעי' י"ג), ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל', בית ברוך כלל ג' ס"ק קל"ח במילואים).
2. אינו מוקצה.
(א) כיון שיכול לשטוף עמהם את ביהכ"ס – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' מ"א ד"ה ושמעתי, אוצר המים פרק ט"ז הע' ד').
(1) מפקפקים על זה – הל' שבת בשבת (פרק כ"ו הע' כ"ב).
(2) חוט שני (ח"ג פרק ע' ס"ק א', עמ' קמ"ח) – "ועכ"פ מה שראוי לשפוך את המים ששורה עליהם רוח רעה בבית הכסא דבזמנינו, נראה דמחמת זה לא מיקרי ראוי, דכיון דהמים נשארים שם לאו שפיר הוא, ואף שיכול לשפוך עליהם עוד מים והמים הראשונים הולכים להם".

(ב) "לא מיקרי אינו ראוי דאין עליהם שום איסור אלא מפני שרוח רעה שורה עליהן ולא מקרי אינו ראוי רק אם הוא מעורב בטיט שיוורד מן הגג או שיש עליהם איסור עכ"פ מדרבנן" – עי' בה"ל (סי' של"ח סעי' ח', חד פשט), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' של"ח ס"ק ז', הליכות שלמה פסח פרק ט' ס"ק ק"ט, עי' הע' שס"ח, "ויתכן דאין זה מוקצה כיון שאין בזה איסור והו"ל כעירוב תבשילין שמותר לאכלו גם ביו"ט אם ירצה, ומשו"ה לא חשיב כהוקצה לבין השמשות"), שלמי יהונתן (ח"ג פרק י' סעי' ט"ז), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"מ).

(1) הגר"ח שליט"א (לוח המוקצה הע' על ערך מי נטילת ידים-אחרונים) – "בב' תירוצי הבה"ל ... דדעת הבה"ל נוטה להתיר בזה".

(2) מפקפקים על זה, הא חמירא סכנתא מאיסורא – ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל', שלמי יהודה קוני' התשובות סי' י"ג), מגילת ספר (סי' נ"ב אות א' ד"ה ועיין), הל' שבת בשבת (פרק כ"ח הע' ל"ג, פרק כ"ו הע' כ"ב).

(3) הגר"ח אבערלאנדער (קובץ אור ישראל חל"ב סוף עמ' פ"ח) – "הביאור הלכה ... צריך ביאור, למה דבר שאסור להשתמש משום רוח רעה לא מקרי אינו ראוי, הא למעשה אינו ראוי לכלום, ומה נפק"מ אם היא מכוח איסור או משום רוח רעה, ונפק"מ במאכלים שהיה תחת המטה אם הם מוקצה בשבת".

(4) "שכל מה שאסירי בהנאה אינו 'איסור' אלא 'כעצה טובה' שלא להיזק מהרו"ר" – הגר"ח שליט"א (שלמי יהונתן סי' ש"י ס"ק כ"א ד"ה ודבריו), הו"ד בארחות שבת (פרק י"ט הע' קפ"ג).

ב. האיך מותר ליטול ידים, הא אין עושין גרף לכתחילה - על הצד שהוא מוקצה.

1. "משום דס"ל כהטור" – בה"ל (סי' של"ח סעי' ח').

א) קשה, הטור מיקל רק בדיעבד. י"ל, כיון שצריך לעשות נט"י וכן מים אחרונים חובה, נכלל בדין 'בדיעבד'.

ב) וכן הקשה המגילת ספר (סי' נ"ב אות א' ד"ה ועיין) – "ועיין בבה"ל ... ודבריו לא הבנתי ... כשנוטל את ידיו לתוך כלי דזה ממש עשיית גרף לכתחילה".

ג) ומתריך הששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג]) – "ואולי דכוונתו, דמכיון שא"א בלי נט"י, הוה כבמקום פסידא, וכאילו כבר קיים הדלף".

2. מתנהג כדרכו, אין זה עושה גרף לכתחילה.

א) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ו') – "בבה"ל סימן של"ח כתב דמה שנוהגים ליטול בבוקר מי נטילה תוך כלי אף שאינם ראויים המים לא לרחיצה ולא לשתיית בהמה, וכן במים אחרונים, משום דס"ל כהטור, וע"ש בב"י [סימן של"ה אות ה'] דכיון דרשאים להוציא המים משם לא הוה מבטל כלי מהיכנו, [וזה לא מיקרי דהוה כעושה גרף רעי לכתחילה הוואיל וכך הוא דרך השתמשות]".

ב) ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' ל', בית ברוך כלל ג' ס"ק קל"ח במילואים).

ג) מגילת ספר (סי' נ"ב אות א' ד"ה ועיין) – "דהיות ואינו עושה שום פעולה מיוחדת שיהיה גרף אלא רק נוטל ידיו זה נחשב שנעשה הגרף ממילא, והוי ככוסות וקערות לאחר סעודה".

ד) אות ברית (סי' ט"ו הע' י"ד ד"ה ובענין).

ה) הל' שבת בשבת (פרק כ"ח הע' ל"ג).

ו) ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' תקכ"ג, לשונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות – ויהי בנסוע (פרק י"ד הע' תק"ה ד"ה וי"ל), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שנ"ד, הע' תקכ"ג).

א) חוט שני (באר אליהו סעי' ל"ד הע' שפ"ח) – "וצ"ע, מאחר שלצורך מותר לעשות רעי, מ"ש כל אכילה שגורמת גרף בשירי האוכל, לבין נטילת ידים. והשיב הגר"ח שליט"א, שלצורך אכילה נחשב צורך אך צ"ע מ"ט צורך קיום ההלכה לא ללכת ד"א בלא נטילה גרע, והשיב אה"נ אם דרכו להקפיד בכך אפשר דשרי".

ג. מים מגולים.

1. חוט שני (ח"ג פרק ע' ס"ק א', עמ' קמ"ח) – "די"ל דשאני חשש מחמת ארס של נחש דאסור אפילו להשהותן מפני הסכנה המציאותית שיש בהם ולא למי לרוח רעה".

קמיו הלכות של עושין גרף לכתחילה.

א. אין דעתו להוציא.

1. מותר.

א) גר"ז (סעי' ע"ה).

ב) תהל"ד (ס"ק מ') – "דאף שאין עיקר העשי' בשביל שיוציאו אם רק סומך ע"ז שלבסוף יוציאנו אסור".

ג) יביע אומר (ח"ג או"ח סי' כ' סוף אות ט').

ד) חוט שני (ח"ג עמ' קמ"א ד"ה והנה).

ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ע').

ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שנ"ב).

2. מסופק.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' של"ח ס"ק ח') – "אם מותר לעשות גרף של רעי לכתחילה על דעת שלא לטלטל אח"כ ... וצ"ע".

ב. על מנת להוציאו אח"כ בטלטול מן הצד.

1. מיקל.

(א) תהלה לדוד (ס"ק מ').

(ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ס"ט) – "אם חושב על מנת להוציאו אח"כ בטלטול מן הצד, נראה שפיר שרי".

(ג) חוט שני (ח"ג עמ' ק"מ ד"ה דינא, עמ' קמ"א ד"ה והנה האוכלים) – "דינא דאין עושין גרף של רעי לכתחילה הוא דוקא היכא דיהא צריך להשתמש עם היתר דגרף של רעי, אבל אם יש בזה שאר היתרי מוקצה כגון ניעור אין דין זה".

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ע"ב, סעי' ע"ג).

(ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שנ"ב) – "ואם יניח בכלי חפצי היתר באופן שכאשר יכנסו בו המים יהא בסיס לאיסור ולהיתר ויהא רשאי לטלטלו אף בלי היתר גרף של רעי, הרי זה מותר לכל הדעות, שאין זה בכלל עושה גרף לכתחילה כיון שהיתר הטלטול אינו נובע מדיני גרף".

ג. ערב שבת.

1. מחמיר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ב) – "יש להסתפק אם האיסור הזה הוא גם בערב שבת לעשות גרף של רעי בשבת, ומסתבר דאסור".

2. מיקל.

(א) שבות יעקב (ח"ב סוף סי' מ"ה) – "ואין עושין גרף של רעי לכתחילה ... והוא דבר שאפשר מע"ש דאז שרי לכולי עלמא".

(ב) הו"ד במנחת שבת (סי' פ' ס"ק ק"ע).

(ג) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רכ"א).

(ד) ששכ"ה (פרק כ"ה הע' ל"ו [דפו"ח הע' מ']).

(ה) ס' הבית (סי' כ"ה הע' ל"ט).

(ו) מ"ב למעשה (סעי' רכ"ח).

ד. אם יכול למפרע להציל מהאיסור גרף של רעי.

1. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' נ"ב אות ח').

ה. ספק אם נעשה גרף של רעי.

1. מיקל.

(א) בה"ל (סעי' ל"ו ד"ה כדי) – "דאם הוא ספק שיהיה מאוס אין לאסור".

2. מחמיר.

(א) לבושי שרד (על המג"א ס"ק ס"ב) – "אסור, דחיישינן שמא ימאס ויצטרך להוציאו".

בעלי חיים

סעיף ל"ט - סעיף מ"א

קמז] בעלי חיים: "אסור לטלטל בהמה, חיה ועוף" - סעיף ל"ט.

א. אפרוח שחזי לשחק בו תינוק כשבוכה, אם הוי מוקצה - ראשונים.

1. מיקל.

(א) ר' יוסף (תוס' דף מה: ד"ה הכא) – "פירש הר"ר יוסף דלא נקט אפרוח חי משום דחי חזי לשחק בו תינוק כשבוכה".

(ב) ר' שמשון (מרדכי סי' שט"ז) – "חזי לשחק בהם את התינוק".

(ג) רש"י (ריטב"א דף מה: ד"ה והא) – "פרש"י ז"ל דהא באפרוח חי בר טלטול הוא דחזי לתינוק לשחק בו".

(ד) ר' פורת (פסקי מהרי"ח דף מה:, הג' אשרי פרק ג' סי' כ"א, ואפשר זה הוי ר' יוסף).

2. מחמיר.

(א) תוס' (דף מה: ד"ה הכא) – "ואין נראה ... אלא ודאי בעלי חיים מוקצין הם כגרוגרות וצימוקין".

(ב) מרדכי (סי' שט"ז) – "רבינו שמשון ... ודבריו אינם עיקר ובתוס' הארכתי".

(ג) ריטב"א (דף מה: ד"ה והא) – "ואינו מחזור דלקמן בפרק מפנין (קכ"ח ב') דאיירי בדידוי בעלי חיים לא משמע דשרי [טלטול] ממש בשום בעלי חיים".

(ד) תוס' הרא"ש (דף מה: ד"ה דאית) – "ולא נהיר' לי דא"כ אבן יפה תהא מותרת לטלטל מהאי טעמא".

(ה) הג' אשרי (פרק ג' סי' כ"א) – "דא"כ כל אבנים ועצים יפים יהא מותרים לטלטל".

(ו) פסקי מהרי"ח (דף מה:).

3. פוסקים.

(א) מחמיר.

(1) רע"א (על סעי' מ') – "ואסור לטלטל לשחק בו תינוק כשהוא בוכה ...".

(2) גר"ז (סעי' ע"ח) – "ואפילו עוף שראוי לצחק בו תינוק כשבוכה אסור לטלטלו".

- (3) בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות ז') – "מפני שאין ראויים בשבת כשהם חיים, ולכן אפילו עוף שראוי לצחק בו התינוק כשבוכה, אסור לטלטלו".
- (4) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים).

ב. איזה מוקצה: בעלי חיים.

1. כמו עצים ואבנים [כגרוגרות וצימוקין] – מוקצה מחמת גופו.
 - (א) מגיד משנה (פרק כ"ה סוף הל' כ"ה), הו"ד בב"י (ס"ק כ"ט) – "האפרוחים ושום בהמה חיה ועוף חיים אינן מותרין בטלטול לפי שאינן ראויין".
 - (ב) תוס' שבת (ס"ק צ"ח) – "דב"ח הם מוקצים מחמת גופם".
 - (ג) ברכי יוסף (ס"ק ד') – "אסור לטלטל בהמה חיה ועוף וכו'. אפי' לצורך גופו ומקומו, דלא אתמר הך כללא אלא במידי דהוי כלי, אבל מידי דלא הוי כלי לא שרינן ליה. הרב מהר"ם נ' חביב בעל גט פשוט בתשובותיו כ"י סי' י"י".
 - (ד) תפארת ישראל (כלכלת שבת כללי מוקצה אות ב').
 - (ה) גר"ז (סעי' ע"ח) – "אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף מפני שאינן ראויים בשבת כשהם חיים".
 - (ו) נזר ישראל (סי' י' ח"ג ס"ק י"א) – "ואפי' לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל בהמה חיה ועוף".
 - (ז) מ"ב (פתיחה לסי' ש"ח, ס"ק קמ"ו) – "דהם בכלל מוקצה כעצים ואבנים דהא לא חזו".
 - (ח) בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות ז') – לשונו מובא לעיל.
 - (ט) תורת שבת (ס"ק ס"א).
 - (י) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים).
 - (יא) בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ד אות ב').
 - (יב) יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' רי"ב).
 - (יג) שבט הקהתי (ח"ב סי' ק"ל אות א').
 - (יד) שלמי יהודה (פרק י"ג הע' כ"ב).
 - (טו) אות ברית (פרק ו' סעי' א').
 - (טז) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ז').
 - (יז) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ד) – "בעלי חיים הם בכלל מוקצה כעצים ואבנים כיון שאינם מוכנים ואינם ראויים לשימוש של האדם, ואין לטלטלם כלל".
 - (יח) הל' מוקצה (ארטסקרול, ריש פרק כ"א, ע"ה א').
 2. אפשר לחלק בין בע"ח טמאין (ויהיה מוקצה מחמת גופו), ובע"ח טהורין (ויהיה מוקצה מחמת איסור).
 - (א) תהלה לדוד (ס"ק מ"ב, "וצ"ע"), הו"ד במנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק י').
 - (1) מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' כ"ד).
 - (3) כלי שמלאכתו לאיסור.
 - (א) הלכות קטנות (ח"א סי' מ"ה), הו"ד בזכור לאברהם (ח"א שבת ערך בהמה) – "שאלה: אם מותר לטלטל בהמה חיה ועוף לתינוק לשחק בו בשבת. תשובה: מדברי התוס' במציעא (דף מ"ו: ד"ה פירי) נראה דקרי ליה לשור כלי דכל שעושין בו איזה דבר ומיוחד לכך כלי מיקרי והא [שבת דף קכ"ח: או"ח סי' ש"ח ס"מ] דמדידן עגלים וסייחין מדידן אין מגביהין לא משום דלאו לצורך גופו ומקומו הוא אלא לצורך עצמו של איסור".
 - (1) "ולהלכות קטנות ח"א סי' מ"ה נראה דאשתמיט ליה דברי תוס' אלו (שבת דף מה:)" – רע"א (על סעי' מ'), גדולות אלישע (סי' ש"ב ס"ק מ"ז), יביע אומר (ח"ה או"ח סי' כ"ו אות ג').
 - א. י"ל, בע"ח קטנים (כמו אפרוחים, ולא עופות) שלא שייכי למלאכה אין להחשיבם כלי לתוס' – ע"פ החקרי לב (או"ח סי' נ"ט), דברות משה (סי' ל"ג ענף ד' ד"ה ומכיון, "בע"ח קטנים שלא שייכי למלאכה אין להחשיבם כלי לתוס'").
 4. מראי מקומות – חקרי לב (או"ח סי' נ"ט), גדולות אלישע (סי' ש"ב ס"ק מ"ז), יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קנ"ג), שערים מצוינים בהלכה (סי' פ"ח ס"ק ג').
 - (א) שו"ת מהרש"ל (סי' י') – "שאלה התרנגולים שבביתו אם אסור בשבת לצוד אחריהן וליטלן, תשובה ...".
 - (ב) ט"ז (ס"ק כ"ב) – "ואולוי נאמר דט"ס הוא (המהרש"ל) מה שכתב וליטלן לא ידעתי לישבו".
- ג. אם יש ראייה מתוס' (ב"מ דף מו: ד"ה פירי), שבהמות הוי כלים.
1. ראייה – הלכות קטנות (ח"א סי' מ"ה, לשונו מובא לעיל).
 2. אין ראייה, לא פלוג חכמים.
 - (א) בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ד אות א') – "אין ראי' ... דלא פלוג רבנן בבע"ח".
 3. אין ראייה, אינו דומה חליפין לשבת.
 - (א) גדולות אלישע (סי' ש"ב ס"ק מ"ז) – "דלא כתבו התוס' דמקרי כלי לענין שבת אלא לענין קנין סודר".
 - (ב) דברות משה (סי' ל"ג ענף ד' ד"ה ומכיון) – "אין להביא ראייה מקנין חליפין לענין החלוק בין כלים לפירות דהוא משום חשיבות, לענין מוקצה דשבת שלא תלוי בחשיבות הדבר אלא בשם כלים ממש שבע"ח אינם עכ"פ בשם כלים אף שמשתמשין בהם כמו בכלים ואולי עוד יותר".
 4. מראי מקומות – חקרי לב (או"ח סי' נ"ט), יסודי ישרון (מע' הל' שבת, עמ' קנ"ג).

קמח] חיות מחמד: פעטס (pets).

א. **האם ראוי לבני אדם שיהיה להם חיות מחמד: פעטס.**

1. ספר חסידים (סי' אלף ל"ח), תוכחת חיים (פלאג"י, פר' בשלח ד"ה ועוד [עמ' קכ"ו]) – "יש דברים הרבה **מרבית הבל** (קהלת ו' י"א) זה המגדלים עופות לנוי ולקילוס ומה שמוציא עליהם היה לו לתת לעניים".
2. **שאלת יעב"ץ** (ח"א סוף סי' י"ז) – "ואית ביה איסור מוסף. ביחוד באותן כלבים חלקים וערומים שאין להן שערות וקונים אותן בדמים יקרים לשחק ולהשתעשע בהן ולגעגע עמהן. וגם משום מושב לצים אסור לשחק עמהן. שהוא ממש מעשה ערלים בר מנן".
3. **באר משה** (ח"ב סי' כ"ח) – "**אלו המשוגעים**".
4. **הגרשז"א** זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ד.ד.) – "**אלה שמבלים זמנם להבל ולריק**".
- הגרשז"א** זצ"ל (ועלהו לא יבול ח"א סוף עמ' ק"נ) – "שזה שגוען ('משוגאס') כל הענין הזה".

ב. מיוחד הבע"ח לשחוק: אם הוא הבעל חי מוקצה.

1. אין ראיה מתוס' (דף מה:), ודעימיה – כיון שהראשונים לא מדברים לענין יחוד לעולם.
(א) דברות משה (סי' ל"ג ענף ד' ד"ה ומכיון) – "והר"י שפליג ... כיון שאינו עומד לזה אין להחשיבו כלי".
(ב) **הגרשז"א** זצ"ל (ששכ"ה פרק י"ח הע' ס"ב [דפוס, הע' ס"ב], עי' פרק כ"ז הע' צ"ו [דפוס, הע' ק"א]).
(ג) **אז נדברו** (ח"ח סי' ל"ו אות ב') – "דכיון דמיוחד רק לזה אין כאן מוקצה כלל ואינו דומה להתוס' הנ"ל".
(ד) **יביע אומר** (ח"ה אות סי' כ"ו אות ג') – "אין להוכיח מזה נגד המהר"ח או"ז שמתיר לטלטל עופות המצפצפים, כי לדעתו ז"ל יש לחלק בין שאר עופות לעופות הללו שעומדים לשורר בקול ערב, ומחזיקים אותם בכלובן להשתעשע בקולם".
(ה) **מראש צורים** (סי' ל"ח אות ו' ד"ה ויש).
2. **ועוד:** מתוס' ודעימיה לכאורה יש ראיה להיפך, לקולא. שנראה מהם, שבע"ח אסור רק משום מקצה דעת, ולכן יחוד מהני.
3. אמנם י"א שמיחד דברים לשחוק אין שם כלי עליהם – עי' **המחבר** (סעי' מ"ה [עי' לקמן]), ולכן י"ל שהוא לשיטתיה לסעי' ל"ט).
4. אבל לשיטת הרמ"א (שם), מאי איכא למימר – **פחד יצחק** (ערך בהמה ז'-ג'), **שלמי יהונתן** (סי' ש"ח ס"ק ס"א אות ב', ס"ק ס"ז אות ד').

ג. עופות המצפצפים בקול נאה.

1. לאו מוקצים נינהו.
- (א) **מהר"ח או"ז** (סוף סי' פ"א) – "נ"ל אעפ"י שבעלי חיים מוקצים נינהו. מ"מ נ"ל להתיר לטלטל עופות המצפצפים בקול נאה בכלובו. דליכא למיחש דילמא שמיט גזפייהו **כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים נינהו**. מידי דהוי אסליקוסתא שהיא למראה. וקול ומראה כי הדדי נינהו לענין מעילה. וצא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה שמא תפסק שמא היה מותר לטלטל ולשורר בהן".
2. **דאין משתמשין בבעלי חיים, ולא פלוג רבנן.**
(א) **רא"ש** (מהר"ח או"ז סוף סי' פ"ב), הו"ד **בארחת חיים** (ס"ק כ"ד), **דעת תורה** (על סעי' ל"ט), **כה"ח** (ס"ק רל"ה) – "ועל העופות לא מלאני לבי להתיר דאין ללמוד היתר שמוש בעלי חיים מהיתר כלים. דאף כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. אבל צורות שבחצר אפילו צריך מהם צורך גדול אסור לטלטל משום דאין תורת כלי עליהם הכי נמי בבעלי חיים. ויש לאסור יותר בבעלי חיים דאין משתמשין בבעלי חיים ולא פלוג רבנן בבעלי חיים".
(1) **פירוש:** שאין תורת כלי עליהם. ועוד, לא יכול להשתמש בהם, ולא פלוג חכמים.
(ב) **תולדות שמואל** (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים).
(ג) **אג"מ** (דברי חכמים או"ח אות שכ"ו) – "לגבי תוכי (parakeet) ... שמעתי בשם הגרמ"פ שאסר".
(ד) **באר משה** (ח"ב סי' כ"ח).
(ה) **בצל החכמה** (ח"ה סי' ל"ג, סי' ל"ד) – "צפרים המנגנים המיוחדים למשחק אסורים בטלטול. ומ"מ מי שמורה בזה להתירא אין מזיחין אותו".
(ו) **יביע אומר** (ח"ה אות סי' כ"ו אות ג', הליכות עולם ח"ג עמ' רי"ב) – "שהדבר שנוי במחלוקת בין המהר"ח או"ז שמתיר, ובין הרא"ש שאוסר, נראה **דנקטינן כד' הרא"ש** לאסור לטלטל, הואיל והרא"ש פוסק מפורסם אחד המיוחד מעמודי ההוראה, והוא רב מובהק בהוראה ... וגם מסתבר טעמיה דהרא"ש בנ"ד שיש להחמיר במוקצה של בעלי חיים דחמיר משאר מוקצה, כמ"ש תוס' ריש ביצה ...".
(ז) **שלמי יהודה** (פרק י"ג סעי' י"א) – "מי שיש בבית דגים, חתול, כלב או עוף המצפצף (תוכי) אסור לטלטלם כי הם מוקצים".
(ח) **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' קכ"ד, הע' קס"ז) – "וכן אין לטלטל כלוב שיש בו ציפורי נוי".
(ט) **צער בעלי חיים** (פרק ט"ז אות ד' ס"ק א').
3. מראי מקומות – **נזר ישראל** (סי' י' ח"ג ס"ק י"א), **מנחת שבת** (סי' פ"ח ס"ק י'), **תולדות שמואל** (מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים), **שבט הקהתי** (ח"ב סי' ק"ל אות ב'), **פסקי תשובות** (אות כ"ח), **משנת השבת** (עמ' קל"ח), **הלכה שלימה** (מוקצה סי' כ"ח).

ד. מה המקור שאין משתמשין בבע"ח, ולא פלוג רבנן.

1. מקורות.
- (א) **ביצה** (דף לו:): – "ולא רוכבין על גבי בהמה ... גזרה שמא יחתוך זמורה".

(ב) שבת (דף קנד:) – "אביי אשכחיה ליה לרבה דקא משפשף ליה לבריה אגבא דחמרא. אמר ליה: קא משתמש מר בבעלי חיים".
(ג) מחבר (סי' ש"ה סעי' י"ח, סי' של"ט סעי' א') – "אין רוכבין ע"ג בהמה ולא נתלים עליה, ואפי' בצדה אסור להשתמש".
2. לא פלוג בהשימוש – מ"ב (סי' ש"ה ס"ק ס"ב), "דכל שמוש בבעלי חיים כללו בכלל רכיבה ואסורו ואפילו במקום דליכא למיחש שמא יחתוך זמורה כגון במדבר דליכא זמורה או לשפשף את התינוק על גב הבהמה כדי לשעשע אותו ג"כ אסור דלא פלוג רבנן במילתיהו".

(א) ממילא בעלי חיים הוי מוקצה.

(1) פחד יצחק (ערך בהמה ז'-ג') – "מדברי ר"ש הביאם המרדכי פ' כירה מ"מ המרדכי דחה שם דבריו והכי מסתבר דלא יהיה אלא משתמש בבעלי חיים דאסור כדלעיל סי' ש"ה סעיף י"ח".

(2) בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ג אות ג') – "נלענ"ד שאין מקום להתיר בנ"ד. דאיתא במתני' (ביצה ל"ו ב') אין עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה. ובמתני' (סוכה כ"ב ב') העושה סוכתו וכו' בראש האילן או ע"ג גמל כשרה ואין עולין לה ביו"ט. וכן אסור כל תשיש בע"ח בשבת ויו"ט ולא רכיבה בלבד, כדאיתא (שבת קנ"ד ב') באביי דאשכחיה לרבה דקא משפשף לי' לבריה אגבא דחמרא א"ל קא משתמש מר בבע"ח וכו' ופרש"י (שם ד"ה קא משתמש מר בבע"ח) ותנן ביצה ל"ו: לא רוכבין ע"ג בהמה וה"ה לכל תשיש עכ"ל. מבואר כי כאשר גזרו חז"ל, לא רוכבין ע"ג בהמה גזירה שמא יחתוך זמורה כבש"ס ביצה (ל"ו ב'), ה' בכלל גזירתם כל תשיש בבע"ח אף דלא שייך גבי' הך גזירה דשמא יחתוך זמורה כהך דסוכה (כ"ב) ודשבת (קנ"ד ב') וכפרש"י שם. וכ"כ גם במשנה ברורה (סי' ש"ח סק"ב) בשם האחרונים, דכל שימוש בבע"ח כללו בכלל רכיבה ואפי' במקום דליכא למיחש שמא יחתוך זמורה דלא פלוג רבנן במילתיהו ע"ש. וכיון שהשימוש אסור בכל בע"ח, גם באלה שכל תשישתם למלאכת היתר בלבד ולא שייך בהם גזירה דשמא יחתוך זמורה, נמצא גם הם מוקצים כיון שאינם רואים לכלום, ממילא גם צפורים המנגנים דנ"ד אעפ"י שהם מיוחדים למשחק שאין בו משום מלאכה וגם ל"ש בהו גזירת שמא יחתוך זמורה מוקצים הם ואסורים בטלטול".

(3) חידושים וביאורים (סי' ט"ז אות י"ב ד"ה ויעויין) – "דכל מוקצה דבעלי חיים הוא רק משום שאסור להשתמש בהן".

(4) עי' חוט שני (ח"ג פרק ס"ז ד"ה וכל) – "וגם מה"ט לא מהני להם ייחוד לבעלי חיים למשחק, שזה גזרה אחרת שאין משתמשין בבע"ח ולא משום מוקצה, וצ"ע".

(ב) מנחת פתים (חיו"ד בסופו בשירי מנחה לאו"ח סי' ש"ה) – "צ"ע דמה ענין שימוש בע"ח לטלטול דאע"ג דאסור לשמש בבע"ח מכ"מ יתכן דשרי בטלטול דהא בהמה ביו"ט לא הוי מוקצה ואפ"ה אסור להשתמש".

ה. איזה בעלי חיים אמרינן שאסור להשתמש, ויש את הדין של לא פלוג.

1. האם זה רק בהמות או ה"ה לעופות.

(א) רק בהמות, ואפילו דקה – עי' מאירי (ביצה דף לו: ד"ה כשם, "כשם שנאסרה רכיבה משום חתוך זמורה כך נאסר מטעם זה כל תשיש בעלי חיים אף בבהמה דקה"), עי' אגלי טל (קצירה סעי' כ"ג, אות מ"ה, "ואפילו בהמה דקה"), עי' מנחת פתים (חיו"ד בסופו בשירי מנחה לאו"ח סי' ש"ה, "אבל בעוף ל"ש איסור שימוש בע"ח וצ"ע על ר"ח או"ח סי' פ"ב").

(ב) ה"ה לעופות – רא"ש (מהר"ח או"ח סוף סי' פ"ב, "ועל העופות ... דאין משתמשין בבעלי חיים ולא פלוג רבנן בבעלי חיים"), הו"ד בארחות חיים (ס"ק כ"ד), דעת תורה (על סעי' ל"ט), כה"ח (ס"ק רל"ה), פחד יצחק (ערך בהמה ז'-ג', לשונו מובא לעיל).
(ג) מראי מקומות – בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ג, אות ו' - אות ט').

2. לגבי דגים.

(א) לא שייך בדגים – א"ז נדברו (ח"ח סי' ל"ו אות ב'), "ועד כאן לא ס"ל האוסרין המובא שם לענין שימוש בכלבים ובעופות הנ"ל אלא משום משתמש בבע"ח וזה לא שייך בדגי נוי שאינו משתמש בהם כלל".

3. לגבי שרצים, כמו צבים וחגבים וכדומה

(א) מראי מקומות – קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק ט', לשונו מובא לקמן), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ד, "צב").

4. לפי זה י"ל: לכ"ע יש איסור שימוש בכל בהמות בזה"ז (אפילו ר' יוסף, ר' שמשון, רש"י), ויחוד לעולם אינו מהני.

(א) רק לגבי עופות יש מחלוקת ראשונים אם אמרינן לא פלוג. ותוס', וריטב"א, ור"ן, ודעימיה כאן הולך בעופות, ולא סבר בהלא פלוג. משא"כ הרא"ש. [אמנם משיטת המהר"ח או"ח, אין ראייה לר' יוסף, ודעימיה. דיש לחלק בין השתמשות ע"י קול או נוי, שאין משתמש בגוף הבהמה. משא"כ לשחק בגוף של התרנגולות].

קמט] הלכה: חיות מחמד בשבת.

א. מחמיר: הם מוקצה.

1. פחד יצחק (ערך בהמה ז'-ג') – "נראה איסור באותם הכלבים הקטנים שהנשים משתעשעות בהם אם לא שנאמר שכיון שהם מיוחדים לכך להשתעשע ולהתחמם בהם בימות החורף דלא הוו מוקצים דומיא דהכדור ... וכן נראה מדברי ר"ש הביאם המרדכי פ' כירה מ"מ המרדכי דחה שם דבריו והכי מסתבר דלא יהיה אלא משתמש בבעלי חיים דאסור כדלעיל סי' ש"ה סעיף י"ח".

2. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים).

3. בצל החכמה (ח"ה סי' ל"ג, סי' ל"ד) – "השימוש בשבת ויו"ט אסור בכל בע"ח, גם באלה שכל תשישתם להיתר ולא שייך בהם חששא דשמא יחתוך זמורה".

4. באר משה (ח"ב סי' כ"ח) – "אלו שיש להם חתול ועופות אסור לטלטלן ביום השבת".

5. יביע אומר (ח"ה או"ח סי' כ"ו) – "ופשוט דה"ה לתוכי שמונח בכלוב שאסור לטלטלו בשבת ויו"ט כדין עופות המצפצפים".

6. ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח הע' קע"א) – "דלא מהני ייחוד בבעלי חיים כדי להשתמש בהם".

7. עי' חוט שני (ח"ג עמ' קמ"ד ד"ה וכל) – "לאלה שמשחקין עם בעלי חיים כמו כלב וכדו', דלא מהני, וגם מה"ט לא מהני להם ייחוד לבעלי חיים למשחק, שזה גזרה אחרת שאין משתמשים בבע"ח ולא משום מוקצה, וצ"ע".
 8. הגר"ח ק' שליט"א (אסיפת יצחק ג' אלול תשס"ו) – "שאלה: בעלי חיים המשמש כשעשוע כגון כלב או עוף, האם מותר לטלטלו בשבת. תשובה: לא".
 9. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' ל"ט, תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' רפ"ח אות ק"ט) – "אפילו בעלי חיים העומדים לשעשוע הם מוקצים".
 10. שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' י"א) – "בעלי חיים ביתיים אף הם מוקצים. לכן מי שיש בבית דגים, חתול, כלב או עוף המצפצף (תוכי) אסור לטלטלם כי הם מוקצים".
 11. טלטולי שבת (סוף עמ' קי"ח) –
- Pets are considered functionless (playing with them or looking at them is not considered a function) and are, therefore, totally muktzah.
12. הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק כ"א הע' א') – "דאסור לטלטל אפי' הני בעלי חיים שמיוחדים לשחוק".
 13. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' ח', לוח המוקצה ערך בעלי חיים).
 14. לוח מפורט (אות מ"ו).
 15. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ד) – "ואפילו בעלי חיים שבני אדם מגדלים בבתיהם ורגילים בימות החול ליקח אותם בידיהם ולטלטלם הרי הם מוקצה ואין לטלטלם בשבת. ולכן אין לטלטל כלב וחתול או צב או אפרוחים הגדלים בבית".
 16. הגר"ש ד' גרוס (מ"ב למעשה ס"ק רל"ט) – "בעלי חיים ביתיים העשויים לנוי, יש להחמיר שלא לטלטלם בשבת, כדי לחוש לדעת האוסרים מטעם לא פלוג".
 17. עי' הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' ט"ז) – "עוף או בע"ח שמגדלין לנוי או משחק נחלקו הראשו' ז"ל, וי"א דהוי מוקצה ואסור לטלטלו, ויש מקילין בזה ולמעשה יש להחמיר בזה, ומ"מ המיקל אין למחות בידו".
 18. צער בעלי חיים (פרק ט"ז אות ד' ס"ק א').

ב. מיקל: אינם מוקצה.

1. הגר"מ אליהו זצ"ל (מראש צורים [דוד] סי' ל"ח אות ו') – "שדי בזה שזו מחלוקת ראשונים במוקצה שהוא מדרבנן ולהקל".
2. הגר"ש זצ"ל (בית היין [זיסן] עמ' קמ"ח) – "הורה בזה מו"ז (שליט"א) [זצ"ל] שבמקום שמקובל הדבר שיש להם בע"ח להשתעשע בו אפשר לסמוך להקל ע"ד רבנו יוסף בתוס' בפרק כירה (מה: ד"ה הכא במאי עסקינן) באפרוח חי דחזי לשחק בו תינוק כשבוכה אינו מוקצה. ובדאי ופשיטא שלצורך עיור להדריכו וכלב זה הוא יד ימינו, דסומכים להקל".

ג. דעת האג"מ.

1. אג"מ (טלטולי שבת אות כ"ד, פרק ז' הע' ו') – "צפורים קטנים שמצפצפין וקטנים משחקין עמהם, האם דינם כמוקצה, דלפי המ' בתוס' שבת דף מ"ה ע"ב ד"ה הכא התיר הר"ר יוסף לטלטל אפרוח חי, דחזי לשחק בו תינוק. תשובה: כל בעלי חיים הו"ל מוקצה, אפי' אותן שהתינוקות משחקין בהן".
2. אמנם עי' אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"א) – שמוסיף "אלא א"כ הם מיוחדים לשעשועים (פעטס)".
- א) ל"מ זה לשון בטלטולי שבת, וצ"ע ג. שו"מ צער בעלי חיים (פרק ט"ז הע' תשע"א), "וכתב לי הר"ר ספטימוס שליט"א שמה שהוסיף שם המו"ל באותיות קטנות, תמוה מאד וטעות גדולה כמבואר למעיין".
3. מראי מקומות – דברות משה (סי' ל"ג ענף ד' ד"ה ומכיון).

ד. דעת הגר"ש זצ"ל.

1. הגר"ש זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ד ד', עי' ששכ"ה פרק י"ח הע' ס"ב [דפו"ח, הע' ס"ב], עי' ועלהו לא יבול ח"א עמ' ק"נ) – "צפורים וכדומה או כלבים שאנשים - אלה שמבלים זמנם להבל ולריק - רגילים לשחק בהם, כיון שתשמישם הוא לטלטל ממקום למקום שפיר שרי, ואין זה מוקצה".
2. הגר"ש זצ"ל (ועלהו לא יבול ח"א עמ' של"ה, שולחן שלמה הע' על ס"ק ע"ד ד') – "אולם כאשר נודע לי מהר"ח או"ז ראיתי שם שגם הוא סובר להיתר ורק הרא"ש לא רצה להתיר לו. וזה נוגע לעורים בנוגע לכלב שלהם וכן בדגי נוי לטלטל ממקום למקום, אולי יש מין מוקצה הנקרא בע"ח כמו שיש מוקצה הנקרא 'אש' שאסור בשבת".

ה. מראי מקומות – בנין שלום (סי' י"ח), הר"ח ג'כטר (RJJ חכ"ג עמ' מ"ט).

1. הגר"א ליכטנשטיין (מראש צורים סי' ל"ח סוף אות ו') – "שראו להחמיר שהרי כך נראית דעתם העיקרית של התוספות, המרדכי, הגהות אשר"י והרא"ש. אך אין למחות ולהעיר ביד המקילים משום דסוף סוף הדבר שנוי במחלוקת הראשונים ומסתבר טעמייהו דהמקילים".

ו. לטלטל אקוואריום (aquarium), דגים ומים בתוך זכוכית.

1. מיקל.

א) קצות השלחן (סי' קכ"א ס"ק ד') – "המגדלין מיני דגים. קטנים בתוך כלי זכוכית עם מים לנוי ולתכשיט, וכשמחליפין המים מוציאים הדגים, אסור לתפסן בשבת משום איסור צידה, וגם משום איסור מוקצה יש לומר דאסור, אע"פ דאינן עומדין לבישול ולאכילה, אלא לתכשיט בעלמא, אבל אינן עומדין לטלטלן כמו שהן אלא עם הזכוכית והמים, ע"כ הוי מוקצה, ומה שנהוג לטלטלן

- בעת שמחליפין המים זה לא מוציאים מתורת מוקצה כדמוכח מהח"א ... אבל לטלטל הכלי זכוכית עם הדגים מסתבר דמותר כיון שעשוין לנוי ולקישוט הבית הוי דבר שמלאכתו להיתר".
- (ב) יסודי ישרון (מער' הל' שבת עמ' קנ"ו) – "נראה דאין לאסור כיון שעשוין לנוי ולתכשיט לקשט הבית".
- (ג) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק י"ח הע' ס"ב [דפו"ח, הע' ס"ב], פרק כ"ז הע' צ"ו [דפו"ח, הע' ק"א], שולחן שלמה ס"ק ע"ד.ב', הע' שם, ביצחק יקרא על סעי' ל"ט) – "הואיל ומצויים מאוד ורגילים להעבירם ממקום למקום וכולם יחד מיוחדים לנוי, בכגון זה אף הכלי והמים הם בסיס לדגים גם הרא"ש מודה דשרי לטלטלם בתוך הזכוכית, ולא יחמיר משום לא פלוג ...".
- (1) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה דפו"ח פרק כ"ז הע' ק"א, שולחן שלמה הע' על ס"ק ע"ד.ב') – "דאם לא מטלטלים אפשר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס".
- (ד) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"ה) – "בספר יביע אומר ... ובספר קצות השולחן ... לדעתי אין זה השגה ...".
2. מחמיר.
- (א) עי' הר צבי (או"ח ח"א סי' קצ"ד) – "כלי זכוכית מלא מים ובו דגים קטנים לנוי ... יש בזה משום איסור טלטול מוקצה דבע"ח שאסורים בשוי"ט".
- (ב) אג"מ (או"ח ח"ד סוף סי' ט"ז, טלטולי שבת פרק ב' הע' צ"ב ס"ק ב', רבבות אפרים ח"א סי' רל"ט) – "ולטלטל בשבת ויו"ט הכלי עם דגים קטנים שנעשו לנוי ולקשט הבית נראה שאסור דבע"ח מוקצין הם אף בכה"ג דהם כגורגרות וצימוקין כמפורש בתוס' שבת דף מ"ה ד"ה הב"ע שמסקי דלא כהר"ר יוסף והכא גם הכלי אסור דלא שייך להפריח".
- (ג) עי' באר משה (ח"ב סי' כ"ח אות ד') – "האקוואריום בעצמו לא התרתי לטלטלו ביום השבת מחמת הצמחים שבתוכו, אבל המיקל להתיר אין מזניחים אותו, והשומר נפשו לא יטלטלנו".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות ק"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"א, הע' קל"ה) – "בעלי חיים שמשחקים בהם, כגון דגים וכדו', יש גם איסור מוקצה דבע"ח".
- (ה) יביע אומר (ח"ה או"ח סי' כ"ו אות ג', הליכות עולם ח"ג עמ' רי"ג) – "וראיתי ... בס' קצות השולחן ... ועמו הסליחה, שאין זה עיקר לדינא, וכנראה שנעלם מעינו הבדולח מחלוקת המהר"ח או"ח עמ' הרא"ש בדין עופות המצפצפים בקול נאה אם מותר לטלטלן, ולדעת הרא"ש שהלכה כמותו שסובר לאסור, הוא הדין והוא הטעם לנ"ד".
- (ו) עי' ששכ"ה (פרק כ"ז סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"ז]) – "ובאשר לטלטול האקווריון עצמו על המים והדגים שבו, יש מקום להחמיר ולחוש לאיסור מוקצה".
- (ז) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' י"א) – "אקוואריום שיש בו דגי נוי הוא מוקצה".
- (ח) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קכ"ד, עי' הע' קס"ח) – "אקוואריום שיש בו דגי נוי אסור לטלטלו".
- (ט) אות ברית (סי' ה' סעי' ח').
- (י) טלטולי שבת (עמ' קכ"א).
- (יא) עי' צער בעלי חיים (פרק ט"ז אות ד' ס"ק א', אות ו' ס"ק ב') – "ולמעשה כתבו האחרונים דיש מקום להחמיר ...".
3. מראי מקומות – אז נדברו (ח"ח סי' ל"ו, ח"ט סי' כ"ז, "יש להחמיר שלא במקום צורך גדול"), הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' ל"ט), פסקי תשובות (אות כ"ח), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' רכ"ז, במקום הצורך יכול להקל), לוח המוקצה (ערך אקווריום, ח"ג פרק ה' סעי' ט'), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' י"ז), הלכה שלימה (מוקצה סי' כ"ח), הר"ב עקשטיין (קובץ קול התורה חנ"ב עמ' קפ"ט).
4. ביאור הדבר: יש שני טעמים להחמיר
- (א) מצד הראשונים דף מה: [אג"מ], או מצד הרא"ש [יביע אומר], (ועי' הבאר משה שמצד הצמחים שבתוכו).
- (ב) וצ"ב, שטעם הראשון שמצד הסוגיא דף מה: שם מדברים בזמן שאין יחוד. משא"כ דגים ומים בתוך זכוכית, הוי עומד לנוי. וכן האג"מ עצמו בדברות משה (סי' ל"ג ענף ד' ד"ה ומכיון, לשונו מובא לעיל [וכל שכן להוספה באג"מ או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"א, עי' לעיל]).
- (ג) וטעם השניה, מצד הרא"ש. י"ל, שיש לחלק בין עופות שאומרים לא פלוג, אבל לא לגבי דגים. וכדאי באז נדברו (ח"ח סי' ל"ו אות ב'), לשונו מובא לעיל.
- ז. כלב נחיי (seeing eye dog).
1. אינו מוקצה.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ד.ב', עי' הע' לס"ק ד', ששכ"ה פרק י"ח הע' ס"ב [דפו"ח, הע' ס"ב], ועליהו לא יכול עמ' ק"נ, עי' עמ' של"ה, ביצחק יקרא סי' ש"ח על סעי' ל"ט - לכאורה לשיטתיה) – "בכה"ג שהוא עומד ומיוחד לשימוש כזה שצריכים לטלטלו מסתבר דלא חשוב מוקצה".
- (ב) הגריש"א זצ"ל (בית היין [זיסון] עמ' קמ"ח) - לשונו מובא לעיל.
- (ג) צער בעלי חיים (פרק ט"ז אות ד' ס"ק א').
2. מוקצה.
- (א) אות ברית (סי' ה' סעי' ח').
- (ב) לוח המוקצה (ערך בע"ח - המסייע לעוור, ערך כלב לעוור).
3. מראי מקומות – אג"מ (או"ח ח"א סי' מ"ה ד"ה ולכן), שו"ת לב אריה (ח"ב סי' ב'), הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' ל"ט), ששכ"ה (פרק י"ח הע' ס"ב [דפו"ח, הע' ס"ב]), טלטולי שבת (עמ' קכ"א), RJJ (חכ"ג עמ' נ"ח).

ח. חגבים (grasshoppers).

1. קצות השלחן (סי' קמ"ז ס"ק ט') – "וחגב חי טמא כיון שאסור ליתנו לתינוק לשחק בו ממילא אינו ראוי לכלום בשבת ואסור בטלטול, ואם הי' ראוי לבהמה ועוף, הי' מקום לפלפל אם נותנו לתוך פי הבהמה שתאכלנו אם הוי כהורגו בידים ולא גרמא וי"ל דבאנו למחלוקת שבין המג"א והאה"ע"ז (בסי' שכ"ח) במעמיד עלוקה, אבל מהמשנה (שבת צ:) משמע דחגבים אינם ראויים לבהמה ועוף, דאל"כ יהא חייב המוציאם בשבת מפני שמצניעין אותן לבהמה ועוף, אבל חגב חי טהור דמותר ליתנו לתינוק לשחק בו ממילא לא הוי מוקצה, ואע"פ דאין אנו נוהגין לאכול שום חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהם כמ"ש הט"ז (יו"ד סי' פ"ה), כתבתי זה לאחינו התימנים ששמעתי שאוכלים חגב טהור עפ"י המסורת שבידם, ומ"מ צריכים לזהר בו משום צידה ... וחגב טהור שמת בשבת מותר לאכלו ולא הוי מוקצה, אע"פ שלא היה ראוי לאכילה בבין השמשות, כיון דלא דחאו בידים, וכמו בהמה שנשחטה בשבת לחולה שיב"ס שחלה בשבת דמותר לבריא לאכול מהם חי כמו שמבואר בסי' ש"י ס"ו, ובסי' שכ"ד גבי בהמה נבילה בשבת, כש"כ בחגב **שלא הי' מוקצה** לטלטל ביה"ש הואיל וראוי לתינוק לשחק בו, אלא שלא היה ראוי לאכילה בע"כ של האדם ולא דחאו בידים, שאם מת בשבת מותר לאכלו".

י. מראי מקומות.

1. הגר"א נבנצל (על מ"ב ס"ק קנ"א) – "אבל לקחת בעל חיים לטיול בלי לטלטלו ממש, דהינו ע"י רצועה, אע"ג דבזה מטלטל שעור מותר, דהוי רק טלטול מן הצד. וכן מותר להוליך בהמות למרעה בלי להראות ליריד".

קנ. שערות של בעלי חיים.

א. מקור.

1. מחבר (סי' ש"ב סעי' י"א) – "מי שנתלכלכה ידו בטיט, מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה".

ב. קשה, והא מטלטל מוקצה.

1. היינו שאינם מחוברים בבהמה.

(א) תוס' שבת (סי' ש"ב ס"ק ל"ד) – "היינו שאינם מחוברים בבהמה דאל"כ הא קי"ל דאסור לטלטל בע"ח אפי' מקצת".
(ב) עי' גדולות אלישע (סי' ש"ב ס"ק מ"ז) – "דהך זנב מיירי בתלוש. ויתכן שהיה בזמנם נוהגים שחותכים הזנב ומשתמשים בו ... ועדיין צ"ע".

(ג) בה"ח (סי' ש"ב ס"ק פ"ט) – "ולוי נראה דמ"ש בזנב הסוס וכו' היינו בכלים העשויים משער זנב הסוס וכו' וכמו שעושין איזה כלים משערות ולצורך גופן מותר לטלטל".

(ד) חזון יחזקאל (תוספתא שבת פרק י"ז הל' ה' ביאורים) – "היינו שאינו מחובר דאל"כ הא קי"ל דאסור לטלטל בע"ח ואפילו מקצתם אסור כמו במת".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' ש"ב סעי' י"א על בה"ל) – "נראים דברי התו"ש, דאין דרך להשתמש בזנב הסוס במחובר, שמא יבעט וכדו'. ועוד, דדוחק לומר שמקצת החפץ יהיה אסור בטלטול ומקצתו מותר. וקושי הבה"ל מן התוספתא, דאם כן הכלל דא מלתא, לענ"ד נראה לישב, דהתוספתא רק משמיעה לנו שדברים אלו עומדים לשימוש".

(ו) מגדים חדשים (דף קנד: ד"ה משפסף) – "הבה"ל ... צ"ע, דהרי מבואר בגמרא כאן דלשפסף על גב החמור לשעשע התינוק, אסור דהוי בכלל צדדין, מכל שכן לקנח ידיו בזנב הבהמה דהוי בכלל משתמש בבעלי חיים ואסור. ומה שכתב שלא הוזכר זה בשום פוסק, הוא מרוב פשיטותו דבדאי מיירי בתלוש. ומה שהכריח מלשון התוספתא שאמרו בזנב שועל או בשער שועל. הנה הן אמנם שכן הוא בתוספתא לפנינו, אמנם **ברור שהוא טעות סופר**, ובתוספתא דפוס ראשון כתוב 'שיער של שועל', ומזה נעשה אח"כ בטעות שועל. וצריך לומר שיער של שועל, וכן הוא בתוספתא הנדפס על פי כתב יד. וכן הביא בחסדי דוד לשון התוספתא שיער של שועל, וכתב פי' כלי מתוקן משיער העשוי לסוד ולהטיח בו את הבית ע"ש. ולפי זה אין שום ראייה מלשון התוספתא. ועל כרחק צריך לומר כדברי התוספתא שבת דמיירי בתלוש".

2. "אפשר דלא אסרו רק גופן דבעלי חיים ולא בשערן שהוא מחובר להן דלא חשיב כגופן בזה וצ"ע" – בה"ל (סי' ש"ב סעי' י"א ד"ה מקנחה).

3. הוי טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר.

(א) שביתת השבת (קוצר ס"ק ל"ז ד"ה עוד) – "דטלטול מקצת המוקצה הוא דומה לטלטל מן הצד ... לצורך דבר המותר מותר".
(ב) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ד') – "ונראה שטלטול חלק מן המוקצה נחשב כטלטול מן הצד, וטלטול מן הצד הותר רק לצורך דבר המותר, וכמ"ש השו"ע בסימן ש"א סעיף ח', ולכן לקנח בזנב הסוס, דהוי לצורך דבר המותר, מותר בשבת".

4. "י"ל דכשמקנח בזנב בדרך העברה לא חשיב כמטלטלו" – חידושים וביאורים (סי' ט"ז אות י"ב ד"ה ויעויין).

5. משום כבוד הבריות.

(א) שבט הקהתי (ח"ב סי' ק"ל אות א') – "ואע"ג דבע"ח הוי מוקצה, מ"מ י"ל כמו דאשכחן דהתירו חז"ל משום כבוד הבריות לטלטל אבנים לקנח ואע"ג דאבנים הוי ג"כ מוקצה מחמת גופו כמו בע"ח עי' בסימן [שי"ב ס"א] ה"ג אם ידיו מלוכלכים ואין לו דבר אחר במה לקנח מותר לקנח בשער של בע"ח, ואע"ג שהוא מוקצה, מ"מ זה הוי ג"כ כבוד הבריות שלא יהא ידיו מלוכלך בטיט, ואה"נ אם יש לו דבר היתר לקנח בו אז אסור לקנח בזנב הסוס משום מוקצה".

ג. קשה: משתמש בבעל חי.

1. "דהך זנב מיירי בתלוש. ויתכן שהיה בזמנם נוהגים שחותכים הזנב ומשתמשים בו ... ועדיין צ"ע" – גדולות אלישע (סי' ש"ב ס"ק מ"ז), תורת שבת (סי' ש"ב ס"ק כ"א, "פי' שנחתך מן הסוס או מן הפרה, אבל בעודן בחייתן אסור דמשתמש בבעלי חיים הוא").

2. י"ל: נכלל בצידי צדדין.

א) שבת הקהתי (ח"ב סי' ק"ל אות ג') – "דוקא צדדין אסורים אבל צדי צדדין מותרים ומה הם צדדים דופני בהמה ועוקצי' וערפה שהם מקומות שאין ראויים לרכיבה ואיסורם מפני שהם נגד הגב שהוא מקום רכיבה וכו'. ועיי"ש דמסיק דמה שתחתיה כגון מעיה הוי צדדי צדדין ומותר להשתמש שם עיי"ש, אלמא דס"ל להמאירי דכל מה שהוא נגד הגב שהוא מקום רכיבה אסור ומה שאינו נגד הגב מותר להשתמש שם ... ולפי זה יש לומר דהא דאוסר המאירי בעוקצי' הבהמה להשתמש כנ"ל, היינו למעלה נגד הגב דשם הוי נגד מקום הרכיבה אבל להשתמש בהזנב בהחלק מה שתלוי למטה ממעיה לא הוי נגד הגב וכמו דמותר להשתמש במעי הבהמה כמו שכתב המאירי הוא הדין דמותר לקנח בזנב הסוס בחלק התלוי למטה וניחא התוספתא, ודוק".

ב) מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ז אות י"ח) – "אפשר ליישב, שהזנב אינו מתבטל לבהמה ולכן אינו נחשב לצדדים, וכעין שכתב הש"ס"כ לעיל פכ"ו הערה מ"א, שאדם היושב על עץ אינו נחשב לצדדים, ומותר ליתן דבר מה בתוך ידו".

3. "י"ל דלא נאסר בבהמה השתמשות בבע"ח אלא סמיכה וכיו"ב וכדמשמע לשון הרמב"ם ... – אורה ושמחה (פ' כ"ב הל' ט', הו"ד בס' הערות וביאורים סי' ש"ב אות י"ב).

ד. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ"ז הע' נ"ג [דפו"ח, הע' נ"ו], הע' פ"ה [דפו"ח, הע' צ'], בנין שלום (מוקצה, סי' י"ט), תורת המלאכות (מלבן ס"ק צ"ז).

1. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ז מילואים הע' נ"ג [דפו"ח, הע' נ"ו], שולחן שלמה סי' ש"ה ס"ק ט') – "אפשר שרגילים בכך לנגב ידים מלוכלכות בשערותיו וחשיב כעומד לכך, ולכן גם אין השערות מוקצה, אע"ג שמחוברת לבע"ח".
הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ז) – "נ"ל דאסור לנגוע בבע"ח משום שמזיז את השערה ואם הוא לא לצורך הו"ל מוקצה".
הגרשז"א זצ"ל (סי' ש"ט ס"ק י"ב ד"ה גם) – "וגם ממה שמותר - סי' ש"ב סעיף י"א - לנגב בזנב הסוס, ועכ"פ מותר כלאחר יד".

הגרשז"א זצ"ל (סי' שי"א ס"ק ח') – "ליישוב מאי דקשה לי אהא דמבואר בשו"ע - סי' ש"ב סעיף י"א - שיכול אדם לנגב ידיו בשערות של סוס אע"פ שהוא מזיז את השיער, ויתכן לפי"ז דכיון שרק מנגב דשפיר שרי אע"פ שמזיז, אבל אם ירצה להגביה שערה ולראותה שפיר אסור מפני שמזיז מוקצה, אך יתכן גם לחלק ולומר דאבר נקרא חלק חשוב ולכן אסור משא"כ שערות דאינם חשובות, וצ"ע".

2. הגרפ"ש זצ"ל (חידושי בתרא סי' ש"י על מ"ב סוף ס"ק כ"ב) – "ונענוע אסור אפילו בכל דהו, וראי' משערותיו של מת".
3. חידושים וביאורים (סי' ט"ז אות י"ב ד"ה ויעויין) – "צריך טעם אמאי לא מיתסר משום משתמש בבע"ח ... ואפשר דלא גזרו על שימוש בבעלי חיים אלא כשמשמש בחיותו של הבע"ח, וכל השימושים נחשבים כשימוש בבע"ח ואף כשנשען על בשרו וכיוצא בו, דאינו דומה נשען על בשר החי לנשען על בשר המת, אבל שימוש בשער הזנב בזה אין שום חילוק בין אם היה השער גזוז ותלוש לבין אם הוא מחובר, וגם אין הבעל חי מרגיש בשימוש בהן [ומשמע דאף בשועל כן], הלכך לא חשיב כשימוש בבעל חי, ולפי זה אפשר דגם לא חשיב מוקצה כיון דראוי לשימוש, דכל מוקצה דבעלי חיים הוא רק משום שאסור להשתמש בהן, וכיון דבשער הזנב מותר להשתמש תו לא חשיב מוקצה, וצ"ע ... שוב שמעתי דכמדומה דרגילין לשמש בזנבות הללו שימוש כלי לניקוי כמו שמשמין כהיום הכלים העשויות משערותיהן, ואם אמנם כן הרי הדבר פשוט כדברי התוספתא שבת דבתלושין קאמר, ונקט הני לאשמועינן דבסתמא משנתלשו עומדים לכך ולא חשיבי מוקצה, וכן מפורש ברי"ף בפ' כל הכלים דמכבדין בזנב שועל".

קנא [חי נושא את עצמו - סעיף מ']

א. משנה (דף צג:) – "את החי במטה: פטור אף על המטה, שהמטה טפלה לו".

1. גמרא (דף צד.) – "את החי במטה פטור אף על המטה. לימא מתניתין רבי נתן היא ולא רבנן. דתניא: המוציא בהמה חיה ועוף לרשות הרבים, בין חיין ובין שחוטין - חייב. רבי נתן אומר: על שחוטין חייב, ועל חיין פטור, שהחי נושא את עצמו. אמר רבא: אפילו תימא רבנן; עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן אלא בבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשיהו, אבל אדם חי דנושא את עצמו, אפילו רבנן מודו ... אמר רבי יוחנן: ומודה רבי נתן בכפות".

ב. משום שהחי מיקל עצמו.

1. רש"י (דף צג: ד"ה את) – "וחי לא מיחייב על הוצאתו, דהוא מקיל עצמו ונושא עצמו".

ג. כמו שנים שעשו.

1. תוס' הרא"ש (שבת דף צד. ד"ה שהחי) – "שהחי נושא את עצמו, תימה מאי נפקא מינה והא זה יכול וזה אינו יכול דברי הכל חייב והנושא אפי' אין הנישא נושא את עצמו יכול הוא לנושא ואפי' אם היה מת והנישא אינו יכול לישא את עצמו אלמלא זה נושא אמאי פטור, י"ל משום דלא אשכחן במשכן הוצאה בחי שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם והחלזון מיד כשנצוד פוצעין אותו קודם שימות כי היכי דליתציל ציבעיה, ולא נהירא לי דלישנא שהחי נושא את עצמו לא משמע כפירוש זה, ועוד מאי שנא בהמה חיה ועוף מאדם, ועוד מאי נפקא מינה אם לא מצינו הוצאה לבעלי חיים במשכן אינה חובה שימצא במשכן הוצאת כל הדברים רק שמצינו הוצאה בדבר אחד, הילכך נראה לי דלא דמי לזה יכול וזה אינו יכול דהתם אם לא היה זה שאינו יכול מסייעו והיה מסיר את ידו היה האחר יכול להוציאו בעצמו הילכך הוי מסייע שאין בו ממש וחשבינן ליה כאלו אינו מסייעו, אבל הכא דא"א כלל שהנושא יושא בלא סיוע הנישא הילכך הוי מסייע שיש בו ממש ופטור הנושא".

2. פסקי רי"ד (ריש דף צד.) – "את החי במטה פטור אף על המטה. דקסבר חי הוא נושא את עצמו, ואין זה יחיד שעשאה".

3. תפארת ישראל (פרק י' אות כ"ט) – "והני מילי אדם, אבל בהמה חי' ועוף, אפי' חיים חייב, דמדורוצים להשמט, מכבידין עצמן, ולא הו"ל שנים שעשאוהו (כך נ"ל, ולתוס' שפירשו חי נושא את עצמו, ר"ל דבמשכן לא היו נושאים דבר חי, ק"ל אם כן לרבנן למה בנשא בהמה חי' חייב, וי"ל, ועי' שבת צ"ד א' ועירובין צ"ז ב')".

4. שפת אמת (דף צד. על תד"ה שהחי) – "ואומר ר"י דממשכן גמרינן תירוצם אין מובן דכי צריך להיות ממש אותו דבר שהוציאו במשכן כיון דגוף הוצאה ה' במשכן ממילא חייב על כל מה שיוציא וקושייתם י"ל דבעלמא היינו טעמא דז"י וזה אינו יכול פטור משום דאי לא הוא ה' יכול חבירו לבדו לשאת נמצא דהא"י אין מצטרף עמו דלא עשה כלל עמו ומשום"ה חייב אותו שיכול אבל הכא לא שייך לומר דל כח האדם ויכולה הבהמה בעצמה לשאת דזה אינו דהא כח האדם אי אפשר להפרד ממנו אם לא שילך לו לגמרי אבל כל זמן שהוא נישא על הבהמה אי אפשר לומר דבלא כח האדם תשא הבהמה אותו דהא אי אפשר שתשא אותו ולא יהא כחו עמה וממילא ע"כ מצטרף ושפיר לא הוי מלאכה".

ד. משום שאינו דומה למשכן.

1. תוס' (שבת דף צד. ד"ה שהחי) – "שהחי נושא את עצמו. תימה לר"י למה פטור דאי משום שהחי מיקל עצמו והלא אפילו במשא קל יותר חייב ואי משום דשנים שעשאו פטורין הא הוי זה יכול וזה אינו יכול שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא והנושא יש בו כח לנושאו אפילו היה מת ואומר ר"י דממשכן גמרינן שלא היו נושאים דבר חי שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם והחלזון מיד היו פוצעין אותו טרם ימות דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליצליל ציבעיה".

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ב' ד"ה וצריך) – "אבל ניחא זה רק לר' נתן שפוטור בכל בע"ח אבל לרבנן דפליגי בשאר בע"ח ומחייבו ומודו באדם אין לומר דגמרינן ממשכן דהא שם לא נשאו אף שאר בע"ח ומ"מ ילפי שחייב א"כ גם אדם ניליף לחייבו וצריך לומר "...".

2. ערה"ש (סי' ש"א סעי' כ"ז) – "המוציא אדם חי פטור דחי נושא את עצמו ולא משום קילות המשא דהא גם במשא פחותה מזה חייב אלא משום דבמשכן לא ה' נושאים בני אדם שאין זה ממלאכת המשכן [תוס' צד. ד"ה שהחי] וביאור הדברים דאע"ג דלא בעינן ממש בכל פרט ופרט דומיא דמלאכת המשכן אלא כיון דמלאכה זו היתה במשכן חייב במלאכה זו אף במה שלא היה במשכן מ"מ כיון דנשיאת אדם בעל חי משונה מכל המשאות דכל המשאות הנושאות נושאן כולו אבל האדם נושא את עצמו ונמצא שהנושא אינו נושא בשלימותו ואמנם אם היה דבר זה במשכן היה חייב אבל כיון דבמשכן לא היה א"כ מלאכה זו לא היתה במשכן אבל הנושא בהמות וחיות ועופות חייב דאינהו משרבטי נפשייהו [גמ' שם] כלומר מכבידים עצמם כלפי מטה ואין נושאים את עצמם והוה דומיא דכל המשאות וגם י"ל שהיה במשכן שהיו נושאים אילים המאדמים שהיו צריכין למלאכת המשכן וכן תינוק שאינו יכול לדרוך ברגליו חייבים עליו וכן חולה וכן כפות דכל אלו אין נושאים א"ע והוה דומיא דכל המשאות וגם במשכן י"ל שהיו שכן הנשים שטו אם היה להן תינוק היו נושאות אותו וכן כשנחלה אחד מהבעלי מלאכות בהכרח שנשאוהו וכפות וחולה הכל אחד [עתוס' שם וזהו לר"נ ולא לרבנן ודו"ק]".

ה. בעל המאור (שבת דף נט.) – "ובפ' המצניע אמר רבא אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן אלא בבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשייהו אבל אדם דחי נושא את עצמו אפי' רבנן מודו ויש לומר כי תינוק שאינו רגיל לילך ברגליו כבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשייהו דמי ושמעת מיניה דליתיה לההוא טעמא שכתב ה"ר שלמה ז"ל בפ' מפנין בפ' והאשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים דאי נמי מגביה ליה חי נושא את עצמו דהכי אוקימנא התם דבאדם מודו ליה רבנן לרבי נתן אלו דברי הרב וקשיא עליה הא דרבא דהכא דשמעת' אזלא כרבי נתן ולא כרבנן ואם באנו לומר שזה התינוק האמור כאן הוא קטן שבקטנים שגורר רגלו ואינו נוטל אחת ומניח אחת א"כ הרי זה ככפות ואמרין בפרק המצניע מודה רבי נתן בכפות ואפילו באדם שאינו נושא את עצמו כל זמן שהוא כפות לפיכך נ"ל טעם אותה המשנה ובריייתא ששינוי והאשה מדדה את בנה קל הוא שהקלו חכמים משום צערא דתינוק שלא גזרו בו משום עקירת רגליו ברשות הרבים כשם שגזרו בבהמה חיה ועוף ברה"ר ובעגלים וסייחין כמו כן מפני שהם נוחין לילך ברגליהם לא גזרו בהן ולא גזרו ברה"ר אלא בבהמה דקה וחיה דקה בקטנים שלהן מתוך שהן קשים להנהיגם ברגליהם אתי למעבד בהו עקירה ובחצר לא גזרו בדדוי כל דבר אלא בתרנגולת בלבד משום דמקפיא נפשם".

1. אג"מ (יו"ד ח"א סי' ב') – "והנכון לע"ד דממשכן ילפינן להחשיב הוצאה למלאכה בדבר שמוכרח וניכר שנשאוהו לכאן דכשהיה החפץ ברה"י ועתה הוא נמצא ברה"ר ניכר וידוע לכל שנשאוהו לכאן דאל"כ לא היה אפשר להחפץ להיות ברה"ר וזהו חשיבות מלאכה דהוצאה כיון דבלא מעשה אדם לא היה נעתק ממקומו הראשון וכל רואה החפץ מונח באיזה מקום שואל מי הביאו לכאן אבל האדם שהולך בעצמו וכשרואין אותו ברה"ר אף שידוע שהיה מתחלה ברה"י אין כאן שאלה מי הביאו לכאן כיון דמעצמו יכול לבא לכאן בלא שום מלאכת משא אדם ולכן אף שנעשה העתקתו מרה"י לרה"ר ע"י משא אדם אין לזה חשיבות מלאכה דהוצאה כיון דלא ניכר בהדבר שנעשה בה מלאכה. וזהו פירוש נושא את עצמו לא שעתה בעת שנושאו האחר הוא גם נושא עצמו שזה אינו טעם לפטור אלא על עצם ההעתקה ממקום למקום הוא נושא את עצמו וכל הרואה אותו במקום אחר מכפי שהניחו לא ישאל איך בא לכאן דהרי נושא את עצמו ויכול לבא לכאן בלא שום מלאכה לכן אין לזה חשיבות מלאכה אף שנעשה ע"י הוצאת אדם דאין ניכר בזה מלאכה. ובע"ח שאינם בני דעת ואף שיכולין לילך בעצמם מ"מ למקום זה לא היו הולכין ויש הרבה מקומות ואולי רובם שמעצמן לא היו הולכין לשם בלא הנהגת או נשיאת אדם משום דמשרבטי נפשייהו ונשמטין מיד המנהיג ולכן כשרואין בע"ח במקום אחר מכפי שהניחם יש כאן שאלה להרואה איך באו לכאן אם ע"י אדם או בעצמן ואם ע"י אדם אם רק ע"י שהנהיג אותה או שהוצרך לנושאה. ולכן סברי רבנן שבבע"ח לא אמרינן נושא את עצמו דנחשב שניכר בזה מעשה אדם דכיון דהרואה יסתפק בזה הוא גם כן הכרה למלאכה. ויש גם להסביר דמאחר דמעצמן לא היו באין לכאן בעת שהאדם צריך לזה וצריך האדם לעשות תחבולות להוציאו לשם הוא חשיבות מלאכה אף כשהולך בעצמו אך שנעשה מלאכה זו שלא באיסור כי נעשה ע"י הבע"ח אבל בעצם העתקת בע"ח ממקום למקום לצורך האדם הוא ענין מלאכה ולכן כשנעשה זה ע"י נשיאת אדם הרי נעשה המלאכה באיסור וחייב. ור' נתן סובר דאף בבע"ח כיון דבהרבה פעמים נושא את עצמו שאף כשאינו רוצה לילך מנהיגו האדם ולא ע"י משא לכן הוא כאין ניכר שנעשה במלאכה כיון שיש לתלות שבא ברגליו ואף שניכר שהיה כאן תחבולות אדם להוציאו כיון שלא ניכר שהוצרך למלאכה אין לזה חשיבות מלאכה....".

ו. אנשים: המוציא אנשים בשבת.

1. עדיין יש איסור דרבנן – מג"א (ס"ק ע"א), ח"א (כלל נ"ב סעי' ח'), גר"ז (סעי' פ"א), ערה"ש (סי' ש"א סעי' כ"ח), מ"ב (ס"ק קנ"ד), פוסקים.

ז. שאר בעלי חיים: המוציא בעלי חיים בשבת.

1. איסור דאורייתא [פסק כחכמים]: שהמוציא בעלי חיים בשבת חייב – רמב"ם (פרק י"ח הל' ט"ז), מג"א (ס"ק ט"ז), ערה"ש (סעי' ס"ו, סי' ש"א סעי' כ"ז), בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות ח'), מ"ב (ס"ק ק"ג), פוסקים.

קנב] טלטול בעלי חיים.**א. בעלי חיים [חוץ מתרנגול]: מדדים אותם בחצר.**

1. רק משום צעב"ח – ר"ן (דף נא: ד"ה ומיהו), עי' מחבר (סעי' מ', "אם צריכין הבע"ח לכך"), עטרת צבי (ס"ק נ"ב), ט"ז (ס"ק כ"ג), עולת שבת (ס"ק ס"ט), מג"א (ס"ק ס"ח), תוס' שבת (ס"ק ק"ב), פמ"ג (א"א ס"ק ס"ט), גר"ז (סעי' ע"ט), מ"ב (ס"ק קנ"א), ערה"ש (סעי' ס"ו), כה"ח (ס"ק רמ"ב), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בעלי חיים).
2. גם משום חסרון כיס – עי' מהר"ם בן חביב (ח"א או"ח סי' מ"ב).

ב. בכרמלית.

1. מחמיר – טור (סעי' מ'), לבוש (סעי' מ'), ב"ח (ס"ק כ"ג), דרישה (ס"ק ל"ח), א"ר (ס"ק פ"ב), גר"ז (סעי' פ'), מאמר מרדכי (ס"ק ל"ג), מ"ב (ס"ק ק"נ), תורת שבת (סעי' מ'), כה"ח (ס"ק ר"מ).
2. מיקל – עי' ב"י (סעי' מ'), ערה"ש (סעי' ס"ו).

ג. האם מחלק בין קטנים לגדולים.

1. מיקל: כן – ר"ן (דף נא: ד"ה אבל, "דכי גזרינן ברה"ר דוקא בקטנים שבהן דמתוך שהן קשין להנהיגן ברגליהם [אי שרית להו דדוי אתי לטלטלינהו אבל בגדולים שהן נוחין לילך ברגליהם] לא גזרינן ומתניתין בגדולים"), חזו"א (סי' מ"ה סעי' א'), לשונו מובא לקמן).
2. מחמיר: לא – הרמב"ם (ב"י ס"ק מ' ד"ה והא), טור (ב"י ס"ק מ' ד"ה והא), מחבר (סעי' מ'), מ"ב (ס"ק קמ"ט, שעה"צ ס"ק ק"כ, "אף שהר"ן ס"ל דגדולים מותר לדרך אפילו ברה"ר כבר כתב בב"י מדסתמו הרמב"ם והטור משמע דלא ס"ל כן ולכן התם ג"כ פה להחמיר וכן משמע בפמ"ג"), פוסקים.

ד. עגלים גדולים בכרמלית: יש להקל – מ"ב (ס"ק ק"נ, "דבעגלים גדולים מותר לדדות בכרמלית").

1. עי' חזו"א (או"ח סי' מ"ה ס"ק א') – "דברי הר"ן נראה דנובעין מדברי הרז"ה בס' המאור פ' נוטל שפי' דמתנ' נקטה עגלים וסיחים שהן בהמה גסה ואפי' קטנים שבהם נוח לדדותן, ושרי אפי' ברה"ר ולא גזרינן דלמא עקר להו, ובריייתא בהמה חיה ועוף דקתני בבהמה דקה וחיה דקה דקשה לדדותן וגזרינן בהו, ולפ"ז דברי המ"ב אינם מדוקדקים שכ' דבעגלים גדולים מותר לדדות בכרמלית ולפי האמור גם עגלים קטנים מקרו גדולים לענין זה, וכדעת הרז"ה והר"ן הוא ג"כ דעת ריא"ז בשם זקנו הובא בשה"ג, ואפשר דיש לסמוך עליהו אפי' ברה"ר כיון דהוא איסורא דרבנן, ומדברי הרי"ף אין הכרח גמור להיפוך".

ה. דוחין בעלי חיים.

1. הדינים הוי כמו תרנגולין, עי' לקמן.

ו. צער בעלי חיים: טלטול מוקצה.

1. עי' סוף סי' של"ב, לשיטות ומראי מקומות.

קנב] טלטול תרנגולים.**א. תרנגולים: רק דוחים אותה (push).**

1. רק במקום הפסד – ב"ח (ס"ק כ"ג), א"ר (ס"ק פ"א), פמ"ג (א"א ס"ק ס"ט), גר"ז (סעי' ע"ט, סעי' פ'), מ"ב (ס"ק קנ"ב), כה"ח (ס"ק רמ"ו).
2. אפילו ברה"ר – ב"ח (סוף ס"ק כ"ג), עטרת צבי (ס"ק נ"ד), א"ר (ס"ק פ"א), מקור חיים (חו"י, סעי' מ'), גר"ז (סעי' פ'), שעה"צ (ס"ק קכ"א), כה"ח (ס"ק רמ"ו).
3. "ואם א"א לדחות אותה יכול לדדות אותה, דמשום צעב"ח יש להתיר טלטול. מיהו לרמב"ם ... – תוס' שבת (ס"ק ק"ד).

ב. אין מדדין: משום מוקצה או מפני שיתלוש הכנפיים.

1. משום מוקצה – רש"י (דף קכח: ד"ה אין, "אין עוקרין. רגליה לגמרי מן הארץ, דמוקצה היא לטלטלה"), רש"י (דף קכח:), ראב"ד (פרק כ"ה הל' כ"ו, "תרנגולת שברחה וכו' ונמצאו אגפיה נתלשין. א"א זה הטעם אינו אבל מפני שהיא מקפא נפשה והיא ניטלת ביד"), ריטב"א (דף קכח: ד"ה משום), מחבר (סעי' מ'), לבוש (סעי' מ'), פוסקים.
2. דעת הרמב"ם (פרק כ"ה הל' כ"ו), סמ"ג (ל"ת ס"ה, כ"ג-א'), עטרת צבי (ס"ק נ"ג, "גם") – "תרנגולת שברחה אין מדדין אותה מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין אבל דוחין אותה עד שתכנס".

(א) מפני שיתלוש הכנפיים – מג"א (ס"ק ס"ט), א"ר (ס"ק פ', א"ז ס"ק כ'), תוס' שבת (ס"ק ק"ג), ערה"ש (סעי' ס"ו, "וחשיב ליה פסיק רישא דאל"כ אין איסור בדבר אבל דוחים אותה בידים עד שתכנס [עמג"א סקס"ט שתמה על הרמב"ם ולפמ"ש א"ש]), כה"ח (ס"ק רמ"ג).

(1) והוי פס"ר – א"ר (ס"ק פ', "וצ"ל דהוי כפסיק רישיה וכו', ומג"א [ס"ק סט] תמה לחנם בזה"), תוס' שבת (ס"ק ק"ג, "עכ"פ קרוב לפסיק רישיה דאסור כמ"ש רס"י רע"ז בשם מהרש"א"), פמ"ג (א"א ס"ק ס"ט), ערה"ש (סעי' ס"ו, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק רמ"ג).

(ב) משום מוקצה – חת"ס (דף קכח:), "משום דמקפא נפשה. מהרמב"ם נראה דגרס דמפקיא נפשה פ"י מפקא עצמה מידו של התופסו ותולש כנפים, ונ"ל דאין כוונתו משום תלישת נוצה דהא הוה אין מתכוין כמ"ש מג"א ס"י ש"ח ס"ק ס"ט אלא הטעם משום טלטול הכנפים ומשום טלטול דתרנגולת ס"ל כיון דאמת הוה שמגבהת עצמה מן הארץ א"כ חי נושא עצמה ולא שייך משרבטה נפשה ובר"ה פטור כה"ג וממילא ליכא למיגזר אטלטול, וממ"נ אי לא תגביה עצמה מן הארץ הרי היא כעגלים וסייחין שהתירו משום צער בעלי חיים כמ"ש הר"ן ואי מגבהת עצמה א"כ לא משרבטא ולית בזה חיוב חטאת בר"ה ולא גזרו טלטול בחצר אך משום טלטול הכנפים שנושרין דמפקיא נפשה מן יד התופס"), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ט, "ומסתבר כהחתם סופר").

ג. רק תרנגולין או ה"ה שאר עופות: לפי הרמב"ם (עי' לעיל).

1. לפ"ז ה"ה שאר עופות.

(א) מהר"י אבוב (סוף סי' ש"ח ד"ה תרנגולת) – "והרמב"ם ... ולפי טעם זה אסר ג"כ בשאר עופות שאין מדדין אותן".

2. רק תרנגולין.

(א) מגיד משנה (פרק כ"ה הל' כ"ו) – "וה"ה לכל בהמה חיה ועוף חוץ מן התרנגולת".

קנד] מקרים.

א. איך לטלטל זבוב ושאר שרצים בשבת.

1. טלטול בגופו: ע"י נפירה.

(א) חוט שני (ח"ג עמ' צ"ז ד"ה נמלה) – "נמלה העומדת על ידו, ומקריב את ידו לפיו כדי להפריחו ע"י נפירה מותר וכו", וגם הזזת ידו שהנמלה עליו נראה דמותר דאין זה נחשב שמטלטל המוקצה דהוי כמטלטל כדי לנער ומותר".

(ב) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' י"א) – "אם יש נמלים או זבובים על השולחן אסור לגרשם בידו רק ע"י ניפוח בפה".

2. טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר: יכול להניח אצלו כלי שיעלה הזבוב עליו, ואח"כ יטלטל הכלי להפיל הזבוב מעליו.

(א) אשל אברהם (בוטשאטש, סי' ש"ט סעי' ד') – "וזבוב חי יכול להניח אצלו כלי שיעלה הזבוב עליו ואח"כ יטלטל הכלי להפיל הזבוב מעליו".

(ב) חוט שני (ח"ג סוף עמ' קנ"ג) – "מותר להניח נייר [שאינו מוקצה] לפני נמלה, והנמלה תעלה מעצמה על הנייר ומשליכה דהוי נייעור".

(ג) הגרשז"ק שליט"א (רבעון קרית ספר חכ"ב עמ' ק"ב אות י', גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קל"א) – "שאלה: אם יש נמלה על השולחן בבית בשבת, האם מותר לקחת נייר שהנמלה תעלה על זה ולזרקו על הריצפה, או לא. תשובה: מותר".

3. דינו כגרף של רעי.

(א) עלינו לשבח (דברים ח"א תשובה י"ב) – "ואפשר היה להוציא את הצב החוצה לא בידים, אלא על ידי גרירה במטאטא, או ברגל, שבוה אין איסור צידה וגם לא איסור מוקצה, כמבואר בביאור הלכה סימן רס"ה (א"ה: לכאורה צ"ל סוף סי' רס"ו) ד"ה פן, ואפילו לחזו"א שחולק עליו, אפשר כאן להתיר מצד גרף של רעי, ואעפ"י שעדיין אין הצב גרף אלא שיעשה בעתיד גרף, בכ"ז מסתבר שמותר, וגם מצד צער בעלי חיים שהתירו לדדות אותם כמבואר בסימן ש"ח מ'. ומצאנו כעין זה ב'אשל אברהם' מהדורא תנינא שכתב וז"ל: נראה שכמו שגרף של רעי אין בו איסור טלטול, כן יש היתר שייטלטלו לחוץ מתוך הבית חתול. מצד שמצואת חתול צריכים להרחיק כמו משל אדם. ואין צריך לומר אם הוחזק שכשתלין בבית תטיל שם צואה שיש מקום לומר שהרי זה כגרף של רעי ממש. וכך אפשר גם ללמוד מדברי המאירי במסכת שבת דף מב: שהצלב מלכלך את הבית, ומותר לשפכו מהכלי טרם לכלך את הבית. מטעם גרף של רעי".

4. מראי מקומות.

(א) חוט שני (ח"ג עמ' קמ"ד ד"ה יתוש) – "יתוש או זבוב המהלך על גופו, מותר להסירו דרך אגב".

(ב) הגרשז"ק שליט"א (שונה הלכות סי' ש"ח דין י', דולה ומשקה סוף עמ' קס"א) – "מותר להסיר זבוב ביד או שאר דבר מוקצה מהכוס והקערה בשבת [היכא דליכא משום בורר] ואין בזה משום טלטול מוקצה אלא תקון האוכל ולא גזרו חכמים ע"ז משום מוקצה [וכ"ש היכא דמאוס דהוי כגרף] וכ"ש בכלי כגון לקבל המוקצה בכף לזוקו דמותר (חזו"א או"ח סי' מ"ז סקט"ו ולענ"ד ראי' לזה מס' ש"ב דין י"ז ודין ט' וע"ל סי' של"ו דין י"ד וצע"ק)".

(ג) שבט הקהתי (ח"ב סי' קמ"ב) – "ולמעשה צ"ע רב, אי מותר ליגע בזבוב כשמפריחו".

(ד) לענין טלטול כינה או פרעוש: עי' ערך צידה לשיטות ומראי מקומות [י"א שהוי גרף של רעי, י"א כמו קוץ ברה"ר, י"א שאינו אלא מתקן הבגד, י"א טלטול כלאחר יד, ועוד].

ב. שלוח הקן.

1. עי' יו"ד סי' רצ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ג. רצועות של בעלי חיים.

1. מלאכתו להיתר – לוח המוקצה (ערך רצועות של בעלי חיים, הע' שם, "ומכל מקום בשעה שמוליך הבע"ח עם החגורה לא ימשכנו בכח שהרי הבע"ח מוקצה ונמצא מטלטל מוקצה").

קנה] אדם נושא את עצמו: איזה גיל - סעיף מ"א.

א. בן יומו.

1. דאורייתא – תוס' (דף צד. ד"ה אבל, גירסא לפנינו), ראשונים, פוסקים.

ב. בן ח' יום: ימי מילה.

1. מיקל.

א) תוס' (דף קל. ד"ה רבי) – "וא"ת ויביאו התינוק אצל כלי דהשתא ליכא איסור שבת כלל דהחי נושא את עצמו וי"ל דקטן צריך לאמו הוא ואחר המילה היה צריך להחזירו לאמו ואז הוא כפות לפי שהוא חולה כדאמרינן ביומא (דף סו:) אפי' תימא ר' נתן חולה שאני וגם אמו שהיא מסוכנת לא תוכל לבא אצל התינוק".

2. דאורייתא.

א) רמב"ן (דף קל.) – "והא ודאי לאו מילתא דתינוק קטן כל כך ככפות דמי אפי' קודם מילה".
 ב) בעל המאור (דף נט. ד"ה רבא) – "ואם באנו לומר שזה התינוק האמור כאן הוא קטן שבקטנים שגורר רגלו ואינו נוטל אחת ומניח אחת א"כ הרי זה ככפות ואמרינן בפרק המצניע מודה רבי נתן בכפות ואפילו באדם שאינו נושא את עצמו כל זמן שהוא כפות".

ג) רשב"א (דף קל. ד"ה מביאו) – "יש לומר דאפילו קודם מילה הוי ככפות דתינוק קטן כל כך אינו נושא את עצמו".
 ד) ריטב"א (דף קל. ד"ה ובסכנה) – "תירצו דתינוק כל שמונה ימים חולה הוא מפירוק איבריו שבשעת לידה, ובחולה לא אמרינן חי נושא את עצמו, לפיכך בין הבאת תינוק בין הבאת איזמל איסורא דאורייתא הוא".
 ה) ר"ן (דף נא: ד"ה ונמצא).

ו) מאירי (דף קכח: ד"ה ממה) – "וכן בקטן חייב כל שאין יכול לילך ברגליו ואין אומרינן בו חי נושא את עצמו אלא שהותר דדויו בזמן שנוטל אחת ומניח אחת וגורר מיהא חייב ומ"מ יש חולקים בקצת דברים אלו לפסוק חי נושא את עצמו אף בבהמה חיה ועוף ואם הוציאן פטור אלא שאיסור גדול בדבר וכן פסקו שאף גורר בתינוק מותר ואין הדברים נראין".

ג. צריך לגרר עצמו (crawl).

1. דאורייתא [לפי רבנן. וי"א אפי' לר' נתן (בעל המאור)].

א) בעל המאור (דף נט. ד"ה רבא) – לשונו מובא לעיל.

ב) רשב"א (דף קמא: ד"ה גמ') – "בגורר שאינו מגביה רגלו כלל משרבט נפשיה כבהמה ופלוגתא היא דרבי נתן ורבנן".

ג) מאירי (דף קכח: ד"ה ממה) – לשונו מובא לעיל.

ד) מג"א (ס"ק ע"א) – "וכ"ע דקטן כ"כ שצריך לגררו אם נשאו חייב חטאת ע"ש וכ"כ התוס' דף צ"ד".

ה) פמ"ג (א"א ס"ק ע"א) – "רוב פוסקים".

ו) מ"ב (ס"ק קנ"ד) – "וקטן שאין יכול לילך בעצמו כלל חייב לרוב הפוסקים כשנשאו בר"ה".

2. מראי מקומות.

א) אג"מ (יו"ד ח"א סי' ב') – "ומש"כ התוס' בדף צ"ד דאירי ב' נוטל בקטן בן יומו אולי בדוקא כתבו כן דרך בבן יומו וכדומה שעדיין לא מגביה עצמו אף כשמחזיקין אותו על הידים אבל גדול מזה שמגביה עצמו כשמחזיקין אותו אף שאינו יכול לילך סברי דנושא את עצמו ומקיל ויודו גם רבנן וכן מסתבר ואף שמשרבט נפשיה לפעמים אין זה בחשיבות משא כיון דבידו להקל ולהכביד".

ד. יכול להניח א' ולמניח א'.

1. מיקל: רק איסור דרבנן.

א) עי' רש"י (דף קכח: ד"ה דמקפא) – "והאשה מדדה את בנה אפילו ברשות הרבים, דאי נמי מגביה ליה, חי נושא את עצמו, דהכי מוקמינן התם דבאדם מודו רבנן לר' נתן".

ב) רמב"ן (ריש דף קמא:) – "איכא למימר התם בנוטל אחת ומניח אחת כיון שיש לו דעת בהילוך והולך ברגליו לא משרבט נפשיה. אבל הכא בתינוק גורר שאינו יכול לילך בלא סמיכה דמשרבט נפשיה וה"ל כבהמה פלוגתא דרבי נתן ורבנן, ומיהו אפילו לר"נ בגורר אסור לדדות לכתחילה וכן בבהמה דלא פליג ר"נ התם כלל, ולפי סברתינו בפרק המילה (ק"ל א') שקטן שבקטנים ככפות דמי ואפילו ר"נ מודה נמצא ג' דינים בקטנים".

ג) רשב"א (דף קמא: ד"ה גמ') – "בתינוק בנוטל רגלו אחת ומניח אחרת, דכיון דמכיר בהילוך לא משרבט נפשיה".

ד) חי' הר"ן (דף קמא: ד"ה רבא) – "בתינוק שנוטל רגלו א' ומניח אחד דכיון שהוא מכיר בהלוך לאו משרבט נפשיה כבהמה ושייך בפלוגתא דר' נתן ורבנן".

ה) ההשלמה (שבת דף קכח:) – "נמצאת אתה אומר שלש מדות בקטן כל זמן שאינו יכול לגרור מודה ר' נתן דככפות דמי. גורר מחלוקת ר' נתן ורבנן. בנוטל אחת ומניח אחת מודו רבנן".

2. דאורייתא.

א) בעל המאור (דף נט., ומשום צער לא גזרו) – לשונו מובא לעיל.

- (ב) הו"ד במג"א (ס"ק ע"א).
 (ג) מאירי (דף קכח: ד"ה ממה) - לשונו מובא לעיל.
 (ד) עולת שבת (ס"ק ע').

ה. מראי מקומות – עמק הלכה (ח"ב סי' ט"ז).

1. חזו"א (סי' מ"ה ס"ק ג') – "ובדין קטן שאינו יכול לילך בעצמו כ' במ"ב שם דעת רה"פ דהוא דאורייתא, ובאמת כן מוכח בהדיא בגמ' קמ"א ב' דאמר רבא כר"נ ס"ל וכ"כ תו' שבת צ"ד א' מחמת ראי' זו ומש"כ בן יומו לאו דוקא אלא כונתם כל זמן שאינו נוטל אחת ומניח אחת, ומש"כ במ"ב שם בבה"ל דאין כן דעת תו' שבת ק"ל א' אינו הכרח די"ל דכונתם לישב דברי ר"נ שלא יהא פליג על ר"א דקדם מנ"י טובא, איברא דלא מצינו דעת הפוסקים דאין הלכה כר"נ אחרי דרבא כר"נ ס"ל ולא מצינו אמוראי דפליגי עלי' יש לן למנקט כותי, וכן ...".

קנו | מדדה את בנה.

- א. גורר, מחמיר – ר"ן (ריש דף נא:), מחבר (סעי' מ"א, "ובלבד שלא תגררהו").
 1. "פירוש שלא יהא קטן כ"כ שצריך לגוררו" – מאמר מרדכי (ס"ק ל"ד), ערה"ש (סעי' ס"ז).
 2. כרמלית או רק רה"ר.
 (א) אפילו כרמלית – מג"א (ס"ק ע"א), גר"ז (סעי' פ"א), ערה"ש (סעי' ס"ז).
 (ב) מראי מקומות – מ"ב (ס"ק קנ"ד, בה"ל שם).
 3. דאורייתא או דרבנן.
 (א) דאורייתא – תוס' יו"ט (פרק י"ח משנה ב'), לבוש (סעי' מ"ב), מג"א (ס"ק ע"א), א"ר (ס"ק פ"ה).
 (ב) מראי מקומות – מאמר מרדכי (ס"ק ל"ד), בה"ל (סעי' מ"א), כה"ח (ס"ק רמ"ח).

ב. כפות או חולה.

1. חייב – רמב"ם (פרק י"ח הל' ט"ז), מג"א (ס"ק ע'), א"ר (ס"ק פ"ד), תוס' שבת (ס"ק ק"ה), עי' מקור חיים (חו"י, סעי' מ"א), פת"ת (יו"ד סי' קצ"ה ס"ק ג'), גר"ז (סעי' פ"א), מ"ב (ס"ק קנ"ג), ערה"ש (סעי' ס"ז, סי' ש"א סעי' כ"ז), דברי נחמיה (או"ח סי' כ"ה), כה"ח (ס"ק רמ"ז), פוסקים.
 (א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ' ד"ה ומסתבר) – "יש מקום לאסור באינו יכול לילך מחמת חוליו אלא מעט מעט אף שהולך הלוך זה גם בעצמו".
 (ב) ששכ"ה (פרק י"ח סעי' נ"א [דפו"ח, סעי' נ"ז]) – "ילד חולה שצריך להביאו לרופא, אם הוא יודע ללכת אלא שההליכה קשה עליו, מותר לשאת אותו גם ברשות-הרבים גמורה (וכדלעיל פרק יז סעיף ג). ואילו בכרמלית (ראה לעיל שם סעיף ד), אפשר להקל ולשאת גם תינוק חולה שאינו יודע ללכת לבדו".

ג. ישן.

1. פסקי תשובה (סי' שי"ח) – "יש לחקור הנושא אדם ישן בשבת ...".
 2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ל"ח הע' פ"ג [דפו"ח, הע' פ"ו], מילואים) – "דמ"ט לא נזכר לענין ישן אי חשיב ככפות וחולה דאסור ... וצ"ע".
 3. שבט הלוי (ח"ז סוף סי' ל"ז) – "ומה ששאל בענין אם ישן הוא בכלל חי נושא עצמו, או בגדר כפות ע"פ מש"כ הרמב"ם פח"י ה"ט, לכאורה לשיטת תו' שבת ק"ל הנ"ל דגם בקטן בן ח' ימים חי נושא עצמו והם ע"פ רוב ישנים וגם אם ערים כמאן דישנים דמי, פשיטא דגם ישן בכלל דהא תוס' הנ"ל אזיל בתר סברא דחיות בלבד הגורם וכסברא ש' תוס' צ"ד ע"א דלא מצינו נשיאת חי במשכן (ונימא דסברא זו גם לרבנן עיין תוס' וקרבן נתנאל ובתפא"י), אבל להסברא דנקרא שנים שעשו ועיין בתוס' שם ובתפא"י במשניות, וזה מסברא דלא שייך בישן, מיהו ע"י גוי שסמכנו דיעבד אשיטת תוס' הנ"ל דמקילי בכל ענין גם בישן א"צ להחמיר כנזכר".
 4. עי' יו"ד סי' קצ"ה סעי' ב', לעוד שיטות ומראי מקומות.

ד. נשיאת קטן בכרמלית: באופן שהקטן יכול ללכת בעצמו.

1. מיקל.
 (א) עי' פרי תבואה (סי' ז') – "שאלה אני שואל ... מה שאמר איש א' בקהילתנו שבזה הזמן שרשות הרבים שלנו הוא כמו כרמלית במקום שאין ערוכ אסור לשאת תינוק בר"ה שלנו. מאחר שברשות הרבים גמור אף שהחי נושא את עצמו הוא פטור אבל אסור. לכן אף בכרמלית אסור לכתחלה ואמר שכן מבואר מהמג"א. ואמת שרש"י (בדף צד) ... גם מלשון הרמב"ם (פי"ח ה"ט"ז) ומג"א (סי' ש"ח וס"ס שמ"ח) משמע קצת לאסור שכתב שם בדברים האסורים מחמת גזירה דאסורין אף בכרמלית. מ"מ בדברים האסורים מחמת גזירה מצינו שמותרים בכרמלית כגון תכשיטי נשים. ולפענ"ד הוא נמנע שיהיו רוב העולם טועים ונכשלים בזה. לכן בקשתי ... וכ"ש בנ"ד דגזירת כרמלית אטו ר"ה שהוא לדידן חשש רחוק המציאות מאחר דאין לנו ר"ה כלל בזה"ז כמו שהסכימו ה"ט"ז ומג"א הא"ח (סימן שמ"ה) ובכה"ג ודאי לא גזרינן גזירה לגזירה לכ"ע ... וגדולה מזו ראיתי להגאון בעל שו"ת עבודת הגרשוני סי' ק"ד ... והרי מבואר ממה שכתבתי דאין לאסור בנידון השאלה שלנו עפ"י הראיה שהביא מעל" מאחר דבכל דוכת' לא גזרי' גזירה לגזירה אם לא הי' דמצינו בגמ' מפורש לאסור. ברם סוגי' אחרת עומדת לנגדי לכאורה. דמשמע משם לאסור בנ"ד דבריי' מפורשת שנינו בשבת (דף קכ"ח ע"ב) האשה מדדה את בנה בר"ה ואצ"ל בחצר. דמשמע אפי' בחצר

מדדה אין. אבל לשאת לא ... אך עם כל זה מאחר שגם בבריית' זו לאו בפירוש אתמר לאסור אלא מדיוק'. וקליש אסור' דהוי גזירה לגזירה בעלמ' דבכל דוכת' לא גזרי'. ובפרט בשעת הדחק ... ונ"ד מיקרי שעת הדחק שאם תניח האשה עולה כאשר תלך לבית אבי' בשבת איכ' צערא דינוקא. נ"ל דאין להחמיר לאחרים אלא לעצמו".

2. מחמיר.

א) מג"א (ס"ק ע"א) – "שלא תגררהו. מפני שנושאת [ר"ן] משמע דס"ל דהוה כמי שנושאו וא"כ אפי' בכרמלית אסור עססי' שמ"ח ע"ש".

ב) תוס' שבת (ס"ק ק"ו) – "ואפילו בכרמלית אסור".

ג) מהר"ם די בוטון (סי' כ"ח ד"ה אמנם) – "יש להביא ראיה דאפילו כרמלית אסור שהרי בהיהא שאמרו ראש פ' נוטל ...".

ד) גר"ז (סעי' פ"א) – "ואף אם הוא גדול כל כך שיכול לילך ברגליו לבדו אסור לישא אותו אפילו בכרמלית שלא אמרו החי נושא את עצמו אלא לפטור מחטאת אבל עכ"פ אסור מדברי סופרים משום שבות ובכרמלית הוא שבות דשבות וצריך להזהיר לרבים שטועים בזה".

ה) ח"א (כלל נ"ב סעי' ה') – "ואפילו בכרמלית, אסור מה שאסור (ש"ח)".

ו) בנין ציון (ח"א סוף סי' כ') – לשונו מובא לקמן.

ז) מ"ב (ס"ק קנ"ד) – "ויש מהמון שנכשלין בזה שנושאים קטנים על כתפיהם וטעותן הוא מפני שהקטן יכול לילך בעצמו ושגגה היא דאיסור דרבנן יש בכל אופן אפילו בכרמלית ומ"מ טוב למנוע מלומר להן שבודאי לא ישמעו לנו ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזדיין".

ח) תורת שבת (סעי' מ"א, ס"ק נ"ט) – "כ"כ הא"ר והת"ש והוא גמרא מפורשת בשבת דקמ"ב ... וכתבתי זאת בפנים כי שמעתי אפי' מן מוריניו אחד שפסק הדין שאם התינוק יכול לילך ברגליו דמותר לנשאו ברה"ר או בכרמלית, ושיבוש גדול הוא".

ט) אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ"א אות א') – לשונו מובא לקמן.

י) הלכה שלימה (ח"ד סי' ל"ז) – "שמפורש בראשונים".

3. מראי מקומות – הלכה שלימה (ח"ד סי' ל"ז).

א) רע"א (ח"א סי' כ"ח) – "הנה במג"א (סי' ש"ח ס"ק ע"א) כתב ... זכינו לדין דס"ל להמג"א אף דהיכי דשייך חי נושא א"ע, מ"מ כיון דמדברנן אסור גם בכרמלית אסור. והארכתי בזה להוציא מדעת בעל פרי תבואה אשר תמך רומ"פ יסודו עליו דדחה להמג"א בב' ידים, כיון דברה"ר הוי רק פטור אבל אסור ממילא בכרמלית מותר דהוי גזירה לגזירה, וזה אינו ... והנה בדרך הכרעה היה נ"ל, כיון דאין להמג"א ראי' מכרעת לאסור הוצאות החי בכרמלית לזה יש לדון להקל אף בנושא ממש בכרמלית, כיון דרוב הפוסקים זולת המאור ס"ל דבכי האי גווי אמרינן החי נושא א"ע, אבל בקטן זוטא מיניה".

ב) פסקי תשובות (דפו"ח אות נ"ו) – "ואפילו בכרמלית אסור לגרור, ויש מקילין בזה, אבל לישא אותו על כתיפו גם בכרמלית אסור לכו"ע (מ"ב ס"ק קנ"ד). ובתשובות רעק"א (סימן כ"ח) מביא בשם תשובת פרי תבואה (ח"א סימן ז') שמתיר לשאת בחיקו ועל כתיפו תינוק היודע ללכת ברגליו ברשות הרבים שלנו שהוא ככרמלית, והגרעק"א מצדד להקל כמותו כי למג"א (סקע"א) שכותב להחמיר אפילו בכרמלית אין ראיות מכריעות. וגדולי האחרונים נשאו ונתנו בדבריו, והביאו ראיות מוצקות מכמה ראשונים והטור ושו"ע שמוכח שיש להחמיר גם בכרמלית, ובשו"ע הרב (סעי' פ"א) כותב 'וצריך להזהיר לרבים שטועים בזה', ובמשנ"ב (שם) מסיק 'טוב למנוע מלומר להם שבודאי לא ישמעו לנו ומוטב שיהיו שוגגין' וכו'. אמנם דין אהניא לן שיטת המקילין הנ"ל לענין שעת הדחק, כשבאמצע הדרך תינוק מתעקש ואינו רוצה לזוז ממקומו, רשאים להרימו ולשאתו על זרועות אדם גדול, ויש הכותבים שיעשה הפסקות בהליכה פחות פחות מד' אמות ושפיר טפי, וכשבא סמוך לחצר ביתו ישתדל שיכנס התינוק ברגליו (או שיכניסנו בשינוי)".

ה. אם יש להתיר במקום צערא דינוקא (התינוק בוכה) במקום כרמלית: חי נושא את עצמו.

1. מחמיר.

א) בנין ציון (ח"א סוף סי' כ') – "גם משום צערא דינוקא לענ"ד אין ללמוד היתר כמשכ' הבה"מ וכמו דאמרינן (סי' ש"ט) לענין טלטול קטן באבן בידו דכבר כתבו התוספ' דאין לדמות גזירות חכמים זו לזו ואם התירו איסור טלטול משום צערא דינוקא מנ"ל להתיר גם איסור הוצאה בכרמלית ובפרט אחר ששם גופא מחלקינן בין אבן ובין דינר דדינר שחיישינן דלמא אתי לאתויי לא מותר משום צ"ד וגם מאן לימא לן דצערא דשם דמי להך דהכא דשם שיש געגועין הוא קצת חולה כמבואר בפוסקים אבל מה צער יש כ"כ אם התינוק ישאר בבית וגם הבעל המאור לא כתב רק דמטעם צ"ד לא רצו חכמים לגזור שלא לדדות אבל מנ"ל שלא גזרו כן בגדול קצת שלא לנשאו לכן להלכה נלענ"ד אחר שכבר הורגל בפי העולם שתינוק שיכול לילך מותר לנשאו והדבר מסור לנשים שדעתן קלות ובדבר דרבנן אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' לכן אין למחות ביד הנושאות תינוק בכרמלית בשבת אבל לכתחלה אין להורות היתר בדבר וכש"כ שאין להקל לעצמו".

2. אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ"א אות א') – "בדבר לשאת תינוק שיכול לילך בכרמלית שהוא שבות דשבות, הנה אם הוא באופן שהתינוק

בוכה וא"א לו להשתיקו אלא כשיביאווה הביתה מסתבר להתיר, דאף שכתב המג"א בסימן ש"ז סק"ז ובסק"ח שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים, מ"מ כיון שהתינוק מצטער טובא יש להקל, ועיין בחכמת שלמה סימן ש"ח סעי' מ"א שכתב שהתיר למעשה לישא קטן שלא היה יכול לילך ברגליו לומר קדיש בשבת במקום דליכא עירוב דהוא כרמלית, מטעם דסובר דנשיאת קטן לומר קדיש הוי מלאכה שא"צ לגופה דלרוב הפוסקים היא רק דרבנן שהוי ממילא שבות דשבות, (והתם פשוט שהקטן היה חולה ברגליו שלא היה יכול לילך דלכן היה מציאות שכבר היה יכול לומר קדיש ולא היה יכול לילך), הרי דהתיר לישראל לנושאו מצד שהוא שבות דשבות בכרמלית לצורך אמירת קדיש שהוא מצוה, ומסתבר שבמקום צערא וכ"ש דינוקא יש יותר להתיר מלדבר מצוה".

א) לענין שבות דשבות ע"י ישראל – עי' סי' ש"ז סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

3. מראי מקומות – דברי נחמיה (או"ח סוף סי' כ"ה), הלכה שלמה (ח"ד סי' ל"ז, עמ' ש"נ).

(א) פסקי תשובות (דפו"ח אות נ"ו) – "וכמו"כ ילד שנפצע ברחוב, או שעירף ויגע מאוד מחמת הליכה מרובה, ואין בכוחו להמשיך ללכת, או חולה (אפילו אין בו סכנה) וצריך לקחתו לרופא או לטיפול רפואי, מותר להרימו, ואפילו כשאין יכול ללכת בעצמו מחמת קטנותו או מחלתו מותר בכך, כי התירו שבותין לצורך חולה שאין בו סכנה

ו. להוליד בעגלת תינוק: ע"י ישראל.

1. מחמיר.

(א) אג"מ (יו"ד ח"ב סי' ל"ג ד"ה ובדבר) – "ובדבר להוליד העגלות של תינוקות בשבת ברה"ר ואף בכרמלית, פשוט שאסור דתינוק שאינו יכול לילך הא אינו נושא את עצמו כדאיתא בשבת דף קכ"ח לר' יהודה שהוא מפרש דברי רבנן שאימתי הוא לפרש כדאיתא שם ברא"ש ואם היה נושא את עצמו אף בגורר לא היה אוסר לדדות כדאיתא ברש"י בהיתר לדדות את בנה כשנוטל אחת ומניח אחת, וכן איתא בתוס' שם דף צ"ד, ואף לתוס' דף ק"ל שאף בתינוק שאינו יכול לילך נושא א"ע כשהוא בריא וליכא איסור דאורייתא דמצד העגלה נמי אינו חייב משום שטפלה להתינוק כדאיתא שם בדף צ"ג, מ"מ מדרבנן הא אסור להוציא אף גדול. ובפרט שלרוב הפוסקים אינו נושא א"ע כשאין יכול לילך ואסור מדאורייתא, עיין בפמ"ג בא"א סימן ש"ח ס"ק ע"א, ולכן אסור אף בכרמלית וצריך למחות אם יש ספק שישמעו ומאחר שנחשבו לשומרות שבת ודאי צריך לומר להן ולפרסם הדבר".

ז. ע"י עכו"ם.

1. מ"ב (ס"ק קנ"ד) – "וקטן שאין יכול לילך בעצמו כלל חייב לרוב הפוסקים כשנשא ברה"ר. וע"י א"י שרי לדידן דאין מצוי אצלנו רה"ר [פמ"ג]".

(א) שונה הלכות (דין ל') – "וע"י גוי מותר ברה"ר דידן (וע"ל סי' של"א דין ז' וצע"ק)".
(ב) תשובות והנהגות (ח"א סי' רמ"ג, ע"י סי' רע"ו [לשונו מובא לקמן]) – "ותמהני שבמ"ב שם ש"ח ס"ק קנ"ד בשם הפמ"ג מתיר בסתם הוצאת תינוק על ידי עכו"ם בכרמלית, ואפילו אינו יכול לילך בעצמו ע"ש, ולא הזכיר כלל דלא שרי אלא במקום צורך גדול או דחק וכדו', ותמוה שיש כאן אסור שבות ממש, ולמה נתיר אסור שבות בשבת דהוצאה בכרמלית, והיינו שבות דשבות דשרי רק במקום מצוה או הפסד גדול או מקצת חולי עיין בש"ע ש"ז ס"ק ה', וע"ש במ"א שרק בהפסד גדול שרינן שבות דשבות, ואפילו בזה הא"ר (מובא במ"ב שם) מפקפק, ואין להתיר בעכו"ם אלא בצורך גדול כנלע"ד. ובאמת יעו"ש בפמ"ג (סי' ש"ח א"א ס"ק ע"א) דנראה שהוא מדבר רק על הוצאת תינוק למילה, וע"ז ציין למג"א סק"ה דלא שרינן מחשש חטאת וע"ז כתב דשרי להוציא ע"י גוי לדידן דלית לן רה"ר דאורייתא וא"כ הוי שבות דשבות במקום מצוה אבל שלא במקום מילה וכדומה אסור".

(ג) י"ל אז נדברו (ח"ו סי' ל"א אות א'), הו"ד בילדים בהלכה (פרק כ' הע' ה') – "ונראה דכוונת המ"ב באופן דהילד אינו רוצה לזוז ממקומו ובוכה וזה נקרא צורך גדול מאד ודינו כדבר מצוה והתירו בו שבות דאמירה לנכרי וכן נראה עיקר להלכה אף שזה תימה למה המ"ב לא פירש לנו היטב כדרכו תמיד".

(ד) א"נ שבט הלוי (ח"ז סי' ל"ז) – "בשאלתו בענין אשר הרבה אנשים שואלים ויש נוהגים כן בימי הקיץ כשנוסעים חוץ לעיר להוליד קטן בן חודש או כמה חדשים בעגלה ע"י גוי אם הדבר הגון להלכה או צריך למחות, וכ' כב' דכנראה סומכין על מש"כ בס' מ"ב סי' ש"ח ס"ק נ"ד שכ' דקטן שאינו יכול לילך בעצמו כלל חייב לרוב הפוסקים כשנשא ברה"ר, וע"י א"י שרי לדידן דאין מצוי אצלנו רה"ר (פמ"ג), וכב' נתקשה מאד דהא שבות דשבות אינו מותר אלא במקום מצוה. ומה שהביא מ"ב בשם הפמ"ג הקשה כב' דז"ל הפמ"ג עיין סי' של"א מ"א ס"ק ה' דע"י עכו"ם מ"מ שרי דלית השתא רה"ר, ונתקשה מעלתו דהא התם קאמר המ"א בשם ב"י דאפילו חצר שאינה מעורבת אינו מותר לצורך מילה אלא ע"י גוי דהו"ל שבות דשבות במקום מצוה, וא"כ ע"כ הא דהביא הפמ"ג בס' ש"ת ס"ק נ"ד מסי' של"א למעשה דע"י גוי מותר היינו במקום מצוה, וא"כ איך סתם המ"ב סי' ש"ח להעתיק סתם דע"י גוי מותר בקטן שאינו יכול ללכת. הנה האמת דסתימת לשון הפמ"ג עצמו בס' ש"ח ה"ל משמע דאפילו שלא במקום מצוה מותר, וכנראה ס"ל לפמ"ג ומ"ב דרוב הוצאות של קטן הצריך לאמו זה בעצמו בגדר צורך גדול והרי מפורש סי' ש"ז ס"ה דכל שבות מותר ע"י גוי אם יהי' מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה, ועיין ברמ"א סי' שכ"ח סי"ז דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה, ומותר אפילו שבות אחד דאמירה לבשל לו, מכ"ש סתם קטן צרכי יתירו שבות דשבות, ומ"מ אם הוא רק לטיול בעלמא צלע"ק, ובכ"ז יש מקום לימוד זכות עפ"י הנ"ל. אבל מה שיש לומר בזה עוד הא הגרעק"א בתשובות ח"א סי' כ"ח בד"ה והוה מכריע להלכה דאין לרבינו מג"א ראי' מכרעת לאיסור הוצאת החי בכרמלית כיון דרוב הפוסקים זולת הרז"ה ס"ל דבכה"ג נושא את עצמו, אלא דבקטן שעדיין לא הגיע לשיטת תוס' צ"ד ע"א דקטן כזה כבהמה דלא אמרינן חי נושא עצמו דלא כתוס' שבת ק"ל ע"א, וממילא קטן שלא הגיע לנוטל אחת ומניח אחת אסור. ובכל זאת סיים הגרעק"א דאשר הוא בכלל מוטב שיהיו שוגגין שתיקתנו יפה, אבל לצנועים השומעים דבר ה' ראוי להורות כהלכה. ור"ל לאסור נושא בעצמו וגם בזה כ' מוטב שיהי' שוגגין וכו', וא"כ ע"י גוי שנתוסף עוד שבות והוא בכרמלית ושיטת תוס' הנ"ל, ונוסף לזה שגם בתוס' ב"מ ע"ט ד"ה השתא כ' בשם ר"ת דאפילו קטן ביותר אמרינן חי נושא את עצמו כאשר העיר הגאון מהרש"ם סי' ש"ה, פי' דעיקר ראי' מדחילק ר"ת שם בין מעוברת למניקה, ולא במניקה עצמה בין קטן שכבר יכול ללכת ברגליו, ועכ"פ מרהיטת הגרעק"א מוכח דע"י גוי ודאי בכה"ג א"צ למחות, ואולי מותר גם לכתחילה בכרמלית".

(ה) וע"י ארחות שבת (פרק כ"ח הע' של"ב) – "משנ"ב סי' ש"ח ס"ק קנ"ד, ומבואר מזה שלענין דיני אמירה לנכרי מיקל המשנ"ב לסמוך על השיטות הסוברות שאין דין רה"ר ד"ת בלי ששים רבוא. ועי"ש במשנ"ב שכתב בשם הפמ"ג בסתמא דמותר להוליד קטן שאינו יכול לילך כלל בעצמו ע"י נכרי בכרמלית ולא פירש שהוא דוקא לצורך מצוה או שאר צורך גדול, אמנם לכאורה אין מקום להקל אלא אם אכן הוא לצורך מצוה וכיוצא ב" [ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ל"ז ולכאורה הדברים צ"ב, ודו"ק].

ולענין מה נחשב צורך מצוה להתיר אמירה לנכרי בדרבנן עיין משנ"ב סי' שכ"ה ס"ק ס' דאם לא יהיה לאדם תבשיל חם **לסעודת שבת ה"ז בגדר צורך מצוה**, ולפ"ז אם ההורים מתאכסנים במקום שלא יוכלו לאכול סעודת שבת והם מוזמנים לסעוד במקום אחר יהא מותר להם להוליך את התינוק בעגלת ילדים ע"י נכרי בכרמלית וכן להחזירו. ואם יכל להלך מעט בעצמו ה"ז מותר אף ברה"ר גמורה. אמנם מי שיכול להכין סעודה בביתו אך רוצה לילך לסעוד אצל ההורים יל"ע אם חשיב צורך מצוה משום כיבוד אב ואם".

2. אז נדברו (ח"ה סי' י"ג) – "ע"י נכרי יש להקל וכן יש להקל בצירוף עוד דרבנן כגון פחות פחות מד' אמות...".
 3. תשובות והנהגות (ח"א סי' רע"ו) – "שאלה: אם מותר להוציא על ידי נכרי עגלת תינוק עם תינוק בשבת. לכאורה יש להתיר שאנו סומכין בעיקר הדין שהרשויות שלנו הם רק כרמלית לפי שאין בהם ששים ריבוא עוברים כל יום, או לפי שאין הרחובות מפולשין, עיין בחזון איש או"ח סימן ק"ז סק"ז ואם כן יש כאן שבות בעצם ההוצאה ועל ידי נכרי, והיינו שבות דשבות שמותר לצורך מצוה, וכבר אייתי המשנה ברורה בסימן ש"ח ס"ק קנ"ד דע"י א"י שרי להוציא תינוק לדידן דליכא רשות הרבים דאורייתא, וכשההורים כלואים בבית בגלל התינוק חסר בעונג שבת שלהם, והוצאת הילדים מיקל עליהם להתענג בשבת. אמנם **נהגו לאסור, ונראה שכן עיקר** שרק עיקר סעודת שבת נקרא מצוה עונג שבת ושרי שבות דשבות למנוע ביטולה, וכמבואר כן להדיא במשנ"ב סימן שכ"ה ס"ק ס"ב, וע"ע בפמ"ג בא"א סימן ש"ז אות ז' יעו"ש, אבל כדי לסלק איזשהו דבר מפריע אין בזה כדי צורך להתיר שבות דשבות, ואינו ראוי לפרוץ ולהקל באיסור שבות דשבות מפני צורך כי האי, דרך במקום שיתבטל מעיקר עונג שבת מותר. ועוד יתכן שבמקום דשכיחי ע"ה נהגו לאסור כדי שלא יבואו להתיר אפילו מלאכה גמורה ע"י נכרי, דלא ידעו דהותר משום דהוא שבות וצורך מצוה, ועוד שבעגלת התינוק יש דברים נוספים של התינוק ומצוי שנופל ברה"ר ומצוי שישכח וירימם ולכן יש לאסור וכפי שנהגו איסור בזה. ודברי המ"ב בסי' ש"ח צ"ל דמיירי בלקיחתו ע"י העכו"ם **בידו** (ולא בעגלה) לעת הצורך דחשיב מצוה (ולא במקום דשכיחי ע"ה)".

4. ארחות שבת (פרק כ"ח סעי' ר"ה - סעי' ר"ז, עי' סעי' קע"ב).
 א) סעיף ר"ה - "מותר לומר לנכרי להוליך אדם בתוך עגלת נכים אם אדם זה יכול להלך מעט בעצמו, כאשר עושה זאת לצורך מצוה כגון תפילה בצייבור וכיוצ"ב, או במקום צער ושאר צורך גדול. היתר זה נאמר אפילו במקום שהוא רשות הרבים מן התורה, טעם ההיתר הוא משום שהוא שבות דשבות במקום מצוה. וכן מותר לומר לנכרי להוליך ילד בעגלת ילדים אם הילד יכול להלך מעט בעצמו, אם הדבר נעשה לצורך מצוה, וראה הערה של"ב מהו צורך מצוה לענין זה. קטן שאינו יכול להלך ממש רק גורר את רגליו אינו בגדר קטן היכול להלך ואין לומר לנכרי להוליכו ברשות הרבים".
 ב) סעיף ר"ו - "במקום שאינו רשות הרבים דאורייתא [ובכלל זה רשות הרבים במקומות שאין בהם ששים ריבוא] מותר לומר לנכרי להוליך אדם בעגלת נכים לצורך מצוה אף אם אדם זה אינו יכול להלך כלל. וכן מותר לומר לנכרי להוליך תינוק בעגלה בכרמלית אף אם התינוק אינו יכול ללכת בעצמו כלל, וראה הערה".
 ג) סעיף ר"ז - "אם האדם היושב בעגלה הוא חולה, אף שאין בו סכנה [עיין בפרק כ' סעיף ק"ב מהו חולה שאין בו סכנה], מותר לומר לנכרי להוליכו בעגלה אף באופן שיש בזה מלאכה גמורה, והיינו אם הדבר נצרך לרפואתו של החולה. טעם ההיתר הוא משום שאמירה לנכרי מותרת לצורך חולה שאין בו סכנה אף במלאכה גמורה וכפי שנתבאר בפרק כ"ג סעיף צ"ז".
 5. מראי מקומות – יסודי ישרון (ל"ט מלאכות ח"ב עמ' רי"ז ד"ה דבר), רבבות אפרים (ח"א סי' רל"ג), ילדים בהלכה (ארטסקרול, סוף פרק כ'), ויברך דוד (ח"א סי' מ"ט).

ח. מראי מקומות.

1. אג"מ (או"ח ח"ד סי' צ') – "הנה בדבר חולה ברגליו דאינו יכול להלך בעצמו וע"י סיוע קביים יכול לילך, שדן כתר"ה אותו כקטן שנוטל אחת ומניח אחת שמותרת אמו לדדותו לרש"י ודעימיה הסוברים דקטן כזה נחשב נושא את עצמו דאפילו אי נמי מגביהה לו פטורה בשבת דף קכ"ח ע"ב, לע"ד לכאורה הוא דוקא בקטן שזהו הליכתו שהרי הוא הליכת כל אדם אבל מצד יראתו ואולי גם מצד קטנות אבריו וחולשת גופו אינו יכול לעמוד על רגלו האחת עד שיניח רגל המוגבהת ולהגביה רגלו המונחת שמחמת זה הולכין וצריך לאמו שתאחזנו ולא יירא ליפול שלכן מגביה ומניח ומניח והולך ככל תינוקות, ושייך להחשיבו כמהלך ולא ככפות, שלכן סברי דהוא כגדול כבר שנושא א"ע, אבל אדם גדול שהלכו הוא רק בסיוע קביים הרי אף אם עי"ז יגביה האחת ויניח האחת הרי אין זה כדרך הלכו שהיה צריך להיות לאדם כזה ובא זה מכח כבדו שאין לו כח להקל עצמו, שלכן אפשר שאין לו דין נושא את עצמו. וגם עצם הסיוע ע"י הקביים לא הכל שוין דאם הוא יכול בכח עצמו של הרגלים להגביה ולהניח יש לו הדמיון אי לאו החלוק שכתבתי, אבל יש שאין ברגליו כח להגביהם אלא ע"י שמגביה גופו ניתק הרגל ממקומו למקום שהעמיד הקביים שזה אין לו שום דמיון גם בלא החלוק שכתבתי. אבל תלוי זה בהטעמים שפטור בנושא את החי שבארתי בספרי אגרות משה יו"ד ח"א סימן ב'..."

ט. מנהגו של הר"ן להעתיק פירוש רש"י בסתם אף דלא ס"ל כוותיה.

1. פר"ח (יו"ד סי' ס"ח ס"ק ה', או"ח ריש סי' תע"א) – "כך מנהגו להעתיק פי' רש"י בסתם אעפ"י שבמקומות אחרי' מגלה דעתו שאינו כן".
 2. יד אהרן (או"ח סוף סי' שכ"ג) – "דדרך הר"ן ז"ל בחיבורו על הרי"ף ז"ל לפרש כפי' רש"י אף דיליה לא ס"ל".
 3. נחלת דוד (ב"ק סוף דף ז.) – "הבקי קצת בדרך הר"ן והנמ"י מדרכם להעתיק דברי רש"י כלשונם אף דלא ס"ל כוותיה".
 4. חת"ס (שו"ת או"ח סי' קנ"א) – "ליודע דרך הר"ן שלעולם תחילת דבריו בכל הסוגיות מעתיק לשון רש"י בסתם אות באות ולא דס"ל כוותיה כלל, והשוגה בזה מקשה סתירת הר"ן כמה פעמים".
 5. יד מלאכי (כללי הר"ן אות י"א) – "מנהגו של הר"ן ז"ל להעתיק פירוש רש"י בסתם אף שבמקום אחר גלה דעתו שאינו חפץ באותו הפירוש".

6. נשמת אדם (שבת כלל ל"ו אות א') – "מי שידע דרכו של הר"ן שהוא מעתיק לשון רש"י ... מקומו ... כותב שיטתו".
 7. בה"ל (סעי' מ"א ד"ה שלא) – "אף שהר"ן כתב כן במשנה לדברי רש"י מ"מ אינו הכרח שהר"ן גופא יסבור כן [וכן נמצא כמה פעמים]".
 8. מראי מקומות – שבת של מי (דף קכח: סוף ד"ה מתני').

נגיעה במוקצה

קנז האם מותר נגיעה במוקצה, ליהנות ממוקצה [השתמשות במוקצה] - רמ"א סעי' ג', מחבר סעיף מ"ב. א. מיקל.

1. מרדכי (שבת סי' ת', ביצה סי' תרמ"ה).
2. רמב"ן (דף קכב. ד"ה הא) – "הא דתנן בכבש ירד אחריו ישראל. דוקא בכבש ... וליכא משום מוקצה דמשתמש בעלמא הוא וכיושב על האבן דמי".
3. ר' ירוחם (חי"ג נתיב י"ב, פה.).
4. תרה"ד (סי' ס"ז) – "אחד מהגדולים משום ר"ם ... אין אסור ליגע במוקצה, רק שלא יטלטל".
5. ר"ן (דף מו: ד"ה עשה) – "כבש עושין בספינה גדולה לירד מן הספינה ליבשה וכתב הרמב"ן ז"ל דדוקא ירד אחריו שאינו מטלטל אלא שיורד בו ואינו אלא כיושב על האבן אבל לטלטלו אסור אא"כ היו העצים תלושין מע"ש דבכה"ג ליכא משום מוקצה".
6. מאירי (דף קכח: ד"ה כל) – "וכל שנאסר בטלטול מותר הוא בנגיעה לבד שאין הנגיעה כלום".
7. כל בו (סוף סי' ל"א).
8. מחבר (סעי' מ"ב) – "דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ובלבד שלא יהא מנענע אפי' מקצתו".
9. רמ"א (סעי' ג') – "כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטולו, אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו, שרי".
10. מג"א (ס"ק מ"א, סי' תק"ז ס"ק ד', סי' שכ"ה ס"ק ט').
11. דרך החיים (דין טלטול מוקצה אות מ"ו) – "מותר לישוב על אבנים אע"פ שמזיזין".
12. גר"ן (סעי' נ"ב).
13. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' י"ב).
14. נור ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' ל"ב).
15. מ"ב (ס"ק פ"ב, ס"ק פ"ח, סי' שכ"ה ס"ק ס"ה) – "דמוקצה מותר בהנאה".
16. אמרי בינה (שבת סי' י"ג ד"ה כל) – "והסכימו האחרונים".
17. היכל יצחק (או"ח סי' כ"ו אות ד') – "כשהוא יושב במכונית יכול הוא להעמיד את הרובה נשען אל הקיר, ואפילו אם חובתו שתהא ידו אוחזת בו, הרי נגיעה אינה אסורה במוקצה".

ב. פעמים שראוי להחמיר.

1. שלא לצורך כלל – ערה"ש (סעי' ס"ח, עי' סעי' מ"ו, "וכבר נתבאר דמוקצה מותר בנגיעה ולא בטלטול וכן נתבאר שבנפיקה מותר לטלטלה אם היא קלה שהולכת ע"י נפיקה וכן ברגלו וכלאחר יד מותר מיהו נראה דכל זה הוא לצורך קצת אבל שלא לצורך כלל למה יעשה כן").
 א. צ"ב המקור.
2. אם יש חשש שתבא לידי טלטול – מאירי (דף קכח: ד"ה כל, "שבדברים שאפשר לנגיעה שתבא לידי טלטול ראוי להפריש הואיל ואין צריך לנגיעתו", הו"ד במ"ב ס"ק פ"ב).
 א. מגילת ספר (סי' מ"ד סוף ס"ק י"ג) – "ויש להעיר על המ"ב סי' ש"ח ס"ק פ"ב שהביא בשם המאירי להקל אבל במקום שאין צורך ראוי לפרוש מזה, והרי ברור שכל הנידון הוא לפי הר"ן ואנן קיי"ל כרא"ש ויש להתיר לכתחילה, ושוב ראיתי בכת"י מתוקן שהמאירי מדבר על נגיעה במוקצה שראוי לפרוש מזה שלא לבוא לידי טלטול אבל ישיבה ודאי שמותרת ולפני המ"ב היה כתב יד אחר".

(ב) מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' שנ"ח, "וקצ"ע דבמאירי ..."), מכון לשבתך (הילכתא גבירתא הל' כ"ג).

3. מראי מקומות.

- א. בה"ל (סעי' ט"ז ד"ה דאסור) – "וממילא דמותר אז לסמכו על ספסל אחר ולישב עליו אך שיזהר שלא יטלטלנו בישיבתו".
 (1) ברכת אשר (על בה"ל ס"ק תקצ"ז), זכרון בצלאל (ח"א סי' י"א אות כ"א), הר"א פריד (זכרון טוביה עמ' א') – "... ולכן פשוט שאין זה כוונתו במש"כ 'שלא יטלטלנו בישיבתו' אלא הכוונה לטלטול בידיו".
 א. דוחק – מנחת שי (על סוף סעי' ט"ז), משנת מוקצה (על מ"ב ס"ק פ"ב ד"ה אך במ"ב), הר"א מוצרי (ים ההלכה ח"ב סוף עמ' ס"ו, שיערי דעה עמ' קס"ו).
- (2) הגר"נ קופשיץ שליט"א (אליבא דהכלתא חנ"ח עמ' נ"ו אות כ"ט, עי' עמ' נ"ז אות מ"ג) – "אם מטלטל בישיבתו מקרי שימוש במוקצה, ויותר חמור מטלטול, וגם זה מקרי כדרך ולא מקרי כלאחר יד, משא"כ בחירות שאינו שייך לישיבה, ומ"מ אינו כ"כ כלאחר יד".
- (3) מראי מקומות – עולת יצחק (ח"ב סי' קט"ו אות ב'), שלמי מנחם (מוקצה סי' א' הע' י"ג).

ג. האם מותר נגיעה באוכלים שהם מוקצה, חשש שמא יאכל.

1. מחמיר.

(א) חת"ס (הקדמה לביצה מהד"ת) – "בנגיעה בלי טלטול נמי אסור, דהרי כל מקום דגזרינן דלמא אתי למיכל כגון חמץ בפסח, אסור אפילו ליגע בו, ועמ"ש סי' תרי"ב סק"ו. ולפ"ז כל המוקצה האסור באכילה אסור נמי בנגיעה, משא"כ מוקצה דלא שייך ביה אכילה אינו אסור אלא בטלטול ולא בנגיעה, ומיושבים סתירת כל המקומות דמייתי מג"א סי' תקי"ג סק"ב ע"ש".

חת"ס (ביצה דף יא. ד"ה ליפליגו) – "ואותן המוקצאות לע"ד אסורין בנגיעה בלא טלטול דכל דגזרי' דלמא אתי למיכל מיני' אסור גם בנגיעה כמו חמץ בפסח בש"ע א"ח סי' תמ"ו ומג"א סק"ה ועיי' סי' תרי"ב סק"ו. אמנם אבנים וכדומה עיקר הקצאתן מגזרת נחמי' בן חכלי' משום הוצאה מרשות לרשות ולזה מותר ליגע בהם רק שלא לטלטל ולנגוע עיי' סי' ש"ח בהג"ה סעי' ג' ובמג"א סי' תקי"ג סק"ב. ולפי הנ"ל יש ליישב הפוסקי'".

2. מיקל.

(א) גר"ז (סי' רס"ג קונ"א סוף ס"ק ז') – "ולא גזרינן שמא יאכלנו".

(ב) סתימת הפוסקים.

ד. מחמיר.

1. עי' ר"ח (דף יט:).

2. רשב"א (דף כט. ד"ה כי) – "דאין אסור ליהנות מן המוקצה ... שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו ואפילו להשתמש בו בידים כגון הדלקה או לסמוך בו כרעי המטה ואפי' במקומו שאינו מזיז ומטלטלו, אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי".

3. עי' רע"א (סי' שכ"ה אות א') – "ולפ"ז ודאי אסור לישב על אבן ... ע' מג"א סי' ש"ח ס"ק מ"א וצ"ע".

4. מג"א (סי' תק"א ס"ק י"ב, עי' סי' תק"ז ס"ק ג') – דשברי כלים אסור להסיק בהן אפילו במקומן בלא טלטול דמוקצה אסור בהנאה אבל כשמדליק בכלי שלם אף דאח"כ נעשה שבר כלי מ"מ מותר דההנאה באה אח"כ מאליה.

5. מ"ב (סי' תק"א ס"ק כ"ג) – "ולכך אסור להסיק בהם ואפילו אין מטלטלן כלל אלא שורפן במקומן שמונחין שם ג"כ אסור דמעשה הדלקה שעושה בכלי שנדלקת על ידו חשיב כטלטול".

שעה"צ (שם ס"ק ל"א) – "ודבריו נובעין מחידושי רשב"א בשבת דף כ"ט ע"ש ומש"כ המ"א דמוקצה אסור ליהנות ממנו כונתו ג"כ באופן כזה שמדליק בידים".

ה. יש לחלק בין אכילה, או שימוש של כילוי, לשימוש בעלמא.

1. בית הלוי (ח"א סי' י"ב) – "צריך להבין טעם איסור של ההדלקה במקומו בשברי כלים כיון שכתבנו דמותר בהנאה. והנראה לומר דהתשמיש של נתנית האש בעצמו אסור והוי כמו טלטול".

2. שלמי יהונתן (ס"ק ל"ג אות ה').

3. ארחות שבת (מילואים אות ח') – "... ומאידך נקטו הפוסקים דאסור להדליק בפתילה ובעצים שהם מוקצה כמבואר במג"א סי' תק"א ס"ק י"ב וסי' תק"ז ס"ק ג', והובאו הדברים במשנ"ב סי' תק"א ס"ק כ"ג, וצריך לבאר טעם האיסור, ועיין בבית הלוי שם מש"כ בזה ובספר קהלות יעקב ביצה סימן ד'. וע"ע בספר מאורי אש להגרש"א זצ"ל דף מ' ואילך שהאריך בכל זה, ולכאורה היה מקום לומר דכאשר השימוש של האדם מכלה את המוקצה כגון שמדליקו ומסיק בו הרי זה דומה טפי לאכילת מוקצה והרי זה אסור אף כשאינו מטלטלו, דאכילת מוקצה היא איסור בפני עצמו, ואולי אף שאינו מכלה ממש את המוקצה רק פועל בו איזה שינוי שמתפס בו את האש דמי לאכילה, ואולי טעם זה כלול בדברי הבית הלוי, עיי"ש".

(א) זה מתרץ רק את שיטת המג"א והמ"ב, אבל אינו מתרץ את הרשב"א.

(ב) י"ל הרשב"א – קהלות יעקב (ביצה סי' ד', יש לחלק בין אינו מוכן לאינו כלי), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' נ"ט).

4. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (מאורי אש השלם פרק ב' ענף ד'), חוט שני (ח"ג פרק מ"א ס"ק ב', עמ' מ"ט - עמ' נ"ג),

ו. מדיח בשר חי מדם בשבת: האם יש חסרון של טלטול מוקצה.

1. מחמיר: רק בבשר בהמה.

(א) מג"א (סי' שכ"א ס"ק ז') – "ול"נ דאסור ... ועוד לפמ"ש סי' ש"ח סל"א דבשר אסור לטלטלה א"כ ה"ה דאסור ליתן מים עליו".

(ב) גר"ז (סי' שכ"א סעי' ו').

(ג) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק א' ד"ה אולם) – "המג"א ... וכתב האמרי בינה די"ל דעת המג"א דהוי כמשתמש במוקצה ע"י נגיעת המים מפני שעיי"ז מרכז הבשר עיי"ש ... מדברי הגר"א ... נראה דלא דמי, דבסך ומדיח הרי עושה הכל לצורך המת ואין זה חשיב השתמשות ידיד', משא"כ במדיח בשר לעצמו כדי שיוכל אח"כ לבשלו ולאכלו שפיר חשיב השתמשות".

2. מיקל: משום שחזי לאומצא, ומשום שלא נגע הבשר.

(א) פמ"ג (שפ"ד ס"ק נ"ג) – "ויטלנו".

(ב) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז) – "ולא מיבעיא אווזות פטומות שהבשר שלהם רכיך ודמי למה שאמרו בשבת דף קכ"ח ע"א בר אווזא רכיך וחזי לאומצא. ועיין בסימן ש"ח סעיף ל"א ובמג"א ס"ק כ"ו. אלא אפילו בשר בהמה ג"כ אין להחמיר והרי לרוב הפוסקים לא מחלקי כלל בין בשר אווזא לשאר בשר משום דהלכה כרב הונא שם בשבת דף קכ"ח דבשר תפל מותר לטלטל ואפילו להאוסרים מ"מ אני תמה על המג"א בסימן ש"א ס"ק ז' שם שאוסר ליתן מים עליהם וכתב שכיון שאסור לטלטל אסור ליתן מים עליו. ולדעתי אין זה ברור דהא קי"ל כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל כמבואר בסי' ש"י סעיף וי"ו והכא נמי הרי המים הם דבר הניטל ולמה לא יטלטלם לצורך הבשר אף שהבשר אינו ניטל. וצריך לומר שטעמו של המג"א הוא שזה חשיב שנוגע

במוקצה שמה ששופך המים עליו הוא נוגע על קילוח המים ושם סימן ש"י כתב המחבר ובלבד שלא יגע בהמוקצה: ולדעתי הדבר צ"ע שזה נגע ע"י דבר אחר ועוד שכל זה לדעת המחבר שם סימן ש"י שפוסק כה"ד לחלק בין הנגיעה אם היא לצורך המוקצה אסור ולצורך דבר היתר מותר. והרי הרמ"א בסימן תקי"ג פוסק כהרב המגיד דדוקא בדבר המתנדנד אסור הנגיעה במוקצה וכיון שלהרבה פוסקים בשר חי אינו מוקצה כלל למה נגבב חומרות יתירות".

ג) מ"ב (סי' ת"ק ס"ק כ"ט, בה"ל שם ד"ה וטוב).

3. מראי מקומות – מהר"ם שיק (או"ח סי' קל"ה ד"ה אמנם).

א) אמרי בינה (שבת סי' י"ג ד"ה כל) – "מג"א ... בנו"ב ... או י"ל דדעת המג"א דהוי כמשמש במוקצה ... אולם למ"ש בביאורי הגר"א (סי' ש"ח) להוכיח דמוקצה מותר בנגיע' ממתני' דשבת (סוף פכ"ג) סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר משמע דאף לשמש במוקצה ע"י נגיעתו מותר ויש לחלק קצת".

4. לשאלות נוספות בענין זה – עי' יו"ד סי' ס"ט סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

ז. מראי מקומות – יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"ג), ששכ"ה (פרק כ' הע' ז' [דפו"ח, הע' ז']), שלמי יהונתן (ס"ק ל"ג), פסקי תשובות (אות כ').

1. פמ"ג (פתיחה למוקצה פרק א' אות י"ב) – "ואם מוקצה אסור בהנאה ...".

2. חת"ס (ביצה דף יב. ד"ה ליפליגו) – "דמוקצה לאכילה אסור כעין תורה ואסמכוה אקרא והכיננו את אשר יביאו. וממילא יש לאסור טלטול אותן האוכלין משום דלמא אתי למיכל מיני' ועמ"ש בזה פני יהושע במס' שבת מ"ד ע"א במשנה מטלטלי' נר חדש אבל לא ישן ע"ש. ואותן המוקצאות לע"ד אסורין בנגיעה בלא טלטול דכל דגורזי' דלמא אתי למיכל מיני' אסור גם בנגיעה כמו חמץ בפסח בש"ע א"ח סי' תמ"ו ומג"א סק"ה ועיי' סי' תרי"ב סק"ו. אמנם אבנים וכדומה עיקר הקצאתן מגזרת נחמ"י בן חכלי' משום הוצאה מרשות לרשות ולזה מותר ליגע בהם רק שלא לטלטל ולנגוע עיי' סי' ש"ח בהג"ה סעי' ג' ובמג"א סי' תקי"ג סק"ב".

חת"ס (תורת משה פר' נצבים דף נג.) – "על דרך שכותב חובת הלבבות כל כך יהיה החוקים בעיניו טבעים שאם יזדמן בשר בחלב הוא מאוס בעיניו כאלו נזדמן פשפש בפיו והנוגע במוקצה בשבת כאלו שרפו גחלת ויהיו החוקים כמשפטים שהשכל מרחיקם".

3. גר"ז (סי' תק"ט סעי' ט"ז) – "וכשם שאסור לאכול את המוקצה כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה כגון לסמוך את הקדירה באבנים או בעצים המוקצים שההנאה שהוא נהנה במה שמשמש במוקצה היא אסורה כאכילה לפי שתשישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם ולא חלקו חכמים בין עצים ואבנים לאוכלין ומשקין המוקצים ואסור להשתמש בכל דבר שהוא מוקצה. במה דברים אמורים כשעושה מעשה בגוף המוקצה כגון שמטלטל את האבן לסמוך בה הקדירה או שמסיק בעצים המוקצים אף על פי שאינו מזיזם ממקומם מכל מקום כיון שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם הרי עושה מעשה בגוף המוקצה אבל מותר להשתמש במוקצה כשאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה כגון להתחמם כנגד המדורה הנעשית מעצי מוקצה או להשתמש לאורן ואע"פ שהוא נהנה מהמוקצה מכל מקום כיון שההנאה בא לו מאליה שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה לא גזרו חכמים על כך אפילו בשבת".

4. חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"ב, עי' סי' מ"ב ס"ק י"ב) – "ומיהו נראה מל' הראשונים ז"ל דדוקא בקש שעל המטה שכונת השוכב לשכב על המטה בין יהי' עלי' קש בין לא יהי', אבל חבילי קש שעל הארץ שעיקר כונתו שכיבה על המוקצה, י"ל דאסור כיון דכונתו ניכרת לישב על המוקצה והן מנענעות בגופו ומיתקנות לישב עליהן, וזה דעת המרדכי שהביא המ"א סי' ש"ח ס"ק מ"א, דאסור לישב ע"ג חריות מוקצה משום שמזיזן בשיבתו, והמ"א תמה עליו מקש שע"ג המטה, ולמש"כ נ"חא, ואפשר לישב דעת המ"א דנהי דמכוין לישב על גבי המוקצה אבל אינו ניכר שמכוין לנענועו, אבל מל' הראשונים ז"ל שדקדקו שאינו מטלטל הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה ואי אפשר לי' בלא נענוע הקש, משמע דאם מכוין לישבה על הקש אסור, וצ"ע".

5. הגרשז"א זצ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה ד"ה אולם, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב' ד"ה אולם, שולחן שלמה סי' ש"א ס"ק י' ד"ה ונראה) – "מבואר דהאיסור של השתמשות הוא רק בצירוף עם טלטול וכגון שמטלטל את האבן לישב עליו או לסמוך בו קדירה, או מסיק בעצים של מוקצה דאע"פ שאינו מזיז אותם אפי"ה אסור כיון ששורף ומשנה את גוף העצים וכמבואר בשו"ע הרב ז"ל סי' תק"ט".

6. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' י"ח אות א') – "על עיקר הדבר שהובא בספר בשמי, [בשש"כ מהדו"ק פ"א הע' קכ"א שגם בגרף של רעי רק טלטול הוא דשרי ולא ההשתמשות וסיבוב הכפתור לסגור הגז שכבתה הלהבה הו"ל שימוש] מסופקני טובא ...".

קנח] האיסור לגעת בביצה - מחבר (סי' שכ"ב סעיף א').

א. ראשונים.

1. נגיעה מותר רק לצורך דבר ההיתר, ולא לצורך דבר המוקצה – תרה"ד (סי' ס"ז). ואמר כמו טלטול מן הצד. וזה שפיר רק לאו"ז סי' פ"ו בשבת, גזרה אחי לטילטולי האיסור בידים. אבל לחזו"א, משום הטלטול מתיחס להאיסור. ולמ"ב, לצורך שבת מקל בטלטול קל. צ"ב).

א) קשה: משנה (דף קנא.) גבי מת – גר"א (סי' ש"י על סעי' ו'), "ומזה המתני' נלמד היתר הנגיעה במוקצה ותה"ד דחק עצמו ללמוד מערובין פ"ד א' ולכן עלה בדעתו לחלק והעיקר כתי' המ"מ שלא ינענע הביצה".

1) י"ל: משום כבוד הבריות – פרישה (סי' ש"א ס"ק ט', "ולפי מ"ש לעיל סימן ש"י (פרישה אות ו) בשם תרומת הדשן (סי' סז) שמחלק לאסור נגיעת מוקצה שהוא לצורך המוקצה קשה למה היתרו כאן וי"ל דבמת הקילו כיון דמצינו היתר שום פעם בנגיעת מוקצה"), תוס' שבת (סי' ש"א ס"ק כ', "גבי מת לא החמירו כ"כ"), פמ"ג (סי' ש"א א"א ס"ק י"ט, "לצורך כבוד

המת לא אסרו). לבושי שרד (סי' שי"א סעי' ז', "במת לא החמירו בזה"), ערה"ש (סי' שי"א סעי' י"ז, "ואף להסוברים דגם הנגיעה בהמוקצה לצורך המוקצה אין היתר ברור מ"מ במת מותר מפני כבודו"), תורת שבת (סי' ש"י ס"ק ז').
א. קשה, דא"כ מה הראיה של הראשונים שנגיעה במוקצה מותר, מהמשנה של מת. אפשר כבוד הבריות שאני.
(2) מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' שי"א ס"ק ט'), יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ו אות א'), שלמי יהונתן (סי' שי"א ס"ק ט').
(ב) קשה: סי' ש"ח סעי' מ', אוהז בצוארם הבהמות – תורת שבת (סי' ש"י ס"ק ז').
2. בכל גווני שרי, אם לא יבוא לנדנד ע"י הנגיעה – מגיד משנה (פרק כ"ה הל' כ"ג).
(א) קשה: הוי ספק טלטול, ועוד המאירי (דף קכה:), הו"ד במ"ב ס"ק פ"ב) רק ראוי להפריש. צ"ל כאן הוא קרוב לפסיק רישא (בה"ל סי' רע"ז ס"א ד"ה שמא, שהוי אסור) – תרה"ד לשיטתו, שאין פסיק רישא לגבי איסור דרבנן. עי' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שי"ח).

ב. נגיעה מותר רק לצורך דבר ההיתר, ולא לצורך דבר המוקצה: פוסקים.

1. מחבר (סי' ש"י סעי' ו'). אמנם, עי' מאמר מרדכי שם ס"ק ח) – "אבל מותר לכפות עליו כלי, ובלבד שלא יגע בו".
2. עי' לבוש (סי' ש"י סעי' ו'). עי' סי' רע"ז סעי' ה', וא"ז שם ס"ק י') – "ועוד אפשר לומר אף על גב דשאר דבר מוקצה מותר ליגע בו, היינו כשנוגע בו לצורך עצמו, אבל הכא הוי הנגיעה לצורך הדבר המוקצה וזה אסור".
3. ט"ז (סי' ש"י ס"ק ה').
4. מג"א (סי' ש"י ס"ק ג'), עי' סי' רס"ה ס"ק ד', עי' סי' רע"ז ס"ק ט' [כדאי' בבה"ל שם], עי' סי' תקי"ג ס"ק ד').
5. עי' פמ"ג (סי' שכ"א א"א ס"ק ז') – "אלא דהדחה בעי שפשוף נגיעה בה ונגיעה לצורך המוקצה אסור".
6. שלחן שלמה (סעי' ה').
7. מנוחת אהבה (פרק י"ג אות ז') – "ואם הנגיעה היא לצורך המוקצה, אסור".
8. מראי מקומות.

(א) נוב"ת (או"ח סי' כ"ז) – "וצריך לומר שטעמו של המג"א הוא שזה חשיב שנוגע במוקצה שמה ששופך המים עליו הוא נוגע על קילוח המים ושם סימן ש"י כתב המחבר ובלבד שלא יגע בהמוקצה: ולדעתי הדבר צ"ע שזה נגע ע"י דבר אחר ועוד שכל זה לדעת המחבר שם סימן ש"י שפוסק כה"ד לחלק בין הנגיעה אם היא לצורך המוקצה אסור ולצורך דבר היתר מותר. והרי הרמ"א בסימן תקי"ג פוסק כהרב המגיד דדוקא בדבר המתנדנד אסור הנגיעה במוקצה וכיון שלהרבה פוסקים בשר חי אינו מוקצה כלל למה נגבב חומרות יתירות".

(ב) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ב', סי' צ"ח אות א') – "ונ"ל דגם האוסרים ג"כ לא אסרי אא"כ עושה לצורך המוקצה אבל שלא לצורך כלל לכו"ע מותר".

(ג) הגרשז"א וצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' מ"ב אות ד' ד"ה וכתב) – "וכתב הצ"ח לתרץ ע"פ מ"ש המג"א סי' תק"ט סקט"ו שאף שמותר לטלטל המוקצה לצורך או"נ, מ"מ אסור להשתמש בו ואסור להסיק בעצם שנשרו מן הדקל אפי' אין לו עצים אחרים לבשל, וא"כ הך טלטול דביצה היא להשתמש בו לטוות, וזה אסור בכל מוקצה אפי' לצורך או"נ של יו"ט עצמו, ולכן אינו מותר לצורך שבת שלאחריו, ע"כ. אמנם זה קצת חידוש, דהרי אינו משתמש בו בשביל דבר אחר אלא לתיקון בגוף הדבר כדי לתקנו לאכילה, וכן משמע במהר"ל ד שם שאינו אלא טלטול, אולם גם באמרי בינה דיני שבת ס"ס י"ג ראיתי שכתב כע"ז דלפיכך אסור להדיח בשר בשבת משום דאין זה נגיעה אלא השתמשות, ואע"ג דאין משתמש לצורכו אלא לצורך תיקון המוקצה. [ועי' באמ"ב שם שמביא מהגר"א להוכיח דנגיעה במוקצה מותר ממה שסכין ומדיחין את המת, והקשה עליו דלמה לא חשיב ליה תשמיש, אך אפשר דשאני מת שעושה הכל לצורכי המת משא"כ הכא שאוכל הביצה למחר, וכן בבשר תוך ג' ימים שההדחה היא להכשירם למאכל (עי' מ"א שכ"א סק"ז), וניחא נמי הא דהמהרשד"ם שהבאנו לקמן (בסי' מ"ג אות ב') דאע"ג שמלביש אותו תכריכין וחשיב השתמשות, מ"מ כיון שזה רק בשביל המת אין זה השתמשות]. ונראה ...".

ג. בכל גווני שרי, אם לא יבוא לנדנד ע"י הנגיעה: פוסקים.

1. מור וקציעה (סי' ש"י ד"ה ומ"ש) – "דברי הה"מ נראין עיקר, דלא אסירא נגיעת מוקצה אלא בביצה שנולדה בו ביום, כפשטא דלישנא תלמודא, דנגיעה בעלמא נמי אסירא, וטעמא משום שמתענעת ומתגלגלת מיד בנגיעה כל דהיא, ובזה א"צ לדחוק בש"ע שדבריו נראין כסותרין זא"ז, וא"צ לדחוק כמ"ש האחרונים בשטת בעל תרומת הדשן. אמנם לפמ"ש בהג"ה דש"ע סימן תקי"ג [ס"א] פירוש הך נגיעה טלטול, לפ"ז אין חלוק בזה בין ביצה לשאר מוקצה. אבל אין פירושו שם מקובל, אף על גב דלאו ידיה הוא".
2. גר"א (סי' ש"י על סעי' ו') – לשונו מובא לעיל.
3. מחה"ש (סי' ש"י ס"ק ג').
4. דרך החיים (דין טלטול מוקצה, סי' ס"ה אות ו') – "ליגע בדבר המוקצה אפילו לצורך דבר האסור מותר (מוהר"א מוילנא ומוכח מהא דסכין ומדיחין המת) אבל מנורה התלוי ומתנדנד אסור ליגע דשמה יתנדנד מנגיעתו. וכן בכל דבר עגול המתנדנד אסור ליגע".
5. מאמר מרדכי (סי' ש"י ס"ק ח') – "והרב מ"א ... אבל לפי ענ"ד נראה שאין זה מוכרח ...".
6. ח"א (כלל ס"ז סעי' כ"ה) – "אבל מותר לכפות כלי על המוקצה שלא יפסד ובלבד שלא יגע הכלי במוקצה, שמא ינע אותו (סי' תקי"ג)".
7. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' י"ב).
8. מ"ב (סי' ש"י ס"ק כ"ב, סי' תקי"ג ס"ק ג', סי' רס"ה ס"ק י', סי' ש"ח ס"ק י"ז, בה"ל סי' רע"ז סעי' ה' ד"ה כדי) – "ואע"ג דמותר ליגע במוקצה כדלעיל בסימן ש"ח ס"ג הכא אביצה קאי וכדי שלא ינענע אותה אבל דבר שאינו מתנדנד ע"י הנגיעה שרי [בה"ג והגר"א והביא ראיה לזה וכ"כ בדה"ח ודלא כמ"א וט"ז]".

9. תורת שבת (סי' ש"י ס"ק ז').
10. יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קמ"ח).
11. יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ו אות א') – "העיקר שאין כאן מחלוקת בין מרן הש"ע להרמ"א, ולכ"ע נגיעה אפ"ל לצורך המוקצה מותרת".
12. אור יצחק (ח"א או"ח סי' פ"ט) – "לגעת במוקצה באופן שידוע שלא יתנדנד מותר, ואפ"ל שלא לצורך דבר המותר. ובאופן שמתנדנד אפ"ל לצורך דבר המותר אסור, אם לא שהוא טלטול מן הצד שאז לצורך דבר המותר מותר".
13. ע"י ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שי"ט).
- א) ה"ה נר תלוי, אפ"ל אם כבו הנרות – דרך החיים (דין טלטול מוקצה, סי' ס"ה אות ו', לשונו מובא לעיל), מ"ב (סי' רס"ה ס"ק י', סי' רע"ז ס"ק י"ט).
- ב) לצורך דבר המוקצה הרגיל שיתנדנד, גם להמקילים יש להחמיר – חוט שני (ח"ג פרק מ"ח ד"ה ונראה, "דהא דאסור לנגוע במוקצה כשמתנדנד, היינו דוקא כשידוע שיתנדנד, אבל אם הוא רק דבר הרגיל שיתנדנד מותר לנגוע ... לצורך דבר המוקצה ... ולהמתירין ... כרגיל שיתנדנד גם הם ס"ל דאסור").
- 1) מראי מקומות – שלחן עצי שטים (ט"ז ע"א), תהלה לדוד (סי' רס"ו ס"ק ו'), מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ס"ו).

ד. תרתי לגריעותא, אין כלי ניטל אלא לצורך הניטל וגם נגיעה במוקצה.
1. ע"י לקמן, גבי אין כלי ניטל.

ה. מראי מקומות – כה"ח (ס"ק ל', סי' ש"י ס"ק ל"א, סי' תקי"ג ס"ק ב'), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ג).

קנט] טלטול חלק מהמוקצה.

א. האם אסור לטלטל חלק מהמוקצה.

1. מחמיר: כמשנה קנא. גבי מת, שלא יזיז בו אבר – רמב"ן (סוף דף קנא, דף קנד: ד"ה היתה), רשב"א (דף קנד: ד"ה מכניס), ריטב"א (דף קנד: ד"ה מכניס), ר"ן (דף נא: ד"ה ומיהו, דף סה. ד"ה מתני', סוף דף סו:), ח"ה הר"ן (דף קנד: ד"ה מכניס), פסקי רי"ד (תוס' רי"ד סוף דף קנא).
- א) פוסקים – מחבר (סעי' מ"ב, סי' שי"א סעי' ז', "דבר שהוא מוקצה מותר ליגע בו, ובלבד שלא יהא מנענע אפ"ל מקצתו"), דרכי משה (סי' שי"א ס"ק ז'), ט"ז (ס"ק כ"ג), מג"א (ס"ק ס"ח), תוס' שבת (ס"ק ק"ב), גר"א (על סעי' מ'), גר"ן (סי' שי"א סעי' י"ב), מ"ב (ס"ק קנ"א), ערה"ש (סי' שי"א סעי' י"ז), מנחת יצחק (ח"ג סי' קל"ח אות א'), פוסקים.

ב. הגדר.

1. נחשב כטלטול מן הצד: שהותר לצורך דבר המותר.
א) שביתת השבת (קוצר ס"ק ל"ז ד"ה עוד).
- ב) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ד') – "ונראה שטלטול חלק מן המוקצה נחשב כטלטול מן הצד, וטלטול מן הצד הותר רק לצורך דבר המותר, וכמ"ש השו"ע בסימן שי"א סעיף ח', ולכן לקנח בזנב הסוס, דהוי לצורך דבר המותר, מותר בשבת, אבל להעצים עיניו של מת ולהלעיס את הבהמה, שאין זה לצורך דבר המותר, אלא לצורך המת או הבהמה, אסור אף שאינו מטלטל כולו. ומעתה לפתוח דלת מכוננית, כיון שאין מטלטל אלא חלק מן המוקצה, מותר לצורך דבר המותר".
- 1) לענין לקנח בזנב הסוס – ע"י סעי' ל"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ג. קשה: שמותר לסוך המת ולהדיחו – משנה (דף קנא).

1. אה"נ: באופן שאין בשרו ושערו זז.
א) חוט שני (ח"ג פרק מ"ח ס"ק א' ד"ה והיינו) – "והיינו שסך באופן שאין בשרו ושערו זז, כגון שיש עליו שמן ומזיז את השמן אנה ואנה מעל הבשר".
2. אפשר משום כבוד הבריות – ע"י תורת שבת (סי' ש"י ס"ק ז'), ע"י הליכות עולם (ח"ג עמ' רי"ז), ע"י תהל"ד (סי' שי"א אות ט').
3. אפשר משום שחזור למקומו – ע"י ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ג, "אלא שיש לדון ברכב קטן שבעת שנשענים עליו זז ומתנענע על - ידי קפיצי הרכב, אם חשיב כהזזת מוקצה, דהא סוף סוף אין הרכב נעקר ממקום מושבו, והגלגלים נשארים עומדים על מכונו. וכבר נתבאר בהערה הנ"ל דנגיעה במוקצה שריא, ושמא גם בנ"ד יש לזה דין נגיעה. ובאמת, דזיל בתר טעמא, שהרי טעם איסור מוקצה נתבאר בהערה א', דעיקרו משום הוצאה, שאם נתיר לאדם לטלטל בביתו מוקצה, יבוא להוציא לרשות הרבים, ומשום הכי בנגיעה לא גזרו, שעל - ידי נגיעה במוקצה לא יבא לטלטל לרשות הרבים. ולפי - זה לכאורה בנגיעה ברכב, אף שמתנענע על - ידי ישיבתו על גבי הרכב, מכל מקום מאחר ואינו נעקר ממקומו לא אתי בזה לידי הוצאה. אך יש לדחות, דכיון שיש בו אפשרות של עקירת החפץ ממקומו שייך שפיר החשב שביא לידי הוצאה. ודו"ק ... ומצאתי סייעתא לדברינו בספר כלכלת שבת (כלל מוקצה אות ה') שכתב, דמה שאמר טלטול במקצת הוי טלטול, זהו דוקא כשעל כל פנים מניע את המוקצה, וכגון שמזיז אבר של מת או מעצים את עיניו, או אפילו אם נשאר המוקצה עומד במקומו, וכגון להניד עלים של אילן, אך אם אינו מניעו רק מנמיכו קצת על - ידי שכובש את העלים בידו, מותר. תדע, דהא סכין ומדיחין את המת אף שאי אפשר שלא יכבש בשר המת כשסכו ומדיחו. ע"ש. שוב ראיתי בשו"ת הר צבי ... ונידון דידן עדיף טפי מהברגת הבורג. ואמנם כשהצעתי הדברים לפני מרן אאמו"ר שליט"א אמר לי, שאין הדברים מוכרחים כל כך, וי"ל דגם זה הוי ככלל טלטול מוקצה במקצת. וגם אמר לי שדברי הגרצ"פ פראנק

צריכים ביאור, דהא סוף סוף הבורג זז. ומכל מקום הסכים עמנו לעיקר דינא להתיר ההישענות על רכב בשבת, גם ברכב קטן המתנענע עם ההישענות, שהרי אינו נוגע במוקצה בידיו אלא דרך ישיבה והישענות, וגם חשיב כטלטול בגופו".
(א) קשה (דף קנא:), "ופוקקין את נקביו כדי שלא תיכנס בהן הרוח". שלכאורה לא חוזר למקומו.
4. **מנמיכו קצת, מותר.**

(א) תפארת ישראל (כלכלת שבת סוף כללי המוקצה אות ה'), "כשאינו מניעו, רק מנמיכו קצת ע"י שכובש עליו בידו או באצבעו מותר, דהרי סכין ומדיחין את המת ... שא"א שלא יכבש בשר המת כשיסכנו וכשידחנו".
(ב) עי' תפארת ישראל (פרק כ"ג אות ל"ה) – "ומדיחין אותו. אף על גב שיניע הבשר ע"י הדחתו כיון דלא הוה אבר שלם שרי".
(ג) עי' הר צבי (או"ח סי' קצ"ו) – "דיש לדון **דסיבוב הבורג לא יהא בזה משום טלטול** ... הרי אינו מטלטל ממקום למקום אלא סובבו על מקומו שהוא עומד בו, ואם כי מקצת המוקצה שהוא הבורג נכנס קצת יותר עמוק לגוף המוקצה, אפשר שאין זה טלטול. [וקצת ראייה לזה מהא שכתב התפארת ישראל ... ולכאורה בנ"ד שאינו מטלטל את הבורג ממקום למקום אלא מנמיכו בתוכו הוי כמנמיך בשר המת לתוכו]".

(1) מראי מקומות – ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ג, עי' עמ' שכ"ד סוף הע' ז'), "שוב ראיתי בשו"ת הר צבי ... כשהצעתי הדברים לפני מרן אאמו"ר ... אמר לי שדברי הגרצ"פ פראנק צריכים ביאור, **דהא סוף סוף הבורג זז**".
5. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שיי"א ס"ק ח'), מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' מ"ב אות ד' ד"ה וכתב, לשונו מובא לעיל), שבות יצחק (פרק ו' אות ב'), שלמי יהונתן (סי' שיי"ב ס"ק ז' אות ג'), פסקי תשובות (סי' רע"ז הע' ה').
(א) פסקי תשובה (סי' ש"ג) – "ע"ד שאלתו לענין אותם המקומות, שהמכונה העירונית, המשפעת אור עלעקטרין, אינה עובדת כי אם בלילה, שלפיכך אין מציאות לאור כזה ביום - האם מותר לבעה"ב לסגור בשבת וביו"ט את כפתור ביתו (העשוי בשביל הדלקת וכבוי האור הנזכר), בכדי שלא יאיר בלילה. נראה דכיון שהכפתור קבוע בכותל בשביל פתיחה וסגירה בכל עת הצורך, א"כ שפיר יש להתיר הסגירה בשבת וביו"ט ביום, בעת שאין כל מציאות לאור העלעקטרין כמו שהורה הפרמ"ג (סי' שט"ו) שמתיר לסתום את הקוימ' ע"י הבלע"ך העשוי בתוכו 'דהואיל וקבוע שם הוה כדלת' כן **אין לאסור את סבוב הכפתור מצד חששת הטפול במוקצה**. - דכיון שאין במציאות כלל, שיזוז ממקום חבורו אפי' כחוט השערה, אלא שסובב על צירו במקום חבורו התמידי, אין סבובו בסוג נדנוד של טלטול מוקצה, רק נגיעה בעלמא דמותר (שו"ת לב יהודה [סי' ט"ז ובהשמטות סי' א'] ליד"נ הגאבד"ק קעשנוב)."
(ב) לבושי מרדכי (מהד"ג או"ח סי' כ"ה) – "לענין מוקצה ... דזה הוי כטלטול דלא גרע ממ"ש הרמ"א שלא ליגע במנורה התלוי דעל ידו מנענע המנורה ואם תנועה חשוב טלטול אע"ג שאינו נעתק ממקומו".

ד. מקרים.

1. "צינור גז, מים, סולר, הסקה מרכזי שאינם קבועים חזק וכן ראדיאטור שאינו קבוע חזק הם מוקצים ואסור לנענעם" – הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' מ"ח, שולחן שלמה ס"ק פ"ב), הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' הע' מ"ח), שלמי יהודה (פרק ג' סעי' ח').
2. "דאסור ללחוץ על הדדים מטעם מוקצה" – כתבי קהלות יעקב (שבת סוף סי' מ"ו).
3. "דאף אם נאמר דהזזת עשב מחובר לא חשיב טלטול, היינו מפני שמאליו הוא חוזר תיכף למקומו הראשון" – הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' הע' ב', מאורי אש השלם עמ' תר"ד הע' ד', שולחן שלמה סי' שיי"ב סוף ס"ק ב').
4. לענין שערות - עי' סעי' ל"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מדדין הוי טלטול במקצה.

1. ר"ן (דף נא: ד"ה ומיהו), הו"ד בפוסקים – "ומיהו קשיא לי היאך מדדין בהמה חיה ועוף כלל ואפילו בחצר הא כל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין את כולו כך אין מטלטלין מקצתו כדמוכח בפ' שואל [דף קנא א] דתנן גבי מת ובלבד שלא יזיז אחד מאיבריו לפיכך נראה לי דהכא משום צער בעלי חיים נגעו בה ודוקא בשצריכין לכך אבל בשאין צריכין לא".
(א) תורת שבת (ס"ק נ"ח) – "ולא זכיתי להבין מה טלטול מוקצה במקצה איכא הכא, שהרי הוא אינו מגביה דבר רק אוחו ...".
2. הר"ן הולך רק על דוחין או ה"ה מדדין.
(א) רק על דוחין.

(1) בית מאיר (סעי' מ') – "מהר"ן שלא הקשה ... אלא על היתר מדדין".
(2) תהלה לדוד (ס"ק מ"ג) – "שוב ראיתי להתויו"ט ... ובאמת הר"ן ז"ל לא הקשה אלא על מדדין".
(ב) ה"ה מדדין.
(1) תוס' יו"ט (פרק כ"ג משנה ה' ד"ה ובלבד) – "ובלבד שלא יזיז בו אבר. מטעם מוקצה כדפי' הר"ב. וא"ת דבפרק מפנין מ"ב דדוחין לתרגומא אבל לא מטלטלין ואמאי דוחין שנמצא שמטלטל מקצתו והכא אסרינן אפילו לזוז מקצתו. זה הקשה הר"ן לעיל וכתב שנראה לו דלעיל משום צעב"ח נגעו ודוקא בשצריכין לכך אבל בשאין צריכין לכך לא. ע"כ".
(ג) עי' לקמן.

ו. האם דוחין בהמות הוי טלטול מוקצה.

1. אינו טלטול.
(א) בית מאיר (סעי' מ') – "גמגמתי על דמיון הר"ן הכא להזזת אבר דמת דבשלמא הזזת אבר אף דאינו אלא מקצת הגוף מ"מ אותו מקצת הוא המזיז כולו ומטלטלו ... משא"כ הכא הא עיקר הטלטול והנענוע החיה והעופות עושים ברגליהם והאדם אינו אלא מסייע ומסייע **אין בו ממש** אפילו במלאכה דאורייתא ומכ"ש בטלטול דרבנן וי"ל דלהכי באמת ניהא לו בדחי' התרגומא דהוי

- זה יכול וזה אינו יכול משא"כ מדדין שפי' רש"י וגוררין דהיינו מוליכין שכתב הש"ע וחשוב זה יכול וזה יכול ... ולהכי הוא דרך קשיא ליה על מדדין".
- (ב) תהלה לדוד (ס"ק מ"ג) – "אבל דוחין מה טלטול מקצתה איכא. דמה שהולך פשיטא דלא מיקרי טלטול ... דבדחי' נראה דלא הוא אפי' טלטול מקצתו כיון שהיא הולכת מאליה".
2. הוי טלטול במקצת.
- (א) תוס' יו"ט (פרק כ"ג משנה ה' ד"ה ובלבד, לשונו מובא לעיל) – "דוחין שנמצא שמטלטל מקצתו".
3. לאו טלטול כל כך.
- (א) פמ"ג (א"א ס"ק ס"ט) – "וצ"ל דוחין לאו טלטול כל כך הוה, ומ"מ הפסד ממון בעינן הא לאו הכי אסור".
- ז. מראי מקומות.
1. הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה ס"ק ע"ז) – "כמו"כ מסופקני אם הוא מוליך אותם בכח, דאולי הו"ל ממש כטלטול בכולו".

קס טלטול מוקצה ע"י נפיחה (blowing, breath) - סעיף מ"ג.

א. עי' סי' שי"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

קסא לשחק בכדור - סעיף מ"ה.

א. מחמיר: אסור לשחק בכדור בשבת.

1. מחבר (סעי' מ"ה) – "אסור לשחק בשבת ויו"ט בכדור".
2. י"ם של שלמה (ביצה פרק א' סי' ל"ד) – "דלשחק בכדור לגדולים, מנהג רע הוא, ולקטנים מניחים ... ודבר תימה להתיר ביו"ט לשחק בכדור, דאין בו צורך היום כלל, אלא שחוק של ילדים, שלא הגיעו לכלל חיוב, הנח. אבל גדולים, נראה מנהג רע בעיני, כי זה אינו טיול, אלא שיחת ילדים, וקלות ראש. ואף שרבינו ירוחם (נ"ד ח"א) כתב כדברים האלו משום ר"ת לא ניחא לי, כי אפשר שהוא לא בא אלא ליישב המנהג שנהגו כן".
3. ש"ך (מג"א ס"ק ע"ג) – "והש"כ כתב דהתוס' לא כתבו להתיר אלא ביו"ט כיון דיש בו צורך קצת אמרינן מתוך שהותרה וכו' אבל לא בשבת ודוק".
4. עי' מג"א (ס"ק ע"ג) – "וביש"ש כתב דגם התוס' סברי דמדינא אסור לשחק אלא שנהגו להקל וא"א לישתרי מפני שחזי לצור ע"פ צלוחתו י"ל דממאיס בטיט ועפר ואין ראוי לכסות (ב"י)".
5. א"ר (ס"ק פ"ז) – "ורש"ל בים של שלמה סי' ל"ז פ"ק דביצה כתב לגדולים מנהג רע הוא ולקטנים מניחין ע"כ".
6. תפלה למשה (ח"א סי' כ"ב, מנוחת אהבה ח"א פרק י"ב סעי' נ', סעי' נ"א) – לשונו מובא לקמן.
7. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שפ"ז).
8. עי' הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' י"ט) – "דלגדולים אין ראוי להקל בכך".

ב. מיקל: מותר לשחק בכדור בשבת.

1. רמ"א (סעי' מ"ה) – "ויש מתירין, ונהגו להקל".
- רמ"א (סי' תקי"ח סעי' א') – ומותר לשחק בכדור, אפילו ברשות הרבים, אע"ג שאינו אלא טיול בעלמא; ואם הניח עירוב, מותר לטלטל ולהוציא כל שיש לו תורת כלי".
2. לבוש (סעי' מ"ה) – "ויש מתירין, דהואיל והוא לשחק מעונג שבת ויו"ט הוא והתירוהו, ונהגין להקל".
3. עי' שו"ת מהריט"ץ (החדשות סי' ר"ב) – "מנהגי ישראל תורה הוא, ואין להקל במקום שלא נהגו כן. ולשונו – ונהגו להקל – יוכיח, כי אפשר דהוי אתרא דנהגו כבעלי התוספות".

ג. מראי מקומות – אורח משפט (סי' קנ"ב).

1. גר"ז (סעי' פ"ג) – "אסור לשחק בכדור בשבת ויו"ט לפי שאסור לטלטלו מפני שאין תורת כלי עליו ויש מתירים לטלטלו ולשחק בו ברה"י ונהגו מקדם להקל ולא מיחו בידם הואיל ויש להם על מי שיסמוכו".
2. ערה"ש (סעי' ע') – "המנהג להקל אמנם בירושלמי פ"ד דתענית [הלכה ה] דעיר אחת חרבה בשביל שהיו משחקין בכדור בשבת וכן הוא במדרש איכה על פסוק בלע ד' ולא חמל ע"ש".
3. מ"ב (סי' תקי"ח ס"ק ט') – "בכדור אפילו ברה"ה. ר"ל אע"ג דעיי"ז רגיל להעביר ד"א ממקום למקום אפ"ה מותר דהוא בכלל טיול ושמחת יו"ט ורש"ל כתב דבר תימה הוא להתיר זה דאין בו צורך היום כלל אלא שחוק של ילדים והנח להם אבל לגדולים שנוהגין כן מנהג רע הוא דאין זה שמחה וטיול אלא שיחת ילדים וקלות ראש ובלא"ה אין דין זה מוסכם לכו"ע דדעת המחבר לאסור כמבואר לעיל בסימן ש"ח סעיף מ"ה".
4. כה"ח (ס"ק רנ"ט) – "ורש"ל ביש"ש ... וכתב עו"ש דלגדולים מנהג רע הוא ולקטנים מניחים ... וכל מי שיראת ה' על פניו יתבונן במ"ש ז"ל לא נתנו שבתות ויו"ט לישראל אלא לעסוק בהם תורה וא"כ איך יעזוב ביום הקדוש הזה את התורה הקדושה אשר לא יערבנו זהב וכו' ולעסוק בהבלים המטמאים את נפש הקדושה ומי יודע כמה עולה שכר לימוד השבת ויו"ט יותר מן החול ומשכיל יבין".
5. קצות השלחן (סי' ק"י סעי' י') – "ונהגו מקדם להקל ולא מיחו בידם".
6. ששכ"ה (פרק ט"ז סעי' ו' [דפו"ח, סעי' ו']) – "אין לאסור".

ד. טעם של המחבר.

1. אינו חשיב להיות כלי.

(א) שבלי הלקט (סי' קכ"א) – "הכדורים שלנו אפי' כלי לא חשיבי ומחשבת השחוק שחישב לשחק בו לא משוי ליה כלי מ"מ בין שיש תורת כלי עליו בין שאין תורת כלי עליו נראה שאסור לשחק בו ולטלטלו בשבת ויום טוב שהרי אין צריך בטלטולו ואפי' לכסות בו פי צליחותו אינו ראוי דהא ממאס על ידי ששוחקים בו ומטניף בטיט ועפר וכן כדור של עץ אסור לטלטלה ולשחק בה ומצינו במדרש איכה טור שמעון הוי מפיק תלת מאה גרבין דמרקוע בכל ערובת שבא לאילין קייטיא ולמה חרב אין תימר משום זנות והלא ריבה אחת היתה שם והוציאיה משם ולמה חרב אמר רב הונא על ידי שהיו משחקים בכדור בשבת".

(ב) האגור (סי' תקכ"א) – "כתב מורי יעלה ז"ל דאסור לשחק בשבת וי"ט באותה הכדורים כי אינם ראויים לצור על פי צלוחית דממאסי שמתטנפים ע"י טיט ועפר. וכן כדור של עץ אסור לטלטלו ולצחק בו. משבה"ל".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ע"ו) – "וצ"ל שהשו"ע סובר דהכנה למשחק אינה הכנה חשובה ליתן לכדור תורת כלי".

(ד) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' ע"ט אות ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קל"ה) – "אין די בשימוש למשחק להחשיבם כלי בכך".

2. מדרש (איכה רבה פרשה ב') – "טור שמעון הוי מפיק תלת מאה גרבין ולמה חרבו אי תימא מן הזונות, והלא לא היתה אלא ריבה אחת והוציאיה משם, א"ר הונא משום שהיו משחקין בכדור בשבת".

(א) קצות השלחן (סי' ק"י ס"ק ט"ז) – "ולדעת המתירין שחוק הכדור בשבת, צ"ל פי' הירושלמי והמד"ר, לפי שעשו שחוק הכדור קביעות לש"ק והיו מבלים הזמן של יום הקדוש בשחוק, כי אפילו המתירין לא התירו אלא באקראי שאין בכדור איסור מוקצה אבל חלילה לעשות מזה קביעות להוציא הזמן הקדוש בשחוק של דברים בטלים ואין לך זלזול בכבוד הש"ק יותר מזה. ולא ניתנו שבתות וי"ט לישראל אלא כדי לעסיק בהם בתורה שכל ימות החול הם טרודים במלאכתם ולפיכך פועלים ובע"כ די להם בעונג קצת בשבת לפי שצריכים לעסוק בתורה הרבה כמבואר בס"ר צ"ה, ובשביל הזלזול התמידי בכבוד הש"ק אע"פ שלא חיללו אותו במלאכה נגרם להם החורבן רח"ל, והדברים נוקבים ויורדים עד התהום להתבונן עד היכן הגיעה כח קדושתה של הש"ק, כי אפילו לדעת דאוסרין שחוק הכדור בשבת אין בו אלא איסור מוקצה מדרבנן והעבירה על זה גרמה חורבן לטור שמעון שהי' מוציא ג' מאות כפיפות של פיתות לתם לעניים בכל ערב שבת, עי' מתנות כהונה במד"ר הנ"ל, ולא הועילה להם מצות הצדקה. וגם מוכח מזה שהיו שומרים שבת בפרטים אחרים שהרי היו מחלקים לחם לעניים לכבוד שבת, ומפני עון מוקצה בא עליהם דחורבן, וכש"כ לדעת המתירין שחוק הכדור בשבת דמוכרח לומר שנחרב מפני הזלזול בכבוד ש"ק להוציא זמנו בשחוק".

3. מראי מקומות – אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ח', "וצריך עיון"), אז נדברו (ח"א סי' י"ג עמ' ל"ד, ח"ב סי' ד'), חוט שני (ח"ג עמ' קמ"ה ד"ה ולמאן, "צ"ע בסברא..."), הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' כ"ט).

(א) לכאורה הנ"מ בין הטעמים, השבלי הלקט או המדרש, אם אינו חשיב כלי או הדין מיוחד של כדורים. השאלות לקמן. אם הדין רק בכדורים, או אפילו בכל המשחקים. ועוד, מה הדין כשהוכן בבית חרושת למשחק.

קסב] רק כדורים או אפילו בכל מיני משחקים - למחמירים דלעיל [לכאורה תלוי בטעמים דלעיל].

א. מיקל: רק בכדורים יש להחמיר.

1. עי' אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ח', ודלא כמנוחת אהבה ח"א פרק י"ב סוף הע' קכ"א) – "דהנה בב"י שם הביא בשם הירושלמי, טור שמעון למה חרב, י"א מפני הזנות, וי"א שהיו משחקים בכדור. ולפי דברי הירושלמי הללו אין האיסור אלא בכדור בלבד. ונראה שמש"כ מרן לאסור לשחק בכדור בשבת הוא משום דברי הירושלמי, שאם משום דעת השיבולי הלקט בלבד, קשה שכיון שבשל סופרים אזלינן בתר המיקל, מדוע החמיר בזה בשו"ע, ולא כתב להקל כדעת התוס' שהביא שם שהתיר לשחק בכדור, ועל כרחך שפסק כהירושלמי, שהוא כעין סברת המכריע, ולכן נראה שאין להימנע אלא ממשחק בכדור, אבל שאר משחקים אין בהם מעיקר הדין משום מוקצה, והמיקל יש לו על מה לסמוך".

2. אז נדברו (הע' לס' קצות השבת עמ' קכ"ב) – "מה שכ"מ כתב (בפ"ח אות ח') שגדולים אסורים לטלטל משחקים וצעצועים של קטנים לפי דעת מרן ז"ל אינו אמת, דפלוגתת מרן ז"ל ורמ"א הוא רק בכדורים המיועד לגדולים דבהם המדובר בב"י ... ואבאר זה ... בירושלמי ... פשטות הדברים נראה דס"ל דנהי דלא הוי מוקצה כמוש"כ התוס' אבל אסור השחוק בכדור מפני שזה גרם החורבן, היינו מפני בטול תורה וכמש"כ הרוקח באות נ"ה וז"ל שהיו בטלין מן התורה. דדוחק לומר דמפני איסור מוקצה מדרבנן זה יגרום החורבן, ויתכן שבגלל זה הוי נמי מוקצה שהרי זה מובא בסי' ש"ח דיני מוקצה, ומ"מ כתב השו"ע אסור לשחק שזה סיבת המוקצה".

3. יצחק ירנן (ח"ב סי' כ"ה) – "מותר לנשים ולילדים קטנים לשחק בשבת במשחקי ה'דומינו', 'דמקה', 'שחמט', ו'ריץ רץ' (סבלנות) וכיוצא בהם, שכלם משחקים לתענוג, ולא למקח וממכר. וגם מותר לטלטלם לפי שאינם מוקצה. ובודאי שגדולים וילדים שהגיעו לחינוך שמצווים על תלמוד תורה יש להם לימנע מלשחק בין בשבת ובין בחול".

4. הל' שבת בשבת (פרק כ' הע' כ"ט).

ב. מחמיר: אסור לשחק בכל מיני משחקים בשבת.

1. תפלה למשה (ח"א סי' כ"ב, מנוחת אהבה ח"א פרק י"ב סעי' נ', סעי' נ"א) – "המורם מכל האמור: אסור לנו הספרדים לשחק בכל מיני משחקים בשבת, וכן אסור לטלטל המשחקים הללו אפי' לצורך גופן או מקומן. וילדים שלא הגיעו למצוות אין מוחין בידם אם משחקים במשחקים שונים בשבת. ואם יש צורך (כגון שהילד בוכה וכיו"ב) מותר גם לגדול לדחוף ברגלו או בגופו את המשחק להביאו לילד. ומ"מ נשים המשחקות עם ילדיהם אין למחות בידם כשידוע שלא ישמעו, דמוטב שיהיו שוגגות וכו' וכמ"ש הרמ"א (סי' שלח ס"ה) והכה"ח (שם אות מד). ומשחקים שמיוחדים להשתקת תינוקות, ובדרך כלל רוב המשחקים של ילדים קטנים עד גיל שנתיים עיקרן להשתקת הילדים, מותר לטלטלם בשבת כדין כלי שמלאכתו להיתר".

2. עי' ביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שצ"ד) – "והצענו הדברים בפני מרן אאמו"ר (שליט"א) [זצ"ל], והסכים עמנו לדינא, שהרי אין הדבר ברור בדעת מרן כיצד הדין לגבי שאר משחקים, ואין זה ברור להשוות דין הצעצועים לכדור, לפיכך מעיקר הדין מותר לאפשר להם לשחק במשחקים שאינם משמיעים קול. אך בגדולים אין להקל לדידן".
3. עי' ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שצ"א הע' ל"א, עי' מהדו"ח עמ' תרל"ה אות א') – "שהעיקר לדידן להחמיר גם בשאר משחקים משום מוקצה".
4. קצות השבט (פרק ח' סעי' ח') – "לדעת מרן השולחן ערוך אסור לטלטל משחקים וצעצועים כלל, משום שאינם בגדר כלי, ודינם כמוקצה מחמת גופו".
5. עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק י"ד הע' ז') – "ולפ"ז כן גם שאר משחקים".

ג. מראי מקומות – הלכה שלמה (מוקצה סי' ט"ו).

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ה טור ד') – "שאלה: הנה דעת מרן השו"ע (סי' ש"ח סמ"ה) דאסור לשחק בשבת ויו"ט בכדור, ואילו הרמ"א היקל בזה, ויל"ע אם כן הדין גם בשאר משחקים שבזמנינו, דיחלקו בזה מרן והרמ"א אם מותר, ואם הו"ו מוקצה. תשובה: תלוי מה. שאלה: בהנ"ל. מרן שליט"א כ' דע"פ המחבר באיסור הכדור בשבת יש לחלק בסוגי המשחקים אם מוקצה הם, ורציתי לידע איזה אסורים ואיזה מותרים ובמה זה תלוי. תשובה: ראיתי בשם מו"ח (שליט"א) [זצ"ל] שבזמנינו כדור שאין משמיע קול מותר להשתמש בו לכו"ע (וצ"ע אם נכון שאמר כן)".
2. משחק שחמט (chess) - עי' סי' של"ח סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.
3. משחק מונופול (monopoly) - עי' סוף שכ"ז סעי' ה', לשיטות ומראי מקומות.

קסג | כדורים בזמן הזה: שהוכן בבית חרושת למשחק - למחמירים דלעיל | לכאורה תלוי בטעמים דלעיל.

א. מיקל.

1. פמ"ג (א"א ס"ק ע"ב) – "ואם קטן וודאי אין מחשבתו כלום ואף גדול דמהני מחשבה עיין סעיף כ"א דיש אומרים **דבעי מעשה**".
2. הגרשז"א זצ"ל (ביצחק יקרא על סעי' מ"ה) – "מתיר כדורים דידן אפילו לספרדים, הואיל ומיצרים ככלים מעשה אמן".
3. הגר"ש זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' ע"ט אות ב', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קל"ה, עי' אות רי"ז, הל' שבת בשבת פרק כ' הע' כ"ט ד"ה וצלע"ט, הע' ל') – "משחק המיוצר מתחילתו לצורך משחק כיון שנעשה בו מעשה רב נחשב כלי אף לדעת השו"ע, ולא אסר השו"ע לטלטל כדור אלא באבן או עץ שהכינם למשחק ע"י יחוד או מעשה כל דהו, בזה אין די בשימוש למשחק להחשיבם כלי בכך, משא"כ במשחק שיוצר מתחילה למשחק כיון שנעשה בו מעשה רב נחשב כלי".
- הגר"ש זצ"ל (שלמי יהונתן ס"ק ס"ז סוף אות ב') – "שהעשיה של ימינו היא 'עשיה חשובה' ולכן מועיל ליתן שם כלי אף לשו"ע".
4. שבט הלוי (ח"ט סי' ע"ח) – "וכדורים בזה"ז שנעשו לכך פשיטא דתורת כלי עליהם וממילא אין תורת מוקצה בהן".
5. הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור ג') – "דכדורים המצויים בזמנינו אינו מוקצה אף לבני ספרד מפני שמיצרים לשם משחק".
6. הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור ג') – "דכדורים המצויים בזמנינו אינו מוקצה אף לבני ספרד מפני שמיצרים לשם משחק".
7. רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור ג') – "דכדורים המצויים בזמנינו אינו מוקצה אף לבני ספרד מפני שמיצרים לשם משחק".
8. אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ה) – "לא הוי מוקצה, ורק לשחק בו אסור משום ביטול תורה".
9. הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking ח"ג מספר ט"ו הע' י"ז).
10. מראש צורים (סי' ל"ח אות ה') – "נדמה שכיום כאשר יש כדורים המיועדים למשחק וייצורם לכך, אף השולחן ערוך יודה שכדור אינו מוקצה (בזמנו היו עושות כדורים מבליי סחבות או משביבי עץ שלא היו ראויים לשמש לכלום. וכיון שמשחק אינו מכניס אותם לגדר ראויים לשימוש הרי הם מוקצה, מה שאין כן היום)".
11. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ע"ו) – "שהשו"ע כתב דאסור לשחק בשבת וביו"ט בכדור, וטעמו דאף שהכדור ראוי לשחק בו מ"מ אין בו תורת כלי והוי כאבן שהיא מוקצה מחמת גופו, ואסורה בטלטול ... אמנם כל זה בכדור העשוי מנייר או מאבן וכיוצ"ב אבל כדור שהוכן בבית חרושת למשחק וכן שאר צעצועים שהוכנו למשחק מסתבר דמותרים אף לדעת השו"ע, משום שיש להם הכנה חשובה ואין זה ייחוד בעלמא, וכ"כ בספר שבות יצחק על דיני מוקצה בשם הגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]".

ב. מחמיר.

1. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כדור) – "הכדורים שעושין בזמנינו מגוממי או משאר מינים ... לכו"ע אסורים בטלטול".
2. אג"מ (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק י"ד הע' ז', עמ' קס"ד אות ז') – "שלא השתנה הדין ולפי המחבר גם בזמנינו כדור הוא מוקצה".
3. עי' אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ח', פרק מ"ב סעי' ה') - לשונו מובא לעיל.
4. תפלה למשה (ח"א סי' כ"ב, מנוחת אהבה ח"א פרק י"ב סעי' נ', סעי' נ"א, ח"ג פרק כ"ג סעי' מ"א) - לשונו מובא לעיל.
5. ביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' ש"צ) – "לדינא לאסור גם בכדור המיוחד למשחק".
6. חוט שני (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק י"ד הע' ז').

- ע'י חוט שני (ח"ג עמ' קמ"ה ד"ה ועצם) – "לדעת השו"ע, היה אפשר לפרש דהיינו דוקא באינו עשוי במיוחד למשחק, אבל כשמיצרים במיוחד משחקים י"ל דכו"ע מודו דשרי. אמנם מלשון המ"ב משמע דאף דעשוי במיוחד למשחק אסור למאן דס"ל כדור אסור".
- ע'י חוט שני (באר אליהו סעי' מ"ה אות א', הע' תכ"ט) – "צ"ע".
7. הגר"ח ק' שליט"א (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק י"ד הע' ז', עמ' קצ"ה אות פ"ו) – "ויש איסור גם בזמנינו".
8. תשובות והנהגות (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור ג') – "כדור לבני ספרד הוי מוקצה אף בזמנינו, שזה מיוצר בבית חרושת לשם משחק".
9. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ל"א טור ג') – "כדור לבני ספרד הוי מוקצה אף בזמנינו, שזה מיוצר בבית חרושת לשם משחק".
10. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שפ"ט ד"ה ודע) – "והן אמת שיש מקום לומר שמאחר ובית החרושת מייצר מתחלה את הכדור לשם משחק, לכאורו הוי כמעשה גדול שייחשב ככלי ... מכל מקום לענין דינא אין להקל בזה לדידן".
11. קצות השבת (פרק ח' סעי' ח') – לשונו מובא לעיל.

ג. מראי מקומות – ששכ"ה (דפו"ח, פרק ט"ז ס"ק י"ח*), הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ה טור ד', לשונו מובא לעיל), שלמי יהונתן (ס"ק ס"ז, ח"ג פרק ה' סעי' י"ב, סי' ל"ד), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' י"ט, "י"א דלכו"ע אינו מוקצה"), עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק י"ד סעי' ה'), מנוחה שלמה (ח"ג עמ' רנ"ט), מאיר לנפש (ערך כדור).

קסד] אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי - סעיף מ"ו.

א. רשב"א (ח"ד סי' ע"ד) – "שאלת דרך האנשי והנש' לשאת תחת אציליהן הדבר שמתהווה ממנו המשי. מי הוי אסור בשבת לקיימו לשם מי הוי אסור מלאכה שרש"י ז"ל פי' שהיא אח' מהמלאכות. ואף על פי שאינה מלאכה ממש מ"מ היא מלאכה מחשבת. שבעזר החום נובע. ועוד שמוליד הזיעה התולעת. תשובה: רש"י שפי' כן בפ' מציאת האשה (ס"ו ע"א) בהא דבעי רבינא במלאכת האשה עשתה שתים ושלוש מהו, התם לאו במלאכת ממש מן המלאכות הגמורות בשבת. אלא בעניינים המוחלקים שהיא מרווחת בהן בבת א'. ואפי' בשמירת הזרעים ושמירת הפרה ושמירת התינוקות שאינה מלאכה אסורה. שגם זה פרש"י לאחת מאותן מלאכות שמירת קישואין. ומ"מ זה שאמרת ודאי אסור. לא יהא אלא משום טלטול. וטלטול דבר זה הוא אסור בטלטול הבצים. ועוד כי בודאי מילד הוא בחומו. ומלאכת מחשבת היא ואסורה".

1. מחבר (סעי' מ"ו), לבוש (סעי' מ"ו), שלחן שלמה (סעי' ל"ג), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' נ"ב) – "אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי, מפני שאסור בטלטול ועוד שהוא מוליד בחומו".

ב. מפני שאסור בטלטול: וקשה, דהרי טלטול בגופו מותר אפי' לצורך דבר האסור.

1. כיון שזה דרכו.

א. מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' שי"א) – "ועי' לעיל סי' ש"ח סעי' מ"ו דאסור לשאת זרע התולעים בין אצילי ידיו שום דאסור בטלטול וכן פסק הרב גופא בש"ע בש"ע שם וזה לכאורה היפוך ממ"ש בס"י רע"ו סעי' ט' וח"א הערני דשם דרך הוא לתת התולעים בין אצילי ידיו לכך אסור משא"כ בשאר מוקצה".

ב. משנה הלכות (חט"ו סי' קי"ד) – "מש"כ בש"ע א"ח סי' ש"ח סמ"ו דאסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים מפני שאסור בטלטול ... ומה דקשה ליה דהא טלטול בגופו מותר אינו אלא טלטול שאין דרכו בכך אבל כאן שזה דרכו הו"ל טלטול שאסור לטלטל משום מוקצה או מלאכת מחשבת נולד הגם שאינו ראוי לכלום או שכיון שמקפיד עליו ולא נוטלו מתחת אצילי ידיו הו"ל כדבר שאינו עשוי לטלטל ומקומו קבוע לו ואסור בטלטול וכמ"ש הפמ"ג בא"א הנ"ל ועיין מחצה"ש שכתב ג"כ שלכן הוסיף הרמב"ם טעם שאין להם תורת כלי ללאסור בטלטול דמשום גזירת רואה שיאמרו להטיח גגו הוא צריך אפשר דלצורך מקומו יהי' מותר, וא"כ כאן בהאי זרע התולעים כיון דדרך נשים לשאת דוקא שם אסור אפי' בטלטול והבן".

ג. שלמי יהודה (פתיחה הערה ל') – "ראה מנחת פתים ח' אה"ע בסופו בהשמטות לאו"ח סי' שי"א שמקשה ע"ז מדין זרע תולעים בס"י ש"ח סמ"ו ומתיר דשם הדרך כך".

ד. עי' ילקוט יוסף (כללים בהלכות מוקצה הע' ג') – "גם בספר מנחת פתים חלק אבן העזר (בהשמטות לאורה חיים סימן שי"א) הוכיח מדברי מרן לאסור, שהרי אסר בסעיף מו לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי, מפני שאסור בטלטול, ועוד שהוא מוליד בחומו. והרי זה טלטול בגופו ואפילו הכי מרן אסר. [והובאו דבריו בספר שלמי יהודה בפתיחה, הערה ל']. ועיין בשו"ת חזון נחום (סימן לג סק"ג) שדחה את דבריו, כיעו"ש".

2. מראי מקומות.

א. חזון נחום (ח"א סי' ל"ג אות ג') – "ואי דתקשי ע"ד ש"ע הרב הנ"ל מהמבואר בש"ע סי' ש"ח סעי' מ"ו אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי מפני שהוא אסור בטלטול ועוד שהוא מוליד בחומו הרי דלטלטול מוקצה תחת אציליו אסור ומאי שנא מבין אצילי ידיו שמותר והרי מבואר בש"ע סי' שי"א סעי' ח' ובמג"א סי' ש"ה סק"ט דלאו דוקא מנענע בגופו דמותר כמתני' שבת (קמ"א) רק אפי' טלטול בגופו מותר ועכ"ז אסור בין אציליו אף דהוי יותר כגופו וא"כ כש"כ שיהי' אסור בין אצילי ידיו, וח"א רצה לומר דשאני בזרע התולעים הנ"ל דהוי כמוקצה דבע"ח דאפי' ר"ש מודה והוי כמוקצה מחמת ח"כ דאסור טלטול מן הצד להפמ"ג שהבאתי לעיל וזה אינו לדברי הפמ"ג בא"א הנ"ל דלטלטול בגופו מותר אפי' במוקצה מחמת ח"כ והיינו דרק טלטול מן הצד דלא הותר כ"א לצורך דבר המותר ע"כ במוקצה מחמת ח"כ דאסור לצורך גופו ומקומו לא שייך היתר זה משא"כ טלטול בגופו דמותר אפי' לצורך דבר האסור כש"ע סי' שי"א סעי' ח' א"כ מותר אפי' במוקצה מחמת ח"כ: והנה למה שכתבתי בישוב דברי הרב והירושלמי מתורץ גם זה דהרי הטעם דמותר בין אצילי ידיו הוא ע"פ התוס' שבת (צ"א) דמרפק דפטור לאו היינו

תחת הכתף שהוא בית השחי רק דמרפק הוא למטה מהזרוע וא"כ הא תינח בין אצילי ידיו שהוא המרפק משא"כ בין אציליו דהוא בית השחי תחת הכתף, אך בלא כל הנ"ל מיושב בפשיטות דשאני הכא בין אציליו שהוא דרך אחיזה יותר מה שאינו כן בבין אצילי ידיו".

ג. מלאכת מחשבת היא: איזה מלאכה.

1. שבת הלוי (ח"ג סי' צ"ז) – "ודברי הרשב"א צריכים ביאור דבתחלה כ' דאין זה בגדר מלאכת שבת דר"ל דפעולה זו להוליד ע"י חום אין בה מסרך ל"ט מלאכות והיא פעולת היתר גמורה ושם מלאכה דעלה היא כמלאכת שמירת קשואין, ושוב כ' הרשב"א דכיון דמילד בחומו מלאכת מחשבת היא ואסורה, וזה מופלא דכיון דאינה בגדר מלאכות שבת מה אהני דהיא מלאכת מחשבת על דבר שאינה מלאכה כלל, וכיו"ב יש לדקדק בלשון השואל שכ' שאע"פ שאינו מלאכה ממש מ"מ היא מלאכת מחשבת ... ואחרי יסוד זה ה"נ בנשיאת ביצי תולעת המשי שאין בה צורת מלאכה כלל וכלל וכמש"כ הרשב"א בשאלה ובתשובה וכל זמן שלא מחשיב הדבר להדיא באמת אין כאן פעולה המתיחסת לאחד ממלאכת איסור, אלא דאם מתכוין בפירוש להוליד ע"י החום והזיעה דאחשיב לה להוליד עי"ז אז יש עכ"פ קצת פעולת מעשה המתיחסת למחשבת איסור של הולדת תולעת המשי - וסוג מלאכה שמדובר בזה **יראה דהוא מכה בפטיש כיון שגורם להוליד ולתקון דבר חדש** וקרוב לשמוע שהוא רק מכה בפטיש דרבנן אולם למש"כ הט"ז או"ח סי' תק"ב דלהוליד אש יש בי איסור מן התורה והיינו מגדר מכה בפטיש כמש"כ במק"א א"כ י"ל ה"נ בדין בתולעת המשי, אמנם עדין יש לעיין אם הנושאים דומים כיון דאינו מוליד מיד ורק גורם לפעולת הלידה שתבא מאילי' אח"כ. מ"מ יהי' איך שיהי' בהאי תולעת המשי נראה דמטעם מלאכת מחשבת אינו אסור להרשב"א אלא במתכוין לכך ...".
2. לענין "שעון יד אוטומטי" - עי' סי' של"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ד. חשמל סטטי (static): ניצוצות הנוצרים מחיכוך הבגד.

1. מראי מקומות – ציץ אליעזר (ח"ז סי' י').
(א) עי' סוף סי' שי"ד, לשיטות ומראי מקומות.
- ה. מראי מקומות – הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על מ"ב ס"ק קנ"ט).
1. חשוקי חמד (שבת דף קכב.) – "ועיין עוד בשו"ע (סימן שח סעיף מו) שכתב: 'אסור לשאת תחת אציליו זרע התולעים שעושין המשי מפני שאסור בטלטול, ועוד שהוא מוליד בחומו', וכתב המשנ"ב (ס"ק קנט) וז"ל: 'ר"ל שע"י החום יוצאים התולעים מן הזרע, ואף על גב דאין מכוין לזה, מ"מ פסיק רישיה הוא ומלאכת מחשבת'. לפי זה יש להסתפק אם נתינת אשפה לפני התולעים הוי מעין מלאכת מחשבת, שהרי מתכוין לייצר זבל. ואין לומר דהוי דרך אכילה, שהרי ביחס לתולעים אין כאן מצדם מלאכה, שכך היא דרך אכילתם, וכמו שכתב השו"ע ...".

קסה | בגד שעטנז - סעיף מ"ז.

א. הלכה: בגד שעטנז של יהודי.

1. מותר לטלטלו – יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ז).
2. מוקצה – מג"א (ס"ק ע"ד), א"ר (ס"ק פ"ח, א"ז ס"ק כ"ד, "ויש מתירין וכו'). וסברא ראשונה נ"ל עיקר, שכ"כ אגודה סוף פ"ק דביצה [סי' יט] ותשו' רמב"ן [המיוחסות] סי' רי"א ותשב"ץ [קטן] סי' מ"ו, תפארת ישראל (כלכלת שבת כללי מוקצה אות ב', לשונו מובא לקמן), גר"ז (סעי' פ"ה, לשונו מובא לקמן), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' נ"ג, לשונו מובא לקמן), מ"ב (ס"ק קס"א), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בגד), יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ג), הגרשז"א וצ"ל (שולחן שלמה ס"ק פ"ג, לשונו מובא לקמן), הגריש"א וצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות צ"ט), ששכ"ה (פרק כ' סעי' ל"ז [דפו"ה, סעי' ל"ח]), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ז), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' כ"ב).
3. מראי מקומות – מחבר (סעי' מ"ז, "יש אוסרים לטלטל עד בגד שעטנז, ויש מתירים").
(א) הגרשז"א וצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק א' ג', ביצה דף ג. ד"ה באה"ד. מסתבר) – "מסתבר דמי שיש לו בשר טריפה ויש לו נכרי בביתו שפרנסתו עליו, דהוי כמוכר לעורבים ולא חשיב מוקצה. אך צ"ע אטו מי שיש לו בגד שעטנז או מעות ויש לו גוי בתוך ביתו שעליו להלבישו נמי נימא דלא הוי מוקצה ... וכן מעות אם עליו ליתנם לו לפרנסתו, וצ"ע".

ב. איזה סוג מוקצה.

1. כלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לצורך גופו ומקומו.
(א) יש"ש (ביצה פרק א' סוף סי' מ"ד) – "ועניין טלטול בגד כלאים, שכתב פה הא"ז (ח"ב סימן שמ"א, הג"א סימן כ"ה אות ב') להתיר וכן המרדכי (סימן תרס"ז). שדיתי ביה נרגא, בפ' כירה סי' ל"ד, אם לא לצורך גופו או מקומו".
(ב) תוס' שבת (ס"ק ק"י).
(ג) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ה') – "ובגד שעטנז שאסור ללבשו, וכן כל כיוצא באלו מותרין לטלטל לצורך גופם".
(ד) ערה"ש (סעי' ע"א) – "ומיהו זה ודאי דיותר מכלי שמלאכתו לאיסור א"א לדון בו וג"כ מותר לצורך גופו ומקומו [וכ"כ המג"א סקע"ד בשם היש"ש ומ"ש בשם האגודה לאסרו לגמרי הוא דבר תמוה]".
2. מחמיר, דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור.
(א) א"ר (ס"ק פ"ח) – "ונ"ל דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור, דהא לא חזי כלל נקטו בלשונם, ולא כים של שלמה [ביצה שם]".
(ב) גר"ז (סעי' פ"ה) – "יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז של ישראל אפילו לצורך גופו ומקומו מפני שאינו ראוי לכלום לא להתלבש בו ולא להציעו תחתיו אם אינו בגד קשה ע"ד שנתבאר ביו"ד סי' ש"א ויש מתירים לצורך גופו או מקומו מפני שמכל מקום יש

תורת כלי עליו אלא שמלאכתו לאיסור והעיקר כסברא הראשונה מפני שאין תורת כלי מועיל אלא לכלי שמלאכתו לאיסור בשבת בלבד אבל בחול מלאכתו להיתר שאף אם בשבת אינו ראוי כלל לשום תשיש מותר לטלטלו הואיל ויש עליו תורת כלי דהיינו שראוי הוא למלאכתו בחול כגון נר שמדליקין בו נפט שבשבת אינו ראוי לכלום ומותר לטלטלו מפני שיש עליו תורת כלי כמו שנתבאר למעלה **אבל אם גם בחול אינו ראוי למלאכה** כגון בגד שעטנז שאסור להתלבש בו גם בחול אין עליו תורת כלי ומלבוש כלל שאף שראוי להשתמש בו תשיש אחר כגון לכסות בו כלים או להאחיל בו למעלה מראשו וכיוצא בתשישים אלו שאין הבגד מיוחד להם ולא נעשה בשביל כך אינן מורידין עליו תורת כלי אלא אם כן ייחדו לכך כמו שכל צרורות ואבנים שהם ראויים לכיסוי כלים ואעפ"כ אין עליהם תורת כלי על ידי כך אלא אם כן ייחדם לכך כמו שנתבאר למעלה ואין מועיל כלל להבגד מה שיש עליו צורת ותואר מלבוש כיון שאסור ללבושו כמו שאין מועיל למאכל האסור באכילה בשבת להתירו בטלטול מפני שיש עליו תואר אוכל ותורת אוכל עדיף מתורת כלי".

ג. שלחן שלמה (סעי' ל"ג) – "יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז כלל".

ד. תפארת ישראל (כלכלת שבת כללי מוקצה אות ב') – לשונו מובא לעיל.

ה. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' נ"ג) – "והוי כאבן דאין עליהם תורת כלי ... והעיקר כסברא הראשונה".

ו. מ"ב (ס"ק ק"ס) – "מפני שאסור ללבושו ומוקצה הוא ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור [א"ר וש"א]".

ז. אבני נזר (או"ח סי' נ"ה אות ג') – "אבל בגד שעטנז דאסור גם למחר אין תורת כלי עליו. ומשום דחזי למיכרך ב'י מידי לא חשיב תורת כלי כיון שאינו מיוחד לכך. ובאין תורת כלי אין היתר לטלטל משום צרכים שאין מיוחדין להם כמו צרורות שבחצר".

ח. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ב' ערך בגד).

ט. כה"ת (ס"ק רס"ג) – "ונ"ל דאפי' לצורך גופו ומקומו אסור דהא לא חזי כלל נקטו בלשונם ודלא כיש"ש".

י. יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קמ"ו אות ב', עמ' קנ"ג ד"ה בגדים).

יא. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ז).

3. מראי מקומות – מג"א (ס"ק ע"ד), הגרשז"א זצ"ל (ישורון חט"ו עמ' שנ"ה, הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' ס"ק ל"ח, לשונו מובא לקמן), הלכה שלימה (מוקצה סי' י"ד).

ג. בכולו ארוג ומעורב בשעטנז: שא"א להוציא החוט האסור.

1. תפארת ישראל (כלכלת שבת כללי מוקצה אות ב') – "בגד שעטנז הוה מוקצה דלא חזי למידי [ש"ח מג"א סקע"ד. וק"ל הרי חזי לכסות לבהמה ולעובד כוכבים, ומ"ש מבשר טרפה (שם סקנ"ו). ונ"ל דהתם מדלא חזי לתקנו לישראל, עומד לבהמה או לעובד כוכבים, משא"כ הכא מדחזי לישראל כשיוציא ממנו האיסור, דמי לבשר כשר חי, דאסור לטלטלו, מדאינו נותנו לכלב, וגם כמות שהוא לא חזי לישראל, [ולפי"ז בכולו ארוג ומעורב בשעטנז שא"א להוציא החוט האסור, מותר לטלטלו מדמוכן לבהמה. ובהא מתורץ מה דק"ל מדמקשה (ביצה די"ד ב') אלא כלאים למאי חזי, וק' מה קושיא והרי חזי לכסות בו בהמתו, דדוקא באבד בו כלאים לא יעשנו מרדעת לחמור (כנדה ס"א ב') אבל בידע וניכר שיש בו כלאים מותר, וביו"ט מי גרע משעורים לבהמתו דשרי ר"ש, אלא על כרחך כדברינו דמדנקט סתמא משמע דכל כלאים שרי אפי' בנתערב בו רק א' שאפשר להוציא הכלאים, וכיון דחזי לאדם, לא קאים לה לבהמה]".

2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' קכ"ה [דפו"ח, הע' קמ"ג], שולחן שלמה ס"ק פ"ג) – "בכלכלת שבת ... ברם **אם הבגד הוא של יהודי** ואין השעטנז ניכר בבגד, הרי הוא מוקצה, הואיל ואסור ליתנו גם לנכרי וכמבואר ביו"ד סי' ש"א סעיף ח' דחיישין שמא יחזור וימכרנו לישראל".

ד. יש חוט אחד של צמר או של פשתים מעורב בבגד: שבקל יוכל להוציאו, והוא מחוסר תיקון קטן.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק פ"ג) – "הסתפקתי בבגד שעטנז דקיי"ל שהוא מוקצה, איך יהיה הדין אם יש חוט אחד של צמר או של פשתים מעורב בבגד אשר בשבת אסור להוציאו אמנם לאחר השבת בקל יוכל להוציאו והוא מחוסר תיקון קטן, אם ככה"ג הבגד חשיב מוקצה או לא. וכן צ"ע בכלים שצריכים הגעלה או טבילה אם הם מוקצה".

ה. בגד שעטנז של עכו"ם.

1. אינו מוקצה – עי' גר"ז (סעי' פ"ה, "יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז של ישראל"), שרגא המאיר (קובץ אור ישראל ח"ז עמ' כ"ה), ששכ"ה (פרק כ' סעי' ל"ז [דפו"ח, סעי' ל"ח]).

2. מוקצה – הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות צ"ט), הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור ג', "שאלה: יש להסתפק בבגד של גוי שבא לביתו של יהודי בשבת, ויש בו חשש שעטנז, האם מותר לקבל ממנו ולתלותו על המתלה, או לא, שנחשב מוקצה ואסור בטלטול. תשובה: למה לא. (אשיחיה, ח"ב בכת"י)").

3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' קכ"ו [דפו"ח, הע' קמ"ד], מילואים, שולחן שלמה ס"ק פ"ד ב').

ו. בגד שלא נבדק משעטנז.

1. מחמיר – שרגא המאיר (קובץ אור ישראל ח"ז סוף עמ' כ"ו), ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סעי' ל"ח, "והוא הדין לגבי בגד חדש שיש בו משום חשש שעטנז (שהרי אסור ללבושו כל עוד שלא נבדק)"), הל' שבת בשבת (פרק כ' סעי' כ"ב, הע' ל"ה, לשונו מובא לקמן), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ח).

2. דעת הגריש"א זצ"ל.

א. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רי"ח) – "בגד המיועד לבדיקת שעטנז, אינו מוקצה, כיון שעל פי רוב אין בהם שעטנז".

(ב) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ' הע' ל"ה) – "ופשוט שאין בזה חילוק אם אסור מה"ת או מדרבנן ואף שהוא מחמת ספק דעכ"פ אינו ראוי ללבוש, [שהרי יש חיוב בדיקה גם על כלאים דרבנן כמ"ש הר"ש בפ"י מכלאים ובתשו' רש"י ועוד] וממילא אסור לטלטלו וגם אינו עומד לצור ע"פ צלוחיתו וכן"ל, וכן שמעתי בפשטות ממרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור ג') – "שאלה: יש להסתפק בבגד שעוד לא נבדק משעטנז, האם הוא מוקצה בשבת או לא, שבבגד שהוא ודאי שעטנז מבואר בשו"ע (סי' ש"ח סעיף מ"ז) ב' דיעות אם הוא מוקצה, והמ"ב מחמיר, אבל כשהוא רק ספק שלא נבדק משעטנז אולי קיל יותר, וצ"ע. תשובה: יתכן (ויתכן שלא דחזי לכיסויי בה מידי). (אשיחה, ח"ב בכת"י)".

הגר"ח ק"ש שליט"א (לבנימין אמר ריש עמ' מ"ג) – "יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז ויש מתירים, ובמ"ב כ' דהעיקר כסברא ראשונה, מה הדין בבגד שלא נבדק משעטנז עדיין. תשובה: אפשר לכסות בו כלי".

קסו | שאר מקרים: שלא חזי מצד איסורים צדדים.

א. בשר נבלה שעומד למכר לגוי, ולא לנתן לכלב.

1. מחמיר, כמו בגד שעטנז – הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' מ"ז, "הוא הדין בשר נבלה אם עומד למכר לגוי ולא לנתן לכלב").
2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שכ"ה ס"ק א' ג'), "מסתבר דמי שיש לו בשר טריפה ויש לו נכרי בביתו שפרנסתו עליו, דהוי כמוכר לעורבים ולא חשיב מוקצה ... וצ"ע".

ב. אוכלין ומשקין ביום הכיפורים: במקום שאין ילדים וחולים, כגון במצב של הצבע וכדו'.

1. מחמיר, כמו בגד שעטנז.

- (א) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' מ"ז, עי' הליכות שלמה יוה"כ פרק ה' הע' ס"ד).
- (ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' סעי' כ"ו, הע' ע"ח) – "כל מיני אוכלין ביום הכיפורים אינם מוקצים אפילו למי שאין לו קטנים. [שמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] והסביר כי ראוי לקטנים, והנה דעת רעק"א בסוף סי' ה' בתשובותיו, דהם מוקצים, אבל האור שמח פ"ד מהל' יום טוב מביא הרע"א ומעיר עליו דהא חזי לקטנים, וכן האמרי בינה או"ח דיני שבת סי' ט' משיג על רע"א. לגבי אוכלין ביום הכיפורים העיר הגר"י זילברשטיין שליט"א שבמחנה צבאי במקום רחוק מהישוב שאין מצוי בו קטנים, האוכל מוקצה, והסכים לזה הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]".

2. מיקל.

- (א) ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סעי' ל"ד, דפו"י הע' ק"ה [דפו"ה, הע' קל"ד]) – "גם אורז מבושל בחג הפסח, אף לאלה הנוהגים לא לאכול קטניות, או כל מאכל ביום-הכיפורים, אף אם אין חולים או ילדים במקום, אינם מוקצה ומותר לטלטלם. [עיין סי' תריב סעי' י ברמ"א, וכ"ה סי' תריא סעי' ב לגבי קניבת ירק, וצ"ל כיון שלקטנים מותר לאכול, אין עליו איסור מוקצה. ומה שמוכא בסי' תריב במ"א ס"ק ו בשם המהרי"ל לאסור בטלטול, היינו משום חשש שמא יבוא לאוכלו, דומיא דחמץ, סי' תמו במ"ב ס"ק ט. ובלבוש כתב מפורש דביו"כ מותר ליגע באוכלים ולטלטלם, שהרי ראויים לקטנים. ולא דמי לתרופות דסעיף לז, שהרי התרופות אינם אוכל כלל, משא"כ הכא".

3. מראי מקומות – הליכות שלמה (יום הכיפורים פרק ה' הע' ס"ד).

- (א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' מ"ז סוף ד"ה עוד) – "דכמו שמותר לטלטל אוכלים ביוה"כ פ' משום טעמא דחזי לקטנים ...".

4. לענין מוקצה מצד אכילה [ולא טלטול], כגון בזמן **שיש שבת** אחר יום הכיפורים, עי' לקמן.

ג. נעלי עור ביום הכיפורים.

1. כלי שמלאכתו לאיסור.

- (א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ד' הע' ט"ו*, אשרי האיש או"ח ח"ג פרק כ"ב אות י"ג) – "נעלי עור ביום כיפור הם כלי שמלאכתו לאיסור, דאינם מוקצים לגמרי, דשייך בהם שימוש לצורך גופם, אבל אין להתיר לגמרי מצד שראויים ליולדת כל שלוש או לחולה, כי אין אדם נועל נעלים אחרים. וכמו כן אין נעלים דומה למאכלים ביום כיפור, כי מאכלים הם ראויים ממש לילדים, אבל נעלי מבוגר לא ראוי לילדים. אך למעשה אינם מוקצה **כי ראויים להליכה במקום בוץ**".

(ב) עמק התשובה (ח"ח סי' כ').

(ג) שלמי יהודה (פרק ד' סעי' ט') – "נעלי עור ביום כיפור הם כלים שמלאכתם לאיסור".

(ד) קצות השבט (ערך נעלי עור ביום כפור).

2. אינו מוקצה.

- (א) ויצבור יוסף (משנת יוסף ח"ג סי' ה', עמ' כ') – "מסקנת הדברים, שהנעלים ביום כיפור אינם מוקצה אע"פ שאסור ללבוש אותם, כיון שיש איזה מקרים שהם ראויים עדיין ללבישה ביוה"כ פ".

3. מראי מקומות – הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה קונ' בעניני מוקצה סי' ט"ו, "שתלוי בהבנת הדין ..."), לוח המוקצה (ערך נעליים ביום כיפורים), מ"ב למעשה (הע' רס"ט).

- (א) קהלות יעקב (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ח הע' ו') – "דבמקום דאופני ההיתר שכיחים ומצויים מסתבר דהוי **כשמל"ה**, אבל במקום שאופני ההיתר אינם שכיחים ומצויים כגון במקומינו דמצוי נעלים שאינם של עור, דבכה"ג אסור לחיה ולחולה ללבוש נעלי עור, מסתבר דנידון ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' סעי' כ"א) – "נעלי עור, נראה לכאורה שמותר לטלטלם ביוהכ"פ, גם אם אינו עתיד להשתמש בהם".

הגרשז"א זצ"ל (ישרון חט"ו עמ' שנ"ה, הליכות שלמה יום הכפורים פרק ה' ס"ק ל"ח) – "בסי' ש"ח סמ"ז הביא המחבר ב' דעות אם מותר לטלטל בגד שעטנז, ועיין ב"י שם, ולכאורה צ"ע לדעת המתירין, דסו"ס מלאכתו לאיסור ודאי הוי שהרי אסור ללבושו, וכמ"ש המג"א שם בשם היש"ש, ואמאי שרי בטלטול לגמרי, וצ"ל דס"ל דכיון שהאיסור אינו שייך לשבת לא הוי בכלל כלי שמלאכתו לאיסור, ולפי"ז ה"ה נעלי עור, נראה לכאורה שמותר לטלטלם ביוהכ"פ, גם אם אינו עתיד להשתמש בהם בו ביום בנד"ד, וצ"ע. אולם עדיין צ"ע לפי המבואר בתוס' ביצה ב' ע"א (ד"ה ביצה) דכל שאסור באכילה ממילא אסור נמי בטלטול כיון דלא חזי בו ביום למידי, וכן מפורש בחי' רעק"א שם (ועיין פנ"י ומג"א סי' ש"ח סקנ"ו) א"כ לכאורה ה"ה בנד"ד דכיון דסו"ס לא חזי ליומו הו"ל לאוסרו בטלטול. אך אולי לית לן הך כללא אלא במוקצה מאכילה דוקא אבל דבר המוקצה מלבישה ושאר תשמישין לא נעשה משום כך מוקצה מטלטול, וצ"ע".

הליכות שלמה (יום הכפורים פרק ה' הע' כ"א) – "ומשמע דלא ס"ל לרבנו דחשיב כחזי נמי לבו ביום משום דיש אופנים שמותר לנועלם כאיסטניס או מקום הגשמים וכדו', דסו"ס במקום שאינו עומד לכך הו"ל כלא חזי".

(ג) הגר"ח שליט"א (שיח התורה ח"א אות אלף רל"א) – "האם נעלי עור ביום כיפור הוי מוקצה כמו סנדל המסומר בשבת. תשובה: כמדומה שי"א דהוי מוקצה. דאורייתא".

הגר"ח שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קל"ב, צהר חי"ג עמ' נ"ז אות ט') – "נעל של עור ביום הכיפורים, האם זה מוקצה, או לא. תשובה: מסתבר שאינו מוקצה".

הגר"ח שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' רי"ד אות ק"ד) – "נעלי עור ביום הכיפורים האם הם מוקצים. תשובה: לא".

ד. טלית שנקרעה ממנה הציצית.

1. אינה מוקצה.

(א) שבט הלוי (ח"ג סי' ל"א) – "ולדידי פשוט דאין כאן מוקצה, ואין דומה לשעטנז הנ"ל דלי"א מוקצה, דשאני שעטנז דלא חזי גם למחר ואינו בגדר בגד משא"כ טלית זה דחזי למחר והוא בגדר בגד, ואי משום דלא חזי היום הא כ' מג"א סו"ס ש"ח בשם התוס' שבת קכ"ז דדבר האסור מחמת איסור תרומה וכיו"ב מותר גם לישראל לטלטלו ודלא כר"ן שם והפמ"ג ומ"ב פסקו כהתוס', וכיון דטלית שאין בו ציצית חזי לאחרים בלי ציצית כמבואר סי' י"ד ס"ג אין בזה סרך מוקצה כלל, וגם להר"ן החולק בזה על התוס' שאני תרומה ונדר וכיו"ב דלא חזי לדידי כלל משא"כ בגד דגם לדידי חזי בכמה אנפי שאין בהם חיוב ציצית, והדברים פשוטים".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ט) – "טלית שנקרעה ממנה הציצית ונפסלה אינה מוקצה".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ו, אפילו טלית קטן).

(ד) פסקי תשובות (אות ל"ג).

2. מראי מקומות – לוח המוקצה (ערך טלית גדול פסולה, ערך טלית קטן פסולה, הע' שם).

3. לענין פתילי ציצית - עי' מוקצה מחמת מצוה, לשיטות ומראי מקומות.

קסז מניפה להבריה זבובים (fly swatter) - סעיף מ"ח.

א. אם הוא מוקצה.

1. כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) מ"ב (ס"ק קס"ב).

2. כלי שמלאכתו להיתר.

(א) שבט הלוי (ח"ג סי' ל"ד, הג"ה) – "סי' ש"ח סמ"ח מותר לטלטל מניפה בשבת להבריה הזבובים, במ"ב כ' ככל כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטל צורך גופו ומקומו, ולא ידעתי למה כ' כן, דבפשוטו מותר ככלי שמלאכתו להיתר עיין לעיל סכ"ג, דפועלות המניפה היא פועלת היתר וגם במקור הדין בב"י אין זכר לזה. [ושב הראה לי ת"ח בס' תשב"ץ (קטן) סי' נ"ט וז"ל מותר לטלטל מניפה בשבת כדי להבריה וכו' שאפילו כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו ע"כ הרי לכאורה כהמ"ב, ולדידי אין ראי' מזה דהתשב"ץ הק' דאפי' יהי' כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך זה, אבל לא דהמניפה עצמה מלאכתה לאיסור]".

3. י"ל: מיירי במניפה שנעשה להריגת הזבובים.

(א) אז נדברו (ח"א סי' ס"ט ס"ק קפ"ה, ח"ט סי' כ"ב) – "לפי שעשוי גם להרוג הזבובים. ובשבט הלוי תנינא סימן ל"ד השיג על המ"ב ... ואין בזה גדי דחיה ...".

(ב) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ה עמ' קמ"א סוף טור א') – "שאלה: כתב השו"ע (סי' ש"ח סמ"ח) מותר לטלטל מניפה בשבת להבריה הזבובים, וכ' המ"ב (ס"ק קס"ב) דחשיב כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו רק לצורך גופו, וקצת תימא למה כתב המ"ב דהוי כשמל"א, והלא במשנה כלים (פט"ו) ובגמ' ב"מ (דף פו.) מבואר דמניפה חשיב כשמל"ה, כיון שהוא מיועד להביא את הרוח. ומה שעומד גם להבריה זבובים (ולפעמים נהרגים מחמתו), למה יחשב מחמת כן כשמל"א, הלא זה דומה לכלי שעומד גם לאיסור וגם להיתר, שכ' המ"ב (שם סק"כ) דהוי כשמל"ה [וכמו שמצינו אצל מכבדות שמכבדים בהם הקרקע שעומד גם לכבד קרקע מרוצפת וגם לעפר, ואפ"ה חשיב כשמל"ה, כמבואר בש"ג הביאו המ"א שם סק"ט ובמ"ב ס"ק כ']. תשובה: מיוחד להרוג זבובים".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על מ"ב ס"ק קס"ב) – "כונתו שבחול עשויה להרג זבובים, ולפי"ז אסור להבריהם בה, אלא אם כן אין לו כלי שמלאכתו להתר להבריהם".
 (ד) ברכת אשר (על מ"ב הע' תתס"ט) – "ומוכח שהמ"ב למד שמניפה זאת הוא נעשה להריגת הזבובים ולא רק להבריהם, (והוא כלי הנקרא Fly Swatter בלע"ז), ולכן שפיר נחשב לכלי שמלאכתו לאיסור. ויתכן שלמד כן בגלל דאם היה נעשה רק להבריה הזבובים ולא להורגם, א"כ אין כל חידוש בדין זה, דהא אז הוא כלי המיוחד למלאכת היתר; אלא וודאי שהמחבר מיירי במניפה שנעשה להריגת הזבובים, וממילא הוא כלי שמלאכתו לאיסור".

ב. אם מותר לטאטות הבית בשבת כשיש נמלים על הרצפה.

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"ב סוף טור ג') – "שאלה: כתב המשנ"ב (סי' ש"ח ס"ק צ"ט) וז"ל: הזבובים - ובלבד שיזהר שלא יהרגם בעת ההברחה, עכ"ל. נתעוררתי לשאול כך, דבימות הקיץ מצוי נמלים על הרצפה, והנה מצד א' צריכין לכבד הבית אחר סעודת שבת, ומאידך הרי יש נמלים על הרצפה, וכשמטאטין הרצפה מטאטין גם את הנמלים, וכמה פעמים שמתי לב שיש נמלים שמתיים מזה, האם ישאיר פירורי החלה והאוכל שנפלו במשך הסעודה (וכגון בית עם ילדים קטנים שמצוי מאוד שנופל פירורים וכדו'), או"ד יטאטא. (ולכא' זה פסיק רישא שהנמלים ימותו, רק דהוי פס"ר דלא ניהא ליה, וגם יל"ד מצד שהנמלים הם מוקצה, ואיך מזיזין אותם כשמטאטין הרצפה). מה יעשו. תשובה: אינו פ"ר".

קסח [מכבדות: מטאטא (broom) - סעיף מ"ט.

א. לפי השיטות שאסור למכבד אפי' במקום מרוצף.

1. אינו מוקצה.

(א) לבוש (סעי' מ"ט) – "ואף על גב שאין נוהגין לכבד אפילו מרוצף, היינו חומרא בעלמא, אבל לענין טלטול יש להקל".
 2. מוקצה: כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) ב"י (ס"ק מ"ט) – "ולדברי האוסרים (תוס' שבת צה. ד"ה והאידנא ורא"ש פ"י סי' ג') לכבד אפילו קרקע המרוצף כמו שכתב רבינו בסימן של"ז פשיטא דהוי מלאכתו לאיסור".

(ב) מג"א (ס"ק ע"ה) – "ולמ"ד אסור לכבד הבית הוי כלי שמלאכתו לאיסור (ב"י ש"ג ויש"ש דלא כלבוש)".

(ג) תוס' שבת (ס"ק קי"ב).

(ד) גר"ז (סעי' פ"ז) – "אבל לדברי האוסרים לכבד בשבת אף קרקע המרוצף אסור לטלטל כי אם לצורך גופן או מקומן ככלי שמלאכתו לאיסור".

(ה) מ"ב (ס"ק קס"ג, שעה"צ ס"ק ק"ל) – "אבל לפי מה שפסק הרמ"א שם דאפילו מרוצף אסור א"כ הוא בכלל כלי שמלאכתו לאיסור ואין לטלטלו כ"א לצורך גופו ומקומו. [מגן אברהם ותוספות שבת ושאר פוסקים דלא כלבוש דמיתר לטלטל לכולי עלמא, וכן משמע מביאור הגר"א כהמגן אברהם]".

(ו) ערה"ש (סעי' ע"ב) – "ולמאן דס"ל בסי' של"ז דאסור לכבד הבית דינה ככלי שמלאכתו לאיסור".

3. מראי מקומות – פמ"ג (סי' של"ח א"א ס"ק ג'), לשונו מובא לעיל), הו"ד בבה"ל (סי' של"ח סעי' א' ד"ה אסור, לשונו מובא לעיל), תהלה לדוד (ס"ק מ"ח), הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' מ"ג טור ג' אות ל"ג, לשונו מובא לעיל), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ד', הע' ט"ז, הע' ע"ח, לשונו מובא לעיל).

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק פ"ה ב') – "והמ"ב ס"ק קס"ג כתב דאפילו מחמה לצל, ע"כ. וכיון דכללא הוא שאם האיסור רק מחמת חומרא מותר לטלטל גם מחמה לצל, הכי נמי גם בזה כיון שהביאור הלכה סי' של"ז סעיף ב' ד"ה ויש, כתב דמי שמיקל בענפי אילן (במקום שרוב בתי העיר מרוצפים) אין למחות בידו, מסתבר דאפשר להקל גם מחמה לצל".

ב. כלי אשר מלאכתו אינה אסורה מן הדין: אלא רק מחמת חומרא.

1. עי' לעיל.

ג. מטאטא (broom): בזמן הזה, שכל העיר מרוצף.

1. מיקל: כלי שמלאכתו להיתר.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק פ"ה) – "נראה דגם מי שביתו לא מרוצף ואסור לטאטא, ובשבת אינו יכול לטלטלו למקום אחר משום הוצאה, אפילו הכי שם כלי שמלאכתו להיתר יש על מטאטה, כיון דחזי לכבד בית מרוצף, דאטו מי שיש לו מפצח אגוזים שבעיקרו עומד לאגוזים אך עומד קצת לאיסור, ואין לו בשבת אגוזים וכי חל עליו משום כך שם כלי שמלאכתו לאיסור, ומצינו בגמ' - שבת דף קכ"ד ע"ב, ובשו"ע לעיל סעיף ז' - דחרס חשוב היתר אף ברשות הרבים מפני שיכולים להשתמש בו בחצר".

(ב) חוט שני (ח"ג סוף פרק נ"ג) – "מטאטא, במקום שרוב בתי העיר מרוצפין, אינו מוקצה".

(ג) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ת"ע).

(ד) הל' שבת בשבת (פרק כ"ג סעי' ט"ו).

2. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק').

קסט [טלטול ספרי החכמות - סעיף נ'.

א. הלכה.

1. מיקל.

(א) לבוש (סעי' נ') – "יש מתירין לטלטל האצטרלוב להביט בה, ויש מסתפקין בדבר, ונהגו להקל".

(ב) עולת שבת (ס"ק ע"ו) – "ולדעת הרמב"ם יש להסתפק. וכתב הלבוש דנהגו להקל".
 (ג) גר"א (על סעי' נ') – "הרשב"א כו' ולדעת הרמב"ם. עיין סימן ש"ז סעיף י"ז דהרמב"ם מדמי לשטרי הדיוטות, ואפילו כתובים אסור. אבל הרשב"א סבירא ליה דלא דמי, וכתובים דוקא בזמן בית המדרש, כמו שכתוב בפרק כל כתבי [שבת קטז, ב]. ומסתברא כדבריו. ומה שמסתפק כאן, דלמא דמי לספרא דאגדתא, כמו שכתוב בפרק הנזקין [גיטין ס, א]. אבל נראה לי דלא דמי, דשם אפילו בחול אסור, מה שאין כן כאן, ולא גרע מקמיע שאינו מומחה ושטרי הדיוטות".
 (ד) הו"ד במ"ב (ס"ק קס"ד) – "ועיין בביאור הגר"א שדעתו דאפילו להרמב"ם מותר בטלטול".
 (ה) גר"ז (סי' ש"ז סעי' ל"א) – "וכן נוהגין להקל".
 (ו) נזר ישראל (סי' ל"ז סעי' ט') – "וכן נוהגין להקל".
 (ז) תורת שבת (סעי' נ', ס"ק ס"ד, סי' ש"ז סעי' י"ז, ס"ק כ"ג).
 (ח) הגר"ח ק"שליט"א (נחלי דעת ח"ד סוף עמ' ז') – "למעשה, האם מותר לטלטל ספרי חכמה בשבת. תשובה: המ"ב והגר"א מתירים עי' שו"ת הלכות סי' שח' דין נ"ו".
שו"ת הלכות (סי' ש"ח דין נ') – "כלי שחוזין בו הכוכבים וכן ספרי החכמות מותר לטלטלן ולדעת הרמב"ם לעיל סי' ש"ז דין כ"ד יש להסתפק בדבר ודעת הגר"א דגם להרמב"ם מותר בטלטול (ס"נ וס"ק קס"ד)".
 2. מראי מקומות.

(א) פמ"ג (א"א ס"ק ע"ו) – "ומכל מקום יש לומר טלטול מותר, עיין ב"י [כאן עמוד שיט ד"ה כתב הרשב"א] ולבוש כאן, ושם [לבוש סעיף יז] פסק דמותר לקרות. ואף להמחבר י"ל לא שבקינן פשיטותא דהרשב"א משום ספיקא דהר"מ. וזה אינו, דהא בהא תליא. ויש להוכיח מספרא דאפטרותא, וצ"ע".
 (ב) מ"ב (סי' ש"ז ס"ק ס"ב) – "וכל שאסור לקרותו אסור אפילו לטלטלו [ט"ז]".
 (1) לפי הנ"ל, שטרי הדיוטות אסורים בטלטול בשבת [וכן כמה מקרים לעיל, כגון ספרי טלפונים, ועוד]. וצ"ב בהגר"א.
 (2) וכן עי' דרך ישראל (שבת סי' נ"ג אות כ"ט, דינים העולם אות כ"ח) – "והגר"א ז"ל כתב דגם לרמב"ם שרי לטלטלן דלא גרע מקמיע שאינו מומחה ושטרי הדיוטות, נראה מדבריו דפשיטא ליה דשטרי הדיוטות הוי כלי שמלאכתו להיתר, וצ"ע למה לא הוי כלי שמלאכתו לאיסור, (ובמ"ב סי' ש"ז ס"ק ס"ב כתב בשם הט"ז דכל שאסור לקרות בו אסור לטלטלו, והט"ז למד כל מדברי הב"י לענין ספרי חכמה)".
 (ג) עי' כתבי קודש [סעי' ד'], לשיטות ומראי מקומות.

ב. להקיף במשקת ולכוונה.

1. מיקל.

(א) קצות השלחן (סי' קי"ט ס"ק י"ב).
 (ב) חזו"א (ציץ אליעזר ח"ו סי' ו' בהשמטות, ח"א סי' ל"ח אות ד', ח"כ סוף סי' י"ד) – "בנעם שם הוספתי לכתוב: אגב אזכיר דנ"ל דהסתכלות במשקפת וכיוונה בשבת אין שום איסור בהיות ואינו מחדש שום דבר בכלי וזהו דרך שימושה לכוונה בכל פעם בכיוון אחר לפי הצורך. וכן דנתי בדבר פעם לפני הגאון החזו"א ז"ל באחת מפגישותי אתו, והסכים לי על כך בפשיטות, ואכמ"ל".
 (ג) ציץ אליעזר (ח"ו סי' ו', בהשמטות) – "אין שום איסור בהסתכלות במשקפת וכיוונה בשבת דזהו דרך שימושה בכל פעם בכיוון אחר לפי הצורך".

ג. מראי מקומות.

1. ברכת אשר (על מ"ב הע' תתע"ז) – "ודע - שכלי זה אינו מה שנמצא אצלנו היום הנקרא Telescope בלע"ז. שכלי ה'Telescope (שמשמש עמו ע"י הסתכלות דרך כמה זכוכיות עגולות הקבועים בפנים הכלי) לא נוצר עדיין אז. אבל האצטרלו"ב לא היה בו שום זכוכיות או מראות, אלא החוזה היה מסתכל דרך חוריו לבד בלי סיוע של איזה זכוכית או מראה וכמבואר בנספח). ואגב, כלי הנקרא Telescope וכן כלי הנקרא Binoculars מותר לטלטלו ולהביט בו בשבת אף לפי דעת הרמב"ם כאן. דכיון שנעשה אך ורק להסתכלות על הכוכבים, ולא כרוך בתשמישו שום קריאה של מספרים או מילים, אין בו שייכות לקריאת ספרי חכמות שהוא הטעם שהרמב"ם אוסר בנד"ד [קצוה"ש סימן קי"ט בבדי השולחן שם ס"ק י"ב]".

קע] כלי שמורה על השעות - סעיף נ"א.

א. ע"י חול (hour glass), ע"י צל (sundial).

1. מוקצה – רמ"א (סעי' נ"א, "וכבר פשט המנהג לאסור"), שלחן שלמה (סעי' ל"ו).
 (א) כלי שמלאכתו לאיסור, משום איסור מדידה בשבת – מג"א (ס"ק ע"ח, "דדמי למדידת הזמן או למדידת הצל והוא כלי שמלאכתו לאיסור"), גר"א (על סעי' נ"א), מ"ב (ס"ק קס"ז), ערה"ש (סעי' ע"ג), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י' ערך מורה), ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' ל' [דפו"ח, סעי' ל"ה]).
 (1) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על ס"ק קס"ז) – "זמן הוי דבר הנמכר בפועל או במשכיר, לכך שייך בו גזרת מקח וממכר".
 2. מראי מקומות.

(א) פמ"ג (סי' רנ"ב מש"ז ס"ק ז') – "וכן אותן זכוכית שמונח בתוכו חול ומורין שעה, מותר להפכו בשבת להוריק מזה לזה, דלאו מידי עביד. ומוקצה לא הוה, דיחדו לכך הוה כלי לצורך גופו ומקומו, עיין סימן ש"ח [סעיף נא] בזה".
 (ב) הגרשז"א צ"ל (מאור אש השלום ח"א פרק ב' ענף ג' אות ד', שולחן שלמה ס"ק פ"ז) – "נראה שגם המורי שעות שהשתמשו בהם בדורות הקודמים כגון מורי שעות של חול, על פי רוב לא השתמשו בהם כי אם בשעת עשיית איזו מלאכה שעושים

אותה על פי חשבון הזמן, משא"כ בדורות אחרונים שאין לך אדם שאין לו שעה וכולם משתמשים בהם גם שלא בשעת מלאכה, לא חשיב מדידה זו עובדין דחול ושרי שפיר למדוד בו את הזמן גם בשבת ויו"ט וממילא לא חשיב נמי כמלאכתו לאיסור, וחשיב כלי שמלאכתו להיתר כי הכינון של השעון הוא רק רגע אחד ואח"כ משתמשים בו להיתר ולא לאיסור."

ב. כלי מדידה.

1. כלי שמלאכתו לאיסור.
(א) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה סי' ו') – "ואכן פשוט דבמקום שהדבר אסור מצד עובדין דחול גמור כמו מדידה ... הם כלים שמלאכתם לאיסור."
(ב) ששכ"ה (פרק י"ד הע' ק"ד [דפו"ח, הע' קי"ב]).
(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' ד') – "אף כלים אשר אסור חכמים את השמוש בהם משום 'עובדין דחול' נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי כל איסור מדידה אינו אלא משום 'עובדין דחול' ומבואר בפוסקים שכלי מדידה נחשבים כלים שמלאכתן לאיסור."
(ד) ארחות שבת (פרק כ"ב סעי' קכ"ה).
2. מראי מקומות.
(א) כלי ששמושו אסור משום עובדין דחול, זילותא דשבת - עי' לעיל [סעי' ג'].

ג. טלטול מד חום (thermometer): כלי העשוי למדוד בו מדת החום של בני אדם.

1. שאינה כרוכה בהפעלה חשמלית.
(א) כלי שמאכלתו להיתר.
(1) חלקת יעקב (או"ח סי' קנ"א) – "וכיון שביארנו שאין שום איסור בזה למדוד החום בשבת, ואף בחשאיב"ס, א"כ ממילא לא הוי דינו כמו מורה שעות המבואר בסוס"י ש"ח דאסור לטלטלו דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, ואינו מותר רק בצריך לגופו או למקומו, עי"ש במג"א ובשע"ת, אבל נ"ד לא הוי כלל מלאכתו לאיסור, רק עשוי למדוד החום שבחולה וזה מותר."
(2) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק מ' הע' ג' [דפו"ח, הע' ג'], שולחן שלמה ס"ק פ"ז, סי' שכ"ג ס"ק א', מאור אש השלום ח"א פרק ב' ענף ג' אות ד') – "דאף שבסוס"י שח כתב השע"ת, דאמת מידה של אומנים חשיב מוקצה מחמת ח"כ, מ"מ מדידת חום שאני, דהרי איסור מדידה הוא משום עובדא דחול ... משא"כ הכא שהוא רק כדי לדעת מידת חום של איש מסויים בזמן מסויים, וגם הדבר נוגע רק לאיש זה בלבד, מהיכ"ת נימא דהוי עובדין דחול, וגם אפשר דחשיב ככלי שעומד למדידה של מצוה, ואע"ג דתרופות חשיבי מוקצה, היינו משום דרפואה הוי איסור שלא התירו אלא לצורך חולה, משא"כ מדידה זו שהיא רק למצוה ואין בה משום רפואה, ה"ז חשיב ככלי שמלאכתו להיתר ואין לחוש בזה למוקצה. וגם אין לחוש לזה שהכספית מתפשטת מפני החום, דהרי זה חשיב כחמה ולא כאור, וגם הרי אין זה מגיע לשיעור שהיד סולדת בו."
(3) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו אות י"א, הע' י"א) – "מד-חום רגיל דינו ככלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטלו בשבת [אעפ"י שמדידה אסורה בשבת, אא"כ היא מדידה של מצוה או של רפואה, כמבואר בשו"ע בסימן ש"ו סעיף ז', מ"מ כיון שרוב תשמיש המד-חום הוא לצורך חולה, ומדידה זו מותרת, נחשב המד-חום ככלי שמלאכתו להיתר, וכמ"ש בפרמ"ג בסימן ש"ח בא"א ס"ק ט' שכלי שאין רוב תשמישו לאיסור, מותר לטלטלו בשבת]."
(4) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י' הע' נ"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"ל) – "מד חום אינו מוקצה, ובפרט שמדידת חום אינו איסור חמור ומצוי שמודדים חום לקטנים, לכן אף מי שאין לו קטנים אינו מוקצה, דתוס' בפסחים כתבים שחולה שאין בו סכנה הוא שכיח."
(5) שלמי יהודה (פרק י' סעי' ט"ז) – "אינו מוקצה."
(6) לוח מוקצה (ערך מד חום - רגיל).
(7) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' נ"ט אות א').
2. כרוכה בהפעלה חשמלית.
(א) מראי מקומות – לוח מוקצה (ערך מד חום - דיגיטלי, "מלאכתו לאיסור שאין בו היתר"), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' נ"ט אות ב').
3. מראי מקומות.
(א) לענין השתמשות במד חום - עי' סי' ש"ו סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

קצא [שעון].

א. זייגער: שעון יד (watch on the hand), ושעון כיס (pocket watch).

1. כלי שמלאכתו לאיסור.
(א) שלחן שלמה (סעי' ל"ו) – "ופשיטא זייג"ר או ווייז"ר דאסור דהוי כלי שמלאכתו לאיסור."
2. כלי שמלאכתו להיתר.
(א) פנים מאירות (ח"ב סי' קכ"ג) – "יפה כיון מכ"ת ולא משגחינן בחכם שאסר כי אין לו ראי' לא מדברי הש"ס ולא מדברי הגאונים ואעתיק למכ"ת תשובת מהרי"ל שהביא הב"י וז"ל בס"ס ש"ח כתב בתשובת מהרי"ל טילטול השעות שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני מהר"ר פיוש ז"ל ולא מצאו איסור ברור אפ"ה היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט לאיסור ויש לומר דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואף על גב דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה דאי משום שלומד על ידו א"כ יתלה לימודו משום איסור ויהי' שרי וחלילה ואף על גב דלאו מדידה גמורה היא אלא מדידת הזמן מ"מ יש לדמותו ואחרי אשר הגדול הדור גמגם בו מי יבא אחר המלך אשר כבר עשוהו ומה ששמעתי על של חול ואדוני כתב חוליות ואינו יודע

אם רצה לומר שמראות בצל ע"י החוליות ומ"מ מנ"ל לחלק ואפשר דגרע טפי דמודד הצל ממש עכ"ל הרי להדיא שהם לא פיקפקו אלא על מדידות החול או מדידות הצל אבל האוהר"ן שלנו אין להם מדידות החול ולא מדידות הצל אלא שהוא משער הזמן ... וא"כ אין הכלי זה מלאכתו לאיסור ותכשיט גדול הוא שמשמשים בו גדולים ושרים נכבדים ואין זה דומה למדידות החול ולמדידות הצל. ואין לומר כיון שמשער השעה זה הוי כמו מדידה זה אינו דהא מצינו ביומא שלפי דברי הר"י היה הולכין מיל וחזרין מיל ושוהין מיל וע"כ ה' משערין באיזה שיעור שה' להם בצל וא"כ אין השיעור חשיב לאיסור ה"נ דכוותי".

(ב) תוס' שבת (ס"ק קי"ד).

(ג) פמ"ג (א"א ס"ק ע"ח) – "בשו"ת פנים מאירות חלק ב' (קכ"ב) [סימן כקג] מתיר לטלטל אוהר של כסף ... ולענין טלטול, יש לומר דעתה תכשיט הוא לכל אדם, ואפשר להתיר".

(ד) מחצית השקל (ס"ק ע"ח) – "ובתשובת פנים מאירות חלק שני [סימן כקג] התיר לטלטל ולשאת כלי השעות שקורין אוהר (וגם נוטה להתיר להמשיך השלשלת בשבת כדי שתלך), וגם כתב שהגאון מהרש"ח כתב תשובה ארוכה על זה להתיר. אבל לא ידעתי סברא לחלק בינו ובין כלי המורה על השעות דנסתפק בש"ע כי טעם האיסור שייך בזה כמו בזה מ"מ פוק חזי מאי ע"ד שכל הגדולים וחכמי ישראל עושים מעשה להתיר".

(ה) יוסף אומץ (סוף סי' ט"ז) – "שבות יעקב ... סימן כ"ו אסר טלטול מורה שעות הנקרא רילו"ג עיין בדברי קדשו שהוא רוצה לגזור גזירות מדעתו. וכבר כתב הרח"ש בסוף שבת שעתה אין לנו לגזור גזירות מדעתנו וכ"כ הה"מ פ"ה דחמץ ואפילו למה שנראה מדעת הראב"ד לא דמי להכא. ומשום השמעת קול ומוקצה מחמת חסרון כיס שכתב הרב ז"ל הדבר ברור דאין לאסור מטעמים אלו. וכבר התירו גדולי עולם כמ"ש בתשובת הרב פנים מאירות ובזמנינו פשטה ההוראה להקל".

(ו) נזר ישראל (סי' כ"א ס"ק ט"ו).

(ז) מ"ב (ס"ק קס"ח) – "ובזי"ג גער שלנו יש להתיר [פמ"ג ומחה"ש וש"א] ודוקא הקטנים שקורין טאשי"ן אוה"ר אבל הגדולים שקורין וואנ"ד אוה"ר אסור לטלטל ואפילו אותן כלי שעות העומדין בתיבה על הקרקע יש להחמיר בטלטול אם לא לצורך מקומן".

(ח) ערה"ש (סעי' ע"ד) – "עכשיו שעושים קטנים מכסף וזהב ונושאים בחיקם כתכשיט פשיטא שהם מותרים בטלטול וכך נהגו גדולי עולם [כמ"ש הש"ת סקמ"ט בשם הפנים מאירות והחכם צבי והגאון ר' נפתלי ועוד ע"ש]".

(ט) מסגרת השלחן (על שלחן שלמה ס"ק ד') – "ובש"ת מסיק להתיר וכן נוהגין".

(י) כה"ח (ס"ק רע"ו).

(יא) קצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק ג') – "המשנ"ב".

(יב) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ח הע' נ"ד [דפו"ח, הע' מ"ו]) – "דשעון חשיב ככלי שמל"ה, כי הכינון (או הכנסת הסוללות) הוא רק רגע אחד, ואח"כ משתמשין בו רק להיתר ולא לאיסור".

(יג) יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ח אות קנ"ה).

(יד) ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' כ"ד [דפו"ח, סעי' כ']).

(טו) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' ש"ח על ס"ק קס"ח).

(טז) נשמת שבת (סי' של"ח אות שפ"ה).

(יז) שלמי יהודה (פרק ב' סעי' ה').

(יח) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ל, עי' הע' י"א).

3. מראי מקומות – שואל ומשיב (ח"ו סי' נ"ג), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י' ערך מורה), אבן ישראל (שלמי יהודה פרק ב' הע' ל"ט).

(א) שע"ת (ס"ק ה') – "ולענין טלטול זייגרלך שלנו בשבת עיין בשו"ת פמ"א ח"ב סי' קכ"ב שמתיר וכתב שהגאון ח"צ נשא אצלו אוהר כסף וכן העידו על הגאון מוה' נפתלי כ"ץ והגאון מהר"ש ר' חיים ישעיה ז"ל כתב תשובה להתיר ולכן יש להתיר אם לא במקום שנוהגין איסור אינו רשאי להתיר בפניהם והבר"י כתב שבערי איטליא נוהגין איסור ע"ש וכן בשבות יעקב ח"ג סי' כ"ז וכן בדבר שמואל וכן בשו"ת מים רבים סי' ל"א כתב לאיסור אף שאין המפתח תלוי בו ע"ש ונהר' נהר' ופשט".

ב. שעון קיר (clock on the wall).

1. מחמיר – מ"ב (ס"ק קס"ח, לשונו מובא לעיל), ערה"ש (סעי' ע"ד, לשונו מובא לקמן), קצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק ג', "המשנ"ב"), ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' כ"ז [דפו"ח, סעי' כ"א]).

(א) משום חסרון כיס, ממילא הוי מוקצה מחמת גופו.

(1) הגרשז"א זצ"ל (הסכמה לס' שבות יצחק ח"א, שולחן שלמה ס"ק א') – "שאם יחד לו מקום מחמת חשיבותו ומקפיד שלא לטלטלו כלל כשעון קיר וכדומה, שאפילו אם מלאכתו להיתר, מ"מ הואיל ומייחד לו מקום וגם מקפיד לא לטלטלו כלל שגם זה בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס".

הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות ב' ד"ה והיה) – "ולא מיקרו מוקצה מחמת חסרון כיס, כיון שאינם עומדים למלאכת איסור, וכמו"ש בס' תוס' שבת סי' ש"י ס"ק י"ג דבעינן דוקא דבר שמלאכתו לאיסור, או שיחדו שלא לטלטלו כלל, כגון שעון קיר וכדומה".

(2) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ב, עי' הע' ס"ז [דפו"ח, הע' ס"ט], הע' ע"ד [דפו"ח, הע' ע"ז]).

(3) שלמי יהודה (פרק ב' הע' כ"ט).

(ב) משום קביעת מקום, ממילא הוי מוקצה מחמת גופו.

(1) חזו"א (סי' מ"ג ס"ק י"ז) – "ומיהו בקביעות מקום גמור כה"ג נמי אסור וכמש"כ לעיל סי' מ"א ס"ק ט"ז, לענין נר בשבת, וכ"כ אחרונים ז"ל דאסור לטלטל מורה שעות שעל הכותל, עי' שע"ת סי' ש"ח סק"ה".

- א. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' קל"ג, לשונו מובא לקמן).
- (2) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ב' ד"ה ודוקא) – "ודוקא תמונות רגילות אינן מוקצה, אבל תמונות הקבועות בקיר אסור לטלטלן, שהרי קבע להן מקום, וכל דבר שאדם קובע לו מקום אסור בטלטול, וראה בזה בשבת מ"ה ע"ב, ובשערי תשובה סימן ש"ח ס"ק ה', ובמ"ב שם ס"ק קס"ח. ומטעם זה אסור לטלטל שעון קיר, וראה עוד במ"ב סימן תק"א ס"ק א', וכן בחזו"א סימן מ"ג ס"ק י"ז מקור לדין זה, ע"ש".
- (3) הגר"ש זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות ט"ו) – "שעון קיר היום הוה מוקצה מחמת ח"כ. תשובה: הוה מוקצה כיון שקובע לו מקום".
- (4) נשמת שבת (סי' של"ח אות שצ"ב).
- ג. הוה כלי שמלאכתו לאיסור.
- (1) ערה"ש (סעי' ע"ד) – "אך זהו בהקטנים ולא בהגדולים העומדים אצל כותלי הבית דאלו ודאי דינם ככלים שמלאכתם לאיסור ואינם מותרים בטלטול רק לצורך גופן ומקומן".

ג. שעון העומדין בתיבה על הקרקע.

1. כלי שמלאכתו איסור: שמותר לצורך מקומו – מור וקציעה (ד"ה כתוב, "אבל כלי שעות הגדולות העומדות בתיבות על הקרקע, יש להחמיר בטלטול, אם לא לצורך מקומן"), מחזיק ברכה (ס"ק ה'), שע"ת (ס"ק ה'), "ובמח"ב כתב בשם שאלת יעב"ץ סימן ס"ג דכלי השעות גדולות העומדות בתיבות על הקרקע יש להחמיר בטלטול אם לא לצורך מקומו ע"ש"). נזר ישראל (סי' כ"א ס"ק ט"ו), מ"ב (ס"ק קס"ח, לשונו מובא לעיל), כה"ח (ס"ק רע"ה), קצות השולחן (סי' ק"ח ס"ק ג'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' קל"ג, לשונו מובא לקמן).

ד. טעמים.

1. שאלות:

- (א) המחה"ש (לשונו מובא לעיל): למה המחבר מסתפק על שעון שמורה על שעון, וכתב הרמ"א שכבר פשט המנהג לאיסור. ושעון יד שלנו, מיקלים.
- (ב) לפי מנהגינו, ששעון יד הוא כלי שמלאכתו להיתר. למה שעון העומדין בתיבה על הקרקע הוא כלי שמלאכתו לאיסור. [וכן שעון קיר, לפי הערה"ש].

2. י"ל: שהם חשובים כתכשיט האדם.

- (א) אורות השבת (ח"ב סי' ה', עמ' רס"ה אות ד') – "צריך לומר בדעת המש"ב וכה"ח שעצם מדידת הזמן הוא דבר האסור בשבת ונכלל במדידות אחרות שאסרו חז"ל (משום שמא יכתוב), ולכן השעונים שועמדים על הקרקע או תלויים בקיר דינם ככלי שמלאכתו לאיסור. ומכל מקום שעונים שתולים בבגד או שעונדים על היד מותר לטלטלם משום שהם חשובים כתכשיט האדם, מכיון שאדם מתיפה בהם ודינם ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר ולכן מותרים בטלטול. וכן מפורש בפרי מגדים ... וכן כתב בכה"ח ... וזה מפורש ביותר בערוך השולחן ...".

- (ב) ברכת אשר (על מ"ב ס"ק תתצ"ט) – "ואף שבאמת אין כל סברא לחלק בין הזיגער"ר שלנו לכלי המורה שעות של השו"ע [לשון המחצ"ה ס"ק ע"ח], דהא גם אלו נעשו ל'מדידת הזמן' (על אף באופן שונה מהמורה שעות שלהם), וא"כ גם זיגער"ס שלנו צריכים להיות נחשבים לכלי שמלאכתו לאיסור. י"ל שהמ"ב נמשך אחר הפמ"ג והמחצ"ה שסוברים שאף שהוא כן, מ"מ מכיון שעתה כל אדם מטלטלין אצלו זיגער"ס אלו, נחשבים הם כ'כלי תכשיט', ונתבטל מהם דין של כלי שמלאכתו לאיסור, ואדרבה נחשבים כ'כלי שמלאכתו להיתר' ומותרים בטלטול אף מחמה לצל [פמ"ג בא"א ס"ק ע"ח, וכך נראה גם מלשון המחצ"ה בסו"ד, וכך גם נראה מדברי הבה"ל בסימן ש"א סעיף י"א ד"ה בזה להיתר, בא"ד שם בסוגריים, ע"ש שמציין לכאן]. ודע - שזה שנחשב לכלי 'תכשיט' הוא רק לגבי איסור טלטול דהיינו - דבגלל כן נחשב לכלי היתר, אבל אין לזה שייכות לדיני 'תכשיט' לגבי איסור הוצאה בשבת, ע"ש בבה"ל במה שהאריך שם באיסור נשיאת הזיגער"ס חוץ לעירוב, וע"ש בהערות".

- (1) יכול לפרש שהוא 'תכשיט' כיון שאדם מתיפה בהם. וכ"כ האורות השבת (לשונו מובא לעיל). ועל זה יש להקשות, שיש אנשים שיש שעון יד שלא לשם נוי ויופי, כדפריך הפתח הדביר (לשונו מובא לקמן). וכן קשה עדיין קשה למה שעון העומדין בתיבה על הקרקע הוא כלי שמלאכתו לאיסור.

- (2) אבל יכול לפרש שהוא 'תכשיט' כיון שעתה כל אדם מטלטלין אצלו זיגער"ס אלו, כלשון הברכת אשר (לשונו מובא לעיל).
- (3) ולכאורה זה תלוי במה הדין בחפץ שעיקר השתמשות הוא לאיסור, ורוב השתמשות הוא להיתר. אם זה נקרא לכלי שמלאכתו לאיסור, או כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר [שדינו ככלי שמלאכתו להיתר]. והפוסקים מחמירים (ע"ל לעיל). וצ"ע.

3. פתח הדביר (ס"ק כ"ג), הו"ד בכה"ח (ס"ק רע"ו) – "עמדת מתמיה על כל הגדולים ז"ל הללו שהתירו טלטול המורה שעות בשבת ... וכבר ראיתי להרב מחצית השקל ... עלה על דעתי לומר דבימי מרן ז"ל לא היו נושאים מורה השעות עליהם לשם נוי ותכשיט אלא היו עליהם לצורך מלאכתו לבד בידעת השעות והכלי עצמו לא היה מהודר וראוי לתכשיט ולכך לא החליט להתיר טלטולו כיון שמלאכתו לאיסור. אבל עכשיו שנתחרש שעושין כלי זה בהידור ונוי ויופי והשלשלת שבה תולין אותה נגד החזה ומתפאר בו הנושא נמצא דמלבד הנאת ידיעת השעות נתחדש בו מעליותא דתכשיט ולכך ראו רבנן בתראי ז"ל להתיר טלטולו ואין זה נגד הוראות מרן ז"ל דאם בימי מרן ז"ל היו נושאים אותו לשם תכשיט כי השתא גם מרן ז"ל היה מחליט להתיר בטלטול דמאי שנא משאר תכשיטין דשרו בטלטול. וע"כ לא נסתפק מרן ז"ל אלא כשאינו נושא לשם תכשיט וכן מתבאר מדברי הרב פר"מ ז"ל בח' א"א סקע"ח שכל' ולענין טלטול י"ל דעתה תכשיט הוא לכל אדם ואפ' להתיר ע"כ וכיוצא לזה כ' שאר פוס' ז"ל דמטעם תכשיט שנתחדש עתה הייא שריותא דידיה. אלא דאפי"ה לא נחה דעתי בישוב זה דהרי עינינו הרואות שלא כל אדם נושא לשם תכשיט וכמה אנשי ובפרט ת"ח העי"א דהמורה שעות שלהם אינו מיופה ואינו של כסף ולא יצדק בו שם תכשיט כלל ואינו עשוי אלא

למלאכתו לידע השעות ותו לא ולא פלוג רבנן ובכלהו התירו טלטולו. ותמיהא זו יקשה יותר על גאוני אשכנז ז"ל דמאחר דרבם הגאון מור"ם ז"ל בדין שלפנינו כ' בפשיטות דכבר פשט המנהג לאיסור אין נהגו הם ז"ל להתר טלטולו כמו שזכר שם קדשם הרב שערי תשו" ז"ל בסי' זה ... ובהביט ת' הרב פנים מאירות ז"ל במקומה חזינא דלק"מ דשם הביא הרב השואל ז"ל דחכם אחד בזמנו היה אוסר טלטולו באומרו דמרן ז"ל שכ' בין שהוא של מיל או של מין אחר כלל כל מיני אוהרי"ן דאסורין לטלטל והוא ז"ל חלק עליו דהש"ע מדקדק שעה של חול ומג"א מדקדק לפ' מין אחר דהיינו של צל דדוקא אלו אסורין לטלטל וטעמא רבה איכא משום דהני שעות אינן פועלין פועלתן בלי תנועת אדם ולכן יש טעם לאסור דהוי כמודד השעה בשבת אך בשאר אוהרי"ן שמראה אופנים כי היות הכה והולך מעצמו כ"ד שעות ע"י עריכתו דקודם שבת למה יאסרו עש"ב. והרב פ"מ ז"ל כ' עליו יפה כיוון ... הנה הם ז"ל הבינו בדעת מרן ומורם דלא היתה כונתם להסתפק ולאסור הטלטול אלא בשל חול ובשל מין אחר הדומה לו דהיינו מדידת הצל שכ' הרמג"א ...".

(1) לפי זה, עדיין קשה למה שעון העומדין בתיבה על הקרקע הוא כלי שמלאכתו לאיסור. [וכן שעון קיר, לפי הערה"ש]. צ"ע.

ה. **שעון יד אוטומטי: המתמלא על ידי תנועת יד** (self wind-up watch).

1. עי' סי' של"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ו. **שעון יד שמופעל ע"י בטריה שבתוכו.**

1. מיקל – חוט שני (ח"ג עמ' ס"א ד"ה אבל, סוף עמ' קע"ח, "כלי חשמל כגון שעון שמופעל ע"י בטריה שבתוכו, נראה דמותר לטלטלו בשבת"), שלמי יהודה (פרק ב' סעי' ו').
2. כלי שמלאכתו לאיסור – נשמת שבת (סי' של"ח אות שפ"ו, אות שפ"ז).

ז. **שעון יד שיש בו מחשבון.**

1. כלי שמלאכתו להיתר.

(א) יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ח אות קנ"ה) – "ואין לנו לגזור גזירות מדעתינו, ושלא כהאור לציון שהחמיר בזה".

(ב) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז, עמ' קע"ב) – "שאלת: האם מותר לענוד שעון שיש בו מחשבון בשבת. תשובה: מותר".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ל).

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' מ"ג, בירורי הלכה סי' א' אות י"ב ס"ק ד') – "שעון יד שיש בו מחשב מותר לטלטלו כדין כלי שמלאכתו להיתר, והטעם משום שעיקרו של הכלי הוא השעון, והמחשב הוא חלק טפל בו".

(ה) עי' פסקי תשובות (דפו"ח, אות ו' ד"ה ובכלל) – "ובכלל זה כל סוגי כלים מכלים שונים המצויים בימינו לרוב, אשר מורכבים מדברים המותרים עם דברים האסורים, כגון שעון יד המורכב ביהד עם מחשבון, טלפון נייד ושאר מכשירים אלקטרוניים המשמשים לאדם גם כשעון, עטים ומציתים שיש בהם שעון, עטים שמחובר להם ברכון (ברכת המזון, או שאר תפילות ותחנונים), כל אלו וכיוצא באלו, כיון שאי אפשר להפריד ההיתר מהאיסור, מעיקר הדין רשאי לטלטלם כדי להשתמש בהיתר שבהם בשבת. אמנם למעשה כיון שלהתיר בשופי שימוש בדברים אלו אשר ניכר עליהם שעיקרם עומדים לשימוש האסור בשבת יכול לגרום לפירצה גדולה בחומת השבת, לכן יש לימנע ככל האפשר מלהשתמש בכל אלו כשאפשר בדברים אחרים, והכל לפי הענין".

2. מראי מקומות – מי מנוחות (או"ח סי' כ"ה), איש מצליח (מ"ב עם הג' איש מצליח, מבוא להל' שבת עמ' י"ד ד"ה ואגב), בנין שלום (מוקצה, עמ' קכ"ח).

(א) משום שמא ללחוץ על הכפתורים - עי' סי' ער"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ח. **שעון יד שיש בה מנורה.**

1. מחמיר – באר משה (ח"ו קונ' עלעקטריק סי' כ"ו, "שעון עלעקטרי שיש בה בפנים מנורה אסורה לטלטלה לצגו"מ").

2. מראי מקומות – הגר"ש א' זצ"ל (קב ונקי ח"ב סי' ק"ט), איש מצליח (מ"ב עם הג' איש מצליח, מבוא להל' שבת עמ' י"ד ד"ה ואגב).

(א) משום שמא ללחוץ על הכפתורים - עי' סי' ער"ה, לשיטות ומראי מקומות.

ט. **שעון שעמד מלכת.**

1. מיקל: אינו מוקצה.

(א) עי' חוט שני (ח"ג פרק ס"ט ס"ק א') – "שעון שנעצר מלכת, לא הוי מוקצה מחמת גופו כיון שהוא כלי, ושבר כלי נמי לא הוי, אלא כיון שאסור לעורכו בשבת הוי כלי שמלאכתו לאיסור, על כן אם נעצר השעון כשהוא בידו הוי כנטל כלי שמלאכתו לאיסור בהיתר ומוליכו להיכן שירצה. וה"ה שעון יד שפועל ע"י בטריה, ונגמרה הבטריה, דינו כנ"ל".

(ב) עי' ברית עולם (מוקצה מחמת גופו סעי' כ"ט) – "המחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד".

(ג) הגר"ש ד' גרוס שליט"א (מ"ב למעשה הע' פ"ג אות ב') – "שעון שעמד מלכת, אם ניתן לתקנו במעשה הדיוט, כגון בהכנסת בטריה וכדומה, מותר לטלטלו בשבת, כדין דלתות הכלים".

2. הוי מוקצה.

(א) הגר"ש א' זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' כ"ה, פרק ג' הע' י"ג) – "והסביר שכל ההיתר המוזכר בגמרא שדלתות הכלים אינם מוקצה הוא רק כשעיקר הכלי קיים, ולכן אני פוסק ששעון שעמד מלכת מוקצה הוא כי דומה לכלי שנשבר לגמרי".

3. מחמיר: גזרה שמא יעריכנו.

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ע"ה [דפוח, הע' ע"ח] [לשונו מובא לעיל], שולחן שלמה ס"ק ל"ג, ס"ק פ"ז. ב' ד"ה וספר, הליכות שלמה תפילה פרק י"ב סעי' מ"ג) – "ונראה דהאיסור לטלטל שעות שעומד מלכת לאו משום מוקצה אלא גזירת שמה יעריכנו, וכמו בספסל שנשמט הרגל".
 4. מראי מקומות – שלמי יהודה (פרק ב' סעי' ה').
 (א) מנחת שבת (סי' פ' ס"ק רמ"ב), הו"ד בקצות השלחן (סי' ק"ח ס"ק ג') – "דעתה תכשיט הוא לכל אדם [ומטעם זה אפשר דמותר לטלטלו גם כשהוא עומד ואינו הולך, אם לא כשפסק לילך מחמת איזה קילקול, עיין לקמן סימן פ"ח ס"ק כ"ג ענף ג']. ואם יש חילוק בין אם נתקלקל לאחר שכבר נכנס השבת עיין במנחת שבת סימן פ"ח ס"ק ט"ז מה שכתבנו שם".
 (ב) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "שאלת: שעות לא אלקטרוני שהפסיק לעבוד ואין דרכו ללבושו משום תכשיט, האם הוי מוקצה. תשובה: שעות שהפסיק מותר למלאותו ולכן אינו מוקצה".

י. שעות מעורר.

1. אינו מוקצה.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שבת לישראל עמ' ש"י) – "האם גם שעות מעורר כלול בכלל שעות קיר שיש לו דין מוקצה. תשובה: אין בזה משום מוקצה".
 (ב) ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' כ"ד [דפוח, סעי' כ'] – "אינם מוקצה".
 (ג) חוט שני (ח"ג פרק ס"ט ס"ק א') – "שעות מעורר, מיקרי דנעשה לטלטול ואינו בכלל מורה שעות שעל הכותל שדנו בזה הפוסקים לאיסור. וכן בביתו של התזו"א היו מטלטלין זה".
 (ד) לוח המוקצה (ערך שעות מעורר) – "מלאכתו להיתר".
 (ה) פסקי תשובות (דפוח, אות ס"ג).

יא. מראי מקומות.

1. אם השעות יד יש דין ככלי שמלאכתו להיתר, או הדין כמו אוכלין - עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
2. שעות יד שהתפרקה ממנו הרצועה - עי' סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

קעב] כלים שקבע להם מקום: ייחוד מקום בדבר שאין בו חסרון כיס.

א. מחמיר: אינו כלי.

1. חזו"א (סי' מ"א ס"ק ט"ז) – "לעולם השתמשות הנר הוא במקומה ואין דרך לטלטלה, ודבר שאין עשוי לטלטל כלל אע"ג דנהנה ממנו בשבת חשיב מוקצה".
 חזו"א (סי' מ"ג ס"ק י"ז) – "שבת מ"ה ב' הואיל ואדם קובע לו מקום א"ל אביי לר"י והרי כילת חתנים כו' וכתבו תו' היכי דקבע מקום לגמרי לכו"ע אסור כדאמר פ' כה"כ קכ"ג א', והיינו סיכי זיירי ומזורי דקפיד עלי', ונ' מדבריהם דהאי קובע לו מקום דהכא היינו שאין משתמשין במנורה אלא מלאכתה, ותימא דא"כ מאי פריך מכילת חתנים, הלא הכא מנורה מלאכתה לאיסור ולא הותר אלא לצורך גופו, ודוקא בדרך לפעמים לשמש בו לצורך גופו אבל דבר שאין דרך לשמש בו כלל מודה ר"ש דאסור כמו סכינא דאשכבתא ויתד של מחרישה וכיו"ב, וא"כ דין הוא שמנורה אסורה לר"ש, אבל כילת חתנים מלאכתה להיתר, ואפשר לפרש לולא דבריהם ז"ל דהאי קובע לה מקום היינו שאין מטלטלין אותה אלא משמשין בה במקומה וכל שקובעין לה מקום לא חשיב כלי לטלטול, ופריך מכילת חתנים, ומיהו בקביעות מקום גמור כה"ג נמי אסור וכמש"כ לעיל סי' מ"א ס"ק ט"ז, לענין נר בשבת, וכ"כ אחרונים ז"ל דאסור לטלטל מורה שעות שעל הכותל, עי' שעת סי' ש"ח סק"ה, ואין לו מקור נכון בגמ' אלא זכר לדבר בסוגין, ועי' תו' לעיל ל"ה א' ד"ה ואפילו, משמע דמפרשין כמש"כ".
 (א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קל"ג) – "ומה שציינ לשעת סי' ש"ח סק"ה צריך לכאורה ביאור, דהאחרונים שאסרו טלטול שעות אסרו זאת גם בשעות כיס שרגילות לטלטלו, ורק בספר מו"ק מצינו שאסר טלטול שעות גדול העומד בתיבה, אך עיי"ש שהתיר לטלטלו לצורך מקומו, והיינו שדן אותו כשמשל"א ולא כמוקצה מחמת ח"כ, וכך העתיק במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק קס"ח".
 2. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ב') – "ודוקא תמונות רגילות אינן מוקצה, אבל תמונות הקבועות בקיר אסור לטלטלן, שהרי קבע להן מקום, וכל דבר שאדם קובע לו מקום אסור בטלטול, וראה בזה בשבת מ"ה ע"ב, ובשערי תשובה סימן ש"ח ס"ק ה', ובמ"ב שם ס"ק קס"ח. ומטעם זה אסור לטלטל שעות קיר, וראה עוד במ"ב סימן תק"א ס"ק א', וכן בחזו"א סימן מ"ג ס"ק י"ז מקור לדין זה, ע"ש".

3. חוט שני (ח"ג עמ' נ"ט אות ג', עמ' ס"ח ד"ה תמונה, עמ' ע"ב).

4. עי' שלמי יהונתן (ס"ק ז', לוח מוקצה ערך שעות קיר, הע' תתקמ"א) – "מוקצה וי"א מלאכתו להיתר. [לאור יסוד זה יש להזהר שלא לנדנד שעות קיר או תמונה וכל לוח שיש לו קביעות בקיר ואפילו על מקומו אסור לנדנדו שכל מוקצה האסור בטלטול אפילו במקצת אסור לטלטלו וק"ו שלא יסירם מהקיר בשבת. ועיין עוד להלן דין שעות שנפל בשבת או בערב שבת וכן דין שעות קיר חדש. ובדברים שמחברים במסמרים וכיו"ב לקרקע ודאי אם נפלו דינם כמוקצה לכל השיטות עיין ערך דלת בית שהתפרקה ובהערה וכל יסוד החזו"א לאסור דבר שיש לו מקום קבוע אפילו שאינו מחובר לקרקע]".

ב. מיקל: הוי כלי.

1. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י"ג, טלטולי שבת אות י"ג, פרק ג' הע' ג', הע' י"ט) – "דבר התלוי על הקיר לנוי דרך קבע, אם הוי מוקצה. והנה שעות או תמונות שקבע להם מקום בקיר, אינם מוקצה בשביל זה, דתלייתן שם הוא לנוי".
2. עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ב' ד"ה וכן).

3. הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' י"ד) – "שעיקר קושית החזו"א משלהבת אינו מובן ... וגם הסברא אינו מסתבר לענ"ד דהדין יחוד כלי שמוכר בנכס להדין מוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק באופן שעי"ז יתקלקל גוף הכלי וממילא מקפיד הוא שלא לטלטלו וזה היפך כל עיקר הטעם של ההיתר דטלטול מוקצה ולהכי אסור בטלטול אבל במקום שהקביעות מקום אינו משום זה אלא בעבור טובת ההשתמשות של הדבר מאן לימא לן שאסור הא טלטול אינו סתירה להשתמשות של הכלי וממילא עדיין שם כלי עליו ומותר לטלטלו".

4. ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ב [דפו"ח, סעי' כ"ב], ע"י הע' ס"ז [דפו"ח, הע' ס"ט], **אמנם** ע"י דפו"ח סעי' ט"ו*).

5. יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ח אות קנ"ב).

6. ע"י טלטולי שבת (עמ' ע"ג).

7. ילקוט יוסף (חסרון כיס סעי' י"ג, הע' כ') – "תמונות רגילות המצויות והתלויות על קירות הבית לנוי, וכן גובלנים, אינם מוקצה ומותר לטלטלן. ואף מותר להוציא תמונה התלויה על הקיר כדי להראותה לאורח, וכדומה, ואחר כך לחזור ולתלותה בשבת על המסמר שבקיר".

ג. דעת הגריש"א זצ"ל.

1. הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ב) – "שעון התלוי על הקיר אסור לטלטל".

2. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' י"ז, שלמי יהודה פרק ב' הע' ה', הע' ל"ד, הע' מ"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק"ב, סעי' קמ"ד) – "דמאור התלוי בקביעות על הקיר, כיון שקבע לו מקום הוי מוקצה ואסור בטלטול אף לצורך גו"מ כדין שעון שעל הכותל".

3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ג' סעי' ט', הע' נ"ד, הע' נ"ה) – "תמונות שתלויות על הקיר הם מוקצים. [[מחמת חסרון כיס] שמעתי מהגרי"ש אלישיב] ... לוחות להזכרת משיב הרוח טל ומטר, יעלה ויבא, פרקי אבות, ברכי נפשי, ולוח של ספירת העומר וכדומה התלויות בבתי כנסת וכן לוח שנה התולה בביהכ"נ או בבית, אינם מוקצים. [שמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]. ביאור הדבר כי אין מקפידים מלטלטלם ועשוי לתלות ולהוריד כפי הצורך, ואע"פ שזה תולה תקופה מסוימת באותו מצב אינו מקצה דעתו מזה]".

ד. מראי מקומות – שלמי יהודה (פרק ב' הע' ה'), ס' הבית (סי' כ"ה סעי' כ"ז), הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' כ"א), הלכה שלמה (מוקצה סי' ב').

1. הגר"ח ק"שליט"א (לוח המוקצה הע' תתקמ"א [לערך שעון קיר]) – "אם דרך להוריד לפעמים אינו מוקצה".
הגר"ח ק"שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: איתא בביצה (דף לו:) בי רחיא דאביי דלוף, אתא לקמיה דרבה, א"ל זיל עייליה לפוריך להתם, להוי כגרף ש"ר ואפקיה. ולכאן קשה מהך עובדא ... לסברת החזו"א דכשמל"א שהדרך לקבוע לו מקום דינו כממח"ג, א"כ איך התיר לו רבה לטלטלו ממקומו. תשובה: מיירי ברחיים קטנים שהדרך לטלטלם. [א"ה: יעיון עירובין דף פט. אמת הריחים אדם קובע להן מקום, ועי"ש ברש"י ד"ה הואיל, ויש לחלק, ודו"ק]".

2. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ק"ג, סעי' קי"א) – "כלים שאדם קובע להם מקום ואינו רגיל לטלטלם כלל ממקומם, אך אין אלו כלים שמקפידים שלא לטלטלם שמא יפגמו, נחלקו בזה הפוסקים, יש שהתירו לטלטלם והחזו"א אסר זאת".

קעג מוקצה לחד ואינו מוקצה לשני - סעיף נ"ב.

א. מקור.

1. גמרא (דף מז.) – "אמר אביי: קרטין בי רבי מי חשיבי. וכי תימא חזו לעניים, והתניא: בגדי עניים לעניים, בגדי עשירים לעשירים, אבל **דעניים לעשירים לא**".

2. גמרא (דף מו:) – "מתיב רמי בר חמא: מפירין נדרים בשבת, [ונשאלין לנדרים שהן] לצורך השבת. ואמאי. לימא: **מי יימר** דמיזדקק לה בעל".

3. גמרא (דף קכז:) – "דמנחה ביד ישראל. מהו דתימא: כיון דלא חזיא ליה אסור, קא משמע לן: **כיון דחזיא לכהן**, שפיר דמי".

ב. **אם יש חילוק בין שאינו ראוי לבעליו מחמת גריעותא או מחמת איסורא**.

1. מחלק.

(א) תוס' (דף קכז: ד"ה כיון) – "כיון דחזיא לכהן שפיר דמי. אף על גב דאמר בשילהי כירה (לעיל דף מז.) דבגדי עניים לעשירים לא הכא לכ"ע חזיא אלא איסורא הוא דרביע עליה אבל התם לא חזו מחמת גריעותא ... והא דאמר בפרק כל הכלים (לעיל ד' קנה.) שירי פרוזמויות שאין בהן ג' על ג' אין מטלטלין אותן משמע הא יש בהן שלש על שלש מטלטלים היינו לעניים א"נ אפילו לעשירים בבית עניים".

(ב) רשב"א (דף מו: ד"ה מתיב) – "וא"ת והא משמע לקמן בסמוך דכל מידי דלא חזי למריה אע"ג דחזי לאחרני חשבינן ליה מוקצה גמור ואסור לטלטלו ואפילו לצורך אחריני דחזי להו וכדאמרינן (לקמן מ"ז א') קרטין בי רבי לא חשיבי, ותניא בגדי עניים לעניים בגדי עשירים לעשירים, י"ל דשאני התם דכיון דגבי עשירים לא חזי למידי מצד גריעותיה אקצווי מקצה ליה לגמרי ולא **מסקי אדעתיהו ליתן לעניים דחזי להו**, אבל הכא דאפילו לדידיה חזי ליה אלא דאריא דאיסורא רכיב עליה וחזי לאחרני לא מקצה ליה לגמרי".

2. אינו מחלק.

(א) ר"ן (סוף דף כא.) – "ומהא שמעינן דמוקצה לעשירים מוקצה ואפי' עניים אין מטלטלין אותו שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב העשיר ולא בעיא שיהא מוקצה לכל והכי נמי משמע טעמא בגמרא [דף מו ב] דאמרינן [נמי] גבי מפירים ונשאלין נדרים לצורך השבת ואמאי מי יימר דמזדקק לה בעל וחכם [אלמא] מפני שאסרה הככר על עצמה נעשה מוקצה".

ג. סתירות הסוגיות.

1. דף מו: - לפי תוס', והרשב"א.
(א) י"ל, אסור רק לאכילה – תוס' (דף מו: ד"ה מי יימר דמיזדקיק, "ואע"ג דפירות שנדרה מהם אינם מוקצין לענין טלטול דהא חזו לשאר בני אדם מ"מ אית לן למימר מיגו דאיתקצאי בין השמשות מאכילתם איתקצאי לכולי יומא"), תוס' הרא"ש (דף מו: ד"ה מי), רשב"א (דף מו: ד"ה מתיב, לשונו מובא לקמן).
(ב) א"נ, אסור על כולם – תוס' (דף מו: ד"ה מי יימר דמיזדקיק, "אי נמי מיירי בפירות שלה ואסרתן לכל אדם"), תוס' הרא"ש (דף מו: ד"ה מי).
2. דף קכז: - לפי הר"ן.
(א) י"ל, תרומה שאני דכיון דעיקרו לא חזי אלא לכהנים לא מקצי איניש דעתיה – שער המלך (לולב פרק ז' הל' כ"ה ד"ה הנה, "שאני, דכיון דעיקרו לא חזו אלא לכהנים, לא מקצי איניש דעתיה, משא"כ גבי נודרת הנאה, דעיקרו לאו לאחרני קאי, אפשר דהיום או למחר ישאל על נדרו").
(ב) י"ל, בין איסור ממילא או אסרה עליה כדחי' בידים – פמ"ג (א"א ס"ק ע"ט, "וההיא דקכ"ז ב' או דמחלק בין איסור ממילא ובין אסרה עליה דהוי כדחיה בידים אסור לכל העולם").
(ג) י"ל, מנחה ביד ישראל ואינו בעליו – פמ"ג (א"א ס"ק ע"ט, "או דמנחה ביד ישראל ואין בעליו").
(ד) מראי מקומות – אור חיים (עמ' רט"ו ד"ה בהא).

ד. הלכה: שאינו ראוי לבעליו מחמת גריעותא, כגון בגד פחות מג' טפחים על ג' טפחים.

1. מוקצה לעשירים הוי מוקצה לעניים.
(א) רק לבני ביתו – שלטי גבורים (דף כא: אות א'), ב"ח (ס"ק ח', "והדבר פשוט דהיינו דוקא לעניים שבבית העשירים אסור והטעם שכבר הוקצה מדעתו של בעל הבית העשיר ... אבל לעניים שאינם בבית העשיר לא הוי מוקצה דפשיטא הוא דלא אמרינן דמה שהוא מוקצה לאיש אחד יהיה מוקצה לכל העולם").
(ב) אפילו אינו בני ביתו – ט"ז (ס"ק כ"ה, "מוקצה לעשיר והוא בביתו אסור לכל העניים כאלו זרקו כבר לאשפה"), מג"א (ס"ק ע"ט), תוס' שבת (ס"ק קט"ו), שלחן שלמה (סעי' ל"ז), מ"ב (ס"ק ק"ע), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה'), ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ"ו [דפו"ח, סעי' נ']).
2. אינו מוקצה לעניים אינו מוקצה לעשירים.
(א) רק אם העשיר בבית העני הולך אחר העני.
(1) ט"ז (ס"ק כ"ה) – "והכלל הוא דמה שראוי לעניים והוא בביתו של עני הוה מוקצה לעשירים כיון דלדידהו לא חזי אלא דמי שהוא בביתו של עני גריר בתר הבית אפי' עשיר".
(2) תוס' שבת (ס"ק קט"ו).
(3) בא"ה (ס"ק נ').
(4) שלחן שלמה (סעי' ל"ז).
(5) מ"ב (ס"ק ק"ע) – "ועיין בט"ז שמסיק דדוקא כשהעשיר דר בבית העני שאז הוא נגרר אחריו אבל עשיר דעלמא אסור לטלטל כיון שמ"מ אינו ראוי לו שהוא פחות מג' טפחים על ג' טפחים".
(6) ערה"ש (סעי' ע"ה) – "ומ"מ העשיר אסור בטלטולו אף שהחפץ הוא של עני גם מקודם ורק העשירים הדרים בבית העניים מותרים בטלטולם משום דלענין זה בטל השכן להבעה"ב אע"פ שהשכן הוא עשיר והבעה"ב הוא עני".
(7) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').
(8) יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' ר"ט).
(9) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ"ז [דפו"ח, סעי' נ"א], עי' דפו"ח הע' ק"מ).
(ב) אפילו שלא בביתו של העני.
(1) חזו"א (או"ח סי' מ"ג ס"ק כ') – "אם היא של עניים מותר לטלטלה אף לעשיר כיון שעומדת לתשמיש אדם לאו מוקצה היא, ומש"כ תו' קכ"ז ב' א"נ אפי' לעשירים בבית עניים ר"ל כיון שהיא של עניים אף העשיר מותר לטלטלה, והאי א"נ אינו אלא כמוסיף ואינם פירושים חלוקים ודלא כהט"ז שם שחלק בין עשיר הדר בביתו של עני שאין לדברים אלו שרש בגמ' כלל".
3. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק ע"ד).

ה. הלכה: שאינו ראוי לבעליו מחמת איסורא, כמו נדר מככר.

1. אם אסור רק לבעליו מותר אפילו לו לטלטל, ואם אסור על כל העולם אסור לכל לטלטלו – תוס' (דף מו: ד"ה מי יימר דמיזדקיק, לשונו מובא לעיל), רשב"א (דף מו: ד"ה מתיב, לשונו מובא לעיל), תוס' שבת (ס"ק קט"ו), פמ"ג (א"א ס"ק ע"ט, "ומיהו אנן קיי"ל כתוס' בזה דכל לאו מחמת גריעותא אין הולכין אחר בעליו ואף לבעליו מותר לטלטל"), גר"ז (סעי' פ"ט), מ"ב (ס"ק ק"ע, סי' ש"ז ס"ק נ"ו, סי' שכ"ה ס"ק ל"ו, "דבר שאינו ראוי לבעליו מחמת איסור כגון שנדר מככר לא נעשה מוקצה בשביל זה הואיל דמותר לאחרים ואף הוא עצמו מותר לטלטלו ואם אסר על כל העולם אז אסור לכל לטלטלו"), ערה"ש (סעי' ע"ה, "אבל אם מצד איסור הוה מוקצה אצלו כגון יין לנזיר לא נעשה מוקצה בשביל כך כיון שאחרים מותרים בו ולכן גם הנזיר עצמו מותר בטלטולו וכן כל כיוצא בזה"), ששכ"ה (פרק כ' סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ד], פרק כ"ב סעי' מ"ח [דפו"ח, סעי' נ"ב]).
2. מחמיר – ר"ן (סוף דף כא, לשונו מובא לעיל).
3. נ"מ: טלית שנפסל, שמותר לאחרים – עי' לעיל.

ו. **יש חילוק בין הדבר גרוע ובין שאין ראוי להם** – תהלה לדוד (ס"ק ל"ה, "וצל"ד כיון דקי"ל בסס"י זה דמוקצה לעשירים הוי מוקצה ומשמע להדיא אף שעניים מצוים וסתמא הכי הוא. ואפשר אף שיש עניים בביתו. ואמאי מי גרע מחיה ועוף המצוים דמותר לטלטל דבר הראוי להם. וצריך לחלק דדוקא במוקצה לעשירים מחמת שאינו חשוב להם והדבר גרוע בעיניהם. אבל הכא אין הדבר גרוע בעיניהם רק שאינו ראוי להם"), **עי' אור חיים** (עמ' רט"ז אות ב', "התהלה לדוד ... ובאופן אחר קצת יש לומר דאע"ג דגם מאכל בהמה גרוע בעיניהם, מ"מ אינו גרוע בעיניהם בתורת מאכל בהמה דהרי ראוי לבהמה ושפיר אסיק אדעת' ליתנו לבהמה, משא"כ בגדי עניים לעשירים, גרוע בעיני עשירים אפי' ליתנו לעניים, דבעיני העשיר אינו מלבוש כלל").

1. חולק – **הגר"צ ובר שליט"א** (מוריה טבת תשנ"ב גליון ר"ז עמ' פ"ח, "והנראה שהיתר זה דוקא במקום שבעל הקליפין שייך שיתן לשכנים שיש להם כלבים אבל אם ברור שלא יתן להם ודאי חשיב מוקצה ... וראיה לזה מדין בגדי עניים שהם מוקצה לעשירים אע"פ שמצוים עניים בעיר").

2. **פמ"ג** (מש"ז ס"ק כ"ה) – "והנה התוס' בקכ"ז מחלקין בין היכא דאיסורא רביע עליה ... משא"כ דבר שאין ראוי לשום אדם כי אם לכלבים ולחיה **אם דעתו למשדייה ליה שרי בטלטול ואם לאו אסור** עיין אות כ".
(א) פשט בהפמ"ג - עי' סעי' כ"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ז. מראי מקומות – **מור וקציעה** (סוף סי' ש"ח), **מחנה אפרים** (בהג' על הרי"ף), **דובב מישרים** (ח"א סי' מ"ט ד"ה וא"ל), **פירות תאנה** (דף מז.).

1. **תזו"א** (סי' מ"ג ס"ק כ') – "שירי בגדים ויש בהן ג"א והן של עשירים שהן טהורין לדעת התו' או שזרקן בעה"ב לאשפה שהן טהורין אף לדעת הראב"ד, **אם לקחן עני מאשפה, הן מותרין אצלו בטלטול**, דכל בגד בתחילה בבית עני שיעור' בג"א, ומותר לטלטלו, ולא דמי לשברי כלים שזרקן באשפה דאפי' חזר ולקחן הוא עצמו הן אסורין, דהוה כשאר צרורות דאע"ג דחזי לכסוי מנא לאו כלים נינהו ואסורין בטלטול".

קעד | מקרים.

א. **מדריגות: מוקצה לחד והשני אינו מוקצה דעת.**

1. מחמת גרועתו: תלוי בעני ועשיר - עי' לעיל.
2. מחמת איסורא: מצד נדר או מנהג או חומרא - אינו מוקצה (עי' לעיל).
3. מחמת איסורא: שלדעתו אסור מדינא הגם אחרים חולקים - הוי מוקצה להמחמיר (עי' לקמן).
4. מחמת איסורא: שהוא בר עבריינ - עי' לקמן.

ב. **מחמת איסורא: שלדעתו אסור מדינא הגם אחרים חולקים.**

1. הוי מוקצה להמחמיר.
- (א) **שע"ת** (סי' תקי"א סוף ס"ק ד') – "מחזיק ברכה האריך בזה ודעתו שמי שנוהג איסור ולדעתו אסור מדינא אסור אף לטלטל אך מי שלדעתו הוא מותר מדינא אלא שנוהג חומרא על עצמו מותר לטלטל".
- (ב) **תזו"א** (סי' מ"ט ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז) - לשונו מובא לקמן.
- (ג) **ארחות שבת** (ח"ב עמ' ק"ג, אמנם עי' פרק י"ט הע' ש"א) – "כתבו האחרונים להתיר טלטול דברים האסורים מחמת מנהג או חומרא למקצת בני אדם כיון שאחרים נוהגים בהם היתר".

ג. **מחמת איסורא: אבל הוא בר עבריינ.**

1. גם לעצמו מוקצה.
- (א) **שבט הלוי** (ח"ט סי' ע"ח) – "ועיין בדע"ת להגאון מהרש"ם מייתי מגדול א' דלמי שהוא חשוד לעבור לא נקרא לדידי' כלי שמלאכתו לאיסור, וחיידוש זה אינו נראה לענ"ד".
2. רק דבר שאסור מחמת איסור הו"ל מוקצה.
- (א) **אג"מ** (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ב', טלטולי שבת אות כ"ז, פרק ט' הע' י') – "אע"פ שאסור לקרות ספרים אלו, אכן בבית אשר קוראים בו לא הו"ל מוקצה. דכללו של דבר, כל דבר שאסור מחמת איסור מלאכה הו"ל מוקצה, אבל דבר שאסור בטלטול לא מחמת איסור מלאכה, אסור בטלטול רק אם נוהג בו איסור. ולכן רק למי שנוהג כדן וכהלכה בספרים אלו הו"ל מוקצה".
3. שלא אמרינן מיגו דאיתקצאי.
- (א) **שו"ת בית יצחק** (או"ח סי' י"ג ס"ק י') – "מיגו דאיתקצאי ... דענין מוקצה הוא שמקצה מדעתו ומוקצה מחמת איסור ג"כ מחומר האיסור אקצהו מדעתו וזה באינו רוצה לעבור לגבי ידי' איתקצאי לבין השמשות ומעתה מדחזינן שעובר במזיד ומפריש חזינן דאינו חושש לחומר האיסור מעיקרא ל"ה מוקצה לגבי'".
- (ב) **דעת תורה** (על סעי' ג' ד"ה עי' שו"ת) – "בי"צ".
- (ג) **הגרשז"א** (טלטולי שבת אות י', שולחן שלמה ס"ק ט' ג' ד"ה ולענין) – "ספרים שאסורים בקריאה גם בחול הרי הם מוקצה ודומה לטלטל כסף בביתו של נכרי או עבריינ ורק לגבי העבריינ עצמו יתכן דלא חשיב מוקצה לענין זה שלא יהא אסור משום מיגו דאיתקצאי ביה"ש הואיל ואז היה עבריינ".
4. מראי מקומות – **קובץ תשובות** (ח"א סי' ל"א ד"ה אכן), **טלטולי שבת** (פרק ט' הע' י').

(א) רבבות אפרים (אסיפת יצחק ה' אלול תשס"ו) – "שאלה: האם מותר לטלטל מוקצה בבית של נכרי או עברייני בשבת משום הוא לא מקצה דעתו מטלטלו, ומה דינו אם הוא חוזר בתשובה באמצעות שבת, האם הוא יכול לטלטלו. תשובה: אסור לטלטל מוקצה בבית של נכרי ... וחוזר בתשובה בשבת גם כן לא מטלטל".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

If non-frum guests arrive at one's home on Shabbos, may one take their coats (to hang them up) when it is likely that there are muktza items in the pockets? Can we say that since they do not set aside these items from use on Shabbos, that they are not muktza at all?

R' Y. Berkovits wrote: I like the sevarah. The argument against it is that they are supposed to be mekatzev - just it is נעשה כהיתר to them. [Unlike goyim that are correctly not being mekatzev datei.] Limaysah, you can take their coats b'tziruf other s'feikas. We aren't really sure that there are muktzah items in them, and even if there is, maybe there is a lining to the pocket that is only sewn at the top (and therefore won't make the entire coat a basis for muktzah).

קצה [מקרים]

א. קטניות בפסח, או מצה שרויה בפסח.

1. אינו מוקצה. [ב' טעמים: שהוא רק חומרא וכנדר, א"נ שחזי לקטנים חולים ולבני ספרד].

(א) חזו"א (סי' מ"ט ס"ק ט"ו, ס"ק ט"ז) – "אמנם כל זה אי מחזיקין מנהגן לאיסור מן הדין וצריכין להתנהג כאילו אסור לכל, אבל אם הוא כדברים המותרים והחמירו, א"כ הוי רק כנדור וכיון שראוי להנהיג היתר אין כאן לא משום מוקצה [וכמש"נ לעיל סי' מ"ג סק"ד] ולא משום מלאכת יו"ט, ונראה דכיון דנהגין היתר באחרון ש"פ אף בשבת ראי' הוא שאין מחזיקין זה לאיסור אלא כנדור, ואין לבטל מנהגן".

(ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ח' סעי' כ"ג, הע' ע"ג) – "קטניות אף לבני אשכנז אינם מוקצים ביו"ט של פסח ושבת חול המועד. [והסבירו כי ראוי לכבד לבני עדות המזרח המצוים שם]".

(ג) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' סעי' כ"ג, הע' ע"ג) – "קטניות אף לבני אשכנז אינם מוקצים ביו"ט של פסח ושבת חול המועד. [והסבירו כי ראוי לכבד לבני עדות המזרח המצוים שם]".

(ד) ששכ"ה (פרק כ' הע' ק"ה [דפו"ח, הע' קי"ב], דפו"ח סעי' ל"ד) – "גם אורז מבושל בחג הפסח, אף לאלה הנוהגים לא לאכול קטניות, או כל מאכל ביום-הכיפורים, אף אם אין חולים או ילדים במקום, אינם מוקצה ומותר לטלטלם".

(ה) שלמי יהודה (פרק ח' סעי' כ"ב, סעי' כ"ג) – "מצה שרויה (במים) להנהיג בה איסור בכל ימי החג של פסח ואוכלים אותה באחרון של פסח אינו מוקצה להם ביו"ט ראשון ושבת חול המועד ושביעי של פסח, ומותר להם לאוכלו באחרון של פסח שחל להיות בשבת, ומותר להם לבשלו בשביעי של פסח לצורך אחרון של פסח שחל להיות בשבת. קטניות אף לבני אשכנז אינם מוקצים ביו"ט של פסח ושבת חול המועד".

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רי"ד, סעי' רט"ו) – "מותר לטלטל קטניות בפסח אף מי שנוהג איסור באכילתם, משום שהן מותרות למי שאינו נוהג בהן איסור והרי הן ראויות לשימוש בפסח. מותר לטלטל מצה שרויה בפסח אף מי שנוהג איסור באכילתה, והטעם משום שאין הוא נוהג איסור זה אלא מחמת חומרא ולאחרים הדבר מותר".

2. מראי מקומות – פסקי תשובות (דפו"ח הע' תקי"ח, לשונו מובא לקמן).

(א) כה"ח (סי' תנ"ג ס"ק י"ז) – "וכתב שם רב פעלים דאם עדיין לא נתבשל האורז מותר לטולו ביו"ט אותו שנוהג בו איסור ולא חשיב לגבי ידיה מוקצה יען דיכול לקלותו באש על האסכלה בלי מים דאין כאן חימוץ ולגבי האשכנזים כתב דיש להסתפק דאפשר דאינו מותר להם לקלות ולבשל האורז משום מראית העין יעו"ש. משמע דדוקא אם עדיין לא נתבשל האורז דראוי לקלותו ולבשלו ולאוכלו מותר לטלטלו אבל אם כבר נתבשל דאסור לו לאוכלו עוד אסור לטלטלו מיהו לדעת הפו' שכתבנו לעיל דכיון דמותר לבשל לעצמו מותר לבשל לאחרים א"כ לית ביה מוקצה כלל. בין חי בין מבושל בין לספרדים בין לאשכנזים. אמנם אפשר דלאשכנזים חיישינן משום מראית העין וכמ"ש הרב הנז' ולפ"ז גם בחזו"א אסור לבשל לאחרים שלא יחשדו שעובר על תקנת חכמים אלא א"כ יש איזה היכר שאינו מבשל לעצמו".

(ב) לענין מוקצה מצד אכילה [ולא טלטול], עי' לקמן.

ב. מצות מכונה בפסח, למי שאינו אוכלם: אם הם מוקצה.

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חפ"ז עמ' מ"ז סוף טור א') – "שאלה: מצות מכונה למקפידים לאוכלם אם הם בחזקת מוקצה ליגע בהם ולטלטלם. תשובה: כן".

2. דברות מנחם (מוקצה סי' י"ז) – "מצות מכונה. אצל רובא דעלמא, גם המחמירים ע"ע לאכול רק מצות יד, פשוט להו דמצות מכונה ג"כ כשרים בשופי, ועל כן שרי לטלטלם. אך בקהילות שמתייחסים אל מצות אלו כמעט כמו אל חמץ גמור, הווי מוקצה".

3. פסקי תשובות (דפו"ח הע' תקי"ח) – "ולענין מצות מכונה, אלו שקיבלו על עצמם עפ"י רבותיהם לאסור מן הדין וכאיסור קטניות, דינו כדין קטניות, ואלו אשר לא מחזיקים איסורו כולי האי, אלא מצד החומרא, ולכן מקילין לקטנים וחולים הזקוקים לכך גם שלא בדעת הדחק ובהכרח, אין חל עליהם איסור מוקצה, וכ"ה בס' דברות מנחם סי' ג'".

4. מראי מקומות – שלמי יהודה (פתיחה סוף עמ' כ"ג).

ג. מי שנוהג איסור לעשן ביו"ט, אם מותר לטלטל סיגריה.

1. מיקל – שער המלך (לולב פרק ז' הל' כ"ה), משנה הלכות (ח"ה סי' מ"ז ד"ה ברם).

2. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג השמטות לדף קצ"ב), קהלות יעקב (שבת סי' כ"ג), מבקשי תורה (סי' ג'), הל' יו"ט (ארטסקרול, פרק כ"ט הע' ט').

(א) שע"ת (סי' תקי"א סוף ס"ק ד') – "ועיין בשער המלך הל' לולב שאף מי שנוהג איסור לשנות טוטין ביו"ט אעפ"כ מותר לטלטל הקנה ששואפין בו כיון דחזי לאחריני' ע"ש באורך וכן דעת בעל משכנות יעקב ובמחזיק ברכה (סי' תקי"א ס"ק ב') האריך בזה ודעתו שמי שנוהג איסור ולדעתו אסור מדינא אסור אף לטלטל אך מי שלדעתו הוא מותר מדינא אלא שנוהג חומרא על עצמו מותר לטלטל".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' רצ"ט, הע' ש"א) – "ועיין בספר מחזיק ברכה להחיד"א סי' תקי"א סוף אות ב' שכתב דהנהוג שלא לעשן ביו"ט בתורת חומרא, ויודע שיש להנהיגם היתר על מה לסמוך, מותר לטלטל את כלי העישון".

ד. אורח מחו"ל שחייב ביו"ט שני, אם יש לו דין מוקצה.

1. מראי מקומות – אור חיים (עמ' רי"ז ד"ה ויש).

(א) בצל החכמה (ח"א סי' ל"ט אות ו') – "בבן חו"ל הנמצא בא"י על מנת לחזור, שמותר לו לטלטל ביו"ט ב' ש"ג חפצי מוקצה השייכים לבני א"י אם הי' מותר לטלטל אותם כשהיו שייכים לנכרי. אבל דברים שאסורים משום מוקצה גם אם הם חפצי עכו"ם, אסורים גם אם שייכים לבני א"י".

(ב) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' ש"ח על ס"ק ק"ע) – "יש לעין אם בן חו"ל רשאי לטלטל בשמיני של פסח חמץ של בן א"י".

(ג) לענין כלי שמלאכתו לאיסור, ע"ש לשיטות ומראי מקומות.

ה. משחק שקטנים (שאינם בר חינוך) משחקים והם מוקצה לגדולים, אם הם מוקצה.

1. מיקל.

(א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"ז, בטלולי שבת אות ב') – "שאלה: משחקי ילדים של קוביות, או העשויים מחלקי פלאסטיק או מתכת או עץ, שהילדים בונים וכמו"כ סותרים, אם הם מוקצה. תשובה: אין ליתן לילדים שישחקו במשחקים של בנין וסתירה, אכן אין דינם כמוקצה כיון דמ"מ הקטנים משתמשים בו".

(ב) אמת ליעקב (במחיצת רבינו עמ' קכ"ג) – "אף שצעצועי ילדים אינם ראויים לתשימש גדולים, מכל מקום מותר לגדולים לטלטל צעצועי ילדים [שאינם עושים מלאכת איסור] בשבת, דמכיון שהם תשמישי קטנים שוב אינם מוקצה אף לגדולים".

(ג) יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ט אות ד', הליכות עולם ח"ג עמ' ר') – "ומותר לגדול לתת לקטן לשחק בצעצועים המיוחדים לקטנים, ואין בהם משום מוקצה".

(ד) משנה הלכות (ח"ו סי' ע"ד) – "ולפענ"ד נראין דברי המתירין ורק אחד מה שהביא בשם ידידי הגרש"ז אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] שאם אין איסור לתינוק להרעיש בצעצוע ממילא לא הוי כלי שמלאכתו לאיסור וכ"ת תמה דאינו דומה לקדירה שהולכין בתר רוב תשמישו של הכלי לאיסור או להיתר אלא להא דכתב בש"ע ש"ח ס"ק נ"ב דמוקצה לעשירים מוקצה לעניים ולדידי סברת הגרש"ז נראה כך דכיון דכלי זו נעשית דווקא לקטנים ולהם מותר להרעיש א"כ כלי שמלאכתה להיתר הוא ולא דמי למוקצה לעשירים ולעניים דהתם עכ"פ שם כלי הוא לעניים ולעשירים והיינו לגדולים אלא שחלוקים קצתם מקצתם אבל הכא לאו כלי הוא כלל לגדולים דלא נעשה לגדולים אלא לקטנים למלאכת היתר שלהם".

(ה) הגר"י בעלסקי זצ"ל (Halachically Speaking ח"ג מספר ט"ו הע' כ"ו).

(ו) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קל"ח, עמ' קמ"ב).

2. מחמיר.

(א) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק ה' הע' כ"א) – "שאפי' צעצועים השייכים לקטן שלא הגיע לחינוך הם ג"כ כלים שמלאכתם לאיסור".

(ב) עי' שלמי יהונתן (ח"ג סי' י"ב).

3. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' נ"ג).

(א) הגרש"ז זצ"ל (ששכ"ה פרק ט"ז הע' י"א [דפו"ח, הע' י"א], שולחן שלמה סי' של"ט ס"ק ד') – "וג"א כתב דאם התינוק בוכה ומצטער הרבה יש להתיר לקשקש בזה עכ"פ כלאח"י, וי"ל דכיון שעושה כן לצורך התינוק אין הצעצוע מוקצה, ומותר לטלטלו". הגרש"ז זצ"ל (מנחת שלמה תנינא ב - ג) סי' מ"ז סוף ד"ה עוד) – "דכמו שמותר לטלטל אוכלים ביוהכ"פ משום טעמא דחזי לקטנים ... ולדוגמא בעלמא יש לראותם כחולים שזקוקים תמיד רק לאחרים שיביאו להם דלא חשיב מוקצה (מובן דאין זה שייך כלל לטלטול עפר ואבנים או מעות וכלי שמלאכתו לאיסור דודאי אסור להם)".

(ב) שבט הלוי (ח"ט סי' ע"ח) – "שאלה: צעצועים שמחברים את החלקים זה בזה בחזק כמו 'לגו', לכא' הם כלים שמלאכתם לאיסור (סי' ש"ג ס"ו ומ"ב שם). ואבני פלא שא"צ לתקוע בחזק אינם מוקצים. תשובה: הא ודאי במקום שא"צ לתקוע בחזק דאינו נקרא כלי שמלאכתו לאיסור ע"פ המבואר או"ח סי' ש"ג ס"ו שהזכיר גם כב', מכ"מ לא ברור לי להלכה אם משחק כזה שכן צריך לתקוע בחזק אם נקרא עי"ז כלי שמלאכתו לאיסור דהא ע"פ רוב משחקים בזה רק קטנים שלא הגיעו למצות, ולדידהו אין כאן איסור, והגם שמבואר באו"ח סי' שמ"ג שאם האב ראה צריך לגעור בקטן מטעם חינוך, [אבל מטעם קטן אוכל נבלות א"צ להפרישו] גם זה רק בקטנים שהגיעו לחינוך, אבל לא בקטני קטנים שאין מבינים עדין, וגם מספ"ל כיון דמטעם הקטן עצמו אין כאן אפילו איסור דרבנן, וחינוך מוטל על האב מדיני חינוך, אם זה עושה הדבר כלי שמלאכתו לאיסור, דאע"ג דגם מלאכת איסור דרבנן עושה כלי שמלאכתו לאיסור כמש"כ בראיות פמ"ג סי' ש"ח ס"ק ה' מכ"מ בזה אינו מבואר ועיין בדע"ת להגאון מהרש"ם מייתי מגדול א' דלמי שהוא חשוד לעבור לא נקרא לדידי' כלי שמלאכתו לאיסור, וחיידוש זה אינו נראה לענ"ד, אבל הא דבקטנים מצד עצמן אינו איסור כלל, רק מצד חינוך האב, בזה יש לצדד, ועדין צל"ע בזה".

ו. אותם אשר קוראים בספרי חשק.

1. מיקל, לא הו"ל מוקצה.

א) אג"מ (טלטולי שבת אות כ"ז, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ב') – "שאלה: אותם אשר קוראים ספרי חשק כל ימי השבוע, ואינם יודעים את איסור קריאת ספרים אלו (או"ח סי' ש"ז סעיף ט"ז), אם ספרים אלו הוו מוקצה בביתם. תשובה: אע"פ שאסור לקרות ספרים אלו, אכן בבית אשר קוראים בו לא הו"ל מוקצה. דכללו של דבר, כל דבר שאסור מחמת איסור מלאכה הו"ל מוקצה, אבל דבר שאסור בטלטול לא מחמת איסור מלאכה, אסור בטלטול רק אם נוהג בו איסור. ולכן רק למי שנוהג כדין וכהלכה בספרים אלו הו"ל מוקצה".

2. מחמיר, הוא מוקצה מחמת גופו.

א) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות פ"ד, שלמי יהודה פרק י"ב הע' נ"ח, הע' נ"ט) – "מאחר ואסור לקרוא בעיתון חילוני אף בחול, ממילא הוא מוקצה מחמת גופו בשבת. אא"כ שומרם לשם עיטוף או לשימוש אחר שאז אינו מוקצה".

3. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (טלטולי שבת אות י', שולחן שלמה ס"ק ט"ג. ד"ה ולענין, לשונו מובא לעיל).

א) הגר"ח ש"ט"א (אליבא דהלכתא חנ"ו עמ' ק"ז טור ד') – "שאלה: כתב השו"ע (סי' ש"ז סט"ז) ספרי מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק וכו', אסור לקרות בהם בשבת, וכ' המ"ב (ס"ק ס"ב) וכל שאסור לקרותו אסור אפי' לטלטלו, עכ"ל (וכ"כ לק' סי' ש"ח ס"ק כ"ב, ואצ"ל כה"ק שכתבם אפיקורס ומין המבואר בשו"ע סי' של"ד סכ"א דאסור לטלטלם). ויל"ד האם דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ויהיה מותר לטלטלם לצורך גומ', או שדינם כמוקצה מחמת גופו לפי שגם בחול אסור לקרות בהם, אמנם יכול להשתמש עמהם לשאר מילי, לצור ע"פ צלוחיתו וכדו' (אם לא שמקפיד כמבואר בשעה"צ שם ס"ק ע' דאסור), או"ד אין לו היתר שימוש כלל משום 'אל תשכן באהליך עולה'. תשובה: מוקצה מחמת גופו".

ב) מקרא קודש (קונ' מוקצה סעי' י"ג) – שנ"מ בין האג"מ והגר"ש זצ"ל, אם מותר לישראל כשר למטלטל ספרי חשק בביתו של עבריין.

ז. טלטול חפץ נכרי.

1. עי' סי' ש"י סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

קעו] לאכול מוקצה - אסור לאכול לחד ואינו אסור לאכול לשני.

א. הלכה.

1. מחמיר – רשב"א (דף מו: ד"ה מתיב, "קשיא לי הכא מאי מוקצה איכא ואע"ג דלא הוי חזי לדידה משום נדרה הא הוי חזי לאחרני, וכל דחזי לאחרני לאו מוקצה הוא וכדתנן לקמן בפרק מפנין (קכ"ו ב') מפנין תרומה טהורה, ואמרינן עלה בגמרא פשיטא ופרקינן לא צריכא בתרומה ביד ישראל מהו דתימא כיון דלא חזיא ליה אסור קא משמע לן כיון דחזיא לכהן שפיר דמי, וי"ל דהכא נמי בטלטול ודאי שרי דהא לא אקצייה מדעתיה לגמרי ואפילו לטלטול, כיון דחזי לאחרני, אלא מאכילה בלחוד הוא דאקצייה לדידה ומאכילה קא מקשה ליה, דומיא דפירות שאין במינן במחובר (ביצה כ"ה א') שהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ומי שבאו בשבילו מותר לטלטלן").

2. תוס' (דף מו: ד"ה מי), תוס' הרא"ש (דף מו: ד"ה מי) – "ואע"ג דפירות שנדרה מהם אינם מוקצין לענין טלטול דהא חזו לשאר בני אדם מ"מ אית לן למימר מיגו דאיתקצאי בין השמשות מאכילתם איתקצאי לכולי יומא אי נמי מיירי בפירות שלה ואסרתן לכל אדם".

א) הגר"ש זצ"ל (אור חיים עמ' רי"ז ד"ה אולם) – "שתירוץ השני של תוס' חולק על תירוץ הראשון".

ב. לאכול בשבת שחל מיד אחר יום הכיפורים.

1. רע"א (סוף סי' ה') – "אך ביה"כ ג"כ ע"י איסור יוה"כ ממילא כל מאכל הוי מוקצה [ומה"ט לכאורה יש ראייה להתוס' דמוקצה מ' יום שעבר לא אמרינן, דאל"כ לרע"ק וריה"ג ואחרים דס"ל שמשכחת שבת ויוה"כ סמוכים זה לזה, א"כ בשבת שאחר יוה"כ יהא החיוב להתענות, דכל מאכלים הוי מוקצה במגו דאתקצאי בה"ש, וכן בארץ ישראל אם יום א' דפסח בשבת יהא אסור בשבת שלאחריו שהוא אחר הפסח לאכול חמץ במגו דאתקצאי ביה"ש וצ"ע"]".

2. אור שמח (הל' יו"ט פרק ד' סוף הל' י') – "בשו"ת רעק"א [סי' ה'] כתב דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן, דא"כ יקשה משבת אחר יוה"כ פ' כו'. נ"ב. הא חזי לקטנים".

3. הגר"ש זצ"ל (מנחת שלמה תניינא ב - ג) סי' י"ז אות ה', הליכות שלמה יוה"כ פרק ה' ס"ק כ"ד) – "ועיינן גם בשו"ת רעק"א סי' ה' שנסתפק בכך, ומה שתמה עליו האו"ש בפ"ד מיו"ט מהא דחזי לקטנים, תמיהני, הרי כל דברי הגרעק"א שם הם בקטנים, ואיך נעלם מהאו"ש דברי התוס' בפ' כירה מ"ו ע"ב הנ"ל דשפיר אמרינן מגו דאיתקצאי גם לגבי יחיד שהיה אסור ביהש"מ ש באכילה אף על גב שהיה מותר בטלטול וגם להאכיל לאחרים אפי' גדולים, ועכ"פ לדעת השעה"מ נראה דשפיר אסור בכל הנך משום מוקצה, אלא דכ"ז דוקא בספק נפל וכה"ג דהוי איסור עצמי ולא באיסור גברא מן הצד. ועיינן בס' דברי אהרן הנ"ל שתמה על השעה"מ, ולדברינו ניחא [אולם עיקר סברת השעה"מ צ"ע, דכיון דאמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, כך לי אם אסור מה"ת או רק מדרבנן]".

ג. לאכול חמץ בשבת שחל מיד אחר פסח.

1. מראי מקומות – רע"א (סוף סי' ה', לשונו מובא לעיל), הגר"ש זצ"ל (הליכות שלמה יוה"כ פרק ה' דבר הל' כ"ד, הליכות שלמה פסח פרק י' ס"ק כ"ג), יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"ב).

(א) אור שמח (הל' יו"ט פרק ד' סוף הל' י') – "בשו"ת רעק"א [סי' ה'] כתב ... וכן באם חל ז' בפסח בערב שבת יהיה אסור לאכול חמץ בשבת. נ"ב. זה אינו, דנחזי, האוסרין מוקצה מחמת יום שעבר לאו טעמא הוא משום מוקצה, דנימא מיגו דאיתקצאי מחמת איסור בעצם. דהא אם הוא לילה אז לא איתסר כלל, אלא שאינו מוכן הוי, דכיון דלא ידע אם הוא לילה, והוא סבר שעדיין יום הוא, א"כ לפי חסרון ידיעתו שהוא לילה היה אסור באכילה, והוי אינו מוכן. והנה בעיסה שנתחמצה בשבת אחרון של פסח הלא לא היתה מוקצה כלל, ואם היה של עו"ג, והוא לקחה בשבת, הרי של עו"ג אינו צריך היכן כמבואר בירושלמי (שבת פ"א ה"ז) הביאו (הרי"ף) (הר"ן סוף ביצה כב, א בדפי הרי"ף) וכן בשו"ע סימן ש"י (ס"ב בהג"ה), תצ"ח (ס"ג).".

ד. לאכול קטניות בשבת פסח [או אסרו חג], או מצה שרויה.

1. הגר"ש"א צ"ל (אור חיים עמ' רי"ז ד"ה אולם) – "שתירוק השני של תוס' חולק על תירוק הראשון, ולכן יש להתיר אכילת קטניות בשבת אסרו חג בצירוף טעמים דאין מוקצה מחמת יום שעבר, ומשום דחזי לאחרים".
2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' רח"צ) – "והנה תוס' שם כתבו בתירוק הראשון דאף שהמאכל מותר לאחרים אין זה מתיר אותו לאשה שנדרה אלא בטלטול, אבל לענין אכילה הוא מוקצה עבורה, ופירשו דלכן דנו בגמ' שאף לאחר שנשאלה על הנדר או שהפר לה בעלה ישאר עליה איסור מוקצה, והיינו לאוסרה באכילה מטעם מיגו דאתקצאי לביה"ש. ולפ"ז יש מקום לדון באסרו חג של פסח שחל להיות בשבת, שהנוהגים איסור באכילת קטניות בפסח יאסרו גם בשבת זו, כיון שבתחילת השבת עדיין היה אסור באכילת קטניות משום שהוא בין השמשות דמוצאי הפסח י"ל בזה דמיגו דאיתקצאי לתחילת השבת אתקצאי לכולי יומא, אך זה אינו דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, וכדלקמן סעיף שע"ה".
3. מראי מקומות.

(א) חת"ס (או"ח סי' ע"ט ד"ה זה) – "זה לי איזה שנים נשאלתי ממו"ח הגאון מהו' עקיבא איגר נ"י, בפוזנא נוהגים לאכול פירות יבשים רוזאנגיס בי"ט אחרון של פסח, והנה אז חל בשבת ורצה שאחזה דעתי אם מותרים להכין בי"ט ז' של פסח תבשילים עם הנ"ל לצורך מחר, דהרי ע"י עירוב תבשילין לא הותר אלא ע"י הואיל ואי מיקלעי אורחים והכא לא שייך זה דהא אסורים ביומי', דז' של פסח נוהגים איסור בפירות יבשים. והיה נ"ל למו"ח הגנ"י להתיר, דמתירים פירות יבשים בפסח לכל חולה שאין בו סכנה ונימא הואיל וחזי לחולה אפילו שאין בו סכנה וזה שכיח. ולא הודיתי לו, נהי חולה שאין בו סכנה שכיח, אבל לא שכיח שאותו חולה יהיה צריך לרוזינגס, בשלמא התוס' [פסחים מ"ו ע"ב סד"ה רבה] בהס"ד הקשו דיתבטלו כל מלאכות שבת דמי יודע מה שיצטרך החולה אפילו ללבן סכין לחתוך מן הארכובה ולמעלה יכול הוא לכוות ולחיות [יבמות ק"כ ע"ב] א"כ בטלו כל מלאכת שבת, אך משתירצו דבעי שכיח א"כ אפילו איכא חולה בפנינו לא שכיח שיצטרך למלאכה זו בפרטות. ונבהלתי מראות מ"ש פרמכ"ת קטן נפל לים מותר לצוד דגים דחזי להמסוכן הלז, מי שמע כזאת ע"י שנפל למים יצטרך דגים להצלתו, ולדעתו אם יש בעיר שום חולה שיש בו סכנה הותרו כל מלאכת שבת, ישתקע הדבר ולא יאמר".

בסיס סימן ש"ט

- א] בסיס. יא] חצי בסיס: טלטול אסור, וניעור מותר. כא] חיוב לנער את המוקצה.
 ב] חקירה: יסוד דין בסיס. יב] בסיס לאיסור והיתר - סעיף ג'. כב] ניעור במקום הפסד.
 ג] כלי שמלאכתו לאיסור. יג] שכח אבן שעל פי החבית - סעיף ד'. כג] אם צריך להסיר המוקצה מבעוד יום.
 ד] נוטל אדם את בנו ואבן בידו - סעיף א'. יד] מניח מוקצה על היתר רק לכניסת שבת. כד] דלתות הבית.
 ה] געגועים. טו] חפץ של חבירו - רמ"א (סעיף ד'). כה] **מיגו דאיתקצאי לבין השמשות.**
 ו] לאחוז תינוק ומהלך ברגליו. טז] מניח איסור: גדרו. כו] האם נקבע לפי כל ביה"ש, או בחלקו.
 ז] האם מותר לנער מוקצה מיד התינוק. יז] מניח היתר: גדרו. כז] להלכה.
 ח] איסור שמשמש את ההיתר - סעיף ב'. יח] בסיס באקראי. כח] כלי שמלאכתו לאיסור: האם יש מיגו.
 ט] היתר על גבי איסור. יט] קינה של תרנגולת (דף מה:): הגדר. כט] באיזה מוקצה נאמר "מיגו דאיתקצאי".
 י] כלכלה והאבן בתוכה. כ] חקירה: קינה של תרנגולת. ל] מקרים.

א] בסיס.

א. האם אוכלין נעשין בסיס.

1. מיקל: אין אוכלין נעשין בסיס.
 (א) **מאירי** (דף קמא:): – "שאין אוכלין נעשין בסיס".
 (ב) **אור שמח** (פרק כ"ה הל' ט"ו) – "וכן בפוגלא נדחקו רבנן בתוס' (שם ד"ה האי), והאמת דלא מצאנו דיהיה בסיס לדבר האסור אלא כלי, אבל אוכל דאמרו דכל מידי דחזי לאינש לא מקצי דעתיה מיניה [ביצה דף ו' ע"ב] ל"ש דיהא נעשה בסיס ... וכולה בסיס דפרק נוטל רק בכלים ולא באוכלין, וכן כתב הרמ"א בשו"ע (או"ח סימן) שי"א (סע"ח) בשם הכל בו, וזה האמת".
2. מחמיר: אוכלין נעשין בסיס.
 (א) **מג"א** (סי' ש"ח ס"ק נ"א, סי' שי"א ס"ק כ"ג) – "ובאמת אין חילוק בין אוכלים לכלים".
 (ב) **מ"ב** (סי' שי"א ס"ק כ"ט, שעה"צ ס"ק ל"ג) – "אין נ"מ לענין בסיס בין אוכלין לשאר דבר".
 (ג) **דעת תורה** (סוף סעי' ד' ד"ה ואם) – "גם אוכלין נעשין בסיס, כמ"ש המג"א סי' שי"א סק"ג, וסי' ש"ח סקנ"א".
 (ד) **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' מ"ו [דפו"ח, סעי' מ"ח]).
 (ה) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ו' סעי' נ"ג).
 (ו) **שערי מוקצה** (קוני' שבות עמירב, בסיס כלל ט' סעי' א').
3. מראי מקומות – **רשב"א** (דף נא. ד"ה הא, גבי הע' קמ"ד), **מנחת שבת** (סי' פ"ט ס"ק ד'), **טלטולי שבת** (פרק י"ד הע' ד'), **אור חיים** (סוף דף קמב.), **פסקי תשובות** (סי' שי"א אות ג').
 (א) **רמ"א** (סי' שי"א ס"ק ח') – "דאין באוכלין משום בסיס לדבר האסור".

ב. האם שייך דין בסיס על גבי אנשים.

1. לא – **אור חיים** (דף קמב. ד"ה ואמאי, "דאדם אינו יכול להיות בסיס לדבר האסור, דאינו טפל להדבר שעליו").

ג. חפץ המונח על ג' חפצים האם נעשים כולם בסיס.

1. **הגריש"א** זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות א') – "כשיש כמה חפצים תחת מוקצה ואחד מהם גבוה מהשאר ונמצא המוקצה נשען עליו האם רק הוא מוקצה או שאר החפצים ג"כ מוקצה. תשובה: הכל מוקצה".
2. **הגר"ח** שליט"א (שיח התורה ח"א אות אלף קע"ט) – "שאלה: חפץ מוקצה המונח בשבת על ג' חפצים שאם יטול כל אחד מהם לא יפול המוקצה, אך אם ינטלו ג' מהם יפול, האם כולם יש להם דין בסיס על החפץ או לא. תשובה: יתכן".

ב] חקירה: יסוד דין בסיס.

- א. **מה הפשט בהלכות בסיס: האם ההיתר נעשה טפל לאיסור או משום הקצאת הדעת מההיתר גופא** [בלשון אחר: האם הבסיס מוקצה מצד עצמו, או לא].
 1. מצד טפל.
 (א) **גר"ז** (סי' רע"ז סעי' ו') – "אם מדעתו הניח הנר על הטבלא שיהיה עליה בכניסת השבת הרי נעשית בסיס להנר וטפלה אליו ואסורה בטלטול".
 (ב) **טלטולי שבת** (פרק י"ד הע' ב').
2. מצד הקצאה.
 (א) **הגר"ח** זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"א) – "פשוט שהדין בסיס לאיסור הוא דין של הקצאה והיינו שהגם דבסיס הוא ענין שנעשה טפל לאיסור ...".
3. מראי מקומות – **משנת השבת** (עמ' נ"ב), **אור חיים** (עמ' קצ"ח ד"ה באופן), **באר אליהו** (סי' ש"י הע' קל"ד).
 (א) **דברות משה** (סי' ל"ח ענף ב') – "דהוא משום דנבטל הכלי להאיסור דמה שעליו ומה שבתוכו נחשב שהוא העיקר והכלי הוא הטפל ... [או] דלא נבטל כלל הכלי למה שעליו ובתוכו, אלא שבסיס לדבר האסור הוא מוקצה מצד עצמו כיון ששייך לדבר

האסור דכיון שהאיסור הוא עליו ובתוכו, הרי בהכרח הכלי עושה מעשה בסיס למה שעליו ובתוכו, וכיון דשם הוא דבר האסור הוא בסיס לאיסור וזה בעצמו הוא דבר מוקצה שאסור לטלטל כמו כל מוקצה ...".

(ב) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב עמ' קע"ט ד"ה ויש, תנינא (ב - ג) סי' מ"ב אות ג') – "ויש לחקור בדין מוקצה של בסיס, האם פירושו שמקבל הבסיס את דין המוקצה בעצמו כמו דבר המוקצה המונח עליו ... או שדין מוקצה של הבסיס הוא רק משום דבר המוקצה המונח עליו ואינו נעשה מוקצה מחמת עצמו ...".

(ג) מנחת אשר (סי' נ"ב אות א') – "אם יסודו ושורשו במה שהבסיס טפל אל הנישא עליו ובטל לגביה להיות מוקצה כמותו וכאילו דבר אחד הם, או שמא הוי יסוד מוקצה דבסיס משום הקצאת דעתו מגוף המוקצה ... [או] דמסתמא הקצה דעתו מן הבסיס כמו שהוא מקצה דעתו מגוף המוקצה ...".

(ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' א') – "נהפך להיות כחלק מהמוקצה ולא נחשב ככלי בפני עצמו ... ביאור אחר ... משום הקצאת הדעת".

ב. אולי נפקא מינה בהחקירה.

1. בשהאיסור וההיתר שוה, אם הוי בסיס לאיסור או בסיס להיתר. [שאינו טפל לאיסור, אבל יש הקצאה].
(א) עי' סי' ש"י סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
2. מניח רק לכניסת שבת. [הוי טפל לאיסור, אבל אין הקצאה כיון דדעתו להסירו. אמנם, אולי י"ל להיפך].
(א) עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
3. אם דעתו להניחו שם לכל השבת, ואח"כ נמלך, אלא שאינו יכול להסירו. [הוי טפל לאיסור, אבל אין הקצאה כיון דדעתו להסירו].
4. דעתו להניח ההיתר על השולחן קודם ביה"ש ושכחו. [הוי טפל לאיסור, אבל אין הקצאה כיון דדעתו להוסיף היתר].
5. שכח שהוא שבת. [הוי טפל לאיסור, אבל אין הקצאה].
(א) עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
6. אם דבר הפקר נעשה בסיס. [הוי טפל לאיסור, אבל אין אין אדם מקצה חפץ].
(א) עי' סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.
7. כלי שמוחזק להשתמש לאיסור, ועכשיו יש עליו היתר. [הוי טפל לאיסור, ואולי אין הקצאה].
8. היתר למעלה מהאיסור. [הוי טפל לאיסור] – מנחת אשר (סי' נ"ב אות א' ד"ה והנה).
(א) אמנם עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ב').
9. בסיס לאיסור והיתר וגמר בדעתו ליטול ההיתר לפני ביה"ש, ושכח ליטלו. [הוי טפל לאיסור, אבל אין הקצאה] – הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"א).
10. האם יש דין בסיס גבי כלי שמלאכתו לאיסור. [הוי טפל לאיסור, אבל מצד הקצאה תלוי אם כלי שמלאכתו לאיסור משום הקצאה או משום גזירת כלים] – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס הע' ל"ח).
(א) עי' לקמן.
11. האם יש דין בסיס גבי כלי שמלאכתו להיתר שמותר רק לצורך, ע"ג כלי שמלאכתו להיתר שמותר אפי' בלי צורך. [הוי טפל לגבי כלי שמלאכתו להיתר שמותר רק לצורך, אבל לכאורה לא שייך הקצאה].
(א) עי' לקמן.

ג. כלי שמלאכתו לאיסור: האם יש דין בסיס גבי כלי שמלאכתו לאיסור.

א. מיקל.

1. ישועות יעקב (סי' ש"ח ס"ק ה').
2. עי' הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ח', סי' ש"ח ס"ק י"ב, הע' כ"ג, מאורי אש עמ' ל"ו, מאורי אש השלם עמ' ק"ו, עי' מנחת שלמה ח"ב עמ' קע"ט ד"ה וא"כ, תנינא (ב - ג) סי' מ"ב סוף אות ג').
3. אז נדברו (ח"ט סי' ל' ד"ה אבל, עי' סי' כ' ד"ה ונפק"מ בהא, ודלא כברית עולם בסיס סעי' כ"ב).

ב. מחמיר.

1. ערה"ש (סי' ש"י סעי' ט') – "ופשוט הוא דאם נעשה ההיתר בסיס לכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו כהמוקצה עצמה".
2. תהלה לדוד (סי' ש"ח סוף אות א', סי' ש"י ס"ק ז') – "דגם לכלי שמל"א הוי בסיס ואסור לטלו מחמה לצל".
3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' כ', פרק י"א הע' י"א, נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ה', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ז, אות ל', אות מ"ז) – "חוכך להחמיר".
4. הגרשז"א שליט"א (נזר החיים עמ' קפ"ד אות ע"א) – "עושה דין בסיס".
5. אות ברית (סי' י"ג סעי' נ').
6. ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ד, סעי' רע"ח) – "צריך לכאורה להחמיר בזה, אמנם מותר לטלטל את הבסיס לצורך גופו ומקומו, דלא גרע מהכלי שהונח עליו".
7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שפ"ח) – "שהפוסקים מחמירים בזה. שהדין בכל בסיס הוא כמו החפץ שעליה".

ג. תלוי בחקירה מהו היסוד של איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור: משום גזירת טלטול כלים, או משום איסור מוקצה.

1. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"ב, הע' כ"ג, סי' רס"ה סוף ס"ק ג', סי' רע"ט ס"ק ח', מאורי אש עמ' ל"ו, מאורי אש השלם עמ' ק"ו).
2. אז נדברו (ח"ט סי' כ' ד"ה ונפק"מ בהא, סי' ל' ד"ה אבל).
3. שלמי יהונתן (ס"ק ח' אות ו', סי' ש"ט ס"ק ט').
4. עי' משנת שבת (דף קכג).
5. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ג' סעי' א', הע' ל"ח).
6. הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סוף סעי' א', הע' ה', פרק כ"ה הע' ג' ד"ה ונראה).

ד. האם צריך לנער בזמן שצריך לגופו ומקומו.

1. צריך לנער – מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ב, "שחקר בספר נזר ישראל ... ומ"מ נראה דכ"ז אם אי אפשר לנער האיסור ממנו, אבל אם אפשר לנער האיסור אסור").
2. ארחות שבת (מילואים אות ט"ו) – "והנה בנידון בסיס לכשמל"א, כאשר חל על הבסיס איסור טלטול אם לא לצורך גופו ומקומו, מעתה כאשר צריך להשתמש בגופו של הבסיס מותר ליטול את הכלי המונח עליו בידים ולהסירו, שהרי זהו טלטול כשמל"א לצורך שימוש במקומו, וכאשר אינו צריך להשתמש בגופו של הבסיס רק צריך למקומו לכאורה צריך לטלטלו עם הכשמל"א שעליו ולא לנער ממנו תחילה, שהרי פעולת הניעור היא מעשה טלטול הנעשה שלא לצורך גוף, ומהכ"ת יהא מותר לעשותה. וכיון שא"א לנער את הכשמל"א פטור הוא מלנערו ורשאי הוא להגביה את הבסיס עם הכשמל"א שעליו, וכדלעיל פרק י"ט סעיף רמ"ה, ואם בשעה שנוטל את הבסיס יכול ליטלו באופן שיהיה מוטה לצדדים והכשמל"א יפול מאליו עדיף לעשות כן, דבזה אינו עושה טלטול מיותר בבסיס".

ה. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ב'), מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ב דהנה, "שחקר בספר נזר ישראל ..."), יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"ז ד"ה היה), ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"ח [דפו"ח, סעי' נ']), מגילת ספר (סי' מ"ג ס"ק ב'), קצות השבת (פרק ו' הע' ח'), טלטולי שבת (סוף עמ' קפ"ה), פתחי תשובות (אות ג'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' נ"ב), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ב').

1. פמ"ג (פתיחה לסי' ש"ח מש"ז אות ד') – "ואם כלי שמלאכתו לאיסור מונח עליו, צ"ע אם הוה בסיס דלצורך גופו ומקומו שרי לטלטל מלאכתו לאיסור י"ל דהתחתון לאו בסיס הוא".
2. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"א ס"ק ט') – "צ"ע אם הוה בסיס".
3. חוט שני (ח"ג פרק ע"ג, עמ' קנ"ו ד"ה לכאורה) – "הרמב"ן ... הרשב"א ... היוצא שמה שנסתפק הפמ"ג נחלקו בו רבותינו הראשונים. והדבר מצוי בדין זה הוא בתיק שמונחים בו בימות החול הטלית וקובע מקומו של התפילין על גבי הטלית, והנה קיי"ל דתפילין הם כלי שמלאכתו לאיסור ...".

ו. כלי שמלאכתו להיתר: האם יש דין בסיס גבי כלי שמלאכתו להיתר שמותר רק לצורך, ע"ג כלי שמלאכתו להיתר שמותר אפי' בלי צורך.

1. מראי מקומות – תזו"א (ס' דעת החזו"א פרק ד' אות י"ז, נחלת אליהו הערות וחיידושי דינים אות ס', לשונם מובא לעיל), נחלת ישראל (עמ' של"ה), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ג' סעי' ב', הע' ל"ח).
- א) מנחת יצחק (ח"ח סי' כ"ב ד"ה אבל) – "על הנוהגין כן במפתחות שמלאכתן להיתר, אלא שאין צורך להם באותו יום ... י"ל דעכ"פ אינו חמיר כ"כ שיהי' עי"ז אסור משום בסיס לאיסור, ומותר לטלטל את שמלאכתן להיתר אף שיש בתוכן גם מפתח כזה, וא"צ לנער אף ביכול לנער, וגם אף אם אותו המפתח לא חשוב כהשאר, אמנם מדברי הטו"ז שם דמדמה דינו למש"כ שם (בסעי' א') נראה דלא ס"ל לחלק בזה".

ד [נוטל אדם את בנו והאבן בידו - סעיף א'.

א. הלכה.

1. נוטל אדם את בנו, ומוקצה בידו [אבן].

א) אסור.

ב) אבל אם יש לו געגועין, מותר - שאם לא יטלנו, יחלה.

ג) אמנם: אם דינר בידו, אסור - דחיישינן דילמא נפיל ואתי אבוה לאתויי.

ב. באיזה מוקצה מדובר שנאסר לאדם ליטול את בנו: רק מוקצה מחמת גופו, או ה"ה כלי שמלאכתו לאיסור (מה דומיא לאבן).

1. יש היתר של צורך גופו של הילד.

א) שלמי יהונתן (ס"ק א' אות י', ח"ג סי' מ"ד) – "בנטל הבן כלי שמלאכתו לאיסור ומשמש הכלי לבן ל'צורך גופו' ולא לאב, מסתברא שמותר לאב לטלטלו לגמרי".

ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ש"ע) - לשונו מובא לקמן.

ג) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ז, הע' מ' ד"ה ומש"כ) – "אם מרגיע את הילד [כדין טלטול מלאכתו לאיסור לצורך גופו]".

ד) נחלת ישראל (פרק י"ג אות ט' [עמ' ת"צ], סיכום פרק י"ג הע' ל').

2. מראי מקומות – אור חיים (סוף דף קמא:).

ג. באיזה מוקצה מדובר שנאסר כשבנו יש לו געגועין עליו: רק מוקצה מחמת גופו, או ה"ה כלי שמלאכתו לאיסור (מה דומיא לדינר).

1. מחמיר: ה"ה כלי שמלאכתו לאיסור.

(א) מג"א (סי' ש"ח סוף ס"ק י"ח) – "על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבה"כ מבי' נר שעה בידו ... ול"נ טעם המקומות כגון שהקטן נוטלו בידו ליכ' איסור' ומיהו יש להחמיר ערס' ש"ט".

(1) לפי המחזה"ש (שם, אבל עי' הפמ"ג [לשונו מובא לקמן]) – "ול' נראה טעם כו' עיין ריש סימן ש"ט. ר"ל, דמבואר שם דאסור לישא תינוק ודינר ביד התינוק, כיון דדינר דבר חשוב, חיישינן שמא יפול הדינר מיד התינוק, והאב יגביהו ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. ואי מותר להחזיק תינוק בידו והתינוק הולך ברגליו ודינר בידו, בזה יש מחלוקת הפוסקים, דיש אוסרים כמו אם נושא התינוק. והוא הדין כשהנר ביד התינוק הוי כמו דינר, דגם נר הוי דבר חשוב, ותליא במחלוקת הפוסקים דסימן ש"ט הנ"ל, ומהאי טעמא ראוי להחמיר".

(ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' הע' צ"ח) – "וכדומה מהמג"א".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ש"ע) – "ונראה דאף במקרה שדבר המוקצה הוא כלי שמלאכתו לאיסור המותר בטלטול לצורך גופו ומקומו אסור לשאת את הילד, דאף שהחפץ משמש כעת להרגעת הילד וה"ז בכלל צורך גופו כמבואר לעיל סעיף י"ב, מ"מ קיימת בזה הגזירה הנוספת המבוארת לקמן, שבחפץ שהוא בעל ערך יש חשש שהילד ישליכנו מידי והאב יקחנו ע"מ שלא יאבד, אמנם אם יהא זה כלי שמלאכתו לאיסור שערכו מועט ואין בו החשש הנ"ל כגון עיפרון וכיוצ"ב נראה שמן הדין מותר ליתול את הילד אם הוא שמח בזה שהחפץ המוקצה נמצא בידו".

(ד) קונ' משנת אהרן (מוקצה, סי' ב') – "העולה מכל זה, דלביאור המחצה"ש שכוונת המג"א שציין לסימן ש"ט להחמיר, א"כ פשוט דיש להחמיר גם בכשמל"א, וכאשר מבואר בדברי התהלה לדוד שאין טעם האיסור משום הוצאה כי אם משום איסור טלטול, והגם שתלוי בפלוגת רש"י והרמב"ן, מ"מ הרי למעשה נקט הב"ח ודעימיה לחומרא כשיטת רש"י, וגם הא"ר לא הקיל אלא במקום סכנת חולי כמפורש בדבריו. - ולעומת זאת בדברי הפמ"ג יש להסתפק אם כוונתו להתיר, והתפארת זקנים נוטה יותר כהצד שכוונתו להחמיר כהמחצית השקל".

2. מיקל.

(א) עי' פמ"ג (סי' ש"ח ס"ק י"ח) – "נר חלב שלם מלאכתו לאיסור ושרי לצורך גופו ומקומו, ותינוק נר בידו ואביו או חזו בידו עי' סי' ש"ט דשרי אע"פ שאין געגועין".

(1) אולי י"ל, משום שנר חשוב כמו אבן, ואין לו ערך כמו דינר. וכן שו"ר זכרון בצלאל (ח"א סי' י"א על סעי' כ"ב אות י"ב, עמ' קצ"ח).

3. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק א' אות י'), נחלת ישראל (פרק י"ג אות ט' [עמ' ת"צ], סיכום פרק י"ג הע' ל"ד).

(א) מקור חיים (חור"י, סעי' א') – "אסור לאחוז תינוק במ"ש ונר בידו לפני שהבדיל בתפילה כ"ש להגביהו על מקומו".

(ב) לכאורה תלוי בהטעם של החומרא: אם מצד שמא יטלטל הדינר בידיים כדי ליתן לתינוק, כדאי' במ"ב (ס"ק ה'). א"כ, יהיה תלוי במחלוקת הפוסקים אם ליתן מוקצה לתינוק נחשב 'צורך לגופו' [עי' ערך כלי שמלאכתו לאיסור, לעיל]. אבל אם הטעם משום חשש הפסד [עי' שבות יצחק ח"א עמ' קמ"ח, "אבל בחידושי הר"ן בשבת שם הביא דברי הרמב"ן ... ומבואר דאין החשש שיטלטל הדינר בידיים ליתנו לתינוק אלא שמא יטלטלו להצניעו"], יש לאסור.

ד. באיזה חפץ מדובר ביש לו געגועים [שדינר אסור, ואבן מותר]: שאר חפצים, אם הם כמו דינר או כמו אבן.

1. תלוי בהקפדה.

(א) ח"א (כלל ס"ז סעי' ט"ז) – "אבל אם בידו מעות או שאר דבר מוקצה שמקפיד עליו".

(ב) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ט ערך תינוק) – "הדבר פשוט דדינר לאו דווקא אלא ה"ה כל דבר שהאדם מקפיד עליו מלהשליכו".

2. יש לו שויות.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ') – "בעל ערך, ואם יקר ערך". [דפו"ח, סעי' מ"ג. "כל ערך"].

(ב) טלטולי שבת (עמ' ר"ל) – "valuable".

(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול עמ' מ"ב, ילדים בהלכה עמ' כ"ט) – "value".

(ד) שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ג) – "שאדם חס עליו".

(ה) עי' ארחות שבת (פרק י"ט הע' ש"ע) – לשונו מובא לעיל.

(ו) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' הע' צ"ד) – "בעל ערך".

3. חושש להפסד.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"א ס"ק א', עמ' ק"נ ד"ה והא) – "והא דאיתא בגמ' דבדינר אסור משום שהאב ירימנו שלא יאבד, היינו דמחמת חששתו להפסידו ידמה שמותר להרימו לצורך התינוק. חפצים שערכם נע בין ערך אבן לערך דינר, תלוי לפי הענין באם חוששין להפסד ע"י הנפילה".

4. מראי מקומות.

(א) ברית עולם (טלטול מן הצד סעי' ו') – "איתא 'דינר' ואפשר דהיינו דוקא מטבע חשובה אבל איזה פרוטות אינו גרוע מאבן וצ"ע".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ד) – "שקשה להגדיר בדיוק במהו הסכום שהשווית. אלא בדרך כלל כל דבר שמקפיד עליו וחס עליה לא להשאיר במקום זה (אם נפלה לארץ), דינו כדינר. וגם אין כל המטבעות הנמצא בזמנינו דינו כדינר, ואפילו עשר שקל בוודאי אין דינו כדינר. ויותר מזה קשה לידע בדיוק".

(ג) לכאורה תלוי אם דנים לפי מה שאדם ירים מרחוב בימי חול [כמו שקל], או במה שאדם יהיה בהול עליו [כמו מאה שקלים].

ה. איזה מקום: האם הדין של דינר נאמר רק בחצר או גם בתוך בית.

1. בדבר שמקפיד עליו שלא יהא על הריצפה יש לחוש שיבא לכלל טעות וישאנו בידו - נ"מ, כל משחקים.

(א) שבות יצחק (ח"א סוף עמ' קמ"ח) – "והנה כיון דנתבאר לעיל דהא דאסור לשאת התינוק ודינר בידו הוא רק משום דחיישין דמתוך שיחוס על הדינר יבוא לכלל טעות להחזיר טלטול הדינר בידים ליתנו לתינוק, יל"ע אם דין זה דאסור לשאת תינוק שיש בידו דינר נאמר גם בתוך הבית, דאפשר דדוקא בחצר שאין הדינר משתמר חששו שיפול הדינר ויטלטלנו בידים, משא"כ בתוך ביתו שהוא משתמר, וגם יוכל להצניעו בקל ע"י שידחפנו ברגלו למקום צנוע אפשר דלא חששו. מיהו גם בבית י"ל דבדבר שמקפיד עליו שלא יהא על הריצפה יש לחוש שיבא לכלל טעות וישאנו בידו".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ג), הו"ד בשערי מוקצה (קנו' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' ק') – "במטבע שאין דרך להשאירו על ריצפת הבית, גם כשזה בבית יש לאסור לאחוזו הילד אף בבית ובשאר חפץ בר ערך רק במקום הרבים יש לאסור".

ו. מראי מקומות.

1. מנוחה נכונה (פרק ה', עמ' פ"ב) – "בסיס ... דרך דוגמא, אסור להגביה ילד קטן המחזיק בידיו דבר מה מוקצה".

(א) מנוחה שלמה (מנוחה נכונה הע' קכ"א) – "האיסור אינו משום בסיס אלא מטעמים אחרים".

2. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' נ"ב) – "ולענין העברת הכלי לאדם אחר עיין א"ר סי' של"א שהתיר זאת לענין מוהל הצריך לעשות פריעה וצריך לסלק הסכין מידו, וכתב הא"ר למוסרו לאדם אחר והוא יוליכנו למקום שירצה, והובאו הדברים במשנ"ב סי' ש"י ס"ק ט"ו, אמנם משמע שלא התירו זאת אלא בשעת הדחק כשאין יכול להוליכו בעצמו, וע"ע א"ר סוס"י תמ"ו. ולכאורה צ"ע לדעת הא"ר שמותר להעבירו לאדם אחר א"כ צ"ע למה לא הותר בדף קמא: ליטול ילד שיש בידו מוקצה אלא אם יש לו געגועין על אביו, והרי אפילו ליטול מידו את המוקצה יש להתיר כ"ש להגביהו עם המוקצה. וי"ל דלא הותר להוליך מוקצה למקום שירצה [ובכלל זה למוסרו לאחר] אלא כאשר עושה זאת באופן של סילוק המוקצה, דזה חשיב סיום של נטילת המוקצה שבא לידי, משא"כ בההיא דדף קמא: דאינו נוטלו כדי לסלק את המוקצה, דאדרבא, הקטן נהנה ושמח במוקצה שבידו".

ה. געגועים: מה ההיתר של געגועים.

א. הוי טלטול מן הצד לצורך דבר היתר, ובלי געגועים אין כאן צורך [תוס' רי"ד, אין צורך לטלטול האבן. לריטב"א (וכן הגר"ז נראה) שאין צורך לטלטל התינוק].

1. תוס' רי"ד (דף קמא; פסקי רי"ד שם) – "תנן נוטל אדם את בנו והאבן בידו פי' אע"ג דטלטול מן הצד לאו שמי' טלטול לא הי' מתירו התנא בלי שום צורך והכא מה צורך יש לו באותה האבן ישליך האבן ליטול את בנו. א"ר מדשרי ליה ש"מ דטעמא הוי משום דלא נקיט לה איהו ביד' דמאי דנקיט תינוק שבכתיפו לאו כמאן דנקיט לי' איהו דמי ונתרץ לעולם כמאן דנקיט לי' איהו דמי והכא בתינוק שיש לו געגועין על אביו עסקי' שהוא צריך לאותה האבן לגעגעו בה. אבל אע"ג דכמאן (דנקיט) לה איהו דמאי טלטול מן הצד הוא. דלא נקיט האבן לבדה אלא נקיט התינוק והאבן עליו דומיא דכלכלה ואבן בתוכה".

2. ריטב"א (דף קמא: ד"ה נוטל, ד"ה ופרקי') – "פירוש דבדין הוא דליתסר אלא משום בנו הקלו והתירו לו טלטול דרבנן בחצר כיון שהוא מן הצד, הא לאו הכי אסור, ואע"ג דלקמן שרינו לטלטולי כלכלה שיש בה פירות ואע"פ שהאבן בתוכה, ולקמן בשילהי פרקין מנחין סכינא אבר יונה, ומטלטלינן גרעיני תמרי אגב ליקנא דמאי, התם לצורך אוכל נפש ושאר צורכי שבת, אבל שלא [לצורך] אסור ומשום הכי איצטרכינן הכא לטעמא דבן שיש לו געגועין על אביו, כנ"ל".

3. עי' מחבר (סעי' א'. כדאי בפמ"ג א"א סוף ס"ק א', שולחן שלמה ס"ק א' ד"ה אולם) – "ולא חשיב מטלטל לאבן; והוא שיש לו געגועין".

4. קיצור שו"ע (סי' פ"ה סעי' י"ד) – "אבל בשאינו צריך להכלי המותר, אסור לטלטלו אם יש עליו דבר מוקצה. ולכן אסור ליטול בידיו תינוק אפילו ברשות היחיד אם יש בידו אבן או שאר דבר מוקצה, אך אם יש להתינוק געגועין שאם לא יטלוהו יחלה, וגם אי אפשר להשליך מידו האבן וכדומה מפני שיצחק ויבכה, אז מותר ליטלו על ידיו ברשות היחיד".

5. קרבן אורה (סוף דף קמא:): – "והנה מלשון הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ה מהלכות שבת (הלכה י"ד - ט"ז) למדתי דהא דא"ר ינאי בתינוק שיש לו געגועים לאו משום שמא יחלה כמו שפירש רש"י ז"ל, אלא משום דיש לו געגועים עליו עיקר צרכו הוא לטלטל התינוק, ולזה מותר לטלטל גם האבן, דזה חשיב טלטול מן הצד, כיון דאין כוונתו לטלטל האבן. וזה לשונו ז"ל: שני דברים א' אסור וא' מותר, והם סמוכים זה לזה, או זה על גבי זה, או זה בזה, מותר לטלטלו אם הוא צריך לדבר המותר כו', כיצד פגה שטמנה בתבן כו', ובש"ס (לעיל קכ"ג ע"א) קרי לה טלטול מן הצד, אלא שמע מינה דהכל אחד. וכללא דמילתא, כל היכא דאפשר לשנות בטלטול האיסור, כמו לנער את החבית, צריך לנער, ואל יטלטל בידים, ואם אי אפשר לנער כמו בין החבית מותר לטלטל בידים החבית עם האבן, כיון דעיקר צרכו לחבית שהוא היתר חשיב כטלטול מן הצד, ולהכי בעינן הכא שיש לו געגועים, דאי לאו הכי לא יטלטל התינוק, והטלטול הוא לצורך".

6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ג) - לשונו מובא לקמן.

ב. סכנת חולי.

1. רש"י (דף קמא: ד"ה בתינוק) – "בתינוק שיש לו גיעגועין על אביו. שאם לא יטלנו יחלה, ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנה, ואף על גב דלאו סכנת נפש גמורה, אלא סכנת חולי".
2. ר"ן (דף נט. ד"ה בתינוק).
3. פרישה (ס"ק א') – "נוטל אדם את בנו. פירש רש"י בחצר ולא אסרו משום מוקצה עם אבן שבידו שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי".
4. לבוש (סעי' א') – "אפילו הכי התירו לו לטלטלו עם התינוק, והוא שיש לו גיעגועין עליו שאם לא יטלטלנו יחלה, אז מותר, שלא העמידו חכמים טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי, אבל אם אין לו גיעגועין עליו לא התירו לו שאינו סכנת נפש".
5. ב"ח (ס"ק א').
6. עטרת צבי (ס"ק ב') – "ולא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי".
7. מג"א (ס"ק א') – "ולא אסרו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי (רש"י)".
8. ח"א (כלל ס"ז סעי' ט"ז) – "דכיון שיש בו חשש חולי, התירו".
9. מ"ב (ס"ק ב', ס"ק ד') – "געגועין עליו וכו'. ולכך לא אסרו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי".
10. שלמי יהונתן (ס"ק א', ח"ג סי' מ"ד).

ג. תוס' (ריש דף קמב.) – "דאינו צריך כל כך טלטול מוקצה".

1. בזמן שיש געגועים יש צורך – תוס' רע"א (ריש פרק כ"א, על מג"א ס"ק א', "וצע"ג"), תהלה לדוד (ס"ק א').
 2. בזמן שיש געגועים עדיין אינו נכלל בצורך – חזו"א (סי' מ"ז ס"ק ב', "שם תוד"ה ונישדינהו, וי"ל דא"צ כל כך טלטול התינוק, ע"כ כונתם דגם ביש לו געגועין א"צ כל כך טלטול התינוק, דאל"כ ביש לו געגועין הוה היתר גמור, ומאי פריך א"ה אפי' דינר נמי ופי' התו' דפריך כיון דשרינן טלטול משום געגועי התינוק אפי' דינר נמי לא יחוש דלמא אתי לאתוי', ומאי פריך הלא בטלטול התינוק אין כאן איסור כלל כיון דאי אפשר לנער, אלא ודאי א"צ כל כך טלטול התינוק אפי' ביש לו געגועין, והא דכתבו דא"א לנער שיבכה התינוק אין כונתם דדמי לחבית בין החביות, אלא דשרינן לטלטל בלא ניעור שלא יבכה התינוק, וכ"ז דחוק דשרינן טלטול משום געגועין ולא יהא חשיב צורך בטלטול כמו פירות המטנפין וחבית בין החביות").
 3. מראי מקומות – אגלי טל (טוחן ס"ק ל' אות ד'), שבות יצחק (ח"א עמ' קמ"ג), הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"ט אות א'), שלמי יהונתן (ס"ק א' אות ג').
- א) שבת של מנן (שבת דף קמב. על תוס' שם) – "דשאני קטן דיצעק ויבכה ואיכא סכנה ולכן לא העמידו חכמים את דבריהם במקום חולי ושרי ליה סוף סוף קשיא לך דא"כ דוק מינה אם לא יצעק ואין בו געגועין אסור ...".

ד. כעין צירוף: דהוי טלטול מן הצד, והתירו חכמים משום צורך חולי.

1. גר"ז (סעי' א', עי' קונ"א סי' רנ"ט ס"ק ג'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' א', ס"ק ג') – "נוטל אדם את בנו ברשות היחיד והאבן בידו ואינו חשוב כמטלטל את האבן בידיו והוא שאי אפשר בענין אחר כגון שיש לבנו געגועין עליו שאם לא יטלנו יחלה ולא גזרו על טלטול שלא בידים ממש במקום סכנת חולי וגם אי אפשר להשליך האבן מיד התינוק מפני שיצעק ויבכה אבל אם אין לו געגועין עליו אסור ליטלו ואינו דומה לשאר טלטול דבר האסור שמטלטל מאיליו ע"י שמטלטל בידו את הדבר המותר שעמו שהתירו חכמים כשאי אפשר לנער האיסור מן ההיתר כמו שיתבאר לפי שלא התירו כן אלא כשצריך לדבר המותר אבל כאן אין זה צורך כל כך ליטול את התינוק כשאין לו געגועין עליו".
 2. ערה"ש (סעי' ב') – "אע"פ שמוקצה אסור בטלטול מ"מ אם מטלטל המוקצה ע"י דבר אחר מותר כשצריך לזה ולכן שנינו נוטל אדם את בנו והאבן בידו כגון בן שיש לו געגועים אל אביו שאם לא יטלנו יחלה והבן מוכרח לאחוז האבן בידו ואם יטלו ממנו האבן יבכה התירו לו להאב לאחוז על ידו הבן והבן אוהז האבן ואע"ג דהוה קצת כמו שאוחז בעצמו האבן מ"מ התירו זה מפני צערו של תינוק אבל אם לא הגיעגועין לא התירו".
- א) מראי מקומות – תהלה לדוד (ס"ק א', "והרב ז"ל שהעתיק דברי רש"י ז"ל שלא גזרו על טלטול שלא בידים. ואח"כ כתב דברי התוס' דהוי טלטול ע"י ד"א לא זכיתי להבין כונתו"), שבות יצחק (ח"א סוף עמ' קמ"ב), הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"ט אות א').

ה. נ"מ בהיתר של געגועים: אם הוא בכל צורך, או רק בסכנת חולי דוקא.

1. עי' לקמן.

ו. מה הצד שלא נחשב טלטול מן הצד: לפי כמה פוסקים הנ"ל.

1. טלטול מן הצד מותר רק לצורך ההיתר ולא גם לצורך דבר האיסור.
- א) עי' נהר שלום (סי' ש"ח ס"ק י"ג) – "ועוד כי נימא דהא הוי טלטול מן הצד לא הותר אלא לצורך דבר המותר כמ"ש סימן שי"א ס"ח אבל לצורך דבר האסור אסור וכמש"ש ס"א והרי אפילו ליטול בנו שהאבן בידו לא התירו אלא ביש לו געגועין שאם לא יטלנו יחלה כמ"ש ריש סימן שאחר זה".
- ב) חזו"א (סי' מ"ז ס"ק ב') – "דצריך לאבן לשעשע בו התינוק והוי הטלטול גם לצורך דבר האסור, ולא שרינן לטלטל בשכח או בנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר אלא במטלטל לצורך הניעור אבל מטלטל לצורך דבר האסור אף שלא נעשה דבר המותר בסיס לדבר האסור אסור".
- ג) הגר"ח פ"ש זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק ג') – לשונו מובא לקמן.

2. שאין זה שינוי.

(א) על הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' צ"ט [דפו"ח, הע' ק"י], על מילואים, שולחן שלמה ס"ק א', על ס"ק ב.ב., על ס"ק ד') – "והטעם מפני שאין זה שינוי, ורגילין בכך ... ובמ"ב - ס"ק קט"ו - שמותר להזיז מוקצה על ידי סכין כף ומזלג, נראה דמיירי שיש קצת שינוי בדבר, אבל בלי שום שינוי חשיב כמטלטל מוקצה אפילו אם אינו נוגע ממש בידיים".

(1) על סי' ש"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.
(ב) הגרשז"א זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק ג') – "ועוד י"ל דלא מקרי טלטול מן הצד כיון שרצונו לטלטל האבן נמי כדי שהתינוק לא יבכה, דאל"כ לא היה חייב ברה"ר אאבן, ע"מ"ב ססק"א, וכן הובא מספר תוספת שבת ס"ט סק"ג, ועוד יש סברא שלישית דהא פרש"י דטעם ההיתר בטלטול מן הצד הוא משום דהוי שינוי, אבל כאן בדרך זה אינו שינוי, אלא אדרבה הדרך בכך".

(1) חולק – גר"א (סי' שכ"ח על הרמ"א סעיף י"ז, "מותר לומר כו' דסתם צרכי כו'. קמ"א ב' בתינוק שיש לו כו' והתירו לו שבות ע"י שינוי"), מ"ב (סי' שכ"ח ס"ק נ"ח, שעה"צ ס"ק ל"ד, [וכדמפרש הארחות שבת פרק כ' הע' קנ"ג], "ואם אין התינוק רוצה לאכול כ"א ע"י אמו מותר לאם להאכילו אפילו חלבו א"י ובשלו אע"ג דמטלטלת מוקצה ועיין בפמ"ג דמצד קצת דבעי שינוי [ולפי דבריו מישב דלא תקשה מלעיל ש"ט סעיף א' עיין שם]).
(2) טלטול מן הצד שדרכו בכך - על סי' ש"א סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

3. טלטול מהצד הוי רק כאשר החפץ נגרר על חפץ אחר.
(א) שלמי יהונתן (ס"ק א' אות ט', ח"ג סי' מ"ד) – "כל 'טלטול מהצד' היינו שנגרר החפץ בגין החפץ שתחתיו, אכן הכא הרי החפץ אחוז כדרכו בידי התינוק' והאב אחוז את הבן בידיים', נמצא שהחפץ מטלטל מתוך 'אחיזת ידיים גמורה' ודמי ממש ל'טלטול בידיים' שהרי אחוז הוא בתוך ידיים, לפיכך לא שייכא כאן היתרא ד'טלטול מהצד'".

4. מראי מקומות – טלטולי שבת (פרק י"ט הע' ד' ס"ק ז'), שבות יצחק (פרק י"א).
(א) פמ"ג (א"א ס"ק א') – "וי"ל בגמרא משמע כשנושא תינוק הוי כמטלטל האב האבן ודמי לכיס בצווארו וחייב חטאת".
(ב) תוס' רע"א (ריש פרק כ"א, על מג"א ס"ק א') – "קשה לי דלפ"ז ביש לו געגועים דודאי צריך לטלטל התינוק הוי היתר גמור כמו בכלכלה".

5. נ"מ בין החזו"א והגרשז"א זצ"ל.

(א) שערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' הע' צ"ו) – "והנ"מ בין הגרשז"א לחזו"א, היכא שהתינוק מחזיק המוקצה ע"י טלטול מן הצד [וכגון שהמוקצה מונח בכלי] דלהגרשז"א אין איסור לאביו להחזיקו גם שלא געגועין וליכא סכנת חולי כיון דאיכא שינוי קצת, אבל לחזו"א כל שצריך לאבן לשעשע בה התינוק הוי טלטול מן הצד לצורך איסור והיתר ואסור".
(ב) שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ד), הו"ד בשערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' הע' צ"ו) – "א"נ אם נוטל את בנו משום שזקוק לבנו שיבא לסעודת שבת, להגרשז"א דהוי טלטול גמור אסור, אך להחזו"א הוי טלטול מן הצד לצורך היתר ושרי".

(1) מחמיר – שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ד, "אפילו כשצריך את בנו לקחתו לסעודת שבת אסור ליטלו אם מוקצה בידו לפי שלא נחשב טלטול מהצד").
6. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' שס"ט).

ז. איך מותר לטלטל תינוק שיש צוואה בתוך הטיטול (diaper) - וכמו "ומונחים על כתפו", או "וכיס תלוי בצווארו" שחייב.
1. לפי התוס' רי"ד וסייעתו, בלי צורך יהיה אסור להרים התינוק. לפי הגרשז"א זצ"ל, לכאורה אין זה שינוי. ורק לפי החזו"א י"ל, שלא הוי לצורך האיסור, וממילא מותר לטלטל התינוק. שמעתי מח"א, שעדיין צריך להחליף הטיטול, כדין של נייעור. אלא י"ל הוי טירחא, על מג"א (ס"ק ד'). לפ"ז, ג"כ י"ל התוס' רי"ד וסייעתו. שהם סוברים דאין צורך לטלטל האבן ויש חיוב לנער. ולנער הצוואה הוי טירחא. אמנם, לכאורה תלוי בהפשט של 'שאיין בו צורך אסור'. אם הצורך הוא התינוק, יש להחמיר כאן שאין צורך לטלטל התינוק. אבל אם הצורך הוא האבן, שלנער האבן, הוי טירחא לנער הצוואה. צ"ע.

ח. גדר של געגועים.

1. שבת (דף סו:) – "משנה. הבנים יוצאין בקשרים ... גמרא. מאי קשרים ... מאי איריא בנים אפילו בנות נמי, מאי איריא קטנים אפילו גדולים נמי. אלא, מאי קשרים כי הא דאמר אבין בר הונא אמר רבי חמא בר גוריא: בן שיש געגועין על אביו נוטל רצועה ממנעל של ימין וקושר לו בשמאלו".

(א) רש"י (דף סו: ד"ה געגועין) – "געגועין. ברמור"ט (אהבה יתרה) מגעגע עליו ואינו יכול ליפרד ממנו, ורפואה זו לא שייכא בנקבות, שאין האב מחבבן כל כך מתחילתן שיהיו מגעגעין עליו".

(ב) מראי מקומות – בית אהרן (ח"ב עמ' רס"ג - עמ' ש"י, ובעיקר עמ' רצ"ז אות י"ד).
2. יעב"ץ (ס' ברכות שמים, בתוך הסידור ח"ב עמ' תתמ"ח אות ז', אות ח') – "אחר שנעשה בין שנה ... בתנוק שיש לו געגועין על אביו".

3. בן איש חי (שנה ב' פר' יגש אות ט') – "כשיש לבן געגועים על אביו, שאם לא יטלנו יחלה כלומר יצטער הרבה".
4. ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ' [דפו"ח, סעי' מ"ג]) – "כאשר ניכר שהילד משותק ביותר שירימוהו, וצריך להרגיעו שלא יצעק, מותר להרימו".

5. חוט שני (ח"ג פרק ע"א ס"ק א', עמ' ק"נ ד"ה געגועין) – "געגועין שיש לתינוק על אביו שיכול לחלות בכדי שיהא מותר לקחתו עם האבן בשבת, היינו דזה גופא שיערו חכמים דכיון דיש לו געגועין עליו זה יכול להביאו לידי חולי, ואע"פ שמניחים בחול כמה פעמים התינוק לבכות, שאני געגועין. וכמובן שאין צריך לשאול לרופאים אם עלול לחלות, ואע"פ שלפעמים מניחים אף בכה"ג

לתינוק לבכות, מ"מ איכא גוויי **שאי אפשר להרגיעו בלא זה**, ואז מיקרי געגועין שמתרין בכה"ג. **ומסתברא** דמיירי בתינוק שעדיין לא הגיע לחינוך, ואע"ג דגם בלא הגיע לחינוך אסור לספות לו בידים, מ"מ הכא התירו די"ל דנכלל בכלל רביתה דשרי, או דנכלל בהיתר של נוטל אדם את בנו משום געגועין.

6. הל' **מוקצה** (ארטסקרול, עמ' מ"ב) – "very upset".

7. **ארחות שבת** (פרק י"ט הע' שע"ב) – "ונראה שאין הכונה לחולי גמור אלא שיהיה נזק מסויים לבריאותו של הילד".

8. **הגר"י ברקוביץ** שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ג) – "[מותר ליטול בנו והאבן בידו, אם הוא לצורך ואינו יכול לנער האבן] ש"ע הרב ס' שט ס"א וערוה"ש ובפשטות כן דעת רע"א להלכה (רק שהוא מסיים בצע"ג על הסוגיא ע"ש). שדינו כמו כל דין טלטול מן הצד, שמותר אם א"א לנער (או מפני הפסד או מפני שאר צורך כגון לצורך מקומו). והוא דעת התוס' רי"ד והריטב"א (ותוס'). והא שאיתא בגמ' להקל רק אם יש לו געגועין על אביו, זהו מפני שבזמניהם לא היו יכולו למצוא צורך אא"כ יש לו געגועין. וז"ל הש"ע הרב אין זה צורך כל כך ליטול את התינוק כשאין לו געגועין עליו עכ"ל. אבל רש"י למד הסוגיא שהכא יותר גרוע מטלטול מן הצד, ואינו מותר אלא במקום סכנת חולי. [והטעם לזה צ"ב, וע' בשמ"ז א"ג.] ולמעשה המג"א והמ"ב סק"ב החמיר בזה. ושמעתי מרי"ב של' **שלמעשה המנהג להקל** וכן ראוי להורות".

ט. **תינוק שיש לו געגועין: האם הוא בגדר חולה שאין בו סכנה.**

1. **פמ"ג** (א"א ס"ק א') – "דינר אסור דיבוא לאתוי אי נפל בידים, ולא התירו בחולה שאין סכנה, הא טלטול מן הצד בזה שנושא תינוק ובידו אבן, ועיין סימן שכ"ח סעיף י"ז בחולי שאין סכנה יש אומרים דישראל מותר באיסור דרבנן, צריך לומר כאן גזרו טפי".

א) **שבט הלוי** (ח"ה ריש סי' מ"ג) – "או"ח סי' ש"ט במג"א ס"ק א', עיין בפמ"ג, ואבאר קצת דבריו, דלרש"י שבת קמ"א ע"ב הטעם דהתירו כאן משום דלא הוי טלטול בידים, ונהי דגם זה אסור מכ"מ התירו הכא במקום חולה שאב"ס, אבל טלטול בידים לא התירו, ומה"ט גזרינן בדינר דלמא אתי לטלטל בידים, והחידוש בזה דאע"ג דהוי במקום חולה, והגזרה סו"ס רק אטו איסור דרבנן טלטול מוקצה בכדרכו אעפ"כ גזרינן, ולזה הקשה מסי' שכ"ח סי"ז, דלי"א מותר חולה שאב"ס אפי' ע"י ישראל שבות בידים, ומכ"ש כאן טלטול מן הצד, וכ' לת' דצ"ל דכאן גזרו טפי, ולא כ' הפמ"ג הטעם, וי"ל תרתי או **דלא נקרא ממש חולה שאב"ס**, דלא הוי רק חשש דלמא יחלה וגם אם יחלה יהי' רק אין בו סכנה עיין לשון רש"י שבת קמ"א סוף ע"ב שכ' סכנת חולי ר"ל סכנה שיחלה בחולה שאב"ס, או י"ל כיון דהוי דבר הרגיל תמידי וטובא בכל התנוקות גזרו טפי כמש"כ האחרונים דבדבר תמידי העמידו דבריהם יותר. ושוב כ' הפמ"ג די"ל דכשמטלטל האב התינוק הוי כמטלטל האבן ממש, ודמי לכיס בצוארו דחייב בר"ה הרי דנקרא טלטול ממש ולא שלא כדרך, ומה דהתירו במקום חולה היינו משום דלחולה שאב"ס מותר לעשות מלאכה דרבנן בידים, וקשה א"כ מ"ט דינר אסור, וי"ל משום גזירה אטו ר"ה, וראי' ממש"כ הלבוש דלמא אתי לאתויי ד' אמות וגדר ד' אמות היינו בר"ה דבמוקצה לא שייך דא דמה לי ד"א מה לי פחות. ושוב הקשה דהכא אתה אומר דכזה נקרא מטלטל בידים, ובאבן ע"ג חבית דמותר לצורך מקומו ולא אמרינן דהוי כמטלטל האבן ממש, לזה כ' לת' דיש לחלק בין אבן ע"ג חבית דלא נקרא מטלטל האבן ממש לתינוק עם אבן, והחילוק כנראה דהתם י"ל דבטל אבן לגבי חבית ונקרא מטלטל חבית אבל הכא רוצה התינוק לטלטל האבן ולא שייך דיבטל האבן, וטלטול האב התינוק כמו"כ כמו טלטול האבן, ולדרך זה הוא נגד לשון השו"ע שכ' ולא חשיב מטלטל האבן, דהא לדרך זה איה"נ דהוי מטלטל האבן אלא דלא גזרו במקום חולי שאב"ס, וי"ל דהמחבר צודק בשיטת רש"י שהיא שיטה ראשונה דגם באוחז ביד דודאי לא נקרא מטלטל בידים ואעפ"כ התירו רק במקום חולי שאב"ס ודוקא אבן, א"כ אין הכרח דהתירו מוקצה, אלא דהתירו שלא גזרו דלמא אתי לאתויי האבן עצמו, משא"כ לשיטת הרמב"ן שהוא הי"א השני שבשו"ע ודו"ק בכל זה".

2. **מ"ב** (סי' שכ"ח ס"ק נ"ח, שעה"צ ס"ק ל"ד) – "ואם אין התינוק רוצה לאכול כ"א ע"י אמו מותר לאם להאכילו אפילו חלבו א"י ובשלו אף על גב דמטלטלת מוקצה ועיין בפמ"ג דמצדד קצת דבעי שינוי. [ולפי דבריו מיושב דלא תקשה מלעיל ש"ט סעיף א עיין שם]".

3. **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה ס"ק ב') – "ובמ"ב סק"ד כתב דזה לא התירו אפי' במקום חשש לחולי הבן, כיון דלא הוי חשש סכנת נפש, ע"כ. ותמוה דהלא במקום חולה שאין בו סכנה יש סוברים בסי' שכ"ח סעיף י"ז דמותר כל איסור דרבנן, וכל שכן הכא שרק חוששין שמא יטלטל את הדינר, וא"כ אף אם נחלק ונאמר דשאני התם שהוא כבר חולה, מ"מ גם כאן יש דק חשש שמא יטלטל מוקצה - ועיין בסי' שכ"ח שעה"צ ס"ק ל"ד, ובשו"ת רעק"א סי' כ' אם מותר להאכיל מוקצה לחולה - גם מציינו לעיל בסי' ש"ח שמותר לטלטל קוץ ושברי כלים במקום הזיקא דרבים, וכאן הרי התינוק ממש יחלה ואפי"ה אסור לטלטל מוקצה, וצ"ע".

ו) **לאחוז התינוק בידו והוא מהלך ברגליו: בזמן שיש לו דינר.**

א. **מחמיר: בין אם אין לו געגועין, בין אם יש לו געגועין.**

1. **רש"י** (דף קמב. ד"ה אתי) – "דאפילו לאוחזו בידו והתינוק מהלך ברגליו אסר ליה רבא, דילמא נפיל ואתי לאתויי".
2. **מאירי** (דף קמא: ד"ה אמר) – "שבדינר אסור שמא יפול מיד התנוק ויחוס עליו ויטלטלנו ואפי' לאחוזו בידו אחת ושיהא התנוק מהלך ברגליו".
3. **ב"ח** (ס"ק א').
4. **נחלת צבי** (ס"ק א').
5. **שיירי כנה"ג** (ס"ק א').
6. **עולת שבת** (ס"ק א').
7. **עי' מג"א** (סי' ש"ח סוף ס"ק י"ח, עי' מחה"ש שם [לשונו מובא לעיל]) – "יש להחמיר".
8. **מקור חיים** (תו"י, סעי' א').

9. גר"ז (סעי' ב') – "אבל אם דינר בידו אסור אפילו לאחוז בידו והוא מהלך ברגליו ברשות היחיד גזרה שמא יפול הדינר מידו וישכח אביו ויגביהנו".
10. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' י"ד) – "ואם יש בידי התינוק איזה מטבע אסור אפילו לאחוז בידו, והוא מהלך ברגליו, ואפילו ברשות היחיד, ואפילו יש לו געגועין, משום דאיכא למיחש שמא תפול המטבע מידי התינוק, וזה ישכח שהיום שבת ויגביהה, ונמצא מטלטל מוקצה בטלטול גמור, ואסור אפילו במקום סכנת חולי, כיון שאין שם סכנת נפש אם לא יטלנו".
11. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות ט') – "ואפילו כשיש לו געגועין עליו לא התירו אלא באבן, אבל אם בידו דינר אסור ליטול התינוק, ואפילו לאחוז התינוק בידו בהיותו מהלך ברגליו נמי אסור, גזרה שמא יפול הדינר מידו, וישכח שבת מחמת חשיבות הדינר, ויגביהנו, ונמצא מטלטל המוקצה טלטול גמור".
12. תורת שבת (סעי' א', ס"ק א').
13. יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' רי"ד) – "ואפילו בשעת הדחק אין להתיר".
14. ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' מ' [דפו"ח, סעי' מ"ג]) – "ואסור לעשות כן, אפילו אם הילד משתוקק ביותר שיאחזו בידו".

ב. מיקל: בין אם יש לו געגועין, בין אם אין לו געגועין.

1. רמב"ן (דף קמא: ד"ה א"ה) – "ומיהו כל היכא דלא מטלטל ליה לתינוק שרי דלא גזרינן משום דלמא נפיל ואתי לאתויי, דכל היכא דלא עביד איהו מעשה ולא שייך בטלטול זה מאי גזרינן שלא יראה אדם תינוק מטלטל דינר ולא יעמוד אצלו בקרוב ד' אמות, והאוחזו בידו נמי לאו מידי עביד ביה כן נראה לי. אבל רש"י ז"ל כתב ... ולא מחזור".
2. הו"ד בר"ן (דף נט. ד"ה גמ').
3. ונמ"י (ריש דף קמב.).
4. שיטה לר"ן (ריש דף קמב.) – "כל היכא שאינו מטלטל התינוק שרי לאוחזו בידו ואפי' בדינר בידו".
5. דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות מ"ב) – "לאחוז התינוק בידו כשהוא מהלך ודינר בידו מותר".
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שמ"ז) – "שהמנהג הוא להקל בזה לגמרי, וכן ראוי להורות".

ג. האם ביש געגועים יש להקל.

1. א"ר (ס"ק ב') – "ונקטינן לחומרא כסברא ראשונה (ב"ח סעיף א). ולענ"ד כדאי הרמב"ן [קמא ע"ב ד"ה א"ה] לסמוך עליו משום סכנת חולי, וגם רמב"ן בתראה הוא ור"ן [נט ע"א ד"ה גמ'] הביאו".
2. בה"ל (סעי' א' ד"ה ויש).
3. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ט ערך תינוק).
4. טלטולי שבת (עמ' ר"ל) – "pressing need".
5. הל' מוקצה (ארטסקרול עמ' מ"ג, ילדים בהלכה סוף עמ' קכ"ט) – "pressing need".
6. שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ג).
7. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ט).
8. עי' הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ח, עי' הע' מ"ד) – "ולאו דוקא בתינוק שיש לו געגועין".

ד. סתם ואח"כ י"א – מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), ח"א (כלל ס"ז סעי' ט"ז), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' ב'), ערה"ש (סעי' ב').

1. כה"ח (ס"ק ה') – "דהיכא שסותם הש"ע ואח"כ כותב בשם י"א דדעתו לפסוק כסתם ורק בשעת הדחק יש לסמוך על י"א".

ה. מראי מקומות – רשב"א (ריש דף קמב.), ריטב"א (דף קמא: ד"ה א"ה), ארחות חיים (סי' שע"ד), אהל מועד (שער השבת דרך י"ב).

ו. אינו הולך ברגליו, והוי דבר בעל ערך - כגון: עומד במקומו, או יושב התינוק על ברכי אביו.

1. מיקל.

א) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' כ"ב, הע' ל"ט), הו"ד בשערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' סעי' ג', הע' ק"ב) – "ומשמע דכשהתינוק עומד ואינו מהלך ברגליו, לכו"ע אין איסור להחזיק בידו אע"ג שיש ביד התינוק מוקצה בעל ערך [וצ"ב בטעם החילוק, ואולי אין כל כך חשש שהמעות יפלו ויאבדו כשאינו מהלך]".

2. מחמיר.

א) הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"ט אות ד') – "אם יושב התינוק על ברכי אביו ואבן בידו ... ונראה דא"צ לנער האבן כיון דהוי זה טלטול בגופן ... אמנם במטבע ביד התינוק לכאורה דלרש"י יהא אסור זה דחיישינן דילמא נפיל ואתי אבוה לאתויי, דמה שיושב התינוק על ברכי אביו לכאורה דנכנס בגדר כמו שאוחז ביד התינוק ... לפי"ז רק בסכנת חולי יש להתיר".

ז. האם מותר לנער מוקצה מיד התינוק.

א. בשחושש שיאבד לו: הצלת המוקצה.

1. מחמיר, שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר האסור.

א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' קמ"ט ד"ה והנה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ט) – "והנה פעמים שכשתינוק אוחז דבר מוקצה בעל ערך בידו, מנערים יד התינוק להפיל המוקצה מידו, מחשש שילך הדבר לאיבוד, ודבר זה אסור לפי שניעור יד התינוק הוי לכל הפחות טלטול ע"י דבר אחר שאסור לצורך המוקצה כלומר שלא יפסד".

- (ב) חוט שני (באר אליהו סי' ש"ט סעי' א' ס"ק ח') – "שהתינוק אוהו דבר מוקצה, אין לנער יד התינוק להפיל המוקצה, באופן שחושש מהפסד המוקצה, אף דהוה כלאחר יד, יש לאסור שהרי מטלטל היד לצורך המוקצה".
- (ג) שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ג) – "אסור לנער יד של קטן שאוחז בה מוקצה כדי שיפיל המוקצה מידו וישתמר שכן חשיב טלטול מהצד לצורך דבר האסור".
- (ד) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' כ"ד) – "אסור לנער יד התינוק בכדי שיפיל המוקצה שמחזיק כשחושש שיאבד לו, דזה נחשב לטלטול מן הצד לצורך דבר האסור (הצלת המוקצה)".
- (ה) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' סעי' ה').
- (ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ח, הע' שע"א) – "אמנם אסור לנער את החפץ על מנת שלא יאבד, משום שזהו טלטול מן הצד לצורך דבר האסור".

ב. להציל התינוק מאיסור מוקצה.

1. מיקל, שהיו לצורך ההיתר.
- (א) שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ג) – "אכן אם עושה כך על מנת להפרישו מאיסור נראה שמותר ככל טלטול מהצד לצורך דבר המותר".
- (ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ח' סעי' ה') – "לנער המוקצה מידי של תינוק ... כדי להציל הבן מאיסור מוקצה נראה שמותר".
- ג. כדי שדבר המוקצה יפול מידו על מנת שיקח התינוק אח"כ בידו.
1. מיקל, שהיו לצורך ההיתר.
- (א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ח, הע' שע"א) – "ומותר לנער את ידו של הילד כדי שדבר המוקצה יפול ממנה על מנת שיהיה מותר ליטלו בידיו, והטעם משום שניעור זה נחשב כטלטול מן הצד והרי זה מותר כאשר עושה זאת לצורך דבר המותר".

ד. ילד שמשחק עם עץ ויש חשש שיתלכלך.

1. עי' סי' ש"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

ח. איסור שמשמש את ההיתר - סעיף ב'.

- א. משנה (סוף דף מט.) – "טומנין בשלחין, ומטלטלין אותן. בגיזי צמר, ואין מטלטלין אותן. כיצד הוא עושה. נוטל את הכסוי והן נופלות".
1. רש"י (דף מט. ד"ה נוטל), רע"ב (פרק ד' משנה ב' ד"ה נוטל) – "נוטל כיסוי. של קדרה שיש תורת כלי עליה, ואף על גב שהן עליה, לא איכפת לן, דלא נעשית בסיס להן, שאין עשוי אלא לכסות קדרה".
- (א) ב"י (ס"ק ד') – "רש"י ... כלומר דגזיזין הללו לא להניחם על כיסוי הקדרה נתכוין אלא להטמין הקדרה הילכך ליכא למימר בהו נעשה בסיס לדבר האסור כדשייך למימר במניה אבן על פי חבית ומעות על הכר".
- (ב) בית מאיר (על סעי' ד' ד"ה הט"ז), הו"ד בשעה"צ (ס"ק כ"ד, לשונו מובא לקמן) – "וא"ל כיון שהמפה מוכנת לצורך השלחן לא נעשית בסיס לנירות. והן הן דברי רש"י בעינם שכתב נוטל הכסוי וכו' ואע"ג שהן עלי' לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות קדירה הביאו הב"י סי' זה והוסיף בביאורו וכתב כלומר בגזין הללו לא להניחם על כסוי הקדירה נתכוין אלא להטמין הקדירה. וכה"ג ממש הוא המפה שאינה אלא לכסות השלחן. והנר שהניח עלי' לא להניחו על המפה מתכוון אלא להאיר בשלחן ואי משום מה דמדמה לדינא למהרא"י לדמיונו הי' לו לדחות דינא דמהרא"י מפני דברי רש"י א"ו שהמהרא"י מחלק ביניהם ואין מדמה נידן ידי' לדברי רש"י".
- (ג) רע"א (שבת דף קכה; דף קמב: ד"ה והנלע"ד) – "דהנה לעיל (מ"ט ע"א) נוטל את הכיסוי והן נופלות, כ' רש"י והרע"ב דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדירה. ונראה דכוונתם למ"ש הר"ן שם (דף כ"ה ע"א) בשם הרז"ה שאין הקדירה תשמיש להטמנה וכיסוי אלא אדרבה דהם תשמישים לקדירה. והוא במג"א (סימן רנ"ט סק"ט)".

ב. אינו בסיס להאיסור.

1. בעל המאור (דף מז:).
2. רשב"א (דף נא. סוף ד"ה הא דתניא טמן, ביצה דף ב. ד"ה ובה"א גבי הע' כ"ב) – "שאין הקדירה נעשית בסיס להטמנה ולכיסוי ואינה תשמיש להם אלא אדרבה הם תשמישין לקדירה".
3. ר"ן (דף כב:) – "שאין הקדירה וכסויה בסיס להטמנה ולכסוי ותשמיש להם אדרבה הם תשמישין לקדירה".
4. מג"א (סי' רנ"ט ס"ק ו') – "דלא נעשית בסיס. דהא אין הכיסוי תשמיש להצמר אדרבה הצמר משמש להקדירה לחממו".
5. תוס' שבת (סי' רנ"ט ס"ק ח').
6. דרך החיים (כללי מוקצה אות ל"ז).
7. גר"ז (סי' רנ"ט סעי' ב', סעי' ג') – "ואף שההטמנה המוקצה מונחת עליו אינו נעשה בסיס לדבר האסור לפי שאין הכיסוי משמש כלל להטמנה אלא לקדירה".
8. מ"ב (סי' רנ"ט ס"ק ט') – "דלא נעשית בסיס. דהא אין הכיסוי תשמיש להצמר אדרבה הצמר משמש להקדירה לחממה".
- מ"ב (סי' ש"א ס"ק כ"ט) – "לא היתה כונתו בהטמנה שיהא האוכל משמש להעפר אלא אדרבה שיהא העפר משמש להאכל".

ע'י שעה"צ (ס"ק כ"ד) – "ובלאו כל זה, במפה בודאי אין להחמיר, וכמו שהוכיח הבית מאיר מדברי רש"י בדף מ"ט שכתב נוטל הכיסוי וכו', ואף על גב שהן עליה לא אכפת לן, דלא נעשית בסיס להן, שאין עשוי אלא לכסות הקדרה, ועיין בביאור בית יוסף על דברי רש"י זו, והכי נמי במפה ממש כן הוא, שאינה עשויה אלא לכסות השולחן, והנר שהניח עליה לא להניחו על המפה נתכוון אלא להאיר על השולחן".

9. תורת שבת (ס"ק ה').

10. קצות השולחן (סי' קי"ב ס"ק י"א).

11. כה"ח (סי' רנ"ט ס"ק י"ב, ס"ק כ"ד, ס"ק כ"ה, סי' שי"א ס"ק ז').

12. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ו').

13. ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ב [דפו"ח, סעי' נ"ד], הע' קפ"א [דפו"ח, הע', ר"ח]).

14. טלטולי שבת (סוף עמ' קפ"ד).

15. קצות השבת (פרק ו' סעי' ה' ס"ק ו').

16. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ס"ב).

17. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' כ"א).

18. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י' סעי' א').

19. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"א) – "ולכן דבר מוקצה שהונח על גבי ניירות **שלא יעופו** ברוח אינו עושה אותם לבסיס כיון שאין הניירות משמשינן אותו אלא הוא משמש להם".

ג. איכא דין בסיס.

1. ר"ת (תוס' דף נא. ד"ה או) – "ועוד קשה לר"ת דהא תנן נוער את הכיסוי והן נופלות אפי' אינן מגולות מקצתן".

ד. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' תכ"ד, לשונו מובא לקמן), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ט"ז, "לכתחילה ראוי להחמיר בזה אא"כ במקום צורך יש להקל").

ה. על הצד שאין זה בסיס להאיסור: **האם יש להיתר רק נייעור**, או גם טלטול מן הצד [במקום שא"א לנער].
1. ע'י לקמן.

ו. **בסיס באקראי**: האיסור אינו משמש ההיתר, וההיתר אינו משמש האיסור.
1. ע'י לקמן, סעי' ד'.

ז. **מיחם מים, קומקום: האם הוא בסיס להיתר [המים], או בסיס לאיסור [גופי החימום]**: קומקום חשמלי נשלף עם התקן שבת, דהיינו שבמצב שבת הבסיס נשאר מחובר לגוף הקומקום וכן טמפרטורת המים נשארת קבועה (שנקרא: קומקום בריאותי לשבת, מחברת קנדי [Kennedy] - באישור מכון צומת).
1. מחמיר: מוקצה מחמת גופו.

א. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קפ"א, הע' רמ"ו, מילואים אות ז') – "[נראה דעד כמה שאנו מחמירים בנורה חשמלית לדון אותה כאש, גם המיחם הוא בסיס לאיסור ויש לאוסרו]. והנה היה מקום לדון בדין זה של מיחם שיש בתוכו מים, דכיון שאין מפעילים את גופי החימום אלא כשיש מים בתוך המיחם, וכל עיקרם של גופי החימום נועדו לצורך המים לכן אפשר דאין לאסור את טלטול המיחם משום דין בסיס לדבר האסור כיון שהמוקצה נועד לשמש את ההיתר, ואף שהשווי הממוני של גוף החימום עולה על שווי המים מ"מ המים עיקר וגוף החימום טפל. אמנם בדברי הגרשז"א זצ"ל בספר שולחן שלמה סי' ש"ט ס"ד אות י' מבואר דפשיטא ליה דסאמאואר שיש בו אש הוי מוקצה ואסור לטלטלו, אף שיש בתוך הכלי גם מים ואין נותנים בו אש אלא כשיש בו מים, ואפ"ה לא הקל משום הך סברא שהאש נועדה לשמש את המים, וצ"ע. מאידך, בספר מנחת שלמה סי"ד אות א' ד"ה עתה כתב הגרשז"א זצ"ל לדון ולהיתר טלטול פתיליה שיש על גבה קדירה משום שהאש נועדה לשמש את הקדירה ונמצא שהפתיליה אינה בסיס רק לאש אלא גם לקדירה, והקדירה עיקר [ועיי"ש שלמסקנא כתב לאיסור], ולפ"ז ה"ה דיש לדון דמותר לטלטל סאמאואר ומיחם חשמלי כיון שהמים נמצאים בתוך הכלי ולעולם אין מדליקין את האש בלי המים, וקיל טפי מפתיליה, ובפרט שעיקר דין המוקצה של גוף החימום אינו ברור כל כך וכנ"ל הערה רמ"א בשם הגרמ"פ והגרשז"א זצ"ל, אמנם לענין מעשה אין להיתר את טלטול המיחם. וגם ממו"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] שמענו לאסור זאת, דכיון שהוא כלי חשוב ומסויים אין טעם לומר שהוא רק בסיס למים המתבשלים בו, דלעולם המיחם **חשוב בפני עצמו** והוא נעשה בסיס לשלהבת שבו, ולא למים שבתוכו, ועוד **שהמיחם וגוף החימום הם גוף אחד** ממש אשר החוט הוא עיקרו והמיחם עצמו הוא בסיס לחוט וזו כל מהותו ולא שייך להפקיע ממנו שם בסיס עכ"ד. ויש להוסיף דאף שיש במיחם נורת ביקורת מ"מ אין הוא נעשה בסיס לה משום שהיא טפילה לו ונועדה לשמש אותו ועיקרו של המיחם הם גופי החימום והמים שבתוכו".

ב. הגר"י רובין שליט"א (ליל שבת פר' בראשית תשע"א) – "לאחרונה הוחל בשיווק של קומקום חשמלי נשלף לשימוש בשבת קדש, שעניינו הוא קומקום חשמלי נשלף המצוי ויש בו כפתור שמעבירים אותו למצב שבת, ואז הבסיס נשאר מחובר לגוף הקומקום וכן טמפרטורת המים נשארת קבועה. מכשיר זה משווק בהכשר מסויים. ויש לעיין האם מותר להשתמש עם קומקום זה או שמא יש בו חשש טלטול מוקצה. וכן יש לחוש לגזירה שמא יוסיף בו מים מחשש שמא ינזק המכשיר. א. קיימא לן ששלהבת דינה כמוקצה ואסור לטלטלה כדין מוקצה מחמת גופו, ולכן גם הנר והפתילה אסורים בטלטול כיון שהם בסיס לשלהבת שהיא מוקצה. ב. בכל מכשיר חשמלי שיש בתוכו גוף חימום לוחט אנו דנים את גוף החימום כדין שלהבת, וממילא יש לדון בכל

מכשיר שמותקן בתוכו גוף חימום שיהיה אסור לטלטלו אף לצורך גו"מ כיון שהוא בסיס לשלהבת היינו לגוף חימום הלוהט. ולכן אין לטלטל פלטת שבת אף לצורך גופה ומקומה. וכן אין לטלטל תנור חימום שיש בו גופי חימום לוהטים. ג. בכל מיחם חשמלי שיש בתוכו גוף חימום לוהט, יש לדון אי שרי לטלטלו כשיש בתוכו מים, האם נימא שהמיחם חשיב בסיס לגופי החימום שבתוכו, וממילא יהיה אסור בטלטול אף שיש בתוכו גם מים חמים, או דילמא כיון שכל יעודו הוא לשמש את המים ולחממם אין הוא נחשב בסיס לדבר האסור, ועיין בספר ארחות שבת ח"ב בהוספות לפרק י"ט הערה רמ"ו, שכתבנו שיש לחוש בזה לדין בסיס ולכן אין לטלטל מיחם כזה אשר יש בו גוף חימום לוהט. ד. ולפי זה בקומקום הנ"ל אשר כל מזיגה ומזיגה של מים כרוכה בטלטול הקומקום, אין להשתמש בו כל עוד לא נתברר אם גוף החימום לוהט או שאינו לוהט. ה. עוד יש לדון אם שרי להשתמש בקומקום זה מחשש גזירה שמא יוסיף בו מים על מנת שגוף החימום לא ינזק. דעיין משנ"ב סי' שי"ח סוף ס"ק קי"ח שהביא בשם הירושלמי שיש לחוש ולא להשתמש בשבת במוליאיר שאינו גרוף מן הגחלים דיש חשש שיוסיף בו מים בשבת כדי שלא ינזק. והכי נמי יש לחוש בקומקום זה שמא אם יכלו המים, ואין בו שסתום ביטחון, שמא יגרם הדבר לשריפת המכשיר".

2. מיקל.

א) אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ט, הע' קל"ז, הע' קל"ח) – "לגבי פלטה חשמלית (Hot plate) או קומקום חשמלי (Electric Percolator) ... ושאלתי את רבינו מה הטעם לכלי שמלאכתו לאיסור שמוקצה, אם הוא מצד שאקצה מדעתו או מצד מין גזירה, כטענתי. והשיב רבינו שמאחר שזה נכלל בתוך שאר מיני מוקצה, כגון מוקצה מחמת מיאוס, וכדומה, לא שייך להגיד שיש בו טעם חדש, של גזירה שיעשה בו מלאכה. ורק מוקצה מצד שאקצה מדעתו. והזכרתי המקרה של "פאן" חשמלי, או מנורה חשמלי, ואמר רבינו דמאחר שהתחילו מערב שבת, איזה 'מלאכתו לאיסור' יש בהם. ואינם מוקצה, ורק יצטרך להזהר שלא יכבם. אבל אם חשש זה אין, כגון שהחוט ארוך, מסתבר שמותרים בסתם טלטול, ולא רק לצורך גופו ומקומו".

ב) הגר"ע אויערבך שליט"א (הלכה שלימה ח"א סוף סי' נ"ד) – "דשפיר יש להקל במיחם מים חשמלי כיון דגופי החימום והמכשיר משמשים יחד כנ"ל, אמנם פלאטה או תנור חמום שהמכשיר בא 'בעיקר' לאפשר השימוש בגופי החימום דומה יותר לנר ויש לאסור משום בסיס".

ג) עי' מנחת אשר (מכתב לענין טלטול קומקום או מנורה בשבת) – "ולענ"ד כלים אלה מותר לטלטלם מעיקר הדין אף שלא לצורך גופם ומקומם, דכבר כתבתי במנח"א (שו"ת ח"א סימן ל"ג) דכלים חשמליים שאין עושים עמהם מלאכת איסור הם ככלי שמלאכתו להיתר אף שהדלקתם באיסור, וכן דעת האגרות משה או"ח ח"ג סימן נ' לגבי שמיכה חשמלית. אך כיון ששאלה זו שנויה במחלוקת בין גדולי הזמן ואין כל ראייה ברורה מדברי הש"ס והפוסקים יש להחמיר בה אם לא בשעת הדחק, אך מ"מ מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו ככל כלי שמלאכתו לאיסור. אך לגבי השאלה אם הוא בסיס נראה ברור ופשוט דאין כלים אלה בסיס לדבר האסור מחזא ותרי טעמי ... וכיון שכן נלענ"ד דהחוט הלוהט שבמנורה, וגוף החימום שבמיחם כיון שהם חלק מכלי גמור ולא כשלהבת שעומדת בפני עצמה, ומשו"ה אין הם מוקצה וממילא אין כאן בסיס כלל, דכלי גמור יש כאן. אלא שיש מקום לפלפל ולדון אם הוא מלאכתו להיתר או מלאכתו לאיסור כנ"ל, אך פשוט לענ"ד דאין חלקי כלים אלה מוקצה כמו שלהבת ואין בהם דין בסיס לדבר איסור".

ד)

3. מראי מקומות.

א) הגריש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' לו"ו אות ד') – "מיחם מים של שבת האם נחשב מוקצה מחמת ח"כ דמקפידים ומיחדים לו מקום. (דיש הפוסקים כן). תשובה: ל"ה מוקצה יותר משאר סיר והוא כלי שמלאכתו לאיסור אולם מיחם חשמלי כיון דמייחד להו מקום חשיב מוקצה".

4. יש לפרש הצד להיתר בכמה דרכים.

א) הכלי הוא בסיס לאיסור [גופי החימום] ובסיס להיתר [המים]. וכיון שהגדר של חשיבות תלוי לפי הדברים שצריכים לשבת, המים הם יותר חשוב מגופי החימום. וכל בסיס לאיסור ולהיתר שההיתר יותר חשוב מהאיסור וא"א לנער האיסור, מותר לטלטל לצורך דבר ההיתר.

1) אמנם: אם הגדר של חשיבות תלוי לפי שוויונותו וערכו [עי' סי' ש"י סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות], יהיה אסור לטלטל הקומקום.

2) ועוד, על הצד שהוא מותר להשתמש בהקומקום, הרי נהנה גם מגופי החימום, וסוף סוף הוא יותר חשיב מן המים.

3) ועוד, אם המיחם חשוב בפני עצמו, אין לדון היתר מצד המים.

ב) א"נ, כיון גופי החימום [האיסור] בא לשימוש המים [ההיתר], המכשיר הוא בסיס רק להמים, ואינו בסיס לגופי החימום.

1) אמנם: לכאורה יהיה תלוי אם יש להיתר רק ניעור, או גם טלטול מן הצד [במקום שא"א לנער] - עי' לקמן.

ג) א"נ, כיון גופי החימום והמכשיר משמשים יחד. וכל שני חפצים המחוברים יחד לא שייך דין בסיס, שנחשב הכל כלי אחד המשמש, ממילא יש שם 'כלי', ואינו מוקצה מדין 'שלהבת'.

ד) א"נ, כל גופי החימום יש שם 'כלי' ואינו מוקצה מדין 'שלהבת'. וכן עי' האג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ט, לשונו מובא לעיל).

1) ויהיה תלוי אם נורה חשמלית לדון אותה כאש - עי' סוף סי' רע"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ט] היתר על גבי איסור.

א. אינו בסיס.

1. ב"ח (סי' ש"ח ס"ק י') – "דלא מיקרי בסיס אלא היכא שמונה האיסור על ההיתר".

2. דעת תורה (סי' ש"ח סעי' ט"ז).

3. יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"ז ד"ה אין).

4. אז נדברו (ח"א סי' פ"א, ח"ב סי' מ"ט, ח"ט סי' כ"ו ד"ה ויתכן, שלמי יהודה פרק ב' הע' י"ב, הע' ע"א, עמ' רי"ט אות י"ט) – "ומדין בסיס לא שייך רק במוקצה מונח על ההיתר ממש".
5. מנחת אשר (סי' נ"ב סוף ענף א').
6. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ב) – "וגם אין ההיתר נעשה בסיס למוקצה בציור שהמוקצה למטה, אף אם ההיתר משמש למוקצה".

ב. מחמיר.

1. עי' תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ד').
2. הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ט' הע' נ"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ג) – לשונו מובא לקמן.
3. ששכ"ה (פרק כ' הע' קנ"ז [דפו"ח, הע' ק"פ]).
4. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רס"ה) – "דין בסיס לא נאמר דוקא כאשר דבר המוקצה מונח מלמעלה על גבי החפץ של ההיתר, אלא בכל מקרה שהחפץ של ההיתר מחזיק את דבר המוקצה הרי הוא נעשה בסיס, ולכן שולחן שתלויה בו מגירה שבתוכה דברי מוקצה הרי הוא בסיס לדבר האסור".
5. עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' כ"ד) – "ודעת מורי הוראה שליט"א לחוש לכתחילה לשיטת האוסר".
6. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י"א).

ג. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק כ"ב), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ב'), הגר"י שלום מרדכי הכהן שבדרן זצ"ל (דעת תורה סי' ש"ח סעי' ט"ז בהערות), מגילת ספר (סי' מ"ד אות א'), טלטולי שבת (פרק י"ד הע' ג'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ג'), פסקי תשובות (אות א'), מנחת אשר (סי' נ"ב אות א' ד"ה והנה, "וצ"ע"), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' י"ט), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ב).

1. פמ"ג (פתיחה סי' ש"ח מש"ז סוף אות ד', ס"ק י"ד ד"ה ומ"ש) – "ולדידי נראה דזה בסיס ... ועדיין צ"ע ... די"ל מונח תחתיו בדעתו להניח שם איתקצי, משא"כ בזה".
2. הגר"ח ק' שליט"א (פשוטו כמשמעו, סנהדרין אות י"א) – "שאלה: כתב הפמ"ג (או"ח מש"ז בסוף הקדמתו לסי' ש"ח) דבסיס אינו דוקא כשהדבר מותר מונח תחת הדבר מוקצה אלא כל שהדבר מותר משמש הדבר מוקצה נחשב בסיס. ונסתפקתי באבן שואבת (מגנט) המעמיד דבר מוקצה ע"י כח המשכה שלא יפול אבל אינו נוגע הדבר מוקצה (כגון שיש חבל המושך הדבר מוקצה מצד שני ומעכו מליגע המגנט) האם זה נחשב שהאבן השואבת עצמו משמש הדבר מוקצה ולכן נעשה בסיס או דילמא כח המשכה אינו נחשב אלא לדבר הטפל להמגנט ולכן אין המגנט נעשה בסיס. תשובה: אולי".

ד. מהדקי כביסה (laundry clips).

1. הוי בסיס.
- (א) הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ט' הע' נ"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ג) – "כי כיסוי אף כשאינו מכביד הוי בסיס. וכ"ש מקלות כביסה שמחזיקים את הכביסה".
- (ב) ששכ"ה (פרק כ' הע' קנ"ז [דפו"ח, הע' ק"פ]).
- (ג) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' כ"ה).
- (ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"ב) – "אטבי כביסה שתלוי בהם בגד רטוב באופן שהוא מוקצה נעשים בסיס לדבר האסור, ואף שאין המוקצה מונח עליהם אלא תלוי בהם מכל מקום יש לחוש בזה לדין בסיס כיון שהמוקצה נסמך עליהם".
2. אינו בסיס.
- (א) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ט' הע' נ"ה).
3. מראי מקומות – טלטולי שבת (עמ' ר"ה), שלמי יהודה (פרק ט' סעי' י').

ה. כיסוי שנעשה לשמור את המוקצה, אם נחשב בסיס - למחמירים דלעיל.

1. אינו בסיס.
- (א) חוט שני (באר אליהו סעי' ד' אות י"ט) – "שכיסוי בעלמא מסתבר שאף לשיטת הפמ"ג לא נעשה כדין בסיס".
- (ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' כ"ו, סעי' כ"ז).
2. נחשב בסיס.
- (א) הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' י"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"א) – "דשומר של כלי ג"כ נקרא משמש הכלי ומוקצה מטעם בסיס".
- הגר"ש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות ז') – "כיסוי של מגורה מותר להזיזו להסתיר את האור או שמא חשיב מוקצה. תשובה: חשיב בסיס לדבר האסור דעשוי למגורה וחשיב מוקצה".
3. מראי מקומות – שלמי יהודה (פרק ב' אות ב').
- (א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ב' הע' י"א, שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ט"ו) – "שקית פח אשפה שיחדוהו לכיסוי כלי שהוא מוקצה כמו מחשב או טלפון, וכן כיסוי המיוחד לו, אפילו אם הוא מכסה רק מלמעלה כדי לשמור עליו מן האבק, הרי הוא מוקצה, ולא משום דהוי בסיס אלא משום דהמשמש למוקצה הרי הוא מוקצה, כמו הזכוכית על נר של נפט דחשיב מוקצה".
- (1) לענין "המשמש למוקצה" - עי' סי' ש"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

י] כלכלה והאבן בתוכה.**א. סוגיית הש"ס.**

1. משנה (דף קמא:) – "נוטל אדם את בנו והאבן בידו, וכלכלה והאבן בתוכה".

(א) גמרא (קמב.) – "כלכלה והאבן בתוכה. ואמאי. תיהוי כלכלה בסיס לדבר האסור. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן. ולישדינהו לפירי, ונישדי לאבן, ונינקטינהו בידים. כדרכי אלעי אמר רב: בפירות המיטנפין, הכא נמי בפירות המיטנפין. ולינערינהו נעורי. אמר רב חייא בר אשי אמר רבא: הכא בכלכלה פחותה עסקינן, דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה".

2. משנה (סוף דף קכה.) – "האבן שבקירוייה, אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה, ואם לאו אין ממלאין בה".

ב. דלעת [קירוייה] הוי בסיס לאבן – רש"י (סוף דף קכה.), "דשויה בסיס לאבן שנושאתה", מ"ב (ס"ק ח'), "שהדלעת עצמה מוקצה שנעשית בסיס לדבר האסור".

1. קשה: דההיתר לא בא לשמש את האיסור.

(א) ריטב"א (דף קכה: ד"ה ואם) – "ואם תאמר כיון שהניחה שם על דעת כיסוי היכי אמר רבי יוחנן שנעשית בסיס לאבן ומאי שנא מחררה שטמנה בגחלים ופגה שטמנה בתבן (לעיל קכ"ג א') ומאי שנא נמי מהטומן בגיזי צמר שבפרק במה טומנין (לעיל מ"ט א'), י"ל דשאני התם שהדבר המונח עליהם עושה בהם מעשה גמור שאי אפשר לפגה להתבשל אלא בתבן והחררה אינה נאפית אלא בגחלים וכן החמין מתחמם ומוכשר בגיזי צמר, וכיון שלצורך הכשרם הונחו שם ודאי נעשו טפלים להם בלא שום מעשה אחר והא עדיף טפי מקישור דחריות דקל, משא"כ בכיסוי זה שאינו משמש לחבית אלא ככיסוי בעלמא לפיכך אינו יוצא מתורת אבן שיחול עליה שם כיסוי ותשמיש אלא במעשיו אליבא דר' אמי אמר ר' יוחנן, אבל ר' אסי בשם ר' יוחנן מדמה לה להאיא דהתם דהנחתה מוכחת עליה שהוא תשמיש לחבית ונעשית כיסוי וטפילה לחבית, ועוד תירצו בתוספות דהתם גבי פגה וחררה והטמנת החמין בגיזי צמר הונחה שם ודאי על דעת ליטלם בשבת עצמה, דלא סגיג בלאו הכי שהרי הוא צריך אותם לאכול, והנחת עראי היא, ולפיכך אינה נעשית בסיס לגחלים ולתבן ולגיזי צמר, אבל אבן זו שעל החבית אפשר שלא יטלנה משם בשבת לשתות [שיכול לשתות] מחבית אחרת או שיזדמן לו יין ממקום אחר, משא"כ בחררה ואידך שאם לא יסלקם משם יפסדו וגם מסתמא הם עיקר סעודתו ועליהם הוא סומך".

ריטב"א (דף מט. ד"ה כיצד) – "וא"ת והא תנן (קמ"ב ב') באבן שעל פי החבית דדוקא בשוכח מטה על צדה ונופלת אבל מניח אסור לטלטל החבית והא התם כי האבן לכסוי החבית הונחה ואפ"ל הכי חשבינן החבית בסיס לדבר האסור, תירץ ר"ת ז"ל דשאני התם שהונחה שם האבן להיות שם עד מוצאי שבת אבל בכאן שהונחה לסלקה משם בשבת אין הקדרה נעשית בסיס לה, ואחרים תירצו דהתם מיירי באבן הצריך לו שהניחו שם גם להצניעו ולא לכסות החבית בלבד".

(ב) א"ר (סי' שי"א ס"ק כ"ו) – "ומכלבן גופיה דף ל"ג [לב ע"ב] לא משמע הכי, שכתבו [ד] גבי אוכלין טילטול מן הצד לא שמה טילטול, אף על גב דקיימא לן דגבי אבן שעל גבי חביות ובמניח נעשה (אבן) בסיס לדבר האסור, וגחלים על גבי חררה מניח הוי, אף על פי כן לא נאסרה משום בסיס, שלא הניחו שם על דעת בסיס, דאדרבה הגחלים הן צריכין, וכן בטומן לפת וצנון בעפר צריך להן לשמרן, וכן כתב בעל ההשלמה, כללו של דבר אין אוכל נעשה בסיס [לדבר האסור], ומה (שכתב) [שאמרו] רז"ל באבן על פי החביות הכלי נעשה בסיס ולא האוכל שבו, עד כאן לשונו".

(ג) רע"א (דף קכה: תוס' רע"א פרק כ"א אות קס"ו) – לשונו מובא לקמן.

(ד) רש"ש (דף קכה.) – "דשויה בסיס לאבן שנושאתה. לכאורה זה סותר למש"כ לעיל (מט.) במשנה ד"ה נוטל כיסוי".

(ה) תהלה לדוד (סי' רנ"ט ס"ק ה').

(ו) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ז' ב').

(ז) ששכ"ה (פרק כ' הע' קפ"א [דפו"ח, הע' ר"ח]) – "והא דסי' שט סע' ב, דאם לא קשר האבן לדלעת דאסרינן, צ"ל דבכה"ג אינה משמשת את הדלת, ולפ"ז בשעת הצורך, לפי המבואר להלן בסוף הסעיף, אין הדלעת הופכת לבסיס. ואולם עיין במאירי שבת קכה א'..."

(ח) הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"ט אות ה').

(ט) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תכ"ו) – "ולכאורה צ"ע דמצינו בגמ' שבת קכה: דאם הניח אבן ע"ג פי החבית לכסותה נעשתה החבית בסיס לאבן ונאסרה, ולמה לא אמרינן שהאבן נועדה לשמש את החבית [וכדאיתא שם בגמ' לחד מ"ד שהאבן נעשתה כיסוי לחבית] ולא תעשה בסיס לה, וכבר הקשה כן רע"א בספר דרוש וחיידוש שם, ועיי"ש שהביא דאכן מפירוש הרז"ה שם בגמ' משמע דנקט דהחבית לא נעשתה בסיס לאבן מהטעם הנ"ל, וכ"כ המאירי בדף נ"א. והריטב"א דף מ"ט ע"א ד"ה כיצד הביא דיש שתירצו דבאבן שע"פ החבית מיירי שנתכוין בהנחתה ע"ג החבית גם לצורך שמירת האבן ולא רק לעשותה כיסוי לחבית. [וע"ע בחידושי הריטב"א לדף קכה. שהקשה ג"כ קושיא זו, ודבריו שם צריכים ביאור]. והראונו שבא"ר בסי' שי"א ס"ח מובא תירוץ אחר לקושיא זו בשם הכלבו סי' ל"א [דף לב ע"א], עיי"ש שכתב דהטעם שבאבן שע"פ החבית יש דין בסיס הוא משום שרק החבית נעשתה בסיס ולא האוכל עכ"ל, והכוונה בזה דנהי דהאבן באה לשמש את היין שבחבית, מ"מ אין זו סיבה שהחבית עצמה לא תיעשה בסיס, דהא האבן לא באה לשמש לחבית אלא האבן והחבית משמשין את היין".

(י) הל' שבת בשבת (פרק כ"ה הע' ל"ב ד"ה אך).

2. גמרא (דף קכה:) – "תנן התם: אבן שעל פי החבית מטה על צידה והיא נופלת. אמר רבה אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור".

רש"י (דף קכה: ד"ה לא) – "לא שנו. דמותר לטלטל החבית והאבן עליה".

רש"י (דף קכה: ד"ה אבל) – "אבל במניח נעשית. החבית בסיס לאבן, שהיא דבר האיסור, ואין מטלטל את החבית".

(א) למה רש"י מפרש הדין רק על הסיפא של טלטול חבית, ולא על דין של לנער [ועוד סותר עצמו בדף קמב: ד"ה לא] – מהרש"א (דף קכה: ברש"י בד"ה ל"ש), תוס' שבת (סי' ש"ח סוף ס"ק י"א), ר"ש מדסוי (דף נא.), דברות משה (סי' ל"ח ענף א'), אור חיים (דף קמב: ד"ה דברי).

3. י"ל, חצי בסיס: טלטול מן הצד אסור, וניעור מותר – ע"י לקמן.

(א) רע"א (שבת דף קכה:; דף קמב:; תוס' רע"א פרק כ"א משנה ב') – "וכ' רש"י שם במימרא דרבה ל"ש דמותר לטלטל החבית והאבן עליה דקתני ואם היתה בין החביות מגביהה ומטה על צידה בשכח האבן שעליה, אבל במניח נעשית החבית בסיס להאבן ואין מטלטלים את החבית. והוא תמוה דאמאי נקט רש"י ל"ש אלא בשוכח קאי אסיפא דמתני' דמגביהים להחבית ולא בפשוטו על הרישא דמטה על צידה דל"ש אלא בשוכח אבל במניח אסור להטות על צידה דהא באמת בבסיס אפילו ניעור אסור דהא בההיא דמעות שעל הכר דלא קתני במתני' רק דינא דניעור ועלה אמר רב דבמניח אסור ובפרט דהגמרא מביא רק הרישא. ונדחק רש"י לפרש דקאי אסיפא. וטעמא בעי. ורש"י בפ' נוטל (דף קמ"ב ע"ב) כ' בפשוטו דל"ש דמטה ע"צ כו'. אח"כ ראייתי שהקשה כן המהרש"א ... והנלע"ד דהנה לעיל (מ"ט ע"א) נוטל את הכיסוי והן נופלות, כ' רש"י והרע"ב דלא נעשית בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות הקדירה. ונראה דכוונתם למ"ש הר"ן שם (דף כ"ה ע"א) בשם הר"ז שאין הקדירה תשמיש להטמנה וכיסוי אלא אדרבה דהם תשמישים לקדירה. והוא במג"א (סימן רנ"ט סק"ט). [ובתוספות פרק כירה (דף מ"ג ע"ב) ד"ה דכ"ע כ' טעם אחר כיון דאין דעתו להניח שם כל השבת לא מקרי בסיס]. ולכאורה תמוה משמעתין דאמר רבה אבל במניח נעשה בסיס, נהי דס"ל לרבה דהאבן לא נעשה כלי ואסור משום מוקצה, מ"מ למה יהיה החבית בסיס הא החבית אינו משמש להאבן, אלא אדרבא האבן משמש לחבית לכסוי, והוי ממש כההיא דטמן וכיסה ... ולזה י"ל דרש"י ס"ל כמ"ש תוס' (דף קכ"ג ע"א) ד"ה האי פוגלא וכו' דבמניח ע"מ ליטלה בשבת אף דלא הוי בסיס ומותר לנער מ"מ לא הוי כשוכח ממש ואסור בטלטול החבית ואבן עליו דלא היה לו להניחו באותו ענין דיצטרך לטלטלו עי"ש היטב. ה"נ י"ל לשיטת רש"י הנ"ל דנהי דהיכא דהיתר אינו משמש להאיסור לא מקרי בסיס, מ"מ רק בניעור מותר אבל לא בטלטול גמור ואינו בזה כשוכח. ולפ"ז מדוקדקים דברי רש"י (דבדף קכ"ה) במימרא דרבה אבל במניח נעשה בסיס דמיירי ע"כ אף במניח ע"ד כיסוי מדקאמר ומותבינן אשמעתין, וגם מדקאמר ל"ש אלא בשוכח ולא קאמר ל"ש אלא במניח ע"ד כיסוי וכו', לזה פירש"י דקאי אסיפא דקתני מגביהה ומטה ע"צ, דאילו ארישא דמטה ע"צ גם במניח ע"ד כיסוי מותר כיון דהחביות אינו משמש להאבן. אבל (בדף קמ"ב) במימרא דרב דאפשר לפרש דמה דקאמר אבל במניח היינו שלא ע"ד כיסוי ומה דלא קאמר לא שנו אלא במניח ע"ד כיסוי י"ל דסבר דע"ד כיסוי נעשה האבן כלי כרב אסי, מש"ה נקט רש"י בפשוטו דקאי ארישא".

(ב) שבות יצחק (ח"א פרק י"ט אות ב') – "וברש"ש ... ונראה לישב עפ"י דברי הגרע"א ... דהא דאמרינן בגמ' המניח אבן ע"פ חבית דנעשה בסיס לאו בסיס גמור הוא אלא בסיס במקצת דהיינו לענין הגבהה ולא לענין ניעור, ובבסיס זה לא איכפת לן דאין הבסיס משמש לאיסור אלא כל שהניח איסור על היתר לדעת הוי בסיס לענין הגבהה, ומעתה מיושבים גם דברי המשנ"ב בשם רש"י לענין דלעת ממה שהקשה הרש"ש, והיינו דמש"כ רש"י דנעשית הדלעת בסיס להאבן אין כונתו בסיס גמור דזה אינו, משום שאין הדלעת משמשת לאבן, אלא כונתו כמשנ"ת דכיון דמ"מ הניח האבן על הדלעת לדעת נעשית הדלעת בסיס לענין הגבהה ולכן אסור לדלות בה. אולם בצנזן שטמנו אתי שפיר מש"כ המשנ"ב דלא נעשה הצנזן בסיס לעפר לפי שאינו משמש לעפר אלא העפר משמש לו, ומשום דהתם אינו מטלטל ע"י הגבהה אלא ע"י ניעור וכאמור לענין זה לא הוי בסיס. ונמצא לפי"ז דמש"כ המשנ"ב דאם אין האבן קשורה לדלעת נעשתה הדלעת בסיס אין כונתו דהוי בסיס גמור דאפילו בניעור אסור אלא דהוי בסיס לענין טלטול ע"י הגבהה. ומדוקדק בזה לשון המשנה לענין דלעת שכתבה ואם לאו אין ממלאין בה, ולכאורה כיון דנעשתה בסיס הרי אסורה בכל טלטול לא רק למלאות בה. ולהנ"ל אתי שפיר דבא לומר דל"ה בסיס אלא לענין הגבהה דומיא דממלאין בה אף בניעור מותר. והנה הבעל המאור ...".

יא] חצי בסיס: טלטול מן הצד אסור, וניעור מותר.

א. שבת (דף קכג.) – "תנו רבנן: פגה שטמנה בתבן, וחררה שטמנה בגחלים, אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה. ואם לאו אסור לטלטלה. רבי אלעזר בן תדאי אומר: תוחבין בכוש או בכרכר והן מנערות מאיליהם. אמר רב נחמן: הלכה כרבי אלעזר בן תדאי".

1. תוס' (דף קכג. ד"ה האי), הו"ד בב"י (סי' ש"א ס"ק ח') – "האי פוגלא. וא"ת האי פוגלא היכי דמי אי במניח מ"ט דמאן דשרי מלמטה למעלה הא אפילו ניעור לא שרי כ"ש טלטול מן הצד ואי בשכח מ"ט דמאן דאסר אפי' טלטול גמור שרי לצורך לטלטל אגב היתר לקמן בפרק נוטל (קמא. וד' קמב:) במעות שעל גבי הכר בצריך למקומו דמטלטלו בעודן עליו ואבן שעל פי החבית כשהוא בין החביות מגביה ומטה כ"ש טלטול מן הצד וי"ל דמניח על מנת ליטלה איירי אף על גב דכשכח דמי כמו טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל בסוף במה טומנין (לעיל דף נא.) דשרי לנער משום דאין מניח לכל השבת ובעצמות וקליפין דריש ביצה (ד' ב.) דשרי ב"ה לסלק את הטבלא ולנער מ"מ לא היה לו להניח באותו ענין שיצטרך לטלטול מן הצד ועצמות וקליפין לא מסתייה דלא לינח בהן על גבי השלחן וטמן וכיסה דפרק במה טומנין (לעיל ד' נא.) אין לחוש כיון דאפשר בניעור דאפילו טלטול מן הצד אינו".

2. חזו"א (או"ח סי' קנ"ו השמטות לסי' ש"א, מכתב א') – "בתו' מבואר דיש ג' מדרגות, ניעור במקומו, וטלטול מן הצד, וטלטול גמור למקום אחר, גם במשנה קמ"ב ב', שנה דין טלטול למקום אחר לבבא בפני עצמה, ומבואר שזה חמור מניעור, והיתירא דיד' שנוי בשוכח, והנה בהניח ע"מ ליטול בשבת היתירא דניעור שמענו, ובטלטול מן הצד פליגי תנאי, וקיי"ל דמותר, ובמדרגה החמורה מטלטול מן הצד, דהיינו טלטול למקום אחר [כמבואר בתו' קכ"ג א'] לרבנן דאסרי טלטול מן הצד, כש"כ דאסרי בזה, אבל לראב"ת דמתיר טלטול מן הצד לא שמענו אם מתיר גם טלטול למקום אחר, ובכגון זה אמרינן ע"כ ל"פ ראב"ת אלא בטלטול מה"צ, אבל טלטול למקום אחר לא, גם לשון התו' מתפרש כן דבקושיהם הזכירו דבשוכח טלטול גמור מותר, ולא סיימו דבמניח ע"מ ליטול בשבת נמי פליגי אלא הדבר רהיטא דבזה טלטול גמור לכו"ע אסור ונחלקו בטלטול מה"צ ואין לומר דמאן [ד] מתיר במניח ע"מ ליטול בשבת חשיב לו כשוכח ממש, שהרי לרבנן ג"כ חשיב ל' כשוכח לענין ניעור, ומ"מ מחמירין בטלטול מה"צ ושפיר י"ל כן לראב"ת שאע"פ שמתיר טלטול מה"צ אסור בט"ג".

חזו"א (או"ח סי' קנ"ו השמטות לסי' שי"א, מכתב ב') – "כנראה לא הגיעך מכתבי על דברי התו' קכ"ג א', אולי אני זכור הדברים, והוא **דהגבהה לצורך נייעור** [בזמן שעומדת בין החביות שאי אפשר להטות החבית בלי הגבהה] **היא בכלל נייעור**, אבל כשאפשר לו להטותה אלא שהאבן תפול על החביות ותשברן, אז מקרי הטלטול טלטול גמור, וכן כשאינו מנער כאן מפני שצריך למקום זה לשימוש, ומטלטלו למקום אחר זהו טלטול גמור, והנה התנא שקבע פלוגתת ראב"ת ורבנן בטלטול מן הצד שהיא מדה הבינונית בין נייעור ובין טלטול גמור, למדנו דרבנן מודים בנייעור, [ולא אמרו חכמים במדה גדושה דכל שהניח להיות בשבת יהי' דינו כמניח גמור ויהא אסור גם הנייעור, כן נקטו התו' בפשיטות ובלי ראייה, אלא כיון דהתנא שנה פלוגתתן בטלטול מן הצד וגם בזה ראב"ת מתיר, אין לנו לומר דרבנן פליגי עלי' גם בנייעור, ואין לנו לחלוק את השווין ומכאן דטלטול גמור היינו להוליד המוקצה למקום אחר שלא להפריע השימוש ממקום זה, לא פליג ראב"ת ארבנן ואין לנו לחלוק השווין וכלל הוא בלימוד התורה המסורה לן בתלמודא של מסורת רבותינו], וראב"ת מודה בטלטול גמור, והדין נותן דכיון דמחמירין משום שאין לאדם להכין מע"ש צורך טלטול המוקצה, יש להחמיר יותר בטלטול גמור, שהוא מטלטל לפעמים דרך רחוקה ואין ניכר כלל שמטלטל בהיתר".

ב. מקרים (בקיצור): **טלטול מן הצד אסור, ועדיין נייעור מותר.**

1. לדעת ר"ת, במקום שהוא רק בסיס להתחלת שבת – עי' תוס' (דף קכג. ד"ה האי, לשונו מובא לעיל), הו"ד בב"י (סי' שי"א ס"ק ח'), **רע"א** (סוף סעי' ד'), לשונו מובא לקמן), **בה"ל** (סעי' ד' ד"ה כדי, לשונו מובא לקמן), **חזו"א** (או"ח סי' קנ"ו השמטות לסי' שי"א, לשונו מובא לעיל).
 - א) להלכה – עי' לקמן סעי' ד'.
 2. לדעת בעל המאור, בסיס באמצע השבת.
 - א) **חזו"א** (סי' מ"ח ס"ק ח') – "ויש לעי' לדעת הרז"ה דמניח בשבת ליכא משום בסיס א"כ מאי מקשה ביצה כ"א ב' בשירי כוסות מהא דרבא דמטלטלין כנונא אגב קטמא, אפי' אי הונח בכוס דבר חשוב מותר לנער כיון שהונח בשבת, ובמסקנא נמי תקשי דמשני משום דא"ל ניהו, למש"כ סק"ו, דא"ל לא חמיר מאבן, וע"כ לומר דלא הותר אלא לנער ולא לטלטל לצורך מקומו וכעין שחלקו תו' שבת קכ"ג א".
 - ב) להלכה, ודעת המ"ב – עי' סי' ש"י סעי' ז'.
 3. בזמן שההיתר אינו בא לשמש האיסור.
 - א) **רע"א** (שבת דף קכה: דף קמב: ד"ה וראיתי, תוס' רע"א פרק כ"א אות קס"ו) – "י"ל דרש"י ס"ל כמ"ש תוס' (דף קכ"ג ע"א) ד"ה האי פוגלא וכו' דבמניח ע"מ ליטלה בשבת אף דלא הוי בסיס ומותר לנער מ"מ לא הוי כשוכח ממש ואסור בטלטול החבית ואבן עליו דלא היה לו להניחו באותו ענין דיצטרך לטלטלו עיין שם היטב. ה"נ י"ל לשיטת רש"י הנ"ל דנהי דהיכא דההיתר אינו משמש להאיסור לא מקרי בסיס, מ"מ רק בנייעור מותר אבל לא בטלטול גמור ואינו בזה כשוכח".
 - ב) **חזו"א** (סי' מ"ז ס"ק ז') – "ונראה דלדעת הרז"ה והר"ן שכתבו בהא דנוטל את הכיסוי משום דהכיסוי צורך הקדירה, צ"ל דהיינו נמי טעמא דפוגלא ממטה למעלה אסור, דחשיב כטלטול ולא שרינן רק נייעור, וכל שמטלטלו נראה כמטלטל לצורך המוקצה וכאילו עוד צורך בהמוקצה לכסות הקדירה והצנן, והגרע"א בתוספותיו כ' בזה לפרש לשון רש"י קכ"ה ב' ד"ה לא שנו, עיי"ש בדבריו הנפלאים".
 - (1) עי' לעיל.
 4. שחושש משום הפסד המוקצה גופה.
 - א) **שעה"צ** (ס"ק י"ז) – "ואף על פי כן דין זה לא ברירא כולי האי, דאפשר בנייעור קיל טפי. ומרבנו ירוחם שהביא המגן אברהם אין ראייה דהוא לא הזכיר שם נייעור, ואפשר דמירי לענין טלטול הכר ממש עם המעות".
 - (1) מראי מקומות – **ארחות שבת** (פרק י"ט הע' שד"מ).
 5. מראי מקומות – **בה"ל** (סי' ש"ח סעי' כ"ז ד"ה מנער), **ארחות שבת** (פרק י"ט הע' ת"ד).

יב) בסיס לאיסור והיתר – סעיף ג'.

א. **בסיס לאיסור וההיתר יותר חשוב: מותר לטלטל – הטעם.**

1. משום שהאיסור בטל לגבה והוי כאילו בסיס רק להיתר – **תוס'** (דף קמא: ד"ה אי, דף קמב. ד"ה ונשדינו, ביצה דף כא:), **ט"ז** (סי' שי"א ס"ק ה'), **תוס' שבת** (ס"ק י'), **לבושי שרד** (על מג"א ס"ק ד', "בטל האיסור לגבה והוי כאילו בסיס רק להיתר מש"ה יכול לטלטלה, ואע"ג דממילא מטלטל גם האבן, הוי טלטול ע"י דבר אחר דשרי כשהוא לצורך דבר ההיתר"), **מ"ב** (ס"ק ט'), "וההיתר חשוב יותר ובטל האיסור לגבה והוי כאילו בסיס רק להיתר ואע"ג דממילא מיטלטל גם האבן שרי לטלטל הכלכלה ולהגיע למקום שירצה"), **תורת שבת** (ס"ק ה'), **משנת השבת** (עמ' קנ"ד).

ב. **החויב לנער את המוקצה.**

1. עי' לקמן.

יג) אבן שעל פי החבית – סעיף ד'.

- א. **משנה** (דף קמב:) – "האבן שעל פי החבית: מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות, מגביה, ומטה על צדה והיא נופלת. מעות שעל הכר, מנער את הכר והן נופלות".
1. **גמרא** (שם) – "אמר רב הונא אמר רב: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור".

ב. האבן.

1. מדובר בחבית המשמשת את האבן.

(א) בעל המאור (שבת דף מז; כדמפרש רע"א דף קמב: ד"ה והגלענ"ד, תוס' רע"א פרק כ"א אות קס"ו) – "הר"ן שם (דף כ"ה ע"א) בשם הרז"ה שאין הקדירה תשמיש להטמנה וכיסוי אלא אדרבה דהם תשמישים לקדירה ... ולכאורה תמוה משמעתין דאמר רבה אבל במניח נעשה בסיס, נהי דס"ל לרבה דהאבן לא נעשה כלי ואסור משום מוקצה, מ"מ למה יהיה החבית בסיס הא החבית אינו משמש להאבן, אלא אדרבא האבן משמש לחבית לכסוי, והוי ממש כההיא דטמן וכיסה. וראיתי ברז"ה פ' כל הכלים, ונראה תוכן דבריו הקדושים דבאמת מה דאמר רבה אבל במניח, היינו במניח שלא ע"ד כיסוי, וע"ד כיסוי הוי כשוכח ע"ש. והא דאמר רבה ומותבין אשמעתין אף דמיירי במניח שלא ע"ד כיסוי. וצ"ל דמ"מ מדלא אמר עוד בבא אבל במניח לכיסוי הותר גם האבן, ומוכח דלא נעשה כלי, ואין כאן אלא ב' דינים, דבמניח ע"ד כיסוי דינו כשוכח, וע"ז אמר ומותבין אשמעתין".

(ב) עי' ריטב"א (דף מט. ד"ה כיצד) – "ואחרים תירצו דהתם מיירי באבן הצריך לו שהניחו שם גם להצניעו ולא לכסות החבית בלבד".

2. מראי מקומות – רע"א (דף קמב: ד"ה ולפ"ז, תוס' רע"א פרק כ"א אות קס"ו).

ג. אבן ע"פ חבית, האם יש היתר בתוכה.

1. אין היתר בתוכה – לבוש (סעי' ג', סעי' ד', [אמנם עי' התוס' שבת סוף ס"ק י"ד, לשונו מובא לקמן], "אם הניח אבן במזיד על כלי ריקן, כגון שהניחו על פי החבית או הניח מעות על הכר במזיד, הרי אלו נעשו בסיסין לדבר האיסור ואסור לטלטלם ולנערם מהם. ואם שכחו אבן על פי החבית או מעות על הכר או שלא הניחם שם במזיד, זה אינו נקרא בסיס לדבר האיסור הואיל ולא הניחו לשם זה, לפיכך מטה החבית ...").

2. יש היתר בתוכה – רש"י (דף קמב: ד"ה מטה, "מטה חבית על צדה אם צריך לישול מן היין"), רשב"א (דף קמב: ד"ה מאן), ר"ן (דף קמב:), נמ"י (דף קמב:), ר"י מלוניל (דף קמב:), רבינו פרחיה (שם), ליטול מן החבית יין או אוכל"), מאירי (דף קמב: ד"ה אמר), רע"ב (דף קמב:), פוסקים.

ד. למ"ד שיש בה היתר (עי' לעיל), למה אבן ע"פ חבית היא רק בסיס לאיסור – א"ר (ס"ק ט', "וכמ"ש הלבוש סעיף ג', אבל אם הניח אבן במזיד על כלי ריקן וכו', והוא מדברי ב"י. אך קשה לי על הב"י ולבוש דהא בחבית מבואר פ' הנוטל [קמב ע"ב] דמיירי שיש בתוכו יין, וא"כ הוי החבית בסיס נמי להיתר, ואפילו הכי אסור במניח").

1. פי החבית למעלה לא נעשה בסיס כי אם להאבן שמונח עליה.

(א) עי' מקור ברוך (סי' ג') – "ונראה לומר דהואיל ובסיס דאבן אינו אלא פי החבית ופי החבית אינו בסיס ליין בשלמא בכלכלה הפירות והאבן הם תוך הכלכלה וכן גם כן בנר השמן והפתילה וגם בכנונא וגרף אלו הם מושב להיתר ודבר איסור ועדיין הדבר צריך לי עיון".

(ב) תוס' שבת (סוף ס"ק י"ד, סוף הקדמה לסי' ש"ח) – "וצ"ל דס"ל דכיון שהאבן מונח על החביות למעלה גבוה מן היין מקרי בסיס לאבן ולא ליין ודבר חידוש הוא שלא נתבאר זה בפירש בפוסקים ומדברי הלבוש נראה להיפך ... וצ"ל דהא דכתב הלבוש כלי ריקן כוונתו שהוא רק מלמעלה שאין שום דבר היתר מונח עליו מלמעלה אבל במה שבתוך החבית לא איכפת לן וכדברי רש"י והוא דוחק".

(ג) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') – "מ"מ למעלה שם אין החבית משמשת ליין כי אם בצדדים, ולמעלה ישמש רק להאבן הוי בסיס".

(ד) מחה"ש (ריש ס"ק ו') – "וכתב בספר תוספת שבת הטעם כיון דהחביות היא גבוה מן היין והאבן מונח על החביות לא נעשה החביות בסיס כי אם לאבן לחוד".

(ה) דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות כ"ט) – "ואפי' יש יין בתוך החבית לא מיקרי בסיס לאיסור ולהיתר כיון שמונח למעלה רק האבן מיקרי בסיס לאיסור לבד".

(ו) רע"א (על ריש סעי' ד', שבת דף קמב: ד"ה האבן, ד"ה מאן) – "בשו"ת מקור ברוך סי' ג' תמה דהא יש יין בחבית וכפרש"י ואמאי לא הוי החבית בסיס להיתר ולאיסור, ונדחק כיון דבסיס להאבן אינו אלא פי החבית, פי החבית אינו בסיס ליין, ושאינו בכלכלה ופירות דהפירות והאבן הם תוך הכלכלה עיי"ש. ועי' א"ר ות"ש".

(ז) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג ס"ק י"א) – "כיון דהחבית הוא גבוה מהיין והאבן מונח במקום הריקן על החבית נעשה בסיס לאבן בלבד".

(ח) בה"ל (סעי' ד' ד"ה ואם) – "דע דאיתא בראשונים וכן הסכימו הרבה אחרונים דאפילו יש בתוך החבית יין לא אמרינן דנעשה החבית בסיס לאיסור ולהיתר וכתבו הטעם משום דפי החבית מלמעלה לא נעשה בסיס כ"א להאבן שמונח עליה".

(ט) תהלה לדוד (ס"ק ו').

1) חוט שני (סעי' ד' באר אליהו אות י"ב) – "דדוקא היכא שאפשר לחלק בשימושין כאן הדין מתחלק לענין בסיס, ככיסוי החבית שיש בו שימוש מצד עצמו".

2. שאי אפשר לקבל היין בלא סילוק האבן.

(א) מאירי (דף קמא:), – "והלא באבן על פי החבית לא הותר להטות אלא בשוכח אבל במניח לא והרי חבית שיש בה אוכלים ואעפ"כ נעשית בסיס לאבן ומאי שנא תירצו בה שהאבן על פי החבית אחר שאינו יכול להוציא האוכלים אלא דרך פיו ממילא נאסרו".

(ב) תורת שבת (ס"ק ה') – "דכיון שאין יכול כלל לישול מן היין בלא נטילת האבן ...".

(ג) אור שמח (פרק כ"ה הל' ט"ו) – "ואי דתהא החבית בסיס לדבר המותר ג"כ, היינו היין, כבר פירשו משום דאי אפשר לקבל היין בלא סילוק האבן, ונעשה חבית בסיס לדבר האסור בלבד".

(ד) הגרשז"א וצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רי"ב [דפו"ח, הע' ר"מ], מילואים, שולחן שלמה ס"ק י"א) – "דבשלמא היכא דאי אפשר להוציא מה שבפנים החבית מבלי להסיר את המכסה, אמרינן דכל החבית נעשית בסיס למוקצה, אבל היכא דאפשר להוציא היין דרך הברז למה לא נאמר דרך המכסה נעשה בסיס לאיסור ואילו החבית גופא נעשית בסיס לאיסור ולהיתר".

(ה) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על בה"ל סעי' ד') – "במסכת שבת דף קמ"ב עמ' ב' תוד"ה 'שאוכל', נראה דלר"ת מירי בשאין ברז בחבית, ואינו יכול לקחת מן היין בלא הגבהת האבן, ומשום הכי נעשה היין עצמו מוקצה".

(1) י"א שהוא חד תרץ – ערה"ש (סעי' י', ויש בזה שאלה גדולה למה אסור במניח אבן ע"פ החבית הא בהחבית יש יין כמו שפירש"י והרע"ב א"כ הוה החבית בסיס להיתר ולאיסור [א"ר סק"ט] ויש מי שתירץ דמפני שהאבן מונח על פי החבית וא"א להגיע אל היין בלא נטילת האבן ולכן גם החבית גם היין נעשים בסיס להאבן [ת"ש סקי"ד] אבל למה לא הזכירו זה הפוסקים"), יסודי ישרון (מער' הל' שבת סוף עמ' קס"ח).

(2) י"א שהוא ג' תירוצים – הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"ט אות ט').

3. "נלע"ד דהענין כן הוא דודאי אם בשעה אחת הונחו האיסור וההיתר על איזה מקום הוה זה המקום בסיס לדבר האסור ולדבר המותר דשניהם שולטים עליו בזמן אחד משא"כ אם ההיתר הונח עליו מכבר וסמוך לבין השמשות בא עליו האיסור הרי נתייחד הדבר לזמן כניסת השבת רק לדבר האסור דאל"כ גם בעיקר בסיס לדבר האסור מאי חזית לומר דההיתר נעשה בסיס להאסור נימא להיפך דהאיסור נעשה בסיס להיתר אלא ודאי דעיקר החשיבות הוא במי שמתעסקין בו סמוך לכניסת השבת ולפ"ז א"ש ... ביין שבחבית דהיין מכבר הוא בתוך החבית והאבן בא עליו סמוך לבין השמשות נעשו כולם בסיסין להאבן" – ערה"ש (סעי' י"ב).
4. "גבי אבן כיון שעשאה כיסוי לחבית, והיין צריך לו שלא יפלו צרורות לתוכו ולא יפיג ריחו הלכך לא בטל לגבי יין" – תורת שבת (ס"ק ה').

5. מראי מקומות – קצות השלחן (סי' קי"ב ס"ק ב', ס"ק כ', וצ"ע בכ"ז), אור חיים (דף קמב: ד"ה טעמא), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"נ), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה הע' ס').

(א) נ"מ: מגירה שאינו נשמטת (או שטנדר) שיש איסור על השולחן והתיר בתוך המגירה, מה הדין בהשולחן - עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. האם אפשר לחלק חפץ: שחצי יהיה בסיס ומוקצה וחצי אינו מוקצה.

1. מהפוסקים לעיל, שתירצו משום 'פי החבית למעלה לא נעשה בסיס כי אם להאבן שמונח עליה', מוכח שיכול לחלק חפץ – מקור ברוך (סי' ג'), תוס' שבת (ס"ק י"ד), הו"ד במחז"ש (ס"ק ו'), פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות כ"ט), רע"א (על ריש סעי' ד', שבת דף קמב: ד"ה האבן, ד"ה מאן), נור ישראל (סי' ל"ח ח"ג ס"ק י"א), בה"ל (סעי' ד' ד"ה ואם), תהלה לדוד (ס"ק ו').

2. חולק – רשב"א (דף נא. ד"ה הא, גבי הע' קמ"ה).

3. צ"ע, שהחבית היא גוף אחד, וכמו עץ ארוך, איסור בחד צד והתיר בחד צד, ע"פ סברא הוא בסיס לאיסור ולהיתר.
(א) בית מאיר (דף קמב: ד"ה אמר) – "ומה שתירץ התוס' שבת ... תמוה הוא דכי מי גרע זה חלק החביות שלמעלה מן היין שלא יתא נגרר בתר עיקר הכלי דהיינו מה שלמטה מן היין ... וצ"ע".

(ב) תורת שבת (ס"ק ה') – "והת' שהביא התוס' שבת ... יראה כל בעל שכל שאינו אמת, שהרי על כל החבית כמו שהיא אנו מדיינין אם מותרת בטלטול, ואם גם אין יין רק בשולי החבית, הרי גם כל החבית נידון כבסיס ליין הזה, והרי החבית בסיס לאיסור ולהיתר".

(ג) קצות השלחן (סי' קי"ב ס"ק ב', עי' ס"ק כ' ד"ה והנה) – "כ' המשנ"ב בבה"ל ... וכן ראיתי במחז"ש סק"ו שמביא מתו"ש ... וגם בתוס' רעק"א ... וצ"ע דמה בכך שהיין אינו מגיע לפי החבית כיון דכל החבית כלי אחד הוא, איך שייך לחלק דמקצתו בסיס להיתר ומקצתו בסיס לאיסור, והרי בכלכלה מליאה פירות והאבן בתוכה דהוי בסיס לאיסור ולהיתר, נימא ג"כ דאותו צד שבכלכלה שאין שם פירות רק האבן יהיה בסיס להאבן בלבד, ובשלימא אם החבית הוי מכוסה בכיסוי עץ המיוחד לה, והאבן על הכיסוי ה' אפשר לומר דהכיסוי הוא בסיס רק להאבן, אבל באבן שעל פי החבית והיין בתוך החבית למטה מפיו, הרי שפיר הוי החבית בסיס לאו"ה, ואולי יש לחלק בין תוך הכלי לעובי דפנותיה מלמעלה, דבתוך הכלי אם מקצתו מחזיק היתר ומקצתו איסור הוי בסיס לאו"ה. אבל עובי הדפנות למעלה אם מונח עליהם איסור הוי בסיס לאיסור אע"פ שבתוך אויר הכלי מונח היתר, ושור"ר בפמ"ג מ"ז סק"א וז"ל מ"מ למעלה שם אין החבית משמשת ליין כ"א בצדדים ולמעלה ישמש רק להאבן הוי בסיס עכ"ל משמע דמחלק כמ"ש, ולפ"ז אם האבן הוא בתוך אויר החבית ומונח על דופני החבית מבפנים כגון שהחבית קצרה מלמטה ורחבה מלמעלה לא נעשית בסיס להאבן לבד רק לאו"ה וצ"ע, ובכלכלה פירות והאבן למעלה על דופני הכלכלה נעשית הכלכלה בסיס להאבן לטעם התו"ש כיון שפי הכלכלה למעלה לא נעשית בסיס להפירות רק להאבן ואסורה בטלטול: ואם הכלכלה מליאה פירות והאבן מונחת למעלה על דופני הכלכלה ועל הפירות עצמם מסתבר דהפירות ג"כ נעשו בסיס להאבן, ואם יש חור בכלכלה למטה ויכול לשמוט הפירות מן הכלכלה דרך החור אפ"ה אסור, אבל אם כוונתו היתה להניח האבן על דופני הכלכלה ואפילו לא הי' שם פירות היה מניח את האבן, אולי לא נעשו הפירות בסיס להאבן, ויכול לשמטם דרך התיר שבכלכלה וכמו במנורה העומדת על המפה שעל השלחן דמותר לטלטל המפה שלא נעשית בסיס להמנורה לפי שאין צריך לו שתהא המנורה על המפה אלא על השלחן כמ"ש בפנים ס"ז וצ"ע".

(ד) שבות יצחק (ח"א ריש עמ' ר"ז) – "וצ"ע בזה".

ו. כעין זה: מפה עליונה שעל השלחן, איזה חלק ממנה הוי בסיס.

1. אסור רק במקום העמדת הנרות.

(א) פמ"ג (ריש סי' ש"ט במש"ז) – "י"ל מקום העמדת הכר הוי בסיס ושאר מותר".

- (ב) דרך החיים (דיני מוקצה אות ל"ו).
 (ג) אשל אברהם (בוטשאטש, על סעי' ד' מהד"ת) – "שפשיטא שמה שאינו תחת המנורה לא נעשה בסיס לאיסור".
 (ד) הו"ד בארחות חיים (ס"ק ג').
 (ה) מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ט').
 (ו) ששכ"ה (פרק כ' סעי' ס' [דפ"ח, סעי' ס"ב], הע' ר"כ [דפ"ח, הע' רמ"ח]).
 2. נעשית כולה בסיס.
 (א) לבושי שרד (על ט"ז ס"ק א') – "ר"ל אותו חלק המפה שעל הלחם, וס"ל דכיון שעומדים הנרות על קצה אחד מהמפה נעשית כולה בסיס".
 (ב) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ג ד"ה אבל) – "שהט"ז תמה על אלו שמסלקין בין בליל שבת אחר הקידוש מהחלות וממקום שאוכלין עד הליכטער וכ"כ על מה שמסלקין למחר אחר שהנכרי נטל הליכטער".
 (ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ב) – "י"א שאם הניח על מפה מוקצה לא נאסר אלא מקום הנחת המוקצה ולא שאר המפה, ויש חולקים ואוסרים את כל המפה וכפי שנתבאר בשולחן, ומכיון שדעת המתירים נאמרה רק באופנים מסויימים אין לסמוך על כך להקל בדיני בסיס, ויש לאסור את כל המפה".
 3. מראי מקומות – חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ח), הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ר"מ [דפ"ח, הע' רע"ד], שולחן שלמה ס"ק י"ב, סי' ש"י ס"ק כ"ה, מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סוף סי' כ"ו), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ר"צ, הע' תכ"ה, הע' תק"י), מי מנחות (או"ח סי' כ"ה ד"ה ונראה), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ד).
 (א) שעה"צ (ס"ק כ"ד) – "משמע בפמ"ג דמפה עליונה אסור במקום העמדת המנורה ובלבו"ש משמע דט"ז מחמיר בכל המפה".
 ז. קשה: למ"ד שמחלקים המפה, איך מועיל הנחת חלה שתהיה המפה בסיס גם להיתר.
 1. י"ל: רק מפה עליונה יש לחלק, ולא מפה תחתונה. כיון עליונה יש ב' השתמשויות, משא"כ מפה תחתונה – שבות יצחק (ח"א עמ' ר"ו, "דדוקא המפה העליונה שהיה דרכם לחלקה בשימושה לב' דהיינו שבליילה לאחר הקידוש היו גוללים אותה עד מקום הנרות ולמחרת לאחר שהיה הא"י נוטל הנרות היו מסירים גם את חלק המפה שמתחת לנרות, בזה כיון שמשמש ע"י טלטול חלק מהמפה מבלי לטלטל חלקה השני, לכן חלוק דינם של ב' חלקי המפה, אך המפה התחתונה שאינה מתחלקת בשימושה, נידונה כאחת ונהיית כולה בסיס מחמת הנרות"). שלמי יהונתן (ס"ק י"א אות ה', "דדוקא גבי מפה עליונה שעיקר משמש לכיסוי החלות ועתה נטל חלק ממנה להיות בסיס לנרות שזה כשמוש נפרד ושונה מכל המפה בזה שייך לדון שחלק זה נידון כדבר בפ"ע, אכן כאשר כל שמוש המפה הוא להיות כבסיס מתחת לחפצי איסור והיתר בזה דנים אותה כחפץ אחד כיון שכל שמושה עתה הוא שמוש אחד").
 (א) לפי"ז, חלות לא מהני למפה עליונה, אבל מפה תחתונה כולה היא בסיס.
 (ב) אמנם עי' פמ"ג (מש"ז ס"ק א') שמשמע שחלות מועיל ג"כ למפה עליונה. וז"ל, "הנה מפה עליונה אם אין עלה כלים של היתר וכדומה, י"ל מקום העמדת הנר בסיס ושאר מותר לקפל".
 (ג) וכן עי' לשון הפמ"ג (סי' רע"ט מש"ז ס"ק ב'), שמשמע שייכול לקפל גם התחתונה. וז"ל, "מפה שהנר מונח עליו, יש לומר דמותר לכופלה, דלא נעשה בסיס כי אם במקום עמידה הצורך לאיסור, אבל מפה תחתונה או עליונה להסיר כולה מעל השולחן קשה קצת [להתיר להסירה]".
 2. י"ל, שנעשה בסיס רק אין איסור טלטול – שלמי יוסף (סי' תצ"ח, "אף שחצי השני נעשה בסיס, מ"מ אין איסור. דכל האיסור בסיס, זהו משום שע"ז מטלטל המוקצה, ועכשיו כבר נהיה מוקצה. אבל כאן שבחלק הזה של המפה אינו מטלטל את המוקצה, אינו נאסר. וממילא לפי"ז א"ש מאי דמועיל ששם דבר היתר, דע"י ששם דבר היתר הוה הכל בסיס גם לדבר המותר ... וכמו שהכל נהיה גם בסיס לדבר האסור ורק אין איסור טלטול אין בו").
 3. מראי מקומות.
 (א) חוט שני (ח"ג עמ' קע"ו ד"ה ונראה) – "בפמ"ג ... ונראה בביאור הדברים, דכשמעמידים נרות על המפה וכן מניחים שם חלות, דנים לאסור את מקום העמדת הנרות כיון שעומד כאן נרות, ובזה יש סברא לומר כיון דיש על השולחן גם היתר ומחמת הנרות יהיה אסור לסלק את המפה, בזה אמרינן שכל המפה נעשית בסיס להיתר ולאיסור דאין הנרות יכולים לאסור טלטול המפה כיון דנעשה בסיס לשניהם, אבל כשעומד על המפה רק הנרות בלי דבר היתר אי אפשר לאסור את כל המפה מחמת זה כיון דאפשר בקיפול המפה, ומחלקים בין מקום העמדת הנרות לשאר המפה".
 (ב) שלמי ניסן (אור השבת ח"ז ריש עמ' כ"א) – "י"ל דודאי המניח על שולחן וכדומה אמרינן דהכל נעשה בסיס וכמו דמשמע בסוגיא דמוכני, ורק במפה שמקצת אחרונים סברו דאינה חשובה בסיס כלל שהרי אין מניח המוקצה על המפה דוקא ועיקר כונתו להניח המוקצה על השולחן ורק יש כאן מפה בינתיים, ולכן לא חשיב כבסיס, ואף החולקין סברו דמ"מ מה שמשמש למוקצה חשיב בסיס אבל בעלמא כל שחלק מן החפץ מוקצה ובסיס, כל החפץ נעשה בסיס ואסור לטלטלו. ותדע לך דאף למאן דסבר דרק המקום שתחת הפמוטים נחשב לבסיס ואסור להזיזו, מ"מ אם הניח לחם על חלק אחר של המפה מבואר בפמ"ג דיכול לטלטל כל המפה, ולא אמרינן שההיתר מונח במקום אחד והאיסור במקום אחר. ודו"ק".
 ח. בקצות במפה היורדים מסביב לשולחן - לפי הלבושי שרד.
 1. מחמיר.
 (א) שבות יצחק (ח"א עמ' ר"ז) – "בקצות במפה היורדים מסביב לשולחן לדעת הלבושי שרד ... לדעתו עכ"פ צריך להזהר שלא לנענע קצות המפה בידי, דאף הם בכלל המפה שנעשתה בסיס לנרות ... ראוי לכאורה שישים עליה ככר קודם הדלקת הנרות, אף אם אינו צריך לטלטל השולחן, כדי שתהיה המפה בסיס לאיסור ולהיתר".
 (1) עי' לעיל, שהשבות יצחק ר"ל, שלכ"ע קצות המפה היא בסיס, כיון שהשימוש הוא כדי לכסות השולחן.

2. מיקל.

(א) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס הע' ק"ז) – "ולענ"ד אף ללבו"ש ... המפה היורדת בקצות השולחן שאינה יכולה לשמש כבסיס למנורה, ודאי שפקע ממנה שם בסיס ושרי".

3. מראי מקומות.

(א) שבת הקהתי (ח"ה סי' נ"ד אות א') – מפה התחתונה אינו בסיס "דאינו עשוי להחזיק הנרות אלא לעשוי לכסות השולחן ... וכן יש פוסקים דס"ל דאפילו אם נאמר דהמפה נעשה בסיס, היינו רק חלק המפה שתחת הנירות ולא כל המפה נעשה בסיס ... ולכן בשאלתינו יש להקל לאכול על השולחן שמפה פרוסה עליו, אע"ג דקרוב לודאי דיטלטל המפה".

ט. מחברת (note book), שכתוב בחלק ממנה.

4. עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות.

1. הגר"ח שליט"א (נחלי דעת ח"ד סוף עמ' ו') – "לפי שיטת רש"י שבת קמב: חבית בין חביות ורוצה ליטול מהחבית רק קצת יין, האם יהיה מותר ליטול בידיו את האבן שע"ג. תשובה: יתכן".

יד] מניח מוקצה על היתר רק לכניסת שבת.

א. ראשונים.

1. מיקל: אינו בסיס.

(א) ר"ת (דף נא. ד"ה או, ביצה דף ב. ד"ה וב"ה) – "אומר ר"ת דלא חשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת".

(ב) תוס' (ריש דף מד., דף קכג. ד"ה האי) – "דמניח על מנת ליטלה איירי אע"ג דכשכח דמי ...".

(ג) בעל התרומה (סי' רנ"ד ד"ה פרק נוטל).

(ד) סמ"ג (ל"ת ס"ה, כ"ד).

(ה) הג' מיימוניות (דפוס קוט', פרק כ"ה הל' י"ז).

(ו) יראים (סי' רע"ד, עי' תועפת ראם אות קנ"ה).

(ז) בעל המאור (דף כג., דף מז:).

(ח) הג' אשרי (סוף פרק ד').

(ט) מרדכי (סי' תל"ה).

2. מחמיר: הוי בסיס.

(א) רש"י (דף נא. ד"ה הרי).

(ב) רשב"א (דף נא. ד"ה הא דתניא טמן, ביצה דף ב. ד"ה וב"ה).

3. מראי מקומות – האגור (סי' תנ"ד).

ב. פוסקים.

1. מיקל: אינו בסיס.

(א) מור וקציעה (ד"ה ומ"מ, "ודעה זו עיקר ובלא"ה בשל דבריהם הולכין אחר המיקל").

2. מחמיר: הוי בסיס.

(א) עי' מחבר (סעי' ד', סתם וי"א הלכה כסתם).

(ב) עי' לבוש (סעי' ה').

(ג) עי' א"י (ס"ק ג'. עי' א"ר מובא לקמן) – "וראי להחמיר".

(ד) בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות י').

3. במקום פסידא יש להקל.

(א) ב"ח (סוף סי' רע"ז) – "ובפרט היכא דאיכא נמי פסידא טובא דמטפחת אין להחמיר כלל".

(ב) מג"א (ס"ק ז', סי' רע"ז ס"ק ח') – "ובמקום פסידא יש לסמוך על זה (ב"ח סימן רע"ז)".

(ג) א"ר (ס"ק י', סי' רע"ז ס"ק י') – "וי"א וכו'. משמע שראוי להחמיר כסברא ראשונה, אבל בסימן רע"ז ס"ק י"א כתבתי להקל בהפסד, וכן פסק אגודה [סי' קפ], ועיין ב"י ס"ס רנ"ט [סעיף ד - ה], וכ"כ רוקח סי' קל"ט".

(ד) תוס' שבת (סי' רע"ז ס"ק י"ג, סי' רע"ט ס"ק ד').

(ה) מחז"ש (סי' רע"ט סוף ס"ק ג').

(ו) גר"ז (סעי' ז', סי' רע"ז סעי' ו') – "במקום הפסד יש לסמוך".

(ז) דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות כ"ט, אות ל"ה).

(ח) ח"א (כלל מ"ה סעי' י"א, כלל ס"ז סעי' א' ס"ק ב', סעי' ד') – "לסמוך על זה במקום פסידא".

(ט) תפארת ישראל (לכלת שבת, כללי מוקצה אות ז' תנאי ב').

(י) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' ו').

(יא) עי' קיצור שו"ע (סי' פ"ט סעי' ב', אפשר משום יש מחמירים גבי נר) – "צורך גדול".

(יב) מ"ב (ס"ק כ"א) – "ובמקום פסידא יש לסמוך על דעה זו".

מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח) – "דבמקום פסידא סמכין על המקילין".

(יג) ערה"ש (סעי' ט') – ויש לסמוך על דיעה זו במקום הפסד [ב"ח ומג"א סק"ז].
 (יד) תורת שבת (סעי' ד', סי' שי"א ס"ק ג') – "ובמקום פסידא יש להתיר".
 (טו) קצות השלחן (סי' קי"ב סעי' ב') – "במקום הפסד יש לסמוך".
 (טז) כה"ח (ס"ק ל') – גם בשעת הדחק.
 (יז) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ד').
 (יח) אג"מ (או"ח ח"ד ריש סי' ע"ב) – "ופסק המג"א דבמקום פסידא יש לסמוך על שיטת התוס' להקל שמותר לנערו".
 (יט) ברית עולם (בסיס סעי' ו').
 (כ) ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ג [דפו"ח, סעי' נ"ה], פרק כ"ז הע' קנ"ב [דפו"ח, הע' קס"ד]).
 (כא) קצות השבת (פרק ו' הע' י"ט).
 (כב) טלטולי שבת (ריש עמ' קפ"ג).
 (כג) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ס"ה).
 (כד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"ג).
 (כה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ר"פ).

ג. רק הניעור בלבד מותר או גם טלטול מן הצד - למקילים.

1. רק הניעור בלבד.

(א) עי' תוס' (דף קכ"ג. ד"ה האי) – "שאינו ניטל ... דשרי לנער משום דאין מניח לכל השבת".
 (ב) רע"א (על סוף סעי' ד') – "מותר להטות ולנער בשבת. אבל מכל מקום אסור להגביה החביות היכי דצריך למקומה. כך נ"ל לדייק מדברי תוס' שבת דף קכ"ג ע"א ד"ה האי פיגול".
 (ג) מ"ב (ס"ק כ"א, בה"ל סעי' ד' ד"ה כדי, עי' סי' רע"ט סעי' ב' ד"ה אפילו) – "עיין בחידושי רע"א שמביא מדברי התוספות דמ"מ לא הוי כשוכח גמור דשם בצריך למקום החבית והכר מותר אפילו להגביה ממש עם דבר המוקצה וכדאיתא בס"ד משא"כ בזה אינו מותר בכל גווני רק הניעור בלבד וע"ש שמאריך בזה".
 (ד) חזו"א (או"ח סי' קנ"ו השמטות לסי' שי"א, עי' סי' מ"ח ס"ק י') – לשונו מובא לעיל.
 (ה) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ה' סעי' א').
 (ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ר"פ).
 (ז) ששכ"ה (פרק כ' הע' קצ"ה [דפו"ח, הע' רכ"ג], פרק כ"ז דפו"ח הע' קס"ד).
 2. מותר לצורך מקומו.
 (א) מטה יהודה (סי' רע"ט ס"ק ג' ד"ה וראיתי).
 (ב) בית מאיר (סי' ש"ט ד"ה הט"ז).
 (ג) גר"ז (סעי' ז') – "ולא נאסרו בטלטול ... או לטלטלן כמו שהן עם האבן והמעט שעליהם אם הוצרך למקומן".

ד. דעתו לסלק המוקצה בביה"ש של מוצ"ש.

1. הוי בסיס כמניחו שם לכל השבת – פמ"ג (א"א ס"ק ז'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג ס"ק י"ג), מ"ב (ס"ק כ"ב, "אם חשב לסלק בין השמשות הוי כמי שחשב על כל היום דביה"ש ספק לילה"), מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק י"ב, "דעתו ליטלם משם בביה"ש של מוצ"ש מ"מ הוי בסיס כמניחו כל השבת כי ביה"ש הוי ספק לילה ופשוט"), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ה' סעי' א').
 (א) טעם הדבר – האיר יוסף (מוקצה סי' מ"א ד"ה והנה שיטת), תורת המוקצה (עמ' רמ"ד ד"ה וצ"ע).

ה. לפי ר"ת: אם יש מוקצה על חפץ של התיר בעת כניסת שבת, ובדעתו ליקח המוקצה לזמן ולהחזירו אח"כ שם.

1. יש דין בסיס – שו"ת רע"א (סוף סי' כ"ב), הו"ד בארחות חיים (ס"ק ב'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ה' סעי' ב').

טו חפץ של חברו - רמ"א (סעיף ד').

א. הלכה.

1. מיקל, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו – אור זרוע (סוף סי' כ"ט, סי' פ"ו אות ג'), "דלאו כל כמיניה דאינש לאסור דבר של חברו שלא מדעתו", רמ"א (סעי' ד', דר"מ ס"ק ב'), "אם אדם הניח דבר מוקצה על של חברו, לא אמרינן דנעשה בסיס לדבר האסור, דאין אדם אוסר של חברו שלא מדעתו", מג"א (ס"ק ח'), גר"ו (סעי' י"א), חיי אדם (כלל ס"ז סעי' א' ס"ק ד'), "שיהיה מונח המוקצה על כלי שלו או על של חברו שנתן לו רשות. אבל אם הניח מוקצה שלו על כלי של חברו שלא ברשות, קיימא לן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' י'), קיצור שו"ע (סי' פ"ט סעי' ו'), ערוך לנר (סוכה דף מג: ד"ה תחת), מ"ב (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ו), בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות י'), פוסקים.
 2. מראי מקומות – ארחות חיים (ס"ק ד'), מגיה חי הר"ן (דף מד: הע' שע"ה).
 (א) אור זרוע (הל' ער"ש סוף סי' כ"ט, סי' פ"ו אות ג') – "נסתפק ריב"א זצ"ל אם יכול ראובן לבטל כלי של שמעון ע"י ששם בתוכו דבר מוקצה כגון ביצה וכיוצא בה ור"פ לולב וערבה משמע שמתבטל מהיכנו על ידי אחר גבי ההוא דפעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות של ערבה בע"ש והניחום בעזרה הכירו בהם בייתוס' ונטלום וכבשום תחת האבנים למחר הכירו בהם עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים וזקפום בצידי המזבח ופירש"י כהנים עמי הארץ שאינם יודעים שנעשו בסיס לדבר האסור [משמע דע"ה שמטום ולא ת"ח מפני שנתבטלו מהיכנו מזה אין ראייה כ"כ די"ל דהכי הוה עובדא ואפי' ת"ח היו יכולים לשומטם מפני שלא נתבטלו על מידי אחרייתו ומעשה שהיה כך היה]".

(ב) תוס' ישנים (ריש דף מד:) – "ובסוכה [נג:] דקאמר גבי מורביות וכו' ע"ש משמע דדוקא ע"י ע"ה אבל ת"ח לא היו עושין אף על גב דבייתוסין לא הניחו לדעתם לא חשיב כשכח א"נ ...".

(ג) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' קע"ה [דפו"ח, הע' ר"ב], מילואים, אמנם עי' שולחן שלמה ס"ק י"ד וז"ל) – "דכל שהבסיס הוא באופן שאי אפשר לנער שפיר נעשה בסיס גם אם אין זה שלו, וכמו"כ שפיר אמרין מיגו דאיתקצאי, והיינו משום דדוקא כשאפשר לנער אז אמרין דמעיקרא לא חל עליו שם בסיס משא"כ כשאי אפשר לנער ושפיר נעשה בסיס ממילא אמרין נמי מגו דאיתקצאי ודו"ק".

3. ארחות שבת (פרק י"ט הע' תכ"ד) – "מעשה באדם שהיה אחראי על מטבח של ישיבה שרצה למנוע לקיחה מהחמין [טשולנט] בליל שבת ולכן הניח נר דולק על הכיסוי של קדירת החמין כדי שימנעו מלהסיר את המכסה משום איסור טלטול מוקצה. ולכאורה בציוור זה נעשה המכסה בסיס לנר ואסור הוא בטלטול לכל השבת אף אחר שיכבה הנר משום דאמרין מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, ואף לשיטת ר"ת הסובר דמוקצה העתיד להנטל באמצע שבת לא משוי בסיס מ"מ בציוור זה הוי בסיס וכמבואר בבה"ל סי' רע"ט ס"א ד"ה אפילו. ורק לשיטת רש"י הנ"ל דף מט. אין הכיסוי נעשה בסיס כיון שעיקרו עומד לכיסוי הקדירה ולא להחזקת הנר, אולם צ"ע אם לסמוך על סברת רש"י לחוד, שרוב הראשונים לא כתבוהו, והמשנ"ב הביאה לענין מפת השולחן רק בתורת צירוף לשאר סברות [אמנם הב"י בס' רנ"ט הביא את דברי רש"י]. וכיון שכן נמצא שגם בהגיע שעת הסעודה לא יוכלו להסיר את המכסה, וא"כ מסתבר דבכה"ג אמרין דלאו כל כמיניה דהאחראי לעשות את כיסוי הקדירה לבסיס ולאסור את השימוש בחמין לכל השבת, וכמבואר לעיל סעיף רע"ז דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואף שהוא אחראי על המטבח מ"מ אין לו כח לעשות בסיס בכה"ג שמונע מהבחורים את סעודת השבת".

ב. אם עשה כן לטובת חבירו ומן הסתם ניחא ליה בזה.

1. נעשית הכלי בסיס.

(א) עי' מג"א (ס"ק ח') – "ונסתפק א"ז היכ' שהניח כלי תחת הנר ונפל הנר לתוכו ואח"כ נפל לחוץ או שנטל עכו"ם הנר מהכלי אם מותר לטלטל הכלי אח"כ אם לאו או אם ראובן לקח כלי של שמעון ושמעון תחת הנר ונפל הנר לתוכו אם יוכל לאסור כלי של שמעון לבטלו מהיכנו או לאו ואם שמעון הניח מעות על כר של ראובן כתב א"ז דלאו כל כמיניה לאסור על ראובן [פסקי מהר"ם] עכ"ל במרדכי ב' כירה וצ"ל דבמצעיתא מיירי כגון שהניח ראובן כלי שמעון תחת נר שמעון וא"כ מסתמא ניחא ליה שלא ישרף הבית ולכן נסתפק בו וצ"ע ובתוספות דף מ"ד ד"ה יש משמע לאיסור כיון שעושה לדעת חבירו עסי' של"ד סכ"ה ומ"ש סימן ש"י סעיף ז".

(ב) א"ר (ס"ק י"ב).

(ג) גר"ז (סעי' י"א).

(ד) חיי אדם (כלל ס"ז סעי' א' ס"ק ד') – "ומ"מ אם נתן ראובן מוקצה של שמעון בכלי של שמעון, הוי בסיס, דמסתמא ניחא ליה לשמעון שלא יבוא לידי הפסד".

(ה) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' י').

(ו) מ"ב (ס"ק כ"ז) – "אך אם עשה כן לטובת חבירו ומן הסתם ניחא ליה בזה כגון שנטל ראובן כלי והעמידו מבע"י תחת הנר בבית שמעון כדי שיפול הנר לתוכו ולא תהיה דליקה ונפל הנר לתוכו קודם ביה"ש והיה בתוכו עד אחר ביה"ש נעשית הכלי בסיס להנר ואסור לטלטלה כל השבת אף לאחר שנסתלק הנר".

(ז) בן איש חי (שנה ב' פר' יוגש אות י') – "אם הנחה זו שהניח המוקצה על הכר היתה לטובת חבירו בעל הכר, יש להחמיר, משום דאמרין מסתמא ניחא ליה בדבר זה שהוא לטובתו".

(ח) ושאר פוסקים - מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק כ"ב), כה"ת (ס"ק ל"ד), יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"ח), ברית עולם (בסיס סעי' י'), טלטולי שבת (עמ' קפ"ג), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"ט), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ז' סעי' א', כלל י"ז סעי' ב'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ו'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רע"ז).

1) "דאע"ג דאם היו הבעלים כאן, אפשר שהיו מניחים גם דבר שמותר בטלטול, כדי שלא יהפך לבסיס דבר האסור, מ"מ הואיל ולא היו כאן, שפיר ניחא להו גם בבסיס זה" – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' קע"ד [דפו"ח, הע' ר"א], שולחן שלמה ס"ק ט"ז), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שצ"ד).

2. "דבודאי ניחא ליה לחבריה ... צ"ע אם נעשה בסיס" – דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות ל').

3. אפשר, אם היה בדעתו לסלק אח"כ המוקצה בשבת נוכל לצרף בזה דעת ר"ת – דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות ל'), מ"ב (ס"ק כ"ז, "ובדה"ח מצדד דאם היה בדעתו לסלק אח"כ המוקצה בשבת נוכל לצרף בזה דעת הי"א"), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ה'), ברית עולם (בסיס סעי' י'), טלטולי שבת (פרק י"ד הע' י"ח), מגילת ספר (ענינים באו"ח סי' י"ב ד"ה עוד), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"ט).

ג. אבידה או גזילה בידו.

1. אין בידו לעשותם בסיס למוקצה – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ז' סעי' ב').

ד. שותפים: בסיס בכלי של שותפים.

1. מחמיר.

(א) עי' שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"ח) – "שותפים בחפץ ההיתר שהניח אחד מהם מוקצה על חפץ ההיתר, נראה שנאסר החפץ שהרי חלקו בודאי נאסר וכיון שא"א להפריד החפץ נאסר כולו בטלטול".

(ב) הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה ס"ק מ"ב אות א') – "המניח מוקצה על חפץ היתר שיש לו בזה שותפים נוספים, נעשה בסיס ואוסר בכך על כולם לטלטלו".
 (ג) הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ז').
 2. מראי מקומות.

(א) הגרש"ק שליט"א (מילי מעלייתא אות ל"ה) – "שאלה: חפץ של שותפים וא' מן השותפים הניח עליו דבר מוקצה שלא ברצון השותף השני האם נעשה בסיס. תשובה: אם יש לו רשות".
 (ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שצ"ה ד"ה יל"ע) – "יל"ע בחפץ של שותפים אם יכול האחד לעשותו בסיס או דגם זה בכלל הא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו [שורש הספק בזה הוא אם הא דאין אדם עושה דבר שאינו שלו לבסיס הוא משום חסרון הבעלות, והכא הוא בעלים, או דעיקר הכוונה בזה דרך הבעלים יכולים לייחד את החפץ לכל השבת להיותו משמש לחפץ אחר משא"כ אדם זר שאינו שליט בחפץ, ולגבי שותפין כל אחד זכאי להניח על החפץ את חפציו אך אין אחד רשאי לייחד את החפץ להחזקת דבר מוקצה באופן שימנע משותפו את טלטולו ואת השימוש בו לכל משך השבת]. שו"ר בקונטרס אהבת שלום שבסוף ספר מנחת שבת סוף אות ג' דמשמע דפשיטא ליה למהרש"ם דשותף יכול לעשות בסיס, ולכאורה מסתבר שצריך לדון כל מקרה לגופו עד כמה נחשב ייחוד החפץ להיות טפל למוקצה לכל השבת כשימוש סביר בחפץ השותפות".

ה. הפקר: בסיס בכלי של הפקר.

1. הוי בסיס – דעת תורה (סעי' ד' ד"ה דאין, ארחות חיים ס"ק ד'). שער מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ט' סעי' ב').
 2. מראי מקומות.
 (א) חוט שני (ח"ג עמ' קס"ד ד"ה צ"ע) – "צ"ע בדינא דבסיס, אם צריך להיות בעלים על החפץ כדי לעשות בסיס, או סגי בזה שאין מי שמעכב מלעשות בסיס, ונפ"ק לחפץ של הפקר שאין הוא הבעלים עליו ומ"מ אין מי שמעכב לעשותו בסיס, ומסתמא אפשר לעשות בסיס דכל שאין אחר מעכב עליו עשאו בסיס, ועדיין צ"ב".

ו. קטנים שעשו בסיס.

1. מיקל.

(א) עי' דעת תורה (סוף סעי' ד') – "ואם הניח קטן, עי' תוספת שבת בפתיחה לסי' ש"ח מדברי מג"א סי' מ"ב סק"ד [וז"ל התו"ש: ועוד כלל אחד אומר אני דבכל מקום שנזכר דמהני מחשבה לענין מוקצה, הן לאיסור הן להיתר, צריך שתדע דמיירי דוקא בגדול ולא בקטן, דקיי"ל קטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה, כדאיתא בחולין דף י"ב, וכה"ג כתב המג"א סימן מ"ב, מיהו אם הוא בן י"ג שנה ולא ידעין אם הביא ב' שערות, אז לענין איסור פשיטא דמהני, דחיישינן שמא נשרו, וגם לענין היתר אמרינן דחזקה שהביא ב' שערות, דבדרבנן אמרינן חזקה שהביא ב' שערות כדאיתא בסי' קצ"ט עכ"ל"].
 (ב) ששכ"ה (פרק כ' הע' קע"ג [דפו"ח, הע' קצ"ט]) – "דבקטן ודאי דלא מהני, כי אין לו מחשבה".
 (ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"ז) – "ואם קטן הניח המוקצה על ההיתר פשוט הדבר שדעתו לא אוסרת ולא חל דין בסיס".
 (ד) שער מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ז' סעי' ד').
 2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' שצ"ה) – "ולענין קטן עי' מנחת שבת סי' פ"ח ס"ק ס"ג שכתב דאין מחשבה לקטן, וכ"כ בספר דעת תורה סי' [ש"ט] [שי"ט] אות ד', ולכאורה נראה גם בזה שאם יש מגירה מיוחדת לקטן והוא מניח בה את חפציו הרי היא נעשית בסיס לדבר האסור משום שהאב מאפשר לו להניח חפציו שם כרצונו וה"ז כאילו הונח ע"ד האב, גם יש לדון דאפשר שאין זה בגדר מחשבה גרידא אלא כעין מחשבה הניכרת מתוך מעשיו, עיין בגמ' חולין י"ג, ועיין פמ"ג בפתיחה להלכות יו"ט פ"ג ח"ב אות א'".

ז. אשתו ובני ביתו שעשו בסיס.

1. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח סוף אות ה'), שער מצינונים בהלכה (סי' פ"ט ס"ק ה', קונ"א שם), ששכ"ה (פרק כ' הע' קע"ג [דפו"ח, הע' קצ"ט]), טלטולי שבת (פרק י"ד הע' ט"ז), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"ב), פתחי תשובות (אות ד'), שער מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ז' סעי' ד').
 (א) מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק כ"ב) – "ויש לעיין באם הניחה אשתו דבר מוקצה על כלי שלו שלא מדעתו ושלא לשום כוונת איזה טובה האם נעשה הכלי בסיס עי"ז גם לבעלה ולשאר ב"ב. וכמו כן יש להסתפק באם אחד מבניו הניחו המוקצה על כלי שלו, אם נעשה בסיס עי"ז גם לאביהם".
 (ב) דעת תורה (סעי' ד' ד"ה הרב, קונ' אהבת שלום ס"ק ג' סוף ספר מנחת שבת) – "הרב בעל מנחת שבת בסי' פ"ט סק"ב נסתפק בהניחה אשתו של בעל הכלי דבר מוקצה על כלי, אי נאסר הכלי משום בסיס, או דגם בכה"ג אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ע"ש. והנה בירושלמי פ"ה דכלאים הלכה ה' מבואר דפועל שקיים כלאים לטובת בעה"ב נאסרו לכל, אפי' לר"ש דס"ל אין אדם מקדש דבר שאינו שלו ע"ש. הרי דפועל שעשה בשביל בעה"ב הוי כשלו, ומכ"ש באשתו. מיהו כ"ז אם נעשה לצורך הבעלים, אבל אם לא עשתה לצורך הבעל, אף דיד אשה כיד בעלה, הרי מבואר ברשב"א קידושין כ"ג בהא דיד עבד כיד רבו, דדוקא לזכותו ולא לחובתו ע"ש, והא דאמרינן בב"מ צ"ו א. ושם צ"ט ב. גם לחובתו יד עבד כיד רבו, כבר כתבו האחרונים דהתם הטעם משום דלעת עתה אינו חוב, כעין מ"ש הר"ן פ"ד דגיטין גבי פרוזבול. ועוד, הרי מבואר באס"ז לב"מ צ"ו שם בשם הראב"ד דדוקא בממונא יד עבד כיד רבו ולא באיסורא ... וה"נ לענין יד אשתו [כיד בעלה צ"ל דדוקא לענין ממונא ולא לאיסורא]. ואף דלענין אין אדם חוטא ולא לו קיי"ל דאשתו כגופו, כדאיתא בבכורות ל"ה ב', מ"מ אין בידה לאסור את של בעלה. ואם הניחה על דבר שהוא מנכסי מלוג שלה ... ועכ"פ בנכסי מלוג כשותפות דמא ... ואם הניחה האשה דבר מוקצה על מאכל שהיא

ניזונת בו, דהא גם אוכלין נעשין בסיס, כמ"ש המג"א סי' ש"א סקכ"ג, וסי' ש"ח סקנ"א, נראה דהאשה יכולה לאסור, דהוי כשותף".

(ג) רב פעלים (ח"ד יסודי ישרים סי' ה') – "מ"ש רז"ל המניח אוכל תחת המטה ששורה עליו רוח רעה. ואמרתי אם הניח אדם אוכל של חבירו תחת המטה שלא בידיעתו וזה המניח הוא איש זר **שאינו בנו ולא אשתו ולא עבדו** של בעל האוכל כדי שנאמר ידם כידו אין שורה עליו רוח רעה האמור על אוכל המונח תחת המטה ע"ד שאמרו אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

(ד) הגר"ש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ"ה הע' י', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ג) – "והנה אם נתן לאשתו ובני ביתו כלי קטן לשימוש בהם כרוצנם, א"כ הם יכולים לאוסרו מדין מוקצה כל זמן שמשתמשים בו, כיון שניתן להם לשימושם, ולכן כל זמן שבעה"ב נותן להם לשימוש לדעתם, ואין הוא רגיל להשתמש בו, כגון כרית שמשתמשים בה למיטותיהם, אע"פ שאינו מקנה להם אותה, אף הם אוסרים אותה, וכ"ש בספרי לימוד וקריאה, או משחקים שברשותם. אבל אם הוא דבר שבעה"ב עצמו רגיל להשתמש בו, ולא נתן להם כלל הכלי לשימוש, לאו כל כמיניה לאסור עליו, אפילו אשתו ובני בית".

(ה) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ו', עמ' קנ"ה) – "אשה או ילדים שהניחו מוקצה על איזה דבר, אם הוא דבר שמסור ברשותם, מיקרי שעשו ע"ד בעל הבית והוי בסיס, ואם לאו אינו נעשה בסיס".

(ו) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ' טור ג') – "שאלה: יש להסתפק, בקטן שהניח מוקצה על דבר היתר לדעת אביו, האם יש בכוחו לאסור מטעם בסיס לאיסור. והנה בתוספת שבת בפתיחה (לסי' ש"ח) דעתו שקטן אין בכוחו לאסור משום בסיס, אבל לא נתבאר שם אם גם בהניחו לדעת אביו או לבקשת אביו, וצ"ע. ואמנם במ"ב (סי' ש"ט ס"ק כ"ז) כ' באחד שמניח מוקצה על חפץ של חבירו, דאם עשה כן לטובת חבירו, ומן הסתם ניחא ליה בזה, נעשה הכלי בסיס לאיסור, ואסור לטלטלה כל השבת, יעו"ש, ולכא' מה לי חבירו מה לי בנו הקטן, או"ד בעי' מחשבת גדול, וצ"ע. תשובה: אם ניחא לאביו נאסר. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ה)".

(ז) אור יצחק (ח"א או"ח סי' קנ"ז) – "אשה שהניחה דבר מוקצה על חפץ בעלה או להפך, האם שייך למימר דלא נעשה בסיס דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. תשובה: לענ"ד כל מקרה יש לדון לגופו, אם בעלה נתן לה רשות ועל דעתו הניחתו שם או לא".

(ח) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ז טור א') – "אשה או ילדים שהניחו מוקצה על איזה דבר, אם הוא דבר שמסור ברשותם לעשות, מיקרי שעשו על דעת בעל הבית והוי בסיס, ואם לאו אינו בסיס".

(ט) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ז טור א') – "אשה או ילדים שהניחו מוקצה על איזה דבר, אם הוא דבר שמסור ברשותם לעשות, מיקרי שעשו על דעת בעל הבית והוי בסיס, ואם לאו אינו בסיס".

(י) הגר"ש דבליצק זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ז טור ב') – "דאשה או ילדים שהניחו מוקצה על איזה דבר, לכאורה נעשה בסיס לדבר האסור, ולא אמרינן בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כיון דהם בני בית, והיה מותר להם להשתמש בזה".

(יא) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"ז) – "יש אומרים שאפילו אשתו או אחד מבני ביתו לא יכולים לאסור הבסיס בלא דעת הבעלים".

(יב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ה') – "ואפי' אשתו או א' מבני ביתו אין יכולים לאסור חפץ בעה"ב אא"כ בחפצים הניתנים להם לשימוש".

(יג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שצ"ה) – "עיי' בספר מנחת שבת סי' פ"ט ס"ק כ"ב שמסתפק בדין אשה או שאר בני הבית שהניחו דברי מוקצה על חפצי הבעל. ועיי"ש שהביא מספר אהבת שלום למהרש"ם שכתב להבחין בין אם החפץ של הבעל או של נכסי מלוג. ולולא דבריהם היה מקום לומר דלא אזלינן בזה בתר הבעלות הממונית אלא בתר הרגלי השימוש, ולכן חפצים המיוחדים לשימוש כגון סטנדר וכיוצ"ב מסתבר שאין האשה אוסרת, שכן בסתמא האיש הוא הקובע אילו חפצים יהיו מונחים שם, וכן אפשר שאין האיש אוסר חפצים המיוחדים לשימוש אשתו אף אם הם שייכים לו מצד דיני הממון הואיל והוא מאפשר לה להחליט כיצד להשתמש בחפצים אלו. ולגבי חפצים המיוחדים לשניהם הרי זה כעין חפץ של שני שותפים שיבואר דינו להלן בסמוך ...".

ח. אורחים.

1. תוס' רע"א (דמאי פרק ז' משנה ב' אות ע"א) – "ואף להפוסקים דבשבת נעשה ג"כ בסיס. הא א"י לעשות בסיס כלי של חבירו כמ"ש המג"א (סס"י ש"ט) והכא הא הכוס של ע"ה".

2. שעה"צ (סי' שכ"ה ס"ק א') – "ואין לאסור מפני שיטלטל הישראל הכוס שיש בו פרוורי פת ששרה אינו יהודי בין דנאסר בשתייתו, דלא נעשה בסיס, דהפרורין בטלי להכוס".

3. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' שצ"ה) – "ולענין אורח שהניח חפצי מוקצה ע"ג חפצי בעל הבית לכאורה הדבר תלוי אם בעה"ב מסכים לכך או שאין דעתו נוחה מזה, שאם אין לבעה"ב קפידא בזה ויש רשות לאורח לעשות זאת הרי הוא עושה את חפצי בעה"ב לבסיס, ואם אין דעת בעה"ב נוחה מזה אין חפציו נעשין בסיס. ועיי' תוס' רע"א למשניות דמאי פ"ז מ"ב שנקט דאורח המתארח אצל ע"ה ומפריש מהיין תרומת מעשר [שהיא מוקצה משום שהיא תרומה טמאה] אינו עושה את הכוס לבסיס לדבר האסור כיון שאין הכוס שלו, ותמה מכח זה על הירושלמי שהקשה שיש בזה איסור טלטול מוקצה. ונקט רע"א דאין דעת בעה"ב נוחה מזה שהאורח עושה את הכוס שלו לבסיס למוקצה".

ט. בחורי ישיבה הניח מוקצה על רכוש הישיבה: סטנדר וכדו'.

1. מחמיר.

(א) הגר"ח"ק שליט"א (נזר החיים עמ' קפ"ד אות ע') – "האם בחור בישיבה שהניח דבר מוקצה על סטנדר אוסרו על כולם מדין בסיס לדבר האסור, הואיל ויש לו זכות השתמשות בסטנדר חשיב כשלו ואסור, או דילמא בעינן שיהיה שלו ממש כדי לאסור, ובכגון דא אמרינן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. תשובה: מסתבר דאוסר".

2. מיקל, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

(א) שבט הלוי (מבית לוי ח"ה עמ' כ"ב אות כ"ה, ח"ט עמ' נ"ד אות י"ט, מ"ב למעשה ס"ק מ"ב אות ב'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ז' סעי' ה) – "בחור המניח על מיטתו שבפנימיה חפץ מוקצה מערב שבת, מיטתו נאסרת מדין בסיס, דכיון שהיא מושלת לו, הרי היא כשלו ויכול לאוסרה. אבל אם הניח מוקצה על השולחן או על הסטנדר הנמצאים בביהמ"ד, אינו יכול לאוסרם, משום שאינם מושלים לו באופן פרטי".

(ב) חוט שני (ח"ג עמ' קנ"ו ס"ק ט') – "סטנדר שנמצא במקום ציבורי כמו בית הכנסת או ישיבה, אע"פ שיש לו רשות בשעת השימוש בו להניח שם את חפציו, מ"מ מסתברא דהציבור מקפידין שלא ישאירו שם אח"כ חפצים, א"כ אף אם הניחם על דעת שישארו בשבת הוי כשכח כלפי הציבור, ואינו נעשה בסיס, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

(ג) הגר"ע אויערבאך שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ז ריש טור ב').

(ד) הגר"א קופשיץ שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ז ריש טור ב').

(ה) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שצ"ה) – "ולענין בחורים בישיבה נראה שאם בחור הניח דברי מוקצה [כגון כלים אסורים בטלטול או קליפות וכיוצא] על גבי סטנדר לא חל בזה דין בסיס, והטעם משום שאין בידו לייחד את הסטנדר לדברי מוקצה לכל השבת שהרי הוא שייך לכלל בני הישיבה ולא נועד להיות מיוחד בשבת לתשמיש כזה כלל. ולגבי דבר מוקצה שהונח ע"ג השולחן או הכסאות בחדר בו ישנים הבחורים נראה שדינם כשותפים, שנתבאר דינם לעיל בהערה זו".

3. מראי מקומות.

(א) הגר"ש דבליצקין זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ז טור ב') – "ויל"ע אם בחור בישיבה יכול לאסור סטנדר או כסא וכדו', דיש לומר שלא על דעת זה נתנו לו להשתמש בזה".

י. **בסיס שהסירו ממנו המוקצה, ונתערב באחרים:** כגון שהניח נרות שבת על כסא, לאחר הסעודה בא העובד לסדר את המקום, והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערבו הכסאות.

1. אורח ישראל (סי' כ"ה) – "בע"ש לפני כניסת השבת, שמו קופה של צדקה מליאה מעות, על צלחת, והניחו אותם על המזנון, ובלייל ש"ק סדרה ילדה קטנה את השולחן, ונדמה לה שיחסר צלחות, ולקחה הצלחת שהקופה היתה מונחת עלי' והורידה הקופה, וערבבה צלחת זו עם שאר הצלחות, והשאלה אם צלחת זו אוסרת כל הצלחות להשתמש בהם בש"ק מטעם דשיל"מ, או שהיא בטילה ברוב, וכן מותר להשתמש בצלחות. תשובה: יש מקום להתיר להשתמש בצלחות. דהצלחת שהוא בסיס לדבר האסור, כיון שאינו ניכר בטל באחרים, זהו לש"י הצל"ח, אבל מהש"ך אפשר להוכיח שזה לא בטיל דהוי דשיל"מ וגם דבר שבמנין אפשר שחל על הצלחת, והמחמיר יחמיר גם בזה...".

2. הגריש"א זצ"ל (זרע שמואל תערובות הע' קנ"ט) – "ישמעתי מרי"ב של' שהיה מעשה שהנשים הדליקו נרות על כסאות ונמצא שהכסאות הם בסיס לדבר אסור. וביום השבת נמצא שהפועלים הסירו הנרות וערבבו הכסאות עם אחרים. שלמעשה ר' אלישיב של' מסופק בדין זה אם בסיס לדבר אסור נחשב כאיסור מחמת עצמה, וא"כ אסור להשתמש בכל הכסאות שדבר שבמנין הוא".

3. חוט שני (ח"ג עמ' קנ"ו ד"ה מעשה) – "מעשה בבחור שהניח נרות שבת על כסא בחדר אוכל של הישיבה [וה"ה מצוי בבתי מלון וכיוצא] והרי הכסא בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלו ממקום למקום, ואח"כ נתערבו הכסאות זה בזה, יש לעיין אם מותר להשתמש בכסאות דהא אחד מהם אסור בטלטול משום בסיס ... ונראה שאם הנהלת הישיבה לא נתנה לו רשות לעשות את הכסא בסיס לאיסור לכל השבת שהרי הכסא עומד לשימוש גם בשבת, ומסתמא כך הוא דאין לו רשות לאסור את הכסא בטלטול כל השבת, מ"מ יש להתיר לטלטלו כיון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואיסור טלטול בסיס תלוי בדעתו שדוקא אם הניח מדעת נעשה בסיס אבל בשכח אינו נעשה בסיס. ואם הניח נרות על כסא שבביתו ואח"כ נתערבו הכסאות, נראה דלא אמרינן שהכסא בטל ברוב הכסאות של היתר, כיון שהכסא הוא דבר חשוב ואינו בטל".

4. מגילת ספר (ענינים באו"ח, סי' י"ב ד"ה ועדיין) – "מעשה באחד שערך שמחה משפחתית ושכר אולם לשבת, ובע"ש הדליקו האורחים את הפמוטות על אחד הכסאות, ובלייל שבת לאחר הסעודה בא הנכרי העובד שם לסדר את המקום והסיר את הפמוטות מהכסא ונתערב הכסא בין יתר הכסאות, ונתעוררה שאלה האם מותר לטלטל את הכסאות היות ומעורב בהם כסא אחד שנעשה בסיס לדבר האסור, ואין לומר דאותו כסא בטל ברוב, שהרי ביצה שנולדה ביו"ט ונתערבה באלף כולן אסורות דהוי דבר שיש לו מתירין, והוא הדין הכא ... יש לדון דאינו בטל מטעם אחר, דהרי כסא הוא דבר שבמנין, ותמיד נמכר הוא רק במנין, והוי 'את שדרכו להמנות' ולדעת הרמ"א בסי' ק"י סעיף א' אינו בטל, וא"כ כל הכסאות אסורים בשימוש ... ואשר יראה לצדד להתיר בשאלה זו, דמאחר והרגילות שהנכרי בא ומסדר את המקום הוי כדעתו ליטלו באמצע השבת, ולדעת ר"ת אינו נעשה בסיס אלא"כ דעתו שיהיה מונח שם כל השבת ולא כשדעתו ליטלו באמצע השבת, ובאמת רש"י חולק על כך ולדעתו סגי במה שהיה מונח שם בכניסת השבת, אבל במקום הפסד וצורך יש להקל לסמוך על שיטת ר"ת, וכמבואר כל זה בשו"ע סי' ש"ט סעיף ד' ובמ"ב שם ס"ק כ"א בשם האחרונים, ואף שלא היתה מחשבה מפורשת לכך בשעה שהניחו, מ"מ אם דרכו בכך זה נחשב כאילו דעתו ליטלו, וכמבואר במ"ב שם ובשעה"צ ס"ק כ"ח שלכן הקדירה לא נעשית בסיס לגיזי הצמר הואיל והרגילות לנערם, ועיין כעין זה גם בסי' רע"ט סעיף ד' ברמ"א שם דהואיל והנכרי רגיל לטלטל את הנר הוי כאילו התנה מתחילה לטלטלו. עוד יש לצדד בזה, הואיל והכסאות אינם של בעלי השמחה אלא של בעל האולם, שהרי אינו ממש שכור להם אלא בעל האולם ופועליו עומדים ומשמישים אותם, ומבואר ברמ"א סי' ש"ט סעיף ד' שאם הניח דבר מוקצה על של חבירו לא אמרינן דנעשה בסיס דאין אדם אוסר דבר של חבירו שלא מדעתו, ואף שכאן מן הסתם נוח לו לבעל האולם שיעשו כן, ובפרט אם היה נוכח שם ושתק, מ"מ עיין במ"ב שם ס"ק כ"ז שבאופן כזה ודאי שיש להקל ולסמוך על שיטת ר"ת שאם דעתו לסלקו באמצע השבת אינו נעשה בסיס, ובפרט שנראה שודאי לא נוח לו שיניחו באופן כזה שיוכל להתערב עם שאר הכסאות ויצטרך לטרוח ולהביא אחרים, זה מה שיש לצדד להתיר בנידון זה. וחכם אחד העיר דיש להסתפק אם שכרו האולם רק לליל שבת, ואז זה ממש שכור להם לכל דבר, האם יש בכוחם לעשות בסיס, והאם שייך לומר בזה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולא מבעי לדעת ר"ת שצריך שיהיה בסיס לכל השבת

א"כ פשוט שמאחר ולמחרת לא יהיה שלו ואין בכוחו לאסור לכל השבת גם בתחילת השבת לא נעשה בסיס, אלא גם להחולקים וסוברים שאם מונח בכניסת השבת נאסר לכל השבת, מ"מ יש לומר דאם במשך השבת לא יהיה הבסיס שלו שייך בזה הכלל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואינו יכול לעשות בסיס ולאסור לכל השבת, כיון שבהמשך השבת לא יהיה הבסיס שלו, וצ"ע ב"ב".

5. אמרות משה (ח"ג סי' ח', בתוך ס' אגרות ורשימות קהלות יעקב ח"ב) – "במי שהניח נ"ח על כסא בע"ש, ובא נכרי וסילקו ועירבו עם שאר הכסאות, אם נאסרו מדין דשיל"מ ... ואפי' להנוב"ל דל"ש בכה"ג דשיל"מ. מ"מ ייאסר מדין דבר שבמנין, דכסאות נמכרים במנין. די"ל דכסאות משומשים נמכרים לפעמים באומד. וצ"ב היטב המציאות כמוכן, אך לפי הנשמע מזולזל מאד מחיר חפצים משומשים, ולפעמים זורקים רהיטים משומשים לרחוב ואף שהם במצב טוב כידוע. [וכ"ש בגדים וכדומה שאין להם בזמנינו שויות כלל למכירה כמדו', ויתכן דגם כלי בישול משומשים כן, ונפ"מ שאם יהיו בסיס למוקצה ויתערבו באחרים לא יהי' חשש מדין דבר שבמנין, כלל. וכ"ז צ"ב]. והנה יסוד חומרת דבר שבמנין הוא משום דהוי דבר חשוב (וכמו חתיכה הראויה להתכבד וכו') והנה ראיתי בערוה"ש (בשם הפמ"ג) סי' ק"י דין ח' שכתב בזה דאם יש ספק אם הוא דבר חשוב או לא, הולכין בספיקו להקל, ואין זה ספק דחסרון ידיעה כיון שהחשיבות אינו שוה בכל בני אדם, יש שדבר קטן חשוב אצלו, ויש שגם דבר גדול אין לו חשיבות, ומי יוכל להכריע רצון רוב בני אדם. ולכך הוי ספק גמור וע"ש. ונפ"מ בזה שאם יש ממש בדברינו (לצדד להקל בדברים משומשים), א"כ ה"נ במקום ספק המציאות יתכן להקל בזה, וכדברי הפמ"ג הנ"ל".

6. משנת יוסף (ח"ה סי' ע"ו אות ה') – "עכ"פ כל צירופי ההיתרים הנ"ל מועילים להתיר הכסאות בטלטול".

7. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ד) – "ומעשה בבית מלון שאחד האורחים הניח מנורת חנוכה על גבי כסא ברשות הנהלת המלון ולאחר שכבו הנרות הסירו המלצרים הנכרים את המנורה מעל גבי הכסא [והיה ידוע מתחילה שהם עתידים לעשות זאת] והשיבו את הכסא למקומו ונתערב בין שאר הכסאות. ולכאול' הכסא הנ"ל אסור בטלטול לכל השבת מטעם בסיס לדבר האסור, וא"כ יש לדון ולאסור את כל הכסאות בטלטול משום שמעורב בהם כסא האסור בטלטול, והרי זה בכלל דבר שבמנין שאינו בטל ברוב. וכן הוי דבר שיש לו מתירין [פרט לשיטת הצ"ח דל"א דשיל"מ בענין טלטול כלי, שאדם יכול לטלטלו כמה פעמים בין בשבת ובין בחול]. אמנם למעשה נראה להתיר זאת, דכיון שאין אפשרות להושיב את אורחי המלון במקום אחר הרי זה כמקום פסידא ואפשר לסמוך בזה על שיטת ר"ת הסובר שאין בכה"ג דין בסיס הואיל ודבר המוקצה היה עומד להנטל באמצע השבת".

8. קונ' משנת אהרן (מוקצה, פרק ז' סעי' כ"ה) – "אמנם כשהניחו מנורה על גבי כסא באולם, ונפל ונתערב בשאר הכסאות, אין לאסור את הכסאות בטלטול".

9. וישמע משה (פר' פנחס תשע"ח עמ' ג') – "הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א כתב לי: הדבר תלוי בפלוגתא הצ"ח ושאר פוסקים שהובא בפתחי תשובה [יו"ד] סי' ק"ב סק"ו ודרכי תשובה שם סק"ז ושדי למד כללים מערכת ד' אות פ"ו, ולמעשה במקום צורך גדול יש מקום לסמוך על המקילים ... ששאלתי לפני הגר"ש אלישיב זצוק"ל ... ותחילה השיב הגר"ש אלישיב שהוא דשיל"מ ואסור בשימוש משום מוקצה. וכששאלתי האם אפשר לסמוך על סברת הצ"ח להקל בזה, השיב לי שבשעת החק אפשר לסמוך על הצ"ח להקל. עוד שאלתי את הגר"ש אלישיב האם אין לחוש כאן לדבר שבמנין שאינו בטל, וע"ז לא תועיל סברת הצ"ח. והשיב שכסא אינו בגדר דבר שבמנין, דדוקא דבר שאין דרך למוכרו אחד אחד, אלא מוכרים כמה ביחד ומונים אותו ומשלמים לפי המנין, נמצא שהמנין מוכיח על חשיבותם שהם ראויים למנותם בשעת המכירה. אבל דבר שדרך למוכרו אחד אחד, אף שכשקונה חמש המוכר מחייב אותו כפי המנין שלקח, מכל מקום אין מנין זה מורה על חשיבותו של הדבר, ואין לו דין דבר שבמנין. ושאלתי א"כ מדוע בעלי חיים אינם בטלים והרי הם נמכרים אחד אחד וא"כ אינם בגדר דבר שבמנין. והשיב לי שבעלי חיים יש להם חשיבות מיוחדת מחמת חיותם וזו הסיבה שאינם בטלים ולא מחמת המנין. ושאלתי הרי הש"ך ביו"ד (סימן קי סק"ג) כותב שהטעם שבעלי חיים אינם בטלים הוא משום דבר שבמנין, והשיב בביטול דבדואי כונת הש"ך היא בצירוף הסברא שבעלי חיים אינם בטלים מחמת חשיבותם ולא משום דבר שבמנין גרידא. וכעת זכיתי להיכנס לפני חתנו הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א וסיפרתי לו אודות כל המשא ומתן הנ"ל עם הגר"ש אלישיב, ודנתי שכמו כן יש להקל בנידון דידן שאף שהכסא נתערב בשאר הכסאות אין לאסור את כולם בשימוש דמצד דשיל"מ יש להקל בשעת הדחק מחמת סברת הצ"ח ומצד דבר שבמנין לא שייך כלל לאסור. והשיב לי דמכיון שכבר הורה זקן ה"ה מו"ח צוק"ל הרי הוא מסכים לדבריו למעשה להקל בשעת הדחק כדברי הצ"ח, ומכיון שייגרם צער לשכן אם ייאסר עליו השימוש בכסאות בשבת יש להקל. והגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א נקט ג"כ להקל כדברי מו"ח הגר"ש אלישיב זצוק"ל ... והגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א אמר לי שהוא זוכר שעיר התורה בני ברק רעשה כשנתפרסם הפסק של הגר"ש אלישיב שכסא אינו בגדר דבר שבמנין. ומכל מקום למעשה יש להקל בדבר במקום הדחק. והגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א אמר לי שאף הגר"ש אלישיב לא היקל שם אלא בכמה צירופים וביניהם שהכסאות היו של בעלי האולם ולא של בעלי השמחה שהניחו על גביהם את הנרות, וי"ש שלא נעשו כלל בסיס דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אבל בנידון דידן שבעל הכסא הוא שהניח עליו את המוקצה אין להקל גם לדעת הגר"ש אלישיב. והסכים עמו הגאון רבי נפתלי נוסבויים שליט"א. והגאון רבי משה שאול קליין שליט"א נקט למעשה דיש להקל כדעת הצ"ח דאין דין דשיל"מ במקום טלטול מוקצה".

10. הסוגיות.

- (א) מצד דבר שיש לו מתירים - עי' יו"ד סי' ק"ב, לשיטות ומראי מקומות.
- (ב) מצד דבר שבמנין - עי' יו"ד סי' ק"י סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
- (ג) לפי שיטת הספר התרומה - עי' סי' רע"ט סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

טז] מניח איסור: גדרו.

א. ערב שבת: סתם דעת.

1. דינו כמניח.

(א) תרה"ד (ח"ב סי' קצ"ג) – "הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת".

- (ב) עי' מ"ב (ס"ק י"ח, שעה"צ ס"ק כ') – "אמנם מלשון הרמב"ם משמע יותר כדעת מהרא"י דסתמא מהני על כל פנים בערב שבת".
 2. דינו כשכח.
 (א) ב"י (ס"ק ד').
 (ב) ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ג [דפו"ח, סעי' נ"ח], עי' הע' קפ"ח [דפו"ח, הע' רט"ז]).
 (ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"א) – "מחלוקת באיסור דרבנן לכאורה אפשר להקל".
 (ד) טלטולי שבת (עמ' קע"ח).
 (ה) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ז) – "שהוא ספק במוקצה שדרבנן, וא"כ נמצא להקל".
 3. "שבע"ש משעה שכבר מסדר את ביתו לצורך שבת כל דעת נחשבת כדעת מפורשת וחל דין בסיס" – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ב').
 (א) לא נראה מסתימת הפוסקים.
 4. מיד לפני שבת, לכו"ע דינו כמניח – הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ח, "שגם הב"י מודה הכא").
 5. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ח).

ב. דעתו להניח לכל השבת, ואח"כ נמלך בדעתו ושוב שכח שם: אם הולך אחר תחילת דעתו אם מעשה, או רק סוף דעתו.
 1. דינו כשכח – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"ג, הע' שם, ששכ"ה פרק כ' הע' קע"ח [דפו"ח, הע' ר"ה]), הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ"ה סוף הע' י"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ח), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ג'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ב' סעי' ב'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ח'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רע"ג), פסקי תשובות (דפו"ח הע' כ"ה).

ג. אם דעתו להניח לכל השבת, ואח"כ נמלך בדעתו, אלא שאינו יכול להסירו.

1. דינו כשכח.
 (א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ד').
 2. דינו כמניח.
 (א) עי' חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ב' [עמ' קנ"ה]) – "ואם הניח מדעת שישאר שם בשבת, וסמוך לחשיכה לכניסת השבת נמלך אלא שאינו יכול להסירו משם כיון שאינו נמצא במקום ההוא, משמע נמי דלא מיקרי שכח".
 (ב) פסקי תשובות (דפו"ח הע' כ"ה).

ד. שכח, ואח"כ קודם שבת יש בדעתו להניח.

1. דינו כמניח – ישועות יעקב (ס"ק ב'), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ד).

ה. נזכר סמוך לשבת שמונח המוקצה.

1. חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ב', עמ' קנ"ה) – "אם נזכר שמונח המוקצה סמוך לשבת ויכול להורידו, משמע דאם אינו מורידו הוי בסיס דזה לא מיקרי שכח, אמנם אם הוא במקום שאינו יכול להורידו הוי שכח".

ו. שכח שהוא שבת.

1. דינו כמניח.
 (א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות א' [עמ' קנ"ה]) – "נראה דאם שכח שהוא שבת, והניח מערב שבת על איזה דבר, י"ל דהוי בסיס כיון דמ"מ הרי הניח מרצונו את החפץ במקום הזה, ואע"פ שאינו יודע שמבטל עכשיו את הדבר להמוקצה, מפני שלא צריך ידיעה שמבטלו מטלטול אלא ההקצאה ממילא נעשית, ולא דמי להניח בסתמא בערב שבת דהתם אמרינן דעל יום השבת לא הניח".

ז. חשב בטעות שאין הבסיס נאסר בטלטול.

1. דינו כמניח.
 (א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' כ"ב [דפו"ח, סעי' כ"ג]) – "בסיס לדבר האסור בשעת בין-השמשות, שלא הסיח דעתו ממנו, בחושבו - בטעות - שאין הבסיס נאסר בטלטול, הרי הבסיס נשאר באיסורו ואסור בטלטול גם אם האיסור הוסר ממנו במשך היום (על-ידי נכרי וכדו)".
 2. מראי מקומות.
 (א) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ב' סעי' ה') – "יש ספק בזה".
 (ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ח) – "אם אדם הניח בכוונה דבר מוקצה ע"ג בסיס ובשבת נזכר שעשיית החפץ לבסיס אינה רצויה לו ואילו היה זוכר זאת מערב שבת לא היה מניח את דבר המוקצה ע"ג הבסיס, נראה שאין זה מועיל להפקיע שם בסיס דסו"ס חפץ המוקצה הונח בכוונה ואין די בטעות כדי לבטל את ייחוד הבסיס למוקצה, וזכר לדבר דין אבן שע"פ החבית שאם לא שכחה שם נעשית החבית בסיס לדבר האסור וסתמא מיירי אף באופן שהוא זקוק לייך שבתוך החבית ואילו היה נותן את דעתו על כך לא היה משאיר את האבן בשבת".
 (ג) מוקצה בטעות - עי' סי' ש"י סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ח. חשב בטעות שחפץ מסויים אינו מוקצה.

1. דינו כמניח.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ה) – "כשם שמוקצה בטעות אינו מוקצה כן הדין גם להיפך שאם החפץ היה במצב שהוא מוקצה והבעלים טעה וסבר שאינו מוקצה ולא הקצהו מדעתו, אין מתחשבים בטעותו של הבעלים אלא החפץ הוא מוקצה, וכגון מי שהניח מערב שבת דבר מוקצה על גבי שולחן בכוונה שישאר שם כל השבת הרי השולחן נעשה בסיס לדבר האסור אף אם הבעלים טעה ולא ידע שחפץ זה מוקצה ולא הקצה מדעתו את השולחן, והטעם משום שאין מתחשבים בטעותו של האדם, וכיון שלפי האמת יש כאן מוקצה, לכן נעשה השולחן בסיס לדבר האיסור, וגם אומרים בזה דין מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא והשולחן אסור בטלטול אף אם באמצע השבת הוסר ממנו המוקצה".

2. דינו כשכח.

(א) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות י"ג) – "מי שלא ידע שחפץ מסויים הוי מוקצה, והיה מונח על שולחן שבת בין השמשות, לא נעשה השולחן בסיס בכה"ג".

ט. שהניח מער"ש דבר מוקצה על גבי היתר, וקודם השבת הוסר המוקצה מעל גבי הבסיס בלי ידיעת הבעלים.

1. ארחות שבת (פרק י"ט טע"ה ש"י) – "אדם שהניח מערב שבת דבר מוקצה על גבי בסיס באופן שצריך לחול בו דין בסיס, וקודם השבת הוסר המוקצה מעל גבי הבסיס בלי ידיעת הבעלים, דין זה תלוי במה שהובא לעיל בסמוך הערה ש"ח דמסתימת הפוסקים משמע דאמרינן בזה דמוקצה בטעות לא הוי מוקצה, והפמ"ג הסתפק בזה, אמנם המשנ"ב לא הביא דבריו".

י. מניח באונס.1. דינו כשכח – תורת שבת (סי' שי"א ס"ק ג').**יא. הניח מוקצה על השולחן בערב שבת, אולם טעה והניח על שולחן אחר.**

1. דינו כשכח.

(א) הגר"ח "ק"שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"ז) – "שאלה: הניח בכוונה מוקצה על השולחן בערב שבת, אולם היה לו פשוט טעות, שרצה להניח המוקצה על שולחן אחר, האם הוי כמניח מדעת, או כשכח. תשובה: שכח".

יז. מניח היתר: גדרו.א. גמר בדעתו ליטול ההיתר לפני ביה"ש, ושכח ליטלו.

1. מיקל.

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ר"א [דפו"ח, הע' רכ"ט], שולחן שלמה סי' ש"י סוף ס"ק כ"ו) – "והוא הדין בבסיס לדבר האסור והמותר דאף אם גמר בדעתו ליטול ההיתר לפני בין השמשות ושכח ליטלו, דאפ"ה לא נעשה בסיס לאיסור לבדו".

1) עי' מה שהערתי על הגרשז"א זצ"ל, בצירוף דלהלן.

(ב) הו"ד בפסקי תשובות (דפו"ח הע' מ"ח).

2. מחמיר.

(א) הגר"ח פ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' כ"א).3. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י"ז סעי' א').**ב. דעתו להניח ההיתר על השולחן קודם ביה"ש, ושכח.**

1. מחמיר.

(א) אג"מ (או"ח ח"ג סי' נ"א, ח"ד סי' ע"ג) – "הא עכ"פ לא הניח ההיתר ולא היה לפי המציאות בסיס גם להיתר שיפקיע האיסור, וכי מחשבה הוא כמעשה הא אף בלא שכח והיה אנוס לא הוי כמאן דעביד והניח, כ"ש בשכח שלא הוי כעביד".

(ב) הגר"ש זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קפ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ב) – "דאם שכחה להניח הככר עד הלילה, אף שבשעת הנחת הנרות היה בדעתה להניח ככר ושכחה, הוי בסיס".

(ג) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ד', עמ' קנ"ה) – "הניח דבר מוקצה על השולחן קודם השבת וחשב להניח שם גם דבר היתר, ושכח להניחו, נראה דהוי בסיס לאיסור, שהרי האיסור הונח מדעת, אלא שאם היה מניח ג"כ היתר לא היה נאסר הבסיס מטלטולו מחמת שדינו ליבטל להיתר, וכיון שלבסוף לא הניח את ההיתר, נשאר הבסיס לאיסור בלבד".

2. מיקל.

(א) עי' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א עמ' תקכ"ח ד"ה גם, ששכ"ה פרק כ' הע' ר' [דפו"ח, הע' רכ"ח], מלואים, שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ו', עי' הע' שם, סי' ש"י ס"ק כ"ו) – "יש להסתפק בבסיס לדבר האסור מערב שבת אם חשב להניח עליו גם דבר המותר ואח"כ שכח ולא הניח אי חשיב כמניח ומיקרי בסיס או חשוב כשכח ואין דינו כבסיס, אך יותר מסתבר דחשוב כשכח כיון דסו"ס לא הקצה את הבסיס מדעתו".

1) צ"ע בדעת הגרשז"א זצ"ל, שלכאורה ציור הקודם [שכח ליטול ההיתר] וכאן [שכח להניח ההיתר] תלויים זה בזה.

א. או שהולכים לפי המציאות: והציור הקודם [שכח ליטול ההיתר] יהיה מותר. וכאן [שכח להניח ההיתר] יהיה אסור.

ב. או שתלוי בדעתו: והציור הקודם [שכח ליטול ההיתר], יהיה אסור. וכאן [שכח להניח ההיתר], יהיה מותר.

ג. אמנם, איך שייך להקל בשניהם. וצ"ע.

3. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י"ז סעי' ב'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ט), פסקי תשובות (סוף סי' ש"י, דפו"ח סי' ש"ט הע' נ"ב).

ג. שכח את ההיתר ע"ג הבסיס [או בעינן שיניח ההיתר מע"ש מדעתו].

1. מיקל: לא חל איסור על הבסיס, כשההיתר יותר חשוב מהאיסור.

א) מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק כ') – "ויש לעיין לענין בסיס לאיסור ולהיתר אם בעינן שיניח שם ההיתר גם כן בכוונה או אפילו נשאר שם ההיתר רק מחמת שכחה גם כן הוה על ידי זה בסיס גם להיתר ... אך מסברא נראה לכאורה דגם בנשאר שם בשכחה גם כן הוה בסיס גם להיתר כיון דבשעת בין השמשות אם היה רוצה לטלטל הכלי היה מותר לטלטלו אגב ההיתר המונח עליו א"כ גם אחר כך בשבת מותר וק"ל. וכן מלשון השולחן ערוך ...".

ב) ששכח (פרק כ' הע' ר"א [דפו"ח, הע' רכ"ט]) – "מנחת שבת".

ג) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ג', עמ' קנ"ה) – "יש לעיין בהניח איסור ושכח דבר היתר, אם מהני לעשותו בסיס לאיסור והיתר, או כיון דשכח את ההיתר מיקרי רק בסיס לאיסור בלבד. ומדלא נזכר בפוסקים חילוק בזה נראה דמהני והוי בסיס לאיסור ולהיתר, והטעם דלגבי היתר לא שייך הקצאה, ומהני נמי אף אם לא היה המקום ההוא מיוחד להיתר מ"מ עכשיו המקום מיוחד לאיסור ולהיתר".

ד) פסקי תשובות (סי' ש"י אות ז', דפו"ח סי' ש"ט הע' מ"ח, עי' הע' כ"ה).

ה) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ז, הע' רפ"ז) – "ואמנם לגבי דין בסיס לאיסור ולהיתר מסתבר שגם באופן ששכח את ההיתר ע"ג הבסיס מ"מ לא חל איסור על הבסיס [כשההיתר יותר חשוב מהאיסור] אף אם המוקצה הונח עליו בכוונה, והטעם משום דרק כדי להקצות את הבסיס למוקצה ולאוסרו בעינן הקצאה גמורה, משא"כ לענין שלא יחול עליו דין בסיס מחמת ההיתר סגי בזה שבמציאות מונח כאן דבר היתר. ואפשר שבזה אפשר ליישב את הערתו של הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל המובאת להלן הערה תי"ג שאם הונח מוקצה על בסיס על מנת שישאר שם כל השבת והונח גם חפץ של היתר [שחשיבותו עולה על חשיבות המוקצה] אך הוא הונח ע"מ ליטלו באמצע השבת, ודן לומר שלפי ר"ת הסובר דלא חל דין בסיס אם דעתו לנער את המוקצה מהבסיס כל השבת, ה"נ באופן זה ייחשב בסיס לאיסור לחוד. ולפי האמור יש לומר דרק לענין חלות שם בסיס לאיסור בעינן שיהיה מיוחד לכל השבת, משא"כ לענין הא דההיתר מפיקע שם בסיס לאיסור די בזה שבמציאות מונח גם חפץ של היתר בביה"ש [שוב הראונו שכן העיר הגאון ר' מנחם זעמבא זצ"ל, הובאו דבריו בספר ליקוטי יהודה פ' משפטים, וביאר דדוקא להטיל דין איסור על הבסיס בעינן שיהיה לכל השבת, כיון שזהו דין מדיני השבת משא"כ להפקיע שם בסיס אין זה דין מדיני השבת וסגי בזה שאין הבסיס משמש לאיסור לחוד. ועיי"ש בספר הנ"ל מכתב האמרי אמת בנידון זה]".

2. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י"ז סעי' א').

ד. אם חבירו הניח היתר שלא בידיעת הבעלים.

1. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י"ז סעי' א').

א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שצ"ד) – "אם אדם הניח חפץ של איסור ע"ג בסיס השייך לו ובא חברו והניח שלא מדעתו חפץ של היתר על אותו בסיס, מסתבר שזה מועיל להיתר את הבסיס אף שאין הוא שייך לזה שהניח את חפץ ההיתר, דרק לענין יחוד הבסיס למוקצה אמרינן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל לענין הפקעת שם בסיס לדבר האסור די בזה שבמציאות מונח כאן חפץ של היתר וכעין מה שנתבאר לעיל הערה שפ"ז".

ה. האם צריך ההיתר להיות שם כל השבת.

1. עי' סי' ש"י סוף סעיף ח', לשיטות ומראי מקומות.

יח בסיס באקראי [שהאיסור אינו משמש ההיתר, וההיתר אינו משמש האיסור]: אם דינו כמניח או כשכח.

א. דינו כמניח.

1. תרה"ד (ח"ב סי' קצ"ג) – "במניח בע"ש אפי' באקראי, הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת, גם החפץ נעשה מוקצה מפני שמקצה דעתו ממנו".

2. ט"ז (ס"ק א', סי' רנ"ט ס"ק ב') – "תימה על מנהגינו שמעמידים המנורה עם הנרות על המפה שעל לחם משנה ואחר הקידוש מסלקין המפה ההיא ולפ"ז יש על המפה ההיא דין בסיס לדבר איסור כיון שהיה עליה בכניסת שבת ...".

ב. דינו כשכח: אא"כ עשה 'בשביל שיתיישב עליו בטוב'.

1. מאירי (דף קמא:) – "ואין אומרינן שהפירות יהו בסיס לאבן, שאין לפירות צורך באבן כלל".

2. מג"א (ס"ק ו') – "אבל במניח באקראי כמש"ל לכ"ע לא נעשה בסיס".

3. מור וקציעה (ד"ה והוא) – "במג"א ... ודבריהם נראין ... הלכה כדברי המקל במוקצה".

א) אמנם עי' מור וקציעה (ד"ה ומ"מ, הו"ד בשעה"צ ס"ק כ"ד) – "המפה עליונה יש לומר דבטלה לגבי שולחן, שאין פורסין אותה עליו לצורך המנורה, אלא לצורך הפת, וק"ל. מ"מ בזו נכון להזהר".

4. בית מאיר (ד"ה ובגוף).

5. גר"ז (סעי' ט') – "אבל אם הניחו עליו בדרך אקראי שלא בכוונה לאיזה צורך שצריך לו שיהיה מונח עליו אלא כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות מקום לכל חפץ בשולי התיבה לא נעשה זה בסיס לזה ודינו כשוכח ולכן מותר לטלטל המפה שעל השולחן אע"פ שהמנורה עומדת עליה לפי שאינו צריך לו שתהא המנורה על המפה אלא על השולחן

ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שאי אפשר לו לפנות מקום להמנורה בגוף השלחן עצמו או מפני שאינו חושש לפנות לה מקום ולפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה ולא נאסרה בטלטול".

6. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' ז').

7. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות י"ג) – "כי מה שמניח בתוך התיבה חפצי האיסור על חפצי ההיתר לא היה לו בזה צורך, אלא כך נזדמן לו, ואם היה מזדמן להפך שיהיו חפצי האיסור למטה לא אכפת לו, ואין ההיתר נעשה בסיס לדבר האסור, אלא אם כן הניחו עליו לאיזה צורך בין לצורך האיסור בין לצורך ההיתר".

8. קצות השלחן (סי' קי"ב סעי' ז').

9. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ד').

10. קצות השבט (פרק ו' סעי' ה' ס"ק ד').

ג. מסופק – פמ"ג (א"א ס"ק ו').

ד. במקום צורך יש להקל.

1. מ"ב (ס"ק י"ח) – "ובמקום הצורך נראה דיש להקל".

2. ערה"ש (סעי' י"ג) – "המיקל בדרבנן לא הפסיד".

3. אג"מ (או"ח ח"ד ריש סי' ע"ב) – "ובש"ע שם הביא ב' השיטות ופסק המג"א דבמקום פסידא יש לסמוך על שיטת התוס' להקל שמותר לנערו".

4. ברית עולם (בסיס סעי' ט').

5. ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ב [דפו"ח, סעי' נ"ד], סעי' ס' [דפו"ח, סעי' ס"ב]) – "ובשעת הצורך יש להקל".

6. טלטולי שבת (עמ' קע"ט, פרק י"ז הע' ז').

7. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' כ"ג).

8. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ס"ב).

9. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ב' סעי' י"א).

10. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רע"ו, סעי' ר"צ).

11. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ד) – "שהכא המנהג הוא להקל במהו נחשב כמקום הצורך. שמשמעות המ"ב ובשעה"צ אות כד, שבאמת הוא רוצה להקל לגמרי (שכן מסתברא). ולכן להקל לצורך קל. רק שלכתחילה לא לשים עצמו באותו מצב, אם יודע מלפני שבת שיהיה צורך לחפץ זה בשבת. או כגון אם אפשר להשתמש בחפץ אחרת בלי טירחא כ"כ".

ה. מראי מקומות – א"ר (ס"ק ט'), ערוך לנר (סוכה דף מג: ד"ה תחת), אור חיים (דף קמב. ד"ה הכא), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"א).

1. דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות כ"ט) – "ויש לסמוך על המג"א במקום שהיה דעתו לסלק המוקצה בשבת".

2. ח"א (כלל ס"ז סעי' א' ס"ק ה') – "שיהיה מונח שם המוקצה בשביל שיתישב עליו בטוב. אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה, לא הוי בסיס ... ויש חולקין וסבירא להו דהוי בסיס".

ו. מוקצה המונח על היתר כיון שנוח לו בכך [כמו שמשמש בזה ביותר] ואינו כדי שההיתר ישמש להמוקצה.

1. מחמיר, שדינו כמניח: גם לשיטת המג"א וסייעתו.

(א) בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות י"ג) – "דאם היתה כונתו שהניח חפצי האיסור למעלה מפני שהוא צריך להם תמיד, שיהיה נוח לו להוציאם ולהכניסם בנקל תיכף ומיד כל שעה שיצטרך להם, וחפצי ההיתר אינו צריך להם לכך הניחם למטה, הנה בזה חשיב הניחם בכונה לצורך, ואף על פי שהוא לצורך מנוחת גופו, ובוזה נעשו חפצי ההיתר בסיס לדבר האסור, ואסור לנער חפצי ההיתר כדי לקחתם בשבת, וצריך כל אדם להשגיח בדברים אלו בביתו כי דברים אלו מצויים הם".

(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ה').

(ג) קצות השבט (פרק ו' הע' ל"ב).

2. במקום צורך גדול אפשר להקל.

(א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' ר"ח ד"ה אולם, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ז) – "במקום צורך גדול אפשר להקל".

(ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ב' סעי' י"ב).

(ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תט"ו) – "להחמיר אא"כ צורך גדול. והא שהמ"ב מקיל בסקי"ח לגבי מפה שיש עליה מנורה וז"ל שא"צ שתהא המנורה דוקא על המפה אלא על השלחן, ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שא"א לו לפנות מקום להמנורה בגוף השלחן עצמו עכ"ל. י"ל ששאני מנורה ומפה שאינו בוחר באחד יותר מהשני, אלא שרוצה שניהם במקום אחד. רק שהמציאות הוא שכדי להיות שניהם במקום אחד, יש להניחם דווקא באופן שהמנורה מלמעלה. משא"כ בשני חפצים ששייך להיות בין זה ע"ג זה או זה ע"ג זה, רק שהוא בוחר להיות אחד מהם מלמעלה מחמת רצון להיות חפץ זה נוח לו להוציאם. בזה אמרינן ששייך להדינים של בסיס. ולפיכך לגבי שתיק של טלית ותפילין. שהניח התפילין ע"ג הטלית מחמת הלכה (שאין להניח הטלית ע"ג התפילין). לכאורה אין הטלית בסיס לה (לדעת המג"א). שהא בעצם רוצה שניהם במקום אחד, וא"א להיות שניהם במקום אחד אלא לפי ההלכה. וכן שמעתי מרי"ב של שאין הטלית בסיס לתפילין. וכן דבר חלש (fragile) שהניח מלמעלה כדי

שלא ישברו, אינו עושה בסיס. שאינו בוחר לזה להיות מלמעלה אלא מפני הטבע שלה. ונחשב כאקראי. וכן שמעתי מרי"ב של למעשה".

ז. אם מפה תחתונה נקרא דרך אקראי.

1. נראה שדעתו אקראי – גר"ז (סעי' ט', לשונו מובא לעיל), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' ז'), מ"ב (ס"ק י"ח, "ובמפה התחתונה א"צ לכל זה"), קצות השלחן (סי' קי"ב סעי' ז'), הגרשז"א (זצ"ל) (ששכ"ה פרק כ' הע' רט"ז), ששכ"ה (פרק כ' סוף סעי' נ"ב [דפוח"ח, סעי' נ"ד], סעי' ס' [דפוח"ח, סעי' ס"ב], הע' רט"ז [דפוח"ח, הע' רמ"ד]), טלטולי שבת (עמ' רי"א), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ר"צ, עי' הע' תכ"ד).
2. מניח – ערה"ש (סעי' י"א, "כיון שאינו יכול להעמידם רק על המפה ממילא אין זה כאקראי"), אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ג ד"ה אבל, "ופסק בזה המ"ב כהמג"א להקל משום שלא היה להו צורך שהלייכטער יהיו על המפה אלא שלא חששו לפנות המפה בשביל זה שלכן לא נעשית המפה בסיס להלייכטער, אבל המפה התחתונה שהיא פרושה על השלחן לכבוד השבת לא שייך היתר דהא מקפידין שכל השלחן יהיה מכוסה וא"כ בהכרח שהלייכטער שהן על השלחן ג"כ לכבוד שבת יהיו על המפה דוקא וממילא גם המפה תהיה בסיס להלייכטער וכמפורש בסדור דרך החיים בכללי מוקצה סעי' ל"ה דהשלחן והמפה אסורין בדין בסיס כשלא היה עליהו ביה"ש גם החלות, ואף דבמ"ב שם במוקף איתא ובמפה התחתונה א"צ לכל זה דהלא בזמננו הדרך להניח עליה הלחם ביה"ש דמשמע לכאורה דאיכא גם זה שכתב במפה עליונה ונוגע זה לאם שכח להניח החלות ברור שלא דק בלשונו, אבל האמת שבמפה תחתונה ליכא הטעם שכתב במפה עליונה אלא רק הטעם מה שמניחין החלות קודם ביה"ש שלכן בלא הניחו החלות הוא בסיס להלייכטער ולהנרות ואסורין בטלטול לכו"ע כדאיתא בדה"ח").
3. מראי מקומות – טלטולי שבת (עמ' רי"א), פתחי תשובות (הע' י"ז), שבט הקהתי (ח"ה סי' נ"ד אות א'), הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' תכ"ד, "די"ל דלא חל שם בסיס על המפה דאין זה הבסיס של הנרות אלא השולחן הוא הבסיס ורק מפסיקים ביניהם במפה ולא שייך שיוגדר כבסיס של הנר"), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ג).
4. לכאורה השאלה כאן, והשאלה של 'אם המוקצה למעלה נוח לו' (לעיל). תלוי זה בזה.

יט. קינה של תרנגולת: הגדר - האם תלוי בדרכו, או תלוי בעשויה לכך (בלשון אחר: עשויה רק לביצים או גם לביצים).

- א. שבת (דף מה:): – "קינה של תרנגולת מהו לטלטולי בשבת, אמר ליה: כלום עשוי אלא לתרנגולין".
1. תוס' (ד"ה דאית) – "דאית ביה ביצת אפרוח. נראה לר"י דאסור לר' שמעון משום דכיון דאית ביה אפרוח הוי כמו גרוגרות וצימוקין וקא מיבעיא ליה לסבא קירוייא אי שרי לטלטולי על ידי שינער משם הביצה אי חשיב כמו מניח או כשכח והשיב לו רבי יוחנן כלום עשוי אלא לתרנגולין ואין זה כשכח אלא כמניח ואסור".
- ב. מקרים.
1. ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"א [דפוח"ח, סעי' נ"ג]) – "הכסף שבארנק".
2. טלטולי שבת (עמ' קע"ח בהג"ה) – "accordion case".
3. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ס"ג) – "wallet".
4. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ז') – "לפיכך כל ארנק שמונח שם כסף אע"פ שלא חשב בדעת מפורשת שיהיה שם גם בשבת, יש לדון את הארנק כבסיס לדבר האסור, וכן קופה של צדקה וכיו"ב".
5. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור כלל ב' סעי' ג') – "בקופת צדקה או בארנק".

ג. תלוי בדרכו, שאם כך הדרך הוי כמניח.

1. עי' הראב"ד (הו"ד בריטב"א דף קמב. ד"ה והא) – "והראב"ד ז"ל כתב דסתם כלכלה לעולם נעשית בסיס לדבר האסור ואפילו בשוכח, דכיון שהיא עשויה לקבל מה שנותנים בתוכה ותשמישה בכך הרי היא בטלה למה שבתוכה, ומשום הכי פרכינן הכא להדיא דתהוי בסיס לדבר האסור".
- עי' הראב"ד (הו"ד בריטב"א דף קמג. ד"ה ויש) – "הראב"ד ז"ל דשאני מטה שמתוך שהיא עשויה להניח עליה מעות אפילו בלא ייחוד ואפילו בשוכח נעשית להם בסיס להיות בטלה אצלם".
2. ח' הגר"א (שבת סוף דף נא, הו"ד במשנת שבת עמ' קמ"ו אות ג') – "אמאי אסור לטלטל השולחן שמונח עלי' הנר הא דעתו ליטלה וי"ל ע"פ מה שפי' התוס' דף מ"ה שלתרנגולים מהו כו' ע"ש וכיון שדבר מיוחד נעשה בסיס אפי' דעתו ליטלה והכא מוכרחים אנו לזה ע"ש".
- א) חולק (גבי שולחן) – קיצור שו"ע (סי' פ"ט סעי' ב'), "ולכן טוב להניח על השולחן את החלות קודם ביה"ש, כדי שיהיו המפה והשלחן בסיס להנרות ולהחלות ויהיו מותרין בטלטול. ואם לא עשאו כן הרי נעשו המפה והשלחן בסיס לדבר האסור לחוד ואסורין בטלטול. ומ"מ בדיעבד אם יש צורך גדול כגון שנפל נר על השלחן וצריכין לנערו, יש לסמוך על הפוסקים דס"ל דלא נעשה בסיס אלא אם דעתו שתשאר שם המוקצה כל יום השבת", מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח).
3. דרך החיים (מוקצה סעי' ל"ד) – "קינה של תרנגולים ... כיון שדרך הוא בכך הוי כמניח ולא הוי כשוכח. וכן בכל מקום כיוצא בזה בדבר שדרכו להיות המוקצה עליו בודאי הוי כמניח".
4. מ"ב (סי' ש"ט ס"ק י"ח) – "קינה של תרנגולת ... אף שלא ידע מבע"י שיהיה שם הביצה מ"מ כיון שדרך הוא בכך הוי כמניח ולא הוי כשוכח ונעשה הקינה בסיס להביצה וכן בכל מקום כיוצא בזה בדבר שדרכו להיות המוקצה עליו בודאי הוי כמניח".

שעה"צ (סי' ש"ט ס"ק כ"ו) – "ואין סתירה לדין מ"א הקודם דהתם אף אם דרכו להניח שם בתיבה גם דברים המוקצים מ"מ אין הכרח שהם יונחו על הדברים המותרים".

5. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח סוף אות ד').

6. ששכ"ה (פרק כ' סעי' ס"ד [דפוס"ח, סעי' ס"ז]) – "מגירה ובה חפצי מוקצה ... אפילו אם לא הניח את המוקצה במתכוון, אלא שמקומו הקבוע שם".

7. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"ה) – "ולאו דווקא שמיוחד למוקצה זה. אלא גם בכל כלי שדרך הוא להניח הרבה דברים. כן מוכרח משעה"צ שם אות כו שכתב לשון 'דברים המוקצים'. וכדעת הראב"ד ... לפיכך אם הניח מעות בכיסו בתוך השבוע, דינו כמניח. אא"כ יש דעת בהדיא לסלק אותו מלפני שבת. משא"כ בגדי שבת, אין דרך להניח מוקצה בתוכה. ואף אם דרך הוא, כגון שלובשו כל מוצ"ש. מ"מ בודאי דעת הוא לסלק אותו מלפני שבת, ודינו כשוכח. ולענין כל התיבות וכל הפני-שטח הנמצאים בבתינו, תלוי אם הוא מקום שהניח דברים עליה להיות נשאר שמה. או הוא מקום שהניח עליה רק לזמן, עד כדי שמצא מקום להניחם. שזה דומה לרצפה, רק שיותר גבוה. [שבזמנינו נוהגים לשים דברים במקומות שלא להיות נראין בעינינו (לאורחים)].".

ד. מניח דבר מוקצה על דלת מקרר באמצע השבוע, ובאותה שעה אין דעתו לנוטלה משם לפני שבת, האם נקרא מניח או שוכח.

1. הגר"ח ק' שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה חשוון תשס"ו) – "שאלה: אם מניח דבר מוקצה על דלת מקרר ביום שני, ובשעת מניח אין דעתו ליטלו משם לפני שבת, האם זה נקרא מניח או שוכח לענין בסיס. תשובה: מניח".

2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ' סיון תשס"ו) – "שאלה: אם מניח דבר מוקצה על דלת מקרר ביום שני, ובשעה שמניח אין דעתו ליטלו משם לפני השבת, האם זה נקרא מניח או שוכח לענין בסיס. תשובה: מניח".

3. הגר"י זילברשטיין שליט"א (עלינו לשבח ויקרא, תשובה י"ח) – "דלת של מקרר שיש בה מוקצה, האם מותר לפותחה ...".

ה. מראי מקומות.

1. לכאורה כל צלחת חד פעמי, דינו כמו "קינה של תרנגולת", שאין עומד לסלק הקליפות ועצמות ומקומו של הפסולת הוא על הצלחת. וא"כ, גם לפי הבעל המאור [שאין בסיס באמצע השבת] אסור לנער לכו"ע. אבל צלחות רגילות, שעומד לסלק את שאריות האוכל, י"ל דאין דינה כמו קינה של תרנגולת. וצ"ע.

כ [חקירה: קינה של תרנגולת - האם הוי רק כמו מניח, או שיש יותר יחוד לענין בסיס ממניח.

א. לדעת הסה"ת דס"ל דבסיס לא הוי אלא א"כ דעתו שישאר כן כל השבת, האם ה"ה לנר של שבת.

1. כיון שהוא מיוחד לכך, הוי בסיס לכל השבת אפילו לדעת הסה"ת [חקירה לעיל].

(א) עי' א"ר (סי' רע"ט ס"ק ה') – "ועוד אפילו בשעוה ... מודה בנר דבטל יותר למה שדולק עליו ממטה ושאר דברים".

(ב) גר"א (שבת סוף דף נא, הו"ד במשנת שבת עמ' קמ"ו אות ג') – "אמאי אסור לטלטל השולחן שמונח עלי' הנר הא דעתו ליטלה וי"ל ע"פ מה שפי' התוס' דף מ"ה שלתרנגולים מהו כו' ע"ש וכיון שדבר מיוחד נעשה בסיס אפי' דעתו ליטלה והכא מוכרחים אנו לזה ע"ש".

(ג) יד אפרים (סי' רע"ט על הט"ז ס"ק ב') – "דזה אתי שפיר לענין טלטול השולחן, אבל לא לענין טלטול הנר ... דלדעת ספר התרומה ... דנר שבמנורה הוי בסיס לכולי עלמא, כיון שכל עיקרו של מנורה היה עשויה לכך".

(ד) דעת תורה (סי' ש"ט סעי' ד' ד"ה ע"ד) – "שאני נר שעשוי להדליק עליו".

(ה) תזו"א (סי' מ"ח ס"ק ח') – "ובזה יש לדון דאסור לנער נר של חלב מן המנורה אף אי ליכא משום כיבוי כדנתיא ק"כ ב' מנער את הטבלא כו' ואם כתבה כבתה מ"מ המנורה בסיס להנר, אע"ג דלא נעשה בסיס לכל השבת מכל מקום כיון שמיוחדת המנורה לנר גרע טפי, ועי' במ"ב סי' רע"ט בבה"ל ד"ה אפילו".

(א) שבות יצחק (עמ' קע"ז ד"ה דלפי"ו) – "בנר שהוא בסיס לשלהבת אע"פ שלא תדלק כל השבת א"א לומר שהנר מחזיק השלהבת כמתעסק שהרי זוהי דרכה וקביעותה להיות אחוזה בנר".

2. מיקל – ט"ז (ס"ק ב', סי' ש"ט ס"ק א'), מקור ברוך (סי' ג' ד"ה הכלל), מחה"ש (סוף ס"ק ג'), תפארת ישראל (כלכלת שבת, כללי מוקצה אות ז' תנאי ב').

(א) עי' סי' רע"ט סעיף ב', לשיטות ומראי מקומות.

3. הכא עדיפא דהוא איירי כשדעתו לסלק האיסור מעל הבסיס בשבת ולכך לא נתבטל הבסיס לגביה משא"כ בזה שאין דעתו כלל לסלק – תוס' שבת (סי' רע"ט ס"ק ד'), בית מאיר (סי' ש"ט ד"ה הט"ז), בה"ל (סי' רע"ט סעי' ב' ד"ה אפילו).

(א) עי' סי' רע"ט סעיף ב', לשיטות ומראי מקומות.

4. לא הותר שום טלטול מצד נר שבת חובה – פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' שי"א ס"ק י'), מאמר מרדכי (ס"ק ב'), בה"ל (סי' רע"ט סעי' ב' ד"ה אפילו).

(א) עי' סי' רע"ט סעיף ב', לשיטות ומראי מקומות.

5. לא הותר שום נעור בהנר בעודו דולק מצד כבוי – רשב"א (דף נא. [עמ' רנ"ד], ביצה דף ב.), א"ר (ס"ק ה'), מטה יהודה (ס"ק ג' ד"ה וראיתי), מקור חיים (חו"י, סעי' א'), פמ"ג (סי' שי"א מש"ז ס"ק י'), בה"ל (סי' רע"ט סעי' ב' ד"ה אפילו), ערה"ש (סי' רע"ט סעי' ב'), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' מ"ז ד"ה ואף).

(א) עי' סי' רע"ט סעיף ב', לשיטות ומראי מקומות.

6. מחמיר – עי' דרישה (סי' ש"י ס"ק ה'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ט"ו).

7. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק א.ב, סי' ש"י ס"ק כ').

ב. לדעת הבעל המאור - אם יש בסיס באמצע השבת, גבי קינה של תרנגולת [תלוי בחקירה הנ"ל].

1. יש בסיס.

(א) רא"ה (שיטה מקובצת ביצה דף כא:) – "ועוד פירש הרא"ה ז"ל דאילו הונח שם יין שהוא אסור מתחלה קודם הנחה לא היה בסיס לו לפי שאין הכלי מיוחד ליין אסור. אבל מפני שהונח שם כשהוא יין מותר והוא כלי המיוחד לו נעשה בסיס בעודן עליו מיהת".

(ב) שואל ומשיב (ח"ו סי' ס"ב ד"ה והנה במ"ש התוס') – "מה דקשה לי אם נימא דאין שייך בסיס לדבר אסור כל שלא יהיה עליו בין השמשות ועיין מג"א סי' רס"ה סק"ב וסי' רס"ו סקי"ד וסי' ש"ח סק"נ אם כן כאן שנולדה הביצה לו יהא הנולד ס"ל לר' שמעון דאסור מכל מקום בין השמשות לא איתקצי ולפי מה שכתבתי אתי שפיר דעל כל פנים כ"ז שהדבר איסור עליו אסור דהוה בסיס וכל זמן שעודו עליו אסור וז"ב".

(ג) חזו"א (סי' מ"ח ס"ק ח') – "ותימא לדעת הרז"ה מאי משני שבת מ"ה ב' דאית בה ביצה והיינו שנולדה בשבת, אכתי למה לא ינער הביצה ויטלטל הקינה נהי דקינה העשוי' לכך חשיב מניח אכתי מניח בשבת נמי שרי לנער, וצ"ל דכיון דקינה מיוחדת לכך מודה הרז"ה דהוי בסיס אף בהנחה בשבת".

(ד) הגר"ש א"צ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ט') – "אף לדעת הרז"ה [בעה"מ שבת מח ע"ב ד"ה תנן] דהמניח ביום השבת מדעת לא הוה בסיס, ורשאי לנער, יש לומר דזה דוקא כשאין זה מקומו המיוחד לזה, משא"כ בקינה של תרנגולין".

(ה) מגילת ספר (סי' מ"ד אות ב' ד"ה והנה).

(ו) הגריי"מ מאסקאוויטש (קובץ אור ישראל חכ"ח עמ' פ"ד ד"ה ואכן, חכ"ט עמ' ר"מ) – "לא מצאתי חולק על זה".

(ז) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רפ"א, הע' ת"ט, הע' תל"ו) – "אמנם באופן שהבסיס הוא מקומו המיוחד של דבר המוקצה הזה חל בו דין בסיס אף באמצע השבת לכל הדעות ואסור לטלטלו וגם אין היתר לנער את המוקצה ממנו [עיין חזו"א סי' מ"ח ס"ק ח'] שלמד כן מדין קינה של תרנגולין שמבואר בדף מה: שנעשית בסיס לביצה שנולדה באמצע השבת, וכ"כ השטמ"ק ביצה דף כא: בשם הריטב"א לגבי הדין של שיורי כוסות של נכרי. ונראה דאם נתן באמצע שבת פסולת בשקית, או שנתן חיתול שאינו נקי בשקית, לכו"ע נעשתה השקית בסיס לדבר האסור ואין להתיר לנער את המוקצה מן השקית, דהשקית טפילה לגמרי למוקצה שבתוכה ונאסרת], ולכן אם הניחו בשבת קליפות שהן מוקצה בתוך פח אשפה ריק נעשה הפח מעתה בסיס לדבר האסור ואין לטלטלו".

(1) הארחות שבת לשיטתו, שא"א לפרש שהבע"מ החמיר רק לניעור [עי' סי' ש"י סעי' ז', "בסיס באמצע השבת"]. והחזו"א, י"ל שמפרש לפי דעת המג"א.

2. אין בסיס.

(א) עי' פמ"ג (סי' ש"י א"א ס"ק ח' ד"ה ד"ה נסתפקתי, עי' ראש יוסף דף מז. ד"ה והוי) – "נסתפקתי קינה או דף המוכן לתרנגולים להטיל שם בצים והיה בין השמשות ביצי היתר ובשבת הטילו ביצים ונתערבו דכולם אסורות דשיל"מ כו' אי שרי לנער מי אמרי' דהוי בסיס לאיסור (עי' ש"ח נו"ן במג"א לתוס' בשבת נמי הוי בסיס מכל מקום הואיל והוא לא הקצוה לאיסור לחוד ובין השמשות היה שם היתר אף דנתערב עתה וכולה איסור מכל מקום הוא לא עשאו בסיס לאיסור לחוד עי' ש"ט ו' קינה של תרנגולים) ומודינא אם נתערבה בשבת והניחם כולם במזיד או ע"י עכו"ם שם הוי בסיס משא"כ כה"ג ומהא דכתב הראב"ד ז"ל פרק כ"ו הל' י"ג מהל' שבת כנוגא אגב אפר היתר ואסור (אף בלא שברי עצים ובחידושינו מ"ם הארכנו בזה) ועל כרחך דהיה ניכר מקודם דאל"כ כולו היתר אין ראיה דגם עתה יש מקצת אפר בצדדין דניכר מאתמול וצ"ע".

(1) מראי מקומות – הגריי"מ מאסקאוויטש (קובץ אור ישראל חכ"ח עמ' פ"ד בהג"ה, חכ"ט עמ' ר"מ), הגריי"מ ראזענבלום (קובץ אור ישראל חכ"ט עמ' ר"מ), הגרא"ש כ"ץ (קובץ אור ישראל חל"ה עמ' קס"ט אות ו').

(ב) עי' רע"א (סוף סי' כ"ב) – "אולם כל זה לטלטל האזמל ע"י איזה דבר שמותר בטלטול אבל לשומו בתיק המיוחד לסכין ולטלטלו אח"כ על ידי התיק ההוא, זה לא נ"ל דהא גם התיק עצמו מוקצה דהוי בסיס לדבר אסור, ואף להפוסקים דאם אינו מניח ע"ד שישאר שם כל השבת לא מקרי בסיס, וכיון דדעתו לקחת האזמל מהתיק למול בו בשבת לא הוי בסיס, לענ"ד אינו מהדומה די"ל דוקא כשאינו מניח לכל השבת רק לקצת זמן זה לא מקרי בסיס, אבל בזה דדעתו לחזור אחר המילה לשומו בהתיק זהו מקרי מניח לכל השבת כיון דמוכן להיות שם כל השבת, רק בעת שצריך להסכין נוטלו לפי שעה".

(ג) חת"ס (ח"א סוף סי' ע"ח, הו"ד בשערי מוקצה קונ' שבות עמירב בסיס לדבר האסור כלל ב' סעי' ט') – "עבר ושהה בלא גרף אסור המאכל ביומא לכל אדם ולמוצאי שבת מותר, נמצא אפילו לכלבים לא חזיא ביומא משום דחזי לאדם למוצאי שבת והו"ל מוקצה ביומא ואין נוטלין אא"כ קטמה והשהה בהיתר ... הכלי לא יעשה בסיס לזה המוקצה הקל לכ"ע, דבלא"ה פליגי באין דעתו להניחו לשם כל היום [סי' ש"ט ס"ד] והכא לא היה דעתו להניחו שם כל היום, ומכ"ש בשוכח ואינו מניח המוקצה עליה בכוונה, והכא אע"ג שנתכוון להניח המאכל לתוך הקדירה מ"מ במה שנעשה מוקצה היה שוכח שהשהה אותו ע"ג כירה ונאסר ולא נעשה קדירה בסיס לזה כנ"ל, ועדיין צ"ע".

(ד) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור כלל ה' סעי' ג') – "אבל מדברי שאר הפוסקים לא משמע כן".

(1) והראיה מסי' רע"ט ונו"כ יש לדחוק, כיון שם יש דעת להסיר.

(ה) הגריי"מ ראזענבלום (אור ישראל חכ"ט עמ' רל"ח, חל"ה עמ' רמ"ד) – "אמנם באמת קשה מאוד לחדש חידוש כזה בשיטת בעל המאור ולהסיק שלמעשה כן נוקטים להלכה כל ההולכים בשיטה זו כמו המג"א וההולכים בשיטתו, דאם איתא דהם סוברים דבאופן כזה שאני וכאן נעשה בסיס אף באמצע השבת, **היה להם לומר כן בפירוש**. הלא חזינו דהמג"א לא נמנע מלהביא הרבה פעמים שיטתו זו דנקט להלכה כשיטת בעל המאור, דלא נעשה כסיס רק כשהונח שם המוקצה קודם כניסת השבת, ואף פעם אחת לא טרח המג"א לציין דיש לזה 'יוצא מהכלל', דבאופן דהוא עשוי לכך אז נעשה בסיס אף באמצע השבת".

3. קשה: קינה של תרנגולת.

(א) י"ל, דהגמרא פריך לענין טלטול ולא לענין נייעור.

(1) הגרא"ש כ"ץ (אור ישראל ח"ה עמ' קס"ו אות ד') – "דהאיבעיא לא היה כלל על נייעור, כי אה"נ דידע דמותר לנעורו, ונסתפק רק לענין הטלטול להדיא לצורך מקומו. ואם האיבעיא הי' על דרך זה הרי לא קשה כלל על הבעל המאור את קושית החזו"א שנימא דינעורו".

(ב) י"ל, דאין ראייה לפי מסקנת הגמרא [אוקימתא ג'].

(1) הגרי"י ראזענבלום (אור ישראל ח"ל עמ' רמ"ד) – "באמת י"ל עוד כפשוטו דאין מהגמ' ראייה דהרז"ה מודה בעשוי לכך, די"ל דאעפ"י שבאמת לשיטת הרז"ה היה לו להגמ' להקשות על האוקימתא דנולד, דלא שייך לאוקים כן דהא זה לא שייך רק באמצע השבת ובסיס לא שייך באמצע השבת, רק שבלא קושיא זו דחה הגמ' האוקימתא בקושיא אחרת ועדיפא מינה הקשה. ואין מזה ראייה למסקנה דהוי בסיס באופן כזה. וכזה מצינו בהרבה מקומות שאין להביא ראייה מאוקימתא שנדחה בגמ', שי"ל דכיון דממילא נדחה מטעם אחר, לא טרה להקשות עוד".

(2) הגרא"ש כ"ץ (אור ישראל ח"ה עמ' קס"ה אות ג') – "אינו נפק"מ להאוקימתא שנשאר באמת במסקנא שבזה שפיר מיתוקם מהלך התוס' גם אם היה בער"ש וכו', ואין קושיא על הבעל המאור".

4. מראי מקומות – הגר"ח ק"ש שליט"א (אור ישראל ח"ל"ו סוף עמ' רכ"ו), הגרא"ש כ"ץ (אור ישראל ח"ה עמ' קס"ג, ח"ל"ו עמ' רכ"ב), דף על הדף (דף מה:).

(א) מי שמיקל לשיטת ספר התרומה לעיל לגבי נר של שבת [הט"ז וסייעתו], לא מוכח שמיקל כאן. הגם ששם הוא בהתחלת שבת, א"כ כל שכן בתוך שבת. שיש לחלק, הנר עומד להסיר בתוך שבת, משא"כ שאר מקרים של 'קינה של תרנגולת'. כמו תנאי מועיל רק לנר, וכמו דעתו להסיר בערב שבת (עי' לקמן) אין דין של 'קינה של תרנגולת'.

ג. והלכה.

1. הובא הסוגיא של "קינה של תרנגול" להלכה – מג"א (סי' ש"ט סוף ס"ק ו'), דרך החיים (מוקצה סעי' ל"ד), מ"ב (סי' ש"ט סוף ס"ק י"ח), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' עד"ר).

2. יש בדעתו להסיר המוקצה בער"ש.

(א) הוי כשכח – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ז', סעי' ח'), "אכן נראה שאם תכנן באופן מפורש לקחת הכסף מתוכו ולבסוף שכן לקחתו לפני שבת, אין הארנק והקופה נאסרים מדין בסיס אלא נחשב ששכח המוקצה בתוכם", שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור הע' ט').

3. דרכו לסלק קודם שבת (כמו כסף ממכנסים).

(א) אינו נכלל בקינה של תרנגולת – עי' מ"ב (ס"ק כ"א), "ודע דאפילו לדעה זו מסתברא דדוקא כשחשב בהדיא לסלק אח"כ המוקצה בשבת [ע"י נייעור או ע"י א"י] או דבר שזרכו בכך לסלק המוקצה אח"כ", שערי מוקצה (עמ' רנ"ד אות ד', "כגון גפרורים ע"ג השולחן בשבת"), אות ברית (ס' י"ג אות י"ח הע' 5א').

(1) בה"ל (סי' רס"ו סעי' י"ב) ממון בכיס יש דין שכה, צ"ע – ששכ"ה (פרק כ' הע' קע"ט [דפו"ח, הע' ר"ו]).

(2) י"ל שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' הע' י'), "כן מסתבר, ובוזה מיושב מה שעורר בשש"כ הערה קע"ט מבה"ל רס"ו עיי"ש").

כא [חוב לנער את המוקצה, כדי לטלטל את ההיתר.

א. גדר של אי אפשר לנער.

1. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קט"ז) – "ואם יש פת. ואפשר שאפילו לכתחילה מותר להניח פת כדי להגביה הטבלא אם קשה ליה הנייעור עיין במ"א ופמ"ג".

2. חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ג') – "מיהו על הרוב אי אפשר לנער במקומו שיהיו נדרסין תחת רגליו, והלכך מותר לטלטל הטבלא למקום האשפה או לאבוס ולנערם שם, וזהו בכלל צריך למקומו המבואר בשו"ע ול' המ"א ס"ק נ"א אינו מובן שהביא דברי הרמב"ן והר"ן בהא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא, ואינם ענין לכאן דהתם באי אפשר לנער במקומו איירי דצריך שיהי' קרקע הבית מקום נקי לתשמיש ולהילוך, וכיון דלא נעשה בסיס מטלטלו ועודן עליו כדין צריך למקומו".

3. חוט שני (ח"ג פרק ע"ב ס"ק א' אות ב', עמ' קנ"ג) – "אם נמצא בציבור ומתבייש לנער, יש להתיר משום כבוד הבריות וחשיב אי אפשר לנער. אך אם אינו בגדרים של כבוד הבריות, צ"ע אם יש להתיר דנימא דמיקרי אי אפשר לנער, ולא גרע מסיבות אחרות שאינו יכול לנער, דאטו אם מתעצל לנער יהיה בזה היתר טלטול, וצריך לידע הגדר בזה".

ב. המוצא מוקצה בכיסו כשהוא בבית כנסת.

1. חוט שני (ח"ג פרק ע"ב ס"ק א' אות א', עמ' קנ"ג) – "נייעור מוקצה בבית הכנסת, אם ע"י כך יתלכלך המקום, לא מיקרי שאפשר לנער. וכן אם יש מוקצה וע"י שינעורנו יצטרכו הרבים בבית הכנסת להזהר ולהקיפו, מיקרי אי אפשר לנער".

2. הגר"ח ק"ש שליט"א (שאלת רב ח"ב פרק כ"ח סעי' כ"ב) – "ראה בשבת שיש לו מעות בכיס המכנסים, האם דינו כמעות בתוך ידו שלדעת הגר"א (סי' רסו ס"ק לה) צריך לנער מיד. או דינו כמו בתוך הכיס שמותר לטלטל באותו בית עד למקום משומר ולנערו שם. תשובה: כמדומה שמותר".

הגר"ח ק"ש שליט"א (דולה ומשקה עמ' קס"ג) – "שאלה: מי שמוצא מוקצה בכיסו בשבת בבית כנסת, ומתבייש לנער בתוך בית הכנסת, ויוצא החוצה לנערו בחוץ, האם שפיר עבד. תשובה: כמדומה שמותר".

3. **מצא מוקצה בכיסו מעט לפני שבת** - אם ינערו מיד, או יוכל להשאיר בשעה"ד ויהיה כדין המוצא בשבת ויו"ט.
(א) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ה טור ב', עמ' קמ"ט הע' ע"א) - "שאלה: נסתפקתי בהעומד להתפלל מנחה בעיו"ט מעט לפני השקיעה, ובאמצע התפילה שם לב שיש לו מוקצה בכיסו, ועד שיגמור שמו"ע יעבור השקיעה, האם מותר להשאירו אצלו כדין המוצא מוקצה בשבת ויו"ט עד שימצא מקום המשתמר, כיון שממילא הוא כבר אצלו, או"ד שצריך לזרוקו מיד באמצע התפילה דע"ז יגרום שלא ימצא ברשותו בתחילת השבת או יו"ט כלל. תשובה: ינערו מיד במקומו".

ג. **אם מותר לישא את ההיתר עם האבן עד מקום שהוא רוצה לפנותה או רק לסלקה מבין החביות.**

1. ע"י סי' ש"ח סעי' ג' [ערך 'מוקצה הנמצא בידו'], לשיטות ומראי מקומות.

כב **ניעור במקום הפסד** - האם צריך לנער היכא שיהיה הפסד בהמוקצה.

א. **מחמיר: צריך לנער המוקצה מע"ג ההיתר.**

1. **רע"א** (דף קמב, בבית מאיר סי' ש"י על סעי' ח') - "מעשה בא לפני באחד שנתאכסן בפונדק של עכו"ם סמוך לשבת והיה אתו תיבה ובתוכה מעות וגם הרבה טבעות ובהם אבנים שוים הרבה יותר ממעות שבתוכה. וביום שבת רצה אחד מאנשי העיר לאספו אליו הביתה ושאל ממני אם מותר לטלטל התיבה מאכסני' לבית ישראל, כי הוא ירא להניח בבית העכו"ם בלא שמירתו. והנה הדין פשוט ומבורר דמותר לטלטלו כדברי המחבר סי' ש"י ס"ח אם ההיתר חשוב מן האיסור ואי אפשר לנערו. אולם מה שאני מסתפק דלא מצינו מפורש להיתר רק היכי דא"א לנער, דיופסד היתר בניעור כההיא דכלכלה מליאה פירות רטובים, אבל היכי דהפסידה בניעור לדבר איסור כמו בנ"ד דיכול לנער וליקח הטבעות ולהניח המעות מפורז במקום שננער, והחששא רק שיופסד המעות, בזה במה שמטלטל בלא ניעור הוי טלטול בשביל דבר איסור, או דנימא דבכל גוונא שיהיה הפסדו בניעור לא חייבו חכמים לנערו. ומדברי המג"א סי' ש"ט סק"ח אין ראיה, דהתם כל עיקר טלטולו שלא יוגנבו המעות והוי טלטול לצורך דבר איסור ואסור, אבל הכא דמטלטל לצורך דבר המותר וכן בשוכח ומטלטל לצורך הכלי, בזה יש לומר דאין צריך לנער, היכי דיופסד האיסור. ולכאורה יש להביא ראיה ... ולדינא כיון דבהגהת אשר"י מפורש לאיסור ודברי שו"ת הרשב"א הנ"ל מודים ג"כ לזה וגם דברי התוס' פרק כל כתיבי הנ"ל, שומעין להם להחמיר כיון דלא מצינו מפורש בפוסקים להתיר כנלענ"ד בעזה"י".

2. **ברית עולם** (בסיס סעי' י"ג) - "יש להחמיר".

ב. **מיקל: אין צריך לנער.**

1. **מהר"י ברונא** (סוף סי' מ"א) - "ושמעתי שכתב בס' אגודה שאם שכח מעו' בציפי"ל בלא שנטלטלם להדרו וינערנו. אפ' דדייק מפירו' כיון דמטנפו הקילו לטלטל באבן ה"ה המעו' בציפי"ל אילו נודע לו במקום דלא משתמר אילו מנערו, וכיון שהתירו לו לטלטלו מטלטלו למקום שירצה".

2. **ב"ח** (סי' ש"י ס"ק ג').

3. **מג"א** (סי' ש"י ס"ק י"א) - "ינער. ואי איכא הפסד בניעור א"צ לנער וכמ"ש סי' ש"ט ס"ג [ב"ח]".

4. **פמ"ג** (סי' רע"ז א"א סוף ס"ק ח').

5. **בית מאיר** (סי' ש"י על סעי' ח') - "הנה כתב אלי ידידי הגאון מו"ה עקיבא איגר אבד"ק פ"ל ... ולענ"ד משמעות הרמב"ם ברור כדכתבתי. ואילו דברי הב"ח שבס"ס ש"י מוכרחים לפי הטור. נשמע נמי מיני' בפשוט דאף מפני הפסד האיסור שרי. אבל לא משמע כדעתו מדעת הש"ע שם ... הכלל לענ"ד אין צורך בזה לעשות פלוגתא עלי' דהמבואר בהרמב"ם ומשמע נמי הכי כדכתב מר בהריב"ש ודו"ק".

6. **ח"א** (כלל ס"ז סעי' ב', נשמת אדם ס"ק א') - "ואם אי אפשר לנער, שמתירא מהפסד הכלי או אפילו מהפסד המוקצה, מטלטל הכלי עם המוקצה למקום הצריך לו".

7. **מ"ב** (סי' רע"ז סוף ס"ק י"ח, שעה"צ סי' ש"ט ס"ק י"ז, ס"ק י"ט) - "מלקמן סימן ש"י סעיף ח דכתב שם המגן אברהם בשם הב"ח בסעיף קטן י"א דאי איכא הפסד במוקצה על ידי הניעור [כן איתא בב"ח שם] אין צריך לנער אלא מטלטלה להיתר עם המוקצה ביחד".

8. **חזו"א** (או"ח סי' מ"ט ס"ק י') - "אבל אם צריך למקום הכיס ס"ל להדה"ח דמותר לנער כיון דהכיס מותר לצורך מקומו, ואם לא ניחא לי' להניח המעות כאן מוליכו למקום אחר כדין היכי דאי אפשר לנער במקומו דמוליכו למקום אחר, ואע"ג דבהאי הולכה ליכא כלל דבר המותר דהא כיס נמי מוקצה מ"מ כיון שהותר טלטול הכיס כ"ז שהוא בידו, חשיב כדבר המותר, ועפ"ז דן דבשכח כיס עליו אע"ג דאפשר לו להניחו במקום שהוא מ"מ מותר להוליך למקום אחר כיון שאין הכיס בסיס ומותר לנער במקומו ואם אין משתמר במקומו מוליכו למקום אחר".

9. **הגריש"א** זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ד).

10. **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' ע"ב [דפו"ח, סעי' ע"ה]).

11. **טלטולי שבת** (עמ' קצ"א).

12. **הל' מוקצה** (ארטסקרול, סוף עמ' ס"ח).

13. **מקדש ישראל** (חנוכה סי' רס"ב).

14. **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ח' סעי' י"ב).

15. **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' רמ"ה, סעי' ש"ב, סעי' ש"ג, הע' שמ"ו, הע' שפ"א, ע' מילואים אות י"ג).

16. **נחלת ישראל** (סיכום פרק י"ג הע' י') - "מהכרעת המ"ב ...".

17. **הגר"י ברקוביץ** שליט"א (זרע שמואל הע' של"ב).

ג. מראי מקומות – גר"ז (סי' רע"ז סעי' ו', סי' ש"ט סעי' ד', סי' שי"א סעי' ד'), תהלה לדוד (סי' ש"י ס"ק ח'), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה הע' על ס"ק ז' ג'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ד' סעי' ה'), האיר יוסף (מוקצה סי' ע'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ל"ז).

כג. אם צריך להסיר המוקצה מבעוד יום: כדי שלא לגרום טלטול מן הצד בשבת.

א. מחמיר: צריך להסיר משם קודם שבת.

1. אג"מ (טלטולי שבת אות י"ז, או"ח ח"ה סי' כ"א אות ח') – "והנה דפדפת (לוס ליה - ועי' מג"א סימן ש"ח ס"ק י' דנייר חלק הווי מוקצה) שאפשר לשלוף הדפים ממנו, מסתבר שתלוי לאיזה צורך חיברן רק באופן זה. דאם הוא מחמת שאינו רוצה לחברן באופן יותר קבוע, מחמת שאולי יכתוב דבר שאינו ראוי כל כך ויוציאם משם, אין זה חיבור, וצריך לשולפם (את הדפים החלקים) קודם השבת. ואם כך חיברם מחמת שבעת שירצה להדפיס מה שכתב, יהיה לו קל להוציאן ולהעתיק משם לדפוס, הוא עדיין כלי אחד לרוב הזמן, ולא צריך לשולפן קודם שבת".
2. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א ריש פרק י"ב, ח"ג פרק א' סוף הע' ג') – "דכמו יכול לנער אסור לטלטל כיון שיכול להמנע מזה, כך גם יש להסיר מבעו"י מוקצה שמונח עם היתר החשוב ממנו על בסיס אם יודע שיצטרך לטלטלו, ולא לסמוך על זה שלא יוכל לנער ויטלטלנו כמות שהוא. ואפילו באופן שיוכל לנער יש להסיר המוקצה מבעו"י ולא לסמוך על כך שינער המוקצה בשבת שהרי אף הניעור חשיב טלטול מן הצד כמש"כ לעיל אות ג', וכיון שאפשר יש להמנע אף מניעור. ולפי"ז מגירה שיש בה מוקצה וגם דבר היתר החשוב ממנו, אע"פ שלא נעשית המגירה בסיס לאיסור, מ"מ אם יודע שיצטרך לפותחה בשבת אין לו לסמוך על זה, דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, אלא יש להסיר המוקצה מבעו"י. וכן בדלת המקרר יש להסיר ממנה מבעו"י דברים שהם מוקצה, כגון קמח או קטניות שאינם ראויים לאכילה וכיו"ב, אפילו כשיש בדלת גם דבר היתר החשוב מן האיסור. וכן צרור מפתחות שיש בו גם מוקצה כגון קוצץ צפרניים, או מפתח שהוא מוקצה כגון מפתח מעלית או מכונית, א. יש להפריד מבעו"י את מפתחות ההיתר מן המוקצה, כדי לימנע מטלטול מן הצד ...".
- הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ"ה סעי' ל"ט, הע' פ"ד) – "דכיון דיש חיוב ניעור חזי' דחשיב טלטול מוקצה לפיכך יש לדאוג מבעו"י שלא יגיע לידי טלטול זה בדאפשר דלא גרע מאפשר לנער, ואף דהשתא אין בא טלטול המוקצה לפניו, כל שיודע מבעו"י שיצטרך לטלטל בשבת כבר חל עליו חיוב זה".
- הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכ: ד"ה וכן) – "בענין דלת המקרר - שמן הראוי להסיר ממנה בע"ש כל מילי המוקצה".
- הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ח' סעי' ט"ו, הע' י"ח, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"א) – "יש חיוב גם מער"ש לדאוג שלא יעשה טלטול מהצד בשבת".
- הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ') – "אם יש בדלת המקרר רק מוקצה - לכתחילה יש לחשוש משום מוקצה, דהוי בסיס לדבר האסור, ובשעת הדחק מותר לפתוח".
- עי' הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' צ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ו) – "לענין כרטיס מגנטי או שלט העשוי לפתיחת שערים חשמליים ... שהירא את דבר ה' יוציא מערב שבת, אבל אם יש לו טרחא להוציא מערב שבת, אין צריך להוציא, וכיו"ב יש מחמירים במי שיש לו בשבת בתוך המחזיק מפתחות, מפתחות של היתר וגם מפתח של טלפון או של שאר דברים אסורים, ומ"מ אם יש טרחא אין צריך להוציא מערב שבת".
3. עי' ששכ"ה (פרק כ' סעי' פ"ג [דפו"ח, סעי' פ"ו], עי' הע' ר"ע, דפו"ח סעי' ע"ז, דפו"ח סעי' ע"ט) – "ורצוי להוריד את המוקצה קודם שבת מהדלת".
4. חוט שני (אסיפת יצחק ט"ו תמוז תשס"ו) – "שאלה: אם יש דבר מוקצה ודבר חשוב במגירה ערב שבת (והמגירה אינו נעשה בסיס), האם צריך להסיר המוקצה מבעוד יום שלא לגרום טלטול מן הצד. תשובה: אם צריך בשבת לפתוח אזי צריך להוציא את המוקצה".
- חוט שני (באר אליהו סי' ש"ח סעי' ג' אות מ"ו, סי' ש"ט סעי' ג' ס"ק ד') – "שראוי להסיר מוקצה מדלת המקרר, מע"ש, כדין היכא דאפשר לו בניעור, שחייב לנער".
- חוט שני (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דלכתחילה יש להסיר את דברי המוקצה מהדלת של המקרר בערב שבת".
5. רבבות אפרים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') – "דלכתחילה יש להסיר את דברי המוקצה מהדלת של המקרר בערב שבת".
6. מראש צורים (סי' ל"ח אות א', ובהג"ה, עי' אות ג').
7. הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' כ"ז, סוף פרק י"ד מספר ix, עי' פרק ג' הע' א').
8. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל כ"ב סוף סעי' א') – "יש להסיר מבעו"י המוקצה מן המגירה אם יודע שיצטרך לפותחה בשבת".
9. ס' הביט (סי' כ"ה סעי' ל"ח) – "יש להוציא מבעוד יום את המפתחות שאסורים בטלטול".
10. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א) – "אין להניח בשר חי על הדלת, שהא הוא טלטול מן הצד שאינו מותר אא"כ א"א בניעור. ויש להסיר אלו מלפני שבת".

ב. מיקל: אין צריך להסיר את המוקצה משם בערב שבת.

1. הגר"ש דבליצקי זצ"ל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' מ' טור ב') – "דמותר לפתוח ולסגור את הדלת של המקרר אף שיש בו דברי מוקצה, ואין צריך להסיר את המוקצה משם בערב שבת, וכ"ש כשיש גם דברי היתר בדלת".
2. תשובות והנהגות (תורת היולדת פרק ב' סוף הע' ד') – "ולא שמענו שאם יש במגירה חפצי מוקצה, ועיקר שימוש אינו לכך, והוא בטל וטפל לחפצי היתר, שיהיה צורך להוציאם לפני שבת".

3. שבת הקהתי (ח"ג סי' קכ"ג, ח"ד סי' ק"ה) – "דלא אישתמיט בהפוסקים שיאמרו שיש חיוב מער"ש להסיר המוקצה ...".
4. הגר"ח"ק שליט"א (ס' ידיעות השבת אות ד') – "במקום שנמצא מע"ש מוקצה או כלי שמלאכתו לאיסור יחד עם דברים מותרים החשובים יותר האם צריך לסלק המוקצה מע"ש כדי להמנע בשבת מלטלטל המוקצה והדבר שכיח במגירה או בדלת של המקרר שיש שם דברים שלא ראויים לאכילה ללא בישול אך יש שם דברים הראויים החשובים יותר. תשובה: אין המנהג כן".
5. חיי הלוי (ח"ד סי' ל') – "דבבסיס לאיסור ולהיתר לכו"ע מותר לטלטלו בטלטול מן הצד, אפילו באופן שהי' יכול לעשות עצה שלא יצטרך לזה".
6. פסקי תשובות (סי' ש"ח אות ה').

ג. דעת הגרש"א זצ"ל.

1. מיקל.
(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ט"ו, הע' י"ט, סי' מ"ה סוף אות א') – "ששמעתי שמרן הגרש"ז אויערבך זללה"ה נקט שא"צ להחמיר מערב שבת לפנות המוקצין".
(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ו) – "דפשוט הוא דאין צריך לסלק את המוקצה מבעו"י".
(ג) שולחן שלמה (סי' ש"ח ס"ק ד"ב, ס"ק ו', הע' שם, הע' על ס"ק ח') – "ולשואל השיב מרן זללה"ה - בע"פ - דבכה"ג שיש דברים מוקצים בדלת המקרר כמו תרופות שאין בהם צורך בשבת, הרי שאם יש דברים נוספים בדלת שאינם מוקצים אינו צריך להוציא את המוקצה מערב שבת, כיון שהדלת עשויה לפתוח ולסגור הרי זה טלטול מן הצד, הלכך כשיש אסור ומותר אינו צריך להוציא. אמנם בערוב ימיו כתב מרן זללה"ה לשואל אחר: אם יש רק מוקצה בלבד חשבתי שזה בסיס - ולכן צריך להוציא מערב שבת - ולא דמי לדלת של בית דבטיל לבית משא"כ דלת של כלי, אך טעיתי בכך ושפיר בטל גם למקרר - ולכן - מותר אפילו אם יש רק מוקצה, עכ"ד".
2. מחמיר.
(א) ששכ"ה (דפו"ח פרק כ' הע' רפ"ד*, דפו"ח הע' רפ"ו*, עי' הע' ר"ע [דפו"ח, הע' ש"ט]) – "ורצוי להוריד את המוקצה קודם שבת מהדלת".
(ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב טלטול מן הצד סוף הע' נ"ה).

ד. הדין בדיעבד: למחמירים דלעיל.

1. מיקל.
(א) הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קנ"א ד"ה וכן, הל' שבת בשבת פרק כ"ה סעי' ל"ט, הע' פ"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ') – "שמי יודע שיצטרך לטלטל בשבת את האיסור עם ההיתר, כגון לצורך מקומו או כשאי אפשר לנער, יש לפנות המוקצה מבעוד יום, ולכן יש לפנות כל דבר המוקצה מדלת המקרר מע"ש אף שיש שם דבר המותר ולא נעשה כבסיס, ומ"מ אם לא פינה מבע"י מותר לפתוח דלת המקרר בשבת כדרכו".
(ב) חוט שני (באר אליהו סעי' ד' אות כ"ה) – "שאף שלא הסיר מע"ש מדין חובת ניעור, אינו נאסר הטלטול מהצד בשבת".
(ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' י"ז) – "אף לשיטת המחמיר אם לא עשה כן מער"ש מותר לו לפתוח המגירה בשבת ... שכל דין זה אינו אלא הציור לכתחילה".
שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ה אות ג') – "פשוט שאם לא עשה כן מער"ש לא קנסין ליה".
(ד) ס' הבית (סי' כ"ה סעי' ל"ח).
(ה) הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף פרק י"ד מספר ix).
2. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א פרק י"ב אות ב'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' נ"ה).

ה. אם תלוי במחלוקת מ"ב וחזו"א, ביסוד של הטלטול.

1. תלוי בהסבר ההיתר של טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר, כהחזו"א או כהמ"ב – שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ה אות א').
2. לכ"ע צריך להחמיר – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' נ"ה).
- ו. כלי שמלאכתו לאיסור: למחמירים דלעיל.
 1. "פשוט שחומרא זו ... אף אם יש כלי שמלאכתו לאיסור" – שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ה אות ב'), ס' הבית (סי' כ"ה הע' ל"ב).
 2. מיקל.
(א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ה' ד"ה ומכל) – "שמה שהותר טלטול מן הצד רק לצורך דבר המותר, הוא רק במוקצה מחמת גופו, שהוא גופו מוקצה, אבל כלי שמלאכתו לאיסור, אעפ"י שאסור לטלטלו, אינו נחשב מוקצה".
- ז. האם צריך להסיר מבעוד יום כדי שלא לגרום ניעור בשבת: למחמירים דלעיל.
 1. מחמיר.
(א) הגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א ריש פרק י"ב) – לשונו מובא לעיל.
(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ט"ז, סי' מ"ה) – "המחמיר ... נראה שראוי למכור מע"ש אפילו פעולת 'ניעור' שכיון שגם ניעור מוגדר בכלל טלטול מהצד מן הראוי למונעו מערב שבת".
 2. מראי מקומות – נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' י"א).

ח. האם צריך להסיר מבעוד יום כדי שלא לגרום טלטול בגופו בשבת: למחמירים דלעיל.

1. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ה אות ד'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל ב' סעי' ב'), נחלת ישראל (סיכום פרק י"ד סעי' ב', "יש לעיין").

ט. מראי מקומות – נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' י"א, עמ' תס"ו, עמ' תפ"ו).

כד [דלתות הבית.

א. מונח מוקצה על הדלת.

1. מיקל: אין לה דין בסיס – מ"ב (סי' רע"ז ס"ק ז', בה"ל שם ד"ה אף, "ואין איסור בטלטול הדלת משום הנר המוקצה הקבוע בה לפי שהדלת לא נעשית בסיס לנר לפי שהיא חשובה שמשמשת לבית ובטלה אצלו ולא להנר"), אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ט אות ב'), אז נדברו (ח"ח סי' ל"ה ד"ה ונפק"מ), ששכ"ה (פרק כ' סעי' ע"ד [דפו"ח, סעי' ע"ז]), טלטולי שבת (עמ' ר"ד), ס' הבית (סי' כ"ה סעי' ל"ז), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ס"ט), מראש צורים (סי' ל"ח אות א'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' כ"ח), אות ברית (סי' י"ג סעי' מ"ז), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ח' סעי' ב'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"ו).
2. מראי מקומות – אור יצחק (ח"א או"ח סי' ק').

א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ו ד"ה ולפ"ז) – "אין הדלת נעשה בסיס לטבעת משום דלענין בסיס פשוט הוא דמחובר לקרקע עולם לא חל עליו כלל שם בסיס משום דלא בטלה חשיבותיה לגבי הדבר המונח עליו, וכמו בנר הקבוע בדלת דמותר לפתוח ולנעול בכה"ג שאינו מבעיר ומכבה ולא נעשה בסיס לנר, או דלמא כיון דעכ"פ בת טלטול היא ע"י הדלת אינה חשובה משום כך מוקצה, וצ"ע. (ועיין בפרמ"ג בא"א סק"ג שמתיר את הטלטול אך מטעם אחר). אולם חכם אחד מחכמי הישיבות דפעה"ק ירושלם ת"ו העיר לי לפ"ז בנר של שמן הקבוע בדלת שפסק המחבר בסי' רע"ז ס"א שאסור לפתוח ולנעול אף בנחת מפני שהוא מבעיר או מכבה [עי' מג"א וט"ז שם], צריך להיות אסור גם לאחר שכבר כבה משום מגו דאיתקצאי וכו', וחדוש גדול זה אינו נזכר בשום מקום, ואין לומר ...".

ב. אם נכון להסיר המוקצה קודם שבת.

1. מחמיר: נכון להסיר קודם שבת.

א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה דפו"ח פרק כ' הע' רפ"ד*, דפו"ח הע' רפ"ו*) – "ורצוי להוריד את המוקצה קודם שבת מהדלת".
ב) ששכ"ה (דפו"ח סעי' ע"ז, דפו"ח סעי' ע"ט) – "ורצוי להוריד את המוקצה קודם שבת מהדלת".
ג) מראש צורים (סי' ל"ח אות א') – "מן הראוי".
ד) לוח מוקצה (הע' על ערך דלת ארון - שמונח עליה מוקצה).
ה) הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' ס"ט).
ו) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א) - לשונו מובא לעיל.
2. מיקל.

א) הגר"ח שליט"א (דולה ומשקה ריש עמ' קס"ג, לשיטתו) – "שאלה: במודעה שהיא מוקצה בשבת, (שהיא מודעה של חנויות), שהדביקה על דלת, האם גורם איסור לפתוח הדלת, וכן האם צריך מע"ש להוריד המודעה מהדלת, שאולי בטל לדלת (ומצוי בזמנינו שמיצרים פרסומות על מגנט, ונדבק לדלת של המקרר). תשובה: לא".

ג. פח אשפה התלוי על דלת ארון מטבח, או מונח במגירת ארון המטבח.

1. עי' סי' ש"ח סעי' ל"ה [ערך פח אשפה], לשיטות ומראי מקומות.

ד. דלת מקרר, מקפיא או ארון - אם נעשה בסיס כשיש מוקצה על הדלת.

1. מסופק.

א) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' תל"ה) – "דיש לעיין בדין זה, דדלת של בית שאני שהיא בטילה לגבי הבית, אבל דלת של מקרר היא עצמה חלק מהכלי וגם בה משתמשים קצת, וזה גם נעשה בצורה שאפשר להשתמש בהדלת, דאולי דהדלת עצמו חשיב בסיס ואין המקרר כבית שיבטל כל ערכו העצמי של הדלת, ואפשר דצריך ראייה לזה [וקצת סמך לדבר משנה בכלים פ"ב מ"ג הדלת שבמגדל של רופאים טמאה [ומש"כ בתפא"י שמוריד הדלת ל"מ כן] וכמובן שיל"ע בזה".

ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל ח' סעי' ב') – "צ"ע בזה למעשה".

ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"ו) – "לענין דלת של מקרר או מקפיא או ארון שמונחים בה דברי מוקצה [כגון מזון קפוא שאינו מבושל] יש להסתפק אם נעשית בסיס להם [באופן שאין מונחים בה דברי היתר החשובים יותר מהמוקצה] או שאינה נעשית בסיס משום דעיקרה משמשת לסגירת המקרר".

2. אינו בסיס.

א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח הע' על ס"ק ח') – "בטיל למקרר - ולכן - מותר אפילו אם יש רק מוקצה".

ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ"ח, שבות יצחק ח"א עמ' קנ"ג) – "והנה במגירת שולחן אם לא היה בה גם היתר חשוב מן האיסור נאסרה משום בסיס ואסור לפותחה כיון שהניח האיסור שם לדעת, אולם בדלת המקרר בדיעבד יש להקל לפתוח הדלת אפילו אין שם היתר חשוב מן האיסור ולא אמרינן שנעשית בסיס, וכדין דלת בית שהניח עליה נר, שלא נעשית בסיס לנר לפי שהיא חשובה שמשמשת לבית ובטלה אצלו ולא להנר וכמש"כ המשנ"ב בסי' רע"ז סק"ז, דהכא נמי י"ל דכיון שהמקרר מחזיק מ' סאה הו"ל כאוהל וכנ"ל, ואין דלתו בטלה למוקצה מפני חשיבותה אלא למקרר עצמו".

- (1) **אמנם** עי' הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכ: ד"ה וכן, פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ') - לשונם מובא לעיל.
- (ג) **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' ע"ד [דפו"ח, סעי' ע"ז], סעי' ע"ו [דפו"ח, סעי' ע"ט]).
- (ד) **הגר"ע אויערבאך** שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' מ' טור ב') – "דלת של מקרר שמונח בה דברי מוקצה, מותר לפתחה ולסגרה בשבת כמו בדלת של בית שאינו מתבטל לגבי המוקצה שתלוי בה, מפני חשיבותה של הדלת. ומותר לכתחילה להניח שם דברי מוקצה, ואין צריך להסירו משם בערב שבת".
- (ה) עי' **הגר"א קופשיץ** שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' מ' טור ב') – "דאולי מותר אף לכתחילה להניח דברי מוקצה בערב שבת על דלת המקרר, אף שאין בו דברי היתר".
- (ו) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ו' סעי' ל', סי' מ"ט, לוח מוקצה ערך דלת ארון - שמונח עליה מוקצה, ערך דלת מקרר - שיש עליה מוקצה) – "ונראה שיסוד היתר זה אינו דוקא בדלת בית, אלא הוא הדין בכל דלת ארון שמונח עליה מוקצה, וכן דלת מקרר שמונח עליה מוקצה, אפילו שמונח על הדלת מוקצה אין איסור לפותחה שהרי מתבטלת הדלת לעיקר הכלי והוא אינו מוקצה וכפי שיבואר בלוח המוקצה ערך 'מקרר', לפיכך ארון שתלוי עליו פח אשפה מותר לפתוח הדלת אע"פ שהפח עצמו מוקצה אינו אוסר את הדלת וכן מצוי בדלת ארון בגדים שיש מדף קטן ומניחים בו מוקצה אין איסור לפותחה, וצ"ע בכל זה לענין מעשה".
3. **הוי בסיס.**
- (א) **רבבות אפרים** (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') - לשונם מובא לעיל.
- (ב) **חוט שני** (ח"ג עמ' ע"ב אות ב', שעה"צ ס"ק י"א) – "דלתות ארון שיש בתוכם מוקצה כגון דלתות ארון, מקרר ומקפיא וכיוצ"ב, אם המוקצה יותר חשוב מדברי היתר שנמצאים בדלת אפשר שהדלת בסיס לאיסור ואסור לפותחו או לסגורו, ואם ההיתר יותר חשוב אין הדלת בסיס לאיסור ומותר לפותחו או לסגורו בשבת [ושאני דלת ארון מדלת בית ...]".
- עי' **חוט שני** (ח"ג עמ' קנ"ט ד"ה ונראה) – "דאין בסיס אלא על עיקר הכלי, אינו אלא בכלי שמותר לטלטלו בשבת, ובזה אמרינן דאם אינו מונח על עיקר הכלי לא חשיב בסיס וכנ"ל, אבל בכלי שהוא עצמו מוקצה כגון מקרר ונמצא דבר מוקצה על הדלת פשיטא דהדלת נעשית בסיס לאיסור".
- חוט שני** (באר אליהו סי' ש"ח סעי' ג' אות מ"ו, סי' ש"ט סעי' ג' ס"ק ד', אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ל"ט טור ג') - לשונם מובא לעיל.
- (1) **אמנם** עי' **חוט שני** (באר אליהו סי' ש"י סעי' ז' אות ח') – "דאין הדלת נעשה בסיס, דמכיון שמחובר למקרר שיש בו פירות וכד', טפל הדלת לכלי, והכל כלי אחד ונעשה בסיס לדבר האסור והמותר".
- (ג) עי' **הגר"י ברקוביץ** שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א) – "וכן מקרר או מקפיא שיש מוקצה (בשר חי) על הדלת, שאם יש של היתר היותר חשוב בתוך הגוף המקרר, שאין הדלת נעשה בסיס. אבל שאני התם, שאם אין היתר כלל בתוך המקרר, שכל המקרר נעשה בסיס. שהכל כלי אחד הוא".
4. **מראי מקומות.**
- (א) **הגר"ח"ק** שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, כשמונח בדלת המקרר רק דברי מוקצה, ואין שם שום דבר היתר כלל, האם יכול לסמוך על מה שמונח בתוך המקרר דברי היתר, כדי להחשיב דלת המקרר כבסיס לאיסור ולהיתר. והטעם להתיר הוא משום שהכל דבר אחד, ואין למקרר שום תועלת מבלי הדלת, א"כ נחשב הדלת כטפל לגוף המקרר, ונמצא שהוא בסיס לאיסור ולהיתר, וצ"ע. תשובה: במ"ב משמע שאין להתיר וצ"ע. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ט). [א"ה: כונתו לדברי המ"ב (סי' ש"י ס"ק ל"א) לענין מגירת שולחן, עי"ש, וי"ל]".
- (ב) לענין מוקצה בתוך המקרר או בתוך ארון, אם הדלת טפל להמקרר או דלת - עי' סי' ש"י סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא

[כה] מיגו דאיתקצאי.

גמרא (דף מג.) – "א"ר אבהו בעודן עליו כל בין השמשות מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא".

- א. **טעם למיגו דאיתקצאי:** דעיקר הכנה מבעוד יום בעי, כדכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו.
1. **רש"י** (ביצה דף כו: ד"ה ואי) – "ואי דלא אחזו. בין השמשות, ודאי אסורין, דאין כאן הכנה מבעוד יום, ומאן דאית ליה מוקצה, הכנה מבעוד יום בעי, כדכתיב ביום הששי והכינו את אשר יביאו".
 2. **ריטב"א** (סוכה דף מו:) – מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא ... והטעם דמשום דכתיב גבי שבת ויום טוב **והכינו**."
 3. **ח"א** (כלל ס"ו סעי' א') – "סמכו דבריהם על פסוק והכינו את אשר יביאו, דאיכא מאן דיליף בגמ' מפסוק זה דמוקצה הוא דאורייתא, כיון שלא היה מוכן מע"ש, ולכן אף דלא קיי"ל הכי, מ"מ סמך גדול סמכו על פסוק זה שלא לטלטל אלא מה שהוא מוכן מע"ש או ממילא או שהכין במחשבה או במעשה בכל דבר לפי תשמישו, וזהו **הטעם עצמו** דאמרינן מגו דאתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא, דכיון דלא היה מוכן מע"ש, נשאר באיסורו, ולכן חלקו חכמים בדבר ואסרו".
 4. **מ"ב** (סי' ש"י ס"ק ט"ז) – "דעיקר הכנה מבעוד יום בעי כדכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו".
 5. **אפיקי ים** (ח"ב ריש סי' י"ט) – "דזהו הטעם בהא דאמרינן, מגו דאתקצאי ... וסמכוהו אקרא דוהכינו. על כל פנים עיקר יסוד וטעם מוקצה. משום דבעי הכנה מבעוד יום, א"כ **העיקר תלוי בבין השמשות**".
 6. **ברית עולם** (כללים במוקצה סעי' ט"ז).
 7. **ששכ"ה** (פרק כ' הע' קפ"ד [דפו"ח, הע' רי"א]).

8. ארחות שבת (ח"ב עמ' קפ"ח) – "אף שאיסור מוקצה אינו אלא מדרבנן מ"מ סמכו רבנן דבריהם על הפסוק 'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו' ואמרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא מה שהוכן מערב שבת".
9. מראי מקומות – משנת השבת (עמ' קי"ט).

ב. מתי הוי בין השמשות.

1. כמו שנוהג זמן בין השמשות לשאר ההלכות – עי' סי' רס"א סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.
- א) אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ד, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ד) – "שאלה: איזה זמן הוא הנקרא ביה"ש לגבי דין מוקצה. תשובה: זמן ביה"ש הוא לפי כל אחד, הנוהג לגבי זמן ביה"ש לגבי שאר דיני ביה"ש".
- ב) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ה פרק י"ז אות א', דברי חכמים או"ח אות ש"ח [ושם, הלשון 'מהפוסקים']) – "בדין מיגו דאיתקצאי, אין להקל כשיטות שמאחרים זמן בין השמשות, אלא יש לנהוג כמו שנוהג זמן בין השמשות לשאר ההלכות".
2. מראי מקומות.
- א) הגר"ח ש"ז (דברי חכמים או"ח אות ש"ח) – "להקל במקום צורך גדול".

ג. מי שקבל עליו שבת מוקדם מתי חל הקצאה למוקצה.

1. בין השמשות ממש.
- א) פמ"ג (א"א סוף סי' רע"ט) – "מי שקבל עליו מפלג המנחה ... והדליק נר וכבה קודם בין השמשות לא אמרינן מיגו דאיתקצי בהתחלת יום אתקצי לכולי יומא, דבכולהו דוכתי אמרינן מיגו דאיתקצי בין השמשות, עיקר הקצאה בין השמשות הוא".
- ב) הר"צ (או"ח ח"ב סי' ט"ו) – "הנה כי כן שאף אם קבל עליו שבת ונאסר במלאכה מ"מ לגבי מיגו דאיתקצאי בביה"ש אתקצאי לכולי יומא לא אמרינן דע"י הקבלה משוי' לי' לדידיה להחשב כלילה והתחלת יום השבת, דענין זה שיחשב כהתחלת היום לא תלוי בקבלתו של כל אחד ואחד".
- ג) עמק ברכה (הל' סוכה אות י"א).
- ד) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ג').
- ה) חוט שני (ח"ג עמ' קס"ג ד"ה נר, עמ' קס"ד ד"ה דין).
- ו) ששכ"ה (פרק כ' הע' קפ"ד [דפו"ח, הע' רי"א]).
- ז) טלטולי שבת (עמ' רל"ח).
- ח) שערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור הע' ע"א).
- ט) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' י"א).
- י) ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' ת"ב).
- 1) לכאורה הסברא, כיון שהוא אסמכתא מקרא ד'והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו', שיש להכין מיום שישי ליום השביעי, ממילא אינו תלוי בקדושת שבת, רק ביום השביעי של השבוע. א"כ, מסתכלים רק על בין השמשות ולא על קדושת שבת.
2. אבל פמוטות שהדליקו הנרות לכבוד שבת מקצה מיד.
- א) עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ח"ב סי' ל"ד אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ג') – "והנה מוקצה זה של הנרות שמדליקין ומקבלין על ידם את השבת [שאסורים בטלטול מבעו"י, ועי' רס"ג סי' ד' ובמג"א ס"ק כ"ז] ברור שזה רק חומרא יתירה שהחמירו מפני כבוד השבת, שהרי אפילו האשה שכבר קיבלה את השבת יכולה עדיין לבקש מאחרים שלא קיבלו את השבת לעשות עבודה כל מלאכה (אגב יתכן דלפיכך לא נעשה מוקצה בקבלת שבת אף שחמור יותר מביה"ש"מ הוא מפני שעדיין אפשר לעשות מלאכה על ידי ישראל כמבואר בסוף סימן רס"ג) והאחרים מותרים בכל מיני מוקצה ובל"ט מלאכות, ומ"מ החמירו עליהם שלא לטלטל ולא ליגע באותן פמוטות, ומסתבר שזה הכל מפני כבוד השבת לראותו ממש כמוקצה לשבת, וכיון שכן אפשר לומר שלגבי אותן פמוטות בלבד מתחשבים כאילו הוקצה בתחילת השבת ונאסר לכל השבת, וקשה לומר שאותן פמוטות יהיו אסורים בטלטול רק לפני שבת ויהיו מותרים מיד אחרי האכילה ובשבת עצמה יסירו אותם מהשולחן כשאין דולקים ע"י אחרים שלא קיבלו עליהם את השבת".
- ב) מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ט'), הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' מ"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ר"נ), שלמי יהודה (פרק א' סעי' ט').
3. מראי מקומות.
- א) הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' מ"ז ד"ה ואף) – "יפה העיר בזה הג"ר שלמה יודא הירש שליט"א שבספר מקור חיים לבעל החוות יאיר (יצא לאור מכת"י ע"י מכון ירושלים) דכתב שם בהגהותיו אהך דינא דהשו"ע "דיש ליהזר מאכילת מחובר ומוקצה ונולד, ואין לזה היתר אמירה מערב שבת", הרי מפורש כתב להזהר מאכילת מחובר, ולפי"ז גם נלענ"ד דה"ה נמי בזה שקיבל עליו את השבת אסור לאכול מדג שנשטגן או פרי שאינו נאכל חי שנשבשו תוך אותו זמן, וגם לא לתלות את בגדו על מסמר שדפקו בקיר באותו זמן כי בשבילו הוא ממש מוקצה, וכמדומני דמלשון השו"ע ומפרשיו לא משמע הכי אלא אפילו אם הוא עצמו אמר לו בפירוש לעשותו עבדו ג"כ מותר, אך ראיתי שם במקו"ח שהוא גם מחמיר בזה וכתב בהאי לישנא אהא דמותר לומר לישראל 'שדא ביה נרגא ואפילו באמירה לגוי דבהג"ה ריש סימן רס"א', ועיין גם בפמ"ג א"א סוף סי' רע"ט שכתב 'משמע לי דמי שקיבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה' - והדליק נר וכבה קודם ביהש"מ"ש, לא אמרינן מגו דאיתקצאי בהתחלת היום איתקצאי לכולי יומא, דבכולהו דוכתיא אמרינן מגו דאיתקצאי ביהש"מ"ש, עיקר הקצאת ביהש"מ"ש הוי', ומשמע ודאי דלא אזיל כלל בשיטת החו"י, גם להח"י היינו צריכים להזהיר למי שקטף פירות סמוך לשבת לבל יאכילם לאחרים דשמא הם כבר קבלו את השבת באותו זמן".

כו] האם מיגו דאיתקצאי נקבע לפי כל בין השמשות או גם בחלק מהזמן.

א. ע"פ סברא, מוקצה דרבנן ובין השמשות ספק יום ספק לילה, א"כ ספק דרבנן לקולא. אמנם, יש כמה טעמים להחמיר.

1. דבר שיש לו מתירין - ע"י ערך ספק מוקצה [ריש הל' מוקצה], לשיטות ומראי מקומות.
2. אין עושין ספק דרבנן לכתחילה - ע"י ערך ספק מוקצה [ריש הל' מוקצה], לשיטות ומראי מקומות.
3. מוקצה חמירה והוי כעין דאורייתא, כיון יש לה סמך מן התורה - ע"י ערך ספק מוקצה [ריש הל' מוקצה], לשיטות ומראי מקומות.
4. "כיון דבין השמשות הוא זמן שנמסר לנו לנהוג בו ספק שבת הרי הוא לדידן שבת" - חוט שני (ח"ג עמ' קס"א ד"ה או, עמ' קס"ב ד"ה ונראה).
5. מצד תרתי דסתרי - ע"י ערך כללי ספק דרבנן, יו"ד סי' ק"י, לשיטות ומראי מקומות.

ב. ראיות לקולא.

1. ראיה מלשון הגמרא (דף מג.) - "אמר רבי אבהו: בעודן עליו כל בין השמשות, מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא".

(א) כגירסת תוס' והריטב"א.

(ב) הביאו ראיה זו - פמ"ג (א"א סוף סי' רע"ט, "אי כל בין השמשות בעינן או לאו, עיין ... ובגמרא דף מ"ג ע"א בעודן עליו 'כל' בין השמשות ועדיין צ"ע"), הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' ד"ה אבל, מאורי אש השלם עמ' תר"ה ד"ה אבל, שולחן שלמה סי' רע"ז ס"ק א' ד"ה אבל, לשונו מובא לקמן).

(ג) מיהו לפי גירסת תוס' והרא"ש ד"ה בעודן (השני) וחי' הר"ן [שהם השמיט לשון "כל"], אין ראיה מכאן.

(ד) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק ב' ד"ה ולפי"ז, עמ' קס"א) - י"ל הגמרא דף מג. "פירושו שאם היה מונח עליו במשך כל ביה"ש ואף שהיה מונח רק רגע אחד מאותו הזמן חשיב מונח בכניסת השבת ואמרינן מיגו דאיתקצאי".

2. ראיה מרש"י (דף מד: ד"ה והוא) - "והוא. שנסתלקו מבעוד יום שלא היו עליה כל בין השמשות, אבל היו עליה כל בין השמשות איתקצאי לכולי יומא".

(א) הביאו ראיה זו - פמ"ג (א"א סוף סי' רע"ט, פתיחה ליו"ט ח"ב פרק א' אות ה', "אי כל בין השמשות בעינן או לאו, עיין שבת דף מ"ד ע"ב ברש"י ד"ה והוא 'כל' בין השמשות ... ועדיין צ"ע"), גליון רע"א (סי' ש"י על סעי' ז'), הר צבי (או"ח ח"א סי' קנ"א אות ג'), ועוד.

(ב) סתירת דברי רש"י - חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק ב' ד"ה ולכאורה [עמ' קס"א], "קשיא דברי רש"י מרישא לסיפא ...").

(ג) י"ל - חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק ב' ד"ה וזה [עמ' קס"א], "וזה כוונת רש"י בדף מ"ד דקאמר בגמ' על האופן המותר שלא נעשה בסיס 'והוא שלא היו עליה בין השמשות' ופירש 'והוא, שנסתלקו מבעוד יום', ופירש היו עליה אף רגע אחד ממקצת בין השמשות הרי זה נעשה בסיס, א"כ כדי שלא יהיה בסיס צריך 'שנסתלקו מבעוד יום' וכמ"ש רש"י בדף מ"ג. ומה שכתב עוד רש"י 'אבל היו עליה כל בין השמשות איתקצאי לכולי יומא' פירושו כמו הפירוש בלשון הגמ' בדף מ"ג דאם היו עליה במשך כל זמן בין השמשות רק לרגע אחד הוי בסיס, דזה הזמן של בין השמשות הוא הקובע לאיתקצאי לכולי יומא והיינו דכיון דזה הזמן נמסר לנו לנהוג בו כשבת הרי כל רגע הימנו נחשב לכניסת השבת".

(ד) ע"י רש"י (ביצה דף כו: ד"ה אי) - "אי דאחזו. שנגמרה מלאכתן, בין השמשות אחזו, ואין כאן אפילו חצי שבת בהקצאה כלל".

3. לשון "כל" בראשונים.

(א) רבינו חננאל (דף מד:): "והיו עליה המעות כל בין השמשות".

(ב) בה"ג (הל' שבת פרק ג' עמ' קכ"א, פרק כ"ג עמ' קל"ו) - "והיכא דהוה עליה אפרוחין כל בין השמשות, אסיר לטלטולי כולי יומא, מדאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא. והיכא דלא הוה עליה בין השמשות, עודן עליו, אסור, אין עודן עליו, מותר".

(ג) ס' האורה (ח"א סי' נ"ד) - "והוא שלא היה עליה כל בין השמשות, אבל היה עליה כל בין השמשות מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא".

(ד) רשב"א (דף מד: ד"ה הא) - "הא אין עליה מעות שריא אע"פ דהוה עליה כל בין השמשות".

(ה) ר"ן (דף כא. ד"ה ומטה) - "והיו עליה כל בין השמשות, אבל היו עליה כל בין השמשות אסור".

(ו) ריטב"א (דף מג. ד"ה והתניא) - "כשהיו עליו כל בין השמשות דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכוליה יומא".

ריטב"א (דף מד: ד"ה והוא) - "והוא שלא היו עליה כל בין השמשות. פירוש שאם היו עליה כל בין השמשות מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא".

ריטב"א (דף מד: ד"ה טעמא) - "אם היו עליו כל בין השמשות".

ריטב"א (סוכה דף מו:): "שאם היו עליה כל בין השמשות מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא".

(ז) רבינו ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, פ"ג-ד') - "מטה שיש עליה מעות כל בין השמשות אסור לטלטלה ...".

1) אמנם ע"י רבינו ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, פ"ה-א') "במטה שיש עליה מעות אין עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה כלל בין השמשות".

(ח) ההשלמה (דף מה:): "כשהיו בו תרנגולין כל בין השמשות ... אבל אם לא היו בו תרנגולין כל בין השמשות מותר".

(ט) המאורות (דף מה:): "כשהיו בו תרנגולין כל בין השמשות ... אבל אם לא היו בו תרנגולין כל בין השמשות מותר".

(י) ע"י הג"א (פרק ג' סי' כ' ד"ה ואפי').

(יא) וע"י הב"י (סי' ש"י ס"ז הביא לשון רש"י "כל", ע"י לשון הרי"ף הלשון שם, ומסיים "ולדברי כולם היכא דהיו עליה מעות כל בין השמשות". ע"י מגיה בטור הע' כ"ב. וכן הב"י סי' ש"ח סעי' ל"ט, "כל ביה"ש").

ג. לשון 'כל' – ריבוי, כולו (whole thing). מיעוט, כל זהו (any part).

1. נדרים (דף ג:) - "כל היוצא מפיו יעשה".

(א) ר"ן (נדרים דף ג:) ד"ה ואית) – "תרתי שמעינן מינה ידות נדרים כנדרים ונדר שבטל מקצתו בטל כולו".

(ב) חת"ס (נדרים ריש דף ג:) – "מפיק ליה מן כל היוצא מפיו יעשה. פי' אפי' כל דהוא יוצא מפיו ולא כל הלשון מ"מ יד הוה ולפ"ז כל אמרי' כל דהו משמע ולמ"ד דאת' לנדר שהותר מקצתו מפרש כל כלו משמע דוקא ככל היוצא מפיו ולא רק מקצתו, והוא פלוגתא דתנאי בעלמא ועיין תוס' פסחים ס"א ע"ב ד"ה דילמא וכו' ע"ש וא"כ צ"ע על הר"ן דשמעתין דס"ל תרתי שמעינן מינה ואיך אפשר לאפוקי מינה תרי דרשות דסתרי אהדדי וצ"ע ברמב"ם פ"ג נדרים ה"ה וצ"ע".

2. סנהדרין (דף עה.).

(א) ח' הר"ן (סנהדרין דף עה.), הו"ד בערוך לנר (יבמות דף ו: ד"ה ברש"י) – "רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כוליה נפש ור' יהודה וכו' ... דלשון כל כולל שתי משמעות יש כל שהוא כולל כל הדבר כגון כל צפור טהורה תאכלו כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם ויש שמשמעותו מקצת הדבר כגון לא תחיה כל נשמה החייתם כל נקבה לא תאכל כל תועבה ומ"ה פליגי בכל נפש אדם אם הוא כללות הנפש או מקצת הנפש בהשאלת לשון כל וזה נכון".

(ב) מראי מקומות – עיני שמאל (הוריות דף ג:), מרגליות הים (דף עה. אות ב', אות ג').

3. ברכות (פרק א משנה ה') – "מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדךרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. וימי חייך, הימים. כל ימי חייך, הלילות. וחקמים אומרים, ימי חייך, העולם הזה. כל (ימי חייך), להביא לימות המשיח".

(א) ישועות מלכו (ליקוטי תורה ברכות ד"ה בפלוגתא) – "נ"ל דפליגי במשמעות כל דהכא דמצינו כל לשון ריבוי דמורה על הכל ומצינו כל למעט כל חלב לרבות חצי שיעור דמיעט חלב [ע' פסחים ס"א:] ובזה פליגי ג"כ כי הלילה המיעוט של החיים וימי המשיח הריבוי של החיים, לבן זומא כל למיעוט של ימי חייך אתי ולחקמים הריבוי של ימי חייך".

ד. ראיות לחומרא.

1. ראיה מגמ' ביצה (דף ל:), "באומר איני בודל מהם כל ביה"ש", רמ"א (סי' תרל"ח סעי' ב', דר"מ שם ס"ק ג'), דרישה (סי' תרל"ח ד"ה איני), גר"ז (סי' תרל"ח סעי' ו', סעי' ז', סעי' ט', סעי' י"א, סעי' י"ב, סי' תרמ"ט סעי' כ'), מ"ב (סי' תרל"ח ס"ק י"ז, בה"ל שם).

(א) וכן איתא – בה"ג (סי' י"ד סוכה עמ' קצ"ז), סדר רב עמרם גאון (סדר חג הסוכות), רש"י (דף כב: ד"ה התנה, סוכה ריש דף י:).

(ב) וכן הקשו – תהלה לדוד (סי' ש"י ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), ששכ"ה (פרק כ' הע' קפ"ו [דפו"ח, הע' רי"ג]), טלטולי שבת (פרק כ' הע' ד'), שבות יצחק (ח"א עמ' קפ"ב), משנת השבת (עמ' כ"ה), האיר יוסף (מוקצה סוף סי' מ"א).

ג) אפשר דמוקצה מחמת מצוה חמור יותר.

1) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' ד"ה אבל, ח"ב סי' ל"ד אות כ"ז, תנינא (ב - ג) סי' י"ח אות ג', שולחן שלמה סי' רע"ז ס"ק א' ד"ה ומה, עי' סי' רס"ג ס"ק כ"ג, מאורי אש השלם עמ' תר"ה ד"ה ומה) – "אפשר שמוקצה מחמת מצוה חמור יותר, כיון שגם באמצע היום נעשה מוקצה לכל היום, ואין אומרים שאין מוקצה לחצי שבת".

2) שבט הלוי (ח"ה סי' מ"ג אות ב') – "דזה זמן טובא נתקשתי מהא דמבואר באו"ח סי' תרל"ח והוא מש"ס ביצה ל' ע"ב באומר איני בודל כל ביה"ש, והיינו דוקא בכה"ג אבל אם בודל חלק מביה"ש אע"פ שאינו בודל בשאר ביה"ש לא אמרינן ספק להקל דאמרינן דלמא כבר אז לילה דביה"ש תלתא ספיקא איכא כמבואר שבת ל"ה ע"ב. וצריך לחלק בין איתקצאי למצוה דנוי סוכה אע"פ שאינו מה"ת דדוקא עצי סוכה מה"ת, מ"מ כיון שמכח חלות קדושת היום נאסר אנו חוששין לכל רגע של ביה"ש דלמא כבר חל ליל סוכה, וצריך שאינו בודל כל ביה"ש לשאר דיני מוקצה כהאי דהכא דאינו חל מעצמו כאיסור נוי סוכה, אלא ע"י שמקצה מדעתו בפ"י דבעינן שיקצה כל ביה"ש ואי לאו אזלינן לקולא, ועיין בד"מ סי' תרל"ח העתיק ממהרי"ל שכ' צריך לעמוד בשעת ביה"ש ולומר אינו בודל כל ביה"ש ליקח כל מה שירצה וכו' ע"ז הד"מ ואין דבריו נכונים כי צריך לעשות כן קודם ביה"ש כי מאחר שנכנס ספק ביה"ש תו לא מהני תנאי ע"כ, ולפי המבואר כאן אין דברי מהרי"ל תמוהים כ"כ אלא דהד"מ השיג מלשון הש"ס כל ביה"ש דמוכח דעכ"פ בתנאי דסוכה בעינן כל ביה"ש ממש, ועוי"ל בפשיטות דהתם נוי סוכה יש לו מדרבנן דין עצי סוכה שהוא מוקצה מה"ת, ובעצי סוכה פשיטא דדין מיגו דאיתקצאי ביה"ש הוא אפילו מקצת ביה"ש, כיון דהוא ספק תחילת לילה והוא ספיקא דאורייתא לחומרא".

3) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ו' הע' ב').

2. לשון הראשונים.

(א) תוס' (דף מג. ד"ה בעודן, השני), ומסיים לשון הגמרא בלי התיבה 'כל' – "והרי שעה אחת הקצה אותו לצרכן ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא".

(ב) תוס' הרא"ש (דף מג. ד"ה בעודן), ומסיים לשון הגמרא בלי התיבה 'כל' – "דאפי' לאחר שירדו אסור לטלטלו כיון דאתקצאי בשבת שעה אחת ... ולכך כפאו לכל הפחות רגע אחת הוקצה לצורכן ומיגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא".

3. סי' ש"י סעיף ד', במוקצה דיבש בלא שידעו הבעלים דל"ה מוקצה.

(א) ר"ן (ביצה דף יד: ד"ה וגרסי בגמ') – "מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין אותו מותר כלומר גרוגרות וצמוקין שהיו מוקצין מחמת שלא נתייבשו כל שיבשו כל בה"ש אע"ג שלא ידע באותה שעה שיבשו אלא שנודע לו לאחר מכאן מותר".

(ב) ב"י (סי' ש"י ס"ק ד') – "גרסינן תו בפרק אין צדין (כו:): מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר כלומר גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים מחמת שלא נתייבשו כל שיבשו כל בין השמשות אף על פי שלא ידע באותה שעה שיבשו אלא שנודע לו לאחר מכאן מותר".

ג) עי' משנת רע"א (האיר יוסף מוקצה אות מ"א ד"ה ובסוגיא) – "מאד תמוה דהפמ"ג דייק מלשון הר"ן והב"י במטה שיש עליה מעות דכתבו 'כל ביה"ש' דסברו דרק בהיה 'כל' ביה"ש אמרינן איתקצאי, והרי הכא במוקצה שיבש חזינן להיפך בלשון הר"ן והב"י דבעינן שהמוקצה יבש כל בין השמשות, וצ"ע".

כז] להלכה.

א. מסתפק.

1. פמ"ג (א"א סוף סי' רע"ט [לשונו מובא לעיל], פתיחה ליו"ט ח"ב פרק א' אות ד' ואות ה', סי' שי"ח א"א ס"ק ס"ו, עי' ראש יוסף דף מג: סוף ד"ה באופן).
2. תהלה לדוד (סי' רע"ט ס"ק י"ז, סי' ש"י ס"ק ג') – "והרב ז"ל דעתו בכאן ס"ז דבדבר שהי' ראוי במקצת ביה"ש לא אתקצאי לכולא יומא. וח"ו לא לחלוק באתי אבל הדבר צ"ע. עי' ביצה ד"ל ע"ב באומר אינו בודל מהם כל ביה"ש. פרש"י ... והרי כמבואר להדיא דבעי כל ביה"ש אבל אי אתקצאי למקצת ביה"ש אתקצאי לכולא יומא. ולכן ד"ז לע"ד וצ"ע ג".
3. הגר"ח ק שליט"א (אסיפת יצחק ב' אב תשס"ו) – "שאלה: בענין מיגו דאיתקצאי, האם הדבר צריך להיות שם כל בין השמשות או רק חלק מבין השמשות. תשובה: הפמ"ג הקשה סתירה בזה".

ב. מהמיר: גם בחלק של בין השמשות.

1. אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ג, פרק כ' הע' ד', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל"ג, דברי חכמים או"ח אות שי"א) – "שאלה: בדין מגו דאיתקצאי, האם בעינן שיהיה מוקצה כל ביה"ש, ואיך הדין אם לא היה מוקצה כל משך ביה"ש רק בחלקו של ביה"ש. תשובה: אם היה מוקצה אפילו זמן מועט, בין בתחילת ביה"ש בין בסוף בין השמשות, אז הו"ל מוקצה. ולא בעינן שיהיה מוקצה משך כל ביה"ש".
2. עי' הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א סוף עמ' קפ"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ב) – "דלכתחילה צריך להניח הככר קודם ביה"ש אולם בדיעבד אם שכח להניחו קודם ביה"ש עדין אפשר להניחו כ"ז ביה"ש דיש לצרף לסברת הפמ"ג דעת ר' יוסי דביה"ש כהרף עין קודם צאת הכוכבים ועד אז הוי יום ודאי ...".
3. חוט שני (ח"ג עמ' קס"ב ד"ה סוף) – "אין חילוק אם היה המוקצה מונח שם בתחילת ביה"ש או שהניח והוסר ממנו באמצע זמן בין השמשות או לפני סוף זמן ביה"ש הרי זה בסיס לכל יום השבת, אף אם הוסר המוקצה מעליו באמצע יום השבת, וכך יש לפרש בדברי הגמ' ובדברי רש"י והמ"ב כאן".

ג. מיקל [חוץ ממוקצה מחמת מצוה].

1. עי' רע"א (סי' ש"י על סעי' ז') – "לשון הרש"י כל ביה"ש עיין במשבצות זהב בפתיחה לה' י"ט פרק ג' ח"ב אות א".
2. גר"ז (סי' ש"ח סעי' ע"ה, סי' ש"י סעי' ז') – "וכל זה בדבר שהיה מוקצה כל בין השמשות אבל דבר שהיה ראוי בבין השמשות אפילו במקצתו לבד ואח"כ נתקלקל בענין שנאסר באכילה או בטלטול בין שנתקלקל מאליו בין שנדחה בידי אדם ואח"כ חזר וניתקן חזר להתירו ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת הוקצה לשארית השבת כולה שאין אומרים כן אלא כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות שאז הוקצה ליום שלם אבל כשלא הוקצה עד אח"כ שאין כאן יום שלם לא הוקצה לשארית היום שאין מוקצה לחצי שבת בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול".
- גר"ז (סי' ש"ט סעי' י"א) – "ונפל הנר לתוכו קודם בין השמשות והיה בתוכו עד אחר בין השמשות נעשה הכלי בסיס להנר ואסור לטלטלו כל השבת כולה".
3. תפארת ישראל (כלכלת שבת דיני מוקצה אות ז' ס"ק ב') – "על דעת שישאר כל בין השמשות ... אבל ... ולא היה דעתו שישאר שם כל ביה"ש ... הנ"ל כשוכח".
4. נזר ישראל (סי' י' ח"ג סעי' ט"ז).
5. מ"ב (סי' ש"ט ס"ק י"ט) – "היינו כל זמן בין השמשות".
- א) י"ל המ"ב – חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק ב' ד"ה ולפמשנ"ת [עמ' קס"ב], "ולפמשנ"ת זהו הביאור במש"כ בשו"ע בכניסת השבת, וכתב במ"ב כל בין השמשות, ע"כ. היינו שכל משך זמן בין השמשות אם היו מונחים עליו המוקצה אפילו אף רק מקצת מאותו הזמן הוי בסיס דמיקרי 'כניסת השבת' וכמו שנתבאר בלשון הגמ'").
- מ"ב (סי' ש"ט ס"ק כ"ז, כדאי' בחוט שני שעה"צ פרק ע"ג ס"ק ל"ח [עמ' קס"ב]) – "ונפל הנר לתוכו קודם ביה"ש והיה בתוכו עד אחר ביה"ש נעשית הכלי בסיס להנר".
6. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות ז') – "מיהו אם היו האפרוחים עליו כל משך בין השמשות, אסור לטלטלו כל היום אף לאחר שירדו, דמתוך שהוקצה הסל ונעשה בסיס לדבר האסור הוקצה לכל היום כולו".
7. הר צבי (או"ח ח"א סי' קנ"א אות ג') – "דאימתי אמרינן מגו דאתקצאי דוקא דאתקצאי כל בין השמשות, אבל במקצת בין השמשות ל"ש מיגו דאתקצאי".
8. הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' ד"ה אבל, מאורי אש השלם עמ' תר"ה ד"ה אבל, שולחן שלמה סי' רע"ז ס"ק א' ד"ה אבל, הע' שם) – "משא"כ אם במקצת ביה"ש עבד המנוע נראה שמותר, כמבואר בפרמ"ג בא"א סוף סי' רע"ט, שמהגמ' שבת מ"ג ע"א מוכח שדוקא אם היה מוקצה כל ביה"ש הוא שאסור, ולא כשהוקצה רק למקצת ביה"ש. ומפורש יותר בשו"ע הרב סי' ש"י סעיף ז'".
9. שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ט ס"ק א') – "בפמ"ג ... ובחדושי הגרע"א ... וכ"כ בשו"ע הרב".
10. יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' רט"ו) – "דהיינו כל זמן בין השמשות".

11. שבת הלי (ח"ה סי' מ"ג אות ב') – "בח"י הגרעק"א לשון רש"י כל ביה"ש ועיין במ"ז בפתחה להל' יו"ט פ"ג ח"ב, ור"ל דפמ"ג שם מסופק ביסוד הדין דמיגו איתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא אם בעינן דאיתקצאי כל ביה"ש דאז ודאי לא ה' הכנה מבעו"י, אבל אם איתקצאי לחלק מביה"ש אע"ג דלא הכין מבעו"י ממש אמרינן ספיקא דרבנן להקל דדילמא בתחילת ביה"ש עדין ה' יום, ואז עדין לא איתקצאי, ולא הוי מוקצה רק באיתקצאי כל ביה"ש".
12. ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ג [דפו"ח, סעי' נ"ה]) – "שיישאר שם כל בין-השמשות מתחילתו ועד סופו".
13. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' ש"ח ס"ק קמ"ח) – "דוקא אם היו עליו כל בין השמשות".
14. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' נ"ד, עי' פרק ו' הע' ב').
15. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ט', סעי' י').
16. שערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור כלל ו').

ד. מיקל, אא"כ הוא סוף בין השמשות.

1. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תרע"ג סעי' כ"ח) – "משך כל בין השמשות, או אפילו בסוף זמן בין השמשות".

ה. מראי מקומות – טלטולי שבת (עמ' רל"ח הע' ד'), משנת שבת (עמ' כ"ה), משנת רע"א (האיר יוסף מוקצה אות מ"א), הגרעא"ז גליק (קובץ אור השבת ח"א עמ' צ"ה), ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"ב).
 1. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ז הע' ק"א [דפו"ח, הע' ק"ח]) – "דאע"ג דבחלק מביה"ש הציפור מתעופפת ונמצאת רק באויר של הכלוב, אפ"ה יש על הכלוב דין בסיס, כיון שעכ"פ הציפור בתוך הכלוב".

בח [כלי שמלאכתו לאיסור: מיגו דאיתקצאי] - כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר בשבת, ועכשיו יכול להשתמש בו רק בדרך היתר.

א. מיקל: יש דין כמו כלי שמלאכתו להיתר, שמותר מחמה לצל.

1. רמב"ם (פרק כ"ו הל' ו', כדאי' בפמ"ג סי' ש"ח מש"ז ס"ק ט"ז) – "שברי תנור מותר לטלטלן והרי הן ככל הכלים שמלאכתן להיתר".
2. מנורה הטהורה (סי' ש"ח ס"ק ב', קני המנורה ס"ק י"א. אבל צריך 'יושב ומצפה').
3. קצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק א') – "כ' הא"ר דשברי כלי שמלאכתו לאיסור אינן ניטלין אלא לצורך גופן ומקומן והו"ד בפמ"ג, וכ"פ בדה"ח סי' ס"ב ס"ג ואפשר לרמז זה בלשון המשנה שבת דקכ"ד כל הכלים הניטלים בשבת שבריהן ניטלין עמהן, דמ"ש 'עמהן' היינו כדון הכלים כן דין השברים, אבל הפמ"ג עצמו במ"ז סקט"ז מצדד דאפילו שברי כלי שמלאכתו לאיסור אם השברים ראויים למלאכת היתר מותרין בטלטול אפי' לצורך עצמן ככלי שמלאכתו להיתר וכן משמע סתימות ל' אדמו"ר וכ"כ הבה"ל ד"ה כגון".
- (א) עי' לשון המשנה - כל הכלים "הניטלים".

ב. מחמיר: דינו ככלי שמלאכתו לאיסור.

1. עולת שבת (סי' ש"ח ס"ק י"ד) – "ונראה דהוא הדין דאם מתחלה היו הכלים מלאכתן לאיסור ועכשיו הם ראויים למלאכת היתר אפילו הכי אין בהם היתר לטלטול אלא לצורך גופו ומקומו ... דלא יהא [אלא] ככלי דאתקצי לבין השמשות דקיימא לן דאתקצי לכולי יומא".
2. א"ר (סי' ש"ח ס"ק י"ד) – "והוא הדין כלי שמלאכתן לאיסור והשברים מלאכתן להיתר אין לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו".
3. מקור חיים (חו"י, על סעי' ז').
4. דרך החיים (סי' ס"ב סעי' ג' [לשונו מובא לקמן]), מקור חיים סי' ש"ח על מג"א ס"ק י"ט) – "למד המ"א דכלי שהיה מוקצה מחמת איסור שהיה אסור מחמה לצל ועכשיו נשבר ומיוחד שוב רק למלאכת היתר לכסות בו הקררה מ"מ אסור מחמה לצל. וכן אם רוצה להשתמש בו תשימש שלא היה ראוי אתמול לכך אסור כיון שלא היה הוכנו אתמול לכך כמו בדלתות הבית".
5. שלחן שלמה (סי' ש"ח סעי' ט').
6. נור ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק כ"ט).
7. אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ה, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל') – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור ונתפרק בשבת, ועכשיו יכול להשתמש בפרקים לצורך דבר המותר, אם אמרינן בו דאסור לטלטלו מחמה לצל מחמת דינא דמיגו דאיתקצאי. תשובה: בכל מוקצה אמרינן מיגו דאיתקצאי".
8. הגר"ח ק' שליט"א (אסיפת יצחק י"ג אייר תשס"ו) – "שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר בשבת ועכשיו רק יכול להשתמש באופן היתר, האם יכול לטלטל אפילו מחמה לצל. תשובה: כבר הוקצה בין השמשות".
- הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ק"ה טור א') – "ושאלתי קמיה דמו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א מאי שייך בכשמל"א דחיה בידיים, כי היכי דליהוי ביה מיגו דאתקצאי לר"ש, והשיבני דכלי שמלאכתו לאיסור חשיב נמי כדחוי בידיים".
- הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' ק"מ טור ב') – "שאלה: כתב החזו"א (סי' מ"ג ס"ק כ"א) דכשמל"א ונשברו בשבת, ועכשיו מלאכתו להיתר, הוי מוקצה משום מיגו דאתקצאי (אם לא שהיו רעועים מער"ש), ויש לעיין מהו טעמו של החזו"א בזה לאוסרו בטלטול, הלא קיי"ל כר"ש (שבת דף מה.) דלית ליה מיגו דאתקצאי אלא בדחיה בידיים, ומה שייך ענין דחיה בידיים בכשמל"א, מאחר שיסוד האיסור הוא משום גזירת נחמיה (כמבואר בגמ' שבת דף קכג.). אבל מדברי הבה"ל (שם ד"ה כגון שברי עריבה) נראה שהכריע כפמ"ג, דכשמל"א שנשבר בשבת וראוי עתה לשום מלאכת היתר, דמותר לטלטלו אפי' מחמה לצל, וע"כ טעמו דלא שייך סברת דחיה בידיים בכשמל"א, והילכך לא שייך בו דינא דמיגו דאתקצאי, ולמעשה נראה שכן הוא דעת המ"ב

(ס"ק ל"ה) שהעתיק דברי המ"א (ס"ק י"ט) לענין כלי שהוא רק מוקצה מחמת חסרון כיס שנשבר בשבת, ודו"ק. תשובה: מלאכתו לאיסור יש לומר דהוי ג"כ כדחיה בידיים".
9. טלטולי שבת (עמ' ר"מ).

ג. תלוי בחקירה: אם כלי שמלאכתו לאיסור מצד הקצה, או מצד גזירת כלים – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ל"ב ד"ה ויתרה, מאורי אש השלם עמ' קכ"א הע' כ"ב), עי' מנחת פרי (ח"ב סי' ל"א ד"ה הפמ"ג), הו"ד בשלמי יהונתן (ס"ק ח' אות ו'), משנת שבת (דף קכג.), הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סוף סעי' א', הע' ה').

ד. אם עריבה כלי שמלאכתו לאיסור או כלי שמלאכתו להיתר.

1. כלי שמלאכתו לאיסור – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק כ"ו), קצות השלחן (סי' ק"ט ס"ק א', לשונו מובא לעיל).
2. כלי שמלאכתו להיתר – נראה מא"ר (עי' משנת השבת ריש עמ' רס"ח).
3. מראי מקומות.
(א) נ"מ: אם יש ראוי מהמ"ב ועוד, שכתבו דשברי עריבה מותר מחמה לצל.

ה. מראי מקומות – בה"ל (סי' ש"ח סעי' ו' ד"ה כל, ד"ה כגון), תהלה לדוד (ס"ק ז'), הגרשז"א זצ"ל (הערות במסכת שבת דף קכ"ג), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ז' סעי' י').

1. פמ"ג (סי' ש"ח מש"ז ס"ק י"ד, עי' ס"ק ט"ז) – "וצ"ע כעת בזה".
פמ"ג (סי' ש"ח מש"ז א"א ס"ק י"ט, נראה שמחמיר) – "ומה שכתב [המ"א] כלים המוקצים שנשברו, היינו מוקצה מחמת חסרון כיס או מלאכתו לאיסור, ושבריהן אין מוקצים, מיגו דאתקצי בין השמשות כו".
2. שפת אמת (ריש דף קכד:) – "במשנה כל הכלים הניטלין בשבת שבריהם ניטלין עמהן פי' עמהן י"ל לאפוקי כלי שמלאכתו לאיסור דשלא לצורך גופה ומקומה אסור לטלטלה גם השברים אסורין אע"ג דתשמיש שלהן לכסות פי' חבית אינם לאיסור מ"מ כיון דמסקינן דמירי בנשברו בשבת וס"ל לת"ק דמוכן הוי והכנה זו הוי למלאכת איסור [לא עדיפי הני שברים מעיקר הכלי אכן לפמ"ש בטוש"ע (סי' ש"ח) כל הכלים שנשברו כו' שבריהם מותר לטלטלם ע"ש משמע דאפי' כלים שאין ניטלין בשבת למלאכת היתר שבריהם מותרין אם ראויין למלאכת היתר וכן הרמב"ם (פכ"ה מה"ש הי"ב) כתב סתם שבריהם ניטלים משמע דעמהן דקתני במתני' לאו דוקא".
3. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק כ"ו, ס"ק כ"ו ב', "וצ"ע טובא". אמנם עי' ס"ק ל"ב ד"ה ולפי).
4. אז נדברו (ח"ט סי' כ"א) – "ולפי האומר פשוט הבה"ל דמותר גם בנשבר בשבת וגם בכלי שמלאכתו לאיסור והמיקל בזה בודאי יש לו על מי לסמך, והמחמיר תע"ב, ויש לטלטל כלאחר יד".

כט [באיזה מוקצה נאמר "מיגו דאיתקצאי"]

א. מוקצה מחמת חסרון כיס.

1. מחמיר.

(א) תוס' (דף קנו: ד"ה והא) – "וקורה שנשברה אפילו לר"ש איתקצאי בין השמשות קודם שבירתה דהואי מוקצה מחמת חסרון כיס דמודה ביה ר"ש".

(ב) עולת שבת (סי' ש"ח ס"ק י"ד) – "כלים שאינם ניטלים כגון שהם מוקצה מחמת חסרון כיס, דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל, אף על פי ששבריהם אינם מוקצה מחמת חסרון כיס, אפילו הכי אסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו".

(ג) מג"א (סי' ש"ח ס"ק י"ט).

(ד) א"ר (סי' ש"ח ס"ק י"ד).

(ה) מקור חיים (חו"י, על סעי' ז').

(ו) פמ"ג (סי' ש"ח א"א ס"ק י"ט).

(ז) דרך החיים (סי' ס"ב סעי' ג') – "דכלי שהיה מוקצה מחמת חסרון כיס ונשבר בשבת וראוי לתשמיש אסור כיון שהיה אסור ביה"ש וכן כלי שמלאכתו לאיסור בשבת וראוי למלאכת היתר אסור לטלטלו מחמה לצל הואיל והיה אסור ביה"ש לזה (שם מ"א ס"ק י"ט)".

(ח) גר"ז (סי' ש"ח סעי' כ"ז) – "כלים המוקצים מחמת חסרון כיס שנשברו אע"פ שהשברים אינם מוקצים מחמת חסרון כיס אם נשברו בשבת או ביום טוב אסור לטלטלם בו ביום שמתוך שהוקצו מדעת האדם בבין השמשות כשהיה הכלי המוקצה שלם עדיין הוקצו לכל היום כולו".

(ט) שלחן שלמה (סי' ש"ח סעי' ט').

(י) מ"ב (סי' ש"ח ס"ק ל"ה) – "מוקצה מחמת חסרון כיס דכשנשברה שוב אין מקפיד שלא לעשות בהם שום תשמיש אחר א"כ עכשיו אינם מוקצים וכה"ג אפ"ה אסורים משום מיגו דאתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא".

(יא) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כלים).

(יב) עי' אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ל') – "בכל מוקצה אמרינן מיגו דאיתקצאי".

(יג) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' י"ז אות א' ד"ה ועל) – "שהרי כל הענין של מגו דאתקצאי הוא דכיון שלא היה מוכן בביהש"ש הוי מוקצה לכל היום, ואם היה בהישמ"ש כלי שמלאכתו לאיסור או מוקצה מחמת חסרון כיס ה"ז אסור לכל היום (ובמוקצה מחמת חסרון כיס אפשר דחשיב כצמקים דלא חזו כלל בביהש"ש, אבל בכלי שמלאכתו לאיסור צ"ע אם אפשר לומר כן)".

(יד) שבת הלוי (ח"א סי' ר"ה על סי' ש"ח מג"א י"ט, ח"ג סי' ל"ד).
 (טו) ששכ"ה (פרק כ' סעי' כ"ד [דפוח, סעי' כ"ד], פרק כ"ב סעי' ד' [דפוח, סעי' ד']).
 (טז) טלטולי שבת (עמ' רל"ט, פרק כ' הע' ז', פרק ג' הע' ח', הע' י"ב).
 (יז) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ד' סעי' י"ב, פרק ז' סעי' ח').
 2. מיקל.

(א) רע"א (ריש סי' ש"ח, על מג"א ס"ק י"ט) – "אבל בכלי שמוקצה מחמת חסרון כיס שנשבר בשבת דעתה עומד למלאכה אחרת לא הוי מוקצה אלא לר"י מטעם מגו דאתקצי בה"ש אבל לר"ש שרי כמבוא' ריש ביצה. וזהו דינא דלקמן רס"י תק"א".
 (ב) מנורה הטהורה (ס"ק ב', קני המנורה ס"ק י"א. אבל צריך 'יושב ומצפה').
 3. מראי מקומות – אבני נזר (או"ח סי' ת"ב), הגרש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' נ"ח), שלמי יהונתן (ס"ק ב' אות י"א, ס"ק י"ט).

ב. בסיס.

1. מחמיר – גמרא (דף מג., דף מד:), מחבר (סי' רע"ט סעי' א', סי' ש"י סעי' ז'), יביע אומר (הליכות עולם ח"ג עמ' רי"ג), ששכ"ה (פרק כ' סעי' מ"ו [דפוח, סעי' מ"ח], פרק כ"ב סעי' ה' [דפוח, סעי' ה']), טלטולי שבת (עמ' רמ"ב), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שס"ו), פוסקים.

ג. מוקצה מחמת מצוה.

1. מחמיר – מג"א (סי' רע"ט ס"ק ב'), טלטולי שבת (עמ' רמ"א), פוסקים.

ד. מוקצה מחמת איסור.

1. מחמיר – מחבר (סי' רע"ט סעי' א', סי' ש"י סעי' ג'), רמ"א (סי' ש"ט סעי' ד'), פוסקים.
 2. איסור דרבנן, מחלוקת רש"י ותוס' (ביצה דף לא: ד"ה ונפחת).
 (א) מראי מקומות – תורת שבת (סי' ש"ח ס"ק נ"ז), האיר יוסף (מוקצה סי' מ"ב), אור חיים (עמ' קצ"ח ד"ה ולכאורה).
 3. מראי מקומות.
 (א) מ"ב (סי' רע"ט ס"ק א') – "ומיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא וזהו הנקרא בגמרא מוקצה מחמת איסור דקי"ל ביה לאיסורא".

ה. מוקצה מחמת מחובר לקרקע.

1. מחמיר – מחבר (סי' שכ"ה סעי' ה'), פוסקים.

ו. מוקצה מחמת גופו.

1. מחמיר – טלטולי שבת (עמ' ר"מ), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ז' סעי' ט'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ס).

ז. נולד.

1. מחמיר – טלטולי שבת (עמ' רמ"ב).

ח. מוקצה בטעות.

1. אזלינן בתר המציאות אפילו לחומרא – ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' י"ז - סעי' כ"ג, [דפוח, סעי' י"ח - סעי' כ"ד]), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ג - סעי' רכ"ה), "כשם שמוקצה בטעות אינו מוקצה כן הדין גם להיפך שאם החפץ היה במצב שהוא מוקצה והבעלים טעה וסבר שאינו מוקצה ולא הקצהו מדעתו, אין מתחשבים בטעותו של הבעלים אלא החפץ הוא מוקצה", שלמי יהונתן (ח"ג פרק ז' סעי' כ').
 2. מיקל – פסקי רי"ד (ביצה דף לא:), משנה ראשונה (תרומות פרק ב' משנה ג', "דשווג דהכא היינו שסבור מותר לעשר בשבת וא"כ משכחת לה שהזמינם מבע"י").
 3. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' ל"א [דפוח, הע' ל"ו], שלחן שלמה סי' ש"י סוף ס"ק י"ג).
 (א) לענין שאר מוקצה בטעות, עי' סי' ש"י סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

ל. מקרים.

א. מתג חשמל שבבין השמשות היה זרם החשמלי מחובר.

1. מחמיר: יש דין מיגו דאיתקצי.

(א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ב ס"ק ב' ג. אות ב', מאורי אש השלם עמ' תרפ"א אות ב', שבת לישראל עמ' ש"ג אות ב') – "אם בבהש"מ"ש היה אסור להוריד את הכפתור או להעלותו מפני שהיה מדליק או מכבה, נראה דחשיב מוקצה דהואיל ואיתקצאי לביהש"מ"ש מחמת איסור מלאכה איתקצאי נמי לכולי יומא".
 (ב) שלמי יהונתן (סי' ש"י סוף ס"ק ז').

ג. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שס"ב) – "מנורת חשמל שדלקה בכניסת השבת וכבתה אין היתר ללחוץ על מתג החשמל [כגון שמעוניין שהאור לא יחזור וידלק על ידי שעון שבת], והטעם משום דמיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. וכן אסור לטלטל תנור חשמל שהיה דולק בכניסת השבת, אף לאחר שכבה".
 ד. פסקי תשובות (דפו"ח, הע' נ"ט).

ב. להבת גז שכבתה באמצע השבת.

1. מחמיר: יש על הכפתור דין מיגו דאיתקצאי.
 א. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שס"ג) – "להבת גז שכבתה באמצע השבת והגז יוצא לאויר החדר הרי כפתור הגז מוקצה משום שהוקצה בין השמשות, אמנם בדרך כלל ריח הגז מפריע לבני אדם ולכן יש שהתירו לטלטל את הכפתור על מנת לסוגרו ולמנוע את יציאת הגז, וכדין גרף של רעי, וראה הערה. כמו כן מצוי שיש בדבר חשש סכנה ואז מותר לסובב את הכפתור כדי למנוע את יציאת הגז [ואם אפשר יעשה זאת בשינוי]".

ג. פתיחת דלת מקרר שהמנוע שלו לא פעל בזמן בין השמשות - למחמירים.

1. הר צבי (או"ח ח"א סי' קנ"א אות ג') – "על דבר ההוראה שיצאה ממני לדקדק שלא לפתוח את הפריזידער בשבת רק בזמן שהמאטאר עובד העיר כת"ר דא"כ יקשה שאם בין השמשות ה' המאטאר משותק תהא אסורה פתיחת הדלת בשבת גם כשהוא עובד אח"כ משום מוקצה דמיגו דאיתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולא יומא ... הנה בראשונה יש לבאר דמגו דאתקצאי לא אמרו אלא בדאתקצאי כל בין השמשות ... אבל במקצת בין השמשות ל"ש מיגו דאתקצאי וכו' וזה לא שכיח שהמאטאר יהי' משותק כל בין השמשות ועפ"י רוב אין יודעין כלל. גם בשבת גופא כשהוא משותק לא ברור שאסור לפתוח ולכן בכגון זה יש לסמוך על מ"ש המחבר סימן רעט סעי' ד שאם התנה על נר שיטלטלנו משיכבה מותר לטלטלו אחר שכבה ... ולדעת הרמב"ן ביצה פ"א הרי היכי דלא דחה את הדבר בידים אמרינן שפיר כשנסתלק האיסור נסתלק גם המוקצה)".

2. הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' ד"ה ברם, מאורי אש השלם עמ' תר"ג ד"ה ברם, שולחן שלמה סי' רע"ז ס"ק א' ד"ה ברם) – "נראה שאם ננקוט שאסור לפתוח את המקרר בשעה שהמנוע שובת ואינו עובד, משום איסור גרם מלאכה דאסור שלא במקום הפסד, יש לדון אם בבין השמשות של ערב שבת היה נח, שיהא אסור לפתוחו בכל השבת, גם בשעה שהוא עובד, משום טעמא דמגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא ... ואין לומר, כיון שהאיסור הוא רק מחמת דבר אחר לא חל על זה שם מוקצה ... אמנם לדעת הרמב"ן בריש מסכת ביצה ובפרק חבית, שסובר שבלא דחייב בידים אמרינן שאם נסתלק האיסור בהיתר נסתלק גם המוקצה, נראה שמותר גם בנידון שלנו, אבל הרי נפיש רבואתי דפליגי עליה ... כל זה דוקא אם המקרר היה נח בכל הזמן של בין השמשות, משא"כ אם במקצת ביה"ש עבד המנוע נראה שמותר, כמבואר בפרמ"ג ...".
 3. י"ל, דחשיב גמרו בידים אדם.

א. אז נדבר (ח"ט סי' כ"ח) – "מה שהסתפק אודות פתיחת הפריזידר מטעם איתקצאי, אם לא עבד המנוע בבין השמשות (לאלו שמתירים לפתוח בעת שעובד המנוע) נכון הוא מה שכתב דהוי כגמרו בידים אדם, ועוד דדוקא היכא דדחאו בידים כר' שמעון כלומר דר"ש מודה בדחאו בידים, אבל בלא דחאו בידים לא, וכאן אינו חשוב כדחאו בידים".

ב. הו"ד בשלמי יהודה (פרק ב' סוף הע' ס"ז).
 ג. חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ה' אות ז' הע' ע').

4. מיקל.

א. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שס"ד) – "אדם הנוהג איסור בפתיחת מקרר בשעה שאינו פועל [משום שהפתיחה מקרבת את הפעלת המנוע] ומיקל לפתוחו בשעה שהוא פועל, מותר לו לפתוח את המקרר בשעה שהוא פועל אף אם בזמן בין השמשות לא פעל המנוע, ואין אומרים בזה מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא".
 5. מראי מקומות – מגילת ספר (סוף סי' ס"ט ד"ה ובספר, קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות י'), פסקי תשובות (דפו"ח, הע' נ"ט).

ד. מקרר שהנורה שבתוכו לא נותקה מערב שבת, אם פתח גוי את דלת המקרר וכדו' - מהו לטלטל הדלת עצמה.
 1. מיקל.

א. אז נדבר (ח"ט סי' כ"ח) – "כששכח להוציא הנורה שבפריזידר ובבין השמשות ה' אסור לפתוח, ואח"כ בשבת הוציא התקע בזמן שאינו עובד ע"י קטן דלא אמרינן מיגו דאתקצאי, אף דלא שייך בזה גמרא בידים אדם כיון דצריך לעשות מעשה, ומ"מ מותר דלא הוי כדחאו בידים".

ב. הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ב') – "מי ששכח לכבות את הנורה במקרר לפני שבת, ובאמצע השבת היתה הפסקת חשמל או ששעון שבת כיבה את המקרר, ועכשיו רוצה לפתוח את המקרר, (אוטעה ופתח את הדלת), והשאלה היא האם אמרינן מיגו דאיתקצאי ע"ז דדלת המקרר היתה מוקצית בערב שבת. ואמר רבינו שבאופן שהמוקצה אינו מחמת החפץ עצמו, אלא סיבה צדדית גורמת למוקצה, כמו שנזכר לעיל שרק מחמת גרימת האיסור הדלת מוקצה, אין בזה מיגו דאיתקצאי, כיון שהסיבה שהדלת מוקצה זה רק מפני שאז יגרם איסור צדדי".

(1) חולק – הגרש"א זצ"ל (לשונו מובא לעיל).

(2) יש לדון מה בין כאן, שהגר"ש זצ"ל מיקל, ובין הציור של חנוכיה [לקמן], שהגר"ש זצ"ל מחמיר. וצ"ע.

ג. חוט שני (ח"ג פרק נ' ס"ק א [השני], עמ' ק"ג) – "ולכן אם יש צדדים שהוא איסור דרבנן אין לאסור את המאכלים, ועל כן מקרר שנפתח באיסור בשבת אין לאסור את המאכלים שבתוכו. וכן דלת שהיתה סגורה ובכה"ג שאסור לפתוחה מפני נר הדלוק בקירבתה, אין לאסור אם נפתח הדלת באיסור, וכן מותר לפתוח את הדלת בשבת לאחר שכבה הנר".

ד. לוח מוקצה (ערך דלת מקרר - שנותקה המנורה בשבת, הע' שם).

ה) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקל"ט) – "אם תהיה עצה לפתוח את המקרר בהיתר אין בזה הקצאה ואין בזה איסור מוקצה כלל. ויתכנו בזה כמה עצות: [א]. אם נכרי מצוי, יש המתירים לומר לנכרי לפתוח את המקרר אף שהנורה נדלקת משום שאין כאן הדלקה בכוונה רק בפ"ר ... עוד יש להוסיף בעיקר חשש מוקצה בנידון זה דמסתבר שהכנסת המאכלים למקרר זה אינה מוגדרת כדחייה בידים, שהרי לא זכר בכניסת השבת שהמנורה אינה מנותקת ולא נתכוין כלל להסיח דעתו מהמאכלים ומטלטול הדלת, ונהי דבעלמא לענין דיני מוקצה אין מתחשבים בטעות של האדם אלא במציאות, כמבואר סעיף רכ"ה [ועיין לעיל הערה ש"ח בשם הפמ"ג], מ"מ יש לדון שלענין דין מיגו דאיתקצאי דבעינן דחייה בידים אין זה מוגדר כדחייה בידים כיון שטעה ולא ידע שהמנורה אינה מנותקת, ואת"ל דאכן לא חשיב דחייה בידים א"כ מסתבר שלגבי המאכלים שבמקרר אין לחוש לאיסור מוקצה, דהא לכמה ראשונים [עיין לעיל הערה תקל"ג] ל"א מיגו דאיתקצאי אם לא דחייה בידים, ומעתה יש לצרף את שיטת הרמב"ן המובאת לעיל בהערה זו. ולגבי דלת המקרר [במקרה שנכרי ניתק את חיבור המנורה] מסתבר דלא חשיב דחייה בידים כיון שמשעה שחיבר את המקרר לזרם החשמל היתה דעתו לנתקו מדי ערב שבת, ועוד ...".

ה. חנוכיה בשבת חנוכה: חנוכיה על שולחן אם הוא בסיס, במקום שיש היתר שיותר חשיב מהאיסור.

1. מחמיר: לא מהני שיתנו עליו דבר היתר החשוב יותר כדי לטלטלו עם הנרות לצורך מקומו לאחר שכבו הנרות.
 - א) הגר"ש א"צ (ל' שבות יצחק ח"א סוף פרק ט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ה, ח"ג פרק ל"ד אות ז', אות ח') – "לא מהני שיתנו עליו דבר היתר החשוב יותר כדי לטלטלו עם הנרות לצורך מקומו לאחר שכבו הנרות. וטעמו דכיון דאין מטלטלין נ"ח ממקומם [ואפילו במקומם כ' המשנ"ב בסי' תרע"ה סק"ו בשם הפמ"ג דלכתחילה ודאי יש להזהר] א"כ ביה"ש היה הטס מוגבל מטלטול, ומיגו דאיתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי יומא".
 - 1) יש לדון מה בין כאן, שהגר"ש א"צ"ל מחמיר, ובין הציור של מי ששכח לכבות את הנורה במקרר לפני שבת [לעיל], שהגר"ש א"צ"ל מחמיר. וצ"ע.
 - ב) הגר"ח ק"ש (אור ישראל פרק י"א הע' תקכ"א).
 - ע"י הגר"ח ק"ש שליט"א (עלי ש"ח חנוכה אות ה', עמ' קפ"ח) – "שאלה: נרות חנוכה שדלקו על שולחן שבת האם נעשה ע"ז בסיס לדבר האסור. תשובה: נעשה".
 - ג) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור כלל ט"ז סעי' ד').
 - 1) י"ל, שמותר לטלטל במקומם, ע"י לעיל [מ"ב (סי' תרע"ה ס"ק ו')]. וא"כ מאי נ"מ אם הוא רק בדיעבד. וצ"ע.
 2. מיקל.

א) ששכ"ה (דפו"ח, פרק כ' סעי' ס"ו) – "המדליק נרות חנוכה על פתח הבית והניח את החנוכיה על גבי שולחן קטן, וגם הניח בצדה דבר היתר חשוב שנחוץ לו לשבת (וכדלעיל סעיף סא), הרי אם בלילה רצונו להכניס את השולחן לתוך הבית מחשש שמא יגנבו ממנו את החנוכיה, כי אז - אם השולחן עומד על סף הפתח ואין באפשרותו לסגור את הדלת של ביתו מבלי לטלטל את השולחן, מותר לטלטלו עם החנוכיה שעליו, כי הרי עליו להזיז את השולחן לצורך מקומו כדי לסגור את הדלת. אבל אם כוונתו בהכנסת השולחן לבית רק כדי שלא יגנבו את החנוכיה, ותו לא, כי אז אסור לטלטלו, גם אם מונח עליו דבר היתר הנחוץ לו לשבת".

ב) חוט שני (ארחות שבת פרק י"ט הע' תי"ט [לשונו מובא לקמן], ס' דיני מוקצה אות נ' ערך 'נרות חנוכה', שלמי תודה חנוכה עמ' ר"ס ד"ה כל) – "דנראה דלהזיז החנוכיה מעט ממש אין קפידא מצד דיני חנוכה אף לדידהו, וכיון דשרי להזיזו מעט י"ל דתו לא הוי הכסא מוקצה כלל".

ג) ויברך דוד (ח"א סי' מ"ה ד"ה אבל, מקדש ישראל חנוכה סי' רס"א, סי' רס"ב, סי' רס"ג, סי' רס"ח, סי' רס"ט, סי' ע"ר).

ד) שבת קהתי (ח"ה סי' קי"ג אות ב') – "ונראה לענ"ד להקל דכ' המפרשים דהא דאסור לטלטל הנרות ממקומן עד סוף זמן מצותה, היינו דוקא ליקח לגמרי משם המנורה, אבל לטלטל קצת המנורה בהפתח עצמו לקרב קצת או לרחק קצת ועדיין סמוך טפח להפתח אין חשש, ולפי"ז כיון דבמציאות מותר לטלטל קצת המנורה, תו לא נעשה הספסל בסיס. [ועוד דהמ"ב מביא שם דיש אחרונים דמקילין בזה עיי"ש בשעה"צ סק"ו דעכשיו הוי היכר לבני בית]. [וראיתי בס' דברי יחזקאל השלם מהגה"ק רי"ש משינאווא זצ"ל [בדף צ"ו] דהובא שם דהרבה תכשיטים הניחו הנשים במקום הנרות לתכשיטי מצוה בערש"ק להתיר טלטול הספסל הרי לנו מעשה רב להיתר".

ה) הגר"ש מ"ל (עזר (אור השבת ח"א עמ' ס"ו) – "דעצה היותר מועלת לכו"ע היא המנורה על ספסל או על שולחן שאינו מיוחד דוקא לנר חנוכה ולהניח עליו מבעוד יום כל בין השמשות תכשיטים, ואז לאחר שכבתה המנורה מותר לטלטל הספסל להדיא".

ו) קונ' משנת אהרן (מוקצה, פרק ז' סעי' י', סעי' כ"ח, סי' ג').

3. מראי מקומות – אג"מ (טלטולי שבת אות ל', פרק י"ז הע' ה', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"א, לשונו מובא לעיל), אמת ליעקב (הע' תקצ"ד [על סי' תר"פ], לשונו מובא לעיל), מגילת ספר (ענינים באו"ח, סי' י"ב ד"ה ועדיין), לוח המוקצה (ערך חנוכיה שדלקה בע"ש), הגר"ח אבערלאנדער (אור ישראל ח"ו עמ' פ"ב, "צ"ע טובא"), אור ישראל (פרק י"א סעי' ו').

א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תי"ט) – "ולענין הנחת חפץ יקר ערך על כסא שמונחים עליו נרות חנוכה, הנה לפי מה שנוהגים להתיר לטלטל את השולחן שעליו הנרות אם הניחו עליו מערב שבת חפץ יקר ערך, למרות שהנרות נחוצים לו למצוה, לכאורה ה"נ לענין נרות חנוכה, ויוכל לטלטל את הכסא ממקומו לאחר שיעבור זמן מצות נר חנוכה, וכן הורה הגר"נ קרליץ שליט"א. ואף שבזמן בה"ש היה אסור לטלטל את הכסא ממקומו משום מצות נר חנוכה, מ"מ אין בזה סיבה לעשות את הכסא לבסיס, ואינו דומה למש"כ הבה"ל סי' רע"ט ס"ב ד"ה אפילו שהנר נעשה בסיס לשלהבת אף שאין השלהבת עתידה להשאר עליו לכל משך השבת משום שעל כרחו הוקצה הנר לשלהבת שהרי לא היה יכול לכבותו בזמן בה"ש, דהתם אכן ייעד את הנר להיות בסיס לשלהבת למשך זמן בה"ש משא"כ באופן שנעשה הכסא בסיס לאיסור ולהיתר שאין הוא בסיס למוקצה אלא עיקרו משמש להיתר, שו"ר בספר שבות יצחק עניני מוקצה פרק ט"ז ס"י שהביא שהגר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] אסר את טלטול הכסא משום שבזמן בה"ש היה אסור להזיזו ממקומו משום מצות נר חנוכה, וצ"ע".

דיני מוקצה בשבת, בסיס

סימן ש"י

- א [מוקצה מחמת מיאוס - סעיף א'.]
 ב [מוקצה: מחלוקת ר"י ור"ש - סעיף ב'.]
 ג [האופנים שמודה ר' שמעון].
 ד [מוקצה שנכלל בדחייה בידים].
 ה [חפץ של נכרי - רמ"א סעיף ב'.]
 ו [אין מוקצה לחצי שבת - סעיף ג'.]
 ז [מוקצה מחמת חסרון ידיעה - סעיף ד'.]
 ח [גמרו בני אדם - סעיף ה'.]
 ט [הלכות: גמרו בידי אדם].
 י [שיטת המ"ב].
 יא [בגדים שהיו לחים בערב שבת].
- יב [ביטול כלי מהיכנו - סעיף ו'.]
 יג [מטה שיחדה למעות - סעיף ז'.]
 יד [בסיס באמצע השבת].
 טו [מוכני].
 טז [שאין נשמטת גוררין אותה: למה].
 יז [בזמן שהיא נשמטת אין גוררין אותה].
 יח [כיס].
 יט [שולחן ומגירה].
 כ [שולחן שיש בו חלקים נשלפים].
 כא [מקרים].
 כב [מחברת (note book)].
- כג [מזמנין את הנכרי בשבת].
 כד [מבטל בשביל איזה פרוטות].
 כה [הגדר].
 כו [בסיס לאיסור ולהיתר - סעיף ח'.]
 כז [פמוטים שלנו: לאייכטר של כסף].
 כח [מהו הגדר של חשיבות].
 כט [ספרים: אם הם חשובים יותר מהנרות].
 ל [אם צריך ההיתר להיות שם כל השבת].
 לא [בסיס לאיסור ולהיתר: והן שוין].

א [מוקצה מחמת מיאוס - סעיף א'.

א. עי' סי' רע"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ב [כללי דיני מוקצה: מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון - סעיף ב'.

א. כלל: שהם חסר עכשיו, שלא כל כך ראוי, וממילא במקצת מקצה דעת.

1. מראי מקומות - ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז' - סעי' ט'), הו"ד בששכ"ה (פרק כ' הע' י' [דפו"ח, הע' י']).
 (א) שלמי יהונתן (סי' ש"י מבוא - ס"ק ט"ז) - "סיכום יסודות מחלוקות ר"ש ור"י בכללי מוקצה ותמצית החידושים שנתבארו בענינים אלו..."

ב. מוקצה מחמת מיאוס - גמרא (דף מד., דף קנז).

1. הלכה כר"ש, שאינו מוקצה - טור (סעי' א'), מחבר (סעי' א'), סי' רע"ט סעי' ו'), מ"ב (ס"ק א').
2. אם מותר לטלטל מחמה לצל - עי' סי' רע"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מוקצה מחמת אוצר: מחוסר הזמנה - גמרא (סוף דף קכו, עי' רש"י סוף דף מה., ותוס' שם ד"ה היכא).

1. הלכה כר"ש, שלא בעי הזמנה - מ"ב (סי' של"ג ס"ק א').

ד. דחייה בידים, וחזי לאכילה - גמרא (דף מה.).

1. הלכה כר"ש, שאינו מוקצה - מחבר (סעי' ב').

ה. בעלי חיים שמתו בשבת: דבר שמוכן לאדם אי הוה מוכן לכלבים - משנה (דף קנו:).

1. הלכה כר"ש, שאינו מוקצה - רי"ף (דף סז:), רמב"ם (פרק כ"א הל' י"ח), רא"ש (פרק כ"ד סי' ה'), מחבר (סי' שכ"ד סעי' ז'), בה"ל (סי' ש"ח סעי' ל"א ד"ה וכן, מ"ב סי' ש"ח ס"ק ח', שעה"צ סי' שכ"ד ס"ק ט"ז), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ח').
2. הציוור - עי' לקמן.

ו. בעלי חיים שמתו בשבת [שינוי בחפצא]: האם מותר להאכילם לכלבים, אף שבכניסת השבת היו בריאים ולא היו מוכנים לכלבים - גמרא (דף מה:).

1. ראשונים.

(א) מיקל.

1. עי' ב"י (סי' שכ"ד ס"ק ו') - "בשבת דקיימא לן כרבי שמעון אפילו היתה בריאה מבעוד יום שריא ולכן כתבו הרי"ף והרא"ש בסוף שבת מתניתין דמחתכין את הנבלה לפני הכלבים סתם ולא העמידוה במסוכנת דוקא וגם הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת (ה"ח) ורבינו כאן בענין שבת ורבינו ירוחם בנתיב י"ב חלק י' (עט ע"ד) התירו לחתך הנבלה לפני הכלבים ולא חילקו בין בריאה למסוכנת ובהלכות יום טוב (נ"ד ח"ד לד ע"ד, רמב"ם יום טוב פ"ב הט"ז) חילקו ביניהם".
- (ב) מחמיר: אא"כ יושב ומצפה.

(1) תוס' (חולין דף יד. ד"ה מחתכין, עי' שבת דף קכב. סוף ד"ה איני) - "ובהמה נמי איירי ביושב ומצפה שמא ישחטנה חש"ו ואחרים רואין אותם".

(2) רא"ש (פרק ג' סי' כ"א) - "דאית ביה אפרוח מת".

א. אמנם עי' ב"י (סי' שכ"ד ס"ק ו'), לשונו מובא לעיל.

(3) טור (סי' תקי"ח סעי' ו').

(4) ר"ן (ביצה דף יג. ד"ה אמר, דף יד: ד"ה הא) – "פרש"י ז"ל דאסורין משום מוקצה ואפ"ל לר"ש משום דמחבר אסח דעתיה מיניה כל שלא לקטן מבערב וכגורגרות וצמוקים דמו ומסח דעתיה מיניה וכתב עליו הר"ז הלוי ז"ל שלא היה צריך לכל זה כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו [שבת דף מד א] כגון כוס וקערה ועששית וזהו טעמו בבכור [במכילתין כו ב] שאם עבר ובקרו אינו מבוקר דכיון דס"ל אין רואין מומין ביום טוב מוקצה הוא מחמת קדושתו ואיסורו ודבריו נראין לי עיקר אף על פי שחלק עליהן הרמב"ן ז"ל."

2. מיקל.

(א) מחבר (סי' שכ"ד ס"ק ז') – "מחתכין נבילה לפני הכלבים אפי' נתנבלה היום, בין שהיתה מסוכנת בין שהיתה בריאה".
3. מחמיר.

(א) ע"י מ"ב (סי' שכ"ד ס"ק י"ז, סי' תקי"ח ס"ק ל"ג) – "ובספר א"ר מסתפק בבריאה דלא היתה דעתו כלל מבע"י שתמות ואכיל ממנה לכלבים דיהיה אסור בטלטול לכו"ע משום מוקצה וכן בבאור הגר"א לא ברירא ליה בזה".
4. סתירות להלכה.

(א) גר"א (סי' שכ"ד על סעי' ז') – "ואנן לא קי"ל אלא במוקצה מחמת איסור דדחייה בידים כנ"ל וצ"ע על הרא"ש והטור וע"ל סי' שי"ח ס"ב".

(ב) י"ל: דיש לחלק מאיזה טעם לא היה הדבר מוכן לשימוש בזמן בה"ש, דאם רק מחמת האיסור לא היה מוכן, בזה קיי"ל דאין מיגו דאתקצאי [כשלא דחייה בידים] אף בלי הסברא דיושב ומצפה, וזה הדין של השוחט לחולה שנחלה בשבת. משא"כ אם גם בימות החול לא היה החפץ מוכן למטרה זו, בזה אמרינן מיגו דאתקצאי אף בלא דחייה בידים, וזה הדין של בע"ח בריאים שמתו.

(1) חזו"א (או"ח סי' מ"א ס"ק ד') – "ונראה דלא בעינן דעתו עלי' אלא בדבר שאינו עומד לכך כמו סוכה שנפלה דכל שלא נפלה אינה עומדת להסקה אף בחול, וכן נר כל זמן שהוא דולק וכן בכור תם, והלכך לא חשיב מוכן לר"ש אלא בדעתו עלי', אבל דבר שעומד לאדם לאכילה ולתשימש אלא שבשבת אינו ראוי לתשימשו מחמת איסור, בזה כיון דנסתלק האיסור שרי אף שלא היה עומד להסתלק, ובזה ניחא דבהמה שנשחטה בשבת שריא לר"ש וכמש"כ הרא"ש חולין ט"ו, וכ"מ בסוגיא שם דלא אסרינן אלא לר"י אע"ג דאינו מצפה שתשחט".

(ג) מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקל"ג).

(1) ששכ"ה (פרק כ' הע' קי"ח [דפו"ח, הע' קכ"ח]) – "סי' שכד סעי' ז ... ויל"ע, דמ"ש מהא דסי' שיח סעי' ב ... ועיין סי' שכד סעי' ז בבאור הגר"א – חזו"א סי' מא ס"ק ד".

(ד) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות י"ב).

ז. שוחט לחולה בשבת, מותר לבריא – אם רק כשנחלה בערב שבת, או גם אם חלה בשבת.

1. ראשונים.

(א) מיקל, הגם שנחלה בשבת [אמרינן מיגו דאיתקצאי רק אם דחייה בידים] – רי"ף (שבת דף יז., חולין דף ד.), רמב"ם (פרק ב' הל' ט'), רא"ש (חולין פרק א' סי' כ'), טור (סעי' ב').

(ב) מחמיר, אא"כ שנחלה בערב שבת [מותר רק אם יושב ומצפה] – רש"י (חולין דף טו: ד"ה הלכתא), ראב"ד (פרק ב' הל' ט'), בעל המאור (ביצה דף יג. ד"ה והא), ר"ן (שבת סוף דף יז.).

(1) ב"י (סי' שי"ח ס"ק ב' ד"ה ויש), הו"ד בפמ"ג (סי' שי"ח א"א ס"ק ד') – "כיון דלא שחטה מבערב אסח דעתיה מינה ... ואפשר לומר דהרא"ש סבירא ליה דמחבר דוקא שייך לומר מדלא לקטינהו אקצינהו לפי שכל אדם יכול ללקוט בידיו מה שאין כן בבהמה שצריכה לישחט על ידי מומחה ובסכין בדוק וגם יש טורח בשחיטתה ואפשר שהיה בדעתו לשחטה אלא שלא נזדמן לו מומחה או סכין בדוק או שלא יכול ליפנות מעסקיו כדי לשחטה וכיון שאין מניעתו מלשחוט מוכיח שהקצה אותה לא אמרינן בה מדלא שחטה אקצה".

2. מיקל, הגם שהוחלה בשבת [אמרינן מיגו דאיתקצאי רק אם דחייה בידים] – מחבר (סעי' ב'), מג"א (ס"ק ד'), גר"ז (סעי' ה'), מ"ב (ס"ק ח'), דהא אנן קיי"ל כר' שמעון דלית לו מוקצה אלא היכי דדחיה בידים כגון נר שהדליקו עליו באותו שבת דדחיה בידים שלא להשתמש בו באותה שבת כיון שהדליק בו אבל גבי בהמה לא דחיה בידים), ערה"ש (סעי' י"ג), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות י"ב), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ג').

3. סתירות להלכה – עי' לעיל.

ח. מיגו דאיתקצאי: האם אמרינן יושב ומצפה – גמרא (דף מד., דף מד.: דף מה:).

1. הלכה כרבי יהודה, שהוא מוקצה – טור (סעי' ב'), ט"ז (ס"ק א'), בה"ל (סי' רע"ט סעי' א' ד"ה מותר, סעי' ב' ד"ה אפילו), ערה"ש (סעי' ב'), "מודה ר"ש דכיון דדחאן בידים וגם אינם ראויים לאכילה באמצע אין דעתו עליהם עד שיתייבשו לגמרי ויטלם משם ולכן אפילו הם ראויים בשבת אסורים לר"ש משום דאסח לדעתא מינייהו ואינו יושב ומצפה עליהן כבנר הדולק שיושב ומצפה מתי תכבה נרו [מ"ד]. והוי ככוס וקערה דמודה ר"ש שאסורים בטלטול אף לאחר שכבה משום דאינו יושב ומצפה [וזהו כונת התוס' מ"ה. ד"ה היכא וד"ה אלא ע"ש ואף דלדידן אין נ"מ שהרי גם בנר שכבה לא קיי"ל כר"ש דבמיגו דאיתקצאי קיי"ל כר"י מ"מ גם לר"ש כן הוא]".

(א) בשעת הדחק: יש להקל כר' שמעון – גמרא (דף מה.), מ"ב (סי' רע"ט א', שעה"צ ס"ק ג'), נ"כ שם.

2. ב"י (סי' ש"י ס"ק ב'), מחבר סי' רע"ט סעי' א') – "ואם כן כי אמרינן דרבי שמעון לית ליה מוקצה היינו לומר דמידי דמיתסר בין השמשות ואחר כך נסתלק ממנו דבר האוסרו והוא דבר שהוא עשוי שיסתלק איסורו בשבת דרבי שמעון שרי ליה דהא לא אסח

דעתיה מיניה כיון שהוא עשוי להסתלק בשבת והוא שיהיה כלי או אוכל או מידי דחזי לאשתמושי ביה ולדידן כל כהאי גוונא אסור דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא".

3. ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ט') – "האמנם דבר אחד יש שנחלקו ר"י ור"ש והלכה כר"י **וביאר הבה"ג הטעם** משום דגם ר"מ ס"ל כר"י והו"ל ר"ש יחיד במקום רבים והיינו במוקצה דבין השמשות כגון נר שדלק בין השמשות וכבה דס"ל לר"י מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא ור"ש ס"ל דכשנסתלקה המוקצה מותר ובזה הלכה כר"י וז"ל הבה"ג בפ"ג מה' שבת והיכא דהוה עליה אפרוחין כל בין השמשות אסור לטלטולי כולי יומא מדאיתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכו' ולית הלכתא כר"ש בנר שהדליקו בה באותה שבת הואיל ושוו ר"מ ור"י להדדי בכירה והו"ל יחיד במקום רבים עכ"ל וכ"כ שם בפכ"ד דבכולי הלכה כר"ש לבד מזה ע"ש".

ט. **נולד** – גמרא (דף מה; ביצה דף ב.).

1. פסק כוותיה: כר"ש – מ"ב (סי' תצ"ה ס"ק י"ז).

י. **מטה שיחידה למעות.**

1. ע"י לקמן סעי' ז'.

ג] האופנים שמודה ר' שמעון.

א. **כלל: נדחים לגמרי מדעתו.**

1. שאינו ראוי כלל: כמו אבנים.

א) נכלל בזה כל מוקצה מחמת גופו. וי"א כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל. מוקצה דבעלי חיים. מוקצה מחמת חסרון כיס. מוקצה מחמת מיאוס לגמרי. וי"א כלי שמלאכתו לאיסור שאסור לטלטל מחמה לצל.

2. "אין מוקצה לרבי שמעון אלא גרוגרות וצימוקים בלבד".

א) **נכלל:** גרוגרות וצימוקים, אינו יושב ומצפה (ככוס קערה ועששית), מחובר מבעוד יום, מחוסר צידה.

ב) האם הוא מדין "מיגו דאיתקצאי", או מדין אחר.

1) מדין מיגו דאתקצאי.

א. רמב"ן (חי' לר"ן דף מה. ד"ה וממאי, ע"י רמב"ן דף מה. ד"ה וממאי) – "הרמב"ן ז"ל כתב דכולה רבי שמעון היא דבמוקצה דסוכה **דאמר' מגו דאתקצאי** לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא ואפי' בסוכה רעועה דנהי דאמר' ביום טוב בפרק המביא בסוכה רעועה דמאתמול דעתיה עילויה הני מילי בסוכה דעלמא אבל בסוכה דמצוה לאו אדעתיה עילויה דתפול אדרבא דעתיה שלא תפול שהרי אילו נפלה גם כן צריך לבנותה בחולו של מועד ועל כרחו הוקצה גם כן לבין השמשות דשמיני ואתקצאי נמי לכולי יומא דליכא למימר אדם יושב ומצפה שתפול ביום שמיני דהא כיון דעד השתא לא נפלה היאך מצפה עליה שתפול בשמיני ולא קודם לכן הילכך הוא לה סוכה נופלת אפי' בשמיני (כגון כוס) **[ככוס] וקערה ועששית** דמודה בהו ר"ש".

2) לאו מדין מיגו, אלא מקצה דעתו לגמרי.

א. ריטב"א (דף מד. ד"ה אבל) – "אבל כוס וקערה ועששית לא יזיזם ממקומם. פ"י כשכבו ואפי' לרבי שמעון אוקימנא בסמוך **ולאו משום מיגו** אלא דכיון שהם גדולים וראויים להדליק כל השבת אסח לדעתיה מינייהו לכוליה יומא".

ב. חי' לר"ן (דף מה. ד"ה וממאי) – "הרמב"ן ז"ל כתב ... ואינן נ"ל דר"ש בכל מידי דחזי לאיניש לא אסר ליה משום הקצאת דעתו כלל אפילו היכא דדחייה בידים דהא חטים שזרען בקרקע לר"ש שרי ואין לך דיחוי וסלוק דעת גדול מזה א"ו ס"ל לר"ש שאין הקצאת דעתו אוסרת עליו אלא במה שהוא **מקצה דעתו לגמרי ממנו ומחמת** איסורו ככוס וקערה ועששית דנהי דבסוכה דמצוה לית ליה יושב ומצפה היינו משום דמהשתא מיהא אסירא ליה ועוד דאפשר דמשום דעצי סוכה אסורין בהנאה כל שבעה אפילו נפלה מודה בה אבל מידי דחזי ליה לגמרי לא אסר ליה רבי שמעון מפני הקצאת דעתו".

3. "אין מוקצה לרבי שמעון אלא כעין שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו".

א) **נכלל:** בסיס, מוקצה מחמת מצוה.

4. **נולד גמור.**

5. מראי מקומות.

א) ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז') – "כללו של דבר כל דבר שאינו ראוי לשבת כלל כמו בעלי חיים ומעות ונרות וכל מיני מתכיות שאינם כלים וכן מה שיחוס עליהן לבלי להשתמש בהם רק בדברי איסור המיוחדים להם כמו סכין של שחיטה ומסר הגדול וכיוצא בהם וזה נקרא מוקצה מחמת חסרון כיס וכן מוקצה דדחייה בידים בכולהו מודה ר"ש".

ב. **מוקצה מחמת גופו: דבר שאין עליו תורת כלי.**

1. מודה ר"ש: שאינו ראוי לשבת כלל – גמרא (דף מד; דף מו.), מ"ב (ס"ק ב'), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז'), "וכן כל דבר שאין תורת כלי עליו כלל כמו צרורות ועפר וכל כיוצא באלו מודה ר"ש [שם בגמ' דפריך אלא מעתה כל צרורות]".

2. ב"י (ס"ק ב') – "וגם מודה רבי שמעון בצרורות ואבנים ומעות וכל דבר שאינו כלי ולא אוכל שאסור לטלטלו כיון דלא חזי למידי ובהדיא אמרינן בפרק כירה (שם): גבי מוכני שלה וכו' ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות הא אין עליה מעות שריא אף על גב דהוה עלה בין השמשות ואוקמוה כרבי שמעון דלית ליה מוקצה אלמא דכל זמן שהמעות עליה אסור לגררה וכן כתב שם רש"י ההיא רבי שמעון היא ומיהו מעות לא חזו מידי ומודה רבי שמעון דעודן עליו אסור ועוד כתב שם בסמוך (מה.) אהא דאמרין אין מוקצה לרבי שמעון בדבר הראוי כלומר אבל בדבר שאינו ראוי אית ליה מוקצה ותו אמרינן שם (מו.) בגמרא דאמר ליה רבא

לרב אויא מאי טעמא שרגא דנפטא שרי לטלטולי אמר הואיל וחזיא לכסויי בה מנא אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזו לכסויי מנא אמר ליה הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליהם וכן כתב המרדכי בריש ביצה (סי' תרמב) דמודה רבי שמעון במוקצה דאבנים".

ג. י"א, כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.

1. מודה ר"ש: שהוא כמו מוקצה מחמת גופו, שאינו ראוי לשבת כלל.

ד. מוקצה דבעלי חיים.

1. מודה ר"ש: שהוא כמו מוקצה מחמת גופו, שאינו ראוי לשבת כלל – גמרא (דף מה:), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז', "גם ר"ש מודה בהרבה מוקצות כמו מוקצה דבעלי חיים דאמרינן [מ"ה:]: דגם ר"ש מודה שבחיהן אסורין בטלטול").

ה. מוקצה מחמת חסרון כיס.

1. מודה ר"ש: שהוא כמו מוקצה מחמת גופו, שאינו ראוי לשבת כלל – גמרא (דף קכג, דף קנז), טור (סעי' ב'), מ"ב (ס"ק ב'), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז', סעי' י"א).

ו. מוקצה מחמת מיאוס לגמרי.

1. מודה ר"ש: שהוא כמו מוקצה מחמת גופו, שאינו ראוי לשבת כלל – לבוש (סי' ש"ח סעי' ל"ד, "ואע"ג דקי"ל במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון דמתיר: אפשר לומר דבדבר מטונף מאד כי הנך מודה רבי שמעון, דהוי כאילו דחיה בידים והקצה דעתו ממנו בפירוש וכמוקצה דגרוגרות וצימוקין דמיא"), קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' י"ז), מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קל"ו, "והנה גרף ועביט אע"פ שהוא כלי מ"מ הוא בכלל מוקצה מחמת גופו משום דמאס הרבה וחמיר מסתם מוקצה מחמת מיאוס דקי"ל בריש סימן ש"י דמותר דגרף הוא כאבן ודומיהן"), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז', "וכן דבר המסריח אפילו ר"ש מודה שאסור לטלטל [רש"י מ"ו. ד"ה אבל ע"ש]), עי' מחבר (סי' רס"ו סעי' ט', מג"א ס"ק י"ג, גר"א שם, מ"ב ס"ק כ"ה).

ז. כלי שמלאכתו לאיסור: אסור לטלטלו מחמה לצל.

1. מודה ר"ש – גמרא (דף לו, תוס' שם ד"ה הא ר' שמעון), ב"י (ס"ק ב'), "וכן לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל מודה דאסור", ט"ז (ס"ק א').

א) שהוא כמו מוקצה מחמת גופו, שאינו ראוי לשבת כלל – ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ז', סעי' ח', "וכן דבר שמלאכתו לאיסור לטלטלו מחמה לצל בלי שום צורך מודה ר"ש שאסור [תוס' ל"ו ד"ה הא ר"ש] ... ומה שאסור מחמה לצל משום דאין להאדם צורך בזה והוי כצורות ועפר").

ב) משום גזירת טלטול כלים – גר"א (יו"ד סי' רס"ו ס"ק ג', "דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה שמותר לטלטל לצורך גופו ומקומו רק מחמה לצל אסור דהוי שלא לצורך דאפי' ר"ש דל"ל מוקצה כלל מודה בזה כמ"ש תוס' ספ"ב דשבת שם דאינו מחמת מוקצה וכמו כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל בזה מותר כיון שמטלטל לצורך").

ג) עי' סי' ש"ח סעי' [ריש ערך כלי שמלאכתו לאיסור], לשיטות ומראי מקומות.

ח. גרוגרות וצמוקים: אמרינן מיגו דאיכא צאי [או טעם אחר, עי' לעיל (רמב"ן, ריטב"א, ור"ן)].

1. מודה ר"ש – גמרא (דף מה:), טור (סעי' ב'), מ"ב (סי' ש"ח ס"ק ח'), פוסקים.

2. כיון דאיכא תרת: שדחאן בידים ועוד דלא חזו, נדחים לגמרי מדעתו.

ט. אינו יושב ומצפה: אמרינן מיגו דאיכא צאי [או טעם אחר, עי' לעיל (רמב"ן, ריטב"א, ור"ן)].

1. מודה ר"ש – גמרא (דף מד, "אבל כוס וקערה ועששית לא יזיזו ממקומם מאי שנא הני ... אמר מר זוטרא: לעולם רבי שמעון, וכי קשרי רבי שמעון בנר זוטא דדעתיה עלויה, אבל הני דנפיש לא"), ב"י (ס"ק ב'), "דכיון דלא מסיק אדעתיה שיכבה היום אקציניה מדעתיה"), ערה"ש (סעי' ב'), "מודה ר"ש דכיון דדחאן בידים וגם אינם ראויים לאכילה באמצע אין דעתו עליהם עד שיתייבשו לגמרי ויטלם משם ולכן אפילו הם ראויים בשבת אסורים לר"ש משום דאסח לדעתא מינייהו ואינו יושב ומצפה עליהן כבנר הדולק שיושב ומצפה מתי תכבה נרו [מ"ד]. והוי ככוס וקערה דמודה ר"ש שאסורים בטלטול אף לאחר שכבה משום דאינו יושב ומצפה [וזהו כונת התוס' מ"ה. ד"ה היכא וד"ה אלא ע"ש ואף דלדין אין נ"מ שהרי גם בנר שכבה לא קי"ל כר"ש דבמיגו דאתקצי קי"ל כר"י מ"מ גם לר"ש כן הוא]").

י. מחובר מבעוד יום.

1. מודה ר"ש – רש"י (ביצה דף כד: ד"ה אם, לשונו מובא לקמן), ב"י (ס"ק ב'), מ"ב (ס"ק ג', שעה"צ סי' שכ"ד ס"ק ט"ו, לשונו מובא לקמן).

יא. מחוסר צידה.

1. מודה ר"ש – ב"י (ס"ק ב').

יב. בסיס לדבר האסור.

1. מודה ר"ש – גמרא (דף מד:), ב"י (ס"ק ב'), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ח'), "ויש שני מוקצות דר"ש מודה בהו במוקצה מחמת מצוה ובבסיס לדבר האסור והיינו הנר בשעה שדולק מפני שהכלי טפל להשלהבת בעודה בו [רש"י מ"ז. ד"ה לדבר] וזהו שאמרו בגמרא [מ"ה]. אין לך מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק הואיל והוקצה למצותו והוקצה לאיסורו כלומר שיש בו שני מוקצות מוקצה מחמת מצוה דנר שבת הוה מצוה ומוקצה מחמת איסורו והיינו שנעשה בסיס להשלהבת שהיא מוקצה גמורה ומזה למדנו כל מיני בסיס לדבר האסור).

יג. מוקצה מחמת מצוה.

1. מודה ר"ש – גמרא (דף מה:), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ח'), לשונו מובא לעיל).

יד. נולד גמור.

1. מודה ר"ש – תוס' (ביצה דף ב. ד"ה קא).

טו. מראי מקומות.

1. ור' יהודה מודה לר' שמעון, שכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו – תוס' (ריש דף לו.).

ד [באיזה מוקצה יש מיגו דאיתקצאי: שנכלל בדחייה בידים.**א. שוחט לחולה בשבת.**

1. עי' סי' ש"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.

ב. כלי מלאכתו לאיסור: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. כן – תהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק ז'), "כלי שמלאכה"א שפיר מיקרי דחי' בידים כיון שיחזקה למלאכת איסור), טלטולי שבת (פרק כ' הע' ח').
2. לא – מנורה הטהורה (סי' ש"ח ס"ק ב').

ג. מוקצה מחמת חסרון כיס: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. כן – תהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק ז'), "נראה ברור דמיקרי דחי' בידים"), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' י"א), "מוקצה מחמת חסרון כיס ... דלגמרי מקצה דעתא מיניה והוה כדחייה בידים"), טלטולי שבת (פרק כ' הע' ז' אות ב').
2. לא – רע"א (סי' ש"ח על מג"א ס"ק י"ט, לשונו מובא לעיל), מנורה הטהורה (ס"ק ב').
3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק א', ס"ק ג' ד"ה והיה, ס"ק ח' ד"ה ומשום, סי' ש"ח סוף ס"ק ע"ד), ששכ"ה (פרק כ' הע' ע"ח [דפוס, הע' פ"ג]), שלמי יהונתן (ס"ק י"א אות ב'), משנת השבת (עמ' קס"ו).
א) עי' ערך "מיגו דאיתקצאי", לעוד שיטות ומראי מקומות.

ד. מוקצה מחמת מצוה: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. "שכל הוקצה למצוה נחשבת כדחייה בידים" – שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' א').

ה. מוקצה מחמת איסור: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. תלוי אם דחיה בידים [כגון שחיטה, או נרות שהדליק] – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ג'), טלטולי שבת (עמ' רמ"ב).
2. נ"מ, תרומות ומעשרות באר"י – טלטולי שבת (עמ' רמ"ד).
3. טבל, מיגו דאיתקצאי – תוס' (דף מג. ד"ה טבל).
א) משנה ראשונה (תרומות פרק ב' משנה ג') – "דשוגג דהכא היינו שסבור מותר לעשר בשבת וא"כ משכחת לה שהזמינם מבע"י".
ב) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"א, מנחת שלמה ח"א סי' ס"ב אות י"א) – "במס' שבת מ"ג ע"א הקשו בתוס' ד"ה טבל אהא דעבר והפריש תרו"מ בשבת אמאי לא אסור משום מוקצה דאיתקצאי ביהשמ"ש מחמת איסור טבל איתקצאי לכולי יומא ונשארו בתימה. וראיתי במשנ"ר בפ"ב דתרומות מ"ג שכתב אהא דתנן התם המעשר בשבת שוגג יאכל דלפיכך אין זה מוקצה משום דמיירי שסבור שמותר לעשר בשבת והזמינם שפיר מבעוד יום ואמר מכאן אני מעשר למחר ואוכל. ולענ"ד דבריו תמוהים חדא דשוגג כולל נמי גם מי שידע בביהשמ"ש שהוא שבת ורק אח"כ שכח שהוא שבת, ותו דנפיש רבואתי דסברי כפשטות הגמ' בביצה י"ז ע"ב שאפי' אם עבר ועישר במזיד ג"כ שרי באכילה אי לית לי' פירי אחרוני, ותו קשה טובא שהרי מבואר שם במס' שבת בחבית של טבל שנשברה דטעמא דמותר להביא כלי אחר ולהניח תחתיה ולא חשיב כמבטל כלי להדיא דלא חשיב מוקצה גם למי שידוע שאסור לתרום בשבת וגם אינו מעלה כלל על דעתו לעבור על איסור שבת, וע"כ דרך מפני שלא יהנה ממעשה שבת נקסוהו חכמים דהוא עצמו אינו אוכל ולא משום מוקצה".
4. מראי מקומות – ט"ז (ס"ק א'), מגיה (על הטור מ"י, סי' ש"ח אות י"ב).
א) מ"ב (סי' רע"ט ס"ק א') – "ומיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא וזהו הנקרא בגמרא מוקצה מחמת איסור דקי"ל ביה לאיסורא".
ב) חזו"א (סי' מ"ד ס"ק ז') – "ומיהו הר"ן באמת ס"ל דכל מוקצה מ"א אפי' לא דחי' בידים קי"ל כר"י דאסור ואסר שוחט לחולה שחלה בשבת לבריא באומצא כמבואר בר"ן חולין ט"ו ב', וכ"ה דעת הרמב"ן כמבואר במלחמות שם, ובב"י סי' ש"ח תמה על

הר"ן בחולין דהא בלא דחי' בידים קיי"ל כר"ש, ולא ראה מרן ס' המלחמות כידוע, אבל במלחמות מבואר דהלכה כר"י בכל מוקצה מ"א, וצ"ל דהא דאמר שבת קנ"ז ...".

ו. מוקצה מחמת מחובר לקרקע: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. נכלל בדחייה בידים: מדלא לקטן מאתמול.

(א) רש"י (ביצה דף כד: ד"ה אם) – "ואפילו לרבי שמעון יש מוקצה בגרורות וצמוקים, ומחובר כגרורות וצמוקים דמי, **מדלא לקטן מאתמול**, אקצינהו מדעתיה, **ולא תחלוק** במחובר בין שלו בין של נכרי".

(ב) ב"י (ס"ק ב', ריש סי' ש"ח ד"ה ויש) – "והא דאין מוקצה לרבי שמעון בדבר מאכל אלא בגרורות וצמוקים לבד דוקא בתלוש אבל במידי דמחובר אפילו לרבי שמעון הוי מוקצה ופירש רש"י בפרק אין צדין ... ונראה לי דטעמא דכיון שעל ידי לקיטתו היו ניתנים ואי לא לקיטתו אסור ליהנות מהם במחובר ומאחר שלא לקטם הוה ליה **כאילו דחינהו בידים** ופירש שאינו רוצה ליהנות מהם והילכך אפילו לקטן גוי אסורים דהוה ליה מוקצה **ומשום הכי** גזרו בכל מחובר אפילו היכא שלא היה בידו ללקטן דלא פלוג רבנן: והר"ן כתב שם (יג. ד"ה אמר) שהר"ז (שם ד"ה והא) כתב על דברי רש"י שלא היה צריך לכך כי ברור הוא דמודה רבי שמעון בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועשית (שבת מד.) ודבריו נראין לי עיקר אף על פי שחלק עליהם הרמב"ן ז"ל (מלחמות שם) עכ"ל".

(1) שני טעמים: כמו שדחה בידים, א"נ שאינו יושב ומצפה.

(ג) פמ"ג (סי' ש"ח א"א ס"ק ד') – "אף פירות דעכו"ם ... מדלא ציוה לעכו"ם מבעוד יום".

פמ"ג (סי' שכ"ד מש"ז ס"ק ג') – "דקיימא לן כרבי שמעון היכא דלא דחיא בידים מותר בשבת אפילו מוקצה מאיסור, כמו בסימן ש"ח [סעיף ב'] בשוחט לחולה שחלה היום דלאו מתרמי ליה שוחט, מה שאין כן מחובר, **מדלא לקטינהו מאתמול**, ואפילו בעכו"ם לא פלוג".

(1) פמ"ג המבואר (שם) – "ואפילו בעכו"ם (בפירות של עכו"ם) דלא שייך לומר דהישראל דחאו בידים מ"מ הוה מוקצה משום לא פלוג".

(ד) מחה"ש (סי' ש"ח ס"ק ד').

(ה) מ"ב (פתיחה לס' תקט"ו, שעה"צ סי' שכ"ד ס"ק ט"ו) – "אפילו לר' שמעון דמדלא לקטינהו מאתמול אקצינהו ודחינהו בידים, ואפילו אם לקטן אינו יהודי בשבת לא פלוג [פרי מגדים]".

(ו) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ג').

(ז) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקמ"א).

(1) סברא זו לא נאמרה אלא בדברים שבקל יכל לתקנם – ב"י (ריש סי' ש"ח), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ז' סעי' ו').

2. מראי מקומות.

(א) מג"א (סי' ש"ח ס"ק ד') – "ואע"פ שהבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה מ"מ שרי דקי"ל כר"ש דאין מוקצה מחמת איסור אלא כשדחאו בידים כגון נר שהדליקו עליו [מ"מ פ"ב] **וקשה** דא"כ מוקצה דמחובר נמי יהא מותר כשנשרו הפירות וי"ל דהתם טעמא שמא יעלה ויתלוש כדאיתא ריש ביצה וע"ש עוד טעם בב"י".

(ב) מ"ב (סי' שכ"ה ס"ק כ"ב, שעה"צ ס"ק כ"ו) – "או ליקט פירות. ג"כ משום מוקצה דמחוברין היו ביה"ש וגם דגזרינן בזה שמא יעלה ויתלוש כמו שגזרו על פירות הנושרין בשבת כדלעיל בסימן שכ"ב [משום דאדם להוט אחריהן וגם בקל הוא לתולשן] וה"ה כאן שנתלוש ע"י א"י דלא גריעי דשניהן נתלוש שלא ע"י ישראל. (ונפקא מיניה מטעם זה באותן פירות המוכנים לתלוש **והיה דעת** האיני יהודי עליהן מערב שבת, דאין אסורין משום מוקצה [כמו שכתבו התוספות ורמב"ן במלחמות פרק אין צדין], אפילו הכי אסור מטעם זה, וגם בטעם זה לחוד לא מהני לעולם, כמו שכתבו התוספות ריש ביצה, עיין שם)".

ז. מוקצה מחמת גופו: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. כן.

(א) תהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק מ"ב) – "במוקצה שאינו ראוי כגון אבנים ועפר אמרינן מיגו דאתקצאי וכו' אפילו היכי דלא דחי' בידים".

ע"י תהלה לדוד (ס"ק ב') – "שוב ראיתי די"ל דגם זה מיקרי דחי' בידים מדלא יחדן אתמול לתשמיש. דומיא דמחובר שכתב רש"י ז"ל בביצה כ"ד ע"ב מדלא לקטן מבע"י אסח דעתו מני'. ודעת הרב ז"ל ס"ה דגם במוקצה מחמת שאינו ראוי לא אמרינן הואיל ואתקצאי אלא בדחי' בידים והדבר צ"ע".

(ב) שלמי יהונתן (ס"ק י' אות ג', ע"י ח"ג פרק ז' סעי' ט') – "היינו דוקא דבר אשר יש לו שייכות להיות נעמד לשמוש האדם אלא שעתה דחאו ... משא"כ כל צרורות ואבנים שמעולם לא נעמדו לשמוש האדם אפילו ביום חול אינם צריכים 'דחייה בידים'".

2. מראי מקומות – חזו"א (סי' מ"ד ס"ק י"ד, לשונו מובא לקמן), טלטולי שבת (פרק כ' הע' ט').

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ע"ד, ע"י סי' ש"י ס"ק ג') – "התהלה"ד ... נלעד"נ לחדש דצרורות ואבנים הו"ל כדחינהו בידים גם לר"ש כיון שסיבת ההקצאה הוא מפני שכל אדם אינו חושב עליהם, וצ"ע".

ח. מוקצה מחמת מיאוס: האם נכלל ב"דחייה בידים".

1. כן.

(א) לבוש (סי' ש"ח סעי' ל"ד) – "ואע"ג דקי"ל במוקצה מחמת מיאוס כרבי שמעון דמתיר: אפשר לומר דבדבר מטונף מאד כי הנך מודה רבי שמעון, דהוי כאילו דחייה בידים והקצה דעתו ממנו בפירוש וכמוקצה דגרורות וצמימין דמיא".

2. לא.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק א') – "אין זה חשוב כדחיה בידים".

ט. **ביום טוב.**

1. אין צריך דחייה בידים.

- (א) שלמי יהונתן (ח"ג קונ' ליו"ט סי' ג', קונ' מוקצה למצוה סי' א') – "שבמ"א מוכח שגם בשיטת הרמ"א יש לאסור מיגו דאיתקצאי בלי דחייה ובזה חמור יו"ט לכו"ע".
2. אין לחלק בין שבת ליו"ט.
- (א) טלטולי שבת (פרק כ' הע' י"ט).

י. **בשר חי: להשליך לכלבים.**

1. מיקל.

- (א) רע"א (סי' ש"ח על מג"א ס"ק נ"ו) – "דלא חזי לאכול חי אסור וה"ה. נלע"ד דמ"מ מותר להשליך לכלבים דמהשתא דרוצה ליתנו לכלבים נעשה מוכן לכלבים ומותר למאי דקיי"ל כר"ש דלא אמרי' מגו דאתקצי לבין השמשות ורק לטלטל בעלמא אסור דכל זמן דאינו מיחדו לכלבים מסתמא לא יתן לכלבים ולא חזי לכלבים. ונלע"ד דזהו כוונת הרע"ב פכ"ד מ"ד דשבת ד"ה מחתכים דלועים וא"צ לדברי תוס' שהביא תוי"ט שם ודו"ק".
2. מחמיר.
- (א) חזו"א (או"ח סי' מ"ד ס"ק י"ד) – "כתב הגרע"א בתוספותיו פכ"ד אות ק"פ דבשר חי מותר ליתנו לכלבים אפי' לדעת הרז"ה והרשב"א דאסור לטלטלו אפי' לר"ש, כיון דנמלך עלי' השתא לכלבים שרי, ויש לעי' דא"כ אבן שנמלך עליה לפצע בה אגוזים בשבת יהא שרי, אלא ודאי כל דלא חזי ביה"ש והשתא נמי לא חזי יותר מביה"ש מודה ר"ש דלא מהני מחשבה בשבת, ועוד דלא שרי ר"ש אלא ביושב ומצפה, והכא לא שייך יושב ומצפה, וכן תנן קכ"ו ב' חבילי קש וחבילי עצים כו' אם התקינן למאכל בהמה כו' ומשמע דהתקינן מבעוד יום קאמר, ומתני' דהתם מוקי לה שמואל כר"ש".

ה. **חפץ של נכרי - רמ"א סעיף ב'.**א. **דבר מחובר, או מחוסר צידה.**

1. מחמיר [כיון שבעצם אינו ראוי, ולא תלוי במחשבה].

- (א) ריטב"א (דף קכב. ד"ה מתני') – "ולא אמרו בירושלמי (ביצה פ"ג ה"ב) דאין הגוי צריך הכן אלא בדברים תלושים שברשותו שאינו מחוסר מלאכה, אבל ודאי גוי שתלש פירות מן המחובר אסורים משום מוקצה".
- (ב) אהל מועד (שער השבת דרך ח' נתיב א') – "ופת שעורים שאפאו גוי לעצמו בשבת אסור הרא"ה משום מוקצה כיון דקימחא דידיה לא חזיא כלל לכוס ומכאן נר' שדעתו הוא כדברי האו' שאין אומ' שאין הגוי צריך הכן אלא בדברים הראויין לאכילה כתמרי דעיסקא אבל לא בדבר שאינו ראוי אלא ע"י תיקון כל דבר שנעשה מעצמו איסור כמשקין שיצאו מעצמן ופירות שנתלשו אם עשה גוי אותה מלאכה לעצמו אסור שהכל גזירה א' היא".
- (ג) ט"ז (ס"ק ב') – "פי' בדבר תלוש אבל במחובר שלקטו עכו"ם בשבת אסור לכ"ע ועיין סי' שכ"ה".
- (ד) בא"ה (ס"ק ב').
- (ה) גר"ז (סעי' ג') – "כמה דברים אמורים בדבר תלוש אבל מחובר שנתלש בשבת אפילו הוא של נכרי שתלשו לעצמו ... ודבר שהיה מחוסר צידה מבעוד יום וצד אותו הנכרי בשבת אף אם היה בדעתו לצוד בשבת אין דעתו מועלת כלום שאין הדבר תלוי בו והרי הוא אסור בשבת משום מוקצה שכיון שלא היה ברשותו של אדם כלל אין זה מן המוכן".
- (ו) מ"ב (ס"ק י"ב) – "אבל דבר דאסור בבין השמשות משום מחובר או משום שהיה מחוסר צידה ותלשו הא"י או צדו בשבת אף שהדבר הוא של א"י לכו"ע אסור".
- (ז) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').
- (ח) יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ט).
- (ט) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ' [דפו"ח, סעי' נ"ה]).
- (י) אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' ב').
- (יא) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת"ה).
2. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' שכ"ה ס"ק י'), ציץ אליעזר (ח"א סי' כ' פרק ד' אות כ"ה).

ב. **נולד.**

1. מחמיר [כיון שבעצם אינו ראוי, ולא תלוי במחשבה].
- (א) ג"כ הכי (סי' מ"ד ס"ק י'), בנולד גמור נראה דאין לחלק בין של ישראל לשל א"י ולא מהני בזה גמרו בידים אדם דהא אסרינן עצמות וקליפין משום מוקצה אע"ג דגמרו בידים אדם, וכדאמר שבת כ"ט א' וכן אפר כירה ביצה ח' א' אסרינן משום נולד אע"ג דגמרו בידים אדם, אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' ב', עי' הע' ו'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת"ט).
- (א) אין לטלטל קרח שעשה נכרי בשבת – דובב מישרים (ח"א סי' נ"ה), אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' ג', ו' ומטעם זה אין לטלטל קרח שעשה נכרי בשבת).
2. נולד בדבר שגרמו בני אדם: מחלוקת – מ"ב (סי' שכ"ה ס"ק ט"ז, בה"ל שם ד"ה יש, שענה"צ סי' תק"א ס"ק ל"ה).
- (א) רק בנולד שאינו גמור – חזו"א (סי' מ"ד ס"ק י'), לשונו מובא לעיל.
3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' ע"ט ד"ה ועפ"י, עמ' פ"ח ד"ה ואין, עמ' קל"ה ד"ה ומיהו, "וצ"ע").

(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ו הע' על ס"ק ז') – "אולם למוקצה מחמת נולד לא חיישינן כמו שסבר מרן זללה"ה לגבי פקס שמתקבל בשבת, שבערב שבת היה נייר חלק ובשבת נכתב עליו - עיין לקמן שולחן שלמה ח"ב סי' שי"ד הערה כ"ט - משום דסבר שאין איסור נולד אצל גוי".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' רנ"ד) – "ונראה שאם נכרי כתב מכתב בשבת אין המכתב נחשב נולד, ולכן אף אם עשה זאת על נייר של ישראל אין בזה דין נולד. ולכן אם הגיע מכתב פקס בשבת ממדינה שבה עדיין לא נכנסה שבת אין דין נולד על המכתב הזה".

ג. מוקצה מחמת גופו: כמו עצים ואבנים.

1. מוקצה [כיון שבעצם אינו ראוי, ולא תלוי במחשבה].

(א) שעה"צ (ס"ק י') – "פשוט דאבנים ומעות וכיוצא בזה, אין נפקא מינה בין של אינו יהודי לישראל, דהלא אלו אפילו הזמנה מבעוד יום לא מהניא, וזהו שכלל הגר"א וכתב וכן כל כיוצא בזה".

(ב) תהלה לדוד (סי' שכ"ה ס"ק י') – "אף היכי דאכתי לא חזי אף בשל עכו"ם אסור. וא"ש עצים ואבנים שביד עכו"ם דאסורין".

(ג) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').

(ד) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ' [דפו"ח, סעי' נ"ה]) – "אבנים וחול שביד הנכרי".

(ה) אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' ב').

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת') – "עצים ואבנים של נכרי אשר אינם מוכנים כלל לשימוש הרי הם מוקצה".

2. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ט"ב).

(א) שבט הלוי (ח"ז סי' ל"ח) – "סי' ש"י ס"ב ברמ"א דאין הכנה שייך בשל נכרי ואפילו גרוגרות וצמוקים שבידו מותרים, והוא מירושלמי פ"ק דשבת ופ"ג דביצה ובר"ן בשם הרמב"ן סו"פ כל כתיב וכו' במ"ב בשם הגר"א דר"ל דבר שאסור לישראל משום דלא הוזמן לפני ביה"ש מבעו"י, ובשל גוי לא שייך זה דאין גוי מקצה מדעתו כלום, וכו' בשעה"צ שם דלפ"ז פשוט דאבנים ומעות וכיו"ב אין נפ"מ בין של גוי לשל ישראל דהלא אפילו הזמנה מבעו"י לא מהניא להו וכו' יע"ש מה שהקשה מגרוגרות וצמוקים עצמם. ואתה תמהת על השעה"צ: א'. דגם באלו מועיל הזמנה ועכ"פ יחוד לעולם וכדעת רוח"פ סי' ש"ח סכ"ב, וא"כ למה לא יועיל מה שלא הקצה הגוי לזה. ב'. הלא מקור דין זה בר"ן סו"פ כ"כ בשם הרמב"ן ושם איתא להדיא ההיתר בעצים. ג. דכן מוכח במג"א סי' ש"ח סל"א (כנראה כוונתו על המג"א שם סוס"ק נ"ו) שהביא המג"א הדין של אין הכנה לגוי על אוכל שאינו ראוי ואוכל שאינו ראוי דינו כאבנים ואעפ"כ הותר בשל גוי. ד. הקשית מלשון הרמב"ן שם דאין הנכרי מקצה כלום ודעתו על הכל, ואיך נוציא כל אלה, וכתבת לעורר בכ"ז, ושאלת דעתי העני' כי מאד נוגע למעשה כגון בסממנים בבית"ח של נכרי אתו"ד. ולענ"ד דברי השעה"צ הלכה פסוקה הם ומה שהקשית ע"ז ל"ק כלל, דאין הכנה בשל גוי דאין מקצה מכלום ודעתו על הכל **אינו גזיה"כ סתם** דגם נכרי אין עושה מעשים אשר לא יעשו דהיינו להשתמש באבנים וצורות בתורת כלי דברים שהם רחוקים מחוק האפשרות אבל נכרי דעתו על כל האפשר לאכול ואעפ"י שהוא בגדר לא חזי כ"כ, או דעתו להשתמש בעצים כיון שראויים לתשימש אעפ"י שהיו מחוברים ביה"ש דלדידן לא חזי ולדידהו חזי בכל אופן, ואין הנכרי מקצה מדעתו כלום, כלומר מכל האפשר להשתמש אפילו לא חזי קצת וכל האפשר לאכול בכיו"ב. ומה דמבואר בסי' ש"ח לענין אבנים דמהני עכ"פ יחוד לעולם היינו דאז מגלה דיצאו אבנים ממסגרת רחוקים מתשמיש למסגרת תשמיש הראוי - אבל כל זמן שלא יחד אותם **הם רחוקים ואינם מזומנים לתשמיש לגוי כמו לישראל**, ומעצים שבר"ן סו"פ כ"כ בכלל לא קשה כנ"ל. וממעות הנה גם גוי לא חושב להשתמש בהם בתורת כלי ושאר תשמיש רק לצורך מקח וממכר, ואין שייך דאין גוי מקצה מכלום בזה. ומה שכתבת דנפ"מ בקולא שלך לענין סממנים בבית"ח של גוי, הנה אין לזה דמיון כלל למש"כ המ"ב בשעה"צ דודאי סממנים אפילו נדירים לתשמיש מאד שייך ע"ז גדר דלא מקצה מכלום כל האפשרי בחיק האפשרי של השתמשות ובודאי לא שייך בהם גזירת מוקצה אם הם של גוי, משא"כ אבנים וצורות וכיו"ב, וכ"ז פשוט וברור".

ד. מיאוס גמור.

1. מחמיר [כיון שבעצם אינו ראוי, ולא תלוי במחשבה].

(א) פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות ג') – "לבד מוקצה מחמת איסור ומיאוס שייך בשל עכו"ם נמי".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקצ"ו).

ה. דחיין בידים ולא חזי: כמו גרוגרות וצמוקים.

1. מחמיר [כיון שבעצם אינו ראוי, ולא תלוי במחשבה].

(א) אהל מועד (שער השבת דרך ח' נתיב א') – "וגרוגרות וצימוקין שהכל מוקצין מהם מדעתם אף ברשות הגוי צריכה הכנה והזמנה לישראל שרוצה לאכלם".

(ב) גר"ז (סעי' ג') - לשונו מובא לקמן.

(ג) מ"ב (ס"ק י"ג, ע"י שעה"צ ס"ק י', ע"י בה"ל סעי' ב' ד"ה יש) – "ר"ל דאף שהעלה הא"י מבע"י ליבשן ודחיין בידים מ"מ לא חל עליהו שם מוקצה ועיין בספר בית מאיר שמפקפק בזה מאד כיון דדחייה בידים ולא חזי לאכילה אטו משום דא"י הוא נותן דעתו יותר לזה וע"ש שמאריך בזה והגר"ז סובר ג"כ כהבית מאיר וע"כ מפרש דמירי השו"ע דוקא בגרוגרות וצמוקין דחזו ולא חזו וכדלקמן בס"ה דפוסק השו"ע שם דמהני הזמנה בזה פסק הכלבו דבא"י אפילו אי לא הזמין מהני דאינו מקצה מדעתו אבל אי לא חזו לגמרי דקי"ל דאפילו הזמנה לא מהני בישראל בזה אין נ"מ בין ישראל לא"י".

(ד) תהלה לדוד (סי' שכ"ה ס"ק י') - לשונו מובא לקמן.

(ה) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').

ו) אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' ב').
2. מיקל.

א) ערה"ש (סעי' ד') – "אינו יהודי שהניח גרוגרות וצמוקים במוקצה כדי לייבשן והם שלו אינן מוקצין ואם נותן מהם לישראל בשבת ויכול לאכלם מותר לאכלם דאין דיחוי אצלם ואין הכנה שייך להם כיון שאין להם איסורי שבת ממילא דלא שייך מוקצה בשלהם ובירושלמי פ"ג דביצה [ה"ב] יש פלוגתא בזה אם של אינו יהודי צריך הכנה וקיי"ל כמאן דאמר דא"צ כמו שיתבאר בס' תצ"ח ע"ש ומזה מוכח גם לכל דבר של אינו יהודי שבחול מותר הישראל לאכלם ורק בשבת יש איסור מוקצה לא שייך בשל אינו יהודי".

3. מראי מקומות – רמ"א (סעי' ב'), בית מאיר (על סעי' ב'), הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' ע"ח ד"ה ועפ"י).
א) חזו"א (או"ח סי' מ"ד ס"ק י"א) – "שו"ע סי' ש"י ס"ב בהגה' י"א דאין הכנה שייך בשל א"י ואפ"י גו"צ שבידו מותרים, כבר כתבנו סק"ו דמוקצה דגו"צ היינו בג' דברים, א. אחזי ולא אחזי, ב. קדם שנתקלקל, ג. בנגמר בשבת, ובכל הני בשל א"י שרי, אבל בלא חזי כלל הוי כאבנים וצורות, מיהו יש לעי' דהא נתלש בשבת אסרינן משום מוקצה וכו' רש"י דחשיב כגו"צ, והיינו ע"כ גו"צ שנגמרו בשבת ומבואר דאסרינן אף בשל א"י ובמ"ב כ' דדברי השו"ע באחזי ולא אחזי, אלא שלא כיון למש"כ".
ב) שונה הלכות (דין י"ג) – "ואם הם של גוי אע"ג שלא הזמין מותר דשל גוי א"צ הזמנה וכן גרוגרות וצמוקים של גוי שהעלן מבעו"י לייבשן ועדיין לא נתקלקלו מותרין אבל אם כבר נתקלקלו ביה"ש ואין ראויין כלל לאכילה גם של גוי אסורין אע"ג שחזרו ונתקנו בשבת דהוי כאבנים ומעות וכיו"ב וכן דבר שהי' ביה"ש מחובר או מחוסר צידה או נולד בשבת אין נ"מ בין של גוי לשל ישראל (ס"ב ה' וסקי"ב י"ג י"ח ובה"ל ד"ה י"א ושה"צ וחזו"א או"ח סי' מ"ד סקי"א ע"ש וע"ל סי' ש"ח דין כ"ה וסי' שכ"ב דין י"א)".

ו. חזי ולא חזי: גרוגרות וצמוקים.

1. מיקל [כיון שתלוי במחשבה].
א) גר"ז (סעי' ג') – "אבל גרוגרות וצמוקים של נכרי מותרין אם הם ראויין ואינן ראויין שאין דין מוקצה בשל נכרי לפי שהכל מוכן אצלו שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל וכיון שהוא מוכן לאיש אחד מוכן לכל".
ב) מ"ב (ס"ק י"ג, שעה"צ ס"ק י') – לשונו מובא לעיל.
ג) תהלה לדוד (סי' שכ"ה ס"ק י') – "ורציתי לומר דמ"ש בס' ש"י דגו"צ שבידו מותרין היינו בחזי ולא חזי שנת' שם ס"ה דבשל ישראל בעי הזמנה ושל עכו"ם א"צ הוכן ושרי".
ד) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').

ז. מיגו דאיתקצאי: בסיס לדבר האסור במוקצה של נכרי.

1. מיקל: אין השולחן נהפך לבסיס, ומותר לטלטלו אחר שהוסר ממנו המוקצה [כיון שתלוי במחשבה].
א) בה"ל (סעי' ב' ד"ה בשל, סי' ש"ח סעי' ל"א ד"ה וכן) – "ולפ"ז א"י שהדליק נר בבין השמשות וכבה אח"כ מותר לישראל לטלטל המנורה אח"כ בנתאכסן ישראל בבית א"י [אם לא שהדליק הא"י לצורך ישראל דאז נעשה בסיס לכל השבת כדלעיל בסימן ש"ט במ"ב ס"ק כ"ז] [פמ"ג].
ב) תהלה לדוד (סי' שכ"ה ס"ק י') – "וכן לענין מיגו דאתקצי ביה"ש אתקצאי לכולה יומא דשם ס"ג כיון שהדבר תלוי בדעתו זה לא אמרינן בשל עכו"ם".
ג) חזו"א (סי' מ"ד ס"ק י') – "וסל שלפני אפרוחין שהיו האפרוחין עלי' כל ביה"ש דהסל מוקצה, אי של א"י הוא שרי, דלא חל עלי' יחוד למלאכתה בשל א"י, וכיון דעבידי להיות ראוי' בשבת חשיב כמעיונות הנובעין וכמש"כ סק"ח".
ד) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ"ב [דפו"ח, סעי' נ"ז]).
ה) אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' א').

ו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת"ב) – "נכרי שהניח דבר מוקצה על גבי שולחן שלו קודם כניסת השבת על דעת שישאר שם במשך השבת אין השולחן נעשה בסיס לדבר האסור, כיון שישודו של דין בסיס הוא בזה שהבעלים מייחד מוקצה את הבסיס לשימוש הדבר המוקצה, ובנכרי אין הקצאה זו קיימת שהרי אין הוא מסיח דעתו מהבסיס כלל".
2. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת"ב).

א) חזו"א (סי' מ"ד ס"ק י"ב) – "המ"ב סי' ש"י בבה"ל ד"ה בשל, כתב דנר א"י שכבה מותר ויש לעי' כיון דבשעה שדולק אסור, דלא חזי למידי או דנעשה בסיס לשלהבת, א"כ ליתסר אח"כ, ואי משום דקיי"ל כר"ש בלא דחי' בידים מאן לימא לן דבשל א"י לא מיקרי דחי' בידים כיון דהנר מיהא מיוחד יחוד גמור לשעתו להדלקה וטעם דחי' בידים היינו נמי שמתיחד יותר לענינו ונדחה משאר עניני תשמישין".

ב) חזו"א (סי' מ"ד ס"ק י' ד"ה כ') – "כ' המ"א סי' ש"ח ס"ק נ"ו דבהמת א"י שנשחטה בשבת [היינו שחטה א"י] אין בה משום מוקצה ולכאורה להאוסרין פת שאפה א"י דחשיב כגו"צ ה"ה הכא אסור, ומיהו כיון דמתה מאליה שרי אפשר דהכא נמי חשיב כמתה מאליה".

ח. מוקצה מחמת חסרון כיס בנכרי: דתליא במחשבה - כלים של גוי העומדים לסחורה.

1. מיקל: כיון שתלוי במחשבה.
א) ע"פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות ג') – "ודע דמוקצה דתליא במחשבה מוקצה לבעלים מוקצה לכל הא בשל עכו"ם לא הוי מוקצה לישראל, דבשל עכו"ם א"צ הכן ולפ"ז בתרנגולת לגדל ביצים שרי ליקח מעכו"ם ב"ט, ואפשר אפילו חסרון כיס בשל עכו"ם אפ"ה שרי ליקח ממנו ביו"ט ושבת דאין הכן בשל עכו"ם".

(ב) חזו"א (סי' מ"ד ס"ק ח') – "נסרים של בעה"ב מטלטלין אותן, ובשל א"י אפי' בשל אומן שאין מחשבת א"י עושה מוקצה, וכל הנמצא ביד א"י דינו כנהרות המושכין ומעינות הנובעין דלא חשיב מוקצה אפי' לר"י כדאמר קכ"א ב' וכמש"כ תו' י"ט ב' הטעם דכל דאית' בעולם וסופו לבוא אלינו לא חשיב מוקצה, ומיהו אוצר שנמלך עליו בשבת לאכילה לא מהני מה שהי' בעולם דמחשבת ישראל עושה מוקצה, אבל לא מחשבת א"י, ומש"כ הר"ן שאין הא"י מקצה כלום שדעתו על הכל אפשר דלאו דוקא הוא אלא שאין מוקצה תלוי בדעתו אלא בדעתנו, ומיהו בעצים שנתלשו היום חשיב מוקצה כיון דלא חזיין אפי' ביד ישראל".

(ג) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').

(ד) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' קל"ו [דפו"ח, הע' קנ"ד], שולחן שלמה ס"ק ט').

(ה) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ"א [דפו"ח, סעי' נ"ן], סעי' נ"ג [דפו"ח, סעי' נ"ח]).

2. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקצ"ד) – "פמ"ג ... חזו"א ... ולכאורה נראה דיש להבחין בזה בין סוגים שונים של מוקצה מחמת ח"כ, דדוקא בכגון נסרים, שמצד עצמן ראויים ושייכים הם בשימוש, ורק מצד הקצאת האומן הוי מוקצה, בזה כתב חזו"א [וכן צידד בפמ"ג הנ"ל] דלא הוי מוקצה בשל נכרי, אבל בדבר שיש בו קפידא מצד עצם מהותו, כגון ארון כבוד מאד העלול להתרועע כשמזיזים אותו [לעיל סעיף ק"ט] זה הוי מוקצה גם בשל נכרי. ולפי חילוק זה נראה לכאורה דכלים העומדים לסחורה בחנות של נכרי לא הוי מוקצה מחמת ח"כ, דדמו לנסרים של אומן, משא"כ כלי נגינה ושאר כלים העלולים להפגם הוי מוקצה מחמת ח"כ אף כשהם שייכים לנכרי, וצ"ע".

ט. דברי מאכל האסורים באכילה ובהנאה - חמץ של נכרי בפסח, או פירות ערלה.

1. מחמיר [כיון שבעצם אינו ראוי, ולא תלוי במחשבה] – יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"א), ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ"ד [דפו"ח, סעי' נ"ט]), "דברי-מאכל האסורים באכילה ובהנאה, כגון חמץ בפסח, או פירות ערלה, גם אם הם של הנכרי - הרי הם מוקצה ואסורים בטלטול", אמירה לנכרי (פרק ל"א סעי' ו'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת"ח).

י. דברי מאכל האסורים באכילה ומותרים בהנאה - בשר טרף מבושל של נכרי, סתם יינם, או פירות טבל.

1. מיקל.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ"ד [דפו"ח, סעי' נ"ט]) – "אבל דברי-מאכל האסורים באכילה ומותרים בהנאה, כגון בשר טרף מבושל של נכרי, או פירות טבל שלו ... אינם מוקצה ומותרים בטלטול".

יא. אסור בשימוש הרגיל, ומותר בהנאה - בגד שעטנז של עכו"ם.

1. מיקל.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ"ד [דפו"ח, סעי' נ"ט]) – "כל דבר שאסור ליהודי להשתמש בו שימוש הרגיל ומותר בהנאה, כגון בגד שעטנז של נכרי שמטלטלו לצורך הנכרי - אינם מוקצה ומותרים בטלטול".

(ב) משנה הלכות (ח"ה סי' מ"ז).

יב. מוקצה מחמת איסור.

1. מחמיר.

(א) פמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פרק א' אות ג') - לישנו מובא לעיל.

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תקצ"ו).

2. מיקל.

(א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' נ"א [דפו"ח, סעי' נ"ו]) – "דבר שליהודי אסור לטלטלו מפני שהקצה אותו מדעתו מחמת האיסור ... אם הוא של הנכרי - מותר לטלטלו".

3. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ט' ג').

יג. כלי שמלאכתו לאיסור של נכרי.

1. רק לצורך גופו ומקומו.

(א) עי' ערה"ש (סעי' ד') – "אבל הכלים המוקצין אסור גם בשל אינו יהודי כמובן".

(ב) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ה').

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ת"ג) – "כלי שמלאכתו לאיסור השייך לנכרי דינו ככלי שמלאכתו של איסור של ישראל ואין לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו".

יד. בדין מוקצה של גוי כשאומר מפורש שמקצה מדעתו.

1. עדיין אינו מוקצה.

(א) הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' נ"א טור ג') – "שאלה: הנה כתב החזו"א (סי' מ"ד סק"ח) בדברי הראשונים דאין מוקצה אצל גוי, וז"ל: ומש"כ הר"ן שאין האיני יהודי מקצה כלום, שדעתו על הכל, אפשר דלאו דוקא הוא, אלא שאין מוקצה תלוי בדעתו אלא בדעתינו, דמחשבת ישראל עושה מוקצה, אבל לא מחשבת א"י, עכ"ד. והנה מדבריו אלו משמע דאפי' כשהגוי צווה ואומר שהוא מקצה דעתו מן החפץ [וכגון בכלים שיש בהם חסרון כיס], ג"כ לא קיבל תורת מוקצה, האם הוא באמת כך, וצ"ע. (ומדברי המ"ב (שם) נראה דהוי מוקצה, וצ"ב). תשובה: כן. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ח)".

טו. מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם ריש עמ' פ"ח).

1. אהל מועד (שער השבת דרך ח' נתיב א') – "ולכא למיחש למוקצה דאוצר הגוי לפי שאין הכן לגוי שהכל מוכן אצלו, וכל שמכין אדם לעצמו מותר לאדם אחר ... ויש מחמיר לומר שאם בידוע שהוא מאוצר הגוי צריך הכנה דכי אמרי' [ירושלמי ביצה פ"ג ה"ב] אין הכנה לגוי הכי פירושו שלא תאמר פירות דגוי כמדבריות לישראל קמ"ל אין הגוי צריך הכן כלומר אין צריך שיכין לישראל".
2. רבבות אפרים (אסיפת יצחק ה' אלול תשס"ו) – "שאלה: האם מותר לטלטל מוקצה בבית של נכרי או עברייני בשבת משום הוא לא מקצה דעתו מטלטלו, ומה דינו אם הוא חוזר בתשובה באמצעות שבת, האם הוא יכול לטלטלו. תשובה: אסור לטלטל מוקצה בבית של נכרי ... וחוזר בתשובה בשבת גם כן לא מטלטל".

ו] אין מוקצה לחצי שבת - סעיף ג'.

א. ספק מוקצה לקולא.

1. עי' פתיחה להל' מוקצה, לשיטות ומראי מקומות.

ב. מראי מקומות.

1. בה"ל (סי' תצ"ח סעי' ט' ד"ה אבל) – "אבל אם נולד במומו. ואם נולד תם והומם בו ביום כתב בפר"ח דג"כ שרי למאי דק"ל בסימן ש"ח דאין מוקצה לחצי שבת וא"כ הכא שראוי היה בין השמשות אגב אמו אף על גב שכשנולד נאסר מ"מ הרי חזר ונראה כשהומם עיין שם אכן מלשון הש"ס לא משמע כן וכן גמגם בפמ"ג ובחמד משה מלשון רש"י עיין שם ומצאתי במאירי שעמד בזה דלמה לש"ס לומר נולד במומו הלא בהומם בו ביום סגי וכתב לתרץ דאפשר כיון שנולד תם דיחוי גמור הוא ושיחזור ויהיה ראוי הוא דבר שאין עולה על הדעת דמילתא דלא שכיחא היא ולא דמי לזריחת השמש על פירות יבשים שירדו עליהם גשמים דדבר המצוי הוא ובכי ה"ג אמרינן דהואיל וביה"ש איחזי להו כי אדחי בתר הכי דחייה שקרוב להעלות על לבו של אדם שהוא חוזר ונראה בכי הא שרי והיינו נמי דומיא דנולד ומומו עמו שאף בשעת הדיחוי היה בו ענין שקרוב להעלות על לב שהוא חוזר ונראה מכיון שהוא רואה את המום ואין לו אלא שיראנו לחכם אם עובר או קבוע כך נראה לי ברור עכ"ל הרי בהדיא דלא כפר"ח".

ז] מוקצה מחמת חסרון ידיעה - סעיף ד'.

א. מוקצה בטעות: טעה במציאות - חשב שהדבר מוקצה בשבת, ובשבת נתבררה טעותו.

1. מיקל: אינו מוקצה.

א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' ל' [דפו"ח, הע' ל"ה], הע' ל"ב [דפו"ח, הע' ל"ז], מילואים, שולחן שלמה ס"ק י"ג) – "דנראה דאף דמ"ש רש"י בביצה כו ב מהשאלות משמע, דהוא דוקא בכה"ג דצמקים וגרוגרות שעיקר העלאתן היתה כדי לייבשן, מ"מ נראה דאפי' בכה"ג שטעה וחשב שאסורים באכילה והקצה אותן מדעתו, אפ"ה אם נתברר אח"כ שטעה הרי הם מותרים. ובכוונת רש"י נראה, דנתכוין רק לומר שההקצה היתה רק מפני שלא ידע שיבשו. וה"נ גם כאז. לא הקצה אלא בטעות מפני שחשב שאסור".

ב) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' י"ז [דפו"ח, סעי' י"ח], סעי' י"ח [דפו"ח, סעי' כ"א]) – "מוקצה בטעות אינו מוקצה, דהיינו דבר שהסיח דעתו ממנו בין-השמשות מפאת טעותו, ובשבת נתבררה לו טעותו, מותר לטלטלו ואף לאוכלו ... ולפיכך, מי שהיה סבור שפירותיו אסורים באכילה מפאת איסור ערלה וכד', ובשבת נודע לו שהם מותרים באכילה - אין הפירות מוקצה ומותרים באכילה ... כבס"ס שהיו רטובים מבעוד יום, ורק בשבת נודע לו שבין-השמשות כבר היו יבשים, מותר לטלטלם ואף ללובשם".

ב. מוקצה בטעות: טעה בדין - חשב שהדבר מוקצה בשבת, ובשבת נתבררה טעותו.

1. מיקל: אינו מוקצה.

א) חזו"א (או"ח סי' מ"ט ס"ק י"ג ד"ה ובהא, ד"ה ונראה) – "ונראה דה"ה בסבור ביה"ש שהוא איסור ואח"כ נתגלה שהוא טעות אין כאן מוקצה. [א"ה, עי' שו"ע סי' ש"י ס"ד]".

ב) ברית עולם (דינים כלליים במוקצה אות ט"ו) – "מוקצה בטעות לא הוי מוקצה דהיינו בסבור בין השמשות שהוא איסור ואח"כ נתגלה שהוא טעות אין כאן מוקצה (חזו"א סימן נ"א ס"ק י"ג וכעין זה הוא בשו"ע ס"ש"י ס"ד) לפיכך בסבור בהש"מ שהפירות טבל או שלא נפרש חלה ואח"כ נתגלה שהוא טעות לא הוי מוקצה, או שסבור שזה חלב וזרקו ואח"כ נתגלה שזה שומן אין כאן מוקצה [ועיין ירושלמי שבת פ"ג ה"ו רבי חגי בעי וכו' אמר ר' יוחנן וכו' דר' יוחנן פשט לה להיתרא עיי"ש בקרבן עדה]".

ג) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' כ"א [דפו"ח, סעי' כ"ב]) – "חפץ שאדם הסיח דעתו ממנו מכיון שלדעתו מוקצה הוא, ובמשך נתברר לו שטעה בדין - מותר לטלטלו".

ג. להיפוך - מוקצה בטעות: חשב שאין הדבר מוקצה בשבת, ובשבת נתבררה טעותו.

1. מחמיר: הוא מוקצה.

א) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' י"ז [דפו"ח, סעי' י"ח]) – "אבל אם טעה וחשב שאין הדבר מוקצה ועל-כן לא הסיח דעתו ממנו בין-השמשות, ובשבת נתבררה טעותו, אסור לטלטלו כל השבת אף לאחר שנסתלק המוקצה".

2. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ס"ב אות י"א ד"ה ובעיקר) – "אם מצד הדין הי' מוקצה תחלת השבת אף על גב שהבעלים טעה ולא אקצינהו כלל מדעתי אפי"ה הולכין אחר האמת דהוי מוקצה, דהא קיי"ל כרבי דלא גזרו על שבות בביהשם"ש כמבואר בסי' שמ"ב ואפי"ה גם במוקצה מחמת שבות אמרינן מגו דאיתקצאי בביהשם"ש איתקצאי לכולי יומא, ולא חשיב כלל כנעשה מוקצה באמצע השבת דקיי"ל אין מוקצה לחצי שבת, והיינו משום דלאמתו של דבר הי' אסור בתחלת השבת והא דשרי בביהשם"ש הוא רק משום ספיקא דשמא עדיין לפני השבת ומוכח מזה שמתחשבין רק עם האמת. גם משמע בגמ' חולין ט"ו ע"א דאפי' מי ששגג וחשב שמותר לשחוט בשבת אפי"ה הבשר מוקצה ולא אמרינן דכיון שטעה ולא ידע דאסור לא הסיח כלל דעתי ולא הוי מוקצה, והיינו כדאמרן דאין מתחשבין כלל עם טעות הבעלים אלא הולכים תמיד אחר האמת, ואי אפשר כלל לומר דמי שטעה בערב שבת ביהשם"ש וחשב שעדיין לא שקעה החמה דלא נאמר לגבי' מגו דאיתקצאי וכו'".

הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' ל"א [דפו"ה, הע' ל"ו], שולחן שלמה סוף ס"ק י"ג) – "שוב אמר לי הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שראה בפסקי הרי"א ז"ל על ביצה לא ב, דאם טעה וחשב שהבית פתוח, ובאמת היה סתום, אך נפתח אח"כ, דא"ז מוקצה, כיון שגם בין השמשות לא הקצה דעתו".

ד. חשב בטעות, שאין הבסיס נאסר בטלול - עי' סימן ש"ט סעיף ד', לשיטות ומראי מקומות.

ה. מוקצה בטעות, לגבי בסיס.

1. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור הע' י"א, "וצ"ע").

ו. ביום טוב.

1. מחמיר – מהרש"ם (ח"א סי' א' ד"ה ומה, "דנודע מ"ש הב"י סי' ש"י בשם הירושלמי פ"א דביצה, דגם מוקצה בטעות, שהיה סבור שלא נתייבש הוי מוקצה, כיון דאסח דעתי מיני'. אבל בש"ס דילן איתא בביצה כ"ו דשרי וקיי"ל כש"ס דילן. ובמראה הפנים על הירושלמי פ"א דביצה, העלה דזהו דוקא בשבת, אבל ביו"ט דמחמירין טפי במוקצה גם בכה"ג אסור").

ז. מראי מקומות – יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קמ"ט), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק י"ג.ג.).

ח. גמרו בני אדם - סעיף ה'.

ביצה (דף כו:) – "בעי מיניה הלל מרבא: יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת ... אמר רבי זירא: תא שמע מפולין ועדשים דהא פולין ועדשים מעיקרא חזו לכוס, שדינהו בקדרה אדחו להו, גמר בשוליהו חזו להו. אמר ליה אביי: ולטעמך, תקשי לך קדרות דעלמא: דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות רותחות הן, ולאורתא אכלינן מיניהו. אלא, גמרו בידי אדם לא קא מבעיא לך, כי קא מבעיא לך גמרו בידי שמים".

א. ראשונים.

1. אם בידו לתקן הדיחוי בכל זמן שירצה, הוי גמרו בידי אדם.

(א) רש"י (דף כז. ד"ה אלא) – "אלא מידי דגמרו בידי אדם לא קא מבעיא לך. דכיון דבידו לתקנו בו ביום, לא מקצה ליה מדעתיה מפני דחייתו, הלכך, פולין ועדשים אינם ראייה לכאן, ומהאי טעמא נמי שרינן קדרות של בין השמשות".

(ב) שיטה מקובצת (ריש דף כז.) – "אלא גמרו בידי אדם לא קא מבעיא. פירוש כגון קדרה שבידו לצננה. אלא כי מבעיא לי כגון גמרו בידי שמים".

(ג) או"ז (הל' יו"ט סי' שנ"ה) – "דכיון דבידו לתקנו בו [ביום] לא מקצי מדעתיה מפני דחייתו הלכך פולין ועדשים אינן ראייה לכאן".

(ד) הו"ד בעטרת צבי (ס"ק ט') – "אסור כל היום. דוקא דברים שגמרו בידי שמים כגון גרוגרות דאין נגמרים אלא ע"י חמה וכיון שאין בידו לתקנו מסיח דעתיה מיניה, אבל דבר שנגמר ביד אדם כגון קדירות דעלמא דסתמא בין השמשות רותחין הן, ואפילו הכי אנו אוכלים אותן אף שמוקצין הן לבין השמשות, מ"מ כיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתיה מפני דחייתו".

2. שברור שיבוא התיקון ע"י מעשה שעשה, הוי גמרו בידי אדם.

(א) כל בו (סי' נ"ח) – "וכל דבר שגמרו בידי אדם אינו מוקצה, ואית דבעי למימר שאלה התמרים שנותנין מים בגגית בע"ש או בעי"ט ונדחו על זה מיד או אי חזו להו בתר הכי בליל שבת או בליל י"ט שלקחו טעם היין מותר לשתות ביום שגמרו בידי אדם שהו שם כפי הצורך".

(ב) ארחות חיים (הל' יו"ט אות י"ט) – "וכל דבר שגמרו בידי אדם אינו מוקצה ואית דבעי למימר שאלה התמרים שקורין אייגאדא"ש שנותנין מים בגגית בע"ש ובעי"ט ונדחו על זה מיד אי חזו להו בתר הכי בליל שבת או בליל שקלטו טעם היין מותר לשתות בו ביום שגמרו בידי אדם מיקרו אם שהו שם כפי הצורך".

(ג) מאירי (ביצה דף כו:) – "שהתמרים שלנו שהושלכו מים בגגית מערב שבת ולא נראו עד למחר שמותרות בשתיה למחר אף על פי שלא היה ראוי לשתיה בין השמשות שכל כיוצא בזה גמרו בידי אדם הוא שאע"פ שאין התיקון בידי אדם כל שמעשה שלו גורם גמר שלו גמרו בידי אדם הוא קרוי וכל שכן שאף בין השמשות ראויות הן למזוג את היין ואין דיחויים גמור".

ב. גם רש"י וסייעתו מסכימים לטעם השני: שאם ברור שיבוא התיקון ע"י מעשה שעשה, הוי גמרו בידי אדם.

1. חמד משה (ס"ק ב') – "אף דפרש"י שבידו לתקנו לאו דוקא שיש בידו לגמרו, אלא כל שגמרו בודאי שיבא לזמן ידוע, וא"א להמנע בשום צד קרי ליה גמרו בידי אדם, ולאפוקי דבר שאין הגמר בודאי שיבא לזמן ידוע ואפשר להמנע לזה קרי ליה גמרו בידי

שמים, וזיל בתר טעמא שכתב רש"י שם דכיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצי לי' מדעתו מפני דחיתו, ומה לי שבידו לתקנו או שהתיקון יהי' מעצמו, ובודאי שיהיה בו ביום נמי לא מקצי לי' מדעתו".

2. לבושי שרד (על הט"ז ס"ק ד') – "ובשבת נעשו ראויים. ר"ל, דבהא יש לומר מגו דאתקצאי לבין השמשות, דהא בין השמשות לא הוי חזי, ואם כן הוי כגרוגרות וצמוקים דדחיה בידים וגם לא חזי בין השמשות, וכמו שכתבתי אות וא"ו, אפילו הכי שרי. והטעם ביאר שם, משום דהוי גומרו בידי אדם, ע"ש. ור"ל, דאמרינן בביצה דף כ"ז [ע"א] סתם קדרות הם רותחות בין השמשות ואין ראיות לאכילה ואיך אכלינן מינייהו באורתא ולא אמרינן מגו דאתקצאי, אלא משום דהוי גומרו בידי אדם, ופירש רש"י [ד"ה אלא מיד] כיון דבידו לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתיה מחמת דחיתו, עכ"ל. ועל כרחק לאו דוקא פירש דבידו לתקנו, דהא בין השמשות הוא רותח ואין בידו לתקנו אז, אלא על כרחק ר"ל כיון דברי שיתוקן מעצמו מיקרי גומרו בידי אדם (וכן משמע ממה שפירש רש"י שם גבי גומרו בידי שמים דהיינו ע"י חמה כו', ובזה ספק הוא שמא לא יהיה חמה) דלא מסח דעתיה, ומשום הכי הנך תמרים שידוע שיהיה תיקונם בשבת כשנקלט טעם התמרים במים הוי גומרו בידי אדם, כך נראה הכוונה. ודברי הב"י תמוהים בזה מאוד. שוב מצאתי שכן הקשה בספר חמד משה [ס"ק ב]".

3. עי' פסקי תשובות (דפו"ח, אות ט', הע' נ"ו).

4. מראי מקומות – טלטולי שבת (פרק כ' הע' כ"ד).

(א) הגרפה"ש זצ"ל (שלמי יהודה סי' ל"א ד"ה ולפי"ז) – "שיש מחלוקת בזה, דרש"י ... אלא שראיתי בלבושי שרד ... והנה מהש"מ, הובא לעיל, לא משמע כדבריו בביאור רש"י. וכן נראה מהמאירי שם בסוגיא ע"ש, וכן מצאתי בשו"ע של הגר"ז בסי' שכ"ה אות ו' שכ' ...".

ג. גם אם התיקון יהיה מעצמו, אינו מקצה מדעתו: תמרים שנותן עליהם מים בערב שבת.

1. ט"ז (ס"ק ד') – "אבל אם אינם ראויים כו'. כתב ב"י בשם א"ח תמרים שנותנין עליהם מים בגיגית בע"ש ואינם ראויים ובשבת נעשו ראויים דמותרים בשבת".
2. תוס' שבת (ס"ק ט') – "כתב ב"י בשם א"ח תמרים שנותנים עליהם מים מע"ש ולא היו ראויים, ובשבת נעשו ראויים, מותרים בשבת".
3. א"ר (ס"ק ה') – "מיגו דאתקצאי וכו'. דוקא דברים שגמרו בידי שמים כגון גרוגרות דאין נגמרים אלא ע"י חמה, אבל דבר שנגמר ביד אדם כגון תמרים שנותן עליהם מים בערב שבת דאין ראוי עד ליל שבת, כשלקחו טעם היין מותר, ועיין ב"י".
4. מנורה הטהורה (ס"ק ב') – [גרוגרות וצמוקים] "ואם באפשר שיהי' יודע שיתייבש נראה דשרי באמת והש"ס דילן בביצה איירי הכל שלא ידע בבירור שיתייבש בשבת אבל ביועד בוודאי שיתייבש הוי כגמרו בידי אדם וקצת משמע כן גם מדברי הפרישה והא דנר שכבה וסל לפני האפרוחים דאסורי מחמת ...".
5. מ"ב (ס"ק י"ט) – לשונו מובא לקמן.

ד. ב"י (ס"ק ה') – "כתב הכל בו ... ודבריו תמוהים דהא אמרינן בגמרא פרק כירה (מה). דשאר פירות בר מגרוגרות וצמוקים לית בהו מוקצה ואם כן למה הוצרך ליתן טעם מפני שגמרו בידי אדם ועוד דהני ודאי לא הוי גמרו בידי אדם".

1. ערה"ש (סעי' ז') – "ותמרים שנותנים עליהם מים בגיגית מע"ש ואינם ראויים ובשבת נעשו ראויים מותרים [ט"ז ס"ק ד' בשם ב"י] דאין מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים [ב"י] משום דהם אינם ראויים לגמרי אבל התמרים תיכף נעשו ראויים ואין בהם דחוי".
2. לישב הב"י: שמייירי אף דבודאי אינם ראויים בבין השמשות לא התמרים ולא המים.

(א) חמד משה (ס"ק ב') – "ולא ירדתי לסוף דעת הרב"י בזה, דכי אמרינן בשאר פירות לית בהו מוקצה היינו משום דאינם מתקלקלים בשהייתן, כמ"ש רש"י פרק כירה דף מ"ה ע"א ד"ה וכן אתה אומר ע"ש, אבל בודאי בדבר שנתקלקל באמת ואינו ראוי לאכילה אף כל הפירות כגרוגרת וצמוקים דמי, וכיון דדחיין בידים ולא חזו אמאי יהיו מותרים".

(ב) לבושי שרד (על הט"ז ס"ק ד') – לשונו מובא לעיל.

(ג) מאמר מרדכי (ס"ק ה').

(ד) מ"ב (ס"ק י"ט [לשונו מובא לקמן], שעה"צ ס"ק ט"ז) – "כן כתבו המאמר מרדכי והחמד משה ולבושי שרד לישב דברי הכל בו מהשגת הבית יוסף דהקשה פשיטא דשרי, ואמרו דדבר זה הוה אמינא דהוא כגרוגרות וצמוקים, דהא דחיין בידים ולא חזי, קא משמע לן דזה מקרי גמרו בידי אדם וכמו שכתבנו".

ט] הלכות: גמרו בידי אדם.

א. קודם שנגמר: האם מותר לטלטלו.

1. מיקל.

(א) ראש יוסף (ביצה דף כז.) – "וגמרו בידי אדם אפילו ביה"ש שרי כדמוכח מקדירות דביה"ש רותחת הן. ואפי' לא הי' באפשר לקררן ביה"ש שנגמר בישולן סמוך לבין השמשות".

פמ"ג (סי' ש"ח מש"ז סוף ס"ק כ"ה) – "משקה שגר בצלוחית מעורב עם שמרים אין ראויין כלל לשתיה לא מיבעיא בשבת אחר שיצילו אין מוקצה לחצי שבת אפילו ביה"ש כגמרו בידי אדם וסתם קדירות רותחות ומיהו בעודו כך אין לו דין אוכל בסעיף ד' רק מחמה לצל והבן".

(ב) גר"ז (סי' שכ"ה סעי' ו') – "אבל כל דבר שגמרו בידי אדם דהיינו שנגמר תיקונו בשבת ונעשה ראוי על ידי אדם אין בו משום מוקצה כלל אפילו בבין השמשות בעודו אינו ראוי מפני שאינו מקצה ממנו דעתו כלל בבין השמשות מליהנות ממנו בשבת כיון שבידו הוא לתקנו ולעשותו ראוי בו ביום כגון הקמח שביד נכרי אין לו דין מוקצה כלל בשבת מפני שבידו הוא לאפותו ולעשותו ראוי בו ביום וכיון שהוא מוכן להנכרי בעליו הרי זה מוכן לכל".

(ג) חזו"א (סי' מ"א ס"ק ט"ז) – "א"נ לעולם השתמשות הנר הוא במקומה ואין דרך לטלטלה, ודבר שאין עשוי לטלטל כלל אע"ג דנהנה ממנו בשבת חשיב מוקצה, והלכך שלהבת חשיב מוקצה, אבל נר שמן ופתילה כיון שמותרין לאחר שכבה הנר, מהשתא לאו מוקצה נינהו לר"ש דכיבוי הנר הוי כגמרו בידי אדם כקדירה רותחת כדאמר ביצה כ"ז ע"א, וגמרו בידי אדם **לא חשיב מוקצה אף קודם דמחזי**, דהא קדירה רותחת מותר לטלטלה, הלכך ה' ראוי להתיר נר לטלטלו דחשיב כלי תשמיש דהא מזומן לתשמיש ע"י שיכבה, והלכך צריך טעם דנעשה בסיס לדבר האסור".

(ד) מגדנות אליהו (ח"ב סי' ס"ד) – "ומה שכתב התהלה לדוד דסברת גומרו בידי אדם לא מהני רק לאחר שנגמר, הנה בראש יוסף (ביצה כ"ז א') לא כתב כן, אלא שסברת גומרו בידי אדם מועיל שגם לפני שנגמר אינו מוקצה, וכ"כ בשו"ע הרב (סי' שכ"ה סעי' ו'), וכן כתב החזו"א ז"ל (סי' מ"א אות ט"ז) עי"ש, (ועיין בפמ"ג מש"ז סוף סי' ש"ח, אמנם הוא לא כתב רק שכל שלא נגמר אין דינו כאוכל עי"ש), ולסברתם יש כאן דינא דגומרו בידי אדם והקדירות אינם מוקצה כלל, ושפיר יכול לסלק הקדירות מהתנור. ויש להביא ראיה לדעתם ז"ל נגד דעת התהלה לדוד, והוא ממש"כ האו"ז (סי' שנ"ה) ... (והגרש"ז אורבאך זצ"ל בקובץ מאמרים כתב בפשיטות דגומרו בידי אדם לא מהני רק לאחר שנגמר וצ"ע"ג).

(ה) שלמי יהודה (פרק ח' סעי' כ"ז, הע' ע"ט).

(ו) הערות וביאורים (קונ' שבות השבת סי' ש"י אות ה') – "ובחזו"א ... בשו"ע הרב ... ומ"ש בתה"ל"ד ... דבריו צ"ע"ג".

(ז) פסקי תשובות (דפו"ח, אות ט', הע' נ"ה, עי' הע' נ"ז) – "ואפילו קודם שנגמר תיקונו, אין עליו דין מוקצה, אפילו בבין השמשות בעודו אינו ראוי".

2. מחמיר.

(א) תהלה לדוד (סי' רנ"ט ס"ק י') – "יש להסתפק אם פתח ומצא גחלים לוחשות, וראה שלא נתבשלו הקדירות כמב"ד מה יעשה. דהא יש איסור שמא יחתה. ולסלק הקדירות מהאש לכאורה יש איסור מוקצה. למה דאמרינן בביצה דף כ"ז ע"א דסתם קדירות בין השמשות מוקצות הן. ואף דאמרינן התם דהוי גומרו בידי אדם, היינו דלכי גמר בישולו והדר אחזי לא אמרינן הואיל ואיתקצי' בין השמשות איתקצאי לכולא יומא. אבל בבין השמשות כשעדיין לא אחזי מוקצות הן. וכצ"ל ע"כ לדעת הראב"ן ז"ל שנתבאר בסי' רנ"ד סק"ח דאיסור רדיה מקודם שיבואו לידי איסור סקילה הוא מטעם מוקצה, וקשה הא הוי גמרו ביד אדם ... אע"כ דכל היכא דעדיין לא אחזי לא מהני גמרו בידי אדם. ולכאורה י"ל דלא גזרו בכה"ג שמא יחתה כיון שתחלת הנתינה היה בהיתר. אבל זה צ"ע ...".

(ב) הגרש"ז זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות ב' [עמ' פ"א], מאורי אש השלם עמ' תר"ט) – "שזה דומה למבשל דגים סמוך לשבת דאף שבין השמשות אסור לטלטל את הדגים וגם אסור להוריד אותם מעל האש מפני שהם מוקצה אפי"ה מותרין אח"כ בטלטול".

3. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ"ב הע' כ"א, [דפו"ח, הע' כ"ד]), טלטולי שבת (פרק כ' הע' כ"ב), שבות יצחק (ח"א עמ' ק' ד"ה אך), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ו' הע' ז').

ב. כשאיסור הטלטול הוא מחמת איסור שרביע עליה: האם אמרינן "גמרו בידי אדם".

1. מחמיר: לא אמרינן "גמרו בידי אדם".

(א) עי' שפת אמת (דף מג. על תד"ה בעודן) – "בד"ה בעודן עליו כל ביה"ש, תימה הא כיון דבידו כו' קדירות דעלמא כו' וי"ל דשאני קדירות כו' ולולי דבריהם י"ל דבשלמא בקדירה כו' וכן בפולין ועדשים דהתם דהוי ס"ד לאסור משום מוקצה אף על גב דאסח דעת' רק על שעת הבישול ואח"כ יטלם משם, ע"ז שפיר אמרינן כיון דרצונו לאוכלם שוב לא אסח דעת' ולא חייל עלייהו איסור מוקצה, אבל בכאן האפרוחין אסורין משום מוקצה ואיסור טלטול הסל אינו משום דהסיח דעת' מיני', אלא כיון דהאפרוחין מונחין עליו נעשה הסל בסיס לדבר האסור אף דהוא אינו מסיח דעת ממנו דלא תליא כלל בהסח דעת' [וגם ר"ש דלית לי' מוקצה אוסר בדבר הנעשה בסיס לאיסור אף על גב דלא ס"ל לאסור משום הקצאה והיסח הדעת] בהא אין להתיר משום דבידו להפריחם".

(ב) קובץ שיעורים (ביצה אות ו') – "דדוקא היכא שהדבר מותר, אלא דבפועל לא חזי ליה, מהני טעמא דגמרו בידי אדם, אבל אם הוא באמת איסור לא מהני מה שיודע שיהא נותר אחר בה"ש, ומשו"ה מוקצה מחמת יום שעבר שרי, דתרווייהו איתנהו ביה, דקמי שמיא גליא שהוא היתר, ואף דבפועל אינו יכול להשתמש בו, לזה מהני טעמא דיודע שיהא מותר לאחר בה"ש ולא אסח דעתיה, אבל אם היה אסור באמת, איתקצאי לכולי יומא מיגו דאיתקצאי לבה"ש".

(ג) מגדנות אליהו (ח"ב סי' ס"ד) – "ובענין גומרו בידי אדם במוקצה מחמת איסור הנה דעת המשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ס"ג דבגדים שהיו רטובים בבין השמשות אמרינן בהם מיגו דאתקצאי וכו' ואסורים בטלטול כל השבת עיין שם, ומבואר דס"ל דהא מילתא לא שייך האי כללא דגומרו ביד"א, דהאי כללא שייך רק במוקצה מחמת דלא חזי לבדו, אבל במוקצה מחמת איסור שמא יסחוט ע"ז לא אמרינן האי כללא. ודבר זה מוכרח הוא מדין הנר שהדליקו שמבואר בסרע"ט ס"א דהנר שהדליקו בו באותו שבת אסור לטלטלו וכו' עי"ש, והיינו מדין מיגו דאתקצאי וכו', ולכאורה הלא בגוונא שידע שנתן בבירור כך וכך שמן שיגמר בשבת עצמו הוי גומרו ביד"א. ובאמת שהקשה כן הלבושי שרד סי' ש"י ט"ז סק"ד וכתב דיש לחלק עי"ש. וכונתו נראה כנ"ל דבמוקצה מחמת איסור לא אמרינן האי כללא. וכבר כ"כ בשו"ת קרן לדוד סקנ"ח עיין שם. וע"כ ס"ל להמשנ"ב שגם כבסים שהיו רטובים בבין השמשות אמרינן בהו מיגו דאתקצאי וכו' ולא אמרינן גמרו בידי אדם כיון שאסורים בטלטול בבין השמשות משום שמא יסחוט כנ"ל בס"ד. וכשיטת המשנ"ב וקרן לדוד הנ"ל לענ"ד ס"ל גם להגאון רעק"א ז"ל, דהנה בדו"ח לביצה כ"ד כתב הגאון הנ"ל דלכאורה צריך להיות אסור הפירות גם ביום טוב ב' כיון שנאסר בלילה עד בכדי שיעשו שנאמר מיגו דאתקצאי עי"ש, ועי' הגהות רעק"א או"ח סתקט"ו מש"כ. ובקהלות יעקב לביצה ס"ב הביא דברי רעק"א הנ"ל וכתב דכללא דמיגו דאתקצאי וכו' הוא דוקא היכא שבין השמשות לא היה זמן קבוע לאיסורו וכו' ומותר שמן שבנר וכו', אבל היכא דנאסר לשעה אחת בתחילת יום טוב בגוונא שהאיסור נותר מאליה בודאי לאחר שעה לא נעשה מוקצה כלל וכו' עי"ש. ולהנ"ל ס"ל להרעק"א דבאיסור לא

אמרינן כלל גומרו ביד"א כדמוכה ממותר הנר וכן"ל, כנ"ל בס"ד ... אך על דברי הקרן לדוד הנ"ל יש להעיר מדברי התוס' בשבת מ"ג ד"ה בעודן שכתבו דגם באפרוחים מהני גומרו ביד"א, והרי אפרוחים הוו מוקצה מחמת איסור שחיטה, [ועי' ב"י בפתיחה לספ"ח ותה"ל ד"ש ס"ק מ"ב מש"כ], ומוכה שגם במוקצה מחמת איסור מהני גומרו ביד"א וצ"ע. ועי' תוס' בביצה כ"ז ד"ה אלא ומהרש"א שם, וי"ל בכוונתם מה"ט כנ"ל דהוי מחמת איסור וצ"ע. ומצאתי בשפ"א בשבת שם שכתב כהקרן לדוד הנ"ל, ובעצם קושיית הלבושי שרד הנ"ל לק"מ למש"כ תוס', ועי' ערך ש"י שש"י. וי"ל דאח"כ מה"ט לא אמרינן במוקצה מחמת איסור גומרו ביד"א משום שבע"כ דחאו בבין השמשות כתרנגולים ונר וה"ה כביסה רטובה".

(ד) אז נדברו (ח"א סי' ה', ח"ג סי' מ"ב) - לשונו מובא לקמן.

(ה) הגריש"א צ"ל (שבות יצחק ח"א סוף עמ' ק"א, דרור יקרא עמ' ת"ק הע' ס"ב, אשרי האיש ח"ב פרק י"ז אות ג') - לשונו מובא לקמן.

2. מיקל: אין לחלק.

(א) מוכח מכמה פוסקים ומקרים לקמן [כמו הבגדים שהיו לחים בערב שבת].

3. מראי מקומות - ארחות שבת (ח"ב מילואים אות כ"ד), פסקי תשובות (דפו"ח, אות ט' ד"ה ויש, הע' ס', סי' ש"א הע' תנ"א).

4. הגר"ש אויערבאך צ"ל (ארחות שבת ח"ב מילואים אות כ"ד) - "דיש חילוק בין סוגי המוקצה, דבמוקצה מחמת גופו בגומרו בידי אדם גם לפני גומרו לא חל שם מוקצה עליו, משא"כ מוקצה מחמת איסור דבדאי חל שם מוקצה עליו בשעת האיסור".

ג. קשה: דלא אמרינן גמרו בני אדם בנר שהדליקו.

1. שאי אפשר לתקן המוקצה.

(א) מאירי (דף כז. ד"ה וכלל, בדפוס בערלין) - "וקצת חברים משיבים עלי א"כ נר שהדליקו באותה שבת תשתרי בטלטול אחר כבויה שהרי בין השמשות סופה ליכבות על ידי מעשה הדלקה שנעשית בו על ידי אדם ויכילנא לשנויי להו התם הרי נאסרה אף בטלטול בין השמשות ולגמרי אסח דעתיה הכא הרי ראוייה בטלטול בין השמשות ולא איתקצאי לגמרי אלא דעדיפא מינה נראה לי דאנן סופו לבא לידי גמר התיקון על ידי מעשה אדם קאמרינן דחזי אבל הכא אין סופו לבא לידי תיקון ואדרבה סופו לבא לידי דיחוי על ידי מעשה".

(ב) שיטה מקובצת (ריש דף כז.) - "אלא גמרו בידי אדם לא קא מיבעיא. פירוש כגון קדרה שבידו לצננה. אלא כי מיבעיא לי כגון גמרו בידי שמים. והוא הדין נר שאין בידו לכבות".

2. שהתיקון בא מעצמו.

(א) גר"ז (סי' שכ"ה סעי' ו') - "שנתבאר בסי' ש"ח אין אומרים בה מתוך שהוקצית בבין השמשות הוקצית לכל השבת כולה לפי שאין אומרים כן אלא בדבר שניתקן ונעשה ראוי מאליו משחשכה כגון נר שכבה מאליו משחשכה אבל כל דבר שגמרו בידי אדם...".

3. כיון שדחאו בידים לבין השמשות.

(א) הגרשז"א צ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות ב' [עמ' פ'], מאורי אש השלם ריש עמ' תר"ח) - "ומה שקשה לו מנר שכבה דאסור מטעם מגו דאיתקצאי, אף על גב שלפי ערך השמן ברור הדבר שיכבה בשבת, ועיין גם במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ס"ג בבגד שהיה רטוב בביהש"מ דכיון שהיה אסור בבין השמשות לטלטלו שמא יבוא לידי שחיטה, אמרינן נמי מגו דאיתקצאי לביהש"מ דאיתקצאי לכולי יומא ואסור לטלטלו כל השבת, אף על פי שיודעים ברור שלאחר ביהש"מ ודאי יתיבש, נלענ"ד דשאני התם, דעכ"פ אקצינהו ודחאו בידים לביה"ש, משא"כ בכה"ג דמה שאינו ראוי לביה"ש הוא לא מחמת הקצאה ודיחוי אלא מסיבה אחרת, וכההיא דסתם קדירות ביה"ש רותחות הן, שאינו מרתיען כדי לדחותן, אלא אדרבה רתיעתן היינו הכשרתן וצורך אכילתן לפיכך אין זה מוקצה ... גם ראיתי במאירי ביצה כ"ז ... עוד הוסיף 'וקצת חברים משיבים עלי א"כ נר שהדליקו באותה שבת תשתרי בטלטול אחר כבויה שהרי ביהש"מ סופה ליכבות ע"י מעשה הדלקה שנעשית בו ע"י אדם - דאנן סופו לבוא לידי גמר התיקון ע"י מעשה אדם קאמרינן דחזי אבל הכא אין סופו לבוא לידי תיקון ואדרבה סופו לבוא לידי דיחוי ע"י מעשה' עכ"ל. (אולם בשטמ"ק כתב שם דשאני נר שאין בידו לכבות, וצ"ע מסל לפני אפרוחין דנעשה מוקצה אף שבידו להפריח, אולם להמאירי ניחא דהפרחה אין זה גמר הנתינה וצ"ע)".

4. כיון שהוא מחמת איסור, ולא מחמת מוקצה.

(א) אז נדברו (ח"א סי' ה') - "אבל מטעם השני שיש עליו איסור טלטול מפני חשש שחיטה אין הבדל בזה בין גמרו בידי אדם או בידי שמים. וז"פ. דאל"כ היאך יצויר בנר שיהא בסיס השלחן והמנורה להשלהבת ואמרי' מיגו דאיתקצאי בהש"מ איתקצאי לכולי יומא הא הוי כגמרו בידי אדם".

(ב) מגדנות אליהו (ח"ב סי' ס"ד) - לשונו מובא לקמן.

5. מראי מקומות - חזו"א (או"ח סי' מ"א ס"ק ט"ז, לשונו מובא לעיל), אז נדברו (ח"א סי' ה' סוף הג"ה), טלטולי שבת (פרק כ' הע' כ"ג), פסקי תשובות (דפו"ח, אות ט' ד"ה אמנם, הע' ס').

(א) לבושי שרד (על הט"ז ס"ק ד' בסוף) - "ומכל מקום קצת קשה לי בנר שכבה דאסרינן מטעם מגו דאיתקצאי, מאי טעמא לא אמרינן אם היה ברי לפי ערך השמן שיכבה בשבת מותר, דהוי גומרו בידי אדם, ויש לחלק. ועיין מה שכתבתי בסימן רע"ט אות י"ב, ודו"ק".

ד. לענין לנולד.

1. מראי מקומות - טלטולי שבת (עמ' רמ"ז), פסקי תשובות (דפו"ח, סוף אות ט').

ה. מראי מקומות - הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ו' הע' ד'), הערות וביאורים (קונ' שבות השבת סי' ש"י אות ו'), הרי"א איתמר (מוריה חפ"ו עמ' ס"ו).

י' שיטת המ"ב.**א. סתירה בדבריו.**

1. **מ"ב** (ס"ק י"ט) – "כתבו הפוסקים אימתי אמרינן דאתקצאי לבין השמשות דוקא דברים שגמרו בידי שמים כגון גרוגרות דאין נגמרינן אלא ע"י חום החמה ושמא יהיה יום ענן בשבת ואסח דעתיה מנייהו אבל דבר שנגמר בידי אדם כגון תמרים שנתן עליהם מים בע"ש אף דבדאי אינם ראויים בבין השמשות ולא המים דהא לא קלטו טעם התמרים שיהו ראויין לשתייה וגם התמרים לע"ע לא חזיין אפ"ה לא אסח דעתיה מנייהו על יום השבת שיהא מוקצה מחמת זה דהא בידו להשהותן עד למחר שיקלטו טעם התמרים".
2. **מ"ב** (סי' ש"ח ס"ק ס"ג) – "ותחבו בו קנה. היינו מע"ש וגם מיירי שנתייבש קצת מבע"י דאם היה טופח ע"מ להטפיה בבין השמשות אסור לטלטל החלוק כל השבת דמיגו דאתקצאי לביה"ש וכדלעיל בסי' ש"א סמ"ו בהג"ה איתקצאי לכולי יומא".

ב. י"ל: שבסי' ש"ח מדבר באופן שאין וודאות שיתייבש הבגד בשבת.

1. **ע"י מנחת יצחק** (ח"א סי' פ"א) – "מבואר במ"ב (סי' ש"ח סעי' ט"ז) ... קשה לי על המ"ב, דאמאי יגרע זה, ממ"ש הב"י בשם א"ח (סי' ש"י) והביאו הטו"ז (ס"ק ד'), בתמרים שנתנים עליהם מים בגיגית בע"ש ואינם ראויים ובשבת נעשו ראויים דמותרים בשבת, משום דהוי גומרו בידי אדם, וכהא דאמרינן בביצה (דף כ"ז) סתם קדרות רותחות הם בבין השמשות וכו', דש"מ משם כיון דברי שיתקן מעצמו מיקרי גומרו ביד"א וכמ"ש הלב"ש שם, ואולי מיירי המ"ב באופן דאין ודאי שיתייבש בשבת, ואף אם יתייבש על ידי חמה דומה לגרוגרת וצמוקים דגומרו בידי שמים, דספק דלמא לא יהיה חמה, ועיי"ש בלב"ש, ואף דאם תלו בחוץ ובבית בפנים היה מתנגב יותר, דבחוץ יש לחוש דירדו גשמים, ה"א אפ"ל דל"ה מוקצה אם צריך לו למחר, דאז מותר לטלטלו בבין השמשות מחוץ לבית, והוי גומרו ביד"א, אכן ל"ש זה אצלינו כנ"ל, וכיון שכן יש לדון מכא דברי המאירי (במס' ביצה שם), דס"ל דהיכא דנאסרה בטלטול בין השמשות ל"מ גומרו ביד"א, ואפ"ל דהמ"ב חש לשיטתו וצ"ע".
2. **הגרש"א זצ"ל** (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות ב' [עמ' פ"א]), מאורי אש השלם עמ' תר"ט) – "(וצריכים לדחוק לפי"ז לענין רטיבות של בגד דהמשנ"ב מיירי דוקא בכה"ג דלא ברור שיתייבש במשך היום אבל אם ברור הדבר ה"ז חשיב כגמרו בידי אדם ומותר). ונראה לפי"ז אם נתן את הכביסה בערב שבת בתוך מכונה או בטומטית שהיא גם מיבשת ולאחר שהכל נגמר היא נפסקת מאליה, דבכה"ג אי לאו דאסור מפני שהמכונה משמעת קול ואוושא מלתא וחשיב כמו רחים של מים דאסור, מסתבר שזה דומה למבשל דגים סמוך לשבת דאף שבין השמשות אסור לטלטל את הדגים וגם אסור להוריד אותם מעל האש מפני שהם מוקצה אפ"ה מותרין אח"כ בטלטול ובאכילה מפני שגמרו בידי אדם וה"נ גם כאן, גם המשנ"ב עצמו כתב כן בסי' ש"י ס"ק י"ט וז"ל ... גם ראיתי במאירי ביצה כ"ז ...".
3. **שבט הלוי** (ח"א סי' ס"ב אות ג', ח"ג סי' ל"ג, מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח הע' י"ז, ח"ט עמ' נ"ד הע' י"ז).
4. **הל' מוקצה** (ארטסקרול, פרק י"א הע' כ"ז).

ג. י"ל: אם נאסר השימוש מחמת איסור [כגון מחמת סחיטה וכדו'], חמיר טפי.

1. **מגדנות אליהו** (ח"ב סי' ס"ד) – לשונו מובא לעיל.
2. **אז נדברו** (ח"א סי' ה', ח"ג סי' מ"ב) – "אבל אם אסור בביה"ש מ' טלטול משום איסור סחיטה לא שייך ע"ז לומר דגומרו ביד"א לא חשוב מוקצה כיון שאין האיסור מוקצה מצד עצמו שאינו ראוי לשימוש אלא משום איסור סחיטה".
3. **הגרש"א זצ"ל** (שבות יצחק ח"א סוף עמ' ק"א, דרור יקרא עמ' ת"ק הע' ס"ב, אשרי האיש ח"ב פרק י"ז אות ג') – "בבאור דברי המשנ"ב, דהא דמהני גמרו בידי אדם זהו דוקא לדבר שאסור בטלטול מחמת שאינו ראוי כקדירות רותחות או פולים ועדשים או דגים וכו', אך מה שאסור בטלטול מחמת איסור כבגד רטוב שאיסורו משום שמא יסחט לזה לא מהני היתר דגמרו בידי אדם".

ד. י"ל: כיון שתלוי בעוד בסבות אחרות, זה חשיב גמרו בידי שמים.

1. **משנה הלכות** (ח"ו סי' ס"ה) – "ולפ"ז לא מבעיא לסברא אחרונה דצריך להתחיל מלאכת התיקון מבעו"י הרי הכא ודאי לא התחיל מלאכת התיקון מבעו"י אלא אפ"ל לסברא ראשונה הרי הכא נמי לא עשה שום מלאכת התיקון אלא שממילא הבגד נתייבש והיסוד ההיתר הוא בדבר שאפשר לגמרו בידים ונעשה התיקון שיגמר בידים ממש כה"ג הוא דליכא מוקצה אבל כל שהתיקון מאליה הוא בא אסור לטלטלו ולכן בגד או חיתולים שנתייבשו על השמש הרי לא נגמרו בידים ולא נעשה גמר התיקון בידים כיון שהיו מוקצה ביה"ש איתקצאי לכולי יומא ואין להם שום היתר להשתמש בהם ונגמר על השמש לא מקרי גמרו בידי אדם דבעינן ע"י אדם ממש ולא מעצמו וכהגרש"א ז"ל".
2. **הגרפ"ש זצ"ל** (שלמי יהודה סי' ל"א ד"ה ונ"ל) – "המאירי ... ונ"ל בכוונתו דמ"ש 'שכל שסופו להגמר מעצמו על ידי מעשה שכבר עשה האדם' דהיינו שהכל כבר נכלל בהמעשה שלו שכבר עשה ואינו תלוי עוד בסבות אחרות זהו נקרא גמרו בידי אדם. וביאורו שהגמר של הדבר הוא ג"כ בידי אדם, והיינו ע"י הפעולה שכבר עשה כבר ישנו בה כדי להביא הדבר להגמר. ובזה חולק על הני ראשונים שס"ל שהוא כפשוטו שבידו ממש לעשות [וקצת דוגמא לזה מש"כ הנמ"י לענין אשו משום חציו שחשיב כזורק חץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל] ולפ"ז שוב ל"ק מה שהקשו על הפסק של המשנה ברורה מהאי דינא דתמרים שנתנו עליהם מים שמיקרי גמרו בידי אדם וכו', דל"ד זל"ז, דבבגדים רטובים סכ"ס תלוי היבשות בדבר אחר דבעינן החמה או רוח ואויר לייבש הדבר [דוגמא לזה הגמ' בסנהדרין ע"ז א' סוף חמה לבא פטור ע"ש] וזה אינו בידו כלל ולהכי מקצה דעתו מהדבר, אבל בתנורים כבר ישנו שם הכל הנצרך לפעולת הדבר ואינו תלוי בסבות אחרות שאינם שם אז. ובזה מתורץ נמי מה שהעיר החזו"א מנר שכבה אף שידוע לנו שבודאי כבה הנר באותו היום מ"מ הדבר עדיין תלוי בסבות מן החוץ שפעמים נכבה מהר אם הרוח הוא חזק ופעמים מתאחר אם אין הרוח חזק, ואף שבודאי יכבה באיזה שעה, מ"מ כיון שהדבר תלוי בדבר אחר שאינו בידו שפיר מיקרי זה גמרו בידי שמים".

3. מראי מקומות.

א) הלכה שלימה (מוקצה סוף סי' מ"ד) – "ויש להעיר על ד"ק שאם תלה הבגד מחוץ לבית בימות הקיץ באופן שאף בלי זריחת השמש עליו להדיא יתייבש בבירור במשך השבת, כל כה"ג נחשב שהדבר תלוי במעשה שעשה דומיא דדין תמרים הנ"ל, ואפשר שהמ"ב לא אסר אלא במקומו שהיה קר ולא היה ברור שיתייבש הבגד אלא א"כ יזרח עליו השמש, שלכן יש למעט במחלוקת ולומר שלא נחלקו אלא במקום שאינו חם כ"כ".

ה. מראי מקומות – טלטולי שבת (פרק כ' הע' ל"ח), ארחות שבת (ח"ב מילואים אות כ"ד), פסקי תשובות (דפו"ח, סי' ש"א אות ס"ב, הע' תמ"ט, הע' תנ"א).

1. באר משה (ח"ב סי' כ"ד) – "ראיה ברורה נגד המשנה ברורה..."
2. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' כ', [דפו"ח, הע' כ"ג]) – "דקשה מהא דסי' שח במ"ב ס"ק סג, דכבסים שלא היו יבשים ביה"ש, אמרינן מיגו דאיתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי יומא, דלא מיבעיא אם יניח את הכבסים לפני ביה"ש סמוך לתנור, ודאי היינו צריכים להקל, כי הרי ברור שיתייבשו, ואין הוא דוחה אותם מדעתו, ואדרבה דעתו להשתמש בהם למחרת היום, ומ"ש מהא דביצה כז' א דקדירות רותחות ביה"ש, דאמרינן דלא מקצה ליה מדעתו, מכיון דגמרו בידי אדם, והרי הוא רוצה שהכבסים יתייבשו בלי שום דיחוי (ראה שבת מג' א תוד"ה בעודן ב), ועיין גם שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' סה ד"ה ומיהו ושו"ת מנחת יצחק ח"א סי' פא), אלא אפי' אם אינו מניחם סמוך לתנור, לכאורה יש להתיר, דבשלמא לגבי גרוגרות וצמוקים י"ל שהוא תלוי כולו בחום השמש, ואולי מחר יהיה יום מעונן, ולכן אמרינן דמסיח דעתו מינייהו. אבל כבסים הלא הוא יודע ודאי שאפילו אם לא יתייבשו תוך שעה אם השמש זורחת, ויתייבשו תוך שעותיים או שלוש שעות אם השמש אינה זורחת, והוא אינו מסיח דעתו מינייהו, כי הרי ברור לו שיתייבשו, וא"כ למה נאסר בהא דכבסים, ומ"ש מהא דבהמה מסוכנת, ביצה כז' ב, דלדעת רש"י ר"ש מודה, ולדעת הרי"ף שם אפילו ר"י מודה בו (ועיין גם סי' שא במ"ב ס"ק קסו, וצ"ע). ועוד יל"ע בהאי סברא דכל שגמרו בידי שמים, דכיון דמועד עשייתם אינו ברור, והוא תלוי בחום השמש, ושם למחר יהיה יום מעונן, ולכן אמרינן דמסיח דעתו מיניה, הניחא בחו"ל, אבל כאן באר"י שכל אדם יודע שבקיץ למחרת היום שוב השמש תזרח, ואין לנו כל ספק בדבר, למה נאמר שאדם מסיח דעתו משום שלא ברור לו מועד עשייתם, וצ"ע".

יא] בגדים שהיו לחים בערב שבת: אם הם מוקצים בשבת.

א. אם ודאי יהיו ראויין בשבת: יש להקל.

1. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"ו, טלטול שבת אות ל"ו, פרק כ' הע' ל"ח) – "שאלה: בגדים שהיו טופח ע"מ להטפח בערב שבת ותלאן על חבל כביסה (קלאס ליין) לייבשן בביתו, אם מותר להורידן בשבת, כשבשעת תליית הבגדים היו ראויין להתייבש בשבת. תשובה: אם בשעת תליית הבגדים בע"ש היו ראויין בוודאי לגמור הייבוש בשבת הו"ל כגמרו בידי אדם (ביצה כ"ז ע"א) ולא הו"ל מוקצה. אכן אם היו לו בבית בגדים רטובים, ולא תלאן להתייבש, ושכח לגמרי על בגדים אלו, אף על פי שראויים להתייבש בשבת אין דינם כגמרו בידי אדם, ומוקצים הם".
2. באר משה (ח"ב סי' כ"ד).
3. הגרשז"א (צ"ל [ביצחק יקרא סי' ש"ח על מ"ב ס"ק ס"ג]) – "אדמו"ר זללה"ה התיר להוריד כביסה שהיתה רטובה בבין השמשות בימים חמים בקיץ בארץ ישראל, שידוע מראש שהכביסה תתייבש".
4. שבט הלוי (מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות י"ח, הע' י"ז, ח"ט עמ' נ"ד אות י"ח, הע' י"ז) – "כביסה שהיתה רטובה בבין השמשות של כניסת השבת, אם זה ודאי שתתייבש במשך השבת כגון בקיץ, אינה מוקצה. [ומ"מ אין להורידה בשבת מהחבלים אם אין צריך להם ללובשם משום הכנה משבת לחול]".
5. טלטולי שבת (עמ' רמ"ט).

ב. מחמיר: אין להקל.

1. מגדנות אליהו (ח"ב סי' ס"ד, לשונו מובא לעיל) – "וי"ל דאח"נ מה"ט לא אמרינן במוקצה מחמת איסור גומרו ביד"א משום שבע"כ דחאו בבין השמשות כתרנגולים ונר וה"ה כביסה רטובה".
 2. אז נדברו (ח"א סי' ה', ח"ג סי' מ"ב) – לשונו מובא לעיל.
 3. הגריש"א (צ"ל [דרור יקרא עמ' ת"ק, אשרי האיש ח"ב פרק י"ז אות מ"א]) – "אלא הכביסה מוקצה אף באופן שברור שתתייבש במהלך השבת, וכלשון המשנ"ב שלא חילק בזאת".
- א) עי' הגריש"א (צ"ל [באר אליהו סי' ש"י סעי' ה' אות ו']) – "ושמעתי מהגרי"ש (שליט"א) [צ"ל], בגד רטוב בין השמשות כיון שמותר לטלטלו ע"י שנים, לא נעשה למוקצה. [וצ"ע]".

ג. במכונת ייבוש (dryer): יש להקל.

1. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י', טלטול שבת אות ל"ז) – "והנה בגדים שנשארו בכוונה במכונת הייבוש מותר להוציאם משם בשבת. ואם שכחם אסור. והטעם פשוט, דכשהשאר בכוונה יש לנו לתלות בסתמא דלא היה בדעתו לאוסרן, אלא דעתו עליהן דאם יצטרך יקח אותם ללבוש. ואם יאמר שמה שלא לקחם היה משום ידיעתו שלא יצטרך להם, יש לאסור".
2. משנה הלכות (ח"ו סי' ס"ה) – "ומיהו נלפענ"ד לחדש דדוקא חיתולים שמבישים על החום של שמש אבל חיתולים שמניחים להתייבש על חום טבעי (סטים בלע"ז) מע"ש אפלו הניחם שם רטובים טופח על מנת להטפח מ"מ כיון דהסטים פועל ההתייבשות ועולה כל הלילה וע"כ יתייבשו החיתולים על הסטים כה"ג נלפענ"ד דגם המ"ב מודה דמותר להשתמש בהם והמ"ב לא אסר אלא כעין החלוק שכתבו משום מגו דאיתקצאי ואף על גב שידוע שלמחר יהי' מ"מ לא גמרו בידיהם הוא והו"ל כמדליק ונכבה הנר

שהשמן אסור שהכבוי בא מעצמו ולא בידיים והכ"נ השמש והיבשות בא מעצמו אבל היכי דגמרו בידיים כגון שהניחו על הסטים כה"ג מודה המ"ב דמותר וזלפענ"ד פשוט".

3. הגרפ"ש זצ"ל (שלמי יהודה סוף סי' ל"א) – "לפ"ז יצא חידוש דין דלהשיב בגדים רטובים במכונת ייבוש בערב שבת מותר להוציאם בשבת ואע"פ שהיו רטובים ביה"ש. ואפילו לפי הפסק של המ"ב הנ"ל דבשמש אסור היינו משום דמ"מ הדבר עדיין תלוי בסבות מן החוץ כנ"ל, אבל במכונת ייבוש לא גרע מתנור".

4. ילקוט יוסף (קיצור שו"ע אות ר"ח) – "בגד רטוב שהניחוהו במכונת ייבוש מערב - שבת, מותר להוציאו מהמכונה בשבת אחר המכונה תפסיק לפעול, אף שהבגד היה רטוב בבין השמשות. ומותר להורידו מהחבל בשבת".

5. הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' נ"ט, עמ' קט"ז).

ד. בגד רטוב אינו מוקצה: ממילא אין דין מיגו דאיתקצאי.

1. חזו"א (מעשה איש ח"ז עמ' קמ"ג, גנזי שערי ציון אות כ"ה, הו"ד בארחות שבת פרק י"ט הע' תקס"ג) – "שאלה: כבסים התלויים על החבל, והיו רטובים בבין השמשות, האם מותר להורידם בשבת. תשובה: לצורך מותר (ודלא כמ"ב סי' ש"ח סקס"ג), ולא דוקא לצורך לבישה אלא אף אם תלויים בחמה ומתקלקלים - מותר, וכן אם למוצ"ש ירטבו מותר להורידם בשבת, [וכן כל דבר שאם ישאר, יהיה לו צער במוצ"ש, נחשב עכשיו צורך]".

2. ע' מנחת יצחק (ח"א סוף סי' פ"א) – "ועוד יש לדון בזה להיתרא, דהנה בס' תוספת שבת כתב על הא דאיתא (בסי' ש"א סעי' מ"ו) דאסור לטלטלן שמא יבא לידי סחיטה (דזה יסוד לאיסור מוקצה בזה שכתב המ"ב שם), ע"ז כתב התו"ש וי' בני אדם מותרים לטלטלן דמדכרי אהדדי, ב"י עכ"ל, והוא מדברי המתני' (דף קמ"ז), ועי' מג"א שם (ס"ק נ"ה), ואם כן אמאי יגרע הא מהא דאיתא בעירובין (דף ק"ב ע"א), ההוא שריתא דהוי בי רבי פדת, דהוי מדלי לה בי עשרה ושדו לה אדשא, ולא אמר להו ולא מידי, אמר תורת כלי עלי, וכ"פ בש"ע (סי' ש"ח סעי' ב') עיין שם, וצ"ע".

3. ע' הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' הע' ד', מאורי אש השלם ריש עמ' תר"ח, ששכ"ה פרק ט"ו הע' ס', [דפו"ח, הע' ס"ג], מילואים) – "דין זה של המשנ"ב לענ"ד תמוה מאד, הרי שורש דין זה שאסור לטלטל בגד רטוב הוא מהמשנה שבמסכת שבת קמ"ז ע"א ושם מבואר דעשרה אנשים "מדכרי אהדדי", וכן פסק המג"א בסי' ש"א ס"ק נ"ח ועיין בא"ר סק"פ שכתב דלאו דוקא עשרה אלא ה"ה נמי דשרי בשנים, ואף שהתו"ש חולק עליו ומצריך דוקא עשרה, לענ"ד הוא פלא דלהדיא מבואר שם בתוס' שרק תלמיד אחד היה עם ר' שמעון ואפי"ה אם גם ר"ש היה אוהז עמו הוי חשיב כרבים, ועי"ש בחת"ס דכתב נמי דשפיר שרי גם בשנים, וכיון שכן הרי אין זה מוקצה כיון דאפשר בטלטול ע"י עשרה או אפי' ע"י שנים, גם צ"ע טובא דהמג"א בסי' ש"ח ס"ק י"א כתב דרק אלונטית או כרים וכסתות הוא דאסירי כשהן רטובין אבל בגד שרי כי חזי ללבישה גם כשהוא רטוב, גם אמתני' במי שנשרו בגדיו כתב הרע"ב וכ"כ גם המאירי בדף קמ"ו ע"ב דלובשו כשהוא רטוב אפי' לכתחילה וצ"ע".

4. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ה') – "במ"ב סימן ש"ח ס"ק ס"ג כתב לאסור להוריד בגדים שתלה ליבוש אם היו רטובים בכניסת השבת בטופח ע"מ להטפח, שכיון שאסורים בטלטול כשהם רטובים, נעשו מוקצה בכניסת השבת, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, וסמך על מה שכתב הרמ"א בסימן ש"א סעיף מ"ו שאסור לטלטל בשבת בגדים רטובים, ע"ש. ודבריו צריכים עיון, שנראה שבגדים רטובים אין להם דין מוקצה, שהרי כתב במג"א בסימן ש"א ס"ק נ"ח שמותר לטלטל בגד רטוב ע"י עשרה בנ"א דמדכרי אהדדי ולא יבואו לסחוט. מוכח שהאיסור לטלטל שכתב הרמ"א אינו מדין מוקצה, אלא שמא יבוא לסחוט, וכלשון הרמ"א שם. ולכן נראה שמותר לטלטל בגדים שהיו רטובים קודם כניסת השבת ואח"כ נתייבשו".

5. לווית חן (אות ל"ז, ילקוט יוסף עוד בדיני מוקצה הע' ב' [לשונו מובא לקמן]) – "ואין עליהם תורת מוקצה".

6. ילקוט יוסף (עוד בדיני מוקצה הע' ב') – "והנה אף שהמשנה ברורה (סימן שח ס"ק סג) החמיר בזה משום מגו דאיתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, כבר מרן אאמו"ר שליט"א העיר על דבריו בספרו לווית חן (סימן ל"ז), והעלה להקל כנז'. וכן העלה להקל בשו"ת שבט הלוי חלק א' (סימן סב אות ג'), וכן כתב בשו"ת מקוה המים חלק ג' (סימן מח). ע"ש. וכבר הזכרנו לעיל את דברי הגרש"ז אויערבאך שליט"א שגם הוא כתב לפקפק בדברי המשנה ברורה, כיעו"ש. ועיין עוד מה שהאריכו בנידון דידן בשו"ת לב אברהם חלק א' (סימן מז), ובשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן סה). ע"ש. ולענין הלכה בנ"ד שאלתי למרן אאמו"ר שליט"א והשיב לי שהעיקר להקל בזה".

7. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"א סי' ס"ב אות ג', ח"ג סי' ל"ג אות א').

א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א סוף עמ' ק"ג) – "וישוב לקושיא זו שמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] דלטול מוקצה ע"י כמה בנ"א חשיב טלטול כלאחר יד, וטלטול כלאחר יד מבואר במשנ"ב סי' רע"ו סקל"א דמותר, [וכ"ה להדיא בתו"ש בהקדמה להל' מוקצה, ועי"ש דהתיר אפילו טלטול בב' ידיים אם יכול לטלטל המוקצה בידו אחת], וכשם שבכל מוקצה לא בטל שם מוקצה מחמת היתר דכלאחר יד, כמו"כ בבגד לח אין היתר דכמה בנ"א מבטל שם מוקצה".

ה. אם דוקא כשיש לו שום צד ללבוש הבגד בשבת מועיל טעם דגמרו בידי אדם.

1. מחמיר.

א) אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"א אות י', סי' כ"ב אות כ"ו, טלטול שבת אות ל"ו, אות ל"ז, פרק כ' הע' ל"ט) – לשונם מובא לעיל.
ב) טלטולי שבת (עמ' ר"ב).

ג) הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ד סוף צד א') – "ומקור הדבר מדכרי התוס' (שבת מז. ד"ה בעודן) על מה דאיתא בברייתא (שם) שאם כפה סל לפני האפרוחין שיעלו וירדו בו ונשארו על הסל כל ומן בה"ש נעשה הסל בסיס לכל השבת דמיגו דאתקצאי בה"ש אתקצאי לכולי יומא, והקשו התוס' ע"ז והלא בידו להפריחן מן הסל דהוי גמרו בידי אדם וכסתם קדירות רותחות דלא אמרינן בהם מיגו דאתקצאי, ותירצו וז"ל: וי"ל דשאני קדירות אם הוה צריך להו בה"ש היה מקררן וכן פולין ועדשים רצונו שיתבשלו בלא שום דיחוי אבל הכא רצונו היה שיעלו האפרוחין על הסל שלכך כפאו והרי שעה אחת הקצה אותו לצרכן ומיגו דאתקצאי

לבה"ש אתקצאי לכולי יומא ע"כ. ומבואר מן התוס' דהיתר גמרו בידי אדם הוא דוקא כשמטרת הדיחוי בבה"ש הוא לצורך תיקון, כמו בקדירות רותחות בבה"ש שכל דחייתן היא לצורך תיקון, דבכה"ג שאינו מרוצה שיהיה הדבר במצב של דיחוי רק כדי שיגיע להשלב של תיקון לא נחשב הקצאה, משא"כ כשהדיחוי הוא כל התכלית כמו כפיית סל לפני האפרוחין, שאין בזה שום תיקון להסל רק כל הענין לדחותו לצורך האפרוחין, בכה"ג דהוי דחוי גמור בבה"ש חל דין מיגו דאתקצאי אף שברור שיוסר הדחוי אח"כ. ודברי התוס' הובאו להלכה במ"א (סימן שכ"ה ס"ק י'). ולפ"ז גם בנ"ד אם יש צד שיצטרך להבגד בשבת נמצא שכל דחיית הבגד ע"י הרטבתו במים קודם בה"ש היה לצורך תיקונו, וכיון שהיה ברור שיתייבש בשבת ה"ז גמרו בידי אדם ולא חל דין מיגו דאתקצאי. אולם כשאנו צריך להבגד בשבת, אף שבמציאות נדחה לצורך תיקונו, מ"מ אין לכלול זאת במש"כ התוס' 'שרוצה שיתייבשו בלא שום דיחוי', כיון דבאמת אין לו ענין שיבוא התיקון בשבת ומקרי הקצאה, ולא דמי לקדירות רותחות בבה"ש שרוצה שיתקנו לשבת. וכן פסק הגר"מ פיינשטיין ז"ל ... ומבואר דעתו דבעינן ב' תנאים הנ"ל, ברור שיתייבש במשך השבת ודעתו להשתמש בו בשבת".

2. מיקל: אין לחלק.

א) ילקוט יוסף (עוד בדיני מוקצה הע' ב') – "ואין חילוק בין אם שכחם במכונה או אם הניחם שם במתכוין, וזה דלא כמו שכתב בספר טלטולי שבת (עמוד ט') בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לחלק בזה. ע"ש".
ב) וכן נראה מכמה סתימת הפוסקים.

ו. מראי מקומות – יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ח, עמ' קס"ה), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שפ"ד, הע' תקס"ג, מילואים אות כ"ד), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ד).

1. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ט' הע' נ"א, אשרי האיש ח"ב פרק י"ז אות מ"ב) – "שאם מסתפק אם היה טופח על מנת להטפח בכניסת השבת, אינו מוקצה והסביר דעל המוקצה דאינו ראוי לכלום מועיל גמרו בידי אדם, והמוקצה משום חשש סחיטה, מתירים בספיקא כי סחיטה כשאנו צריך את מימיו הוא איסור דרבנן".

יב) ביטול כלי מהיכנו - סעיף ו'.

א. עי' ערך ביטול כלי מהיכנו [ריש הל' מוקצה], לשיטות ומראי מקומות.

יג) מטה שיחדה למעות, והניח עליה מעות: מה הדין לפי רבי שמעון - סעיף ז'.

שבת (דף מד:): – "אמר רב יהודה אמר רב: מטה שיחדה למעות, הניח עליה מעות אסור לטלטלה, לא הניח עליה מעות מותר לטלטלה. לא יחדה למעות, יש עליה מעות אסור לטלטלה, אין עליה מעות מותר לטלטלה, והוא שלא היו עליה בין השמשות. אמר עולא, מתיב רבי אליעזר: מוכני שלה, בזמן שהיא נשמטת אין חבור לה, ואין נמדדת עמה, ואין מצלת עמה באהל המת, ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות. הא אין עליה מעות שריא, אף על גב דהוה עליה בין השמשות. ההיא רבי שמעון היא דלית ליה מוקצה, ורב כרבי יהודה סבירא ליה".

א. הרישא גם לפי רבי שמעון או רק לפי רבי יהודה: ראשונים.

1. רק לפי רבי יהודה – תוס' (ריש דף לו., סוף דף מד.), רי"ף (דף כא., כדאי' בראשונים), רמב"ם (כדאי' בב"י ס"ק ז'), ר' ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, פ"ג-ד), ורי"ף לא הביא הא דאמרין מטה שיחדה למעות אסור לטלטלה דס"ל דהיא אתיא כר' יהודה ואנן ק"ל כר"ש הילכך אין חלו' בכל מה שכתבתי בין ייחדה למעות בין לא ייחדה למעות דמותר לנערה. ובעלי התוס' כתבו דבהא מודה ר"ש הילכך מטה שיחדה למעות אפי' אין עליה מעות אסור לטלטלה בשבת ודוקא שהניח עליה מעות כבר כלומר מאחר שיחדה נשתמש בה כבר והניח בה מעות קודם השבת וראשון נראה עקר").

2. גם לפי רבי שמעון – תוס' (סוף דף מד:), רא"ש (פרק ג' סוף סי' כ'), טור (סעי' ז'), הג' אשרי (פרק ג' סי' כ' ד"ה ואפי').

3. מראי מקומות.

א) סתירות תוס' – רע"א (גליון הש"ס דף מד., דף מד:).

1) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק כ"ג) – "מיהו לצורך גופו. במג"א ס"ק ה' כתב להחמיר משום דמי לגרורות וצימוקים, ותמה אני מאוד דהא התוס' בשבת בדף ל"ו ע"א ד"ה הא ר' יהודה כתבו דמי לחצוצרות ורק לר' יהודה אסור ולא להלכה דקיי"ל כר' שמעון. וכן כתבו בדף מ"ד ע"א תוד"ה מטה שיחדה דלר"ש אינו אסור לצורך גופו ומקומו פרט למוקצה מחמת חסרון כיס. ומיהו שם בע"ב תוד"ה הא אין עליה מעות שריא, כתבו דאיכא למימר דר"ש מודה דמקפיד עליה ומיחד לה מקום, וצ"ע"ג. - ועיין ברש"ל שמחק פסקא זו מתוס'".

ב) סתירות: ריטב"א (סוף דף מד: דף מה: ד"ה א"ל).

ב. כמו כלי שמלאכתו להיתר: שמותר מחמה לצל.

1. מחבר (סעי' ז') – "מותר לטלטלה אפילו יחדה למעות".

2. באר הגולה (אות כ').

ג. כמו כלי שמלאכתו לאיסור: שמותר לצורך גופו ומקומו ואסור מחמה לצל.

1. רמ"א (סעי' ז') – "מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו, מותר".

2. לבוש (סעי' ז') – "ויש אוסרין, כיון שייחדה לכך וגם הניח מעות עליה מבעוד יום אף על פי שסלקן מבעוד יום, דהוי כמו כלי שמלאכתו לאיסור".

3. עטרת צבי (ס"ק ט"ו) – "והוי ככלי שמלאכתו לאיסור (אוסרין ביחד והוי ככלי) דמותר לטלטל לצורך גופו או מקומו ואסור מחמה לצל".
4. חסד לאלפים (ס"ק כ"ח) – "יש מי שאומר דאסור לטלטל אפי' סילק המעות מבע"י, אם לא לצורך גופו או מקומו".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות י"א) – "ויש מי שאומר אם התיבה מיוחדת למעות כגון תיבה שקורין בערבי פשתכת"א, אפילו אם סילק המעות ממנה מבע"י, אסור לטלטלה בשבת. וה"ה בכיס המיוחד למעות, אף על פי שהוא היה ריקם מבע"י אסור לטלטלו. ולצורך גופם או מקומם מותר לטלטלם".
6. ערה"ש (סעי' י"א) – "מאד תמוה דמה שייך חסרון כיס בזה בשלמא סיכי ומזורי הם כלי אורגים או כלי צבעים כמבואר שם דמקפידין מפני מלאכתן שלא יתקלקלו כמו סכין של שחיטה אבל המטה במה תתקלקל שלא תהא ראויה להנחת מעות ונ"ל ברור דגם דעת הרא"ש כהתוס' והגהות אשר"י ורק שהסביר הדבר איזה שייכות יש מטה למעות לזה אומר כיון שייחודה למעות קפיד עלה לבלי להשתמש בה תדיר תשמיש אחר ומצינו כיוצא בזה בסיכי ומזורי אף שראויין לתשמיש אחר קפיד עליהם אבל אינו מדמה הקפידות להדדי דבשם הקפידא מחמת חסרון כיס שלא יתקלקלו ובמטה לא שייך זה. וזהו דעת רבינו הרמ"א שכתב בסעיף ז' גם לדיעה זו דמותרת המטה לצורך גופה ומקומה ע"ש וכ"כ רבינו הב"י בספרו הגדול ע"ש ויש מי שהשיג עליהם מדברי הרא"ש ולענ"ד הדין עמהם כמ"ש".
7. שלמי יהונתן (פרק ג' סעי' ט"ו, עי' סי' ח', לוח המוקצה ערך קופת צדקה-ריקה, ערך תיק מחשב-ריק, הע' תתי"ב [על ערך פח אשפה ריק], הע' תתל"ג [על ערך פשתן חתוך לאתרוג]) – "מלאכתו לאיסור".
8. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ב', הע' י"ג) – "ואפילו כלי אשר אינו משמש למלאכה כלל אלא מיועד להחזקת מוקצה, כגון ארנק אשר הוא מיועד להחזקת מעות, הוי בגדר כלי שמלאכתו לאיסור. [רמ"א סי' ש"י ס"ז]. והיינו בשעה שהארנק ריק, דאם יש בו מעות הרי הוא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. (וזה דלא כ"מ המובאים ברמב"ן וברשב"א ר"פ כל הכלים דס"ל דכלי המיועד להחזקת מוקצה לא חשיב כלי שמלאכתו לאיסור, משום שאינו דומה לקורנס ומחט שעושין בהן מלאכה, ועי' ח'י' רע"א על המג"א סי' רע"ט סק"ט) [ע"פ]".
- ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ג, הע' פ"ט) – "נרתיק המיוחד למחשב נייד או למחשב כיס אסור לטלטלו אף כאשר המחשב אינו מונח בתוכו, ודינו ככלי שמלאכתו לאיסור. [נרתיק זה מיוחד להחזיק בתוכו את המוקצה ולכן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור וכדין ארנקי של מעות]".
- ד. כמו חסרון כיס: שאסור לצורך גופו ומקומו.
 1. דרישה (ס"ק ה') – "ולכאורה היה נלע"ד שדעת רבינו תם לדמותו למוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו כיון דמקפיד עליה ומהאי טעמא נוהגין אנו שלא לטלטל כיסין שלנו כלל אפילו להניח לתוכן דבר שהוא לצורך גופו".
 2. מג"א (ס"ק ה') – "דהא הרא"ש כתב דדמי לסיכי זירי ומזורי דכיון דקפיד עליה מייחד להו מקום וא"כ אפי' לצורך גופו אסור וכמ"ש סימן ש"ח ס"א וכ"מ בהג"מ ש"כ דדמי לגרונרות וצמוקי" ע"ש וכ"כ התוספות דף ל"ו ע"א ומ"ש בהג"א היינו דעת אחרת וכ"כ הראב"ן דכ"ע מודו בזה אם יחדה ה"ל כלי שמלאכתו לאיסור וכמ"ש סימן ש"ח ס"ו דאסור כי אם לצורך גופו ומקומו לכן נ"ל להחמיר".
 3. א"ר (ס"ק ח') – "ומג"א [סק"ה] חולק דאסור אפילו לצורך גופו, וכ"כ הפרישה [בדרישה סק"ה] דדמי למוקצה מחמת חסרון כיס דמקפיד עליה ... ולדינא נ"ל כללא דמילתא, הן מטה או כיס אף שמייחד למעות כל שאין מקפיד עליו להניח בו דבר אחר מותר לצורך גופו ומקומו".
 4. בא"ה (ס"ק ז') – "מחמיר".
 5. גר"א (על סעי' ז') – "מיהו. עמ"א והג"א כ' לדעת הרי"ף ע"ש דמחמה לצל אפילו לס' ראשונה אסור".
 6. שלחן שלמה (סעי' ו') – "ויש לאסור אפילו לצורך גופו ומקומו וה"ה בכיס של תפילין אע"פ שהוציא התפילין".
 7. בית מאיר (על סעי' ז') – "עיין מ"א ... דעל הב"י יפה השיג דודאי במטה לשטה זו כיון דמיחד לו דוכתא ומדמין לסיכי ומזורי פשיטא דאפילו לצ"ג ומקומו אסור".
 8. דרך החיים (סי' ס"א סעי' ה') – "כיס המיוחד למעות הוי כלי שמלאכתו לאיסור אם לא שפחתו למטה וביטלו מן היחוד למעות ויש להחמיר בכיס של מעות אפילו אין בו מעות שלא לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו כיון דקפיד עליהם שלא להשתמש בו תשמיש אחר הוי כמוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו".
 9. גר"ז (סעי' י"ב) – "ויש להחמיר כסברא הראשונה ולכן אין לטלטל כיס של מעות אף על פי שהוציא המעות ממנו מבעוד יום".
 10. זכרו תורת משה (סי' נ"ב סעי' ב') – "וכן כיס המיוחד למעות וכבר הניח בו מעות ... אסור לטלטל אפילו לצורך גופו כגון לחתוך בו לחם וכיוצא בו, או שצריך למקום הכלי, אפילו הכי אסור".
 11. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' י"ג) – "ויש להחמיר".
 12. קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ו') – "וכן כיס המיוחד למעות הוין מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסורין בטלטול אפילו לצורך גופן או לצורך מקומם".
 13. מ"ב (ס"ק כ"ה, ס"ק כ"ז) – "וי"א ביחד לכך. טעמו דהוא גריע משאר כלי שמלאכתו לאיסור כיון שיחדה בהדיא לזה מסתמא מיחד לה מקום ומקפיד שלא להשתמש בה תשמיש אחר זולת זה [ומ"מ אם לא הניח בה עדיין מעות כלל רק ביחוד בעלמא אין שם מוקצה עלה דהזמנה לאו מילתא היא] וע"כ דינה כמוקצה מחמת חסרון כיס כ"כ הפוסקים וכתב המ"א ולפ"ז אפילו לצורך גופו ומקומו אסור ונשאר בתימה על הרמ"א שכתב לשיטה זו דלצורך גופו או מקומו מותר דליתא והביא ראיות לזה וכן בפרישה וביאור הגר"א מסכימים לדבריו".
 14. פתחי עולם (ס"ק י"ז).
 15. כה"ח (ס"ק ל"ח).

16. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כ"ס) – "והגם שהרמ"א התיר שם לצורך גופו ומקומו כבר השיגו שם המג"א ושאר אחרונים ע"ז".
17. קצות השלחן (סי' קי"ב סעי' ט') – "ויש להחמיר".
18. ברית עולם (מוקצה מחמת חסרון כיס סעי' י').

ה. אם אינו מקפיד: לכו"ע יש להקל.

1. א"ר (ס"ק ח') – לשונו מובא לעיל.
2. אבן העזר (סי' רס"ו סעי' י"ב) – "דקי"ל סי' ש"י ס"ז דכ"ס מיוחד למעות רשאי לטלטל לצורך מקומו".
3. בית מאיר (על סעי' ז') – "מה דמשמע מהמג"א להחמיר נמי בכ"ס בלצורך גופו ומקומו על פי הראב"ן והגהות מיימון דמדמו כיס שיחדו והניח לגרורות וצמוקים, איני יודע ליישב דעתם דמה ענין גרורות וצמוקים להכא וביותר מה שמדמו וילפי לה מדעת ר"ת במטה, והם דברים מותמחים דבמטה דקדק הר"ת והרא"ש משום דמיוחד ליה מקום מקפיד עליו והוי דומיא דסיכי ומזורי דיש בהם משום מוקצה מחמת חסרון כיס כנ"ל ברשב"א, אבל כיס ... דלא שרי אלא לצורך גופו ומקומו ואסור מחמה לצל".
4. נור ישראל (סי' ל"ח ח"ג ס"ק י"ח).
5. מ"ב (ס"ק כ"ז, ס"ק כ"ח, ע"י ס"ק כ"ה, סי' רס"ה ס"ק ז') – "ומ"מ לדינא מסכים בספר א"ר דאף שהכ"ס מיוחד למעות כל שאין דרכו להקפיד להניח בו דברים אחרים איננו בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס רק כסתם כלי שמלאכתו לאיסור ושרי לצורך גופו או מקומו וכן הסכים בספר בית מאיר".
6. פתחי עולם (ס"ק י"ז).
7. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כ"ס) – "ומ"מ אם אינו מקפיד מלהניח בו גם דברים אחרים כתב הא"ר דמותר לטלטלו עכ"פ לצורך גופו ומקומו ובספר בית מאיר מקיל עוד יומר ומתיר לצורך גופו ומקומו בכל ענין".
8. כה"ח (ס"ק ל"ח) – "כתב הא"ר ...".
9. ברית עולם (מוקצה מחמת חסרון כיס סעי' י').

ו. ביאור הדבר.

1. ברכת אשר (על מ"ב, נספח אות קצ"ז) – "שאף שההקפדה מלהשתמש עמה תשמישים אחרים היא באמת נקודת האיסור של 'מוקצה מחמת ח"כ' דעלמא, מ"מ בעלמא ההקפדה נובע מחשש שע"י ההשתמשות של תשמישים אחרים יתקלקל הכלי ולא יהיה ראוי להשתמש עמו לזה שהכלי נעשית; אבל כאן אינו כן, דההקפדה מלהשתמש עמה לתשמישים אחרים אינו נובע מחשש שע"י יתקלקל המטה ולא תהיה ראויה להשתמש עמה לצורך החזקת המעות, אלא הוא סתם הקפדה בעלמא כמו שרגילים אנשים להקפיד על כל חפץ וחפץ להשתמש עמו רק למה שהוא מיועד, ומיוחד לו מקום לצורך אותו השתמשות לבד".
2. הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ז) – "והנראה בזה שהפוסקים הנ"ל לומדים בדעת ר"ת שבא לחדש דאף כשאין הקפידה על 'קלקול' המטה או הכיס אלא כל מה שמונע עצמו מלהניח בהם דברים אחרים הוא מצד קפידא ד'הנהגת האדם' יהיה מה שיהיה, גם בכה"ג דין הכלי כממח"כ. ולכן תראה שדייק הדרישה הנ"ל בלשונו לכתוב דדעת ר"ת 'לדמותו' לממח"כ משום דקפיד עלה. וכ"כ הגר"ז (שם) 'והרי היא דומה לממח"כ'. וכן שמעתי מהגר"ע אויערבך שליט"א בהגדרת הענין. ולפי הפוסקים הנ"ל יוצא דקופת צדקה ריקה אסור לטלטלה בשבת אפילו לצורך גו"מ כדן ממח"כ, דהא מקפידים מצד ההנהגה להשתמש בה דוקא למעות צדקה ולא לשום דבר אחר. וכן אסור לפ"ז לטלטל כלים המיוחדים להחזיק סיגרות, סיגירות, וטבק עישון, דמסתמא מקפידים לא להניח בהם שאר דברים כיון שקנו אותם במיוחד לכך, וממילא אף כשהם ריקים אסורים בלטול אף לצורך גו"מ, וכן הדין בכלים המיוחדים להחזיק כלי זמר חשובים [שהם ממח"כ]. מיהו ארנק כסף של זמננו פשוט דמותר לטלטלו כשהוא ריק לצורך גו"מ כיון דאין מקפידין מלהניח בו שאר דברים של היתר כגון מפתחות או תמונות וכן פסק בששכ"ה (פרק כ' אות ט"ז)".
3. אולי אפשר לפרש ככה: שיש ג' הקפדות. א) הקפדה מצד קלקול חפצו. ב) הקפדה מלטלטל חפצו. ג) הקפדה מלשמש חפצו, מצד הנהגת האדם. ואין הקפדה מטלטול, שכולם מטלטל לצורך מקומו.
- א) כדי שיהיה חסרון כיס ממש: צריך הקצאה מלטלטל חפצו, וכיון שהוא מקפיד שלא לעשות תשמיש אחר בהכלי שלא יתקלקל. ממילא התוצאה שהוא מקצה דעתו גם מטלטול.
- ב) דומה לחסרון כיס: היינו שיש הקפדה משימוש [ומיוחד לו מקום], אבל אין הקפדה מטלטול.

ז. יש לדון:

1. מה הדין במטה המיוחדת לכלי שמלאכתו לאיסור: י"ל כיון שהיא מיוחדת לדבר מסוים, ויש הקפדה שלא להשתמש בה בשביל דברים אחרים, ממילא דומה לחסרון כיס, ואסור לצורך גופו ומקומו. או דילמא, כיון שהוא רק מיוחד לכלי שמלאכתו לאיסור, אינו יכול להיות יותר חמור מגוף החפץ.
2. האם דין זה שייך רק בכלים שעשויין להחזיק שאר דברים: כגון מטה שעומדת להחזיק מעות. וקופת צדקה ריקה שעומדת להחזיק כסף. או דילמא, דין זה שייך לכל חפץ שמיחדה. ולכן כל כלי שמלאכתו לאיסור, שהנהגות אדם ליחידה רק לאיסור, יהא דינו כמו חסרון כיס, ויהיה אסור לצורך גופו ומקומו.
- א) ויש לדון מה בין ציור זה, ובין כלי שמלאכתו לאיסור (קטגוריה ב') שאין בו שימושי היתר כלל. (נזכר לעיל סי' ש"ח סעי' ד', ע"ש לשיטות ומראי מקומות).
3. לכאורה יש ראייה ברורה מהשלחן שלמה (אבד"ק מיר ליטא, נדפס בשנת תקל"א, 1771).
- א) שלחן שלמה (סי' ש"ח ס"ק ד') – "ותפילין דינם ככלי שמלאכתו לאיסור כיון שאסור להניח תפילין".
- ב) שלחן שלמה (סעי' ו') – "מטה ... ויש לאסור אפילו לצורך גופו ומקומו וה"ה בכ"ס של תפילין אע"פ שהוציא התפילין".

ג) למדנו מדבריו, לענין השאלה הראשונה, לחומרא. ששייך דין זה אפי' אם מיחד המטה לכלי שמלאכתו לאיסור, שנעשה המטה יותר חמור מהחפץ, כמו תיק של תפילין שהוא יותר חמור מתפילין עצמן. [הגם, שלכאורה אם התפילין בתוך התיק, יהיה רק כלי שמלאכתו לאיסור, כמו קדרה עם שום, שהקדרה הוא כלי שמלאכתו להיתר].

ד) ולכאורה יש ראייה מכאן לענין שאלה שניה, לקולא. שלא שייך דין זה על החפץ עצמו. שמסתמא המציאות הוא שהאדם מקפיד שלא להשתמש בתפילין אלא כדי ללבושם [ולא מצד קלקול].

1) ולכן י"ל, שכלי שמלאכתו לאיסור (קטגוריה ב') שאין בו שימושי היתר כלל, לא שייך לסוגיין, משום שהוא דיבר על הכלי עצמו. וצ"ע.

ה) וכן עי' הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' ש"י ס"ק ז') – "וביציצ' שתחת התרנגולת. נ"ל דחיתים שזרעם בקרקע או ביציצ' לא חשיבי מוקצה מחמת חסרון כיס כיון שהקפידא הוא לא מחמת חשיבותו של גוף הדבר. ומה שנסתפקו בגמרא - שבת דף מ"ה ע"א - אי הוי מוקצה נ"ל משום דהוי כמיחד לו מקום ויש על זה שם של מוקצה אלא שהוא לא מחמת חשיבותו, גם יש מקום לומר דחשוב במלאכתו לאיסור דחיתים עומדים להתחבר והביציצ' עומדים להיות אפרוח, וצ"ע".

1) שיש קפידה על גוף הדבר, ואינו חסרון כיס. [אמנם, י"ל שהוא פסק כהרמ"א].

ח. מראי מקומות – תוס' שבת (ס"ק י"ג).

ט. איך מתבטל היחוד.

1. ע"י מעשה – הגה"מ (פרק כ"ה אות ו'), רמ"א (סעי' ז'), "אסור לטלטל כיס של מעות אע"פ שהוציא המעות ממנו מבע"י, אא"כ עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מן היחוד, וכן נוהגין", פוסקים.
א) שהמעשה מבטל המחשבה דייחוד וכן המעשה – גר"א (על סעי' ז'), "אא"כ עשה בו מעשה. שהוא מבטל המחשבה דייחוד וכן המעשה כמ"ש בסוף פכ"ה דכלים ודוקא עשה בו מעשה כמ"ש שם", עי' רע"א (ריש סי' ש"ח), מ"ב (ס"ק כ"ו), "דמעשה זו מבטל המחשבה דייחוד והמעשה שעשה בה מעיקרא שהניח בה מעות", בה"ח (ס"ק ל"ז).

2. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' דפו"ח סוף הע' פ"א).

א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' נ"א) – "צ"ע דברי הרמ"א סי' ש"י ס"ז שכתב דכיס המיוחד למעות נשאר מוקצה עד שיקרענו ויסלקנו מיחוד זה, ואמאי לא מהני ייחוד לשימוש של היתר, ובדוחק י"ל דהתם לא איירי כשייחד את הכיס לתשימש היתר אלא רק החליט בלבו שמעתה לא ישתמש בכיס עוד למעות, וע"ז כתב הרמ"א דא"א לעקור את הייחוד למעות ע"י מחשבה לחוד, אך במקרה שייחד את הכלי באופן חיובי לתשימש היתר יש לו מעתה דין של כלי שמלאכתו להיתר אמנם דוחק הוא, דבפשטות אם אין דעתו להכניס בו מעות בודאי יכניס בו דברי היתר. ומדברי רע"א ריש סי' ש"ח מבואר שהרמ"א איירי גם באופן שמתכוון להשתמש בכיס לדברי היתר, וכתב דטעמו משום דהתם נעשה מעשה בכיס, שהניח בו מעות, ולא מהניא מחשבה להוציא מידי מעשה. ומשמע שם מדברי רע"א שאין זו סברא פרטית למוקצה מחמת ח"כ אלא לכל דבר שעשה בו מעשה, וא"כ שוב צ"ע מקורנס שייחודו לאגוזים. ולפי סברת החזו"א הנ"ל י"ל דלגבי כשמל"א א"צ לעקור את ייחודו הקודם של הכלי אלא די ליחודו מעתה גם לאגוזים, וזה מהני גם במחשבה, משא"כ בכיס שהיה בגדר מוקצה מחמת ח"כ שייחודו דוקא למעות, לא מהניא מחשבה להוסיף עוד שימוש, דזה סותר לשימוש הקודם של הכלי שהיה דוקא למעות".

י. הזמנה בעלמא, לאו מילתא היא.

1. עי' סי' רע"ט סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יא. מעות שתחת המזרון.

1. מיקל – חוט שני (באר אליהו אות ג'), "דהיכא שמניח מעות תחת המזרון וכדומה, אינו אוסר כל המטה מדין בסיס, כיון דיש שימוש חשוב להיתר, ודוקא המניח מעות על המטה וזה השימוש העקרי במטה נעשית בסיס".

יב. האם מותר לטלטל בשבת שולחן שקופת צדקה מחוברת אליו.

1. מראי מקומות – וישמע משה (פר' מטות תשע"ח עמ' ג').

יד בסיס באמצע השבת.

א. אם מניח איסור על היתר בתוך שבת: ועודה עליה - ג' שיטות בראשונים.

1. הוי בסיס.

א) תוס' (דף מד: ד"ה יש) – "יש עליה מעות אסור לטלטלה. ע"כ במניח איירי דבשכח תנן פרק נוטל (לקמן קמב:): מנער הכר והן נופלות ובמניח בשבת איירי דבהניח מבעוד יום והיו עליה בין השמשות אפילו אין עליה מעות אסור לטלטלה כדקאמר בסיפא דמילתיה".

2. לא הוי בסיס.

א) עי' בעל המאור (דף סו: ברי"ף, בחד תרץ) – "ואוקימנא בשליפי זוטרי דלא מבטל כלי מהיכנו שיכול לשמוט כל כר וכו' מתחתיהן כמעות שעל הכר שנוער הכר מתחתיהן ואין זה נעשה בסיס לדבר האסור שלא היו עליהן מבין השמשות".

1) חזו"א (סי' מ"ח ס"ק ח') – "ובעיקר הדבר הרז"ה יחיד בדבר זה, דהתו"ס ס"ל שבת מ"ד ב' דגם מניח בשבת חשיב מניח ואסור לנער, וכ"מ בדבריהם קכ"ג א' ובביצה ב' א', וכ"ד הרמב"ן והר"ן ס"פ נוטל דיהבו טעמא בהא דשמואל מטלטל להו אגב רפתא משום שנותנן ע"מ לזרקן".

3. אם דעת לסלק המוקצה לפני צאת שבת לא הוי בסיס, ואם לא הוי בסיס.
 (א) רמב"ן (דף קמג. ד"ה הא) – "וכאן אינו נעשה בסיס, שכל עצמו אינו עושה כן אלא לזורקן, וכן זו ששנו לב"ש מסלק את הטבלא כולה ומנערה ה"נ הוא שמטלטל הטבלא עם הקליפין שעליה עד מקום החיות ומנערה שם".
 (ב) רשב"א (דף קמג. ד"ה והא, ד"ה הא, ע"י ביצה דף ב. ד"ה ובה"א) – "ואינו נאסר מתורת בסיס ואע"פ שהוא מניח מדעת על גבי הטבלא, דכיון דבאמצע שבת הוא ודעתו לסלקן לא הוי בסיס".
 (ג) ריטב"א (דף קמג. ד"ה מסלק) – "י"ל דכיון דבדרך אכילתו הניחם שם וכדי לסלקם לאלתר באמצע שבת אין זה נקרא בסיס".
 (ד) ר"ן (דף סו: ד"ה דאי) – "י"ל דלא מקרי מניח אלא בשהניחה על דעת שיעמוד שם אבל הכא לא נתכוין אלא על דעת לשמטן".
 (ה) ע"י תוס' (ביצה דף ב. ד"ה ובית) – "ויש לומר דלפירוש רבינו תם ניחא דפירש במסכת שבת דלא הוי בסיס לדבר האסור אלא כשדעתו להניחם שם כל היום".
 (ו) ע"י בעל המאור (דף סו: ברי"ף, בתרץ שניה) – "ועוד שלא נתנן תחתיהן אלא על דעת לשמטן".
 4. מראי מקומות – ארחות שבת (ח"ב עמ' קל"ח).

ב. דעת בעל המאור: אם רק נייעור מותר [חצי בסיס], או גם לטלטל כל הבסיס.

1. אסור לטלטל ורק מותר לנער [חצי בסיס].
 (א) חזו"א (סי' מ"ח ס"ק ח') – "ויש לעי' לדעת הרז"ה דמניח בשבת ליכא משום בסיס א"כ מאי מקשה ביצה כ"א ב' בשוירי כוסות מהא דרבא דמטלטלין כנונא אגב קטמא, אפי' אי הונח בכוס דבר חשוב מותר לנער כיון שהונח בשבת, ובמסקנא נמי תקשי דמשני משום דאה"נ נינהו, למש"כ סק"ו, דאה"נ לא חמיר מאבן, וע"כ לומר דלא הותר אלא לנער ולא לטלטל לצורך מקומו וכעין שחלקו תו' שבת קכ"ג א', וזה דלא כהמ"א סי' ש"ח סק"נ, דמשמע מדבריו ז"ל דהרז"ה מתיר אף לטלטל לצורך מקומו וכמש"כ שם ס"ק נ"ב".
 (1) באר אליהו (סי' ש"י הע' קט"ז) – "ביאור החילוק. צ"ל דבטלטול עדיין דעתו שיהא הכלי בסיס לאיסור, א"כ אסור בטלטול שדינו כדין המוקצה עצמו, אך נייעור שאין דעתו שיהא הכלי כבסיס למוקצה, ואדרכה מנער המוקצה, אין הכלי נידון כבסיס ומשמש את המוקצה, שיהא דינו כדין המוקצה ודו"ק".
 2. מותר לטלטל לגמרי.
 (א) מג"א (סי' ש"ח ס"ק נ', ס"ק נ"ב, [אמנם עי' סי' ש"י ס"ק ד', לקמן]) – "מותר להגביה. דלא הוי בסיס לד"א וכמש"ל בשם התוס' והמאור".
 3. מראי מקומות.
 (א) לכאורה כל צלחת חד פעמי, דינו כמו "קינה של תרנגולת" – עי' לקמן.

ג. דעת המ"ב.

1. מ"ב (סי' רס"ו ס"ק כ"ו, שעה"צ ס"ק כ"ו) – "ולא נאסרו [מגן אברהם, ועיין בדרך החיים] מטעם בסיס לדבר האסור כיון שלא היו עליהן בה"ש".
 2. מ"ב (סי' ש"י ס"ק ל"ז הביא ה"ט"ז [ס"ק ח']) – "אבל אם בשבת הונח עליו דבר איסור הואיל וביה"ש לא אתקצאי הו"ל מוקצה לחצי שבת וקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת אלא כל זמן שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול ע"כ מותר להניח עליו דבר של היתר החשוב יותר ומטלטל הכל ביחד אם אי אפשר לו לנער האיסור משם".
 (א) מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ט"ז) – "אבל אם לא היתה שם בין השמשות. זהו דעת המגן אברהם (סימן ש"ח ס"ק נ'), אבל דעת ה"ט"ז (סימן ש"י ס"ק ח') דאפילו אם הניח בשבת דבר איסור על היתר אע"ג דקי"ל אין מוקצה לחצי שבת מכל מקום כל זמן שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול אלא שמותר להניח עליו דברים של היתר חשובים מן האיסור ומטלטלם ע"כ".
 3. יישוב העולם: דעת המ"ב שאסור לטלטל ומותר לנער – קיצור הל' שבת (סי' מ"ג הע' קי"ד). שבות יצחק (ח"א ריש עמ' ר"א), משנת שבת (עמ' י"ז), אור חיים (עמ' ק"ס ד"ה וכן), שלמי יהונתן (ח"ב סי' ש"י ס"ק כ"ג אות ז'), עי' טלטולי שבת (פרק י"ד סוף הע' י"ד ד"ה ושמעתי). שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור כלל ד' סעי' ב', הע' נ"ד), באר אליהו (סי' ש"י סעי' ז' אות ד', הע' קי"ד), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"י).
 4. וכן נראה מהמ"ב (סי' רס"ה ס"ק ה', ס"ק ו') – "ולא דמי לשמן שאינו רוצה לנער ולהפסידו ... ועכשיו אסור בטלטול מחמת השמן שבתוכו שהוא מוקצה מחמת איסור כמש"כ בסימן רע"ט".
 5. וכן מפורש בבה"ל (סי' ש"י סעיף ז' ד"ה מטה) – "מטה שיש עליה. משמע אפילו לא היו המעות עליה בין השמשות אסור לטלטלה בעודן עליה ומשכחת לה שהניחן א"י או תינוק המעות בשבת לדעת ישראל ואם מותר לנער אז המעות מעליה עיין בסימן ש"ח סק"נ במ"א שהביא דעות בזה ועיין בסימן רס"ה סק"ב במ"א משמע שדעתו נוטה דלא נעשה בסיס כיון שלא היו עליה בין השמשות ומותר לנער".
 (א) אמנם עי' מג"א (ס"ק ד'), "מטה שיש עליה. משמע אפי' לא היו עליה בין השמשות אסור לטלטלו ומשכחת לה שהניח עכו"ם או תינוק המעות בשבת לדעת ישראל [תוס' דף מ"ד] עמ"ש סי' ש"ט ס"ד ועמ"ש סימן ש"ח סכ"ז אם מותר לנער המעות ואם שכח עליה מעות עסי' ש"ט ס"ד". הגם שמדויק במג"א (סי' ש"ח ס"ק נ"ב, כדמפרש החזו"א), שאין חילוק בין נייעור לטלטול, בדעת הבעל המאור.
 6. עוד פשט במ"ב – אור חיים (מוקצה עמ' קס"א), שלמי יהונתן (ח"ב סי' ש"י ס"ק כ"ג אות י').
 (א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רפ"א, הע' ת"ז, סוף הספר סי' ד' אות י"ג) – "ויש שכתבו ליישב שכוונת הבה"ל לחלק בין לטלטול גמור של המטה בעוד המעות עליה לבין נייעור המעות מהמטה, וכעין מה שכתב החזו"א סי' מ"ח ס"ק ט"ו בדעת בעה"מ, עיין לעיל אות י"א, אולם לכאורה ביאור זה בדברי הבה"ל אינו מסתבר, שלא נראה שהבה"ל היה כותב חילוק מחודש כל כך בין

טלטול גמור לבין ניעור בלי לפרש דבריו, ובפרט שציין למג"א סי' ש"ח והתם איירי גם לענין טלטול גמור, ולכן נראה דמצד דיני בסיס ס"ל לבה"ל כהמג"א שמיקל בבסיס באמצע השבת אף כשמגביה את חפץ ההיתר עם המוקצה שעליו. ולענין הביאור בבה"ל אפשר שכוונתו בתחילת דבריו לדברי התוס' דף קכג. שבאופן שהונח מוקצה על גבי היתר מדעת אין היתר אלא לנער את המוקצה מהחפץ של ההיתר ולא לטלטל את החפץ טלטול גמור עם המוקצה שעליו, ודברי תוס' האלו הובאו בבה"ל לעיל סי' ש"ט ס"ד ד"ה כדי. אמנם גם זה קצת דוחק דלכאורה היה לו לבה"ל לציין לדברי התוס' האלו דהא חילוק זה של תוס' דף קכג. מחודש הוא ולא הזכירוהו הפוסקים כלל, ולכן יותר נראה שלא נתכוין הבה"ל בריש דבריו לעשות הבחנה בין טלטול גמור לבין ניעור, אלא בתחילה כתב לאסור את הטלטול כל זמן שאינו מנער [ולפ"ז מה שכתב שהונח ע"ג עכו"ם או תינוק לדעת ישראל אינו בדוקא, שהרי לענין החובה לנער את המוקצה אין נ"מ בין הניחו לדעת לבין הניחו שלא מדעת אלא דנקט בבה"ל שיטפא דלישנא דתוס' דף מד: ואח"כ כתב דלגבי השאלה אם מותר לנער הרי זה תלוי בדיני בסיס וציין למחלוקת הראשונים].

(ב) קשה לפי מהלך זה, שהארחות שבת לא מתרץ המ"ב בסי' ש"י ס"ק ל"ז, שפסק שאסור לטלטל. ועוד, מה שהקשה הארחות שבת 'שציין למג"א סי' ש"ח והתם איירי גם לענין טלטול גמור'. שם מדבר על ניעור הטבלא, ורק בס"ק נ"ב איירי בהגבהת הטבלא. וכן עי' היטב בלשון החזו"א, לשונו מובא לעיל. ודו"ק.

7. כתבי קהלות יעקב (שבת סי' מ"ב) – "(לשון השואל) גבי הפלוגתא דקמאי אי במניח בשבת עצמה יש דין בסיס כ' הב"ה בסי' ש"י ס"ז דדעת המג"א להתיר וצ"ע דשם במ"ב סק"ל ז' כ' בשם הט"ז וז"ל אבל אם בשבת הונח עליו דבר איסור הואיל וביה"ש לא אתקצא הו"ל מוקצה לחצי שבת וקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת אלא כ"ז שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול ע"כ מותר להניח עליו דבר של היתר החשוב יותר ומטלטל הכל ביחד אם א"א לו לנער האיסור משם עכ"ל ומשמע דיש בסיס בשבת דאל"כ אף בכלי הנחת היתר תשתרי ובאמת בס' מנ"ש בסי' פ"ט סקט"ז כ' ד"ז לפלוגתא בין המג"א והט"ז אבל על המ"ב צ"ע. (ועי' השיב) זכור אני שזה מבואר בפוסקים וכמדומה שכ"מ בגמ' דאפי' אי אין מוקצה לחצי שבת היינו לענין שיהא נאסר לכל השבת גם לאחר שישתלק המוקצה אבל כ"ז שהמוקצה מונח עליו ודאי אסור, ומש"כ הבה"ל בסי' ש"י להתיר היינו נמי כשהוסר המוקצה. כמדומה שזה מבואר להדיא בשבת קמ"ב ב' דמיירי בשוכח ואפ"ה תנן מנער דמשמע דבלא ניעור אסור [א"ה עי' בבה"ל שם דמתיר לנער לפ"ד המג"א אף בעוד המוקצה שם].
8. מראי מקומות – מגילת ספר (סי' מ"ד אות ב' ד"ה והנה).

ד. הלכה.

1. מותר לטלטל, הגם יש מוקצה עליו (כשאינן יכול לנער).
- (א) מג"א (סי' רס"ו ס"ק י"ד, סי' ש"ח ס"ק נ', ס"ק נ"ב, סי' שי"א ס"ק ב', עי' סי' רס"ה ס"ק ב') – "מותר להגביה. דלא הוי בסיס לד"א וכמש"ל בשם התוס' והמאור".
- (ב) גר"ז (סי' רע"ז סעי' ו', סי' ש"י סעי' י"א, סי' ש"ח סעי' ס', סעי' ס"ב, עי' סעי' ע"ח) – "בעוד שהמעות עליה אסור לטלטלה מחמת איסור טלטול המעות שעליה אבל מותר להטותה ולנערה ולהפיל המעות מעליה ולטלטלה אח"כ למקום שירצה ואם צריך למקומה מטלטלה והן עליה כמו שנתבאר בסי' ש"ט בדבר שלא נעשית בסיס לאיסור שגם זו לא נעשית בסיס לאיסור הואיל ולא היה האיסור עליה בבין השמשות".
- (ג) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג סעי' י"ב, ח"ב ס"ק נ"ד, ח"ג ס"ק כ"ו).
- (ד) קיצור שו"ע (סי' פ"ט סעי' ד') – "אבל אם לא היה שם ביה"ש רק אח"כ הניחו שם, לא נעשה בסיס ומותר לטלטל את הכלי אפילו בשעה שהמוקצה עליו".
- (ה) בן איש חי (שנה ב' פר' מקץ אות י"ד) – "ואם הוא צריך למקום השלחן הרי זה מטלטלו ומנערו בחוץ, אף על פי שאין עליו פת אלא קליפין אלו לבדם".
- (ו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ג', פרק י' סעי' י"א).
2. אסור לטלטל, בזמן שיש מוקצה עליו [ומותר לנער].
- (א) ט"ז (סי' ש"י ס"ק ח').
- (ב) פשוט במ"ב (כדלעיל).
3. יש לסמוך על הרמב"ן ורשב"א וסיעתם שבמניח על מנת לנער לא חל דין בסיס.
- (א) הגריש"א זצ"ל (הל' שבת בשבת פרק כ"ה סוף הע' כ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ט, עי' סעי' ל"א, עי' שלמי יהונתן ח"ג פרק ח' הע' ג', פרק י' הע' י"ח) – "בפשיטות שאין להקל בבסיס באמצע שבת אא"כ לכתחילה דעתו לנער, וכלשונו 'דאין דין בבסיס שיהיה לכ"ד שעות'".
- (ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"ד, הע' ת"ז, הע' תקכ"ה ד"ה אמנם) – "ולענין עיקר הפסק בנידון זה צ"ע למה פסק המג"א להקל כתירוץ הראשון של בעה"מ שהיא דעה יחידאה, והרי דעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן דאין להקל אלא בתרתי לטיבותא, שיונח באמצע השבת וגם יהא על דעת לנערו, ודעת תוס' דף מד: להחמיר אף בזה. ועי' בחזו"א סי' מ"ח ס"ק ח' שציין שדעת בעה"מ יחידאה היא אך לא כתב שם פסק הלכה בנידון זה. וגם בט"ז סוף סי' ש"י משמע שהחמיר בזה, ובדעת המשנ"ב עצמו יש קצת מבוכה וכמ"ש לעיל, ולכן לכאורה היה מקום להחמיר בזה עכ"פ כשיטת רוב הראשונים הנ"ל שאין להקל ולומר דלא חל דין בסיס אלא בתרתי לטיבותא, שהונח באמצע השבת, וגם עשו זאת על דעת לנערו".
- (1) במחילת כבוד הארחות שבת, קשה טובא היאך חולק על המג"א, גר"ז, נזר ישראל, קשו"ע, מ"ב, בן איש חי, ועוד - בלי מקורות מהפוסקים.
4. הוי בסיס – ישועות יעקב (סי' ש"ט ס"ק ב').
5. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק ל"ג, סי' ש"י ס"ק ח'), קצות השבת (פרק ו' הע' ה'), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ו).

א) ח"א (כלל ס"ז סעי' א') – "אם הניח הנכרי או קטן או אפילו הוא בעצמו בשוגג בשבת, אף על גב דכל זמן שהמוקצה מונח עליו אסור לטלטל הכלי, מכל מקום לאחר שהוסר המוקצה ממנו, אין עליו דין בסיס עוד, ומותר לטלטל. ויש אומרים דאפילו בעודו עליו, מותר לנער המוקצה ממנו".

ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (מכתב במייל) -

On Shabbos, I want to clean off nutshells from the table. Can I push them off with a knife onto a disposable plate, then throw out the plate with the shells? I heard that it's a problem since the plate becomes a basis to shells (since the plate isn't worth much more than the shells). Can there be a heter similar to being mafrish challah on Yom Tov and giving it a shem challah while it's in your hand, since you picked it up b'heter, you can place it where you want. Here too, I picked up the plate b'heter.

R' Y. Berkovits wrote: Generally it's a graf shel reiyee, unless it's just a few shells that didn't come from anyone's mouth. Also, there would be no issur of turning the plate into a graf lichatchila, since it's a lack of kavod habriyos to take it by hand.

6. נ"מ גדול: לנקות השולחן, וכן לדין ביטול כלי מהיכנו.

- א) מנהג העולם להקל, לפנות את השולחן, הגם שיש בצלחות רק קליפות ועצמות שאין ראיה לאכילה, שהם מוקצה.
- ב) ויתכן שהם סוברים שהוא גרף של רעי. אמנם, לפי"ז צריך לדון בכל ציור לגופו של ענין.
- ג) אולי י"ל שהמנהג להקל כמו המג"א, גר"ז, קיצור שו"ע, ועוד, שאין בסיס בשבת כלל, אפילו לטלטול.
- 1) ועוד, יש לצרף שיטת הראשונים [רמב"ן, רשב"א, ר"ן, ועוד], שבמניח על מנת לנער לא חל דין בסיס.
- 2) ועוד, יש לצרף השיטה של מקצת ראשונים [הרשב"א, ועוד], דסברי שקליפות אינן חשובות, וממילא בטלי להצלחת. עי' לקמן.
- 3) וגם אולי יש לצרף שיטת רש"י - עי' סי' ש"ח סעי' כ"ז, לשיטות ומראי מקומות.
- ד) אמנם, לכאורה כל הנ"ל הוא דלא כהמ"ב. ולכן עדיף להניח היתר בתוך הצלחת, כמו מזלג וכדו', ואז יוכל לטלטל מצד שהוא בסיס לאיסור והיתר, והיתר יותר חשוב.
- ה) י"ל: שכ' המחבר (סי' ש"ח סעי' כ"ז), "אם אין הקליפים ראויים למאכל בהמה, אסור לטלטלם אלא מנער ... ואם היה צריך למקום השלחן, אפילו אין עליה אלא דברים שאינם ראויים למאכל בהמה, מותר להגביה ולטלטלם".
- 1) לפי המ"ב, קשה למה מותר לטלטלם.
- 2) צריך לומר, הגם שהמ"ב פסק דאין בסיס בשבת כשיטת בעל המאור [שאין איסור לנער, אבל יש איסור טלטול], מ"מ במניח על מנת לנער לא חל עליו דין בסיס [אפי' לטלטול], כמו שאר ראשונים. וכן הבעל המאור ג"כ כ' השני דרכים.
- א. אבל לא מסתבר תירץ זה, שמאוד סתום לפ"ז לשון המ"ב.
- 3) א"נ סבר כהרשב"א שקליפות אינן חשובות; וממילא בטלי להצלחת, ואין דין בסיס [אפי' לטלטול (עי' לקמן, שהמגילת ספר חולק. ואולי יש לחלק בין מחתה עם אפר, לצלחת עם פסולת)]. עי' לקמן. וכן מצדד הששכ"ה (פרק כ' הע' קצ"ו [דפו"ה, הע' רכ"ד], פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ה, הע' מ"ג אות ז'], הע' מ"ד [דפו"ה, הע' נ"א], לשונם מובא לקמן).
- 4) וממילא אתי שפיר למה השמיט המ"ב כל הענין של בסיס בסי' ש"ח סעי' כ"ז, כיון דאין דין בסיס לגבי פסולת.
- 5) וע"פ הנ"ל: מיושב מנהג העולם, שמטלטלים צלחת שיש ע"ג רק קליפות ועצמות.
- ו) מראי מקומות.
- 1) לענין "ליתן קליפות ועצמות לתוך צלחת: מצד ביטול כלי" - עי' ערך ביטול כלי מהיכנו [ריש הל' מוקצה], לעוד שיטות ומראי מקומות.
- 2) למחמירים, איך מותר לאסוף עפר וטינופים ע"י כף אשפה [בזמן שאינו גרף] - עי' סי' ש"ח סעי' ל"ה [ערך גרף של רעי], לשיטות ומראי מקומות.

ה. ביאור הגמרא (דף מד:): – "לא יחדה למעות, יש עליה מעות, אסור לטלטלה, אין עליה מעות, מותר לטלטלה, והוא שלא היו עליה בין השמשות".

1. הוי בסיס.

א) תוס' (דף מד: ד"ה יש) – "יש עליה מעות אסור לטלטלה. ע"כ במניח איירי דבשכח תנן פרק נוטל (לקמן קמב:): מנער הכר והן נופלות ובמניח בשבת איירי דבהניח מבעוד יום והיו עליה בין השמשות אפילו אין עליה מעות אסור לטלטלה כדקאמר בסיפא דמילתיה".

2. כשהיו עליה בין השמשות.

א) רשב"א (דף קמג. ד"ה הא) – "וא"ת והא אמרינן בפרק כירה (מ"ד ב') במטה שלא יחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה, י"ל דההיא כשהיו עליה בין השמשות".

3. כשלא היה בדעתו לנער.

א) רשב"א (דף קמג. ד"ה הא) – "ואי נמי במניח לדעת באמצע שבת על ידי גוי או תינוק ולא היה בדעתו לנער ממנה בשבת, ואפילו עשויין ליפול משם מעצמן, דבכי האי גוונא יש לנו להעמידה שם בפרק כירה".

4. לפי הבעל המאור, י"ל שטלטול אסור וניעור מותר.

א) משנת השבת (עמ' צ"ו).

5. שאני מטה שעשויה להניח עליה מעות.

(א) ראב"ד (הו"ד בחי' הריטב"א דף קמג. ד"ה ויש, עי' ח'י' רמב"ן שם ד"ה והא בשם הראב"ד) – "הראב"ד ז"ל דשאני מטה שמתוך שהיא עשויה להניח עליה מעות אפילו בלא ייחוד ואפילו בשוכח נעשית להם בסיס להיות בטלה אצלם".

ראב"ד (רשב"א דף קמג. ד"ה הא) – "והראב"ד ז"ל אמר דהתם אע"פ שלא יחדה למעות בטלה היא לגבי מעות דחשיבי אבל הכא גרעינין בטלי לגבי פת וקליפין לגבי טבלא".

6. צריך לנער תחילה.

(א) רמב"ן (דף קמג. ד"ה והא) – "ואי קשיא הא אמרינן בפ' כירה (מ"ד ב') במטה שלא יחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה, י"ל התם אסורה בטלטול קאמר לומר שאינה מטלטלת לצורך גופה להדיא בלא ניעור הא אלו רצה מנער והן נופלין, וכן אם הוצרך למקומה מטלטלה ועודן עליו עד המקום שהוא צריך להניחה שם דהיינו מתניא מעות שעל הכר".

7. מעות חשיבי.

(א) מאירי (דף כט. ד"ה טלטולן) – "ושמא תאמר והרי מטה שיש עליה מעות אסור לטלטלה אף על פי שלא היו שם בין השמשות מעות חשיבי ולא בטלי".

טו] מוכני.

משנה (כלים פרק י"ח משנה ב') – "מוכני שלה בזמן שהיא נשמטת אינה חבור לה ואינה נמדדת עמה ואינה מצלת עמה באהל המת ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש בתוכה מעות ואם אינה נשמטת חבור לה ונמדדת עמה ומצלת עמה באהל המת וגוררין אותה בשבת אף על פי שיש בתוכה מעות".

א. מוכני: פירוש המילות.

1. אופן.

(א) רש"י (דף מד: ד"ה מוכני).

(ב) תשובות רב נטרונאי גאון (ברודי (אופק) תשובות פרשניות סי' תכ"א) – "מוכני שלה (שבת מד ע"ב): גל[גל]...".

(ג) ר"ש (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה ומוכני) – "הוא אופן כעין אופני עגלות שלנו, ולפי שהשידה נישאת עליהם נקראת מוכני, מלשון (שמות ל') את הכיור ואת כנו".

(ד) רא"ש (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה המוכני).

(ה) ריטב"א (דף מד: ד"ה ומוכני) – "ומוכני זה פרש"י ז"ל שהוא אופן כעין אופני עגלה, ופירש רבינו שמשון ז"ל במשניות כי על שם שהשידה נסמכת והולכת על ידי אופניה נקרא האופן מוכני וכדמרגמינן (שמות ל') את כנו ית בסיסה".

(ו) רע"ב (כלים פרק י"ח משנה ב') – "המוכני. אופן כעין אופני העגלה. ולפי שהשידה נישאת עליה קרויה מוכני. לשון את הכיור ואת כנו (שמות ל')".

(ז) הגהות אשרי (פרק ג' סי' כ').

2. כן של שידה.

(א) ר"ח (דף מד:).

(ב) ר"ת (תוס' דף מד: ד"ה ואין) – "ולר"ת אין נראה לפרש דמוכני הוי אופן דאין דרך להניח מעות על האופן דקתני ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות ומפרש דמוכני היינו כן של שידה כמו את הכיור ואת כנו (שמות ל') וכמו מכוונות במלכים

(א ז) פ' בסיס שהשידה מונחת עליו ויש בשידה נקב מתחתיה כנגד המוכני והיא בבה"ק ...".

(ג) רמב"ן (דף מד: ד"ה מוכני).

(ד) רשב"א (דף מד: ד"ה מוכני).

(ה) מג"א (ס"ק ז', "ומוכני היינו דף שהשידה מונחת עליו").

טז] מוכני: שאין נשמטת גוררין אותה (דף מד: - למה.

א. כיון שיש בשידה פירות או כלים.

1. ר' אפרים (כדאי' בראשונים. רמב"ן, רשב"א, ר"ן, ועוד) – "ואין גוררין אותה בזמן שיש עליה מעות. וא"ת בזמן שיש עליה מעות אע"פ שאינה נשמטת ממנו מפני מה גוררין אותה, תירץ רבינו אפרים ז"ל בשיש בשידה פירות או כלים והלכך בשאינה נשמטת הוה ליה הכל כלי אחד ונעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ומותר לגוררה וכדתנן (לקמן קמ"א ב') נוטל אדם כלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה".

2. רמב"ן (דף מד: ד"ה וקשיא) – "וקשיא לן אמתני' בזמן שאינה נשמטת גוררין אותה ואע"פ שיש עליה מעות והרי נעשה בסיס לדבר האסור, ובשם ה"ר אפרים ז"ל אמרו משכחת לה בשיש פירות בשידה או בגדים שסתמא כך הוא ומעות במוכני, ובזמן שאינה נשמטת הו"ל כלי אחד ומותר לגוררה כדתנן נוטל אדם כלכלה של פירות והאבן בתוכה ויפה פירש".

3. תוס' הרא"ש (דף מד: ד"ה ואין) – "ואין גוררין אותו בשבת בזמן שיש עלי' מעות משא"כ כשאינה נשמטת מותר לגוררה אעפ"י שיש עליה מעות דכיון דאינה על גבי השידה שהוא עיקר כלי ודבר תימא הוא שאם יש דבר אחד מחובר לכלי ויש בו מעות שיהא מותר לטלטלו דאף הכלי עצמו נראה דאסור לטלטלו כיון שיש מעות במה שהוא מחובר לו, וצריך לומר כגון שיש כיכר או תנוק בתוך השידה או אוכלין ואם אינה נשמטת בטילה היא לגבי השידה והשידה מותרת לטלטל דהויא בסיס לדבר האסור ולדבר המותר".

4. ריטב"א (דף מד: ד"ה והא דקתני) – "ובתוספות פירשו נכון דסתם שידה יש בה דברים המותרים וכשהמוכני יש עליה מעות אם אינה נשמטת מן השידה הכל ככלי אחד שהוא בסיס לדבר האסור ולדבר המותר וגוררין אותה בשבת כדאמרינן (קמ"ב א') גבי

כלכלה מליאה פירות והאבן בתוכה, אבל עכשיו שהמוכני נשמטת הרי היא חשובה כלי בפני עצמו והוא בסיס לדבר האסור בלבד ולפיכך אין גוררין אותה".

ב. מותר לגרור השידה, אבל לא המוכני.

1. עי' רשב"א (דף מד: ד"ה ואין) – "ובתוספו" פי' דבזמן שהיא נשמטת אינו בטל לגבי השידה וכיון שנעשה בסיס לדבר האסור אסור לגרורה, אבל בזמן שאינה נשמטת הרי הוא בטל לגבי השידה ואע"פ שנעשה הוא בסיס לדבר האסור **לא חשבינן השידה כבסיס** לו מפני שהמוכני טפלה לשידה".
2. עוד פשוט ברשב"א, שגם המוכני מותר לטלטל – **נשמט אדם** (כלל ס"ז ס"ק ד').
3. ח' הר"ן (דף מד: ד"ה ואין) – "ובתוס' תירצו דבזמן שאינה נשמטת הואיל ושידה ומוכני כלי אחד נעשה מוכני טפל לשידה ואין בסיסותו של מוכני עושה את השידה כולה בסיס לדבר האסור".
3. שיטה להר"ן (דף מד: ד"ה ואין) – "דכי אינה נשמטת השידה עיקר והמוכני טפל ואין **השידה** נאסרת בשביל המוכני".
4. פוסקים.

- א) **מג"א** (ס"ק ז') – "דאם הניח בתוכו מעות מדעת אסור להכניס ידו בו דעכ"פ הכיס נעשה בסיס".
- ב) **דרך חיים** (דיני מוקצה אות ל"ט) – "אם כים מלא מעות קשור בבגד ואינו תפור כיון דהכיס הוא כלי בפני עצמו וקשור בבגד הבגד נעשה בסיס לכיס במנו".
- ג) עי' מ"ב (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"א) – "אבל כשכים מלא מעות קשור לבגד הוא כלי בפני עצמו ואינו בטל לגבי הבגד וכן התיבה אם יכולין להוציאו לגמרי מן השלחן וא"כ כל אחד ואחד כלי בפ"ע ולא נתבטל לגבי השלחן וממילא אסור לטלטל הבגד והשלחן שהרי הם נעשים בסיס להמעות כשהניח את המעות במע"ש ע"ד שיהיו שם בשבת ... [ח"א]. עוד כתב דנ"ל דוקא כשהתיבה שבשלחן ...".

ג. מותר לגרור השידה והמוכני.

1. **רבותינו הצרפתים** (רמב"ן דף מד: ד"ה וקשיא) – "ורבותינו הצרפתים ז"ל מפרשים בתוספות דבזמן שהיא נשמטת נעשית **מוכני** שהוא כלי בפני עצמו בסיס לדבר האסור, אבל בזמן שאינה נשמטת כיון שהשידה עיקר, **הכל מותר**".
2. **תרה"ד** (סי' ס"ט, הו"ד בב"י סוף סי' ש"ט) – "בקפ"ן ציפפ"ל, ודאי הקפ"א עיקר הכלי, ומותר לטלטל **הציפפ"ל** כיון שאין המעות על עיקר הכלי".
3. **תוס'** (דף מד: ד"ה אין) – "דכשהיא נשמטת היא כלי בפני עצמה אבל כשהיא נשמטת מותר לגרורה אע"פ שיש עליה מעות דכיון שאינם ע"ג השידה שהיא עיקר הכלי שרי".
4. פוסקים.
- א) **משנה אחרונה** (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה ואין, ד"ה ונ"ל).
- ב) **ח"א** (כלל ס"ז סעי' י', נשמט אדם כלל ס"ז ס"ק ד', **אא"כ** המוכני מיוחד למעות).
- ג) **שלמי יהונתן** (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ו, סי' מ"ט אות ג').

ד. השידה אסור והמוכני מותר.

1. **רא"ש** (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה בזמן) – "אבל אם אינה נשמטת שרי אע"פ שיש בתוכה מעות היא בטלה לגבי שידה וכיון שאין בשידה מעות מותר לגרור המוכני ובלבד שלא יזיז השידה ממקומה".
- א) **נשמט אדם** (כלל ס"ז ס"ק ד' סוף ד"ה אמנם) – "ודברי רא"ש נ"ל שהוא מפרש מוכני הוא אופן ור"ל להגביה ולגלגל האופן לצורך, אע"פ שע"ז מטלטל גם המעות, מ"מ הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר משא"כ כשמטלטל השידה כדרכו אזי הוא טלטול גמור, ולולי זאת אין ביאור לדברי הרא"ש".
- ה. מראי מקומות – **חזו"א** (סי' מ"ז ס"ק ה'), **אור חיים** (עמ' קע"א), **משנת השבת** (עמ' צ"ו), **שלמי יהונתן** (סי' ש"י ס"ק כ"ה), **שערי מוקצה** (שיירי השולחן סי' ש"י ס"ק ה'), **הל' שבת בשבת** (פרק כ"ה סעי' כ"ה).

ו. שאין נשמטת: האם צריך לנער מתחלה.

1. צריך – **רמב"ם** (פי' משניות כלים פרק י"ח משנה ב', **אמנם** עי' ארחות שבת פרק י"ט הע' תמ"ג), הו"ד **במג"א** (ס"ק ז', "הכא נמי אם אפשר לנער צריך לנער"), **ח' הר"ן** (סוף ד"ה ואין, "ומותר לטלטל **בנעירה** לצורך גופן או בטלטול גמור לצורך מקומן כדין השוכח"), **א"ב** (ס"ק י', "ואם אפשר בניעור ינער המעות ממנו"), **ח"א** (כלל ס"ז סעי' ט', "וינער שם"), **תהלה לדוד** (ס"ק ה'), וכן מצדד **המ"ב** (ס"ק כ"ט, ס"ק ל', **שעה"צ** ס"ק כ"ז), עי' **טלטולי שבת** (עמ' קפ"ד), **הל' מוקצה** (ארטסקרול, עמ' קי"ז), עי' **ארחות שבת** (פרק י"ט סעי' ש"ב, סעי' ש"ג).
2. מיקל: אין צריך – **תוס'** (דף מד: ד"ה הא), **רשב"א** (דף מד:), הו"ד בגליון **רע"א** (על מג"א ס"ק ז'), **אבן העזר**, הו"ד **בבאר היטב** (ס"ק ט', עי' כה"ח סוף ס"ק מ', "ואפשר שנפל ט"ס"), **תוס' שבת** (ס"ק ט"ז), נראה **מהגר"ז** (סעי' י"ד, סעי' ט"ו).

יז] מוכני: בזמן שהיא נשמטת אין גוררין אותה.

א. תלוי במחלוקת דלעיל.

1. אסור לגרור השידה והמוכני – **רשב"א** (לעיל), **רא"ש** (לעיל), **ר"ן** (לעיל), **שיטה להר"ן** (לעיל), **מג"א** (ס"ק ז', "ואין גוררין השידה בזמן שיש מעות על המוכני"), **דרך חיים** (לעיל), **מ"ב** (לעיל).
- א) עוד פשוט ברשב"א – **נשמט אדם** (כלל ס"ז ס"ק ד').

2. מותר לגרור השידה, אבל לא המוכני – תוס' (לעיל), רבותינו הצרפתים (לעיל), תרה"ד (לעיל), משנה אחרונה (לעיל), ח"א (לעיל, אא"כ המוכני מיוחד למעות), שלמי יהונתן (לעיל).

ב. הגדר של "נשמטת".

1. אם קשר של קיימא דינו כתפור – תוס' שבת (סי' ש"י סוף ס"ק ט"ז, "ונראה דאם הכיס קשור קשר של קיימא בבגד אפשר דדינו כתפור"), הו"ד במחה"ש (ס"ק ז', "ואם הוא קשור בקשר של קיימא דאסור להתירו בשבת נסתפק בספר תוספות שבת אם מותר לטלטלה עיי"ש"), כה"ח (סוף ס"ק מ', "התו"ש ונראה דאם הכיס קשור קשר של קיימא בבגד אפשר שדינו כתפור").
(א) יש לחקור מהו טעמו של התוס' שבת, אם קשר של קיימא דינו כתפור משום שעומד לקיים, או מצד שאסור להתיר בשבת. וחזינן שהמחצית השקל לומד מצד שאסור להתיר בשבת. ממילא, כל מגירה שאסור להסיר מהשולחן בשבת, דינו כתפור.
2. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות ח' ערך כיס).
(א) שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' י"ח ד"ה וכתבו, עמ' כ"ד אות ב') – "ויל"ע מהו מגירה נשמטת, דודאי כל מגירה שמושכין אותה והיא יוצאת לגמרי נחשבת למגירה נשמטת, וכל שאי אפשר להוציא המגירה נחשב לאינה נשמטת. ויל"ע במגירות שיש בהם כעין תופסנים שאם מושכין המגירה אינה נשמטת ונשלפת אבל בקל ע"י לחיצה על התופסנים נשמטת בקל אי חשיב הך מגירה כמגירה הנשמטת או לאו. והי' נראה לענ"ד דכה"ג חשיב כמגירה שאינה נשמטת, ואמנם מהרה"ג ר' שלום גלבר שליט"א שמעתי דפשיטא לי' דהוי כמגירה הנשמטת. אמנם יעויין בתוספות שבת (הובא במחצית השקל) בסימן ש"י דהא דכתב המג"א דכיס שאינו תפור אלא קשור נחשב כנשמטת היינו דוקא שאינה קשורה בקשר של קיימא, אבל אם קשורה בקשר של קיימא שאי אפשר לפותחה בשבת נחשב [לכה"פ לגבי שבת] כאינה נשמטת, וא"כ בהנך מגירות שיש להם תופסן די"א דהוצאותם והכנסתם בשבת יש בו משום בונה וסותר, א"כ לכה"פ לחומרא יש לחשוש להך מגירות דדינם כמגירות שאינם נשמטות, ועדיין צ"ע בזה".
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ח) – "נחשב כנשמטת כל שרגיל להוצאין, כדי לחפש למשהו וכדומה. אבל אם לעולם לא הוצאין, אף אם לא נעול ויכול להוציא בקל, מ"מ דינו כאינו נשמטת".

יח כיס: יש ג' מקרים - קשור, פיו לבד תפור, תפור לאורך הבגד.

א. תפור לאורך הבגד (patch pocket): כיס של חולצה (shirt).

1. הבגד בסיס – מג"א (ס"ק ז'), מ"ב (ס"ק ל'), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ו', סי' צ"ט אות ח' ערך כיס), טלטול שבת (עמ' קצ"ד), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' מ'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ד"ש), הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' כ"ז), פוסקים.

(א) כשמונח המוקצה בצד החיצון של הכיס.

(1) מחמיר.

א. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור הע' קע"ד) – "אפילו כשמונח המוקצה בצד החיצון של הכיס ... כגון שתולה עט בכיס חולצתו ... כל הכיס נחשב לחלק מעיקר הבגד".

ב. שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז סוף עמ' י"ח, עמ' כ' אות ג') – "ונראה דאף אם תלה עט על הצד החיצון של החולצה אבל העט נמצא בתוך הכיס חשיב כמונח על הבגד. ונראה עוד דאפילו אם תלוי על הצד החיצון של הכיס ותולה בחוץ ג"כ דינו כמונח על הבגד כיון שהכיס תפור לבגד מג' צדדים נחשב ככיס שתפור כולו בבגד דנחשב כבגד עצמו. והכל נעשה בסיס".

(ב) לקפל שאר הבגד שחוץ לכיס באופן שלא יזיז המעות - לפי הפמ"ג, שמיקל גבי מפה.

(1) מיקל.

א. קצות השולחן (סי' קי"ב ס"ק י"ט) – "והנה הפמ"ג במ"ז סי' ש"ט סק"א דעתו דנר שעל המפה נעשה בסיס מקום העמדת הנר והשאר מותר לקפל, לפי"ז י"ל ג"כ לדידן במעות שבתוך הכיס התפור כלו להבגד שכל הבגד אסור בטלטול אבל עכ"פ יהא מותר לקפל שאר הבגד שחוץ לכיס באופן שלא יזיז המעות".

(2) מחמיר.

א. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' ר"מ [דפו"ח, הע' רע"ד]) – "דאין זה דומה למפה שאין כולה נעשית בסיס, לעיל סעי' ס, דהתם גם אפשר לטלטל את החלק המותר בלבד (ולכן מסתפק האשל אברהם, שם הערה רכ ו-רכב), משא"כ בגד דא"א ללבוש מבלי לטלטל גם הכיס".

ב. שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז סוף עמ' כ') – "י"ל דודאי המניח על שולחן וכדומה אמרינן דהכל נעשה בסיס וכמו דמשמע בסוגיא דמוכני, ורק במפה שמקצת אחרונים סברו דאינה חשובה בסיס כלל שהרי אין מניח המוקצה על המפה דוקא ועיקר כונתו להניח המוקצה על השולחן ורק יש כאן מפה בינתיים, ולכן לא תשיב כבסיס, ואף החולקין סברו דמ"מ מה שמשמש למוקצה חשיב בסיס אבל בעלמא כל שחלק מן החפץ מוקצה ובסיס, כל החפץ נעשה בסיס ואסור לטלטלו".

2. מראי מקומות.

(א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' י"ב) – "ומכל מקום אם היה לבוש בבגד בכניסת השבת אפשר שהבגד נחשב בסיס לדבר האסור, שהוא הכסף, ולדבר המותר, שהוא האדם הלוכשו, ובסיס לדבר האסור ולדבר המותר מותר בטלטול, וכמבואר בשו"ע בסימן ש"י סעיף ח', וצ"ע".

ב. פיו לבד תפור (independent pocket), כמו אינו נשמטת: כיס של מכנסיים (pants).

1. רק הכיס מוקצה, ואסור להכניס ידו בהכיס, אפילו לאחר שהוסר המוקצה – מג"א (ס"ק ז'), בא"ה (ס"ק ט'), מ"ב (ס"ק כ"ט), ס"ק ל"א), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ו', סי' צ"ט אות ח' ערך כיס), טלטולי שבת (עמ' קצ"ד), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ט), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ב), פוסקים.
2. דלא כהח"א ודעימיה, ע"י לעיל – משנה אחרונה (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה ודע), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' כ"ט).
3. וא"כ כרוצה להסיר המוקצה, א"א לנער הכיס, אלא צריך לפשוט המכנסיים ולנער – דלא כס' וזאת יהודה (בס' הערות וביאורים סי' ש"י אות ז').

ג. קשור, כמו נשמטת: [לכאורה פלאפון (cellphone) שתלוי על גבי חגורה (belt), התחובה במכנסיים].

1. אסור לטלטל גם המכנסים – מג"א (סוף ס"ק ז'), בא"ה (ס"ק ט'), מ"ב (ס"ק ל"א).
2. משא"כ להח"א ודעימיה, ע"י לעיל.

ד. מפקפק על הדמיון של כיס למוכני.

1. משנה אחרונה (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה ודע) – "לע"ד צ"ע דמוכני שהוא לצורך לשידה ומשמשת לה וטפלה לו לכך אינה בסיס שהטפל אינו בסיס כדפי' לעיל. אבל הכיס אינו תשמיש לבגד וכל חד משמש באפי נפשי' הכיס למעות והבגד ללבוש ואפי' תפור כאינו תפור דמי והכיס אסור והבגד מותר".

ה. כיס של מכנסיים שלנו (our pants pocket), יש לחלק: תרי טעמים.

1. "דיל"ע בבגדים שלנו, הגם שהכיס תפור לבגד רק בצד אחד, מ"מ מכיון שכל בגד יש לו כיס, ובלעדיו הוא נחשב לפגום, אפשר דדין הכיס כדין הבגד עצמו, וצ"ע" – הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רמ"א [דפו"ח, הע' רע"ה]), הו"ד בשלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' מ"א), טלטולי שבת (פרק ט"ז הע' ד'), שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' י"ט ד"ה ועוד).
- א) היא רק להעיר את לב המעינים – הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"א עמ' תק"ג אות ו', שולחן שלמה ס"ק כ"ה ד"ה ויש, "ובנוגע לפנס בכיס של מכנסיים יתכן מפני שהאמור בשמירת שבת כהלכתה פרק כ' הערה רמ"א היא רק להעיר את המעינים"), ארחות שבת (פרק י"ט הע' תמ"ב), "ועיין בדברי הגרשז"א זצ"ל המובאים בספר שש"כ פ"כ הערה רמ"א שנסתפק שמא אין דין זה שייך בימינו, שכל בגד יש לו כיס ובלעדיו נחשב הבגד כפגום, וא"כ אפשר שבימינו גם הכיס נחשב כעיקר הבגד וכל הבגד נעשה בסיס. אמנם בספר מאור השבת ח"א מכתב י"א, כתב הגרשז"א זצ"ל שלא נתכוין אלא להעיר אך לדינא יש להקל ולדון זאת כדבר הטפל לבגד", הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ל"א), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"ה).

ב) הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"י אות י"א), הו"ד בהל' מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א סוף הע' ל"א) ראה מח"י הר"ן (דף מד:), שמוקצה המונח על יד הכלי אינו בסיס לכלי, הגם שכלי בלי יד הוא פגום. [יש לעי' בדעת הריטב"א שחולק שם].

2. "ויש לעיין דאף דהוסיף חתיכת בגד שישמש ככיס, מ"מ הרי הכיס נשאר פתוח ונמצא דהכיס משמש גם כדופן הבגד, שהרי אם יסיר הכיס ישאר לו חור בהבגד" – אור חיים (עמ' קע"ד ד"ה והא), שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' י"ט ד"ה אמנם, "שמעתי תרי טעמים לאיסור. אחד בכיס המכנסיים וכדומה, שאם ינטל הכיס בשיושב תתגלה רגלו, וא"כ נמצא כעת דהך חלק הוא חלק מהבגד המכסהו, ושוב כל שיש מעות בהך כיס אף המקום הפנימי נחשב שהמוקצה על הבגד וכל הבגד נחשב בסיס לדבר האסור במניח, ובשוכח יצטרך לנער לכתחילה").

א) חוט שני (באר אליהו אות י"ד) – "בכיס שתפור רק בפיו, אך משלים את הבגד, האם נעשה כל הבגד לבסיס ... דמסתבר דכה"ג הכיס הוא חלק מהבגד [ונראה דה"ה במגירה שהיא חלק מצורת השולחן אע"פ שאינה מחוברת]. ובפשטות על דרך זו יש לדון בדלת של מכונית, כיון שהדלת היא חלק מהמכונית יש לדונה כטפל לחומרא".

ו. "אבל אין ללבושו בשבת, דחיישינן שמא יצא בו" – רמ"א (סעי' ז'), ב"י (סוף סי' ש"ט), מ"ב (סי' ש"א ס"ק קכ"ו, שעה"צ ס"ק קנ"ו), פוסקים.

1. במקום שיש עירוב.

א) מחמיר.

(1) הגר"ח ק' שליט"א (לבנימין אמר עמ' מ"ג) – "כ' הרמ"א 'אבל אם שכח מעות מותר לטלטל הבגד אבל אין ללבושו בשבת דשמא יצא בו', האם אסור במקום שיש עירוב. תשובה: שמא יצא חוץ לעירוב".

ב) מיקל.

(1) מ"ב למעשה (הע' י"ד) – "ונראה כי חומרא זו נאמרה רק במקום שאין בו עירוב, שאז יש לחוש שיצא בו לרשות הרבים ויעבור על איסור הוצאה, אבל במקום שיש בו עירוב, אין לחוש לזה, שכן משמעות הדברים במקור הדין בסימן ש"א סעיף ל"ג".

ג) מראי מקומות.

(1) פסקי תשובות (הע' פ"ד, ע"י הע' פ"ז) – "וכמבואר ברמ"א בהמשך דבריו, מחשש שמא יצא לרשוה"ר, וגם במקום שיש עירוב כדין מכל מקום יש לנער הבגד משום שאין לטלטל לכתחילה מוקצה אפילו בטלטול מן הצד ובגופו, ואפילו כשאינו על עיקר הבגד אלא בכיס התפור שפתיו לבגד, וכדאיתא במשנ"ב סק"ל בשם מג"א סק"ז עפ"י הרמב"ם".

(2) ע"י סוף סי' רנ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

2. "יכול לנער משם את המעות" – עולת שבת (ס"ק י'), א"ר (ס"ק ט'), באר היטב (ס"ק ט'), כה"ח (ס"ק מ"ו).
3. "והא דגרע הכא מכל דבר (של היתר) המונח בכיסו דאין איסור ללבוש הבגד מחשש שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים, אולי יש לדחוק דכיון שמסית דעתו מלהכניס ידו לכיסו כדי שלא יבוא להזיז המוקצה בידים משום הכי חששו טפי, וצ"ע" – נחלת ישראל (פרק י"ב אות ד'), הו"ד בה"ל מוקצה (ארטסקרול, פרק י"א הע' ל"ג).
4. "וא"כ לדידן דלית לן רה"ר אפשר להקל לצורך" – א"ב (ס"ק ט'), "או יטלטל וכו'. זה הוסיף מנפשיה, דבב"י ורמ"א לא הזכירו אלא שמא יצא בו, וא"כ לדידן דלית לן רשות הרבים אפשר להקל לצורך. ופשוט דאם אפשר לנער המעות ינערו דהא איירי בשכח"ה), כה"ח (ס"ק מ"ח, "דאף אם ישכח ויצא אינו אלא איסור דרבנן").
5. מראי מקומות – הר"י אבערלאנדער (אור ישראל חל"א עמ' רכ"ו).

יט] שולחן ומגירה.

- א. מגירה שנשמטת מהשולחן, ובמגירה יש מוקצה, אם מותר לטלטל השולחן – לפי הרשב"א.
1. אסור כמו מוכני – מג"א (ס"ק ז'), דרך החיים (דיני מוקצה אות ל"ט), מ"ב (ס"ק ל"א), כה"ח (ס"ק מ'), תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ח ערך שולחן), טלטולי שבת (עמ' קפ"ד, עמ' קצ"ו), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ו), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ה).
2. מותר, שאני מוכני שכל תשמישה של שידה ע"י האופן – ערה"ש (סעי' י"ג, "ומה שלמד המג"א ממוכני שבגמ' תמיהני דבשם עיקר הטלטול הוא ע"י המוכני הן לפירש"י שהוא אופן הן לפיר"ת שהוא הכן שהשידה עומד עליה הן לפי הראב"ד שהוא גלגל כמ"ש בפ"ג מה' כלים וז"ל שכל תשמישה ע"י המוכני ע"ש ועיקר הטלטול הוא המוכני ואיזה דמיון הוא לתיבה שבשלחן ולכן נלע"ד דמותר בכה"ג ג"כ ודו"ק"), עי' משנה אחרונה (כלים פרק י"ח משנה ב' ד"ה ודע).
3. מ"ב (סוף ס"ק ל"א) בשם הח"א (כלל ס"ז סעי' י"א) – "דנראה לי דוקא כשהתיבה שבשלחן הוא מיוחד תמיד למעות או שאר דבר מוקצה אבל כשהתיבה התלויה בשלחן עשויה תמיד להניח בה לחם וסכינים ואירע שהניח בה מעות אפילו אין בה לחם וסכינים אע"ג דהטיש קעסטי"ל ודאי אסור לטלטל אבל מותר לטלטל השלחן שהרי גם הטישק עסטי"ל הוא בעצם כלי שמלאכתו להיתר וא"כ נעשה השלחן בסיס לאיסור ולהיתר וצ"ע".
- (א) וכן פסק – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ח ערך שולחן), ששכ"ה (פרק כ' הע' רל"ב [דפו"ח, הע' רס"ה]).
- (1) צ"ב, שהח"א ומ"ב הסיקו בצ"ע. ועוד, שלכאורה הח"א חולק על המג"א והאחרונים.
4. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א) – "וזהו דווקא אם אמת הוא שהשלחן הוא העיקר. אבל בארונות שיש מגירות (dresser) וגם אפשריות להשתמש על גביו, בזה לא אמרינן שעיקר הכלי הוא רק הגביו".

ב. שני מגירות: באחד יש מוקצה ובשני יש היתר [שיותר חשוב], האם מותר לטלטל השולחן.

1. מיקל.
- (א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רל"ב [דפו"ח, הע' רס"ה]) – "דהה"נ אם נמצאת עוד מגירה בשולחן, ויש בה דבר היתר שהוא חשוב מן האיסור שבמגירה, דמותר לטלטל את השולחן".
- (ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תל"א) – "אם יש איסור בתוך תיבה אחת והיתר בתוך תיבה אחרת, בזה אין השלחן עצמה בסיס לשום דבר, ולכן התיבה שיש בתוכה האיסור נעשה בסיס לה. וכל זה הוא מפני שהתיבה בטל לעיקר הכלי שהיינו השלחן".
- (ג) שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' כ"ג אות י"ב, עמ' כ"ז אות ד') – "אם יש שתי מגירות, ובאחד יש דבר איסור ובאחד יש דבר היתר, השולחן מותר בטלטול".

ג. היתר מונח על שולחן ואיסור בתוך המגירה, האם מותר לטלטל המגירה.

1. מסופק – פמ"ג (א"א ס"ק ז'), מ"ב (ס"ק ל"א, שעה"צ ס"ק כ"ח), כה"ח (ס"ק מ"א).
2. מחמיר – תהלה לדוד (ס"ק ו'), "ועי' בא"א ... והדבר מבואר בחי' הרשב"א ז"ל דמ"ד ע"ב גבי מוכני בשם ר"א דבנשמטת אף שיש בשידה דבר המותר לא הוי המוכני בסיס לאיסור ולהיתר ע"ש"), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ה).
3. מיקל – עי' קצות השלחן (סי' קי"ב ס"ק כ'), "שאם על השלחן דבר המותר נעשה ממילא גם תוך השלחן בסיס לאו"ה ... וצ"ע בכ"ז").
4. מראי מקומות – טלטולי שבת (פרק ט"ז הע' י"ג), ששכ"ה (פרק כ' הע' רל"ב [דפו"ח, הע' רס"ה]), שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' ל"ג אות י"ח).

ד. להיפוך: שלחן שיש עליו מוקצה ולא במגירה, האם מותר לטלטל המגירה [בין נשמטת, בין שאינו נשמטת].

1. ע"פ סברא אסור [שכמו טפל יכול לעשות העיקר בסיס, כ"ש להיפוך].
- (א) שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' כ"ט אות ח', עי' עמ' ל"ב אות י"ז) – "בשולחן שיש בו מגירה נשלפת ועל השולחן יש דבר איסור דהשולחן נעשה בסיס לדבר האסור, נראה דאם אין שום דבר היתר במגירה (אף שאין בה אף דבר איסור) אסור לטלטל ולפתוח המגירה דכיון דעל עיקר הכלי יש מוקצה אסור לטלטל כל הכלי וע"ע לעיל בענף ב'. [אמנם בשש"כ ...".
2. מיקל.
- (א) תהל"ד (ס"ק ז') – "ודומה למ"ש המ"ז סי' ש"ט סק"א דבמפה מקום העמדת הנר הוי בסיס והשאר מותר לקפל דאין צורך בשאר לבסיס".

(ב) אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ט אות ג') – "אם הניח מוקצה על גבי ארון מותר להשתמש במגירות שבו, אלא אם כן יש בתוכם מוקצה אז גם את הדלתות אסור לפתוח".

(ג) עי' חשב האפוד (ח"ג סי' כ"ח).

(ד) ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ט [דפו"ח, סעי' ס"א], סעי' ס"ט [דפו"ח, סעי' ע"ב]) – "פמוטות שעל-גבי השולחן, שהיו בהם נרות דולקים עם כניסת השבת, הרי השולחן נהפך לבסיס לפמוטות ... ומכל מקום מותר להשתמש בשולחן במקומו ולאכול עליו, וכדלהלן פרק כב סעיף לג. וכל שכן שמותר לפתוח ולסגור את מגירת השולחן ולהשתמש בה במקומה".

(ה) פסקי תשובות (סי' ש"ט אות ה').

(ו) אות ברית (סי' י"ג סעי' מ"ה).

(ז) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, כלל כ"ב סעי' ב').

(ח) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ד) – "והוא הדין בשולחן שמונח עליו מוקצה ונהפך השולחן לבסיס אין איסור לפתוח את המגירה של השולחן שהרי אין לה שייכות כלל למוקצה שעל השולחן".

3. מראי מקומות.

(א) קצות השולחן (סי' קי"ב ס"ק כ') – "ויש להסתפק בתיבה שאינה נשמטת מן השלחן, והשלחן הוא בסיס לדבר האסור אם מותר להכניס ולהוציא התיבה או דנימא שהיא בטילה להשלחן ודינה כדין השלחן".

ה. מוקצה המונח על ידיה של כלי, האם יש דין טפל.

1. תי' הר"ן (דף מד:; סוד"ה ואין) – "מי שהניח דבר שאינו ניטל מערב שבת בידות הכלים לא הוה הנהו כלים בסיס לדבר האסור ומותר לטלטלן".

2. מחמיר.

(א) ריטב"א (דף מד: ד"ה והא) – "דאטו אם נתנו מעות על בית יד של מחבת לא יהא אסור לטלטל כל המחבת, וי"ל דהתם הכל כלי אחד ממש אבל הכא שני כלים הם ואין השידה מתבטלת למוכני אדרבה המוכני משתרי אגב השידה".

(ב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' ל').

3. מראי מקומות – אור חיים (עמ' ק"ע).

ו. מגירה שאינה נשמטת (וכן סטנדר או בימה בביה"כ), מונח איסור על השולחן והיתר במגירה, מה הדין בהשולחן.

1. מחמיר.

(א) קצות השולחן (סי' קי"ב ס"ק כ') – "עפ"י מש"כ לעיל בבדה"ש ס"ק ב' דחבית שיש בה יין ואבן על פיה הוי החבית בסיס לדבר האסור, ממילא ה"נ כאן אם יש דברים המותרים בתיבה, ועל השלחן מונח דבר האסור הוי השלחן בסיס לדבר האסור".

(ב) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' ת"נ) – "כתב דאין להתיר בשולחן ובסטנדר שיש על גביהם דבר מוקצה, וז"ל השידה זו יותר עיקר הכלי והמוכני רק חלק מהכלי, אבל על השולחן זה על עיקר הכלי שממש וכן באבן שע"פ החבית האבן מונחת על עיקר הכלי וכל החבית עם היין שבתוכה נעשה בסיס לאיסור, וה"ז כמו שהניח דבר היתר על השולחן ועל גביו הניח דבר איסור. ובפרט כאן שהמוקצה מונח בדוקא על עיקר השולחן מלמעלה".

(ג) שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' ל"ב אות ט"ז) – "ויש לעיין אם יש במגירה דבר היתר, האם נחשב ע"י כך השולחן לבסיס לדבר המותר והאסור ויהי' מותר לטלטלו או לאו, ויותר מסתבר דעדין נחשב השולחן לבסיס לדבר האסור בלבד, ואסור לטלטלו".

(ד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ו) – "שולחן שמונח על גביו דבר מוקצה ואין על גביו חפצי היתר החשובים יותר מהמוקצה, ובתוך מגירת השולחן יש חפצי היתר החשובים יותר מהמוקצה יש להחמיר שדינו של השולחן כדין בסיס לדבר האסור, וראה הטעם בהערה. וכן הדין בסטנדר שהונח על גביו מערב שבת דבר מוקצה ויש במדף שלו דבר היתר החשוב יותר מהמוקצה המונח על גביו".

2. מיקל.

(א) הל' שבת בשבת (פרק כ"ה סעי' כ"ט).

3. תלוי במחלוקת, למה אבן שעל פי החבית נעשה בסיס רק להאבן שעליו ולא יין שבתוכו שהוא היתר [לפי רע"א ובה"ל ודעימיה, דהשולחן בסיס רק לאיסור. דלפי המאירי ואור שמח ודעימיה, השולחן בסיס ג"כ להיתר] – קצות השולחן (סי' קי"ב ס"ק כ'), לשונו מובא לעיל), בצל החכמה (ח"ו סי' ב'), עי' הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה מילואים פרק כ' הע' רי"ב [דפו"ח, הע' ר"מ], שולחן שלמה ס"ק י"א), מנחת אשר (סי' נ"ב ענף ד'), עי' ארחות שבת (פרק י"ט הע' ת"נ), עי' הל' שבת בשבת (פרק כ"ה הע' ס').

4. לכאורה תלוי במחלוקת נוספת (עי' לעיל), כשמוקצה על ידיה הכלי, אם נעשה הכלי בסיס לאיסור.

(א) לפי החי' הר"ן (דף מד:; סוד"ה ואין), מותר לטלטל כלי. א"כ כאן אפשר לחומרא, שהתיר במגירה, לא מועיל לשולחן.

(ב) ולפי הריטב"א (דף מד: ד"ה והא), אסור לטלטל כל הכלי. א"כ כאן אפשר לקולא.

5. מה הדין במגירה.

(א) מראי מקומות – שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' ל"ג אות י"ז, "ואם יש במגירה גם דבר היתר אפ"ה הי' מסתבר דאסור לפתוח המגירה. אמנם בשש"כ פ"כ התיר. [עיין לעיל סעיף ב' שביארנו טעמו בזה, והנה אף שלעיל סעיף ז' צידדו להתיר לפתוח מגירה שיש בה דבר היתר בכה"ג, שאני התם דהמגירה היתה נשמטת ולכן לא נאסרה מחמת המוקצה שעל השולחן, בצירוף שיש בה דבר היתר שרי לפותחה, משא"כ כאן שהמגירה אינה נשמטת דהוי ממש חלק מהשולחן מסתבר לאסור לפתוח המגירה וצ"ע למעשה]).

ז. **מגירה הנשמטת** (וכן סטנדר או בימה בביה"כ), **מונח איסור על השולחן והיתר במגירה, מה הדין בהשולחן.**
1. מחמיר.

(א) **הגרשז"א** זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' מילואים הע' רי"ב [דפו"ח, הע' ר"מ]) – "ולפי"ז לכאורה שולחן שיש בו מגירות שבהן יש דברים מותרים, מ"מ, אם הניח על השולחן מוקצה אפשר דנאסר בטלטול אם אין רגילים לטלטל את השולחן".
(ב) **שלמי ניסן** (אור השבת גליון י"ז עמ' ל' אות ט') – "אם על השולחן יש דבר איסור ובמגירה יש דבר היתר, כתב הגרש"ז אורבך זצ"ל, דאם אין דרך לטלטל השולחן נעשה השולחן בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו כדין בסיס ... והנה מדברי הגרש"ז זצ"ל משמע דאם הי' כה"ג בשולחן שרגילות לטלטלו הוה חשבינן להשולחן בסיס לדבר המותר והאסור, אמנם יל"ע בזה טובא, די"ל דכיון דעל עיקר החפץ יש דבר איסור לא מהני מה שיש על המגירה הנשמטת דבר היתר להתיר ולהחשיב החפץ כבסיס לדבר המותר, והארכנו בזה לעיל ענף ב' ושם נקטנו דאסור בכה"ג עיי"ש]. ונראה דאף אם הדרך לטלטל השולחן צריך להחמיר שלא ליטול השולחן בכה"ג [מטעם מה דהוכחנו לעיל ענף ב' דלדעת הרבה ראשונים ההיתר שהמוכני אינו מתיר השידה ואכמ"ל]."

כ. שולחן שיש בו חלקים נשלפים.

א. **מוקצה על חלק מהשולחן, והיתר על חלק השני.**

1. בין נשמטים החלקים ובין אינם נשמטים, דינם כשולחן עצמו, וכחד חשיבה.
(א) **הגרש"א** זצ"ל (אור השבת חי"ז עמ' ל"ו ד"ה והצעת, לב ים שבת סוף עמ' צ"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ה) – "וכחד חשיבא דדין החלקים כדין השולחן".
(ב) **הגר"ח** שליט"א (אור השבת חי"ז עמ' מ', לב ים שבת עמ' ק') – "האם כשיש מוקצה על השולחן ועל החלק הנשלף שע"י מאריכין השולחן יש דבר היתר האם נחשב ע"י כך לבסיס לדבר המותר והאסור, ומותר להזיז כל השולחן או לא. תשובת מרן שליט"א: אם הי' פתוח מערב שבת מסתבר דמותר".
(ג) **הגר"מ שטרבוניץ** שליט"א (אור השבת חי"ז עמ' מ"א, לב ים שבת עמ' ק') – "מכתבך קבלתי ושאלת חכם בתוכו התשובה, שראוי לחלק מוכני ושולחן והחילוק מבואר דמוכני תשמישו אינו כשידה של מרכב, ולכן אין דינו כשידה אלא כשמחובר, אבל בשולחן החלקי השולחן משמשים רק כשולחן ממש אפילו נשמטת שתשמישו שוה ולכן **דינו כאחד לשולחן** כולו תמיד שכל תשמישו כשולחן ממש דוקא".
(ד) **הגר"ש גלבר** שליט"א (אור השבת חי"ז עמ' מ"א, לב ים שבת עמ' ק"א) – "בענין השולחנות המתארכים ע"י הוספת חלק, שדנתם אם לדמותם למוכני, לכאורה נראה שאין כאן דין מוכני, דלא נאמר דין זה אלא בחלק טפל של הכלי אשר יש לו שימוש בפני עצמו כגון כן או אופן, או כיס תלוי בחגורה או יד של הכלי, אבל בנ"ד גם החלק הנוסף משמש כשולחן, ולאחר שצירפו אמכנונו על השולחן **הכל הוי חד כלי ממש**, ולכן מוקצה המונח על החלק הנוסף עושה את כל השולחן לבסיס כמו אם הונח על השולחן עצמו. והרי זה חמור טפי מהריטב"א שצינת בדף מ"ד: דאם הניח מוקצה על בית יד של הכלי [ומ"מ אסר הריטב"א הואיל והיד מחוברת ממש לכלי ואין לה טלטול בפ"ע], אבל כאן לכאורה חשיב כהניחו על השולחן ממש וה"ז אסור אף להר"ן החולק על הריטב"א הנ"ל".

2. מסופק.

(א) **חוט שני** (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ח' [עמ' קנ"ה]) – "ויש מקום לדון אם פלטות עץ של השולחן הנ"ל משוכים כעת כלפי חוץ ומאריכים בזה את השולחן, והמוקצה מונח על השולחן, אם גם פלטות אלו בסיס, והיינו אם פלטות אלו חשיב כדבר אחד עם השולחן או כב' דברים לענין בסיס. וה"ה אם המוקצה מונח על הפלטות הנ"ל ולא על השולחן, האם גם השולחן בסיס".

ב. **להאריך או לקצר את השולחן באמצעות המדפים המיועדים לכך כשלא מטלטל את החלק שעליו מונח המוקצה.**

1. מיקל.

(א) **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' נ"ט [דפו"ח, סעי' ס"א]) – "פמוטות שעל-גבי השולחן, שהיו בהם נרות דולקים עם כניסת השבת, הרי השולחן נהפך לבסיס לפמוטות ... ומכל מקום מותר להשתמש בשולחן במקומו ולאכול עליו, וכדלהלן פרק כב סעיף לג. וכל שכן שמותר לפתוח ולסגור את מגירת השולחן ולהשתמש בה במקומה, וגם מותר להאריך או לקצר את השולחן באמצעות המדפים המיועדים לכך, אם אמנם אין מטלטלים לשם כך את אותו החלק של השולחן שהפמוטות עליו".

2. מראי מקומות.

(א) **שלמי ניסן** (אור השבת חי"ז ריש עמ' ל"ו, לב ים שבת עמ' צ"ט אות ה') – לשונו מובא לקמן.

(ב) יש לעיין, שאם יש רק איסור על השולחן, הרי גורם שהחלק הנוסף מצטרף לשולחן, ונעשה מוקצה, וה"ל ביטול כלי מהיכנו.

ג. **גם כשלא מזיז השולחן, האם המדפים שבו נעשים מוקצה, כמו השולחן עצמו.**

1. מצדד להחמיר.

(א) **עי' שלמי ניסן** (אור השבת חי"ז ריש עמ' ל"ו) – "ומ"מ אף אם נימא שדין השולחן ודין החלקים כחד כלי חשובים כיון שמשמשים יחד, יש להסתפק בשולחן שיש עליו דבר מוקצה, ועדיין לא שלף החלקים מהצד, אם מותר לו לשלפם בשבת (מלבד איסור בונה שיש לדון בו, ואכמ"ל) משום מוקצה דכיון שיש מוקצה על השולחן הכל נעשה בסיס למוקצה, או דילמא דכל שעדיין לא נפתחו החלקים אינם כחלק אחד, עם השולחן. אמנם אף אם בכה"ג עדיין הך חלק אינו חלק מהשולחן ולא חשיב כבסיס, מ"מ אם היו החלקים הנשלפים פתוחים מע"ש והיה מוקצה על השולחן נעשו הך חלקים בסיס לדבר האסור ואסור להחזירם בשבת. ובספר שש"כ כ"כ ראיתי שנקט דמותר, וכתב דהטעם שאינו מזיז המוקצה. וצ"ב בזה דהא לכאורה לא גרע ממפה שיש עליה מוקצה דלשיטת כמה אחרונים כל המפה נעשית בסיס לדבר האסור ואסור להזיזה בכלל אף שאינו מזיז המוקצה, (עיין במשנ"ב סימן

ש"ט ס"ק י"ז ובשעה"צ כ"ג שהאריך בזה) ואולי פשיטא ליה שהנך חלקים אינם חלק מהשולחן אפילו באינם נשמטין, וזהו חידוש".

2. מראי מקומות.

(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג ס"ק א' אות ז', עמ' קנ"ה) – "הניח נרות או שאר דבר מוקצה על השלחן באופן שהשלחן נעשה בסיס לדבר האסור, והפלטות-עץ שמאריכים על ידיהם את השולחן סגורים וכנוסים בתוך השולחן, מסתבר דאין פלטות אלו בכלל בסיס כיון דאינם משתמשים בכה"ג לכלום. ואף שהם מוסיפים קצת ליציבות השלחן מ"מ אין בזה ממש".

ד. מראי מקומות – הגרש"ד גרוס (מ"ב למעשה ס"ק נ"א אות ב').

1. שלמי ניסן (לב ים שבת עמ' צ"ז, אור השבת ח"ז עמ' ל"ד) – "וצ"ע בזה".

2. וישמע משה (פר' בהעלותך תשע"ו, גליון קט"ז עמ' ג') – "תשובה: בשולחנות המצויים קיימים שני אופני הגדלה ... ב. החלק העליון של השלחן במקומו עומד ומצידי השלחן נשלפים חלקי ההרחבה לכאן ולכאן ... והסכימו כל גדולי ישראל שהצענו לפניהם את השאלה, ובראשם הגאונים הגדולים רבי נסים קרליץ ורבי חיים קניבסקי שליט"א שיש להורות להיתר בלא פקפוק, כי רק החלקים המעמידים את המוקצה ממש נעשים בסיס, אבל חלקי ההגדלה שהם חלקים נפרדים שעומדים לעצמם ואינם משמשים כלל את המוקצה אינם נעשים בסיס ומותר לטלטלם בשבת. והגאון רבי שמאי גרוס שליט"א הביא ראיה לדין זה ממש"כ המ"ב [סימן שט סק"ח]: ולפ"ז מה שנוהגין בשבת להסיר המפה העליונה מעל השלחן אחר שמסיר הא"י המנורה מעליה, כדין עושין, לפי שא"צ שתהא המנורה דוקא על המפה, אלא על השלחן, ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שא"א לו לפנות מקום להמנורה בגוף השלחן עצמו, או מפני שאינו חושש לפנות לה מקום, ולפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה שעליה שתאסר בטלטול, ע"כ. ומבואר שאפי' המפה שהמנורה עצמה מונחת עליה אינה נעשית בסיס אם אינה משמשת את המוקצה כלל, וכ"ש חלקים אלו שאין המוקצה מונח עליהם וגם אינם משמשים אותו, שאינם נעשים מוקצה. ולכן אף שהמ"ב שם מסיים: 'ויש מחמירין בכל זה ובמקום הצורך נראה דיש להקל', נראה דבנידון דידן יש להקל בשופי מכיון שאין המנורה מונחת כלל על חלקי ההגדלה וכמו שנתבאר".

כא [מקרים]

א. עגלת תינוק שתלוי מוקצה על צידו.

1. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ז) – "בעגלת תינוק שתלוי עליה תיק שאפשר לנתקו מהעגלה, שאם הניח שם מוקצה עם כל תנאי בסיס נעשית כל העגלה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה כלל".

שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ח) – "תיק שתפור לעגלה והניח שם מוקצה מדעת נאסר התיק כדין בסיס ומכל מקום העגלה מותרת בטלטול ... תיק שרק מחובר בכפתורים וכיו"ב שאפשר לנתקו בשבת אסור גם את העגלה בטלטול כדין בסיס לדבר האסור".

2. חוט שני (ח"ג עמ' קנ"ה אות ה', עמ' ק"ס אות א') – "מוקצה שהיה מונח בסל שבעגלה התולה על ידית העגלה, או בתחתית העגלה וכיוצ"ב, אע"פ שהסל עצמו נעשה בסיס למוקצה מ"מ כיון שאינו מונח המוקצה על עיקר העגלה אין העגלה נעשית בסיס, ואם היה מניח את הסל עם המוקצה בתוך העגלה, נעשית כל העגלה בסיס".

ב. דלת מקרר: שמונח עליה מוקצה, אם מותר לפתוח הדלת.

1. מיקל – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ד, 'יש להתיר לפתוח דלת המקרר אף אם מונח 'על המקרר' כלי מוקצה שכן אע"פ שנאסר טלטול כל המקרר מדין בסיס אך פתיחת הדלת לא נאסרה שאין לה שייכות בסיס כלל").

2. אם המוקצה מונח על הדלת של המקרר - עי' סי' ש"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ג. כשיש במקפיא רק דברי מוקצה: האם מותר לפתוח את המקרר.

1. מיקל.

(א) הגר"ש"א זצ"ל (טל לישראל [ביטון] ח"א סי' ל"ו אות י"ד) – "כשיש בפריזר רק דברי מוקצה כדגים חיים או בצק וכד' האם מותר לפתוח המקרר דשם הוא בסיס לפריזר' דהוא מוקצה וע"י פתיחת המקרר גורם לנענעו. תשובה: השיב ל"ה מוקצה דחלק העליון הוא חלק מהתחתון ונמצא שיש בכלי זה גם דברי היתר".

ד. דלת ארון חשמל: ויש מוקצה בארון, האם מותר לפתוח הדלת.

1. מוקצה.

(א) אז נדבר (שלמי יהודה פרק י"א הע' ח', עמ' רכ"ה אות ל"ז).

(ב) הגר"ש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"א הע' ח', הע' י"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות מ"ז) – "ארון שיש בתוכו רק דברי מוקצה ואינו מחובר לקרקע, הארון והדלת הם מוקצה".

(ג) חוט שני (באר אליהו סי' ש"י סעי' ז' אות י"א) – "שהדלת טפילה לארון ואף הדלת מוקצה".

(ד) הגר"ע אויערבך שליט"א (הלכה שלימה ח"א סוף סי' ל"ה).

2. אינו בסיס.

(א) אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ב) – "ומישהו שאל האם דלת של ארון המיועד לדברים האסורים והמוקצים בשבת, האם היא ג"כ מוקצה או לא. והשיב רבינו שאינה מוקצה, שלא הוי בסיס לדבר האסור, דהרי הדלת אינה בסיס לדברים האסורים שאינם מונחים עליה, וכן מסתבר שאינה נחשבת ככלי שמלאכתו לאיסור, דהרי הדלת עצמה אינה עושה שום עשיית איסור".

(ב) אות ברית (סי' י"ג סעי' מ"ח).

- (ג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ל"ג) – "ארון שמונה בתוכו מוקצה מותר לפתוח את דלתות הארון שכן אין לדלת שייכות של בסיס למוקצה שהרי אינה מחזיקה ומעמידה את המוקצה על מקומו".
3. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ה).
4. אם המוקצה מונח על דלת הארון – עי' סי' ש"ט, לשיטות ומראי מקומות.

ה. מכסה פח אשפה: מחובר לפח.

1. מחמיר: בסיס לדבר האסור.
(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ג סוף ס"ק א', עמ' ק"ס אות ב') – "פח אשפה שיש בו אשפה שהיא מוקצה, ואין בה התירא דגרף של רעי, א"כ הפח עצמו הוא בסיס לדבר האסור. ואם יש כיסוי מחובר לפח, גם הוא בסיס לדבר האסור, כיון שגם הכיסוי הנ"ל הוא עיקר הכלי".
(1) הר"י רבינוביץ (אסיפת חכמים ח"ח עמ' רכ"ג הע' ז') – "חוט שני ... דשם כתב הטעם משום דהכיסוי הוא גם מעיקר הכלי, והיינו דשם אם לא יכוסה האשפה אין שום תועלת בכלי, והתועלת שהכלי מיועד להועיל הוא שלא יצא ריחו ואם אינו מכוסה ריחו נודף בזה יש מקום לומר דחשיב בסיס, כדין עיקר הכלי דגם הוא כעיקרו ממש".
(ב) הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ו ד"ה והשתא, סוף עמ' ק"ע) – "והשתא מכיון שבדרך כלל הפח אשפה הוא בסיס גמור יש לדעת שגם הכיסוי המחובר אליו נאסר בטלטול כיון שהוא חלק מן הכלי, וכמו שהוכחנו בסימן הקודם מסוגיא דמוכני, וא"כ אסור להרים את הכיסוי בידיו כדי לזרוק לתוכו אשפה. וגם בפחי אשפה כאלו שכדי להשתמש בהם דורכים ברגל על בליטה המחוברת להם מלמטה ונע הכיסוי מעל הפח, יש לפקפק, דעיין לקמן (סימן מ"ח) הבאנו מחלוקת הפוסקים אם מותר לטלטל מוקצה בגופו באופן שכן הרגילות לטלטלו, ואף שהובא שם שכמה אחרונים הקילו בזה הלא המה הא"ר, וגר"ז, ומנורה הטהורה, ותורת שבת, ופמ"ג, מ"מ לעומתם עומדים הרבה אחרונים שהחמירו בזה, המ"א, ותוס' שבת, ואבן העזר, ודה"ח, וגר"א, ומ"ב, ושכן מוכח מן האגודה ע"ש, וא"כ אין להקל בזה. ויש עצה בזה להרים את הכיסוי ע"י סכין וכיוצא דהוי טלטול מן הצד ... אמנם נראה דהעצה המובחרת בזה הוא להרים את הכיסוי ע"י אחורי ידיו או זרועותיו ...".
(ג) אוצר הלכות (שבת ח"ב סי' ש"ט אות מ', עמ' קס"ג) – "וכל זה בפח אשפה שאין הכיסוי חלק מהפח אלא מונח עליו ככיסוי קדירה, אבל באותן הפחים שיש למטה מקום שדודסין עליו ונפתח הכיסוי, אין להיתר לטלטלו (לפותחו ולסגרו) כשהפח מוקצה, כיון שהכיסוי מחובר עליו ה"ה כחלק מהפח, אבל לפתחו ברגלו יש להתיר כנ"ל (סי' ש"ח אות י') דטלטול בגופו מותר אפי' לצורך דבר האסור".
(ד) הגר"י ברקוביץ שליט"א (שמעתי).
2. כלי שמלאכתו לאיסור.
(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שי"ד סעי' שי"ב) – "עיין להלן סעיף ש"מ שנתבאר שפח אשפה שיש בתוכו פסולת דינו כבסיס לדבר האסור. ומכל מקום המכסה אינו בכלל הבסיס אלא דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לפותחו כדי ליתן פסולת בפח כדין טלטול לצורך מקומו וכן מותר לשוב וליתן את המכסה על גבי הפח כדין טלטול לצורך שימוש בגופו".
(ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שמ"ב, הע' תק"ט) – "מכסה של פח אשפה דינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר להגביהו על מנת ליתן פסולת בפח, שזהו טלטול לצורך מקומו, כמבואר לעיל סעיף כ"ג, וכן מותר לטלטלו כדי לכסות בו את הפח, שזהו טלטול לצורך שימוש בגופו של המכסה. [לכאורה היה מקום לדון שמכסה שאינו מחובר בפח דינו ככלי שמלאכתו להיתר, כשאר דברים שנועדו לכסות מוקצה (עיין סעיף קצ"ח לגבי ניילון שנועד לכסות מחשב), אמנם שמענו ממור"ר הגר"ש אויערבאך (שליט"א) [זצ"ל] דכיון שאין משאירים פח אשפה ללא מכסה לכן יותר נראה דגם מכסה שאינו מחובר לפח הוי כחלק מהפח עכ"ד"]".
(ב) שלמי יהונתן (ח"א ס"ק נ"ח אות ב', ח"ג פרק ו' סעי' ל"ה, סוף סעי' ס"ב, סי' נ"ג אות א') – "נראה להתיר לפתוח מכסה של פח אשפה [אף במקום שלא שייך היתר של גרף של רעי], ואע"פ שהפח עצמו נחשב מוקצה שהרי הוא בסיס לאשפה שבתוכו מכל מקום אין למכסה שייכות בסיס ולכן מותר לפותחו".
(לוח המוקצה (ערך מכסה - פח אשפה, הע' שם) – "מלאכתו לאיסור".
(ג) נחלת ישראל (פרק י"ב אות ו', עמ' תנ"ט) – "ואפי' במכסה שמחובר לפח ע"י ציר, ג"כ י"ל דלא נאסר בטלטול כיון דהחלק ההוא של הפח אינו בשביל המוקצה (רק לצורך האדם וכו') וא"כ אין דינו כעיקר הפח, וכדלעיל עמ' ת"ט מהתהל"ד [סי' ש"י אות ז'] דאם יש פתח לבסיס והבסיס א"צ לפתח (דהיינו להחזיק המוקצה), בכה"ג מותר לפתחו ולסגרו ולא נאסר בטלטול עם הבסיס".
(1) גם על הצד שהוא רק כלי שמלאכתו להיתר: יש לדון במקום שיש עוד פח אשפה בלי כיסוי. האם מותר לטלטל הכלי של איסור [הכיסוי] לצורך מקומו, אם יש לו מקומו אחר. עי' סי' ש"ח סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.
3. מיקל: כלי שמלאכתו להיתר.
(א) או נדברו (חי"ד סי' כ' אות ב') – "וכן נראה עיקר, כיון ששימוש של הפח הוא גם בלא הכיסוי אפי' כשהכיסוי מחובר אין זה מעיקר שימוש הפח ולא נעשה בסיס כיון שאין המוקצה על הכיסוי. ומותר לפתחו ולסגרו".
(ב) נשמת שבת (מוקצה סי' רי"ט, עמ' רמ"ז) – "הכיסוי אינו מוקצה ... שהכיסוי שממעל הגם שמחוברת להתיבה מ"מ אינו בתולדה דבר אחד (ומשמשת שימוש אחד כנ"ל)".
עי' נשמת שבת (מוקצה סי' תקנ"ו ד"ה נראה, עמ' תקי"ד) – "בס' לוח המוקצה ... מיהו כשהכיסוי הוא חטיבה אחת עם הפח (המחזיק האשפה) שהוא בסיס, יש מקום לדון שגם הכיסוי נעשה בסיס שדינו כמשמשי מוקצה, וכדלת כלי המוקצה, ועי' בדברינו בס' תקע"ז שלא ברירא דין זה".

4. מראי מקומות.

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות נ') – "פח אשפה עם מכסה, מותר לפתוח את המכסה כדי להכניס את האשפה. (יצוין, שבשאלה לא ציינו אם הוא מחובר או לא, מצד אוהל)".

הגריש"א זצ"ל (באר אליהו סעי' ל"ד אות ט"ו) – "דאין צורך להסיר כיסוי הפח כדי למנוע טלטול הכיסוי מדין אין עושין גרף לכתחילה, דכל זה בכלל ההיתר".

(ב) הר"ח קוגל (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קכ"ח טור א') – "יש שלושה סוגי מכסים: ישנם מכסים שניטלים בידים לגמרי, וישנם שמחברים על ידי צירים וניטלים בידיים, וחלקם שנפתחים ע"י הרגל. וראשית לכל יש לדון באיסור פח אשפה עצמו ... יש לדון כשהוא מחובר בצירים אם נחשב חלק מהכלי ... ועיין בסימן ש"ב סעיף י"א בביאור"ל ד"ה ומקנחה, שאע"פ שהסוס הוא מוקצה, אפשר שזנבו אינו מוקצה, וחזינן שדבר שהוא מוקצה אינו מוכרח שיהיה כל חלק ממנו מוקצה. ומלבד זה יש לדון לפמש"כ בתהלה לדוד שדבר המסתובב על צירו אינו נחשב טלטול מוקצה, וא"כ יהיה מותר לטלטל המכסה. אמנם זה צ"ע מדין שאסור להעצים עינו של מת (סימן ש"א סעיף ז'), גם מהאי דאם היה הזנב מוקצה היה אסור לטלטלו אף שהוא זז על צירו. גם מדין אסור להעצים עינו של מת מוכח שאם יש דבר שהוא כולו מוקצה, אסור לנענע מקצתו (עיין משנ"ב דרשו סימן ש"ח הערה 152). ולענין לפתוח ברגל אם נחשב טלטול מן הצד או טלטול בגופו, יש לדון מחמת שזה דרכו, כמו שהובא מהגרש"ז (שש"כ פכ"ב הערה צ"ט) שבדבר שדרך טלטולו כך אין היתר טלטול מן הצד, ולכן נאסר לטלטל תינוק שעליו האבן, ואינו נחשב מן הצד. וכן כתב במנחת שלמה ח"א סימן י"ד ענף ב' לענין טלטול בגופו, שאסור לילך בשבת עם נעל מוקצה אף שהוא בגופו על רגליו, כיון שזהו הדרך".

1. מצא מוקצה בתוך סטנדר.

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, מי שמוצא דבר מוקצה בסטנדר, האם נעשה הסטנדר בסיס למוקצה, או לא. תשובה: לא, אמנם צריך לנער. (כתבי תלמיד בע"פ). [א"ה: הטעם שלא הוא בסיס בפשטות, שמסתמא מדובר שהאדם שכח שם המוקצה. ועו"ל מהלך נוסף שריהוט של בית כנסת אינו בבעלות פרטית של כל אחד, ואין בכוחו לעשות בסיס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכ"כ במ"ב דרשו (סי' ש"ט מס' ל"ג) בשם מרן הגר"נ קרליץ שליט"א ומרן הגרי"ש וואזנר (שליט"א) [זצ"ל], ע"ש. ויש שמועה נוספת שמרן שליט"א הוסיף, שאם אין יכול לנער אין צריך לנער, וצ"ע"]".

[כב] מחברת (note book).

א. שכתוב בחלק ממנה.

1. מוקצה.

(א) חלקת יעקב (ח"ב סי' קמ"ח, או"ח סי' קט"ו) – "הנה אם הפנקס ריקן אסור לטלטל לא מטעם כלי שמלאכתו לאיסור, רק משום מוקצה מחמת חסרון כיס, כמבואר להדיא במג"א סימן ש"ח ס"ק י' דכיון דעומד לכתובה קפיד עליהו, וממילא אסור לטלטל אף לצורך גופו או מקומו, לא כן בכלי שמלאכתו לאיסור דמותר לצורך גופו ומקומו - אף כשחציו נכתב בו ח"ת, ג"כ אסור כיון דהוא קפיד על הנייר החלק שלא יופסד, והוא עומד רק לכתובה, ממילא חל איסור המוקצה על כל הפנקס, כמו בסכין של שחיטה או מילה, דמבואר ברס"י ש"ח דאסור לטלטל אף לצורך גופו ולצורך מקומו, דפשיטא אף כשרוצה לעשות מה בהסכין בצד השני באופן שלא יתקלקל חודו של הסכין, אפילו הכי פשיטא דאסור, משום דאמרינן דמחמת חסרון כיס, שחש על חודו של הסכין, מקצ' לי' לגמרי הסכין מדעתו, אם כן הכ"נ בני"ד מקצ' לגמרי הפנקס מדעת' כיון שהיא חפץ אחד, ומחמת חסרון כיס מקצ' להחפץ מדעת'".

2. אינו מוקצה, אם הכתוב חשוב לו.

(א) אג"מ (טלטולי שבת אות י"ז, ע"י רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' ש"ח אות ד').

(ב) אג"מ (מסורת משה ח"ג או"ח אות קנ"ד) – "ודעת רבינו שדף ריקן שלא כתבו עליו כלום הרי הוא מוקצה, אבל מחברת שכתבו על מקצת מדפיה, כל המחברת מותרת ואינה מוקצה, והיינו באופן שנכתב עליה דברים שמותר לקרותם בשבת, דאל"כ אז היא נעשית מוקצה מחמת הכתוב עליה, דכיון דכל המחברת נחשבת כחפצא אחת, אם יש איזה תשמיש להחלק שכתוב תו ממילא מותרת כולה".

(ג) הגרש"ז זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רע"ב [דפו"ח, הע' ש"א], שולחן שלמה סי' ש"ט ס"ק י').

(ד) אז נדברו (ח"ו סי' ל"ג, הע' בסוף הספר, ח"ג סי' י"ד אות י"א) – "הדבר פשוט דמותר לטלטלו דכן דרך טלטולו בחול ובשבת ועשוי לזה [ומזמן ראיתי בס' חלקת יעקב לאיסור ותמהתי אז ע"ז ועיין בהערה שבסוף הספר]".

(ה) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ה סי' נ"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז סוף אות ס"ה) – "יש להקל במחברת שחלק כבר כתוב עליה דברי תורה, שהמחברת מותרת בטלטול, (ואפילו אם רק בעמוד אחד כתוב ד"ת, ושאר הדפים ריקים). ולאו דוקא ד"ת, אלא כל מחברת שכתוב בחלק ממנה, וחלקה דפים ריקים, מותרת בטלטול".

(ו) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ח ד"ה מחברת).

(ז) ששכ"ה (פרק כ' סעי' פ"ד [דפו"ח, סעי' פ"ז]) – "מחברת שבחלקה כתוב, אם הכתוב חשוב לו ולפעמים קורא בו - אין היא אסורה בטלטול בגין הדפים הריקים שבה".

(ח) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קע"ג).

(ט) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' צ"ב) – "מחברת העומדת לכתובה היא בגדר מוקצה מחמת חסרון כיס כיון שהאדם מקפיד עליה שלא להשתמש בה למטרה אחרת פרט לכתובה. ואם החל לכתוב בה, והדברים הכתובים נחוצים לו יותר מהדפים הריקים, אין המחברת מוקצה ומותר לטלטלה ... אך אם הדפים הכתובים במחברת אינם נחוצים לו כלל אסורה המחברת בטלטול".

- (1) רק בדברי תורה – הגרש"א שליט"א (דולה ומשקה עמ' קס"ב, "מרן החזו"א הורה, שמחברת שכתובה 'מקצתה' אינה מוקצה, האם דוקא 'בד"ת' התיר, או גם בדברים בעלמא התיר. תשובה: רק בד"ת").
- (י) מראי מקומות – חזו"א (דינים והנהגות פרק י"ד אות כ"א, לשונו מובא לקמן).
- (1) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ח ד"ה ויש) – ויש לעיין אם הדין כן במחברת שכתובים בה מעט דברי חול המותרים לקרוא בשבת, עיין שו"ע סי' ש"ז, אם מותר לטלטל הדפים הריקים מפני מעט הכתוב.
3. מראי מקומות – מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ' אות ל"ח), מי מנוחות (או"ח סי' כ"ה ד"ה ועדין).

ב. אם מותר לדפדף בדפים הריקים - למקילים לעיל.

1. מחמיר.

- (א) עי' ששכ"ה (פרק כ' סעי' פ"ד [דפו"ח, סעי' פ"ז], "טוב להימנע מלדפדף בדפים הריקים").
- (1) אמנם עי' ששכ"ה (פרק כ"ח סעי' ט' [דפו"ח, סעי' י"א], הע' כ"ז [דפו"ח, הע' ל"א]), "אוגדן ... מותר להפוך את הגליונות הריקים כדי להגיע לדף רצוי [כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, והיינו כדי להגיע לדפים שאינם מוקצה]".
- (2) יש לעיין, מה החילוק בין אוגדן לבין מחברת, שלכאורה יש מקום להחמיר יותר לגבי אוגדן. ועוד, לכאורה תלוי אם נייר רק הוא חסרון כיס או כלי שמלאכתו לאיסור. והששכ"ה הוסיף בדפו"ח (פרק כ' סעי' י"ט והע' נ"ו) שי"ל שהוי רק כלי שמלאכתו לאיסור.

2. מיקל.

- (א) חזו"א (דינים והנהגות פרק י"ד אות כ"א) – "אמר שמחברת שכתוב בה במקצתה ד"ת אף שרובה נייר חלק ועומד לכתיבה אינה מוקצה".
- (ב) אג"מ (טלטולי שבת אות י"ז) – "מותר לדפדף דהמחברת כולה חשיב כלי והו"ל דפים אלו חלק מהכלי".
- (ג) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ח ד"ה מחברת, באר אליהו סי' ש"ח סעי' א' אות י', סי' ש"ט סעי' ד' אות ט"ז) – "לענין הדפדוף בדפים הריקים, האם דמי למפה שעל חלק ממנה נמצאת המנורה, דרך חלק זה אסור בטלטול ושאר מותר לטלטול, או דשאני הכא שהרי מותר לטלטל גם את הדפים הריקים ע"י המחברת. שמעתי מהגר"נ שליט"א דמאחר שמחברים כאחד כולם מותרים".
- (ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קע"ג).
3. מראי מקומות.

- (א) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רע"ב [דפו"ח, הע' שי"א], שולחן שלמה סי' ש"ט ס"ק י') – "וצ"ע".
- (ב) הגרש"א שליט"א (אשיחה סוף עמ' של"א) – "מחברת שעל מקצתה כתובים חידו"ת ואילו שאר הדפים ריקים האם היא מוקצה והאם מותר לדפדף בדפים הריקים. תשובה: לא מוקצה".
- (ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' ק"כ) – "עיין בספר דינים והנהגות מהחזו"א פרק י"ד סכ"א שכתב דמותר לדפדף במחברת משום שכל המחברת נחשבת ככלי אחד המוכן לשימוש בשבת וגם הדפים הריקים הם חלק מהכלי. וכתב לן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהיתר זה נאמר גם באופן שרק בדף אחד במחברת כתובים ד"ת. ובספר שש"כ פ"כ ספ"ד כתב דטוב להמנע מלדפדף בדפים הריקים, ועיי"ש בהערה שמביא שהגרש"א זצ"ל הסתפק בדבר, שמא דין המחברת כדין מפה שחלק ממנה נעשה מוקצה [כגון שנעשה בסיס לנרות, עיין לקמן סעיף ר"צ], ושאר המפה מותרת, וה"נ הדפים הריקים יהיו מוקצה אף שהדפים הכתובים מותרים, אך סיים בצ"ע, דכיון שאנו מתירים את המחברת כולה בטלטול אף שבטלטול הזה נכללים הדפים שהם מוקצה א"כ אפשר שאין איסור מוקצה בזה כלל".

ג. אוגדן, קלסר (loose leaf)

1. מחמיר, צריך לנער.

- (א) עי' אג"מ (טלטולי שבת אות י"ז, או"ח ח"ה סי' כ"א אות ח') – "אם מותר לטלטל דפדפת שיש בה דפים חלקים. והנה דפדפת (לוס לף - ועי' מג"א סימן ש"ח ס"ק י' דנייר חלק הווי מוקצה) שאפשר לשלוף הדפים ממנו, מסתבר שתלוי לאיזה צורך חיברן רק באופן זה. דאם הוא מחמת שאינו רוצה לחברן באופן יותר קבוע, מחמת שאולי יכתוב דבר שאינו ראוי כל כך ויוציאם משם, אין זה חיבור, וצריך לשולפם (את הדפים החלקים) קודם השבת. ואם כך חיברם מחמת שבעת שירצה להדפיס מה שכתב, יהיה לו קל להוציאן ולהעתיק משם לדפוס, הוא עדיין כלי אחד לרוב הזמן, ולא צריך לשולפן קודם שבת".
- (ב) חוט שני (ח"ג עמ' נ"ח ד"ה דפדפת) – "לאפוקי דפים נפרדים שתפסם בקלסר וכיו"ב דלא חשיב שהם מחוברים".
2. מיקל.

- (א) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ח הע' כ"ו [דפו"ח, הע' ל'], שולחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ד' ב', מאור השבת ח"ב עמ' תקנ"ה אות א', אות ב') – "מפתחות כל אחד דבר נפרד וחשוב בפני עצמו, וכל מפתח לשימוש אחר, ואילו קלסר חשיב טפי כדבר אחד כמו ספר או מחברת".
3. מראי מקומות – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קע"ג), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ש"ו).
- (א) ששכ"ה (דפו"ח פרק כ' סוף הע' שי"א) – "יש לעי' קצת לגבי קלסר שיש בו נירות ריקים שאינם מחוברים זה לזה, דמ"ש מהא דלעיל סעיף פו, דאמרינן דיוציא מן הצרור המפתח האסור בטלטול".

כג. מזמנין את הנכרי בשבת.

- ביצה (דף כא:) – "דאמר רבי יהושע בן לוי: מזמנין את הנכרי בשבת, ואין מזמנין את הנכרי ביום טוב, גזרה שמא ירבה בשבילי. רב אחא בר יעקב אמר: אפילו בשבת נמי לא, משום שיוירי כוסות ... ולטלטלינהו אנב כסא, מי לא אמר רבא: מטלטלין כנונא אגב קטמיה, אף על גב דאיכא עליה שברי עצים. התם לאו איסורי הנאה נינהו, הכא איסורי הנאה נינהו".

א. "כוס ששתה בו א"י, מותר להדיחו לדברי הכל" – מחבר (סי' שכ"ג סעי' ח'), פוסקים.

1. אפי' יש בכוס פרורי פת מותר לטלטל להכוס, דהפירורים בטלים לגבי הכוס.

(א) מג"א (סי' שכ"ג ס"ק י"ד) – "ומשמע בשבת דף מ"ז בתוס' דאפי' יש בכוס פרורי פת ששרה בו העכו"ם מותר לטלטלו ולא הוי בסיס לד"א דבטלי לגבי כוס עסי' ש"ח סכ"ז".

(ב) א"ר (סי' שכ"ג ס"ק י"ג) – "מותר להדיחו וכו'. אפילו יש בכוס פירורי הפת מותר לטלטלו, ולא הוי בסיס לדבר אסור דבטלי לגבי כוס".

(ג) גר"ז (סי' שכ"ג סעי' ט') – "כוס ששתה בו נכרי יין מותר להדיחו לצורך היום ואינו חשוב כמתקן כלי לדברי הכל שהרי גוף הכלי היתר הוא אלא שהיין אוסרו וכשמסירו ממנו אינו מתקנו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי ומותר לטלטל כוס זה אף אם יש בו פירורי פת ששרה בו הנכרי ביין שהן אסורין בהנאה ואינן ראויים לכלום מכל מקום הן בטלים לגבי הכוס לגמרי ואין אוסרים לטלטלו כלל".

(ד) ערה"ש (סי' שכ"ג סעי' ח') – "ואפילו יש שם פירור פת מותר לטלטל כגרף של ריעי ואין הכלי נעשית בסיס להשירי איסור והפרורים אפילו היו בכלי בין השמשות משום דאינהו לא חשיבי שתהא הכלי בטילה להן והם בטלים לגבי הכלי [מג"א סקי"ד]".

(ה) מ"ב (סי' שכ"ג ס"ק ל"ז, שעה"צ סי' שכ"ה ס"ק א' [לשונו מובא לקמן]) – "ואפילו יש בכוס פרורי פת ששרה בו הא"י בהיין אפ"ה מותר לטלטל להכוס ולא הוי בסיס לדבר אסור דהפירורים בטלים לגבי הכוס".

2. י"ל, מצד שהוא גרף של רעי, וס"ל דלא חשיב עשית גרף לכתחילה.

(א) חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ט') – "ביצה כ"א ב' הני איסורי הנאה נינהו כו', כתב המ"א סימן שכ"ג ס"ק י"ד וז"ל ומשמע בשבת מ"ז בתו' דאפי' יש בכוס פירורי פת מותר לטלטלו ולא הוי בסיס דבטלי לגבי כוס עכ"ל, וצ"ע למה לא סגי לי' בסוגין ודקדק להביא דברי התו' דשבת וגם פירורי פת לא הוזכר בתו', ועיקר דבריו ז"ל אינן מוכרעין דהא מסקינן הכא דא"נ חמירי ואינן בטלין ע"ג הכוס, ואע"ג דאנן קי"ל דמזמנין עכו"ם בשבת, י"ל דס"ל דלא חשיב עשית גרף לכתחילה, ועי' תו' שבת קמ"ב א' ד"ה ונשדינהו, מיהו למעשה אין נפקותא דהא מיהא שרי לטלטולי משום גרף".

(ב) הו"ד במגילת ספר (סי' נ"ב אות א' [לשונו מובא לעיל], הע' שם) – "ומצאתי בריב"ש סי' ת"א שמבואר להדיא כחזו"א שזה נשאר גם לדינא דאיסורי הנאה מוקצי טפי ואסור לטלטל אסוה"נ אגב כסא".

(1) ריב"ש (סי' ת"א) – "וכ"ש חמצו של א"י שאסור אפי' בהנאה, דהוי מוקצה טפי, ואסור לטלטלו אפילו אגב דבר אחר. כדאיתא בפ' שני דביצה (כ"א:) גבי שיורי כוסות".

ב. "מותר לזמן א"י בשבת" – מחבר (סי' שכ"ה סעי' א').

1. משום דלא נעשה בסיס כיון הפרורין בטלי להכוס – שעה"צ (סי' שכ"ה ס"ק א', מ"ב סי' שכ"ג ס"ק ל"ז, "ואין לאסור מפני שיטלטל הישראל הכוס שיש בו פרורי פת ששרה אינו יהודי ביין דנאסר בשתייתו, דלא נעשה בסיס, דהפרורין בטלי להכוס [תוספות, והביאו המגן אברהם בסימן שכ"ג, ואף לפי המסקנא שם דאיסורי הנאה חמירי, אפשר דר' יהושע בן לוי לא סבירא לה כן]).

(א) וכן לפי הפוסקים הנ"ל – מג"א, א"ר, גר"ז, ערה"ש, ועוד.

2. מצד שהוא גרף של רעי, וס"ל דלא חשיב עשית גרף לכתחילה – עי' חזו"א (או"ח סי' מ"ח ס"ק ט', לשונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות.

(א) שפת אמת (ביצה דף כא:) – "הלכה כראב"י כדמסיק הגמ' אח"כ, מיהו לא ידענא אי משום דאין חוששין על טלטול השיורי כוסות כיון דבידו שלא לטלטלם או דס"ל דכיון דאח"כ מותר לטלטלן משום דהוי כגרף של רעי ולהכי כיון דרוצה להזמין העכו"ם ואינו מכין לעשות גרף של רעי אין לאסור דבאמת תמוה לשון הגמ' אין עושין גרף למה נקרא זה עשיית גרף כיון דרוצה להזמין ולהאכילו וממילא נעשה ואטו נימא באמת דמי שרוצה לפנות בביתו בגרף יהא אסור ע"י שיכול לעשות צרכיו בחוץ ... גם י"ל דהטעם דלא ס"ל כראב"י בדין הטלטול משום דאפי' איסור הנאה מותרין לטלטל אגב הכלי ... וצ"ע לדינא שוב מצאתי בס' עבודת הקודש להרשב"א דמתיר לטלטל ע"ש".

(ב) מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' קט"ו אות ב').

כד [איסור בטל להבסיס: אין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות.

א. מקורות: יש ג' סוגיות: (א) שיורי כוסות. (ב) מטלטלין כנונא אגב קיטמא. (ג) מטלטלין עצמות וקליפות.

1. ביצה (דף כא:) - לשונו מובא לעיל.

2. שבת (דף מז.) – "כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלין כנונא אגב קיטמא ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים".

(א) שאר ראשונים מתרצים: (א) שמדבר במסקנתו, באפר הראוי.

3. שבת (דף קמג.) – "מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין".

(א) שאר ראשונים מתרצים: (א) י"ל: דעתו לסלקו בשבת. (ב) י"ל: כיון דהוי שם אוכלין הוי בסיס לאיסור ולהיתר. (ג) י"ל: דינו כשכח, דהא אינו חושש היכן יפלו. (ד) י"ל: אין דין בסיס בשבת כלל. עי' מג"א (סי' ש"ח ס"ק נ').

ב. ראשונים.

1. תוס' (דף מז. ד"ה הוה, ביצה דף כא: ד"ה כנונא) – "נראה דטיבותא דכוס הוי משום דשיורי כוסות גריעי טפי וראויין להתבטל אגב הכוס כמו שברי עצים אגב קטמא".

2. רמב"ן (דף מז., הו"ד בר"ן ריש דף כא:), הו"ד בב"י (ס"ק ח') – "ועוד דכנונא נמי אף אגב מנא מטלטל הוא אפר כדאקשי' בגמ' דיום טוב (כ"א ב') גבי שיורי כוסות ולטלטלינהו אגב מנא מי לא אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן מטלטלין כנונא אגב קיטמא, והפי'

הנכון כך הוא שהאפר שבבמחתה הוסק בשבת וטלטול המחתה עצמה מותר כר' שמעון בנר וקא משמע לן **שאינו האפר שאינו ראוי מעכב, ומטלטל הוא אגב כלי** שלא נעשה הכלי בסיס להן מערב יום טוב לדעת והן בטלין אגב הכלי וכן קיטמא דלא חשיבי, ואפילו שברי עצים דחשיבי קצת מטלטלי אגב כנונא, דכולהו בטלי לגבי כלי שאין נטילת הכלי בשבילן כלל אלא בשביל עצמו והיינו טעמא דשירי כוסות".

א) של"ג (דף כא: אות א') – **"שדעת כל הפוסקים** דלא כדברי הרמב"ן".

3. **רשב"א** (ביצה דף ב. סוף ד"ה ובה"א, בחד מהלך) – "ומסתברא שאין אומרים נעשה בסיס אלא בנר שיש לו חשיבות בסיסות קצת כמעט שעל [הכר] שאדם רוצה להצניעם כדי שלא יאבדו ואבן שעל פי החבית נמי לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר אם תעמוד במקום כאבני גזית ודומיהם, וה"ה והוא הטעם לאבן שבכלכלה וכן נר ושמן ופתילה שהן צריכים להיות בסיס לאור וכל כיוצא בהם והלכך במניח נעשה בסיס גמור ובשוכח נעשה בסיס קצת והלכך אינו מסלק אלא מנער והן נופלים מאליהן, **אבל עצמות וקליפים דלא חשיבי ואינו מצניעם כלל לעולם אין להם תורת בסיס** ואע"פ שהניחם על השולחן כדי שלא יטנף הבית מ"מ לא לצורך עצמם הניחם שם ולא להצניעם מחמת חשיבותן הלכך אין הטבלא בסיס להם כלל אלא מסלק את הטבלה ומנערה".

רשב"א (שבת סוף קמג.) – **"והראב"ד ז"ל** אמר דהתם אף על פי שלא יחדה למעות בטלה היא לגבי מעות דחשיבי אבל הכא גרעינין בטלי לגבי פת וקליפין לגבי טבלא".

רשב"א (עבודת הקודש בית המועד שער ב' סי' ח' אות צ"ד, אות צ"ה) – "עצמות שאין עליהן בשר וכן קליפין שעל השולחן, אף על פי שראויין למאכל כלבים ובהמה, אין מסלקין אותן ביום טוב מעל השולחן לפי שיש נולד ביום טוב כמו שיתבאר. וכיצד הוא עושה אם צריך למקום השולחן מסלק את הטבלא כולה ומנערה ואם צריך לטבלא מנערה והן נופלין מאליהן. ויראה לי שבין כך ובין כך מסלק את הטבלא ומנערה שאין העצמות והקליפין חשובין להיות הטבלא בסיס להן".

ג. הלכה.

1. מיקל.

א) **ח"א** (כלל ס"ז סעי' י', נשמ"א ס"ק ג') – "דאם יש בתוכו רק איזה פרוטות, בטלים לגבי הבגד, דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות. [נ"ל דזה דומה להא דאמרין בביצה ולטלטל שירי כוסות אגב כסא, וכתב תוס' שם ובשבת מ"ז דכיון דשירי כוסות לא חשיבי כלל נתבטלו לגבי כוס אף על גב דאין בו שום דבר היתר, וא"כ ה"נ אם הוא אדם שאינו חשוב לו כלל איזה פרוטות בטלים ודוקא אם אינם חשובים כלל כמש"כ בכללים]".

ב) **מ"ב** (סי' ש"י ס"ק ל"א, עי' סי' שכ"ג ס"ק ל"ז [לשונו מובא לעיל], ושעה"צ סי' שכ"ה ס"ק א' [לשונו מובא לעיל]) – "אם יש בתוכם רק איזה פרוטות בטלים לגבי הבגד והשלחן דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות".

ג) **מנחת שבת** (סי' פ"ט ס"ק י"ג) – "בחיי אדם ...".

ד) **כה"ח** (ס"ק מ"ב) – "ח"א".

ה) **תולדות שמואל** (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ט אות י"ח ערך שולחן) – "מ"ב שם בשם החי"א".

ו) **קצות השולחן** (סי' קי"ב ס"ק כ') – "משנ"ב מח"א".

ז) **אג"מ** (או"ח ח"ד סי' ע"ג ד"ה פשוט) – לשונו מובא לקמן.

ח) **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה סי' ש"ט ס"ק ו').

ט) **ברית עולם** (דיני בסיס אות כ"א, אז נדברו ח"ב סי' ס"ח) – "במ"ב".

י) **ששכ"ה** (פרק כ' סעי' נ"ד [דפו"ח, סעי' נ"ו], סעי' ס"ו [דפו"ח, סעי' ס"ט]) – "אין הבסיס נאסר בטלטול אלא אם כן יש למוקצה שעליו חשיבות לגביו, אבל אם אין לו חשיבות לגביו, כמו מטבע פחות-ערך שהונח על השולחן, או חפץ מוקצה שתלה אותו על דלת החדר, אין הדבר המותר נהפך לבסיס ומותר לטלטלו, וכפי שמבואר לעיל סעיף מט".

יא) **טלטולי שבת** (עמ' קצ"ו).

2. מראי מקומות – **בה"ל** (סי' ש"ח סעי' כ"ז ד"ה מנער).

ד. האם יש חיוב לנער.

1. מחמיר.

א) **אז נדברו** (ח"ב סי' ס"ח) – "ובענין בסיס מה שכתבנו בברית עולם דיני בסיס דבאינו חשוב אינו נעשה בסיס אבל מ"מ צריך ניעור - הדברים נכונים וזה מצוי לפעמים בישיבות שמוצאים בעמוד (סטענדער). וכן אני רגיל להשיב, ואין תימה שהמ"ב והברית עולם לא הרגישו בזה, דידוע שהמ"ב קיצר וגם אני הייתי נאלץ לקצר, והכתרת 'בסיס' מורה שזה רק דין בבסיס".

ב) **מגילת ספר** (סי' מ"ג אות ג', סי' מ"ד סוף אות ז', קונ' שמירת שבת פרק כ"ב אות ט"ז, אות כ"א) – "דמה ששירי הכוסות בטלים לכוס היינו לענין שאינם עושים בסיס אבל אין היתר לטלטל את הכלי לצורך שירי הכוסות שבתוכו, וכדמוכח בתוס' ביצה כ"א ע"ב שאפילו במטלטל לצורך דבר המותר אם היה יכול היה צריך לנער את שירי הכוסות אלא שא"א לנערם הואיל ו**דבוקים בכוס**, ועיין גם ב**רשב"א** בחידושי לשבת מ"ז ע"א שכתב כן, אמנם מצינו בחדושי הרמב"ן שבת מ"ז ע"א שמבואר בדבריו שהבטול של שירי הכוסות לכוס הוא לא רק לענין שאינו עושה בסיס אלא גם לענין שאינו צריך לנער [ועיין גם בחדושי הרשב"א שבת קמ"ב ע"א ד"ה אמר רבב"ח שמבואר דדבר שאינו חשוב כלל בטל ואין צריך ניעור וזה דלא כמוש"כ בחדושי לשבת מ"ז ע"א] אבל משמע שגם לדעתו אין היתר אלא במטלטל לצורך דבר המותר שאינו צריך לנער אבל לא שיהיה מותר לו לטלטל לצורך שירי הכוסות, שהרי כתב ... **ועכ"פ להלכה** הרי לא נפסק פירושו של הרמב"ן בסוגיא דעיין בסי' ש"י ס"ח לענין טלטול מחתה עם אפר ושברי עצים שנפסק שאם יכול לנער צריך לנער ושלא כדעת הרמב"ן בסוגיא שם שבכל גוונא אין צריך לנער".

2. מרדכי (רמז סי' ש"ב), הו"ד בב"י (סי' ש"א ס"ק ד') – "כתב המרדכי בפרק כירה (סי' שיב) בשם ה"ר אביגדור דמה שצריך ככר או תינוק דוקא למת ערום אבל מת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו וראיה מפרק ב' דביצה (כא): מטלטלין להו אגב כסא עכ"ל ומשמע לי שאין כן דעת רש"י והפוסקים דאם כן הוי להו לפרושי וראייתו יש לדחות דשאני התם דאין לומר שהכוס היא בטל לגבי שיורין אבל הכא הכסות בטל לגבי המת".

א) גר"א (סי' ש"א על סעי' ב') – "יש מי. לפי' הרמב"ן שפי' שם מ"ד א' כנונא אגב קיטמא שהאפר מוקצה ומטלטלין אגב הכלי וא"א דהכלי בסיס לדבר האסור שהכלי חשוב ואינו בטל להאפר וכמ"ש בפ"ב די"ט כ"א ב' אצל שיורין כוסות ונטלטלינהו אגב כסא מי לא אר"נ כי הוינן כו' ועתוס' שם ובשבת מ"ז א' ועסי' ש"י ס"ח".

ב) מגילת ספר (סי' מ"ג הע' ב') – "בב"י סי' ש"א שכתב בשם המרדכי שאם מת בכסותו אין צריך ככר או תינוק אלא מטלטלין אותו בכסותו וכמו שמטלטלין שיורין הכוסות אגב כסא, והרי שם הוא מטלטל לצורך המת ובכל זאת סובר המרדכי שמותר, ועיין בבהגר"א שם ס"ד שכתב להדיא שדין זה הוא לפי פירוש הרמב"ן בסוגיא וציין לדברי התוס' בביצה ולדברי השו"ע סי' ש"י ס"ח, ונראה שכוונתו שהם חולקים על הרמב"ן, והאחרונים הבינו שההיתר בכסותו משום דהוי ככר או תינוק".

3. מראי מקומות.

א) שלמי ניסן (אור השבת גליון י"ז עמ' י"ח ד"ה וכתבו) – "ויל"ע בכונת המשנ"ב אם בכה"ג שיש רק איזה פרוטות אין הבגד נעשה בסיס אבל מ"מ צריך לנער לכתחילה, או דכיון דגם דין ניעור יסודו בבסיס קצת, וכיון שאין אדם מבטל בגדו בשביל איזה פרוטות א"צ לנער כלל, דאין זה בסיס כלל, וכן משמע ברשב"א בריש ביצה, ובשונה הלכות משמע דלומד כצד השני דבכה"ג א"צ ניעור, וצ"ע".

כה] הגדר.

א. קשה: מה בין אבן ע"ג הכלכלה שלא בטל, לשיורין כוס שבטל.

1. שאני אבן מתוך שאינו עשוי לעמוד בכלכלה לא בטל אגבה.

א) ר"ן (ריש דף כא:) – "אבל הרמב"ן ז"ל פירש ... ולא דמי לאבן שבכלכלה דאבן מתוך שאינו עשוי לעמוד בכלכלה לא בטל אגבה מה שאין כן באפר ושבירי עצים לגבי כנונא".

2. שהאבן יותר חשוב.

א) שאני אבן שמתחלתה הניחה שם מדעת.

1) ריטב"א (דף מז. ד"ה ורבינו) – "ורבינו הרמב"ן ז"ל פירש ... דמשום קיטמא ושיורין עצים בעלמא דלא חשיבי ולא הונחו שם לדעת עצמם לא מיבטלי כנונא ומחתה מהיכנן הראשון, שלא אמרו אלא גבי אבן של כלכלה שהיתה צריכה שם כן מתחלה ומעות שעל הכר, אבל לא בשיורין דברים אחרים כיון דהנהו שיורין לא חשיבי, ואתי שפיר הא דמדמינן לשיורין כוסות".

א. אור חיים (דף מז. ד"ה וצ"ע, סוף עמ' קצ"ו) – "ועל בר"ן ... ועל בריטב"א ... וכוונתו דשאני אבן דאף דלא חשיבי אפ"ה לא בטל להכלכלה כיון שמתחלתה הניחה שם מדעת, משא"כ הקיטמא דלא הונח שם לדעת הקיטמא, אלא הניח שם אור ואח"כ נעשה קיטמא, וכן שיורין כוסות לא הניחו שם על דעת שישאר שם שיורין. וכן נ' בכוונת הרמב"ן שכתב וז"ל שלא נעשה הכלי בסיס להן מערב יו"ט לדעת וכו' דכוונתו דאע"ג דחשיב כמונח (ולא כשכח) מ"מ לא הונחו שם לדעת עצמם, ולכן בטלי להכלי".

2) מהר"ל (ריש דף קמב.) – "ואפילו אם היה אבנים קטנים וצורות אפילו הכי אין בטלים, ולא דמי להא דאמרינן פ"ב דביצה דמטלטלין שיורין הכוס עם הכוס, התם שאני דשיורין הכוס הם, ומפני שהם שיורין בטלים, אבל הכא לא בטל".

ב) מיירי באבן הצריך לו.

1) רשב"א (ביצה דף ב. סוף ד"ה ובה"א, בחד מהלך), הו"ד בארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' ת"ל, לשונו מובא לקמן) – "ואבן שעל פי החבית נמי לפי שהיא צריכה לבנין ואדם חס עליה שלא תאבד וכן שלא תתקלקל ותשבר אם תעמוד במקום כאבני גזית ודומיהם, וה"ה והוא הטעם לאבן שבכלכלה".

א. ריטב"א (דף מט. ד"ה כיצד) – "ואחרים תירצו דהתם מיירי באבן הצריך לו שהניחו שם גם להצניעו ולא לכסות החבית בלבד".

2) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ג ד"ה ופשוט) – "דהא נאסר חבית בטלטול בשביל האבן שהניח עליו, ול"ד למש"כ הח"א בכלל ס"ז סעי' י' דאם יש בבגד ובתיבה רק איזה פרוטות בטלים לגבי הבגד דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות והובא במ"ב סימן ש"י ס"ק ל"א דהתם הטעם דהוי בהכרח רק כשכח שלא אסיק אדעתיה דבשביל זה יאסר הבגד והשלחן אבל באבן לא שייך זה דהא הנחת האבן היה מפני שהיה צריך לו".

ג) שאני שיורין דגריעי יותר מדאי ובטילי טפי.

1) תוס' (ריש דף קמב.) – "וא"ת אפילו אין הכלכלה מלאה פירות תיבטל האבן אגבה כי היכי דבטלי בפ"ב דביצה (דף כא:): שיורין הכוס אגב הכוס אי לאו דאיסורי הנאה נינהו וי"ל שאני שיורין דגריעי יותר מדאי ובטילי טפי וכן צ"ל מתוך שמעתא גופה דביצה כמו שפירשתי לעיל בסוף כירה (דף מז. בד"ה הוה)".

2) תוס' הרא"ש (ריש דף קמב.) – "וא"ת ואפילו אין הכלכלה מלאה פירות תיבטל האבן לגבה כי היכי דשיורין כוס בטילי לגבי כוס אי לאו דאיסורי הנאה נינהו בפ"ב די"ט, וי"ל דשאני שיורין דגריעי יותר מדאי ובטילי טפי, וכן צריך לומר מתוך ההיא שמעתתא דיו"ט כדפרישית התם".

ב. כמות גדולה של קליפות ופסולת: מה החילוק בין כאן לסי' ש"ח סעי' כ"ז.

1. מחמיר.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רצ"ד, הע' ת"ל) – "דברי מוקצה אשר אין להם כל חשיבות ביחס לבסיס עליו הם מונחים, כגון מעט קליפות המונחות על גבי שולחן, אינם עושים את השולחן לבסיס לדבר האסור, והטעם משום שהם בטלים אליו ואין עושים את השולחן טפל להם. וכן סכום כסף קטן מאד המונח בבגד או בשולחן אינו עושה אותם לבסיס. אך אם יש על השולחן כמות גדולה של קליפות ופסולת הרי הוא נעשה בסיס להן אף שאין להם שווי ממוני, דמ"מ השולחן משמש שימוש שיש בו חשיבות. (משנ"ב סי' ש"י ס"ק ל"א בשם חיי אדם כלל ס"ז ס"י, ועיי"ש שמקורו בגמ' ביצה דף כא: דשירי כוסות שהם מוקצה אינם עושים את הכוס לבסיס להם, ומבארים תוס' דהטעם משום דלא חשיבי כלל ובטלים אגב הכוס. ואין לשאול מתוס' ביצה דף ב. ד"ה וב"ה שהקשו שהטבלא תיעשה בסיס לעצמות ולקליפין שהונחו עליו ולמה לא נימא דבטלים אגב השולחן, די"ל דהתם מיירי שיש כמות גדולה של פסולת ולכן אנו דנים את השולחן כמשמש לפסולת הזו וטפל לה, ואף שאין לפסולת שום ערך ממוני מ"מ השולחן משמש להחזקת הפסולת שעל גביו וזהו שימוש חשוב [ואף שבחידושי הרשב"א שבת דף קמג. וביצה דף ב. כתב ששולחן אינו נעשה בסיס לעצמות וקליפין משום שאין להם חשיבות, מ"מ הפוסקים העתיקו את דברי התוס', עיין מג"א סי' ש"ח ס"ק נ'], גם אין להקשות מאבן שע"פ החבית דמבואר בסוגיא שבת דף קמב. שעושה את החבית לבסיס, וכן אבן שבכלכלה, דגם התם לא מיירי באבן קטנה אלא באבן שיש לה חשיבות וכגון שעומדת לבנין, כמבואר ברשב"א ביצה דף ב).".

2. מיקל.

(א) ששכ"ה (פרק כ' הע' קצ"ו [דפו"ח, הע' רכ"ד]) – "סי' שי במ"ב ס"ק לא, ועיין ח"א כלל סז סי' י ובנ"א ס"ק ג, סי' שכג סע' ח ובמ"ב ס"ק לו (וט"ס שם, וצ"ל דהפירורים בטלים לגבי הכוס), סי' רעז במ"ב ס"ק ז (וע"ע שם בדעת תורה בסוף הסימן). ולפ"ז, עצמות וקליפות, המונחות על הצלחת בשעת ביה"ש, אף שאינן ראויות לאכילת בהמה, לא נעשית הצלחת בסיס לדבר האסור, ומותר לנער את העצמות ולהשתמש בצלחת, או מותר לפנות את הצלחת על העצמות ממקומה, אם הוא זקוק למקום. – ועיין סי' שח סע' כז בביה"ל ד"ה מנער – רשב"א ריש ביצה סוד"ה א"נ י"ל, וע"ש בתוד"ה ובית הלל".

ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ל"ח [דפו"ח, הע' מ"ג אות ז']) – "והא דאוכלין אגוזים וזורקין את הקליפות על הצלחת, אף שאינן ראויות למאכל בהמה, ול"א דהוה מבטל כלי מהיכנו, והרי אין עושין גרף של רעי לכתחילה בשבת, וא"כ יהא מוכרח להתרצות לכתחילה שיהא מונח שם בקביעות, ולכאורה הוה מבטל כלי מהיכנו, כסי' שלח סע' ח בביה"ל ... ועיין עוד להלן הע' נא, ולהאמור שם לק"מ מהא דאגוזים, כיון דלקליפות אין כל חשיבות כשלעצמן".

ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"ד [דפו"ח, הע' נ"א]) – "דיל"ע בדין זה של שעוה, דע"ש במ"ב ס"ק יד, דאף שהאפר הוא מוקצה, מ"מ הכלי אינו נאסר, והיינו משום דאין לאפר כל חשיבות, ולפ"ז י"ל דכהיום אין לשעוה כל חשיבות, והוה דומיא דאפר. ומצינו סברה זו דהכל תלוי לפי הזמן והמקום, עיין סי' שח במ"ב ס"ק קיח, ועיין גם סי' שי במ"ב ס"ק לג, ובפרט דמבואר סי' שי במ"ב ס"ק לא, דאין אדם מבטל בגדו בשביל אי אלה פרוטות, וא"כ כ"ש בני"ד, דאין לשעוה כל חשיבות, ועיין גם סי' שח במ"א ס"ק נא ובחת"ס שם. וכע"ז מצאתי גם בראש יוסף שבת, מג ב ד"ה ובענין (או דאין הכלי בטל לגביהו) ושם מזכיר ד"ה נותנין ותורת שבת סי' רסה ס"ק ז ועיין גם שבת קמב ב תוד"ה ונשדינהו וסי' שכה בשעה"צ ס"ק א. ולק"מ מהא דסי' רסה במ"ב ס"ק ה' דאסור להעמיד כלי תחת הפחם, אף דגם לפחם אין כל חשיבות, דע"ש במ"א ס"ק ו ופמ"ג א"א ס"ק ב, דשאני פחם דאינו כבה מיד, והרי הוא מבטל את הכלי לפי שעה, ואה"נ דלאחר שכבה, אין לפחם כל חשיבות, ולכן לא שרינן אלא במקום הפסד, דבכה"ג כיון דהוה לשעה, מותר, וכדלעיל הערה מג. אלא דעדיין צ"ע מסוסי' שלח בביה"ל ד"ה אסור, בדין של מי-נט"י של בוקר, הלא למים אין כל חשיבות והרי הם אסורים בהנאה, ואולי י"ל, כיון דאסור לשפוך סתם את מי-הנטילה על הרצפה ומשום רוח רעה, הוה כמקפיד על המים שדוקא יפלו לתוך הכלי, ובכה"ג דן הביה"ל אי יש לאסור משום ביטול כלי מהיכנו, משא"כ בשעוה וכדו', ודאי דלא איכפת ליה איפה היא נופלת".

(ב) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' ת"א) – "וע' ברשב"א ביצה שתי' וז"ל עצמות וקליפים דלא חשיבי ואינו מצניעם כלל, לעולם אין להם תורת בסיס. ואע"פ שהניחם על השלחן כדי שלא יטנף הבית, מ"מ לא לצורך עצמם הניחם שם ולא להצניעם מחמת חשיבותן עכ"ל. וע' בשש"כ פ"כ הערה קצו שכתב שכן הלכה. וכן שמעתי מרי"ב של'. ולכן אם יש עצמות וקליפות ע"ג צלחת, מותר ליקח הצלחת לזרוק הקליפות, שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר (צורך מקומו). ואין הצלחת בסיס. אבל אם היה צלחת חד-פעמי שעתיד לזרוק אותו ביחד עם הקליפות שעל גביו, בזה שפיר אמרינן שבסיס הוא. שהא שפיר מבטל תשמישו של הכלי לאותן קליפות, ונעשה בסיס".

3. מראי מקומות.

(א) נשמת שבת (סי' ש"ט אות תקנ"א ד"ה ובס', עי' אות תקפ"ב) – "ובס' ארחות שבת (ב-קנ"ג) כ' לחלק בין אשפה מועטת (כההוא שבכוס) לאשפה מרובה שעל השולחן, שבכה"ג נהי שאין להאשפה שויות ממוני מ"מ השולחן (והטבלא שעל השולחן) משמש שימוש חשוב להחזקת הפסולת שעל גביו עכ"ד, ולענ"ד שהוא דוחק".

ג. לפי חשיבות השימוש בשלחן בשבת.

1. חוט שני (ח"ג עמ' קנ"ט ד"ה וכע"ז) – "אין לאמוד את החשיבות המוקצה כלפי ערכו הממוני של השלחן, אלא לפי חשיבות השימוש בשלחן בשבת, ואם המוקצה חשוב כלפי שימוש זה הוי השלחן בסיס למוקצה. ולכן אם הניח ע"ט על השולחן או על הסטנדר מבעוד יום הוי השלחן בסיס לאיסור כיון שלעט יש לו חשיבות כלפי השימוש בשלחן בשבת, ומאידך אם הניח על השלחן פירורי פת שאין בהם כזית מסתברא דאין להם חשיבות כלפי השימוש בשבת בשלחן".

ד. דף ניר ריק בתוך ספר.

1. הוי בסיס.

(א) חוט שני (ח"ג עמ' קנ"ט ד"ה ולכאורה) – "נראה דדוקא אם אין האדם טורח ליתן פרוטות אלו במגירה, אלא נשתיירו שם, אבל אם מניח פרוטות אלו במגירה הרי גילה בדעתו שרוצה לשמרם במגירה זו".

2. אינו בסיס.

(א) הגר"ח ש"א (אסיפת יצחק כ"ב סיון תשס"ו) – "שאלה: אם מניח דף ניר ריק בתוך ספר לפני שבת, האם הספר נעשה בסיס. תשובה: לא".

(ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס לדבר האסור הע' כ') – "ונראה דהיינו כשיש כמות של דפים שיש להם חשיבות אצלו, דאל"ה ... דבר שאינו חשוב לא נעשה בסיס".

3. מראי מקומות.

(א) אג"מ (או"ח ח"ד סי' ע"ב ד"ה ולכן) – "ולכן צריך להזהר שלא ליתן ניירות [חלוקות (לתורה והוראה)] המיוחדות לכתיבה בין דפי הספרים קודם השבת אף באופן דליכא איסור על הנחתן שם משום דהכינן לכתוב עליהן באורים בספר דשפיר מקרי אותן הניירות מוקצה מחמת חסרון כס ... וכיון שנותנים ניירות בספר שיהא מוכנין לכתוב עליהם הוו הנחתן שם בספר באופן שיתישבו שם בטוב כמ"כ המג"א שם ונעשה הספר בסיס לדבר אסור".

הוספות בלתי תורה והוראה (ח"ב עמ' י"ז ד"ה אמנם) – "אמנם אם אירע ניירות בספר בשבת מותר לטלטלו דלא היה דעתו שישארו שם בשבת דמוקצה הן אעפ"י ששכחן שם אח"כ שפיר מקרי שוכח ובפרט בדאיכא שם ניירות אחרות כתובות בדברי תורה דאז הוי הספר ג"כ בסיס לדבר היתר, אבל צריך לנער הספר שיפלו הניירות כמו בשכח אבן על פי החבית או מעות על ככר כמשנה (שבת דף קמ"ב ע"ב) ס"פ נוטל והובא בשו"ע או"ח שם".

ה. פרוטה של צדקה: על השלחן.

1. חשוקי חמד (סנהדרין דף פה, סוף עמ' תע"א) – "יש להסתפק האם כשאחד הכנים פרוטה של צדקה האם השולחן נהפך לבסיס, שכתב המשנ"ב (סימן שי ס"ק לא) שאם יש בבגד או על השולחן רק איזה פרוטות הם בטלים לגבי הבגד והשולחן, שאין אדם מבטל בגדו ושולחנו בשביל פרוטות. אך בצדקה, אולי אף שהכנים רק פרוטה, מ"מ **אולי צדקה חשובה**, כיון שאסור לזורקה, וא"כ השולחן נעשה בסיס לפרוטה של צדקה. ונראה שמ"מ אף שהוא צדקה, כיון שהוא רק פרוטה, אינו אוסר כל השולחן".

ו. המוציא בקבוק קרח מהמקפא: וע"י הבל האויר מצטבר עליו אדים מכח הקור והחום, שהם נולד.

1. הגר"ש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד סוף אות כ"ט, תנינא (ב - ג) סוף סי' י"ח, מאור השבת ח"א מכתב י"ב אות ה') – "ומה שכתב לחלק בין מים שנוטפים ממזגן לזיעה שעל גבי החלון או על כלי שהוציא מהמקרר בימות הקיץ, על פי דברי החזון איש סימן מ"ז ס"ק כ"א, דאין על זה שם טלטול כיון שבטל לחלון או לכלי, נכון הוא".

2. אוצרות שבת (תשובות ובירורים סוף עמ' תס"ד) – "יש לדון על זמן שמוציא הבקבוק קרח מהמקפא שע"י הבל האויר מצטבר על הבקבוק אדים מכח הקור והחום ולכאורה זה הוה נולד בשבת ואיך נטלטל הבקבוק שהרי הוא בסיס למוקצה. והנראה לומר ע"פ הגמ' בביצה בדף כא ... וכן מצאנו בסימן ש"י ס"ז דכתב שם המ"ב אם יש בתוכם רק איזה פרוטות בטלים לגבי הבגד והשולחן דאין אדם מבטל בגדו ושולחנו בשביל איזה פרוטות. וא"כ ה"ה לעניינינו כל האדים שעל הבקבוק מקרי שיורי כוסות ובטלים הם ולא הוה בסיס".

ז. מראי מקומות – אז נדברו (ח"ג סי' כ'), מ"ב למעשה (הע' י"ט, "וצע"ג"), אוצר הברית (ח"ב פרק ט' סי' י"א הע' ס"ז).

1. נשמת שבת (סי' ש"ט אות תקנ"א ד"ה ובס', עי' אות תקפ"ב) – "**כלי גמור** לא נעשה בסיס לאשפתות, אבל פח אשפה וכל שכן שק פלעסטיק להחזקת האשפה נעשו בסיס (כשעכ"פ היו מונחין שם מער"ש) ... והנה במג"א סי' ש"ח (סק"נ) מביא מהתוס' ... ולכאורה קשה מה הקושיא הלא אין 'כלי גמור' נעשה בסיס לאשפה כנ"ל, שו"ר שבאמת תי' כן בשטמ"ק (ריש ביצה) דאין על הקליפין חשיבות בסיסות, וההסבר כנ"ל דבסיס הוא דוקא לדבר שיש לו חשיבות וזה לא שייך בקליפין, אבל מ"מ עדיין קשה על המג"א שלא תי' כן (וממילא משמע דלא ס"ל כן), ואולי דהנ"ל דוקא לגבי כלי חשובה (ככוס) לפי ערך המתבטל, אבל טבלא פשוטה (שהוא דף שעל השולחן. מ"ב) שאינה חשובה כל כך יתכן שתועשה בסיס לאשפה שעל גבה. וממילא שפח אשפה (גארביטש-קע"ן) נעשה בסיס להאשפה שבתוכה, דזה אינה כלי חשובה. וכל שכן דאשפה המונח 'בשק פלעסטיק' המיוחד לאשפה מודי דהשק נעשה בסיס איליו (אם מונחת שם מער"ש) דשניהם אינן חשובים, שו"ר נמי כן בס' ארחות שבת (ב-קנג) מאחר שהוא מיועד לתכלית זו".

2. שבות יצחק (ח"א עמ' ר"י ד"ה ושמא), הו"ד הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' ט"ז) – "ושמא י"ל שהרי מסתמא החי"א לא מיירי שהניח אותן מעט פרוטות בכיס לבדן, שהרי אינן חשובות לו כלל, אלא שהיו לו בכיס מעות, ולאחר שהוציא ממנו נשארו בו ממילא איזה פרוטות, ובכה"ג י"ל דכיון דהפרוטות מונחות שם ממילא מהני הסברה דאין אדם מבטל בגדו ושולחנו בשביל איזה פרוטות ואינן עושות בסיס, וזהו שדימה החי"א דין זה לשיירי כוסות דכשם שהשיירי כוסות גריעי ונשארו בכוס ממילא אינם עושים בסיס, הכ"נ איזה פרוטות שאינם חשובות ונשארו בכיס ממילא, אינן עושות בסיס, משא"כ בקליפין ועצמות דאע"ג דאינם חשובים אין די בזה שלא יעשו בסיס לפי שהונחו על הטבלא להדיא לא ממילא. וע"ע בפרק י"ז אות ו' שכתבנו דבבסיס שנעשה ממילא יש מקום להקל. עוד אפשר דבאופן שבו מיירי החי"א דהיינו שהפרוטות מונחות בכיס הקשור או במגירה היוצאת לגמרי, אפילו נימא דאיזה פרוטות לא דמו לשיירי כוסות אלא לקליפין ועצמות ואף עדיפי מהם וכן"ל, אפשר דאינן עושות בסיס משום **דאינן מונחות על עיקר הבגד** או על עיקר השלחן, ואע"ג דאם הניח שם מעות נעשה הבגד או השלחן בסיס, מ"מ בפרוטות כיון

שאינן מונחות על עיקר הבגד או השלחן מהני הסברה דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות ואינן עושות בסיס, לפי"ז אם הניח איזה פרוטות על השלחן עצמו י"ל דהוי השלחן בסיס, וצ"ע בזה".

(א) השני מהלכים הנ"ל, לא נראה מהח"א (ונשמת אדם).

3. ברכת השבת (על מ"ב ס"ק ל"א), הו"ד הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ז' הע' י"ז) – "במ"ב ס"ק ל"א כתב בשם הח"א ... ובנ"א ס"ק ג' כתב דמקור דבריו הוא מדין שיורי כוסות דשרי לטלטלם עם הכוס, ובתוס' (שבת קמב.) כתב דאבן שבכלכלה חשיב טפי משירי כוסות, ולפ"ז אין לנו דבר מוגדר מהו דבר חשוב, ואולי פרוטות ג"כ חשיבי כמו אבן. והנה ברשב"א (ריש ביצה) כתב לגבי עצמות וקליפין אמאי לא הוי בסיס, וכתב 'שאינן אומרים בסיס אלא בדבר שיש לו חשיבות בסיסות קצת כמעט שעל הכר שאדם רוצה להצניעם כדי שלא יאבדו וכ"ה באבן שע"פ החבית ואבן שבכלכלה שמניחם שם לשמורם, משא"כ בעצמות שאינן מצניעם כלל, ואע"פ שהניחם על השלחן לא להצניעם נתכוין, למדנו מדבריו גדר דבר חשוב מהו שתלוי אם רצונו להצניעו ולשמרו בהנחה זו או שמונה שם סתם, ומובן דשיורי כוסות שרי ואבן אסור כי מיירי שנתכוין לשמרה, ולפ"ז אולי י"ל דגם פרוטות אסור דהא הצניען שם".

4. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' מ"ב) – "ויש שהורו לא לסמוך על שיטה זו ... וצ"ע לענין מעשה מה גדר דין זה".

כ) בסיס לאיסור ולהיתר - סעיף ח'.

א. שבת (דף מז.) – "אמר רבי זירא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן אמר רבי חנינא אמר רבי רומנוס: לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה. אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: מי אמר רבי יוחנן הכי. והתנן: נוטל אדם בנו והאבן בידו, או כלכלה והאבן בתוכה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בכלכלה מלאה פירות עסקינן. טעמא דאית בה פירי, הא לית בה פירי לא. אשתומם כשעה חדא ואמר: הכא נמי דאית בה קרטין. אמר אביי: קרטין בי רבי מי חשיבי. וכי תימא חזו לעניי, והתניא: בגדי עניי לעניי, בגדי עשירים לעשירים, אבל דעניי לעשירים לא. אלא אמר אביי: מידי דהוה אגרף של ריעי. אמר רבא: שתי תשובות בדבר: חדא: גרף של ריעי מאיס, והאי לא מאיס. ועוד: גרף של ריעי מיגלי, והאי מיכסי. אלא אמר רבא: כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא אגב קיטמא ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים. מיתיבי: ושון שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל. אמר אביי: בגלילא שנו".

1. לענין גרף של רעי: אם הגדר של היתר לטלטל הוי "אי נעימות" או "מאוס" - עי' סי' ש"ח סעי' ל"ד, לשיטות ומראי מקומות.

2. רמב"ן (דף מז., הו"ד בר"ן ריש דף כא:), הו"ד בב"י (ס"ק ח'): איסור בטל להבסיס - עי' לעיל.

3. ראש יוסף (דף מז.) – "אמר רבי זירא כו' מחתה באפרה יש בכאן מקום עיון וכמה פירושים ... הפירוש הששי ...".

ב. האם תלוי החשיבות בדידיה או בדעלמא.

1. תלוי החשיבות בדידיה.

(א) מג"א (ס"ק ט') – "ואע"ג שלכל העולם הוא חשיב אם אין חשוב לדידיה לא מקרי חשוב כ"ה בגמרא וה"ה איפכא".

(ב) תוס' שבת (ס"ק י"ח).

(ג) גר"ז (סעי' ט"ז) – "ואם ההיתר אינו חשוב אצלו מחמת רוב עשרו אע"פ שהוא חשוב לכל העולם אינו נקרא חשוב שהכל הולך אחר הבעלים".

(ד) מ"ב (ס"ק ל"ג) – "כתבו הפוסקים דאם לכל העולם ההיתר חשוב יותר ולדידיה אינו חשוב אזלינן בתר דידיה וה"ה איפכא".

(ה) ערה"ש (סעי' ט"ו).

(ו) קצות השלחן (סי' קי"ב סעי' י"ב) – "שהכל הולך אחר הבעלים".

(ז) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ו').

(ח) פוסקים.

2. מראי מקומות – תורת שבת (סוף ס"ק י"ח).

(א) אג"מ (או"ח ח"ו סי' כ"ג) – "ואם נימא דמ"מ ניזיל בתר מאי דחשיבי לשאר אינשי ולא לדידיה אף באופן שלא בטלה דעתו כהא דעניי ועשירים הרי נצטרך לומר דרבנן עשו דין אחד כדי שלא יהיו חלוקים האינשי ויבאו לטעות, וכיון שהוא מלתא דרבנן אזלו בתר מה דיותר טוב לקיום הדין שהוא למיזל בתר רובא דאינשי אף שאין לזה טעם לעצם הדין ורבנן יכולין לתקן גם באופן זה, א"כ מה הראיה היא מבגדי עניי לענין טומאה ... וצ"ע לדינא".

ג. צריך שיהיה ההיתר חשוב יותר מהאיסור או גם מהבסיס.

1. ההיתר יותר חשוב מהשלהבת וגם השמן.

(א) ריב"ש (סי' צ"ג), הו"ד ב"י (סי' רע"ט ס"ק ג'), הו"ד ט"ז (סי' רע"ט ס"ק ד'), הו"ד במ"ב (סי' רע"ט ס"ק י'), ועוד – "ומ"מ הי' צריך שיהיה הלחם יותר חשוב מן השמן ולא יספיק מעט לחם, כי בכל דבר הנעשה בסיס לדבר המותר ולדבר האסור אין מותר לטלטלו אא"כ הדבר המותר חשוב יותר מן הדבר האסור. כדאמרינן התם גבי מחתה באפרה שאם אין האפר מוכן אסור לטלטלו ואף על פי שיש שם קורטי לבונה המותרין ואף אם הם חשובין לשאר האנשים אסור כל שאינן חשובין לבעל הבית. וכן מתבאר כל אותה סוגיא שבסוף פרק כירה ובמקומות אחרים. ולזה מעט לחם אינו מספיק לזה, ועוד שאפי' הי' נותן בה דבר חשוב עדיין אין התר זה ברור לפי שהשמן שבנר חשוב לו לעולם יותר מן הדבר המותר שנותן בו לפי שהוא צריך לו עתה למצותו בעוד שהוא דולק וא"כ אף לאחר שכבה אסור מגו דאיתקצאי. אלא שיש לומר שהרי זה כאלו התנה שיוכל לטלטלו לאחר שכבה ולדעת הרמב"ן ז"ל תנאי מועיל. ואף על פי שאין היתרו נראה לי ברור כדאי הוא לסמוך עליו ומה בשעת הדחק אם הוא צורך ברור".

(ב) מעשה רב (אות קי"ג. לפי השעה"צ [סי' רע"ז ס"ק כ', לשונו מובא לקמן], אמנם עי' חוט שני [ח"ג פרק ע"ה ד"ה ובפמוטים, לשונו מובא לקמן]) – "אין להעמיד הנרות על השלחן ולא מהני מה שיתן הלחם מקודם".

2. רק מהאיסור, שהשולחן בסיס להשלחת ולא להפמוט [בזמן חז"ל].
- (א) מג"א (סי' רע"ט ס"ק ה') – "(ב"י ריב"ש) וצ"ע דהא השמן עצמו אינו אסור אלא משום דהוי בסיס להשלחת וצ"ל דה"ק דהשלחת הוא חשוב וז"ל רש"י דף מ"ז דבכי האי מוקצה מודה ר"ש דהכלי טפל להשלחת עכ"ל וע"ש בתוספות כלומר דידוע דהמנורה טפל להשלחת ועשויה לכך ולא עשוי ללחם ולכך לא מהני לחם".
- (ב) א"ר (סי' רע"ט ס"ק ט') – "שהשמן חשוב וכו'. וצ"ע דהא השמן עצמו אינו אסור אלא משום דהוי בסיס לשלחת, וצ"ל דהכי קאמר דהשלחת הוא חשוב [מג"א סק"ה]".
- (ג) גר"ז (סי' רע"ז סעי' ו', סי' רע"ט סעי' ד') – "וכן אם היו מונחים עליו בין השמשות שאר דברים שאינם מוקצים והוא שיהיו (הלחם או) שאר הדברים חשובים יותר מן דליקת הנר דהיינו מן השלחת שהנר נעשה בסיס אליה כמ"ש בס"י רע"ט".
- (ד) מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח) – "ואם היה מונח על השלחן בין השמשות גם ככרות ושאר דברים שצריך לשבת פשיטא דהם חשובים יותר מן הנר דהיינו מן שלחת הנר הדולקת ונעשה בסיס לגביהו".
- שעה"צ (סי' רע"ז ס"ק כ') – "ועיין בספר מעשה רב דמחמיר בזה, ונראה דטעמו משום דחשש לסברת הריב"ש דלקמן. ומנהג העולם להקל כהמגן אברהם ושאר אחרונים".
- (ה) תוספות חיים (ח"א כלל ס"ז אות ג').
- (ו) ששכ"ה (פרק כ' הע' רט"ו [דפו"ח, הע' רמ"ג]).
- (ז) טלטולי שבת (פרק י"ד הע' כ"ב).
3. קשה: שהשמן מוקצה מחמת איסור משום מיגו דאיתקצי לביה"ש, שאסור ליטול ממנו משום מכבה וגם מוקצה מחמת מצוה.
- (א) מקור חיים (סי' רע"ט על המג"א ס"ק ה') – "וצ"ע דהא השמן אין אסור אלא משום דהוי בסיס לשלחת וכו' תימה לתמיהתו דרש"י בשבת לא כתב זה רק לר"ש דלית ליה מוקצה אבל לדידן השמן מוקצה מחמת איסור משום מגו דאיתקצי לביה"ש שהיה אסור ליטול מן השמן משום מכבה וגם מוקצה מחמת מצוה".
- (ב) חת"ס (סי' רע"ט על המג"א ס"ק ה') – "צ"ע דהשמן הוה איסור מחמת עצמו משום המסתפק חייב משום מכבה. ושוב מצאתי כן בהג"ה מג"א שבסוף ס' מקור חיים".
- (ג) הו"ד בשבות יצחק (ח"א סוף עמ' קפ"ה).

ד. אם יש קפידא להניח החלות קודם הדלקת הנרות.

1. אין קפידא, רק שיהיה קודם ביה"ש.
- (א) ח"א (כלל ס"ז דין ד') – "שיהיה מונח על השלחן בין השמשות לחם ... ונ"ל דזהו הטעם שמקפידות הנשים להניח הלחם על השלחן קודם הדלקת הנרות".
- (ב) קיצור שו"ע (סי' פ"ט סעי' ב') – "ולכן טוב להניח על השולחן את החלות קודם ביה"ש".
- (ג) מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ו') – "אין קפידא אם להניח החלות קודם הדלקת הנרות או אח"כ רק עיקר הקפידא שיניחו החלות קודם תחילת ביה"ש".
- (ד) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א ריש עמ' קפ"א, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ב) – "דאף אם הונחו החלות לאחר הדלקת הנרות לא נעשה השלחן בסיס".
2. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א עמ' קע"ט).
- (א) מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח) – "המנהג שהנשים נזהרות ליתן ככר הצריך לשבת על השלחן קודם הדלקת הנרות ומנהג נכון הוא".
- (ב) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"א עמ' קי"ט) – "אמר לי מו"ר שהעולם נוהגים לטלטל השלחן עם הפמוטים שהניחו עליו חלות מבעוד יום וכן נוהג הוא וכן נהגו בבית מרן החזו"א ולא כמעשה רב (שו"ע סי' רע"ז שעה"צ ס"ק כ') והוסיף שיש אחרונים הסוברים שצריכים לשים קודם את החלות ולשיטתם מרימים את הפמוטים כששמים החלות, ועוד אמר לי מו"ר שמעיקר הדין אף שהנרות דולקים אפשר לטלטל רק נזהרים בזה כי הנרות מתנענעים (ע"ש מ"ב ס"ק י"ח). וכן ראיתי אצל מו"ר שגם על השלחן הקטן שעליו מדליקים נרות שבת מניח חלה מבעוד יום".

כז. פמוטים שלנו (לאייכטער של כסף, silver candlesticks) - וחנוכיה.

א. כלי שמלאכתו להיתר.

1. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רי"ד [דפו"ח, הע' רמ"ב], ביצחק יקרא סי' רע"ט ס"ק ט"ז, שולחן שלמה סי' רע"ז ס"ק י"ג.) – "שמעתי מאדמו"ר זללה"ה, דסתם פמוטים דידן המפארים הם תכשיט לבית ואינם מוקצה".
2. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב בסיס הע' קכ"ט).
- (א) לכאורה תלוי במחלוקת גבי "נשיאת נשק" במקום שאין חשש סכנה אלא שנושא רק כדי להטיל אימה, אם הוא כלי שמלאכתו להיתר או לא. שנחלקו אם אפשר להחשיבו ככלי שמלאכתו להיתר מאחר שבאמת עיקרו רק כדי להטיל אימה או דכיון ששם הדבר וייצורו הוא לאיסור חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, וה"נ יש לדון כע"ז ודו"ק.

ב. חסרון כיס.

1. דברי יציב (או"ח סי' קנ"א סוף אות א') – "שמהאי טעמא אסור לטלטל פמוטי כסף שלנו אפי' לא הודלק בהם בשבת זו, הגם שיש מתירין במנורה אף שהדליק בה בשבת זו, ע"י סי' רע"ט ס"ב, מ"מ במנורות כסף שיקרים ומקפידים ביותר שלא להשתמש בהם הו"ל מוקצה מחמת חס"כ".
2. אור לציון (ח"ב פרק י"ח סוף הע' כ"א) – "ואם הפמוטים יקרים שאדם חס עליהם, הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ולא מהני בהם תנאי בכל אופן".

3. ברית עולם (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' כ"א).
4. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' כ"ה, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ט, ח"ג פרק ל"ד אות ט').
5. ששכ"ה (פרק כ' סעי' י"ט [דפו"ח, סעי' י"ט], הע' רי"ד [דפו"ח, הע' רמ"ב]) – "פמוטות יקרים".
6. חוט שני (סוף פרק מ"ב [עמ' ס"ח] ד"ה מבואר, פרק ע"ה ד"ה ובפמוטים [לשונו מובא לקמן]) – "בחזו"א ... מבואר דבפמוטים שלנו אין הדרך להשתמש בהם אלא להדלקת נרות, ובשבת שלא הדליק בהם נרות הרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס".
7. שלמי יהודה (פרק א' סעי' ז').
8. ילקוט יוסף (שבת ח"א עמ' שמ"ב סעי' ד').
9. קצות השבת (פרק ב' סעי' י', ערך פמוטי זהב וכסף).
10. הל' שבת בשבת (ח"ב פרק כ"ב סעי' י').
11. ארחות שבת (פרק י"ט הע' ל"ב) – "ולפי הנוקטים דפמוטות כסף הוו מוקצה מחמת ח"כ כיון שמקפידים שלא להשתמש בהם לצורך אחר מלבד ההדלקה, אין היתר לטלטלם בשבת אפילו לצורך גופם".

ג. כלי שמלאכתו לאיסור (קטגוריה ב') שאין בו שימושי היתר כלל.

1. ערה"ש (סעי' כ"ג, סי' רע"ט סעי' א') – "בנר שלנו שקורין לאייכטע"ר או פמוטות שלנו שקורין לאמפי"ן המה בעצמם מוקצים מטעם שאינם ראויים לשום תשמיש רק להדליק בו והוה מלאכתו לאיסור שאינו ראוי למלאכת היתר כלל והיא מוקצה גמורה אף כשלא הדליקו בה כלל ועל כי יש טועים בזה לכן כתבנו זה דנרות ופמוטות שלנו לעולם אסורים בטלטול בשבת".
 2. ברית עולם (כלי שמלאכתו לאיסור סעי' כ"א).
 3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' כ"ה).
 4. שלמי יהודה (ריש עמ' י"ח, פרק א' סעי' ז').
- א) צ"ב במציאות בזמנינו, שבזמן השמחה [כמו ברית מילה וכדו'], נותנים הפמוטות על השולחן, לנוי גם בלי הדלקה. ולכאורה יש לחלק בין אם הם של כסף, או של מתכת אחר.

ד. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות כ"ח, טלטולי שבת אות י', פרק ב' הע' מ"ב) – "שאלה: אם מותר לטלטל פמוטים (לייכטער) שלנו, אם לא הדליקו בו באותו שבת כלל. (ובערוך השולחן סימן ש"ח סעיף כ"ג מצאתי שאסרו בטלטול אפי' לצורך גופו ומקומו, ולא הזכרתי דברי הערוך השולחן בפני מרן (שליט"א) [זצ"ל]). תשובה: הו"ל ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו".
2. עי' טלטולי שבת (עמ' מ"ח).

ה. מראי מקומות.

1. שבט הלוי (ח"ג סי' צ"א על סי' נ"ו) – "במש"כ דמצד איסור מוקצה אין חשש בטלטול מנורות כסף שלא הדליקו עליו מעולם. שוב הראוני מש"כ החזון איש ה' שבת ט"ז ס"ק י"ג לחשוש בפמוטים משום מוקצה מחמת חסרון כיס והניחן בצ"ע, כי סתימת הפוסקים באמת לא משמע כן, ובתשובה להגה"צ ר' בנימין יהושע זילבר נ"י הארכתני בזה".

ו. האם ההיתר צריך להיות יותר חשוב גם מהפמוטים: כדי לטלטל השולחן.

1. מחמיר.

- א) תורת שבת (סי' רע"ז ס"ק ח') – "אם מנורה של כסף עומדת על השולחן שאינה בטילה לגבי ככרות או שאר דברים".
 ב) ששכ"ה (פרק כ' הע' רי"ד [דפו"ח, הע' רמ"ב]) – "מוקצה מחמת ח"כ ... וא"כ בעינן שישים על השולחן דבר שהוא חשוב כנגד השלהבת והפמוטות גם יחד".

ג) חוט שני (ח"ג פרק ע"ה ד"ה ובפמוטים, עמ' קע"ה) – "ובפמוטים דידן, נוספת טענת החזו"א דפמוטים דידן אם מקפידין עליהם שלא להשתמש בהם לשאר שימושים הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, וא"כ דבר ההיתר צריך להיות חשוב אף נגד הפמוטים מצד עצמם ולא משום היותם בסיס לאיסור. ואפשר דהגר"א ס"ל דבעינן חשיבות גם נגד הפמוטים. או דס"ל שאין דבר חשוב יותר מחשיבות השלהבת המאירה לצורכו כעת".

ד) עי' מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ט) – "מיהו בנידונינו אם מדליק במנורה של כסף (היקרות) נראה דבעינן שהדבר ההיתר יהא שוה יותר גם מגוף המנורה, והוא מטעם דהכא שמדליק במנורה יקרה העשויה משל כסף ובמשך כל השנה מקפידין עליה מאוד שלא להוציא מארגז המיועד לכלי כסף (הנקרא טשיינע-קלאזע"ט בלע"ז) המנורה היא מוקצה מצד עצמה משום מוקצה דחסרון כיס, מאחר שמקפידין שלא לעשות עמה שום שימוש זר (מלבד ההדלקה) וגם קובע לה מקום שלא להזיזה משם (ועל כן אפילו אם לא הדליק בו בשבת, שהשתמש לצורך מצות נר הנוכה במנורה אתר אעפ"כ היא מוקצה מתמת חסרון כיס), נמצא דהמנורה עצמה הוא שורש המוקצה, על כן לכאורה בעינן שדבר ההיתר יהא שוה לו יותר מגוף המנורה (עם השלהבת)".

1) ממילא, תלוי במחלוקת בהגדר של חשיבות. הצורך שבת, אלא מה מוותר האדם - עי' לקמן.

2. מיקל.

- א) הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' רי"ד [דפו"ח, הע' רמ"ב], לשיטתיה). שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב בסיס הע' קכ"ט) – "דבמקומות שהפמוטות הם כתכשיט לבית, י"ל דאם לא הדליקו בהם בשבת, אין עליהם איסור מוקצה, וממילא אין צריך לבטל אלא את השלהבת, שהיא עיקר המוקצה, ולא את הפמוטות שהם רק בסיס, שהרי הם תמיד גם תכשיט".

(ב) שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ט קונ"א סעי' ב') – "ויש מי שאומר שצריך להניח דברים יקרים כמו שעון זהב ואצעדה, משום דבזמנינו שהנרות הם כסף ודבר חשוב יותר מהחלות, וזה אינו, דעיקר המוקצה הוא השלהבת, והנרות כסף הם רק בסיסים להשלהבת, ואין צריך שהדבר המותר יהי' חשוב יותר מנרות כסף אלא שיהא חשיב יותר משלהבת, עי' בש"ע הרב (סי' רע"ז ס"ו), ובמ"ב (ס"ק יח)".

(ג) שבת הלוי (ח"ח סי' נ"ב, מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח הע' י"ד, ח"ט עמ' נ"ג הע' י"ד) – "היות ששמעתי דאית מאן דמחמיר בשולחן של שבת שמונחים עליו הפמוטות של כסף היקרים דאין לטלטל השולחן בשבת הגם שהיו מונחים עליו לחמי ככרי שבת או שאר מאכלים מטעם דבעינן בבסיס לדבר האסור ומותר שההיתר צריך להיות חשוב יותר מכבואר בטור וש"ו"ע או"ח סוס"י ש"י. ובמג"א סי' רע"ז ס"ק ח' וז"ל ונ"ל דאם הי' מונח על השולחן ביה"ש גם ככרות ושאר דברים פשיטא דהם חשובים יותר מהנר וש"י כמ"ש סי' ש"י ס"ח, ע"כ. הנה מש"כ מג"א פשיטא דהם חשובים יותר מהנר **אין זה מצד מחירו וש"ו** עד שנימא דאם נדון על פמוטות של כסף או זהב שהם מוקצה מחמת עצמן, דיתבטל עי"ז חשיבת הככרות או שאר מאכלים וכיו"ב, אבל פשיטא **דחשיבות נמדד בצורך**, מה שהוא חשוב ונצרך אצלו עכשיו, וכן מצאתי בפמ"ג שם שהוסיף על מג"א, וז"ל כשההיתר חשוב יותר לדידי' עכשיו. ובר מן דין שולחן בלא"ה מותר דהא כ' השו"ע סוס"י ש"י תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל ומעות אם המעות אינם עיקר מותר לטלטלה וכו', והוא מהגמ"י בב"י שם וז"ל תיבה שיש בה אוכלים ומעות אם המעות אינם עיקר מותר לטלטל התיבה ע"כ. והפי' פשוט דאינם עיקר בשמוש הבסיס דהיינו התיבה כי התיבה עומדת לשמש האוכלים כמו המעות ויותר מזה, וש"אני האי דסי' רע"ז ובמג"א שם דמניח הככר על הנר, והאי דמחתה עכ"פ נעשית תשמיש בסיס בעיקרה למוקצה אלא שיש גם היתר דהיינו אפר, אבל פשיטא **דשולחן של אכילה** ושאר תשמישים הבסיס משמש הככרות ושאר דברים הצריכים יותר מלנרות ועכ"פ מיוחד ממש גם ללחם וכיו"ב ולא שייך לומר דתשמיש ככרות על השולחן יתבטל עי"ד ששם גם הנרות [ועיין לשון שו"ע הרב שם והנלענ"ד כתבתי] ועיין בב"י סוס"י ש"י מביא מתשובת הרשב"א דמותר לטלטל שק אעפ"י שיש בתוכו מעות מוסבר עפ"י הנ"ל דוק בזה".

(ד) עי' מגילת ספר (סי' מ"ד אות ה' ד"ה והנה, קונ' שמירת שבת פרק כ' אות ל"ב) – "בשש"כ ... לא הבנתי דאף אם הפמוטות הם מוקצה היינו אם לא הדליקו בהם ואינם משמשים לכלום אבל בזמן שדולק בהם הנר הרי הם משמשים את הנר וברור שאינם מוקצים בעצמם אלא רק מחמת היותם בסיס ... ועדיין צ"ע בפמוטי כסף אחר שכבה הנר ... אף שהפמוטות היו כבר מונחים על השולחן מבע"י הרי אז עדיין לא היה להם שם מוקצה רק שם בסיס ורק באמצע השבת אחר שכבה הנר הפכו הפמוטות למוקצה בעצמם, וזה דומה למניח מוקצה באמצע השבת שלדעת הרז"ה אין עושה בסיס".

(1) על סיום דבר, קשה - שניעור מותר, משא"כ טלטול.

(ה) הגר"ע אויערבך שליט"א (הלכה שלימה ח"א סי' נ"ב ד"ה ומהר"ע. עי' הגר"ע אויערבך שליט"א, לקמן) – "שמכיון שהשלחן שאוכלים עליו מיועד 'לצרכי אכילה' א"א שיעשה טפל לדברים אחרים שאינם באים לצורך הסעודה ... וממילא אין להתייחס אלא לחשיבות השלהבת אף כשמדליק בפמוטות שהן ממח"כ שהרי לא שייך שהשלחן יתבטל אלא להשלהבת שבאה לצורך הסעודה, אבל הפמוטות שאין באין רק להחזיק השלהבת לא עדיפי מהשלהבת עצמה, שלכן אין להתייחס לעצמם ערך הפמוט כיון שמצד עצמו אינו נכלל 'בצרכי הסעודה'".

(ו) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תי"ד) – "ונראה דאף לפי דעת הגרשז"א זצ"ל אם החלות או היין מונחים על השולחן בזמן בה"ש אין השולחן נעשה בסיס לדבר האסור אף להחזו"א דס"ל דהפמוטות עצמן הוי מוקצה. ואף אם היה מעדיף לוותר על החלות והיין האלו מאשר לוותר על הפמוטות היקרים [ויחפש חלות ויין ממקום אחר], דמ"מ החלות והיין נחוצות לו **ועיקרו של השולחן** מיועד לסעודת השבת לכן נחשב השולחן בסיס להן. שו"ר בשו"ת שבת הלוי ח"ח סי' נ"ב שכתב כסברא הנ"ל דכיון שעיקר תשמישו של השולחן הוא הסעודה לכן החלות נחשבות יותר מהפמוטות והנרות. **אמנם אם הנרות עומדים על שולחן צדדי** והניח על גביו גם חלק מהחלות שיש לו בבית, בזה אפשר שהשולחן נעשה בסיס לפמוטות ולא לחלות".

3. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' תי"ט) – "ולענין מקרה שהנרות נמצאים בפמוטות של כסף הדבר תלוי בדין הפמוטות, דעיין לעיל סעיף י"ד שהבאנו בזה שתי דעות, שהאחרונים כתבו שדינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ולפי דעה זו יש בשולחן שני דינים חלוקים של בסיס לדבר האסור: לענין טלטול השולחן לצורך גופו ומקומו אין הפמוטות נחשבים בכלל האיסור כיון שהם עצמם מותרים בטלטול לצורך זה, ולענין טלטול למטרה אחרת הפמוטות נחשבים מכלל האיסור, וצריך ליתן מע"ש חפץ של היתר שערכו עולה גם על ערך הפמוטות, ולפי החזו"א דין הפמוט כדין מוקצה מחמת חסרון כיס, ולשיטתו בכל גווני בעינן שחפץ ההיתר יהיה יותר חשוב גם מהפמוטות כדי שהשולחן לא יהא בסיס לאיסור".

כח] מהו הגדר של חשיבות: לפי הדברים שצריכים לשבת, או לפי שוויותו וערכו.

א. לפי חשיבותו לצורך שבת.

1. עי' ת"א (כלל ס"ז סעי' ד') – "על פי הכללים המבוארים נתברר, שכשהדליקו מנורה על שלחן, אסור לטלטל השלחן, שהרי השלחן הוא בסיס למנורה ונרותיה, אם לא שיהיה מונח על השלחן בין השמשות לחם, דאז היו בסיס לאיסור והיתר וההיתר חשוב יותר מהאיסור **שהרי צריך לסעודת שבת**".

2. עי' מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח, שעה"צ ס"ק י"ז) – "ואם היה מונח על השלחן בין השמשות גם ככרות ושאר דברים **שצריך לשבת** (אחרונים)".

3. חזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' קי"ט אות פ', עמ' שפ"ג אות ס"ו) – "דהביאור שדבר ההיתר צריך להיות יותר חשוב מדבר האסור שתלוי החשיבות בזה שצריך את ההיתר להשתמשות בשבת זו וזה קובע את עדיפות חשיבותו ואף שהאיסור חשוב יותר מצד שוויו הכספי".

4. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב ס"ק י"ז, טלטולי שבת אות ל"א) – "דבר החשוב לא דיינינן רק לפי שוויות, דוודאי באופן דסידור וכסף יש לסידור חשיבות יותר מכסף. ואם יש לו משקפיים ומעות ע"ג בסיס, כיוון דצריך הוא למשקפיים מייד, הו"ל משקפיים כדבר חשוב לגבי מעות. ולא משנה כמה אלפי דולר מונחים כאן, כיוון דצריך עכשיו את המשקפיים יותר מהמעות. אכן אם יש לו עוד זוג משקפיים, ולא צריך משקפיים אלו כעת, חשיבי להו מעות כדבר החשוב. ואם היה לו **כיכר והון רב על הבסיס**, אזלינן בתר הכיכר כיוון דצריך להאי כיכר בשבת".
5. שבט הלוי (ח"ח סי' נ"ב, מ"ב למעשה ס"ק נ"ט) – "פשיטא דחשיבות נמדד בצורך, מה שהוא חשוב ונצרך אצלו עכשיו, וכן מצאתי בפמ"ג שם שהוסיף על מג"א, וז"ל כשהיתר חשוב יותר לדידי' עכשיו".
6. ששכ"ה (פרק כ' הע' ר"ג [דפו"ח, הע' רל"א]) – "נראה דאזלינן בתר חשיבותא בעיני הבעלים באותה השעה, וכמו שמצינו לגבי לחם שהוא חשוב יותר מן המנורה שעל השולחן, מכיון שצריך את הלחם לסעודת שבת, ח"א כלל ס"ז סי' ד', ועיין להלן הערה רט"ו [רמ"ג]. וא"כ מסתבר, דאם מונח על השולחן סכום כסף יחד עם דבר של היתר, ל"א שנלך אחרי כמות הכסף וערכו, אלא אמרינן, מה חשוב לאדם יותר באותה השעה. ואם כעת הדבר המותר חשוב לו יותר, אין השולחן נהפך לבסיס לדבר האסור, גם אם שווי הכסף הוא גדול. ועיין סי' רעז במ"ב ס"ק יח, דלשלהבת יש חשיבות ובעינן לבטל כנגדו, וצ"ל דחשיבותה היא בשימוש באור המאיר את החדר, ולכן בעינן חלות כנגד השלהבת, שבדאי מוטב שיהיה לו לחם לאכול, אפי' אם יצטרך לשבת בחושך".
7. הגר"ח ק' שליט"א (קונ' מצות השבת פרק ג' אות ד').
8. הל' מוקצה (ארטסקרול, סוף עמ' ס"ז, עי' פרק ז' הע' י"ט).
9. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תט"ז, הע' תי"ט) – "אין הכל תלוי בהשוויות ממון לחוד, אלא גם צריך לחשוב מה שחשוב לך עכשיו. שאפשר שסעודת שבת עכשיו חשוב יותר מכסף וזהב. ולפיכך המנהג הוא להניח ע"ג שלחן חלות (מ"ב סקל"ג) או סידור (מרי"ב של' - שרוחניות), אף שבממון אין עליהם שוות יותר מהנרות של כסף".
- (א) תלוי בדעתו גבי בין השמשות: כגון שנשברו המשקפיים בשבת, ויש עוד משקפיים בתוך קופסה עם חפצי מוקצה – שערי מוקצה (עמ' רע"ז הע' קכ"א).

ב. לפי חשיבותו בדרך כלל.

1. תורת שבת (סי' רע"ז ס"ק ח') – "דודאי שלא מחלקינן לענין דבר החשוב זה מזה בין צריך לו עתה או לא ...".
2. הגרשז"א זצ"ל (טלטולי שבת אות י"ד, שולחן שלמה ס"ק כ"ח.ג') – "אך יותר נראה כפשטות הדברים, שתלוי במקרה שצריך בעל כרחו לוותר על אחד מהם, אם היה בוחר בשלהבת או בשאר דברים".
3. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ס"ק כ"ח אות ג' ד"ה אחר, ח"ג פרק ו' הע' ס"ו, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ח) – "ביסוד הדבר מה נקרא 'חשוב', הנה, לעולם מה שקובע את החשיבות היינו לפי מה שחשוב בעיניו הדבר בדרך כלל, ולא לצורך השבת, או מה שחשוב לבעלים יותר אף ביום חול".
4. חוט שני (ס' דיני מוקצה אות נ' ערך 'נרות חנוכה' הע' א') – "שהולכים לפי השוויות הממונית".
5. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רע"ט על מ"ב ס"ק י') – "החפץ החשוב יותר הוא זה שהיה מעדיף להשאירו אצלו במקרה שהיה מכרח לוותר על אחד משני חפצים. והוא דבר המשתנה מאדם לאדם".
6. הגר"ע אויערבך שליט"א (קונ' מצות השבת פרק ג' אות ד').
7. עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רפ"ה) – "ויש שהורו שהדבר תלוי באם היה האדם צריך לוותר על אחד מאותם החפצים על איזה מהם היה מעדיף לוותר, דאותו חפץ שהיה מוותר עליו הוא הפחות חשוב מבין שניהם".

- ג. מראי מקומות – באר משה (ח"ח סי' ס"ז), שבט הקהתי (ח"ד סי' ק"ו), בירור הלכה (קמא סי' ש"י), שלמי יהונתן (ס"ק כ"ח, ח"ג סוף פרק ו'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב בסיס כלל ט"ו), הלכה שלימה (מוקצה סי' נ"ב).
1. ערה"ש (סי' ש"ט סעי' י"ב) – "ולכן נלע"ד דהענין כן הוא דודאי אם בשעה אחת הונחו האיסור וההיתר על איזה מקום הוה זה המקום בסיס לדבר האסור ולדבר המותר דשניהם שולטים עליו בזמן אחד משא"כ אם ההיתר הונח עליו מכבר וסמוך לבין השמשות בא עליו האיסור הרי נתייחד הדבר לזמן כניסת השבת רק לדבר האסור דאל"כ גם בעיקר בסיס לדבר האסור מאי חזית לומר דההיתר נעשה בסיס להאיסור נימא להיפך דהאיסור נעשה בסיס להיתר אלא ודאי דעיקר החשיבות הוא במי שמתעסקין בו סמוך לכניסת השבת ולפ"ז א"ש המנהג שלנו בהמפה דכיון דסמוך לבין השמשות מניחין על השלחן המפה והנרות הוה השלחן בסיס לדבר האסור ולדבר המותר וכן המפה אבל ביין שבחבית דהיין מכבר הוא בתוך החבית והאבן בא עליו סמוך לבין השמשות נעשו כולם בסיסין להאבן".

ד. המנהג להניח חלות: מה הדין אם יש לו עוד ככרות בבית.

1. מראי מקומות – מאור השבת (ח"ד עמ' תצ"ד ד"ה טעם).
- (א) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א ריש סוף עמ' קפ"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ל"ב), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב בסיס הע' ק"ל) – "אך נראה מסתימת דברי המשנ"ב דלחם המונח על השלחן לצורך סעודת שבת לעולם חשוב טפי מהנר לפי שעומד לו לסעודת שבת, באופן דאפילו יש לו עוד ככרות שא"צ להם לסעודות שבת דאז היה מוותר על ככר זו ולא על הנר שהרי יש לו עוד ככרות, אעפ"כ **כיון שדעתו לאכול ככר זה** חשיב טפי מהשלהבת".
- (ב) הגר"ע אויערבך שליט"א (הלכה שלימה ח"א סוף סי' נ"ב) – "ואף באופן שלא היה מונח על השלחן בבה"ש רק לחם לצורך סעודת שבת והנר, אלא שיש לו עוד ככרות שא"צ להם לסעודת שבת דאז היה מוותר על ככר זו ולא על השלהבת שמאירה לו למצוה כיון שיש לו עוד ככרות, מ"מ **כיון שכהיום משתמשים באור החשמל** נמצא שהשלהבת אינה נכללה 'בעיקר צרכי הסעודה', ומכיון שעיקר ייעוד השלחן בשביל אוכלין ושאר דברים שהם מעיקר צרכי הסעודה לעולם נטפל להם יותר".

ג) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תי"ט) – "שלגבי לחם לא מצינו גדר בזה. שאף אם יש הרבה לחם, ולא הוצרך דווקא אותה לחם שע"ג השלחן לצורך שבת. מ"מ לעולם לחם ששייך לאכול בשבת יותר חשוב מכל דבר. כן המנהג וכן ראוי לסמוך עליו. אבל כל שאר דברים לכאורה תלוי במציאות".

ה. רק חלות או ה"ה שאר דברים.

1. ה"ה שאר דברים – מג"א (סי' רע"ז ס"ק ח', ו"נ"ל דאם היה מונח על השלחן בה"ש גם ככרות ושאר דברים פשיטא דהם חשובים יותר מהנר ושרי"), פמ"ג (סי' רע"ט א"א ס"ק י"ד, "דבר חשוב כמאכל וכדומה או כלים חשובים שרי"), מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח, "ואם היה מונח על השלחן בין השמשות גם ככרות ושאר דברים שצריך לשבת פשיטא דהם חשובים יותר מן הנר"), טלטולי שבת (פרק י"ז הע' ג').
2. מחמיר – ילקוט יוסף (סי' רע"ט סוף הע' א', לפי דעת המחבר).
3. מראי מקומות.

א) קצות השלחן (סי' קי"ב ס"ק כ"ד) – "וצ"ל איך אפשר לשער את החשיבות של השלהבת, בשלימא בחפצים משערים איזה חפץ חשוב יותר, אבל שלהבת הנר שהוא דבר שאין בו ממש איך משערים את חשיבותו, ולכאורה יש לשער החשיבות מפעולת השלהבת שמאיר את הבית, ואם חפץ ההיתר חשוב יותר מהאור היינו שאם הי' צריך להפסיד את החפץ בשביל האור הי' נוח לו לשבת בחושך מפני שהחפץ חשוב אצלו יותר, אך הרי בשבת מחויב בנר ובודאי האור חשוב יותר בשעה זו ובשלימא אם מניח לחם על השלחן שהם ג"כ חובה לשבת שפיר חשיבי יותר מהשלהבת אבל במניח שאר דברים הרי קי"ל דנר שבת קודם לחם והנר חשוב יותר מהם, וכעין זה כתב הב"י בס' רע"ט שהשמן שבנר חשוב לו לעולם יותר מהדבר המותר שנותן בו לפי שהוא צריך לו עתה בעוד שהוא דולק, ואע"פ שדחה המג"א סברא זו, מדברי התוס' שבת דמ"ז, דאמרו דהשמן חשוב יותר מן השלהבת אבל אין אין ראי' דהתוס' מייירי בנר שהדליקו לכבוד שבת דאם העמיד נר של שבת על השלחן ואין לו נר אחר בבית אולי הוא חשוב יותר מכל שאר דבר המותר, ואולי לא חשבינן את השלהבת מצד החיוב שיש בו אלא מצד עצמו שהוא חשוב שמאיר את הבית וצ"ע".

ב) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' ק"צ ד"ה ושמעתי, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ט) – "דגם יין לקידוש חשוב טפי מהשלהבת משום כשיש לו יין אינו יכול לקיים סעודתו בלא שיקדש עליו תחילה לכן הו"י כחלק מעיקר סעודת השבת והו"י דינו כדין לחם שחשוב טפי מן השלהבת".

ג) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ"א טור א') – "שאלה: הנה קי"ל ששולחן שהונחו עליו נרות שבת, נעשה בסיס לדבר האסור. ויש להסתפק אם מניח שעון זהב על השולחן, האם יתיר השולחן מלהיות בסיס, או לא. תשובה: אולי. (אשיחה, ח"ב בכת"י)".

כט [ספרים: אם הם חשובים יותר מהנרות.

א. ספרים חשוב יותר ממעות.

1. לבוש (סי' של"ד סעי' ט"ו) – "מצילין תיק הספר עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין, אף על פי שיש בתוכן מעות, דכולהו בטלין גבי הספר והתפילין משום קדושתן, והוא הדין לשאר ספרי הקדש".
2. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות כ"ט, רבבות אפרים ח"ח סי' קכ"ה אות ב') – "שמגירה שיש בה חומש או ספר קדוש אחר, ושטר של מאתים שקל חדש וכדומה שם, מותרת המגירה בטלטול דהו"י בסיס לדבר המותר דספרים קדושים לעולם חשיבי יותר מכסף".

ב. ספר חשוב יותר מנר.

1. עי' שבת הלוי (מ"ב למעשה ס"ק נ"ז) – "מקובל להקל ע"י הנחת ספרי קודש על שולחן שעומד עליו מוקצה, שיעשה בכך בסיס להיתר ולאיסור".
2. הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ"א טור א') – "שאלה: הנה קי"ל ששולחן שהונחו עליו נרות שבת, נעשה בסיס לדבר האסור. ויש להסתפק אם מותר להניח ספרי קודש על גבי השולחן, להתיר בזה את השולחן מלהיות בסיס לנרות (וילמוד קצת בספר שלא יהי' ביזוי כתבי הקודש), או לא. תשובה: כך נהוג. (אשיחה, ח"ב בכת"י)".
3. נטעי גבריא (הל' ערב פסח שחל בשבת פרק י"ד סעי' ה') – "יש ליזהר קודם ההדלקה לשים איזה דבר היתר על השלחן החשוב יותר מהנרות, כגון איזה ספר וכדומה ... ע"מ שיוכלו לטלטל כל השלחן".
4. עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רפ"ז) – "ויש נוהגים להניח ספר קודש על גבי השולחן ולהתיר בזה את השולחן".

ג. נר חשוב יותר מספרים.

1. חזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' קי"ט אות פ') – "ושמעתי מאחד מב"ב של מרן החזו"א זצוק"ל שמרן אמר למו"ר שיניח חלה ולא ספר, משום דחלה יותר חשובה לצורך השבת מהנר אבל הספר לא נחשב חשוב לצורך שבת יותר מהנר".
- א) אולי רק כנגד הנר, כיון שהוא מצוה וגם לצורך שבת. משא"כ כסף, כמו הלבוש לעיל. וצ"ע.

ד. האם מותר ליטול ספר מהארון רק ע"מ להניחו אצל הנרות, דנמצא משתמש בספר.

1. הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד עמ' תפ"ח) – "מותר לעשות כן אך יכיון באמת ולא להערמה בלבד".
2. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א ריש סוף עמ' ק"צ) – "דאין ליטול ספר מהארון רק ע"מ להניחו אצל הנרות דנמצא משתמש בספר ויש בזה משום בזיון כתבי הקדש, אלא צריך גם לעיין בו".

3. פני מנחם (מאור השבת ח"ד עמ' תצ"א ד"ה וכו') – "שאינ ראוי להניח ספר כדי שיהא השלחן בסיס לדבר האסור והמותר".
4. הגר"א בנבצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות ע"ג) – "שאלה: האם מותר להשתמש עם ספר כדי שלא יהיה דבר בסיס בשבת, וכגון להניח ספר קדוש על גבי שלחן שבת שלא יהיה בסיס לנרות. תשובה: לא".
5. ארחות שבת (פרק י"ט הע' תי"ח) – "עיינ ספר שבות יצחק ... ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים המובאת במשנ"ב סי' שט"ו ס"ק ל".
6. שמירת כבוד הספרים (פרק ג' אות נ"ד) – "אין להניח ספר קדוש על השולחן בערב שבת כשיש על השולחן מוקצה, כדי לעשותו בסיס להיתר ולאיסור משום בזיון הספר, אלא א"כ התכוין ללמוד בספר".
7. מראי מקומות – מאור השבת (ח"ד עמ' תפ"ט ס"ק כ"ח).
- א) לכאורה אין דמיון למחלוקת הפוסקים בסי' שט"ו. שאם לומד מהספר, לכו"ע יהיה מותר. ואם לא לומד מהספר, לכו"ע יהיה אסור. כיון שלא עושה לצורך שום לימוד.
- ה. מראי מקומות – גרי"ז (מאור השבת ח"ד סוף עמ' תצ"ג), שבות יצחק (ח"א עמ' ק"צ).

ל) אם צריך ההיתר להיות שם כל השבת.

- א. תלוי במחלוקת רש"י ור"ת במניח מוקצה ודעתו שישאר רק בכניסת השבת, דלר"ת אינו נעשה בסיס לאיסור ה"ה להיתר ויהיה חומרא, אבל לרש"י שהוא נעשה בסיס לאיסור ה"ה להיתר ולקולא.
1. שו"ת רבי משולם איגרא (סי' ז'), הו"ד בארחות חיים (אות ח'), ודעת תורה (ס"ק ח'), ארחות חיים סי' ש"ט ס"ק ב'), נפסקי תשובה (סי' ש"ח).
2. קצות השלחן (סי' קי"ב ס"ק כ') – "כתבו האחרונים בשם שו"ת אגרא רמא דלדיעה זו דלא הוי בסיס לאיסור אא"כ בדעתו שישאר האיסור שם כל השבת, ה"ה בהיתר לא הוי בסיס אא"כ דעתו שישאר שם כל השבת ואם ה' בסיס לאיסור ולהיתר ובדעתו ליטול ההיתר משם בשבת הוי בסיס לאיסור לבד, לפי"ז אם השלחן בסיס לדבר האסור לא יהני מה שמונח גם הלחם על השלחן בביה"ש לדיעה זו, דהלחם דעתו לאכלו ולא להשאירו לכל השבת".
- א) אם דעתו לסלק המוקצה בשבת, לכו"ע יש להתיר, ממא נפשך - לרש"י, השולחן בסיס להתיר ולא לאיסור. לר"ת, אינו בסיס להאיסור כלל.
- ב. מיקל: לא צריך.
1. גר"ז (סי' רע"ז סעי' ו') – "אם היה מונח על השלחן בכניסת השבת דהיינו בבין השמשות גם לחם (שלצורך השבת) הרי נעשה בסיס לאיסור ולהיתר בכניסת השבת ואף לאחר שסלקו הלחם ממנו לא נעשה בסיס להנר בלבדו כיון שהוא כבר אחר כניסת השבת ולפיכך יכול לנערו להפיל מעליו הנר ושאר מוקצה לטלטלו אח"כ כמו שירצה".
2. רש"ש (ביצה דף ב. על תד"ה וב"ה) – "בא"ד א"נ כיון דהו שם אוכלין כו'. נראה דר"ל כיון דבשעה שהניחם מדעתו היו שם ג"כ אוכלין ואח"כ כשנטלו האוכלין הפסולות נשארו שם ממילא".
3. עי' מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח) – "ואם היה מונח על השלחן בין השמשות גם ככרות ושאר דברים שצריך לשבת פשיטא דהם חשובים יותר מן הנר דהיינו מן שלהבת הנר הדולקת ונעשה בסיס לגביהו וכמו שכתוב בסימן ש"י ס"ח דהיכי דהוא בסיס להיתר ולאיסור וההיתר חשיב יותר דהוא בטיל לגבי ההיתר ושרי לכו"ע לנער ואם א"א לנער במקום זה משום פסידא דהיינו שיפסיד איזה דבר ע"י הפלת הנר במקום זה רשאי לטלטל השלחן למקום אחר ולנער שם. ואם צריך למקום שעומד השלחן להושיב שם איזה דבר רשאי לטלטל השלחן ואפילו בעוד שהנרות דולקות עליו כיון שהיה מונח עליו הלחם הצריך לשבת לא נעשה בסיס לאיסור ומזה נובע המנהג שהנשים נזהרות ליתן ככר הצריך לשבת על השלחן קודם הדלקת הנרות ומנהג נכון הוא כדי שיהא מותר לטלטל את השלחן כשיהיה צריך לו".
4. כה"ח (סי' רע"ז ס"ק טו"ב).
5. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ו') – "שבכל בסיס לאיסור ולהיתר שפיר נשאר עליו שם בסיס אם ההיתר נסתלק ממנו".
6. ציץ אליעזר (חי"ב סי' ל' אות ד').
7. משנה הלכות (ח"ד סי' ל"ז, ח"ה סי' מ"ט) – "בעיקר דברי רבינו משולם ז"ל אמת כי ה' גאון עצום יחיד בדורו אשר גובה ארזים גבהו מ"מ דבריו הקדושים צ"ע אב"א סברא אב"א גמרא אב"א סברא ...".
8. ששכ"ה (פרק כ' סעי' נ"ה [דפו"ח, סעי' נ"ז], סעי' ס"א, [דפו"ח, סעי' ג], הע' קצ"ה [דפו"ח, הע' רכ"ג], הע' ר"ד [דפו"ח, הע' רל"ב]).
9. עי' הגר"ח שליט"א (עלי ש"ח עמ' ק"ל אות ל"ה) – "שאלה: כשמניח דבר היתר על השולחן בע"ש ואין דעתו שישאר שם כל השבת האם הוי השולחן בסיס לדבר המותר. תשובה: נ' שיש מקום להקל".

ג. בשעה שמטלטל השולחן צריך שיהיה ההיתר עליו.

1. פמ"ג (סי' רע"ט א"א סוף ס"ק י"ד) – "ובסיס להיתר ואיסור בין השמשות ולאחר כך סילקו ההיתר, אסור לטלטלו. ואם סילקו האיסור אחר כך שרי, דאין מוקצה לחצי שבת".
- עי' פמ"ג (סי' ש"ט מש"ז סוף ס"ק א') – "ויניח החלות קודם בין השמשות, ומונחים עד בקר לאחר סילוק הנר".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תט"ז) – "וכל זה מועיל דווקא אם עדיין ההיתר עליה. אבל במקרה שנאכל הלחם עכשיו אסור לטלטל השלחן עד שישים עדו דבר היתר עליה. וכדין איסור המונח עליו בשבת ... ומתמיה על השש"כ".

ד. במקום שאפשר ראוי להחמיר כדעת הפמ"ג, ובפרט בדבר שאין הפסד.

1. מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ז') – "במקום שאפשר ראוי להחמיר כדעת הפמ"ג ובפרט בדבר שאין הפסד".
2. ברית עולם (בסיס סעי' י"א) – "ויש להחמיר שלא לטלטל אלא כ"ז שההיתר עליו".
3. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' ר"ג) – "אך למעשה יש לנהוג כמש"כ במנחת שבת סי' פ"ט ס"ק ז' דבמקום שאפשר ראוי להחמיר כדעת הפמ"ג ובפרט בדבר שאין הפסד, ע"כ. ולכן אם מטלטל השלחן עם הפמוטים לאחר שנאכל הככר יניח ע"ג השלחן דבר היתר החשוב יותר כשעון זהב וכדומה, או ככר הצריך לסעודת שבת ויטלטלנו, וכשאינן לו דבר היתר חשוב ראוי להחמיר כמש"כ המנחת שבת".
4. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, בסיס כלל י"ח).
5. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רפ"ד, סעי' רפ"ט) – "ולענין הלכה הורו פוסקי זמננו להחמיר בזה במקום שאפשר".

ה. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' רע"ט ס"ק ב'), מנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ח'), שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ט ס"ק ב'), טלטולי שבת (פרק י"ד הע' כ"ט, פרק י"ז הע' ב'), שלמי יהודה (ריש סי' כ"א ד"ה ולפ"ז), מגילת ספר (סי' מ"ד אות ג', אות ה'), שבות יצחק (ח"א פרק י"ז), אור חיים (עמ' קס"א), הערות וביאורים (על מ"ב קונ' שבות השבת סי' ש"ט אות ט"ו), מנחת אשר (סי' נ"ב ענף ג'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שפ"ז, הע' תי"ג, הע' תי"ז ד"ה ובעיקר), הלכה שלימה (מוקצה סי' נ"ג).

לא] בסיס לאיסור ולהיתר: והן שוין.

- א. מחבר (סעי' ח') – "וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור; אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר, בטל אצלו ואסור לטלטלו".
1. ראייה מהרישא: לחומרא – דברות משה (שבת סי' ל"ד הע' נ"ב ד"ה לכן, "בלבושי שרד ... מ"מ מדברי הש"ע ואולי מכל הפוסקים יש לדייק מהרישא יותר מהסיפא דלשון הסיפא הוא אידי ... ואף שהוא מלתא דרבנן יש למיזל לחומרא בהלכות שבת וגם אולי יליף מספק מוכן אסור").
2. ראייה מהסיפא [ראיה מלשון 'יותר']: לקולא – תורת שבת (ס"ק י"ח), דברות משה (סי' ל"ח ענף ב' ד"ה ומדויק).
- א. עי' גירסת התוס' שבת (ס"ק י"ח).
3. אין ראייה – ערה"ש (סעי' ט"ו, לשונו מובא לקמן).

ב. מחבר (סעי' ט'), הג"מ (פרק כ"ו אות ז') – "תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל ומעות, אם המעות אינם עיקר, מותר לטלטלה כמו שהיא על פי התנאים שנתבארו במחתה".

1. ראייה להחמיר – בית מאיר (על סעי' ח'), בני ציון (ס"ק י"ד).
2. ראייה להקל – ערה"ש (סעי' ט"ו, לשונו מובא לקמן).

ג. מחמיר: דינו כבסיס לאיסור.

1. תוס' שבת (ס"ק י"ח) – "ובששניהם שוים אסור".
2. לבושי שרד (על מחבר סעי' ח', עי' סי' ש"ט על מג"א ס"ק ד') – "ואם שניהם שוים אסור".
3. בית מאיר (על סעי' ח').
4. ח"א (כלל ס"ז סעי' ד', סעי' ח', נשמת אדם ס"ק ב') – "היה האיסור וההיתר שניהן חשובין או שניהן אינן חשובין, נראה לי דאסור".
5. בן איש חי (שנה ב' פר' ויגש אות י"ב) – "וה"ה אם היה חשיבות האסור והמותר אפילו בשוה במשקל אחד ג"כ אסור לטלטל התיבה".
6. מ"ב (ס"ק ל"ג, שעה"צ ס"ק ל', סי' רע"ז ס"ק י"ח, סי' ש"ט ס"ק ט') – "ואם שניהם שוין אסור".
7. פתחי עולם (ס"ק כ"א).
8. בני ציון (ס"ק י"ב, ס"ק י"ד).
9. קצות השלחן (סי' קי"ב ס"ק כ"א) – "וכמו במחתה של אפר עם קרטין של לבונה (שבת דמ"ז) שמשם מקור הדין כמ"ש המחשה"ק, דעשיר אין הקרטין של לבונה חשובים אצלו, ואינם חשובים יותר מן האפד, ולפ"ז מוכח מכאן דבעינן דוקא שיהא דבר ההיתר חשוב יותר מן האיסור, ואם שניהם שוין בחשיבות או ששניהן אינן חשובין כמו קרטין ואפר לגבי עשיר אסור בטלטול (והח"א הביא דין זה מתו"ש וכו' עליו בנ"א שלא כתב שום ראי' לזה עי"ש מה שפלפל בזה), ועוד ראי' לזה מלשון רש"י שבת דקמ"ב על הא דאמרו בכלכלה מליאה פירות עסקינן ופי' רש"י ז"ל מליאת פירות דעיקר נעשית בסיס לפירות הילכך אכן מיטלטלת אגב כלי ופירות שהוא מותר עכ"ל מפורש דבעינן שעיקר הבסיס יהא לפירות והיינו דוקא כשההיתר חשוב יותר מן האיסור ולא כששניהן שוים".
10. כף החיים (ס"ק נ"ג).
11. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ו').
12. יסודי ישרון (מערכת הל' שבת עמ' קס"ח).
13. ששכ"ה (פרק כ' הע' ר"ב [דפו"ח, הע' ר"ל]).
14. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רס"ד, סעי' רפ"ה).
15. עי' בירור הלכה (קמא סי' ש"י).

ד. מיקל: דינו כבסיס להיתר.

1. ראב"ד (ראש יוסף סוף דף מז.) – "מדברי הראב"ד ז"ל משמע בסיס להיתר ואיסור ושניהם שוין נמי שרי. וא"צ שיהא היתר חשוב יותר שהרי פירוש דאפר היתר ואפר איסור יש בו יע"ש".
2. ח' הר"ן (דף מז., ע' הע' תצ"ג) – "אבל היכא דכי הדדי נינהו כאפר וכעצים לא ...".
3. ההשלמה (דף מז., ע' הע' ל"ז) – "ואי נמי כי הדדי נינהו, לא הוה בסיס לדבר האסור".
4. המאורות (דף מז., ע' הע' צ"ג) – "ואי נמי כי הדדי נינהו, לא הוה בסיס לדבר האסור".
5. הג' ר' חיים צאנזר זצ"ל (על סעי' ח').
6. ערה"ש (סעי' ט"ו) – "ולא נתבאר איך הדין כששניהם שוים בחשיבות ויש מי שכתב שאסור [ת"ש סקי"ח] ולא נהירא לי דאם נדייק ממה שכתבו וכגון שדבר המותר חשוב יותר משמע דבשוין אסור נדייק מסיפא איפכא מדכתבו אבל אם דבר האסור חשוב יותר וכו' משמע דבשוים מותר **אלא אין דיוק מזה** דכן דרך הלשון ומצד הסברא פשיטא דכששניהם שוים אינם בטילים זל"ז וכן נראה להדיא מדברי הגהמ"י [פכ"ו אות ז'] שכתבו דתיבה שיש בה אוכלין ומעות אם המעות אינם עיקר מותר לטלטל התיבה עכ"ל הרי מפורש דאם רק המעות אינם עיקר אע"ג דגם האוכלין אינם עיקר מותר דאל"כ הו"ל לומר אם אין האוכל עיקר אסור לטלטל וכן ממקור הדין בגמ' [מ"ז.] מוכח כן למעין שם בין לפירש"י ובין לפיר"ת ע"ש".
7. בית ארזים (ס"ק כ"ו).
8. קצות השבט (פרק ו' סעי' ט').

ה. טעם להחמיר.

1. כיון שיסוד ההיתר בזה הוא משום דהאיסור בטל כלפי ההיתר והוי כאילו מטלטל רק היתר – פתחי הלכה (פרק ז' הע' נ"ו), בשם מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח, סי' ש"ט ס"ק ט'), "דהיכי דהוא בסיס להיתר ולאיסור וההיתר חשיב יותר **דהוא בטיל לגבי ההיתר** ושרי", ומקור מתוס' (דף קמב. ד"ה ונישדינהו, ביצה דף כא: ד"ה כנונע).
2. מראי מקומות – משנת שבת (עמ' קנ"ד ד"ה ובאמת).
- ו. מראי מקומות – תורת שבת (ס"ק י"ח), באר משה (ח"א סי' כ"ד), משנת שבת (עמ' קנ"ד), הלכה שלימה (מוקצה סי' ל"ט).
1. תשב"ץ (קטן, סי' מ"ב) – "ומותר לטלטל בשבת דבר שהוא מוקצה עם דבר שאינו מוקצה. רק שיהא הדבר המוקצה בטל אגב הדבר שאינו מוקצה. שלא יהא המוקצה חשוב יותר".
2. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' תכ"א) – "ואם אינו ידוע לו איזה מהם יותר חשוב מחמת חסרון ידיע, מ"מ כיון שבאותה שעה אינו ידוע לו, נחשב כשניהם שווין".

טלטול מת בשבת, טלטול מן הצד

סימן שי"א

- א] מת המוטל בדליקה, בחמה - סעיף א'.
 ב] ככר או תינוק.
 ג] מת שהסריח: הוציאו לכרמלית - סעיף ב'.
 ד] מת שאינו שומר תורה ומצוות.
 ה] האם "ככר או תינוק" דוקא - סעיף ג'.
 ו] מת שאינו ערום - סעיף ד'.
 ז] קשה: דוד המלך.
 ח] ככר ותינוק גבי שאר מוקצה - סעיף ה'.
 ט] עשיית אהל עראי על המת - סעיף ו'.
 י] טיפול במת - סעיף ז'.
 יא] טלטול מן הצד - סעיף ח'.
 יב] מה נכלל בצורך דבר ההיתר.
 יג] להשתמש במוקצה לצורך שמוש המותר.
 יד] גרירת מוקצה ע"י סכין וכדו'.
 טו] כיבוד הבית (sweeping).
 טז] עניינים שונים.
 יז] טלטול בגופו: קש שעל גבי המטה.
 יח] בהמה שיש מוקצה עליה.
 יט] הסוגיא (דף קכז): עושה שביל ברגליו.
 כ] הלכה: טלטול בגופו לצורך דבר האיסור.
 כא] עניינים שונים.
 כב] טלטול מוקצה ע"י נפיחה.
 כג] מהו טלטול בגופו, מהו טלטול מן הצד.

א] מת המוטל בדליקה - סעיף א'.

גמרא (סוף דף מג): – "איתמר, מת המוטל בחמה, רב יהודה אמר שמואל: הופכו מטה למטה. רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר: מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. היכא דאיכא ככר או תינוק, כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דלית ליה. מר סבר: טלטול מן הצד שמיה טלטול, ומר סבר: לא שמיה טלטול. לימא כתנאי: אין מצילין את המת מפני הדליקה. אמר רבי יהודה בן לקיש: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה. היכי דמי. אי דאיכא ככר או תינוק, מאי טעמא דתנא קמא. אי דליכא, מאי טעמא דרבי יהודה בן לקיש. אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי: דמר סבר: טלטול מן הצד שמיה טלטול. ומר סבר לא שמיה טלטול. לא, דכולי עלמא טלטול מן הצד שמיה טלטול, והיינו טעמא דרבי יהודה בן לקיש: דמתוך שאדם בהול על מתו, אי לא שרית ליה אתי לכבויו. אמר רבי יהודה בן שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה בן לקיש במת".

א. הקל הקל תחילה.

1. ראשון ככר או תינוק, אח"כ טלטול מן הצד, אח"כ טלטול גמור – מחבר (סעי' א'), גר"ז (סעי' א'), ערה"ש (סעי' ב', סעי' ג'), טלטולי שבת (סוף עמ' רס"ג), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קל"ו), פוסקים.
2. מראי מקומות – מנורה הטהורה (קני המנורה סי' שי"א ס"ק א'), "דבכל מקום שירא הדין כן..." (א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ב') – "ואם אין לו ככר או תינוק. ובתוספות ישנים – שבת דף מ"ד ע"א – משמע דככר ותינוק עדיף טפי כיון שממטה למטה הוי צורך המת, ולפי"ז נראה דאם צריך את המטה במקום אחר הרי שבאופן זה עדיף טפי להעביר את המת מטה למטה, מלהוציאו על ידי ככר או תינוק".

ב. איזה טלטול יש להתיר: במת שמוטל שירא עליו מפני הדליקה – לדעת ר' יהודה בן לקיש.

1. רק טלטול מן הצד.
 - א) מדרש (שכל טוב שמות פרק ט"ז פרק ג') – "אמר ר' יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת בפני הדליקה בשבת. ואעפ"י דטלטול מן הצד שמיה טלטול שרי. מ"ט מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויו דאורייתא".
 - ב) רי"ף (דף כ:).
 - ג) ר' יונה (רא"ש פרק ג' סי' י"ט).
 - ד) ס' העיטות (סי' קס"ב).
 - ה) ע"י ריטב"א (סוף דף מג: דף מד. ד"ה א"ר, [אמנם ע"י במגיה שם דף מג: הע' ק"א, דף מד. הע' י'] – "טלטול כדרכו לא שרינן מהאי טעמא דכל מאי דאפשר לשנויי משנינן".
2. אפילו טלטול גמור.
 - א) ר"י (תוס' סוף דף מג: – "נראה לר"י דכן הלכה מדלא קאמר דכ"ע לא שמיה טלטול וכגון דליכא ככר ותינוק ואין לו אלא מטה אחת וטעם דרבי יהודה בן לקיש מתוך שאדם בהול כו").
 - ב) רמב"ם (פרק כ"ו הל' כ"א) – "ואם אין שם ככר ולא תינוק מצילין אותו מן הדליקה מכל מקום שמא יבא לכבות מ מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף".
 - ג) בעל המאור (דף כ: – "וכיון דקי"ל כר"י בן לקיש אפי' בטלטול גמור מותר להציל את המת מפני הדליקה דת"ק אסר אפילו בטלטול מן הצד ור"י שרי אפי' בטלטול גמור").
 - ד) ראב"ן (סי' שמ"ה).
 - ה) רמב"ן (תורת האדם שער הסוף סוף אות ט"ז) – "ולענין דליקה, ר' יהודה בן לקיש אפילו טלטול גמור שרי דלא ליתי לידי כיבוי והילכתא כוותיה, וכן פ' רש"י. אבל דברי רבינו יצחק אלפסי ז"ל מטין שלא התיר ר' יהודה בן לקיש אלא טלטול מן הצד, ואין הענין מחזור כן".
 - ו) סמ"ג (לאוין סי' ס"ה) – "מצילין אותו מפני הדליקה מכל מקום שמא יבא לכבות מתוך שאדם בהול על מתו".
 - ז) סמ"ק (מצוה רפ"ב).
 - ח) רא"ש (פרק ג' סי' י"ט) – "ולוי נראה דכיון דטעמא דר' יהודה מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויו. מהאי טעמא נמי שרינן טלטול גמור אם אין לו אלא מטה אחת דגם טלטול גמור איסור דרבנן הוא ודחינן ליה שמא יעשה איסור דאורייתא".
 - ט) אור זרוע (סי' פ"ו אות ג').

- (י) הג' מיימוניות (פרק כ"ו הל' כ"א אות מ') – "ואפילו בטלטול גמור שרי ר"י בן לקיש וכן משמע מתוך פי' ר"י וכ"כ בספר המאור".
- (יא) טור (סעי' א').
- (יב) אהל מועד (שער השבת דרך ט' נתיב י').
- (יג) פסקי ריא"ז (שבת פרק ג' הל' ד' אות י"ד, שלטי הגיבורים דף כ: סוף אות ב') – "מצילין את המת מפני הדליקה, ואפי' לטלטלו טלטול גמור, כמו שביאר מז"ה".
- (יד) כל בו (סי' ל"א).
- (טו) פוסקים – מחבר (סעי' א'), לבוש (סעי' א'), שלחן שלמה (סעי' א'), גר"ז (סעי' א'), ערה"ש (סעי' ב'), פוסקים. 3. מראי מקומות.

(א) מרדכי (מ"ק סי' תתקט"ז) – "משמע לכאורה דאפי' מפני הדליקה לא התירו אלא טלטול מן הצד כגון להופכו ממטה למטה אבל להופכו למטה אחרת להוציאו מחוץ לדליקה היה נראה דאסור שאין זה טלטול מן הצד ומתוך דברי ר"י משמע התם דאפילו טלטול גמור שרי מהאי טעמא וכ"כ רבינו זרחיה הלוי בספר המאור".

ג. מת שמוטל בדליקה: כתבו הראשונים שלדעת רש"י מותר לטלטל טלטול גמור.

1. לא נשמע שום משמעות מפירש"י – קרבן נתנאל (פרק ג' סעי' י"ט אות ק'), "אולי היה לרבינו גי' אחרת ברש"י כי לא נשמע שום משמעות מפירש"י שלפנינו".
2. רש"י דף מג: ד"ה אי – פמ"ג (ראש יוסף דף מג: ד"ה אתמר).
3. רש"י יומא דף פה. ד"ה שמצילין – בית מאיר (ריש סי' שי"א, "בפי' רש"י לא מצאתי שום משמעות, ויראה שכיוונו לפי' רש"י יומא דף פה..."), רא"מ הורוויץ (על הרא"ש פרק ג' סי' י"ט, "בפ' בתרא דיומא עיי"ש שכ' שאין כאן אלא טלטול איכא כי אורחיה"), בית ארזים (אות ל"ז, "שלא מצאתי ברש"י אף דיוק ברור לדבר זה עכ"ז כך כתבו רבותינו הרמב"ן במלחמותיו וכן הרא"ש והר"ן ומרן הב"י ורבינו הב"ח ולא חששו כלל לגלות לנו היכן מצאו דבר זה בפירש"י ואולי דייקו בפירש"י במס' יומא דף פ"ה ע"א שכתב שם וז"ל שמצילין את המת לחצר המעורבת דליכא איסור אלא טלטול עכ"ל הרי שסובר דר' יהודה בן לקיש בא להתיר איסור טלטול א"כ משמע דקסבר שהתירו לגמרי גם טלטול גמור ולא מיעט רק הוצאה לומר דר"י בן לקיש לא איירי בהוצאה וכדאמרינן בסוגיין".
4. רש"י דף צד: – בני ציון (ריש סי' שי"א, "נראה שנתכונו לפרש"י בפ' המצניע (דף צד: ...)").
5. צ"ל ר"י – תועפות ראם (יראים סי' רע"ד ס"ק קמ"ט, "דט"ס נפל בהרא"ש וצ"ל מתוך פי' ר"י משמע כו' והוא הר"י שהביאו התוס' מ"ג ב' ד"ה דכ"ע וכתבו הרא"ש לעיל בסמוך שאמר דה"ה דהומ"ל דכ"ע ל"ש טלטול וכגון דליכא ככר או תינוק ואין לו אלא מטה אחת ודטעם דר"י בן לקיש מתוך שאדם בהול כו' וע"כ דמטלטל לי' טלטול גמור").
6. צ"ל רשב"ם – עי' בית ארזים (אות ג'), "אילו היה ניתן רשות להגיה הייתי מגיה תחת רש"י לומר הר"ש דהיינו הרשב"ם והוא טעות קל לכותבים ולמדפיסים רק בלשון הרא"ש קשה להגיה כזה...").

ד. דליקה, אם רק באותו רשות.

1. מיקל, אפי' בכרמלית וכדו' – רש"י (דף צד: ד"ה לאפוקיה, אמנם עי' רש"י יומא דף פה. ד"ה שמצילין, "לאפוקיה לכרמלית. שהיה מוטל בבזיון, או בדליקה או בחמה"), ריא"ז (שלטי הגיבורים דף כ: סוף אות ב'), לבוש (סעי' ב', לשונו מובא לקמן), ב"ח (ס"ק ב'), עולת שבת (ס"ק ג'), ט"ז (ס"ק א'), "וכן הוא עיקר", תוס' שבת (ס"ק ה'), א"ר (ס"ק ג'), ס"ק י"ג, א"ז (ס"ק א'), בא"ה (ס"ק ג'), מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ד'), עי' גר"ז (סעי' ב'), מאמר מרדכי (ס"ק א'), מ"ב (ס"ק ד', בה"ל ד"ה וכל, "בודאי יש להקל"), ערה"ש (סעי' ג'), סעי' ד', כה"ח (ס"ק ח'), גשר החיים (ח"א פרק ה' סי' ה' ס"ק ג').
2. דעת המחבר (סעי' א') – "מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה, אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם; ואם אין לו ככר או תינוק, אם יש לו שתי מטות מטלטלו ע"י שיהפכו ממטה למטה דהוי טלטול מן הצד; ואם אין לו לא זה ולא זה, מטלטלו טלטול גמור, וכל זה באותו רשות".
- א) רק אותו רשות – מג"א (ס"ק ג'), "ומשום טעם דאי לא שרית ליה אתי לכבוי לא שרינן הוצאה", ערה"ש (סעי' ג').
- ב) ט"ס – לבוש (סעי' ב'), "וסיים דבריו ואמר כל זה באותו רשות, דמשמע הא מרשות לרשות אסור אפילו ישרף, נ"ל שטעות סופר הוא, ותדע..."), הו"ד בט"ז (ס"ק א').
- ג) מה שכתב באותו רשות ר"ל דמה שכתבנו מילתא דפסיקא דצריך לכתחילה ככר או תינוק הוא דוקא באותו רשות אבל כשמוציאו לרשות אחר [כגון שהדליקה הוא בכל החצר והוכרח להוציאו משם] אז לאו מילתא דפסיקא הוא די"א דאדרבה דטוב להוציאו בלא ככר ותינוק כדי למעט באיסור הוצאה וכמבואר בס"ב – עולת שבת (ס"ק ג'), "והא דכתב המחבר בסעיף א' וכל זה באותו רשות וכו', אכבר ותינוק קאי, דאפילו באותו רשות בעינן ככר או תינוק".
- ד) חזר בו – לפי הגר"א (בה"ל סעי' א' ד"ה וכל, שעה"צ ס"ק י"א, "על כרחך דחזר בו הבית יוסף ממה שכתב בראש הסעיף").
- ה) ט"ז (ס"ק א') – "וני"ל דהאי וכל זה באותו רשות ה"פ אפי' באותו רשות צריך לחפש אחר ההיתר שזכר כבר ולא אתי לדיוקי דברשות אחר אסור".
- ו) מראי מקומות – מ"ב (ס"ק ד', בה"ל סעי' א' ד"ה וכל).
3. מראי מקומות.

(א) שלחן עצי שטים (סי' א' סעי' ט"ז אות ד', ס"ק ו') – "ומ"מ אין מצילין את המת ע"י עכו"ם מפני הדליקה אפילו דרך כרמלית שהרי אינו יכול לבא לידי איסור תורה דכיבוי משאצ"ל. [וזה כדעת המ"א דלא כדעת הט"ז (סי' שי"א ט"ז סק"א ומ"א סק"ג),

והטעם דאע"ג שאדם בהול על מתו אין אומרים גזרה דאתי לכבויה, דאנן קיי"ל כיבוי משאצ"ל ופטור ד"ת וא"כ מאי אולמא דכיבוי מהוצאה?]
 (1) מגיה שם (ס"ק נ"ג) – "בזר זהב כתב דמקורו מהמג"א, אולם שם כתב המג"א רק דע"י ישראל אסור, וצ"ע למה אסר רבינו ע"י גוי דהוי שבות דשבות במקום מצוה דכבוד המת, וצ"ע".

ה. מראי מקומות.

1. שבת הקהתי (וישמע משה פר' בלק תשע"ו עמ' ג' [לשון השאלה, עי' לקמן]) – "דאף לדעת המג"א (שיא סק"ג) שכתב שאם נפלה דליקה בחצר אסור להוציא את המת כדי שלא יישרף, דליכא הכא בזיון המת כשנשרף, הני מילי כשנשרף מאליו ע"י דליקה שנפלה, אולם בנידון דידן ששורפים אותו בידים בודאי אין לך בזיון גדול מזה ומותר לעשות מלאכה דרבנן כדי להצילו. והוסיף עוד, דבשנ"ת מלמד להועיל (ח"ב סימן קיג) כתב דידוע שאותם ששורפים גוף הנפטר עושים כן משום שאינם מאמינים בהשאת הנפש וזו כפירה גמורה, ובודאי שלהניח את המת בידם לעשות בו כן הוא בזיון גדול מאד ואין להניחו בשום אופן".

ו. מת המוטל בחמה: אם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל, אפילו להפכו ממטה למטה, דטלטול מן הצד שמיה טלטול.
 1. בה"ל (סעי' א' ד"ה לא) – "לא פלוג".

(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק ב', סוף עמ' קע"ז) – "בביה"ל ... ולכך לא פלוג ... ונראה דאין לומר היכא דאפשר לטלטלו באותו הרשות אך אין לו ככר או תינוק א"כ יהיה מוטל המת בבזיון, ואז יהיה משום כבוד הבריות ויהיה מותר להוציאו לכרמלית בלא ככר או תינוק, משום דהיתר להוציאו לכרמלית הוא רק אם זה צורך המת, ולא התירו להוציאו לכרמלית כדי שלא יצטרכו לככר או תינוק".

ב] ככר או תינוק.

א. האם מספיק להניח בצידו או ע"ג המת דוקא: הככר או תינוק [או שאר כלי שמלאכתו להיתר].

1. בצידו, [ואולי עדיף לעשות כן, מצד בזיון המת].

(א) מג"א (ס"ק א') – "על ידיהם. פירש שמניחו אצלו ומטלטלו עמו".

(ב) תוס' שבת (ס"ק ב').

(ג) פמ"ג (א"א ס"ק א') – "מניח ככר אצל המת ונושאם, ולא דוקא עליו, משום בזיון המת".

(ד) בא"ה (ס"ק א') – "פי' שמניחו אצלו".

(ה) קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ט"ז) – "מותרין לטלטלו אגב דבר היתר דהיינו שמניחין עליו או אצלו איזה דבר מאכל ומטלטל שניהם ביחד".

(ו) גר"ז (סעי' א') – "דהיינו שמניח דבר המותר על המת או אצלו ומטלטל שניהם כאחד".

(ז) מ"ב (ס"ק ב') – "והיינו שמניח עליו או אצלו ומטלטלו עמו".

(ח) נמוקי אור"ח (סי' שי"א ד"ה אך) – לשונו מובא לקמן.

(ט) כה"ח (ס"ק ג') – "ולאו דוקא עליו, משום בזיון המת, א"א אות א".

(י) גשר החיים (ח"א פרק ג' סי' ב' ס"ק ג', פרק ה' סי' ה' ס"ק ב') – "מניחין אצלו סכין או ש"ד המתלטל ומטלטלין את המת אגב הדבר המתלטל, היינו שמניחין את הדבר על המטה או הדרגש או המחצלת על יד המת ומתלטל המת על המחצלת או המטה אגב אותו חפץ [כ"מ שאמרו, 'מניחין תנוק או סכין עליו' אין הכונה עליו ממש דכל הנחת חפץ זולת בגד - על מת הרי זו גופה מבזיון המת, אלא שהמכוון על ידו, (וכמש"ש המג"א סק"א ופרמ"ג ועוד). רק אם א"א על ידו מניחין עליו ממש]".

(יא) ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"א, סעי' י"ג, סעי' י"ד, הע' נ') – "ועיין גשר החיים פ"ה סי' ה' ס"ק ב', דאם אפשר לא יניח את החפץ על המת אלא בצדו על המטה, ומשום בזיון המת, ור"ל בשעת העברת הנפטר ממקום למקום, דאילו בשעה שמורידים אותו מן המטה יניח החפץ על המת".

(יב) טלטולי שבת (פרק כ"א הע' ל"א) – "ומוטב שלא יניח על המת ממש דזה גופא בזיון המת".

(יג) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קל"א).

(יד) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ז אות א') – "ונראה דמש"כ הפוסקים דאפשר להניח את החפץ לידו היינו כשהמת מוטל במטה ומטלטל את המת ואת החפץ ביחד על ידי טלטול המטה".

(טו) פסקי תשובות (דפו"ח, אות א') – "ולכתחילה יניח עליו או לצד המטה תינוק או איזה דבר מאכל או שאר כלי אכילה".
 2. על גביו.

(א) חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק כ"ג) – "נראה דהיכי דמטלטל המוקצה וההיתר נישא על ידו כיון דאפשר להסיר ההיתר ואינו מסירו נראה כאילו המוקצה טפילה להככר ועיקר הטלטול הוא לצורך הככר והמוקצה בסיס להככר, תדע דלא מצינו בשכח ארנקי ע"ג הכר בחצר שיהא מותר לטלטלו בלא ככר, אלא ודאי כשהמוקצה בסיס לדבר המותר עדיף מדבר המותר נעשה בסיס להמוקצה".

(ב) חוט שני (פרק ע"ו ס"ק א', עמ' קע"ז) – "במ"ב ... אמנם בחזו"א ... ולפי"ז אינו מותר לטלטל המת אא"כ הככר או התינוק הוא דוקא על המת ולא סגי שמונח בצידו, ודלא כמ"ש במ"ב. והגרע"א הקשה דהמטה עצמה תהוי ככר או תינוק. ולפי מש"כ בחזו"א בגלל היתרא דככר או תינוק אתי שפיר, וכמ"ש בחזו"א שם".

3. מראי מקומות – מנחת אשר (סי' מ"ב אות א').

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שי"ג) – "ונראה דמש"כ הפוסקים דאפשר להניח את החפץ לידו היינו כשהמת מוטל במטה ומטלטל את המת ואת החפץ ביחד על ידי טלטול המטה".

ב. איך להניח הככר או התינוק.

1. תורת שבת (ס"ק י"א) – "הא' שיקחו ככר גדול ושלם שיהיה לפחות דבר חשוב ולא יתבטל לגבי המת, ב' שיקחו את הככר מאדם אחר ולא מקרובי המת, שאין לחוש עליו ולומר דמבטליה אגב מרריה כדאיתא בר"פ נוטל, הג' שיתנו את הככר בקערה וכדומה ויניח אותה עם הככר על המת ... שלא ימאס הככר ...".
2. נמוקי או"ח (סי' שי"א ד"ה אך) – "שהככר מונח מבפנים מכוסה בתוך המטה (ולא למעלה על המטה מבחוץ, שלא יהיה כחוכא, וגם לא מצינו שיגזרו גזירה זו שיניחו הככר מבחוץ מפני הרואים, כמו בחלב שקדים מפני בשר בחלב שיניחו מהשקדים בסמוך על השלחן וכיוצא, ובזה לא מצינו גזירה לגזירה בטלטול דרבנן, ואין לנו לחדש דבר גזירה מדעתינו)".
3. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על סעי' א') – "אם מניח ככר וכיו"ב, יעטפנו בנילון וכדומה, שלא ימאס לאכילה. ותינוק אין להניח במקום שיש בו חשש הדבקות, או במקום שהתינוק יפחד".
4. יביע אומר (ח"ד או"ח סי' ה' סוף אות ב') – "דאמאי ככר הנוגע במת עצמו לא נאסר משום רו"ר, וכדאמרינן בשבת (ל:): ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלנו. וכ"ה שם (מג:). ועוד בכ"מ. ואילו היה הככר נאסר משום רו"ר, היה חוזר להיות מוקצה בעצמו. (וע' ע"ז ל:). הא אין לנו לומר אלא מה שאמרו חכמים משום רו"ר, ולא לדמות מילתא למילתא בענינים רוחניים אלו. והבו דלא להוסיף עלה".

ג. למה מת צריך ככר או תינוק, הא הוי גרף של רעי.

1. מראי מקומות – ערך שי (סעי' ב' ד"ה והנה), כה"ת (סי' ש"ח ס"ק קפ"ה), טלטולי שבת (פרק כ"א הע' נ"ח), גביע הכסף (סי' ש"ח פרק ז' אות ב' ד"ה וביותר, "וצ"ע"), הר"י זילבער (אור ישראל גליון ב' עמ' קס"ב אות א'), הרממ"א קאטה (אור ישראל גליון ג' עמ' רל"ו אות ג'), הר"י ארץ (אור ישראל גליון ג' עמ' רמ"ב), הר"ש ווייס (אור ישראל גליון ד' עמ' קפ"ח).
(א) מאירי (ביצה דף ו. ד"ה יש), הו"ד בבה"ל (סי' תקכ"ו סעי' י' ד"ה ואסור) – "יש מי שאומר שלא נאמר היתר זה אלא בבן קיימא אבל נפל ודאי או ספק נפל בתוך שלשים אין כאן כבוד הבריות ואסור אף בשני אף על ידי עממין ואין אני מודה כן אלא בנפל ודאי ואף בזה מותר לטלטלו ולהוציאו משם כדין גרף של רעי שמותר לטלטלו ולהוציאו כמו שיתבאר".
(1) עי' מ"ב (ס"ק י"ג), "בנפל דליכא משום כבוד".
(ב) מנורה הטהורה (קני המנורה סי' שי"א ס"ק ח', עי' ס"ק י') – "[ואם היה להם מקום לצאת בו אין מוציאים אותו אלא מניחים אותו במקומו ויוצאים הם] מקום לצאת. מ"ש מגרף של רעי דלא מחלקינן בהכי דכיון דמסריה אין לך גרף יותר מזה ועיין סי' ש"ח סל"ד וי"ל בפרט דכאן איכא שני איסורין".
- (ג) הגר"ח שליט"א (אסיפת יצחק ט"ו תמוז תשס"ו) – "שאלה: הגמ' והמחבר בס' שי"א מביא היתר בטלטול מת ע"י ככר ותינוק, ולמה צריך זה בכלל לכאורה יש היתר של גרף של רעי, (כמו שכתב הביאור הלכה ס' תקכ"ו סעי' י' בשם המאירי. תשובה: אי"ז נקרא גרף של רעי".

- (1) אולי הפשט בהגר"ח ק שליט"א, שהיסוד של גרף, שהוא דבר המאוס כמו זבל (garbage) וכדו'. ומצד כבוד הבריות מוציא את הזבל ממקום דירתו. אבל מת, אינו זבל, ואדרבא, צריך לכבדו [משא"כ נפל]. ממילא אין זה נקרא גרף של רעי.
- (ד) מגדנות אליהו (ח"ג סי' כ"ה), הו"ד בפסקי תשובות (דפו"ח הע' כ"ב) – "נראה דלא שייך לומר על אדם דיש לו דין גרף של רעי, דאדם נברא בצלם אלוקים והרי יש חיוב כבוד המת, וגם הא דכבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה נאמר על כבוד המת [עי' ברכות כ' ע"א], ע"כ לא רצו חז"ל לומר על על אדם האי דינא משום כבוד הבריות וצע"ע".
2. הגר"ח שליט"א (נחלת ישראל מוקצה [מהדורה שלישית] עמ' תקמ"ה) – "מת המלוכלך בטיט וצואה עד שמאוס בעיני רואיו מותר לטלטלו ע"י ככר ותינוק (ולענין שאר חפץ של היתר ע' לעיל אות ב') ולרחצו במים בידו [סי' שי"א מ"ב ס"ק כ"ד], ויזהר שלא יזיז בו אבר. ולכא"ז צ"ע דכיון דנתלכלך עד שמאוס בעיני רואיו א"כ נתיר טלטולו משום גרף של רעי ... ומהגר"ח קניבסקי שליט"א שמעתי די"ל דאיירי שאנשים באו למחיצות המת לצורך שמירה וכדומה, ובכה"ג אין היתר לטלטלו ולרחצו משום גרף של רעי דהמת לא היה במקום שהפריע להם ואדרבה הם נכנסו למחיצתו ומש"ה שרי רק ע"י ככר או תינוק דבזיון למת מיהא הוי".

ד. כבוד הבריות: גבי טלטול מת בשבת.

1. מחמיר – תוס' (דף צד. ד"ה גדול, "דאפשר על ידי ככר או תינוק לכך לא התיר בענין אחר"), הו"ד ב"י (ס"ק ב' ב'), גר"ז (סעי' ג'), עי' בה"ל (סעי' א' ד"ה לא).
2. חתם סופר (ח"א סי' ס"א ד"ה וזאת) – "שגנאי הוא למת שנתחלל שבת בעבורו ואם כן מה שמשיב בכוודו במהירות קבורתו פוגם בבזיון חלול שבת".
3. ארחות שבת (פרק כ"ג הע' קע"ח) – "ואין להביא ראיה לאיסור מדברי המג"א סי' שי"א ס"ק י"ג שאסר להוציא מת לרה"ר אף במקום כבוד הבריות אף דהוצאת המת הוי משאצ"ל דהתם טעמא אחרינא איכא שלא יאמרו שנתחללה שבת על ידו, וכמבואר שם במג"א בתחילת הדברים בשם הרמב"ן".
- (א) מג"א (ס"ק י"ג) – "ומה שהקש' ר"ב דא"כ לישתרי לו לעכו"ם לקבור מת בשבת כבר האריך בזה הרמב"ן בספר תה"א דף כ"ו דשאני כרמלית דהכל יודעים שאינו בכלל מלאכו' אבל לחלל עליו שבת אפי' ע"י עכו"ם אסור משום כבוד המת שלא יאמרו נתחלל עליו שבת הלכך אפי' להוציאו ע"י עכו"ם להניחו בקבר העשוי מאתמול אסור אף על גב דהוי שבות דשבות ואין נוהגין בו כבוד כלל במקו' איסורין המתפרסמין אפי' של דבריה' עכ"ל".

ג] מת שהסריח: להוציאו לכרמלית - סעיף ב'.

גמרא (דף צד:) – "ההוא שכבא דהוה בדרוקרא, שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית. אמר ליה רבי יוחנן אחוה דמר בריה דרבנא לרב נחמן בר יצחק: כמאן כרבי שמעון, אימר דפטר רבי שמעון מחיוב חטאת, איסורא דרבנן מיהא איכא. אמר ליה: האלקים. דעיילת ביה את, ואפילו לרבי יהודה (שרי). דמי קאמינא לרשות הרבים, לכרמלית קאמינא. גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה".

א. אם ההיתר דוקא כשכבר הסריח: טלטול מרשות לרשות.

1. אפילו קודם – רש"י (דף צד: ד"ה לאפוקיה, "או בחמה"), ר"ן (דף לה: ד"ה לאפוקי, "או בחמה"), טור (סעי' א', "מוטל בחמה"), ע"רמ"א (סעי' ב'), ב"ח (סוף ס"ק ב'), מ"ב (ס"ק ה').
2. רק שכבר מסריח – רמב"ם (פרק כ"ו הל' כ"ג), מחבר (סעי' ב'), כה"ח (ס"ק ט"ו).
3. לגבי איסור מוקצה לכו"ע התירו לטלטל המת ע"י ככר או תינוק אף שלא הסריח כל שחושש שמא יסריח – גר"ן (סעי' ג', "מת המוטל בחמה וירא עליו פן יסריח..."), ערה"ש (סעי' ה', "מת המוטל בחמה ולעת עתה אינו מתקלקל אך במשך השעות יוכל להתקלקל..."), טלטולי שבת (פרק כ"א הע' ל"ג, "דלכו"ע לגבי איסור מוקצה התירו לטלטל המת ע"י ככר או תינוק אף שלא הסריח כל שחושש שמא יסריח").
4. מראי מקומות – פרישה (ס"ק ג').

ב. להוציאו לכרמלית: האם צריך ככר או תינוק.

1. בלי ככר או תינוק – רמב"ן (דף צד: ד"ה הא, תורת האדם שער הסוף אות ט"ז), ריטב"א (דף צד: ד"ה שרא), מאירי (דף צד: ד"ה מלאכה).
2. ע"י ככר או תינוק – רש"י (דף צד: ד"ה לאפוקי), רשב"א (דף צד: ד"ה מי), ח"ה"ר"ן (דף צד: ד"ה לה: ד"ה ודאמרינן), סמ"ג (לאוין סי' ס"ה), צדה לדרך (מאמר ד'), א"ר (ס"ק ח'), תפארת ישראל (כלכלת שבת, אמירה לעכו"ם אות ו' ס"ק ג', לשונו מובא לקמן), גר"ז (סעי' ב', סעי' ד'), ע"רמ"ב (ס"ק ט'), ע"י בא"ר שהכריע כדעה הראשונה משום שהרבה פוסקים סוברין כמותה"), ערה"ש (סעי' י'), "ודעת רש"י ותוס' והטור להוציאו לכרמלית דוקא ע"י ככר או תינוק ויש לסמוך עליהם למעשה [דרך הרמב"ן נוטה לאיסור וער"ן שם שחולק עליו]", כה"ח (ס"ק כ'), ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"ג), ילקוט יוסף (ח"ב סוף עמ' ש"נ), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קל"ב), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ח).
- א ואם א"א ע"י ככר או תינוק, יש להקל בלי ככר או תינוק – א"ר (ס"ק ז'), "ולענ"ד אפשר דהטור מודה בזה דמותר משום כבוד הבריות, ולא אמרו אלא בדאיכא כיכר או תינוק מה דאפשר לתקוני מתקין", מ"ב (ס"ק ט'), "ומ"מ נ"ל כשאין לו ככר ותינוק מותר להוציא אף בלא ככר ותינוק דאף לדעה הראשונה אין הכרע שהוא לעיכובא עיין במ"א סק"ח ובא"ר סק"ז"), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שט"ו).
3. מראי מקומות – טור (סעי' א'), מחבר (סעי' ב'), ילקוט יוסף (שבת ח"ב סוף עמ' ש"נ).

ג. להוציאו לרשות הרבים [ע"י תינוק].

1. מחמיר.
 - א ר"ח (כדאי' ברמב"ן תורת האדם שער הסוף אות ט"ז, אמנם ע"י הר"ח דף צו. הגירסא שלפנינו).
 - ב רבי אברהם פראג (דרישה סוף ס"ק א').
 - ג ב"ח (ס"ק ב', ס"ק ג').
 - ד ע"י א"ר (ס"ק ט') – "ויש מי שמתיר וכו'. הב"ח [בסעיף ב] תמה על הש"ע דהא הרמב"ן וטור גופייהו מסקי דרבינו חננאל [בגליון הגמ' צו ע"א] אוסר ע"כ. ובאמת שכן הלכה, וכן פסק רבינו ירוחם נתיב כ"ח [ח"א, רלא ע"ג], וכ"מ בשבלי הלקט [סי' קיח] שהביא. ומ"מ נ"ל דעת הש"ע, דכיון דיש אומרים דלדידן (ד)לית לן רשות הרבים יש לסמוך להקל".
 - ה גר"ז (סעי' ג', סעי' ה').
 - ו מ"ב (ס"ק י', ס"ק י"ב, שעה"צ ס"ק י"ח) – "ועיין בט"ז וכן בא"ר דהלכה כדעה ראשונה משום דהרבה פוסקים סוברין כמותה ובפרט דמלאכה שא"צ לגופה ג"כ לא בריא דהוא פטור עליה דיש שפוסקין כר' יהודה דמחייב עליה".
 - ז ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ח, פרק ל' סעי' י').
2. מיקל.
 - א נמוקי או"ח (סי' שי"א) – "גם לכרמלית או לרשות הרבים מותר על ידי תינוק".
 - ב ר"ר שלנו: יש להקל.
 - ג גשר החיים (ח"א פרק ה' סי' ה' ס"ק ד') – "ובר"ר שלנו, שברוב המקומות איננו ר"ר גמור, יש להתיר במקום חדק כשאין נכרי להוציאו גם ע"י ישראל (כמש"ש במ"ב בשער הציון י"ח)".
 - ב ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"ג) – "ואם עושה כן כדי להצילו מניתוח שאחרי המות, אף מותר להוציאו למקום שאסור לטלטל בו, אם אין מקום זה רשות-הרבים גמורה".
 - ג פסקי תשובות (אות א', דפו"ח אות א') – "בכל מקרים אלו התירו טלטולו, וגם ברשות הרבים שלנו (שהוא כרמלית)".
 - 1 פירושו: לפי החשבון של השעה"צ (ס"ק י"ח, לשונו מובא לקמן), יש להקל ברה"ר שלנו. [הגם אולי צריך לטלטל ע"י תינוק, עיין בה"ל. הגשר החיים סבר, אם הוא לבוש, מספיק].

4. מראי מקומות.

(א) חלקת יעקב (ח"ג סי' קע"ב, או"ח סי' קנ"ז) – "ובשו"ע שי"א ס"ב שתי דעות אי דוקא לכרמלית או אף לר"ה, משום דהוי מלאכה שאיצל"ג והוי גם כן דרבנן, ודעה הא' ס"ל דוקא כרמלית דהוי כאין לו עיקר בדאורייתא אבל לא משאיצל"ג (בא"א שם ס"ק ט' דמלאכה הוא אלא שאיצל"ג) ובשו"ע הרב שי"א ס"ק ה' דהעיקר כדעה הא' דלר"ה אסור – אכן בערוך השלחן שי"א ס"ק י' דיש לסמוך על דעה הב' להתיר אף לר"ה דעיקרו מדאורייתא (א"ה: ל"מ כן בהערה"ש, ע"ש) ומשום שאיצל"ג הוי דרבנן, וכבוד הבריות דוחה לזה. וכן להדיא בתוס' שבועות ל' ב' ד"ה אבל דבמת מצוה שאין לו קוברין דזה גנאי גדול, דוחה כבוד הבריות אפי' לאיסור תורה ממש בשוא"ת, ולא עדיף איסור דרבנן שיש לו עיקר דאורייתא בקום ועשה, מאיסור תורה ממש אפי' רק בשוא"ת, ועי' תומים סימן כ"ח ס"ק י"ב אריכות גדול בזה".

ד. בזמן הוצאה לרשות הרבים על ידי תינוק – באיזה תינוק.

1. דדוקא כשהוא גדול קצת.
(א) מג"א (ס"ק י') – "ע"י תינוק. דדוקא כשהוא גדול קצת".
(ב) א"ר (ס"ק י') – "ע"י תינוק וכו'. ולפ"ז דוקא כשהוא גדול קצת כמ"ש סי' ש"ח סעיף מ"א (מג"א סק"י), אבל הט"ז [סק"ג] פירש דתינוק טפל למת, ודעת הב"ח [ס"ג] ולבוש שכתבו דחי נושא וכו' משמע כמג"א".
(ג) בא"ה (ס"ק ז').
(ד) חת"ס (דף קמב: ד"ה לא) – "ואך מ"ש דוקא ע"י תינוק ולא ע"י ככר משום שהתינוק נעשה תפל למת ולא ככר לשון זה צ"ע דאיפוך אנא שאנו צריכים שיהי' המת טפל לתינוק ולא התינוק טפל למת".
(ה) מ"ב (ס"ק י"א, שעה"צ ס"ק י"ז) – "דוקא כשהוא גדול קצת דשייך בו חי נושא את עצמו [מגן אברהם. ואף דבט"ז משמע דהוא פטור על התינוק בכל גווני, מב"ח ולבוש מוכח דהם סוברים גם כן כהמגן אברהם (אליה רבה). ודע, דבכל הסימן היכי שנזכר תינוק, מותר אפילו קטן ביותר, דלא גרע מככר שמותר"]".
(ו) כה"ח (ס"ק כ"ג).
2. כל תינוק, כיון שהתינוק טפל למת.
(א) ר"ן (דף לה: ד"ה ודאמרינן) – "שכיון שהתחלנו לטלטל המת ברשות היחיד על ידי ככר נעשה ככר טפל למת לפי שהוא צריך לטלטלו ואף ברשות הרבים טפל לו מפני שהוא מתיר לטלטלו הלכך אין בו משום הוצאה דה"ל כמוציא את החי במטה דפטור על המטה אלמא כל הנטפל לדבר לאו הוצאה מיקריא".
(ב) ט"ז (ס"ק ג') – "הטעם בטור שאינו טפל למת ונראה פי' דבר זה דדוקא תינוק שהוא מין אדם כמו המת ובזה י"ל שהם טפלים להדדי ע"כ מטלטל זה אגב זה משא"כ בככר שאין לו שום שייכות עם המת ואין שייך לומר זה אג"ו וזהו דעת הרמב"ן שמביא הטור והב"י בשם תה"א".
(ג) ערה"ש (סעי' י') – "ועל התינוק ג"כ פטור אם הוא יכול לילך ברגליו מטעם חי נושא את עצמו ואפילו אינו יכול לילך פטור מטעם שהוא טפל להמת דכיון שהוא מין אדם טפל לו אבל ע"י ככר אסור שאין הככר טפל להמת שאינו ממינו וחייב על הוצאתו".
3. מראי מקומות – מנחת אשר (סי' מ"ב אות ב').

ה. ע"י נכרי: לטלטל מת לרשות הרבים.

1. מחמיר.
(א) מג"א (ס"ק י"ג) – "משמע דבר"ה אסור אפי' ע"י עכו"ם ואפי' למ"ד מלאכה שאצ"ל פטור מ"מ עיקרה דאוריית' כמ"ש הטור בשם ר"ת".
(ב) תפארת ישראל (כלכלת שבת, אמירה לעכו"ם אות ו' ס"ק ג') – "אבל אסור לומר לעובד כוכבים להציל מת מדליקה לר"ה, מדאינו יכל לבוא לידי איסור דא", דהרי כבוי מלאכה שא"צ לגופו הוא, רק לכרמלית מותר לומר לעובד כוכבים להוציאו. וכ"כ ע"י ככר או תינוק מותר גם ישראל להוציאו לכרמלית (שי"א רמג"א סק"ג)".
(ג) גר"ז (סעי' ו') – "ואפילו ע"י נכרי אסור ברשות הרבים משום שגנאי הוא למת שיאמרו הבריות נתחלל עליו שבת חילול גמור אף שנעשה החילול ע"י נכרי".
(ד) ערה"ש (סעי' י"א).
2. מיקל.
(א) עי' א"ב (ס"ק י"ב) – "וכל מה שמותר וכו' לגוי וכו'. כ"כ רמ"א, משמע למאן דאוסר ברשות הרבים ע"י כיכר או תינוק אסור לומר לכותי, וכן פסק מג"א [ס"ק יג] בשם רמב"ן [שם]. אבל ב"י בשם שבלי הלקט [סי' קיה] כתב דאם מוטל ברשות הרבים או במקום מפולת מותר וכו', וכ"כ בספר תניא [סי' יט ד"ה עושין], וכ"כ כנסת הגדולה [הגהות ב"י] בשם רד"ך [בית כב חדר ז] דאפילו באיסור דאורייתא [מותר ע"י עכו"ם] וכו'".
(ב) גשר החיים (ח"א פרק ה' סי' ה' ס"ק ד', ס"ק ד') – "יש לסמוך על הא"ר המצדד להתיר ע"י נכרי אפילו ברה"ר ... והה"נ (ומכ"ש) שיש להתיר לומר לנכרי שיביא מקרר או קרח אפי' מרה"ר לתתו אצל או על המת שלא יסריח או שיביא אל מקומו קרבול או בשמים לפזר אצלו שלא ישמע ריח רע".
(ג) הו"ד בטלטולי שבת (פרק כ"א הע' ל"ז).
(ד) פסקי תשובות (אות א', דפו"ח אות א').

3. **רה"ר שלנו: יש להקל.**

(א) שעה"צ (ס"ק י"ח) – "ונראה דברשות הרבים שלנו יש להקל על ידי אינו יהודי, ונוכל לצרף לזה גם דעת הרמב"ן שמתיר אפילו על ידי ישראל לרשות הרבים משום דהוי ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ונהי דבזה לא קיימא לן כוותיה על כל פנים על ידי אינו יהודי וברשות הרבים שלנו יש להקל".

(ב) ששכ"ה (פרק ס"ד הע' נ"ח).

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ח) – "וכתב המשנ"ב שברשות הרבים שאין מהלכין בה ששים ריבוא אפשר להקל על ידי נכרי".

4. **מראי מקומות – מ"ב (ס"ק י"ב), חוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק ד', עמ' קע"ח).**

(א) מלכים אמניך (סי' מ"ו) – "שאלה: מת שנפטר בליל שבת בימות הקיץ וקיים חשש שיסריח, האם מותר לומר לנכרי שיסיע אותו למקור שבבית חולים, או שיפעיל מאורר או מזגן בחדר בו נמצא הנפטר. תשובה: אם יפגע מאד כבוד המת, מותר. דהנה המשנ"ב שי"א י"ב הביא דהמג"א אסר לומר לנכרי להוציא מת שהסריח מרשות היחיד לרשות הרבים. דהמג"א אסר וא"ר מצדד להקל. והשעה"צ ס"ק י"ח כתב להקל ברשות הרבים שלנו, בצירוף שיטת הרמב"ן שמתיר אפילו ע"י ישראל להוציא לרה"ר משום שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה. ובאיסור דאורייתא אחר לא הכריע. אולם בכל בו אבילות בפרק כבוד המת סעיף ל"ה הביא מבעל תשובה שלמה שבימות הקיץ כשיש חשש סרחון מותר לומר לנכרי שיעשה מלאכה דאורייתא. וב'גשר החיים' ח"א פרק ה' סעיף ה' אות ד' כתב: 'יש לסמוך על הא"ר המצדד להתיר ע"י נכרי אפילו ברה"ר והוא הדין נמי שיש להתיר לומר לנכרי שיביא מקרר או קרח אפילו מרשות הרבים, אך אסור לומר לנכרי לקברו בשבת מפני שהוא בזיון למת שיאמרו שחללו שבת על ידו'. אך עדיין יש לדון שמא יש כאן זילותא כשבא אמבולנס ומסיעים את המת ממקומו בפרהסיא, ואולי התירו רק להביא בשבילו קרח או להוציא לרה"ר, אבל להסיעו ברבים אולי אסור. עוד יש לדון, דאולי יותר קל יהיה אם ירמזו לנכרי על כך בדרך סיפור ולא בלשון ציווי. וחיוב מחאה אין בעניננו. כיון שלא עושה למען ישראל. ויעויין 'חיי אדם' כלל ס"ז י"ח ובמשנ"ב שי"א כ"ד שכתבו, ואם היה מת מלוכלך בטיט וצואה, עד שמאוס בעיני רואיו, מותר לרחצו במים בידו, ולא על ידי מפה משום סחיטה. אבל בלא"ה אסור בכל זה. ואפילו ע"י אינו יהודי אסור. עכ"ל. לכאורה משמע דעל ידי מפה אסור אפילו ע"י נכרי ויהיה מכאן ראייה שהמשנ"ב והחיי אדם אוסרים מלאכה דאורייתא על ידי נכרי להציל נפטר מבזיון. אך אפשר לדחות, דמה שכתבו המשנ"ב והחיי אדם דבלאו הכי אסור אפילו ע"י נכרי, כוונתם כשלא מאוס בעיני רואיו. אבל כשמאוס מותר לרחצו ע"י נכרי ואפילו במפה. וה'ערוך השלחן' כתב בסימן שי"א י"ח: 'ואם היה מטונף הרבה מן הטיט וצואה רוחצין אותו במים קרים ע"י אינו יהודי'. עכ"ל. משמע דבמים חמים מותר גם על ידי נכרי משום דאסור לעבור על איסור תורה גם ע"י נכרי. ושמעתי ממנו"ח הגאון ר"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ח' סעי' כ"ח), דאם יהיה גנאי גדול למת מותר להעבירו לב"ח ע"י נכרי, ויעוין מסכת שבוועות דף ל': תוד"ה אבל, דיש הבדל בין גנאי גדול למקרה שאין בו גנאי כל כך".

(ב) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שט"ז) – **ויש לידע** שלדעת החזו"א סי' ק"ז ס"ק ה' לא מצוי כלל שתהיה רשות הרבים דאורייתא בתוך עיר אלא רק מחוץ לעיר, ולשיטתו בכל מקרה שהמת מוטל בתוך העיר דינו כמוטל בכרמלית".

ו. **ע"י נכרי: מלאכה דאורייתא לכבוד המת.**1. **מיקל.**

(א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק"ו) – "נפטר ברה"ר או שצריך להוציא מרה"ר לרה"ר, אסור ליהודי לטלטלו, מ"מ מותר לטלטלו ע"י גוי במלאכה דאורייתא (רכב- מד"א או ברכב וכד'), בתנאי שאין עיצה אחרת למנוע בזיונו, (להשאירו במקום מכוסה או בסמוך בתוך ד"א), במקרה זה עדיף גוי שהוכן מערב שבת וידוע מעצמו, שלא יצטרכו אמירה לגוי (ויש להקפיד שלא לזלזל להשתמש בגוי באיסור שבת, כאשר הדבר לא הכרחי)".

(ב) תשובות והנהגות (ח"ב סי' קע"ב) – "ובשו"ע או"ח (שי"א) איתא שיש מי שמתיר במת בדליקה אפילו להוציא לרשות הרבים (דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה) וכ"ש בעכו"ם וכמבואר כך ברמ"א, והוא הדין דמותר האי איסורא **לנסוע באוטו** בשבת דקיל שאין בו מעשה להצילו מבזיון, ואין לך בזיון יותר מלקוברו מנותח".

2. **מחמיר.**

(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק ד' ד"ה אין [עמ' קע"ח], שעה"צ ס"ק ח') – "אין להדליק בשבת עבור המת מאורר חשמלי או מזגן ע"י עכו"ם. [עיי"ש במ"ב שכתב רק לצדד בשם הא"ר, וגם בשעה"צ ס"ק י"ח כתב דיש להקל ברה"ר שלנו ע"י אינו יהודי ונוכל לצרף שיטת הרמב"ן דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה עיי"ש. משמע דוקא איסור דרבנן מותר ע"י עכו"ם]".

(1) החוט שני לשיטתיה, שחשמל הוא איסור דאורייתא. אבל לכמה אחרונים, הוא חשש דאורייתא, ויכול לצרף החולקים להקל. וכמו שהשעה"צ כ' להקל ברה"ר שלנו, ה"ה לענין חשמל יש להקל ע"י נכרי.

3. **מראי מקומות – ארחות שבת** (פרק כ"ג הע' קע"ה, לשונו מובא לקמן).

(א) לכאורה תלוי אם מותר להוציא מת לרה"ר ע"י עכו"ם [אמנם, שם הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה] – עי' המחלוקת לעיל.

(ב) לענין מלאכה ע"י נכרי, במקום שאר כבוד הבריות [וכן לקרוע נייר טואלט ע"י עכו"ם] – עי' סי' שי"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ז. **האם מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה כיון שהמת כבר בידו.**1. **מיקל.**

(א) הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' שי"א על סעי' ב'), הו"ד בנזר ישראל (סי' ל"ח ח"ד ס"ק ט') – "וכיון דמותר לטלטלו מותר לנושא לאיזה מקום שירצה, כדין כל מוקצה דאם הוי בידו מותר לטלטלו לאיזה מקום שירצה כיון דהוי בידו, וכמ"ש סימן רס"ו".

2. מחלוקת רש"י ורמב"ן.

(א) שפת אמת (דף צד:): – "ונ"ל דכוונת רש"י היא **דבתחילת טלטולו** בחצר יקח ככר או תינוק וכשיבוא להוציא ישליך מידו הככר ומ"מ לא יהי איסור טלטול דהא קיי"ל בדבר המוקצה שהתחיל לטלטלו מותר לטלטלו למקום שירצה [כדאי' בשו"ע (סי' ש"ח סעי' ג')] וכן (בסי' רס"ו סעי' י"ב) ברמ"א ע"ש] הרי דגם כשהשליך הככר מידו ג"כ בהיתר מטלטל [והרמב"ן אפשר דס"ל כמ"ש באבן העזר שם דדוקא בכלי שמלאכתו לאיסור אמרינן הכי אבל לא במוקצה גמור ע"ש א"כ כאן במת בכה"ג נמי יהי איסור טלטול"].

3. מחמיר.

(א) עי' רשב"א (דף צד: ד"ה מי) – "ואם באנו לומר דכשיגיע בצד הכרמלית יסלק הככר ויוציאנו בלא ככר **יראה כחוכא**, דעד כאן לא התרנו לטלטל בלא ככר ועכשיו אתה אוסרו בככר ומתירו בלא ככר, הלכך **לא אפשר בלא ככר** או תינוק".

(ב) עי' ריטב"א (דף צד:): – "ושמא תאמר א"כ יהא צריך ככר או תינוק עד שיגיע לפתח הבית מיהת, הא ליתא דא"כ מיחזי **כי חוכא** או שמא יטעה להוציא הככר לחוץ, וכיון דכן מהשתא נמי **שרינן ליה בלא ככר** מפני כבוד הבריות".

(ג) תוס' שבת (ס"ק י' ד"ה שאלת) – "הרי יכולים להניח עליו מתחילה ככר או תינוק כדי שנוכל ליטלו מן הארץ, ואחר שנטלו אותו בידיהם הרי יכולים לחזור ולהסיר מיד מעליו את הככר או תינוק, ואח"כ יוציאו את המת מן הבית לכרמלית, ולכאורה שפיר קאמר, ושאלתו שאלת בן חכם [ולפמ"ש ססי' רס"ו לא קשה מידי, אך לפי דעת הרמ"א קשה] אבל אני השבתי לו דלפי האמת אין מקום לקושיא זו, דהא עיקר הטעם דמהני גבי מת ככר או תינוק, היינו דמשום כבודו של מת התירו חז"ל לומר דהמת לגבי ככר או תינוק, וכאילו מטלטלין רק את הככר או תינוק ולא את המת, ומעתה תו לא שייך הך תקנתא כלל, דהא כשיחזור לטול את הככר או תינוק מן המת, א"כ הרי הוא עתה מתחיל לטלטל את המת לבד, והוי כטלטול חדש שהוא אסור בלתי ככר או תינוק ... והוא ברור ואמת".

4. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' שי"א ס"ק א'), מגיה (לתוס' שבת סי' שי"א, ב' אות ב'), שלמי יהונתן (סי' שי"א ס"ק ג'), מנחת אשר (סי' ל"ט ד"ה ועוד).

(א) פמ"ג (ראש יוסף סוף דף מג:): – "מה שכתוב בספר תוספות שבת ... בחידושי הרשב"א בהמצניע דף צ"ד כתב זה".
(ב) ישועות יעקב (סי' שי"א ס"ק ד' ד"ה והנה) – "צריך עיון דהרי האגודה כתב והובא בהגה"ה ש"ד דאם המוקצה ככר בידו רשאי לטלטלו יותר לכל מקום שירצה א"כ כיון דבעודו בבית אין כאן רק איסור טלטול לבד ומותר לטלטלו א"כ בעת שהוא בכרמלית אזיל לי' איסור טלטול דהרי בלי שום היתר דכ"ה מותר ...".

ה. חשש של ניתוחי מתים (autopsy): בזיון אחר.

1. מיקל, מצד כבוד הבריות.

(א) נמוקי או"ח (סי' שי"א).

(ב) שערים מציונים בהלכה (סי' פ"ח ס"ק כ').

(ג) חלקת יעקב (ח"ג סי' קע"ב, או"ח סי' קנ"ז): – "להציל מת מבזיון נתוח, **אין לך כבוד הבריות גדול מזה**, עי' חולין י"א ב' וכת"ב בדקינן לי' הא קמינוול וכו', ובנוב"י יו"ד סי' ר"י אריכות בזה. וידוע הוא מפי ספרים, גודל האיסור בזה לנוול את המת ע"י נתוח, וגם הגנאי הגדול שיש להמת בזה, באופן דשייך לומר בזה גדול כבוד הבריות, ואף למג"א בסי' שי"א ס"ק ו' וז"ל דלא התירו בשביל כבוד המת דליכא כ"כ בזיון כשהמת מסריח וכו', בס"ק י"ב שם כתב דבגנאי גדול למת ודאי שייך כבוד הבריות, עי' הג' לבו"ש שם. וגם מה דמבואר במג"א שם בס"ק ג' דליכא בזיון המת כשנשרף, האחרונים חלקו עליו דבנשרף ודאי שייך בזיון המת, ועי' בספרי חלי"ע חלק יו"ד סימן ר"ג ס"ק ג'. קיצור הדברים, לנתח את המת זה ודאי בגדר גנאי גדול".

(ד) יסודי ישרון (מער' הל' שבת עמ' קנ"ז ד"ה מת).

(ה) חוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק ג', עמ' קע"ח) – "נראה דאם יש חשש שינתחו את המת דינו כהא מת המוטל בספינה ועכו"ם מתאספים שם דמותר להוציא ע"י ככר או תינוק, ואם אין לו ככר או תינוק וכיוצ"ב מ"מ יוציאנו בלא ככר".

(ו) ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"ג) – "ואם עושה כן כדי להצילו מניתוח שאחרי המות, אף מותר להוציאו למקום שאסור לטלטל בו, אם אין מקום זה רשות-הרבים גמורה".

(ז) תשובות והנהגות (ח"ב סי' קע"ב) – "ובשו"ע או"ח (שי"א) איתא שיש מי שמתיר במת בדליקה אפילו להוציאו לרשות הרבים (דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה) וכ"ש בעכו"ם וכמבואר כך ברמ"א, והוא הדין דמותר האי איסורא לנסוע באוטו בשבת דקיל שאין בו מעשה להצילו מבזיון, ואין לך בזיון יותר מלקוברו מנותח. ובזכרוננו בשייבה והיה חשש ניתוח למת, ושלחו שכל בחורי הישיבה חייבין להופיע ולמחות בתקוה שיועיל, ובחור אחד רץ למרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) לשואלו אם מותר וכדאי שכל הישיבה יבטלו תלמוד תורה, ומרן זצ"ל תיכף השיב **'אם לכבוד המת התירו חז"ל ביטול תורה כ"ש למנוע בזיונו'**".

(ח) ילקוט יוסף (שבת ח"ב הע' עמ' שנ"ב).

(ט) פסקי תשובות (אות א', דפו"ח אות א') – "והוא הדין בכל מצב שיש חשש לשלימות הנפטר כדי להביאו לקבורה עם כל אבריו, כגון שיש חשש של ניתוח שלאחר המות ויטלו ממנו אברים פנימיים או חיצוניים, או שנמצא במקום שעלול להיות מאכל לעוף השמים ולחית ארץ, או שנתפזרו אבריו ומוטלים כדומן על פני האדמה ויש חשש לאיבודם, וכל כיוצא בזה".

(י) שלמי יהונתן (ס"ק י', ח"ג פרק ה' סעי' קל"ז) – "ואפילו להוציאו מכרמלית, אך לרה"ר יעשה כן ע"י גוי".

(יא) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ט) – "מת אשר יש חשש שיעשו בו ניתוח שאחר המות [כשאסור לעשות זאת ע"פ הדין] מותר לטלטלו על ידי ככר או תינוק או על ידי נכרי וכן מותר להעבירו מרשות לרשות באופנים שנתבארו בסעיף הקודם".

2. להתקשר בטלפון.

(א) חלקת יעקב (ח"ג סי' קע"ב, או"ח סי' קנ"ז), הו"ד בדף על הדף (דף צד:) – "ולטלפן ע"י ישראל, האיסור משום דבהערכת הטלפון ע"י חיבור ופיסוק כח החשמל מוליד נצוצות וכידוע, והוי פסיק רישא דלא ניהא לי' דלא הוי רק דרבנן כבתוספות כתובות ו' א', וכן פסק המג"א סי' ש"כ ס"ק כ"א ובמ"ב שם ס"ק נ"ג, וחז"ל לזה הוי משאיצל"ג – וכאמור במלאכה שאי"צ לגופה אי כבוד הבריות דוחה יש מחלוקת, דבערוך השלחן פוסק דיש לסמוך על המתירין, והבאתי סמוכין גם מתוס' שבועות ל' ב' וכן"ל – ובני"ד דלא מתכוין להנצוצות, רק דהוי פסיק רישא ולא ניהא לי' דהוי גם כן דרבנן וגם משאיצל"ג הוי תרי דרבנן, ומבואר בבית שמואל אע"ז סוסי' כ"ח דתרי דרבנן הוי כאין לו עיקר מדאורייתא, וא"כ לכו"ע דוחה כבוד הבריות, דלא עדיף מכרמלית – וכן גם בא"ר שי"א ס"ק ט' וז"ל ומ"מ נ"ל דעת השו"ע, דכיון דיי"א דלדין ל"ל ר"ה יש לסמוך להקל, אע"ג דהרבה שיטות ס"ל דיש לך ר"ה דאורייתא, א"כ בני"ד נמי כיון דפסיק רישא ולא ניהא לי' הוי רק דרבנן, וכן"ל מתוס' ומג"א ומ"ב, וגם משאיצל"ג יש להתיר משום כבוד הבריות שלא לייתי להמת לגנאי גדול ולנוולו – ולפע"ד גם חיוב לעשות כן להצילו להמת מניוול. אכן כמובן אם יש עצה שאיזה קטן יקבל הטלפון ממקומו ואח"כ ידבר הגדול והנחת הטלפון על מקומו גם כן יעשה ע"י קטן, ודאי עדיף, דעיקר הנצוצות נעשים ע"י נטילת הטלפון ממקומו וע"י הנחתו שמה אחר כך – דכל מה שיכולין למעט בחילול שבת ממעטין".

(1) מפקפק – ששכ"ה (פרק ס"ד בהע"נ"ז, "חלקת יעקב ... צ"ע, שהוא כותב שאין בשימוש בטלפון רק איסור דרבנן, והלא לרוב נדלקת נורה במרכזיה").

א. בזמנינו שהאור הוא L.E.D., אין טעם לפקפק מצד הבערה, אבל יש לדון מצד כותב. [אם הכתיבה על מכשיר הטלפון הוא מלאכה דאורייתא, כיון שלא מתקיים. (לכאורה תלוי בפשט בהרשב"א והרש"י, אבל להרמב"ם לכאורה הוא דרבנן) ע"י שעה"צ (סי' ש"ג ס"ק ס"ח)]. ולכן, יש לצרף השיטות שהוא דרבנן, ויש להקל. כמו שהשעה"צ מיקל ברה"ר שלנו. וצ"ע].

(2) מראי מקומות – פסקי תשובות (אות א', הע' ג', דפו"ח הע' י"ב).

ט. טלטול חלקי גופות: האם ההיתר של "ככר ותינוק" נאמר גם על אבר אחד של מת.

1. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ק"ד) – "אין לטלטל חלקי גופות שאינם ניכרים, בשום אופן אף לא ע"י דבר המותר, אפשר לכסות בבד, בשמיכות ובניילונים במקומם. ואם הגופה או חלקי הגופה ברה"ר, או שצריך להעבירם דרך ר"ה או להוציאם מרשות לרשות, אין לטלטלם גם בדרך המותרת מצד טלטול מוקצה, כגון הנחת חפץ מותר על הגופה או האלונקה".

2. חשוקי חמד (דף מג.; עמ' ר"נ) – "שאלה. בשו"ע (סימן שיא ס"א) נאמר מת שנמצא במקום שירא עליו מפני הדליקה אם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם. מה הדין בפיגועים הנוראים כאשר נקטעו איברים מן הקדושים הנהרגים האם גם עליהם נאמר היתר זה, שהרי המשנ"ב (שם סק"ג) כתב דהתירו משום דאדם בהול על מתו, האם גם על אבר אחד הוא בהול. תשובה. לשון של הגמרא במסכת שבת דף מג: הוא 'מת' המוטל בחמה באים שני בני אדם ויושבים בצדו... מניח עליו ככר או תינוק. משמע דוקא מת שלם ולא אבר מהמת, והרי דנו הפוסקים האם יש חיוב מעיקר הדין לקבור אבר מהמת (עיי' שבט הלוי ח"ה סימן רנט), אם כן יש מקום לומר שדוקא על מת שלם אדם בהול ולא על אבר מהמת, וצ"ע".

י. מה עדיף: שיטלטל ישראל עם ככר או תינוק, או ע"י עכו"ם.

1. ע"י ישראל: ולא יעשו ע"י עכו"ם, כיון דהוי בזיון למת – הגריש"ק זצ"ל (ס' החיים על סעי' ב'), נמוקי או"ח (סי' שי"א ד"ה אך), כה"ח (ס"ק ל"ג, "בס' החיים התיר לטלטל מת מהמרחץ לצורך טבילת נשים ע"י ישראל ע"י ככר ולהמיחו על ביה"ק באהל המיוחד לזה ולא יעשו ע"י עכו"ם כיון דהוי בזיון המת וכן הסכימו עמו חכמי עירון"), יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קנ"ז ד"ה מת), ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"ב, הע' נ"ג), טלטולי שבת (פרק כ"א הע' מ"א).

(א) הם מדברים במקום מצוה. שלעשות ע"י ישראל כיון שהוא בפרהסיא, ולא ע"י עכו"ם שהוא בזיון המת. ובס' החיים מפרש, אפילו לדעת הרמ"א. וע"פ זה נראה, ע"י ישראל עם ככר או תינוק או ע"י עכו"ם, יותר טוב ע"י ישראל. ומה שמקשה הארחות שבת (לשונו מובא לקמן), "לל הגם מצד הלכה יותר קל ע"י עכו"ם. אבל מצד בזיון המת, יותר טוב על ידי ישראל".

2. מראי מקומות.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שי"ד) – "ועי' בספר כף החיים שם ס"ק ל"ג דבאופן שיש היתר לעשותו ע"י ישראל כגון ע"י ככר או תינוק הרי זה עדיף מאשר לעשותו ע"י נכרי, דכבוד המת הוא שיתעסק בו יהודי ולא נכרי. אמנם יש שהעירו על דבריו דמקור דינו של הרמ"א הוא ברא"מ שבמרדכי, והוא כתב דכ"ש דשרי ע"י נכרי, ומשמע דעדיף לעשותו בנכרי".

יא. טלטול מת מפני טומאת כהנים.

1. מותר ע"י ככר ותינוק.

(א) שו"ת מהרי"ל (סי' ס"ה ד"ה ולא) – "א"נ ע"י ככר או תינוק אפי' לצורך החיים, וכן מנהג".

2. מותר רק ע"י גוי, כיון שהוא שבות דשבות לצורך גדול.

(א) רמ"א (סעי' ב') – "ואסור לטלטל מת ע"י ככר ותינוק לצורך כהנים או דבר אחר, אבל ע"י א"י יש מתירין. (וכן ראיתי נוהגים לצורך מצוה או חתונה)".

(ב) חכ"א (כלל קנ"א סעי' כ"א).

(ג) ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"ד).

(ד) טלטולי שבת (עמ' רס"ג).

(ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ר"ל).

(1) ממילא, ה"ה שאר צרכים גדולים – רמ"א (סעי' ב', לשונו מובא לעיל), גר"ז (סעי' ח', "אבל מותר לטלטלו ע"י נכרי לצורך מצוה כגון חתונה אפילו שלא ע"י דבר המותר שכל שבות דשבות מותר במקום מצוה"), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שי"ט,

"טעם ההיתר ע"י נכרי הוא משום דהוי שבות דשבות במקום צורך גדול, כדי שיוכלו הכהנים להכנס לביתם [לשון הד"מ סק"ד 'משום כבוד הכהנים']. ולכן גם במקום שיש צורך גדול אחר או צורך מצוה או סעודת שבע ברכות וכיוצ"ב הרי זה מותר ע"י נכרי".

3. במקום שאין עכו"ם, אולי יש להקל ע"י ככר ותינוק.

(א) מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ט"ז) – "והמיקל לא הפסיד".

(ב) ערה"ש (סעי' י"ב) – "כיון דאצלינו מצויים אינם יהודים טוב יותר לעשות על ידם ולפיכך לא כתב דברי המהרי"ל ואולי דבמקום שא"א על ידי אינו יהודי דמותר ע"י ככר או תינוק כיון שהמהרי"ל התיר והעיד שהמנהג כן".

(ג) שבט הלוי (ח"ו סי' נ' אות ב') – "נשאלתי נפטר ב"מ הי' מונח בשבת בבית ובבית הסמוך המחובר בגג אחד יש מושב זקנים - ובהם זקנים מופלגים וגם חולים, מהו להתיר ע"י ככר או תינוק לחוץ. הנה לשון הרמ"א או"ח סי' שי"א ס"ב - ואסור לטלטל מת ע"י ככר או תינוק לצורך כהנים או ד"א אבל ע"י עכו"ם שרי, - איברא במג"א שם ס"ק י"ד העתיק ממהרי"ל דמותר לטלטל ע"י ככר או תינוק גם לצורך החיים וכ' מהרי"ל דהכי נוהגים - אלא דמג"א כ' דהרמ"א נמשך להלכה אחרי הגמ' דאסור ככר או תינוק לצורך החיים ואין מותר אלא לצורך המת אם לא ע"י גוי - ולהלכה זו הפוסקים מחמירים כהרמ"א ואין להרהר ח"ו אח"ז, איברא היות הכא באה"ק לא שכיח כלל גוי, והכי הוי עובדא דעי"ז נשאר הב"מ ונכשלו הזקנים שמחמת זקנותם לא יכולים לצאת, בכזה נלענ"ד לסמוך על רבינו המהרי"ל להתיר גם ע"י ישראל בככר או תינוק חדא דאולי גם רמ"א מודה, ועוד הא כ' הש"ך יו"ד בהנהגת או"ה סי' רמ"ב בדברבנן מותר לצורך גדול לסמוך על יחיד נגד רבים מכ"ש כה"ג וז"ב".

4. מראי מקומות – כה"ת (ס"ק כ"ט, ס"ק ל"ה).

(א) פת"ת (יו"ד סי' שע"א ס"ק י"ב) – "עי' במג"א סי' שי"א ס"ק י"ד שכתב דאם יש כהן חולה שאינו יכול לצאת מביתו כופין הקרובים להוציא המת מביתו כדי שלא יעבור לאו דאורייתא ע"ש ועי' בשו"ת דת אש סי' ח' באשת כהן שילדה בן זכר שאירע המילה בשבת ובלייל שבת מת אחד בשכונתה שמאחיל על בית היולדת ואבי הבן הוא מוהל בעצמו וכתב דכופין את הקרובים להוציא המת מהבית חדא דהעיקר כדעת הטור לקמן סי' שע"ג שב"ד מצווים גם בקטנים להפרישם מטומאת המת וא"כ הרי התינוק כמו כהן החולה שאינו יכול להוציא מן הבית ועוד כיון שאבי הבן מוהל בעצמו ועליה רמיא המצוה וא"כ אין יכולים למול התינוק בביתו כי האב כהן וע"כ צריכם למולו בבה"כ וא"כ יהיה אסור שוב להחזירו לבית אל אמו דהוי כמו שמטמאים אותו בידים דאסור לכ"ע ע"ש".

5. מותר טלטול מן הצד, כיון שהוא לצורך דבר ההיתר – ח"א (כלל ס"ז סעי' י"ח, חכ"א כלל קנ"א סעי' כ"א), גר"ז (סעי' ט'), מ"ב (ס"ק י"ג), ערה"ש (סעי' י"ב), כה"ת (ס"ק כ"ט), טלטולי שבת (עמ' רס"ג), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שי"ט).

ד] מת שאינו שומר תורה ומצוות.

א. אין היתר בככר או תינוק עבורו, אא"כ יש דליקה שאדם בהול על מתו ויוכל לבוא לידי חילול שבת.

1. הגר"ש קלוגר זצ"ל (חכמת שלמה על סעי' א', ס' החיים סי' שי"א סעי' א') – "הנה מלשון הפוסקים משמע דכל מת מותר לטלטלו מפני הדליקה או בזיון אחר, אך הנה במדרש רבה פרשת ויקרא פרשה ה' יש וז"ל א"ר אייבו מעשה בטבח אחד בצפורי שהיה מאכיל טריפות ונבילות לישראל פעם אחת ערב יום כיפור אכל ושתה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת התחילו הכלבים מלקקין את דמו אתון ושיילין לר' חנינא מהו לאעבריה יתיה מן קדמיהון אמר להון כתיב ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו, זה שהיה גוזל את הכלבים ומאכיל נבילות וטריפות לישראל וכו' מדידהון אינון אכלין עכ"ל, ועיין במתנות כהונה שם שפירש שהשאלה הוי אם מותר להעבירו מלפניהם וכו', א"כ מוכח משם דברשע המאכיל טריפות וכדומה אין לחלל שבת ויום הכיפורים עבורו לטלטלו משום בזיון, דבע"כ מיירי ע"י ככר או תינוק דבלא ככר ותינוק אף אם מת אדם כשר אסור, ובע"כ ע"י ככר ותינוק איירי, ואף על פי כן אסרו לטלטלו, ומוכח דברשע לא חיישינן על בזיון שלו. ואף דאין למידין הלכה מפי מדרש, היינו רק היכא שדורש המדרש כן דרך הלכה או דרש ולא עפ"י מעשה אבל היכא שהוי מעשה ממש ואין מוכח בש"ס להיפוך ודאי למידין ממנו הדין כיון שמפורש ביה דהורה כן הלכה למעשה, ולכך היה נראה דכן הדין דברשע מפורסם אין לחלל שבת מפני בזיונו, רק גבי דליקה וכדומה שיש חשש שאדם בהול על מתו ויוכל לבוא לידי חילול שבת ממש אין לחלק בין רשע או לא, אבל היכי דליכא חשש שיבוא לידי מלאכה דאורייתא נראה דאין לחלל שבת לטלטל המת ע"י ככר ותינוק כדמפורש במדרש הנ"ל ודו"ק היטב".

2. תשובות והנהגות (ח"ב סוף סי' קע"ב) – "שרק אם היה מאכיל נבלות לרבים מבואר בהגהות אשר"י פ"ג דמ"ק שאין לקוברו רק לכלב תשליכון אותו, ולע"ד מסית כמו רב ריפורמי - דינו כמוהו, ולא שנא בין מאכיל בעצמו נבילות למי שמורה להתירם".

3. וישמע משה (פר' בלק תשע"ו עמ' ג') – "שאלה: מעשה שהיה בבית חולים בחו"ל שבו קיים נוהל שמת שלא באו קרוביו לקחתו לקבורה בתוך ארבעים ושמונה שעות מעת פטירתו, שורפים את גופתו ה". והנה נודע לבני הקהילה היהודים בשבת קודש שישנו יהודי עירי שמת ביום חמישי בערב בבית החולים, ואם לא יבוא עוד היום לקחתו יימסרו את גופתו לשריפה. ומת זה הוא בודאי מת מצוה שהכל קרוביו, אלא שידוע לבני הקהילה שבעודו בחיים לא היה שומר שבת ר"ל, ונשאלת השאלה האם גם עליו מותר לחלל שבת באיסור דרבנן משום כבודו. תשובה: בסימן שיא מבואר שמותר לחלל שבת באיסור דרבנן משום כבוד המת, והתירו שם הוצאה מרשות היחיד לטרמלית, ואף מלאכה שאין צריכה לגופה שהיא הדרגה החמורה ביותר של מלאכה דרבנן, גם בה הקלו משום כבוד הבריות. ובנידון דידן הראה לי הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א מש"כ החכמת שלמה ... וכן הסכימו הגאונים רבי מנדל שפרן ורבי מרדכי גרוס שליט"א, שאין לחלל שבת אפילו באיסור דרבנן משום כבודו של מת שהיה מחלל שבת בחייו".

ב. כל מת.

1. קנין תורה בהלכה (ח"ו סי' כ"א) – "חכמת שלמה ... ק"ק ... וכן בשו"ע כאן בסי' שי"א אין רמז לחידוש הלכה לחלק בין רשע לצדיק ... ופוק חזי מאן עמא דבר ולכן ד' החכ"ש ילע"ע".

2. ציץ אליעזר (חי"א סי' ל"ה) – "הגרש"ק ז"ל בחכמת שלמה ... מכל הלין שנתבאר נראה לפסוק כמשמעות לשון הפוסקים (כעדות הגרש"ק ז"ל) דכל מת מותר לטלטלו מפני הדליקה או בזיון אחר, וההיתר להורידו מהמטה ולהשכיבו על הארץ במקום המיועד הוא בכל המתים לרבות רשע מפורסם. וכיפר אדמתו עמו".
3. הגריש"א זצ"ל (חשוקי חמד דף מג; עמ' רנ"א) – "ה'חכמת שלמה' ... ולפי מש"כ ה'חכמת שלמה', יתכן שגם בימות החול אין חיוב להשתדל להציל רשע מפורסם מנתוחי מתים. אולם דבריו מחודשים דאולי הוראת שעה היתה זאת כדי להראות לציבור את חומרת רשע זה. ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] הסכים לכך, והוסיף שמעשה כעין זה אירע אצל הגרי"ח זוננפלד זצ"ל שמת רשע מפורסם, ואמר שיש להשתדל בהלויתו ואעפ"י שבחיייו יש להלחם בו, כעת הפסיק קלקולו ויש להתעסק בו".

ג. מת שלא היה שומר שבת, אם קרוב הדבר שהוא כתינוק שנשבה - יש להקל.

1. תשובות והנהגות (ח"ב סוף סי' קע"ב) – "ואף שמחלל שבת דינו כעכו"ם מ"מ כאן קרוב הדבר שהוא רק כעין תינוק שנשבה, ובודאי חייבין לקבורו, ואף שאין ברור שדינו כתינוק שנשבה, מ"מ לחומר מ"ע דקבורה וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ראוי מספק להתיר חילול שבת בדרבנן [בשב ואל תעשה] כדי למנוע ניתוח שכפי הנראה עומד להתקיים. ומצוה רבה קעביד לנסוע בשבת ולהציל מת מבזיון, דלהציל מניתוח החיוב חמור דהוא כמת מצוה דאלים לדחות שאר מצוות שבתורה".
2. וישמע משה (פר' בלק תשע"ו עמ' ג') [לשונו השאלה, עי' לעיל] – "והגאון רבי נפתלי נוסבובי שליט"א אמר שבימינו רוב המחללי שבת הם בגדר תינוק שנשבה, ואינם דומים לאותו רשע מפורסם שדיבר בו החכמת שלמה, ולכן חיוב על כל איש ישראל להשתדל בכל כוחו להביאו לקבר ישראל, ומותר לחלל שבת עליו באיסור דרבנן כדי להצילו משריפה חלילה. וכן הורו הגאונים רבי יצחק זילברשטיין ורבי שמאי גרוס שליט"א".
3. פסקי תשובות (סוף אות א' [דפו"ח, ל"מ]) – "אף במת שלא היה שומר שבת, כי קרוב הדבר שהוא כתינוק שנשבה, וחייבים לקבורו, וראוי להתיר חילול שבת בדרבנן, ומצוה רבה קעביד".

ה' [ככר או תינוק] דוקא, או כל כלים - סעיף ג'.

א. לבוש.

1. מיקל.

- א) רמב"ן (תורת האדם שער הסוף, ענין מי שמתו מוטל לפניו ד"ה ואי) – "יכול ליתן עליו ככר או תינוק או אחד מן הכלים שהוא לבוש וכיוצא בהן".
- ב) עי' מחבר (סעי' ג') – "יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק".
- ג) בה"ל (סעי' ג' ד"ה יש) – "יש מי שאומר שאם נתן וכו'. אף דהמחבר כתב יש מי שאומר אין כונתו בזה שאחרים חולקין ע"ז כמו ביש מי שאומר שכתב בסעיף שאחריו שהשיג עליו בב"י דידוע דרכו בדבר שאינו מוצא בפוסקים אחרים בפירוש לכתוב בלשון זה לפעמים דבאמת הכל מודים בזה ודבר פשוט הוא כיון שאינו לבוש המת עתה בהן הוא כשאר כלי שמלאכתו להיתר".
- ד) וכל הפוסקים לקמן (שמיקל בכל כלי שמלאכתו להיתר).
2. מחמיר.

- א) תוס' רי"ד (דף מג; ד"ה כי, פסקי רי"ד דף מג; ד"ה איתמר) – "כי פליגי היכא דליכא קשיא לי ואי ליכא ככר או תינוק ישום עליו טליתו או שום כלי ומ"ש ככר או תינוק מכלים מוכנים וי"ל דוקא ככר או תינוק דליכא למימר שהן נקברין עמו אבל שאר כלים לא שמא יאמרו כי הן נקברין עמו והם אסורין בהנאה ובטלטול כמת עצמו כדאמר' בפ' נגמר הדין הי' אביו ואמו מזרקין לו כלים מצוה על אחרים להצילן אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין ודוקא במטה הנקברת עמו. אלמא כל הכלים הנוגעים במטה הנקברת עמו הם נאסרין. מפני שהיו רגילין לקבור כלי תשמישיו עמו שלא יהנה אדם אחר מהם והם אסורין בהנאה אבל ככר ותינוק מוכח שאינן נקברין עמו".
- ב) ריבב"ן (דף מג;): – "מניח עליו ככר או תינוק. דוקא, ולא בגדים, דאתו לאיחלוףי בתכריכי המת, ואתו למימר דמותר ליהנות מהם. ושאר כלים נמי לא, דגזרי הני אטו הני".
- ג) תורת שבת (סי' שי"א ס"ק י"א).
- ד) בני ציון (סי' שי"א סוף ס"ק ו') – "ומעתה נראה לדינא כיון דהראב"ה והרי"ד אוסרים בהדיא לטלטל בשאר דברים, וכ"ש כלי מלבושיו, ודאי ראוי להחמיר כמותם, ודלא כמ"ש בש"ע, שלא ראה דברי הראשונים האלה".
- 1) אמנם, הראשונים ופוסקים שמחמירים לדעת ר' יצחק גבי מת, שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל [עי' הדר"מ כאן, בשם הג' מרדכי], אין ראיה. שי"ל, עכשיו מת הוי דבר הניטל, עי' ערך אין כלי ניטל [שהוא מחלוקת]. א"נ בבגד יש לחלק, שכולי עלמא יש דין כמו אוכלים, עי' ערך כלי שמלאכתו להיתר [שהוא מחלוקת].

ב. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מחמיר – פמ"ג (סי' שי"א א"א ס"ק ט"ו), "במת עכ"פ לאו דווקא ככר או תינוק, הוא הדין כל הכלים שמלאכתו להיתר, אבל לאיסור אסור, דאין זה לצורך גופן", לבושי שרד (על מג"א ס"ק ט"ו), "שמלאכתו לאיסור לא מהני דהא אין זה נקרא לצורך גופו", נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ד סעי' ה'), "נתן על המת אחד מכלים שהיא לבוש מחיים או שאר דבר היתר ... לא כלי שמלאכתו לאיסור", מחזה אליהו (ח"א סי' מ"ו אות י"ח), טלטולי שבת (פרק כ"א הע' ל"ב).
- א) יכול לפרש, כיון המת תפל לכלי שמלאכתו לאיסור, יש דין של הכלי שמלאכתו לאיסור, וממילא רק מותר לטלטל המת רק לצורך גופו ומקומו. ולפי זה, כלי שמלאכתו לאיסור אינו מועיל כלום, בשביל החמה וכדומה, כיון שהוא לא מטלטלו לצורך גופו או מקומו של המת. אמנם לשון הפמ"ג ולבו"ש נראה, שאינו נכלל בגדר של צורך גופו ומקומו של כלי האיסור, לטלטל לצורך המת - עי' מחזה אליהו (ח"א סי' מ"ו אות י"ט), ושלמי יהונתן (ס"ק ד' אות ג'). צ"ע.

ג. כלי שמלאכתו להיתר.

1. מיקל.

(א) ריטב"א (דף מג: ד"ה איתמר) – "וככר ותינוק לאו דוקא אלא הוא הדין לכלי אחר שהוא בר טלטול".
 (ב) שיטה לר"ן (סוף דף מג:) – "היכא דאיכא ככר או תינוק כולי עלמא לא פליגי כי פליגי היכא דליכא. וא"ת והא אי אפשר שלא יהא שם ככר או תינוק או כלי, וי"ל דלאו דוקא דלא סגיא דליכא ככר או תינוק או כלי, אלא ה"ק כי פליגי היכא דליכא כלומר דאיתי לטלטולי בלאו הכין".

(ג) מג"א (ס"ק ט"ו, סי' ש"ח ס"ק י"ג) – "וה"ה שאר כלים שמלאכתן להיתר כן איתא בגמ' סוף נוטל".

(ד) תוס' שבת (ס"ק ט"ו) – "וה"ה נמי שאר כלים שמלאכתן להיתר מהני כמו כא"ת".

(ה) בא"ה (ס"ק י').

(ו) שלחן שלמה (סעי' א').

(ז) גר"ז (סעי' א') – "או כל כלי שמלאכתו להיתר מטלטלו על ידו".

(ח) עי' קיצור שו"ע (סי' פ"ח סעי' ט"ז) – "אם נפלה דליקה ויראים שלא ישרף המת, מותרין לטלטלו אגב דבר היתר דהיינו שמניחין עליו או אצלו איזה דבר מאכל ומטלטל שניהם ביחד. ואם אין דבר מאכל, מניחין עליו איזה כלי או מלבוש שמותר בטלטול".

(ט) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ד סעי' ה') – "נתן על המת אחד מכלים שהיא לבוש מחיים או שאר דבר היתר ... לא כלי שמלאכתו לאיסור".

(י) מ"ב (ס"ק א') – "וה"ה שאר חפץ שמותר לטלטל".

מ"ב (ס"ק ט"ו) – "היינו שהיה המת לבוש בו מתחלה וכ"ש אם נתן עליו שאר כלים שמלאכתן להיתר".

מ"ב (סי' ש"ח ס"ק כ"ו) – "ע"י ככר או תינוק. לא דוקא ככר הוא הדין אם נתן שאר חפץ המותר בתוכו".

(יא) ערה"ש (סעי' י"ד, סעי' ט"ז) – "ודע דזה שאמרנו ככר או תינוק לאו דוקא דה"ה איזה בגד או שאר דבר המותר".

(יב) תורת שבת (ס"ק סעי' ג') – "אחד מכלים שהוא לבוש ... מכל שכן שאם נותן עליו שאר כלי שמלאכתו להיתר מהני".

(יג) טלטולי שבת (עמ' רס"א).

(יד) נשמת אברהם (סי' שי"א).

(טו) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קל"א).

(טז) ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"א, סעי' י"ג, סעי' י"ד).

(יז) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רכ"ז) – "מניח עליו או לידו חפץ של היתר כגון מפתח או מטפחת או דבר מאכל וכיוצ"ב ומטלטלו עמם".

2. מחמיר.

(א) הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' רע"ט סעי' א'), הו"ד דעת תורה (סי' שי"א סוף סעי' ג').

(ב) וכן הפוסקים שמחמירים בלבוש, עי' לעיל.

(ג) וכן כמה ראשונים שהו"ד בפוסקים, שכאן חושש לדעת ר' יצחק שאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל [אא"כ צורך מקומו וכדומה], עי' סוף ערך אין כלי ניטל.

ד. קשה: דשלא לצורך כלל, אסור גם לטלטל כלי שמלאכתו להיתר.

1. וכן הקשה.

(א) פמ"ג (סי' שי"א א"א ס"ק ט"ו) – "ומלאכתן להיתר קשה, בסימן ש"ח בט"ז אות ב' דשלא לצורך כלל אסור אלא שיצטרך היום, ואין שייך כאן אלא אוכלין ותינוק, רצ"ע".

2. י"ל: דשרי רק באופן שיהי לו אח"כ צורך בהכלי.

(א) עי' קיצור שו"ע (סי' פ"ח על סעי' ט"ז בלחם הפנים) – "ונתקשיתי דהא אפילו כלי שמלאכתו להיתר אין מטלטלין אלא לצורך הכלי או לצורך מקומו. וראיתי שהקשה כן בפ"מ ובאמת כי בהנך עובדי דס"פ נוטל י"ל דאביי הוי צריך לכתא ורבא לסכינא ועל כן כתבתי 'ואם אין דבר מאכל וכו' דאם יש לו דבר מאכל עדיף טפי".

(ב) קצות השלחן (סי' קי"א ס"ק ו') – "הקשה הפמ"ג ... והנה המג"א הנ"ל הביא ראי' מגמ' דסוף פ' נוטל דקמ"ב דאיתא התם אביי מנח כפא אכיפי רבא מנח סכינא אבר יונה ומטלטלה, ויקשה קושי' הפמ"ג על אביי ורבא. דמה מהני כפא וסכינא שמלאכתן להיתר כיון דשלא לצורך גם מלאכתו להיתר אסור, וביותר קשה ע"פ סיפא דגמרא שם דבר יונה חזי לאומצא ומותר בטלטול רק רבא החמיר על עצמו. הלא עדיף לטלטל הבר יונה בעצמו דמותר מן הדין ולא אגב סכינא דהסכין גופי' אסור בטלטול שלא לצורך. וראיתי בקישורו"ע סי' פ"ח בלה"פ שהביא קושי' הפמ"ג וכו' ובאמת כי בהנך עובדי דס"פ נוטל י"ל דאביי הוי צריך לכפא ורבא לסכינא ודבריו צ"ע דאיזה צורך יש לצייר שהי' לרבא להניח הסכין אבר יונה. ויש לומר דרבא לא לקח הסכין בידו כדי להניחו אבר יונה, אלא כשהזדמן לו שהסכין הי' בידו. הניחו אבר יונה דזה שרי לכו"ע, ואח"כ הי' מטלטלו עם הבר יונה. אם מפני שהי' צריך להסכין אם לצורך הסכין. אבל שלא לצורך כלל לא הי' מטלטל הסכין. וקצת ראי' לזה מדאמרו כמה אמוראים ככר או תינוק בגמ' שם ולא הזכירו כלי שמלאכתה להיתר וצ"ל משום דע"י ככר או תינוק יותר קל לטלטל לפי שהם ניטלים גם שלא לצורך כלל ... ולחומר הקושיא צ"ל דגם כוונת המג"א שהתיר לטלטל מת ע"י כלי שמלאכתה להיתר כוונתו באופן שיהי' לו אח"כ צורך בהכלי ... רצ"ע".

3. י"ל: רק בכלים שמותר לטלטל שלא לצורך כלל [כמו כלים שתדירים בתשמיש, עי' סי' ש"ח סעי' ד'].

(א) ר"ח (דף קמג., כדאי' במשנת השבת עמ' רל"ג).

(ב) הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' רע"ט סעי' א' ד"ה והנה לעיל) – "דלא התירו רק ע"י ככר או תינוק, אבל ע"י כלי שאין לו היתר טלטול כל כך, שהרי אף כלי שמלאכתו להיתר אין לטלטלו רק מחמה לצל ולא בחנם [סי' שח ס"ד], א"כ כיון שהוא גופא אין לו היתר ממש לא מהני הוא לתקן אחרים, לכך י"ל שאר כלים לא מהני רק ככר או תינוק, ובכליו שהוא לבוש, בזה הביא [השו"ע] יש אומרים המתירין".

(ג) בני ציון (מיטאווסקי, סי' י') – "דאין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל, וא"כ קשה האין נוכל לומר להיתר לטלטל מת או שאר דבר המוקצה, ע"י שמניחין עליו כלי שמלאכתו להיתר הא אותו הכלי המותר גופא ג"כ לא הותר לטלטלה שלא לצורך כלל, והכא דלא צריך כלל לטלטל את הכלי המותר לא לצורך גופה ולא לצורך הכלי, אלא רק שיגרום היתר לטלטל את המת או הדבר המוקצה, ואין יגרום היתר אחד לחבירו מאחר שלצורך שניהם אסורים דהא זה בפני עצמו אסור, וזה בפני עצמו אסור, ושניהם ביחד יהיו מותרים ... הכא אין צריך כלל לעצם הכלי, אלא להיתר טלטול שבה להיתר לטלטל על ידה את המוקצה, נמצא דהוה טלטול שלא לצורך כלל, ואסור לטלטל הכלי המותר, ולא דמי לככר דמותר לטלטל על ידה, דאוכלין מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל ... ולפי"ז מוכח לומר דמה שכתב המג"א הנ"ל בסי' שי"א ס"ק ט"ו דכלים שמלאכתן להיתר הוי כמו ככר או תינוק, היינו דוקא כלים כאלו כגון סכין וכף וכוסות וקערות וצלוחית, שכתבו התוס' בשבת שם דגם כוסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלין כמו ג' כלים הללו, וא"כ מותר לטלטלן אפי' שלא לצורך כלל ... דבגדים ודאי כיון דצריכין לאדם בכל עת, לא גרע מכוסות וקערות שמותרין לטלטל בלא צורך והוי שפיר כמו ככר או תינוק דמותר לטלטל את המת על ידן".

(ד) מגילת ספר (סי' מ"ה סוף אות ד') – "י"ל דמלבושים שאני שמסתבר שגם הם לא היו בכלל גזירת כלים כיון שתדירים בתשמיש וכמו כלי אכילה".

4. י"ל: לדעת הרמב"ן שלא לצורך כלל מותר.

(א) דעת תורה (על סעי' ג') - י"ל רמב"ן, "אך לפי"ז צ"ע דברי השו"ע שהעתיקו".

1) קשה, שהרמב"ן (מלחמת דף סו:) סבר שלא לצורך כלל אסור גם בכלי שמלאכתו להיתר.

5. י"ל: נכלל בגדר של צורך.

(א) מנחת אשר (סי' מ"ב סוף אות ה') – "דאף טלטול זה לצורך טלטול המת על ידם לצורך נחשב ואין זה טלטול שלא לצורך".

(ב) שלמי יהונתן (ס"ק ד' אות ג').

6. מראי מקומות – הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ד').

(א) ראייה דלא כערה"ש: שדעת – שלמי יהונתן (ס"ק ד' אות א' ד"ה אכן עיין).

ה. מראי מקומות – מנורה הטהורה (קני המנורה סי' שי"א ס"ק י"ז).

1. קצות השלחן (סי' קי"א ס"ק ו') – "למה נקט ככר או תינוק ולא מלבוש דהוא יותר כבוד למת לטלטלו אגב הלבוש ואולי הא גופא קמ"ל דכא"ת אין בזה משום בזיון המת".

ו. דרך המחבר: כשמוצא איזה דבר שאינו מפורש בשאר פוסקים, כותב בשם יש מי שאומר.

1. מחבר (סי' ק"ב סעי' ב', [וש"ך ס"ק ז', ושפ"ד שם], וסי' פ"ז סעי' ח').

2. פמ"ג (סי' ש"ו מש"ז ס"ק א').

3. סדרי טהרה (סי' ק"צ ריש ס"ק ג').

4. ח"א (ח"א כלל י"ד סעי' ב', בינת אדם שער או"ה סי' ס"ה) – "ואף על גב שכתוב בש"ע 'יש מי שאומר', כולי עלמא מודים בזה.

וכן דרך השו"ע כשמוצא איזה דבר שאינו מפורש בשאר פוסקים, כותב בשם יש מי שאומר".

5. יד מלאכי (כללי שו"ע סעי' ו' וסעי' י"ב, ע"ש).

6. זבחי צדק (יו"ד סי' ק"כ ס"ק מ"ח).

7. בה"ל (סי' שי"א סעי' ג' ד"ה יש, מ"ב סי' ל"ב ס"ק ק"פ, ס"ק קכ"ג, סי' ש"ו ס"ק ד', עי' בה"ל סי' ש"י סעי' ב' ד"ה י"א) – "אף

דהמחבר כתב יש מי שאומר אין כונתו בזה שאחרים חולקין ע"ז ... דידוע דרכו בדבר שאינו מוצא בפוסקים אחרים בפירוש לכתוב בלשון זה לפעמים דבאמת הכל מודים בזה".

8. עי' ש"ך (יו"ד סי' קצ"ה ס"ק ח').

9. עי' תורת השלמים (סי' ק"צ ס"ק ב').

10. עי' ערה"ש (סי' תרע"ה ס"ק ד').

11. עי' נטעי גבריאל (פרק ג' הכ"ג).

ז. מחבר (סעי' ג') - "יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק".

1. האם התיבה 'חשוב' קאי על המילה 'לבוש' - שהוא לבוש חשוב, או על ההמשך, שנחשב כנותן ככר או תינוק.

2. שהוא לבוש 'חשוב'.

(א) לבוש (סעי' ג') – "יש מי שאומר שאם נתן על המת לבוש חשוב לטלטלו על ידו או כלי אחר שהוא חשוב, כנותן ככר או תינוק דמי".

(ב) תורת שבת (ס"ק י') – "פי' ולא אמרינן כיון שהוא מלבוש מן המת בעצמו אף שמניח עליו דודאי שנתבטל לגבי מת, ומזה הטעם כתב הלבוש דצריך לפחות לבוש חשוב".

3. 'חשוב' כנותן ככר או תינוק.

(א) מלבושי יו"ט (ס"ק ד').

(ב) א"ר (ס"ק ט"ו, א"ז ס"ק ו') – "לבוש חשוב וכו'. צ"ע למאי בעי לבוש חשוב וכן כלי אחר חשוב, דבכל דבר שנקרא כלי או לבוש סגי, ואפשר דלשון הש"ע הטעתו (מלבושי יו"ט סק"ג)".

[מת שאינו ערום - סעיף ד']

א. מיקל, מטלטל אגב כסותו.

1. מרדכי (פרק ג', סי' שי"ב) – "מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו פי' ה"ר אביגדור כהן דמה שצריך ככר או תינוק היינו דוקא למת ערום אבל למת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו וראיה מפרק ב' דביצה [דף כא ב'] מטלטלין להו אגב כסא".
2. ע"י מחבר (סעי' ד') – "יש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו א"צ ככר או תינוק".
3. פרישה (ס"ק ד').
4. גר"א (חידושי הלכות דף מג:).
5. ח"א (כלל ס"ז סעי' י"ח, חכ"א כלל קנ"א סעי' כ') – "דאסור לטלטל המת בשבת אפילו כשהוא מלובש אפילו על ידי ככר או תינוק אם לא שהוא במקום שאם יניחנו שם במטה יסריח או שמלוכלך בטיט וצואה מותר על ידי ככר או תינוק או על ידי כסותו כדי שלא יתבזה בין החיים".
6. גר"ז (סעי' י') – "לא הצריכו להניח על המת דבר המותר בטלטול אלא במת ערום או שהוא לבוש בתכריכים שהן בטילין אצלו ואסורים בטלטול כמוהו אבל מת שהוא לבוש בבגדו שהיה לבוש בו מחיים אין צריך להניח עליו כלום שבגד זה הוא מותר בטלטול שאינו בטל אצלו מפני שעתידים להפשיטו מעליו ולהלבישו תכריכים".
7. הר צבי (יו"ד סי' רצ"ד) – "ועיין שו"ע או"ח באם הוא לבוש אין צריך ככר או תינוק ואף בשבת מותר להוציאו".
8. גשר החיים (ח"א פרק ג' סי' ב' ס"ק ג', פרק ה' סי' ה' ס"ק ב').
9. כה"ח (ס"ק ל"א).
10. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ש"נ, הע' ה' ד"ה ומכל).

ב. מחמיר, צריך ככר או תינוק.

1. של"ה (שבת סוף פרק נר מצוה אות ע"א) – "בשולחן ערוך (שיא, ד), יש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם הוא בכסותו אין צריך ככר או תינוק, ע"כ. ובעיני אין נראין כלל דברי המרדכי, ויש לי תשובה ניצחת על דבריו מהא דאיתא בפרק במה מדליקין דף ל', ששלח שלמה לבי מדרשא, אבא מת ומוטל בחמה, השיבו אביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו, ודוד המלך כשמת היה בכסותו, כמו דאיתא שם הוי סליק בדרגא איפחת דרגא מתותיה אשתיק ונח נפשיה, ובודאי לא היה הולך ערום על הדרגא ח"ו, הא ודאי קושיא גדולה היא על המרדכי. ואין לומר שדוד המלך אף שאשתיק לא היה מת באותו פעם, רק נשאוהו וחלצו בגדיו והניחוהו במטה ערום כדי לסוך אותו באיזה סיכה לרפואה, ומת ערום, דאם כן היה קשה מלך כמותו איך הניחוהו בחמה, שהרי אמר אבא מת ומוטל בחמה, אלא על כרחך צריך לומר דמת ברגע דאפחת דרגא, ודרגא היה במקום החמה. אם כן הדרא קושיין לדוכתיה, על כן ליתא להא מילתא וצריך דוקא ככר או תינוק".
2. נזירות שמעון (סוף סעי' ד') – "בוודאי המת חשוב עליו יותר מבגדים ודו"ק כי דברי הב"י כנים ואין להקל נגדו".
3. מ"ב (ס"ק ט"ז, בה"ל ד"ה יש).
4. תורת שבת (סי' שי"א ס"ק י"א).
5. בני ציון (סי' שי"א סוף ס"ק ו') – "ומעתה נראה לדינא כיון דהראב"ה והרי"ד אוסרים בהדיא לטלטל בשאר דברים, וכ"ש כלי מלבושיו, ודאי ראוי להחמיר כמותם, ודלא כמ"ש בש"ע, שלא ראה דברי הראשונים האלה".
6. חוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק ה', סוף עמ' קע"ט) – "וכן נראה במה שנוהגים לעשות לכבוד המת כגון לכסותו בטלית, הרי הטלית בטלה למת כיון שהיא לכבודו ולא מהני ככיר או תינוק. וה"ה בשמים אם מניחים לכבודו לא מהני ככר או תינוק".
7. ע"י הגר"ח ק"שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' ר"ח אות מ"ז) – "באורחות רבינו ח"ה מובא כאשר נפטר בשבת קודש מרן רבינו הקה"י זצוק"ל הורידהו לארץ עם ככר ולא הפשיטוהו משום שהיה חם מאוד, ולכא' למה היה צריך ככר ולא הסתמכו על בגדי רבינו שהרי לא הפשיטוהו, ואיך היה כאשר נפטר מרן החזו"א זצוק"ל בשבת קודש האריך נהגו בו. תשובה: ע"י שונה הלכות סי' שי"א דין ד'".
- א) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ה עמ' ר"ל, דפו"ח עמ' רכ"א) – "נשמתו הקדושה יצאה בליל שבת ק' עקב סמוך לשעה 11 הגסיסה היתה קצרה רבע שעה בערך ובלי יסורים קצב נשימתו הואט ונשימתו נהיתה יותר חלשה וההבדל בין נשימה לנשימה גדל והלך ולאט ולאט הפסיק לנשום, הלחץ דם והדופק עד הרגע האחרון היו בסדר. סמוך ליציאת הנשמה אמר רח"ק שליט"א לאחיותיו שהנשים לא יהיו בחדר ביציאת נשמה, (כן אמרתי לו 3 שעות לפני כן) ויצאו, הורידוהו לארץ עם ככר ולא הפשיטוהו משום שה' חם מאד, והביאו גוי שיסדר מאוררים, וכן אח"כ נתקלקל הזרם והביאו גוי ולא אמרו לו לתקן, רק ראה והבין ותיקן מעצמו".
- ב) שונה הלכות (סי' שי"א דין ד') – "ויש מקילין שאם המת לבוש בכסותו שעתיד להפשיטו מעליו סגי ויש לפקפק ע"ז טובא".
8. טלטולי שבת (עמ' רס"ב).
9. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ה' סעי' קל"א).
10. ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' שי"ג) – "בבה"ל ד"ה לא שאם אין לו ככר או תינוק או שאר חפצי היתר לא התירו כלל לטלטלו. [ונהגה השו"ע שם ס"ד מביא את דעת המרדכי שכתב דאם המת מלובש בבגדים שאין עתידים לקבור אותו עמהם יכולים בגדים אלו לשמש כחפץ של היתר ואין צריך להניח עליו חפץ אחר, אמנם הבה"ל שם ד"ה יש כתב דיש לפקפק בהיתר זה טובא עיי"ש]."

ג. בשעת הדחק יש להקל.

1. ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"א, עי' הע' נ"ט).
2. נשמת אברהם (סי' שי"א).
3. פסקי תשובות (אות א', הע' ב', דפו"ח אות א', הע' ח').

ד. מראי מקומות – ערה"ש (סעי' י"ד), נמוקי או"ח (סי' שי"א, "אין לעשות לכתחילה").

ה. אמאי אין יכול לטלטל את המת אגב המטה שתחתיו.

1. קשה – רע"א (סעי' א', גליון הש"ס דף מג:), "היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע לא פליגי [דמניחו על המת ומטלטלו ור"א דאסר להופכו ממטה למטה מיירי בדליכא ככר]. תימא כיון דהמטה לא נעשה בסיס ממילא יהא המטה עצמו כמו ככר או תינוק דהא ככר או תינוק לאו דוקא דה"ה אגב כלי שרי [עיין מג"א סימן שי"א] וצע"ג".
2. י"ל, דהמטה טפל למת.

(א) ח"י ר"מ קזיס (פרק ג' ד"ה הופכו) – "י"ל שלא התירו חכמים אלא כשמטלטל עמו דבר שאינו לצורך המת, אבל המטה שהיא לצורך המת נר' שאינו מטלטל המטה עמו מחמת עצמה, ולפיכך אין להתיר לטלטל המת אגב המטה".

(ב) חת"ס (על סעי' ב') – "דהתם נעשה מת מטה לתינוק, משא"כ הכא הוה מת במטה שחייב אף על המטה".

(ג) בה"ל (סעי' ד') – "גם במטתו אף דבדודאי עתיד לסלקו ממנה לבסוף אפ"ה מוכח בגמרא דכל זמן ששוכב בה אם רוצה לטלטלו צריך ככר או תינוק או שיהפכנו ממטה למטה דלהוי טלטול מן הצד ולא התירו משום המטה גופא [דהא היא לא נעשית בסיס כמש"כ הרא"ש והמאור] אלא ודאי אף דעתיד לסלקו ממנה אעפ"כ כ"ו ששוכב עליה חשיבה טפלה לו ובטלה לגביה".

(ד) רש"ש (דף מג:) – "שהמטה טפלה לכן לא מהני המטה לטלטלו על ידה כי היא בטלה לו".

(ה) חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק כ"ג), הו"ד בחוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק א' [עמ' קע"ז]), לשונו מובא לעיל) – "בדרו"ח הקשה ליהוי מטה עצמה ככר, ודברי רבנו ז"ל בזה אינם מובנים דתקשה לכל הני דשרו לטלטל מוקצה ע"י ככר לק' קמ"ב ב', אע"ג דהטלטול לצורך דבר האסור וגם אפשר לנער שהרי יכול להסיר הככר, ואילו אבן שע"פ חבית ומעות שעל הכר צריך לנער, אע"ג דבשכח אין החבית והכר בסיס, ולמה לא חשיבי ככר, וכן באבן שבכלכלה מלאה פירות מבואר דאם אפשר לנער צריך לנער אע"ג שאין הכלכלה בסיס לדבר האסור, מיהו יש לומר דכיון דלא התירו אלא בשכח הכא הוי מניח שהרי אפשר בניעור, אבל נראה דהיכי דמטלטל המוקצה וההיתר נישא על ידו כיון דאפשר להסיר ההיתר ואינו מסירו נראה כאילו המוקצה טפילה להככר ועיקר הטלטול הוא לצורך הככר והמוקצה בסיס להככר, תדע דלא מצינו בשכח ארנקי ע"ג הכר בחצר שיהא מותר לטלטלו בלא ככר, אלא ודאי כשהמוקצה בסיס לדבר המותר עדיף מדבר המותר נעשה בסיס להמוקצה".

(1) מראי מקומות – הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סוף ס"ק ה'), פירות תאנה (סוף דף מג:), שמקשה על החזו"א מהראשונים). (ו) דברות משה (סי' ל"ד הע' ל"ז) – "דכיון דהככר והתינוק מונחין עליו נחשב כמטלטל את הככר והתינוק ולא כמטלטל את המת דהמת נחשב כטפל להככר והתינוק ... אבל המטה שהמת מונח עליו אדרבה היא טפלה להמת וכמטלטלן עם המת הוא כמטלטל את המת ולא את המטה ... וצ"ע כוונת רעק"א בקושיתו".

(ז) מנחת אשר (סי' מ"ב אות א' ד"ה ובישוב) – "דשאני מטה שהיא טפלה לו וכמבואר לקמן צ"ע ג"ע ב".

3. עדיין קשה לשיטות שהתירו בבגדים שלובש המת – בה"ל (סעי' ד').

4. י"ל – חת"ס (דף קמב: ד"ה לא, "והנה דעת רבינו אבגדור שבמרדכי דגם ע"י מלבושיו מותר לטלטלו דהמת בטל לגבי מלבושיו כמו שיורי כוס לגבי כוס ומטלטלין אגב כסא, ופשוט דהיתר זה אינו אלא לטלטלו, אבל לא להוציאו מרשות לרשות ולא דמי לתינוק דהמת נעשה מטה לתינוק, מ"מ צ"ע א"כ במושכב על מטתו תהי' מטתו כמלבוש וככוס לגבי שיורי כוסות, וצריך ישוב לחלק ביניהם ואפשר דוקא שיורי כוס שאינם יוצאים בלא שטיפה והדחה במים, ע"כ בטלי לגבי הכוס וה"ה מלבושיו שהוא לבוש שאינם נפשטי' אלא ע"י טורח משא"כ מטה שהמת מונח על גבה ובקל יכול לטלו לא דמי לשיורי כוסות"), חשוך חמד (דף מג: עמ' רמ"ט).

5. מראי מקומות – בני ציון (מיטאווסקי, סי' י'), בני ציון (ס"ק ו'), משנת השבת (עמ' נ"ד, ריש עמ' רל"ג), מגילת ספר (סי' מ"ה אות ד'), דף על הדף (דף מג: עמ' רל"ב), האיר יוסף (מוקצה סי' כ"ו), שלמי יהונתן (ס"ק ה').

ו. האם עגלת ילדים טפל לתינוק.

1. חוט שני (באר אליהו סעי' א' אות ז') – "עגלת ילדים, ועגלת נכים - יש לדון האם טפילה לחי ונפק"מ לטלטול והוצאה בכ"ז בעגלה של תינוק, לגבי הוצאה. ושמעתי מהגר"נ שליט"א בקשה לו מאוד אפשר להתיר".
2. מראי מקומות – מנחת אשר (סי' מ"ב אות ג').

ז. קשה: למה הוצרכו בדוד המלך לככר או תינוק.

א. שבת (דף ל:) – "כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומי, ההוא יומא הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה אתא מלאך המות בחיש באילניא נפק למיחזי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונח נפשיה, שלח שלמה לבי מדרשא: אבא מת ומוטל בחמה, וכלבים של בית אבא רעבים, מה אעשה. שלחו ליה: חתוך נבלה והנח לפני הכלבים, ואביך, הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו. ולא יפה אמר שלמה כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת".

1. ולכן חולק – של"ה (שבת סוף פרק נר מצוה אות ע"א, לשונו מובא לעיל).

ב. י"ל: שורפים על המלכים.

1. ט"ז (ס"ק ד') – "וחכם א' תירץ דשאני בגדי מלך שאסורים לשאר בני אדם כדתנן שורפין על המלכים וכמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים דשורפי' בפניה' משמע דחייב יש בזה וא"כ לא הוי ראוי ע"כ לא היו בגדי דוד מועילי' לטלטל ונכון הוא".
 2. מג"א (ס"ק ט"ז) – "ושמעתי דבגדי דוד היו מוקצין דאסור לכל אדם ללבשן דשורפין על המלכים אבל שאר בגדים של מת לאו מוקצין הן".
 3. מקור חיים (חו"י, סעי' ד').
 4. מחה"ש (ס"ק ט"ז) – "ומחזורתא כתיבין מג"א וכן תירץ הט"ז".
 5. בא"ה (ס"ק י"א).
 6. גר"א (חידושי הלכות דף מג:).
 7. כפות תמרים (סוכה דף לו: ד"ה כתבו) – "וי"ל דשאני כסות דוד דהוא מלך דהוא בטל לגביה דשורפין על המלכים כלי תשמישן כמ"ש הרמב"ם סוף הלכות אבל [פי"ד הכ"ו] יע"ש".
 8. ערה"ש (סעי' י"ד) – "ומה שמקשים מדוד שהצריכו ככר ותינוק כדאיתא בשבת ל': כבר תירצו הט"ז והמג"א סקט"ז דבגדיו מוקצין שאסור להשתמש בהם ושורפין אותן דאסור להשתמש בבגדיו של מלך ע"ש".
 9. כה"ח (ס"ק ל"ט).
- א קשה:** שורפין הוי רשות, ומלך אחר יכול להשתמש בהבגדים – תוס' שבת (ס"ק ט"ז).

ג. י"ל: הסכים שלמה בדעתו לקברו באותם בגדים.

1. תוס' שבת (ס"ק ט"ז) – "הסכים שלמה בדעתו לקברו באותו בגדים עצמם".

ד. י"ל, מי שנפל ומת קוברים אותו בבגדיו.

1. תוס' שבת (ס"ק ט"ז) – "והובא ביו"ד סי' שס"ד דמי שנפל ומת קוברים אותו בבגדיו".
 2. מלבי"ם (ארצות החיים סי' כ"ג ארץ יהודה ד"ה אמנם) – "דוד שנפל ומת ה' לו דין הרג ומלבושיו עומדים לתכריכים ואסורים בהנאה ואסור לטלטלו על ידם".
 3. כה"ח (ס"ק ל"ט).
- א קושיא ע"ז המחזה"ש** (ס"ק ט"ז) – "תוספות שבת ... ולא אבין, דהא טעמיה דמהרי"ל בנפל מהגג מבואר שם כיון דיצא ממנו דם ונבלע בבגדיו ושמא נבלע בבגדיו רביעית דם שהנפש יצאה בו וצריך קבורה ... ודוד כפי משמעות הדברים **לפי פשוטן לא מת מהנפילה**, דאיפחת דרגא מתותיה ולא יצא ממנו דם, דהכי איתא שם אמר רב מאי דכתיב הודיעני ה' קצי וכו' אמר לו בשבת תמות וכו' כל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, האי יומא דבעי למינח נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יכיל ליה, דלא הוי פסיק פומיה מגירסא. אמר מאי אעביד ליה, הוה ליה בוסתנא אחורי ביתא, אתא מלאך המות ובחיש באילני, נפק למיחזי (כי היה דבר תימה כמ"ש רש"י). הוי סליק בדרגא, איפחת דרגא מתותיה, אשתק ונח נפשיה עכ"ל הגמ', הרי דע"י דאיפחת דרגא נבהל ושתיק מלגרוס לפי שעה ועי"ז היה יכול מלאך המות לשלוט בו, ומת ע"י מלאך המות כדרך כל הארץ ולא ע"י הנפילה, ולא היה צריך לקברו בבגדיו".
- ב מראי מקומות – בני ציון** (מיטאווסקי, סי' י' ד"ה וראיתי).

ה. י"ל: כדי להוציא מרשות לרשות.

1. חת"ס (הג' בשו"ע סעי' ב') – "די"ל שדוד המלך ע"ה הוצרכו לטלטלו מרשות לרשות ולא הותר אלא באופן שכתב הרמב"ן להניח עליו תינוק שיהיה המת מטה לתינוק ופטור אף על המטה ... ומה שאמרו בשבת דף ל': ... ככר או תינוק אשגירת לישנא הוא וככר כדי נקט רק תינוק כדי להוציא מרשות לרשות וזה לא שייך ע"י מלבושיו".
- חת"ס (דף קמב: ד"ה לא) – "ת"י לקו' השל"ה שהביא בט"ז ומג"א שהקשה שהרי דוד המלך עליו השלום מת במלבושיו ואפ"ה הצריכו לשלמה שיניח עליו ככר או תינוק. ונראה לי דהתם ה' צריך לטלטלו מכרמלית לרה"י ולזה לא סגי מלבושיו, דמוקצה עדיין לא גזרו עד נחמ"ב בן חכל"י בשעת גזירת כלים, וע"כ לענין טלטול מרשות לרשות שאל, ואין לומר א"כ מה שאל על כלבי' של בית אבא, י"ל בלא מוקצה נמי ה' מסופק לחתוך נבלה משום תיקוני אוכלא והחיתוך לצורך הכלבים ומ"מ לא נתקרה דעתי בזה לגמרי דא"כ מה אמר שהע"ה כי לכלב חי טוב מן הארץ המת כיון שלא היה הענינים שוים בשלמא אי ב' השאלות ה' משום מוקצה והקילו לכלב חי טפי מלארץ המת א"ש אבל אי לזה הוצרך משום הוצאה מרשות לרשות ולזה משום תיקון אוכלא אין שייכי' להדדי' ונראה דרבינו אביגדור מפורש כפי' ב' שפירש"י ב' במה מדליקין על שהקדימו להשיב על שאלת הכלבים קודם לשאלות הארץ. וה"נ לישנא ע"כ ס"ל כנ"ל דאל"ה לא מפרש כפשוטו".

ו. י"ל: גנאי למלך שבטל לבגדיו.

1. חת"ס (דף קמב: ד"ה לא) – "קושי' השל"ה י"ל דגנאי הוא למלך להחשיב טפל כמו שיורי כוס לגבי מלבושיו, ונוח לו יותר ע"י ככר ותינוק".
2. י"ל: שראוי רק למלך אחר ואולי שלמה לא ה' כמדתו, וצריך תיקון בשבת.
1. מחצית השקל (ס"ק ט"ז) – "דמהידוע שמלבוש המתוקן לאדם אחד בקושי ימצא אדם שיהי' הבגדי' כמדתו כי זה ארוך וזה קצר זה עב ושמן וזה דל ורזה וכדומה ... השתא דאסורים לכ"ע ולא ה' ראויים כי הם לשלמה אפשר לא ה' כמדתו והיו צריכים תיקון לכן בשבת דאין ראויים ללבישה בלי תיקון הם מוקצים".

2. מראי מקומות – חשוקי חמד (דף ל: עמ' קצ"ג).

3. יש לעיין, שלכאורה לא גרע משברי כלי, שאינו מוקצה בשבת.

ח. י"ל: שלמה לא חשב עצמו שראוי ללבוש בגדי אביו שלא חשב עצמו למלא מקומו.

1. חת"ס (דף ל:) – י"ל שלמה לא חשב עצמו שראוי ללבוש בגדי אביו שלא חשב עצמו למלא מקומו כ"כ".

ט. י"ל: הבגד נעשה בסיס להמת, אא"כ יכול ליטול הבגד בלי טלטול המת.

1. נזירות שמעון (על סעי' ד') – "אבל אם הוא בכסותו, ונ"ל דהיינו אם יוכל ליטול הבגד בלי טלטול המת, אבל אם א"א הוי הבגד מוקצה ובסיס לאיסור".

2. הו"ד בארחות חיים (אות ה').

י. מראי מקומות – עולת שבת (ס"ק ד', "וצ"ע"), א"ר (ס"ק ט"ז, א"ז ס"ק ו'), מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק י"ח), ברכת שמים (דף ל:), הגר"י רייזמן שליט"א (מלכים א' מספר י"ג).

1. קצות השלחן (סי' קי"א ס"ק ו') – "שצ"ע ממש"כ שבת ד"ל דהשיבו הסנהדרין לשלמה ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו, והלא בזמן דוד ה' מותר לטלטל כל דבר הראוי לשבת אפי' שלא לצורך כלל כמ"ש אדמו"ר סי' ש"ח י"ז, אלא דבלא"ה קשה עפ"י המבואר בסי' שי"א דמלבוש מהני למת, א"כ למה נקטו ככר או תינוק ולא מלבוש דהוא יותר כבוד למת לטלטלו אגב הלבוש ואולי הא גופא קמ"ל דכא"ת אין בזה משום בזיון המת".

יא. קשה: דספר תורה קשור בזרועו.

1. דעת תורה (על סעי' ד').

2. יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ל"א אות ו') – "והגאון מהרש"ם בס' דעת תורה (שם ס"ד) הק', דאכתי הא קי"ל בסנהדרין (כא: שס"ת קשור בזרועו של המלך, א"כ ראוי לטלטלו משום הס"ת שעליו. ותירץ ע"פ מ"ש הלח"מ (רפ"ג מה' מלכים), מהתוספתא פ"ד דסנהדרין, שאין ההדיוט רשאי לקרות בס"ת של המלך, שנא' וקרא בו הוא ולא הדיוט וא"כ הוי מוקצה. ושוב מצא כן בתפארת הגרשוני הובא בד"ש יו"ד (סימן שצו). והרב המגיה הרה"ג רש"מ שבדרון נ"י הקשה, דהא עכ"פ למלך אחר מותר לקרות בו, דהא רק הדיוט אסור. עכ"ת ד. ובאמת דלק"מ, דהא בשבת דברים שבצינעא נהוג לאסור האונן או האבל בד"ת, ושלמה המלך היה אונן באותה שעה, וקי"ל דאף בשבת נהוג בדברים שבצינעא. (כדאיתא במ"ק כג: לרבנן דרשב"ג כוותייהו). ואף דבירושלמי (פ"ב דחגיגה ה"ג) סבר דדוד מת בעצרת, וא"כ שלמה המלך היה רשאי לקרות בו, לד' הח"צ הנ"ל, מ"מ הש"ס דידן פליג ע"ז. וכמ"ש התוס' חגיגה (יז). וע' במל"מ (פ"ג מה' אבל ה"י). וכן מצאתי ביוסף דעת על יו"ד (ס"ס שצט דע"ז ע"א), שהביא מ"ש הנוב"י להקשות דאמאי לא אמרי' (במ"ק כג:) דאיכא בין רשב"ג לת"ק ת"ת דהוי נמי דברים שבצינעא, ותירץ דת"ת אפשר ללמוד בדברים הרעים שיוצא בו י"ח לימוד ולהכי קאמר תשמיש המטה איכא בינייהו. ועפ"ז יישב ג"כ הא דשלמה שלא היה יכול לטלטל משום הס"ת, שהיה אונן שאסור בד"ת. וסיים, שי"ל בפשיטות שאפשר שלמד בס"ת עצמו שלקחו מעל זרועו ללמוד בו. ולא היה אז הס"ת על גופו. ע"כ. וכן מסתבר טפי, דהא מסתמא גם פרשת התוכחה שבפר' כי תבוא כדברים הרעים, ואמאי לא הותר לטלטלו אגב הס"ת ע"ד שילמוד בו בדברים הרעים. וכן פר' כי תוליד בנים שקוראים בט' באב הו"ל מכלל דברים הרעים לפמ"ש בשו"ת בית יהודה עייאש ח"ב (סי' פד). וכ"כ שלחן גבוה א"ח (סי' תקנד סק"ה)".

ח [ל' לטלטל ע"י ככר או תינוק: גבי שאר מוקצה - סעיף ה'.

א. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מחמיר.

א) המאורות (דף קכג. ד"ה מדוכה).

ב) ט"ז (סי' ש"ח ס"ק ד', סי' שי"א ס"ק ה') – "נראה דאין להקל בזה".

ג) גר"א (סי' ש"ח על סעי' ה') – "ועט"ז שהשיג על הש"ע בסעיף זה אבל אין קושייתו כלום ... אבל מ"מ האמת כדבריו וכמ"ש דלא התירו ככר כו' וכמש"ל סי' שי"א ס"ה ומדוכה שאני כמ"ש הרשב"א".

ד) דרך החיים (דין מוקצה בכלים, סי' ס"א אות ג') – "ודוקא בכה"ג שיש בתוכו המאכל שהכלי מיוחד למאכל זה אבל להניח שאר דבר היתר בכלי שמלאכתו לאיסור כדי לטלטלו אגב ההיתר".

ה) קצות השבט (פרק ג' סעי' ז').

2. מיקל.

א) רא"ש (כלל כ"ב סי' ח') – "המין הרביעי: דבר המוקצה מחמת מלאכתו שהיא מלאכת איסור, כקורנס הנפחים וכיוצא בהן, מותר לטלטל לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל מחמה לצל על ידו, לא; אבל יש לו היתר אפילו מחמה לצל, על ידי ככר או תינוק. וזהו ששנינו (שם קכג): מדוכה, אם יש עליה שום, מטלטלין. ואע"ג דלא אמרו (שם קמב:) ככר או תינוק אלא במת, התם במוקצה מחמת מלאכה, אבל במדוכה, כיון שיש עליה תורת כלי, שרי לטלטלה אגב אוכלין שעליה. כך נראה לרבינו אב"ן הא דמטלטלין לשמואל (שם קמג) גרעיני תמרי פרסייתא אגב ריפתא; באתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלין אותן, אבל היו אוכלין אותן, לא היו צריכין לכך, דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, דלית ליה מוקצה".

ב) עי' מחבר (סי' ש"ח סעי' ה') – "יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפי' מחמה לצל ע"י ככר או תינוק".

ג) רע"א (ח"א סי' כ"ב).

(ד) יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ט אות א', הליכות עולם ח"ג ריש עמ' ר') – "ועכ"פ אנו אין לנו אלא דברי מרן שקבלנו הוראותיו, ואף שכמה אחרונים נטו מדברי מרן להחמיר בזה, וכמ"ש המשנה ברורה, ואף הגר"ז לא היקל אלא בהפסד מרובה וכיו"ב, וכן הובא בכה"ח ס"ק נב, מ"מ הרי מבואר בשו"ת חקרי לב במהדורה בתרא (דף קפ ע"ג והלאה) שאף בכה"ג אורוויי מורינן כדעת מרן הש"ע. (והביאותיו בשו"ת יחווה דעת ח"ה עמוד שיד), והכי נקטינן".

(ה) ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' תי"ב סעי' ח').

3. בהפסד מרובה יש להקל.

(א) גר"ז (סי' ש"ח סעי' כ"ב) – "ומ"מ במקום הפסד מרובה יש לסמוך".

(ב) הו"ד בשעה"צ (סי' ש"ח ס"ק כ"ד) – "ומכל מקום כתב בהגר"ז דבהפסד מרובה יש להקל".

(ג) כה"ח (סי' ש"ח ס"ק נ"ב).

(ד) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ח אות ה').

(ה) גדולות אלישע (סי' ש"ח ס"ק ל"ז).

(ו) יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קנ"א).

(ז) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סוף הע' ד') – לשונו מובא לקמן.

(ח) ששכ"ה (פרק כ' הע' ט"ז [דפו"ח, הע' י"ז], פרק ל' הע' ס"ב [דפו"ח, הע' ס"ט]).

(ט) הגר"צ ובר שליט"א (שלמי יהונתן סי' שי"א ס"ק ז').

(י) שוואלין ודורשין (ח"ד סי' ט"ו).

(יא) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ג' סעי' מ').

(יב) הל' שבת בשבת (פרק כ"ד סעי' ב').

(יג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' כ"ט) – "במקום הפסד מרובה מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אף שלא לצורך גופו ומקומו אם מניח על גביו או בצידו חפץ המותר בטלטול או דבר מאכל וכיוצ"ב ומטלטל את שניהם יחד".

4. מראי מקומות – ישועות יעקב (סי' ש"ח ס"ק ח'), שלחן שלמה (סעי' ג', "טוב לזהר"), ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ט"ז, סי' שי"א סעי' ט"ו), הלכה שלימה (מוקצה סי' ט').

(א) ח"א (כלל ס"ז סעי' י"ט) – "אבל כלי שמלאכתו לאיסור, יש מתירין לטלטלו על ידי ככר או שיניח עליו שאר דבר היתר אם חושש שיפסד במקום זה ויוכל לטלטלו למקום אחר, שהרי גם בין השמשות היה לו היתר על כל פנים לטלטלו לצורך גופו ומקומו".

(ב) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ג') – "שאלה: איתא בביצה (דף לו:) בי רחיא דאביי דלופ, אתא לקמיה דרבה, א"ל זיל עייליה לפוריק להתם, להוי כגרף ש"ר ואפקיה. ולכא"ו קשה מהך עובדא על שיטת הרא"ש דכשמל"א מותר לטלטלו ע"י ככר או תינוק, דלמה נצרך לטלטלו משום גרף של רעי, תיפו"ל שיטלטלו ע"י כיכר ותינוק, וצ"ע. תשובה (בע"פ): לכא"ו היה מקום ליישב דרבה ס"ל כהוא מ"ד בשבת (קמב:) דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, אבל א"א לומר כן, דהא ע"ז גופא כ' הרא"ש דלא אמרו כן אלא בממח"ג, והתם איירי בכשמל"א, וצריך לידחק ולומר דלא היה מצוי בידו כלי היתר לטלטל על ידו".

(ג) אם מיוחד לכך, לכו"ע מותר. כמו אוכלין בתוך קדירה, שנחשבת הקדירה כלי שמלאכתו להיתר.

ב. חסרון כיס.

1. כמו כלי שמלאכתו לאיסור – רע"א (סי' ש"ח סעי' ה', אמנם עי' שו"ת סי' כ"ב, שבת דף קכג).

2. במקום הפסד מרובה יש להקל – אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סוף הע' ד', "נראה שמותר ליתן ככר או תינוק וכל דבר שמותר בטלטול על גבי המכונת, אם חושש שמא תגנב, ועל ידי כך יוכל לגרור אותה למקום שמור, כיון שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפילו מחמה לצל ע"י ככר או תינוק במקום הפסד מרובה, שיש לסמוך על היש מתירין שכתב מרן בשו"ע סימן ש"ח סעיף ה', וכמ"ש האחרונים, וראה בכה"ח שם אות נ"ב ובשעה"צ ס"ק כ"ד, ע"ש, וראה בחידושי הגרעק"א שם שכתב שהוא אף במוקצה מחמת חסרון כיס, ע"ש"), ששכ"ה (פרק כ' הע' ט"ז [דפו"ח, הע' י"ז], לשונו מובא לקמן).

3. מחמיר – גדולות אלישע (סי' ש"ח ס"ק ל"ח).

4. מראי מקומות – שבט הלוי (ח"א סי' ר"ה, על סי' ש"ח סעי' ה', "סימן ש"ח ס"ה יש מתירין לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ע"י ככר או תינוק ובח' רעק"א העלה דה"ה במוקצה מחמת חסרון כיס עיי"ש, ועיין בתשובותיו סי' כ"ב שפלפל באריכות בענין זה, ועיין בישועות יעקב כאן ובביאור הגר"א ז"ל"), האיר יוסף (סי' מ"ח).

ג. מוקצה מחמת גופו.

1. במקום שבהול יש להקל, [דליקה או שאר אונס].

(א) מ"ב (סי' של"ד ס"ק מ"ז) – "שיכול ליתן אפילו לכתחילה בשבת להציל על ידם אפילו המעות חשוב מהחפץ שמניח אצלו ולא אמרינן בזה דיהיה בטל לגבי המעות ואע"ג דבעלמא אסור לטלטל דבר המוקצה ע"י דבר היתר המונח עליו דלא אמרו ככר או תינוק אלא לענין טלטול המת בלבד הכא משום פסידת הדליקה הקילו בכל זה".

2. מותר במקום הפסד.

(א) ששכ"ה (פרק כ' הע' ט"ז [דפו"ח, הע' י"ז]) – "דה"ה בשאר סוגי מוקצה במקום הפסד".

(1) לכאורה הששכ"ה הוא פלא.

3. מראי מקומות – תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ב').

ד. יש מטה אחת, אם מותר לטלטל המת עליה [או רק כשיש שתי מטות מטלטלו ע"י שיהפכנו ממטה למטה], לצורך מקומו. 1. מיקל.

א. גר"ז (סעי' ט') – "ואם אין לו מטה אחרת מותר לטלטלו במטה זו כיון שאי אפשר לנערה להפיל אותו מעליה לארץ שהרי שוב לא יוכל לטלטלו בטלטול מן הצד וכל שאי אפשר לנערה מותר לטלטלה כדרכה כשאינו מטלטל לצורך האיסור כמו שנתבאר בס' ש"ט בשוכה אבן על פי החבית".

2. מראי מקומות – תהלה לדוד (ס"ק ו'), וצע"ג (אור חיים (עמ' קל"ט), שלמי יהונתן (ס"ק ו').

ט. עשיית אהל עראי על המת - סעיף ו'.

א. קשה: הא פסק כמ"ד כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל בשבת.

1. י"ל אין עושין אהל עראי אפילו בשינוי אלא משום חי ולא משום מת.

א. עי' ר"ת (ספר הישר החידושים סי' ר"פ) – "בשביל מת אסור ואם לא היה אהל עראי למה היה אסור. אלא ודאי לצערא ידידיה שרי ולדכרי או לצל בלא צערא כגון כילה אסור".

ב. עי' מרדכי (סוף סי' שי"א) – "גבי מת המוטל בחמה דאסור לעשות מחיצה בשביל המת אבל בשביל חי מותר".

ג. ב"י (ס"ק ו'), כסף משנה פרק כ"ו הל' כ"ב, הו"ד בפמ"ג (א"א ס"ק י"ז) – "דאין עושין אהל עראי ובשביל צער החי התירו לעשותה בשינוי כזה אבל מפני המת לבד לא התירו".

ד. גר"א (על מחבר סעי' ו') – "דאין עושין אהל עראי אפילו בשינוי אלא משום חי ולא משום מת".

ה. גר"ז (סעי' י"א) – "שהתירו לעשות אהל עראי בשביל צער החי ולא בשביל המת".

1) האם החי צריך צער - עי' סי' שט"ו סעי' ג', לשיטות ומראי מקומות.

2. ניכר.

א. ט"ז (ס"ק ו') – "מתורץ נמי קושית ב"י דאע"פ דמותר מצד הדין עבד' הרחקה בזה וזה שסיים הטור בזה שנראה כאלו עשה לצורך החי שאין מחללין השבת לצורך המת אפי' באיסור דרבנן עכ"ל. נתכוין למ"ש שידעו הכל ההרחקה מטעם שאמרנו".

3. לצורך המת אמרינן אין כלי ניטל.

א. שער המלך (שבת פרק כ"ה הל' כ"ג, בדעת הרמב"ם).

ב. וכן עי' ערך "אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת", שיש סוברים כן. [ראבי"ה, ראב"ד, מאירי, פנ"י, פמ"ג, ועוד].

4. מראי מקומות – מלבושי יו"ט (סי' שט"ו ס"ק ב'), א"ז (סי' שט"ו ס"ק ב'), מאמר מרדכי (ס"ק ט' ד"ה ומעתה), ערה"ש (סעי' ז').

א. מג"א (ס"ק י"ז) – "אבל לא יביאו מיד מחצלת דא"כ יהא ניכר שעושה לצורך המת ואסור לעשות אוהל עראי לצורך המת אבל השתא ניכר שעשו לצורך עצמן שהרי כשחם להם מלמטה הביאו מטה".

ב. מ"ב (ס"ק י"ט) – "י"ל דא"כ יהא ניכר יותר שעושה לצורך המת ואסור לעשות אהל עראי לצורך המת אבל השתא ניכר שעשו לצורך עצמן שהרי כשחם להם מלמטה הביאו מטה ויאמרו שגם המחצלת הביאו מתחלה רק בשביל עצמן".

ב. המוחזק בידי אדם: לענין איסור עשיית אהל.

1. עי' סוף סי' שט"ו, לשיטות ומראי מקומות.

י. טיפול במת - סעיף ז'.

א. לפשוט בגדיו.

1. מיקל.

א. כה"ח (ס"ק ל"ב, ס"ק נ"ח).

ב. גשר החיים (ח"א פרק ג' סי' ב' ס"ק ג') – "ונוהגים להפשיט מעליו כל הבגדים גם בשבת, ולא דוקא בקיץ בימים חמים אלא אפילו בחורף מקילין להפשיט בגדיו".

ג. ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י') – "ונוהגים להפשיט את הבגדים מעל הנפטר, ויש למשוך אותם מעל גופו, ואין להסתייע בהרמת איברים או בהרמת הגופה כולה (משום איסור מוקצה), וגם ישתדל שלא להזיז כל איבר עם משיכת הבגדים מן הגופה".

ד. טלטולי שבת (פרק כ"א הע' ל"ז).

ה. ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רל"א) – "ונוהגים להפשיט מהמת את בגדיו בשבת, ואין לעשות זאת אלא על ידי טלטול מן הצד דהיינו שיאחזו בבגדים ויפשיטם מהמת, אך אל יזיזו אבר מאברי המת בידיים לצורך זה, אלא אם יש חשש שבלי הפשטת הבגדים עלול המת להסריח. ומניחים עליו חפץ של היתר ומניחים אותו על הרצפה, ומכסים אותו בסדין".

2. מחמיר.

א. שבט הלוי (ח"ד סי' ל' אות ג') – "נשאלתי על מה שנוהגים קצת שאם מת בשבת שפושטים בגדיו לפני שמשכיבין אותו על הארץ - ולפי דעתי איסור גמור הוא ולא יעשה דנסתר ממשנה מפורשת שבת קנ"א דאסור להזיז בו אבר, ובשו"ע סי' שי"א לא התירו לטלטלו אלא ע"י ככר ותינוק, וגם רק במוטל בחמה וכיו"ב שיש חשש בזיון - והמקילין בנ"ד נמשכו אחרי ספר גשר החיים ח"א פ"ב שמביא קולא זאת ונמשך אחרי מנהג איזמר שנהגו כך, וכ' בטעמו שאם לא יפשטו בגדיו יגרורם בזיון וסרחון ונפוח מחמת הדוק הבגדים לגוף, ואפי' בימות החורף התיר לעשות כן, ובמחכ"ת שגה בזה להחזיק במנהג שהוא נגד ההלכה ונגד הנהוג מדור דור - וכאשר נפטר מרן התזון איש זי"ע ה"ל ג"כ בש"ק וה"ל ימות החורף ונשאר מושכב במטתו רק בהשמטת הכר מתחת ראשו וכסוי סדינים כנהוג וכהלכה - ולענין פשיטת האברים עיין במשמרת שלם ערך שבת".

3. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק ס"ד הע' מ"ט), פסקי תשובות (אות ב').

ב. בדליכא חשש שיסריח.

1. מיקל, לא פלוג.

(א) האלף לך שלמה (או"ח סי' קל"ד) – "ומה שנהגו בק"ה להגביה המת בשבת ע"י ככר ותינוק ורצה לבטל זאת. הנה חס להזכיר כי כן נהגו בכמה קהלות קדושות וטעמם נ"ל כיון דבמקום שיש חשש שיסריח מותר מדינא לטלטלו ולכך כיון שכתבו התוס' בנדה ג' ד"ה אשה מרגשת דאמרינן לא פלוג אפי' לקולא כיון דרוב פעמים מרגשת וכו' וא"כ מוכח דשייך לא פלוג אפי' לקולא היכי דהרוב שכיח טפי להיתר אבל אם האיסור שכיח טפי או שוה בשוה לא שייך לא פלוג ולכך בע"כ קים להו להני שנהגו היתר דהוי מקומות החמין ושכיח ברוב הפעמים יותר שיסריח או כיון דהוי קהלות גדולות ושכיח בהו ר"ל מתים בשבת וכיון דברוב הפעמים שכיח שיסריח ולכך לא פלוג רבנן אף אם אירע פעם דליכא חשש שיסריח מותר דלא פלוג בתקנתן וכיון דהתירו התירו והמג"א לא תמה רק על מה שנהגו במקומות הקרים דלא שכיח שיסריח או דהוי בעיירות קטנות דל"ש מת בשבת ולא שייך בזה לא פלוג לכך תמה כיון דעתה אין חשש שיסריח למה הקילו אבל בקהלות גדולות מודה דנכון כן. וגם י"ל כיון דהכלל כך הוא דלטובת המת התירו לו לטלטל ע"י ככר או תינוק רק אם אינו לטובת המת רק לטובת החיים בזה יש דעות האוסרין ולפ"ז י"ל אף אם עתה נזדמן מת שאין בו חשש שיסריח מ"מ אם נאסר לו שלא לטלטל יבואו לטענות שלא יגביהו המת לעולם מן המטה ולא ידעו לחלק בין אם יש חשש שיסריח או לא ולא כל העוסקים עם המת אזלי לשיולי ויומשך מזה שיסריח המת לכך התירו בכל ענין אף במקום שאינו מסריח כי מעתה אינו לצורך החיים רק לצורך המתים כדי דלא ליתי לחלופי ולאסור אף במקום שיסריח וכל דהוי ב' צד נגיעה וטעם לצורך המתים מותר לטלטל ע"י ככר אך תינח היכי דהוי קהלה גדולה ושכיח בהו ר"ל מתים בשבת ולכך אם נאסר במקום דליכא חשש שיסריח אתי למטעי אף במקום שיש חשש שיסריח לכך זה גופו הוי צורך המתים לכך מותר בכל ענין אבל בקהלה קטנה דלא שכיח בהו בשבת מתים ואם נזדמן הוי רק ע"ד המיעוט וליכא חשש בזה שיטעו לעשות כן אף במקום שיסריח בכה"ג אין זה צורך המתים רק צורך החיים שפיר כתב המג"א דראוי לבטל וגם ר"מ יפה כתב כיון דעכ"פ יש דעה המתיר י"ל דנהגו כהך דעה לכך אין לבטל בזה המנהג".

(ב) ילקוט יוסף (שבת ח"ב, סוף עמ' שנ"א).

2. מראי מקומות.

(א) מקור חיים (חור"י, סעי' א') – "ומ"מ צל"ע במת אחר מנחה בשבת".

(ב) חכ"א (כלל קנ"א סעי' כ') – "אם הוא מונח במקום שאין לחוש לזה או שמת סמוך לחשיכה אסור אלא יניחוהו כך עד שתחשך ואין מזיזין בו אבר".

(ג) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ס"ד הע' מ"ט, שולחן שלמה ס"ק ו') – "וצ"ע אם מותר לעשות כן כאשר אין לחשוש שיסריח, כמו בחורף או במי שמת באמצע היום אשר ודאי לא יסריח עד הלילה".

(ד) ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' י"א) – "ואם נפטר סמוך למוצאי היום, יניחוהו במקומו ולא יורידוהו עד צאת השבת או עד צאת החג".
 (ה) חוט שני (ח"ג פרק ע"ו ס"ק ז', עמ' ק"פ) – "ונראה שיש חילוק גדול בין דינא המובא בשו"ע לעיל סעיף ב' שהמת הסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים מותר להוציאו לחרמלית וי"א דוקא ע"י ככר או תינוק, דהסם ההיתר הוא משום שלא יתבזה בין החיים, ולכן אם לא יסריח עד אחר השבת אסור, אבל הכא שהתירו לשמוט הכר מתחתיו לא הוזכר תנאי זה שלא יתבזה בין החיים, ואדרבה לשון המשנה עושין כל צרכי המת וכו' ושומתין הכר, רק מבואר שטעם היתר שמיטת הכר הוא כדי שלא יסריח ר"ל דיש בזה תועלת שלא יסריח, ואף אם יש חשש שיסריח רק לאחר השבת כבר התירו לשמוט הכר בשבת, אבל לא שצריך היתר שיהיה חשש שיסריח עד מוצאי שבת, וכן משמע לשון המשנה בשביל שימתין, היינו שלא לגרום שיסריח ואף במוצאי שבת".

ג. להוציא מחטים וצינורות המחוברים למת.

1. מיקל – ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' ט'), "מותר להוציא מחטים וצינורות של אינפוזיה מגוף הנפטר (מבלי להזיזו)", פסקי תשובות (דפ"ח אות ד').

2. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' שכ"ד, "וצ"ע").

ד. מת מלוכלך, רחיצתו.

1. מותר לרוחצו [באופן שאין חשש סחיטה], וגם יכול לטלטלו לצורך רחיצה זו ע"י ככר או תינוק.

(א) מג"א (ס"ק כ') – "אפי' בככר או תינוק אסור לטלטלו לרחצו אא"כ הי' מטונף מטיט וצואה עד שמאוס בעיני רואיו [הרד"ך נכ"ב ח"ד]".

(ב) עולת שבת (ס"ק א').

(ג) ח"א (כלל ס"ז סעי' י"ח) – "מותר לטלטלו ע"י ככר או תינוק או ע"י כסותו ולרחצו במים בידו אבל לא ע"י מפה, משום סחיטה".

(ד) מ"ב (ס"ק כ"א, ס"ק כ"ד) – "ואם היה המת מלוכלך בטיט וצואה עד שמאוס בעיני רואיו מותר לטלטלו ע"י ככר ותינוק ולרחצו במים בידו ולא ע"י מפה משום סחיטה אבל בלא"ה אסור בכל זה ואפילו ע"י א"י אסור".

(ה) גשר החיים (ח"א פרק ה' סי' ה' ס"ק ז').

(ו) ששכ"ה (פרק ס"ד סעי' ט').

(ז) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רל"ג) – "אם המת מלוכלך מותר לרוחצו באופן שאין בו חשש סחיטה כגון על ידי כפפות ניילון, בלי להשתמש בחומר סופג. ואל יטלטל את המת או אחד מאבריו לצורך רחיצה זו כלל" [קצ"ע, שחסר הדין, שע"י כו"ת מותר לטלטלו לצורך רחיצה זו].

ה. נגיעה במוקצה.

1. עי' סי' ש"ח סעי' מ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

ו. אם אסור לטלטל חלק מהמוקצה.

1. עי' סי' ש"ח סעי' מ"ב, לשיטות ומראי מקומות.

טלטול מן הצד

סעיף ח'

יא] טלטול מן הצד.

א. סוגיית הש"ס.

1. גמרא (סוף דף מג:) – "איתמר, מת המוטל בחמה, רב יהודה אמר שמואל: הופכו ממטה למטה. רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר: מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. היכא דאיכא ככר או תינוק כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דלית ליה. מר סבר: טלטול מן הצד שמיה טלטול, ומר סבר: לא שמיה טלטול. לימא כתנאי: אין מצילין את המת מפני הדליקה. אמר רבי יהודה בן לקיש: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה. היכי דמי. אי דאיכא ככר או תינוק, מאי טעמא דתנא קמא, אי דליכא, מאי טעמא דרבי יהודה בן לקיש. אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי: דמר סבר: טלטול מן הצד שמיה טלטול. ומר סבר לא שמיה טלטול. לא, דכולי עלמא טלטול מן הצד שמיה טלטול, והיינו טעמא דרבי יהודה בן לקיש: דמתוך שאדם בהול על מתו, אי לא שרית ליה אתי לכבויי. אמר רבי יהודה בן שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה בן לקיש במת".
2. גמרא (דף קכג.) – "ואת הכוש ואת הכרכר כו'. תנו רבנן: פגה שטמנה בתבן, וחררה שטמנה בגחלים, אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה. ואם לאו אסור לטלטלה. רבי אלעזר בן תדאי אומר: תוחבין בכוש או בכרכר והן מנערות מאיליהם. אמר רב נחמן: הלכה כרבי אלעזר בן תדאי. למימרא דסבר רב נחמן טלטול מן הצד לא שמיה טלטול. והאמר רב נחמן: האי פוגלא, מלמעלה למטה שרי, ממטה למעלה אסיר. הדר ביה רב נחמן מההיא".
3. גמרא (דף קמא.) – "אמר רב נחמן: האי פוגלא, מלמעלה למטה שרי, מלמטה למעלה אסיר. אמר רב אדא בר אבא, אמרי בי רב: תנינא דלא כרב נחמן הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו, אבל מנענעו בגופו. ואם היה מאכל בהמה, או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו. שמע מינה: טלטול מן הצד לא שמיה טלטול, שמע מינה".

ב. ראשונים.

1. יש חילוק בין טלטול מן הצד לצורך איסור, ובין טלטול מן הצד לצורך היתר – תוס' (דף מג: ד"ה דכ"ע), רמב"ם (פרק כ"ה הל' י"ד), רמב"ן (מלחמת דף כ:), רשב"א (סוף דף מג:), רא"ש (פרק ג' סי' י"ט), ר"ן (דף כ: ד"ה וקשיא, חי' הר"ן סוף דף מג:), אור"ז (סי' פ"ו אות ג'), אגודה (דף מג:), פסקי מהרי"ח (דף מג:), ר' ירוחם (נתיב י"ב חי"ג, נתיב כ"ח ח"א), ריטב"א (ריש דף מד.), נמ"י (דף מג:).
2. דוקא במת ובאבנים שמיה טלטול אבל באוכלין לא שמיה טלטול – רי"ף (דף כ:), "הני מילי כגון אבנים וכיוצא בהו דאינון לצורך שבת דאסור לטלטל ממקום למקום דומיא דמת כדאמרינן התם בן שמנה חי הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו דכמת דמי אבל פגה שטמנה בתבן ופוגלה וחררה שטמנה ברמץ וכיוצא בהן דאוכלין הן וצריך לאוכלן בשבת טלטול מן הצד בכל כי האי מילתא לא שמיה טלטול", ס' העייתם (סי' קס"ב), "ופרקין כי אמרינן טלטול מן הצד שמיה טלטול ה"מ כגון אבנים וכיוצא בהן דומיא דמת כדאמרינן התם בן ח' חי הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו דכמת דמי אבל פגה שטמנה בתבן ופוגלא שטמנה בעפר וכיוצא בהן כגון אוכלין שהוא צריך לאוכלן בשבת טלטול מן הצד בכי האי מילתא לא שמיה טלטול", מאירי (דף מג: ד"ה מת, "ואע"פ שפגה שטמנה בגפן וחררה בגחלים תוחב בכוש או בכרכר במקום שאין שם גחלת והשאר ננערות מאליהם שטלטול מן הצד אינו טלטול באוכלין שאני אבל במת ואבנים וכיוצא בו שמיה טלטול"), ארחות חיים (סי' שנ"ז), כל בו (סי' ל"א).
- א) פי', כמו שאר ראשונים: יש חילוק בין טלטול מן הצד לצורך איסור, ובין טלטול מן הצד לצורך היתר – רמב"ן (מלחמת דף כ:), עי' רשב"א (סוף דף מג: "אולי"), רא"ש (פרק ג' סי' י"ט), חי' הר"ן (סוף דף מג:), נמ"י (דף מג:), ר' ירוחם (נתיב י"ב חי"ג).
- ב) פי', פשט אחר ברי"ף – מאירי (דף קכג. ד"ה תאנה), פנ"י (סוף דף מג:).
- ג) מראי מקומות – שבט הלוי (ח"ח סי' מ"ט, "ואחרי העיון ראיתי בראשונים ג' הבנות בדברי הרי"ף...").
3. מיקל בכל טלטול מן הצד – בעל המאור (דף כ:), "ובמת המוטל בחמה דליכא גזירה דלמא אתי לכבויי טלטול גמור אסור אבל טלטול מן הצד כגון ממטה למטה שרי דהא קי"ל טלטול מן הצד לא שמיה טלטול".

ג. טעמים: למה רק לצורך היתר.

1. רק לצורך שבת התירו חכמים – ריטב"א (ריש דף מד.), "הוו לצורך דבר המותר ולצורך שבת ולפיכך התירו בו טלטול מן הצד". ריש פרק נוטל, "הקלו חכמי' לו ... דהא טלטול מן הצד", עי' מ"ב (סי' ש"ט ס"ק י', לשונו מובא לקמן).
2. דהטלטול מתייחס לדבר המותר והדבר האסור מתטלטל ממילא, וכשהטלטול הוא לצורך דבר האסור מתייחס הטלטול לדבר האסור – חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק כ"ב ד"ה ונראה, "ונראה דהא דשרי לטלטל הכלכלה והאבן בתוכה בפירות המיטנפין הוא משום דכל הטלטול מתייחס אל הפירות המותרים, ולא אל האבן, וכן בטמאה עם הטהורה, אלא היכא דאפשר לנער ואינו מנער מתייחס הטלטול גם אל המוקצה אבל היכא שבניעורו יהי' הפסד, ניכר שאין הטלטול משום צורך המוקצה בטלטולו, אלא ע"כ הוא מטלטלן"), חוט שני (ח"ג עמ' קפ"ד ד"ה ונראה).

(א) חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק ט"ו) – "קמ"ב ב' מאן תנא דכל היכי דאיכא איסורא והיתרא כו', פ"י התוספות דבפסולת מרובה בורר אוכל אבל לא הפסולת דפסולת מוקצה הוא, אבל בפסולת מועט אין בפסולת משום מוקצה דמתבטל, וה"נ בדין הוא שיהא האבן בטל ולא חשיב מוקצה, אם לא משום דאי בעי למשקל לא משתקל לי' יין, ונראה דהאי ביטול דפסולת המועט שלא יהא חשיב מוקצה, אינו בענין הביטול של תערובות דהא באבן ע"פ חבית אין כאן תערובות ולא שייך ביטול, אלא ענינו דאוכל המעוכב ע"י מוקצה מותר להפריש המוקצה מהאוכל ולא חשיב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל ולא גזרו חכמים ע"ז משום מוקצה, והלכך באוכל מרובה שרי להפריש המוקצה, ומה"ט הוי שרי למשקל אבן, אם לא דחשיב כפסולת מרובה, ומכאן למדנו דמותר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והקערה בשבת היכי דליכא משום בורר ואין בזה משום טלטול מוקצה, וכש"כ היכי דמאיס דהוי כגרף, ובכלי כגון לקבל המוקצה בכף אפשר דשרי בכל מוקצה דלא נעשה בסיס כיון דמקבל על מנת לזרוק ואפשר דתחלת הקבלה חשיב טלטול ואסור, אבל למשקל מקערה אף ביד שרי כיון שהאוכל מרובה".

(ב) ביאור כוונת החזו"א שמותר לטלטל הפסולת מהאוכל בשמתעסק בתיקון האוכל.

(1) הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח טור ג') – "שאלה: כתב החזו"א (סי' מ"ז סקט"ו) וז"ל: ונראה דהאי ביטול בפסולת המועט שלא יהא חשיב מוקצה, ענינו דאוכל המעוכב ע"י מוקצה מותר להפריש המוקצה מהאוכל, ולא חשיב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל, ולא גזרו ע"ז משום מוקצה וכו', עכ"ל. ולכא"ו יש לעמוד על לשון החזו"א, שמחד גיסא נראה מדבריו שהפסולת לעצמו הוא מוקצה, אלא שבאופן כזה שנמצא בתוך כוס עם משקה לא נחשב שמתעסק בטלטול המוקצה. ומאידך נקט החזו"א הלשון לא גזרו ע"ז משום מוקצה, משמע שאין על הפסולת הזאת שם מוקצה כלל, ונ"מ טובא לדינא כפי שיתבאר (בהמשך), וצ"ע. תשובה: תפוס לשון ראשון. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ב)".

(ג) במפריש פסולת מאוכל, האם צריך להשליך מידו מיד.

(1) הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח טור ג') – "שאלה (בענין הנ"ל): יש להסתפק האם אחר שהפרישו מן הכלי צריך להשליכו מיד מידיו, כדין כל מוקצה מחמת גופו שאין היתר לטלטלו להיכן שירצה, כנפסק במ"ב (סי' ש"ח ס"ק י"ג), או דלמא כיון שאין על זה שם מוקצה, יכול לטלטלו להיכן שירצה, וצ"ע. תשובה: ישליכו. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ב)".

(ד) הסרת פרעוש מבשרו אם יש בו היתר החזו"א דסילוק פסולת מאוכל.

(1) הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ט טור א') – "הסרת פרעוש מבשרו אם יש בו היתר החזו"א דסילוק פסולת מאוכל שאלה: כתב החזו"א (סי' מ"ז סקט"ו) דאוכל המעוכב ע"י מוקצה, מותר להפריש המוקצה מהאוכל, ולא חשיב טלטול מוקצה אלא תיקון אוכל. ומרן שליט"א בשו"ת הלכות (סי' ש"ח דין י') נשאר בצ"ע על סברא זו, מהמ"ב (סי' של"ו ס"ק כ"ד) שכ' דעשבים שעל גופו אסור ליטלו בידיו משום מוקצה, ע"ש. ולכא"ו אפשר להביא קצת ראיה למ"ב ממש"כ הרא"ש (ריש פ"ד משבת), דאם הפרעוש על בשרו ונושכו, מותר ליקחנו בידיו, ואין בו משום איסור טלטול, מידי דהוה אקוץ ברה"ר, עכ"ל. ולסברת החזו"א קשה למה צריך הרא"ש לדמותו לקוץ ברה"ר, תיפו"ל דשרי ליקחנו בידיו משום דנחשב תיקון האדם, וצ"ע. תשובה: צריך שיהא ניכר שרק מורידו. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ג)".

(ה) מראי מקומות.

(1) הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קמ"ב סוף טור א') – "שאלה: בשו"ת הלכות (סי' ש"ח דין י') כתב בשם החזו"א (סי' מ"ז סקט"ו) דמותר להסיר זבוב ביד או שאר דבר מוקצה מהכוס בשבת, ואין בזה משום טלטול מוקצה אלא תיקון האוכל, ולא גזרו חכמים ע"ז משום מוקצה. ובסוגריים נכתב שיש ראיה לסברא זו ממש"כ הרמ"א (ריש סי' ש"ב) דמותר להסיר נוצות מן הבגד בשבת, ומשמע אף בידיו, והטעם מחמת הסברא הנ"ל שהוא תיקון הבגד, אך כת"ר שליט"א נשאר בצ"ע מדין העשבים המבואר במ"ב (סי' של"ו ס"ק כ"ד) דאסור ליטלו בידיו בין מגופו ובין ממנעליו, ולמה לא נתיר מהטעם הנ"ל, וצ"ע. ולא זכיתי להבין על מי הקושיא, האם על המ"ב או על החזו"א, דלכא"ו יש ליישב בטוב טעם דלעולם החזו"א לש' יסבור שגם בעשבים שרי ליטול בין מגופו בין ממנעליו, מהטעם הנ"ל דלא נחשב לטלטול המוקצה אלא תיקון גופו או בגדיו, דאין שום סברא לחלק בין נוצות לעשבים, ואין לחלק בין גופו לבגדיו דהא המ"ב נקט שם גם מנעליו. וגם אין לחלק בין היכא שהמוקצה מעכב את האוכל כזבוב בתוך הכוס, לעשבים שאין מעכבים את האדם מליך, דאם נימא הכי אין שום ראיה מנוצות על הבגד, דגם שם אין הנוצות מפריעים את האדם מליך לדרכו, ועל כן נראה דאליבא דהחזו"א גם בכה"ג שרי. ומיהו בדעת המ"ב י"ל דהוא לא ניחא ליה עם היסוד הנ"ל דהפסולת בטל לאוכל, אלא הוא יסבור דשרי ליטלו בכף רק בשינוי שיחשב טלטול מן הצד, וכהא דס"ל (סי' ש"ח ס"ק קט"ו) דשרי לגרר המוקצה בסכין, דחשיב לה טלטול מן הצד, וכן התיר (שם סק"ג) לטלטל המוקצה ברגליו, ומעתה לא תיקשי עליה מידי, דבסי' ש"ב מיירי שמטלטל הנוצות כלאח"י, ומלשון הרמ"א אין להוכיח מידי, דמיירי שמטלטלו בידיו ממש. וכן בעשבים כ' המ"ב דאסור לטלטל המוקצה בידיו, אבל טלטול כלאח"י או ע"י דבר אחר שרי כהא דעצמות וקליפין, והא ראיה ממש"כ בשעה"צ (סי' של"ז סק"ז) דשרי לנקות הריצפה, ואין לחוש לטלטול המוקצה של עפר, משום דהו"ל טלטול מן הצד לצורך שבת. אבל החזו"א א"צ לזה, דהוא ס"ל משום שמתבטל החול או משום גרף של רעי, והכל בא על מקומו בשלום. [אמנם יש לדון בדברי המ"ב מטעם אחר, למה גבי עשבים (סי' של"ו ס"ק כ"ד) כתב לחשוש למוקצה של עשבים שהיו מחוברים בבין השמשות, ולמה לא חשש גם לשאר העשבים שהיו תלושים מערש"ש, הלא סתם עשבים הם מוקצים מחמת גופו. ואולי י"ל דסתם עשבים עומדים למאכל בהמה, כמבואר בשו"ע (סי' ש"ח סכ"ט), ובזמן המ"ב היו בע"ח מצויים בכל מקום, אבל באמת האידנא דאין בע"ח מצויים, לכא"ו זה יהיה תלוי במחלוקת המ"ב והחזו"א הנ"ל]. תשובה: מה זה שייך לטלטול מן הצד".

3. אם עיקר טלטולו לאותו דבר האסור, דילמא אתי לטלטולי האיסור – אור זרוע (סי' פ"ו ס"ק ג'), "בטלטול מן הצד שמיה טלטול היינו דוקא במת וכיוצא בו דכיון שצריך לאותו דבר המטלטל ובכונה מטלטלו ועיקר טלטולו לאותו דבר האסור בטלטול סבר רב להחמיר דילמא אתי לטלטולי האיסור לגמרי בידים ובזה הלכה כמותו אבל במקום שבא לטלטל דבר האסור בטלטול וא"צ כי אם לדבר המותר בטלטול אלא שא"ל לו לטלטל ההיתר אא"כ יטלטל האיסור אז מודה רב דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול".

(א) פירוש: טלטול מן הצד לא שמיה טלטול, רק שמא יבא לטלטל האיסור אם הוא מטלטל לצורך המוקצה – שלמי יהונתן (ס"ק א' אות ז', ס"ק י"ב אות ג', ע"י ח"ג פרק ח' הע' י', "דעת האו"ז שביסוד הענין לא חשיב טלטול כלל ורק שהיא כגזירה חדשה במקום שמטלטל לצורך המוקצה").

(ב) פירוש: לצורך שבת מותר – הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' סוף הע' א', "ולכאורה גם מהאור זרוע מבואר דטעם התירא טלטול מן הצד הוא משום שהקילו לצורך שבת כהמ"ב, ולא כהחזון איש").

4. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ס"ק א', ס"ק ו', ח"ג פרק ח' סעי' ז', סעי' ח'), אור חיים (עמ' קל"ט), שבות יצחק (ח"א פרק י'), חוט שני (ח"ג פרק ע"ב ס"ק א'), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' א'), פתח הלכה (פרק י"א הע' ז'), ארחות שבת (פרק י"ט הע' שמ"א).

5. סיכום:

(א) שמיה טלטול, ולצורך שבת התירו חכמים – ריטב"א.

(ב) לא שמיה טלטול, רק שמא יבא לטלטל האיסור אם הוא מטלטל לצורך המוקצה – אור זרוע.

(ג) תלוי איך מתיחס הטלטול – חזו"א.

ד. נ"מ בהטעמים: בין הטעם של 'לצורך שבת התירו חכמים', להטעם של 'דהטלטול מתיחס לדבר המותר'.

1. הטעם למה צריך לנער היכא דאפשר לנער – ע"י לקמן.

2. להשתמש במוקצה לצורך שמוש המותר בשבת, האם נכלל בצורך דבר המותר – ע"י לקמן.

3. לצורך דבר המותר וגם לצורך דבר האסור – ע"י לקמן.

4. גרירת מוקצה ע"י סכין – ע"י לקמן.

5. אם צריך להסיר המוקצה מבעוד יום (ער"ש) כדי שלא לגרום טלטול מן הצד בשבת – ע"י סי' ש"ט סעי' ד'.

6. אולי, טלטול מן הצד שזרכו בכך – ע"י לקמן.

7. היכא דאי אפשר לו לנער, ויש לו בגד אחר שאין בו מוקצה האם צריך ליקח הבגד האחר או לא – שלמי ניסן (אור השבת ח"ז עמ' כ"א אות ז', עמ' כ"ג אות י"א, עמ' ל"א ד"ה ואם).

ה. למה צריך לנער היכא דאפשר לנער.

1. "כיון שיוכל באיזה עצה לתקן שלא יטלטל האבן לא הקילו בזה" – מ"ב (סי' ש"ט ס"ק י').

2. "אלא היכא דאפשר לנער ואינו מנער מתיחס הטלטול גם אל המוקצה אבל היכא שבניעורו יהי' הפסד, ניכר שאין הטלטול משום צורך המוקצה בטלטול, אלא ע"כ הוא מטלטל" – חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק כ"ב).

3. תלוי בהפשט של הדין 'טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר מותר', המ"ב או החזו"א – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' י"א, "וטעם חיוב הניעור לפי שדרגת הניעור פחותה מטלטול מהצד וכל שיכול למעט ולמנוע טלטול מהצד לא התירו לטלטל מהצד, והחזו"א פירש לשיטתו שאם יכול לנער ואינו מנער נחשב שיש לו ענין בטלטול המוקצה ומיוחס אליו טלטול המוקצה").

יב] מה נכלל בצורך דבר ההיתר.

א. אבן שעל פי החבית.

1. ורוצה להשתמש בהחבית – מחבר (סי' ש"ט סעי' ד', "שכח אבן ע"פ חבית, או מעות על הכר, מטה חבית על צדה והאבן נופלת, ומנער הכר והמעות נופלים"), פוסקים.

ב. אבן שעל פי החבית.

1. וצריך למקומו של החבית – מחבר (סעי' ה', סי' ש"ט סעי' ה', "אם צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו, מותר לטלטלו מן הצד דהיינו שהופכו ממטה למטה, כיון דלצורך דבר המותר הוא"), פוסקים.

ג. לצורך דבר המותר וגם לצורך דבר האסור.

1. מיקל.

(א) מור וקציעה (סי' ש"ח ד"ה בעל) – "ואפי' לצורך דבר האסור והמותר, כי האי גוונא הותר טלטול מן הצד".

2. מחמיר.

(א) חזו"א (סי' מ"ז ס"ק ב') – "דצריך לאבן לשעשע בו התינוק והוי הטלטול גם לצורך דבר האסור, ולא שרינן לטלטל בשכח או בנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר אלא במטלטל לצורך הניעור אבל מטלטל לצורך דבר האסור אף שלא נעשה דבר המותר בסיס לדבר האסור אסור".

3. ואם הוא גם כן לצורך גופו של האיסור [בצירוף המחלוקת לעיל], יש לו על מי לסמוך.

(א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' קס"ח [דפו"ח, הע' קצ"ד], שולחן שלמה סי' רע"ז ס"ק ט') – "נראה דיש לו על מי לסמוך".

1) כדמפרש בשערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ז' סעי' ד'), ודלא כארחות שבת (פרק י"ט הע' שמ"ה, מילואים אות י"ב), והל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ה') [שהם מפרש הגרשז"א זצ"ל, שיש לסמוך על צורך גופו של איסור בפני עצמו].

4. תלוי בהפשט של הדין 'טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר מותר', המ"ב או החזו"א.

(א) שבות יצחק (ח"א עמ' קל"ז).

(ב) הו"ד בשערי מוקצה (קוני' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' צ"א).

ג) שלמי יהונתן (ס"ק י"ב אות ב', ח"ג פרק ח' סעי' ט') – "אם מטרת טלטולו גם לצורך שמוש בהיתר וגם לצורך מניעת ההפסד של המוקצה, נחלקו הפוסקים בדבר, ונראה שלפי הטעם המבואר לעיל סעיף ז' שגדר היתר הטלטול הוא לצורך שבת הרי באופן זה יש צורך שבת ויש להתיר, אכן לדעת החזו"א שכל שיש לו ענין בטלטול המוקצה מתייחס אליו טלטול המוקצה א"כ הוא הדין כאן מתייחס אליו טלטול המוקצה ויש לאסור".

5. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' רע"ז ס"ק ה'), הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ' הע' קס"ח [דפו"ח, הע' קצ"ד]), ששכ"ה (פרק כ' הע' קס"ח [דפו"ח, הע' קצ"ד]), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ז' סעי' ג'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' ט'), נחלת ישראל (פרק י"ג אות ז', סיכום פרק י"ג סעי' ט"ז, "נחלקו האחרונים").

ד. לצורך דבר מוקצה אחר.

1. חוט שני (ח"ג פרק ע"ז ס"ק א' אות ג', סוף עמ' קפ"ד) – "יש לעיין מה הדין בטלטול מן הצד, לצורך מוקצה אחר ולא לצורך המוקצה שמטלטלו, כיון שהוא ע"י ידיו. די"ל דהא דאסור לצורך המוקצה דכיון דמכוון לאותו החפץ שוב אינו טלטול מן הצד, משא"כ כשהוא לצורך מוקצה אחר. ולשון השו"ע 'טלטול מן הצד לצורך דבר המותר' משמע קצת דרק לצורך דבר מותר מותר לטלטלו מן הצד, מ"מ אינו מוכח, ובתוס' בסוגיא דמת לא נזכר אלא לצורך המת או לא".

ה. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מיקל, כיון שאינו נחשב מוקצה וכמו שמטלטל לצורך דבר ההיתר.
(א) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו הע' ה' ד"ה ומכל) – "שמה שהותר לטלטול מן הצד רק לצורך דבר המותר, הוא רק במוקצה מחמת גופו, שהוא גופו מוקצה, אבל כלי שמלאכתו לאיסור, אעפ"י שאסור לטלטלו, אינו נחשב מוקצה ... וכן כתב הגר"א ביו"ד סימן רס"ו אות ג' שכלי שמלאכתו לאיסור אינו מוקצה, ע"ש. ולכן נראה שיש לחלק ולומר שבכלי שמלאכתו לאיסור לא נאסר אלא לטלטול בהדיא, אבל לטלטול מן הצד לא נאסר כלל, ואפ"י שאין זה לצורך דבר המותר, ולכן יש להתיר למשוך את הבגד ומהדקי הכביסה יפלו מאליהם. ועוד שהרי אף לטלטול להדיא התיר מרן בשו"ע בסימן ש"ח סעיף ה' ע"י ככר או תינוק, כ"ש הכא בטלטול מן הצד והוא מטלטלו ע"י הכביסה המותרת, דחשיב כמו ככר ותינוק, וכן כתב במ"ב שם ס"ק כ"ו שכל דבר שמותר לטלטלו תשיב ככר ותינוק, ולכן יש להתיר באופן זה".

1) תלוי בפשט של כלי שמלאכתו לאיסור, אם הוא רק גזירת כלים או גם איסור מוקצה - עי' סי' ש"ח סעי' ג' [כלי שמלאכתו לאיסור], לשיטות ומראי מקומות.

2. כמו במוקצה מחמת גופו.

(א) שלמי יהונתן (ח"ג סי' מ"ה אות ב').

(ב) הגר"ש פעלדר שליט"א (קלטת מספר י"ג).

1) נראה, שיש ראייה ברורה שאין לחלק בין כלי שמלאכתו לאיסור למוקצה מחמת גופו. שבסימן ש"ח סעיף ג', הפוסקים [המג"א, מ"ב, ועוד] מדברים איך לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמת גופו. והם אומרים, ע"י טלטול בגופו. כיון המחבר סי' שי"א סעי' ח' פסק כדעת הרא"ש, שסבר ע"י טלטול בגופו מותר אפילו לצורך דבר האסור, משא"כ לדעת הר"ן. ואם הכלל, שגבי כלי שמלאכתו לאיסור, לא נאסר אלא לטלטול בהדיא. א"כ, גם לדעת הר"ן יש להקל. אלא, אין לחלק, ודו"ק.
3. מראי מקומות – הגר"ש זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות ש"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ד).

ו. למנוע הזיק מבני אדם.

1. חשיב לצורך דבר המותר.

(א) ערה"ש (סי' ש"ח סעי' כ') – "דבמקום נזק רבים לא גזרו רבנן מיהו טוב יותר לקבצן ע"י מטאטא שקורין בעז"ם או מכנפים של עופות העשויים לטאטא וזה מותר אפילו שלא במקום נזק ידוע כגון שברי כלי חרס וכיוצא בזה דזהו טלטול מן הצד לצד לאיזה צורך דמותר".

(ב) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ו' סעי' ג') – "לטלטול מן הצד כדי למנוע הזיק מבני אדם, חשיב נמי לצורך דבר המותר".

ג) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' י"ד).

2. מראי מקומות – מחזה אליהו (ח"א סי' מ"ו אות י"ג).

יג) להשתמש במוקצה לצורך שמוש המותר בשבת - האם נכלל בצורך דבר המותר.

א. מיקל: נכלל בצורך דבר ההיתר.

1. תוס' (דף מד. ד"ה דכ"ע, עי' דף נ: ד"ה הכל).

2. רשב"א (סוף דף מג:).

3. ריטב"א (ריש דף מד:).

4. מג"א (סי' רע"ט ס"ק ט', עי' סי' רנ"ט ס"ק ח', אמנם עי' סי' שי"א ס"ק כ"ד) – "ואע"ג דבסי' רע"ו ס"ג התיר לומר לעכו"ם היינו דוקא לצורך גופו שרי משום דהא איבעי ישראל הוי מטלטל ליה טלטול מן הצד אבל הכא מיירי שאינו עושה אלא לצורך הנר שלא יגנוב הנר וזה אסור אפ"ל בטלטול מן הצד כמ"ש סי' שי"א ס"א וס"ה ויש בו איסור אמירה".

5. מקור ברוך (סי' ג' ד"ה הכלל).

6. פמ"ג (סי' רע"ו א"א ס"ק י"א, סי' ש"ח מש"ז ס"ק י"ח) – "כל שכן לצורך גופו דקיל טפ"י".

7. בית מאיר (סי' רע"ו סעי' ג').

8. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ג ס"ק ל', עי' ס"ק ל"ו).
9. מ"ב (סי' רע"ו ס"ק ל"א) – "הואיל דהוא רק איסור מוקצה ומוקצה שרי ע"י טלטול מן הצד כמש"כ בסימן שי"א וכיון דאי בעי ישראל שקיל ליה בעצמו ע"י טלטול מן הצד כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכי"ב כשמביא הא"י באיסורא לית לן בה ועיין לקמן סימן רע"ט במ"א סק"ט דלטלטל את הפתילה ע"י הא"י כדי שלא יגנב או שלא יפסד אסור ורק טלטול כשהוא צריך לו גופא וכנ"ל בסק"ל או כשצריך למקומו מותר וכ"כ בדה"ח".
10. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ה) – "ה"ה דמותר לטלטל אבן מן הצד, אם הוא צריך לאבן כגון לשים ליד הדלת".

ב. מחמיר.

1. עי' רא"ש (פרק ג' סי' י"ט, אמנם עי' פרק ד' סי' י').
2. גר"ז (סעי' י"ד, סי' רע"ו סעי' י', קונ"א ס"ק ג', סי' רע"ז סעי' ו') – "אפילו אם מטלטל מפני שצריך לו האיסור להשתמש בו איזה תשמיש המותר כגון לישב או לשכב עליו שזהו מותר כמו שנתבאר בסי' ש"ח או כגון נר להשתמש לאורו במקום אחר וכל כיוצא בזה הואיל ומיטלטל בשביל האיסור אסור".
3. תהלה לדוד (סי' רנ"ט ס"ק ד', סי' רע"ז ס"ק ה').
4. חזו"א (סי' מ"ז ס"ק ב', ס"ק י').
5. תורת רפאל (שבת סי' י"ד) – "נראה ברור דר"ת ז"ל אזיל לטעמי' דס"ל דלטלטל מן הצד מותר בכל ענין אפילו לצורך דבר האסור כמבואר בא"ז ה' שבת אות ג' ע"ש. אבל אנן הא לא קי"ל הכי וא"כ גם כאן יש לאסור".
6. חוט שני (פרק ע"ז ס"ק א' ד"ה ונראה, עמ' קפ"ד) – "ונראה דגדר ההיתר של טלטול כלאחר ידו לצורך דבר המותר הוא מפני שהוא מתעסק בדבר אחר של היתר ודרך אגב מטלטל את המוקצה, אבל אם המעסקותו היא בדבר המוקצה לא יתני מה שהוא באופן של לאחר ידו דסוף סוף מתעסק לטלטל המוקצה".
7. מגילת ספר (סי' מ"ד ס"ק ט', קונ' שמירת שבת פרק כ' הע' קס"ח) – "לשונו מובא לקמן".

ג. דעת הר"ן (דף כ:).

1. תלוי במחלוקת לקמן, בפשט בהר"ן. לשכב על המטה, או על הקש.

ד. קשה: סתירות להלכה.

1. מגילת ספר (סי' מ"ד ס"ק ט', קונ' שמירת שבת פרק כ' הע' קס"ח) – "וראיתי ... הגרשז"א ... המיקל בזה יש לו על מי לסמוך, והכרעה זו תמוהה ... פסק כדעת הרא"ש ... שטלטול לצורך שימוש בקש נחשב כצורך דבר האסור".
2. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' פ"ט).
3. ארחות שבת (מילואים אות י"ב) – "אמנם בסי' שי"א ס"ק כ"ד מביא המג"א את דברי רבנו יונה המובא ברא"ש פ"ג דשבת סי"ט בענין קש שע"ג המטה שמבואר מדבריו לאסור טלטול מן הצד לצורך שימוש בקש שהוא מוקצה, כגון לשכב עליו, דאין זה בכלל טלטול לצורך דבר המותר, והדברים סותרים לכאורה לדברי המג"א הנ"ל בסי' רע"ט סק"ט, ומכח סתירה זו מסיק הגר"ז סי' רע"ו סעיף י' שאין להתיר טלטול מן הצד לצורך שימוש בדבר המוקצה, דגם זה נחשב לצורך דבר האסור".
4. י"ל:
- א) שבות יצחק (ח"א עמ' קל"ה) – "י"ל דבבקש לא מיקרי שהוא מטלטלו ע"מ להשתמש בו לדבר היתר אלא ע"י שמנענו מכשירו להיות חלק מהמטה ... דחשיב טלטול לצורך המוקצה עצמו, אך בנר שבטלטלו כדי להאיר בו אין כל צורך לנר עצמו".
- ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ה') – "כשמנענו הקש הוא מכשירו להיות חלק מהמטה, וזה באמת נחשב כטלטול מן הצד לצורך דבר המוקצה שהוא אסור. משא"כ בנר דאינו משנה שום דבר בעצם הנר ואינו עושה מעשה בגוף הנר רק מעבירו ממקום למקום כדי ליהנות מאורו, וזה נקרא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר".
- ג) עי' שלמי יהונתן (ס"ק י"ג אות ו') – "שמסדר הקש שאני ולא דמי לכל טלטול לצורך שימוש דממילא שאין בו עסק בגוף המוקצה. אמנם היא גופא צ"ב מה איכפת לן שגם עושה פעולה במוקצה וצ"ע".

ה. תלוי בהבנת הדין 'טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר מותר', המ"ב והחזו"א.

1. שלמי יהונתן (ס"ק י"ג אות א', ח"ג פרק ח' סעי' י') – "ונראה שגם בזה תלוי הדבר בב' שיטות דלעיל שאם יסוד ההיתר משום 'צורך שבת' הרי שיש כאן צורך שבת, אכן להחזו"א שכל שיש לו ענין בטלטול המוקצה מתייחס אליו טלטול המוקצה הרי שודאי יש לאסור גם כאן".
2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' שמ"א, הע' שמ"ה, מילואים אות י"ב) – "שההיתר הנ"ל של המג"א שייך רק לפי דרך אחת של הפוסקים בביאור ההיתר של טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, אך לפי ביאור החזו"א בהיתר זה לא מסתבר להקל כאשר מטלטל לצורך שימוש בדבר המוקצה".
- ו. האם החזו"א מסכים לרמ"א (סי' רע"ו סעי' ג'), "ומותר לומר לא"י לילך עמו ליטול נר דלוק כבר, הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא".
1. שונה הלכות (סי' רע"ו דין ג'), הו"ד בנחלת ישראל (סיכום פרק י"ד הע' י"א) – "ומש"כ במ"ב סקל"א דאי בעי כו' כיון באחורי כו' ע"ל סי' ש"ח דין ז' בשם החזו"א שחולק ע"ז וצ"ע כאן".
2. שבות יצחק (ח"א עמ' קס"ד ד"ה אך) – "צ"ע".

3. פסקי תשובות (דפו"ח סי' רע"ו הע' צ"ח) – "יש לציין דלשיטת החזו"א סי' מ"ז סק"ג אין היתר של טלטול מוקצה בשינוי וכלאח"י אפילו לצורך גופו ומקומו, וכבר כ' בס' שו"ת הלכות (אות ג') דלפי"ז ישל"ע אם להתיר ע"י גוי".

ז. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ע"ב), טלטולי שבת (פרק י"ט הע' ד' אות ג', אות ד'), ששכ"ה (פרק כ' הע' קס"ח [דפו"ח, הע' קצ"ד]), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ז' סעי' ב'), אור חיים (עמ' קמ"ג), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רמ"ד, ע"י סעי' שפ"ט, הע' שנ"ב, מילואים אות י"ב), הלכה שלימה (מוקצה סי' נ'), נחלת ישראל (פרק י"ג אות ו', סיכום פרק י"ג סעי' י"ח, "נחלקו האחרונים").

ח. יש רצונו [כגון לצורך המקום של השולחן שיהיה נקי, או שלא רצה שיהיה על השולחן שרצים], אבל שלא מטעם 'שרצה להשתמש במקומו'.

1. מחמיר.

א. הגר"ש פעלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).

ב. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' ע') [והראיה שהביא מהתהלה לדוד סי' רע"ט ס"ק י"ז ד"ה ז"ל, נראה שיש לדחות. ששם מדבר בגדר של צריך מקומו, וכאן מירי בגדר צורך דבר ההיתר].

2. מיקל.

א. הגר"ש זצ"ל (דברי חכמים אות ש"ג [לשונו מובא לקמן], נתיבות ההלכה ח"ה עמ' כ"ז אות ג', אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קצ"ד) – "ואף באופן שיש רק מעט קליפות והם לא גרף של רעי, יש היתר לטלטלם באמצעות דבר אחר (כגון לגוררם בסכין) ואפשר לנהוג כמשנ"ב שהתיר באופן כזה".

ב. הגר"ח זצ"ל (דברי חכמים אות ש"ג) – "דמותר מכיון שאין כוונתו לגוף המוקצה אלא לנקיון השולחן וכדו".
1) נראה מהדין של 'מכבד הבית', ע"י לקמן, שהוא מותר. בין אם אתה למד שפשט של היתר לכבד הבית, מצד שהוא נכלל בהכלל של 'צורך דבר ההיתר', בין שהוא היתר מיוחד של לכבוד שבת. ה"ה כאן. שאין סברא לחלק בין קרקע הבית, להשולחן. וכן ע"י גביע הכסף (סי' שי"א פרק ד' אות ג'), "וצ"ע אם הוא היתר מיוחד דוקא לקרקע הבית שיהא לו דירה נאה לכבוד שבת אבל אם השלחן לבד מטונף לא התירו, ומסתבר לא שנא". ממילא, שיהיה השולחן נקי, או הוא נכלל בהכלל של 'צורך דבר ההיתר', או הוא לכבוד שבת. ומותר.

3. מראי מקומות – ששכ"ה (פרק כ' הע' צ"ט [דפו"ח, הע' ק"ה]).

א. ארחות שבת (פרק י"ט הע' שמ"ז) – "ולכא"י הדברים צ"ע שהרי הט"ז בס"י שי"א מציין לסי' תמ"ו ס"ג, ושם מובאים דברי הריב"ש שאסר לטלטל חמץ של נכרי בשבת וביו"ט של פסח מגגו של ישראל לגגו של עכו"ם אף ע"י דחיפה בקנה, ולכא"י גם שם הו"י טלטול לצורך דבר המותר, שרוצה לפנות את ביתו מהחמץ שמא יבוא לאוכלו, ועיין היטב בפמ"ג הנ"ל דמשמע שנוקט דצורך דבר המותר היינו דוקא בצריך למקומו או לגופו, שהוא צורך חשוב, אבל הצורך לסלק את החמץ מחשש שמא יבוא לאוכלו לא חשיב צורך דבר המותר להתיר טלטול מן הצד".

יד גרירת מוקצה ע"י סכין וכדומה - האם נחשב טלטול מן הצד.

א. דעת הט"ז.

1. מקורות.

א. ט"ז (סי' ש"ח ס"ק י"ח) – "נראה דה"ה אם מעבירים ע"י דבר אחר כגון שהוא מגרר אותם ע"י סכין מן המפה דמותר כיון דלא נגע בהם הו"ל טלטול מן הצד ומותר כמ"ש סי' ש"י".

ב. ט"ז (סי' שי"א ס"ק ב') – "דטלטול מן הצד כו'. נראה דאסור לדחוף ע"י קנה דבר שהוא מוקצה וראייה ממ"ש בסימן תמ"ו ס"ג".

ג. ט"ז (סי' תמ"ו ס"ק ו') – "דאסור לטלטלו כו'. פי' ע"י דחיפה בקנה דהוי כמטלטל מן הצד ושמיה טלטול כמ"ש סי' שי"א ס"א".
2. קשה, סתירות ט"ז.

א. א"ר (סי' ש"ח ס"ק ס"ב) – "כתב הט"ז [ס"ק יח] נראה דהוא הדין אם מעבירין ע"י דבר אחר כגון שמגרר אותם ע"י הסכין מן המפה, דטלטול מן הצד מותר כמ"ש סי' ש"י ע"כ. וצ"ע דבסי' שי"א [ט"ז ס"ק ב] כתב לדחוף מוקצה ע"י קנה אסור".

ב. בא"ה (סי' ש"ח ס"ק ל"ד, סי' תמ"ו ס"ק ה') – "לטלטלו. פירוש אף ע"י דחופה בקנה ועיין ט"ז סימן שי"א ס"ק ב'. וע' בט"ז סימן ש"ח ס"ק י"ז דשם פסק דמותר לגרר דבר המוקצה ע"י סכין מן המפה ע"ש וצ"ע".

ג. גר"ז (סי' רנ"ט קונ"א ס"ק ג') – "אבל לא שיתלטלם הוא ע"י דבר אחר. וכן משמע בהדיא ברי"ף ור"ן סוף פרק ט"ז גבי צואה. וכן משמע בהדיא בסי' תמ"ו. וכן כתב הט"ז שם ובסי' שי"א ס"ק ב' ... ומה שכתב הט"ז סי' ש"ח סק"ח צע"ג".

ד. נהר שלום (סי' ש"ח ס"ק י"ג) – "הרט"ז ... ע"כ היה נ"ל שלא התירו אלא נייעור דוקא שנופל המוקצה ולא שידחוף המוקצה עצמו ע"י דבר אחר ובסימן שי"א ס"ק ב' כתב הט"ז עצמו דאסור לדחוף ע"י קנה דבר הוא מוקצה וראייה מסימן תמ"ו סעיף ג' ע"כ".

3. י"ל: לחלק בין לצורך דבר ההיתר כמו לצורך מקומו, או לצורך דבר האיסור.

א. מור וקציעה (סי' ש"ח ד"ה ב"ב) – "בעל באר היטב רמי לדברי ט"ז אהדידי במאי דשרי הכא לגרר העצמות בסכין, וקשיא ליה אדידיה בסי' שי"א דאסור לדחוף המוקצה ע"י דבר אחר. וטעה כי לא ידע דטלטול מן הצד, לצורך דבר האסור דווקא, שמיה טלטול, משא"כ כשעושה לצורך האדם, ואפ"ל לצורך דבר האסור והמותר, כי האי גוונא הותר טלטול מן הצד, כבסי' שי"א, כ"ש הכא דלנקות שלחנו הוא צריך, פשיטא דשרי, ומאי שנא מנייעור טבלא".

(ב) נזירות שמשון (סי' ש"ח על הט"ז ס"ק י"ח) – "ואע"ג דאיתא בריש סימן שי"א דאסור וכ"כ הט"ז שם סק"ב, וי"ל דכאן הוי לצורך דבר מותר כדאיתא שם בסעיף ה' ובסעיף ח' דהכא צריך ג"כ למפה ודו"ק".

(ג) פמ"ג (סי' ש"ח מש"ז ס"ק י"ח, סי' שי"א ס"ק ב') – "מוקצה של ישראל מחמה לצל וכדומה אסור ע"י קנה, הא לצורך דבר המותר שרי טלטול מן הצד".

(ד) נשמת אדם (כלל ס"ז ס"ק ו') – "מש"כ הט"ז בסימן ש"ח ס"ק י"ח, נ"ל דאין לסמוך בזה כלל ואינו כלום, והט"ז בעצמו סותר דבריו בסימן שי"א ס"ק ב' דכתב להדיא דאסור לדחוף מוקצה בקנה וכ"ש לגרר אותו, וצ"ל דלא דמי למה שכתב בסימן ש"ח דהתם עכ"פ עושה לצורך דבר היתר לפנות השלחן והוי טלטול מן הצד לצורך לדבר המותר, אבל לצורך דבר האסור בזה מיירי בסימן שי"א, וא"כ פשיטא דאסור טלטול מעות ע"י בגד וכיוצא בו דלכ"ע אסור".

(ה) מאמר מרדכי (סי' ש"ח ס"ק כ"א) – "באר היטב ... ולדידי לאו קושיא היא כלל דהכא דשרינן טלטול מן הצד משום דהוי לצורך דבר המותר דהיינו המפה".

(ו) שעה"צ (ס"ק מ"ג, סי' ש"ח ס"ק צ"ה) – "פמ"ג במ"ז ומיושב קושית הבה"ט".

(ז) כה"ת (סי' ש"ח ס"ק קפ"ד) – "והא דכתב הט"ז בסי' שי"א סק"ב ... מיירי כשאינו נצרך למקומו".

(ח) הגריש"א וצ"ל (קובץ תשובות ח"ד סי' ל"ב אות ח') – "מה שכתב הט"ז להתיר, להעביר הקליפים (שאינם ראויים למאכל בהמה) מעל השולחן על ידי סכין הוא משום שהוא צריך למקום שהמפה תהיה נקיה, והוי ליה טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, אבל לא סגי להתיר מפני שעל ידי זה שישלך את העפר יתגלה הצנן וכיוצא בזה. ובסימן תמ"ו כתב הט"ז בס"ק י' בגגו של גוי שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל החמץ לגגו של ישראל דאסור לדחפו על ידי קנה דהוה כמטלטל מן הצד, והעיר הבה"ט דהט"ז סתר משנתו למ"ש בסימן ש"ח. ולהאמור זה שהוא מעונין להיפטר מהחמץ לא הוי כצורך מקומו".

ב. הוי כידא אריכתא.

1. גר"ז (סי' ש"ח סעי' ס') – "אסור להעביר מעל השולחן בין בידיו בין בדבר אחר שבידיו כגון לגררן בסכין וכיוצא בו ... כשמגררן בסכין אינן מיטלטלין מאליהן אלא הוא מטלטלן ע"י הסכין שנעשה לו כיד ארוכה".

גר"ז (סי' רנ"ט קונ"א ס"ק ג') – "דאסור לנער התבן בכוש וליטול הפגה בידים דאל"כ למה ליה ליהכוש וכרכר שראשן חד ידחפנו בקנה או בדבר אחר ... עיקר טלטולו הוא דבר האסור ואינו מטלטל מן הצד של היתר אלא מטלטל כדרכו על ידי היתר שההיתר נעשה לו כידא אריכתא דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה בסי' תרנ"א ולא דמי לאבן שעל פי החבית שמותר להגביה לפי שמכיון שהחבית לא נעשה בסיס לאבן אם כן היא חשובה בפני עצמה והוא מטלטל אותה בלבדה שהיא דבר המותר ואינה משמשת כלל להאיסור וגם היא אינה מטלטלת את האבן אלא הוא מיטלטל מאליו ... וכן גבי מת ... משא"כ כאן שהכוש או הקדרה משמשים לטלטל ההטמנה הרי זה טלטול ע"י דבר אחר כדרכו ולא מן הצד של היתר שההיתר נעשה כידא אריכתא ידידה ...".

(א) אמנם עי' הגר"ז (סי' תמ"ד סעי' י"ג) – "לטלטל חמץ ... משעה ששית ואילך שהוא אסור בהנאה הרי הוא מוקצה כעצים ואבנים כיון שאינו ראוי לו לכלום ולפיכך אסור לטלטלו אפילו על ידי דבר אחר כגון לדחפו בקנה אלא אם כן הוא צריך למקומו שאז מותר לדחפו בקנה כמו שנתבאר בסי' שי"א".

2. מסגרת השלחן (שלחן שלמה סי' ש"ח ס"ק ג') – "ובש"ע הגר"ז כ' שגם הט"ז חזר בו ואוסר דגררן בסכין שאין האיסור מיטלטל מאליו אלא הוא מטלטל ע"י הסכין שנעשה לו כיד ארוכה".

ג. הוי צורך דבר האיסור.

1. חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"ד) – "והט"ז סי' ש"ח ס"ק י"ח התיר לגרר מוקצה בסכין, וחשיב לה טלטול מן הצד לצורך מקומו, מיהו י"ל דזה לא מקרי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דלא אמרו אלא בשכח אבן בכלי דמטלטל הכלי עם האבן, דשם הטלטול על הכלי, אבל הכא עיקר הטלטול בשביל המוקצה, אף שכונתו לנקות השלחן אסור".

(א) עי' טעמא דקרא (עמ' רל"ה אות י"ב) – "אין להוריד בשבת הפירורין והפסולת מהשלחן בידים ולא בכלי המיוחד לכך רק ע"י נייר או דבר אחר (עי' מ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ו וכמדומה שאמר שכך נוהגין)".

(1) עי' ערך גרף של רעי, מחלוקת המלקטים, פשט בהטעמא דקרא. אם כוונתו להקל כמו המ"ב, או להחמיר שגם בהיתר גרף של רעי, נכון לטלטל טלטול מן הצד. והגר"ח"ק שליט"א (בשני מכתבים שם) מפרש, שכונתו להחמיר.

(ב) תלוי בהפשט של הדין 'טלטול מן הצד לצורך דבר היתר מותר', המ"ב או החזו"א – הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ב'), שלמי יהונתן (ח"ב סי' ש"ט ס"ק ד' אות א' ד"ה אכן, ח"ג פרק ח' הע' כ"ה).

ד. הוי טלטול מן הצד לצורך היתר [כשצריך מקומו].

1. ט"ז (סי' ש"ח ס"ק י"ח) – עי' לעיל.

2. דרך החיים (כלל דיני מוקצה אות ל"ח, אות מ"ב) – "טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר במוקצה כגון לגרר המוקצה בסכין או בד"א מותר ... אבל אם עושה כן לצורך דבר המוקצה שלא יגנב או לדחוף חמץ בקנה מן הבית ב"ט וכיוצא בזה אסור".

3. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב סעי' ל"ח, ח"ג סוף ס"ק ל').

4. אשל אברהם (בוטשאטש, סי' שי"א סוף סעי' ח') – "יכול לגרר הצרורות ע"י מקל, כי הו"ל צריך למקומו שע"י דבר אחר קיל הטלטול היטב".

5. שלחן שלמה (סי' ש"ח סעי' כ"א) – "או מגרר בסכין מעל השולחן דהוי טלטול מן הצד".

6. מאמר מרדכי (סי' ש"ח ס"ק כ"א) – לשונו מובא לעיל.

7. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק קט"ו) – "וה"ה אם מעבירים ע"י דבר אחר כגון שהוא מגרר אותם ע"י סכין מן המפה דמותר אם הוא צריך להשתמש במקום שמונח שם העצמות והקליפין דזה מקרי טלטול מן הצד ושרי אם הוא לצורך דבר המותר וכדלקמן בסימן שי"א ס"ח".
- מ"ב (סי' שי"א ס"ק ו') – "אם דחיפתו הוא מפני שצריך להשתמש במקום שמונח בו המוקצה שרי דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר וכדלקמן בס"ח ועיין לעיל בסימן ש"ח במ"ב ס"ק קט"ו".
8. ערה"ש (סי' ש"ח סעי' כ', סי' תמ"ו סעי' י') – "ובשבת ויו"ט כשנתגלגל לגגו כופה עליו כלי מפני שאסור בטלטול אפילו ע"י קנה משום מוקצה ואע"ג דזהו טלטול מן הצד אך כבר נתבאר בסי' שי"א דטלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור ע"ש".
9. כה"ח (סי' ש"ח ס"ק קפ"ד) – "ט"ז".
10. מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ה ד"ה אמנם) – "להעבירם ע"י ד"א שיפלו על הארץ, וכמ"ש במ"ב שם (סי' ש"ח ס"ק קט"ו)".
11. אג"מ (טלטולי שבת אות מ', או"ח ח"ה סי' כ"ב אות י"ג) – "במקום שיכול לגררו ע"י סכין ולא יצטרך להגיע להיתר טלטול דגרף של רעי, מוטב שיגררו ע"י סכין".
12. יסודי ישרון (מער' הל' שבת עמ' קנ"ג) – "ע"י גרור הסכין דהוי נמי טלטול מן הצד".
13. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ז', סוף ס' שבתותי תשמורו ח"א לפרק כ"ג סעי' ה' לפרק כ"ו סעי' ד') – "ע"י סכין וכיוצא בזה שרי לטלטל כיון דהוי מהצד לצורך דבר המותר".
14. יביע אומר (ילקוט יוסף שבת ח"ב עמ' שכ"ז ד"ה ולענין) – "שהואיל והיא מחלוקת האחרונים באיסור מוקצה דרבנן, ואין לזה הכרע, יש לסמוך על המתירים".
15. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ו) – "מותר לנקות השלחן על-ידי סכין או מגב, אף-על-פי שמצויות עליו קליפות שהן מוקצה, וכגון קליפות גרעינים ואגוזים וכדומה".
16. טלטולי שבת (עמ' רכ"ו, ריש עמ' רכ"ט).
17. נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' ב').
18. טל חיים (עמ' תקי"ט).
19. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ח) – "להקל בזה. שגם ע"י מטאטא נחשב כטלטול מן הצד, כיון שאינו בידים ממש. אבל ע"י כפפים וכדומה, שפיר הוי טלטול ממש בידים אף שלא נגע בבשרו ממש. וכן כל כיוצא בזה".
20. הלכה שלמה (מוקצה סי' מ"ה) – "ומסתבר להקל בזה".

ה. לתרין הגמרא שבת דף נ: סי' רנ"ט – תהלה לדוד (סי' רנ"ט ס"ק ד'), ערה"ש (סי' רנ"ט סעי' ה'), ברכת השבת (סי' רנ"ט), מגילת ספר (סי' מ"ה ס"ק ה'), גיבוע הכסף (סי' שי"א פרק ד' אות ב'), שערי מוקצה (שיירי השולחן סי' ש"ח סעי' כ"ז ס"ק א' אות ב'), ארחות שבת (מילואים אות י"ד).

ו. לנקות עם מפית נייר [napkin]: האם הוי כמו ע"י קנה.

1. מיקל – אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ז', "ואם מוציא את הקליפות משום שצריך לשולחן, יכול להוציאן אף על ידי סכין או מטלית"), עי' טעמא דקרא (עמ' רל"ה אות י"ב, לשונו מובא לעיל), טלטולי שבת (עמ' רכ"ט), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שכ"ו, לשונו מובא לעיל).
2. מחמיר – הגרש"י שלזינגר שליט"א (הלכה שלמה ח"א סי' מ"ה ד"ה ושמעתי, "שכל ההיתר הנ"ל הוא דוקא בסכין וכיו"ב שפעולת טלטול המוקצה נעשית 'על ידם' וע"י כחו, אבל לגרר מוקצה ע"י מפית (napkin) או שאר דבר שמסמך לידו ואינו בולט מידו, יש לאסור, שבכה"ג עצם פעולת הטלטול נעשית ע"י ידיו ואין המפית אלא כ'חציצה'").
3. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י', הע' כ"ז).
- א) חוט שני (ח"ג פרק ס' ס"ק ב' ד"ה הסרת, עמ' קכ"ו) – "המנהג להסירן ע"י מטלית ולא בידים, ואפשר דהכא אף לדעת החזו"א האוסר לטלטל מוקצה ע"י דבר אחר ודלא כמ"ב, מ"מ אפשר דהכא הוא רק דרך קינוח השלחן ואינו כטלטול מוקצה כמ"ש לקמן, והוי כמו נייעור, ולמעשה כיון שיש עוד צדדים להקל דהוי גרף של רעי שמותר להוציא, וכן אפשר שאינו מוקצה כלל, על כן למעשה יש להקל".

ז. מראי מקומות – ח"א (כלל ס"ז סעי' י"ד), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' רנ"ט ס"ק ג'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"א), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ב' סעי' ד'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י').

1. אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג סוף אות א) – "בכל זאת בדיעבד אף שמשמעות הברית עולם שהעיקר הוא כהחז"א, וכהגר"ז שהבין דשיטת הט"ז דגרירה בסכין לא מקרי טלטול מן הצד, אבל למעשה באופן שאין עצה אחרת כגון שכבר זרק על המפה, ואין לסלק המפה מפני הפמוטים שעומדים על השלחן, ומסופק אם זה כגרף של רעי בודאי יש על מי לסמוך כמו שנוהגים לגרר הפסולת בסכין או בכף".

טו. כיבוד הבית (sweeping), סי' של"ז סעי' ב' - איך מותר לטלטל המוקצה.

א. מחמיר.

1. ראב"ד, הו"ד בר"ן (סוף פרק י') – "והראב"ד ז"ל כתב שמה שהתיר הרב אלפסי ז"ל לכבד הבית בשבת כר"ש לא כל הענינים שוים ואינו מותר אלא בבית שנתכבד מע"ש ולא נפל בו בשבת לא קליפי אגוזים וקליפי רמונים ולא כל דבר שאסור לטלטלו אלא שהוא רוצה לכבדו משום פירורין או משום שער של פולין ושל עדשים או של עצמות שהם ראויין למאכל בהמה".

2. כיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו – תוס' (דף צה. ד"ה והאידנא, "כיבוד אסור לכולי עלמא מפני שמזיז עפר ממקומו"), רא"ש (סוף פרק י', "כיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו").
 (א) פירוש, מצד חופר – קרבן נתנאל (רא"ש סוף פרק י' אות פ').
 (ב) פירוש, מצד טלטול מוקצה – גר"ז (סי' רנ"ט קונ"א ס"ק ג', סי' רס"ב קונ"א סעי' א', "דעת התוספות ורא"ש סוף פ"י והראב"ד שהביא הר"ן דיש בכיבוד איסור משום טלטול מוקצה").

ב. י"ל: גרף של רעי.

1. רשב"א (עבודת הקודש בית מועד שער ג' סי' ה' אות ל"ב) – "הורו הגאונים שמותר לכבד את הבית בשבת ואין צריך לומר ביום טוב ואין חוששין שמא ישוה את הגומות, שכל דבר שאין מתכוין מותר. ואע"פ שמזיז עפר וצורורות וקליפין האסורין לטלטל יראה לי שמותר מפני שהם לו כגרף של רעי".
2. ר"ן (סוף פרק י') – "וראיתי בשם הרשב"א ז"ל דאפילו היכא שיש בו דברים האסורין בטלטול שרי לכבד מידי דהוה אגרף של רעי".
3. כל בו (סי' ל"א ד"ה הבונה) – "והרשב"א ז"ל כתב וז"ל, הורו הגאונים שמותר לכבד הבית בשבת, ואין צריכין לומר ביו"ט, ואין חוששין שמא ישוה גומות, שכל דבר שאין מתכוין מותר, ואעפ"י שמזיז עפר וצורורות וקליפין האסורין לטלטל, יראה לי שמותר, מפני שהן לו כגרף של רעי עכ"ל".
4. בית יוסף (סי' של"ז ס"ק ב') – "וראיתי כתוב בשם הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' ח) דאפילו היכא שיש בו דברים האסורים שרי לכבד מידי דהוה אגרף של רעי (קמג.) עכ"ל והרב המגיד כתב בפרק כ"א (ה"ג) דברי הרשב"א ואחריהם כתב וכן נהגו במקומנו".
5. מג"א (סי' של"ז ס"ק ד') – "כ' ב"י דאפי' יש בבית קליפי אגוזים דמוקצים הם מותר לכבדם דה"ל לדידיה כגרף של רעי".
6. גר"ז (סי' של"ז סעי' ב') – "מותר לכבדם מפני שהם לו כגרף של רעי שהתירו לו להוציא לאשפה מפנו כבודו".
7. בה"ל (סי' של"ז ס"ב ד"ה ויש, שורה כ"ג) – "דהטעם של המנהג שנהגו להחמיר הוא משום אשויי גומות ולפ"ז אין להחמיר בשכל בתי העיר מרוצף ובפרט אם נתכבד הבית מע"ש וכו' ל וגם לאיסור מוקצה אין לחוש אחד משום מה דכתב הרשב"א דמותר לפנותם משום דהוי כגרף של רעי ועוד דהו"ל טלטול מהצד ע"י ד"א לצורך שבת וכמו שכתבו האחרונים".
8. חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק כ"א) – "למה מותר לכבד הבית ולטלטל העפר והמוקצה, ואפשר דהוי כגרף".

ג. י"ל: אין שם טלטול, דעפר ומוקצה שעל הארץ בטלין.

1. חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק כ"א) – "א"נ דעפר ומוקצה שעל הארץ בטלין כמו אוכל מרובה על הפסולת, ואין ע"ז שם טלטול".
 (א) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח סוף טור ג') – "שאלה: צריך להבין פשט בדברי החזו"א (שם סק"א), שכ' וז"ל: ויל"ע לפ"ז למה מותר לכבד הבית ולטלטל העפר והמוקצה וכו', א"נ דעפר ומוקצה שעל הארץ בטלין, כמו אוכל מרובה על הפסולת, ואין ע"ז שם טלטול, עכ"ל. ומלשון זה משמע דלעולם העפר הוא מוקצה, אלא שלא גזרו על טלטול כה"ג. ויש לעיין אם יש שיעור לעפר, ונאמר דרק במעט חול לא גזרו, או דלמא אפי' בכמות מרובה מותר, כיון דלעולם הקרקע המרוצפת חשובה יותר מן העפר שעליה, ותמיד נחשב לאוכל מרובה על הפסולת. ונפקא מינה טובא אחרי שמטאטא רוב החדר, וכבר מצטבר ערימה גדולה של עפר, האם מותר להמשיך לטלטל העפר על פני כל החדר, או שצריך תמיד לטאטא מעט מעט, וצ"ע. תשובה: אין נפקא מינה. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ג)".
 (ב) הגר"ח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ט ריש טור א') – "שאלה: עוד צריך להבין לסברא זו, למה לא נתיר לטלטל מוקצה מחמת גופו הנמצא על השולחן, כשרצונו לתקן השולחן שיהיה ראוי לאכול עליו, ולמה נחלק החזו"א (סי' מ"ז סקי"ד) על הט"ז [סקי"ח, הביאו המ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ו] שהתיר לגרר הפסולת מהשולחן ע"י סכין, משום טלטול מן הצד לצורך מקומו, שהוא דבר המותר, והחזו"א אוסר, ואמאי לא אמרינן דשרי משום דהפסולת מתבטל לשולחן שהוא העיקר, וצ"ע. תשובה: לא מתבטל. (בירורי משנה (להרה"ג ר' אברהם שקלאר), עמוד פ"ג)".
 (ג) הגר"ח"ק שליט"א (נחלי דעת ח"ד ריש עמ' ז') – "לפי החזו"א (מ"ז כ"א) שההיתר לכבד את הבית הוא משום שהמוקצה בטל. האם הוא הדין במעוֹת שעל הרצפה ורוצה לכבד הבית, נאמר שהם בטלים. תשובה: כן".
 (ד) הגר"ח"ק שליט"א (נחלי דעת ח"ד עמ' ז') – "לפי החזו"א (מ"ז, כא) שעפר ומוקצה שעל הארץ בטלין כמו אוכל מרובה על הפסולת האם ה"ה יכול ליטול המוקצה בידי מהארץ. תשובה: המנהג שלוקחים את המוקצה ע"י ד"א".

ד. י"ל: אין חל עליו איסור מוקצה.

1. קצות השולחן (סי' קט"ז ס"ק י') – "דבר שאינו ראוי לכלום ... הוא בטל מאליו ולא חל עליו איסור מוקצה".

ה. י"ל: טלטול מן הצד לכבוד (צורך) שבת, מותר.

1. מלחמת (דף מח: על הרי"ף) – "התירו טלטול מן הצד שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת".
2. ר"ן (בריי"ף ביצה יב. ד"ה וכתב) – "דטלטול מן הצד ע"י דבר אחר משום כבוד יו"ט התירוהו".
3. הו"ד בב"י (סי' של"ז סעי' ב').
4. לבוש (סי' של"ז סעי' ב') – "בטלטול ע"י דבר אחר הקילו משום כבוד שבת".
5. פמ"ג (סי' של"ז מש"ז ס"ק ב') – "טלטול מן הצד ע"י ד"א לצורך שבת ויו"ט יש להתיר".
- פמ"ג (סי' של"ז א"א ס"ק ב') – "איסור מוקצה יש להתיר ע"י דבר אחר לצורך יו"ט ושבת".

6. שעה"צ (סי' של"ז ס"ק ז') – "ולאסור מוקצה של טלטול עפר ג"כ לא חייש דהו"ל טלטול מן הצד ע"י ד"א לצורך שבת וכמ"ש הפמ"ג".
- בה"ל (סי' של"ז סעי' ב' ד"ה ויש) – "לאסור מוקצה אין לחוש אחד ... ועוד דהו"ל טלטול מהצד ע"י ד"א לצורך שבת וכמו שכתבו האחרונים".
7. הו"ד בדעת תורה (סי' ש"ח סעי' כ"ז).
8. מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ה ד"ה אמנם) – "מותר לכבד אותם ע"י מטאטא, וכמבואר שם בביאור הלכה (ד"ה מנער ובשעה"צ סי' של"ז ס"ק ז') עיי"ש".
9. עי' הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ל"ו, עי' הע' ד').

ו. **הטעם** של "טלטול מן הצד לכבוד שבת" – אם הפשט מצד שהוא צורך מקומו, או הוא היתר מיוחד של לכבוד (צורך) שבת.

1. היתר מיוחד לכבוד (צורך) שבת – תוס' שבת (סי' של"ז ס"ק ו'), "בשם הרשב"א ... מותר לכבדם מפני דהוי ליה לדידיה כגרף של רעי. ולא ידענא למה לא התיר משום דהו טלטול מן הצד דשרי לצורך מקומו כמ"ש סי' שי"א ס"ח, וצ"ל דס"ל דכיון דזה דרכו בכך לא מקרי טלטול מן הצד, מיהו בר"ן משמע דגם זה הו טלטול מן הצד, ואולי דזה לא הו כ"כ לצורך מקומו", גר"ז (סי' רנ"ט קונ"א ס"ק ג') [לשיטתיה, שגורר בסכין הו כטלטול ביד, כידא אריכתא], "וכן הו בהדיא בתוספות ורא"ש ור"ן בשם הראב"ד ורשב"א סוף פ"י ובר"ן פ"ב דביצה ומגיד משנה פכ"א, דטלטול על ידי דבר אחר לא שרינן לה אלא משום כבוד יו"ט לדעת הר"ן פ"ב דביצה".

2. מראי מקומות – גביע הכסף (סי' שי"א פרק ד' אות ב' ד"ה עוד), שלמי יהונתן (ס"ק ו' אות ד'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד הע' פ"א).

א) ארחות שבת (מילואים אות י"ד) – "ומדברי הרמב"ן במלחמות פרק כל הכלים [דף מח: מדפי הרי"ף] משמע לכאורה ג"כ כדברי האוסרים טלטול ע"י קנה, עיי"ש שכתב דמה שהתירו לכבד את הבית אף שטלטל עפר שהוא מוקצה הו משום שיש בזה דין של גרף של רעי, שבני אדם מצטערים מן ההבל והאבק, ועיי"ש שכתב דמירי במקום הסעודה של האדם, ועוד הוסיף וז"ל א"נ התירו טלטול מן הצד כדי שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת עכ"ל, ומבואר מב' התירוצים של הרמב"ן דאף שאינו מטלטל את העפר בידיו אלא ע"י מכבדות מ"מ לא אמרינן דיש בזה היתר פשוט של טלטול מן הצד לצורך דבר המותר [וגם בתירוץ השני שהרמב"ן כינה טלטול זה בשם טלטול מן הצד משמע שהוא היתר מיוחד משום כבוד השבת, ואין זה בכלל הדין הכללי של טלטול מן הצד לצורך דבר המותר], ולכא' מוכח מזה שהרמב"ן סובר דהוי כידא אריכתא ומ"מ כתב בתירוץ השני שהיות ואין זה טלטול בידים ממש אלא הו מעין טלטול מן הצד לכן התירו לכבוד שבת. אמנם לכאורה יש לדחות את הראיה מהרמב"ן די"ל דכיון שטלטול פסולת ע"י מטאטא הו טלטול כאורחיה ובזה לכו"ע הו כי אריכתא לכן לא חשיב טלטול מן הצד [ומה שנקט הרמב"ן לשון טלטול מן הצד אינה בדוקא, וכמש"כ לעיל], ואין ללמוד מזה למקרה שהטלטול ע"י קנה אינו כדרכו. [ועוד דגם בעיקר הביאור בתירוץ השני של הרמב"ן יש מקום לפרש דאכן כוונתו לדין הפשוט של טלטול מן הצד, ומה שכתב שהתירו זאת לכבוד שבת זו גופא כוונתו, דמפני כבוד השבת חשיב צורך דבר המותר להתיר עבורו טלטול מן הצד, וכעין מה שבאנו לעיל הערה שמא מלשון הריטב"א ולפי ביאור זה ברמב"ן נמצא דאדרבא, מבואר ברמב"ן שטלטול הפסולת ע"י המכבדות הו טלטול מן הצד, ואף שטלטול זה הו כאורחיה, וצ"ע].

ז. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט הע' רפ"א, הע' תקל"א), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ו).

טז] ענינים שונים.

א. איסור שמחובר מעט להיתר.

1. "שכאשר האיסור מחובר מעט להיתר אין להתיר מדין טלטול מהצד ואע"פ שאינם מחוברים באחיזה של קיימא כל שיש איזה דרגת חיבור ושייכות בין האיסור להיתר לא שייך לדונם כטלטול מהצד ויש לדונו כטלטול חפץ אחד" – שלמי יהונתן (פרק ח' סעי' ו'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ב' סעי' ב').

ב. מפה חד פעמית.

1. מחמיר: נחשב טלטול בידים.

א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהונתן ח"ג פרק ו' סעי' ט', פרק ח' הע' ו', סי' נ"ה אות ד'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ו' סעי' ט', פרק ח' סעי' ה'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ב' סעי' ג') – "שמפה חד פעמית שמונח עליה קליפין מוקצין אסור לקפלה ולטלטלה לאשפה, ואע"פ שהמפה נחשבת דבר היתר אין לדון כאן דין טלטול מהצד, שהרי כל ענינה של המפה לסלק המוקצה, ואינו דומה לצלחת שהניח בה קליפות שמותר לטלטלה כדין טלטול מהצד, שהרי יש שמושים נוספים מלבד סילוק הקליפות שהניח בה עתה".

2. מיקל: נחשב טלטול מן הצד.

א) חוט שני (ח"ג עמ' קכ"ו ד"ה וכן אם הפסולת) – "הפסולת נמצאת על מפת ניילון חד פעמית, מותר להשליכה לאשפה לאחר הסעודה, דהוי כמו נייעור הטבלא כיון שאי אפשר לנערה במקומה".

עי' חוט שני (באר אליהו סעי' ט' אות ב') – "דמסתבר דהו כטלטול בגופו".

3. לכאורה המחלוקת הו בגדר מפה חד פעמית, נוגע לשברי כלים – עי' סי' ש"ח סעי' ז', לשיטות ומראי מקומות.

ג. כלי שיש בתוכו משקין מוקצין.

1. "כלי שיש בתוכו משקין מוקצין וכגון מים סרוחים שלא ראויים אפילו לבהמה, מסתבר שלא יחשב כטלטול מהצד, לפי שאין אופן לטלטל מים אלא ע"י כלי אין לדונו כטלטול ע"י דבר אחר" – שלמי יהונתן (ח"ב סי' ש"י ס"ק כ"א אות ג', ח"ג פרק ח' סעי' ד').

ד. טירחא כדי שלא לבא לטלטול מן הצד.

1. מחמיר.

(א) מחזה אליהו (ח"א סי' מ"ד ס"ק י"א) – "פשוט הוא ... שאם אפשר לו לעשות מעשהו בלא לבא לטלטול מן הצד חייב למנוע ממנו ואפילו אם יתרבה טירחתו מחמת זה".

ה. הושטת יד לארון שיש בו חפצי מוקצה.

1. מיקל: בגדר טלטול מן הצד.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ב, הע' שס"א) – "מותר להושיט ידו לארון על מנת ליטול חפץ של היתר אף אם תוך כדי הושטת היד פוגע בחפצי מוקצה והם נדחפים לצדדים, שגם זה בגדר טלטול מן הצד כמבואר בסעיף רנ"א [דין זה דומה למבואר בגמ' דף קכז. דמותר להכנס לאוצר אף שיש בתוכו תבן שהוא מוקצה, ועושה בו שביל ברגלו בהליכתו ובחזרתו, והובא במשנ"ב סי' של"ג סק"ג, ועיין חזו"א סי' מ"ז סק"ג שביאר שעושה זאת בדרך הילוכו אך אין היתר לעשותו להדיא. ואף שבציור זה נדחפים החפצים לצד מכח הושלך ידו מ"מ אין הוא מטלטל את החפצים בידי רק מושיט את ידו והחפצים נדחפים ממילא והוי ממש כנכנס לאוצר ועושה בו שביל בדרך הילוכו]. אך אין היתר להזיז בכוונה את חפצי המוקצה לצדדים, דזה הוא טלטול גמור".

2. מחמיר: כיון שמזיז היתר בידים.

(א) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"א, הע' כ"ח) – "אסור להכניס ידו למקום שיש שם חפצים מוקצה, ומזיזם בדרך נטילתו ליקח דבר היתר כיון שמוזיז היתר בידים [שבת קכז. אין מתחילין באוצר אבל עושה הוא שביל כדי שיכנס ויצא ... ועכ"פ בדרך הילוכו לכ"ע שרי. ומזה נלמד דלרא"ש הרי עיקר ההיתר משום שעושה בגופו ולא בידי, וא"כ לא מצינו להיתר בדרך הילוכו כלל, וכל ההיתר משום דהוי טלטול בגופו, וא"כ בידים אין היתר כלל לטלטל מוקצה כדין דרך הילוכו ... וגם להחזו"א נראה דלא מצינו היתר של דרך הילוכו רק ברגליו ולא בטלטול בידים]".

3. מראי מקומות.

(א) שבט הלוי (ח"ח סוף סי' נ', מבית לוי ח"ו עמ' מ"ח אות י"ז, ח"ט עמ' נ"ד אות י"ז, מ"ב למעשה סי' ש"ט ס"ק י"ח) – "מי שנצרך לחפץ היתר המונח בין חפצי מוקצה, ומחפשו בחשיכה, אם אינו פסיק רישיה שיטלטל חפצי מוקצה הו"ל ספק ומותר. ואם הוא ודאי שיטלטל חפצי מוקצה יש להחמיר. ואם יודע היכן מונח החפץ ואין לו דרך אליו רק ע"י טלטול מוקצה, אסור לו לפלס דרך בידי להגיע למוקצה, ורק מותר לטלטלם באחורי ידיו וכדו'".

ו. שדרכו בכך: האם נחשב טלטול מן הצד.

1. מחמיר.

(א) מאירי (דף לו. ד"ה כבר) – "ואין זה טלטול מן הצד שמגע על ידי דבר אחר מגע הוא שהרי אף דרכו בחול כן".

(ב) גר"ז (סי' רנ"ט קונ"א אות ג') – "הרי זה טלטול ע"י דבר אחר כדרכו ולא מן הצד של היתר שההיתר נעשה כידא אריכתא דידה".

(ג) עי' נשמת אדם (כלל ס"ז ס"ק ד' סוף ד"ה אמנם) – "הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר משא"כ כשמטלטל השידה כדרכו אזי הוא טלטול גמור".

(ד) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' צ"ט [דפו"ח, הע' ק"י], עי' מילואים, שולחן שלמה סי' רנ"ד ס"ק ג', סי' ש"ט ס"ק א') – "והטעם מפני שאין זה שינוי ורגילים בכך ... ובמ"ב - ס"ק קט"ו - שמותר להזיז מוקצה על ידי סכין כף ומזלג, נראה דמיירי שיש קצת שינוי בדבר, אבל בלי שום שינוי חשיב כמטלטל מוקצה אפילו אם אינו נוגע ממש בידיים".

1) אמנם עי' שולחן שלמה (סי' ש"ח הע' על ס"ק ח') שטלטול דלת מקרר הוי טלטול מן הצד. אולי, אין זה דרך לטלטל חפץ בדרך זה, ע"י דלת. וצ"ע.

(ה) הגרשז"א זצ"ל (חידושי בתרא על מ"ב ס"ק ג') – "ועוד י"ל דלא מקרי טלטול מן הצד כיון שרצונו לטלטל האבן נמי כדי שהתינוק לא יבכה, דאל"כ לא היה חייב ברה"ר אאבן, ע' מ"ב סק"א, וכן הובא מספר תוספת שבת ש"ט סק"ג, ועוד יש סברא שלישית דהא פרש"י דטעם ההיתר בטלטול מן הצד הוא משום דהוי שינוי, אבל כאן בדרך זה אינו שינוי, אלא אדרבה הדרך בכך".

עי' הגרשז"א זצ"ל (חידושי בתרא סי' של"ז על המחבר סעי' ב') – "המתירין סברי דהוי טלטול מן הצד (ע' הלאה דשעה"צ סק"ז פירש כן), והאוסרים אולי סברי כי זו הדרך".

1) לענין נוטל אדם את בנו ואבן בידו - עי' סי' ש"ט סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2) ולהפוך: הפוסקים שמפרשים שם להקל מצד טלטול מן הצד לצורך דבר היתר, יהיה ראיה להקל. ואפי' להחולקים, יש עוד טעמים לחלק. ע"ש.

(ו) עי' ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רמ"ז, הע' שמ"ח) – "אין ליטול מוקצה על ידי צבת וכיוצ"ב אם זוהי דרך טלטולו, דכיון שאין כאן שינוי מדרך הטלטול הרגילה אין זה בכלל טלטול מן הצד לכל הדעות. [והיינו שלענין טלטול ע"י קנה וכיוצ"ב אם אורחיה בהכי כו"ע מודו לאסור ... אך לגבי שאר טלטול מן הצד כגון טלטול פירות מוקצה בתוך סלסלה או מעות בכיס של מעות בכל גווני הוי טלטול מן הצד אף כשמטלטל כאורחיה, כמבואר לעיל סוף הערה שמ"א, והטעם משום שעיקר הטלטול נעשה בכלי ולא במוקצה שבתוכו. ומעשה שנשבר מפתח בהיותו בתוך חור המנעול וקצתו בלט לחוץ ולא היה ניתן לפתוח את הדלת על

ידי המפתח ונמצא שהמפתח מוקצה כדין שברי כלים, והיה נידון אם מותר להוציאו ע"י צבת, ולכאורה נראה שבאופן זה לכו"ע הוי טלטול גמור והצבת נחשבת ידא אריכתא".

2. מיקל.

א) לכאורה הפוסקים לעיל [רמב"ן, ר"ן, ב"י, לבוש, פמ"ג, מ"ב, ועוד], גבי מכבד לכבוד (צורך) שבת. כדאי בתוס' שבת (סי' של"ז ס"ק ו') – "בשם הרשב"א ... מותר לכבדם מפני דהוי ליה לדידיה כגרף של רעי. ולא ידענא למה לא התיר משום דהו טלטול מן הצד דשרי לצורך מקומו כמ"ש סי' שי"א ס"ח, וצ"ל דס"ל דכיון דזה דרכו בכך לא מקרי טלטול מן הצד, מיהו בר"ן משמע דגם זה הוי טלטול מן הצד, ואולי דזה לא הוי כ"כ לצורך מקומו".

ב) כתבי קהלות יעקב (שבת סי' מ"א) – "(לשון השואל) במש"כ בשו"ע סי' ש"ט דבשכח אבן ע"פ החבית דאם אינו יכול לנער שם יכול להגביה כמו שהיא עם האבן למקום אחר כיון דכה"ג הוא רק טלטול מן הצד איך הדין למשל אפר של סיגרי' שנמצא במאפרה ביו"ט לשי' דאין דין בסיס ביו"ט גופי' דכיון דהאפר הוא נולד ומוקצה האם כה"ג שייך לדון דהוי טלטול מן הצד דכיון דהוא מיוחד לאפר י"ל דהוי טלטול ממש דזה דרך טלטול דאפר ולא מיקרי כה"ג טלטול מן הצד. (וע"ז השיב) קשה לי לעיין והסברא לכא' דכל כה"ג מחשב טלטול מן הצד אע"פ שמיוחד לכך כל היכא שאין כוונת הטלטול לצורך המוקצה אלא לצורך הכלי ואינו אומר בזה ח"ו דבר מוחלט אלא השערה".

ג) כמה פוסקים סוף סי' רס"ו כתבו שכיס של מעות הוי טלטול מן הצד, אף כשמטלטל כאורחיה - עי' ארחות שבת (פרק י"ט סוף הע' שמ"א, הע' שמ"ח).

ד) אולי הטעם להקל: הגם שזה הדרך, אבל אין זה הדרך אם רצה לטלטל ממקום למקום. רק שזה הדרך לכבד הבית, וכדומה. [וכמו סברת החזו"א, שבזמן שאינו בא לטלטל מוקצה, רק לדבר אחר, ממילא זה הדרך. אבל הדרך לטלטל מוקצה ממקום למקום, הוי רק ע"י ידן]. למשל, כדור רגל. אם רצה לטלטל ממקום למקום, אדם עושה זה בידים. אבל לשחק, ולא כדי לטלטל ממקום למקום, הוא עושה ברגלים. וממילא, זה נכלל בטלטול מן הצד.

3. מראי מקומות – מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ג סעי' י'), אור חיים (דף קכג. ד"ה ובטעם, דף קמא: ד"ה ובעצם), שלמי יהונתן (ס"ק ו' אות ג', אות ד'), גביע הכסף (סי' שי"א פרק ד' אות ג'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ה' סעי' ח', "צ"ע"), ארחות שבת (מילואים אות י"ד, לשונו מובא לעיל), נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' י"ז, "צ"ע").
א) אולי תלוי בהפשט של הדין 'טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר מותר', המ"ב או החזו"א.

ז. אם יש במוקצה מחמת חסרון כיס ההתירים של נפיחה, טלטול מן הצד, וטלטול בגופו, וכדומה.

1. עי' סי' ש"ח סעי' א' [ערך חסרון כיס], לשיטות ומראי מקומות.

ח. האם עדיף לטלטל בגופו מטלטל טלטול מן הצד.

1. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קס"ב, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ו') – "דכשמטלטל לצורך המוקצה כגון שלא יפסד, יש לבכר טלטול בגופו די"א דאינו טלטול כלל על פני טלטול בידיו כלאח"י שהוא טלטול בשינוי".
2. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול מן הצד כלל ה' סעי' ד') – "מותר לעשות טלטול מן הצד אף שאפשר לו לעשות טלטול בגופו, וכן אף שאפשר לו לעשות ע"י אינו יהודי".

טלטול בגופו

יז] קש שעל גבי המטה.

א. משנה (דף קמא). – "הקש שעל גבי המטה לא ינענענו בידו, אלא מנענעו בגופו".

1. האם הנענעו בגופו הוי לצורך המטה או לשכב על הקש.

ב. לשכב על הקש – רש"י (דף קמא. ד"ה הקש, "ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא צף ורך לשכב"), ר' יהונתן מלוניל (דף קמא., "קש ששכב עליו"), ר' פרחיה (דף קמא.), פסקי רי"ד (דף קמא., "לשכב עליו"), סמ"ג (לאוין ס"ה, "לשכב עליו"), ס' התרומה (סי' רנ"ד), ר' ירוחם (נתיב י"ב חלק י"ג), רא"ש (פרק ג' סי' י"ט), מאירי (דף קמא., "ומנענע את הקש כדי שיהא רך לשכב עליו"), אהל מועד (שער השבת דרך י'), טור (סעי' ח'), רע"ב (פרק כ' משנה ה' ד"ה הקש, "ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא רך וצף לשכב עליו").

ג. ביור דברי הר"ן (דף כ: ד"ה וקשיא) – "שאינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה".

1. לשכב על המטה.

א) גר"ז (סי' רנ"ט קונ"א ס"ק ג' ד"ה משא"כ, סי' רע"ו קונ"א ס"ק ג') – "בקש שעל המטה לשכב עליו (דמסתמא לא פליגי התוס' על פרש"י שפירש כן, דלא כהר"ן)".

ב) תורת רפאל (סי' י"ד) – "להר"ן ז"ל שחולק ע"ז וס"ל שם דמיקרי לצורך דבר המותר היינו משום דסבר דאינו מטלטל הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה כמבואר להדיא בהר"ן ז"ל".

ג) הגרשז"א זצ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה ד"ה בספר, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב' ד"ה כידוע, שולחן שלמה סי' שי"א אות י' ד"ה עכ"פ) – "דמיירי שמנענע את הקש לפנותו בגופו לצדדין כדי שלא יפריע אותו הקש משכיבה על המטה בלא קש, אשר כן פירשו להדיא הריטב"א והר"ן בדף קנ"ד".

1) אמנם עי' שלמי יהונתן (ס"ק י"ג אות ה' ד"ה ובאמת) – "אך חיפשתים ולא מצאתים", הריטב"א או רמב"ן.

(ד) מגילת ספר (סי' מ"ד ס"ק ט') – "שהטלטול הוא לא לצורך הקש אלא לצורך המטה לפנות ממנו את הקש".
(ה) פירות תאנה (ריש דף קמא.) – "לא איירי כאן לענין לשכב על הקש (וכפרש"י) אלא ברוצה לסלק את הקש כדי לשכב על המטה".

(1) ומוסיף שזה גם דעת הרשב"א, ול"מ.

(ו) מנחת אשר (סי' מ"ג ד"ה אמנם) – "הר"ן פירש דכונתו לסלק את הקש ולפנותו מע"ג המטה וכל טלטולו לצורך המטה שאיננה מוקצה וז"פ".

(ז) ארחות שבת (ח"ב עמ' קכ"ב) – "והר"ן [דף כ: מדפי הרי"ף] תירץ שלגבי קש שעל גבי המטה אינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה, וה"ז כטלטול מן הצד לצורך דבר המותר".

(1) קשה שהר"ן (דף נח:) הביא לשון רש"י במשנה דף קמא, "ומנענעו כדי שיהא צף ורך לשכב". י"ל שאינו הכרח שהר"ן גופא יסבור כן, כדאי' בבה"ל (סי' ש"ח סעי' מ"א ד"ה שלא), ע"ש לשיטות ומראי מקומות.
א. אמנם יש לחלק: שהר"ן כאן קרוב למ' דף אחר הר"ן שם (דף כ:). וצ"ע.

2. לשכב על הקש.

(א) תוס' שבת (ס"ק כ"ז) – "הר"ן ס"ל ... והכא שרי משום דהוי כמטלטל לצורך דבר המותר, דהיינו השכיבה".

(ב) מחז"ש (סי' ש"ה סוף ס"ק ט') – "כיון דמתכוין לנענוע כדי לשכב על הקש א"כ הוא לצורך אדם".

מחז"ש (סי' ש"ח סוף ס"ק מ"א) – "כיון דנענוע הקש היא לצורך שכיבה מיקרי לצורך דבר המותר וא"כ לר"ן ... הכא דהיא לצורך ישיבה פשיטא דמקרי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דשרי".

(ג) נשמת אדם (כלל ס"ז ס"ק ה') – "והר"ן תירץ כיון שהוא לצורך לשכב עליו הוי לצורך דבר המותר".

(ד) שבות יצחק (ח"א עמ' קל"ה, עמ' קנ"ז) – "מבואר בתירוץ הר"ן כדעת הפמ"ג דכיון שאינו מטלטל לצורך הקש עצמו אלא להשתמש בו לצורך היתר, חשיב לצורך דבר המותר".

(ה) שלמי יהונתן (ס"ק י"ג אות ה') – "ויש שסברו בכונתו תירוצו שמסלק את הקש מהמטה ... יש לעורר ... ר"ן דף נ., ואמנם שביד מלאכי כתב שאין להקשות סתירה בדברי הר"ן, אכן הכא נראה ... היינו שחפץ לשכב על המטה בנח...".

3. מראי מקומות – לבושי שרד (על מג"א ס"ק כ"ד, על מג"א ס"ק כ"ה), טל חיים (עמ' תצ"ט).

ד. איך מותר לנענע קש שע"ג המטה.

1. טלטול בגופו מותר גם לצורך איסור – רא"ש (פרק ג' סי' י"ח).

2. טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר – ר"ן (דף כ:), נמ"י (דף מג:).

3. מותר כדי להשתמש בגוף המוקצה, ולא לצורך המוקצה עצמו – תוס' (גר"ז סי' רע"ו קונ"א ס"ק ג'), רשב"א (דף מג:), ריטב"א (ריש דף מד:).

יח בהמה שיש מוקצה עליה.

א. בגמרא (דף קנד:) – "תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר: היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה, מניח ראשו תחתיה, ומסלקו לצד אחר, והוא נופל מאליו".

1. מה הטעם להקל.

ב. טלטול בגופו.

1. רמב"ן (דף קנד: ד"ה היתה, ע"י סוף דף קנא. [שכ' רק משום צעב"ח]) – "משום צער בעלי חיים התירו כן ... ויותר נראה לומר דמכניס ראשו תחתיה אפי' בעלמא בליכא צער ב"ח שרי, משום שטלטול שבגופו לא גזרו בו רבנן, כדתנן ב' תולין (קמ"א א')

הקש שע"ג המטה לא ינענעו בידו אבל מנענע בגופו. ואמרינן נמי ב' בפ' מפנין (קכ"ז א') עושה בו שביל ברגלו בכניסתו וביציאתו".

2. ע"י רשב"א (דף קנד: ד"ה מכניס) – "הכא משום הפסד בהמתו ועוד דטלטול מן הצד הוא שאינו מטלטל ביד אלא בראשו, התירו".
(א) הגרשז"א צ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה ד"ה בספר, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב' ד"ה כידוע, שולחן שלמה סי' שי"א אות י' ד"ה אולם) – "גם הרשב"א כתב שם בהאי לישנא 'הכא משום הפסד בהמתו ועוד דטלטול מן הצד הוא שאינו מטלטל ביד אלא בראשו התירו', אך אפשר שנתכוין רק לשני הדברים יחד".

ג. מפני הפסד.

1. ריטב"א (דף קנד: ד"ה מכניס) – "שאני הכא דטלטול כלאחר יד הוא וכיון שכן התירו לו כן מפני הפסד בהמתו".

ד. משום צער בעלי חיים.

1. ח"י הר"ן (דף קנא. ד"ה ובלבד, דף קנד: ד"ה מכניס, ר"ן על הרי"ף דף סה. ד"ה מתני', סוף דף סו:) – "משום דלא הוי טלטול כי אורחיה הוא דשרי ליה משום צער בע"ח".

(א) הר"ן לשיטתיה.

(1) מג"א (סי' ש"ה ס"ק ט') – "אע"ג דמקצת טלטול אסור כמ"ש סי' שי"א ס"ז מ"מ משום צער ב"ח שרי (ר"ן) עססי' של"ג ועססי' שי"א ס"ח דטלטול בגופו שרי והר"ן לשיטתיה אזיל דס"ל דאין חילוק בין טלטול בגופו וכמ"ש הרב"י שם בשמו לכן כתב משום צער ב"ח".

(2) בה"ל (סי' ש"ה סעי' י"ח ד"ה מכניס) – "מכניס ראשו וכו'. וזה מותר אפילו להר"ן דס"ל בעלמא דשייך איסור טלטול אפילו ע"י גופו וכמ"ש כ"הב"י בסוף סימן שי"א הכא מותר משום צער בעלי חיים [מ"א]".

2. אהל מועד (שער השבת דרך י' נתיב ה') – "מי שבהמתו טעונה שליף של תבואה מכניס ראשו תחתיה ומסלקו לצד אחד והוא נופל מאליו ומשום צער בהמתו התירו לו טלטול מן הצד".

ה. מראי מקומות.

1. בה"ל (סי' ש"ה סעי' י"ח ד"ה ומטעם) – "והנה לפי מה שפוסק המחבר לקמן בסימן שי"א ס"ח כהרא"ש דטלטול בגופו שרי בכל גווי א"כ אפילו בלא סברת צער בעלי חיים היה לנו להתיר להכניס ראשו תחתיהן אם לא שנאמר דהרמב"ם יסבור דטלטול בגופו שמה טלטול אבל זהו דוחק דא"כ למה סתם שם המחבר לדינא כהרא"ש בזה אחרי דהרמב"ם והר"ן פליגי עליה ועוד הלא הטור גופא פוסק שם דטלטול בגופו מותר וע"כ נ"ל דהטור והמחבר קיצרו בהעתקת כל דברי הרמב"ם בסימן זה וסמכו על מה שהעתיקו סוף דבריו כבר בסימן רס"ו ס"ט ע"ש והמעין ברמב"ם שממנו נובעים אלו הדברים יראה שיש ליישב כ"ז בפשיטות שנקט לשון זה משום מה דמסיים שם בסוף דבריו בהלכה יו"ד דאפילו אם השקים גדולים ומלאים כלי זכוכית שאי אפשר להניחן שיפלו דישתברו אפ"ה לא יניחן שם על הבהמה ופורק אותם בנחת משום צער ב"ח וע"ז כלל בתחלה בדין טי"ת דבכל גווי צריך לפרוק מעל הבהמה היינו אפילו פריקה ממש משום צער ב"ח ואח"כ התחיל לבאר בדין יו"ד שיש כמה פרטים בזה דהיא דאפשר לסלקם שלא ע"י טלטול ממש אסור לטלטלם בידים".

2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' שנ"ז) – "ומצינו דוגמאות נוספות לדין זה של טלטול בגופו, עיין בגמ' שבת דף קנד: דאם היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה שהוא מוקצה מניח ראשו תחתיו ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו. וכתב תלמיד הרמב"ן [נדפס בחידושי הרמב"ן שם, עיין הוצאת זכרון יעקב] שטעם ההיתר הוא משום שחכמים לא גזרו על טלטול בגופו, וציין לדין של קש שעל גבי המטה, והוסיף שזהו היתר אף כשאין צער בע"ח, ומבואר מדבריו שאף שכל עיקר טלטולו של האדם נעשה במוקצה מ"מ התירו זאת, וזה לכאורה דלא כסברת החזו"א, אמנם הרשב"א והר"ן שם וכן הרמב"ן סוף פרק שואל דף קנא. ביארו דטעם ההיתר הוא משום צער בע"ח, והריטב"א כתב שהתירו טלטול כלאח"י משום הפסד בהמתו, ומבואר שחולקים וסוברים שלא התירו טלטול בראשו אף שהוא כלאח"י [אמנם אם ננקוט דטלטול הנעשה כדי למנוע צער מהבהמה חשיב צורך דבר האסור [וכמבואר במג"א סי' ש"ה ס"ק ט'] א"כ י"ל דס"ל דטלטול בראשו חשיב כטלטול מן הצד ומה שהוצרכו לטעם דצער בע"ח הוא משום דהוי לצורך דבר האסור]. ולשיטת הראשונים האלו לא הותר טלטול בגופו אלא לצורך דבר המותר וכן"ל הערה שנ"ד [אמנם מסתימת לשון הראשונים הנ"ל בענין טלטול בראשו נראה יותר שהחשיבו זאת כטלטול גמור ולא כטלטול מן הצד לצורך דבר האסור]."

יט [הסוגיא (דף קכז.) - "עושה בו שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו".

א. פירוש, דרך הליכתו.

1. רש"י (דף קכז.) – "מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו, דלא הוי טלטול".
2. ר"ן (דף נ. ד"ה תנו) – "מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו, דלא הוי טלטול".
3. מאירי (דף קכז.) – "ר"ל שמפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו".
4. המאורות (דף קכז.) – "עושה בו שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו. פירוש דלא הוי טלטול גמור כי אורחיה".
5. פסקי הרי"ד (דף קכז.) – "אבל עושה לו שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו, דטלטול מן הצד לאו שמה טלטול".
6. ר"י מלובלין (דף קכז.) – "עושה בו שביל ברגליו מפנה לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוי טלטול גמור כי אורחיה".
7. ריבב"ן (דף קכז.) – "מפנה ברגליו לכאן ולכאן דרך הליכתו, דהוי טלטול מן הצד".
8. ע' ריבב"ן (דף קמד:) – "ממעכן ברגלו. שיצאו המים חוץ לצינור. דתיקון ברגל תיקון כלאחד יד הוי. וכה"ג אמרינן בפרק מפנין [קכז.] עושה לו שביל ברגלו, דהוי טלטול מן הצד".
9. אהל מועד (שער השבת דרך י"א) – "כלומר מפנה לכאן ולכאן דרך הליכתו".
9. וכן כמה פוסקים – מג"א (סי' ש"ח ס"ק ז'), תוס' שבת (סי' של"ג ס"ק ג'), מ"ב (סי' של"ג ס"ק ג'), כה"ח (סי' של"ג ס"ק ג').

ב. מבואר מזה דאף לצורך מקומו אסור לטלטל מוקצה ברגליו להדיא, רק דרך הליכתו.

1. חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"ג) – "וכן מבואר בגמ' קכ"ז א' עושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו ומשמע דוקא בכניסה ויציאה דרך הילוכו אבל לא בהדיא, ומבואר מזה דאף לצורך מקומו אסור לטלטל מוקצה ברגליו ולא מיקרי טלטול מן הצד אלא טלטול גמור".

א) הגרח"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א סוף טור ד', חס"ח עמ' ק"ג טור א') – "שאלה: לכאן צריך להבין מקור סברת החזו"א (סי' מ"ז ס"ק י"ב) שאין היתר לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל לצורך המוקצה, וראייתו מלשון הגמ' דף קכז. שאין מתחילין באוצר תחילה אבל עושה לו שביל ברגליו וכו', והתוס' ד"ה מפנים (שם) כתבו דשיעור קופה הוא ג' סאים, והוא בערך מ"ג ליטר, ואיך אפשר לדחוף כל זה ברגליו דרך הליכתו, וצ"ע. הצעתי קושיא זו לפני הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיבני: בעל כח יכול".

2. ע' א"ר (סי' ש"ח אות ז') – "איתא בשבת דף קכ"ז שמותר לטלטלה מוקצה ברגליו דרך הילוכה (מגן אברהם), וצריך עיון דהתם כדקאמר טעמא כדי שיכנס ויוצא, ועיין סימן של"ג".

3. לבושי שרד (סי' ש"ח על מג"א ס"ק ז') – "מותר לו לעשות שביל ברגליו דרך הילוכו משום דהוי טלטול מן הצד כלאחר יד לצורך דבר המותר דהיינו צורך אכילתו ... אבל לשאר פוסקים ס"ל דעדיף משאר טלטול מן הצד ע"ש ולדידהו שרי לעשות שביל אפילו לצורך המוקצה".

4. ע' הגרשז"א (שולחן שלמה סי' של"ג ס"ק א' ב', הע' שם) – "דרך הילוכו אבל לא נזכר שיהא מותר סתם לעשות כן ברגליו ומוכח בזה כהחזו"א ולא כמשנ"ב [בכתי"י יישוב מרן זללה"ה את דעת המשנ"ב, וזע"ד]."

ג. י"ל: לאו דוקא בדרך הליכתו, אלא אורחא דמלתא נקט.

1. תוס' שבת (סי' ש"ח ס"ק י"א) – "מותר לעשות שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו דהוי טלטול כלאחר יד לצורך דבר המותר, דהיינו לצורך הליכתו. ולדעת הר"ן דס"ל דטלטול ע"י גופו לא עדיף משאר טלטול מן הצד א"ש. ולדעת הרא"ש דס"ל דטלטול ע"י גופו עדיף משאר טלטול מן הצד ושרי אף לצורך המוקצה, לדידיה צ"ל דהא דנקט בכניסתו וביציאתו **אורחא דמלתא** נקט דמסתמא עושה בשביל הילוכו, וה"ה נמי לצורך המוקצה נמי שרי".
2. נשמת אדם (כלל ס"ז ס"ק ה') – "מוכח דלרא"ש אפילו לצורך דבר האסור מותר לטלטל בגופו דגרע מטלטול מן הצד וכ"כ הב"י ר"ס ש"ח בכללים. ולפ"ז הא דאיתא בשבת קכ"ז עושה שביל בכניסתו וביציאתו, **לאו דוקא** בשצריך לילך בדרך הלוכו אלא אורחא דמלתא תני ... אבל לדעת הר"ן ... הא דעושה בו שביל דוקא בדרך הליכתו דלא מחזי כלל כטלטול".
3. כה"ת (סי' ש"ח ס"ק כ"ח).

ד. י"ל: שאפשר מה שהצריכו שיהיה דרך הליכתו היינו מצד שאר איסורים.

1. רמב"ם (פמ"ג מש"ז ס"ק א') – "וברמב"ם ... עושה שביל ברגליו ... ואפילו לעשות שביל אין היתר משום עובדין דחול כי אם ברגליו ... דהתירו ברגליו **שלא להיות עובדין דחול**".
- רמב"ם (הגריש"א זצ"ל בהערות במסכת שבת דף קכו. ד"ה ובעיקר) – "ברמב"ם ... משום טרחא ... אבל עושה בו שביל וכו' דברגליו מותר אף פינוי בתחילה גם לדבר רשות אבל **לענין מוקצה ליכא למשמע מיניה מידי**".
- א) וכן אפשר לומר זה פשט ברש"י וסייעתו. שלא הוי טלטול למתיר עובדין דחול, ואינו טירחא.
2. נתיבות (מקור חיים על מג"א ס"ק ז' ד"ה שם) – "דמותר לטלטל מוקצה ברגליו עמ"ש סי' ש"ה סעיף יא. רימז למ"ש שם ס"ק ט' דהיינו דדין זה היא ג"כ רק למאן דס"ל דטלטול בגופו אסור אבל למאי דקיי"ל דטלטול בגופו מותר בסי' שיא אפילו שלא כדרך הילוכו מותר לטלטל ברגליו. והא דקאמר התם בש"ס דרך הילוכו ש"ה דאפי' בהיתר אסור לפנות **משום טירחא** עסי' שלג מש"ה אין היתר אלא בדרך הילוכו".
3. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' של"ג סוף ס"ק א' ג') – "נראה דגם בשביל צריך להשאיר מעט דאל"כ יבא לאשוויי גומות, ופלא שלא נזכר דבר זה במג"א ובמשנ"ב".

ה. א"נ ביאור בסוגיא, שהוא טלטול בגופו או טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר [ולא צריך 'דרך הליכתו'].

1. רמב"ן (דף קנד: ד"ה היתה) – "ויותר נראה לומר דמכניס ראשו תחתיה אפי' בעלמא בליכא צער ב"ה שרי, **משום שטלטול שבגופו** לא גזרו בו רבנן, כדתנן בפ' תולין (קמ"א א') הקש שע"ג המטה לא ינענענו בידו אבל מנענע בגופו. ואמרין נמי בפ' מפנין (קכ"ז א') עושה בו שביל ברגלו בכניסתו וביציאתו".
2. ריטב"א (דף קכו. ד"ה אבל) – "הכי קאמר עושה שביל ברגלו. שהוא טלטול כלאחר יד, והא אתיא כרבי יהודה דאית ליה מוקצה, או אי נמי [כר"ש] ומיירי באוצר שיש בו גרוגרות וצמוקים דמודה רבי שמעון".
3. רע"א (דף קכו., על מג"א סי' ש"ח ס"ק ז') – "דודאי מותר ברגליו לילך דהוי טלטול כלאחר יד לצורך דבר המותר ... אי משום דטלטול בגופו לאו שמי' טלטול כלל ואם מטעם דהוי כלאחר יד לצורך דבר המותר, וה"נ ברגליו דמ"ש בגופו ומ"ש ברגליו".

ו. מראי מקומות – דף על הדף (דף קכו., עמ' רצ"ג), מנחת אריאל (דף קכו. אות ג'), ל"ט מלאכות (ריביאט, ח"א הע' תל"ג).

1. שלחן שלמה (סי' ש"ח סעי' ה') – "ומותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו".
2. ארחות שבת (פרק י"ט הע' שס"ג) – "ולכאורה יש לדון דשאר פוסקים סברי דגבי אוצר היו רגילים לפעמים לטלטל את חבילות התבן המונחות ע"ג הקרקע גם ע"י הרגל, ובכה"ג אכן אין היתר אלא בדרך הילוכו".

כ. הלכה: האם טלטול בגופו מותר לצורך דבר האיסור.

א. מיקל.

1. רמב"ן (דף קנד: ד"ה היתה, וכדמפרש הגרשז"א זצ"ל) – "שרי שטלטול שבגופו לא גזרו בו רבנן".
- א) אמנם עי' חוט שני (ח"ג פרק ע"ז ס"ק א' ד"ה ושמעתי, עמ' קפ"ג) – "ושמעתי דגם כונת הרמב"ן דהיתר הוא דוקא כשהטלטול הוא רק לצורך דבר המותר, אלא דחידוש לגבי בהמה טעונה במוקצה דאין צריך שיהיה הטלטול בדרך תשמיש כמו שפירש במלחמות לגבי קש שעל גבי המטה וז"ל, ש"מ טלטול לתשמיש הצריך נענוע הקש וכיוצא בו, ע"כ. והיינו שהטלטול הוא לתיקון המטה ולא לתיקון הקש וכיון שאין זה טלטול בידים אלא כלאחר יד ולצורך דבר המותר התירו, וכה"ג לצורך הבהמה – לתקן את הבהמה אף לולי ההלכה של צער בעלי חיים וכיון שהוא לצורך דבר המותר התירו. ועכ"פ אין ללמוד מדברי הרמב"ן שיש היתר מיוחד לטלטל מוקצה בגופו ...".
2. טור (סעי' ח') – "וטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר".
3. מחבר (סעי' ח') – "וטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור, מותר".
4. רמ"א (כדאי' ברע"א סי' ש"ח רמ"א סעי' ג') – "מבואר דטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר. והרמ"א שם לא חלק".
5. מנורה הטהורה (קני המנורה סי' של"ג ס"ק ג').
6. תפארת ישראל (שבת הלכתא גבירתא פרק כ' אות ה') – "וטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר כקש שעל המטה".
7. גר"ז (סעי' ט"ו, סי' ש"ח סעי' ט"ו).
8. דרך החיים (דין טלטול מוקצה אות מ"ו, מקור חיים על מג"א ס"ק ז' ד"ה שם) – "טלטול בגופו או ברגליו מותר במוקצה, ולכן מותר לישב על אבנים אע"פ שמזיזן, ואפילו לצורך דבר המוקצה מותר לטלטל בגופו (סימן שי"א סעיף ח', וסי' ש"ח מגן אברהם ס"ק ז'. ועיין מ"ש בהגהות למ"א ס"ק מ"א)".

9. נזר ישראל (סי' ל"ח סי' ל"ח ח"ב ס"ק י"ט, ח"ג סעי' כ"ה, ס"ק ל"ה, ס"ק ל"ו) – "אבל לטלטל המוקצה בגופו שלא בידו מותר אפי' מטלטלה לצורך האיסור".
 10. מ"ב - עי' לקמן.
 11. תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ב').
 12. גדולות אלישע (סי' ש"ח ס"ק ט"ו).
 13. יסודי ישרון (מער' הל' שבת, עמ' קמ"ח ד"ה כלל).
 14. באר משה (ח"ו סי' ק"א) – "דהעיקר כהשו"ע (ס' שי"א סעי' ח') דטלטול מוקצה בגופו בלא נגיעה ביד שרי בכל אופן".
 15. הגרשז"א זצ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב', שולחן שלמה סי' שי"א אות י').
 16. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ז', סעי' י"ג) – "ואם מטלטלן כלאחר יד מותר בכל אופן, שמוקצה כלאחר יד מותר".
 17. משנה הלכות (ח"ז סי' מ"ה סוף ד"ה וה"ה) – "צדקו ודאי דברי כ"ג דמותר לכתחילה בגופו לטלטל מוקצה וכדעת המ"ב".
 18. שבט הלוי (ח"ח סי' מ"ט ד"ה ולענין, סי' נ' ד"ה איברא) – "איברא להלכה מה שכתבנו נכון לדינא דכיון דבהרא"ש הכוונה ברור כמש"כ הטור והשו"ע ומג"א בכמה מקומות וכדהוכחתו למעלה, והשו"ע סתם כן להלכה א"כ טלטול ברגל קל יותר וכמש"כ המ"ב".
 - שבט הלוי (ח"א סוף סי' ע"ג) – "ובענין טלטול ברגל כבר בעניי סתמתי [ח"ח סי' מ"ט] כדעת רש"י והד"מ ומ"ב ועוד דמותר לצורך, וזה דלא כדעת מרן החזון איש שמחמיר בזה".
 19. מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ג סעי' ט').
 20. ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ו]).
 21. מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ו) – "ואף שהגאון בעל החזו"א זצ"ל מחמיר ואוסר אף טלטול בגופו לצורך דבר האסור, למעשה יש להורות להקל כסתימת השו"ע בס' שי"א ונושאי כליו".
 22. טל חיים (עמ' תקי"ט).
 23. פסקי תשובות (דפו"ח סי' ש"ח אות י"ב ס"ק ג') – "הכרעת המשנ"ב להתיר **וכן נתפשטה ההוראה**, אם כי יש הכותבים שלא להקל בשופי אא"כ הדבר נחזק".
 24. הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' שכ"ב, הע' של"ו) – "שלהלכה אין אנו חוששין לשיטת החזו"א".
- ב. דעת המ"ב.**
1. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק י"ג, שעה"צ ס"ק ט"ז) – "איתא בסימן שי"א ס"ח דטלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה מותר דזה לא נקרא טלטול כלל. [ח"א. ואף שהוא כתב לבסוף דיש אוסרין, מ"מ הלא בשו"ע סתם כן לקמן להקל ודלא כדעה זו, וכ"פ בדה"ח]. ולפ"ז אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו **כדי שלא יבוא להפסד**".
 - א) מקום הפסד **לאו דוקא ומשל בעלמא**.
 - 1) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג אות ב') – "אדות טלטול מוקצה ברגל שהתיר המ"ב מדגיש המ"ב 'כדי שלא יבא להפסד' לכאורה אתה צודק דאינו מותר אלא במקום הפסד משום שיטת הר"ן דאוסר טלטול בגופו, אבל לשון המ"ב דכתב 'דלא נקרא טלטול כלל' לא משמע כן אלא דמותר לגמרי **ודבר ההווה נקט**, או שר"ל דגם לצורך המוקצה מותר ולא רק לצורך גו"מ, וכסתימת המ"ב בסימן שי"א דמשמע דמותר לכתחילה".
 - 2) טלטולי שבת (פרק י"ט הע' י"ב אות א') – "המ"ב ... דכוונתו להתיר אפי' שלא במקום הפסד והא דנקט הפסד הוא רק להורות דיהא מפני שום צורך ואפי' לצורך דבר האסור".
 - 3) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ט"ו).
 - 4) הגר"ש פלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).
 - ב) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א טור ד') – "שאלה: דעת המ"ב (סי' שי"א סק"ל ועוד מקומות) דטלטול מוקצה בגופו אפי' לצורך דבר המוקצה מותר, דלא נקרא טלטול כלל, וקצ"ע דהמ"ב סתר עצמו, דבסי' ש"ח סק"ג כ' דאם מונח דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד, ומשמע דרק למנוע הפסד שרי. וכן משמע לשונו בבה"ל (סו"ס רס"ו ד"ה פן) שכ' 'וע"י טלטול ברגל יש להקל', משמע נמי דרק להפסד שרי, ומיהו [סי' ש"ח סק"ל] התיר המ"ב לדחות ברגליו שברי חרס גם שאינו מונע הפסד. ועוד תימא למה בבה"ל (סו"ס רס"ו) גבי מציאה כתב הלשון 'יש להקל', הלא לשיטתו דלא חשיב טלטול כלל צריך להיות מותר לכתחילה, וצ"ב. תשובה: **אולי לא היה ברור כל כך ולצורך היקל**".
 - ג) שבות יצחק (ח"א עמ' קס"ט ד"ה וצ"ל) – "שלא לצורך כלל אין להתיר משום **דיש לחוש לדעת הר"ן** ... דטלטול בגופו הוי טלטול מן הצד".
 - ד) שבט הלוי (ח"ח סי' נ' ד"ה ומה) – "דבר פשוט דאם אפשר לעשות שביל בהיתר גמור דרך הילוכו לא הותר טלטול מוקצה אפילו כלאח"י דהיינו טלטול מן הצד, דמבואר בפוסקים דלא הותר טלטול מן הצד אלא לצורך, וכמש"כ המ"ב **במקום הפסד**, וא"כ הו"ל **כאפשר לקיים שניהם** דלא אמרינן דחוי".
 2. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק ל') – "שלא יזקו בהן. אבל אם הוא של חרס אסור לפנות דאין מצוי כ"כ היזק ואף על פי שכשהוא דורס עליהן משרבן מ"מ מותר דדבר שאין מתכוין הוא. ודוקא לפנות בידים אסור אבל מותר לדחות ברגליו דטלטול מוקצה בגופו מותר וכדלקמן בסימן שי"א ס"ח".
 - א) גם כאן הוא מקום הצורך, משום שלא יזקו בהן.
 3. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק פ"ב) – "ואסור לטלטלם. היינו טלטול ממש אבל לישב עליהם כשאין מזיזן ממקומן ודאי שרי ואפילו כשמזיזן ע"י ישיבתו מצדד המ"א להקל דטלטול מן הצד הוא כל זמן שאין מזיזן בידים ומצאתי במאירי שגם הוא הסכים לזה רק שכתב דבמקום שאין צורך **ראוי** לפרוש מזה".

(א) הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א טור א') – "שאלה: כתב המ"ב (סי' ש"ח ס"ק פ"ב) מותר לישב ע"ג חריות שהם מוקצים כשאין מזיון, ואפי' כשמזיון ע"י ישיבתו מצדד המ"א להקל, אבל המאירי כתב דבמקום שאין צורך ראוי לפרוש מזה, וגבי נדבך של אבנים כתב השו"ע (סכ"א) שאסור לישב עליהם מפני שהם מוקצה, וכתב עליו המ"ב (ס"ק פ"ח) דכ"ז לענין טלטול, אבל עצם הישיבה שרי בכל ענין. וקצת תימא, הלא לעיל בחריות הביא דברי המאירי דבמקום שאין צורך ראוי לפרוש, ולמה כאן סתם דשרי בכל ענין, ואולי יש לחלק דבחריות יש חשש טפי שיבוא להזיון ע"י ישיבתו, משא"כ באבנים, ולכן לא ציין לדברי המאירי, אמנם המאירי (שבת קכה:) לא נחית לחלק כלל ביניהם, ואדרבא כתב כן על אבנים וחריות בחדא מחתא, וצ"ב. תשובה: אבנים אין זוים".

(ב) הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קמ"א טור א') – "שאלה: כתב המ"ב (שם ס"ק פ"ב) וז"ל: מותר לישב ע"ג מוקצה כשאין מזיון ממקומן, ואפי' כשמזיון ע"י ישיבתו מצדד המ"א להקל, דטלטול מן הצד הוא כל זמן שאין מזיון בידיים. אך שוב הביא דברי המאירי שכתב דבמקום שאין צורך ראוי לפרוש מזה, עכ"ד. יל"ד האם יש להוכיח מדברי המ"ב הללו דשרי למעבד לכתחילה בשבת טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, כגון לתלות מעיל ע"ג מוקצה, כשיש חשש שיזוז המוקצה, או"ד ראוי לפרוש מזה כדברי המאירי. ואולי יש לחלק בין לשבת ע"ג מוקצה שהוא כעין טלטול בגופו, לבין להניח על המוקצה שהוא טלטול בידיים, וצ"ב. תשובה: לכאן היינו הך. [א.ה. ור"ל דבתרומתו ראוי לפרוש במקום שא"צ]".

4. מ"ב (סי' ש"ט ס"ק י"ד, שעה"צ ס"ק י"ח) – "אבל אם אינו צריך להם כלל רק שחושש משום פסידת המוקצה גופא שלא יגנבום אפילו ניעור אסור כ"כ מ"א בשם רי"ו ואם מטה החבית והכר בגופו ולא בידו מותר אפילו באופן זה. [פשוט, כמבואר לקמן בסימן שי"א סעיף ח דבגופו אפילו לצורך דבר האסור מותר]".

(א) גם כאן הוא מקום הצורך, משום הפסד.

5. שעה"צ (סי' ש"ב ס"ק ל"ה) – "אך דוקא אם היא אבן גדולה שלא יתנדנד ע"י קינוחו".

(א) חוט שני (ח"ג פרק ע"ז שעה"צ ס"ק כ"ח, עמ' קפ"ד) – "בשעה"צ ... וצ"ע מ"ט לא הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר".
(ב) הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ו' טור ב') – "ויען שכתב"ר קאי כעת בה' שבת העיר לענין קינוח המנעל התנה דדוקא אם שבמ"ב סימן שי"א ס"ק ל' מתיר (ומרן זצ"ל פליג בזה). הנה בסימן ש"ב שעה"צ אות ל"ה לענין קינוח המנעל התנה דדוקא אם היא אבן גדולה שלא יתנדנד ע"י קינוחו, וצ"ע הרי זה רק טלטול בגופו. והעירוני שגם בסימן ש"ח מ"ב ס"ק פ"ב כתב כן דלישב כשמזיון מצדד המ"א להקל משם טלטול מן הצד, אם כן משמע דמותר רק לצורך דבר המותר, ולא כפי שכתב בסימן שי"א דטלטול בגופו מותר גם לצורך דבר האסור. וכן צ"ע על מ"ש בסימן ש"ב בשעה"צ, ממאי דכתב בסימן ש"ח דאפילו לא נתיר משום טלטול בגופו, מ"מ אפשר להתיר משום טלטול מן הצד לצורך דבר המותר. תשובת הגר"ק: מש"כ בשעה"צ שלא יזוזם אפשר שאינו משום מוקצה, רק משום דמחזי כחולש ועושה גומא, עי' סימן שי"ב. ובד' המ"ב סי' ש"ח ס"ק פ"ב עי' חזו"א סי' מ"ז סקי"ב".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא על ס"ק פ"ב, סי' ש"ב על שעה"צ ס"ק ל"ה) – "ויען לקמן בסי' ש"ח בס"ק פ"ב שהתיר אפילו במתנדנד, וצ"ע".

(ד) שבות יצחק (ח"א עמ' קס"ט) – "השעה"צ ... צ"ע מה בכך שתתנדנד האבן הא הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר. ואפשר דכיון דשם מסיק המשנ"ב בשם המאירי דאם בישיבתו מזיון האבנים אע"ג דמדינא שרי, במקום שאין צורך ראוי לפרוש מזה, א"כ הכ"נ י"ל דמש"כ דאין לקנח באבן קטנה שתתנדנד ע"י קינוחו ר"ל באופן שאין צורך לקנח דוקא בה, דאז ראוי לפרוש מזה, ודוחק".

6. בה"ל (סוף סי' רס"ו ד"ה פן) – "פן יקדמנו אחר. וע"י טלטול ברגל יש להקל".

(א) גם כאן הוא מקום הצורך, משום הפסד המציאה.

7. מראי מקומות – בה"ל (סי' ש"ה סעי' י"ח ד"ה ומטעם, לשונו מובא לעיל).

ג. טעמים להקל.

1. הגרשז"א זצ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה ד"ה גם, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב' ד"ה גם, שולחן שלמה סי' שי"א אות י' ד"ה וטעמא) – "וטעמא דמלתא נראה דכיון שאיסור מוקצה הוא גזירה אטו הוצאה, לכן כל שמשלטל בגופו וכלאח"י כיון דבכה"ג בהוצאה פטור מחטאת מפני שאין דרך הוצאה בכך ה"ה נמי דלא גזרו בכה"ג איסור מוקצה (ועיין באו"ש פכ"ד משבת הי"ב דכתב נמי כע"ז למלתא אחריתא)".

(א) וכן עי' הגר"מ אריק ז"ל (הערות על אשל אברהם תנינא, סוף הספר), לשונו מובא לקמן.

2. ארחות שבת (ח"ב עמ' קכ"ב) – "והטעם משום שטלטול זה נעשה בגופו וטלטול בגופו כלאחר יד קלוש הוא יותר מטלטול מן הצד ולכן הקלו בו אף כשהוא לצורך דבר האסור".

ד. מחמיר.

1. ר"ן (ל"מ קולא זו, דף כז, דף סו:), נמ"י (דף מג:), א"כ לצורך דבר ההיתר.
2. תוס', רשב"א, ריטב"א, ס' התרומה, ר"י, ר"ת (ל"מ קולא זו, עי' גר"ז סי' רע"ו קונ"א ס"ק ג').
3. ילקוט הגרשוני (במשנה הלכות ח"ז סי' מ"ה ד"ה וראשונה).
4. מור וקציעה (סי' ש"ח ד"ה כתב) – "דתנן הקש שע"ג המטה כו' אבל מנענעו בגופו. מיהא לא שרי אלא לצורך האדם".
5. חזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"ב, א"כ שעה"צ פעולה אחרת, כמו מהלך כדרכו, או מעשה שכיבה) – "כונת הרא"ש שאין ענין שכיבה על הקש שם טלטול הקש, אלא שם תשמיש השכיבה, הלכך אף אם כונת השוכב לנער את הקש מותר, שהוא דבר נמשך מפעולת השכיבה, משא"כ בטלטול מת במטה דבאמת יש כאן טלטול שניהן ולא יזהה מהן שמתכוין מתיחס אליו עיקר הטלטול, וכ"מ בל' הרמב"ן ... ולפי האמור אין היתר כלל לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל, לצורך המוקצה, אף לדעת הרא"ש, ודלא כהמ"ב סי'

ש"ח ס"ק י"ג, וכש"כ שמדברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן, איסורו מבואר, וכן מבואר בגמ' כ"ז א' עושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו ומשמע דוקא בכניסה ויציאה דרך הילוכו אבל לא בהדיא, ומבואר מזה דאף לצורך מקומו אסור לטלטל מוקצה ברגליו ולא מקרי טלטול מן הצד אלא טלטול גמור.

א) אזיל לשיטתו – ארחות שבת (פרק י"ט הע' שנו'), "אמנם החזו"א סי' מ"ז ס"ק י"ב פירש את דברי הרא"ש שלא נתכוין להתיר כל טלטול בגופו [שהרי לדעת החזו"א כל שהפעולה מתייחסת אל המוקצה לא התירוה כלל בין כשעושה לצורך דבר המותר ובין שעושה לצורך דבר האסור], אלא רק באופן הנזכר במשנה שהאדם שוכב על גבי המטה ועיקר הפעולה שלו הוא מעשה שכיבה ולכן אף אם תוך כדי שכיבה מנענע בגופו את הקש התירו זאת [אף כאשר מתכוין לנענעו הזה].

ב) ביצחק יקרא (סי' רנ"ט סעי' א') – "אבל מספרים דלמעשה לא מחה ביד המקלים בזה".
6. עי' ארחות שבת (פרק כ' הע' ק"כ) – "ואולי במקום דחק גדול כזה יכול לסמוך על דעת המתירים לטלטל מוקצה בשינוי, וצ"ע".

ה. דעת המג"א.

1. מקורות.

א) מג"א (סי' ש"ה ס"ק ט') – "מכניס ראשו. מיירי אפי' כשהמשוי הוא מוקצה אע"ג דמקצת טלטול אסור כמ"ש סי' שי"א ס"ז מ"מ משום צער ב"ח שרי (ר"ן) עססי' של"ג ועסי' שי"א ס"ח דטלטול בגופו שרי והר"ן לשיטתיה אזיל דס"ל דאין חילוק בין טלטול בגופו וכמ"ש הרב"י שם בשמו לכן כתב משום צער ב"ח".

ב) מג"א (סי' ש"ח ס"ק ז') – "איתא בשבת דף קכ"ז שמותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו וכ"כ במלחמות שם עמ"ש סי' ש"ה סי"א".

1) יש מפרשים שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר ההיתר – לבושי שרד (על מג"א סי' ש"ח ס"ק ז'), "ברגליו דרך הילוכו. דין זה הביא המג"א בסימן של"ג ס"ק ג', דמי שיש לו תבואה המוקצה מותר לו לעשות שביל ברגליו בדרך הילוכו, משום דהוי טלטול מן הצד כלאחר יד לצורך דבר המותר, דהיינו לצורך הליכתו, וכמבואר סוף סימן שי"א דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר שרי, ולא אסור אלא אם כן לצורך המוקצה עצמו", הו"ד במנחת שבת (סי' פ"ח סוף ס"ק ע').

2) יש מפרשים שהוא טלטול בגופו – דרך החיים (דין טלטול מוקצה אות מ"ו, לשונו מובא לעיל).
ג) מג"א (סי' ש"ח סוף ס"ק מ"א) – "וי"א דדין אבנים כו' ... דעת הרא"ש מיירי ג"כ בשיבה שאינו מזיזן אבל לטלטל בעי מעשה וכמ"ש הרא"ש בתשובה וכ"מ סכ"ב ומיהו צ"ע דבסי' שי"א ס"ח אמרי' דמנענע הקש בגופו ומותר לשכב עליו ומכ"ש לישב עליו וצ"ע וכ"מ בעירובין דף ל"ז ע"ב לכן נ"ל דגם דעת הרמב"ם שצריך לסדרם היום כדי שלא יצטרך ליגע בהן למחר כדעת רש"י אבל מותר לישב עליה בלא סידור".

ד) מג"א (סי' שי"א ס"ק כ"ד) – "הלכך קש. צ"ע דלפמ"ש ס"ה כשעיקר טלטולו אינו בשביל דבר המוקצה שרי א"כ ה"נ שרי כמ"ש ב"י בשם הר"ן, וצ"ל דכיון דצריך לקש לשכוב עליו א"כ הוי כעושה לצורך המוקצה ובאמת ברא"ש משמע דאם כונתו לטלטל דבר המוקצה אפי' צריך למקומו אסור ולא שרי אלא בשאין מכיון כלל לטלטל המוקצה כמו בצנון".

ה) מג"א (סי' של"ג ס"ק ג') – "לפנותו. אבל עושה לו שביל ברגליו (מ"מ פכ"ו) ועמ"ש סי' ש"ח ס"ג".

2. מחמיר: כשיטת הר"ן וסייעתו.

א) מחמיר (סוף סי' שי"א, סי' ש"ח סוף ס"ק מ"א, עי' מחה"ש סי' של"ג ס"ק ג') – "בסי' שי"א ס"ק כ"ד נראה מלשון מג"א דס"ל עיקר סברת הר"ן".

ב) עי' ת"א (כלל ס"ז סעי' י"ד) – "ויש אוסרין (ש"ח מ"א ס"ק ז')".

3. מיקל: כשיטת הרא"ש וסייעתו.

א) דרך החיים (דין טלטול מוקצה אות מ"ו) - לשונו מובא לעיל.

ב) תולדות שמואל (ח"ג מצוה ל"ב סי' צ"ז אות ב').

ג) משנה הלכות (ח"ז סי' מ"ה ד"ה ונתתי) – "עלתה לן דלהמג"א מותר לכתחילה לעשות שביל ברגליו וכמ"ש המחמיר ודלא כמ"ש הח"א ולב"ש בשמו".

ד) מקדש ישראל (חנוכה סי' רס"ו ד"ה ומה).

4. מראי מקומות – נו"כ על המג"א (סי' של"ג ס"ק ג').

א) ערה"ש (סי' שי"א סעי' כ') – "ויש מגמגמים באמת דאם כוונתו לזה אסור ולא התירו רק אם צריך להמטה ולא להקש אלא שהקש מונעו מלישכב על המטה [ערא"ש שם ועמג"א סקכ"ד]".

ו. מחמיר אא"כ יש צורך.

1. ב' דעות בתוס' שבת (סי' ש"ה ס"ק ל', סי' שי"א ס"ק כ"ז).

2. ב' דעות בח"א (כלל ס"ז סעי' י"ד, עי' שעה"צ סי' ש"ח ס"ק ט"ז) – "אם אינו צריך לטלטל בידים כלל אלא בגופו או ברגלו, אפילו בשביל דבר המוקצה, מותר, דזה לא נקרא אפילו טלטול מן הצד. ולפי זה כשנר חלב וכיוצא בו מונח על הארץ, מותר לדחפו ברגליו, ויש אוסרין (ש"ח מ"א ס"ק ז')".

3. ערה"ש (סי' שי"א סעי' כ', ג"כ ב' דעות ויש מגמגמים". עי' סי' ש"ח סעי' ס"ח סתם לקולא).

4. אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ו', טלטולי שבת אות ל"ב, פרק י"ט הע' ט"ו, פרק כ"א הע' כ"א, עי' מסורת משה ח"ב או"ח אות קי"א) – "שאלה: איך יש לנהוג לגבי טלטול דבר האסור ע"י טלטול בגופו (שאינו נוגע במוקצה בידו, סימן שי"א סעיף ח'), אם מותר דווקא לצורך המותר או אפי' לצורך דבר האסור (עי' מג"א ס"ק כ"ד). תשובה: אסור לטלטל בגופו לצורך המוקצה, אכן אם הוא דבר נחוץ מותר".

א) אמר לי הגר"פ באדנער שליט"א (בעה"מ ס' טלטולי שבת), שאין הפשט שהאג"מ סבר שהוא אסור רק שלצורך יש על מי לסמוך, אלא להיפך, דפסק להיתר אלא שאם אפשר כדאי לחוש להחזו"א והר"ן, אם לא שהוא דבר נחוץ.

5. הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א עמ' קס"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ה') – "שאינן לטלטל בגופו כשאין צורך כ"כ".
הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה, פתיחה הע' ל') – "שבמקום צורך יש להקל ולטלטל בגופו".
6. יביע אומר (ילקוט יוסף סי' ש"ח עמ' שי"ג) – במקום צורך אפשר לסמוך על דברי המ"ב להקל לדחוף מוקצה ברגליו.
7. אז נדברו (ח"ה סי' כ"ה סוף אות א') – "טלטול בגופו דהוי שלא באורח' ממש, הר"ן חולק, ולכתחילה נכון להחמיר כהר"ן".
עי' אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג אות ב' ד"ה ותרצתי) – "שרק במקום צורך גדול יש להקל לדחוף המוקצה ברגלים בגלל שיטת הר"ן".
8. טלטולי שבת (עמ' רל"ב).
9. ילקוט יוסף (סי' ש"ח עמ' שי"ב) – "אבל מותר לטלטל מוקצה בגופו שלא כדרכו. ויש אומרים שמותר לדחוף מוקצה ברגלו, דחשיב כטלטול בגופו. ויש חולקים. ובמקום צורך אפשר לסמוך על המקילים. ודין זה אמור לגבי כל סוגי המוקצה הנ"ל. ואפילו אם עושה כן לצורך המוקצה, כגון שדוחף ברגלו מעות מחשש שיגנבום".
10. ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' מ"ו).
11. שלמי יהודה (פתיחה עמ' כ') – "במקום צורך יש להקל ולטלטל מוקצה ע"י טלטול בגופו",
12. שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ל"ז) – "שאינן לטלטל בגופו שלא לצורך ובפרט שיש פוסקים שחשו לשיטת הראשונים שאין הבדל בין טלטול בגופו לטלטול מהצד, וביותר שכפי שהתבאר לעיל דעת החזו"א שאין היתר לטלטל בגופו כלל כאשר מייחד פעולה לצורך הזזת המוקצה וישים אל לבו מתי ראוי להשתמש בהיתר זה ומתי לא".
13. הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' ט"ו).
14. שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל ב' סעי' א').

ז. האם מותר לטלטל בגופו שלא לצורך כלל.

1. מיקל.
- א) תוס' שבת (סי' ש"ח ס"ק י"ח) – "והט"ז תמה ... שנוהגים לטלטל סכינים ... שאין להם צורך בהם כלל ... אין מקום לקושייהו, דהא הוי טלטול על ידי גופו ושרי".
2. מחמיר.
- א) עי' יד אפרים (על הט"ז סי' ש"ח ס"ק ב').
- ב) עי' מחה"ש (סי' שי"א ס"ק כ"ה).
- ג) ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ס"ח, עי' סעי' מ"ו) – "וכן ברגלו, וכלאחר יד, מותר. מיהו נראה כל זה הוא לצורך קצת אבל שלא לצורך כלל למה יעשה כן".
- ד) תורת שבת (סי' שי"א ס"ק י"ח) – "שלא לצורך כלל פשיטא דאסור, דלא גרע מכלי שמלאכתו להיתר".
- ה) טלטולי שבת (פרק י"ט סוף הע' י"ב).
- ו) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ד סעי' א') – "אבל שלא לצורך כלל אין להקל".
- ז) כמה פוסקים מחמירים (עי' לעיל) מצד החשש של הר"ן [ועוד ראשונים] והחזו"א [ועוד פוסקים].
3. מראי מקומות – הגר"ח ק"ק שליט"א (ס' ידיעות השבת אות ג').

ח. מראי מקומות – הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ז).

1. הגריש"א זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות ש"ב [לשונו מובא לקמן], אות ד"ש [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ד) – "טלטול מן הצד במוקצה לצורך גופו, כתב המג"א (סי' שי"א ס"ק כד) שאסור. והכי נקטינן. אמנם אם הכלי עצמו מותר בטלטול לצורך מקומו, מותר טלטול מן הצד לצורך גופו, אך אם הכלי עצמו אסור בטלטול, אסור גם בטלטול מן הצד. ועיין במשנ"ב (סי' שי"א ס"ק ל"ז) שכתב שטלטול מן הצד נקרא רק כגון בתבן שתחב בו מחט והקש נופל מאליו, אך בדחיפה ע"י קנה אסור. וביאור החילוק, דזוהי שיטת הט"ז שבדחיפה ע"י קנה נחשב כדוחף בידו ממש, דהקנה כידא אריכתא, ולא הוי טלטול מן הצד".
2. הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים אות ש"ב) – "שאלה: טלטול מן הצד במוקצה, לצורך גופו פסק המגן אברהם (סי' שי"א ס"ק כ"ד) שאסור, האם פסקינן כוותיה. תשובה: שמעתי מהגר"ח פ"ש דהלכה כהמג"א ואסור בטלטול אפי' מן הצד וכן פסק הגריש"א והוסף דאם הכלי עצמו מותר בטלטול לצורך מקומו מותר טלטול מן הצד לצורך גופו אך אם הכלי עצמו אסור בטלטול אסור ג"כ בטלטול מן הצד".
- הגר"ח פ"ש זצ"ל (דברי חכמים אות ד"ש) – "שאלה: המשנה ברורה (סי' שי"א ס"ק ל"ז) כתב דטלטול מן הצד נקרא רק כגון בתבן שתחב בו מחט והקש נופל מאליו אך בדחיפה ע"י קנה אסור (כ"כ שם ס"ק ו') ויש להבין מהו החילוק. תשובה: שמעתי מהגר"ח פ"ש ומהגריש"א דזוהי שיטת הט"ז שבדחיפה ע"י קנה נחשב כאילו דוחף בידו ממש דהקנה נקרא ידא אריכתא ולא הוי טלטול מן הצד (ובזה מיושב דברי המ"ב סי' ש"ח ס"ק ח' וערוך השולחן סי' ש"ח סעיף ד')."

כא. ענינים שונים.

- א. במקום צער בעלי חיים.
 1. עי' לעיל, פשט בסוגיא דף קנד:.
- ב. לסדר הבית ע"י טלטול בגופו.
 1. לרא"ש, מותר מצד טלטול בגופו. להר"ן, מותר משום דהוי טלטול מן הצד לכבוד שבת. [לחזו"א בדעת הרא"ש, לכאורה יאסר, אא"כ ביטול לקרקע].

2. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ל"ו, סי' נ"ו), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ד, "הרואה מוקצה בחדר ומפריע לו שנמצא בחדר, מותר לדוחפו ברגליו שזה נחשב טלטול בגופו לצורך דבר המותר").

ג. לצורך מציאה.

1. יש להקל – בה"ל (סוף סי' רס"ו ד"ה פן, לשונו מובא לעיל), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ל"ה).

ד. טלטול בגופו: דבר שדרכו בכך.

1. מחמיר.

(א) ר"י מלוניל (דף קמ"ד): – "ממעכן ברגלו, ודוקא ממעכן שמשפיל אותם ברגלו אבל לא להסירם הנה והנה אפילו ברגלו, ולא דמי להא [דאמר] הקש שעל גבי המטה לא ינענענו בידו אבל מנענעו בגופו, דהתם גופו לאו אורח ארעא אבל ברגלו אורח ארעא".
(ב) מאירי (סוף דף קמ"ד): – "גדולי הפוסקים הביאו בכאן ע"י גלגול הגונח מה שנ' בכתובות בשמועה זו צינור שעלו בו קשקשים ר"ל שמעכבים מרוצת המים ממעכן בצנעה בשבת ר"ל שמשפילים ברגלו אבל לא להסירם הנה והנה ואף על פי שאמרו הקש שעל גבי המטה לא ינענענו בידו אבל מנענעו בגופו אין דרך הקש לנענעו בגופו אבל קשקשים דרכן בכך ואינו נזכר".

(ג) הו"ד במ"ב (סי' של"ו ס"ק מ"ז) – אבל אפשר לפרש המ"ב שם, שהוא מחמיר מצד שאינו שינוי, ולא מצד מוקצה, וכדאי במ"ב הוצאת עוז והדר שם.

(1) מחבר (סי' ש"ח סעי' ט"ו) – "ואם הוא בכרמלית, מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה לתקנו שלא יפול מרגלו; ובחצר שהוא נשמר שם, אסור".

(2) מ"ב (שם ס"ק ס"ב) – "אסור וכו'. משום מוקצה וכו' לא יניחו שם ואם רבים שם וגנאי לו לילך בלא מנעל שרי משום כבוד הבריות [מ"א]".

(ד) תוס' שבת (סי' ש"א סוף ס"ק נ"ט, סי' ש"ח ס"ק י"ח, צ"ב סי' ש"י ס"ק ט"ז).

(ה) מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' שי"א) – "ועי' לעיל סי' ש"ח סעי' מ"ו דאסור לשאת זרע התולעים בין אצילי ידיו שום דאסור בטלטול וכן פסק הרב גופא בש"ע בש"ע שם וזה לכאורה היפוך ממ"ש בס"י רע"ו סעי' ט' וח"א הערני דשם דרך הוא לתת התולעים בין אצילי ידיו לכך אסור משא"כ בשאר מוקצה".

(ו) הגרשז"א זצ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה ד"ה גמ, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב' ד"ה גמ, שולחן שלמה סי' שי"א אות י' ד"ה וטעמא, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב', עי' ששכ"ה פרק כ' הע' רמ"ד [דפו"ח, הע' רע"ט]) – "טלטול כלאח"י דינו כטלטול בגופו ... ואין ה"נ דאם מטלטל ברגליו מוקצה כזה שרגילים לטלטל ברגל, דאין זה קרוי מן הצד רק טלטול גמור".

(ז) משנה הלכות (חט"ו סי' קי"ד) – "מש"כ בש"ע א"ח סי' ש"ח סמ"ו דאסור לשאת תחת אצילו זרע התולעים מפני שאסור בטלטול ... ומה דקשה ליה דהא טלטול בגופו מותר אינו אלא טלטול שאין דרכו בכך אבל כאן שזה דרכו הו"ל טלטול שאסור לטלטל משום מוקצה או מלאכת מחשבת נולד הגם שאינו ראוי לכלום או שכיון שמקפיד עליו ולא נוטלו מתחת אצילי ידיו הו"ל כדבר שאינו עשוי לטלטל ומקומו קבוע לו ואסור בטלטול וכמ"ש הפמ"ג בא"א הנ"ל ועיין מחצה"ש שכתב ג"כ שלכן הוסיף הרמב"ם טעם שאין להם תורת כלי ללאסור בטלטול דמשום גזירת רואה שיאמרו להטיח גגו הוא צריך אפשר דלצורך מקומו יהי מותר, וא"כ כאן בהאי זרע התולעים כיון דדרך נשים לשאת דוקא שם אסור אפי' בטלטול והבן".

(ח) מנחת אהבה (ח"א פרק י"ג סעי' י"ב).

(ט) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ע"ח [דפו"ח, הע' פ"ז]).

(י) חוט שני (באר אליהו סי' ש"י הע' קכ"ח).

(יא) שלמי יהודה (פתיחה הערה ל') – "ראה מנחת פיתים ח' אה"ע בסופו בהשמטות לאו"ח סי' שי"א שמקשה ע"ז מדין זרע תולעים בס"י ש"ח סמ"ו ומתרץ דשם הדרך כך".

(יב) טלטולי שבת (עמ' ר"ל, הע' י"ד).

(יג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ד).

(יד) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ט, סעי' ל"א).

(טו) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ד, הע' תמ"ה).

(טז) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ג).

2. מיקל.

(א) עי' גר"ז (סי' רס"ו סעי' י"ט, סי' ש"א סעי' ל"ט, קונ"א ס"ק י').

(ב) אשל אברהם (בוטשאטש, סי' ש"ט סעי' ד') – "מוקצה שהונח על גבי מה שטלטולי ברגל, אולי לא שייך בו בסיס כיון שבטלטול ברגל אין איסור מוקצה, וכיון שעיקר טלטולו נהוג ברגל יכול עי"ז לטלטל גם בידו כיון שלא נעשית בסיס כלל, וצ"ל ע"י היטב".

(ג) הו"ד בארחות חיים (סי' ש"ט ס"ק ג').

3. מראי מקומות – תוס' שבת (סי' ש"ח ס"ק י"ח, לשונו מובא לעיל), שבות יצחק (ח"א עמ' קס"ב), מגילת ספר (סי' מ"ה ס"ק ו'), ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' שי"ד ד"ה ודבר), מנחת אשר (סי' מ"ג אות ב'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל ד' סעי' א'), נחלת ישראל (פרק י"ד אות ג', סיכום פרק י"ד סעי' ג', "נחלקו האחרונים"), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ח).

(א) עי' סי' ש"ח סעי' מ"ו, לעוד שיטות ומראי מקומות.

ה. אם צריך לסלק מוקצה מבעוד יום (ער"ש) שלא לגרום טלטול בגופו בשבת.

1. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל ב' סעי' ב').

- ו. אם יש במקצה מחמת חסרון כיס ההתירים של נפיחה, טלטול מן הצד, וטלטול בגופו, וכדומה.
 1. ע"י סי' ש"ח סעי' א' [ערך חסרון כיס], לשיטות ומראי מקומות.

כב טלטול מוקצה ע"י נפיחה (blowing, breath) - סימן ש"ח רמ"א סעיף ג', מחבר סעיף מ"ג.
 א. מותר.

1. מהרי"ל (סי' ר') - "ולטלטל מוקצה על ידי נפיחה, אף על גב דכתבתי לעיל דכחו כגופו דמי, מכל מקום אין נראה לאסור זה דהכא תלי באורחא לטלטל בכה"ג וטלטול מן הצד ועל ידי שינוי כלאחר יד שרינו, דתנן הקש שעל המטה כו', וכן פוגלא שרינו כר' אליעזר בן תראי אף על גב דודאי מזיז עפר ממקומו, וכן ביצה דאסר רב יוסף גזירה שמא יזיז לגירסת ר"ת פרק כירה פ"י שמא יזיז עפר בידים אבל כל מה שמזיז בביצה משום הוא לא אסרינו ואין לך כלאחר יד גדול מזה, וביד לא אסרו אלא משום משוה גומות. והא דאסרינו במניח אפי' נייעור משום דהכלי עצמו נעשה בסיס לדבר האסור ומטלטל מוקצה בידים שהכלי נעשה מוקצה ומטלטל ליה כי אורחיה".
2. מחבר (סי' ש"ח סעי' מ"ג) - "מותר לטלטל מוקצה ע"י נפיחה".
3. רמ"א (סי' ש"ח סעי' ג') - "מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י נפוח, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול".
4. שלחן שלמה (סי' ש"ח סעי' ה').
5. גר"ו (סי' ש"ח סעי' ט"ו) - "כל מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו כדרכו בחול דהיינו בידיו אבל מותר לטלטלו בגופו כמו שיתבאר בסי' שי"א וזהו נקרא טלטול כלאחר יד שהוא בשינוי מדרך החול ולכן מותר לטלטל מוקצה ברגליו לפנותו לכאן ולכאן דרך הילוכו לצורך מקומו או אפילו לצורך המוקצה עצמו כדי להצניעו (עיין סי' שי"א) ואין צריך לומר שמותר לטלטל מוקצה ע"י נפוח שאין לך טלטול כלאחר יד גדול מזה".

ב. כמו טלטול בגופו, או טלטול מן הצד.

1. הג' רע"א (סי' ש"ח רמ"א סעי' ג') - "כלאחר יד. לפ"ז מותר רק לצורך מקומו. וק' לי הא מדברי ש"ע לקמן סי' ש"י סק"י מבואר דטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר. והרמ"א שם לא חלק. א"כ הכא ג"כ נראה דלא הוי טלטול כלל ואפי' לצורך האיסור לשתרי ובמקור הדין במוהרי"ל בשו"ת סימן רכ"ב מדמי לה לההיא דקש שעל המטה מנענע בגופו".
- א) אפשר לפרש דברי רע"א בג' דרכים: שהוא מדייק שהרמ"א כתב דין זה גבי כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לצורך גופו ומקומו, הא לצורך דבר האסור אסור. א"נ, הלשון 'כלאחר יד', כמש"כ בהגרשז"א זצ"ל, לשונו מובא לקמן. א"נ, מדכתב 'לא מיקרי (שמיה) טלטול'. והיה צריך לומר 'לא הוי טלטול כלל'.
- ב) 'טלטול כלאחר יד' דינו כטלטול בגופו, וצ"ע ג' ברעק"א שם דמשמע דלא סובר הכי - הגרשז"א זצ"ל (מכתב סוף ח"א של ששכ"ה ד"ה גם, מנחת שלמה ח"א סי' י"ד אות ב' ד"ה גם, שולחן שלמה סי' שי"א אות י' ד"ה אך), גדולות אלישע (ס"ק י"ז), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ג).
- ג) מראי מקומות - האיר יוסף (מוקצה סי' ל"א), שבות יצחק (ח"א סוף עמ' קנ"ט, "ישוב דברי הגרע"א א...").
2. טלטול בגופו.
 - א) גר"ו (סי' ש"ח סעי' ט"ו) - לשונו מובא לעיל.
 - ב) גדולות אלישע (ס"ק י"ז).
 - ג) אג"מ (טלטולי שבת פרק י"ט הע' ט"ז) - "שטוב להחמיר ושלל לטלטל המוקצה מחמה לצל או לשאר צורך המוקצה אפילו ע"י נפוח. וכל זה דוקא במקום חשש הפסד אכן במקום הפסד ודאי מותר. והסביר לי דטלטול ע"י נפוח קל מטלטול בגופו".
 - ד) יסודי ישרון (מער' הל' שבת, סוף עמ' קמ"ח).
 - ה) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ו]).
 - ו) טלטולי שבת (פרק י"ט הע' ט"ז) - "ובטלטול בגופו שמעתי מפיו שליט"א דבמקום הצורך או לדבר הנחוץ מותר. ולכן כתבנו דאין לטלטל ע"י נפוח כי אם במקום הפסד או במקום הצורך".
 - ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"ג).
 - ח) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ח).
 - ט) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל א' סעי' ב').
 - י) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ו, הע' שס"ז, הע' שס"ד).
 - יא) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ד סעי' ג') - "נפיחה במוקצה קיל טפי מטלטול בגופו".
3. טלטול מן הצד.
 - א) מור וקציעה (ד"ה כתב) - "ע"י נפיחה כו'. לא ידענא בה ספקא. אטו מי גרע מגופו. דתנן הקש שע"ג המטה כו' אבל מנענעו בגופו. מיהא לא שרי אלא לצורך האדם".
 4. מראי מקומות - הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' ט"ו, הע' ל"ו).

- א) אנציקלופדיה תלמודית (חכ"ח ערך כחו, עמ' נ"א) - "טלטול מוקצה בשבת בכחו, יש מן הראשונים שנראה מדבריהם שהוא אסור, ולא התירו לטלטל מוקצה בנפיחה - שנפיחה חשובה ככחו - אלא מפני שהוא טלטול כלאחר-יד. ויש שנראה מדבריהם שהוא מותר, וזה הטעם שאף לסוברים שטלטול מוקצה מן הצד אסור, מותר להניח ביצה בעפר תיחוח - לסוברים שלא גזרו על הדבר - אף על פי שכשהוא מניחה היא נטמנת בתוך העפר, והעפר שהוא מוקצה זו ממקומו - לפי שמעצמה היא נטמנת, וזה המניחה אינו מזיז את העפר בידים".

ג. דעת החזו"א: האם היתר טלטול ע"י נפוח הוא גם לצורך דבר האסור.

1. מיקל.

(א) אז נדברו (ח"ט סי' ל"ג אות ב') – "נפוח בפה זה לא מעשה טלטול כלל ועדיף יותר מסתם טלטול בגופו שלא כדרכו".
 (ב) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' קע"ד טור ב', חנ"ח עמ' ק"מ טור א') – "שאלה: האם היתר טלטול ע"י נפוח המבואר ברמ"א (שם ס"ג ובשו"ע סעיף מ"ג) הוא גם לצורך דבר האסור, או שדינו כדין טלטול מן הצד דשרי רק לצורך דבר המותר. והנה מסתימת המחבר בסעיף מ"ג משמע דשרי בכל גוונא, וכן משמע ממה שהסמיכו אחר סעיף מ"ג, אמנם מדברי הרמ"א בסעיף ג' מוכח שבדוקא נקטו הרמ"א לאורויי לן הך מילתא, דכל ההיתר דניפוח הוא רק משום טלטול מן הצד, ושריא רק לצורך דבר המותר, והכי משמע נמי מלשון המהרי"ל. וצ"ב. ובינותי בספרי האחרונים ולא ראיתי מי שחילק זה, ונ"מ טובא לדינא בשכח שטרות של כסף על השולחן, וחושש להפסד, דמנפח בפיו למקום מסתור, ובעיקר צ"ב אליבא דהחזו"א דנחלק על המ"ב בטלטול ברגליו לצורך דבר האסור, מה יסבור כאן. תשובה (בע"פ): כו"ע מודו דמותר לטלטל ע"י נפוח פיו גם ממח"כ **כיון דלא חשיב טלטול כלל**".

(ג) שבות יצחק (ח"א סוף עמ' קס"ו) – "שמא י"ל דע"י נפוח כיון שלא נעשה ע"י גופו יש להקל אף לחזו"א".

(ד) טלטולי שבת (פרק י"ט הע' ט"ז).

(ה) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ל"ד) – "החזו"א מותר לנפוח במוקצה בשבת, ואע"פ שנפחתו היא פעולה מיוחדת למוקצה, יש לפרש שקלה היא יותר מטלטול בגופו".

(ו) עי' חוט שני (ח"ג פרק מ"ח סעי' ב') – "מותר לטלטל מוקצה ע"י נפוחה אף לצורך דבר המוקצה".

2. מראי מקומות – שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו הע' ט'), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז הע' ל"ו).

ד. דרכו בכך.

1. מיקל.

(א) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' ל') – "יש לדון לאסור לנפוח בפיו באבק או ביתוש, שהרי כל היתר נפוחה הוא משום טלטול בגופו, וכיון שאלו הדברים דרך לנפוח בהם יש לאסור בנפוחה הרגילה, אכן יתכן ונפוחה קלה יותר מטלטול בגופו, וכפי שיבואר להלן סעיף ל"ד לכן יש להתיר אפילו בזה".

2. מראי מקומות – הל' שבת בשבת (פרק כ"ז הע' ל"ו).

(א) חוט שני (ח"ג עמ' צ"ז ד"ה נמלה) – "נמלה העומדת על ידו, ומקריב את ידו לפיו כדי להפריחו ע"י נפוחה מותר וכו", וגם הזזת ידו שהנמלה עליו נראה דמותר דאין זה נחשב שמטלטל המוקצה דהוי כמטלטל כדי לנער ומותר".

(ב) הגר"ח שליט"א (בית היין [זיסו] עמ' קמ"ט) – "ראיתי בס' שבת לישראל עמוד תע"ט שנדפס שם תשובה מהרב שליט"א, וזה לשון השאלה: כ' הרמ"א סי' ש"ח ס"ג מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י נפוח דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד ולא מקרי טלטול, עכ"ל, מה הדין אם הדרך לעשות כך בחול כגון לנפח נמלה וכדו' מע"ג השולחן האם מותר לעשות כך בשבת במקום שאין היתר גרף של רעי, דלכאורה יש לאסור דהא לא התירו כלאח"י אלא אם אין הדרך כן בחול. עכ"ל השאלה וע"ז השיב הרב שליט"א: מסתבר דמותר דלא מקרי טלטול, עכ"ל. ותורה היא וצריך אני ללמוד, דהנה עיי"ש בביאור הגר"א על דברי הרמ"א הנ"ל שציין לגמ' שבת קכ"ג ע"א, וכוונתו לכאורה להא דקתני שם תנן פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים וכו' ר"א בן תדאי אומר תוחבין בכוש או בכרכר והן ננערות מאליהן אמר רב נחמן הלכה כר"א בן תדאי דסבר טלטול מן הצד לא שמיא טלטול. הרי שהגר"א ס"ל דדין נפוח מוקצה הוי משום טלטול מן הצד, ועע"ש בהגהות הגרעק"א שג"כ משמע ליה מלשון הרמ"א דהתירו הוא משום טלטול מן הצד אלא שס"ל להגרעק"א דממקור הדין במהרי"ל מבואר דהוי טלטול בגופו מדהביא ראי' מהא דקש שע"ג המטה, ועי' עוד בשו"ע הרב (סי' ש"ח סעיף ט"ו) שס"ל דמותר משום דהוי טלטול בגופו, עיין שם. הרי שנחלקו אם הדין של נפוח דמותר הוא משום דהוי טלטול מן הצד או טלטול בגופו. והנה טלטול מן הצד לא הותר אלא לצורך דבר המותר. וא"כ למה יהא מותר כאן ואפילו אם יאמר דהוי טלטול בגופו וטלטול בגופו מותר אפילו לצורך דבר האסור, אבל כשדרכו בכך הלא אסור וכמבואר בפוסקים, וצל"ע. ב) להחזו"א איש זצוקללה"ה דלא ס"ל מההיתר דטלטול בגופו איך מפרש הדין דניפוח דמותר. תשובה: החזו"א ס"ל דטלטול בגופו ג"כ מקרי טלטול (אא"כ לא מכיון כלל למוקצה) אבל כששוכב ע"ג המוקצה לא מקרי כלל טלטול וה"ה כשמנפח ואין עושה מעשה כלל לא מקרי טלטול".

ה. שעירות בתוך ספר: מה הדין.

1. הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' טור ב') – "שאלה: יש להסתפק בשערות הנמצאות בתוך ספר קודש בשבת, ומפריע לו, האם מותר לו להוציאם, או לא. תשובה: בנשיבת פיו. (אשיחה, ח"ב בכת"י)".

ו. שלא לצורך.

1. מחמיר.

(א) עי' ערה"ש (סי' ש"ח סעי' ס"ח) – "שבנפוחה מותר לטלטלה ... מיהו נראה כל זה הוא לצורך קצת אבל שלא לצורך כלל למה יעשה כן".

(ב) הגר"ש פלדער שליט"א (דרשו, תשס"ו).

(ג) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' ט"ו) – "שלא לצורך אין לטלטל מוקצה ע"י נפוח".

כג] מהו טלטול בגופו, מהו טלטול מן הצד.א. **טלטול ע"י כתפו** (shoulder).

1. טלטול בגופו – ע"י רש"י (דף קמא. ד"ה אבל, "אבל מנענעו בגופו. בכתפיו, וטלטול מן הצד הוא, דלא שמה טלטול"), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ו), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ה), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ב).

ב. **טלטול ע"י שיניו** (teeth).

1. טלטול בגופו – טלטולי שבת (עמ' ר"ל), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ'), נחלת ישראל (סיכום פרק י"ד הע' א').

ג. **טלטול ע"י ראשו** (head).

1. טלטול בגופו – רמב"ן (דף קנד: ד"ה היתה, "ויותר נראה לומר דמכניס ראשו תחתיה אפי' בעלמא בליכא צער ב"ח שרי, משום שטלטול שבגופו לא גזרו בו רבנן, כדתנן בפ' תולין (קמ"א א') הקש שע"ג המטה לא ינענענו בידו אבל מנענע בגופו"), טלטולי שבת (עמ' ר"ל).

ד. **טלטול ע"י רגלו** (foot, knee).

1. טלטול בגופו.

(א) ח"א (כלל ס"ז סעי' י"ד) – "אם אינו צריך לטלטל בידים כלל אלא בגופו או ברגליו, אפילו בשביל דבר המוקצה, מותר, דזה לא נקרא אפילו טלטול מן הצד".
 (ב) גר"ז (סי' ש"ח סעי' ט"ו).
 (ג) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק י"ט).
 (ד) מ"ב (סי' ש"ח סוף ס"ק י"ג, ס"ק ל', בה"ל סוף סי' רס"ו ד"ה פן) – לשונם מובא לעיל.
 (ה) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ו]).
 (ו) טלטולי שבת (עמ' רל"א, הע' י"ג).
 (ז) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ').
 (ח) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ו).
 (ט) שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל א' סעי' א').
 (י) הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ב).
 (יא) נחלת ישראל (סיכום פרק י"ד הע' א').
 2. מחמיר.

(א) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שס"ד) – "ולכאורה צ"ע דאם גם טלטול ברגלו הותר אף לצורך שמירת המוקצה **למה לא מצאנו היתר זה בגמרא**, וכגון בגמ' שבת קמב: לגבי ארנק שנשכח בר"ה שלא מצאו לו היתר, ולמה לא אמרו דמותר לטלטל ברגלו, וכן יש לתמוה על נידונים רבים אחרים בגמרא ובפוסקים למה לא הובא היתר פשוט לטלטל את המוקצה ברגלו או כלאחר ידו, ולכאורה יש ללמוד מזה דאף אם התירו טלטול בגופו כלאח"י לא התירו ברגלו, משום שבגופו אינו דרך טלטול כלל משא"כ ברגלו, ואין לשאול מהגמ' דף קכז. דעושה בו שבייל בכניסתו וביציאתו דהתם כיון שהוא בדרך הילוכו הוי ממש כטלטול בגופו, וצ"ע. ומעתה נראה דאף אם ננקוט כפשטות לשון הרא"ש פרק כירה סי' י"ט דטלטול בגופו שרי אף כשאינו עושה זאת בדרך שכיבה, ודלא כמו שביאר החזו"א הנ"ל הערה שס"ג בדבריו, [וכן מוכח לכאורה ממה שהתיר מהרי"ל לנפח מוקצה בפיו ולמד זאת מדין טלטול בגופו וכמבואר להלן סעיף רנ"ו] מ"מ אין להתיר לטלטל אלא בדחיפה ע"י גופו ולא ע"י דחיפה ברגלו או באחורי ידו, **דנהי דיש בזה שינוי מ"מ לא הקלו חכמים אלא בטלטול בגופו דהוי שינוי גמור** [וכן בנפיקה בפיו שאין זה דרך טלטול כלל] אך לגבי דחיפה ברגלו יש ללמוד לכאורה מסתימת הסוגיות דיש בזה איסור אף כשעושה לצורך דבר המותר".
 3. מראי מקומות – מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ע').

ה. **טלטול ע"י מרפקו** (elbow).

1. טלטול בגופו – אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ב, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ח', "טלטול ע"י אחורי ידיו לא ברור דחשיב ליה כלאחר יד, דלא חשיב כלאחר יד כ"כ, אכן במפרקו חשיב כלאחר יד"), ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ו]), טלטולי שבת (עמ' ר"ל), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' מ'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ה), הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ב).
 2. טלטול מן הצד – נחלת ישראל (סיכום פרק י"ג סעי' י"ג, ע"י פרק י"ד הע' ב').
 3. מראי מקומות – שבות יצחק (ח"א קס"א), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ו, סעי' כ"ז), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל א' סעי' א', סעי' ב').
 (א) מ"ב (ס"ק ל') – "וטלטול בגופו. פירוש שאינו נוגע בידו כ"א בגופו או בשאר אבריו מקילינן בו יותר משאר טלטול מן הצד וע"כ מותר אפילו לצורך דבר האסור".

ו. **טלטול ע"י גב ידיו** (back of his hand).

1. טלטול מן הצד.

(א) מ"ב (סי' רע"ו ס"ק ל"א) – "ע"י טלטול מן הצד כגון באחורי ידיו".(ב) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"א).(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' שס"ד) – לשונם מובא לעיל.

(ד) נחלת ישראל (פרק י"ג אות ד', סיכום פרק י"ג סעי' י"ג, ע"י פרק י"ד הע' ב') – "שמעתי ת"ח שמפקקים בזה וס"ל דיש מקום לומר דאין כוונת המ"ב לטלטול מן הצד ממש אלא לטלטול בגופו, וכבר אשכחן דטלטול בגופו נקרא בשם טלטול מן הצד וכהא דסי' ש"ח מ"ב ס"ק פ"ב ...".

2. טלטול בגופו.

(א) גר"ז (סי' רע"ו סעי' י', ע"י סי' ש"א סעי' ב') – "ואם יטלטלנו על ידי גופו כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה יכול לטלטלו אף בשביל שלא יגנב".

(ב) הו"ד במנחת פתים (הוספות סי' שי"א).

(ג) מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ע').

(ד) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' סוף ד"ה אך, מאורי אש השלם ריש עמ' תר"ה, עמ' תרפ"א אות א') – "ועיין בשו"ע הרב סי' רע"ו סעיף יו"ד, שטלטול באחורי ידיו נקרא טלטול בגופו".

(ה) אור לציון (ח"ב פרק כ"ו סעי' ז', סעי' י"ג) – "יוציאן כלאחר יד כגון שדוחפן בגב ידו".

(ו) ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ו]).

(ז) שלמי יהודה (פתיחה עמ' כ') – "ולטלטל מוקצה ע"י טלטול בגופו, כגון ברגלו או באחורי ידיו".

(ח) חוט שני (פרק ע"ז ס"ק א' ד"ה ולפי"ז [עמ' קפ"ב], ע"י ד"ה וטלטול [עמ' קפ"ד]).

(ט) פסקי תשובות (דפו"ח סי' ש"ח אות י"ד ד"ה ואשר).

(י) הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ז) – "שהלכה להקל בזה. שכל שמטלטל באחד מאיבריו בלי שום אמצעי ביניהם, לכאורה דינו או כטלטול ממש או כטלטול בגופו. שטלטול מן הצד היינו באמצעי דבר אחר".

3. אינו נכלל בגופו – אשל אברהם (בוטשאטש, סי' שי"א), הו"ד בארחות חיים (סי' שי"א אות ז').

4. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ט קונ"א סעי' ב'), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ו), מנחת אשר (סי' מ"ג סוף אות ב'), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל א' סעי' א'), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ט).

(א) אג"מ (טלטולי שבת אות ל"ב, או"ח ח"ה סי' כ"ב אות ח') – "טלטול ע"י אחורי ידיו לא ברור דחשיב ליה כלאחר יד, דלא חשיב כלאחר יד כ"כ".

(ב) הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' כ"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות י"ז) – "שמאחורי ידיו פירושו שדוחק הדבר בגב כף היד והאצבעות, אבל להרים בין האצבעות מגבם אינו נקרא כלאחר היד, אלא טלטול ממש".

(ג) פתח הלכה (פרק י"א הע' ו') – "ונראה לחלק דאם רק מזיז מוקצה בידו, ודאי אין חילוק אם מזיזו מכף ידו או מגבו דבין כך ובין כך הדרך. אך אם מטלטלו ונושאו אין דרך לאחזו אלא בתוך ידו ולא מגבו".

ז. טלטול ע"י בין אצילי ידיו (between his elbows).

1. טלטול מן הצד – מ"ב (סי' רע"ו ס"ק ל"א, "ע"י טלטול מן הצד כגון ... בין אצילי ידיו"), הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ג' הע' י"א).

2. טלטול בגופו – גר"ז (סי' רע"ו סעי' י', ע"י סי' ש"א סעי' ב'), "ואם יטלטלנו על ידי גופו כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה יכול לטלטלו אף בשביל שלא יגנב", מנחת שבת (סי' פ"ח ס"ק ע'), הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שי"א הע' על ס"ק י'), ששכ"ה (פרק כ"ב סעי' ל"ד [דפו"ח, סעי' ל"ו]), משנה הלכות (ח"ז סוף סי' מ"ה), שלמי יהודה (פתיחה עמ' כ'), "ולטלטל מוקצה ע"י טלטול בגופו, כגון ... או בין אצילי ידיו", הל' שבת בשבת (פרק כ"ז סעי' י"ב), פסקי תשובות (דפו"ח סי' ש"ח אות י"ד ד"ה ואשר), הגר"י ברקוביץ שליט"א (זרע שמואל הע' של"ז, לשונו מובא לעיל).

3. מראי מקומות – שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ט קונ"א סעי' ב'), חוט שני (ח"ג עמ' קפ"ב ד"ה ולפי"ז, עמ' קפ"ד ד"ה וטלטול), שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' סעי' כ"ו, סעי' כ"ז), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל א' סעי' א', הע' ו'), הלכה שלימה (מוקצה סי' מ"ט).

4. קשה מירושלמי – מנחת פתים (הוספות סי' שי"א), דעת תורה (סי' שי"א סעי' ח' ד"ה מנענעו), משנה הלכות (ח"ז סוף סי' מ"ה, "לולי דמסתפינא לפענ"ד אין ראי' מירושלמי לאסור וראי' ..."), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו סוף הע' ו').

ח. דבר הניטל ביד אחת ומטלטלו בב' ידיו, או ב' בני אדם.

1. מיקל: מקרי טלטול מן הצד.

(א) תוס' שבת (ריש סי' ש"ח) – "ואם יכול לטלטל את המוקצה בידו אחת והוא נוטלה בשתי ידיו נראה דמקרי טלטול מן הצד דלאו אורח' בהכי ודמי להא דק"ל לענין הוצאה דאם יכול אחד להוציאו והוציאו שנים דפטור דלאו אודח' בהכי וה"ה בזה ומכ"ש כשמטלטלים אותה שני בני אדם וזה יכול וזה יכול".

(ב) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ב ס"ק י"ח) – "תו"ש".

(ג) מנחת שבת (סי' פ"ח סוף ס"ק ע') – "בנזר ישראל בשם תוספת שבת ...".

(ד) ע"י הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' סוף ד"ה אך, מאורי אש השלם ריש עמ' תר"ה) – "והתוספות שבת' סובר, שאם רגילים תמיד לטלטל את המוקצה ביד אחת והוא נוטלו בשתי ידים חשיב נמי כטלטול מן הצד".

(ה) טלטולי שבת (פרק י"ט הע' ב') – "תוס' שבת".

2. מחמיר.

(א) אז נדברון (ח"ה סי' כ"ה אות א') – "התו"ש ... דכתב ביכול לטלטל את המוקצה בידו אחת ונטלה בשתי ידיו דפטור זה תמוה, ואף מה דמדמה זה להוצאה יש יסוד לזה עיין היטב מש"כ בא"ז נדברון ח"א סימן ע"ג מדין טלטול מוקצה בגופו, אבל בהוצאה גופא אינו פטור כה"ג דלא מקרי הוצאה שלא כדרכה כל שמטלטל בידיו, וראי' משבת צ"ג א' בתו' ד"ה אמר, דמבואר בדברים

דאם נושא הקורה באצבע שאינו יכול לנושא לבדו דחייב ואינו פטור משום הוצאה שלא כדרכה. [ומשמע דמשא שדרך לטלטל בשתי ידים ונושאה ביד אחת לענין זה גם התו"ש מודה דהוי אורחי' דאינו שאני מהוציא בשמאלו דחייב, דדוקא בכתיבה פטור]. ונראה דאפי' בזה יכול וזה יכול דפטור בהוצאה דמ"מ מקרי טלטול כאורחי' ויש ע"ז איסור מוקצה, דשאני הוצאה דרך מחטאת נתמעט כמו שכתבתי במקור הלכה (ח"א סימן י' (ד) בבירור הלכה סק"ז עמוד כ"ו) ע"מ שבת ולא משום דלאו אורחי' [ואודות דברי רש"י שם נתבאר שם בספרנו] וי"ל דאפי' אם נאמר דבזה יכול וזה יכול נתמעט גם מאיסור זה משום דדומה לחצי שיעור באיכות ההוצאה, ולא משום דהוי שלא כאורחיה. וסיכום למעשה **שאיין לסמוך** בזה על התו"ש אפי' במקום צורך גדול, דאפי' טלטול בגופו דהוי שלא כאורחי' ממש, הר"ן חולק, ולכתחילה נכון להחמיר כהר"ן".

(ב) שלמי יהונתן (ח"ג פרק ח' הע' ל"ח).

(ג) עי' מנחת אשר (סי' מ"ג אות ג').

3. דעת הגריש"א זצ"ל.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פתיחה הע' ל*), אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז הע' כ"ח) – "התוס' שבת ... פוסק שאין לסמוך ע"ז למעשה".

(ב) הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א סוף עמ' ק"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות ט"ו) – "דטלטול מוקצה ע"י כמה בנ"א חשיב טלטול כלאחר יד".

4. מראי מקומות – מגדנות אליהו (ח"ב סי' נ"ח), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' ע"ז [דפו"ח, הע' פ"ו]), שערי מוקצה (קונ' שבות עמירב, טלטול בגופו כלל א' סעי' ג'), פסקי תשובות (סי' ש"ח אות ז' ד"ה ודבר, דפו"ח הע' קנ"ז), נחלת ישראל (פרק י"ג אות ד').
(א) אשל אברהם (בושטאטש, מהד"ת סי' ש"ה על סעי' י"ט) – "בהמה שנפלה ... מ"מ כל שאפשר בנקל שיצטרפו רבים אל ההעלאה הכי עדיף טפי לעשות ע"י שנים מע"י אחד. שגם במלאכה דאורייתא קי"ל שנים שעשאוה פטורים ודתקון חז"ל כעין דאורייתא תקון ולזה יעשו ב' ההעלאה".

(1) הגר"מ אריק ז"ל (הערות על אשל אברהם תנינא, סוף הספר) – "כתב הרב ז"ל לענין העלעת בהמה שנפלה עדיף טפי לעשות ע"י שנים מע"י אחד כו'. הוא מחודש מאוד שיהיה איזה צד היתר לטלטל מוקצה ע"י שנים. ונראה דטעמו דכיון דמוקצה כלאח"י שרי לטלטל כגון ברגלו הואיל דכלאח"י אינו ממלאכה מה"ת לחייב עלה, ה"ה לענין טלטול מוקצה בשנים כיון דגבי מלאכה דאורייתא פטור, ועי' ביצה ל"ז אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא והא לענין הוצאה שנים שהוציאו פטורים ... ולפמ"ש במקו"ח לאו"ח סי' רס"ו דשנים שעשאוהו דפטורין ג"כ איסור דאורייתא איכא ממילא לא דמי כלל לטלטול כלאח"י דליכא איסור דאורייתא במלאכה כלאח"י ... אבל י"ל דשם הוי זה אינו יכול וזה אינו יכול דגם בדאורייתא חייב לדידן דלא קיי"ל כר"ש בשבת צ"ז".

ט. **טלטול ע"י השמעת קול.**

1. טלטול בגופו – ויאמר אברהם (סעי' מ"ג, "מותר לטלטל מוקצה ע"י נפיקה, ונראה שה"ה ע"י השמעת קול").

י. **טלטול ע"י התזת מים.**

1. מיקל – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' רנ"ז, הע' שס"ח, "נראה שזה לא גרע מטלטול מן הצד דשרי לצורך דבר המותר, ויל"ע אם לדמות זאת לטלטול בנפיקת פיו ויהא שרי אף אם עושה זאת לצורך שמירת המוקצה. והנה המג"א סי' שכ"א סק"ז כתב ...").

כבוד הבריות

סימן שי"ב

- א] כללים. ז] מי ששכח להכין נייר טואלט. יג] שאר מלאכות - סעיף י'.
 ב] הלכות. ח] הוצאה. יד] טלטל מוקצה לכבה"ב שלא לקינוח.
 ג] מלאכה דאורייתא ע"י שינוי. ט] צרור שעלו בו עשבים - סעיף ג'. טו] מקרים.
 ד] אמירה לנכרי. י] מוקצה במחובר - סעיף ו'. טז] חשמל.
 ה] ביה"כ שלנו הקבועים בבתיים - סעיף א'. יא] לצאת בברזא - סעיף ח'.
 ו] לטלטל מוקצה. יב] אסור לפנות בשדה - סעיף ט'.

ספרים – אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ו ערך כבוד הבריות, טור תע"ז - תקמ"ב), כבוד והדר תעטרהו (קיי).

א] כללים.

א. הותרה או דחויה.

1. קובץ ביאורים (גיטין סוף אות כ"ו) – "בכל מקום דכה"ב דוחה לשוא"ת אין שם חילול השם כלל, דכן הוא דין התורה כמו בעדל"ת ולא נעשה עבירה כלל בזה כיון דעפ"י ד"ת המצוה נדחית מפני כה"ב".
2. אנציקלופדיה תלמודית (כרך כ"ו ערך כבוד הבריות, טור תפ"ט) – "כבוד הבריות שדוחה איסור, יש מן האחרונים שכתבו שאין זה בגדר 'הותרה' - כלומר שהדבר לא הותר לגמרי כאילו אין שם איסור - אלא הוא בגדר 'דחוייה', שהאיסור קיים, אלא שהוא נדחה, ויש מוסיפים שמטעם זה, העובר על איסור מפני כבוד הבריות צריך הוא כפרה. ויש שנראה מדבריהם שיש חילוק בין איסור תורה לבין איסור דרבנן, וכתבו שאיסור תורה שהוא עובר עליו בשב ואל תעשה מפני כבוד הבריות, יש לו למהר למקום שיוכל להמנע מלעבור על האיסור, ומי שנפסקו ציציות בגדו בחול במקום שרבים מצויים שם, אף על פי שאינו צריך לפשוט את הבגד, שהאיסור ללבוש בגד החייב בציצית בלי ציצית נדחה מפני כבוד הבריות, יש לו למהר לביתו לפשוט, אבל איסור דרבנן שנדחה מפני כבוד הבריות, לדעתם אינו צריך למהר להסירו, ולפיכך אם נפסקו לאדם ציציותיו בשבת, שמן התורה כיון שאסור להטיל ציצית בבגדו בשבת, אינו מצווה להטילה בו בו ביום, ואינו אסור בלבישת בגד זה בלי ציצית, ואין בלבישתו בשבת בלי ציצית אלא איסור דרבנן, לסוברים כן, אינו חייב למהר לביתו להסיר את הבגד מעליו, וכן יש מצדדים לומר שכבוד הבריות שדוחה איסורים דרבנן הוא בגדר 'הותרה', ואין מוטל על האדם לעשות השתדלות כדי שלא לבא לידי דחיית מצוה דרבנן משום כבוד הבריות. ויש שכתבו שבכל מקום שכבוד הבריות דוחה איסור תורה בשב ואל תעשה, אין זו עבירה כלל, כמו במקום שעשה דוחה-לא-תעשה, כיון שהמצוה נדחית על פי דין תורה".
3. פסקי תשובות (דפו"ח אות א') – "ודע, כי מדברי הטור והשו"ע ושאר פוסקים הכא ובעוד מקומות מוכח כי התיירא ד'כבוד הבריות' הוא בגדר 'דחוייה' ולא 'הותרה', כלומר שהדבר לא הותר לגמרי כאילו אין שם איסור, אלא האיסור קיים אלא שהוא נדחה, ולכן כשיודע שעלול להגיע למצב של גנאי ובזיון, ועל ידי השתדלות באפשרותו לימנע ממצב זה, חייב לעשות זאת, וכן צריך להשתדל עד כמה שיכול ולמעט בחומרת האיסור שעובר עליו, ויש המוסיפים לומר שכיון ש'דחוייה' היא ולא 'הותרה', צריך כפרה על שהוצרך לעבור על איסור מפני כבוד הבריות".
4. מראי מקומות – כבוד והדר תעטרהו (פרק ה' סעי' ד' הע' ב' ס"ק א'), נשמת שבת (סי' שי"ב אות ת"ש, לשונו מובא לקמן).
 (א) ביצה (דף לב:) – "בנין עראי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע. והכא, משום כבודו, לא גזרו ביה רבנן".
 (ב) מחבר (סעי' י') – "אבנים גדולות שמצדדין אותן כמין מושב חלול ויושבים עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא, מותר לצדדן; ואע"ג דבנין עראי הוא לא גזרו ביה רבנן, משום כבוד הבריות".

ב. האם צריך כפרה: במקום שהתירו משום כבוד הבריות.

1. כן.
 (א) עי' חו"י (סי' רל"ו) – "כל מקום שאמרו גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה צריך כפרה".
 (ב) תוס' שבת (ס"ק א') – "וכתב בשו"ת חוות יאיר (סי' רל"ו) דמכל מקום צריך כפרה על זה".
 (ג) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ז ס"ק א').
 (ד) מהרש"ם (שבת דף צד:) – "גדול כבוד הבריות כו'. עי' חות יאיר סי' רל"ו דמ"מ צריך כפרה".
 עי' דעת תורה (סעי' א') – "עי' תו"ש בשם תשו' חו"י דמ"מ צריך כפרה ע"ז וצ"ע".
 (ה) מנחת שבת (סי' פ"ב ס"ק ג').
 (ו) להורות נתן (קובץ אור השבת חט"ז עמ' ט"ז) – "ועיין בס' תוספת שבת (או"ח סימן שי"ב סק"א) בשם חוות יאיר, דאף שהתירו משום כבוד הבריות, מ"מ צריך כפרה על זה, עיי"ש. ומשמע דאין זה היתר לכתחילה אלא בשעת הכרח".
2. אין צריך כפרה.
 (א) בגדי ישע (על המחבר סעי' א') – "משום כבוד הבריות. וכתב בשו"ת חות יאיר דמ"מ צריך כפרה ע"ז ול"נ דמאי שאמרו חז"ל מותר א"צ לחשש יותר".
 (ב) כה"ח (ס"ק ב') – "וכתב בשו"ת חו"י דמ"מ צריך כפרה על זה. תו"ש אות א' מיהו אין נראה כן מדברי הפוסקים ומ"מ דבר פשוט הוא דיש לזהר בכל מה דאפשר שלא לטלטל מוקצה אם אפשר בענין אחר".

- (ג) ילקוט יוסף (סי' ש"ז הע' נ"ב) – "ואף על-פי שבש"ת חות יאיר כתב, דמכל מקום צריך כפרה על זה שהוצרך לטלטל מוקצה לצורך כבוד הבריות, עיין בכה"ח (סי' שיב אות ב') שכתב, שאין נראה כן מדברי שאר הפוסקים. ע"ש".
- (ד) כבוד והדר תעטרהו (פרק ה' סעי' ד') – "יש מי שכתב שהעובר על איסור מפני כבוד הבריות, אפילו רק איסור דרבנן, צריך כפרה. אולם נראה מכמה פוסקים דלא ס"ל הכי".
- (ה) נשמת שבת (סי' שי"ב אות ת"ש) – "שאלה: במה שמצינו כמ"פ שמתירים איסור דרבנן מפני 'כבוד הבריות' אם אח"כ צריך כפרה ע"ז (אם הוא הותרה או דחוייה). תשובה: אי"צ. מבואר בס' תוס"ש (רהס"י) משם שו"ת חוות יאיר (סי' רל"ו) שצריך על כך קצת כפרה עיי"ב, ממילא לפי דבריו ה"ה שיש ענין לבעל נפש שאל יסמוך על הקולות שמקילים בשביל כבוד הבריות [שלחנ"ל אינו בגדר הותרה רק בגדר דחוייה], אבל בס' בגדי ישע חולק ע"ז דכיון שאמרו חז"ל דמותר אין צריך כפרה ע"ז ... מיהו פשוט שאין לאדם לעצור עצמו בעשיית צרכיו משום שרוצה להחמיר".
3. מראי מקומות – נטעי גבריאל (יו"ט פרק כ"ד הע' נ"ז ד"ה ובחפשי), נשמת אברהם (סי' של"ד ס"ק ב'), פסקי תשובות (דפו"ח אות א' [לשונו מובא לעיל], הע' י"ב).

ג. כבוד הבריות - במי תלוי.

1. תלוי לפי כל אדם ואדם (לכל הפחות לחומרא).
- א) מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק י"ד) – "אך במקום שאין נחשב לו זה לגנאי אסור [מ"א]".
- ב) מ"ב (סי' י"ג ס"ק י"ב) – "ועיין באחרונים שהסכימו דהכל תלוי ברצון האיש הלוּבש אם הוא מתבייש יוכל ללבוש בלי ברכה אבל אם אין מתבייש אין כאן ההיתר דכבוד הבריות".
2. מג"א (סי' שכ"ב ס"ק ד'), עי' ערה"ש (סי' שכ"ב סעי' ה') – "דבמקום שאין נחשב זה לגנאי אסור".
- א) פשט במג"א – תוס' שבת (סי' שכ"ב ס"ק ז'), "כתב המג"א ... ולא ביאר הדברים על נכון דהא כבר קי"ל דאזלינן בזה בתר רובא דעלמא ולא משגיחין באנשי מקום אחד ...", מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל).

ד. האם צריך להפריע לשכן, ואם חייב השכן לסייע כדי למנוע עשיית האיסור.

1. כן.
- א) ברכת יהודה (ח"ב סי' נ"א) – "ישתדל להשאיל נייר מאת שכניו, כיון שמצוי בכל בית נייר רזרבה של נייר טואלט חתוך או נייר טשויו".
2. לא.
- א) לפי הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' ז', שולחן שלמה סי' שכ"ט ס"ק ט"ו.ה', רפואה ח"א עמ' ה'-עמ' ט"ז) – "כתב בספר 'שמירת שבת כהלכתה' בפל"ב סעיף סה: 'ומותר להדליק את האור בשביל החולה שבסכנה, אף אם אצל שכנו ישנה מנורה דלוקה, אלא שהעמדתה לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול, כגון ששכנו ישן ויש צורך להעיר אותו'. ועוד כתב שם בסעיף עד: 'מותר לבשל עבור חולה שבסכנה שדרוש לו אוכל חם או שתיה חמה, אף אם אצל שכנו ישנו אוכל חם ושתיה חמה, אלא שהעמדתם לרשות החולה תגרום לשכן צער וסבל גדול כגון ששכנו ישן ויש צורך להעיר אותו או שהלה יישאר ללא אוכל ושתיה חמים בשבת, וגם אין השכן או כל אדם אחר חייבים מעיקר הדין למסור בשבת את האוכל שהכינו לעצמם, כדי למנוע בישול עבור החולה שבסכנה, אם ע"י מסירתם לחולה יישארו הם ללא אוכל חם בשבת'. דינים אלה הובאו שם בשמי, והיות ששמעתי מגדולי תורה בכתב ובע"פ שלדעתם זה תמוה ...".
- 1) וכ"ש הוא. דהתם איסור דאורייתא [עי' סי' שכ"ח סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות], וכאן רק איסור דרבנן. ועוד, ששם הוא רק דחוייה, ואולי כאן באיסור דרבנן הוא הותרה.

ה. דכיון לא גזרו מתחילה תו לא חלקו בין זמן לזמן – תוס' שבת (סי' שכ"ב ס"ק ז', "דוגמא לזה מצינו גבי ציצית בסי' י"ג ...").

1. צ"ע לשיטתו, כיון שצריך כפרה.
2. לא נראה כן משאר פוסקים.
3. חולק – מ"ב (סי' י"ג ס"ק י"ב, לשונו מובא לעיל).

ב] הלכות.

א. שבת (דף פא:): – "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה".

1. רש"י (דף פא: ד"ה שדוחה), לבוש (סעי' א'), עטרת צבי (ס"ק א'), עולת שבת (ס"ק א') – "שדוחה את לא תעשה: דכתיב (דברים כב) והתעלמת מהם. פרט לזקן ואינו לפי כבודו, והכא נמי, טלטול דרבנן אלאו דלא תסור אסמכוה רבנן, ובמקום כבוד הבריות נדחה".
2. פמ"ג (מש"ז ס"ק א', א"א ס"ק א'), רע"א (ריש דף פא:): – "כתב רש"י ... קשה לי הא באמת כ"ה אינו דוחה לאו דבקום ועשה כדאיתא בברכות (דף כ') והכא דהוא בקום ועשה דעושה הטלטול מוקצה בידיים ראוי שלא לדחות מפני כ"ה אלא הטעם דחז"ל לא העמידו דבריהם במקום כ"ה, וא"כ ל"ש כלל הכא דרשא דוהתעלמת".

ב. שני איסורין דרבנן, אפילו לאו ועשה דרבנן.

1. מיקל: אפ"ה כבוד הבריות דוחה אותן.
- א) תוס' שבת (ס"ק ה', ס"ק ח').

(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ש"ח א"א סוף ס"ק ע"ט [לשונו מובא לקמן]) – "ודוחה עשה ול"ת דבריהם, דשבת עשה ול"ת הוא מן התורה, הוא הדין מוקצה יש בו עשה ול"ת דבריהם ... ואף ב' איסורין פחות מד' אמות ומוקצה התירו משום כבוד הבריות, אף כמה לאוין ועשין דרבנן כל שהוא לא תסור".

(ג) נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ז ס"ק ד').

(ד) טל תורה (ברכות דף יט:) – "דלענין כבוד הבריות גם עשה ול"ת דרבנן הותר".

(ה) בה"ל (סעי' א' ד"ה דהא) – "ואף שיש בזה שני איסורין דרבנן טלטול מוקצה וגם מכרמלית לרה"י אפ"ה כבוד הבריות דוחה אותן [ישועות יעקב]".

(ו) כה"ח (ס"ק י"ח).

(ז) כבוד והדר תעטרהו (פרק ב' סעי' ו').

2. מראי מקומות – תוס' שבת (סי' שי"א ס"ק ה', חילוק בין גנאי קטן לגנאי גדול), פמ"ג (סי' שי"א א"א סוף ס"ק ה', ראש יוסף סוף דף מג: ד"ה והנה), ישועות יעקב (ס"ק ב', אמנם עי' סי' שי"א ס"ק ג'), דעת תורה (סי' שי"א סעי' ב').

ג. גדול כבוד הבריות, שכל איסורי דרבנן נדחה מפניו.

1. ישועות יעקב (סי' שי"א ס"ק ב') – "דאין חילוק בין איסור חמור לאיסור קל היכי שהוא מדברי ספרים דכבוד הבריות דוחה".

2. מראי מקומות – כבוד והדר תעטרהו (פרק ב' הל' ב').

ד. באם צריך בעידנא.

1. מיקל.

(א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א', סי' ש"ח א"א סוף ס"ק ע"ט [לשונו מובא לקמן], סי' שכ"ב א"א ס"ק ד') – "ואף בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה, וזהו 'גדול' כבוד הבריות ... ואף לא בעידנא, דמכי שקיל ליכא כבוד הבריות, אפ"ה התירו".

ה. פשע והוצרך לדחיה.

1. אינו דוחה.

(א) פמ"ג (סי' ש"ח א"א ס"ק ע"ט) – "מעשה באחד תלה שו"ל מנטי"ל בבית הכנסת במנורה תלויה, וצעקו עליו ונטל משם. תשובה, 'גדול' כבוד הבריות [שבת פא, ב], יש לומר אף בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים כבוד הבריות, ואף עשה ולא תעשה, כההוא דאפסיק חוטי ציצית בכרמלית, כשופר וחמץ בסימן תמ"ו במ"א [ס"ק ב'], מכל מקום עשה דפשיעה אין דוחה, עירובין ק' א' [תוספות ד"ה מתן], הוא הדין זה תלה במזיד ומנענע מנורה, צריך לילך כך ברשות הרבים לביתו. וגם ראוי לקנוס, וכההוא דעלה באילן במזיד [סימן שלו סעיף א']".

ו. לצורך עונג שבת, אוכל נפש.

1. מחמיר.

(א) להורות נתן (אור השבת חט"ז עמ' י"ד) – "ולדינא, אם יושב בשבת בביתו ואינו יכול לצאת לתפלה אלא אם יתלכלו בגדיו ויתבזה, אין להתיר טלטול מוקצה משום כבוד הבריות, כיון דבידו להמנע מבזיון על ידי שיישב בביתו. ואף אם צריך לצאת כדי לאכול במקום אחר, אין להתיר טלטול אבנים כדי להנצל מבזיון, דלא הותר טלטול מוקצה בשבת משום אוכל נפש ומשום עונג שבת. אלא אם על ידי הרעבון יהא בגדר חולה שאין בו סכנה, אז יש להתיר טלטול מוקצה. ואע"ג דיכול לילך לאכול בלא טלטול האבנים אלא שיבוא לידי בזיון, בזה יש לומר, דהותר לטלטל האבנים משום כבוד הבריות".

ז. טלטול מת בשבת.

1. עי' לעיל.

ח. ספק כבוד הבריות.

1. מחמיר – ישועות יעקב (סי' שי"א ס"ק ב'), "דגדול כבוד הבריות היינו כשנדחה בודאי כבוד הבריות ... אבל בדבר שהוא ספק אי יתבטל כבוד הבריות לא אמרינן הך מילתא דגדול כבוד הבריות".

2. מראי מקומות – כבוד והדר תעטרהו (פרק ב' הל' ג').

ט. מלאכה שאינה צריכה לגופה.

1. מחמיר.

(א) גר"ז (סי' שי"א סעי' ה') – "אבל להוציאו לרשות הרבים גמורה אסור אפילו בדליקה ואפילו להאומרים שהוצאת המת אינה אסורה מן התורה אלא מדברי סופרים מפני שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו שנתבאר בס' רע"ח ולא התירוהו משום כבוד הבריות הואיל ועיקרה מן התורה דהיינו אם היה צריך לגופה משא"כ הכרמלית עיקרה מדברי סופרים".

(ב) ארחות שבת (פרק ל' סעי' י') – "כתבו הראשונים דאף שמלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה מהתורה מכל מקום חמורה היא משאר איסורים דרבנן, והטעם משום שאין בזה חסרון בעצם המלאכה אלא רק בכוונת האדם, ועל ידי חילוף קל בכוונתו עלול להיות בזה איסור תורה. ולכן כתבו הראשונים דלא התירו עשיית מלאכה שאינה צריכה לגופה אף במקום שיש בדבר צורך משום כבוד הבריות, וכגון כאשר צריך להוציא מת מרשות היחיד לרשות הרבים כדי שלא יתבזה, אף שהתירו את הוצאת המת באופן זה מרשות היחיד לכרמלית".

2. עי' לעיל סי' שי"א סעי' ב', להוציא מת לרה"ר במקום כבוד הבריות. שמחמירים שם מצד ב' טעמים, עי' מ"ב (שם ס"ק י', שעה"צ ס"ק י"ח), שכבוד הבריות אינו דוחה מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שעיקרו דאורייתא. א"נ, שחוששין לשיטת ר' יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חיוב עליו.

ג. מלאכה דאורייתא ע"י שינוי.

א. מחמיר.

1. אור לציון (ח"ב פרק מ' סעי' ו') – "שדוקא במוקצה התירו משום כבוד הבריות, אבל מלאכה דרבנן שיש לה עיקר מן התורה לא התירו".

ב. מיקל.

1. א"ר (סי' ש"א ס"ק מ"ג) – "הא התירו אפילו לכרוך על אצבע. ואפשר לי לומר בהיתר דהטעם משום כבוד הבריות דומה קצת לסימן שי"ב [סעיף א'] דהתירו לטלטל אבנים לקנח".
2. עי' פמ"ג (סי' שכ"ב א"א ס"ק ד').
3. הו"ד בשעה"צ (סי' שכ"ב ס"ק י"ב) – "עיין בפרי מגדים שמצדד דהוא הדין דמותר **לקטום הקיסם ביד** כדי לחצות בו שינוי אם אי אפשר לו לחצות בו בלא זה, וכפי מה שכתבנו מקודם דקטימת הקיסם ביד הוא רק משום שבות, עיין שם".
4. בלבושי מרדכי (מהד"ת סי' קל"ג) – "שנוהגים לכרוך מטפחת הנ"ל על המטפחת שסביב צווארו לא אדע על מה סומכ' ושמעתי מפי מו"ר הגאון המובהק מארי"א זצ"ל בשם מרן חת"ס שכן נהג בחוץ לערוב כמדומ' לי שכרך המטפחת לאחר ידו וגלה טעמי' משום דהוה הוצאה שלא כדרכ' ואינו רק מדרבנן ומשום כבוד הבריות מתירים אשר באמת צריך כ"פ בבני אדם מאוד לנקות צדדי החוטם שלא יהא נמאס בעיני הבריות דהוי גדול כה"ב".
5. עי' חזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' קל"ז אות קמ"ז), הו"ד ברבבות אפרים (ח"ו סי' רט"ו אות מ"ג) – "מרן החזו"א זצוק"ל, התיר להוציא בנעליו ניר לקנח, משום כבוד הבריות התיר הוצאה שלא כדרכה".
6. ששכ"ה (פרק י"ח הע' קפ"ח [דפו"ח, הע' קצ"ח]) – ע"ש.
7. יביע אומר (ח"ט או"ח סי' ק"ח אות קפ"ה) – "ומה שחילק באור לציון ... לא נהירא".
8. ארחות שבת (פרק י"א הע' ל"ג) – "מצינו מקור להיתר מלאכה כלאח"י במקום כבוד הבריות בהג"א פ"ח דשבת על הרא"ש סוס"י א', שכתב דמותר להחליק צרור ע"מ שיוכל לקנח בו אם עושה זאת כלאח"י, והובאו דבריו במשנ"ב סי' שי"ב ס"ק כ', וע"ע בשעה"צ סי' שכ"ב ס"ק י"ב שמביא בשם הפמ"ג דמותר לקטום קיסם כלאח"י כדי לחצוץ שינוי אם יש בדבר משום כבוד הבריות, וע"ע בספר שש"כ פכ"ג סט"ז, ושם פ"ח הערה קפ"ח, וכן שמענו מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל]".
9. שלמי יהונתן (סי' שי"ב ס"ק א' אות ז', ס"ק ג' אות ב', ס"ק ח' אות ב') – "הוכחנו משיטת הרמב"ן ור"ח בפירוש דינא דצרור שבאמת גם איסור של כלאחר יד התירו".
10. וכן כמה פוסקים לקמן, שקורע נייר טואלט כלאחר יד.

ג. דעת הגריש"א זצ"ל – עי' לעיל, מלאכה דאורייתא ע"י שינוי.

1. הגריש"א זצ"ל (ארחות שבת פרק י"א הע' ל"ג) – מיקל, לשונו מובא לעיל.
2. הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' ע"ז ענף ב' אות א', ענף ו' אות ג') – "מסתפק אם מותר לקרוע נייר בשינוי מפני כבוד הבריות, כי איסור זה חמור טפי, כיוון דהוא שינוי במלאכה דאורייתא".
3. הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ל"א אות ט', בשם דברי חכמים אות ש"מ [ישם כתוב רק 'פוסקים']) – "יש שכתב מרבינו שאם אין לו נייר לקינוח, נהגו העולם לחתוך בשינוי, ועדיף שהשינוי יעשה שלא יחתוך בידים, כי אם חותך בידיו אפי' שלא במקום החתך, חיישינן למחתך".

ד. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' שכ"ב ס"ק ד' סוף ד"ה שינוי, "וצ"ע").

1. בית שלמה (או"ח סי' קי"א) – "על דבר קושייתו בש"ס (שבת דפ"א) דמשני אלא דלמא נקיט מעילאי כו' והא אכתי לא הוי רק גזירה, ובמקום כבוד הבריות לא גזרו רבנן עכ"ד. לא קשיא מידי דלא התירו איסור דרבנן משום כבוד הבריות, רק טלטול מוקצה או הוצאה בכרמלית כמו שכתב רש"י (ברכות יט, ב) דשם אין חשש שיעשה עכשיו איסור תורה, רק חכמים אסרו משום גדר הוצאה דאורייתא, או כדומה בבית הפרס דרבנן, או באוהל שיש בו חלל טפה, שגזרו משום שאין בו חלל טפה, אבל מכל מקום עכשיו ודאי לא יעבור איסור תורה. אבל במקום שקרוב הדבר שגם עכשיו יוכל לבא לידי איסור תורה, לא התירו משום כבוד הבריות, וזה פשוט. ועוד, דלא אמרינן דבמקום כבוד הבריות לא גזרו רבנן, אלא במקום דגזרו רבנן על הכלל, כמו בכרמלית וכדומה, ואיכא למיקם גזירה דרבנן בעלמא, בליכא כבוד הבריות, אבל הכא דאמרו וגזרו דלא לפנות בשדה ניר בשבת, ולא אסרו באופן אחר שלא לילך בשדה ניר בשבת, רק בלפנות הוא דגזרו, משום דלמא נקיט מעילאי, א"כ אין מקום לגזרתם רק במקום כבוד הבריות, ולא שייך לומר לא גזרו רבנן בהא. אלא שמה שכתבתי ראשונה, הוא פשוט וברור".
2. שפת אמת (דף פא.) – "בגמ' כלאחר יד צ"ל דכלאחר יד שוב לאו פ"ר הוא או דכלאחר יד אף פסיק רישא מותר ומשמעות הפוס' לקמן (ע"ב) דהוכיחו דחייב משום תולש מדרבנן קאמר מדשרי לטלטל פרפיסא לצורך בהכ"ס, ומדלא תירצו דהיינו בכלאחר יד משמע דבכל דבר שחייב עליו חטאת אין מתירין לו לעשותו אפי' כלאחר יד לצורך בהכ"ס, ויש לדחות דלשון שרי לטלטלו משמע להו אף להדיא ולא כלאחר יד, ולעולם כלאחר יד י"ל דשרי בכל גווני".

שפת אמת (ריש דף פא:) – "דאף דמתירין איסור טלטול משום כבוד הבריות מ"מ בקיסם אסרו משום דאיכא למיחש דשמא יקטום ויתחייב חטאת [כמו דאמר] בסמוך דאסור לפנות בשדה ניר משום דילמא נקט מעילאי כו' ומחייב ולא התירו משום כבוד הבריות".

3. מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ג אות ז') – "מגאון אחד שליט"א שמעתי שסובר שלא הותר לעשות מלאכה כלאחר יד במקום כבוד הבריות, וכעין שמבואר בר"ן פ' המצניע לגבי מלאכה שאצל"ג שלא הותרה אף במקום כבוד הבריות, ולאחר זמן ראיתי בשעה"צ סי' שכ"ב ס"ק י"ב שכתב בשם הפמ"ג שמותר לקטום קיסם כלאחר יד כשיש בזה משום כבוד הבריות, וזו ראייה לדברי השש"כ, וכן מוכח גם ממש"כ הא"ר ועוד אחרונים שמותר להוציא מטפחת כלאחר יד כשהוא מצונן וצריך לקנח את האף, והובאו דבריהם בשש"כ לעיל פ"ח הערה קפ"ח, ושו"ר בתה"ד סי' שכ"ב ס"ק ד' שדעתו לאסור קטימת קיסם כלאחר יד אף במקום כבוד הבריות, והביא ראיות שלא כל השבותים הותרו במקום כבוד הבריות, ודעתו דהוא הדין שבות דכלאחר יד, וזה כדעת הגאון הנ"ל".

ד] אמירה לעכו"ם.

א. שבות דשבות.

1. מיקל: אפילו אם הוא שבות מצד מלאכה שאינה צריכה לגופה.
 - א) תפארת ישראל (כלכלת שבת אות י"ג) – "אם הטיט יבש, אסור לשפשפו כלל, מדהוי כטוחן, רק ע"י עובד כוכבים מותר, דמלאכה דא"צ להדבר הנטחן הו"ל מלאכה שאצל"ג"ו (כמג"א ש"ב ס"ט ז'), ובמקום כבוד הבריות, לילך בבגדים מלוכלכים, מותר שבות דשבות".
 - ב) עי' ת"א (כלל כ"ב סעי' ח') – "ועל ידי נכרי, מותר, דהא אינו צריך לעפר הנטחן והוי מלאכה שאינו צריך לגופה".
 - ג) נזר ישראל (סי' ל"ה ס"ק י"ד) – "וע"י עכו"ם מותר דהוי משאצ"ל ומשום כבוד הבריות שלא ילך בבגדים מלוכלכים מותר שבות דשבות".
 - ד) מ"ב (סי' ש"ב ס"ק ל"ו, שעה"צ ס"ק מ"ד) – "וע"י א"י מותר. [דהוי מלאכה שאין צריך לגופה ומשום כבוד הבריות שלא לילך בבגדים מלוכלכים שרי דהוי שבות דשבות]".
 - ה) מנחת שבת (סי' פ"ב ס"ק קמ"ב).
 - ו) עי' ששכ"ה (פרק ל' הע' כ"ב [דפו"ח, הע' כ"ד]).
 - ז) אמירה לעכו"ם (ארטסקרול, עמ' ל"ד, פרק י"א הע' כ"ט, שבת בית עמ' ק"פ) –
- A person is making a Shalom Zachor or a Kiddush but forgot to purchase cold drinks. If this will be a source of embarrassment to him, he may tell a Gentile to purchase them for him.
- ח) ארחות שבת (פרק י"א הע' ל"ד, פרק י"ג הע' כ"ט) – "וע"י במשנ"ב ס"ק ל"ו דהוי איסור מדרבנן משום דהוי משאצ"ג, ולכן מותר להסירו ע"י נכרי משום דהוי שבות דשבות במקום כבוד הבריות".
 - ט) ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' תשי"ב).
 - י) עי' מנחת איש (פרק ג' סעי' כ"ג) – "במקום הצורך".
2. מראי מקומות – מלכים אמניך (פרק ד' סוף סעי' ד'), ברית עולם (אמירה לנכרי סי' ג' סעי' ט"ו), תורת המלאכות (קורע סוף ס"ק כ"ה), שרגא המאיר (ח"ח סי' כ"ב).
 - א) ארחות שבת (פרק י"א סעי' כ"ב, פרק כ"ג סעי' ק"א, סעי' ק"ב, הע' קע"ח) – "מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה דרבנן לצורך גדול כגון במקום צער בעלי חיים או במקום כבוד הבריות. לענין אמירה לנכרי לעשות מלאכה שאינה צריכה לגופה במקום צורך גדול, כגון לומר לנכרי להוציא לרשות הרבים שקית אשפה המדיפה ריח מצינו דעות חלוקות בפוסקים, וראה הערה".

ב. איסור דאורייתא: אמירה לנכרי במקום כבוד הבריות.

1. מיקל.

- א) מקור חיים (חו"י, סי' רע"ו סעי' ב') – "מטעם זה היה נראה להתיר אמירה לגוי לעשן להעביר סרחון גדול מתינוק שעשה צרכיו בסעודת שבת, כ"ש הבאים לבקר החולה בשבת אם ע"י שלשול החולי יש סרחון, כי גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה".
 - ב) שואל ומשיב (מהד"ד ח"ב סי' פ"ו) – "הנה אירע מעשה שביליל יוה"כ כנס אחד לבית הכסא עם הקיטל ולאשר היה חשך נטף הקיטל בצואה והנה צריך ללבוש הקיטל ואמרתי כי מותר לצוות לנכרי לכבס הקיטל במקום הטינופת והטעם שלי כי גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דדבריהם כמבואר בברכות דף יט ועיין בטוש"ע סי' ש"ג ביו"ד ... וכאן לא היה אלא שבות וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת של דבריהם".
 - ג) נזר ישראל (סי' ל"ה ס"ק י"ד) – "בשו"ת שו"מ".
 - ד) מנחת שבת (סי' פ"ב ס"ק קמ"ב) – "ובנז"י הביא בשם שו"ת שו"מ".
 - ה) כה"ח (סי' ש"ב ס"ק נ"ו) – "שו"מ".
2. מראי מקומות – מלכים אמניך (פרק ד' סוף סעי' ד').
 - א) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא ח"נ עמ' צ"ט) – "שאלה: מדוע רק איסור דרבנן הותר לומר לנכרי במקום כבוד הבריות, כמבואר בסי' ש"ב במשנ"ב ס"ק ל"ו, הרי גדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן, ואם כן כל אמירה לנכרי שהיא עצמה איסור דרבנן תהיה מותרת במקום כבוד הבריות. תשובה: לא כל איסור דוחה".
 - ב) תורת המלאכות (מלבן ס"ק פ', מילואים אות ס"א, אות ס"ב) – "בשו"ת שואל ומשיב ... אמנם נראה דהמ"ב לא ס"ל להתירו שבות (אמירה לנכרי) במקום כבוד הבריות. [וצ"ע אם המ"ב חולק אדברי השואל ומשיב, דאפשר דהא דהתיר השואל ומשיב משום דהוי כבוד הבריות 'גדול' אבל בסתם כבוד הבריות אסור ... וצ"ע אם זה כוונת המ"ב, דיש לפרש דגם טעם כבוד הבריות לחוד גני"]".

ג. ארחות שבת (פרק כ"ג הע' קע"ה) – "והנה לכאורה היה מסתבר לומר דאמירה לנכרי מותרת במקום כבוד הבריות אף במלאכה גמורה ולא רק בשבות, שהרי אמירה לנכרי היא שבות קלה דלית בה מעשה וקילא טפי מהוצאה לנכרמלית ע"י ישראל שהתירו במקום כבוד הבריות בסי' שי"ב ס"א [ואף לגבי מלאכה גמורה הנעשית ע"י ישראל בשינוי מצדד הפמ"ג להתיר במקום כבוד הבריות כמבואר בשעה"צ סי' שכ"ב ס"ק י"ב], ומה דמצינו בסי' שי"א ס"ק י"ב שהמשנ"ב הביא מחלוקת הפוסקים אם מותר להעביר ע"י נכרי מת המוטל בבזיון מרה"ר לרה"י, והמג"א ס"ק י"ג אסר זאת, הטעם מבואר שם במג"א בשם הרמב"ן דאדרבא כבוד המת הוא שלא תתחלל שבת על ידו. והראונו שבספר מקור חיים לבעל החו"י סי' רע"ו כתב להתיר אמירה לנכרי באיסור תורה במקום כבוד הבריות גדול, וע"ע בספר שואל ומשיב מהדורא ד' ח"ב סי' פ"ו".

ד. לטלטל מת המוטל בבזיון, מרה"י לרשות הרבים ע"י עכו"ם – עי' סי' שי"א סעי' ב', לשיטות ומראי מקומות.
ה. לגבי לקרוע נייר טואלט ע"י עכו"ם, שכמה פוסקים מיקלים בלי רמיזה – עי' לקמן.

ג. "כבה האור באמצע שמחת שבע ברכות או בר-מצוה וכו' ואיכא בזיון וצער לבעל השמחה מותר לומר לו להדליק מחמת כבוד הבריות" – אמירה לנכרי (פרק ס"ב סעי' ט', הע' כ"א, "ברוב הפעמים הוי גם צורך סעודת מצוה שיש מקילים בזה לסמוך על בעל העיטור, ואף לדידן שמחמירים מ"מ במקום כבוד הבריות כזה שמתבזה נגד אורחיו לא גזרו חז"ל על שבות דאמירה. אחרונים").
1. הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"ב, כת"י) – "שאלה: נשאלתי הרבה פעמים כשנכבה אור בתוך הבית בשבת ויש להם שלום זכר עם הרבה אורחים האם סומכים על העיטור ויכולים לקרוא לגוי להדליק אותם. תשובה: יגידו לו להדליק בשנוי. אם הוא מצדו יעשה בלי שנוי זה לא איכפת לנו".

ד. אם פשע.

1. מראי מקומות – ח"א (כלל קמ"ח סעי' י"ח).
א. אמירה לנכרי (פרק ס"ב סעי' ח') – "יש לעיין בכ"מ שהתירו האמירה משום כבוד הבריות, במקום שפשע ולא הכין מע"ש אם גם בזה התירו".

ה. מראי מקומות.

1. הגר"ק שליט"א (אליבא דהלכתא ח"נ עמ' צ"ט) – "שאלה: מה הגדרת כבוד הבריות שהותר (לומר לנכרי לעשות איסור דרבנן עבורו כמו בסימן ש"כ במשנ"ב ס"ק ל"ו ושעה"צ ס"ק מ"ד), האם כל דרגת בושה אפילו קטנה. תשובה: לפי הענין".

ה. בתי כסאות שלנו: הקבועים בבתי – סעיף א'.

א. גמרא (דף פא:) – "איתיביה רבינא למרימר: רבי אליעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שינוי, וחכמים אומרים: לא יטול אלא מן האבוס של בהמה. הכי השתא. התם, אדם קובע מקום לסעודה. הכא, אדם קובע מקום לבית הכסא".

1. רש"י (דף פא: ד"ה התם, ד"ה הכא) – "התם אדם קובע לסעודה: והיה לו להכין שם מאתמול. הכא אדם קובע לבית הכסא: בתמיה, פעמים שמוצא אדם שם, והולך למקום אחר, בית הכסא לא היה מצוי להם בביתו, שהיו דרין בביתו בעלייה מפני דוחק בתים".

ב. בי"כ שלנו אין להתיר.

1. הג' מיימוניות (פרק כ"ו הל' ד' אות ב') – "המוציא א"ר ינאי וכו' ע"ש וכתבו התוספות דהיינו דוקא בבתי כסאות שלהן הרחוקים וטורח להזמין האבנים מע"ש אבל בתי כסאות שלנו הקבועים בבתי אסור אא"כ הזמין מאתמול ע"ש ובתוס' דסוכה פ' לולב הגזול, ע"כ".

ג. כשאנו נכנס שום אדם אפילו בני ביתו, יש לאסור.

1. תוס' (סוכה דף לו: ד"ה בשבת) – "לדידן דיש לן מקום קבוע בבית אסור אלא אם כן הזמין ושמא כיון דנפיש בני הבית דהו שקלי להו לא אפשר ושרי".

2. הג' אשרי (פרק ח' סי' א') – "אם יש לו מקום קבוע סמוך לביתו שאין נכנס שום אדם רק הוא לבדו אסור להכניס שם אבן בשבת דאי בעי יכול להזמין מע"ש אבל אם יכול שום אדם אחר ליכנס שם מותר דלא חשיב קבע דזמין שמוצא שם אדם והולך במקום אחר ולא היה אפשר להזמין מע"ש ומותר להכניס בשבת. פר"י מהרי"ח".

3. מג"א (ס"ק א') – "ואם יש לו ב"ה סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נכנס לשם אסור להכניס בשבת אבנים דה"ל להזמין מאתמול [הג"א והג"מ פכ"ו] וכ"כ התוס' כנ"ל דלא כב"ח".

4. תוס' שבת (ס"ק ב').

5. בא"ה (ס"ק ב').

6. גר"ן (סעי' ג') – "מי שיש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נפנה לשם אסור לו להכניס לשם אבנים בשבת אא"כ הן מוכנין ועומדים לכך מפני שהיה לו להזמין שם מאתמול שהרי מאתמול היה יודע שבודאי יפנה שם בשבת כיון שאין שום אדם אחר נכנס לשם לפנות משא"כ כשגם אחרים אפילו בני ביתו נכנסים שם לפנות לא הטריחוהו להזמין שם אבנים מבעוד יום על הספק כי שמא למחר ימצא אחר נפנה שם ויצטרך לילך לפנות במקום אחר וגם שמא יקנחו הם במה שיזמין הוא".

7. נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ז סעי' ג').

א. פעמים שהחמיר אפילו בזמן שנכנס בני ביתו [שהעיקר כהג' אשרי] – עי' הגריש"א זצ"ל (אבני ישפה ענף א' סוף אות י', ענף ו' אות ו'), "שדבר זה תלוי במציאות, והיינו, אם יש לו הרבה בני בית ואינו בטוח שיהיה לו מקום להתפנות, אין גוזרים עליו, ואם

לאו גוזרים עליו), אבני ישפה (ח"א סי' ע"ז ענף א' אות י', ענף ו' אות ו', "הקנס על מי שיש לו בית כסא בביתו, הוא אפילו יש לו בני בית שגם הם משתמשים בבית הכסא הזה (ענף ג' ס"ק ד'), כיוון שאינו בוש לבקש מהם שיזדרזו לצאת").
(1) לא נראה משאר הפוסקים.

ד. מותר.

1. עי' בית יוסף (סוף הסימן) – "ומדברי הפוסקים שכתבו דינים אלו סתם משמע דלא שנא לן בין זימנא לזימנא דכי היכי דחזינן דשרי להעלותן לגג אף על פי שהיה אפשר לו לעשותן מערב שבת הכי נמי לדידן דאית לן בתי כסאות שרי משום כבוד הבריות".
2. עי' לבוש (סעי' א') – "ולא אמרינן טירחא יתירה הוא אי נמי היה לו להעלותם מאתמול שאין אדם מסיק זה אדעתיה, וגדול כבוד הבריות".
3. נחלת צבי (ס"ק א') – "ותפס עיקר להפוסקים שהתירו סתמא שמשמע דסברי שיש להתיר אפילו במיוחד לו לבדו ואין שום אדם אחר יכול ליכנס לשם, וכמ"ש ב"י בסוף הסי' עי"ש".
4. א"ר (ס"ק א') – "אף ביש לו בבית מקום מיוחד שאין שום אדם אחר יכול ליכנס שם, ואף דמהגהות אשר"י [פ"ח סי"א] לא משמע הכי, שומעין להקל בזה, לבדו ע"כ, מדכתב לבדו משמע [שאין] אחר יכול ליכנס שם, ואף דמהגהות אשר"י [פ"ח סי"א] לא משמע הכי, שומעין להקל בזה, וכן מוכח מתוס' דף פ"א [ע"ב] ד"ה מהו וכו' בסוף שכתבו וגם אם יזמינם שמא יקחם אחר ע"כ, פירוש אכולהו שמעתתא י"ל מיירי בהכי, לכן פריך אגג (דש"ס) [דשם] אי אפשר לאחר לבא שם ודו"ק, וכן פסק בנחלת צבי [סק"א]".
5. ערה"ש (סעי' ד') – "ומדברי הטור נראה להדיא להתיר וצ"ל דס"ל דבגמ' ה"פ דזה שהתירו משום דאין אדם קובע מקום לבית הכסא אבל עכשיו שהתירו התירו לגמרי דא"א להתיר לזה ולאסור לזה וכן נלע"ד עיקר דנהי דנאמר כדיעה הקודמת שהיה לו להכין מע"ש מ"מ מה יעשה עתה כשלא הכין סוף סוף גדול כבוד הבריות וכן נ"ל עיקר לדינא דודאי מחויב כל אדם להכין כיון שאצלינו ביכולת להכין אמנם אם לא הכין גדול כבוד הבריות וביכולתו ליטול מהחצר דבר הראוי לקינוח אע"פ שהיה מוקצה".

ה. אם שכח.

1. לכו"ע מותר – רע"א (על מג"א ס"ק א'), "דהוי ליה להזמינם מאתמול. עיין מג"א לעיל סי' י"ג ס"ק ח'. ואם שכח להזמינם מאתמול י"ל דשרי, כמו בס' שנה"ס עיף ג' בהג"ה".
2. יש לעיין: שאם שכח לכו"ע מותר, ואם פשע לכו"ע אסור [פמ"ג, לשונו מובא לעיל]. א"כ, מה בדיוק הציור שהוא מחלוקת בין המג"א והא"ר. ועוד, דהמ"ב לא הביא דברי הפמ"ג והרע"א.

ו. מראי מקומות – בה"ח (ס"ק ח'), שלמי יהונתן (ס"ק א' אות ג').

1. מ"ב (סוף ס"ק ב', בה"ל ד"ה דהוי) – "וכתב המ"א בשם הפוסקים דהא דמתירין בבהכ"ס קבוע להכניס שם אבנים בשבת היינו דוקא בשאינו מיוחד לו לעצמו אלא נכנסין גם אחרים שם דלא היה לו להכין מע"ש דחשש שמא יטלוהו אחרים ובפרט אם הוא בבהכ"ס שבשדה דטרחא הוא להכין מע"ש דרחוקה היא אבל אם היה סמוך לו לביתו וגם מיוחד לו לעצמו דאין נכנסים אחרים לשם ואפילו מבני ביתו אין להתיר להכניס שם אבנים כלל דהיה לו להכין מאתמול והא"ר מצדד להקל בזה בכל גווני וכדעת הלבוש והטעם משום דלא מסיק אינש אדעתיה להכין שם אבנים מע"ש".

ו' [לטלטל מוקצה - באיזה מוקצה התירו חכמים לטלטל משום כבוד הבריות.

א. מוקצה מחמת גופו [אבנים].

1. מיקל – גמרא (דף פא.), פוסקים (סי' שי"ב), מ"ב (ס"ק א'), "וה"ה צרורות או שאר דבר כה"ג דלאו בר טלטול הוא", כף החיים (ס"ק ג').
- א) מלא יד: היינו יד שמאל – ב"ח (סוף ס"ק ב'), א"ר (ס"ק ב'), "היד הידוע היינו שמאל שמקנה בזה (ב"ח ס"ב)", פמ"ג (מש"ז ס"ק ב'), "עיין ב"ח [עמוד שלח ד"ה ומ"ש] מלא היד (ה"א הידיעה), שמאל שמקנה בה, עיין סימן ג' במ"א [ס"ק ח' וט"ז ח' [ס"ק ט]]. ונפקא מינה, אי יד שמאל קטנה מימין, או נתכווין רק מלא היד שמאל, ואיטר, יע"ש", נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ז ס"ק ב'), בה"ח (ס"ק ו').

ב. כלי שמלאכתו לאיסור.

1. מיקל: נכלל בצורך גופו, או צורך מקומו.
- א) רש"י (דף פא. ד"ה מדוכה) – "מדוכה קטנה. מלאכתה לאיסור, אסור לטלטל".
- ב) קשה: והא צריך לגופו, ועוד הא חסרון כיס – ר"ן (דף לד. ד"ה דאמר, חי' הר"ן סוף דף פא., "ועוד דבלאו עד נמי מ"ט לא שריא דהא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו"), רע"א (דף פא., דף קכג., "מדוכה קטנה של בשמים. פירוש דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס כמו קורנוס של בשמים, לקמן בפ' כל הכלים (דף קכג ע"א). ורש"י פירש מדוכה קטנה מלאכתה לאיסור ואסור לטלטל, וקשה לי הא מלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו").
- ג) י"ל רש"י, דאיסור מחמת חסרון כיס גופיה לא שייך אלא בדבר שמלאכתו לאיסור – עי' סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

ג. מוקצה מחמת חסרון כיס.

1. מחמיר – עי' בית יוסף (ריש סי' ש"ח), ולבוש (סי' ש"ח סעי' א').
- א) עי' סי' ש"ח סעי' א', לשיטות ומראי מקומות.

2. מיקל [ראיה מנייר, דהוי חסרון כיס].

(א) עי' שלטי הגבורים (דף לד. סוף אות ב') – "המייחד נייר חלק לקנה בו אע"פ שהוא מוקצה שרי לטלטלו לקנה בו ואפי' לא ייחדו נראה דשרי לטלטל ממנו לקינוח כהכרע לרש"י וכבוכנא קטנה לשאר המפרשים".

(ב) מ"ב (ס"ק ו') – "וה"ה נייר חלק שמקפיד עליו דיש בו משום מוקצה ג"כ מהני יחוד מע"ש דעי"ז הוסר מעליו שם מוקצה ומותר להכניס לבהכ"ס כמה שירצה ואם לא יחדן אינו מותר להכניס לבהכ"ס שאינו קבוע רק כפי צרכו לפעם זה בלבד".

(ג) עי' תהלה לדוד (ס"ק ב', עי' ס"ק ג') – "באמת דברי הב"י צע"ג ... ובש"ג פ' המוציא מבואר דמותר לקנה בנייר חלק אף אם לא יחדו כשיעור בוכנא ואם יחדו אפילו הרבה ע"ש ולדעת המ"א בסק"י נייר חלק הוי מוקצה מחמת ח"כ. ולכן לכאורה אין להוציא דין חדש מדברי הב"י האלו וצ"ע".

(ד) אדר"ת (אליבא דהלכתא חס"ה עמ' ג' אות י"א) – "שאל הר"ר יחזקאל שי', אם נייר חלק שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס כמש"כ המג"א סי' ש"ח, מותר לקנה בו, שי"ל דחמיר משאר מוקצה שמותר משום כבוד הבריות כבשבת פ"א ב'. והשבתיו, דהא לדעה א' בסי' שי"ב גם להוציא לכרמלית מותר, א"כ חזינן שגם שני איסורים הותרו משום כבוד הבריות, וכ"ש איסור מוקצה מחמת חסרון כיס שחמור קצת, דלכ"ע מותר, דמ"מ אין בו רק איסור דרבנן לבד, שנדחה מפני כבוד הבריות, וכלום חלקו חז"ל באיסור דרבנן להדחתו משום כבוד הבריות, והכל בכלל, וכברכות י"ט ב".

(ה) הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה סי' שי"ב סוף ס"ק א') – לשונו מובא לקמן.

3. הגרשז"א צ"ל (שולחן שלמה סי' שי"ב סוף ס"ק א') – "צריכים לפרש דהענין של מדוכה מיירי בכה"ג דאסור במוקצה משום שיש לו דבר אחר, דאלה"כ הרי שרי מטעם כבוד הבריות".

ד. לטלטל מוקצה לצורך כבוד הבריות, רק לקינוח או ה"ה לשאר דברים – עי' סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ז. מי ששכח להכין נייר טואלט.

א. האם גליל נייר טואלט לבית הכסא הוי מוקצה: או נייר טישו חתוך היוצא בשרשרת ומחובר זל"ז מעט בקצותיו.

1. עי' סי' ש"ח סעי' ז' [מוקצה מחמת גופו], לשיטות ומראי מקומות.

ב. אם צריך לשאול משכניו – עי' לעיל.

ג. הקל הקל תחילה.

1. מחמיר – אבני ישפה (ח"א סי' ע"ז ענף ג' אות ב', ענף ו' אות ב', "אם אינו יכול להשתמש במים ובמגבת וכגון שהוא בבית חבירו או בבית הכנסת, יראה לעבור על האיסור היותר קל").

(א) מראי מקומות – שבט הקהתי (ח"ג סי' קכ"ט).

ד. לקנה רק במים.

1. שרגא המאיר (ח"ג סי' קי"ח קונ' תורת חסד הל' שבת אות י"ב) – "אם הוא בבית הכסא ואין נמצא שם נייר מחתוך לקנה בו, ירחוץ אותו מקום במים, כהיום שנמצא בכל בית הכבוד מים, כי אסור לקרוע נייר בשבת, ואם אין לו שם מים, אפשר משום כבוד הבריות יש להתיר לקרוע, אבל לא במקום מדה, ולא במדה, ורק ביד שמאל".

2. עי' ברית עולם (אמירה לנכרי סי' ג' סעי' ט"ו) – "וצ"ע בזמנינו שיש מים בכל בית שימוש אם שייך בזה כבוד הבריות".

(א) עי' אז נדברו (ח"א סי' ע"ט אות ק"ט, ח"ו סי' כ"ד אות א') – "אין ההיתר פשוט כל כך, וגם הלא המים בבית שימוש שלנו יכולים לשמש תחליף לא גרוע מהאבנים בזמן הגמרא".

3. שמ"ש ומגן (ח"א סי' ד', ס' זכרון להגרי"ב זולטי עמ' תר"א) – "ואומר שאני הצעיר מעולם לא עמדתי על זה כי מימי לא הוצרכתי לזה כי מנהגי מימי חרפי לקנה רק במים אפי' בחול וכמו שראיתי למור"א ז"ל וכל משפחתי וגם כל בני הדור עושים כן בלי יוצא מן הכלל, ועד היום אני ממשיך במנהגי אף כי בני הדור החדש המציאו לקנה בניירות המיוחדים לזה. אני משבח מנהגי הנז' כי על ידו יהיה האדם נקי ובר מכל טינוף ומכל לכלוך וע"י הנייר אי אפשר לומר ונקה נקיות גמורה, וידוע מ"ש ז"ל דצואה בפי הטבעת מעכבת תפילה, וכן ראיתי מזה כמה באחד מעיתוני המאור שמקפיד מאוד על זה לרחוץ גם בסבון, וגם המים לא הספיקו לו, ק"ו לקנה בנייר, ועי' ס' ויאמר אברהם להר' פטאל ז"ל בתחילת הספר במאמר רחצו הזכו. ואמנם מכיון שמנהג בני הדור הזה לקנה בנייר, דתיים ולא דתיים, וחזר להיות דבר מוכרח, לכן צריכים לעמוד על דין זה לפי ההלכה ...".

4. אדני שלמה (סי' שי"ב אות א') – "כיון דאפשר לרחוץ במים אין להתיר לו להשתמש בנייר מוקצה, ואע"פ שאלו שנוהגים לרחוץ במים רגילים אח"כ להעביר נייר ליבש את המקום, מ"מ משום זה אין להתיר טלטול מוקצה, דזה אינו נוגע לכבוד הבריות כיון שהמקום נקי כבר. וכן, כל שיש לו מים אין לו לקרוע נייר טואלט כלאחר יד".

5. מלכים אמניך (פרק ד' סוף סעי' ד', הע' ט') – "ואם יכול להשתמש במים, אסור לקרוע, ואם לא יכול, מותר".

6. ברכת יהודה (ח"ב סי' נ"א) – "נראה דמי ששכח להכין נייר טואלט מע"ש, ישטוף את עצמו במים, (וכדרך שהיו נוהגים אבותינו לנקות את עצמם במים בלבד. וכ"כ בשו"ת הלכה למשה מימון (חאו"ח סי' כו) שאין להקל בזה, כי הדבר אפשרי וקל לרחוץ במים שאין בו שום נדנוד של אסור), ואם יקשה עליו דבר זה, מאחר שהורגלו הבריות לנקות את עצמם ע"י נייר ...".

(א) נראה: שהרבה בני אדם בזמנינו, יהיה חסרון של כבוד הבריות לקנה רק במים בלי נייר. [יש מהלומדים שתמהו על דברים אלו, מה המשקל של כבוד הבריות בזה, דאם ה' בלי נייר כלל - מה היה עושה].

ה. שימוש בגליל נייר וזריקתו לאסלה בלי לחתוך.

1. משנה הלכות (ח"ו סי' פ"ד) – "אם אפשר יקח את הנייר כולו ולא יקרעוהו".

2. הגר"ח ק' שליט"א (עם מקדשי שביעי ח"ב פרק ו' הע' ל"א, עמ' קפ"ד אות מ') – "לא יקרע וישתמש בו בלי לחתוך".
3. מאור השבת (ח"ג סוף עמ' תקכ"ו) – "להמציא עצה ... שלא יחתוך ולא יקרע כלל הנייר, אלא ימשוך מהגליל בריוח באופן שיוכל להשתמש בו כך, וכן יוסיף למשוך ולהשתמש עוד עד שיגמור, ואז יוריד המים מהאסלה במרפקו, ואף אם יקרע אז הנייר ע"י שטף המים, הרי אינו מתכוין לכך, והרבה פעמים אינו פסיק רישא ...".
4. ברכת יהודה (ח"ב סי' נ"א).
5. עי' תורת השבת (פרק כ"ו סעי' ד', הע' כ') – "ויש שהורו שיקנח בנייר שבסליל בלי לקורעו, ואח"כ יפתח המים באסלה וממילא יקרע הנייר, והוי קורע כלאחר יד ושירי משום כבוד הבריות".
6. מלכים אמניך (פרק ד' סוף סעי' ד', הע' ט') – "ונראה דהכל לפי הענין ולפי מה שהוא אדם. אם יכול הוא להשתמש בנייר גם כשאינו קרוע, מותר. אבל אם לא יכול, אסור".
7. שבת בית (ארטסקרול, עמ' צ"ז) – ואח"כ הוא רק גרמא.
8. ל"ט מלאכות (ריביאט, סוף עמ' תתמ"ג) – עי' לקמן להסדר.
9. חוט שני (ח"א עמ' קמ"ב ד"ה אם) – "אם אין לו במה לקנח בשבת, מותר לקנח בסליל של נייר ארוך ואח"כ להשליכו באסלה, ואם יקרע ע"י שטיפת המים אין בזה משום קורע מה שנמש הנייר במים".
- א) "אם כבר קינח בנייר מחובר אין להתיר לקרוע את הנייר בשינוי מן הסליל שכבר אין בזה משום כבוד הבריות. ואמנם במקום ציבורי גם בכה"ג יש משום כבוד הבריות, ומותר לקרוע בשינוי" – חוט שני (ח"א עמ' קמ"ב ד"ה ואמנם).
10. מראי מקומות – נשמת שבת (סי' ש"מ אות רל"ה, אות רל"ו).

ו. אמירה לנכרי.

1. שרגא המאיר (ח"ח סי' כ"ב) – "שיותר טוב לקרוע בעצמו ע"י שינוי גמור מלצוות לעכו"ם לקרוע ...".
2. מלכים אמניך (פרק ד' סוף סעי' ד', הע' ט') – "ואפשר לבקשו שיקרע בשינוי, שהדפים יהיו עקומים וכדומה".
- עי' מלכים אמניך (עמ' שס"ח) – "שאלה: שכח לקרוע נייר טואלט מערב שבת, האם מותר לבקש מנכרי שיקרענו. תשובה: הכל לפי הענין, וצ"ע".
3. ברית עולם (אמירה לנכרי סי' ג' סעי' ט"ו) – "אסור לרמז לא"י ... מיהא בדיעבד אם אין לו נייר אחר אפשר דיש להקל משום כבוד הבריות".
4. ששכ"ה (פרק ל' סעי' ח' [דפוח"ה, סעי' ח']) – "מותר לומר בשבת לנכרי, 'אין לי נייר-טואלט' ... והוא יבין מה הוא מתבקש להכין".
- א) ששכ"ה (פרק ל' הע' כ"ב [דפוח"ה, הע' כ"ד]) – "יתכן שמותר לומר לו לנכרי גם בלי כל רמז, ובפרט ... מותר לומר לנכרי לקרוע עכ"פ דרך שינוי ... ואף אם יקרע כרגיל - לית לן בה".
5. תורת המלאכות (קורע סוף ס"ק כ"ה).
6. ארחות שבת (פרק י"א סעי' כ"ב) – "מותר לקורעו כלאחר יד [כגון שיקרע במרפקו], משום שיש להתיר מלאכה כלאחר יד במקום כבוד הבריות. ובמקום שיש נכרי עדיף לומר לנכרי לקרוע את הנייר דרך שינוי".
7. שבת בית (ארטסקרול, עמ' צ"ז) – כמו הששכ"ה.
8. ל"ט מלאכות (ריביאט, סוף עמ' תתמ"ב) – תחילה ברמיזה, אח"כ בלי רמיזה, אח"כ בתוך מים, אח"כ ישראל בשינוי.
9. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' רע"ד סעי' מ"ט, קיצור שו"ע סי' ש"ז סעי' ס') – "אם שכחו לחתוך נייר טואלט לקינוח מער"ש, מותר לומר לנכרי שיקרע הנייר בשבת. ואם אין שם גוי, יכול אף השרא"ל לחתוך הנייר בשינוי".
10. ברכת יהודה (ח"ב סי' נ"א) – "יבקש מגוי שיקרא לו את הנייר ... ואם לא נמצא גוי יקנח ע"י נייר כתיבה ... ואם גם זה לא נמצא, יש להקל לחתוך את הנייר בשינוי".

ז. קינוח במגבת.

1. אבני ישפה (ח"א סי' ע"ז ענף ג' אות ג', ענף ו' אות א') – "ישתמש בשבת במים ובמגבת לקנח, וכך לא יעבור על שום איסור. וכיוון שיש העצה הזאת, אסור לקרוע נייר בשינוי או לטלטל מוקצה או לעשות כל איסור אחר".
2. אמנם, להשתמש בבגד. לכאורה לא מציל מאיסור מוקצה, מצד ביטול כלי מהיכנו. ועוד, נראה לקנח בבגד, אולי להרבה בני אדם ג"כ חסרון של כבוד הבריות. [הלומדים שאלו כנ"ל].

- ח. מראי מקומות – עם מקדשי שביעי (ח"ב פרק ו' אות כ'), יפה מראה (סי' ט'), מקוה מים (ח"ב סי' ז'), שער שמעון אחד (ח"א סי' נ"ח, ח"ג סי' קמ"ז), נתיבי עם (סי' שי"ב), יפה נוף (סי' כ"א), שם משמעון (סי' ט"ז), תורת המלאכות (הקורע, ס"ק כ"ה).
1. מנוחה שלמה (מנוחה נכונה הע' פ"ח) – "אסור לקרוע נייר לקינוח בבית הכסא".
2. פסקי תשובות (דפו"ח אות ג') – "מי שנמצא במקום שאין לו נייר חתוך לקינוח בית הכסא (או כשמצונן ואין לו נייר חתוך לקינוח האף, ויש בו משום ביוש וכבוד הבריות), ויעשה בסדר העדיפויות דלהלן: א. אם יוכל לרחוץ עצמו במים יעשה כן (ואם זקוק למים פושרים רשאי להשתמש במים חמים הזורמים מ'דוד שמש'). ב. ישתמש בנייר עיתון וכדומה, למרות שגורם למחיקת אותיות. ג. יביא נייר חתוך על ידי נכרי דרך רשות הרבים שלנו שהוא ככרמלית (כשיש באפשרותו להמתין). ד. יביא בעצמו או על ידי יהודי אחר, ברשוה"ר שלנו ובשינוי (בכובעו או בפוזמקאותיו וכדו'), וגם עצה זו היינו כשיש באפשרותו להמתין, ואם לאו ילך לעצה הבאה). ה. ישתמש בנייר המיועד לכתיבה (שאין צריך לתלוש ולקרוע ולחתוך), למרות שמוקצה הוא. ו. יקנח בגליל נייר בלא לתלוש, אלא יגלגלו לתוך המים, ועל ידי הורדת המים יתלוש הנייר. ז. יתלוש הנייר בשינוי (במרפקו או בשינוי וברגליו וכדו'), וישתדל שלא יהיה בניקובים המיועדים לתלישה, ונכון שירטיב קודם לכן מעט במים את מקום התלישה, ולכתחילה יתלוש פעם אחת נייר ארוך שיספיק לו לקינוח כמה פעמים, בלי לתלוש שוב, ואם קשה לו בכך יתלוש כפי הצורך ובשינוי, כנ"ל".

ט. מצד מלאכות קורע: ושאר מלאכות - מי ששכח להכין נייר טואלט, אם מותר לקרוע נייר לקינוח.

1. עי' סי' ש"מ סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

י. אמירת 'ברוך המבדיל' בבית הכסא: אם עושה צרכיו במוצ"ש לפני התפילה ואין שם נייר חתוך, האם יאמר שם ברוך המבדיל.

1. עי' סי' רצ"ט סעי' י', לשיטות ומראי מקומות.

ח הוצאה: במקום כבוד הבריות.

א. מכרמלית לרשות היחיד.

1. מיקל - תוס' שבת (ס"ק ו', סי' שכ"ב ס"ק ז'), א"ר (ס"ק ה', א"ז ס"ק ב'), תפארת ישראל (כלכלת שבת), ח"א (כלל נ"ה סעי' ח'), נשמת אדם ס"ק א', "אע"ג דבסימן י"ג מתיר משום כבוד הבריות וא"צ לפשוט בגדיו בכרמלית, צ"ל דס"ל לרש"י דשאני בזיון, משא"כ הכא אין בזיון בפני אחרים דמי יודע אם קנה עצמו או לא רק לכבוד עצמו, ולכן ס"ל לרש"י דאפילו לכרמלית אסור ולא התיירו רק איסור מוקצה שאין לו עיקר בתורה. ומ"מ יש להקל כדעת תוס', דמילי דרבנן הוא, וקיי"ל דמחלוקת בדרבנן אזלינן לקולא", גר"ז (סעי' ד'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ז סעי' ה'), מ"ב (ס"ק ח'), וי"א דאפילו מכרמלית וכו'. וכן עיקר [א"ר"], ערה"ש (סעי' ה'), תורת שבת (ס"ק ה'), ארחות חיים (ס"ק ג'), דעת תורה (ד"ה וי"א), כה"ח (ס"ק ט"ו), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ל"ה ד"ה והנה בשו"ע).

א) רק בכרמלית לכל הפוסקים - ח"א (כלל נ"ה סעי' ח'), מ"ב (ס"ק ח'), ור"ה דידן אף שלהרבה פוסקים דינו ככרמלית מ"מ אין להקל". ארחות חיים (ס"ק ג'), דעת תורה (ד"ה וי"א, ארחות חיים ס"ק ג').

ב) בבכ"ס לעצמו יש להחמיר - א"ר (ס"ק ה'), שעה"צ (ס"ק י"ב), "עיינן באליה רבה שכתב דמכל מקום אין להקל בזה כשיש לו בית הכסא לעצמו שאין אחר נכנס לשם, ואף שדעתו לעיל להקל כשהוא רק משום טלטול מוקצה בלבד, בזה חמיר טפ"י", כפ' החיים (ס"ק ט"ו).

2. אין להקל כל כך - תוס' שבת (ס"ק ו'), נזר ישראל (סי' ל"ח ח"ז ס"ק ה'), כה"ח (ס"ק ט"ז).

3. "יותר נכון לדעתי שיקנה א"ע באצבעו השמאלית ... ואח"כ יקנחם בקורה" - מנחת שבת (סי' פ"ב ס"ק ג').

ב. מרה"י לרה"י דרך רה"ר.

1. יש להקל - דעת תורה (ארחות חיים ס"ק ג'), "ונ"ל דמרה"י לרה"י דרך רה"ר בודאי אסור רק מדרבנן יש להקל".

ג. פחות פחות מד' אמות.

1. מיקל.

א) פמ"ג (מש"ז ס"ק א') - "ועיין רש"י שבת דף פ"א ע"א ד"ה מותר להכניסם תוך ד' אמות או בחצר ... והנה תוך ד' אמות מה איסורא יש, כל אחד יש לו ד' אמות ברה"ר ומותר לטלטל שם כבסימן שמ"ט, אלא פחות פחות מד' אמות נמי התיירו".

ב) ארחות חיים (ס"ק א').

ג) כה"ח (ס"ק ג', ס"ק י"ז).

ד) שבט הקהתי (ח"ג סי' קכ"ט אות ב').

ד. מראי מקומות.

1. עי' תורת רפאל (או"ח סי' כ"ו) - "מי שנפסקו לו חוטי ציציותיו בר"ה בשבת והוא אינו יודע וחבירו רואה אם מחוייב להודיעו כדי שלא יעשה מלאכה בשבת. הנה בדבר זה נסתפק רבינו הגאון שאג"א ז"ל בס"י נ"ח ומסיק שמחוייב להודיעו... ודאי דצריך להודיעו אפילו דבי שבת דהא מ"מ איכא איסור דרבנן אפילו באינה מלאכת מחשבת כמ"ש התוס' שבת (דף י"א) ד"ה שמא. [וכן תירץ הגאון ז"ל הנ"ל לפי דרכו] אבל לפי מאי דקי"ל דכבוד הבריות דוחה איסורא דרבנן א"כ ודאי דא"צ להודיעו כן נ"ל".

2. אג"מ (אה"ע ח"ד סי' ט' ענף ג' ד"ה וכעין) - "וא"כ כשלא ידע מר בר"א שנפסלו לא היתה מלאכת מחשבת דלפי דעתו לא נשא כלום רק לבוש בהבגד ולא ה' לו שום איסור אף בשוגג ומ"מ גילה לו רבינא ואף ללשון ראשון שלא גילה הוא מטעם שסבר שכבוד הבריות דוחה ל"ת. וא"כ חזינן כיון שעכ"פ אם ידע ה' עובר חייב לגלות או מצד תקלה שיטעו הרואין".

3. ציץ אליעזר (ח"ו סי' ו') - "דאין לך כבוד הבריות גדול מזה כמניעת בושע ובזיון מהחרש מאי שמעו לקול המדברים אליו, דאין לתאר גודל החרפה ובושת הפנים ואי הנעימות הנגרמת לו מדי בואו בין אנשים ובבית הכנסת והוא בודד לו, אינו מקשיב להנעשה, ולא יכול להשיב למה ששואלים אותו, באופן שאיכא בזה משום כבוד הבריות יותר מהנידונים האמורים, ועוד זאת, בבשתו זאת מעורב גם צער רב על ביטול תפלה בצבור ושמיעת קריאת התורה ואמן יהא שמיה רבה וקדושה ובכדומה בביטול קיום חביל מצות קלות וחמורות, ולכן שפיר יש להתיר טלטול מוקצה משום כבוד הבריות גדול כזה ולהתיר לחרש לשאת בשבת מכוונת - החרשים".

4. נתיבות שבת (פרק ט"ו הע' ק"ג) - "ואפשר שאם רואה חבירו מטלטל דברים שאינם צריכים לו, ובודאי ישמע לו, ראוי להודיע לו, ולאידך גיסא במקום שיש צורך גדול, אין להודיע, כעין שמצינו גבי הרואה חבירו לבוש כלאים בשוגג שא"צ להודיע לו בשוק משום גדול כבוד הבריות".

ט צרור שעלו בו עשבים - סעיף ג'.

א. עי' סי' של"ו סעי' ה' [וסעי' ח'], לשיטות ומראי מקומות.

י] מוקצה במחובר - סעיף ו'.**א. מחמיר: יש איסור מוקצה.**

1. ט"ז (סי' של"ו ס"ק ד', ס"ק י') – "ותו נ"ל דגם מחמת מוקצה אין להשתמש בירק דודאי מוקצה הוא".
2. מג"א (ס"ק ו', סי' ש"ח סוף ס"ק ל"ט) – "שלא יזיזם. שהם מוקצים".
3. פמ"ג (א"א ס"ק ו') – "עיינ מ"א. היינו שלא יזיזם ביד, דהוי מוקצה במחובר, אף על פי שראוי למאכל בהמה, ועיין סימן של"ו [משבצות זהב אות ד]. אבל מקנה בהם בגופו, טלטול בגופו שרי אפילו לצורך דבר האסור, כבסימן שי"א סעיף ח' קש' כו'. ובתוספת שבת [ס"ק יא] הקשה עליו, ולמה שכתבתי אתי שפיר. ועיין אליה רבה [ס"ק יב] פירש שלא יתלשם, וקשה פשיטא".
4. תפארת ישראל (כלכלת שבת סוף כללי מוקצה אות ה') – "אסור לטלטל מוקצה אפי' מקצתו, כגון להניד עלה בהאילן, אפי' שנשאר האילן עומד במקומו (עי' רט"ז סי' של"ו סק"ד)".
5. גר"נ (סעי' ט', סי' של"ו סעי' ד') – "ומכל מקום צריך לזהר כשמשמש בירק וכיוצא בו שלא יזיזם בידיו מפני שהם מוקצה כדין כל מחובר וכמ"ש בסי' שי"ב".
6. קיצור שו"ע (סי' פ' סעי' ס') – "אילן בין שהוא לח בין שהוא יבש אין משתמשין בו שום תשמיש, ואף על פי שאינו מנידו (דאם מנידו בלאו הכי איכא איסור מוקצה)".
7. תהלה לדוד (ס"ק ה').
8. תורת שבת (ס"ק ט') – "ומ"ש הת"ש וכ"מ בא"ר דמחובר אינו מוקצה הוא נגד השכל ...".
9. כה"ח (ס"ק ל"ד) – "מ"א סק"ו וכ"כ הט"ז סי' של"ו".
10. חלקת יעקב (או"ח סי' קי"ד, סי' קט"ז).
11. ציץ אליעזר (ח"ט סי' כ"ג [לשונו מובא לקמן], ח"ח סי' י"ב סוף אות ב') – "ואפילו אם נקבל לומר דאין איסור טלטול מוקצה במחובר, כפי שמצינו לכמה שסוברים כן יעוין בחצית השקל או"ח סימן שי"ב סק"ו ומשנ"ב שם סקי"ט, ורמ"א סי' של"ו סעיף א', וכן בספר תורת שבת סי' רס"ה סק"ו יעו"ש, מכל מקום לנידוננו אין לתת כלל דין מחובר עלה שלא יהא ע"ז תורת מוקצה, כי הוא מיטלטל בנקל ממקום למקום לפי הצורך. ולמעשה, להלכה נראה כדעת רוב הפוסקים שסוברים שגם במחובר ישנו איסור טלטול כדס"ל כן בפשיטות המג"א שם בסי' שי"ב סק"ו, והט"ז בסי' של"ו שם סק"ד, כאשר ציינתי וביררתי בספרי שו"ת צ"א ח"ה סימן ח', וחלק ט' סי' כ"ג יעו"ש".
12. הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' א', הע' ד' [עמ' ר']), שבות יצחק ח"א פרק ז' סוף אות א' [עמ' צ"ז], עי' קובץ תשובות ח"ה סי' נ"ז) – "לדחות דברי האומרים שאין מוקצה במחובר".

ב. מיקל.

1. בית יהודה (ח"א סי' י"א ד"ה גמ) – "מגן דוד ... היא סבר' תמוהה דכל דבר שעדין מחובר ומנענעו או מטלטלו אין בו איסור מטעם הקצאה דלא שייכא הקצאה אלא בדבר שיכול להטלטל כולו שהוא התלוש אבל מחובר אי לאו איסורא דשמא יתלוש לא הוה לן למיסר מטעם מוקצה דלא שמענו מעולם שום הקצאה במחובר בעודנו עומד בקרקע אלא דוקא אחר תלישתו כפירות הנושרין וכיוצא. ועוד ...".
2. א"ר (ס"ק י"ב) – "שלא יזיזם וכו'. שהם מוקצים (מג"א סק"ו). ואינו נכון, אלא פירושו הוא שלא יתלשם".
3. תוס' שבת (ס"ק י"א, סי' של"ו ס"ק ד') – "המג"א ודבריו תמוהים ... גם הט"ז ככת ברסי' של"ו דהוי מוקצה וגם עליו יש לתמוה בזה".
4. מחצית השקל (ס"ק ו') – "שלא יזיזם. שהם מוקצים. ובספר אליה רבה [ס"ק יב] ובספר תוספת שבת [ס"ק יא] חולקים, דמוקצה דמחובר אינו אלא בפירות הנתלשים או נשרו בשבת, מדלא לקטינהו אתמול על כרחך אקצינהו מדעתיה. אבל כל זמן שהן מחוברים להשתמש בהן, אי לאו משום משתמש במחובר ליכא איסור מוקצה. ואם כן בעשבים דליכא משום משתמש במחובר ליכא גם משום מוקצה, והא דקאמר לא יזיזם ר"ל שיזהר שלא יתלש מהן".
5. מנורה הטהורה (קני המנורה ס"ק ח') – "משום מוקצה (מג"א) ... וגם האחרוני' כתבו דאין הטעם משום מוקצה".
6. נהר שלום (סי' של"ו ס"ק ג') – "בית יהודה ...".
7. בגדי ישע (סעי' ו') – "הת"ש".
8. מאמר מרדכי (ס"ק ט').
9. ערה"ש (סעי' ט', עי' סי' ש"ח סעי' מ"ו) – "ובלבד שלא יזיזם כלומר שלא ישמטם מהארץ משום איסור תלישה [ת"ש] אבל מוקצה אין בהם בעודם מחוברים דאם היו מוקצים היכי הוה מותר לקנח בהם הא מוקצה אסור בטלטול אפילו במקצתו כמ"ש בסי' שי"א [שם ודברי המג"א סק"ו שכתב משום מוקצה תמוהים] ותדע לך שכן הוא שהרי אסרו לעלות באילן שמא יעלה ויתלוש ולא משום מוקצה דאחר התלישה כשנתלשו בשבת הוי מוקצה ולא בעודם מחוברים ומשום משתמש במחובר ליכא שאין זה רק באילן ולא בירק כמו שיתבאר בסי' של"ו בס"ד".
10. שרגא המאיר (ח"ו סי' נ"ב אות א') – "המסקנא ליכא איסור מוקצה על העשבים המחוברים בקרקע".
11. יביע אומר (ח"ז או"ח סי' ל"ו אות ד') – "שרבו האחרונים שהסכימו דלא כהט"ז והמג"א בזה, ובדרבנן בודאי דאזלינן לקולא. וצדק המשנ"ב בהכרעתו להקל".
12. מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ג סוף סעי' ו', הע' י"ח) – "ולכן מותר לתפוס ביד בשבת עשבים או פרחים המחוברים לקרקע, ולהריח בהם, ובלבד שיזהר שלא יתלשם ממקומם".

ג. סתירת בדברי המ"ב.

1. מ"ב (ס"ק י"ז, ס"ק י"ט, שעה"צ ס"ק כ"ב, סי' של"ו סוף ס"ק ט"ו) – "שלא יזיזם. היינו שלא ישמוט אותם ממקום חיבורם משום תלישה. [א"ר ותו"ש וש"א דלא כמ"א]."
2. מ"ב (סי' של"ו ס"ק מ"ח, שעה"צ ס"ק מ"ב) – "מותר להריח בו. דלא שייך למגזר שמא יקוץ כיון שאינו רוצה רק להריח וזה יכול הוא לעשות אף במחומר ויש מחמירין בזה וכתב בא"ר דהעיקר כפסק השו"ע ולענין לטלטלו בידו דינו כמו לעיל לענין קנים הרכים בס"א. [א"ר ותו"ש, דלא כט"ז, ואף דהמג"א בסימן שי"ב סק"ו דעתו דבעשבים נמי יש בו משום מוקצה אפילו בעודן מחוברים, כבר הקשו עליו הרבה אחרונים שם]."
3. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק פ"א) – "ואם הוא מחובר לקרקע אפילו הוא קשה דליכא חשש שמא יקטום אפ"ה אסור להשתמש בה אא"כ היא קשורה בדלי משום מוקצה דבמחומר לקרקע לא מהני מחשבה להוציאה מתורת מוקצה אך דבמחומר לא שרינן אפילו בקשורה אלא כשהזמורה הוא פחות מג' טפחים סמוך לארץ דאל"ה אסור משום משתמש באילן כמו שכתוב בסימן של"ו".
(א) וכן תוס' שבת (סי' ש"ח סוף ס"ק ס"ב).
(ב) ופריך תהלה לדוד (ס"ק ה') – "ויש להתפלא על התו"ש שהוא בעצמו העתיק זאת שם ס"ק ס"ב מהמ"א ולא חלק עליו. וכאן ובסי' של"ו דחה דבריהם לגמרי".
4. מ"ב (סי' ש"ח ס"ק ט"ו) – "מבעוד יום. ר"ל והיה בדעתו מבע"י לקצוץ הפרי בשבת אפ"ה אסור מפני שאין הכנה מועלת כלל במחומר כיוצא בזה שהוא גדל והולך בשבת אבל פרי שנגמר בשולו ושוב אין גדל והולך מועלת בו הכנה אף על פי שהוא מחובר אבל חולה שנחלה היום אסור בכל גווני ליהנות לבריא משום מוקצה דמחומר".
5. יש לחלק: מחובר אינו נותן דין מוקצה על דבר שאם היה תלוש היה ראוי להשתמש בו.
(א) הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ס"ק ב' ג') – "דאף לדעת המתירים שם להשתמש בשבת בעשבים המחוברים לקרקע ולא אסרי משום מוקצה, היינו משום דאותו תשמיש שמשתמש בהם עכשיו כשהם מחוברים ה' מותר גם אם נתלשו העשבים מערב שבת כיון שהעשבים הם מאכל בהמה ולא שייכי בהו כלל איסור מוקצה, ולכן אמרינן דגם בעודן מחוברים לקרקע אין החבור לקרקע גורם שיחול עליהם איסור מוקצה ... ולפי"ז גם אזדא קושיתו של כת"ר על המשנ"ב דסותר את משנתו, דבסי' שי"ב מתיר להשתמש בעשבים מחוברים לקרקע ובלבד שלא ינתק אותם מחיבורם משום תלישה, ואילו בסי' ש"ח ס"ק פ"א אסור להשתמש בזמורה אא"כ היתה קשורה לדלי מערב שבת משום מוקצה, דשאני התם כיון שגם אם ה' נתלש האילן מערב שבת מבואר שם דאסור משום מוקצה ולא שרי אלא א"כ חישב עליו, ומעתה כיון דמבואר שם דבמחומר לא מהני מחשבה לכן שפיר כתב דבעינן דוקא שתהא הזמורה קשורה בדלי מערב שבת".
(ב) חוט שני (ח"ג פרק מ"א סוף ס"ק ב', עמ' נ"ה) – "וי"ל דבאמת יש מוקצה במחומר וכדמוכח מסוגיא דזמורה, אך מחומר אין זה סיבה לתת עליהם שם תורת מוקצה, וכן מחומר אין זה סיבה להפקיע מהם שם מוקצה, ולכן עשבים כשהם תלושים, כיון דחזו לאכילת בהמה ואינם מוקצה, לכן כשהם מחוברים אין המחומר סיבה לתת עליהם שם מוקצה, אבל זמורה כשהיא תלושה הרי היא מוקצה כעצים ואבנים דלא חזי למידי, ולכן גם בהיותה מחוברת דינה כמוקצה. שאין המחומר סיבה להפקיע ממנה שם מוקצה, ואתי שפיר פסקי המ"ב".
6. מראי מקומות.
(א) הגרשז"א שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' ק"מ סוף טור ד') – "שאלה: כתב המ"ב (סי' ש"ח ס"ק פ"א) וז"ל: ואם הוא מחומר לקרקע, אפ"ה הוא קשה דליכא חשש שמא יקטום, אפ"ה אסור להשתמש בה אא"כ היא קשורה בדלי משום מוקצה, דמחומר לקרקע לא מהני מחשבה להוציאה מתורת מוקצה וכו', עכ"ל. ואילו במ"ב (סי' שי"ב ס"ק י"ט) כ' וז"ל: שלא יזיזם היינו שלא ישמוט אותם ממקום חיבורם משום תלישה, עכ"ל. ובשעה"צ (ס"ק כ"ד) כ' שהכריע בזה כא"ר וכתו"ש וש"א, ודלא כמג"א שאסר לטלטל העשבים המחוברים בקרקע משום טלטול מוקצה, הרי להדיא דנקט המ"ב דאין מוקצה במחומר, וצ"ע שסתר משנתו. תשובה: צ"ע, וצריך להתיישב בדבר".
- ד. מראי מקומות – מנחת יצחק (ח"ג סי' קל"ח אות א', ח"ה סי' מ"ב אות י"ג), הגרשז"א זצ"ל (מאורי אש השלם עמ' תר"ד ע' ד', עמ' תרע"ד ד"ה ואף, עמ' תרפ"א ד"ה ומה), שבות יצחק (ח"א פרק ז'), הלכה שלמה (מוקצה סי' כ"ז).
1. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' בהג"ה ב', תנינא (ב - ג) סי' ט"ו ד"ה ואף [לשונו מובא לקמן], שולחן שלמה ס"ק ב') – "הואיל וראיתי שגדולי תורה כתבו דבמחומר אין זה חשיב טלטול וליכא איסור מוקצה הנני מפרש: בשו"ע סי' שי"ב ס"ו 'מקנחין בשבת בעשבים לחים אפילו הם מחוברים ובלבד שלא יזיזם', וכתב המג"א בסק"ו מפני 'שהם מוקצים' ולא שרי אלא בלי שום הזזה, ואף שרבים השיבו עליו בזה כמובא שם במחה"ש, היינו מפני שסוברים דהואיל והוא פחות מג' דלא אסור משום משתמש באילן אמרינן נמי דלא איתקצאי כלל מטלטול במחומר כיון שראויים לקינוח, ורק מטלטול גמור ואכילה לאחר שנתלשו שפיר אמרינן מגו דאיתקצאי הואיל ולא לקטינהו מאתמול, ולכן פירשו דמה שאמרו שלא יזיזם היינו שיזהר לא לתלוש, וכן הוא במג"א סי' ש"ח ס"ק ל"ט לענין זמורה המחוברת לקרקע דאף למטה מג' טפחים דלא אסור משום משתמש במחומר מ"מ אסור לטלטל משום מוקצה כמבואר בגמ' שבת שבת קכ"ה ע"ב ועיי"ש בלבושי שרד, וכן מבואר בט"ז סי' של"ו סוף סק"ד ובשו"ע הרב סעיף ד' ובקצור שו"ע סי' פ' אות ס' שכתבו כולם דגם במחומר שייך איסור טלטול משום מוקצה, ועיי"ש בפמ"ג במ"ז סק"ד דטעמא דמותר לילך ע"ג עשבים בשבת הוא משום דברגליו ליכא איסור טלטול מוקצה, וכן כתב נמי הפמ"ג במשב"ז ריש סי' של"ח לענין פעמון שמחומר לדלת דאי הוי חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור ה' אסור גם בטלטול משום מוקצה, גם התפא"י כתב בכלכלת שבת בסוף כללי מוקצה 'אסור לטלטל מוקצה אפילו מקצתן כגון להניד עלה בהאילן אפילו שנשאר האילן עומד במקומו', וכיון שכן נראה פשוט דה"ה נמי דאמרינן מגו דאיתקצאי במחומר, וגם נלענ"ד דאף אם נאמר דהזזה עשב מחומר לא חשיב טלטול, היינו מפני שמאליו הוא חוזר תיכף למקומו הראשון משא"כ הכא".

ה. הורדת כפתור של חשמל בשבת בשעה שהזרם נפסק: אם יש בזה משום מוקצה.

1. כן, הוא מוקצה.

(א) חלקת יעקב (או"ח סי' קי"ד, סי' קט"ז).

(ב) מנחת יצחק (ח"ג סי' קל"ח אות א', עי' ח"ב סי' ק"י אות ה').

(ג) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' ט"ו ד"ה ואף, אמנם עי' שולחן שלמה ס"ק ב' ג') – "ואף שהכפתור מחובר לקרקע, וכל המחבר לקרקע הרי הוא כקרקע, מ"מ גם במחבר איכא איסור מוקצה, כדאיתא להדיא בט"ז סי' של"ו סוף ס"ק ד' ובמג"א סי' שי"ב סק"ו, ואף שבמחבר שם הביא שהא"ר והתו"ש חולקין ע"ז, מ"מ בתו"ש מבואר שם היטב דטעמא דפליגי הוא רק משום דס"ל דבעשבים כיון דלית בהו איסורא דמשתמש במחבר ממילא לא אסחי כלל בעלים דעתייהו ואין זה מוקצה, וכמ"ש בקצרה בספרי מאורי אש דף ל"ט, וכ"כ הפרמ"ג במ"ז סי' של"ו אות יוד, וכן הוא דעת הגר"ז ז"ל שם אות כ"ב ובסי' שי"ב אות ט', משא"כ בנד"ד הלא ביהשמ"ש היה אסור ודאי אף בזיו כל שהוא משום איסור כבוי וממילא הו"ל מוקצה גמור לכל השבת אף על פי שהוא מחובר, ואין להקשות מדלתות הבית שנתפרקו בשבת שכתב הרמב"ם שאין מטלטלין אותן מפני שלא הוכנו לטלטול, דמשמע דטלטול במחבר לא חשיב טלטול, דשאני התם דנהי דהוי חזי ביהשמ"ש לטלטול במקצת מ"מ לא חשיב משום כך מוכן לגבי טלטול גמור".

(ד) ציץ אליעזר (ח"ט סי' כ"ג) – "ושנית, מצינו במחבר בשו"ע בסי' שי"ב סעיף ו' שאוסר בהדיא טלטול במחבר, והוא, דפוסק שם לענין עשבים דאע"פ דליכא בהם משום משתמש במחבר ומותר לקנח בהם בשבת, אבל אסור להזיזם. ומבאר המג"א בסק"ו דהיינו משום שהם מוקצים, ומבאר הפרמ"ג דהיינו שלא יזיזם ביד דהוי מוקצה במחבר, ויעו"ש מ"ש גם הלב"ש. הרי בהדיא דאיכא איסור טלטול מוקצה במחבר. ואעפ"י שמצינו ברמ"א בסי' של"ו סעיף א' שמתיר להשתמש בקנים הרכים כירק אעפ"י שמחברים לקרקע דאין אסור להשתמש בירק, הנה ראשית הט"ז שם בסק"ד מרבה להשיב ולחלוק על דברי רמ"א אלה, ואחד מטענותיו עליו הוא גם זה, דגם מחמת מוקצה אין להשתמש בירק דודאי מוקצה הוא ע"ש. ושנית, יעוין בתוספת שבת בסי' של"ו שם סק"ד שכותב ליישב דברי הרמ"א, משום דעיקר המוקצה אינו אלא משום דאין משתמשים במחבר לקרקע וכיון דבירק לא שייך זה שוב לית ביה משום מוקצה ע"ש [ועפ"י מבאר שם דגם כוונת השו"ע בסי' שי"ב הנ"ז הוא שלא יתלוש עיין שם], וכוונתו של התו"ש היא לבאר דמכיון דמותר השימוש בו א"כ לא חל עליו בכלל שם מוקצה ומשו"ה מתיר הרמ"א. וא"כ דון מינה דהא במקום שחל ע"ז שם מוקצה כבנידוננו בניענוע הכפתור שחל עליו שם איסור ממש בשעה שהחשמל דולק, וכדכתבתי מזה בספרי שם בח"א, שפיר איכא בניענוע משום מוקצה בכל גוונא אפילו בשעה שהחשמל אינו דולק ולא משנה בעצם מה שזה במחבר. ויעוין עוד בערוה"ש בסי' שי"ב סעיף ט' שמבאר נמי כוונת השו"ע בדרך שמבאר התו"ש דהיינו שלא ישמטם מהארץ, ומתוך הנמקה, דאם היו מוקצים היכי הוי מותר לקנח בהם הא מוקצה אסור בטלטול אפילו במקצתו ע"ש. הרי דפשיט"ל נמי דבמוקצה אסור במקצת אפילו במחבר, וא"כ ה"ה בכפתורי חשמל וכו". ועוד זאת יעו"ש בפרמ"ג בסי' של"ו במ"ז שס"ל נמי בפשטות לאסור בטלטול גם בעוד במחבר משום מוקצה. וכן בשו"ע הגרש"ז שם בסי' ד' כותב נמי דמ"מ צריך לזהר כשמשתמש בירק וכיוצא בו שלא יזיזם בידי משום מוקצה ע"ש. וגם לרבות בספר יד יוסף על או"ח שם ברביד הזהב סק"ב מבאר נמי בפשטות דאיכא מוקצה במחבר, והיכא דלא הכינו הוי שפיר מוקצה דמוקצה אסור בטלטול בין כולו ובין מקצתו עיין שם. וכעת מצאתי עוד בספר שו"ת זכר שמחה (באמבערגער) סי' ל"ז שנשאל נמי בכעין נידוננו: ע"ד נרות של גאז שנכבו אם מותר לסגור ההאנען בש"ק. והשיב בקצרה לאסור משום טלטול מוקצה דגם במחבר יש איסור טלטול מוקצה לכאורה עיין שם. וזה שכתב בלשון לכאורה משום דלא הערה המקורות לכך, ואנו בע"ה הבאנו מקורות מפורשים על כך דיש איסור טלטול מוקצה במחבר, ובאופן שאין חולק, ולכן שפיר הפטיר אחריו בן המחבר שם, דמטעם איסור מוקצה בודאי אסור".

2. מראי מקומות – פסקי תשובה (סי' ש"ג), לוח המוקצה (ערך מתג מנורת חשמל, הע' שם), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' שפ"ג).

ו. מודעה המודבקת לקיר: וקצה המודעה לא נדבקה ומתנופפת באויר.

1. מוקצה: מחמת מחובר.

(א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' א').

2. אינו מוקצה.

(א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' ב', שולחן שלמה ס"ק ב' ה') – "שמודעה המודבקת ברחוב אינה מוקצה כי אילו היתה תלושה היתה ראויה לקריאה וכן עכשיו אותו מקצת שלא נדבק עומד לטלטול כדי להקל על הקורא, ונקוט האי כללא בידך מחובר אינו נותן דין מוקצה על דבר שאם היה תלוש היה ראוי להשתמש בו, וכן עשבים שראויים לקינוח אינם מוקצים (ראה להלן הערה ד), וכן אינו מוריד דין מוקצה מדבר שהיה מוקצה אם היה תלוש".

3. מראי מקומות.

(א) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' א') – "מודעה המודבקת לקיר וקצה המודעה לא נדבקה ומתנופפת באויר, יש אומרים שהוא מוקצה ויש אומרים שאינה מוקצה".

ז. חבלי כביסה המחברים לקרקע.

1. חוט שני (ח"ג סוף פרק מ"א, עמ' נ"ה) – "חבלי כביסה כשהם מחברים לקרקע [או מחברים לבנין או לעמודי ברזל המחברים לקרקע] באופן שאי אפשר לטלטלן, הרי הם כחלק מן הבית, שהרי הם כדלתות או חלונות ווילונות שאם נתפרקו אסור לטלטלם, ואם נקרעו החבלי כביסה בשבת אסור לטלטלן. אך אם אפשר להזיזם ולטלטלם הרי הם עומדים לשימוש גם באופן הזה, ומותרים להזיזם בשבת".

ח. עשבים: בזמנינו.

1. מוקצה: אינו ראוי לקינוח.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' ד', שולחן שלמה ס"ק ב' ד') – "אך כיון דבזמנינו עשבים מחוברים אינם עומדים לשום שימוש וטלטול – מלבד שמותר להעמיד בהמה על המוקצה – נראה דחשיב מוקצה".
- (ב) הגרשז"א זצ"ל (שבות יצחק ח"א פרק ז' סוף אות ב', שלמי יהודה פרק י"ג הע' ד').
- (ג) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' א').
- (ד) שבת בית (ארטסקרול, עמ' רל"א).
- (ה) פסקי תשובות (דפו"ח אות ה') – "ובזמנינו אשר אין העשבים הגדלים וצומחים פרא עומדים למאכל בהמה (שמזונותיהם עליהם), ואין מי שמקנה עצמו בעשבים, אין הכי נמי שחל עליהם דין מוקצה לכל דבר וענין".

ט. שעון שבת: מצד מוקצה.

1. עי' סי' של"ד סעי' כ"ד, לשיטות ומראי מקומות.

יא. לצאת כברזא - סעיף ח'.

א. לצאת בשבת במוך דחוק.

1. עי' סי' ש"א סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

יב. לפנות בשדה ניר בשבת - סעיף ט'.

א. מחמיר – גמרא (דף פא:), רמב"ם (פרק כ"א הל' ב'), טור (סעי' ט'), מחבר (סעי' ט'), "אסור לפנות בשדה ניר בשבת, שמא יבא לאשוויי גומות", קיצור שו"ע (סי' פ' סעי' ע"ה, "אסור לפנות בשדה ניר בשבת"), אגלי טל (חורש סעי' ט'), שביתת השבת (חורש סעי' י"ב), פוסקים.

1. בית שלמה (או"ח סי' קי"א) – "על דבר קושייתו בש"ס (שבת דפ"א) דמשני אלא דלמא נקיט מעילאי כו' והא אכתי לא הוי רק גזירה, ובמקום כבוד הבריות לא גזרו רבנן עכ"ד. לא קשיא מידי דלא התירו איסור דרבנן משום כבוד הבריות, רק טלטול מוקצה או הוצאה בכרמלית כמו שכתב רש"י (ברכות יט, ב) דשם אין חשש שיעשה עכשיו איסור תורה, רק חכמים אסרו משום גדר הוצאה דאורייתא, או כדומה בבית הפרס דרבנן, או באוהל שיש בו חלל טפה, שגזרו משום שאין בו חלל טפה, אבל מכל מקום עכשיו ודאי לא יעבור איסור תורה. אבל במקום שקרוב הדבר שגם עכשיו יוכל לבא לידי איסור תורה, לא התירו משום כבוד הבריות, וזה פשוט. ועוד, דלא אמרינן דבמקום כבוד הבריות לא גזרו רבנן, אלא במקום דגזרו רבנן על הכלל, כמו בכרמלית וכדומה, ואיכא למיקם גזירה דרבנן בעלמא, בליכא כבוד הבריות, אבל הכא דאמרו וגזרו דלא לפנות בשדה ניר בשבת, ולא אסרו באופן אחר שלא לילך בשדה ניר בשבת, רק בלפנות הוא דגזרו, משום דלמא נקיט מעילאי, א"כ אין מקום לגזרתם רק במקום כבוד הבריות, ולא שייך לומר לא גזרו רבנן בהא. אלא שמה שכתבתי ראשונה, הוא פשוט וברור".

2. שפת אמת (ריש דף פא:) – "דאף דמתירין איסור טלטול משום כבוד הבריות מ"מ בקיסם אסרו משום דאיכא למיחש דשמא יקטום ויתחייב חטאת [כמו דאמרי] בסמוך דאסור לפנות בשדה ניר משום דילמא נקט מעילאי כו' ומחייב ולא התירו משום כבוד הבריות".

ב. בית [או מרוצף, או אפילו בשדה שאינו ניר].

1. מיקל.

(א) מג"א (ס"ק ט') – "נ"ל דבבית מותר לפנות דבמלתא דלא שכיח לא גזרו".

(ב) פמ"ג (מש"ז ס"ק ג').

(ג) תפארת ישראל (כלכלת שבת חורש) – "לא גזרו בבית שלא לפנות ע"ג קרקע מחשש זה, דבמלתא דלא שכיחא היא שיפנה בקרקעית ביתו, ולהכי לא גזרו רבנן (מג"א ש"ב סק"ט). עוד נ"ל משום דשם מצוי דברים אחרים לקנח בהן, והו"ל כס"ס".

(ד) בה"ל (סעי' ט' ד"ה בשדה) – "מ"מ לא גזרו שמא יבא להשוות גומות רק בשדה ניר והטעם כמ"ש במ"ב דבחרישה ראשונה מצוי בה רגבים".

(ה) שביתת השבת (חורש סעי' י"ב).

(ו) הל' שבת (איידר, עמ' מ"ו).

ג. מראי מקומות.

1. בה"ל (סי' של"ו סעי' ג' סוף ד"ה או) – "ודע דבספר תפארת ישראל כתב דבחכמת אקאנאמיע אמרו שמי רגלים הם טובים מאד לזבל הקרקע א"כ מזבל תולדת חורש הוא עכ"ל ולא נהגו העולם לזוהר בזה כלל וגם משבת פ"א ע"ב מוכח שלא כדבריו דהלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים ולדבריו היה אסור גם לפנות על שדה ניר בשבת מחמת חרישה ולא משמע שם כן עי"ש".

יג. שאר מלאכות: במקום כבוד הבריות - סעיף י'.

א. בנין ארעי: מותר – ביצה (דף לב:), פוסקים (סעיף י').

1. הגר"ח ק' שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ט עמ' ק"ל) – "שאלה: כ' השו"ע (סו"ס שי"ב) אבנים גדולות שמצדדין אותן כמין מושב וכו', מותר לצדד, ואע"ג דבנין עראי הוא לא גזרו בו רבנן משום כבוד הבריות. יל"ע האם צריך במוצ"ש לסותרו מיד שלא יחשב בנין קבע למפרע. תשובה [בע"פ]: כיון דכל ההיתר לצדד אבנים הוא רק בדרך עראי, לכן צריך מחשבה לסותרו במוצ"ש, אבל

לא יסתרנו בשבת דאין כאן היתר לסתור בנין עראי. [א.ה. עיין חזו"א סי' נ"ב סק"ז ד"ה שם, דתוספת אוהל מותר לסתור בשבת דנבנה בהיתר, משא"כ הכא, ודו"ק].

ב. אהל עראי.

1. מחמיר.

(א) עי' מג"א (ס"ק י', אמנם עי' מחה"ש [לשונו מובא לקמן]) – "ומ"מ לעשות כמין אהל אסור".
(ב) עי' גר"ז (סעי' ט"ו) – "אבנים גדולות שמצדדים אותן כמין מושב חלול ויושבים עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא מותר לצדדן בשבת מפני שבנין עראי הוא שאינו עשוי להתקיים ובנין עראי אינו אסור אלא מדברי סופרים ומשום כבוד הבריות לא גזרו ומכל מקום לעשות כמין אהל עם גג אסור אע"פ שהוא אהל עראי".
(ג) אבני נזר (או"ח סי' ר"כ אות א') – "ומשני שאני התם דעביד אוהל חמור טפי ואפילו משום אוכל נפש והוא הדין משום כבודו לא שרינן".

2. מיקל.

(א) א"ר (ס"ק י"ז) – "ומ"מ לעשות כמין אוהל אסור (ביצה דף ל"ב ע"ב ומג"א סק"י). וצ"ע דמש"ס לא משמע מידי, דאפשר דמותר בזה משום כבוד הבריות, וכ"מ בטור סי' שט"ו, וכ"כ הלבוש שם סעיף ז".
(ב) מאמר מרדכי (ס"ק י"א) – "עיקר".
(ג) עי' מ"ב (ס"ק כ"ו) – "אבל להניח אבן למעלה על שתיהן אסור משום אהל אף דאהל עראי הוא כ"כ מ"א אבל הא"ר ומאמר מרדכי מתירין גם בזה".
(ד) עי' כה"ח (ס"ק מ"ה).
(ה) דברי שלום (ח"ג סי' צ"ז).

3. מראי מקומות – תוס' שבת (ס"ק ט"ז), תהלה לדוד (ס"ק ו', סי' שכ"ב ס"ק ד' סוף ד"ה שינוי), הגריש"א זצ"ל (הערות במסכת ביצה דף לב: ד"ה ויש, ד"ה והכא), שלמי יהונתן (ס"ק י"א), משמרת השבת (סי' שט"ו סעי' א').
(א) מחצית השקל (ס"ק י') – "מותר כו'. כמין אהל אסור (ביצה דף ל"ב) עיין סימן שט"ו סעיף ו'. ר"ל, דאם עושה המחיצות תחלה ואח"כ משים הגג עליו זה מיקרי עשיית אהל, אלא צריך לעשות תחלה הגג ויאחזנו באויר ואח"כ יעשה תחתיה המחיצות, כהאי גוונא לא הוי עשיית אהל, כן הוא במסכת ביצה ולקמן סימן שט"ו סעיף ו'. א"כ הכא צריך לאחזו תחלה ביד באויר הלבנה שהיא לגג שיושב עליה, ואח"כ יניח הלבנים מן הצדדים. ובספר אליה רבה [ס"ק יז] ובספר תוספת שבת [ס"ק טז] כתבו דהכא מותר אפילו לעשות המחיצות תחלה, משום כבוד הבריות. לא ידעתי מאי כבוד הבריות שייך בזה, הא אפשר לעשות בהיתר דהיינו לתקן הגג תחלה".

ג. חורש.

1. חזו"א (שביעית סי' י"ח ס"ק ב' ד"ה ולפ"ז) – "מיהו בשדה שאינה זרועה עדיין אין מ"ר מזיק כל כך ואפשר דמועיל וחשיב חורש, ולא התירו אלא על הזרעים שמזיק, מיהו מבואר בהדיא שבת פ"א ב' דאין איסור לפנות בשדה ניר משום מזבל וחורש, ואפשר דחשיב כלאחר יד וגם אינו מכוי, ומותר מפני כבוד הבריות".

ד. סחיטה.

1. מחצית השקל (סי' ש"כ ס"ק כ"ג) – "בספר תוספת שבת (ס"ק ל"ט) וז"ל, "ולפי זה גם אחר השתיה יש לזהר שלא יסחוט שער שעל שפמו, ולא דמי לקינוח האף דשרי משום כבוד הבריות (ר"ל דוחה איסור דרבנן). ואין נזהרים בכך, ויש לסמוך על הרשב"א, עכ"ל. ולענ"ד לא ידעתי למה הקינוח אחר השתיה אפילו סוחט לא יהיה בו משום כבוד הבריות, וכי גרע מבשר שבין השנים דהתירו משום כבוד הבריות לחצות בקיסם כמו שכתב סימן שכ"ב עיין שם במ"א דלפעמים נראה הבשר שבין השנים בחוץ וגנאי הוא לו, וכן השפה כשהיא לחה נראה לו גנאי. ואפשר דיש לחלק".
(א) הגריש"א זצ"ל (אגרות וכתבים מכתב ל"ה אות ב') – "בתוספות שבת ...".
(ב) הגר"ח שליט"א (אש התורה, בראשית, תורת חיים עמ' רי"ב אות פ"ה) – "שתה משקה ונשאר בשפמו מהמשקה האין ינגבו בשבת. תשובה: יוריד רק מלמעלה".

ה. לש.

1. חזו"א (או"ח סי' נ"ח ריש ס"ק ח') – "יש להתיר הטלת מים, ואם דחיק ל"ה המקום יש להתיר מטעם זה, וגם הוי פס"ר דלא ניחא ל"ה באיסורא דרבנן וכמש"כ במ"ב שם, ואע"ג דמחמירין גם באיסורא דרבנן הכא משום כבוד הבריות יש להקל, וכ"ז להפוסקים כריבר", אבל אנו מחמירים כהפוסקים כרבי, מיהו בשעת הדחק יש להקל".

ו. גוזז.

1. נשמת שבת (סי' ש"מ אות ל"ג) – "שאלה - מהו לקנח עצמו כשיוע שהוא פסק"ר שיתלוש שער ע"י הקינוח. תשובה - אסור, ואין להקל בכה"ג משום כבוד הבריות, וכדמפורש יוצא מההלכה המבואר בשו"ע סי' שי"ב (ס"ז) שאין למשמש עם צרור בפי הטבעת כדרך שממשמש בו בימות החול משום השרת נימין (פי' שהוי פסק"ר שמשיר שערות), וע' עוד שם (בס"ח) דכמו כן אסור למשמש שם בברזא, הרי שלא מתירין בכה"ג משום כבוד הבריות, אף שג"כ הוי משאצל"ג, וגם שהוי תולש כלאחר יד (שנעשית דרך קינוח), על כן איש כזה ידקדק לקנח עצמו בנחת כדי שלא יהא פסק"ר שיתלוש נימין".

ז. צובע.

1. כלה שנישאת: כשהיא נדה, וליל טבילתה הראשונה איקלע בליל שבת של שבע ברכות.

(א) חק וזמן (פרק ו' הע' כ"ח) – "ואתא לידי עובדא בכלה שנישאת, ולא היתה החופה בטהרה, וליל טבילתה הראשונה איקלע בליל שבת של שבע ברכות, ובושה גדולה היא לה שידעו כולם שחופת נדה היתה לה, ושיודע ליל טבילתה, ע"י שיראו שאין עליה שום איפור בסעודת השבע ברכות. והצענו השאלה קמי גדולי ההוראה שליט"א ואלו תשובותיהם: דעת הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] [דדעתו דאיפור חוצץ אף בדיעבד בכל גוונא וכן"ל בהערה הקודמת ענף י"א] והגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א, דאין לה לטבול עם צבע גם בציור כזה. דעת הגאון רבי ניסים קארעליץ שליט"א והגאון רבי ח"פ שיינבערג (שליט"א) [זצ"ל], דבשעת הדחק גדול כזה אפשר להתיר לה לטבול עם איפור, ובלבד שתשים דוקא סוג שבטוח שלא ימס ויתהווה דבר של ניוול, ויש להבהיר לה שאין היתר כ"א באופן חד פעמי. [אמנם עי' לקמן בעצה ב', 'איפור אבקה', בד"ה ומהגר"ח"פ שיינבערג]. דעת תלמידי הגר"ש וואזנער [שליט"א] [זצ"ל], חברי בית הוראה דזכר"מ: הגר"מ ש"ק קליין שליט"א התיר לה לטבול עם איפור כעיקר הדין וכן"ל, והגר"ש"ו אולמאן שליט"א התיר ג"כ, אמנם הוסיף דהגם בדדיעבד אף אם טבלה באיפור שיש בו ממש עלתה לה טבילה, כפשטות הדברים, וכדעת רוח"פ, מ"מ באופן זה שמשימה וטובלת לכתחילה, אף ששעת הדחק גדול הוא, מ"מ תחוש לדעת המיעוט ולא תשים כ"א צבעים שאין בהם ממש ... הורה לי הגאב"ד דעברעצין שליט"א דבשעה"ד גדול כזה אפשר לומר לגויה שתצבע פניה בשבת אחרי הטבילה, דצביעת עור דרבנן, והוי שבות דשבות, ובלבד שלא תסייע להגויה, אבל הגר"ש"ו אולמאן שליט"א מפקפק בזה, דקשה שלא תסייע כלל, וגם צ"ע אם יש סמך במקום זה להקל בשבות דשבות, [וצ"ע דהוי תלתא דרבנן, דהרי גם אינו מתקיים, וכמפורש ג"כ במהר"ם בריסק הנ"ל], ודעתו דעדיף טפי שתטבול עם איפור שאין בו ממש, דאינו חוצץ לכו"ע".

(ב) הגריש"א זצ"ל (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח, אשרי האיש יו"ד פרק ל"ג אות ס"ג) – "בכלה שהיה לה חופת נדה, ויצא ליל טבילתה בליל שבת של השבת שבע ברכות, והיתה בושה שלא להתאפר בשבת זו, ואעפ"כ הורה רבינו שהאיפור חוצץ".

(ג) פסקי משנה הלכות (פרק י"א סעי' ג') – "אין להתיר לטבול עם איפור שיש בו ממשות על פניה אף בשעת הדחק גדול כגון כלה שחל ליל טבילתה הראשונה בליל שבת של שבע ברכות ובושה גדולה היא לה שידעו כולם שחופת נדה היתה לה ושיודע ליל טבילתה, ע"י שיראו שאין עליה שום איפור על פניה בסעודות השבע ברכות וכל השבת יבלוט הפצעים שיש לה בפניה אעפ"כ אין להתיר לה לטבול עם איפור, ותדחה טבילתה למוצש"ק".

(ד) רבבות אפרים (חק וזמן פרק ו' הע' כ"ח, עמ' רס"ד אות ב') – "אירע בכלה שנתקלקלה בספירתה, וזמן טבילתה היה בליל ש"ק ורצתה לטבול לפני שבת [שבע ברכות] ורב אסר לה, ועזבה באמצע סעודת השבע ברכות מרחק חצי שעה כל דרך, וזמן הטבילה, וחזרה מאוחר, וחיפשו אותה כדי לברך והיתה לה בושה, ונשאלתי מה היתה צריכה לעשות, ועניתי דבאופן זה שעת הדחק ותטבול לפני שב"ק".

2. טחורים (hemeroids).

(א) מנחת שבת (סי' צ"א ס"ק ל', שו"ר מנחה שם אות ד') – "ולפי זה אפשר דה"ה למי שיש לו מורדין המוציאים דם בעת שמפנה את עצמו צריך להחמיר שלא לקנח את עצמו בבגד או אפילו בנייר מפני שהדם יצבע אותו ואעפ"י שהוא בדרך לכלוך ולכן נכון יותר שירחץ אותו מקום במים. אך אם אי אפשר בענין אחר כגון שאין לו מים אפשר דיש להקל משום כבוד הבריות כיון שחומרא יתירה היא היכא שהוא דרך לכלוך וכמו שכתב הרדב"ז הובא במגן אברהם (סימן ש"כ ס"ק כ"ד). וכן הביא בתהלה לדוד (סי' שכ"ח ס"ק ע"ז) בשם האליה רבה להקל בזה אם אי אפשר בענין אחר היכא שהוא דרך לכלוך עיין שם. והוא הדין אם קשה לו לנקות את עצמו כראוי על ידי מים לבד גם כן יש להקל דכיון דהוי דרך לכלוך אין חשש לציבועו, ועוד דכמו דלענין חשש שרייתו זהו כיבוסו שהוא משום מלבן מכל מקום בדבר המיוחד לכך כגון משמרת וכיוצא לא חיישינן בזה לליבנו בשבת [כמבואר בכמה מקומות והבאתיו גם לעיל בשו"ר המנחה סימן פ' ס"ק ל"ה] כמו כן יש לומר לענין חשש צובע. ועוד כיון דכל איסור זה אינו אלא מדרבנן כיון דהוי דרך לכלוך וגם אינו מתכוין לכך וגם הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה וגם לא ניחא ליה בכך שיצטבע אדרבה ניחא לו יותר שלא יצטבע שיוכל לקנח בו עוד הפעם וא"כ הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה במידי דרבנן דשרי [עיין במנחת שבת סימן פ' ס"ק קי"ז], ועוד גם משום כבוד הבריות התירו איסור דרבנן לכן מכל הני טעמי אין שום חשש בזה לקנח את עצמו במוכין היכא דקשה לו לקנח את עצמו בענין אחר".

(ב) חוט שני (ח"ד פרק פ"ט ס"ק נ"ח ד"ה מי) – "מי שסובל מטחורים, מותר לו לקנח בנייר טואלט לבן, דאף דהוא פסיק רישא של הוצאת דם, הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, ועוד גרע מזה שלא ניחא כלל שיהיה כאן דם, ומשום כבוד הבריות מותר לקנחו. ומשום צובע יקנח עם נייר לבן שהוא דרך ליכלוך".

(ג) מראי מקומות.

(1) ילקוט יוסף (סי' שכ"ח סעי' פ"ה, קיצור שו"ע סי' שכ"ח סעי' ק"ב) – "הסובל מטחורים רשאי בעת עשיית צרכיו לקנח בנייר טואלט אף - על - פי שיוצא ממנו דם, ואין לחוש בזה לאיסור צביעה בשבת".

ח. קורע.

1. כמעט כל הפוסקים מתירין בשינוי [וי"א אפי' בלי שינוי] - עי' סי' ש"מ סעי' י"ג, לשיטות ומראי מקומות.

2. מראי מקומות.

(א) חוט שני (ח"א פרק י"ח ס"ק א' ד"ה מותר, סוף עמ' קמ"ב) – "מותר לקנח א"ע או ידיו וכיוצ"ב בנייר, כגון מה שקורין 'טישו' וכדו' ואין לחוש משום איסור קורע דאין זה פסיק רישא שיקרע הנייר ואינו מתכוין לקריעת הנייר. ובפרט אם זה נעשה בדרך השחתה שמותר".

יד] לטלטל מוקצה לצורך כבוד הבריות: רק לקינוח או ה"ה לשאר דברים.**א. רק לקינוח יש להקל.**

1. ים של שלמה (ביצה פרק ד' סי' ט"ו) – "ונראה, דוקא אבנים שכבר הוקצו לכך, כדמשמע לישנא, אבנים של בית הכסא, אבל אם לא הוכנו כבר לא, דאסירא משום מוקצה, ולא התירו משום כבוד הבריות מוקצה, ודוקא לקנח בהם התירו מלא יד, כדאיתא בפי' המוציא יין".
2. א"ר (ס"ק ט"ז) – "מותר וכו'. דוקא שכבר הוקצו לכך, אבל אם לא הוכנו אסורה, דלא התירו משום כבוד הבריות מוקצה (ים של שלמה פ' המביא ביצה פ"ד סי' טו), ועיין סי' שי"א [א"ר] ס"ק ז'".
3. עי' מ"ב (ס"ק כ"ה, עי' שעה"צ ס"ק כ"ח) – "י"א דוקא אם היו האבנים מוכנים מכבר לזה דאל"ה לא הותר איסור מוקצה בשביל זה דלא מצינו שהותר אלא לקינוח".
4. כה"ח (ס"ק מ"ד) – "שלא התירו אלא לקינוח ולא לדבר אחר".
(א) צ"ב, מה הסברא לחלק.

ב. גם לשאר צורכי כבוד הבריות יש לטלטל מוקצה.

1. דברי שלום (ח"ג סי' צ"ז) – "אפילו אבנים שלא ייחדום לכך ... וכמ"ש לדקדק כן מפיר"ח והשו"ע".

ג. לחצוץ בו שיניו יש להקל: שהוא ג"כ טינוף בגופו.

1. מג"א (סי' שכ"ב ס"ק ד') – "ומשמע בגמ' דפ"א ע"ב דאם הזמינו חבירו לסעודה בשבת ולא היה אפשר לו להכין מע"ש שום דבר לחצוץ בו שיניו מותר לטלטל קיסם לחצוץ בו שיניו אם אין לו ד"א מפני כבוד הבריות שגנאי הוא לו שפעמים שנראה הבשר שבין השיניים מבחוץ וערסי' שי"ב ונ"ל דבמקום שאין נחשב זה לגנאי אסור".
2. תוס' שבת (סי' שכ"ב ס"ק ז').
3. מ"ב (סי' שכ"ב ס"ק י"ד) – "ואף דיש בזה משום כבוד הבריות שפעמים שנראה הבשר שבין השיניים לחוץ וגנאי הוא לו אעפ"כ אסור דהיה לו להכין קיסם מאתמול במקום הסעודה [גמרא] ולפ"ז אם הזמינו חבירו לסעודה בשבת ולא היה אפשר לו להכין שום דבר מאתמול לחצוץ בו שיניו מותר לו לטלטל קיסם לחצוץ בו שיניו אם אין לו ד"א אך במקום שאין נחשב לו זה לגנאי אסור [מ"א]".
4. ערה"ש (סי' שכ"ב סעי' ה') – "ואם הזמין אורח לסעודה בשבת ולא היה לו פנאי להכין קיסם לחצוץ שיניים התירו לו בשביל כבוד הבריות אם במקומו נחשב זה לבזיון אם לא יחצוצו השיניים שיטול קיסם ויחצוץ בו כמו שהוא [מג"א סק"ד שכן הוא בגמ' פ"א: ע"ש]".

- ד. מראי מקומות – תהלה לדוד (סי' שכ"ב ס"ק ד' סוף ד"ה שיניו), שלמי יהונתן (ס"ק י"א אות ב').
1. נ"מ: המקרים לקמן.

טו] בית הכסא: מקרים שהוא לכבוד הבריות, שלא במקום קינוח.**א. מושב אסלה שנתפרק מחיבורו.**

1. עי' סי' ש"ח סעי' ח', לשיטות ומראי מקומות.

- ב. מונח סבון בתוך האסלה של בית הכסא, על צד שהוא אסור להוריד שם מים: אם הסבון הוא כלי שמלאכתו לאיסור [עי' ערך מוקצה מחמת גופו, מחלוקת הפוסקים גבי ערך "סבון מוצק"], פשוט שנכלל בהיתר של צורך מקומו. (וכן עי' באבני ישפה, לקמן). אבל להשיטות שהוא מוקצה מחמת גופו, ההיתר רק מצד כבוד הבריות. לכאורה אז תלוי בהפוסקים לעיל, אם מקילין באיסור מוקצה רק לגבי קינוח.
1. מעיקר הדין, אין איסור.

- (א) משנה הלכות (חט"ו סי' צ"ז) – "כיון דהמשתמש בבית הכסא אינו מקפיד ואף אין נותן לב להצבע שיש שם אלא לפי תומו הוא מזיז את ידיד והמים יוצאים וממילא נצבעין שם ליכא בזה איסור בכל אופן, גם כי עיקר הצבע לא נעשה לשם צבע אלא נעשה לכסוס המאוס שלא יהא ניכר ונראה. ועתה ראיתי במנחת שלמה ... לכן נכון להחמיר לכתחילה ע"ש, והגם שיש לחלק מ"מ אין מדמין באיסורי שבת וגברא רבה אמר מילתא לכן לכתחילה ודאי שאין כדאי להשים ע"ש הצבע באסלה כיון שנפק מפמיה דהגאון ז"ל ומיהו אם כבר הניח או שנכנס בביה"כ שיש שם מונח הצבע והוא צריך לאותו דבר אין צריך למנוע עצמו מלשטוף דגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה וכ"ש כאן שלכאורה נראה להיתר".
2. הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

- (א) אבני ישפה (ח"א סי' פ"ו) – "נראה דיש להסיר את האבן הכחולה לפני שבת מהמים. ואם שכח להסירו לפני שבת יוכל להסירו בשבת, דמסתבר דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור דשרי לצורך מקומו. וגם כאן צריך את מקומו כי במקום הזה הוא מפריע לו להשתמש במים כיון שיעבור על איסור אם זה נשאר במים. וגם אם נכנס בבית אחר ורוצה להשתמש בבית הכסא יש להסיר את האבן הכחולה לפי שזיוריד את המים. ובמקום שאינו יכול להסירו נראה דמותר לו בבית של אחרים להוריד את המים, דלגביה הוי פסיק רישא דלא ניהא ליה ושרי במקום כבוד הבריות".

3. יוריד את המים, כיון שרק צובע דרבנן, ושב ואל תעשה עדיף.
- (א) חוט שני (תורת המלאכות הוספות אות מ"ו) – "דלכתחילה יש לזהר בזה, כיון שיש בזה משום צובע מדרבנן (ואינו אסור מדאורייתא כיון דאינו מתקיים), אבל אם שכח להוציא הסבון מהאסלה לפני שבת וכדומה, יש להקל כשאי אפשר משום כבוד הבריות. ואין להסיר הסבון בשבת כיון דהוי מוקצה, וטלטול מוקצה אסור גם כן מדרבנן, ואין להעדיף איסור טלטול מוקצה מאיסור דרבנן של הורדת המים, דשב ואל תעשה עדיף, ובהורדת המים אפשר דהוי רק גרמא".
4. איש זר יוריד את המים.
- (א) קנין תורה בהלכה (ח"ב סי' ס"ז) – "דבעה"ב שהכין ענין כזה בבהכ"ס שלו, אם משתמש בו הוא וב"ב בשבת. שייך לע"ד חשש חיוב חטאת ובאם איש זר עושה כן, או כפי ששכיח ד"ז לפעמים במלון והוא מושך המים פטור אבל אסור. ואולי לצדד אז מענין כבוד הבריות דמתירין איסור דרבנן".
5. יטלטל בגופו, ואם א"א להוציאו ברגלו יש להקל להוציאו אף בידיו אם יש בדבר משום כבוד הבריות.
- (א) ארחות שבת (פרק ט"ו סעי' ס"ד, הע' צ"ד) – "אסלה של בית הכסא שהונח בה חומר המיועד לצביעת המים אסור להוריד את המים על גבי אותו חומר משום שצובע את המים. ולכן יש להוציא את החומר הזה מאסלת השירותים מבעוד יום. ואם שכח להוציאו מבעוד יום או שנקלע למקום שבו נמצא חומר זה ולא הוציאוהו, אם יש לחוש לכבוד הבריות באם לא יורידו את המים [ואין לו אפשרות להביא מים באופן המותר] יש להקל להסיר את החומר הזה [שהוא מוקצה מחמת גופו] מהאסלה על ידי טלטול ברגלו [דהא מצינו בס"י ש"ב דהתירו לטלטל מוקצה משום כבוד הבריות, אמנם לכתחילה עדיף לעשות זאת ברגלו ... ולכא"נ נראה דאם החומר מונח באופן שא"א להוציאו ברגלו יש להקל להוציאו אף בידיו אם יש בדבר משום כבוד הבריות]".
- (1) לכאורה תלוי בהפוסקים לעיל, שמיקל באיסור מוקצה רק לגבי קינוח. ואולי יש להצטרף הפוסקים, שהוא רק כלי שמלאכתו לאיסור. א"נ, שאינו מוקצה כלל.
6. מראי מקומות – נשמת שבת (סי' ש"כ אות רפ"ז, ד"ה אמנם, ד"ה שוב), שבת בית (ארטסקרול, ריש עמ' של"ז).

טז חשמל: במקום כבוד הבריות.

א. חולה הנצרך לנקביו: וצריך עזרה מהאחות.

1. יצלצל כלאחר יד: אף אם תידלק נורה.

- (א) הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' קנ"ד, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ט אות ב') – "חולה המרותק למיטתו וצריך לעשות צרכיו וצריך עזרה מהאחות, כשאין עכו"ם מותר בעצמו ללחוץ על המתג המצלצל אפי' שעי"ז נדלקת נורה, משום גדול כבוד הבריות. אבל בתנאי שילחץ רק בשינוי, אבל לחיצה כדרך אסורה אפילו במקום כבוד הבריות".
- (ב) ששכ"ה (פרק מ' סעי' י"ט [דפו"ח, סעי' כ"ג], הע' ס"א [דפו"ח, הע' ס"ח]) – "חולה שאין בו סכנה הנצרך לנקביו ... יצלצל כלאחר יד, דהיינו שילחץ על כפתור הפעמון במרפקו או באחרי ידו וכדו', אף אם תידלק נורה. והתירו דבר זה, הגם שנדלק אור, משום גדול כבוד הבריות".

ב. חשמל שנדלק על ידי חיישן (motion detectors).

1. יש להקל במקום כבוד הבריות.

- (א) הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק ל"ב הע' קכ"א* [דפו"ח, הע' קכ"ו], שולחן שלמה סי' שכ"ח ס"ק ח"ה) – "לצורך חושב"ס מותר להכנס לתא של טלפון ציבורי שנדלקת בו נורה באופן אוטומטי בכניסה ונכבה ביציאה, כדי לטלפן לרופא או לעזרה ראשונה, ולגבי יציאתו של המטלפן מהתא כשאין זקוקים לו עכשיו לצורך החולה אם אפשר יכניסו חפץ כבד לתא הטלפון כדי שיכביד על המשטח ולא יכבה האור בצאתו ... ואם אין אפשרות להכניס חפץ - אפילו דבר שאינו מוקצה - לתא הטלפון אם יש עוד זמן רב למוצאי שבת ומאוד קשה לו להשאר שם ולפעמים יש בו גם משום גדול כבוד הבריות כי אז יש מקום להקל ולצאת ממנו אף שיכבה אור החשמל עקב יציאתו ...".
- עי' הגרשז"א זצ"ל (מוריה חרל"ח טבת תשנ"ו ריש עמ' ע"ח) – "שאלתי על מי שנכנס לשירותים (במלון בחו"ל) ונדלק האור באופן אוטומטי וכאשר יצא יכבה האור מה דינו. והשיב שבדיעבד יש לצרף כמה דינים להקל (הריני מביא כאן את שכתבתי לעצמי בשעתו אף שאין אני בטוח שכך בדיוק היו התשובות וליתר זהירות אני מביא זאת בסוגריים. א. אש במתכת זה יותר קל. ב. בכל שניה המנורה נדלקת ונכבית 50 פעם. ג. זה פסיק רישא דלא ניהא ליה שכן לא איכפת לי לחסוך לגוי את החשמל בשירותים)".

- (ב) הגריש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' קל"ח, הע' קמ"ו, הע' קמ"ו*, הע' קמ"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ט אות י"א) – "שירותים שיש בו עין אלקטרונית שע"י כניסת האדם לחדר נדלקת הנורה, אם נצרך לנקביו יכול להקל ליכנס, ויראה שלא יגיע לו פעם אחת להכנס לביהכ"ס כזה, ואף יכול לצאת משם כשיש לו צורך גדול ומסתבר שלהשאר זמן רב בביהכ"ס, ה"ו כצורך גדול. כמו כן קטן הנצרך לנקביו, גם בו שייך כבוד הבריות להתיר את הנ"ל. ודע עוד, שאין הבדל בין עשיית קטנים לגדולים, דאף שכתב המשנ"ב (סי' תו ס"ק ט) שבעשיית קטנים אין כבוד הבריות כ"כ, דהא משתינים מים בפני רבים, היום לא שייך, כי היום אין משתינים בפני רבים, ושפיר שייך גם בעשיית צרכיו לקטנים משום כבוד הבריות ... ומי שעמד במשנתה (במקום ציבורי) להטיל מי רגליים, ובעודו עומד נודע לו שבעזיבתו מהמקום יגרם להורדת המים ע"י העין אלקטרונית, מותר לו לצאת מהמקום".

(ג) הגר"ש מילר שליט"א (מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' קל"ח, הע' קמ"ו, הע' קמ"ו*, הע' קמ"ז), הע' קמ"ז).

- (ד) שלחן הלוי (פרק ז' אות ז') – "בפשטות יש להתיר, אבל רק במצב שאין לו ברירה אחרת, והיינו שאין שם בית הכסא אחר".
- (ה) אמירה לנכרי (פרק ס"ב סעי' ה') – "נקלע למקום משטח חשמלי שבעזיבתו את המקום תיסגר דלת או תכבה נורה וכיו"ב ויש בכך משום כבוד הבריות לעמוד במקום כל היום יכול להעמיד שם חפץ ואם לאו יבקש מנכרי לעמוד שם ואם אח"כ ילך לו הנכרי ל"ל בה".

ג. להדליק נר בבית הכסא.

1. אינו חסרון של כבוד הבריות.
(א) שרגא המאיר (ח"ח סי' כ"ב) – "אין אני יודע מהו כבוד הבריות איכא בזה, הלא אפשר לפנות גם אם אין אור שם".
2. מיקל [כשאי אפשר להסתדר בלא"ה].
(א) פני מבין (או"ח סי' נ"ו) – "באין לו בית הכסא אחרת אפשר לצדד להתיר ע"י עכו"ם שיכנס העכו"ם קודם לבה"כ לצורכו אם צריך לו למאוד דכמו דהתירו בשבת פ"א ליכנס אבני' מקורזלות מפני כבוד הבריות ואם אי אפשר לו אפשר דנוכל להתיר ע"י אמירה לעכו"ם ועיי' סי' ש"ז סעיף ה' וסי' רע"ו אבל בלא"ה אי אפשר להתיר כנלענ"ד לנכון".
(ב) נשמת שבת (סי' שי"ב אות תרצ"ב) – "שאלה: העלעקטער שבבית הכסא כבוי אי מותר לומר לנכרי להדליק הנר. תשובה: אם אין לו ביה"כ אחרת ואי אפשר להסתדר בלא"ה מותר. שבמקום שיש בו משום כבוד הבריות יש להקל בשבות דאמירה לעכו"ם מחמת כבוד הבריות ... וכן מצאתי בשו"ת פני מבין (סי' נ"ו) כשאי אפשר בעינן אחר יש להתיר לבקש מנכרי להדליק נר בבית הכסא משום כבוד הבריות (דהתירו שבות דאמירה לנכרי באיסור תורה משום כבוד הבריות)".
3. מראי מקומות.
(א) הגר"ח"ק שליט"א (לבנימין אמר עמ' מ"ד) – "אחד ששכח ששבת היום והדליק האור בבית הכסא, האם מותר לו להשתמש בבית הכסא הזה באותו שבת. תשובה: ליכנס אינו השתמשות באור".

מוקצה מחמת מצוה

א] <u>מה חג לה' אף סוכה לה'</u> - סי' תרל"ח.	ו] <u>ביזוי מצוה</u> - סימן כ"א.	יא] נרות חנוכה.
ב] לשבת בסוכה בזמן הגשם: והא נהנה.	ז] גדרים והלכות.	יב] תמונות, קול, ריח.
ג] האם מותר לפרק סוכה בחול המועד.	ח] נרות שבת.	יג] שאר ענינים.
ד] נוי סוכה.	ט] ביזוי לפני נרות שבת.	יד] מצוות של קטנים.
ה] ארבעת המינים.	י] ביזוי לפני ספרים.	טו] <u>מוקצה מחמת מצוה</u> .

ג' סוגיות:

- (א) סוכה דף ט. - שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה' אף סוכה לה'.
 (ב) שבת דף כב. - ביזוי מצוה, אבוהון דכולם דם.
 (ג) שבת דף מה. - מוקצה מחמת מצוה.

א] מה חג לה' אף סוכה לה' - סי' תרל"ח.

ברייתא (סוכה דף ט, ביצה דף ל:) – "ותניא, רבי יהודה בן בתירה אומר: כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה', אף סוכה לה'".

א. איזה חלק מהסוכה: ג' שיטות.

- רק זמן שעומד – ר"י (תוס' סוכה דף ט. ד"ה מנין, ביצה דף ל: ד"ה אבל).
- רק הכשר סוכה – ר"ת (תוס' דף כב. ד"ה סוכה, סוכה דף ט. ד"ה מנין, ביצה דף ל: ד"ה אבל), ר"ן (סוכה דף ו. ד"ה הכל, ביצה דף יז: ד"ה ועצי).

(א) פוסקים – מחבר (סעי' א'), "ואם אחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר סוכה הוסיף דופן, לא מיתסרא; אבל אם עשה ארבעתן סתם, כולן אסורות ומוקצות", לבוש (סעי' א'), גר"ן (סעי' ב'), פוסקים.

(ב) מראי מקומות – ערה"ש (סעי' ו'), "אבל אם עשה כל הארבעה דפנות כולם ביחד כולן אסורות ומוקצות גם כשנפלו שהרי אין אתה יודע מי הוא לשם הכשר סוכה ומי הוא שלא לשם הכשר סוכה לפיכך חלה הקדושה והמוקצה על כולן ויראה לי דזהו בדפנות אבל אם הוסיף על הסכך אפילו לאחר שיעור ההכשר מ"מ הרי הקדישן לסכך כיון שמונחים על הסכך הקודם משא"כ בדופן שבנה אח"כ הרי עומדת בפ"ע [וכ"מ בביצה ל: ע"ש]".

3. כל הסוכה, ואפי' שנפלה [וצריך מוקצה למצוה בשביל יו"ט אחרון, שיש מיגו דאיתקצאי].
 (א) רמב"ן (דף מה. ד"ה ולי) – "ולי נראה דעצי סוכה בין קיימת בין נופלת אסורין בהנאה כל שבעה מן התורה בלא איסור מוקצה ... אלא הא דמייתי הכא משום מוקצה למצותו היינו מסיפא דקתני עד מוצאי י"ט האחרון דעל כרחין היינו משום מוקצה מגו דאתקצאי למצותו בה"ש אתקצאי לכולי יומא".

(ב) ריטב"א (דף כב. ד"ה דתניא) – "דעצי סוכה גופייהו אסירי מדאורייתא, ונויי סוכה כל שבעה אסירי משום בזוי מצוה, וביום האחרון של חג שעבר כבר זמן הסוכה אסורים משום מוקצה, דכיון דאיתקצאי לבין השמשות ומשום בזוי מצוה, איתקצאי לכוליה יומא".

ב. האם נכלל הדפנות.

1. לא נכלל דפנות – רא"ש (סוכה פרק א' סי' י"ג, "והאי דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות משרי שרי דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן (דף יב א) גבי פסולת גורן ויקב. ודלא כהרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' סוכה הלכה ט"ו) שכתב עצי סוכה אסורים כל שמונת ימי החג בין עצי דפנות בין עצי סכך ואין ניאותרין מהן לדבר אחר כל ימי החג", טור (סעי' א').

2. ה"ה דפנות – רמב"ם (סוכה פרק ו' הל' ט"ו, "עצי סוכה אסורין כל שמונת ימי החג בין עצי דפנות בין עצי סכך אין ניאותרין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים מפני שיום השביעי כולו הסוכה מוקצת עד בין השמשות והואיל והוקצת לבין השמשות של שמיני הוקצת לכל היום"), תוס' (זבחים דף לז: ד"ה אלא), ר"ן (ביצה דף יז: ד"ה ועצי), ר' ירוחם (נתיב ח' ח"ב, נז:), הו"ד בדרכי משה (ס"ק א'), מחבר (סעי' א'), ב"ח (סוף ס"ק א'), ערה"ש (סעי' ב', סעי' ג').

(א) ה"ה רצפת הסוכה – אבני נזר (יו"ד סי' שס"ג אות ב'), "וכן סוכה חמור קרקע הסוכה מדפנות' דדפנות הסוכה אינם פסולים עראי לר"י כדאיתא בסוכה (כ"א ע"ב) וקרקעות הסוכה פסול עראי לר"י כמבואר שם (יוד ע"א) וכמו שביאר הר"ן שעל הלכות עיי"ש ריש סוכה. אלמא דקרקעות הסוכה הוא עצם הסוכה", אג"מ (או"ח ח"א סי' קפ"א, "יהיה אסור להרמב"ם מדין עצי סוכה"), פסקי תשובות (אות א'), "וכן רצפת הסוכה בכלל קדושת הסוכה ואסור בכל ימי החג להפקיעה מקדושתה ע"י נטילת עצי המרצפות לשימוש אחר, ואפילו אם התנה מלפני יום טוב שרוצה ליטלם אין מועיל. אמנם דווקא שעשו לה רצפה מקרשים וכדו', אבל אם הניחו סוכה על קרקע עולם או על רצפת אבנים הקבועים בבנין, אין המקום נאסר, ואם סילקו משם הסוכה (ע' להלן אות ב') מותר להשתמש במקום שעמד שם הסוכה לכל שימוש שהוא".

(ב) שטיח (carpet) הסוכה נכלל בנוי הסוכה, ביזוי מצוה – עי' אג"מ (או"ח ח"א סוף סי' קפ"א, "ואם אפשר גם על הקרקע רק שעשה רצפה לנוי הוא בדין נויי סוכה"), פסקי תשובות (אות א'), "ואם פירס על רצפת הסוכה שטיחים וכדו' דינם כנוי סוכה ומועיל תנאי עליהם בערב יום טוב שיוכל להשתמש בהם אימתי שירצה".

3. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ס"ק א'), ח"י ר' חיים (סוכה פרק ו' הל' ט"ו), אוצר מפרשי התלמוד (סוכה דף ט., עמ' רכ"ה), חשוני חמד (סוכה דף כב.).
(א) רמ"א (סעי' ב') – "דיש אומרים דאין איסור אפילו בדפנות עצמן, כ"ש בנויין. ומ"מ טוב להתנות עליהם (ד"מ)".

ג. בדעת הרמב"ם [גבי דפנות].

1. דאורייתא – רא"ש (סוכה פרק א' סי' י"ג), ב"ח (ס"ק א' ד"ה ומהר"א), ערה"ש (סעי' ב').
2. דרבנן – ט"ז (ס"ק א'), "אנו קי"ל דגם הרמב"ם לא אסר אלא מדרבנן בדפנות".
3. מראי מקומות – ב"י (סעי' א' ד"ה ויש), בה"ל (סעי' א' ד"ה בין).

ד. הזמנה.

1. לאו מילתא – הג' אשרי (ביצה פרק ד' סי' ג'), אור זרוע (הל' יו"ט סי' ש"ס), מחבר (סעי' א'), עונג יו"ט (סי' מ"ט), ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"ח [דפ"ח, הע' נ"ה]), פוסקים.
2. מראי מקומות – פמ"ג (מש"ז ריש סי' קנ"ג, יו"ד סי' ק"ח שפ"ד סוף ס"ק כ"ז, ראש יוסף מגילה דף כה.; "שיש לעיין אמאי סוכה בהזמנה לאו כלום הוא והא דרשה גמורה היא מה חגיגה אסורה בהנאה ובדבור בעלמא"), שבט הלוי (ח"א סי' קפ"ו אות ג').

ה. אין נאותין מהן: הגדר.

1. היינו דרך ביטול.
(א) תוס' (דף כב. ד"ה אבוהון, עי' דף מ"ב: ד"ה ואין, עי' דף מה: ד"ה אמר) – "דשאני סוכה דבמסתפק מהן איכא ביטול מצוה".
(1) אמנם עי' העונג יו"ט (סי' מ"ט), לשונו מובא לקמן.
(ב) רמב"ן (דף כב., עי' דף מה., מגילה דף כה:) – "לסלקן מן המצוה ולהסתפק מהן".
(ג) רשב"א (דף כב.) – "דשאני התם שיש בטול מצוה כשמסתפק מהם וסותר את הסוכה".
(ד) ט"ז (ס"ק ג') – "נראה פשוט שמ"ש אין נאותין מהם לדבר אחר היינו דרך ליטול משום שבזה תבטל קדושתה אבל בעוד שהיא קיימת אין איסור הנאה ממנה כדי לסמוך עלי' או להניח עלי' שום דבר כיון שעדיין קדושת' עלי'".
(ה) מ"ב (ס"ק ד', שעה"צ ס"ק ל') – "היינו דרך ביטול שבזה תבטל קדושתה אבל בעוד שהיא קיימת אין איסור הנאה ממנה כגון לסמוך עליה או להניח עליה שום דבר כיון שעדיין קדושתה עליה".
(ו) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"ח [דפ"ח, הע' נ"ה]).
2. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ו' אות ב').

ב. לשבת בסוכה בזמן הגשם: והא נהנה.

א. עונג יו"ט (סי' מ"ט) – "וקשה לי ע"ז כיון דקיי"ל דעצי סוכה וכ"ש סכך גופא אסור בהנאה כל שבעה כדדריש ר"ע מקרא דחג הסוכות שבעת ימים לד' בסוכה (דף ט') וא"כ איך מותר לישב בה בשעה שפטור מסוכה הא איסורא נמי איכא דמתהני מסוכה בעידן דליכא מצוה שפטור מחמת הגשמים. ואותן שיש להם גגות ומכסין בגג בשעת הגשמים נראה דאין חשש מה דמתהני ממנה דכיון שנפסלה הסוכה משום סוכה שתחת הבית מותר ליהנות ממנה מן התורה ודמי לנפלה הסוכה שכתב בטור (בסימן תרל"ח) דמותר מן התורה ואסור מדרבנן ואפשר דבכה"ג שירדו גשמים לא אסרו חכמים לישב בה ... ולשיטת הרי"ף והרמב"ן דמהני תנאי גם בעצי סוכה אפשר לומר דדמי להתנה בפירוש שלא יחול עליה קדושה לאסור בהנאה בעת ירידת גשמים דהא כל אדם מסופק אם ירדו גשמים בחג ודמי לאומר איני בודל ממנה כל בהשמ"ש. אבל לשיטת ... וא"כ נראה דאסור לישב בה בעת גשמים דליכא מצוה אז ... מיהו מלשון רש"י ז"ל ביומא שם שכתב למדינה אסור שנוהג בהן דרך חול משמע דמדרבנן בעלמא אסור מפני שנוהג דרך חול ולא משום נהנה מהקדושה וכיון דמדרבנן הוא אפשר דלא גזרו בסוכה".

ב. י"ל: הוי כהתנה.

1. זכותא דאברהם (לאנדא, חידושים על הש"ס סוכה דף ט., מ"ב-ד') – "האיך אנו יושבים בסוכה בשעת ירידת הגשמים על ידי סגירת הגגות כמבואר בשלחן ערוך (סימן תרכ"ו) הא משתמש בעצי סוכה כיון דהוי שלא בשעת חיוב ואסור מדאורייתא כדאיתא (סוכה ט') ובשלחן ערוך תרל"ח). ובשלמא להפוסקים דמהני תנאי בעצי סוכה ולזה הוי כהתנה. אבל להרמב"ן דפוסק דגם תנאי לא מהני קשה. ואפ"ל כיון דילפינן מחגיגה דכתיב חג הסוכות לד' א"כ לא חמיר מהקדש ובהקדש קיימא לן דאין מועלין במחומר. וקודם שחיברה וישב בה רק הזמין לסוכה לא חל עלה קדושה דהזמנה לא מילתא הוא ואף דמועלין מדרבנן לזה אפשר דלאיסורא דרבנן גם הרמב"ן מודה דמהני תנאי".

ג. י"ל: אסור רק אם מבטל המצוה [כדאי לעיל].

1. דעת תורה (סי' תרל"ט על סעי' ה' ד"ה והנה, ע"ש במגיה) – "והנה כתבו לי דבקצור ש"ע סי' קל"ה הביא בשם זכותא דאברהם דביושב בסוכה בשעת גשמים עביד איסור, דמשתמש במוקצה דעצי סוכה, וגם בשו"ת עונג יו"ט ... הבאתי מתוס' שבת כ"ב ד"ה אבוהון וכו', ושם מ"ב ע"ב ד"ה ואין וכו', ושם מ"ה ע"ב ד"ה אמר וכו'. ומג"א סי' רע"ט סק"ב".
2. הגרשז"א זצ"ל (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ח [דפ"ח, הע' נ"ה]).
3. הגריש"א זצ"ל (הערות במס' סוכה דף ט. ד"ה כשם).
4. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"ח [דפ"ח, הע' נ"ה]).

א) עונג יו"ט (סי' מ"ט) – "ולא תימא דלא אסרה תורה אלא הנאה של כלוי דהיינו שנוטל עצים מהסוכה וסותרה אבל ליהנות ממנה כשהיא בשלימותה שרי כדמשמע ריהטא דלישנא בתוס' שבת (דף כ"ב) ד"ה אבוהון דכולהו דם שהקשו אמאי לא אמר אבוהון דכולהו עצי סוכה דנפקא מקרא דמה חג לה' ותירצו דמעצי סוכה לא הוי ילפינן דשאני סוכה דבמסתפק בהן איכא ביטול מצוה אבל בהרצאת מעות נגד נר חנוכה ובנוי סוכה ליכא ביטול מצוה עכ"ל. דז"א דודאי גם התוס' **לא כתבו כן לדינא**".

ב) מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ו' אות ב').

ג) הראיה של המהרש"ם מדף כב., כבר מתרץ העונג יו"ט (לשונו מובא לעיל). הראיה מדף מב: ודף מה: י"ל ששם אינו משום הפסוק מה חג לה', אלא הסוגיא של מוקצה מחמת מצוה. וצ"ל, שהמהרש"ם סבר, שהגדר של מוקצה מחמת מצוה, לומד מהסוגיא של מה חג לה'. וצ"ע.

ד. י"ל: **בזמן הגשם ליכא מצוה, ממילא ליכא קדושה.**

1. עי' גר"א (סי' תרל"ט סעי' ה') – "אין שם סוכה".
 2. קובץ שיעורים (ביצה אות ע') – "מה שמקשין, כיון דסוכה אסורה בהנאה רק למצוה, א"כ כשירדו גשמים יהא אסור לישב בסוכה, כיון דליכא מצוה, ואפשר, דבשעה דאין הסוכה ראויה למצוה ליכא בה קדושה. **כמו לאחר החג**, דקדושתה היא בכל שעה מפני שמיחדת למצוותה, אמנם אם הסוכה ראויה למצוה, אלא שהאדם לא קיים מצוה כגון שמכוין שלא לצאת בכה"ג אפשר דהנאתה אסורה".
 3. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"ח [דפו"ח, הע' נ"ה]).
- א) שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ו' סוף אות א') – "בקובץ שיעורים ... **דבריו פלא** שהרי לעיקר ההלכה נקטינן שאפילו נפלה הסוכה אכתי בקדושתה קיימא **ומה גרע שעת גשמים מנפלה הסוכה**, ואע"פ שהיה מקום לפלפל ולחלק מ"מ פשטות דבריו מחודשים ואכמ"ל".

ה. י"ל: **אסור להנות רק שימוש אחר מהמצוה.**

1. אבני נזר (או"ח סי' ת"א אות ב') – "נראה לי ראייה להתיר לישב בסוכה כשהגשמים יורדים תחת השלאק ... דמותר מתוך שהותרה ישיבה בשעת מצוה. ומלבד זה יש עוד טעמים בסוכה להתיר".
2. משיב דבר (ח"א סי' מ"ז ד"ה בשו"ע) – "דזה כלל גדול כל שדרך תשמישו במקום מצוה, שרי אפילו שלא במקום מצוה, כמו סוכה דרשאי לישב בה אפילו בעת גשמים, ונר שבת דרשאי להשתמש בה אפילו שאינו נוגע לכבוד שבת, ואבוהון דכולהו בגדי כהונה בקידושין (נ"ד א') שאין מועלין בהן לפי שנתנו ליהנות בהן, משום שלא נתנה תורה למה"ש, אלמא דמותר להשהותן שלא בזמן מצוה, משום שהוא דרך תשמיש במקום מצוה, וא"א ליזהר בזה, ומכש"כ מוקצה דרבנן".
3. קהלות יעקב (סוכה סי' ז').
4. ששכ"ה (פרק כ"ב הע' מ"ח [דפו"ח, הע' נ"ה]).
5. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ו' אות ג').

ו. י"ל: **מקיים מצוות סוכה, הגם שאין שכר מצוה ונקרא הדיוט וברכה לבטלה.**

1. מנחת אשר (מועדים סוכות סי' ל"ד).
2. מראי מקומות – מסגרת זהב (על קיצור שו"ע סי' קל"ה ס"ק א'), העמק שאלה (שאלתא קכ"ו ס"ק א'), צפנת פנעה (סוכה פרק ו' הל' ב'), פסקי תשובות (הע' ו'), אוצר מפרשי התלמיד (סוכה דף ט., סוף עמ' רכ"ב).

ג) **האם מותר לפרק סוכה בחול המועד** – חקירה: האם האיסור לגרום הביטול. או האיסור הוא רק להנות, בתנאי שהוא ע"י ביטול.

א. מחמיר – שואל ומשיב (מהדו"ד ח"ג סי' כ"ח), הו"ד בפסקי תשובה (סי' קכ"ח), קנה בושם (קובץ אור ישראל חנ"ו עמ' ל"ג אות נ"ז, "אסור לפרוק סוכתו בחול המועד, גם בעוזב איזור זה בחול המועד").

1. קשה, מותר לפרק הסוכה ביום ז' (סוכה דף מח.) – עיקרי הד"ט (או"ח סי' ב' אות ס"ח, י"ל דרבנן), להורות נתן (ח"ה סי' מ"ה אות ז', ח"ז סי' מ"ז), ציץ אליעזר (חי"ג סי' ס"ח אות א' ד"ה ויש).

ב. מיקל.

1. עיקרי הד"ט (או"ח סי' ב' אות ס"ח ד"ה וע"פ).
2. עי' להורות נתן (ח"ז סי' מ"ז-סי' מ"ט).
3. הגרשז"א וצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ח אות ל"ו) – "פשוט הדבר שמעיקר הדין מותר לסתור את הסוכה בחוה"מ כמו בערב שמיני עצרת, ורק עיי"ש בר"ן שהביא מתוספתא דכיון דכתיב חג הסוכות לכן אין לבטל את הסוכה באמצע החג [ולפי"ז נראה שאם יש לו ב' סוכות מותר שפיר לסתור ובלבד שלא ישתמש בהם להנאתו מפני שהם מוקצה]. אולם כל זה לענין סוכה עצמה, משא"כ לענין נוי סוכה שפיר מותר בכל ענין".

ג. מראי מקומות – בכורי יעקב (ס"ק ב'), מנחת פסים (אה"ע, הוספות לאו"ח סי' תרל"ח סעי' ב'), חלקת יעקב (או"ח סי' רכ"ח).

1. ציץ אליעזר (חי"ג סי' ס"ח) – "לפענ"ד יש להתיר הסתירה לצורך סוכה אחרת, ובפרט ע"מ **לחזור במקו"א**, ועל אחת כמה כשמקימה בחוה"מ ע"מ כן כדי לסותרה ולחזור ולהקימה לפי הצורך".

2. הגר"א בנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח תמוז תשס"ו) – "שאלה: האם מותר לסתור הסוכה בתוך חול המועד. תשובה: אם יש צורך".
3. הגר"ח"ק שליט"א (עלי שי"ח עמ' קפ"ד אות ל"ד) – "שאלה: האם מותר לפרק סוכה בערב שמ"ע כשיש לו סוכה אחרת והאם מועיל לזה תנאי. תשובה: אין ראוי".
- הגר"ח"ק שליט"א (ויכתוב מרדכי עמ' שנ"א אות קנ"א) – "האם בחג סוכות, בתוך ימי החג, מותר לסתור את הסוכה מפני שצריך למקומה. תשובה: יש מחמירין".
4. שלמי יהונתן (ח"ג, מוקצה למצוה סי' ז') – "שלענין מעשה צ"ע אם מותר לפרק את הסוכה או את נויה לפי שנחלקו בדבר הפוסקים, ומ"מ מן הראוי להתנות מבעוד שאינו בודל משמושי הסוכה ונוייה כל בין השמשות ובזה יוסר מעליו כל ספק, ובשעת גשמים או גנבים יהא מותר לו ליטלם כרצונו בלא חשש".
5. פסקי תשובות (אות ג') – "ונחלקו הפוסקים אם מותר לסתור הסוכה כשהבטחתו שישמור על קדושת הדפנות והסכך ולא ישתמש בהם לשימושים אחרים, כי שמא בעצם סתירת הסוכה יש משום ביטול והפקעת קדושתה. ומכל מקום, אף לדברי המתירים אין להתיר לסתור סוכה אלא א"כ רוצה להקימה במקום אחר, אבל לסותרה ללא צורך יש בזה איסור משום ביזוי מצוה. וכל האמור כאן מדובר בסוכה שבנאה מלפני החג, שאז אין מועיל תנאי כדי להוריד הקדושה מהדפנות והסכך, אבל אם הקים הסוכה בחול המועד יכול להתנות לפני ההקמה שבדעתו לסותרה בגמר השימוש, ולהשתמש בדפנות לצרכים אחרים, ואז יוכל לסותרה לכל הדיעות אם יש בכך צורך המועד".

ד. אם מהני תנאי.

1. לא – עי' רמב"ם (סוכה פרק ו' הל' ט"ו), עי' רא"ש (ביצה פרק ד' סי' ג'), ארחות חיים (סוכה סי' מ"א), רמ"א (סעי' א').
2. כן – רי"ף (ביצה דף יז.), רשב"א (ח"א סי' קס"ט, עבודת הקודש שער ב' ס"ק ו').
3. אם ליכא איסור – מג"א (סי' תרל"ח, פתיחה).
4. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ד').

ה. מה הזמן של הקצאה.

1. תלוי בבין השמשות.
- א) מור וקציעה (סי' תרל"ח), הו"ד בבה"ל (סעי' א' ד"ה דהזמנה).
2. תלוי בקבלת יו"ט.
- א) עמק ברכה (הל' סוכה אות י"א) – "בבה"ל הביא בשם מור וקציעה ... לענ"ד אינו נראה כן ... רק בנויי סוכה דאיסורם משום מוקצה, דהוקצה למצות, ודין מוקצה הרי תלוי באיתקצאי בין השמשות; משא"כ לענין סוכה עצמה דאיסורה מן התורה ... הדבר ברור דלא שייך זה כלל לדין איתקצאי בין השמשות ותיכף מעת שישב בה חל עלי' מיד שם שמים לאסרה בהנאה משום קיום מצותה".
3. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' י' אות א' ד"ה אבל, עי' הג"ה שם, ח"ב סי' מ"ט, תנינא (ב - ג) סי' נ"ד, מאורי אש השלם עמ' תר"ה ד"ה ועיי"ש) – "ובביאור הלכה ... שהביא שם בשם 'המור וקציעה' ... והוא פלאי, הרי גם באתרוג ולולב קיי"ל דהזמנה לאו מילתא ולא מיתסרי אלא משעה שנטל אותם ביום למצוה ואפי"ה נאסרים לכל היום אע"ג דלא הוקצו בבית השמ"ש, וגם פשוט הדבר דאתרוג שיחדו למאכל והי' מותר ודאי כל הלילה לאכלו דמ"מ אם נמלך עליו ביום ונטלו למצוה ודאי נאסר לכל היום".
4. מראי מקומות – פתח הלכה (מוקצה פרק ו' הע' א'), שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ה'), זכרון שמואל (סי' כ"ט אות ט'), ששכ"ה (פרק כ"ב סוף הע' מ"ח [דפו"ח, סוף הע' נ"ה]).

ד] נוי סוכה.

א. נוי סוכה שתלה בסוכה תחת דופן עקומה וכדומה.

1. מיקל: אא"כ הדופן הוא מן הדפנות המעכבים בהכשר הסוכה.
- א) קובץ הלכות (סוכה פרק י"ב סעיף ט"ז) – "נוי סוכה שנתלה בתוך הסוכה במקום פסול, כגון תחת דופן עקומה, לא הוקצה למצוה כדין נוי סוכה, זולת אם הדופן הוא מן הדפנות המעכבים בהכשר הסוכה".
- ב) הגר"ש איערבך שליט"א (סוכה כהלכתה פרק ז' סעי' ד' הע' ז').
- ג) סוכה כהלכתה (פרק ז' סעי' ד' אות ג').
2. מחמיר.
- א) היכלי שן (ח"ג סי' ב') – "נקיטנא מיהא מכ"ז דכל מה שתלה בסוכה בין בשיעור סוכה ובין חוץ לשיעור סוכה בלי הפסק מחיצה ובין מאחורה כל שתלאו לנוי אסול ליטלו משם".
- ב) פסקי תשובות (אות ד', הע' י"ב) – "וכתבו הפוסקים כי איסור הנאה בנוי סוכה כולל כל מה שתולים לשם נוי סוכה, אפילו במקום שהסוכה פסולה, כגון שחלק מהסוכה תחת גג, מ"מ כיון שתלה על מנת ליפות הסוכה חל קדושה אא"כ התנה לפני בין השמשות דיום א'. [שו"ת היכלי השן ח"ג סי' ב', אורחות רבנו ח"ב עמ' ר"כ בשם הגרי"י קניבסקי זצ"ל שגם מה שתולה על דפנות הסוכה מבחוץ אסור להסתפק מהם, ומיהו בס' נט"ג מביא בשם ס' ליקוטי יהודא סוכות עמ' ק"כ בשם הגה"ק מגור זצ"ל בעל האמרי אמת שדייק מלשון הגמ' "סיככה כהלכתה" וכו' אסור להסתפק וכו' דמשמע דדווקא היכן שהנוי במקום שהסוכה כשירה, וכן מוכח שיטת הג' חכמת שלמה על גליון השו"ע בס"י זה]".

3. מראי מקומות.

(א) הגרשז"א זצ"ל (הליכת שלמה סוכות פרק ז' סעי' כ"ב) – "נוי שתחת דופן עקומה, יש להסתפק אם הוקצה למצוה כדין נוי סוכה או לאו".

(1) הגרשז"א זצ"ל (הליכת שלמה סוכות פרק ז' הע' פ"ז) – "וכמו כן נסתפק רבנו לענין חדר שחלקו מקורה וחלקו משמש כסוכה, שגם כל דברי הנוי שהניח בחלק המקורה יתכן שיאסרו כדין נוי סוכה (אף שאין החלק הזה משמש כדופן עקומה), הואיל וסו"ס בחדר אחד הם והריהם נוי לסוכה. רשימות. והעירנו הגר"א בבבצל שליט"א דלמעשה הכריע רבנו דאין דינם כנוי. וע"ע לעיל סי"ט. ועיין ביכור"י סי' תרל"ט סק"י ובס' סוכת שלם סי' ל"ט ס"י. וראה ארחות רבנו ח"ב עמ' ר"כ".

ב. נוי שתלוי בדופן הסוכה מבחוץ כדי לנאותו: לכאורה רק לפי המחמירים לעיל.

1. מיקל.

(א) רבבות אפרים (ח"ד סי' קנ"ג אות כ"ב) – "בנוי סוכה הנמצא חוץ לסוכה דמותר ליהנות בו".

(ב) קובץ הלכות (סוכה פרק י"ב סעיף ט"ז) – "נוי שתלוי בדופן הסוכה מבחוץ כדי לנאותו גם מבחוץ, אין דינו כנוי סוכה". מחמיר.

(א) קהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ב עמ' ר"כ אות כ"ו) – "ספר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל ששאלוהו נוי סוכה שתולים על הדפנות מצד החיצוני של הסוכה אם יש לזה דין נוי והשיב להם שמסתבר שכן וזה אחרת מדפנות בעצמם שלצד חוץ אין להם דין דפנות משום שאינם סוכה בחוץ אבל בנוי כונתו לנאות את הסוכה וזה גם מבחוץ. (עי' סי' תרל"ח ס"א ומ"ב סי' תקי"ח ס"ק ל"ח ובשעה"צ ס"ק ס"א)".

ה' ארבעת המינים.

א. האם הארבעת המינים שייך למוקצה של "מה חג לה'".

1. כן – עי' רש"י (סוכה דף לז:), "אסור להריח בו. דגמרינן מסוכה, דילפינן בפרק קמא (ט, א) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה, הואיל והוקצו למצוה", עי' בית מאיר (ריש סי' תרנ"ג), בכורי יעקב (סי' תרנ"ג ס"ק א'), חיים וברכה (אות קע"ט).

2. נראה, ה"ה כל מצות – תוס' (דף כב: ד"ה אבוהון, "אבוהון דכולהו דם. הא דלא קאמר אבוהון דכולהו עצי סוכה דנפקי מקרא כדאמר בריש המביא בביצה (דף ל: ושם) אומר ר"י דמשום דמעצי סוכה לא הוה ילפינן דשאני סוכה דבמסתפק מהן איכא ביטול מצוה אבל בנוי סוכה ובהרצאת מעות לאור נר חנוכה ליכא ביטול מצוה", רשב"א (דף כב., "אבא דכולהו דם. והא דלא קאמר אבא דכולהו עצי סוכה ואע"ג דנפקא לן מחג הסוכות לה' מה חג לה' אף עצי סוכה לה' כדאיתא בריש פרק המביא כדי יין (ביצה ל' ב'), "ל' משום דאי מהתם הוה אמינא דשאני התם שיש בטול מצוה כשמסתפק מהם וסותר את הסוכה, אבל בסיפוק נויין והרצאת מעות דליכא משום ביטול מצוה אימא דשרי, אלא דמדמם ילפינן להו לכולהו").

3. מראי מקומות – שרידי אש (ח"א סי' נ"ו אות ב'), שלמי יהונתן (ח"ג, מוקצה למצוה סי' ח').

(א) פמ"ג (יו"ד סי' ק"ח שפ"ד ס"ק כ"ז) – "ענין ברש"י סוכה ל"ז ב' ד"ה אסור דגמרינן מסוכה דחל שם שמים כו' משמע דמן התורה הוא וכבר עמד בו מהר"ם בן חביב ז"ל בס' כפות תמר שנתקשה בזה ועיין באו"ח תרנ"ג בב"י הביא דברי רש"י ואח"כ הביא תשובת הרשב"א והם לכאורה דברים סתורים וע"ש בסימן תרל"ח ב"ז אות א' והבן ולפ"ז אם היינו אומרים אתרוג והדס מן התורה אסורים כמו סוכה ומה שהקשה מהר"ם חביב מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים י"ל גילוי מלתא הוא א"כ וודאי לכולה מלתא הוקש לחגיגה דאסור בהנאה אפ"ה אתרוג מותר כיון דלאו לריח קיימא ומוכח שפיר".

ב. לולב: אם מותר לתלוש ממנו עליו לאגודה.

1. לצורך לולב אחר, אסור – עי' דעת תורה (סי' תרנ"א סעי' א' ד"ה ויש, "ויש לעיין היכי דכבר נטל הלולב למצוה אם מותר לתלוש ממנו עליו לאגודה, כיון דאיתקצאי למצותו. ונראה דכיון שעושה האגודה לאותו לולב עצמו מותר"), הו"ד בחיים וברכה (אות ח'), "ומשמע דלצורך לולב אחר אסור לתלוש מלולב זה שהוקצה כבר למצותו. והעולם אינם יודעים להזהר בזה".

2. וכן, לכאורה אסור ללעשות טבעת מלולב בשביל הושענות.

(א) שלמי תודה (סוכה סי' פ"ה אות ב') – "ולענין אי שרי לתלוש עליו מהלולב שנטל למצוה כדי לאגוד ולקשור את הערבות שנטל בהושענא רבה, הנה אם הלולב שיעורו מצומצם שיש בו רק ארבעה טפחים, ואם יתלוש ממנה עליו יפסל הלולב, או אפילו אם יש בו שיעור גדול ותולש ממנה הרבה עליו באופן שיפסל הלולב ע"י הסרת העלין ממנו, בודאי יש לאסור אפילו כבר בירך על הלולב ביום השביעי וגמר לקיים בו המצוה, שהרי הלולב הוקצה למצותו כל שבעה ואסור להשתמש בו אפילו לאחר שגמר לעשות בו המצוה, כמש"כ השו"ע בסי' תרס"ה ס"א ובמ"ב סק"א, [ויש להזהיר אותם השמשים בבתי כנסיות שאין מקפידים בכך]. אבל אם יש ללולב שיעור אורך יותר מארבעה טפחים, ותולש רק קצת עליו מלמטה באופן שעדיין ישאר שיעור הכשר לולב, יש בזה מחלוקת הפוסקים, דהנה המ"ב בסי' תרמ"ט סק"מ מ"א ובשעה"צ שם סק"ל ל"ט הביא, דדעת המג"א בשם הרא"ש בפ"ג דסוכה (ל"ו ב') סי' כ"ג דלא אמרינן איתקצאי למצותו רק לענין השיעור הראוי למצוה ולא יותר, וכן משמע בתוס' בסוכה (מ"ו ב') ד"ה אתרוג, עי' במג"א שם סק"י שדייק כן מדבריהם, כמש"כ הלבושי שרד והמחצית השקל שם בביאור דבריו ע"ש, ודעת הריטב"א שם ועוד הרבה פוסקים דאפילו יותר מכדי שיעור מצוה נמי איתקצאי, וכן הסכים הגר"א בביאורו שם, ומדמי ליה לעצי סוכה שנאסר הכל אפילו יותר מכדי הכשר סוכה, וכל שכן כאן שהוא גוף אחד ע"ש, וא"כ הכא נמי לדעת הרא"ש רק שיעור הכשר לולב דהיינו ארבעה טפחים איתקצאי ולא יותר, ורשאי לתלוש העלין מלמטה, ולדעת הריטב"א כל הלולב שנטל למצוה אפילו אורך הרבה איתקצאי למצותו, ואסור לתלוש העלין מהלולב שקיים בו המצוה, ולמש"כ המ"ב דהגר"א הסכים לדעת הריטב"א לאסור הכל, ה"נ אין לתלוש העלין מלולב שקיים בו מצוה. וב'לוח ארץ ישראל' (להגאון רבי

יחיאל מיכל טוקצ'נסקי זצ"ל) כתב, דאם אין לו בדין מלולב אחר, יכול לקשור ההושענות בבדי הלולב שברך עליו, כי לא הוקצה למצותו יותר מהד' טפחים של שיעור הלולב, וכפי מש"כ תוס' סוכה מ"ו ב' ומג"א תרמ"ט י"ט ומחצה"ש, עכ"ד, וצ"ע. ונ"מ בזה אף לענין שאר ימי חול המועד אי שרי לאגוד הלולב וההדסים והערבות עם עלה שתולש מהלולב שקיים בו מצוה ...".

3. אמנם, מותר לקחת הערבות מהארבע מינים בשביל הושענות – בכורי יעקב (סי' תרס"ד ס"ק י"ח), מ"ב (סי' תרס"ד ס"ק כ"א), "ודע דאפילו לדעה ראשונה דאינו יוצא בערבה שבלולב זה דוקא כל זמן שהיא אגודה בלולב עם שאר מינים אבל אם התיר אגדו של לולב לאחר נטילה ונטל הערבה בפני עצמה פשיטא שיוצא בה".

א) הגר"ח"ק שליט"א (מוריה ח"ת עמ' שי"ג) – "שאלה: אם מותר בשעת הדחק להשתמש בערבת הלולב לחביטת ערבה. תשובה: יתכן".

הגר"ח"ק שליט"א (מועדי הגר"ח ח"א תשובה תקע"ח) – "שאלה: מ"ט לוקחים ערבה חדשה לחביטת ערבה ולא משתמשים בערבת הלולב, דאיתעביד מצוה חדה תיעבד עוד מצוה. תשובה: להרבות במצוות".

ב) מועדים וזמנים (ח"ו סי' ע"ח ד"ה ובכורי) – "ובבכורי יעקב (מובא במ"ב תרס"ד ס"ק כא) שיוצאין בערבה דלולב מצות ערבה דהושענא רבה, אם תולשו ולוקחו אחר כך לבד, ורק להגביהו ולחזור ולהגביהו ביחד עם שאר המינים לא מועיל, ונראה שאין בזה בזוי מצוה או אסור אין מורידין מחמורה לקלה, שמוריד מצות ערבה דרבנן למצות ערבה שעיקרה מנהג בעלמא, שהאי כללא רק בקדושה ולא במצוה ולכן מדליקין מנר לנר אפילו במצוה קילא".

מועדים וזמנים (מילואים שם) – "כתב במ"ב סימן תרס"ד (ס"ק כ"א) שאם התיר אגדו של לולב לאחר נטילה ונטל הערבה בפני עצמה פשיטא שיוצא בה, ואני תמה למה לא נעביד כן לכתחילה, דכיון דאיתעביד בה מצוה חדה דערבה, נקיים בה עוד מצוה דהושענות, ולמה לן ליקח ערבות אחרים במיוחד להושענות, ואפשר שזהו זכר למקדש שנטלו ערבות במיוחד למצות ערבה. אמנם אני מסתפק בזה אי מהני, דאפשר שזהו הורדה בקדושה, ואף שמצינו בנוי סוכה דשרי ליקח ממנו לצאת מצות אתרוג, כשאין לו אחר, כמבואר בה"ל ס"ס תרל"ח, ה"מ גבי נוי סוכה דזהו עילויא לאתרוג שהיה רק נוי סוכה שיקיים בו עתה מ"ע, אבל כאן מורידים את הערבה ממצות דהרי הוקצתה למצותה ואכתי ראויה היא למצותה, ומורידין אותה לקיים מצות חבטה שעיקרה רק מנהג, וכיון דהוי הורדה אפשר שאסור וצ"ב".

ג. פיתום של אתרוג, לנשוך בהושענא רבה.

1. מיקל.

א) ס' זכירה (ענין עוה"ז ועוה"ב ד"ה מ"כ, דפו"ר תס"ט) – "מ"כ עץ הדעת ח"א עץ של ענבים היה וח"א אתרוג היה לכן נוהגין הנבים עוברות ליטול הפיתום מהאתרוג בהו"ר ונותנין מעות לצדקה שיציל אותה ממות עם עוברת. ותאמר כך רבש"ע בשביל שחיה היתה אוכלת מעץ הדעת החטא גורם למיתה ואם אני הייתי באותו עת לא הייתי אוכלת ולא נהניתי בו כמו שלא רציתי לפסול אתרוג כל ז' ימיה והיום שנפסל האתרוג אין בו מצוה כשם שיש לי הנאה מעט מנשיכתי הפיטם הזה כך הייתי נהנה מעץ הדעת מה שאסר הקב"ה לאדם וחיה".

1) הרד"י רקח (אור ישראל חוברת מ"א עמ' קס"ט) – "בספר זכירה ... ושם כתב ככל הדברים הנ"ל רק שבתפלה יש חסרון ניכר, וכמו שהעירו כבר בהערות תרומת שלמה (מהדורה הנ"ל אות תס"ו). ע"ש".

ב) נזיר שמשון (מס' סוכה פרק ג' משנה ו' [להרב יעקב שמשון שבתי סיניגאליא, בעהמ"ח ס' שבת של מי, חידושים על ששה סדרי משנה, פיסא תקע"ג]) – "ראיתי בכתביה דנוהגין הנשים עוברות ליטול הפיטם של אתרוג ביום הושענא רבה, והטעם הוא משום דאיכא מ"ד דעץ הדעת אתרוג הוה ואח"כ נותנין מעות לעניים שהציל אותה ולעוברת ממות ואומרת כך רבש"ע בשביל חוה שהיתה אוכלת מעץ הדעת גרם אותו חטא מיתה בעולם ואם הייתי באותו זמן לא הייתי אוכלת ולא הייתי נהנית ממנו כמו שלא רציתי לפסול אתרוג זה בשבעת ימי התג שעברו והיום שפסלתי אין בו מצוה וכשם שיש לי הנאה בפיתום זה כך הייתי נהנה לראות העץ הדעת שאמר הקב"ה לאדם וחיה לא תאכל ולא הייתי עובר את ציווי ותקבלני ברצון את תפילתי ואת תחנוני שלא אמות מלידה זו ותושעני לילד בנחת ובלי צער ולא יהיה לי ולא לולדי שום נזק כי אתה הקל המושיע ע"כ".

ג) סגולות ישראל (אות מ' מערכת מעוברת) – "מעוברת: סגולה לנשים מעוברת ליטול הפיתום מהאתרוג ביום הוש"ר ונותנים מעות לצדקה שיציל אותה השי"ת ממות עם עוברת. ותאמר כך רבש"ע בשביל שחיה היתה אוכלת מעץ הדעת החטא גורם למיתה ואם אני הייתי באותו עת לא הייתי אוכלת ולא נהניתי בו כמו שלא רציתי לפסול אתרוג כל ז' ימי החג והיום שנפסל האתרוג אין בו מצוה כשם שיש לי הנאה מעט מנשיכתי פיטם הזה כך הייתי נהנה מעץ הדעת מה שאסר הקב"ה לחיה (ס' זכירה)".

ד) מועד לכל חי (סי' כ"ד אות כ"ה) – "כתב בספר נזיר שמעון במסכת סוכה וזה לשונו ... עד כאן, ובני הגדול אברהם אוהבי נר"ו העתיק הדברים האלה בלשון לעז בספרו והוכיח אברהם פרק כ"ד כדי שתהא התפילה שגורה בפי המעוברות, ומי שאשתו מעוברת בימים האלה יתן דעתו ליקח אתרוג וליתן ביד אשתו שתעשה כנוכר לעיל, ויאמר בפניה נוסח התפילה תיבה בתיבה כדי שתאמר היא אחריו, ותזכה שתלד בריוח ולא בצער ויצא הולד לחיים טובים ולשלום, אמן".

ה) חיים וברכה (אות רכ"ח) – "עיין בספר נזיר שמשון שכ' הו"ל, ראיתי בכתביה דנוהגין הנשים עוברות ליטול הפיטם של אתרוג ביום הו"ר, והטעם ...".

ו) אלף המגן (ס' תר"ס אות ו') – "נוהגת הנשים מעוברות ביום הוש"ר (לאחר התפלה כשהבעלים באין לביתם לאחר התפלה) ליטול הפיטם של האתרוג ביום הוש"ר (והטעם דאיכא מ"ד דעץ הדעת שאכל אדה"ר אתרוג הי') ונותנים מעות לעניים שהקב"ה יציל אותה ולעוברת ממות ואומרת כך 'רבש"ע בשביל חוה שהיתה אכלה מעץ הדעת גרם אותו חטא מיתה בעולם ואם הייתי באותו זמן לא הייתי אוכלת ולא הייתי נהנית ממנו כמו שלא רציתי לפסול אתרוג זה בז' ימי החג שעברו והיום שפסלתי אין בו מצוה וכשם שיש לי הנאה בפיתום זה כך הייתי נהנה לראות עץ הדעת שאמר הקב"ה לאדם וחיה לא תאכל ולא הייתי עובר את

ציורו ותקבלני ברצון את תפילתי ואת תחינתי שלא אמות מלידה זו. ותושיעני לילד בנחת ובלי צער. ולא יהי לי ולא לולדי שום נזק כי אתה האל המושיע' ע"כ. חו"ב אות רכ"ח בשם ס' נזיר שמשון בשם כת"י".

(ז) לקוטי מהרי"ח (סוף סדר חג הסוכות) – "והנה המנהג שנשים מעוברת **נושכין הפיטים** של אתרוג **בהושע"ר** ואומרת תפלת ובקשות מוזכרת בספר זכירה".

(ח) **קובץ הלכות** (סוכות פרק מ' סעי' ד', הע' ד') – "אף דאתרוג אתקצאי למצותו, אשה מעוברת שרוצה לנשך פיטמת האתרוג בהושענה רבה להיות לה לסגולה ללידה קלה, מותר לה לעשות כך [דמה שאשה נושכת את הפיטם לסגולה אין זה השתמשות בגוף האתרוג, אלא שמעשה נשיכת הפיטם הוא סגולה, ואין זה השתמשות באתרוג כלל, וגם משום אכילה אין לאסור דהא אינו אוכלתו]".

(1) לכאורה תלוי בחקירה האם האיסור לגרום הביטול. או האיסור הוא רק להנות, בתנאי שהוא ע"י ביטול - ע"י לעיל.

(ט) **הגר"ח** שליט"א (אסיפת יצחק ל' תשרי תשס"ז) – "שאלה: יש מנהג שמעוברת נגוס הפיטמא של האתרוג, האם יכול לעשות זה על הושענא רבא, או צריך להמתין עד אחר שמיני עצרת. תשובה: יכול".

הגר"ח שליט"א (תורת המועדים סי' תרס"ד ס"ק י"ג אות ה') – "ואף בהו"ר יכולות לעשות כן דלא הוקצה רק שלא ישמש בו הנאות, אבל בנגיסה שאין שום הנאה ממנו שהרי רק נושכים את הפיטם וזורקים אותו א"כ אין שום איסור לעשותו".

ע"י הגר"ח שליט"א (סגולות רבותינו, שאלה י"ח) – "יש מעוברות שנהגו לפסול את האתרוג שברכו עליו, בהושענא רבה, כסגולה ללידה קלה, אולם לכאורה כיון שהאתרוג מוקצה למצותו בכל היום השביעי, כמו שכתב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרסה סעיף א), אין ראוי לעשות כן ביום הושענא רבה. ואם כן על מה סמכו. אנא יבאר לנו רבינו שליט"א. תשובה: לא שמעתי".

(י) **שערי חג הסוכות** (תשובות סי' י"ג אות ב') – "והנה לא מוזכר כאן שהאשה תאכל או אפילו תנשך הפיטם אלא שמוציאה אותו, וזה ניתן להתפרש שמוציאות אותו ביד, ואפילו אם נאמר שמוציאות אותו בשיניה, מ"מ אין המשמעות שאוכלת שום דבר ממנו וא"כ אין בזה שום איסור, כי אין איסור לפסול האתרוג בהושע"ר, אלא שאסור עדיין באכילה ובהנאה".

2. מחמיר.

(א) **דרכי חיים ושלום** (אות תשצ"ו) – "כותב בספרו (מנח"א ח"ה סי' ל"ו בכת"ק) שאסור ללעוס הפיטמא מהאתרוג בהו"ר לנשים מעוברות ואם רוצה ללעס יעשה זאת אחרי ש"ת בימות החול. ובעיקר הדבר מנהג נשים זה אמר **שאין לו מקור רק חדשים מקרוב באו הדפיסו זאת במטה אפרים ובמטה אפרים הישינה לא נמצא**".

(ב) **הגריש"א** זצ"ל (סוף ס' ארבעת המינים כהלכתם עמ' ב' אות ח' של הוספות, אשרי האיש או"ח ח"ג פרק ל"א אות י' [לשונו מובא לקמן], אשרי האיש פרק ל"ב אות ל"ז) – "אסור בהושענא רבה לעשות סגולה לאשה, לחתוך בפיה את הפיטם של האתרוג".

(ג) **חזון עובדיה** (סוכות עמ' תמ"ט ד"ה כתב בספר) – "ליקוטי מהרי"ח ... מועד לכל חי ... חיים וברכה ... ולכאורה כיון שהאתרוג מוקצה למצותו בכל היום השביעי, כמו שפסק בש"ע (סי' תרס"ה) אין ראוי לעשות כן ביום הושענא רבה. וכן ראיתי להגאון ממנוקאטש בספר דרכי חיים ושלום ...".

(ד) **הגר"א** **בנבצל** שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה תשרי תשס"ז) – "שאלה: יש מנהג שמעוברת נגוס הפיטמא של האתרוג, האם יכול לעשות זה על הושענא רבא, או צריך להמתין עד אחר שמיני עצרת. תשובה: צריך להמתין".

(ה) **ילקוט יוסף** (קיצור שו"ע סי' תרס"ה סעי' ג') – "נהגו הנשים המעוברות שנושכות הפיטם של האתרוג ביום הושענא רבה, ואחר כך מחלקות צדקה לעניים ומתפללות שיציל אותן השי"ת בשעת הלידה ושילדנה ולד בר קיימא. ואין ראוי לעשות כן ביום הושענא רבה. כיון שהוא מוקצה למצותו, אלא יעשו כן אחר שמחת תורה. [חזו"ע סוכות עמוד תמט. עפמ"ש בספר ליקוטי מהרי"ח דף קו. בשם ספר זכירה]".

(ו) **פסקי תשובות** (סי' תרס"ה הע' ב') – "בשו"ת מנח"א ח"ה סי' ל"ו בענין מנהג נשים מעוברות לנגוס הפיטם לסגולה ללדת בנקל ואומרות תפלה המובאת בספרים (מנהג זה מובא בליקוטי מהרי"ח בשם ס' זכירה ובחיים וברכה אות רנ"ח ומועד לכל חי סי' כ"ד אות כ"ה) שאסור לעשות זאת בהושענא רבה משום שהאתרוג מוקצה למצותו כל יום שביעי כדאיתא הכא בשו"ע ואסור לפוסלו בידים, אלא יש להן לעשות זאת לאחר שמחת תורה, ועיי"ש על עצם מנהג זה שתמוה הוא ואין לו מקור, ובמקור חיים לחו"י הנדמ"ח סי' תרס"ד 'מנהג נשים מעוברות נושכין עוקץ מן האתרוג, נזכר בס' צאינה וראינה, אשרינו שנשתקעו מנהגים כאלו".

3. מראי מקומות.

(א) **נטעי גבריאל** (סוכה פרק פ' אות ח') – "נשים מעוברות יש הנוהגות ליטול הפיטמא של האתרוג בהו"ר אחר התפלה ונותנות צדקה לעניים ואומרות תפלה מיוחדת שילדו בנחת ובלי צער, ויש שקורא ע"ז תגר שאין לזה מקור ואסור לטעום הפיטמא מהאתרוג בהו"ר, והסגולה יקיימו בעשיית מרקחת מהאתרוג לאכול בט"ו בשבט".

4. **האיך האשה מסירה את הפיטום: שמוציאות אותו ביד, או תנשך הפיטם.**

(א) מראי מקומות – **שערי חג הסוכות** (תשובות סי' י"ג אות ב', לשונו מובא לעיל), **הרד"י רקח** (אור ישראל חוברת מ"א עמ' קע"ג אות ג').

5. **בכלליות: לענין מנהג זה.**

(א) **מקור חיים** (חו"י, סי' תרס"ד על סעי' ט') – "מנהג נשים בני בנים [מעוברות] נושכין עוקץ מן האתרוג, נזכר במפר צאנה וראנה, אשרינו שנשתקעו מנהגים כאלו".

(1) **שערי חג הסוכות** (תשובות סי' י"ג אות ה') – "מה שהוסיפו בסוגרים מלת **מעוברות** נר' שהמגיה בא להשוות דברי המקו"ח עם שאר מקורות המנהג הזה, אבל נר' מלשונו במש"כ 'נשים בני בנים' שהתכוון, שמנהג במקומו היה, שכל אשה בת בנים היתה נושכת מהאתרוג בהושע"ר גם אם כעת לא היתה מעוברת".

(ב) חשוקי חמד (יומא סוף דף סא:) – "והנה באלף המגן (סימן תרס ס"ו) מובא סגולה, שאשה מעוברת תישוך את הפיטם של האתרוג לאחר סוכות, והיא סגולה ללידה קלה, ושמעתי שאשה מעוברת רצתה לישוך את הפיטם אחר סוכות, אלא שלבעלה היה **אתרוג בלא פיטם**, ואמר לה אחד מחכמי הדור שתישוך במקום הפיטם".

(ג) שערי חג הסוכות (תשובות סי' י"ג אות ג') – "אכן לשון התפילה מה שאומרת, שאם היתה שם לא היתה אוכלת ממנו, **צריך ביאור, כי מניין היא יודעת שלא היתה אוכלת ממנו**, שאם יציר כפיו של הקב"ה לא עמד בנסיון הזה מי מבטיח שילודת אשה היתה מתגברת על היצר. ועוד הלא כל הנשמות של כל הדורות היו תלויות באדם הראשון ומן הסתם כל נשמות של נשים היו תלויות בחוה [או שגם נשמות הנשים היו תלויות באדם הראשון] וא"כ גם היא בעצמה היתה שם ובאמת נכשלה ביחד עם אדם וחווה, וצ"ב".

6. מראי מקומות – זכר דוד (מאמר ראשון פרק ע"ה עמ' תקל"ג), שערי חג הסוכות (תשובות סי' י"ג), הרד"י רקח (אור ישראל חוברת מ"א עמ' קס"ז).

ד. אתרוג של שביעית: אי יכולה מעוברת לנגוש את הפיטם לסגולה כידוע.

1. מיקל: שהפיטם אינו ראוי לאכילה.
- א) הגר"ש זצ"ל (סוף ס' ארבעת המינים כהלכתם עמ' ב' אות ח' של הוספות, אשרי האיש או"ח ח"ג פרק ל"א סעי' י') – "אתרוג שקדוש בקדושת שביעית אי יכולה מעוברת לנגוש את הפיטם לסגולה כידוע. והשיב דבלא"ה לא עומד לאכילה הפיטם ושרי. אבל אפשר לנגושו רק אחר הושענא רבה כיון דהוקצה למצותו".
- ב) עי' הגר"ח ק"ש שליט"א (אסיפת יצחק כ"ה תשרי תשס"ח) – "שאלה: יש מנהג שמעוברת נגוס הפיטמא של האתרוג, האם מותר לעשות זה אם אתרוג של שביעית. תשובה: יתכן שהפיטם אינו ראוי לאכילה וצ"ע".
- ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח תשרי תשס"ח) – "שאלה: יש מנהג שמעוברת נגוס הפיטמא של האתרוג, האם מותר לעשות זה אם אתרוג של שביעית. תשובה: כן".
2. מחמיר.

א) בשם ברכת חיים (הערות של ר' גדליה משה אייזנבאך על ספר חיים וברכה אות ע' ס"ק רכ"ח) – "דבאתרוג של שביעית אסור ליטול הפיטם, כיון דאסור לשנותו מברייתו".

ו [ביזוי מצוה]

- א. ברייתא (שבת דף כב.) – "דתניא: ושפך וכסה, במה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל, שלא יהו מצות בזויות עליו ... אבוהון דכולהו דם".
1. דור המלקטים - גנזי הקודש (פיינהנדר), Halachically Speaking (שנה ט' מספר א').

ב. האם איסור ביזוי מצוה דין דאורייתא או דין דרבנן.

1. דאורייתא – שאגת אריה (סי' מ'), "דאסור משום ביזוי מצוה דה"נ איסור של תורה", ח"א (ח"א כלל ס"ח סעי' ב'), "בשבת כ"ב ברש"י אבוהון דכולהו דם משמע שהיא דרשה גמורה מדאורייתא".
2. מראי מקומות – שד"ח (פאת השדה מערכת ב' סי' ל"ח).
3. ערה"ש (סי' תרל"ח סעי' ד'), הו"ד בטלטולי שבת (פרק י"א הע' ד') – "יש נ"מ בין אם האיסור מדאורייתא או מדרבנן דאם הוא מדרבנן אז (1) **כשקטן** או א"י נוטל ממנה אין לנו לחוש לזה אבל אם היא קדוש מן התורה כקדשים פשיטא שעלינו לראות שלא תתחלל ביד אחרים (2) עוד יש נ"מ דאם האיסור מן התורה לא מהני שום **תנאי** ואם מדרבנן מטעם מוקצה יש לפעמים דמהני תנאי כמו שיתבאר (3) עוד יש נ"מ דאי מטעם מוקצה דרבנן הותרה בשביל חולה **שאיין בו סכנה** כמ"ש בס"י שכ"ח (4) ומשום **כבוד הבריות** כמ"ש בס"י ש"ב (5) **ובטלטול מן הצד** כמ"ש בס"י ש"א משא"כ אי הוי קדש דאורייתא לא הותרה בכל אלה כמובן".

ג. מצוה דרבנן.

1. מחמיר – פמ"ג (א"א ס"ק א'), "והנה אף מצות דרבנן שייך בהו ביזוי, שהרי נר חנוכה דרבנן ואמרו [שבת כב, א ואו"ח סימן תרעג סעיף א] אסור [לרצות מעות כנגד נר חנוכה] משום ביזוי מצוה, הוא הדין טלית משי להמחבר בסימן ט' [סעיף א] [דהוה] דרבנן, אסור", הו"ד בבה"ל (סעי' א' ד"ה לקשור), גנזי הקודש (פרק ט"ז סעי' ג').

ד. נפל בחול המועד.

1. תוס' (דף כב. ד"ה סוכה) – "סוכה תניא. משמע דטעמא דנויי סוכה משום ביזוי מצוה וקשה לר"י בפרק כירה (לקמן דף מה. ושם) משמע דטעמא משום מיגו דאיתקצי למצותה ותירץ דצריכי לתרווייהו דמשום דאיתקצי למצותה לא הוה אסרינן בחולו של מועד דלא שייך מוקצה אלא (בנפל) בשבת וביו"ט ומשום ביזוי מצוה לא הוה אסרינן להו היכא דנפלו אבל השתא דאמר' דאיתקצי וביזוי מצוה אסרינן אפילו נפלו ואפי' בחוה"מ".
2. מיקל.
- א) הג"א (פרק ב' סי' ז') – "נויי סוכה אסורין עד מוצאי יום טוב האחרון משום בזוי מצוה ואפילו בחול המועד שאין שייך מוקצה ואפילו נפלה הסוכה דליכא בזוי מצוה אסור ביום טוב משום מוקצה".
- ב) מהרש"א (דף כב. ד"ה סוכה) – "ואפילו נפלו ואפילו בחול המועד כו' עכ"ל לצדדין קאמר אפילו נפלו ביום טוב ושבת ומשום מוקצה ואפילו בחול המועד ולא נפלו דהוי מיהת ביזוי מצוה וכ"ה בהגהת אשר"י וק"ל".

3. מחמיר.

- (א) גר"א (סי' תרל"ח על סעי' ב') – "אפי' נפלו. דלכן אמרו שם משום דאתקצאי כו' ולא סגי מ"ש בפ"ב דשבת משום ביזוי דמשום ביזוי אין אסור אלא בעודן תלויים ואי לאו טעמא דביזוי הוי מותר בח"ה אפילו בעודן תלויין והשתא דאסור בעודן תלויין משום ביזוי אסור אף כשנפלו בח"ה. תוס' בפ"ב דשבת כ"ב א' ד"ה סוכה וכמ"ש הרא"ש בתשובה דלא כהג"א ורש"א שכתבו דנפלו בח"ה מותר וכו' בתשובה שם אע"ג דבעצי סוכה אמרינן פ"ד ד"ט שם דאתקצאי לשבעה ובנפלה מיירי כמ"ש ר"י שם אלמא אמרינן מוקצה אף בח"ה דוקא בעצי סוכה אמרינן דהוקצה לפי שצריך לחזור ולבנותה משא"כ בנויין".
- (ב) ח"א (כלל ס"ו סעי' י"ב) – "וכן נוי סוכה אסור ליהנות מהן אפילו בחול המועד ואפילו לאחר שנפלו, דכיון שתלאן, נתבטלו לסוכה ואיכא ביזוי מצוה (סי' תרל"ח בב"י בשם ר"ן דלא כמ"ש תוס' בשבת כ"ב וע"ש במהרש"א ובט"ז ס"ק א')".
- (ג) מ"ב (סי' תרל"ח ס"ק י"ג, שעה"צ ס"ק י"ז) – "אפילו נפלו. דכיון דאתקצאי לביה"ש איתקצאי לכל היו"ט ואפילו נפלו בחוה"מ אסורין. [הרא"ש בתשובה, ומובא בביאור הגר"א]".
- (ד) ששכ"ה (פרק כ"ב הע' נ' [דפו"ח, הע' נ"ז]).
4. מראי מקומות – שלמי יהונתן (ח"ג קונ' מוקצה למצוה סי' ב').

ז [גדרים והלכות - ג' דרגות יש בחפצי מצוה: (א) מצוה, (ב) תשמישי מצוה, (ג) תשמיש דתשמיש מצוה.

א. מצוה: חפץ שקיימי בו מצוה ועומד עדיין למצוותו.

1. למשל: סוכה בסוכות, ד' מינים בסוכות, שופר בראש השנה, בגד עם ציצית, נוי של סוכה על סוכות.
2. הלכה, אסור להשתמש תשמיש דחול [וכ"ש שימוש מגונה] – מחבר (סעי' א'), "אסור להשתמש בהם כגון לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה, משום בזוי מצוה".
3. הזמנה לאו מילתא – עולת תמיד (ס"ק א'), מג"א (סי' מ"ב), מ"ב (ס"ק כ"ב, סי' מ"ב ס"ק כ"ב), גנזי הקודש (פרק ט"ז סעי' ה').
4. ציורים.

(א) אסור לבזותו עני – בית הלוי (סוף פר' תרומה, "הנה בעת שנותנים צדקה להעני ונמצא מקיים בהעני מצות צדקה ועוד כמה מצות עשה כמו והחזקת בו אז העני הוא ממש כמו בחינת אתרוג בעת שנוטלו לצאת בו, דאע"ג דאתרוג אחר המצוה אין בו שום קדושה מ"מ בעת קיום המצוה חלה עליו קדושת המצוה ואסור בהנאה ובתשמיש של חול, ובעצי סוכה מבואר במס' סוכה (דף ט') כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה ואסורים בהנאה. וכן אסור לנהוג בו מנהג בזיון וכמו דדרשינן בשבת (דף כב) מקרא גבי כיסוי הדם במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצות בזיון עליו. כן העני ממש בעת שנותנים לו אסור ליתן לו בבזיון חלילה, וזהו איסור דאורייתא").

(ב) פסקי תשובות (סי' רל"ה הע' נ"ח) – "וכגון הרגיל תמיד לפשוט בגדיו העליונים לפני שינתו ולעולם אין ישן בלילה בבגדיו, יוכל לעשות סימן ע"י שיקשור כנף הכותנת או הציצית לחגורה או ללולאה של המכנסיים וכיוצב"ז. ובס' הליכות שלמה ... לא מהני, ומסתברא דכוונתו באופן שאין הכרח שישים לב לכך".

(1) יש לעיין, שלכאורה הוא תשמיש דחול.

(ג) הדרך של כמה בני אדם, ששמים את החוטים של הציצית, בתוך האזנים של הילדים. לכאורה הוי השתמשות של חול. ויש עוד לעיין, שכמה בני אדם בדרך מתעסק, עושים קשר עניבה עם חוטי הציצית. יש לדון אם גם זה הוי השתמשות של חול.

ב. תשמיש דמצוה: אחר זמן קיום המצוה, או שכבר אינו ראויים לקיום המצוה.

1. למשל: סוכה אחר סוכות, ד' מינים אחר סוכות, שופר אחר ראש השנה, ציצית שנפסלה, נוי של סוכה אחר סוכות.
2. הלכה.
- (א) מגילה (דף כו:): – "תשמישי מצוה נזרקין".
- (ב) אסור לעשות תשמיש מגונה, אבל יכול לזרקן לאשפה – מחבר (סעי' א', סעי' ב', "חוטי ציצית שנפסקו, יכול לזרקן לאשפה ... ואינו מותר לקנח עצמו בהם ולא לייחד אותם לתשמיש המגונה, אלא לזרקן והם כלים").
- (ג) ו"א דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג בזיון לזרקן במקום מגונה, אלא שאינן צריכין גניזה. ויש מדקדקין לגנוזן, והמחמיר ומדקדק במצות תע"ב – רמ"א (סעי' א'), כפ החיים (סי' רצ"ז סוף ס"ק י"א).
3. לגנוז תשמישי מצוה עם תשמישי קדושה.
- (א) מיקל – הגריש"א (אשרי האיש או"ח ח"א פרק ב' אות כ"ז, גנזי הקודש פרק ט"ז הע' ט"ו), חוט שני (גנזי הקודש פרק ט"ז הע' ט"ו).
- (ב) מחמיר – הגר"ח ק שליט"א (גנזי הקודש עמ' רע"א אות ק"ה, "יש ליזהר").
4. ציורים.
- (א) קיצור שו"ע (סי' קל"ד סעי' י"ג) – "גם לאחר החג כשסותר את הסוכה, לא יפסע על העצים ולא ישתמש בהם לדבר מגונה, משום דתשמישי מצוה נינהו כמו ציצית (עיין לעיל סימן ט' סעיף י"ט)".
- (ב) מ"ב (סי' תרל"ח ס"ק כ"ד) – "דאף אחר סוכות לא יפסע על עצי סוכה דתשמישי מצוה הם כמו ציצית ולולב ועיין לעיל סימן כ"א במ"ב סק"ו וע"כ יש למחות באנשים שזורקין אחר סוכות עצי הסכך לחוץ במקום שרבים רגילין לפסוע עליהן ואפילו איננו מקום אשפה".
5. מראי מקומות.
- (א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"א פרק ב' אות כ"ו, גנזי הקודש פרק י"ז הע' כ"ב) – "בגד הטלית גדול או קטן (שהוסרו מהם הציציות) ובלו ... ראוי שלא להשליכם למקום בזיון".

(ב) בגד של טלית קטן - ע"י לקמן.

(ג) שציציות שנפסקו יניחם תוך ספר - ע"י יו"ד סי' רפ"ב, לשיטות ומראי מקומות

ג. תשמיש דתשמישי דמצוה.

1. למשל: תיק הטלית, קופסת האתרוג, נרתיק הלולב ומיניו, נרתיק השופר, כוסיות של נר חנוכה.

2. הלכה: יכול לזרקן לאשפה ולעשות אפילו מעשה מגונה.

3. **האם ניכר** שהחפץ משמש למצוה.

(א) לא לבזה החפץ - **הגר"ש"א** (אשרי האיש או"ח ח"א פרק ב' אות כ"ז, ח"ג פרק ל"ב אות ל"א, גנזי הקודש פרק ט"ז הע' ט"ז), **הגר"ח"ק** שליט"א (גנזי הקודש עמ' רס"ח אות צ"ח, "טוב ליזהר").

(ב) **מיקל** - **שבט הלוי** (גנזי הקודש פרק ט"ז הע' ט"ז), **חוט שני** (גנזי הקודש פרק ט"ז הע' ט"ז).

ד. מראי מקומות - **פסקי תשובות** (סי' קנ"ד אות ג'), **גנזי הקודש** (פרק ט"ז).

ח. נרות שבת.

א. הלכה.

1. מותר להנות אחר שבת - **ב"י** (סוף סי' תרע"ז), **פר"ח** (סעי' א'), **פוסקים**.

2. מה טעם הדבר, מאי שנא מחנוכה.

(א) יושב ומצפה - **תוס'** (דף מד. ד"ה שבנר, "אבל נר שבת להנאתו בא יושב ומצפה שייכבה ולכך מותר").

(ב) "עיקר מצותו ליהנות ולהשתמש לאורו על השלחן ולכל הבית וכיון שכן יכול ליהנות אחר מצותו" - **אבודרהם** (הל' חנוכה), **הג' מרדכי** (ריש פרק ב'), **טור** (סי' תרע"ז, "הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק"), **ב"י** (סוף סי' תרע"ז, "משום דהתם אף בעודו דולק לעצמו למצותו נהנין ממנו"), **לבוש** (סי' תרע"ז סעי' ד').

ב. שיעור ושמן ופתילות אחר שבת: האם מותר לזרקם לאשפה.

1. **מיקל**.

(א) **הגר"ש"א** זצ"ל (שולחן שלמה סי' רע"ט ס"ק ג', הע' שם, ששכ"ה פרק מ"ג הע' רי"ח, מילואים) - "דבנר הדלוק עצמו ג"כ אין בו כל קדושה אלא הנר בא להנאתו בשבת ושלא יכשל בעץ ואבן, ועל זה מברכין, אבל לא שהנר הוא קדוש, והראיה דמותר לעשות גם תשמיש של חול כנגד הנר הדולק לכבוד שבת".

2. יש להדר, אא"כ יעטפם תחילה.

(א) **הגר"ש"א** זצ"ל (גנזי הקודש פרק י"ט הע' כ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק ו' אות י"א) - "ופתילות ושעור שנותרו מנרות שבת, יש מקום להדר שלא לזרקם לאשפה אא"כ יעטפם תחילה".

(ב) **קובץ הלכות** (שבת ח"א פרק ז' סעי' פ"ד, סוף הע' קכ"ט) - "שמן ופתילות שנשארו מנרות שבת, מותרין בהנאה לאחר השבת, ואין איסור לנהוג בהן מנהג בזיון, ולכן מדינא מותר לזרוק אותו לאשפה וכן נהגו, ומ"מ יש מקום להדר שלא לזרוקם לאשפה דרך בזיון. [שמנהג העולם שאין מדקדקין, וזורקין הפתילות ונותר השמן של נר שבת, ויש קצת מקום לחלק בין שאר תשמישי מצוה לנר שבת, ואף שיש מקום להחמיר בזה כבציצית ושאר תשמישי מצוה כיון דחזינן דבשעת הדלקתו אתקצאי למצותו לתשמיש של שבת ושל מצוה דוקא, למעשה מנהג העולם להקל בזה]".

(ג) **חוט שני** (גנזי הקודש פרק י"ט הע' כ"ג) - "שאינן לבזותם להדיא, אלא יש לעטפם ואז להשליכם לאשפה".

(ד) **הגר"ח"ק** שליט"א (אסיפת יצחק תמוז תשס"ו) - "שאלה: שמן הנותר או שעור הנוסף מנרות שבת, האם מותר לזרוק לאשפה או צריך להצניע בדרך כבוד. תשובה: אין ראוי".

(ה) **נשמת שבת** (קובץ אור ישראל ח"ה עמ' צ"א אות ג') - "נרות שבת אי צריך לעשות לו מדורה, אולי שם אינו תשמישי קדושה אלא תשמישי מצוה שנזרקין, אבל מ"מ לא יזרקם לאשפה בין שאר הטינופות כמו דמצינו בתשמישי מצוה".

3. מראי מקומות - **מטה אפרים** (ס' תרכ"ד סוף סעיף א'), **בה"ח** (סי' רצ"ז ס"ק י"א), **פסקי תשובות** (סי' רס"ג אות ז' ד"ה אבל).
(א) **ששכ"ה** (פרק מ"ג סעי' מ"ד) - "מותר לזרוק את השעור לאשפה ... ואולם יש מחמירים בדבר, ולדעתם יצניע את השעור דרך כבוד".

(ב) **שבט הקהתי** (ח"א סי' קי"ד) - "נר שנכבה בשבת מותר ליהנות מהמותר לצרכיו אחר שבת".

1) אמנם ע"י **שבט הקהתי** (ח"ד סי' קפ"ב ד"ה ונראה) - "דאף לנירות מצוה כגון נר שבת בבהכנ"ב אין להשתמש בהני שמן ופתילות".

(ג) **הגר"ח"ק** שליט"א (דולה ומשקה עמ' ר"מ) - "מותר השמן שבנר חנוכה, המבואר בשו"ע או"ח (סי' תרע"ז ס"ד) דשורפו, האם יש ענין דוקא בשריפה, או אפשר לשים בשקית באשפה. תשובה: אפשר".

הגר"ח"ק שליט"א (אילבא דהלכתא חמ"ז עמ' מ"א טור ב') - "שאלה: האם מותר לזרוק לאשפה שיירי הנרות והפתילות שהדליקו לשבת. תשובה: לזרוק אפשר, אבל לא במקום בזיון, כגון בית כסא. (שערי דן, כת"י). [א"ה: וכן כתב מרן שליט"א בספר מענה ר"ח (עמוד מ"ט), וכן הביא בספר גנזי הקודש (עמוד רס"ד) בשם מרן שליט"א, שאין לזרוקם במקום בזיון (וע"ש שהחמיר לענין 'פמוטות', שהיו תשמיש דתשמיש, וטוב להזהר מלזרוקם לאשפה, וע"ש שיש חולקים בזה)]".

הגר"ח"ק שליט"א (אילבא דהלכתא חמ"ז עמ' מ"א טור ב') - "שאלה (המשך): הנה לעיל כתב מרן שליט"א ששיירי פתילות של נרות 'שבת' מותר לזרוקם, אבל לא למקום בזיון, וצ"ע מ"ש מפתילות של 'חנוכה', שקיי"ל שצריך אחר חנוכה 'לשורפם', ואסור

לזורקם, וצ"ע. תשובה: בחנוכה יש דין איסור הנאה מהנרות, אבל נרות שבת נעשה להנאה, ואינו איסור הנאה ורק ביזוי מצוה. (שערי דן, כת"י). [א"ה: צ"ע ממש"כ מרן שליט"א בספרי דולה ומשקה (סוף ה' חנוכה עמוד ר"מ), שגם במותר פתילות של חנוכה, יכול לזורקם בשקית באשפה, וא"כ דין חנוכה כדין שבת ממש, וצ"ע. ויתכן לפרש שאפי' אם בשניהם מותר לזורקם שלא בצורת בזיון, מ"מ חלוקים הם ביסוד דינם, שבחנוכה הזהירות שלא יבואו 'ליהנות', ובשבת הזהירות שלא יבואו "לבזות", שאין בו איסור הנאה].

הגר"ח שליט"א (עלי שי"ח עמ' קכ"ז אות י"ט) – "שאלה: האם מותר לזרוק באשפה השמן והפתילה שנותר בנרות שבת אחרי שבת. תשובה: טוב ליזהר לא לזרוק לאשפה".

ג. להדליק נר אחד מנר השני ע"י גפרור.

1. כבה הגפרור, אין להדליקו מחדש באחד הנרות שכבר דלוקים, גם ברצונה להדליק בו נרות שבת אחרים – בה"ל (סי' רס"ג ס"ק ד', סעי' א' ד"ה שתי, "אסור להדליק קיסם או נר של חול מנר של שבת משום בזוי מצוה. ונהגו להחמיר בזה אפילו אם כונתו כדי להדליק בו נר אחר של שבת"), ששכ"ה (פרק מ"ג סעי' ל"ח, "אם כבה הגפרור תוך כדי הדלקת הנרות, אין להדליקו מחדש באחד הנרות שכבר דלוקים, גם אם רצונה להדליק בו נרות שבת אחרים").
2. שלא לחמם הקצה התחתון של הנר שעושה של נר אחר – הגר"ש זצ"ל (ששכ"ה פרק מ"ג הע' קפ"ז).

ט] ביזוי לפני נרות שבת.

- א. המ"א (סי' ער"ה סעי' י"ב) – "נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות, משום ביזוי מצוה. וכ"כ הרוקח".
1. עי' או"ח סוף סי' ער"ה, לשיטות ומראי מקומות.

י] ביזוי לפני ספרים [כ"ש מנרות].

- א. עי' יו"ד סי' רפ"ב סעי' ו', לשיטות ומראי מקומות.

יא] נרות חנוכה.

- א. עי' או"ח סי' תרע"ז סעי' ד', לשיטות ומראי מקומות.

יב] תמונות, קול, ריח.

- א. האם מותר לקחת תמונה של מנורה עם הנרות של מצוה דלוק.

1. מחמיר.

(א) שבט הלוי (פסקי שמועות חנוכה, משום זלזול וגם משום השתמשות).

1) עי' לקמן גבי ריח.

2. מיקל.

(א) הגר"ח שליט"א (פסקי שמועות, קונ' גם אני אודך חנוכה אות ס"ח) – "שאלה: האם מותר להצטלם בסמוך לנרות חנוכה, או שאסור משום משתמש בנרות חנוכה. תשובה: מותר".

(ב) ילקוט יוסף (מהדורה תשע"ג סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורה סעי' ג') – "יש מי שאומר שרצה לאסור לצלם נרות חנוכה, או להתחמם בנרות חנוכה, כי איסור השתמשות בנרות חנוכה כולל גם שאר השתמשויות, ולא רק להשתמש לאורה. ולדינא מותר לצלם נרות חנוכה וכדומה, ואינו בכלל השתמשות בנרות חנוכה".

3. מראי מקומות – עלינו לשבח (ח"ב תשובה ג', לשונו מובא לקמן).

ב. להצטלם על רקע הכותל המערבי.

1. עלינו לשבח (ח"ב תשובה ג') – "להצטלם על רקע הכותל המערבי אין בזה דבר ישר ... וצ"ע האם מותר להצטלם על רקע נרות חנוכה, ובפרט כשהנר עצמו מועיל לתמונה הרי נהנה מהנרות ובדאי שאסור".

2. ללכת לכותל המערבי להצטלם.

(א) מחמיר.

1) רבבות אפרים (ח"ה סי' קל"ב) – "עיין בספר עשה לך רב לרב הראשי בת"א הרה"ג הלוי שליט"א בח"ו סי' פ"ג שאסר לחתן ולכלה לבוא לרחבת הכותל ולקחת תמונות, ובאמת כתב נכונה כי המקום קדוש לתפלה וכדומה ולא לצרכי דברים פריטיים, ויש להזהיר את העולם ובפרט את התיירים בזה".

2) רבבות אפרים (ח"ו סי' ת"ל ד"ה וכן) – "ושאסור ללכת לכותל המערבי להצטלם, יש להעיר שכן פסק ג"כ ג"ע הגאון רבי עובדיה יוסף (שליט"א) [זצ"ל] במאמרו בענין הכותל המערבי שנדפס בירחון קול סיני, ואחר זמן ראיתי שחזר ונדפס בילקוט יוסף חלק ב' (בין סימן קנא לקנב) ע"ש".

3) ילקוט יוסף (קריאת התורה ובית הכנסת מדיני ההנהגה בכותל המערבי סעי' ג') – "אסור לבוא ליד הכותל לשם ביקור של טיול, או לשם צילום בלבד, וכן אסור בהחלט לדבר שם בשיחה בטילה, כי המקום קדוש לתורה ולתפלה".

ג. תמונה של ארון הקודש.

1. עלינו לשבח (ח"ב תשובה ג') – "ונכון להזהר" להצטלם ליד הארון הקודש.

ד. לחמם עצמו נגד הנרות של חנוכה.

1. הגר"ח"ק שליט"א (קונ' גם אני אודך, חנוכה אות ט') – "שאלה: בשו"ע או"ח (סימן תרע"ג סעיף א') קיי"ל שאסור להשתמש לאור נר חנוכה, ויש לעיין האם זה דוקא שימוש ראיה שזה עיקר תשמיש נר, אבל שאר תשמישים לא אסרו, או שגם אסור לחמם עצמו נגד הנרות משום שהוקצו למצותן, ואסרו כל הנאות. תשובה: כל הנאות".
2. מראי מקומות – ילקוט יוסף (מהדורה תשע"ג סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורה סעי' ג', לשונו מובא לעיל).

ה. להנות מריח של נרות חנוכה.

1. מיקל.

- א) שבט הלוי (קובץ קול התורה חנ"ז עמ' נ') – "נרות שערכו בהם כנראה מיני בושם ומריחים בשעה שדולקים אם נחשב הנאה, דעתי כיון שאין הנר עצמו עומד לשייכות ריח, לא נכלל באיסור להשתמש לאורה..."
- ב) הגר"ח"ק שליט"א (קונ' גם אני אודך, חנוכה אות י') – "שאלה היום מוכרים נרות שיש בהם ריח וכשמדליקין אותם יש ריח טוב בכל החדר, האם מותר להשתמש באלו לנרות חנוכה, או שמא כיון דאסרו להשתמש לאורם אסור גם ליהנות מהריח של נרות חנוכה. תשובה: דבר שאינו מתכוין מותר".
- ג) ילקוט יוסף (מהדורה תשע"ג סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורה סעי' ב', וחוזר ממה שכ' בקיצור שו"ע סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורה סעי' א') – "מה שמצוי כיום שיש נרות שבעת שמדליקין אותן הם מפצים ריח טוב עם ההדלקה. וכן יש נרות שבעת הדלקתן משמיעין קול נגינה, אין בזה שום חשש להשתמש בהם לצורך נרות חנוכה, ואינו בכלל האיסור להשתמש לאורה".

ו. נרות שמזמר: מעות צור, וכדו'.

1. מותר להדליק.

- א) הגר"ח"ק שליט"א (דרך שיחה ח"א עמ' קפ"ג, קונ' גם אני אודך חנוכה אות פ"ז) – "שאלה: יש היום בשוק המצאה מחודשת של נרות חנוכה, נר מנגן, והשאלה היות ונפסק (או"ח סימן תרע"ג ס"א) שאסור להשתמש באורו של נר חנוכה, א"כ בודאי אסור לחמם בו את הידים, שזה נחשב להשתמש, וגם כאן זה שהנר מחמם את חוטי המתכת בכדי להפעיל על ידם מנגינה, אולי נחשב לשימוש אסור. תשובה: קול מראה וריח אין בהם משום מעילה (פסחים כ"ו, א'), וכיון שכל תכלית שימוש הוא 'לקול', גם מה שהוא משתמש בשמן להפעילו, אין בו משום הנאה".
- ב) הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד שבת דף כב.) – "מותר להנות מהנרות ומה שאין לנו רשות להשתמש בהם' ההשתמשות אסורה ולא ההנאה".
- ג) ילקוט יוסף (מהדורה תשע"ג סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורה סעי' ב', וחוזר ממה שכ' בקיצור שו"ע סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורה סעי' א') - לשונו מובא לעיל.

יג. שאר ציורים.

א. בשמים אחר הבדלה.

1. הוי תשמיש דמצוה.

- א) בן איש חי (שנה ב' פר' ויצא אות י', תורה לשמה סי' קי"ג) – "ההדס של שבת יצניענו במקום מיוחד ואחר שיתייבש לגמרי אז יסיק בו תנור של לחמי שבת כי כן ראוי להיות זה ההדס הבא מן מצות וקדושת שבת יהיה נאפה בו לחמי שבת וגם הסכך של הסוכה העשוי מהדס או משאר דברים ודאי אסור לזרקו ואע"פ שמותר להסיקו לצרכו עכ"ז ראוי שלא יסיקנו אלא רק בתנור של לחמי שבת או יו"ט או לצורך הגעלה של פסח".
- ב) כף החיים (סי' רצ"ז ס"ק י"א).
- ג) הגר"ח"ק שליט"א (ויכתוב מרדכי עמ' של"ה אות ט') – "ההדס שמברכים עליו במוצ"ש מה ראוי לעשות בו אח"כ. תשובה: אין לזרקו במקום מגונה".

ב. נוי סוכה.

1. רק מחובר לסכך או לדפנות – הגר"שז"א זצ"ל (ביצחק יקרא סי' תרל"ח סעי' ב', עי' הליכות שלמה סוכות פרק ז' סעי' י"ט).
2. רק בחלק שהסוכה כשר – הגר"שז"א זצ"ל (ביצחק יקרא סי' תרל"ח סעי' ב').

ג. "איני בודל מהם כל ביה"ש".

1. עי' ערך מיגו דאיתקצאי, לשיטות ומראי מקומות.

ד. אתרוג אחר סוכות.

1. הגר"ח"ק שליט"א (אסיפת יצחק י"א אב תשס"ו) – "שאלה: מה צריכים לעשות אם האתרוג אחר סוכות. תשובה: לאכלו".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק כ"ח תמוז תשס"ו) – "שאלה: מה צריך לעשות אם האתרוג אחרי סוכות. תשובה: אפשר לאכלו, או להשתמש בו לבשמים".
3. עי' או"ח סי' קל"א (ט"ו בשבט), לשיטות ומראי מקומות.

ה. לולב.

1. חיים וברכה (אות קמ"ז) – "לולב ישן [אחר סוכות בכל ימות השנה], כיון שעומד למצוה [לשנה הבאה] אסור להשתמש בו ולנהוג בו מנהג בזיון..."

ו. לנגב הידים בוילונות של הסוכה.

1. הגר"ח שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות קל"ד) – "שאלה: האם מותר לנגב הידים מנט"י לסעודה בוילונות של הסוכה, או שאסור. והטעם: תשובה: לכאורה הוקצה למצותו ואסור".

ז. לנקות משקפיים עם טלית קטן.

1. מיקל.

(א) מ"ב (ס"ק י"ב) – "אבל ט"ק פשיטא דשרי לכל תשמיש שאינו מגונה אפילו בעוד הציצית עליו דהא לבוש הדיוט הוא ורשאי לשכב בו בלילה וכבסמוך".

(ב) הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' ג' אות א') – "האם מותר לקנח משקפיים בט"ק אי מיקרי תשמיש מגונה. (תשובה) אין אני רואה בזה שום איסור כי מדרך בנ"א שאינם מקפידים להשתמש - לצורך שפשוף המשקפיים גם בבגד הכי חשוב ואין זה בגדר תשמיש גנאי, ואריך למיעבד הכי".

(ג) הגר"ח שליט"א (ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ה אות קפ"ז) – "האם מותר לנקות את המשקפיים בטלית. תשובה: בט"ג לא".
(ד) הגר"א נבנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות נ"ב) – "שאלה: האם מותר להשתמש עם הטלית קטן כדי לנקות את המשקפיים מלכלוך. תשובה: כן".

2. מחמיר.

(א) קהלות יעקב (ארחות רבינו ח"ג עמ' ק"צ אות י"ג, אות י"ד) – "ספר לי הרמ"ב שליט"א נכדו של מו"ר זצוק"ל כשראוהו מו"ר שמנגב את המשקפים שלו בט"ק הקפיד ע"ז מו"ר ואמר לו שלא ינגב את המשקפים בט"ק. (עי' מ"ב סי' כ"א ס"ק י"ב דכתב: דפשיטא דשרי לכל תשמיש שאינו מגונה ע"כ). כמה פעמים ראיתי את מו"ר (שליט"א) זצוק"ל מנגב באמצע התפלה את עיניו בכנף של הט"ג (כנראה מה שהי' בעיניו הפריע לראיתו ובידו לא רצה לגעת וסבר מו"ר דבכה"ג לא הוי תשמיש. (עי' במ"ב שם)).

(ב) הגרש"א זצ"ל (הליכות שלמה תפלה פרק ג' ס"ק י"ט, הע' מ"א) – "אבל מה שיש מנקים המשקפים בטלית קטן או גדול, נראה שאין נכון לעשות כן, ואולי אף מדינא אסור, שהרי דעת הפוסקים דבשעה שלובש הטלית אסור אף בתשמיש שאינו מגונה (עיין מ"ב סי' כ"א סקי"ב). [חי' כת"י למס' שבת כב ע"א וכתבי תלמידים. ובמ"ב שם מבואר דבט"ק שרי, אך עיין בכה"ח סקי"י שיש מחמירים בזה, דט"ק שלנו לובשים אותו לשם מצוה ולא חשיב כמלבוש הדיוט]".

(ג) הגר"א נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק י"ט אלול תשס"ח) – "שאלה: האם מותר לנקות משקפיים עם טלית קטן. תשובה: לא".
(ד) הגרי"ט ווייס שליט"א (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' קכ"ה(ב)) – "בוגע לשאלתו שרואה לפעמים תלמידים המנקים את משקפיהם או את מצחם בטלית קטן שלהם, או טלית גדול שלהם, האם יש בזה בזיון או לא. נראה דהוה תשמיש בזיון ואסור".
(ה) פסקי תשובות (אות א', הע' ט') – "ולא לנקות המשקפיים. [ס' הליכות שלמה פ"ג סקי"ט מחידושי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בכת"י עמ"ס שבת (כ"ב א) דאף אם נאמר דאינו בגדר תשמיש מגונה, בטלית גדול אסור אף שימוש חול גרידא, ואף בט"ק הכה"ח סקי"י מחמיר, אורחות רבנו ח"ג עמ' ק"ז שהגרי"י קניבסקי הקפיד על כך, שו"ת משנה הלכות חי"ד סי' ר"ל בטלית גדול, והנה כבר מצינו שהתייחס לנושא זה להגאון האדר"ת זצ"ל בכתביו נפש דוד (אות ס"ז) שהעיד על עצמו שהיה מנקה משקפיו בטליתו אבל רק כשעסק בלימוד תורה או תפילה, אבל שלא לצורך מצוה לא השתמש בטלית לזה, ואף באורחות רבנו (שם) מציין שהגרי"י זצ"ל לפעמים היה מנגב לחלוחית עיניו בקצות טליתו באמצע התפילה, והוא כמבואר כיון שהוא לצורך התפילה קיל טפי, וע"ע להלן בהמשך הדברים]".

3. מראי מקומות – רבבות אפרים (ח"ו סי' י', ח"ז סי' רס"ד אות א').

(א) משנה הלכות (חי"ד סי' ר"ל) – "בדין לנקות המשקפיים בטלית אי אסור לעשות כן. ולפענ"ד הדבר תלוי במקומות מלפנים שהלכו כל היום בטלית מצויצת כלומר שכל המלבושים שלהם היו מרובעות וחייבות בציצית ולכן שפיר מותר להשתמש בהם כל צרכם כמו שמשתמשים במלבוש בכלל אבל בזה"ז או במקומות שמתקנים מלבוש מיוחד וקושרין עליו ציצית והכל לשם מצוה ולא לשם הילוך כמלבוש כה"ג אין להשתמש בו תשמיש דבזיון וכבר כתב הט"ז בס"י כ"א דמי שצריך לילך לבהכ"ס לפנות לא ילך לבוש בקיטל וטלית וצריך לפושטו מעליו כיון שהוא בגד מיוחד לתפלה, ועיין מט"א סי' תר"י סי"ב ובקצה המטה ועיין מ"ב שם, לכן לפענ"ד הכ"נ לענין טלית וכ"ש הוא מקיטל שאינו בכלל מצוה אלא שכיון שדרך העולם ללבוש רק לתפילה הו"ל בגד עשוי לשם כך וכ"ש טליתות שלנו שאין לנהוג בהם מנהג בזיון וכן מבואר שלא לכבסם ע"י גוים וכיוצא בו".

משנה הלכות (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' קכ"ח) – "מה שרואים הרבה תלמידים שמנקים משקפיים בטלית קטן שלהם או בטלית גדול, האם אין בזה בזיון לטלית של מצוה. הגם שאמרו שהטלית קטן אפילו לאחר שנעשה מצותו אין לבזות מטעם שיורי מצוה עיין שו"ע או"ח סי' כ"א ומיהו ראינו אנשי מעשה שמנקים המשקפיים וכיוצא ולא חששו משום תשמיש כזה, ואולי אדרבה עושה בגד של תשמיש. ועיין מ"ב או"ח סי' ח' ס"ק י"ב ומחלק קצת בין ט"ק לט"ג ונהג עלמא לקולא".

(ב) שבט הלוי (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' ה' [לשונו מובא לקמן], סי' קכ"ה) – "יקרתי קיבלתי ואשר הציע לפני בענין אם מותר לנקות משקפים - בציצית - או בטלית גדול, נראה דיש בזה בזיון מצוה".

(ג) תשובות והנהגות (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' קכ"ז) – "לגבי מה ששאל שרואים הרבה פעמים תלמידים המנקים את משקפיהם או המיצח שלהם בטלית קטן או גדול האם צריך למחות בהם כי זה בזיון או לא, לדעתי זה לא נקרא בזיון ומ"מ אם מהדר לכבד הציצית עביד שפיר ובודאי אין מקום למחות".

ח. במניח ראשו על טלית של מצוה.

1. מיקל.

(א) עי' משנה הלכות (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' י"ב) – "ולפענ"ד הגם שאין הז"ג לחפש באחרונים אבל נראה להיתר גמור ולא דמי לפ"א דמס' תמיד מ"א דפרחי כהונה איש כסותו בארץ לא היו ישנים בבגדי קודש אלא היו פושטין ומניחין אותן תחת ראשיהם ומכסין בכסות עצמן, פי' המפרש בגדי חול ומשמע דבגדי קודש אסור לישן, איברא דמשם איכא למידק להיתר, דהרי דאמר שם על בגדי קודש אלא מניחין תחת ראשיהם ופי' בגמ' תחת ראשיהן ממש עיין מפרש שם ד"ה ולא היו ישנים, בגמ' מפרש טעמא אלא פושטין ומקפלין אותן תחת ראשיהם לא כנגד ראשיהם ע"כ. ומשמע לכאורה דתחת ראשיהן לא מקרי ביזיון וי"ל, ומגמ' ברכות כ"ד והיכן מניחין אין ראי' דהתם בתפילין שהם קודש, וטלית לא הוי אלא תשמישי מצוה, ואדרבה טלית שאינו עשוי להשתמש אינו חייב בציצית עיין ב"י א"ח סי' י' שתמה בטליתו שלובשין רק לשם לקיים מצות ציצית ואינו מחמם כלל או בימות החמה האידך בו מצות ציצית, אלא תשמיש בזיון אין להשתמש בו ולכאורה אין זה תשמיש בזיון. ועיין ש"ע א"ח סי' כ"א ס"ג ברמ"א שם וכ"ש לשכב דשרי ויש שכתבו וכו' ועיין בשל"ה חולין (דף קי"ב) דאף להמחמירין דלא לשכב בטלית שיש בו ציצית דוקא בשינת לילה אבל בשינת יום מותר לכ"ע ועיין ערוה"ש א"ח סי' ס"ו ובשו"ת חלק לוי (סערענטש) סי' ז' הובא במאסף לכל המחנות א"ח הנ"ל דמה שנוהגין הנעורים בליל יו"כ בבהכ"נ וגם ישנים בטלית ומתכסים עצמן בטלית שרשאי לעשות כן עכ"פ לפענ"ד הוא היתר גמור ואין בזה בזיון אלא מסייע ללימוד התורה, והרבה דברים התיירו ליושבי ביה"מ משום ביטול תורה".

(ב) הגרי"ט ווייס שליט"א (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' ח') – "שאל כת"ר שליט"א מתלמידים כאשר בזמן מנוחת הצהריים יושבים חלק מהתלמידים בבית מדרש ומשננים את תלמודם, ובאמצע נופל עליהם עייפות, והם רוצים לקחת את הטלית שלהם ולהניח על הסטנדר [כמו כרית] ולהניח ע"ז את הראש. האם אין בזה חשש של בזיון הטלית והציציות, והוסיף כת"ר ששאלה זו מצויה בכל העולם ביום הכיפורים בהפסקה של בין מוסף למנחה, שמורידים את הראש למנוחה לבערך חצי שעה, האם אפשר להניח את הטלית (מקופל) למתחת לראשו, או שזה בזיון. כמדומה שבזיון אין כאן, אבל קשה לשכחה ליתן מלבוש תחת הראש (מ"ב סי' ב' ס"ב)".

(ג) תשובות והנהגות (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' ז') – "קבלתי מכתבו, מה שמביא שפעמים שנופל על האדם עייפות, ורוצה לקחת את הטלית שלו ולהניח על הסטנדר [כמו כרית] ולהניח ע"ז את הראש. ומסתפק האם אין בזה חשש של בזיון הטלית והציציות. והאמת שכן מצינו ברמ"א ס"ס כ"א שאסור לשכב בטלית עם ציצית ע"ש, אבל לדעת הקדוש האר"י ז"ל אדרבה ראוי לשכב בט"ק, ולא נחשב בזיון שמצותה כן ושפיר לא נקרא חפצא של מצוה ליאסר להשתמש בה".

(ד) הגרא"י שלזינגר (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' י"ג) – "יש להתיר להניח ראשו עליהם".

2. מחמיר.

(א) להורות נתן (חי"ד סי' א' אות א', מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' ט') – "ע"ד השאלה בבחורים הלומדים בבית המדרש בזמן מנוחת צהרים, וכשהם מתעייפים רוצים להניח טליתם תחת ראשם, האם יש בזה משום בזיון הטלית והציצית - הנה מבואר בשו"ע או"ח (סי' כ"א ס"א) דציצית הקבועים בטלית אסור להשתמש בהם כגון לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה משום ביזוי מצוה. ובמשנה ברורה שם (סקי"ב) הביא מפרי מגדים דטלית של תפלה המיוחד לכך חמיר כמו הציצית עיין שם. וא"כ טלית של מצוה המיוחד לתפלה אסור להשתמש בו משום ביזוי מצוה. ומכל שכן כשהוא מניח עליו את ראשו דהוי דרך גנאי, וכמו שכתב המפרש במס' תמיד (כז א) ד"ה אמר רב פפא, דדמי לבזיון שיהא ראשו מונח על התפילין עיין שם. וא"כ ודאי נראה דאסור להשתמש בטלית של מצוה שמיוחד לתפלה להניח עליו ראשו ככר וכסת. ואף על גב דמבואר בשו"ע או"ח (סי' קנ"א ס"א) דתלמידי חכמים ותלמידיהם מותרין לאכול ולשתות בבית המדרש אף שלא מדוחק, ושם (ס"ג) דמותר לישן בבית המדרש, ובמשנה ברורה שם (סקט"ז) כתב בשם לבוש דלת"ח הלומד שם בקביעות מותר אפילו שינת קבע עיין שם, הרי דהתירו לתלמידי חכמים להשתמש בבית המדרש דבר שאסור לאחרים, מכל מקום אין ללמוד מזה לענינינו, דיש לומר דדווקא אכילה ושתיה ושינה, שאי אפשר בלעדיהם, התיירו לתלמידי חכמים משום ביטול תורה, אבל שינה על טלית של מצוה אינו דבר שבהכרח, ואין ראיה שהתירו, ועכ"פ מכיון שלא מצינו היתר מפורש על זה קשה להתיר אף לתלמידי חכמים".

(ב) משנת יוסף (ח"ו סוף סי' י"א, מכתבי קהלות הקודש ח"א סוף סי' י') – "ולענין השתמשות בטלית של מצוה, מבואר במשנ"ב (סי' כ"א סקי"ב) דטלית בעוד הציצית עליו, אם רשאי להשתמש בו תשמיש שאינו מגונה, העו"ת מתיר, והט"ז והפמ"ג אוסרים. - ושם כפי הנראה איירי בטלית ישן שכבר אינו משתמש בו, ואפ"ה יש אוסרים, א"כ כש"כ בטלית שמשתמש בו. ובגמ' (ברכות כד.) מבואר דלטור ינהו לתפילין תחת ראשו עדיף מבזיון שמניח תחת ראשו, משמע דלהניח תחת ראשו אינו כבוד המצוה. בסיום כתיבה זו עיינתי בבית ברוך על חיי אדם (סי' יא ס"ק רס) דלפי הנ"ל אין לשים טלית גדול תחת מראשותיו, ובמקום צורך יש לצדד בזה להקל עכ"ד".

(ג) הגרא"י אולמן (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' ו' אות א') – "עי' פמ"ג או"ח סי' כ"א סק"א שכ' ובטלית אי רשאי לעשות ביה תשמיש הדיוט כתב א"ר (סק"א) בשם ע"ת דשרי אי אין תשמיש מגונה והט"ז באות ג' כתב דטלית להמחבר חמיר מציצית ולי י"ל טלית של תפלה המיוחד לכך חמיר הטלית כמו הציצית וא"ש בסי' ט', בא"ר ע"ש אבל ט"ק לבוש פשיטא דשרי לכל תשמיש ... מגונה דהא לבוש הדיוט הוא ואפי' לשכב בלילה שרי, ובס' תורת חיים סק"ב ביאר דגם לדעת הע"ת כל שלא בלה אין להשתמש אפי' תשמיש שאינו מגונה, גם המ"ב סקי"ב כן העתיק דעת הט"ז ושכן הסכים הפמ"ג, א"כ באמת אין להשתמש בזה אפי' תשמיש שאינו מגונה".

3. מראי מקומות.

(א) שבט הלוי (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' ה') – "ע"ד ששאל, רואים אנו מדי פעם תלמידים שמנקים את משקפיהם או המיצח שלהם, בציצית שלהם, או בטלית גדול שלהם, האם צריכים למחות בהם כי זה בזיון, או לא. עוד שאל שישנם בחורים שרוצים

לנוח קצת בצהריים על הסטנדר, ושמם את הטלית שלהם כמין 'כר וכסת' כדי להניח הראש על זה, האם שרי או לא. כיון דהתורה כתבה 'כסותך' אשר תכסה וגו' והתירו אף לביה"כ קבוע להכנס בו אין עפ"י דין מקום לאסור מלבד הנהגה ורגש עצמי, מ"מ אין מקום למחות עהנ"ל. ועי' בשו"ע ובמ"ב ושאר נ"כ בסי' כ"א סעיף ג' שהעיקר לדינא כהמקילים, ואיני רואה נ"מ בין הנזכר להניח תחת הראש. ועי' יומא ס"ט דאפילו בגדי כהונה אם ניתנו ליהנות מהם היו מניחין תחת ראשיהם וה"ה וכו"ש ט"ק".

(ב) הגרצ"א הלברשטאם (מכתבי קהלות הקודש ח"א סי' י"א) – "במ"ש בענין להניח ראשו על הטלית יעיין בסי' כ"א ובטו"ז ובנו"כ ולרוה"פ אפי' בעודן בקופסא אסור, ואמנם להניח הראש לכאן' מהא דיומא ס"ט. דפריך הגמ' רק מענין כלאים משמע דכה"ג ל"ה בזיון דבוודאי דבגד"כ אסור להשתמש בהם דרך בזיון עי"ש וברש"י, ודו"ק, ומכ"ש כשאין בדרך שכיבה רק על הסטנדר, [ואמנם יתכן דשם ה' ע"מ לשמרם ודו"ק], ולענ"ד אם אין לוקח הטלית במיוחד אלא שכבר מונח על הסטנדר פשוט דמותר, וח"ו לא להלכה קא אתינא כי בוודאי הדברים ידועים למעכ"ת".

4. לענין חשש שכחה – עי' יו"ד סי' קט"ז, לשיטות ומראי מקומות.

ט. מראי מקומות – הגר"א קוטלר זצ"ל (סוכת דוד על מסכת סוכה עמ' קצ"ט), קהלות יעקב (שבת סי' י"ח).

יד] מצוות של קטנים.

א. סוכה של קטנים.

1. אינו חל חלות של מצוה – עונג יו"ט (סי' מ"ט, "בהילני המלכה ... ואף לר"י דסובר בניה גבה הווי יתבי הא קטנים הווי ואינם מחוייבים בסוכה מדאורייתא. וכן גבי שמאי הזקן ה' הסוכה רק בשביל בנה הקטן ולא נאסרה בהנאה אם לא ישב בה אחד לשם מצות סוכה וכמ"ש ג"כ הרמ"א (בסימן תרל"ח) ועוד אפשר לאמר כיון דגבי סוכה כתיב תשבו ודרשינן תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו ומה"ט הוי בעינן למיפטר כהנים מסוכה בפ"ק דערבין. א"כ מותרת לישב משום בעלה ופנוי אסורה"), זכרון שמואל (סי' כ"ט אות י"א).
2. תלוי במחלוקת רש"י למי מצות חינוך, הקטן או האב – התעוררות תשובה (ח"ב סי' תכ"ב).
3. נוי סוכה של קטנים – חשוקי חמד (סוכה דף מו:; לשונו מובא לקמן).

ב. אתרוגים של קטנים.

1. מראי מקומות – סוכה (דף מו:), חת"ס (שם), הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים ריש סי' תרס"ה), וצ"ע לדינא כעת ... במחלוקת שנויה"), התעוררות תשובה (ח"ב סי' תכ"ב).

ג. חנוכיה של קטנים.

1. מחמיר.
 - א) הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ב סי' נ"ח אות מ"ב, הליכות שלמה מועדים פרק ט"ו ס"ק ט"ז) – "ברור הדבר דמה שהדליק לעצמו ודאי חשיב נר חנוכה ואסור להשתמש לאורו".
 2. תלוי אם הגיע לחינוך.
 - א) הגר"ח ק"ש שליט"א (קונ' גם אני אודך חנוכה אות כ"ח-ל"א, אור ישראל חל"ח עמ' ק"ג אות י"ח-כ"א) – "אם לא הגיע לחינוך אין במעשה כלום, ומ"מ צריך בירור שמא הגיע לחינוך בזה".
 - ב) שבט הקהתי (ח"ג סי' ר"ד) – "אסור ליהנות בחנוכה מנר שהדליק קטן שכבר הגיע לחינוך".
 - ג) הו"ד בפסקי תשובות (סי' תרע"ז אות ח').
3. מראי מקומות – הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים ריש סי' תרס"ה), התעוררות תשובה (ח"ב סי' תכ"ב), זכרון שמואל (סי' כ"ט אות י"א), אור ישראל (פרק כ"ו סעי' ג').
- א) הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ג פרק ל"ד סוף אות י"ז) – "קטן שהגיע לחינוך שהדליק, ונותר שמן מהדלקתו, לא הוקצה שמן זה למצותו, אלא אם כן אביו הקצהו. אך אם הקטן הגיע לעונת נדרים, גם הוא יכול להקצות את השמן".
- ב) חשוקי חמד (סוכה דף מו:; – "לסיכום: לשיטת תוס' נוי סוכה ונר חנוכה של קטן אסור, ולשיטת רש"י לטעם העונג יום טוב והתעוררות תשובה קטנים שעשו מצוה לא הוקצו מצוותן, וכן הוא דעת התפארת ישראל משום שזה לא שלהן, אינם יכולים להקצותן, אולם לדעת החת"ס והישועות יעקב הוא דין מיוחד בלולב".

טו] מוקצה מחמת מצוה.

רמב"ן (דף מה.) – "ואיכא למידק אשמעתין דהכא משמע דמשום מוקצה הוא אסור, ובפ' במה מדליקין (כ"ב א') אמרו משום שלא יהא מצות בזווית עליו, ואיכא למימר משום שלא יהיה מצות בזווית עליו הוא מקצה אותם למצותו שאלמלא היה מותר לו לבזות המצות היה מותר לו להשתמש בהן אף בשעת מצותן נמצא שלא הוקצה, אלא משום כבוד המצות הוקצו בשעת מצותן, וכיון שהוקצו אם בא לסלקן מן המצוה ולהסתפק מהן אסור משום מוקצה ואפי' בסוכה נופלת".

א. נ"מ: בין מוקצה מחמת מצוה או ביזוי מצוה.

1. טלטול מוקצה – רמ"א (סי' תרל"ח סעי' ב'), טלטולי שבת (עמ' קנ"ג).
2. רק שבת ויו"ט אסור, אבל מותר לטלטל בחול המועד וכדו' – רמ"א (סי' תרל"ח סעי' ב'), ח"א (כלל ס"ו סעי' י"א, "בשבת ויום טוב אסורין בטלטול. אבל בחול ואפילו בחולו של מועד לא שייך איסור טלטול"), מ"ב (סי' תרל"ח ס"ק י"ד, "אבל בחוה"מ לא שייך איסור טלטול"), טלטולי שבת (עמ' קנ"ג).

3. ההיתרים של מוקצה, רק כאן [טלטול בגופו, מן הצד, גרף, וכדו'] – בה"ל (סי' תרל"ח סעי' ב' ד"ב וביו"ט, "ואם נפלו הנויין על השולחן וא"א לאכול י"א דמשום אוכל נפש ביו"ט מותר לטלטל המוקצה ולהסירן והפמ"ג מסיק דאם אפשר ע"י טלטול מן הצד לנער הטבלא וכדומה יעשה ולא יטלטל בידים ע"ש ולענ"ד אם קסמי הסכך נושרין הרבה על השולחן אפשר דמותר לטלטל אף בשבת להסירן אם נמאס מזה מידי דהוי אגרף של רע"י), טלטולי שבת (עמ' קנ"ג).
4. רק אם השתמשות רק לצורך מצוה, אבל יש השתמשות של היתר, אינו מוקצה [כמו אתרוג להריח בו] – מ"ב (סי' תרנ"ג ס"ק ב'), טלטולי שבת (עמ' קנ"ג).

ב. לטלטל ביו"ט פתילות ישנות (ביו"ט שני): שהם מוקצה מחמת מצוה.

1. מותר בידים, כמו אוכל נפש.
(א) רע"א (או"ח סי' תק"א על ט"ז ס"ק ז', [בשו"ע עמ' ע"ז]) – "בהא וודאי נסמוך על המקילים. לענ"ד לטלטל להוציא הפתילה הישנה מפני חדשה היא היתר גמור דלטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש בלי שימוש קי"ל דשרי כדלקמן ססי' תק"ט".
(ב) וכן מוכח מבאר משה (ח"ח סי' קס"ז).
2. רק טלטול מן הצד.
(א) עי' הגרש"א זצ"ל (ששכ"ה פרק י"ג הע' ע"ט [דפו"ח, הע' פ"ז]), מילואים, עי' מאורי שבת דף י"ח ע"ב, מאורי אש השלם עמ' נ"ט ד"ה ושמעתי, עמ' ס' ס"ק כ"ו, מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סי' מ"ב) – "יש להסתפק אם מותר לטלטל את הפתילות לצורך הדלקה, ובבתיים שלנו דבלא"ה איכא אור גדול של החשמל, אלא דאיכא הנאה מריבוי האור, יש להסתפק גם לאותם הסוברים דאורה הוי ממש או"נ, דאפשר שריבוי אור אינו חשוב כאו"נ, דיש לומר דכמו באפיית פת מותר לגרוף התנור כדי שיהא לחם יותר טוב, כך הותר לו לצורך הנאת אורה, ועוד אם ירצה הלא יכול להדליקו ולהוציאו אח"כ לחדר אחר, או דכיון שכוונתו ליהנות יחד עם האור שיש מכבר אולי לא שייך בזה צורך או"נ ושמחת יו"ט".
(ב) טלטולי שבת (פרק י"א הע' כ"ג).
(ג) הל' מוקצה (ארטסקרול, פרק ח' הע' ל"ז).

ג. פתילי ציצית.

1. שנפסקו [בשבת].
(א) הוי מוקצה [מחמת מצוה, או שברי כלים] – משיב דבר (ח"א סי' מ"ז ד"ה בשו"ע, העמק שאלה שאילתא קכ"ו ס"ק א', "חוטי הציצית שנפסקו יכול לזורקן וכו' ופשיטא שמותר להשתמש בהן. והנראה לי דבשבת ויו"ט יש על ציצית איסור מוקצה מחמת מצוה כמש"כ התוס' בשבת ..."), ערה"ש (סי' ש"ח סוף סעי' י"ז, לשונו מובא לקמן), שלמי יהודה (פרק א' סעי' ה'), הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ו), גנזי הקודש (פרק י"ז סעי' י"ח, "פתילי ציצית שנפסקו, הרי הם מוקצים בשבת").
(ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ' ריש טור ג') – "שאלה: יש להסתפק, חוטי ציצית קרועים, שעדיין לא הכניסם לגניזה, האם הם מוקצה או לא, ועוד יש להסתפק מה הדין כאשר משתמש בהם בתור סימניה בספר, וצ"ע. תשובה: אם משתמש בהם מותר. (אשיחה, ח"ב בכת"י)".
2. קודם שקשרם בטלית.
(א) הוי מוקצה.
(1) ערה"ש (סי' ש"ח סוף סעי' י"ז) – "וציצית כשאנימם בבגד הוי מוקצה".
(2) הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי או"ח עמ' ר"צ אות קי"ז) – "מחמת חסרון כיס".
(3) שלמי יהודה (פרק א' סעי' ה').
(4) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ע"ו).
(ב) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קע"ה ריש טור א') – "שאלה: כתב בערוך השולחן (סי' ש"ח סי"ז) דפתילות הציצית שאינם בבגד הוי מוקצה, ויל"ע טעמו של דבר, הלא בשו"ע (שם סי"ג) הביא דעת הראב"ד דשיירי מטלניות אפי' באין להם ג' על ג' מותרים בטלטול, ובלבד שלא יהיו טליות של מצוה, והטעם כ' המ"ב (שם ס"ק נ"ה) לפי שאדם בודל מהם מלהשתמש בתשמיש מגונה, עכ"ד. ומעתה בפתילות של ציצית הלא קודם שהניחם בט"ק אין להם קדושה כלל, ועוד שיכול להשתמש עמהם תשמיש שאינו מגונה לסלק הזבובים, או בתור סימן בספר וכיוצ"ב. תשובה: אין מוכרח. [א"ה: ר"ל אין מוכרח שהדרך להשתמש לאיזה דבר, אלא יותר מסתבר שמסיח דעתו מיניה לגמרי ועומד רק למצוה]".
(ג) הגר"ח ק"ש שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' נ"א טור ג') – "שאלה: יש להסתפק בחוטי ציצית שלא נתלו עדיין בבגד, האם הם מוקצה, או לא. תשובה: יתכן. (אשיחה, ח"ב בכת"י)".
3. פתילי ציצית שהתיר מבגד על מנת להעבירם לבגד אחר.
(א) הוי מוקצה – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק א' הע' כ"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ח, "שגם זה מוקצה כי אינו דומה לדלת ששייך למקום שנתפרק אבל הציצית הם דבר בפני עצמו והבגד דבר בפני עצמו גם בלי הציצית רק יש איסור ללבשו בלי הציצית"), גנזי הקודש (פרק י"ז סעי' י"ח, "פתילי ציצית שהתיר מבגד, על מנת להעבירם לבגד אחר, הם מוקצים בשבת").
4. טלית שנקרעה ממנה הציצית.
(א) עי' סי' ש"ח סעי' מ"ז, לשיטות ומראי מקומות.
5. מראי מקומות.
(א) הגריש"א זצ"ל (פסקי הלכות קרול או"ח אות קי"ט, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רמ"ח) – "אם נתלשה ציצה שלימה מהכנף, אין זה מוקצה, כי ראוי לקשור בזה משהו".

ד. שאר מקרים.

1. אתרוג - עי' סי' ש"ח סעי' א' [ערך חסרון כיס], לשיטות ומראי מקומות.
2. מגילה בפורים שחל בשבת (פורים משולש) - עי' סי' ש"ח סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו להיתר], לשיטות ומראי מקומות.
3. מזוזה [חדשה, או שנפלה ממקומה] - עי' סי' ש"ח סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו להיתר], לשיטות ומראי מקומות.
4. שופר - עי' סוף סי' ש"ח סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל], לשיטות ומראי מקומות.
5. תפילין - עי' סי' ש"ח סעי' ד' [ערך כלי שמלאכתו להיתר], לשיטות ומראי מקומות.

ה. מראי מקומות – הגר"ש קלוגר זצ"ל (ס' החיים סי' תרל"ח), מנחת אשר (שבת סי' ל"ו).

1. הגר"ח"ק שליט"א (דברי שי"ח פר' וישב תשע"ח עמ' ב') – "האם מותר להשתמש לאור נ"ח בליל שבת אחר חצי שעה מצאת הכוכבים, דהא איתקצי בביהמ"ש מחמת מצות נ"ח. תשובה: לא".

מוקצה: שאר ציורים

א. אופנוע (motorcycle).

1. מראי מקומות – חשמל בשבת (סעי' ו').
2. אין שימוש היתר – הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' י"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קי"א), אז נדברו (שלמי יהודה פרק י"ג הע' י"ג), לוח המוקצה (ערך אופנוע), הגר"צ ובר שליט"א (שם, הערות).

ב. אופניים (bicycle).

1. אינו מוקצה.
2. (א) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קמ"ח אות ד'. שכתוב שאינו מוקצה גם למחמירים, ומקורו האול"צ. ע"ש, וצע"ג).
3. כלי שמלאכתו לאיסור שיש צורך היתר.
4. (א) קצות השבת (ערך אופניים).
5. כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימושי היתר כלל.
6. (א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ה' הע' ט"ז, פרק י"ג הע' י"ג, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רי"א).
7. (ב) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ה' הע' ט"ז, פרק י"ג הע' י"ג).
8. (ג) לוח המוקצה (ערך אופניים, ע"ש בהערות).
9. כלי שמלאכתו לאיסור.
10. (א) אג"מ (טלטולי שבת פרק א' הע' כ"א, דברי חכמים או"ח אות שכ"א).
11. (ב) הגר"ש אויערבאך זצ"ל (ארחות שבת פרק י"ט הע' צ"ה) – "דקדוב הדבר שבכלל המנהג שנהגו שלא להשתמש באופניים כלול גם מנהג שלא לטלטלם, וכן מסתבר דאין לטלטל מטריה".
12. (ג) טלטולי שבת (עמ' כ"ד).
13. (ד) תורת המוקצה (עמ' ל"ז).
14. (ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ז) – "ולכאורה יש לדון אותם כדין כלי שמלאכתו לאיסור".
15. (ו) נחלת ישראל (פרק ו' אות ה' ערך אופניים, עמ' רפ"ט) – "דינו ככלי שמלאכתו לאיסור".
16. 5. מראי מקומות – ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' תתרי"ב).
17. (א) לענין השתמשות - עי' סי' רמ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ג. אופניים של קטן.

1. אינו מוקצה – אז נדברו (שלמי יהודה פרק ה' הע' ט"ז), הגריש"א זצ"ל (שמע בני פרק ל"ה הע' ג', שלמי יהודה פרק ה' הע' ט"ז, אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רי"א), שלמי יהודה (פרק ה' סעי' י"א), מאיר לנפש (ערך אופניים של קטן).
2. (א) לענין השתמשות - עי' סי' רמ"ח, לשיטות ומראי מקומות.
3. תלת-אופן (tricycle).
4. (א) כלי שמלאכתו לאיסור – הגר"צ ובר שליט"א (לוח המוקצה, הערות לערך תלת אופן).
5. (ב) אינו מוקצה – אג"מ (דברי חכמים או"ח אות שכ"א), הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות רי"א), שלמי יהודה (פרק ה' סעי' י"א).
6. (ג) מראי מקומות – לוח המוקצה (ערך תלת אופן, "מלאכתו להיתר וי"א לאיסור").
7. (1) לענין השתמשות - עי' סי' רמ"ח, לשיטות ומראי מקומות.

ד. דלת של תנור.

1. אור לציון (ח"ב פרק כ"ו אות א', הע' א') – "ומכל מקום מותר לפתוח דלת תנור אפיה בשבת. [ותנור אפיה נראה דהוי מלאכתו לאיסור ולהיתר, שעשוי גם לאפות בו וגם להצניע בו עוגות וכדומה, וכל שמלאכתו לאיסור ולהיתר אין איסור לטלטלו, כמו שהביא במג"א סימן ש"ח ס"ק כ' בשם השלטי גבורים, ע"ש]".
2. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג פרק מ"ו ס"ק א', עמ' פ"ז).

ה. טלכרט.

1. מראי מקומות – דיני מוקצה (אות ט' ערך 'טלכרט'), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קט"ז).

ו. כלי חמץ בפסח.

1. מוקצה.
2. (א) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ו' הע' ס"ב) – "כי איתא (שו"ע סי' תנ"א ס"א) שמצניעים הכלים בחדר סגור".
3. (ב) חוט שני (ח"ג עמ' פ"ח) – "ונראה דכלי שבלוע בו חמץ, הרי הוא מוקצה בפסח דכיון דיש חיוב להצניעו ואין להשתמש בו אף בצונן, הוי מוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. וגם בכלי חמץ העשויים לנוי שכתב המ"ב שאין למחות כשמניחם במקום שאין יד אדם מגעת שם, מ"מ אינו מותר אלא בכה"ג שמונחים במקום גבוה באופן שאי אפשר לגעת בו, א"כ הרי הוא מוקצה וכנ"ל".

(ג) הגרש"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חפ"ז עמ' מ"ח טור א') – "שאלה: כלי חמץ שלא הוגעל וצריך הגעלה אם הוא מוקצה בפסח לטלטלו. תשובה: כן".

(ד) שלמי יהודה (פרק ו' סעי' כ"ה) – "כלים של חמץ ביו"ט של פסח ושבת חול המועד, אפילו נקיים ולא מכרם לגוי, הם מוקצים".

(ה) נשמת שבת (ח"ג סי' ש"ח אות קצ"ז) – "שאלה - מהו לטלטל כלי חמץ שנמצא בפסח. תשובה - מוקצין מחמת גופן".

(ו) לוח המוקצה (ערך כלי חמץ בפסח) – "מוקצה".

(ז) הלכות המועדים (פרק ז' סעי' י"ז, הע' נ"ה) – "וכן כלי חמץ שהצניעם בפסח הרי הם מוקצין. [אף לצורך גופם ומקומם, כיון שאסור להשתמש בהם, ואף שמותר להשתמש בהם באופן ארעי בצונן כמש"כ לקמן, וראה מ"ב סימן ת"נ ס"ק כ"ז, אבל למעשה מוקצה האדם דעתו מהם ואינו משתמש בהם דצריך להצניעם כמבואר בשו"ע סימן תנ"א סעיף א', וראה בערוה"ש סימן ת"נ סעיף י"א, וראה בשו"ע סימן ש"ח סעיף מ"ז]".

2. מראי מקומות.

(א) הגרש"א זצ"ל (שולחן שלמה פסח פרק י' הע' ס"ז) – "דמותר להחזיר בשבת ויו"ט כלי חמץ שנפלו מן הארון הסגור למקומם, אך לא ביאר טעמו".

(ב) הגרש"ק שליט"א (נחלת ישראל מוקצה [מהדורה שלישית] עמ' תרפ"ג) – "דאלו שמעיקר הדין מותר להשתמש בהם בצונן, י"ל דאין עליהם איסור טלטול".

(ג) ארחות שבת (פרק י"ט הע' קכ"ט) – "עי' שו"ע סי' תנ"א ס"א שכתב דיש להצניע בפסח את קדירות החמץ כדי שלא יטעה להשתמש בהן בפסח. והרמ"א בסוף הסעיף ציין לשו"ע יו"ד סי' קכ"א, וכתב המשנ"ב ס"ק ט"ז שכוונתו של הרמ"א לציין להא דמבואר שם דמותר להשתמש בצונן באופן עראי בכלים הבלועים מאיסור. ולפ"ז לכאורה אין כלי חמץ נחשבים מוקצה בפסח כיון שמותר להשתמש בהם באופן עראי בצונן [והנה לשון הרמ"א סי' קכ"א היא דמותר להשתמש בדרך עראי כגון כשהוא בדרך או בבית נכרי, ומשמע שבביתו של הישראל אין היתר להשתמש בדרך עראי, וכן כתב שם בספר ערוך השולחן, וכן כתב בספר יד יהודה סי' צ"ד בפירוש הקצר ס"ק כ"א. אמנם החכמת אדם כלל נ"ו ס"ד התיר באופן עראי אף בבית ישראל]. אמנם לגבי כלי חרס אפשר שיש להחמיר משום שבשו"ע סי' תנ"א סכ"ב איתא דנהגו שלא להשתמש כלל בכלי חרס בלועים מחמץ, ואפשר דמשום המנהג הזה יחשבו כלי חרס מוקצה. ועיין בספר אשל אברהם [בוטשאטש] סי' תמ"ו ס"א שכתב דהמוצא חמץ בביתו בפסח מותר מן הדין לכפות עליו כלי חמץ [ועיי"ש מה שהוסיף], ומבואר דלא ס"ל דהוי מוקצה מחמת גופו. ועיין בספר הליכות שלמה [הלכות פסח פרק י' הערה ס"ז] שהביא הוראת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במעשה שנפלו בפסח כלי חמץ מהארון בו היו סגורים ואמר הגרש"ז שמותר להכניסם לארון, אך לא ביאר את טעמו, ובספר שלמי יהודה פ"ו סכ"ה הביא הוראת הגר"י אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] שאסר לטלטל כלי חמץ בפסח משום דהוי כנתנם באוצר ומקפיד עליהם, ולכאורה לפ"ז הוי מוקצה מחמת גופו וכן אסר בספר חוט שני".

ז. כפות גדולות מנוקבות (perforated spoon).

1. כלי שמלאכתו לאיסור – איל משולש (פרק ז' הע' ק"א, "דהוי כלי שמל"א לצורך גופו שמותר, ודוקא במקום שאין לו כלי של היתר").

ח. כרטיס מגנטי (magnetic door card).

1. מראי מקומות – חוט שני (ח"ג פרק נ"ג ס"ק א' אות י"ד, לשונו מובא לעיל), לוח המוקצה (ערך כרטיס - מגנטי, הע' שם).

2. מלכים אמניך (סי' מ"ח) – "יש להעיר, דיתכן דהכרטיס המגנטי נחשב למוקצה. שהרי אין לישראל דרך להשתמש בו. ויתכן דגרע מכלי שמלאכתו לאיסור. ועוד, דמסתבר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס. ואפילו אם היה רק כלי שמלאכתו לאיסור, גם אז הוא אסור בטלטול ומה שראוי לשימוש הנכרי, לא נחשב לצורך גופו, כי לישראל אין בו צורך. והכרטיס ברשות הישראל, ולא דומה למבואר במשנ"ב ש"י י"ב".

ט. כרטיס נסיעה: שעדיין בתוקף.

1. מוקצה מחמת חסרון כיס – ציץ אליעזר (חי"ד סי' ל"ז אות ה').

2. מוקצה – הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ב ס"ק ל"ו), שלמי יהודה (פרק י"ב סעי' ט').

י. מברשת שיער.

1. מראי מקומות – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ס"ה).

יא. מחסום זמני.

1. אינו מוקצה.

(א) הגר"ש זצ"ל (שלמי יהודה פרק י"ג הע' ט').

(ב) עי' הגרש"ק שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות צ"א) – "היום יש על הכבישים בשבת מחסומים מברזלים, שלא יסעו המכוניות על הכביש, ושאלתי, האם מחסום זה מוקצה בשבת, או לא. תשובה: יתכן כיון שלפעמים מוכרחים לסלקו מפני פיקוח נפש (והוא מצוי כהיום), אינו מוקצה".

(ג) שלמי יהודה (פרק י"ג סעי' ד') – "מחסום זמני שחוסמים בו את הכביש למנוע מעבר מכוניות וכדו', או מעקה זמני ליד בור פתוח למנוע נפילה לתוכו, אינו מוקצה".

(ד) לוח המוקצה (ערך מחסום משטרה) – "מלאכתו להיתר".

ה) סוכת חיים (אליבא דהלכתא חנ"ח עמ' קל"ח טור ג' אות ב') – "שאלה: היום יש על הכבישים בשבת מחסומים מברזלים שלא יסעו המכוניות על הכביש, האם זה מוקצה בשבת, עכ"ד. לענ"ד פשוט דמותר לפותחו ולסוגרו דזהו ההשתמשות שלו, ולא גרע מדלת הבית, דהרי לא עשוי רק להשתמש בו איסור. ואפי' את"ל דזה מוקצה, אבל לא גרע מכלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, וא"כ אם רוצה לפותחו או לסוגרו מאיזה טעם שהוא מותר".

יב. מטפחות לחות, בייבי וויפס (baby wipes).

1. אינו מוקצה – הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' ק"ג, הע' כ"ב, "כיון דאפשר להשתמש בהם בלי סחיטה").
2. כלי שמלאכתו לאיסור, שיש בו שימושי היתר – מנחת שבת (הע' לעמ' רמ"ו).
3. כלי שמלאכתו לאיסור, שאין בו שימושי היתר כלל – לוח המוקצה (ערך מטפחות לחות - חתוכות, הע' שם, "באופן טופח (שלא) ע"מ להטפח ... אך אם בפועל סוחט יש לאסור בכל סחיטה ... וכמעט לא ימצא סוג מטפחות לחות שאין סחיטה"), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ע"ג, "מגבוני לחות אסור להשתמש בהם מחמת איסור סחיטה [כמבואר לעיל פרק י"ג סעיף מ"ו], ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר").
4. מוקצה מחמת גופו – עי' משמרת שבת (מנחת שבת סוף עמ' רמ"ו).

יג. מפתח הנמצא במקום שאינו ראוי לשימוש.

1. אינו מוקצה.
- א) הגר"ח שליט"א (לבנימין אמר עמ' מ"ג) – "מי שנמצא מחוץ לעירו בשבת האם צרור מפתחותיו מוקצה. תשובה: לא".
- ב) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קס"ה) – "מי שנסע מחוץ לעיר ועמו צרור מפתחות של ביתו, אין מפתחות אלו מוקצה אף שאי אפשר כעת להשתמש בהם מחמת איסור ההליכה חוץ לתחום".

יד. מצה כפולה בפסח.

1. מחמיר: מוקצה - באופן שאסור מן הדין לאוכלה.
- א) אז נדברו (שלמי יהודה פרק ח' הע' ע"ה).
- ב) הגריש"א זצ"ל (שלמי יהודה פרק ח' הע' ע"ה).
- ג) הגר"ח שליט"א (אליבא דהלכתא חפ"ז עמ' מ"ח טור א') – "שאלה: מצה כפולה אם היא מוקצה לטלטלה. תשובה: כן".
- ד) שלמי יהודה (פרק ח' סעי' כ"ד) – "מצה כפולה שאסור מצד הדין הוא מוקצה ביו"ט של פסח ושבת חול המועד, ואם אסור מצד חומרא בעלמא אינו מוקצה, ואם זה מחובר למצה אין המצה מוקצה".
- ה) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' קל"ב) – "מצה כפולה או נפוחה באופן שאסור מן הדין לאוכלה הרי היא מוקצה. אמנם אם מן הדין אין המצה אסורה ורק מחמת חומרא נמנעים מלאוכלה אין היא מוקצה".

טו. מקל הליכה (walking stick).

1. אינו מוקצה – הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קנ"ז, פסקי הלכות קרול או"ח אות קט"ו, "מקל הליכה של זקן אינו מוקצה כלל").

טז. מקלף (peeler).

1. כלי שמלאכתו לאיסור.
- א) הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז אות קכ"ח).
- ב) שלמי יהודה (פרק ו' סעי' ט"ו) – "כלי שמלאכתו לאיסור".
- ג) ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ע"ד, בירורי הלכה סי' א' אות י"ב ס"ק ג') – "מקלף שקולפים בו ירקות כגון מלפפונים וגזר וכיוצא"ב הוי לכא' בגדר כשמל"א כיון שהוא כלי מיוחד למלאכת ברירה. ואף שלעתים נדירות קולפים בו גם תפוחים [אשר לא ברור שיש בקילופם איסור בורר כיון שנאכלים בקליפתם עיין שעה"צ סי' שכ"א ס"ק צ"ז, מ"מ עיקרם עומד לקילוף אחר, ודו"ק]".
- ד) הל' מוקצה (ארטסקרול, עמ' קצ"ה).
- ה) לוח המוקצה (ערך מקלף ירקות) – "מלאכתו לאיסור".
2. אמנם להפוסקים דסברי שמותר להשתמש [עי' ערך בורר, לשיטות ומראי מקומות], הוי כלי שמלאכתו להיתר.

יז. סכין שאי אפשר לחתוך בה.

1. הגר"ח שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ב אות קל"ד) – "שאלה: סכין שאינו חד ולא ראוי לחתוך בזה, האם זה מוקצה בשבת, או לא, והטעם. תשובה: אפשר להשתמש בו תשישין אחרים".

יח. סמרטוט רצפה.

1. כלי שמלאכתו לאיסור – ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ע"ו).

יט. פותחן קופסאות (can opener).

1. מראי מקומות – לוח המוקצה (ערך פותחן שימורים), ארחות שבת (פרק י"ט סעי' ע"ה), מי מנוחות (או"ח סי' כ"ה).

כ. שמן למאור.

1. מוקצה מחמת גופו.

(א) שבט הקהתי (וישמע משה חק"מ, פר' מקץ תשע"ז עמ' א') – "שמן המיועד למאור בלבד [שהוא שמן שנעשה מגפת הזית, שהיא הפסולת הנותרת לאחר הוצאת השמן מן הזיתים, ומשתמשים בחומרים כימיים כדי להוציא ממנה את השמן, ולאחר מכן חוזרים ומפרידים את השמן מן החומרים הכימיים, ומפני שיש חשש שנותר מעט מן החומרים הללו בשמן אסור השמן באכילה], ושמן זה בודאי הוא מוקצה מחמת גופו בשבת מפני שאין לו כל שימוש של היתר".

(ב) לוח המוקצה (ערך שמן-למאור בלבד) – "מוקצה".

כא. שיערה תלושה.

1. הגר"ח ק"ק שליט"א (אליבא דהלכתא חנ"ז עמ' מ"ח טור ב') – "שאלה: יש להסתפק, כשיש 'שיערה' באיזה מקום ורוצה להסירה, האם יש חשש מוקצה, או לא. תשובה: בנפיחה ודאי שרי, וגם בידו יתכן שאפשר, החזו"א כתב דמותר להסיר לכלוכים. (כתבי תלמיד בע"פ)".

כב. שקית תה.

1. חוט שני (ח"ד פרק פ"ט ס"ק ט"ז, עמ' קפ"ו) – "ודלקת עיניים שאינה חזקה, יש להתיר רפואה בשבת. ויש להתיר להרטיב בשבת תיון [שקית תה] במים צוננים ולהניח על העיניים, וכיון שיש מיעוט בנ"א המשתמשים בתיון אף במים צוננים שוב לא הוי מוקצה".

מוקצה: מפתח

1923.....	בסיס לאיסור ולהיתר: והן שוין	1549.....	אבזם (belt buckle) שנפל מהחגורה בערב שבת
1851.....	בסיס שהסירו ממנו המוקצה, ונתערב באחרים	1723.....	אבן תקומה
1783.....	בעלי חיים	1647.....	אבנים
1875.....	בעלי חיים שמתו בשבת	1933.....	אבר אחד של מת
1673.....	בקבוק קנקן ריק (empty plastic soda bottles)	3511.....	אגרטל (vase) עם פרחים חיים במים
1673.....	בקבוקי יין ריק (empty glass wine bottles)	1910.....	אוגדן
1686.....	ברז (faucet): שנפל החלק שמסובב את הברז	1615, 1549.....	אוכלין
1629.....	בשמים	1811.....	אוכלין ומשקין ביום הכיפורים
1573.....	בשר חי (raw meat)	1615.....	אוכלין שאינם מוכנים לאכילה, אבל עומדים לאכילה
1745.....	בשר חי תפל	1615.....	אוכלין שאסורים באכילה
1748.....	בשר חי: בזמנינו	1562.....	אולר
1811.....	בשר נבלה שעומד למכר לגוי	2006.....	אופנוע (motorcycle)
1753.....	בשר קפוא (frozen meat)	2006.....	אופניים (bicycle)
1623.....	בתי תפילין	2006.....	אופניים של קטן
1674.....	גביע של לבן ריק (empty yogurt cup)	1649.....	אורז
1441.....	גט	1500.....	אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת
1706.....	גלגל של עגלה (wheel of a stroller) שנפל	1659.....	איפור (cosmetics)
1633.....	גלגליות (skates)	1723.....	אספן מטבעות (coin collecting)
1655.....	גליל חוט דנטלי (roll of dental floss)	1787.....	אקוואריום (aquarium), דגים ומים בתוך זכוכית
1652.....	גליל נייר טואלט (roll of toilet paper)	1660.....	אקונומיקה (bleach)
1653.....	גליל נייר כסף (roll of silver foil)	1993.....	ארבעת המינים
1654... (roll of plastic table-cloth)	גליל של מפת ניילון	1725.....	ארגז חול (sand box)
1886.....	גמרו בני אדם	1673.....	אריזות חד פעמי
1666.....	גניזה	1857.....	ארנק
1660.....	גפרורים (matches)	1996.....	אתרוג של שביעית
1742.....	גרעין תמרים	1547.....	אתרוגים העומדים למכירה
1744.....	גרעיני אבטיח מילון (watermelon pits)	2003.....	אתרוגים של קטנים
1726.....	גרעיני משמש (apricot pits)	1549.....	אתרוגים, לולבים, הדסים - למצוה
1744.....	גרעיני ענבים (grapes pits)	1631.....	בגד ים (swim-wear)
1744.....	גרעיני תפוזים, קלמנטינה, מנדרינה	1810.....	בגד שלא נבדק משעטנו
1743.....	גרעיני תפוחים ואגסים (apple & pear pits)	1680.....	בגד שנפלו ממנו כל הכפתורים
1774.....	גרף של מתכות	1809.....	בגד שעטנו
1755.....	גרף של רעי	1810.....	בגד שעטנו של עכו"ם
1752.....	דג 'סושי' שאינו מבושל	1628.....	בגדים
1748.....	דג שאינו מלוח	1547.....	בגדים העומדים למכירה
1752.....	דג שאינו מלוח: בזמנינו	1632.....	בגדים מלוכלכים המונחים בסל כביסה
1661.....	דיו (ink)	1891.....	בגדים שהיו לחים בערב שבת
1907.....	דלת ארון חשמל	1657.....	בדיקת הקרטין
1864.....	דלת מקרר, מקפא או ארון	1551.....	בולים (stamps)
1686.....	דלת שהתפרקה מארון גדול	1713.....	בור ברשות הרבים
2006.....	דלת של תנור	1654.....	בורג
1864, 1685.....	דלתות הבית	1684.....	בורג (screw) שנפל מכסא או שלחן
1675.....	דלתות הכלים	2008.....	בייבי וויפס (baby wipes)
1915.....	דף ניר ריק בתוך ספר	1632.....	ביצה חיה (raw eggs)
1545.....	דפדפת עם דפים רבים: בזמנינו	1690.....	בית אחיזה
1555.....	דרכון (passport)	3245.....	בית חולים וכדו', האם יש דין מוקצה
1443.....	היתר עיסקא	1567.....	בית שעל משאית (trailer)
1580.....	השבת אבידה: כלי שמלאכתו לאיסור	1896.....	בסיס באמצע השבת
1771.....	זבובים	1855.....	בסיס באקראי
1540.....	זכוכית מגדלת (magnifying glass)	1849.....	בסיס בכלי של הפקר
1982.....	חבלי כביסה המחוברים לקרקע	1848.....	בסיס בכלי של שותפים

- 1664.....כלי שנשבר ועומד להתחבר למחר.
 1545.....כלים העומדים לסחורה.
 1540.....כלים יקרים: שעומדים רק לנוי.
 1675.....כלים שנתפרקו דלתיהם.
 1819.....כלים שקבע להם מקום.
 1771.....כנים.
 1630.....כסאות.
 1655.....כסף.
 1778.....כף אשפה (dustpan).
 1627.....כפות.
 2007.....כפות גדולות מנוקבות (perforated spoon).
 1679.....כפתור (button).
 1681.....כפתור חדש (new button).
 1681.....כפתורים מיותרים בבגד (extra buttons).
 1655.....כרטיס אשראי (credit card).
 2007.....כרטיס מגנטי (magnetic door card).
 1656.....כרטיס מעבר.
 2007.....כרטיס נסיעה: שעדיין בתוקף.
 1656.....כרטיס רב-קו.
 1656.....כרטיסיה של אוטובוס.
 1655.....כרטיסים מגנטיים כמו של קופת חולים.
 1617.....כתבי קודש.
 1666.....כתבי קודש שבלו.
 1684.....כתר המודבק ע"ג שן שהתפרקו ממקומם בשבת.
 1710.....לבנים: של בנין בזמנינו.
 1647.....לולב.
 1645.....לורדים (markers).
 1661.....לכה ליצפרניים (nail polish).
 1525.....מאוורר (fan).
 1688.....מאוורר שנפלה ממנו הרשת.
 1735.....מאכל בהמה.
 1616.....מאכל קפואים (frozen food).
 1546.....מאכלים העומדים למכירה.
 1649.....מאכלים שאינם ראויים לאכילה.
 1594.....מברשת שיניים (toothbrush).
 2007.....מברשת שיער.
 1617.....מגילה בפורים שחל בשבת (פורים משולש).
 1551.....מגילת יוחסין.
 1777.....מגירה (draw) שיש בתוכה פח אשפה.
 1696.....מגירה של ארון.
 1815.....מד חום (thermometer).
 1594.....מדיח כלים (dishwasher).
 1571.....מדריך טלפונים.
 1839, 1570.....מהדקי כביסה (laundry clips).
 1982.....מודעה המודבקת לקיר.
 1722.....מוכין.
 1900.....מוכני.
 1885.....מוקצה בטעות: טעה בדין.
 1885.....מוקצה בטעות: טעה במציאות.
 1687.....מושב אסלה (toilet seat) שנתפרק מחיבורו.
 1618.....מזווה.
 1618.....מזווה חדשה.
 1619.....מזווה שנפלה מהדלת בערב שבת.
 1619.....מזווה שנפלה מהדלת בשבת.
 1627.....מזלגות.
 1789.....חגבים (grasshoppers).
 1671.....חד פעמי (disposable utensils).
 1443.....חווה שכירות לצורך פסיקת הלכה.
 1647.....חול.
 1725.....חול (sand).
 1725.....חול בשפת הים (sea shore).
 1661.....חומרי כביסה (detergent).
 1656.....חופשי חודשי.
 1785.....חיות מחמד: פעטס (pets).
 1661.....חלב.
 1701.....חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לייבשו.
 1884.....חמץ של נכרי בפסח.
 1917.....חנוכיה.
 1874.....חנוכיה בשבת חנוכה.
 2003.....חנוכיה של קטנים.
 1643, 1633.....חצוצרות.
 1699.....חתיכה בגד העומדת לתפירה.
 1943.....טיפול במת.
 1674.....טישיו (tissue) אחר ניגוב קל.
 1956.....טלטול בגופו.
 1945.....טלטול מן הצד.
 1968.....טלטול ע"י בין אצילי ידיו (between his elbows).
 1967.....טלטול ע"י גב ידיו (back of his hand).
 1969.....טלטול ע"י השמעת קול.
 1969.....טלטול ע"י התזת מים.
 1967.....טלטול ע"י כתפו (shoulder).
 1967.....טלטול ע"י מרפקו (elbow).
 1967.....טלטול ע"י ראשו (head).
 1967.....טלטול ע"י רגלו (foot, knee).
 1967.....טלטול ע"י שיניו (teeth).
 1812.....טלית שנקרעה ממנה הציצית.
 2006.....טלכרט.
 1643.....טלפון.
 1684.....ידות שהתפרקה מהשידה.
 1684.....ידות שהתפרקה מכסא (armrest).
 1686.....ידית שנפל מהדלת (door handle).
 1684.....יהלום (diamond) נפל מטבעת (ring).
 1970.....כבוד הבריות.
 1805.....כדור.
 1807.....כדורים בזמן הזה: שהוכן בבית חרושת למשחק.
 1625.....כוסות.
 1952.....כיבוד הבית.
 1694.....כיסוי של בויב, חשמל, טלפון.
 1694.....כיסויי הבורות המצויים ברחובות.
 1702.....כירה שנשמט אחד מרגליה.
 1702.....כירה שנשמטו שתי רגלים.
 1788.....כלב נחיה (seeing eye dog).
 1562.....כלי אחד שמשמש לשני תשמישי, משני צדדים.
 2006.....כלי חמץ בפסח.
 1525.....כלי חשמל בלי חוט לווהט: בזמן שפועל.
 1815.....כלי מדידה.
 1562.....כלי מורכב מכמה חלקים: חלקן לאיסור חלקן להיתר.
 1547.....כלי פסח בשאר ימות השנה.
 1670.....כלי שלם: זרק לאשפה בערב שבת.
 1814.....כלי שמורה על השעות.

1647..... מת	1909..... מחברת (note book)
1925..... מת המוטל בדליקה	1980..... מחובר
1944..... מת מלוכלך, רחיצתו	1697..... מחט
1938..... מת שאינו ערום	1822..... מחמת איסורא: אבל הוא בר עבריון
1934..... מת שאינו שומר תורה ומצוות	2007..... מחסום זמני
1929..... מת שהסריח: להוציאו לכרמלית	1813..... מטאטא (broom)
1686..... מתלה המודבק למקרר	1706..... מטאטא (broom) שנשמט המברשת מהמקל
1687..... מתלה שנדבק בלחץ אויר בלי דבק (air suction) לקיר	1754..... מטבע שקיבלו לשמירה מאדמו"ר
1554..... מתנה: כלי שעומד ליתנו במתנה לאחר השבת	1893..... מטה שיחדה למעות
1799..... נגיעה במוקצה	1699..... מטלית של משקפיים
1992..... נוי סוכה	2008..... מטפחות לחות
1651..... נייר חלק - חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס	1594..... מטריה (umbrella)
1544..... נייר חלק: שעומד לכתיבה	1865..... מיגו דאיתקצאי
1545..... נייר צבעוני: בזמנינו	1837..... מיחם מים
1674..... נייר של סוכריה (used candy wrapper)	1643..... מייבש כביסה (dryer)
1723..... נייר שמקפידים עליו לכתיבה, ייחוד לשימוש בשבת	1781..... מים אחרונים
1932..... ניתוחי מתים (autopsy)	1493..... מים המטפטף מהמזגן בשבת
1729..... נסרים	1771..... מים המטפטפים מן המזגן
1811..... נעלי עור ביום הכיפורים	1782..... מים מגולים
1661..... נפט (kerosene)	1564..... מכונית
1965..... נפיחה (blowing, breath)	1643..... מכונת כביסה (washing machine)
1635..... נר של חלב או של שעה (wax candles)	1564..... מכסה הקדירה
1637..... נרות שעה של יום הולדת (birthday candles)	1908..... מכסה פח אשפה: ומחובר לפח
1620..... נרתיק המזוזה חדשה, או שנפל בערב שבת	1691..... מכסה של הצינור-הניקוז (drain hole)
1620..... נרתיק המזוזה שנפל בשבת	1686..... מכסה תריס
1624..... נרתיק טלית ותפילין	1551..... מכשיר הקלטה (tape recorder)
1567..... נשק, רובה, ואקדה (gun, weapon)	1645..... מכשירי כתיבה
1662..... סבון מוצק (bar of soap)	1616..... מלח (salt)
1656..... סביבון (dreidel)	1521..... מנורת חשמל שיש בה חוט לוהט (incandescent)
1657..... סביבון מאיר	1812..... מניפה להבריה זבובים (fly swatter)
1657..... סביבון מגן	1701..... מנעל שנשמט עקבו ממנו
1657..... סביבון מצייר	1654..... מסמר (nail, screw)
1657..... סביבון קפיץ	1695..... מסננת שבכיוור (sink strainer)
1990..... סוכה בזמן הגשם	1655..... מעות (money)
1991..... סוכה בחול המועד	1896..... מעות שתחת המזרון
2003..... סוכה של קטנים	1545..... מעטפה (envelope)
1713..... סולם	1673..... מפת ניילון (plastic table cloth)
1715..... סולם בייתות	2008..... מפתח הנמצא במקום שאינו ראוי לשימוש
1716..... סולם בקומה עליונה: שעולים בו לגג דרך הארובה	1567..... מפתח של דלת מכונית (car keys)
1715..... סולם של עליה בזמן הזה	1667..... מפתח שנשבר בתוך המנעול
1716..... סולמות המיוחדים לבנאים או לחברת טלפון	2008..... מצה כפולה בפסח
1715..... סולמות קטנים שלנו	1823..... מצה שרויה בפסח
1752..... סושי (sushi)	1823..... מצות מכונה בפסח
1823..... סיגריה	1551..... מצות מצוה: בערב פסח שחל בשבת
1654..... סיכות מהדק (staples)	1644..... מצלמה (camera)
1563..... סיר בישול ריק	2008..... מקל הליכה (walking stick)
1774..... סיר לילה של ילדים: העשוי פלסטיק	2008..... מקלף (peeler)
1673..... סכו"ם (סכינים כפות ומזלגות)	1771..... מקק (cockroach)
1625..... סכין	1553..... מקרר (refrigerator)
2008..... סכין שאי אפשר לחתוך בה	1661..... משחת שיניים (toothpaste)
2008..... סמרטוט רצפה	1644..... משקולות (weights) להתעמלות
1700..... סנדל שנפסקה רצועה	1615..... משקין
1702..... ספסל שנשמטה אחת מרגליו	1630..... משקפיים (glasses)
1570..... ספר טלפונים (telephone book)	1708..... משקפיים שנפלה מהם הזכוכית
1554..... ספר תורה שנפסל	1707..... משקפיים שנתקלקלו

- 1675..... קופסות שימורים שנתרוקנה
 1674..... קופסת גבינה שהתרוקנה בשבת
 1772..... קורי עכביש
 1633..... קורקינט (scooter)
 1572..... קטלוג (catalogue) של בתי מסחר
 1823..... קטניות בפסח
 1857..... קינה של תרנגולת
 1675..... קיסם שיניים (toothpick) משומש קצת
 1606..... קליפות גרעינים בתוך הפה
 1608..... קליפות הביצים
 1744..... קליפות מלפפונים, וגזה
 1744..... קליפות מלפפונים, תפוחי עץ
 1910..... קלסר (loose leaf)
 1649..... קמח
 1754..... קמיע
 1540..... קנקן יקר מאד
 1625..... קערות
 1753..... קפוא
 1633..... קרני דאומנא
 1956..... קש שעל גבי המטה
 1773..... קשקשים (dandruff)
 1630..... רהיטים
 1773..... ריח רע
 1663..... רעל (poison)
 1794..... רצועות של בעלי חיים
 1555..... רשיון נהיגה (drivers license)
 1713..... שבירי הזכויות של חלון שבור
 1665..... שבירי כלים
 1876..... שוחט לחולה בשבת, מותר לבריא
 1904..... שולחן ומגירה
 1906..... שולחן שיש בו חלקים נשלפים
 1896..... שולחן שקופת צדקה מחוברת אליו
 1630..... שולחנות
 1644..... שופר: בזמן חז"ל
 1644..... שופר: בזמנינו
 1442..... שטר כתובה
 1442..... שטר תנאים
 1555..... שטרות כסף (money bills)
 1443..... שטרות מכירת חמץ
 1634..... שירים ונזמים
 1650..... שלג (snow)
 1528..... שמירה חשמלית לחימום
 2009..... שמן למאור
 1684..... שן תותבת (false teeth)
 1661..... שעה
 1817..... שעון העומדין בתיבה על הקרקע
 1815..... שעון יד (watch on the hand)
 1630..... שעון יד (watch)
 1684..... שעון יד שהתפרקה ממנו הרצועה
 1818..... שעון יד שיש בה מנורה
 1818..... שעון יד שיש בו מחשבון
 1818..... שעון יד שמופעל ע"י בטרניה שבתוכו
 1815..... שעון כיס (pocket watch)
 1819..... שעון מעורר
 1540..... שעון קיר
 1572..... ספרי בישול (cook book)
 1813..... ספרי החכמות
 1825..... ספרי חשק
 1772..... ספרים האסורים בקריאה
 1546..... ספרים העומדים למכירה
 1648..... עד בדיקה
 1785..... עופות המצפצפים בקול נאה
 1728..... עורות
 1645..... עט (pen)
 1646..... עט שיוצא מתוכו דף שרשום עליו ברכת המזון
 1646..... עט שיש עליו שעון
 1674..... עטיפות של סוכריות
 1772..... עכבר חי
 1647..... עפר
 1645..... עפרון (pencil)
 1662..... עצים
 1731..... עצם שיש בהן מוח
 1731..... עצמות: שנשתייר מקצת בשר
 1754..... ערבה חבוטה
 1983..... עשבים: בזמנינו
 2008..... פותחן קופסאות (can opener)
 1775..... פח אשפה (garbage can)
 1777..... פח אשפה הנפתח על ידי לחיצת רגל
 1776..... פח אשפה התלוי בדלת ארון מטבח
 1775..... פח אשפה ריק
 1778..... פח אשפה שנתמלא ואין לו מקום להניח פסולת נוספת
 1778..... פח אשפה, המטלטל על גלגלים
 1528..... פחמים (coals)
 1663..... פחמים (coals), קודם השתמשות
 1644..... פטיש (hammer): בזמנינו
 1994..... פיטום של אתרוג, לנשוך בהושענא רבה
 1730..... פירורי לחם
 1616..... פירות מפלסטיק לנוי
 1586..... פלאפון (cellphone) בכיור
 1594..... פלאפון (cellphone) שיש בו שעון וכדו'
 1917..... פמוטים שלנו (candlesticks silver)
 1632..... פראק
 1442..... פרוזבול
 1915..... פרוטה של צדקה: על השלחן
 2004..... פתילי ציצית
 2004..... פתילי ציצית שהתיר מבגד על מנת להעבירם לבגד אחר
 1661..... צבע
 1764..... צואה של סוסים
 1764..... צואת אוזן
 1764..... צואת אף
 1763..... צואת קטן
 1625..... צלוחיות
 1720..... צמר גפן: בזמנינו
 1712..... צפרניים שנמצאו במקום דריסת אדם
 1555..... צ'קים (checks)
 1647..... צרורות
 1561..... קדירות בזמנינו
 1631, 1563..... קדירות שיש בתוכן תבשיל
 1837..... קומקום חשמלי נשלף עם התקן שבת
 1857..... קופה של צדקה

2006.....תלת-אופן (tricycle)
 1540.....תמונה התלויה על הקיר
 1561.....תנור אפיה
 1528.....תנור חימום, רדיאטור, וכדו'
 1555.....תעודת זהות (identity card)
 1556.....תעודת נישואין (marriage certificate)
 1649.....תפוחי אדמה
 1621.....תפילין
 1625.....תפילין פסולות
 1650.....תרופות
 1740.....תרופות (medicine)
 1792.....תרנגולים

1816.....שעון קיר (clock on the wall)
 1818.....שעון שעמד מלכת
 2009.....שערה תלושה
 1773, 1647.....שערות
 1789.....שערות של בעלי חיים
 1675.....שקית חלב לאחר שהתרוקנה לגמרי מהחלב
 2009.....שקית תה
 1633.....שרגא דנפטא
 1632.....שרוך נעל (shoelace) חדש
 1785.....תוכי (parakeet)
 1623.....תיק של התפילין
 1628.....תכשיטין

מראי מקומות: הלכות מוקצה קיץ תש"ע

פרק כל הכלים (דף קכב: - קכו:).

מראי מקומות א' (יום א', ד' אייר), שברי כלים – גמ' (פרק כל הכלים, עד סוף דף קכב:), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ח', סעי' ט'), ב"י (הקדמה לסי' ש"ח), מ"ב (הקדמה לסי' ש"ח), שעה"צ (סי' ש"ט ס"ק כ"ד, "ובפרט דמוקצה דבר של דבריהם ושומעין להקל").

מראי מקומות ב' (יום ד', ז' אייר), חסרון כיס – גמ' (עד דף קכג: ת"ר), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' א', סעי' ב', סעי' י"א).

מראי מקומות ג' (יום א', י"א אייר), כלי שמלאכתו לאיסור – גמ' (עד דף קכד: משנה), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ג'), שעה"צ (ס"ק י"ג), גמ' (סוף פרק תולין, תני חדא ...), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' י"ד), גמ' (סוף דף קמ. אמר רב חסדא), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ט"ז, עד "כירה").

מראי מקומות ד' (יום ד', י"ד אייר), כלי שמלאכתו להיתר – תוס' (ד"ה מקצוע), ר"ן (דף מח.), שלטי הגבורים (דף מח. אות א'), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ד').

מראי מקומות ה' (יום א', י"ח אייר), כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר [קטגוריה ב', category two] – גמ' (עד "אמר רב נחמן"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ו'), גמ' (סוף דף לה: "א"ר יוסי"), תוס' (שם ד"ה והתניא, ד"ה הא), מ"ב (ס"ק ל"ד "פתילה נקראת"). שעה"צ סי' רע"ט ס"ק ד', תהלה לדוד (סי' רס"ו ס"ק ח', סי' ש"ח ס"ק י' ד"ה כתב עד ד"ה ובגוף).

מראי מקומות ו' (יום ד', כ"א אייר), מוקצה מחמת גופו, שברי כלים – גמ' (עד המשנה דף קכה.), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ז', סעי' י"ב, סעי' י"ג, סעי' ט"ו, סעי' י"ז), גמ' (דף קלח: "דתניא כירה"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ט"ז, "כירה ...").

מראי מקומות ז' (יום א', כ"ה אייר), יחוד כלים, נגיעה במוקצה – גמ' (עד דף קכה: "פקק"), גמ' (דף נ. "תנא רבה ..."), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' כ' - כ"ד, סעי' ל"ח).

מראי מקומות ח' (יום ד', כ"ח אייר), כיסוי כלים וקרקע – גמ' (עד סוף הפרק), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' י').

מראי מקומות ט' (יום א', ג' סיון), כבוד הבריות – גמ' (דף פא., "זונין על" - עד דף פב. משנה), תוס' (ד"ה ואם, ד"ה אמר, ד"ה מהו), טשו"ע (סימן ש"ב).

שבועות (יום ד', ו' סיון), חזרה – גמרא (פרק כל הכלים), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' א' - סעי' כ"ו, [סעי' י"ח, סעי' י"ט, סעי' כ"ה, סעי' כ"ו]).

(יום א', י' סיון) - מבחן

פרק נוטל (דף קמא: - קמג:).

מראי מקומות י' (יום ג', י"ג סיון), ריש בסיס – גמ' (דף קמא: - דף קמב: משנה), טשו"ע (סימן ש"ט סעי' א' - סעי' ג').
טלמול בעלי חיים – גמ' (דף קכה: "תרנגולת ... אמר אביי"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' מ', סעי' מ"א).

מראי מקומות י"א (יום א', י"ז סיון), בסיס – גמ' (עד "א"ר אושעיא"), משנה (דף מט.), גמ' (סוף דף נא., "טמן וכיסה ... רבי יהודה"), תוס' (שם, ד"ה או), תוס' (דף קכג. ד"ה האי), טשו"ע (סי' ש"ט סעי' ד', סעי' ה').

מראי מקומות י"ב (יום ד', כ' סיון), בשר חי – גמ' (עד המשנה דף קמג.), גמ' (סוף דף קכה., איתמר ... עד המשנה), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ל"א, סעי' ל"ב, סעי' ל"ג).

אגודה, מוקצה שנמצא בידו – ב"י (סוף סי' ש"ט ד"ה מצאתי), ב"ח (סי' ש"ח ס"ק י"ט), רמ"א (סוף סי' רס"ו), גר"א (שם), מ"ב (סי' רס"ו ס"ק ל"ה, בה"ל שם, סי' ש"ח ס"ק י"ג, סי' ש"ט ס"ק י"ב, בה"ל שם ד"ה יכול, סי' ש"י ס"ק ט"ו, סי' תק"ו ס"ק כ"ט).

מראי מקומות י"ג (יום א', כ"ד סיון), גרף של רעי – גמ' (עד סוף הפרק), ביצה (דף כא: "מזמנין ... מרימר"), ביצה (דף לו: ונותנין), תוס' (שם ד"ה תיתי), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' כ"ז, סעי' ל', סעי' ל"ו, סעי' ל"ז), שו"ע (סי' של"ח סעי' ח'), בה"ל (שם).

מראי מקומות י"ד (יום ד', כ"ז סיון), גרף של רעי, מאכל בהמה – משנה (סוף דף קכא. - דף קכא: ועל עקרב), גמ' (דף קכה., "ולא את הלוח ... חבילי סיאה"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' כ"ח, סעי' כ"ט, סעי' ל"ד, סעי' ל"ה).

סוף פרק כירה (דף מב: - מז:).

מראי מקומות ט"ו (יום א', א' תמוז), ביטול כלי מהיכנו – משנה (דף מב: עד דף מג. א"ר יצחק), טשו"ע (סימן רס"ה סעי' ג', סעי' ד'), משנה (ריש דף קכה: ... תרנגולת), טשו"ע (סי' ש"ה סעי' י"ט), גמ' (דף קנד: "הגיע ... אביי"), טשו"ע (סי' רס"ו סעי' ט'), טשו"ע (של"ה סעי' ד'), בה"ל (שם).

בין הזמנים - תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה, תזרה

קיץ תשע"ו

הלכות מוקצה

א. **סוגיות** - פרק כל הכלים (דף קכב: - קכו:), פרק נוטל (דף קמא: - קמג:), סוף פרק כירה (דף מב: - מז:), גמ' (דף פא., "זונין על" - עד דף פב. משנה), גמ' (דף קכח., "ולא את הלוח" - עד משנה ב' דף קכח:).
ב. **סימנים** - סי' רע"ט, סי' ש"ח, סי' ש"ט, סי' ש"י, סי' שי"א, סי' שי"ב.

פרק כל הכלים (דף קכב: - קכו:).

א. יום ד', י' אייר: **דלתות הכלים** - גמ' (פרק כל הכלים, עד סוף דף קכב:), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ח', סעי' ט').
הקדמה - ב"י (הקדמה לסי' ש"ח), מ"ב (הקדמה לסי' ש"ח), שעה"צ (סי' ש"ט סק"ד, "ובפרט דמוקצה דבר של דבריהם ושומעין להקל").

ב. יום א', ז' אייר: **חסרון כיס** - גמ' (עד דף קכג: ת"ר), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' א', סעי' ב', סעי' י"א).

ג. יום ד', י' אייר: **כלי שמלאכתו לאיסור** - גמ' (עד דף קכד: משנה), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ג'), שעה"צ (סי' י"ג), גמ' (סוף פרק תולין, תני חדא ...), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' י"ד), גמ' (סוף דף קמ. אמר רב חסדא), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ט"ז, עד "כירה").

ד. יום א', י"ד אייר: **כלי שמלאכתו להיתר** - תוס' (ד"ה מקצוע), ר"ן (דף מח.), שלטי הגבורים (דף מח. אות א'), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ד').

ה. יום ד', י"ז אייר: **כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שימוש היתר** [קטגוריה ב', category two] - גמ' (עד "אמר רב נחמן"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ו'), גמ' (סוף דף לה: "א"ר יוסי"), תוס' (שם ד"ה והתניא, ד"ה הא), מ"ב (סי' ק"ל ל"ד "פתילה נקראת". שעה"צ סי' רע"ט ס"ק ד'), תהלה לדוד (סי' רס"ו ס"ק ח', סי' ש"ח ס"ק י' ד"ה כתב עד ד"ה ובגוף).

ו. יום א', כ"א אייר: **מוקצה מחמת גופו**, שברי כלים - גמ' (עד המשנה דף קכה.), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ז', סעי' י"ב, סעי' י"ג, סעי' ט"ו, סעי' י"ז), גמ' (דף קלח: "דתניא כירה"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ט"ז, "כירה ...").

ז. יום ד', כ"ד אייר: **יחוד כלים**, נגיעה במוקצה - גמ' (עד דף קכה: "פקק"), גמ' (דף ג. "תנא רבה ... נימא כתנאי"), תוס' (שם ד"ה ורב, ד"ה ואם), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' י"ז, סעי' כ' - כ"ו, סעי' ל"ח).

ח. יום א', כ"ח אייר: **כיסוי כלים וקרקע** - גמ' (עד סוף הפרק), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' י', סעי' י"ח, סעי' י"ט).

ט. יום ד', ב' סיון: **כבוד הבריות** - גמ' (דף פא., "זונין על" - עד דף פב. משנה), תוס' (ד"ה ואם, ד"ה אמר, ד"ה מהו), טשו"ע (סי' שי"ב).

שבועות (יום ב', ז' סיון [פר' בהעלותך]): חזרה - גמרא (פרק כל הכלים), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' א' - סעי' כ"ו, סי' שי"ב).

י. יום ג', ח' סיון - **מבחן**: סי' ש"ח סעי' א' - סעי' כ"ו, סי' שי"ב.

פרק נוטל (דף קמא: - קמג:).

יא. יום א', י"ג סיון: **ריש בסיס** - גמ' (דף קמא: - דף קמב: משנה), טשו"ע (סי' ש"ט סעי' א' - סעי' ג').
1. **טלטול בעלי חיים** - גמ' (דף קכח: "תרנגולת ... אמר אביי"), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' מ', סעי' מ"א).

יב. יום ד', ט"ז סיון: **בסיס** - גמ' (עד "א"ר אושעיא"), משנה (דף מט.), גמ' (סוף דף נא., "טמן וכיסה ... רבי יהודה"), תוס' (שם ד"ה ואו), תוס' (דף קכג. ד"ה האי), טשו"ע (סי' ש"ט סעי' ד', סעי' ה').

יג. יום א', כ' סיון: **בשר חי** - גמ' (עד המשנה דף קמג.), גמ' (סוף דף קכח., איתמר ... עד המשנה), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' ל"א, סעי' ל"ב, סעי' ל"ג).

1. **אגודה**, מוקצה שנמצא בידו - ב"י (סוף סי' ש"ט ד"ה מצאתי), ב"ח (סי' ש"ח ס"ק י"ט), רמ"א (סוף סי' רס"ו), גר"א (שם), מ"ב (סי' רס"ו ס"ק ל"ה, בה"ל שם, סי' ש"ח ס"ק י"ג, סי' ש"ט ס"ק י"ב, בה"ל שם ד"ה יכול, סי' ש"י ס"ק ט"ו, סי' תק"ו ס"ק כ"ט).

יד. יום ד', כ"ג סיון: **גרף של רעי** - גמ' (עד סוף הפרק), תוס' (שם ד"ה שמואל), ביצה (דף כא: "אמר ליה אביי ... מרימר"), ביצה (דף לו: ונותנין), תוס' (שם ד"ה תיתי, דף ב. ד"ה ובית), טשו"ע (סי' ש"ח סעי' כ"ז, סעי' ל', סעי' ל"ו, סעי' ל"ז), שו"ע (סי' של"ח סעי' ח'), בה"ל (שם).

(פעם הבא: יותר טוב להחליף הסדר של הסעיפים).

טו. יום א', כ"ז סיון: גרף של רעי, **מאכל בהמה** - משנה (סוף דף קכא. - דף קכא: ועל עקרב), גמ' (דף קכח, "ולא את הלוח ... חבילי סיאה"), טשור"ע (סי' ש"ח סעי' כ"ח, סעי' כ"ט, סעי' ל"ד, סעי' ל"ה).

סוף **פרק כירה** (דף מב: - מז:).
א. יום ד', ל' סיון: **ביטול כלי מהיכנו** - משנה (דף מב: עד דף מג. א"ר יצחק), טשור"ע (סי' רס"ה סעי' ג', סעי' ד' ... אבל לא יתן), משנה (ריש דף קכח: ... תרנגולת), טשור"ע (סי' ש"ה סעי' י"ט), גמ' (דף קנד: "הגיע ... אביי"), טשור"ע (סי' רס"ו סעי' ט'), טשור"ע (סי' של"ה סעי' ד'), בה"ל (שם).

ב. יום א', ד' תמוז: גמר ביטול כלי מהיכנו, **אין כלי ניטול** - גמ' (עד דף מג: איתמר), טשור"ע (סי' רע"ז סעי' ה'), טשור"ע (סי' ש"י סעי' ו'), בעל המאור (דף סו:).

ג. יום ד', ז' תמוז: **כבוד המת** - גמ' (עד המשנה דף מד.), גמ' (דף צד: "ההוא שכבא ... שבתורה"), משנה (סוף דף קנא.), טשור"ע (סי' שי"א סעי' א' - סעי' ז'), טשור"ע (סי' ש"ח סעי' ה').

ד. יום א', י"א תמוז - חזרה.

ה. יום ב', י"ב תמוז [פר' פינחס] - **מבחן**: סי' רס"ה סעי' ג' - סעי' ד', סי' רס"ו סעי' ט', סי' רע"ז סעי' ה', סי' ש"ה סעי' י"ט, סי' ש"ח סעי' ה', סעי' כ"ז - סעי' מ"ד, סי' ש"ט, סי' ש"י סעי' ו', סי' שי"א סעי' א' - סעי' ז', סי' של"ה סעי' ד', סי' של"ח סעי' ח'.

ו. יום ד', י"ד תמוז: **טלטול מן הצד, טלטול בגופו**, נפיקה - משנה (דף קמא. עד אמר רב יהודה), תוס' (דף מג: ד"ה דכ"ע), רא"ש (פרק ג' סי' י"ט), ר"ן (דף כ:), טשור"ע (סי' שי"א סעי' ח' - סעי' ט'), מ"ב (סי' רע"ו ס"ק ל"א), רמ"א (סי' ש"ח סוף סעי' ג' [מחבר סעי' מ"ג], רע"א (שם), שעה"צ (סי' של"ז ס"ק ז').

ז. יום א', י"ח תמוז: **טלטול נר**, מוקצה מחמת מיאוס - גמ' (עד סוף דף מד.), תוס' (ד"ה שבנר), טשור"ע (סי' רע"ט סעי' א' - סעי' ו').
1. **מיגו דאיתקצאי** - גמ' (דף מד:), מ"ב (סי' ש"ט ס"ק י"ט, סי' ש"י ס"ק ט"ז), מ"ב (סי' שי"ח ס"ק ח').

ח. יום ד', כ"א תמוז: **מוכני** - תוס' (ד"ה מטה, ד"ה יש), טשור"ע (סי' ש"י סעי' ז'), נשמת אדם (כלל ס"ז ס"ק ד').

ט. יום א', כ"ה תמוז - גמ' (דף מה. - מה:), טשור"ע (סי' ש"י עד סעי' ה').
1. **בעלי חיים** - תוס' (דף מה: ד"ה הכא), טשור"ע (סי' ש"ח סעי' ל"ט, סעי' מ"ה), מ"ב (סי' ש"ה ס"ק ס"ב), בה"ל (סי' ש"ב סעי' י"א ד"ה מקנחה).

2. **קינה של תרנגולת** - תוס' (דף מה: ד"ה דאית), מ"ב (סי' ש"ט סוף ס"ק י"ח, שעה"צ ס"ק כ"ו).

י. יום ד', כ"ח תמוז - גמ' (דף מו. - דף מז.), תוס' (ד"ה והא, ד"ה מי (ב)).

1. **מוקצה של שלהבת** - חזו"א (סי' מ"א ס"ק ט"ז), אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ג), מ"ב הוצאת עוז והדר (סי' רע"ט הע' ו').
2. **מוקצה לעשירים**, קביעת מקום - טשור"ע (סוף סי' ש"ח, [סעי' מ"ו - סעי' נ'] סעי' נ"א - סעי' נ"ב), חזו"א (סי' מ"ג ס"ק י"ז).

יא. יום א', ג' אב: **בסיס** - גמ' (דף מז.), טשור"ע (סוף סי' ש"י), מ"ב (סי' רע"ז ס"ק י"ח).

יום ה', ח' אב - **מבחן**: סי' רע"ט, סי' ש"ח סעי' מ"ה - סעי' נ"ב, סי' ש"י, סי' שי"א סעי' ח' - סעי' ט'.

דור המלקטים: הלכות מוקצה

א. הלכה.

1. ארחות שבת (ח"ב פרק י"ט).
2. אות ברית (אלקיים).
3. אמרי שם (מוקצה, רפאלי).
4. באר אליהו (הילדסהיימר).
5. בנין שלום (מוקצה, ב' חלקים, ווייס).
6. בכורי יצחק (מוקצה).
7. ברית עולם (זילבר).
8. ברכת יצחק (מוקצה, ברכה).
9. דיני מוקצה (עדס).
10. הגרפ"ש זצ"ל (סוף ס' שלמי יהודה).
11. הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש או"ח ח"ב פרק י"ז).
12. הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה ח"ב).
13. הלכה שלימה (ח"א, סודרי).
14. הלכות מוקצה (ארטסקרול, כהן).
15. הלכות שבת בשבת (ח"ב פרק י"ט - פרק כ"ח).
16. הררי שבת (הבלין).
17. ויאמר אברהם (מוקצה, עדס).
18. חוט שני (ח"ג, קרליץ).
19. טלטולי שבת (באדנער).
20. ילקוט יוסף (שבת ח"ב עמ' ש"ד - עמ' תק"ב).
21. יסודי ישרון (מערכת הלכות שבת, עמ' קמ"ה-קס"ח).
22. לוח המוקצה (בן צור).
23. לוח מפורט (להל' מוקצה, יחזקאל ווייס).
24. לחמי השלחן (שנעעבאלג).
25. ל"ט מלאכות (ריביאט, עמ' ל"ט - עמ' ס"ב).
26. מדריך לדיני מוקצה (הלשטוק).
27. מלכי צדק (מוקצה, פרנקל).
28. מנוחת אהבה (ח"א פרק י"ב - פרק י"ד).
29. קונ' מצות השבת (סנדר).
30. קונ' משנת אהרן (מוקצה, ליברמן).
31. נחלת ישראל (קרויס).
32. פסקי תשובות (רבינוביץ, ח"ג).
33. פתח הלכה (קיבוניץ).
34. קיצור הל' שבת (פאזען, סי' מ"ג).
35. קצות השבת (חזקיה).
36. שבות יצחק (ח"א, דרזי).
37. שלמי יהודה (הלשטוק).
38. שלמי יהונתן (ג' חלקים, בן צור).
39. שלמי מנחם (מוקצה, שימל).
40. שלמי שמחה (מוקצה, בוסקילה).
41. שמירת שבת כהלכתה (פרק כ' - פרק כ"ב).
42. שערי מוקצה (וקנין).
43. שערים מצויינים בהלכה (ברוין, סי' פ"ח).
44. תבואות שמש (ציננער).
45. תורת המוקצה (שטרן).

ב. על הסוגיות.

1. אבני דרך (מוקצה, יעקובביץ).
2. אור חיים (מוקצה, חרל"פ).
3. האיר יוסף - משנת רע"א (לורינץ).
4. לשון למודים (לנדא).
5. מגד יוסף (איתן).
6. קונ' מילי דמוקצה (אביטן).
7. מראי מקומות וציונים (ברסלב כולל).
8. משנת השבת (גרבוז, אפשטיין).
9. פתחי מוקצה (כץ).
10. צדק אברהם (דיסלדורף).
11. קובץ ענינים בסוגיות מוקצה (אונא).
12. שמעתתא דמוקצה (אלטוסקי).
13. שמעתתא דמוקצה (הלוי).
14. שערי מוקצה (כץ).

